This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

L Soc 1220.15

Harvard College
Library

FROM THE BEQUEST OF

SUSAN GREENE DEXTER

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

1889 — 1891

L Soc 12

Sitzungsberichte

der königl. böhmischen

GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN.

PHILOS.-HISTOR.-PHILOLOG. CLASSE.

1889.

VĚSTNÍK

královské

ČESKÉ SPOLEČNOSTI NÁUK.

TŘÍDA FILOSOFICKO-HISTORICKO-JAZYKOZPYTNÁ.

Digitized by Google

L Soc 1220.15

Harvard College
Library

FROM THE BEQUEST OF
SUSAN GREENE DEXTER

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

1889—1891

L Soc 12

Sitzungsberichte

der königl. böhmischen

GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN.

PHILOS.-HISTOR.-PHILOLOG. CLASSE.

1889.

VĚSTNÍK

královské

ČESKÉ SPOLEČNOSTI NÁUK.

TŘÍDA FILOSOFICKO-HISTORICKO-JAZYKOZPYTNÁ.

Digitized by Google

Publicationen

der königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften,

welche vorräthig sind.

Abhandlungen. Rozpravy. (Pojednání.)

V. Folge:	7.	Band	(1852)	6.—	VI. Folge:	5. Band	(1872) 6.—
—	8.	„	(1854)	7.—	—	6. „	(1873) 9.—
—	9.	„	(1857)	6.—	—	7. „	(1874) 9.—
—	10.	„	(1859)	6.—	—	8. „	(1876) 12.—
—	11.	„	(1861)	6.—	—	9. „	(1878) 15.—
—	12.	„	(1863)	7.—	—	10. „	(1881) 15.—
—	13.	„	(1865)	5.—	—	11. „	(1882) 15.—
VI. —	4.	„	(1871)	7.50	—	12. „	(1885) 15.—

VII. Folge:	Philos.-histor.-philolog. Classe.	1. Band	(1887)	4.50	
—	„ „ „ „	2. „	(1889)	4.50	
—	Math.-naturwissensch. „	1. „	(1887)	12.—	
—	„ „ „	2. „	(1889)	12.—	

Sitzungsberichte. Věstník. (Zprávy o zasedání.)

Jahrg.	1859	—.34	Jahrg.	1871	1.10
„	1860, 1861 à	—.50	„	1872	1.50
„	1862, 1863 à	—.60	„	1873	2.50
„	1864, 1865 à	—.69	„	1874	2.—
„	1866	1.—	„	1875, 1876 à	2.50
„	1867	1.25	„	1877—1882 à	3.—
„	1868	1.14	„	1883	5.30
„	1869	—.57	„	1884	4.50
„	1870	1.—			

Jahrg.	1885	(philos.-histor.- philolog. Classe)		1.—
„	1886	„ „ „ „		1.20
„	1887	„ „ „ „		1.50
„	1888	„ „ „ „		2.10
„	1889	„ „ „ „		2.60

Jahrg.	1885	(mathem.-naturwis. Classe		6.—
„	1886	„ „ „		7.50
„	1887	„ „ „		8.—
„	1888	„ „ „		5.70
„	1889	(I. Halbjahr) „ „		3.60
„	1889	(II. „) „ „		3.80

Jahresberichte. (Výroční zprávy.)

Vom Jahre	1876—1882, 1884, 1886—1888 à	—.60
„ „	1885 (Bericht über die Jubelfeier)	—.80
Für das Jahr	1888	—.42
„ „ „	1889	—.36

Digitized by Google

Digitized by Google

VĚSTNÍK

KRÁLOVSKÉ

ČESKÉ SPOLEČNOSTI NÁUK.

TŘÍDA

FILOSOFICKO-HISTORICKO-JAZYKOZPYTNÁ.

ROČNÍK 1889.

V PRAZE 1890.

NÁKLADEM KRÁLOVSKÉ ČESKÉ SPOLEČNOSTI NÁUK.

V KOMMISSI U FR. ŘIVNÁČE.

Digitized by Google

SITZUNGSBERICHTE

DER KÖNIGL. BÖHMISCHEN

GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN.

CLASSE FÜR

PHILOSOPHIE, GESCHICHTE UND PHILOLOGIE.

JAHRGANG 1889.

PRAG 1890.

VERLAG DER KÖNIGL. BÖHM. GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN.

IN COMMISSION BEI FR. ŘIVNÁČ.

Digitized by Google

HARVARD COLLEGE LIBRARY
DEXTER FUND
Jan 31, 1935

Seznam přednášek

konaných ve schůzkách třídy filosoficko-historicko-jazykozpytné

roku 1889.

Dne 7. ledna.

Emler, Dr. J.: O kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic.

Dne 21. ledna.

Jireček, Dr. K.: O zbytcích Pečeněgův a Kumanův v dnešním Bulharsku.

Teige J.: Některé poznámky o prvním pokračovateli Kosmy.

Dne 18. února.

Kryštůfek, Dr. F.: O Vídeňském kongressu.

Emler, Dr. J.: Tři dopisy Celtovi z Čech zaslané, objevené v jednom rukopise Vídeňské knihovny.

Dne 4. března.

Čelakovský, Dr. Jar.: O počátcích a dalším vývoji práva manského v zemích českých.

Dne 18. března.

Čelakovský, Dr. Jar.: O počátcích a dalším vývoji práva manského v zemích českých. (Pokračování).

Tadra F.: O listinách, týkajících se pobytu Jana Kapistrana v zemích českých.

Dne 4. dubna.

Winter, Dr. Z.: O válečné hotovosti měst českých v XVI. století.

Digitized by Google

Verzeichniss der Vorträge,

welche in den Sitzungen der Classe für Philosophie, Geschichte und Philologie

im Jahre 1889 abgehalten wurden.

Den 7. Januar.

Emler, Dr. J.: Über die Chroniken von Přibík Pulkava und Beneš von Hořovic.

Den 21. Januar.

Jireček, Dr. K.: Über die Überreste der Petschenegen und Kumanen im heutigen Bulgarien.

Teige J.: Einige Bemerkungen über den ersten Fortsetzer des Cosmas.

Den 18. Februar.

Kryštůfek, Dr. F.: Über den Wiener Congress.

Emler, Dr. J.: Über drei aus Böhmen an Celtes gesandte Briefe, welche in einer Handschrift einer Wiener Bibliothek aufgefunden wurden.

Den 4. März.

Čelakovský, Dr. Jar.: Über die Entstehung und Entwickelung des Lehenrechtes in den böhmischen Ländern.

Den 18. März.

Čelakovský, Dr. Jar.: Über die Entstehung und Entwickelung des Lehenrechtes in den böhmischen Ländern. (Fortsetzung.)

Sadra F.: Über Urkunden, welche sich auf Joh. Kapistrans Aufenthalt in den böhmischen Ländern beziehen.

Den 4. April.

Winter, Dr. S.: Über die Kriegsbereitschaft der Städte Böhmens im XVI. Jahrhundert.

Digitized by Google

Dne 15. dubna.

Mourek, Dr. V. E.: Studie o předložkách gotských.

Dne 6. května.

Ludwig A.: O kritice textu Rigvedy.

Dne 20. května.

Tomek, Dr. V. V.: O židech pražských v době od roku 1420 do r. 1526.

Dne 4. června.

Mourek, Dr. V. E.: O nově nalezeném zlomku rukopisu pergamenového „Růžové Zahrady".

Dne 17. června.

Gindely, Dr. A.: O smlouvě Waldsteinově s císařem při převzetí druhého generalátu.

Dne 1. července.

Mourek, Dr. V. E.: O Jindřichohradeckých zlomcích rukopisu pergamenového básní staroněmeckých obsahu vážného.

Dne 15. července.

Tadra F.: O zlomku formuláře Jindřicha Vlacha z veřejné knihovny mnichovské.

Čelakovský, Dr. Jar.: O registrech dvorní kanceláře královské a jiných úřadů dvorských.

Dne 14. října.

Patera A.: O některých rukopisech starší literatury české.

Rybička A.: Dodavky k vypsání starších chrudimských rodin erbovních a patricijských.

Dne 28. října.

Prášek, Dr. J.: O Zoroastru a vzniku Mazdeismu.

Menčík F.: Dopisy Petra Lambecka o Balbinově Epitome.

Zíbrt, Dr. Č.: Dopisy týkající se prodeje a plavby soli po Vltavě v l. 1591—1599.

Bílek T.: Důchody a statky jesuitských kollejí a sídel v království Českém zřízených a l. 1773 zrušených.

Digitized by Google

Den 15. April.

Mourek, Dr. V. E.: Studien über die gothischen Präpositionen.

Den 6. Mai.

Ludwig A.: Über die Textkritik des Rigveda.

Den 20. Mai.

Tomek, Dr. W. W.: Über die Prager Juden in der Zeit vom Jahre 1420—1526.

Den 4. Juni.

Mourek, Dr. V. E.: Über ein neu aufgefundenes Bruchstück einer Pergamenhandschrift des „Rosengartens".

Den 17. Juni.

Gindely, Dr. A.: Über den Vertrag Waldsteins mit dem Kaiser bei der Übernahme des zweiten Generalates.

Den 1. Juli.

Mourek, Dr. V. E.: Über Neuhauser Bruchstücke einer Pergamenhandschrift altdeutscher Gedichte ernsten Inhaltes.

Den 15. Juli.

Tadra F.: Über ein Fragment eines Formelbuches des Henricus Italicus aus der öffentl. Bibliothek in München.

Čelakovský, Dr. Jar.: Über die Register der böhm. Hofkanzlei und anderer Hofämter.

Den 14. Oktober.

Patera A.: Über einige Handschriften der altböhmischen Literatur.

Rybička A.: Nachträge zur Beschreibung älterer wappenführender und patricischer Familien von Chrudim.

Den 28. Oktober.

Prášek, Dr. J.: Über Zoroaster und die Entstehung des Mazdeismus.

Menčík F.: Peter Lambeck's Briefe über Balbin's Epitome.

Zíbrt, Dr. V.: Correspondenzen betreffend den Verkauf u. das Verschiffen von Salz auf der Moldau im J. 1591—1599.

Bílek Th.: Über die Einkünfte und die Güter der im Königreiche Böhmen errichteten und im J. 1773 aufgehobenen Jesuiten-Collegien und Residenzen.

Digitized by Google

Dne 11. listopadu.

Nováček V.: O předlohách zakladací listiny university Pražské, vydané od Karla IV.

Dne 25. listopadu.

Rieger, Dr. B.: O zřízení obcí venkovských za císaře Josefa II.

Dne 9. prosince.

Strnad J.: Fabian Stehlík z Čeňkova a Treustädtu a jeho rukopisy.
Emler, Dr. J.: Statuta arcibiskupa Pražského Wolframa z r. 1399.

Digitized by Google

Den 11. November.

Nováček V.: Über die Vorlagen der von Karl IV. ausgestellten Gründungsurkunde der Prager Universität.

Den 25. November.

Rieger, Dr. B.: Über die Verfassung der Landgemeinden unter Kaiser Josef II.

Den 9. December.

Strnad J.: Fabian Stehlík von Čeňkov und Treustädt und seine Handschriften.

Emler, Dr. J.: Die Statuten des Prager Erzbischofs Wolfram vom J. 1399.

Digitized by Google

Digitized by Google

PŘEDNÁŠKY

V SEZENÍCH TŘÍDY

FILOSOF.-HISTOR.-JAZYKOZPYTNÉ.

VORTRÄGE

IN DEN

SITZUNGEN DER CLASSE

FÜR

PHILOSOPHIE, GESCHICHTE UND PHILOLOGIE.

Digitized by Google

Nákladem král. české spol. nauk. — Tiskem dra. Edv. Grégra v Praze 1889.

Digitized by Google

1.

Einige Bemerkungen über die Überreste der Petschenegen und Kumanen, sowie über die Völkerschaften der sogenannten Gagauzi und Surguči im heutigen Bulgarien.

Vorgetragen von Dr. Constantin Jireček am 21. Jänner 1889.

Unter den Einwohnern der Länder um das Schwarze Meer herum sind einige Völkerschaften auffällig, welche zwar von Alters her sich zum Christenthum bekennen, dabei aber das Türkische als Muttersprache sprechen.

Bei zwei derselben hat die türkische Sprache erst in neuerer Zeit die ältere einheimische verdrängt. Dies gilt von einem Theil der *Armenier*, die sich in Konstantinopel, Varna und anderen Städten der Europäischen Türkei sprachlich ganz türkisirt haben und das Türkische mit armenischen Schriftzeichen schreiben, während andererseits kleinere und ungleich mehr isolirte Kolonien ihrer Stammesbrüder, z. B. in der Bukovina, noch immer dem Armenischen treu bleiben. Desgleichen haben die sogenannten *Karamanli's* das Türkische erst in neuerer Zeit angenommen, die orthodoxen Christen im Innern von Kleinasien, Nachkommen der byzantinischen Kleinasiaten, die jetzt das Griechische nur in der Kirche und Schule hören. Es kannte sie schon Stephan Gerlach, der 1573—1578 in Konstantinopel verweilte: „die Leute sind zwar griechischer Religion, reden aber türckisch und können nichts oder doch gar wenig griechisch und sind aus Karmania" (Tagebuch S. 173, 186, 217, 372).

Alt ist die türkische Sprache bei den sogenannten *Bazarjanen* auf der Nordseite des Azowschen Meeres und bei den *Gagauzen* und *Surgučen* in Bulgarien.

Im Folgenden wollen wir einige ethnographische und historische Bemerkungen über die beiden letzten Völkerschaften mittheilen, in

Digitized by Google

Verbindung mit einigen Angaben über die Ansiedelungen der Petschenegen und Kumanen auf dem Boden Bulgariens. Die linguistische Untersuchung der Dialekte dieser christlichen Türken müssen wir allerdings Fachmännern überlassen, in der Hoffnung, dass unsere Zeilen vielleicht Jemand bewegen werden diesen bereits aussterbenden Völkerresten eine grössere Aufmerksamkeit zu widmen.

I. Die Petschenegen.

Das türkische Nomadenvolk der Petschenegen heisst griech. *Πατζινάκαι, Πατζιναχῖται*, slav. Pečenězi (Sing. Pečeněg), magy. Besenyő, arab. Badžnak, lateinisch in Ungarn Bisseni, bei Liutprand Pizenaci, bei Albertus Aquensis Pincenarii, bei anderen Kreuzfahrern Pinzinaci, Pincennates, bei Otto von Freising Pecenati. Es bewohnte im 10. Jahrhundert die Steppen von der unteren Donau bei Silistria und von den siebenbürgischen Karpaten, in denen eine Landschaft noch lange „silva Bissenorum" hiess, bis zu den Stromschnellen des Dněpr und den Gestaden des Azowschen Meeres, und überdies noch den ebenen Theil der Krym bis zum Territorium der byzantinischen Stadt Cherson, des jetzigen Sevastopol. Sein Chan gebot über 13 Stämme (*γενεαί*), in welche das Volk eingetheilt war. Im 11. Jahrhundert begannen die Petschenegen, gedrängt von dem verwandten Volke der Kumanen, sich gegen Westen und Süden gewaltsam auszubreiten. Die Byzantiner führten 1048—1053 mit ihnen einen schwierigen Krieg, dessen Schauplatz das ganze Land von der Donau bis zum Bosporus umfasste. Derselbe wurde durch einen 30jährigen Frieden abgeschlossen; dies hinderte aber die Petschenegen nicht 1072 eine aufständische Bewegung in der ihnen zunächst gelegenen Provinz von Drъster (das röm. Durostorum, j. Silistria) zu unterstützen. Den letzten harten Kampf mit diesem Steppenvolke hatte Kaiser Alexios I. Komnenos in seinen ersten Regierungsjahren zu bestehen (bis 1091). Seit der Zeit war die Kraft der Petschenegen gebrochen und ihre Trümmer zerstreuten sich unter den Kumanen und auf russischem, byzantinischem und ungarischem Boden.

Während des 11. Jahrhunderts wurden grössere oder kleinere Theile des Petschenegenvolkes in den byzantinischen Provinzen angesiedelt. Kurz vor 1048 liess sich der Häuptling Kegen mit zwei Stämmen und 20.000 Petschenegen taufen und erhielt Wohnsitze an der Donau, drei Grenzburgen in der Nähe von Drъster, wahrscheinlich in der Dobrudža, von wo er seine Stammgenossen jenseits der Donau

Digitized by Google

arg beunruhigte. Nach der grossen Niederlage, welche Chan Tyrach mit 11 Stämmen und 80.000 Petschenegen im J. 1048 durch die Byzantiner und seinen Nebenbuhler Kegen erlitten hat, wurden die Gefangenen in den Becken des westlichen Berglandes, in denen von Sofia und Niš und in der Ebene Ovčepolje im nördlichen Makedonien zwischen Kratovo und Veles angesiedelt (Kedrenos ed. Bonn. II, 587).

Ein allgemeiner Aufstand der petschenegischen Kolonisten machte dieser planmässigen Ansiedelung bald ein Ende. Die Hauptlager der Aufständischen waren am Fluss Osem (bulg. masc., der Asemus der Römer), in der Landschaft der „Hundert Hügel" (*Ἑκατὸν βουνοί*) in der Dobrudža, in der altbulgarischen Residenz Gross-Přěslav bei Šumen und bei der Burg *Ἀδλή* in der Gegend von Sliven (über die muthmassliche Lage derselben vgl. meine Archaeolog. Fragmente aus Bulgarien in den Wiener Archaeol. epigr. Mitth. X. 1886, S. 149). Nach dem Frieden 1053 zogen die Petschenegen wieder über die Donau zurück, jedoch mag manche Kolonie zurückgeblieben sein. Nach der Beendigung des letzten Krieges durch Kaiser Alexios I. 1091 wurden die gefangenen Petschenegen in der Berglandschaft Moglena in Makedonien nordwestlich von Thessalonich angesiedelt, daneben aber als Söldner und Militärkolonisten über das ganze Reich zerstreut. Die Kreuzfahrer des Peter von Amiens hatten 1096 mit petschenegischen, in Bulgarien angesiedelten Bogenschützen bei dem Übergang über die Morava und bei Niš zu kämpfen (Pincenarii, qui Bulgariam inhabitabant, Albertus Aquensis ed. Bongars 188). Desgleichen trafen die Normannen Boemunds 1097 auf dem Marsche durch das Küstenland von Makedonien mit „Turkopulen", Pinzinaci und Griechen zusammen (Anonym. ed. Bongars p. 4).

In Bulgarien und Serbien hält sich das Andenken der Petschenegen bis auf den heutigen Tag, und zwar ebenso wie in Süd-Russland (Dorf *Pečenĕgi* im Gouvernement von Charkov, Barsov 256) in Ortsbenennungen, die den alten Volksnamen selbst bewahren. Am rechten Ufer der unteren Donau liegt in der Dobrudža zwischen Chъrsovo und den Hügeln von Mačin ein jetzt von Rumänen bewohntes Dorf *Pečenjdga* (türkisch *Pečenik*) mit einer Insel und einem Bach gleichen Namens. Es ist auf allen genaueren Karten verzeichnet; als *Πετζενέκ* erwähnt es auch der Metropolit Meletios († 1714) in seiner *Γεωγραφία παλαιὰ καὶ νέα* (Venedig 1728 p. 415 b). Ein Dorf *Pečenoge* liegt in Serbien im Kreis von Kragujevac, Bezirk (Srez) von Gruža; *noga* der Fuss hat hier zu Veränderung des mit der Zeit unverständlich gewordenen Namens ebenso beigetragen, wie im Namen des montene-

Digitized by Google

grinischen Stammes der Bratonožići, dem der Personenname Bratoněg (fratrem amans) mit der Wurzel *něga* zu Grunde liegt. Bei Leskovac liegt ein Dorf *Pečenévce*, jetzt meist *Pečenjevci* geschrieben; bei Miličević, Kraljevina Srbija S. 81 ist die etymologisirende Lokalsage zu lesen, in welcher der Braten (pečenja) eines Heerführers während einer Schlacht eine Rolle spielt*). Ein rumänisches Dorf *Pečeneška* gibt es auf österreichischem Boden zwischen Mehadia und Orsova. Im Mittelalter gab es solcher Namen noch mehr. In einer Urkunde, in welcher der serbische König, später Car Stefan Dušan dem Kloster der Gottesmutter zu Třeskavec bei Prilep alte Güter bestätigt und neue verleiht, wird bei der Beschreibung der Gütergrenzen in der Landschaft Polog im Quellgebiet des Vardar ein nach der Ortschaft Obršani führender „Petschenegenweg" genannt (do putě pečeněška što ide u Obrьšany, Glasnik XIII. 375)**).

An die türkische Völkerschaft der *Berenději*, *Berendiči*, einen wahrscheinlich petschenegischen Stamm, der im 11. und 12. Jahrh. unter russischer Hoheit an der Südgrenze des Reiches von Kyjev sass (vgl. Barsov, Očerki russkoj istoričeskoj geografii, 2 Aufl. Warschau 1885, 136 u. A. und die wichtige Abhandlung von Golubovski, Peče něgi, Torki i Polovci, „Izvěstija" der Kyjever Universität 1883 S. 432 f.) erinnern zwei bulgarische Dörfer Namens *Berende* (Plur.) in dem Gebirge zwischen Sofia und Niš, in den Bezirken von Caribrod und

*) Miličević 81 schreibt „Pečenjevce ili novije Pečenjevci, selo na Jablanic ispod Leskovca." In dem Subscribentenverzeichniss der bulgarischen Geschichte Alexanders des Gr. von Vasilev (Belgrad 1844) liest man 8 Personen aus Leskovac, darunter eine aus „Pečenévce".

**) „Pečensko Brdo" an der Strasse von Sofia nach Berkovica, das ich Gesch. der Bulg. 222 mit den Petschenegen in Zusammenhang brachte, hat mit denselben nichts zu thun; der Berg, den ich seitdem mehr als ein dutzendmal gesehen habe, heisst *Pečeno Brdo*, der gebackene, verbrannte Berg, von seiner Farbe (rother Sandstein). — Auch der Dorfname *Pečen* im Bezirk von Livno in Bosnien kann nicht mit Sicherheit von den Petschenegen abgeleitet werden. — Der Ragusaner Familienname *Pečenčić* i 13. Jahrh. gehört wenigstens in seiner slavischen Form gewiss hieh Seine romanische Gestelt lautet Pizinagus, Pecinagius, Picinego. Auss dieser Familie (zuerst Pizinagus Nycolay iudex 1177), die um 1350 ausstar kommt er auch in den Geschlechtern der Berisina, Sarubba und Scapu als einfacher Personenname vor. Der Name ist aber nicht auf Ragusa allei beschränkt. In Zara erscheinen 1225 Miche de Picenigo, 1247 Blasius Pesenigo, Ljubić, Monum. I. 35, 73. Man könnte dabei auch an einen roma Picenicus (aus Picenum), Pisinicus (aus Pisino) denken (cf. die venet. Nam auf —igo, lat —icus).

Digitized by Google

Breznik. Unter den Würdenträgern der Moldau erscheint 1438 und 1442 ein Stolnik *Berynděj* (Hájdeu, Archiva istorica a României I 4, 73), dessen Name wohl einen ähnlichen ethnographischen Ursprung hat.

Ungleich zahlreicher sind die Spuren des Namens der „Bissener" in Ungarn und Siebenbürgen, wohin sich ein Theil der Petschenegen gezogen hatte. Ihre Ansiedelungen waren fast über alle Comitate zerstreut (vgl. Hunfalvy, Ethnographie von Ungarn, übers. von Prof. Schwicker, Budapest 1877 S. 230 ff.).

In Bulgarien gibt es in rein slavischen Gegenden auch Spuren eines turanischen Gesichtstypus, der mit den Petschenegenkolonien in Zusammenhang gebracht werden kann.

Dieser Typus herrscht in einer Gegend des Quellgebiets der Vidima und Rusica vor, in der Umgebung von Novoselo auf der Nordseite der Balkankette zwischen Trojan und Gabrovo. Kanitz bemerkt über die Einwohner (Donau-Bulgarien II, 1877 S. 220): „Ihr Gang ist auffallend behend, ihre Gestalt hoch und kraftvoll, Haare und Augen sind dunkel, die Nasen spitzig, die Augenbrauen oft zusammengewachsen, die Stirnwölbungen stark ausgebildet, die Wangenbeine vorspringend und die occipitale Dolichocephalie (spitze Verjüngung des Hinterhauptes) unverkennbar. Ich hatte selten so hell anklingende Mahnungen an die Kreuzung mit dem finno-ural'schen Blute in Bulgarien als hier gefunden".

Eine andere Gegend mit Leuten ebenso eigenthümlicher Physiognomie ist die nächste Umgebung der bulgarischen Hauptstadt. Die Einwohner der Dörfer am Fuss der Vitoša haben einen Typus mit breitem, knochigem Gesicht, der sich auf den ersten Blick von dem anderer Bulgaren unterscheidet, selbst von dem der Anwohner der gegenüber liegenden Balkankette. Man kann ihn am besten am weiblichen Geschlechte beobachten, z. B. bei den Tänzen an Feiertagen in dem Dorf *Bojána*, das unter der Vitoša neben der Ruine einer in der Geschichte des 10. und 11. Jahrhunderts berühmten Burg liegt. Der Burghügel selbst heisst bulg. *Batyl*, ein ganz unslavischer Name, türk. *Kyz-tepé* (meine Cesty po Bulharsku, Prag 1888 S. 49). Das Bulgarisch der Leute unterscheidet sich dabei gar nicht von dem der übrigen Einwohner des Kessels von Sofia, auch die malerische Tracht ist dieselbe und die Dorfnamen sind alle slavisch. Der Historiker wird an die Nachrichten des Kedrenos über die massenhafte Ansiedelung von Petschenegen *ἀνὰ τὰς πεδιάδας τῆς Σαρδικῆς, τῆς Ναϊσσοῦ* etc. erinnert. Unter den mittelalterlichen Inschriften der Kirche von

Digitized by Google

Bojana nennt eine übrigens einen Boljaren mit dem echt türkischen Namen *Altimir*, wie ich noch näher ausführen werde.

II. Die Kumanen und Gagauzen.

Die Nachfolger der Petschenegen in den transdanubischen Steppen waren die *Kumanen* oder *Komanen*; russisch hiessen sie *Polovci*, magyarisch *Kúnok* oder *Palóczok*, altdeutsch *Falwen*, altpolnisch und altböhmisch *Plavci*. Als einheimischer Name gilt der der *Uzi*, wiewohl auf Grund der russischen Chroniken gegen die volle Identität Einwendungen gemacht werden. Ihre Wohnsitze umfassten die ehemalige Petschenegensteppe, das südrussische Tiefland von der unteren Wolga bis zu den siebenbürgischen Karpaten, sowie einen Theil der Krym. Der Name *Cumania* galt noch lange nach der Zertrümmerung der Macht dieses Volkes sowohl für das Nordgestade des Azowschen Meeres (die ital. Seekarten 1318 ff.), als auch für die Moldau (*Cumania nigra* des Thurócz) und die Grosse Walachei bis zum Fluss Aluta.

Seit dem 11. Jahrhundert kamen die Kumanen durch ihre Kriege mit den Petschenegen, sowie durch eigene Einfälle in Berührung mit dem oströmischen Kaiserreich. Es ist bekannt, wie viel ihre Unterstützung zur Wiederherstellung des bulgarischen Reiches 1186 beigetragen hat und wie werthvolle Bundesgenossen sie den ersten bulgarischen Caren von Trnovo in den Kämpfen gegen die Byzantiner und später gegen die Lateiner waren. Die mongolische Invasion zerstörte die Macht dieses Steppenvolkes. Im J. 1233 flohen sieben Stämme (septem generationes Cumanorum, Hunfalvy a. a. O. 242) oder 40.000 Kumanen mit Familien und Heerden nach Ungarn; andere wandten sich über die Donau zu den Bulgaren, den byzantinischen Kaisern von Nikaia und den Lateinern von Konstantinopel. Ein Theil blieb aber unter der mongolischen Herrschaft in den Steppen am Schwarzen und Azowschen Meer und in der Krym.

Dieser zurückgebliebene Theil war bei weitem nicht der schwächste. Er bildete die Grundlage zu dem Völkergemisch der Nogaischen Tataren, die (Kuun, Prolegomena p. XXXVI) durch Verschmelzung von Kumanen, Petschenegen und Mongolen entstanden sind. Die kumanische Sprache (lingua cumanesca) blieb am nördlichen Pontusgestade noch lange Zeit herrschend und war nach den Rathschlägen des Florentiners Francesco Balducci Pegolotti (um 1340) für den kaufmännischen Verkehr mit Innerasien unentbehrlich; der spanische Minorit Fra Pascal de Victoria lernte als Vorbereitung zu

Digitized by Google

seinen Missionspredigten in den Mongolenländern 1337 in Saraj an der Wolga ein Jahr lang „linguam chomanicam" (Heyd, Gesch. des Levantehandels II, 243; vgl. Kuun p. LXXXVI). Dieses Kumanisch der Krym und der Azowschen Gestade kennen wir aus einem 1303 geschriebenen, in Venedig erhaltenen „Alphabetum" zur Erlernung der kumanischen und der persischen Sprache. Dieses überaus wichtige Denkmal ist unvollständig von Klaproth 1828, vollständig und genau 1880 vom Grafen Géza Kuun herausgegeben worden. Die 82 Blätter starke Papierhandschrift ist offenbar in Kaffa oder überhaupt auf der Krym geschrieben, theils von einem Italiener, dessen genuesischer Dialekt oft bemerkbar wird und dem es um die Nomenklatur der Waaren zu thun war, theils von deutschen Missionären, von denen auch die kumanischen Gebete, Hymnen, Homilien usw. verfasst sind.*)

Neuerdings fand man auch Reste der im Mittelalter christianisirten Kumanen der Krym. Im J. 1778, noch vor der vollständigen Besitznahme der Halbinsel durch die Russen, wanderten Christen aus der Krym auf das Nordgestade des Azowschen Meeres und liessen sich an den Flüssen Kalka und Kalmius in der Gegend von Mariupol nieder (vgl. Zinkeisen, Gesch. des osm. Reiches VI, 169, 315). Dieselben sind in Sprache und Typus in zwei Völkchen geschieden. Die *Taty*, 12—15 Dörfer, stammen aus der Eparchie von Sugdaia und sprechen ein eigenthümliches Griechisch. Unter dem Namen *That* (osttürk. *tat* Vagabund, unterworfener alter Landeseinwohner) kennt sie schon um 1400 Schiltperger als die Einwohner von Gothien. Die *Bazarjane*, deren Name einfach Kaufleute oder Bewohner eines Marktplatzes (bazar) bedeutet, stammen aus der Eparchie des alten Cherson, was auch ihre mit den Ortsnamen zwischen Sevastopol und Tepekermen identischen Dorfbenennungen beweisen, und sprechen tatarisch-türkisch. Die Aufmerksamkeit auf diese Völkchen hat zuerst der Odessaer Universitätsprofessor V. Grigorovič in einer kleinen, gehaltreichen Abhandlung gelenkt (Zapiska antikvara o pojezdkě jego na Kalku i Kalmius, v Korsunskuju zemlju etc. Odessa 1874, 8°, 48 + VI S.). Grigorovič hielt die Bazarjanen für einen Rest der mittelalterlichen christlichen Alanen. Dass sie aber „eher Nachkommen der

*) Ein altrussisches Fragment eines „polowezischen" Wortverzeichnisses hat Pogodin in der Zeitschrift „Moskvitjanin" 1850, 2. Heft herausgegeben. Es bietet dieselbe Sprache, wie der Codex Cumanicus: tjagri Gott, kok Himmel, kar Schnee, etmjak Brod usw. Mir nur in Golubovskí's Anführungen op. cit. 153 zugänglich.

Digitized by Google

Kumanen, welche Edrisi gerade in diese Landschaft setzt" (d. h. in die Krym bei Jalta), sind, bemerkte darauf ein hervorragender Orientalist, der deutsche Generalconsul in Odessa O. Blau (Über die griechisch-türkische Mischbevölkerung um Mariupol, mit Texten in der Ztschr. der morgenländ. Gesellschaft, Bd. 28, S. 577 Anm.).

Zuletzt hat ein berühmter Kenner der türkischen Sprachen, Dr. W. Radloff das kumanische Material der mittelalterlichen Handschrift einer gründlichen Analyse unterzogen (Das türk. Sprachmaterial des Codex Comanicus. Petersburg 1887. Mémoires de l'acad. impériale t. XXXV n° 6). Nach ihm (S. 6) haben „wir die Sprache der Komanen als den ältesten Vertreter der Kyptschak-Dialekte anzusehen, also als eine frühere Phase der westlichen Dialekte"; unter diesen steht sie den Wolgadialekten am nächsten. Durch Forschungen im Gebiete der Krym-Dialekte überzeugte sich Radloff, „dass die komanische Sprache noch lange Zeit bei den Tataren der Krym fortlebte," besonders bei den dort angesiedelten jüdischen Karaimen, die gewiss erst spät mit den Tataren sprachlich verschmolzen sind; dies beweisen die alten Bibelübersetzungen derselben, sowie der Dialekt der im 15. Jahrhundert aus der Krym nach Litthauen und Volhynien übergesiedelten Karaimen.

Auch in der Moldau und Walachei fehlt es nicht an Spuren der Kumanen: Personennamen *Koman*, Dorfnamen *Komanešt* usw. Nach Roesler (Romänische Studien S. 334) gab es in der Moldau noch 1410 heidnische oder eher mohammedanische Kumanen. Daneben werden daselbst im 15. Jahrhundert öfters „zahme" (pitomi) oder christliche „*Tataren*" genannt*), als Unterthanen der Klöster in der Gegend von Njamc, mit christlichen und einheimischen Namen, einerseits Dumitr, Štefan, Filimon, Filip, Toder usw., andererseits Kožja, Čabalaj, Lukač, Čočan, Tulja usw.; die einen heissen 1410 „Tamъrtašovci", vom kum. temir-taš (in Radloff's Transscription tämir-taš), osman. demir-taš, der „eiserne Stein" (Urk. bei Hâjdeu, Archiva istorica I, 1. Abth. S. 102, 114, 121, 123, 142; I, 2 Abth. S. 12 usw.)

Eigenthümlich ist die Congruenz eines türkischen Landschaftsnamens auf beiden Seiten der unteren Donau, in Bulgarien und in der Walachei, der osmanisch und kumanisch einen „närrischen" oder „wilden Wald", Urwald bezeichnet. Das waldige, gegenwärtig fast nur von Türken bewohnte Land zwischen Silistria und Šumen heisst seit

*) Tataren und Kumanen werden auch in Ungarn im 15. Jahrh. oft verwechselt; Kún St. Miklós hiess ehemals auch Tatár St. Miklós. Hunfalvy a. a. O. S. 245.

Digitized by Google

Alters her *Deli-orman*. Der Ragusaner Giorgi 1595 zählt zu dieser Landschaft auch die Städte Šumen, Preslav, Razgrad und Ruščuk (Makušev, Monumenta hist. Slavorum meridionalium II, 244). Der türkische Geograph Hadži Chalfa (starb 1648) verlegt den Distrikt Deliorman in die Gegend zwischen Šumen, Silistria und Razgrad mit Einschluss nur dieser letzteren Stadt (Rumeli und Bosna, übers. von Hammer, S. 38, 41). In der gegenüber liegenden walachischen Ebene heisst eine Landschaft zwischen den Mündungen der Aluta und des Vede *Teleorman*. Ich habe leider nicht das Material zur Hand, diesen Namen historisch gehörig zu verfolgen*). Lautlich erinnert derselbe an kum. *teli* für das osm. *deli*, und für seinen kumanischen Ursprung spricht auch eine Stelle des Kinnamos. Als die Kumanen 1148 nach Einnahme der Burg Demnitzikos (nach Tomaschek und Vasiljevski Zimnič gegenüber Svištov) über die Donau gingen und in Bulgarien plünderten, suchte sie Kaiser Manuel Komnenos in ihren transdanubischen Wohnsitzen auf, überschritt zwei schiffbare Zuflüsse des Donau und holte den Feind erst in der Nähe der russischen Grenze (des Fürstenthums Galič) ein, bei dem Berge *Τένου ὄρμον* (*ἐπὶ ὄρος Τένου ὄρμον ἦλθον*, Kinnamos l. III, cap. 3). Diese Örtlichkeit lag schon am Fuss der Karpaten; die Kumanen flohen nach einer schweren Niederlage in die dichten Wälder des nahen Gebirges (*τὸ τῶν ὀρῶν λάσιον, ἃ τῇδε πολλὰ παρατέταται*). Vasiljevski, Aus der Geschichte von Byzanz im 12. Jahrh. (Slavjanski Sbornik, II, Petersburg 1877 S. 222 Anm. 16) möchte die Stelle des Kinnamos im *Ὀροστένου ὄρμον* verbessern, und meint, dass dieses dann dem heutigen Ursičeni an der Jalomica entsprechen könnte. Indessen hat schon Tomaschek (Zur walachischen Frage, Österr. Gymnasialztschr. 1876, S. 344, desgleichen in der Abhandlung über Edrisi's Routen, Sitzungsber. der k. k. Wiener Akad. Bd. 113, S. 297) in dem *Tenu-ormon* das jetzige Teleorman erkannt. Der Umfang des Namens war im Kumanenlande, ebenso wie auf der rechten Seite der Donau, allerdings ursprünglich viel grösser als jetzt; er bezeichnete vielleicht die ganze den Karpaten vorgelagerte hügelige Waldzone in der südlichen Moldau und östlichen Walachei.

Auch der Name der Steppe *Baragan* am linken Donauufer zwischen Silistria und der Jalomica stammt wohl aus der kumanischen Zeit.

*) Unter den rum. Elementen türkischen Ursprungs nennt Teleorman, wie mir College Prof. Jarník bemerkt, auch L. Šaineanu, Elemente turcesti in limba Romană, Buc. 1885 p. 105 (Extr. aus der Revista pentru istorie, archeologie si filologie), ohne jedoch die Sache historisch aufzuklären.

Digitized by Google

In Ungarn war die kumanische Sprache noch in den Zeiten des Königs Sigmund von Luxemburg bei Hofe bekannt. Der Name der Landschaften *Gross-* und *Klein-Kumanien* lebt im ungarischen Tiefland noch heute, aber die Sprache ist ausgestorben. Der letzte Mann, der etwas kumanisch kannte, starb 1771. Das aus zahlreichen Abschriften aus dem 18. Jahrhundert bekannte kumanische Vaterunser, sowie einige vom Grafen Kuun (Prolegomena p. L sq.) gesammelte Gebete, Grüsse, Namen usw. zeigen uns dieselbe Sprache, welche der Codex Cumanicus bietet.

Im byzantinischen Reiche waren die Kumanen schon lange vor der Mongolenfluth als Söldner und Ansiedler bekannt. Im J. 1064 brachen 60.000 „Uzen" über die Donau in das Reich ein, wurden aber mit Hilfe der Petschenegen geschlagen. Die Gefangenen erhielten, wie früher die Petschenegen, Wohnsitze in „Makedonien", worunter man damals Thrakien mit Adrianopel und Philippopel verstand, ja einige Anführer derselben wurden sogar zu Senatoren ernannt (Attaliotes 87 = Skylitzes 657). Während der Kreuzzüge begegnen wir den Kumanen fortwährend unter den Söldnern des Reiches.

Als der Mongolensturm die Kumanen aus der heimischen Steppe aufscheuchte, zogen viele durch Bulgarien bis in das Gebiet der Konstantinopler Lateiner und der Griechen von Nikaia. Einige fanden Zuflucht bei dem Lateinerkaiser Balduin II., und als ihr Häuptling Jonas 1241 starb, sahen die Franken (nach Albericus) mit Erstaunen die grausen heidnischen Begräbnisceremonien vor den Thoren Konstantinopels, die Bestattung in einem Tumulus mit Menschen- und Pferdeopfern, wie sie schon Herodot bei den Skythen vorfand und wie sie auch der Mönch Ruysbroek (1253) bei den Kumanen der südrussischen Steppe beschreibt. An 10.000 Kumanen wurden vom Kaiser Joannes Dukas Vatatzes in das byzantinische Heer aufgenommen und mit Grundstücken in Thrakien und Makedonien, am Maiandros und in Phrygien ausgestattet (Akropolites ed. Bonn. p. 58, Niceph. Gregoras l. II. c. 5.). Ein Häuptling derselben hiess Sytzigán und erhielt in der Taufe den Namen Syrgiannes; sein gleichnamiger Sohn spielte in den Zeiten der Kämpfe der beiden Andronik's eine grosse Rolle. Lange Zeit blieben diese byzantinischen Kumanen, ebenso wie die ungarischen, bei ihrer heidnischen Wildheit. Als 1275 ein kaiserliches Heer, darin auch *τὰ Κομάνων καὶ Τουρκοπούλων τάγματα*, gegen den Sevastokrator Joannes, den Herrn von Thessalien, in's Feld zog, verwüsteten die Kumanen Kirchen und Klöster, führten Nonnen als Gefangene mit, bedienten sich der heiligen, auf Holz gemalten

Digitized by Google

Bilder als Tische usw. (Niceph. Gregorus l. IV c. 9). Ähnliche kumanische Söldnertruppen gab es auch in anderen Staaten der Halbinsel. Während der Kämpfe zwischen den Kaisern Andronikos II und III wird eine Schaar von nicht voll 2000 Kumanen erwähnt, die sich der ältere Andronikos von dem König von Serbien geliehen hatte (Kantakuzenos l. I, cap. 7 und 51).

Zu grosser Bedeutung gelangten die Kumanen in Bulgarien, bei einem seit langer Zeit mit ihnen befreundeten Volke. Wir haben, bei dem Mangel einheimischer Quellen aus der zweiten Hälfte des 13. Jahrh., keine näheren Berichte über deren Einwanderung, wissen aber sicher, dass eine kräftige Dynastie, die sich durch drei Generationen auf dem Thron von Trnovo behauptete, kumanischen Ursprungs war. Ihr Gründer war *Terterij I.*, *Τερτερῆς*, *Terterij staryj* der slaw. Quellen (Pomennik des Palauzov, jetzt in der Nationalbibliothek zu Sofia), ein angesehener Boljare und erprobter Heerführer in Trnovo, von Joannes Asěn III. zum Despoten ernannt und nach der Flucht dieses Regenten 1280 selbst Car von Bulgarien; Pachymeres (ed. Bonn. II, p. 265) nennt ihn ausdrücklich einen Kumanen (*ὁ γὰρ Τερτερῆς ἐκ Κομάνων ἦν*).

Ein Sohn Terterij's I., *Theodor Svętslav*, der schon einen slawischen Namen führte, wahrscheinlich nach der Verwandtschaft seiner Mutter, die nach Pachymeres eine Bulgarin war, brachte das bulgarische Reich nach den inneren Wirren und nach den Invasionen Nogaj-Chan's wieder zur Blüthe. Neben ihm besass sein Oheim *Eltimir* (*Ἐλτιμηρῆς, ἀδελφὸς τοῦ Τερτερῆ*, Pachymeres l. c.) eine grosse Macht im Lande; er führte den Despotentitel und beherrschte das Land *Krun*, *Κρουνός*, das sich, wie sich aus den zahlreichen Erwähnungen schliessen lässt, längs des Südabhangs des Balkan von Sliven westwärts gegen die Quellen der Tundža erstreckte (vgl. meine Ausführungen in den Archaeol. epigr. Mitth. X, 102). Sein Name ist wohl identisch mit dem des gleichzeitigen (1282) Kumanenhäuptlings *Oldamur* in Ungarn und enthält das türk. *demir*, im Codex Cumanicus *temir*, nach Radloff's Transcription *tämir*, Eisen. Er scheint unter den Kumanen recht verbreitet gewesen zu sein. Es erinnern an ihn noch zwei Dorfnamen in Bulgarien, *Altimir* im Kreis von Rachovo an der Donau und *Aldimirovci* im Kreis von Sofia (bei Slivnica). In der Kirche zu Bojana fand ich neben den Carenbildern des 13. Jahrh. unter einem undeutlichen Wandgemälde die verblasste Grabschrift: prěstavi se rabъ boži *Aldimirъ* ..... mirovъ synъ ... Verković (Glasnik VII, 191) las 1855 die Lücke „vojevodinъ Vitomirovъ syn“ und

Digitized by Google

überdies das Datum 1 Mai 6854 Ind. 8, also 1346 (vgl. Cesty po Bulharsku S. 48). Ein bulgarischer Heerführer Namens *Temir* (*Τεμήρης*), angeblich alanischer Abstammung, wird 1323 von Kantakuzenos (I. cap. 36) genannt. Den Personennamen *Altimirov* findet man heute noch in Bulgarien, z. B. einmal im Verzeichniss der jetzigen Post- und Telegraphenbeamten des Fürstenthums.

Mit dem kriegerischen Georg Terterij II (1322—1323) starb die kumanische Dynastie aus. Indessen war auch der neugewählte Car Michael, Sohn des Despoten Šišman von Vidin, nach dem Zeugniss des Kantakuzenos (l. II cap. 36) halb kumanischen Ursprungs (*ἐκ Μυσῶν* [Bulgaren] *καὶ Κομάνων τὰς τοῦ γένους ἕλκοντα σειράς*).

Die Spuren der Kumanen in der Ortsnomenklatur der Halbinsel sind zahlreicher als die der Petschenegen: *Komani-te* und *Kumanovci*, Fractionen der Gemeinde Pърša in dem Bezirk von Drjanovo im Balkan von Trnovo, *Kumanica* Dorf im Becken von Sofia und im Kreis von Užice in Serbien, *Kumanovo* Stadt im nördlichen Makedonien und Dorf bei Pirot, *Kumaničevo* drei Dörfer, eines in der Landschaft Tikveš in der Nähe des „Eisernen Thores" des Vardar, das andere bei Kastoria, das dritte (Kom-) in der Rhodope bei Nevrokop, *Kumaničovo* ein Grenzstein in der Sredna Gora bei Panagjurište, *Koman* Dorf bei Kailari in Süd-Makedonien (Kumana bei Barth, Reise durch die Eur. Türkei S. 160 Anm.) usw. Es besteht auch der Personenname *Kuman*, *Kumanov*. Sprachreste in älteren Aufzeichnungen sind nicht vorhanden.*)

Die meisten kumanischen Kolonien in Bulgarien bestanden gewiss in den Küstenlandschaften und in der Gegend der Donaumündungen, nämlich in dem Theile des Landes, welcher den kumanischen Wohnsitzen in der Moldau, Bessarabien und der pontischen Steppe zunächst gelegen war. Noch im 14. Jahrhundert gelangte in diesem Küstengebiet ein kumanisches Dynastengeschlecht zu grosser Bedeutung. Zuerst wird 1346 der Fürst *Balikas* (*ἄρχων Μπαλίκας*) als Herr von *Karbona*, des heutigen Balčik genannt; sein Name ist ohne Zweifel das türk. *balyk* Fisch, *baluc*, *balik* des Codex Cumanicus.**)

*) In dieser Beziehung verdienen die Notizen auf den leeren Blättern der Handschriften stets eine Beachtung. Z. B. Sreznevski, Pamjatniki jusovago pisma 60 bringt aus einem bulg. Codex des 13. Jahrh. einige Worte, angeblich Monatsnamen, und eine Schlangenbeschwörungsformel, beides in einer uns nicht verständlichen Sprache.

**) Über Karbona vgl. meinen Bericht über eine archaeologische Reise 1884 längs der Pontusküste von Sozopolis bis Kaliakra, Arch. epigr. Mitth. X, 183. Cesty po Bulharsku p. 614.

Digitized by Google

Er nahm auch an den byzantinischen Bürgerkriegen Antheil. Seine Brüder Theodor und Dobrotič sandte er mit 1000 Reitern der Kaiserin Anna zu Hilfe wider den Gegenkaiser Joannes Kantakuzenos (Kantakuzenos l. III c. 95, IV c. 10). Nicht lange darauf finden wir denselben *Dobrotič* (*Τομπροτίζας*, Dobordiza, Dobrodicius) als Herrn des bulgarischen Küstenlandes mit dem Titel eines Despoten. Sein Gebiet war nicht unbedeutend; Chalkokondylas (p. 172) nennt Varna und die Felsenburg Kaliakra auf dem gleichnamigen Vorgebirge als Schlösser, die einst dem Dobrotič gehörten, und aus den Urkunden des Patriarchates (Acta patr. ed. Miklosich et Müller I p. 367 aus dem J. 1357) wissen wir, dass er auch die Burgen *Emona* auf dem äussersten Cap der Balkankette und *Kozjak* (*Κοζίακον*) nördlich davon bei dem heutigen Gözeke, wo die rumelisch-bulgarische Grenzlinie zur See fiel, in seinem Besitze hatte. Der Zug des Herzogs Amadeus VI. von Savoyen 1366 gegen die Bulgaren traf besonders das Gebiet dieses Dynasten. Später hatte Dobrotič Streit mit den Genuesen von Kaffa und mischte sich in die Angelegenheiten des Kaiserthums von Trapezunt (Hopf, Gesch. Griechenlands im Mittelalter, Ersch-Grubers Encykl. Bd. 86 S. 26—27; Heyd, Geschichte des Levantehandels I, 581). Ihm folgte um 1386 sein Sohn *Ivanko*, „magnificus et potens dominus Iuanchus, filius bonae memoriae magnifici domini Dobordize", welcher 1387 den Frieden mit den Genuesen erneuerte. Der Vertrag (herausg. von Sacy, Mémoires de l'académie des inscr. VII. 1824 p. 319—326) wurde in Pera bei Konstantinopel geschlossen, durch Ivanko's Gesandte „discreti et sapientes viri Costa et Jolpani." Der zweite derselben verräth sich als ein Nachkomme der Kumanen. Der Name *Jolpani*, wohl *Džolpani* zu lesen (cf. Januenses = Genovesi etc.) ist weder slavisch, noch griechisch oder rumänisch. Wir finden ihn später auch in der Moldau; im einer Urkunde von 1615 wird ein Postelnik (Kämmerer) *Čolpan* genannt (Hâjdeu, Archiva istorica I, 158). In der Sprache der mittelasiatischen Türken bedeutet (nach Vambéry, Das Türkenvolk 225) *čolban* den Morgenstern. Ivanko, bei den Türken *Dobrič-oglu* genannt, „der Sohn des Dobrič" (Leunclavius, Hist. musulm. 265) behauptete sich auch gegen die Fortschritte der osmanischen Eroberer. Nach seinem frühen Tod erscheint der walachische Fürst Mirča als sein Nachfolger, wenigstens schrieb er sich 1390 unter Anderem auch „terrarum Dobrodicii despotus". Jedoch schon bald kam das ganze Land unter türkische Herrschaft.

Der Name *Dobrudža* ist ein Andenken an diese letzten vorosmanischen Landesherren, eine Erscheinung, die sich in den türkischen

Digitized by Google

Provinzen Europas und Kleinasiens oft wiederholt (vgl. Gesch. der Bulgaren in der Odessaer Ausgabe S. 419 Anm. 6; dazu die anatolischen Landschaftsnamen Sarychan, Menteše u. A. von den alten Seldžukendynastien). Die Ausdehnung des Namens war sehr wechselnd. Hadži-Chalfa im 17. Jahrhundert (Rumeli und Bosna, übers. von Hammer S. 35) zählt auch Šumen in die Dobrudža. Gegenwärtig hat der Name mehr eine geographische Bedeutung und bezeichnet die waldlose Steppe, im Gegensatz zu den Büschen des Deliorman und zu den fruchtbaren Gegenden von Provadia und Varna. Desshalb gilt z. B. als Südgrenze der Dobrudža gegen Provadia der von weitem kenntliche Hügel *Jasy-tepe*, bulg. *Ploska mogila*, an der Grenze beider Terrainarten.

Ausser den zwei genannten Personennamen gibt es in dem spärlichen Material aus dem 14. und 15. Jahrh. kein ausdrückliches Zeugniss für eine in diesem Küstenstrich fortlebende kumanische Nationalität. Die damaligen Namen der Häfen sind meist sehr alt. Auffällig ist aber an ihnen das Eintreten des *g* für altes *k*, wie im türk. Girid *Κρήτη*, Gelibolu *Καλλιούπολις*: *Γαλιάκρα*, *Γαλιάγρα* Acta patriarchatus I 95, 528, Gauarna der italienischen Seekarten, Gostança der Karte des Benincasa 1480. An das kum. *ianawar*, *yanauar* Thier, osm. *džanavar* (*τζαναβάρ* in der Übersetzung der Apokalypse für die Karamanli's) erinnert der Name *Zanauarda*, wie auf den Karten des Pietro Vesconte 1318 und anderen ein Küstenpunkt zwischen Küstendže und der Lagune Razim (bei Karaorman) heisst.

Der Vertrag Ivanko's mit den Genuesen 1387 nennt als Landeseinwohner nur *Graeci*, *Bulgari vel alii*. Kirchlich gab es dort allerdings nur Gläubige der Patriarchate von Konstantinopel und Trnovo, und die Kumanen haben sich dem einen oder dem anderen angeschlossen, mehr aber dem ersteren. Die Metropoliten von Varna waren in der Zeit 1320—1389, aus welcher uns die Urkundenbücher des Konstantinopler Patriarchates erhalten sind, dem Patriarchen von Byzanz untergeordnet, wiewohl das Land, wie aus allen anderen Quellen erhellt, dem Caren der Bulgaren gehörte; in den bulgarischen kirchlichen Denkmälern werden sie gar nicht genannt. Der Ursprung dieses Verhältnisses ist aus den erhaltenen Denkmälern nicht erklärlich. Unter Dobrotič wurde die Metropolie von Varna 1369 sogar dem Metropoliten der benachbarten uralten Griechenstädte Mesembria und Anchialos zur Verwaltung übergeben. In dieser Metropolie lagen längs der See zahlreiche *πατριαρχικὰ καστέλλια*, welche dem Patriarchen gehörten und dem Metropoliten nur zur Verwaltung anvertraut waren:

Digitized by Google

Kranea, das jetzige elende Dorf Ekrené an der Mündung des Flusses von Batova, *Gerania* schon bei Plinius in dieser Gegend genannt, aber der Lage nach unsicher, *Karnava*, das heutige Städtchen Kavarna, die Burg am Cap *Kaliakra*, *Drystra* oder *Tristrea*, was sowohl das bulg. Dъrster (das römische Durostorum und türkische Silistria) sein kann, als eine Ortschaft, die den antiken Namen des Cap Kaliakra, Tiristris, Tiristria Akra bewahrte, *Kellia*, Kilia an den Donaumündungen und *Lykostomion*, Vilkov eben daselbst (λύκος slav. vlъk). Ausserdem gehörten zum Sprengel des Metropoliten von Varna noch die Burg *Kalathas* oder *Galatas* auf der Südseite der Stadt (jetzt Dorf Galata mit Leuchtthurm), die Stadt *Karbona* (das jetzige Balčik), *Emona*, *Petrin* (Burgruine Petrič bei Devna), *Provat* (die Stadt Provadia?) und *Kičevo* (Acta patr. 1, 502, Lage unbekannt). Die Nachbarn des griechischen Metropoliten von Varna waren die bulgarischen Metropoliten von *Oveč* oder *Provad* (Provadia) und *Drъster* (Silistria), welche beide z. B. an der Synode von Trnovo 1360 theilnahmen (Panegyrikensammlung des Klosters Rila f. 289 v.).

Die türkische Eroberung brachte an der See selbst nur einen geringen Wechsel der Bevölkerung, indem bloss der Besitz der festen Küstenstädte und Burgen durch Ansiedelungen osmanischer Colonisten sichergestellt wurde. Das gegenseitige Verhältniss der christlichen und mohammedanischen Bevölkerung am Ende des 16. Jahrhunderts bespricht der Ragusaner Paul Giorgi in einer 1595 verfassten Beschreibung Bulgariens. Er gibt eine nähere Schilderung der „Dobruccia", die sich nach ihm von den Donaumündungen bis Varna erstreckt, und bemerkt sodann: „Questa Dobruccia *per la marina è habitata da Christiani*, et vi sono in essa queste terre: Charar (?), Maluch (?), *Costanza* (Küstendže), *Mangalia* (ein Küstenstädtchen in der rumänischen Dobrudža, das antike Kallatis), Irosta (?), *Balcich e Varna*, *et li casali delli Christiani pur su la marina* sono Orachovera (soll heissen *Orachoviza*, entweder Orechovo an der unteren Kamčija oder eher Dževizli, nördlich von Varna, turk. dževiz = bulg. orjach, nux), *Cavarna*, Corbir (vielleicht zu lesen Castri? Wäre Kesterič auf der Nordseite von Varna), *Echerrena* (Ekrené), *Franga* (das jetzige gemischte bulgarische und tatarische Büjük Franga, nördlich von Varna), *Novosello* (wohl das heutige „Neudorf" Jeniköi bei Dževizli) *e Gallatta*. Nessuna di queste terre è habitata da soli Turchi, ne anco da Christiani, eccetto che in Balcich." Das Innere der „terra ferma" sei hingegen von Türken bewohnt, Baba (Babadag), Pazardžik, Provadia u. s. w. (Ausgabe bei Makušev, Monumenta historica Sla-

Digitized by Google

vorum meridionalium, II. 243, mit vielen Lese- und Druckfehlern). Das Küstenland war also am Ende des 16. Jahrhunderts vorwiegend christlich, wie in den Zeiten des Balyk, Dobrotič und Ivanko.

Auch die kirchlichen Verhältnisse hielten sich lange. Das kleine Hafenstädtchen *Kavarna* blieb bis 1652 direkt dem Patriarchen untergeordnet; erst damals wurde die „Exarchie" von Kavarna mit der Eparchie Varna verbunden, gegen 5000 Aspern, welche der Metropolit dem Patriarchen nunmehr als dessen „Exarch" (Vertreter) jährlich dafür zahlen sollte (Sathas, Bibl. graeca III, 587).

Den christlichen Charakter der kleinen Küstenorte bestätigt auch der Bischof Philipp Stanislavov 1659. In Kavarna zählten damals die orthodoxen Christen 1000 Häuser oder 3000 Seelen mit 2 Kirchen, die Türken nur 40 Häuser mit einer Moschee. Dagegen gab es in Varna 1500 türkische und 400 orthodoxe Häuser, in Babadag 1700 türkische und blos 300 bulgarische, griechische und rumänische. Unter den Einwohnern von Ismail erwähnt er „*Bulgari*, Mysis dicti *Dobruxali*," also eine Art von Bulgaren, die man sonst in Mysien, d. h. Donau-Bulgarien, *Dobrudžali's* nannte, Dobrudžaner; worin sie sich von anderen Stammgenossen unterschieden, ist in dem Berichte nicht angegeben (Acta Bulgariae ecclesiastica, Monumenta der südslaw. Akademie Bd. XVIII p. 264).

Von der Masse der christlichen Bevölkerung des Binnenlandes war dieser Küstenstrich durch ein weites vorwiegend osmanisches Gebiet geschieden. Noch 1881 fand die Volkszählung in dem Osten des Fürstenthums, zwischen der Jantra und dem Schwarzen Meer, eine überwiegend türkische Bevölkerung, neben welcher die Bulgaren nur 46·95% bildeten. Einige Landschaften waren fast ganz türkisch, wie das Innere des Kreises von Silistria und die Landschaft *Tuzluk* unter dem Balkan zwischen Trnovo und Šumen, d. h. das dialektisch ausgesprochene osman. *düzlük* Niederung (vgl. kuman. *tüz* gerade, eben, *tüzrük* Ebene, Radloff S. 57). Die historische Ausbreitung dieser Colonisation ist bei dem Mangel an schriftlichen Quellen dunkel. Die Tuzluker sollen meist Anadolli's sein; von ihrem Dialekt hörte ich nur, dass sie die Sonne (osmanisch güneš) *čivač* nennen. *)

*) Den asiatischen Ursprung dieser Türken erwähnen auch zwei ältere Reisende. Giorgi sagt an einer übrigens im Zusammenhang verwirrten Stelle (S. 244), die Städte (terre) seien „habitate dalle genti di Asia, quivi venute per mercature, con la quale occasione sono rimaste". Paul von Aleppo (um 1654) bemerkt bei Küstendže in der Dobrudža, das Land sei nach der Eroberung ganz durch mohammedanische Tataren d. h. Tur-

Digitized by Google

Die russisch-türkischen Kriege haben seit 1768 den ethnographischen Charakter des Küstenlandes stark geändert, durch öftere Verwüstung und grossen Wechsel der Bevölkerung. Ein Theil der christlichen Einwohner wanderte 1829 nach Bessarabien aus, und von den Türken zog ein grosser Theil nach dem Kriege 1877 nach Konstantinopel und Kleinasien ab. Neue Ansiedler sind die mohammedanischen Tataren, aus der Krym 1861 eingewandert und über das ganze Land sporadisch zerstreut. Die bulgarisch sprechende, fortwährend wachsende Bevölkerung ist grösstentheils neueren Ursprungs. Die einen sind Nachkommen der Emigranten aus dem mittleren Tundžathal, aus den Umgebungen von Sliven und Jambol; sie zogen 1829 nach Bessarabien, wanderten aber bald wieder zurück, gelangten jedoch nicht mehr bis in ihre Heimath, sondern liessen sich in den wüsten Dörfern der Provinz von Varna nieder. Dazu gesellen sich Balkandži's aus dem Balkan von Trjavna und Elena, die als Ackerbauer in die fruchtbaren Ebenen langsam herabstiegen, sowie Wanderhirten aus dem Balkan von Kotel, welche in der ganzen Dobrudža bis nach Tulča ihre Winterweide hatten und sich allmählich hier ankauften und niederliessen. Endlich 1878 siedelten sich Bulgaren an, welche bei dem Rückzug der russischen Truppen ihre Heimath bei Adrianopel und Kyrkklissé verlassen hatten. In letzter Zeit macht sich eine langsam wachsende bulgarische städtische Bevölkerung geltend, deren Elemente z. B. in Varna meist aus Šumen und Trnovo stammen.

Altansässige Einwohner sind an der ganzen Küste von den Donaumündungen bis zur Mündung der Kamčija fast nur die *türkisch sprechenden Christen,* welche im Lande allgemein unter dem Namen *Gagauzi* bekannt sind.

Die Existenz dieser Gagauzi ist in der Literatur sehr wenig bekannt. Lejean, Ethnographie de la Turquie d'Europe (Gotha 1861, Ergänzungsheft Nr. 4 zu Petermann's Mittheilungen) verwechselt sie mit dem kleinen Fragment der Albanesen in Süd-Bessarabien: „Les Albanais de Volkonesti parlent turc ou skipe, mais sont chrétiens grecs et se donnent le nom *Gagheoutz*" (p. 17). An einer anderen

komanen aus Asien kolonisirt worden: „Sultan Mahomet, when he conquered this province, removed the Christians from it and peopled it with these Tartars. Most of them are from Caramania and from our country" (übers. von Belfour I, 41). Dies klingt annehmbarer, als die Geschichte von einer Kolonie von 12.000 Turkomanen in der Dobrudža schon im 13. Jahrh., die Hammer nach türkischen Quellen bietet (Gesch. des osman. Reiches I^2, 117).

Digitized by Google

Stelle hält er die wahren Gagauzen des Küstenlandes für mit Türken vermischte Bulgaren; „Bulgares mêlés aux Turcs aux environs de Kavarna et dans la Dobroudja“ (p. 29).

Die Engländer St. Clair und Charles A. Brophy, welche lange am Eminé-Balkan verweilten, hielten die „Gagaous“ am Schwarzen Meer für eine „very mixed race,“ entstanden durch Vermischung von Bulgaren, Wlachen, Griechen und Italienern aus der genuesischen und venetianischen Epoche, welche ausser dem Türkischen noch „a corrupt dialect of Bulgarian or a very impure Romaic“ spricht, angeblich mit italienischen Fremdwörtern (A residence in Bulgaria. London 1869 p. 18).

Kanitz, Donau-Bulgarien und der Balkan (1. Ausg.) I. 292, III, 124, 200 usw. betrachtet die „Gagausen“, die er in der Dobrudža, bei Varna und am Ostende des Balkan vorfand, als Griechen, die ihre Muttersprache verlernt und das Türkische angenommen hatten.

Dass die Gagauzi Nachkommen der „Petschenegen und Kumanen“ seien, behauptete der greise bulgarische Schriftsteller, zuletzt auch Minister des Innern in seinem Vaterlande Petko R. Slavejkov (Zeitschrift „Naprêdъk,“ Konstantinopel 1874 Dec. Nro. 19 und 20).

In meiner Geschichte der Bulgaren (1876) hielt ich die kumanische Abkunft der Gagauzi nicht für unmöglich, aber ihr griechischer Ursprung schien mir näher zu liegen, da ich dieselben auf Grund des damals vorhandenen kargen Materiales numerisch zu niedrig als eine nur städtische Küstenbevölkerung schätzte und andererseits die bekannten Karamanli's in Kleinasien vor Augen hatte.

Während meines Aufenthaltes in Bulgarien suchte ich, besonders auf einer Reise in das Pontusgebiet 1884, Genaueres über dieses Völkchen zu erfahren. Ich gelangte bald zur vollen Überzeugung, dass die Gagauzen ein von Griechen oder Bulgaren grundverschiedenes eigenes Volk sind. Gegenwärtig dienen sie allerdings nur mehr als Material zur Vermehrung anderer grösserer Völker. „Vor 1840, schreibt Kanitz (III, 200) über Varna, sprachen nur der höhere Clerus und einige reiche Čorbadži das Griechische; die Masse, sowohl Griechen und Bulgaren, hatte im stetən Umgange mit dem dominirenden Türkenthum die Muttersprachen gänzlich vergessen (sic) und ihre Popen lehrten sogar das Evangelium und hörten die Beichte in türkischer Sprache.“ Seitdem haben die Griechen einen Theil der Gagauzi für sich gewonnen, durch ihren Clerus und ihre Schulen, ohne aber das Türkische aus dem Innern des Hauses bannen zu können. Andererseits waren auch die Bulgaren nicht müssig. In den ersten Jahren

Digitized by Google

nach der Errichtung des bulgarischen Fürstenthums standen Bulgaren und Griechen in Varna schroff gegen einander; das Kampfobjekt waren die Gagauzen. Die Mittel des bulgarischen Staates sind allerdings stärker, denn er hat auch den Militärdienst und die so wirksame Ämtervertheilung zur Hand.

Das Territorium der Gagauzen war allem Anschein nach ursprünglich sehr ausgedehnt und wurde erst durch die Kriege der letzten 120 Jahre und die damit verbundenen Umwälzungen durchbrochen und vermindert. Es reichte von den Donaumündungen bis zum Cap Emon, sowie bis Provadia und Silistria, mit der Hauptstärke längs der Seeküste.

In *Varna* selbst bilden die Gagauzi die Mehrzahl der alten christlichen Bürger und sind meist treue Anhänger des griechischen Patriarchates. Nach einer Berechnung des bulgarischen Statistikers, des ehemaligen Ministers Michail K. Sarafov bildeten die orthodoxen Christen mit türkischer Haussprache 1881 7·34% der buntsprachigen, damals 24.561 Seelen zählenden Bevölkerung von Varna. (Ztschr. der bulg. liter. Gesellschaft zu Sofia III, 44). Als südlichster Ausläufer des gagauzischen Elementes gilt das grosse Dorf (1426 E.) *Akderé*, griech. *Aspro*, bulg. *Bjala* genannt, mit dem benachbarten *Kurukői* an der Seeküste südlich von der Mündung der Kamčija; die Einwohner geben sich aber jetzt für Griechen aus. Ich habe diese Gemeinde selbst nicht besucht, bemerke aber, dass nicht weit südlich davon am Cap Emon echte alte Griechen sitzen, die mit den griechischen Bürgern der uralten Städte Mesembria und Anchialos zusammenhängen. Auf der waldigen Terrasse nördlich von Varna breitet sich eine ganze Gagauzenlandschaft aus mit den Dörfern *Kesterič* (Castriçi der alten italienischen Seekarten; in der Nähe die Reste eines Klosters *Aladža-monastir* nebst Höhlenkapellen), *Džeferli*, *Jeniköi*, *Dževizli*, *Kapakli* (jetzt umgenannt zu *Klimentovo*), *Čauškői*, *Geikčiköi*, *Ekrené* usw. Weiter westlich, gegen Kozludža zu, liegt das Gagauzendorf *Taptyk*, in der Nähe des seit ungefähr 1830 von Griechen aus der Adrianopler Landschaft bewohnten Karahüssein. Ein Centrum der Ausbreitung dieses Völkchens scheint das Hafenstädtchen *Balčik* (3945 E.) zu sein; auf den Gassen dominirt die Sprache der Türken und Gagauzen, neben der das Bulgarische oder gar das Griechische sehr zurücktritt. In den Jahren 1812—1830 soll es in Balčik noch kein einziges bulgarisches Haus gegeben haben; alle sind erst in neuerer Zeit entstanden (Zeitschr. „Čitalište" 1873, S. 485). Gagauzisch ist auch das nahe Städtchen *Kavarna*

Digitized by Google

(1479 E.), sowie das grosse Dorf *Gjaur-Sujučuk* (890 E.) mit einer reichen Quelle in der Nähe des Cap Kaliakra, dann das grosse Küstendorf *Šabla* (885 E.) mit *Jaly-üč-orman*, *Karamanli* und anderen kleinen Ortschaften. Im Binnenlande bezeichnete man mir z. B. *Karakurt* im Bezirk (Okolija) der Stadt Hadži-Oglu-Pazardžik, die seit 1882 amtlich zu *Dobrič* umgenannt ist, als eine rein gagauzische Gemeinde.

Weiter landeinwärts bewohnen die Gagauzen den nördlichen Theil des Bezirkes von Provadia, sind aber dort bereits stark bulgarisirt; die Dörfer *Maalyč* *), *Šádyrköi*, *Karaač*, *Kyzyldžilari*, *Kadiköi* und andere beginnen seit der Errichtung des bulgarischen Fürstenthums sich immer mehr des Bulgarischen zu bedienen, unter dem Einfluss der bulgarischen Ansiedler in der Nachbarschaft, sowie der Schule und des Militärdienstes. In *Sultanlar* an der Eisenbahn Ruščuk-Varna spricht die ältere Generation nur ein gebrochenes Bulgarisch, fast wie die Türken, welche das Bulgarische radebrechen. **) In dem Dorf *Vojvoda-köi* im Kreis von Šumen, auf dem Wege von Šumen nach Silistria, gibt es ungefähr 20 christliche Familien, die nur türkisch sprechen.

Es gibt Gagauzen auch an der Donau bei *Silistria* und in dieser Stadt selbst. Ihre Verbreitung über den gegenwärtig Rumänien gehörenden Norden der *Dobrudža* ist mir nicht näher bekannt, da ich dieses Gebiet nicht aus eigener Erfahrung kenne. Zahlreiche Gagauzen, Nachkommen der Auswanderer von 1829 (aus Šabla, Kara-

---

*) Dieses Maalyč oder Mihalyč auf dem Wege von Provadia nach Silistria ist nicht identisch mit der Burg *Mihelitsch*, 4 Meilen vom Meere, welche Kg. Wladislaw 1444 auf dem Marsche von Petrič (bei Avren) nach Varna eroberte (nach Beheim, herausg. von Karajan, Quellen und Forschungen, Wien 1849 S. 45.). Dieses Schloss lag in der Nähe des Sees von Varna. Noch die russ. Karte von 1829 kennt dort ein Dorf *Mualič*, das jetzt nicht mehr besteht.

**) Herr P. R. Slavejkov bemerkte mir öfters mündlich, dass die sprachlichen Spuren für eine einst nicht unbedeutende Ausbreitung der Gagauzen in dem Gebiete zwischen Varna und Šumen zeugen, besonders die syntaktischen Härten. Diese bulgarisirten Gagauzen sagen z. B. „koj kaza na tebe" statt „koj ti kaza" (türk. kim dedi sana) „imau sъn" statt „spi mi se" (türk. ujkum war) usw., Beispiele, die Slavejkov auch in der Philippopler Ztschr. „Nauka" II, 1882 S. 182 Anm. anführt. — Als ich die alte Kirche des merkwürdigen, vor 1829 albanesischen Dobrina (türk. Dizdarköi) bei Provadia sehen wollte und einige bulgarisch sprechende Kinder um den Schlüssel schickte, sah ich, dass ihnen nicht *ključ*, sondern nur das türk. *anachtar* (Schlüssel) bekannt sei.

Digitized by Google

nanli usw.), wohnen im südlichen *Bessarabien*. Herr Iv. Ivanov, ein bessarabischer Bulgare, gab im J. 1864 in einer statistischen Arbeit 19 Kolonien an, deren „bulgarische" Einwohner „ausschliesslich türkisch und rumänisch" (sic) sprechen, davon im Bezirk von Ismail 1, im Unter-Budžak 2, im Ober-Budžak 16. Dabei meinte er, die Muttersprache dieser sogenannten „Bolgare-Gagauzi" sei bulgarisch gewesen und nur dieselben Verhältnisse, welche sie zur Auswanderung aus dem Vaterlande bewogen haben, hätten bei ihnen das Bulgarische durch die türkische Sprache verdrängt (Zapiski Bessarabskago oblastnago statističeskago komiteta. Kišinev 1864, I, 46).

Die Gesammtzahl der Gagauzen anzugeben ist sehr schwierig, da sich dieselben bereits theils als Griechen theils als Bulgaren angeben. Selbst durch genaue Führung der Listen bei den Volkszählungen in Bulgarien, Rumänien und Russland liesse sich die Anzahl der „türkisch sprechenden orthodoxen Christen" kaum sicher feststellen.

Der Typus der Gagauzen ist von dem der Bulgaren und der Griechen so verschieden, dass man sie rasch unterscheiden lernt. Sie haben eine kleine muskulöse Gestalt mit einem breiten, eckigen, brachycephalen Kopf und starken, dicken Armen und Beinen, schwarze Augen und schwarzes Haar, sowie eine dunkle Hautfarbe. In den Augen junger Mädchen glüht ein eigenes Feuer, aber die alten Frauen sind meist ungemein hässlich, dicke Gestalten in weiten, gewöhnlich blau und weiss gestreiften Pluderhosen. Hie und da bemerkt man die Beimischung anderer Elemente: helles Bulgarenhaar oder griechisches Profil.

In ihrem Charakter treten störrischer Trotz und Leidenschaften aller Art in den Vordergrund. Sie sind starke Trinker und gerathen leicht in Streit, gleich mit dem Messer in der Hand. Mord aus Rache oder zufälliger Wuth ist nicht selten. Die griechische und bulgarische Partei in den Gagauzendörfern werden nicht selten handgemein; in Kesterič gab es vor acht Jahren eine solche kirchlich politische Schlägerei mit blutigem Ausgang. Die Nachbarn, sowohl in Küstenland von Varna, als in Bessarabien, erzählen von den Gagauzi nicht viel Gutes; diese Erzählungen selbst sind der beste Beweis des alten ethnographischen Gegensatzes. Eine Varnaer Geschichte nennt einen dortigen gagauzischen Handwerker, welcher sich in Folge einer Wette ein Stück Fleisch aus seinem eigenen Schenkel herausschnitt und es gebraten verzehrte; der Mann soll noch kurz vor dem letzten russischen Krieg gelebt haben. In der Landschaft von Provadia behauptet man, dass die Gagauzen in ihren Dörfern sich öfters gegenseitig die Getreide-

Digitized by Google

schober aus Rache anzünden; in den dortigen Bulgarndörfern hilft dagegen das ganze Dorf zum Wiederaufbau des Hauses, wenn dieses einem Bewohner durch ein Schadenfeuer vernichtet wurde. Vieles verlautet über die Sinnlichkeit der Gagauzen. Varna hat seine einheimische „chronique scandaleuse" mit Geschichten voll barbarischer Ungezwungenheit. Als ich zuletzt Provadia besuchte, bildete ein des Dekameron würdiger Vorfall das Stadtgespräch. Eine Gagauzin hatte Jahre lang heimlichen Verkehr mit einem einheimischen Don Juan. Plötzlich bemerkte sie, dass das geheime Liebesglück nicht ohne Beobachter sei. Rasch entschlossen überfiel sie den Geliebten, als er wieder auf Besuch kam, mit dem Revolver in der Hand; bestürzt suchte er das Weite und sie rettete sich aus der Verlegenheit noch als eine Tugendheldin.

Dabei sind die Gagauzen zähe, fast fanatische Christen; im J. 1877 mussten sich die Einwohner von Kavarna, Šabla und anderen Orten auf dem Cap Kaliakra gegen plündernde Tscherkessen und Türken vertheidigen, und Kavarna ging grösstentheils in Flammen auf. Fremden gegenüber, z. B. in den Dörfern bei Balčik, sind sie gastfreundlich und stehen bei mir, z. B. die von Kavarna und Gjaur-Sujučuk, in freundlichem Andenken. Die Sitten im Hause haben einen türkischen Charakter. Die Männer essen abseits von den Frauen; die Frau bleibt dem Fremden im Hause unsichtbar.

Die Trachten sind mehr oder weniger türkisch. Die Männer bedecken ihr Haupt mit einem Fez, in neuester Zeit mit dem bulgarischen Kalpak, und tragen blaue Gilets oder Jacken, rothe Gürtel, breite braune Hosen aus Schafwolle und türkische Lederpantoffel. Die Frauentracht besteht aus einem Kopftuch, einer kurzen ärmellosen Jacke und breiten türkischen Hosen aus bunten Stoffen. Sie lieben grelle Farben und gleichen in ihrer türkischen Kleidung, z. B. während der Erntezeit im Felde, auf den ersten Anblick Osmaninnen nach Ablegung der vor Fremden üblichen Vermummung oder Ziegeunerinnen. Dabei legen sie oft einen türkischen Weibermantel an und verhüllen sogar auch den Mund. Übrigens pflegten auch die Bulgarinnen in der Dobrudža, in Silistria, Razgrad und Eski Džumaja noch unlängst Jašmak und Feredže zu tragen, um sich auf der Gasse und auf dem Markte nicht von den Türkenfrauen zu unterscheiden, eine Sitte, die in der Übermacht des mohammedanischen Elementes in diesen Gegenden ihren Grund hatte.

Die Gagauzen sind meist Ackerbauer und Winzer. In den Städten betreiben sie auch Handwerke, längs der See etwas Fischerei und Küstenschiffahrt.

Digitized by Google

Als ich Erkundigungen über die Sprache der Gagauzen sammelte, versicherte man mich, dass sich ihr Türkisch von der Mundart der Osmanlis nicht unterscheide, bis auf einige dem Tatarischen nähere Worte und Formen (z. B. *kou*, *kuju* statt *köi* Dorf). Die Ortsnamen in diesen Landstrichen sind meist türkisch, haben aber nur in seltenen Fällen ein eigenartiges Gepräge.*) Es fehlt nicht an griechischen und bulgarischen Fremdwörtern (*ispoved olur* beichten, die Exclamation *jalá bože pomozi!*). Knaben singen oft bulgarische Volkslieder, ohne ihren Sinn recht zu verstehen. In den Kirchen kann man auch türkische Predigten mit der Ansprache „*christian kardašlar*" (christliche Brüder) hören. Dabei werden christliche Namen manchmal in türkische umgewandelt: Dimitrios wurde in Silistria zu *Demir* (Eisen). Von einer Literatur, handschriftlichen türkischen Aufzeichnungen in der Art der von Blau herausgegebenen Mariupoler Texte, ist nichts zu erfragen. So viel ich bemerken konnte, ist die türkische Übersetzung des Neuen Testamentes, welche von der en-

*) Um ein ausgiebiges Beispiel der topographischen Nomenklatur anzuführen, enthält die Okolija Balčik nach der Gemeindeorganisation von 1887 (Amtszeitung „Dьržaven Vestnik" 1887 Nro. 55) folgende Orte: 1. Stadtgemeinde *Balčik*. 2. Gemeinde *Čatallar* mit den Dörfern Č., Mustafa-Bejler, Čukurovo, Tülüdža. 3. Gemeinde *Čauškői*. 4. Gemeinde *Tekké:* T., Dišpudak (vor 1878 Tscherkessendorf Azizié), Ekrené, Geikčiler, Alaklissé. 5. Gemeinde *Duran-Kulak*: D. Karapča, Satylmyš, Kalajdži-deré, Sary-Musa, Karamanli, Ismailköi, Akyndži, Džefer-Faky, Karalar (Kara-Aliler), Kara-Nasuf, Kalykči, Keramet (Ger-Achmed), Böjük- und Küčük-Kačamak. 6. Gemeinde *Sulejmanlyk*: S., Sachtianlyk, Syrtköi, Etim-eli, Baš-Chasyrlik, Ormandžik, Emirleri, Semizler, Ortakujusu, Araklar, Chasyr-kujusu, Murfača (Murafač), Hüsseinköi, Karagjoz-kujusu, Karadžilar, Kara-Baky, Kara-Jazadži, Büjük- und Küčük-Čoral, Kurt-Duman (oder Kordoman, Kurdoman). 7. Gemeinde *Duvan-Juvasy*: D., Kujukői, Evlekler, Vejzköi, Momčil (Momdžil, Mohammedaner), Suleiman-Faky, Kara-Japular, Idiriz-kujusu, Čairly-göl, Toj-kujusu, Karly-Bej-köi, Hamzalar, Mursal-kujusu. 8. Gemeinde *Šabla*: Š., Jazydžilar, Sarymeše, Kalyčköi, Kajabejköi, Jaly-üč-orman, Gij-Orman, Sürtükői. 9. Gemeinde *Džaferli-üč-orman:* Dž., Gargalyk, Deli-bej-köi, Duranlar, Japlydža, Selim-kujusu, Nasufpaša, Eli-Bej, Iridža, Gjavur-kujusu (jetzt umgenannt zu Gurkovo), Arnautlar, Aj-Orman, Tortomyš (Turtamuš der russ. Karte), Kalfaköi, Junuzčilar, Risiler, Kara-Bazirgjan. 10. Gemeinde *Kavarna:* K., Türk-Sujučuk, Michal-bej, Malkoč. 11. Gemeinde *Gjavur-Sujačuk:* G., Said-Achmed, Hadži-Bajram, Karaly-kyšla (Kara-Ali-kyšla), Köjluk, Kara-Jaškői, Jüzlü-Bejköi (Jüz-Gübenlik), Gjore. Die meisten Dörfer sind sehr klein, die vom Meer entfernten oft nur ein Tschiflik (Gut) mit wenigen Hütten dabei; in den Resultaten der Volkszählung von 1881 erscheinen z. B. Džefer-Faky und Japlydža nur mit 7 Einwohnern, Ismailköi mit 10, Idirizkujusu mit 17 usw.

Digitized by Google

glischen Bibelgesellschaft in London 1877 für die Karamanli's mit griechischen Lettern gedruckt wurde, den Gagauzen unbekannt, wiewohl es ihnen bei der Kenntniss der griechischen Schrift gewiss ein erwünschtes Buch wäre.

Der Name *Gagauz*, der in dem ganzen Gebiet von Adrianopel bis Odessa allgemein bekannt ist, wurde mir als neueren Ursprungs bezeichnet. Er gilt halb als Schimpfwort, welches Schicksal so manche aussterbende Völkernamen trifft. Die Gagauzen selbst schämen sich desselben. Im Rumänischen bedeutet *gagauz*, „tout ce qu'il y a de plus bête", wie mir es ein Rumäne erklärte. Um ein Beispiel aus der einheimischen, ganz wild wachsenden Philologie zu bieten, erklärt es ein Weiser zu Varna vom türk. *gaga* Schnabel und *uz* gerade, also Leute, die mit den Türken den gleichen Mund, die gleiche Sprache haben! Vgl. osm. *oguz*, *oguzane* rauh, ungeschliffen.

An den Donaumündungen gab es oder gibt es noch einen Namen *Černi Bъlgare*, „Schwarze Bulgaren", welcher meist die halb bulgarisirten Gagauzen zu bezeichnen scheint. Eine solche Bedeutung hat er wenigstens in Bessarabien. Nach Slavejkov (Ztschr. „Čitalište" 1871, 660) sollen sich die Bulgaren in der Landschaft von Razgrad in Weisse und Schwarze geschieden haben und von dort aus sei der letztere Ausdruck durch Emigration in die Dobrudža gekommen. Nach dem anonymen Verfasser des Artikels „Bъlgarete i Rumъnite v Tulčanski sandžak" in der Konstantinopler bulg. Zeitung „Istočno Vreme" 1875 Nro. 9 ff. nannten die neuen, aus dem Balkan von Kotel stammenden bulgarischen Stadtbürger von Tulča die altansässigen Bulgaren der Dobrudža „Černi Bъlgare".

Von hohem Interesse sind einige nichtosmanische Worte, die in gewissen Formeln vorkommen. Der Varnaer Kreisschulinspector Herr Milan Radivojev aus Elena, dem ich viele Daten über diese Landschaften verdanke, gab mir in einem Briefe vom 10. Nov. 1884 eine ausführliche Beschreibung des „Hasenspieles" (taušan ujunú), das die Gagauzen vorzüglich bei Hochzeiten aufführen. „Nach dem Genuss von Trank und Speisen bei dem Festgelage verkleidet sich ein junger Gagauze als Hase. Seine beiden Pantoffeln (emeniji) bindet er sich an den Kopf, um zwei grosse Ohren darzustellen; sodann legt er einen umgekehrten Pelz an, maskirt sein Angesicht und beginnt bei den Klängen der Sackpfeife wie ein Hase zu springen und stampfend zu tanzen. Die heiteren Gagauzen rufen dabei dem Dudelsackpfeifer zu: „*pyrkylddt*, *baldm*, *pyrkyldat*!" (Blähe, mein Sohn, blähe). Andere treiben den Tänzer mit dem Rufe an: „*Džirt*, *baldm*, *džirt*"!

Digitized by Google

(halte dich, mein Sohn, halte dich). Einer der Jüngeren geht mit dem Weinkrug herum und fragt die Gäste: „ne vereim saná? širab istermisin?“ (Was soll ich dir geben? willst du Wein?). Die Antwort lautet: „širab istemém, *kymys* ver baná!“ (Wein will ich nicht, gib mir Kumys, sauere Pferdemilch). Nach dem Mann mit dem Wein folgt ein anderer mit allerlei Leckereien (türk. mezé, Paprika's, sauere Gurken usw., die man zur Beförderung des Trinklust geniesst) und fragt: „ne meze vereim?“ (was für einen Leckerbissen willst du), worauf die Antwort lautet: „mezé istemem, *kos* isterim“ (Leckerbissen will ich nicht, ich will Nüsse). Einige sagen statt *kos* ein anderes Wort *šitlauk*, das tatarisch eine Haselnuss bedeutet. Das Interessante an alledem ist, dass die Gagauzen die hier unterstrichenen Worte gebrauchen, ohne ihren wahren Sinn zu verstehen. Sie sagen: so haben wir es von unseren Alten gelernt. Die Worte sind tatarisch, aber sie sind keineswegs von den jetzt hier angesiedelten Tataren übernommen, sondern sehr alt; die tatarische Kolonisation bei Varna ist ganz neu, von 1861, und die Gagauzen haben mit diesen Tataren schon wegen ihres christlichen Fanatismus keinen Verkehr“.

Die oben in liegender Schrift gedruckten Worte sind ohne Zweifel nicht osmanisch; im Osmanischen heisst ja die Wallnuss *dževiz*, die Haselnuss *funduk*. Dass sie in der Sprache der neu eingewanderten Krym-Tataren vorkommen, zeigt den ethnographischen Zusammenhang der Gagauzi mit den türkischen Völkern auf der Nordseite des Pontus. *Bala* bedeutet bei den mittelasiatischen Türken ein Kind (Vambéry op. cit. 216). *Čatlauk* als Haselnuss finden wir im Codex Cumanicus, italienisch als „nizole“ (nocciuole) wiedergegeben; nach Radloff kommt es in derselben Bedeutung auch bei den Tataren von Kazan und Tobolsk vor. Auch *kos* ist in dem Codex Cumanicus zu lesen: *chox, cox* nuces. Weitere Untersuchungen über diese Sprachtrümmer überlassen wir den Fachmännern und bemerken nur noch, dass der Ortsname Balčik an *balčuk* fangum des kumanischen Glossars erinnert, sowie dass der Name des von der See aus weit sichtbaren Burghügels von Kavarna Čirakman-Bair die Worte *čirak* Licht, *čiraklik* Leuchter desselben Denkmales in's Gedächtniss ruft; der Ortsname Šabla entspricht dem Dorfnamen *Šably* südwestlich von Simferopol in der Krym.

In den Gagauzen haben wir ohne Zweifel den Überrest eines altürkischen Stammes vor uns, welcher sich noch im Mittelalter auf dem Boden des damaligen bulgarischen Reiches niedergelassen und das Christenthum lange genug vor der osmanischen Eroberung angenommen hat, um bei der Herrschaft sprachlich verwandter Moham-

Digitized by Google

medaner ihm treu bleiben zu können. Das Türkische mit den der Mundart des Codex Cumanicus verwandten Elementen ist jedenfalls die ursprüngliche Sprache dieser Leute, älter als ihr Christenthum. Die sprachlichen und historischen Spuren führen nur zu den Kumanen, umsomehr als es an derselben Küste noch im 14. Jahrhundert christliche Bojaren mit ganz türkischen Namen gab, wie die genannten Balyk und Jolpan. Der Name Gagauz selbst erinnert, wie schon Slavejkov bemerkte (Monatsschrift „Čitalište", Konstantinopel 1873, S. 774), an den Namen der *Uzen* oder *Oguzen*, dessen Spuren sich nach den Forschungen des Grafen Kuun auch bei den Kumanen Ungarn's in Personen- und Ortsnamen lange verfolgen lassen (Einleitung p. LXXXIII: Uzaeus princeps Cumanorum 1279, Uz pater de Uza 1299, Uzfalu 1301, Uz nobilis 1412 usw.). Dass sich die Bevölkerung in den Orten längs der Seeküste wenig geändert hat, sieht man an der Ortsnamen in den Patriarchalakten und auf den italienischen Seekarten des 14. Jahrhunderts, welche zum Theil heute noch bestehen und aus den Beschreibungen von Giorgi und Stanislavov, die im 16. und 17. Jahrhundert so viele der heutigen Gagauzenorte als christliche Ansiedelungen anführen. Im Binnenland war die Continuität der Bevölkerung allerdings bald unterbrochen. Es ist nicht unmöglich, dass die zahlreichen Ansiedelungen türkisch sprechender Kumanen die grosse Verbreitung des Islam mit der osmanischen Sprache über den ganzen Osten Bulgariens erleichtert haben.

III. Surguči.

Die Landschaft der Surguči kenne ich nicht aus eigener Anschauung. Ihre Wohnsitze befinden sich in 5—6 Dörfern der Kaza von Adrianopel und in einer Anzahl Ortschaften der Umgebung von Hafsa und Baba-Eskisi, an der Strasse von Adrianopel nach Konstantinopel. In Kyzyl-Agač auf ostrumelischem Boden im unteren Tundžathal hörte ich sie auch *Zelovci* nennen. Sie sollen den Gagauzen ganz ähnlich sein, türkisch sprechende orthodoxe Christen, meist Weinbauer.

Slavejkov hält sie (Zeitschrift „Napredъk", 1874, Nro. 19 und 20) auch für Nachkommen der Petschenegen und Kumanen, wie die Gagauzi der Dobrudža. Sie könnten von den unter Kaiser Joannes Vatatzes kolonisirten Kumanen, den Landsleuten des Syrgiannes abstammen, also mit den Gagauzi als Ansiedler der Balkanhalbinsel gleichen Alters sein.

Digitized by Google

In Thrakien gab es ausserdem im 11. und 12 Jahrhundert auch türkische Kolonisten seldžukischen Ursprungs aus Kleinasien. Solche „Turci tributarii Constantinopolitani" fanden die Kreuzfahrer 1189 in Beroe (Stara Zagora), neben anderen „pagani" (Petschenegen oder Kumanen?), nach dem Bericht des sogenannten Ansbert (ed. Pangerle p. 33). Anna Komnena erwähnt ein Corps *τῶν περὶ τὴν Ἀχριδὼ οἰκούντων Τούρκων* (ed. Reifferscheid 1, 138); dieselben wohnten in der Landschaft Achridos, nämlich in dem mittleren und unteren Thal der Arda in der Rhodope und dürften, falls sie sich bis zum 14. Jahrh. erhalten haben, mit den Osmanen dieses jetzt rein türkischen Gebietes (Landschaften Sultan-Jeri und Kyrdžali) verschmolzen sein. Dazu gehörten auch die türkischen Vardarioten bei Thessalonich, deren Geschichte Tafel behandelt hat. Im byzantinischen Heere bildeten diese christianisirten Türken das Corps der im 11—13. Jahrhundert oft erwähnten *Turkopulen*, „Türkenkinder".

Nachschrift.

Zu S. 5. *Ἑκατὸν βουνοί* (Kedrenos II, pag. 594). Tomaschek, Zur Kunde der Haemushalbinsel II, 27 verlegt es in die Hügelgegend des Deliorman, in dessen Büschen jedoch die Hügelformen ganz verschwinden. Ein Landschaftsname gleichen Sinnes erscheint im nördlichen Donauland. Eine mit Grabhügeln übersäete Landschaft am linken Ufer des Prut bei Gorodišče und Kostešti, auf dem halben Weg von Lipkani nach Skuleni, heisst rumänisch *Suta Mogile*, „hundert Hügel". Nadeždin's Ausflug nach Bessarabien (1839), übers. von Zap, Zrcadlo života na východní Evropě II, 78.

Zu S. 23. Während des Druckes dieser Zeilen ist ein Theil der Resultate der neuesten Volkszählung im Fürstenthum Bulgarien vom 1. Jänner 1888 erschienen. Die Bevölkerung wurde dabei nicht nach Natonalitäten, sondern nur nach Confessionen und Muttersprachen angegeben. Eine genauere Analyse erschwert der Umstand, dass Tataren und Rumänen unter die „Verschiedenen" fielen. Dennoch ist es nicht schwer die türkisch redenden orthodoxen Christen herauszufinden, nach Abzug der bulgarisch und griechisch sprechenden, allerdings nur insofern, als sie ihre Haussprache nicht verleugneten und sich nicht für Bulgaren oder Griechen ausgaben, wie dies an vielen Orten geschehen ist. Darnach gab es solcher türkisch sprechenden Christen in den einzelnen Okolija's (Bezirken) des Kreises

Digitized by Google

von Varna: Balčik 4091, Varna 3207, Dobrič 338, Provadia 140, Ziffern, die überall unter der Wirklichkeit zurückbleiben.

Das Detail lässt sich auf den Märkten und Dörfern genauer verfolgen, als in den Städten. Am aufrichtigsten waren die 114 Einwohner des kleinen rein christlichen Karakurt: 109 sprechen türkisch, 5 bulgarisch. In Kavarna (1706 E.) gab es 1636 Orthodoxe, 49 Mohammedaner (auch Tataren), 2 Armenier usw.; bulgarisch sprachen angeblich 725, türkisch 693, griechisch 265; demnach entfallen auf die unzweifelhaften Gagauzen 646. In Gjaur-Sujučuk (1139 E.) gab es 1059 Orthodoxe, 80 Mohammedaner; es sprachen bulgarisch 456, türkisch 680, griechisch 3, was eine Zahl von 600 Gagauzen ergibt. In dem grossen Gagauzendorf Šabla (1194 E.) haben nur 6 Leute das Türkische, 7 das Griechische als Muttersprache angegeben; die übrigen wollen Bulgaren sein. In der Gemeinde Jeniköi (sammt Džeferli) haben sich von 1790 Orthodoxen 589, in Kesterič von 730 noch 535 als türkisch redend eingetragen. Die Leute von Dževizli und Taptyk wollen nur als Bulgaren oder Griechen erscheinen; Bjala und Kuruköi sind fast rein griechisch.

In der Stadt Varna (25.256 E.) finden wir nach Abzug von Bulgaren, Griechen, Russen und Serben noch 1842 Orthodoxe, die keiner dieser Zungen angehören, in Balčik (4272 E.) nur 145, in Provadia (5088 E.) gar bloss 13. Im Kreis von Silistria ist eine solche Untersuchung mit Hilfe der gedruckten Tabellen unmöglich, weil die Rumänen des Donauufers darin nicht eigens angeführt werden.

Digitized by Google

2.

K pobytu Jana Kapistrana v zemích českých.

Sedmnácte listův z rukopisu národní knihovny Římské.

Přednesl v sezení dne 18. března 1889 **Ferd. Tadra.**

Během zkoumání v archivu vatikánském roku 1887—88 byl jsem častěji nucen navštíviti národní knihovnu v Římě (Biblioteca nazionale centrale Vittorio Emanuele), nalézající se v pěkně upravených místnostech starého jesuitského „Collegium Romanum", neb jest to jediná knihovna v Římě, kde nalézti možno aspoň některé důležitější publikace z doby novější, jichž při pracích archivních nevyhnutelně jest potřebí. *) Že jsem i zde pátral po rukopisech vztahujících se k dějinám českým, jest ovšem přirozeno.

Zařízení knihovny „Vittorio Emanuele" (tak se totiž obyčejně jmenuje) možno nazvati v každém ohledu vzorným. Ačkoli teprv po spojení zemí italských založena a hlavně připojením knihoven některých zrušených klášterů římských rozšířena, jest knihovna tato nyní největší sbírkou římskou, kteráž vládne značnou subvencí státní Že v krátké době trvání jejího nemohly posud veškeré pomůcky knihovní v úplný pořádek uvedeny býti, jest zřejmo. Vadu takovou lze pozorovati částečně při rukopisech, kteréž ovšem nemohly posud v nově popsány býti, jichžto seznamy tedy většinou dle starých katalogů pouze přepsány byly. Sbírky rukopisů z různých klášterů pocházející postaveny jsou — což schvalovati lze — odděleně, každá pro sebe; taktéž má každá sbírka svůj zvláštní seznam. Nejčetnější z nich jsou oddělení: „Manoscritti Giesuitici" t. sbírka rukopisů z bývalé koleje jesuitské v Římě, dále „Sessoriani" t. rukopisy z kláštera S. Croce a oddělení „monasterii Farfensis". Katalogy

*) Nejslaběji zastoupeny jsou zde posud publikace české; poněvadž pak ani knihovna rakouského ústavu dějepisného ni nejdůležitějších vydání pramenů dějin českých neměla, musili jsme skoro veškeré nutné literární pomůcky dáti si do Říma zaslati.

Digitized by Google

byly mi co nejochotněji k prohlédnutí předloženy, — avšak naděje má byla sklamána.*) Mimo některé pozdější ze 16. až 18. století pocházející rukopisy — tak k. p. známý spis Jaroslava Sezimy Rašína „Vera narratio de duce Fridlandiae“ (MSS. Giesuitici čís. 189), dále „Informatio synoptica de praesente statu religionis in Bohemicis Austriacisque provinciis hereditariis“ z r. 1753 a některé drobnější zprávy z doby třicítileté války a císaře Josefa II. — nalezl jsem tu ze starší doby rukopis obsahující sbírku listů zaslaných Janu Kapistranovi, z něhož podávám tuto některé výpisy, které se týkají pobytu Kapistranova v zemích českých a rakouských, a o němž tedy blíže zmíniti se chci.

Rukopis ten (MSS. Giesuitici číslo 339) zanesen jest v seznamu rukopisů bývalé koleje jesuitské v Římě pod titulem: „Epistolae Summorum Pontificum, Cardinalium, Episcoporum, Presbyterorum, Regum, Principum aliarumque personarum missae ad beatum Joannem de Capistrano ordinis Minorum“, kteryžto titul na prvním listě jeho se čte. Psán jest na papíře v malém 4°, listů čítá 120; písmo drobné, dosti úhledné, dle mého soudu asi z polovice 16. století (katalog knihovny udává 17. století). Co do správnosti jest celý přepis dosti nedbale shotoven; z velikého množství mezer a chyb, částečně patrných, soudím, že písař nebyl dostatečně znalým ani latiny, tím méně ovšem řečí jiných, tak že místní a osobní jména česká i jiná někdy až k nepoznání jsou zkomolena. Na přední desce rukopisu jest nápis: „Liber epistolarum Joannis de Capistrano“.

Většina listů v rukopise tomto přepsaných vytištěna jest ve spise „Annales Minorum seu trium ordinum a s. Francisco institutorum auctore Luca Waddingo“ (druhého vydání z roku 1735 svazek XII.); některé však listy týkající se pobytu Kapistranova v zemích českých v letech 1453—55, obsahující mnohé posud neznámé zprávy, nejsou ještě vytištěny a proto podávám je nyní veřejnosti. Jest jich celkem pouze 17, mezi nimi 8 listů krále Ladislava, v nichž jasně zračí se tehdejší poměry a smýšlení vůči Kapistranovi. Kdež totiž král Ladislav a jedna část rádců jeho Kapistrana do Vídně, Vratislavě a do Olomouce volali a rádi by jeho i do Prahy a do Čech

*) Jest ovšem možná a nepochybuji o tom, že při důkladnějším hledání, ku kterémuž ale katalogy, obzvláště starší, nikterak nepostačují — jakož jsme se častěji i při pražských sbírkách rukopisů přesvědčili — najdou se i zde rukopisy pro nás zajímavé a jest tudíž žádoucno, aby badatelé naši v Římě ani v příštích letech knihovny Vittorio Emmanuele i jiných, ku kterým možno přístup si zjednati, se zřetele nepouštěli.

Digitized by Google

byli uvedli, opírala se hlavně příchodu jeho do Čech strana druhá, v čele její ovšem Jiří Poděbradský. I Prokop z Rabštejna brzy po jmenování kancléřem českým přál příchodu Kapistranovu do Čech, uznával ale, že za poměrů tehdejších nebylo by to vhodné. K žádosti krále Ladislava zdržoval se Kapistran r. 1454 opět ve Vratislavi a čekal na rozhodnutí královo, aby do Olomouce se odebrati mohl. Listy královskými ze dne 25. a 26. června 1454 volán byl Kapistran skutečně do Olomouce. Když ale brzy na to proti Vratislavským válečná hotovost na Moravě nařízena byla, psal král Ladislav dne 26. července Kapistranovi, aby do Olomouce nejel, že by přítomnost jeho za poměrů těch na branný lid nedobře účinkovala. Dříve však již, než list tento psán byl, opustil Kapistran Vratislav a přibyl dne 25. července 1454 do Olomouce.*) Mimo listy krále Ladislava jsou zde dále listy kancléře Prokopa z Rabštejna, Petra biskupa Vratislavského a Vratislavských, Jana z Lomnice probošta a kapitoly Olomoucké, palatina Krakovského, Bohuše biskupa Olomouckého, purkmistra a rady města Brna a kardinala Karvajala.

V rukopise římském nejsou listy chronologicky srovnány, ač u větší části jich datum uvedeno jest; při některých schází udání roku (tak k. p. při listě kancléře Prokopa z Rabštejna), kterýž však dle obsahu určiti se může. Podávám listy ty tedy v chronologickém pořádku. Přepisy shotovil jsem správně; poněvadž ale — jak již dotčeno — original sám má množství mezer a chyb, které často smysl jednotlivých vět zatemňují, nalézají se i ve vydání tomto některé mezery a vady, kterých jsem opraviti nemohl,**) pro porozumění a smysl celku však nejsou příliš závažny.

Tento jest krátký obsah listů zde podaných:

I. 1453, 6. Maii, Viennae.

Král Ladislav vyzývá Kapistrana, aby opětně do Vídně a do Rakous přišel.

II. 1453, 14. Julii, Pragae.

Kancléř Prokop z Rabštejna Bernardinovi jinak Prokopovi z Prahy, že by rád viděl sjednocení Čech s církví, jakož také, aby Kapistran mohl do Čech přijíti, že však pokud se Kapistrana týče, na ten čas ničeho učiniti mu nelze.

III. 1453, 13. Decembris, Pragae.

Král Ladislav Kapistranovi odpovídá k žádosti jeho, aby mu dal bezpečný průvod do Prahy, že není teď na čase, aby do Prahy přijel, jelikož posud

*) Srovnej: Wadding, Annales XII. 210. a Časopis Mus. (Dva listy z Capestrana) sv. 61. 1887. str. 117.

**) Jest to jmenovitě list XVI.

Digitized by Google

není zde pořádek znovu zaveden a jiné důležité okolnosti tomu brání; až bude čas, že mu to oznámí a do Prahy jej uvede.

IV. 1454, 17. (?) Januarii, Pragae.

Král Ladislav Kapistranovi píše, že po urovnání záležitostí českých do jiných zemí svých odjede, a žádá jej, aby zatím do Vratislavě se odebral a zde čekal, až jej král k sobě povolá.

V. 1454, 8. Aprilis, Pragae.

Král Ladislav Kapistranovi: že rád uslyšel, že do Vratislavě se odebrati chce; žádá jej, aby zde čekal, že co nejdříve bude možno k sobě jej povolá.

VI. 1454, 30. Aprilis, Wratislaviae.

Petr biskup Vratislavský vyzývá Kapistrana, aby opět do Vratislavě přijel, aby Čechové zde kacířství nerozšiřovali.

VII. 1454, c. 20. Maii, Brunae.

Purkmistr a rada města Brna prosí Kapistrana, aby opět brzy do Brna přijel a klášter i kostel sv. Bernarda od něho založený a již vystavený spatřil.

VIII. 1454, 5. Junii, Olomuc.

Jan z Lomnice probošt a kapitola Olomoucká sdělují Kapistranovi, že po smrti biskupa Jana jednohlasně zvolili Bohuše ze Zvole, děkana kapitolního, za biskupa Olomouckého a prosí jej, aby se za zvoleného při papeži přimluvil.

IX. 1454, 25. Junii, Pragae.

Král Ladislav Kapistranovi píše, že rád uslyšel zprávu, že k žádosti královně do Vratislavě přijel a odtud dále do Olomouce a jiných míst se odebrati chce; kdyby po návratu královně též do Vídně příjíti chtěl, král rád by jemu průvod bezpečný dal, jakož i nyní Olomouckým již nařídil, aby Kapistranovi bezpečný průvod dali a do města svého s uctivostí jej uvedli a zde chovali.

X. 1454, 26. Junii, [Pragae].

Král Ladislav píše Kapistranovi, že k němu sekretáře svého posýlá, kterýž ústně jemu některé věci sděliti má.

XI. 1454, 26. Junii [Pragae].

Král Ladislav Kapistranovi: lituje churavosti jeho, pro kterou odjezd jeho z Vratislavě zdržen jest; poněvadž ale již se pozdravil, žádá jej, aby déle neodkládal, že o bezpečný průvod jest postaráno, aby do Olomouce se dostati mohl.

Digitized by Google

XII. 1454, 12. Julii, Cracoviae.

Jan z Tenčína, palatin Krakovský a vyslaný krále polského ku králi Ladislavovi, sděluje Kapistranovi, že na své cestě do Čech ve Vratislavi jeho navštíví.

XIII. 1454, 26. Julii, Pragae.

Král Ladislav píše Kapistranovi, aby na ten čas ještě do Olomouce se neodebral, jelikož v Olomouci a vůbec na Moravě veřejná hotovost proti nepříteli (Vratislavským) nařízena jest a kázání jeho aspoň u části lidu ozbrojeného nebezpečně by účinkovati mohla.

XIV. 1454, 16. Augusti, Vratislaviae.

Vratislavští Kapistranovi: litují odjezdu jeho z Vratislavě v čase pro ně tak nebezpečném, kdy biskup a pán jejich v Praze meškal a mezi nimi v příčině přísahy králi Ladislavovi neshody vznikly; prosí jej, aby se k nim brzy opět vrátil.

XV. 1454, 31. Octobris.

Kancléř Prokop z Rabštejna a jiní vyslanci (uherští) krále Ladislava Kapistranovi: aby k žádosti králově co nejdříve do Uher se odebral.

XVI. 1455, 26. Martii.

Biskup Olomoucký, Bohuš ze Zvole, píše Kapistranovi, že mnohá místa diecése jeho kacířstvím jsou naplněna, jmenovitě též Kroměříž, kteréžto město dříve k biskupství přináleželo, ale před delší dobou jemu odcizeno bylo; aby opět vráceno bylo, má biskup 8000 zl. zaplatiti a prosí tedy Kapistrana za přispění při králi Ladislavovi, aby sumu tuto částečně sbírkou a částečně půjčkou sehnati směl.

XVII. 1356, 16. Januarii, Viennae.

Kardinál Karvajal sděluje Kapistranovi, že král Ladislav v krátké době do Uher vyjede.

I. Literae Ladislai regis.

1453, 6. Maii, Viennae.

Ladislaus Dei gratia Hungariae, Bohemiae oc. rex, dux Austriae, marchio Moraviae etc. — — Venerabilis religiose devote sincere grateque dilecte! Quanquam illius, a quo omne datum est optimum et donum perfectum gratioso munere praediti simus, ut aliorum explicantium verbum Dei salutiferas doctrinas, e quibus coelesti pabulo reficimur, libenter audiamus, tamen affectuosius personam vestram euangelizare et sanctis operibus conspicere desideramus. Hinc est, quod ex vestra nobiscum praesentia Deo auspice fructum nobis evenire utilem salutique congruentem indubie sperantes, devo-

Digitized by Google

tionem vestram ex corde prece attenta rogitamus, quod quantocius poteritis ad nos et populum terrae nostrae Austriae, qui antea vestra fecunda facundia suavi delectacione aspersus est, denuo respergi gliscit ad Divini nominis honorem et gloriam, exaltationem catholicae fidei salutemque fidelium salutaria documenta percepturus, vos hic Vuÿennam [sic] conferre non denegetis nobis in complacentiam bene gratam et prout vos et ordinem vestrum tueri praesidiis, favoribus prosequi et beneficiis volumus et teneamur confovere. — Datum Vuÿennae 6. die Maii a. D. 1453, coronationis vero nostrae regni Hungariae anno 13. loco + sigill.

II. Literae Procopii de Rabstein, cancellarii, fratri Bernardino de Praga alias Procopio.

1453, 14. Julii, Pragae.

Religioso amico suo carissimo fratri Bernardino de Praga alias Procopio. — — Religiose vir, amice honorande. Accepi litteris vestris, promotionem meam vos grate audivisse, quod zelatorem me veritatis esse et erroribus adversari posse existimatis, idque ita fore minime ambigo, nam cupere exaltationem veritatis voto vestro, quo Deo, qui veritas est, adstricti estis, plurimum convenit. Causam vero orthodoxae fidei, quam mihi pro virili vestra amantissime commendatis, libenter commendatam suscipio, nec quidquam est, quod magis desiderem, quam unionem huius regni Bohemie cum catholica Romana ecclesia et vicario Christi conspicere optarem et satis assequi valere, quod poscitis, ut venerandus P. fr. Joannes de Capistrano posset ad nos tute venire, novi enim, sicut scribitis, P. P. suam et sanctam vite ipsius puritatem et ob eximias virtutes eius, quicquid sibi gratum arbitrarer, prompte leteque efficerem et quamvis in presentiarum non videam res ita dispositas, ut existimem, ipsum posse obtinere quod postulat, nec promotionem meam nunc posse, quod doleo, vota sua implere, me tamen ad complacendum sibi paratum semper esse P. S. non dubitet, cui ergo me multum recommissum faciatis. Vos vero valete et dilectionem erga vos meam religione vestra ac officio meo non diminutam sed auctam esse omnino putetis. — Datum Prage die dominico ante divisionem Apostolorum [s. a.] Procopius de Cabestein [sic, Rabstein] cancellarius manu propria.

Digitized by Google

III. Literae Ladislai regis.

1453, 13. Decembris, Pragae.

Ladislaus rex ɔc. — — Venerabilis etc. Litterarum variarum seriem, qua apud nos instatis ut salvum vobis ad nos Pragam veniendi mitteremus conductum, intelleximus. Volumus itaque devotioni vestrae innotescere, quod toto cordis nostri desiderio ex intimis vestram praesentiam personalem et sacratissimorum vestrorum dogmatum respersionem cupivimus, ut praeteritarum litterarum nostrarum insinuatio vobis attulit et cupimus consolari. Sed non est, venerabilis vir, temporum et negotiorum conditionibus et qualitate per nos pensatis locus et tempus de praesenti huc ad nos veniendi, tum quia negotiorum nostrorum regni nostri Bohemiae in temporalibus non adhuc facta debita ordinatione, quia . . . . . [sic] est eiusdem regni incessus, tum et quia alia satis ponderabilia obsistunt, ut vobis de securo et salvo conductu providere iam tempore nequeamus. Idcirco devotionem vestram rogamus, quatenus pauci temporis spacio vestrum ad nos adventum differatis. Volumus namque tempus congruum vobis, cum Altissimus concesserit, significare et ad nos P. V. decenti cum honore conduci facere, non enim nos alium nisi verae fidei orthodoxae cultorem et qui vos et ordinem vestrum favorizare et tueri intendit, invenire haesitetis. — Datum Pragae feria V. in die b. Luciae a. D. 1453, regnorum nostrorum Hungariae 14. ɔc. Loco + sigilli. — Commissio Domini regis in Concilio.

IV. Ladislai regis.

1454, 17. (?) Januarii, Pragae.

Venerabilis religiose devote nobis sincere grateque dilecte. Cupimus scire V. P., quod nos moram ad praesens in regno nostro Bohemiae trahentes affectantesque regni eiusdem tranquillum statum totis conatibus omnia inibi in melius reformare laboramus. His itaque Deo auspice peractis nos ad alia regna et dominia nostra intendimus conferre. Sed quemadmodum litteris nostris prioribus V. P. visitando demonstravimus toto cordis nostri desiderio, vestram nobiscum praesentiam affectare et sanctis vestris dogmatibus refici et consolari, denuo obnixius rogamus V. P. quantocitius poterit eadem ad Vuratislaviam se conferre ibique ad tempus pausare et tandem ad praesentiam nostram, dum et quando scriptis nostris vos regniremus,

Digitized by Google

venire non denegetis nobis in complacentiam singulariter bene gratam. — Datum Pragae feria VI. Antonii confessoris anno D. 1454 regnorum nostrorum Hungariae decimo quarto ꝛc. Loco + sigilli. Commissio Domini Regis in Concilio.

V. Ladislai regis.

1454, 3. Aprilis, Pragae.

Ladislaus ꝛc. — — Venerabilis etc. Recepimus V. P. litteras nobis novissime transmissas et intelleximus ex eisdem paratam ad nostras preces voluntatem vestram, qua in cunctis nobis placibilem vos offertis, de quo magnas V. P. exsolvimus gratiarum actiones et sicuti eaedem vestrae litterae canunt, vos nostram ad petitionem Wratislaviam quantocitius fieri poterit velle conferre, id nobis summe placidum fore cognoscatis, rogantes V. P. huiusmodi propositum minime velle postergare ibidemque in Wratislavia moram facere et nostras ulteriores postulationes et rogata exspectare optamus, namque et prout altissimo concedente speramus et quantum negotii qualitas et temporum conditio admittet, citius ad nostram praesentiam vos expostulaturos. — Datum Pragae 3. Aprilis a. D. 1454. requorum nostrorum Hungariae 14., Bohemiae vero primo. Loco + sigilli. — Commissio Domini Regis per consiliarium [sic].

VI. Petri episcopi Vratislaviensis.

1454, 30. Aprilis, Vratislaviae.

Salutem et eum qui in Christo Jesu est charitatis affectum. Reverendissime Pater amice nobis sincerissime! Quanto desiderio et alacritate providi et circumspecti consules nec non tota communitas inclitae civitatis Wratislaviensis, orthodoxae fidei professores constantissimi, rore, ut creditur, divinitatis liquefacti aqud nos septennio intererunt [sic] tantis V. P. precibus advocare dignaremur, supervacuum esset recensere, cum id eorum scriptis et teste experiencia colligi poterit evidenter. Nos itaque gregi Dominico, cui licet immeriti praesidemus, pro tanto charitatis ardore satisfacere cupientes V. P. affectuosissimo affectu exoramus citius repertis . . . . . [sic] insidiis ad populum catholicum aquam vitae doctrinalem facientem descendere atque rorem coelestis gratiae in tam fructuosos palmites mittere dignetur, ne gens Bohemica virus pestiferum pro loci vicinitate effundere valeat in lares nostrae mansionis. Erit res haec

Digitized by Google

summo Deo placita et sponsae eius illibatae sacrosanctae matri ecclesiae utiliter fructuosa, super quo placeat V. P. misterio litterarum respondere. — Datum Wratislaviae die ultima Aprilis anno 1454.

Petrus Dei gratia episcopus Wratislaviensis.

VII. Magistri civium et juratorum civitatis Brunensis.

1454, c. 20. Maii, Brunae.

Literae civium civitatis Brunae ven. fr. Joani de Capistrano oc. fautori et exoratori nostro gratissimo oc. — — Venerandissime Pater oc. Non nisi gravi spiritualium consolationum dispendio et iactura P. V. tanto tempore abstractam sustinemus absentiam, cuius grata nostris praesentia plurimum correspondet votis et utinam iuxta nostra et plurimorum fidelium desideria optato adventu tam pii et gratuiti patris, quem cum desiderio ingenti et exspectatione prestolamur, cito refocillare valeamus ad irrigandum mentes aridorum fluenta salubrium doctrinarum de V. P. ore tam mellifluo audire peroptantium, ex quibus alias de intricabiliter lapsus [sic!] errore ad S. Matris ecclesiae gremium multi sunt reducti, adhunc infinitorum omnium nos habitantium errores [sic] Capitostum (?) ad obedientiam catholicae fidei induci non haesitamus, ea propter V. P. preces porrigimus attentas, si quando versus propriam et districtus habitationum nostrarum V. P. dirigentur gressus et ad nostri incolatus civitatem Brunensem condescendere nosque et alios vestrum adventum desiderantes prestolari visitare et consolare Vestra non dedignetur Paternitas ad rocreandum fidelium animas, ad conspiciendamque S. Bernardini basilicam, cuius locum divino instructu V. P. decorare et insignire decrevit, nos vero post eundem Dei adiutorio toto enixu fundamentaliter construere erigere et in ecclesiam transformare studuimus, prout a venerab. P. Gabriele *) aliisque eius fratribus, qui talia conspexerunt aedificia iucunda et dedicationi eius chori die Solis proxime praeterita interfuere, vestra potest percipere Venerabilitas et quia catholici pro devotionis augmento ad eandem S. Bernardini confluunt basilicam et Divini verbi pabulo cordiali refici desiderant, supplicamus igitur rogatibus instantius pro evangelizatione sacri eloquii canonum nobis adaugere... non dedignetur, per quem non solum Christianum populum inhiberi

*) Gabriel z Verony, představený kláštera františkánského v Olomouci, vikář provincialní pro Moravu a Čechy. Srovn. Valouch, Život sv. Jana Kapistrána str. 349.

Digitized by Google

verum etiam et erroneos ad S. Romanam ecclesiam incunctanter deduci speramus. Optamus insuper V. P. sanam et incolumem pro singulari consolatione diutino tempore gratanter conservare.

Datum ... ante festum s. Urbani [sic]

Magister civium et jurati cives civitatis Brunnensis.

VIII. Joannis de Lomnitz, praepositi et capituli ecclesiae Olomucensis.

1454, 5. Junii, Olomucii.

Venerando in Chr. J. P. Johanni de Capistrano, S. Sedis apostolicae legato, spirituali patri et praeceptori nostro praecolendo &c. — — Venerande in Domino Jesu pater et preaceptor colende! Orationes humiles cum ad recurren.. [sic] condigna inter varias aerumnas huius incolatus pressuras miserabilibus iis partibus firma tenemus mente ad suorum vestram personam filiorum solamen illum, qui non dormitat nec dormiet, misericorditer delegasse, ad cuius etiam suffragia recurrentes P. V. praenoto bonae recordationis Rev. P. d. Joanne olim antistite Olomucensi pridie Calend. Maii vita functo,*) cuius anima requiescat in pace Amen, servatis quae de jure et consuetudine circa electionem futuri pontificis servari debent, per viam scrutinii venerabilem et egregium D. Voulium [sic, *Bohutium*] de Zvola, decretorum doctorem, decanum ecclesiae Olomucensis, unanimi consensu in episcopum ecclesiae Olomucensis nos elegisse in Domino Jesu, quia eidem ecclesiae praeesse poterit et prodesse confidimus. Cum igitur per consumationem huiusmodi negotii ad almam Sedem apostolicam necessario nos et ipse habeamus mittere, ad P. V. eiusdem almae Sedis et Sanctissimi in Christo patris D. n. Nicolai pp. V. nuncium, quam statum huius episcopi, quantum in clero et populo in obedientia et rituum varietate dilaniatione scissus sit et demum in substentatione temporalium direptus, latere non existimamus, recurrentes petimus humiliter et devote, quatenus cum statu ecclesiae huius electum eundem habere sibi et sancto collegio suo dignetur gratiose recommendatum, nec non beatissimo in Christo patri et d. n. papae memorato scribere pro eodem, ut S. S. electionem huiusmodi de eo factam confirmare sibique munus consecrationis impendendum per aliquos R^mos^ d. antistites catholicos committere benignetur, tollendumque scandalum plurimorum et signanter scismati-

*) Den úmrtí biskupa Jana udáván rozdílně buď dne 19. neb 29. května 1454. Viz Richter, Augustini Olomuc. episcoporum series str. 159.

Digitized by Google

corum et infidelium, qui, si — quid absit — ad hoc differetur negotium, blasphemarent, vetatisque malleus adheretur munitionibus ecclesiae in periculum elocatis, attendentes etiam temporalium inuolutionem annatam misericorditer relaxare [sic], personam P. V. conservet incolumem ad sui laudem Jesus, fidelium suorum consolationem et ad hostes sic vehementius confutandos. — Datum ex Olomuc. die Mercurii Junii 5ª.

Joannes de Lompnicz praepositus et capitulum ecclesiae Olomucensis.

IX. Ladislai regis.

1454, 25. Junii, Pragae.

Ladislai &c. — — Venerabilis &c. Exhibuit coram nobis Udalricus Eyczinger de Eyczing, consiliarius fidelis noster dilectus, quod-[dam] scriptum sibi a devotione vestra transmissum, quod inter caetera continebat, vos ad desiderium et petitiones nostras de regno Poloniae in civitatem nostram Wratislaviensem vice versa contulisse ibique ad praesens moram facere, sed antea et ad praesens per aliqua tempora verbo Dei inibi instetissetis, propter quod etiam ad alia loca nostra, Olomus videlicet, vos conferre, si nobis hoc placitum foret, intenderetis. Scire vos cupimus, hoc multum nobis gratum fore et acceptum, ob id vos enixius adhortamur, quatenus a vestro huiusmodi proposito non desistere velle, quin potius vos ibi nostro intuitu praesentem facere et pausare, quousque nos in Austriam et Viennam contingat pervenire, ibidem nos intueri simul aptius erit et ad nos eo tempore venire non pigeat, valde rogamus. Sin autem mora nostra hic Boemiae nimis prolixa vobis videbitur et vobis nichilominus Viennam venire placebit, hoc cum nobis scitum erit, vos ibi realiter et secure conduci faciemus. Scripsimus propterea episcopo et civibus nostris Olomucensibus et iniunximus eisdem, cum vos ibidem ad Olomucenses venire velle intellexerint, secure ad veniendum ibi vos conducant, honorabiliter recipiant et pie ac favorabiliter sicut decet pertractent, nobis in complacentiam et honorem singulares. In eo nobis ostendentis complacentiam valde gratam digne erga vos et ordinem vestrum reminiscendi. — Datum Pragae 25. Junii anno D. 1454. regnorum nostrorum Hungariae 14., Bohemiae vero primo. — Loco + sigilli.

Digitized by Google

X. Ladislai regis.

1454, 26. Junii [Pragae.]

Ladislaus rex etc. — — Venerabilis et religiose nobis sincere grateque dilecte! Commissimus honorabili magistro Sigismundo Vorsthouer decretorum licenciato, secretario nostro fideli dilecto, nonnulla nostri parte Venerabilitati Vestrae vivae vocis oraculo exponenda de intentione nostra plenius edocto, quare P. V. rogamus, quatenus in singulis, que vobis idem secretarius dixerit referenda, plenariam eidem velitis sicut nobis ipsis adhibere credentiae fidem. — Datum Vuÿennae*) proxima feria IV. ante festum beatorum Apostolorum Petri et Pauli a. D. 1454, coronationis vero nostrae regni Hungariae a. 14. Locus + sigilli.

XI. Alia eiusdem dd. ut supra.

Venerabilis pater nobis in Christo dilecte! Quantum Majestati nostrae displicibile fuerit V. P. infirmitatem audivisse, propter quam desideratus ad nos accessus vester adhuc retardatus fuit, non possemus litteris exprimere, cum desiderium nostrum de die in diem augeatur. Nunc vero cum vestram optatam convalescentiam audiverimus, iteratis litteris rogamus P. V., ut si bono modo fieri possit eadem frui possimus praesentia ad honorem Dei et s. fidei catholicae augmentum nostrorumque regnorum ac ampli regiminis sanctis vestris consiliis et favoribus utilitatem. Cum enim persolito more mundus iste diversis occurrentiis agitetur, nihil est, quod magis optemus, quam vestra praesentia et sanctis admonitionibus et consiliis potiri. Ob hoc autem desiderium nostrum implendum scripsimus Rev. patri episcopo Wratislaviensi ac magnificis civitatibus Wratislaviensi, Nisensi, Clomnicensi [sic, Olomucensi], nec non castellano de Schamburg (sic) ut ad complacentiam nostram V. P. tutum securum favorabilem et salvum conductum praebeant. De quibus omnibus plene confidimus, donec in civitate Clomnicensi [sic, Olomucensi] P. V. secure constituatur, exinde vestras desuper pro complacentia nostra litteras exspectaturi, quae ut facere velit corditime et reiteratis precibus rogamus. — Datum Vuÿennae*) feria IV. ante festum b. Apost.

*) V obou těchto listech udáno jest datum „Viennae"; poněvadž ale král Ladislav v ten čas posud byl v Praze (jakož i list předcházející dd. 25. června 1454 dán jest z Prahy) mám za to, že písař rukopisu římského pouze omylem napsal „Viennae" místo „Pragae".

Digitized by Google

Petri et Pauli a. D. 1454. coronationis vero nostrae Regni Hungariae a. 14. (locus + sig.)

XII. Palatini Cracoviensis.

1454, 12. Julii, Cracoviae.

Litera palatini Cracoviae x. — — Venerabili viro J. de Capistrano etc. — Venerabilis et Pater venerande! Quanquam gravi et longo itineri deputatus mandato Seren. d. regis nostri, quo in Bohemiam ad praesentiam gratiosissimi regis Ladislai iterum me obligavit, sciam mihi Wratislaviam transitum esse obliquum, illa affectio tamen, qua V. P. a prima notitia acclinabar, suadet, ut Wratislaviam visurus illuc V. P. visitem. Postquam igitur salvi conductus ex Bohemia mihi fuerunt allati, nissi aliqua notabili contingentia impediar, illuc mihi elegi itineris transitum, ut P. V. incolumem ibi Deo dante contempler et desiderium animi vos visitandi satiarem. Recommendatus igitur sim deprecor cum venerosa consorte mea et prole V. P. ac omnium fratrum communi orationi, per aliquamque occurrentiam velit mihi P. V. aliquid positionis vestrae describere pro mea consolatione speciali. — Datum Cracoviae ante festum Margaritae proximae anno D. 1454.

Joannes de Tharsin [sic]*) palatinus Cracoviensis.

XIII. Ladislai regis.

1454, 26. Julii, Pragae.

Ladislaus oc. — — Venerabilis oc. Nunciavimus vobis litteris nostris, placere nostrae Majestati, quod veniretis ad civitatem nostram Olomuc., idque tunc scripsimus, quia ex.... marchionatu nostro Moraviae et huic regno nostro credidimus [sic]. Nunc vero quoniam civitatis nostrae Olomucensis et aliarum circumstantium civitatum cuiuslibet quarta pars cum aliis subditis nostris, in quos vestris praedicationibus invehitis, contra nostros hostes castra metantur, dubitamus, ne vester adventus exercitui nostro nocivus existeret, posset enim pars illa exercitus, quos praedicatio vestra exasperat, commoveri et in cives civitatum, ad quas ire vultis, insurgere et existimarent vos ab ipsis in dictis civitatibus ad eorum confusionem et iniuriam con-

*) Jan z Tenčína, palatin Krakovský a Petr Šamotulský, poslové krále polského, přijeli do Prahy asi v měsíci srpnu 1454 (Tomek, Děj. Prahy VI, 259).

Digitized by Google

foveri. Quamobrem vos rogamus, ut accessum vestrum ad civitatem praedictam, quoad a nobis aliud habueritis, differatis, nam cum bonum et malum in incerto sit, spem boni, quae raro parce et cum labore impletur, ommittere in dubio sanctius esse putamus, ut malum, quod saepe profuse et ultro committitur, evitare possimus. Datum Pragae 26. Julii 1454. regnorum nostrorum Hungariae 14., Bohemiae vero primo.

Ad mandatum d. regis Procopius de Rabenstein cancellarius.

XIV. Consulum civitatis Vratislaviensis.

1454, 16. Augusti, Vratislaviae.

Literae civitatis Wratislaviensis. — — Rev. P. et D. fratri Joanni de Capistrano oc. fautori nostro prestantissimo oc. — Reverendissime pater et domine! Fidelibus obsequiis cum sincera in Domino charitate pramissis praemagnae dilectionis affectu, quem ad V. P. praecipue gerimus et etiam transactis temporibus gessisse recolimus, sic ad personam vestram intuitus nostrae considerationis extenditur, quod illam quasi praesentem sub quadam effigie assidue contemplamus. Nam memoriae virtus amicitiae zelum non deserit, quae non adimetur diuturnitate locorum. Equidem vix vel nunquam tollit oblivio, quae mens in sacrarium pectoris suscipienda decrevit et solerti studio retinenda, trahimur autem in amara suspiria et multa mentis turbinatione torquemur gravesque etiam exinde suscipientes privativas non sine acerbi doloris acerbitate, dum nimium nobis praesentia corporalis P. V. contra illius votum in dies prolongatur; recolimus enim et nondum immemores sumus sermonis illius patrui, quae eadem P. V. nuper ante ipsius flebilem atque inopinatum de civitate nostra Wratislaviensi recessu post tot tantasque preces, multiplicatis etiam vicibus et frequentatis per nos et universitatem civium atque maiorum nostrorum re vera adeo ferventer et instantissime pari corde et sincera fide licet confracta spe seu inter positas nobis pro tutius [sic] in horto monasterii b. Bernardini videbat dedisse, videlicet ita nos super residentia continuanda precibus instare et efficere debere, utque P. V. etiam abhinc recedendo suo quidem tempore revocatus redeundi causam posset honeste et licite habere. Verumque Rev. pater cum durante huiusmodi absentia vestra, imo et post felicem Rev. p. et d. episcopi Wratislaviensis, domini nostri gloriosi, in praesentiarum de Praga reditum et adventum occasione homagii et juramenti fidelitatis prestandi, pluresve numero apud nos

Digitized by Google

in civitate nostra tam per clerum quam vulgus exortae sunt quaestiones implicatae, quarum occasione quidem dolentes referimus non modica incommoda temporum qualitate ad praesens pensata formidantur verisimiliter eventura, nisi et gratia divina misericorditer praeventis et per praesentiam V. P., quam animo et corde prostrati gementes exspectamus, pie revelatis nobis celerius succurratur. Sumus enim in re tanti ponderis et tot curis involuti et mente prolixi, ut cum ipso sancto viro Job, qui iter tot dura flagella occulto quidem dei judicio attritus, non immerito dicere valeamus, per quam viam spargitur lux, dividitur aestus super terram..... Quare rogamus, quatenus P. V. dignissima dignetur et velit ad nos et civitatem nostram Wratislaviensem pro solita benignitate quantocitius redire atque regressum habere auctoritate legationis vestrae evangelizatura nobis ac universitati civium nostrorum, quoniam in his adventum vestrum affectuoso affectu affectant moramque gerendo cunctis horis erga P. V. recompensandis ad vota, quam Altissimus longo dignetur aevo tueri. — Datum feria IV. post festum b. Laurentii martiris a. D. 1454.

V. P. humiles et devoti
Consules civitatis Wratislaviensis.

XV. Oratorum Ladislai regis.

1454, 31. Octobris.

Religioso P. Johanni de Capistrano, ordinis minorum, haereticae pravitatis inquisitori, patri nobis honorando. — Venerabilis et religiose pater nobis honorande. Superioribus diebus tum in civitate Franferdensi tum etiam litteris nostris in oppido Milderberg [sic] pro parte Serenissimi principis domini nostri Ladislai regis Ungariae etc. debita cum instantia P. V. requisivimus, ut ipsa P. V. ad regnum suum Ungariae iter suum recto tramite dirigeret. Ne igitur preces Ser. d. n. regis et nostrae supplicationes item et promissiones ad illa P. V. secutae quorumcunque dissuasionibus et petitionibus frustrarentur aut quantummodo dislongarentur, iteratis vicibus per praesentes pro parte Ser. principis nostri praedicti P. V. obtestatos facimus, quatenus tam amore et devotione illa singulari erga Majestatem suam habita quam etiam pro tuendo et promovendo fidem Christi ad praedictum regnum suum Ungariae venire citius quantum poteritis non postponatis. Nos enim promissionem vestram Ser. d. n. regi sumendo declarabimus, caeterum P. V. et orationibus vestris

Digitized by Google

nos devote commendatos facimus prompti ad quaevis obsequia vestr
— Datum in Tropoli (?) in vigilia Omnium Sanctorum anno D
mini 1454.

Serenissimi oc. Ladislai regis oc. oratores: Procopius de Rabe
stein, cancellarius regni Bohemiae. — Nicolaus Barius, praepositu
Strigoniensis, vicecancellarius regni Ungariae. — Stephanus de M
rada doctor praepositus Transilveus. — Americus de Berano [sic].

XVI. Bohutii episcopi Olomucensis.

1455, 26. Martii.

Litera Episcopi Olomucensis oc. Ven. in Chr. fratri Jo. de C
pistrano, S. sedis apostolicae commissario et nuncio, patri mihi sempe
colendo oc. — Salutem et in agilibus prosperos per Dominum Jesu
successus. Non parvum fiduciae robur mihi paratur de obtinendi
quae peto, frater Joannes, pater in Christo mihi venerabilis, quo
a summi pontificatus auctoritate quasi de excelso coelorum ecclesia
militantis monte descendens efficax in opere et sermone inter caeter
et hunc proh dolor meae iam dioecesis Olomucensis lamentabile
visitaveris locum multifariarum pravitatum silvescentem, ubi sensib
liter expertus tot sis mala, quod ea vacuum reputem nec brev
possem enarrare patienter tollens oro recursum anxiati, qui ut com
miserearis credo ad videndum isthuc nutu Divino fueris eductus, e
ecce licet in compluribus ex memoratae dioecesis Olomucensis mea
districtibus inhabitator macula perfidiae sit aspersus, tamen praecipu
Cremensienses [sic, Cremsirenses] illi in tantam haeresim et errore
evaserint vesaniam, quod penitus ausi in pravitatis suae tenebri
aspide surda rigidinis [sic] diruerant nec dirigi veniant, nec directore
admittant, et quod eminus a spe armata quadam vi sua praevarica
tionum defensores erga se pie instantibus obsistere possunt et obs
stunt. Dat itaque tali ausu pertinacie et occupandi fugatum vigo
loci eiusdem [sic!] primum occupatio proditoria de hinc ab olim S
gismundo Imperatore et genero eius rege Alberto divae memoria
principibus memorati oppidi tum attinentibus temporalium praetensa
quaedam sine consensu ordinarii et capitulorum Olomucensis et Cr
mesiensis ecclesiarum succedentes obligationes factae detentoribu
violenter nulliter quamvis et de facto quod eum deoccupant nulla
tenus nisi octo millium florenorum*) exsolutorum praemissa. Locu
autem is cum sit de possessionibus episcopatus olim divino cultu

*) Srovn. Richter, Augustini Olomuc. episc. series str. 161.

Digitized by Google

bonis moribus, iam vero divino contemptu, perfidiae malitia et sceleribus plenus, urget vehementius me ad hunc recuperandum, sed quicquid cogitem voluntati nimium exigua rerum obstat solum facultas tam episcopatus dote quam tota patria ad penuriam ac continuam devastationem deducta tempore, et sine manuum piarum subsidio ad prosequendum exolutor [sic!] utiliter gradi non possem, successit inter plures indagines... [sic] animo multos aliarum partium ample temporalibus auctos Christicolas, quibus ad pietatem non manus tenax, ut mihi recuperandi avido et a talibus longinque positis spes consilii propinquaret iamque adesse et haberi hominem, qui dum piae mentis emundata sui doctrina promoti fuerint, neminem praeveniendo eis ingerat, quae a me sollicito postulantur, Quare venerabilis pater suplex rogo, quatenus ab illarum partium, quas sua predicatio peragrat laboriosa sedulitas, devotis Christi fidelibus, maxime regi Ladislao ob salutem patris et omnium suorum, qui clerum... [sic] fecerit obligationem, cui etiam modi faciliores darentur, vel saltim exsolutionis dictae summae partem aliquam per loci Cremesicens. redemptam per collectam, partem vero pro mutuo subsufficienti pro me et ecclesia Olomucensi sub terminis solutionis tantorum praestanda, dignetur expetere, utque omnis suspiciendo tollatur occasio impendendi aliter.... [sic] in pretium illarum loco tuto apud personas idoneas ad usum illum duntaxat servandam reponi disponens non iniuriabitur. Credo pietas haec statui tuo licet gradu misericordum sublimiorum non oberit tuae quietudini facilis haec spero et absque turbatione sollicitatorum temporalium, quia Paulus Apostolus... [sic] erit suffragio 53 magna exinde oriunda aut dubium te permoveat, dum tot malorum amputabitur occasio, multarum animarum succurretur periculis, dum locus rehabebitur ad tuendum Christicolas et confovendum et infidelibus resistendum firmissimus, dum sublata infidelitate locus divino reddetur cultui cedetque nedum... [sic] fidei lux et tranquillitas amplius radiabit. Age Venerande pater et inter multa licet ardua huic non minus fructuosae rei et sanctae piam operam benignus impende mihique navim putridam et concussam, quae debilis inter tot procellas gubernandam suscepi in fluctibus per orationum suarum suffragia cum devota religione sui manus porrigas adiutrices. Ex Vucesano [sic?] die 26. Martii.

Moresius [sic, Bohutius] Dei et Apost. sedis gratia episcopus Olomucensis.*)

*) Celá listina tato jest v rukopise římském velice chybně přepsána; některá slova i věty daly by se sice opraviti, ale těžko určitě říci, že jedině

Digitized by Google

XVII. Cardinalis s. Angeli (Carvajal).

1456, 16. Januarii, Viennae.

Literae Cardinalis S. Angeli Apost. sedis legati Rev. D. P. fratri Johanni de Capistrano in sacra theologia professori, patri nostro optimo ɔc. — Reverende in Christo pater noster optime! Petentes orationes vestras notificamus V. P., quod Ser. dominus rex Ungariae, ut hodie nobis dixit, intendit ista septima [sic] cum dei adjutorio versus Ungariam iter suum incipere,*) speramus per accessum suum ad illud regnum res fidei bene componi, quia ipse Ser. d. rex fervorem non parvum religionis habet et isti domini, qui cum eo sunt. Omnipotens Deus noster V. P. conservare dignetur.

Ex Vienna 16. Januarii [sic, 1456].

správně, — proto ponechal jsem listinu tu s chybami, jak jsem ji věrně přepsal. Smysl celku jest přes to dosti zřejmý. Kapistrán byl v březnu r. 1455 u krále Ladislava ve Vídni a potom v Novém městě Vídeňském při sněmu.

*) Král Ladislav vyjel skutečně dne 22. ledna 1456 do Uher (Palacký IV. 1. str. 340).

Digitized by Google

3.

Ukázky ze syntaxe gotských předložek.[1]

Přednesl v sezení dne 15. dubna 1889 V. E. Mourek.

§. 1. V gotštině jako v jazycích příbuzných u předložek jest stopovati původní platnosť příslovečnou, ve které určovaly výpověď *celé věty* smyslem konkretně prostorným. Záhy pak příslovky tyto přilnuly těsněji jednak jako praefixy k jednotlivým slovům — nejdříve, jak se zdá, ač řídčeji, ke jménům, později, však hojněji, ke slovesům[2] — jednak k různým pádům, jsouce nejprve pouze podporou a specifickým určením jejich platnosti u větě, až pak moc syntaktická, původně pádu samému vlastní, citem jazykovým přenesena jest na předložku tak, že tato jeví se býti slovem vládnoucím čili pád řídícím.

Však ne všecky předložky prošly oběma těmito směry rozvoje: některé přestaly na platnosti praefixové a nenaskytají se o sobě při pádech. Za to *podlé vlastních předložek*, při nichžto moc říditi jisté pády jest *staršího* původu, řada *adverbií*, družíc se tolikéž pravidelně k určitým pádům, nabyla nad nimi moci vládnoucí a přešla v povahu předložkovou, ač jako praefixy se nenaskytají.

V gotštině jsou

1. předložky *pouze praefixové: anda- dis- (twis-), fair-, fra-, fri-, ga-, id-, unþa-*;

2. předložky *praefixové i pádové: af, afar, ana, and, at, bi, du, faura, faur, fram, hindar, in, miþ, þairh, uf, ufar, und, undar, us (ur), wiþra*;

---

[1]) Vyňato z díla *o syntaxi gotských částic*, které k tisku se chystá.

[2]) Že nominalné spojeniny jsou starší nežli verbalné, dokazuje již *J. Grimm*, *D. Gr.* II. str. 703.; nověji pak *J. Schmidt* v pojednání „Die germanischen praepositionen und das auslautgesetz" (*Kuhn*, Zeitschft. f. vergl. sprchf. XXVI. [1883.] str. 24.)

Digitized by Google

3. předložky pouze *pádové*: *alja, andwairþis, bisunjane, fairra, hindana, innana, inu(h), nehva, nehv, ufarjaina, ufaro, undaro, utana, utaþro.*

§. 2. Všecky platnosti předložek těchto lze vyložiti z původní, *konkretně prostorné moci určovací,* ze které po stupních vyvinuly se přerozmanité názory tropické.

Hned již v obvodu moci prostorně určovací ke dvěma hleděti jest stránkám: k vymezení polohy v klidu (*a*), a k určení východiště, směru a konce pohybu (*b*)[1]). A po každé této stránce o sobě i vzhledem k oběma vespolek jeví se často styky a střídání různých platností. Zejména důležitý úkol připadá vzájemnosti pojmův *klidu a ruchu (pohybu)*, kterou se děje, že ke slovesům značícím pohyb (ať skutečný, ať pomyslný) *předjímáním konce* tohoto pohybu přistupuje určení klidu (*c*), nebo též naopak ke slovesům klidu určení ruchu (*d*), čímž někdy pořizuje se přechod mezi názory na pohled nesrovnatelnými (*e*).

Příklady z gotštiny:

Ad *a*). Ana, jež původně značí polohu *na povrchu* plochy, sbíhá a střídá se s in, jemuž náleží prvotný názor polohy *uvnitř prostoru*, ale postupným rozvojem také *uvnitř jistých mezí* (v kruhu) *na ploše*; na př. ana *wiga ἐν τῇ ὁδῷ*[2]) (Mk. VIII. 3. 28. X. 32.) ale in *wiga* (Mt. V. 25. Mk. IX. 33. X. 52).

Mt. XXVI. 69. *Þaitrus uta sat* ana *rohsnai Πέτρος ἔξω ἐκάθητο ἐν τῇ αὐλῇ*: Mk. XIV. 66. *wisandin Þaitrau* in *rohsnai ὄντος τοῦ Πέτρου ἐν τῇ αὐλῇ* (srv. naše: *na* dvoře; *ve* dvoře).

Ad *b*) Prostě odlukové *af*, jež značí východiště pohybu *od bodu*, střídá se s *us*, které vyslovuje východiště pohybu *ze vnitra* prostoru: Mk. XVI. 9. af *þizaiei* us*warp sibun unhulþons ἀφ' ἧς ἐκβεβλήκει ἑπτὰ δαιμόνια.*

Ad *c*) *In* s dativem místním (určení klidu) vytýká konec čili cíl pohybu (odpovídajíc k otázce *kam?*) Mt. VIII. 14. *qimands Jesus*

---

[1]) Zevrubně o tom pojednává *A. F. Pott, Etym. Forsch.* I² str. 75. a násl.

[2]) Pro snazší srozumění přidán tuto ke všem dokladům text řecký. — Právě ve příčině předložek viděti jest patrně, že Ulfilas nepřekládal otrocky, nýbrž bedlivě přemýšlel a vnikati se snažil v *ducha* své předlohy, převáděje nikoli *slova*, nýbrž *smysl* znění řeckého. Důkazem toho jest, že na předložky řecké se neváže, klada jednak gotsky předložku, kde v řečtině žádné není nebo naopak neklada gotsky předložky, ač ji předloha měla; jednak také užívaje předložek dvou proti řecké jedné, nebo dokonce klada gotsky předložku od řecké smyslem zcela různou (a nezřídka situaci i lépe označující). Dokladů k tomu podají uvedené příklady hojně.

Digitized by Google

in garda *Paitraus ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου* (cf. Mt. IX. 23. 28. Mk. XIV. 54. a j.). Právě tak klade se též localné *at* s dativem: Mk. IX. 14. *qimands* at siponjam *ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητάς.* (Srv. řecké: *τιθέναι ἐν χερσίν, βάλλειν ἐν πυρί* a pod.)

Naopak týmž *at* c. dat. označuje se též začátek pohybu (na pohled odpovědí k otázce *odkud?*): Mk. XII. 2. *ei* at þaim waurstwjam *nemi akranis ἵνα παρὰ τῶν γεωργῶν λάβῃ ἀπὸ τοῦ καρποῦ.* (cf. Jan. X. 18.) — Mk. XV. 45. *finþands* at þamma *hundafada γνοὺς ἀπὸ τοῦ ἑκατοντάρχου* (srv. naše: nemám kde bráti; dověděv se u setníka).

Ad *d*) *Af* (=*ἀπὸ*) odlukové s dativem jest určením při slovese klidu: Mk. X. 37. *fragif unsis, ei ains* af taihswon *þeinai jah ains* af hleidumein *þeinai sitaiwa δὸς ἡμῖν, ἵνα εἷς ἐκ δεξιῶν σου καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων σου καθίσωμεν* (cf. Mk. XII. 36. XIV. 62. XV. 27. Mt. XXV. 41).

Ad *e*) *Uf*, které totožného jsouc původu s řeckým *ὑπό* (lat. *sub*, sl. *po-dŭ*) značilo prvotně polohu *pod* nějakým předmětem, prostředkem názoru o pohybu *zpod* předmětu *vzhůru*, a anticipací konce tohoto pohybu dospělo ne sice v gotštině samé, ale v němčině až k opačnému názoru o poloze *na* předmětu.

In a *us*, ač původně jsou diametralnou protivou, poněvadž *in* (vedlé polohy *uvnitř* také) značí směr pohybu *do vnitř*, *us* naopak směr pohybu *ze vnitra ven*, v některých funkcích tropických sbíhají se ve výsledné platnosti totožné; na př. II. Kor. IX. 6. *saei saiiþ* in þiuþeinai, us þiuþeinai *jah sneiþiþ ὁ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις ἐπ' εὐλογίας καὶ θερίσει.*

§. 3. Původní *prostě příslovečná* platnost předložek v zachovaném textu gotském má doklady pouze tyto:

afar (příslovka *časová*): Sk. III. c. *afaruh þan þo in waio vairpandans wesun* (postea autem hos in aquam conjiciebant *Bern*)[1]).

ana (přísl. *místní*): Mt. XXVII. 7. *usbauhtedun þana akr du usfilhan* ana *gastim ἠγόρασαν τὸν ἀγρὸν εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις* — pak ještě Mk. VIII. 23. XI. 7.[2]).

---

[1]) *Skeireins* t. j. *výklad* evangelia sv. Jana opatřen ve vydáních gotských památek od *Gabelentze a Loebe* (Ulfilas & cet. r. 1843) pak *E. Bernhardta* (Die gotische Bibel des Vulfila &cet. Textabdruck . . . nebst *Glossar*, 1884) překladem latinským, z něhož v této stati vzaty jsou převody dokladů dle znění Bernhardtova.

[2]) *Bernhardt* v glossáři s. v. *ana* uvádí jakožto příslovečné doklady také II. Kor. VIII. 7. *in allamma managniþ . . . in allai usdaudein jah* ana *þizai*

Digitized by Google

du (přísl. *místní*): Mk. X. 13. *iþ þai siponjos is sokun þaim bairandam* du *oi δὲ μαθηταὶ ἐπετίμων τοῖς προσφέρουσιν* — Luk. VIII. 44. *atgaggandei* du *aftaro attaitok skautja wastjos is προσελθοῦσα ὄπισθεν ἥψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ.*

faura (přísl. *místní*): Fil. III. 14. *þaim afta ufarmunonds, iþ du þaim þoei* faura *sind, mik ufþanjands τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος.*

Adverbiem časovým *faura* jest: I. Tim. I. 13. *ikei* faura *was wajamerjands (τὸν πρότερον ὄντα βλάσφημον).* Pak ještě Sk. I. c.[1]).

faur (přísl. *místní*): Luk. XIX. 4. *biþ ragjands* faur *usstaig ana smakkabagm προδραμὼν ἔμπροσθεν ἀνέβη ἐπί συκομορέαν.* Pak ještě Mk. VIII. 6.

fram (přísl. místní) Luk. XIX. 28. *Jah giþands þata iddja* fram *καὶ εἰπὼν ταῦτα ἐπορεύετο ἔμπροσθεν.*

§. 4. O platnosti *praefixové* všeobecně říci lze toto:

1. I v gotštině naskytají se dosti četné doklady k tomu, že praefix se slovesem, jež určuje, nesplývá v úplnou jednotu, nýbrž trvá jen ve spojení *volném,* které neruší se vložením jedné, ba ani dvou částic jiných (*tmesis* tak řečená).

Tmesi působí: *α*) příklonná částice tazací *-u*: Mt. IX. 28. *ga-u-laubjats? πιστεύετε*; — Luk. XVIII. 8. *bi-u-gitai? ἆρα εὑρήσει*; — Jan IX. 35. *ga-u-laubeis? πιστεύεις*;

β) příklonné *-uh* (= lat. *que*), Luk. XVIII. 38. *ub-uh-vopida ἐβόησε.* — Jan VII. 32. *in-uh-sandidedun andbahtans καὶ ἀπέστειλαν ὑπηρέτας.* — Jan XI. 41. a XVII. 1. *uz-uh-hof augona ἦρε τοὺς ὀφθαλμούς.* — XVI. 28. *uz-uh-iddja ἐξῆλθον.*

γ) negace nebo jiná částice (modalná): Jan VI. 22. *miþ-ni-gam siponjam seinaim οὐ συνεισῆλθε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ.* — Luk. XX. 25. *us-nu-gibiþ ἀπόδοτε τοίνυν.* — Jan XI. 25. *þauh ga-ba-dauþniþ κἂν ἀποθάνῃ.* — Jan V. 46. *ga-þau-laubidedeiþ mis ἐπι-*

---

us izwis in uns friaþwai ἐν παντὶ περισσεύετε . . . πάσῃ σπουδῇ καὶ τῇ ἐξ ὑμῶν ἐν ἡμῖν ἀγάπῃ — Gal. II. 6. *aþþan mis þai þugkjandans ni waiht* ana*insokun ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκοῦντες οὐδὲν προσανέθεντο.* Avšak v prvním dokladu jest patrna platnost předložková, ve druhém jest sloveso dvojnásob praefigované (v. níže §. 4. 2).

[1]) Za příslovku samostatnou *časovou* pokládá se vůbec: II. Kor. VIII. 6. faura *dustodida προενήρξατο.* — XII. 21. þize faura *frawaurkjandane τῶν προημαρτηκότων.* — Luk. XIV. 24. þize faura *haitanane τῶν κεκλημένων.* V těchto případech však lze (za řeckým vzorem) raději pomýšleti na platnost již praefixovou.

Digitized by Google

στήτε ἄν ἐμοί. — I. Kor. XV. 15. *biþ-þan-gitanda galiugaweitwods guþs εὑρισκόμεθα δὲ καὶ ψευδομάρτυρες τοῦ θεοῦ.* — cf. J. XVIII. 15.

ð) dvě slova: Mk. VIII. 23. *frah ina, ga-u-hva-selvi? ἐπηρώτα αὐτὸν εἴ τι βλέπει;* — Mk. XVI. 8. *diz-uh-þan-sat ijos reiro εἶχε δὲ αὐτὰς τρόμος.* — II. Kor. VIII. 18. *gaþ-þan-miþsandidedum imma broþar συνεπέμψαμεν δὲ μετ' αὐτοῦ τὸν ἀδελφόν.* — Gal. II. 2. *us-uh-þan-iddja ἀνέβην δέ.* — Mk. XIV. 44. *at-uh-þan-gaf δεδώκει δέ*[1]).

2. I *dva* praefixy přistupují k jedinému slovesu za příčinou určitějšího označení děje: *ana-in* Gal. II. 6. *aþþan mis þai þugkjandans ni vaiht* ana-in-*sokun ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκοῦντες οὐδὲν προσανέθεντο*[2]).

du-at-: du-at-*gaggan προσέρχεσθαι* (du-at-iddja *προσῆλθον*) Mt. VIII. 5. 19. IX. 20. 28. XXVI. 69. a j. — du-at-*rinnands προσδραμών* Mk. X. 17. — du-at-*sniwun προσωρμίσθησαν* Mk. VI. 53.[3]).

faur-bi-: Mk. X. 32. faur-bi-*gaggands ins προάγων αὐτούς.* — XVI. 7. faur-bi-*gaggiþ izwis in Galeilaian προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν* I. Tim. V. 24. *faur-bi-sniwandeins προάγουσαι.*

faura-du-: II. Kor. VIII. 6. faura-du-*stodida προενήρξατο.*

faura-fra-: II. Kor. XII. 21. *þize* faura-fra-*waurkjandane τῶν προημαρτηκότων.*

miþ-ana-: Mt. IX. 10. miþ-ana-*kumbidedun Jesua jah siponjam is*[4]) *συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ* (cf. Luk. XIV. 10. a j. č.).

---

[1]) Také od *pádů* svých předložky odděleny bývají částicemi příklonnými nebo postpositivnými; na př. Jan XVIII. 34. ab-u þus *silbin þu þata qiþis? ἀφ' ἑαυτοῦ σὺ τοῦτο λέγεις;* XIX. 12. fram-uh þamma *sokida Peilatus fraletan ina ἐκ τούτου ἐζήτει ὁ Πιλάτος ἀπολῦσαι αὐτόν* (cf. Luk. X. 21. a j.). — Mk. XVI. 12. afar-uh þan *þata μετὰ δὲ ταῦτα* (cf. Mt. VIII. 5. Luk. I. 24. X. 1. XVIII. 4.). — Luk. VII. 21. in-uh þan *þisai hveilai ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ὥρᾳ* (cf. Luk. X. 7. VI. 45. II. Kor. X. 13. a j.).

[2]) Viz nahoře poznámku [2]) k §. 3.

[3]) *Stamm-Heyne* (Ulfilas & cet., Text Gramm. und Wörterbuch; VII. vyd. r. 1878) v glossaři s. v. du ve případech těchto spatřují doklady prostě adverbielného užívání předložky *du*, zajisté ne větším právem, nežli by kdo na př. v řeckých tvarech *προσ-αν-έθεντο* u. *προ-εν-ήρξατο* první praefix pokládal za samostatnou příslovku.

[4]) I toto *miþ Stamm-Heyne* pokládají za prosté adverbium (gloss. s. v. *miþ*) *Bernhardt* však právem namítá, že praefix *miþ* působívá (jako také v hořejším příkladě), že sloveso váže se s dativem a proto že nelze leč je pokládati za compositum.

Digitized by Google

miþ-fra-: Kol. IV. 10. *sa* miþ-fra-*hunþana mis ὁ συναιχμάλωτός μου* (cf. Filem. 23.).

miþ-in-: II. Kor. XII. 18. miþ-in-*sandida imma broþar συναπέστειλα τὸν ἀδελφόν.*

miþ-us-: Mt. XXVII. 44. *þai* miþ-us-*hramidans imma οἱ συσταυρωθέντες αὐτῷ* (cf. Mk. XV. 32. Gal. II. 10.) — Luk. VIII. 7. *miþ-us-keinandans συμφυεῖσαι.* — Ef. II. 6. *miþ-ur-raisida συνήγειρε.* — Kol. II. 12. (III. 1.) *miþ-ur-risuþ συνηγέρθητε.*

Zejména slovesa s praefixem *ga* složená ráda přibírají ještě druhou předponu (z příčiny vyložené níže sub 3.):

du-ga-: II. Tim. II. 4. *ni ainshun drauhtinonds fraujin* du-ga-*windiþ sik gawaurkjam þizos aldais, οὐδεὶς στρατευόμενος (τῷ κυρίῳ) ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις.*

faura-ga-: II. Kor. IX. 5. *ei* faura-ga-*manwjaina þana* faura-ga-*haitanan aiwlaugian ἵνα προκαταρτίσωσι τὴν προκατηγελμένην εὐλογίαν.*

faura-ga-manwjan ještě Řím. IX. 23. Ef. II. 10. — II. Kor. IX. 7. faura-ga-*hugida προαιρεῖται.* — Ef. I. 9. faura-ga-*leikaida προέθετο.* — Řím. XV. 4. faura-ga-*meliþ ist προεγράφη* (cf. Ef. III. 3.). — Ef. I. 5. faura-ga-*rairoþ* (*προορίσας*) (cf. I. 11.). — II. Kor. IX. 3. faura-ga-*sandida ἔπεμψα.* — II. Kor. IV. 14. faura-ga-*satjiþ παραστήσει.* — Mk. XIII. 23. faura-ga-*taih προείρηκα* (cf. II. Kor. XIII. 2.).

in-ga-: II. Kor. III. 18. *þo samon frisaht* in-ga-*leikonda τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφοῦμεθα.*

miþ-ga-: II. Tim. II. 11. miþ-ga-*dauþnodedum συναπεθάνομεν.* — Kol. II. 12. *miþ-ga-nawistrodai imma συνταφέντες αὐτῷ.* — Ef. II. 5. miþ-ga-*qiwida uns Xristau συνεζωοποίησεν (ἡμᾶς) τῷ Χριστῷ.* (cf. Kol. II. 13.). — Ef. II. 6. miþ-ga-*satida συνεκάθισεν.* — II. Kor. VII. 3. miþ-ga-*swiltan συναποθανεῖν.* — Ef. II. 22. miþ-ga-*timridai sijuþ συνοικοδομεῖσθε.* — Gal. II. 13. miþ-ga-*tauhans warþ συναπήχθη.* — Řím XII. 16. *þaim hnaiwam* miþ-ga-*wisandans τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενοι.*

þairh-ga-: I. Kor. IV. 6. þairh-ga-*leikoda μετεσχημάτισα.*

wiþra-ga-: Jan XII. 13. *urrumnun* wiþra-ga-*motjan imma ἐξῆλθον εἰς ὑπάντησιν αὐτῷ.*

Ano týž praefix naskytá se i zdvojen, však pouze: *faura-faur-*: I. Tim. I. 18. *bi þaim* faura-faur-*sniwandam ana þuk praufetjam κατὰ τὰς προαγούσας ἐπὶ σὲ προφητείας.*

Digitized by Google

ga-ga-: Ef. IV. 16. *all leik* ga-ga-*tiloþ jah* ga-ga-*haftiþ* πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογούμενον καὶ συμβιβαζόμενον (*ga-ga-tilon* také Ef. II. 21.) — II. Kor. XI. 14. *silba Satana* ga-ga-*leikoþ sik aggilau liuhadis* αὐτὸς ὁ Σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός (cf. II. Kor. XI. 13. 15.). — Mk. VII. 23. ga-ga-*mainjand* (κοινοῖ). — I. Kor. VII. 11. *du abin seinamma* ga-ga-*wairþjan* τῷ ἀνδρὶ καταλλαγήτω. — II. Kor. V. 20. *bidjam faur Xristu* ga-ga-*wairþnan guþa* δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ, καταλλάγητε τῷ θεῷ [1]).

3. V některých praefixech původní platnosť specifická uslabena jest tak, že klesají v pouhé *zmocnění* pojmu slovesného. Tak věc se má zejména při *at-, bi-, dis-, ga-, in-, us-*. *a*) Odtud pak vyložiti lze, proč slovesa s *ga-* složená ráda přibírají ještě praefix druhý a proč *faura-, ga-* dokonce i se zdvojují.

b) Z téže příčiny při slovesech praefigovaných specifický vztah místní zhusta bývá určen *jiným* ještě prostředkem. Nejpatrněji věc tato na jevo vystupuje při praefixu *at-*, pročež ji doložíme příklady. Bývá totiž místní vztah podrobněji vymezen:

α) příslovkou: Mt. VII. 25. (27.). *Jah* at*iddja* dalaþ *rign* καὶ κατέβη ἡ βροχή (cf. Mt. VIII. I. Mk. IX. 9.). — Mt. IX. 25. at-*gaggands* inn εἰσελθών (cf. Mk. V. 39. VI. 22.). — Mk. VIII. 23. at*lagjands* ana *handuns seinos frah* ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτῷ ἐπηρώτα. — Mk. VIII. 6. *atgaf siponjam, ei* at*lagidedeina* faur ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς, ἵνα παραθῶσιν. — Jan XIX. 4. at*iddja* ut (!) *Peilatus* ἐξῆλθεν ἔξω ὁ Πιλάτος;

β) druhým praefixem a sice souznačným *du* při du-at-*gaggan* (du-at-*iddja*) du-at-*rinnan*, du-at-*sniwan* (v. nahoře sub 2.).

γ) předložkovým pádem: Mt. XXVII. 42. at*steigadau nu* af *þamma galgin* καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ (cf. Mk. XV. 32.). — Mt. IX. 18. at*lagei handu þeina* ana *ija* ἐπίθες τὴν χεῖρά σου ἐπ' αὐτήν (cf. Mk. I. 10. XV. 17. 22.).

A takto naskytají se ještě *and* II. Kor. VI. 33. *du* Mt. VIII. 16. IX. 2. XXV. 39. XXVII. 58: Mk. V. 15. VI. 25. X. 13. XI. 27. XIV. 45. a j. často; *faura* Mt. VII. 15. II. Kor. V. 10.; *faur* Mk. VIII. 6.; *in* Mt. VII. 19. IX. 1. XXVII. 5. Mk. III. 20. a j. č.; *und* Mt. XXVII. 10.

---

[1]) Naproti tomu neskládají se v gotštině *o sobě* dvě předložky v jedno tak jako se děje v řec. παρέξ, διέξ, ὑπέξ, ἀποπρό, διαπρό a pod., nebo v našich *spod, vespod, naproti* a j.

Digitized by Google

δ) dokonce i dvěma prostředky (adverbiem i předložkovým pádem): Mt. VIII. 23. inn at*gaggandin imma* in *skip ἐμβάντι αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον* (cf. Mt. VIII. 5. XXVII. 53. Jan X. 1.). — Jan XVIII. 29. *atiddja* ut *Peilatus* du *im ἐξῆλθεν ὁ Πιλάτος πρὸς αὐτούς* a p. j.

c) Na vrub téhož uslabení moci praefixů spadá ostatně již také úkaz ten, že po slovese praefigovaném předložka *opakuje* se v určení pádovém, na př. Mk. I. 42. *þata þrutsfill* af*laiþ* af *imma ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ ἡ λέπρα* (cf. Mt. IX. 15. 16. Mk. II. 20. 21. II. Kor. XII. 8. a j. č.).

Fil III. 14. *bi mundrein* afar*gagga* afar *sigislauna κατὰ σκοπὸν διώκω ἐπὶ τὸ βραβεῖον.*

Mk. VIII. 6. *anabauþ þizai managein* ana*kumbjan* ana *airþai παρήγγειλε τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τῆς γῆς.* — Mk. V. 7. bi*swara þuk* bi *guþa ὁρκίζω σε τὸν θεόν.*

I *dvěma* jinými prostředky určuje se vztah místní: Mk. XI. 19. us*iddja* ut us *þizai baurg ἐξεπορεύετο ἔξω τῆς πόλεως* (cf. Mk. I. 25. XII. 8. a j. č.).

d) Někdy se *zmocněním* pojmu spojena bývá *změna* slovesa *nepřechodného v přechodné,* jako hlavně se děje při praefixech *bi-* a *dis-*. Na př. proti Luk. I. 41. lailaik *barn in qiþau izos ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς* (cf. Luk. I. 44. VI. 23.) čteme Mk. X. 34 bi*laikand* ina *ἐμπαίξουσιν αὐτῷ* (cf. Mk. XV. 20. 31.); proti Luk. VIII. 41. (*wair*) driusands *faura fotum Jesuis bad ina* (*ἀνὴρ*) *πεσὼν παρὰ τοὺς πόδας Ἰησοῦ παρεκάλει αὐτὸν*: Luk. I. 12. *agis* dis*draus ina φόβος ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτόν.*

e) Jindy se *zmocněním* pojmu slovesného zároveň *mění* se děj *imperfectivný v perfectivný;* tak po výtce při nejrozšířenějším praefixu gotském *ga-*, kterému tím připadá důležitý úkol v conjugací, poněvadž pomáhá *α)* jednak nahrazovati futurum, pro něž gotština zvláštního tvaru vůbec nemá, *β)* jednak v minulosti lišiti děj trvalý od skonalého a jednodobého, na něž gotské praeteritum nestačí, vyjadřujíc děj prostě minulý a k povaze jeho nikterak nehledíc. Příklady: (ad *α*): Luk. XVII. 8. *andbahtei mis unte* matja *jah* drigka, *jah biþe* gamatjis *jah* gadrigkais *þu διακόνει μοι ἕως φάγω καὶ πίω, καὶ μετὰ ταῦτα φάγεσαι καὶ πίεσαι σύ.* — (ad *β*): Luk. VIII. 42. *dauhtar ainoho was imma . . . jah so* swalt *θυγάτηρ μονογενὴς ἦν αὐτῷ . . . καὶ αὕτη ἀπέθνησκεν* (umírala): Luk. VIII. 52. *ni* gaswalt *ak slepiþ οὐκ ἀπέθανεν* (neumřela) *ἀλλὰ καθεύδει* — Luk. VII. 38. (qino) *dugann* natjan *fotuns is tagram* (*ἡ γυνὴ*) *ἤρξατο βρέχειν τοὺς πόδας αὐτοῦ τοῖς δάκρυσι*: VII. 44. *tagram*

Digitized by Google

ainaim ganatida *meinans fotuns τοῖς δάκρυσι βρεχὲ μού τοὺς πόδας.* — Luk. VI. 23. (26). *tawidedun ἐποίουν*: VI. 3. ga*tawida ἐποίησεν.*

Však perfectivná moc praefixů nepronikla soustavou sloves gotských tak úplně jako ve slovanštině [1]).

§. 5. Jakkoli na předložky na třetím stupni rozvoje přenesena jest moc říditi pády, přece i v gotštině jako v ostatních jazycích příbuzných původní platnosť pádův o sobě rozhodně vystupuje v popředí, čili jak to vyslovuje Miklosich: „der adverbiale und der diesem nahestehende praefixale gebrauch (der praepositionen hat) eine wichtigere stimme als der praepositionale, *bei welchem der casus die hauptsache ist*" [2]). Tudy v předložkových vazbách s dativem skoro všude lze patrně vystopovati původní platnosť localnou (určení *klidu* odpovídající k otázce *kde?*), ve vazbách s accusativem platnosť směrovou (odpovídající k otázce *kam?*), ve vazbách s genitivem původní platnosť tohoto pádu possessivnou (partitivnou). Patrno také, že táž předložka zásadně může se družiti ke všem pádům.

Ve skutečnosti ke všem *třem* pádům (accus., dat., gen.) druží se gotsky pouze *in;* častěji přistupuje předložka ke *dvěma* pádům: *ana, at, afar, bi, hindar, uf, ufar, und* řídí acc. a dat.; *ufaro* dat. a gen.; ostatní vážou se toliko s *jedním* pádem, a sice: s accus.: *and, faur, þairh, undar, wiþra, inuh;* s dat.: *af, du, faura, fram, miþ, us; alja, andwairþis, bisunjane, fairra, nehva, ufarjaina, undaro;* s gen.: *hindana, innana, ufaro, utana, utaþro.*

Z podrobného rozboru syntaxe jednotlivých předložek stůjž zde ukázkou toto:

§. 6. *anda-, and.*

Tvar jest původně bezpochyby superlativný (s příponou *da* místo *ta*) od pronominálného kmene *ana,* který i ve stind. v některých pádech jest zachován (L. M. §. 130. 211. 351.) [3]). *Anda* ostatně (dle L. M. §. 377.; v. také Fick I[3] str. 339.) pokládá se za instrumental, kdežto *and,* měvši původně příponu *i* (pro kterou L. M. §. 378. uvádí svědectvím pozdější německé *ent,* však neprávem) bylo locativné [4]).

[1]) Srv. *E. Bernhardt,* „*Ga-* als hilfsmittel der gotischen conjugation" Ztschrft. f. deutsche Philol. II. (1870), 158—66.

[2]) *Fr. Miklosich,* Vgl. Gr. der slav. Spr. IV[2]. 198.

[3]) *Leo Meyer,* Die gothische Sprache (1869).

[4]) Jinak vykládá *Pott* (Etym. For. I[2] str. 260): „Die partikel *anti* scheint mir nun die verbindung von aphaeretisch gekürztem *ati* (drüber hin) mit *ana* (jener).

Digitized by Google

Příbuzné jsou skr. *ánti* (proti, před, vůči; blíže), řecké *ἄντα* (adv.) *ἀντί* (praep.) (tvary, jež snad zcela určitě odpovídají gotským

---

Podobně také *H. Grassmann* v pojednání „Ursprung der praepositionen im indogermanischen" (Kuhn. Zft. XXIII. [1877] str. 559—79) upíraje všem předložkám vůbec povahy pádův („keine ächte praeposition ist als casus zu fassen" str. 563.) a víceslabičné pokládaje za složeniny předložek starších jednoslabičných („jede ächte praeposition ist aus so vielen urpraepositionen zusammengesetzt, als sie consonanten enthält" str. 567) *anda* vykládá za *ana* + *ta* (str. 573 a), *and* za *ana* + *ti* (str. 573 b). Výklady Grassmannovy však *B. Delbrück* „Einleitung in das Sprachstudium" (II. vyd. 1884) na str. 79. nazývá pouhým „experimentem".

Zcela jiný jest názor, jejž rozvíjí *J. Schmidt* ve stati „Die germanischen praepositionen und das auslautgesetz" (Kuhn Ztschrft. XXVI. [1883] str. 22—45). Povahy pádové *Schmidt* předložkám neupírá; ale pověděv (na str. 22.), že: „lautgesetzen, *welche jedem worte eine doppelte gestalt gaben*, sind die germanischen praepositionen in ihrem leben zweimal unterworfen gewesen, einmal in der ursprache den wirkungen des hochtones, zum zweiten den germanischen auslautgesetzen. Ihre historisch überlieferten formen sind also das ergebnis doppelter differenzierungen und darauf folgender doppelter ausgleichungen" a před tím: „der ausgleichungstrieb erreicht durch zurückdrängung oder vernichtung einer der beiden ganz gleichbedeutenden formen sein ziel" — klade pak (na str. 24.) *anda, and* zcela za *totožné* (a dle str. 26. od skr. *ánti*, ř. *ἀντί* || got. *und* různé): „Durch das vocalische auslautgesetz erhielt jede mehrsilbige praeposition als selbstaendiges wort eine andere gestalt, als in den zu dieser zeit bestehenden compositionen; z. b. *ἄντα* lit. *anta* ward einerseits got. *and*, andererseits bewahrte es seinen vocal in *anda-waurdi*. (K tomu pozn.: „Ursprünglich wechselte es, je nachdem es selbst betont oder unbetont, respective proclitisch dem folgenden worte angeschlossen war, zwischen *anþa-*, *anþ*, an. *amn*, ags. *ōd* und *anda-*, *and*, an. *and-* ags. *and-* *ond-*). — I dovozuje dále (str. 25.) že ustálilo se jakožto „vertretung von *ἄντα* im gotischen: *anda-* in nominalzusammensetzungen, *and-* in verbalzusammenrückungen wie als selbständiges wort." — Níže pak praví: „Einer spaeteren zeit aber konnte die unterscheidung zweier formen für jede praeposition leicht lästig werden. Welche von beiden dann aufgegeben wurde, hieng von umständen ab, welche nicht überall dieselben waren". A takto, prý, stalo se, že již v gotštině přece také prosté *and-* jeví se praefixem nominalným, vůbec že zvítězil a obstál brzy tvar nominalného, brzy verbalného praefixu.

Velice výkladu tomuto příčí se, že rozdíl takovýto praefixu nominalného a verbálného pouze při *anda-, and-* se jeví (a to ještě s odchylkou právě vytčenou!); dále že na př. *faura-, faur-*, kteréžto tvary patrně jsou zcela parallelné s *anda-, and-* naskytají se obě i v nominálných i verbálných spojeních (jednou dokonce i v *témže* slově: Mk. XV. 38. *faura-hah* proti Mt. XVII. 51. *faur-hah* *καταπέτασμα*) i také jako předložky samostatné, a to ve zcela stejné platnosti syntaktické, ač o nich sám Schmidt uznává, že jsou to *tvary* různé, jakož patrno ze slov jeho na str. 30.: „urgerman.

Digitized by Google

anda, andi); lat. *ante*[1]) lit. *at-*, *ata-*, *ant-* (F. str 339. 508.). Týž výklad podává též *Feist* Grundr. der got. Etymol. (Strassburg 1888) str. 8. sub 39.

V němčině předložka tato naskytá se pouze v platnosti praefixové a sice pokud má přízvuk, tvarem *ant-* (ant-wort, ant-litz), bez přízvuku tvarem *ent-* (ent-brennen, ent-setzen), což ukazuje k tomu, že *ent* nevzniklo přehláskou, jak se domnívá L. M., než jen ztenčením původního *a* ve hlásku irrationalnou[2]).

V gotštině *anda- and* syntaktickou platností neliší se nikterak, leč jen tím, že *anda-* naskytá se *pouze jako praefix nominalný*, *and* ve spojeních nominalných i verbalných, i také jako samostatná předložka. —

Původní, konkretně prostornou platností *anda-, and* patrně značily nejprve polohu bodu v prostoru *blíže, vůči, naproti* bodu jinému[3]) (*A* *B*); pak *směr* pohybu (skutečného nebo jen pomyslného) od bodu *A* ke druhému $\left(\overset{A}{|}\longrightarrow\overset{B}{.}\right)$. Pohyb tento mohl dále býti také *vzájemný* (též od bodu *B* k *A*) a to buď jen až k *setkání* $\left(\overset{A}{|}\longrightarrow\ \longleftarrow\overset{B}{|}\right)$ nebo k úplnému *vystřídání* posic $\left(\overset{A}{|}\longrightarrow\overset{B}{|}\ \ \overset{B}{|}\longleftarrow\overset{A}{|}\right)$ t. j. v záměnu, *od*vetu nebo náhradu obou východišť.

Vedle této řady rozvoje, jež zakládá se na ruchu sbližovacím, brala se však druhá, založená na názoru opačném. Bod *A* stoje proti

---

for, comp. *furi*, ist locativ zu dem instr. skr. *purā*, gen. abl. *purás*" a str. 31.: „ags. überall *for* wie got. *faur* (*fore* ist got. *faura*)."

Totožnost tvarův *unþa-, und-* Schmidt nechce uznati, ač jeho theorii by určitě odpovídaly; (střídání souhlásek *þ* : *d* totiž vykládá se zákonem Vernerovým). On však praví v poznámce ke str. 26.: „*unþa-þliuhan ἐκ-φεύγειν* hat natürlich mit *und-rinnan* hinzu-laufen, *und-greipan ἐπι-λαμβάνεσθαι, συλλαμβάνειν*, *und-redan* besorgen, gewähren, gar nichts gemein", kdežto syntakticky, jak hned níže vysvitne, diametralně protivné platnosti *odluky* a *sbližování* také při *anda-, and-* se naskytají a zcela dobře lze je vyložiti.

[1]) Lat. *ante* vykládá jako ablativ *Zeyss* v pojednání „Über die in ablativform erscheinenden italischen praepositionen" (Kuhn Ztft. XVI. 371. ss.)

[2]) *K. Weinhold*, Mhd. Grammatik (II. vyd. 1883.) § 291. (str. 286.): „*ant-* (gr. *ἀντί*, lat. *ante*, got. *anda*) hochtonig. In der verbalzusammensetzung wird *ant-* durch tonentziehung zu *ent-*" (cf. též *Grimm* II. 714. pozn.).

[3]) Pott, Etym. Forsch. I[2] str. 260. „Ursprünglich und vorwiegend liegt (demnach) unserem worte die anschauung eines *gegenüber* zum grunde, aus welchem sich dann alle sonstige bedeutungen desselben entwickeln." Grimm. II. 809: „Urbedeutung des *ent-* ist *contra-, re-* nach verschiedenen gesichtspuncten."

Digitized by Google

bodu *B* také jest poněkud opodál *od* něho *oddělen*; pohybem rozbíhavým ($\overset{A}{\longleftarrow|}$ $\overset{B}{|\longrightarrow}$) odluka může se zmocniti až v úplné vzdálení, v negaci, t. j. ve platnosť, která původní smysl slova praefigovaného *obrací v opak*, nebo dalším vývojem také smysl o sobě již negativný ještě *zmocňuje* [1]).

§. 7. 1. Jako *adverbium* prosté v zachovaném textu gotském není doloženo ani *anda*, ani *and*.

2. Jako *praefixy* obě naskytají se dosti hojně ve všech platnostech nahoře vytčených (ovšem s obmezením již naznačeným, že *anda-* jest pouze ve spojeninách jmenných, *and-* ve jmenných i slovesných). A značí:

a) Klidné postavení proti (*vůči, tváří v tvář*) komu ve jménech *anda-vleizn* (*πρόσωπον*) *and-augi* (*πρόσωπον*) *and-wairþi* (gegen-wart); adj. *and-wairþs* (gegen-wärtig); adv. *and-wairþis* (*ἀπέναντι*) *and-augjo* (vůči) *and-augiba* (vůči) a ve slovese *and-hausjan* (entgegen-horchen):

Mt. XXVI. 67. *spiwun ana* anda-wleizn *is ἐνέπτυσαν εἰς τό πρόσωπον αὐτοῦ* (cf. Luk. XVII. 16. I. Kor. XIV. 25. II. Kor. III. 13. XI. 20.).

II. Kor. X. 1. *Ik silba Pawlus ïkei ana* and-augi *raihtis hauns im in izwis αὐτὸς ἐγώ Παῦλος . . ὃς κατὰ πρόσωπον μὲν ταπεινὸς ἐν ὑμῖν.* (cf. I. Thess. II. 17.)

Mk. XIV. 65. *dugunnun huljan* andwairþi *is ἤρξαντο περικαλύπτειν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.* Velmi často čteme *in* andwairþja (in gegenwart = *ἐν προσώπῳ*) Mat. V. 10. VI. 16. Mk. II. 12. IX. 2. X. 32. XII. 14. XV. 39. II. Kor. II. 16. V. 12. a j. č.

II. Kor. X. 2. *bidja ei ni* andwairþs *gatraua trauainai . . . δέομαι τὸ μὴ παρὼν θαῤῥῆσαι τῇ πεποιθήσει . . .* cf. I. Kor. X. 11. XIII. 2. 10. Gal. IV. 18. a j.). — V platnosti časové: II. Kor. IV. 17. *þata* andwairþo *τὸ παραυτίκα.* — Řím. VIII. 38. *nih* andwairþo *nih anawairþo οὔτε ἐνεστῶτα οὔτε μέλλοντα.*

Mt. XXVII. 61. *sitandeins* andwairþis *thamma hlaiwa καθήμεναι ἀπέναντι τοῦ τάφου.*

Mk. I. 45. *swaswe is juþan ni mahta* andaugjo *in baurg galeiþan ὥστε μηκέτι αὐτὸν δύνασθαι φανερῶς εἰς πόλιν εἰσελθεῖν* (cf. Jan VII. 10. XVIII. 20.).

---

[1]) I ve slov. *ote* všecky tyto platnosti lze stopovati; ale *odluka* celkem převládá. (*Miklos.* Vgl. Gr. IV. str. 223., kdež však výčet významů praefixu *ote* není úplný. Cf. *Týn*, Časosl. česk. str. 57—61.)

Digitized by Google

Jan VII. 26. andaugiba *rodeiþ παρρησίᾳ λαλεῖ* (cf. Jan XVI. 25. 29.) X. 24. *qiþ unsis* andaugiba *εἰπὲ ἡμῖν παρρησίᾳ.*

Mt. VI. 7. *þugkeiþ im ei* andhausjaindau *δοκοῦσι ὅτι εἰσακουσθήσονται* (cf. Mk. VI. 20. Jan IX. 31. XI. 41. 42. II. Kor. XIV. 21. a j.);

b) blízkost ve smyslu časovém pouze v substantivu *anda-nahti*, (cf. něm. gegen [den] abend): Mt. VIII. 16. *at* andanahtja *þan vaurþanamma ὀψίας δὲ γενομένης* (cf. Mk. I. 32. IV. 35. XI. 11. 19. XV. 42). — Mk. XI. 19. *bithe* andanahti *warþ ὅτε ὄψε ἐγένετο*,

c) že činnost (ruch) *proti* t. j. *ke komu* obrácena jest smyslem *přátelským* ve jménech: *anda-hait* (*ὁμολογία*), *anda-wizns* (*χρεία*), *and-bahti* (*διακονία*), *and-bahts* (*διάκονος*), *and-stald* (*ἐπιχορηγία*) a ve slovesech: *and-bahtjan*[1]) (sloužiti komu [tváří v tvář] cf. angl. to wait upon . . .), *and-haitan* (mluviti přímo vůči komu t. j. přiznávati se) *and-qiþan* (též mluviti přímo do očí) *and-saihvan* (hleděti přímo naproti, vůči), *and-staldan* (entgegenstellen[2]), zur verfügung stellen), *and-tilon* (*ἀντ-έχεσθαι*):

II. Kor. IX. 13. *mikiljandans guþ ana ufhauseinai* andahaitis *izwaris in aiwaggeljon Xristaus δοξάζοντες τὸν θεὸν ἐπὶ τῇ ὑποταγῇ τῆς ὁμολογίας ὑμῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ* (cf. I. Tim. VI. 12. 13.).

Mt. VII. 23. *Jah þan* andhaita *im καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς* (cf. Mt. X. 32. Mk. I. 5. Jan IX. 22. XII. 42. Řím. X. 10. I. Tim. VI. 12. Tit. I. 16. S vedlejším pojmem chvály: Luk. X. 21. andhaita *þus*, atta *ἐξομολογοῦμαί σοι, πάτερ* (cf. Řím. XIV. 1. XV. 9.)

II. Kor. III. (7) 8. *hvaiwa nei mais* andbahti *ahmins wairþai ïa wulþau? πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἡ διακονία τοῦ πνεύματος ἔσται ἐν δόξῃ* (cf. Mk. X. 45. II. Kor. IV. 1. V. 18. VIII. 4. IX. 1. 12. 13. XI. 8. Ef. IV. 12. Fil. II. 30.)

Mt. V. 25. (*ibai*) *sa staua þuk atgibai* andbahta *μήποτε σὲ κριτὴς σε παραδῷ τῷ ὑπηρέτῃ* (cf. Mk. IX. 35. X. 43. XV. 54. 65. Jan. VII. 32. Řím. XIII. 6. II. Kor. III. 6. VI. 4. XI. 15. 22. a j. č.)

Mk. I. 13. *aggileis* andbahtidedun *imma οἱ ἄγγελοι διηκόνουν αὐτῷ* (cf. Mk. I. 31. X. 43. XV. 41. Mt. VIII. 15. XXV. 44.

---

[1]) Však *andbahts* dle *Wackernagla* a *Diefenbacha* (Kuhn, Schleicher, Beitr. I. 471.) sluší pokládati za přeměnu gallského *ambactus* (cf. *J. Schmidt*, l. c. Kuhn Ztft. XXVI. str. 25. pozn.)

[2]) L. M. §. 342. uvádí etymol. tuto: „altind. *sthal*, fest stehen: *sthálati* er steht fest, gr. *στέλλειν*, stellen, in stand setzen, ausrüsten."

Digitized by Google

XXVII. 55. Jan XII. 26. II. Kor. III. 3. VIII. 19. 20. II. Tim. I. 8. a j.)

Luk. VIII. 19. *broþrjus is ni mahtedun* andqiþan *imma faura managein* οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ οὐκ ἠδύναντο (συντυχεῖν) αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον.

Luk. XX. 21. *ni* andsailvis *andwairþi* οὐ (λαμβάνεις) πρόσωπον (cf. Gal. VI. I.)

Luk. XVI. 13. *ni ainshun þiwe mag twaim fraujam skalkinonandizuh ... ainamma* andtiloþ *iþ anþaramma frakann* οὐδεὶς οἰκέτης δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν ἢ γὰρ ... ἑνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει (cf. Sk. VII. 6.)

II. Kor. IX. 10. *sa* andstaldands *fraiwa þana saiandan jah hlaiba andstaldiþ* [1]) ὁ ἐπιχορηγῶν σπέρμα τῷ σπείροντι καὶ ἄρτον χορηγήσαι (cf. Gal. III. 5. I. Tim. I. 4.)

Ef. IV. 16. *all leik gagatiloþ jah gagahaftiþ þairh allos gawissins* andstaldis πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογούμενον καὶ συμβιβαζόμενον διὰ πάσης ἁφῆς τῆς ἐπιχορηγίας (cf. Fil. I. 19.)

Fil. IV. 16. andawizn *mis insandidedub* τὴν χρείαν μοι ἐπέμψατε (c. f. Řím. XII. 13. II. Kor. XI. 8.)

d) že činnosť (ruch) obrácena jest *proti* komu smyslem *nepřátelským*, ve jmenech a slovesech těchto: *andabeit* (ἐπιτιμία), *andbeitan* proti komu vyjížděti slovy, plísniti), *andaneiþs* (ἐναντίος), *andsakan* ἀντιλέγεσθαι), *andasets* (postavený proti, odporný) *and-satjan* (stavěti proti) *andspeiwan* (plvati proti ..., pohrdati) *andstandan* (ἀντιστῆναι), *andastaþjis* (ἀντίδικος), *andastaua* ἀντίδικος odpůrce), *andstaurran* (slovy vyjížděti proti ...) *andweihan* (ἀντιστρατεύεσθαι):

II. Kor. II. 6. *ganah þamma swaleikamma* andabeit *þata fram managizam* ἱκανὸν τῷ τοιούτῳ ἡ ἐπιτιμία αὕτη ἡ ὑπὸ τῶν πλειόνων.

Mk. III. 12. *filu* andbait *ins* πολλὰ ἐπετίμα αὐτοῖς (cf. Mk. I. 25. VIII. 32. 33. Luk. XVIII. 15. I. Tim. V. I.) — Tropicky a passivně: II. Kor. IV. 8. andbitanai ἀπορούμενοι.

I. Thess. II. 15. *þaiei ... allaim mannam* andaneiþans *sind* τῶν ... πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων. (cf. Kol. II. 14).

II. Kor. II. 7. *þata* andaneiþo τοὐναντίον.

Luk. II. 34. *sai, sa ligiþ ... du taiknai* andsakanai ἰδοὺ οὗτος κεῖται ... εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον — Sk. VI. 6. *þo weihona*

---

[1]) Poněvadž gotská vazba jest „opatřiti *koho čím*“, mohlo by se *and-staldan* také snad vyložiti jako „*opření, podepření* čím (a srv. s franc. *s'appuyer* contre *le mur*, angl. *to lean* against ...)

Digitized by Google

waurstwa un-and-sakana *wisandona* (sed sancta opera cum irrefutata sint *Bern.*) — Též adject: Sk. VI. b. *attins weitwodei* ... un-and-sok *izwis undredan mag kunþi* (patris testimonium ... irrefutabilem vobis praebere potest cognitionem *Bern.*)

Luk. XVI. 15. *þata hauho in mannam* andaset *in andwairþja guþs τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλὸν βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ* (ἐστιν) — Tit. I. 16. andasetjai wisandans *βδελυκτοὶ* (o'd-porni) *ὄντες.*

Sk. V. c. *skulum nu allai weis guþa unbauranamma* andsatjan *bauranana* debemus igitur omnes nos deo non genito opponere genitum *Bern.*)

Gal. IV. 14. *ni* andspiwuþ *ak andnemuþ mis οὐδὲ ἐξεπτύσατε ἀλλ' ἐδέξασθε με.*

Mt. V. 39. *ik qiþa izwis ni* andstandan *allis þamma unuliin ἐγὼ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι* (od-pírati) *τῷ πονηρῷ* (cf. Jan XIX. 12. Řím. XIII. 2. Gal. V. 17 a j.)

Luk. XVIII. 3. *fraweit mik ana* andastaþja *meinamma ἐκδίκησόν με ἀπὸ ἀντιδίκου* (od-pûrce) *μου* (cf. I. Kor. XVI. 9. Fil. I. 28.)

Mt. V. 25. *sijais waila hugjands* andastauin *þeinamma sprauto ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ* (odpûrci) *σου ταχύ.*

Mk. XIX. 5. andstaurraidedun *þo καὶ ἐνεβριμῶντο αὐτῇ.*

Řím. VII. 23. *gasaihva anþar witoþ in liþum meinaim* andweihando *witoda ahmins meinis βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου.*

e) Že dvě činnosti proti čili k sobě vzájem čelící se potkávají, při jménech (subst.) *andanumts* (entgegen-nahme) (adj.) *andanemeigs*, *andanems*, a slovesech *andniman* (entgegen-nehmen: příjemce vztahuje ruku, aby co vzal, ale i dárce, aby co podal!) a *andrinnan nisso* (tropicky: naběhnouti proti sobě vzájem slovy *διαλέγεσθαι* odmlouvati):

Luk. IX. 51. *in þammei usfulnodedun dagos* andanumtais *is ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ* (cf. Řím. XI. 15. [*πρόσληψις*] I. Tim. I. 15. IV. 9. [*ἀποδοχή.*])

Tit. I. 9. (*skaluþ-þan aipiskaupus wisan*) andanemeigs *bi laiseinai waurdis triggwis* (*δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον εἶναι*) *ἀντεχόμενον τοῦ κατα τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου.*

Luk. IV. 19. *merjan jer fraujins* andanem *κηρύξαι ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτόν.* — 24. *ni ainshun praufete* andanems *ist in gabaurþai seinai οὐδεὶς προφήτης δεκτός ἐστιν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ* (cf. I. Tim. II. 2. II. Kor. VI. 2. VIII. 12. a j.)

Digitized by Google

Mt. X. 40. *sa* andnimands *izwis mik* andnimiþ *ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται* (cf. Mt X. 41. Mk. IV. 20. 36. VI. 11. Luk. VI. 34. Jan XII. 48. XIII. 20. 30. II. Kor. VI. 17. VII. 15. I. Tim. IV. 3. II. Tim. II. 6. Filem. 15. a j.)

V některých případech *andniman* zabíhá do platnosti odlukové (v níže sub. *h.*)

Mt. VI. 2. (16) andnemun *mizdon seina ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν* (cf. ent-nehmen, ode-brati.)

Mk. IV. 34. *du sis misso* andrunnun *κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς ἰδίοις μαθηταῖς ἐπέλυεν πάντα.*

f) Že činnosť (ruch) děje se od *vetou* proti jiné, (základem jest názor *dvou* činností proti sobě vzájem čelících a se úplně vystřídávajících) při *andahafts* antwort, [vlastně enthebung, *od*pověď], *andhafjan* (odvětiti), *andawaurdi* (ant-wort) *andwaurdjan* (ant-worten, od-mlouvati); *andalauni* (ent-lohn[ung], *od*-plata, *od*veta), *andawairþi* (gegen-wert), *andabauhts* (*ἀντίλυτρον*): II. Kor. I. 9. *silbans in uns silbam* andahaft *dauþaus habaidedum αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀπόκριμα θανάτου ἐσχήκαμεν* (cf. I. Kor. IX. 3. Sk. VIII. 6.)

andhafjan naskytá se velmi často ve stálé frasi andhafjands *qaþ ἀποκριθεὶς ἔφη* (*εἶπεν, λέγει*) Mt. VIII. 8 XI. 25. XXV. 40. a j. č. — také prostě *andhof ἀπεκρίθη* Mk. III. 33. XII. 28. 29. 34. a j. č.)

Luk. II. 47. *usgeisnodedun allai ana* andawaurdjam *is ἐξίσταντο πάντες ἐπὶ ταῖς ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ* (cf. Luk. XX. 26. Jan XIX. 9.)

Ším. IX. 20. *þu hvas is ei* andwaurdjais *guþa? σύ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ θεῷ*; (ty kdo jsi, že odmlouváš bohu?)

II. Kor. VI. 13. *þata samo* andalauni *urrumnaiþ jah jus τὴν αὐτὴν ἀντιμισθίαν πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς* (cf. Kol. III. 24. I. Tim. V. 4.)

Mt. XXVII. 6. andawairþi *bloþis ist τιμὴ αἵματός ἐστιν.* (cf. Mt. XXVII. 9.)

I. Tim. II. 6. *sa gibands sik silban* andabauht *faur allans ὁ δοὺς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων.*

g) při slovech rozjímání, uvažování, *andhugjan, andhruskan, andþagkjan* (sik), adj. *andaþahts, praefixem and(a)* zajisté také naznačuje se *zpětný pohyb* myšlének, jež braly se nejprve směrem jedním (od *A*——→*B*) tj. promyslily předmět z kraje do kraje, a pak zase opačným (*A*←——*B*) z konce k východišti [1]).

[1]) Litovati jest, že dokladů v textu gotském jest příliš málo a z těch dva jsou nejisté, odchylujíce se od názoru řeckého tak, že pro bezpečný úsudek (aspoň pro *andhugjan, andhruskan*) není podkladu.

Digitized by Google

(Srv. německé sich entsinnen, angl. to think *again*):

Filip III. 15. *jabai ƕa aljaleikos* hugjiþ, *jah þata iswis guþ* andhugjiþ *καὶ εἴ τι ἑτέρως φρονεῖτε, καὶ τοῦτο ὁ θεὸς ὑμῖν ἀποκαλύψει.* [1])

I. Kor. X. 25. *all þatei at skiljam frabugjaidau, matjaiþ ni waiht* andhruskandans *in miþwissein πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ πωλούμενον ἐσθίετε μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν.* [2])

Sk. VII. a. *Filippus gasakada ni waiht mikilis hugjands nih ƕairþidos laisareis* andþaggkjands (Philippus coarguitur nihil magni sensisse neque dignitatem magistri *perpendisse* Bernh).

Řím. XII. 1. *Bidja nu izwis, brothrjus, usgiban leika izwara saud...* andaþahtana *blotinassu izwarana παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, παραστῆσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν... τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν* cf. I. Tim. III. 2. II. Tim. IV. 5. Tit. I. 8.

Platnosti dosud uvedené zakládají se na ruchu *sbližovacím*; z opačného názoru *oddělenosti a vzdalování* vyložiti náleží, že *and-* značí:

h) prostě odluku, skutečné vzdalování při slovesech *and-sitan* (od-sedati, štítiti se) a *and-letnan* (od-pustěn, propuštěn býti.)

I. Kor. X. 27. *jabai ƕas laþo izwis... matjaiþ, ni waiht* andsitandans *εἴ δέ τις καλεῖ ὑμᾶς... ἐσθίετε μηδὲν ἀνακρίνοντες* (cf. *andhruskan* výše sub *g*.)

Gal. II. 6. *guþ mans andwairþi ni* andsitiþ *πρόσωπον θεὸ ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει.* [3])

Sk. VIII. 6. *ni* andsitandans *jainaize unselein* (non respicientes illorum nequitiam. *Bern.*)

Fil. I. 23. *lustu habands* andletnan *τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ ἀναλῦσαι.*

V odlukové platnosti položeno také *andqiþan*: Luk. IX. 61. *faurþis uslaubei mis andqiþan þaim þaiei sind in garda meinamma πρῶτον ἐπίτρεψόν μοι ἀποτάξασθαι τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου* (v. výše sub. *e*.)

---

[1]) *Andhugjiþ* čte se pouze v Cod B. a mohlo by se dle předchozího *hugjþi* vykládati prostou *vzdjemností* (jako při *andhafjan, andawaurdi* a pod.); Cod A. má shodněji s řeckým textem *andhuljiþ*.

[2]) Význam slova *and-hruskan*, jež pouze na místě uvedeném jest doloženo, není zcela jistý. L. M. § 40. srovnává je s lat. *scrutari* (dále s *cernere, κρίνειν*) — Řecké *ἀνακρίνειν* o dva verše níže v téže kap. listu ke Kor. přeloženo slovesem patrně *odlukovým*: *andsitan*, v. níže sub h.

[3]) V obou dokladech řecký text založen jest na jiném názoru, ale souvislost jasně ukazuje k pojmu *štíění* se.

Digitized by Google

Pozn. S touto odlukovou platností souvisí inchoativná (cf. *en* brennen, entschlafen, entzünden a pod., naše *od*-mlčeti se), pro ktero však v gotštině není dokladu.

i) *and* ruší pojem sdruženého slova obracejíc jej v opak (*an* privativné) při *and-huleins* (ent-hüllung) *and-huljan* (ent-hüllen, oc haliti), *and-bindan* (ent-binden, nejen *od*-vázati ale i *roz*-vázati) *and bundnan* (ent-bunden werden) *and-hamon*, *and-wasjan* (ent-kleidei odstrojiti):

Luk. II. 32. *liuhaþ du* andhuleinai *þiudom φῶς εἰς ἀπο κάλυψιν ἐθνῶν.* cf. I. Kor. XIV. 26. II. Kor. XII. 1. 7. a j.

Mk. II. 4. andhulidedun *hrot ἀπεστέγασαν τὴν στέγην.* c Mk. X. 26. Luk. II. 35. X. 21. I. Kor. XI. 5. II. Kor. III. 14. 1 Fil. III. 15. Jan XII. 38.

II. Kor. III. 14. *þata samo hulistr wisiþ* unandhuliþ *τ αὐτὸ κάλυμμα μένει μὴ ἀνακαλυπτόμενον.*

Mk. I. 7. (Mt. III. 11.) *þizei ik ni im wairþs* andbinda *skaudaraip skohe is οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδη μάτων αὐτοῦ.* cf. Mk. IV. 34. XI. 2. 4. 5. Luk. XIX. 31. 33. Ja XI. 44. Řím. VII. 6 a j.

Mk. VII. 35. andbundnoda *bandi tuggons is ἐλύθη ὁ δεσμὸ τῆς γλώσσης αὐτοῦ.*

Kol. II. 15. andhamonds *sik waldufnja ἀπεκδυσάμενος τὰ ἐξουσίας.*

Mk. XV. 20. andwasidedun *ina þizai paurpaurai ἐξέδυσα αὐτὸν τὴν πορφύραν.*

Pozn. Z této privativné platnosti vyvinula se přirozenou měro také platnosť *zmocňovati* pojmy již o sobě negativné (jako ent-blösser ent-fremden), pro niž však v gotštině není dokladu. Jediné *anda neiþs* by sem spadalo, kdyby v dokladech nahoře uvedených zcel patrně na jevo nevystupoval názor *nepřátelského* ruchu proti kom namířeného.

3. Jako samostatná předložka *and* vyskytuje se celkem mén často, nežli by bylo se domnívati, a to v platnostech značně ome zených. Váha původního pojmu „vůči, proti“ zanikla; jen *blízko* (jako v časovém *anda-nahti* gegen abend) jest stopovati, a to neje temporaluě ale i localně. Jinak mocí *accusativu*, se kterým jediný *and* se spojuje, převahy nabyl názor „směřování“, jehož koncem vša již není pouze jeden bod, nýbrž jednak *plocha*, jednak také *větš počet předmětů*, po kterých činnosť dopadnuvši se *šíří*. — Značí ted *and s accus.*:

Digitized by Google

a) Místo (buď *bod*, buď *plochu* a to *skloněnou*!) *proti* němuž, t. j. *při* němž nebo *blíže* něhož nějaký pohyb se béře (odpovědí k otázce *kudy*?):

Luk. XIX. 4. (*Zakkaius*) *usstaig ana smakkabagm, ei gasehvi ina, wite is* and þata *munaida þairhgaggan* (Ζακχαῖος) *ἀνέβη ἐπὶ συκομορέαν, ἵνα ἴδῃ αὐτόν. ὅτι δι' ἐκείνης ἤμελλε διέρχεσθαι* (*proti* němu kolem jíti hodlal).

II. Kor. XI. 33. *in snorjon athahans was* and baurgswaddjau *ἐν σαργάνῃ ἐχαλάσθην διὰ τοῦ τείχους* (*proti* zdi, t. j., *při* zdi dolů cf. angl. the picture hangs *against* the wall).

Mt. VIII. 32. *run' gawaurhtedun sis alla so hairda* and driuson *in marein ὥρμησε πᾶσα ἡ ἀγέλη τῶν χοίρων κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν.* cf. Mk. V. 13. Luk. VIII. 33.

Sem též náleží Luk. V. 19. *usstaigandans ana hrot*, and skaljos *gasatidedun ina in midjaim*[1]) *ἀναβάντες ἐπὶ τὸ δῶμα, διὰ τῶν κεράμων καθῆκαν αὐτὸν εἰς τὸ μέσον.*

(Cf. Hom. *κ*. 559. *λ*. 64. [*Ἐλπήνωρ*] *καταντικρὺ τέγεος πέσεν.*)

b) na základě této místní platnosti *and s accus.* v přeneseném smyslu udává *měřítko*, podle něhož co se děje, však jen ve rčení *and þana laist* (po této stopě, t. j. touto měrou, tímto způsobem) jež doloženo jest pouze dvakrát: Sk. II. d. *duþþe gatemiba* and þana *þize* laist *jah twos ganamnida waiht(in)s* (ideo convenienter horum vestigia secutus etiam duas nominavit res *Bern.*) Sk. V. a. anduh þana laist *skeiris brukjands waurdis gaþ* (secundum hoc vestigium perspicuo usus verbo dixit. *Bern.*)

c) *and s accus.* značí *dobu*, blíže které děj se rozvíjí, zase jen ve rčení *and dulþ*, jež doloženo pouze dvakrát: Mt. XXVII. 15. and dulþ *þan hvarjoh biuhts was sa kindins fraletan ainana bandjan κατὰ δὲ ἑορτὴν εἰώθει ὁ ἡγεμὼν ἀπολύειν ἕνα δέσμιον* — cf. Mk. XV. 6.

d) *and s accus.* značí předmět, po němž se děj šíří, a sice:

α) nejčastěji souvislý prostor: Mt. IX. 26. *usiddja sa meriþa*

---

[1]) Vydavatelé interpungují: „*ussteigandans*' *ana hrot and skaljos, gasatidedun* & cet. Však z parallelného místa v ev. sv. Marka (II. 4. *ni magandans nehva qimans inma faura manageim, andhulidedun hrot þarei was Jesus, jah usgrabandans insailidedun þata badi jah fralailotun ana þammei lag sa usliþa μὴ δυνάμενοι προσεγγίσαι αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἀπεστέγασαν τὴν στέγην ὅπου ἦν, καὶ ἐξορύξαντες χαλῶσι τὸν κράββατον, ἐφ' ᾧ ὁ παραλυτικὸς κατέκειτο*) viděti jest patrně, že děliti sluší jak nahoře udáno.

Digitized by Google

and alla jaina airþa *ἐξῆλθεν ἡ φήμη αὕτη εἰς ὅλην τὴν γῆν* cf. Mk. I. 39. XIV. 9. Luk. IV. 14. 25. VII. 17. XIV. 23. XV. 14. Řím IX. 17. Také Luk. IX. 6. and all *πανταχοῦ*.

Analogicky také Řím. X. 18. and alla airþa *galaiþ drunjus ize jah* and andins *midjungardis waurda ize εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν*. (Obyčejnější bylo by *und andins*).

β) mnohost předmětů neživých:

Mt. XI. 1. *laisjan jah merjan* and baurgs *ize διδάσκειν καὶ κηρύσσειν ἐν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν*. — Luk. IV. 37. *usiddja meriþa fram imma* and allans stadins *ἐξεπορεύετο ἦχος περὶ αὐτοῦ εἰς πάντα τόπον* cf. Luk. III. 3. VIII. 1. IX. 6. II. Kor. VIII. 18. Tit. I. 5.

γ) mnohost předmětů živých: Ef. IV. 6. *ains guþ jah atta allaize, saei ufar allaim jah* and allans *jah in allam uns εἷς θεὸς καὶ πατὴρ πάντων ὁ ἐπὶ πάντων, ὁ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῖν*.

Mk. I. 28. *usiddja meriþa* and allans bisitands *ἐξῆλθε ἡ ἀκοὴ* (*εἰς ὅλην τὴν περίχωρον*).

§ 8. *bi*.

Tvar jest bezpochyby locativný. — O původě této praeposice mínění jdou různem. Jednak (L. M. & F.) se srovnává se skr. *abhí* (*ambhí*), zend. *aibi, aiwi*, řec. *ἀμφί*. lat. *ambi-* (jako v *amb-ire, amb-igere* a pod.) slov. *obz*, něm. st. *umbi, umpi*.[1]) Podobně soudí také Pott[2]), ač *ambi* pokládá již za složené (*abhi* + *ana*)[3]). K sesouvání náslovné samohlásky uvádí se parallela gotského *ba* proti indsk. *ubhá*, řec. *ἀμφώ* lat. *ambo*, slov. *oba*. — Původní význam předložky *bi* byl by tudy „(poloha) s *obou* stran," pak dalším vývojem „ze *všech* stran", kolem.

Jinak *bi* spojuje se přímo se skr. *api* řec. *ἐπί*, (k němuž Fick na str. 11[2] uvádí zend. *aipi*, lit. *apë*, lat. *op*, *ob* jako v *obiter*.) — Tak mimo jiné Weinhold v § 291 a 333, který pak níže v § 334 s. v. *umbe* výslovně dokládá, že tohoto v gotštině není. — Téhož názoru jest J. Schmidt[4]) jenž ukazuje k tomu, že oba různé tvary předložky této, k jakým theorie jeho vede, již v prajazyku byly také v gotštině jsou doloženy formou **if* (jež patrna v superlativu

[1]) *L. Meyer* G. Spr. § 60., 116., 407., — *Fick*[2], str. 11., 230., 341., 509., 703.
[2]) *Pott*, Etym. Forsch. I[2] 571.
[3]) Také *Grimm* domnívá se, že st. h. něm. *umpi* jest složeno, a tuší v něm *und* + *bi* D. Gram. II. 774.
[4]) V pojednání již uvedeném Kuhn. Ztf. XXVI. (1883) str. 23.

Digitized by Google

iftuma, který z *if* vznikl tak jako *aftuma* z *af*; Pott. E. F. I² 452) a právě předložkou *bi*.

Názoru tomuto druhému svědčí také to, že v němčině *umbi* (stř. hn. *umbe*, nové *um*) žije samostatně vedlé obou potomků původního *bi* tj. *be-* a *bî* (*bei*). Působením přízvuku totiž z jediného *bi* v němčině vyrostla slova dvě: nepřízvučný praefix *be-* (jehož *e* jest irrationalné), a předložka (i praefix) *bî*, v němž hláska původně krátká přízvukem se prodloužila a v nové horní němčině dle známého zákona hláskoslovného rozvedena jest ve dvojhlásku ei.

Pro výklad syntaktických platností sporné názory tyto nemají rozhodující váhy. Obě původní slova *abhí*, *ápi* zajisté měla význam příbuzný [1]) *ápi* nepochybně značilo *při*, *vedlé*, z čehož význam „po straně, po obou stranách, po všech stranách“ také mohl se vyvinouti.

V gotštině samé první význam zajisté byl *kolem do kola*, jakož viděti z dokladů, ve kterých *bi* nejčastěji odpovídá řeckému *περί*.

§ 9. I. Jako prosté adverbium *bi* v zachovaném textu gotském není doloženo. Ve tmesi naskytá se v těchto případech: L. XVIII. 8. *bi-u-gitaí?* *ἆρα εὑρήσει* — I. Kor. XV. 15. biþ-þan-gitanda galiugaweitwods guþs *εὑρισκόμεθα δὲ καὶ ψευδομάρτυρες τοῦ θεοῦ*.

II. Jako praefix verbalný naskytá se zhusta a značí:

1. že děj slovesa sdruženého rozvíjí se kolem do kola jistého bodu; tak ve slovesech *bibindan*, *bigraban*, *bigairdan*, *bilvairban*, *bimaitan*, *birinnan*, *bisaihvan*, *bisatjan*, *bisitan*, *biskeinan*, *bistandan*, *bitiuhan*, *biwaibjan*, *biwindan*. J. XI. 44. urrann sa dauþa gabundans handuns jah fotuns faskjan jah wlits is auralja *bibundans ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκὼς δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ χεῖρας κειρίαις καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ περιεδέδετο*. — Luk. XIX. 43. *bigraband* fijands þeinai grabai þuk jah *biwaibjand* þuk allaþro *περιβαλοῦσιν οἱ ἐχθροί σου χάρακά σοι καὶ περικυκλώσουσί σε καὶ συνέξουσί σε πάντοθεν*. srv. J. XI. 42. Mk. XIV. 51. XVI. 5.

L. XVII. 8. *bigaurdans* andbahtei mis *περιζωσάμενος διακόνει μοι*. — L. VIII. 45. manageins *bilvairband* þuk *οἱ ὄχλοι συνέχουσί σε*. — L. I. 59. qemun *bimaitan* þata barn *ἦλθον περιτεμεῖν τὸ*

[1]) *Pott*, Etym. Forsch. I². 506. „So ausgedehnt der gebrauch des selbständigen *api* ist, so beschränkt der des angelehnten, das nur an wenige wurzeln tritt, in dem es schon frühzeitig durch das sinnverwandte *abhi* (zend. *aibi*, *aiwi*) verdrängt scheint.“ —

Digitized by Google

παιδίον srv. L. II. 21. Gal. VI. 12. V. 2. I. Kor. VII. 18. — Ef. II. 11. þai namnidans un*bimaitanai* *οἱ λεγόμενοι ἀκροβυστία.* — Mk. VI. 55. *birinnandans* alla þata gawi *περιδραμόντες ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην* srv. J. X. 24. — Mk. III. 35. *bisaïlvands* bisunjane þans *bi* sik sitandans qaþ *περιβλεψάμενος κύκλῳ τοὺς περὶ αὐτὸν καθημένους λέγει* srv. Mk. I. 38. VI. 6. X. 23. XI. 11. L. IX. 12. Neh. V. 17. VI. 6. — Mk. XII. 1. *bisatida* ina faþom *περιέθηκε φραγμόν.* — L. I. 65. warþ ana allaim agis þaim *bisïtandam* *ina ἐγένετο ἐπὶ πάντας φόβος τοὺς περιοικοῦντας αὐτούς*; srv. L. 58. VII. 17. — L. II. 9. wulþus fraujins *biskain* ins *δόξα κυρίου περιέλαμψεν αὐτούς.* — Mk. VI. 6. *bitauh* weihsa bisunjane *περιῆγε τὰς κώμας κύκλῳ.* — Mk. XVI. 5. gaselvun juggalauth *biwaibidana* wastjai lveitai *εἶδον νεάνισκον περιβεβλημένον στολὴν λευκήν* srv. Mk. XIV. 51. — Mt. XXVII. 59. Josef *biwand* ita sabana *Ἰωσὴφ ἐνετύλιξεν αὐτὸ σινδόνι* srv. Mk. XV. 46. Luk. II. 7. 12;

2. že činnosť slovesa rozvijí se *při* nějakém předmětě (hmotném nebo abstractně); sem náležejí slovesa *biabrjan*, *bistigqan*: Mt. VII. 28. *biabridedun* manageins ana laiseinai is *ἐξεπλήσσοντο* (*οἱ ὄχλοι*) *ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.* — Mt. VII. 25. 27. alvos jah windos *bistugqun* bi þamma razna *οἱ ποταμοὶ καὶ οἱ ἄνεμοι προσέπεσον τῇ οἰκίᾳ* — srv. Mt. VII. 28. L. VI. 48. 49. — Řím. IX. 32. *bistugqun* du staina bistugqis *προσέκοψαν τῷ λίθῳ τοῦ προσκόμματος,*

3. že děj slovesa rozvijí se *nadbytkem při* něčem (*biaukan*, *biauknan*, [srv. č. *při*množiti] *bilaibjan*, *bileiban*): Mk. IV. 24. *biaukada* izwis *προστεθήσεται ὑμῖν* (*při*-dáno bude vám) srv. L. XVII. 5. XIX. 11. — Fil. I. 26. ei lvoftuli izwara *biauknai* *ἵνα τὸ καύχημα ὑμῶν περισσεύῃ* srv. I. Thes. IV. 10. — I. Thes. IV. 15. þai *bilaibidans* *οἱ περιλειπόμενοι.* — Kalend. gaminþi *bilaif* (Bernh. memoria permansit);

4. že děj slovesa rozvíjí se kolem do kola svého předmětu, tj. zasahuje svůj předmět dokonale, a sice tak, že

α) slovesa původně nepřechodná stávají se přechodnými: *bihlahan*, *bilaikan*, *bileiþan*, *bimampjan*, *binauhan*, *biqiman*, *bispeiwan*; *faurbigaggan*: Mk. V. 4. *bihlohun* ina *κατεγέλων αὐτοῦ.* srv. Mt. IX. 24. L. VIII. 53. — Mk. X. 34. *bilaikand* ina *ἐμπαίξουσιν αὐτῷ.* srv. Mk. XV. 20. 31. Gal. VI. 7. a j. — L. XVI. 14. *bimampidedun* ina *ἐξεμυκτήριζον αὐτόν.* — I. Kor. X. 23. all *binah* akei ni all daug; all mis *binauht* is, akei ni all timreiþ *πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομεῖ.* srv. II. Kor. XII. 1. — I. Thess. V. 3. þanuh unweniggo ins *biqimiþ* fralusts *τότε*

Digitized by Google

ἀφνίδιος αὐτοῖς ἐφίσταται ὄλεθρος. — Mk. XV. 19. *bispiwun* ina *ἐνέπτυον αὐτῷ.* srv. L. XVIII. 32. — Mk. X. 32. was *faurbigaggands* ins Jesus *ἦν προάγων αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς.* srv. Mk. XVI. 7.

Zejména často tak předmětným se stává (s předm. v dat.) *bileiþan* ve smyslu *καταλείπειν, ἀφιέναι* (prosté *leiþan* není doloženo. *galeiþan* jest nepřech.) Mt. XXVII. 46. Mk. XV. 34. duhve mis *bilaist? ἱνατί με ἐγκατέλιπες*; srv. Mk. X. 7. XII. 19. 20. 21. 22. XIV. 52. Řím. IX. 29. II. Tim. IV. 13. II. Kor. IV. 9. a j.

β) slovesa přechodná se zmocňují: *bidomjan, bifaihon, bigitan* [prosté *gitan* není doloženo], *bikukjan, bilaigon, binauan, biniman, biniuhsjan, biraubon, birodjan, bisaihvan, bisauljan, bisaulnan, biskaban, bismeitan, biswairban, biswaran, biþagkjan, biþwahan, bivandjan*: Kol. II. 16. ni manna nu izwis *bidomjai μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω.* — II. Kor. VII. 2. ni ainnohun *bifaihodedum οὐδένα ἐπλεονεκτήσαμεν.* srv. II. Kor. XII. 17. 18. I. Thess. IV. 6. — Mk VII. 30. *bigat* unhulþon usgaggana *εὗρε τὸ δαιμόνιον ἐξεληλυθός* srv. Mt. VII. 14. VIII. 10. X. 39. Mk. I. 37. XI. 2. 4. 13. XIV. 55. L. II. 12. 16. V. 19. J. XIV. 30. XVIII. 38. I. Kor IV. 2. II. Kor. II. 13. XI. 12. XII. 20. Sk. 50. a j. — L. VII. 45. ni swaif *bikukjan* fotuns meinans *οὐ διέλιπε καταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας.* — L. XVI. 21. hundos *bilaigodedun* banjos is *οἱ κύνες ἀπέλειχον τὰ ἕλκη αὐτοῦ.* — L. VI. 1. raupidedun ahsa siponjos is jah matidedun *binauandans*[1]) handum *ἔτιλλον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τοὺς στάχυας καὶ ἤσθιον ψώχοντες ταῖς χερσί.*

Mt. XXVII. 64. ibai aufto þai siponjos is *binimaina* ina *μήποτε οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ κλέψωσιν αὐτόν.* — Gal. II. 4. þaiei inn ufslupun *biniuhsjan* freihals unsarana *οἵτινες παρεισῆλθον κατασκοπῆσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν.* — L. X. 30. (waidedjans) þaiei *biraubodedun* ina (*λῃσταὶ*) *οἱ ἐκδύσαντες αὐτόν.* srv. II. Kor. XI. 8. — J. VI. 61. *birodidedun* þata þai siponjos *γογγύζουσι περὶ τούτου οἱ μαθηταί* srv. L. V. 30. XV. 2. J. VI. 41. a j. — L. XX. 23. *bisaihvands* ize unselein *κατανοήσας αὐτῶν τὴν πανουργίαν* srv. Řím. XII. 17. — Tit. I. 15. *bisaulidaim* ni waiht hrain *τοῖς μεμιασμένοις οὐδὲν καθαρόν.* J. XVIII. 28. ei ni *bisaulnodedeina ἵνα μὴ μιανθῶσιν.* — I. Kor. XI. 5. ain auk ist jah þata samo þizai *biskabanon* (qinon) *ἓν γάρ ἐστι καὶ τὸ αὐτὸ τῇ ἐξυρημένῃ* (*γυναικί*). — J. IX. 11. *bismait* mis augona *ἐπέχρισέ μου τοὺς ὀφθαλμούς.* — J. XVI. 2. *biswarb* fotuns is skufta

[1]) Sloveso toto není jisté; v rukop. čte se *bnauandans*, Uppström navrhl *binauandans*, jež Bernh. přijal.

Digitized by Google

seinamma *ἐξέμαξε ταῖς θριξὶν αὐτῆς τοὺς πόδας αὐτοῦ.* srv. J. XII. 3. L. VII. 38. 44. — Mk. V. 7. *biswara* þuk bi guþa *ὁρκίζω σε τὸν θεόν* srv. I. Thess. V. 27. — L. V. 22. ƕa *biþagkeiþ* in hairtam izwaraim? *τί διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν*; — J. IX. 11 *biþwahands* ussalv *νιψάμενος ἀνέβλεψα.* — I. Tim. IV. 7. iþ þo usweihona swe usalþanaizo spilla *biwandei τοὺς δὲ βεβήλους καὶ γραώδεις μύθους παραιτοῦ* srv. II. Kor. VIII. 20. II. Tim. II. 16. a j.

5. prostě zmocňovací platnosť *bi-* má u sloves *biarbaidjan* (při-čiňovati se) *bisniwan*, *faur-bi-sniwan* (při-spíšiti si) *biþragjan* (obeběhnouti) *biwisan* (po-byti si, pomíti se): I. Thess. IV. 11. (bidjam izwis) *biarbaidjan* (*παρακαλοῦμεν ὑμᾶς*) *φιλοτιμεῖσθαι.* — I. Thess. IV. 15. ni *bisniwam* faur þans anaslepandans *οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας.* I. Tim. V. 24. (frawaurhteis) *faurbisniwandeins* du stauai (*ἁμαρτίαι*) *προάγουσαι εἰς κρίσιν.* — L. XIX. . *biþragjands* faur usstaig ana smakkabagm *προδραμὼν ἔμπροσθεν ἀνέβη ἐπὶ συκομορέαν.*

Pozn. Původní ponětí *kolem* tuto ještě patrno smyslem „míjení kolem," jež jinak v gotštině obyčejně vyjadřuje praefix *þairh.* —

L. XV. 29. jah mis ni aiw atgaft gaitein, ei miþ frijondam meinaim *biwesjau καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον, ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ.*

Pozn. Při *biwisan* praefix zmocňovací skoro zdá se, že má účinek media vzájemného.

III. Ve složení nominalném *praefix bi-* rovně se naskytá skoro ve všech platnostech, jež jeví ve sdružení slovesném a sice značí:

1. *kolem do kola*: subst. *bibaurgeins*, *bimait*, *unbimait*, *bireikei*; adj. *bire(i)ks*, adv. *bisunjane:* J. VII. 22. Moses atgaf izwis *bimait Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὴν περιτομήν* srv. Gal. II. 9. Fil. III. 5. I. Kor. VII. 19. Kol. II. 11, — Kol. II. 13. in missadedim jah *unbimaita ἐν τοῖς παραπτώμασι καὶ τῇ ἀκροβυστίᾳ.* Sk. III. c. azgon kalbos gabrannidaizos utana *bibaurgeinais* (cineribus vaccae combustae extra moenia B.). — II. Kor. 11. 26. *bireikeim κιδύνοις* (8krát). — I. Kor. XV. 30. *bireikjai* sijum *κιδυνεύομεν.* — L. VIII. 23. *bireikjai* waurþun *ἐκινδύνευον.* — Mk. III. 34. bisailvands *bisunjane* þans bi sik sitandans qaþ *περιβλεψάμενος κύκλῳ τοὺς περὶ αὐτὸν καθημένους λέγει.* srv. Mk. VI. 6. I. 38. L. IX. 12. Neh. V. 17. VI. 16.

2. *při* předmětu: subst. *bistugq.* Řím. IX. 32. bistugqun du staina *bistuggis προσέκοψαν τῷ λίθῳ τοῦ προσκόμματος* srv. Řím. IX. 33. XIV. 13. II. Kor. VI. 3.

Digitized by Google

4. *α*) pojem substantiva zasahuje předmět dokonale: subst. *birunains* adj. [part.] *unbilaistiþs*: Sk. III. a. þairh Herodes *birunain* (propter Herodis insidias B.). — Řím. XI. 33. ƕaiwa unuspilloda sind stanos is jah *unbilaistidai* wigos is *ὡς ἀνεξεύρητα τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ.*

β) subst. *birodeins, bisauleins, bifaiho, bihait, bihaitja* J. VI. *61. birodeins* mikila was in managein *γογγυσμὸς πολὺς ἦν ἐν τοῖς ὄχλοις* srv. II. Kor. XII. 20. — II. Kor. VII. 1. hrainjam unsis af allamma *bisauleino καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ.* — II. Kor. IX. 5. ni swaswe *bifaihon μὴ ὥσπερ πλεονεξίαν.* — II. Kor. XII. 20. *bihaita = ἐριθεῖαι.* — II. Tim. III. 2. jah wairþand mannans *bihaitjans ἔσονται γὰρ ἄνθρωποι ἀλαζόνες* srv. Tit. I. 7.

Pozn. Při *bihait* a *bihaitja* zase (jako při *biwisan*) zdá se vystupovati na jevo platnosť vzájemná. —

IV. Jako praeposice *bi* váže se s *accusativem* i s *dativem*, obojí zhusta ve stejné platnosti.

A) Ve vazbách accusativných *bi* značí:

1. předmět (osobní neb věcný), *kolem* něhož děj se rozvíjí. Za prvotné dlužno pokládati vazby při slovesech *ruchu,* v nichžto směrová platnosť pádu ještě jest patrna; analogicky pak ovládla táž vazba při slovesech klidu: J. XI. 19. managai Iudaie gaqemun *bi* Marþan jah Marjan (sešli se kolem Marthy) *πολλοὶ ἐκ τῶν Ἰουδαίων... ἐληλύθεισαν πρὸς τὰς περὶ Μάρθαν καὶ Μαρίαν.* — Mk. I. 6. wasuþ þan Johannes gawasiþs gairda *bi hup* seinana *ἦν δὲ Ἰωάννης ἐνδεδυμένος... ζώνην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ.* — M. V. 4. unte is... *bi fotuns* gabundans was (volně přeloženo *διὰ τὸ αὐτὸν πέδαις δεδέσθαι*). — Mk. III. 34. bisailvands þans *bi sik* sitandans qaþ *περιβλεψάμενος τοὺς περὶ αὐτὸν καθημένους λέγει* srv. Mt. VIII. 18. III. 32. IX. 14.

Sem náleží také:

α) brachylogické označení průvodců nějaké osoby nebo okolí místa členem a acc. s *bi* (dle způsobu řeckého) Mk. IV. 10 þai *bi ina oi περὶ αὐτόν.* — Mk. III. 8. þai *bi Tyra* jah Seidona qemun at imma *οἱ περὶ Τύρον καὶ Σιδῶνα ἦλθον πρὸς αὐτόν.*

β) označení osoby, jejížto stav, položení a pod. se vyslovuje: Ef. VI. 22. ei kunneiþ ƕa *bi ugk* ist *ἵνα γνῶτε τὰ περὶ ἡμῶν.* srv. Fil. II. 28. Kol. IV. 8. — Kol. IV. 7. þatei *bi mik* ist all gakanneiþ izwis Tykeikus *τὰ κατ' ἐμὲ πάντα γνωρίσει ὑμῖν Τυχικός.* srv. Fil. II. 23. — Sk. VI. a. þo *bi ina* (ejus res *Bernh.*) Sk. IV. a. unkunnandans þo *bi nasjand* (ignorantes de salvatore *Bernh.*) — Luk. IX. 11.

Digitized by Google

rodida du im *þo bi þiudangardja* guþs *ἐλάλει αὐτοῖς περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ.* — Sk. III. b. so *bi guþ* hrainei (divina puritas *Bernh.*);

2) dobu časovou, kolem níž se děj rozvíjí (větším dílem udáním jen přibližným) Mt. XXVII. 46. *bi hveila* niundon *περὶ δὲ τὴν ἐνάτην ὥραν.* — II. Tim. IV. 1. saei skal stojan qiwans jah dauþans *bi qum* is *τοῦ μέλλοντος κρίνειν ζῶντας καὶ νεκρούς κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ.* — Gal. II. 1. þaþro *bi fidwortaihun jera* usiddja aftra in Jairusaulyma *ἔπειτα διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν πάλιν ἀνέβην εἰς Ἱεροσόλυμα.* — Analogicky též *dobu, během* které se děj státi má: Mk. XIV. 58. *bi þrins dagans* anþara (alh) gatimrja *διὰ τριῶν ἡμερῶν ἄλλον (ναὸν) οἰκοδομήσω* srv. Mk. XV. 29.

3. při slovesech a rčeních sentiendi, declarandi, affectuum, a také při slovesech činu (effectus) *bi* s acc. značí *předmět,* o nějž běží, „*kolem* něhož cit, řeč, děj se točí."

α) při slov. *sentiendi*: Mk. VII. 25. gahausjandei qino *bi ina ἀκούσασα γυνὴ περὶ αὐτοῦ.* srv. Mk. V. 27. L. VII. 3. IX. 9. — Mk. XII. 26. *bi dauþans* niu gakunnaideduþ? *περὶ τῶν νεκρῶν οὐκ ἀνέγνωτε;* J. VII. 17. ufkunnaiþ *bi þo laisein γνώσεται περὶ τῆς διδαχῆς.* — L. II. 17. gakannidedun *bi þata* waurd *διεγνώρισαν περὶ τοῦ ῥήματος.* J. IX. 18. ni galaubidedun ... *bi ina* þatei is blinds wesi *οὐκ ἐπίστευσαν περὶ αὐτοῦ ὅτι τυφλὸς ἦν.* — L. III. 15. þagkjandam allaim *bi Johannein* niu aufto sa wesi Xristus *διαλογιζομένων πάντων περὶ τοῦ Ἰωάννου μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ Χριστός.* — II. Tim. I. 3. unsweibando haba *bi þuk* gaminþi *ἀδιάλειπτον ἔχω τὴν περὶ σοῦ μνείαν.* — Též při adjectivu *unweis*: II. Kor. I. 8. ni wileima izwis unweisans *bi aglon unsara* *οὐ θέλομεν ὑμᾶς ἀγνοεῖν ὑπὲρ τῆς θλίψεως ἡμῶν* — a zcela beze slovesa, které však se snadno domyslí: II. Kor. VIII. 23. *bi Teitu ὑπὲρ Τίτου* (č. text doplňuje: z strany Tita *víte*).

β) při slovesech *declarandi*: Mt. XI. 10. dugann Jesus qiþan *bi Johannen ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς λέγειν περὶ Ἰωάννου.* srv. Mk. I. 30 VII. 30. J. VII. 39. IX. 17. X. 41. XI. 13. XIII. 22. 24. XVIII. 34. — Mt. XI. 10. sa ist auk *bi þanei gameliþ* ist *οὗτος γάρ ἐστι περὶ οὗ γέγραπται* srv. Mk. IX. 12. 13. L. I. 1. VII. 27. XVIII. 31. J. V. 46. XIII. 18. II. Kor. IX. 1. I. Thess. IV. 9. V. 1. — L. II. 17. bi þata waurd þatei *rodiþ* was du im *bi þata barn περὶ τοῦ ῥήματος τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παιδίου τούτου.* srv. L. II. 33. 38. VII. 24. J. VII. 13. VIII. 26. IX. 21. XII. 41. — Mt. VIII. 33 *gataihun* all *bi þans daimonarjans ἀπήγγειλαν πάντα καὶ τὰ τῶν*

Digitized by Google

δαιμονιζομένων. srv. L. VII. 18. J. XVI. 25. — I. Kor. XVI. 12. *bi þana* broþar *bandwja* izwis *περὶ τοῦ ἀδελφοῦ* (... verb. fin. v řeč. není). — L. I. 4. *bi þoei galaisiþs* is waurde *περὶ ὧν κατηχήθης λόγων*. — L. IX. 45. ohtedun *fraihnan* ina *bi þata waurd ἐφοβοῦντο ἐρωτῆσαι αὐτὸν περὶ τοῦ ῥήματος τούτου*. srv. J. XVIII. 19. — L. IV. 43. *wailamerjan* ik skal *bi þiudangardja* guþs *εὐαγγελίσασθαί με δεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ*. — J. V. 36. þo waurstwa *weitwodjand bi mik τὰ ἔργα μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ*. srv. V. 37. VII. 7. VIII. 13. 14. 18. X. 25. XV. 26. XVIII. 23. I. Kor. XV. 15. Sk. VI. c. — L. IV. 10. aggilum seinaim *anabiudiþ bi þuk τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ*. — I. Tim. I. 7. ni fraþjandans nih lva rodjand, nih ... *bi lva stiurjand μὴ νοοῦντες μήτε ἃ λέγουσι μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται*.

Podobně při perifrastických rčeních souznačných: L. V. 15. usmernoda þata waurd *bi ina διήρχετο ὁ λόγος περὶ αὐτοῦ*. — L. VII. 17. usiddja þata waurd *bi ina ἐξῆλθεν ὁ λόγος οὗτος περὶ αὐτοῦ*. — Kor. VII. 25. *bi maujos* anabusn fraujins ni haba *περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν κυρίου οὐκ ἔχω*.

Pozn. 1. Při některých slovesech a rčeních declarandi vedle prostě předmětné platnosti také jeví se vedlejší názor přátelství nebo nepřátelství ku předmětu; a sice přátelství: Mt. V. 44. *bidjaiþ bi þans* usþriutandans izwis *προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς* srv. L. IV. 38. J. XVI. 26. XVII. 9. 20. II. Kor. I. 11. XII. 8. Kol. IV. 3. I. Thess. III. 2. V. 25. II. Thess. I. 11. III. I. Sk. V. *d*. — Analogicky též při podstatném *bida*: Řím. X. 1. *bida* du guþa *bi ins ἡ δέησις ἡ πρὸς τὸν θεὸν ὑπὲρ* (*τοῦ Ἰσραήλ*) srv. Kol. IV. 12

Nepřátelsky: Mt. XXVII. 1. *runa nemun* allai gudjans *bi Jesu συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς κατὰ τοῦ Ἰησοῦ* — Mk. III. 6. *garuni* gatawidedun *bi ina συμβούλιον ἐποίουν κατ' αὐτοῦ*. — I. Tim. V. 19. *bi* praizbytairein *wroh* ni *andnimais κατὰ πρεσβυτέρου κατηγορίαν μὴ παραδέχου*.

Analogií k tomu vyložiti jest pak také vazbu Mt. V. 23. broþar þeins *habaiþ lva bi þuk ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατά σου*.

Pozn. 2. Při *sokjan, gaþrafstjan, gasakan, birodjan*, pak při rčeních *warþ sokeins, missaqiss warþ* předmět předložkou *bi* opsaný co nejúžeji stýká se s platností *příčinnou*: J. XVI. 19. *bi þata sokeiþ* miþ izwis misso *περὶ τούτου ζητεῖτε μετ' ἀλλήλων* srv. Sk. IV. a. J. XI. 19. ei *gaþrafstidedeina* ijos *bi þana broþar* izo *ἵνα παραμυθήσωνται αὐτὰς περὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν*. — J. VIII. 46. lvas izwara *gasakiþ* mik *bi frawaurht τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας*. srv.

Digitized by Google

L. III. 19. J. XVI. 8. 9. 10. 11. — J. VI. 41. *birodidedun* þan Judaieis *bi ina ἐγόγγυζον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ* srv. J. VII. 32. — J. III. 25 warþ *sokeins bi swiknein ἐγένετο ζήτησις περὶ καθαρισμοῦ* (Sk. III. 6.). — J. VII. 43. *missaqiss* warþ *bi ina σχίσμα ἐγένετο δι' αὐτόν.*

γ) při slovesech *affectuum*: Mt. VI. 28. jah *bi wastjos* ƕa saurgaiþ *καὶ περὶ ἐνδύματος τί μεριμνᾶτε;* — Mk. X. 41. dugunnun *unwerjan bi Jakobu ἤρξαντο ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακώβου.* — L. II. 18. sildaleikidedun *bi tho rodidona ἐθαύμασαν περὶ τῶν λαληθέντων.* srv. L. IV. 22. 32. IX. 43. — L. XIX. 41. gasailvands þo baurg *gaigrot bi tho ἰδὼν τὴν πόλιν ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῇ.* — II. Tim. II. 10. all *gaþula bi þans* gawalidans *πάντα ὑπομένω διὰ τοὺς ἐκλεκτούς.* — I. Tim. VI. 4. siukands *bi soknins νοσῶν περὶ ζητήσεις.* — Řím. IX. 27. Esaïas *hropeiþ bi Israel Ἡσαΐας κράζει ὑπὲρ τοῦ Ἰσραήλ.* — II. Kor. X. 8. jabai *ƕopam bi waldufni* unsar *ἐὰν καυχήσωμαι περὶ τῆς ἐξουσίας ἡμῶν.* — Kol. IV. 13. habaiþ manag aljan *bi izwis* jah bi thans ... *ἔχει ζῆλον πολὺν ὑπὲρ ὑμῶν καὶ τῶν ...* (s vedl. pojmem přátelství).

Pozn. I při slovesech *affectuum* mimo předmětnou platnost snadno pomyslí se na *příčinnou.*

δ) při slovesech a rčeních značících *účinek* (effectus) L. II. 27. ei *tawidedeina* bi biuhtja *bi ina τοῦ ποιῆσαι κατὰ τὸ εἰθισμένον περὶ αὐτοῦ.* srv. I. Kor. XVI. 1. — Mk. V. 16. ƕaiwa *warþ bi þana* wodan jah bi þo sweina *πῶς ἐγένετο τῷ δαιμονιζομένῳ καὶ περὶ τῶν χοίρων* — Mk. V. 33. witandei þatei *warþ bi ija εἰδυῖα ὃ γέγονεν ἐπ' αὐτῇ.* — I. Thess. III. 9. ƕa auk awiliude magum usgildan fraujin gutha *bi izwis τίνα γὰρ εὐχαριστίαν δυνάμεθα τῷ θεῷ ἀνταποδοῦναι περὶ ὑμῶν.* — J. XV. 22. *inilons* ni haband *bi frawaurht* seina *πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν* — Sk. III. a. so garehsns *bi ina* (dispensatio pro eo Bernh). — Fil. II. 30. ei usfullidedi izwar *gaidw bi mein andbahti ἵνα ἀναπληρώσῃ τὸ ὑμῶν ὑστέρημα τῆς πρός με λειτουργίας.* — II. Tim. III. 8. mannans *uskusanai bi galaubein ἄνθρωποι ἀδόκιμοι περὶ τὴν πίστιν.* — II. Tim. II. 18. þaiei *bi sunja uswissai* usmetun *οἵτινες περὶ τὴν ἀλήθειαν ἠστόχησαν.* — I. Tim. I. 19. sumai *bi galaubein* naqadai waurþun (*τίνες*) *περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν.*

4. *bi s accus.* (patrně na základě uvedených již příčinných platností při slovesech projevu a hnutí mysli) značí přímo *příčinu* děje, ano i prostředek čili nástroj: L. XIX. 11. *bi* þatei nelva Jairusalem was *διὰ τὸ ἐγγὺς αὐτὸν εἶναι Ἱερουσαλήμ.* — Řím. VIII. 3.

Digitized by Google

bi frawaurht gawargida frawaurht in leika *περὶ ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί* (č. *příčinou* hříchu odsoudil hřích na těle). — L. IV. 4. ni *bi hlaib* ainana libaiþ manna ak *bi all* waurde guþs *οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι θεοῦ* (srv. č. *o* chlebě živ býti, ale též *při* chl.).

Byla-li ve případech dosud uvedených základem platnost původního „kolem", *bi* s acc. značí dále

5. místo, *při* kterém, *vedle* nebo podél kterého (s *jedné* pouze strany) děj se rozvíjí: L. X. 4. ni mannahun *bi wig* goljaiþ *μηδένα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπάσησθε.*

Zejména také *místo dotyku*: Mt. V. 39. jabai ƕas þuk stautai *bi* taihswon þeina *kinnu*, wandei inma jah þo anþara *ὅστις σε ῥαπίσει ἐπὶ τὴν δεξιάν σου σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην.* srv. L. VI. 29.

6. Tropicky na základě posledně vytčené platnosti *bi* s acc. značí *cíl* snahy: Řím. IX. 31. Israel *bi witoþ* garaihteins ni gasnau *Ἰσραὴλ εἰς νόμον δικαιοσύνης οὐκ ἔφθασε.* — Mk. IV. 19. þai *bi þata* anþar lustjuns *αἱ περὶ τὰ λοιπὰ ἐπιθυμίαι.*

7. *bi* s *acc.* značí *měřítko neb míru, při* které neb podle které se co děje (neboť měříce *přikládáme* buď věc měřenou *k* měřítku nebo měřítko k věci měřené; řecky bývá nejčastěji *κατὰ* s acc.) a to:

α) skutečnou *míru* nebo *vzor*: II. Kor. X. 13. weis ni inu mitaþ ƕopam ak *bi mitaþ* garaideinais *ἡμεῖς οὐχὶ εἰς τὰ ἄμετρα καυχησόμεθα ἀλλὰ κατὰ τὸ μέτρον* srv. Ef. IV. 7. — I. Tim. I. 11. *bi aiwaggeli* wulþaus *κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τῆς δόξης.* — Sk. V. d. *bi wairþida* (secundum dignitatem). — II. Kor. XI. 17. þatei rodja ni rodja *bi fraujan ὃ λαλῶ οὐ λαλῶ κατὰ κύριον.* — Řím. XV. 5. guþ gibai izwis þata samo fraþjan . . . *bi Xristu Jesu ὁ θεὸς δῴη ὑμῖν τὸ αὐτὸ φρονεῖν κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν.* — Ef. II. 2. iddjeduþ . . . *bi reik* waldufnjis luftaus *περιεπατήσατε κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος.* — I. Kor. IX. 9. ni þatei *bi auhsans* (zkomoleno) I. Kor. XV. 32. Jabai *bi mannan* du diuzam waih in Aifaison *εἰ κατὰ ἄνθρωπον ἐθηριομάχησα ἐν Ἐφέσῳ;*

β) limitativné udání, pokud úsudek nějaký platí: II. Kor. I. 14. gakunnaideduþ uns *bi sumata ἐπέγνωτε ἡμᾶς ἀπὸ μέρους* srv. II. Kor. II. 15. — Kol. III. 20. ufhausjaiþ fadreinaim *bi all ἐπακούετε τοῖς γονεῦσι κατὰ πάντα.*

γ) distributivné určení při pojmech číselných: I. Kor. XIV. 27. *bi twans* aiþþau maist þrins *κατὰ δύο ἢ τὸ πλεῖστον τρεῖς.* — Neh. V. 18. jah *bi* (*ï*) *taihun dagans* gaf wein allai þizai filusnai.

Digitized by Google

B. S *dativem* bi značí:

1. místo, (při) na němž se co nachází v klidu, jen II. Kor. 7. þo *bi andwairþja* sailviþ? *τὰ κατὰ πρόσωπον βλέπετε*;

2. místo *dotyku*: Mk. V. 41. fairgraip *bi handau* þata barn *κρ τήσας τῆς χειρὸς τοῦ παιδίου*. srv. Mk. IX. 27. (angl. to take *by* tl hand). — L. IV. 11. ei ƕan ni gastagqjais *bi staina* fotu þeina *μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου*. srv. L. VI. 48.

3. místně (ač tropicky) osobní předmět vzdálenější, při němž d se stává (někdy s vedlejším ponětím prospěchu jeho): Jan VI. 2. g selvun taiknins þozei gatawida *bi siukaim ἑώρων τὰ σημεῖα ἃ ἐποι ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων*. srv. Mk. XIV. 6. (srv. angl. to do one's du *by* one). — Řím. IX. 17. ei gabairhtjau *bi thus* maht meina *ὅπ ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν δύναμίν μου*. — Řím. IX. 23. ei gakannide gabein wulþus seinis *bi kasam* armaions *ἵνα γνωρίσῃ τὸν πλοῦτ τῆς δόξης αὐτοῦ ἐπὶ σκεύη ἐλέους*.

4. *dobu*, při které t. j. ve které se co děje: Řím. IX. 9. þamma mela qima *κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐλεύσομαι* srv. Ef. II.

5. předmět n. důvod hnutí mysli: L. I. 29. *gaþlahsnoda inatgahtai* is *διεταράχθη ἐπὶ τῷ (λόγῳ) αὐτοῦ*. — I. Kor. X. 27. ma jaiþ ni waiht *andsitandans bi gahugdai ἐσθίετε μηδὲν ἀνακρίνοντ διὰ τὴν συνείδησιν*. — L. I. 58. gamikilida frauja *armahairtein* sei *bi izai ἐμεγάλυνε κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ μετ' αὐτῆς* srv. L. I. 72. Řím. IX. 22. usbeidands in managai *laggamodein bi kasam* þwairhei *ἤνεγκεν ἐν πολλῇ μακροθυμίᾳ σκεύη ὀργῆς*. — Ef. II. 7. in *selein uns ἐν χρηστότητι ἐφ' ἡμᾶς*.

6. předmět (příčinu n. důvod), při kterém kdo koho zapřísah prosí neb sám se zaříká: Mt. V. 34. 35. ik qiþa izwis ni *swar* allis, ni *bi himina* nih *bi airþai*, nih *bi Jairu*saulymai, nih *bi ha bida* þeinamma swarais *ἐγὼ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως· μήτε ἐν οὐρανῷ· μήτε ἐν τῇ γῇ, μήτε εἰς Ἱεροσόλυμα· μήτε ἐν τῇ κεφα σου ὀμόσῃς*. srv. Mk. V. 7. II. Kor. X. 1. — Velmi často nask se zařikavací formule *bi sunjai* za řecké *ἀληθῶς* Mt. XXVI. XXVII. 54. Mk. XIV. 70. XV. 39. J. VI. 19. 55. VII. 26. 40. VI 31. XVII. 8. — *ὄντως* Mk. IX. 32. I. Kor. XIV. 25. I. Tim. V. 5. 16. — *ἐπ' ἀληθείας* Mk. XII. 14. 32. — *δῆλον ὅτι* I. Tim. VI.

7. velmi zhusta *bi s dativem* (jako ve vazbách accusativný značí míru, měřítko, podlé kterého se děj rozvíjí, ze kteréž platno *měrné* vyvinuly se rozmanité vztahy a názory vedlejší: *α*) prostě n dalně: (měřítko osobní čili *vzor*) Ef. IV. 24. gahamoþ þamma niu mann þamma *bi guþa* gaskapanin (*ἐνδύσασθαι*) *τὸν καινὸν ἄνθρωπ*

Digitized by Google

τὸν κατὰ θεὸν κτισθέντα. — Řím. XIV. 15. ju ni *bi friaþwai* gaggis οὐκ ἔτι κατὰ ἀγάπην περιπατεῖς. — Mt. IX. 29. *bi galaubeinai* izwarai wairþai igqis κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν srv. Tit. I. 1. L. I. 38. — L. II. 29. nu fraleitais skalk þeinana *bi waurda* þeinamma νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου κατά τὸ ῥῆμά σου. — II. Kor. VI. 15. þizeei andeis wairþiþ *bi waurstwam* ize ὧν τὸ τέλος ἔσται κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. srv. II. Tim. I. 9. IV. 14. — II. Kor. X. 15. mikilnan *bi garaideinai* unsarai μεγαλυνθῆναι κατὰ τὸν κανόνα ἡμῶν. — J. XVIII. 31. *bi witoda* izwaramma stojiþ ina κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτὸν srv. L. II. 22. 39. Fil. III. 5. Tak ještě *bi þamma* κατὰ ταῦτα L. VI. 23. XVII. 30. *bi biuhtja* κατὰ τὸ ἔθος L. I. 9. II. 42. κατὰ τὸ εἰθισμένον L. II. 27. κατὰ τὸ εἰωθός L. IV. 16. — *bi ufarassau* καθ' ὑπερβολήν II. Kor. IV. 17. — *bi andhuleinai* κατὰ ἀποκάλυψιν Gal. II. 2. — *bi aiwaggeljon* κατὰ τὸ εὐαγγέλιον II. Tim. II. 8. — *bi anabusnim* jah *laiseinaim* manne κατὰ τὰ ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας ἀνθρώπων Kol. II. 22. I. Tim. I. 1. Tit. I. 3. — *bi þaim praufetjam* κατὰ τὰς προφητείας I. Tim. I. 18. — *bi insahtai* I. Kor. (podpis). Sk. V. 6. — *bi gagudein* κατ' εὐσέβειαν I. Tim. VI. 3. Tit. I. 1. — *bi anafilham* κατὰ τὴν παράδοσιν II. Thess. III. 16. — *bi usbeisnai* jah *wenai* meinaim κατά τὴν ἀποκαραδοκίαν καὶ ἐλπίδα μου Fil. I. 20. — ni waiht *bi haifstai* aiþþau *lausai hauheinai* μηδὲν κατὰ ἐρίθειαν ἢ κενοδοξίαν Fil. III. 3.

β) V některých případech s platností modalnou patrně směšuje se *příčinná*: I. Kor. VII. 6. þatuþþan qiþa ni *bi haitjai* τοῦτο δὲ λέγω οὐ κατ' ἐπιταγήν. Podobně *bi gahaita(m)* Gal. III. 29. IV. 28. II. Tim. I. 1. κατ' ἐπαγγελίαν, však Gal. IV. 23. διὰ τῆς ἐπαγγελίας (což ukazuje, jak příčina a modus se stýkají). Tak též II. Thess. I. 12. ei ushauhnai namo fraujins *bi anstai* guþs unsaris ὅπως ἐνδοξασθῇ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου κατὰ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ. — I. Tim. V. 21. ni waiht taujands *bi wiljahalþein* μηδὲν ποιῶν κατὰ πρόσκλισιν. — Ef. III. 7. warþ andbahts ik *bi gibai* anstais guþs þizai gibanon mis *bi toja* mahtais is ἐγενόμην διάκονος κατὰ τὴν δωρεὰν τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. V tomto dokladě *příčina* stýká se dokonce s pojmem *nástroje!* Tak jest též *bi mahtai* κατὰ δύναμιν II. Kor. VIII. 3. Ef. III. 20. Kol. I. 11. II. Tim. I. 8. — *bi waurstwa* κατὰ τὴν ἐνέργειαν Ef. I. 19. Kol. I. 29. Fil. III. 21. — bi *muna* aiwe κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων. Ef. III. 11. *bi gabein* anstais is κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ. Ef. I. 7. — *bi gabein* wulþaus seinis κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ. Ef. III. 16. — *bi leikainai* κατὰ τὴν εὐδοκίαν Ef. I. 5.;

Digitized by Google

κατ' ἰδίαν πρόθεσιν II. Tim. I. 9. — *bi garehsnai* nu (ex disputatione igitur) Sk. III. d. (e consilio) Sk. VIII. c. — Příčinná platnosť zcela patrna jest též Gal. I. 4. ei uslausidedi uns *bi wiljin* guþs *ὅπως ἐξέληται ἡμᾶς κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ* srv. Ef. I. 9. 11. Sk. V. c. — Fil. 14. ei ni swaswe *bi nauþai* þiuþ þein sijai *ἵνα μὴ ὡς κατ' ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου ᾖ.* srv. Sk. VI. a. — Ef. IV. 22. mannan þana riurjan *bi lustum τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας.* — J. XIX. 7. *bi þamma witoda* unsaramma skal gaswiltan *κατὰ τὸν νόμον ἡμῶν ὀφείλει ἀποθανεῖν.* — II. Kor. XII. 7. *bi filusnai* andhuleino . . . atgibana ist mis hnuto *τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων ἐδόθη μοι σκόλοψ.*

γ) s platností modalnou směšuje se *důvod* poznatku: Mt. VII. 16. (20.) *bi akranam* ize ufkunnaiþ ins *ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς.* srv. J. XIII. 35. XVI. 30. — Ef. III. 3. *bi andhuleinai* gakannida was mis so runa *κατὰ ἀποκάλυψιν ἐγνώρισε μοι τὸ μυστήριον.* — Sk. V. c. ei galaisjaina sik *bi þamma* twa andwairþja andhaitan (ut discant ex eo duas personas profiteri). J. VII. 24. ni stojaiþ *bi siunai κατ' ὄψιν μὴ κρίνετε.* — Kol. III. 10. du ufkunþja *bi frisahtai εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα.*

δ) volnější vazbou *bi* s dat. omezuje děj (ve smyslu „co se dotkne, pokud se týče"). II. Kor. I. 17. ibai aufto þatei mito *bi leika* þagkjau *μή τι ἄρα ἃ βουλεύομαι κατὰ σάρκα βουλεύομαι* srv. II. Kor. V. 16. X. 2. 3. XI. 18. Řím. VIII. 1. 4. 5. IX. 3. 5. I. Kor. X. 18. Gal. IV. 23. — Gal. IV. 29. sa *bi leika* gabaurana wrak þana *bi ahmin ὁ κατὰ σάρκα γεννηθεὶς ἐδίωκε τὸν κατὰ πνεῦμα.* — Řím. VII. 22. gawizneigs im auk witoda guþs *bi þamma innumin* mann *συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον.* — Ef. IV. 22. *bi frumin usmeta κατὰ τὴν προτέραν ἀναστροφήν.* — Řím. XI. 28. *bi aiwaggeljon* fijandans in izwara, iþ *bi gawaleinai* liubai ana attans *κατὰ μὲν τὸ εὐαγγέλιον ἐχθροὶ δι' ὑμᾶς· κατὰ δὲ τὴν ἐκλογὴν ἀγαπητοὶ διὰ τοὺς πατέρας.* srv. Řím. IX. 11. — Řím. XI. 24. þai *bi wistai* oi *κατὰ φύσιν.* — X. 2. *bi kunþja κατ' ἐπίγνωσιν.*

8. Jako při slovesech affectuum *bi* s *dat.* nabylo platnosti příčinné, jakož s modalnou platností úzce stýká se názor důvodu *poznatku*, příčiny, ano i nástroje, tak v některých ač nečetných dokladech jím naznačen *prostředník* (nebo prostředek) děje: Mt. XI. 2. insandjands *bi siponjam* seinaim qaþ (volně přel. z řec. *πέμψας δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπεν*) srv. angl. to send word *by* a messenger (jakoby poselství nežli vyřízeno, složeno bylo *při* poslu). A tak bezpochyby vyložiti jest též Sk. V. a. ei andnimai *bi attin* sweriþos (ač

Digitized by Google

Bernh. překládá: accipere honorem *secundum* patrem) — V. c. is andnimands *bi attin* þo sweriþa. — Podobně konečně prostředek naznačen J. X. 3. þo swesona lamba haitiþ *bi namin τὰ ἴδια πρόβατα καλεῖ κατ' ὄνομα.*

Pozn. Podlé této své platnosti i instrumentalné *bi* také naskytá se spojeno s jedinými zbytky instrumentalu v gotštině *hve* (od hva), *þe* (od þata), které mimo *bi* jen ještě s předložkou *du* splývají v platnosti buď prostého adverbia nebo spojky. — *Bihve* čte se pouze jednou L. I. 18. *bihve* kunnum þata? *κατὰ τί γνώσομεν τοῦτο*;

Biþe jest dosti hojné, nejčastěji v platnosti spojky časové (= *ὅτε*, *ὅταν*) Mt. XI. 1. *biþe* usfullida Jesus anabiudands *ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς διατάσσων.* srv. Mt. VI. 16. L. VII. 1. Fil. II. 23. a j. č. Vzácněji jest příslovkou (= *τότε*) Mt. V. 24. jah *biþe καὶ τότε* srv. L. IV. 2. — S enklitickým *-h* (biþeh) Mt. IX. 17.

Digitized by Google

4.

Mnichovský rukopis formuláře Vlacha Jindřicha.

V sezení dne 15. července 1889 podal o něm zprávu a předložil výňatky Ferd. Tadra.

Ve zprávě své o nově nalezených rukopisech formulářů XIII a XIV. století (Rozpravy kr. České společnosti nauk z r. 1887—88 VII. řady sv. II. č. 3) zmínil jsem se na str. 5. poznámka 1. o ru kopise král. dvorní knihovny Mnichovské, v němž mimo jiné té zlomek formuláře Vlacha Jindřicha (Henricus Italicus č. de Isernia obsažen jest a kterýž mi tenkráte z důvodů tam udaných zapůjčen nebyl. Na mou opětnou žádost byl mi letos rukopis ten do Prahy poslán — za kteroužto laskavost slavné správě Mnichovské dvorní knihovny povinný dík vyslovuji — a podávám tedy obšírnější zprávu o něm jakož i některé důležitější a posud neznámé formule v plném znění.

Rukopis Mnichovský číslo 22303*) jest sbírka obsahující na 222 pergamenových listech quartových rozličné spisy psané ve XII a XIV. století a sice na listech 1—16 Auctoritates in summam viti orum et virtutum, na l. 17—69 Summa vitiorum (Gulielmi Peralti na l. 70—79 Ludolfi Hildesh. Summa de arte dictandi. Na l. 79/v 80 vepsáno jest 17 formulí věcí českých z konce 13. a z počátku 14 století se týkajících; na l. 81—105 Guidonis Fabae de arte dictandi ku konci tohoto spisu připsána jest „Epistola regis Ungariae mina toria (contra regem Bohemiae) et Rescriptio.“ Na l. 107—114 je zlomek formuláře Vlacha Jindřicha (pouze 21 formulí), na l. 115 a 130 pak jinou rukou psaný zlomek taktéž formuláře Vlacha Jindřich obsahující celkem 88 formulí. Na l. 132 až do konce (Hugonis de Sancto Victore) De Sacramentis ze 13. století.

O formulářích českých chci se blíže zmíniti.

---

[1]) Viz Catalogus Codicum MSS. bibliothecae Monacensis IV. 4. pag. 41 č. 2230

Digitized by Google

Zlomek nalezající se na l. 79—80 rukopisu Mnichovského obsahuje pouze 17 formulí, mezi nimi dvě formule datované a sice jednu z roku 1312, druhou z roku 1314. Písmo zlomku tohoto ukazuje, že psán byl brzy po letech těchto, snad asi do roku 1320. Dvě formule zlomku tohoto srovnávají se skoro úplně s listy vytištěnými v Regestech Boh. II. číslo 2345 a 2440, z nichž první otištěn dle Voigtova „Formelbuch des Henricus Italicus p. 79," druhý z rukopisu kapitolního v Praze f. 85; při většině ostatních formulí vynechána jsou jména místní i osobní, tak že bližší určení nebylo možné. Z části této podávám v příloze pouze tři listy (čís. 1—3), které se mi důležitějšími zdály a kterých jsem jinde nenalezl. Jisto jest, že zlomek tento Mnichovský jest částí neznámého posud formuláře listin 13. a 14. století.

Na listě 105 toutéž rukou jako zlomek nyní zmíněný vepsán jest výhružný list krále Uherského proti Čechům a odpověď na to, kteréž — ač jsou zajisté fingované — jakožto zvláštnost tuto podávám (číslo 4.).

Důležitější pro nás jsou oba zlomky formulářů Vlacha Jindřicha nahoře dotčené a jest jen litovati, že se nám celé exempláře jich nezachovaly. Jako formulář Celovecký byly i oba formuláře tyto samostatné sestavení listin kanceláře královské. První z těchto zlomků obsahuje na 8 listech v první polovici 14. století pěkně psaných pouze 21 formulí, které vesměs již jsou otištěny v Regestech II. sv. a sice většinou dle Voigtova vydání formuláře Vlacha Jindřicha, z části též z jiných pramenů. Jsouť to následující čísla vydání Voigtova (číslo v závorce značí běžné číslo rukopisu Mnichovského): (1) 62, (2) 73, (3) 42, (4) 30, (5) 63, (6) 39, (7) 23, (8) Regesta II. č. 2276, (9) 36, (10) 40, (11) 21, (12) 99, (13) 100, (14) 101, (15) počátek listiny Regesta čís. 753, (16) Regesta čís. 1074, (17) 61, (18) 93, (19) 77, (20) 76, (21) 184.

Druhý zlomek formuláře Vlacha Jindřicha psán jest jinou rukou — oba však písmem sobě velmi podobným, pocházejícím zajisté ještě z první čtvrti století čtrnáctého — a obsahuje na 16 listech celkem 88 formulí, z nichž jen některé jsou otištěny, při některých není zapsáno ani jediné jméno, a nebylo tedy lze je určiti. Z neznámých posud listin zlomku tohoto podávám v příloze celkem 29 kusů (čísla 5—33), z nichž některé jsou velmi zajímavé. I při některých listech již tištěných zaznamenávám (v poznámkách) některé doplňky jmenovitě co se týče jmén osob a míst.

Zlomek náš obsahuje následující formule:

Digitized by Google

1. (byla vynechána, poněvadž začátek schází, ostatek pak nemá ani jediného jména).
2. Klášter Osecký vysazuje jakémus mistru ves klášterní ve 20 kopách (čís. 5).
3. Zápis téhož mistra, skoro těmiže slovy (vynecháno).
4. a 5. Podobné vysazení vsí beze jmén (vynecháno).
6. Darování vsi Nemilkova ku špitálu sv. Františka v Praze („Nos W[obolinus] civis Pragensis iuxta ecclesiam s. Nicolai etc." Srovnává se u věci úplně s listinou otištěnou v Regestech čís. 2710. a s číslem 23. mého vydání nově nalezených rukopisů formul.)
7. = číslo 23. mého vydání právě dotčeného.
8. = číslo 1. mého vydání (Voigtova vyd. č. 31).[1])
9—14. Restitutiones gratiae (nepatrné a proto vynechány).
15. = Regesta č. 2361.
16. Udělení práva „examinationis argenti" zlatotepcům Pražským (číslo 6).
17. = Regesta č. 2338.[2])
18. = „ „ 2339.[3])
19. = Regesta č. 2318.
20. = „ „ 2317.
21. = „ „ 2466.
22. = „ „ 2479.
23. = Král zaměňuje za klášterní ves Lipany své zboží v Jemnici [?] (číslo 7.).
24. nepatrné.
25. = čís. 15. mého vydání Rukop. formul.
26. = Regesta č. 2420.
27. = „ „ 2418.
28. = Voigtova vyd. č. 166.[4])
29. = Podobné.
30. = Regesta č. 2425.
31. = „ „ 2419.
32. = „ „ 2343.
33. = „ „ 2335.

[1]) Mnich. rukop. má: B. olim duce de Mazov et de Bozna.

[2]) Nos O rex... quod d. fideli nostro.. officium provisionis *in moneta* in eadem civitate *Pragensi*.. concessimus „temporibus vite *sue* oc."

[3]) „Ad *eliminandam* falsariorum nequiciam oc. Dále pak: „captivandi falsarios vel *metham* fabricantes pecuniam oc." Meta (dle Du Cange) = pecunia, monetae Flandrensis species, tedy nějaký druh peněz, který neměl pravou váhu.

[4]) Zde vynecháno: „Ducatus Styriae."

Digitized by Google

34. = nepatrné.
35. = Regesta č. 1107.
36. = Osídlení Brodu Uherského (číslo 8.).
37. = Ustanovení mistra vinic (číslo 9.).
38. = Darování lánu polí městu Pražskému „ad meliorationem civitatis“ (číslo 10.).
39. Krále Otakara vyzvání poslané do Vlach, aby bývalého vyslance krále Sicilského Františka z Alby, který od krále českého milostmi byl zahrnut, však nyní protonotáři král. Jindřichovi dvě hřivny zlata zpronevěřil, k navrácení peněz těch a ku potrestání přivedli (číslo 11).
40. = Regesta č. 934. (dle originálu Vyšehradského).
41. Týká se nejspíše téhož t. udělení kanovnictví Vyšehradského Vlachu Jindřichovi.[1])
42. = Regesta č. 2481.
43. a 44. Povolení biskupa Pražského, že může kostelní zboží býti prodáno (k číslu 42., beze jmen).
45. Obec města Pražského ustanovuje roční plat z domu jakéhos v městě (číslo 12.).
46. Král daruje zboží odsouzeného Borše (z Risenberka) (číslo 13.)
47. Král osvobozuje klášter od sbírek (číslo 14.).
48. Podobné osvobození kláštera od veškerých služebností mimo práce při městě „Costel“ (číslo 15.).
49. Královna Kunhuta zapisuje špitálu p. Marie konec mostu Pražského hrad Svádov (číslo 16).
50. Nepatrné (pouze arenga).
51. Založení knihy městské „liber contractuum civitatis Pragensis“ (číslo 17.).
52. Přiznání měšťana Pražského, že jakýs pozemek od kláštera Strahovského jure emphiteutico drží (číslo 18.).
53. Srovnání rozepře mezi měšťany Pražskými (číslo 19.).
54. Král Sicilský ubezpečuje krále Českého o svém přátelství (čís. 20.).
55. Příměří mezi stranami v Čechách (číslo 21.).
56. Nepatrné.
57. Záviše z Falkensteina průvodní list pro bratra biskupa Pražského (číslo 22.).

---

[1]) Ego ... clericus de .. promitto magistro ., quod non intendo impedire eum nec impediam per me vel aliam personam interpositam in assecucione prebende Wissegradensis, que sibi promissa est per capitulum Wissegrad. etc.

Digitized by Google

58. Biskupa Pražského průvodní list daný nejmenovanému k jedn s králem (číslo 23.).
59. Biskup Pražský žádá vévodu Bavorského za průvodní list k c kevnímu sněmu ve Würzburku (číslo 24.).
60. = Regesta č. 2297.[1])
61. = Regesta č. 1992.
62. Biskup Pražský žádá krále za pomoc proti Hynkovi ml. z Lichte burka (číslo 25.).
63. V téže příčině (číslo 26.).
64. Týž žaluje králi, že město jeho Příbram a okolí od nepřát biskupových bylo vyloupeno (číslo 27.).
65. Týž přimlouvá se při králi za klášter Zderazský, kterýž byl Beneše z Kostomlat zloupen (číslo 28.).
66. Nejmenovaný dovolnje sousednímu vévodovi, aby z důležitý příčin hrad (město) jeho sbořiti směl (číslo 29.).
67. Pražané oznamují králi o jednání svém s Hynkem ml. z Lic tenburka strany pustošení statků biskupových, kterýž prohlás že od pustošení neupustí (číslo 30.).
68. = Regesta č. 2538.[2])
69. = „ „ 2541.[3])
70. = „ „ 2530.[4])
71. = „ „ 2529.[5])
72. Biskup Olomoucký uděluje odpustky těm, kdož by k opravě n jmenovaného kostela něčím přispěli (beze jmen).
73. = Regesta č. 2534.[6])
74. = „ „ 2542.[7])

---

[1]) „Excell. principi... illustri duci *Cracovie*... *O.* dei gracia rex Boh. *Austrie* et *Karinthie* ɔc.... usque ad *Leonem* ducem Russie ɔc...

[2]) Mnichovský rukopis má: „Cum ecclesia parochialis s. Petri p. a. in *Nachor textis campanis* libris calicibus et alio quolibet ornatu ɔc... Datum Prage d. ɔc. XIII. Kal. Junii pontificatus nostri anno IX. ind. XV."

[3]) Mnich. ruk. má: „Datum Prage X. Kal. Aprilis pontificatns nostri a. ind. XV.

[4]) Mnich. ruk. má: „ad opus ecclesie in Bazich" a „Datum Prage II. Kal. M ind. XV. (1288).

[5]) Mnich. ruk. má: „Datum Prage a. d. ɔc. X. Kal. Augusti ponficatus no anno nono ind. XV."

[6]) Mnich ruk. má: „nobilis viri Magni de Mlekouicz militis."

[7]) Mnich. ruk. má (asi uprostřed listu): „... et singulorum altarium, que c tinentur in ipsis et in festivitatibus predicte Marie virg., s. Jacobi e Christofori, s. Tyrsi, s. Stanislai, s. Nicolai, s. Procopii, nec non s. Cru

Digitized by Google

75. = Regesta č. 2539.[1])
76. = „ „ 2540.
77. = „ „ 2543.
78. Udělení odpustků těm, kdož by ku potřebám kostela nejmenovaného něčím přispěli (beze jmen).
79. Udělení odpustků těm, kdož by kostel kláštera Kladrubského v určité doby navštivili (číslo 31.).
80. Udělení odpnstků těm, kdož by kostel sv. Petra v Bilině v určité doby navštivili (číslo 32.).
81. = Regesta č. 2720.[2])
82. a 83. (stejné) = Regesta č. 2524.[3])
84. = Regesta č. 2523.
85. Biskup pražský povoluje faráři v Neustupově, aby se z fary své vzdáliti a zástupce svého na dobu jednoho roku tam dáti mohl (číslo 33.).
86. = Regesta č. 2723.
87. = „ „ 2525.[4])
88. = „ „ 2522.

---

s. Michaelis archangeli et s. Blasii martiris ac s. Margarete, Katerine, undecim mille virginum ac s. Elisabeth accesseritis etc. . . ."

[1]) Mnich. ruk. jmenuje (asi u prostřed listu) též více svatých a sice: b. Petri ap., Omnium sanctorum, b. Venceslai martiris, b. Francisci mart., b. Katherine virg., b. Ni[colai] episcopi atque per octavas etc."

[2]) Mnich. ruk. má: „Datum Prage a. d. MCCLXXXVII°. II. Kal. [sic].

[3]) Mnich. ruk. má: . . . Bartholomeum de Anania et Thomam de Ponte Curvo ɔc. . . . a „Datum Prage a. d. MCCLXXXVIII°. II. Kal. Junii."

[4]) Mnich. ruk. má: Nos mis. div. *Ulricus* Pragensis et mag. *Johannes* Saccensis ecclesiarum prepositi, arbitri ɔc . . . ab honorab. viris v. magistro *Gallo* archidiacono Belinensi ex una ac d. Rapotone doctore decretorum ɔc . ." Dále: . . . ecclesiam suam s. Adalberti in *Hradek* et ad prebendam ɔc . . . Dále: . . de villa episcopali *Wtelma* ad ɔc . . . Dále má o větu víc a sice: „Insuper disponat ei ordinet idem dominus noster, ut idem magister Gallus curiam dictam in Somezich spectantem ad eclesiam suam s. Adalberti in Hradek rehabeat et retineat sine impedimento suorum pacifice et quiete. Ad hec volumus, ut idem mag. Gallus eiusdem domini nostri gracia disponente reducatur in possessionem juris recipiendi dimidietatem episcop. decimarum de archidiaconatu Horsoviensi pertinentium etc. . . . Konec: „In cuius rei testimonium nos Ulricus Pragensis prepositus presentes literas nostro ac nos mag. Johannes prepositus Saccensis, quia sigillo proprio caruimus, sigillo domini decani Pragensis magistri Gregorii, que sigilla aput nos autentica reputantur, fecimus sigillari. Actum Prage a. d. MCCLXXXVIII°. nono Kal. Julii i. e. in vigilia Pentecostes presentibus ɔc.

Digitized by Google

Upozorniti chci na některé z důležitějších formulí tuto otištěných.

Číslo 6., které jedná o „examinatorech argenti“ v městech Pražských, otištěno jest částečně u Voigta (č. 171.) a v Regestech (č. 2342.); mnichovský rukopis má však tuto formuli úplnější a sice jest zde pojato důležité ustanovení královské, co mají tito examinatoři za práci svou dostávati a jak se má s těmito penězi naložiti.

Číslo 11. týká se známého již dle jména jednatele krále Sicilského při dvoře Otakarově, Františka de Alba. V časopise „Mittheilungen des Instituts f. österr. Geschichtsforschung VI. (1885) str. 430 podal Bol. Ulanovský zprávu o Krakovském rukopise formuláře Vlacha Jindřicha a uveřejnil zde dva listy týkající se téhož Františka de Alba; v jednom z nich nazývá král Otakar Františka de Alba „dilectus miles et familiaris noster,“ což nedalo se dobře vysvětliti. Z listu našeho jest vše jasné. František de Alba totiž upadl v nemilost a utekl se do Čech, kdež jej král Otakar milostivě přijal, jemu dva hrady s dostatečnými důchody daroval a jinými milostmi zahrnul; že jeho potom i ve svých poselstvích užíval, vysvítá z listů uveřejněných od Ulanovského. Že tento Vlach s krajanem svým, protonotářem královským Jindřichem, v důvěrném spojení stál, jest přirozeno dokazuje to i okolnost ta, že Jindřich jemu svěřil dvě hřivny „nejčistšího“ zlata, aby je při návratu svém do Italie odevzdal bratrovi Jindřichovu v Padově studujícímu. Avšak František de Alba podržel zlato pro sebe, změniv královský průvodní list v ten smysl, že se v něm učinil vlastníkem peněz, jichž měl býti pouze doručitelem. List krále Otakara v té příčině do Italie poslaný a tuto uveřejněný (č. 11.) patrně vyšel z péra rozhořčeného krajana Františkova a protonotáře královského, Vlacha Jindřicha.

Listina č. 12. dosvědčuje, že v době XIII. století obec Pražská (communitas civium) v důležitějších záležitostech svolávána byla k rozhodnutí. Zde šlo o ustanovení platu z domu jakéhos a obec „in ecclesia s. Nicolai communiter tam pauperes quam divites ad hoc specialiter congregati et convocati“ ustanovila dávku tu.

Listina č. 17. jest pro vznik městských knih v Praze velmi zajímavá a důležitá. „Engbertus civis habitator et juratus civitatis Pragensis“ seznav, že „priscis a temporibus est obmissum, quod obligationes sive contractus . . . in civitate Pragensi scripturae vel memoriae non mandantur“ a že z toho mnohé různice a nesváry vznikají, založil s vědomím a přivolením richtáře, přísežných i vší obce Pražské knihu čili „quaternos contractuum vel obligationum“ a sice „regalium registrorum ad instar, quod in eis obligationes pacta conventa spon-

Digitized by Google

salia nuptiae emptiones venditiones locationes conductiones et demum omnes contractus, quocunque nomine censeantur, qui vel quae in praedicta civitate fient, fideliter conscribantur et recte in futurorum memoriam et testimonium veritatis." Listinu o založení této knihy kontraktní sepsal náš Jindřich [Henricus Italicus], druhdy protonotář královský, kterýž i rozdělení knihy té v jednotlivé oddíly čili titule prve jmenované učinil a listinu Engbertovu nejspíše na počátku do ní vepsal.

Důležitá jest zmínka o registřích královských, dle jichž vzoru tato městská kniha kontraktní byla zařízena, neb mimo zmínku nalezající se ve formuli uveřejněné od Voigta (Das Formelbuch des Henricus Italicus p. 87.) a v Regestech II. č. 1182.,[1]) kdež se jmenuje „registrum curiae," nebyl až potud znám jiný doklad, že za Otakara stávalo takovýchto register královských. Založení městské knihy kontraktní patří nejspíše do počátku roku 1280, neb v listině č. 18. tuto uveřejněné, kteráž datována jest a sice a d. 1280 in die b. Elisabeth (19. listopadu) IX. ind. praví se již výslovně, že strany v listině té jmenované žádaly písaře Jindřicha Vlacha, aby dohodnutí jich zapsal „in quaternis contractuum civitatis Pragensis."

Pro místní poměry Pražské poskytují mimo to rozličné příspěvky listiny čís. 10, 12, 18, 19, 25, 28, 30.

O rozbrojích domácích v prvních letech krále Václava II., o zloupení statků biskupství Pražského Hynkem ml. z Lichtenburka a Dětřichem Švihovcem a jednání dotyčném, o přepadení kláštera Zderazského a j. podávají nám zprávy nové a zajímavé listiny uveřejněné tuto pod č. 21—30.

Listů biskupa Pražského Tobiaše z Bechyně, kterýž seděl na stolci biskupském v letech 1279—1296, obsahuje zlomek náš celkem čtyriadvacet, z nichž tuto podávám devět; ostatní jsou otištěny v Regestech II. pod čísly prve uvedenými a sice většinou dle rukopisu kapitolního v Praze. K těmto již otištěným podává rukopis Mnichovský některé doplňky, jmenovitě určitá dáta; větší část jich dána jest v roce 1288.

Konečně podávají listy rukopisu Mnichovského některé dodatky k životopisu protonotáře krále Otakara II., Vlacha Jindřicha[2]) (Henricus Italicus neb de Isernia). Jindřich měl bratra, který v Padově

[1]) Srovnej: Emler, Kanzlei etc. p. 37.

[2]) Viz zmíněný již spis Emlerův „Kanzlei" oc. v Abhandl. d. böhm Ges. d. Wiss. VI. Folge 9. Bd. str. 27. ff.

Digitized by Google

studoval a jehož za živobytí krále Otakara — pokud souditi můžeme ze sumy 2 hřiven zlata jemu najednou poslaných — vydatně podporoval. Z toho jakož i z okolnosti odjinud známé, že měl dům na Malé Straně, dá se souditi, že postavení jeho při dvoře královském bylo výnosné; mimo to držel kanovnické prebendy na Vyšehradě a v Olomouci. Po smrti krále Otakara zůstal v Praze. Poslední posud známá zpráva o něm byla ze dne 25. srpna 1279; z listů č. 17 a 18 tuto uveřejněných vysvítá, že r. 1280 platné služby konal obci Pražské založením a upravením městských register kontraktních, do nichž nejspíše první zápisy sám vykonával. Jest otázka, nestal-li se náš Vlach Jindřich v době té písařem města Prahy a není-li onen „Henricus, notarius civitatis," kterýž se jmenuje v listině ze dne 22. listopadu 1288 (Regesta II. č. 1461), týž náš Jindřich, druhdy protonotář královský.

I. Villa Parvum Klenowicz appellata exponitur.

In nomine domini amen. Quoniam ea que beata pietas ob spem felicitatis eterne ordinat etc... Noverint igitur universi et singuli . ., quod nos H. de tali loco attendentes multimoda diuturna et fidelia obsequia . . talis famuli nostri nobis exhibita, curavimus recompensam, ut digna dignis remunerentur servicia recompensis . . . habito maturo consilio nostrorum fidelium, pedissequam nostre coniugis C. nomine tunc virginem sibi tradidimus in copulam coniugalem. Quibus sic copulatis dignum duximus nomine dotis eisdem misericorditer subvenire reminiscentes misericordie piissimi creatoris . . . pepigimus igitur iam prescriptis nostris alumpnis F. videlicet et C. sue coniugi et ipsorum posteritati in perpetuum triginta marcas grossorum Pragens. dotalicii nomine, pro qua pecuniola licet exigua exposuimus sibi nostram villulam . . . Parvum Klenowicz vulgariter appellatam cum allodio eiusdem villule, quantum IIII bobus arari potest, cum aliis juribus et pertinenciis dicte ville tamdiu pacifice et hereditarie possidendam per ipsos vel unum ipsorum, si alium contigerit ingredi viam carnis forsitan universe, aut per ipsorum posteritatem, donec iam prescripta pecunia nomine dotis ipsis et ipsorum posteris condonata plenarie persolvatur. Et ne hec nostra salubris ordinacio et pia donacio per nos vel nobis quoquomodo succedentem manu potenti vel iniqua valeat irritari, presentem litteram super hoc eis contulimus nostri sigilli munimine roboratam. Actum et datum ꝛc . . . Testibus presentibus ꝛc. . .

Digitized by Google

II. Abbates praemonstrat. recommendant judaeum baptizatum.

Universis Christi fidelibus presentem litteram inspecturis W. Wiltinensis, C. Strahoviensis, H. Milevicensis divina miseracione ecclesiarum abbates premonstratensis ordinis Brixensis et Pragensis diocesis salutem ɔc... Merito ineffabili gaudio ɔc... Hinc est, quod cum Elyzabeth latrix presencium Christiane fidei ferventi desiderio aspiraverit incorporari, anno Domini MCCCXIIII°. mensis Maii die quinta, que tunc fuit dies dominica, veterem hominem judaice cecitatis exuit et novum hominem induit s. baptismatis regenerata flumine, in nomine sancte et individue Trinitatis a peccatis originalibus emendata. Quare vestre devocionis karitatem, quam omni petenti tribuere tenemini propter deum, in domino fideliter exoramus, quatenus divine retribucionis intuitu prefate Elyzabeth exhibitrici presencium cottidiana alimonia indigenti subvencionis large copia dignemini subvenire, quoscunque vestrum duxerit requirendos, ut domini clemencia benignissima vos universos et singulos eternaliter det saluti et prosperitate vigere in huius mundi peregrinacione et exilio incolumi et votiva. In huius rei testimonium nostra sigilla presentibus sunt appensa. Datum anno et die superius annotatis [1]).

III. Arbitrium contra homicidas.

Nos H. advocatus de tali loco et R... electi arbitri ex parte dominorum honorabilium canonicorum vel cruciferorum de tali loco ex parte una et nos H. et F. cives de tali loco electi arbitri talium civium ex parte altera super causa, que vertebatur ac verti videbatur inter predictos dominos et inter viros tres M. C. et B., quibus inponebatur homicidium fratris H. bone memorie, notum facimus universis et singulis ɔc... quod sic in arbitrio nostro duximus et statuimus procedendum. Cum enim antedicti fratres cruciferi de tali loco contra predictos viros tres pro homicidio in confratre ipsorum commisso pretenderent accionem, nos arbitrio de parcium voluntate suscepto et in manus nostras fide data sub unius marce auri et dimidie pena resignato statuimus et mandamus firmiter observari: ut illi predicti

[1]) Jiný podobný list o pokřtění žida nalézá se tamtéž fol. 79/v a sice potvrzuje: „Frater Zifridus crucifer ordinis s. Johannis, commendator et plebanus in Cozla ac universitas civium ibidem... Johannem judeum una cum uxore et sororio et duobus pueris a. d. MCCCXII°. „in die beate Margarete virginis recognoscimus baptizatum ɔc.." Totéž potvrzuje jiným listem též Petr biskup Olomoucký a odporučuje pokřtěné.

Digitized by Google

tres viri quanto cicius ac in instanti comparare debeant unam marcam census perpetui ecclesie in tali loco pro habendis luminibus omni tempore ob reverenciam b. Marie virginis et in anime fratris occisi remedium salutare. Ceterum statuimus, ut quilibet illorum trium ante crucem ire debeat tribus diebus dominicis ter in tali loco et ter in tali loco et ter in tali loco occasione qualibet pretermissa. Statuimus eciam, ut quilibet ipsorum proxime futuro anno ante carnisprivium semel debeat Romanam curiam visitare dilacione qualibet proculmota. Item statuimus, ut quilibet eorum semel debeat limina b. Marie virginis Aquisgrani in peregrinacione similiter visitare. Hec tamen visitacio sive peregrinacio sola in gracia debet stare [sic]. Preterea statuimus, ut ipsi debeant MCC missas defunctorum pro anima fratris occisi ubicunque poterint sub testimonio tamen utique comparare. Insuper confraternitates ad IIII claustra scilicet in N. et in N. aput predicatores et minores et in N. debent eciam comparare. Ad ista omnia insuper statuimus, ut hii tres debeant facere securitatem dominis cruciferis cum centum honestis hominibus, de quorum numero ipsi tres soli debent omagium facere predictis cruciferis manifeste. Statuimus eciam, ut omnes homines utriusque sexus, qui propter causam huius homicidii discordes hactenus fuerant, amici sinceri esse debeant atque boni. Quicunque autem de partibus hiis arbitrium nostrum, quod statuimus, violare aut intemptare presumpserit, in marca auri et dimidia erit utique puniendus, de cuius pecunie prima tercia pars cedet iudici, altera vero arbitris, tercia autem pars hiis qui arbitrium tenuerunt debet dari. Datum in tali loco anno Domini MCCCI in die kathedre s. Petri presentibus advocato, juratis et scabinis ibidem, quorum sigillum presentibus est annexum.

IV. Epistola regis Ungarie minatoria.

Paveant inhabitantes orbem a facie mallei tocius mundi climata conterentis, iam enim inest serpens gremio hostisque foribus et succidens inminet arbori securis pro eo, quod tu Boemorum regulus contra nos multociens insurgere presumpsisti et ideo viscera nostra pre furoris multitudine crepuerunt, visus noster plus basilisco inficit et vox oris nostri terribilior est tuba clangenti mortuos ad iudicium suscitanti, quia contra te suscitabimus gentem validam et ignotam, gentem inquam fallaciorem vulpibus, rapaciorem lupis, leviorem vento et inferni demonibus seviorem. Plange igitur gens Boemie, quia circumdabunt te undique intus pavor foris persecucio, a dextris et a si-

Digitized by Google

nistris inimici humanum sanguinem sicientes. Latere enim erit inpossibile, apparere intollerabile, cum vindictam assumpserit manus nostra, arcus noster penetrabit infima et gladius noster carnes morsu amarissimo devorabit, terra tua inebriabitur sanguine et clamor populi pre angustie multitudinem ad celi sydera protendetur.

Rescripcio.

Dies illa dies ire, dies calamitatis et miserie, dies morte amarior et penetrabilior omni gladio ancipiti usque ad divisionem corporis et anime vulneranti, in qua tu vilis vermiculus nostris pedibus contritus iterato contra nos caudam erigere presumpsisti, terrarum latitudinem, diviciarum plenitudinem et milicie copiosam multitudinem non attendens, qui inquam milites in bello sunt agiles, in fuga stabiles, adamante duriores, Sampsonis tyrannide forciores, hii terram tuam ingredientes lapidem super lapidem non relinquent, viri terrarum tuarum latitabunt in tenebris defensione penitus destituti, virgines et vidue comas laniabunt unguibus, nec est qui abstergat lacrimas pupillarum, rivi aquarum tuarum opilabuntur sanguine ex eo, quod non sit qui sepeliat corpora mortuorum, sceptrum de manu tua corruet et corona capitis tui furoris nostri stimulo confringetur, cum super omnes terminos Hungarie nostri solii tentoria ceperimus dilatare. Tunc videbitur rex in decore suo et virtus magestatis eius in gloria permanebit, cum exemplo tui casus tocius mundi termini movebuntur.

V. Monasterium Ossek exponit villam suam pro XX marc. arg.

Nos miseracione divina abbas monasterii Ossecz [sic] notum fieri volumus universis presentes litteras inspecturis, quod nos una cum conventu prefati monasterii solempni tractatu habito et provida deliberacione pensantes atque considerantes, non modicum fore nostro monasterio profuturum, si personas utiles et discretas nobis et monasterio nostro atrahimus et per affectus exhibicionem benivoli, qui realem pateat per effectum, easdem nobis promptas reddere nitimur et devotas, virum providum et discretum magistrum... qui nobis et monasterio nostro accommodus esse potest, nobis attrahere cupientes eidem magistro de communi omnium fratrum nostrorum consensu et mera voluntate villam nostram... iacentem in provincia..., cuius tales sunt confines &c. tradidimus ad habendum tenendum et utifruendum ea, salvo et reservato tamen nobis et monasterio nostro iure dominii et proprietatis, usque ad finem vite sue pacifice et quiete

Digitized by Google

cum omnibus infra se habitis super et subter et cum omnibus iuribus ad ipsam villam spectantibus auctoritate Rev. in Christo patris domini Jo. venerab. Pragensis episcopi obtenta super eo atque licencia, promittentes nos pro nobis et nostris successoribus vice et nomine dicti monasterii nostri contra istam concessionem nunquam venire per nos vel alium aliqua racione vel causa, de iure vel de facto, sed eam gratam et ratam tenere et habere per totum dicti magistri vite tempus, iure verumtamen dominii et proprietatis, ut dicitur, nobis et nostro monasterio reservato, ita quod occasione istius concessionis facte dicto magistro prefate ville possessio ad ipsius magistri patrem vel fratres vel agnatos seu cognatos nullatenus extendatur, sed statim dicto magistro defuncto dicta villa ad manus et potestatem nostras et nostri dicti monasterii revertebatur [sic] cum bobus et equis ad unam araturam sufficientibus. Ipse vero magister predictus volens a presenti dicto monasterio nostro utilis efficaciter comparere, dedit viginti marcas puri et electi argenti nobis in utilitatem ipsius monasterii convertendas, quas quidem XX marcas nos fatemur iam recepisse ab eodem magistro, promittens nobis vera fide, predicta villa et omnibus hiis, que sunt in ea, sine fraude utifrui et eam manutenere ac gubernare, ita quod finito vite sue spacio in eque bono statu, sicut nunc est, eadem villa revertatur ad manus nostras et monasterii nostri cum bobus equis ad unam araturam sufficientibus, ut est dictum.

VI. Rex concedit aurifabris Prag. examinationem argenti.

Nos. O. dei gracia ꝛc. notum fieri volumus ꝛc. quod nos subditorum nostrorum incommoda de consueta magestatis nostre clemencia miserantes et cupientes ipsorum taliter providere commoditatibus, ut inopie sarcinam relevare valeant, qua premuntur. Cum aurifabri civitatis nostre Pragensis nobis exposuerint querulose, quod ex eo, quod non licebat ipsis argentum examinare, multa eis incommoda emergebant, ut per hoc gravamen de cetero non senciant sive dampnum, sed profectum reportent et valeant ab inopia respirare, ipsis liberam facultatem examinandi argentum concessimus in hunc modum videlicet, quod per quatuor ex eisdem electos scilicet .... aurifabros de ipsa Praga argentum examinetur in domo, que huta vulgariter nuncupatur, iniungentes eisdem firmiter et precise, ut argentum taliter examinent, quod omnino sit purum et omnem diligenciam adhibeant, quod ab argento falsitas omnis penitus relegetur, et quod alibi publicis vel

Digitized by Google

privatis locis examinare argentum non audeant vel attemptent, sicut falsi [sic] penam et rerum suarum dispendium cupiunt evitare. Eius autem partis quantitatem, quod de examinacione recipient, hanc esse decernimus per presentes, ut de marca tantum recipiant secundum quod per magistros monete et iuratos civitatis Pragensis taxatum fuerit et statutum, districte prohibentes, ne plus quam per prefatos magistros monete atque iuratos taxatum fuerit recipere audeant vel presumant et quoniam presentem graciam sub eo condicionis modo fecimus prefatis aurifabris, ut exinde monete vel magistris monete nullum preiudicium debeat generari, mandamus dictis aurifabris districcius, ut taliter eadem utantur gracia, quod nullum dampnum, nullum preiudicium monete vel magistris monete aliquatenus generetur, immo volumus, ut omnia iura iuxta consuetudinem hactenus observatam dicti aurifabri atque examinatores servent et adimpleant tam monete quam magistris monete et ut recipiant a moneta denarios et examinatum argentum recipiant, ut fuit hactenus consuetum et generaliter omnia complete servent et adimpleant occasione remota qualibet dictis monete et magistris monete, que adimpleri consueverunt hactenus et servari, volumus, ut, quia eandem graciam examinandi argentum admisimus et concessimus pro omnium Pragensium aurifabrorum generaliter commodo atque utilitate nulla prorsus specialitate servata, omne precium, quod de argenti examinacione provenerit, ad eosdem aurifabros communiter spectare debeat et omnibus universaliter pertinere. Preterea, quoniam reipublice utilitas debet privatis utilitatibus prerogari, facultatem examinandi argentum eo pacto illaque condicione admisimus, ut si necessitas exegerit vel pauciores sint examinatores quam prenotati, prefatos examinatores ad pauciorem nnmerum reducemus vel eciam si plures necessarii fuerint possumus libere plures statuere, nec non et si aliquis vel aliqui de prenominatis examinatoribus mutandi vel alienandi mutare possumus eos ac eciam alternare; ad hoc, quoniam temporis consuevit qualitas variari, ita quod frequenter expedit rei publice, ut ea que prestituta fuerunt inmutentur, nostro reservamus arbitrio, ut qualitas si exegerit temporis circa premissorum aliquid inmutari, id possumus libere ac sine contradiccione aliqua commutare seu eciam variare.

VII. Rex commutat pro villa Lipan bona regalia in Jemnicz.

Nos. O. dei gracia &c. tenore presentis privilegii notum fieri volumus &c., quod volentes disponere taliter actus nostros et sic vivere

Digitized by Google

et regnare, ut si aliquod monasterium per abstraccionem ipsius gravaminis [sic], ut eadem sibi restituamus bona vel equivalencia rependamus, pro villa Lipan, que fuit olim monasterii, quam ad manus nostre curie traximus, eidem monasterio bona nostra in Jemnicz cum omnibus attinenciis, que fuerunt olim ... et ... im cambium restituenda duximus cx certa nostre sciencia magestatis, ita tamen, quod si camerarius noster ... ac arbitrarii estimatores ad hoc electi et constituti certificati fuerint et intellexerint iuxta ipsorum conscienciam ac estimacionem, quod plus valeant bona in Jemnicz, que dicto monasterio in restitucionem deputavimus, quam villa prefata Lipan, tunc in eo quod prevaluerint nobis satisfaciet abbas et conventus monasterii pretaxati. Si vero viderint, quod villa in Lipan cum attinenciis suis plus valeant quam bona prefata in Jemnicz, tunc eidem monasterio super addere volumus, quantum bonis prefatis prevaluerit dicta villa et donec equipollens restitucio videatur.

VIII. Rex recommendat homines ad habitandum Brod Ung. se transferre volentes.

Volentes civitates nostras civium plurimorum frequencia et habitacione personarum plurimum reddere forciores, districte vobis precipiendo mandamus sub obtentu nostre gracie firmiter iniungentes, quatenus nullum hominem ad habitandum Brod Ungaricale se transferre volentem impedire aliquatenus presumatis, nec ei debeatis obsistere, quominus ad eandem civitatem valeat se transferre. Quicunque verumtamen illuc ad inhabitandum se transferre voluerit, se sic exemptum a vobis reddere studeat, ut in nullo teneatur, quo digne vel de iure possit per vos aliquatenus inpediri.

IX. Rex constituit magistrum montium (vinearum).

Nos O. ɔc. notum fieri volumus ɔc. quod cupientes civitates et civitatum attinencia, quas nostra Serenitas tenet ac possidet, melioracionis et profectus augmenta suscipere, ... latorem presencium moncium adiacencium civitati nostre Brod, in quibus vinee plantari et coli poterunt, constituimus magistrum, ut cum ipse in vinearum plantacionibus et culturis satis habeatur ydoneus et peritus, sua industria in predicte civitatis montibus, qui ad hoc apti videbuntur, vinee plantentur et ut decet ac expedit excolantur. Ceterum cum quilibet operarius sue dignus premio sit mercedis, concedimus prefato magistro ac heredibus eius illud ius, quod magistri moncium, in quibus plan-

Digitized by Google

tantur et inseruntur vinee, consueverunt habere, possidendum perpetuo in illis dumtaxat montibus dicte civitatis, in quibus locate fuerint vinee et exculte.

X. Rex ad melioracionem civitatis sub castro Pragensi laneos in villa quadam concedit.

Quamvis ad ampliandos status eciam meliorandas condiciones civitatum regni nostri nostre se generaliter promptam prebeat excellencia magestatis, pre aliis tamen circa incrementa civitatis nostre Pragensis, ubi tam nos quam predecessores nostri regalibus insigniti sumus presigniis et caput reputatur proinde dicti regni, serenitatis versatur intencio sibique liberalitatis dexteram libencius aperimus. Per presens igitur privilegium notum fieri volumus universis tam presentibus quam futuris, quod ad melioracionem civitatis, que sub castro Pragensi iacet, omnes laneos, quotcunque fuerint in villa . . . et . . . civibus civitatis ipsius et heredibus ipsorum perpetuo duximus concedendos, ita tamen, quod de quolibet laneo, qui per iuste mensuracionis modum in prefatarum territorio villarum fuerit, nobis dicti cives in festo s . . . marc. argenti solvere teneantur.

XI. Ottakarus rex nobiles et civitates Italiae rogat, quatenus Franciscum de Alba, qui 2 marcas auri Henrici Italici sibi appropriavit, ad restitutionem compellant.

Ottakarus dei gracia rex Bohemie &c. nobilibus et prudentibus viris, universis potentatibus, rectoribus, iudicibus et communitatibus civitatum Ythalie, ad quos litere iste pervenerint, salutem &c. In usitata etc. Vestra igitur noverit prudencia circumspecta, quod quidam de partibus Apruricii [sic, Aprutii?], cui nomen est Franciscus de Alba, qui iusticiariatus officium in regno Sycilie quondam exercuit domini Manfridi principis Tarentini, postquam profugo dampnatus exilio in Ytalie partibus degere, postquam aput pluresque sublimes et magnificos reges ac principes, quorum protegi sub umbra rogaverat, inexauditus tandem statum non potuit obtinere atque in anxia procellose paupertatis altitudine positus, cum iam pre rerum penuria in amare vite mari expers et seminaufragus ad nos quasi ad asilum confugiens tanquam ad portus tranquillitatem placidi fractus adversi fati casibus recursum protinus habuit, suppliciter deprecans, ut dignaretur eum sub nostre benignitatis mansuetudine nostreque protecccionis regimine permittere respirare. Nos autem de consveta clemen-

Digitized by Google

cia ipsius miseriam non segniter miserantes, eum in terris nostr benigne fovimus sibique blando pietatis oculo arridentes dedimus d castra cum sufficientibus quin ymo amplioribus redditibus, quam s digna foret vel sanguinis nobilitas vel ingenua morum gravitas persona. Nec in hoc solum dictus F. invenit nostram dextram lib ralem, nec in hoc solum sensit, quid possit largiflua nostra mani verum multis eum largicionum persepe muneribus honoramus, i quod eius exulabat prorsus inopia opibus relegata. Demum vero cu iam patrie sue tactus dulcedine se conferre ut honorifice possit i gredi, ut letus revertetur ad suos, iuxta consuetudinem nostram genteum sibi viaticum dedimus et sui pondus itineris alleviavim amplis eum pecunie ponderibus honerando. Talibus igitur benefici talibus tantisque munificencie nostre largitatibus preditatum et tatum ipsum a nostro dimisimus latere in suam patriam redituru credentes, quod mente retineret memori affectum, quem erga ips gessimus et non solum nostros in nobis verum eciam nos in nost revereri deberet fideliter et devote. Sed ecce, quod invite referim ipse venit homo nequam gaudens reddere pro melle venenum strarum est inventus ingratus, prout constat nobis veraciter, gra arum. Nam duas marcas auri purissimi quas magister H[enric prothonotarius noster per prefatum F. fratri suo studenti Pad transmittebat, assignare maliciose recusavit eidem, quin immo lu fervens cupidine formamque fidei contra nostre credulitatis confide ciam deformavit transfigians se nequiter proprietarium, qui auri erat tantum lator. Quapropter ne idem F. gaudere possit de s infidelitate, ne patrocinari sibi senciat nequiciam tante fraudis, aff tuose vos duximus deprecandos, quatenus dictum F. ad restitution dicti auri, si se facultas optulerit, facere compelli dignemini, ut se et perdat quod avide nimis attraxerat et notam insuper incurrat famie, quam per longam terrarum distanciam credidit evitare, suiq doli iam non conscios verecundetur et doleat, qui se legalem cor nobis multociens iactitabat.

XII. Communitas civitatis Pragensis censum annuum de domo quad persolvendum statuit.

Nos . . . judex . . . et jurati totaque communitas civitatis s castro Pragensi notum facimus universis tam presentibus quam turis, quod de domo illa, quam modo inhabitat magister . . . s iuxta muros dicte civitatis, iuxta domum Th. de Sacz et iuxta vi

Digitized by Google

publicam, qua itur ad viam [sic] et quam ipse noviter edificavit, antequam perveniret ad manus eius solvebatur ab ipsius domus possessoribus in qualibet collecta aliquando ferto unus argenti, aliquando ad maximum alter dimidius ferto semel in anno tantum, unde cum eadem area, in qua fundata est domus ipsa sicut et alia, in qua domus alie sunt fundate, in collectis regiis et aliis, que pro utilitate et emendacione civitatis eiusdem inponuntur, solverit et solvere teneatur, ad futuram memoriam et maxime ne alicuius nove cause occasione domus prefata a solucionibus huiusmodi eximi seu liberari contingat sed suum pocius portet onus, de communi et deliberato consilio ac bona voluntate nostra in ecclesia s. Nicolai communiter tam pauperes quam divites ad hoc specialiter congregati et convocati statuimus, decernimus atque taxamus, quod ad collectas regias vel pro utilitate ac emendacione civitatis predicte impositas vel imponendas a possessore ipsius domus, quicunque fuerit, pro eadem domo dimidia marca argenti per annum tantummodo exsolvatur et semel, seu eedem collecte plures quam una fuerint infra annum seu magna forte fuerit seu parva, eciam si ad reparandam civitatem per nos aut per regem fuerimus modo quolibet ultra solitum pregravati, ita quod postquam dimidiam marcam argenti possessor domus prefate semel infra illius anni spacium solverit ad collectam, propter alias quascunque collectas, que inposite fuerint vel inponerentur infra eundem annum ob quamcunque causam, eiusdem domus possessor magis exsolvere non cogatur sed permittatur pacifice et quiete, obligantes nos solempniter dicto magistro ... et facientes pro nobis et heredibus nostris dicto magistro ... pro se et suis heredibus stipulanti ac successoribus suis finem refutacionem et pactum et ulterius non petendo et promittentes pro nobis et nostris heredibus dicto magistro ... pro se suisque successoribus et heredibus stipulanti, litem aut controversiam aut questionem ei vel eius heredibus aut successoribus non inferre nec inferenti alicui consentire, nec non et contra prescriptam nostram taxacionem vel statutum nunquam venire per nos aut interpositam personam aliqua racione de iure vel de facto, sed tenere eam et firmam ac perpetuo conservare sub pena 40 marcarum argenti domino regi Bohemie solvendarum et pena ipsa soluta vel non nomminus presens nostra taxacio, statutum sive decretum robur obtineat valide firmitatis. In cuius statuti vel taxacionis aut decreti nostri robur perpetuo valiturum presens instrumentum per manus ... notarii civitatis nostre scribi fecimus et sigillo prefate civitatis nostre fecimus communiri, quod ego prefate civitatis notarius ad

Digitized by Google

mandatum judicis, iuratorum et tocius communitatis eiusdem civitatis pro cautela dicti magistri ... in ipsa civitate scripsi et sigillo eiusdem civitatis munivi. Datum ɔc.

XIII. Rex commutat bona quaedam pro bonis Borsonis (de Risemburk?) ex causa proditionis ipsius sibi adiudicatis.

Ad exaltacionem nominis nostri et gloriam non modicum credimus, si eos, quos fidelium serviciorum exhibicio in nostre magestatis conspectu gratos constituit, gracia prosequimur et favore. Eapropter [per] presens privilegium noscat tam instans etas quam successura posteritas futurorum, quod nos attendentes grata et utilia servicia, que dilectus fidelis noster ... de ... nobis exhibuit, exhibet ad presens et exhibere poterit in futurum, ut ex eo sibi senciat fructuosi utilitatem premii provenire, bona quedam commutavimus et pro villa sua ... sita in ... provincia dedimus tres villas, videlicet ... et ... et ... sitas in provincia ... cum omnibus iuribus, [que] ex sciencia [sic, sentencia] baronum nostrorum .... et ... ac cetororum baronum, militum et nobilium tam de Bohemia quam de Moravia in generali curia nostra Prage in ... tempore rite ac ex deliberato lata contra Borsonem in ipsa convictum ac reprobatum legitime ac potenter adiudicate fuerant et addicte, volentes, ut si dicte tres ville, quas in concambium dedimus viile prefate, quam recepimus, alicuius melioracionis compendio preponderantur excedentes vel prevalent in valore occasione dicte melioracionis dictique valoris, presens contractus vel commutacio nullatenus rescindatur sed robur obtineat perpetue firmitatis, cum intuitu serviciorum, que nobis exhibuit idem B..., placeat nobis, ut in quo dicte tres ville prevalent habere debeat ex nostra certa sciencia et de gracia speciali.

XIV. Rex claustrum ab omni collecta eximit.

Nos. O. ɔc. notum facimus universis tenorem presencium inspecturis, quod nos anxietatum et turbacionum miserias, quas claustrum ... maliciosi faciente temporis tempestate perpessum est hactenus, pii cordis visceribus miserantes, ut ab eisdem angustiis benignitatis nostre clemencia, que ipsi claustro compatitur, valeat relevari, ab omni omnino vexacione collecte vel cuiuslibet gravaminis idem claustrum a data presencium eximendum et absolvendum duximus usque per duorum annorum circulum continuis numerandorum temporibus revolutum, dantes universis officialibus scripti presentis

Digitized by Google

tenore firmiter in mandatis, ne dictum claustrum vel homines eius vexent, sed a vexacione qualibet omnino desistant per predictorum duorum annorum spacium prelibatum. Volumus eciam et districte observari mandamus, quatenus nullus ex rusticis vel hominibus in bonis prefati claustri residentibus ad alia loca se transferre ad inhabitandum audeant vel presumant, nisi prius in iure illo, in quo quilibet se ad habitandum alibi de loco, in quo prius fuerat, transferre volens domino loci satisfacere tenetur iuxta regni nostri consuetudinem approbatam, satisfaciant monasterio prelibato.

XV. Rex claustrum ab omni vectura eximit exceptis serviciis ad operam civitatis Costel.

Notum vobis facimus per presentes, quod monasterium de... ab omni vectura ef omni alio servicio pia suadente nobis clemencia duximus eximendum. Quapropter vobis precise precipendo mandamus sub obtentu nostre gracie firmiter iniungentes, quatenus dictum monasterium vel homines ipsius ad faciendum, deferendum, vecturas aliaque servicia peragenda nullatenus presumatis compellere, sed permittatis eos manere pacifice et quiete ab huiusmodi. Verumtamen immunitatis nostre concessione atque libertatis gracia exclusum volumus esse prefatum monasterium et exceptum cum suis hominibus, quantum ad civitatem nostram Costel, ad cuius civitatis operam dictum monasterium et homines eius astringi volumus et compelli ac ad vecturas ducendum alia faciendi servicia, ad que eciam dicti monasterii abbas se paratum coram nobis exhibuit et vult sponte teneri. Hanc autem immunitatis sive libertatis graciam fecimus monasterio pretaxato et promittimus ipsam facere inviolabiliter observari, nisi nobis talis necessitas incumberet, quod necessario inpelleremur dicto vecturas iniungere monasterio et alia servicia opportuna.

XVI. Regina fratribus hospitalis s. Mariae ad pedem pontis Prag. castrum Svadow restituit.

Cunchundis dei gracia regina Bohemie ɔc. iuxta divine voluntatis arbitrium quondam illustris regis Bohemie, mariti olim nostri karissimi, connubiali consorcio viduata, illud mente provida nobis censemus esse agendum, quod ad superni judicis laudem cultumque justicie noverimus pertinere, ut sic dum deo placitura fecerimus, dum unicuique curaverimus reddere jura sua, salutiferi opem auxilii, ad quod anhelis desudamus spiritibus, predicti nostri quon-

Digitized by Google

dam conjugis anime procuremus ac reddamus proinde filios nostros, quos ab eodem suscepimus, regi celesti et universis hominibus amabiles nosque preconantis fame claritate fiamus celebres, ubi nostra Serenitas maritalis dileccionis iudicari non poterit inmemor sed consortem nostrum quasi vivum corde gerentes fovere pocius reputabimur pectoris in conclavi. Huius igitur provide consideracionis instinctu itaque non irracionabiliter commoniti racione castrum Swadow cum omnibus possessionibus, agris cultis et incultis, silvis, pascuis, pratis, aquis, piscacionibus, ceterisque iuribus et attinenciis suis, quod ad fratres hospitalis s. Marie ad pedem pontis Pragensis pleno iure spectare novimus de hoc sufficientibus documentis instructe, cum credamus firmiter id deo placidum, racioni consentaneum et in subvencionis remedialis oppidulum anime quondam dicti mariti nostri non ambigamus penitus affuturum, quamvis idem castrum prefatus quondam maritus noster in vita sua possederit, prenotatis tamen fratribus plene planeque restituimus de certa nostra sciencia, consilio baronum regni Bohemie, iure atque gracia speciali, volentes, ut dein dicti fratres ipsorumque successores, quicunque in prefato hospitali pro tempore fuerint, dictum castrum teneant, habeant et possideant cum omnibus possessionibus, iuribus et attinenciis suis, ut prescriptum est, pacifice et quiete, promittentes eis vera fide, contra istam dicti castri restitutionem nunquam venire per nos vel interpositam personam de iure vel de facto, sed ratam et firmam semper habere atque diligentem operam dare, ut eadem restitucio firma et stabilis perseveret non obstante, quod dictus quondam maritus noster idem castrum, ut diximus, possedit vel aliqua alia racione vel causai qua dicta restitucio possit aliquatenus irritari.

XVII. Engbertus civis et juratus Pragensis librum seu quaternos contractuum civitatis Pragensis per Henricum Italicum confici curat.

Transcursis fervide iuventutis limitibus postquam in etatem virilitatis evasi, que durum vergens in senium suadet hominibus cuncta iudicio discrecionis discutere, leves mores exuere, induere graviores, provide futura ordinare presencia preterita recordari, ego Engbertus vidi perspicue ac diligenter adverti, quod civitas Pragensis multiplicium discordiarum tumultibus estuans mole molestiarum quam plurium graviter attrita fatiscit, vidi quin eciam et intellectu claro percepi, quod est res optima publice rei cura et in ea civis quilibet suum tenetur animum studiosius exercere, ut non infructuosus imo

Digitized by Google

pocius utilis appareat civitati. Unde cum sim civis, habitator et iuratus prefate civitatis Pragensis revera et compellor ex debito et instinctu racionis inducor, civitatis ipsius profectum, ne ociosus aut sterilis civis censear, curiosius procuravi [sic], mentis itaque studiose scrutinio singula perlustranti nihil occurrit aliud, quod adeo nostram rem publicam fovere valeat ipsiusque cedere utilitatibus et honori, quam pacis alumpna concordia, qua mediatrice non solum nectuntur et gubernantur hec infima, quin eciam celestia perpetuo confederacionis glutino firmata servantur. Quare postpositis ceteris, que civitati fortasse minus videbantur accommoda, summo studio summaque diligencia conor et sum conatus, eandem ..... [?] letificare leticie et concordi pacificique unitate flammis quibus inplicatur [?] procellarum spiritum tranquillare. Sed quoniam concordia suas operaciones suasque vires non nisi iusticie ministerio potest in actum et iusticia non nisi per potentes, qui possint et audeant pena transgressores opprimere debita, valet in suis singulis partibus exerceri, omnimodam non inducam civitati concordiam, cum deficiente possibilitatis peroptate valencia nequeam iusticiam partesque iusticie actualis ope ministerii exequucioni totaliter mancipare, sed in tantum circa hoc operari sufficiat, in quantum se facultas ostendit opificis satisque reputetur possibile peregisse. Sane vel antiquorum negligencia vel ignorancia pocius vel huius patrie plantacione novella segniter priscis a temporibus est obmissum, quod obligaciones sive contractus, quibus plerumque mutuis alternisque ligaminibus homines adinvicem vinciuntur, in civitate Pragensi scripture vel memorie non mandantur, sed dum placet cuilibet sua simpliciter tractare negocia et laudat unusquisque causam superficialiter expedisse alcioris dampni se multiplicitatibus implicat et solempnitatem cautelarum fugiens reddit se vehemencius impeditum, fit ei persepius vel testibus vel fati necessitatem pacientibus vel superstitibus fortassis adhuc et recusantibus testimonium perhibere, oblivionis excusacione vel alterius cause cuiuslibet pretendendo inprobacionibus actores deficiant atque rei sicque multociens iustus opprimitur et iniquus, qui opprimendus fuerat, relevatur resereturque via nocentibus, ut audeant uberius malignari, quia dum falsitati obice veritatis autentice testimonio non obsistitur, calumpniatorum falsum ut verum asserere non veretur, cum ubi veri non speratur clarere sinceritas equipolleat mendax veridico nec pauciores fautores inveniat is, qui nequiter iniustam causam foverit, quam qui iustam. Istius eciam cause occasione false proferuntur sentencie, rerum proprietas perditur et ingenuitas, quod est deterius, venenatur, cum

Digitized by Google

filiis quandoque non potentibus legittimas matrimonii probare nup cias vel concubinatus illecebre vel adulterii scelerata commercia ve incestus detestanda sacrilegia opponantur, unde insultantibus iniurii iura proferuntur, invalescente nequiciarum turbine naufragatur equita pacis relegatur tranquillitas casusque formidabilis nec inmerito red ditur civitatis. Ergo sequens mearum modestiam virium, qui no possum in omnibus in hoc saltem, ut prefatus deffectus in civitat Pragensi defficiat, profectum rei publice procuravi et istos quaterno contractuum vel obligacionum regalium registrorum ad instar d certa consciencia voluntate spontanea communique consensu proborur et discretorum virorum Wrovini judicis, Hyltmari Wridingeris, Cur radi longi, Theodrici Welvlini, civium et juratorum civitatis prefat tociusque universitatis eiusdem, in hoc congessi volumine, quod i eis obligaciones pacta conventa sponsalia nupcie empciones vendic ones locaciones conductiones et demum omnes contractus quocunqu nomine censeantur, qui vel que in predicta civitate fient, fidelite conscribantur et recte in futurorum memoriam et testimonium ver tatis. Sic enim falsitatis expirabit duplicitas et que nunc quasi mortu delitescit inviolata rectitudo resurget atque cause, que discord nunc faciunt homines, exulabunt extra predicte civitatis limites c genturque servare concordiam, qui vellent per maliciam discordar Ceterum ne de prefatorum civium et iuratorum consciencia voluntat atque consensu suprascripte rei adhibitis atque prestitis in posteru dubietas oriatur, Henricum Ytalicum notarium quondam dicti domi regis rogaverunt unanimiter et instanter, ut prelibata quaternis i istis conscriberet et contractus vel obligaciones per differencias di tinqueret tytulorum. Que quidem omnia sicut superius denotat sunt ego supranominatus Henricus rogatus a prefatis civibus in ips civitate Pragensi propria manu scripsi et meo signo signavi ad vera et publicam noticiam posterorum.

XVIII. Civis Pragensis confitetur, se aream quandam a monaster Strahoviensi ad annuum censum possidere.

Anno Domini MCCLXXX° in die beate Elizabeth none indict onis cum quedam dubietas orta foret inter dominos W. venerabile abbatem et conventum Strahoviensis monasterii ex parte una et Ulricu Babicz civem Pragensem ex parte altera super censu seu pensio vel redditu cuiusdam aree dicti monasterii site in civitate Pragen in parochia beati Egidii iuxta domum predicti Ulrici et iuxta curia

Digitized by Google

domini episcopi Olomucensis et iuxta domunculam Jacobi filii fibulatoris, idem Ulricus Babicz in presencia Engberti, Conradi apotecarii, Ulrici Ploserii, civium Pragensium et mei Henrici Ytalici, notarii quondam domini O[ttakari] illustris olim regis Bohemie, bona grata et spontanea voluntate non coactus ad requisicionem et interrogacionem domini Theodrici custodis monasterii pretaxati, ab abbate et conventu prefatis ad hoc specialiter de dicto monasterio in civitate Pragensi destinati, confessus est et asseruit, se dictam aream tenere habere ac possidere a prefato Stragoviensi monasterio iure emphiteotico ad annuum censum sedecim denariorum Pragensium, qui eo tempore current, in assumpcione beate Marie virginis ab ipso Ulrico vel suis successoribus anno quolibet dicto monasterio solvendorum, unde ad cautelam dicti monasterii tam dictus Ulricus quam dictus dominus Theodricus me rogaverunt, ut hanc confessionem seu assercionem in quaternis contractuum dicte civitatis deberem conscribere et ut deinceps super dicto censu nulla lis, contencio vel dubitacio oriretur, que omnia sicut prescripta sunt ego Henricus rogatus a prefatis Ulrico Babicz et domino Theodrico dicti monasterii propria manu scripsi.

XIX. Compositio litis inter cives Pragenses ex causa fideiussionis ortae.

Anno Domini MCCLXXXVI° kalendas Decembris none indictionis quia Zypoto civis Pragensis inficiatus fuerat, se fideiussisse vel fideiussorem esse pro Pertoldo Vigoloes aput Lipandum generum Rachebanis et socium eius Henricum dictum Pater noster civem Pragensem, in novem marcis argenti et dimidia ipsis Lipando et Henrico multociens eundem Sypotonem requirentibus et habentibus commonitum super eodem, dictus Lipandus tam pro parte sua tam pro parte et nomine dicti socii eius ordinavit procuravit et fecit dictum Sypotonem citari ad iudicium coram iudice Pragensi, ut audiret probaciones et testes, quibus idem Lipardus [sic] et socius eius parati erant probare et probare intendebant atque volebant, quod dictus Pertoldus obligaverat eis et posuerat loco pignoris pro novem marcis et dimidia argenti, in quibus idem Pertoldus tenebatur eisdem, quandam domum suam sitam in dicta civitate in parochia s. Leonardi iuxta domum Wlastei et iuxta domum Nicolai Rudmanni et insuper statuerat eis fideiussorem pro eadem pecunia predictum Sypotonem, si in domo, que posita eis erat, pignera pro prefatis marcis, ut dictum est, obtinere non possent vel rehabere novem marcas et dimidiam

Digitized by Google

pretaxatas, ut suppleret per Zypotonem eis precium vel debitum, quod deficeret eis in domo sive in toto sive in parte, pretactus autem Zypoto, postquam ad iudicium pervenerat, noluit, ut testes deponerent sed plane Lipardi et socii eius predictorum gracie se commisit. Dicti vero Lipardus et socius eius agentes graciosius cum eodem ad deposicionem testium processerunt et tunc eidem Lipardo et socio eius interrogantibus et requirentibus eundem Sypotonem super causa prefate fideiussionis in presencia Engberti et Alberti Rechczerii iuratorum civitatis Pragensis, Pertoldi apothecarii et ceterorum multorum dictus Zypoto confessus fuit asseruit ac recognovit, se fideiussisse et fideiussorem esse pro prefato Pertoldo Wigaloes apud dictos Lipardum et socium eius in novem marcis et dimidia argenti, si forte dicti Lipardus et socius eius non possent easdem marcas obtinere in domo, quam sibi pro pignore dictus Pertoldus [posuerat], sed si dicti Lipardus et socius possent rehabere dictas novem et dimidiam de dicta domo vel a dicto Pertoldo, tunc dictus Sypoto habetur a fideiussionis ligamine absolutus. Quare dictus Sypoto coram prefatis testibus cum dictis Lipardo et socio eius taliter convenit, quod dicti Lipardus et socius eius iuvabuntur in quantum possunt dictum Sypotonem, ut reacquirant dictas novem marcas et dimidiam super domo vel super predicto Pertoldo et tunc si dicti Lipardus et socius eius rehabuerint dictas marcas a dicto Pertoldo vel de domo prefata, prenominatus Sypoto erit a fideiussione solutus et liber, sed si dicti Lipardus et socius eius dictam pecuniam non habebunt vel rehabere poterint a dicto Pertoldo et domo eius, tunc dictus Sypoto tamquam verus eorum fideiussor eisdem Lipardo et socio eius tenebitur solvere dictas novem marcas et dimidiam argenti ex nunc usque ad festum beati Jacobi primitus affuturum.

XX. Rex Siciliae de bono affectu suo regem Bohemiae certum facit.

Excellenti et magnifico principi karissimo amico suo domino O. dei gracia Illustri regi Bohemie ɔc. Karolus dei gracia rex Sicilie, ducatus Apulie et principatus Capue, Andegawis provincie et Falch. comes, salutem et prosperitatis augmentum. Patentibus nobis est notum indiciis et ipsa operum evidencia manifestum, qnod inviolabilis magnitudinis vestre sinceritas antiquam redolens karitatem, qua invicem iungebamur, ad ea se preparat, ad ea sua vota conformat, que votiva sint meis affectibus et que incrementa respiciant status nostri, super quibus celsitudini vestre ad graciarum acciones multi-

Digitized by Google

plices assurgentes et recognoscentes nos vobis pro tanta gratitudine totaliter obligatos, rogamus et petimus, quatenus nos ad vestra beneplacita dispositos et paratos in hiis, que grata cordi vestro residerent, fiducialiter requiratis, in quibus procul dubio affectum nostrum exhibebimus pro viribus per effectum. Datum &c.

XXI. Treugae inter regem Bohemiae et fratres de Bechin et de Klingenberg.

Noverint universi presentes litteras inspecturi, quod dominus noster excellentissimus dominus W. dei gracia rex inclitus Bohemie et marchio Moravie nobis ... et ... et ... de Bechin et ... et ... et ... de Clinberch ac nostris universis fratribus, consanguineis, coadiutoribus et amicis et nostris ac ipsorum hominibus, bonis et fidelibus universis trewgas per suam magnificenciam per nobilem virum dominum Z. dictum V... nuncium suum ad nos specialiter destinatum ex parte sua et ipsius domini Z. et fratribus eius quibuslibet consanguineis et amicis eorundem fidelium, sicut idem Z. ex parte sua et suorum fratrum, consanguineorum, amicorum et fidelium universorum ipsorum, nobis suas litteras exhibuit patentes, treugas ad easdem roborandas et omnium baronum suorum ac civium quorumlibet et eorum fidelium in terra Bohemie commorancium a dominica, qua cantatur Misericordia Domini, usque ad octavam s. Trinitatis proxime affuturam dedit et contulit graciose ac easdem nobis suis litteris patentibus et prefato nuncio confirmavit, id eciam a nobis exposcendo, licet nobis de iure dare tenetur et debeat, in mandatis, ut bonis ipsius domini nostri regis tam eciam baronibus suis clientibus quibuslibet villanis et civibus universis in tota terra Bohemie manentibus trewgas ad eundem diem et terminum ex parte nostri omnium et fidelium nostrorum deberemus liberaliter elargiri. Nos vero cum sui simus fideles et semper fuerimus ab antiquo et esse debemus et volumus in futurum, mandatis ipsius domini regis nostri volentes puro animo obedire et per hoc ipsius excellencie toto mentis conamine desiderantes fervencius complacere, treugas ex parte nostra, omnium amicorum consanguineorum et coadiutorum nostrorum ac nostrorum et eorundem fidelium damus et exibemus fideliter universis baronibus, principaliter ... et ... de ... et ... de ... et ... de ... et villanis ac civibus quibuslibet per totam terram Bohemie ubique commorantibus et ad hoc bonis regalibus universis et easdem treugas per nos et a nobis exhibitas fideliter firmiterque puro corde mente non ficta fraudacione qualibet procul-nota tenore presentis pagine diligentissime confirmamus in evidens

Digitized by Google

testimonium veritatis,*) dantes eisdem et exhibentes ex parte nostr amicorum, consanguineorum et coadiutorum nostrorum ac nostroru omnium et eorum fidelium securum transitum per totam terram B hemie, quocunque eis ire placuerit, vel stare ubicunque vel quand cunque usque ad predictarum expiracionem treugarum et eos sup fidem nostram puram recipientes assecuramus et robur assecurita firmum stabile et plenarium exhibemus fideliter promittentes, qu ipsis a nobis vel a nostris coadiutoribus consanguineis et amicis nostris et ipsorum fidelibus tam in personis quam rebus eorum nu lum vituperium dispendium irrogabitur sive fiet, sed in omnibus per omnia sint inmunes a nobis et nostris amicis consanguineis coa iutoribus et nostris ac nostrorum fidelibus, ut est dictum. Attam si acciderit, quod absit, quod si per nos aut nostros consangu neos coadiutores vel amicos vel per nostros et eorum fideles al quis ex nobilioribus baronibus terre Bohemie fuerit captivatus, tunc nos Th. de Bechin et Th. de Clinberch principaliter pro nob et ex parte nostri et pro omnibus amicis nostris prescriptis superiu et ex parte ipsorum promittimus puro corde et intencione non fic ac sine omni fraude, quod si eundem captum non poterimus salv rebus ipsius, castris et honoribus quibuslibet liberare infra quatuo decim dierum spacium pariter et persona, receptis dominorum H. d Lomnicz et H. de Rosenberch monicione et intimacione pro eoden statim volumus et debemus, quod unus ex nobis loco unius capti vel si duo fuerint ipsorum loco duorum nos ambo pro obligacion castrum Pribinicz domini H. et ipsius potestatem intrabimus indila et ibidem tamdiu fideliter (?) stare volumus, quousque predictus c ptivus vel captivi per nos et nostros amicos prenominatos superiu ac nostros et eorum fideles tantummodo captivati salvis rebus ip sorum honoribus castris vel personis fuerint integraliter ac sine di

*) Tunc sic dicatur ex parte regis et baronum dominis de Bechin et de Clin berch: eosque recepimus super fidem nostram regiam dantes pro nobis ex parte nostri, omnium baronum nostrorum et ipsorum fidelium et civiu quorumlibet nostrorum in tota terra nostra Bohemie commorancium s curum transitum civitates quaslibet intrandi et manendi ac in eis stan pro ipsorum libito voluntatis et de ipsis libere recedendi, quod ipsis a nobi aut nostris terrigenis et civibus universis ac nostris et ipsorum fidelibu nullum periculum in rebus aut personis penitus inferetur, sed quod usqu ad expiracionem predictarum treugarum a nobis et nostris baronibus cun ctis et civibus et ipsorum fidelibus nostram sollicitudinem habentes d rebus ipsorum vel personis custodiam aut cautelam per omnia sint libe et inmunes omni cavillacione proculmota ɔc...

Digitized by Google

minacione qualibet liberati. Si vero evenerit, quod deus avertat, quod si per nos, ut dictum est superius, aut nostros consanguineos coadiutores et amicos ac nostros et eorum subditos aliquis ex militibus clientibus vel civibus predicti domini nostri regis vel baronis cuiuscunque fuerit captivatus, extunc nos prefati omnes et singuli tam de Bechin quam de Clinberch volentes pure promittimus et omnino fieri volumus promittentes, quod si eundem captum, semper tamen prius ex parte predictorum dominorum H. de Lomnicz et H. de Rosnberch recepta monicione pro eodem, infra quatuordecim dierum spacium, nisi poterimus eum illesis rebus ipsius et persona de captivitate liberare, extunc statim unum ex nostris militibus loco militis captivi, vel unum ex clientibus loco eciam clientis unius, vel si duo fuerint vel plures ipsorum loco totidem ita ydoneos et consimiles in nobilitate captivorum in Pribinich ad dominum H. transmittemus absque ulla penitus tarditate, volentes, quod ibidem tamdiu maneant, quousque per nos prefatus captivus vel captivi salvis rebus ipsorum ac personis pristine restituantur libertati. Item si evenerit, quod non credimus, quod si per nos et prenominatos superius vel nostros ac ipsorum fideles bona domini nostri regis vel cuiuscunque baronis ac civium quorumlibet fuerint spoliata et ipsum spolium ita plenum et integrum, cuius eciam recepta amonicione iam dictorum dominorum H. de Lomnicz et H. de Rosenberch spolio pro eodem, nisi possemus in quatuordecim dierum spacio restaurare, extunc unum ex nostris clientibus vel duos ydoneos in Pribinich ad sepedictum H. transmittemus, quod ibidem tamdiu maneant, ut est dictum, quousque predicta ablata, cuiuscunque fuerint, sibi integraliter restaurentur. Nos vero omnes et singuli suprascripti tam de Bechin quam de Climberch fatemur, hanc ordinacionem esse per nos statutam et fideliter roboratam, promittentes pro nobis et ex parte nostri et pro ipsis Th. de Bechin et Th. de Clinberch et cum ipsis, quod idem Th. de Bechin et Th. de Clinberch, si ipsos vel unum ex eis in Pribinicz loco alicuius capti vel captivorum introire pro obligacione contigerit, id fideliter et firmiter adimplere continuo non obmittent, idem pro nostris militibus vel clientibus, si nos ipsos loco aliquorum captivorum mittere in Pribinicz debuerimus vel continget, promittimus puro corde, quod hoc caritative et sine fraude perducere ad effectum volumus absque mora, salva excepcione tamen ista, quod loco unius captivi Th. de Bechin vel Th. de Climberch vel ambo loco duorum captivorum predictum castrum Pribinicz pro obligacione si intrabunt vel eos intrare contingerit aut nostros aliquos

Digitized by Google

milites vel clientes, dum captivi, pro quibus ipsum castrum Pribini intrassent, salvis rebus ipsorum ac personis per nos fuerint libera in castro iam dicto Pribinicz pro alia qualicunque incusacion nisi ea de causa, pro qua ipsum predictum castrum intrassent et n pro alia ibidem teneantur, sed quod statim salvis rebus ipsoru castris honoribus ac personis sub ducatu prefatorum dominorum de Lomnicz et H. de Rosmberch ad propria liberaliter conducantu Insuper fatemur super nos, quod si predictus Th. de Bechin et T de Climberch loco alicuius baronis captivi per nos tantummodo v ambo duorum loco castrum Pribinicz pro obligacione capti v captivorum super hoc per dominos H. [de Lomnicz] et H. [de R senberch] commoniti non intrarent, aut nos nostros milites v clientes loco captivorum per nos aut nostros detentorum in Pribini in obligacionem non curaremus mittere per predictorum dominoru H. [de Lomnicz] et H. de [Rosenberch] monicionem nobis facta aut si per nos aut nostros consanguineos coadiutores et amicos ta tummodo, quorum nomina superius sunt inscripta, prefate treuge i fringerentur vel in aliquo violate racionabiliter probarentur, extu volumus periuri, infames et exleges in perpetuum reputari. In cui rei testimonium etc. — Datum ꝛc.

XXII. Securus conductus.

Noverint universi presentes litteras inspecturi, quod nos dictus de Falksteyn, baro regni Bohemie, nobilem virum . . . fratre domini episcopi, pro domino nostro W. inclito rege Bohemie et ma chione Moravie et ex parte ipsius ac omnium fidelium eius, pro nob et ex parte nostri ac aliis omnibus fratribus nostris consanguineis amicis et nostris ac ipsorum fidelibus cunctis et pro . . . tali et parte ipsius ac universis fratribus suis consanguineis et amicis universis ipsorum fidelibus assecuramus et robur securitatis firmu stabile et plenarium exhibemus tenore presencium fideliter promi tentes, quod ipse . . . cum omnibus eum comitantibus a data pr sencium usque ad talem diem ad predictum dominum nostrum suum dominum regem Bohemie et marchionem Moravie quandocunq sibi videbitur expedire secure accedere valeat, stare cum eo et ipso ad propria remeare salvis rebus et personis ipsius ac eoru omnium, qui in sua fuerint comitiva. In cuius rei testimonium ꝛc.

Digitized by Google

XXIII. Securus conductus.

Nos Th. dei gracia Pragensis episcopus notum esse volumus universis presentes litteras inspecturis, quod nos ad requisicionem precordialis domini nostri domini W. illustris Bohemie regis et marchionis Moravie nobilem virum . . . de tali loco assecuramus, ut ipse secure venire valeat ad eum, stare cum eo et ad propria remeare salvis suis rebus et omnium suorum comitum pariter ac personis, eidem nobili, prout per predictum dominum nostrum regem requisiti sumus, tenore presencium promittentes, quod ipse in veniendo ad eum, stando cum eo et ad propria remeando cum sua comitiva in rebus et personis nullum per eum periculum aut dispendium pacietur. In cuius rei testimonium ɔc.

XXIV. Thobias episcopus Prag. a duce Bavariae securum conductum ad concilium Herbipolense petit.

Excellentissimo et magnifico principi domino W. dei gracia inclito Bavarie duci Th. Pragensis episcopus se ipsum cum perpetue felicitatis augmento ɔc. Ad Reverendi in Christo patris nostri domini Johannis Tuschulani episcopi, apostolice sedis legati, publice evocacionis mandatum apud Herbipolim in hac proxime ventura quadragesima ipsius debemus concilio, quod ibidem celebrabitur, interesse. Et quia ad locum ipsum nos aut nuncios nostros ydoneos per terrarum vestrarum dominia transitum facere opportebit, innatam vobis celsitudinis vestre benivolenciam, de qua plene confidimus, omni precum instancia qua possumus exoramus, quatenus nobis et predictis nunciis nostris, si eos loco nostri ad predictum concilium duxerimus destinandos, per tocius ducatus vestri dominium, ubicunque personaliter transitum fecerimus aut nostri nuncii supradicti, de securo conductu per fideles vestros et vestre magnificencie litteras patentes latori presencium graciose et favorabiliter assignandas taliter providere dignemini nostrarum precum intuitu, quod in eundo redeundo et stando eciam si opus fuerit in prefato ducatu vestro in personis et rebus nostris et tocius comitive nostre felici vestra mediante tutela nullum dispendium paciamur, scientes, quod hoc vobis et vestris cedet perpetuo ad gloriam et honorem nosque dominacioni vestre proinde specialiter servire tenebimur et placere.

Digitized by Google

XXV. Episcopus Pragensis regem Bohemiae rogat, ut invasionem bonorum episcopalium inhibeat.

Precordiali et inclito domino suo W. dei gracia regi Bohemie et marchioni Moravie Th[obias] Pragensis episcopus cum sincera fidei et devocionis constancia promptam ad ipsius beneplacita voluntatem. Compulsi diversis gravaminibus, que nobis et episcopatui nostro per H. Juniorem de Luchtenburch continue irrogantur, sicut prioribus litteris nostris magnificencie vestre querulati fuimus non absque gravi cordis nostri suspirio, sic presentibus querulamur de iam dicto H., qui dei timore postposito et vestro mandato ducto penitus in contemptum bona episcopatus nostri invadere non cessat diversis spoliis et rapinis, que dum tam subcamerario regni vestri tum burchravio castri vestri Pragensis ac eciam universis civibus vestris civitatis Pragensis denotassemus, nullum ipsorum adiuvante presidio in iam dictis gravaminibus ab ipso obtinere valentes relevamen, Magnitudinis vestre precellenciam devotis precibus exoramus, quatenus compacientes lesionibus nostris et episcopatus nostri dicto H. per vestras literas dare dignemini in mandatis, quod ea que in nostrum et predicte Pragensis ecclesie matris vestre preiudicium perperam attemptare presumpsit, retractare non differat modo debito et honesto ab invasionibus huiusmodi ulterius abstinendo, ut sic nos cum sepedictis bonis episcopatus nostri per vestrorum inhibicionem mandatorum a malis prehabitis erepti in pacis tranquillitate veluti cessante naufragio respiremus, super quo voluntatis vestre beneplacitum nobis ad speciale solacium dignemini vestris litteris intimare.

XXVI. Episcopus Pragensis regi Bohemiae conqueritur de invasionibus bonorum episcopalium.

Ad tronum Celsitudinis vestre predilecte domine conquerentes deferimus cum lamento, quod cum nobiles viri H. purchravius castri Pragensis et Th. subcamerarius vester ac pociores cives de Praga receptis dominacionis vestre litteris et mandatis inter nos et Hin. purchravium de Tethin interposuissent partes suas, generoso viro domino H. patre suo presente et nobis Prage in nostra episcopali curia constitutis, consulentes ei et ad hoc monitis cum suis racionabilibus inducentes, quod ipse ab invasione violenta bonorum episcopatus nostri et ecclesie Pragensis totaliter desistendo super spoliis et rapinis multiplicibus nobis et nostris hominibus irrogatis congruenter satisfaceret et nostram graciam inveniret, idem vero purchravius de

Digitized by Google

Thetin eorum consiliis et monitis vilipensis pertinaciter discessit ab eis contra nos et nostros et ecclesiam Pragensem iniuriam et offensam peiora prioribus comminando. Detricus insuper Swihovecz et complices eiusdem Horlik [sic], de quibus eciam prius celsitudini vestre fuimus querulati, in bonis nostris episcopalibus spolia non cessant committere et rapinas. Et quia vos et nullum alium post deum in temporalibus nostrum et ecclesie nostre recognoscimus dominum et tutorem, eapropter maiestatis vestre precellenciam quantum possumus exoramus, quatenus sic super hiis et aliis nostris et ecclesie nostre matris vestre iniuriis et offensis disponere et ordinare dignemini, sicut de vestra confidimus plenius bonitate, quod dextre vestre potencia perversorum malicia comprimatur, pro quibus graciarum vobis referimus uberrimas actiones.

XXVII. Episcopus Prag. conqueritur de invasione oppidi sui Přibram et villarum adjacentium.

Quocienscunque in bonis et possessionibus episcopatus nostri, que specialiter in vestri regalis dominii tutela debent consistere et consistunt, in personis et rebus sine culpa nostra precipue et nostrorum dampna patimur, nostre sanctissime ac nostrum patronum tenemur recurrere tutorem et dominum specialem pro defensione qualibet et tutela et ideo ad vestre maiestatis noticiam deducimus cum lamento, quod in resurrectionis dominice proxime preterita nobis Prage consistentibns secunda tercia et quarta feria Swihovcius cum suis et marsalcus Zdeslai de Sternberch cum hominibus eius, qui per eum in Orlik ad nostrum et nostrorum dispendium manifestum, iniuriam et gravamen missi fuerant, Pribram forense oppidum nostrum et XIII villas ad ipsum spectantes in personis et rebus totaliter vastaverunt, ita quod spoliis multiplicibus et rapinis, que ibi exercuerunt hostiliter infra quatuor dierum spacium, non contenti, quam plures ex hominibus nostris, quos invenerunt ibidem, occiderunt et alios vulneratos in Orlik crudeliter deducentes penis diversis afficiunt captivatos in vestre iurisdictionis et vestri honoris regii evidens preiudicium et contemptum. Quare dominacionis vestre clemenciam cum plena fiducia humiliter deposcimus et obnixe, quatenus divine remuneracionis et oracionum interventu nostrarum sic nobis et matri vestre beatissime super hoc providere dignemini, sicut vestram regalem condecet magestatem, quod vobis cedat ad gloriam et honorem, nosque cum iam dicta ecclesia matre vestra sanctissima et hominibus eius

Digitized by Google

specialiter tuicioni vestre divina dispensacione commissis in pa subsistere valeamus ad vestrum premium quod a deo per hoc vob proveniet sempiternum.

XXVIII. Episcopus Prag. intercedit pro monasterio Zderaz per B nessium de Costomlat et complices eius excusso.

Excellentissimo domino suo &c. ut supra ... Th[obias] Pragens episcopus simili modo salutem. Scire dignetur magestatis vestre pr cellencia, quod cum proxime post recessum vestrum de Praga ad r quisicionem et instanciam necessario inportunam honesti viri prep siti Zderazensis in Zderaz nostros nuncios misissemus post excu sionem et invasionem violentam ibidem commissam, sicut eodem pr posito et fratribus eius didicimus referentibus coram nobis, per n bilem virum Benesium dictum de Costomlath et suos complices vestrum exercitum procedentes, memorati nuncii nostri ad nos r versi retulerunt nobis, se vidisse aliquot fratres eiusdem Zder zensis monasterii et alios homines vulneratos et excussa hostia c merarum eciam illarum, que in ecclesia continentur. Unde cum h factum sic temerarium valde sacrilegum et profanum in religio Christiana deum et homines scandalizans, petimus humiliter et devo quatenus super hoc monasterio elemosine vestre condolentes et p compacientes affectu sicut iustus, pius, misericors dominus talit providere dignemini, quod vobis cedat in futuro ad eterne vite pr mium et in presenti ad perpetuam gloriam et honorem.

XXIX. Duci cuidam destructio civitatis conceditur.

Excellentissimo et magnifico domino suo ... inclito duci de. N. dictus devotum sue possibilitatis obsequium et fidele. Domin cionis vestre beneplacitis nos toto posse nostro coaptare volentes purchravio et aliis nostris hominibus in ... tali loco iniunximus p nostras litteras, ut ipsi ad mandatum vestrum iam dictam civitat nostram destruant iuxta vestre beneplacita voluntatis. Scimus namq veraciter et sic de vestre precellencie benignitate confidimus, qu nisi vestra et terre vestre ardua necessitas exigeret, quam nobis renitas vestra innotescere non dignatur ad presens ex causa rac nabili et condigna, destructionem predicte civitatis nostre fieri nul tenus optaretis. Quoniam nos honoris vestri semper optamus augment ad vestra semper beneplacita preparati, civitatem autem ipsam dest facimus ad mandatum precellencie vestre confisi quam plurimum

Digitized by Google

promisso dominacionis vestre, quod in vestris ad nos directis litteris continetur, quod videlicet post non magni temporis intervallum reedificari permittetis et facietis eandem, sicut vestram condecet honestatem ad vestre celsitudinis gloriam et honorem. Ad hoc petimus humiliter et devote, quatenus H. purcravio et aliis prefatis nostris hominibus clementer indulgere dignemini, vestre eos gracie et favoris vestri clemencie misericorditer et plenarie reformantes, quod ipsi nobis non requisitis destructionem civitatis nostre non presumpserunt facere supradictam, quod et si hoc fecissent sine scitu nostro vobis, sicut bona fide credimus, displiceret propter publice iusticiam honestatis.

XXX. Cives Pragenses regi notificant, Hynconem de Lichtenburg et Theodoricum d. Švihovecz non velle ab invasionibus bonorum episcopalium desistere.

Glorioso et precellentissimo domino suo domino W[enceslao] dei gracia regi Bohemie et marchioni Moravie Richterius et civitatis Pragensis cives devoti et fideles ipsius omnimode subiectionis sue obsequium tam debitum quam paratum. Scire dignetur Magestatis vestre precellencia, quod nos super providenda pace in vestri absencia venerabili in Christo patri domino Th[obiae] Pragensi episcopo suique episcopatus hominibus specialiter a Hincone Juniore et Theodrico dicto Swihovczone ac eorum complicibus, receptis dominacionis vestre litteris et mandato quam pluries, feria quinta post octavam Epifanie proximam accessimus ad Hinconem Juniorem in hospicium eius in civitate suburbii castri Pragensis coram generoso viro patre ipsius Hinkone de Luchtenburch et cum eius auxilio ipsum quantum potuimus inducentes, ut ipse cessaret omnino ab invasione bonorum episcopalium et a molestacione prefati Venerab. patris domini Th. Pragensis episcopi super iniuriis sibi illatis satisfactionem sibi congruam inpendendo. Qui inter alia dixit, se fecisse spolia et rapinas in bonis episcopalibus supradictis et quod contra eundem dominum episcopum et homines eius multo graviora prioribus committere non cessaret et hiis dictis de Praga recessit. Hec vestre magnificencie precellenti prout vidimus et audivimus intimamus, ut super hoc memorato domino episcopo et Pragensi ecclesie, que sub vestra una nobiscum et cum eodem domino episcopo speciali protectione consistit, taliter providere dignemini in hoc casu, sicut vestre regali magnificencie competit et honori.

Digitized by Google

XXXI. Episcopus Prag. confirmat indulgentias visitantibus ecclesiam s. Mariae in Cladrub.

Thobias dei gracia Prag. episcopus universis ɔc. Que mentes fidelium ad devocionis inducunt affectum et omnipotentis dei ac sanctorum eius pariunt reverenciam et honorem, tanto sunt diligencius et liberalius promovenda quanto efficacius ad salutem proficiunt animarum. Eapropter dilecti in domino filii universitati vestre tenorem presencium volumus esse notum, quod nos indulgencias Venerabilium in Christo patrum ... et ... dominorum episcoporum, devocionem vestram quasi per premia salubriter ad merita invitari volentes, a quolibet eorum per xl dies collatas omnibus vere penitentibus et confessis, qui ad ecclesiam s. Marie virginis gloriose monasterii Cladrubensis in anniversario die dedicacionis ipsius et in festivitatibus eiusdem virginis gloriose quater in anno et in aliis festis talibus causa devocionis accesserint annuatim, prout in ipsorum litteris vidimus contineri, ratas et gratas habentes ac eas auctoritate qua fungimur confirmantes, quadraginta dies auctoritatis nostre in hoc casu salutifero huiusmodi remissionis gracie favorabiliter annectentes misericorditer relaxamus testimonio huius scripti. Datum ɔc.

XXXII. Episcopus Prag. confirmat indulgentias visitantibus ecclesiam s. Petri in Bilin.

Th[obias] dei gracia Pragensis episcopus ɔc. universis Christi fidelibus per Pragensem civitatem et diocesim constitutis salutem ɔc. Devocionem vestram quasi per premia salubriter ad merita invitari volentes, ut per hoc salutis animarum vestrarum propensius augeatur effectus ad vite eterne gaudia promerenda, Venerab. patrum in Christo ... et ... dominorum archiepiscoporum et episcoporum indulgencias, quas quilibet ipsorum omnibus vere penitentibus et confessis, qui ad parochialem ecclesiam s. Petri apostoli in Belyn in festis subscriptis, videlicet in festivitatibus nativitatis domini, resurrectionis, ascensionis et pentecostes et in singulis festis b. Marie virginis gloriose ac b. Petri principis apostolorum atque per octavas predictorum festorum causa devocionis accesserint, vel ad ornamenta eidem ecclesie seu luminaria manus porrexerint adiutrices, aut in extremis laborantes quicquam facultatum suarum legaverint ad eandem, sive presbiterum de prefata ecclesia infirmum cum corpore Christi visitantem secuti fuerint pia mente, vel qui accesserint cum devocione et reverencia ad ecclesiam seu locum quemcunque, ubi

Digitized by Google

dilectus in Christo Adolphus dictus de Belyn *), capellanus incliti regis Bohemie, missam solempnem celebraverit aut dixerit verbum dei, xl dies iniuncte penitencie misericorditer dignoscitur contulisse hoc adiecto, quod ... et ... domini episcopi supradicti de gracia ipsorum speciali omnibus eis, qui altare s. Wenceslai in eadem ecclesia de ... singulis diebus dominicis et in ipso die s. Wenceslai martiris visitaverint cum ea qua decet reverencia et honore, utrique eorum xl dierum indulgenciam contulit liberaliter, prout in eorum literis super hoc confectis non viciatis non cancellatis nec in aliqua parte sui abolitis, cum veris ipsorum sigillis, quas nos vidimus et legimus, plenius continetur, ratas et gratas habentes ac eas auctoritate qua fungimur confirmantes, xl dies auctoritatis nostre vobis eciam omnibus vere penitentibus et confessis, qui in festivitatibus supradictis ad prefatam ecclesiam in ... causa devocionis accesseritis annuatim et ea sectantes feceritis, de quibus in literis predictorum patrum superius est expressum, de omnipotentis dei misericordia et sanctorum eius meritis et intercessionibus confidentes misericorditer duximus annectendas testimonio huius scripti. Datum oc.

XXXIII. Episcopus Prag. rectori ecclesiae in Nostupow dat licentiam absentandi.

Nos Th[obias] d. g. Pragensis episcopus notum esse volumus universis presentes litteras inspecturis, quod nos honesto viro H. presbitero rectori ecclesie in Nostupow nostre diocesis, venerabilis viri domini Petri prepositi Wissegradensis ecclesie capellano, exhibitori presencium, cui presbyteratus et omnes alios inferiores ordines tam sacros quam minores servatis intersticiis temporum per manus imposicionem rite contulimus in Pragensi ecclesia nostra spiritus sancti gracia invocata, ut ipse in predicta ecclesia sua per unius anni spacium per vicarium ydoneum deservire valeat, se ab ipsa ex quadam causa racionabiliter atque vera coram nobis proposita et probata in iam dicta diocesi nostra et extra eam, ubicunque ei expedire videbitur, absentando, auctoritate qua fungimur sibi favorabiliter indulgemus, de bone accionis sue meritis et conversacione sua honesta perhibentes ei bona fide testimonium per presentes, previso quod premissa de Nostupow ecclesia medio tempore debitis non fraudetur obsequiis et animarum cura ibidem nullatenus negligatur. Datum Prage oc....

*) Viz téhož v Regestech Boh. II. číslo 2539, 2540 a 2796.

Digitized by Google

5.

Prager Bruchstück einer Pergamenthandschrift des Rosengartens.

Mitgetheilt von Prof. Dr. V. E. Mourek am 3. Juni 1889.

Herr Adolf Patera, custos des böhm. museums, nimmt zum zwecke palaeographischer studien sämmtliche in der universitätsbibliothek zu Prag vorhandene manuscripte durch und hat dabei, aufgeklebt auf der innenseite des vorderen einbanddeckels eines papiercodex der Postilla Zderasiensis, III. pars (Sig. IV. C. 18), der vom jahre 1407 datiert ist, ein doppelblatt einer altdeutschen pergamenthandschrift gefunden, deren inhalt er nach den worten (der verse 79, 101, 103) „roſen" (v. 95, 97) „die dort der roſen „hûten" (v. 80) „kuſſen" (v. 93) „roſenkrencellin" sofort als bruchstücke des groszen rosengartens erkannte.

Herr Patera überliesz mir freundlich das fragment zur berichterstattung.

Nachdem dasselbe durch bereitwilligste intervention des herrn bibliothekars Ant. Zeidler vom deckel abgelöst worden, fand sich leider, dass der gröszte theil der schrift auf der unterlage haften blieb, was die lesung ungemein erschwerte. Doch gelang es mit galläpfeltinctur die schriftspuren auf der membrane theilweise hervortreten zu machen und mit zuhilfenahme eines spiegels den fehlenden groszen theil des textes vom deckel selbst abzulesen, so dasz der wortlaut mit wenigen ausnahmen sicher erschlossen vorliegt. Zu bedauern ist, dasz unter dem wenigen nicht entzifferbaren gerade auch einige eigennamen miteinbegriffen sind.

Jedes manuscriptblatt selbst hat eine höhe von 19 cm., eine breite von 11—13 cm. und enthält in (zwischen senkrechten) vorgezogenen linien von 5 mm. abstand je 32 schriftzeilen. Das erste blatt ist rechts etwas, aber unbedeutend verschnitten. Die membrane ist namentlich im mittelraume sehr fein, so dasz die schrift durchschlägt; auch sind von den nägeln des ehemaligen (nunmehr ver-

Digitized by Google

schwundenen) metallenen codexbeschlages durch rost in beiden blättern zusammen fünf löcher (in der stellung eines quincunx ⁘) durchgefressen. Das erste blatt enthielt nebstdem schon vor dem gebrauche ein rundes loch, welches der schreiber umgangen hat, und im bug beider blätter oben, und im rechtseitigen blatte rechts in der ersten schriftzeile sind noch längliche löcher wie von einem scharfen instrumente ausgeschnitten.

Die schrift gehört dem XIV. jahrhundert an, ist mittelgrosz und zeigt feste, wenn auch nicht besonders schöne züge. Einige rasuren sind vorhanden. Von abbreviaturen kommen vor: das s-förmige häkchen für *er* (zweimal auch für *ir*), der wagrechte strich (meist über dem wortschlusse) für *n m*; in *vn̄* öfters und v. 70 im worte *magē* für den auslautenden dental; die bekannte schlinge über dem consonanten für *ra* (ſp̄ch; auch v. 26 erg̃ben), einmal für blosses *a* in q̃men. — Auch die silbe *ro* ist nur durch überschriebenes *o* angedeutet (v̊we). — Sehr viele *u* sind durch ein überschriebenes ringel (ů) bezeichnet, nach *v* und *w* das *u* sehr oft (nicht durchgängig) überhaupt gar nicht ausgeschrieben. Beinahe alle *i* sind mit einem feinen schiefen haarstriche versehen. In der silbe *ge* ist gewöhnlich ein *h* eingeschaltet (ghemalet).

Der dialekt des bruchstückes ist durch die schreibung *h'* für *er*, *vnt-* statt *ent-*, *ir-* statt *er*, *vor-* statt *ver-*, durch *i* statt *ie*, *u* statt *uo* und anderes, das aufzuzählen überflüssig wäre, unzweifelhaft als mitteldeutsch charakterisiert. Selbst niederdeutsche anklänge liegen vor (z. b. geſtulte u. and.). Eigenthümlich sind die verschmolzenen, theilweise auch verschriebenen formen (v. 19 geruchter [= geruochet ir], v. 83 reteſtuz [= retest tu ez), v. 111 mugeſtesuch [= muget des iuch], v. 156 wizter [= wizzet ir]).

Schreibfehler sind wohl nur in geringer anzahl, aber doch vorhanden.

Die verse sind nicht stichisch, sondern per extensum und ohne jede interpunction geschrieben, aber durch rubricierte 9 (§) getrennt. Andere rubra gibt es nicht, auch keine abstechenden initialen. Die versanfänge sind meist, aber nicht immer durch majuskeln ausgezeichnet. Die strophengliederung ist meistentheils, aber nicht durchgängig gewahrt.

Im ganzen sind 156 verse erhalten, die in zwei nicht zusammenhängende stücke zerfallen, aber die zwischen den beiden abschnitten liegende lücke dürfte nur ein weiteres doppelblatt gefüllt haben.

Digitized by Google

Der inhalt ergibt schon durch das vorkommen des namen *Seburg* zur evidenz, dasz das bruchstück der von *W. Grimm* (Ber Abhandl. 1859 d. 483—50) mit *F.*, von B. *Philipp* (Zum Rosengarten s. XIII. seq.) als „Rosengarten III., redaction im höfischen tone" b zeichneten version des gedichtes angehört, von welcher bisher n ganz geringe reste aufgefunden sind, und zwar das aus Braunschwe stammende Grimmsche fragment (ca 230 verse) und das Danzig bruchstück (76 verse), über welches K. Müllenhof in Haupts. Zt XII. (s. 532) berichtet (cf. B. Philipp Z. Roseng., XIII. seq., XXI. seq

Durch diesen umstand gewinnt unser fragment natürlich ga auszerordentlich an wert.

Es schiebt sich inhaltlich mit dem ersten theile zwischen d beiden im Danziger fragment erhaltenen stücke ein, während d zweite theil sich nach einer (unbedeutenden) lücke dem zweiten Da ziger stücke anreiht.

Den inhalt des groszen Rosengartens bilden bekanntlich d kämpfe Dietrichs von Bern und seiner recken gegen die Wormse helden. Krimhilt hegt zu Worms am Rhein ihren rosengarten, d zwölf helden hüten. Sie wünscht, dasz Dietrich und die seinen, v deren heldenthaten sie gehört hat, sich mit ihren recken messe Die dichtung zerfällt in zwei haupttheile; im ersten wird erzähl wie Dietrichs ankunft nach Worms vermittelt wird, im zweiten folge dann die kämpfe selbst. Unser fragment gehört dem ersten theil an, und wir können uns also hier auf die besprechung desselbe beschränken.

Nun unterscheiden sich aber die drei von B. Philipp angenom menen redactionen des Rosengartens*) gerade im ersten hauptthei wesentlich von einander. Die I. gruppe umfasst die handschriften, i denen Dietrich direct durch Krimhilts boten, und zwar den herzo Sabin von Brabant aufgefordert wird, nach Worms zu kommen. I den handschriften der II. gruppe ist die eingreifende und nicht glück liche änderung durchgeführt, dasz nicht Dietrich direct durch Krim hilts boten, sondern von ihrem vater Gibich zunächst *Etzel*, der hunnen könig, aufgefordert wird mit 12 helden nach Worms zu kommen um mit ebensovielen Wormsern zu kämpfen. Erst Etzel reitet dan zu Dietrich nach Bern und theilt ihm die herausforderung mit.

*) W. *Grimm* und nach ihm *Bartsch* (zuletzt in Kobersteins Literaturgeschichte unterscheiden deren sechs.

Digitized by Google

Die III. recension, die nur in den besagten fragmenten vorliegt, bietet die wesentliche abweichung, dasz Dietrich zwar direct, aber nicht durch den herzog von Brabant, sondern durch Seburg, die herzogin von Baiern eingeladen wird nach Worms zu kommen.

Der zusammenhang der Danziger und Prager fragmente gestaltet sich nun folgendermaszen:

I. bl. des Danz. fragm.: An Krimhilts hofe wird über die sendung nach Bern rath gepflogen. Krimhilt macht den vorschlag, dasz Seburg, die schöne herzogin von Baiern. die botschaft ins Lampartenland unternehmen solle. Alle sind damit einverstanden und Hagen räth, seinen bruder Dankwart, der die herzogin längst in sein herz geschlossen habe, an sie abzusenden. Dankwart ist bereit mit Herbort vom Rhein und fünfzig „junkherren" nach Baiern zu reiten. Es geschieht; Dankwart bestellt Krimhilts minniglichen gruss und einen brief, der Seburg auffordert zunächst nach Worms zu kommen. Beim wiedersehen versinken aber beide geliebten in minnegedanken, bis Herbort vom Rhein Dankwart anstöszt und aus dem traume weckt, und Seburg aufblickt.

Damit bricht das blatt ab.

Es folgte wahrscheinlich die abreise nach Worms und die entsendung der Seburg nach Bern.

Da setzt nun das I. blatt unseres bruchstückes ein.

Seburg ist mit einem gefolge von 500 mann, darunter mit ihrem geliebten Dankwart, am ziele der reise angekommen, hält jedoch vor der stadt und schickt (wahrscheinlich nach genauer instruction von Worms aus) „vrowe Wendelmut" voraus, damit sie sich zunächst nach einer herberge umsehe und auch vorläufig bei Dietrichs hofe ihre ankunft melde. — Dem herbergswirte lässt sie entbieten, er möge eine würdige wohnung bereit halten, nebstdem tausend zelter verschaffen, die sie ihm alle „wol vorgelten" und doch wieder bei der abreise zurücklassen will. Dem Berner soll sie aber vermelden, er müsse um die botin „mit czuſte" zu „vntvan" ihr und ihren 500 rittern ebenfalls fünfhundert ritter entgegensenden.

Vrowe Wendelmut entledigt sich ihres auftrages. Sie reitet „zu Berne in die ſtat" und frägt nach einem „wirte", der die verlangte qualification hätte. Sie findet einen „koufman biderbe" (dessen namen *Gherins* leider nicht ganz sicher zu lesen ist), der sie aufnimmt, ihr den verlangten reich geschmückten „palas" zeigt und im allgemeinen über den zweck des ungewöhnlichen besuches unterrichtet wird. Dann reitet sie zu hofe, (entbietet unterdessen offenbar durch einen boten „vro-

Digitized by Google

wen Seburge, die herberge were wonninclich" — die erzählung ist wie auch Müllenhof zum Danz. frag. bemerkt, nachlässig genug) meldet dem Berner, der sie minniglich begrüszt, Seburgs botschaft, und er möge ihr 500 mann entgegenschicken, ansonsten sie ihm den brief nicht übergeben würde. Dietrich verspricht es alsogleich. Hildebrand wundert sich über „die vremden maere", aber hebt sich über Dietrichs aufforderung selbst mit Wolfart und Alpart „an die vart". Wolfart scherzt, Hildebrand möge sich vor den rittern bewahren, damit er den „clê" nicht „enrure", aber Hildebrand antwortet ihm schlagfertig, er möge selbst acht geben, dasz er nicht „enrure den sant". — Sie reiten hinaus und „im velde" wird „minnenclich und âne haz" zur begrüszung von Dankwart (Hagens Bruder) und von Alpart „geczuſtiret". Erst dann findet der officielle empfang statt. — Seburg reitet in die stadt, aber offenbar zunächst in die herberge — die erzählung ist leider zu knapp und nicht klar genug. — Erst dann geht sie „mit allen meiden" zu hofe, übergibt dem Berner den brief in die hand, spricht lakonisch „der ist vch geſandet h' in lambarten lant", dreht sich um und geht von dannen, offenbar wieder in ihre herberge.

Hier tritt das II. blatt des Danziger bruchstückes ein, dessen 3 anfangsverse mit den letzten des Prager I. blattes identisch sind. Nur ist die erzählung mehr als knapp und (im Danzig. fragm.) scheint durch die gleichheit der reime, die den abschreiber wahrscheinlich etwas überspringen liesz, oder durch die gleichheit der erzählungsphase eine ungeschickte lücke eingerissen zu sein. Müllenhof hat scharfsinnig genug die existenz eines herbergswirtes, den nunmehr das Prager bruchstück bestätigt, erschlossen, aber in der übrigen darlegung des inhaltes scheint er sich doch zu irren. Es folgt nämlich die (knappste) schilderung eines gastmahls, und Müllenhof nimmt an, Seburg wäre bei Dietrichs hofe bewirtet worden, wobei sie „czu der czesmin sytin" des Berners sasz. — Aber das entspricht nicht den resoluten worten, womit das Prager blatt schlieszt und das Danziger anfängt „si karte sich umme, die maget viel gemeit, si sumete da nicht lange von danne daz si reit." Auch scheint sie nur deshalb eine privatherberge aufgesucht zu haben, weil sie sich bei Dietrichs hofe gar nicht aufhalten wollte und sollte. Deshalb dürfte es richtiger sein anzunehmen, dasz sie ihr mahl in der herberge nimmt, aber auch von da ohne längeren aufenthalt fortzieht und dem wirte zur entlohnung die bezahlten zelter — deren bestimmung und nutzen übrigens in der knappen erzählung auch abhanden kommt — zurücklässt.

Digitized by Google

Die verwirrung ist offenbar dadurch entstanden, dasz auf jeden fall auch bei Dietrich ein gastmahl angenommen werden muss, nach welchem erst der von Seburg überbrachte brief gelesen wurde.

Nach der tafel bei hofe „dô man den gesten al vmme und umme wazzer góz“ — wollten alle aufstehen und sich entfernen — der dichter schildert die bewegung etwas ausgelassen, dasz sie alle über die tische springen wollten — aber Dietrich hält sie mit der meldung auf, er hätte einen brief erhalten, und niemand dürfe fortgehen, bevor er den inhalt desselben gehört. Es wird der capellan und schreiber gerufen, deren personen übrigens im verlauf der erzählung wieder nicht genau auseinandergehalten werden. Der schreiber bricht das „ingesegil“, liest zunächst für sich, lacht laut auf und meldet im allgemeinen, es sei eine wunderliche botschaft, „wer ritter sei worden oder ritter werden will“, der solle den brief hören und „hubischlich vorstan“. Dietrich fordert ihn nochmals auf zu lesen.

Damit bricht das II. Danziger blatt ab, und das II. Prager bruchstück setzt erst nach einer kleinen lücke ein, in welche die lesung des briefes fällt. — Darnach entspinnt sich ein gespräch unter den helden für und wider den zug nach Worms.

Ein ungenannter (II. v. 76) [Wolfart?] meint wegwerfend, um Krimhilts rosen und küsse möchte er nicht nach dem Rheine ziehen, er möchte ihr eben so gerne einen backenschlag versetzen, aber natürlich sei er bereit seinem herren zu folgen. — Alpart spricht ihm zu, er möge die fahrt nicht verreden; (Wolfart) erwidert, er wolle den „kampf“ nicht „vorloben“. — Witege schlieszt sich der ersten erklärung über die selbstverständliche befolgung der befehle des herren an. — Der hitzige Wolfart erklärt, alle müssten ziehen. Da mischt sich der alte Hildebrand ein und sagt ihnen gegenüber, Krimhilts kuss sei wohl der fahrt wert und er würde immerhin ziehen und (seiner) frau Uten ein „rosenkrencellin“ mitbringen, worauf ihm einer, (der wieder nicht genannt ist) vorhält, er sollte sagen, „ob got wille, daz gesicht,“ denn die hüter der rosen würden sie nicht „vorgebens lazen“. — Schlieszlich betheiligt sich auch Heime am gespräche, auch er „gienge durch ir rosen nimmer einen fûz“, aber wenn es der herr befiehlt, würde er gehen.

Dietrich sasz unterdessen in gedanken versunken. Endlich spricht er: „Nu wirret mir daz selber: rite ich dar durch ire rosen, daz were ummogelich“ — er fragt den meister, „ist an deme brive icht me?“ Die antwort lautet, dasz wohl mehr darin stehe: Krimhilt bitte ihn „um aller vrowen ere“, deren lob er doch er-

Digitized by Google

stritten habe, er möge zu ihrer hochzeit kommen, sie wolle ihren mann nehmen. „Lasset ihr die reise, so thut ihr lästerlich und müsset euch dessen immer schämen."

Darauf bricht Dietrich in einen (euphemistischen) fluch aus (en nummerdummennamen!) und wundert sich, dasz keine frau ihren mann nehmen will, ohne dasz er sich mit ihm schlage, er hätte doch weder als sieger noch als besiegter etwas davon.

Eckehart möchte mitziehn, wenn er die Harlungen nicht zu pflegen hätte. Hildebrand sagt, er möge sie seiner frau Uten übergeben.

Es meldet sich endlich entschieden *Volcnant* und sein bruder *Hauwart,* dann ein dritter (dessen name leider nicht zu entziffern ist), dann *Witege* und *Heime.* Dietrich nimmt das anerbieten an und bestimmt *Hildebrand* als den sechsten. Da entschlieszt sich doch auch „der getruwe *Eckehart*" (dessen name übrigens hier verschrieben, aber durch den reim gesichert ist) als der siebente mitzugehn, nur bittet er nochmals der kinder wohl zu hüten, was ihm Dietrich verbürgt. Als achten schlägt Hildebrand *Nuding*, den sohn Rüdigers von Bechlaren vor, als neunten *seinen bruder Hagen* oder *von Bucherne seinen bruder Herebrand* (der name ist zwar wieder verschrieben, aber durch den reim wahrscheinlich gemacht). Der zehnte soll *Yseher* (oder Yfcher — die lesung ist leider ganz unsicher) von Garten, „daz eilfete der Stirere *Dietlif*" sein.

Die verlegenheit um den zwölften beseitigt Hildebrand mit dem vorschlage, den „munich *Ilsan*" mitzunehmen. Dietrich gefällt der gedanke so, dasz er wieder seine betheuerungsformel ausstöszt, und trotz der gewissensbisse, dasz es eine sünde wäre, ihn „Gott zu entfremden, dem er sich hat ergeben", darauf eingeht . . .

Damit bricht das bruchstück ab.

Am interessantesten für die vergleichung mit den anderen redactionen sind in dieser darstellung die eigennamen. Es kommen auszer Dietrich, dem Berner und seinem waffenmeister Hildebrand vor: vrowe Wendelmut (v. 14, 30, 40), der koufmann Gherins (v. 18), Seburch die scone (41, 45, 69), Wolfart (53, 56, 60, 83), Alpart (54, 64, 82), Dancwart (64), Witege (86, 130), Heime (98, 130), Krimilt (91), Eckehart (120, 132), die Harlungen (121), Volcnant (124, 128), Hauwart (125, 128), Nuding (138), und Rudiger von Bechellere (138, 140), Hagen, Hildebrands bruder! (142) und ein zweiter bruder desselben Herebrand von Bucherne (143), Yseher (Yscher?) von Garten

Digitized by Google

(144), der Stirere Dietlif (145) der munich Ilsan (150). *Ein* Name ist vollständig unlesbar.

Von diesen werden in dem derselben bearbeitung angehörigen Braunschweiger fragmente, d. h. im zweiten haupttheile, der die kämpfe beschreibt, wieder genannt (ausser dem selbstverständlichen Dietrich, Hildebrand, Ilsan, Krimilt), Witege, Dietlif, Nudung, Eckehart, Heime, Alpart, Wolfart, Dancwart, Seburg. — Schon von diesen treten (nach B. Philipps darstellung) nebst Hildegund, der mutter der Krimilt und Aldrian, die drei: Seburg, Dancwart und Nudung in keiner anderen bearbeitung des Rosengartens auf. Diese liste erscheint nun vermehrt durch die namen Wendelmut (den kaufmann Gherins, dessen rolle freilich untergeordnet ist) und Yseher von Garten, nebst den beiden brüdern Hildebrands, die als solche in der ganzen deutschen heldensage nicht wieder vorkommen. Auch *Volcnant* erscheint in den anderen redactionen des Rosengartens nicht, doch ist er sonst aus der heldensage bekannt (aus Dietrichs Flucht). — Am auffallendsten ist natürlich die vollständige verwirrung der verwandtschaftsverhältnisse Hildebrands: Hagen als Hildebrands bruder tritt sonst in der heldensage nirgends auf, obzwar in Dietrichs Flucht Hagen und Dancwart auf Dietrichs seite kämpfen, und zwar so, als hätten sie immer zu Dietrichs gefolge gehört. Herebrand (wenn nämlich der name wirklich so lautet) ist aber sonst nur als Hildebrands Vater (im Hildebrandslied und Wolfsdietrich) oder (in der späteren nordischen sage) als dessen sohn bekannt.

Durch diese verwirrung der ursprünglichen sagenverhältnisse erhält die vermutung, dass die redaction III. die anderen durch ihr alter überragt, einen schweren stosz umsomehr, als auch das argument, das man für diese annahme ins feld zu stellen geneigt wäre, dasz der ton der darstellung würdiger und den feineren, mehr zur höfisch ritterlichen darstellung neigenden epen näher stehend ist, eine eigenthümliche beleuchtung erfährt durch den „backenschlag", den in III. Wolfart ebensogut wie in I. der Krimhilt statt des kusses zu verabreichen geneigt wäre.

Dagegen wird man zugeben müssen, dasz (wie Philipp XXXI. sagt) die erzählung mit einziger ausnahme der unklarheit bei der darstellung der ankunft Seburgs in Bern und ihrer abreise, im groszen und ganzen voller leben, gewandt und frei ist. Vielleicht hat aber diese unklarheit ebensogut wie jene sagenverwirrung nur die verderbte überlieferung am gewissen. Dies zu entscheiden reichen leider

Digitized by Google

die bisher vorliegenden bruchstücke nicht aus und obzwar unser fragment eine willkommene erweiterung bietet, so bleibt noch immer Philipps wort in kraft, dasz es „um so mehr zu bedauern“ ist, dasz wir nicht mehr davon überkommen haben.

Der text der bruchstücke folgt in diplomatisch treuem abdrucke, nur die verse sind stichisch angeordnet.

I.

I. a. H' furſten heren vnt díe v̊wen tíure (vntvan)
Der ſal ín bīnen mít golde ghemaſcheret ſín
Dar ínne ẘnder ghemalet, ſo ſp̄ch díe h'zogín
Dıe tafellen elfenbeíne [1]). (daz) geſtulte van golde gar
Da díe heren ſulen ſízten des (ueber) ſelbē war
Ir ſult den w'de heízen, daz h' ír w' ben ſol
Tûſent celdere ích vorghelde ſí ím alle wol
Daz (gereite) durch von golde daz ſal víl wehe ſín
Dız gereıte vnt (deſſe) phert blıbē alle hıe ſp̄ch dıe kûnígín
Swen d' wert dích vnt(feſt) ſo ſalt du dem b'n'e (ſen)
Im ſíe eín bote geſendet dıe (ín) nímm' wolte g . . ſeín
Eín h'zoíne rích dıe hat vmfhundert man
H' ſol dar vmfhūdrt rítte' kegín ſendē dıe ſíe mít czuſte entfan
Vẘe wendelmut reít (van) danne zû b'ne ín díe ſtat
Síe líz vragē al v̄me vn v̄me v̄me eínē wert ſíe bat
D' ſûlde ſín ſo rích vn̄ ſo w'der man
Daz h' wûrſten vn̄ herē vn̄ eıne h'zogíne mûchte vntfan
Do ſp̄ch eın koufman bíderbe Ghe(rı)ns was h' genant
Geruchter v̊we mın' h'berge ıch behalte vch ſan zûhant
Mit alle deme gereíte daz wûrſtē ſullē han
Ir ſít eín bote here vn̄ ſo wūnıclích getan
H' vurte ín díe ſuncfrowe vnt ír geſelleſcaft
Da fvndē ſie von rīchtvme vn̄ von geſteíne groze kraft
D' pallas gar von golde bınnē gemalet wol
Daz geſtulte von g(o)lde gegozten der palas was gerıchet wol
Díe tafell *) von elfenbeíne wûnneclích erg̃ben
Daz gewelbe von ede. me *) gheſteíne (wnd'lích) erhaben
Von ſaphíre yaſpís vn̄ ad. mant *)
(Swer ın deme) palaſe (ſv̊l)de (ezten) ſın truren gar vorſwant

[1]) Loch.
*) Abgeschnitten.

Digitized by Google

Vwe Wendelmut ſp̄ch zû deme (wirte) wir wllē m.*) vch weſen
(Queme) h' in (ein), (ſicher) h' mûchte vol geneſen
H' wirt min ivncfrowe heizet vch bitten
Daz ir w'bet tûſend czeld'e dar ſi wol vf ſint gereſten
Da(r) die riche vffe riten die wolde ſie vorgelten
Vn ouch (die) iuncvwe die rue in berie...
Min vwe wret botscaft vn hat uſl mangē ſtolcen man
D..*) b'neres ingeſinde ſol ſie mit zûſte vntfan
Daz ſint vre.de*) mere die hir habet bracht
I. b. Mich nimet michel wnd' ſp̄*) ‖ der wirt wes da mete ſi gedacht
Vwe wendelmut reit zû den b'n'e rich
Vn vntpot vwen ſebûrge die h'b'chge w'c wnnínclích
Die ivncvwe wart vntphangē do ſi d' angeſach
h' gruzete ſi minenclighē, nu horet wi ſie ſp̄ch
Edele vurſte von b'ne vch iſt ein brif geiant
Dē vuret vwe ſeburch die ſcone h' in lambartēlant
vn heltet vor iuer veſten vn hat fumfhūdert man
Sie enwil nicht vor iwer ougē mē ſol di ritte' mit zuoſte beſtan
Ich ſage vch here von b'ne waz geſcicht
Irn vntfat ſi mit czuſte ...**) vch newirt des briues nicht
Dû ſp̄ch d' von b'ne daz geſcicht ſan zû hant
Daz ſint vremde m'e ſp̄ch meiſt' hildebrant
Wol vf ſp̄ch d' von b'ne vn hebet vch an die vart
Entruwen daz lobe ich g'ne ſp̄ch d' kune wlfart
Alpart d' iūge vil ſchire bereite wart
Hildebrant ſin vette' hup ſich mit im an die vart
Nu dar nu dar ſp̄ch wlfart ſvmet nu nicht me
Bewaret vch wol vor den ritt'en daz ir nicht enruret den cle
Nu lazet iwer ſchimphē ſp̄ch meiſt' hildebrant
Bewaret vch wol ſelber daz ir nicht ruret den ſant
Daz laz ich an ein geuelle ſp̄ch d' touendige wûlfart
Mit den ſelīe wortē hup h' ſich an die vart
Do q̄men ſi zû velde wi wol da gezûſtiret wart
Van zuein heldē iv̄gē ſie wêren beide ane bart
Dancwart hagene brûder vn alpart d' iūge man
Der en kunde nicht gern wen alſo die mine kan
Dû ſie geczuſtiretten minenclich vn ane haz
Dû chunde gepruuen nimant w' da ſtete baz

*) Abgeschnitten.
**) Rasur.

Digitized by Google

Mínnenclıch vntfangē wart da nıcht geſpart
Vrowe ſebûrch dıe ívnge alſus vntfangen wart
D' wırt vntfınch dıe magē ſcone zû tíſche ſaz ſí dícht
Do reít mít (g)roz' heírſcaft zû houe díe maget mīnenclích
Mít alle (d)en mêíden den brîf gap ſí ím an díe hant
Sí ſp̄ch d' iſt . . h geſandet h' ín lambarten lant
Sí karte ſich v̄me díe ma . et vıl gemeít
Síe ſûmete da nícht lange von dāne daz . . . . .

II.

II. a. *) . . . des man mír geloben mach
Ich flûge ír vor ír . . . nen eínē backenflach
Doch volge ích míme herren war ıch ſol
D' mích híe heíme líze ích entpûre írre roſen wol
Soldích durch ır kuſſen ríten an den rín
Wíe wol ích**) . . . ntpûre mûchtích híe heíme ſín
Nu nu ſp̄ch alpart wır mûzen beíde dar
Reteſtuz deíme brûd' daz ıch mít ín var?
Ich wíl dír ſagen brûd' war mír dort geſcíht
Ich vorlobete ír kûſſen vıllıchte, des campes vorlobe ich nícht
Daz weíz got ſp̄ch wîtege ıch volge den herren mī
Mích hette ír kuſſen vnhohe mv̊chtích híe heíme ſín
Neín (hínen chlıbet) nıemant ſp̄ch d' tv̊bende wolfart
Vn̄ werē ſuw' tûſent ír muſtet alle an dıe vart
Nu endrowet vns nícht zu ſere ſp̄ch meíſt' hildebrant
Ja hat díe ſuncv̊we krímílt her nach mír geſant
Ich neme ır kuſſen g'ne ſí íſt etn ſcone magetín
So brēg ích der lıben***) ûten eín roſē krencellın
Irn ſprehet nícht ob got wílle daz geſcícht
Dıe dort der roſen hûten ſie lazent uns vorgebens nícht
Nemt eın alde rıſen mıt vch vn̄ eın hovbet maz
Dıe dort der roſen hûten dıe haben ouch d' ſceıd'e bízen gaz
Nv dar, nv dar ſp̄ch heyme ích weíz wol ích mûz dar
Ob mírz mī h'e heízet wı bılche ıch dēne var
Ich ſage vch vor díe warheít wen daz ıch doch dare mûz
Ich gíenc durch íre roſen ním' eınen fûz

*) Schnitt im pergam.
**) Rostloch.
***) Rasur.

Digitized by Google

Nu wirret m' daz ſelber ſp̄ch von b'ne h' díech'
Rîte ich dar durch ire roſen daz w'e vmmogelich
Ich muz irn trotz vorfûgen ſwíe mírz darnach erge
Leſent an h'e meiſt' iſt an deme bríue ícht me
Ich ſage waz ſie vch v̂ntputet von b'ne h' Diech'
Swíe ír díe reiſe lazet (ſo) tût ír lêſterlích
hie ſteít me an dem bríue ſíe lezet vch de . bitten
Durch aller v̂wen e'e d' lop hat ír denne írſtríten
Daz ir chûmet zû írre hochzít ſie wil irē man nemen
Lazet ír díe reiſe ir mugeſteſvch ímm' ſchemen
En num' dummē namē ſp̄ch von b'ne h' Díech'
Weſzigen mich die v̂wen iſt daz icht v̂nd'lich,
Daz nu keíne v̂we wil nemē íren man
Noch nícht bíe ím ſlaphen ichn mûze mích mít ím ſlan
Gíbt im got gelûcke || daz h' mír angeſíget
vn̄ h' an ſconen bette an . . . líget *)
Vn̄ ich den ſige vorliſe vn̄ w'de von ím geẘnt
So ſcríge . . . wa(s . . .) ſi (chû)ſſet íren munt
Ich weiz wol ſp̄ch eckehart ích mûz dahin
Swíe ſere ích bekummeret von den harlūgen bín
Wûſtích weme ích die lize ich rumete g'ne diſſe lât
Die laz hie v̂wen v̂ten ſp̄ch meiſt' hildebrant
Du ſp̄ch Volcnant der milde ích muz ouch an díe vart
Ich wíl mít (t)ír ríten ſp̄ch ſín brûder hauwart
Do ſp̄ch d' von b'ne ſo ſít m' willekomen
Ichn habe keínen díenſt ſo g'ne an mich genûmen
Daz iſt volcn(ant) vn̄ hauwart ſp̄ch von b'ne h' diech'
Vnd **) . . . . der drítte ich vare ovch ſicherlich
Wietege vn̄ (heíme) die hergeſellen mī
h' hildebrant vn̄ meiſt' ir mûzt der ſexte ſin
So bin ich d' ſíbende ſp̄ch d' getruwe Ecke (brant)
Heízet mír d' kindere hûten daz ſi ſint bewart
Sie ſínt ſp̄ch d' von b'ne mines vette'n kínt
Ich wene ſie v̂wen v̂then vil (beuo)len ſínt
War nemē wir den achten meiſt' h' hildeb (rant) ***)
Den wíl ích wol víndē, h' Diech', zû hant

*) Schnittloch; von *liget* nur die obere hälfte der buchstaben erhalten.

**) Ein kurzer name von 4 buchstaben, aber leider gar nicht zu entziffern.

***) Loch.

Digitized by Google

Da nemt nvdínge rudıngern ſv̊n
D' vogt von bechellere d' ſal(z) von rechte tv̊n
Der ır mıt rıcher coſte ſamlet rvdeger
Nu daz ſínt ír achte war nemē wír d' recken me'
Daz ſıe mín bruder hagen ſp̄ch meíſt' hildebrant
Oder von bvcherne mın brud' he(ckerant
(Yſe)her von garten d' ſal d' czende ſín
Daz eílfete d' ſtirerē díetlíf der neue mín
Wır haben eílf recken ſo rechte wûnnıchlıch
War nemē wır den zwelften ſp̄ch von b'ne h' díech'
Der íſt vns trûwen tûre ſp̄ch meíſt' hildebrant
Jdoch wıl ıch ın ſûchen da ích ín bíewílen vant
E ích ín híe heime líze ſo mûzte d' mv̊nıch Ilſan
herre ob ırz gebítet vz ſıner (aſ)pen gan
(Enūm' dummēnamē) ſp̄ch d' b'n'e mach daz war
h' ıſt ín ſíme cloſter gewe(lbe) wol zwelf gar
(Sult) ích ín gote vntfremden dem h' ſich hat ergeben
Ich hettes (ímm') ſv̊nde, vorſtorte ıch ím ſín leben
Wízter h're von b'ne . . . .

Digitized by Google

6.

Neuhauser bruchstücke einer pergamenthandschrift altdeutscher gedichte ernsten inhalts.

Mitgetheilt von Prof. Dr. V. E. Mourek in der sitzung am 1. Juli 1889.

Die vorliegenden bruchstücke befinden sich im besitze der bibliothek des böhm. landesmuseums. Sie stammen aus Neuhaus und wurden zum theil schon daselbst, zum theil erst in Prag durch den bibliothekar hrn. A. Vrtátko vom einbande einer incunabel heraus- und abgelöst.

Sie bestehen: 1. aus zwei vollständigen doppelblättern von 22 cm höhe und 12 cm breite (seite I., II., V., VI., IX., X., XI., XII.) Das eine war nach der auf demselben befindlichen bezeichnung am auswärtigen unteren rande (III.) das äuszerste einer lage, das andere befand sich im inneren derselben, vielleicht an vierter stelle, was sich jedoch mit sicherheit nicht bestimmen läszt. Wo die membrane im einband umgebogen war, ist sie stark beschädigt und einige, aber glücklicher weise nur wenige zeilen der schrift sind zerstört.

Der text ist zweispaltig und in vorgezogenen linien geschrieben, die jedoch der schreiber nicht genau beobachtet hat, so dasz die spalten je 45—52 zeilen enthalten.

2. aus etwas mehr als einem halben einzelnblatte von derselben höhe (seite III. IV.), das der länge nach (nicht genau in der mitte) durchschnitten ist, weshalb auf jeder seite je eine spalte ganz, die andere zu etwas weniger als der hälfte verstümmelt vorliegt. Nebstdem ist auch hier im bug des einbandes und in der halbierten spalte die schrift stark beschädigt. Inhaltlich fügen sich seite III. und IV. unmittelbar vor seite V. an und das blatt mag vielleicht unter den doppelblättern der lage die dritte stelle eingenommen haben.

3. aus einem gröszeren und einem kleineren fragmente, welche beide zu einem wiederum der länge nach durchschnittenen blatte gehörten (seite VII. VIII.) und das obere und untere stück der linksseitigen hälfte desselben darstellen, so dasz wiederum je eine spalte

Digitized by Google

vollkommener, die anderen nur in geringen resten vorliegen. De inhalt schiebt sich zwischen seite VI. und IX. und zwar mit genauer anschlusse an seite IX. an. Das blatt stellt also die rechte seite wahr scheinlich des innersten doppelblattes der lage dar. — Die lag konnte kein quaternio sein, weil es trotz der verstümmelten form de blattes nicht fraglich ist, dasz zwischen seite II. und III. kein zu sammenhang bestand — dementgegen ist die möglichkeit einer lag von 5 doppelblättern nicht ausgeschlossen.

4. aus einem 8 cm langen 1—1½ cm breiten falzstreifer welcher der länge nach aus einem blatte herausgeschnitten ist, un nur unzusammenhängende worte enthält, die jedoch nach der noc zum theile ersichtlichen rubricierung der leeren zeilenräume a jedem versschlusze ebenfalls einem spaltenweise geschriebenen text angehören.

5. aus einem langen etwas mehr als 1 cm breiten falzstreifer der aus einem doppelblatte der quere nach herausgeschnitten ist un reste von wohl spaltenmäszig, aber nicht stichisch geschriebenen, durc punkte getrennten versen enthält.

6. aus einem abgerissenen stückchen von circa 4 cm läng und 1 cm breite, auf dessen einer seite noch die (dem unter punk 5 angeführten streifen entsprechende), die verse nur durch punkt trennende, nicht stichische schreibung ersichtlich ist, ohne einen zu sammenhang zu bieten, während auf der anderen Seite auszerde ein verstümmeltes rubrum vorliegt, von dem nur folgendes lesbar i „Maiſter chv̊n .... pûrch“

Die schrift der fragmente weist auf das XIV. jahrhundert hi sie ist klein und verräth das bestreben des schreibers nach zierlic keit, die er jedoch nur in geringem grade erreicht hat. Das zei sich schon darin, dasz er die vorgezogenen linien nicht eingehalte und die absicht, jeden zweiten vers etwas einzurücken, meist nur a der linkseitigen spalte jeder seite durchgeführt hat, während auf d rechtseitigen die versanfänge eine mehr oder weniger gerade lin ausmachen. Jeder vers fängt mit einer senkrecht und roth durchstr chenen majuskel an, der nach jedem versschlusze frei gebliebene rau der spalte ist mit einer rothen wellenlinie ausgefüllt.

Gröszere rothe initialen stehen auf seite V a v. 375, V b v. 45 VI b v. 526 (je ein langgezogenes J), V a 378 (ein kürzeres J) VII VIII b (je ein D) IX. a (ein N) IX. b (zweimal D) X. a, b, (je zwe mal D) XI a (ein G) XI. b (ein D) XII. a (ein A) XII. b (zweim

Digitized by Google

D.) — Auf seite V ist in beiden spalten je eine einzeilige rothe überschrift, auf seite VI a eine solche von fünf zeilen erhalten.

Abbreviaturen enthält das manuscript keine, mit ausnahme des bekannten wagrechten striches für ein wortschlieszendes *n* oder *m*, der übrigens auch nur selten angewandt ist. Ein wortschlieszendes *e* ist öfters übergeschrieben, einigemal auch nur durch einen wagrechten seitenstrich (bei dem buchstaben g—) angedeutet. — Beinahe jedes *i* ist mit einem feinen schiefen haarstrich bezeichnet.

Die orthographie ist übrigens sehr willkürlich: der schreiber bezeichnet anlautendes *v* oft durch *w* (z. b. wolk(es) v. 25, 116, 133, 151, 162, 169, 274; — welk wol nur verschrieben v. 269 — v. 490 windet; 934, 1045, want (= fand) 805, wunt (= fund) 726, wol gewalt 851, wleisichleichen 113, Worwar 663, wûrwar 86, er wolt[1]) (= füllt) — umgekehrt *v* für *w* (697 volgestalt) — auslautendes *s* fast regelmäszig, auch inlautendes *s* oft mit *z* (1075, 6 leiz: weiz; 645 lûstezam, 824 lobezam, 898 chiezen, 910 dizen), ja selbst im anlaut 1048 zwaz[2]).

Schreibfehler, als da sind auslassungen, umstellungen von buchstaben und ähnl. sind sehr zahlreich.

Schon diese willkür weist auf einen süddeutschen schreiber hin[3]) und die sprache der bruchstücke hat auch alle ausgesprochenen merkmale des bairischen dialektes. — Durchgehends steht *ai* für *ei*: (20 waiz, 45 waint, 32 gemain, 55 chlaine, 385 begraif, 269 christenhait u. s. f.); *ei* für *î* (210 bleibet, 227, 247 zeit, 733, 4 sein: magetein, 505 guldeiner, 79 pilgereim, 225 geit [= gît = gibt] 727, 808 sei (= sî), mit reimstörung 222, 3 pin : sein) beinahe durchgehends *eu* für *iu* (49 und immer ew [eu] = iu 458 ewe = iu 436 u. s. ewer, 763, 5 u. s. euch, 129, 513 heut, 142, 7; 165 chreuzzen, 160 vnserew, 255 israhelischew, 698 schonew, 646 paideu, 280 maisteu [aber doch auch 701 elliu, 771 neben einander elliu seineu chint, 4 mal grozziu] 574, 712, 1049 deu [aber 561, 761 diu], 574, 688 sûzzeu, 284, 901 seu, 576 vleuh, 215 verleust, 439 preufften)[3]). Daneben auch 740 lauff-

---

[1]) Den vocalwechsel erklärt Weinhold Mhd. Gr. § 59.

[2]) Nach Whd. § 174 und A. G. § 184 könnten diese schreibungen freilich auch lautlichen wert haben und wäre namentlich zwaz für das oberdeutsche charakteristisch.

[3]) Haupt, Über das mhd. Buch der Märterer. Wien. Sitzgsber. LXX (1872) pag. 106.

[3]) Whd. § 105. 106.

Digitized by Google

cen, 559 dausch [1]). — Ferner immer *au* für û [2]) (35 trauret, 40 traurichleich, 798 braut, immer haus z. b. 675, 741), fast immer *au* für *ou* [3]) (251 pawmen, 487, 758 schauet, 564, 5 getrawen: vrawen, 717, 797 brautigan, 695 augen, 18, 28 laugent, 43 verlaugenst, 646 u. s. auch, 647 taugenleichen, 1054 vrlaub) und ohne umlaut 1055 vrauden [4]). Doch sind (vielleicht aus der vorlage) einige vrowen (78, 955, 1017, 1031, 1071) erhalten; einmal steht auch broutigan (588) und zweimal das interessante ô für *au*: 33 vrchôffte, 951 chôm (kaum) [5]). — Sehr oft ist *ie* für kurzes *i* geschrieben [6]), und zwar nicht blosz vor *r* und *h*, wie es auch sonst gewöhnlich war, sondern auch vor anderen consonanten (sehr oft mier, dier, ier, wier); 512 verdierbet, 414 wierst, 654 siecht, 248 vergieht, 279 gieht, 506 siehst; 258 schrieft, 463 piebent, 878 gieb, 962 lieg, 465 hiemel, 889 wiezzen, 1045 diez, 1022 sie fliezzen sich — 369 wiel (= wîl). Dagegen ist in *iz* statt *ez* (458, 511, 769, 996, 997) altes i erhalten [7]).

Die umlaute sind ganz unsicher bezeichnet, am festesten noch e aus a (in 754 andahtigen und 1068 in der nahten ist der umlaut durch die gruppe *ht* aufgehalten) *ü* gar nicht, sehr schwankend oe (542 hôrt, 562 hôeren, 759 erhôrt, 791 erloeſt, 533 trôſten, 547 getrôſten, 867 erlôzen, einmal sogar schon helzze für hölze), aber es steht einestheils auch 51 u. s. toten 141 horet, 615 vromden, 514 oder (= öder), 550, 990 schoner, anderentheils ist sehr oft *e* fiber *o* geschrieben, wo an einen umlaut nicht zu denken ist.

Ebenso schwankend ist üe, weil das zeichen û auch für uo gilt und weil viele *u* mit einem überschriebenen e bezeichnet sind, bei denen weder an uo noch an üe gedacht werden kann [8]) (1046 tûgenleich, 841, 2 ſtûnd: wûnd und s. oft).

O wechselt mit *a* [9]): 702 warden (= worden), 40, 1 wart: dort, 74 maht (= mohte [10]).

---

[1]) Whd. § 125.
[2]) Whd. §§. 105, 106.
[3]) Whd. § 125.
[4]) Whd. § 126.
[5]) Whd. § 125.
[6]) Whd. § 45.
[7]) Aus offenbar mitteldeutscher vorlage sind auch einige contractionen belegt: 179 kniten (knieten) 679 ginge und 404 getwuk. Ebenso ziemlich viele *vor*war, die mit 254 verwar und öfteren fûrwar wechseln.
[8]) Whd. § 59.
[9]) Whd. § 60.
[10]) Whd. § 410.

Digitized by Google

Ganz eigenthümlich ist die schreibung 383 wêrlt [1]), 1014 erlâcht.

Von consonanten herrscht das regelrecht verschobene *p* im anlaute durchgängig [2]) (16 pist, 222 pin, 504 puech, 509 puechel, 512 pluem, 61 pluet, 401 peck (becken), 868 paid, 251 pawmen, 463 piebent u. s. überall).

Auf grammatischen wechsel sind zurückzuführen 915 hueb sich: 1040 huef sich; 498 hefet sich an; 603 werfen (= werben), 264, 894 auer; speciell bairisch ist die verdichtung des *w* zu *b* [3]), 654 varbe, 696 gelbes, 7 spiben und der wechsel von beiden [4]): 35, 268, 1050 offenwar: 706 offēbar, 895 bonet, 383 waren, 226 wetrûbet.

Schwankend ist *ch* [5]). Meist erscheint es zwar im anlaut: 704 chinde, 774 chint, 767 chumber, 128 chain, 248 chom, 31 chomen, 106 vrchunde, 263 erchanten; 695 chlar, 743 chlagend, 638 chnappen, 970 chnie, 142 chreuzzen, 42 hanchrat, 207, 10 chrone (= chorn) u. s. f., aber auch 652, 673, 676 kint, 175 kunch, 260 kunich, 691 claren, 821 kloſter, 174 kniten, 729 knappen, — kaiſer.

Noch ärger ist das schwanken im in- und auslaut, wo auch die mitteldeutsche vorlage nachgewirkt zu haben scheint: 834 mach (= mag), 501 vrſprunch, 994 unlanch, 657 geſanch, 479, 80 lag: ſprach; 374 barch; 265, 656 gedanch, 205, 815 (wolge)ſmach, 993 getranch; 1051 danchen, 404 trwchent, 700 gezûchet; 163 ledichleichen, 777 willichleichen, 902 ewichleichen; dagegen 698 manikualt, 567 dink, 523 ſchuldik, 404 getwuk: (428 twûg), 1060 tack. — Dialektische verdichtung der spirans liegt vor 409 twachest, 449 twachen (: verſmahen), 892 leichen; (137 welker st. welher ist vielleicht nur verschrieben). — In 682, 685 ſweher: ſwiger ist grammatischer wechsel vorhanden. —

Einen rest des gefühles für lautabstufung scheint die thatsache zu beweisen, dass v. 551 seq. zu lesen ist van*d* ein, ſan*d* eufroſin, begun*d* in, war*d* auf, lai*d* enphanhen, 558 begun*d* mich, 582 wir*d* nû, während 742 steht war*t* ſein, 859 wart der, 750 niemant chan. Doch ist die schreibung der fortis im auslaute nicht mehr ganz genau beobachtet.

Von wortbildungen sind charakteristisch bairisch die formen des praeteritopraesens ſcholn mit anlautendem *sch*: 127, 142, 348, 381,

[1]) Whd. § 49.
[2]) Whd. § 164.
[3]) Whd. § 160.
[4]) Whd. § 159, 178.
[5]) Whd. § 233.

Digitized by Google

501, 3 ſchol, 10, 63, 641, 660, 958, 961 ſcholt, 880 ir ſcholt, 370, 492, 864, 919 ſchult ir, 963 ſchul, 1049 ſchullen, 921 ſcholde, 127 er ſcholt; nur zweimal steht blosses s: 74 ſolſ, 137 ſol. Ferner das praeteritum 517, 518, 834 hiet[1]), und 768 ſteit[2]) (: treit) und das praefix *der* wieder nach besonders bairischem gebrauche 510 auzderwelten[3]).

Das fragment weist bei der gedrängten schrift die stattliche anzahl von beinahe 1100 zeilen aus, von denen freilich über 150 mehr oder weniger verstümmelt sind und gegen weitere 30 auf die rubra und endworte von in die nächste zeile übergreifenden versen entfallen.

Über den *inhalt* gibt das s. VI. a erhaltene fünfzeilige rubrum einen interessanten aufschluss. Es heiszt daselbst: „Hie endent ſich die ewangelia von der vaſten vnd Anſelmus, und hefet ſich an daz leben der heiligen iuncvrawen ſand Eufroſyn.“ Darauf folgt eine einleitung des dichters zum leben der heiligen, in welcher er Gott zum zeugen anruft,

Dů ich in dem willen waz
Vnd wolt daz puechel machen
Von auz der welten ſachen:
Daz ich iz tet durch chainen rům,
Wan rům verdierbet alſ die plům,
Die heut iſt grůn vnd morgen val...

Der schreiber hatte also offenbar die absicht eine auswahl von ernsten poesien herzustellen und schrieb ohne sich an eine besondere ordnung zu halten, zunächst den Anselmus ab, von dem nichts erhalten ist, dann einzelne fastenevangelien, von denen etwa 495 verse vorliegen. Vielleicht gieng aber schon dem Anselmus anderes voraus, wie dann das leben der hl. Eufrosyne nachfolgt, welchem die weiteren erhaltenen zeilen bis 874 angehören. Das letzte vollständige blatt der fragmente enthält jedoch eine novellistische erzählung, der lange falzstreifen offenbar verse aus einer Marienlegende, und die überreste des rubrums auf dem kleinsten bruchstücke sind fast mit voller sicherheit zu ergänzen in *Maiſter Chůn(rat von Wirz)půrch* und weisen darauf hin, dasz der schreiber auch eine poetische erzählung oder legende von diesem dichter seiner sammlung einverleibt hat.

[1]) Whd. § 394.
[2]) Whd. § 353.
[3]) Whd. § 302.

Digitized by Google

Von den evangelien schildern die ersten verse, knapp an die darstellung Matth. XXVI. v. 66—XXVII. v. 31 anschlieszend, wie der Heiland vor dem hohenpriester angespien, mit stöcken geschlagen, von Petrus dreimal verläugnet, am folgenden morgen an Pilatus ausgeliefert wurde; wie dann Judas von reue überwältigt den sündenlohn seines verrathes den Juden zurückgibt, sich erhängt; und wie für die 30 silberlinge der acker des töpfers angekauft wird. Es folgt die gerichtsscene vor Pilatus, die vom volke verlangte und bewilligte auslieferung des Barrabas, die botschaft der gattin des Pilatus an denselben, die geisselung und verhöhnung Christi mit der dornenkrone und dem scharlachmantel. Damit bricht der text ab.

Auf dem folgenden blatte ist der inhalt des XII. kapitels aus dem evang. Johannis umschrieben. Die erste spalte bietet freilich nur die endstücke der natürlich ungleich langen verszeilen, aber diese zeigen doch hinlänglich, dasz die columne v. 1—9 des evang. in 47 versen paraphrasierte. Mit dem 9. schriftverse tritt spalte III. b ein und enthält den einzug des Heilandes in Jerusalem am palmsontage (Joh. XII. 9—19).

Spalte IV. a erzählt sodann den durch Philippus vermittelten besuch der „Griechen" bei Christo und dessen rede an sie (ev. v. 19—27), wobei dem abschreiber ein interessanter irrthum unterlaufen ist. Jesus spricht im evangelium von einem (weizen)*korne*, das in die erde fällt, und im ersterben viele früchte bringt: der schreiber las in seiner vorlage falsch und schreibt ohne rücksicht auf den sinn zweimal „*chrone*". — Die fortsetzung der im ev. v. 28—35 enthaltenen rede bietet spalte IV. b nur verstümmelt, da nicht einmal die hälfte der verszeilen gerettet ist. Sp. V. a schliesst sich unmittelbar an und bietet in den ersten 6 versen die fortsetzung der rede bis ev. XII. v. 36.

Unter einer rothen (nicht ganz erhaltenen) überschrift folgt dann die erzählung der fuszwaschung wieder genau im anschlusse an Joh. XII. 1—15. Dann ein besser erhaltenes rubrum und die erscheinung des auferstandenen Herren vor den beiden Marien nach Matth. XXVIII. 1—7.

Die ganze evangelische erzählung schmiegt sich genau dem schrifttexte an, entwickelt sich aber mit breitspurigem behagen und äuszerst geringer kunst ins weitläufige. Die versification ist oberflächlich und eine menge oft wiederholter reimwörter gibt dem ganzen ein gepraege groszer eintönigkeit.

Digitized by Google

Dasz die evangelien aus irgend einer vorlage (die wahrscheinlich nach dem mitteldeutschen hinneigte) abgeschrieben sind, ergibt sich aus dem oben erwähnten lesefehler, dann daraus, dasz einige reimpaare durch ausfall übersehener verse zerstört erscheinen, endlich aus des schreibers einleitung zur Eufrosyne, die weiter unten des näheren erörtert wird. Über die vorlage ist es jedoch schwer auch nur eine vermuthung auszusprechen. Ich habe einige texte desselben inhalts verglichen, aber im wortlaute keine übereinstimmung gefunden.

Wie die der sammlung einverleibte Marienlegende beschaffen war, entzieht sich jeder beurtheilung, da die anzahl der auf dem falzstreifen erhaltenen nicht zusammenhängenden verse zu gering ist.

Sehr interessant ist das fragment der novelle, die auf dem letzten vollständigen blatte der bruchstücke geschrieben steht.

Ein graf hatte seine gemahlin über alle frauen des landes gelobt. Das wird dem kaiser hinterbracht, der den grafen zu sich bescheidet und ihm für den fall, dasz er ihre tugend und weisheit beweisen kann, hohen lohn, im umgekehrten falle aber, namentlich wenn sie an „zühten" der kaiserin und anderen frauen des landes nicht gleichkömmt, die todesstrafe in aussicht stellt. Auch die gräfin soll in diesem ungünstigen falle geblendet und gehängt, und des grafen güter eingezogen werden. Der graf entschuldigt sich zunächst, dasz er sich keines vergehens bewusst war, ehe ihm der kaiser die mittheilung machte und ladet den herrscher ein, mit ihm auf seine burg zu reiten und sich von der tugend der gräfin persönlich zu überzeugen. Dieselbe war unterdessen, weil es spät in der nacht war, zu bette gegangen, aber sie war der rückkunft ihres gatten in der nacht gewärtig. Sie schlief in ihrem bette, angethan mit einem seidenhemde, ihr haupt „ungebunden". Da kommen die gäste an; der graf führt den kaiser in eine „chomenaten", vor der ein baumgarten lag; die aeste der bäume ragen in die fenster hinein, und die vöglein sangen darin lieblich und manigfaltig. Nun entbietet der graf seiner frau durch eine magd, sie möge so wie sie gerade im bette liegt, kommen und den kaiser begrüszen. Das geschieht. Der kaiser staunt über ihre schönheit, namentlich über ihr wallendes haar und „vergisst seinen zorn". Die gräfin credenzt ihm wein, den er dankbar annimmt; aber der graf wirft ihr das glas auf den kopf und befiehlt, etwas zu essen zu bringen. Sie gehorcht willig, lässt den tisch decken und verliert ihre demut und den heiteren sinn selbst dann nicht, als ihr der graf auch eine schüssel nachwirft. Alle gehen dann zu bette,

Digitized by Google

die grâfin nachdem sie noch die köche angewiesen, auch für den anderen tag speisen vorzubereiten.

Früh, als man „hôrt auch der voglein dône", stehen alle auf, die grâfin geht „in vil reicher wât" zur kirche. Nach derselben wird im freien ein gastmal gehalten und nach demselben beschenkt die grâfin den kaiser mit einem „chlainât", worauf dieser sie feierlich versichert „swaz ich ie vrawen hân gesehen, deu schullen tugend von ew nemen". Er nimmt „vrlaub", sie begleitet ihn noch ein stück weges, worauf sie der kaiser zurückzukehren bittet; den grafen nimmt er jedoch mit und richtet es so ein, dasz beide in seinem hause in später nachtstunde eintreffen, wo seine gemahlin bereits zu bette ist. Er lässt sie durch eine magd bitten, sie solle ihm zu lieb „schiere" kommen. Die magd weckt die kaiserin und — das fragment bricht ab, was entschieden zu bedauern ist, denn offenbar hatte es der dichter darauf abgesehen, die erscheinung der unerwartet geweckten kaiserin mit der früher erzählten züchtiglichen der grâfin zu contrastieren.

Die ganze darstellung sticht von derjenigen der evangelien ganz bedeutend ab. Der reim ist zwar auch hier kunstlos, obwohl manches auf rechnung der ungenauen abschrift zu setzen sein wird, aber die erzählung ist lebhaft bewegt, schreitet rasch vorwärts und selbst um frische abwechslung ist durch die erwähnung des baumgartens und des vogelgesanges, die sich ganz natürlich einfügt, recht wohl gesorgt.

Das gepräge der erzählung verräth dieselbe ganz deutlich als in die kategorie jener geschichten gehörig, die den grundstock der Gesta Romanorum und ähnlicher sammlungen des mittelalters ausmachten; aber eine directe quelle derselben nachzuweisen ist mir bisher nicht gelungen, obzwar ich die deutsche novellenliteratur des mittelalters, soweit sie mir zugänglich war, verglichen habe.

Mit dem leben der hl. Eufrosyne, welches die mitte der fragmente ausfüllt, hat es ein ganz eigenthümliches bewandtnis, weshalb ich denn auch die besprechung desselben ans ende aufgespart habe — Aus der oben erwähnten einleitung zu demselben ergeben sich einige interessante thatsachen: Der dichter, der Gott zum zeugen anruft, dasz er nicht um vergänglichen ruhmes willen die absicht gefasst habe

„. . . . das puechel (zu) machen
Von auz der welten sachen,

sagt einige zeilen vorher:

Digitized by Google

Got, vrſprunch aller êren,
Schol mich tichten lêren
Vnd ſchol dem geben ſeinen rât,
Der nie puech mêr getichtet hât

und nachdem er weiter unten berichtet, dasz ihn eines tages, als er im nachdenken über seine „miſſetât" gramerfüllt und „an rehten vreuden chalt" war, ein guter man besucht und ihm zum troste „der veter pûch" geliehen habe, setzt er fort:

Da ich daz pûch gar vbersach,
Mein herzze des von schulden jach,
Daz schoner pûch nicht wêr.
Ich vand ein ſûzzes mêr,
Daz was ſand Eufroſin leben;
Mein ſêle begund in vreuden ſweben,
Mein hertz ward auf der ſelben ſtet,
Als iz nie laid enphanhen het.
Daz pûch het gûter dinge vil,
Die ich niht alle ſchreiben will;
Mein got begund mich lêren
Latein in Davsch verchêren:
Ich *tihtet* auf der ſelben stet
Als ez diu ſchrift begriffen het.
Welt ir nû wunder hôeren ſagen,
So ſchult ir alle ſtille dagen,
Ich wil des gût getrawen,
Daz man, kínt vnde vrawen
Můzzen des von ſchulden jehen,
Sûzzer dink wûrd nie geſehen.

Daraus ergibt sich nun klar, dasz der dichter unserer Eufrosyne, wahrscheinlich ein mönch, der in seinem kloster seine „miſſetât" (die übrigens wohl nur in ascetischem sinne als ein allgemein sündhaftes, weltliches leben aufzufassen sein wird) abbüszen zu müssen glaubte — sich eine sammlung von ernsten gedichten angelegt hat, die er aus verschiedenen quellen nicht selbständig bearbeitete, sondern einfach abschrieb, denn sonst würde er, nachdem er die „ewangelia von der vaſten vnd Anselmus", wenn nicht mehr, voraus geschickt hat, sich nicht einen mann nennen

„Der nie pûch mêr getichtet hât."

Dann fiel ihm aber auf die von ihm beschriebene weise die im mittelalter sehr verbreitete lateinische *Vita patrum* in die hände und von

Digitized by Google

den daselbst enthaltenen mönchsgeschichten gefiel ihm die des weibmönches (Eufrosyne-Smaragdus) so sehr, dasz er sich entschloss und

„. . . tihtet auf derselben ſtet
Als ez diu schrift begriffen het"

und zwar unzweifelhaft in selbständiger übertragung aus dem lateinischen, denn sonst müsste er nicht sagen

Mein got begund mich lêren
Latein in davſch verkêren.

Nachdem er die Eufrosyne gedichtet, dürfte er weiteres, wie namentlich die schon besprochene novelle von der gräfin im seidenhemde wieder aus anderen quellen einfach abgeschrieben haben.

Nun kann man zwar nicht sicher behaupten, dasz die vorliegenden fragmente wirklich reste der vom dichter der Eufrosyne eigenhändig angelegten sammlung sind; es konnte auch eine weitere abschrift der sammlung sein; aber das erstere ist doch deshalb sehr glaubwürdig, weil zunächst in der Eufrosyne keine sicheren anhaltspunkte sind, die auf eine abschrift nothwendig hinweisen möchten; weil ferner die äuszere ausstattung der handschrift, namentlich durch ihre reichliche rubricierung und das offenbare, wenn auch nicht besonders glückliche bestreben nach zierlichkeit eine ganz ungewöhnliche sorgfalt des schreibers verräth, die wohl bei dem urheber der sammlung, aber kaum bei einem bloszen abschreiber begreiflich sein dürfte; endlich weil es weniger wahrscheinlich ist, dasz eine stofflich so bunte zusammenstellung (evangelien, Anselmus, Eufrosyne, novellen, Marienlegenden etc.) besonders zum weiterabschreiben verlockt hätte, während die entstehung der bunten sammlung als grille eines mönches, der in klösterlicher einsamkeit seinen gram über wirkliche oder vermeintliche missethaten in frei und willkürlich gewählter arbeit zu vergessen trachtet, an sich wohl recht begreiflich ist.

Dabei bleibt jedoch noch ein wichtiger umstand zu erörtern. „Der Veter buch" ist in einer mitteldeutschen bearbeitung von dem verfasser des Passionals etwa aus der mitte des XIII. jahrhundertes vorhanden.[1]) Der charakter der schrift unserer fragmente weist auf das XIV. jahrhundert hin.

War dem dichter der Eufrosyne diese ältere deutsche bearbeitung der legende nicht bekannt? Sie konnte es wohl sein, da dieselbe, wie die zahlreichen handschriften des Väterbuches beweisen,

[1]) *Jos. Haupt*, Über das mitteldeutsche Buch der Väter. Wiener Stzbr. LXIX. (1871) s. 71 flg.

Digitized by Google

sehr verbreitet war. Die Eufrosyne ist auszer der wichtigsten u vollständigsten handschrift des Väterbuches, die der Leipziger u versitätsbibliothek angehört,[1]) wenigstens theilweise auch noch e halten in Meraner[2]) und in Regensburger bruchstücken[3]). Auch d die auffallende ähnlichkeit des gemüthszustandes, welchen der dich des Väterbuches in der haupteinleitung zu demselben verräth, ni übersehen werden. Er unternahm die arbeit an demselben aus bu und sagt unter anderem ausdrücklich:

Nu wil ich gerne buzen gote
und *durch der buze willen,*
ob ir *wolt wesen stille,*
û guter mêre sagen vil,
der ich doch keine machen wil.
Ein *buch, der veter bûch genant,*
in daz hân ich den sin gewant
vnd wil dar ûz ze dûte lesen,
daz mich nutze dvnket wesen
zu hôren der gemeinschaft.[4])

Die übereinstimmung dieser worte mit den oben citierten unse dichters springt in die augen.

Trotzdem ist aber seine behauptung „mein got begund m lêren latein in davsch verkêren", mit der er jede abschrift oder üb arbeitung aus deutscher quelle ausschlieszt, nicht anzuzweifeln. habe den wortlaut der Eufrosyne sowohl in der Leipziger handschr als auch denjenigen der Meraner bruchstücke, die vers für vers üb einstimmen,[5]) obzwar in den letzteren der ursprünglich mitteldeuts dialekt ins hochdeutsch des XIV. jahrhundertes übertragen ist, unseren fragmenten verglichen und übereinstimmung nur in der fo der thatsachen gefunden, die natürlich der lateinischen Vita patr entnommen sind; sonst findet sich auch nicht ein einziger vers,

[1]) Cod. Mss. No. 816. Bei dieser gelegenheit sei es mir gestattet, der l bibliotheksverwaltung zu Leipzig, welche das MS. sehr bereitwillig zur nützung in der hiesigen univer. bibliothek herlieh, als auch dem hrn bi othekar Ant. Zeidler, der die sendung desselben hieher und zurück freu lichst vermittelt hat, meinen herzlichsten dank zu sagen.

[2]) Herausgegeben von *J. V. Zingerle,* Wiener Stzgbr. LXIV. str. 243 seq.

[3]) Siehe K. *Roth,* Denkmäler der deutschen Sprache, München 1840.

[4]) S. *Haupt,* a. a. O. st. 75, 76.

[5]) Nach Zingerle stimmen mit denselben auch die Regensburger fragme wörtlich überein. Cf. Stzgbr. LXIV. (1870) str. 144.

Digitized by Google

auf ein näheres gegenseitiges verhältnis der deutschen bearbeitungen hinweisen würde. — Sonach muss die übereinstimmung in den einleitungen nur zufällig entstanden sein, was am ende gar nicht überraschen kann, da doch zwei mönche ganz wohl von einander unabhängig aus buszfertiger stimmung gedichtet und ihren gegenstand einem so beliebten buche, wie es die lateinische Vita patrum war, entnommen haben können. Nebstdem stehen die worte des Väterbuches in der allgemeinen einleitung zum ganzen werke und die Eufrosyne hat dortselbst eine eigene, vollkommen abweichende einführung. Es braucht demnach keinem zweifel zu unterliegen, dasz dem dichter unseres fragmentes die mitteldeutsche Eufrosyne unbekannt blieb und dasz seine arbeit vollkommen selbständig ist.

Was nun ihren wert an sich anbelangt, ist derselbe nicht gering anzuschlagen.

Der dichter erzählt gewandt und augenscheinlich mit dem behagen an der geschichte, das er in der einleitung ausgesprochen hat.

Die vorsichtige verwahrung, die er ebenfalls vorausschickt:

„doch nemt vergût, daz ich da chan
ndv hôrt, waz ich geschriben hân“

erweist sich nachträglich als unnöthig, obzwar freilich der reim nicht viel sorgfältiger ist, als in den übrigen stücken.

Es ist schade, dasz von diesem theile seiner arbeit verhältnismäszig nur wenig erhalten ist (375 zeilen, wovon 70 auf die einleitung entfallen und mehr als 30 verstümmelt sind). Nur der entschluss Eufrosynes, ihres vaters haus zu verlassen, in männlicher kleidung aufnahme in einem mönchskloster zu suchen, ihre flucht und der eintritt ins kloster, die entrüstung des volkes, als es den blutjungen, vermeintlich unfreiwilligen mönch sieht, dann der jammer des vaters und bräutigams und ihre nachforschungen nach der verlornen braut und tochter, und des vaters trostsuchen in demselben kloster, wo die tochter unerkannt sich aufhält, sind erhalten. — In der entrüstung des volkes darüber, dasz ein so schöner jüngling gegen seinen willen mönch sein soll, ruht übrigens eine tief einschneidende abweichung unseres textes von der mitteldeutschen Eufrosyne, woselbst nicht das volk, sondern vom satan angestiftet, die mitmönche des Smaragdus sich beklagen, dasz die schönheit des jungen bruders ihre andacht störe, worauf ihm der abt (in beiden bearbeitungen wieder übereinstimmend) freundschaftlich eine noch weiter gehende abschlieszung von jeder gemeinschaft anräth, und Smaragdus sich auch wirklich fügt.

Im anschlusse folgt ein genauer abdruck der bruchstücke.

Digitized by Google

I. a.

Do antwurtens alle zů
Vnd ſprachen alle furwar
Er íſt vns ſeínſ tôdes ſchuldık gar
Nach der ſelben rede ſan
Do ſpeſten ſí ſeín antlůz an
Sı fluegen ín auf ſeín hals alda
Vnd eíteleích ſpíben ím vnder ſeín augen
. . . . [ſprachen] . . . . . [klagen] [1])
Chríſt du ſcholt vns weíſſagen
Wer íſt der dích hat geflagen
Peter ſaz díe weíl alſo
In des fůrſten haus aldo
Eín díern zu ím da ſprach
Da ſí ín da ſítzen erſach
Mít ſheſu du gewezen píſt
Der da von galylea ıſt
Peter laugent vnde ſprach
Zu der díer^n vnde ſprach [2]) verſach
Ich waíz nıht waz du an míer rıhſt
Daz du alſo gen mır ſpriſt [3])
Do er zu der tuer auz . . [4]) gíe
Eín ander díern nıht enlíe
Do ſí petrum angefach
Wíder das wolk ſí da ſprach
Der íſt auch geweſen da
Mít ſheſu nazareno
Er laugent vnd ſprach zuhant
Im wer der menſch vnechant [5])
Dar nach vnlange mit ſchalle
Díe ſuden chomen zu peter alle

[1]) Hier war die membrane im einband umgebogen; die schrift ist stark beschädigt und nicht zu entziffern.
[2]) Durch striche und punkte getilgt.
[3]) Sic, verschrieben.
[4]) Ein buchstabe durchstrichen.
[5]) Sic.

Digitized by Google

Vnd ſprachen ge[1]) alle gemaín
Werleíchen du píſt a[1]) íer aín
Wanne deín rede fúrware
Hat dích gemachet offenwar
Er trauret auer und ſwer gehant
Er híet den menſchen níe erchant
Zu hant da chret der han
Peter der gedacht ſan
Traurichleích an daz wart
Daz íheſus geſprochen het . . .[2]) dort
Ee díer | die[3]) hanchrat werde chunt
Du verlaugenſt meín drei ſtund
Er gíe herauz von der ſchar
Vnd waínt vil píterleíchen gar

I. b.

Darnach deſ morgens zuhant
Der iuden fúrſten alleſamt
Vnd díe eltíſten vnder ín
Gíengen zu rat auf íheſum hín
Wíe ſi mit ím tuen ſolten
Wanne ſí ín toten wolten
Sí fúrten ıheſum an den ſtunden
[4]) . . . . . gepunden
. . . . . .
Daz er nu verdamp war
Vmbe eín ſo chlaíne míet
Dar vmbe er ín verríet
Daz gerauue ín da ſíder
Er trueg ín díe pheníngne hín wíder
Er ſprach ích han geſvnt vorwar
Eín rehtes plůt verraten gar
Waz welle wír deſ begundeſ ſehen
Da ſcholt auf wol vmbſehen
Er warf ín den tempel wíder

[1]) Durch untergesetzte punkte getilgt.
[2]) Ein buchstabe durchstrichen.
[3]) Zusammengeschrieben, durch einen senkrechten strich getrennt.
[4]) Die schrift im bug vernichtet.

Digitized by Google

Díe dreíſſich pheníngne hín níder
Er gíe da er eín ſtrank vant
Vnd híe ſich ſelber ſacehant
Dıe fûrſten auz der ſuden ſchar
Namen díe pheníngne aldar
Vnd ſprachen ız íſt nıht gût
Daz manſ ín díe behaltnuzze tuet
Dıe chorbana íſt genant
Dar ínne ıſt rehtes gût erchant
Man ſolſ behalten níht ſo ſchon
Wan ſí ſínt dez pluetes lôn
Sı wurden zurat alle ſamt
Vnd chauften eínen aker alzuhant
Vmbe díe pheníngnne ſo
Daz da[1]) man dí pılgereím begrûb do
Da wart genant da nach
Der aker acheldemach
Daz íſt deſ plûtes aker gar
Den vrchoffte panten ſí dar
Fûrwar daz geſchehen íſt
Vnzen an dítz tages vrıſt
Da want[2]) erwolt vnd geſchach
Alſ ſeremías der weíſſag ſprach
Sı namen dı dreíſpheníngne
Mít dem ſelben gedinge
Vnd míetten da einen man

II. a.

Von Híſraleíſſem chundt her dan
Vnd gabenſ vmbe den aker ſo
Alſ got geſchaffet het alſo
Iheſus ſtvnt da an der ſtat
Vor dem ríhter pylat
Pylat vragt ín vnde ſprach
Da er ín vor ím ſten ſach
Píſtuſ der ſuden kvních do
Iheſus sprach du ſprıcheſt aldo

[1]) Durchstrichen.
[2]) Sic, verschrieben.

Digitized by Google

Do ſi in alle gerûgten gar
Die fürſter[1]) auz der iuden ſchar
Vnd ier eltiſten zu ir angeſiht
Iheſus antwûrt in niht
Pylatus ſprach aber wider in ſo
Gehor*ſt niht aldo
So vil der vrchunde
Auf dich ſprechen von der iuden munde
Iheſus daz vil wol gehor*t
Vnd antwûrt im nie wôrt
Dar vmbe der rihter pylat
Fûrwundert ſich ſer an der ſtat
Worwar ich ew daz ſage
Der rihter des phlage
Daz er zu der hochz(ei)t ie
Dem wolk einen gevangen lie
In der zeit ainer gevangen waz
Der waz genant barrabas
Do ſi ſich alle geſamten ſus
Da ſprach zu in pylatus
Velhechen ſol ich ew lan
Iheſum oder baraban
Wanne er weſt wol an der zeiht
Daz chriſt verraten waz durch neit
Vnd do pylat an dem gerihte ſaz
Sein weip enpot im ſo daz
Er ſcholt niht vber den rechten man
Chain gericht ſich nemen an
Wanne ich han heut vil durch in
In dem ſlafe erliten mit in
Der iuden fürſten rieten dar
Gemainchleichen der iuden ſchar
Dem wolk zu piten vmbe barraban
Vnd iheſum zu tôten lan
Des antwu*rt in da pylatus
Der iuden rihter vnd ſprach alſus
Welken ſol man ew nû lan

[1]) Sic, verschrieben.

Digitized by Google

Sí ſprachen alle barraban
Da ſprach pılatus aber ſa

II. b.

Waz ſchol ıch tuen danne mıt chrıfte dan
Nu horet mít gemaínem ſchalle
Man ſchol ín chrevzzen ſprachen alle
Der rıchter ſprach awer ſan
Sag mír waz hat er vbles getan
Do rvefftens míchles m(er)
Man ſchol ín chreuzzen ſer
Pylatus ſprach aber mere
Waz ıſt ewer rat vnd lere
Sí ſprachen daz ıſt vnſer wılle gar
Tôten[1]) ín vnd tue ín von dem leben gar
Alſo ſprach deſ wolkes ſchar
Er hiez waſſer tragen dar
Vnd twuege ſeín hende do
Vor den ſuden und ſprach alſo
Ich wíl vnſchuldık beſtan
An dem pluet dıtz vnſchuldıgen man
Da rieffen vrowen vnd mane
Mít gemayem ſchalle
Seín plůet ge auf unſ alle
Vnd her nach auf vnſerew kínt
Sí waren gar alle an witzzen plínt
Pylatus dem wolk ſan
Ledıchleíchen barraban
Vnd gab ín gegaíſelten íheſum chrıſt
Daz ſí ín chreutzen an der vrıſt
Díe rıttere du da des rıchtere
Vnd ander ſeín dıenere
Fůrten chrıſt ín díe ſchrammen dar
Sích ſamten vmbe ın deſ wolkes ſchar
Sı zugen ím ſeín gewant
Vnd legten ím an phelle ſazehant
Sı ſatzen ím mít grôzzem hon•

[1]) en durch untergesetzte punkte getilgt.

Digitized by Google

Auf ſeín haup eín durneín chron•
Sı kníten gen ím níder
Daz tatens ím zeſpot wíder
Sı ſprachen gegrûzzet nû [1]) wız
Der ſuden kunch du pız
Sı ſpíer'zen ın an vnerchant
Vnd mít eínem ror zuhant
Sı zeſlugen ſeın haupt
Alſo ward er betaupt
Nach dem geſpot zuhant
Zuegen ſí ím ab ſeín gewant
Vnd legten an [2]) wıder ſeín gewant an
Vnd fürten ín zu der marter ſan
Do daz alles geschach
In waz austermaſſen gach
Daz ſí ím teten den tôt

III. a. [3])

. . . . . grabe dar
. . . . . groz(zíu) ſchar
. . . . ſchach . . . ích ſage
. . . . dem (ſelben) tage
. . . . . bethanía
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . nû eín ezzen da
. . . . . .
. . . . . vorwar
. . . . . ín der ſchar
. . . . . a .
. . . . . ſalben da
. . . . . ſûzze gar
. . . . . ır (har)
. . . . . (ge)ſchach

[1]) nû übergeschrieben, darunter ein durchstrichenes n.
[2]) Durchstrichen und unterpunktiert.
[3]) Bietet nur die endstücke der natürlich ungleich langen verszeilen.

Digitized by Google

. . . . . ſalbe ſmach
. . . . . aíner zuhant
. . . . . ſo genant
. . . . . eben
. . . . (n)ıht gegeben
. . . . . r war
. . . t phennīgne gar
. . . n da nach
. . . . . vmbe sprach
. . . . . zu
. . . t vnd fru
. . . . . ſe
. . . . . ltnûſſe
. . . . en nam war
. . . trueg man dar
. . . . . .
. . . . . en marıa
. . . . . et ſí wol
. . . . . ben ſol
. . . . . vr war
. . . . . en ſchar
. . . . . allezeſt́h híe
. . . . . n lie
. . . . . t daz
. . . . . t waz
. . . . . (n) íſt
. . . . . (ſ)u chríſt
. . . . . en
. . . az an ge (. . . .
ſchehen

III. b.

Lazarum (den) ſelben man
Den chr(iſt e) von dem tôt hiez erſtan
Da von der gr°ozzen menge ſchar
. . . . . gedahte ín ze toten gar
. . . . . den ſelben man
. . . . . dan
. . . . . .

Digitized by Google

Sie glaubten alle an ihesum christ
Alf do daz geschach
An dem nechsten tage dar nach
. . . . . vernam daz
Daz . . . . zeit chomen waz
Iheſus vor war da chom
Hinz zu iherosolimam
Seiner chvnft begvndens gaumen
Vnd namen palm von den pawmen
Vnd giēgen im enkengen sa
Vnd sprachen alle osanna
In dem namen gotes verwar
Chūinch israhelischew schar
Einen esel da vant ihesus christ
Do saz er auf an der vrist
Alf die schrieft von im vergieht
Er sprach christenhait furht dich nicht
Sich dein kunich chomen ist
Auf dem esel zu diser vrist
Sein sunger dier geschith
Erchanten sein des ersten niht
Auer do man iheſum eret
Ir gedanch si da leret
Daz si betahten daz also
Von im stuend geschriben do
Da gabe offenbar vrchunde
Daz welk[1]) an der stunde
Daz man sach mit im gan
Do er lazarum von dem tot hiez erstan
Dar vmbe do chom im enkeng[1])
Daz wolk auf den wegen
Wanne daz wolk wol vernam
Daz daſ zaichem[1]) von im chom
Do daz die gleysner sahen
Vnder in si do versahen
Ir seht daz wier niht
[2]) Schaffen alf ir selben gieht

[1]) Sic, verschrieben.
[2]) Zwei löcher im pergament, aber schon vor der niederschrift vorhanden.

Digitized by Google

Seht wo ím díe maíſteu ſchar
Alle nach volget gar
IV. a. [1])
Die gemainſchaft het ez vernomen
Der viel manger dar waz chomen
Zu der hochzeít dí dez heten wan
Síe wolten íheſum . . . .
Sı . . . zu ſand phílíp . . .
. . . . gahte . . . . . .
. . . . paten ın vnd beg . . den . .
Herre wıer wolten íheſum ſehen
Philíppus gıe an der ſtund
Vnd tet ız den andern chvnt
Do ſagten ſí do íheſu chríſt
Des antwûrt ín er an der vríſt
Seín rede er ſuſt ane víe
Vnd ſprach dıe zeít íſt nû híe
Daz man ere deſ menſchen ſun
Vor war ích ew daz chunt tue [2]) tven
Ich ſag ew allen daz fûrwar
Vnd vellet níht ín díe erde gar
Eín chron• daz da líege
Vnd der dem tode angeſíge
So wízzet daz alle gemaín
Daz chron• bleíbet ín der alaín [2]) erde
alaín
Vnd nímt ez aber des tôdes ſucht
So prínget ez víl grôzzíu fruht
Wer ſeín ſelbe [2]) ſele líebet híe
fûrwar der verleuſt díe
Swer aber ſeín ſele haſſet gar
In díſer werlt daz wíſſet vorwar
Der hat ſer huet gegeben
Hín ín dem ewígen leben

---

[1]) Etwas mehr als die hälfte des blattes ist erhalten, so dasz die spalten III. b. und IV. a. ganz, III. a. und IV. b. in schmalen streifen vorliegen. Doch ist das blatt oben, wo es im einband umgebogen war, dann in dem schmalen schriftstreifen noch an mehreren stellen stark beschädigt. Die schrift ist viel nachlässiger als auf dem ersten blatte.

[2]) Durchstrichen und unterpunktiert.

Digitized by Google

Iheſus aber da ſprach
Der mîer dîent der vol mîr nach
Wanne vorwar wo ich pîn
Da mûz er auch meîn dîener ſeîn
Swer mîr dîent daz wiſſet mer
Dem geît meîn vater dar vmbe
ere
Meîn ſele nû wetrûbet îſt
Daz ſprîch ich an diſer vrîſt
Lîeber vater von hîemel meîn
Er laze mich von meîner
grôzzen peîn
Daz îſt meînes herzen gîer

IV. b.

An diſer (weil) v . . . .
(Nûn ere du) de . . . . . .
In der . . . . cho . . . . . .
. . . n . . . vnd . . . . .
. . . . . chan . . . . .
. . . . . er . . . . . .
Zuh . . . . als . . . . .
Daz will dîe . . . . . .
Daz îſt gewe . . . . .
Eîn grozzer . . . . . .
Etteleîch ſpr . . . . .
Gotes engel ha . . . . .
Dez antwûr . . . . . .
Er ſprach diſer
Iſt (nû) chom . . . . .
her
Wann . . . . . .
Wizzet daſ . . . . . .
Daz geriht . . . . .
Vnd diſer we . . . .
Wîrt nû hî . . . . . .
Vnd wenne ſ(ch) . . . .
Schol geho . . . .
So daz geſch . . . .

Digitized by Google

Ich zvech ız . . . .
Daz er ſolch . . . . .
Wizzet da(z) . . . .
Daz er da . . . . . .
Welhez tôd . . . . .
Dez antwûrt . . . . . .
Wíer haben . . . . .
Von der e . . . . . .
Daz chríſt . . . . .
Vnd ſprıc . . . . .
Deſ menſ . . . . . .
Wer íſt de . . . . . .
Iheſus . . . . . .
Er ſprach . . . . . .
Eín chla . . . . . .
Get díe . . . . . .
Daz ew l . . . . . .
Wer ín d . . . . . .
Der w . . . . . .

V. a.

Dıe wíel ír habet dez líehtes ſchem
So ſchult ír gelanhafting ſeín
(An) daz líeht alle zeıt
So daz ír deſ líehtes kínt ſeıt
Alſo . . . (d)et da cheſu chríſt
Vnd (barch) ſich von ín (an der vríſt[1])
An dem . . . az tag Joh(annı)s[2])
[3]) *JN* den zeiten geſchach fur war
E daz dıe orſtren chomen dar
[4]) Iheſus west víl wol daz
Daz dıe zeıt nû chomen waz
Daz er auz díer werlt hín
Schol varen zu ſeínem ſín
Da er het gehabt líeb díe

[1]) Bug des einbandes; die schrift verwischt.
[2]) Rubrum.
[3]) Langgezogenes initial-I.
[4]) Kleineres initial-I.

Digitized by Google

Die in der w'aren wêrlt hie
Er het sev liet vnzen in die nôt
Daz in begraif der pitter tôt
Do daz ezzen do geschach
Vnd der tyuel geriet da nach
Judaz herzz alf er wolt
Daz er ihesum verchauffen solt
Vnd ihesus daz wol weste
Von erst vnd auch zelest
Daz in sein vater ihesu christ
Allez daz er het geben daz da ist
Wann er chom von im fürwar
Vnd hin wider zu im dar
Er stund von dem tische sider
Vnd leget sein gewant von im nider
Vnd nam ein leinen tuech sa
Vnd begu'rt sich allumbe gar
Ein peck mit wazzer nam er zuhant
Vnd tweg der iunger fuez allesät
Vnd trwchent inf da erf getwuk
Mit dem tuech daz er vmbe trueck
Do er chom zu sand petern dar
Peter sprach zu im vor war
Vnd vraget herre sol daz sein
Daz du mier twachest die füzze mein.
Des antwürt im chesu christ
Waz ich tuen zu diser vrist
Dez waistu niht noch wol
Du wierst hernach wizzen wol
Peter sprach nu lazze sein

V. b.

Du twehst mir nsht die füzz . . [1])
So hastu chainen tail mit . . .

[1]) Das blatt ist etwas verschnitten; tiefer unten, wo es umgebogen war, zerstört.

Digitized by Google

Do peter daz erhórt do
Zu hant ſprach er . . . . .
Herre nſht dſe fůzze
. . . . . .
Iheſus ſprach . . . . . .
Iz be . . f nıht wer getwagen ıſt
Nůr daz man ím dıe (fůzze) . . . .
So ıſt er raín dar nach
Ier ſeſt auch raíne
Vnd doch nıht alle gemaín
Do er ín twůg dſe fůzze ſſder
Vnd nam ſeín gewant wſder
Vnd da er geſaz da nach
Aber er zu ín da ſprach
Wizzet ír waz ích ew han getan
Ier haízzet mıch herre vnd maıſter
Dar an ſprechet ír vſl wol
Wann ích pín ez vervol
Vnd han ewer fůzz getwagen gar
Ewer herre vnd maſſter vor war
Alſo ſol ew nſht verſmahen
Aíner dem andern dſ fůzz twachen
Ich wſl ew daz vor war ſagen
Daz pſlde han ích ew vor getragen
Alſ ích ewe han getan gar
Alſo tuet auch ſer vor war
An dem Orſter abent Matheus[1])
[2])JN einem ſamſtag daz geſchach
Nach dem manne des morgens der
oſtern ſach
Iz chom vnd wolde gen
Marıa magdalen
So w[3]) Vnd dſe andern marıa
Sı wolten daz grabe ſehen da
In der ſelben zeıt vor war
Er pſebent dıe erde gar
Worſne der gotes engel ſſder

[1]) Rubrum.
[2]) Langgestrecktes initial-I.
[3]) Durchstrichen uud interpunktiert.

Digitized by Google

Chom her nider[1]) von hiemel nider
Vnd gie zu dem grabe so
Vnd chert den stain vmbe do
Er sazz nider auf den stain
Sein amplik so lieth[2]) erschain
Sein amplik[3])
Sein gewant nach ma . . . an vleiz
Waz also sam der sne weiz

VI. a.

[4]). . . . . n seiner vart dar
. . . . (wacht) da der hueter schar
. . . . wurden alle (geleich)
. . . . . (pleich)
. . . der engel zu den vrawen
. . . . . waren durch schawen
. . . . . (der hie) lag
Mit freuden zu in sprach
. . . r schult chain fürhten haben
Er ist erstanden der da waz begrabē
(I)ch waiz wol ier suechet christ
Der da gechreuzet ist
(E)r ist erstanden alf er sach
Dar nach der engel sprach
(C)homt her vnd schauet die stat
Da vnser herre gelegen hat
Vnd get vil palde hin
Zu galylea da windet ier in
Vnd saget ez den sungern sein
Vnd schult dez petren nsht ver dagen
Vnd für ein gantzer warhait sagen
Hie endent sich die ewangelia von[5])

[1]) Durchstrichen und unterpunktiert.
[2]) Sic, verschrieben.
[3]) Sic, irrthümlich wiederholt und durchstrichen; das fehlende der zeile ausrubriciert.
[4]) Das blatt verschnitten und zerstört.
[5]) Rubrum.

Digitized by Google

der vaſten vnd Anſelmus
Vnd hefet ſich an daz leben
der heilígen ívnchwraen ſand
Eufroſyn
Got vrſprvnch aller eren
Schol mích tıchten leren
Vnd ſchol dem geben ſeínem rat
Der nie puech mer getichet hat
Got díer ſínt alle herze chunt
Wan du ſiehſt ın dez herzē grūt
Mít dıer wıl ıch erzeugen daz
Du ſch ín dem wíllen waz
Vnd wolt daz puechel machen
Von auz der welten ſachen
Daz ích ız tet durch chaínen rv̊m
Wan rûm verdıerbet alſ díe plûm
Dıe heut ıſt grv̊n vnd morgen val
Alſo ıſt rûm ein oder hal
Dıe plv̊men wırt auch durre
Alſo iſt rv̊m eín glûer
Híet got dıe chunſt gegeb'n nıht
Ez hıet verzaget meın zuuerſiht
Swaz gûtes hie geſchríben íſt
Daz [1])ſ . . . . dem ſûzzen chríſt

VI. b.

Swaz aber híe geſchríben ſeı
Waz nıht ıſt von ſchulden vreı
Da pın ıch ſelbe vil ſchuldık an
Doch nemt vergût daz ích da chan
Vnd hôrt waz ıch geſchrıben han
[2])Jch ward allaın an einem tag
Gedenchen an m . . . .[3]) nífſetat
Meín lait waz nıht zechlaín
Meın herzze von ſanſten gram

[1]) Die schrift abgerieben.
[2]) Langgestrecktes initial-I.
[3]) Loch im pergament.

Digitized by Google

Meín ſín waz manichualt
Ich waz an rehten vreuden chlat [1])
Doch ihefus criſt an der ſtunt
Trôſten mich begunt
Aín míchel trôſt ward míer getan
Den tet mír gar eín gûter man
Des leben waz wıl raín
Mít worten waz er ſam
Sein gewízzen díu waz chlar
Er waz volchomen gar
Der chom zu míer gegangen
Vnd wart von míer enphangen
Er hôrt an meínen worten wol
Daz meín herze waz laides vol
Eín pûch trueg er ín ſeíner haut
Daz waz der veter pûch genant
Dar vmbe het ích gepeten ín
Ez chunt getrôſten meínen ſín
Da ıch daz pûch gar vberſach
Mein herzze deſ von ſchulden ſach
Daz ſchoner pûch níht wer
Ich vand ein ſûzzes mer
Daz waz ſand eufroſín leben
Meín ſele begund ın vreuden ſweben
Meín hertz ward auf der ſelben ſtet
Als ız nie laíd enphanhen het
Daz pûch het gûter dinge vıl
Díe ıch níht alle ſchreíben wíl
Mein got begund mich leren
Lateín ın Davſch vercheren
Ich tíhtet auf derſelben ſtet
Alſ ez díu ſchrift begríffen het
Welt ır nû wunder hôeren ſagen
So ſchult ır alle ſtille dagen
Ich wíl des gût getrawen
Daz man kínt | vnde vrawen
Mûzzen des von ſchulden ſehen
Sûzzer dínk wûrd nie geſehen

[1]) Sic, verschrieben.

Digitized by Google

Wezt alle zehoren nu berait
. . . . . .

VII. a. [1])

Behûte dich vor aller nôt
Da mit ſchied er von ſer
Vnd tail ſein gnad mit dier [2])
Mit lôbe vnd mit gebet
Daz er got von himel tet
*D*a gedaht deu ſûzzeu magt
In ſer herze vnuerzaget
Vleûh ich zu kloſter vrawen
So mag ich nicht getrawen
Daz ich ſicherleichen
Pei in mûg entwiechen
Meineſ vater zorn*
Alſ ich wird nû verlorn*
Wan auf der ſelben vriſt
Alſ er nû chomen iſt
Vnd mich niht vunden hat
So haizzet [3]) er auf der ſtat
Mich ſuechen mit gewalt
Mit poten manichvalt
Durch meinen broutigan
Den ich gevlohen han
Vnd daz ſi daz betrahtet het
Da legt ſi an der ſelben ſtet
An ſich ein knappen [4]) gewant
. Daz ſi verhôln vant
Fûnf hundert ſchillinge
Guldeiner phenninge
In ein tuech ſi pant
. . . . . .

[1]) Von dem blatte sind ein gröszeres und ein kleineres stück erhalten; da gröszere umfasst etwas mehr als ein viertel von dem oberen ende; da kleinere, vom linkseitigen unteren rande enthält nur wenige verse.
[2]) Vers 570 und 571 sind irrthümlich umgestellt.
[3]) Geschrieben ist „harzzet".
[4]) Ligatur pp.

Digitized by Google

. . . . . .
. . . . . mer
Wa der apt were
Vnd ſprach hínz ím ſeı er híe peı
So ſagt ím daz híe vor ſeí
Einer ſtolzer íunger herre
Vnd ſeí geríten verre
Der welle haben ſeínen rat
Eın potſchaft er zu werfen hat
Da daz der apt vernomen het

VII. b.[1])

Er gíeng auf . . . .
An dıe porten . . . . .
Díe vnerchanten . . . .
Da er den kn . . . . .
Mıt zuehten er . . . . . .
Ivncherre ſeít . . . . .
Von wanne ch . . . . .
Vnd waz be . . . . .
Daz ſprach d . . . . .
Ich pín eín ín . . . .
Auz vromden . . . .
Da han ích laı . . . . .
Die habent . . . . .
Der orden ſei . . . . .
Wird euch w . . . .
. . . wil ích íung . . .
Ew wezen v . . . .
Meín herze íſt . . . .
Dar vmbe g . . . .
Sei tag vnd . . . . .
Han ích d . . . .
Wíe ích got . . . .
Peí gueten . . . .
Wan vnſer gr . . . .
Díe gwonhe . . . .

[1]) Nur achtundzwanzig halbverse erhalten.

Digitized by Google

Ich han wille . . . .
Daz ích gol . . . .
Wıl her . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

VIII. a.

Nur die endworte der oberen 28 zeilen sind erhalten, und bieten keinen zusammenhang.

VIII. b.

Mit grozzem zorn° ſahen
Verflůeht ſeí díu ſamenūg
Daz ſprachev alt vnd ıu°ng
Wer hat ın ın daz leben
Den chlaren engel gegeben
Wer hat den gnemen chnappen
Geſtőzzen ín díe chappen
Dıſer engelíſche man
Scholt díe werlt gezíeret han
Mít danzen vnd mít ſíngen
Mít raſen vnd mít ſprıngen
Do daz der apt vernam
Daz den munich lůſtezam
Paideu vrawe vnd auch man
Taugenleichen plíkten an
Er ſprach hínz ím mít ſíten
Víl líeber ſun ích wíl dích píten
Daz du dez volgeſt míer
Daz wıl ích raten díer
Du píſt ein wolgetanez kínt
Deín antlutz alſ eín roſe prınt
Deín varbe íſt auch zelíeht
Vnd ſwere dıch ane ſíech
Der chőmt ın bo z gedanch
Sůzze íſt deín geſanch
Alſ eíner nachtıgal
Deín har íſt auch zūual

Digitized by Google

Vnd da von ſcholt du ſeín
. . . . . .
. . . . . .
Die (munich díke) ſahen
. . ſe ſeínen geprechen ſahen
Wûr war daz iſt eín wunder
Daz díſer menſch beſunder
In ſogetaner iungde
Beget ſo grôzziu tugend
Mít vaſten vnd mít wachen

IX. a.

Mit allen [1]) raínen ſachen
Nv merket (chlage) vil
Die ich nû ſagen wil
Die ier vater tet
Da er geſuecht het
Daz kínt in ſeiner chamer
Er vragt in grozzem ſamer
Sein ſelbes haus geſinde
Nach ſeínem lieben kinde
Da ſprach daz geſind mit ſwer
Herre ewer lieben tôchter
Gínge taugenleichen auz
Nehten auz díſem hauz
Da gedaht der herre auf der ſtet
Daz ſie ſer ſweher het
Hín haím zu ím genomen
Vnd wer ſelb nach ier chomen
Da ſant er hínz der ſwiger
Vor laíde viel er nider
Vnd rueft mit lauter ſtímme
Wo iſt meín ſvzzeu gímme
Wo iſt liehter morgen ſtern
Awe owe den ſech ich gern
Wa iſt meín claren ſunne
Vnd meínez herzen wunne

[1]) Die membrane und schrift im bug stark beschädigt.

Digitized by Google

Wa iſt meín ſvezzer weíngart
Wa iſt meín líep wo iſt meín zart
Wa ſínd meín augen chlar
Wa iſt meín gelbes har
Wo ſínt meín hende volgeſtalt
Wa iſt ſchonev [1]) manıkualt
Welh wolf hat mír meín lembeleín
Gezûchet ín den gúemen ſeín
Ellíu meín zuuerſíht
Iſt warden [2]) gar ennſht [2])
Zwē ſol mít [2]) gut vnd ere
Ich han nſht chínde mer
Waínet herze vnd waínet augen
Waínet offēbar vnd taugen
Waínet plutık zerhen rôt
Waínet vıl dez get euch nôt
Ich han meínen hôrt verlor'n
Der míer zutroſt waz gebor'n
Awe owe wo íſt deu ſtat
Deu meínen hôrt [3]) verporhen hat
Erde nſht verſlıke mích
Vnzen ích an ge ſíech
Dıe ıch verlor'n han
Da chom der brautí gan
Do der den ſweher ſach
Mit grôzzem laíde er hınz ím
ſprach

IX. b.

Haızzet lant zehant
Reíten umbe ín daz lant
In chlozen vnd ín walde
In alleu klôſter haízzet palde

[1]) Am rande „mein" ergänzt.
[2]) Sic.
[3]) Im pergament ein schnitt, der durch alle übrigen verse der spalte hinunter reicht. Er war jedoch schon vor der schrift vorhanden und zusammen genäht.

Digitized by Google

Reſten mit gewalt
Der rat mier wol gewalt
Da ſvech man ſei zehant
Der herre hiez vber al (in) daz (lant)
Sein knappen[1]) reſten palde
In helzze vnd auch in walde
Wart ſi geſuechet vil
Swen got verpergen wil
Der mûz verholn ſein
Sam waz daz magetein
*D*a der herre vernam daz
Daz ſein tôchter niht funden waz
Im ſelber er da zart
Daz har[2]) auz ſeiner ſwart
Mit wainen vnd mit rveffen
Mit ſauffcen vnd mit vûffen
Von ſeinem hauz er da raſt
Er wart ſein herzen laſt
Dem apt mit ſamer chlagend
Vnd ſeinem ſmerzen ſagend
Da er den apt erſach
Vil iemerleichen er da ſprach
Ho*rt wie ich verlor*n han
Eufroſinam wolgetan
Der iſt alſo geſchehen
Daz niemant chan verſehen
Wo chomen ſei mein kint
Mein herze vor laide ſwint
Nv haizzet die brûder piten
Mit andahtigen ſiten
Ob ſich got welle erparme
Vber mich vil armen
Daz ich auf diſer erede
Mein tôchter ſchauuen werde
*D*a der apt erhôrt
Die iemerleichen wort
Diu dizer herre chlaget

[1]) Ligatur pp.
[2]) Verschrieben und corrigiert.

Digitized by Google

Mit laide er hinz im ſagt
Vil lieber ſun gehabt euch wol
Ich tuen alſ ich von reht ſol
Got wil euch verſuechen
Er ſprichet an den puechen
Swer laſt und chumber treſt
In ſeinem herzen ſteit
Tret er iz mit gedulge
So dienet er mein hulde
Wann elliu ſeineu chint
Die got von herzzen mint.

X. a.

Vnd die er dort behalten wil
Die werdent hie verſuechet vil
Betrachtet wie die martere
Habent iamer vnde ſwere
Getragen willichleichen
Durch iheſum chriſt den reichen
(D)a[1]) in der apt getrôſtet het
Der herre (rait) auf derſelben ſtet
Hin wider in ſein ſtat
Den reichen chriſt er da pat
Mit wainen vnd mit vaſten
Sein herze maht niht geraſten
Vmbe ſein liebes[2]) viel liebes kint
Daz er von herzze mint
Er gab auch tegeleichen
Almůzen willichleichen
In kloſter vnde ſpital
Gab er grôzziu mal
Daz er wůrd getrôſt
Vnd von grozzem laide erloeſt
Doch ſeines herzen chlag
Wart grôzzer alle tage

[1]) Das *D* fehlt in der handschrift und das folgende *a* ist wie ei ne majuske und als versanfang roth durchstrichen.
[2]) Durchstrichen.

Digitized by Google

Er chlagt auch niht allain
Si chlat die ſtat gemain
Vnd allar maiſt der brautigan
Chlagt vmbe ſein braut wolgetan
*D*a pat aber der apt die ſamnūng
Er hiez alt vnd auch iung
Bitten alle geleich
Got von himelreich
Vmbe dizen herre der da chlagt
Vnd ſein tȏcher die ſtolzen magt
Daz die der vater geſund[1]) wund
Leben vnde geſund
Da pat ſi zehant
Ydoch ſei nieman vant
Wann allez ſer gepet
Die magt dar vmbe tet
Daz ſi got an ſer ende
Behuet an miſſewende
Sie tet auch nieman chunt
Daz ſer herze iht wurde verwnt
Ier gebet waz ſȗzze vnd wolgeſmach
Wan ez flȏz auz der minne bach
Da von wart ſie gewert
Dez ſi von herze gert
*D*ar nach in kurzer ſtunde
Reiten der herre begunde
Hinz dem kloſter da er apt
In rainem leben ſich enphabt
Do daz der apt vernam
Daz der herre lobezam
Mit ſamer vnd mit ſwer
Hinz im geriten wer
Er chom gen im gegangen

X. b.

Vnd ſprach ſeit got enphanhen
Da der herre den apt erſach

[1]) Durchstrichen und unterpunktiert.
[2]) Corrigiert.

Digitized by Google

Hínz ím mít grôzzem | la[2]) laíde er da ſprach
Her apt nû trôſtet mích
Meín leben daz wíl ích
Vor herzen laíde . . . . . [1])
Ich mach nıht (langer) . . . .
Trôſtes ward mír nıe ſo (nôt)
Meín ſendes herze ıſt nahen tô(t)
Meín ſamer vnd meín grozzíu chlag—
Wirt grôzzer alle tage
Meín wunden vrſícher ſínt
Vmbe meín víl zartes kínt
Denne an der erſten ſtûnd
Da ſích erhueb meín wûnd
*D*o daz vernam der apt
Daz ſích der herre gehapt
So gar ſemerleíchen
Er ſprach durch got den reıchen
Lat ewer waínen ſeín
Víl lıeber herre meín
Glaubt mír daz ıch ew ſag—
Wıer haben alle tage
Gemaín gepeten wleſſichleíchen
Vnd wízzet ſicherleíchen
Wer ewer tôchter verſtoln•
Got híet ız nıht verholn•
Sí hat ſich nûr ergeben
Selb ín eín raínes leben
Da ſí mít vreuden ıſt
Vnd díent da íheſu chríſt
Dez wart der herre vro
Da ſprach der apt alſo
Híe íſt eín íunger herre
Auz vremden landen verre
Der wont ín eíner chamen [2])
Dem schult ſer ewer g [3]) ſamer
Chlagen an der ſtund

[1]) Das pergament und die schrift im bug theilweise zerstört.
[2]) Sic, verschrieben.
[3]) Durchstrichen.

Digitized by Google

Er chan mit ſeinem mund
Erlôzen euch von preſten
Si paid vil luzzel weſten
Daz der munch ſein tôcher waz
Der in der zelle verholn ſaz
Do daz der herre vernomen het
Er ſprach an derſelben ſtet
Her apt nû lat mich ſehen diſen man
Vil leiht er mich getroſten chan [1])

XI. a.

Er gaht dar mit gûten witzen
Vnd viel im zû ſeinen fûzzen
Er ſprach herre mein vil ſuezzer
Ich ergieb mich in ewer gena [2]) gewalt
Da ſprach der kaiſer alſo palt
Frid noch ſven ſcholt niht haben
Ich la dier dein haup ſlahen
Vnd maht du dez niht volpringen
Dez du zû diener vrawen haſt
Der du lobeſ(t) haſt bechant
Vûr alle vrawen in dem lant
Maſt du mich pez pringen inne
Daz ſie der tûgend vnd der ſinne
Iſt alſo gentzleichen volchomen gar
So ſolt du wiezzen daz fûr war
Daz ich dier niemer wil enſweichen
Ich welle dich durch ſerenwillen reichen
Vnd ew leichen vnde geben
Die wieil ich haben mag daz leben
Iſt auer ſi ſolher zuhten frei
Alſ meiner vrawen bonet pei
Vnd andern werden vrawen vil
Fûr war ich dier daz ſagen wil
So mueſt du chiezen den tôt
Vnd von mier leiden nôt

[1]) Wegen des oben zu IX. a v. 712 erwähnten schnittes im pergament ist diese spalte nicht zu ende geschrieben, 7 zeilen sind leer.

[2]) Durchstrichen und unterpunktiert.

Digitized by Google

Vnd wil alle deín freunde ſchenden
Dar zů ſeu hahen vnde plenden
Dem erbe ıſt ewichleıch verlor*n
Da ſprach der graf wolgepor*n
Vıl lıeber fůrſt genaden vol
Ich han erſt vernomnen wol
Waz ewer maíngun ıſt
Ich ſwer eu peí dem ſůzzen chríſt
Daz míer díe ſache íſt vnnerchant
E'e ſı von ew míer wart ge[1]) erchant
Nů ſchult ıer an dízen zeíten
Vıl edel fůrſt mít míer reíten
So lazze ıch ewch díe warhaít ſehen
Daz ıer ſelber můeſtet ıehen
Daz ſı grôzzer tungde phlegt
Der kaíſer hueb ſich an den wech
Gen der purge er mít dem grauen
er da raít
Nů het dıe greuínge ſích gelaít
Wan ez waz ín díe naht verre
Doch het ſı gedíngen daz ıer herre
Dez nahtes ſcholde chomen
Eın ſeıden hemde het ſı an ſích genom̄
Dar ln ſíe an dem pette enſlíef

XI. b.

Iıer haup ſı vngepunden líe
Nů waz auch vor díe porten chomen
Der kaíſer alſ hapt ır habt vor ne nomen [2])
Vnd der tugentleıche man
Dem díe půrch waz vndertan
Er híez ſích lazzen ín díe veſt
Da wurden díe tugentleıch geſt
Von ım vıl lıepleíchen enphangen
Dar nach nıht gar vnlange

[1]) Corrigiert.
[2]) Zwei korrekturen in einem verse.

Digitized by Google

Nam er den kaiſer peí der hant
Vnd fûrt in da er gemache want
In eín palaſt wol beraten
Da peí ſtuend ein[1]) ſeín chomenaten
Da gíench vmbe ein pavmgarten[2])
Wie íz des nahtes wer ſo ſpat
Doch preufften ez díe geſte
Daz ſích der pavmen eíte
In díe venſter líezzen
Man hôrt díe vogeleín díezzen
In dem palaſt vber al
Si ſyngen vaſte ane zal
Aíner hôch der ander níder
Man ſazte dem kaíſer daz geſíder
Daz waz vol[3]) von golde wunder reich
Ez waz gemachet ſo zierleich
Daz der rede wer zevil
Nu hôret waz ích eu ſagen wil
Do der kaíſer chom geſaz
Da wolt der graíf laíſten d[4]) daz
Sam der dem chaíſer het verſehen
Er líez ín mít ſeínen augen ſehen
Díe tûgend der ſeín vrowe víelt
Níht lenger ſich der graf enhíelt
Er ſprach zû eíner maíde drat
Nu ſcholt du auf der ſelben ſtat
Vnd haíez deín vrawen zû mír chomen
So ſí díe rede hab vernomen
So ſcholt du ir ſagen ſaceſtet
Wie ſí líeg an ſerem pet
Alſo ſchul ſi zû míer gahen
Vnd der chaíſer ſchon* emphahen
Da díe rede díe varwe vernam
Sí emphíe vil grôzziu ſcham
Doch gaht ſi auz dem pette palde

[1]) Corrigiert.
[2]) Daz —en durch einen wellenstrich bezeichnet.
[3]) Corrigiert.
[4]) Corrigiert; daneben das pergament von einer rasur durchlöchert.

Digitized by Google

Iıer tugend warn manichvalde
Für den kaiſer ſi da gie
Si liez ſich nider auf ein chnie
Vnd emphie in alſo wol
Si ſprach von reht ich mich vrewen ſol
Daz ich ſo werde geſte han

XII. a.

Waz ier gepietet daz ſei getan
Vber leip vnd vber gůt
Der kaiſer wart vil hôchgemůt
Wan ſi ſo wundern ſchôn waz
Daz er dez zorn's ſein vergaz
Nů prvnner ſchôner cherzen vier
Der graf ſprach nů pringet mier
Vnd pringent vnſ dez peſten wein
Alſ . . . . . mů . . . . . [1])
Die vrawe ſch(ôn . her . trat)
Ein glaz ſi ir zegeben pat
Daz waz erhaben ſchôn mit golde
Dem kaiſer ſi daz tragen wolde
Si gieng alſ ein engel dar
Ier leip waz ſo wundern chlar
Daz man ier lobes můſte iehen
Nie het man ſchoner har geſehen
Wan ſie vngepunden gie
Da von er daz glaz emphie
Der kaiſer vnd dar auz getranch
Da paſt der graf vil vnlanch
Er nam daz glaz in die hant
Vnd warf iz der vrawen ſacehant
An daz haupt daz iz zebraſt
Si ward alleſamt naz
vn [2]) Er ſprach nů pringet vnſ wein
vnd prot
Si waz beraſt dez er gebot

[1]) Im bug die schrift fast ganz verwischt.
[2]) Corrigiert.

Digitized by Google

Sí híez dechen ſchôn der tiſche
[1]) Man truege dar prot vnd
den wíez
Daz waz durch wurzen alſo wol
Swaz man zewirtſchaft haben
ſol
Dez trueg man dar mange ſchûzel
Der graf warf ír aín an den
drûzel
Dez (ab) chom der kaiſer ſere
Der graf ſprach pringet vnſ ze
ezzen mer
Dez erlâcht díe víl chlar
Da der tiſche nam eín ende gar
Der kaiſer zû pette gıe
Der graf díe vrowen ſeín vmbvıe
Vnd legt ſích an daz pette zû ír
Dar nach begund ez zetagen ſchíer
Díe choche waren frv̊ berait
Alſ ín dez nahtes waz geſait
Sí fliezzen ſích dez ezzenſ ſcho°n
Nu ho°rt man auch der vogleín
don°
Auf ſtuend der edel kaiſer reích
Vnd der wírt víl tugenleích
Dar zû díe grefín lobezam

XII. b.

Man ſach ſeu zû der kírchen gan
In víl reicher wat
Da man nû geſungen hat
Dıe vrowe zu dem kaiſer gíe
Peí der hant ſí ín gevíe
Vnd weiſt ín auf eín grvnez graz
Der tiſche ſchon bedechet waz

[1]) Vor dem versanfange eine rasur, die das pergament durchlöchert hat (cf. oben ad v. 951).

Digitized by Google

Dem kaiſer ſi an die ſæiten ſaz
D . . . . . (ſi ane) haz[1])
Da (was grozzer vreuden) vil
Daz mer ich ew (nû chûnden) wil
*D*o der tiſche ein ende hat
Die vrawe huef ſich von der ſtat
Vnd gaht zu ſer chometnaten
Die vant ſi reich vnd wolberaten
Da want ſi chlainat manichualt
Si gaht zû dem kaiſer pald
Vnd gab im diez chlanait reich
Dez dancher ir vil tûgenleich
Er ſprach ich mûz ew lobez ſehen
Zwaz ich ie vrawen han geſehen
Deu ſchullen tugend von ew nemen
Ich wil ew offenwar verſehen
Daz ich ew immer danchen wil
Ewer tûgend iſt alſo vil
Daz ich der niht vergezzen chan
Vrlaub nam der kaiſer ſan
Mit vrauden er von im rait
Die grefinne waz ſein gelait
Si rait mit im auf die ſtrazze
Die tugent mich got verdienen lazze
Nû gebt mir vrawe ewer ſegen
Daz mich got den tack lazze leben
Daz ich ew danken mûg der eren
Ier ſchalt vrawe wider cheren
Der graf ſol mit mir reiten haim
Von im ſchied die vrawe vil rain
*D*Er chaiſer ſer begunde zeſahen
Vnd dem hauſe ſein zenahen
Der begund ez alſo trachten
Daz er zu rait in der nahten
Da die vrawe ſein enſlief
Vil palde er einer maide reif
Er ſprach ſag der lieben vrowen mein
Ob ich ier lieb mûg geſein

[1]) Die schrift im bug fast vernichtet.

Digitized by Google

Daz ſi daz erzaige mier
Vnd chom durch meinen willen ſchier
Nû gie die magt vil leiz
Si weſt wol ier vrawen weiz
Si [1]) erwacht ſei vil ſtille
Vnd ſprach vrowe hôret meinez herren
wille
Er ſprichet ob ier im lieb ſeſt
Daz erzaiget an diſer zeſt

Textreste von dem oben auf s. 132 sub 6 erwähnten abgerissenen stücke:

I.

ſch ra . . . en parch. (in)	(A)lle
reſchen ſarch. (D)a	. . . ar . . .
(ze) . . ûnt. daz er wol	hin . . t . .
el vnd erde. ſein ger	

II.

	was deinez pu
	re durch d . . . nen
bei (A)	hilf vns allen
ne . . .	Maiſter chv̊n[2]) . . . . .
	pu°rch

Textreste von dem oben s. 132 sub 5 erwähnten langen falzstreifen:

1 vater chom ze . . . .
getat. die lucifer der tẏevel dir
verirret hat. vnd gib in helfe le
2 inne geflaechten. Du piſt der ſtarke
der alle ſtriche werleſchen hat ver
floechten. nie gedanchen mohten pri

[1]) Correctur eines undeutlichen buchstaben.
[2]) Rubrum.

Digitized by Google

3 wunt.
Sunder mich nimt wunder daz . . .
4 erſach vnd gar ſtreich. dar vmbe ſich
in dir verparch manſchleichen in deinen
leibe. do werd die magt an alle (manſ . . .
5 (richten. wil) . . .
tagt. dar nach mich mein ſele iagt.
Indeſ hertzen ſüzzeichait O maria[1]) . . .
6 Du piſt worden den verzagten. der
genaden ein gedinge. vns von di
. . . . . du piſt worden . . .
7 haſt in ir rainen . . . . . .
daz er vns wider preht in menſ
chen pilde. auz imme . . . . nôt . . .
8 mit hazze rechen ſeinen zorn. alſ
wier verdienen. So wer alle die werlt
verlorn. er . . . . uns ſein hulde zû . . .

[1]) Rubrum.

Digitized by Google

7.

Dodatky k vypsání starších chrudimských rodin erbovních a patricijských.

Podává **Antonín Rybička.** Předloženo ve schůzi dne 14. října 1889.

Ve zprávách o zasedání kr. české společnosti nauk r. 1883. podali jsme u veřejnost širší vypsání rodin erbovních a patricijských, v městě Chrudimi v XVI. a XVII. století usedlých. Vyhledavše od té doby rozličná, k věci té se vztahující dosaváde neznámá dáta, sdělujeme je tuto doplňkem a tytýž oprávkou k vypsání onomu s velectěným čtenářstvem.

Francové z Liblic. str. 9.

Rodinu tuto sluší počítati k nejstarším chrudimským rodinám patricijským, jejížto členové vynikali zámožností a někteří z nich proslavili se tolikéž nevšední vzdělaností a rozšafností. Jmenovitě byl času svého nemálo zámožným *Jiří Franc z Liblic*, který nabyv r. 1522. hodnosti bakalářské na akademii Pražské, držel napotom hojné zboží pozemské a provozoval výdatné obchody při m. Chrudimi. R. 1532 mimo jiné koupil dům v městě vedle Tomana za 200 kop gr. pr. od Jana Běškovce na Nasavrcích a přichází často jako rukojmě a jednatel okolní šlechty drobné. Nevšední vzdělaností a rozšafností vynikali z rodiny té *Jan a Simeon Francové z Liblic.* Jan Franc z L. byl r. 1548. prvním J. M. C. rychtářem v m. Chrudimi a přičiňoval se úsilovně o zvelebení školy chrudimské, († 1550); Simeon Franc z L., jenž byl bakalářem svob. umění, zasazoval se podobným způsobem o vzdělání a vyzdvižení rodiště svého, († 8. břez. 1566). Známý humanista a soused chrudimský *M. Martin Faberius Rakovnický**) oslavil památku obou těchto mužů vzácných latinskými epitafiemi, nazývaje je „*viros amplos et praestantes*, — *matura aetate et rerum usu claros*“; — „*cives et senatores de patria sua optime meritos.*“

*) Viz zprávy o zasedání kr. učené společnosti české r. 1886.

Digitized by Google

Šebestiánové z Častolovic. str. 20.

K tomu, co jsme o této starožitné, dosaváde kvetoucí erbovní rodině české v dotčeném sepsání u veřejnost podali, dodáváme toto: V druhé čtvrti století XVII. v oné osudné a trapné době, kdež vlast naše česká rovněž jak soldateskou císařskou tak i loupežnými houfy švédskými byla pustošena, žil v Chrudimi člen nebo příbuzný rodiny té *Jan Šebestianides*, jenž v letech 1630. držel tam grunty šosovní a seděl v tamní radě obecní. Když se r. 1634 švédský lid nepřátelský krajiny chrudimské zmocnil a tehdáž městu Chrudimi velikou kontribuci a výpalné uložil: že nemohlo vše, zač žádáno, býti ihned vyplněno, odvedli Švédové několik chrudimských a okolních sousedů co rukojmě s sebou a vězili je po drahně let v rozličných pevnostech zahraničných. Mezi rukojměmi těmi byl i nadepsaný Jan Šebestianides, který r. 1637. již přes dvě léta držán byl ve vězení v Lamberku v Němcích. K písemné žádosti jeho císařský rychtář a páni chrudimští dne 2. aprilis 1637. odpustili mu všechny zasezelé berně starší i nové a též z dvoru jeho, na předměstí Kateřinském ležícího, ulevili mu peněz purkrechtních, aby on i budoucí jeho ročně jen 15 gr. platili. Když pak Jan Šebestianides r. 1642 ještě pořád ve vazbě Švédské pozůstával a r. 1641 i jeho dům chrudimský vyhořel, titéž páni Dorotě manželce jeho, aby dům zpuštěný mohla přikrýti dáti, z peněz, které měla sirotkům Roubalovským sumou 184 kop gr. zaplatiti, sumu 64 kop gr. ulevili.

Z potomků Daniele Šebestianiho z Č.*) (st. 21.) připomínáme ještě tyto: V druhé polovici století XVII. přichází mezi sousedy chrud. *Jan Hendrich Š. z Č.* Týž vzdělav se důkladně v umění literním, byl delší čas rektorem školy chrudimské, a tamtéž písařem radním; posléze seděl i v radě tamní; byl jmenovitě také činným v zřízené komisi, k zjištění divotvornosti chrudimského obrazu Salvatorského (r. 1675.) Ku konci století XVII. narodil se v Chrudimi *Eugen Š. z Č.*, který vstoupiv r. 1701 do řádu piaristského, oddal se bedlivě studiím matematickým a hvězdářským, a zdělal rozličná pojednání učená a také kalendář (*ephemerides*), jenž 2kráte byl vytištěn.

Týž byl 12 let rektorem koleje Benešovské, na to drahně let zpovědníkem hraběte Trautmannsdorfa na Jemništi a zemřel u vysokém stáří v Benešově 27. břez. 1762.

---

*) Daniel Šebestiani z Č. † 28. pros. r 1655 a nikoliv jak str. 20. přivedeno r. 1612. omylem.

Digitized by Google

Času toho žil také *P. Felix Š. z Č.*, jenž byl 1760—1780 farářem na Žumberce u Chrudimi a tamtéž pochován jest.

Alois Š. z C. (str. 22.), který r. 1810. vymohl sobě obnovení šlechtictví a erbu rodinného, zůstavil syna *Jana Šebastianího z Č.* Tento byl správcem komorní výplatny a slouživ výše 40 let vyznamenán jest zlatým penízem záslužným. Zůstaviltě dva syny: *Aloise* a *Františka*, kteří oba oddali se službě státní. *Alois* byl kasírem při pokladně fondů světských (weltliche Stiftungsfondshauptcassa), *František* pak krajským kasírem, a slouživ výše 30 let zůstavil syny *Gorgona* a *Františka*, z nichž onen jest v službě stavovské na panstvích Strakovských, tento officialem při zemské půjčovně (1877.).

K erbovním rodinám chrudimským v dotčených zprávách zasedacích z r. 1883 vyčteným, dodáváme ještě *dvě* rodiny, kterým se však teprv v století XVII. dostalo erbu a titule. Avšak nadání ta nevyšla z dvorské kanceláře české, nýbrž propůjčena byla toliko skrze některého, nám neznámého falckraběte (comite palatino). Rodiny tyto jsou: *Krišpinové ze Strádova a Pecoldové.*

Krišpinové ze Strádova kvetli v m. Chrudimi v století XVII. a XVIII. sedajíce v předních úřadech obecních a držíce domy a jiné zboží šosovní tamtéž. První, jenž se z rodiny té v Chrudimi připomíná, jest *Václav Krišpin*, rodič Přeloučský, kterýž, jsa muž nemálo, vzdělaný, okolo r. 1630. a násl. byl správcem školy chrudimské a také písařem čili syndíkem radním. Jakožto písař městský počínal sobě *Václav Krišpín* rázně a obezřele, založil několik nových kněh městských a register obecních, a nabyv i gruntů šosovních při m. Chrudimi, vzat jest do rady obecní (1633); r. 1636. zvolen jest za primasa a r. 1638. jmenován císařským rychtářem. Kdy však nadán byl erbem a titulem, nevíme udati.

V druhé polovici osudného a strastiplného století XVII. připomíná se z rodiny té *Samuel Řehoř K. z St.*, který byl r. 1634. písařem radním delší čas; na to byl vzat do rady obecní a spravoval nějaký čas i úřad primatorský; r. 1667. přidán jest k výpomoci čili za adjunkta tehdejšímu císařskému rychtáři a r. 1680. povolán sám k hodnosti této.*) Ku konci století XVII. byl delší čas *Václav K. z St.* starším obecním a konšelem a posléze r. 1695. vložen naň i úřad

*) *Připom.* V Pouchobradském kostelíku sv. Trojice u Chrudimi pochován jest mládenec *Samuel Antonín Řehoř Krišpin ze Strádova*, jak ukazuje tamní náhrobní kámen s lat. otřelým nápisem a erbem, jakés zvíře předníma nohama vzhůru spjaté v sobě obsahujícím, kterýž mládenecbyl snad syn nebo potomek nadepsaného Samuele Řehoře Krispina ze Strádova.

Digitized by Google

J. M. C. rychtáře. Po celé téměř následující století XVIII. drželi členové rodiny této grunty šosovní při m. Chrudimi a seděli v radě obecní tamtéž; jmenovitě r. 1724. byl *Frant. Josef K. z St.* konšelem a r. 1727. J. M. C. rychtářem; r. 1739. byl *Václav Karel K. z St.* rychtářem městským a na to r. 1753—1764 konšelem. Taktéž seděl v radě městské od r. 1772—1780 *Václav K. z St.*, jenž jest poslední nám známý člen rodiny této.

Pecoldové. Rodina tato kvetla v XVII. a XVIII. století v Chrudimi, Mýtě Vys. a Litomyšli. První, jenž z rodiny té nabyl erbu, byl *Adam Josef Pecold*, jenž se oddal vyšším studiím, vstoupil pak do stavu kněžského a byl missionářem i správcem duchovním v rozličných místech a povýšen jest konečně r. 1685 na hodnost děkana v Chrudimi a vikáře polovice kraje toho. Týž byl muž horlivý a podnikavý, vymohl sobě od neznámého nám falckraběte povolení, aby mohl užívati erbu zvláštního.*) V Chrudimi vystavěl kostelík ku poctivosti sv. Jána Kř. (za časů cís. Josefa II. zrušený), jakož i děkanství nynější, kdež nad vchodem až podnes se spatřuje erb pecoldovský. Děkan Pecold zemřel v Chrudimi r. 1715, jehož příbuzní drželi pak tamtéž grunty šosovní i rozličné úřady obecní ještě ku konci minulého století. Pečeť s erbem nadepsaným, již užíval děkan Pecold a jeho příbuzní, chovali jsme u sebe jako rodinnou památku po děkanu jmenovaném, ježto praneteří jeho byla mateřská babička naše, paní Kateřina Schreibergrová roz. Kaučovna.

Ku konci připomínáme toliko ještě, že na začátku minulého XVIII. století, kdež staré erbovní rodiny chrudimské téměř veskrz byly již zanikly, největší usedlosti (forberky) a dvory na Novém Městě a na předměstích Kateřinském a Janském v Chrudimi byly v držení osob z vyšší šlechty domácí: hrabat z Schönfeldu, Glonebachů, Millesimo, svob. p. Schmidlů, Kustošů, Talacků, Bubnů, Bechyňů, Licků, rytířů Korů, Stráníků, Kaučů a j. v.*) Šlechta tato tehdáž nemálo působila

*) *Připom.* Erb ten vypisuje se takto: Štít vykrojený, v němž se spatřuje pták pelikán své přirozené barvy, k pravé straně obrácený, an tré ptáčat krví z prsou mu vynikající krmí, a nad štítem helm turn. nad nímž bohyně Fortuna se vznáší.

**) *Připom.* Tak ku př. držel hrabě Ferd. z Schönfeldů na Šeři dvory v Putrkasích a Majovský (s 204 korci výsevku), baron Schmidl dvůr na Kateř. předměstí (s 204 korci), sv. p. Kustoš a po něm hraběnka Millesimo dvůr nyní Wiesnerovský (s 261 korci).

Digitized by Google

na kulturní vzdělání m. Chrudimě. Stavěla znovu pobořené před tím budovy domovní, vzdělávala opuštěné zahrady, sady a role (mezi nimiž vynikal předkem dvůr Millesimovský — někdy Neuperovský nyní Wiesnerovský zvláštní rozsáhlostí a nádherou), přispívala k ozdobení chrámu děkanského a klášterního i sochám na náměstí tehdáž stavěným;*) učinila rozličná nábožná dobročinná nadání a jinak ještě přičiňovala se o vyzdvižení a vzdělání znuzené před tím obce Chrudimské. Avšak v prodlení století toho vymizely z města a předměstí chrudimských i panské a rytířské rodiny tyto takřka na dobro a dvory i usedlosti jejich přešly v držení soukromých osob domácích aneb z okolí tam přibylých.

*) Na sochách svatých na tak zvaném parapetu před chrámem děkanským a před klášterem kapucínským spatřovaly se znaky a erby rodin panských a rytířských, na jejichž groš sochy času toho byly zřízeny.

Digitized by Google

8.

Petr Lambeck a Balbínova Epitome.

Sděluje F. Menčík.

(Předloženo ve schůzi dne 28. října 1889).

Jak velice r. 1674. prospěla Balbínovi censura učeného Petra Lambecka, bibliothekáře Leopolda I., jest všeobecně známo, pročež tuto jen některé podrobnější sdělujeme zprávy, jimiž přátelství jejich poněkud lépe objasněno býti má.

Kdy se Balbín poprvé s Lambeckem seznámil, říci určitě nemůžeme. V dopise svém ze dne 6. srpna 1674 praví Balbín pouze tolik: cum ante annos aliquot inspiciendae bibliothecae facultatem offerres; i klade se první návštěva ve Vídni někdy do r. 1662. nebo 1663., kdy sbíral rozličné zprávy po kollejích jesuitských k dějinám řádu, jež měl sepsati. Avšak z audienčního protokollu, do něhož Lambeck zapisoval nejen své zprávy k císaři, nýbrž mnohdy také, kdy nějaká osoba znamenitější knihovnu navštívila, možno asi domýšleti se, že Balbín teprve roku 1668. navštívil Vídeň, při kterézto příležitosti s Lambeckem se sice seznámil, ale tak povrchně, že ten sobě ani jména jeho nezapamatoval. Stojít v protokolle (rukopis c. k. dvorní knihovny 8011.) na listu 61. celkem toto:

16. Octobris. Der Behmische Pater, dem gegeben catalogum historiarum Bohemiae pro *altero Patre, qui scripsit vitam Arnesti.*

18. Octobris. *Die beiden Patres,* welche mir von dem Herrn Burggrafen von Martinitz recommendiret worden ...

Patrno, že v říjnu navštívili dva jesuité z Čech Lambecka; konstrukce věty *altero Patri* pak jedině připouští Balbína, který před tím r. 1664. vydal život arcibiskupa Arnošta z Pardubic, a ve Vídni tuším po historických pramenech pátral.

Blíže asi oba muži se neseznámili; alespoň mezi dopisy Lambeckovými z doby této nenacházíme žádných listů Balbínových. Také v protokolle zmíněném naskytuje se jméno Balbínovo jen v květnu

Digitized by Google

1670., a nemůžeme se nikterak domysliti, v čem záležela rozmluva císařova o Balbínovi. Když pak příhoda s „Epitomí" zdála se již pro Balbína býti dosti nebezpečnou, nalezl pronásledovaný spisovatel cestu k srdci učeného muže, který v pravdě tu okázal celou svoji neohroženost. Již až k císaři Leopoldovi I. dostali se protivníci Balbínovi a podali seznam výroků, které byly nejen podezřelými ano rouhavými, obsahujíce zločin uražení Veličenstva, načež očekávali tím spíše, že bude spis odsouzen, čím větší zločiny mu byly za vinu kladeny. Avšak císař Leopold, jenž v podobných věcech vždy radu bral s milým svým knihovníkem Lambeckem[1]) a jinak velmi rád poučoval se zvláště u věcech historických a uměleckých, obrátil se i tentokráte na svého rádce a k tomu historiografa, a zároveň mu odeslal Balbínovu Epitomi i s poznámkami připojenými, aby o ni zprávu podal. První zmínka o Balbínovi stala se potom v audienci, jež byla dne 20. dubna 1674. po sedmé hodině ráno[2]). Prvním a skoro hlavním předmětem byla záležitost Balbínova. Císař kázal sobě předložiti rukopis s poznámkami, a i bez poznámek a nejspíše již tehdy projednávány blíže některé hlavnější výtky, což tím spíše pravdě se podobá, ponévadž bylo málo předmětů, o nichž se jednalo, a audience přece až do půl deváté trvala. Podruhé připomenuta věc opět ve slyšení, které měl u císaře Lambeck dne 17. června,[3]) a bezpochyby již tehdy podána byla refutace všech dvacíti čtyř článků, které Lambeckovi povědomý anonymus sestavil.

Potom zase až dne 4. září jednalo se o Balbínovi, a Lambeck asi oznámil krátce císaři, co o celé věci soudí.[4]) Brzy pak odjel císař z Vídně, a tak Lambeck nabyl času, že mohl důvody ve prospěch díla onoho lépe promysliti a napsati. Všeobecně se vědělo, že úplné rozhodnutí celého sporu závisí od Lambecka, a proto ještě v poslední chvíli jej chtěli přátelé Balbínovi nakloniti, aby o spise zdrcující kritiky nepronášel. Nejprvé nejvyšší komoří hr. Lamberg ke prosbě Balbínově mu dopsal, a i hrabě Kinský ještě dne 16. září mu odeslal

[1]) Th. Karajan: K. Leopold I. und Peter Lambeck v: Almanach der k. Akademie der Wissenschaften. 1868. 101—156.

8011 f. 247. Anno 1674. die 20. Aprilis.

[2]) Zu zeigen die Historiam Boleslaviensem cum notis, welche mir durch den Herrn obristen Cämerer zugestellt worden ad censuram. Item das Exemplar absque notis, welche ich von Ihrer Majestät empfangen.

[3]) l. c. 248. 1) Zu gedenken der Censur deren Annotationum anonymi in epitomen historicam rerum bohemicarum R. P. Bohuslai Balbini S. J.

[4]) 4. Septemb. Mündliche Relation wegen des P. Balbini Historia Boleslaviensis sive Epitomen cum anonymi animadversionibus.

Digitized by Google

přepis činěných výtek, a tuším i v knihovně ho navštívil. A Lambeck již dne 19. září sestavil odpověď a obranu Balbínovu, a tím větších protivenství dalších jej zbavil.

Jemu bylo známo, kdo vlastně proti Balbínovi vystoupil, ač toho nikde nesděluje, a právě to bylo příčinou, že přímo naň neútočil, nýbrž nepřímo ústy Balbínovými mluvě vytknul zásady hlavní, dle nichž spisy dějepisné se mají posuzovati. Vyčetl-li ve zmíněné refutaci udavačovi nevědomost, pochválil tuto opět namáhavou práci Balbínovu, za niž u potomstva věčné chvály dosáhne. Téhož ještě dne poslal Lambeck posudek, jejž vypracoval, hraběti Kinskému; věděl, že hrabě co nejdříve Balbína potěší, a proto též nabídl se ke službám, chtěje vymoci pro Balbína u císaře, aby mu směl historické prameny zapůjčiti k dalším pracem. Jiný přepis tuším poslán byl císaři; neboť hned poručil zpovědníku svému P. Filipu Millerovi, aby P. Avancinovi uložil, aby spis Balbínův byl propuštěn a vytištěn.

Ještě však bylo pro Balbína vymoci, aby přeložen byl z Opavy do Prahy, aby tu nad tiskem spisu svého mohl bdíti, a aby snad mocní nepřátelé to nepřekazili. Zdá se, že i tehdy byl Lambeck toho pamětliv, když císaři dne 14. prosince 1674. podával zprávu o záležitosti Balbínově.

Jak byl Lambeck přislíbil, podporoval Balbína tím, že mu potřebné spisy občas zapůjčoval. Tolik se alespoň dovídáme z dopisu ze dne 4. července 1675., jejž dne 30. července Lambeckovi v knihovně odevzdal od Balbína P. Jan Tanner, jenž s soudruhem svým P. Fröhlichem do Vídně přijel. A Lambeck poznav Tannera blíže a jeho zálibu v literatuře tak i jemu se naklonil, že mu dne 10. září, když podruhé knihovnu navštívil, všecky knihy české, tištěné i psané ukázal, ano i pět jich domů půjčil.[1])

Ještě za svého pobytu v Opavě zásluhy Lambeckovy uznávaje vřele mu Balbín poděkoval, a vděčně to uznávali ostatní přátelé. Ač ještě to stálo nějakého přičinění, přece se vyplnila touha jeho a dostal se do Prahy, kde stal se zároveň vychovatelem synovce arcibiskupa hr. Waldštejna.

Roku 1677. konečně ukončen byl tisk Epitome; i nemeškal Balbín, a hned odeslal po prokuratorovi řádu jeden výtisk Lambeckovi, jehož zásluhou se stalo, že spis přece světlo boží spatřil. Zdali přání, jež Balbín v dopise projevil, ještě Lambeck vyhověl, není nám známo, jakož i to, zdali oběma přáno bylo se uviděti a blíže

[1]) l. c. f. 253.

Digitized by Google

poznati. Neboť zemřel Lambeck r. 1680, nedlouho po vydání „Epitome".

I.

Nobilis et clarissime domine!

Donum Tuum (Catalogum librorum a Te ab anno aetatis XIX typis editorum,*) quem mihi comes Franciscus Khinsky, vetus patronus studiorum meorum, transmisit), legi diligenter miratusque sum, imo adeo exhorrui, ad tantas eruditionis opes Tua opera primum repertas, ac scriptores situ fortasse ac squalore perituros, publico litterarum bono vulgatos aut propediem evulgandos. Macte hac felicitate ac diligentia Tua! divitem esse Te ultro concedas necesse est, qui tantis et tam reconditis thesauris totam eruditorum nationem ditare et locupletare potuisti. Unum illud in Catalogi Tui fine non placuit *(sic vos non vobis)*, sed istud fortasse ad typographum pertinebit); Tu enim omnia eruditorum saecla habebis obnoxia, qui a Te lumen accendent; pulcrum enim est, ut ait ille, fateri per quem profeceris. Ego, quod hoc tempore non possum (litteras enim has meas equiti cursori ordinario committam) paucula illa, quae a me hucusque typis sunt edita, Tibi, vir clarissime, Viennam brevi transmittam, praesertim „Melissas" meas jam tertium excusas, et „Verisimilia humaniorum disciplinarum", quas annis tredecim junioribus Societatis nostrae magistris repetendo explicui. Ex quibus intelliges, si mihi facultas defuit, voluntatem certe bonas litteras in antiquum gratiae et authoritatis locum reponendi non defuisse.

Atque ecce novum in me Tuum, vir clarissime, beneficium (nam primum illud rite memini, cum ante annos aliquot inspiciendae Augustissimae bibliothecae facultatem offerres, una mecum titulos percurreres et humanissimo, quem tum notavi, genio libros rariores aperires); novum inquam beneficium in me Tuum nunciant litterae illust. et excell. comitis Lambergii (quem servet nobis Deus!), supremi cubiculo Caesaris praefecti: legisse Te videlicet ac legere infelicem illam meam historicam Epitomen. Exilii gaudio statimque illius veteris Arabum paroemiae mihi venit in mentem: indoctus non novit doctum, quia nunquam fuit doctus; doctus novit indoctum, quia olim fuit indoctus. Non quod mihi doctrinam aut adjudicem aut abjudicem, sed

*) Catalogus librorum, quos ipse composuit et in lucem edidit ab anno aetatis decimo nono usque ad quadragesimum quintum nempe ab anno 1647 usque ad annum 1673. Vindobonae. 1673. 4°.

Digitized by Google

quod hactenus (rem ipsam eloquar,) maximam ab iis mihi remor injectam sciam, qui nihil ipsi unquam egregium in litteris praesti runt, neque historiam (nisi ut Nilum canis) degustaverunt, et tam affectu impotentissimo occupati per meum latus alios petunt, sibiq imperium in litteris et litteratos concedi oportere jure officii sui c tendunt, denique id reprehendunt, quod allis historicis licuisse vi mus. Dictum sapienti satis!

Tibi, vir clarissime, vitam longissimam et quidquid e coelo b norum bonis advenire potest et solet, quantum potest atque ex ani precor. Tu litteras custodis et ab interitu vindicas scriptores p cerrimos: ipsae Te litterae custodient et facient immortalem! Digni laude virum Musa vetat mori. Vale, vir eruditissime et sub hoc s nostro eruditorum princeps, meque jam Tuum esse ac inposter fore certum habeto!

Tuus, vir clarissime et nobilissime in omne tempus paratissim servus

Bohuslaus Balbinus e S. J. sacerdos.

Clatoviae, 6. Augusti 1674.

Praenobili et clarissimo viro D. Petro Lambecio, J. U. docto S. Caes. Maj. consiliario, historiographo et bibliothecario, amico mag Wiennam.

Rukopis dvor. knihovny 9715 f. 28.

II.

Praenobilis et doctissime domine, amice obser(vande).

Misit Tui amantissimus et mihi amicissimus Balbinus noster i clusas litteras ad Te, Lambeci doctissime, dirigendas, quas recipe et virum illum Tuis favoribus porro complecti non graveris, adj vesque, ut tandem aliquando lucubrationes suas, hactenus per in diam et iniquam oppressionem moratas, publici juris facere que Omnis enim controversia, quae de earum editione mota est, deciden videtur a judicio, quod desuper S. C. M. a Te faciendum expect Id vero autor Epithomes rerum Bohemicarum tanto magis sibi spe propicium, quanto minus censor ejusdem suis notis, Tibi cras p earundem descriptionem exhibendis, ad historiae medullam ipsam p netrare, sed inanem verborum corticem tantum rodere potuit livi suo dente. Cujus talenta publico unius regni et quidem tam am regimini destinata quam vellem his minutis non occupari, quia p rumque magnarum rerum curas ii negligere solent, qui levissi

Digitized by Google

etiam animum tanto cum ferore advertunt. Quod superest, Balbinum nostrum Tibi, vir doctissime, una mecum animitus commendo ac toto triennio his curis districtum eoque magis Tui indigum repraesento. Vale et me esse crede

Tuum ad omnia.

Viennae, 15. Augusti 1674. *F. c. Khinský.*
9715 f. 30.

III.

Praenobilis et clarissime domine, amice multum observande!

Mitto Tibi, vir clarissime, notas Aristarchi in Balbini nostri Epitomen, quem in iisdem, ut alieno foro, litigare facile deprehendes. Colloquium nostrum, quod desuper die crastino in bibliotheca Caesarea institui optaveras, si per Te liceret, in perendinum libenter differrem, sin minus Tuas meis commoditatibus lubens anteponam. Significa ergo, quid horum fieri velis, ac me crede esse Tui amantissimum et Tibi ad serviendum paratissimum

F. c. Khinský.

Viennae, 16. Augusti 1674.
9715 f. 32.

IV.

Praenobilis et clarissime domine!

R. P. Balbini historiam nigro, a nescio quo sugillatam calcullo, Sua Sac. M. ante aliquot hebdomadas meo rogatu Tibi, vir doctissime, revidendam tradi jussit eo fine, ut illam cum animadversionibus in ipso autographo appositis penitus examinares, et dignum ne hoc opus praelo an supprimendum, scripto sententiam Tuam diceres. Innotuit hoc authori, qui nuper ad me haec sequentia: „Ad Lambecium, virum eruditissimum, litteras dedi eique me ac mea commendavi; eruditorum judicia minus pertimesco quam eorum, qui omnia se scire putant, quid rex in aurem reginae dixerit, quid Juno fabulata est cum Jove etc. Extremum illud peto, ut si benignam aliquam de libro meo censuram vir clarissimus Lambecius tulerit, eam S. C. M. confirmare dignetur, gratioseque jubeat librum publici juris fieri“ etc. Cum igitur audiam, Te illum accuratissime perlustrasse et pene ad calcem pervenisse, temperare mihi non possum, quin Te rogem, ut quantum labores Tui permittent censuram promoveas mentemque Tuam sine ira et studio, quorum causas procul habes, Caesari scripto

Digitized by Google

aperias, facturus rem authori mihique gratissimam, quovis officior genere compensandam.

Tibi addictissimus

J. M. comes a Lamberg

Ex Musaeo nostro, die 8. Septembris 1674.

Praenobili et clarissimo domino Lambecio, S. Caes. Majesta consiliario, historiographo et bibliothecario, amico meo observan

9715 f. 44.

V.

Sacratissime potentissimeque Imperator, Here clementissime!

„Epitomen rerum Bohemicarum seu historiam Boleslaviens R. P. Bohuslai Balbini e societate Jesu, quam S. Caes. Majestas Ves clementissime mihi commisit recognoscendam, debita diligentia et f perlegi, consideravi et ubicunque controversiosum quid occurrit, ip citatorum autorum locis, quantum fieri potuit, inspectis, accurate p pendi et examinavi. Demississime igitur nunc referro, me totum ill opus deprehendisse adeo pie, docte, prudenter et solide scriptum, tam multiplici rerum eruditarum vulgo incognitarum varietate ref tum, ut illud jure ac merito publica luce dignissimum pronunciem, summopere suadeam, ne ejus editio seu publicatio diutius differat Quamobrem et ipse multo citius illud remisissem, nisi eo jam fe integre perlecto praeter opinionem in manus meas pervenissent a nymi cujusdam scioli animadversiones, quibus idem opus improb ac damnare annititur. Postquam igitur et illas pari sinceritate candore contemplatus sum, abunde perspexi, eas omnes laborare p nicioso illo,*) parvis magnisque civitatibus communi vitio, *ignoran recti et invidia;* quod vix ulla, utut magna ac nobilis est virtus, vinc potest et supergredi. Sunt enim illae animadversiones partim ina et frivolae, partim perversae et inconvenientes, partim malignae injuriosae; ideoque R. P. Balbinus recte fecerit, si in praefatione lectorem pravas hujusmodi malevolorum censorum criminationes nerali praeoccupatione diluat**); ut exempli gratia:

1. Nemini mirum aut absurdum videri debere, si quid in i opere ad historiam ecclesiae Boleslaviensis minus pertinens occurr

*) Tacitus in principio vitae Julii Agricolae.

**) Až potud otištěna v Balbinově: Bohemia docta. Pragae. 1778. II. str. 20—

Digitized by Google

utpote cum ipso operis titulo non solum promittatur historia ecclesiae Boleslaviensis, sed et epitome rerum Bohemicarum;

2. Si forte alicubi dura aliqua aut dubia phrasis sive loquendi formula occurrat, eam secundum mentem suam in meliorem partem esse interpretandam;

3. Verba autorum citatorum a suis verbis bene esse distinguenda, ne, quod ab aliis memoriae proditum est, sibi imputetur;

4. Nihil sibi antiquius esse debita veneratione, obsequio et amore erga s. sedem Apostolicam et erga Augustissimam domum Austriacam, ideoque, si quis ulla verba sua aliter velit interpretari, et in contrarium sensum detorquere, se illa pro suis non agnoscere;

5. Goldastum et Stranskium, scriptores haereticos, a se non simpliciter ac generaliter vel citari vel refutari, sed respectu propositae materiae, ideoque propter refutationem Goldasti crimen laesae Majestatis sibi non posse objici, quippe cum ea, quae Goldastus de jure regum Bohemiae successorio et haereditario recte ac vere scripsit, ipse quam maxime probet ac tueatur;

6. Goldastum ea, quae de haereditario regni Bohemiae jure recte ac vere scripsit, non scripsisse amore erga Augustissimam domum Austriacam, sed manufestissima ipsius rei veritate coactum, aliter non potuisse scribere, licet catholicae religionis et consequenter Augustissimae domus Austriacae acerrimus fuerit hostis, ut apparet ex scelestissimis duobus libris, quos de machinationibus papalibus et de machinationibus Hispanicis inscripsit et pestiferis suis Politicis imperialibus inseruit: consulendum etiam eadem de re imprimis esse R. P. Jacobum Gretserum e societate Jesu, qui Goldasti venenata scripta variis scriptis suis strenue oppugnavit et solide confutavit;

7. Antiquam familiam Austriacam Babenbergensem non esse confundendam cum recentiori familia Austriaca Habsburgensi;

8. Cujusvis nationis historico licitum esse, res gestas suae nationis bona fide narrare, nec ea ratione aliis nationibus, quarum ob materiae connexionem simul facienda est mentio, ullam fieri injuriam, dummodo amarulentia absit et insolentia;

9. Antiqui status rerum immutatarum non fieri mentionem ex invidia et odio erga statum praesentem, sed quoniam eo obliterato historia foret imperfecta ac mutila;

10. Similiter etiam, quae de illustribus familiis memorantur, in nullius praejudicium interpretanda esse, sed cuique jura sua salva relinqui ac integra;

Digitized by Google

11. Si quis contra se velit scribere, eum ante omnia nom suum debere profiteri, ne pro clancularío et maligno calumniato haberi possit, et ut, habito conditionis vitae respectu, necessaria d fensio convenienter queat institui;

12. Refutationem non esse faciendam nudis scommatibus injuriosis maledictis, sed solidis rationibus et validis testimoniis.

His nempe aliisque ejus generis praeoccupationibus et protest tionibus omnis calumniandi occasio praecidetur, et rectae intentio conscientia pro exantlato gravissimo utilissimoque labore, si non h aevo, at certe apud posteros, meritam laudem ac gloriam perpet obtinebit. Quod superest, solitae Clementiae et Protectioni dimiss sime me commendo et debita fidelitate permaneo

S. Caes. Majestatis Vestrae

humilimus et obedientissimus servus

Petrus Lambecius.

Ex Musoleo meo, d. 19. Septembris A. 1674.

Rkps. dvor. knih. 8010: Petrus Lambecius: Litterarum autogr pharum ad imperatorem Leopoldum I. primae lineae. 57—58 (Ko cept fol. 65—66). Podlé toho odpadá pochybnosť pronesená v II. d Balbínovy „Bohemia docta" v poznámce 14.

VI.

Excellentissime, illustrissime comes et domine!

(*Hraběti F. Kinskému.*)

Ut minime dubito, quin relationis S. Caes. Majestati de R. P. B bini Epitome rerum Bohemicarum die 19. Septembris oblatae apographu in Ill. Excellentiae Tuae manus recte pervenerit, ita vehementer vo scire, an felix jam subsecutus sit eventus et innocentia victrix malignitate adversarii sui triumphaverit. Interim mitto nunc nonnull quae Ill. Excellentiae Tuae hinc discessurae coram promisi, missur cum primum fieri poterit etiam alia ejusdem generis, si praeserti non displicuisse intellexero. Quod superest, solite me commen gratiae et benignitati et cum constantia fidelissime permaneo

Ill. Exc. T. devotissimus

Petrus Lambecius.

Vindobonae sive Viennae, die 19. Octobris A. 1674. festina tissime.

Digitized by Google

P. S.

Balbinum, virum optimum et doctissimum, officiosissime saluto, et si codicibus manu scriptis Aug. bibliothecae Caesareae in illustranda historia Bohemiae aut quacunque alia ratione ipsum possim juvare, promptissimum me paratissimumque offero.

(9715) f. 52. Koncept.

VII.

Praenobilis et doctissime domine, amice multum observande!

Gratissimas Dominationis Tuae litteras 19. Septembris nuperi datas suffusa facie me accepisse fateor, quia affectum et favores D. T., quos me prius mereri oportebat, adeo liberaliter offerrent, ut per humanissimam expressionem ibidem contentam de iis me securum vivere cupiant; qua generosa praeventione Tibi me extreme obligatum esse ac omnibus reciproci operis exhibendi occasionibus oblatis, ita usurum contestor, ut Tuum affectum Te non ingrato loco collocasse intelligas. Cum praelibatis litteris D. T. una mihi allata sunt illa omnia, quibus me honorare libuit, gratissima fuisse ne T. D. dubitet, quia et ego discendi ac sciendi intemperantia laboro.

Delator praesentium Tibi fusius exprimet, quam ea grata mihi fuerint, quemadmodum et omnia illa deinceps futura sunt, quae ex hoc genere notitiarum communicare mihi placuerit; sed et apographum delationis de R. P. Balbini Epitome rerum Bohemicarum suo loco traditae ad manus meas recte pervenit, et quia ex ejusdem lectu satis comperi, Balbinum nostrum aequum rerum aestimatorem natum fuisse, non potui, quin non sincere eidem propterea congratularer. Adeo enim bene animum Antagonistae et Polypragmonis illius introspexisse videtur, ut ejusdem notas non veritatis detegendae aut falsitatis culpandae motivo appositas fuisse verissime simul et aequissime pronuntiaverit. Quosdam nempe reperiri verum est, qui se minus posse judicant, nisi diu multumque singulis, quid possint, ostendant. De effectu porro dictae relationis non aliud hactenus mihi constat, quam S. C. Maj. R. P. Millerum R. P. Avancino, per Bohemiam visitatori, suo Caesareo nomine scribere jussisse, ut ipse P. Avancinus P. Provinciali bohemico declaret, quod altissime memoratae C. Mtis. voluntas sit, ut praefati P. Balbini „rerum Bohemicarum epitome“ sine mora imprimatur ac divulgetur. Verum cum Balbinus noster medio tempore in Silesiam mandatus fuerit, et sine ipsius praesentia typus commode promoveri nequeat, et quale responsum P. provincialis dederit, mihi non constet; vereor, ne privatorum oppositiones velleitatem summi principis eludant

Digitized by Google

illique praevalendo adhuc diu multumque desiderari faciant libru illum publica luce dignissimum.

D. T. datis occasionibus communem amicum fovere, et indirec juvare non desinat, ego eundem proxime salutabo et oblata since scribam; non dubito, illum omnia gratissimo animo suscepturum debitas gratias acturum.

Quod superest, peramanter rogo, ut D. T. me Tuae persona qualitatum et meritorum sincerum esse credat aestimatorem, ideoq et esse et mansurum semper, D. T. ad serviendum paratissimum obligatum.

T. Khinský.

Dabam Clumecii, 14.. Novembris 1674.
9715 f. 61.

VIII.

Clarissime domine, Amice (si me ad Tuos admittis) integerrime!

Tua in me merita nulla obliterabit dies: Tu non modo libru historiae meae fluctibus haustum meque ipsum tristi illo sidere pe cussum et Nymphaeis tenacibus implexum in natatu et prope p reuntem ad portum et pharum Tuo testimonio promovisti, sed (quc ego maximi facio) omnem adversae partis authoritatem, dignitate indignationem prae veritatis amore contemsisti. Apparet Te saepi (ut Graeci monebant) ad veritatis aram sacrificasse et veracis histori atque ipsius historiae pectus gerere. Pauci profecto hac tempesta ita comparati sunt, imo (ut ait noster Caussinus) pauci simio aude dicere, quod sit simius; neque enim ut sidera contrarium mundo it intendunt, sed rapiuntur, quo adulatio aliaeque pestes inclinant rapiunt.

Tibi igitur, vir clarissime, historia mea vitam debet; habeb me semper Tuum; fac periculum, gratum experieris. Dum tempt interea expecto, in primo gradu gratitudinis senecians consisto et ben ficium laetus agnosco et rectissimis sensibus confiteor. Idem Tibi me nomine promittet R. P. Joannes Tanner (qui hasce litterulas tradet vir doctus et eruditus inprimis, nec minus mihi amicus. Vale, v clarissime, et vitam longissimam, dignissimam ad illustranda Tuis st diis eruditorum saecula nate!

Tuus beneficio Tuo et amore meo servus

Bohuslaus Balbinus e S. J. sacerdos.

Oppaviae, 4. Julii 1675.

Digitized by Google

Remitto historiam Platinae, quam tanto tempore non remisit, cui commendâram. Legi diligenter notas; nihil vidi, quod reprehendi posset. Mitto aliqua ex meis. Ubi historica epitome mea a typo absoluta fuerit, quam primum ad Te properabit. Quae ad manum erant, misi; plura suo tempore.

9715 f. 138.

IX.

Perillustris, generose et clarissime domine!

Domine ac patrone observandissime! Inofficiosum aut certe obliviosum me dicet clarissima Dominatio Vestra, utpote qui Vindobona discesserim et hactenus delituerim insalutata prorsus clarissima Dominatione Vestra, eidem praesertim tot obstrictus titulis, ut inde incumbens mihi obligatio infinitum constituat pene syncategorematicum. Sed veniam dabit clar. D. V. homini aliis incumbentiis magis obruto, quam onerato, in tantum tamen memori beneficiorum a clar. D. V. receptorum, ut eorum memoria me ad ipsum usque comitatura sit tumulum. In praesens officiosum me esse jubent tum festa natalitia, prae foribus jam existentia, tum anni novi subsequentis exordium. Utraque ut auspicato eveniant clar. D. V. voveo intime, imo auguror, ut eorundem annua revolutio apud clar. D. V. revolutionem constituat continuam, et quidem affluentem bonis iis omnibus, quae vel sub desiderium cl. D. V. cadere possunt. Voveo hoc ipsum intime eo animo, quo me cl. D. V. pridem devovi, bona ejusdem venia etiam postremo loco futurus in numero eorum, quos dignatur nomine suorum.

P. Balbinus in patriam revocatus ex diuturno exilio indubie jam strenue insudabit partui suo in lucem edendo. Infelicissimus historiographus! Cum partus ejus facile ad 24 passus sit censores, nullum benigniorem expertus ultimo, utpote cui soli solissimo debet author conservationem partus in extremum suppressionis periculum jam deducti. Revocatus fuit vir optimus multis obnitentibus, quos inter primus ille Balbinomastix clarissimae Dominationi Vestrae non ignotus. Revocationem ejus fideliter promovit celsissimus princeps archiepiscopus Pragensis laudabili prorsus conatu, ut instituendo suo ex fratre germano nepoti procuraret eum institutorem, qui Alexandri Magni olim praeceptorem aut superaret, aut saltem exaequaret, unicum nactus discipulum prae pluribus.

Intra quatuor hebdomadas Superis applaudentibus, conspectui Viennensium sistemus Neo-Augustam, iis dotatam animi qualitatibus,

Digitized by Google

ut de forma nec curiosus, nec censorius habeat, quod laboret, ocul
Augusta augebit gaudium applaudentium provinciarum mira fertilita
futura (id quod animitus voveo) tot principum mater, quot frat
numerat. Viennam redux ego abunde compensabo, si quid interm
officii praeter intentionem meam inofficiosus, oretenus tum contestab
clar. D. Vestrae, me esse et futurum incessanter

perillustris, generosae et clarissimae D. V.

servum et clientem integerrimu
Hennricum Grollmer.

Lintii, die 20. Decembris 1676.
9715 fol. 268.

X.

Nobilissime et clarissime domine!

Grave in me admitterem scelus, nisi quam primum vulgatu
a me „historicae epitomes" librum protinus ad Te ire sinerem su
ut ita dicam, naturalitate. Quod est, quod legitur, Tibi debet, et pr
perat ad Te, cujus nimirum docta, innocente et favente censura elu
tatus est a Chao, et lucem aspexit. Offeret eum nomine meo Ti
P. Adamus, Gerstman, provinciae nostrae ad aulam Viennensem pr
curator, cui Tu, si quae voles et vacaveris, responsum ad me dabi
Optarem enim et magno honori ducerem, vel unam lineam scripta
a Te accipere, et ut argumentum habeas, eccere! Narratur hic Praga
Te dixisse, nescio cui, in augusta vestra bibliotheca Caesarea (qua
Tu nunc eruditionis et ingenii Tui luce tantopere illustras), reper
esse duos, tresve praestantissimos codices multum ad historiam B
hemiae conficiendam valentes, quorum auxilio illustrari Bohemi
historia magnopere posset. Alte Tua haec oratio in animum meu
descendit; molior nimirum integram ex ordine Bohemiae historia
(quam enim vulgata epitome tantum est, ut vides) et in eo ope
jam facile tria millia phylirarum conscripta habeo. Potesne igitu
vir clarissime, (nisi quid arcani subsit), hac in re mihi ante ali
favere? et primum, quinam illi libri sint, et quid spei ex illis habe
possim, indicare? Potesne et illud, copiam mihi eorum facere, aut q
via pertendere possim et pervenire, quo volo, et an opem comit
de Lamberg, patroni mei perpetui, ad Caesaris graciam impetranda
implorare? Ego omni officio Tuae, vir clarissime, humanitati respo
debo, et si ad hanc felicitatem Tua ope pervenero, in meis lucubr

Digitized by Google

ticinibus ingenue fatebor, per quem profecerim nomenque Tuum, (si quid mea carmina possunt, ut ait ille) cantantes sublime ferent ad sidera cygni. Ardeo incredibili cupiditate libros illos inspiciendi, (quorum vel titulos mitti, quam primum cuperem); mihi erit curae perlectos cum mille gratiis securissime quam primum remittere. Ut autem ad me mittantur, efficiet praedictus R. P. Adamus Gerstman.

Vale, vir clarissime et eruditissime, meque Tuum esse ac fore semper nihil dubita. Sum nominis gloriaeque Tuae ac solertiae admirator et amator. Servus paratissimus

Bohuslaus Balbinus e S. J.

Pragae ad S. Clementem, 23. Junii 1677.

Rk. 9716 fol. 43.

Poznámka. Has R. P. Balbini litteras accepi A. 1677 die 28. Junii a R. P. Adamo Gerstmanno S. J., sed sine libro ad illas pertinente.

XI.

Admodum R. in Christo pater, amice plurimum colende!

Humanissimas admodum R. Paternitatis Tuae literas die 23. Junii datas per admodum R. P. Adamum Gerstmannum die 28. ejusdem mensis Junii recte accepi. Quod autem adeo tarde respondeo, non mihi imputandum est, sed illis, quorum culpa exemplar „Epitomes historiarum bohemicarum", quod mihi eodem tempore debuisset offerri, vix demum paucis abhinc diebus mihi redditum est. Nunc igitur tum pro singulari erga me affectu, quem ex ipsis litteris abundanter perspexi, tum pro adjuncto diu vexati operis exemplari simul etiam non solum admodum R. Paternitati T. maximas ago gratias, imo etiam inclyto regno Bohemiae ex animo gratulor, quod eximium ille magnae industriae partus tot et tantas difficultates tandem aliquando eluctatum publicam lucem salvum atque incolume aspexerit. Caeterum quod ad integram attinet Bohemiae historiam, lubens meritus ad eam promovendam et supplendam collaturus sum, quidquid pertinens in Augustissima bibliotheca Caesarea, notabile et hactenus ineditum latitat, admodum R. P. Tuae, quia jam publica data Epitome suo deinceps tempore sequetur, et jam magna ex parte elaborata est. Cum mihi ob varias occupationes, quibus valde ac continue obrutus sum, frequentes et prolixas litteras scribere haud vacet, utar ea in re opera et auxilio communi nostri amici d. Henrici Grollmeri, per quem commercium nostrum litterarium commodissime tutissimeque continuari poterit.

Digitized by Google

Quod superest, debito voto pro perpetua salute et incolumitate Tua finiens, permaneo admodum R. Paternitatis Tuae observantissimus

Petrus Lambecius,

S. Caes. Maj. consiliarius, historiographus et bibliothecarius.

Viennae, die 15. Augusti A. 1677.

Admodum R. in Christo patri Bohuslao Balbino, societatis Jesu sacerdoti religiosissimo et doctissimo, amico meo plurimum colendo Pragae ad S. Clementem.

9716. f. 63. Koncept.

XII.

Animadversiones anonymi ad Boh. Balbini Epitomen.

Lib. 1. Cap. X. pag. 68. lin. 5. perstringit „genium Bohemorum, qui usque ad patriae suae interitum peregrina mirantur, quin adeo Sanctos ipsos, qui eorum domi nati sunt, negligunt."

2. In notis ad C. X. lib. 1. pag. 85. majorum virtutem sic laudat: „Vnde mihi hoc loco majorum nostrorum virtutem, qui tanti regis totique Germaniae imperantis exercitum sub jugum miserint."

3°. Eodem libro Not. ad Cap. idem pag. 87. acriter castigat Goldastum: „quin haeretici virulentissimi Goldasti Bohemomastygis aut Bohemaspidis malam mentem accusem."

Deinde pag. 88.

4°. Errores illius tantos dicit, „ut non calamo notari, sed securibus possint amputari" quod ex reprehensione Goldasti scriptoris

Haec tela vibrantur in nostrates Trossulos, qui cum peregrinis linguis peregrina vitia domum referunt.

De Sanctorum neglectu quae scripsit ante 700 annos Christianus vir sanctus, haec per injuriam censor authori huic affingit.

Quis vetet verum scribere praesertim in historia? nonne etiam clades ab historicis referuntur? quid magnum est, si ex Sigeberto dicamus ante annos 800 caesum esse regem Francorum?

Goldastus hanc censuram meretur. Vide, quae adversus Goldastum scripserit Theophilus Raynaudus S. J., vir lectionis infinitae.

Digitized by Google

privati damnum publicum resultare potest, si censor ejusdem scriptoris advocatum agere velit, ejusdem errores, quos ego notavi, non errores esse, sed me lapsum fuisse, contrariae veritatis demonstratione non carpendo, sed propugnando ex historiae traditionibus docere debet.

5to Et paulo inferius de eodem, „ex hoc igitur fonte lutulento quis illimem veritatem hausturum se arbitrabitur?" Nihilominus tamen ipsius authoritate contra Austriacos utitur, quemadmodum infra patebit.

6to Lib. 3. cap. 1. pag. 101. haec habet: „Ars haec *olim fuit* malae notae principum et aularum potissima; regionem, quam suspectam habeat, ita tributis imperatoris exsurgere, ut ad extremam denique redigantur rerum inopiam, quo illis facultas, nervis incisis, adimatur nova tentandi."

7mo L. 3. cap. 2. pag. 166. „Sed hoc Slavorum fatum semper fuit eratque, ut fortissima natio, quae partem maximam Septentrionalis Europae tenebat, occultis inimicorum artibus, dum sua suosque contemnit, aliena stulte prae suis aestimat, nunquam arma uno consilio jungere potuerit, eaque ratione non modo linguam et dominationem, sed ipsam sub se terram amiserit;" NB. et nisi caveamus, (degeneres avitae virtutis et gloriae) amissura in posterum videatur.

Nihil novi est scriptoribus, aliam sententiam alicujus scriptoris adducere et probare, aliam rursus refellere; ideo postea citatur Goldastus, ut ostendatur, narrationem illam nihil praejudicare Austriacorum juribus.

Non gratis hoc loco positae sunt voces: *olim* et *fuit*. Miserrimi forent scriptores, si ea, quae scribunt de praeteritis saeculis, ab iniquo lectore putentur de praesentibus scripsisse. Censor officium historici ignorare videtur, de quo a Lipsio edoceri potest.

Haec omnia ex Spondano et Crantzio, qui eo loco citantur, descripta sunt.

Digitized by Google

8vo Lib. 3. cap. 8. pag. 208. invidiose narrat de tributo Polonorum Bohemis solvendo.

Qua ratione invidiose, cum ex authenticis et archivo regni omnia sint excerptae?

9° Cap. 9. pag. 213. hanc habet gravem censuram: „Ignavos et qui sibi non postulati, non delecti licentiam omnia censendi sumunt, quibus nihil unquam recte facias, nihil moror hoc loco; Carpendo isti (cum aliter aut nolint aut etiam non possint) famam scientiae affectant, illoque supercilio et censoria quadam in omnes potestate personam suam sustineri putant."

Nemo nominatur, cui quaeso facta est injuria? Si quis est huius improbi genii, talem censuram meretur.

10mo Notis in cap. 12. lib. 3. pag. 248. sic habet: mihi haec omnia Henrici Caesaris facta perpendenti saepius suspicio obversatur alicujus doli aut consilii, quo imperator Bohemiam (quantum posset) suis orbare ducibus et legitimorum ducum successione voluerit, nec tamen efficere potuerit morte praeventus.

An igitur reges peccare non possunt? et an non liceat historico sensum animi sui aperire?

11mo Lib. 3. cap. 13. pag. 258. sic inquit: Latet hic quiddam abditum, quod revelare nolo; et rursus post tres lineas: res est multis ignorata, quam ut dixi tractare nolo.

Si nulli res nota, cui quaes nocetur? praesertim in re tan minuta, agitur enim de quibusdan coenobiis, an semper ab eoden religioso ordine fuerint inhabitata

12° Eodem libro c. 14. p. 262. odiose Wenceslai contra Austriacos bella narrat.

Omnia, quae ibi narrantur, a verbum sunt scriptoris coaevi quem eodem in loco author citat

13mo Eodem libro cap. 15. p. 280. de electione Rudolfi Habspurgici in imperatorem: „Imperium Romanum ad Ottogarum regem misso Pragam Conrado Coloniensi archiepiscopo defertur, at

Omnes eorum temporum scrip tores tradunt, et quicunque ea de r egerunt, et proxime Speculum glo riae Austriacae Noribergae editur 1668. Cur, quod alii omnes haben huic soli ne scribat prohibetur

Digitized by Google

rex pravo consilio camerarii sui Andreae de Rziczan ac caeterorum procerum (qui ut observat Pulkava regem sibi infestum nolebant crescere) etsi Joannes Pragensis episcopus, ejusque pater Gregorius Draxicius, arcis Pragensis praefectus, suaderent, oblatam dignitatem recusavit accipere, quae recusatio omnium Ottogari fuit causa malorum. Electus est igitur Rudolphus Habspurgi comes, Austriacae domus fundator A. 1273, quamvis rege Bohemiae et Henrico Bavariae duce absentibus et contradicentibus."

14° pag. 281. Rudolfi victorias pro virili minuit, dum ait, alias ego pugnas, alias victorias haud paulo gloriosiores, si ea res ageretur, oculis subjicerem. Porro quo certior et injustior proditio, eo minor et ignobilior victoria debet censeri.

Haec non ad minuendam victoriam Rudolfi, sed ad ejus laudem faciunt, ut quisque cordatus intelliget; de eodem proelio gemina omnia habet Speculum gloriae Austriacae ac disertis verbis affirmat lib. 1. c. 12. ad A. 1278: Si proditus a suis non fuisset, sine dubio Ottogarum victoriam obtenturum fuisse.

15° Lib. 3. cap. 16. pag. 293. hanc facit reflexionem de beneficentia Rudolfi I. in Wenceslaum: „mihi tot honores, tot jura, tot provinciae in Wenceslaum Ottogari occisi filium a Rudolfo I. ni-mirum studiose accumulatae saepe suspicionem quandam NB. (quam commendare litteris non audeo), movere solent.

Si non commendatur litteris, latet, nescitur, nemini praejudicat; quem ergo defendit bonus censor? Homericum Neminem.

16. l. 3. cap. 16. pag. 298. haec de Alberto Austriaco: „Albertus Pragam ultro paucissimis comitatus, advenit," atque ut lo-

Verbis alienis et fide haec omnia recitantur, idque profitetur author.

Digitized by Google

quitur coaevus scriptor (cujus fide haec a me narrantur omnia), regis Wenceslai pedibus sese substernens subdensque se Regis gratiae veniam postulavit, Rex autem non distulit misereri, sed humi prostratum benignius elevans omnia petenti condonavit.

17mo Eodem libro et capitulo pag. 304. et 305. describit non sat modeste bellum Alberti Austriaci Imperatoris ejusque fugam.

Fuga et strages exercitus non potest nisi fuga et strages vocari; habent haec omnia citati authores. Veritas in historia non debet fucari et obfuscari.

18mo Eodem l. et c. allegat author statutum regni adversus reginam Bohemiae aliis regibus nubentem factum; at si regina nubat alteri principi, dotem suam possideat, donec ei rex Bohemiae decem millia marcarum persolvat; habitet autem extra regnum apud maritum.

Quid est, quod censor reprachendere possit, recitatur ad verbum Caroli IV. statutum, quod et typis editum in constitutionibus Carolinis. Quis vetat allegare? Censor sua authoritate? Sua, qua de causa? Nemo jure potest.

19mo Eodem libro c. 17. sub initium p. 316. in Rudolfo Austriaco, Alberti regis filio, sic scribit: „hunc regem Bohemi, quod regibus aliis Bohemiae comparatus, imbellis et in rebus gerendis enervis videretur, Kasse, id est pultem, appellabant.“

Quid, quaeso, injuriae continet de rege juvenculo, qui uno tantum anno regnavit, scribere id, quod alii scriptores tradiderunt, et ibidem citantur.

20. Et immediate post de eodem: sed „seque avidius peponibus et aliis anni fructibus ingurgitat, contracto alvi profluvio, nulla re memorabili gesta 3. Julii in castris extinguitur.“

An exempla desunt, regum ob fructus anni immodice comestos morientium; an regum mortes naturales causas non habent, et causas illas proferre crimen debet haberi? Videat eruditus lector quam se ridiculum hoc loco censor ostenderit et quam vehementi passione excaecatus ad censendum accesserit.

Digitized by Google

21mo Libro eodem et capitulo pag. 322. rex Joannes hoc tempore totus a Bohemis alienatus, Germanis in administratione Bohemiae plurimum, uti coepit, regina Elisabeth Bohemis suis nihilominus favente. Unde acerbae reginam inter et proceres et regem simultates atque etiam bella.

Inferius autem sub finem paginae sic habet: „At cum rex Joannes Germanos in Bohemiam invitaret postea, et quaedam dubia dicta adversus universam Bohemorum nationem protulisset, omnes etiam fidissimi proceres a rege descivere clamantes (ut est in Authore modo citato) melius est quod occidamur, quam a nativitatis solo viliter expellamur ...“

Eodem libro et capitulo pag. 323.: „Joannes rex minime hac victoria laetatus dicitur, qui maluisset Bohemos amittere; quod cum inconsulte prodidisset, inde nova odiorum semina et clandestinae ac dein publicae procerum, coitiones, quae sine dubio aut regi aut regno exitium attulissent, nisi etc.“

22. Libro eodem, capitulo eodem pag. 326. sub finem de successione Austriaca: „Tenentur Leopoldi ducis Austriae litterae, quibus ille Fridericum fratrem suum captum servari fatetur, et ubi dimissus fuerit juramentum, quo

Porro haec eadem, quae nos, scripsit Bicke in Speculo Austriacae gloriae.

Haec omnia habent probatissimi scriptores. Deleat igitur censor Hagecium, deleat Aeneam Silvium seu Pium II., deleat episcopum Dubravium omnesque eos, qui de Joanne rege scripserunt.

Haec omnia sunt ex Goldasto de juribus regni Bohemiae scribente, qui ipsas Friderici litteras recitat, neque tamen putavit Goldastus quidquam iis literis praejudicari serenissimae et augustissimae domui. Alia sunt funda-

Digitized by Google

successioni Bohemicae in perpetuum renunciet; ut in archivo Carlsteinensi et apud Goldastum legi potest. Sed hoc postea annis abhinc fere quadraginta majori et libertate et authoritate (nam omnium electorum testificantium litteris ea res confirmata et in archivo regio legitur), peregit Fridericus*) Austriae, Styriae, Carinthiae dux pro se et successoribus suis."

menta jurium Austriaecae domus in Bohemiam, et posterius coepere. Bonus censor ignorat, quod historicorum pueri sciunt.

23mo Eodem libro, capitulo 18. pag. 333. contra Joannem regem: „Erat Elisabeth matrona pietate, prudentia et virili prorsus animo praedita, quae pro Bohemis suis contra maritum gentem hanc delere conantem stetit semper atque etiam bellum gessit, eumque duce Wilhelmo Hazenburgio saepius profligavit."

Haec omnia ex probatissimis patriae scriptoribus sunt descripta. Cur uni authori indignatur in rebus tam contestatis?

24mo Eadem pagina sub finem „Nullum errans et invium sidus, utcunque velis retrogradum, tam incerte et inconstanter graditur, quam rex Joannes hoc tempore volitabat (Volaticam hanc avi sui vitam postea Sigismundus Caesar proxime expressit)."

Haec in omnibus nostris scriptoribus legi possunt et vitio dantur regi Joanni ab omnibus. Vide scriptores rerum Germanicarum Freheri et Pistorii.

Tam ridicula sunt, quae censor repraehendit, ut se parum versatum in historiis ostendat. Author Epitomes non potest condemnari nisi unacum eo plurimi authores (quos semper citat) damnentur. Verbo: nullum judicem in his rebus pertimescit aut rejicit, imo se ac sua subjicit libentissime cuique prudenti et historiarum perito.

Rkp. 9712. Commercium litterarum P. Lambecii. f. 273—280.

*) Má státi: Rudolfus.

Digitized by Google

9.

Zarathuštra a Mazdeism.

Podává dr. J. V. Prášek.

(Předneseno ve schůzi dne 28. října 1889.)

Dualistická nauka o stálém boji zla a dobra, ve kterémž konečně dostane se dobru vítězství, stala se náboženstvím státním v novoperské říši Sássánovcův, a když politická moc Peršanů podlehla islámu, udržovala se houževnatě v některých částech iránských, kdež dochovala se ve zbytcích ovšem sotva patrných až i dnů našich. Nejvzácnější památkou náboženské soustavy perské jest zbytek obřadnického písemnictva, jehož překlad i výklad r. 1771. poprvé v Evropě vydal Anquetil du Perron, tak zvaná Avesta, skládající se z osmi částí nestejného původu, obsahu a dílem i jazyka.[1]) Dosavádní výsledky zkoumání o původu, jazyku i písmu Avesty potvrzují ve shodě s podáním dnešních Parsů, že vznikla Avesta teprvé v dobách, které po Alexandru Velikém následovaly, a že byla poprvé zredigována po stránce textové za Ardšíra I. a Šápúra I., když tu Manicheism, tu křesťan-

[1]) Mimo prvé vydání du Perronovo budiž uvedeno vydání Spieglovo a nejnovější Geldnerovo (Avesta. Die heiligen Bücher der Parsen. Im Auftrage der Akad. d. Wiss. in Wien. Sttg. 1885 I. Yasna.) Z překladů: Spiegel, Avesta. Die heiligen Schriften der Parsen. L pzg. L.1852. II. 1859. III. 1863. — De Harlez, Avesta. Livre sacré des sectateurs de Zoroastre. Brux. I. 1875. II. 1877. — Darmestetter, The Zend-Avesta (The sacred Books of the East. Vol. IV. XXIII.) Oxf. 1880, 1883. — Z nejnovější rozpravy týkající se otázek Avesty a původu jejího, uvedeny budtež: Hovelacque, L'Avesta, Zoroastre et le Mazdéisme, I. Découverte et l'interprétation de l'Avesta. Paris 1877. — Týž v Revue linguistique IX., 175 sld., XI., 328 sld. Geiger, Über Entstehungszeit und Vaterland des Avesta. Abh. bayr. Akad. 1884, 315 sld. — Darmestetter, Etudes éraniennes I. II. Paris 1883. — De Harlez v Journ. Roy. Asiat. Soc. 1885, 339. sld. — Wilhelm v Le Muséon V., 334. sld. — Pizzi ib. 449. sld. Nejnověji Spiegel (ZDMG XLI., 280—296) proti Geigrovi prokázal pozdější původ Avesty.

Digitized by Google

ství a židovství mocně do Iránа pronikaly a zkázou národnímu rázu novoperského státu hrozily.[1])

Avšak Avesta, jakož zachována jest, značí již dovršenou soustavu náboženskou, jejíž zásady, vytříbené a náležitě sřaděné, projevují rovnající ruku zkušených již zákonníků. Oprávněno jest tudíž i po této stránce předpokládati, že byla Avesta zredigována teprvé za dob pozdějších. Různé částky dávného věroučení a obřadnictví, zejména hymnů, předpisův o zachovávání čistoty, modliteb a říkadel, v lidu utkvělých, byly sebrány v celek jediný, bez ohledu k různým dobám vzniku svého, takže částky poměrně mladší přiřaděny byly k částkám bezpečně prastarým. K otázce o náboženství iránském za dob starších až po Dareia I. dlužno tudíž v úvahu bráti jen ty částky, které dle poznatků jinostranných, zejména jazykových, pokládají se za nejstarší, k těm pak v prvé řadě počítají se t. zv. Gáthy, prastaré bohoslužebné zpěvy, které projevují obsahem i způsobem svým ještě původní prostotu arijskou[2]). S obsahem Gáthů srovnávati jest udaje nápisové a rozptylené poznámky starších klassiků řeckých, při čemž však hlavní váhu klásti jest na zprávy, starší Artaxerxa II., za něhož i dle nápisův i dle spolehlivého svědectví Bérossova[3]) provedena další oprava náboženství perského, přimykající se obsahem k předním bohoctám západoasijským.

Avšak právě způsob opravy Artaxerxovy jest vodítkem k rozpoznávání jednotlivých stupňů náboženského vývoje v Iráně. Artaxerxem totiž pojato do náboženské soustavy iránské božstvo nové, původu neiránského, původně v končinách uctívané, kdež bylo jádro sídel alarodských, ve východní části Menší Asie, a s některými změnami i v Elamu i v severní nesemitské části Syrie. Avšak božstvo toto, zvané iránsky Anáhita, t. j. Bezúhonná (proti původnímu Nannahita[4]), zdomácnělo tak rychle v končinách iránských, že již za dob posledních Achaimenovců významem svým dostihovalo božstev i nejvyšších. Tak seznán úkaz důležitý, charakteristický vůbec pro vývoj náboženské myšlenky v Iráně. Původní soustava náboženská přijala totiž do svých božstev božskou bytosť jinonárodní, čímž dva různé náboženské směry splynuly v jediný.

Zbytky národního i náboženského podání dnešních Parsů při-

[1]) Spiegel, Eränische Alterthumskunde III., 780—783.
[2]) De Harlez, Avesta, I., 24 sld.
[3]) Frg. 16.
[4]) Cassel v Berl. Stud. f. klass. Philol. u. Archaeol. IV. 10.

Digitized by Google

pisují podobnou změnu věroučení době, která bezprostředně předcházela pokolení krále Dareia Hystaspova a původcem měla muže božného, jménem Zarathuštru.[1]) Rovněž i některá místa v médském textu velikého nápisu Dareiova v Behistúně označují opravu náboženskou, která buď za Dareia buď bezprostředně před jeho nastoupením vykonána byla. Z toho vidí se bezpečně, že v dobách nedlouho předcházejících kralování Dareiovo různé názory náboženské splynuly v soustavu jednu. Jeden z názorů těch jest zřetelně označen: jest to původní arijská bohocta nejvyššího boha Auramazdy, proti němu však staví se v protivu názory jiné, pro které není analogie v původních náboženských zásadách arijských.

Uvážíme-li, že naskytovali se v západních končinách iránských, již za dob velikých výbojcův assyrských, dva kmenové národní, hojně mezi sebou promísení, dlouho však v podstatě spolu se různící, vedle sebe národských Médů totiž kmenové arijští; a přidáme-li, že zprávy o reformě náboženské, o novém zákoně, jejž Dareios zaváděl a ve kterémž různé názory sloučeny jsou, vyskytují se toliko v textu médském: tož oprávněno jest domýšleti se, že v zákoně Dareiem zaváděném sloučeny jsou náboženské názory arijských Iráňanů, zejména Peršanů, s obřadnictvím a zásadami Médů, jež G. Rawlinson případně pojmenoval magismem.[2]) Dlužno tudíž vyhledávati, co bylo původní náboženskou představou médských Magů a co bylo duševním majetkem arijských Peršanů před dobou Dareiovou, dříve než přikročíme k seznávání nauky, Zarathuštrovi původem připisované. —

O magismu samu zpraveni jsme velice chudě. Celkem jest pravděpodobno, že neuchylovali se staří národští Médové v náboženských představách od soukmenovců svých v Armenii, v Susiáně a ve východní části Menší Asie. Plyne tak jednak z prokázané kmenové příbuznosti a dílem i z podání lydského, které přikládá Médům i Lydům zvyky společné, zejména zvyky při smluvách a přísaze, které jsou podstatnou částí obřadů náboženských. O božstvech médských děje se výslovná zmínka u Strabóna, jejíhož pramene pohříchu neznáme. Vy-

[1]) Jméno Zarathuštra po smyslu svém není doposud jasně vyloženo. Proti výkladu Windischmannovu a Fr. Müllerovu („mutige Kameele besitzend") snaží se Cassel (Berl. Stud. f. klass. Philol. u. Archaeol. IV. passim) dovoditi, že jméno Zarathuštra značí „syna hvězd", s čímž by shodoval se hellénský tvar Ζωρόαστρος (u Diodóra Ζαθραύστης což de Lagarde v Ἁαθραύστης opravuje). De Harlez pomýšlí (Avesta I. 13) na „brillant comme l'or."

[2]) Viz exkurs jeho „On the religion of the ancient Persians", History of Herodotus I.², 414—420.

Digitized by Google

pravuje totiž Strabón,[1]) že médští vojevůdcové, zvítězivše u Zely n Skythy, vítězství oslavovali: „Na rovině pak jakousi skálu náspe opatřivše na spůsob pahorku, učinili tvrzí a vystavěli svatyni An tidinu a na témže oltáři ctěných bohů, Omana a Anadata, božstev médských, i ustanovili obecnou každoroční slavnost Sakaia, kter až dotud slaví obyvatelé zelští; tak totiž nazývají to místo, jesti p osada většinou pro služebníky svatyně.“ Uctívali tudíž Médové do Kyaxárovy více bohův a sice mužská božstva Omana a Anada i známé ženské božství Anáhitu. Anáhita i Omanos uctíváni b v Menší Asii za dob i pozdějších, Omanos zejména vyskytuje se mincích kappadockých,[2]) z čehož dlužno souditi, že médský magis v podstatě shodoval se s přírodními bohoctami, které v sídlech něk alarodských ode dávna byly obvykly[3]) t. j. že jádrem jeho bylo sabe stické uctívání těles a zjevů nebeských.

Z jiných zpráv historických jest dále na bíledni, že vzni v Médii mocný stav kněžský Magů (maguš, *μάγος*), kteří vedle obětí vykládali i sny a zjevy přírodní. Magové uctívali hlavně oheň,[5]) jem vzdávali oběti na výšinách, kdež plamen v jasném vzduchu vznáš se k výsosti. Nad to obětovávali i bílé koně[6]) i lidi, pacholata a dívk božstvům podzemním.[7]) Zdá se, že symbolem božstev podzemní byl jim had, jenž vůbec ve starověku za zemězrozence pokládán Božstvům svým i chrámů stavěli.[8]) Naproti tomu uctívali arijští Ir ňané a spolu s nimi i Peršané nejvyššího boha Auramazdu,[10]) boh

[1]) P. 112. *ἔν δὲ τῷ πεδίῳ πέτραν τινὰ προσχώματι συμπληρώσαντες εἰβοννοε δὲς σχῆμα ἐπέθηκαν τεῖχος καὶ τὸ τῆς Ἀναΐτιδος καὶ τῶν συμβώμων θε ἱερὸν ἱδρύσαντο, Ὠμανοῦ καὶ Ἀναδάτου Περσικῶν δαιμόνων.* Místo *Περσικ* dle obsahu správněji čísti jest *Μηδικῶν*.

[2]) Blau, De nummis Achaemenidarum, srv. i Strb. 733.

[3]) S tím v podstatě shoduje se vzácná zpráva Agathiova (II., 24.), odnášejí se původem k spisovatelům o věcech assyrskomédských dobře zpravený zejména k Bérossovi. Obsah její týká se ovšem Médův a ne Peršanů.

[4]) Hdt I., 132. *ἄνευ γὰρ δὴ Μάγου οὐ σφι νόμος ἐστὶ θυσίας ποιέεσθαι.*

[5]) Ze tří stále planoucích posvátných ohňů měl dle parského podání obe Adar-Gasašp sídlo své na hoře Ašnavaňtě v Atropaténě, druhé dva, Ada Frobá a Burzíu-mihr teprvé za doby Vístášpovy přesídlily do končin v chodoiránských.

[6]) Hdt. VII., 113.

[7]) Hdt. VII., 114.

[8]) O významu zlého hada Tiamata, původce zmatků, v mythologii sumersk jakož i o významu hadá v názorech předoasijských vůbec srv. Delitzsc Wo lag das Paradies?, 87—91.

[9]) Strb. 512. 733.

[10]) Tak sluje v nápisích staroperských, v Avestě nazýván jest Ahuramazda.

Digitized by Google

velikého, který stvořil zemi, nebe, všecky bytosti na zemi žijící i člověka, člověku pak zjednal blahožití (šijáti). Auramazda jmín byl za nejvyšší bytost nebeskou (macišta bagánám), jenž s „jinými bohy" (anijá bagáha) a s „bohy kmenovými" (hadá vicibiš bagaibiš) chrání lid vojny, neúrody, lži. Proto vzýván Auramazda před každým počinem. On vydal zákony, jimiž bylo se člověku v životě spravovati, aby nesešel s cesty pravé,[1]) králům udílel koruny, rodinám dítek, lidem dobrým dlouhého věku,[2]) lidí zlých však zkázou obmýšlel.[3])

Auramazda jest ochranitel všeho díla lidského a nepřítel lži, která snaží se ničiti práce lidí dobrých a mařiti úmyslů božských. Auramazda jest bohem po výtce arijským,[4]) jemuž kněží,[5]) odění rouchem ze srsti velbloudí,[6]) oběti přinášeli. Začasté obětovali jemu a božstvům kmenovým i králové,[7]) a to buď ve chrámích,[8]) jichž stopy shledal nedávno Dieulafoy i v Persepoli i ve starších troskách na rovině murghábské, anebo na vzdušných oltářích, na výšinách pořízených, jichž dva blíž Nachš-i-Rustema podnes se zachovaly.

Již zjevy v ovzduší, podléhající všemohoucnosti Auramazdově, dostatečně charakterisují původní přírodní ráz staroperské bohocty, shodný v podstatě s povahou země perské. Auramazda byl nejvyšší bůh, pán nebes, země a všech sil, kteréž účinky svými na nebesích a zemi zjevny jsou, slunce, měsíce,[9]) hvězd,[10]) země, deště, vzduchu,[11]) a ve druhé řadě ohně, vody a větru s významem více již symbolickým. Dle výslovného svědectví Hérodotova,[12]) shodného s nápisy Dareiovými, nerozeznávali starší Peršané individualně přírodních sil těchto, pokládajíce je spíše za pouhé výrony božské síly Auramazdovy. Za to uctívali bohů kmenových, jichž Dareios častěji dotýká: pohříchu není nám ani jeden z nich dle jména znám, jakkoli vyskytují se

---

[1]) N. R b) 56—60. — Perské nápisy Achaimenovců uvedeny jsou dle označeny Spieglova.
[2]) Pers. Beh. I., 5. O.. 8. H, 2.
[3]) Pers. Beh. IV. 10. 16. 17.
[4]) Proto sluje (Med. Beh. I.) Oramazda annap Harrijanam t. j. bůh arijský.
[5]) *ἱερεῖς* Ktes. frg. 29, 12 Mllr.
[6]) Ktes. frg. 35 Mll. = Apollon. histor. mirab. XX.
[7]) Ktes. frg 55 Mll, = Athen. X., 434 D.
[8]) Ájadaná, Pers. Beh. I., 14, srv. i Ktes. frg. 29, 13 Mllr.
[9]) Vend. frgd. 21, 31 sld, kde jmín jest měsíc za zdroj semene zvířecího.
[10]) Hvězdy pokládány za zdroj vod (Vend. frgd. 21, 33.) a za bytosti očisťující Vend. (frgd. 5, 45. 6, 106. 7, 121.)
[11]) Vend. frgd. 21, 32, kdež praví se, že baghá vzduch stvořili.
[12]) Hdt. I., 131.

Digitized by Google

i v podání klassickém.[1]) Zcela samostatné jest božství Airijama původu dávně arijského, které pokládáno bylo za ochránce proti n mocem; v tomto významu vyskytuje se i v Indii.[2]) Jiné božství, kte úzce souvisí se vzýváním světel nebeských, jest Mithra, připomína již i v nejstarších částkách Vendidadu[3]). Byl vzýván zpěvy zvláštní jichž zůstatkem podnes jest avestický Mihir Jašt. Pravdě nejpodo něji jest Mithra Auramazda sám, jenž udílí sílu i zdraví a nápom cen jest ve válce; od nejstarších dob pokládán byl Mithra i ochránce smluv[4]). Auramazdu představovali si Peršané původně v lidsl podobě.[5])

Ohňové oltáře Nachš-i-Rustemské, jichž původ z doby před K rem bezpečně jest prokázán znaky archaeologickými, potvrzují d statečně, že byl oheň v Persii již za dob starších Achaimenov božsky uctíván. Poněvadž pak úcta ohně vyskytuje se i u Médů, je na bíledni, že vzývati oheň bylo nejstarším náboženským obřade v Iráně, společným i obyvatelům arijským i nearijským. A tato sp lečnost obřadů stala se pramenem náboženské opravy, již později pokolení připisovala moudrému a zbožnému Zarathuštrovi. Auramaz byl nejvyšším bohem i dle učení nového, božstva podřízená byla p stotožňována později s amešašpenty, fravaši a jazaty; označení bagl a jazata zaměňují se v Avestě častěji.

Tyto původní bohocty, prosté a prvotnému stavu osvěty vyh vující, staly se součástkou duchaplné soustavy náboženské, jejíž původcem jmenuje avestická literatura Zarathuštru [6]). Pohříchu jsm příliš málo zpraveni o životě zakladatele iránského náboženství. Př hlížíme-li k jádru toliko četných pozdějších pověstí, tož srozumívám že pocházel Zarathuštra z Médie a sice ze severních končin, z p zdější Atropatény, kde až do vzniku islámu tkvěla bohocta ohně ne mocněji. Odtud odebral se do Baktrie, kdež tehdy vládl král Vístášp načež Auramazda sám zjevil jemu zásady nové náboženské soustav Pokud týče se doby, v níž Zarathuštra působil, rozcházela se již v

[1]) *Θεοὶ βασιλῆϊοι* u Hdta. III, 65. Plutarch (de fort. Alex. I. II.) jmenu bohy kmenové (*Θεοὶ πατρῷοι*) vedle bohů královských (*βασίλειοι*).

[2]) Vend. frgd. 21, 23.

[3]) Vend. frgd. 19, 92.

[4]) Xen. Kyr. VIII., 5, 53 *μὰ τὸν Μίθρην*.

[5]) Spiegel, Avesta, III, str. V.

[6]) Z nejnovějších pojednání o Zarathuštrovi uvádíme: D. P. Cassel, Zoroaste sein Name und seine Zeit. Berl. Stud. f. class. Philol. und Archaeol. I 1—24. Geldner; čl. Zoroaster v Enc. Brit.[9] XXIV., 820—823.

Digitized by Google

starověku mínění velice, hlavně z té příčiny, že doba jeho uměle spojována s třitisíceletými periodami věčného boje mezi Auramazdou a Ahrimanem. Odtud vysvětlují se udaje peripatétiků, kteří kladou Zóroastra až 6000 let před smrt Platónovu t. j. dvě periody boje nebeského.[1])

Důležitý jest udaj iránských pověstí, že byl Zarathuštra souvěkovcem bakterského vládce Vístášpy. O osudech Baktrie před Kýrem není vůbec zpráv historických, avšak jméno Vístášpy vyskytuje se v nápisích staroperských. Otec krále Dareia I. Vístášpa, u Hellénů Ὑστάσπης, byl na konci života Kýrova účastníkem výpravy proti Massagetům[2]) a dle nápisu Dareiova v Behistúně[3]) byl při nastoupení svého syna na trůn správcem Parthie. Z obou zpráv vidí se tedy, že měl Vístášpa důležitou působnosť v severovýchodních končinách iránských, s nimiž Baktrie buď souvisela buď byla v přímém sousedství. Také traditionálné chronologické udaje Arabův a Parsův odnášejí se k době, která Dareia bezprostředně předcházela[4]) a potvrzují, že již staří Iráňané vznik nauky své do doby oné kladli.[5]) S tím shodují se i věrohodné zprávy klassiků. Hérodot ještě Zóroastra neznal, teprvé Platón a škola jeho prvých o něm zpráv podávají[6]). Dle Platona[7]) byl Zóroastros zakladatelem nauky Magův, otec pak jeho slul prý Oromazés, v čemž patrně skrývá se jméno Auramazda. Platónik Hermodóros poznamenal, že byl Zóroastros prvým Magem a původem svým Peršanem.[8]) Zprávy tyto potvrzují, že byl Zóroastros za doby Platónovy obecně již pokládán za zakladatele náboženské nauky, v Iráně obvyklé, jejímiž zástupci byli Magové. Že Hérodot Zóroastra ještě neznal, dá se vysvětliti jednak nedávným vznikem soustavy, jednak i způsobem rozšiřování se jejího; za Platóna pronikla do končin mnohem širších než za Hérodota, spolu počala se i vyvinovati legenda o životě Zóroastrově. S prostými udaji žáků Platóno-

[1]) O periodách těch viz Bundehes, I., § 3.—4. Justi; srv. i Duncker IV[5]., 60 a Cassel l. c.

[2]) Hdt. I., 209.

[3]) Pers. Beh. II., 16, III., 1.

[4]) Udaje ty sebral Floigl, Cyrus und Herodot, 15—19.

[5]) Eversovy námitky (Mitth. hist. Liter. X., 119) jsou povahy toliko obecné.

[6]) [Xanth. Lyd.] frg 29. = Diog. Laert. prooem. připisuje se Xanthovi neprávem. Spis *Μαγικά*, citovaný častěji peripatétiky a Klementem Alex. jest původu patrně pozdějšího, jenž omylem starému Xanthovi připisován.

[7]) Alkib. I., 122.

[8]) U Diog. Laert. prooem. 2.

Digitized by Google

vých shodují se v jádře i zprávy pozdější,[1]) jakkoli již v podrobn stech opírají se o podání básnickými živly rozšířené. Že byl Zar thuštra souvěkovcem Dareiova otce Hystaspa, věřili již Pythagorejci, tvrdil Ammianus Marcellinus[2]) a tušil Agathias[4]). Hesychios[5]) n zývá jej *Περσόμηδος σοφός*, což opravňuje k náhledu, odjinud již n bytému, že sloučil Zarathuštra původní bohoctu médskou i persk v soustavu jednu.

Dle všech zpráv starověkých byl Zarathuštra zakladatelem no náboženské nauky, v níž sice byly zahrnuty dávné kulty hlavních n rodův iránských, avšak obecný její ráz byl původní, samostatně p jatý. Nauka Zarathuštrova měla povahu náboženství zjeveného, jež jednotlivé části její Auramazda sám Zarathuštrovi oznámil. Nau Zarathuštrova byla i náboženstvím, vedoucím k pokročilému zem dělství, ježto nařizovala stromy vštěpovati, pole orati, řeky upra vati. Základem byla jí čistota duše lidské, zobrazující se v přír iránské, v čirém i průhledném vzduchu a v křišťálových vodách p din horských. V životě zemědělském, s nímž slučován i chov užite ného dobytka — odtud převeliká úcta, jíž dostávalo se psu, stráž stád — lze nejlépe čistotu duše uschovati a proti pokušení předpi očisty se odvarovati; proto vymezována přednost zemědělství př jinými způsoby lidské práce. Co bylo s prospěchem zemědělství, by dobré, co bylo jemu úkorem, bylo špatné. Zvířata užitečná za dob zvířata škodná za špatná jmína. Pomocníky člověku na udrženou stoty jsou oheň, voda, býk, pes, kůň,[6]), v jichž úhrnu dlužno nep chybně shledávati šijáti nápisů Dareiových. Z kultu Magů přeja tato úcta živlů, vody, ohně, vzduchu, země, jichž znečisťovati již dob Hérodotových a Ktésiových přísně bylo zakázáno.[7]) Také je notlivé předpisy očisty Hérodot Magům výslovně připisuje; praví

---

[1]) Sebrány jsou u Dunckra IV.,[5] 52—53.

[2]) Klem. Alex. Strom I., 304 B.

[3]) XXIII., 6.

[4]) II., 24 (117. Bonn.)

[5]) 12 rec. Flach.

[6]) Cassel l. c. IV., 12.

[7]) *Ἐς ποταμὸν δὲ οὔτε ἐνουρέουσι οὔτε ἐμπτύουσι, οὐ χεῖρας ἐναπονίζουσ οὐδὲ ἄλλον οὐδένα περιορέουσι, ἀλλὰ σέβονται ποταμοὺς μάλιστα.* Hdt. 138. — Terituchmés byl za Dareia II. na hrdle trestán *καὶ περὶ τ θάψαντος τὸν πατέρα διὰ τοῦ πυρὸς παρὰ τὸν νόμον.* Ktes. frg. 29, Mllr. — Ještě Deinón (frg. 9. Mllr = Klem. Alex. Adm. ad gent. 43 mohl tvrditi, že pokládali Peršané vodu a oheň za jediný obraz boží.

[8]) I., 140.

Digitized by Google

že Magové mrtvol dříve nepochovávali, dokud jich pták dravý anebo pes nepočali ožírati, na jiném pak místě připomíná, že Peršané mrtvol voskem napouštěli a potom v hrob, tedy do země, ukládali.[1]) Avestický pohřeb jest tudíž vzat ze zvyků médských. Kdokoli z Peršanů dle dalšího svědectví Herodotova[2]) stonal malomocenstvím anebo bílou spálou, nesměl přicházeti do města ani s jinými obcovati. Také tento předpis není původem arijským; projevuje zřejmě původ semitský a zajisté pronikl k Peršanům z Babylóna skrze médské prostředí. Perským zvykem naproti tomu jest šetrnost k nejbližšímu pokrevenstvu, která zapovídala ubližiti rodičům[3]) a nařizovala sňatky nejbližších příbuzných, bratrův a sester, rodičů a dětí. Strážcem čistoty duše i těla jest dle nauky Zarathuštrovy bůh Auramazda, stvořitel nebe, země a všech bytostí živoucích, tudíž i člověka. Zjevem jeho byla báň nebeská[4]); z dochovaných zbytků perského umění vidí se, že býval i zobrazován. Auramazda jest dle zásad Zarathuštrových nejvyšším pánem všehomíra, bůh bez počátku i bez konce, nejčistší, nejsvětější, vševědoucí, pramen všeho života v přírodě, ochránce všeho dobrého. Jednotlivé síly přírodní v bytosti jeho rozlišovány, na prvém místě stkvělý, zářivý zjev slunce (jehož úcta do Iránа přenesena byla snad z krajin semitských). V jeho blahodějné síle uctíván bůh Mithra, již Hérodotovi známý,[5]) jehož bohocta[6]) znenáhla nabývala velikých rozměrů. Dareios, Xerxés, Artaxerxés I. vzývají toliko Auramazdu jako chránitele svého,[6]) již však za Xerxa vyskytují se stopy bohocty slunce.[7]) Lidé nemocí nakažlivou stížení byli dle Hérodota[8]) trestáni, ježto se proti slunci prohřešili; za doby Xenofontovy byli koně slunci obětováni.[9]) Mithrovi zasvěcen byl určitý den v roce, i byl oslavován den ten divokým hodováním, jehož se účastňoval sám král.[10])

Pozoruhodno jest, že rozlišovati Mithru od Auramazdy stalo se zvykem teprvé za Artaxerxa II., který zavedl i úctu bohyně Anáhity a vzýval jí vedle Mithry v nápisích svých. Z toho vidí se, že měla

[1]) I., 140.
[2]) I., 138.
[3]) Hdt. I., 137.
[4]) Hdt., I. 131.
[5]) I., 131., jakkoli přirovnávání jeho s Mylittou jest nesrozumitelné.
[6]) Babylónský nápis uveřejněný Lövensternem, 11—12 (Bezold. 47).
[7]) Vůz slunce: Hdt. VII., 40. 55.
[8]) I., 138.
[9]) Kyr. VIII. 3, 12.
[10]) Ktes. frg. 55 Mllr. = Athen, X., 434 D.

Digitized by Google

nauka Zarathuštrova původně ráz čistě monotheistický. Dareios jmenuje vždy a jedině Auramazdu, Hérodot proti domácímu bohu perskému v protivu božství staví, která Peršané od západních Semitů přejali[1]) a starý perský zákon, Ktésiou[2]) zachovaný, prohlašuje za proklatce, kdož „bohu" nevděčným se býti prokázal. Pozdější polytheism, dualisticky roztříděný, Zarathuštrovi znám nebyl, avšak již za doby Dareiovy byly k němu položeny základy. Jako totiž čistota těla potkává se s odporem v přírodě a člověku škodné moci jsou závadou v jeho úkole, tak i čistota duše častěji jest ohrožována. Vzniká tudíž člověku stálý boj proti zlobě mocí nepřátelských, k nimž v prvé řadě náleží Lež (draugá). Dareios žaluje, že Lež se šířila[3]) že krajiny širé k odboji přivedla,[4]) vypravuje, kterak praetendenti lhali[5]) a nabádá krále budoucí, aby chránili se Lži a trestali lhářů.[6]) Jediný Auramazda chrání před lží, která zemi zneucťuje.[7]) Tresty na Lež, které Avesta ustanovuje,[8]) zdají se býti rovněž původním nařízením Zarathuštrovým. Z textu nápisů Dareiových zdá se, že byla Lež zosobňována;[9]) pak by draugá znamenalo souhrn sil člověku škodných a Lež by byla vnějším projevem sil oněch. V persepolském nápise H. již však staví se Lež vedle *Zástupů*, proti nimž Auramazda Dareia chrániti má[10]), a vedle *Neúrody* (dušijárá). Byl tudíž pokládán Auramazda za ochránce před Lží v širším smyslu a Lež jako úhrn všeho zla neskončené dobrotě jeho v protivu kladena. Skutečně až po Artaxerxa Mnémona není nikdež stopy po božství Ahrimanovi, Auramazdovi nepřátelském, které již za dob Aristotelových bylo za vtělenou protivu boha dobra pokládáno;[11]) z toho

---

[1]) Hdt., I. 131.
[2]) Frg. 48 Mllr. = Tzetz. Hist. III., 641.
[3]) Pers. Beh. I., 10.
[4]) Pers. Beh. IV., 2.
[5]) Pers. Beh. IV., 2.
[6]) N., 5.
[7]) H., 17.
[8]) Vend. frgd. IV., 36—53.
[9]) Tak zejména podobá se z Med. Beh. XLIII, kdež appi titkimas znamená Lež. Appi jest jinak pron. pers. III. plur., avšak ve složení se substantivem titkimas dodává tomuto významu kollektivného.
[10]) Auramazda pátuv hačá hainájá ř. 15—16.
[11]) Nejprvé jmenován jest *Ἀρειμάνιος* u Theop. frg. 71. 72 Mllr. Slova, která Plutarch (Them. 28.) Artaxerxu I. dovolávajícímu se Areimania, v ústa klade, jsou pouhou ozdůbkou stilistickou, již upravil Plutarch dle názorů své doby.

Digitized by Google

jest vyvozovati, že božství to a jednotlivé úkony, jemu připisované, vznikly průběhem dob a přičiněním spekulace theologické.[1])

Nová nauka tato byla Zarathuštrovi Auramazdou zjevena, proto ctitelé její nazývali se „Auramazdovci". Dareios sám nazývá se rovněž Auramazdovcem, avšak toliko v médském textu, kdež výraz 'ankiriné Oramasdara' dlužno s Oppertem ve smyslu, „abych zemřel jako Auramazdovec" překládati.[2]) Později nazýváni stoupenci nauky Zarathuštrovy „mazdajašna", „ctitelé (Aura)mazdovi", dle čehož za našich dob původní nauka Zarathuštrova nazývána jest Mazdeismem. Značí tudíž Mazdeism přechod z původních národních kultů staroiránských v přesně upravenou náboženskou soustavu Avestismu, k níž počátky položeny novotami Artaxerxa Mnémona.

Nejdříve přichýlily se k Mazdeismu krajiny původu arijského a teprvé později, hlavně působením Magů, rozšířila se nauka nová i mezi alarodskými Médy. Ze znění médského textu nápisu Dareiova v Behistúně poznává se nejlépe, že massám lidu médského byl Mazdeism naukou cizí; slujet na dvou místech nápisu[3]) Auramazda velmi významně „bohem arijským" (annap Harrijanám). Gaumáta nebyl ještě stoupencem nové nauky, ježto projevuje známé místo behistúnského nápisu,[4]) jakkoli jest jinak temné, že útočil proti bohoctě, mezi Peršany zahostěné, ku které horlivě přihlašoval se Dareios. Poněvadž Gaumáta, sám Magem jsa, ještě proti Mazdeismu útočil, a ježto ihned po nastoupení Dareiově ještě podstatný rozdíl činěn byl mezi kněžími (ἱερεῖς) a Magy, kteří za hvězdopravce po výtce skrze Peršany pokládáni:[5]) tož zbývá toliko domýšleti se, že přichýlili se Magové k nauce Zarathuštrově teprvé průběhem dalšího kralování Dareiova. Za doby Hérodotovy pokládáni již Magové obecně za hlavní podporu perské bohocty. Za to lid médský, v jádře svém skládající se ze živlův alarodských, choval se k nové nauce netečně, a snad i zhola nepřátelsky. Proto Dareios k médskému textu nápisu behistúnského přičinil památný deslov, jenž nevyskytuje se ani v textu médském ani

[1]) Oppert, Le peuple et la lanque des Mèdes, 199, snaží se vyvoditi, že slovo anijá „jiný" v persepolském nápise L, 20 značí Ahrimana, avšak smysl místa neopravňuje náhledu jeho.

[2]) Text babylónský na příslušném místě jest zkažen, perský porušen. Proti Spieglovi, který čte 'Auramazd[a] taijija' a překládá „Auramazda möge dir bezeugen(?)", navrhuje nejnověji F. Müller čísti 'maijija', Oppert pak 'atijaij', což znamená „Mazdaeus moriar" ve shodě s textem médským.

[3]) I. LIV.

[4]) Pers. I., 14.

[5]) Hdt. I., 107. 120.

Digitized by Google

v babylónském. Praví, že dal sebrati v jedno zákon arijský, jehož dříve nebylo, načež zákon ten rozšířil se do všech zemí i ke všem národům.[1]) Zákona sama vzpomenuto jím také v textu perském[2]), avšak jako věci již zcela známé, kdežto v textu médském Dareios mnohem šíře se proslovuje; patrně viděl se potřebou, aby Médové na vůli jeho přímo byli upozorněni.

Ze srovnání zásad mazdeistických s pozdějším Avestismem vyplývá zřejmě, že byl Mazdeism naukou mnohem prostší i přirozenější proti Avestismu theologickou spekulací vytříbenému a systémisovanému. Také i mazdeistické obřadnictví bylo mnohem prostší pozdějších složitých obřadů, které dochovaly se našich dob u Parsů v Kirmánu a Gudžáratu. Za výpravy Xerxovy vzdávali Magové ještě po dávném způsobu médském oběti lidské bytostem vyšším, za Hérodota byli však již jedinými obětníky Auramazdovými. Hérodot oběti ty šíře vypisuje: „Kdykoli, praví, někdo z Peršanů oběť chce vzdáti vede obětní zvíře na čisté místo a vzývá boha, ověnčiv si tiáru a sice obyčejně myrtou; nesmí pak nikdo při oběti sobě samojedinému štěstí vyprošovati, nýbrž každý se modlí, aby všem Peršanům vesměs a králi blaze bylo, neboť v počtu Peršanů zahrnut jest i on sám.[4]) Potom rozsekav zvíře na kusy, vaří je, prostírá na půdu byliny čerstvě natrhané, zvláště jetel, a klade na to všechny kusy uvařené. Když byl rozložil všechny kusy, odříkává *μάγος ἀνήρ* u něho stojící theogonii t. j. modlitbu obětní, bez maga pak nesmí se u nich žádná oběť konati. Potom ještě za krátký čas posečkav, odnáší si onen kdo oběť vzdával, maso a nakládá s ním po libosti.[5]) Týmž způsobem popisuje Strabón oběti perské,[6]) s tím toliko rozdílem, že jménem Peršana Mag sám oběť již vzdával. Avesta nařizuje oběti mnohem složitější a po obřadnické stránce ve mnohých již kusích křesťanským zvykům nápodobené. Původní prostota, Hérodotem a později ještě Strabónem líčená, ustoupila znenáhla obřadnictví vyvinutému, dle pravidel Magy stanovených.

[1]) Med. Beh. LV. Opp.
[2]) Pers. Beh. IV., 13.
[3]) Také Dareios v persepolském nápise I., 21. modlí se 'imam Pársam kára pádij' t. j. „tento perský lid chraň", při čemž sebe nejmenuje.
[4]) Hdt. I., 132.
[5]) Strb. 732.: *Πέρσαι ... θύουσι δ' ἐν ὑψηλῷ τόπῳ τὸν οὐρανὸν ἡγούμενοι Δία τιμῶσι δὲ καὶ ἥλιον, ὃν καλοῦσι Μίθρην, καὶ σελήνην καὶ Ἀφροδίτην τὴν πῦρ καὶ γῆν καὶ ἀνέμους καὶ ὕδωρ. θύουσι δ' ἐν καθαρῷ τόπῳ κατευξάμενοι παραστησάμενοι τὸ ἱερεῖον ἐστεμμένον μελίσαντος δὲ τοῦ Μάγου τὴν πρέα τοῦ ὑφηγουμένου τὴν ἱερουργίαν ἀπίασι διελόμενοι, τοῖς θεοῖς οὐδὲν ἀπονείμαντες μέρος. τῆς γὰρ ψυχῆς φασι τοῦ ἱερείου δεῖσθαι τὸν θεὸν ἄλλου δέ οὐδενός. ὅμως δε τοῦ ἐπίπλου τι μικρὸν τιθέασιν, ὡς λέγουσί τινες ἐπὶ τὸ πῦρ.*

Digitized by Google

10.

Důchody a statky jesuitských kollejí a sídel v království Českém zřízených a l. 1773. zrušených.

Dle pramenů sepsal **Tomáš V. Bílek**, vysl. c. k. gymnas. ředitel.

(Předloženo ve schůzi dne 28. října 1889.)

Úvod.

Král Ferdinand I. chtěje mocnou stranu pod obojí v Čechách seslabiti a víru katolickou zachovati, povznésti a rozšířiti, založil l. 1556. *první kollegium jesuitské v Praze* v klášteře u sv. Klimenta, od Dominikánů k tomu účelu postoupeném, do něhož zakladatel řádu Jesuitského Ignac Loyolský 12 údů nové řehole své z Říma poslal.*) Aby však činnost Jesuitů po celém království Českém se rozšířila, založena byla z mateřského kollegia Pražského nová kollegia v Čechách, zejména v Krumlově l. 1584, v Chomútově l. 1589, v Hradci Jindřichově l. 1592 a l. 1597 v Kladsku, tehdáž k Čechám náležejícím. V těchto kollejích k jesuitské provincii Rakouské náležejících, bylo l. 1616 již 127 údů bratrstva Ježíšova, z nichž na kollegium Pražské u sv. Klimenta 55, Krumlovské 22, Chomútovské 17, Jindřicho-Hradecké 17 a Kladské 16 připadalo. Z dotčených kollejí, k nimž po navrácení se Jesuitů l. 1621 do Čech nové sídlo (residence) v Jičíně přibylo, zřízena byla l. 1623 k rozkazu generála řádu Mutia nová provincie Česká Societatis Jesu, obsahující kollegia a sídla v Čechách svrchu vytčená, jakož i dvě kollegia na Moravě a 1 residenci ve Slezsku se nacházející. V těchto 7 kollejích a 2 residencích *Provinciae Bohemiae Societatis Jesu* bylo dle katalogu z léta 1625

*) Bližší zprávy o tom, jakož i o působení jesuitů až do jich vypovězení l. 1618 ze zemí království Českého obsahuje můj spis „*Tovaryšstvo Ježíšovo v zemích království Českého*“. O činnosti Jesuitů po jejich navrácení se do Čech od l. 1620 pojednáno jest v spisu mém „*Reformace katolická v Čechách po bitvě Bělohorské*“.

Digitized by Google

úhrnem 288 členů, mezi nimi 118 kněží, 74 scholastici (s magistri), 54 fratres coadjutores, 29 novitii scholastici a 13 novitii coadjutores.

Od l. 1625—1630 přibyla k předešlým sídlům v Čechách tři kollegia, totiž v Jičíně (l. 1624), v Kutné Hoře (1625) a v Novém městě Pražském (1628), pak dům profesní u sv. Mikuláše v Menším městě Pražském a tři residence, totiž v Chebu (1628), v Litoměřicích a v Žampachu (1630).

L. 1633. čítala provincie Česká dům profesní, 14 kollejí a 6 residencí, v nichž bylo 547 členů, mezi nimi 202 kněží, 172 scholastici (non sacerdotes), 122 coadjutores a 51 novitii.

L. 1636 povstala kollej v Hradci Králové, kamž jesuité ze Žampachu přesídleli, a l. 1637 přibyla residence v Březnici. L. 1643 založeno bylo nové kollegium v Litoměřicích a l. 1644 kollegium v Klatovech. L. 1650 zřízena byla kollegia z dosavadních residencí v Chebu a v Březnici.

L. 1653 byla v provincii České 23 kollegia se 628 členy, mezi nimi 322 kněží. L. 1742 odpadla kollej Kladská od jesuitské provincie České; neboť hrabství Kladské až dosavad k Čechám náležející postoupeno bylo se Slezskem od Marie Teresie Prusku.

L. 1747 vzrostl počet členů bratrstva Ježíšova v provincii České na 1295 osob, které žily v 41 sídlech, mezi nimiž byl 1 dům profesní, 26 kollejí a 14 residencí. Z těchto se nacházely *v Čechách*: Dům profesní (domus professorum) v Menším městě Pražském s gymnasiem, pak 12 kollejí, jmenovitě u sv. Klimenta v Starém městě Pražském s konviktem a seminářem, u sv. Ignace v Novém městě Pražském, v Krumlově, v Chomútově, v Jindřichově Hradci, v Jičíně, v Kutné Hoře, v Hradci Králové, v Litoměřicích, v Klatovech, v Chebě a v Březnici; k tomu 9 residencí, totiž v Liběšicích, v Tuchoměřicích, v Opořanech, v Košumberku (na Chlumku), v Jeníkově Golčově, v Staré Boleslavi, v Tuří, na sv. Hoře u Příbrami a v Bohusudově. Tato 22 sídla čítala 621 členů, z nichž v sídlech Pražských byly 233 osoby a z těchto 174 v kolleji Staroměstské u sv. Klimenta. K vytčeným sídlům přibyla l. 1757 ještě residence v Doupově.

L. 1773 když řád jesuitský byl zrušen, čítala provincie Česká Societatis Jesu 32 sídla (20 kollejí a 12 residencí), v nichž bylo 1071 členů, mezi nimi 5 consultores provinciae, 594 sacerdotes (z nich 44 v missiích), 250 magistri scholastici (non sacerdotes) a 222 fratres coadjutores; mimo provincii byli 54 kněží, totiž 29 missionářů (z nich 18 v Sasku, 1 v Sedmihradsku, 1 v Polsku a 9 v Asii, Africe a Americe), 21 kaplanů polních a 4 kněží ve Vídni a v Římě. *Z těchto*

Digitized by Google

těch členů bylo v Čechách: 13 missionářů, pak v 13 kollejích a 9 residencích 588 osob, totiž v kollejích: u sv. Klimenta v Starém městě Pražském 164, v Menším městě Pražském 33, v Novém městě Pražském 23, v Krumlově 25, v Chomútově 29, v Jindřichově Hradci 26, v Jičíně 45, v Kutné Hoře 33, v Klatovech 38, v Hradci Králové 26, v Litoměřicích 18, v Chebě 20 a v Březnici 27; pak v residencích: v Boleslavi Staré 8, v Doupově 4, na sv. Hoře 8, v Jeníkově 4, v Košumberku 7, v Liběšicích 20, v Bohusudově 20, v Tuchoměřicích 4 a v Opořanech 10.

*Z vytčených sídel jesuitských v Čechách nabyla jednotlivá kollegia značného jmění a mnohých statkův,**) o čemž v následujícím podáváme zprávy obšírné, čerpané z král. desk zemských (D. Z.), z knih měst Pražských, při dskách zemských uložených (Libri contractuum), z knih gruntovních vinohradských a z archivu místodržitelského.

I. Kollej u sv. Klimenta v Starém městě Pražském.

K zřízení této kolleje daroval král Ferdinand I. Jesuitům l. 1556 klášter Dominikánův u sv. Klimenta v Starém městě pražském se vším příslušenstvím a vykázal k dennímu vydržování a k úplnému založení kolleje roční důchody 2.150 kop míš. — Tyto příjmy zaručeny byly Jesuitům král. listem (zlatou bullou) od Ferdinanda I. dne 15. března 1562 daným a od Maximiliana II. dne 18. května 1567, též od Rudolfa II. dne 1. dubna 1581 schváleným, takto: 1. Ze statků bývalého kláštera Ojbínského (Ojvín, v markrabství Lužickém ležící) odváděti se mělo od jich držitelů ročně 1.400 kop míš. Tuto summu kolleji vydávati povinna byla obec Žitavská, kteréž statky ojbínské od Maximiliana II. l. 1574 byly prodány, ze summy 23.000 kop míš. za ně nedoplacené. 2. Z král. komory české dáváno býti mělo kolleji ročně 300 kop míš. Za upuštění od tohoto deputátu propůjčil král Maximilian II. majestátem daným l. 1573 v pondělí po neděli Jubilate kolleji Pražské do vůle své *dvůr Kopaninu*, který Izaiáš Velík vedle jiného statku svého v pokutě propadl. Týž dvůr Kopaninu propustil a na vždy přenechal Jesuitům Rudolf II. listem daným v úterý po památce sv. Filipa a Jakuba l. 1581 na ten způsob,

*) Dle ustanovení zakladatele řádu *Societatis Jesu* dovoleno bylo jenom jednotlivým kollejím, k vyučování mládeže založeným, nabývati statků pozemských a míti stálé příjmy; naproti tomu členové domu professního, sloužící jenom Bohu a pečující o blaho lidu duchovní i tělesné, poukázáni byli, jako jiní žebraví řádové, na almužny příznivců svých.

Digitized by Google

aby jej jenom s král. povolením prodati směli, platy pak, které z dě
k témuž dvoru náležejících vycházely, totiž kapitole kostela hra
Pražského 7 ℔ m. a konventu kláštera sv. Tomáše v Menším mě
Pražském 26 ℔ m., přejal král na sebe, tak že potom z ungeltu k
lovského v Starém městě Pražském byly vydávány. (D. Z. 16.
25 & 22, D. 19 a 22.) 3.° Z kláštera Dobroluku, v Dolejší Luž
ležícího, vycházeti mělo Jesuitům každoročně 450 kop míš. Když p
klášter Dobrolucký s příslušenstvím Henrychovi Anselmovi Prom
covi z Promnic na Hoyerswerdu, cís. radě a landvogtu v markrabs
Dolní Lužice, dědičně byl prodán, král. listem daným l. 1
v úterý po sv. Prokopu od Rudolfa II. vydáno bylo Jesuitům za p
předešlý ročních 450 kop. míš. z král. úřadu rentmistrského 15.
kop míš. peněz hotových a zároveň jim povoleno, aby ke kolleji
za ty peníze statek pozemský koupili. (D. Z. 16, C. 25; 22, D.
& 131, O. 8.)

Potom l. 1616 dne 26. srpna učinil král Matyáš kolleji Sta
městské nadání, jímž vykázal z příjmů a důchodů komorního stat
Chlumeckého Jesuitům ročně 2000 kop míš.; kdyby však statek
byl prodán aneb jinak postoupen, měla se kolleji vyplatiti sum
hlavní 40.000 kop míš. k uložení na úroky neb k zakoupení statk
(D. Z. 138, J. 21.)

Tyto důchody kollegia u sv. Klimenta rozmnoženy byly čas
též znamenitými dary, na hotových penězích Jesuitům poskytovaný
Tak darováno bylo Jesuitům až do l. 1618 od krále Rudolfa II. a
mnohých šlechticů katolických v jedné summě 88.276 zl. rýn. ho
vých peněz.

Mimo to věnovala vdova po *Zdenkovi z Waldsteina*, *Marie*
z Martinic l. 1598 k fundaci kolleje 7.600 kop míš., kteréž l. 16
vyplaceny byly Jesuitům od knížete Leopolda Viléma markrab
z Baden a Hochbergu, na jehož statcích (Mory, Vršovice a Obo
byly pojištěny. (D. Z. 132, G. 10 & 102, E. 11.)

L. 1600 odkázala vdova *Markéta z Lobkovic* kolleji 1000 k
míš. (D. Z. 129, O. 1.)

Též *Oldřich Felix z Lobkovic* odkázal l. 1604 kolleji 4000 k
míš., z nichž 1500 kop na dostavení nového kostela sv. Salvatora
loženo býti mělo, kterážto summa na statku Beškovském pojiště
nezaplacením úroků od l. 1604—1660 per 11.820 kop 34 gr. a
kladem v té příčině učiněným na 17.003 kopy míš. vzrostla a l. 16
od držitele statku Beškovského, Jana hraběte z Rothalu, kolleji b
zaplacena. Také seminarium sv. Václava pro vychování chudých st

Digitized by Google

dentů odkázal Oldřich Felix z Lobkovic 1000 kop míš. na statku Bílině pojištěných. (D. Z. 132, G. 9. & 28, J. 17 a 26.)

Léta pak 1610 pojištěno bylo k ruce kolleje na statku Žďáře (kr. Plzeňský) 1200 kop míš., kteréž jí l. 1662 byly zaplaceny. (D. Z. 135, D. 7.)

L. 1648 odkázal Hynek Albrecht *Mičan z Klinšteina* a z Roztok kolleji u sv. Klimenta všecko jmění své na 25.000 kop míš. vynášející. Z této pozůstalosti, na statcích Ctiněvsi, Nižburku, Vesci a jiných pojištěné, postoupili Jesuité dle porovnání s Václavem Mičanem z Klinšteina l. 1655 učiněného, témuž Mičanovi pátý díl, totiž 5.000 kop míš. (D. Z. 28, B. 3, E. 24, J. 15. — 94, M. 3—99. P. 25—261, D. 23—309, Q. 12.)

L. 1649 odkázala Maria Maximiliana *paní z Šternberka* roz. hraběnka z Hohenzollern, kolleji Staroměstské 300 zl. (D. Z. 256, B. 5.)

Část těchto hojných darů, úhrnem 145.179 zl. rýn. vynášejících, naložili Jesuité k rozšíření a vystavění kolleje sv. Klimentské. K tomu skoupili dle práva v základní listině jim vyhraženého všechny domy a grunty v okršku kolleje ležící, totiž: L. 1577 koupen rozsáhlý dům, od starého kostela sv. Bartoloměje na západ (k mostu) ležící, na jehož místě s kostelem sv. Bartoloměje spojeným vystavěn byl chrám sv. Salvatora. — L. 1577 koupen od Jana Fibika truhláře za 35 kop gr. českých kus dvoru podle kolleje ležící za domem téhož Fibika (Lib. contract. coerul. 1, fol. 11.) — L. 1583 koupeny tři domy za 1800 zl. rýn. — L. 1586 koupen od Anny Hylzovy z Semanína za 950 kop gr. česk. dům řečený Přemyslovský, proti kostelu Matky Boží na Louži mezi domem Zikmunda Kapra mladšího z Kaprštejna a domem Kloučkovic ležící. (Lib. contr. coerul. 1, fol. 233.) — L. 1586 koupen od Doroty Vítové kožešnice za 120 kop gr. česk. dům v osadě Matky Boží na Louži vedle fary kostela sv. Eloi (Eligia) ležící. (Lib. contr. coerul. 1, fol. 242.) — L. 1588 přikoupeno 15 domů za 7060 kop míš. — L. 1592 koupen od Jiříka Řepíka kloboučníka za 287½ kop gr. česk. dům v koutě vedle kostela sv. Eligia ležící. (Lib. contr. coer. 1, fol. 377.) — L. 1593 koupen od Jakuba Menšíka z Menštejna na Mokropsech a Vonoklasech, místosudího král. českého, za 1000 kop gr. česk. dům nárožní proti mostu Pražskému při krchovu kolleje ležící. (Lib. contr. coerul. 1, fol. 401.) — L. 1596 koupen od Matesa Ryttera jirchářе za 700 zl. rýn. dům nárožní vedle kolleje proti špitalu (křižovníků) ležící. (Lib. contr. coerul. 2, fol. 55.) — L. 1598 koupen od Jana Vostrovského za 1000 kop gr. česk. dům u Červených Křížů řečený s pivovarem a svršky v Platnýřské ulici

Digitized by Google

vedle domu Zikmunda Kapra z Kaprštejna na rohu proti kůru l stela sv. Eloi (Eligia) ležící. (Lib. contract. coerul. 2, fol. 89.) — 1598 koupen od Jiříka Podhorského za 300 kop gr. českých d nárožní, v osadě Matky Boží nad Louží vedle domu chudého žák stva (domus Pauperum) kolleje ležící. (Lib. contract. coerul. 2, 96.) — L. 1607 koupen od Pavla Srbeckého za 375 kop gr. če dům v osadě Matky Boží na Louži v koutě za domem Zikmun Kapra z Kaprštejna ležící. (Lib. contract. coerul. 2, fol. 417.) — 1621 koupen od Anny vdovy po Ciprianovi Kaprovi z Kaprštej pozůstalé za 1350 kop gr. česk. dům v Platnýřské ulici, u Selvestr řečený, vedle domu u Vostrovských ležící. (Lib. contract. coerul. fol. 282.) — L. 1622 koupen od paní Ludmily Vratislavské a p Zuzany Radoňovské, sester vlastních z Kaprštejna, za 750 kop česk. dům Rejšpanovský řečený, proti Matce Boží nad Louží m domy kolleje (domus Pauperum) a u Srbenských oboustranně leží (Lib. contract. coerul. 3, fol. 309.) — L. 1623 kolleji postoupen b zvodem pro sumu 1050 kop míš. dluhu Jesuitům i s úrokem povi ných dům vedle konviktu a kostela sv. Klimenta ležící, po někdy J novi Minychovi pozůstalý a Sabíně manželce jeho náležející. (Li contract. coerul. 3, fol. 325.)

K těmto domům, za 22.588 kop míš. od jesuitů skoupený dostala kollej darem několik domů v okršku jejím ležících, totiž: 1562 Ferdinand I. postoupil kolleji dům, který od vdovy Alžběty Uzda ské koupili *k ubytování konviktistů*, s kostelem farním sv. Bartolomě (D. Z. kvat. 16, C. 25.) — L. 1579 daroval kolleji *k ubytování chudý studujících* Jan starší z Lobkovic a na Točníku dům svůj v osa Matky Boží na Louži vedle domu Obrázkovic na rohu ležící, jeh právem pro summu 1000 kop gr česk. na tom domě (někdy kně Baltasara opata Voseckého) jemu náležející zveden i zmocněn by Dům ten postoupili jesuité svolením Krištofa Popela z Lobkovic 1586 Jeronymovi Vodičkovi změnou za dva jeho domy v okrsku ko leje mezi domy Víta kožešníka a Fibika truhláře ležící, k jichž upr vení pro chudé studující Krištof z Lobkovic 1800 zl. věnoval a k t muž účeli l. 1587 ještě přikoupil onen prostranný dům, který kr Václav l. 1250 vystavěl a v němž po delší čas desky král. Českéh byly uschovány. (Lib. contract coerul. 1. fol. 233.) — L. 1593 d roval kolleji král. místodržící Jiří z Lobkovic starobylý kostelíček s Eligia s domem vedlejším.

Všechny domy vytčené, jichž bylo 32, s 3 kostely, 7 prostra nými dvory a dvěma ulicemi, spojili jesuité v jeden celek a vysta

Digitized by Google

věli na místě jich časem budovu velikou, nynější kollegium Klementinské. *)

K tomuto kollegiu nabyli jesuité, jimž teprv l. 1609 sněmem zemským povoleno bylo kupovati statky pozemské (D. Z. kvat. 189, 0. 9.), znenáhla *mnoho statků a domů*, totiž:

1. L. 1567 koupili *zahradu na Petříně* za 430 kop míš., pak l. 1570 *hospodářství ve vsi Nebušici* za 350 zl. rýn.

2. L. 1573 postoupen byl od krále Matyáše kolleji *dvůr Kopanina* oproti upustění od ročního důchodu 300 kop míš. z král. komory, jak svrchu již jest uvedeno. (D. Z. 16, C. 25.) Dvůr ten připojili jesuité l. 1621 k statku Tuchoměřickému.

3. L. 1587 daroval nejvyšší purkrabí Jiří z Lobkovic jesuitům *k vydržování semináře chudých studentů jeden mlýn s pozemky*, mající cenu 3000 zl.

---

*) Již l. 1577 vystavěna byla nová část Klementina o třech patrech, v níž školy klenuté v přízemí, osm velkých síní pro musea v 1. patře, byty pro scholastiky řádu v 2. patře, a pro světské (laiky) v 3. patře zřízeny byly. — Potom l. 1578 vedle starého kostela sv. Klimenta založen byl *chrám sv. Salvatora*, který z příspěvků šlechty, přes 30.000 kop míš. vynášejících, již l. 1602 byl dostavěn a upraven, pak l. 1638 a 1640 z nových příspěvků některých šlechticů v presbyteriu ozdoben malbami (obrazy Boha Otce a proměnění Páně od dvorního malíře Jana Haringa za 500 zl. rýn.) a prací plastickou (od architekta Karla Luraga za 900 zl. rýn.). L. 1649 vystavena byla z daru hraběte Václava Michny 4000 zl. rýn. *kopule* nad lodí chrámu na 4 sloupech s 8 okny ve dvou řadách nad sebou spočívající, plechem pokryta a bání pozlacenou s křížem španělským vysokým okrášlena, a vnitř pak prací plastickou ozdobena; po sto letech však k návrhu jednoho jesuity (zedníka), jenž se beze vší příčiny obával, že kopule ta spadne proti dobrému zdání zkušeného stavitele hořejší část její od polovice byla snešena; l. 1654 dokončena byla vnitřní i zevní stavba kostela tohoto přistavěním předsíně (propylaeum) u vchodu jeho. (Schmidl, hist. soc. J. IV. 1. & 2.) — L. 1600 založena byla *kaple vlaská* (kostel Nanebevzetí Panny Marie), která pak z příspěvků od Vlachů v Praze žijících byla vystavěna. — Léta 1617—1618 rozšířili jesuité kollegium budovou novou, obsahující čtyry prostranné sklepy, nad nimi prostrannou jidárnu klenutou se sedmi velikými okny k jihu, v 1. patře dvě velké síně klenuté pro musea scholastiků a v 2. patře sedm pokojů k jich ubytování. — Potom l. 1654 položen základní kámen k nové stavbě kollegia, kteráž cís. nákladem od l. 1654—1711 byla provedena. — (Schmidl IV. 2.) — Konečně l. 1712—1715 vystavěn byl na místě starého kostela nynější chrám sv. Klimenta, k jehož vystavění Jakub Hendrych *Paradis sv. p. z Eschaide* jesuitům již l. 1638 jistinu 16.000 zl., kterou měl v Slezsku za knížetem Olešnickým a Bernstadtským, postoupil a mimo to k témuž kostelu hedvábné čalouny ze tří pokojů odkázal. (D. Z. kvat. 146, M. 5.)

Digitized by Google

4. L. 1594 koupila kollej *pro seminář chudých studujíc* z darů značných *dvůr ve vsi Motolech* blíž Prahy za 500 kop k němuž l. 1595 přikoupila ještě *dvě jiné živnosti* za 1660 kop, tom *tři vinice*, některé lesíky, zahrady a louky; ale l. 1609 prod byly tyto dvory za 3000 kop míš. k potřebám semináře.

5. L. 1600 darovala kolleji Marie Pernšteinská, roz. Manriq z Laru, vdova po Vratislavu z Pernšteina a na Litomyšli, dědi své za 7.200 kop koupené, totiž *domy a zahrady* při řece Vltavě zámkem Pražským, pod Bruskou až k šlachtatě královské ležící, vším příslušenstvím. (D. Z. kvat. 129, G. 26.) Tento statek (nyn zahrada jesuitská) po zrušení řádu l. 1773 připadl *fondu náboženské*

6. L. 1606 darovala kollegiu paní Marie Waldšteinová, z Martinic, vdova po Zdenkovi z Waldšteina, *stateček svůj v Čela vicích* (kr. praž.), totiž sídlo neb hradiště s dvěma dvory poplužn v jeden spojenými s poplužím, též mlýn Šelakovský řečený s dom a dvěma chalupami, jak to vše král. majestatem bylo osvoboze Tento statek, k němuž jesuité přikoupili jeden dvůr kmetcí v mě čku Šelakovicích (Ćelakovice), na gruntech král. panství Bran ského ležící a krčmu ve vsi Mstěticích s dědinami, lukami a v příslušenstvím, *prodán byl od kolleje* l. 1616 králi Matyáši za 22. kop míš. (D. Z. kvat. 189, O. 8.)

7. L. 1606 koupila kollej u sv. Klimenta statek *Bernartic* Bechyňsku — tvrz a polovici městečka Bernartic s podacím ko ním, dvorem poplužním, pivovarem, mlýny, pilou, rybníky. též p vici vsi Podolí s mlýnem Podolským, pilou a řekou Vltavou s mý lesy a vším příslušenstvím, jak to někdy Petrovi Bechyňovi z L náleželo, od Anny Puchfelderové, roz. Zelingerové z Hennersd měšťky Starého města Pražského, za 12.700 kop míš. (D. Z. 133, K. 11. & kvat. 180, E. 17.) Po zrušení řádu l. 1773 přip Bernartice k fondu studijnímu. (D. Z. kvat. 735, F. 7.)

8. L. 1621 dostala kollej cís. resolucí z dne 27. března vy zením škod v čas zpoury vzatých od císaře darem: *a*) *Dům Lan brukovský*, též *„u Danielů“* (jinak *„domus Pleskiana“*) řečený, v St městě Pražském blíž mostu na rohu proti kolleji ležící, po Mik z Laugenbruku konfiskovaný, v dluhu 5000 kop míš. na témž d jesuitům pojištěných, kteréžto dům jesuité l. 1624 prodali za 2000 rýn. knížeti Saskému Juliovi Henrichovi, po němž pak domem ským byl nazýván. (Lib. contrac. coerul. 3, fol. 28 a 285.) — *b*) tek *Sluhy*, Ehrenfridoví z Berbisdorfu konfiskovaný, v sumě 15 kop míš.; *dvůr ve vsi Jenšteině* po Abrahamovi Sixtovi z Otters

Digitized by Google

král. komoře v pokutě připadlý, v sumě 2.000 kop míš., pak *dvůr v Dechtarech*, Janovi Ledeckému z Granova v pokutě odňatý, v sumě 3.800 kop míš., kteréžto tři statky jesuité l. 1623 za 20.800 kop míš. Jiřímu Beníkovi z Petersdorfu prodali. (D. Z. kvat. 141, G. 17. a kvat. 153, L. 9 & 21.)

9. L. 1621 koupila kollej statek *Kolešov* (Kolíšov, kr. Tábor. dom. Opařany), ves s dvorem poplužním a vším příslušenstvím, za 3.500 kop míš. od Bohuslava Vostromířského z Rokytníka před jeho odsouzením. (D. Z. kvat. 141, F. 15 a kvat. 292, A. 12.) — Po zrušení řádu jesuitského statek ten připadl fondu studijnímu a prodán byl se statkem Opařany.

10. L. 1621 darována byla konviktu kolleje *vinice Bašta* řečená s domem v Novém městě Pražském za špitálem sv. Bartoloměje v Podskalí ležící, po Janovi Peldřimovském z Výškořic konfiskovaná; potom však vedle nařízení král. komory z dne 16. března 1641 po dlouhém zdráhání se jesuitů l. 1656 navrácena byla dceři Peldřimovského Dorotě Petržilkové. (Archiv místodržit. C. 215, C. 1/5 & P. 7.)

11. L. 1621 dne 6. září koupila kollej Staroměstská statky *Tuchoměřice* a *Čičovice* (Čečevice, kr. Praž.) od Otty Jindřicha sv. p. z Wartenberka za 36.000 kop míš., z kteréžto summy trhové darováno bylo jesuitům od císaře 10.000 kop na témž statku odsouzenému Janovi Benjaminu Služskému z Chlumu pojištěných, pak 6000 kop odsouzenému Petru Pešíkovi z Komarova náležejících. (D. Z. kvat. 252, D. 9; kvat. 620, A. 11 & 621, N. 14.) Po zrušení řádu připadlý tyto statky fondu studijnímu. (D. Z. kvat. 735, F. 7.)

12. *a*) L. 1621 dne 10. listopadu kolleji u sv. Klimenta byly postoupeny a cís. resolucí z dne 13. května 1623 v summě 200.000 zl. rýn. na srážku fundace v summě 400.000 kop míš. od císaře téže kolleji udělené darovány statky tyto: *a)* panství *Úšt* (Úštěk, Auscha, kr. Litom.), panství *Liběšice*, statek *Jištěrpy* (Jištrpy, Dížčerpy, Girsdorf) a městečka *Levín* a *Verneřice* (Wernstadtl), odhadnuty se svrškem za 91.504 kopy míš., též ves *Vrbice**) odhadnutá za 9.500 kop míš., kteréžto statky všecky Jiří Vilém Sezima z Sezimova Ouští v pokutě propadl; — b.) statky *Rochov* (Hrochov, Roche) a *Tětěněves* (Tetschendorf), Adamu Krištofu Sezimovi ze Sezimova Ouští konfiskované a za 95.135 kop míš. odhadnuté. (D. Z. kvat. 620, B.

*) Ze vsi Vrbice, k panství Liběšickému ponechané, měl vycházeti ke kostelu, škole a špitálu v městě Litoměřicích úroční plat; avšak teprv l. 1697 uvolila se kollej u sv. Klimenta za tento plat až na ten čas zadržalý zaplatiti obci Litoměřické pro vždy 2.100 zl. rýn. (D. Z. kvat. 404, P. 12.)

Digitized by Google

21. & L. 30) — Tyto všecky statky i s jinými od jesuitů k n přikoupenými připadly po zrušení řádu *k fondu studijnímu.* (D. kvat. 735, F. 7.)

12. *b*) L. 1621 vedle nařízení knížete z Lichtenšteina ze d 23. listopadu postoupeno bylo od cís. rychtáře města Mostu *osm vin* čtyrem měšťanům tam konfiskovaných, k dědičnému držení a užívá jesuitům u sv. Klimenta náhradou za fundaci, dle které se jim k ždoročně 6 sudů vína deputátu vydávati mělo, a na porážku 24 su vína na týž deputát jim zadržalého. Za to odřekli se jesuité dotče fundace a naproti tomu od král. komory převzaty byly všecky dlu na těch vinicích vězící. (Arch. místodržit. C. 215, E. 4.)

13. L. 1622 darován byl od císaře kolleji k chudému domu (*minarium sv. Václava*) *dům Švihovský se zahradou,* blíž přívozu p hradem Pražským u Vltavy ležící, s kostelíkem sv. Petra, hřbítove a okrškem, po Ferdinandovi Švihovském z Ryzmberka konfiskova a za 3.000 kop. míš. odhadnutý, který teprv l. 1656 jesuitům p seminář sv. Václava do desk zemských byl vložen. (D. Z. kv 152, M. 4.)

14. L. 1623 koupili jesuité ke kolleji sv. Klimenta *statek B rovany* (dom. Opařany, kr. táb.) — tvrz a ves B. s dvorem poplu ním, pivovarem, mlýnem a vápenicí, půl městečka Bernartic a v Rakov, Podolí (díl) s dvorem poplužním a Srlín s krčmou, řek a přívozem — od Oldřicha mladšího Bechyně z Lažan za 14.000 k míš. (D. Z. kvat 141, K. 14 a kvat. 292, J. 26.) Po zrušení řá připadl ten statek k fondu studijnímu. (D. Z. kvat. 735, F. 7.)

15. L. 1630 cís. resolucí danou dne 25. dub. postoupen byl kolle u sv. Klimenta na srážku 50.000 zl., od ní k potřebám válečným 1623 půjčených, *statek Pokratice*, tvrz a ves s příslušenstvím, po Jar Kechelovi (Köchel) z Hollenšteina konfiskovaný, za 11.988 kop mí)D. Z. kvat. 143, N. 2. & kvat. 297, F. 28.) Tento statek připoj jesuité k panství Liběšickému, s nímž po zrušení řádu k fondu st dijnímu připadl. (D. Z. kvat. 735, F. 8.)

16. L. 1638 postoupeno bylo jesuitům u sv. Klimenta panst *Kostelec nad Orlicí* — zámek a městečko s 3 dvory poplužními a ve nicemi —, které jim od Kašpara svob. p. z Gramb dle kšaftu jeh bylo odkázáno*) a rozsudkem nejvyššího soudu z dne 16. června 163

*) Kašpar sv. pan z Gramb na Kostelci, Pottenšteině a Wamberku, cís. pl kovník odkázal l. 1633 dne 1. ledna veškeré statky a jmění své nezletilém synu svému Kamillovi Norbertovi, dcerám pak svým Františce Magdale a Eleonoře Barboře po 10.000 kop. míš. a sestře své Františce provdan

Digitized by Google

přirčeno; potom l. 1640 odevzdán jim vedle cís. resoluce z dne 1. října 1640 též *statek Lhota Žalmanova* po dceři Grambově Eleonoře v měsíci červenci 1638 zemřelé. — Jesuité přikoupili l. 1652 dva dvory k panství Kosteleckému, jehož se potom ujímal manžel dcery Grambovy Františky, Václav Záruba z Hustiřan, tak že mu cís. povolením z dne 20. října 1667 od jesuitů za 65.000 zl. bylo prodáno. Za vytčenou summu trhovou koupili si jesuité dle cís. poručení jiné statky, totiž Průhonice; pak vesnice Řepory, Kopaninu, Novou ves a Zlíchov k statku Tuchoměřickému, a Vodochody. (D. Z. 389, K. 1.)

17. L. 1638 koupila kollej u sv. Klimenta rozsáhlou *vinici* s domem, polem a vším příslušenstvím pod kostelem sv. Apollináře na Větrově v Novém městě Pražském ležící, od hraběte Oktaviana Vchynského z Vchynic a z Tetova za 6.500 kop míš. (Vinohradské grunt. knihy, lib. contrac. 20, fol. 423.)

18. L. 1644 odkázal Rafael Mnišovský ze Sebuzína kolleji sv. Klimenta *vinici* řečenou „*Mazaná*" u Litoměřic, kterou pak kollej ta postoupila kolleji Litoměřické směnou *za část gruntu Oušťckého* (Auscha). (D. Z. kvat. 148, L. 25.)

19. L. 1644 koupila kollej u sv. Klimenta *dům* někdy *Ouštecký* neb *Szimův* řečený, naproti klášteru sv. Jiljí v Starém městě Pražském ležící a již sbořeniště, za 1.158 zl. 57 kr. rýn. od Jana Benjamina Benška z Petersdorfu. (D. Z. kvat. 303, F. 30.) — Od tohoto prostoru vedle domu Tří kalichů proti sv. Jiljí ležícího a k semináři sv. Václava přípojeného, odprodali jesuité l. 1702 místo šířky 3 sáhů

---

de Ronne dvůr v Jedlině a ves Klemnou s mlýnem a příslušenstvím; kdyby však dotčený syn v letech dětinských zemřel, ustanovil Gramb, aby připadlo panství Pottenšteinské dceři Františce a panství Vamberské dceři Eleonoře *panství však Kostelec* s mlýnem *jesuitům u sv. Klimenta v Praze*, kteří i kostel nový v Kostelci v správě své míti měli a na něž i dědický podíl jedné neb obou dcer, kdyby před provdáním neb vstoupením do kláštera zemřely, přejíti měl. (D. Z. kvat. 144. Ł. 24.) — Po smrti Grambově († 21. dubna 1633) obdržela vdova po něm bez podílu pozůstalá Magdalena roz. Reichlovna, potom opět provdaná Stossová, na odpor a žádost svou vedle cís. resoluce 3. dubna 1634 čtvrtý díl z pozůstalosti jí náležející, v kterémž l. 1636 zvedena byla do statku Vamberku, od Grambá odkázaného dceři Eleonoře, kteréž za to náhradou postoupena byla Lhota Žalmanova. (D. Z. menší kvat. 40, D. 31—33.) — *Po smrti nesletilého syna Grambova* († 31. srpna 1636) *povolen jesuitům dne 18. září 1636 svod do statku Kosteleckého*, však odporovala tomu dotčená vdova Grambova, kteráž dědictví dítek svých jakožto jejich poručnice spravovala, a nechtěla panství Kostelecké postoupiti jesuitům, jimž však rozsudkem nejvyššího soudu z dne 16. června 1638 bylo přirčeno. (D. Z. menší kvat. 40. D 33. G. 17.)

Digitized by Google

a 1 lokte a délky 7 sáhů 2 lokte, od rohu Tří kalichů až ke kolně kolleje ležící, Václavu Ignaci Vratislavovi z Mitrovic k domu jeho u Tří kalichů za 50 zl. rýn. (D. Z. kvat. 409, E. 18.)

20. L. 1649 odkázal Jaroslav Bořita z Martinic kolleji sv. Klimenta statek *Vokoř* (Okoř, dom. Tuchoměřice), totiž starý zámek pustý Vokoř s dvorem poplužním, ves Vokoř s krčmou, mlýn nájemní, vše pusty, s dědinami, lukami, rybníky, lesy a vším příslušenstvím, tak aby jesuité za to povinni byli v domě svém chudých studentů tři mládence, poddané každého pána domu Smečenského, za vlastní alumny chovati a sami je tam stravou, oděvem a knihami potřebnými náležitě opatřovati až do vysvěcení jich na kněžstvo a dosazení za kaplany a faráře na kollatury a statky Smečenský a Slanský. (D. Z. kvat. 256, B. 10 & 13.) Z tohoto statku, majícího cenu 18.000 zl. rýn., platil rektor kolleje na dotčené tři alumny ročně 240 zl. Dle ustanovení hraběte Jiřího z Martinic z dne 21. června 1651 *přenesen byl statek Vokoř z domu Pauperum ku konviktu sv. Bartoloměje* a počet stipendistů snížen byl na dvě místa. (D. Z. kvat. 550, E. 26.) Po zrušení řádu jesuitského spojen byl statek Okoř s Tuchoměřicemi a *odevzdán c. k. českému fondu studijnímu.* (D. Z. kvat. 735, F. 7.)

21. L. 1649 koupila kollej u sv. Klimenta od Doroty Bukové za 400 zl. rýn. *vinici „Vokočná“* řečenon, u sv. Pankrací při silnici ležící a 7 korců míry držící, kterou pak jesuité l. 1703 *prodali* za 400 zl. rýn. Janu Jiřímu Linkertovi, měšťanu a chirurgu Nového města Pražského. (Knihy grunt. Vinohradské, lib. contract. 21, fol. 209 & 24, fol. 554.)

22. L. 1645 koupen byl od kolleje sv. Klimenta *pro seminář sv. Václava* statek Středokluky, po panně Johanně šlechtičně z Kolovrat pozůstalý a pro dluhy prodaný — totiž tvrz Středokluky s pivovarem, mlýnem a dvorem poplužním, dvory poplužní v Zájezdu, v Kněžovsi a v Kozinci s poplužím, s lesy, rybníky a vším příslušenstvím, též vsi Středokluky, Dobroviz, Chejnov a Kozinec, dílem vsi Velký Kněžoves a Běloky, s jedním chalupníkem, rybářem, dílem řeky ve vsi Libezicích, s krčmami výsadními a všelijakými spravedlnostmi, jak to l. 1630 dotčená šlechtična z Kolovrat od Julia Hendrycha knížete Saského za 63.000 zl. koupila — za 75.000 zl. rýn., kterážto summa jesuitům poražena byla z fundace 60.000 kop míš. do téhož seminaria vykázané na statcích po Severinovi Tahlovi z Horšteina pozůstalých. (D. Z. kvat. 298, M. 21. & kvat. 306, E. 18.) — *Po zrušení řádu připadly Středokluky k studijnímu fondu nadačnímu.* (D. Z. kvat. 735, K. 28.)

Digitized by Google

23. L. 1650 koupili jesuité u sv. Klimenta od konventu Dominikánského kláštera sv. Máří Majdaleny v Menším městě Pražském *statky Heníkovský* a *Helvíkovský**) ve vsi Pokraticích u Litoměřic za 6000 kop míš. a připojili je se statkem Pokraticemi k panství Liběšickému. (D. Z. kvat. 404, K. 20.)

24. L. 1652 postoupen byl kolleji u sv. Klimenta *pro konvikt sv. Bartoloměje* statek *Chvaly* (okr. Karlín) od Jana Daniele Kapra z Kaprštejna pro neplacení úroků ročních 900 kop míš., po mnohá léta zadržalých ze summy 15.000 kop míš., na témž statku jesuitské kolleji pro alumnat pojištěné. (D. Z. kvat. 141, E. 28.) — Po zrušení řádu připadl týž statek l. 1783 nadačnímu *fondu studijnímu*. (D. Z. kvat. 735, K. 28.)

25. L. 1654 koupila kollej u sv. Klimenta *dědinu svobodnou, Hauškovskou řečenou*, mezi Litoměřici a Pokratici ležící a 52 korce míry pražské držící, za 500 zl. rýn. od Šimona Petra Aulíka z Třebnic a připojila ji se statkem Pokratickým k panství Liběšickému. (D. Z. kvat. 309, L. 24.)

26. L. 1658 kolleji u sv. Klimenta *pro konvikt sv. Bartoloměje* zastaveny byly od Václava sv. p. Michny v dluhu 3000 zl. k nadání alumnatu od Ferdinanda II. vykázaných (D. Z. 97, K. 14.) *statek Hlubočepy* a *dvůr Klukovice*, kteréž pak témuž konviktu l. 1667 právem zástavním vedle král. reskriptu ze dne 26. října 1672 byly postoupeny a cís. povolením z dne 2. října 1717 za vlastní ponechány podle vyrovnání s věřiteli Michnovskými za zaplacení 16000 zl. dotčeným věřitelům. (D. Z. kvat. 493, O. 8 & 10.) Po zrušení řádu jes. připadly Hlubočepy, l. 1793 za 14.137 zl. 20 kr. odhadnuté, k nadačnímu fondu pro studenty. (D. Z. 688, D. 14. & 735, K. 24.)

27. L. 1659 koupili jesuité u sv. Klimenta pro *kollegium alumnů a konviktistů* k vystavění prostranného konviktu: *a*) *Dům Aulikovský* v Starém městě Pražském ležící, též zbořeniště v koutu vedle téhož domu a jiná dvě místa, proti domu Pařízovic ležící, s ním spojená za 6.500 zl. rýn. od synů a dědiců Simeona Petra Aulíka z Třebnic. — *b*) *Dům „u Hořejších"* řečený, v Starém městě Pražském vedle domu Ryvolovského a Aulikovského z obojí strany ležící, se vším příslušenstvím, jak jej Václav Vyšín z Klarenburku od paní Lidmily Hořejší kšaftem odkázaný měl, od dědiců Vyšínových, paní Majdaleny Petráčkové, roz. Vyšínové, její sestry panny Rozíny Anny Vyšínové a bratra jejich Karla Vyšína, za 2.400 kop míš. — Za povolení obce

*) Rozsah těchto statků jest ve spisu mém „Dějiny konfiskací".

Digitized by Google

Staroměstské k propuštění obou domů jak Aulikovského tak Vyšínovského z rukou městských a z šosu, jak se říká „*ad manus mortuas*“, uvolili se jesuité náhradou navrátiti k ruce obce Staroměstské obligaci na 2000 zl. rýn. (na níž se však již 1.778 zl. 20 kr. zaplatilo), tedy z ní restující nedoplacenou summu kapitální i se vším úrokem zadržalým; přes to ještě prominuli jesuité obci Staroměstské úroků v summě 1.080 zl. rýn., z 9.000 zl. od obce témuž konviktu povinnovaných; což vše cís. resolucí ze dne 24. března 1660 bylo schváleno. (Lib. contract. coerul. 4, fol. 411—416.) Při konviktu sv. Bartoloměje z těchto domů vystavěném zbudovali jesuité okolo l. 1700 též kostel sv. Bartoloměje.

Po zrušení řádu jes. připadla všecka stavení konviktu sv. Bartoloměje k nadačnímu fondu studijnímu. Tato stavení konviktu obsahovala devatero oddělení, totiž kostel sv. Bartoloměje a osmero domů (dle plánu lib. contract. rubro 21, fol. 190 přiloženého). Z těchto domů prodáno bylo l. 1785 od c. k. administrace statků komorních k ruce fondu nadačního: *a) Patero domů* o dvojím poschodí (dle plánu oddělení 2, 3, 7, 8 a 9) s věží, dvorem a 4 dvorky, sklepy (z nichž jeden pod kostelem sv. Bartoloměje) a jiným příslušenstvím koupil za 7.905 zl. pražský mistr truhlářský *Josef Feigl*, který tyto domy l. 1787 spojil v jeden dům, pod čísl. p. 942 (nyní 291) v Konviktské ulici ležící a do ulice Bartolomějské dosahující, za 18.300 zl. odhadnutý. (Lib. contract. rub. 21, fol. 190 & 193.) Tento dům l. 1823 do pozůstalosti paní Alžběty Feiglové náležející koupil advokát JUDr. *Josef Likawec* za 30.044 zl. stříbra. (Lib. contract. rub. 45, fol. 232.) — *b) Jeden dům* (dle dotčeného plánu oddělení 4.) s dvěma pokoji v 1. patře, s dvorkem, sklepem a 2 skladišti koupil pražský truhlář *Václav Nistl* za 745 zl. Tento dům pod čísl. p. 941 (nyní 292) v Konviktské ulici ležící prodán byl l. 1791 od věřitelů Nistlových za 1.508 zl. Josefovi Feiglovi a jeho manželce Alžbětě; po jejíž smrti jejímu synovi Františku Feiglovi za 10.062 zl. stříbra byl postoupen. (Lib. contract. rub. 21, fol. 321; 23, fol. 283 a 45, fol. 187.) — *c) Díl bývalého konviktu* (dle plánu dotčeného oddělení 5. a 6.), za kostelem sv. Bartoloměje v Konviktské ulici pod čísl. p. 293 ležící, postoupen byl vedle cís. listu z dne 28. října k účelům c. k. knihtiskárny školních kněh, která se tam podnes nachází, a jest pro studijní fond dne 9. října 1871 do desk zemských vtělen. (D. Z. Kniha hlavní lit. G. XVII. 105.) — *d)* Poslední část bývalého konviktu, *kostel sv. Bartoloměje* (dle plánu dotčeného oddělení 1.) mezi domy č. p. 291 a 308 v Bartolomějské ulici ležící, zůstal od l. 1785

Digitized by Google

amčený a prodán byl teprv l. 1853 od c. k. finanční prokuratory vedle vynešení c. k. ministeria kultu a vyučování ze dne 23. července 1850 č. $\frac{1670}{1494}$ k ruce fondu studijního (Normalschulfond) za 4.736 zl. stříbra *Gabriele sv. paní Thysebartové* s tou výmínkou, aby k účelu kat. církve byl obrácen. L. 1860 darován byl týž kostel Congregací sester III. řádu sv. Františka k opatrování nemocných. (D. Z. kniha hlavní G. XIV. 241 & 242.)

28. *a)* L. 1660 obdrželi jesuité u sv. Klimenta, jimž l. 1648 Hynek Albrecht Mičan z Klinšteina a z Rostok veškeré jmění své odkázal, tímto dědickým právem a právním odhadem statek *Vesec* (Vesce, kr. Hrad.), totiž tvrz a dům poplužní Vesce s dědinami, lukami, štěpnicemi, rybníky, lesy, lidmi osedlými, krčmou výsadní, s třetím dílem kollatury kostela filialního sv. Petra a Pavla, se všemi svršky a nábytky, jak toho někdy Jan nejstarší Hubryk z Hennersdorfu v držení a užívání byl. Tento statek prodali jesuité kolleje u sv. Klimenta l. 1660 kolleji Kralohradecké za 3.500 zl. rýn. (D. Z. kvat. 399, M. 17.)

28. *b)* L. 1661 dne 18. ledna koupila kollej u sv. Klimenta *díl vsi Vedlice* (kr. Litom. dom. Liběšice) s příslušenstvím, jak to od krále Václava kolleji Václavské, při universitě pražské l. 1380 založené, bylo darováno, za 2.400 zl. rýn. od rektora magnif. university pražské a od starších fakulty právnické a lékařské a připojila jej k panství Liběšickému. (D. Z. kvat. 313, E. 3.)

29. L. 1661 koupili jesuité u sv. Klimenta od akademie Karlovy *kapli Betlemskou**) i s *kolleji sousední Nazaretskou* a *Laudanovou* (Collegium Nazarenum et Laudanum s. Apostolorum), dvěma to domy dakami zemskými se řídícími, kteréž pak l. 1690 měšťanům odprodati se uvolili proti povolení obce k postoupení domu Knechtovského od kláštera Plasského kolleji u sv. Klimenta pro seminař sv. Václava. (Lib. contract. 2, fol. 370—376.) — Po zrušení řádu jes. připadla kaple Betlemská, se seminářem sv. Václava spojená, fondu náboženskému. Když pak l. 1783 vedle poručení císaře Josefa II. seminarium sv. Václava bylo zrušeno, stržena byla l. 1786 kaple Betlemská, tak že z ní nezbylo nic, než prázdné místo, upravené za kolnu na dříví, mimo dvoje sklepení bývalé sakristie. Tato kolna prodána byla l. 1802 od c. k. správy statků státních vedle dekretu král. gu-

*) Tato kaple postoupena byla jesuitům od císaře Ferdinanda II. již l. 1622 s akademií Karlovou, potom však l. 1638 císaři s akademií opět navrácena.

Digitized by Google

bernia ze dne 18. března 1802 k ruce fondu náboženského veřejnou dražbou Janovi Špalkovi a jeho manželce Anně za 4.201 zl. (avšak bez dotčeného dvojího sklepení bývalé sakristie, již předtím za skladiště odprodaného) s tou výminkou, aby kupující místa toho neužíval více za ohradu na dříví, nýbrž k vystavení domů s východem na náměstí Betlemské. Špalek prodal l. 1818 toto místo pod čís. p. 255 ležící za 5.000 zl. stř. Janovi Havránkovi, pražskému kupci a obchodníku, od něhož je l. 1836 k vystavění velikého domu koupil František Kopřiva za 7.000 zl. stříbra. (Lib. contract. rub. 42, fol. 235 & lib. 55, fol. 29.)

30. L. 1665 dne 20. listopadu koupili jesuité u sv. Klimenta *díl vsi Nučnice* (kr. Litom. dom. Liběsice) u Labe ležící se vším příslušenstvím od obce Litoměřické za 4.000 kop míš. a připojili jej k druhé své polovici téže vsi *k panství Liběšickému* náležející. (D. Z. kvat. 315, Q. 15.)

31. L. 1666 koupila kollej u sv. Klimenta *statek Liběchovičky* (dom. Tuchoměřice) — tvrz Libochovičky s dvorem poplužním, ovčínem, chmelnicí, vinicí, 2 krčmami výsadními, mlýnem a rybníky, též vesnici *Hola* řečenou s příslušenstvím — od paní Anny Walderové, roz. Devitové z Lilienthalu, za 8.000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 316, H. 25.) Po zrušení řádu jesuit. připadl tento statek českému *fondu studijnímu* a povolením c. k. českého soudu zemského ze dne 1. prosince 1832 *přivtělen byl se statkem Letky k panství Tuchoměřickému.* (D. Z. kvat. 735, E. 7 & K. 24 a kvat. 1137, E. 25.)

32. L. 1666 koupila kollej u sv. Klimenta *stateček Letky* (dom. Tuchoměřice), sídlo a vesničku s dvorem poplužním a vším příslušenstvím, se svršky a zásobami za 5.000 zl. rýn. od plnomocníků dědice Kristiana Viléma markrabího Braniborského. (D. Z. kvat. 317, B. 8.) — Ostatné viz statek Libochovičky č. 31.

33. L. 1667 prodala kollej jes. u sv. Klimenta Simeonovi Trunsovi z Trunu za 1400 zl. rýn. *dům „u Pekárků"* od starodávna řečený, na Konském trhu v Novém městě Pražském vedle domu u Mačovských a na rohu ulice Květonské proti domu u Holovských z druhého rohu téže ulice ležící, s hvozdem, humnem, sladovnou, pivovarem, zahrádkou a jiným příslušenstvím, jak to kollej Staroměstská po panně Ludmile z Tručové testato zdědila. (Lib. contract. virid. 17, fol. 83.)

34. L. 1668 koupila kollej jes. u sv. Klimenta *druhý díl statku Snědovského* (Snědovice, kr. Litoměř.), totiž tvrz Snědovskou s dvorem poplužním, krčmou výsadní, s lidmi poddanými, polmi, lukami,

Digitized by Google

mlýnem, pivovarem, vinicí a vším příslušenstvím za 5000 zl. rýn. od Zdeňka Ferdinanda Vlka z Kvítkova. (D. Z. kvat. 317, G. 2.) — Týž statek *prodala kollej* l. 1672 Danielovi Pachtovi z Rájova za 4000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 389, N. 17.)

35. L. 1669 koupili jesuité u sv. Klimenta statek *Průhonice* (kr Kouřím.) — zámek P. s pivovarem, vsi celé Průhonice s dvorem poplužním, Hole, Oujezd s dvorem popl., Nebřenice s dvorem popl., též dvůr poplužní a krčmu výsadní ve vsi Křeslicích a díl vsi Chomůtovic, s lesy, rybníky, mlýny a vším příslušenstvím — od dědiců (syna a dcer nezletilých) po Ondřejovi Bernardovi Borovanském z Borovan za 36.000 zl. rýn. a 300 zl. klíčného. (D. Z. kvat. 318, J. 25.) K tomu přikoupili jesuité l. 1674 *chalupu ve vsi Česlicích* (Čestlice) od opata kláštera sv. Mikuláše v Starém městě Pražském za 120 kop míš. (D. Z. kvat. 391, Q. 6.) a *prodali* potom l. 1685 *statek Průhonický* Janovi Dietrichovi ryt. z Rumerskirchu za 48.000 zl. rýn. a 300 zl. klíčného. (D. Z. kvat. 398, C. 9.)

36. L. 1669 koupila kollej u sv. Klimenta *vesnice Řepory* (Řeporyje) s filialním kostelem a krčmou, *Kopaninu*, *Novouves* a *Zlíchov* (Slíchov) s krčmou, kovárnou a mlýnem (Červený řečen.) pustým i s kollaturou při kostelíčku na Skále pod Zlíchovem stojícím, se vším příslušenstvím od dědiců po Václavu Michnovi hraběti z Vacinova za 15.000 zl. rýn. a *připojila je k statku Tuchoměřickému*. (D. Z. kvat. 318, L. 15.) — Za stálý plat ročních 6 kop gr. česk., ze vsi *Řepor* klášteru Zbraslavskému povinný, uvolili se jesuité l. 1690 témuž klášteru zaplatiti na vždy 300 zl. rýn. (D. Z. kvat. 467, J. 16.)

37. L. 1669 koupili jesuité u sv. Klimenta od kolleje jes. Jindřicho-Hradecké za 35.000 zl. rýn. *statek Vopořany* (Opořany, kr. Táb.) se dvěma dvory poplužními, ovčínem, lesy, rybníky, mlýny a vším příslušenstvím. (D. Z. kvat. 402, Q. 26.) Po zrušení řádu jes. připadly Opořany *k fondu studijnímu*. (D. Z. kvat. 735, F. 7 & K. 24.)

38. L. 1671 koupila kollej u sv. Klimenta *statek Vodochody* (okr. Karlín. dom. Odolena Voda) — tvrz a ves Vodochody s pivovarem a dvorem poplužním, dvěma mlýny, rybníky, lesy a vším příslušenstvím i se svršky — od Jana Ondřeje Kotvice ryt. z Kotvic a jeho manželky Alžběty Eufrosiny, roz. Kapříkové Lesnické z Lesnic, za 15.000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 389, H. 27.) Tento statek připojen byl k statku *Odolena Voda*, s nímž po zrušení řádu připadl k fondu studijnímu. (D. Z. kvat. 735, F. 7 & K. 24.)

39. L. 1671 postoupila kollej jes. u sv. Klimenta knížeti Václavovi z Lobkovic *statek Ctinoves* (Ctiněves, kr. Slan.), totiž tvrz a ves Cti-

Digitized by Google

noves s dvorem poplužním, též ve vsi Strážkově grunt Jiříka Dvořáka s krčmou výsadní a vším příslušenstvím, jak to k panství Roudnickému od starodávna přináleželo a l. 1655 téže kolleji jes. pro úroky zadržalé 5.703 kop 10 gr. míš. a pro škody vynaložené 1.155 kop 9 gr., v jedné sumě pro 6.858 kop 19 gr. k držení a užívání bylo zapsáno. — Proti tomu *postoupen byl kolleji* od knížete z Lobkovic *statek Vodolyna Voda* (Odolena Voda, jinak Vodolka), tvrz a ves Vodolka s dvorem poplužním, pivovarem, ovčínem a dílem vsi Dřínova se vším příslušenstvím, jak to kněžna Polyxena z Lobkovic l. 1623 po Ladislavu Sekerkovi z Sedčic za 9000 zl. rýn. koupila, pak *dvůr popl. Červená Lhota* s příslušenstvím, téže kněžně z Lobkovic l. 1629 od bratří Sekerků prodaný, a k tomu přidáno ještě kolleji 4500 zl. rýn. (D. Z. kvat. 28, A. 28 a kvat. 389, A. 29.) — Od toho statku odprodala kollej l. 1764 dvůr poplužní *Lhotu Červenou* Rudolfovi hraběti Chotkovi za 5000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 595, M. 23.) — Po zrušení řádu jes. připadl statek Vodolka k fondu studijnímu. (D. Z. kvat. 735, F. 7 & K. 24.)

40. L. 1673 koupila kollej u sv. Klimenta *dvůr na Zlíchově*, od starodávna *Dolejší* řečený, s dědinami, rolemi, lukami, *s kostelíčkem pohanským* s stěpničkou a viničkou okolo něho ležící, s vápenicí, cihelnou, skálou vápenou, a vším příslušenstvím i se svršky za 1420 zl. rýn. od sirotků po Alšovi Ferdinandovi Vratislavovi hraběti z Mitrovic. (D. Z. kvat. 390, L. 16.) Statek ten připojen byl k panství Tuchoměřickému.

41. L. 1675 koupili jesuité u sv. Klimenta pro *alumnat v konviktu sv. Bartoloměje založený* statek *Šestajovice* (dom. Chvaly) — tvrz a ves Š. s pivovarem, kovárnou, vinopalnou, dvorem poplužním, ovčínem, lesy, rybníky a jiným příslušenstvím i se všemi svršky — od dědiců a synů po Krištofu Albrechtu Hloškovi z Žampachu pozůstalých za 15.000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 391, M. 5.) Po zrušení řádu jes. *připadl* statek ten se statkem Chvaly *nadačnímu fondu studijnímu*. (D. Z. kvat. 735. K. 28.)

42. L. 1675 koupila kollej u sv. Klimenta *mlýn při vsi Třebani*, nedaleko od zámku Karlšteina ležící, s chalupami k němu náležejícími, rolemi, lukami, řekou, ostrovem a vším příslušenstvím od Alžběty Vratislavové, roz. z Gerstorfu, za 1000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 392, C. 19.) — Tento mlýn *prodali jesuité* s král. povolením ze dne 22. ledna 1689 Petrovi Mikuláši Strakovi z Nedabylic za 1000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 467, J. 14.)

Digitized by Google

43. L. 1675 koupili jesuité u sv. Klimenta *polovici panství Ouštěckého* (Auscha, kr. Litom.) od kolleje jes. Litoměřické za 49.000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 392, N. 19.) a *připojili ji k panství Ouštěckému a Liběšickému*, s kterým po zrušení řádu *připadla k fondu studijnímu.*

44. L. 1679 kolleji u sv. Klimenta *k věčné fundaci pro tři Patres S. J. v residenci Staro-Boleslavské*, téže kolleji přivtělené, darován a postoupen byl *statek Bukolí* (Bukol, okr. Velvar.) — *dvůr Bukolí* (Bukoly) s dědinami, krčmou výsadní, kovárnou, masným krámem, s lidmi poddanými, s platy, též s platy na lidech cizopanských ve vsi Bukolí a Křivousech, pak *druhý dvůr ve vsi Křivousech* se vším příslušenstvím, jak to l. 1649 Krištof Turek z Rosenthalu od Jana Graefa z Graefenburgu za 5266 zl. rýn. koupil a synu svému odkázal (D. Z. kvat. 257, A. 14 & kvat. 152, R. 23) — od Doroty Kateřiny ovdovělé Turkové z Šturmfeldu a z Rosenthalu, roz. Payerové z Payersbergu; měli zaplatiti jen dluhů 2000 kop míš. klášteru sv. Jiří a 2000 zl. konventu bratří Milosrdných, a odvozovati dotčené vdově postupující k jejímu vyživení až do smrti ročně 600 zl. na penězích a jistý deputat. (D. Z. kvat. 466, V. 29.) Po zrušení řádu jes. připadl tento statek k fondu studijnímu a prodán byl se *statkem Odolená Voda.*

45. L. 1680 koupila kollej u sv. Klimenta od paní Anny Markéty Vratislavové, roz. z Vřesovic, za 35.500 zl. rýn. *statek Chobolice Dolejší* (Unter-Koblitz, kr. Litoměř., dom. Liběšice), totiž tvrz a ves Chobolice s dvorem poplužním a ovčínem, dvůr popl. Chotoveský řečený, městečko Verneřice (díl) s podacím kostelním a dílem vsi Liběšice s podacím kostelním a krčmou výsadní, Chotinoves (Chotiněves) a Zinken (Stinky), s lesy, rybníky, vším příslušenstvím i se všemi svrškv. (D. Z. kvat. 259, A. 1.) Tento statek připojili jesuité k panství Liběšickému, s nímž po zrušení řádu jes. připadl k fondu studijnímu.

46. L. 1683 koupili jesuité u sv. Klimenta pro *konvikt sv. Bartoloměje dvůr svobodný v Satelicích*, *Panenský* řečený, se vším příslušenstvím, od Albrechta Václava Hložka ryt. z Žampachu za 1900 zl. rýn. (D. Z. kvat. 396, K. 27.) Po zrušení řádu jes. připadl ten dvůr fondu studijnímu, jemuž podnes náleží. (D. Z. kvat. 1160, G. 3.)

47. L. 1687 jesuitům v pretensí jejich 10.505 kop 34 gr. míš. na statku Košetickém pojištěné, totiž kolleji u sv. Klimenta a semináři sv. Václava l. 1677 kapitalu 2.333 zl. 20 kr. (D. Z. 109, L. 29), provincialovi Soc. Jesu provinciae Bohemiae l. 1679 kapitalu 2000 zl. (D. Z. 110, E. 22) a kolleji v Chebu kapitalu 6000 zl. (D. Z.

Digitized by Google

111, H. 25.), postoupen byl *dvůr a ves Chyšná* (kr. Čásl.) s příslušenstvím, ve vsi *Chejstovicích* 1 chalupník, 2 pusté chalupy a hospoda, ve vsi *Buřenicích* 5 poddaných s platy, hospoda, kovárna a kostel filialní, vše za 10.523 kop míš. odhadnuto. *Dotčený dvůr Chyšná* se vším příslušenstvím *prodala kollej* u sv. Klimenta l. 1690 Janovi Albrechtovi Bergovi ryt. z Reinfeldu za 7000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 403, K. 23 & kvat. 510, G. 7 a J. 22.)

48. L. 1689 vedle cís. reskriptu daného dne 11. července přivlastněn a postoupen byl Patribus societatis Jesu *dům „Krönhaus"* řečený na Staroměstském náměstí ležící, který dle kšaftu Ondřeje Flanderky l. 1589 zřízeného (Lib. testament. 2, fol. 163) na dědice Větrowské jakožto *fideicommissum familiae* přišel, takže po vymření této rodiny obci Staroměstské připadnouti měl, avšak po vstoupení posledního člena té rodiny *Maximiliana Větrowského* do řádu jesuitského, připadl jesuitům, kteříž týž dům l. 1694 Václavu Vilémovi Hoffmannovi za 3000 zl. a 300 zl. klíčného prodali. (Lib. contract. rub. 2, fol. 448.)

49. L. 1691 koupila kollej u sv. Klimenta od Anny Jakubky sv. paní z Klebersbergu za 37.000 zl. rýn. a 300 zl. klíčného *statek Dobrčnice* (kr. Tábor., dom. Opařany), totiž tvrz Dobronice novou a starou vedle sebe ležící, vesnice Dobronice, Sedlo Staré, Srlín a Zběšice s dvory poplužními, 4 krčmami, pivovarem, mlýny, lesy a vším příslušenstvím. (D. Z. kvat. 401, K. 24.) Po zrušení řádu jes. *připadl* tento statek *fondu studijnímu* a prodán byl se statkem Opořanským.

50. L. 1690 koupili jesuité u sv. Klimenta pro *seminář sv. Václava* s cís. povolením ze dne 17. září t. r. od opata a konventu kláštera cisterciaků v Plasech za 10.500 zl. *dům* šosovní témuž klášteru náležející, od starodávna řečený *Knechtovský* (Knechthof), v Starém městě Pražském proti kostelu sv. Jiljí a při kostele sv. Anny ležící, *do něhož dotčené seminarium sv. Václava z kolleje bylo přeloženo.* Za svolení obce Staroměstské k postoupení tohoto domu kolleji jesuitské s tou výminkou, že dům ten má zůstati jako předešle domem šosovním pod jurisdikcí obce a domem průchodním od kostela sv. Jiljí ke kostelu sv. Anny, jakož i za povolení k vedení vody do domu dotčeného zavázali se jesuité, že nejdéle ve třech letech měšťanům prodají za cenu mírnou domy své svobodné u kaple Betlemské ležící, mezi nimi též dva dskami zemskými se řídící, *Collegium Nazarenum* a *Laudanum* řečené (vyjmouc průchod ke kapli), pak že k návrhu magistratu do semináře u sv. Václava přijímati a tam stravou za-

Digitized by Google

opatřovati budou na všecky budoucí časy dva syny chudých měšťanův. (Lib. contract. rub. 2, fol. 370—376.) — Po zrušení řádu jes. *připadlo toto stavení seminaria sv. Václava* (čís. p. 240-I.) *fondu studijnímu* a umístěno v něm gymnasium akademické (lib. contract. 29, fol. 259); potom l. 1803 *stavům kral. Českého k zařízení ústavu polytechnického*, dekretem dvorn. z dne 14. března 1803 povoleného, *postoupeno* a l. 1804 od c. k. české správy statků státních jménem fondu studijního odevzdáno bylo. (Lib. contract. rubro 52, fol. 429.) — *Druhý dům k bývalému semináři sv. Václava* náležející, v Starém městě vedle normální školy ležící, č. p. 542 (nové č. 238). prodán byl l. 1784 od c. k. správy česk. statků státních Janovi Ferdinandu Fischerovi za 370 zl. rýn. (Lib. contract. rub. 25, fol. 292.)

51. L. 1691 koupila kollej u sv. Klimenta *k ruce seminaria sv. Václava dvůr emphiteutický ve vsi Kněžovsi* (Kněževes, dom. Středokluky) s příslušenstvím od probošta a konventu sv. Benedikta na Hradčanech za 700 zl. rýn. (D. Z. kvat. 403, H. 6.) — *Po zrušení řádu jes. připadl dvůr ten* se statkem Středokluky *studijnímu fondu nadačnímu.* (D. Z. kvat. 735, K. 29 & kvat. 258, A. 11.)

52. L. 1751 koupili jesuité *pro cís. seminář sv. Václava* v Starém městě Pražském od rytíře Jana Krištofa z Schönau za 3.600 zl. rýn. *dvůr svobodný ve vsi Kněževsi* (Grossherrndorf), k právu (dominium directum) kostela sv. Jana Křt. pod vrškem v Menším městě Pražském náležející, který též připojili k statku Středolukům. (Lib. urbar. St. Venceslai. Miscellanea 73, fol. 259.)

Ze statků vytčených náležely kolleji u sv. Klimenta až do zrušení řádu jesuitského:

a) Panství *Liběšice* a *Oušťek* (sub čís. 12 a 43), statek *Pokratice* (čís. 15) s Henikovským a Helvikovským dvorem (čís. 23) a dědinou Houškovskou (čís. 25), statek *Vedlice* (čís. 28), ves *Nučnice* (čís. 30) a statek *Chobolice Dolejší* (čís. 45), v jedné summě za 313.052 zl. rýn. kolleji postoupené. Po zrušení řádu jes. l. 1773 připadly k *fondu studijnímu**) a odevzdány byly c. k. administrací statků komorních v Čechách, kteráž od Liběšic l. 1783 odprodala *Kelchberg* (Kalich, Kelch) s porostlinami na něm a 10 domkáři ve vsi Kelchbergu za 2300 zl. Františkovi Karlovi Kresel-ovi sv. p. z Qualtenbergu k statku jeho Třebušínu (D. Z. kvat. 605. D. 16). Potom l. 1797 vedle dvorn.

*) Vedle cís. resolucí z dne 17. září 1773 a 25. června 1774 připadlo veškeré jmění zrušeného řádu jesuitského fondu studijnímu, avšak vyhraženy byly z něho částě fondu náboženskému a nadačnímu náležející.

Digitized by Google

dekretu 21. února 1795 připojen byl k panství Liběšickému *stateček Černiště* per 1141 zl. 20 kr., předešle ke klášteru Minoritů v Litoměřicích náležitý a po jeho zrušení náboženskému fondu připadlý. (D. Z. kvat. 735, L. 22). Konečně dne 20. července 1839 prodáno bylo panství Liběšické s dotčenými statky knížeti *Ferdinandovi z Lobkovic*, vévodovi Roudnickému, za 467.800 zl. stříbra. (D. Z. kvat. 1223, L. 23).

b) Panství *Tuchoměřice* a *Čičovice* (sub čís. 11) s dvorem Kopaninou (čís. 2) a statky *Letky* (čís. 32), *Libochovičky* (čís. 31) a *Vokoř* (čís. 20), též vsi Řepory, Kopanina, Nová ves a Zlíchov (čís. 36) a dvůr na Zlíchově (čís. 40), kolleji v jedné summě za 95.420 zl. rýn. postoupené, kteréž po zrušení řádu jes. českému *fondu studijnímu připadly a pod správou kr. statků státních zůstaly.* (D. Z. kvat. 735, F. 7, K. 24 & 28).

c) Statky *Vodolka* (Odolena Voda, sub čís. 39), *Vodochody* (čís. 38) a *Bukolí* (čís. 44), kolleji v jedné summě za 23.766 zl. rýn. postoupené, připadly po vyzdvižení kolleje českému fondu studijnímu, potom l. 1804 přepsány ke král. *fondu náboženskému* a připojeny k statku *Břežanům Panenským*, po zrušení kláštera Benediktinek u sv. Jiří v Praze fondu náboženskému připadlému. (D. Z. kvat. 735, K. 24 & 30; kvat 847, C. 4 a kvat. 949, H. 24). — Tyto statky se statkem Břežanským, jenž měl cenu do 170.000 zl. (vynášelť léta 1788 na 8860 zl.) *prodány byly* l. 1820 *k ruce fondu náboženského* hraběti Augustovi *Ledebourovi* za 270.000 zl. (D. Z. kvat. 1061, D. 9 & 26), potom l. 1823 postoupeny za 271.000 zl. stříbra hraběti Janovi *Somssichovi* (D. Z. kvat. 1052, M. 27), od něhož je l. 1828 koupil Matěj Fridrich ryt. z *Riese* za 287.500 zl. stříbra.

d) Statky *Bernartice* (čís. 7) s *Kolíšovem* (čís. 9), *Borovany* (čís. 14), *Opořany* (čís. 37) a *Dobronice* (čís. 49), od kolleje v jedné summě za 107.532 zl. rýn. koupené, připadly po zrušení řádu jes. *českému fondu studijnímu*, k jehož ruce l. 1826 od správy statků státních prodány byly *knížeti Karlovi Paarovi* za 131.500 zl. stříbra. (D. Z. kvat. 735, F. 7 & K. 24, a kvat. 1131, C. 7).

e) Zahrada jesuitská s domy a vším příslušenstvím (viz čís. 5), kolleji v summě 7200 kop míš. darovaná, po zrušení řádu jes. *k ruce fondu náboženského* l. 1786 od c. k. správy česk. statků státních prodána byla za 6170 zl. Pražskému měšťanu *Františkovi Bertonimu*

Digitized by Google

a jeho manželce Alžbětě. (Knihy grunt. Vinohradské, lib. contract. 32, fol. 153)*)

Mimo tyto statky k ruce fondu studijního a náboženského za 705.470 zl. prodané a mimo panství Tuchoměřické v summě na 150.000 zl. fondu studijnímu zanechané, připadla po zrušení kolleje u sv. Klimenta též celá její *budova* fondu studijnímu a náboženskému. Jedna část té budovy, totiž nynější *Clementinum* čís. p. 190 se třemi dvory a dvěma kolnami (čís. katastral. 201 a 202/1), přivtělena byla *fondu studijnímu*. (D. Z. gruntov. kniha Starého města Pražského čís. 190). — Druhá větší část, totiž nynější *arcibiskupské seminarium* — obsahující kostely sv. Salvatora (čís. katastrální 198) a sv. Klimenta čís. katastr. 200), arcibiskupskou seminář (čís. katastr. 202/2), zahradu a dvůr s kolnou naproti kostelu sv. Klimenta (čís. katastr. 16), zahradu a dvůr za třetím dvorem Klementina u c. k. knihovny (čís. kat. 17), velkou zahradu u prostřed semináře (čís. katastr. 18), zahradu při parcele 16 a dva dvory při kostele sv. Salvatora a sv. Klimenta (čís. katastr. 19) — přivtělena jest za majetek *fondu kníž. arcibiskupského seminaria* s některými služebnostmi pro Klementinum, k nimž náleží: užívání místností v 1. patře křídla seminaria, k Platnéřské ulici ležícího, které ponechány jsou universitní knihovně; též užívání místností, které nad kostelem seminaria (kaplí zrcadlovou) a nad částí vedle refektoria proti kostelu sv. Klimenta ležící universitní knihovně jsou postoupeny; pak užívání místností v části seminaria vedle kaple vlaské jsoucích, které fakultě bohoslovecké za posluchárny jsou postoupeny; konečně užívání místností přízem ních pod universitní knihovnou vedle refektoria semináře ležících, v nichž předešle byl fysikální kabinet a nyní sbírka archaeologická se nachází. (D. Z. knih. gruntov. Starého města Pražského čís. 1040.) — Třetí část bývalého kollegia, totiž vlaská *kaple panny Marie* přivtělena jest za majetek *kongregací vlaské*. (Čís. katastr. 199, knih. gruntov. Starého města Pražského.)

Zároveň s kollejí u sv. Klimenta zrušeny byly *seminarium sv. Václava a konvikt sv. Bartoloměje* k téže kolleji náležející, jejichž

*) Tuto zahradu, pod čís. p. 128 v Menším městě Pražském ležící, postoupil l. 1806 Karel Bertoni za 10.533 zl. manželce své Karolině, po jejíž smrti l. 1845 připadla na její dceru Annu Bertoni, kteráž l. 1859 část 116□°2′ od ní odprodala měšťanské plovárně za 4200 zl. rak. m. (Knihy grunt. Vinohrad. lib. contract. 34, fol. 148 p. v. a lib. contr. 38, fol. 216.) L. 1878 koupena byla dotčená zahrada k ruce nadačního fondu hraběte Straky za 145.000 zl. r. m. (D. Z. grunt. kn. Malostran. č. d. 128.).

Digitized by Google

jmění a statky *fondu nadačnímu pro studenty* připadly. K *seminarium sv. Václava kolleje Staroměstské* náleželo: na jistinách 37.693 zl. 40 kr., nadací 370.158 zl. 45 kr., statek *Středokluky* (viz statky pod čís. 22) s dvory v Kněževsi (čís. 51 a 52) odhadnutý za 228.458 zl. 20 kr., dům Švihovský se zahradou (viz čís. 13) za 3500 zl., stavení semináře dům Auštěcký a dům Knechthof za 11.658 zl. (viz čís. 19 a 50), kaple Betlémská potom stržená a zbořeniště za 4201 zl. prodáno (viz statky čís. 29). Veškeré jmění seminaria vynášelo tedy v jedné summě 655.669 zl. 25 kr., z čehož po srážce dluhů 4500 zl. zůstalo fondu nadačnímu 651.169 zl. 25 kr.

Konviktu sv. Bartoloměje v Starém městě Pražském náležely statky: *Chvaly* (viz statky pod čís. 24) za 167.397 zl. 55 kr. odhadnuté, *Šestajovice a Satelice* (viz čís. 41 a 46) za 17.175 zl. 25 kr., *Hlubočepy* s dvorem Klukovice (viz čís. 26) za 20.978 zl. 52½ kr.; stavení konviktu s kostelem sv. Bartoloměje (viz čís. 27) za 14.149 zl.; k tomu měl konvikt na jistinách 89.539 zl., na hotových penězích 50 zl. 38¼ kr., na penězích zadržených 3134 zl. 24½ kr., a na zásobách 3371 zl. 14½ kr., tak že *veškeré jmění konviktu vynášelo* 315.796 zl. 29¾ kr., z čehož po srážce dluhů per 83.112 zl. 34¾ kr. bylo fondu nadačnímu 232.683 zl. 55 kr.

Veškeré jmění zrušené jes. kolleje u sv. Klimenta, pak seminaria sv. Václava a konviktu sv. Bartoloměje vynášelo tedy v jedné summě 1,739.323 zl., v kteréžto sumě obsažena není cena budovy kolleje ani jistiny kolleji náležející.

II. Dům profesní (domus professa s. professorum) s kollejí u sv. Mikuláše v Menším městě Pražském.

K založení domu profesního pro novou provincii Českou vykázán byl l. 1625 jesuitům starobylý farní kostel sv. Mikuláše v Menším městě Pražském na náměstí Vlaském ležící (l. 1282 založený), který i se školami a domy k němu náležejícími přičiněním arcibiskupa Pražského, zvláště pak jeho otce Karla hraběte Harracha vedle cís. nařízení daného dne 4. dubna 1625 jesuitům od obce Menšího města Pražského dne 11. července 1625 se vším příslušenstvím (mimo kalichy, roucha a jiné potřeby kostelní) postoupen býti musil s tou však výminkou, aby obec kostela toho ještě užívala, pokudby fara a školy nebyly jinde umístěny. Dle návrhu jesuitů připojena býti měla fara Mikulášská buď ke kostelu sv. Jana Křtitele pod vrchem Petřínem u Vltavy ležícímu, neb ke kostelu sv. Ludvíka blíže chrámu Karmelitánův,

Digitized by Google

neb ke kostelu sv. Vavřince na Oujezdě ležícímu; ale prvních dvou z těchto kostelů nechtěli držitelé jich postoupiti a poslední jsa obmezený nelíbil se měšťanům. Konečně ustanoveno a od císaře schváleno bylo, aby za nový kostel farní upravena byla kaple sv. Václava (Translationis St. Venceslai), na blízku kostela sv. Mikuláše se nacházející.*) Škola farní přeložena byla od obce zatím dne 10. prosince 1626 do domu blíže Karmelitánův, a stavení její u sv. Mikuláše odevzdáno bylo i s farou, na ten čas přesazením dosavadního faráře do Litoměřic též uprázdněnou, osmi jesuitům z kollegia sv. Klimenta, kteří se tam usadili a k prvnímu zařízení domu profesního od *zakladatele* jeho *Albrechta z Waldšteina* 4000 zl. obdrželi.

A poněvadž jesuité při domu profesním, v němž počet členů již l. 1627 na 20 osob byl rozmnožen, také gymnasium zříditi obmýšleli, žádal P. provincial císaře, aby k rozšíření tohoto domu bylo postoupeno jedenácte domů, okolo kostela sv. Mikuláše ležících v ceně 24.000 kop míš. a majitelům jich aby dány byly výměnou jiné grunty konfiskované. K zaplacení domů těch vykázáno bylo cís. resolucí ze dne 1. března 1628 oněch 9000 kop míš., které jesuitské kollegium Chomútovské ještě dlužno bylo za konfiskované statky téže kolleji prodané, jakož i některé pokuty měšťanům Pražským uložené.**) Naproti tomu zavázali se jesuité domu profesního kapli sv. Václava rozšířiti a upraviti za farní kostel pro obec Malostranskou, a k vydržování faráře a kostelníků jistou část ze summy od Waldšteina k domu profesnímu přislíbené uložiti pod tou výminkou, aby jim ponechán byl patronát nad týmž kostelem farním. (Arch. místodržit. C. 215, P. $^{2}/_{2}$). Brzy potom zbořena byla kaple sv. Václava a na jejím místě položen dne 5. května 1628 základ k novému chrámu farnímu (85 stop zdélí a 35 stop zšíří), který již l. 1629 úplně byl dostavěn nákladem 8.800 zl. rýn.***)

Na vystavění tohoto kostela, pak fary a školy k němu náležející, jakož i k skoupení domů k tomu i k domu profesnímu potřebných vykázáno bylo dne 17. dubna 1628 *od zakladatele domu profesního Albrechta z Waldšteina* 45.000 zl. rýn. Mimo to vykázal Waldštein

*) Tato kaple (rotunda) vystavěna byla od vévody Boleslava Pobožného na památku divu, jenž se stal na tom místě za Boleslava Ukrutného, když ostatky sv. Václava z Boleslavi na hrad Pražský byly vezeny. (Balbin. Epit. lib. I. c. 12.)

**) Viz spis můj „Dějiny konfiskací" str. 969.

***) V tomto kostele zastávali jesuité správu duchovní, kázajíce tam česky, německy pak v profesním chrámu svém u sv. Mikuláše.

Digitized by Google

domu profesnímu měsíční podporu 50 zl. rýn., kterou však l. 1630 jesuitům odňal, když přičiněním jesuity P. Lamormaina velitelství nad cís. vojskem byl zbaven.

Cís. diplomem ze dne 6. května 1628 potvrzeno bylo založení domu profesního a k vzdělání jeho darováno l. 1628 též několik domů konfiskovaných, v sumě 2.673 zl. rýn. totiž: *a*) Dům na Příkopech proti sv. Martinu v Novém městě Pražském ležící, po měšťanu Pavlovi Cerhovském konfiskovaný, který potom l. 1636 jesuité domu profesního za 450 zl. rýn. měšťanu novoměstskému Gregorovi Opavskému prodali. (Libri contract. virid. 13, fol. 230 a 231.) — *b*) Dům na Pasířské ulici v Novém městě pražském ležící, po Janu Vackovi sv. p. z Růženého konfiskovaný a za 415 kop míš. odhadnutý. (Lib. contract. virid. 13, fol. 230 & 15, fol. 409.) — *c*) Dům s pivovarem na Košících řečený, v Jirchářích v Novém městě Pražském ležící, po Pavlu Vošklaudovi (jinak Vošlanda) konfiskovaný, který jesuité l. 1637 Krištofovi Peckovi (Beck) z Lilienthalu za 1.400 zl. rýn. prodali. (Lib. contract. virid. 13, fol. 230 & 260.) — *d*) Dům na Poříčí v Novém městě Pražském ležící, po Janu Stanlíkovi za 150 kop míš. odhadnutý. (Lib. contract. virid. 15, fol. 409.) — *e*) Dům Smrtkovic též na Poříčí ležící, odhadnutý za 140 kop míš. (Lib. contract. virid. 15, fol. 409.)

Na doplnění fundace domu profesního vykázal císař Ferdinand II. l. 1636 na statcích Hradišti Chustníkově a Heřmanicích, po Janovi Trčkovi konfiskovaných a hraběti Františkovi z Ulfeldu odevzdaných 5.797 zl. 30 kr. (D. Z. kvat. 102, C. 9.); pak za svršky J. M. C. vyhražené na statcích Trčkových (Žáky, Kluky a Vrbice) 3.162 zl. 40 kr. (D. Z. kvat. 316, Q 1. — Viz též kollej Jičínská). — Potom l. 1646 cís. dekretem sproštěn byl dům profesní placení daně z vína, piva a masa.

Ostatně podporován byl dům profesní, jenž žádných statkův ani stálých příjmů míti nesměl, značnými dary od mnohých příznivců svých, kteréž v jedné sumě 68.500 zl. rýn. vynášely. Tak odkázala *Johanna Pruskovská*, roz. Kaplířka ze Sulevic, l. 1629 domu profesnímu 10.000 zl. rýn., kteráž summa dle král. výpovědi l. 1635 dána a zaplacena býti měla *kolleji s domem profesním spojené* ze statku a jmění všeho jmenované Pruskovské náležitého. (D. Z. kvat. 143, K. 28 & kvat. 299, A. 2.) — L. 1631 daroval *Adam Jiří Kokořovec z Kokořova* 4200 zl. rýn. za obcí Žateckou pojištěných domu profesnímu k založení *nadání pro hudebníky* při kostele sv. Mikuláše. K témuž účelu, totiž k zvelebení služeb božích hudbou o svátcích, paroval l. 1668 *hrabě Trautmannsdorff* 9000 zl. rýn. (Letopisy

Digitized by Google

jesuit. v archivu Lobkovic.) — L. 1633—1635 dostalo se domu profesnímu od rozdílných dobrodinců podpory na 9.400 zl. vynášející. — L. 1637 vykázal *Václav z Kumburku a Bliživa* domu profesnímu ročně 100 kop míš. z jistiny kolleji Klatovské odkázané. (D. Z. kvat. 145, M. 7. — Viz též kollej Klatovská.) — L. 1649 odkázala *Maria Maximiliana z Sternberka*, roz. hraběnka Hohenzollernská, domu profesnímu 1000 zl. (D. Z. kvat. 256, B. 5.) — Téhož roku dostalo se domu profesnímu mnoho jiných darů, zejména od Františka hraběte Nádasdyho, od Ferdinanda a Maximiliana z Lobkovic a od Rudolfa sv. p. z Tiefenbachu; zvláště pak od *Anny Polyxeny hraběnky Michnové* odkazem 10.000 zl. a od *Ludmily Kavkové z Říčan*, vdovy po Františkovi hraběti z Sternberka, 3.500 zl. (Schmidl, Hist. Soc. J. IV. 2, p. 493.) — L. 1651 odkázala *Lucie Otilie hraběnka z Martinic*, vdova po Františku Oldřichovi Libšteinském hraběti z Kolovrat, domu profesnímu 12.000 zl. rýn., jichž úroky nakládány býti měly na potřeby k slavným mšem zpívaným za mrtvé. (D. Z. kvat. 150, L. 9.) — L. 1661 postoupila domu profesnímu *Alžběta de Boye*, vdova po Vilému Reimundovi de Boye, jménem svým a na místě dětí svých pretensi ročních 300 zl. rýn., manželu jejímu od Jakuba Henrycha Paradise sv. p. z Eschaide l. 1638 odkázanou i s konvicí a mísou stříbrnou, 10 hřiven stříbra vážící. Za tuto pretensi na statku Kamenici české pojištěnou dle porovnání dána byla jesuitům l. 1682 od Antonína Martina de la Saga Paradis summa 6.200 zl. rýn. (D. Z. kvat. 146, M. 5 & kvat. 395, P. 12.) — Konečně odkázala l. 1772 *Anna Barbora Gabrielová*, měšťka a kupcová Malostranská, kostelu sv. Mikuláše domu profesního dvě třetiny jmění svého, k čemuž náležela též jistina 1.200 zl. rýn. (D. Z. kvat. 236, D. 24.)

K vystavění nového domu profesního a chrámu sv. Mikuláše na místě dosavadního kostela již sešlého postoupeny byly jesuitům od l. 1627 až do l. 1672 domy tyto: 1. Dům Valentina Gense (Jense), měšťénína a radního v Menším městě Pražském, při kostele sv. Mikuláše ležící, za 2.200 kop míš. odhadnutý, vedle cís. resoluce dekretem komory české ze dne 18. května 1627 postoupen byl domu profesnímu bez všech závad, kteréž na domě Škretovském v Novém městě Pražském ležícím, král. komoře v pokutě připadlém, pojištěny býti měly. Naproti tomu Jensovi v summě odhadní za týž dům jeho odevzdán byl od král. komory k užívání dům po Adamovi Segmillerovi v Menším městě ležící a za 2.800 kop míš. odhadnutý. (Lib. contract. 7, fol. H. 11.) — 2. Dům na hořejším rynku v Menším městě Pražském na rohu vedle domu někdy farního a druhého domu zádušního ležící,

Digitized by Google

který l. 1628 dne 13. června superior domus professae k témuž dom
od Michala Bambole za 4.300 zl. rýn. koupil. (Lib. contract. 7, J
41.) — 3. Dům ležící v rynku dolejším na rohu proti masným krámů
koupili jesuité l. 1628 dne 2. května k vyzdvižení fary neb šk
od Marianny Špalkové za hotových 1.400 kop míš. (Lib. contract.
H. 41 p. v.) — 4. Dům při hřbitově kostela sv. Mikuláše, lež
mezi domy někdy Josefa Bočka sklenáře a Markéty Rydingro
koupili jesuité dne 12. října 1628 od Valentina Jense (Gense)
2.000 zl. rýn. (Lib. contract. 7, H. 55 p. v.) — 5. Dům proti masn
krámům ležící, Cukrmanovský řečený, koupili jesuité l. 1628 od Ja
Rudolfa a Jindřicha bratří Nelclův z Levenastu za 3.000 kop m
(Lib. contract. 7, H. 59 p. v.) — 6. Kuchyně obecní blíž kost
sv. Mikuláše ležící, kterou k rozšíření téhož kostela jesuité koup
l. 1630 od obce Menšího města Pražského za 1.500 kop míš. (L
contract. 7, J. 44.) — 7. Dům v ulici za kostelem sv. Mikulá
mezi domem dědiců po Antonínu Kupferovi a domem Anny Wolf
sové ležící, koupili jesuité l. 1631 od paní Anny Trevisiusové za 3.5
zl. rýn. (Lib. contract. 7, J. 58 p. v.) — 8. Dům v ulici blíž kost
sv. Mikuláše, mezi domy někdy Pavla Nelcle a Anny Trevisiusc
ležící, koupili jesuité od paní Anny někdy Jana z Rybnice, pot
Pavla Oldřicha Wolfiusa manželky, za 1000 kop míš. (Lib. contra
7, J. 59 p. v.) — 9. Dům vedle kostela sv. Mikuláše ležící prod
byl jesuitům l. 1637 od paní Barbory Bartolomějové za 1.200 zl. r
(Lib. contract. 7, L. 1. p. v.) — 10. Dům řečený Kupferovský,
rohu hořejšího rynku při kostele sv. Václava ležící, prodán byl. l. 16
jesuitům od sester paní Doroty Krausové a paní Marie Tyglové
4000 kop míš. a 200 zl. klíčného. (Lib. contract. 7, L. 11.)
11. Dům u Zlatého Kříže řečený, vedle kostela sv. Mikuláše lež
koupili jesuité l. 1657 od měšťénína a kupce Adama Leuxa za
tových 600 zl. rýn. (Lib. contract. 10, B. 30). — 12. Dům m
dveřmi kostela sv. Mikuláše a domem u Zlatého Kříže ležící pro
l. 1671 Jan Václav Kleeblatt z Löwenthurmu a Wasserthalu do
profesnímu za hotových 800 zl. rýn. (Lib. contract. 10, B. 31.)
Tyto domy za 27.883 zl. rýn. skoupené, byly všech povinností měšt
ských osvobozeny, zvláště pak dva domy posléz uvedené l. 1673
obce z jurisdikce její propuštěny. (D. Z. kvat. 390, H. 7.)

Dle smlouvy mezi jesuity domu profesního a obcí Malostransk
dne 17. března 1673 uzavřené a od císaře Leopolda I. dne 16. kvě
1673 potvrzené postoupili jesuité obci k rozšíření Vlaského náme
od domů skoupených část (asi 4 lokte zšíří) na rohu ulice k mo

Digitized by Google

proti domu Liechtensteinskému ležící, též strhli kapli umrlčí při starém kostele sv. Mikuláše vystavěnou, čímž ulice o 9 loket byla rozšířena. Proti tomu povolila obec jesuitům stavěti nový chrám sv. Mikuláše a dům profesní rovnou čarou skrz náměstí Vlaské až do ulice k mostu vedoucí; mimo to postoupila obec l. 1674 jesuitům domy a místa, v nichž farář u sv. Václava, kantoři a zvoník až dosavad bydleli. Za to složili jesuité obci 3000 kop míš., vydali jí též obligaci na 1000 kop míš., které obec kolleji u sv. Klimenta byla dlužna, a postoupili jí za obydlí pro faráře a kostelníky polovici domu Kolovratského, za školou jesuitskou a za domem u Divokých mužů ležícího, kteroužto školu dům profesní l. 1656 od hraběte Henrycha Viléma z Stahremberku a jeho manželky darem obdržel. (D. Z. kvat. 390, H. 2.)

Na stavbu nového domu profesního a jeho chrámu postoupil a daroval jesuitům l. 1654 Václav Libšteinský z Kolovrat, Societatis Jesu religiosus, dne 24. září všecky statky své, po strýci svém Oldřichovi Františku Liebšteinském z Kolovrat zdědené, totiž: *a*) *Statky Střela a Hoštice*, z nichž všecky užitky a důchody (po zapravení ročních úroků z 31.500 zl. rýn., jesuitské *kolleji Klatovské* povinných dle zařízení Lucie Otilie Kolovratové roz. Martinicové) vynaloženy býti měly na stavbu jesuitského domu profesního v Praze a jeho nového chrámu; po vystavění pak chrámu z těchže důchodů zřízen býti měl skvostný hlavní oltář a kostelní obleky, potom určeno bylo 1000 zl. na cínový náhrobek pro otce Kolovratova tam pochovaného a na exequie při vložení pozůstatků jeho do krypty, která pro rodinu Kolovratovou v chrámě onom vystavěna býti měla. — *b*) Statky *Hrádek* (Staré Sedlo) a *Strejčkov*, jejichž důchody všecky po smrti Alžběty starší Kolovratové, roz. Lobkovicové, manželky někdy Henrycha Libšteinského z Kolovrat, též na stavbu domu profesního a chrámu po deset let jesuité nakládati měli. Po uplynutí tohoto desítiletí měly se statky ty prodati Františkovi Karlovi Libšteinskému z Kolovrat za 30.000 zl., z kteréž summy dáno býti mělo jesuitské kolleji Březnické 4000 zl., residenci na sv. Hoře 1000 zl., na fundaci kláštera Strahovskému od předků Kolovratových založenou 2000 zl. a špitálu téhož kláštera Strahovského 2000 zl., zbytek pak 21.000 zl. na vystavění domu profesního. Kdyby však řečený Kolovrat dříve zemřel neb statky dotčené za summu vytčenou koupiti nechtěl, postoupeny a prodány býti měly statky ony kolleji Březnické pod týmiž výminkami; což se také stalo, když Kolovrat týchž statků l. 1665 se vzdal. (Viz kollej Březnická.)

Digitized by Google

Mimo tyto statky postoupil a daroval Václav Kolovrat k dost
vění domu profesního a chrámu jeho všecko dědictví své, zejmé
které by po matce jeho Kateřině Kokořovcové, roz. z Vrtby, na něl
připadlo. (D. Z. kvat. 159, P. 24.).

Toto dědictví Kolovratské, vynášející 80.000 zl., k nalézá
hraběte z Kolovrat, předsedy nejvyššího soudu appellačního, l. 166
k účelu vytčenému zcela bylo odevzdáno. Avšak teprv l. 1673 p
dlouhém vyjednávání s obcí Malostranskou o postoupení prosto
k novému stavení potřebného zvláště přičiněním hraběte Maximilia
Valentina z Martinic odstraněny byly smlouvou svrchu již vytčen
veškeré překážky, tak že téhož roku od císaře Leopolda I. základ
kámen k novému domu profesnímu slavně byl položen. Stavba dom
tohoto dospěla l. 1677 a 1678 až do třetího patra, a již l. 1680 d
6. května část jeho od arcibiskupa Fridricha hraběte z Waldštei
byla vysvěcena a potom hned obydlena. Léta pak 1686 vystavěn b
zcela nově kostel sv. Václava v severozápadním rohu domu profesníh
potom l. 1687 provedena byla skoro celá stavba části severní a v
hnána byla část domu západní od základů až do polovice své; k
nečně l. 1691 byl dostavěn celý nový dům profesní na 4 patra vysok

Zároveň s domem profesním nově založen byl chrám sv. Mik
láše, jehož západní část od Krištofa Dienzenhofera, východní pak čá
od jeho syna Jana Kiliana l. 1752 byla vystavěna. Znamenitá kupo
nad chrámem velebně se vypínající pokryta byla mědí náklade
7921 zl. (dle kvitance z l. 1748 v archivu c. k. místodržitelst
uložené). Na vnitřním upravení chrámu toho pracováno bylo až
zrušení řádu jesuitského.

*S domem profesním spojeno bylo výminečně povolením genera
řádu P. Mutia dle přání zakladatelova též kollegium a gymnasiu*
pro četnou mládež Malostranskou, zvláště pro jinochy šlechtické. I
založení této kolleje a školy daroval dne 12. května 1628 jesuitů
hrabě *Adam Erdmann Trčka z Lipy* na Náchodě a Novém Městě n
Metují statek svůj *Chuchel* v kraji Čáslavském ležící za spupné d
dictví (D. Z. kvat. 144, G. 16), a vykázal jim l. 1629 ještě 7000
rýn. na zakoupení domu, v němž by mimo šest škol bylo též oby
pro 12 členů řádu. K tomu účelu koupili jesuité l. 1629 od pa
Heleny na onen čas Fidlarové a již Jakuberové z Lusteneku *d*
svobodný „u Tří Labutí“ řečený, mezi domy u Černé Růže a u Div
kého Muže řečenými v Menším městě Pražském ležící, se vším p
slušenstvím za 6000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 296, G. 5.) Do tohoto dor
od Trčky upraveného přeloženo bylo v měsíci listopadu 1629 gymn

Digitized by Google

sium o čtyrech třídách (grammaticae), které již l. 1628 bylo zařízeno, potom l. 1630 pátou třídou (počtikou) rozmnoženo a l. 1645 doplněno nejvyšší třídou rhetorikou.*)

Aby pak kollegium a gymnasium místností prostranějších nabylo, koupili jesuité domu profesního l. 1654 s cís. povolením ze dne 10. dubna od obce Malostranské za hotových 5000 zl. rýn. *dva domy sousední*, předešle pověstnému hraběti španělskému Don Baltasarovi de Marradas náležející, u Divokých Mužů (též u Faunů neb Wildmanů) řečené, po Kašparovi Marradasovi na obec připadlé, kteréž pak léta 1672 za náhradu 1200 zl. z jurisdikce obce byly propuštěny a král. dekretem z dne 16. května 1673 do desk zemských vloženy. (Lib. contract. 10, B. 19. — D. Z. kvat. 390, H. 11 & 466, M. 24.) K těmto domům postoupila obec Malostranská l. 1724 za 150 zl. též prostor asi na dva kroky široký, na severní části těch domův ležící, k rozšíření nového gymnasia, od domu profesního ulicí odděleného, do něhož l. 1725 školy byly přeloženy.

Pro kollej domu profesnímu připojenou koupili jesuité: *a)* l. 1631 *zahradu* s domečkem, řečenou *Lazarovskou*, mezi zahradou Doroty od Háje a domem Šimona Berana ležící, od paní Kateřiny vdovy po spoluradním Janu Graffovi z Graffenburgu za 800 kop míš. (Lib. contract. 7, K. 4). — *b)* L. 1640 od měštěnína a mydláře Bartoloměje Fuxa *zahradu*, vedle ulice a proti domu a zahradě Plantovské ležící, za 900 kop míš. (Lib. contract. 7, N. 46.) — *c)* L. 1647 *dům* řečený *Plantovský se zahradou* (vedle ulice, která mimo týž dům a zahradu jesuitům příslušející až k řece běží, z jedné a vedle domu JUDra Jana Wendlingera z druhé strany ležící) od paní Virginie Campionové (potom Guttmannové), roz. de Casa Nova, za 1400 zl. rýn. (Lib. contract. 7, N. 47.) K této zahradě Plantovské darovala a postoupila obec Malostranská dotčené kolleji též místo obecní a břeh vedle ní ležící, a povolila k tomu, aby nadjmenované ulice, jedna napříč a druhá nadél zdmi ohraženy byly na ten však způsob, aby jesuité povinni byli ulici, domu pana Wendlingera se týkající, zanechati otevřenou k volnému a svobodnému příchodu k vodě pro případ požáru, pak aby ve zdi v druhé ulici napříč vystavěné udělána byla velká vrata též k svobodnému průchodu k vodě v čas požáru potřebné.

*) Toto gymnasium, které již l. 1630 ve čtyrech třídách 370 žáků čítalo, po všecka léta následující četně bylo navštěvováno, tak že mělo l. 1690 žáků 339, mezi nimi 45 šlechticů (totiž 3 vévodové, 1 kníže, 17 hrabat, 7 baronů, a 17 rytířů), léta pak 1699 vzrostl počet žáků až na 473.

Digitized by Google

(Lib. contract. 7, N. 48.) — *d*) L. 1649 koupena *zahrada* od Ferdinanda Bruggera za 1200 zl. rýn., z kteréžto summy prodávající jesuitům polovici slevil. (Schmidl, hist. Soc. J. IV. 2.)

L. 1643 prodala kollej a dům profesní s cís. povolením ze dne 29. dubna 1643 *statek Chuchel* (kr. Čásl.) — totiž tvrz Chuchel, vsi Čičkovice (Čečkovice), Jeryšno (Řeřišno) a Rozteyney (Rostejné), dvůr na Hůrce (Hůrka) a dvůr Drhotín, s mlýnem, pivovarem, lesy a rybníky, jak to Adam Erdmann Trčka kolleji daroval — paní Theodoře Saloméně Lažanské, roz. Hertlové z Leytersdorfu, za 15.500 rýn. (D. Z. kvat. 303, A. 12.)

Zvláštní pak jmění kolleje a gymnasia při domu profesním u sv. Mikuláše uloženo bylo na úroky l. 1694 v summě 30.700 zl. rýn., kteráž po zrušení řádu jes. fondu studijnímu připadla.

K založení seminaria při kolleji domu profesního odkázal l. 1680 Tomáš de Storbegg, rada při nejvyšším soudu appellačním, *dům svůj a vinici*, a tento odkaz od císaře Leopolda I. dne 15. září 1694 byl potvrzen. (Letopisy jesuit. v archivu Lobkovic.) — Potom okolo l. 1700 vykázáno bylo 10.000 zl. na vydržování několik jinochů chudých v témž semináři. (Opis listiny této bez datum jest v archivu místodržitel.) — *Při zrušení řádu jesuitského vynášelo jmění seminaria kolleje Malostranské dohromady 58.446 zl.*, totiž na jistinách 57.300 zl. a na penězích zadržaných 1146 zl. a připadlo fondu nadačnímu.

Po zrušení řádu jesuitského odevzdáno bylo veškeré jmění bývalého domu profesního a kolleje u sv. Mikuláše c. k. správě státních statků. K tomu jmění náležely mimo nadání a jistiny svrchu vytčené též *stavení školní* (kollegium a gymnasium) a rozsáhlá *budova domu profesního*, kteréž vedle vlastnoručního listu císaře Josefa II. dto. v Litoměřicích dne 19. září 1783 upraveny byly pro nejvyšší úřady zemské. *Právo vlastnické bývalého domu školního*, k ubytování nejvyššího purkrabí a k umístění c. k. gubernia zemského l. 1784 upraveného, přirčeno bylo *státnímu pokladu*, k jehož ruce dům ten (nynější stavení c. k. místodržitelstva pod čís. pop. 1.) l. 1835 za 5130 zl. víd. čís. odhadnutý l. 1838 do desk zemských byl vložen. (D. Z. Instrum. Tom. 1137, lit. F. 12.) — *Budova bývalého domu profesního*, ostatním nejvyšším c. k. úřadům k užívání postoupená (nynější stavení čís. pop. 2., v němž jest c. k. vrchní soud zemský, c. k. státní účtárna a hlavní pokladnice zemská), l. 1838 za 60.000 zl. stříbra odhadnutá, vložena byla do desk zemských l. 1846 *k ruce komorního pokladu státního*. (D. Z. Instr. Tom. 1338, F. 17.) — *Kostel sv. Mikuláše* s věží pod čís. pop. 556 *postoupen byl l. 1775 za farní chrám* i s patro-

Digitized by Google

nátem *obci Pražské*, kteréž právo vlastnické téhož chrámu l. 1835 bylo přiřčeno a l. 1845 do kněh městských Malostranských vloženo. Užívání však krypty, celý prostor pod týmž chrámem zaujímající, vyhraženo jest c. k. úřadům, zvláště c. k. místodržitelstvu pro archiv, který tam od l. 1783 jest uložen. (D. Z. Instrum. Tom. 1338, lit. F. 17.)

Statky Střela a Hoštice připadly českému fondu studijnímu, k jehož ruce prodány byly od král. správy statků státních dne 28. října 1812 a 12. ledna 1809 se *statkem Zuklínem na 10.000 zl. odhadnutým a bývalé kolleji Klatovské náležejícím*, Erasmovi Obstovi za 175.050 zl. (D.Z. kvat. 992, A. 1.)

Veškeré jmění bývalého domu profesního, kolleje a semináře v Menším městě Pražském vynášelo dohromady 356.145 zl., nepočítaje v to cenu chrámu sv. Mikuláše, ani jistiny domu profesnímu náležející.

III. Jesuitské kollegium u sv. Ignáce v Novém městě Pražském.

K rozmnožení členů jesuitské provincie České založen byl dle přání císařova l. 1628 v Novém městě Pražském *dům pro nováčky* (Noviciat, Tyrocinium), při němž též kollegium zřízeno býti mělo. K vystavění tohoto noviciatu a kolleje vykázáno a vyměřeno bylo král. listem z dne 10. dubna 1628 skrze jisté kommissary místo na Novoměstském rynku a Dobytčím trhu ležící z obou stran kostela Božího těla*), který již l. 1622 jesuitům u sv. Klimenta od císaře byl darován, a k zakoupení 20 domků na témž místě stojících a za 3398 kop míš. odhadnutých, povolena byla z král. fisku summa 3300 zl. rýn.

Avšak k žádosti obce Novoměstské, kteréžby postoupení dotčeného místa u prostřed rynku na nemalou škodu a překážku bylo, upustili jesuité smlouvou dne 21. října 1630 od místa jim pro nové sídlo vykázaného a zvolili sobě jiné místo naproti tomu výše ležící, totiž rozsáhlý okršlek (ostrov) od jiných stavení zcela oddělený, od rynku až do Krupné ulice a od ulice Ječné až do Svinské se rozprostírající, na němž uprostřed stál prostorný dům, řečený Mediolan (Mediolanum), a vedle něho devět jiných stavení s 13 zahrádkami.

*) Tento kostel uprostřed Dobytčího trhu stojící, založený l. 1382 od představených jistého bratrstva, Ješka Ocasa ze Zásady, Ždimíra ze Sedlce a Bucka z Heroltic, vystavěn byl z kamene čtvercového v podobě hvězdy. (Schmidl, hist. Soc. J. III. p. 362.)

Digitized by Google

Tento okršlek jesuitům od obce do knih městských byl vložen a všech poplatků osvobozen, tak že jesuité oprávněni byli domy a pozemky na něm ležící sobě kupovati. Obec pak převzala povinnost o to se starati, aby domečky na rynku ležící za jistou náhradu jich držitelům vykázanou k zboření přišly, rynk se srovnal a svým časem v jistých místech vydláždil. Kotce však před domem radním od starodávna vystavěné, které žádné překážce Dobytčímu trhu a rynku nebyly, měly zůstati v celosti, aby v nich jak předešle trhy a jiné obchody se držely. Mimo to zanechala obec jesuitům místo na témž Dobytčím trhu před kollejí pro volnější k ní přístup od jednoho rynku až do druhého dvanácte loktů zšíří, a na ulici Ječné vedle kostela budoucího až k druhému rohu šest loktů zšíří; pak povoleno jesuitům rozšířiti i prodloužiti dle vůle své kostel Božího těla až ke kašně a z jiných stran okolo tak daleko, jak tehdy hřbitov byl; též kopati k potřebě své písek na místech Dobytčího trhu od obce vykázaných, však tak, aby jámu vybranou zase zavézti a vyrovnati byli povinni. Konečně měla obec vedení vody tak opatřiti, aby k žádné škodě kostela Božího těla a hřbitova nebylo, a aby takového vedení vody též kollej Novoměstská (však na svůj náklad) užiti mohla. (D. Z. kvat. 303, K. 28.)

V okršku jesuitské kolleji Novoměstské od obce postoupeném skoupili jesuité pro nové sídlo své domy tyto: L. 1629 dva domy na Dobytčím trhu vedle Mediolana ležící se vším příslušenstvím od Daniele Prona za hotových 500 kop míš. (Lib. contract. virid. 13, fol. 2.) — L. 1629 dům se zahrádkou na Dobytčím trhu mezi domy Václava Soukupa a stodolou Vokáčovskou ležící se vším příslušenstvím od Oldřicha Čermáka za 350 kop míš. (Lib. contract. virid. 13, fol. 16.) — L. 1631 dva domy vedle sebe v Krupné ulici ležící se vším příslušenstvím od Marty Kvítkovy za 400 kop míš. (Lib. contract. virid. 13, fol. 73.) — L. 1638 dům od starodávna *Mediolan* řečený na Dobytčím trhu ležící od Magdaleny Dvořecké z Olbramovic, roz. z Kuhrova (Skuhrova) za 2500 kop míš. (Lib. contract virid. 13, fol. 363.) — L. 1641 dům od starodávna *Pernikářovský* řečený, v Žitné ulici mezi domem Andresa Fryčera a domem na Korábě řečeném v osadě sv. Štěpána ležící, od sester Anny Kolsiniusovy a Alžběty Podolské, dcer po Šebestianovi Podolském pozůstalých, za 450 kop míš. (Lib. contract. virid. 13, fol. 366 & 489.) — L. 1651 dům na Dobytčím trhu vedle domu hraběte z Nagaroli a domu kolleje ležící od Jana z Heisteru za 500 kop míš. (Lib. contract. virid. 15, fol. 22.) — Dům

Digitized by Google

v Žitné ulici vedle seminaria ležící od Andresa Fryčera za hotových 800 zl. rýn. (Lib. contract virid. 15, fol. 182.)

K těmto domům skoupeným dostali jesuité ke kolleji Novoměstské též stodolu na Dobytčím trhu ležící, po Simeonovi Vokáčovi konfiskovanou a za 250 kop míš. odhadnutou, na kteréž jim právo a spravedlnost svou Anna prv Rytteršicová a potom Ješková z Petersdorfu postoupila místo 50 zl. jim od manžela jejího Michala Rytteršice z Rytterfeldu odkázaných. (Lib. contract. virid. 13, fol. 490.) — Mimo to postoupen byl od král. komory l. 1640 kolleji Novoměstské dům Hurtecký (Hurta řečený), na rohu prostoru, k vystavění budoucího kostela sv. Ignace určeného, ležící s dvěma domy sousedními za 1633 zl. odhadnutý. (Arch. místodržit. C. 215, C. 1/7 & P. 2/5.)

K založení a vzdělání kolleje Novoměstské vykázán byl jesuitům vedle dekretu komory české z dne 18. března 1628 zbytek pokut za perdon některým měšťanům uložených, v jedné summě 2210 kop míš. vynášející. Též jim postoupeno a odevzdáno bylo 13 domů fiskalních, v Novém městě Pražském konfiskovaných, v summě odhadní 8279 kop míš., totiž: *a)* Dům po Albrechtovi Kekulovi ze Stradonic na Koňském trhu ležící, odpolu spálený, odhadnutý za 1100 kop míš. — *b)* Dům po Janovi Vackovi z Růženého, v ulici Pasířské ležící, odhad. za 415 kop míš., potom postoupen domu profesnímu. — *c)* Dům po Eliašovi starším Rozínovi na Příkopích, v čtvrti sv. Jindřicha ležící, odhad. za 1000 kop míš., který jesuité l. 1629 vedle dekretu komory české ze dne 4. září t. r. Jindřichovi Bystřickému za 400 kop míš. prodali. (Lib. contract. virid. 13, fol. 10.) — *d)* Dům vedle předešlého ležící a témuž Rozínovi náležející, odhad. za 600 kop míš. — *e)* Dům po Simeonovi Vokáčovi proti kapli Božího Těla vedle Hurty ležící, odhad. za 430 kop. míš., který jesuité l. 1629 Janovi Frankovi směnou za dům jeho v krámcích ležící s dodáním 30 kop postoupili. (Lib. contract. virid. 15, fol. 411.) — *f)* Dům po Janovi Stanlíkovi na Poříčí ležící, odhad. za 150 kop míš., který potom domu profesnímu byl postoupen. — *g)* Dům Smrtkovic řečený, na Poříčí ležící, odhad. za 140 kop, též domu profesnímu postoupen. — *h)* Dům s pivovarem na Košících řeč. v Jirchářích ležící, po Pavlovi Vošloudovi, odhadnutý za 3550 kop míš., který též domu profesnímu byl odevzdán. — *i)* Dům po Markovi Chejnovském na Židovské zahradě ležící, odhad. za 55 kop míš. — *k)* Dům v Krámcích u Božího Těla ležící po Vaclavu Kolidiusovi, odhad. za 66 kop. — *l)* Dům po Simeonovi Vokáčovi konfiskovaný, též v krámcích ležící, odhadn. za 55 kop. — *m)* Dům Jiřího Rozína v Pasířské ulici na rohu ležící,

Digitized by Google

l. 1623 za 2400 kop míš. odhadnutý, jesuitům v perdonu 700 kop postoupený, ponechán byl dekretem komory české ze dne 21. října 1640 kolleji Novoměstské, od níž l. 1660 prodán byl Václavu Kamenickému (jinak Povejšilovi) za 500 kop míš. (Lib. contract. virid. 10, fol. 228 & 15, fol. 415.) — *n)* Dům v krámcích ležící, Matěji Veselému náležející, postoupen jesuitům v perdonu 19 kop míš. — (Lib. contract. virid. 15, fol. 409.)

Takto založené sídlo jesuitské v Novém městě Pražském zaujali dne 14. července 1628 dva jesuité z kolleje sv. Klimenta, P. Adam Kravarský jakožto superior této nové residence a Bernard Oppel, k jichž výživě kollej Staroměstská potravy a nápoje poskytovala, pokud se jim nedostalo stálých příjmů, potřeby pak jiné zvláště do kostela Božího Těla, k novému sídlu náležejícího, zaopatřeny byly dílem z 1000 zl. rýn., které P. Lammormain, ročně tomuto sídlu až do založení fundace dávati přislíbil, dílem z darů poskytovaných od některých příznivců, zvláště od kanovníka Jana Platejse, cís. kommissaře k reformaci katolické v Novém městě Pražském nařízeného. (Schmidl, hist. Soc. J. III. pag. 856.)

Již l. 1629 dostalo se tomuto sídlu jesuit. značnějších darů, zejména od paní Majdaleny Dvořecké z Olbramovic ,600 zl. rýn., od P. Lammormaina 4000 kop míš. a od Jana Sferina 500 kop míš. (Schmidl, hist. Soc. J. III. p. 921.) — K tomu odkázala též l. 1629 Marta Řečická, měšťanka pražská, kolleji Novoměstské pretensí svou 6907 kop míš., již měla na statcích konfiskovaných za král. komorou. (Lib. contract. virid. 14, fol. 347.)

Na vystavění kostela sv. Ignace a domu pro žáky chudé a jich vydržování odkázala dne 10. dubna 1629 Johanna Pruskovská z Pruskova, roz. Kaplířka ze Sulevic, kolleji Novoměstské vše, co by po splacení dluhův a jiných odkazech jí n. Johanně Pruskovské přebývalo. Tato summa dle král. výpovědi l. 1635 dána a vyplacena býti měla ze statku a jmění všeho jmenované Pruskovské náležitého. K této pozůstalosti kolleji Novoměstské odkázané náležely dvě jistiny (jedna na 50.000, druhá na 16.000 zl.) pak rozdílných pretensí na statcích konfiskovaných, za král. komorou se nacházejících, v jedné summě 300.000 zl. rýn., kteráž konečně l. 1669 dne 9. února s král. komorou na 18.000 zl. vyrovnána a l. 1688 kolleji Novoměstské zapravena byla. (D. Z. kvat. 143, K 28 & kvat. 299, A. 3.)

L. 1630 darovala jesuitům *k zařízení kolleje (gymnasia)* v Novém městě Pražském vdova po Adamovi z Šternberka pozůstalá, hraběnka *Maria Maximiliana roz. z Hohenzollern,* z věna svého 10.000 zl. rýn,

Digitized by Google

z kteréžto jistiny první stálý příjem ročních 600 zl. úroků kolleji vycházel. K témuž účelu věnovala dotčená hraběnka l. 1633 ještě 23.000 zl. rýn., čímž se stala zakladatelkou tohoto nového kollegia,*) k jehož vystavění její starší syn *František ze Šternberka* též 50.000 kop gr. českých, hteré jeho otec, bývalý král. místodržící v Čechách, za služby své za císařem měl, listem daným dne 13. listopadu 1633 provincialu P. Kirchnerovi postoupil. (Schmidl, hist. Soc. J. IV. 1. pag. 19.) *K fundaci pak této kolleje*, cís. diplomem l. 1635 potvrzené odkázala táže paní Šternberková kšaftem ze dne 3. září 1649 jesuitům 25.000 kop míš. a k tomu ještě 3.000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 256, B. 4.)

L. 1635 daroval *Jan Oktavian Chynský z Vchynic a Tetova* kolleji Novoměstské 1500 zl. rýn.

L. 1646 postoupila kolleji Novoměstské paní *Anna Marie Tettauova*, dcera Magdaleny Hložkové z Tetova práva svého na díl její z 10.000 kop míš., totiž 3333 kop, z kteréž summy l. 1652 téže kolleji zůstalo dle porovnání s bratřími Hložkovými 3000 kop míš. a úrok od sv. Havla 1652. (D. Z. kvat. 307, S. 8.)

L. 1675 postoupil jesuita Magister *Adam Račín z Račína* kolleji Novoměstské díl po otci svém Františkovi právem dědickým na něho připadlý, v hotových penězích 13.644 zl. 38 kr. vynášející. (D. Z. kvat. 74, O. 26.)

Konečně odkázal l. 1675 *Mikuláš Aleš Vitha ze Rzavého* na Dobřejovicích kolleji Novoměstské 4.000 zl. rýn., z nichž úroky rozdávány býti měly chudým a nemocným lidem. (D. Z. kvat. 265, H. 17.)

Mimo dary a jistiny vytčené nabyli jesuité kolleje v Novém městě Pražském též některých domů, pozemků a statků, totiž:

1. L. 1629 koupili jesuité *tři domy* v krámcích na Dobytčím trhu ležící, jeden od Krištofa Švible za 150 kop, druhý od Jiřího Skřivana za 60 kop a třetí od Jana Franka za 460 kop míš. (Lib. contract. virid. 15, fol. 411.)

2. L. 1631 odkázal Václav Vlaveryn, měštěnín a spoluradní Nového města Pražského kolleji jesuit. u Božího Těla *vinici* s lisem a vším příslušenstvím na Srpových horách ležící, 8 korců míry držící. (Knihy Vinohrad. lib. contract. 20, fol. 267.)

3. L. 1633 král. resolucí ze dne 15. června dle dekretu král. komory české ze dne 20. července postoupen byl kolleji Novoměstské darem *dům* v rynku Nového města Pražského na Dobytčím trhu mezi

*) Při této kolleji zřízeny byly již dne 26. března 1633 dvě štoly; l. 1635 rozšířeno bylo gymnasium třetí třídou (grammaticae), l. 1636 třídou syntaxeos, l. 1638 třídou poëseos a l. 1640 nejvyšší třídou rhetoricae.

Digitized by Google

domy u Vodolanských a někdy Jiříka Ševce ležící, řečený *Vokáčovský*, s sladovnou a vším příslušenstvím za 2504 kop míš. odhadnutý, který jesuité l. 1634 Anně starší Preidarové z Falkenberku k ruce jejího syna Jana Preidara z Heilberku za 2000 kop míš. prodali. (Lib. contract. virid. 13, fol. 133 & 134.)

4. L. 1634 postoupeny byly kolleji u Božího těla v Novém městě Pražském od král. komory vedle cís. resoluce ze dne 10. listopadu 1633 *tři kusy polí* (47 korců držící) nad Volšany rozdílně ležící, za 1300 zl. rýn. odhadnuté, pak *vinice* nad Braníkem ležící za 700 zl. rýn. odhadnutá, jak to vše po smrti vdovy Anny Vokáčové král. komoře bylo přisouzeno, za 1714 kop míš., na kterou summu poraženo bylo kolleji 1214 kop ze summy 6907 kop téže kolleji od Marty Řečické odkázaných. (Arch. místodržit. C. 215, W. 23. — Lib. contract. virid. 14, fol. 347. — Knihy Vinohrad. lib. contract. 20, fol. 282.) — Dotčené tři kusy polí u Volšan prodali jesuité léta 1643 paní Saloméně manželce Jana Severina z Kriegsfeldu za 800 zl. rýn. (Knihy Vinohrad. lib. contract. 21, fol. 123.)

5. L. 1635 daroval kolleji Novoměstské hrabě Jan Octavian Chynský z Vchynic a Tetova, pán na Chlumci, *dům* od starodávna *u Ventrusů* (jinak *u Tří Orlů*) řečený, v osadě sv. Jindřicha na Příkopích v Novém městě Praž. ležící, který jesuité l. 1635 Martinovi Ferdinandu Horeckému z Horky, měštěnínu novoměstskému, za hotových 1200 zl. rýn. prodali. (Lib. contract. virid. 13, fol. 206.)

6. L. 1636 koupilo kollegium Novoměstské *dvůr poplužní svobodný ve vsi Roztylech* (kr. Kouř.), *Rostele* řečený, pustý s loukou, zahradou, hájem dubovým a vším příslušenstvím od bratří Jana Jetřicha a Jindřicha Karla Mlýnských z Ottopachu za 2750 kop míš. (D. Z. kvat. 498, D. 15). Po zrušení řádu jesuit. připadl týž dvůr fondu studijnímu, k jehož ruce l. 1786 Jakubovi Naglovi z Königshofen za 14.000 zl. byl prodán.*) (D. Z. kvat. 735, K. 24. & kvat. 686, E 29.)

7. L. 1638 daroval kolleji Novoměstské děkan kostela sv. Petra na Vyšehradě Václav z Růžové *vinice* v ceně 4000 zl. rýn. a prominul jí též dluh jemu povinný 1000 zl.; potom l. 1639 ponechal jí užitek z dotčených vinic jemu ještě náležející a na 3000 zl. vynášející; k tomu vzdal se hrabě Václav Michna z Vacinova navždy ročního poplatku 31 zl. rýn. z těch vinic jemu jakožto pánu té půdy náležejícího. (Schmidl, hist. Soc. J. IV. 1. pag. 450.)

*) Od dědiců Naglových koupil dvůr ten l. 1795 Adam Dohalský hrabě z Dohalic za 22.000 zl. (D. Z. kvat. 690, H. 18.)

Digitized by Google

8. L. 1638 koupila kollej Novoměstská *vinice na Srpových horách* a pod Bílými horami ležící — totiž vinici Třeboušku s lisem, vinici *Bonum Mane* řečenou, vinici Chvatěrubskou a vedle ní vinici Mydlářku s lisem, též vinici Malou Pernikářku pod vinicí Chvatěrubskou ležící — od dědiců po Jakubu Bassewovi z Tragenberku (Treunbergu) židu pražském pozůstalých za 6000 zl. rýn. (Knihy zápis. Vinohradské, lib. contract. 20, fol. 436).

9. L. 1642 odkázal Jan z Špornfeldu jesuit. kolleji Novoměstské a Františkánům u Matky Boží Sněžné společně *dům Firnfantovský* (jinak *Koudelovský*) řečený, na Široké ulici mezi domy Jana Pachty z Rájova a Jana Soběslavského ležící, který dotčení Patres l. 1642 Janovi Krtkovi, zámečníku a měšťanu Novoměstskému, za 300 zl. rýn. prodali. (Lib. contract. virid. 13, fol. 496—499.)

10. L. 1643 koupila jesuit. kollej Novoměstská u Božího Těla od paní Doroty Šlayerové, měšťanky Novoměstské, za 21.500 zl. rýn. *statek Krašovice* (kr. Tábor.) — tvrz (sídlo) Krašovice s dvorem poplužním, pivovarem, chmelnicí, vinicí, ovčínem, mlýnem, pilou, rybníky, lesy a vším příslušenstvím, též dvůr *Vitíně* řečený s příslušenstvím, vsi Krašovice s krčmou výsadní, Mezihoří, Tynčany, Vrbice, Vokřice, a dílem vsi Kuníčko, Kuni a Kozobudy. (D. Z. kvat. 302, K. 7.) — Po zrušení řádu jesuit. připadl statek Krašovice fondu studijnímu, k jehož ruce l. 1809 prodán byl se statkem Petrovickým (viz kollej Březnická) a svobodnickým dvorem, Hořichovský řečeným, Václavovi Bechyni z Lažan za 86.300 zl. (D. Z. kvat. 735, K. 24 & kvat. 903, K. 6.)

11. L. 1644 dekretem komory české postoupen byl jesuit. kolleji Novoměstské *dům u Řečických* řečený, po Jiřím Řečickém konfiskovaný, v Novém městě Pražském proti masným krámům blíž radnice ležící, za 2240 kop míš. na srážku 6907 kop téže kolleji od Marty Řečické odkázaných. (Lib. contract. virid. 14, fol. 346.)

12. L. 1644 koupil rektor kolleje Novoměstské ke kostelu téže kolleje na vydržování světla na oltáři sv. Ignace *domek* se zahrádkou mezi domy Matěje Skaly a zahrádkou Bartoloměje Rottenbergera ležící, od Václava Rottenbergera za 100 zl. rýn. (Lib. contract. virid. 14, fol. 77.)

13. L. 1660 prodal rektor kolleje Novoměstské P. Joannes de Vrbna *dům Bettenglovský*, v Starém městě Pražském naproti kostelu P. Marie Sněžné na Můstku ležící, který do pěti dílů po † Janovi Bettenglovi kollej dotčená zdědila, v těchto dílech se 17 jinými ná-

Digitized by Google

padníky Bettenglovskými za 2600 zl. rýn. Martinovi Hendrichu sv. p. z Paradisu. (Lib. contract. coerul. 5, fol. 2—5.)

14. L. 1661 darovali Jan Bapt. Birko, Phil. a Med. Doctor, měšťan Novoměstský, a manželka jeho Anna Apolena z Nevitkova kolleji Novoměstské *statek Brnky* (kr. Kouřím.) — tvrz a ves B. s dvorem poplužním, ovčínem, krčmou výsadní, 2 háji, vinicí a vším příslušenstvím, jak to vše l. 1652 od paní Maryanny Lobkovicové, roz. z Machovic, za 5000 kop míš. bylo koupeno — vyhradivše si jenom 1000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 307, P. 3 & kvat. 313, B. 10.) Tento statek prodala kollej s cís. povolením z dne 18. února 1682 rytíři Blažeji Eugeniu Salazar-ovi de Monte Albano za 7000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 397, A. 10.)

15. L. 1676 koupil rektor kolleje Novoměstské P. Franciscus z Vrtby k ruce téže kolleje od Jana Šebestiana hraběte z Pöttingu *statek Mratín* (kr. Kouřím.) — sídlo Mratín s dvorem poplužním, ovčínem, pivovarem, hospodou, s lidmi poddanými a vším příslušenstvím — za 16.000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 392, L. 7.) Tento statek se vsí Mratínem prodala kollej Novoměstská l. 1752 hraběti Františkovi Václavovi z Nostic a Rhinek za 60.000 zl. rýn. a 500 zl. klíčného. (D. Z. kvat. 596, G. 2.)

16. L. 1753 koupilo jesuitské kollegium u sv. Ignáce v Novém městě Pražském *statek Ostředek* (kr. Kouřím.) s vesnicemi k němu náležejícími a vším příslušenstvím od paní Susanny Ludmily Puteanové, roz. Mladotové ze Solopisk, za 54.000 zl. a 400 zl. rýn. klíčného. (D. Z. kvat. 590, C. 25.) K tomu statku přikoupila kollej dotčená l. 1764 od Františka Čapka, hospodářského ředitele v Týně nad Vltavou a měšťana Novoměstského, *sedlský grunt*, *Filipovský* řečený, ve vsi Čákově k statku Ostředeckému náležející, za 1300 zl. rýn. (D. Z. kvat. 595, H. 3.) — Po zrušení řádu jesuitského připadl statek Ostředek *fondu studijnímu*, k jehož ruce od správy c. k. statků prodán byl l. 1821 veřejnou dražbou Aloysiu Subati za 41.800 zl. stříbra. (D. Z. kvat. 735, K. 28 & kvat. 1051, K. 15.)

Po zrušení jesuit. kolleje Novoměstské ujato bylo veškeré jmění jí náležející pro český fond studijní, statky pak *Krašovice* (sub P. N. 10), *Ostředek* (sub P. N. 16) a *dvůr v Roztylech* (sub P. N. 6) svrchu vytčené, prodány byly v jedné summě za 95.800 zl. — Také *budova kolleje Novoměstské (nynější nemocnice vojenská čís. pop. 594—II.) i se zahradou připadla českému fondu studijnímu*, jemuž právo vlastnické na domy, kteréž k založení téže kolleje od jesuitů upotřebeny byly, vedle nařízení c. k. místodržitelství ze dne 9. dubna

Digitized by Google

1852 č. 7336 do kněh bylo vtěleno, tak že *bezplatné užívání téhož domu se zahradou c. k. erару vojenskému za zapravování výloh na jeho vydržování bylo pojištěno.* — *Kostel sv. Ignáce* k téže kolleji náležející (l. 1678 dostavěný) *připadl fondu náboženskému*, jemuž právo vlastnické na dům (dle lib. contract. virid. 14, fol. 77) k témuž kostelu od jesuitů upotřebený též l. 1852 bylo přivtěleno. (Lib. obligationum sexviratus Nr. 3, fol. 290.) — *Kostel Božího Těla* k bývalé kolleji Novoměstské náležející, l. 1784 k rozkazu císaře Josefa II. byl zavřen a l. 1791 zbořen.

Při kolleji Novoměstské l. 1640 zřízeno bylo ze summy od Johanny Pruškovské l. 1629 pro chudé žáky odkázané *seminarium* sv. Františka Xaveria, k jehož umístění přenechán byl na čas od král. fisku dům sirotčí v okršku kolleje ležící. K tomu seminarium odkázala l. 1649 *Maria Maximiliana paní z Šternberka*, roz. hraběnka z Hohenzollern, na vychování 9 šlechtických neb měšťanských studentů chudých katolického náboženství 9000 zl., kterážto summa od její dcery Marie Evy Alžběty z Teuffenbachu na statku Vršovickém k ruce dotčené semináře byla pojištěna. (D. Z. kvat. 99, O. 18 a kvat. 256, B. 6.) — Mimo to založila l. 1693 hraběnka *Maria Františka z Heyssenšteina*, roz. hraběnka z Vrtby, fundaci v též semináři jistinou 1500 zl. rýn., z jichž úroků 5% jeden studující až do odbyté 6. třídy gymnasia stravou a šatstvem měl býti zaopatřován. Jistina dotčená l. 1710 od dcery a dědičky zakladatelky, Susanny Antonie hraběnky z Vrtby, pro kollej Novoměstskou byla vyplacena. (D. Z. kvat. 467, Q. 1.) — K témuž seminarium koupila kollej Novoměstská l. 1715 od Alžběty Makovcové za 600 zl. rýn. *zahradu se stavením*, ležící blíž u kostela sv. Františka Xav. na konci kollegia při Lípové ulici l. 1690 vystavěného. (Lib. contract 31, fol. 155.) — Po zrušení řádu jesuitského prodána byla dotčená zahrada a dům bývalého semináře (čís. pop. 773) od c. k. komorní správy l. 1784 paní Teresii hraběnce Wildensteinové za 1650 zl. (Lib. contract. 61, fol. 290.) Ostatní jmění téhož seminaria vynášelo v jedné summě 25.390 zl., totiž *dvůr Vlachovka* (u Libně Staré) koupený za 8050 zl., pak na jistinách 17.000 zl. a na penězích zadržalých 340 zl., z čehož po srážce dluhů 10.292 zl. pro fond nadační zbylo 15.098 zl. *Celé jmění bývalé jesuitské kolleje Novoměstské a semináře vynášelo tedy dohromady 112.548 zl.*, nepočítaje v to jistiny a budovu dotčené kolleje.

Digitized by Google

IV. Kollej Krumlovská.

L. 1584 založil *Vilém Ursin z Rožmberka* a na Českém Krumlově, vladař domu Rožmberského, rytíř slav. tovaryšstva zlatého rouna a nejvyšší purkrabí pražský, v Českém Krumlově residenci jesuitům, jimž vykázal za obydlí zatímné dům kněží Beneficiatů a 250 kop míš. k zařízení věcí potřebných.

L. 1588 odevzdal zakladatel jesuitům nové kollegium, vystavěné ze čtyř domů na blízku Vysoké brány, a pojistil důchody a práva tohoto kollegia, listem daným dne 22. dubna 1588, kterýmž ustanovil k vydržování 20 členů soc. Jesu ročně 1200 kop míš. z důchodů města Prachatic (totiž 300 kop z daně solní a 900 kop z jiných příjmů), kteréž kolleji na městě Prachaticích a vesnicích Vejrově, Zděnicích a Těšovicích zapsal; pak roční deputát na obilí z panství Krumlovského (totiž 120 korců žita, 60 korců pšenice, 35 korců ječmene, 10 korců hrachů a 20 korců ovsa, vše míry pražské), kterýž kolleji pojistil zápisem měst svých Husince a Záblatí, též dvorův a vsí Dlažiště (Lažiště), Kratošína (Kratušín), Saladína, Řepešína, Borku, Švihova a Zábrdí s mlýnem a vším příslušenstvím; konečně postoupil kolleji zvláštní zahradu, a k zásobení kolleje dřívím les na panství Třeboňském naproti klášteru *Hairafel* (Hejrov zadní neb na Vejtoně) na levé straně Vltavy ležící. Tato fundace schválena byla cís. listem due 27. prosince 1588 daným. (D. Z. kvat. 25, J. 3 & 6 a 143, A. 27.)

Při kolleji této zřízeno bylo též *seminarium pro chudé studující*, jemuž zakladatel kollegia důchody bursy Krumlovské, od Václava z Rožmberka pro 12 jinochů zpěváků 3770 zl. rýn. založené, postoupil, a potom l. 1586 také daroval statek *Vrcov* (Wrzau), ves s 9 poddanými, platícími ročně 17 zl. 51 kr. úroků, pak dvůr svobodný *Cikán* řečený s polmi, lukami a lesem.

L. 1591 postoupil a odevzdal zakladatel kolleje s cís. povolením rektorovi, otcům a mistrům soc. Jesu kolleje Krumlovské kollaturu fary v Českém Krumlově a kaplanství téže fary se vším k tomu příslušenstvím. (D. Z. kvat. 26, B. 24.) — Téhož léta vykázal zakladatel kolleji k předešlé fundaci ještě 500 kop míš. ročně k vydržování třídy rhetoriky, při gymnasium nově zřízené. Avšak tento přídavek po smrti zakladatele od jeho dědice Petra Voka z Růže kolleji byl odňat,*) a když Petr Vok panství Krumlovské králi Rudolfovi postoupil, teprv l. 1614 od krále Matyáše z důchodů téhož panství opět

*) Viz spis můj „Tovaryšstvo Ježíšovo“ str. 34.

Digitized by Google

byl povolen, ale až do l. 1625 zadržán, tak že na 5378 zl. 20 kr. vyrostl. Tento dluh po odevzdání panství Krumlovského knížeti z Eggenberga převzíti měla dle nařízení krále Ferdinanda II. král. komora; avšak teprv l. 1677 poručeno bylo od Leopolda I., aby za dotčený dluh na 20.000 zl. vzrostlý, kolleji vyplaceno bylo jenom 4000 zl., pak aby úrok z jistiny svrchu vytčené 5378 zl. 20 kr. vždy z král. komory se odváděl. (Rieggers Materialien 3. S. 511.)

L. 1602 odevzdán byl kolleji kostel sv. Jošta (dříve sv. Alžběty) skrze zvláštní kommissary od císaře Rudolfa, jemuž jej Petr Vok z Rosenberka postoupil. K tomuto kostelu náležela jistina 1400 zl., pak 6 nadací zádušních, l. 1713—1768 založených v summě 1790 zl. — Také při arciděkanském kostele sv. Víta měli jesuité zvláštní sakristii, kterou jim zakladatel kolleje již l. 1588 vystavěti přislíbil, a teprv l. 1638 arciděkan Krumlovský Jiří z Kleblattu vystavěti dal. (Riegger's material. 3. S. 526.)

Důchody kolleje Krumlovské rozmnoženy byly časem též mnohými dary, poskytovanými l. 1623 od Karla arcivévody Rakouského v summě 1400 zl. rýn., pak na penězích i jiných potřebách od Václava z Rulandu faráře v Horních Rakousích, jakož i od prelátů klášterů Augustianův u sv. Floriana a Cisterciaků ve Vyšším Brodě a v Koruně Zlaté. — Také seminarium Krumlovské dostávalo vedle cís. nařízení z král. panství Třeboňského od l. 1629 ročně potřebné množství rozličného obilí; témuž pak semináři daroval l. 1638 Urban Textor, prelat a opat kláštera benedikt. Admontu v Štýrsku, dům svůj v Krumlově vedle kollegia ležící. — L. 1647 odkázal Eliáš Insell, ohňostrojec v cís. vojsku ve Vídni, kolleji Krumlovské 500 zl. rýn. a semináři k vychování jednoho alumna též 500 zlatých rýn. (Schmidl, histor. Soc. Jesu III. pag. 420, 958; IV. 1. pag. 514 a IV. 2, pag. 361.) L. 1657 pojištěn byl k ruce seminaria a kolleje Krumlovské dluh 3000 zl. rýn. na statku Budyni, sirotkům Sternberským náležejícím, kterýžto dluh l. 1668 na statek Bechyni byl přenesen. (D. Z. kvat. 99, J. 5.)

Konečně k vydržování dvou missionářů Soc. Jesu při *loretanské kapli Navštívení panny Marie blíže Římova*, l. 1650 od mnohých dobrodinců, zejména od člena kolleje Krumlovské Jana Gurre vystavěné,*) daroval l. 1694 prof. Soc. Jesu *Jan Křištof Malovec* 5000 zl., k nimž

*) Tento kostelíček byl dne 1. července 1658 slavně otevřen a stal se poutnickým místem, kamž každoročně mnoho tisíc lidí z blízka i z daleka se svými duchovními pastýři přicházelo. (Schmidl, hist. soc. Jesu IV. 2, pag. 507.)

Digitized by Google

od rozdílných dobrodinců 5124 zl. přibylo, tak že nadání této *missie soc. Jesu v Římově* l. 1768 na 11.800 zl. obnášelo. (Riegger's Materialien 3. S. 530.)

Mimo nadání vytčená měla kollej Krumlovská též několik statků, totiž:

1. Statek *Vrcov*, již svrchu vytčený, který kollej od semináře převzala, ale do desk zemských z jistých příčin vložiti nedala. (Informatio rectoris l. 1697. — Riegger's Materialien 3. S. 513.)

2. Stateček *Hammerle*, mlýn s dvorcem a lesem blíže Krumlova ležící, který l. 1623 dne 13. května kolleji odkázal D. Matyáš *Haelderle*, primas Krumlovský. Z tohoto mlýna platil mlynář ročně činže 35 korců žita, 2 korce pšenice a 4 korce ječmene, a mimo to povinen byl pro kollej ročně 2 vepře vykrmiti. (Informatio rectoris 1697. — Riegger's Materialien 3. S. 513.)

3. Statek *Dlouhá Ves Stará* (Alt-Langendorf, kr. Písek), ves s dvorem poplužním, v níž bylo $6^1/_4$ sedláků, kteří odváděli ročního platu 13 zl. 42 kr., 4 den., 26 slepic a místo mlácení 11 zl., pak každý po 4 korcích ovsa, též povinni byli dělati dříví pro dvůr potřebné. Tento statek po Mikuláši Čejkovském z Čejkova konfiskovaný,*) darován byl l. 1620 od císaře primasovi Krumlovskému *Matyáši Helderle z Schattenbergu*, který jej kolleji krumlovské odkázal. (Bílek, Dějiny konfiskací str. 64. — D. Z. kvat. 142, E. 4. — Informatio rectoris 1697. — Riegger's Materalien 3. S. 513.)

4. Statek *Římov* — tvrzka Ř. s dvorem poplužním a vsi Římov a Blansko s lesy, krčmou, mlýnem a jiným příslušenstvím — po Ctiborovi Vojíři z Protivce konfiskovaný, koupil kníže Jan Oldřich z *Eggenberga* l. 1628 od král. komory za 6453 kopy míš. (D. Z. kvat. 143, B. 2.) a daroval jej s cís. povolením téhož roku kolleji Krumlovské, kteréž teprv l. 1667 do desk zemských byl vložen. (D. Z. kvatern červený Comunitatis lit. E. 4.) Z vesnice *Římova* odváděli poddaní ročně úroků 15 zl. 32 kr., 26 korců ovsa a 42 slepice; roční plat z krčmy vynášel 30 zl. a z mlýna 56 kor. žita a 2 krmené vepře po 5 zl. 50 kr. Z vesnice *Blanska* platili 3 osedlí úroků 7 zl. 34 kr. a za robotu 4 zl. (Informatio rectoris 1697.)

5. Pole u vsi *Reutt* (Reith, Loutka neb Švaňkov), pak louku na vrchu Blansku a chmelničku s polem. (Informatio rectoris 1697.)

---

*) Statek *Dlouhá ves* — vsi Dlouhá ves hořejší a dolejší, Šemany a Hosenšlok (Hossenschlag) s mlýnem řeč. Čirský, krčmami výsadními, lesy řečené hory Šemanské a jiným ptíslušenstvím — koupil l. 1616 Mikuláš Čejkovský z Čejkov od Jana Višně z Větřině za 3400 kop míš. (D. Z. kvat. 138, E. 6.)

Digitized by Google

6. Vinice v Rakousích u dvoru Leidacker na statku residence sv. Bernarda, náležejícím kolleji Vídeňské, kteréž kollej Krumlovská po l. 1697 prodala. (Informatio rectoris l. 1697. — Riegger's Materialien 3. S. 514.)

Tyto statky, jakož i důchody a příjmy jesuitské kolleji Krumlovské dle fundační listiny náležející, totiž na penězích ročně 1200 kop míš. a deputat svrchu vytčený, *připadly po zrušení řádu jesuitského* l. 1773 *c. k. fondu studijnímu* a dotčené důchody pojištěny byly na panství Krumlovském. (D. Z. Hauptbuch, lit. K. fol. 43. — D. Z. kvat. 735, F. 7. & K. 24.)

Od statku Římovského odprodán byl l. 1799 *obci Krumlovské les Heurafel* s polem a loukou, 222 jiter, 1107□° obsahující, za 17.110 zl. (D. Z. kvat. 852, H. 20.)

Statky *Římov* (odhadnutý za 56.448 zl. 10 kr.) a *Vrcov* (odhadnutý za 840 zl. 30 kr. s dvorem *Cikan* řečeným, roboty osvobozeným, prodány byly l. 1806 za 36.709 zl. 31 kr. knížeti *Josefovi ze Schwarzenberga*, od něhož je l. 1816 *František Lang* za 62.000 zl. koupil. (D. Z. kvat. 882, C. 16. & 957, L. 15.)

Stateček *Hammerle* prodán byl po zrušení kolleje za 5.400 zl. (Riegger's Materialien, 3. S. 513.)

Veškeré jmění bývalého kollegia Krumlovského vynášelo 159.271 zl., z čehož náleželo bývalému seminarium na jistinách 47.673 zl. a jesuit. missii v Římově nadání 11.800 zl.

V. Kollegium Chomútovské.

Tuto kollej založil l. 1591 *Jiří Popel z Lobkovic*, nejvyšší purkrabí a pán na Chomútově, a dal k tomu účelu vystavěti novou budovu s kostelem i s rozsáhlým stavením pro 10 škol a zvláštním domem pro 100 chudých studujících. *) K vydržování kolleje vykázal a ustanovil pán z Lobkovic listem základním dne 23 června 1591

*) K vystavění kolleje vykázal zakladatel v městě Chomútově domy tyto: dům Jana Cettpergera z Cettpergu, sousední dům nárožní na náměstí vdovy Anny Wolfrangové, dům Jana Pergnera vedle předešlého ležící, dům Valentina Schmita vedle Pergnera ležící a dům sousední Schrolův, kteréžto domy od náměstí a ulice samé až ke zdem městským se rozprostíraly, též dům Kašpara Kocha mezi domem Schrolovým a zdmi městskými ležící a dům Filipa Schindlera k hradbám městským připojený; mimo tyto domy právovárečné i s právem várečným postoupen byl kolleji též celý prostor mezi nimi a zdmi městskými ležící i s hradbami a příkopy až k potoku sáhající. (D. Z. 26, G. 11.)

Digitized by Google

daným 2000 kop míš. ročních důchodů a stálých příjmů: totiž z města *Chomútova* ročně 720 kop 7 gr., které rada městská od měšťanů sebrané půlletně o sv. Jiří a o sv. Havle po 360 kop. kolleji odváděti byla povinna; taktéž z města *Borku* (Görgau) 312 kop 33 gr., z městečka *Údlice* (Eidlitz) 342 kop 18 gr., z městečka *Března* (Priesen) 207 kop 14 gr., ze vsí Družkovic 126 kop 12 gr., Bran (Wran) 54 kopy 20 gr., Všehrd (Tschern) 49 kop 39 gr., Přečapel (Pritschapel) 41 kop 19 gr., z Nezabylic (Nesablicz) 37 kop 39 gr., z Otvic (Uttwitz) 21 kop 17 gr., ze Všestud (Schössel) 41 kop 13 gr., z Pesvic (Pöschwitz) 27 kop, z Křimova (Krima) 12 kop 10 gr. a z Drmal (Türmaul) 7 kop 15 gr. Kdyby však obce vytčené pohromami postiženy, platy nadepsané odevzdati nemohly, vydány býti měly tyže platy z komory panství Chomútovského jesuitům úplně; a kdyby některý držitel panství Chomútovského důchody tyto roční kolleji dávati nechtěl, povinen býti měl náhradou kolleji koupiti statky za summu 100.000 kop míš. — Mimo to udělil zakladatel kolleji Chomútovské, kteráž měla býti úplnou č. universitou, práva kupovati si statky pozemské, též postoupil jesuitům správu a kollaturu nejenom kostela farního a kaple zámecké, nýbrž i všech kostelů na panstvích svých. (D. Z. kvat. 26, G. 11.) — Fundace tato schválena a potvrzena byla král. listem daným dne 25 ledna 1592. (D. Z. kvat. 26, G. 7.)

K vydržování *domu pro chudé studenty* (*seminarium*) ustanovil zakladatel kolleje zvláštní listinou ročně 1000 kop míš. na věčné časy.

L. 1600 odkázala vdova *Markéta z Lobkovic* kolleji Chomútovské 20.000 kop míš. na zakoupení platu věčného k vyzdvižení téže kolleje náhradou za důchody z panství Chomútovského, kteréž po pádu Jiřího z Lobkovic l. 1594 král. komoře připadlo. (D. Z. kvat. 129, N. 29. — Viz též spis můj „Tovaryšstvo Ježíšovo“ str. 36.)

L. 1650 postoupila vdova po Alexandrovi Regniers-ovi sv. p. z Bleileben, Anna Maria z Pichelberga, kolleji Chomútovské 3000 zl. rýn. na statku Stradenickém pojištěných. (D. Z. kvat. 307, H. 9.)

Mimo to nabyla jesuitská kollej Chomútovská několik statků, totiž:

1. L. 1623 koupila kollej statek *Velemyšloves* (Welmschloss, kr. žat.) — tvrz a ves Velemyšloves, ves Truzenice (Druženice, Trusenz), ve vsi Denéticích (Tenetitz) dva lidi osedlé a ve vsi Vysočanech 1 osedlého člověka — od Humprechta starš. Černína z Chuděnic za 25.700 kop míš. (D. Z. kvat. 141, G. 20 a 21. & kvat. 292, D. 30.) — K tomu přikoupili jesuité l. 1632 dvůr ve vsi Velemyšlovsi od

Digitized by Google

Václava Cukra z Tamfeldu. (Schmidl, Hist. Soc. Jesu III. pag. 1194). Od toho statku odprodala kollej s cís. povolením ze dne 19 prosince 1671 *dvůr ve vsi Deněticích* Tomáši Mikul. Negronimu z Risenbachu, měšťanu staroměstskému za 1.400 zl. rýn. (D. Z. kvat. 390, E. 29.)

2. L. 1623 postoupeny byly kolleji Chomútovské statky po Janu Jindřich. Strojetickém ze Strojetic konfiskované, totiž: *Běšice* (Věšice, Weschitz, kr. žat. dom. Velemyšloves), tvrz a ves s dvorem poplužním za summu odhadní 7000 kop míš.; *Nové Sedlo* (Neusattel), tvrz a ves s dvorem poplužním, za summu odhadní 14.000 kop. míš., a ves *Chudeřín* (Kuteřín) za summu odhadní 1.884 kop míš. Ze summy trhové 22.884 kop míš. poraženo bylo kolleji vedle cís. resoluce ze dne 11 června 1624 na deputat a úroky zadržalé 10.035 zl. 11 kr., zbytek pak nedoplacených 8.392 zl. 58 kr. cís. resolucí l. 1628 darován jesuitům u sv. Mikuláše v Praze. (D. Z. kvat. 295, E. 22.) — Z těchto statků postoupili jesuité vedle cís. poručení ze dne 16 září 1629 *statek Nové sedlo* a *ves Kuteřín* Kristianovi Podpušovi sv. p. z Podpuše (D. Z. kvat. 143, H. 26.) a *statek Věšice* připojili k statku Velemyšlovsi.

3. L. 1623 kolleji Chomútovské zastaven a potom l. 1628 prodán byl *statek Brusy* (Pruss, kr. žat.), tvrz a ves s dvorem poplužním, pivovárem, mlýnem a vším příslušenstvím, po Eliáši Schmidgrabnerovi z Lusteneggu konfiskovaný, za summu odhadní 4.911 kop míš. (D. Z. kvat. 143, C. 3.) Statek ten připojen byl též k statku Velemyšlovsi.

4. L. 1628 koupili jesuité kolleje Chomútovské za 6000 kop míš. *dvůr ve vsi Libědicích* (Liebotic, dom. Maštov.) od Joachyma Ratiborského, jemuž jej před vzpourou Vilém Údrcký z Údrče prodal. (Archiv místodržit. C. 215, A. 2.)

5. L. 1628 postoupeno bylo kolleji Chomútovské náhradou za škodu vydrancováním jí l. 1618 způsobenou ze statků *Jiřího Hopfa* a jiných původců onoho spustošení v pokutě propadlých *sedmero polí a dvé luk* na blízku Chomútova ležících. — Téhož roku koupili jesuité Chomútovští *dvůr ve vsi Spořici* za 2000 zl., které jim připadly z pokuty, druhému hlavnímu původci vydrancování kollegia uložené. (Schmidl, Hist. Soc. Jesu III. pag. 420 & 861.)

6. L. 1637 postoupen byl kolleji Chomútovské v dluhu jí povinném *mlýn* na předměstí Chomútovském vedle zahrady kolleje ležící. (Schmidl, Hist. Soc. Jesu IV. pag. 375.)

7. L. 1651 koupila kollej Chomútovská stateček rytířský *Starý Dvůr* (Althof, dom. Soběchleby) pod městem Krupkou ležící od Adama

Digitized by Google

Peceliusa z Adlersteina za 3.200 zl. rýn. a připojila jej potom k statku Soběchlebskému. (D. Z. kvat. 307, H. 8.)

8. L. 1660 prodala kollej Chomútovská *pusté dvory ve Spořici* (Sporitz, kr. žat.) s $3^1/_2$ lánem rolí, s domkem a vším příslušenstvím, jak to l. 1628 koupila, Janovi Adam. Hrzaňovi sv. p. z Harrasova za 14.000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 317, L. 6.)

9. L. 1665 odkázala vdova Anna Marie z Bleileben, roz. z Pichelberka, statek svůj *Soběchleby* (Soběchleben) — tvrz a ves Soběchleby s dvorem poplužním, ves Modlany s dvorem poplužním, vsi Schinu Šejnov, Bohosudov, Maria-Schein), Hunčín (Unčín, Hundstein) a Maršov (Marschen, Morschen) — kolleji Chomútovské *k ruce jesuitské residence a kostelu Matky Boží v Šejnově* (Schina, Maria-Schein) pod Krupkou. (D. Z. kvat. 114, H. 22 & 263, C. 20.)*)

Po zrušení řádu jesuitského připadl statek Velemyšloves se statky *Běšicemi a Brusy* k němu připojenými *českému fondu studijnímu*, k jehož ruce l. 1813 (1818) prodán byl veřejnou dražbou Václavu a Janu Penischkovi z Dobroslav za 123.500 zl. (D. Z. kvat. 735, K. 24 & kvat. 1027, G. 12.) Potom však l. 1823 prodán byl statek Velemyšloves se statkem Dlažínem (Dlažím, Blažím, Ploscha) a dvorem Minicemi Jakubovi Dobrauer-ovi z Treuenwaldu za 80.000 zl. stříbra. (D. Z. kvat. 1051, N. 7.)

Statky Soběchleby a Starý Dvůr připadly l. 1779 *k fondu fundace kostela Maria-Schein* a jsou pod správou bisk. ordinariatu Litoměřického. (D. Z. kvat. 735, K. 30.)

Jmění bývalého seminaria sv. Xaveria při kolleji Chomútovské připadlo *Chomútovskému fondu nadačnímu pro studenty* a vynášelo v jedné summě 104.316 zl. 45 kr., totiž jistin 52.686 zl. 40 kr., peněz zadržených 816 zl. 14 kr., rozdílných příjmů uvedených na jistinu 45.218 zl. 1 kr. a polí 40 korců majících cenu 5.595 zl. 50 kr. Za přivtělení těchto polí k statku Velemyšlovsi pojištěno bylo na témž statku l. 1795 dotčenému fondu nadačnímu ročních 50 zl. (D. Z. kvat. 686, J. 27.)

Veškeré jmění kolleje a semináře Chomútovské vynášelo 227.816 zl., v kteréž summě však není obsažena fundace ani budova této kolleje.

---

*) Statky *Soběchleby a Stradonice*, po Albrechtovi Kekulovi konfiskované, koupil l. 1623 Alexander Regniers z Bleileben za 32.335 zl., a odprodal l. 1630 statek *Stradonice* za 17.000 zl. (D. Z. kvat. 153, A. 21. & 297, B. 16.)

Digitized by Google

VI. Jesuitské kollegium v Hradci Jindřichově.

Tuto kollej založil *Adam z Hradce a na Hradci*, nejvyšší purkrabí pražský, listinou danou dne 20. ledna 1594. K vystavění kolleje vykázal zakladatel prostranné místo a postoupil jesuitům k službám Božím kostel farní, jehož faráře co do správy duchovní rektorovi kollegia podřídil, též kostel sv. Maří Majdaleny, a přenesl všecku péči a právo, jemu aneb předkům jeho náležející, kostela Hradeckého i všech jiných kostelů na panstvích svých na jesuity kolleje Hradecké. K vydržování této kolleje vykázal zakladatel ročních důchodů a stálých příjmů 1500 kop míš., tak že placeno býti mělo od obce Hradecké z důchodů vrchnosti povinných, od obce Telče a z důchodů panství Hlubockého ročně po 500 kopách. K těmto stálým příjmům, na dotčených městech a statcích pojištěným, přidal zakladatel ze statku Hradeckého ročně 150 korců žita, 80 korců pšenice, 60 korců ovsa, 40 korců ječmene, 12 korců hrachu; pak měsíčně z pivováru Hradeckého 4 sudy piva bílého; potom ročně 6 sudů dobrého vína a 10 džberů ryb (5 džberů kaprů a 5 džberů jiných druhů); též dříví pro kollej a školy dle potřeby dodávati a dovážeti se mělo z lesů panství Hradeckého. — Kdyby však některý z dědicŭ zakladatelových aneb budoucích držitelů panství Hradeckého této fundaci zadost neučinil, povinen býti měl náhradou za tu fundaci jesuitům, kdekoliv by si jiné kollegium zříditi chtěli, koupiti statky jiné za 100.000 kop míš. Kdyby však některý z budoucích držitelů panství Hradeckého jesuity z Hradce vyhnal a jim za 100.000 kop statky jiné koupil, oni však v 100 letech žádné nové kollegium si nevystavěli, zbaveni býti měli nejenom těchto nových statků, nýbrž i původní fundace v Hradci jim náležející; kdyžby si však novou kollej vystavěli, a jiný jeho nástupce je do Hradce nazpět povolati chtěl, navrátiti se měli jesuité bez odporu do kolleje Hradecké do sto let; kdyby však toho učiniti nechtěli a raději v nové kolleji sobě zřízené zůstali, aneb kdyby se vůbec navrátiti nemohli, ustanovil zakladatel, aby jesuité všech důchodů a statků kolleje Hradecké, jakož i statků jim k nové kolleji koupených byli zbaveni, a aby tyto statky navráceny byly pánu Hradce. (D. Z. kvat. 127, H. 11.) — Tato fundace od krále Rudolfa II. dne 25 září 1596 byla potvrzena a schválena. (D. Z. kvat. 127, H. 8.)

L. 1601 dne 1 dubna potvrdil *Jachym Oldřich z Hradce* a na Hradci Jindřichově dotčenou fundaci kolleji jesuitské v Hradci a přenesl roční důchod 500 kop míš. k vydržování téže kolleje na panství

Digitized by Google

Hlubockém pojištěný po prodeji tohoto panství na panství Hradecké, z něhož se pak kolleji ročně 1000 kop vydávati mělo. Též deputát na obilí, pivu, vínu a rybách kolleji dle fundace původní vykázaný a na městech Počátkách, Řečici a Lišově pojištěný, přenesl z města Lišova, s panstvím Hlubockým prodaného, na město Stráž, a vykázal kolleji ještě z dvorů svých ročně 4 centy sýra a 4 centy másla. Pak odevzdal kolleji a školám do vlastnictví dva lesy „Schacky" řečené, nad rybníkem Zásmuckým (neb Krvavým) ležící, též les „Cymrbolt" řečený u rybníka Musureckého ležící. Mimo to vykázal kolleji k potřebám kostela ročně 100 liber čistého vosku, 120 liber dobrého oleje a 6 sudů (60 věder) dobrého vína. Konečně daroval kolleji místo zahrady od otce jeho ve fundaci přislíbené *dvůr na předměstí* ležící se zahradami, poli, lukami a vším příslušenstvím, jak to od dědiců Jana Litvína z Dotně koupil, a k tomu též část řeky od valchy až k mostu pod Lišným dvorem. (D. Z. kvat. 468, F. 5.)

L. 1605 potvrdila sestra a dědicka Jachyma z Hradce, *Lucie Otilie Slavatová*, paní na Hradci a Telči, jesuitům kolleje Hradecké pro vychování chudých žáků v *seminarium*, při též kolleji od matky její Kateřiny roz. hraběnky z Montfortu založeném, dva domy, zahradu, rolí, louky, rybníky, nábytky, svršky, roční platy a jiné věci, kteréž před tím k menšímu špitálu blíž kláštera sv. Kateřiny při městě Hradci Jindř. náležely. Potom jim potvrdila a všech poplatkův osvobodila také domy, jichž někdy Jakub Eringer zámečník, Krištof Kasolar kameník a Jerolím Bulík v držení byli. Též nařídila a potvrdila, aby jim do domu poddaní z vesnic Klenového, Pohoře a Plasné každoročně 130 sáhů dřev k palivu z lesů panských zdělali a bez úplatků dovezli. K tomu nařídila, aby chudým žákům z pivováru Hradeckého každý rok 60 sudů polovičného piva a každý týden malý soudek dobrého bílého piva a 2 džbery mláta se dávalo, pak času postního 3 kopy dobrých kaprů z panství Hradeckého vydávalo. (D. Z. kvat. 468, F. 9.)

Témuž *seminarium* při kolleji Hradecké darovala l. 1605 vdova po Jachymovi z Hradce Marie Maximiliana, opět provdaná Šternberková, roz. hraběnka z Hohenzollern, 10.000 kop míš., kterážto summa k ruce téhož seminaria l. 1611 obci města Budějovic na roční úroky 600 kop míš. byla půjčena a l. 1672 od dotčené obce zaplacena. (D. Z. kvat. 98, F. 17.)

L. 1639 daroval kolleji Jindřicho-Hradecké Vilém hrabě Slavata 2000 zl. rýn. (Schmidl, hist. Soc. J. IV. 1. p. 624.)

Konečně nabyla kollej Jindřicho-Hradecká též některých statků

Digitized by Google

poznmských, totiž: *a)* L. 1639 koupila kollej od Jana Uničovského za 11.000 kop míš. *ves Popelín* (snad Popelice, jinak Daleký nebo Popeliština) s 30 osedlými nekatolíky (českými bratry), která dne 22. září 1640 do desk byla vložena. (Schmidl, hist. Soc. J. IV. 1. 624.) *b)* L. 1667 koupila kollej *statek Vopořany* (Opařany, kr. Tábor.) s dvěma dvory poplužními, ovčínem, lesy, rybníky, mlýny a vším příslušenstvím, od Jana Jachyma hraběte Slavaty za 33.500 zl. rýn. a prodala jej l. 1669 kolleji Pražské u sv. Klimenta za 35.000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 317, E. 24 & kvat. 402, Q. 26.)

Po zrušení řádu jesuitského ujaty byly od král. komory všecky statky a spravedlnosti kolleje Jindřicho-Hradecké, tak že i důchody této kolleje na penězích a deputatu od zakladatele ustanovené z panství Hradeckého král. komoře vycházeti měly. Proti tomu odvolal se poručník nezletilého držitele panství Hradeckého, Rudolfa hraběte Černína l. 1778 k cís. kr. vyššímu právu zemskému, dokládaje, že dle základní listiny kollej se všemi důchody, spravedlnostmi a právy, tedy i s kollaturou proboštství Hradeckého a far v Jarošově, Lodhéřově (Riegerschlag), Pěné (Baumgarten) a Číměři (Schammers) připadnouti má nazpět majiteli panství Hradeckého; neboť dle bully papežské, týkající se zrušení řádu, potvrzené od císaře dne 21 července 1773 nařízeno bylo, aby všecka nadání, vyzdvižením řádu uprázdněná, obrácena byla k účelům od zakladatele ustanoveným. Rozsudkem král. soudu zemského z dne 18 června 1779 uznáno za právo, že dotčené důchody bývalé kolleje Hradecké i s kollaturami vytčenými od král. komory navráceny býti mají držiteli panství Hradeckého. Avšak rozsudek ten od nejvyššího soudu dne 25 února 1780 byl zrušen, tak že *důchody a spravedlnosti bývalé kolleje Hradecké připadly fondu studijnímu* i s kollaturami far vytčených, jenom patronát proboštství Hradeckého císaři byl vyhražen. (D. Z. kvat. 825, H. 7 & J. 7; kvat. 742, D. 28 & E. 16. kvat. 693, H. 4.) Za tyto důchody na panství Hradeckém k ruce fondu studijního pojištěné uvolil se majitel panství Hradeckého dle vyrovnání z dne 10 června 1883 zapraviti k fondu studijnímu summu výkupní 44.471 zl. 80 kr. r. m. (D. Z. Hauptbuch Ljt. N. Tom. V. fol. 233.)

Jmění bývalého seminaria kolleje Jindřicho-Hradecké připadlo fondu nadačnímu pro studenty a vynášelo úhrnem 60.255 zl. 47½ kr., totiž na jistinách 53.706 zl. 40 kr., zadržených peněz 704 zl. 7½ kr. a dvory za 5845 zl.

Digitized by Google

VII. Jesuitské kollegium v Jičíně.

Ke kollejím po navrácení se jesuitů do Čech po bitvě běloh
ské nově založeným náležela přede všemi kollej Jičínská. Toto n
sídlo založil Albrecht z Valdšteina l. 1623, povolav do Jičína *k*
chovávání a vyučování mládeže pět jesuitů z kolleje Pražské u
Klimenta, jimž zatím v zámku svém obydlí a celé zaopatření vykáz
hned pak k prozatímné fundaci *statek Smrkovice* a listem daným d
26 května 1623 *ves Hořeněves* s dvorem poplužním, též *dvůr na p*
městí Jičínském, který od Jaroše Bukovského koupil, s lesem
blízku ležícím a prostrannou zahradou k užívání postoupil. L. 16
dne 17 září odevzdal Valdštein jesuitům *statek Milčeves* náhrad
za statek Smrkovice, který k zařízení hřebčince nazpět si vzal.*)

Listinou základní z dne 16 října 1624 přislíbil Valdštein,
v Jičíně na místě nejpříhodnějším pro 60 členů Soc. Jesu vyst
kollegium spojené s 10 školami (totiž 6 pro gymnasium, 3 pro fi
sofii a 1 pro theologii moralní), s prostranným kostelem a pohodln
zahradou, také se zavázal výlohy se stavbou tou spojené zapravi
tak že k tomu z důchodů jeho po deset let ročně 4000 kop m
a tolikéž z důchodů statků kolleji postoupených vycházeti mě
K vydržování pak asi 40 členů Soc. Jesu a na jiné potřeby koll
Jičínské postoupil Valdštein jesuitům k užívání svrchu dotčený *sta*
Milčeves s dvěma dvory poplužními, k němuž části panství Kumbu
ského a Velišského s mnohými vesnicemi připojil, vyhradiv so
jenom práva honební a horní jakož i jurisdikci, a ustanovil, a
jesuité z těch statků na 81.830 zl. rýn. odhadnutých nejenom c
a král. daně nýbrž i kontribuce do komory jeho odváděti byli povin
Konečně přislíbil Valdštein při této kolleji *zříditi též konvikt a se*
nář pro 100 chudých jinochů, z panství jeho k studiím schopný
k jichž zatímnému ubytování dům za 150 kop míš. l. 1624 kou
a vykázal zatím l. 1625 k vydržování a vychovávání 111 seminaris
ročně 1600 zl., pak dostatek piva, 100 sáhů dříví, 16 džberů ry
12 beček soli a 400 korců pšenice.

*) Jak horlivě Valdštein zařízením a otevřením škol jesuitských v Jičíně zanášel, o tom svědčí mnohé listy jeho k P. Valentinu Coroniovi, superi jesuitského sídla Jičínského, léta 1623 zaslané, zvláště ddto v Kolíně dne srpna, 1, 3 a 6 září a ddto v Brodě Německém dne 19, 20, 21, 23 a září a veskrz jazykem českým psané, jimž Valdštein sám vždy vla rukou připsal titul „Velebnému v Kristu Pateru Valentinu Coronius-o knězi Societatis Jesu, mému velmi milému pánu a příteli v Kristu.“ (Schmi hist. Soc. Jes. III. pag. 469.).

Digitized by Google

Tuto fundaci potvrdil Valdštein l. 1627 dne 27 prosince s tou změnou, že k stavbě kollegia, téhož roku již započaté, pro nejbližších 7 let (od l. 1627—1634) ročně 3000 zl., pak na stavbu nového kostela při kolleji na místě starého kostela farního sv. Jakuba, který měl býti zbořen, od l. 1635 počínajíc po 5 let ročně 3800 zl. z důchodů svých ustanovil a nařídil, aby tolikéž jesuité z důchodů statků sobě vykázaných na stavbu kolleje a kostela nakládali. — Zároveň vykázal Valdštein listem základním z dne 26 prosince 1627 na vystavění seminaria pro 100 studujících (z nichž býti mělo 20 šlechticů, 10 alumnů kleriků a 70 seminaristů) 4000 zl. rýn. a k vydržování jich, pak dvou správců, 1 praeceptora, 1 lékaře a 1 lékárníka z důchodů knížetství svého ročně 2810 korců žita, 15 beček soli, 24 džberů kaprů, 18 džberů štik, 130 sudů piva bílého, 180 sudů piva prostředního a 150 sáhů dříví, též vesnice Labouň a Lhotu Labouňskou s dvorem poplužním. K ubytování seminaristů koupil Valdštein léta 1628 od měšťanů 4 domy na blízku kolleje ležící, které l. 1630 pro seminarium nově upravil.

Po zavraždění Valdšteina, když všecky statky jeho král. fisku připadly, obávali se jesuité, aby kolleji Jičínské odňaty nebyly statky od Valdšteina jí k užívání postoupené, zvláště proto, že fundace kolleje od císaře nebyla potvrzena. Avšak k žádosti jejich přijal císař listem daným dne 30 prosince 1634 kollej a seminarium v Jičíně do ochrany své a nařídil, aby nová listina základní byla sepsána. Zatím ponechány byly kolleji, jehož stavba téhož roku byla ukončena, všecky statky její i s dvorem na předměstí ležícím, který kollej l. 1633 vedle rozkazu Valdšteinova k rozšíření města Jičína postoupiti měla.

L. 1636 vykázal císař na statcích Hradišti Chústníkově a Heřmanicích, po Janu Rudolfovi Trčkovi konfiskovaných kolleji Jičínské na srážku fundace 3827 zl. a pro seminarium téže kolleje 20.000 zl., kterážto summa i s úroky l. 1665 kolleji k ruce semináře zcela byla zaplacena. (D. Z. kvat. 99, E. 20; 102, C. 9 & 215, T. 13.)

Novou fundaci kolleje Jičínské od Ferdinanda II učiněnou potvrdil Ferdinand III listem daným dne 24 února 1654 a zároveň osvobodil všech poplatků domy a statky této kolleji náležející, totiž kollegium a gymnasium s domem novým, při něm ležícím a zahradu „Čerovku“ řečenou s domem v ní ležícím.

K statkům kolleje náležely: 1. Statek *Milčeves*, totiž tvrz a ves Milčeves s dvorem poplužním, s platy, lesy, rybníky a právem várečným, vesnice Vrbice a Hrobičany se sídlem a dvorem poplužním; k tomu díl panství Kumburského, totiž vsi Němičoves s podacím

Digitized by Google

kostelním a Vitiněves, polovice vsi Popovice, mlýn „Hořišovský“ řečený s příslušenstvím, vsi podhorní Cidlina, Březka, Zámezí hoření s mlýnem v Dolením Zámezí „Horatický“ řečeným, se zahradou a gruntem, též vsi Doubravice a Peklo s dvorem a mlýnem ve vsi Cidlině, lesy a rybníky, zejména rybník pod vsí Kbelnicí, rybníky Kbelnický, Valcha, Železnický, Hluboký a Habřinský u Železnice; též část panství Velišského, totiž dvůr a ves Labouň, pak vsi Lhota Železničná s mlýnem a Těšín, dva menší rybníky nad rybníkem Habřinským neb Mazánkovským ležící, lesy řečené nad Šturmovskou horou, v Zabitím nad lukami, pod Žďárem nad Zlatníkem až k pustému zámku, Bradlecký a v Machonově hoře, všech dohromady 45 lečí, též dvůr poplužní *Butovec* s lesy k němu náležitými; pak rybník Jezero, mezi lesy Vrbickými a Kovařskými nad Hlubokým ležící, s právem vedení vody z rybníčku Nádýmáčku neb pod mlýnem na Budkách; konečně dvůr na podměstí, někdy Jarošovi Bukovskému náležející, jak to vše l. 1627 Albrecht z Valdšteina jesuitům k fundaci kolleje Jičínské v summě odhadní 81.830 zl. rýn. postoupil. (D. Z. kvat. 552, C. 5.) — K statku Milčevsi přikoupila kollej Jičínská l. 1669 od dědiců po Janovi Korandovi za 6000 zl. rýn. *statek Popovice*, sídlo a dvůr poplužní, s lidmi poddanými, lesem, rybníkem a jiným příslušenstvím. (D. Z. kvat. 318, J. 3.)

Po zrušení řádu jesuitského připadlo panství Milčeves se vším příslušenstvím českému *fondu studijnímu*, k jehož ruce prodáno bylo l. 1835 *Eugenovi hraběti Vratislavovi* za 190.500 zl. stříbra. (D. Z. Tom. 735, K. 24 & 28 a Tom. 1223, K. 23.)

2. *Statek Tuří*, tvrz a ves Tuří, s dvorem poplužním a vesnice Vejrov (zašlá) a Hubálov se *stateckem Hubojedy*, od Valdšteina l. 1628 za 30.533 zl. koupený, postoupen byl po zavraždění Valdšteina vedle cís. resoluce z dne 14 června 1635 jesuitské kolleji Jičínské *k ruce seminaria* sv. Rosalie proti zaplacení 20.000 kop. míš. na témž statku vězících. (D. Z. kvat. 300, P. 27.) — Od toho statku prodali jesuité k ruce seminaria l. 1677 stateček *Hubojedy*, dvůr poplužní a ves Hubojedy s 4 grunty sedlskými a 8 chalupníky, s krčmou výsadní, mlýnem a pilou a vším příslušenstvím, Václavu Stanisl. Halánkovi, měšťanu Starého města Pražského, za 5000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 393, E. 1.) — Po zrušení řádu prodán byl statek Tuří s následujícím statkem Zběří.

3. *Statek Zběř*, tvrz a ves Zběř s pivovárem, 4 dvory poplužními, 2 ovčíny, a vsi Šeretice, Vilhošt a Hradiško s podacím kostelním, s krčmami výsadními, mlýny, rybníky a vším příslušenstvím, koupila

Digitized by Google

kollej Jičínská *k ruce seminaria* sv. Rosalie l. 1675 od Anny Kateřiny hraběnky z Martinic roz. z Bukové za 44.000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 391, R. 4 & 392, A. 5.) — Po zrušení řádu jesuitského připadl týž statek se statkem Tuří v summě odhadní 185.173 zl. 45 kr. českému nadačnímu fondu studijnímu a vedle dekretu c. k. gubernia z dne 29 ledna 1833 c. k. českému fondu studijnímu (D. Z. kvat. 735, K. 24 & 29 a kvat. 1167, M. 6), k jehož ruce l. 1835 prodán byl se statkem Tuřím Janovi Nep. ryt. z Limbeku, c. k. appellačnímu radovi, a Karolině z Limbeku, roz. Schaabnerové z Schönbar, za 155.100 zl. stříbra. (D. Z. kvat. 1212, M. 19.)

5. Statek *Čermnou* (Leukersdorf, kr. Litoměř.), kolleji Jičínské l. 1636 od císaře postoupený*) prodali jesuité l. 1637 za summu odhadní 3521 zl. cís. plukovníku Janovi Krištofu Löblovi sv. pánu z Krainburku. (D. Z. kvat. 145, K. 17.)

6. Statek *Plotiště* (kr. Hradec.), tvrz a dvůr poplužní lenní ve vsi Dolejších Plotištích s pěti chalupami, s krčmou výsadní a vším příslušenstvím, za 6000 kop míš. odhadnutý, po smrti Jana Krále z Dobré Vody l. 1635 jakožto léno uprázdněné od král. komory byl ujat a l. 1636 kolleji Jičínské na srážku její fundace postoupen. (D. dv. 7, fol. 16, 22, 28 a 70; 68, I. fol. 25.) Statek ten prodala kollej Jičínská l. 1677 kolleji Králo-Hradecké za 7000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 468, F. 4.)

Jmění bývalého seminaria sv. Rosalie při kolleji Jičínské vynášelo úhrnem 194.654 zl. 12½ kr., totiž na jistinách 6948 zl., zadržených peněz 1722 zl. 20¼ kr., hotových peněz 249 zl. 7¼ kr., v zásobách 561 zl., a *statky Tuří a Zběř* v summě odhadní 185.173 zl, 45 kr.; z čehož po srážce dluhů 9130 zl. zbylo 185.524 zl. 12½ kr. k ruce fondu nadačního.

Jmění bývalé kolleje Jičínské, totiž statky za 190.500 zl. stříbra prodané, též některé jistiny a budova kolleje, připadlo fondu studijnímu.

VIII. Kollegium Kutnohorské s residencí Jenikovskou.

K naléhavé žádosti Viléma Ilburka z Vřesovic a z Doubravské Hory, nejvyššího mincmistra král. Českého a kommissaře reformačního v kraji Čáslavském, svolil císař l. 1624 k tomu, aby v Hoře Kutné, kde nebylo žádných katolíků, založeno bylo kollegium jesuitské. K tomu účelu vykázány byly cís. listem z dne 14 září

*) Viz spis můj „Dějiny konfiskací“ str. 874.

Digitized by Google

1625 statky obci Kutnohorské a jiným účastníkům minulé vzpoury v pokutě odňaté a král. fisku připadlé, z nichž jesuitům l. 1626 z kolleje u sv. Klimenta do nového sídla Kutnohorského přibylým od král. komory věci potřebné byly vydávány. Tím však nebyl spokojen superior jesuitské residence Kutnohorské a ujal se již l. 1626 dotčených statků bez vědomí kr. komory, k čemuž pak president král. komory Vilém z Vřesovic svolil, tak že cís. listem z dne 16 října 1630 nové kolleji Kutnohorské byly postoupeny a do desk zemských dne 12 prosince 1630 vloženy statky tyto: Křesetice, Chrást, Krupá, Pernšteinec, Neškaredice, Předbořice, Černíny, Bahno, Krašeňovice (Krasoňovičky), Paběnice, Šetějovice, Puchéř, Bykaneč a Týniště se vším jejich příslušenstvím. K vystavění kolleje, gymnasia, seminaria a jiných příbytků vykázal a daroval císař jesuitům rozsáhlý prostor od kostela sv. Barbory k východu až k Hrádku ležící, též postoupil jesuitům chrámy sv. Barbory a sv. Jiří, na témž prostoru stojící, a nařídil, aby k vydržování budovy chrámu sv. Barbory dávány byly z král. mincovny 4 kopy míš. týdně, jak to již od králů českých Ferdinanda I, Maximiliana II a Rudolfa II a Matyáše bylo ustanoveno. — Tato fundace kolleje Kutnohorské potvrzena byla cís. listem daným dne 28 dubna 1633, kterým též uděleno bylo kolleji všech výhod a svobod, jichž ostatní kollegia užívala, zvláště osvobození studujících z právomocnosti světské. (D. Z. kvat. 466, V. 23.)

Mimo to darovala paní Johanna Pruskovská roz. Kaplířova z Sulevic, dne 10 listopadu 1625 jesuitům k novému sídlu Kutnohorskému *dům* svůj v Hoře Kutné u chrámu sv. Barbory ležící. — K tomu účelu daroval l. 1627 též Jan Rudolf Trčka svůj *dům* veliký, stojící na místě pro budoucí kollej vykázaném. — Potom cís. resolucí z dne 15 března 1627 postoupeno bylo darem k vystavění kolleje *15 domů* v městě pozůstalých po osmi měšťanech pro náboženství odešlých. — L. 1628 postoupena byla kolleji Kutnohorské od císaře na přímluvu presidenta kr. komory hraběte Viléma z Vřesovic též *zahrada* rozsáhlá v Kutné Hoře ležící, po minulé vzpouře král. fisku v pokutě připadlá. — Téhož roku daroval Kašpar z Žerotína, ačkoliv nekatolík a přívrženec Českých bratří, kolleji Kutnohorské *vinici* svou na vrchu Kholbachu u města Uherčic (Auerschitz) na Moravě ležící, pak k ozdobení kostela sv. Barbory 1600 zl. rýn. — L. 1628 odkázala Kateřina Lukavecká, která teprv před smrtí svou v 76. roce věku svého přičiněním jesuitů víru katolickou přijala, kolleji Kutnohorské 2000 zl. rýn. — L. 1631 ujali se jesuité kolleje kutnohorské a Pražské u sv. Klimenta pozůstalosti po arciděkanu Kutnohorském

Digitized by Google

Jonášovi Barjonu, dne 4 června t. r. zemřelém, obsahující na 8000 zlatých rýn. hotových peněz, též mnohých skvostů zlatých a stříbrných, které dotčený děkan v kolleji Pražské měl uloženy. — L. 1637 darovala obec Kutnohorská kolleji jesuitské celý prostor mezi německým kostelem sv. Jiří a branou Kouřimskou ležící. (Schmidl, hist. Soc. J. III. p. 608, 765, 858, 859, 860, 1098; IV. 1, pag. 376.) — *Seminarium* při kolleji Kutnohorské zřízenému odkázala l. 1640 paní Žofie z Tulichova veškeré jmění své. (Schmidl, IV. 694.) Témuž semináři odkázal l. 1658 Jan Kamberský z Kamberka a v Hoře Kutné 1000 kop míš. (D. Z. kvat. 261, Q. 27.) — Potom l. 1737 založil Josef František hrabě z Schönfeldu fundaci na vychování tří šlechtických studujících v semináři Kutnohorském, vykázav k tomu 6.000 zl. na statku Seči pojištěných. (D. Z. kvat. 472, D. 7.)

Ke kolleji Kutnohorské přivtělena byla jesuitská *residence Jenikovská*, kterou l. 1657 dne 21 března listem nadačním založila *paní Maria Majdalena Juliana* vdova po Martinovi Maximilianu *sv. p. z Golče*, roz. Opsinnigova, řečená Roe, na statku svém Jeníkově a darovala této residenci: Kapli *S. Domus Lauretana* řečenou s příslušenstvím; *nové stavení* proti této kapli ležící k obývání pro pět patres Soc. J. a jednoho fratera i s kaplí sv. Františka při témž stavení se nacházející; *spálené místo a pustý grunt*, na konci městečka Jeníkova proti hospodě ležící, s poli, lesy, lukami a vším příslušenstvím k vystavění dvorce ode všech poplatků osvobozeného; *kus pole* za residenci ležící na 140 kroků dlouhé; statek *Žandov* s dvorem poplužním, ves Rašovice s dvorem poplužním a ves Lhotu Žandovu s poddanými, lesy, rybníky, mlýny a vším příslušenstvím. K tomu vykázala k vydržování této residence každoročně na 100 vozů dříví k palivu z lesů svých, pak jistinu 10.000 zl. rýn. za židy pražskými, kterou jesuité jinde uložiti měli na věčné úroky, z nichž také povinni byli o slavnostech a poutích v Jeníkově studenty a hudebníky z Kutné Hory častovati a každému z nich po 1 zlatém neb po půl zl. dávati. Z této jistiny a úroků z ní zadržalých postoupila zakladatelkyně 4000 zlatých k vystavění kolleje Kutnohorské a 1000 zl. na vydržování chudých studujících v semináři Kutnohorském. (D. Z. kvat. 261, P. 10 & Q. 1.)

Dle fundace vytčené uvedeni byli jesuité residence Jenikovské i na místě kolleje Kutnohorské l. 1657 do statku *Žandova*, který pak l. 1689 s cís. povolením z dne 4 listopadu t. r. prodali Janovi Fridrichovi hraběti z Trautmannsdorfu za 16.000 zl. rýn. a 200 zl. klíčného. (D. Z. kvat. 113, L. 22, & kvat. 468, Č. 2.)

Digitized by Google

K statkům, jichž kollej Kutnohorská nabyla, náleželi: 1. Statky obci Kutnohorské konfiskované, totiž: statek *Křesetice*, tvrz a ves K. s dvorem poplužním, ves Perštejnec se zámkem pustým, vsi Chrást a Krupá s příslušenstvím, tvrz Bykáneč (Bykáň) s dvorem poplužním a dvůr ve vsi Týništích s lesy a rybníky: pak vesnice *Bahno a Krasoňovičky* (Krasoňovice) s dílem vsi Černíny, též ves *Neškaredice* s vinicemi a rybníky, ves *Předbořice* a 4 dvory kmetcí ve vsi Černínách, dvůr kmetcí ve vsi *Puchři*, ves *Šetějovice* a *dvůr svobodný*, řečený Veliký na Rybném trhu v městě Hoře Kutné ležící. Tyto statky postoupeny a darovány byly v summě odhadní 37.692 kop míš. od císaře jesuitům u sv. Klimenta v Praze k založení a nadání kolleje Kutnohorské vedle cís. resolucí z dne 17 prosince 1629, 2 srpna a 16 října 1630 a dle nadační listiny z dne 18 dubna 1633. (D. Z. kvat. 144, C. 17. & 466, V. 23.) — Z těchto statků prodala kollej Kutnohorská s král. povolením l. 1657 ves *Šetějovice* s krčmou výsadní a vším příslušenstvím regentu statkův arcibiskupských Jiřímu Františkovi Milčovskému z Braunberka na Březině a Dolních Kralovicích za 1408 kop míš. (D. Z. kvat. 312, C. 22 a 25.)

2. Statek manský *Paběnice* (kr. Čásl. dom. Křesetické), po smrti Petra Lukaveckého z Lukavce l. 1625 na krále připadlý, který za 6066 kop míš. odhadnutý vedle návrhu presidenta král. komory Viléma z Vřesovic král. resolucí z dne 2 září a 16 října 1630 k fundaci kolleje Kutnohorské za dědictví svobodné darem byl postoupen. (D. dvor. 53, fol. 96 & D. Z. kvat. 144, C. 17.) Tento statek připojili jesuité k panství Křesetickému.

3. Statek *Zišov* (Žižov, kr. Čásl.), tvrz a ves Žišov s dvorem poplužním, ovčínem, 2 mlýny s pilou, krčmou výsadní, s podacím kostelním, s lesy, rybníkem řečeným Veliký; též ves *Mitrov* celou s krčmou výsadní a ves *Malejovice* s podacím kostelním, krčmou výsadní a vším příslušenstvím, daroval l. 1628 Vilém z Vřesovic a z Doubravské Hory, jemuž týž statek pro summu 8000 kop míš. a úroky zadržalé byl zapsán, jesuitům kolleje na Hoře Kutné, jimž pak statek ten pro dotčenou summu na něm pojištěnou hrabě Heralt Václav Libšteinský z Kolovrat postoupil. (D. Z. kvat. 96, B. 4. & 466, V. 15.)

4. Statek *Pucheř* (dom. Křesetické) sídlo a dvůr poplužní, po Jetřichovi Šlechtínovi ze Sezemic k manství a lénu odsouzeném pozůstalý, postoupen byl cís. resolucí z dne 16 července l. 1631 v summě odhadní 1892 kop míš. jesuitům kolleje v Hoře Kutné k pravému právu dědickému a zpupnému proti zaplacení dluhů na něm zděla-

Digitized by Google

ných. (D. Z. kvat. 144, G. 5.) Statek ten připojili jesuité k panství Křesetickému.

5. Statek *Přítoky*, tvrz Přítoky s dvorem, ovčínem, dědinami, rolími, lukami a krčmou výsadní pustou, též ves *Bylany* s krčmou výsadní, 2 mlýny a jiným příslušenstvím i se svršky a nábytky, koupila kollej Kutnohorská l. 1631 od Albrechta Libšteinského z Kolovrat za 10.000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 393, J. 12.)

6. Statek *Krasoňovice* (Krasoňovice), ves s dvorem poplužním, a ves Želivec s krčmou, mlýnem, vším příslušenstvím a všemi svršky, který l. 1650 odkázal Rudolf Václav Střela z Rokyc k vyučování a vychování chudých studentů v *seminarium* sv. Barbory při kolleji Kutnohorské. (D. Z. kvat. 151, H. 1 & 112, E. 26.) — Tento statek prodali jesuité l. 1669 Vítovi z Nattermanu na Zruči, kr. španěl. plukovníkovi, za 3400 zl. rýn. (D. Z. kvat. 318, Q. 22.)

7. *Dva kusy rolí* pod vrchem Kuklíkem ležící, které kollej Kutnohorská směnou obdržela l. 1710 od Františka Karla Fatigata, souseda, horníka a staršího radního na Hoře Kutné, jemuž za to postoupila kus rolí za Kolínskou branou ležící a 18 korců výsevku pšeničného v sobě obsahující. (D. Z. kvat. 414, H. 12.)

8. Statek *Oumonín* (Úmonín, kr. Čásl.) a *Mezholezy* (Mezholes), který l. 1738 od panství Malešovského, věřitelům hraběte Jachyma z Bredau odevzdaného, vykázán byl k zaplacení pohledanosti per 122.993 zl. 47 kr. jesuitům provincie české náležející a postoupené kolleji Kutnohorské. (D. Z. kvat. 241, C. 6 & 510, M. 2.) — Od toho statku prodal rektor kolleje Kutnohorské a residence Jenikovské l. 1755 *ves Mezholezy* se 7 sedláky, hospodou a kovárnou panskou hraběti Lotharovi Františkovi z Osteina k ruce sirotků po hraběti Henrichovi Karlovi z Osteina za 7500 zl. rýn. (D. Z. kvat. 592, B. 27.)

Po zrušení řádu jesuitského připadly statky bývalé kolleji Kutnohorské náležející, totiž panství *Křesetice* a statky k němu připojené *Paběnice*, *Žišov a Mitrov*, *Puchéř*, *Přítoky s Bylany a Oumonín*, *českému fondu studijnímu*, k jehož ruce l. 1824 dne 23 října prodány byly Janovi Františkovi Svobodovi za 129.000 zl. stříbra. (D. Z. kvat. 735, K. 24 a 28 & kvat. 369, K. 19.) L. 1826 odhadnuty byly právně dotčené statky za 293.341 zl. 40 kr. stříbra. (D. Z. kvat. 1058, C. 28.)

Jmění bývalého seminaria sv. Barbory při kolleji Kutnohorské vynášelo úhrnem 27.586 zl., totiž jistin 19.457 zl., zadržených peněz 104 zl., *mlýn se zahradou a domem* odhadnutý za 2.025 zl. a *dvůr Mezoles* (Mezholezy) odhadnutý za 6.000 zl. Z tohoto jmění zbylo po srážce dluhů 1.713 zl. k ruce fondu nadačního 25.873 zl.

Digitized by Google

IX. Kollegium v Hradci Králové a residence na Chlumku.

Tato kollej jesuitská založena byla od *Fridricha staršího sv.* z *Opperštorfu*, který kšaftem svým z dne 16 října 1629 statek Ž*pach* s veškerým jměním svým (od něhož vlastní bratr jeho C z Opperštorfu z Dubu, Fridšteina, na Častalovicích, Týništi a L cké, nařízený kommissař nad reformací v kraji Hradeckém, upus odkázal a dal řádu Societatis Jesu k noviciatu a kolleji téhož ř na Novém městě Pražském, pakliby ten noviciat časem svým hod fundací opatřen byl, tehda ke kolleji města Králové Hradce, pokud se tam někdy založila. (D. Z. kvat. 144, B. 5.)

V Žampachu pak zřízeno bylo sídlo jesuitské, které z důch téhož statku kolleji Novoměstské 400 zl. rýn. ročně až do l. 1 odvádělo; potom když se kolleji v Novém městě Pražském jin stálých příjmů dostalo, postoupen byl statek Žampach l. 1633 s volením generala řádu jesuitského k založení kolleje Králo-Hrade Avšak teprv l. 1636 dne 20 července uvedeni byli jesuité vedle k nařízení s povolením královny Eleonory přičiněním P. Adama K varského a P. Lamormaina po dlouhém vyjednávání s obcí od k kommissaře hraběte z Opperštorfu do Hradce Králové, kde k s jejich na velkém náměstí postoupeno bylo devět domů měšťanům ležejících, na polo zpustlých, z nichž hned šest bylo koupeno a z t tři k obývání pro 5 členů Soc. Jesu a pro první školy uprav ostatní pak tři domy přikoupeny teprv po dvou letech. — Toto n sídlo jesuitské, jehož superiorem byl P. Adam Kravarský, otevř bylo dne 31 července 1636 a potom l. 1646 mezi kollegia vřad K vystavění kollegia vynaloženo bylo jmění od zakladatele Fridri z Opperštorfu jesuitům odkázané, pak 2000 kop míš., které l. 1 Maximilian z Černovic i s úroky od l. 1628 zadržalými k témuž úč odkázal. K rozšíření kollegia daroval l. 1653 děkan pardubi Šimon Vojžnišovský kšaftem svým všecko jmění své, za kteréž kou jesuité rozsáhlé stavení k obývání pohodlnější, domy pak, které na ten čas obývali, a jiné čtyry domy ustanovili za staveniště k vému kostelu, k němuž l. 1654 základ byl položen. Na stavbu toh kostela při kolleji Kralohradecké dána byla s povolením arcibisk pražského a rektora kolleje Pražské u sv. Klimenta summa pe která dle kšaftu Kašpara svob. p. z Grambe na vystavění nov chrámu v Kostelci nad Orlicí od jeho dědiců vynaložena býti m totiž 15.000 zl. rýn., jichž polovici jesuité u sv. Klimenta v Pr jimž Grambe statek Kostelec odkázal, druhou pak polovici dědic

Digitized by Google

Grambovi dle porovnání l. 1647 učiněného kolleji Královhradecké l. 1653 vyplatili. Za to převzala kollej Hradecká při novém kostele svém vydržování kaplana, který při chrámu Kosteleckém ustanoven býti měl. (Schmidl, Hist. Soc. J. IV. 1, p. 26, 276, 746 & IV. 2. pag. 870.)

K statkům, jichž jesuitské kollegium Krdlo-Hradecké nabylo, náležely: 1. Statek *Žampach* (kr. hrad.), zámek Žampach s hradem Chudobou při něm, s dvorem poplužním pod týmž zámkem, městečko řečené Budy, domy šenkovní a dvory kmetcí s platy, vsi Hnátnice, Hlavná, Hejnice, Dluhoňovice a Písečná, s krčmami výsadními, mlýny, clem, pivovárem, řekou Orlicí, potoky, rybníky a jiným příslušenstvím, jak to l. 1627 Fridrich starší sv. p. z Opperštorfu od Jana Votíka Bukovského z Hustiřan za 24.091 kop 35 gr. m. koupil a l. 1629 jesuitům odkázal. (D. Z. kvat. 142, P 16 & 144, B. 5.) — Po zrušení řádu jesuitského připadl statek Žampach *vídeňskému fondu studijnímu*, k jehož ruce od c. k. kommisse k prodání českých statků státních nařízené l. 1814 prodán byl za 115.655 zl. 30 kr. v bankocetlích neb 66.088 zl. 51 kr. víd. čísla Františkovi Antonínu Wünschovi, obchodníku v Kaiserswalde a měšťanu pražskému. (D. Z. kvat. 735, K. 24 a 28 & kvat. 903, O. 14.)

2. *Dvůr svobodný*, někdy *Farandovský* a jinak *Košťálovský* řečený, *ve vsi Sučí* ležící, s poli, lukami a vším příslušenstvím, koupila l. 1644 kollej Královhradecká a přikoupila k témuž dvoru, l. 1666 od sosu Královhradeckého vybavenému a k deskám zemským patřícímu, dva kusy rolí, Rážovské někdy Kyndlovské pod 28 korců a Smetankovské pod 7 korců s paloučkem, dskami zemskými se řídící. — Tento dvůr se vším příslušenstvím prodali jesuité l. 1684 Arnoštovi Maximilianu Hozlaurovi z Hozlau za 1.800 zl. rýn. (D. Z. kvat. 397, L. 27.)

3. Statek *Vesce* (kr. Hradec.) koupila kollej Královhradecká l. 1660 od jesuitů kolleje Pražské u sv. Klimenta za 3.500 zl. rýn. a prodala jej se statečkem *Posadov* řečeným s hospodou a chalupami, poli, lesy, rybníky a jiným příslušenstvím l. 1684 jesuitům u sv. Anny ve Vídni za 10.000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 399, M. 17 a 29.)

4. *Dvůr lenní Plotiště* (kr. Hradec.) s krčmou výsadní a vším příslušenstvím koupila kollej Královhradecká l. 1677 od jesuitů kolleje Jičínské za 7000 zl. rýn. Dvůr ten l. 1698 cís. resolucí kolleji z manství za dědictví zpupné byl propuštěn. (D. Z. kvat. 468, F. 4.) — Po zrušení řádu jesuitského připadl českému fondu studijnímu, k jehož ruce se statky následujícími byl prodán.

Digitized by Google

5. Statky *Popovice, Rosnice* a *Přím*, do nichž jesuité koll
Královradecké k pravému právu dědičnému dne 20 září 1677 l
uvedeni dle kšaftu *Rudolfa Ferdinanda z Vinoře* ze dne 30 červe
1677, kterým ustanoveni byli universalními dědici s tou však
minkou, aby od této pozůstalosti nic neprodali ani nesměnili,
aby při kostele ve vsi Probluzi vše, co při něm od dřeva stavě
zbořili a od cihel vystavěli, též aby třem sestrám odkazatelov
paní Barboře Kateřině z Vlkanova, paní Francelíně Veronice K
štánové a paní Benigně Felicit. Rauffové po 300 zl. rýn. jim od
zaných vyplatili. Jesuité však dotčeným sestrám z dobré vůle
po 600 zl. rýn.; vdově pak po odkazateli pozůstalé Alžbětě Franti
rozené Zárubové z Hustiřan, uvolili se zaplatiti nejenom věno s
věněním jí od manžela v summě 5.500 zl. vykázané, nýbrž i 2.500
za jiné její pohledanosti. (D. Z. kvat. 116, B. 6; 265, Q. 13 & 3
E. 30.)

*Po zrušení řádu jesuitského připadly statky Přím, Popovice a R
nice českému fondu studijnímu*, k jehož ruce *s dvorem Plotiště* řečen
l. 1809 prodány byly za 166.525 zl. Václavu *Klementovi* a Václ
Slivenskému, od nichž je l. 1811 koupil *Jan Riedl* za 200.000
(D. Z. kvat. 919, C. 11 & 992, B. 9.)

Kolleji Královradecké přivtělena byla *jesuitská residence na v
Velkém Chlumku*, kterou *Maria Maximiliana Eva Teresie Hieserlo
roz. hraběnka ze Žďáru (Saar), listem daným dne 25 října 1678
ložila pro 4 kněze Soc. Jesu z kolleje Královradecké, vykáza
l. 1683 summu 19.000 zl. rýn. na statcích svých pojištěnou, z
k vydržování jesuitů v residenci dotčené 13.000 zl., k vydržov
hudebníků 5.000 zl. a k vydržování školy 1000 zl. ustanovila.
místě vytčené summy postoupila Hieserlová listem ze dne 22
1684 k ruce jesuitské residence na Chlumku *část panství Košumb
ského*, totiž: městečko *Luži* s panskou hospodou, s panským mlýn
Podolským a pilou, 4 mlýny poplatnými a svobodným prodejem p
v témž městečku; též vsi celé *Voletice* s rybníčkem Koutským, *Zdě
(Zdislav) s rybníčkem tamějším a rybníkem Hadinec řečeným, *Šte
(Štěnec), *Srbeč* (Srbce) a s dílem vsi *Hluboké* a jejím lesem, s krčm
v týchž vesnicích se nacházejícími; k tomu též zámek *Košumb
s dvorem poplužním, ovčínem, sýpkou, pivovárem, vinopalnou a
hradou; pak dvůr poplužní *Domanice*, s nábytky a svršky, dobytk
obilím i se vším jiným příslušenstvím. Z tohoto statku povinna b
residence na Chlumku *semináři sv. Václava jesuitské kolleje v Hra

Digitized by Google

Králové k vydržování studujících hudby znalých vydati a složiti 10.000 zl., z nichž Hieserlová po čas svého živobytí sobě vyhradila užívání úroků 6%. Za to uloženo za povinnost dotčeným studujícím za zakladatelku se modliti, při službách Božích hudbu provozovati a jednou na rok buď na Navštívení neb Narození panny Marie v processí s hudebními nástroji na Chlumek putovati. — Naproti tomu měli jesuité zakladatelce navrátiti *dvůr a ves Roubovice* (Hrubovice), dle fundace první z l. 1678 jim k residenci postoupenou, aneb kdyby k tomu nebylo od krále svoleno, jí neb dědicům jejím 7000 zl. rýn. zaplatiti. Též měli jesuité residenci jim vystavěnou i s kaplí jim darovanou v dobrém stavu udržovati a k tomu věž s velkým zvonem zříditi. Kollaturu však a *půl vsi Bělé* residenci dle fundace první z l. 1678 a 1683 postoupenou ponechala zakladatelka téže residenci a postoupila jesuitům též kollatury na celém panství Košumberském a Domanickém. — Tuto fundaci změněnou potvrdil císař Leopold dne 19 července 1685 a svolil zároveň k tomu, aby dvůr a ves Roubovice zakladatelce byly navráceny. (D. Z. kvat. 466, S. 2 & 467, D. 4 a E. 25.) — *Po zrušení řádu jesuitského připadly statky bývalé residence na Chlumku, Košumberk a Domanice, k fondu studijnímu*, k jehož ruce l. 1821 prodány byly za 104.000 zl. *Leopoldovi sv. p. de Laing*, od něhož je koupil l. 1826 *kníže Karel Alexander z Thurnu a Taxis* za 100.000 zl. říšsk. čísla neb 83.333 zl. 20 kr. stříbra. (D. Z. kvat. 735, K. 24 a 28; kvat. 1.140, A. 15 a 18.) — Jistina 10.000 zl. ze statku Košumberského semináři sv. Václava kolleje Královhradecké odevzdaná připadla fondu nadačnímu pro studenty.

Jmění bývalého seminaria kolleje Královhradecké, fondu nadačnímu připadlé, vynášelo 21.966 zl. 43 kr., totiž jistin 21.536 zl. a zadržaných peněz 430 zl. 43 kr.

Ke kolleji Královhradecké náležela též *fundace pro stálého missionáře Soc. Jesu*, kterou l. 1748 dne 31 října založil *Antonín Mladota ze Solopisk* s manželkou svou Barborou Františkou, roz. z Golče, na statku svém řeč. *Skalka* (kr. Hradec.), vykázav k tomu na témž statku jistinu 6000 zl. rýn., z nichž úrok 5% totiž 300 zl. každého čtvrt léta po 75 zl. témuž missionáři vydáván býti měl. (D. Z. kvat. 474, F. 17.)

Veškeré jmění kolleje a semináře Královhradeckého a residence na Chlumku s fundací pro stálého missionáře na statku Skalce vynášelo v jedné summě 364.579 zl., nepočítajíc v to jistiny a budovy kolleje.

Digitized by Google

X. Jesuitské kollegium v Chebě.

K založení tohoto kollegia přislíbil *Henrich hrabě Šlik* l. 162 jesuitům summu 50.000 zl., kterou však k účelu tomu po čas svéh živobytí neodvedl, nýbrž k vydržování členů Soc. Jesu, kteří již 1628 nové sídlo své v Chebě zaujali, ročně jenom jistou summu pen vykázal. Teprv kšaftem svým dne 19 července 1649 ustanovil zakl datel kolleje, aby jeho syn a dědic František Arnošt dotčenou summ z celé pozůstalosti jesuitům co nejdříve vyplatil. (D. Z. kvat. 14 Q. 26.) A tak teprv l. 1650 po smrti hraběte Henricha Šlika j suitské sídlo v Chebě po 22 letech od jeho založení s povolení generala řádu jesuitského Piccolominiho vřaděno bylo mezi kolleg jesuitská. Summu pak nadační 50.000 zl. uvolil se hrabě Františ Arnošt Šlik dle porovnání z dne 24 června 1655 rektoru kolle Chebské v pěti ročních lhůtách od l. 1655-6 až do l. 1660 po 10.0 zl. zapraviti, a mimo to na vydržování kolleje od l. 1656 až l. 1659 ročně 600 zl. rýn. dávati přislíbil. (D. Z. kvat. 310, G. Když však pro neplacení fundace ve lhůtách vytčených rektor kolle Chebské l. 1663 do statků hraběte Šlika k ruce kolleje byl zvede učinil hrabě Šlik s rektorem l. 1663 nové porovnání, dle něhož úplné zapravení celé fundace k ruce kolleje Chebské summu 30.000 odvedl. (D. Z. kvat. 315, D. 11.)

Mimo fundaci vytčenou obdržela kollej Chebská darem od brat Jana Ondřeje a Jana Adama Marstadů, členů Soc. Jesu, *zahra* (pole) před branou hradu ležící, která jí l. 1650 byla postoupena. K rozšíření a vystavění kolleje daroval jesuitům l. 1651 gene Melchior hrabě z Hatzfeldu *dva domy*, po emigrantu chebském Ja Krištofu Tannerovi konfiskované a jemu l. 1633 postoupené, jak i *stateček Reichersdorf*, který však od jesuitů dědicům Tannerov proti zaplacení 2000 zl. rýn. byl postoupen. (Schmidl, Hist. S Jes. IV./2. pag. 621.)

K statkům kolleje Chebské náležely: 1. Statek *Kinsberg Sta* (Alt-Kinsberg, kr. Cheb.), který jesuité l. 1658 od bratří z Schö feldu a Ottengrünu za 17.750 zl. koupili. — *Po zrušení řádu jesu ského připadl* ten statek *Českému fondu studijnímu*, k jehož ru prodán byl l. 1824 měšťanu pražskému *Janu Nonnerovi* za 54.605 (D. Z. kvat. 735, F. 8 a K. 28. — Egerer Ritterschaftsquatern No fol. 24.)

2. Statek *Podmokle* (kr. Plzeň.) — tvrz a ves Podmokle s dvor poplužním, pivovárem, ovčínem, rybníky a lesy, vsi Ouněšov (Úněš

Digitized by Google

Anneschau) a Byňoves, též dílem vsi Košetice, Klenovice a Nebřeň (Nebřemov) s 4 krčmami výsadními a vším příslušenstvím — který kollej Chebská l. 1660 od paní Marie Františky hraběnky Vřesovcové, roz. hraběnky z Vrtby, za 16.000 zl. rýn. koupila, potom však l. 1667 s cís. povolením z dne 14 května t. r. rytíři Janu Bapt. *Morákovi z Morenfelsu* na Malesicích za 18.000 zl. rýn. prodala. (D. Z. kvat. 313, A. 8. & 317, A. 7.)

3. Statek *Miltigau* s *Deschau* (Teschau, Těšov), *Krottensee* a *Schönficht* (kr. Cheb.) s mlýny, papírnou a vším příslušenstvím, který kollej Chebská l. 1756 od rytíře Liebmanna Kazimíra *Beusta* koupila za 62.000 zl. rýn., z kteréž summy jí poraženo bylo 10.974 zl. za témž statku jesuitům pojištěných. (D. Z. kvat. 592, F. 22.) — *Po zrušení řádu jesuitského připadl ten statek českému fondu studijnímu*, k jehož ruce l. 1801 prodán byl Františkovi Jiřímu Karlovi hraběti *Metternichovi z Winneburga a Beilsteina* za 73.850 zl. 30 kr., (ačkoliv za 119.918 zl. 22 kr. byl odhadnut) a potom postoupen l. 1802 Klementovi Václ. Lotharovi, hraběti Metternichovi za 200.000 zl. (D. Z. kvat. 735, K. 24 a 28; kvat. 587, J. 25 & kvat. 839, A. 1.) *Veškeré jmění bývalé kolleje Chebské vynášelo* 128.455 zl., nepočítajíc v to jistiny a budovy kolleje.

XI. Jesuitské kollegium v Litoměřicích.

Tuto kollej založil císař l. 1630 k naléhání P. Lammormaina, aby pomocí jesuitů tvrdošijnost nekatolíků Litoměřických byla zlomena. K fundaci této kolleje daroval císař listem daným dne 14 září 1630 jesuitům onu *část panství Ouštěckého* (Auscha), kterou Jan hrabě z Merode po odsouzeném Mikulášovi z Gerštorfu l. 1622 za 22.000 kop míš. koupil a císaři l. 1630 postoupil za 50.000 zl., v kteréž summě hraběti z Merode od císaře listem z dne 28 srpna 1630 statky Rheinstein (neb Regenstein) a Blankenburg, ve vévodství Brunšvickém od Valdšteina konfiskované, zástavou k užívání byly dány.

Tato polovice panství Ouštěckého — totiž polovice města Ouště s polovicí podací kostelního, s dvorem poplužním na předměstí, lesy, rybníky, 4 mlýny, pak vesnice Zimoř (díl), Ostré, Muckov, Vysoké, Habřina (díl), Lukov (díl), Kostelec s podacím kostelním, po jedné chalupě ve vsích Rüngel (snad Raj, Rein) a Schönborn, též městys Levín (díl) s krčmou výsadní a vším příslušenstvím — odevzdána byla od cís. kommissarů k tomu nařízených, Pavla hraběte Michny

Digitized by Google

z Vacinova, Petra Oulíka z Třebenic a probošta kapitoly Litoměřické Tiburcího Kotvy, dne 19 října 1630 rektoru kolleje Pražské u sv. Klimenta P. Stredoniovi k správě pro novou kollej Litoměřickou, kteréž císař také daroval šest domů v Litoměřicích, pozůstalých po měšťanech pro náboženství odešlých, též kostelíček Zvěstování panně Marii, školy nekatolické, pak dvě zahrady před Dlouhou branou ležící a *tři dvory ve vsi Mlíkojedech* s větší částí ostrova v Labi, po emigrantu *Mag. Pavlovi Stránském* pozůstalé a konfiskované. (Schmidl, Hist. Soc. Jes. III. pag. 1027 — Arch. místodržit. C. 215, C. $^1/_{10}$ a L. 7. — D. Z. kvat. 392, N. 19.)

K vydržování jesuitů do nového sídla Litoměřického dne 25 března 1641 přišlých odváděti měl rektor kolleje Pražské ze statku Ouštěckého, l. 1633 za 37.000 zl. odhadnutého, ročně úroky z dotčené summy odhadní. — Z domů však, od císaře kolleji Litoměřické vykázaných, teprv l. 1637 odevzdáno bylo jesuitské residenci od obce Litoměřické po dlouhém se zdráhání pět domů k ubytování 7 členů tam se nacházejících a pro čtvero škol již zařízených.

L. 1643 v měsíci lednu jesuitská residence Litoměřická, kteréž l. 1641 statek Ouštěcký k fundaci byl odevzdán, vřaděna byla od generala Soc. Jesu Mutia mezi kollegia.

L. 1645 obdržela kollej Litoměřická směnou za část gruntu Ouštěckého postoupenou kolleji Pražské u sv. Klimenta od této kolleje *vinici*, řečenou „*Mazaná*" u Litoměřic ležící, kterou Rafael Mnišovský kolleji Pražské l. 1644 odkázal. (D. Z. kvat. 145, L. 25.) — Téhož roku postoupila kolleji Litoměřické vdova Jelínková polovici *vinice* v Újezdě ležící jakožto podíl syna svého, člena Soc. Jesu; druhá pak část té vinice připadla l. 1649 téže kolleji. — L. 1647 postoupil probošt kapitoly Litoměřické Maximilian Rudolf ze Šleinic *vinici* svou, *Homolka* řečenou, kolleji k užívání na dvacet let. Mimo to získala kollej k třem dvorům v Mlíkojedech, za kteréž téhož léta obci Litoměřické zadržalou cenu kupní zaplatila, ještě dvůr čtvrtý řečený Hradišťský (Hradištko). — L. 1652 vystavěli si jesuité dům letní o dvou patrech na ostrově kolleji náležejícím. — L. 1653 postoupeno bylo od obce Litoměřické kolleji rozsáhlé a úrodné pole za to, že jesuité převzali správu kostela sv. Martina na blízku statku jejich Mlíkojed stojícího. (Schmidl, Hist. Soc. Jes. IV. 2. pag. 5, 190, 336, 800 a 872.)

L. 1675 postoupila kollej Litoměřická polovici statku Ouštěckého, k fundaci její náležející, kolleji Pražské u sv. Klimenta za 49.000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 392, N. 19.)

Digitized by Google

Vytčené jmění kolleje Litoměřické připadlo po zrušení řádu jesuitského českému fondu studijnímu, jmění pak bývalého seminaria při téže kolleji, vynášející 8.719 zl. na jistinách, fondu nadačnímu pro studenty.

XII. Jesuitské kollegium v Klatovech.

K založení kolleje této daroval l. 1635 cís. plukovník Don Martin de Hoeff-Huerta na přímluvu Adaucta Jeníška z Újezda ze statků, které po někdejším cís. rychtáři Danieli Korálkovi z Těšína od král. komory v pokutě byly ujaty a Huertovi postoupeny, *dva domy* v Klatovech na náměstí ležící a za 2000 kop míš. odhadnuté. (Arch. místodržit. C. 215, K. 20.) — Mimo to zavázalo se 14 šlechticů kraje Plzeňského a Pracheňského, mezi nimi hrabě Vilém z Klenového, listem daným dne 1 listopadu 1635 provincialu Kirchnerovi, že jesuity v Klatovech tak dlouho budou vydržovati, dokudby se jim nedostalo příjmů stálých. (Schmidl, Hist. Soc. Jes. IV. 220 & 272.) K žádosti těchto šlechticů nařízeno bylo cís. listem z dne 12 února 1636 radě města Klatov, aby jesuity do obce své přijala, což se také dne 12 března t. r. stalo, tak že již dne 15 dubna 1636 jesuité otevřeli školy, v jednom z dotčených dvou domů nákladem 2000 zl. od šlechty k tomu darovaných umístěné, při nichž i seminář pro 8 chudých studentů přičiněním jesuity Alberta Chanovského byl zařízen.

Prvních důchodů stálých nabylo toto nové sídlo jesuitů tím, že od Dona Huerty ostatní *statky po Korálkovi konfiskované* a jemu k užívání postoupené — totiž 5 dvorů při městě Klatovech, 2 stodoly se zahradou, 2 spáleniště s 3 zahradami, 4 rybníky, dědiny na 421 korců výsevku, 14 luk a 7 chmelnic — s cís. povolením z dne 31 ledna a 26 února 1637 za 10.000 kop míš. koupilo, dostavši k tomu účelu darem summu vytčenou od *Marka Sallera, děkana blatenského.* (Arch. místodrž. C. 215, K. 20. — Schmidl. hist. Soc. Jes. IV. 275.)

Tyto důchody brzy potom značně byly rozmnoženy mnohými dary. Tak odkázal *Václav Heracleus sv. p. z Kumburku a Bliživa* kšaftem svým ze dne 6 května 1637 na přímluvu Adaucta Jeníška z Újezda a opětované prosby P. Chanovského kolleji Klatovské 16.000 kop míš., za Vilémem hrabětem z Klenového pojištěných, z jichž úroků, ročních 960 kop míš., ustanovil 700 kop na vychování jesuitů kolleje Klatovské, 100 kop k domu profesnímu v Menším městě Pražském, 100 kop na jednoho neb dva mistry, kteřížby mládež v české i německé řeči dobrému písmu a pěkným literám psáti i zpěvu a hudbě učili, a ostatních 60 kop lidem chudým a potřebným. K tomu vyká-

Digitized by Google

zal kolleji Klatovské ještě jistinu 3000 kop míš., kterou měl za Jiřím Malovcem z Chejnova a Winterberka, i s úroky z ní zadržalými. (D. Z. kvat. 145, M. 7 a 16.)

Takto nabyvši jesuitské sídlo Klatovské stálých příjmů, l. 1642 v měsíci květnu mezi kollegia provincie české bylo vřaděno. Téhož roku odkázal hrabě *Vilém z Klenového a z Janovic* kolleji Klatovské 1000 zl. rýn., potom l. 1653 postoupili *Karel a Jaroslav Kocové z Dobrše* k rozšíření kolleje polovici domu svého v Klatovech. (Schmidl, hist. Soc. Jes. IV. pag. 748, 747 a 876.)

L. 1651 odkázala vdova *Lucie Otilie Libšteinská z Kolovrat*, roz. hraběnka z Martinic, *k fundaci kolleje Klatovské 50.000 zl.* s tou výminkou, aby ji jesuité za *zakladatelku* této kolleje přijali. Na fundaci tuto, kterou bratr a universální dědic dotčené hraběnky Kolovratové, *Jiří Adam Bořita z Martinic*, 10.000 zl. rozmnožil, vyplaceno bylo od téhož Martinice dne 2 června 1651 kolleji Klatovské 36.309 zl. 44 kr., 3 dn. (D. Z. kvat. 150, L. 10.) Mimo to přikázáno bylo na fundaci tuto z jistiny, kterou dotčená Lucie z Kolovrat za Bernardem Ignácem hrabětem z Martinic měla, 2000 zl., kterážto summa i s úroky l. 1665 kolleji byla zaplacena. (D. Z. kvat. 99, A. 16.) K tomu zaplaceno bylo l. 1666 též 8000 zl., Krištofovi Ferdinandovi Popelovi z Lobkovic l. 1651 půjčených a na statku Libčovsi pojištěných; pak 2500 zl. Františkovi Vilému Popelovi z Lobkovic půjčených a na statku Neudorfu pojištěných. (D. Z. kvat. 99, O. 28 & 30.) — Část fundace vytčené vynaložila kollej l. 1652 na stavbu chrámu svého. (Schmidl, hist. Soc. Jes. IV. pag. 815.)

L. 1670 připadlo kolleji Klatovské 1000 zl. rýn. z podílu 3000 zl. Petru Běšínovi z Běšin, řeholníku Societatis Jesu, od otce jeho Viléma Alexandra z Běšin vykázaného. (D. Z. kvat. 390, N. 20.)

K statkům, jichž kollej Klatovská nabyla, náležely:

1. Statky *Cvrčoves* (Svrčeves, Grillendorf) a *Štěpanovice* — tvrze a vsi Svrčeves a Štěpanovice s dvory poplužními a podacím kostelním, pivovárem, mlýnem, lesy a vším příslušenstvím, též vsi Dechtino a Vicenice s krčmami výsadními — kteréž kollej Klatovská l. 1638 od Přibíka Jeniška z Újezda za 34.700 kop míš. koupila. (D. Z. kvat. 147, J. 10 & 301, O. 18. — Od toho prodala kollej l. 1694 s cís. potvrzením z dne 9. dubna 1696 statek *Štěpanovice* — tvrz Štěpanovice s dvory poplužními Štěpanovickým a Vicenickým, ovčínem, lesy a vším příslušenstvím, též vsi Štěpanovice s podacím kostelním, Dechtín a Vicenice — Františkovi Maximil. Ottovi Černínovi z Chuděnic za 21.000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 410, P. 4.) — *Po zrušení řádu jesu-*

Digitized by Google

tohoto připadl statek Svrčeves českému fondu studijnímu, k jehož ruce *se statkem Dolany* l. 1807 prodán byl hraběti Janovi Rudolfovi *Černínovi z Chuděnic* za 80.600 zl. (D. Z. kvat. 735, K. 24 & L. 25.)

2. *Dvůr poplužní Háje* (kr. Plzeň, dom. Merklín) s lukami, rybníky, lesy, též 3 dvory selskými a 2 chalupami ve vsi Přetíně, 1 sedlákem ve vsi Oujezdci s rybníkem při též vsi a 1 sedlákem ve vsi Pteyně (Pteníně), který l. 1660 kollej Klatovská odhadem právním dostala a l. 1663 Janovi Šebest. Braunovi z Miřetic za 2350 zl. rýn. prodala. (D. Z. kvat. 317, C. 18.)

3. Statek *Habartice* (kr. Plzeň.) — tvrz a sídlo Habartice s dvorem poplužním, s poli, lukami, lesy, rybníky, pilou a jiným příslušenstvím, ves Habartice s podacím kostelním a ves pustá Chuchle, s 2 krčmami — který s jiným všelijakým jměním l. 1663 odkázala *Regina Kocová roz. z Klenového a z Janovic* jesuitům kolleje Klatovské, jakožto dědicům od ní kšaftem zřízeným, tak že z celé pozůstalosti zapraviti měli 680 zl., z nichž připadlo do seminarium sv. Josefa kolleje Klatovské 20 zl., jesuitům kolleje Březnické 50 zl. a jesuitům na sv. Hoře 10 zl. rýn. a k tomu 4 klisny, 2 volky a 2 krávy. (D. Z. kvat. 263, M. 18.) — Tento statek, do něhož jesuité l. 1667 k právnému právu dědickému uvedeni byli, prodala kollej Klatovská l. 1680 Janu Václavu *Karlovi ze Svárova* za 6100 zl. rýn. (D. Z. kvat. 114, K. 21 & kvat. 395, N. 2.)

4. Statek *Úsilov* (kr. Plzeň.), který postoupen byl kolleji Klatovské l. 1664 od magistra Soc. Jesu Františka Šice z Šicu, na něhož po jeho otci Janu Filipovi připadl. Statek ten, z něhož jesuité matce dotčeného Františka Šice Polyxeně Kateřině, potom opět provdané Štaufenbergrové, na místě 10.000 zl. rýn. jí pojištěných porovnáním l. 1666 jenom 6000 zl. zaplatili, prodán byl l. 1667 paní Markétě Ludmile Vencelíkové z Sarabic roz. Lapáčkové ze Rzavého za 13.600 zl. rýn. (D. Z. kvat. 314, P. 29, 316, B. 20 a Q. 26.)

5. Statek *Dolany* (kr. Plzeň.) — tvrz Dolany s dvorem poplužním, pivovárem, ovčínem, mlýnem a vším příslušenstvím, též díl vsi Dolan s podácím kostelním a krčmou — koupila kollej Klatovská l. 1679 od Evy Kateřiny Nosticové, roz. Oplové z Gross-Petersdorfu, za 15.000 zl. rýn. a 300 zl. klíčného. (D. Z. kvat. 394, H. 8.) — *Druhý díl téhož statku Dolan*, totiž ve vsi Dolanech dvůr kmetcí, Valčovský řečený, pustý, z něhož dvůr panský učiněn, též dvůr selský, Logdovský řečený, s lidmi při prodeji vsi Tětětic k témuž dílu Dolan vyměněnými, s kovárnou, 5 chalupami (z nichž 2 pusty), s pilou při mlýně nově vystavěnou, mlýnem pustým Kubíkovským řečeným

Digitized by Google

a rybníkem pustým; *pak dvůr poplužní panský Balkov*, pustý, s ovčínem a chalupami pustými, s poli, lesy a vším příslušenstvím — koupila kollej Klatovská l. 1679 od Hendricha Františka Wideršpergara z Wideršpergu za 3450 zl. rýn. (D. Z. kvat. 394, H. 3.) — *Po zrušení řádu jesuitského připadly Dolany fondu studijnímu* a prodány byly se statkem Svrčevsí. (Viz sub P. N. 1.)

6. *Díl vsi Kladrub* (kr. Prachen.), náležející k panství *Střele*, na němž kolleji Klatovské dle zařízení zakladatelky Lucie Otilie Libšteinské z Kolovrat l. 1651 vykázáno bylo 31.500 zl. rýn. (Viz kollej a dům profesní u sv. Mikuláše v Praze) — prodali jesuité kolleje Klatovské s cís. povolením l. 1686 Ferdinandovi Ignác. Ježovskému z Lub a na Kalenicích za 3350 zl. rýn. (D. Z. kvat. 399, T. 13.)

7. Statek *Zuklín* (kr. Prachen.) — tvrz s dvorem poplužním, s dobytky a všemi svršky, lesy, mlýnem, 2 pilami, s vesnicemi, hospodami a šenky výsadními ve vsi Malči, Nahořánkách, v Pohorsku a při dvoře Zuklíně — koupila kollej Klatovská l. 1713 od Václava Hynka hraběte Vratislava z Mitrovic za 9500 zl. a 50 zl. klíčného. (D. Z. kvat. 490, C. 9.) *Po zrušení řádu jesuitského připadl statek Zuklín českému fondu studijnímu* a prodán byl se statky Střelou a Hošticemi. (Viz kollej a dům profesní u sv. Mikuláše v Praze.)

Veškeré jmění bývalé kolleje Klatovské vynášelo na statcích a jistinách přes 163.000 zl. — Seminariu kolleje Klatovské náleželo jistin 4500 zl., zadržených peněz 70 zl., zahrada a chalupa za 600 zl., úhrnem 5170 zl., z čehož po srážce dluhů zůstalo 4660 zl. k ruce fondu nadačního pro studenty. — Stavení semináře l. 1818 *prodáno* bylo od fondu studijního dle cís. resoluce z dne 8. listopadu 1817 Klatovskému měšťanstvu pravovárečnému za 10.110 zl. víd. čísla. (D. Z. 1104, E. 26.)

XIII. Jesuitské kollegium v Březnici a residence na sv. Hoře.

Tuto kollej založil l. 1650 *Adauctus (Přibík) Jeníšek z Ujezda* na Březnici, nejvyšší písař král. Českého, se svou manželkou Ludmilou Kateřinou, roz. sv. paní z Talmberka, v městě svém Březnici, kde již l. 1637 jesuitům sídlo vykázal. Dle listiny fundační ze dne 23 dubna 1650 cís. listem ze dne 22 ledna 1677 potvrzené postoupil k tomu zakladatel jesuitům:

1. Kostel ke cti sv. Ignáce a sv. Františka Xaveria v Březnici, který l. 1642 nákladem 44.700 zl. mimo stavivo nově vystavěl, se vším příslušenstvím a odevzdal jim též starý chrám sv. Mikuláše na

Digitized by Google

náměstí stojící. 2. Daroval jim k stálému sídlu celý čtverec stavení vedle chrámu ležící, jehož část pro sídlo jesuitské již l. 1638 vystavěl a ostatní dle přání jejich vystavěti přislíbil. 3. K vydržování jesuitů v kolleji vykázal a daroval 20.000 zl. rýn. a k této fundaci přidal ještě 2000 zl. rýn. za vykonávání služeb Božích v kapli panny Marie na sv. Hoře u Příbrami; místo těchto peněz postoupil a daroval kolleji statek *Petrovice*, který za 20.416 zl. rýn. koupil, se vším příslušenstvím beze všech závad, tak že jesuité týž statek i prodati byli oprávněni. 4. Udělil kolleji též právo, aby si koupila dvůr některý svobodný na poměstí na blízku ležící a vykázal k tomu z fundace dotčené ještě zbývající summu 1584 zl. — 5. Postoupil rektorům kolleje právo své patronátní a kollatury při kostelích v Bubovicích a Tochovicích, jakož i právo, aby jen s povolením rektora dosazováni byli učitelé na školy panství Březnického. (D. Z. kvat. 466, S. 27.) — K tomu postoupil dědic a bratrovec zakladatele Adauctus František Jeníšek sv. p. z Újezda kolleji velký prostor za zahradu a upravil jesuitům k obývání dvě křídla kolleje dostavěné.

Mimo to dostalo se kolleji Březnické též některých darů. Zvláště pak daroval l. 1667 Jan Václav *Karel ze Svárova*, vstoupiv v řád a řeholi Tovaryšstva Ježíšova, kolleji v Březnici 9500 zl. rýn., pak téže kolleji a residenci sv. Horské jistý komorní dluh. Když však potom l. 1673 z řádu byl propuštěn, podvolil se provincial l. 1678 dávati na jeho vychování každoročně 300 zl., dokudby k vyživení svému odjinud prostředků nedostal. (D. Z. kvat. 393, Q. 22.) — L. 1670 připadlo kolleji Březnické 1000 zl. rýn. a residenci na sv. Hoře 300 zl. z podílu *Petrovi Běšínovi z Běšín*, Soc. Jesu řeholníku, od jeho otce Viléma Alexandra vykázaného. (D. Z. kvat. 390, N. 20.)

K statkům kolleje Březnické náležely: 1. Statek *Petrovice* (kr. Tábor.), který k fundaci této kolleje zakladatel její daroval. (D. Z. kvat. 466, S. 27.) — *Po zrušení řádu jesuitského připadl* tento statek *fondu studijnímu*, k jehož ruce vedle dekretu komory dvorské ze dne 29 prosince 1804 prodán byl l. 1809 se statkem Krašovickým, kolleji Novoměstské v Praze náležejícím, Václavovi Bechyni z Lažan za 86.300 zl. (D. Z. kvat. 735, K. 24 & kvat. 903, K. 6.)

2. *Dům v městečku Bělčicích* (kr. Písek) s chalupou řečenou „Nedbalovská" s příslušenstvím, který l. 1662 Maximiliana Veronika hraběnka Vratislavová, zor. Švihovská z Riesenburga, kolleji Březnické odkázala. (D. Z. kvat. 262, K. 2.) Tento statek prodali jesuité l. 1663 s král. povolením *Alexiu Ferdinandovi Vratislavovi hraběti z Mitrovic* za 2000 zl. rýn. (D. Z. kvat. 315, N. 14 & 390, A. 1.)

Digitized by Google

3. Statky *Sedlo Staré, Hrádek* (Altsattel-Hrádek, kr. Písek) a *Strejčkov,* které Václav Libšteinský z Kolovrat, Societatis Jesu religiosus, l. 1654 jesuitům na vystavění domu profesního v Praze daroval (viz kollej a dům profesní u sv. Mikuláše), postoupeny a prodány byly l. 1665 od dotčeného domu profesního se vším příslušenstvím i s třemi hospodami v Příbrami témuž domu profesnímu náležejícími kolleji Březnické za 30.000 zl. rýn., z kteréž summy poraženo bylo kolleji 4000 zl. od Kolovrata jí na týchž statcích vykázaných. (D. Z. kvat. 152, P. 24 & 467, G. 11.) — Od statku Sedla Starého, Hrádku prodala kollej krčmu výsadní *ve vsi Pohoří* a tři sedlské grunty, jmenovitě Mašatovský, Kosmovský a Hudcovský, a jeden selský grunt ve vsi Rastely řeč. Mokrovský, dskami zemskými se řídící, se vším k tomu příslušenstvím za 2300 zl. rýn. Janovi Tuněchodskému z Poběžic a jeho dědicům. (D. Z. kvat. 467, G. 13.)

4. Statek *Tisov*, dvůr s ovčínem a ves Tisov a ves Laz dolejší, Mikuláši Velemickému z Velemyšlovsi náležející, který léta 1665 v summě odhadní 3317 kop postoupen byl k právu dědickému kolleji Březnické pro nezaplacení jistiny a úroků v jedné summě 2667 kop míš. téže kolleji náležející. (D. Z. kvat. 29, J. 13 a 15.)

5. Statek *Naryserov* (Narysov), ves s dvorem poplužním a ovčínem, dědicům po Janovi Fremdarovi z Pruku náležející, postoupen byl l. 1665 v summě odhadní 3670 kop 13 gr. k ruce kolleje Březnické v pohledanosti její 10.088 kop míš. (D. Z. kvat. 29, J. 18.)

6. Ves *Bohutín* s lesem, lukami, grunty, kostelíkem sv. Máří Majdaleny, krčmou výsadní a vším příslušenstvím, koupila kollej Březnická l. 1669 od obce král. města horního Příbramě za 1800 zl. rýn. (D. Z. kvat. 392, B. 18.)

Po zrušení řádu jesuitského připadly statky Sedlo Staré, Hrádek a Strejčkov se statky k nim připojenými, *Tisovem, Narysovem a Bohutínem českému fondu studijnímu* a zůstaly ve správě státních statků. (D. Z. kvat. 735, K. 24.) Od statku Bohutína postoupen byl l. 1790 les kostelní $38^3/_8$ měr obsahující bohutinskému kostelu sv. Maří Majdaleny. (D. Z. kvat. 685, F. 28.) — Též *budova kolleje Březnické* l. 1839 přivtělena byla za majetek fondu studijnímu, k ruce jehož s povolením c. k. soudu zemského z dne 15 června 1844 do desk zemských jest vložena. (D. Z. kvat. 1137, F. 14.)

Kolleji Březnické přivtělena byla též jesuitská *residence na sv. Hoře* u Příbramě. K ruce této residence daroval císař Leopold l. 1665 kolleji Březnické kostelíček Matky Boží na sv. Hoře s divotvorným obrazem, se sv. Horou a se stavením, jak to již Ferdinand III. léta

Digitized by Google

1647 dotčené kolleji odevzdal, vyhradiv si jenom právo hornictví. (D. Z. kvat. 466, O. 12.) — K zázračnému obrazu Blahoslavené Panny Marie na sv. Hoře učinil *Jan Václav Častolar z Dlouhé vsi* l. 1650 fundaci summou 1299 kop míš. (D. Z. kvat. 466, A. 10.) — K ruce a ke cti téhož chrámu Páně ustanovila Salomena Ludmila Kateřina šlechtična *Čabelická ze Soutic* l. 1680 superiora Soc. Jesu residence Svatohorské za universalního dědice. (D. Z. kvat. 258, A. 4.) — Mimo to jesuitům na sv. Hoře l. 1655 postoupil Vilém Václav František *z Talmberka* summu 2304 kop. míš., kterou měl za Annou Marií de Hoeff-Huertovou, potom Donínovou. (D. Z. kvat. 152, C. 14.) — Konečně připadlo l. 1665 residenci Svatohorské 1000 zl. rýn. ze statku Sedla Starého a Strejčkova jesuitům darovaných. (Viz kollej a dům profesní u sv. Mikuláše v Praze.)

Veškeré jmění kolleje Březnické vynášelo na 130.000 zl. — *Bývalému seminarium téže kolleje* náleželo na jistinách 13.550 zl. a na penězích zadržených 271 zl., úhrnem 13.821 zl., které fondu nadačnímu pro studenty připadly.

XIV. Jesuitská residence v Žirči a Šaclíři.

Tato residence založena byla od *kollegia Soc. Jesu domus probationis u sv. Anny ve Vídni* k správě statků, jichž dotčená kollej v Čechách nabyla. *K těmto statkům náležely*: 1. Panství *Žireč* (Schurz, kr. Hradec.), které po Janu Rudolfovi Trčkovi konfiskované a za 75.216 zl. rýn. odhadnuté, se statkem Šaclířským, po Adamovi Trčkovi konfiskovaným a za 42.000 zl. rýn. odhadnutým, vedle cís. resolucí ze dne 1 března 1635 a 15 července 1636 darováno a dědičně postoupeno bylo Jesuitům k nadání jich domus probationis u sv. Anny ve Vídni do summy 100.000 zl., zbytek pak summy odhadní týchž statků 17.216 zl. vykázán byl jesuitské kolleji Jičínské na srážku její fundace. Když však Jesuité si stěžovali na příliš vysokou taxu týchž statků, vedle cís. resoluce ze dne 18 června 1642 statky ty l. 1644 znova odhadnuty byly toliko za 84.386 zl. rýn. a jejich postoupení Jesuitům vedle cís. resoluce ze dne 3 září 1646 řádným listem nadačním od cís. kanceláře dvorské ztvrzeno bylo na ten způsob, že jim k doplnění dotčené fundace per 100.000 zl. ještě jiné statky v Čechách v summě 15.614 zl. rýn. měly býti dány. Vklad dotčených statků do desk zemských, k němuž Jesuité vídeňští nebyli oprávněni, cís. resolucí ze dne 12 listopadu 1550 byl nařízen. (Arch. místodržitel. C. 115, T. 13. — D. Z. kvat. 151, H. 23 & 628, G. 4.)

Digitized by Google

K panství Žirečskému přikoupili rektorové kolleje a domus probationis ve Vídni, jimž císař Ferdinand III diplomem ze dne 19 června 1651 udělil inkolat král. Českého (D. Z. kvat. 151, H. 20), statky tyto: *a)* L. 1656 koupil superior jes. residence Žirečské k ruce domus probationis ve Vídni od Albrechta Odkolka z Oujezdce *dva kusy role*, dědictví to zpupné, vedle obce *Hřibojed* hořejších a dolejších ležící, za 97 zl rýn. (D. Z. 311, J. 30.) - *b)* Statek *Dubenec* se vším příslušenstvím koupili jesuité domus probationis ve Vídni l. 1662 od vdovy po Františkovi Pieronim za hotových 19.000 zl. rýn. (D. Z. 313, S. 9.) — *c)* Statek a dědiny Albrechta Odkolka z Oujezdce, totiž *díl vsi Litice* s poddanými, též rolí orných $6^1/_2$ lánu a 46 provazců, louku a les, postoupila l. 1660 Anna Kateřina Fabriciová, kteréž týž statek odhadem právním l. 1659 v summě 1676 kop míš. přivlastněn byl, za touže summu jesuitům k statku Žirečskému. (D. Z. kvat. 28, H. 14.) — *d) Díl statku Litic*, totiž tvrz s dvorem poplužním a chalupami ve vsi Litici se vším příslušenstvím, který l. 1675 domus probationis ve Vídni prodal rytíř František Brüssel na Kratonohách za 2400 zl. rýn. (D. Z. 391, O. 23.) — *e) Druhý díl statku Litice*, totiž tvrz k němu náležející s dvorem poplužním, ovčínem a dílem kollatury, s poli, lukami, lesy, rybníky a vším příslušenstvím i se svršky, který l. 1685 rektor domus probationis ve Vídni od bratří Litických z Šonova, synův a dědiců po Hannibalovi Litickém, za 9150 zl. rýn. koupil. (D. Z. 398, A. 12.) — *f)* Statek *Vestec* (Vesce), tvrz a ves s dvorem poplužním, hospodou, chalupami, s kollaturou v Zaloňově (Salney) a vším příslušenstvím i se svršky; též *stateček Posadov* s hospodou a chalupami, poli, lesy, rybníky, kovárnou, krámem masným a jiným příslušenstvím, koupil rektor domus probationis ve Vídni l. 1684 od kolleje Královradecké za 10.000 zl. rýn. (D. Z. 399, M. 29.) — *g)* Statek *Koclířov* (Kötzelsdorf), řečený *Hořejší díl Koclířova*, totiž tvrz s dvorem poplužním, chalupami, sedláky, 2 hospodami, kovárnou, krámem masným a vším příslušenstvím i se svršky, který l. 1685 koupil superior residence Žirečské a Šaclířské k ruce noviciatu u sv. Anny ve Vídni od Albrechta Hynka Rychnovského sv. p. z Rychnova za 12.000 zl. rýn. (D. Z. 397, O. 15.) — *h) Přední díl statku Koclířova*, tvrz Koclířov s dvorem poplužním a vsí tohoto dílu s příslušenstvím, koupil rektor domu probationis ve Vídni k residenci a statku Žirečskému od bratří Fridricha Albrechta a Václava Ignáce Talacků z Ještětic, totiž díl Fridrichův l. 1692 za 8100 zl. rýn. a díl Václavův l. 1705 za 9050 zl., z nichž si kupující porazil dluh dotčené residenci na témž statku pojištěný

Digitized by Google

ke kostelu Koclířovskému per 2355 zl. 9 kr. a na úrocích 552 zl. 14 kr. (D. Z. 590, J. 6 & 590, J. 2.) — *i) Chalupu svobodnou ve vsi Koclířově* se zahradou, poli a lukami, koupil l. 1726 rektor domu probationis ve Vídni k ruce residence Žirečské od Jana Jiřího Denutha, purkrabího na panství Bělohradském, za 650 zl. rýn. (D. Z. 500, J. 8.)

Jesuitské residenci v Žírči odkázal l. 1709 Ferdinand Rudolf *Dobřenský z Dobřenic* na fundaci 12 mší sv. 2000 zl., za kterouž summu jesuité l. 1726 od dědiců Dobřenského přijali 1800 zl., z nichž na zvon ke kostelu v Žírči se znakem Dobřenských 1500 zl. naložili. (D. Z. 498, N. 23.)

Po zrušení řádu jesuitského připadlo panství Žireč se všemi statky vytčenými vídeňskému fondu studijnímu, k jehož ruce l. 1828 dne 2 července prodáno bylo manželům *Martinovi a Kláře Wagnerovým* za 125.000 zl. stříbra. (D. Z. 735, F. 8 a K. 29; 978, K. 4 & 1140, F. 9.)

2. Panství *Šaclíř* (Schatzlar, kr. Hradec.), kteréž s panstvím Žirečským, jak již svrchu praveno, jesuitům k fundaci domus probationis u sv. Anny ve Vídni bylo darováno. — *K tomuto panství připojeny byly vesnice Königshan, Bečkov* (Potschendorf), *Bernartice* (Bernsdorf) a *Lampertice* (Lampersdorf), které od obce Trutnovské l. 1600 konventu kláštera Křešovského (Grössau) za 12.800 kop míš. byly prodány, potom však l. 1622 s panstvím Šaclířským odevzdány Adamovi Erdmannovi Trčkovi, po jehož zavraždění l. 1634 jesuitům s panstvím Šaclířským byly darovány, a protože konvent kláštera Křešovského o ně se neucházel, l. 1778 král. komoře přiřčeny jakožto k panství Šaclířskému náležející. (D. Z. 174, N. 16 & 742, C. 4.)

K panství Šaclířskému připojen byl též statek *Krinsdorf* — tvrz Krinsdorf s dvorem poplužním, ovčínem, pivovárem, mlýnem a pilou, lesy a vším příslušenstvím — který l. 1692 rektor domus probationis ve Vídni k ruce residence Žirečské a Šaclířské od Jana Cornelia ryt. z Coenens za 13.500 zl. rýn. koupil. (D. Z. 590, H. 30 & 1209, C. 27.)

Po zrušení řádu jesuitského připadlo panství Šaclířské s vesnicemi vytčenými a se statkem Krinsdorfem *vídeňskému fondu studijnímu* a prodáno bylo od c. k. kommisse k prodání českých statků státních nařízené l. 1839 *Karlovi Pulpánovi* ryt. z Feldšteina, za 222.222 zl. stříbra. Tento prodej byl však zrušen a panství Šaclířským l. 1877 prodáno *Karlovi Augustovi Hessovi*, fabrikantu z Sebnitz, za 444.800 zl. stříbra. (D. Z. 735, F. 8 a K. 28 & 1223, M. 5.)

Digitized by Google

XV. Jesuitská residence v Doupově.

Tuto residenci založil l. 1756 *Antonín Josef Clement,* bývalý dvorský kontrollor císařovny Alžběty Kristiny, v rodišti svém svobodném městečku Doupově (Duppau, kr. Žatec) pro šest kněží Societatis Jesu, a zavázal se pro tyto kněze nejenom na gruntu od něho koupeném a všech poplatků osvobozeném na své útraty vystavěti kostel, residenci a školy a vším nábytkem potřebným je zaopatřiti, nýbrž vykázal též k jich stálému vydržování jistinu 18.000 zl. rýn., též daroval a postoupil jim dům v Doupově po otci svém zděděný s poli a lukami k němu náležitými. Za to povinni byli nadepsaní kněží v kostele svém sv. Alžběty od zakladatele nově vystavěném služby Boží každou neděli a o svátcích konati, a mládež městečka v 6 třídách latinských vyučovati, též k vyučování čtení, psaní, počtům a hudbě dva světské instructores držeti, a jednomu z nich, který regens chori býti měl, ročně 70 zl. služného a 50 zl. na stravu, druhému pak mimo byt a stravu se stipendisty mu poskytovanou ještě 35 zl. ročně služného z důchodů residence své dávati. Při této residenci založil zakladatel též fundaci 5000 zl. pro 6 potřebných hochů (stipendistů) z příbuzenstva Clementovského neb z měšťanstva Doupovského pocházejících, jimž z úroků nadepsaných 5000 zl. jesuité v residenci stravu a oděv a jiné potřeby po čas studií šestiletých dávati povinni byli. Konečně vykázal zakladatel k residenci této ještě jistinu 1000 zl. rýn., jichž úroky požívati měl jeden z dotčených šesti stipendistů, který by po skončeném šestiletém studiu v residenci Doupovské vyšším studiím se věnoval. (D. Z. 474, H. 26.)

Fundace této residence schválena a stvrzena byla od císařovny Marie Teresie listem daným dne 2 května 1757. (D. Z. 474, J. 17.) Po zrušení řádu jesuitského dotčená fundace značně zvýšena od zakladatele; l. 1774 ustanovena byla na vychování a vzdělání 24 chudých hochů k stavu duchovnímu i světskému a vydržování 8 Paterů řádu piaristského z jistiny na 31.000 zl. zvýšené a pojištěné na statku *Kostrčanech*, (kr. Cheb), který l. 1769 od zakladatele byl koupen a k fundaci této právně zapsán, a k správě piaristům a městské radě Doupovské odevzdán. (D. Z. 550, A. 28.) Potom l. 1792 změněna a zlepšena byla fundace ta od zakladatele tak, že počet stipendistů zvýšen byl na 32, jimž však se nemělo dávati šatstvo, nýbrž jenom strava, byt, teplo a světlo, a k obsluze jich jeden frater ustanoven. (D. Z. 550, A. 28.) K této fundaci zavázali se hrabě Ludvík Hartig l. 1769 a hrabě Jan Nep. z Litzau (Licow) l. 1770 z panství svých

Digitized by Google

Doupova a Giesshüblu zdarma dodávati ročně po 12 sázích tvrdého a po 12 sáz. měkkého dříví, tedy dohromady 48 sáhů dříví. (D. Z. 550, B. 13.)

Doupovské *nadání Clementovské pro studenty* zřízeno bylo jistinou 15,500 zl. na statku Kostrčanech pojištěnou. (D. Z. 735, J. 12 & 845, M. 2.)

Jmění bývalých jesuitských kollejí a residencí v Čechách vynášelo v jedné summě (nepočítajíc v to budovy a jistiny kollejí) 3,271.556 zl. Z toho náleželo:

1.	Kolleji u sv. Klimenta v Praze	855.470 zl.
2.	Kolleji u sv. Mikuláše v Praze	297.699 „
3.	Kolleji u sv. Ignáce v Praze.	97.450 „
4.	Kolleji Krumlovské a missii v Římově	111.598 „
5.	Kolleji Chomútovské	123.500 „
6.	Kolleji Jindřicho-Hradecké	44.471 „
7.	Kolleji Jičínské	190.500 „
8.	Kolleji Kutnohorské	129.000 „
9.	Residenci Jenikovské	21.000 „
10.	Kolleji Královéhradecké	232.613 „
11.	Residenci na Chlumku (v Košumberku)	104.000 „
12.	Missii na statku Skalce	6.000 „
13.	Kolleji Chebské	128.455 „
14.	Kolleji Litoměřické	49.000 „
15.	Kolleji Klatovské	163.000 „
16.	Kolleji Březnické (bez residence Svatohorské) . .	130.000 „
17.	Residenci v Doupově	18.000 „
18.	Residenci v Žirči a Šaclíři k ruce domus probationis ve Vídni	569.800 „

Mimo to měli jesuité Provinciae Bohemiae pojištěno na některých statcích v Čechách úhrnem 126.404., totiž: na statku Vitanovicích l. 1712 jistinu s úroky zadržalými 1151 zl. (D. Z. 240, J. 26); na statcích Václava Karla z Schrollenberka Libočanech a Grünthalu (Zelený důl) l. 1730 jistiny 18.500 zl. (D. Z. 124, O. 8.); na statku Řepíně hraběte Františka z Walmerode l. 1741 jistinu 25.000 zl. (D. Z. 124, L. 9.); na statcích Vodice, Chotoviny, Záhoří Červené a Výrec l. 1760 jistinu 33.500 zl. (D. Z. 594, A. 4 & 597, H. 14 a L. 16); na statku Baškově l. 1764 jistinu 4.733 zl. a úroky zadržalé 1520 zl. (D. Z. 241, D. 19 a H. 5 & 164, E. 9.); na statku Vrbice Františka

Digitized by Google

sv. p. Tama l. 1764 jistinu 42.000 zl. (D. Z. 241, H. 5 & 595, H. 23.)

Jmění všech jesuitských seminarií v Čechách při zrušení řádu l. 1773 vynášelo v jedné summě 1,430.205 zl. Z toho náleželo:

1.	Semináři při kolleji sv. Klimenta v Praze	651.169 zl.
2.	Konviktu při téže kolleji	232.684 „
3.	Semináři při kolleji sv. Mikuláše v Praze	58.446 „
4.	„ „ „ sv. Ignáce v Praze	15.098 „
5.	„ „ „ Krumlovské	47.673 „
6.	„ „ „ Chomútovské	104.316 „
7.	„ „ „ Jindřichohradecké	60.256 „
8.	„ „ „ Jičínské	185.524 „
9.	„ „ „ Kutnohorské	25.873 „
10.	„ „ „ Královradecké	21.966 „
11.	„ „ „ Litoměřické	8.719 „
12.	„ „ „ Klatovské	4.660 „
13.	„ „ „ Březnické	13.821 „

Digitized by Google

11.

Opravy a doplňky statutů kostela Pražského učiněné od arcibiskupa Wolframa.

Předloženo ve schůzi dne 9. prosince 1889.

Jako jiné kostely sídelní měl zajisté i kostel Pražský ode dávna předpisy (statuta), dle nichž se duchovenstvu a jiným osobám ke kostelu náležejícím co do práv i povinností jejich říditi bylo. Sepsaná pravidla taková zachovala se nám však teprv z r. 1350, jak od arcibiskupa Arnošta vydána byla. Výtečný tento pastýř duchovní jal se po povýšení biskupství svého na arcibiskupství upravovati a uspořádávati zařízení církevní své arcidiecese, jak toho nové poměry vyžadovaly. Důkazem toho jest především odbývání velké synody r. 1349 v Praze a vydání téhož léta statutů provincialních, jimiž se duchovenstvu dávaly předpisy, jak se mu chovati bylo, aby lid správě jeho svěřený k dobru a k spáse vedlo. K důležitějším kusům této jeho činnosti náleží také vydání předpisů pro duchovenstvo kostela Pražského, jež se stalo dne 18. listopadu 1350, a v nichž se určuje obor působnosti všech osob ke kostelu Pražskému náležejících od arcibiskupa až ke zvoníkům a ženám, které při kostele tom byly zaměstnány; zde se vypisují povinnosti a práva, příjmy a břemena jednoho každého z nich. Statuta tato pro kostel Pražský daná uveřejnil poprve tiskem B. *Dudík* ve XXXVII. dílu publikace „Archiv für Kunde österreichischer Geschichte" na str. 411—455. Ačkoli, jak z úvodu arcibiskupa Arnošta ke statutům těmto viděti jest, ke složení jich ustanovena byla zvláštní komise a když tato v mnohých kusech sjednotiti se nemohla, on sám opět a opět o jednotlivých ustanoveních přemítal, s jinými poradu o ně bral, nedostihla, jako to ve všech zákonech bývá, takové dokonalosti, aby se později v jednotlivostech nebyly naskytly všeliké pochybnosti, jež buďto výkladu nebo doplnění potřebovaly. Také se časem mnohá ustanovení nezachovávala neb v zachovávání jich nový způsob se zakořenil. Vše to neušlo již arcibiskupovi Arnoštovi, který se nucona viděl r. 1358 nebo 1359 vydati doplňky a opravy k statutům svým, s nimiž některé kusy našich statutů velmi se srovnávají. (Menčík, Několik statutů arcib. Praž. Arnošta a Jana č. 6). Totéž bylo i při Wolframovi. Ten vykonav visitaci při kostele svém, před-

Digitized by Google

sevzal si v těchto věcech potřebnou nápravu učiniti. Jakým způsobem se to stalo, viděti jest ze slov úvodu jeho, který statutům svým předeslal. Aliqua eorum, que correctione seu reformacione sunt digna, verbo tantum seu per modum memorialis breuiter .. a maioribus incipiendo usque ad infimas descendendo corrigenda et emendanda per exhortacionis et correccionis modum exprimemus, alia vero, que generaliter ecclesie statum et personas eius in com[m]uni respiciunt, per modum statutorum in scriptis ad perpetuam rei memoriam duximus redigenda, sub modo .. Počínaje pak od probošta připomíná, co kde nesprávného shledal, a ukládá, co a jak se to napraviti má. Mnohé kusy jsou velmi zajímavé k poznání podrobností řádu a způsobů služeb božích při kostele Pražském tenkráte zachovávaných jakož i k poznání povinností jednotlivých hodnostů neb i celých kategorií duchovenstva kostela Pražského. Aby se ustanovení ta zachovávala a v paměti udržela, nařídil arcibiskup Wolfram, aby v generální kapitule, kde se statuta kostela čítávají, ihned po přečtení těchto také jeho reformační předpisy čítaly (mandamus, ut ipso die, quo statuta dicte ecclesiae nostrae Pragensis in generali capitulo legi consweuerunt, presens reformacio inmediate post eadem statuta legatur).

Doplňky a opravy statutu kostela Pražského vydal arcibiskup Wolfram dne 8. června 1398. S některými ustanoveními novými nebyli ti, jichž se týkaly, spokojeni, i prosili za proměnění jich, čemuž arcibiskup do jisté míry vyhověv, o rok později (dne 16. června 1399) vydal zvláštní dodatek, jímž se čtyři kusy statutů jeho měnily. Vše to zachovalo se v originalu archivu veledůstojné kapituly Pražské, jemuž nyní pečeť schází, ve způsobě knížky o třech pergamenových dvojlistech od jedné ruky a jedním inkoustem psáno a v silnější pergamenový dvojlist, jehož pravá strana přes levou asi na tři prsty přesahá, vloženo, kterým též šla šňůra pečeti.

Vydání textu těchto statutů stalo se, jako vydávání listin se děje, diplomaticky věrně.

Wolfframus, Dei gracia sancte Pragensis ecclesie archiepiscopus, apostolice sedis legatus, venerabilibus et circumspectis viris dominis .. preposito, .. decano, .. scolastico, .. prelatis, canonicis totique .. capitulo nec non altaristis, ministris ecclesie nostre Pragensis antedicte salutem in Domino sempiternam. Inter assiduas curas et inmensas sollicitudines, que ex debito pastoralis officii nobis incumbunt, de salubri statu ecclesie nostre Pragensis antedicte, cuius nobis diuina permissione cura creditur, et personarum ministrancium

Digitized by Google

in eadem sollicite cogitare nos decet, vt ecclesie eidem cultus debitus impendatur, et vigeat in eadem tranquille quietis beatitudo ac inter personas eidem intitulatas amoris mutui et solide pacis gracia nutriatur. Hinc est, quod nos ex visitacione proxime per nos in dicta nostra Pragensi ecclesia facta et deposicionibus in ea receptis nonnulla invenimus reformanda, emendanda, corrigenda, interpretanda et declaranda, ad quorum reformacionem, emendacionem, correccionem, interpretacionem et declaracionem iuxta reformacionem quondam per dominum Arnestum, bone memorie olim archiepiscopum Pragensem, datam aliquibus nouis emergentibus superadditis procedere cupientes hunc ordinem de consilio sapientum decrevimus obseruandum. Nam aliqua eorum, que correccione seu reformacione sunt digna, verbo tantum seu per modum memorialis breuiter, prout vnam quamque personam ipsius ecclesie nostre singulariter concernit correccio, a maioribus incipiendo vsque ad infimas descendendo corrigenda et emendanda per exhortacionis et correccionis modum exprimemus, alia vero, que generaliter ecclesie statum et personas eius in com[m]uni respiciunt, per modum statutorum in scriptis ad perpetuam rei memoriam duximus redigenda sub modo et ordine infrascripto:

Primo quia in visitacione comperimus, quod domine *preposite* [1]) tempore vestro nonnulle donaciones, locaciones, concessiones et obligaciones curiarum et bonorum ad vitam seu ad tempus longum sunt facte, de cetero hoc fieri inhibemus. Si tamen necessitas vel utilitas ipsius prepositure exigerit, ut aliqua bona prepositure locentur ad tempus, volumus, vt in huiusmodi casu vos nostram licenciam et capituli nostri consensum requirere debeatis et eciam obtinere. Et illa bona, que hactenus sunt sine nostro ac precessoris nostri et capituli ecclesie nostre predicte consensu data, concessa uel locata vel quomodolibet imbrigata, reuocare et repetere cum effectu studeatis.

Item comperimus, quod de villa Lhotka septem sexagenas grossorum census singulis annis pro fabrica ecclesie Pragensis antedicte dare tenemini et assignare, prout predecessores vestri dederunt et assignaverunt, quas de cetero dare et assignare . . directori dicte fabrice mandamus in terminis conswetis sub penis in statutis ecclesie nostre Pragensis sub titulo: „De preposito Pragensi“ ob non solucionem onerum expressis.[1]) Volumus autem, quod retenta tempore vestro infra spacium quinque mensium a noticia presencium se inmediate sequencium computando . . directori dicte fabrice tradatis et assi-

[1]) Srovnej: Dudík, Statuten der Prager Metropolitankirche vom Jahre 1350. Archiv für Kunde öster. Geschichte, díl 37. str. 428. a 429.

Digitized by Google

gnetis aut cum ipso amicabiliter super eisdem concordetis, alioquin dicto termino elapso, quem vobis pro monicione canonica assignamus, si non feceritis, quod mandamus, vos ab ingressu ecclesie suspendimus in hiis scriptis. Et quia eciam, prout ex deposicionibus accepimus, in bonis dicte prepositure vestre ab hominibus censualibus subsidia et exacciones inconswete sine nostra et capituli nostri requisicione recipiuntur et sunt recepta, eadem subsidia et exacciones de cetero recipienda districte inhibemus sub penis in statutis ecclesie nostre memorate expressis.[1]) Et volumus, ut ea, que contra statutorum tenorem sunt recepta, iuxta statutorum continenciam restituantur et reformentur.

Item reformando mandamus, quatenus capella, que est in domo in Vgezd Pragensi sita, debite officietur, prout in litteris desuper conceptis et statutis ecclesie Pragensis est expressum et annotatum.[2])

Item ex predicta visitacione accepimus, quod vos domine *decane* in quibusdam deficitis, que ad vestrum spectant officium, in quibusdam uero exceditis metas vestre potestatis. Deficitis in hiis, quod non continue visitatis officium diurnum et nocturnum contra formam statutorum et conswetudinem ecclesie antiquitus obseruatam venientes, presertim cum disposicio diuini cultus ad vos spectet et negligenciarum et indisciplinarum correccio, que circa ipsum officium perpetrantur, et illa, nisi personaliter intersitis et oculis videatis, regulare nequitis nec eciam emendare. Nam ad hoc, vt decanum Pragensem continua residencia et diuinorum interessencia nimis grauaret quinpocius releuaret, decanus racione dignitatis sue, quamuis non sit canonicus prebendatus, percipit canonicales porciones. Quare hortamur vos, requirimus et monemus ac in virtute sancte obediencie districte precipiendo mandamus, pertranseuntes sub dissimulacione preterita, quatenus in futurum aput ecclesiam continuam residenciam facientes nocturnis simul et diurnis officiis pro posse intersitis, prout tenemini ex tenore statutorum[3]), omniumque ministrorum, vicariorum et clericorum insolencias, excessus et negligencias, presertim que circa diuinum officium in dicta ecclesia Pragensi committuntur aut in futurum committentur, omni fauore, odio et timore humano postpositis, racione tamen preuia corrigatis.

In infrascriptis exceditis, a quibus peramplius abstineatis. Primo vt permutaciones beneficiorum in ecclesia, ubi est collacio dominorum

[1]) Tamtéž str. 437.
[2]) Tamtéž str. 428.
[3]) Tamtéž str. 430.

Digitized by Google

de capitulo, similiter nisi de scitu dominorum canonicorum presencium et residencium non admittatis, nec eciam aliquem in canonicum eiusdem ecclesie, eciam cum quibuscumque litteris nisi de scitu eorundem dominorum recipiatis, quos ob premissa, quociens opus fuerit, conuocari cum effectu procuretis.

Item sigillum maius capituli non apponatis nisi iuxta formam statutorum.

Item chorales chori in expensis non eosdem, sed nunc hos nunc alios variando, aput vos teneatis iuxta formam et tenorem statutorum[1]) Ad quos eciam prospiciatis, ne spacientur in nocte cum gladiis et instrumentis musicis et gerant se clericaliter, deferentes vestem et tonsuram clericales. Custodes eciam chori in presbiteratus ordine constitutos teneri amodo non admittatis, sed quod tales teneantur, qui pro negligenciis et erroribus possint debite corrigi et puniri, et hoc cedentibus uel decedentibus presentibus siue modernis.

Item deponitur, quod sunt admissi et recepti ad vicarias canonicorum clerici, qui non sunt de gremio ecclesie, et hoc per vos dominum decanum contra formam statutorum ecclesie nostre Pragensis, et quandoque in fraudem statutorum per aliquot dies faciunt se clericos ecclesie, et sic eos ad vicarias huiusmodi recepistis et admisistis, hoc eciam de cetero caveatis nullum imposterum quoad hoc, nisi qui adminus per sex mensium spacium ecclesiam in habitu continue visitauerit, esse de gremio ecclesie reputantes, prout eciam hoc in reformacione domini Arnesti continetur [2]).

Item debebitis plus esse sollitus circa execucionem statutorum nostrorum, illorum videlicet, quorum execucio ad officium vestrum spectat. Et primo vnacum capitulo moneatis omnes prelatos, canonicos, altaristas et ministros, ut iuxta formam statutorum prebendarum, obedienciarum, altarium et beneficiorum suorum redditus, res inuentas et melioraciones obedienciarum, qui non conscripserunt, conscribant, et inuentarium faciant ac in scriptis tradant sub penis in statutis contentis.[3])

Item omnia priuilegia ecclesie ad vnum specialem librum autentice rescribi et registrari procuretis, si que prius regestrata et rescripta non existunt.

Item vicariis de quibusdam quatuor grossis census, quos de

[1]) Tamže str. 432.
[2]) Tamtéž str. 450.
[3]) Tamže str. 437.

Digitized by Google

quadam domo in Vgezd Pragensi domine decane percepistis, qui ad dictos vicarios spectare dicuntur, iusticiam faciatis.

Item prouideatis, quod tempore debito canonici non intrent ecclesiam sine capis.

Item mandamus vobis, quatenus illos altaristas, qui ex tenore statutorum tenentur ad custodiam reliquiarum, ut easdem reliquias, quociens exponuntur, personaliter custodiant, compellatis per subtraccionem porcionum et per alias penas per vos infligi conswetas.

Item quod vicarios canonicorum, qui neglecto diuino officio expectant dominos suos ante fores ecclesie vel post ipsos et eciam sine eis infra diuinum officium per ecclesiam diuagantur, coherceatis iuxta formam statutorum ipsos ad statutorum obseruanciam compellendo eciam per subtraccionem porcionum.[1]) Et similiter chorales clericos, ne ipsi infra diuinum officium discurrant per ecclesiam, per vos vel cantorem compescatis. Item prouideatis, quod ministri Omnium sanctorum et alii, quibus per vos introitus ecclesie est concessus, amplius sine habitu ecclesiam non intrent, prout hactenus fecerunt, et hoc infra diuina.

Item mandetis vicariis sub pena priuacionis porcionum, vt personaliter et non per alios teneant suas septimanas et alios non conueniant, nisi sunt legitime impediti aliqui, illi alios poterint pro se conuenire, et hoc de vestro scitu et uoluntate.

Item volumus et mandamus vobis domino decano, vt ponatis ordinem in celebracione missarum sanctarum per altaristas ecclesie nostre Pragensis, qui, ut percepimus, celebrant, quo tempore volunt, iuxta ipsorum libitum et voluntatem.

Item volumus, quod mandetis precentori et mansionariis, vt maturius prout prius incipiant et perficiant missam et horas suas, et quod prima conuentualis inmediate finito officio eorum inchoetur et prime continuetur missa defunctorum, cum agitur officium mortuorum, et quod ista continuacio officii non interrumpatur pro expectacione prelati aut canonici cuiuscumque, sicut aliquatenus quidam expectati fuerunt in diebus porcionum cum magno scandalo aliorum.

Item vos domine decane mandetis custodibus chori et aliis mnistris ecclesie et clericis, quod in stubis communibus ludos et alios insolencias et lasciuias non exerceant, prout interdum facere consueuerunt, et prohibeatis eis alias districte ludum taxillorum et alearum et visitacionem tabernarum, presertim noctis tempore, et delacionem

[1]) Tamtéž str. 442.

Digitized by Google

armorum et quod non coreisent, maxime in publico, et si aliqui essent incorrigibiles, eosdem carceribus curie nostre tradatis pro demeritis ipsorum debite et canonice puniendos.

Item ex parte nostri mandetis omnibus et singulis altaristis sub pena duorum grossorum pro qualibet vice pro fabrica ecclesie soluendorum, quod nullum peregrinum vel ignotum presbyterum uel habentem inordinatam, nodulatam uel breuem tunicam seu ioppulam pro supperiori habitu, aut non habentem debitam tonsuram admittant officiare in altaribus suis, et volumus, quod hanc penam ab eis irremisibiliter exigatis. Quibus eciam altaristis, qui tenentur lampades oleo nutrire et diebus festiuis altaria in vesperis cooperire et candelas in altaribus ardentes habere, premissa disponere faciatis, prout ab antiquo est conswetum.

Item vos domine decane mandetis matronis ecclesie, quod visitent diuinum officium et infirmos clericos et alia officia eis incumbencia diligenter exequantur.[1])

Item domine decane comperimus ex deposicionibus plurium, quod vos cameras domus communis per fauorem distribuistis pluribus, quod factum existit in preiudicium aliorum. Quare mandamus vobis, quatenus amplius hoc ipsum non faciatis, sed cameras huiusmodi, cum vacauerint, iuxta senioritatem distribuatis, prouidentes ita, quod seniores habeant meliores cameras et iuniores de minoribus deterioribusque sint contenti.

Item eciam in dicta visitacione comperimus, quod vos domine decane ad legendum psalterium in ecclesia Pragensi dedistis et commisistis familiaribus et seruitoribus vestris et eciam aliis presbiteris, qui per se lecture huiusmodi psalterii non potuerunt neque possunt insistere, sed alios pro se ad legendum conueniunt, vbi ex hoc pluries negligencia est commissa et committitur, cum hoc fieri non debeat: ideo mandamus vobis domino decano, quatenus amplius talia non faciatis, sed omnino ab eis abstineatis et desistatis et ad legendum huiusmodi psalterium personis, que per se legere poterint et que non sunt impedite aliis officiis, et quod continue legant prouideatis, in quo vestram conscienciam oneramus. Dominum vero Johannem Tyepsam[2]) propter ipsius merita in officio psalteriste volumus tollerari; quibus eciam psalteristis iniungatis, ut inmundicicias in ecclesia non proiciant neque proicere presumant.

---

[1]) Srovnej tamtéž str. 452.

[2]) V seznamu duchovenstva v Tomkovu „Děj. m. Prahy“ d. V. nepřichází.

Digitized by Google

Item domine decane accepimus eciam, quod in temporalib non sitis bonus hospes curiasque et edificia earum ac hospitalitat non curatis nec reformatis. Vnde, ne per vestram incuriam bona dec natus anichilentur edificiaque curiarum paciantur defectum et ruina ad hospitalitatem et reformacionem edificiorum magis diligenci prospiciatis, quam hucusque prospexistis, in quo vestram conscie ciam oneramus.

Item comperimus obseruatum et eciam in statutis expressum res altariorum per decanum debere conspici. Ideo vobis domino deca iniungimus, quatenus singulis annis de cetero altaristas in eccle Pragensi visitetis resque altariorum diligenter conspiciatis et inue tarium de eisdem faciatis.

Item comperimus, quod altariste, vicarii et ministri infra cantu misse defunctorum candelis receptis mox de choro recedunt et p ecclesiam spaciantur, ita quod pauci pro decantacione huiusmo misse manent in choro. Quare vobis domino decano memorato ma damus, quatenus hoc ipsum fieri amplius inhibeatis sub pena arrest cionis porcionum et aliis penis per vos infligi conswetis. Ad penite ciarios tamen racione eorum officii hoc volumus moderari.

Item nonnulla de *archidiacono* Pragensi inquisiuimus, ad q iuxta statuta ecclesie Pragensis est astrictus [2]), que non obseruantu ideo mandamus archidiacono Pragensi, dum et quando fuerit in ciuita Pragensi, (ut) ecclesiam visitet officiumque suum exequatur iuxta ten rem statutorum. Item mandamus eidem archidiacono Pragensi, quc per se aut suas vice sgerentes iuxta antiquam conswetudinem prospici de plebanis singulis annis, quod ad consecracionem crismatis et sac olei dirigant presbiteros ydoneos ac de clericis ducentibus asinu in die palmarum prouideant cum effectu sub pena per ipsum arch diaconum aut suas vices gerentes infligenda. Et invigilet ipse et a archidiaconi plus officiis suis, quam hucusque est factum.

Vobis [3]) domino *scolastico* precipimus et mandamus, ut magist scole mandetis, quatenus secundum morem alias conswetum tene lecciones in gramatica, loyca et philozophia et alias officium suu sollicite exequatur secundum formam statutorum, quia in premiss est de negligencia notatus; quodque eciam ipse magister scole n per se nec suum succentorem aut custodem faciat nouas exaccion

[1]) Tamtéž str. 432.
[2]) Tamtéž str. 432.
[3]) Srovnej tamtéž str. 447.

Digitized by Google

a scolaribus nec ad portandum aquam sibi ad domum eosdem compellat, prout facere consueuit, quod ex deposicionibus plurimorum inuenimus fore factum. Eciam ipse magister scole teneat in scolis probos et clericos suspectos euadat.

Vos dominos *canonicos* hortamur, requirimus et monemus, quatenus saltem diebus dominicis et festis magnis diuinum officium frequentetis et vt in maioribus festiuitatibus adminus matutinis, misse et vesperis intersitis iuxta formam statutorum, et quod in festiuitatibus ebdomadas vestras personaliter vel per alium canonicum teneatis, in quo hucusque aliqui fuerunt nimis negligentes.

Item mandamus vobis dominis de capitulo, quatenus agatis ad recuperacionem duarum sexagenarum gross. census super domo magistri Johannis phisici sita in Hradczano Pragensi.

Item inuenimus vos dominum Witkonem de Czrnczicz curiam obediencie in Swrczenicz exposuisse et arrendasse sine requisicione et scitu dominorum de capitulo, quod reformari per vos mandamus iuxta tenorem statutorum sub pena in eisdem statutis expressa.

Item comperimus, quod nonnulli canonici tenent plures obediencias et alii nullam, quod non est equitatis aut eciam conueniens. Vnde mandamus, quod si sunt aliqui, qui plures tenent obediencias, quod easdem dimittant et de vna tantum obediencia iuxta tenorem statutorum sint contenti, hoc saluo, quod quando quilibet canonicorum residencium suam haberet obedienciam, tunc illarum obedienciarum, que forent vltra numerum canonicorum residencium, vnam tantum habenti prius alia poterit comendari [1]).

Item *medios prebendatos* requirimus et monemus, vt se statutis ecclesie nostre Pragensis in omnibus, in quibus ipsos concernunt, conforment et studeant conformare.

Item de *diuisoribus*, qui sunt vel erunt pro tempore, mandamus, quatenus iuxta antiquam conswetudinem in festis Sanctorum Georgii et Galli dent de bursis canonicorum vicariis eorum duas sexagenas grossorum iuxta formam statutorum.[2])

Item comperimus dominos *archidyaconos* ad nonnulla obsequia in ecclesia Pragensi esse astrictos, ideo mandamus omnibus archidiaconis, qui presentes in ciuitate Pragensi fuerint, quod ecclesiam Pragensem visitent nobisque diuina in eadem ecclesia Pragensi peragentibus baculos pastorales, et in vesperis nobis capitula aut collectas

[1]) Tamtéž str. 443.
[2]) Tamtéž na str. 450.

Digitized by Google

dicentibus candelas teneant et alias officia ipsorum exerceant, pr prius fieri est conswetum.[1])

Item de custode. Et quia custos nonnulla obsequia ex ten statutorum nobis diuina peragere volentibus in ecclesia Pragensi cere tenetur,[2]) ideo mandamus custodi, dum et quando fuerit in ci tate Pragensi, quod visitet ecclesiam et officium suum debite expl prout ipsum statutum stringere videtur et stringit cum effectu.

Item quia campanarii non differunt in ecclesia ab aliis laic ideo, vt possint discerni, mandamus vobis domino custodi, quate ipsis campanatoribus aliquas togas albas de lino supra tunicas fi faciatis, per quas possint discerni ab aliis laicis, quas ipsis defe mandetis, quociens et quando infra diuina in ecclesia fuerint constitu

Item conperimus, quod nonnulli clientes et ciues ac layci tene agros, quos campanarii deberent tenere et de eisdem ecclesie Prage seruire, quod non faciunt. Ne autem per hoc seruicia campanario in ipsa ecclesia Pragensi depereant, mandamus vobis domino custo predicto, quatenus sine mora de hoc inquisicionem diligentem faci et si ita inueneritis, vt prescribitur, extunc hoc ipsum reformetis ad statum pristinum reducatis.

Item vobis *sacriste* mandamus, quod in absencia custodis pro deatis de omnibus oneribus, que spectant communiter ad sacristia et custodem, prout in statutis continetur,[3]) et signanter ministrant carbones tempore yemis pro missis et calefaccione.

Item comperimus, quod subsacrista tenet simul duo officia ecclesia Pragensi, videlicet officium subsacristie et officium capellari ubi prius aput quodlibet officium unus fieri solebat, per quod ser cium ecclesie videtur esse diminutum. Cum autem sacriste offici est talibus prouidere, ideo mandamus vobis sacriste, quatenus di officia ad statum pristinum reducatis. Item ut capelle principal munde seruentur et signanter sancti Wenceslai capella, quod dilige cius prospiciatis.

Item dominum Cunssonem[4]) *tumbarium Sancti Adalberti ali plebanum* requirimus et monemus, ut sit diligens circa ministracione sacramentorum et visitacionem infirmorum ad curam ipsius specta cium iuxta tenorem statuti, eciam familiaribus monasterii S. Geor vtriusque sexus inclusis, ne in hiis aliqua negligencia committat

[1]) Tamtéž str. 433.
[2]) Srovnej tamže na str. 444.
[3]) Tamtéž str. 444. a 445.
[4]) Srovnej tamtéž na str. 447. a 448.

Digitized by Google

Item ex deposicione in dicta visitacione comperimus, quod vos *altarista* Sanctorum Felicis et Adaucti predictum altare sine titulo tenetis. Quare monemus vos et requirimus, quatenus nos aut nostros vicarios in spiritualibus generales infra vnum mensem a die notificacionis presencium computando, quo titulo dictum altare tenetis et possidetis, informetis, alioquin vos a percepcione fructuum et prouentuum eiusdem altaris declaramus amouendum et presentibus amouemus et denuncciamus amotum.

Item inuenimus . . altaristas in eadem ecclesia nostra Pragensi S. Luce, S. Margarethe, Decem milia militum et Marie Magdalene tenere altaria in ecclesia nostra Pragensi, que ex tenore statutorum requirunt,[1]) vt ipsorum rectores infra annum ad sacros ordines maiores promoueantur. Et quia dicti altariste promoti infra annum non existunt, ideo eosdem monemus et requirimus, quatenus infra vnum mensem a die notificacionis presencium computandum nos aut nostros vicarios in spiritualibus generales per se aut procuratores suos informent de dispensacionibus, si quas habent, mediantibus, quibus non promoti possunt dicta altaria tenere et possidere, alioquin dicto mense elapso declaramus ipsos et denuncciamus dictis altaribus esse priuatos iuxta formam statutorum predictorum.

Item de testamentis factis aut fiendis per personas ecclesie Pragensis et alias extraneas pro ecclesia Pragensi ordinamus et disponimus, quod omnia testamenta deinceps et inantea fienda per quoscunque testamentarios in sacristia ecclesie Pragensis reponantur; de eisdemque testamentis nunc et inantea singulis annis fiet racio coram domino decano ecclesie Pragensis et aliis duobus canonicis per capitulum ad hoc deputatis et imposterum deputandis, quatenus testancium voluntas impleatur.

Item de balkinis oblatis mandamus, quatenus statutum diligencius obseruetur[2]) et quod de illis, que offeruntur ecclesie, ornatus ipsius ecclesie restaurentur, sic videlicet, quod de antiquis capis pro cereferariis fiant cape et pro turibulario, de balkinis vero fiant noue cape pro precentoribus et ebdomadariis et ornatus feriales.

Item comperimus non fuisse nec esse dispositum et ordinatum de pecuniis caparum, de quibus disponimus et ordinamus, quod decetero et inantea in reformacionem ornamentorum ecclesie nostre Pragensis conuertantur, que cape assignentur iuxta tenorem statutorum.

[1]) Tamtéž na str. 448. a 449.
[2]) Viz tamtéž na str. 451.

Digitized by Google

Item comperimus esse dubitatum, ad quem seu ad quos equi, qui in exequiis principum in ecclesia Pragensi offeri sunt consweti, debeant spectare. Vnde huiusmodi dubium tollere volentes, informacionibus receptis declaramus, vt de pecuniis, que de dictis equis inantea poterint prouenire, domini canonici habeant tres partes et domini vicarii quartam partem, prout de aliis prouentibus habere dinoscuntur.

Item ex deposicionibus accepimus, quod pluries hucusque fuit dubitatum, an permutantes pro canonicatu et prebenda ad ecclesiam Pragensem teneantur medios fructus pro fabrica eiusdem ecclesie nostre Pragensis dare et assignare, quod dubium amouere volentes, declaramus permutantes eque medios fructus dare debere, dum recepti fuerint, sicut prouisos iuxta tenorem statutorum.[1])

Item comperimus, quod nonnulli iudices in ecclesia Pragensi causas solent audire, ubi per partes et procuratores ac alios clamores committuntur, per quos clamores officiantes et eciam audientes diuina impediuntur. Vnde premissis prouidere cupientes inhibemus presentibus omnibus prelatis ecclesie Pragensis, ne de cetero in ecclesia Pragensi causas aliquas cum clamoribus audire presumant, alioquin si contrarium factum invenerimus, prouidebimus de remedio oportuno.

Item de *cantore*, cuius officium est horis nocturnis et diurnis interesse iuxta tenorem statutorum,[2]) inuenimus aliqua reformanda et ea reformando mandamus cantori, vt diligencius in choro circa cantum prospiciat, quodque eciam in matutinis psalmi festine non legantur. Item quod in vesperis responsoria prius consweta et kyrieleison in missis similiter prius consweta cantentur, que, ut comperimus, in pluribus festiuitatibus sunt inmutata tempore cantoris moderni. Item eidem cantori iniungimus et mandamus, ut libros pro choro spectantes, quando fuerit necessarium, corrigat, munde seruari procuret nec non ad huiusmodi correccionem et seruacionem diligenciam adhibeat cum effectu.

Item comperimus esse dubitatum, quis de episcopo aut abbate infulato ad celebrandum in ecclesia nostra Pragensi in maioribus festiuitatibus et in anniuersariis principum debeat prouidere. Vnde hoc dubium declarantes mandamus, quod in festiuitatibus maioribus, ubi iuxta tenorem statutorum nos aut noster in pontificalibus vicarius celebrare debeamus, nobis et vicario nostro in pontificalibus absen-

[1]) Srovnej tamže na str. 436.
[2]) Viz tamže na str. 445.

Digitized by Google

tibus noster vicarius ecclesie Pragensis de vno episcopo aut abbate infulato, qui vices nostras aut nostri in pontificalibus vicarii suppleat, in anniuersariis vero principum ebdomadarii prouideant de cetero et prouidere tenebuntur cum effectu. Sin vero episcopum vel abbatem infulatum habere non poterint, tunc per prelatos aut vnum ex dominis canonicis hoc ipsum debite suppleatur.

Item inuenimus, quod plerumque onera debita et consweta per prelatos, canonicos, ministros et altaristas, qui residenciam circa ecclesiam nostram predictam non faciunt personalem, sepius negligantur in magnum detrimentum ecclesie nostre antedicte et iacturam. Cupientes igitur, vt tenemur, super hiis de remedio oportuno prouidere, statuimus ac ordinamus, ut quilibet prelatus, canonicus, altarista aut minister non residens personaliter aput dictam ecclesiam nostram procuratorem legitimum ad supplenda onera debita et alia, quecumque necessarie incumberint (sic), facienda in futurum secundum sui exigenciam et statum constituat et ipsum habere sic constitutum teneatur, de gremio tamen dicte ecclesie nostre, cuius presencia meliori possit modo haberi, et hoc sub pena arrestacionis panum et porcionum et aliis censuum et redituum suorum per dominum decanum dicte ecclesie nostre Pragensis, cui hoc exequendum committimus et mandamus.

Item percepimus et ita in facto inuenimus, quod domini prelati et canonici infra diuina in choro stantes querelas audiunt et alias inter se murmurant, ex quibus indeuocio astancium et populi generatur. Quibus prouidere volentes mandamus in virtute sancte obediencie, vt de cetero talia non committantur, nisi euidenti necessitate vrgente; si aliqui necessario habent aliquas querelas audire, de choro exeant et ipsas audiant sine impedimento et perturbacione diuinorum. Volumus eciam, vt per prelatos et canonicos et altaristas et ministros aliosque clericos tam in introitu chori quam in exitu debita reuerencia cum inclinacione capitis obseruetur, prout in statutis plenius continetur.

Item mandamus, ut domini installati in ecclesia Pragensi decetero teneant in intonando ordinem, prout in quadam tabula in sacristia pendenti est descriptum; ad legendum quoque lecciones in vigiliis episcoporum et principum per dominum decanum ecclesie Pragensis, qui pro tempore fuerit, compellantur.

Item[1]) comperimus in capitulo fuisse diffinitum, quod vos domine Benessii, plebane ecclesie S. Nicolai in Minori ciuitate Pragensi, do-

[1]) Odstavec tuto položený jest mřežován.

Digitized by Google

mino Wenceslao dicto Trdlo, vicario ecclesie Pragensis, pro domi
Johanne Borssnicz, olim canonico Pragensi, cuius procurator fuist
vnam sexagenam grossorum racione ipsius salarii dare teneni
Ideo monemus vos et requirimus, quatenus eandem sexagenam gr
sorum dicto domino Wenceslao infra vnum mensem a notificacio
presencium tradatis et cum effectu assignetis sub pena suspensio
ab ingressu ecclesie, quam in vos, nisi feceritis, quod mandamu
ferimus in hiis scriptis.

Item comperimus, quod in ministracione potus, qui solet da
pro colacione tempore quadragesimali dominis, ministris, vicariis
aliis, negligencia committatur. Quare mandamus sacriste cum diui
ribus, vt ad hoc prospiciant, ne vlterius aliqua negligencia in mini
stracione potus committatur, qui alias colende nuncupantur.

Item comperimus, quod quondam domini altariste et vicarii ec
clesie Pragensis biretis paruis in eadem ecclesia Pragensi vtebantu
et ex certis causis per dominos de capitulo vsus eorundem biretoru
fuit ipsis et est hucusque prohibitus. Vnde cum vsus huiusmodi bir
torum nulli possit nocere aut esse preiudicialis, ex speciali graci
indulgemus presentibus, vt dicti domini altariste et vicarii possi
uti huiusmodi biretis, et hoc de colore griseo et non alio, dum su
infra diuina in predicta ecclesia Pragensi constituti.

Item comperimus annotatum in statutis, vbi cauetur, quo
vicarii canonicorum cedencium uel decedencium vel propter discr
panciam ordinum per canonicos dimissorum cum ceteris vicariis
altaristis equales capiant porciones, quousque ipsis de aliquo benefic
ecclesiastico per capitulum sit prouisum.[1]) Cum autem in tantu
illorum vicariorum taliter dimissorum numerus excreuit, quod ve
vicarii et altariste in porcionibus eorum non modicum defraudantu
igitur statutum huiusmodi, reformacioni domini Arnesti bone memor
olim archiepiscopi Pragensis inherentes, quoad vicarios, qui impost
rum dimittentur, cassamus et penitus reuocamus et annullamus. Pr
terea exhortamur dominos canonicos, quatenus tales vicarios sic dimi
sos bene meritos habeant recomendatos et ipsis pocius quam aliis
officiis manualibus aut beneficiis in ecclesia Pragensi vacantibus a
vacaturis velint graciose prouidere.

Vt autem per vtrosque, videlicet tam altaristas quam vicari
in ecclesia diuinum officium tanto melius et diligencius frequente
et visitetur quo in percepcione emolimentorum racione inter

[1]) Viz tamtéž na str. 450.

Digitized by Google

sencie ipsius officii deputatorum presentes et diuino cultui insistentes absentibus et negligentibus preferuntur, statuimus, reformacioni supradicti domini Arnesti inherentes, quod de pecuniis porcionum, que ipsis pro diuinorum interessencia deputatur, et de illa, quam altariste contribuunt, fiant, ut est conswetum, sine intermissione pro vicariis et altaristis cottidiane porciones, sic quod singulis diebus pro singulis horis et officiis infrascriptis, videlicet matutinis, misse conuentuali et defunctorum, vesperis et completorio interessentibus certus denariorum numerus iuxta antiquam conswetidinem deputetur, ita quod absencium pars inter presentes singulis horis et officiis huiusmodi diuidatur.

Insuper reformacioni domini Arnesti insistentes memorati declaramus, illos tantum predictarum porcionum esse capaces, qui ad matutinas ante primum psalmum, ad missam ante epistolam, ad vesperas ante secundum psalmum venerint et vsque ad finem matutinarum, misse, vesperorum et completorii in choro perstiterint huiusmodi horas et missas decantando, preter illos, qui infra huiusmodi missas cantatas essent missas lecturi, qui representacione facta in choro poterunt missas licite legere et porcionum de eisdem missis esse capaces.

Cum autem circa *precentorem* et *mansionarios* chori beate Marie virginis in nostra ecclesia Pragensi nonnulla reformacione digna comperimus, ideo ad ipsorum reformacionem procedere cupientes mandamus primo precentori, quod infra vnum mensem a notificacione presencium de vniuersis pecuniis per ipsum pro bonis communibus venditis et aliis pecuniis per ipsum receptis coram domino decano ecclesie nostre Pragensis et officiali nostro sufficientem faciat racionem, quid a quo et quantum et pro quibus bonis receperit et quo easdem pecunias distribuerit, singula specifice demonstrando.

Item comperimus vos precentorem et nonnullos mansionarios statuta dicto collegio vestro tradita et per alios recepta et seruata non tenere nec obseruare.[1]) Ideo mandamus vobis precentori et mansionariis, quatenus eadem statuta iuxta ipsorum continenciam et tenorem in omnibus teneatis et realiter obseruetis sub pena excommunicacionis per nos vel nostros in spiritualibus vicarios generales, si contrarium factum fuerit, infligenda.

Insuper monemus precentorem et mansionarios, ut non teneant inter se partes, sed viuant ad inuicem fraterne, cum parcialitates tales nil boni pariant, sed tocius status corruptelam inducunt.

[1]) Viz Dobner, Monum. hist. Boh.

Digitized by Google

Item comperimus prius pecunias communes fuisse et esse repositas in sacristia mansionariorum, quod tamen per vos dominum precentorem minime obseruatur. Quare vobis precentori mandamus, quatenus de cetero pecunias comunes in sacristia in loco consweto reponatis easdemque personis aliquibus non mutuetis, sed tempore debito de prouisione mansionariis cum ipsorum consilio de eisdem prouideatis et census mansionariorum non ipsorum sumptibus sed vestris colligatis, cum racione illius ultra alios sitis honeste prouisus.

Item domine precentor inuenimus ex deposicionibus, quod vos plures familiares teneatis, quam tenere debeatis, ideo mandamus vobis, quatenus hoc ipsum reformare curetis conswetudini antique inherentes, candelamque eciam, que super tumbam domini imperatoris ardere consweuit, ardere et locari procuretis.

Item comperimus esse confectum quoddam instrumentum in contemptum nostrum ac decani ecclesie nostre Pragensis super eo, quod mansionarii non deberent in omnibus querelis ipsorum habere refugium ad alium quam ad precentorem, quod est factum contra tenorem statutorum. Ideo mandamus vobis precentori, quatenus huiusmodi instrumentum infra vnum mensem a presencium notificacione coram nobis aut nostris in spiritualibus vicariis sub pena excommunicacionis exhibeatis, ipsumque effectualiter nobis aut nostris vicariis reponatis. Placet tamen nobis, si sine tali inscripcione in casibus eciam quibuscunque contendentes concordare potestis.

Item comperimus, quod nonnulli mansionarii infra diuina solent stare in pauimento domine regine sine habitu, quod de cetero fieri inhibemus.

Item comperimus, quod domino Johanni Sowa, maiori mansionario, absenti contra tenorem statutorum dantur porciones, vbi presentes et horis interessentes per hoc debitis stipendiis fraudantur. Quare vobis precentori in virtute sancte obediencie mandamus, quatenus amplius dicto Johanni aut alteri cuicumque absenti porciones non assignetis, sed pocius easdem porciones inter presentes diuidatis ac vos iuxta statuta in distribuendis huiusmodi porcionibus teneatis.

Item comperimus, quod nonnulli mansionarii raro diebus dominicis et aliis festiuis visitant processiones; vnde mandamus omnibus mansionariis, vt magis frequencius propter decorem ecclesie nostre Pragensis processionibus intersint, ne eos ad hoc compellere oporteat ecclesiasticam per censuram.

Item aliis vero, que specialiter non sunt expressa superius, mandamus statuta et conswetudines ecclesie nostre Pragensis iuxta ipso-

Digitized by Google

rum continenciam et tenorem, prout vnam quamque personam ipsius ecclesie Pragensis concernunt, in omnibus teneri et inuiolabiliter obseruari sub penis in eisdem statutis annotatis et expressis.

Ad predicte roformacionis efficaciorem obseruanciam mandamus, ut ipso die, quo statuta dicte ecclesie nostre Pragensis in generali capitulo legi consweuerunt, presens reformacio inmediate post eadem statuta legatur. Quam eciam reformacionem precipimus per omnes personas superius descriptas, cuiuscumque status, condicionis aut officiorum existant, in omnibus teneri et inuiolabiliter obseruari, alioquin contrarium facientes penis canonicis puniemus, prout perswaserit ordo racionis. In robur autem omnium predictorum duraturum perpetuo sigilla nostra presentibus duximus appendenda. Datum Prage anno Domini Millesimo trecentesimo nonagesimo octauo, die octaua mensis Junii.

Ex racionibus post huiusmodi reformacionis publicacionem auditis et peticionibus omnium vicariorum nostre ecclesie inclinati circa articulum folii inmediate precedentis incipientem: „Item comperimus annotatum“ [1]) relinquimus statutum domini Arnesti, de quo ibi fit mencio, in suo statu et vigore, hoc solum adiungentes, quod si vicarius taliter dimissus sue dimissionis tempore repertus fuerit aliquod habere ecclesiasticum beneficium, porciones cum ceteris vicariis canonicorum et altaristis nullas percipiat, sed perinde sit de ipsa (sic), acsi post dimissionem suam ecclesiasticum foret beneficium ex prouisione capitul iassecutus.

Item circa duo sequencia capitula de interessencia altaristarum nostre ecclesie diuinis officiis supra in nostra reformacione disponencia rigorem temperantes, ipsos altaristas apud antiquas consuetudines quo ad diuinorum interessenciam relinquimus, vbi officium decani exuberare volumus, specialiter tamen de missarum officio ex antiqua consuetudine disponentes et volentes, quod venientes ad introitum teneantur in choro ad epistolam permanere, venientes vero ad epistolam usque ewangelii inicium permaneant; qui vero ad ewangelium venerint, donec eleuacio facta fuerit, ibidem sint presentes, hoc adiecto, quod si aliquis dixerit decano aut eo absente cantori, se per conscienciam indigere recedere, standum erit eidem, cum id cuiuslibet consciencie relinquamus.

Item capituli nostri et iuris peritorum habito consilio et assensu visum fuit bonum, utile, iustum, equum ac expediens pro bono statu

[1]) Viz na str. 306.

Digitized by Google

et comodo futuris tam dicte nostre Pragensis ecclesie principaliter quam dominorum prelatorum et canonicorum ipsius nec non vicariorum ipsorum secundario et accessorie, quod dicti vicarii non arcentur ad aliud ultra illam antiquam conswetudinem in dicta ecclesia Pragensis tentam, qua scilicet certis temporibus anni consweuerunt interesse horis canonicis nocturnis et diurnis; primo videlicet a festo S. Georgii usque ad Assumpcionem S. Marie Virginis, secundo a festo S. Galli vsque ad festum Purificacionis eiusdem S. Marie Virginis et duabus ebdomadis ante Pascha et eciam in omnibus festis prepulsacionum hoc dempto, quod singulis diebus missis defunctorum a principio usque ad finem tenebuntur interesse sub pena priuacionis porcionum sibi debitarum vel sub alia maiori, de qua videbitur decano et capitulo iuxta quantitatem delicti talis vicarii sic non interessentis.

Item quod tam dicti vicarii quam altariste dicte nostre ecclesie Pragensis iuxta conswetudinem piam et laudabilem antiquam diu tentam et obseruatam summis missis cottidie modo infrascripto teneantur interesse sub pena prescripta, videlicet quod illi primi, qui volunt et possunt interesse principio dicte misse, debeant venire infra introitum ipsius et in ea permanere vsque ad epistolam, secundi vero infra epistolam venire tenebuntur et in ipsa perseuerare vsque ad ewangelium; tercii vero et ultimi, qui nec principio nec medio ipsius voluerint uel poterunt interesse, infra ewangelium circa principium ipsius venire debebunt ad chorum et ad stalla ac in ipsa usque ad finem perseuerare. Interessendo vero vesperis tam per dictos vicarios quam per ipsos altaristas teneatur conswetudo antiqua, pia et laudabilis hactenus circa hoc obseruata. Datum Prage anno Domini Millesimo trecentesimo nonagesimo nono die sexta decima mensis Junii.

Digitized by Google

12.

O prvním pokračovateli Kosmy.

Podává Dr. Jos. Teige.

Předloženo ve schůzi dne 21. ledna 1889.

Že autor prvního pokračování Kosmových Letopisů byl stavu kněžského, o tom nebylo nikdy sporu; neb celý ráz práce to dosvědčuje. Z toho stanoviska třídí národ („factum est gaudium . . tam clericis quam laicis". Fontes II. 203), proto na mnohých místech přidává reminiscence sv. písma (str. 207, 208, 209 atd.); jako kněz zná výroky sv. Řehoře (str. 232), cituje i jednu antifonu (str. 235) atd. Rovněž nemožno míti za to, že by byl mnichem, vždyť ve své práci zachovává až nápadné mlčení o této tak důležité tehda instituci. Již spornější však bylo mínění o tom, byl-li kanovníkem pražským, jak za to má nadpis rukopisu knihovny kapituly Pražské z XIV. věku (2.). Avšak Palacký z některých vět přišel k přesvědčení, že třeba souditi spíše na kanovníka Vyšehradského (srov. Würdigung str. 37. 39.), a to hlavně z věty, kde praví, že při soudu nad domnělými spiklenci proti životu Soběslavovu přítomni byli též kanovníci pražští, dodávaje: atque nos ibidem fuimus (str. 209), při čemž nutno míti na zřeteli, že soud byl na Vyšehradě. Ostatně již Hájek překládaje toto místo, vykládá druhou část věty na kanovníky vyšehradské (list 173 a). Když se týž Soběslav onoho roku (1130) vrátil na Vyšehrad, přijat byl tam a canonicis patris sui, scilicet regis Wratislai, cum inenarrabili gaudio, jako by ani šlechty, měšťanstva a lidu obecného nebylo, které přece při jiných příležitostech autor též jmenuje, a kteří i tehda přijetí jistě se súčastnili (str. 209). S tím souhlasí i to, že zná a uvádí podrobnosti z dějů, které se na Vyšehradě odehrály. Sděluje obsah záhadného listu papežského potvrzujícího založení kollegiatního kostela sv. Petra a Pavla (str. 206), uvádí podrobně obdarování, jaké Vratislav i Soběslav témuž kostelu učinili (str. 206-7), ví, že Konrad, syn Lutoltův, zajatý Soběslavem, inclusus est in *claustro* Wissegradensis ecclesiae (str. 206), svědčí tomu i záhadný poměr jeho práce k některým

Digitized by Google

vyšehradským listinám. Jeví-li se nám tedy autor býti kanovník vyšehradským, nutno vykládati větu k r. 1137 „Boleslaus fidelissim *hujus* ecclesiae fautor" na Vyšehrad (str. 227). Ostatně odporuj staršímu mínění, že by byl autor kanovníkem pražským, výr jeho k r. 1133 o kanovnících těchto; conjuraverant enim quidam e *ejus* (Meynhardi episcopi) monasterio *perversi fratres* contra eun quatenus privatum sua dignitate *turpiter* pellerent a sede. Horu *execrabile iniquumque* molimen gratia dei ad effectum venire no permisit (str. 216).

Některé libůstky ve slohu daly příčinu k pochybnostem o jeh národnosti. Plným právem klonil se však Palacký k názoru, že b Čech, uváděje jeho výrok o radosti, která povstala po vítězst u Chlumce (str. 203). K tomu by se mohlo poukázati i na rčen sancto Wenceslao *nostro* protectore . . vicit *nostros hostes* (str. 20 a na výslovnou poznámku o biskupu Mainhardovi, že byl cizí zemec (cum misero aliegena, str. 220). K tomu ukazuje i záliba jeh ve vypisování slovanských, jak on praví, výrazů. Ostatně není jeh zvláštní způsob oslovování: vobis o Bohemi a p. (str. 213 atd.) nij osamělý, vyskytuje se i u letopisce Sázavského.

Jméno původce prvního pokračování letopisů Kosmových je nám neznámo. Zmíněný rukopis kapituly Pražské má pozdní ruk připsáno Continuatur Cosmae chronicon ab *anonymo* canonico Pr gensi. Teprvé doba pozdější svedená Hájkem věřila na jakéhosi k novníka Jaroslava, což však důkladně již před Palackým vyvrácen Za to pokusil se Palacký sám o domněnku, že by původcem sn mohl býti děkan vyšehradský Vincentius, který se r. 1143 v letopi samém jmenuje, a kterého i Hammerschmidt a Berghauer znají. Vš nezdá se, že by spisovatel, který nikde úmyslně o sobě nemluví, b napsal slova: advocant Vincentium capellanum, quo alter fideli sibi (Sobieslao) non erat; také by spisovateli, který by chtěl potomn jméno své zachovati, takováto zcela neurčitá věta nestačila. Kro toho naše prameny bezpečně nikde Vyšehradského Vincentia neuv dějí, a bude nutno připočísti jej k četným výmyslům obou jmenov ných dějepisců.

Neznámý autor psal letopisy své úmyslně jako pokračování K smových. Tomu svědčí, že ač letopis jeho jest principielně jen p nování Soběslavovu věnován, a ač Kosmas jen Soběslavovo nastoupe na trůn vypravuje, náš anonymus přece neopakuje těchto něko řádků, nýbrž zcela se ke Kosmovi připojuje a pokračuje, ano při

Digitized by Google

se na Kosmu odvolává slovy „dictus Sobieslaus“ již v první větě (str. 203).

Palacký a dle něho spisovatel úvodu k vydání ve Fontes mají za to, že dílo naše skládáno bylo postupně dle času, o kterém psal, přidávaje k němu, když se právě co nového událo. Názor ten zakládá se na zevnější již úpravě letopisů a na místě ve Fontes II. na str. 213 otištěném, které zní takto: De duabus stellis, vobis o Bohemi ante XI annos memoratis, de ipsis postea nullo modo sermone meo aliquid explicare potui, quia diverse ibant. Sed interim dum ab aliis negotiis penitus otior, quantum Spiritus sancti gratia sensui meo administraverit, et qualiter vidi, explanabo. Stella, quae surgente aurora VIII. Kal. Martii instante vere orta est, quam vos, Bohemi, Luciferum esse dicebatis, quae VII. Kal. Januarii in hiemali occasu solis adveniente die occubuit. *Eodem* autem anno altera stella ... apparuit.“

Před tím i za tím vypravují se dějiny roku 1131. K tomu poznamenává Palacký ve Würdigung str. 39: „Der erste Fortsetzer des Cosmas scheint seine Chronik mit den Begebenheiten fast gleichzeitig geschrieben zu haben. Zu dieser Vermuthung veranlasst mich ausser dem Inhalt seines Werkes überhaupt, vorzüglich die Stelle zum J. 1131: Sed interim dum ab aliis negotiis ... explanabo. Ich glaube nämlich, wenn er um mehrere Jahre später geschrieben hätte, so würden ihm die späteren Ereignisse, die doch noch zu erzählen waren, kein so sichtbares Uebermass der Musse übrig gelassen haben. Aber auch abgesehen davon, findet sich im Werke nichts, was dieser Annahme widerspräche“. Výklad tento zdá se nám býti nucený.

Rozřešení sporné otázky naší leží v určení, kdy ony dvě hvězdy se objevily. Anonymus náš píše přísně chronologicky, ke každému roku podává události, které se toho času staly, mezi nimi i, a to s velkou zálibou, zaznamenává současné zjevy nebeské. Kromě toho, táhne-li se ve své práci k něčemu, co již se stalo, vždy odvolává se jen na to, co on sám řekl rsp. napsal, tedy jen na svoji práci, na události v rámci let 1126—1142. Jedinkou, zcela nepatrnou výminkou by bylo zmíněné již *dictus Soběslaus* v prvé větě jeho letopisu. Z prvního plyne, že nalézáme-li vypravování o oněch dvou hvězdách mezi událostmi mezi dějem roku 1131 — nechtějíce počítati na špatně umístěnou pozdější interpolaci, což ani Palacký nečiní — tento zjev nebeský r. 1131 se stal, což důsledek z druhé praemisse negativně potvrzuje; neb kdyby ono místo psáno bylo ději ostatnímu současně, tedy r. 1131, o hvězdách 11 let před tím se objevivších, musilo by se tak státi roku 1120, tedy před počátkem letopisu našeho,

Digitized by Google

k čemuž nutno podotknouti, že ani Kosmas k roku 1120 žádného takov ho zjevu nezaznamenal. Nutno tedy za to míti, že hvězdy objevily se rol 1131. Pak ale jde ze slov: De duabus stellis ante XI annos memorat nutně, že místo toto psáno bylo jedenáct let po události té, aspoň tot roku 1142. Tomu není nikterak na odpor věta: interim dum ab ali negotiis penitus otior, neb připouští i jiný výklad než podal Palack o který se také níže pokoušíme. Kromě toho i ostatní práce posk tuje nám stopy toho, byť i chudé, že psána celkem najednou, nik po 16 let.

Jeť dílo naše rozhodně pojato co jeden celek, jehož plán i ro sah ustanoven již napřed. On poukazuje na události, které již staly, on píše: libet supradictis paulisper omissis quoddam novum m randum .. inserere (str. 225), neb: sed dum causas mortaliun reru seriatim describimus, *restat*, ut de supernis aliquantisper subjungam (str. 228). Tomu ale svědčí i anticipace, které i se zmíněným názore Palackého v odporu stojí. Jako zvláště nápadný příklad uvádíme vě z vypravování k r. 1139. Praví: Cui (Ioanni, episcopo Pragens Silvester, abbas Sazaviensis, infausto omine successit. Hujus elect III. Kal. Octobris facta est, sed quia consecratus non est, *priusqua dux vitam finiret*, cujus voluntate fuerat electus, electio sua *brevit duravit*, ut *in sequentibus clarebit*. Slova tato (str. 231) neukazují současné, postupné zaznamenávání dějů. Též by asi nenapsal o ro právě minulém v odstavci k r. 1137 (str. 228), kdy současně t. r. 1137 psal: et quia praecedenti anno .. diximus .. a jmenovitě pak „tertia, quae *priori* anno visa *fuerat*."

Že sluší považovati práci našeho anonyma za dílo napřed ust novené, promyšlené s určitou tendencí, vysvítá i z politických náhled spisovatele. Plným právem praví o něm Palacký: „Dagegen kann ma ihn gegen den Vorwurf einer gewissen Einseitigkeit und Parteilichke nicht schützen." (Würdigung str. 43). Používáť každé příležitosti, ab obdiv svůj před Soběslavem na jevo dal, buď chvalořečí neb ozdob nými epithety. Toho důkazem jest každá strana jeho práce. Než přím politické strannictví jeho prozrazuje, když i nepřátely Soběslavovy z své bere i tu, kde by náš soud sotva na stranu panujícího knížet se sklonil. Jmenovati jest tu jen Ottu (203), Břetislava (204, 205 Jemu je i biskup Menhard tak dlouho nesympathickým, pokud n zřekl se strany Soběslavovi protivné; kdežto při líčení soudu na spiklenci z r. 1130 vede si velmi stranně, přece nijak nepotlačuj výroky biskupu nepříznivé, však jakmile biskup donucen byl přísaho se očistiti, již jsou o něm ússudky jeho jiné. Jako politický příte

Digitized by Google

Soběslavův jest si důsledným náš autor i po smrti tohoto knížete. Neb nepřítelem Soběslavovi byl mladík Vladislav, proto zdál se takovým i našemu spisovateli, a on praví o něm k r. 1133: Eodem anno *effrenae* indolis tyro Wladislaus... fugam init (str. 217), a zůstává mu tím i když nastupuje po Soběslavovi na knížecí trůn; za to stávají se jemu Vladislavovi nepřátelé přátely. Tak staví se náš autor roku 1142 na stranu Konráda Znojemského slovy: melior nobiliorque pars ad Conradum, ducem Moravie, perrexit, *inferior* vero et junior cum Wladislao remansit (str. 235.). A ač autor ještě r. 1145 jest na živu, nechce psáti již dějiny našeho knížete, neví úmyslně ničeho o založení kláštera Strahovského, Sedleckého a Doksanského. Když Čechové Vladislavovi r. 1142 bojují proti Moravanům, praví o nich: tunc Bohemi ... videntes Moravos invalescere *seque auxilio dei carere* ... fugierunt (235).

Není tedy s podivením, že na osobu Soběslavovi tak oddanou jako náš autor, smrt tohoto knížete značný vliv měla. Jestli dle slov k roku 1131, o nichž jsme výše šíře mluvili, r. 1142 měl autor volný čas (dum ab aliis negotiis penitus otior), sluší asi tuto časovou shodu se smrtí Soběslavovou přičítati nikoliv náhodě, nýbrž výsledku politického přesvědčení jeho. Měl-li autor za Soběslava některý veřejný úřad, nemohl jej dle svého svědomí za nepřítele jeho zastávati, a bud se ho vzdal anebo byl propuštěn a nabyl tak oné prázdně, o které k roku 1131 mluví. A teprvé nyní obral si úkol dějiny osoby, o které praví, že byl in persona egregius, in loquela amabilis, in militia strenuus, in consilio providus, in eleemosyna largus, psáti a budoucnosti zachovati. A tak v potají vzdálen ruchu veřejného, ne forte singula, ut fuerunt, prosequendo odium fortasse alicuius incurram (str. 232), spisoval děje let 1126—1142.

Tím určili bychom dobu, kdy letopisy přibližně počaty byly ve shodě se známým místem k r. 1131, totiž roku 1142. Jako dobu konečnou ustanoviti sluší rok 1145; neboť k tomuto vede počet let, kdy vráceny ostatky sv. Lidmily ukradené kameníkem Wernherem (str. 235), ač neslušíli celý konečný odstavec za pozdější přípisek považovati, jak to ku př. v příčině zmínky o kancléři Gervasiovi (1157. srov. Emler, die Kanzlei der böhm. Könige Přemysl Ottokars II. und Wenzels II. str. 4) jistě platí.

Byl tedy autor kanovníkem vyšehradským a osobou tak politicky vynikající, že převrat po 14. únoru 1140 přinutil jej ab aliis negotiis (str. 213) odstoupiti. Zvláštního významu nabývá veřejné postavení jeho poměrem k listinám z kanceláře knížecí té doby vyšlým.

Digitized by Google

Nehledíce ani ku záhadné, ba najisto nepravé listině papeže Alexandra II., nalézáme v letopisech stopy listiny Jindřicha, syna Wigbertova, (str. 205 k r. 1128 srov. Erben, Regesta I. str. 93 č. 210), listiny knížete Soběslava kostelu Vyšehradskému asi z r. 1135 (str. 207, Reg. str. 99 č. 220), a jiné z r. 1139, kterou vykoupil několik hradů od manželky Wigbertovy za 700 hř. stříbra (str. 229) atd.

Nebyl autor kancléřem knížecím?*)

*) Emler v Kanzlei der böhm. Könige str. 4. uvádí za nejstaršího známého kancléře českého Alexandra, bratra biskupa Daniele, který zemřel 18. října 1146. Smíme-li věřiti obsahu — nikoliv formě — zakládací listiny kláštera Kladrubského, znali bychom staršího kancléře Juratu „superscriptio autem Jurate, cancellarii ducis Zobeslai." Reg. I. str. 90 č. 202..

Digitized by Google

13.

Dopisy týkající se prodeje a plavby soli po Vltavě v letech 1591—1599.

Z rukopisu dvorní knihovny Mnichovské k tisku upravil dr. Čeněk Zíbrt.

(Předloženo v sezení dne 28. října 1889.)

Předmluva.

V letním semestru 1889 jsa zapsán na universitě Mnichovské, studoval jsem, pokud mi zbýval čas, v bohaté tamější dvorní knihovně, ze které, jak známo, již mnoho bylo čerpáno pro historii a literaturu českou. Všímal jsem si zejména drobtů kulturně-historických, vypisuje si jich celou řadu z hojných bohemik. Vedle všeho jiného prohlížel jsem rukopis pod signaturou „Cod. germ. Mon. 1205.“ Po nedlouhém přemýšlení jsem vyrozuměl, že je to kopiář dopisů, jež se týkají prodeje a plavby soli po Vltavě od Budějovic, Týna nad Vltavou, Červené atd. až do Prahy. Jsou tu vepsány rozmanité, německé i také některé české dopisy solních úředníků a České komory navzájem. Týkají se obchodu solního a všeho, co s ním souviselo tedy opravy řeky Vltavy, různých správek na jezích. Vypisují se různice o správky tyto, kdy majitel jezu jej buď zvýšil, buď zase snížil proti řádu nařízenému, kdy jezu porouchaného neopravoval a pod. Ze všeho toho vysvítá jasný a do detailů vylíčený obraz tehdejšího hospodaření a obchodu solního, a zároveň také obraz zištnosti a šalby některých úředníků. Čtoucí na př. pozná Luk. Közlera, solního obchodníka v Týně nad Vltavou, jenž přese všechna napomenutí a vyhrůžky neplatil povinné kauce úřední a o své újmě tropil v úřadování všelijaké nešvary. Nám tu nejde o podrobnosti, v dopisech uložené, ani o všeobecný jakýs úvod o dějinách obchodu solního a splavnění řeky Vltavy.*) Chtěli jsme stručně jen obsah napověděti.

*) Mimo jiné upozorňujeme na pěkný článek F. M. v „Nár. Listech“, 6. července, 1889: „Oprava Vltavy ve starší době.“

Digitized by Google

Kdo chce, dočte se zevrubnějších zpráv a čeho bude hledati, v dopisech samých a sice podle seznamů, na konci otištěných.

Rukopis, z něhož dopisy jsme vypsali, má formát foliový. Podle nápisu na začátku obsahuje: „Khaiserliche Hof: und Behaimische Cammer-Beuelch und andere Ambtsschreiben. Anno etc. 1591, 1592, 1593." Zatím však jsou to dopisy od r. 1591 až do roku 1599. Kromě listů prázdných je tu celkem 128 listů popsaných, ač na některém naznačen pouze obsah listiny a vynecháno místo pro ni, ale ona přepsána nebyla. Bývá to skoro pravidlem u dopisů, které, jak se podobá, byly česky psány. Písmo českých dopisů liší se vůbec od dopisů německých. Kopiář je psán zběžně a nepozorně a místy nečitelně.

Nikterak netvrdíme, že obsah kopiáře je velmi důležitý pro historii českou politickou. Za to však v sobě chová *příspěvky k dějinám obchodu v Čechách*, příspěvky proto dosti cenné, že se asi dopisy, které jsou opsány v kopiáři, potrácely, neb aspoň se o nich o všech neví. Tím, tuším, nabývá tato snůška jich větší ceny, podávajíc material většinou posud neznámý a posud tedy neupotřebený.

Na konec děkuji vřele P. T. pp. dru. Laubmannovi, zasloužilému řediteli dvorní knihovny, a slovutnému badateli v oboru dějin bavorských dru. Ritzelovi za všecku nelíčenou ochotu, s jakou mě podporovali při studiu ve dvorní knihovně, a dru. A. Sperlovi, úředníku v říšském archivu, za to, že se mnou laskavě přehlédnul opisy německých dopisů.

I.

Rudolf II. Jiřímu Ehrnpreisovi, solnímu úředníku v Budějovicích o novém solním obchodníkovi ve Vltavotýně a obchodníkovi solním v Budějovicích. V Praze dne 23. října 1591 (list. 2—3 a).

Rudolff etc. Ernuester getreuer lieber. Wir wollen dir gnediglich nit pergen, das wir den auch Ernuesten unsern Behaimischen Cammer Canzleischreiber Lucassen Koczler zue unserm Salzhandler zum Thein ann der Wulta under der gewöhnnlicher Besoldung der jährlichen Ain Hundert Thaler, wie der vorig gehabt, mit gnaden fürgenomben, dergestaltt, das er auch die Wühren, damit sie vor befohlener massen pawhaft gehalten werden, gegen zwainzig Thaller Ergözligkhait vorsehen soll. Darneben auch, weil er uns alhie bei der Canzlei biess inns 27 Jahr gedienet, im ansehung desselbenn und vonn sonderi gnaden wegen jarlichen 50 Thaler als ain Pension, so lang er alda im

Digitized by Google

Dinst sein würdet, doch allein auf sein Person und nit auf sain künftigen Salzschreiber zuverstehen zue gnaden bewilliget und beuehlen dir darauf gnediglich, du wollest Ime inn solch Ambt ordentlich Einweissenn und ain Inventari darüeber ge zwiefach aufrichten, das aine hiher auf die Cammer schikchen, Ime auch die besoldung und Pension auss unsern Salz gefellen deiner Verwaltung ordentlich raichen und zuestellen.

Unnd weil auch ain Notturft, das er mit ainer ordentlichen Instruction zue richtiger handlung des Ambts vorsehen sei, So wollest die Copei der vorigen mit Vleiss ubersehen und was darinnen Iziger gelegenheit nach zue endern, mit deinem guet achten zue hannden unser Behaimischen Cammer gehorsamblich berichten.

Was ferner vonn unserm hieigen Salzhandler für mengel angezaigt, so sich in Aufgebung der Polleten zum Thein befunden, und das auch ain Posst Salz gar nit herab khommen sey, das würdestu Inliegend vornemben. Derhalben wollest den sachen gründlich nachfragen, woher der Irrthumb und die unordentliche Aufgebung der Polleten ervolgen und wohin die Abgehende Posst Salz khommen sei, und solches wieder zue rechtt pringen.

Neben dem haben wir auch unsern Guardein alhie und getreuen lieben Peter Kercher zue unserm Salzgegenhandler zum Budweiss under der gewonlichen besoldung der jarlichen 52 Thaler sambt dem Herbrig und Lichtgeldt und auf Canzlei uncossten, wie der vorig gehabt, mit gnaden verordnet, Ime auch darbei die vorsehung der Strassen und weg Pesserung zwieschen Budweiss und Freistadt bevohlen, damit dieselbe zeitlich fürgenomben und ann der Salz Einfuhr khein mangel erscheinne und damit er solches desto pesserer verrichten müge, haben wir Ime auf järliche Unterhaltung aines Kleppers 20 Thaler zue Hülf ervolgen zuelassen mit gnaden bewilligett und beuehlen dir darauf ferner gnediglich, du wollest gleichffals die bezalung darauf Thuen, solche Aussgaben sollen . . . dir daran volbringstu unsern gnedigisten gefelligen Willen. Geben Prag den 23. Octobris anno etc. 91.

An Salzambtman zum Budweiss, Herrn Georgen Ehrnpreiss Khai. Beuelch, das er den neuen Salzschreiber zum Thein und Gegenhandler zum Buedweiss einweissen soll.

Digitized by Google

II.

Rudolf II. Jiřímu Ehrnpreisovi, Lukášovi Kozlerovi, Zach. Matiášovi a Jeron. Petříkovi v záležitosti solního obchodu Gmundenského. V Praze, dne 27. listopadu 1591 (list 3b—5b).

Rudolff etc. Ernueste getreüe lieben. Nachdem wir, wie Euch gehorsamblich bewuest, mit unser Stadt Gmunden ain sonderliche handlung schliessen, und ain Vertrag aufrichten lassen, das jährlich in 70.000 Kueffen Salz vonn der Würxen aus, in die Ladstädt unnd vonf dannen in unser Cronn Behaimb geliefert werden sollen, also will aine Notturft sein nachzuedenckhen und eine gewiesse Ausstailung zue machen, wie solch Salz, was uber der Präger Städtt Notturfft jederzeit sein würdet, am pesten und mit weniger beschwer auszuelassen und zuversielberen. Demselbennach ist unser gnediger Beuelch, Ir wollet die Sachen mit Vleiss berattschlagen, erstlich was für ain Anzall Kueffen bei der Stadt Buedweis auf ain ganz Jahr zuelassen. Dessgleichen wieviel zum Thein entweder durch die Gmain doselbst, oder unserm Salzhandler und wie hoch Die Kueffen ains und andrn Orts zuversielbern und weil es zuvorn albeg die mainung gehabt, das auf die Prager Stadt 40.000 Kueffen deputirt und die Zeit hero viel verhinderung und ungelegenhaiten mit dem floesswerck eingefallen, das Khein Jar mit der halbe Theil herab khommen, das wasser entweder zue gross oder zue clein, und wann guette gelegenhaiten vorhanden gewest, der Mangel am holzfloessen entstanden: also vill aine sondere Notturfft sein, in Acht zuenemben, wie solche anzall Kueffen Salz künfftig auf den Floessen richtig nach Prag geliefert und würdet für zuetreglich erachtett, das wintters Zeit die Salzfuehr von Budweiss nach Thein auf Schlietten und Wagen mit der Edelleut und Herrn diess Ortts underthanen und Inwohnern zum Budweis oder Thein, welche sich drumben annemben würden, auf vorgehende vergleichung angeordnet und den Winter uber zum wenigisten ain vier Taussent Kueffen gen Tein geschafft würden, die dann alspalt das wasser offen, den gegenwürttigen Floessern nach Prag aufgegeben, folgents mit ainem mehrerm vom Budweis auf Schieffen nachgefolget, und also die Notturfft mit dem Holzfloessen beim Thein nach Prag zur gnüge befürdert werden könde, welchen fürschlag wir uns auss Erwegung allerhand umbstende, do es sich also thun lassen wollt, nit ubel gefallen lassen unnd damit nun solches aufs ehist ins werggkh gericht würde, so beuehlen wir Euch hiemit gnediglich, Ir wollet der gelegenhait ferner nachdenckhen, wie solch Furhwerck zue Schlietten

Digitized by Google

oder wagen mit leichtistem Cossten und mit was ordnung und vorsicherung zuebestellen und darauf mit den Jenigen, so sich drumben annemben wollen, doch auf unsere gnedigiste Ratification handlung pflegen, und wie solches aufs gmainst gericht gegen dem Ordinari Schieff Costen uberschlagen und wie etwo des Jenigen, so uber die Izige Aussgab ain neheres auf die Schlietten oder Wagenfuer aufging, durch höhere versielberung aintweder zum Buedtweiss oder Thein wieder einzuekhommen. Was auch im andern fall mit versielberung der ubermass, so uber der Präger Stadt Notturfft zum Thein verbleiben soll, nuzlich anzuestellen, ob und wie uffen fall der Notürfft der Salzstadtl zum Thein nach gelegenhait zuerweittern, dessgleichen ob aine Notturfft nach mehrer Schief auff Tein zuezurichten und sunst was allerseits dem ganzen handel zue dessen mehrer befürderung zuetreglich, alles notürfftig Erwegen und uns uber ains und anders euern aussfürlichen bericht und guettachten zue handen unser Behaimischen Cammer neben dem, was Iziger Zeit allenthalben biess uf den ersten Decembris für Salz ainkhommen und vorhanden, dessgleichen ob auch und wie sich die Fuerleutt der Salzzuefuer halben pesser. alss zuuor beschehen, Eingericht und was disfals zuuorpessern gehorsamblich zue khommen lassen. Daran etc. Geben Prag den 27. Novembris, anno etc. 91. Unserer etc.

Khai. Beuelch an Georgen Ehrnpreis, Salzambtman zum Budtweiss, Lucassn Kŏzler, Salzhandler zum Thein, Zachariass Mattiasch und Jeronimuss Pettrsiek, den grossen Gmundnerischen Salzhandl betreffendt.

III.

Císařský patent o témž. V Praze, 27. listopadu (?) 1591 (list 5b—6a).

Wir Rudolff etc. Entpieten Allen unnd Jeden, was wierden wehsens und stands, die seint so mit diesem unsern Patent ersucht werden, unser Kai. gnadt und fügen Euch darneben gnediglich zuewissen, das wir die Ernuesten unsere getreue lieben Georgen Ehrnpreis, unsern Salzambtman zum Behaimischen Buedweiss, Lucas Koczler, Salzhandler zum Thein, Zachariassen Mattiaschen und Jeronimuss Petrsiek, im sachen unsern grossen Gmundnischen Salzkueffenhandel betreffendt, mit sondern beuelch abgeferttiget, und weil solchs dem ganzen Landt und weniglich zum Pessten gemaint und geraicht, also ist unser gnediger beuelch, Ir wollett solchen nuzlichen handel auf berürtter Ambtleutt ersuchen, alle mügliche hüelff unnd

Digitized by Google

befürderung erzaigen. Daran beschicht unser gnediger gefelliger w
und mainung. Geben Prag etc.

Das khaiserliche Patent P. befürderung des grossen Gmunda
rischen Salz Kueffenhandels etc.

IV.

*Česká komora solním úředníkům v Budějovicích o dovozu soli, o sta
solnici ve Vltavotýně a o stavbě solnice nové, o úřadování za Luka
Közlera ve Vltavotýně, jenž odjel do Norimberka pro peníze na kau
V Praze dne 16. ledna 1592 (list 6—7).*

Unsern günstigen gruess zuvor, Edler Erneuester und gu
freundt. Ir habt auss unsserm Jüngsten Schreiben vernomben, das
die Röm: Kai: Mt. etc. unser Allergnedigister herr den fürgeschl
genen weg mit der Solzfuer auf der Axt nach Tein in gnaden gefall
haben lassen, Ir werdet dieselbe nue mehr also angeordnet hab
und mit teglicher wegfertigung des Salzes im werckh sein, Inn b
trachtung das Irer Mt. etc. hier auss dieser Zeit, das meistgelege
damit ain starck Anzall Kueffen den Wintter uber im Vorratt dah
gebrachtt und nach Eröffnung des Wassersstroms auf die Flaiss g
geben werde. Inmassen sich dann alberait zween Flösser angemeld
das Sie beide allein verhofften ain Viertaussent Kueffen mit ir
Flössen vom Thein abzuefuerren: derhalben werdet Ir Euch neb
dem Salzhandler zum Thein oder seinen Verwalter die sachen all
embsigen, nüzlichen Vleisses angelegen sein lassen und die Fue
nach Tein mit aller Notturfft Jüngst beuohlenermassen nachzeitli
befürdern, und was Ir Also zue Bezalung des Fuerkostens aines u
andern was bedürfftig seit, khöndt Ir die Notturfft Salz, doch all
zum Thein, do es am höchsten ausszuepringen verkhauffen lass
wie dann die Kueffen vorschiennes Jarss umb fünffundvierzig wei
groschen versielbert worden ist, solches auch an Ime selbst pilli
und wol sein khan, angesehen das die Fuer auf der Axt was mehr
also zue wasser gestehen würdet, darnach Ir Euch dann gleichff
zue richten.

Was den Alten Salz-Stadtl zum Thein betriefft, da will
Notturfft sein, das Ir denselben nachmalss selbst in Augensch
nembet, dann es mit dem Wohnhauss wie für khombt also beschaff
das es mit ainem schlechten Zuepessern und noch wol ain Zeitla
zuebewohnen sein soll und dieser Zeit unuonnöthen ain Neues a
zuepauen. Wegen des Neuen Salz-Stadtls aber, wollet vor allen ding

Digitized by Google

mit dem Wogyzen (?) auf beiliegend Credenzschreiben umb sein behaussung alda, weil es euerm Vormelden nach zum Salzcassten wol gelegen und tauglich auffs gnauist handlen und aufhinder sich bringen schliessen volgents mit Zimmer und Werckhleutten berattschlagen und ain Uberschlag machen, was solcher Cassten allein mit ain, zwen oder drei Salz Pöden darein vonn zehen biess in zwölf Taussent Kneffen gelegt werden khünden, in Allem underschiedlich gestehen und auss welchen wälden das Holz am negsten Zuerlangen und auffs Wasser zuepringen, Im fall auch vonnötten und das holz auf des Innhabers zum Thein Procop Cziabelicky wälden naher zuebekhommen wer, habt Ir hierbei liegendt ain Credenzschreiben, solches pei Ime zuersuchen unnd wie Ir nun die sachen in ain und andern angestellt und vorrichtett, auch was ferner anzueordnen nottwendig, uns hieruеber Euer aussfürlichen bericht und guet achten unuorzüglich zuekhommen lassen.

Unnd weil gleich dieser Zeit dem Salzhandler zum Thein Lucassen Koczler wegen bestellung seiner Ambtss Caution nach Nürnberg zuvorraissen auf drei wochen erlaubt worden, so wollet bei seinem Verwaltter alles fleisses darob sein, damit die Notturfft dies Ortss volstendig und mit mehreren Vleiss befürdert und pei dem Ambt nichtss verabsaumet, auch ordentliche Ausszueg der Salz Empfang und aussgab monatlich zue rechter Zeit hieher uberschicket werden. Daran beschicht höchstermelter Khai: Mt etc. gnedigister gefelliger will und mainung. Geben Prag den sechzehenden Jannuarii anno etc. 92 etc.

Behaimischer Cammer Beuelch an hern Georgen Ehrnpreiss, Salzambtman zum Buedtweiss unnd Petter Kerkhen gegenhandler daselbst, P. befürderung der Salzfuehr auf der Axt und besichtigung des Alten, so wol Erkhauffung und Aufpauung aines Neuen Salz-Stadtls.

V.

Nařízení České komory Lukášovi Kozlerovi, obchodníku solnímu, o neodkladném úřadování ve Vltavotýně. V Praze dne 18. ledna 1592 (list 7b, 8a).

Unsern günstigen gruess zuuor, Ernuester guetter freundt. Ir habt Euch zuerinnern, was gestaltt Euch den Andern Ditss auf Eur anhaltten und pietten und zue pesser bestellung der Ambts Caution auf drei wochen zuuerraissen erlaubt worden, und dieweil dann der Röm. Kai. Mt etc. unsers Allergnedigisten herrn, unuormeidliche Not-

Digitized by Google

turfft erfordert, sonderlich dieser Zeit, do die Salz Einfuehr vo
Buedweiss nach Thein auf der Axt oder Schlietten bestellt, und so
mit versielberung des Salzes und ander Zuegehörung zue khünftig
Schieffuehr preparirt und vorsehen, auch der Neue Stadtl zum The
gepauet, holz unnd ander Notturfft zeitlich in vorratt geschafft werd
soll, das Ir selbst gegenwürttig beim Ambt seit: also wollen wir Eu
dessen hiemit erinnert, unnd vom Irer Kai. Mt etc. wegen aufferleg
haben, das Ir Euch angesichtss brieues erhebet und zue Eurm Din
nach Tein verfueget, damit Irer Kai: Mt etc. zue nachteil diess or
nichts verabsaumbt werde. Do Ir aber solchen nicht noch khumb
würdet, habt Ir zuerachten, das Irer Mt etc. notturfft Eür Perso
halben khaines wegs zue unterlassen, sondern in ander weg best
werden muess. Darnach Ir Eüch zurichten und Euer selbst gelege
hait und bestes in Acht zuenemben werdet wissen. Es ist auch al
höchsterermelter Kai. Mt etc. entlicher will unnd Mainung. Geb
Prag den Achzehenden Tag Januarii Anno etc. im zwei und neun
gisten.

Behaimischer Cammer Beuelch wegen förderlichster Verfügu
zue dem Salzdinst etc.

VI.

*Nařízení České komory o zaslání peněz do Budějovic. V Praze, d
14. února 1592 (list 8b).*

Unserm günstigen gruess zuuor, Ernuester guetter freun
Nach dem zue Notturfft der Röm. Kai. Mt etc., unsers allergne
gisten herrn Gmundnerischen grossen Kueffenhandelss die Präg
Städt an Izo wiederumben Sieben Taussent gulden Reinisch darg
lihen und zue handen des hieigen Salzhandlers Franz Parmans au
gezelt, also ist vonn Irer Kai. Mt etc. wegen unser beuelch, Ir wol
drei Taussent gulden vonn dem Parman empfahen und Irer Mt e
Salzambtmann Georg Ehrnpreiss zuestellen, wie Ir zue thuen wies
Daran beschicht höstermelter Kai. Mt. etc. gnedigister gefelliger will
Geben Prag den 14. Februarii anno etc. 92.

Behaimischer Cammer Beuelch das Gmundnische Verlagge
vonn Prag nach Budweiss zuefüren.

VII.

Nařízení České komory o dovozu soli. V Praze, dne 11. března 1592 (list

Unsern günstigen gruess zuvor Ernuester guetter freundt. V
haben Eur Schreiben, was gestaltt der Röm. Kai. Mt. etc. uns

Digitized by Google

allergnedigisten Herrn Salzambtman zum Buedweis Georgen Ehrnpreis die Sechs Taussent Thaler Salzverlag guet gemacht und uber antwurt worden, vernomben und hatt darmit sein richtigen weg. soviel aber die mehrer Einfuhr nach Tein betriefft, da würdet hiebei gedachtem Salz Abmtmann beuohlen, wofern uber die fünfftaussent Kueffen, so alberait zum Thein verhanden, mehrers und zuepringen gelegenhait, das er nach Ain Taussent Kueffen dahin auf der Axt umb den vorigen lohn dahin schikhen soll. Solches werdet Ir nun also mit Euerm Zuethun in acht zuehaltten und neben der Ausszueg und Raittung zuebefürdern in albeg die sachen dahin anzuestellen wiessen, damit kain gelegenhaitt mit Aufgebung des Salzes versaumbt werde. Daran beschicht höchstermelter Kai. Mt. etc. gnedigister gefelliger willen. Geben Prag den aindtliefften Marcii, anno etc. 92.

Behaimischer Cammerbeuelch, do uber 5000 Kueffen Salz noch ain mehrers under zuepringen gelegenhait, 1000 Kueffen noch auf der Axt dahin zuezueschikhen etc. Auch die Ausszug und Raittung zuebefürdern etc.

VIII.

Nařízení České komory o prohlídce a opravě jezů. V Praze, dne 19. března 1592 (list 9b, 10a).

Unsern günstigen grues zuvor, Ernuester guetter freundt. Nachdem fürkhombt, das Iziger Zeit ann ettlichen Ortten durch die Eissguess bei den Wühren vom Tein herab schaden beschehen sein soll, und nunmehr die Flosszeit vorhanden und dann die Röm. Kai. Mt. unser aller gnedigister Herr hievor der Wühren Pesserung halben diese anordnung gethan, auch offene Mandat aussgehen haben lassen, das die Innhaber schuldig sein sollen, do ain schad an den Wühren beschehen, denselben auf Irenn uncosten zue endern: also ist vonn Irer Khay. Mt. etc. wegen unnser beuelch, Ir wollet angesichts brieues vom Thein herab die wühren mit Vleiss besichtigen und wo Ir mangl befindt, den Innhaber desselben beschaidenlich erindern, damit die Pesserung ehist fürgenomben und Irer Mt. etc. Salzflöss khain hinderung zuegezogen werde. Hieneben habt Ir auch ain Mandat zur Nachrichtung und weil auch Ir Mt. etc. aines neuen Schieffs alhir bedürfftig seindt, so wollet den Salzambtman zum Budweiss erindern, das er dasselbe mit Salz beladen bei erstem Fahrwasser herabschiekhe. Daran beschicht höchstermelter Kai. Mt. etc. gnedigister willen und mainung. Geben Prag den 19. Tag Martii anno etc. 92.

Digitized by Google

Behaimischer Cammerbeuelch die Wühren zuebesichtigen und wo mangel befunden, zeittlich zuebefürdern.

IX.

Nařízení České komory purkmistru a radě města Vltavotýna o dědinách, náležejících k solnímu domu tamtéž. V Praze, dne 6. dubna 1592 (list 13b).

Oppatrní milí. Jakož sou na onen čas od předešlého JMCské p. n. n. ouředníka nad solí v městě Českých Budějovicích, Jiříka Pihrhingera, jednomu spolusousedu Vašemu, jménem Janovi Satlerovi některé dědiny JMCské k domu ouřadnímu solnímu v městě Tejně nad Vltavou náležející, za 80 kop míš. na ten spůsob postoupeny, když by koliv témuž Satlerovi takových 80 kop míš. dáno a složeno bylo, že též dědiny ihned zase JMCské postoupiti a jich prázden býti má: i poněvadž jest JMCská takové dědiny, k nadepsanému ouřadnímu domu náležející, zase vyplatiti poručiti ráčil, protož Vám jménem a na místě JMCské poroučíme, abyšte téhož spolusouseda Vašeho před sebe povolali, jemu to v známost uvedli a k tomu jej skutečně přidrželi, aby, přijma takových 80 kop míš. od nynějšího JMCské ouředníka nad solí v Tejně, Lukáše Keclera, jemu ihned jich beze všeho odtahu k ruce JMCské zase postoupil. Na tom etc. Datum v pondělí po neděli provodní, letha 92.

Behaimischer Cammer Beuelch an ainem Rhatt zum Tein wegen der hingelassenen Aeckher.

X.

List Bohuslava Kořenského České komoře o jezu etc. Dne 6. dubna 1592 (list 16, 17).

Wolgeborner Herr, auch Edle unnd gestrenge Rietter, innsonders günstige, liebe herrn unnd freündt. Nachdem mir Euer Gnaden geschrieben, wie uber meine Wühr mit dem laeren holz gefliöesst und Irer Mt. etc. Salz darauf nicht genomben würde, welches zuewieder Irer Mt. etc. aussgangnen Mandat were, derwegen Ich solliches nicht verstatten solde, hierauf kan Euer Gnaden Ich nicht vorhaltten, das Ich vonn khainen Mandat, das derhalben aussgangen were, nichtss weiss, noch ainiches gesehen und ob Ich es gleich gesehen, so hab Ich doch die macht nicht dem Herrn und Rietterstandt dasselbe auf

Digitized by Google

meine wühr zuewehren, dann über meine wühr durch der Kai. Mt. etc. durchlass nicht gefiöesst wirdt, sondern durch den gemainen Durchlass, der nicht verschrenkt, noch versperrt werden khan, zue dem so hab Ich mein wühr ain Meil wegs vonn mir, dann soligen Euer Gnaden auch mir auf mein holz ohne Salz nicht nach Prag zuelassen, nun mögen mir Euer Gnaden wol glauben, das Ich mein Tag nicht ain ainigen Paumholz genn Prag fiöessen lassen khan, auch darmit gar nicht umbgehen, doch weil Mandat derwegen ausgangen sein, das kein holz one Salz gefloesst werden soll, so khunde die Aufsehung und vorkhumbung ampesten zu Prag beschehen. bei mir khan es nicht sein, sintemal Ich uff meiner wühr nicht sperren khan, und auch nicht wiessen, wenn Jemandts durchfloesst, so pin Ich biessweilen nicht zue hauss. allein mein guet bedenckhen ist diess: wann der Salzstadtll nicht zum Thein, sondern weiter unden were, wo das wasser die Luessniz genant in die Wulta khombt und allda durch die Ambtleuth beiderseitss vleissige Aufachtung gehabt und wann ainer laer betretten, derselbe alspalt durch die Mautner aufgehalten würde, so khünde solches hirdurch verhüett werden, dann die Ambtleutt zum Thein nicht wiessen khönnen, wann Jemandts uf dem Wasser Lueschniz floesst unnd vom dannen khombt am maisten das dürrenholz, darauff das Salz genommen khundt werden, vom Thein aber nur das grosse und nasse holz, darauf das Salz nicht gefloesst werden khan. Ich halte auch nicht darfür, dass dies Jahr etwo viel Salz solt gefloesst werden khünnen, auss ursachen, das die grossen Eispaum, welche pei meiner Wühr geschlagen worden, das wasser hinweg genomben, und haben es die Deuzschen also versehen und gemacht, das die leutt alhir Irer nur lachen, dann sie dieselben Pfal nicht ain Claffter in die Erden geschlagen, sondern haben sie ann mein Wühr nur hienan khlebt, unnd weil dieselben Eisspäuml nicht daseint, khan man die Praw (?) nicht absezen, sonndern muessen in der mitten anstossen und dardurch das Salz ins wasser geworffen werden, welches Iziger Zeit nicht zuewenden, piess das wasser klainer wirdt. Ich hab es wol zeitlich angemeldt, so ist aber die Pesserung piessdaher unterlassen worden, und da mann es bei dem vorigen Wehsen, wie Ich die fürsehung gethann, vorbleiben hette lassen, so wer auch ann Izo aine freye durchfahrt und durffte sich Niemandts schadens befahren, unnd was Ich für holz auf begern des herrn Funckhen, der zue mir derhalbenn abgeferttiget worden, darzuegegeben und volgen lassen um dasselben pin ich khommen und sie haben nichts darmit aussgericht, Ich hab mich vorsehen, es würde was

Digitized by Google

ständhafttiges werden, wie mir der herr Funckh das Muester gezaigt, so spür Ich aber soviel, wann diese Arbeit gar einfeltig meinem Underthan dem Bruschko vordingt were worden, hette solches derselbe viel pesser gemacht, denn die deutschen, die nichtss khönnen, und hernach wann sie was vorderben, wenden sie diese entschuldigung für, der Nachteil eruolge durch die Erhöhung meiner Wühr und behelligen Euer Gnaden nur vorgeblich etc. Geben den 6. Apprilis, anno etc. 92.

Bohuslav Korzensky bericht ann die Behaimische Cammer etc.

XI.

List císařský Prokopovi Čabelickému o dodání dříví potřebného na novou solnici ve Vltavotýně. V Praze dne 7. dubna 1592 (l. 13a).

Slovutný věrný náš milý. Nečiníme tě tejna, že toho oumyslu býti ráčíme novú solnici v městě Tejně nad Vltavou vystavěti dáti. I poněvadž k takovému stavení některý počet kmenův dříví potřebovati budeme a toho se v lesích ku panství Tejneckému náležejících dostatek nachází, protož také milostivě žádáme, což by tak koliv k též solnici dříví stavěcího potřebí a tobě o tom od písaře našeho solního tu v Tejně oznámeno bylo, aby mu takové dříví v nejbližších místech vykázati poručil, i také strany poražení a ven z lesův vyvezení možný fedrunk učinil, a v tom se k nám předešlým spůsobem, což sme od tebe milostivě přijíti ráčili, poddaně volně najíti dal. A my tobě to vše milostí spomínati i nahražovati budeme. Dán na Hradě našem Pražském v outerý po provodní neděli, letha 92°.

Volgt das khaiserliche Schreiben an Herrn Prokop Cziabelizky.

XII.

Císařský mandát o plavbě soli. V Praze dne 10. dubna 1592 (list 14).

My Rudolf etc. všem poddaným našim, řekám Vltavě a Lužnici přísedícím obyvatelům, jakého ti koli stavu, řádu neb povolání jsou, a zvláště těm, kteříž lesy prodávají, na březích kupují a dále dolů ku Praze plaví, milost naši císařskou a všechno dobré vzskazujem.

Věrní milí. Spravují nás s ponížeností ouředníci naši nad solí v městech Budějovicích Českých a Tejně nad Vltavou, ačkoli by na řece Lužnici několik velikých pramenův suchého dříví, na kteréž by se do několika tisíc prostic soli naší vzíti a při této plavbě dolů ku Praze spustiti mohlo, před rukami bylo, však že by ti plavci pro jiné,

Digitized by Google

kteříž s svým syrovým a těžkým dřívím dolů pospíchají, dostatek čeládky jmíti nemohli a tak naše sůl nahoře zůstávati musela, což s velikou škodou naší jest: i poněvadž nám z jistých příčin na brzském též soli dolů splavení nemálo záleží, protož Vám všem vuobec i jednomu každému obzvláště, kteříž tak jaké syrové dříví na vodě jináte, poroučeti ráčíme, přikazujíc, abyste se s takovým dřívím pozdrželi nahoře za některý den, a zatím čeládku svou jiným plavcuom, kteříž suché dříví jmají, propůjčili, až by s solí naší dolů ku Praze splaviti a zase nahoru přijiti mohli, a v tom se tak potomně každého času, dokavadž by všechna suol naše dolů splavena nebyla, poslušně chovali, jináče nečiníce, tak abychom neráčili příčiny jmíti o tom jiného nařízení učiniti. Na tom jistú a konečnú vůli naši císařskou naplníte. Dán na Hradě našem Pražském v pátek den svátostí, letha devadesátého druhého.

Khaiserlich Mandat die Salzfloss betreffendt.

XIII.

Nařízení České komory o poslání měsíčních účtů dvojmo, o Prokopovi Čabelickém (v záležitosti č. XII.), o publikování cís. manddtů o plavbě soli. V Praze dne 11. dubna 1592 (l. 12).

Unsern günstigen gruess zuvor, guetter freundt. Es befrembdt uns nicht wenig, das Ir mit euerm Monatauszueg also saumig erscheinen thuett und mit dem Salz Ambtman zum Buedtweiss nit Corespondenz haltet, damit die Ausszueg mit ainander uberschiekt würden, wollen Euch derhalben erinnert haben, dass Ir Euch Eur Ambtssachen mit mehrerm Vleiss angelegen sein lasset, und die Ausszüg allemal zue rechter Zeit geduppelt auf die Hof-, sowol die Behaimische Cammer uberschiekhet, Darneben anch alspalt berichtet, warumben khein Salz herabkhombt, sintemal viel Flöss holz läer angebracht werden.

Dann habt Ir auch auss beiliegender Abschriefft zue sehen, was die Röm. Kai. Mt. etc. unser allergnedigister herr dem Pfandesinnhaber zum Thein, Procopen Cziabeliczky wegen des holzes, so zuerpauung des neuen Salzstadtls gebraucht werden soll, gnedigst schreiben thuen, und dieweil dann hohe Zeitt solch Holz zeittlich zuefellen, so isst vom Irer Kai. Mt wegen hiemit unser beuelch, Ir wollet euch den negsten zuegedachten Cziabeliczky verfüegen und anhaltten, damit die Notturfft Holz angewiessen und gefellt, sowol auch die ander Notturfft von stainen, (Ziegl,) Kalch und dergleichen Zuegehörung

Digitized by Google

in vorratt schaffen. Darzue Ir dann ettlich Kueffen Salz, soviel bedürffen werdet, alda zum Tein aufs höchst verkhauffen khünn und darueber sonnderliche Raittung haltten, wie Ir zue thuen wi Daran beschicht höchstermelter Ir Khai. Mt etc. gnediger gefelli willen und mainung. Geben Prag den aindlifften Apprilis a etc. 92.

Postcripta. Habt hiebei vier underschiedliche Mandat, welche der gebühr nach zuepubliciren und Euer aufmerckhen zuehal werdet wiesen, damit denselben entlich nachgelebet werde.

Behaimischer Cammer Beuelch, die Monatausszueg zue rech Zeit geduppelt zuuberschickhen, auch bein herrn Procop Cziabeli anzuehaltten, damit die Notturfft Holz zue Erpauung des Ne Salzstadttls angewiesen und gefelt, und Khaiserliche Mandata schlagen und publiciren zuelassen etc.

XIV.

Psaní České komory Luk. Közlerovi o nepořádcích při plavbě sol V Praze dne 16. dubna 1592 (list 14b, 15a).

Unsern günstigen gruss zuuor, Ernuester guetter freundt. U khumbt mit verwunderung, was die ursach und vorhinderung s das bei diesem gueten farwasser, sogar khein Salz herab gepra würdet. Derhalben wollet uns dessen alspaldt berichten.

Darneben khombt für, wie das Ir mit den Flössern aller aigennüzigkheit fürnemben und khainen one sunder verehrung S auf die Flöss aufgeben, also das die Jenigen, so dieses vort halben beschwert, one ainige ladung vorfahren und Ir holz l herabpringen sollen, wie dann solches in gemain vom Euch au gesprengt wirdet, welches wir nicht gern vernomben, do dem also hettet auch selbst zuerachten, do solches der Röm. Kai. Mt. etc. u serm allergnedigsten herrn fürkhommen solte, was Euch dara begegnen möcht, dergestalt Irer Mt etc. Salzhandel zuuerhinde wollen Euch derhalben für nachtl gewarnet haben, das Ir euch Acht habt und dergleichen aigennutzige handel nit fürkhomben lass Geben Prag den 16 Apprilis anno etc. 92.

Behaimischer Cammer Beuelch oder schreiben wegen fürne bung allerlei Eigennützigkeit und vorteilss mit den Flössern etc.

Digitized by Google

XV.

Psaní České komory Luk. Kozlerovi o listu pana Bohuslava Kořenského, o prohlídce a opravě jezu, o nákladu soli na vozy a pořádku při tom. V Praze dne 24. dubna 1592 (list 15, 16a).

Unsern günstigen gruess zuvor, Ernuester und guetter freundt. Hirbei habt Ir zuuernemben, was herr Bohuslaw Korzenski sainer Wühr halben schreiben thuett unnd dieweil er dann hiervor durch Leonhardt Macherle schiefmaister ann bemelter wühr gethane Arbeit für nichtig und unbestendig anziehen thuett, und ain Notturfft erfordert, damit die gemaine Clag der Flösser abgestelt und der Röm. Khai. Mt etc. Salzhandel desto mehr befürdert werde, dieselbe wühr rechtschaffen und bestendig zuzuerichten, So wierdet hiemit der geschwornne Müller hinauf geschicket unnd ist von Irer Mt etc. wegen unser beuelch, Ir wollet mitt Ime die gelegenhait mit Vleiss besichtigen unnd was für holz und anderen darzue von Nötten, solches zeitlich im Vorrath schaffen, damit die Arbeit bei kleinem wasser fürgenomben, wie wir dann derwegen laut beiliegender Abschriefft gedachtem Korzenski zueschreiben thun, darauf Ir mit Ime alles Fleiss zuhandln, darneben auch euer fleissig aufmerkhen haben, was für holz auf der luschniz gepracht, damit dasselbe nicht läer abgelassen, sondern mit Salz beladen werde. Inmassen dann der Korzenski andeutten thutt, das diess orts viel holz läer abgeflösst werden soll. Daran beschickt höchstermelter Irer Kai. Mt. etc. gnedigster gefelliger Willen unnd mainung. Geben Prag den 24 Aprilis anno etc. 92.

Postscripta.

Es khombt auch in mangel für wegen der Polleten, das in ainer, zween unnd drei Flösser begrieffen werden, welches unrichtigkhait verursachett. Derhalben wollet hin furan auf ain jeden Flösser ain sonderbare Pollet ferttigen, darmit die Abraittungen desto richtiger beschehen mügen. Actum ut supra.

Behaimischer Cammer Beuelch wegen besichtigung der Wühren zum Reisighoff und was zue Erpauung derselben vonn Nöten, solches zeittlich im Vorrat zueschaffen etc. Auch khein Floss läer, ohne Salz abzuelassen etc. Mit Einschliessung Herrn Korzenski bericht unnd schreiben an Ime etc.

Digitized by Google

XVI.

Odpověď České komory panu Bohuslavu Kořenskému, pokud se týče plavby soli na vorech a opravy porouchaného jezu. V Praze dne 24. dubna 1592 (list 17b—18).

Urozený pane, příteli náš milý. Píšete nám v odpovědi Vaší, že o žádném JMCské, pána všech nás, mandátu, aby se dříví bez nákladu soli od Tejna dolů ku Praze neplavilo, nevíte, ještoť jest vědomé, že JMCská na onen čas podle spatření některých škodlivých vrat po řece Vltavě do 30 takových mandátů po též řece nahoru rozeslati ráčil: protož Vám ho teď, hodnověrný přípis, jaký JMCská v tom řád po rozšíření handle svého solního (na nějž JMsti posavad veliký náklad šel a jde) jmíti chtíti ráčí, odsíláme, nepochybujíc, že nad ním, v jednom i v druhém, což na Vás, jakž pak slušné jest, skutečnú ruku držeti budete. A kdež toho v témž psaní Vašem mezi jiným dokládáte, že by voda pro nedobře spravení od německých dělníkův vrat u jezu Vašeho Rejzíkovského, od týchž vrat kobyly vzala, tak že by se tudy sůl JMCské beze škody plaviti nemohla, i poněvadž by to, kdyby sůl tou příčinou letos opět nahoře zůstati měla, s nemalou škodou JMsti býti chtělo: odsíláme k spatření té škody i také rozvržení, na jaký by nejmírnější náklad teď hned, jakž by vody poupadlo, k nápravě přivedena býti mohla, Jiříka Ježka, staršího přísežného mlynáře, jakožto těch i jiných vrath a jezův po řece Vltavě mimo jiné dobře povědomého, za to na místě JMCské žádajíc, když k Vám s Lukášem Keclerem, JMCské ouředníkem nad solí v Tejně přijede, oba o dříví, co by se k té opravě potřebovalo, oznámí a za vykázání ho v lesích Vašich, v místech nejbližších a nejpřileželejších žádati budou, abyste se v tom k JMCské milostivému zalíbení předešlým spůsobem volně najíti dali a JMCskou takovým dřívím, poněvadž ho namnoze nebude, poddaně fedrovali, tak aby JMCská další příčinu jmíti ráčil Vám to milostí svou spomínati i nahražovati, čehož sme Vám zase k odpovědi napsati pominouti nechtěli. A na tom etc. Dán na Hradě Pražském v pátek po sv. Jiří, letha etc. 92.

Das Schreiben von den hern Behaimischen Cammer Räten ann Herrn Korzensky.

Digitized by Google

XVII.

Zachariáš Oudražský z Kestřan České komoře o opravě porouchaného jezu. Dne ? 1592 (list 21b, 22a).

VMsti vysoce urození páni a stateční rytíři, JMCské raddy zřízené komory království Českého, páni, páni mně laskavě příznivi. Oznamuji VMstem, že jest na mne vznesl Jan mlynář na Kubkově mlejně, podaný můj, kterak by na jezu, jenž slove u Kubkova mlejna, vrata velmi sešlá byly, kteryž od třidcíti leth opravovány nebyly, a nyní pak jestliže by toto líto neměly jiný udělány a předělány býti, tehdy že by zimního času, jakž na týchž vratech, tak toho jezu škoda veliká a nenabytá by se státi musila, žádajíc mne za to snažně, abych to na VMsti vznesl, pokudž k tomu čas přináležící jest, aby to dílo, což by tak zapotřebí bylo, uděláno a spraveno býti mohlo.

Druhé poněvadž týž Jan mlynář, poddaný můj, takovému dílu, souce ten řemesník, dobře rozumí, an taky, že se osoby jeho, což by tak k řemeslu jeho býti mohlo, dotýče, tak že žádnému jinému, aby to tak opatřiti mohl jako on jsouce tu vždyckny, přítomný by mohl, aby mu též dílo, což by tak zapotřebí bylo, projednáno býti mohlo; on taky připovídá, že to chce tak náležitě, dobře, k oužitku, což na schválení lidský býti může, udělati a spraviti. Protož VMstí za to žádám, když byšte koli k spatření takového jezu a vrat týchž škody na to vyslati ráčili, že o tom milostivě poručiti ráčíte, když to spatřeno bude, aby to, což by tak k zapotřebí bylo, k napravení přivedeno a uděláno býti mohlo. V tom se VMstem k ochraně té věci poručena činím a za laskavou odpověď VMstí žádám.

VMstí ve všem povolný

Zachariáš Oudražský z Kestřan a na Oudražích.

Zacharias Oudrasky beschwerschriefft ann die Behaimische Cammer seinen Durchlass betreffendt.

XVIII.

Dobrozdání Frant. Parmana České komoře, aby žádosti Zachar. Oudražského (viz č. XVII.) bylo vyhověno. V Praze dne 20. května 1592 (list 22).

Hierauff Franz Parmans guetachten:

Gnedige Herrn. Auf dieses des Zachariass Oudrasky Suppliciren erachtet ich gehorsamist, das Eur Gnaden die vorwilligung geben

Digitized by Google

liessen, und dem Wührmaister zum Tein aufferlegten, das er mit dem Jan Janausseck Mülner zue Nadierawecz solchen Ort verdingte und der in der Zeit erpessert werdt, das Eur gnaden in gehorsamb berichten sollen. Geben Prag, den 20 Maii, anno etc. 92.

XIX.

Jana Janouška, mlynáře v Naděravcích, stížnost České komoře, že mzda za opravu jezu od Luk. Kozlera posud nebyla vyplacena; žádost za nový srub na témž jezu. Dne? 1592 (list 226, 23 a).

VMsti vysoce urození páni, páni urození a stateční rytíři, JMCské raddy zřízené komory království Českého, páni, páni mně chudému člověku laskavě přízniví. Z důležité potřeby své na VMsti vznáším, kterak pan Lukáš ouředník nad solí v městě Tejně poručil jest mi, abych dílo na jezu, kdež slove Naděravci, kteréž zapotřebí bylo, udělal, a což by zapotřebí bylo, to vše sem spravil. Za kterézto dílo mně dáno býti mělo VII kop míš. a na to jest mi jedna kopa míš. dána a víceji až posavad od téhož pana Lukáše dostati nemohu: protož VMsti pokorně prosím, jakožto chudý, potřebný člověk a řemeslník, že o tom milostivě témuž panu Lukášovi poručiti ráčíte, aby mi takových VI kop groš. za práci mou zaplaceno bylo.

Druhé též VMstem oznamuji, že na témž jezu (slove Naděravci) jest velmi zapotřebí jednoho nového srubu, aby udělán a spraven byl; však jestli v čas udělán a opatřen nebude, tehdy jest se obávati, aby dosti veliká škoda se nestala, a poněvadž se tu vlastní mé vosoby dotýče, za to VMsti tolikéž pokorně prosím, že o tom milostivě poručiti ráčíte, aby to, což tak zapotřebí jest, k napravení přivedeno býti mohlo. S tím se VMstem k ochraně spravedlivé poroučím a za laskavou odpověď VMsti pokorně prosím.

VMstí v službách hotový

Jan Janoušek,
mlynář v Naděravcích.

Jan Janauschekh Supplication an die Behaimische Cammer.

XX.

Dobrozdání Frant. Parmana o téže věci. V Praze dne 20. května 1592 (list 23 a).

Hierauf Franz Parmans guetachten:

etc. Gnedig und gepiettumb (?) herren. Auf diese gehorsames Suppliciren wer mein gehorsam guetachten, Euer Gnaden verschaffen

Digitized by Google

die bezalung auss dem SalzAmbt Tein und weil Lukas Köczler, der Wührmaisterambt uf dem Wasserstram Wulta in vorsehung hat, wird Im gleichfals aufzuelegen, das Er in gueter Zeit die schadthafften Örtter an den Durchlassen besichtiget, andinget, und alles fleisses erpessern liess, damit die Salzfloesser one schaden gehaltten, auch Eur Gnaden hierdurch ferner nicht behelliget würden, Gehorsamist berichten sollen. Mich in gehorsamb beuehle. Geben Prag den 20. Mai anno etc. 92.

XXI.

Česká komora Luk. Kozlerovi o dopravě soli, nové solnici ve Vltavotýně, o mzdě při dovozu soli. V Praze dne 21. května 1592 (list 186).

Unnsern günstigen gruess zuuor, ernuester gueter Freundt. Nachdem die Zeit hero ain schlechte Salzlieferung vormerckt, dagegen pei diesem gueten Farwasser unnd vorher beschehenen Anordnung viel ain mehrer Anzahl verhofft und vertröst worden, wenn allein der Salzkasten zum Thein mit der gnüege salz zeitlich vorsehen, das ferner am nichtss mangeln würde, alss khombt das wiederspiel der Röm. Kai. Mt. etc. unsern Allergnedigisten herrn zue merckhlichen Nachtl, dardurch die Präger Städt Irer darlag nicht bezalt werden, unnd dergestalt Ire Mt. etc. des Salzhandels nicht geniessen khönnen: ist derwegen im Namen Irer Mt. etc. unser beuelch, Ir wollet uns alspalt berichten, auss was ursach unnd vorhinderung so wenig Salz herabgepracht würdet, ob nit gnugsam Floss vorhanden oder worann sonsten der mangel entsteht und wie derselbe zuewenden.

Ingleichen wollet auch den alten Rosssteig vom Tein herab piess gen Czerwonem besichtigen, wie derselb wieder anzurichten und was darauf lauffen möcht.

Item was es mit erpauung des neuen Salzstadtls zum Tein für aine gelegenheit hab, ob unnd was piesshero davon zugericht.

Souiel nachmals der Salz Knecht ausstendig Tragerlohn, vonn der auf der Axt vom Buedweiss herabgelieferten Vier Taussent fünff kueffen Salz betriefft, weil sunst in gemain vonn jeder Kueffen ein weisser Pfenning gegeben wirdt, so wollet mit Inen uff ainen teutschen Pfenning handlen und sie darmit zuefrieden stellen. Ann dem beschicht hochstermelter Kai. Mt. etc. gnediger Willen und Mainung. Geben Prag den 21. Maii anno etc. 92.

Behaimischer Cammer Beuelch wegen der geringen Salzlieferung und besichtigung des Alten Rossstaigs nach Czerwonemb, auch Er-

Digitized by Google

pauung des Neuen Salzstadtls zum Tein und Ausszalung des Salz Tragerlohns etc.

XXII.

Česká komora Luk. Kozlerovi o splavu na jezu Rejzikovském, o opravách jezů, o stavbě nové solnice a jiných záležitostech solních. V Praze dne 9. června 1592 (list 19b—21b).

Unsern günstigen gruess und gueten willen zuvor, edler und ernuester gueter freundt. Wir haben Eur Schreiben und bericht, auss was vorhinderung die Salz-Abfloessung steckhen blieben, empfangen und vernomben, unnd weil die fürnembst mangel ann des Khorzenski durchlass erwinden soll, hette die Notturfft zeitlich vorsehen unnd gericht sollen werde, unnd würdet in Alleweg aine Notturfft sein, das solche wühr zue erster gelegenheit durch den Prueschko Müllner, wie sie Ime umb die 75 gr. m. angedingt, sowol der Durchlass ann Waczlaw Jöyes Müel bestendigt gemacht und gepessert und diese verhinderung enttlich auss dem weg geraumbt werde, unnd weil Ir vonn der Röm. Kai. Mt. etc., unserm allergnedigisten herrn, die Inspection der Wühren sonderlich im Beuelch habt, so wollet dieselbe alles fleisses besichtigen und wo mangel befunden, zeitlich wenden lassen, Daneben auch mit dem Salzambtmann zum Buedtweiss und etlichen vorstendigen Müllnern, auf beiliegenden bericht die Gelegenheit bein Czerwonemb, alda ain neuen Salzstadel zue pauen geraten worden, in augenschein nemben und erwegen, was diess oder andern Ortss nutzlich anzuestellen.

Was die Anrichtung des Salzstadels zum Tein betriefft, mit demselben wollet in Alleweg fürgehen und mit dem Pfandtsinhabern wegen dargebung Holzes und was sonsten weiter vonnöthen, handeln und befürdern.

Desgleichen auch den alten Kalchofen beim Tein ann der Lueschniz, weil er eurem vermelden nach viel zuertreglicher und mit geringern Cossten anzuerichten, durch den Jenigen, mit dem Ir auf 60 gr. m. gegen lieferung 700 strich Kalchs gehandelt, raumen und mitt aller notturfft bestellen lassen, und was Ir zue dem Stadlgebeüdt nit bedürffen werdet, in ander weg verkhauffen und Irer Mt. etc. zue guetem berraitten.

Was dann die Verlag unnd Salzversielberung antriefft, ist gleichwol hieuor so viel fürkhommen, wann diess Orts ain Salzvorschleuss angeordnet, das es mit guetem Nuz beschehen, und jede Kueffen

Digitized by Google

umbanderthalben Thaler ausgepracht werden könde, wofern nun ain solches in dem werth ie nit zuerhaltten, so möchten ein oder aufmaist zween weissgroschen nachgesehen, und die kueffen umb 43 w. gr., doch allein uff diessmal und auf wolgefallen und soviel zue der Ambtsverlag und aufpauung der Städtl vonn Nötten hingelassen werden.

Schliesslichen die Aekher betreffend, wirdet vonn Nötten sein, das Ir Euch erkhundiget, wie dieselbe verkhaufft und dem Kaufer ins Stadtpuch verschreiben, darauf alss dann ferner gepuehr verordnet werden soll.

Neben dem habt Ir auch zue befinden, was sich Zacharias Audraski unnd Jahn Janauscheckh Mülner underschiedlich beschweren, darauf wollett gleichffals die gelegenhait besichtigen unnd die gepürliche bezalung thuen, damit ainer und der ander one Clag gehaltten werde, wolten wir Euch nit vorhaltten. Unnd ann dem allen beschicht höchstermelter Irer Mt. etc. gnedigister willen unnd mainung. Geben Prag den 9. Junii anno etc. 92.

Postscripta:

Im fall Ir vermerkhen werdet, das der Salzvorschleuss auf die 43 w. gr. nit erfolgen wolttet, so möchte noch der driett gr. und die Kueffen also umb 42 w. gr. gelassen werden. Doch wollet in sachen gradatim handlen. Daneben befrembdt uns nicht wenig, das Ir mit Überschickhung des Monats Maiausszueg so lang dahin behaltet, do Ir doch Erste sein und den weitesten pillich vorkhommen sollet, so befindt sich aber das wiederspiel. Wollen Euch derhalben hiemit nachhaben, das Ir Euer Ambtsnotturfft und Instruction mehrerss in Acht nembet und nit weiter mangel erscheinen lasset. Actum ut in literis.

Behaimischer Cammer beuelch, den Durchlass zum Reissighof zeitlich zue pessern und sonsten alle mängel an Durchlassen zue wenden, sowol die Aufpauung des Salzstadels zum Thein und Czerwonam, den Khalchofen, versielberung des Salzes und die Aeker nichtsminder Zachariass Audraski und Jan Ganaussekh betreffendt etc.

XXIII.

Rudolf II. o koupi domu na sůl ve Vltavotýně. V Praze dne 9. června 1592 (list 23b).

Rudolff etc.

Ernuester getreuer lieber. Nachdem wir uff unser Comissariabhandlung von dem ernuesten unserm getreuen lieben Albrechten

Digitized by Google

Wogiz sein hauss zum Tein zue unsers Salzhandelss Notturfft u erpauung des neuen Stadels ums 350 Thaler und drei Kueffen S kaufflichen annemben lassen und er an izo mit beschwerung fü khomben, das im seithero kain Bezalung darfür beschehen sei, ist darauf unser gnediger Beuelch an dich, du wollest alspalt so Salz zum Tein vorsielbern und gedachten Wogiz angeregte 350 Tal sambt den drei Kueffen salz darauss entrichten und bezalen. Solc Aussgab solle dir gegen diesen unsern gnedigen beuelch und gepürlich Quittung künfftig in Raittung für guet gelegt und passirt werde Es beschieht auch daran unser gnedigister gefelliger will und Mainun Geben uf unserm königlichen Schloss Prag, den 9. Junii anno etc. 9 unserer Reiche des Römischen im 17, des hungarischen im 20 u des behaimischen auch im 17.

Hertwigkh v. Seidliz. *Rudolff* m. p.

Ad mandatum serenissimi electi Imperatoris propriu
Paul vonn Liedlanz (?)

Khaiserlicher Beuelch wegen bezalung herrn Wogiz seines vo khaufften hausses etc.

XXIV.

Česká komora důtklivě vyzývá solního obchodníka Lukáše Kozlera, a neprodleně poslal obvyklou měsíční zprávu o příjmu a výdeji so
Listina německá, datovaná 22. června 1592 (list 24a).

XXV.

Nařízení České komory Jiříkovi Ehrnpreisovi a Luk. Kozlerovi o na solnici na Červené. V Praze dne 6. července 1592 (list 24b—25a).

Unsern günstigen gruess und gueten willen zuuor, edler u ernueste guete freundtt. Wir haben Euer schreiben neben den Aus zügen uber den Salzempfang und Aussgab zum Tein des Mons Maii und Junii empfangen. Der Budweisische aber uber das Mon Juni ist uns noch piess dato nicht zuekhomben, und weil er o das in der Zeit in tuplo hieher geschickt, so würdet vonn Nöten sei diese Fürsehung zuethuen, damit ainer, sowol der ander hin füro a gehörige Ortt sunderbar zeitlich uberantwort werde.

Was dann die Anrichtung des neuen Salzstadels zum Cze wonemb betriefft, weil es aine solche ungelegenheit ob sich hatt, d der Röm. Kai. Mt. etc. unserm allergnedigsten Herrn zue der Schiffa

Digitized by Google

nicht zueraten, so lassen wir uns Euer bedenckhen pesser gefallen, das die Salzeinfuehr auf der Axt angestelt werde, allein wirdt von Nötten sein, erstlich in Acht zuenemben, was für Holz diess Orts vorhanden und abgefläest, und ob es auch der mühe werth, derhalben ain solchen uncosten aufzuewenden, vorssander ob das salz nicht stracks vom Buedweis auss nach Czerwonem und welches mit nehern Costen auf der Axt zuepringen, und aufn fall ein Salzstadl daselbst zuepauen, ob es mit deren Ortten in ainem andern dem Wasser nah gelegnen Dorff umb aller bequembligkait willen beschehen, und was die Anricht und Untterhaltung gestehen möchte, darüber seint wir Euers fernern berichts gewerttigkh.

Soviel dann Jann Holian unnd Thomas Felbinger, so nach Absterben des Slatinsky das Ambt zum Thein vorsehen, belangen thuett, dieweil Ir Ernpreis vormaint, das jeder mit fünff Kueffen Salz zue contentiren, so wollet inen dieselben doch zum Buedweiss also folgen lassen; solche Aussgab soll Euch künfttig in Raittung für richtig passirt werden. Unnd daran beschicht hochstgedachtister Kai. Mt. etc. gnedigister gefelliger Willen unnd mainung. Geben Prag den 6 Julii, anno etc. 92.

An Georg Ehrnpreis und Lucas Köczler.

Behaimischer Cammer Beuelch ain neuen Salzstadl zum Czerwonemb aufzupauen betrefendt.

XXVI.

Nařízení České komory o solnicích na Červené a ve Vltavotýně, o prodeji a dopravě soli. V Praze dne 20. července 1592 (list 25b—27a).

Unsern günstigen grues zuvor, ernuester gueter freundt. Wir haben Eur schreiben in underschiedliecher Artikheln empfangen. Soviel erstlich die Anrichtung des neuen Salzstadels beim Czerwonemb betrieffi, derowegen ist Euch noch den sechsten diz laut inliegendes Artikhels beuolen worden, was Ir neben der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn Salzambtmann zum Buedweiss noch weiter darpei erwegen unnd vorrichten sollen, darüeber uns aber noch piesshero vonn Euch nichtss zuekhommen. Es geraich aber nun damit, auf welchen weg es wöll, so ist in albeg vonn Nötten, das der angedingte Durchlass bei des Korzenski Wühr gemacht werde, und weil das wasser iziger Zeit klein unnd guete gelegenhait darzue vorhanden, so ist vonn Irer Kai. Mt. etc. wegen unser beuelch, das Ir dieselb in Acht nembet, und nit vorgeblich hinweg lasset, damit diesfals nichts versaumbt unnd Euch hernach die Schuldt zuegemessen werde.

Digitized by Google

Was aber den andern Stadel zum Thein belangt, haben wir nicht anders gewuesst, dann das derselbe merertailss fertig, oder doch zum wenigisten aller Vorratt darzue geschafft worden sei, wie aber zuuorsteen, so ist der khaines beschehen, welches allein euers unfleis schuldt und uns nit wenig befrembdt, das zue solchen nottwendigen sachen nit anders gethan würdet, also gehet die guete Sommerszeit hinweg und wann hernach im Winter das Salz dahin gefürt, wirdet man nit gelegenhait haben, dasselbe unterzuepringen und hette der holzabgannng und mangel pillich zeitlich angedeut, damit es noch zue rechter Zeit, die nue mehr schon verstrichen, gefellt werden können, sintemal euch die Notturfft darzue zuerschaffen noch den neunden Junii anbeuolen worden, so hat sich der Pfandtsinhaber zum Tein mit dargebung holzes hievor guettwillig erpoten. Nichts desto weniger habt Ir hierpei underschiedliche Schreiben ann herrn Bohuslaw Malowecz, dessgleichen ann herrn Petern von Rosenberg, und Procopen Cziabelicky, dieselben zur Notturfft zuegeprauchen. Mit ferner angellengten vermanung Ir wollet euch solche sachen euers Ambts embsiger unnd mit mehrerm Ernst angelegen sein lassen und nichts verabsaumen.

Was die Salzversielberung betriefft, weil die Kueffen höher nit, dann umb 42 w. gr. ausszuepringen, so muess damit dieser Zeit biss zue ander pessern gelegenhait sein pleibens haben. Daneben wollet berichten, was für kaiserlich Salz vonn Cromaw gen Tein gepracht und vonn wannen es dahin kombt, und ob nit die vonn Prachatiz und Winterperg das kaiserlich Salz alda zum Tein abholen. Auch vorigen beuelch nach, was ferner des Salzstadels zum Czerwonemb fürzuenemben, neben dem Salzambtmann zum Budweiss unuorzüeglich befürdern. An dem allem eruolgt höchstermelter Kai. Mt. etc. gnedigister gefelliger willen. Geben Prag, den ain und zwainzigisten Julii anno etc. 92.

Beiliegender Artiekhel in diesem Schreiben.

Was dann die Anrichtung des neuen Salzstadels zum Czerwonemb betriefft, weil es euer solche ungelegenhait ob sich hatt, das der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn zue der Schieffart nit zueraten, so lassen wir uns Euer Bedenckhen pesser gefallen, das die Salz Einfuehr auf der Axt angestelt würde, allein wirdt vonn Nöten sein, erstlich in Acht zuenemben, was für Holz diess ortts vorhanden und abgefloest, und ob es auch der Mühe werth, derhalben ein solchen uncossten aufzuewenden. Vors ander, ob das Holz nit strackhs vom Buedweiss auss nach Czerwonemb und welches mit

Digitized by Google

nehern Cossten auf der Axt zuepringen, und aufn fall ain Salzstadel daselbst zuepauen, ob es nit deren Ortten in ainem andern dem Wasser nachgelegnen Dorff umb allerhandt bequemligkhait willen beschehen unnd was die Anricht und untterhalttung gestehen möchte, darüeber saint wir Euers fernern berichts gewerttigkh.

Behaimischer Cammerbeuelch die Anrichtung des neuen Salzstadels pein Czerwonemb, sowol zum Tein und die Salz versielberung betreffendt etc.

XXVII.

Napomenutí Luk. Közlera od České komory, aby přece již zaplatil kauci úřední. V Praze dne 21. července 1592 (list 27).

Unsern günstigen gruess zuuor, ernuester gueter freundt. Ir habt euch zuerindern, was gestalt die Röm. Kai. Mt. etc. unser allergnedigister herr, euch das Salzambt zum Thein einzuegeben bewilliget, und ihr dargegen versprochen fünfzehenhundert Taler an Pürgschafft statt darzueleihen, wie Euch dann derwegen nach Nürnberg zuuerreissen erlaubt worden ist, und lengst wol gepürt hette euch hierueber zuerklern, das Ir aber solches mit stiellschweigen biessher ubergangen, kombt uns gleichwol nit wenig frembdt für, unnd dieweil sich dann Ire Kai. Mt. etc. entlich dahin resoluirt, das kainem Ambtman ainich Raittungsambt one Pürgschaft eingegeben werden soll, also haben wir Euch dessen erindern wollen, das Ir Euer glegenhait in Acht nembet und was Ir diesfalls gesinnt, euch fürdlich in schriefften erkleret. Daran etc. Geben Prag den 21. Juli, anno etc. 92.

Behaimischer Cammerbeuelch p. laitung Ambtspürgschafft.

XXVIII.

Bohuslav z Malovic odpovídá České komoře, že nemůže dáti ze svých lesů dříví na stavbu. Na Dřitni dne 28. července 1592 (list 29a).

Službu svou vzkazuji, urození páni, páni a urození a stateční rytíři, páni mně příznivi a páni a přátelé moji milí. Zdraví a v něm jiného všeho dobrého přál bych pánům věrně rád.

Porozuměl sem z psaní, které ste mi učiniti ráčili, že by JMCský správa dána bejti měla, že bych na kruntech svejch dostatek lesu k stavení míti měl, dokládajíc toho, abych JMCský něco toho lesu propustiti dal: i račte věděti, že tu v těch místech nic lesu neprodávám; neb jest les velmi ještě nevyzralej a mládť hustá mezi tím

Digitized by Google

roste, a kdybych sekati dal, tehdy porážení(m) tý mládi by se velmi uškodilo. Kdyby beze škody bejti mohlo, rád bych já k tomu povolil, a jak v jiných ve všech příčinách JMCský jako věrnej poddanej ve vší poddanosti hotov sem podle své nejvyšší možnosti poddaně všecko činiti, i v týto rád bych posloužil, ale poněvadž by mi se v lesích mejch veliká škoda v mládi stala, žádám, že mne při JMCský omluvna, i taky u osob VMstí, že k tomu povoliti nemohu, míti ráčíte. Dán na Dřitni v outerej po sv. Jakubě, letha etc. 92.

Bohuslav z Malovic.

Herrn Bohuslaw Malowiz Schreiben an die Behaimische Cammer.

XXIX.

Česká kom. Luk. Kozlerovi o soli, o Bohuslavu z Malovic, o Petru z Rožmberka, o jezu Rejzikovském, o kauci úřední. V Praze dne 7. srpna 1592 (list 28).

Unsern günstigen gruess und guten willen zuuor, ernuester gueter freundt. Wir haben Eur schreiben empfangen, was erstlich den Salzverkauff zum Tein betriefft und das euerm vormainen nach die Einfuehr von Prachatiz und ander derselben orten eingestelt werden solte, will sich dasselbe auss aller allerhandt bedenckhen nit thun lassen, werdet derhalben uf anndere mittel zuetrachten wiessen, wie die ainrechnung der Röm. Kai. Mt. etc. unser allergnedigisten herrn, aignen salzes, doch allein souiel Ir zue den anbeuolenen Stadelgepeüden vonn Nöten, befürdert werden müge.

Was sich herr Bohuslaw Mallowicz des holz halben entschuldigen thuett, habt Ir hierpei; derhalben werdet Ir auf andere weg zuegedenckhen haben, wie die Notturft in der nahe zuerlangen.

Was herr Peter vonn Rosenberg zue antwortt geben wirdet, seint wir gewerttig, wollet allein darumben anhaltten lassen und den Stadelpaw zum Tein embsiges fleisses befürdern.

So lassen wir es mit zuerichtung des Durchlass zum Reisiekhof pei vorigem beschaidt vorpleiben, unnd würdet diessmal mit des Audrassky wühr aingleiche mainung haben.

Souiel dann eur entschuldigung betriefft, was Euch laistung Eur pürgschaft mit dem versprochenen darlehen verhindert habe, hettet Ir die sachen in so langer Zeit her wol durch schreiben richten künnen, und weil sonderlich dieser Zeit pei dem Ambt viel zuethuen, so wollets nochmals durch schreiben zue Ortt richten, damit Ir Mt.

Digitized by Google

etc. des Anlehens an pürgschaft statt ehist habhafft werden müege. Daran beschicht etc. Geben Prag den siebenden Augusti, anno etc. 92.

Behaimischer Cammerbeuelch die Anwehrung des Salzes unnd anfrichtung der Durchlass, sowol auch laistung der Ambtscaution betreffendt.

XXX.

Císařské nařízení o pozůstalosti zemřelého Jiříka Pihringera, solního úředníka v Budějovicích, dluhujícího značnou částku za prodanou sůl. List německý, datovaný 18. srpna 1592 (list 29—30).

XXXI.

Česká komora Luk. Kozlerovi o rozmanitých záležitostech solních. V Praze dne 20. srpna 1592 (list 30b—32b).

Unsern günstigen Gruess zuvor, ernuester gueter freundt. Wir haben Eur schreiben, auss was vorhinderung Ir die Kueffen Salz umb die bewilligten 42 w. gr. nit ausspringen mügen, empfangen und vernomben, unnd khombt uns gleichwol mit verwunderung für, woher der Röm. Kai. Mt. etc. unser allergnedigisten herrn, aigen Salz ausserhalb der ordentlichen Ladtstädt genn Cromaw gepracht werden muess. Derhalben will vonn Nötten sein, dass Ir euch aigentlich und gewiess verkhundiget, ob dasselbe Salz auss Irer Mt. etc. Ladtstädten und vonn welcher es herkhombt, so aldo zum Thein und daselbst umb und zue 40 w. gr. hingelassen, unnd ob es nit viel mehr des frembden als vonn Prachaticz oder vonn andern dergleichen Ortten her sei, welches dann am Pandt leicht zuerkhennen ist. Solches wollet uns alspalt herwieder berichten. Inmiettels aber und weil die Kueffen Ir nicht höher alss umb 40 w. gr. ausszuepringen, müget Ir in solchem werth doch allein den füerleutten, damit die Notturfft zuuerferttigung der Stadelgepeüdt befürdert werde, auf diessmal zwei hundert Kueffen Salz versielbern.

Also auch lassen wir vns gefallen, das mit ain acht hundert oder Taussent Kueffen versucht und dieselben auf der Axt nach Czerwonemb gefüeret, vonn dannen nach Prag aufgegeben und die flöess nit lär abgelassen werden; und weil gleichwol vonn ainer Kueffen drei weissgroschen zum Fuerlohn etwas viel und die Pauern ire einfexung maistestheils verricht haben werden, halten wir darfür, es solte pei dem wolfeilen fuetter an vier oder fünff Kreuzer gnug sein, darinnen werdet Ir aufs gnauist abzuehandlen wiessen; das aber ain vertraute

Digitized by Google

Person darzue verordnet und wochentlich mit ain Tahler untterhaltten werden soll, darzue Ir ainen mit Namen Christoff Glaz fürgeschlagen, khombt gleichwol was ubermessig und bedenkhlich für ainen frembden unangesessenen ain solch guet one Pürgschaft einzuegeben, sondern wirdet darfür geacht, das es mit ain fünfzehen oder aufs maist zwainzig weissgroschen wol zuebestellen und ob es nit vielmehr dem angesessenen Wirtt diess Orts gegen ainer leidlichen ergöczlichkeit zuuertrauen sein solte, wie wir dann auf solchen Fall dem Grundtherrn, alss herrn Hanuss Georgen vonn Schwamberg derwegen, wie auss anliegender Abschriefft zuesehen, schreiben thun, solches wollet alspalt gedachtem vonn Schwamperg oder in abwesen seinem Ambtmann anhendigen, die Notturfft auf gehörten weg mit den Taussent Kueffen aufs fest bestellen, und darpei offt und fleissig zuesehen. Im fall es aber mit dem Wirtt zum Czerwonemb kain gelegenhait abgeben wolte, und Ir vormainet, die Notturfft mit Christoff Glacz versehen und ..... zue sein, er sich auch mit ainem leidlichen behandlen liess, so wer uns nit zuewieder, das Ire ime solche vorrichtung auftragen mügett, und dergestalt wurde nit vonn Nötten sein, das schreiben ann gedachten vom Schwanberg zuüberantwortten, und wie Irs nun mit dem Wirtt der stallung halber, sowohl auch mit den Fuerleutten auf Czerwonemb abkhomben und die sachen bestellen werdet (alles auf Ratification Irer Mt. etc. zuuersteen), solches uns herwieder auf wie paldt die gepeüd verferttiget werden müegen, auf die Cammer fürderlich berichten.

Neben deme haben auch Ire Mt. etc. pei dem Salzambtmann zum Buedtweiss die verordnung gethan, das er wochentlich ain Anzahl Kueffen Salz uff die Perckstadt verkhauffen und Euch mit wess verlag zu uerferttigung der Städell und wassergepeüd huelff thun soll. Darumben werdet Ir nun an Euch dieffals nichts erwinden zuelassen wiessen. Daran etc. Geben Prag den 20. Augusti, anno etc. 92.

Behaimischer Cammerbeuelch p. Erkhundigung, woher das Salz herkhomme, sowol 200 Kueffen zue 40 w. gr. zuuerkhauffen, mit der Salzaxtfuehr nach Czerwonemb fortzuefahren, und das die Verlag vom Salzambtman zum Budweis eruolgen soll etc.

XXXII.

Nařízení České komory, pokud se týče vdovy po solním úředníku v Budějovicích, Jiříkovi Pihringerovi. List německý, datovaný 22. září

Digitized by Google

1592. K tomu připojen opis žádosti téže vdovy k císaři Rudolfovi II. aby jmění po zesnulém manželovi nebylo pro některé nedoplatky skonfiskováno od solního úřadu (list 32—35). Srv. č. XXX.

XXXIII.

Mandát Rudolfa II. poddaným, „řece Vltavě přísedícím" o plavbě soli po Vltavě. V Praze dne 25. září 1592 (list 10—11).

My Rudolf etc. všem poddaným našim, řece Vltavě přísedícím (Vltavě přisedicím) obyvatelům, jakého ti koli stavu, řádu aneb povolání jsou, a zvláště těm, kteříž mlynáře a mlejny na též řece Vltavě mají, lesy prodávají, na březích kupují a dále dolů-ku Praze plaví, milost naši císařskou a všechno dobré vzkazujem. Věrní milí. Jakož o tom všickni vuobec dobrou vědomost máte, jaký jest znamenitý náklad někdy císař Ferdinand etc., pan děd náš nejmilejší slavné paměti, na vyklizení a spravení řeky Vltavy k plavbě s šífy i jinak pro fedrunk solního handle jakž předně sobě, dědicům a budoucím svým, tak i všem lidem k užitku a pohodlí učiniti ráčil: i majíc správu, kterak by na díle nedohlídáním předešlých ouředníkův našich solních vrata neb splavy naše, kteréž se vůbec němčina jmenují, avšak více s velikým a těžkým dřívím vaším skrz ně, beze všeho nás a důchodu našeho ušetření plaváním na větším díle sešla a porušena, jiná pak vrata, jenž plavecká slují, od vás, kteříž jezy a mlejny své jmáte a vám k vopatrování k zdržení svobodné silnice naší náleží, pro dosti skrovnou kořistku lapání lososův (an k tomu jiný snadnější i užitečnější prostředek vyhledán býti může) příliš a nad míru zvejšena byla, takže by se skrze ně svobodně a beze škody plaviti nemohlo, ráčili sme k očitému spatření i také, pokudž nejvejše možné, ještě tohoto roku těch všech škod napravení jisté komisaře vedle starších pražských mlynářův vyslati, kteříž sou nám po patření toho všeho poddaně správu učinili, že taková vrata neb splavy, téměř na větším díle již napravena sou a vostatní se vedle nařízení našeho také dodělávají, a jiné naděje není, dokudž toliko pán Buoh k těm dílům příhodných časův popříti ráčí, že ještě letos všecky aneb vždy na větším díle zhotoveny budou. A poněvadž sme pak mezi jiným za jistými příčinami a zvláště pro uspoření tak velikých nákladův našich, kteříž sou posavad jakž na naše, tak i vaše vrata (nejsa tím, co se vrat našich dotýče, povinni) šli a ještě jdou, i to nařídíti ráčili, že při každých vratech našich neb němčinách šranky sdělány a ty od mlynářův neb jiných tu blízko přísedících proti jisté odměně opatro-

Digitized by Google

vány budou, tak aby žádný skrze ně s dřívím ani s šífem neploul, leč na něm sůl naši a od písaře našeho solního cedulku, co jest té soli k sobě přijal, jmíti bude a ukáže: protož vám všem i jednomu každému obzvláštně poroučeti ráčíme, přikazujíc,

jedno a předně, abyšte vrata vaše plavecká, stala-li by se kdy na nich po tomto obnovení a opravě jaká škoda, časně spravovati dali, tak aby se každého času skrze ně volně a bezpečně s nákladem plouti a tudy aspoň jednou z tak dávných a častých lidských stížností a naříkání sjíti mohlo, nebo při kom by přes toto jaká svá vůle uznána byla a toho že by moha časně s menším nákladem neopravil a nám se skrze to na soli škoda stala, taková škoda na něm slušně i skutečně postihána bude.

A za druhé: abyste také potud, dokavadž by všecka sůl naše, kterouž tu v Tejně nad Vltavou nyní i budoucně jmíti ráčíme, dolů ku Praze splavena nebyla, na prameny a dříví Vaše žádného obilí ani co jiného nenakládali a dolů neplavili pod propadením takového dříví, obilí aneb jakéhokoliv jiného nákladu, než toliko sůl naši, poněvadž se vám od ní v slušnosti hned hotovými penězi platí. Než kdyby žádné soli naší v Tejně nebylo, toho se vám, abyste na dříví vaše obilí a jiné věci dolů plaviti (však toliko vraty plaveckými) neměli, nezbraňuje. Jestli by se pak kdo přes toto vyměření a zápověď na vrata naše (jakž se to posavad začasté dálo) s dřívím svým nemaje na něm soli naší nutkati, šraňky odmykati a skrze ně plouti chtěl a ploul, nemoha ten mlynář aneb jiný, komuž k opatrování svěřena a poručena sou, moci jeho odolati, tehdy ten každý netoliko to dříví, ale i což na něm jiného bude, nám v pokutě naší propadnouti i jinak skutečně mlynář pak aneb opatrovník těch vrath (pokudž by se to na něj vyhledalo, že jest koho s takovým dřívím buď z přízně, z ouplatku aneb jakým koliv spůsobem bez soli naší propustil), jiným ku příkladu a vejstraze na hrdle trestán býti má. A tak znajíce tuto jistou vůli, poručení a vyměření naše císařské etc., budete se věděti jeden každý jak před škodami a těžkostmi stříci a vyvarovati. Dán na Hradě Pražském v outerý po svatém Matouši, létha etc. 90 a král. etc.

Volgt das khaiserlich Mandat.

XXXIV.

List (německý) J. Ehrnpreise a Lukáše Közlera, solních úředníků, v záležitosti vdovy Eufemie Pihringsové. (Srv. č. XXXII.) Dne 10. října 1592 (list 36).

Digitized by Google

XXXV.

Česká komora Luk. Kozlerovi o nepořádném úřadování. V Praze dne 21. listopadu 1592 (list 36b, 37a).

Unsern günstigen gruess zuuor, ernuester gueter freundt. Der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn, Salzhandler alhir beclagt sich, das Ir den Flössern Salz hieher aufgeben, die Polleten aber erst uber acht Tag hernach schickhen sollet, dardurch er mit richtigkait und vorferttigung seiner Monatausszug gehindert würde, welche uns, do dem also, nit wenig befrembdt. Wollen Euch derhalben anstatt höchstermelter Kai. Mt. etc. ermant und aufferlegt haben, das Ir Euers ambts notturfft alles vleiss in acht nembet unnd dergleichen unrichtigkaitt zue nachtheil Irer Kai. Mt. etc. nit fürkommen lasset. Daran etc. Geben Prag 21. Tag Nouembriss anno etc. 92.

Behaimischer Cammerbeuelch wegen langsamb vorfertigung der Polleten.

XXXVI.

Adam z Hradce Jiříkovi Ehrnpreisovi, solnímu úředníku v Budějovicích, o pořádžení dříví v lesích u Hluboké. Na Hluboké dne 17. prosince 1592 (list 37—38a).

Ernuester mein lieber Freundt, herr Salzambtmann. Ich wünsch Euch vom dem Allmechtigen alles guetes und soll Euch hiemit nit vorhalten, das mir unlengst verschienen vonn meinem Haubtmann der Herrschaft Fraunberg zuerkhennen geben worden ist, wie Euer mitzuegegebner der Ambtmann zum Thein unbefugter weiss inn meinen wälden und holzern seines gefallens holz zuehauen und zuefellen sich untterstehet, so mir dann von ime nit wenig befrembt vorfallen thut, mit was rechten er solches vor sich nemben muess. Unnd weilen ich dann nit umbgang, dasselbe ann Ire Khai. Mt. etc. meinenem Allergnedigisten herrn, undterthenigist gelangen zuelassen, als ist hiemit ann Euch mein guetliches gesinnen und begern, wollet gemelten denselben Euern mitzuegegebnen mit Ernst dahin haltten, das er sich desselben gefelten holzes Abfuerung, auch ferner dergleichen holzfellens piess uff Ihre Mt. etc. gnedigiste Resolution enthaltten thue. Wie ich dann vorsehen will, zu verhüttung allerlei weitleüfftigkeit die sachen angezaigter massen anzuordnen werdet wiessen, damit mir nicht etwo zue andern Einsehen ursach gegeben werden

Digitized by Google

möcht. Hiemit Gott beuolen. Geben Fraunbergk den 17. Decembris anno etc. 92.

Adam Herr vonn und uff Newhauss, Fraunbergk, Teltsch und Polln, Röm. Kai. Mt. etc. Rath, Cammerer, und des Khönigreichs Behaimb Obriester Canzler.

Des Obristen Canzlers im Khönigreich Behaimb, herrn Adamen, herrn vonn und auf Newhauss etc. schreiben an herrn Georgen Ehrnpreiss, Salzambtmann zum Budweiss, wegen fellung holzes inn Fraunbergischen Wälden.

XXXVII.

Adam z Hradce témuž o téže záležitosti. V Jindřichově Hradci dne 21. prosince 1592 (list 38—39a).

Ernuester innsbesonders lieber Freundt. Von dem Allmechtigen Gott wünsch ich Euch glückselige wolffart. Eur schreiben vom 19 dietss hab ich wol empfangen, dessen Inhalt vernomben, und so viel das Holzfellen, so Ir euch in meinen Fraunbergischen Wäldern unterfangen, belangt, kann ich souil abnemben, das Ir also der nit lang pei diesem dinst gewessen, nit gnugsamen bericht aller sachen haben muest. Dann die Contracten und vorgleichungen, so zwischen Kaiser Ferdinando hochlöblichster und seligster gedechtnüss und meinem herrn Vateren auch seligen auffgerichtet worden seint, viel ain anders, alss wie Ir in eüerm schreiben meldet, besagen, und mich zue diesen und dergleichen gepeuen, es sei zue den Schieffen, oder etwo was anderm Holz zuegeben, gar nit weissen noch treiben, sondern haben Ire Kai. Mt. etc. inen damalss in denselben aufgerichten Contracten expresse nit mehr an meinen Fraunbergischen Wälden beuorbehalten, alss alein ploss was zue des Pergkwerchs aigner Notturfft vonnötten. Derwegen mir dieser vonn Euch aigenmachtiger beschehener eingriff nit wenig befrembdt vorfallen thuett, werde auch vorursachet solches Euer unbefugtes vornemben an Ire Kai. Mt. etc. meinem allergnedigisten herrn, gelangen zuelassen und Ire Kai. Mt. mich pei den alten aufgerichten Contracten gnedigist schüzen und handt haben inn undterthenigkeit anzuefliehen. Verhoffe nicht, das Ire Mt. etc. mich wieder dieselben beschweren zuelassen verstatten werden. Ich will euch aber unterdessen hiemit erinnert unnd ermanet haben, Euch gedachten gefellten holzes weiter nit anzuemassen, wie ich dann auch meinem Haubtmann diesshalbe beuelch geben, dasselbe piess auf mein ferner verordnung aufzuehalten, und kaines-

Digitized by Google

wegs abfueren lassen. Welches ich Euch hiemit inn Antwort nicht vorhaltten wollen. Die gnad dess allmechtigen mit uns allen. Geben Neuhauss den 21. Decembris anno etc. 92.

Schreiben von herrn Adam herrn vonn und auf Newhauss etc. wegen Einstellung des gefellten holzesabfuerung, auch ferner desselben holzfellens etc.

XXXVIII.

Česká komora Adamovi z Hradce o témž. V Praze dne 13. února 1592 (list 39b, 40a).

Unsern etc. Wir haben des Herrn schreiben und antwortt wegen des Pawholzes, so zue Notturfft der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn und erpawung des neuen Salzstadels durch den Salzhandler zum Tein inn den Fraunbergischen wälden gefelt worden, empfangen, und solches dem Ambtmann vorgehalten, was er nun darauf ferner eingewendt, würdet der Herr inliegendt und souiel darauss vernemben, das mit diesem umbgefelten holz zum angefangnen Stadl gepeüdt khein ausskhommens, sondern nach etlich schockh Tram, Sparen und Schalholzer uonnötten sein, unnd dieweilen dan solchs zue Irer Mt. etc. Notturfft unnd befürderung des gemainen Salzhandels geraicht, so zweiuelt uns nicht, der herr werde ime solches nit zuewieder sein lassen und diese ferner gepürliche fürsehung thuen, damit die fellung des hinderstelligen holzes mit gueter einweissung beiderseits forst- und ambtleut fürgenomben und das wergg ehist vorfertigt werden müge, wolten wir denn herrn, alss deme wir für unsere Person alle freundschaftt und dinst zuerzaigen willig, nit vorhalten wollen. Geben Prag den 13. februarii anno etc. 93.

An Herrn O. Kanzler in Behaimb.

Schreiben von der behaimischen Cammer an herrn Adam, herrn von und auf Newhauss etc. wegen fellung Tram-, Sparr- und phalholzes.

XXXIX.

Česká komora Luk. Közlerovi o Prokopovi Čabelickém, o vyjednávání s Kryštofem Stainelem, o cestovném. V Praze 17. února 1593 (list 40b—41).

Unsern günstigen gruess zuuor, ernuester gueter freundt. Wir haben Euer entschuldigung wegen vorsehen und pesserung der durch-

Digitized by Google

läss vernomben und lassen unns, weil solches zue befürderung der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn Salzhandels ain unuormeidliche Notturfft ist, gefallen, das des Pfandtinnhabers herrn Procop Cziabelicky Müller zum Thein hierzue auf ain vorsuchen bestellt und ime für seine Wühr zu einer ergözligkeit zwölff Taler gegeben werde, wie wir dann derwegen gedachtem Cziabelicky insonderhait hierpei schreiben thun.

Darauf ist vonn höchstermelter Irer Kai. Mt. etc. wegen hiemit unser beuelch an Euch, Ir wollet neben uberantworttung des beuelchs bei gedachtem Cziabelicky umb zuelassung des Muellers anhalten unnd ine mit gepürlicher Pflicht darzue auf wolgefallen unnd vorsuchen bestellen, auch die zwölff Thaler järlicher underhaltung auss den Salzgefellen zum Thein Euer verwaltung raichen unnd zuestellen.

Neben deme weil auch vonnöten ain sondere Person zue aufgebung der fünfzehenhundert ain Kueffen Salz beim Czerwonemb zue bestellen, und Ir vormaint die Notturfft mit Christof Stainel vorsehen zue sein, so wollet ine auf ain gulden wochentlicher besoldung, so lang behandlen und vorgnügen, piess die funffzehenhundert ain Kueffen aufgegeben und abgefloesst werden sein.

Was aber Euer aufgewandte Zehrung der neun Taler vier und zwainzig weissgroschen antriefft, ob Ir wol inn euern selbst sachen hieher vorraist, jedoch weil Ir etliche nothwendige Artiggl unnd Ambtssachen allhie fürpracht, also haben wir Euch angeregte Zehrung der 9 ß 24 w. gr. auf diessmal alss ainem alten diener bewilligt, die mügt Ir auch auss den Salzgefällen Eur verwaltung wieder bezalt machen. Solche Aussgab solle euch gegen diesem unserm beuelch und gepürlichen Quittungen künfftig inn Raittung für guet gelegt und passirt werden. Es beschicht auch daran etc. Geben Prag den 17. Februarii, anno etc. 93.

Behaimischer Cammerbeuelch die vorsehen und pesserung so durch den Mülner zum Thein beschehen soll, der durchläss, auch aine sonderbare Person zue Aufgebung des Salzes zum Czerwonemb, und Passirung der Zehrung belangendt.

XL.

Česká komora Prokopovi Čabelickému, aby dovolil na čas uložiti sůl v kostelíku nějakém u Vltavotýna. V Praze dne 9. března 1593 (list 42, 43.)

Urozený pane, příteli náš milý. Nečiníme Vás tejna, že jest Jeho Mst Cská, pán náš nejmilostivější nemalý počet prostic soli

Digitized by Google

z Budějovic do Tejna nad Vltavou odeslati poručiti ráčil, na ten spůsob, aby taková suol, což nejdřív možné, sem do měst Pražských dodána byla; i spravuje nás JMsti ouředník tu v Tejně nad Vltavou, Lukáš Kezler, poněvadž by duom solní, v němž se suol JMsti skládá, velmi zle oppatřen a také k té soli, která se dolů odešle, těsnej byl, a též soli do ní nikterakž skliditi nemohl, s tím doložením, že by tu někde blísko Tejna ňáký kostelík a na ten čas prázdný býti měl, v kterémžto že by se za některý čas taková suol složiti mohla. I pokudž tak jest, že ten kostelík prázdnej stojí a bez ublížení služeb Božích býti může, jménem a na místě JMCský Vás napomínáme, od osob našich žádajíc, abyste oznámeného kostelíka k též potřebě toliko za některý malý čas propůjčili a takové soli do něho složiti dovolili; neb jest napřed jmenovanému Lukášovi Kezlerovi o tom poručeno, jak se nejdřív řeka otevře a dříví dolů ku Praze plaviti bude, aby předně tu sůl, kteráž v kostelíku se složí, dolů odeslal, a tak ten zase což nejdřív vyprázdnil. Učiníte JMCské nad tím zalíbení, což Vám JMCská milostivě spomínati ráčí. Dán na Hradě Pražském v outerý po neděli postní Inuocauit, letha etc. devadesátého třetího.

Císaře JMsti prezident a raddy zřízené komory v království Českém.

Volgt das Schreiben an herrn Prokop Cziabelizky vonn Sautiz auf Thein ann der Wulta.

XLI.

Česká komora Luk. Kozlerovi o téže zdležitosti. V Praze dne 11. března 1593 (list 41b—42a).

Unsern gunstigen gruess zuuor, ernuester gueter freundt. Was wir auf Euer anpringen vonn der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn wegen herrn Procop Cziabelizki vom Sautiz auf Thein ann der Wulta, damit er ain anzal Kueffen Salz inn die Kirchen nit weit vom Tein, die one das ledig und das Predigambt nit darin gehaltten wirdt, einsetzen lassen wolle, schreiben thun, das habt Ir auss innliegender Abschriefft mit mererm zuuornemben, unnd ist darauf von höchstermelter Irer Kai. Mt. etc. wegen hiemit unser beuelch an Euch, Ir wollet im solch schreiben anhendigen und ferner Notturfft sollicitiren, auch bei der negstangehenden Holzfloess darob sein, damit angeregt salz vonn allererst abgefürt unnd die Kirchen wieder gelediget werde, wie Ir zuethun werdet wiessen. Daran etc. Geben Prag den aindlifften Martii anno etc. 93.

Digitized by Google

Behaimischer Cammerbeuelch dem herrn Procop Cziabeliczky etc. das schreiben wegen Einraumung ainer Kirchen zue Einsezen und vorwahrung salzes zuüberantwortten etc.

XLII.

Česká komora o půjčce 400 kop míš. V Praze 29. března 1593 (list 43).

Slovutný příteli milý. Jakož jste nám byvši na komoře v známost uvedli, kterak by na ten čas v ouřadě vašem žádných peněz před rukami nebylo, žádajíc, abychom Vás v tom buď z komory aneb jiných duochodův JMsti některým stem, až byste suol JMCské etc. speněžiti mohli, založili: i ačkoliv bychom od toho nebyli, kdyby v duochodech JMsti nějaké zbytečné peníze se nacházely, však poněvadž se to pro jiná, pilná vydání JMsti státi nemůže a vy k plavení soli dolů ku Praze i jinak a obzvláštně pak k stavení domu solního takových peněz pilně potřebujete, protož aby tu nic obmeškáno nebylo, na místě JMCské etc., pána našeho nejmilostivějšího, k tomu povolujem, abyste zatím při některým okolním z stavu rytířského čtyři sta kop míš. na ouřad váš sobě vypůjčili, avšak potom takovú summu přede vším jiným vydáním z peněz za suol utržených zase zaplatili. Na tom jistou vuoli JMCské etc. naplníte. Dán na Hradě Pražském v pondělí po neděli postní Laetare, letha etc. XCIII.

Císaře JMsti president a raddy zřízené komory v království Českém.

Behaimischer Cammer Beuelch wegen aufnembung 300 ℔ gegen gepürlichen vorzinsung zur Ambtsverlag.

XLIII.

Česká komora Luk. Kozlerovi o řádném naplňování beček solních, o dopravě soli na Červenou, o jezech. V Praze dne 2. dubna 1593 (list 44).

Unsern günstigen gruess zuuor, edler ernuester gueter freundt. Ir wiesst, was sich die Floesser wegen der läeren und nicht recht angefuelten Kueffen mehrmals beschwert haben, unnd dieweil dan nuenmehr das Wasser wieder offen unnd die Fünffzehenhundert Kueffen vom Tein gen Czerwonemb auf der Axt gefürtt worden, die zum ersten aufgegeben werden sollen, so will ain Notturfft sein, damit die Flöesser nit ursach haben sich ferner zue beschweren, wie sie dann auch ubel darzuekhommen, das sie uber das, was die Röm.

Digitized by Google

Kai. Mt. etc. unser allergnedigister herr passiren, anderen unfleussigen einfüell und wass vom Wasser ausgewaschen wirdet, entgelten und zalen sollen, das Ir alspalt die Kueffen recht und gepürlich anfüellen lasset. Im fall Ir auch vormerkhen werdet, das under Thein uber die 1500 Kueffen zum Czerwonemb noch ain meherholz vorhanden, so wollet unuerzüglich vom Tein ein meher Salz dahin füeren lassen, damit die Floess nit läer herab khommen und also ain meher salz hieher gepracht werden müge.

Daneben wollet euch hieher berichten, welche wühren am Wasserstrom Wultaw uber die ordentliche mass erhöht, wie sie benant werden und wem sie zuegehören, und solches unuerzüglich befürdern. Daran etc. Geben Prag den andern Aprill, anno etc. 93.

Behaimischer Cammer beuelch die Kueffen recht anfuellen zuelassen, auch meher salz genn Czerwonemb zueliefern, auch, welche wühren uber ordentliche mass uberhöcht, nambhafft zuemachen etc.

XLIV.

Bohuslav Kořenský České komoře o jezu Rejzikovském a Zdhubovském. Na Nezášově dne 22. dubna 1593 (list 45).

Službu svú vzkažuji, urozený pane, pane a urození a stateční páni rytíři, pane mně příznivý a páni a přátelé moji milí. Zdraví i jiného všeho dobrého přál bych VMtem věrně rád. Kdež mi ráčíte psáti o mé jezy, aby sníženy byly, že by plavci i jiní hrdly svými bezpečni nebyli a soli že by mnohejm víc bráti mohli: i jaká jest jich v tom vejmluva nejistá, než mně závistí, rádi by mně o ně připravili, že některým jich prodati nechci, tedy mi se chtí tím pomstiti, ještě jest vědomí, že tu pod Nezášovem, na tom Zahubovským mlejně nikda se škody neděje, který plavec dobrý jest, a na druhým Rejzikovským mlýně jest lonského roku zjednáno, aby nová vrata udělána byla od pana Lukáše, solního ouředníka, což sem mu na to lesu za mnoho kop grošův dal, aby se to dobře spravilo, co sou lonského roku toho do konce spraviti nemohli pro velký vody, než nětco jest již uděláno, a tak sem se jednoho plavce ptal, který nemálo s lesem každý rok plaví, jak jest to na tom jeze spraveno, dobře-li se plaví, dal mi za odpověď, že dobře, že ani boty neomočí, a když doděláno bude, že teprv ještě líp bude. A já že bych se před VMtí toto uvolovati měl, že chci ty svý oba jezy dáti snížiti, ráčili ste se nějak oslyšeti. Mně to možná není takovú věc dáti snižovati, snad by na to můj stateček nepostačil, nákladu součtu některý sto

Digitized by Google

sáhů kamene zavozováno, než povolil sem já panu Lukášovi, že b toho potřeba na tom Rejzikovským jezu, aby dal zastaviti a srovna na jezu těch hlav, co by bylo beze škody jezu mýho a tak když t pan Lukáš dá spraviti, naděje jest, že dobře bude, až teď vod upadnou. Neníčko nemůž pro velký vody k tomu přistoupiti. S tí pán Buoh rač býti s námi. Datum na Nezášově, ve čtvrtek před s Jiřím, letha etc. 93.

Herrn Bohuslawen Korzensky uf die Cammer ubergebne schriefl die Wühren belangendt.

XLV.

Česká komora Luk. Kozlerovi o téže záležitosti. V Praze dne 3. květ 1593 (list 44b—45a).

Unsern günstigen gruess zuuor, ernuester gueter freundt. Au inliegender Abschriefft habt Ir mit mehrerm zuuernemben, w Bohuesslaw der Elter Korzenski etc. wegen Erhöhung der Wühr an dem Wasserstram Wulta auf die Cammer gelangen lassen. Dara ist vonn der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn weg hiemit unser beuelch an Euch, Ir wollet auch darin der Nottur nachersehen und uns hierüber, do Ir ainich bedenckhen hettet, Eue Bericht auf die Cammer zuekhommen lasset. Daran volbringet höchstermelter Irer Kai. Mt. etc. gnedigisten gefelligen willen u mainung. Geben Prag den 3. Maii anno etc. 93.

Beheimischer Cammer beuelch Bohuslawen Korzenski Wühr betreffendt.

XLVI.

Česká komora solnímu úřadu v Budějovicích o obchodu solním Gm denském. V Praze dne 6. května 1593 (list 49).

Unsern gunstigen gruess zuuor, edler, ernuester und guet freu Was für bedenckhen zue anrichtung aines mehrer Salzvorschl und befürderung der Röm. Kai. Mt. etc. Gmundnerischen gro Kueffenhandelss fürkhomben und sonderlich vonn des Raths Buedweiss hohen staigerung angedeut würdet, das habt Ir inlieg zuuernemben, unnd dieweil Ir euch dan zuerindern, das hienor gleichen mengel und Clag auch fürgefallen vondestwegen Ire Mt. etc. verursachet worden, deren vom Budweiss den Kauf höhen, unnd Euch daneben beuolen Eur auf achtung zuehaben, d

Digitized by Google

kain ubermessige staigerung gepracht werde: also ist vonn Irer Khai. Mt. etc. wegen unser beuelch, Ir wollet euch der sachen gründlich erkhundigen und mit dem Salzhandler zum Tein auf müttel und weg beratschlagen, wie Irer Mt. etc. aignem Salz, was man alhir nit bedürfftig, entweder zum Budweiss oder Tein ain mehrer vorschleiss zumachen, und wass ains und andern orts füglich und dem handel zum Pesten anzuordnen, und unnss herüeber Eüern ambtlichen bericht und guetachten ehist zuekhomben lassen. Daran etc. Geben Prag den 6. Maii (anno etc. 93.)

Behaimischer Cammer beuelch ann Georg Ehrnpreiss Salzambtman und Melchern Taubennest, Gegenhandler zum Budweiss, alles den Salzvorschleuss und befürderung des Gmundnerischen grossen Kueffenhandelss betreffendt.

XLVII.

Komisaři Oldřich Starší Svatkovský a Zachariáš Oudražský české komoře o vysokém a tedy škodlivém jezu u mlýna Bohuslava Kořenského na Rejzíkově. Na Svatkovicích dne 17. května 1593 (list 46—47a).

VMsti urození páni, páni, a urození a stateční rytíři JMsti Cské zřízené komory království Českého raddy etc. Nepochybujem, že VMstem a Vám v dobré paměti zůstává, kterak letha etc. 83 v sobotu po sv. Prokopu JMst Cská pán nás všech nejmilostivější jest nás za komisaře s mlynáři přísežnými z měst Pražských od města Budějovic na řece Vltavě voliti a nařídíti ráčil, tak aby takový jezy, kteří by nad míru zvejšeni byli anebo na škodu k plavení soli k ruce JMsti Cský, od nich aby se poměřily, a my abychom též o tom správu JMsti Cské skrze relaci učinili, kde a v kterých místech by tak jezy zvejšeny anebo na škodu býti měly: i na takové poručení JMsti Cské sme tak učinili a to vše spatřivši o tom skrze relaci JMsti v známost uvésti nepominuli, jakž táž relaci to v sobě šíře obsahujíc zavírá. Tomu že ste všemu porozuměti ráčili, i poněvadž až posavad ta nebezpečná místa k napravení svému sou nepřišla, obzvláštně pak na kruntech urozeného pána Bohuslava Kořenskýho z Terešova a na Nezášově u mlejna jeho, jenž slove na Rejzíkově, pro velkou vysokost jezu, že tak velký var pod jezem jest, tak že plavci někdy do pasu i přes pas v vodě státi musejí a soli, když se tudy plave, že na některých vořích pro velikej var málo beček se spatřuje a tak tudy pro velkou vysokost toho jezu lidi hrdly svými bezpeční nejsou, i tolikéž na soli, která se JMsti Cský k ruce plaví, znamenitá škoda

Digitized by Google

se děje, žádná opatrnost pro vysokost toho jezu postačiti nemů
jakož pak od lidí ta správa se dává, že lonskýho letha sou tu
tom jeze lidi tak mnoho škody vzeli, i my tolikéž, co se soli stop
a vypláklo, že ten mlejn s těškostí za to stojí; nebo znáti ráč
když voda soli dojde, že tu s žádným užitkem bejti nemůže, ný
čím dál vždyckny sákne, i uznávajíc my takovou škodu naši a pod
ných našich bejti, i tolikéž JMsti Cský důchod tu že uchází, VM
a Vás za to žádáme, že jse k JMsti Cské přimluviti ráčíte, aby J
Cská o tom poručiti a nařídíti ráčil, tak aby takový nebezpe
místo k napravení svému, co nejspíš bude motci bejti, přived
bylo, tak aby k dalším škodám a nebezpečenstvím lidi nepřichá
souce k VMtem a Vám té dcelé a důvěrné naděje, že k této stížn
a žádosti naší tak učiniti ráčíte, a my se toho VMtem a Vám odslu
vati i tolikéž dobrým přátelstvím odměňovati rádi chceme. Datum
Svatkovicích v pondělí po památce sv. Žofie letha Páně etc. 159

Herrn Ulrich dess Eltern Swadkowsky etc. unnd Zacharia
Oudrazsky etc. ferner Einwenden auf die Cammer übergebene Schrie
die Wühren belangendt.

XLVIII.

*Daniel Slaba, Vít Srdmovitý a Václav Flekmaso, měšťané Vltavotýn
České komoře o témž. Ve Vltavotýně dne 17. května 1593 (list 47b—4*

VMsti urození páni, páni, urození a stateční páni rytíři, JM
Cské zřízené komory království Českého raddy, páni nám milosti
a laskavě přízniví. Jakož jest letha etc. 86 v sobothu po sv. Proko
JMst Cská pán nás všech nejmilostivější podle některých osob st
rytířského s mlynáři přísežnými z měst Pražských nás za komis
od města Českých Budějovic na řece Vltavě voliti a nařídíti rá
aby jezy, kteříž by nad míru zvejšení a k plavení soli k ruce JM
Cské na škodu byli, v přítomnosti naší poměřeni byli, i poněv
v některých místech ty jezy zvejšeny jsouc, na velikou škodu
JMsti Cské i nám potřebným lidem, kteříž plavením té soli JM
Cské posluhujeme, sou se našly, podle téhož poručení JCské M
o tom, kde v kterých místech by se nacházely, to spatřivši, JM
v známost uvésti sme nepominuli; ale že až posavad ta nebezpe
místa k napravení svému sou nepřišla, obzvláštně pak na grunt
urozeného pána Bohuslava staršího Kořenského z Terešova a na
zášově u mlejna jeho na Rejzíkově, kdež pro veliké nad míru zvejš
jezu pod týmž jezem tak veliký var jest, že plavci mnohdykrát

Digitized by Google

su i vic v tom varu za houžve se držíc stojí a soli na mnohých
ích z vody nic nevyhlídá, pro kteroužto jezu vysokost lidé a plavci
velikém nebezpečenství jsouc, životův svých opovážiti se musejí
JMsti Cské na soli veliká škoda v tom místě se děje, žádná jiná
ská opatrnost, leč by jez ten snížen byl, platná býti nemůže;
bo vůbec se mluví, co na tom jeze lonského roku škody toliko na
li lidem se zdělalo (čehož sme sami s nenabytou škodou svou také
kusili), že ten mlejn za to nestojí. Dobře tomu rozuměti ráčíte,
yž voda soli dojde, že ona vždy z prostic sákne, což s žádným
ítkem býti nemůže. I že pak i letošního roku opět pro nenapra-
ní toho jezu podobně taková škoda v tom důchodu JMsti Cské
ám na té soli neustále se děje, VMstí za to poníženě žádáme, že
k JMsti Cské přimluviti ráčíte, JCská Mst aby o tom své milo-
tivé poručení učiniti ráčil, aby to nebezpečné místo bez prodlévání
napravení přivedeno bylo, tak aby z dalšího nebezpečenství i škod
i potřebných lidí sjíti mohlo. Té důvěrné a celé naděje k VMstem
e, prohlídajíc k této naší slušné a stížné prosbě, že tak laskavě
niti ráčíte. Pán Buoh všemohoucí VMstem hojná odplata toho býti
t. Datum v městě Tejně nad Vltavou v pondělí po památce sv. Žofie
a etc. 93.

Volgt ferner Daniel Slaba, Veit Ssramowiti und Wazlaw Flegk-
so, Pürgere zum Tein, auf herrn Bohuslaw des Eltern Korzenski
Ire Gnaden herrn Behaimischen Cammerrhäten etc. schriefftliches
ringen, Einwenden und beschwernüss, die erhöchte Wühre be-
lendt.

XLIX.

O dovozu a prodeji soli. 1593. (list 49b—51b).

Vonn den Fuerleutten, welche so heuffig nach Prachatiz umb
i faren, wirdt fürgegeben, das sie viel lieber zum Buedtweiss salz
n wolten; allein es liegt dieses im weg, daz die vom Buedweiss
Salz oftmalln gar zuehoch und nach Irem gefallen ubersezen,
offt an ainer Kueffen von 10 piess in 17 und mehrer Kreuzer
n draufschlagen, und also die Füerleut vertreiben; dann wo ain
man ann ainer Kueffen Salz 5 oder 6 kr., will geschwaigen
mehrers zuerhalten weiss, fert er viel lieber 2 oder 3 meil umb,
derlich iziger Zeit, do die Fuetterung wolfeill ist.

Unnd hetten die von Budweiss hierinnen pillich zuebedenckhen,
n sie zue gmainer Stadt mit ainem geringern Lucro zuefrieden

Digitized by Google

weren, dass der ganzen gmain priuatum und auch gmainer Stadt N viel grösser wer, inndeme das sie doppelt und mehrers souiel S kündten vorschleissen, und precht ain wenig gewin, aber ders desto öffter auch ain gresste Summa. Item sonstenn inn gmain hett dessen menniglich zuegeniessen, alss die wirtt- und handtwergsl und inn Summa die ganze Nachparschafft destwegen, dass du solches grosses zuefüeren, welches um dess Salzwillen beschäch, getraidt inn rechtem Khauff zuerkhauffen, wie dann solches lei dahero abzuenemben, das zue Prachatiz das getraidt der Buedweis mass nach gerat offt viel inn einem rechten Kauff als zum Buedwe und doch hierinnen des landts gelegenhait umd ortss noch ain wait undterscheidt ist.

Do aber Ire Mt etc. das salz selbst in dem pretio, wie su die Stadt solches geben sollen, aufladen wiessen, welches aber v leicht bedenckhen hat und derwegen nit rattlich ist, würde der v schleuss noch desto grösser.

Es haben Ire Kai. Mt. etc. denen von Rudolffstadt vor gue Zeit wochentlich 50 Kueffen Salz auss dem Salzambt zuegeben al gnedigist beuolen, weil aber (vielleicht etwo auf fürgegebnen beri dem herrn Salzambtmann daneben vormeldt worden, das er Kueffen umb 30 Kr. höher, alss es denen von Budweiss gege wirdt, hinausspringen soll, haben die vonn Rudolffstatt auss bewe chen ursachen solcher gestalt etwas anzuenemben bedenckhen geh und wan solches fortgangen wer, hette man alspalt erzellte ursac khönnen abnemben, sintemal solches Salz nit umb gewins wil sondern zur gegenladung wegen des getraidts zue notturfft des P werchss vormaint gewest.

Es möchte aber in solchem Artickel diese Einrede fürfal kunden doch die Fuerleut, welche auf das Perggwerch Traid abla wol läer inn die Stadt Budweiss hineinfaren und Salz aufla Darauf ist dieses zue wiessen, dass offtmalen solchen Fuerleutten destwegen, das sie das Getraidt auf der Perggstadt abladen, k Salz auss Neid nit will gegeben werden. Vors andere, das sie staigerung, wie gemelt, scheühen, die alsdann noch grosser volgt sonsten, und gemainlich nur die Fuerleut alda getraidt abladen verkauffen, welche hernach auf Prachaticz fahrend und also d diesen vorschleiss zu Rudolffstadt dem Budweisischen vorsch nichtss bekhumben oder verhinderlich sein.

Auf die behaimische Cammer zuergeben mit der Hofkan es sei ain Notturfft, dass derwegen sonderlich der Budweisser

Digitized by Google

nemben halben, dardurch Irer Mt etc. salz verhindert unnd frembdes eingefürt wirdt, mehrer erkundigung gehaltten, sonderlich der Salzambtmann und gegenhandler darüeber vernomben, und hernach wass zue befürderung des vorschleiss des Kai. Salzes geraicht, fürgenomben werde.

Was gedachte Statt belangdt, möchten die Ambtleut gleichfals vernomben werden, obss mit Irer Mt etc. nuz oder schaden beschech, und weil izo peisammen auch das wasser offen ist unnd man fahren und von Gmunden dess neuen Salz immermehr khommen wirdt, also das man vielleicht nit alles alhir bedürffen, sondern ain Tail mit nuz zum Buedweiss und Thein vorkauft wirdt mügen, wirdt die Behaimische Cammer bedenckhen, wie es mit pestem Nuz beschehen könne.

Bericht wegen merers Salzvorschleiss zum Budweiss.

L.

Česká komora Luk. Közlerovi o řádnějším posílání soli z Týna do Prahy, o prodeji soli. V Praze 3. června 1593 (list 52a).

Unsern günstigen gruess zuuor, ernuester gueter freundt. Es berichtet der hieige Salzhandler, das die Zeithero wenig Salz vom Tein herabkommen soll, welches uns nit wenig vorwundert, wollet uns derhalben die ursachen und wie viel piess dato zum Tein und Czerwonemb salz vorhanden unuerzueglich alher berichten.

Darneben auch mit der Röm. Khai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn Salzambtmann zum Buedtweiss beratschlagen, wie zum Tein ein merer Salzvorschleiss füeglich und one sonder beschwer anzuerichten. Daran beschieht Irer Mt. etc. gnedigister willen. Geben Prag den drietten Juni, anno etc. im drei und neunzigisten.

Behaimischer Cammerbeuelch die hienablieferung wenig Salzes genn Prag und desselben vorschleiss betreffendt.

LI.

Česká komora Luk. Közlerovi o solním obchodu, o stavbě solnice. V Praze dne 22. června 1593 (l. 52b).

Unsern günstigen gruess zuuor, ernuester gueter freundt. Wir haben Euer schreiben neben dem Salzausszueg empfangen und wollen hienach drauf zur Noturfft beschaiden; was aber die verlag betriefft, da habt Ir vorhin Beuelch, das Ir dieselbe um ander weg wouern

Digitized by Google

mit dem Salzvorschleiss khain gelegenhait aufnemben müeget; dann auf die Cammer hieher, die one das mit andern der Röm. Khai. Mt etc. unsers allergnedigisten herrns, hochwichtigen Aussgaben gnueg zuethuen, khain Raittung zuemachen. Wollet derowegen voriger anordnung nachkhomben und darob sein, damit das Stadelgepeüdt ehist vorferttigt werde, auch wie weit Ir darmit khomen, hieher berichten. Daran beschieht höchstermelter Irer Khai. Mt. etc. gefelliger Willen und mainung. Geben Prag den 22 Junii, 93.

Behaimischer Cammer beuelch die Aufnembung des verlags und ehister vorferttigung des Salzstadels gepeüdt, betreffendt etc.

LII.

Česká komora Luk. Kozlerovi o nepořádném úřadování, o opravě jezu Naděravického. V Praze dne 20. července 1593 (list 53).

Unsern günstigen gruess zuuor, ernuester gueter Freundt. Wir haben Euer schreiben neben dem Monat Junii Ausszueg entpfangen, welchen Ir pillich eher schieckhen sollen, wie Euch dann solches mehr alss ains beuolen worden; ermanen Euch derhalben nachmals, Ir wollet Euer Ambt mit pessern Vleiss inn acht nemben und mit solchen berichten nicht vorziehen.

So befinden wir inn dem Ausszueg, das Ir die Kueffen höher nit dann umb 40 w. gr. versielbert, welches zue gering und ain schedliche nachfolg verursacht. Wollet derwegen künfftig uff ain höhers bedacht sein, und inn mangel dessen die verlag ehe inn annder weg aufnemben, und den Stadlpaw ehist befürdern, darpei die verwarung mit Pfalen und inn ander weg thun, damit dem gepeüdt künfftig durch ergiessung der wasser khain schaden zuegefuegt.

Was die verdingung des Durchlass zue Nadierawicz betriefft, weil es neher nit zuebestellen gewest, lassen wir uns dasselbe gefallen, allein wollet darob sein, damit solch arbeit zue ehister gelegenhait bestendig vorferttigt werde, umb pei denen zum Piesseckh die versprochene Holznotturfft anhalten und befürdern, wie Ir zue thun wiest, wolten wir euch nit verhaltten. Geben Prag, den 20. Juli, anno etc. 93.

Behaimischer Cammer beuelch die Monat Ausszueg zue rechter Zeit zu uberschieckhen, die verlag inn ander weg auf zuenemben, und den Durchlass zue Nadierawicz mit ehesten bestendig vorferttigen zuelassen.

Digitized by Google

LIII.

Dítka České komory Luk. Kozlerovi, že zase tak dlouho nepostílá měsíčních účtů; aby zároveň oznámil, co již bylo vydáno na stavbu nové solnice a čeho ještě k tomu potřebí. List německý, dán v Praze 9. srpna 1593 (list 54).

LIV.

Česká komora Luk. Kozlerovi o plavbě vorů a soli, o stavbě solnice. V Praze dne 12. srpna 1593 (list 55).

Unsern gunstigen gruess zuuor, ernuester gueter Freundt. Nachdem auss der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn Salzambtmann zum Buedweiss uberschickten Monatssausszueg befunden, dass diess Orts uber zwölf taussent kueffen salz im Vorratt und noch täglich mehr dahin gepracht wirdt, als ist vonn Irer Kai. Mt. etc. wegen unser beuelch, Ir wollet Euch erkhundigen, was für holz ober und underhalb Thein, sowol uff oder pei dem wasserstramb Lueschniz vorhanden, und allen müglichen Vleiss anwenden, damit khain Flöess läer abgehe, sondern mit Salz beladen, und der handl nottwendig befürdert werde. Do auch Flossholz under Tein, ain anzall salz uf der Axt dahin verordnen und aufgeben lassen, daneben auch berichten, wass noch am neuen Salzstadtll zue pawen, und wie paldt derselbe vorferttigt werden müge, wie Ir zuethuen wüesst. Daran etc. Geben Prag den 12. Augusti, anno etc. 93.

Behaimischer Cammerbeuelch zue erkhundigen, was ober und underhalb Tein für holz, sowol die flöess one salz nit abgehen zuelassen vnd zueberichten, was noch am neuen Stadl zue pauen und wie paldt derselbe ferttig werden müge.

LV.

Komisaři podávají zprávu Rudolfovi II. o prohlídce jezů Bohuslava Kořenského na Záhubově a Rejzikově. V Milevsku dne 22. září 1593 (list 57).

Nejjasnější a nejnepřemoženější velikomocný římský císaři, uherský a český králi, pane, pane náš nejmilostivější. Podle jistého a milostivého VCské Msti poručení nám učiněného tak sme jse poddaně zachovali a s mlynáři přísežnými z měst Pražských o jistý den se snesši, spolu s nimi ke dvěma jezům na řece Vltavě panu Bohuslavovi Staršímu Kořenskému z Terešova a na Nezášově náležitým sjeli a je

Digitized by Google

bedlivě, jak kterej nad míru zvejšen jest, spatřili a zase na milostivé poručení VCské Msti skrze tuto naši poníženou relací v známost uvozujem: Při nejprvnějším jezu, jenž slove na Záhubově, tu se cejchu pro nynější vysokost vody od týchž mlynářův příseżných najíti nemohlo, však se toho od nás nic, aby na jakou velkou škodu buď VCské Msti a jinejm lidem býti měl, doptáno aniž spatřeno býti nemohlo, kterej ačkoliv nad míru pražskou o půl lokte vyšší jest, ale když tak při té míře zůstává a více zvejšován nebude, jakž o tom oznámeno má, v krátkým času velikostmi vod a ledy s cejchem a mírou pražskou srovnán bude.

U druhého pak jezu (slove na Rejzikově) cejch nalezen, kteryž při prvnější komisi od VCské Msti na to zřízené skrze mlynáře příseżné vbit jest, to jsme spatřili, že až posavad týž jez při předešlém zvejšení a s cejchem se nesrovnání pozůstává a protož jménem a na místě VCské Msti témuž panu Bohuslavovi Kořenskému sme o tom dostatečně poručili, aby takovej jez, kterej tak na velikou škodu zvejšen jest, do vánoc nejprve příštích snížiti a jej s cejchem (ač jse chce předně nemilosti a potom i pokuty VCMsti uvarovati) srovnati dal; jestliže by pak toho v témž času k vykonání buď pro velikost vody aneb za jinou slušnou příčinou přivésti nemohl, v tom aby VCskéMsti omluvu svú časně učinil a dále jestli k tomu přijde, to vše při milostivé vůli VCskéMsti zůstává. Spisy s poručení VCskéMsti nám dodané, příležitě s touto poníženou relací VCMsti odsíláme a milostivé ochraně VCMsti poníženě a poddaně poručena se činíme. Datum na Milivště ve středu po sv. Matouši apoštolu a evangelistu Božím letha etc. 93.

Vaší Císařské Milosti

věrní poddaní

Hynek z Roupova a na Janovicích, Přech z Hodějova a na Milivšti a Lcovicích, hejtmané kraje Vltavského, Voldřich Starší Svatkovský z Dobrohoště a na Svatkovicích, Zachariáš Oudražský z Kestřan a na Oudražích.

Volgt der gethann Bericht vonn den Commissarien.

LVI.

Česká komora Luk. Kozlerovi o témž, o kauci úřední. V Praze dne 15. října 1593 (list 56).

Unsern gunstigen gruess zuuor, ernuester gueter Freundt. Auss inliegender Abschriefft habt Ir zuebefinden, was die geschuornen

Digitized by Google

Müeller, so inngst zue besichtigung der erhöchsten Wühren pei Riesiekow und Sahub verordnet worden, für bericht gethann. Unnd weil darauss souiel zuuernemben, das der Korzenski das wühr pei Riesiekhov zwieschen hie unnd Weinachten entlich zue recht pringen unndt andern soll, so wirt vonn nöten sein und wie wir Euch solches vonn der Röm. Kai. Mt. etc. wegen hiemit aufferleget haben wollen, das Ir Eur fleissig aufmerkhen habet, unnd pei dem Korzenski embsig anhaltet, damit die Arbeit unnachlesslich vorferttigt werde; do auch demselben khain vollziehung beschehen wolte, solches alsspalt und zeitlich hieher zur Cammer berichtet.

Neben dem wiest Ir Euch auch zuebeschaiden, was gestalt Euch das salzambt eingethan worden, das Ir nemblich dasselbe mit fünffzehenhundert Taler anlehensweiss verpürgen sollen. Dieweil es aber vonn Euch biessher uber zuesagen nit besehen, so wollen wir Euch nachmalls daran vermant haben, das Ir die sachen lenger nit aufziehet, sonndern was Euch selbst zum besten geraicht in pilliche acht nembet, und das Ambt entweder mit dem versprochnen Darlehen oder in ander gepürlich weg vorsichert; do es aber nit beschehen, würden Ir Mt. etc. verursachet, das Ambt mit ain andern zuebestellen; dann sie entlich dahin entschlossen, das kainem dergleichen Ambt one gnugsambe pürgschafft eingegeben werden sollen. Demselben nach Ir Euch nun zuerichten werdet wiessen, unnd das ist also höchstermelter Kai. Mt. etc. gnedigister gefelliger willen. Geben Prag den fünfften October, anno etc. 93.

Behaimischer Cammerbeuelch die erhöchten Wühren Reissigkow und Zahub, beneben Ambtscaution betreffendt.

LVII.

Česká komora Luk. Kozlerovi o solnici, o skladě soli. V Praze dne 12. října 1593 (list 55b).

Unsern gunstigen gruess zuuor, erenuester gueter Freundt. Wir haben Euer schreiben neben dem Monat September Ausszueg empfangen und khombt uns gleichuol mit verwunderung für, das mit dem neuen Stadelgepeüdt so langsamb fortgegangen würdet, do man doch inn so langer Zeit ain ander stattlicher gepeüdt vorrichten müge.

Wollet derhalben alspalt ain specialausszueg, wieuiel piesshero auf ains und ander gewendt und noch darzue vonn nöten ist, uberschieckhen. Unnd weil der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten Herrn Salzambtmann zum Buedweiss hieuor beuelch hat, Euch mit

Digitized by Google

der verlag ausszuehelffen, so werdet Ir pei ime wegen der hinderstandts annzuehalten und den Paw ainsmals zuebefürdern wiessen Daran etc. Geben Prag, den zwölften Octobri, anno etc. 93.

Behaimischer Cammerbeuelch, fortfahrung des Stadelsspaw vnd darzue gehörige verlag betreffendt.

LVIII.

Přísežní mlynáři měst Pražských České komoře o jezu Bohuslava Kořenského na Záhubově. V Praze dne 28. února 1594 (list 59b, 60).

Urozený pane, pane, urození a stateční páni rytíři, JMsti Cské pane president a raddy zřízené komory v království Českém. Dnuov pominulých v outerý masopustní letha tohoto přítomného 94 dodána nám správa od Franc Parmana, kterouž sou opěth udělali mlynáři z Tejna Vltavy Václav Hejha a Tobiáš, jakoby naší prvnější relací dobře neporozuměli, kteráž jse nestahuje na jez pana Kořenského (na Záhubově tak řečený) o zadělání vrat a jinak němčiny, kteráž na náklad anebo na groš JMsti Cský k plavení soli buď na šífích, anebo na lese udělána jsou a po mnohé časy zavřena zůstávají, vždy k tomu vedouce, aby zadělána byla, kladouce tu příčinu, že by jse nimi, jakž tento rok minulý tak i předešlý nemnoho s solí dolův plaviti a pouštěti mělo, ale všecko na plavecká vrata pouštějí a škody žádný že se nedělají, aniž kdo z plavcuov sobě co tak kromě jezu zvejšení kdy stěžují, a oni z jistého zkušení, souce tu každodenně, dobře zvyklí, tomu že by dostatečněji (nežli my, časem k tomu přihlídajíc) vyrozuměli, ano i nákladu zbytečného, kterýž by jinam potřebně mohl by obrácen býti, do 200 kop míš. pokládají, jakž též jich psaní v sobě šíře obsahuje a zavírá. To maje sobě předložené, bedlivě přečetši, co v sobě obsahuje, výborně sme porozuměli. Proti tomu s nemalým podivením pravíme, že Václav a Tobiáš, mlynáři svrchu psaní, již sou tomu přerozuměli, aneb se jakživi nenaučili, a rozumí se tomu, kdyby v místa neznámá (jakož toho časem potřeba bejvá) s námi vypraveni byli, žeť by sprosta němi býti a zůstati musili, jinak oni Václav Hejha i Tobiáš, kdož jim v tom napomáhá, aby jakéhožkoliv srozumění s Bohuslavem Kořenským míti neměli, z podezření vyjíti nemohou pro příčiny:

První, že táž vrata německá, ačkoliv že zavřena na větším díle, jakoby zadělána byly, zůstávají, a táž voda na veliké vrata jse obrací (rozum toho), jsou zavřené pro malost vody, a když voda převejší, kteráž největší škodu činí, přes tu hradbu pod tak zvejšený jez ke

Digitized by Google

dvoum loktům zvejší spadá a nimi uchází a tudy vodu, jakž nad jezem tak pod jezem krotčejší činí.

Druhá příčina, poněvadž se nimi neplaví, proč nemá skrovně opravena býti, aby ní v též míře, jakž doloženo, voda zvejšená ucházela; neb bude-li jse zadělávati, vždyť více dříví a nákladu na dílo vzíti musí, ježto díra sama v sobě toho nic nepotřebuje, jest rozum otevřený, a nic méně nastala-li by kdykoliv toho potřeba, jakož blízko jest, nebo s šífem by nijakž nahoru snadně se vypraviti nemohlo, i budou míti přístup k napravení vždycky volný, jinak pokudž ten jez k míře snížen nebude, ta vrata beze škody zadělána býti nemohou.

Třetí příčina, kdyby měly táž vrata zadělána býti, již by jse začal dělati jez na náklad JMsti Cský a potom bez pochybení, žeť by táž velká vrata též dědičně obdrželi, ještoť se u nás skutečně snáší, že písaři solnímu Václavovi Hejhovi a Tobiášovi do téhož jezu a velkých vrat nic není, poněvadž sou tak svobodna táž vrata, jako které jiné po všech jezích kdekoliv, jakožto silnice svobodná, byť jich i s jezem nic nezůstalo; ale Bohuslav Kořenský bude-li chtíti jezu užiti, bude mocti k míře náležité jej sobě zdělávati. To pak všeckno k vyrozumění VMstem, pokudž k pochopení snadšími býti známe, přednášejíc, při vůli VMstí zůstavujem. Datum v pondělí po památce sv. Matěje apoštola Páně, anno ut supra.

Sikst na Kamenských, Jiřík Ježek, Jindřich Senomatský,
mlynáři přísežní v městech Pražských.

LIX.

Žádost (německá) zednického mistra, Vinc. Fuggrola, měšťana v Budějovicích, aby mu byl zaplacen zbytek mzdy za stavbu nové solnice ve Vltavotýně. V Budějovicích, 3. března 1594. K ní připojeny příslušné opisy dvou dlužních úpisů Lukáše Kozlera témuž mistrovi. Ve Vltavotýně 16. května 1593; 16. prosince 1593 (list 62b—66a).

LX.

Česká komora Luk. Kozlerovi v záležitosti jezu Bohuslava Kořenského. V Praze dne 5. března 1594 (list 59).

Unsern gunstigen gruess zuuor, ernuester gueter Freundt. Wir haben nit unterlassen die geschworne Müeller uber Euern und der dortigen Müeller wegen des Korzenski etc. wühr und durchlass gegebnen bericht noch weitter zuvernemben. Was sie nun darauf einge-

Digitized by Google

wendt, das habt Ir hirpei mit mehrerm zuernemben unnd dieweil sie dann auff Ir vorigen mainung beruhen, so wollet die sachen mit der röm. kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten Herrn Salzambtman zum Buedweis, oder wer sonst dieser sachen vorstendig, beratschlagen und die Notturfft ins wergkch rüchten lassen, wie Ir zuethun werdet wiessen. Daran etc. Geben Prag den fünfften Martii anno 94.

Behaimischer Cammerbeuelch dess Korzenski wühr und durchlass betreffendt.

LXI.

Nařízení České komory Luk. Közlerovi, aby žádosti Vinc. Fuggrola (č. LIX) bylo vyhověno. List německý, v Praze dne 14. března 1594 (list 62). Srv. č. LVIII.

LXII.

Tobiáš, mlynář v Týně nad Vltavou, Luk. Közlerovi o jezu Bohuslava Kořenského na Rejzikově. V Týně nad Vltavou dne . . . 1594 (l. 61a).

Urozený pane Lukáši Kecler, pane ouředníče JCské Msti nad solí v městě Tejně nad Vltavou. Tak jakž jste mi poručili, abych na jez, kterýž slove na Rejzikově, přislušející urozenému pánu Bohuslavovi Kořenskému Staršímu z Terešova a na Nezášově, došel a tam abych to všeckno s pilností a bedlivostí spatřil, jaká by jse vrata tu na náklad JMsti Cské dělala a pokud by také i ten jez snížen byl, a to tak spatříce, Vám abych zase správu učinil: i oznamuji Vám, že jsem se vedle poručení Vašeho tak zachoval, a to všeckno shlídl a podle mého očitého spatření Vám zase tuto správu činím: Nejprve že se nedělají vrata, kterýmiž by toliko sama suol plavena býti měla, ale dělají se vrata plavecká, skrze něž se plavá s lesem stížným, na kterážto vrata není povinen nákladu vésti JMst Cská, ale jedenkaždý ten, číž by jez byl; nebo kdyby těmito vraty sůl i stížný les plaven býti měl, každého roku veliký náklad JCské Msti musil by na ně jíti. Druhé i tuto správu Vám činím, co se dotýče i strany snížení toho jezu, že nic snížen není, nežli toliko na konci asi pídi hlav jest zutínáno. A tak skrze tuto mou správu budete se věděti, jak zase spraviti.

Tobiáš,
mlynář, sousedv městě Tejně nad Vltavou.

Digitized by Google

LXIII.

Česká komora Luk. Kozlerovi o opravě jezu, o zasláni účtu a kauce úřední. V Praze dne 6. července 1594 (list 66—67a).

Unsern günstigen gruess zuuor, ernuester gueter freundt. Wir haben Eur schreiben neben dem uberschickten Ausszueg des vorschiennen Monats Juni empfangen. Was erstlich die Zuricht- unnd Pesserung der zweier Durchlass betriefft, dieweil dies ain unumbgenglich Notturfft und zue beforderung der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn Salzhandelss gehört, lassen wirs pei Euerm geding vorpleiben und wollen uns vorsehen, Ir werdtss mit aim und andern ufs gnauist angestelt haben.

Souiel dann die Raittung belangt, welche vor diesem zur Nieder-Österreichischen Cammer-Puchhalterei gegeben worden, dieweil darauss allerlei unrichtigkhait eruolgt, dauon alberait hieuor Irer Mt etc. bericht beschehen ist, so wollet Euer Original Raittung uff die hieige Cammer, Abschriefften aber uff die Nieder-Östterreichische Cammer-Puchhaltterei in der Zeit uberschickhen. Darneben auch auf vorschleuss des Salzes bedacht sein, wie die Kueffen bei Euch zum Tein aufs höchst verkhaufft werden möchte, unnd dann das Geldt hieher ins Rendtmaisterambt richtig machen.

So habt Ir Euch auch zuerinnern, was Euch mehrmal als ains wegen bestellung gnugsamber Caution zum Ambt aufferlegt worden, dieweil aber solches piess hero nit beschehen, unnd Ir Mt etc. Resolution und ainordnung entlich dahin gericht, das ale dergleichen Ambter, so auf Raittung gehaltten, durch die Ambtleut vorsichert sein sollen, so wollen wir Euch nachmalss hieran vermant haben, Ir wollet Euer selbst gelegenhait inn acht nemben und die Caution ehist aufrichten. Do es aber nit bescheen solte, würden Ir Mt. etc. das Ambt inn ander weg vorsehen lassen. Darnach Ir Euch zuerichten und das ist also höchstermelter Kai. Mt. etc. entlicher willen und mainung. Geben Prag, den 6. Juli, anno etc. 1594.

Behaimischer Cammerbeuelch wegen zuricht- und pesserung der Durchlass, auch uberschickhung der Haubtraittung und laistung der Ambtsscaution.

LXIV.

Česká komora Luk. Kozlerovi o komissarech, jež do Týna přijdou. V Praze dne 23. července 1594 (list 67).

Unsern günstigen gruess zuuor, ernuester gueter freundt. Auf sonder der Röm. Kaí. Mt. etc., unsers allergnedigisten herrn, ver-

Digitized by Google

ordnung seint Irer Kai. Mt. etc. Teinzscher Cammer Puchhaltter Cristoff Taubenreutter und Franz Parman, Salzhandler zue Prag, nach Thein abgeferttiget worden, sachen halber, wie Ir vonn innen vornemben werdet, und ist darauf vonn höchstermelter Kai. Mt. etc. wegen hiemit unser beuelch an Euch, Ir wollet Euch in allem dem, was sie Euch im Namen Irer Kai. Mt. etc. fürhaltten und anzaigen werden, mit berichtgebung und inn ander weg des gepürlichen gehorsambss vorhaltten und nach vorrichter sachen mit inen hieher vorfüegen und verners beschaidts gewartten. Daran volbringt Ir Irer Kai. Mt etc. gnedigisten gefelligen willen und Mainung. Geben Prag, den 23. Tag Julii, anno etc. 94.

Behaimischer Cammerbeuelch auf der Commissarien fürhaltten allen Nottürfftigen bericht zuegeben und gepürlichen gehorsams zuuorhaltten.

LXV.

Česká komora Luk. Kozlerovi o solních účtech, o úřední kauci, o dovozu a prodeji soli. V Praze dne 26. srpna 1594 (list 68—69a).

Unsern gruess zuuor, lieber Közler. Wir haben gleichwol Euern Ambtssausszueg empfangen, und befrembdt uns nit wenig, das Ir solang im Ambt und nie khain Raittung gethan, hetten wol ursach gehabtt der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn Ordnung und beuelch nach, was sich diesfals gegen dergleichen saumigen Ambtleutten gepürt, ann die Handt zuenemben, aber inn ansehung des neuen Stadelsgepaüdtss wollen wir Euch von Irer Kai. Mt. etc. wegen hiemit aufferlegt haben, das Ir alspalt mit den werggleutten Abraittung haltet und Euer Raittung richtig und ordentlich zue ausgang des Monatts Septembris entlich schliesset und auf die Cammer uberschicket, sowol auch gnugsame Caution und Pürgschafft wegen des Ambtss im obsteender Zeit bestellet und Euch weiter nit vormanen lasset.

Dieweil auch ain Zeit hero der Salzvorschleuss zum Tein durch das frembde Salz zue Prachatiz mercklichen gehindert worden, so ist vonn Irer Kai. Mt. etc. wegen unser beuelch, Ir wollet die Fuerleut, so gen Prachatiz nach Salz faren, gepürlich anhaltten und vermanen, damit sie Irer Kai. Mt. etc. Salz zum Tein laden, und auf das sie umb souiel mehr ursach darzue haben, inen die Kueffen dieser Zeit piess auf ander weitter vorsehung umb 38 w. gr. hinsetzen, innalbeg aber das Eltere vorziehen. Wir haben Euch auch

Digitized by Google

rue pesser vorrichtung der sachen den Gegenhandler zum Budweiss Melchior Taubenest zuegeordnet, das er, weil nit mehr dann drei cleine meil wegs dahin seindt, ab und zue weisen und die gegenbeschreibung des Ambtss haltten soll. Welchem Ir also nachzuekhommen werdet wiessen. Daran etc. Geben Prag, den 26. Tag Augusti, anno etc. 1594.

Behaimischer Cammerbeuelch mit den werggleutten Abraittung zuehaltten und die Raittung uf die behaimische Cammer zuüberschickhen, auch die Ambtsscaution bestellen, sowol die Fuerleut das salz zum Tein zueladen gepürlich anzuehalten und die Kuffen umb 38 w. gr. hinsezen etc.

LXVI.

Česká komora Luk. Kozlerovi o nepořádku jeho v úřadování. Přiložen list dvorní komory ze dne 7. září 1594 o témž. V Praze dne 12. září 1594 (list 69—70a).

Unsern günstigen gruess und guetten willen zuuor, edler ernuester guter freundt. Was uns der Röm. Kai. Mt. etc., unsers allergnedigisten herrn Hofcammer president und Rat wegen der Salzferttigung schreiben thun, das habt Ir auss inliegender Abschriefft zuuornemben. Ob nun wol ain Zeit hero etlichermassen ann der Flöess wegen des kleinen wassers mangel erschiennen, so khumbt aber gleichwol darneben souiel für, das Ir euch die sachen nit also, wie sich gepürt, angelegen sein und viel holz unbeladen fort passiren lassen sollet, dardurch dergestaldt der handel ubel befürdert wirdet. Do Ir auch dem weesen nit anderst fürsteen würdet, Ire Kai. Mt. etc. verursacht werden, andere Fürsehung darpei zuethun, wollen euch derhalben nochmalss vormant haben, das Ir hierinnen ann euch khain mangel erscheinen lasset. Dass ist höchstermelter Kai. Mt. etc. entlicher gefelliger willen. Geben Prag, den zwölfften September, anno etc. 94.

Der hofcamer Schreiben ann die Beheimische Cammer. Wolgeborn edle gestrenge besonders liebe herrn und freundt. Denselben seint unser freundlich willig dinst jederzeit zuuor. Wir khommen in Erfarung, welchermassen ain grosse anzal und mit Endt Monats Maii piess inn zehent Taussent achthundert drei und neunzig Kueffen Salz zum Tein liegen und das den ganzen Monat Junium vorschinnen nit ain ainiche auf Prag khommen, noch vonn Podolsko oder Czerwonemb durch Lucassen Közler, Salzschreiber daselbst zum Tein, geladen oder abgefüret worden sein soll.

Digitized by Google

Dieweil dann solches Irer Mt. etc. zue schaden geraicht, u
nit one befrembdung fürkhombt, weil ain Zeit hero guetes farwas
gewessen, das solches durch den Köczler nit inn acht genomben word
Do entgegen sich ann izo der Wintter herzuenahet, unnd mit d
Abfürung desselben hernach zue spätt sein wirdet, so ersuchen v
demnach die herrn hiemit freundlich, si wöllen unbeschwert i
Közleren nit allein solches' vorweisen, sondern auch pei ime v
füegen und daran sein, damit er in vorrichtung seines dinstes fle
siger sei und demselben hinfuro pesser alss piesshero obwartte, v
ime dann die Herrn zuethun wiessen, und thuen uns beneben z
allerseitss den gnaden gottes beuelendt. Datum Regenspurg den s
benden Septembris anno etc. 94.

N. der Röm. Kai. Mt. etc. Presiedent
und anwesende Hofkammer Rath.

Behaimischer Cammerbeuelch mit Einschluess der Hofcamm
schreiben wegen der wenig Salzlieferung.

LXVII.

*Důtklivé vyzvání Lukáše Közlera od České komory, aby do svátku 1
králů (příštího roku) jistě a již konečně zaplatil povinnou kauci úřed
chce-li se uvarovati následků horších. V Praze dne 22. prosince 15
(list 70b, 71a).*

LXVIII.

*Rudolf II. Bohuslavu Kořenskému o jezech na Záhubově a Rejzik
V Praze 29. ledna 1595 (list 72).*

Slovutný, věrný náš milý. Jakož o tom dobrou vědomost jm
i také sme mandaty a nařízení strany vrat plaveckých po řece Vlt
letha pominulého devadesátého vuobec vydati a nejsa tím povi
pro fedruňk obecného dobrého a handle našeho solního i na nák
náš zopravovati dali, s tím jistým v týchž mandatích našich doložen
aby ty vrata tvá plavecká, stala-li by jse kdy na nich po takov
obnovení a opravě naší jaká škoda, časně opraviti dal: pod jistou
kutou v týchž mandatích doloženou, i za jiné jsme míti neráčili,
že se takovému milostivému našemu nařízení, jakž náležité a povi
jest, od tebe zadosti stane; ale správu toho jmíti ráčíme, že se
kovým mandatům a nařízením našim v vratech plaveckých, k
v jezích při mlejnech tvých, Záhubě a Rejzikově jmáš, nic zad
neděje a oprava při nich žádná krom té, kterou sme na náklad

Digitized by Google

učiniti rozkázali; nespatřuje a neseznává, z kterýchžto příčin tobě milostivě poroučeti ráčíme, aby taková plavecká vrata v nadjmenovaných jezích tvých, poněvadž tím pro zdržení silnice naší po řece Vltavě berouce od plavců z dříví clo a mejto povinen jsi, na svuoj náklad zopravovati dal, tak aby skrze ně volně plavci s nákladem plouti, tudy z dalších naříkání a těžkostí lidských sjíti mohlo a silnice po vodě proti zřízení zemskému hyndrována nebyla. Na tom jistou vuoli naši císařskou naplníš. Dán na Hradě Pražském v pondělí po památce na víru křesťanskou obrácení sv. Pavla letha etc. 95.

Volgt das khaiserliche Schreiben ann etliche vom Adl.

LXIX.

Nařízení České komory Lukášovi Kozlerovi, aby ihned odevzdal přiložená psaní pánům, jichž se týká. V Praze 22. února 1595 (list 71b, 72a).

LXX.

Česká komora Luk. Kozlerovi o Janu Oudražském v záležitosti dodání soli. V Praze dne 25. února 1595 (list 73).

Unnsern gunstigen gruess zuuor, ernuester gueter freundt. Wir haben auss Eurm ubergebnen bericht vernomben, welchermassen herr Jan Auzdrazky vonn Auzdrazich etc. umb fünf taussent Kueffen salz, die er nach Eröffnung des Wassers uf seinem holz hieher abfloessen wolte, anhaltten thuett. Wouern es nun die ungelegenhait damit hat, das mit den Schieffen wegen der gegenfuehr so weit nit hienunder zuekhomben, also ist darauf vonn der Röm. Kai. Mt etc. unseres allergnedigisten herrn wegen hiemit unser beuelch an Euch, Ir wollet ime Auzdrazki bei iziger gueter Schliettenfuehr, souiel salz er in seiner habenden Müel und andersswo verwarlich untterpringen (kann), auf der Axt oder schlietten, die Kueffen umb ain w. gr. fuer Euerm vormelden nach, biess ann die stell fueren lassen und den Uncosten auss den Salzgefellen Euerer verwalttung dargeben. Solche Ausgaben solle Euch gegen diesen unsern beuelch unnd gepürlichen Quittungen künfftig inn Raittung für guet gelegt und passirt werden. Es beschicht auch hieran höchstermelter Kai. Mt. etc. gnedigister viellen. Geben Prag, den 25. Februarii, anno etc. 95.

Behaimischer Cammerbeuelch herrn Jan Audrazki etc. souiel salz bei ime unterzuepringen, volgen und füren zuelassen.

Digitized by Google

LXXI.

Česká komora Luk. Kozlerovi o opětném nepořádku v úřadování o zaplacení kauce úřední, o poslání peněz solních do Budějovic k tamějšímu úředníku. V Praze dne 22. března 1595 (list 73b, 74a).

Unsern gunstigen gruess zuuor, ernuester gueter Freundt. Wir haben zwei Euer schreiben empfangen. Was erstlich die Einfüellung der zwölff Kueffen Salz betriefft, diess hette, wann ain mehrer fleiss geprauchte, Ir auch dem Ambt peigewont, wol erhaltten khunnen werden, unnd ist Euer Entschuldigung wegen aufziehung der Pürgschaft nicht gnueg. Wollen Euch demnach annstatt unnd im Namen der Röm. Kai. Mt. etc., unsers allergnedigisten herrn, vermant und aufferlegt haben, das Ir die begertte Caution darzue Ir Zeit und weil gnugsamb gehabt, ainsmalss bestellet und weiter nicht aufziehet, neben dem umb Euer Ambtshandlung mit mererm Ernst und Fleiss inn Acht nembet unnd der gesellschafft müessig gehet, inn Erwegen weil dieser Zeit an frembden Salz mangel füerfallen soll, dass Irer Kai. Mt. etc. diess Ortss zum Tein ain grosser Nuz geschafft werden.

Unnd weil umb allerlei gefahr wiellen die Cassa zum Tein euerem vormelden nach nit sicher zuehaltten, so wollet das izo vorhandene unnd künftig einkhombende Salzgeldt dem Salzambtmann zum Budweiss eintantwortten, doch das solches piess auff fernern beschaidt nit angegrieffen, sunder baar verwartt aufbehaltten werde. Daran etc. Geben Prag, den 22. Martii, anno etc. 95.

Behaimischer Cammerbeuelch, die Ambtss-Caution zuelaisten unnd dem Ambt vleissig obliegen, auch das Salzgeldt genn Budweiss zueliefern.

LXXII.

Česká komora Luk. Kozlerovi o nesprávnostech v účtech z let 1592, 1593, 1594. V Praze dne 8. července 1595 (list 74b, 75a).

Unsern gunstigen gruess zuuor, ernuester gueter Freundt. Was sich in Aufnembung Euer eingelegten Salzraittungen dess zwei, drei und vier unndt neunzigisten Jarss, so wol auch in der Pawraittung uber den daselbst neuen erpauten Salzstadell für underschiedliche Mängel befunden, dass habt Ir auss dem Einschluess mit mehrerm zuuernemben. Darauf ist vonn der Röm. Khai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn wegen hiemit unser beuehl an Euch, Ir wollet uns

Digitized by Google

hierüeber euern begründen bericht und verantworttung inn Monatssfriesten auf die Behaimische Cammer zuekhomben lassen. Daran vollbringt Ir Irer Mt etc. gnedigisten gefelligen willen unnd mainung. Geben Prag, den achten Julii, anno etc. 95.

Behaimischer Cammer beuelch uff die eingelegte Salz- und Pawraittung aussgestelten Mängeln Verantworttung betreffendt.

LXXIII.

Česká komora Luk. Kozlerovi o penězích z obchodu solního. V Praze dne 4. srpna 1595 (list 75, 76a).

Unsern gunstigen gruess zuuor, ernuester gueter Freundt. Nachdem wir auss der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn, Salzambtleut zum Buedweiss uberschickten zwäyen Salz- unnd geldtausszüegen befunden, das Ir inen in zweien underschiedlichen Posten vonn dem daselbst vorsielberten Salz sieben hundert drei und siebenzig Taler, alss im Monat Mai 385 aussgezelt, die sie aber erst Im Monat Junii neben nach 385 Taler p. Empfang vorrait, alss erfordert Irer Kai. Mt. etc. Notturfft ain aigentlich wiessen zuehaben, warumb sie die mehrberürten drei hundert acht und achzig Taler nicht auch im Monat Maii, innmassen Ir solche auf sie inn Aussgab gestellt (?), p. Empfang eingepracht und vorraitt haben, wie wir Inen dann solches hierbei vorweissen thuen. Unnd ist darauf vom höchstermelter Khay. Mt. etc. wegen hiemit unser beuelch an Euch, Ir wollet mit Einstellung dergleichen gelder, inn Empfang und Aussgab aine gleichhait halten, unnd nicht ain Monat inss ander vormengen, sondern jederzeit den Tag, wann berürte gelder aussgezelt und eingenomben, benennen, darmit künfftiger Irrthumb verhütt werde. Daran volbringt Ir Irer Kai. Mt. etc. gnedigisten gefelligen willen unnd mainung. Geben Prag den vierdten Augusti, anno etc. im 95isten.

Behaimischer Cammerbeuelch: mit Einstellung der Salzgelder inn beden Ambtern ain gleichhait zuehaltten und nicht ain Monat inn andern zuemengen.

LXXIV.

Česká komora solním úředníkům o solním obchodu, o jezech. V Praze 22. září 1595 (list 76, 77a).

Unsern gunstigen gruess zuuor, ernuester und gueter Freundt. Wir haben Eur schreiben empfangen. Was erstlich die Salzeinfuehr

Digitized by Google

vonn Budtweiss betriefft, weil dieser Zeit ain solch ungelegenhait n
dem cleinen wasser eingefallen, und Ir vormaint die Salzfuehr v
Budweiss nach Thein mit geringerm uncosten auf der Axt als n
den Schiffen zuuorrichten, haben wir darwieder khain bedenckhe
Demselben nach wollet die sachen neben dem Salzambtman zu
Budweiss, wie es diefalls der Röm. Kai. Mt. etc. unserm allergne
gisten herrn, und dem handel am bessten und zuetreglichsten, eh
befürdern und darbei bedacht sein, weil man dieser Zeit des frembd
Salz zue Prachatiz nit einfürt, wie inn Irer Mt. etc. aignen Salzv
schleüss zum Tein ain staigerung ainzuerichten, wie es dann mit zv
weissgroschen auf die Kueffen wol unnd fueglich beschehen khan.
zweiueltt unns auch nit, Ire Kai. Mt. etc. werden dasjenige, w
bei den daussigen Ladstädten unnd beim Stekh vonn Nötten, anzu
ordnen nit untterlassen.

Souiel dann die Erpawung der Durchläss betriefft, da ist i
albeg vonn Nötten, das Ir die Inhaber vormanet, und im fall sie s
der anrichtung vorwäigeren, Iren Einwenden und behelff hieher
die Cammer berichtet. Darann beschieht höchstermelter Khai. Mt. e
gnedigister gefelliger Willen unnd mainung. Geben Prag den zv
und zwanzigisten Septembris, anno etc. 95isten.

An Lucass Közler etc.

Melchior Taubenest, gegenhandlern etc.

Behaimischer Cammerbeuelch mit der Salzfuehr auf der
fortzueschreitten und den Salzhandel, wie es am zuetreglichsten, zu
befürdern, die staigerung anzurichten, auch die Erpauung der Dur
lass betreffendt.

LXXV.

*Česká komora odpovídá Luk. Közlerovi, pokud se týče jeho posledn
měsíčního výkazu. V Praze dne 16. října 1595 (list 77).*

Unsern gruess zuuor, erneuester gueter freundt. Wir hal
Euer schreiben und Monatauszueg empfangen, befinden gleich
darinnen ein schlechten Vorratt, und weil dieser Zeit das Salz sol
gutte Anwehrung hat, hettet Ir den Khauff der Röm. Khai. Mt.
unserm allergnedigisten herrn, zum besten unserm negsten beue
nach wol was staigern unnd die Kueffen zum wenigisten umb vier
w. gr. hingeben hhünnen, derhalben wollet uns berichten, auss
ursachen solches untterlassen, und wie der ganze handel beschaf
und inn pesser wieder zuepringen. Daran beschicht unser gnedi

Digitized by Google

gefelliger Willen. Geben Prag den sechzehenden Octobris, anno etc. 95isten.

Behaimischer Cammerbeuelch zue berichten, warumb die staigerung nit fürgenomben, und wie der ganze handl beschaffen und inn pesser wieder zuepringen.

LXXVI.

Česká komora Luk. Kozlerovi o opravě jezu na Žďákově pod Vorlíkem. V Praze dne 21. října 1595 (list 77b—78a).

Unsern gunstigen grus zuuor, ernuester gueter freundt. Nachdem der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn, Notturfft erfordert, das der Durchlass bei Zdakow unter dem Schloss Worlickh, welcher uast zerriessen sein soll, zue befürderung des Salzhandels gepessert werde, also ist darauf vonn höchstermelter Kai. Mt. etc. wegen hiemit unser beuelch ann Euch, Ir wollet solchen durchlass pessern lassen und den Uncosten auss den Ambtsgefellen Euer verwaltung dargeben. Solche Aussgab soll Euch gegen diesem unsern Beuelch und gebürlicher Quittung khünfftig inn Raittung für guet gelegt unnd passirt werden, unnd Ir vollbringt hieran Irer Kai. Mt. etc. gnedigisten gefelligen willen und mainung. Geben Prag den ain und zwainzigisten Octobris, anno etc. 95isten.

Behaimischer Cammerbeuelch den Durchlass bey Zdakow unnder dem Schloss Worligh pessern zuelassen.

LXXVII.

Česká komora odpovídá Jiříkovi Ehrnpreisovi a Luk. Kozlerovi o rozmanitých záležitostech solního obchodu. V Praze dne 15. prosince 1595. (list 78—80a).

Unsern gunstigen gruess zuuor, edle und ernueste guete freundt. Wir haben Eur Schreiben, alles in sachen der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn, Salzhandel und der Kueffenstaigerung betreffendt, empfangen und vernomben und lassen uns erstlich gefallen, weil dieser Zeit im Salzvorschleüss so guete gelegenhait vorhanden, das es wiederumb uf den alten verkhauf gericht und die Kueffen umb anderthalben Taler zum Tein, zum Budweiss aber umb 42 w. gr. inmassen auch den fuerleüten, was sie zue Irer Notturfft dahaimb behalten, hingelassen werde, angesehen, das sich die zum

Digitized by Google

Buedweiss er .... Irer Kai. Mt. etc. eben den Gewien, den sie zum Tein haben, bei Inen gleichfalls eruolgen zuelassen, damit allein hierdurch neben erhaltung Irer Priuilegien der frembde Fuerman nit gar abgewendet werden möchte, wie solches auss Irem hierbeiliegendem Suppliciren mit mehrerm nachlengs zuuernemben und eben auss diesem bedenckhen wirdt dahin trachten sein, wie nit weniger der fuerman zum Thein zuerhalten. Und also beiderseits notturfft nach gelegenhait der Einkhommenden Salz zuebefürdern, das aber das Salz auss den obigen Ladstädten inn so geringer Anzal eingefürt, het fürnemblich Euch Ernpreis gebürt derowegen zeitlicher anzumanen.

Unnd obwol Ir Kai. Mt. etc. an izo, wie Ir jüngst verstanden, diese verordnung beim Stoech gethan, das järlich siebenzig taussent Kueffen herein im Behem gewieslichen aussgeferttiget werden sollen, darann dann nachmalss khain zweiuel, wie es dann auch ann der Verlag nicht mangeln soll, so will doch ann fleissigen antreib und solliciteren gelegen sein, damit die Salzcästen zum Budweiss unnd Thein nach und nach vorsehen und nit allein das Verlaggeldt, so sich quartalich auf neun taussent Thaler erstreckt, zeitlich darauss erlangt und hienaufgeordnet, sondern auch ein notturfft salz zue befürderung der hieigen Städt inn Vorrath aussgesetzt und zue bequember Zeit abgefiöest werden. Derhalben Ir Euch nun die sachen alles embsigen fleis, schuldiger Pflicht nach werdet angelegen sein lassen, und do in aim oder anderm mangel erschainen würde, zeitlich zueberichten wissen.

Was dann die vorfelschung der Salzkhueffen betriefft, das wirdet sich durch die Patenta, wie Ir Ernpreis in eurem jüngsten schreiben angemeldet, schwerlich thuen und abstellen lassen, sondern aine Notturfft sein auf ander miettel und wec zuegedenckhen, wie man hinter solchem betrug khommen und an ainem odder zwaien ain Exempel andern zur abscheuch statuiren möchte. Nichts weniger werden Ir Kai. Mt. etc. ann gepürlicher verordnung nichts unterlassen, welches Euch ehist hinach geschickt werden soll.

Was die Underziehung des Salzstadels und Ausskauffung des nahe darbei gelegnen Heusels zum Tein bettriefft, dauon Ir Kozler hieuor berichtet, da hettet Ir zuuor den Cossten durch die Werggleut uberschlagen lassen, auch den Werth des heüssels berichten sollen, nichtsweniger, wo ferne es nicht zue umbgehen, so wollet baides der Notturfft nach in volziehung bringen. Die Durchlass aber ann den Wühren belangendt, inn dem werdet Ir Euch Irer Mt. etc. aussgangnen und publicirten Mandaten nach zuverhalten wiessen. Daran

Digitized by Google

beschieht Irer Khai. Mt. etc. gnediger willen. Geben Prag den funfzehenden Tag decembris, anno etc. 95.

An Georg Ehrenpreis, Lucass Koezler.

Behaimischer Cammer Beuelch den Salzhandel und der Kueffen staigerung, auch vorfelschung der Kueffen, unterziehung des Salzstadelss unnd ausskauffung des gelegnen heüssels betreffendt.

LXXVIII.

Česká komora Luk. Kozlerovi o solním obchodu. V Praze dne 25. ledna 1596 (list 80b—81a).

Unsern gunstigen gruess zuuor, ernuester gueter Freundt. Wir haben Euer annderweit schreiben und bericht inn sachen den grossen Kueffenhandel und den Salzvorschleuss betreffendt empfangen und gleichwol mit befrembdung vernomben, das uber Euer und des Salzambtmans zum Bvdweiss jüngst angemelte vertröstung inn so kurzer Zeit solche veränderung eingefallen, auch baide Ladtstädt mit geringem Vorrat versehen.

Vnd weil dergestalt der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn verordnung nach järlich von Gmunden 70.000 Kueffen salz aussgeferttiget, darauf alle Quartall die uerlag beschehen soll, wirdet der handel bei solcher unrichtigkhait nit befürdert werden khünnen. Legen euch demnach vonn Irer Kai. Mt. etc. wegen hiemit auf, Ir wollet Euch alspalt nach Buedweiss verfüegen, neben dem Ambtman allen sachen nachsehen und grundlich erkhundigen, wie es mit dem frembden salz ain gelegenhait hab, und die bestallung thuen, damit die Ladstadt Tein vorsehen und die fuerleut erhalten werden. Do auch der verkhauf nit auf die 1 ½ Taler zuepringen, so muess man sich nach der gelegenhaitt richten, in welchem Ir Euch mit dem Ambtman zuuorgleichen werdet wiessen, und die sachen alles fleisses angelegen sein lassen, wolten wir Euch nit vorhalten, unnd es beschieht hieran höchstermelter Khai. Mt. etc. gnedigister gefelliger Willen und mainung. Geben Prag den 25. Januarii anno etc. 96isten.

Behaimischer Cammer Beuelch: den grossen Kueffen handl und den Salzvorschleiss betreffendt.

LXXIX.

Česká komora Jiříkovi Ehrnpreisovi a Melicharovi Taubenestovi o solním obchodu. V Praze dne 25. ledna 1596 (list 81b, 82a).

Unsern günstigen gruss und guten willen zuuor, edler ernuester und guet freundt. Uber Euern und des Salzhandlers zum Tein jüngst

Digitized by Google

gethanen bericht, wie der Salzvorschleuss der Röm. Kai. Mt. etc. unserm allergnedigisten herrn zum besten zum Budweis und Tein anzuestellen, khumbt gestern ain ander schreiben vom Kozler ein, darinnen angezeigt, das iziger Zeit das frembde Salz wiederumb heuffig eingefürt würde, und dardurch zuebesorgen, wo der verkhauf uf die gerathene 45 w. groschen gerieht werden solle, das die fuerleut sunderlich bei izigem fuetter nit bestehen, sonndern vom handel abgeschreckt und dem wehsen ainsterkhen eruolgen würde, wie Ir hierpei mit mehrerm zuuernemben.

Wann es nun aine solche gelegenhait erraicht, würde sich inn albeg darnach zurüchten und dahin zuesehen sein, im fall die fuerleut mit dem 45 w. groschen beschwert, das es bei den 42 w. groschen oder wie hoch es jederzeit zuerhalten, vorbleiben müge. Und weil neben dem ain mangel am Salz zum Tein fuerfelt, so wollet denselben alspalt vom Buedweiss ersetzen, damit der vorschleuss sein fortgang habe, auch die Ambtleutt bei den daussigen Ladtstädten, zur Freystadt, Linz und Mathausen an schleiniger auffertigung des Salzes erindern, damit folgents gleichffals die Flöess nach Prag der Notturfft befürdert werde, wie Ir zuethuen und Euch die sach alles embsigen fleisses werdet angelegen sein lassen. Daran vollbringt etc. Geben Prag den 25. Januarii, anno etc. 96isten.

An Georg Ehrnpreis und Melchior Taubenest.

Behaimischer Cammer Beuelch umb befürderung des Salzhandels.

LXXX.

Česká komora Luk. Kozlerovi (?) o podvodu s osmi bečkami. V Praze dne 3. února 1596 (list 82b—83a).

Unsern günstigen gruess und guetten willen zuuor, ernuester gueter Freundt! Was ann uns Matthie Beraneckh, Holzfloesser vonn Slawnowicz, wegen acht vorfelschter Kueffen salz in gehorsam gelangen lassen und darauf vonn der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn Salzhandler zue Prag Francz Parman für bericht eingewendet worden, das habt Ir auss dem Einschluess mit mehrerm zuuernemben, und ist darauff vonn höchstermelter Kai. Mt etc. wegen hiemit unser Beuelch, Ir wollet uns hierüber Euern weitern bericht, wie es darmit gründlich beschaffen, neben wiedersendung des Einschluess auf die Behaimische Cammer zuekhommen lassen. Daran etc. Gebenn Prag den drietten Februarii anno etc. 96.

Digitized by Google

Behaimischer Cammer Beuelch, wie es mit acht vorfelschter Kueffen Salz, so dem Beraneckh aufgegeben, beschaffen, zueberichten.

LXXXI.

Česká komora Luk. Kozlerovi o nedostatcích v účtech, o konečném zaplacení kauce úřední. V Praze dne 19. února 1596 (list 83—84a).

Unsern gunstigen grus zuuor, ernuester gueter freundt! Wir befinden auss euerm jüngst uberschickten Monatssausszueg, das Ir zue endt december negst vorschinnen 95 Jarss 1370 Taler am parem geldt im vorrat behaltten, auch im nachgehenden Monat Januarii 715 ℔. auss Salz darzue gelöest, und aber inn izt ermeltem Monat uf den Salzambtman zum Budweiss mehrers nit dann 580 Taler inn Aussgab gestellet habt, doch zue wieder der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn Ordnung one ainich benennung des Tages, wann solches beschehen. Dieweill dann diese Posst der Ambtman zum Budweiss uf den letzten Januarii einstellet, und Ir Euch hieuor selbst angegeben, das die gelder zum Tein nit sicher, so begern wir zuewissen, warumben Ir ain solchen starckhen Resst hinder Euch behalten und neben andern nit auch hienauf geschieckt, und weil ann izo wiederumben ain Quartall alss verlag zum Stoekh zuethun vonn nötten, so ist vonn Irer Kai. Mt. etc. wegen unser beuelch, das Ir den uberresst und was seithero mehr auss salz gelöst, dem Ambtman zum Buedweiss Georgen Ehrnpreis zuestellet, Euch auch hin furan nit anders vorhaltet und jederzeit inn Euerm Ausszueg den Tag, wann solches beschehen, benennet und einbringet.

Neben wiest Ir auch Irer Khai. Mt. etc. gnedigist Resolution und Ordnung, das ain jeder Ambtman, so auf Raittung bestellt, verbürgt sein soll, Ir auch der Ambt also darauf angenomben, derhalben wollen wir Euch nachmalss vermant haben, das Ir solche Caution entlich inns werckh richtet und Euer ungelegenheit vorhüettet. Daran etc. Geben Prag den 19. Februarii anno etc. 96.

Behaimischer Cammerbeuelch, worumben ain solcher starckher Resst hinderbehalten, und solchen ins Budweissische Ambt einzuestellen, auch die Ambtsscaution ins werckh zuerichten.

LXXXII.

Česká komora úřadníku v Budějovicích o solním obchodu. V Praze dne 19. března 1596 (list 84—85b).

Unsern günstigen gruess und guetten willen zuuor, edler und ernuester guetter freundt. Wir haben Euer schreiben und bericht,

Digitized by Google

wie Ir die sachen bei der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn Salzambtman zum Tein befunden, empfangen und vernomben, ob Ir wol vormeldet, das der Salzhandler ann den 2528 Taler mehrers nicht dann 1072 ℔ aussgezelt und das ubrige bei gewiessen Leutten umb aussgeporgt salz stehen hette, hettet Ir doch ain vorzaichnüss derselben Personen neben Iren vonn handen gegebnen scheinen abfordern und beilegen sollen.

Das aber bei Euch zum Budweiss nit mehr dann 2256 Khueffen salz und inn österreichischen Ladstädten nichts vorhanden, khumbt uns verwunderlich für; und dergestalt werden die Prägerstädtt übel vorsehen sein, hett euch derhalben gepüertt zeittliche anmahnung gen Gmunden zuethuen; dann do nit ain mehrer salz eingepracht, so muess die gelegenhait bei dem farwasser maistestailss vorsaumbt werden.

Dieweil auch ann izo mit aussgang diess Monatss wiederumben ain Quartall vorschiennen wirdet, so ist vonn Irer Kai. Mt. etc. wegen unser beuelch, Ir wollet alspalt vonn dem hinderlegten Salzgeldt den vierdten Tail verlag auf 70000 Khueffen gerait als 8750 ℔ nach Gmunden bei dem Gegenhandler verordnen und nachsehen, was im Salz am Vorratt und wie das wehsen allenthalben beschaffen, solches ferner hieher berichten, wie Ir zuethuen werdet wiessen. Daran etc. Geben Prag den 19. Martii anno etc. 96.

Behaimischer Cammer Beuelch, alles den Salzhandel betreffendtt.

LXXXIII.

Dolnorakouská komora Luk. Közlerovi (?) o řádném zasílání měsíčních výkazů. V Praze dne 2. dubna 1596 (list 85).

Unsern gruess zuuor, edler vester lieber Salzhandler. Was Euch noch hieuor zum offtern wegen richtiger und fürderlicher Uberschickhung der gewönlichen Monatausszueg auferlegt und beuolen worden, dessen habt Ir Euch wol zuerinnern.

Wann aber dieselben biesshero mehrmalss unordentlich und langsamb alhir einkhomben und man dahero offters, wie der handl ains oder des andern Ortss geschaffen, nit wiessen, noch der Kai. Mt. etc. Notturfft, wie sichs gepüert, befürdern khünnen, alss ist inn höchsternenter Irer Kai. Mt. etc. Namen hiemit nachmals unser beuelch, Ir wollet angeregte Monatausszueg voraufgelegtermassen künfftig zue idweder rechter Zeit unuorlengt und richtig uberschickhen und zue

Digitized by Google

mehrer ungelegenhait für Euere Person nicht ursach geben. Daran volziecht etc. Datum Prag, den andern Aprillis, anno etc. 96isten.

Von der Niederössterreichischen Cammer umb fürderlicher Uberschickhung der Monatausszueg etc.

LXXXIV.

Česká komora Luk. Kozlerovi o zaslání jmen dlužníků v Týně; vybrůžka pro nezaplacení povinné kauce úřední. V Praze dne 26. dubna 1596 (list 86).

Unsern gunstigen grues zuuor, ernuester gueter freundt. Wir haben auss euerm Jüngst uberschickten Monatsausszueg befunden, das Ir bei etlichen Inwonern zum Tein ann aussgeporgten Salz 1178 Taler pro resto angegeben, welches uns nit wenig mit befrembdung fürkhombt, dass Ir dergestalt bei so guetem vorschleiss das salz verporgen dürfft, do es doch andern Leuten umb par geldt vorkhaufft werden khan. Wollet derhalben alsspaltt ain Vorzaichnüss derselben Personen, welchen und wieuiel ain jeder aussgeliehen, auch wie sie es vorsichert, hieher auff die Cammer schiekhen.

Neben dem wiest Ir auch, was gestallt Euch vonn der Röm. Kai. Mt. etc. unsern allergnedigisten herrn die Salzhandlung zum Tein gegen gepüerlicher Caution und Pürgschafft eingegeben worden, und ob Ir wol dieselbe nach offter ermanen mit Hansen Hölzel und Adam Reichart zum Budweiss bestelt, so ist sie nur auf ain Jargericht, welche den andern Maii sein Endtschafft gewindt, demnach ist vonn Irer Kai. Mt. etc. wegen unser beuelch, das Ir solche Caution in anderweg bestellet und in Monatsfriest bei der Cammer einleget. Dann do es nit beschehen, würde Irer Mt. etc. gnedigisten verordnung nach das Ambt von Euch genomben und in ander weg bestelt werden. Darnach Ir Euch zuerichten und Euer ungelegenhait zuuorhüetten wiesst, und das ist also höchstermelter Kai. Mt. etc. entlicher willen und mainung. Geben Prag, den 26. Aprillis, anno etc. 96isten.

Behaimischer Cammerbeuelch: ain vorzaichnuss derer Personen umb das aussgeliehene Salz uf die Cammer zueschickhen, auch inn ander weg ferner Ambtsspürgschaft zuestellen.

LXXXV.

Česká komora Luk. Kozlerovi, aby se odebral s účty svými do Prahy ku komoře. V Praze dne 7. května 1596 (list 87a).

Unsern grues zuuor, ernuester guetter freundt. Nachdem ain Floesser, Beraneckh genannt, wegen der vorfelschten Kueffen seinen

Digitized by Google

bericht übergeben, alsso erfordert der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn Notturfft und ist vonn derselben wegen hiemit unser beuelch, das Ir Euch alspalt nach Empfahung diz erhebet, hieher verfüeget, Eüre Ambtssraittung mit Euch bringet und alssdann bei uns auf der Cammer angebet. Das ist Irer Kai. Mt. etc. gnedigister willen und mainung. Geben Prag, den 7. Maii, anno etc. 96isten.

Behaimischer Cammerbeuelch: nach Prag sich zuuorfüegen und die Ambtssraittung mit zuepringen.

LXXXVI.

Česká komora Luk. Kozlerovi o zdražení soli, o nedostatečném posílání soli. V Praze dne 15. července 1596 (list 87b, 88a).

Unsern günstigen gruess zuuor, ernuester gueter freundt. Wir haben Eur schreiben neben dem Salzausszueg, welchen Ir zeitlich schickhen sollen, empfangen und befinden darinnen, das Ir die Kueffen Salz zu 45, 48, gar biess auf 50 w. gr. vorkhaufft. Ist derowegen ain Notturfft zuewissen, weil dieser Zeit das salz allenthalben in hoher staigerung, warumben Ir so bei geringer Einfuehr die Kueffen nit höher ausgeben thuett.

Dieweil auch sogar wenig salz einkhombt, welches der Röm. Kai. Mt. etc. unserm allergnedigisten herrn, zue grossem Nachteil geraicht, so wollet Euch den negsten in die Ladstädt verfüegen und nachsehen, ob und was für vorrath vorhanden und woran der mangell aigentlich grinden thue, auch wie derselb fürderlich zuewenden und unss darüeber fürderlich berichten. Daran etc. Geben Prag, den 15. Julii anno etc. 96.

Behaimischer Cammerbeuelch: das salz inn höhere staigerung zuepringen, und woran der wenige Einfuhr und mangel am Salz, inn die Ladstädt sich zuuerfügen und darauf bericht zuethuen.

LXXXVII.

Behaimischer Cammer Beuelch ann ain Rath zum Tein wegen Einschreibung des alten Kai. Salzambthauss. (Neopsán; toliko obsah listiny takto naznačen, list 88a).

LXXXVIII.

Česká komora Jiříku Ehrnpreisovi a Luk. Kozlerovi v záležitosti obchodu solního. V Praze dne 16. srpna 1596 (list 89.)

Unsern gunstigen gruess und gueten willen zuuor, edler ernueste guette freundt. Nachdem, wie Ir wiest, das ander Quartal

Digitized by Google

lengst vorschiennen, das denen zue Gmunden vermüg dessen mit der Röm. Kai. Mt. etc. unserm allergnedigisten herrn, aufgerührten Vertragss das verlaggeldt zue zueschickhen ain Notturfft, ungeacht das noch die alte verlag nit abgericht, damit sie sich kaines Abgangs zuebeschweren, so ist vonn Irer Kai. Mt. etc. wegen unser beuelch, Ir wollet alspaldt die Quartalsverlag, souiel sich auf 70.000 pro Rata gefüert, bei dem gegennhandler wol verwart, hienauffschickhen und peim Stockh sowol bei den Ladstädten nachsehen lassen, was allerseitss im Vorrath vorhanden, daneben alle notwendige befürderung thuen, damit das Salz unuorzüeglich herab gepracht und die beuorstehende guete gelegenhait nit vorsaumbtt werde.

Das aber Ir Kozler hienauf zueraissen begert, kann dieser Zeit nit sein, weil izt täglich viel Salz einkhombt und flossholz herabgehet. Derhalben wollet euerm Ambtt mit fleiss abwartten, die Lieferung vom Budweiss genn Tein unnd vonn dannen hieher gen Prag, sowol auch Ir, Ernpreiss, von den obigen Ladstädten aufs best befördern. Daran etc. Geben Prag den 16. Augusti, anno etc. 96.

An Georg Ehrnpreiss, Salzambtman zum Budweis und Lucass Kozler, Salzhandler zum Tein.

Behaimischer Cammerbeuelch an Salzambt die Viertljarssverlag hienaufzueordnen und nachzuesehen, was allenthalben am Salz vorhanden, dasselbe ann gepürende Ortt zuebefürdern.

LXXXIX.

Česká komora o solních účtech, o kauci úřední. V Praze dne 4. září 1596 (list 90).

Unsern günstigen gruess zuuor, ernuester gueter freundt. Wir haben Euch unlengst zuegeschrieben unnd beuolen, dass Ir mit unnd neben der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn Salzambtman zum Budweiss die Quartalsverlag nach Gmunden zuesammen richten und hienauf ordnen sollen. Nachdem sich aber gedachter Ambtman entschuldiget, das er wegen ander Aussgaben nit gefolgen mügen und zue Aussgang des Monatss Julii 2311 R. 48 Kr. 4 den. bei Euch inn Rest vorplieben, khumbt uns nit wenig frembd für, weil er mit seinem Ambt soweit nit geraichen, warumben Ir ime Eueren Rest nit aussgezelt. Derwegen ist der hieige Salzhandler Franz Parmau mit 500 Taler der Verlag zue hüelf nach Tein abgefferttiget worden, mit beuelch neben dem Ambtman zum Budweiss die Cassa am goldt und salz zuebesichtigen, dem Ir also folg und

Digitized by Google

anweisung zue thuen und den Resst gepüerlich abzuefüeren werdet wiessen.

Neben dem ist euch auch beuolen worden, Eur Ambtss-Caution oder Pürgschafft aufs neu zuebestellen, welches piesshero noch nicht beschehen. Derwegen wir Euch nachmalss vermant haben wollen, dass Ir dasselb gleichsfalls volziehet, und zue andern Einsehen nit ursach gebet. Daran etc. Geben Prag den 4. Septembris, anno etc. 96.

Behaimischer Cammerbeuelch den Rest Schuldt anzueweissen, abzuefüeren und die Ambtsscaution aufs neu zuebestellen.

XC.

Česká komora Luk. Kozlerovi o rozmanitých stížnostech na něho. V Praze dne 31. října 1596 (list 91).

Unsern gruess zuuor, lieber Kozler. Es khommen allerlei beschwerung uber Euch für, das Ir in Euerm Ambt unordnung, vortl und aigennüzigkhait im verkhauf des salzes geprauchen sollet, wie darüeber die Abgesandten der Statt Budweiss beiliegende Schriefften ubergeben haben. Wo nun dem also wer, wolt Euch alss der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn, vorpflichten Diener khainswegs gebüren, dergleichen handlung zue aignem Nuz und vortell fürzunemben, ist derwegen im Namen Irer Kai. Mt. etc. hiemit unser beuelch, das Ir Euch dieser beschuldigung mit bestendigem grundt gepürlich ausfüeret und ferner beschaidt gewarttet auch den Einschluss wieder herzueschiekhet. Das ist höchstermelter Kai. Mt. etc. entlicher gefelliger willen und mainung. Geben Prag, den letzten Octobris, anno etc. 96.

Behaimischer Cammerbeuelch, die beschuldigte angebung im Verkhauf des salzes gepürlichen ausszuefüeren.

XCI.

Česká komora Luk. Kozlerovi o kauci úřední, o nepořádku ve výtazích. V Praze dne 6. listopadu 1596 (list 91b—92).

Unsern gruess zuuor, lieber Kozler. Ir habt euch zuebeschaiden, was gestalt auf sondere verordnung der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn Euch mehrmalss aines auferlegt und beuolen worden, Euer Ambt mit gnugsamber Pürgschaft zuebestellen, oder aber aine Summa geldes daraufzuleihen, wie Ir dann zue dem Endt nach Nürmberg zuuorraissen umb Erlaubnüss gepeten; und ob Euch

Digitized by Google

wol solches lengst zuegelassen, so ist doch weder ains noch das ander beschehen, und also biesshero vonn Euch in windt geschlagen worden.

Dieweil dann Ire Kai. Mt. etc. dergleichen unrichtigkait bei kainem Ambt verner nachzuesehen gemaint, so wollen wir Euch nachmals erinnert und zum uberfluess ermant haben, das Ir diesfals Euer bestes in mehrer Acht nembet und Euch nit selbst in nachteil füret, mit dieser verwahrung: im fall Ir vonn dato inn vierzehen Tagen der sachen khain gestalt machen werdet, ist also berait die anordnung beschehen, das das Ambt vou Euch ufgehebt und den negsten in ander weg bestelt werden soll.

Neben dem ist euch diese Tag zuegeschickt worden, was die Budweisische Abgesandte für beschwerung ubergeben.

So befindt sich auch auss den Ausszüegen, das Ir im verschiennen 95isten Jar uber 906 Kueffen zum Einfüellen einstellen thuett, do doch dem hieigen Ambtman, dem das Salz auf den Flöessen zuekhommen muess, aufs hundert mehrers nit dann zwo Kueffen passiert werden, woher nun ain solche grosse Einfüell bei euch verursachet, sintemal daz Salz vonn Budweiss gefuelter in Schiefen nach Thein geschickt wirdet, khumbt nit wenig frembdt und verwunderlich für. Wollet derhalben Euer begründte Ausfuerung darneben thuen, auch euern Salz- und geldtrest gepüerlich anweissen. Das ist etc. Geben Prag, den 6. Nouember, anno etc. 96.

Behaimischer Cammerbeuelch: in 14 Tagen der Ambts-Caution ain gestalt zuemachen, uber der Salzeinfüell ain Aussfuerung zuethuen und den Salz- und Geldt-Rest anzueweissen.

XCII.

Česká komora Luk. Kozlerovi o solním obchodu, o nesprávnosti a zištnosti jeho. Přiložen stížný list z Budějovic ze dne 9. prosince 1596. V Praze dne 14. ledna 1597 (list 93—94).

Unsern gruess zuuor, lieber Kozler. Ir habt Euch zuerinnern, wass Euch hieuor bei der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn Cammerbuchhalterei wegen des Einfüell Salz für mengl ausgestelt worden, nun befindt sich aber die Continuation ain weg alss den andern, also das sich in den negst verloffnen vier Jaren das Einfüell Salz auf 1952 Kueffen erstreckhen, und aufs hundert mehr alss zwo Kueffen khommen thuett, do doch dem hieigen Salzhandler, der es ain weitten weg vonn der Floess empfanhen muess, mehrers

Digitized by Google

nit dann zwo Kueffen passiert werden, do entgegen Euch das Salz von Buedweiss auf drei meil in Schieffen gefüelter zuegeschickt wirdet. Unnd obwol das alte lang aldo zum Thein gelegene Salz etlicher massen sein verantworttung hette, so wirdet doch die Einfüell von Jar zue Jharn auf das newe, sowol das alte continuiret, welches Irer Kai. Mt. etc. zuefürder ist, wie Ir auss inliegender Abschriefft zuesehen, also auch unss mit besonderer befrembdung fürkhumbt, woher Ir Euch die macht nemben durfft, dergleichen abgangene bewilligung Irer Kai. Mt. etc. in Raittung einzustellen.

Dieweil euch dann ausser dem, was auf das vorlegne Salz gangen, kein Einfüell passirt werden kan, so legen vonn Irer Kai. Mt. etc. wegen wir Euch hiemit auf, daz Ir das ubrige Ir Kai. Mt. etc. mit parem geldt erstattet und richtig machet, auch mit ferner Einstellung ainiches füellsalz nit fürkhombt.

Neben dem befindt sich aus euerm selbst ubergebenen Vorzaichnüss, das Ir für 755 Thaler Salz verporgt und aussgeliehen, welches dem handel nit wenig zueschaden und bei izigen guetem vorschleuss umb par geldt vorkhaufft hett werden khünnen.

Zue dem habt Ir mit End negst vorschiennes Monat Novembriss Inhalt Euers Ausszuegs 3051 ℔ 35 gr. 5 den. meissnisch im Rest behalten, dieweil dann an izo ain Quartalsverlag nach Gmunden verordnet, so wollet euern Salzrest alsspaldt dem Ambtmann zum Budweiss ausszelet, auch die Schulden einfordern und weiter khain Rest machen.

Gleichergestalt sint noch an denen im 93isten Jar nach Czerwonemb gelieferten 1551 Kueffen salz, darzue Euer Diener Christof Stainel bestelt gewest, 150 Kueffen daselbst im Rest vorplieben, und nichtsweniger auf das 4 und 95. Jar die besoldung auf ine als 89 ℔ 5 gr. in Aussgab durch Euch eingepracht worden, welches gar nicht passiert werden khan, ist demnach vonn Irer Kai. Mt. etc. wegen unser weiter beuelch, das Ir solch hinderstellig salz den negsten herabliefert, oder do es verkhaufft, das geldt darfür in Empfang nembet, anch des Stainels unpilliche eingestelte besoldung ins Ambt wiederumben erstattet und guet machet.

Verner befindt sich auch, das die biessher uberschikten monatlichen Salzausszüeg durch euch allein und durch den Gegenhandler Melchior Taubenest nit untterschrieben werden, ist ain notturfft zuewiessen, warumben solches untterlassen wirdt.

Schliesslichen habt Ir euch zuerindern,, was hievor die vom Budweiss für Clag uud beschwerung wider euch für- und eingepracht

Digitized by Google

derwegen haben Ire Kai. Mt. etc. den herrn Bohuesslawen Mallowez und herrn Georgen Wratislaw zue Commissari gnedigist verordnet, die sachen zuuorrichten; demselben nach werdet Ir nun vor ihnen auf ir erfordern zuerscheinen und euch gebürlich ausszuefüren wiessen. Daran etc. Geben Prag den 14. Januarii, anno etc. 97isten.

Eingelegte Abschriefft an die Behaimische Cammer:

Zue dem so khumbt uns auch gehorsamist für, alss sollte mit dem Salzvorschleuss zum Tein gar ungleich und aigennüzige umbgegangen werden, do nun dem also were uns khains wegs zuerstatten, beuolen euch derwegen hiemit auch gnediglichen, das Ir destwegen Eure guete erkhundigung halttet und da was unzimbliches oder unrechts befunden wirdet, darauf gebürliche wendung fürnembet, wie Ir in einem und dem anderm gehorsamist zuethuen wiesst, und es erfolgt daran unser gnediger will und mainung. Geben uf unsererm khoniglichen Schloss Prag, den neündten December, anno etc. 96, unserer etc.

An die Behaimische Cammer.

Behaimischer Cammer Beuelch: Die ubermessige Einfüell zuerstatten, den Rest einzuefordern und weiter khain zuemachen, auch die zum Czerwonemb vorpliebne 150 Kueffen salz oder im geldt sambt des Stainels eingestelte besoldung zuerstatten, sowol warumben die Ausszüeg vom Gegenhandler nit untterschrieben worden, ain wiessenschaft zuemachen, und derer vom Budweiss Clag gebürlich ausszuefüren.

XCIII.

Česká komora Luk. Kozlerovi, aby všechnu sůl po vorech do Prahy posílal, nic neprodávaje; v Praze je o ni nouze. V Praze dne 2. února 1597 (list 94b, 95a).

Unsern günstigen gruess zuuor, ernuester gueter Freundt. Ir habt guet wiessen, was dieser Zeit für mangl und abgang am Salz alhir bei den Präger Städten erscheinne und das inen noch das järige Darlehen nit bezalt sei. Derhalben erfordert der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn unumbgengliche Notturfft, wie auch vonn derselben wegen hiemit unser beuelch ist, das Ir dieser Zeit vonn dem Salz, so von Budweis nach Tein khombt, nichtss allda verkhaufft, sondern alles auf die Flöess gebet und herab bringen lasset, damit die Städt wiederumb mit Salz vorsehen und bezalt, auch weiter verlag zuraichen ursach haben. Daran etc. Geben Prag, den andern Aprill, anno etc. 97isten.

Digitized by Google

Behaimischer Cammerbeuelch: Dieser Zeit nichts von dem Salz zuuorkhauffen, sondern auf die Flöess zuegeben.

XCIV.

Česká komora Jiříkovi Ehrnpreisovi a Melicharovi Taubenestovi o poslání 4,000 bečck do Týna, o výkazu měsíčním. V Praze dne 2. února 1597 (list 95).

Unsern günstigen gruess und gueten willen zuuor, edler, ernuester und guete Freunde. Wir machen uns khainen Zweiuel, es werde nuemehr auf der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn beschehene verordnung auss den Ossterreichischen Ladtstätten ain guete anzall Salz zue Euch gepracht worden sein. Dieweil dann die zeithero bei den Präger Städten ain underer mangel und Abgang am Salz erschiennen: so ist vonn Irer Kai. Mt. etc. wegen unser beuelch', das Ir an izo zum wenigisten an vier taussent Kueffen nacheinander gen Thein fertiget, damit sie auf den Floessen herabgepracht und das guete Fahrwasser nit vorsaumbt werde, wie dann derentwegen dem Kozler sunderbar beuelch beschehen, daneben auch Euer Monatausszug desto zeitlicher hieher schicket, und doch jeder Zeit den Poten vonn dannen auf Tein laufen lasset, damit also beiderseits die notturfft unter ainem Costen befürdert werden. Daran etc. Geben Prag den andern Aprill, anno etc. 97.

An Georg Ehrnpreis und Melchior Taubenest.

Behaimische Cammer Beuelch: inn die 4000 Kueffen salz nach Tein zuefertigen, auch die Monatausszueg zeitlich zuüberschickhen, und den Poten darmit auf Tein lauffen lassen.

XCV.

Česká komora Luk. Kozlerovi o měsíčním výkaze, o poslání nového výkazu zároveň s Budějovickým, o jednání se solním úřadem Budějovickým. V Praze dne 12. února 1597 (list 97).

Unsern günstigen gruess zuuor, ernuester guetter freundt. Wir haben euer schreiben neben dem Monatsausszug erst heut dato empfangen und het billich ubergeschickt werden sollen, sintemal weder salz noch geldt in diesem Monat einkhommen. So khombt uns auch frembdt für, das Ir souiel geldt im Ambt habt und die negste Verlag nit vollig nach Gmunden geschickt worden, dieweil dann ann izo wiederumb ain Quartalsverlag dahin geordnet werden soll, do anderst

Digitized by Google

der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn Salzhandel befürdert werden soll, so ist vonn Irer Kai. Mt. etc. wegen unser beuelch, das Ir solch eurn geldtrest den negsten zuesammen richtet, damit es neben andern hienauf geschickt werden müge.

Neben deme ist auch hieuor die verordnung beschehen, das des Ambtmans zum Budweis Monatausszüg neben dem Eürigen jeder zeit durch ainen Poten herein geschickt werden soll, desselben erinnern wir euch hiemit nachmalss, das Ir solcher Ordnung nach kommet und ubrigen Uncosten verhüettet.

Dieweil auch in des Ambtmans zum Budweis Ausszug erscheint, das im vorgangnen Monat uber fünf taussent Kueffen salz alda im Vorrat, so wollet euch den negsten dahin vorfügen und alles fleiss drob sein, damit es nach Tein und folgents herab gen Prag gebracht werde, inmassen dem Ambtman hierbei auch anbeuolen wirdet. Daran etc. Geben Prag, den 12. Aprill, anno etc. 97.

Behaimischer Cammer Beuelch: den geldtrest zuesammen zurichten, hienauf zueschickhen, die Ausszüg mit dem Budweissischen Poten zuuberschikhen und sich genn Budweiss zuuorfügen.

XCVI.

Česká komora Luk. Kozlerovi, aby všechna sůl z Týna po vorech byla posílána do Prahy. V Praze dne 18. dubna 1597 (list 97b—98).

Unsern günstigen gruess zuuor, ernuester gueter freundt. Nachdem sich Sebastian von Purgholz und andere Holzflöesser bei der Cammer angemeldt, das Sie sich mit holz versehen und darauf aine guete anzal Salz laden khunden und im fall sie läer abfaren müesten, damit inen solchs zue kainem nachteil gedeüt und zuegemessen werden möchte, und dann euch vor diesem in zweien schreiben anbeuolen die Salzabfuhr bei iziger gueten gelegenhait in acht zuenemben und hieher nach Prag zuebefürdern, also wollen wir euch nachmals vermant und aufferlegt haben, weil weder an holz, noch farwasser mangel erscheint, daz Ir an eurm Zuethun auch nichtss mangeln lasset und die sachen entlich dahin richtet, damit alles salz, so gen Thein komet, auf den flöessen herabgepracht werde; unnd weil auch die negst herabgeschickten Kueffen säer lähr befunden, vonn destwegen die Flöesser nit wenig beschwert sein, so beschiht hierbei dem Ambtmann zum Budweiss beuelich die Kueffen daselbst der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn, verordnung nach rechtschaffen anzuefüellen. Solches wollet ime alspalt zueschickhen und

Digitized by Google

Euch den handel alles embsigen fleisses angelegen sein lassen. Daran etc. Geben Prag, den 18. Aprill, anno etc. 97 isten.

Behaimischer Cammer Beuelch all das zum Tein ankhommende Salz gen Prag auf die Flöss zueschikhen.

XCVII.

Behaimischer Cammer Beuelch auf herrn Procopen Cziabelizky etc. Schreiben, und der Teiner Suppliciren bericht und guetachten zuethun. (Pro opis jeho v kopiáři vynecháno místo na l. 98*b*, 99.)

XCVIII.

Česká komora Luk. Kozlerovi o poslání peněz solnímu úředníku do Budějovic. V Praze dne 14. května 1597 (list 99).

Unsern günstigen gruess zuuor, ernuester gueter Freundt. Nachdem der Stadt Gmunden vermüg des mit der Röm. Kai. Mt. etc. unserm allergnedigisten herrn, aufgerichten Contracts an der negsten Quartalsverlag noch 2700 Taler zuebezalen hinderstellig vorplieben und sich vormüg euers jüngst uberschickten Ausszuegs 1451 Taler 35 gr. Cassarest befunden hat, so ist vonn Irer Kai. Mt. etc. wegen unser beuelch, das Ir solchen Rest alspaldt dem Ambtman nach Budweis ausszelet, welcher beuelch hat das ubrige auss seinem Ambt herzuethun und folgents die ganze Summa dem Einnember zue Gmunden, weil er onedas läer hienaufreist, zuzuestellen. Daran etc. Gebenn Prag, den 14. Maii, im anno etc. 97isten.

Behaimischer Cammer beuelch den Rest geldt dem Ambtman zum Budweiss ausszuzelen.

XCIX.

Česká komora Luk. Kozlerovi o vydání soli panu Přechovi Hodějovskému z Hodějova. V Praze dne 3. listopadu 1597 (list 99b, 100a).

Unsern günstigen gruess zuuor, ernuester gueter freundt. Wir wollen euch nit vorhalten, das wir herrn Przech Hodiegowski von Hodiegow auf sein ansuchen und begeren die Notturfft salz auss der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn, Salzstadl zum Tein gegen die gepürlichen bezalung eruolgen zuelassen bewilliget haben, und ist darauf vonn höchstermelter Ir Kai. Mt. etc. wegen hiemit unser beuelch an euch, Ir wollet gedachten Hodiegowski angeregte Notturfft Salz gegen gepürlicher Bezahlung auss bemeltem Ir Kai.

Digitized by Google

Mt. etc. Salzstadl Euerer Verwaltung auf diessmal eruolgen lassen. Daran volbringt etc. Geben Prag, den 3. Nouember, anno etc. 97.

Behaimischer Cammer Beuelch, herrn Przech Hodiegowski die Notturfft Salz umb die bezalung volgen zulassen.

C.

Rudolf II. Luk. Kozlerovi o zaplacení dluhu a kauce úřední. V Praze dne 5. listopadu 1597 (list 100—101a).

Ernuester getreüer lieber. Du hast dich gehorsamblich zuerinnern, welchermassen dir noch vom vierzehenden vorschiennen Monatss Maii durch unsere Beheimische Cammer auferlegt und beuolen worden, das du deinen hinderstelligen Cassarest, der sich damalss auf 1451 ℔ 35 gr. befunden, alspalt dem ernuesten unserm Salzambtman zum Budweiss und getreuen lieben Georgen Ernpreis zu uerlag des Gmunderischen Salzhandelsswesen ausszehlen sollest, so vernemben wir aber auss deinem jüngst uberschickten Monatsausszug September souil, das solches nit allein nit beschehen, sondern noch an zweien underschiedlichen Possten, so du zum Taill an schulden angiebest, ain starkher Resst, als nemblich 1610 ℔. 43 gr. 3 den. hinder dir vorbleiben solle, welches Rests wir dann zue unsern täglichen fürfallenden Aussgaben zum höchsten bedürfftig. Legen dir derhalben hiemit gnediglich auf und wollen, das du angeregten Rest alspaldt hieher inn unser Behmisch Rentmaisterambt erlegest und ausszelest.

Neben deme khombt uns auch füer mit befrembdung, das uber feltige beschehene anordnung auf bemelt Ambt vonn dir kain Caution bestelt worden sein solle, ist derhalben hiemit nachmalss unser gnediger beuelch, du wolst solche Pürgschafft in Monatssfriest der Notturfft noch bestellen und zue andern ernsten einsehen nit ursach geben. Daran etc. Geben auf unseren khöniglichen Schloss Prag, den 5. Nouembris anno etc. im 97isten, unserer Reiche des Römischen im 23, des hungerischen im 26, und des Behemischen auch im 23isten.

Rudolff m. p.

Ad mandatum serenissimi electi imperatoris proprium.

Hainrich von Pisniz.

Sternbergk.

Kretschmark.

Khaiserlicher Beuelch den Schuldenrest inns Pragerische Behemische Rentmaisterambt zuerlegen und die Ambtspürgschafft inn Monatfriest bestellen etc.

Digitized by Google

CI.

Česká komora Luk. Kozlerovi o nedoplatku, o cestě do Prahy, o dodání peněz do Gmundenu. V Praze dne 22. prosince 1597 (list 101).

Unsern günstigen gruess zuuor, ernuester gueter freundt. Nachdem der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn, notturfft erfordert, das denen zue Gmunden anizo wiederumben ain Quartalsverlag hienauf geordnet werde, also ist vonn Irer Kai. Mt. etc. wegen unser beuelch, Ir wollet Euern Rest vormüeg des jüngst uberschickten Ausszugs alspaldt zuesammen richten, und weil dieser Zeit nichtss zuuersaumben, euch den lezten dits hieher vorfüegen, und was alhir vorhanden, mit euch nemben und nach Gmunden füeren. Daran beschicht Irer Kai. Mt. etc. gnedigister gefelliger willen und mainung. Geben Prag den 22. December anno im 97isten.

Nota. Dieser beuelch ist in originali zu der 98isten Jarsraittung beigelegt.

Behaimischer Cammer Beuelch den Rest zuesammenrichten, hienein gen Prag, vorfüegen und nach Gmunden füren.

CII.

Česká komora Luk. Kozlerovi o nedoplatku, o kauci úřední s vyhrůžkou. V Praze dne 10. ledna 1598 (list 102—103).

Unsern günstigen gruess zuuor, ernuester gueter freundt. Wir haben Euch jüngst vom 22. Decembris vorschiennes 97 Jars geschrieben und im Namen der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn, auferlegt, den Cassarest zue der Gmundnerischen Verlag zuerichten und Euch auf den letzten Decembris hieher zuuerfüegen. Dieweil es aber nit beschehen, als ist der hieige Salzhandler Franz Parman mit der Verlag nach Gmunden verordnet, und weil von andern Ortten 1977 Taler darzue lehensweiss aufgenomben werden, und damit dasselbe ehest wiederumben erstattet werde, so ist von Irer Kai. Mt. etc. wegen unser beuelch, das Ir solchen eurn Resst alspalt zue handen des Salzambtmans zum Budweis richtig machet und damit khaines wegs saumig erscheinnet. Dann, ob Ir wol in eurm Ausszueg etliche Restanten angegeben, so ist aber khain zweiuel Ir werdets seithero eingepracht haben, und weil Ir auch euer Ambt wiederumben mit gnugsamber Pürgschafft und Caution bestellen sollen, dasselbe aber noch nicht beschehen, alss wollen wir Euch hiemit nachmalss vermant haben, das Ir in solchem weiter nit saumig er-

Digitized by Google

scheinet, sondern innerhalb vier wochen von dato richtig machet, wo nit, seint Ire Kai. Mt. etc. entlich entschlossen, das Ambt in ander weg bestellen zuelassen; das wirdt euch zue schlechten gnaden gerichen. Werdet derhalben euer gelegenhait inn Acht zu nemben wiessen, welches wir euch nit vorhalten wollen. Das ist also etc. Geben Prag, den 10. Januarii, anno etc. 98.

Behaimischer Cammer Beuelch den Cassaresst ins Budweisische Ambt unsaumblich richtig zuemachen, auch die Ambtscaution in vier wochen zuebestellen etc.

CIII.

Behaimischer Cammer Beuelch neben uberschickhung der 95-jarigen Mängel iun Monatsfriest dieselben zuebeantwortten, oder sich auf die Cammer zuestellen. V Praze dne 21. ledna 1598 (list 103a).

CIV.

Behaimischer Cammer Beuelch, das herunder vom Budweiss geferttigte Salz unuorkaufft zuelassen, auch die Durchlass mit Notturfft zuzurichten*), den Cassarest abzuelegen und die Ambts-Caution zuebestellen. V Praze dne 11. února 1598 (list 103).

CV.

Der Behemischen Camer Schreiben an herrn Korzensky, das er zue zurichtung der Durchläss die Notturfft holz aus seinen Wälden soll volgen lassen. (Opsán jen titul: „Urozený pane.“) List 104.

CVI.

Behaimischer Cammer Beuelch auf Peter Bechin von Bernardicz gethanes suppliciren, die Pesserung des Durchlass an seiner währ zum *Podolske* betreffendt, das holz auss seinen wälden darzuefüeren zuelassen etc.

*) „Was die durchlas betriefft, woferne der aine also gefärlich und wol zuentraten sei, wie der Herr Korzensky schreiben thuet, so wollet darob sein, das der ander zum Reissigkow mit gueter Notturfft zuegericht, und die Flöess nit vorhindert werden, wie dann gedachtem Korzensky hirbei geschrieben wirdet, das holz aus seinen wälden darzuegeben, welches Ir ime zueantwortten und das wergkh verner zuebefürdernn werdet wiessen.“

Digitized by Google

CVII.

Česká komora Luk. Kozlerovi o obyčejných již u něho nepořádc v úřadování, o kauci úřední, o solnici, o solním obchodu. V Praze 27. března 1598 (list 106).

Behaimischer Cammer Beuelch, alss solte der Monat Febru Ausszueg noch nit einkhommen sein, und abermal der Ambtscaut bestellung betreffendt, auch das Inwohner im Salzhauss wohn sowol das ander heüssl nit weggebrochen worden, und zue bericht wieviel salz und welchen Tag einkhommen und kaine Kueffen zuu khauffen.

„ . . . Neben dem khumbt für, das nit allein in Irer Mt. Salzhauss frembde Leüt und Inwoner gehalten werden, sondern a das ander heüssl, so (zur) verhüetung (der)feüersgefahr aussgekau noch nit weggebrochen sein und gleichwol von Inleüten bewont w den soll. Wollen euch derowegen vormant haben, das Ir ferner kh Ungelegenhait machet. . . .“

CVIII.

Česká komora Luk. Kozlerovi o neplacení kauce úřední, o obyvatel solnice. V Praze dne 4. dubna 1598 (list 107—108b).

Behemischer Cammer Beuelch wegen bestellung der Ambt caution ferner nit saumen und in Monatfriest entlich zuebestell und abermal die Inwohner im Salzhauss betreffendt.

„ . . . Wollen euch demnach zum Uberfluess noch ain Mo zuelassen mit diesem entlichen beschaidt, im fall Ir undterdess k richtigkait machen werdet, dass wir weiter nicht aufhalten khünn sondern die sachen Ir Kai. Mt. etc. unJterthenigist fürzuebring zue was glimpf es Euch geraichen würde, habt Ir selbst zuermess werdet demnach euer wolffart in acht zuenemben wiessen.

Das Ir in Irer Mt. etc. Salzhauss frembde Leüt einnemet, h euch one vorwiessen nit gebürt, dasselbe also mit gefahr zue legen, do doch derwegen das nahet gelegne heüssel zue dem e erkafft worden, das es abgebrochen und das Salzhauss für feu gefahr dess besser gesichert werden sollen, welches von euch a ubergangen worden. Wollet derhalben diese und andere unrichtig abstellen. Daran etc.“

Digitized by Google

CIX.

Česká komora Luk. Kozlerovi o vdhavosti a nesprávnosti v úřadování, o kauci úřední. V Praze dne 19. května 1598 (list 108).

Behaimischer Cammer Beuelch den Salzambtmann zum Budweis der bedürftigen Quittung halber zuefriden zuehalten, und den Cassarest zuerlegen und die lang hinderhaltene Ambtsscautionbestellung one ferner saumbsall in Monatfriest entlich zuuolziehen.

„. . . Neben deme haben wir euch hieuor mehr alss ains wegen der Ambtsscautionbestellung angedeut, deuten es euch noch aines zum Uberfluess an, mit dieser entlichen verwarung, do solches in Monatsfriest vonn dato an nit beschicht, das wir lenger nit aufhalten khünnen, sondern die sachen sambt euer unrichtigen Ambtsshandlung, dabey Irer Mt. etc. an angegebnen schulden und Salzverlust bei zweitaussent Taller hindangehen, auch das Ir die jüngst angeordnete Visitation genzlich zueruckh gestelt, Irer Kai. Mt. etc. den negsten fürbringen müesten, zue was gnad euch solches geraichen wirdt, habt Ir selbst zuermessen. Darnach etc."

CX.

Behaimischer Cammerbeuelch auf der Flöesser fürgebrachte Supplicir-beschwer, die Kueffen gepüerlich zuefüellen. Neopsáno v rukopisu.

CXI.

Česká komora Luk. Kozlerovi o zaslání nedoplatku do Budějovic. V Praze dne 13. června 1598 (list 109).

Behemischer Cammer Beuelch den Cassarest dem Salzambtmann zum Budweiss zue befürderung der Verlag zueuberschickhen.

„. . . so ist von Irer Kai. Mt. etc. wegen hiemit unser beuelch, das Ir Euern Cassaresst der 1300 Taler alsspaldt dem Salzambtman zueschicket, damit die Verlag zeitlich befürdert und nit wie jüngst beschehen, aufgehalten werde. Daran etc."

CXII.

Česká komora důtklivě a opětně napomíná nepořádného Luk. Kozlera, aby kauci zaplatil a svého úřadu pilně si hleděl, co se solí dlužno činiti. V Praze dne 9. července 1598 (list 109, 110).

Unsern günstigen gruess und gueten willen zuuor, ernuester gueter freundt. Wir haben Euer Schreiben neben den Monat Junii

Digitized by Google

Ausszug empfangen und khombt uns nit wenig frembdt für, das Ir den Rest für bahr geldt inn Auszueg setzt, do doch wie zuuerstehen alles in schuelden, ja vielmehr das Ir dieselben in so langer Zeit nit eingemant, ob nun der Röm. Kai. Mt. etc. unserm allergnedigisten herrn, darmit wol gedient, werdet Ir hernach vornemben. Wie offt und vielmals haben wir Euch der Cautionbestellung halben erinert und zum fleiss vormahnet, izo wirdets auf Nürmberg remittirt, do Ir doch lengst dahin khommen khönnen und zeit gnug darzue gehabt, unnd weil ains oder anders wieder Irer Mt. etc. Instruction ist, die Cammer auch aussdrüecklichen beuelch hat khainem Ambtman der auf Raittung sizt, zue ainiger gnad pension oder Prouision zuuorschreiben, er habe dann ordentliche Raittung gethan und sein Resst richtig gemacht, so werdet nuemehr Euerer gelegenhait mehers nachzuegedenckhen und dasjenige, was sich gepüert und Euch selbst zum besten gereicht, zuuolziehen wiessen, wir aber khünnen fürüeber nit die beschaffenheit Irer Kai. Mt. etc. fürzuebringen.

Was die Salzvorsielberung antriefft, weil dieser Zeit khain fahrwasser, mügt Ir das salz dieser Ortten wol versielbern, doch das in allweg zum wenigisten drei taussent im Vorrath behalten, und damit auf die flöessgelegenheit gewartt werde. Neben dem wollet khünfftig in den Ausszüegen den Rest jederzeit specificiren, was am parem geldt oder schulden, welches doch nicht sein soll, in der Cassa vorhanden. Was auch auss Salz gelöest, dasselb dem Salzambtmann nach Budweiss zueschickhen, wolten wir Euch nit vorhalten. Und daran beschicht etc. Geben Prag den 9. Julii, anno etc. 98.

Behemischer Cammer Beuelch der gelegenheit, was im zuethun gepürt, nachzuegedenckhen, das Salz, doch darinn 3000 Kuefen im vorrath behalten, zuuersielbern und den Rest im Ausszüegen jederzeit am geldt oder schulden specificiren.

CXIII.

Česká komora Luk. Kozlerovi o stížnosti města Budějovic; nařízení o solním obchodu. Přiložen stížný list Budějovických. V Praze dne 15. července 1598 (list 111—112).

Unsern günstigen grues zuuor, ernuester gueter freündt. Hierbei habt Ir zuuernemben, was der Rath zum Budweis wegen des Salzvorkauffs zum Tein für beschwerung eingewendt, darinnen fürnemblich angedeuttet wirdet, das solcher vorschleuss nit allein zueuor dero irer Privilegirten Niederlag, sondern auch der Röm. Kai. Mt. etc.

Digitized by Google

unserm allergnedigisten herrn zue mercklichem schaden geraichen, dieweil wir Euch dann jüngst beschaidt gegeben, das Ir mit dem Salzvorkauff die Flöessgelegenhait inn Acht nemben sollet, und dahin richten, damit jederzeit zum wenigisten dreitaussent Kueffen in bereitschafft gehalten und souiel müglich herab nach Prag, alda dieser Zeit die Kueffen umb zwei Taler bezalt wirdet, geordnet und aufgegeben werde, also ist nachmalss von Irer Kai. Mt. etc. wegen unser beuelch, das Ir demselben also nachkhommet und Irer Mt. etc. nit zue schaden handelt, auch uber angeregt deren zum Budweis Suppliciren unuorzüglich berichtet. Daran etc. Geben Prag, den 15. Julii, anno etc. 98.

Hierauf der Budweisser Supplication:

Hoch und wolgeborner gnediger herr, wolgeborne herrn, herrn, auch edle und gestrenge gnedige herren. Aus hochwichtigen Ursachen Eur Gnaden zueberichten und zuebehelligen haben wir nicht khönnen umbgehen, wie das Lucas Köczler, Salzhandler zum Tein ob der Wulta, wieder Euer gneden allergnedigisten beuelch das salz, welches inn die Kai. Mt. etc. Statt Prag gehören thuett, welches im auch von Budweis zue beförderung der obgenanten Stadt Prag uber und uberliefert wirdt, zur schwechung unser Stattpriuilegien und zue grossen schaden der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn, zum Tein den fuerleütten zue laden und daneben damit zuehandlen, nit Irer Kai. Mt. etc. zue guet, sondern vielmehr seines aignen Nuzs halber khaineswegs aufhören thuett. Dann vor etlich wenig vorschiennen Tagen obgemelter Kozler uber die 1200 ßß m. dem herrn Georg Ehrnpreis ubersendet hatt, welches geldt er dann auss dem Salz gelöest hat, mit dieser vormeldung, er wolle sich darumb bei Euer gnaden wol wiessen zuuerantwortten, wie dann zweiuelss ohne Euer gnaden vonn dem herrn Ehrnpreiss ainen bericht haben werden. Dieweil dann nun, gnedige herrn, der Salzniederlag zue Budweis von Alters hero gewesst und auch noch ist, auch uber 300 Jar von gottseligisten gedechtnüssen der Behmischen Königen, wie dann solche Priuilegia und begnadungen vonn Röm. Kai. Mt. etc. unserm allergnedigisten herrn Rudolffi, dieser Zeit glücklich regierendt, becrefftigt unnd confirmirt worden, sowol auch wir unserm allermüglichsten fleiss nach ie und allezeit auch damalss, da das Salz also wegen anderer frembder Salz, das man hier in Behemb zuefüeren gepflegt hat, nicht hat khönnen seinen fortgang und anwehrung haben,

Digitized by Google

auss allergnedigisten beuelch Euer gnaden haben wir den Salzstockh verlegt und noch gerne verlegen wollen und sonderlichen, weil mit solcher verparttirung des Salzes zum Tein die fuerleut auf Budweis nit darkhommen und Irer Kai. Mt. etc. dardurch nit wenig Maut entgehet, derentwegen wir Eur gnaden ganz dehmütig und undterthenig pietten, Euer gnaden wolle solchen Salzhandel, den obgemelter Kozler füeren thuett (weil nichts zue Nuz der Röm. Kai. Mt. etc., sondern vielmehr zue schaden, ime aber obgedachtem Kozler zue seinem pestem frumb geraichet, auch wieder Euer gnaden allergnedigisten Beuelch gefüeret, sowol auch zur schwechung und unterdruckhung uns von Irer Kai. Mt. etc. begabungen und Priuilegia geraichet), zuruckh und ganz und gar zue nicht machen und einstellen, wir wollen hinwiederumben gegen Eur Gnaden sament- und sonderlich mit unserm embsigen gebet zue Gott dem herrn zuepietten nicht ablassen, sondern solchs darmit zuuergelten gefliessen sein. Eur gnaden dienstgefliessen willige

Burgermaister und Rath der Stadt behmischen Budweiss.

Behemischer Cammer Beuelch auf vorige beschehene anordnung mit dem Salzvorkhauff die Flöessgelegenhait in acht zuenemben und auf aines Raths zum Budweis Suppliciren unuerzüglich bericht zue thuen.

CXIV.

Behemischer Cammer Beuelch über die ubergebne 96 Jarsraittung aussgestelte Mangel Bericht zuethuen. V Praze dne 14. srpna, 1598 (list 113).

CXV.

Behemischer Cammer beuelch nach besichtigung des Salzabgangs sich mit der Relation gen Prag zuuorfüegen. V Praze dne 26. srpna 1598 (list 114).

CXVI.

Česká komora Luk. Kozlerovi o dopravě soli do Prahy. V Praze, dne 7. září 1598 (list 114).

Unsern günstigen grues zuuor, ernuester gueter freundt. Nachdem das grosse Wasser an der Rom. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigsten herrn Salzwehsen zue Gmunden vermüg der Ambtleut schreiben mechtigen schaden gethan, daher sie vormanen, das in diesem Jar

Digitized by Google

kein Kueffen salz ausszuefüeren sein werde, also erfordert Irer Kai. Mt. etc Notturfft wie auch derselben beuelch ist, das Ir mit dem vorkauff bei Euch gemach thuet, und das vorhandne salz soviel müglich herab nach Prag befürdert. Daran etc. Geben Prag, den 7. Septembris, anno etc. 98.

Behemischer Cammer beuelch mit dem Salzvorkhauf gemach zue thuen.

CXVII.

Česká komora Luk. Kózlerovi o dopravě soli do Prahy, o zprávě o porouchaných jezích, o nesprávném seznamu dluhů, o jejich zaplacení. V Praze, dne 17. listopadu 1598 (list 114, 115).

Unsern grues zuuor, guter freundt Közler. Auf sunder der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn verordnung haben wir euch noch vom siebenden verschienes Monats Septembris auferlegt den Salzverkauf zum Tein einzustellen und das Salz von dannen herab nach Prag zue befürdern. Wie wir aber in den Ausszügen nachsehen, befinden sich inn den negsten zweien Monaten fast bei 2000 Kueffen, so Ir der anordnung zuewieder vorkaufft und hingelassen, und dargegen nit mehr dann 2987 Kueffen nach Prag geliefert, welches, nach dem ain grosse Anzal holz dieser Zeit herabkhombt, billich ain mehrers sein sollen und mügen, dieweil dann noch guet fahrwasser vorhanden, so schreiben wier hierbei dem Salzambtleuten nach Budweis, solche gelegenheit wol in Acht zuenemben, welches Euch dann im anderen fall gleichfalls gepüert.

Was dann die paufelligen Durchlas betriefft, derwegen Ir inn euerem jüngsten hiesein ain bericht gethan haben sollet, künnen wir uns für unser Person nit erindern, noch auch bei der Canzlei ainiche nachrichtung befinden; wem Ir nun solchen bericht zuegestelt, werdet Ir am pesten wiessen. So ist auch der jüngst überschickte Schuldenausszueg unlauter gestelt, und pei kainer Post gemelt, wie lang inen das Salz fürgeliehen, und khumbt wol verwunderlich für bei so gueter anwehrung das salz zuuorporgen. Neben dem giebt sich ainer Sebastian Wiesta mit dreien Kueffen Salz an, die Ir ime fürgeliehen haben sollet, welcher aber in Euerem Vorzaichnüss nit zuebefinden; wie richtig nun der Ausszueg, habt Ir selbst zuuersehen. Derhalben will ain Notturfft sein, das Ir solche Schulden unuorzüglich einmahnet und Irer Kai. Mt. etc. zueschaden kaineswegs lenger anstellen lasset, uns auch bei diesem poten uber ains und

Digitized by Google

das ander bericht thuet und beschaidts gewarttet. Daran etc. Geben Prag, den 17. Novembris, anno etc. 98.

Behemischer Cammer beuelch den Salzverkauff betreffendt, auch das der jüngst in Prag ubergebner bericht wegen der Durchläss bei der Canzlei nit zuefinden, die Schuldt vorzaichnüss lauter zuemachen und solche ehestes einzuefordern.

CXVIII.

Behemischer Cammer Beuelch die Besichtigung der schadhafften Durchlass fürzuenemben, den uncosten zuüberschlagen, wer solchen darzuegeben schuldig, zuerwegen und darüeber zueberichten, den schulden Resst auch einzuepringen. V Praze, dne 16. prosince 1598 (list 118, 119).

CXIX.

Behemischer Cammer Beuelch mit erpawung der Durchlass unnd wühren bei voriger ordnung zuuorbleiben, die Ambtsgefell zuesammen zuehalten und die Schulden einzuemahnen. V Praze, dne 18. ledna 1599.

CXX.

Česká komora Luk. Kozlerovi o seznamu dlužníků, poslání peněz do Budějovic, solním obchodu, o novém solním obchodníku v Praze, o opravě jezů. V Praze, dne ... 1599 (list 120).

Behaimischer Cammer Beuelch: das vorzaichnüss der Schulden zue specificiren, den Cassavorrath dem Salzambtmann zum Budweis ausszuezehlen, den Salzvorrat anzueweisen, das Salz unuorkaufft zuelassen, solches nach Prag zuehanden Hansen Hegnern zueschickhen und wie viel Stämholz zue den Durchlassen bedürfftig, ain Uberschlag zuemachen.

„... In albeg aber darauf bedacht seit, weil kürzlich das wasser wieder offen sein wirdet, damit alles Salz unuerkaufft gelassen und hieher zuehanden des neuen Salzhandlers Hanssen Hegners abgeflöest werde.

Was die Pesserung der Durchläs betriefft, da ist aine Notturfft ain uberschlag zuemachen, wie viel Stämholz darzue bedürfftig, damit bei dem Forsstmaister der Fraunbergischen Wäldt gepüerliche anordnung beschehen müge. ...“

Digitized by Google

CXXI.

Prokop Čabelický České komoře o stížnosti měšťanů Vltavotýnských do Luk. Kozlera. List stížný jejich přiložen. V Týně nad Vltavou, dne 23. března 1599 (list 1156—117a).

Službu svou VMsti vzskazuji, urozený pane, pane mně laskavě příznivý, a urození a stateční rytíři, páni švagkrové a přátelé moji zvláště milí. Zdraví i jiného všeho nejlepšího dobrého od Pána Boha vinšujíce přeji VMsti věrně a z srdce rád. Poddaní moji purgkmistr a konšelé, starší obecní i všechna obec města Tejna nad Vltavou co na mne vznášejí a mne k VMstem za psaní prosí, z přiležící supplikací jejich tomu šíře porozuměti moci ráčíte a poznávajíc žádost jejich spravedlivou a slušnou bejti, i to při sobě považujíc, jak jim na veliké skrácení ten prodaj soli od pana Lukáše Kheclera, správce nařízeného nad solí JMst. Cskou tu v Tejně nad Vltavou, i na záhubu a újmu živnosti ty všechny chudý obce se děje, čehož prvý nikdyž od žádnejch předešlých správcův tak zhusta se nečinilo. Z ty příčiny VMstí za to služebně prosím, že nad tou chudou obcí, poddanejmi mejmi města Tejna nad Vltavou, svou laskavou lítost míti a jemu panu Lukášovi Kheclerovi etc. své milostivé poručení učiniti ráčíte, co by tak koliv soli JMsti Cský, pána nás všech nejmilostivějšího, mimo potřebu měst Pražských v solnici tu v Tejně nad Vltavou zbejvalo, aby poddaným mým, poněvadž vždycky prve toho požívalia za ni tak jako i jiní place rádi býti chtějí, dopřána byla, a on pan Lukáš Khecler aby takového nemírného prodaje na zkázu té chudé obce více se nedopouštěl. Což k VMstem dcelé důvěrnosti sem, že k žádosti mý a pro odplatu Boží i pro mé VMstem toho se vždycky líbezné odsluhování tak učiniti ráčíte. Odpovědi laskavé od VMstí žádám. S tím Pán Bůh rač dáti VMstem se na všem dobře a šťastně míti. Dattum na Tejně nad Vltavou v outerý po neděli družebný, letha Páně 1599.

Prokop Čabelický z Soutic
na Tejně nad Vltavou.

Stížný list měšťanů Vltavotýnských.

Vaši Mst urozený a statečný rytíři, pane náš milostivý. Aby Pán Buoh všemohoucí VMst dlouhověkého zdraví, šťastného panování i jiné všecko prospěšné dáti ráčil, toho VMsti na svých modlitbách žádati nepřestáváme. VMst milostivý pane, jsouce nevyhnute-

Digitized by Google

dlnou potřebou opěty k tomu vedeni, k VMsti jakožto ku pánu našemu milostivému se utéci, poníženě prosíme, že k prozbě naší nakloniti se obtížni bejti neráčíte, VMstí k milostivé paměti přivozujíce žádost naši předešlou, poněvadž tak rozličnejmi pokutami od Pána Boha všemohoucího, říkaje každoročně strestáni jsouce, že již k největší chudobě říkaje přivedeni jsme, abyste se k JMstem JMsti Cské etc. pánuom raddám komory království Českého etc. za nás přimluviti ráčili, co jse vystavování soli z komory JMsti Cské etc. zde v městě Tejně nad Vltavou dotejče, kterak předešlá letha mimo jiné v tom opatrováni jsme bývali, tak, co se koli soli mimo Pražská města vystavovalo, do solnice naší obecní se vystavovalo, aby ještě i touž láskou k nám potřebným nakloněni jsouce, nás takovouž solí fedrovati a ji porůznu jinam na velikou škodu našim chudým obecním živnůstkám proti předešlému spůsobu, z čehož také i JMsti Cské spíše škoda, nežli užitek následuje, vystavovati dopouštěti neráčili. Nebo teď již některého letha velmi těžce k ní přicházejíce, když se jiným přespolním vystavuje, na to se k veliké naší škodě dívati musíme. A poněvadž pak takovou suol netoliko v též ceně, po čem se jiným vystavuje, béřeme, ale když jaká potřeba nastane, i před zkázou retovati všelijak nápomocni bejváme, nad to netoliko v domácích povinnostech sobě v štěstí i neštěstí zavázáni jsouce, ale i ve všech pomocech a zbírkách, jak JMsti Cské etc. povinných, tak i VMsti vždycky podle nejvyšší možnosti hotovi se nacházíme: protož vždy VMsti se vší ponížeností v tom za milostivou ochranu prositi nepřestávám, že se za nás k JMstem etc, přímluvou svou postaviti ráčíte, kterouž bychom mohli také při JMstech etc. v této naší potřebě opatření a fedruňku užiti. Pán Buoh všemohoucí jenž jest odměna každého skutku dobrého, za to hojná odplata býti ráčí. S tím se VMsti v milostivou ochranu poručené činíme.

VMsti věrní poddaní

Purgkmistr a konšelé, obecní starší i všecka obec města Tejna nad Vltavú.

CXXII.

Česká komora Lud. Kozlerovi o stížnosti Vltavotýnských a listu Prokopa Čabelického. V Praze dne 26. března 1599 (list 115a).

Urozený příteli milý. Co sobě pan Prokop Čabelický z Soutic na Tejně nad Vltavou na místě poddaných svých téhož Tejna, jakou byšte jim překážku mimo starobylej spuosob v živnostech jejich

Digitized by Google

v prodávání soli činili, stěžuje, všemu z psaní jeho a supplikací Tejnských příležitě porozumíte: protož jménem a na místě JMsti Cské etc. pána našeho nejmilostivějšího poroučíme Vám, abyste nám o tom správu svou a odpověď na takovou stížnost s navrácením na komoru učinili. Na tom JMsti Cské etc. vuoli naplníte. Dán na Hradě Pražském v pátek po neděli postní Laetare letha etc. 99.

Cisaře JMsti raddy zřízené komory v království Českém.

Behmischer Cammer Beuelch auf herrn Procopen Cziabelizky an Ire Gnaden gethanes Schreiben, damit die Teiner mit Salz zue iren verkauf versehen möchten werden.

CXXIII.

Česká komora Luk. Kozlerovi o porážení dříví na opravu jezů, o solních účtech. V Praze dne 4 března 1599 (list 121).

Behemischer Cammer Beuelch, das die verordnung mit fellung des holzes zue den Durchlassen beschehen, auch mit dem Salzvorkhauf gemach zuethuen und damit die Restanten im Monatfriest eingebracht werden.

„. . . P. S. Nachdem beiliegende Cammerschreiben mit einem aigen Cammerpoten fortgeschickt müessen werden und aber Euer Pott uber habenden Beuelch vonhinnen wieder läer abgelaufen und der antwort nit erwartten wollen, also wollet ime Poten nit allein den Potenlohn nit reichen, sondern ine noch darzue mit gefengnüss wegen aines andernmal habenden abscheü und gehorsamb straffen lassen, dem Ir also würcklichen und unuerschont nachzuekhommen werdet wiessen. Datum ut in litteris.

Behmische Cammer Canzlei daselbst."

CXXIV.

Behemischer Cammerbeuelch die zuegeschickten Salzmandata ann gepüerliche Ort anzueschlagen. V Praze dne 22. března 1599.

CXXV.

Česká komora Luk. Kozlerovi o voru, splaveném proti mandátu císařskému. V Praze dne 16. dubna 1599 (list 122, 123).

Unsern gunstigen grues zuuor, gueter freundt. Wir haben aus Eurem jüngsten schreiben verstanden, was sich abermals ain Flösser

Digitized by Google

Sebastian Biesta vom Purggholz untterstanden mit ainnem grossen Prämenholz zuwieder der Röm. Kais. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn Mandat und verbot durch die kaiserlichen Durchläs zuefaren, dieweil aber nit darbei angezaigt, wer dieser und die andern zween sein, und unter wes Jurisdiction sie gehörig, so ist vonn Irer Mt. et. wegen unser beuelch, das Ir izt und hinfuran die gelegenheit specificirt, damit gebüerliche verordnung erfolgen müge. Daran etc. Geben Prag, den 16. Aprillis, anno etc. 99isten.

Von der Behemischen Cammer die Flöesser, so zuewieder Kai. Mandata durch die Durchläss abfahren, untter wessen Jurisdiction sie gehören, nambhaft zue machen.

CXXVI.

Von der Behmischen Cammer wegen uberschickhung der erledigung uber die 92, 93 und 94 Salzraittungsmängel, sich derselben gemes zuuorhalten, und auf die unpassirlichen Posten ferner bericht zuethun, auch sich auf die Cammer zuuorfügen. V Praze dne 14. června 1599 (list 123).

CXXVII.

Česká komora Luk. Kozlerovi o 150 bečkách soli na Červené, o Kryštofovi Stainlovi. V Praze dne 14 června 1599 (list 124).

Unsern gruess zuuor, ernuester gutter freundt. Nachdem auf unsere beschehene anordnung und der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn, noch vonn 17. apprilis des vorschiennen 93 Jars aussgangenen schriefftlichen beuelch zue notturfft und befürderung der Präger Städt 1551 kueffen Salz vonn Thein herab gen Czerwonemb geliefert und Cristof Stäinl auf Eur gutachten, piess solch Salz auf die Holzpräm aufgeben und abgeflöest würden, bestelt und angenomben worden, dauon er Stäinl ermelts 93 Jars im Monat Mai und Junii 1350 kuefen Salz auf Prag herabgeliefert und 51 kuefen P. füellsalz eingestellt, also das nur 150 kuefen daselbst im Vorrath verblieben, welcher Rest aber weder durch Euch noch Stäinl biss dato nicht abgefürt oder Irer Mt. etc. weitter vorraittet worden. Ob wir wol nit wissen khönnen, das solch 150 kuefen daselbst noch vorhanden oder nit, und was die ursach, das dieselben nicht vollent nach Prag geliefert, oder sonsten vorsielbert worden, auch Irer Mt. etc. schedlich wer, wan solch anzal salz so lange Zeit alda vorgeblich stiel liegen sollen, so ist darauf von höchstermelter Irer Kai.

Digitized by Google

Mt. etc. wegen hiemit unser beuelch, Ir wollet bemelte 150 kuefen salz oder das geldt darfür ehist abfüren und ordentlich p. Empfang vorraitten oder wie es darmit beschaffen, uns euren gründlichen bericht auff die Behemische Cammer zuekhommen lassen.

Neben deme khombt auch für, das obwol, wie oberwent, gedachter Stäinel auf unsern beuelch bis die mehrerwenten 1541 kuffen salz vom Czerwonemb nach Prag abgefürt würden, gegen 1 Reinisch wochentlicher besoldung bestelt worden und Ime solche besoldung weil noch im Rest alss 150 kufen salz daselbst im Vorrath liegen blieben, vor das 93 Jar passiert werden möchte, so khombt aber für, das Ir es bei solcher besoldung nit allein vorbleiben lassen, sondern habt dieselbe noch für die volgenden vier Jar, als 94, 95, 96 und 97ste, so zu geldt 178 Taler, 17 gr. 1 den. klein bringt (ungeacht Euch solches in den ausgestelten Raittungsmängeln jederzeit vorwiesen worden) in Eueren Raittungen und Monatsausszüegen p. Aussgab eingebracht, dieweil dann solche einstellung von Euch ganz zur ungebühr beschehen und vonn solchem salz uber die dauon gethane Abfüerung und einfüll nur 150 kuffen daselbst im Rest vorblieben, auch die Zeithero weitters nichts dahin an Salz geliefert worden, also ist darauf von höchstermelter Kai. Mt. etc. wegen hiemit unser beuelch, Ir wollet solche zur ungebühr auf vielgedachten Stäinl eingestelte 178 ℔ 17 gr. 1 den. klein vierjärige besoldung, sintemal derselbe Eur bestelter Ambtsdiener ist, Irer Kai. Mt. etc. zu guetem wiederumb in Empfang nemben und ordentlich vorraitten, euch auch hinfuro solcher unbillichen Einstellung genzlich enthalten. Daran etc. Geben Prag, den 14. Junii, anno etc. 99.

Von der Behmischen Cammer, die zum Czerwonemb hinderstellig vorbliebnen 150 kueffen salz oder das geldt darfür abzuefüren oder, wie es darmit beschaffen, fernern bericht zuethun, auch die auf Cristof Stainel eingestelte besoldung, wiederumben inn Empfang zue nemben.

CXXVIII..

Von der Behemischen Cammer wegen verkauffung dem Haubtman zum Dobrisku etc. 10 kuefen salz.*)

CXXIX.

Von der Behmischen Camer die Theiner Beschwer betreffendt.

*) Následující tři listiny i tato neopsány od písaře, ač pro každou vynecháno zvláštní místo.

Digitized by Google

CXXX.

Behemischer Cammer Beuelch die Kai. Durchlas und Flöesserthor betreffendt.

Volgt herrn Zdeniek Korzensky Schreiben an die Behmische Cammer.

CXXXI.

Česká komora Luk. Kozlerovi o nesprávnostech v úřadě, aby soli neprodával, všechnu na vory dával. V Praze dne 24. července 1599.

Unsern gruess zuuor, gueter Freundt. Wir haben Eur schreiben und entschuldigung, warumben Ir euch zue verantwurt und richtigmachung der befundenen Mängel nit hieher begeben khünnen, vernomben, lassen dieselb in irem Werth beruhen, wollen uns aber vorsehen, Ir werdet nit allein der Röm. Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn, sondern auch Euer selbst Notturfft und gelegenheit in Acht haben und die richtigmachung zue Euern nachtheil nit aufziehen.

Dann so befünden wir auss dem uberschickten Ausszueg, das Ir zum Tein mehr Salz verkhaufft, alss hieher geschickt worden, welches voriger anordnung und verbott zuewieder und uns nit wenig befrembden thuett, wollen Euch derowegen vermant und nachmalss aufferlegt haben, das Ir weitern Vorkauf genzlich einstellet, alles Salz auf künfftige flöess beisammen und aufhaltet und kain anders thuett. Daran etc. Geben Prag den 24. Julii, anno 99.

Behemischer Cammer Beuelch den Salzverkhauf einzuestellen und alles Salz auf künfftige flöess beisammen und aufzuehalten.

CXXXII.

Česká komora Luk. Kozlerovi o opravě jezů a o nákladu na opravu. V Praze dne 26. srpna 1599 (list 128).

Unsern gunstigen gruess zuuor, ernuester gueter freundt. Nachdem Ir iüngst bei uns auf der behmischen Cammer angebracht, das aldort zum Tein bei Procopen Cziabelicky Müel ein Wandt einzuezepfen und das Pündtwerck daselbst zuuernageln und auszuefüellen, wie auch an ainem andern Ort, nemblichen bei Wazlawen Haye Müel mit zweien wändten das Pündtwerck zuemachen und in die höch zuebehegen, dann bei des Dlassku Müellers Müeln auf der ainen seiden des durchlass ainen Pfeiler zuefüeren und mit Stainen ausszueschüetten,

Digitized by Google

des Salzwehsens aldort unuormeidliche Notturfft sei, darauf Euerm gemachten uberschlag nach in allem piess in 25 schock meissnisch lauffen möchten, also beuelen wir Euch hiemit im Namen der Kai. Mt. etc. unsers allergnedigisten herrn wegen, Ir wollet solchen Paw aus den gefellen Euers Ambts vorrichten uud den Uncosten, so darauf lauffen wirdt, in Euer Raittung einstellen, der soll Euch künfftig in aufnembung derselben hierauf für guet gelegt und passiert werden. Geben Prag den 26. Augusti anno etc. 99.

Von der Behemischen Cammer mit Pau- und besserung der kai. drei durchläss zum Tein fortzuefahren, solchen Paw auss den gefellen des Ambts vorrichten und den drauf lauffenden Uncosten in Raittung einstellen.

Digitized by Google

OBSAH.

INHALT.

Seznam přednášek roku 1889 konaných . . . . . str. IV.

Verzeichniss der im Jahre 1889 abgehaltenen Vorträge . . . . S. V.

Pag.

Bílek Tomáš, Důchody a statky jesuitských kollejí a sídel v království Českém zřízených a l. 1773 zrušených (č. 10) 215

Emler Jos. Statuta arcibiskupa Pražského Wolframa z r. 1399 (č. 11) 293

Jireček Const. Dr. Einige Bemerkungen über die Überreste der Petschenegen und Kumanen, sowie über die Völkerschaften der sogenannten Gaganzi und Surguči im heutigen Bulgarien (N. 1) 3

Menčík Ferd. Petr. Lambeck a Balbinova Epitome (č. 8) 182

Mourek V. E. Ukázky ze syntaxe gotských předložek (č. 3) 49

— Prager Bruchstück einer Pergamenthandschrift des Rosengartens (N. 5) 118

— Neuhauser Bruchstücke einer Pergamenthandschrift altdeutscher Gedichte ernsten Inhalts (N. 6) 131

Prášek J. V. Dr. Zarathuštra a Mazdeism (č. 9) 203

Ryblička Antonín, Dodatky k vypsání starších chrudimských rodin erbovních a patricijských (č. 7) 177

Tadra Ferd. K pobytu Jana Kapistrana v zemích českých (č. 2) 31

— Mnichovský rukopis formuláře Vlacha Jindřicha (č. 4) 82

Teige Josef, Některé poznámky o prvním pokračovateli Kosmy (č. 12) . . . 311

Zíbrt Čeněk, Dopisy o prodeji a plavbě soli po Vltavě (č. 13) 317

Digitized by Google

Bartholomaeus v. St. Aegidius, Chronik v. Prag im Reformations-Zeitalter. Chronica de seditione et tumultu Pragensi 1524—31. Herausgegeben von Dr. C. Hoefler. 1859. 8° . . . . . 1.—
Borský & Emler, Reliquiae tabularum terrae citationum vetustiss. 1867. 4° 2.—
Emler, vide: Regesta, pars II—IV.
— Ein Bernaregister des Pilsner Kreises. 1876. 4° . . . . . —.60
— Die Kanzlei der böhm. Könige Přemysl Ottokars II. und Wenzels II. und die aus derselben hervorgegangenen Formelbücher. 1878. 4° . . . 1.20
— Decem registra censuum bohem. compilata aetate bellum Husiticum praecedente. Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými. 1881. 8° . . . . . 3.—
— Zlomek urbáře kláštera Hradištského. 1884. 4° . . . . . —.30
Erben, vide: Regesta, pars I.
Gebauer, Staročeské skloněnί zájmenné. 1885. 4° . . . . . —.60
— Staročeské skloněnί substantivního kmene -o 1886. 4° . . . . . —.60
— Staročeské skloněnί substantiv kmene -a. 1888. 4° . . . . . —.60
— Staročeské skloněnί složené. 1889. 4° . . . . . —.30
Gindely, Friedrich V. v. d. Pfalz, seit 1622 bis zu seinem Tode. 1885. 4° . —.54
— Die Entwickelung des böhmischen Adels und der Inkolatsverhältnisse seit dem XVI. Jahrh. 1886. 4° . . . . . —.60
— Die Processirung der Haeretiker in Böhmen unter Kaiser Karl VI., Prag, 1887. 4° . . . . . —.48
— Waldsteins Vertrag mit dem Kaiser bei der Übernahme des zweiten Generalats. 1889. 4° . . . . . —.60
Goll, Der Convent von Segeberg (1621), 1875. 4° . . . . . —.60
— Der Vertrag von Alt-Ranstädt. Österreich u. Schweden 1706—7. 4° . 1.80
Hanuš, Quellenkunde u. Bibliographie d. böhm. Literaturgeschichte. 1868. 8° 1.60
Hattala, Počátečné skupeniny souhlásek československých. 1870. 4° 1.50
Helfert, Die Jubiläumsliteratur der Wiener Katastrophe von 1683 und die Kaplířrage. 1884. 4° . . . . . —.45
Höfler, Monumenta Hispanica. I. Correspondenz Adrian's von Utrecht mit Kaiser Karl V. 1520. 1881. 4° 1.20
— II. Spanische Regesten. (1515—20). 1882. 4° 1.80
Jarník, Příspěvky ku poznání nářečí Albanských. 1883. 4° . . . . . —.80
Jireček H., Vzdělání a osazení pomezního hvozdu Českého. 1884. 4° . . . —.45
Jireček J., Hymnologia bohemica. Dějiny církevního básnictví českého až do XVIII. století. 1878. 4° 2.40
— Jan Hodějovský z Hodějova, jeho rod i působení a latinští básníci tovaryšstva jeho. I. polovice. 1884. 4° . . . . . —.90
— O zvláštnostech češtiny ve starých rukopisech moravských. Příspěvek k dějinám jazyka českého. 1887. 4° 1.10
Jireček K., Die Handelsstrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien während des Mittelalters. 1879. 4° 1.50
Kalousek, Geschichte der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften, 1784 bis 1884 sammt einer krit. Übersicht d. philos.-histor.-philolog. Publicationen. 1884—1885. 8° . . . . . 2.—
— Dějiny král. české společnosti nauk 1784—1884. S přehlednou úvahou o pracech vědeckých třídy filos.-filolog.-histor. 1885. 8° 1.60
— Listiny a zápisy Bělské o věcech městských i sedlských z let 1345 až 1708. 1889. 4° 2.10
Klimesch, Urkunden u. Regesten zur Geschichte des Gutes Poreschin im 14. und 15. Jahrh. 1889. 4° 2.10
Löwe, Der Kampf zwischen Realismus und Nominalismus im Mittelalter. 1876. 4° 1.20
— John Bramhall, Bischof von Derry, und sein Verhältniss zu Thomas Hobbes. 1887. . . . . —.20

Digitized by Google

3 499

Löwe, Die speculative Idee der Freiheit, ihre Widersacher, ihre praktische Verwerthung. 1890. 8° . . . . . 2.—
Ludwig, Über das Verhältniss des myth. Elementes zu der histor. Grundlage des Mahabharata. 1884. 4° . . . . . —.24
— Über die Kritik des Rigveda-Textes. 1889 . . . . . —.90
Mareš, Popravčí kniha pánův z Rožmberka. 1878. 4° 1.20
Menčík, Konrád Waldhauser, mnich řádu sv. Augustina. 1881. 4° . . . . —.60
— Několik statutů a nařízení arcibiskupů Pražských (1355—77). 1882. . . —.80
Mourek, Tandariuš a Floribella, skládání staročeské s německým Pleierovým srovnal. 1887. . . . . 1.80
Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae.
— Pars I. (600—1253). Curante Erben . . . . . 9.—
— „ II. (1253—1310) „ Emler (vol. 1—9 à 2.50) 22.50
— „ III. (1312—1332) „ „ (vol. 1—6 à 2.50) . . . . . 15.—
— „ IV. (1333—1346) „ „ (vol. 1—5 à 2.50) 12.50
Rezek, Paměti o bouři Pražské r. 1524. 1881. 4° . . . . . —.60
— Nové příspěvky k volbě české r. 1526 a k počátkům Ferdinandovy vlády v zemích korunních . . . . . —.90
— Zápisky Viléma Slavaty z let 1601—1603. 1887. 4° . . . . . —.90
Rybička, Královéhradecké rodiny erbovní. 1873. 4° . . . . . —.54
— O českém zvonařství 1.10
Sedláček, Rozvržení sbírek a berní r. 1615. 1869. 4° . . . . . 1.—
Tadra, Nově nalezené rukopisy formulářů XIII. a XIV. století. 1887. 4° . . —.30
Tomek, Základy starého místopisu Pražského. I—V. a rejstřík. 1866—75. (sešity dostati lze též jednotlivě) . . . . . 6.—
Truhlář, Registrum bonorum Rosenbergicorum a. 1379 compilatum. Urbář zboží Rožmberského z roku 1379. 1880. 4° 1.20
— Manuale Korandae. Manuálník M. Václ. Korandy. 1888. 8° 2.10
Wegner, Generalregister zu den Schriften der königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften 1784—1884. Obecný rejstřík ke spisům král. české společnosti náuk 1784—1884. 8° 1.50
— Die königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften. Verzeichniss der Mitglieder vom J. 1784—1884. 8° . . . . . —.30
— Král. česká společnost náuk. Seznam členů z r. 1784—1884. 8° . . . —.30

Verlag der königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften. — Druck von Dr. Ed. Grégr. Prag 1890.

Digitized by Google

L Sr 1220.15

Sitzungsberichte

der königl. böhmischen

GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN.

PHILOS.-HISTOR.-PHILOLOG. CLASSE.

1890.

VĚSTNÍK

královské

ČESKÉ SPOLEČNOSTI NÁUK.

TŘÍDA FILOSOFICKO-HISTORICKO-JAZYKOZPYTNÁ.

Digitized by Google

Philosophisch-historisch-philologische

Publicationen

der königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften,

welche vorräthig sind.

Abhandlungen. Rozpravy. (Pojednání.)

V. Folge:	7.	Band	(1852)	6.—	VI. Folge:	5. Band	(1872) 6.—
—	8.	„	(1854)	7.—	—	6. „	(1873) 9.—
—	9.	„	(1857)	6.—	—	7. „	(1874) 9.—
—	10.	„	(1859)	6.—	—	8. „	(1876) 12.—
—	11.	„	(1861)	6.—	—	9. „	(1878) 15.—
—	12.	„	(1863)	7.—	—	10. „	(1881) 15.—
—	13.	„	(1865)	5.—	—	11. „	(1882) 15.—
VI. —	4.	„	(1871)	7.50	—	12. „	(1885) 15.—

VII. Folge: Philos.-histor.-philolog. Classe. 1. Band (1887) 4.50
— „ „ „ „ 2. „ (1889) 4.50
— „ „ „ „ 3. „ (1890) . . . . . 8.—

Sitzungsberichte. Věstník. (Zprávy o zasedání.)

Jahrg.	1859	—.34	
„	1860, 1861 à	—.50	
„	1862, 1863 à	—.60	
„	1864, 1865 à	—.69	
„	1866	1.—	
„	1867	1.25	
„	1868	1.14	
„	1869	—.57	
„	1870	1.—	
Jahrg.	1871	1.10	
„	1872	1.50	
„	1873	2.50	
„	1874	2.—	
„	1875, 1876 à	2.50	
„	1877—1882 à	3.—	
„	1883	5.30	
„	1884	4.50	

Jahrg.	1885	(philos.-histor.-	philolog.	Classe)	1.—
„	1886	„	„	„	1.20
„	1887	„	„	„	1.50
„	1888	„	„	„	2.10
„	1889	„	„	„	2.60
„	1890	„	„	„	3.—

Jahresberichte. (Výroční zprávy.)

Vom Jahre 1876—1882, 1884, 1886—1888 à . . . . . —.60
„ „ 1885 (Bericht über die Jubelfeier) . . . . . —.80
Für das Jahr 1888 . . . . . —.42
„ „ „ 1889 . . . . . —.36
„ „ „ 1890 (deutsch, mit einem Vortrag über J. Marcus) —.50
„ „ „ 1890 (böhmisch, ohne den Vortrag) . . . . . —.30

Digitized by Google

Digitized by Google

VĚSTNÍK

KRÁLOVSKÉ

ČESKÉ SPOLEČNOSTI NÁUK.

TŘÍDA

FILOSOFICKO-HISTORICKO-FILOLOGICKÁ.

ROČNÍK 1890.

V PRAZE 1891.

NÁKLADEM KRÁLOVSKÉ ČESKÉ SPOLEČNOSTI NÁUK.

V KOMMISSI U FR. ŘIVNÁČE.

Digitized by Google

SITZUNGSBERICHTE

DER KÖNIGL. BÖHMISCHEN

GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN

CLASSE FÜR

PHILOSOPHIE, GESCHICHTE UND PHILOLOGIE.

JAHRGANG 1890.

PRAG 1891.

VERLAG DER KÖNIGL. BÖHM. GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN.

IN COMMISSION BEI FR. ŘIVNÁČ.

Digitized by Google

HARVARD COLLEGE LIBRARY
DEXTER FUND
Jan 31, 1935

Seznam přednášek

konaných ve schůzkách třídy filosoficko-historicko-jazykozpytné

roku 1890.

Dne 13. ledna.

Dr. V. E. Mourek: Starohornoněmecké glossy pražské z IX. století. (Tištěno zde str. 16.)

V. Dušek: O tvoření tvarů praesentis indicativi a imperativi v dialektech československých. (Tištěno zde str. 22.)

Dne 27. ledna.

Fr. Mareš: O českém hospici v Římě. (Časopis Č. Musea 1890, str. 65.)

Dne 10. února.

Dr. V. V. Tomek: O Kateřině, dceři mistra Albíkově.

Dne 24. února.

M. Hattala: O proužcích Rukopisu Královédvorského.

Dne 10. března.

Dr. H. Toman: O rodu a příbuzenstvu Jana Žižky z Trocnova. (Zde str. 44.)

M. Hattala: O proužcích Rukopisu Královédvorského (pokračování).

Dne 24. března.

Dr. B. Rieger: O zamýšlené reformě soudů stavovských v Čechách za Marie Terezie. (Právník 1891 str. 1, 38.)

Dne 14. dubna.

Dr. R. Novák: Může-li Tacitus pokládán býti za původce dialogu De oratoribus? (Zde str. 3.)

Digitized by Google

Verzeichniss der Vorträge,

welche in den Sitzungen der Classe für Philosophie, Geschichte und Philologie

im Jahre 1890 abgehalten wurden.

Den 13. Januar.

Dr. V. E. Mourek: Prager althochdeutsche Glossen aus dem IX. Jahrhundert. (Gedruckt hier S. 16.)

L. Dušek: Über die Bildung der Formen des Praesens indicativi und imperativi in den böhmisch-slavischen Dialekten. (Hier S. 22.)

Den 27. Januar.

Fr. Mareš: Über das böhmische Hospiz in Rom. (Časopis Č. Musea 1890 S. 65.)

Den 10. Februar.

Dr. W. W. Tomek: Über Katharina, Magister Albik's Tochter.

Den 24. Februar.

M. Hattala: Über die Pergamenstreifen der Königinhofer Handschrift.

Den 10. März.

Dr. H. Toman: Über die Familie u. die Verwandtschaft Johann Žižka's von Trocnov. (Hier S. 44.)

M. Hattala: Über die Pergamenstreifen der Königinhofer Handschrift (Fortsetzung).

Den 24. März.

Dr. B. Rieger: Über die beabsichtigte Reform der ständischen Gerichte in Böhmen unter Maria Theresia. (Právník 1891 S. 1, 38.)

Den 14. April.

Dr. R. Novák: Ob Tacitus für den Autor des Dialogs De oratoribus gehalten werden könne? (Hier S. 3.)

Digitized by Google

A. Ludwig: O methodě při interpretování Rigvedy. (Tištěno v Rozpravách VII. řady, sv. 4, č. 1.)

Dne 28. dubna.

Dr. R. Novák: Možno-li, aby kdo jiný byl skladatelem dialogu De oratoribus než Quintilian? (Zde str. 179.)

Dr. V. E. Mourek: O dvou pražských pergamenových zlomcích legendy o sv. Oswaldu. (Zde str. 275.)

T. Bílek: O statcích kollejí jesuitských na Moravě a ve Slezsku. (Zde str. 63.)

P. K. Konrád: Hymnologie starochorvatská. (Zde str. 101.)

Dne 12. května.

V. Nováček: O pobytu Karla IV. v Avignoně r. 1365. (Čas. Č. Mus. 1890, 151.)

F. Tadra: Formulář kanceláře Rožmberské. (Zde str. 244.)

Dne 2. června.

Dr. Z. Winter: O vedení pří na soudech městských v XVI. století.

A. Sedláček: Myšlenky o původu šlechty českomoravské. (Zde str. 229.)

Dne 16. června.

A. Truhlář: O některých knihách prostonárodní četby české XVI století. (Časopis Č. Musea 1890 str. 42.)

Dr. J. L. Píč: O zbroji staroslovanské. (Otištěno v Památkách archeologických XV. 1—14).

Dne 7. července.

Dr. H. Toman: O bitvě u Lipan. (Tištěno v Osvětě 1890 str. 861, 1083.)

F. Tadra: Některé příspěvky k dějinám university Pražské ve XIV. století. (Zde str. 283.)

Dne 13. října.

F. Tadra: O formuláři veřejného notáře věku XIV.

A. Patera: Troje kázání mistra Jana Husi z první doby jeho kazatelské činnosti. (Zde str. 355.)

F. Menčík: Milič a dva jeho spisy z r. 1367. (Zde str. 309.)

Digitized by Google

A. Ludwig: Über Methode bei Interpretation des Rigveda. (Gedruckt in den Abhandlungen VII. Folge, 4. Bd., Nr. 1.)

Den 28. April.

Dr. B. Novák: Ob es möglich ist, dass jemand anderer als Quintilian den Dialog De oratoribus verfasst hätte? (Hier S. 179.)

Dr. W. E. Mourek: Zwei Prager Pergamenfragmente der Legende vom hl. Oswald. (Hier S. 275.)

Th. Bílek: Über die Güter der jesuitischen Collegien und Residenzen in Mähren und Schlesien. (Hier S. 63.)

P. K. Konrad: Altkroatische Hymnologie. (Hier S. 101.)

Den 12. Mai.

V. Nováček: Über den Aufenthalt Karl's IV. in Avignon im Jahre 1365. (Časopis Č. Musea 1890, 151.)

F. Tadra: Ein Formelbuch der Rosenberg'schen Kanzlei. (Hier S. 244.)

Den 2. Juni.

Dr. S. Winter: Über Processführungen bei den Stadtgerichten im XVI. Jahrhunderte.

A. Sedláček: Gedanken über den Ursprung des böhmisch-mährischen Adels. (Hier S. 229.)

Den 16. Juni.

A. Truhlář: Über einige Schriften der böhmischen Volkslectüre im XVI. Jahrhunderte. (Časopis Č. Musea 1890, S. 42.)

Dr. J. L. Píč: Über altslavische Waffen. (Gedruckt in Památky arch. XV. 1—14.)

Den 7. Juli.

Dr. H. Toman: Über die Schlacht bei Lipan. (Gedruckt in der Zeitschrift Osvěta 1890 S. 861, 1083.)

F. Tadra: Einige Beiträge zur Geschichte der Prager Universität im XIV. Jahrhunderte. (Hier S. 283.)

Den 13. Oktober.

F. Tadra: Über das Formelbuch eines öffentlichen Notars im 14. Jahrhunderte.

A. Patera: Drei Predigten des Magister Johannes Hus aus der ersten Periode seiner Predigerthätigkeit. (Hier S. 355.)

F. Menčík: Milič und dessen zwei Schriften aus d. J. 1367. (Hier S. 309.)

Digitized by Google

Dne 27. října.

V. Nováček: O Dětřichovi z Portic, biskupu Mindenském, a jeho působení při dvoře Karla IV. (Čas. Č. Musea 1890.)

Dne 10. listopadu.

J. Kolář: O stupňování jmen přídavných.

Dr. H. Toman: O Žižkovi, jeho rodišti, a o pozdějším rodu Žižkův z Trocnova. (Zde str. 337.)

Dne 24. listopadu.

Dr. J. Kalousek: O Trocnově, rodišti Žižkově. (Zde str. 349.)

Dr. E. Kovář: Příspěvky ke studiím Zografským.

Dne 15. prosince.

Aug. Sedláček: O ztracených listech, připomenutých v Diadochu Paprockého. (Zde str. 386.)

Dr. V. E. Mourek: Zpráva o Krumlovském papírovém rukopise staroněmeckých duchovních textů. (Zde str. 410.)

V. Dušek: O tvoření tvarů participii praesentis activi v dialektech československých. (Zde str. 449.)

Digitized by Google

Den 27. Oktober.

V. Nováček: Über Dietrich von Portitz, Bischof von Minden, und sein Wirken am Hofe Karl's IV. (Čas. Č. Mus. 1890.)

Den 10. November.

J. Kolář: Über die Steigerung der Adjectiva.

Dr. H. Toman: Über Žižka und seinen Geburtsort, sowie über eine spätere Familie genannt Žižka von Trocnov. (Hier S. 337.)

Den 24. November.

Dr. J. Kalousek: Über Trocnov, Žižka's Geburtsort. (Hier S. 349.)

Dr. E. Kovář: Beiträge zu Zoograph-Studien.

Den 15. December.

Aug. Sedláček: Über verlorene, in Paprocký's Diadochus erwähnte Urkunden. (Hier S. 381.)

Dr. W. E. Mourek: Bericht über einen Krumauer Papier-Codex altdeutscher geistlicher Texte. (Hier S. 410.)

V. Dušek: Über die Bildung der Formen des Participium praesentis activi in den böhmisch-slavischen Dialecten. (Hier S. 449.)

Digitized by Google

Digitized by Google

PŘEDNÁŠKY
V SEZENÍCH TŘÍDY
PRO
FILOSOFII, FILOLOGII A DĚJEPIS.

VORTRÄGE
IN DEN
SITZUNGEN DER CLASSE
FÜR
PHILOSOPHIE, GESCHICHTE UND PHILOLOGIE.

Digitized by Google

Nákladem král. české spol. nauk. — Tiskem dra. Edv. Grégra v Praze 1890.

Digitized by Google

1.

Může-li Tacitus pokládán býti za původce dialogu de oratoribus?

Přednesl ve schůzi dne 14. dubna 1890 dr. Robert Novák.

Od dob Lipsiových (r. 1574) táhne se v klassické filologii spor o to, kdo jest skladatelem spisu podáním rukopisným pod jmenem Tacitovým dochovaného, zovoucího se *Dialogus de oratoribus*, a spor ten, ač v hojných spisech o otázce té jednáno, dosud není rozřešen. Neboť mínění, k němuž většina nynějších filologů se kloní, že totiž Tacitus rozpravu tu složil, nelze nikterak pokládati za konečné rozluštění záhady té. Chovát tvrzení to v sobě sporů a nepravděpodobností tolik a takových, že není možná, aby pravdy dostihovalo. V následujícím výkladu hodlám vytknouti překážky, jež mu na odpor se staví, a tak objasniti nemožnost jeho.

Hlavní obtíž působí mluva dialogu. Neboť srovnáme-li ji i jen s řečí nejstarších spisů Tacitových, Agrikoly a Germanie, vidíme veliké rozdíly, protivy takové, jaké nevyskytují se v různých spisech jednoho a téhož spisovatele v celém písemnictví římském. Již v Agrikolovi a Germanii pozorujeme tytéž principy slohu, jež ve větších dílech Tacitových, historiích a zvláště annalech, pravé platnosti došly, totiž snahu po rozmanitosti, básnické barvitosti mluvy, úsečnosti a jadrnosti výkladu. V dialogu však šetřeno, pokud možná, souměrnosti a okrouhlosti myšlének, řeč jest snadná a hojná, ba i nadbytečná, a vyjma některé básnické výrazy a vazby i některé zvyky doby stříbrné přesností svou blíží až správnosti prosy Ciceronovy.

Rozdíly mluvy obojích památek jeví se zvláště zřejmě v jednotlivostech pokladu slovního a fraseologického. Nejsout stejná slova a úsloví, jak bychom při témž auktoru očekávali, v dialogu a historických spisech Tacitových v popředí, než jiná jsou oblíbena a často kladena v spise onom, jiná zase v knihách těchto; jiná nápadně scházejí tamto, jiná opět tuto. Takový nepoměr vidíme již ve slovcích,

Digitized by Google

jež poměrně nejčastěji se vyskytují v řeči, totiž v partikulích, předložkách a podobných výrazech, a tím zvyky a obyčeje pisatelovy nad jiné jasně ukazují. Již jinými, zejmena Wölfflinem, pozorováno a vytčeno, že některá adverbia a některé konjunkce, jež čtou se — a to některé i častěji — v dialogu, nejen v Agrikolovi a Germanii, nýbrž u Tacita vůbec se nenacházejí aneb jen zcela sporadicky se objevují. Tak jest

v dialogu	*u Tacita*
itaque 3	—, za to igitur, ergo, ita
praesertim 2 (a sice ve spojení cum praesertim)	—
fere 4	ferme, nikdy fere
paene 5	1 (Agr. c. 33), jindy prope.
hercule (hercle) 11	— v Agr. a Germ.
non (nec) solum-sed etiam 6	—, jen Germ. non solum-sed 1, a nec solum-sed-quoque též 1.
autem 22	v Agr. —, v Germ. rkpp. 2, ale c. 16 jest interpolováno, c. 13 není nutno; v hist. jen 2, ann. jen 4,
utrumne-an 2	—
nempe enim 1	—

Rovněž vytčeno, že ecce v dial. nalézá se jednou, u Tacita nikde (za ně jest 'en'), propter ve smyslu kausalném v dialogu jednou, u Tac. až na jedno místo historií nikdy; tam za ně vždy *ob*, jež však v dialogu schází.

Počet rozdílů těch lze snadno zvětšiti; uvádím tyto.

V dialogu	*u Tacita*
ac před hrdelnicí —	Agr. 3, ne-li 4
cum—tum (= jak—tak) 2	A. G. —, jen jednou v ann.
deinde 3 na počátku vět (c. 26 jest pochybné, já čtu tam, jak smysl žádá, denique)	A. G. 5 na druhém místě, jednou (Agr.) dein, to arci na prvém.
dudum 1	—
erga —	A. G. 4
haud —	A. G. 10
insuper —	A. G. 8
iuxta 1	A. G. 6
mox (= deinde) 3	často, v A. G. 18

Digitized by Google

v dialogu	*u Tacita*
namque 1 a na druhém místě	A. G. 6 (neb snad 7) a vždy na prvém
nec enim —, vždy neque enim	A. G. nec enim 2
neve —, za to nec	častěji
ni —	A. 3
nisi quod —	A. G. 7
ob —	A. G. 5
penes —	A. G. 4
proinde smyslem igitur —	A. 2
que 47	A. 114, G. 150
que et —	častěji
quin etiam 1 na prvém místě	A. G. 6 vždy na druhém
quin immo 4	G. 1
quippe —	A. G. 5
sive-sive 9, nikdy seu	A. G. 4, seu-seu 6, sive-seu 1
ubi = cum —	velmi často
ultra 1	A. G. 14
utique 5	A. G. —
ut qui —	A. G. 3
ve —	A. G. 15

Takovou neshodu shledáváme zde v užívání částic a předložek, slovcí to, jak řečeno, poměrně nejvíce v řeči se vyskytujících a tím osobnost pisatelovu zvláště prozrazujících. I v druhých kategoriích slov spatřujeme veliké nesrovnalosti v památkách obojích. Tak jest

v dialogu	*u Tacita*
abiectus 1 (= opovržlivý) abiecte 1 accuratus 2 admirabilis 1 admirator 1	—
adversarius 4	1 a to v poslední knize annalů
agere = esse 1	A. G. 12, degere 1
anxietas 2 argutus 1 aridus 2 augustus 2 colligo s acc. c. inf. 4	—

Digitized by Google

v dialogu	*u Tacita*
commemoratio 1	A. G. —, též commemorare —, ale memorare 6
compositio 5	—
comprehendo 1	—
concludo 1	—
constituo s inf. 3	A. G. —, za to statuo s inf. A. 3kráte
consumere o čase 2	A. G. —, ale absumere 2
contendo s acc. c. inf. 3	—
contentus s inf. perf. act. 3	A. G. —, v hist. 1
corroboro 1	—
copulo 1	—
cotidianus 3	—
delecto 4	—
demonstro 4	A. G. —, ale monstro 4
differentia 4	—
dimico 1	—
disertus 14	jednou v ann., ale v citatě
disputatio 5	—
disputo 3	—
dulcis 4	—
elaboro 3	—
eruditio 6	—
excello 1	—, za to praecello častěji
excerpo 2	—
exclamatio 2	—
excogito 2	—
excolo 1	—
expolio 1	—
extemporalis 1	—
fabulor 2	—
facultates = opes 2	—
fore = futurum esse 1, foret = esset —	fore A. 2, foret A. 4
forensis 4	—
formido —	A. G. 11
fructuosus 1	—
frugem 1	—
humilitas 1	—
impolitus 1	—

Digitized by Google

v dialogu	*u Tacita*
improbus 1	
ineptiae 1	
informo 1	
inquinatus 1	
insanus 1	
insequor (= stíhati) 2	—
insulsus 1	
introduco 1	
invidus 2	
iucunditas 4	
lautus 1	
macies 1	
obtinere locum 4	A. G. —
perhibere —	A. 3
profectus (= úspěch) 3	—
subministrare 1	—, ministrare častěji
substantia 1	—

V dialogu nejeví se žádný odpor k slovům philosophia a philosophus; prvé vyskytuje se tam 4kráte a druhé 2krát. Naproti tomu vyhýbá se jim nápadně Tacitus v historických spisech a klade za ně sapientia a sapiens. Celkem čteme tu u něho jen 2kráte philosophia (jednou v Agr. a jednou v hist.), philosophus jen jednou v ann.

V dialogu pozorujeme nechuť téměř ke všemu, co jest archaické a vulgarní — proto asi není tam quippe, quippe qui, ut qui, haud, facundus, quapropter, queo, reor a p. —, a znamenáme napodobení Cicerona. Tacitus však již v Agr. a Germ. napodobuje Sallustia a neštítí se slov archaických a vulgarních, zvláště činí-li tato mluvu důraznou. Tak čteme již tam vitabundus, perhibere = referre, abolere, opperiri, nequibat, foret = esset, quis = quibus a p.

Co z této statistiky, jež, mimochodem řečeno, jest velmi neúplná — neb lexicon Taciteum jde dosud jen po slovo meditamentum — a zajisté zčtvernásobniti by se dala, co z této statistiky vidíme?

1. že poměrně mnoho a to z nemalé části zcela obyčejných slov dialogu, spisku neobjemného, nevyskytuje se v dílech Tacitových rozsahem více než 16kráte větších.

2. že i k slovům hojně v dialogu se vyskytujícím jeví se, a to jest důležitější, odpor v spisech Tacitových, tak že se jich tam jen málo užívá aneb naprosto neužívá, a též naopak, že některá slova jsou velmi oblíbena v Tacitových dílech, avšak v dialogu, ač i tam

Digitized by Google

místo měla, jako haud, insuper, neve, quippe, ve atd., vyloučena jsou aneb jen zcela slabě zastoupena. Jak vysvětlíme úkaz ten? Proč vyhýbá se Tacitus slovům, jež v dialogu si oblíbil aneb jichž v dialogu se neštítil, v historických spisech, jako adversarius, delecto, differentia, dimico, disertus, dulcis, forensis, improbus, invidus, contendo = adfirmo atd.? Co přimělo jej najednou nenávist pojati k těm a hojným jiným výrazům? Uspokojivé odpovědi k tomu nemohl jsem se dopátrati.

Rozdíly nejsou menší, co se syntaxe tkne. V Agr. a Germ. nacházíme některé zjevy syntaktické, jež scházejí v dialogu. V Agr. a Germ. jest tak zvaný acc. graec. 5, v dial. nikde; v A. a G. jest neutrum adj. plur. s gen. subst., jako na př. subita belli, inania honoris, 9kráte, v dial. ani jednou; v A. a G. jest mnohem hojnější gen. partit., abl. separ., abl. loci, dativ místo acc. s předl. ad (patrně v snaze po stručnosti) než v dial. V A. častěji jest dat. auctoris za abl. s předl. ab při pass., v dial. jen jednou. V A. a G. velmi zhusta vypouštějí se spojky souřadné (na př. adversativné, odůvodňovací) a věty asyndeticky se přiřaďují, doplnění pak spojky přenechává se čtenáři, v dialogu až na nepatrné výjimky částice ty jsou položeny a čtenář nemusí si ničeho domýšleti. V A. a G. nesmírně často esse a jeho tvary jsou vynechány, v dial. až na nepatrné — a i to na mnoze podezřelé — případy jsou vytčeny. V A. a G. mnohem hojněji jest partic. vazeb užito než v dial., zejmena abl. abs. a tu následuje abl. abs. velmi často hned po slovese hlavní věty, v dialogu nalezáme jen jeden takovýto příklad. V Agr. a Germ. jest množství básnických frasí, hojnost odvážných obratů, hojnost smělých personifikac; v dialogu jest toho jen pořídku. V A. a G. jest slovosled umělý a strojený, vše vypočítáno na sílu a effekt; v dialogu plynou slova tokem přirozeným a snadným, vše jest jasno a průhledno, nic nepůsobí čtenáři patrných obtíží. V A. a G. zřejmý jest až na některé případy odpor k dlouhým periodám a náklonnost k přehledným větičkám, v dialogu vyniká záliba k delším obvětím jako v spisech Ciceronových.

I v tvarosloví pozorují se rozdíly. Podotýkám, že v dialogu nevyskytuje se 2. os. pass. v re, než vždy v ris, ani perf. act. 3. os. pl. v re místo v runt, kdežto v A. a G. oba tvary jsou zastoupeny, zvláště druhý z nich, pro nějž uvésti možno 42 příklady. V A. a G. jest uti = ut časté, v dialogu se nevyskytuje, jen jednou veluti. V A. a G. jest 'e' místo 'ex' 7, v dialogu nikdy.

Táži se, kde najdeme příklad v písemnictví římském rozdílnosti

Digitized by Google

mluvy u téhož spisovatele v takovém rozsahu a způsobu? Čím vyložíme takovou různost zvyku auktorova?

Zastancové zprávy rukopisné, dle níž Tacitus jest původcem dialogu, snažili se tuto rozdílnost mluvy vyložiti tím, že řekli, že dialog sepsán byl od Tacita v mladém ještě věku, na př. ku konci vlády Vespasianovy aneb za panování Titova, tak že by nejméně 17 let bylo uplynulo, než by byl Tacitus k skládání druhého spisu přikročil, totiž Agrikoly, mluva pak spisovatelova že během času značným změnám podléhá, že jinak píšeme v mládí, jinak v stáří. Rovněž k tomu ukazováno, že jiného slohu vyžadují památky dějepisné, jakými jsou Agrikola a Germanie, jiného rozmluva literarní, jakou jest dialogus de oratoribus.

Toto vysvětlení neb ospravedlnění nemůže dostačiti. Jisto jest, že sloh každého auktora stále pokračuje a se přetvořuje, a tudy i sloh a mluva spisovatelů římských. Jakým způsobem u těchto se to děje, ukazují právě nejnovější bádání, zvláště záslužné práce Wölfflinovy a jeho některých žáků, jako Landgrafa a Thielmanna. Tak na př. mluva Ciceronova v prvních řečech jeho pro Quinctio a pro Sex. Rosc. Amerino není táž jako v řečech jeho pozdějších, ani stejná v spisku de inventione a v knihách de oratore. Sloh Liviův není také týž v první dekadě jako v třetí, rovněž ne týž v čtvrté jako v třetí atd.; historik ten na př. mnohým archaickým aneb vulgarním vazbám a výrazům, jež si byl oblíbil v dekadě první, vyhýbá se počínaje od třetí dekady. V dekadě třetí s větším uměním staví periody než v prvé, zkrátka zdokonaluje a zušlechťuje, jak přirozeno, postupem výkladu sloh svůj. Totéž můžeme pozorovati u Sallustia, totéž v historických spisech Tacita samého. Avšak tyto rozdíly slohu a mluvy nejsou nikdy tak četné, jaké pozorujeme při dialogu a spisech Tacitových, nikdy takové, aby ráz spisu prvního tak úplně setřen byl v spise posledním, byť i tento z jiného oboru byl a po delší době psán než onen, abychom téhož auktora v něm nepoznávali, abychom pocitu dostávali, že s jiným duchem máme činiti, jakýž pocit dostavuje se nezbytně ve čtenáři přecházejícím po lektuře dialogu k čtení Agrikoly neb Germanie. Přečteme-li 45. knihu Liviovu a jmeme-li se čísti 1. knihu jeho, pociťujeme rozdíly slohové knih obou, ale nicméně poznáváme za spisovatele v 1. kn. touž osobu, kterou shledali jsme v kn. 45. Podobně objeví se nám rozdíly, srovnáme-li co do řeči Agrikolu a poslední knihy annalů, jež asi o 20 let později psány byly než Agrikola, avšak rozdíly ty nejsou nikterak tak dalekosáhlé, jako jsou mezi dialogem a Agrikolou, i mají svou *ratio*, jsou pochopitelny. Týž duch

Digitized by Google

zdá se nám ovládati oboje památky, převážnou část zvyků a zásad slohových vidíme v nich obou zachovánu, jen jisté zjevy, jež v zárodku jevily se nám v Agr., v annalech došly plného rozvoje. Mezi dialogem však a Agr. přes některé podobnosti není slohové souvislosti, byť se namítalo cokoli, byť příbuznost mluvy v obou památkách sebe více se dokazovala, jak též učinil Wölfflin, Weinkauff, Jansen a j., zde jest, pravím, nepřeklenutelná propast, jež nám hlásá, že dvě různé ruce tu činny byly, jak, což s potěšením poznamenávám, dva bystří badatelé tohoto století důsledně tvrdili, totiž Bernhardy a Madvig.

Tato různost mluvy tím více na váhu padá v naší otázce, ježto dále není pravda, že dlouhou dobu složen byl dialog před Agrikolou a Germanií, jichž sepsání spadá v počátek vlády Trajanovy. Před Domitianem totiž dialog nemohl sepsán býti, poněvadž rozmluva, jež se tu vykládá, připadá v první den 121. roku ode dne smrti Ciceronovy, t. j. ať se namítá cokoli, v 7. den prosince 78. roku po Kr. Ten však muž, jenž v úvodě Fabiovi Justovi rozmluvu o řečnících sděluje, praví, že jí přítomen byl jsa *iuvenis admodum*. Z místa toho jde na jevo, že nemalá doba prošla od r. 78 k tomu okamžiku, kdy rozmluva ta složena byla. Neb slov 'to jsem slyšel ještě jako jinoch' nikdo neužije smyslem 'to jsem slyšel před třemi neb čtyřmi roky,' nýbrž zajisté užije jich o době delší, nejméně 10, ale pravdě podobněji více let. A kdyby tím označeno bylo jen 10 let, octli bychom se již uprostřed vlády Domitiana již krutě si počínajícího. Než tehdy že by byl Tacitus dialog náš uveřejnil, není též pravdě podobno; jsouť v něm místa, jež by byla tyranna toho jistě roznítila,[1]) a Tacitovou zásadou, jak z Agr. c. 42 vidíme, nebylo, svévolně kruté vládce na sebe dráždíti a popouzeti. Též dobře od jiných vytčeno, že pro delatora Vibia Krispa, jehož nevlídně spisovatel se tu dotýká, není pravdě podobno uveřejnění památky té za Domitiana. Byltě by mocného toho u Domitiana muže, jenž teprve krátce před r. 93 zemřel, na sebe popudil, a ten mohl se mu osudným státi.

Též vzhledem ke Kuriatiovi Maternovi nemohl dialog dlouho před Agrikolou vydán býti. Neboť dokud ten živ byl, nemohlo se tak státi, ježto v dialogu pronáší myšlénky, jimiž by byl před Domitianem kompromittován býval. A Kuriatius Maternus nezemřel před r. 91; jestiť velmi pravdě podobno, že jest identický s Maternem,

[1]) Srov. vyd. Andresenovo str[2] 3.

Digitized by Google

jenž dle Kassia Diona r. 91 neb brzy po něm pro svobodomyslné výroky proti tyrannům od Domitiana usmrcen byl.

I slova Maternova v dial. c. 13 'quandoque enim fatalis et meus dies veniet' nasvědčují mínění, že po roce 91 psán jest dialog. Neb jsou pochopitelna jen jako *vaticinatio ex eventu* v příčině usmrcení Materna císařem Domitianem. Neboť kdybychom je vykládali o smrti muže onoho vůbec, t. j. ve smyslu, že i jemu jedenkráte hodina smrti se přiblíží, byla by podivná, ježto obsahovala by myšlénku banalní, věc, jež sama sebou se rozumí.

Rovněž z poměru dialogu ke Quintilianovu řečnickému dílu *Institutio oratoria* vysvítá, že nebyl psán před panováním Domitianovým, nýbrž až po r. 93, kdy asi dílo Quintilianovo vydáno bylo. Neboť shoduje se dialog v hojných myšlénkách s výkladem Quintilianovým, a to nejen myšlénkách týkajících se hlavních věcí, než i věcí vedlejších. Tak na př. uvádějí se v dial. 12 k objasnění toho, že velkou vážnost za dávné doby měli věštcové, pěvci dva, totiž Orfeus a Linus, podobně vytčeni jsou tito u Quint. inst. 1, 10, 9, ač tu snadno i jiní jmenováni býti mohli; jako příklady záhy dospělé výmluvnosti jmenují se Kalvus, Caesar, Pollio, Krassus d. 34, tíž uvedeni inst. 12, 6, 1 až na to, že za Krassa vytčen Oktavianus; dial. 12 klade se Medea Ovidiova a Variův Thyestes proti řečem Asiniovým a Messallovým; u Quint. inst. 10, 1, 98 táž dvě dramata vedlé sebe jako výtečná se připomínají. Dial. 23 připomínán sloh historiků Aufidia Bassa a Servilia Noniana proti slohu Sisennovu a Varronovu; podobně vytýkáni vedlé sebe oni historikové doby císařské inst. 10, 1, 102 n. V dial. 10 z velikého počtu gladiatorů jako příklad statného, silného šermíře jmenuje se jakýsi Nikostratus, a zrovna ten jest uveden u Quint. inst. 2, 8, 14. V dial. 20 vykládá se, kterak za doby tehdejší nesnesitelny byly dlouhé úvody v řečech, jaké byly v řečech Messally Korvina, jenž tu široce vykládal o své neduživosti: 'quis nunc ferat oratorem de infirmitate valetudinis suae praefantem? *qualia sunt fere principia Corvini.*' A právě o těch prooemiích Messallových mluví Quintilian inst. 4, 1, 8 si nos infirmos — dixerimus, *qualia sunt pleraque Messallae prooemia.* V dial. 32 praví se, že Demosthenes horlivým byl žákem Platona, Cicero pak že velikého prospěchu v řečnictví došel studiem filosofie akademické: 'Si testes desiderantur, quos potiores nominabo quam apud Graecos Demosthenem, quem studiosissimum Platonis auditorem fuisse memoriae proditum est, et apud nos Ciceronem, qui his, ut opinor, verbis refert, quidquid in eloquentia effecerit, id se non rhetorum ⟨officinis⟩, sed Academiae

Digitized by Google

spatiis consecutum?' Zcela podobné místo jest u Quintiliana inst. 12, 2, 22; tam podobně vykládá se o velikém vlivu filosofie na vývoj řečnictví a praví se: 'Anaxagorae physici constat auditorem fuisse (Periclem), et Demosthenem, principem omnium Graeciae oratorum, dedisse operam Platoni. nam M. Tullius non tantum se debere scholis rhetorum quantum Academiae spatiis frequenter ipse testatus est (or. 3, 12)'. Dial. 12 praví se, že měl Cicero protivníky, již nadutost slohu a rozvláčnost výkladu mu vytýkali: 'satis constat ne Ciceroni quidem obtrectatores defuisse, quibus inflatus et tumens nec satis pressus, sed supra modum exultans et superfluens et parum Atticus videretur'. Totéž připomíná se v inst. 12, 10, 12: (Ciceronem) — et suorum homines temporum incessere audebant ut tumidiorem et Asianum et redundantem et — in compositione fractum, exultantem; ibd. 14 'praecipue autem presserunt eum, qui videri Atticorum imitatores concupierant'. Též 11, 1, 23 obtrectatores Ciceronis se uvádějí.

V též hlavě dial. činí se zmínka o listech Kalvových a Brutových k Ciceronovi, kde tomuto vady slohové vytýkány byly: 'legistis utique et Calvi et Bruti ad Ciceronem missas epistulas.' Týchž listů dotýká se Quint. inst. 12, 1, 22: nec (Cicero videtur satis perfectus) Bruto Calvoque, qui certe compositionem illius etiam apud ipsum reprehendunt. V dial. 23 kárají se některé vtipy Ciceronovy i časté užívání spojení esse videatur a dodává se, že toho napodobují někteří tehdejší řečníci: 'nolo inridere *rotam Fortunae* et *ius verrinum* et illud tertio quoque sensu in omnibus orationibus pro sententia positum *esse videatur* —, quae — sola mirantur atque exprimunt ii, qui se antiquos oratores vocant.' O špatných vtipech Ciceronových vůči Verrovi mluví i Quint. 10, 2, 18: 'illa quae sunt in Verrem dicta frigidius' a o Ciceronově esse videatur 10, 2, 18: 'noveram quosdam qui se pulchre expressisse genus illud caelestis huius in dicendo viri sibi viderentur, si in clausula posuissent *esse videatur*'; srvn. i 9, 4, 73. O chatrných básních Ciceronových mluví se v dial. c. 21: 'fecerunt (Caesar et Brutus) et carmina — non melius quam Cicero, sed felicius'. O týchž píše Quint. 11, 1, 24: 'in carminibus utinam pepercisset (Cicero), quae non desierunt carpere maligni.' V též kapitole chválí auktor dialogu Brutovy práce filosofické a klade je nad řeči jeho: 'Brutum philosophiae suae relinquamus; nam in orationibus minorem esse fama sua etiam admiratores eius fatentur.' S touž myšlénkou setkáváme se u Quint. 10, 1, 123: '(supersunt qui de philosophia scripserint); egregius multoque quam in orationibus praestantior Brutus suffecit ponderi rerum'. V c. 23 dialogu praví

Digitized by Google

se, že jsou i tehdy mnozí, již Lucilia čtou místo Horatia: 'isti qui Lucilium pro Horatio — legunt.' Podobně inst. 10, 1, 93: 'Lucilius quosdam ita deditos sibi adhuc habet amatores, ut eum non eiusdem modo operis auctoribus, sed omnibus poetis praeferre non dubitent.'

A tak i mnohé jiné shody obou spisů mohli bychom uvésti, než tyto nám zatím postačí. Táži, jest možno při těchto podobnostech míst uvedených si mysliti, že dialog od Tacita, byl-li vskutku tento jeho skladatelem, by byl dříve napsán a uveřejněn než dílo Quintilianovo? Quintilian byl nemálo starší tohoto historika, o 16 let, ne-li o více, byl proslulý, ano nejproslulejší učitel rhetoriky své doby, Tacitus pak dokonce, jak někteří soudí, jeho žákem, rovněž jako Plinius Ml. a jiní. Možno si mysliti, že by byl onen mistr rhetoriky při skládání slavného svého díla spisku mladšího svého vrstevníka, jenž v oboru tom jinak se neproslavil, užíval takovou měrou, přímo abych tak řekl, nevolnicky a otrocky, i ve věcech zcela vedlejších a lhostejných, jako při jmenování onoho statného gladiatora Nikostrata? Spíše bychom mohli si mysliti opak, že totiž mladší staršího, žák učitele následoval, a to by ukazovalo tedy k tomu, co chtěli jsme ukázati, že před r. 93 dialog nebyl psán od Tacita, náleží-li jemu. A byl-li psán po r. 93, nemohl dříve uveřejněn býti než po smrti Domitianově, t. j. za mírné a blahé vlády Nervovy, tedy nedlouho před vydáním Agrikoly a Germanie.

Tu naskytuje se otázka: jest možno, aby který spisovatel v dobu takřka jednu a touž dvěma velmi různými způsoby psal, jak psány jsou, což nahoře jsme vyložili, dialog s jedné a Agrikola s Germanií s druhé strany? To jest bezpříkladné a psychologicky zcela nepravděpodobné a i nemožné. Wölfflin na základě toho, že v užívání desíti slov liší se nápadně Bellum Africum od 8. knihy zápisků de bello Gallico a první části Bellum Alexandrinum, což obé pochází od Hirtia, prohlásil loňského roku za naprosto nemožné, aby byl Hirtius i skladatelem Bellum Africum: rozdíly, jež jsou mezi dialogem a Agrikolou s Germanií, jsou daleko, daleko větší a četnější a ty měly by v otázce naší míti váhu menší? Nuceni jsme tedy za nepravdivé prohlásiti svědectví rkp. a říci: **dialogus de oratoribus není spisem Tacitovým.**

K výroku tomu oprávňují nás ještě jiné věci.

Především úvod spisu Tacitova Agrikoly. Z hl. 2 a 3 jde na jevo, že Tacitus za vlády Domitianovy nic nepsal, jak dobře soudil již Nipperdey; praví v c. 2 'memoriam quoque ipsam cum voce perdidissemus, si tam in nostra potestate esset oblivisci quam tacere'

Digitized by Google

a v c. 3: 'pauci, ut sic dixerim, non modo aliorum, sed etiam nostri superstites sumus, exemptis e media vita tot annis, quibus iuvenes ad senectutem, senes prope ad ipsos exactae aetatis terminos *per silentium* venimus.' To by nebyl mohl Tacitus napsati, kdyby byl již před tím za Domitiana dialog, kde nad to leckteré slovo svobodomyslné obsaženo, uveřejnil. K tomu přichází, že hned dále představuje se čtenáři v spisovatelské činnosti jako začátečník, jenž nemá ještě vybroušené a vytříbené mluvy: 'non tamen pigebit *vel incondita ac rudi voce* memoriam prioris servitutis ac testimonium praesentium bonorum composuisse.' Byl-li by dialog Tacitův, bylo by ospravedlňování to podivné a slova vel incondita ac rudi voce nemírnou hyperbolou, nesnesitelným sebe snižováním, ježto dialog jeví přímo mluvu velmi uhlazenou a vytříbenou, ano na mnoze mistrovskou. Tudy musili bychom jej položiti co do doby složení po Agrikolovi aneb po Agrikolovi a Germanii, a toho mínění vskutku byl Nipperdey, jenž na základě toho místa se vší opravdovostí tvrdil, že po složení spisů těch vrátil se Tacitus ještě jednou k slohu, jejž poznal ve škole Quintilianově, a napsal dialogus. To jest absurdní a přímo směšné: spisovatel nemůže svůj sloh měniti, kdy chce, takovou měrou, nemůže jako oděvu vzdáti se své mluvy a jinou přijati, a pak zase k první se vrátiti. Máť své zvyky a obyčeje, těm podléhá a jen delší dobou některé z nich jsou potlačovány a novými nahrazovány.

Dialog i co do věcné stránky srovnáván se spisy Tacitovými a tu konstatováno, že ve všem s nimi se shoduje. Není pravda, o jednom muži jinak Tacitus soudí než skladatel dialogu; míním řečníka Domitia Afra. O tom mluví se v dial. 13 jako muži hodném, jemuž rovnati by se mohl z básníků Pomponius Sekundus a staví se proti delatorům Vibiovi Krispovi a Epriovi Marcellovi, již při svém bohatství a lesklém postavení nemají nic, čeho by jim kdo mohl právem záviděti. 'Ne nostris quidem temporibus Secundus Pomponius Afro Domitio *vel dignitate vitae* vel perpetuitate famae cesserit. nam Crispus iste et Marcellus, ad quorum exempla me vocas, quid habent in hac sua fortuna concupiscendum?' Naproti tomu nepříznivě o Domitiovi Afrovi pronáší se Tac. ann. 4, 52 Claudia Pulchra — postulatur accusante Domitio Afro. is recens praetura, modicus dignationis et *quoquo facinore properus clarescere*, crimen inpudicitiae — obiectabat. A dále: Afer primoribus oratorum additus..... mox *capessendis accusationibus* aut reos tutando prosperiore eloquentiae quam *morum fama* fuit. Neshoda tu jest a ta jistě opět nesvědčí pro Tacitovský původ dialogu.

Digitized by Google

Než obrancové dialogu jako díla Tac. v tom vidí mocný argument pro své mínění, že Plinius Ml. epist. 9, 10, 2 píše Tacitovi: itaque poemata quiescunt, quae tu *inter nemora et lucos* commodissime perfici putas; táhne prý se to k dial. c. 9 'deserenda cetera officia utque ipsi dicunt, *in nemora et lucos* id est in solitudinem secedendum est.' Argument ten nelze za spolehlivý pokládati. Neboť slova Pliniova quae tu inter nemora et lucos commodissime perfici putas možno dobře táhnouti k mínění Tacitovu, vyjádřenému v listu k Pliniovi, jakož k listu takovému v témž poslání před tím vztahovati se musí slova 'sed aprorum tanta penuria est, ut Minervae et Dianae, *quas ais* pariter colendas, convenire non possit'. A v listě tom mohl Tacitus slova inter nemora et lucos, ač nebyla-li tehdy slovem okřídleným o básnících v zátiší lesním básně skládajících — srovn. nahoře *utque ipsi dicunt* —, z uvedeného místa dialogu míti. Nebyla by to jediná reminiscence jeho na památku tu; neb na více místech spisů svých napodobuje ji, zvláště v Agr. a Germ. Ale podobnosti ty nesvědčí pro Tacitovský původ dialogu, než pouze to s jistotou z nich plyne, že Tacitus znal dialogus de oratoribus a tudy že tento již hotov byl, když Agrikola a Germanie vydány byly, to jest před r. 98 po Kr.

Tím nevadí zhola nic památku naši Tacitovi odníti, naproti tomu velmi vážné důvody káží nám tak učiniti. Nuceni jsme tudy někoho jiného za původce spisu toho hledati; na štěstí není nesnadno původce toho nalézti, a to s jistotou nalézti. Než o tom dovolím si v příští přednášce se vysloviti.

Digitized by Google

2.

Prager althochdeutsche Glossen.

Mitgetheilt von Prof. Dr. V. E. Mourek, am 13. Jänner 1890.

Im besitze der bibliothek des allezeitgetreuen Metropolitandomcapitels in Prag befindet sich unter sign. O. 83 ein uralter pergamentcodex in länglichem quart (24·5 *cm* höhe, 16·5 *cm* breite), eingebunden in dicken aber ganz wurmstichigen, an den ecken theilweise abgebröckelten holzdeckeln. Er enthält unter dem titel „In Xp̄i Nomine Incipit Lib⁻ Sacramentorum Anni Circuli" eine geistliche Agenda in lateinischer sprache.

Eine eingehende beschreibung des äuszerst interessanten codex sowie anderer in palaeographischer hinsicht wichtigen handschriften derselben bibliothek bereitet der custos des königl. böhmischen museums herr Ad. Patera vor, der mich auch sehr freundlich darauf aufmerksam gemacht hat, dass in dem codex einige altdeutsche glossen enthalten sind. Er selbst hatte dieselben zum theil schon gelesen und abgeschrieben, theilweise photographisch abnehmen lassen, und war mir auch bei der nicht ganz leichten entzifferung der übrigen behilflich.

Auf s. 261 des codex beginnt nämlich eine instruction, was für buszen der priester seinen beichtkindern für verschiedene sünden auferlegen soll, und in diesem abschnitte sind die wenigen deutschen glossen folgendermaszen eingestreut:

S. 263 ist bei dem satze: de epīſ qualit⁻ cum ſuiſ clericiſ conuuerſentur, der conj. praes. **lepen** interlinear übergeschrieben.

S. 265. ist zu dem in der 1. zeile v. o. stehenden satze: de quibuſ p̄ſati sum°, am oberen rande des blattes die glosse **forafprehanti pirv̄ef** beigefügt.

S. 266. gehört zu dem in der 6, 7 zeile v. o. befindlichen lateinischen texte: inſtitutione p̄cipua quam de multiſ eccleſiiſ collegere potuiſti, die marginalglosse **zer allera meiſtun.**

Digitized by Google

S. 267. ist über dem lateinischen: ſic̄ boni patreſ carnalibuſ filiiſ ſolent (zwischen der 6. und 7. zeile v. o.) interlinear die 3. pl. praes. **wuonent** eingefügt, und ebendaselbst wieder interlinear (zwischen der 11. und 12. zeile v. o.) das lateinische: ita ut mens extrapationeſ (st. extra portiones) regule omnino nihil fatiat, glossiert mit **uzar demu teile.**

S. 268. enthält eine sehr complicierte glosse zu dem (in der 10, 11 z. v. o. stehenden) lateinischen satze: ſed experiñto dedicimuſ qd¯ ex tali coniugio ſobolem non poſſe subcreſcaere. Über experimento ist **ia auh** übergeschrieben; am rande gehört dazu **pi mineru niuſungu**; über ſobolem steht interlinear **fram** und wieder am rande dazu das ergänzende **chūft (framchunft).** — In den worten mineru und chūft sind nach je zwei buchstaben rasuren.

S. 269. sind die lateinischen worte (8. zeile v. u.) huic neſando (coniugio) am rande durch **enti deſemu meinfollin** wiedergegeben.

S. 271. steht über dem in erster zeile befindlichen: Ñ alit¯ niſi am oberen rande geschrieben **nalles andarauuiſ,** worauf tiefer zum lateinischen interuallo (5. z. v. o.) in margine folgt **untarſtuntuuilon.**

S. 272. enthält die marginalglosse **demo magane** zum lat.: in diſcipline uigore.

Auf S. 276 stehen 4 glossen (sämmtlich in margine) zu: quibuſ morſ inminet (9. z. v. o.) gehört der conj. praeter. **altinodi**; zu: ad p̄pendum (sic st. perpendendum) redemptioniſ miſterium (10., 11. zeile v. o.), **za furiſtantanne,** zu: concubitum (13. zeile v. o.) **hiunga**; zu: ablactetur **aruuenit.**

S. 278 sind drei infinitive algere (5. zeile v. o.) laſciſcaere (5., 6. zeile v. o.) explorare (11. zeile v. o.) in margine wiedergegeben durch die gerundien **za freoſinne, za modenne, za piſcauuonne.**

Endlich ist s. 279 das lateinische ſponde (9. z. v. u.) interlinear durch **pi ſelpiuuillin,** und s. 281. das lat. expatitur in der obersten zeile durch das überschriebene **caholot** übersetzt.

Die schrift der glossen ist gegenüber dem lateinischen, ziemlich sauber ausgeführten texte nachlässig, offenbar nur in aller schnelligkeit hingeworfen, aber sie scheint doch von einer und derselben hand herzurühren. Die *e* derselben sind sehr grosz und das nachfolgende zeichen gewöhnlich von der mitte derselben ausgehend gleichsam eingefügt, die (langen) *ſ* sind in der mitte wie zerbrochen, die beiden

Digitized by Google

g in niuſunga, hiunga haben fast die form eines geſtreckten arabischen dreiers; im *w* (des wuonent; sonst ist überall *uu* = *w*) ist der mittelstrich sehr kurz, beinahe nur wellenförmig über die basis gehoben; im *f* des wortes fram sind dem senkrechten schafte oben etwas absetzend zwei schiefe querstriche mit der richtung nach oben beigestellt, während die übrigen *f* der glossen mehr *f*-ähnlich sind. Die glosse za furiſtantanne scheint der urheber ursprünglich verschrieben und nachträglich verbessert zu haben (wie auch in andarauuis das ursprünglich vergessene *u* übergeschrieben ist) — wenigstens ist das *i* des furi über das *r* hinauf und hinunter in einen ganz unförmlichen haken ausgezogen.

Die glossen bieten im ganzen 34 althochdeutsche worte, die verschmelzungen zer, nallef, das zweimal vorkommende *pi*, das viermal belegte *za* sowie alle composita als je ein wort gerechnet. — Sie weisen mit allen merkmalen auf die erste hälfte des IX. jahrhundertes hin und sind unzweifelhaft oberdeutsch, was daraus ersichtlich ist, dass die consonanten derselben fast durchgängig auf der dritten stufe der lautverschiebung stehen: le*p*en, *p*irumes, *pi* fel*p*iuuillin; ca*h*olot, fram*ch*unft; *t*eile, un*t*ar, furistan*t*anne; *d*emu, *d*esemu, an*d*arauuis. Nur zwei fälle scheinen dem zu widersprechen, die unverschobenen *d* in za mo*d*enne und altino*d*i; aber vereinzelte fälle der schreibung *d* für *t* kommen selbst oberdeutsch vor, namentlich in orthographisch mangelhaften stücken, zu denen glossen überhaupt vor allem anderen zu zählen sind.[1])

Weitere merkmale, wie die formen der praefixe *ca*, *za*[2]) das *ô* in môdenne[3]), der conjunctiv (ohne classenvocal) lepên[4]) und ähnl., was sogleich erörtert werden soll, ergeben ferner mit sicherheit, dass unsere glossen speciell dem bairischen dialekte angehören.

Das angegebene alter beweisen an sich schon die vollen laute der praefixe *fora- furi- ar- ca-* und der praepositionen *za*, *pi* (*uzar*, *untar*)[5]) dem entgegen setzt das verschmolzene *zer* (allera meistun) schon die form *ze* voraus und es dürfte demnach nicht rathsam sein, die glossen zeitlich noch weiter zurückzusetzen, obzwar im bairischen *ze* für *za* etwas früher eintritt als *ge* für *ga*.[6])

---

[1]) Vgl. Braune, Ahd. Gram. §. 163. a 5.
[2]) Br. §. 71., 72.
[3]) Br. §. 39., b.
[4]) Br. §. 310.
[5]) Br. §. 70—77.
[6]) Br. §. 72. a. 1.

Digitized by Google

Auf denselben schluss führt auch die betrachtung der übrigen vorhandenen mittel- und endsilbenvocale, sowie überhaupt aller lautverhältnisse.

Verbalformen liegen vor: Zwei 3. sgl. ind. praes: aruuenit, cahalôt; eine 3. pl. ind. praes.: wuonênt; eine 3. pl. conj. praes.: lepên; eine 1. pl. praeter. praes. ind.: pirumêſ; ein part. praes. in nicht declinierter form: forasprehanti; vier dat. gerund. za furiſtantanne, za freoſinne, za môdenne, za piſcauuuônne; eine 3. sgl. conj. praes. altinôdi.

Die form aruuenit vom schv. v. I. cl. aruuennen hat nach der regel [1]) keine gemination der consonanten; cahalôt seinen vollen ableitungsvocal; wuonênt sehe ich als eine form nach der III. cl. schv., also vom infinit. wuonên, in üblicher weise vom adj., (*gi-*)*won*, gebildet an.[2]) Im conjunctiv lepên könnte man wohl den ableitungsvocal vermissen (lepêên) aber die längeren formen des conjunctivs bei verbis der III. cl. sind im bairischen dialecte sehr selten; im fränkischen sind sie gar nicht belegt [3]). Eben dieses lepên ist deshalb ein fingerzeig, dass die glossen nicht alemannisch sind, weil in diesem dialekte fast ausschlieszlich die längeren formen herrschten.

Der 1. plur. pirumêſ kommt zwar als einer praeteritalform nach der regel die personalendung mês nicht zu [4]); aber ihre alterthümlichkeit ist deshalb keineswegs zweifelhaft.

Der conj. praeter. altinôdi ist regelmäszig nach der III. cl. schv. v. [5]) ebenso regelmässig das particip. praes. des st. v. foraſprehanti, und die gerundia: des st. v. za furiſtantanne, des schw. v. I. cl. za môdenne und des schw. v. II. cl. za piſcauuuônne [6]). Im st. v. za freoſinne (statt des erwarteten za freoſanne) liegt eine weiterbewegung des durch das *j* des gerundivsuffixes (*-anja* > westgerm. *-annja*) entstandenen *e* zu *i* vor, wie sie auch in anderen althochdeutschen quellen zu finden ist. [7])

Auch die declinationsformen, nämlich die stark. dat. (uzar demu) neile (masc.); (demo) magane (n.) die vier dative gerundii; der dat. fem. niuſungu; die acc. fem. hiunga und (andara)wîs; der dat. pl.

---

[1]) Br. §. 306. a. 358.
[2]) Br. §. 369.
[3]) Br. §. 310.
[4]) Br. §. 307. a. 1. §. 379. a. 3.
[5]) Br. §. 322.
[6]) Br. §. 315.
[7]) Br. §. 315. a. 1.

Digitized by Google

untar ſtuntuuilôn; der acc. des *i*-stammes framchunſt; die conson. dat. pi ſelpiuuillin, (desemu) meinfollin; (fem.) meiſtun; die pronominalformen (dat. m. et n.) demu (demo) desemu; dat. fem. mineru; accus. fem. andara(wîs) bieten sämmtlich die älteste lautstufe ihrer entsprechenden suffixe, oder doch solche laute, die zwar etwas abgeschwächt, aber trotzdem schon in den ältesten quellen belegt sind. Als besonders alt müssen hervorgehoben werden: niusungu[1]), demu, desemu[2]), mineru[3]).

Im accusativisch adverbiell gebrauchten (andara)wîs erscheint eigentlich der festgewordene kurze nominativ, der unflectiert für alle casus gebraucht wurde.[4])

Der dat. plur. untarſtuntuuilôn ist mit ein grund, warum die glossen in die erste hälfte des IX. jahrhundertes und nicht in eine frühere zeit zu verweisen sind, weil das *m* der flexion bis zum schlusse des VIII. jahrhund. noch fest haftet.[5]) Ebenso ist auch der dat. demo gegenüber von demu, desemu, aufzufassen.[6])

Zweifelhaft ist zer allera meistun, denn allera kann entweder als ein an den genitiv angeglichener dativus sgl.[7]) (wie meistun direct von zer abhängig) oder aber als (partitiver) genitiv. plural., angesehen werden, in welchem die regelmäszige ältere endung *-ero* in *-era* ausgewichen ist[8]).

In bezug auf die vocale der stammsilben sind namentlich die beiden gerundia za môdenne und za piſc*au*uuôune (nebst der conjunction auh) bemerkenswert. Beide sind charakteristisch für das alter und den dialekt der glossen. Das lange *ô* erhielt sich im bairischen dialekt[9]) namentlich in der ersten hälfte des IX. jahrh. noch ziemlich fest u. zw. zunächst neben *oa*, welches im alemannischen schon um das jahr 800 entschieden durchgedrungen war. Erst um 850 beginnt auch im bairischen die diphthongierung zu *uo*, die sich früher nur sporadisch zeigte, allmälig zuzunehmen, bis um 900 das *uo* allgemein zur herrschaft gelangte.

---

[1]) Br. §. 207. a. 4.
[2]) Br. §. 248. a. 4.
[3]) Br. §. 248. a. 7.
[4]) Br. §. 207. a. 2.
[5]) Br. §. 124. a. 1.
[6]) Br. §. 248. a. 4.
[7]) Br. §. 248. a. 7.
[8]) Br. §. 248. a. 10.
[9]) Br. §. 39. b. anm. 3. 4.

Digitized by Google

Wären die glossen alemannisch, so hätte môdenne sicher einen diphthong.

Auch *au* war dem bairischen dialekte sicher bis 850 eigen [1]), worauf es in *ou* übergieng.

Der wechsel von *eo—iu* (in freoſinne: niuſunga) erklärt sich durch den vocal, der ursprünglich im suffixe folgte. Vor ursprünglichem *a* (freoſ*a*nne) und (im oberdeutschen) einem dental oder *h* steht *eo*, vor einem folgenden *u* aber regelmäszig *iu*.[2])

In cahalôt ist das stammhafte *a* das ältere und ursprünglichere für das gewöhnlichere *o* (holôn), welches sich jedoch auch schon in den ältesten quellen vorfindet. [3])

Die glossen sind demnach unzweifelhaft als bairisch und zwar als der ersten hälfte des IX. jahrhundertes angehörend anzusehen.

Die bairische provenienz des codex ist übrigens auch aus dem äuszeren grunde wahrscheinlich, dass Böhmen vor der gründung des Prager bisthums (zu ostern im jahre 973) zur diöcese Regensburg gehörte. Von Regensburg dürfte die Agenda nach Prag gekommen sein. Regensburg liegt aber ziemlich weit nördlich gegen die grenzen des fränkischen dialektes, und daher mögen die unverschobenen *d* in môdenne und altinôdi und vielleicht auch der ableitungsvocallose conj. lepên zu erklären sein.

---

[1]) Br. §. 46. a. 1. 2. §. 113. a.
[2]) Br. §. 47. a.
[3]) Br. §. 25.

Digitized by Google

3.

O tvoření tvarů praesentis indicativi a imperativi v dialektech československých.

Přednesl ve schůzi dne 13. ledna 1890 Vavř. Jos. Dušek.

O tvoření tvarů praesentis indicativi a imperativi v dialektech československých.

V práci této jsou zregistrovány, pokud tištěné prameny řeči lidové je podávají, všecky praesentní tvary indikativní a imperativní a sice tak, že při každé osobě, pokud možno na základě historické mluvnice, uvedeny jsou postupně ty tvary, které spolu nejtěsněji souvisí. V každém pak odstavci jsou připojeny potřebné doklady ne všecky, pokud se v nářečích vyskytají — ty jsou předmětem jiné takové práce, — nýbrž jen za příklad. Tu pak nejvíce přihlíženo k těm tvarům, které jsou pro poznání jazyka českého vůbec důležity, jiné jenom připomenuty. Na př.: umím, honím, sázím; umiem, honiem, sáziem; ležém, tušém, překážém; voňám, sadzám, svijám; němom, volom; nimum, volum atd.; vedu, vedem, veděm, vediem, vezém — musím, mušu, cviču; krájím — kráju; vezmu — vezno, házo; kážu — kaži atd. Čím zajímavější věc, tím více příkladů. Na konci v přídavku uvedeny jednotlivé zvláštnosti tvarové podle slovesných tříd.

I. Praesentis indicativus.

1. osoba Singularis.

1. *—m* (sanskr. *asmi*, řec. *ἴστημι*) strb. *— ms*, které postihujeme původně jen u sloves *jsem*, *dám*, *jím* a *vím*; později přešla odtud analogií jiných tvarů do tř. III, IV a V 1 (víš — umíš: vím — umím, trpím, činím; dáš — voláš: dám — volám). Na tom stupni ostal jazyk spisovný a velká část dialektů. Na Slovensku a ve východní

Digitized by Google

Moravě zašel lid dále a přenesl tuto koncovku i do ostatních sloves, takže dnes všecka slovesa těch dialektů mají koncovku —*m*[1]) na př.: vedém, plecém (Bartoš Kopan. 1884, 58), môžem, umrjem (Šembera Dialekt. 161), pijem, nalezném (Kollár Zpěv. II. 342) něklamem (Pís. slov. 108), vykolem (Kollár I. 164), beriem (Kollár I. 153), podějem sa (Bož. Němcová Slov. Pohádky 20), załomujem atd. Srovn. Dr. Pastrnek 71 sl.

Vedle vlastní koncovky osobné jest pro poznání jemnějších odstínů důležita i samohláska ji předcházející a proto uvádím následující přehled:

a) —ím

přichází v největší části dialektů pravidelně ve tř. III, IV a V 1[b]; na Slovensku za ně zhusta je *-iem*[2]) (v těchže třídách) na př.: *umiem, honiem, sdziem* (vedle *sdzám*); v Dolnobečevsku slovesa III 2 a IV mající ve kmeni souhlásky *s, z, š, ž, č, šč, l' (l) ř* a slovesa V 1[b] mající ve kmeni *č* mají *-ém* (-éš, -é..) (Bartocha Listy fil. 1885, 245, 247 a 248). Vedle toho u sloves vzoru *házeti* a (zřídka) *trpěti* bývá ve východních nářečích *-ám* na př.: *voňám, sádzám, svijám* atd. na př. voniam tu člověčinu. B. Němcová Slov. poh. 8; pobízám ťa. Koledy ván. Slavie 151 (Rožnov); už se já s vámi rozlúčám Kollár II 283; atd.

b) -ám

v V 1[a]; ve vých nářečích přichází i ve III 2 a V 1[b]; na Zlinsku usazuje se u sloves vlastně tř. VI, která tím přecházejí do tř. V, na př. *kupúvám, malúvám* Bartoš Matice mor. 1878, 3; někdy i na Slovensku: my častuváme. Dobšinský Pov. II 36. Kolem Metylovic a Palkovic, od Místku až k Třanovicům a ve vých. Opavsku a Ostravsku jakož i na Slovensku v Skalitém a Čadci mění se *-ám* v *-om* na př.: *mom* jo řodku marijanku. Sušil Pís. mor. 272; *němom* tobě čo dać dto 454; *nimom* rozumu dto 462; *volom* Šembera Dial. 58 a 144; Bartoš Dial. 128 a j; Kolem Fridku, Bavorova a Pol. Ostravy mění se v *-um* na př.: ja *němum* pokoje. Koledy ván. Slavie 204; Šembera Dial. 57, 144; Bartoš Dial. 128.

c) -em

přichází na Slovensku všude tam, kde ve spisovném jazyce jest *-u*, při čemž předchozí kmenové *n, d, t* měkčí se v *ň, ď, ť* na př.: *idem* ja preč od vás, *idem* zkusiť sveta. Kollár Zpěv. I 15; kade sa

[1]) Zcela chybně vykládá ji řed. V. Prasek za střídnici *nosovky* (Programm c. k. vyššího slovan. gymnasia v Olomúci 1877 str. 27).

[2]) já sa nezdiviem Kollár Zpěv. I 96.

Digitized by Google

ja s ním *sídem*. Písně slov. Slavie 228 (Turc); *vedem*, *vedzěm*. Osvěta 1884, 58; *hryzem* do kvory. Kollár Zpěv. I 346; nech sa ja *netúčem*. Písně slov. Slavie 249; *najímem* já sebe svojeho milého. Kollár Zpěv. I. 228 *namlem* (já) ti múku dto II. 391; keď teba *zožrem* (sežeru). Bož. Němcová Poh. sl. 46; *sadněm* a j. Bartoš Dial. 42; šipinu *vyrúbem* (vysekám), dátělinu skosím. Dětský věk Slavie 185; *prerubem* tu studienečku. Písně slov. 122; a já ťa *neklamem* dto 208; hoc *vykolem* obe oči. Kollár. Zpěv. I. 164; *ukážem* ti. Bož. Němcová Poh. sl. 104; *pripašem* si na ľavý bok šabličku. Kollár Zpěv. I. 30; keď nevidím, ništ *nerečem*. Písně slov. Slavie 64; kde že se *podějem*. B. Němcová Poh. sl. 20; pěkně vám *děkujem*. Sušil Pís. mor. 126.

Vedle toho nalézáme zhusta v slovenštině *-iem* nebo *-ém* na př.: na husličkách *zahudiem*. Šafařík Pís. sl. II 144, Kollár I 207; vravia (praví), že si hrdo *vediem*. Kollár Zpěv. I 79; sám ti vody *načriem*. B. Němcová Poh. sl. 199; *nezapomniem* na teba. Kollár Zpěv. I. 219; čo *zoderiem* (zedru) ruky po lakty, nohy po kolena. Sborník slov. I 103; keď si já *zaženiem*. Pís. sl. 10; potom toho *sožeriem*. Bož. Němcova Poh. sl. 48; — já tě neprevezém. Písně slov. Slavie 121; já *utečém* pod tu vodičku dto 59; *nalezném* já milosť u milenky. Kollár Zpěv. II 342; Conf. Pastrnek. 11 sl.

Jen velmi zřídka přichází *-ím* na př.: sblíž sa mi ho len, veď ja ťa zdrapím. Dobšinský Poh. sl. III 51; nebo *-am*: *umrjam*, -aš Šembera Dial. 162, naberiam (-aš) (Sirk), nesiam (-aš) Pastrnek Beitr. z. Lautl. d. Slovak. Spr. 8, 12.

2. -u. Vyjma slovesa bezpříznaká jest u všech ostatních koncovka *-u*. Tato jest střídnicí za strb. *ą*, které vzniklo z konjunktivné koncovky *-ām*.

Tato koncovka *-u* ustoupila později jak výše vyloženo v některých třídách koncovce *-m*. Avšak dialekticky nalézáme ji podnes tu i tam na Moravě a Slovensku u sloves tř. III a IV, na př.: ne*mušu* ja tu zavazač pod vašimi dveřmi. Sušil Pís. 497 (Benešov); ja še z domu pratač (odejíti) *mušu*. Spevy 187 (Zemplín); bo ja tebe ľubic *mušu*. Kollár Zpěv. I 35 (Sotac); já tě *zastinu* fěrtuškem. Sušil Pís. mor. 586 (Telč); jak to *cviču* ženy dto 677; že ja *chozu* za ňu, kedz po*patru* na ňu. Kollár Zpěv. I 103 (Sotac). Ve tř. V 1ᵇ přichází *-u* na Zlinsku, ale jenom u sloves *krájat*, *házat*, *mášat*, *míšat*, *sázat* a *válat* na př. *kráju* atd. Bartoš Dial. I 25. Conf Pastrnek 72.

V nářečí hanáckém zní *u* jako temné *o*, které však Hanák dobře liší od čistého *o* (slovo — vezo) na př.: dež já vokolo *do*. Sušil Pís.

Digitized by Google

mor. 333; *vezno* sobě hinó dto. 612; *homřo* já. Šembera Dial. 151; *hážo* dto. 48 a j. v.

Vedle toho byla v staré češtině přehláska postupná, nacházela-li se před *-u* měkká souhláska, avšak byla později ve všech dialektech, pokud v nich bylo přehlasování této koncovky, zrušena — a již i ve spisovném jazyce bývá jí nedbáno — a tak jen jediný pro ni nalezl jsem doklad: ale ci (ja) *nekaži*. Koledy ván. Slavie 101 (Klimkovice).

2. osoba Singularis.

Původní koncovka je *-si*, která byla jen u sloves bezpříznakých a posud zachovala se u slovesa *jsi*, *si* (m. *jes — si); u ostatních sloves byla *chi — ši, která analogií přešla i k ostatním bezpříznakým, na př.: *pečechi — pečeši — pečešь — pečeš, a dle toho: dáš, víš, jíš. Vedle *jsi*, *si*, slýcháme v Čechách *jseš*, ve Slezsku *ši* a v Šariši (Slov.) *ši*.

V 2. osobě Sing. jest *-eš* u všech sloves, která mají v 1. os. *-u*; na Slovensku přichází *-ieš* u těch, která mají v 1. os. *-iem* na př.: roztrapanu *nespradieš*. B. Němcová. Poh. slov. 106; ani mi chlebíka *nenapečieš*. Písně slov. Slavie 368 (Turc); eště si svobodný, už hlady *mrieš* dto. 362; veru ma *neminieš*. Kollár Zpěv. I 85; jedenraz *orieš*, jedenraz si odkroj. Sborník slov. I 102; kde *berieš* sa tu. Dobšinský Poh. II 55. a j. v. Koncovka *-éš* v Dolnobečevsku (viz *-ém*). Zřídka nalézáme jinou proměnu na př.: *umrjaš* Šembera Dial. 162 (v Gemersku), *umřoš* tamže 156 (v Krňovsku). Bartoš Dial. 135.

Koncovka *-íš* přichází u sloves, která mají v 1. os. *-ím*.

Koncovka *-oš* přichází v Opavsko-Ostravsku a sev. Slovensku tam, kde v 1. os. je *-om* nebo *-um* na př.: volom — vološ, łumum — łumoš Bartoš Dial. 128; len laši (lesy) *nehovoš* v čamnošči. Šembera Dial. 144. atd.

3. osoba Singularis.

Přípona osobní je *-tĭ (ть, ть Miklosich Lautl. 110), která zachovala se jen ve tvaru *jesti*, *jest* (srvn. sanskr. asti, ř. *ἐστί*, lat. est, něm. ist), jinde zanikla již v nejstarší době úplně, takže význakem 3. osoby jest pouhý kmen praesentní. Ale i tu udály se v dialektech některé zajímavější proměny. Naproti našemu *-e* přichází na Slovensku *ie*, kde v 1. os. jest *-iem* na př.: aj ten na veky len svoje *hudie*. Sborník slov. I 103; jedna izbu *metie*. Kollár Zpěv. I 232; len ma mysl *nesie* dto. I. 121; *tečie* (voda) a tiecť bude. Písně slov. Slavie

Digitized by Google

32 (Turc); biedu *trie*, hlady *mrie*. Sborník slov. I 104; *pominie*, *nezahynie*. Kollár Zpěv. 364; ktože vás *poberie* dto. I 80; *plecia* (plete) Pastrnek 10 (Gemer).

Místo běžného *-í* ve tř. III a V 1^b slyšeti bývá ve východních nářečích *-e*, *-ä* nebo *-é* na př.: *buče* hora (= les) b u č e. Písně slov. Slavie 86 (Šariš); po zemi se *kúle*. Sušil Písně mor. 588 (H. Bečva); jak máti oči *zamže* dto. 502 (Karlov); sedmemu se srdce *kraje* dto. 317 (Ostrava); jelen se *vále*. Koledy ván. Slavie 24 (Vlčnov); *žriebä*, *triäfä* Pastrnek 20; *vytápä* železo, ona *hýbä* pyskom, *vyrábä* sa dto. 22 (Rybník); — ono *záleží* Šembera Dial. 52 (Soběchleby); ono *prší* dto. 52. V Dolnobečevsku mají *-é* všecka slovesa, která mají v 1. os. Sing. *ém* (viz toto).

Naproti tomu opětně vyskytá se u sloves tř. V 2 (tesati — teše) *-í* místo *-e* na př.: (matka) na svú Anku *podlví* se Kollár Zpěv. II 24; to kura pekně *krákoří* dto. II 50; kôň *erži* (rže). Dobšínský Poh. III 83; vrána *kváčí*. Erben Nár. písně 77.

Další proměny jsou jako při 1. a 2. osobě.

1. osoba Pluralis.

Koncovky této osoby jsou *-my*, *-me*, *-m*; strb. *-mъ*, lat. *-mus*. Prvá (*-my*) jde v Indikativě a Imperativě od nejstarších památek až do počátku XVI stol. pravidelně; vedle ní od XIV stol. přichází i *-me*, které konečně dostává vrchu; *-m* vyskytá se v nejstarších památkách zejména v Aoristu a Imperfektu (J. Gebauer Hláskosl. 79). V nynějším spisovném jazyce jest oprávněna toliko přípona *-me*, kdežto druhé dvě slyšeti jen v mluvě lidu. A sice *-m* zavládlo všude tam, kde v 1. osobě Sing. jest *-u*, což úplně provedeno jest zejména v nářečích západních; ve východních zejména na Slovensku — poněvadž v 1. os. Sing. je *-m* — má přirozeně přípona tato veliké omezení. Přípony *-my* užívá lid posavad zřídka v Čechách na př.: dycky povídají, že my nic *nemámy* a my *mámy* na ponebí půl votýpky slámy. Erben Pís. nár. 349 (Prachen.); líto, líto *nesemy* dto. 58. Hojně a v některých místech výhradně užívá se přípony této ve vých. Moravě a pak ve Slezsku zvláště Opavském na př.: *půjděmy* na žida, *najděmy* tam dukaty. Sušil Písně mor. 701 (Lichnov); *pojeděmy* přes pole. Bartoš Písně č. 204 (Kopřivnice); *umřomy* Šembera Dial. 156 (Krňov); a taty *nemamy*. Sušil Písně mor. 11 (Příbor); my *nězname* dto. 458 (Bělá); svého pána *hledumy*. Archiv (Třánovice); *ptamy* se vas dto.

Digitized by Google

96 (Břeclava); a j. v. Srvn. Bartoš Dial. 85, 90, 121 sl.; *nèsémy*, *umřémy* dto. 85.

Avšak v dialektech nalézáme ještě dvě obměny koncovky 1. os. Plur. a sice *-ma* a- *mo*. Prvou nacházíme již v staré češtině zejména v Imperativě, kde snad vlivem Dualu byla vytvořena. Jak by obě bylo vyložiti, nesnadno jest říci; prvá možno že tvořena byla analogií a vlivem přípony 2. os. Plur. *-ta* (viz dole), druhá pak ozývá se i v srbštině (srvn. Miklosich Lautlehre 1879, 15 a 164); povšímnutí hodno, že *-ma* užívá se v některých místech výhradně pro Imperativ, kdežto v Indikativě je *-my* nebo *-me*. Přípona *-ma* v Čechách archaisticky se vyskytá na př.: *zaplatíma*. Čelakovský Písně 1822, 73; na Moravě na př.: *vezema* Martinkom nevěstu. Sušil Písně mor. 463 (Budíkovice); Conf. Pastrnek 16 (Spiš.); *-mo* na Slovensku v Gemeru, Šariši Uhorsku, Poltaru, Spiši (*budemo*, *dobehnemo*, *damo*, *viamo* a j. Pastrnek 14 sl.) na př.: ráno sme prišli, večer *idemo*. Kollár Zpěv. I 248; *idzemo* Šembera Dial. 77; *vedzemo* dto; *umrjamo* dto. 162; takiaho pána *mámo*, ani ho *nepoznámo*. Kollár Zpěv. I 305; pobrať sa *musímo* dto. 220; povedalach ráno, že ťa *pochovámo* dto. II 387; Conf. Pastrnek 16, 46 a j.

Co se týče samohlásky před koncovkou platí o ní tože jako při 1. a 2. os. Sing.

2. osoba Pluralis.

Koncovka je *-te* vesměs zachovaná; na Slovensku zní z pravidla měkce *-tě* a tak i zhusta ve vých. Moravě; v sev.-vých. Moravě, ve Slezsku a v sev. Slovensku mění se *-tě* v *-ce*, které zní *-ce*, *-cě*, *-će*, *-če* na př.: ktorého mi *dace*. Kollár Zpěv. I 364 (Šariš); vy *braniće* a *překažaće*. Šembera Dial. 118 (Opav.) najdžeće, uvidźiće. Pastrnek 134; *neśeće*, *vedźeće* Bartoš Dial. 106 (Frydland, Čeladná, Kozlovice na sever Bavorov); *kładžeče*, *plečeče* dto. 122 sl. atd. (viz Impt.).

Vedle toho slyšeti jest i koncovku *-ta* (viz *-ma*), která snad upomíná nás na bývalý Dual, na př.: *vidíta*, *trhdta* Šembera Dial. 44 (Mirosl.). Pastrnek ukazuje, že je nejista. 16.

V severním Opavsku, kde často *-e* mění se v *-o*, je přípona 2. os. Plur. *-to* nebo *-ćo* na př.: *ńoseto*, *płoćoćo* (pletete), *bijoto*, *viećo*, *budoto*, *śćo* (jste) atd. Bartoš Dial. 135 sl.

3. osoba Pluralis.

Přípona osobná je *-ntí, která spojivši se se kmenem praesentním změnila se v *-ątъ*, *-ętъ* (nebo *-ętь*), za něž v češtině byly střídnice *-ūt*

Digitized by Google

a *-āt*; z těchto již v nejstarší době *t* odsuto a zbylo pouze *-á*, *-á* (*-á*). Prvá koncovka byla u všech sloves kromě: *jísti*, *dáti*, *věděti* vzor *trpěti* a *činiti* (Gebauer Hláskosl. 35—37). Později nastaly při nich proměny kvalitativné přehlasováním postupným ve kmenech jotovaných na př.: bijú, umějú, volajú, házejú, tešú, lajú, panujú — *bijí*, *umějí*, *volají*, *házejí*, *teší*, *lají*, *panují*. To bylo během XIV stol. počato i dokonáno v západních dialektech a z části proniklo i ve východních. U ostatních sloves ostalo *-í*, které od konce XIV stol. do druhé polovice XVI stol. se rozšiřuje v *-au* a pak přechází v *-ou*, jež nyní jest pravidlem ve spisovném jazyce a rovněž v západních dialektech vyjma domažlický; že bylo již v XV stol. *-ou* vyslovováno v živé mluvě o tom svědčí staré památky (Hláskosl. 74.). Avšak dialekty neostaly ani na tomto stupni, nýbrž zrušily po největší části přehlásku *-jí* a nahradily ji per analogiam sloves s *-ou* touto koncovkou na př.: *nesou* — *bijou*, *mažou*, *lajou*, *panujou*. V tom zase značný je rozdíl mezi dialekty západními a východními; v záp. nářečích ostala přehláska u sloves: *umějí*, *volají* a *házejí*; na východě zrušena po většině i u těchto, byla-li prv u nich provedena, na př.: *volají* — *volajou*, *házejí* — *házejou* atd. Při tom však stala se v západních dialektech další změna tím, že koncovky *-ějí*, *-ají*, *-ejí* se otřely, a lid říká téměř výhradně *uměj*, *činěj*, *volaj*, *házej* atd.

Rovněž *-á* přehlasováno bylo v *-é* již v době nejstarší, kterou ani nepostihujeme písemnými památkami, a jen tu a tam nalézáme v době historické zbytky *-á* (Gebauer Hláskosl. 62). Později počíná se *-é* měniti v *-é* a užiti v *-í*, které ostává v nynějším spisovném jazyce vůbec.

Přihlédněme nyní k dialektům. V prvotní době zajisté od sebe velmi málo se lišily a měly tudíž společné tvary slovesné. Avšak během doby některé dosáhly značného vývoje (na př. dialekt středočeský) tím, že se jimi psalo a že do nich přicházeli živlové odjinud. Západní dialekty (v Čechách a z části v záp. Moravě) byly obklopeny jazykem německým, který na jich tvarosloví neměl nijakého vlivu, a vyvíjely se tudíž samostatně a, poněvadž v nich měl vzdělaný svět český svůj střed, rychle. Východní dialekty naproti tomu (ve vých Moravě, Slezsku a Slovensku) obklopeny byly se všech stran jazyky slovanskými, které na ně měly veliký vliv a působily k tomu, že jednak uchovaly se v nich staré formy, jednak nové ze styků vzájemných do nich přešly. Odtud na západě veliká podobnost a jednotnost, na východě různost a pestrost tvarů. Poněvadž nelze podati jak

Digitized by Google

a pokud přehláska byla provedena a žase zrušena, omezím se na konstatování tvarů, jak nyní jeví se v nářečích. Srvn. Pastrnek 107 sl.

1. *-ú*;

zachovalo se v Čechách jen v Domažlicku na př.; hyn *jsú* veselí. Květy 1884, 130; na dubě *nerostú* než žaludy dto. 14; dyž dvě leta *minú* Erben Pís. 235 a j., na Moravě a Slezsku převahou na př.: a dy *sú* přijeli. Sušil Pís. mor. 142; či to *dú* mrákavy dto. 148; *jseli* pani hosci, vyndu ja sam dto. 13 (Opav.); když *zamrznú* v studenkách vody dto. 5; kde ťa druzí *berú* dto. 502; nás ne*beru* dto. 534 (Opav.). Srvn. Bartoš Dial. 25 a násl. Na Slovensku je výhradně *-ú* na př.: keď nám hudci *zahudú* Písně slov. Slavie 330; že idú do vojny Kollár Zpěv. I 36; kolo něho *trencú* Spevy 232; eště aj *možú* nespať. Písně slov. Slavie 39; ludia neveznú dto. 197; a j. v.

-ou

v Čechách vůbec; na Moravě tam, kde není *-ú* nebo *ó*;

-ó

zouženo z *-ou* obvyklé v hanačině a dolnobečevštině na př.: všecky panny na mšu *jdó*. Sušil Pís. mor. 23; ale toho *nepřivedó* a v hanbu mě *nepřivedó* dto. 56; jož teho mladenca *nesó* dto. 79; *bijó* se tam o děvečku dto. 181; dež se tě *nešíknó*. Archiv (Líšeň); só.

Vedle toho přešla tato koncovka (*-ú*) analogicky i na slovesa tř. III a IV, ovšem jen ve vých. nářečích na př.: nožičky mě *bolu* Sušil Pís. mor. 515 (Klimk.); oni mi ho *muso* dac dto. 645 (Morav.); už tu *stoju* dto. 543 (Opav.); *trubju* dto. 175 (Opav.); *nepohlcú* mi ju vlci. Kollár Zpěv. I 281; tak *čiňo* mnozi ľude. Šembera Dial. 117 (Frid.); a j. v. Ano někdy i u sloves tř. V 1^b, na př.: na tichom Dunaji, tam sa húsky *mačú* Písně slov. 287 (Turc) atd.

b) *-jú*

přichází ve tř. I 7, III 1, V 1, 2, 4 a VI, neboť u těchto sloves tvoří se kmen praesentní příponou *-jo* (ve 3. os.). V Domažlicku a nářečích východních nebyla asi provedena úplně přehláska anebo byla úplně zrušena a proto jen zřídka shledáváme *-jí* na př.: na tě *čekají*, že tě *zabijí*. Dětský věk Slavie 101 (Frenštát); ba i z toho velku radost *mají*. Sušil Písně mor. 5 (Fridlant); ženy hudbařům peníze *hážĭ* dto. 733; a j. V záp. nářečích byla provedena přehláska — posud drží se ve spisovném jazyce, ač i tu klesá —, ale u sloves I 7, V 2 a 4, VI zase byla zrušena.

-jou

přichází v záp. nářečích v I 7, V 2 a V 4 i VI tř.; kromě toho kolem Prachně a Plzně slýcháme i ve III a V 1 tř. na př.: šabličkama

Digitized by Google

břinkajou Erb. 461; všickni se *ptajou*, komu to *hrajou* dto. 409; na Moravě na př.: kola se *dělajou*, tisíce *hledajou*. Dětský věk Slavie 215 (Telč); a j.

-jó

přichází na Moravě i na Slovensku na př.: *bijó* se tam o děvečku Sušil Pís. mor. 181 (Citov.); hersko dceru *majó* dto. 103 (Holešov); ale *majó* pohoniše z Mokrenca. Kollár Zpěv. I 286 (Gemer.); *nemajó* koscela dto. II 120 (Šariš); tu *ležo* dva ludze. Šembera Dial. 155 (Těšín); do hrobu *dávajó*, vodó *homévajó*. Sušil Písně mor. 79; *kapajó* slzičky na mó karabinu. Dětský věk Slavie 265; *nevokážo* Sušil Písně mor. 513; a j. v.

Působením analogie přešla koncovka tato i k slovesům tř. III 2 a IV.; jest umím, -íš, -í: trpím, -íš, -í atd. a tedy dle umějí: *trpějí*, *činějí*; úplně proniklo to ve středních Čechách, z části ve vých. a jihozápadních, rovněž v nářečích východních tvary ty nalézáme na př.: mě *bolej* zuby Us.; kam *choději* do kostela Us.; žádného se *nebojejí*. Erben Písně 463 (Bydžov); za nima *běžej* s muzikou. Koledy ván. Slavie 125; *musejú* mať hada pod tým stromom. Dobšinský Pov. II 57; *svítějí* si smolnou loučí. Erben Písně 152; a j. v.

Druhá koncovka u sloves III a IV tř. jest *-ijú*, *-ijou*, *-ijó* v níž *-í* vyvinulo se patrně vlivem ostatních osob na př. hoříme, hoříte tedy hoři-jú. Způsob mluvení takovýto shledáváme zřídka v Čechách (u Kouřimě), za to však hojně v nářečích východních zejména na Moravě na př.: nad pannú Marjú svíce *hořijú*. Sušil Pís. mor. 47 (Kyjov); *hořijó* dto 48 (Brno); *ležijou* Šembera Dial. 42; dvě růže *stojijó*. Sušil Pís. mor. 283; *zvonijú*, *honijú* Sušil Pís. mor. 91; *činiju*, *viniju* Šembera Dial. 123 (Klobouky); na mši svatou *zvonijou*. Dětský věk Slavie 293; koně *krmijou*, pak *napojijou*. Sušil Pís. mor. 580; *hodijó* mě do jámy dto 71; ať *vyprosijó* pomstu na tebe dto 121 (Konice) a j. v.

Konečně koncovka *-ú*, *-u* přenesena sem chybnou analogií zejména sloves V2 na př.: už tu *stoju* (oni). Sušil Pís. mor. 534 (Opava); něch tam lude *mluvju*, oni *neomluvju* dto 415; co ji oni *chycu* dto 748 (Ostrav.); *nepohlcú* mi ju vlci. Kollár I 281 a j.

2. *-iá*,

-ia, *-'á*, jež odpovídá nejstaršímu tvaru přípony 3. os. u sloves *dáti*, *jísti*, *věděti* a vzoru III 2 a IV, zachovala se velmi značně ve východních nářečích, zvláště na Moravě a Slovensku na př.: dievča ti *nedadia*. Kollár I 187; *vraviá*, že ti ju *nedadjá*, *dadjá*, dadjá, eště odprevadzá dto I 234; *jedia*, *jeďá*, *jedá*, *jedzja* Osvěta 1884, 59;

Digitized by Google

červíci mia *sněďá*. Sušil Pís. mor. 453 (Rožnov); *najedia* sa Dobšinský Pov. V 66; keď *dozvedia* sa ludia toho. Kollár I 93; dobří ludé *vedlá*. Sušil Pís. mor. 457 (H. Bečva); kým sa oni o mně *zvedia*. Kollár I 327; — oni *držia, držja, držá* Osvěta 1884, 58 (Kopan.); *klečá, klečia, klečja* dto; moje šivé očka za tvojima le*ca*. Sborník II 48; husyli to *sedá* nebo snihy *ležá*. Sušil Pís. mor. 122 (Břeclava); *musia* mi hudci hrať. Kollár II 80; rechtari hlasné hrdlo *musá* míti, kňazi *musá* do knih kukať, žáci *musá* v školách dlúho býti dto 364; veď oni *spia*. Bož. Němcová Poh. sl. 96; vojáci *spjá*. Kulda Poh. 693 (Rožnov); ludé jim *záviďá*, že sa rádi *viďá*. Sušil Pís. mor. 282; — už Janoška drábi *honiá*. Bartoš 1879, 58 (Zlinsko); *páliá, chváliá* Kollár I 17; — ale že ťa šaty *krásia* dto I 134; *pravjá, lovjá* Sušil Pís. mor. 273; dyž nás ti Maďare trápá. Bartoš Písně II 379 (Velká); teba *ľuba* velkí páni. Písně slov. Slavie 88 (Bošac); tvoje oči se mi *páčá*. Kollár I 73; děvočky ho *hašá*, vodu *nošá* dto II 201; dyž jich *pověsá*, viset *mosá*, ani jich maměnka *nevyprosá*. Sušil Pís. mor. 611; pokaľ *služa* mlade leta. Písně slov. Slavie 16 (Zemplín); do vojny (šohajka) *strojá, strojá* tě ho strojá Sušil Pís. mor. 539; ti ho už *chváľa* Dobšinský Pov. II 10; B-ské zvony *zvoňá*, U. drábi *hoňá* Sušil Pís. mor. 168; *viňa* Šembera Dial. 116 (Kozlov); Pastrnek 34 sl.

Pozn. Uvádím tuto více příkladů než obyčejně a sice z té příčiny, aby bylo patrno hojné užívání těchto tvarů, které ukazují, že asi sotva kdy pronikla tu přehláska a postupem času zase byla zrušena. Leč nemaje z těchto stran prameny mluvy staré, nemohu určitý o tom pronésti soud jedině na základě nynější řeči, byť známa byla jinak lidová konservativnost v uchovávání tvarů starých, zejména jsou-li určitější novějších.

-ie, -ä, é

jsou přehlasované koncovky *-iá, -á* na př.: tu *ležje* dva lude. Šembera Dial. 156 (Kunov); zlí chlapi *seďä, těšä* sä, *robä*, dto 174 (D. Orava); ženičky ma velmi *ľubä*. Spevy 91 (Trenčín). Pastrnek 35, 38. Sem patří i tvary *kráčé* a *skáčé* tvořené ovšem chybně k rýmu, nicméně ukazující, že jsou i takové tvary možny: pod synečkem zticha koně *kráčé*. Sušil Pís. mor. 306; počkej sedláče, šak ti *vyskáčé* z komory koláče dto 525; chébé (chybí) Pastrnek 35.

-í

jest zouženo z *-é* (ie) a vyskytuje se ve tvarech *jedí* a *vědí* obecně v Čechách (v Domažl. *jí, ví*), řídčeji na Moravě a Slovensku; u ostatních sloves (III 2 a IV) obvyklá je v Čechách v Doudlebsku a Domažlicku, řídčeji Prachaticku a ve vých. Čechách; ještě řídčeji vy-

Digitized by Google

skytá se pak v nářečích východních na př.: *chtí* Erben Nár. pís. 416; tvoji bratří *chtí* tě zabít. Kulda Poh. 258, 526 (Rožnov); *leží*, *běží*, *chodí* Bartoš Dial. 32; 82; 122 a j.

-ijá, *-ija*, *-íja*

jsou koncovky 3. os. Plur. vzniklé patrně per analogiam k ostatním jednak osobám Praes. Ind. jednak k slovesům II 2 a IV tř. a sice takto:

Jest v mluvě *činím*, *-íš* . . ., *ím*, *íš* . . ., 3. os. *činí* a dle toho *i-á* vysloveno *ijá* (jedí), a zrovna tak *boi-já*, *běži-já* atd.; poněvadž je ve všech osobách *-í-*, vkládá je lid i do 3. os. Plur. — ovšem neprávem — také. Týž způsob tvoření této osoby přenesen dialekticky i na jiná slovesa na př.: *vypínaja*, *ruhaja* atd. (Ostatně srov. *-ijou*).

Miklosich (Denkschriften XXIX, 128) vykládá, že v českých nářečích přichází koncovka *-íja* t. j. *íję* s *ěn* na př.: *umíja*, *hoříja*, což je jistě zbytečná theorie a lépe je vyložiti tyto tvary analogií.

Příklady: *víja*, *íja* Bartoš Dial. 26 (Zlin.); *umíja*, *klečíja*, *bójíja* sa, *smíja*, *prosíja* dto 25; 32 (kolem Bilovic); 35 (Alenkov); dobří ludé *víjá*, oni nam *povíjá*. Sušil Pís. mor. 458 (Loza S.); Turci *běžíjá*; kavky-li *letijá*, kavky *neletijá* dto 125 (Židenice); *sedíjá* tam tré kohúti dto 259 (Milotice); *trápijá* mia tvé ostražky dto 173 (Komíň); *libijá* se nám oboje. Suš. 190 (Pozlovice); o tobě, sestřičko, *pravíja* dto 5 (Fridlant); *těšíja* Šembera Dial. 123 (Klobúky); které (hory) se *vypínaja* až do něba dto 142 (Šariš); *ruhaja* sa pánu Bohu dto; atd. Conf. Pastrnek 73.

Jako vlivem tvaru *umějí* jest analogicky tvořeno *činějí*, tak i vlivem *činí* je tvořeno i *ví*, *shání* atd. na př.: *ví*, *jí* Šembera Dial. 15 (Domažl.); žáci *umí* dto 26 (Doudlebsko); *hází* Kotsmích Doudleb. 26; vánoce *přichází* Erben Pís. nár. 204 (Buděj.); *schází* Šembera Dial. 41 (záp. Mor.); a j. v. (Srovn. n. dadjá ešče *odprevadzá*).

Poznámka: Miklosich (Denkschriften XXIX, 86) má za to, že *schází* je staženo ze *scházejí* ovšem neprávem; neboť *schází* je zrovna tak tvar analogický jako *ví*, *jí*, které nelze dokonce z ničeho ani stažením ani jinou formou grammatickou vyložiti kromě analogie.

3. *-o͡n*, *-o͡m*,*) *-o*; *-um*.

Koncovky tyto jsou cizí, nářečím našim nevlastní a nikoli, jak by na prvý pohled zdáti se mohlo, vzácné archaismy. Do nářečí českých přešly z polštiny, kde podnes alespoň ve spisovném jazyce

*) Koncovky tyto zní s pazvukem nosovým, nikoli však jako nosovky čisté (ą), jak ukazuje z nich vzniklé *o*.

Digitized by Google

zachovává se -ą, kdežto v dialektech (polských) slyšeti za ně výše-psané střídnice. V češtině vyskytuje se

-on kolem Skalitého (sev. Slovensko) na př.: oni boli a *son* na prekožku. Šembera Dial. 144; *skladajon* vinu na tvurca a reptajon dto 144;

-om kolem Spiše, Šariše a Čadce na př.: one bele a *som* na prekožce Šembera Dial. 144; *pridom*, *tlucom* dto 80; *nechcom* to ale povjadač dto 144; *šedzom*, tak *robjom* mnozi ludzě dto 80. Srovnej Pastrnek 35.

-o kolem Gemeru a Skalitého na Slovensku a Fridka ve Slezsku na př.: švo (co) mi *dajo* po Mihale za ženu. Kollár Zpěv. I 285; mnogi ludzě *robio*. Šembera Dial. 144; tak *čiňo* mnogi lude dto 117; (páni) všecky kuzła *vynachodo* dto 169 a j.*) Srvn. Pastrnek 73.

-um přichází v Kateřinkách u Opavy, v pruském Benešově a odtud přes Bořetín na sever (Bartoš Dial. I 122), dále kolem Bohumína, Bavorova, Borové, Násilého, Karnova a Petrovic na př.: u suseda *sum* falešne okna Sušil Pís. mor. 368; bo tam *sum* hoscě dto 423; a pokud *sum* mlade leta dto 789; o tom lide *nevědzum* dto 775; že jich *majum* dvě (dcery) dto 775; šaty *majum* kněžske dto 790; bo cě *něchcum* dokna dto 440; tuto *ležum* dvoji ludze. Čas. Čes. Mus. 1842, 404; něch do koscela *chodzum*, *něvodzum*. Sušil Pís. mor. 775; *zaplaćum* ći všickni svaci, zaplaćum dto 748; *ličum-ć*, ličum-ć mi je (tolary) dto 378; *čiňum*, *češum* še (těší se) Šembera Dial. 121; *viňum*, *čišum* dto 120; ežli ći *zbraňujum* rodiče. Sušil Pís. mor. 387; *radujum* sa Šembera Dial. 56 a j.

II. Imperativ

je vlastně optativem praesentis, o čemž svědčí kmenová přípona *-i*, kterou se tvoří kmen imperativní od praesentního na př. **bero-i* srvn. řec. *φέροι-μι* atd.; kmen **beroi-* změnil se v češtině v *beře-*, které zůstalo v Plurale, v Singularu přešlo v **beri-*. Ve kmenech jotovaných (pijo-). změnilo se i v Plurale *ě* v *i* (na př. km. imp. *piji-*). Konečně připomenouti je slovesa bezpříznaká *dáti*, *jísti*, *věděti*, jichž příponou kmenotvornou je v Sing. *-jē* a *a* v Plur. *-i* na př. strb. **dad-jēs*, *-t* = *daždi* (*daždь*), Plur. **dad-ī-te* = *datite*, a právě tak i *jažd-*, *věžd-*, v češtině pak *jeď*, *věď*.

*) Připomínám, že toto *-o* nic nemá společného s hanáckým *-ó*.

Digitized by Google

U sloves třídy III 2 a IV je kmen imperat. v Sing. a Plur. týž na př.: *trpi-*. *čini-*.

Přípony osobné v Sing. byly původně *-s*, *-t*, které ve slovanštině vymizely (**nesê-s*, *nesê-t*); jenom v Plur. se zachovaly (*nesêmo*, *nesête*).

2 (a 3) osoba Singularis

koncovku osobnou *-s*, *-t* neuchovala a tak jest jejím význakem kmenové *-i*. Toto *i* bylo v staré češt. ve všech slovesech vyjma *uměj*, *dělaj*, *sej* a *kupuj* pravidelné; v nynější spisovné mluvě zachovává se zpravidla jen tam, kde před ním přichází skupina souhlásek na př. *vezmi*, *umři*, *zdvihni* atd., u ostatních sloves oživuje jenom před příklonkou *-ž* na př.: *nesi-ž*, *vedi-ž*, *trpi-ž*, *čini-ž* atd.

Naproti tomu chovají se k němu dialekty zejména východní velmi šetrně a předčí tím nad jazyk spisovný na př.: *přijdi* ke mně do jizby. Kulda Poh. 67 (Rožn.); ale že zas sem *přidi*. Dobšin. Poh. slov. II. 6: nerosti, bolesti, nerosti. Erben Nár. pís. 512; len ty na mne *nezapomni*. Kollár Zpěv. I 90, II 28; ale ty *nechci* nic jiného než hodinky. Kulda Poh. 186 (Rožn.); *zamhouři* očičky svý. Erben Nár. pís. 76; *pusti* chrta po vôli. Kollár Zpěv. I. 344; *ori*, ori sedliačik. Bož. Němc. Poh. sl. I 49; hned mi lístok *odpiši*. Kollár Zpěv. II 450.

Toto *i* zůstává v nářečích před příklonkou *-ž* vůbec, ale vynechává se před *-že*, která zejména na Slovensku je oblíbena na př. prošvarný synečku *přijď-že* k nám. Suš. Mor. pís. 405; *kúp-že* mi to. Slavie Pís. slov. 180 (Liptov); a j.

Imperativní *-i* (střídn. za strb. ê sanskr. ē) má za následek proměnu souhlásek kmenových, před ním se nacházejících. Proměny tyto v mluvě lidu jsou velmi rozmanité a zajímavé, než aby tuto vynechány býti mohly. Uvedu je po řadě:

a) d ve většině dialektů se prostě měkčí ve stupni prvém (v *ď*) na př.: *jiď* (jeď) preč mládenečku krásný. Kollár Zpěv. II 456; *seď* tiše. Us. *nechoď* k nim, poď rač k nám. Pís. nár. atd.

Ve vých. nářečích měkčí se obyčejně ve druhém stupni t. v *dz*, *z* (tvrdé) na př.: *idz*, hned zavri vrata. Kollár Zpěv. II 356; *přivedz* nas tam. Sušil Mor. pís. 55 (Bělá); *pohledz* bratře co my našli dto 37 (Klimkovice); ani toto blatko *nebrodz*. Kollár Zpěv. I 135 (Sotac); *viz* tu suchú topolu. Slavie Pís. slov. 78. Někdy mění se při ostřejším vyslovení *dz* v *dc* nebo *c*, *ć* a toto konečně přechází v *č* na př.: *pridc* k nám Bože. Spevy 200 (Zemplín); *poc* dalej prac dto 194; *pric* na

Digitized by Google

večer, ta (tak) ci dam dto 198; a j. *hoć, buć; hoč, buč, poč.* Bartoš Dial.I 107 (nář. lašské) 122—123. Jindy opětně mění se měkké *d* v *j* zvláště v Domažlicku, ale i v nářečích slovenských na př.: chutě *poj* synku. Květy 1884, 135 (Chodov); *pój* Bartoš Dial. I 40, 41, 108 (Kopan.); nechoj pod obloky. Kollár Zpěv. I. 187 a j. Někdy i v *ň* na př.: pohleň*) milá na tu suchou jedlu. Čelakovský Písně nár. 1822, 73 (mor);

b) *t* ve většině dialektů se prostě měkčí na př. *kveť, pleť* a j. Ve východních nářečích měkčí se v druhém stupni v *c, ć, č* na př.: *rusć* rokytko, rusć vysoko. Sušil Mor. pís. 97 (Ostravice); *mlác, plac* Bartoš Dial. I 43 (Hrozenkov); pleć, mlać, vrać dto 106 (Opavsko); *pleč, kveč* a j. dto 123.

Poznámka. Jindy však jde se v nářečích směrem obráceným t. místo měkčení nastupuje tvrdost na př. *ved*, vedme, vedte; *mlat*, mlatme, mlatte Bartoš Dial. 33 (Břeclava) 46 (Lhotecko); *pod* sem v stř. Čechách; *pod* synečku do seknice. Sušil Mor. písně 560 (Habrov.); a j.

c) *z, s* (*c*) byly původně měkčeny v *ź, ś* (*ć*), ale během času dialekty se rozdělily a sice: ve vých. nářečích větším dílem slyšeti je *ź, ś, ć*) nebo další měkčení v *ž, š* (*č*) (v sousedství Poláků); v západních nářečích nastoupilo tvrdé *z, s* (*c*) na př.: *vez, voz, pas, něs, proś* Bartoš Dial. I 106 (kol Frydlanta); len ji *nezaduś.* Slavie Koledy ván. (Ostrava); *vož, noš* Kotsmích Doudleb. 16. pomož nám Bože sám Bartoš. Písně 376 (Kuželové); rovněž v pražsku a v sev. Slovensku; — *vez, nes, voz, nos* v Čechách a rovněž jinde na př.: vem sobě (jablečko) a *gryz.* Kollár Zpěv. II. 63; *nekaz* si očičky. Slavie Písně slov. 364 (Liptov); *uraz* jabličko lebo dvě. Sušil. Mor. pís. 435 (Brno). Konečně sykavka mění se v *j* na př.: *proj* za nas. Bartoš Dial I. 108; *jej* (jez), *vej* (věz). Kotsmích Doudleb. 13;

d) *l, r* udržují měkkost jen tam, kde lid rozeznává ľ a l, jinde ostávají beze změny zrovna jako *b, p, v, m* na př.; *meľ, zmaś, hoľ, tvoŕ*; *vem śe,* Bartoš Dial. I 98 (Frydek) srvn. i 103.

e) *h, k* mění se v sykavky střední *ż, ć*, které posud nalézáme v severových. Moravě, Slezsku a sev. Slovensku; toto *ź, ć* pak mění se dvojím směrem buď v *ž* a *č* nebo *z, c* na př.: *pomoz* Pánbu, to bude bída; *utec* číhá kočička. Erben Nár. pís. 2; berany, berany *tuc* (-tluc) Us.; *pomož* z núze císařovi. Sušil Mor. pís. 173 (Komíň); *peč, tluč*, seč atd. Srvn. i Bartoš Dial. I. 77 a j.

*) Snad tu měl vliv i tvar *pohledni.*

Digitized by Google

f) *v* a *š* mění se někdy v *j* na př.: *vraj* (vrav od vravet) na Slovensku za naše *prej*; *učej* si vlásky kadeře. Sušil Mor. písně 727.

Slovesa I 7 (kryti) měla by míti Impt. *kryj*, avšak již ve staré češtině je tvar *krý* a posud drží se ve většině dialektů zvláště u sloves, která mají ve kmeni *-í-*. V nynější spisovné řeči užívá se vůbec tvaru *kryj*. V dialektech zřídka s tímto tvarem se shledáváme na př.: *bij*, *pij* Bartoš Dial. I 126 (Slez.); Doudleb. (Kotsmích 20); napij sa jej milá. Sušil Mor. pís. 286 (Březová). Ale daleko častěji je tvar *bí* (*bi*) na př.: *zabí* některou. Erben Nár. pís. 115; *bí* kota bí, uder *zabí*. Sušil Mor. písně. 618 (Uh. Brod); *nebi* ma muž nebi Kollár Zpěv. I 313; *blí* v sev. Čechách (Kouble Mus. 1859, 50); *napí* sa jí milá, napí sa jí ešče. Sušil Mor. pís. 286 (Štítná); *šú*, Kotsmích Doudleb. 50; *priši* přílepok na škorně. Kollár Zpěv. II. 164 a j. v. U sloves *krýti*, *mýti* bývá zhusta tvar *krej*, *mej* na př.: v stř. Čechách vůbec; hory doly krej. Erben Nár. pís. 76 (Beroun).

Tvary původně zakončené v *-aj* byly během XVI stol. přehlasovány zpátečně na př.: vol*aj* — vol*ej*, d*aj* — d*ej* atd. Toto zachovalo se v jazyce spisovném a v západních dialektech vůbec; ve vých. nářečích setkáváme se s touto přehláskou zřídka a zdá se, že v mnohých nářečích vůbec jí nebylo ani ve starší době a tvary sporadicky v nich se vyskytující, že jsou přešlé odjinud nebo analogické. *Některé příkl.*: hrej sestřičko hrej, bůh ti pomáhej Nár. píseň; zanechej chození daremného. Erben Nár. pís. 153; slízej, milá, slízej s koňa. Sušil Mor. pís. 80 (Osvětimany); *nechej* Slavie Dětský věk 115 (Frenštát), 284 (Vonšov), 280 (Rožnov); netuž a nevzdýchej, cos miloval nechej. Kollár Zpěv. II 288; — *hraj* (Čechy); *vítaj* mužičku Kulda Poh. 79 (Rožnov); *přimluvaj* se za nas. Sušil Mor. pís. 69 (Příbor); nesadaj na toho koňa. B. Němcová Poh. slov. 100; nezabávaj sa ty s mlynčokmi. Dobšinský Poh. I 94 a j. v.

Další proměna nastává stažením tvaru *volej* — *volé* a po případě ještě zoužením *volý*; toto má místo jen v nářečích moravských zvláště na Hanné na př.: nepřivíré, nepřivíré dyt su ja tvůj milé. Sušil Nár. pís, 123 (Rousinov); enem ty mně *hré*. Slavie Dětský věk 219 (Záhoří); *povidé*, *nezapíré* Sušil Mor. pís. 384; v Dolnobečevsku. Listy fil. a paed. 1885, 247; enem se mně má milá dobře *chový*, svůj zelený vínek *nepromrhý*. Sušil Mor. pís. 376 (Osvětimany); aj mlč hlasníčku, nespívý. dto 237 (Kyjov) a j.

Poznámka. Zajímavý jsou i tvary nářečí lašského (opavsk.) *voloj*, *čumoj* (lámej); *ukroj*, *ukraj*, *ukruj*, *ukrej* atd. Bartoš Dial. I 128—9.

Digitized by Google

1. a 2. osobá Pluralis.

V *Pluralu* objevuje se za thematické *ê* (strb. berêmъ, nesête) ve staré češtině *ě* vyjma slovesa, jichž kmen praesentní tvořen příponami *-jo*, *-je* na př.: nesěm, buděm, nesěte, buděte, ale volajme, volajte, kupujme, kupujte a t. d.

Od toho odchyluje se již ve staré bulharštině třída III 2 a IV na př. trъpimъ, trъpite, chvalimъ, chvalite (Mikl. II 2 493), a tak i ve staré češtině. Již tu vyskytají se příklady dosti často, v nichž thematem Pluralu je 2. os. Singularu, což v nynější mluvě má úplnou převahu, takže *ě* slyšíme v západních dialektech jen u těch sloves, která mají před ním skupinu souhláskovou, při čemž toto *ě* kleslo na pouhé *e* na př.: m*ře*me — m*ře*te, p*ňe*me — p*ňe*te, pad*ňe*me — pad*ňe*te, leš*ťe*me — leš*ťe*te a j. — na proti: vezměme — vezměte, spěme — spěte atd.

V nářečích východních jsou tyto tvary řídké, za to pravidlem bývá 2. os. Singularis thematem Pluralu na př.: *jdite* si chleba žebrati. Sušil Písně mor. 119 (Příbor); *podzcě* muj tatíčku dto 465 (Metylovice); *praďte* pradulenky. Kollár Zpěv. I 312 (Liptov); tečte slzy II 328; jeden praví *vezmime* ho. Sušil Písně mor. 156; vezmite ručník. Slavie Písně slov. 134 (Bošac); *zetnite* mu už hlavu. Sušil 96 (Břeclava); *zabime* tu potvoru. Dobšinský Poh. II 3; len vy mňa *poslechnite* dto VI 59; *hledźma* se připravici. Slavie Koledy ván. 218 (Rožnov); *poďma* domu, poďma k nam. Bartoš Pís. 297; *pokřcimy* ho Sušil Písně mor. 37 (Klimkovice); *pomo* (pojďme), Pastrnek 14 (Gemer); *pustite* ma mníšky venká. Slavie Písně slov. 137 (Prešpurk); *učěkajcě* s Pánem ve dně v noci. Sušil Písně mor. 13 (Opav.); a j. v.

Co se týče přípon Pluralu *-me* a *-te* pamatovati je o nich totéž, co pověděno bylo při Indikativě. Kromě toho připomenouti sluší:

-me jest v plném užívání v podřečích západních, kde nikdy není pouhé *-m*; ve východních podřečích kromě *-me* vyskytuje se *-ma* a *my* na př.: veďma, zavřima, volajma, jezma; veďmy, zavřimy, volajmy, jezmy, prvé okolo, Hodslavic, Mořkova a Věřovic (ale i jinde), druhé kolem Bernartic (Bartoš Dial. I 90) a v nářečí lašském (dto).

Zvláštní a na starobylost ukazující jsou tvary *poveděmy*, *pozvěte* (místo po-zovte) na př.: poveděmy my tu sanuti (saň) k městečku. Sušil Písně mor. 40 (Příbor); jděte a po*zvěte* přátely. Kulda Pohádky 188 (Rožnov); Listy filolog. a paed. 1887 (Dolnobečevsko).

Poznámka. Imperativ, jako již původ jeho je optativní, má význam rozkazovací jenom ve 2. osobě na př.: jdi! skočte! Ve 3. os.

Digitized by Google

Sing. a 1. i 3. os. Plur. má význam optativní nebo adhortativní na př.: Dej Bůh štěstí! Nesme! Chlapci nechoďtež s děvčaty! Věc plyne jasně ze smyslu věty samé. Při 3. os. stojí vykonavatel vůle podmětu jaksi mimo přítomnost jeho, při 1. os. pak podmět sám obsažen je ve vyslovení vlastní vůle. Ostatně zvláště lid rozmanitě nahrazuje tvary imperativní, neboť lze zajisté mnohonásobně vyznačiti imperativ: posuňkem, přízvukem, zabarvením hlasu atd. při vyslovení pouhého substantiva, adjektiva, jiného tvaru slovesného atd. na př.: nůž! (přines nůž), kolíbat! (kolébej), bílý! (teď sem dej bílý papír) atd. Zhusta bývají to citoslovce: na! hrr! huš! bac! atd.

Dodatek.

1. Indicativus.

Sluší ještě připomenouti jednotlivé zvláštnosti při některých jenom slovesech se vyskytající na př.:

1. *jsem* má na Moravě *su, so* analogií vedu, ve Slezsku *sym*; vedle *si* na Slovensku i *jesi*, vedle *jest* i *jesti* a *jesto*, jež nesnadno vyložiti, nebo pouhé *e*; v Plur. jsou zvláštní tvary *chme, chmy, echmy, mech, ch*, jež vznikly nejspíše analogií ke tvaru „bychmy“ atd.; ve 3. os. *jesti* a *sa* na Slovensku na př.: že su chudobna Sušil Písně mor. 386; néso já žádná tvá panna dto 250 (Čučice); Betuška, Betuška, doma jesi? Kollár Zpěv. III 112; či jesto pravda na svetě. Dobšinský Poh. I 32; oba chme plakali. Šembera Dial. 156; jak chmy sě łúčili. Čas. Č. Musea 1842, 403; już echmy pana našli. Archiv (Třánovice); když mech še łučili. Šembera Dial. 156 (Bavorov); nenašli-chme, nenašli-ch. Bartoš Písně I 144 (Třánovice); jesú bohyně také na nebi. Slavie Písně slov. 377 (Nitra); oba sa súsedi, oba sa majetni. Kollár Zpěv. I 225 a j. v. (Srvn. u Pastrnka str. 73.)

Z negativních tvarů zvláštní jsou na Slovensku: *nis, nies* (nejsi); *niet, neť, nit* a *ninto* (není); *neňá* (nejsou) tvořené patrně analogií k „viňá“ na př.: jaj milá, milá nis moja. Kollár Zpěv. II 102; nies děvečka spravedlivá. Slavie Pís. slov. 89 (Prešpurk); na to odpovede niet dto 220 (Turc.); zpívá žalostive, že už neť na živě Kollár Zpěv. II. 394; keď nit děvčata dto I 80 (Šariš); ninto tu děvčátka podla vašej mysli. Šafařík Pís. II 65. (Srvn. Listy fil. a paed. 1888 můj článek o bezpříznakých slovesech);

2. *dáti:* v Domažlicku v 1. os. *dím*, 3. os. Plur. *dejí;* na Moravě a Slovensku vedle dá i *daje* na př.: dám Šembera Dial. 15; že mu tu dívčí dejí dto 166; ona mu daje. Sušil Písně mor. 409 a j.;

Digitized by Google

3. ve třídě I. na př. *četete* se vsutým *e* (srvn. čьtete); *puoš* (půjdeš), *pôje* na Slovensku; vedle rostu, -eš slyšeti na Moravě *růsteš* atd., na Slovensku *rasteš* atd.; vedle trasú je v Zemplínsku i *trencú* vlivem polským; od mohu jsou zvláštní tvary optativní *můž* (může, muož) pro 1. a 3. os. Sing., v Plur. *můžme, můžte; može* kleslo ve vých. Moravě na adverbium (= ano); *mog* na Slovensku je analogická skomolenina k mogu; na Sloven. přichází zhusta *reku, rečeš* atd.; vedle najmem je v Šariši i *najimem;* v Moravě a Slezsku je slyšeti *veznu*, -eš atd.; v Gemeru místo umrem, -eš říkají *umrjam*, -aš; v Kŕnovicích *umŕu, umroš* atd.; vedle *zraje* je na Slovensku *zreje* atd. na př.: tatíčku můj milý, co vy to četete Sušil Písně mor. 125 (Židenice); kedy robeť (dělati) máš: puoš ode mňa dto 457 (Březovice); ak nikda nepôje s ňou do kostela. Dobšinský Poh. I 88; v zahradách nerůsteš. Sušil Pís. 229 (Kužel.); rastie, tráva rastie. Slavie Písně slov. 41 (D. Orava); kolo neho trencu. Spevy 232; které se (já) nasytit nemůž dosti. Erben Písně nár. 210 (Hradec); ten troníček malý peníz, ten mi do nebe spomůž. Sušil Písně 27; službu preukázať môžme. Dobšinský Poh. II 76; ver môžte banovať rodičovie moji. Šafařík Písně II 59; moje cepło (teplo) němog še do vas dostač. Šembera Dial. 144; já reku dto 66; rečie popelvár. Dobšinský I 7; čo mi ludé rečú. Slavie Písně slov. 13 (Bošac); najimem já sebe svojeho milého. Kollár Zpěv. I 288 (Šariš); esli si ťa veznu. Sušil 122 (Břeclava); umrjam Šembera Dial. 162; umŕoš atd. dto 156; až len dozreje. Spevy 5 a j. v.;

4. ve třídě II. schází-li se *n* se zubnicí, tedy se tato vypouští, na př.: že mi *uhanete* (-had-) tři hádky. Dobšinský Poh. V 32; kým *narosnem* veliký. Šafařík Písně I. 106; u slovesa *vspomenu* vypouští se na Slovensku kmenové *e* na př.: nezapo*mn*iem na teba. Kollár Zpěv. I 219. (Srvn. rozpo-meň se a po-mni).;

5. ve třídě III. vedle *mdlí* je *mdleje*; ve chtíti mění se na Slovensku *ch* v *h*, *k* nebo *s* a *c* v *t*: *hcem, kceš, stěm*, toto poslední přichází zejména ve Spiši, Šariši, pak u Prešpurka, Bošace a Hlohova; u Rybníka slyšeti *chotcú*, u Tekova *kcejú*, v Gaboltově i něchca (Pastrnek 73); sloveso *musetí* mění kmenové *u* v *y* (srv. něm. müssen) nebo v *o*, na př.: *mysím, mosím*, v záp. nářečí pak *s* v *š*. Příklady: hned zomdleje alebo i zomre. B. Němcová Poh. VII 94; ja tě hcem· Slavie Písně slov. 51 (Šariš); v Gemeru *chocu*, -eš ... dto 130; kceš, kce ... Šembera Dial. 17 (Gemer); nesco ja ti kancafirko. Sušil Písně 685 (Slávkov); za druhého nestěm jíti. Kollár Zpěv. I 227; nechoťcú

Digitized by Google

to povjadač. Šembera Dial. 140; neksejú dto 137; mysím isť (jíti) s koníkom. Slavie Písně slov. 225 (D. Orava); mosá muziku dovéseci. dto 238 (Bošac); ženu muším mít. Erben Písně nár. 277 a j. v.;

6. ve třídě IV vedle *pravím* přichází ve vých. Čechách i *praim*, *prám* atd.; v Šariši za raditi bývá slyšeti *rajiť*; vedle půjčím jest ve vých. nářečích původní *požicím*, *požčím* atd. Na př.: prám, práš ... Čas. Čes. Musea 1863, 341; to ci rají Hanka. Kollár Zpěv. I 370; *požičím* atd. Čas. Čes. Musea 1842, 400 a j.;

7. ve třídě V 1. vzor na Slovensku vedlé *utrápá*, *chybá* přichází *utrápä*, *chybä* (srvn. dăm); tamže za náležité stará, větrá jest *ostareje*, *vyvetreje*, které vyložiti jest jako nestažené tvary, při čemž *a* assimilovalo se k *e* (-aje = -eje), nebo jako tvary analogické ku tř. V 4. vz.; v Plur. *hněvá* m. hněvají jest skomolenina povstalá nejspíše licencí básnickou, v prostomluvě nemá analogon. Na př.: utrápä se od rána do mraku. Dobšinský Poh. II 77; prave mi chybä eště jedna hlava dto II 16; ostareje. Kollár Zpěv. II 356; vyvetreje Dobšinský Poh. III 39; jak jim nedá, tak se hněvá (vejminkáři). Slavie Dětský věk 268 (Zablátí); *podá* (povídá) Pastrnek 117 (Gemer);

2. vzor: Všecka slovesa sem patřící měla ve kmeni praesentním měkkou souhlásku, která u mnohých přešla ve tvrdou. Sloveso kolébati má na Slovensku zhusta nosový výzvuk: *kolembem*, *kolimbe* atd.; vedle pišu slyšeti u horních Hanáků *pěu*, *pšeš* ... a naopak vedle lžu, lžeš na Slovensku přichází *lužěm*, *lužeš* ... (srv. starb. lžą ...) Na př.: čo sa v slame kolembe. Spevy 235 (Turc.); pša, pšeš atd. Matice mor. 1880, 14; lužeš milá jako súčka (čubka). Kollár Zpěv. I 185; co pláčeš *naříčeš*. Bartoš Písně II 457 a j. v.

4. vzor: Vedle tvarů stažených přicházejí i nestažené: *daje* (v. n.), *díje* m. obyčejného *děje*, *podějem* se i *podiem* (já); vedle přeju ve vých. nářečích i *přaju* a *přiju* na př.: tak se vždycky díje Květy. 1884, 380 (Chodo); kdeže se (já) podějem. B. Němcová Poh. VII 20; že vás já podiem. Kollár Zpěv. I 62; přaju vám. Slavie Koledy ván. 118 (Fryčovice); tebe mi nepřijó. Sušil Písně 215 (Brno) a j. v.

8. Ve třídě VI zasluhuje povšímnutí, že vlivem tvarů infinitivních nalézáme i v Praesentu tvary dle nich tvořené a do V tř. 1. vzor a se hlásící zejména na Zlinsku a na Slovensku na př.: čarúvám, kupúvám, malúvám, nocúvám a j. Matice mor. 1878, 3; my častuváme Dobšinský Poh. II 36 a j. v.

Digitized by Google

2. Imperativus.

Připomenouti sluší tyto zvláštnosti:

1. U sloves bezpříznakých v Doudlebsku *jej* m. jez, *vej* m. věz, ve vých. nářečích *vedž*, *vec*, na Moravě často *viz*, v Dolnobečevsku a na Slovensku i *veď*, Plur. 2. os. *povidze* v Šariši m. povidzce; na př.: jej, vej. Kotsmích Doudl. 18; vedž. Osvěta 1884, 59 (Kopan.); povec že mi, povec, lebo mi odpovec. Kollár Zpěv. I 99; povec že mi diovča dto I 165; povec mi dievčátko, povec mi na raze. Slavie Písně slov. 303 (D. Orava); *povic* že mi povic dto 314 (Šariš); *povis* mi, dzevečko, o kehos plakala. Sušil Písně mor. 299 (Lichnov); *veď*, veďme Listy fil. 1887, 251; bylas poklad to *veď*. Kollár Zpěv. I 255; povidze, povidze tej mojej frajerce, nechaj ona idze za keho sama chce dto I 216 a j. v.

2. Třída I: *pojete* m. po-jeď-te; *jiď*, *iď*, *idz*, *ič* m. jdi nebo *po-t*, *poj*, *poďe*, *pujse* (Šariš) Pastrnek 58; Plural *pote*, *poće*, *puďme*; *idzce*, *ice* (Zlinsko a Šariš); *nis* m. nes (Šariš); *rečte* m. rcete analogií k indikativu reku, rečeš . . .: *tuc* m. tluc; vedle *jmi* je *vem*, na Moravě *pojim*, *snim*, v Domažlicku *ven*, ve vých. Moravě *veź*, v Šariši a Zemplíně *vež*; vedle *žni* je *žaj*. Doklady na př.: pojete, pojete. Sušil Písně mor. 731; protož od-jiď a nepřiď víc. Kollár Zpěv. II 156; neidz na lad (led) dto II 255; ptáčku ič tam na pole. B. Němcová Poh. slov. VIII 42; pot teky se mnú. Šembera Dial. 164 (Domažlice); chutě poj synku, 1884 (Chodov); poďe, synu, poďe jest (jísti). Sušil Písně mor. 784 (Rakovice); pote si jen pro ni. Erben Písně 295 (Domažl.); poće a vezniće. Šembera Dial. 172 (Opava); puďme ku královi. B. Němcová Sebr. sp. VII 41; icte do maštale. Archiv (Zášová); Hančo nenis hore pysky. Slavie Písně slov. 334; a vy rečte o Bože, o Bože! Kollár Zpěv. I. 307 (Trenčín); berany, berany tuc! Usus v Pražsku; pojim ma za ruku, pojdzem rada. Sušil Písně 378; ven. Šembera Dial. 15 (Domažl.); lebo ty mě veź. Sušil Písně 378; veź i mne kozače. Spevy 193 (Zempl.); žaj, srpečku, žaj, nedaleko háj. Archiv (Líšeň); a j. v.

3. Třída II: vedle hledněte je *hlidňte* (Hostýn) a *hleďnte* (Moravice); vedle zapomeň na Slovensku *zapomni* na př.: hlidňte nemódří. Šembera Dial. 106; hleďnte dto 106; len ty na mne nezapomni. Kollár Zpěv. I 90 a j. v.

4. Třída III: *boj* i *bůj* se, *stoj* i *stůj*; místo hleď v Rožnovsku *kleň*, *kleňme*, *kleňte*, v Berounsku *haleď*, v Pražsku *heleď*, *hlaďtě* m. chtěj je v Rožnovsku a Dolnobečevsku *chci*. Na př.: matky ty se nic

Digitized by Google

nebůj. Sušil Písně 22; v slove stoj. Dobšinský Poh. II 91; pohleň, má milá, na tu suchou jedlu. Čelakovský Písně 1822, 73; poďme a pohleňme. Slavie Koledy ván. 208 (Rožnov); pohlente. Šembera Dial. 113 (Rožnov); haleď, heleď. Usus; pohläctě Pastrnek 31 (Rybník); ale ty nechci nic jiného než hodinky. Kulda Poh. 186 (Rožnov) a j. v.

5. Třída IV: m. polib je ve Znojemsku i *poľb*, modli se v sev. Čechách *modse*; m. patř v Šarišsku *popater*, *popaterce*; m. zkomoleného *prý* na Slovensku *praj*, *vraj*; m. půjč ve vých. dialektech *pożči* na př.: polb mi roko. Šembera Dial. 43; moď se. Čas. Čes. Musea 1864, 52; popater ty milá na suhú topolu. Slavie Písně slov. 79 (Šariš): vraj B. Němcová Sebr. sp. VII 16; *chůdz* (choď) Pastrnek 59 (Zemplín) a j. v.

6. Třída V: *starojmy* (Fridek); mechati má *nechaj*, *nechej* ale i *nech*, *nach*, *nak*, k nimž sluší i *nešť* m. nechžť; vedle rozmýšlej je v Rožnovsku *rozmýšli*; vedle krájej, házej orej je *krůj*, *haž*, *ori* (na Slovensku); u Výškova *smjéte* se m. smějte se. Na př.: starojmy se o naše. Šembera Dial. 170; nach by bol. B. Němcová VII, 94; nak ma nemiluje vjáce. Šafařík Písně II 77; rozmýšli o tom. Kulda Poh. 54; krůj. Šembera Dial. 144; haž. Osvěta 1884, 55; ori, ori sedliačik, Kollár II 133; nic se nesmjéte. Slavie Koledy ván. 3 a j. v.

7. Konečně zastaralé *vari* a těžko vyložitelné *privahi* (přilákej) na př.: vari, vari ode mne. Erben Písně nár. 145 (Prachatice); tu privahi k sebe. B. Němcova Sebr. sp. VII 310.

K tomu sluší připomenouti i tvary slovesné, které v povědomí lidovém ztratily buď zcela nebo z části svůj realní význam a klesly na tvary formalné na př.. *buci*, buci, *buc*! (srvn. buch-nouti); *paci* m. baci od slovesa baciti (= uhoditi); srvn. i *pác*, *bác*; *udri*, udri! Kdo je? čert . . . (Hra na prsténky) obyčejně *hudri* od slovesa dříti (srvn. udri zas každým šípom. Dobšinský Poh. II 18); *muli-si*, muli-si (když přijde sv. Mikuláš) od slovesa modliti se a j. v.

Prameny řečí lidové*).

Archiv pohádkové kommisse liter. řečn. spolku Slavie.

Bartoš Frant. Dialektologie moravská. I. díl. Nářečí slovenské, dolské, valašské a lašské. Brno 1886.

— Nové národní písně moravské s nápěvy do textu vřaděnými. Za doplněk sbírky Sušilovy vydal. Brno 1882.

*) Uvádím jen ty spisy, kterých v této stati bezprostředně užito.

Digitized by Google

Bartoš. Národní písně moravské, v nově nasbírané. Ve sbírku spořádal a vydal. Brno 1888 seš. 1., 1889 seš. 2. a 3.

Časopis Českého Musea 1842: Jazyk moravský v pruském Slezsku str. 396—404. V. A. Šembera.

— 1863: Podřečí východních Čech. Josef Jireček. Str. 323 sl.

— 1864: Podřečí severních Čech. Josef Kouble. Str. 49 sl.

Čelakovský Fr. Lad. Slovanské národní písně. Praha 1822, díl I., 1825 díl 2.

Dobšinský Pavel. Prostonárodnie slovenské povesti. Seš. 1.—8. Turč. Sv. Martin 1880—1883.

Erben Karel Jaromír. Prostonárodní české písně a říkadla. Sebral a vydal. V Praze 1864.

Kollár Jan. Národnié zpievanky. V Budíně 1834 díl I., 1835 díl II.

Kotsmák V. O předřečí doudlebském ve Sborníku vědeckém Musea království Českého (Odbor historicko-filologický a filosofický). Praha 1868.

Kulda Beneš Method. Moravské národní pohádky a pověsti z okolí Rožnovského. V Brně 1854.

Květy 1884: Psohlavci od Aloisa Jiráska.

Listy filologické a paedagogické 1885: Fr. Bartocha. O nářečí dolnobečevském.

Němcová Božena. Slovenské pohádky a pověsti. Sebrané spisy díl VII;

— Slovenské pohádky z Uher. Sebrané spisy VIII díl.

Osvěta 1884: Moravští Kopaničáři. Frant. Bartoš.

Dr. Pastrnek František: Beiträge zur Lautlehre der slovakischen Sprache in Ungarn. Wien 1888. (Otisk ze Sitzb. der Wiener Akad. d. Wissensch. CXV Bd., I Hft.).

Slavie liter. řečn. spolek: Písně slovenské. V Praze 1880.

— Dětský věk a české i moravské písně. V Praze 1879.

— Koledy vánoční. V Praze 1878.

— Národní pohádky a pověsti. V Praze 1878.

Spevy. Slovenské spevy. Vydávajú priatelia slovenských spevov. V Turč. Sv. Martině 1880.

Sušil František. Moravské národní písně. V Brně 1860.

Šafařík Pavel Josef. Písně světské lidu slovenského v Uhřích. V Pešti, 1823 sv. I., 1827 sv. 2.

Šembera A. V. Základové dialektologie československé. Ve Vídni, 1864.

Digitized by Google

4.

O rodu a příbuzenstvu Jana Žižky z Trocnova.

Přednesl ve schůzi dne 10. března 1890 dr. **Hugo Toman.**

I.

Jméno Jana Žižky z Trocnova vyskytá se ponejprv v listině vydané na Krumlově dne 3. dubna r. 1378, kterou jistý Mikuláš, řečený Plachta z Boršova, manželce své věno zapisuje na svém statku Boršově. Co svědci přivěsili k listině té pečetě své také jistý Oldřich, řečený Drochovec z Omleničky a Jan řečený Žižka z Trocnova. Tito svědci nazývají se tam „discreti viri". Poněvadž Plachta mluví o případě, kdyby se ženou svou měl dědice zploditi, není pochyby, že zápis ten na věno byl vydán brzo po sňatku, ne-li snad v samý den sňatku, při kterém oba svědkové družili. Boršov jest ves jižně od Budějovic nedocela dvě míle od Trocnova vzdálená. O roku a sedění druhého svědka Oldřicha z Omleničky poskytuje některé zprávy Sedláček, Hrady III., str. 299; mimo to též urbář zboží Rožmberského z r. 1379 str. 29, dle něhož byl Oldřich manem Rožmberským.

V jiném zápisu, vydaném v neděli dne 11. července téhož roku 1378, zapisuje jistý Jaroslav z Kropné co jistec, to jest dlužník, avšak nerozdílnou rukou s Janem z Mysletína a Janem, řečeným Žižkou z Trocnova, dvěma židovkám Budějovickým, Haně a Johanně a komukoliv, kdo zápis ten v rukou míti bude, dluh 3 kop 10 gr. Pražských tím způsobem, že z dluhu toho z každé kopy týdně po jednom groši do sv. Martina (11. list.), odtud pak až do 20. dubna r. 1379 týdně po půl druhém groši z každé kopy a dále z každé kopy po dvou groších až do letnic (29. května) úroků placeno býti má. Kdyby pak ani do té doby kapitál s úroky zaplacen býti neměl, mají povinnovaní dáti řečeným židovkám jednoho koně v zástavu a na výživu naň platiti každého týdne 15 gr. mimo úroky smluvené až do sv. Jana Křtitele (24. června), kdyby pak ani dotud zaplaceno nebylo, zavazují se svrchupsaní na zavolání postaviti se s pacholkem a dvěma

Digitized by Google

koňmi v Budějovicích neb kdekoli by ony židovky bydlely. (Způsob tento zástavy neb vedení práva, obstagium, equitatio, ležení, dostal se ze Saského práva i u nás do zvyku).

Kdyby pak po dalších čtrnácti dnech, ať by se postavili čili nic, povinnosti nebylo učiněno zadost, mají jmenované židovky míti právo uvázati se ve veškeré statky jistce i rukojmí movité i nemovité až do úplného zaplacení, to vše pod ztrátou cti a víry, kdyby tomu slovem neb činem odporovali.

Nehledě tedy k ostatním podmínkám, bylo jim půjčeno v prvním období na 86½%, v druhém období na 130% a v posledním období dokonce na 173% ročních úroků! Obyčejné křesťanské úroky byly tehdáž 10% ze sta ročně.

Není žádné pochybnosti, že tyto tři panošíci nepožívali valného úvěru a že, nemohouce mezi sebou neb jinak sehnati tuto ne právě značnou sumu peněz, nevládli velkým jměním a musili ovšem míti nějakou naléhavou potřebu peněz. Kde ležela Kropná, odkud se psal hlavní dlužník, nevíme, avšak Jan z Mysletína byl zcela blízký soused Žižkův, ležíť Mysletín dvůr jen asi silnou půl hodiny na půlnoc od Trocnova.

S tím také dobře se srovnává, že Žižka již r. 1384 dle listiny dosud ve Svinech Trhových zachované prodal lán svobodného dědictví svého v Čeřejově, zcela na blízku od Trocnova a sice za XX kop gr. č. Při tom s ním rukou nedílnou zavazují se Čeněk z Klení a Mach z Holkova, spraviti a vyvaditi řečený lán kupujícím bratřím Ješkovi Črnci z Jedovar, rovněž poblíž Trocnova a Štěpánovi z Čeřejova po smrti Jana Žižky ještě po 3 leta a jeden den proti každému člověku, kdož by se k tomu táhl a zvláště vzhledem k věnu Kateřiny, manželky Žižkovy, dle práva a obyčeje země české.

Za dob krále Václava byl v Budějovicku počítán jeden lán na 72 strychů (viz Emler, registra censuum), a z DD. dovídáme se, že svobodní zemané seděli často na čtyřech neb dvou lánech, nezřídka však i na jednom. Lán býval při nápadech odhádán právě na XX kop gr. č.[1]) Jak později shledáme, seděli r. 1381 na tvrzi neb dvoru Trocnovském s příslušenstvím v nejbližším okolí aspoň tři přátelé téhož rodu, ačkoliv již oddělení a zajisté též jejich příbuzenstvo.

Ze zápisu trhového z r. 1384 právě zmíněného, musíme na jisto souditi, *že alespoň Žižka tenkrát byl již se svým dědictvím oddělen*, an by jinak nebyl mohl prodávati dědictví své, leda společně s ostat-

[1]) To dle příkladů v DD. týkajících se Budějovicka.

Digitized by Google

ními příbuznými. Právě, že v listině té mluví pouze o zralé a dostatečné radě svých příbuzných (sano et sufficienti consilio meorum amicorum, s čímž sluší srovnati Jirečkovo Slovanské právo, II., str. 263), společně s nimi však neprodává, jest toho úplným důkazem.

V tomtéž zápisu ručili, jak již řečeno, Čeněk z Klení a Mach z Holkova správou ještě do tří let po smrti Žižkově. Tomu se musí rozuměti, že teprv tenkrát, kdyby kdo po dobu zaručení na onen lán nároky ukázal, byli by povinni správou a měli jej vyvaditi. Závazky podobné bývaly smlouvány buď na čas neb i na vždy s povinností i na dědice zapsaných rukojmí rozšířenou, z pravidla proti komukoliv, zejména pak proti sirotkům neb věnu, též i zápisům židovským bez udání určitějšího. Byl-li kdo zavázán správou na čas, pominul závazek, když zápis byl vložen do desk zemských, — příklad viz v Arch. Č. I. str. 145 — neb po dojití právních let sirotků aneb do smrti prodávajícího. Při posledněj ších dvou obmezeních lhůty bývala ještě přidávána doba zvyklých tří let zemských neb promlčecích (Srov. Cod. Jir. II. str. 295 a vůbec tamtéž formuláře listin, pak Arch. Č. IV. str. 254 a jinde, též v Slov. právě Jirečkově). Poněvadž pak nároky ženy na věno promlčely teprv po uplynutí těchto let zemských po smrti manžela počítaje, byla z tohoto důvodu také v listině naší lhůta řečená po smrti Žižkově vymíněna (Všehrd, ed. Jir. str. 222, Ondřej z Dubé, Cod. Jur. II., str. 386, též Jirečkovo Slovanské právo, str. 272. Za Ondřeje z Dubé a Všehrda počítala se lhůta promlčecí na 3 léta a 18 neděl).

Není tedy žádné pochyby, že ono prodloužení správy na dobu 3 let po smrti Žižkově jest pouhou formulí právní s významem právním právě vyloženým a že nelze proto na vyšší snad stáří Žižkovo hádati.

Zmínka o manželce Kateřině nedokazuje také, že by ona již byla musela míti nějaké věno vymíněné neb někde upsané, ač to jest dosti pravdě podobno. Listina ta má pouze ten právní význam, že řečený lán byl prodáván bez jakéhokoliv závazku neb břemena na něm váznoucího.

Jméno rukojmí Žižkova při prodeji tomto súčastněného, Macha čili Matěje z Holkova, objevuje se nám (DD. XIII. fol. 143) r. 1392 u příležitosti, kdy mu byla odúmrť po jakémsi Bohuslavovi a Krechanovi v Mirkovicích, pak po faráři Litvínovi v Doudlebách a konečně ještě r. 1413 odúmrť v Opalicích (DD., XV, 215) králem propůjčena.

Přicházím nyní k známé kontroversi o věku Žižkově, byl-li při smrti své mužem starým blízko k sedmdesáti aneb jak říkáme v nej-

Digitized by Google

lepším věku, as padesátníkem. Již název mé dnešní přednášky nutí mne, abych svůj náhled pronesl, ač nelze provésti důkazu, ale jen k důmínkám snad některé nové přidati.

Náhled, že by byl Žižka mladší než se dosud za to mělo, povstal z představy, že nelze sobě mysleti onu znamenitou činnost Žižkovu v posledních létech jeho života, která i značnou fysickou sílu předpokládá. Náhled ten opírá se dále o to, že někteří členové jeho rodiny, jako zvláště jeho teta Anna, která zemřela asi r. 1430, jeho sestra Anežka, která žila ještě r. 1434, by byly dosáhly nepoměrně vysokého stáří. Dle mého zdání byla by důminka ta oprávněnou teprv tenkráte, kdybychom znali poměr stáří tety a sestry Žižkovy k stáří jeho otce; avšak tento poměr nám jest naprosto neznámým.

Otec Žižkův však mohl míti roku 1384 zcela dobře teprv něco přes 40 let a sestra jeho Anna, kdyby byla bývala asi jen o pět let mladší, byla by zemřela as ve svém 80. roce. Avšak mohla býti také mnohem mladší.

Netřeba také sobě mysleti, že by Žižka při své smrti byl již dovršil sedmdesátku. Svéprávnost mladíků dle práva tehdejšího řídila se dle fysického vyvinutí, a to jest dle zkušenosti v 17. neb 18. roce úplné, ba u některých mladíků i dříve nastává. Položíme tedy raději vyšší číslo a řekněme, že byl Žižka r. 1378, kdy se oněm židovkám zavázal, 18 let starý, pak prodával lán svůj a byl ženat ve svém 24. roce, byl odpovědníkem pánů Rosenberských as ve svém 48., při svém vystoupení r. 1420 pak ve svém šedesátém a při smrti své ve svém 64. roce věku svého.

Takové stáří nevylučuje, jak mně se zdá, ani duševní, ani fysickou sílu při muži a poměrech, v jakých vyrostl Žižka.

Ba vystupování Žižkovo v posledním pětiletí jeho života, jak některé výjevy nasvědčují, předpokládá muže, jemuž mimo jeho hejtmanování při vojskách Táborských také vyšší jeho stáří dodávalo vážnosti a autority.

Naproti tomu veškeré tři listiny zpomenuté prozrazují Žižku ještě mladíka. Plachta z Boršova, jemuž Žižka svědčil při zápisu na věno brzo po sňatku, byl nejpodobněji mladý muž, jenž si svědky požádal nejspíše ze svých bližších soudruhů a známých. Poměry tehdejší vůbec a menšího zemanstva zvláště dovolovaly vstupovati v manželství v mnohem mladším věku, než za našich dob. Jmenovitě ale nemůžeme sobě ani mysleti, že by třem usedlým zemanům nebylo možno bývalo, sumu dosti nepatrnou 3 kop a 10 grošů u přátel sehnati za podmínek příznivějších. Spíše zdá se, že onomu trojlístku mladých synků zeman-

Digitized by Google

ských jednalo se o zaopatření sobě peněz za každou cenu a že měl dobrých příčin zachovati onu půjčku vůbec v tajnosti. Proto šli do židů. Dlužní zápis dotyčný chová se dosud v archivu Budějovickém, kdež někdy v prvních desítiletích tohoto století teprv nalezen byl. Již Millauer (Abh. 1824, str. 25) z těchto okolností nenepodobně soudí, že dluh ten nebyl asi nikdy zaplacen.

S těmito poměry souvisí, že Žižka již r. 1384 podíl svůj otcovský brzo as po jeho nabytí v rozdílu prodal.

Že byl Žižka ve svém mládí, jak říkáme ostrý hoch, o tom nemusíme míti mnoho pochybností; byltť v letech 1408 a 1409 smělým a odvážlivým odpovědníkem pánů Rožmberských a Budějovických. A ačkoliv v letech svého vystoupení co vojevůdce byl mužem hlubokého přesvědčení náboženského a mravního, přísným mstitelem křivd a bezpráví, kde je dle svého názoru nalézal, taktik nadání úžasného: nebažil po celý svůj život po *bohatství* a pokladech a nebyl snad proto ani v mládí svém příliš dobrým hospodářem.

Také příjmí Žižka brání mně mysleti při oněch třech listinách na jiného, než na mladého tehdáž Žižku a pozdějšího vojevůdce samého.

Popravčí kniha Rožmberská ve svých zprávách z let 1389—1429 podává nám velkou hojnost podobných příjmí, která pro nezvyklost jmen rodových tenkrát byla v obyčeji; a paměti ty čerpají právě z užívání doby i kraje, kde Žižka se narodil a vyrostl. Tu vidíme příjmí tato přímo jako vznikati; bylať zajisté již v mládí od soudruhů dávána a *sice, jak patrno, za příčinou a za účelem určitého označení osob* pro rozdíl při množství stejných křestných jmen, kde tato k určitému označení nedostačovala. Příjmí tato byla tvořena buď dle křestních jmen v jisté méně obyčejné formě, dle povolání, dle vlastností fysických a i dle rozličných jiných poměrů osob těch, která pak vtip soudruhů všelijak přiostřoval. V té příčině odvolávám se na všestranná vysvětlení jmen osobních v dějepise města Prahy.

Příjmí těch užívalo se při pojmenování ve veřejném životě i při právních jednáních pravidelně i tam, kde křestní jméno i sedění se uvádělo. Příjmí ta nebyla v době té až na nečetné výjimky při některých rodech panských dědičná, ale *jen osobní*. Proto také syn po otci častěji sice křestné jméno, avšak sotva kdy příjmí dědil. Že pak příjmí Žižka nebylo ani v rodu Trocnovském dědičným, soudím z toho, že bratr Žižkův, pokud víme, jeho také neužíval. Mimo to také mluví popravčí kniha Rožmberská z r. 1408 o „Žižkovi a bratru jeho", což jest důkazem, že bratr toho příjmí neměl.

Digitized by Google

II.

Zajímavého světla o poměrech rodu Žižkova nabýváme ze zápisů v deskách Dvorských, které p. vl. r. Tomek v životopise Žižkově uvedl: D D, XIII, fol. 131 k r. 1381:

In villa Trocznow Miksso decessit. Litera proclamationis in Budweis in die sancte Gedrudis emanavit. Janek de Muticz nomine Pessconis de Trocznowa defendit indivisionem per testes. Terminus ad docendum fer Vą quatuor temporum pentecosten.

(In margine) Anno, quo supra, (1381) Jesco de Trocznowa *recepit*. Ad relationem D. Henrici, t. j. pána Jindřicha z Dubé, tehdáž nejvyššího komorníka, (Tomek, Praha, V. str. 40.), jakož se v jiném zápisu DD, na př. ibid. fol. 137 výslovně přidává podobně: ad relationem domini Henrici de Duba.

Druhý zápis, XIV, fol. 174:

In villa Trocznov et in Wrczow Pessco decessit. Litera proclamationis in Budweis (fides facta) feria quinta in die Elisabeth emanavit. Cujus bona ibidem in Trocznow et in Wrczow, que habuit, ad dominum regem sunt legitime devoluta.

(In margine) Domin recepit, relator Kowarz.

Poněvadž na tomtéž listu hned při zápisu předcházejícím stojí, že Hrdoš ze Zálezlí „recepit relatore Kowarzonio de mandato Purchardi Strnad," mám za to, že onen Kovář byl i v případě hned následujícím o Trocnově jednajícím také poslem pana Purcharta Strnada z Janovic, tehdáž nejvyššího mistra komory královské.

O processu při soudu Dvorském, kdež o odúmrtech, když odpor byl podán, soudili, dovolím si zde podati některá vysvětlení, dle mého zdání nutná k vyrozumění těchto zápisů v DD:

Propůjčil-lí král komu odúmrť buď vyprošenou neb za služby konané, odevzdal jemu buď list darovací, aneb poslal některého úředníka dvorského, někdy i sluhu s relací k deskám Dvorským.

Darování odúmrti bylo spojeno s úlohou výprosníku danou, aby dal „proclamationes solitas per edicta in locis competentibus de promissis bonis" učiniti.

Obdařený obdržel od písaře u desk Dvorských list provolací, kterým měl dáti statky na krále spadlé v místě, kteréž nejblíže tomu zboží leželo a v každém kraji již napřed určeno bylo, dle zvyku provolati, kteréž provolávání dělo se alespoň za Všehrda po tři trhy vždy ve dvou nedělích.

Přitom zapsal písař darování do desk (cit. ze vkl. I.):

Digitized by Google

„In villa Trocznow Miksso decessit. Litera proclamationis in Budweis in die S. Gedrudis emanavit," a in margine připsal, kdo vyprosil a při tom po případě též relatora poznamenal. Bylo tedy hned in margine připsáno: Anno, quo supra (to se vztahovalo na rok nahoře na listu vyznačený) Jessco de Trocznowa recepit ad relationem domini Henrici.

V druhém desítiletí desk Dvorských vešlo ve zvyk připsati též formuli, jak ji také nalézáme při II. zápisu o Trocnově učiněném r. 1396: „cujus bona ad dominum regem sunt legitime devoluta", která však všude sama sebou také při prvním zápisu se rozuměla.

Když lhůty provolací prošly, vyzdvihl výprosník opět provolací list, na kterém mu obec, kde provoláno bylo, ověřila pod svou pečetí prohlášení učiněná a předložil neb poslal jej s tímto pověřením k deskám Dvorským. Písař pak přijal a ohledal pověření na listu provolacím a napsal mezi řádky prvního vkladu nade jménem místa, kde se prohlášení stalo: „fides facta."

V prvním desítiletí, jak se zdá, opomínali výprosníci častěji tato pověření učiniti, alespoň jich málo nalézám, i tam, kde prohlášení skutečně se stalo.

Chtěl-li kdo na učiněné provolání odpor proti právu královu učiniti, tu platilo: „pojeď a odpírej!" (Všehrd k r. 1414).

Když kdo odpor u desk ohlásil, připsal písař k prvnímu zápisu, tu, kde sobě dostatečného místa pro další zanechal, tedy v našem případě: Janek de Mutitz nomine Pessconis de Trocznowa defendit indivisionem per testes. Terminus ad docendum feria V. quatuor temporum pentecostes. Když tedy byl odpor ohlášen, zapsal písař ihned také termín příštího jednání při soudu Dvorském.

V obou našich případech v deskách Dvorských nic dále zapsáno není, v druhém pak ani odpor nebyl položen.

Nastane otázka, jak to tedy dopadlo? Klíč k odpovědi podává nám paměť jakási z r. 1459., ovšem tedy pozdější, Cod. Jir. II, 2, kde čteme na str. 415.:

„Č. 6. Mnozí se v úmrtné dědiny své uvíží bez úředního vzvodu a othádání, a tudy král neví. za mnoho-li komu dal jest . . . a mnozí křičí řkúc, že se jim bez práva uvázáno.

Č. 7. Mnozí jsú, jimžto král dědiny totiž nápady své odúmrtní dává a ti pak vezmúce listy provolávací, i nedadí těch dědin provolati, i druzí provolajíc, nechtí jich sobě dovésti."

Že se pak tímtéž způsobem, ba pravidlem dělo již od r. 1380, kdy DD. založeny byly, to nám nejlépe dokazují DD. samy.

Digitized by Google

Byl-li odpor položen, nedostavil se však ani odporník, ani výprosník k roku, jako v prvním našem případě, nestaral se nikdo o tu věc dále a písař u desk také ničeho nemohl zapsati. Musíme s jistotou za to míti, že se výprosník s odporníkem mimo soud smluvili, jak se to někdy teprv při roku samém před pány stalo.

Když nikdo ani odpor nepoložil, ovšem také žádného roku nařízeno nebylo a jest tím patrnější, že držitel statku dobrovolně výprosníkovi postoupil aneb se s ním jinak smluvil.

Když pak při ustanoveném roku výprosník se dostavil, odporník však nestál, ztratil tento při a byl nález pro nestání učiněn.

Uvedu některé příklady:

DD XIV. fol. 130 (r. 1381.):

Jedná se o ves Horky. In margine napsán: Odranecz recepit. Odpor byl sice ohlášen a rok položen. Ke konci však připsáno: Ibidem (sc. in termino) Offka (odpornice) non comparuit, datum Raczkoni dicto Odranecz.

Někdy (DD XIV. fol. 173, str. 1396.) odpor byl sice ohlášen a rok položen, ale písař připsal: Nemo defendit (sc. in termino) contra jus regium a rozumělo se, že výprosník in margine jmenovaný: Hrdoň de Zalezl recepit, právo obdržel. Jinde opět (DD XIV. fol. 172, r. 1395.) napsáno in margine: Gezowetz recepit. Odpor byl ohlášen a rok položen, písař však napsal ke konci: quia nullus (sc. defendentium) in terminis comparuit, dixerunt de jure suo.

Když však obě strany k položenému roku a sice výprosník a odporník buď svědky neb zápisem nebo deskami právo své dokazoval, je pak buď dovedl neb nedovedl, aneb i oba smluvili se na rozsudí, aneb i odporník koupil odúmrť hned před pány v plném soudu od výprosníka. Ve všech těchto případech písař výsledek soudu v deskách někdy dost obšírně zaznamenal, poněvadž oběma stranám na tom záleželo.

Tudy se vysvětluje rozdíl v zápisech ve Dvorských deskách při jednotlivých odúmrtech.

Ačkoliv tedy dle vkladu prvního položil Pešek z Trocnova odpor proti právu královu čili výprosníku Ješkovi z Trocnova, chtěje nedílnosť dokázati svědky, nelze proto věřiti, že by byl s Mikšem až do jeho smrti chlebil a v nedílnosti žil. Jak nás zápisy v deskách Dvorských učí, nejen příbuzní, ale nejčastěji bratři pokládali odpor pro nedílnosť proti právu královu. Avšak jisto jest, že zřídka k roku se dostavili a ještě řidčeji právo své dovedli. Zdá se, že bylo polo-

Digitized by Google

žení odporu od příbuzných jen oblíbeným prostředkem k dosažení výhodnější úmluvy s výprosníkem.

Užijeme-li tohoto vysvětlení processu soudního, které se na samých DD zakládá, pro naše dva případy, plyne z toho:

a) že v obou případech, v prvním Ješkem z Trocnova, v druhém Dominem byly odúmrti v Budějovicích provolány; v prvním případě, ač toho výslovně v DD není uvedeno, proto, poněvadž odpor Peškem byl položen, v druhém případě proto, poněvadž výslovně v DD doloženo bylo, že byla fides facta.

b) V prvním případě vyprosil Ješek z Trocnova odúmrť po Mikšovi u krále, a poněvadž k roku na odpor Peškův položenému nikdo se nedostavil, ustoupil Pešek Ješkovi aneb s ním se mimosoudně vyrovnal.

c) V druhém případě nebyl proti právu královu ani odpor položen a výprosník Domin asi bez obtíží uvázal se v dědictví po Peškovi.

Materielní právo platilo o odúmrtech i za krále Václava jak je nejjasněji a nejstručnější Všehrd ve své kapitole „O odúmrtech" (Vyd. Jir. str. 388.) v tato slova pojal:

„Co se pak odúmrtí dotýče, všecky odúmrti právem starodávním a nejstaršíms, *když kdo bez dědicův umře* a dědictví žádnému nezapíše, na Kú Milost beze všeho zmatku přicházejí a *na přátely nic*, leč by nedílní byli."

Pak v kapitole o dědicích, str. 175:

„Jménem dědicú netoliko synové se míní, ale také vnuci i pravnuci a tak níže; a netoliko bratří jménem dědicův se míní, ale i strýci a obojích bratří, totižto i strýcův a jich dětí. Ale to vše má rozumíno býti *o nedílných*; neb ani synové, ani vnnci, kdy by byli oddělení, jménem dědicův rozumíni nemohou býti. Jménem dědicův i dědičky se zavírají, neb také tehdáž dcera dědí, když ji otec nebo samu toliko po sobě pozůstaví, nebo maje i syny, že synové jeho zemrú a sestry neodbudú, aneb že je od sebe otec oddělí a dcera sama bez bratří při otci zůstanoucí dědí."

Když toto právo o odúmrtech a dědicích za krále Václava platné položíme za základ a uvážíme, že v těchto dvou zápisech v DD Trocnova se týkajících připomínají se tří zemané z Trocnova současní a svéprávní, a sice *Mikeš*, jenž zemřel r. 1381, pak *Ješek* a *Pešek* z Trocnova, kteryžto poslední r. 1396 zemřel, přijdeme k těmto výsledkům:

Digitized by Google

1. Mikeš z Trocnova byl před smrtí svou již dědictvím svým od svých příbuzných oddělen, statku svého nezapsav aniž dědiců přirozených nezanechav. Mohl tedy jedině míti při smrti své oddělené syny neb dcery; avšak ani to nezdá se, poněvadž by byl asi všechen statek svůj za živa rozdělil.

2. Totéž platí o Peškovi při smrti jeho r. 1396, který tenkrát držel některé dědictví v Trocnově a Vrcově a to tím spíše, an odúmrť po něm bez odporu připadla jakémus Dominovi.

Že pak Pešek jen některý díl Trocnova a Vrcova držel, jde ze zápisu v DD na jevo, kde se praví: „cujus bona in Trocznow et Wrczow, que habuit, ad dominum regem sunt devoluta.“

Dodatky „quantum ibi habet“, „což tu má“, píší se jen tenkráte, když nějaká část vsi neb zboží se vyrozumívá. (Doklady: Arch. č. III, str. 469 a 470 č. 32, str. 472 č. 55, str. 487 č. 64).

3. Ješek z Trocnova, vyprosiv odúmrť po Mikšovi od krále, jakož i odporník jeho tehdejší Pešek byli by mohli dle práva býti ovšem *oddělení* synové, bratři neb bratrovci Mikšovi. Synové sotva byli z důvodu již nahoře při Mikšovi položeného. Tedy snad bratři neb bratrovci.

4. Odúmrť po Ješkovi z Trocnova nikde v DD zapsána se nenachází, a tento zajisté zanechal přirozené dědice syny neb dcery, kterýmž statek svůj za živa rozdělil neb jej jinak zapsal, měl zajisté zkušenosť z případu po úmrtí Mikšově zběhlého dostatečnou.

Pan vl. r. Tomek praví ve svém díle o Žižkovi na str. 3, že tento Ješek z Trocnova v DD jmenovaný může býti Žižkův otec Jan, avšak také někdo jiný pro rozdíl od něho Ješkem zvaný, ješto Jan a Ješek jest totéž křestní jméno. Já se přidávám zde k první alternativě. Především nezdá se, že by Ješek z Trocnova tento mohl být Žižkou vojevůdcem, neb vůbec jakýmkoli Žižkou; nebo příjmí toto užíval Žižka již před i po roce 1381 a zajisté pro rozdíl od jiného, jenž v rodu tom měl křestní jméno Jan.

Na přihlášení výprosníka samého zapisovala se odúmrť v DD a tu by byl výprosník zajisté se postaral, aby jméno jeho zapsáno bylo pro rozdíl od jiných; a i dle obyčeje při DD panujícího četli bychom tam spíše *Žižka* než Ješek z Trocnova.

Poněvadž dle obyčeje syn často křestní jméno po otci dědil, Ješek z Trocnova s největší pravděpodobností přirozené dědice zanechal, a dle dúmínky nahoře odůvodněné Žižka v těchto letech zdál se nám býti mužem zcela mladým, mám Jana Žižku za syna výprosníka Ješka z Trocnova.

Digitized by Google

Poněvadž Pešek, nezemřev příliš dlouho po Mikšovi, r. 1381 již byl a zajisté delší čas před tím dědictvím svým od svých příbuzných oddělen, pokládám Mikše, Ješka i Peška za starší generaci a za bratry.

Rod Trocnovských:

Mikeš z Trocnova † 1381	Ješek z Tr. 1381	Pešek z Tr. 1381 † 1396	Anna 1429 amita Jana Žižky, † okolo 1430
Jan Žižka z Tr. 1378, 1384, 1408—9, 1419—1424	Jaroslav z Tr. snad 1408—9 (?) 1423 † 1427	Anežka vdaná 1434	
dcera manž. Jindř. z Dubé 1408 (?), † 1424			

Že Jan Žižka r. 1384 jměním svým samostatně vládl a dědičný podíl svůj před tímto rokem obdržel, dokázal jsem již nahoře. Z toho ale s nutností nenásleduje, že by byl Žižkův otec, tedy jak za to mám Ješek z Trocnova, byl musel již před r. 1384 umříti, a Žižka jen nápadem nabýti podílu svého: vždyť dle práva tehdejšího byl otec povinen synovi, jenž maje přirozená právní leta, za to žádal, stejný podíl s ostatními syny vydati (Ondřej z Dubé. Všehrd.). Dost možná, že dobrodružná povaha Žižkova jej záhy pudila z domova.

Shledali jsme, že v poslední čtvrti XIV. století rod Trocnovských nejen Trocnov, ale i v blízkých vsích, jako v Čeřejově, Vrcově a snad i jiných některé zboží držel. Avšak rod ten, zdá se nám, již tenkráte chudnul. Obdržel sice Ješek odúmrť po Mikšovi, za to ale Žižka již r. 1384 lán svůj v Čeřejově prodal a r. 1396 připadlo dědictví po Peškovi ve Vrcově ano i v Trocnově jistému Dominovi. Že byl Žižka chudý panoše a Trocnov jen malá víska, v tom se stará svědectví srovnávají (Tomek, Žižka, str. 1.).

Když pak uvážíme, že na Trocnově samém sedělo snad ještě více příbuzných, nám neznámých, že na něm vázla asi věna manželek a dcer, že Žižka sám alespoň jednoho bratra a sestru měl, které bratři povinni byli věno ustanoviti, že pak i část Trocnova v rukou odděleného Peška se nacházela a roku 1396 rodině odcizena byla: tu s jistotou můžeme tvrditi, že otcovský podíl Žižkův na Trocnově nebyl značný a dost možná, že onen svobodný lán v Čeřejově byl je-

Digitized by Google

diným jeho dědictvím. Po celých 24 let až do roku 1408 nemáme o Žižkovi té nejmenší zprávy, až se nám tu najednou ve spolku s bratrem svým objevuje co smělý odpovědník pánů Rožmberských a to v dorozumění s mocnějšími protivníky pana Jindřicha Rožmberského v Čechách a na Moravě. V té době Trocnovští již asi sotva drželi dědictví své na Trocnově. To ukazuje k tomu, že Žižka v předešlých letech v cizině, především snad v Polsku dobrodružil a v službách se nalézal, kde příležitosti měl přilnouti k onomu povolání válečnému, kterým později tak slavně vynikl.

III.

Naskytá se nyní otázka, kdo asi byl onen Domin, jenž r. 1396 po Peškovi obdržel od krále odúmrť na Trocnově.

V zápisu DD XXI, fol. 28, na díle již v Arch. Č. III. str. 469 uvedeném čteme, že dne 1. března 1392 jakýsi Domin ze Slavče Markétě manželce své zapsal 140 ℔ gr. č. věna na dědinách svých na Slavči, dvoru poplužním a dvorech selských, pak v Bukvici na dvou dvorech selských.

Shledáváme hned, ze zápisů v DD, že tento Domin z Doudleb, jinak ze Slavče, mimo to ještě dvě jiné odúmrti a sice r. 1394 po Vojslavě ze Slavče půl lánu, pak po Mikšovi řečeném Mičákovi r. 1396 v Dobrkově dvůr poplužní a dva dvory selské obdržel.[1])

Dle času i míst v těchto pramenech jmenovaných není pochybnosti, že právě tento Domin z Doudleb, jinak ze Slavče, také odúmrť na Trocnově r. 1396 po Peškovi z Trocnova obdržel.

[1]) Zápisy tyto zní: DD, XIII., pg. 146: In villa Slawczie Woysslawa relicta quondam Pessiconis de ibidem decessit. Litera proclamationis in Budweis (fides facta) feria tercia post festum omnium sanctorum emanavit, cujus medius laneus agrorum ad dominum regem est legitime devolutus.

Katharina de Slawczi, filia Pessconis de ibidem defendit predictum medium laneum asserens, se habere melius jus quam dominus rex aut aliquis post eum, offerens se probatura tabulis terre. Terminus docendi ad sabbatum quatuor temporum adventus. Mathias et Jacobus de Slavczie defendunt praefatum medium laneum. De hoc offerunt se probaturos per inventionem dominorum. Terminus datus ut supra. Nullus .... Defendentes contra dominum regem et Domyn de Dudlie (sic) et de Slawecz nichil docuerunt. (In margine) Anno 1394 Domyn de Dudleb recepit.

Konečně v deskách Dvorských XIV. fol. 172:

In villa Dobrkov Mixo dictus Miczak decessit. Litera proclamationis in Budweis (fides facta) feria secunda post Fabiani et Sebastiani emanavit, cujus curiam aratura cum pertinentiis et due curie rusticales ibidem ad dominum regem sunt devolute. (In margine) Anno 1396 Domyn de Dudleb recepit.

Digitized by Google

Veškeré tyto statky Dominem z Doudleb vyprošené: Trocnov, Dobrkov a Slavčí, pak Doudleby samé, leží nejdále as 2 míle od sebe v trojhranu mezi Budějovicemi, Krumlovem a Novými Hrady. Bylť Domin tedy zemanem jako Trocnovští, seděl v blízkém jejich sousedství a byl s rodem na Trocnově zajisté dobře seznámen, ne-li nějakým příbuzným, poněvadž takovým častěji král odúmrti po jich přátelích popřával.

Dle knihy popravčí Rožmberské a výslechu z 3. září 1420 jmenuje jakýsi Slívka, hrnčíř, na mukách v Chvalšinách mezi větším počtem jiných, „jenž s Žižkou a jeho pomocníky na Táboře bývají, s nima se toulají a lidem škodí," také jméno *Domin*. Dle výslechu z 23. září 1423 byl Domin se svými pacholky a více jinými na braní na Křenovém a jde na jevo, že Domin nalezal se tehdáž v Prachaticích.

Ve výslechu, jak se zdá, z téhož dne, vypravuje Pálček z Ktišky, že Domin, *kterýž jest zabit*, pro něho do Ktišky pacholka poslal, aby také šel s nimi a Buzka purkrabí v Rovném vypálili; že se pak shledali na poli nad Sádelným s Dominem a jinými, i pacholky jejich. Když pak vypálili a pobrali v Rovném, stavili se v Miletínku, kde jim Domin dal 10 grošů a šel od nich zase domů — a to — jak z polohy míst jmenovaných vysvitá, patrně do Prachatic, odkudž byl i pacholka pro Pálčka poslal.

K tomu dodává jmenovaný Pálček, že mátě jeho (Pálčkova) Káče běhala do Prachatic a žalovala na Buzka, aby jej spálili.

Že tyto loupeže děly se přikázáním hejtmanů Táborských, Jeníka z Mečkova a Chvala z Machovic, tehdáž, to jest v letě 1422 na Prachaticích, vychází z jiných výpovědí na světlo.

Jiný opět na trápení vypravuje, a sice jakýsi Sýkora z Jablonec, že Domin se svými byl u Svěraz, když tam faráře upálili i když Světlík vypálili; že pak on, Sýkora, byl poslán od Domina a od rathúzníka (z Prachatic) na špehy do Krumlova, by shlédl mnoho-li je tam lida a kterak se zde děje, a že mu dali na stravu 3 groše.

Jakýsi Michal Spil zase praví, že byl při tom, když Domin zabil mlynáře pod Ktišem a člověka jakéhos pod Ostrú Horú.

Jakýsi Václav Lapka z Vavic vypravuje na mučení dne 10. října 1424, že byl na půl leta v Prachaticích, u Strakonic, když jich dobýval Žižka; s Chvalem z Machovic, že ležel před Budějovicemi a byl na rybníce Záhorském, když jej Žižka zkopal. Také byl s jinými snad dvacíti na braní v Rajově, kterého se súčastnil také „*Dominův bratr.*"

Digitized by Google

Bylť zajisté Domin pánům Rožmberským a jich úředníkům osobou dobře povědomou a to z doby zajisté již dřívější, než se z okolí statkův Rožmberských na Tábor r. 1420 odebral. Jmenujeť se jako Žižka vždy jen tímto jediným jménem, beze všeho dalšího dodatku. Dokládám se zde především oním výslechem, kde se osoby jmenují, jenž s Žižkou na Táboře bývají, k čemuž na konec doloženo: Actum est presentibus Bradaczone, Gregorio Pichantlino judice, consulibus et Mayssowerz *ad premissa convocatis* — jakoby pro zvláštní důležitost výpovědi.

Dle vystoupení za doby pobytu jeho s bratřími Táborskými na Prachaticích byl Domin asi rodu zemanského jako Žižka, mělť své lidi i pacholky, najímal lidi na špehy a k výpravám, které z Prachatic proti pánům Rožmberským do nejbližšího okolí Krumlovského strojil. Jest však pro nás zvláště pozoruhodno, že Domin dle vypravování popravčí knihy nejen krajinu Krumlovskou do podrobna znáti musel, ale zde i rozličné známé měl, jenž mu pomáhali. Domin byl také mužem smělým a odvážným a ve boji některém za své přesvědčení i život dal.

V uvážení všeho toho, jakož i další okolnosti, že jmeno Domin v této formě své (jest to zkratek křestního jmena Dominik) velice zřídka nacházíme, nicméně ale v rodu Doudlebských i v starší době se vyskytá,[1]) nemůžeme pochybovati, že bratr Domin jest totožnou osobou s oním Dominem z Doudleb, jinak ze Slavče, jenž nahoře uvedené výprosy i onu na Trocnově od krále Václava obdržel. Osobnost jeho vystupuje v dosti jasných rysech; jest to jeden z oněch českých zemanů z nejstarší družiny Žižkovy, jenž tvořili jádro bojovníků jeho „pro zákon boží“ ve vojskách Táborských.[2])

---

[1]) Srovnej Sedláčkovy Hrady, III.

[2]) Professor Sedláček ve svých Hradech, III, str. 288 o Dominovi z Doudleb vypravuje, že byl teprv r. 1429 vyručen z vězení v Budějovicích a odvolává se při tom na archiv Budějovický neudávaje pramene svého určitěji. Ačkoliv toto vězení Dominovo v Budějovicích dobře by se srovnávalo s tím, co o skutcích jeho víme, odporuje zdánlivě popravčí kniha náhledu mému, která již ve výslechu z roku 1423 připomíná o Dominovi, že byl zabit.

Kdyby i bližší základ toho, co prof. Sedláček uvádí, a i udání roku bylo nade vši pochybnost jistým, sluší míti na zřeteli původ popravčí knihy Rožmberské. Obsahem svým jest to sbírka výpisů protokolů o vyznáních zločinců a velkým dílem Táborských přívrženců, které ona ze stanoviště pánů Rožmberských bez rozdílu mezi zločince vřaďuje, jenž v rozličných místech v dosahu moci Rožmberské byli útrpně tázáni a odpraveni. Účel sestavení výpisů těch není znám a proto také doba, v které zápisy ty do popravčí knihy vepsány byly, nedá se na jisto

Digitized by Google

Četné další zápisy v DD, jenž se týkají odúmrti po Petru řečeném Slavomíru z Doudleb, seděním na Hůrce, podávají nám další podrobnosti o rodu těchto zemanů z Doudleb za doby válek Husitských a domnění naše o Dominovi částečně i potvrzují. Zápisy tyto nalezají se v DD dílu XV. fol. 226, pak dílu XVI. fol. 240 a pokr.

Paní Margreta z Doudleb postoupila slovutnému panoši Petru Svatomírovi z Doudleb, švagrovi svému, veškeré svoje věnné právo, které měla po svém manželi někdy Čeňkovi z Doudleb zapsané a sice na dědinách v Hůrce, Doudlebech a Strážkovicích s tou jedinou podmínkou, aby po smrti její vyplatil dceři její paní Anně 30 ſſ gr. č. To se stalo za dob, kdy ani práva nešla, ani desky v zemi nebyly. Pověřující list o tom vydal pan Oldřich z Rožmberka dne 29. října 1423 na Krumlově, kamž se paní Anna z Doudleb byla dostavila, aby později mohlo do desk vloženo býti s tím doložením paní Anny, že, kdož by tento list s dobrú vólí Petrovú Svatomírovú měl, ten též právo má a bude míti ke všem věcem svrchupsaným jakožto on (Svatomír) sám. Svatomír tento seděním na Hůrce *jmenuje se výslovně bratrem Domina z Doudleb jinak ze Slavče*, avšak zemřel někdy po roce 1423. On zanechal dědictví v Hůrkách, v Poříčí, Jedovařích, Strážkovicích a Doudlebích a bylo tudy dosti znamenité. Poněvadž ale dědicův nezanechal, připadla odúmrť králi Zigmundovi a byla v Budějovicích r. 1437 prohlášena, dostala se přátelskou smluvou od úředníků

---

určiti. Mezera v zápisích těch, celých jedenácte let, od r. 1409 do r. 1420 svědčí, že kniha ta nesloužila praktické potřebě soudní. Zápisy pak od r. 1420 do r. 1429 tvoří více než polovici, a výslechy roku 1423 dvě pětiny celé knihy. Vpisování to nedělo se v přísně chronologickém pořádku, ale jak p. vydavatel praví, vpisováno bez ohledu na čas tu, kde právě místo zbylo. To svědčí o tom, že kompilator buď jen po zběžně učiněném pořádku předloh vpisoval, tak že se mu později místa pro jednotlivé výpisy nedostávalo a je i rozděliti a i na rozdílných místech vepsati musel, buď že chtěl sice chronologický pořádek zachovati, ale předlohy neměl stejnou dobou před rukama. Proto zdá se, že byly výpisy o výsleších v bouřlivé době od r. 1420 do r. 1429 mnohem později, teprv asi r. 1430 buď jen pro paměť, buď za jinou příčinou, možná pro pána Oldřicha v popravčí knihu vnešeny. K tomu vskutku některé přídavky kompilatora na pozdější dobu se vztahující přímo ukazují. Tak čteme ve výsleších z r. 1423: Jan Kovář z Řečice vyznal na mukách na tyto žžhače, na Pavlíka z Chvaltova, na Petra z Pelhřimova — *a ten sobě kúpil dvór, slove u Dvorce* — atd. (str. 30). K. pravil, že on, rychtář, Štědrek, Havlice a bratr rychtářův — *ten jest umřel* — stáli v stráži atd. (str. 32). Tóma, syn Mikolášův, *kterýž jest na Táboře — vyznal* bez mučení atd. (str. 47). Podobný jest přídavek u jména Dominova: Pálček ze Ktišky pravil, že Domin, *kterýž jest zabit*, poslal po něho pacholka atd. (str. 33) a bez pochyby interpolací kompilatora knihy popravčí na pozdější dobu se vztahující.

Digitized by Google

Vojtěchovi z Jivovic a Mikšovi z Holkova. Tento Mikeš z Holkova byl synem onoho Matěje z Holkova, kteréhož jsme nahoře poznali co rukojmí při prodeji lánu Čeřejovského r. 1384. Mikeš z Holkova vyprosil, jak jsme svrchu pověděli, odúmrť po faráři Litvínovi z Doudleb. Držitelé tehdejší Doudleb byli Litvínovi strýci. Také Vojtěch z Jivovic náležel jedné z postranních větví rodu Doudlebských. (O tom v Sedláčkových Hradech, III, 95 a j.).

Pozůstalá manželka Svatomírova Barbora položila odpor proti právu královu „jure hereditario et dotalicio" a mimo ni též Vilém z Doudleb, o němž nevíme, v jakém byl se Svatomírem příbuzenství. Že však příbuzenství bylo jen vzdáleným, vysvitá z toho, že on odpor svůj odůvodňuje pouze rozličnými dluhy, které za Svatomíra zaplatil. Konečně ale také odporoval jistý panoše *Ondřej z Dubé, příjmím Sokolík*, který ukázal zápis pí Margréty z Doudleb z r. 1423 na Krumlově zdělaný, o kterém zápisu jsme se právě již zmínili, pak jiný zápis z 23. června r. 1419 jemu samému na dluh 32 ℔ svědčící.

Tím se potvrzuje, že byl Ondřej z Dubé s rodinou Doudlebských spřízněn, neb snad sešvagřen, mohlť míti některou dceru Svatomírovu za manželku, poněvadž zápis Svatomírovi svědčící ukázal; jmenuje se ale tenkráte ze Šejby, tvrze, která ležela jižně od Nových Hradů při samých hranicích Rakouských.

Když však práva brzo na to byla opět zastavena, nebyla pře r. 1437 ukončena.

Dcera Domina ze Slavče, Markéta, která po své matce, kterou jsme již nahoře poznali, jméno zdědila, provdala se za jistého Petráše, který od svého tchána obdržel Slaveč a jmenován odtud ze Slavče. Tento Petráš přihlásil r. 1437 při Dvorském soudě pohledávku proti pozůstalosti Svatomírově, maje právo své od svého testě Domina, který za Svatomíra plniti musil a od ženy své. Není pochyby, že se zde mluví o Dominovi, jako již dříve zemřelém.

Teprv roku 1454 pokračováno ve při o odúmrť po Svatomírovi. Téhož roku daroval král Ladislav odúmrť tuto znova výše jmenovaným výprosníkům Vojtěchu z Jivovic a Mikšovi z Holkova, zároveň však také Vilémovi z Doudleb a Ondřejovi z Dubé příjmím Sokolík, jenž byli před sedmnácti lety na jiném základě ohlásili nároky k pozůstalosti té, kterou asi od smrti Svatomírovy ve svém držení měli.

Nyní ohlásila mimo manželku Barboru také Marketa, dcera Dominova, odpor, avšak nálezem soudu Dvorského bylo dáno proti ní za právo jmenovaným čtyřem výprosníkům z důvodu, že bratři

Digitized by Google

Domin a Svatomír byli odděleni, různo chlebili, a Domin dceru svou vdal a statek jemu po ní dal.

Téhož roku vydal dvorský sudí nařízení, aby Vojtěch z Jivovic a Mikeš z Holkova na své vysouzené podíly uvedeni byli. Jako nahoře jsem ukázal, byl Domin z Doudleb v politickém přátelství a snad i v příbuzenství s Trocnovskými; zde opět Ondřej z Dubé, příjmím Sokolík od r. 1419 ve styku a jak se souditi dá, i v příbuzenství s Doudlebskými. Tato spřízněnost tří rodů zemanských v nejbližším sousedství sedících má však pro nás ještě zvláštní zajímavost.

Starý letopisec praví dle vydání p. Palackého, že r. 1424 v bitvě u Malešova padl mezi jinými též pan *Ondřej z Dubé*, Žižkův zeť.

Pan vládní rada Tomek ve svém díle o Žižkovi praví velice pravděpodobně, že se nezdá, že by tento Žižkův zeť pocházel z rodiny známých *pánů* z Dubé, ale že byl spíše nějaký panoše seděním poblíž Trocnova. Těmito styky oněch tří zemanských rodin tato pravděpodobnost ještě roste, ačkoliv Ondřej z Dubé, příjmím Sokolík, nemohl býti zetěm Žižkovým, jenž padl u Malešova, když ještě r. 1437 a 1454 byl na živu. Tentýž Sokolík jmenuje se r. 1437 také ze Šejby a r. 1454 zase Ondřejem z Dubé, příjmím Sokolík. Není tedy pochybno, že jest to tentýž, který r. 1441 byl služebníkem, to jest asi manem starého pána Oldřicha z Rosenberka, jenž ve svém dopise k Táborům r. 1441 žádá, aby navrátíli dle úmluv stávajících služebníku jeho, Sokolíkovi ze Šejby, XXII kusů dobytka, roucho a jiné věci, které jemu pobrali.[1]) (Arch. I str. 373.)

Avšak zeť Žižkův dle mého přesvědčení ani Ondřejem se nejmenoval.

Ve vydání starých letopisův Palackého jest čtení o padlých v bitvě u Malešova vzato z rukopisu L a M, které oba psány jsou teprv v 17. století, a poslední k tomu jest jen přepisem předcházejícího.

Není nezajímavé stopovati vznik zprávy o zeti Žižkově v rozličných rukopisech těchto starých letopisů českých.

Nejstarší čtení zprávy této a sice od onoho letopisce současného, který také co studující přítomen byl r. 1412 událostem při stětí tří mládenců pro odpustky zběhlým, a jehož skládání jde od smrti císaře Karla až do r. 1440 zachovalo se, jak za to mám, neporušené v rukopise Štokholmském z XV. století a zní takto:

---

[1]) S tím se ovšem zase dobře nedá srovnati, co p. prof. Sedláček ve svých Hradech vypravuje o tomto Sokolíkovi, že byl přívržencem a ve službě Táborů a mnohé půtky s Rožmberskými odtud (ze Šejby) podnikal. (l. c. III, str. 260).

Digitized by Google

„Tu (u Malešova) zabit pan Petr Turkovec, rytíř, pan Hlas, rytíř, pan *Jindřich* z Dubé, Žižkův zeť a mnozí jiní.“

Toto čtení opakuje se pak v starších rukopisech, jako onom knihovny Křížovnické H, v rukopise Krakovském, pak Litoměřickém z konce XV. neb začátku XVI. století a sice doslovně ve všech třech s tou jedinou odchylkou, že uvádí omylem pana Hlasa z *Dubé* a po něm jako v ostatních opět pana Jindřicha z Dubé, Žižkova zetě a přidává jakési posměšné vypravování o Pražanech.

Jiné čtení povstalo asi tím, že se užilo zprávy v kronice latinské od r. 1419 do r. 1443 jdoucí, která vydána jest Dobnerem pod jménem Bartoška z Drahonic. Tam čteme o pobitých u Malešova: „dicebatur a veridicis, quod ex utraque parte 1400 sunt ibi in loco interfecti, inter quos ex parte Pragensium interfecti sunt strenui milites Turkovec, tenens Pragense vexillum in manibus, Dominus Hlas, Vikéř juvenis, Hlaváč de Deštnic et 326 hospites Pragenses praeter advenas et mechanicos Pragenses.“

Poněvadž se zde mluví jen o padlých ex parte Pragensium, neuvodí se ovšem Žižkův zeť, jenž zajisté bojoval po boku svého tchána.

Této zprávy užilo se však k doplnění čtení prvního teprv tenkráte, když již ke čtení prvnímu kdosi byl připsal ono posměšné vypravování o Pražanech. Tak povstalo obšírnější vypravování připsáním zetě Žižkova a vynecháním dodatku „ex parte Pragensium“. Tím spůsobem kompilované čtení druhé anebo vlastně již třetí, zní:

„*Tu jest sešlo* drahně lidí rytířských, pan Petr Turkovec, rytíř, který korouhev Pražskou držel, *pan Ondřej, Žižkův zeť z Dubé,* Čeněk syn páně Vikéřův z Myšlína, pan Hlas, rytíř, a jiných mnoho lidí rytířských“ a pak následuje historka o Pražanech.

Toto pozdější čtení s jménem zmíněným Žižkova zetě *Ondřej* nalézáme v rukopise Děčínském E, v rukopise řádu Křižovnického G, rukopisích Neuperském a Vratislavském, jmenovitě v opisích L a M užitých od Palackého ve vydání a pocházejících již ze XVII. století, všude však v téměř doslovném znění, v tomtéž pořádku jmen a s přidanou onou historkou o Pražanech, na důkaz, že oboje čtení v jedněch i druhých rukopisích beze vší kritiky dále se opisovala.

Z toho ze všeho plyne, že starší a současný letopisec znal Žižkova zetě, jménem *Jindřicha* z Dubé, a že rozhodně pozdější kompilátor některý, neb snad jen přepisovatel z úmyslu neb omylem jméno Jindřich zaměnil za ono při starém rodě *pánů* z Dubé obvyklé *Ondřej*, které pak do jedné části pozdějších rukopisů vešlo, kdežto v jiných původní Jindřich z Dubé se zachovalo.

Digitized by Google

K tomu doložím ještě důminku, kterou z popravčí knihy Rožmberské čerpám.

Tam čteme ve výslechu nejspíše z r. 1408: „A na Žižku Jan Holý pravil, že Žižka, Jindřich a bratr Žižkův vzěli sú herinky a že on (Jan Holý) a Troskovec odpověděli pánu a že Žižka vzebral vozy a pánu odpověděl.“

Dle mínění vydavatele, pana Mareše, jest kniha tato sepsána na základě jakési relace, která se děla o vyznání odpravených zločinců k rukoum pánů Rožmberských. Pro každý případ, jak z obsahu vysvitá, jsou vyznání ta redigována od stranníků pánů Rožmberských a o lidech z velké části pánům dobře povědomých. Když pak čteme uvedené místo, nemůžeme pochybovati, že ve spojení tom „Žižka, Jindřich a bratr Žižkův“ rozuměn byl pod jménem Jindřich někdo, jenž byl Žižkovi příbuzný, avšak nikoliv bratr, poněvadž bratr ještě zvláště, tu zase beze jména se připomíná. Není tedy k víře nepodobno, že popravčí kniha rozuměla: Žižka, Žižkův zeť Jindřich a bratr Žižkův“, avšak dodatek čtenáři, pro kterého určena byla, nepotřebný vypustila. Žižkův zeť, Jindřich z Dubé, mohl býti příbuzný, ne-li otec onoho Ondřeje Sokolíka.

Kdyby se důmněnka moje, že onen Jindřich, jenž s Žižkou r. 1408 škodil Rožmberským, byl Žižkův zeť, potvrdila, byl by musel míti Žižka v době té dceru již zrostlou, což by se dobře shodovalo s listinou z r. 1384, v které Žižka se již připomíná ženatým a potvrzením takovým by kontroversa o věku, v kterém zemřel, snad byla na dobro rozluštěna.

Digitized by Google

5.

Důchody a statky jesuitských kollejí a sídel na Moravě a v Slezsku zřízených a l. 1773 zrušených.

Sepsal **Tomáš V. Bílek**, vysl. c. k. gymn. ředitel.

Úvod.

K potlačení strany pod obojí a k povznešení a rozšíření víry katolické na Moravě a v Slezsku založena byla jako v Čechách z mateřské kolleje Pražské u sv. Klimenta nová kollegia, zejména l. 1566 v Olomúci, l. 1572 v Brně a l. 1597 v Kladsku, která k jesuitské provincii Rakouské náležela a l. 1616 již 167 členů (51 v kolleji Olomúcké, 100 v koleji Brněnské s domem novicŭ a 16 v kolleji Kladské, tehdáž k Čechám náležející) v sobě chovala. K těmto kollejím od l. 1623 k nové provincii České Societatis Jesu náležejícím, přibyla časem nová sídla, totiž: l. 1621 residence v Nisé, kteráž l. 1625 v kollegium byla proměněna; l. 1625 kollegia v Znojmě, v Jihlavě a Hlohově, pak residence v Opavě; l. 1629 a 1630 residence v Zahani a Svídnicích; l. 1634 residence v Čejkovicích a v Novém Jičíně, kolleji Olomúcké podřízené; l. 1638 residence ve Vratislavě, kteráž l. 1646 na kollegium byla povýšena; l. 1643 kollegia v Opavě a v Kroměříži, pak residence v Jemeticích, ke kolleji Opavské náležející; l. 1644 kollegium v Hradišti na místě zrušené kolleje Kroměřížské; l. 1649 residence ve Wartenbergu; l. 1652 kollegia v Zahani a v Svídnicích z dosavadních residencí zřízená; l. 1653 kollegium v Telči; l. 1675 a 1681 sídla (missie) v Tarnovicích a v Břehu (Brieg) a konečně l. 1699 kollegia v Lehnici a v Opoli.

Z těchto sídel jesuitských bylo l. 1745 na *Moravě* 6 kollejí, zejména v Brně s domem *primae probationis*, v Olomúci s konviktem a seminářem, v Hradišti, v Jihlavě, v Telči s domem *tertiae probationis* a v Znojmě; pak residence v Čejkovicích (Tuřanech) a missí v Novém Jičíně. V těchto osmi sídlech Moravských žily 402 osoby řádu jesuitského, z nichž na Brno 131 a na Olomúc 145 připadlo.

Digitized by Google

V Slezsku bylo 9 kollejí, totiž v Kladsku, v Opavě, v Nisé, v Hlohově, v Zahani, ve Vratislavě, v Svídnicích, v Lehnici a v Opoli; pak 4 residence, totiž v Jemeticích, v Těšíně, v Hirschbergu a ve Wartenbergu; mimo to missie v Břehu a v Tarnovicích. V těchto sídlech Slezských bylo (l. 1745) 196 členů bratrstva Ježíšova. Avšak odtrhnutím hrabství Kladského a většího dílu Slezska od království Českého mírem Vratislavským a Drážďanským (l. 1742 a 1745) odpadla sídla jesuitská v Slezsku se nacházející od jesuitské provincie České, mimo kollej Opavskou a residence Těšínskou a Jemetickou.

Při zrušení řádu jesuitského, od papeže Klimenta XIV. dne 21. července 1773 nařízeném, bylo členů bratrstva Ježíšova na *Moravě* v 6 kollejích a 1 residenci 372 osob, totiž v Brně 112, v Olomúci 128, v Hradišti 42, v Jihlavě 24, v Telči 29, v Znojmě 31, v residenci Tuřanské 6, konečně 4 missionáři.

V *Slezsku* bylo téhož času 40 členů, totiž v kolleji Opavské 24, v residenci Těšínské 10 (z nichž 5 missionářů) a v residenci Jemetické 6 (z nich 2 missionáři).[1])

Vytčená kollegia Jesuitů na Moravě a v Slezsku nabyla značného jmění a statků, o čemž zprávy obšírné podáváme v následujícím.

A. Jesuitská kollegia na Moravě.

I. Kollegium v Olomúci.

Tato kollej založena byla l. 1566 od biskupa Olomúckého, *Viléma Prusinovského z Víčkova*, který jesuitům k jeho žádosti z kollegia Pražského do Olomúce poslaným bývalý klášter Minoritů s kostelem sv. Františka postoupil a na jeho místě l. 1567 pro kollej stavěti počal novou budovu, do jejíž části již l. 1569 dostavěné přesídleli jesuité, kteří zatím v domě jednoho kanovníka blíže chrámu kathedralního a potom v semináři theologické v tak zvaném domě škol kathedrálních ubytováni byli. K vydržování kollegia, při němž hned l. 1566 gymnasium bylo otevřeno, věnoval biskup Vilém z počátku ročně 500 zl. moravských, potom listinou základní danou dne 28. září 1569 vykázal a potvrdil kolleji povolením kapitoly Olomúcké 2000 zl. morav. (1 zl. = 30 grošům) ročních důchodů z biskupského statku

[1]) O působení Jesuitů na Moravě a v Slezsku viz spisy moje „*Tovaryšstvo Ježíšovo v zemích království Českého*“ a „*Reformace katolická*“, „*Snahy Jesuitův o navrácení se do zemí království Českého po roku 1618*“ (*Sborník historický, 1885*).

Digitized by Google

Výškova (Wischau) na věčné časy. Tato fundace po smrti zakladatele l. 1572 na čas byla zastavena, brzy však vedle nařízení papeže Řehoře XIII. od biskupa a kapitoly Olomúcké obnovena a od císaře Maximiliana potvrzena listinou danou dne 22. prosince 1572, kterou kollegium Olomúcké také všech poplatků bylo zproštěno a k zařízení akademie oprávněno. L. 1590 zvýšil biskup Olomúcký Stanislav Pavlovský fundaci kollegia ročními 500 zl. mor., které jesuitům na statku Pustoměři na věčné časy vykázal. Mimo to dával týž biskup s kanovníky jesuitům ročně mnoho potravy, obilí, vína i staviva k další stavbě kollegia, jehož jižní křídlo l. 1594 bylo dostavěno.

V letech následujících značně rozmnoženy byly důchody kollegia Olomúckého mnohými dary a odkazy. Tak daroval l. 1598 *Jáchym z Haugwitz* kollegiu 800 dukátů, potom l. 1604 biskup Olomúcký, *kardinal Dietrichstein* 500 dolarů, pak l. 1614 probošt chrámu kathedrálního *Martin z Greifenthalu* 1000 zl. rýn. a ostatní kanovníci několik set dolarů, čímž příjmy kollegia ročně o 300 zl. byly zvýšeny. — Také fundaci kollegia zvýšil kardinál Dietrichstein z důchodu biskupského statku Výškova l. 1614 ročně o 500 zl. a l. 1615 opět o 300 zl. moravských. — L. 1616 daroval *Ladislav Popel z Lobkovic* jesuitům k založení *residence v Holešově* dům se zahradami a poli a chrám sv. Anny, k vydržování pak dvou členů Soc. Jesu v tomto sídle vykázal l. 1617 *Albrecht z Waldšteina* na statku svém Loukově jistinu 3000 zl. Avšak residence Holešovská v čas zpoury zrušená, l. 1625 od Lobkovice obnovená, brzy potom zanikla, poněvadž po smrti bratra a dědice zakladatelova knížete Zdeňka z Lobkovic stálých příjmů nedostala. — L. 1622 daroval císař k návrhu kardinála Dietrichšteina kolleji Olomúcké *statek Čejkovice*, Janovi Adamovi Prusinovskému z Víčkova konfiskovaný a za 20.342 dolarů mor. odhadnutý, na kterém jesuité residenci zřídili. — L. 1637 odkázal děkan hlavního chrámu Olomúckého *baron Jan Fridrich Breuner* († 14. ledna 1638), který před smrtí svou do řádu jesuitského vstoupil, veškeré jmění své na 50.000 zl. mor. vynášející, kolleji Olomúcké a stal se tak jaksi druhým jejím zakladatelem. Mimo to zanechal Breuner kostelu kolleje Olomúcké všecky své věci k službám Božím náležející, skvostné a drahé, mající cenu na 10.000 zl. Z dědictví toho koupila kollej Olomúcká l. 1638 statky *Bohdalice a Kučerov* za 40.000 zl. mor. — L. 1639 daroval uherský hrabě *Mikuláš Pazmany de Panatz* (Panars), když v 17. roce věku svého s povolením císaře proti vůli matky své do řádu jesuitského vstoupil, kolleji Olomúcké 3.500 zl. rýn., kteréž po brzkém vystoupení jeho z řádu jesuité k rozšíření kolleje přikoupením dvou

Digitized by Google

domů sousedních vynaložili. (Schmidl, hist. Soc. Jes. III. 34, 68, 394, 612; IV. 1. 443 a 536).

Ke statkům, jichž kollej Olomúcká nabyla, náležely:

1. *Dvůr poplužní v Radikově* (Hradikov, kr. Olom.), který kollej l. 1601 od kláštera Hradištského (Morav. Hradiště) koupila. — Po zrušení řádu připadl tento statek *fondu studijnímu*, k jehož ruce od správy c. k. statků státních l. 1782 *klášteru Hradišťskému* za 11.200 zl. rýn. nazpět byl prodán. (Wolný, Mähr. V. 425.)

2. Statek *Čejkovice* (kr. Brn.) — tvrz a městečko Čejkovice a vsi Vrbice a Prušanek — Janu Adamovi Prusinovskému z Víčkova pro účastenství jeho ve vzpouře odňatý a l. 1622 za 20.342 dolarů mor. odhadnutý, darován byl od císaře kolleji Olomúcké, jíž od komory dvorské dne 27. února 1624 bez všech závad byl odevzdán. Jesuité však převzali zaplacení dluhů na témž statku v sumě 15.604 zl. věžících, naproti čemuž jim postoupen byl *dvůr v Kobylech* po Mikuláši Čechosovském konfiskovaný v sumě 8000 kop, pak jistina 7600 kop i s úroky zadrželými za obcí města Nového Jičína. (Brn. D. Z. XXXII., 12. — D'Elvert I. 244 a 260.) — Po zrušení řádu jesuitského připadl statek Čejkovice *fondu studijnímu*, k jehož ruce l. 1783 *císaři Josefu II.* za 252.150 zl. rýn. byl prodán a k cís. rodinnému panství Hodonínu (Göding) připojen. (Wolný, Mähren II. 1. 357.)

3. Panství *Nový Jičín* (Neu-Titschein, kr. Přerov.) a statek *Štramberk* (Stramberg) — město Nový Jičín, bývalý hrad a městečko Štramberk s 11 vesnicemi a vším příslušenstvím, jak to obec Novojičínská l. 1558 od Jana starš. sv. p. z Žerotína za 39.000 zl. mor. koupila, a k tomu l. 1588 dvě vesnice, Ženklav (Senftleben) a Rybý (Reinlich) od Jana Baltasara Žetryše z Kinšpergu za 5.600 zl. mor. přikoupila, avšak pro účastenství své ve vzpouře l. 1621 v pokutě propadla — daroval císař Ferdinand II. kolleji Olomúcké *k fundaci*, kterou l. 1624 při *konviktu* Olomúckém pro neurčitý počet cís. alumnů založil. — Z důchodu tohoto panství, k němuž jesuité l. 1630 díl vsi *Zavišice* (Sawersdorf) s dvorem od Řepy z Greifendorfu, pak l. 1664 svobodný *dvůr ve vsi Mořkově* za 4000 zl. přikoupili, mělo dle cís. resoluce z dne 9. července 1749 vydržováno býti 15 alumnů šlechtických. — *Po zrušení řádu jesuitského* město Nový Jičín l. 1775 od císařovny Marie Terezie osvobozeno bylo poddanství, *panství* však *připadlo fondu studijnímu* a l. 1781 přivtěleno bylo *c. k. Terezianské akademii rytířské*, kteréž až podnes náleží. (Wolný, Mähren I. 335 — Schmidl, hist. Soc. Jes. III. 567).

Digitized by Google

4. Statek *Bohdalice* (Bochdalice, kr. Brn.) — tvrz a ves Bohdalice s pivovarem, ves Pavlovice, svobodný dvůr v Heroticích s mlýnem a pivovarem — koupila kollej Olomúcká l. 1638 od Alžběty Polyxeny hraběnky z Vrbny, roz. Dembinské z Dembína, za 20.000 zl. mor. a dala si jej teprv l. 1660 do desk zemských vložiti. — K tomu statku přikoupila kollej l. 1640 od Šimona Kroczera z Schönsbergu *ves Kučerov* s pustou vsí Dörfl řečenou za 20.000 zl. mor. (10.000 zl. rýn.), kteráž teprv l. 1661 kolleji do desk byla vložena. — Po zrušení řádu jesuitského připadl statek Bohdalice i s Kučerovem c. k. *fondu studijnímu*, od něhož l. 1783 *Raimundovi šlechtici z Manner* za 111.000 zl. byl prodán. (Wolný, Mähren II. 1. 163 — Schmidl, hist. Soc. Jes. IV. 1. 443.)

5. Statek *Římnice* (kr. Hradiš.) — tvrz a ves Římnice s dvorem poplužním, rybníky, mlýny, zahradou a ves Všetaly — koupila kollej Olomúcká l. 1651 *pro alumnat* (konvikt) za 20.000 zl. mor. (10.000 zl. rýn.) od hraběnky Salomeny ze Salm-Neuburgu, roz. sv. p. z Windischgraetz. — *Po zrušení řádu jesuitského* připadl ten statek *c. k. fondu studijnímu*, od něhož l. 1789 prodán byl za 77.000 zl. rýn. Marii Barboře hraběnce z Erdödy a připojen k panství Holešovu. (Schmidl, hist. Soc. Jes. IV. 2. pag. 759. — Wolný, Mähren IV. 191.)

6. Stateček *Luběnice*, totiž čtyry sedláky ve vsi Luběnici, obci Olomúcké náležející, kteří z gruntů vrchnosti ročně 80 zl. rýn. platili, postoupil l. 1651 měšťan Olomúcký Jan Andřišek za 900 zl. rýn. *seminarium* sv. Xaveria při kolleji Olomúcké, kteréž pro tento stateček l. 1721 od císaře mezi stavy Moravské bylo vřaděno. (Schmidl, hist. Soc. Jes. IV. 2. pag. 760. — Wolný, kirchl. Topographie I. 215.) — Po zrušení řádu jesuitského připadl tento stateček *fondu semin. nadačnímu*, k jehož ruce l. 1826 prodán byl Filipovi Ludvík. hraběti *Saint-Genois* k panství Hradisko. (Wolný, Mähren V. 85.)

7. *Dvůr svobodný v Nelešovicích* s krčmou a vesničkou zcela vypálenou, koupila kollej Olomúcká l. 1651 pro *seminarium* sv. Xaveria za 2000 zl. rýn. od dědiců a dcer po Fridrichu ryt. z Tišvic. Tento dvůr potom připojen byl *k statku Roketnickému*, s nímž po zrušení řádu k ruce *fondu studijního* byl prodán. (Schmidl, hist. Soc. Jes. IV. 2. pag. 760. — Wolný, kirchl. Topographie I. 215. — Wolný, Mähren I. 427.)

8. Stateček *Přestavlky Malé* (kr. Přerov.), ves P. s dvorem svobodným, starým a novým stavením, dvorem, pivovarem a ovčínem, koupila kollej Olomúcká l. 1651 od měšťana Olomúckého Jana Andříška (Andersek) za 4000 zl. mor. K tomu přikoupila kollej l. 1653 *dvůr*

Digitized by Google

Osovět u Přestavlk za 2000 zl. rýn. a připojila potom oba statečky *k statku Roketnickému*, s nímž po zrušení řádu *k ruce fondu studijního* byly prodány, (Schmidl, hist. Soc. Jes. IV. 2. pag. 647 a 877. — Wolný, Mähren I. 422. — Wolný, kirchl. Topogr. I. 215.)

9. *Dvůr ve vsi Hejčíně* (Hatschein, kr. Olom.) koupila kollej Olomúcká l. 1653 od kláštera Hradištského (Hradisko) za 4000 zl. rýn. Tento dvůr s 341 mír. pozemků postoupen byl r. 1746 dle rozkazu císařovny Marie Teresie *ke konviktu* kolleje a připadl po zrušení řádu *fondu studijnímu*, k jehož ruce prodán byl osobě soukromé za 864 zl. rýn. s tou povinností, ročně odváděti 900 zl. činže emphit. semináři klerikú v Olomúci. (Wolný, Mähren V. 413. — Wolný, kirchl. Topographie I. 216.)

10. Statek *Roketnice* (kr. Přerov.), zámek a ves R. s dvorem poplužním a pivovarem, městys Kokory a ves Lukavu s příslušenstvím, koupila kollej Olomúcká l. 1663 od Ladislava Aloysia Haugwicze sv. p. z Biskupic za 30.000 zl. rýn. a 300 zl. klíčného. — K tomu statku přikoupila kollej l. 1668 statek *Vinary* (Vinař), ves s dvorem poplužním a pivovarem a ves Buk, od dcer a dědiček po Mikuláši Vilémovi Kobilkovi ryt. z Kobily, Kateřiny Volčinské, Polyxeny Johanny a Susanny Eleonory, za 13.500 zl. rýn. — Po zrušení řádu jesuitského připadl statek *Roketnice* a statky k němu připojené *Vinary*, *Přestavlky* a dvůr *v Nelešovicích*, *c. k. fondu studijnímu*, k jehož ruce l. 1824 prodány byly *Ludvíkovi šlecht. z Lewenau* za 156.110 zl. stříbra. (Wolný, Mähren I. 415.)

11. Stateček *ves Tejničky* (Tejniček, kr. Olom.) koupila kollej Olomúcká l. 1665 od kláštera Hradištského (Kloster Hradisch). Po zrušení řádu jesuitského prodán byl tento statek l. 1824 od správy cís. statků státních k ruce *fondu studijního* Filipovi Ludvíkovi hraběti *z Saint-Genois* za 5625 zl. (Wolný, Mähren V. 385. — Wolný, kirchl. Topograph. I. 1. 215.)

12. Stateček *ves Doloplazy* (kr. Olom.) odkázala l. 1666 Susanna Maiteny, roz. Doczy, kolleji Olomúcké, která ji l. 1668 Václavu Bernardovi *Bartoděj skému z Bartoděj* za 4150 zl. prodala. (Wolný, kirchl. Topogr. I. 215. — Wolný, Mähren V. 262.)

Dle toho vynášelo jmění bývalé kolleje Olomúcké na statcích 536.085 zl., kteréž fondu studijnímu připadlo i s jistinami a fundací kolleje svrchu vytčenou a budovou kolleje od l. 1712—1722 nově vystavěnou, kterážto c. k. vojsku za kasárny byla postoupena. (Wolný, kirchl. Topograph. I. 216.)

Digitized by Google

Při kolleji Olomúcké zřízen byl od zakladatele kolleje l. 1567 též *konvikt* pro 12 biskupských chovanců šlechtických, kteří v semináři theologickém, potom od l. 1570 v opuštěném klášteře sv. Bernarda byli ubytováni. V tomto konviktu založil l. 1579 papež Řehoř XIII. pro 50 chovanců papežských, ze Švédska, Norska, Dánska, Pruska, Lieflandu, Ruska a Uher pocházejících, zvláštní fundaci po 25 kop. ročně, kterou dne 15. března 1580 bullou potvrdil. Těmto chovancům, jichž bylo l. 1579 již 26 (10 Švédů, 3 Rusové, 2 Poryňané a 6 Uhrů), udělil pak týž papež dne 11. září 1581 té výhody, že mohli na kněžství posvěceni býti od kteréhokoliv biskupa, když k tomu od představených svých za hodny byli uznáni, aby potom hned ve vlasti své jako missionáři působili. — L. 1591 koupen byl pro konvikt za 2000 zl. dům blíže kollegia ležící, k němuž jiný dům sousední s kaplí Božího Těla od biskupa Olomúckého byl postoupen a k tomu l. 1594 ještě jeden dům přikoupen. Do těchto domů přestěhovali se l. 1596 chovanci biskupští a papežští z kláštera sv. Bernarda. — L. 1600 rozmnožil kardinál Dietrichstein nadání alumnů biskupských 1000 dolarů pro 16 nových alumnů. — L. 1617 zřídil při konviktu kolleje Olomúcké *biskup Vratislavský, arcivévoda Karel*, fundaci pro 14 alumnů ze Slezska pocházejících. Téhož roku založil *Martin z Greiffenthalu*, probošt hlavního chrámu Olomúckého, nadání pro čtyry alumny. — L. 1621 koupili jesuité k rozšíření konviktu dva domy vedle kolleje ležící za 1600 dolarů, které obdrželi náhradou za to, že po čas vzpoury v domě konviktu náležejícím mincovna byla umístěna. — L. 1624 dne 16. července založil *císař Ferdinand II.* při konviktu Olomúckém *fundaci (Ferdinandovu)* pro neurčitý počet alumnů, mezi nimiž nejméně z třetího dílu měli býti zchudlí šlechtičtí jinochové, pocházející z Moravy, z Čech a Slezska neb z jiných zemí koruně České přivtělených, ostatní pak chovanci takoví, kteří by se na Moravě stavu duchovnímu věnovali, jimž pak papež Urban VIII. udělil téže výhody co do vysvěcení na kněžství, které požívali chovanci papežští. K slušnému vydržování těchto alumnů daroval císař kolleji Olomúcké *statek města Nového Jičína*. (Viz statky kolleje pod číslem 3.) — L. 1639 dne 24. ledna založil *arcivévoda Leopold*, biskup Olomúcký, při konviktu jesuitské kolleje fundaci k rozmnožení duchovních pro 12 chovanců, jichž počet však l. 1654 pro nedostatek peněz na šest byl zmenšen. (Schmidl, histor. Soc. Jes. III. 53, 278, 567; IV. 1. 196 a 693.) — L. 1746 postoupen byl konviktu od kolleje Olomúcké k rozkazu císařovny Marie Teresie *dvůr ve vsi Hejčíně*. (Viz statky kolleje pod čís. 9.) — *L. 1753 obdášely jistiny konviktu*

Digitized by Google

náležející v jedné summě 45.979 zl., roční pak příjmy z těchto jistin a ze statků konviktu náležejících počíly se na 15.326 zl., z nichž vydržováni byli duchovní představení konviktu, pak konviktisté, zvláště 31 alumnů z fundace cís. Ferdinandské (16 duchovních a 15 šlechtických alumnů), 5 alumnů z fundace Greiffenthalské a 2 z fundace od Jana Gobara založené. — *Po zrušení řádu jesuitského připadlo veškeré jmění bývalého konviktu* Olomúckého se stavením od l. 1641—1667 zbudovaným a kostelem Božího Těla l. 1722 z důchodů konviktu nově vystavěným i se statky svrchu vytčenými, na 260.000 zl. vynášející, *fondu studijnímu;* stavení pak konviktu s kaplí sv. Isidora postoupeno bylo c. k. vojsku za kasárny. (Wolný, kirchl. Topogr. I. 216.)

Při kolleji Olomúcké bylo též *seminarium pro chudé studující*, k němuž *Vratislav z Pernštejna* l. 1573 první základ položil tím, že po čas živobytí svého kolleji ročně 400 zl. na vydržování několika chudých studentů, z jeho statků (Litomyšle, Prostranné, Plumlova a Tovačova) pocházejících, dávati se zavázal. — Potom l. 1598 daroval *Jáchym z Haugwicz* jistinu 2300 zl., kterou měl za obcí Olomúckou, na vychovávání čtyř chudých studujících v semináři jesuitské. Mimo to dostalo seminarium l. 1604 darem 400 dolarů k podporování chudých studujících. L. 1606 darováno bylo semináři od rozdílných dobrodinců 4000 zl., z jichž úroků vydržováno bylo 5 studentů hudby znalých. L. 1622 daroval císař semináři *dům* po odsouzeném rebellu *Adamovi Schöfferovi* konfiskovaný, i se zahradou téhož Schöffera v předměstí vedle špitalu sv. Lazara ležící. Dům ten prodali jesuité l. 1635 a vynaložili summu zaň utrženou na vystavění nové budovy pro seminář na vrchu „Julius" řečeném, kde l. 1631 čtyry domky se zahradou vedle zbrojnice (někdy domu Julia Maximina) ležící, k ubytování 24 seminaristů koupili. K založení nadání v semináři darovali rozdílní dobrodinci jesuitské kolleji značné summy peněz, zvláště l. 1621 Olomúcký měst. radní *Matyáš Rauch* 1750 zl. (pro 2 alumny), *Karel Haugwicz z Biskupic* 2333 zl., farář v městě Libavě *Petr Hassaeus* (Hess) 350 zl., l. 1622 Žitavský děkan *Ondřej Marschalek* 700 zl.; l. 1651 *Adam Dobrodzinski*, farář v Jeníku, 583 zl. (pro 1 alumna z přízně své); l. 1654 Třebovský děkan *David Vojtěch Kristelius* a jeho bratr Matouš Bernard, farář a děkan v Lipníku, 2500 kop míš. (na 5 alumnů). — *L. 1753 vyndělo jmění seminaria sv. Františka Xaveria pro chudé studující* se statečky jemu náležejícími (Luběnice a dvůr v Nelešovicích, viz statky kolleje sub čísl. 6. a 7.) *v jedné summě 33.923 zl. 32 kr.*, z čehož 30 alumnů (zvlášť hudebníků) bylo stravováno a dílem šaceno. Po zrušení řádu

Digitized by Google

připadlo jmění vytčené *fondu studijnímu* a stavení seminářské postoupeno bylo universitě. (Wolný, kirchl. Topogr. I. 217.)

II. Kollegium a domus probationis v Brně a residence v Tuřanech.

Kollej tuto založil l. 1572 *Jan Grodecký z Grodku* (z Brodu, šlechtic slezský) probošt na vrchu sv. Petra v Brně, potom biskup Olomúcký, s bratrem svým Václavem, děkanem kapitoly brněnské, kteříž Jesuitům k zřízení domu pro nováčky (domus probationis) v Brně odkázali statky své kapitole Brněnské k správě odevzdané, totiž: dům na hoře sv. Petra, mlýn o patero složení v Komárově (Kumrowitz, kr. brněn.) s dvorem, dvůr na předměstí Cejlském (Zeil) v Brně, dvůr v Rusinově (Rausnitz), dvůr v Ořechově velkém (Gross-Urhau), pak roční činži 36 zl. rýn. z polí na podměstí Cejli a ve vsi Zvoňovicích, konečně mlýn s dvorem v Podolech (Kritschen). Z těchto statků postoupen byl dům na vrchu sv. Petra k ubytování Jesuitů, a k vydržování jich vykázáno ročně 600 zl. z důchodů ostatních statkův. Avšak brzy mezi kapitolou a Jesuity o nadání Grodecké nastala pře, kteráž vyrovnána byla l. 1575 tak, že kapitola Brněnská správu statků nadání Grodeckého podržela a z nich kolleji jesuitské ročně 400 kop míš. platiti se zavázala.

L. 1578 daroval Jesuitům (domu noviců) král Rudolf II. svolením papeže Řehoře XIII. klášter a chrám panny Marie v Brně se všemi statky, náležející jeptiškám řádu sv. Augustina, jimž náhradou dán byl opuštěný klášter jeptišek sv. Benedikta v Pustoměři. K tomuto klášteru Jesuitům postoupenému, v němž též kollegium zřízeno bylo, náležely statky tyto: ves *Divdky* s dvorem a vinicemi, vsi *Židenice* (Judendorf), *Važany, Evanovice* a *Soběšice*, dvůr u Brna s loukou u Telnic, pak úroční platy z Rusínova 20 zl., z Oujezda (panství Chirlice) 20 zl., z Slavkova (Austerlitz) 50 zl., z Jerspice (Gerspitz) 2 zl., od 1 usedlého na předměstí Brněnském Neustiftu 1 zl. 14 gr., z rybníka u Bystřice 1 zl. a některé roční platy od soukenníků Brněnských. Tyto statky odevzdány byly k užívání obci Brněnské, která z nich kolleji ročně 800 kop míš. a něco obilí odváděla, avšak již l. 1581 dle základního listu postoupeny byly kolleji do správy vlastní. (Wolný, Mähr. II. 1. S. 48.)

K těmto statkům darovala Jesuitům l. 1581 kapitola u sv. Petra v Brně *dvůr na předměstí Cejli* a propustila zároveň dům nadání Grodeckého z jurisdikce své. (Wolný, kirch. Topogr. II. 1. S. 92.)

Digitized by Google

K tomu koupili si Jesuité l. 1601 z peněz jim darovaných *dvůr* v předměstí Brněnském za 3500 kop míš.

Potom l. 1621 získala kollej přičiněním kardinála Dietrichšteina koupí za 5500 kop míš. *mlýn svobodný s dvorem v Komině* blíže Brna ležící od Matyaše Jelitovského z Jelitova, který ze summy dotčené Jesuitům 3000 kop prominul a l. 1626 i zbytek 2500 kop daroval. (Schmidl, hist. soc. Jesu III. 262. — Wolný, kirchl. Topogr. II. 1. S. 93. — Wolný, Mähr. II. 1. S. 49.)

L. 1622 koupila kollej od Wolfa Hetzera z Aurach *dvůr svobodný s mlýnem* a zahradou u *Medlova* (Medlau, kr. brněn.).

L. 1622 dne 1. září daroval císař Ferdinand II. kolleji náhradou za škodu v čas zpoury jí učiněnou statek *Polehradice* (Bolehradice, kr. brněn.) — pustý hrad a městys s právem vinohradním, desátky, mlýny a lesy — Janovi Adamovi Prusinovskému z Víčkova pro účastenství jeho ve zpouře stavovské konfiskovaný, kterýž vedle cís. resoluce z dne 27. února 1624 kolleji *„ad pias causas“* byl postoupen. (Schmidl hist. soc. Jesu III. 395. — Wolný, Mähren II. 1. str. 263. & kirchl. Topogr. II. 1. str. 93. — D. Z. XXXII. 7.

L. 1623 dne 30. srpna dostali Jesuité k lepšímu vychování noviců na přímluvu kardinála Dietrichšteina od císaře darem statek *Řečkovice* (kr. brněn.) — tvrz a ves s dvorem poplužním a příslušenstvím — který Vilém star. *Dubský z Třebomyslic* pro účastenství své ve zpouře v pokutě propadl. (D. Z. XXXII. 13. — Wolný, Mähr. II. 2. str. 13. & kirchl. Topogr. II. 1. str. 93.)

L. 1626 odkázal Matyáš *Jelitovský z Jelitova* kolleji všecko jmění své, zanechav jí *vinici*, *dům* vedle kolleje ležící a stříbro své. (Schmidl, hist. soc. Jesu III. 690. — Wolný, kirchl. Topogr. II. 1. S. 94.)

L. 1650 rozmnoženy byly statky kolleje od scholastika Václava *Sattenwolfa* dědičním jeho *domem v Štajrovicích* (Štúrovice) s *rozsáhlou vinicí* a lisem. (Schmidl, hist. soc. Jesu IV. 2. p. 624.)

L. 1652 dne 8. července přikoupila kollej k statku svému Diváckému *vrch Martinský* řečený od kláštera Praemonstrátů v Zabrdovicích. (Schmidl, hist. IV. 2. p. 798.)

L. 1652 dne 15. července koupila kollej ves *Morkuvky* (Morkuwek) za 1000 kop gr. mor., od místomaršálka Moravského Jana hraběte *z Rothalu* jí darovaných. (Schmidl hist. IV. 2. p. 798. — Wolný kirchl. Topogr. II. 1. S. 94.)

Konečně l. 1657 daroval děkan kapitoly Brněnské Matyáš *Petrasch* domu noviců *tři vinice* a zásobu vína mající cenu 3000 zl., pak ko-

Digitized by Google

stelu Jes. 1000 zl. s ornátem v ceně 800 zl. (Wolný, kirch. Topogr. II. 1. S. 94.)

Mimo statky vytčené dostalo se kolleji Brněnské též hojných darů. Nejvydatnější podpory poskytl kolleji *kardinál František z Dietrichšteina* tím, že budovu kollegia zcela na útraty své l. 1603 od základu stavěti počal a na její stavbu, l. 1631 větším dílem ukončenou, každoročně nejméně 1000 kop míš., tedy v jedné summě přes 30.000 kop sám vynaložil, i dědice své kšaftem z dne 29. prosince 1634 zavázal, aby k úplnému dokončení stavby kollegia ročně 1000 kopami přispívali. (Wolný, kirchl. Topogr. II. 1. S. 92. — Schmidl hist. IV. 1. 210.) — K rozšíření kollegia darovala *obec Brněnská* Jesuitům l. 1617 veliký *dům*, u kostela jes. ležící, pak l. 1630 *úzkou uličku* k rozšíření zahrady kollegia, k čemuž Jesuité sami též *dva domy* přikoupili. (Schmidl, hist. soc. Jesu III. 55. & 1031.) *Na vystavění nového chrámu na Nebevzetí panny Marie,* který na místě starého kostela l. 1598 sbořeného stavěti se počal a l. 1602 nákladem 19.000 kop míš., od rozdílných příznivců darovaných, byl dostaven, přispěla nejvíce léta 1597 *Helena Berkovna z Dubé a Lipého*, vdova po Bernardovi z Tovar, darem 12.500 rýn. (Wolný's kirchl. Topogr. II. 1. S. 92.)

Též důchody kolleje zvýšeny byly mnohými dary na penězích, totiž: l. 1623 od Václava *Vchynského z Vchynic* 500 kop míš.; l. 1624 dlužním úpisem na 3400 zl. mor., po *Hynkovi z Hodic* konfiskovaným (d'Elvert I. 277); l. 1624 od Jana Jiřího *Humpoleckého z Rybenska* 4000 zl., které měl pojištěné na statku Vohančicích, po Janovi Krišt. Pergrovi (Berger z Berg) konfiskovaném (d'Elvert I. 248); l. 1625 od některých příznivců 800 kop míš., pak od Jana *Sicharta* odkazem 500 zl. rýn. (Schmidl, III. 617.); l. 1627 od Johanny *Kuny z Kuňovic*, roz. Berkové z Dubé, 3000 zl. (Schmidl, III. 777.); l. 1630 od hraběnky *z Ladron* 2000 dukátů za upuštění od dědictví 12.000 dukátův, které kolleji sestra Ladronové, vdova Kateřina z Schönkirchu, roz. hraběnka Žďárská, kšaftem nesprávně sepsaným odkázala (Schmidl, III. 1030); l. 1646 od Šimona Petra *Mathaeidesa*, faráře v Kuřímě, 3000 zl., pak dle cís. nařízení po tři léta podpory po 1500 zl. *z důchodů statku Novojičínského* (Schmidl, IV. 2. pag. 245. — Wolný, kirchl. Topogr. II. 1. S. 94.); léta 1648 od Jiřího *Trenkera*, c. k. feudricha, 2000 zl.; l. 1650 od hraběte Pavla *z Lichtenšteina* 400 zl. rýn. a od Pavla Molitorisa faráře v Doubravnicích všecko jeho jmění; l. 1652 od M. Karla *Swawora* (Swarova) několik tisíc zlatých a od jeho báby 2000 zl. (Schmidl, IV. 2. pag. 624 & 799). — K tomu daroval l. 1670 Jan *Zehender*, přísedící soudu brněnského, kolleji *dům*

Digitized by Google

svůj a 1500 zl.; vdova Anna *Beranová* 300 dolarů a 500 dukátů; Maria Anna *Jakordovská z Sudic*, roz. Soběkuřská z Soběkuř pole k zahradě jes. v předměstí a 500 zl., pak vystavěla l. 1671 nákladem přes 5000 zl. *residenci jes. v Tuřanech* (panst. Chirlice, kr. brn.), kterou *biskup Karel z Lichtenštejna* l. 1666 pro 4 členy kolleje brněnské založil, postoupiv k tomu účelu kolleji biskupský statek lenní *Tuřany*, dvůr s 157 měr. polí a úročním platem od 2 osedlých. (Wolný, kirchl. Topogr. II. 1. S. 94 & 450).

Jak značné byly dary kolleji na penězích udělené, poznati lze též z toho, že kollej měla za obcí brněnskou starou jistinu na 20.000 zl., která jí l. 1653 i s úroky po 20 let zadrženými byla vyplacena. (Schmidl, IV. 2. p. 874). Léta pak 1756 měla kollej brněnská na jistinách 48.744 zl., z nichž a ze statků svrchu vytčených roční důchody vynášely celkem 20.000 zl. Mimo to náleželo residenci v Tuřanech na jistinách 15.550 zl. (Wolný, kirchl. Topogr. II. 1. S. 95 & 451.)

Při kolleji Brněnské zřízeno bylo l. 1622 též *seminarium pro chudé studující* ve dvou domech u kolleje ležících, od Jesuitů za 2000 zl. mor. koupených, k čemuž někteří dobrodinci l. 1622 nejenom 2900 zl. a 300 dolarů, nýbrž i rozsáhlou vinici kolleji darovali. K založení tohoto semináře darovala Helena *Berkovna z Dubé*, vdova po Bernardovi z Tovar, l. 1605 *dvůr svobodný* ve vsi Husovicích (*u Maloměřic*). Potom postoupil l. 1623 Jan Jiří *Humpolecký z Rybenska*, nejvyšší písař markrabství Moravského, semináři *dům* svůj a 7000 dolarů v úpisech na fundaci pro dva šlechtice a dva sirotky. L. 1629 odkázala paní *Melsingová z Melsingu*, roz. Lutzenbergova, 500 zl. rýn. na fundaci pro jednoho chovance v semináři; k témuž pak účelu darovala l. 1670 Maria Anna *Jakordovská z Sudic* semináři 500 zl. (Schmidl, III. 350 & 430, IV. 1. 301. — Wolný's kirchl. Topogr. II. 1. S. 93 & 94.) — L. 1756 náleželo semináři mimo dvůr dotčený a zahradu v Starém Brně 11.700 zl. jistin, z nichž 11 alumnů se vydržovati mělo. (Wolný's kirchl. Topogr. II. 1. S. 95.)

Po zrušení řádu jesuit. l. 1773 připadlo veškeré jmění kolleje a semináře Brněnské a pak residence Tuřanské, k němuž náležely statky svrchu vytčené, mající cenu na 300.000 zl. a jistiny na 75.994 zl. vynášející, *c. k. fondu studijnímu*, od něhož *budova kollegia* postoupena byla k obývání ústavu šlechtičen, potom však l. 1779 za kasárny c. k. vojsku, jemuž dne 22. února 1786 také *kostel jesuitský* panny Marie s 10.000 zl. jmění byl odevzdán. *Stavení residence v Tuřanech* prodáno bylo osobě soukromé. (Wolný's, kirchl. Topogr. II. 1. 85, 95 a 452.)

Digitized by Google

Statky *Divdky*, *Polehradice* a *Važany*, od c. k. správy statků státních dne 6. listopadu 1789 c. k. dvorní radě Antonínu Fridrichovi z *Mayern* v dědiční nájem za 5507 zl. 38 kr. roční činže postoupené, prodány byly dne 4. června 1807 za 135.093 zl. 7 kr. témuž z Mayern, který již dne 19. listopadu 1807 *statek Važany* doktoru práv Vincencovi z *Feistmantl* postoupil; statky pak *Divdky a Polehradice* za 136.737 zl. Františkovi z *Langendonc*, c. k. nejvyš. strážmistru, prodal. (Wolný, Mähr. II. 1. 261 & II. 2. 530.)

Dvůr svobodný s mlýnem a zahradou u *Medlova* prodán byl léta 1791 dne 20. července za 15.000 zl. knížeti Janu Karlovu z *Dietrichštejna*, který jej k panství Selovickému připojil. (Wolný, Mähr. II. 2. 424.)

Statek *Řečkovice* s mlýnem svobodným a dvorem v *Komíně*, k čemuž připojen byl též statek residence v Tuřanech, koupil od c. k. kommisse l. 1826 justiciar *Josef Schindler* za 139.905 zl. stříbra. (Wolný, Mähr. II. 2. S. 12. — Wolný, kirchl. Topogr. II. 1. S. 452.)

Dvůr svobodný v Husovicích (u Maloměřic) koupil l. 1779 Josef *Šlosarek*, který jej l. 1796 hraběnce Antonii z Palm-Reiferscheid prodal. (Wolný, Mähr. II. 1. 133.)

III. Kollegium v Jihlavě.

K fundaci této kolleje daroval l. 1624 její zakladatel *Michael Adolf hrabě z Althanu* na Goldbergu a Murstetten statky, které jemu ze statků konfiskovaných od císaře za 45.000 zl. rýn. byly postoupeny, totiž: *a)* Statek *Kynice*, tvrz a ves K. s dvorem poplužním a ves Radkovice, po Václavovi Koniaši z Vydří konfiskovaný a za 16.000 zl. mor. odhadnutý. — *b)* Statek *Mezeříčko*, sídlo a ves M. s dvorem poplužním a vesnice Řehořov a Věžnice, který Hynek Grün z Stürzenbergu v pokutě propadl, za 9300 zl. rýn. odhadnutý. — *c)* Statek *Jamny* (Jamné) a Rybná (Rybny), vesnice s dvory poplužními, jak to l. 1610 měšťan Jihlavský Daniel Neymar (Neumeyer) z Winterberka za 13.900 zl. mor. koupil a pro své účastenství v zpouře v pokutě propadl. — *d) Dva dvory a mlýn* u města Jihlavi ležící, potom k statku Jamny náležející. — *e) Svobodný dvůr v Jeclově*, po Vítovi Horde konfiskovaný a za 2000 zl. rýn. odhadnutý. — Tyto statky vedle cís. resoluce z dne 26. listopadu 1626 vloženy byly do desk zemských kolleji Jihlavské, která potom statek *Kynice kolleji v Telči* za roční plat 1.140 zl. postoupila. (Schmidl, hist. soc. Jesu

Digitized by Google

III. 498. — Wolný, Mähren III. 163, VI. 180 a 181. — D. Z. XXX. 18, 42 & XXXIII. 4.)

K této fundaci, od zakladatele Althana a jeho syna listinou ze dne 29. září 1626 a 21. září 1627 potvrzené, daroval kolleji Jihlavské l. 1631 lékař *Petr Schmilauer z Schmilau dvůr Schmilovský s mlýnem*, v podměstí Jihlavském ležící, a odkázal jí též veškeré jmění své na 24.000 zl. vynášející. (Wolný, kirchl. Topogr. II. 3. S. 12. — Schmidl, hist. Soc. Jesu III. 1108.)

K vystavění kollegia, kostela, škol a seminaria pro chudé studující vykázány byly cís. listem z dne 23. srpna 1625 jesuitům *domy měšťanské, král. fisku v pokutě připadlé*, z nichž 23, dílem za jiné směněné, kolleji od rady městské byly postoupeny a jesuitům, od kardinála z Dietrichšteina do Jihlavy slavně uvedeným, odevzdány. K tomu dostalo se kolleji Jihlavské l. 1632 od rozdílných příznivců značné podpory na penězích, zejména od druhé manželky hraběte z Althanů, Marie Evy roz. hraběnky z Sternberka, od Blanky hraběnky z Collalto, od Rombalda hraběte z Collalto a jeho manželky Marie roz. hraběnky z Thurnu, od Olomúckého biskupa světícího Filipa hraběte z Breuner; zvláště pak darovali l. 1632 N. Reiman 800 zl., l. 1645 měšťan Jan Schwarz 500 zl., l. 1647 Jan Albrecht 600 zl. a Fridrich Pable 500 zl., l. 1734 jesuita P. Reindler 1000 zl., l. 1744 paní Pernfurová 2000 zl., paní Veronika Wagnerová a N. Mitlecherová 1200 zl. Tyto a mnohé jiné dary vynaložili jesuité na stavbu kostela sv. Ignace (od l. 1680—1689), k čemuž též Jan Schubert 4900 zl. věnoval; pak na stavbu kollegia (od l. 1699—1713) a gymnasia, k jehož dostavění David z Steinu, děkan ve Freistadtu v Horních Rakousích, 6000 zl. přispěl. (Wolný, kirchl. Topogr. II. 3. S. 12 a 13.)

Po zrušení řádu jesuit. připadla *budova kollegia* c. k. fondu studijnímu a dána byla k ubytování c. k. vojska, potom l. 1781 odevzdána i s kostelem *Dominikánům* náhradou za jejich klášter a kostel, k potřebám c. k. vojska postoupený, a po zrušení kláštera dominikanského l. 1784 umístěny byly v bývalé kolleji jesuitské opět rozdílné ústavy vojenské i s posádkou, jenom v stavení bývalých škol jesuitských zřízeno bylo c. k. gymnasium. (Wolný, kirchl. Topogr. II. 3. S. 14.) — Též *statky bývalé kolleji Jihlavské náležející*, Kynice, Mezeříčko a Jamny, pak svobodný dvůr v Jeclově a dva dvory s mlýnem u Jihlavy, *připadly c. k. fondu studijnímu,* k jehož ruce *od statku Jamny* l. 1784 prodány byly *dva dvory poplužní* (dvůr hořejší a mlýnský, Ober- und Mühlhof) obci Jihlavské za 14.300 zl. rýn., pak *dvůr*

Digitized by Google

svobodný v Jeclově s domem v zahradě seminářské na předměstí Jihlavském ležící postoupen sládkovi *Kristianu Hermannovi* za 5000 zl. rýn. Statky *Jamny a Mezeříčko* v jedno spojené ponechány byly fondu studijnímu, od něhož dne 30. dubna 1793 do dědičného nájmu za roční činži 3033 zl. 15 kr. odevzdány byly *Václavu Ignaci Kalcherovi*, který právo nájemní s povolením cís. úřadů dne 6. prosince 1800 *Janovi Nussbaumovi* postoupil. (Wolný, Mähren VI. 181 a 379.) — Statek *Kynice*, kolleji v Telči postoupený, prodán byl od c. k. kommisse l. 1802 *Josefovi hraběti z Wallis* za 50.236 zl. rýn. (Wolný, Mähr. III. 161 a 163.)

Jmění bývalé kolleje Jihlavské vynášelo 153.536 zl., nepočítaje v to budovy kollegia.

Při kolleji Jihlavské bylo též *seminarium sv. Michala pro chudé studující*, jemuž se dostalo l. 1626 stálých důchodů, totiž 1380 zl. rýn. ročních úroků z jistiny 23.000 zl. rýn., kterou vdova *Eva Fleischerová* za obcí Jihlavskou měla a listem daným P. Lamormainovi léta 1623 dne 1. září k vychovávání a vydržování chudých studentů v seminariu Jihlavském ustanovila, tak že obec Jihlavská měsíčně 115 zl. na věčné časy semináři odváděti byla povinna. — L. 1632 daroval *Jan Haidler baron z Bukové* (Bukau), bývalý král. rychtář Jihlavský, semináři rozsáhlou zahradu svou v podměstí ležící. — (Schmidl, hist. Soc. Jesu III. 726 a 1218.) — L. 1731 dne 16. března založil děkan ve Freistadtu (Hor. Rakousích) *David z Steinu* a jeho bratr *Kristian z Steinu* fundaci s jistinou 32.000 zl. na vychování 20 Jihlavských synků v semináři a k podporování jich na universitě. — Po zrušení řádu jesuitského připadlo jmění seminaria Jihlavského k fondu nadačnímu. Z úroků fundace bratří ze Steinu jest nyní 20 nadání po 70 zl. a z vedlejšího fondu téže fundace, který l. 1850 měl 33.503 zl., zapravují se též výlohy nemocí neb úmrtím stipendistů způsobené. (Wolný, kirchl. Topogr. II. 3. S. 12 a 13.)

IV. Kollegium v Znojmě.

Tuto kollej založil l. 1624 *Michal Adolf hrabě z Althanu* na Goldburgu z Murstetten, cís. rada válečný, komorník a plukovník, který k tomu účelu jesuitům daroval a dne 23. května 1624 odevzdal *kostel farní sv. Michala* [1]) se všemi důchody, právy, zahradami a vini-

[1]) Tento kostel farní vystavěn byl zároveň s městem od krále Českého Přemysla Ottokara I. okolo l. 1200, potom l. 1321 od krále Jana Lucemburského postoupen jeptiškám sv. Klary, které jej l. 1551 s král. povolením obci Znojemské přenechaly. (Schmidl, hist. Soc. Jes. III. 492.)

Digitized by Google

cemi, 3 domy nekatolíků, školami a vším příslušenstvím, jak to i s právem patronátním obci Znojemské pro účastenství její v zpouře minulé bylo odňato a hraběti z Althanu od císaře postoupeno. Zároveň daroval zakladatel jesuitům k obývání dům svůj řečený Althanův a vykázal k fundaci kolleje statky, které jemu ze statků konfiskovaných za 45.000 zl. rýn. byly postoupeny, totiž: a) Statek *Bohutice* (Bochtitz, kr. znoj.) — zámek a ves Bohutice s krčmou, lesem a vinicemi, též vesnice Selovice (Želovice) s mlýnem, Vedrovice, Zabrdovice a Volfíř (Wolfsgersten, Drnopole) s dvory poplužními — bratřím Stefanovi a Vilémovi Kusým z Mukoděl pro účastenství jejich ve vzpouře minulé konfiskovaný a za 22.000 zl. mor. odhadnutý, ačkoliv za více než 40.000 zl. stál. — b) Statek *Přímětice* (Brenditz), dvůr poplužní a ves P., mlýn v *Starém Schallersdorfu* se zahradou a 3 osedlými, svobodný *dvůr Burgholz* s lesem k hradu Znojemskému patřící, jak to po Vilémovi (Zdenkovi) z Roupova i s hradem Znojemským bylo konfiskováno, darován kolleji s tou výminkou, aby z dotčeného lesa bylo dodáváno dostatek dříví k palivu a stavbě do hradu král. fisku připadlého. (Schmidl, hist. Soc. Jes. III. 493 a 760. — Wolný, Mähren III. 93. a Kirchl. Topogr. II/4, 110.) — Tato fundace kolleje potvrzena byla od zakladatele listem dne 29. září 1627 daným a do desk zemských vloženým, potom i od císaře dne 19. listopadu 1633 schválena.

K rozšíření kolleje darovány byly Jesuitům l. 1625 od kardinála Dietrichšteina dva domy, potom l. 1629 od obce Znojemské též dva domy, k nimž pak ještě jeden dům za mírnou cenu byl přikoupen. Tyto domy l. 1634 spojeny a upraveny byly pro kollej v jedno stavení, a výlohy stavbou tou způsobené zapravila Renata Marie z Náchoda. (Schmidl, hist. Soc. Jes. III. 610, 936 a IV/1. 120.)

Důchody kolleje rozmnoženy byly též mnohými dary. Tak dostalo l. 1631 kollegium darem od Baltasara *Wüllersdorfa z Urbair* značnou sumu peněz a zahradu s dvojí vinicí, k tomu l. 1633 velký dům a l. 1642 od manželky téhož Wüllersdorfa Anny Markéty výnosnou vinici s lisem. L. 1639 prominul císař kolleji od cís. vojska zpustošené 3000 zl. rýn. kontribuce, ze statku Bohutického nezaplacené, a zároveň zaplacen byl z král. komory dluh 1000 zl. rýn. na témž statku pojištěný. (Schmidl, hist. Soc. Jes. III. 1108 a IV/1. 594.) — Leta 1653 darovala kolleji kněžna *Dorota z Lichtenšteina* 1000 zl. a l. 1654 hraběnka *Johanna z Breuner* 2000 zl. — Těmito a jinými dary vzrostly jistiny kolleje Znojemské l. 1756 na 20.000 zl. a roční důchody na 7.000 zl. (Wolný, kirchl. Topogr. II/4. 112.)

Digitized by Google

Po zrušení řádu jesuitského připadly vytčené jistiny, jakož i statky bývalé kolleje Znojemské, *v jedné sumě na 260.000 zl.* vynášející, *c. k. fondu studijnímu* a budova kollegia postoupena byla c. k. vojsku za kasárny. Statek *Bohutice* a ves *Babice*, kterou Jesuité k témuž statku l. 1654 od dědiců Jiřího Schillinga za 4075 zl. přikoupili, postoupen byl l. 1789 *Janovi Topolanskému* do nájmu dědičného za roční činži 7.508 zl. (Wolný, Mähren III. 93 a Kirchl. Topogr. II/4. 110 a 112.) — Statek *Přímětice* s dvorem Burgholz a lesem (142 jiter 1305□°), pak s úroky 27 zl. 28 kr. od 8 osedlých prodán byl *Janovi Václavu hraběti z Ugarte.* (Wolný, Mähren III. 99 a Kirchl. Topogr. II/4, 112.) — Statek *Starý Schallersdorf*, mlýn s 3 osedlými, l. 1809 za 14.410 zl. odhadnutý, připojen byl k panství *Louce* (Bruck), zrušenému klášteru Premonstrátů v Louce náležejícímu, s nímž bratřím *z Liebenbergu* byl prodán. *Druhý mlýn* o 7 složení se zahradou v *Schallersdorfu* prodán byl k ruce fondu studijního již l. 1786 mlynáři Znojemskému *Josefu Hübnerovi* za 4.900 zl. rýn. (Wolný, Mähren III. 105.)

Při kolleji Znojemské bylo též *seminarium pro chudé studující*, které l. 1635 P. *Joannes Weghuber* založil, vykázav k tomu z dědictví svého 1600 zl. rýn. Tuto fundaci rozmnožil l. 1636 král. rychtář Znojemský *Baltasar Wüllersdorfer z Urbair* jistinou 4000 zl. rýn., tak že z úroku ročního 240 zl. čtyři studující v semináři byli vydržováni. Téhož roku koupen byl pro seminář dům od Jana Kroppa za 140 dol. mor. L. 1756 náležela semináři Znojemské jedna vinice a jistina 7000 zl., z čehož 11 alumnů s dvěma jesuity bylo vydržováno. (Schmidl, hist. Soc. Jes. IV/1. 299. — Wolný, kirchl. Topographie II/4. 112.)

V. Kollegium v Kroměříži, potom přeložené do Hradiště.

K založení nového kollegia darovala Jesuitům šlechtična *Alžběta Zoubkova ze Zdětína* dne 12. listopadu 1635 *statek Habrovany* a potom dle kšaftu svého z dne 6. ledna 1636 *statek Zdounky*, kteréž po bratru jejím Vilémovi Bohuslavovi l. 1629 v mladistvém věku zemřelém na ni připadly. Tyto statky, jesuitům l. 1636 do desk zemských vložené, ustanoveny byly k založení nové kolleje v Hradišti neb v některém jiném městě Moravském. Tato kollej zřízena byla dle přání kardinála z Dietrichšteina v sídle jeho biskupském *Kroměříži*, kde kardinál l. 1636 jesuitům hrad svůj, potom výstavný dům rozsáhlý na náměstí k obývání vykázal. (Schmidl, hist. Soc. Jes. IV/1. 211. — D. Z. XXXVII, 33. — Wolný, kirchl. Topogr. II. 117.)

K fundaci kolleje dostali jesuité l. 1640 též *dvůr poplužní ve*

Digitized by Google

vsi Soběsukách a od arcivévody Leopolda Viléma staveniště pro kollej, od ulice ke kostelu sv. Morice až ke kostelíčku sv. Jana a k zahradě proboštské se rozprostírající. (Schmidl, hist. Soc. Jesu IV/1. 649 a 676. — Wolný, kirchl. Topogr. II. 118.) — Avšak již l. 1643 kollegium Kroměřížské od Švédův bylo vydrancováno, vypáleno a zničeno, Jesuité pak zajati a když výkupného jim uloženého 30.000 zl. zaplatiti nemohli, odvedeni do Olomúce, odkudž po zaplacení 2.250 zl. rýn. od Torstensohna propuštěni odebrali se dílem do Brna, dílem do Znojma, až konečně na zimu se usadili v král. městě *Hradišti*, kde původně kollej měla býti založena, a tam s povolením císaře a biskupa nabyli stálého sídla místo zničené kolleje Kroměřížské. — K vystavění nové kolleje vykázán byl jesuitům od obce Hradištské l. 1644 rozsáhlý dům, a k službám Božím farní kostel jim postoupen. K zatímnému obývání koupili si jesuité dům za 1000 zl. a k zařízení škol dvě stavení za 1000 zl. (Schmidl, hist. Soc. Jes. IV/2. 71. — Wolný, kirchl. Topogr. II. 118.)

K rozmnožení důchodů nové kolleje v Hradišti (Ung. Hradisch) odkázal Jesuitům l. 1643 cís. rychtář Hradištský *Jan Český* statek svůj, *dvůr svobodný podměstský* s poli, vinicí a lukami, k čemuž přidala vdova po něm pozůstalá l. 1650 *vinici* svou u města Hradiště na vrchu Mařatickém ležící. — Mimo to dostala kollej Hradištská darem l. 1645 od jednoho měšťana *dvě vinice*, l. 1647 od šlechtičen Ludmily, Anny Marie a Lucie, dcer barona Jana *z Říčan*, rozsáhlou *vinici* u města Bzence a l. 1648 od hraběnky Estery *z Forgatsch*, paní na Brumovicích, *vinice* na horách Blatnických ležící. — Potom l. 1660 odkázal kolleji měšťan Hradišťský *Martin Vodička dvůr* s dvěma pastvišti, jiný pak dobrodinec l. 1661 *vinice* u Bzence a úředník v Ostrově *Samuel Strech dvůr* v předměstí Ostrovském (Ung. Ostrau); tyto statky však prodali jesuité k vystavění kostela sv. Františka Xav. l. 1663 a k jeho obnovení l. 1681. — L. 1677 darovala paní *Susanna Mayteny*, roz. Doczy na Vyzovicích, kolleji *dům* v Hradišti, do něhož *seminarium pro chudé studující*, l. 1670 při kolleji zřízené, bylo přeloženo, při němž l. 1691 farář Dörflerský *Jan Skurek* fundaci pro dva alumny jistinou 1000 zl., a l. 1716 farář Vlčnovský *Jan Scholtis* též dvě místa pro alumny s jistinou 2400 zl. založil. (Schmidl, hist. Soc. Jes. IV/2, 49, 52, 154, 342, 372. — Wolný, kirchl. Topogr. II. 206 a 207.)

Po zrušení řádu jesuitského připadlo kollegium Hradišťské s veškerými statky za 560.000 zl. odhadnutými, *c. k. fondu studijnímu*, od něhož budova kolleje postoupena byla c. k. vojsku za kasárny. (Wolný, kirchl. Topogr. II. 208.) *Statek Habrovany*, hrad a ves H. a vsi Ne-

Digitized by Google

mojany a Lilč s mlýny, rybníky, pivovarem a zahradami, prodán byl l. 1824 *Janovi ryt. z Haerring*, c. k. priv. velkoobchodníku v Brně, za 95.300 zl. stříbra. (Wolný, Mähren II/1, 394.) — *Panství Zdounky*, tvrz a městys Z. s dvorem poplužním, pivovarem, a vsi Cvrčovice, Skržice, Soběsuky, Lhota, Zlamanka, Divoky, Roštín (díl), Těšanky (díl), Troubky (díl) a Rataj s farou, k ruce fondu studijního l. 1789 za 7.443 zl. 40 kr. roční činže pronajato a potom l. 1804 za 148.873 zl. 25 kr. prodáno bylo c. k. dvorské radě *Antonínu sv. p. z Kaschnitz-Weinberg*, od něhož je l. 1806 hraběnka *Ernestina z Lambergu*, roz. hraběnka z Salm-Neuburgu, za 450.000 zl. rýn. koupila. (Wolný, Mähren IV, 514.) — *Dvůr poplužní v Soběsukách* l. 1786 byl vyzdvižen a z gruntů jeho díl vsi Soběsuk založen. (Wolný, Mähren IV, 521.)

VI. Kollegium v Telči.

Toto sídlo jesuitské (*domus tertiae probationis*) založila *Františka hraběnka Slavatová*, vdova po Jáchymovi hraběti Slavatovi, roz. hraběnka z Meggau, l. 1651 na statku svého tchána Viléma hraběte Slavaty. K fundaci nové kolleje, kterou Slavatová pro 17 členů Soc. Jesu od l. 1651—1654 vystavěla, vykázala zakladatelka l. 1653 jistinu 50.000 zl. rýn.[1]) a *dvůr svobodný*, řečený *Slavatovský*, u města Telče ležící, který od Ladislava z Weitmile koupila. Potom vystavěla l. 1663 Jesuitům, kteří až na ten čas služby Boží ve farním kostele u sv. Jakuba konali, zvláštní kostel Nejsv. Jména Ježíše na místě bývalé fary a školy a věnovala témuž kostelu jistinu 12.000 zl. Téhož roku zřídila při kolleji ve zvláštním domě nově vystaveném *seminarium* pro 10 studujících hudby znalých, k jichž vydržování jistinu 10.000 zl. a na vychování chudých studentů též 10.000 zl. vykázala.

K vydržování škol při kolleji l. 1671 zřízených a l. 1678 na gymnasium rozšířených, darovala měšťka *Maria Buttistová* 5000 zl., potom l. 1700 měšťan *Tomáš Hoda* 3000 zl. „*ad docendam rhetoricam et poëzim*", a l. 1710 farář Křtěnický *Ignac Pokorný* 2000 zl. pro magistra „*rudimentorum et principiorum.*"

L. 1756 měla kollej Telčská mimo dotčený *dvůr* též k užívání statek *Kynice*, který od kolleje Jihlavské za roční plat 1140 zl. převzala, pak na jistinách 83.000 zl., z čehož jí po srážce dluhů

[1]) Tuto sumu na statku Hořovickém pojištěnou půjčil provincial Soc. Jesu l. 1655 Maximilianu Valentinu hraběti z Martinic, který ji s úroky 6% na statcích svých Hagensdorfu a Prunersdorfu v Čechách pojistil a l. 1666 Jesuitům zaplatil. (D. Z. kvat. 98, K. 3. a 99, A. 14.)

Digitized by Google

16.000 zl. obnášejících ročního důchodu na 6000 zl. vycházelo. *Semináři*, v němž bylo 12 chovanců pod správou dvou jesuitů, náleželo 13.000 zl. jistin.

Po zrušení řádu jesuitského připadlo veškeré jmění kolleje (mimo 10.000 zl. pro hudbu kostelní) *fondu normalních škol. Budova kollegia* postoupena byla c. k. vojsku za kasárny, v *stavení gymnasia* umístěna byla normalní škola hlavní, *dům seminaria* se zahradou prodán byl osobě soukromé a *dvůr Slavatovský* v předměstí koupil od cís. k. komisse l. 1787 měšťan *Josef Ingrisch* za 3.010 zl. Co se statku *Kynice* dotýče, vytčeno jest již při kolleji Jihlavské. (Wolný, kirchl. Topogr. II/3, 113. — Wolný, Mähren VI. 507.)

Jmění bývalých kollejí jesuitských na Moravě vynášelo v jedné sumě (nepočítaje v to budovy a jistiny) 1,953.621 zl. — Z toho náleželo: kolleji Olomúcké 536.085 zl., kolleji Brněnské a residenci Tuřanské 374.000 zl., kolleji Jihlavské 153.536 zl., kolleji Znojemské 260.000 zl., kolleji Hradišťské (Kroměřížské) 560.000 zl. a kolleji Telčské 70.000 zl.

Jmění všech jesuitských seminarií na Moravě vynášelo v jedné sumě 399.023 zl., z čehož náleželo konviktu Olomúckému 260.000 zl., semináři Olomúcké 33.923 zl., semináři Jihlavské 55.000 zl., semináři Znojemské 8.000 zl., semináři Hradišťské 3400 zl. a semináři Telčské 20.000 zl.

B. Jesuitská sídla ve Slezsku.

I. Kollegium v Opavě a residence v Jemeticích.

Dle přání knížete Karla z Lichtenšteina, vévody Opavského a král. místodržícího v Čechách, jenž v Opavě kollej jesuitskou založiti hodlal, posláno bylo l. 1625 několik Jesuitů z kolleje Olomúcké do Opavy, kdež jim s povolením kardinála Dietrichšteina správa kostela farního sv. Jiří byla odevzdána a k vydržování jich od Lichtenšteina vykázány důchody statku dotčené fary, jichž dosavad obec Opavská užívala. Avšak již l. 1626 musili Jesuité opustiti město, když Opavští Mansfeldovi se připojili. Tím, jakož i úmrtím knížete z Lichtenšteina l. 1627 založení kolleje v Opavě bylo zatím odročeno na ten čas, když Waldštein l. 1627 opět Opavy se zmocnil a dle cís. vůle Jesuitům do Opavy nazpět povolaným správu všech kostelů v celém vévodství

Digitized by Google

odevzdal. Zároveň učinil Waldštein císaři návrh, aby z jmění rebellům zabaveného založeno bylo jesuitské kollegium v Opavě, k čemuž sám z pokuty obci Opavské za její provinění uložené 43.000 zl. rýn. s cís. povolením jesuitům vykázal. Ale poněvadž se to všecko stalo bez vědomí knížete Maximiliana z Lichtenšteina, který jakožto poručník nezletilého syna z bratra svého Karla vévodství Opavské spravoval, nebyl proveden návrh Waldšteinův, až konečně dotčený kníže Lichtenštein sám dne 22. prosince 1629 jesuity do Opavy nazpět povolal a k jich vydržování postoupil ročních důchodů 1800 zl. mor. (2100 zl. rýn.), vycházejících z jistiny 30.000 zl. mor., kterou vdova po knížeti Karlovi z Lichtenšteina Anna Šemberova z Boskovic na hrobku svou v kostele farním Marie Panny v Opavě odkázala.

L. 1634 postoupil a upravil kníže *Karel Eusebius z Lichtenšteina* Jesuitům k stálému sídlu tři domy vedle farního kostela sv. Jiří, jim od kardinála Dietrichšteina k správě odevzdaného; potom l. 1639 daroval týž kníže kolleji 2.333 kop míš., za ěež si koupili jesuité dvorec a zahradu.

Konečně l. 1642 vykázal *kníže Karel Eusebius z Lichtenšteina kolleji Opavské* u sv. Jiří listem základním z dne 12. září *k fundaci 40.000 zl. rýn.* (neb ročních úroků 2.400 zl.), pak k stavbě kollegia a kostela 10.000 zl. rýn., zároveň opatřil kollegium mnohými výhodami a výsadami. — L. 1643 prominuli jesuité obci Opavské 43.000 zl. rýn., které Waldštein l. 1627 Opavským pokutou uložil a k založení kolleje postoupil. Náhradou za to odevzdala obec Jesuitům k rozšíření kolleje a vystavění kostela šest domů vedle kolleje u Ratibořské brány ležících a všech poplatků osvobozených, pak tři domy k zařízení zahrady kollegia, též rozsáhlý prostor s třemi chalupami v předměstí; k tomu přidala obec 900 dolarů k zakoupení dvora při onom prostoru v předměstí ležícího, který potom l. 1647 jesuité za 1.900 dolarů ke kolleji koupili; konečně slíbila obec k budoucí stavbě kollegia a kostela vydatný příspěvek. — Kostel kolleje vystavěn byl od l. 1675 na místě starého kostela sv. Jiří, kolleji l. 1674 úplně postoupeného; kollegium pak nově vystavěti dala l. 1711—1713 měšťka a obchodnice *Rosina Anna Habel-ová*, a stavba ta teprv l. 1723 byla dokončena. (Schmidl, hist. Soc. Jes. III. 770, 930; IV./1, 114, 209, 743; IV./2. 76. — Wolný, kirchl. Topograph. I. 4. S. 199 & 206.)

K statkům, jichž kollej Opavská nabyla, náležely: a) Statek *Jemetice* (Zemetice, Semetice), v Opolském vévodství Slezském ležící, který l. 1635 kolleji darovala šlechtična Polská, *Feliciana Stadnicki ze Żmigrodu*. Na tomto statku, k němuž náležely *Jemetice, Přežleb*,

Digitized by Google

Golejow, *Žernik* a *Mikulčice*, pak dům v městě a dvůr v předměstí *v Ratiboři*, zřídili si jesuité Opavští l. 1642 *residenci* pro tři členy řádu, z nichž jeden měl správu fary. (Schmidl, hist. Soc. Jes. IV./1. 766 & IV./2. 75. — Ens, Gesch. v. Troppau III. 151.) — *b*) Statky, které kollej Opavská za hojné dary jí na penězích udělené koupila. totiž l. 1646 *louky u Malé Hošice*, l. 1647 *dvůr v Katharsin*, l. 1674 statek *Schillersdorf* s 5 vesnicemi a l. 1754 statek *Melč*, od hraběte Matyáše Antonína z Hodic.

Po zrušení řádu jesuitského připadly statky vytčené i s fundací kolleje na 250.000 zl. vynášející fondu studijnímu, k jehož ruce l. 1807 prodán byl statek *Melč* hraběnce Johanně z Tenczina a l. 1867 zapsán do desk za 150.000 zl. (Ens, Gesch. v. Troppau III. 150 & 271.) Budova kolleje stala se majetkem stavů Slezských.

Při kolleji Opavské bylo též *seminarium pro chudé studující* zřízeno v domě blízko kolleje ležícím; potom l. 1655 k ubytování alumnů koupili bratří sv. p. *Pruskovští* prostranný dům od Hynka Sedlnického z Choltic za 2.400 zl. K témuž seminarium odkázal *Matyáš Sendec*, rada a notář v Ratiboři Slezském jistinu 5.000 zl. rýn. na vychovávání 9 alumnů; potom daroval semináři l. 1672 *hrabě Štěpán Würben* 300 dolarů slez., *Petr Pavel Hasseus* (Hess), farář v Moravské Libavě, 1000 zl. pro dva alumny, pak l. 1703 farář *Jan Čeč* 1.800 zl. a l. 1746 farář *Pavel Teschner* 3000 zl., každý na vydržování dvou alumnů. Veškeré jmění seminaria vynášelo na 14.000 zl. (Schmidl, hist. Soc. Jes. IV./2. 857. — Ens, Gesch. v. Troppau III. 151 — Wolný, kirchl. Topogr. I./4. 208.)

II. Residence v Těšíně.

Vyrocování víry nekatolické v městě Těšíně a vévodství Těšínském, která se tam od l. 1513—1610 přispěním vévodů samých ujala a rozšířila, i obnovování náboženství za vlády posledních Piastovců potkalo se s velikým odporem obyvatelstva evangelického. Teprv za panování poslední vévodkyně Alžběty Lukrecie (1625—1653) přistoupila k víře katolické l. 1629 rada městská v Těšíně, jíž se též cechové přidružili. Reformace katolická v Těšínsku l. 1628 od Karla Hannibala z Donína mocí vojenskou předsevzatá, potom však válkou přerušená, konečně obnovena byla l. 1653, když knížectví Těšínské po smrti dotčené vévodkyně jakožto léno uprázdněné připadlo králi Českému Ferdinandovi III. Dne 1. listopadu 1653 musil evangel.

Digitized by Google

kazatel Matthias Servitius město Těšín opustiti, a dne 20. března 1654 odňat byl protestantům i kostelíček jejich na hřbitově.

Aby pak oprava náboženská, již cís. kommissaři, arcikněz frýštatský Václav Ottík z Dobřan a podplukovník z Šteinkellera provésti měli, s větším zdarem se potkala, na žádost stavů katolických povoláni byli do Těšína Jesuité, jimž s cís. povolením z dne 24. prosince 1670 knížecí dům Bergerovský k obývání, a na žádost zemského hejtmanna Jana Fridricha z Lariš l. 1671 císaři podanou k zařízení residence a škol latinských ještě ostatní tři domy knížecí cís. resolucí z dne 28. června 1703 byly postoupeny. Přičiněním Jesuitů přivedeni byli již l. 1675 všickni obyvatelé města Těšína k církvi katolické, k čemuž arci přispělo nejvíce nařízení, dle něhož město opustiti musil každý měšťan, který by setrval u víře nekatolické. Hlavní však péči věnovali jesuité od l. 1702—1773 vyučování mládeže ve čtyrech školách latinských, k nimž dle nadání Adama Václava hraběte z Tenczin z dne 11. října 1727 s cís. povolením z dne 31. prosince 1723 ještě dvě třídy, Poësis a Rhetorica, byly přidány. Zároveň založil týž hrabě při gymnasium jesuitském též konvikt pro 16 chudých studujících stavu rytířského, k jichž vychovávání a ošacování, jakož i k vydržování rektora a subrektora téhož konviktu ustanovil a daroval jesuitům provincie České 24.000 zl. rýn., pak zahradu za hořejším městem ležící se staveními a vším příslušenstvím, jak ji za 690 zl. rýn. byl koupil. — Po zrušení řádu jesuitského l. 1773 dotčená jistina připadla fondu nadačnímu, byla však nepříznivými poměry ztenčena tak, že úroky z ní vycházející obráceny byly na 16 stipendií jenom po 36 zl. stříbra, kteráž nyní na 70 zl. r. m. jsou zvýšena.

Bývalou residenci jesuitskou se stavením gymnasia koupil od aeraru exjesuita Leopold Scherschnik, jenž byl l. 1784 praefektem Těšínského gymnasia katolického, pro museum v Těšíně od něho s jistinou 12.187 zl. založené. — Jeden dům Jesuitů odevzdán byl c. k. celnímu úřadu a kostel sv. Kříže postoupen pro gymnasium. (Peter, Geschichte der Stadt Teschen.)

C. Jesuitská kollegia v Slezsku, která mírem Vratislavským l. 1742 a 1755 od jesuitské provincie České odpadla.

I. Kollegium v Kladsku (Glatz).

K založení této kolleje nabídl l. 1592 probošt kláštera kanovníků řehole sv. Augustina v Kladsku, Kryštof Kirmiser, klášter tento

Digitized by Google

i s jeho statky*), obávaje se, aby se klášter nedostal do rukou evangelických stavů hrabství Kladského, kteří právě zamýšleli zříditi v Kladsku gymnasium nekatolické. Ačkoliv arcibiskup Pražský proti zrušení dotčeného kláštera a postoupení jeho Jesuitům na odpor se stavěl, přece dosáhli Jesuité toho, že papež l. 1595 dne 9. března k tomu svolil. Když pak arcibiskup na papeži vymohl listinu z dne 5. července 1597, dle které pro případ odstoupení jesuitů dotčený klášter řádu Augustinianů byl vyhražen, odevzdáno bylo proboštství řečené s kostelem i se všemi statky jeho s král. povolením dne 20. září 1597 jesuitům, jimž i statek Wilmsdorf král. diplomem z dne 30. dubna 1614 byl ponechán. Již l. 1602 dostavěli Jesuité nádhernou budovu pro gymnasium. K podporování kollegia Kladského poskytoval též biskup Vratislavský, arcivévoda Karel, od l. 1610—1618 ročně 300 dolarů, kteréž jesuité s jinými dary l. 1622 vynaložili na přikoupení dvou statků (dílů vsí Niederschwedeldorfu a Schlegelu) za 8000 zl.

Za času zpoury l. 1618 po vypovězení jesuitů z Kladska kollegium jejich i s chrámem od lidu a od vojska strašně bylo zpustošeno, i částí zbořeno a vypáleno, potom l. 1622 vypálen též kostel, tak že Jesuité, navrátivše se l. 1623. do Kladska, k návrhu biskupa Vratislavského arcivévody Karla, jemuž císař hrabství Kladské k doživotnímu užívání odevzdal, postoupili k opevnění hradu Kladského kollej zbořenou i s kostelem vypáleným, což všecko bylo strženo, tak že po tom ani stopy nezůstalo. Náhradou za to postoupeno býti mělo Jesuitům vedle nařízení arcivévody Karla z dne 25. července 1623 sídlo (kommenda) rytířů Maltezských i s kostelem farním, staveními, školami a grunty k zařízení nového kollegia, k čemuž arcivévoda též veškeré stavivo a k zapravení výloh stavebních až do ukončení stavby ročně 6000 dolarů slezských z důchodů svých dávati přislíbil. Za tím, než by dotčená kommenda Johannitů byla postoupena Jesuitům, dal jim arcivévoda upraviti k obývání dům školní, vedle

*) Tento klášter u Matky Boží na vrchu zámeckém v městě Kladsku založil l. 1349 arcibiskup Pražský Arnošt z Pardubic s bratry svými Smilem a Vilémem a daroval k nadání jeho statky své, totiž dvůr při městě Kladsku, pak vsi Niederschwedeldorf, Altbatzdorf a dílem Oberschwedeldorf a Eisersdorf, k nimž l. 1352 přidal statek *Kostomlaty*, v Čechách ležící. Ale statek Kostomlaty odňat byl v bouřích husitských klášteru, jemuž pak l. 1475 opět byl navrácen, avšak l. 1575 od krále Maximiliana II. prodán Krištofovi starš. z Lobkovic za 4.750 kop gr. česk., a náhradou za něj postoupen klášteru s král. povolením statek *Wilmsdorf*, v hrabství kladském ležící. (Des. Zem. kvat. 18, M. 21.)

Digitized by Google

farního kostela ležící, v němž před tím evangeličtí diakoni bydleli. Mimo to vykázal arcivévoda jesuitům na opravu a vystavění čtyř dvorů jim spustošených a vypálených všecko stavivo a 15.000 dolarů. Také za škody, které jesuité za časů vzpoury utrpěli na statcích mohovitých, postoupil jim arcivévoda do vlastnictví všecky poddané, které před tím měla obec Kladská ve vsích *Migvici* (Miegwitz), *Oberschwedeldorfu* a v *Haydě* (Althaide), a udělil jim právo pivo vařiti a poddaným svým prodávati; též osvobodil všecky poddané kollegia od placení všelijakých kontribucí a daní. Mimo to nařídil, aby obec Kladská jesuitům náhradou za to, že jejich statků po čtyry léta užívala, v jistých lhůtách zaplatila 63.991 dolarů, a jim také navrátila neb nahradila všecky nábytky, knihy a jiné věci mohovité, za času vzpoury z kolleje odcizené. Konečně postoupil arcivévoda stateček svůj *Gelenau* se všemi jeho důchody jesuitské kolleji k užívání až do konce měsíce září roku budoucího. — Avšak dříve než byly provedeny rozkazy arcivévody Karla, zemřel tento dne 26. prosince 1624 v 35. roku věku svého. (Schmidl, Hist. Soc. Jes. III. 161, 463 a 510.)

Po smrti arcivévody Karla svolil bratr jeho král Ferdinand II. dne 29. ledna 1626 k tomu, aby dle návrhu gubernatora Moravy kardinala Dietrichšteina kommendatoru Maltézskému Mikuláši Karlovi sv. pánu z Gašin a Rosenbergu za sídlo jeho Kladské, s povolením velmistra řádu Melitanského jesuitům postoupené, odevzdán byl statek Maidelburg s rozsáhlým hradem na vysokém vrchu nedaleko Mikulova na Moravě ležící. A tak dostala kollej Kladská l. 1626 dne 27. července *sídlo Maltézské v Kladsku*, kteréž řád Melitanský skoro 400 let měl v držení, s hlavním chrámem, školami, domy, velikým prostorem (Kreuzhof řeč.) i se statky k témuž sídlu náležitými a na 20.000 dolarů odhadnutými, zejména *dvůr kommendatorův* v předměstí, *Komthurhof* řečený, a vsi *Sorič* (Soritsch), *Werdek* a *Halbendorf* s několika poddanými v *Eisersdorfu*, *Königshainu*, *Alt-Wilmsdorfu*, *Rengersdorfu* a *Dürr-Kunzendorfu*.

Místo ročního příspěvku 6000 dolarů, na stavbu kolleje od arcivévody Karla slíbeného, vykázáno bylo cís. dekretem z dne 20. dubna 1626 Jesuitům na upravení kolleje a provedení potřebných staveb z král. fisku 12.000 dollarů slezských, kterážto summa teprv po mnohých letech vedle dekretu z dne 18. června 1628 kolleji byla zaplacena z pokut, jednotlivým účastníkům předešlé zpoury uložených. Mimo to daroval syn císařův Ferdinand III., jemuž po smrti arcivévody Karla dáno bylo Kladsko k užívání, všecko stavivo k stavbě kollegia potřebné. (Schmidl, Hist. Soc. Jes. III. 720 a 862.)

Digitized by Google

K rozmnožení fundace postoupen byl kolleji Kladské dne 29. dubna 1626 statek *Wilmsdorf dolení* (Nieder-Wilmsdorf), po Kryštofu Peškovi král. fisku v pokutě připadlý. — K tomu koupila kollej l. 1628 svobodný *dvůr v Habarticích* (Ebersdorf) od Jiříka Scholtze za 2000 kop. míš., z kteréž summy jí poražena byla pokuta 366 kop míš., Schultzovi pro účastenství jeho v zpouře předešlé uložená. — Téhož roku postoupil hrabě Strasoldo poddané své v *Habarticích a Migwici* (Miegwitz) kolleji směnou za sedláky Jesuitům v Šleglové (Schlegelsdorf) náležející, čímž celá ves Habartice kolleji se dostala. — L. 1630 získala kollej *statek „Hrabčí"* řečený, pod městem ležící, od hraběte Filipa z Liechtenšteina za levnou summu 12.000 zl. rýn. — L. 1644 dne 30. prosince potvrdil císař Ferdinand III. zvláštním diplomem fundaci kolleje Kladské se všemi právy a výsadami od Rudolfa II. a Ferdinanda II. jí udělenými. — L. 1650 rozmnožila kollej statky své přikoupením *mlýna v Habarticích*. (Schmidl, Hist. Soc. Jes. III. 720, 862 a 1035. — IV. 2. 122 & 624.)

Při kolleji Kladské zřízeno bylo též *seminarium pro chudé studující*, k jehož založení koupen byl l. 1614 zvláštní dům od některých příznivců; potom l. 1626 darován byl kolleji k novému zřízení seminaria dům „Schultzův" řečený. — Při této semináři založena byla l. 1616 fundace od probošta Vratislavského u sv. Kříže *Martina Hilnera* pro jednoho alumna jistinou 500 dolarů, pak od opata praemonstrátův u sv. Vincence ve Vratislavě *Martina Konrada* pro dva alumny jistinou 1000 dolarů. Potom l. 1628 odkázal Jan Kryštof *Metzinger z Kaltenštejna*, pán na Stínavě střední a dolní a na Seifersdorfu, statek *Stínavu střední* (Mittelsteine) na stipendia pro jinochy z příbuzenstva svého. Podobně odkázal l. 1633 *Kašpar Jelke z Eckersdorfu* 5000 dolarů na statku Eckersdorfu pojištěných, z nichž roční úroky 300 zl. rýn. na stipendia pro studující z příbuzenstva jeho vycházeti mělo. Správa obou těchto nadání svěřena byla od zakladatelů Jeronymovi *Keckovi z Eisersdorfu* na Regersdorfu, děkanu a generálnímu vikáři v Kladsku, který l. 1643 dotčené fundace s cís. povolením k správě odevzdal jesuitskému seminariu, sám pak k založení podobné fundace témuž seminariu odkázal statky své, totiž *dvůr svobodný v Stínavě hoření* (Ober-Steine), který l. 1639 koupil, též *dvůr v Eisersdorfu*, který mu l. 1626 král Ferdinand III. daroval, a *dvůr v Rengersdorfu*, *„Moschenhof"* řečený, s poddanými, lesy, rybníky a mlýnem k němu náležitými. Tyto statky, jichž důchody měly vycházeti na vychování chudých studujících v semináři Kladském a na stipendia pro šest studujících na akademii, převzal s cís. povolením

Digitized by Google

l. 1652 rektor kolleje Kladské do správy své. (Schmidl, Hist. Soc. Jes. III. 28, 818, 882; IV. 2. 234, 856.) — Pro seminář koupili l. 1669 Jesuité za 500 zl. *dva dvory v Eisersdorfu*, Saalhaushof a Dietrichshof řečené. — Mimo to založeno bylo při semináři *trojí nadání*, totiž: l. 1730 od Jana Václava *z Haugwitz* jistinou 1200 dolarů; l. 1743 od Jiřího *Stanke* v Levíně jistinou 1000 dol., a l. 1744 od vdovy po dotčeném Stanke též jistinou 1000 dolarů.

Poměry kolleje Kladské nezměnily se valně postoupením Kladska králi Pruskému Fridrichovi II. l. 1742 mírem Vratislavským. Jenom l. 1744 za druhé války Slezské postoupiti musili Jesuité kostel sv. Martina pruskému veliteli Kladska, plukovníku de la Motte Fouqué, k uložení střeliva potřebného. Potom l. 1757 ubytováno bylo v kolleji mnoho důstojníků, lékařů a správců vojenských s jich rodinami, více pak místností naplněno bylo zásobami zbraní, oděvů a obilí. Když však tyto zásoby požárem v kolleji dne 7. ledna t. r. vzniklým byly zničeny, musili Jesuité náhradou za ně k rozkazu královskému z dne 20. ledna 1757 zaplatiti 19.813 dolarů říš., a brzy na to dle král. poručení z dne 27. února opustiti kollegium i místo, protože prý byli v spojení s vojskem rakouským. A tak odebrali se Jesuité dne 30. března 1757 z Kladska do kolleje Lehnické. Za jejich nepřítomnosti v Kladsku spravovala statky jejich kolleje a semináře zvláštní kommisse k tomu od krále nařízená; duchovní pak správu v Kladsku obstarával děkan Scholz s několika kaplany. Teprv na počátku roku 1761 navrátili se Jesuité do Kladska, jehož se Rakušané l. 1760 dne 26. července zmocnili, a k rozkazu císařovny Marie Terezie z dne 24. května 1761 odevzdáno jim bylo kollegium, v kterémž zůstali i po míru l. 1763, když Kladsko dne 18. března t. r. Prusku opět bylo navráceno, až do zrušení kollegia.

Při zrušení kolleje Kladské dne 21. února 1776 náležely k téže kolleji statky tyto: Komthurhof s loukou řečenou „Thumwiese" (Domwiese) u Kladska, Nieder-Schwedeldorf, Alt-Wilmsdorf, Alt-Batzdorf, Soritsch, Werdeck a Ebersdorf; potom dále Ober-Schwedeldorf, Althaide, Rengersdorf, Eisersdorf, Halbendorf, Miegwitz, Königshain a Schlegel. *Tyto statky připadly katolickému fondu školnímu* a byly od správy zeměpanské pronajaty a potom l. 1788 veřejnou dražbou prodány tak, že polovice jejich ceny odhadní na stálou činži dědičnou byla zůstavena, ostatek pak dle největšího podání zaplacen. *Dle toho prodány byly statky kollegia: Niederschwedeldorf, Komthurhof a Altwilmsdorf*, za 54.500 dol. říš. odhadnuté, za 48.000 dol. a 2.725 dol. stálé činže; *Althaide*, za 2.700 odhadnutý, za 4.100 dol. a 135 dol.

Digitized by Google

činže; *Altbatzdorf*, za 4.350 dol. odhadnutý, za 5.050 dol. a 217½ dol. činže; *Klein-Ebersdorf*, za 9.600 dol. odhadnutý, prodán za 9.750 dol. a 480 dol. činže. — *Statky seminaria: Dvory v Rengersdorfu* (Tobiashof a Moschenhof) a *dvory v Eisersdorfu* (Saalhausdorf a Dietrichhof), za 11.850 dol. odhadnuté, prodány za 13.800 dol. a 592½ dol. činže; statek *Mittel-Steine*, za 11.200 dol. odhadnutý, prodán za 11.200 dol. a 560 dol. činže; statek *Ober-Steine*, za 5.200 dol. odhadnutý, pronajat byl již l. 1780 za dědičný poplatek ročních 260 dolarů. (Bach, Kirchengeschichte der Grafschaft Glatz, S. 374.)

II. Kollegium v Nisé (Neisse).

Tuto kollej založil dne 14. dubna 1622 biskup Vratislavský arcivévoda Karel, vykázav Jesuitům kostel Nanebevzetí panny Marie vedle biskupské residence své v Nisé, pak klášter náležející na ten čas řádu křížovnickému, jemuž za to prázdný klášter Františkánský s kostelem sv. Petra a Pavla postoupil a na upravení jeho superioru kolleje jesuitské P. Scheinerovi z mincovny své 91.000 kop míš. dáti poručil.[1]) Dne 5. prosince 1623 zaujali jesuité postoupený jim klášter Křížovníků, když těmto upraven byl velikým nákladem dotčený klášter Františkánský.

K rozšíření kollegia přikoupil arcivévoda Karel za 6.666 kop. míš. 14 domů měšťanských a daroval k tomu též rozsáhlý prostor i s kostelem Božího Těla mezi hradbami městskými i za nimi až k řece Bělé se nacházející; listem pak z dne 9. února 1623 přislíbil na místech svrchu vytčených nákladem svým vystavěti jesuitům kostel, kollegium, gymnasium, universitu, konvikt a seminarium pro chudé studující.

K fundaci kolleje daroval arcivévoda z dědictví svého 60.000 kop míš. a postoupil k tomu také sídlo své dědičné město *Ziegenhals* a dvůr k němu přidělený *Rottenfest*, též *dvůr* u města Nisy ležící, řečený „*Carolinum*“, který za 6.600 kop míš. koupil.

Potom druhým listem fundačním z dne 31. července 1623 daroval a postoupil arcivévoda Karel kolleji *statek Albrechtice* (Olbersdorf) po Janu Krištofovi z Waldšteina konfiskovaný a od císaře arcivévodovi jakožto velmistru ryt. řádu Německého směnou za kom-

[1]) Dle udání správce důchodů arcivévody Karla dostal P. superior Scheiner z arcivévodské mincovny lstnými prostředky na 300.000 kop. míš. (Schmidl, hist. Soc. Jes. III. 468.)

Digitized by Google

mendu téhož řádu v Brixenu odevzdaný,[1]) k němuž připojil též *dvůr ve vsi Rottwasser* (Rothwasser) s lesy, poddanými a vším příslušenstvím, jak to od lékaře svého Kašpara Jeschke koupil. V témž listu činí arcivévoda zmínku o ustanovení professorů práv a lékařství, k jichž placení kolleji dáti přislíbil statek *Kopice* (Koppitz) v Hrodkovském kraji ležící, jakož i jiné statky k vydržování alumnů a chudých študentů; avšak tato fundace nebyla od císaře potvrzena za času živobytí arcivévody, a po jeho smrti (l. 1624) v zapomenutí přišla. Konečně potvrdil arcivévoda Karel před odchodem svým do Španielska a před smrtí svou třetím listem daným dne 4. listopadu 1624 fundaci kolleje v Nisé pro 60 členů Soc. Jesu, k níž opět vykázal všecky statky svrchu již vytčené, zvláště pak panství Albrechtice (Olbersdorf). K tomu dáváno býti mělo kolleji, kdyby při něm universita byla zřízena, z lesů biskupství Vratislavského s povolením kapitoly ročně 600 sáhů dříví, pak 6.000 dolarů z důchodů téhož biskupství. — Po smrti arcivévody Karla, který též knihovnu svou a všecko stříbrné náčiní kostelní[2]) odkázal kolleji Nisské, potvrdil císař diplomem daným dne 26. května 1625 fundaci této kolleje, zvláště pak přikázal, aby kolleji *panství Albrechtice* se vším příslušenstvím bylo ponecháno, což i od papeže dne 10. prosince 1626 bylo schváleno.[3]) (Schmidl, hist. Soc. Jes. III. 312, 467, 469, 498, 499, 501, 589 a 590.)

Při této kolleji bylo též *seminarium pro chudé studující*, které založila l. 1630 *Anna Molartina*, vdova po primasovi Nissenském Kašparu *Gebauerovi*, skoupivši k tomu účelu domy měšťanské za mnoho tisíc zlatých rýn. a dadouc vedle výloh na stavbu semináře též k vydržování 12 seminaristů hudby znalých jistinu 7.166 zl. rýn. — K témuž seminarium daroval dvě léta předtím děkan Žitavský *Ondřej Marschalk* jistinu 700 zl. rýn. s úroky po dvě léta

---

[1]) Náhradou za statek Albrechtice postoupil arcivévoda Karel ryt. řádu Německému panství *Sovinec* (Eulenberg) na Moravě, které za vlastní peníze své koupil. (Schmidl, hist. Soc. Jes. III. 590.)

[2]) Z toho náčiní stříbrného dali jesuité pro chrám svůj zhotoviti obraz Ukřižovaného přirozené velikosti ze stříbra, mající cenu 2000 korun, pak 6 velikých svícnů stříbrných a 7 skvostných kalichů stříbrných a pozlacených. (Schmidl, III. 690.)

[3]) L. 1646 zmocnil se statku *Albrechtic* pomocí Švédů dřívější jeho držitel *Jan Kristof z Waldšteina*, toho času ve vojsku Švédském sloužící, čímž kollej velikou ztrátu utrpěla; neboť statek ten až do l. 1649 v užívání měla manželka téhož Waldšteina, který od císařských l. 1647 byl jat a v Praze k doživotnímu vězení odsouzen. (Schmidl, hist. Soc. Jes. IV. 2. 275, 341 a 558.)

Digitized by Google

zadržalými, potom l. 1630 ještě jistinu 2.000 kop míš. Na vychovávání tří chudých studujících pak postoupil téhož roku farář z *Libavy* (Mähr-Liebau) *Petr Hassaeus* (Hess) jistinu 600 kop míš. k vydržování jednoho seminaristy. — L. 1632 koupil k rozšíření seminaria náměstek biskupa Vratislavského dům sousední, k němuž jiný kněz postoupil též dům svůj dědičný. L. 1635 rozšířeno bylo seminarium dvěma domy a l. 1638 dostalo darem 2 domy, za 1000 kop míš. odhadnuté, pak na penězích 700 kop míš. — Téhož roku složil správce biskupství *Jan Lohr* jistinu 1000 kop míš. ku stálému vydržování dvou seminaristů. (Schmidl, hist. Soc. Jes. III. 1069, 1235; IV. 1. 222 a 514.)

III. Kollegium v Hlohově (Glogau).

K založení této kolleje darována byla l. 1625 od císaře k návrhu cís. hejtmana knížetství Hlohovského, Jiříka III. hraběte z Opperštorfu pokuta na penězích 100.000 kop míš., kterou složiti měl *Jan baron Schönaich* na Karolatech a pan v Bytomě pro účastenství své ve zpouře minulé, zvláště proto, že Fridricha falckraběte po bitvě Bělohorské utíkajícího několik dní u sebe hostil a za kmotra pro novorozeného syna svého si požádal. Tato peněžitá pokuta, od císaře prvé nejvyššímu vojevůdci v Slezsku, hraběti *Karlovi Hannibalovi purkrabímu z Donína*, darovaná a od tohoto dle císařova přání Jesuitům k založení kollegia postoupená, na žádost Schönaichovu snížena byla na 70.000 kop míš., které Schönaich Jesuitům na panství svém Karolatech (Karolath) a ostatních statcích svých pojistil, tak že prvních pět let v lhůtách ročních po 4.400 kop míš. složiti, potom z ostatních 50.000 kop po sedm let úrok ročních 3000 kop a konečně celou jistinu 50.000 kop buď hotovými penězi neb statky zapraviti se zavázal.

K zatímnému ubytování Jesuitů zaopatřila městská rada a obec Hlohovská l. 1625 zvláštní místnost, kteráž l. 1628 nákladem dotčeného barona Schönaicha byla vystavěna a kaple v ní zřízena. K fundaci pak kolleje na žádost katolických stavů Hlohovských od císaře postoupeny byly l. 1625 též důchody nekatolického gymnasia v Bytomě dolním (Bethania, Bythonia) z pěti vesnic. L. 1628 daroval císař kolleji na přímluvu cís. hejtmana hraběte z Opperštorfu pěknou zahradu s třemi domy u města na řece ležící, za 3.000 kop míš. odhadnutou. Téhož roku koupili jesuité ke kolleji od obce Hlohovské ves *Model* s dvorem poplužním nedaleko města ležící za 3.000 kop

Digitized by Google

míš., kteréž však obec kolleji na přímluvu zemského hejtmana Opperštorfa l. 1630 darovala.[1]) (Schmidl, hist. Soc. Jes. III. 597, 601 a 843.)

Mimo to dostalo se kolleji četných darů, zejména od Karla purkrabí z Donína a Jiřího hraběte z Operštorfu 3000 kop míš. K tomu postoupil l. 1630 týž Opperštorf jesuitům k dvoru jejich Modlenskému (Model) od statku svého louku za nepatrný dědičný poplatek; a k žádosti jeho daroval císař kolleji *vinici v Grünbergu* s domem a lisem. (Schmidl, hist. Soc. Jes. III. 597, 599, 601, 843, 923 a 1035.)

L. 1633 opustili Jesuité Hlohov před nepřítelem město ohrožujícím a zdržovali se po devět let až do l. 1642 v Polsku. Mezi tím kollej i s kostelem byla vypálena a vydrancována.

L. 1651 postoupen byl Jesuitům od obce *dům*, který až do té doby obývali praedikanti z města vypovězení. Téhož roku připadly kolleji po smrti kanovníka a probošta hlavního chrámu Martina Hübnera úroky roční 240 dolarů z jistiny 4000 dolarů, které leta 1606 kanovník a farář městský *Martin Lemhusius* budoucí kolleji jesuitské odkázal s tou výminkou, aby úroků z dotčené jistiny probošt svrchu jmenovaný až do smrti své užíval. Tohoto nového důchodu měla kollej právě potřebí, ant z fundace své, totiž z jistiny 50.000 kop míš., od Schönaicha po mnohá léta nedostávala úroků, kteréž až na 48.000 kop vzrostly. Z těchto úroků prominula kollej l. 1651 dědici a synu barona Schönaicha 40.000 kop, tak že tento znova se zavázal jistinu 50.000 kop kolleji povinnou i s úroky a v osmi letech zcela zaplatiti, a zástavou odevzdal Jesuitům dva statky své, totiž *statek Milkovice* (Milkau) s dvěma vesnicemi Bukovice a Sukov (Suckau) řečenými, pak statek *Neukersdorf* se 4 dvory od nepřítele zpustošenými. Tyto statky postoupeny byly po osmi letech kolleji, poněvadž Schönaich v době ustanovené ani jistiny ani úroků z ní jesuitům zapraviti nemohl.

L. 1653 postoupila obec Hlohovská Jesuitům k vystavění kolleje rozsáhlý prostor, na němž byly zbytky někdejších 13 domů, za sumu

[1]) Fundace kolleje Hlohovské potvrzena byla od císaře listem základním dne 16. listopadu 1629 daným, v němž vykázáno bylo k vydržování kolleje 70.000 kop svrchu již vytčených, pak k vystavění kolleje, škol a kostela postoupeny domy a náměstí solní, od obce jesuitům k témuž účelu předešle darované. Když však jesuité z fundace své, totiž z jistiny 50.000 kop míš., od Schönaicha po mnohá léta nedostávali úroků, postoupeny byly l. 1658 kolleji statky *Milkovice* (Milkau) a *Neukersdorf*, které l. 1651 dědic a syn barona Schönaicha jesuitům ústavou odevzdal.

Digitized by Google

15.000 zl. Na místě tom, všech poplatkův od obce osvobozeném, na jehož zakoupení Václav Libšteinský z Kolovrat, Soc. Jesu religiosus, z jistin mu náležejících 5000 zl. rýn. daroval (D. Z. 152, P. 24.), vystavěli jesuité již roku následujícího veliké stavení s kostelem pro kollej svou, k čemuž kanovník Martin Lemhus 2000 zl., provincial řádu jesuitského z fondu provincie 5.500 zl. a mnozí jiní příznivci značnými dary přispěli. — Téhož roku přisouzen byl kolleji statek *Primkenov* (Primkenau), kdež i fara správě jesuitů byla svěřena. (Schmidl, hist. Soc. Jes. IV./1., 109, 164, 784; IV./2., 726, 878 a 880.) — Leta 1653—1654 k naléhání Jesuitů odňaty byly mocí nekatolíkům v knížetství Hlohovském 152 kostely. — L. 1724 vystavěli Jesuité při kolleji své nový kostel nádherný.

Při kolleji Hlohovské zřízeno bylo l. 1629 též *seminarium pro chudé studující*, k jichž vydržování vynaloženy býti měly dle návrhu gubernatora z Opperštorfu úroky z jistiny 18.000 kop míš., které někdejší cís. rada *Joachym z Berg* kšaftem svým l. 1598 na stipendia pro 18 *nekatolických jinochů studujících* odkázal a ustanovil. Avšak návrh ten, od císaře listem daným dne 26. července 1629 schválený, zůstal na ten čas bez výsledku a teprv po 50 letech v skutek byl uveden. (Schmidl, hist. Soc. Jes. III. 955.)

IV. Kollegium v Zahani (Sagan).

Tuto kollej založil l. 1628 Albrecht z Waldšteina vévoda Zahaňský. K rozkazu jeho z dne 15. prosince 1628 odevzdány byly dne 2. února 1629 Jesuitům do Zahaně uvedeným od hejtmana vévodství Zahaňského dva kláštery opuštěné, jeden Františkánům, druhý jeptiškám náležející, s gymnasium akatolickým i s domem predikantů mezi dotčenými kláštery ležícím k obývání, a k službám božím kostel sv. Petra a Pavla. K vydržování pak kolleje postoupiti musila obec Zahaňská důchody svého gymnasia nekatolického, již zrušeného, které vycházely z nadání jeho původně 15.000 zl. vynášejícího, časem však na 4000 zl. sníženého. Mimo to vykázáno bylo kolleji nadání kaple zámecké sv. Hedviky, na ten čas z původních 15.000 zl. na 1500 zl. ztenčené, též roční plat přes 80 zl. rýn., 6 korců pšenice, 13 korců žita, 6 korců ječmene, 13 korců ovsa a 80 sáhů dříví. K tomu obdrželi Jesuité příjmy dvou kostelů farních v Eckersdorfu a Petersdorfu, jichž správa jim byla odevzdána. Konečně postoupil Waldštein k fundaci kolleje *statek Kyprenský (Kiprense praedium, Rackelianum* zvaný, který za 11.000 zl. rýn. koupil. (Schmidl, Hist. Soc. Jes. III. 925.).

Digitized by Google

L. 1630 přislíbil Waldštein kolleji ročních důchodů 1500 zl., pak jistinu 50.000 zl. a na deset let 3000 zl., jakož i nadání seminaria pro 40 alumnů; avšak slibu tomu dostáti nemohl. (Schmidl, Hist. Soc. Jes. III. 1020.)

L. 1631 daroval Jan Krištof hrabě Bucheim kolleji 3500 zl. jemu postoupených ze sumy 7000 zl., manům vévodství Zahaňského za potvrzení léna od Waldšteina uložené. Téhož roku odvedla obec Zahaňská k rozkazu Waldšteina kolleji roční poplatek 279 zl. (Schmidl, Hist. Soc. Jes. III. 1107.)

Po smrti Waldšteina bylo kollegium Zahaňské zpustošeno a vydrancováno, i listiny fundační zničeny. Avšak císař, jemuž knížectví Zahaňské po Waldšteinovi v pokutě připadlo, potvrdil l. 1635 fundaci této kolleje, již i doplniti přislíbil. (Schmidl, Hist. Soc. Jes. IV. 1. pag. 205.)

Několik let na to opustili Jesuité kollegium Zahaňské pro vpády Švédů do země, a navrátili se teprv l. 1652 do Zahaně, když kníže z Lobkovic, jemuž císař l. 1646 vévodství Zahaňské postoupil, na opětné naléhání císařovo k tomu svolil, aby jim bývalé kollegium s kostelem od obce bylo navráceno, a fundace kolleje od Waldšteina ustanovená znovu byla zřízena. Brzy potom kollegium Zahaňské nově bylo vystavěno a seminarium při něm zřízeno, k čemuž provincial naložil část důchodů ze statků od Jana Arnošta barona z Prinzenšteina a jeho manželky, Eleonory roz. Harrachové, Jesuitům l. 1639 odkázaných a l. 1649 odevzdaných. (Schmidl, Hist. Soc. Jesu IV. 2. pag. 152 & 808. — Viz též „Kollej Lehnická.“)

V. Kollej Vratislavská.

Na žádost Henricha Hartmanna, praeláta kláštera řádu křížovnického u sv. Matěje, podporovanou od presidenta komory sv. pána z Schellendorfu, l. 1638 posláni byli do Vratislavi od provinciala dva Jesuité, kteří v dotčeném klášteře byli ubytováni a vydržováni. Potom dle návrhu cís. rady Horáce Forna k založení kolleje darován a postoupen jim byl od císaře dekretem z dne 4. září 1638 dům ve Vratislavi, od někdejších vévodů Opelských vystavěný a pánům z Schönaichu v pokutě konfiskovaný. K vydržování pak 6 členů tohoto nového sídla (residence) jesuitského vykázáno bylo od císaře měsíčně 190 zl., k čemuž l. 1642 přidáno bylo ročně 300 zl. rýn. (Schmidl, Hist. Soc. Jesu IV. 1. pag. 459, 461 & 754.)

Digitized by Google

Potom k žádosti provinciala nařídil císař dne 29. dubna 1644, aby pro novou kollej koupen byl dům Žerotinský ve Vratislavi uprostřed města ležící, k čemuž z král. komory vydáno býti mělo 9000 zl. Ale nekatolická obec Vratislavská, podporovaná od kurfiřsta Saského Jana Jiřího, vymohla na císaři toho, že od zakoupení domu Žerotínského l. 1645 bylo upuštěno, a k zařízení kolleje postoupeno býti mělo zdarma od obce místo v předměstí na Ostrově P. Marie, na Písku (auf dem Sande) řečeném. Zároveň ustanovil císař jakožto zakladatel této kolleje k fundaci její jistinu 50.000 zl., z kteréžto summy ročně 3000 zl. důchodů stálých z král. komory Slezské kolleji dávati se mělo, dokud by k fundaci kolleje nebyly vykoupeny statky kláštera Střeblenského (Třebnického, Trebnitz), kteréž předešle knížatům Březským za 15.000 dolarů byly zastaveny. K stavbě pak kolleje na Ostrově dotčeném vykázal císař Jesuitům z komory své Slezské oněch 9000 zl., před tím k zakoupení domu Žerotínského ustanovených. Avšak Jesuité obávajíce se, že by založením kolleje v předměstí velikých výhod byli zbaveni a snad konečně i z Vratislavi vypuzeni, neustálým naléháním na císaře Leopolda I. konečně l. 1659 dosáhli toho, že kollej zatímně umístěna býti měla v hradu císařském, největším to stavení, které někdy bývalo residencí vévodů Slezských. Vedle cís. reskriptu z dne 26. září 1659 uvedeni byli Jesuité dne 12. října t. r. večer tajně do cís. hradu, který jim však teprv dne 14. června 1670 byl darován a dne 29. dubna 1671 od praesidenta komory hraběte z Schaffgotsche slavně odevzdán. V tomto hradě zřídili Jesuité bývalou síň holdovní za kostel a několik pokojů k umístění škol. Potom l. 1689 položili základ ke kostelu Jména Ježíše, který l. 1698 dostavěli. — (Schmidl, Hist. Soc. Jesu IV. 2. pag. 124 a 861.)

Kolleji Vratislavské, l. 1646 již 19 členů čítající, daroval téhož roku Jiří Arnošt Pfister pět zahrádek, v jednu zahradu spojených, v předměstí Elbing řečeném ležících. — L. 1650 přisouzen byl kolleji Vratislavské stateček *Wernersdorf*, na němž vdova Majdalena Alžběta ze Seidlic, roz. ze Schmoltz, věno své 2600 dolarů slezských měla pojištěné, kteréž l. 1641 Jesuitům darovala. (Schmidl, Hist. Soc. Jesu IV. 2. pag. 241 & 626.)

Konečně dlužno vytknouti, že k naléhání Jesuitů l. 1702 přes všecken odpor městské rady ve Vratislavi založena byla od císaře Leopolda I. listinou z dne 21. října *universita* pro bohosloví, kanonické právo, filosofii a svobodná umění, k jejímuž účelu zvláštní stavení (*Aula Leopoldina*) l. 1728 od Jesuitů bylo zbudováno na vrchu vrabčím (Sperlingsberg) na místě měšťanských domů, které Jesuitům

Digitized by Google

vedle cís. resoluce z dne 27. dubna 1728 za 11.700 dolarů byly prodány. Na témž vrchu daroval císař Jesuitům již l. 1696 dne 28. dubna rozsáhlé stáje k cís. hradu náležející, které Jesuité pro školy (Syntax, Poesii a Rhetoriku) l. 1703 upravili. (Bürkner, Geschichte der Stadt Breslau.) Potom l. 1736 vystavěli Jesuité při stavení universitním ve Vratislavi kostel sv. Matěje v nádherném slohu parukovém (rokoko).

Při kolleji Vratislavské zřízeno bylo též *seminarium* pro chudé studující v domě, k jurisdikci křížovníků náležejícím a od poplatků obecných osvobozeném, který k tomu účelu l. 1641 byl koupen za 2062 zl. rýn., k čemuž kanovník Vratislavský Petr Gebauer z Dürgau 1700 dolarů slezských, a císař 1000 dolarů přispěl. K semináři pak postoupil praelat křížovnický Hartmann ještě druhý dům sousední a kostel sv. Anežky. Mimo to daroval dotčený kanovník Gebauer 3000 zl. rýn., z nichž úrok k vydržování chudých alumnů vycházeti měl. (Schmidl, Hist. Soc. Jesu IV. 1. pag. 736.)

VI. Kollegium ve Svídnicích.

Toto sídlo jesuitské zařízeno bylo vedle rozkazu krále Ferdinanda III. l. 1630, když nekatolické měšťanstvo Svídnické se zpěčovalo přijati víru katolickou, k níž ani vložením vojska přivedeno býti nemohlo. K zatímnému vydržování tří Jesuitů vykázáno bylo z důchodů královských měsíčně 60 kop míš., a postoupen jim kostel sv. Barbory, k obývání pak zvláštní dům od obce Svídnické. Avšak již léta 1632 opustili Jesuité toto nové sídlo své, prchnuvše před nepřítelem do Kladska.

L. 1635 navrátili se Jesuité k rozkazu krále Ferdinanda III. do Svídnic, kdež jim k obývání fara a k správě kostel farní, potom l. 1637 král. listem z dne 25. dubna též školy lutheranské i se stavením byly odevzdány.

L. 1639 učinil gubernátor knížetství Svídnického Jiří Ludvík hrabě ze Stahremberga císaři návrh, aby residence jesuitská v Svídnicích na kollegium byla povýšena, a k fundací této kolleje byl vykázán statek Šmelvický (Schmelwitz), asi dvě míle od Svídnic ležící, po Fünfkircherovi z Fünfkirchu v pokutě konfiskovaný. Avšak návrh ten pro nehody válečné nemohl býti proveden. Teprv po ukončení války 30leté vedle rozkazu krále Ferdinanda IV., jemuž císař knížetství Svídnické postoupil, odevzdán byl l. 1652 statek *Šmelvický*

Digitized by Google

k němuž tvrze a dvory poplužní v Šmelvicích a v Klettendorfu s několika poddanými v Mertzdorfu náležely, Jesuitům k fundaci kollegia Svídnického v summě 24.000 dolarů slezských, kteráž na statku Svídnickém král. fisku byla vyhražena. K doplnění fundace přidáno pak Jesuitům měsíčně 30 zl. rýn. Mimo to odkázal léta 1650 Jiří Ludvík hrabě ze Stahremberga sídlu jesuitskému ve Svídnicích 9000 zl. rýn. (Schmidl, Hist. Soc. Jesu III. 1086 a 1228; IV. 1. p. 203 a 388; IV. 2. p. 775 a 627.) L. 1643 dal odpraviti Torstensohn tři Jesuity, kteří Švédy zraditi zamýšleli. (Bürkner, Geschichte der Stadt Breslau, S. 203.) — L. 1653—1654 k naléhání Jesuitů odňato bylo nekatolíkům v knížetstvích Svídnickém a Javorském mocí 248 kostelů.

VIII. Residence Wartenberská a kollej Lehnická.

Sídlo jesuitské v městě Wartenbergu (Deutsch-Wartenberg) založeno bylo v tamějším hradě od provinciala l. 1649, když Jesuitům provincie české odevzdáno bylo *panství Wartenberské*, které Jan Arnošt sv. p. z Prinzenšteina po první manželce své Heleně, roz. sv. paní z Rechenberga, l. 1611 zdědil a l. 1639 kšaftem svým druhé manželce své Eleonoře z Harrachu, a po její smrti Jesuitům provincie české k založení nové kolleje v Slezsku odkázal. V sídle Wartenberském, náležejícím ke kolleji Vratislavské, zřídili si jesuité zvláštní kapli na hradu, aby tam službami božími aspoň poněkud působiti mohli na obyvatelstvo veskrz nekatolické.

Důchody panství Wartenberského, k němuž náleželo město Wartenberg s 10 vesnicemi a městečka Neustadtl, Lindava (Lindau) a Borové (Wendisch-Borau) se vším příslušenstvím, vynaložili Jesuité k založení nového kollegia a semináře v městě *Lehnici* (Liegnitz). K zařízení tohoto kollegia koupili Jesuité v Lehnici několik domů a obdrželi od zeměpána *kostel sv. Jana* se všemi statky k němu náležitými, který jakožto kostel dvorní bývalých vévodů Lehnických jim byl odevzdán s tím závazkem, aby u něho stále vydržovali mausoleum vévodů. Kostel ten přestavěli Jesuité (l. 1714—1718) v krásném slohu a přistavěli k němu l. 1727 též dvě věže. Dle smlouvy Alt-Ranstädtské (22. srpna 1707), kterou se ujal protestantů slezských švédský král Karel XII., ponechán byl Jesuitům kostel sv. Jana v Lehnici, ale statků jeho užilo se k založení rytířské akademie pro stranu katolickou i protestantskou.

Po zrušení kolleje Lehnické l. 1776 připadlo panství Warten-

Digitized by Google

berské král. ústavu školnímu v Slezsku, k jehož rukoum l. 1788 veřejnou dražbou bylo prodáno vévodovi Petru Bironovi z Kurlandu za 300.000 dolarů. (Schmidl, Hist. Soc. Jes. IV./2. 148, 521 & 676. — Grünhagen, Geschichte Schlesiens, II. 376. — Bürkner, Geschichte der Stadt Breslau, II. 61.)

VIII. Jesuitaká sídla v knížectví Opolském a Břežském.

Aby zbytky nekatolíků v těchto knížectvích, zvláště na panství Beuthen, byly vyroceny, zřízena byla nová sídla jesuitská *v Tarnovicích* (l. 1675), *v Břehu* (l. 1681) a konečně kollegium *v Opoli*. V těchto sídlech působili Jesuité zdárně, zvláště v Tarnovicích, když obdrželi kostel v sousedním *Pěkaru* (Deutsch-Pirkau), a o tamějším obrazu Matky Boží rozšířili pověst moci zázračné, tak že obraz ten l. 1680 za doby moru císař sám dal přinésti do Prahy, kde jej arcibiskup zvláštním dekretem prohlásil za zázračný, ačkoliv téže doby biskup Vratislavský tomu odporoval. — *V Břehu* (Brieg) obdrželi Jesuité l. 1681 jeden knížecí dům, v němž brzy potom zřídili školu a l. 1735. v městě si vystavěli nový kostel. (Grünhagen, Geschichte Schlesiens, II. 375 & 428.)

Vytčená kollegia jesuitská v hrabství Kladském a v knížectvích Slezských zůstavena byla dle míru Vratislavského a Drážďanského (l. 1742 a 1745) v stavu předešlém, v němž i po zrušení řádu jesuitského l. 1773 ještě po tři léta zůstala. Neboť pruský král Fridrich II. ediktem z dne 5. září 1773 zakázal vyhlásiti v Slezských zemích svých breve papežské o zrušení Jesuitů, odhodlán jsa podržeti v nich Jesuity, aby jak dosavad bedlive se starali v kollejích svých o vyučování mládeže studující, jakož i na universitě Vratislavské o vzdělání katolického kněžstva pro správu duchovní potřebného. Teprv l. 1776 změnil král k stálému naléhání papeže úmysl svůj a nařídil Jesuitům, aby odložili jméno a oděv svůj řeholní a spojili se v jinou společnost duchovní, která pod názvem *korporace kněží král. ústavu školního* (Priester des kön. Schulen-Instituts) stále obstarávati měla vyučování mládeže katolické a do ústavu svého přijímati mohla nové členy jenom jakožto kandidáty učitelství a vzdělávati je za učitele. — Na místě bývalých rektorů kollejí zřízena byla ve Vratislavi k rozkazu krále

Digitized by Google

zvláštní *kommisse školní*, v které za předsednictví král. kuratora university zasedali ředitel škol, pak rektor a kancléř, děkanové a starší obou fakult university a prefektové gymnasia ve Vratislavě.

Dotčenému *král. ústavu školnímu ponechány byly všecky statky bývalým kollejím jesuitským náležející*, které však byly dány pod správu zeměpanskou, od níž l. 1788. veřejnou dražbou byly prodány.

Konečně novým řádem pro universitu Vratislavskou a školy s ní spojené z dne 26. července 1800 *zrušena byla korporace kněží král. ústavu školního*, tak že budoucně professoři na universitě a gymnasiích nemusili společně žíti, ani býti stavu duchovního; jmění pak dotčené korporace připadlo státu, zůstalo však navždy věnováno katolickému fondu školnímu. (Bürkner & Stein, Geschichte der Stadt Breslau. — Wedekind, Geschichte der Herrschaft Glatz.)

Digitized by Google

6.

Hymnologie starocharvátská.

Napsal K. Konrád.

Předloženo ve schůzi dne 28. dubna 1890.

Úvod.

Již tomu více desítiletí, co počali křesťanští národové zejména na západě evropském všímati si též národního zpěvu posvátného vedle světského lidového, pátrajíce po jeho vzniku, počátku, pramenech, rozšíření a měně textů i nápěvů s jedné, a po jeho vlivu, významu a ceně s druhé strany. Připomínám v té příčině toliko nejnovější dílo Baeumkrovo: „Das katholische deutsche Kirchenlied in seinen Singweisen“ o dvou svazcích, pak rozsáhlé a zevrubné dílo francouzské: „*Clément Marot et le psautier huguenot*“ ... par O. Douen; Paris, 1878. Však Slovanstvo podobným způsobem souborně, vědecký a všestranně o svém pokladu hymnologickém posavad nepojednalo, ač jeho poklad není věru poslední, alebrž dle mých posavad nabytých zkušeností a vědomostí náleží k nejvzácnějším a nejpřednějším, ba myslím, že nápěvy jeho nejkrásnějším leskem se třpytí jako démant mezi drahokamy hymnologie ostatních národů křesťanských [1]).

Také statečná větev jihoslovanská, bratří Charváté [2]) přispěli stkvělou hřivnou k pokladu této slovanské hymnologie a věru na čase jest, abychom ji též na světlo vynesli k obecné známosti a vykázali jí v obecném pokladu církevní hymnologie místo, jež jí tam náleží.

[1]) O počátcích hymnologie polské napsal Dr. J. Surzynski v 5. č. svého časop. „Muzyka kościelna“ z r. 1886: „W ostatnim czasie pole to uprawiać zaczął Dr. Bobowski w Warszawie (Polska poezya kościelna od najdawniejszych czasów aż do wieku XVI.) i czeski ucz. ks. Konrad w Taborze ... Podczas gdy Dr. Bobowski głównie ze strony literackiéj text pieśni kościelnych ocenił — ks. Konrad bada i text i *melodyą* pieśni tych ze stanowiska czysto kościelnego ... *Prace powyższe dobremi są początkami do historiografii pieśni kościelnéj w Polsce.*“

[2]) Tot v češtině jedině správný, poněvadž *český* tvar toho slova; „*chorvátský*“ jest tvar maďarský.

Digitized by Google

Bohužel neshledali jsme k tomu konci žádné přípravné práce, ačkoliv jsme za tím účelem v Záhřebě samém na příslušném místě hledali a pátrali u kompetentních osob a v nejdůležitější v tom ohledu knihovně jihoslovanské akademie, vzorně spořádané. Však na licho a na prázdno tam naše snaha přece nevyšla. Velezasloužilý bibliotekář její d. p. Ivan Tkalčić obrátil naši pozornost v té příčině na nejdůležitější prameny a pomůcky, začež jemu vřelým díkem zavázáni jsme a zůstáváme. Z jeho, jakož i z úst veleučeného hudebního spisovatele záhřebského, p. prof. Fr. Kuhače shledali jsme, že k seznání charvátské hymnologie není lepšího pramene nad latinsko-charvátský kancionál, jehož titul: *„Cithara octochorda“*, která r. 1757 vytištěna byla v Záhřebě u Antoně Reinera. Jest to pečlivě a úhledně tištěná kniha formátu malého folia, jež obsahuje, jak titulní list udává, posvátné zpěvy latinské i charvátské na osmero dílů rozdělených vedle roku církevního. Proto právě nazval skladatel ten zpěvník *„Citharou osmistrunnou“*, jakou kdysi náš Šipař svůj kancionál *„dekachord“* [1]).

Žeť pak tento zpěvník může nám býti bezpečným, ba autentickým pramenem starého zpěvu charvátského, zjevno z toho, že tento kancionál, jak my bychom řekli, „pia sua munificentia in lucem prodire jussit alma & vetustissima *cathedralis ecclesia zagrabiensis*“ jak vytištěno na titulním listě. Kromě toho nazývá neznámý vydavatel tu knihu v předmluvě *„renovatum opusculum“*. Nebyla tedy něco nového, nébrž toliko nové vydání starých zpěvů, jak ode dávna dle zvláštního ritu záhřebského kostela zpívaly se až do roku 1788, kdy zaveden byl teprve římský ritus [2]). A tato cith. octoch. vytištěna byla r. 1757., tedy v čase, kdy platil ještě zvláštní ritus záhřebského kostela. Pro tuto autoritu napomíná vydavatel všecky duchovní správce, by svůj lid vší mocí nabádali k oslavě Boží tímto zpěvem.

Bude nám tedy tato kniha bezpečným vůdcem k poučení o starém bohoslužebném zpěvu Charvátů a to latinském i charvátském, ježto se v ní obsahují „cantus sacri latino-croatici“, jak vece titulní list. Vizme nejprvé z předmluvy, jaký býval stav toho zpěvu, načež přihlédneme k zpěvům samým.

---

[1]) Dle žalmu 32, 2: „Oslavujte Hospodina na harfě; na žaltáři o *desíti strunách* (= in decachordo psalterio) prozpěvujte jemu.“

[2]) Praví o tom Iv. Tkalčić v „Kat. listě“ záhř. z r. 1881 na str. 100: „Godine 1788 na 12. listopada obavilo se u stolnoj crkvi zagrebačkoj posljedni put bogoslužje po starom zagrebačkom obredu, koj je ... postojao u istoj biskupiji od dobe samoga njezina utemeljenja; a taj obred zamienio je tada rimski, kojim se i danas služimo.“

Digitized by Google

Předmluva.

V této „*praefatio ad pastores et populum*" dává spisovatel jinotajně promlouvati mateřskému kostelu celého Charvátska, katedrále záhřebské, ke všem duchovním správcům a věřícím jejím. Sama „stolná církev" mluví ústy jeho k nim. Mluví k nim ozdobnou latinou a vzletným, nadšeným slohem, který svědčí o vrchnopastýřské horlivosti, tak že, myslím, právem pokládati můžeme za původce té předmluvy a tudíž i celého kancionálu některého kanovníka záhřebské katedrály, ne-li dokonce biskupa.

Především v ní osvědčuje, že „dobrotivá a horlivá Máti sv. Štěpána krále, t. basilika záhřebská [1]) vždycky snažnou péči měla o duchovní spásu svých dítek, ačkoliv často byla válkami a ohněm pohubena i oloupena. [2]) I dokládá vydavatel kancionálu, že sláva její téměř po vší Evropě slyne, sláva to, jíž honosí se celá vlast, všechen národ charvátský; sláva, jíž katolické náboženství se utvrzuje a nákaza haeretická se netrpí.

Tato sláva její nemálo se zvelebí též tímto dílem „Cithara octochorda", již vydala „zelosa Mater divi Stephani regis, Basilica Zagrabiensis" svým nákladem.

Pak líčí podivuhodnou moc zpěvu vůbec a posvátného zvláštně, tak jakž i skladatelé našich kancionálů v předmluvách činívali. Doličuje ji zejmena známým příkladem Saulovým, pak prorokem Eliseem, jenž právě, když pěl mu hudec žalmy, naplněn byl prorockým duchem od Hospodina. [3]) Proto velikou moc přisuzuje i skladatel náš tomuto zpěvníku svému řka, že nemálo „obveseluje srdce a Boha samého usmiřuje." — Jestliže pouhý zpěv vůbec podivuhodné účinky způsobil, jak se vypravuje o Alexandru velkém, o Lakedaimonech, o Klytemnestře a j., ba i o zvířatech: oč větší a mocnější bude účinek posvátného zpěvu, v němž Bůh sám sobě zalíbil a proto i vyvolené přátely své do nebeské radosti volal zpěvy andělskými, jak čteme o nebeské Královně, o sv. Martinu, o sv. Mikuláši Tolentinském a j. Tak podivuhodnou mocí zpěvů svatých mocně dojat, volá proto náš autor: „Ergo cum ita sit, quod cantus seu musica vocalis in omnes microcosmi potentias dominetur, quis quaeso tantae reperietur pigritiae, *qui Citharam hanc octochordam* et suavem efficaciam dulci tyrannide

[1]) Bylať sv. Štěpánu kr. zasvěcena.
[2]) Viz o tom v naší studii „Záhřeb" ve Slovansk. Sborníku r. 1888. str.
[3]) IV. Král. 3. 15 sl.

Digitized by Google

in mortalium corda dominantem populo suo fideli aut non decantet, aut non curet decantari?"

Poučiv a napomenuv takto duchovní správce, obrací se pak autor i k jejich duchovním stádům. Napomíná věřící, aby nestyděli se slávu Boží pěti z této Cithary osmistrunné ve svých farních kostelích, jako proslulí předkové jejich činívali, již službám Božím ve svých farních kostelích netoliko vždy obcovali, *nébrž bez mála* vždy také při nich prozpěvovali slávu Boží. I touží pak autor na to, že nynější potomci jejich stydí se do těchto šlépějí svých předků vstoupiti.[1]) Ba ještě více, bolně vzpomíná i toho, že ta „nobilis familia" nechce ve svátek do svého farního kostela ni vůbec choditi, alebrž doma bezstarostně se skrývá, nejsouc ani v tom nikterak podobna svým předkům, kteří za každé pohody a nepohody spěchávali do svých farních chrámů.

I musila tato nedbalosť a netečnosť k vlastní bohoslužbě býti za onoho času nemalá, ježto skladatel pak mocnými důvody snaží se pohnouti tuto „vzáctnou rodinu" t. j. šlechtu k nápravě, k hojné návštěvě farních chrámů a k prozpěvování chvály Boží, aby takto vlastním příkladem povzbuzovali svůj podaný lid k hojnější návštěvě slova Božího a oběti mše sv. „Ah age quaeso" volá k ní na konec, „ut de te una cum populo et pastore illud s. bibliae effatum dici queat: ‚*Multitudinis autem credentium erat cor unum et anima una*, in servitio nempe et laudibus Dei."

Na konec pak ještě jednou vřele napomíná duchovní správce, by chvále Boží ve chrámech svých nedali hynouti nedostatkem zpěvu, alebrž aby povznesli hlasy své a „prozpěvovali Hospodinu novou píseň",[2]) již předkládá jim v tomto kancionále.

Celá předmluva psána citem tak vřelým, prodchnuta láskou tak jímavou, jak jediné ze srdce „mateřského" vyplynouti může. Toť vniterným důkazem bezpečným, že slovy těmi skutečně mluví k duchovním správcům, k šlechtě a lidu obecnému sama duchovní Máti jich všech, samo vrchní představenstvo „*stolné církve*" záhřebské. Proto jsme svrchu pravili, že ta kniha přesným jest nám pramenem k bezpečnému seznání alespoň hlavního posvátného zpěvu charvátského.

Přikročme nyní k obsahu této „cithary" osmidílné.

---

[1]) Kdož by v této tužbě autorově neznamenal, že tehdáž i v Charvátsku nastal úpadek tohoto zpěvu, jakož i u nás, v Polsku a j.

[2]) Žalm 149, 1.

Digitized by Google

Cithara octochorda.

Každý z osmi dílů zpěvníku toho pravidelně tak rozdělen jest, že kladou se napřed liturgické mešní zpěvy *latinské*, pak mešní a jiné zpěvy *charvátské*. Tak jest nám lze nabýti snadno a jedním rázem jasného přehledu všeho posvátného zpěvu charvátského, jako nebylo nám lze nabýti ho ani při českém, ani při polském, ježto takové knihy souborné nemají. — Přihlédneme i k latinským zpěvům, ježto jednak pramenem jsou charvátských následujících zpěvů, jednak jsou některé z nich původu charvátského a ceny nikoli všední, avšak v hymnologii posud neznámy. Třeba jest, aby i Slované vykázali před světem, jakou hřivnou přispěli k církevní hymnologii latinské, i aby doplnila se takto zpráva Moneova (l. c. S. XIII.): „Alle Völker des Abendlandes haben zur lateinischen Hymnologie beigetragen." A na str. XIV.: „Die christliche Hymnologie des Mittelalters hat eine grosse Literatur; denn sie reicht von Armenien bis Portugal" a d. První díl má toto záhlaví:

„Canticorum eccles. I^a pars adventualis."

a) Ad sacrum spectantia.

Nápis „ad sacrum sp." svědčí a poučuje, že tu máme především zpěvy mešní před sebou. Počínají mešním introitem votivní mše adventní o Panně Marii „Rorate coeli desuper" v dorické tonině, jak ji čteme v Graduale romanum. Melodie ač podstatou zde i tam stejna jest, přece poněkud se liší. Pozoruhodno jest, že charvátská srovnává se s variantem našich staročeských rorátních zpěvů, nikoliv s čtením nynějšího officielního vydání. Charvátská počíná v C klíči takto:[1])

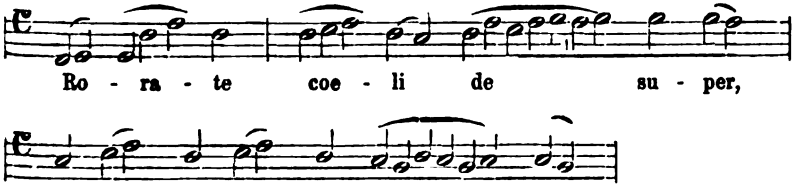

[1]) Notami veskrze stejnými, semibreves nazvanými, jež my půlnotami tlumočíme.

Digitized by Google

Naše „Rorate“ nedělní dle Lehnerova správného vydání počíná:

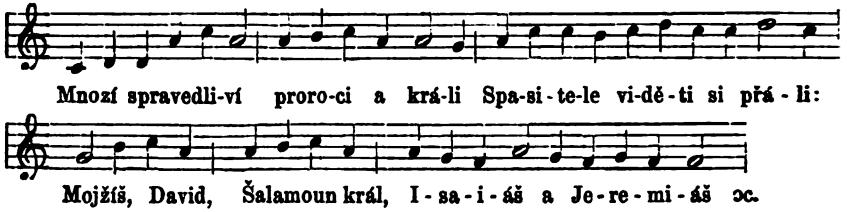

Však v nynějším Graduale roman. (Pustetově vyd. 1871. na str. [88] čteme:

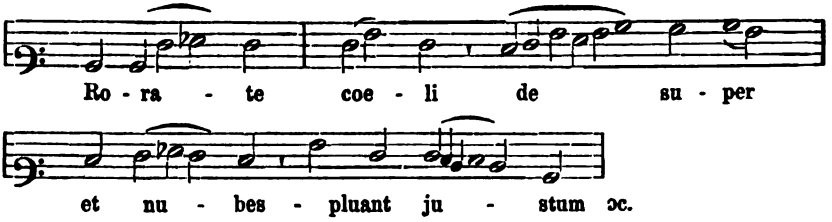

Následující Kyrie (charvátská) jest docela zvláštní, podobajíc se jen poněkud tomu, jež nyní čteme v římském Graduale „in festis b. Mariae Virg.“, však podstatně liší se ode všech ostatních. Toliko poslední Kyrie upomíná svým hlavním motivem

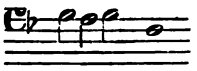

a d. na prvou píseň našich nedělních rorat:

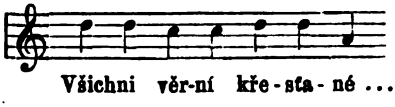

Rovněž tak rozdílné jest i „Gloria“, jež následuje. Po „Gloria“ klade autor dvoje Graduale“:

I. Allel. Ab arce syderea Gabriel intonuit,
Verbum missum divinitus Mariae concinuit.“ etc.

Také náš rorátní rukopis c. k. knihovny pražské, sign. XVII. F. 45. cituje tuto prosu v roráte na středu při prose „Z vysokosti nebeské.“ Praví o ní: „Prosa super, ab arce sidere!“ Však melodie, jejíž počátek tu přidává, podstatně liší se od charvátské toninou i frásemi. Charvátská jonická vyniká nad českou dorickou živostí a vzletem; její „modus“ jest „jonicus superabundans.“ Prosy *„Ab arce siderea“* neshledali jsme ani u Mone, ni u Wakernagla, ni v Bartschově díle

Digitized by Google

„Die latein. Sequenzen des Mittelalters", ani u Schubigra („Sängerschule!!), avšak ani u P. Drevesa („Cantiones bohem."), ač dle všeho podobá se, že tato „prosa" *českého* jest původu, však Charváté si k němu přisložili jinou, svoji melodii.

Druhé „Graduale" charvátského zpěvníku počíná: „Allel. Ave benedicta Maria, Jesu| Christi Mater et Filia, | Flos candoris, | dos amoris, | ros dulcoris."

Složeno jest k melodii 1. gradualu, jakž bývalo obyčejem v středověku, skládati k oblíbeným sekvenčním melodiím jiné sekvence.[1])

Ježto jsem ani této sekvence jinde neshledal, mám ji proto za původní práci charvátskou. Svědčí obsahem o velmi něžné mysli, jakž i později ještě častěji shledáme při charvátských originálech.

Po Graduale kladou se pak v „Cithaře" naší dvě známé prosy: „Mittit ad Virginem" Abaelardova[2]) se známou obvyklou melodií, a „Verbum bonum et suave"[3]) s obecně známou melodií. — Po dvojím „Credo" či „Patrem", jež pak následují, spatřujeme dvoje „Sanctus" interpolované s přidaným na konci kratičkým „Agnus Dei". Pak se klade ještě jedno Sanctus (III.), (též interpolované) pro dva stejné hlasy v c klíči na 5. lině), jež ale jeví na sobě velmi primitivní diafonii s kvintami a oktávami, po sobě jdoucími, jakáž byla možná jediné na počátku, při vzniku jejím. Toť svědčí nám, že tu v pravdě máme před sebou starý, původní ritus charvátský, jak v středověku vznikl. Rovněž tak shledáme i při následujícím „Benedictus" (též interpolovaném") a „Agnus Dei".

b) Latinské písně.

Dospěli jsme k zajímavému oddílu „Cithary", jenž naplnil nás radostí, ježto seznali jsme v něm, žeť i Charváté přispěli k obecnému pokladu hymnologie latinské písněmi ceny nevšední, ba některé krásy klassické. I o nich platí slovo Moneovo (l. c. S. XV.: „Der Hymnengesang ist die welthistorische Ergänzung der Psalmodie und hängt mit ihr wesentlich zusammen." Následujet po mešním officiu rorátním ještě jedenáct písní latinských, metricky (přízvučně) upravených. Jediná z nich jest známa, t. „Ave hierarchia", již nazývá Mone „ein Glossen-

[1]) Viz ku př. Bartsch (l. c.) str. 105: „Auf beliebte Melodien wurden häufig mehrere Sequenzen gedichtet etc."

[2]) Mone (lat. Hymn. d. M.) II, 32.

[3]) Obsahuje se dle Mone (I., 75.) již v rukopisech XIII. stol.

Digitized by Google

lied“ [1]); však ostatních Mone nemá, aniž nám jsou odjinud známy. Počínají takto:

1. O tempus peramandum, auro plus aestimandum, quo Virgo fiet Mater, | o tempus laetitiae, expers tristitiae, decrevit Deus Pater praedixit *Gabriel.*

2. Aurora lucidissima, Virgo Mater castissima: mundo fer opem piissima.“

Tyto dvě mají notovaný nápěv. Dle druhého zpívají se pak ještě tyto dvě písně:

3. „Ave Mater Jesu Christi, quae de coelo concepisti nobisque partum tulisti.“
4. Aurora Solis prodroma Fronte micans auri coma: squalenter oritur prima.“

Následující opatřeny jsou všechny notovaným nápěvem.

5. „O Maris Stella Jesse puella: Tu es florum flos: O Mater pia Virgo Maria! ora pro nobis.“
6. Ave hierarchia, coelestis et pia etc.“
7. O virginum castissima, pulchra Sionis Filia: praelucida, plus sole splendida. [: Virginum castissima :]
8. O stellula, Maria fulgida, o Jesu genitrix quam pulchra es: e millibus o Virginum, Virago parvula electa es.“
9. Mundi deliciae salvete, Virgo et proles Virginis: [: nam virgae flosculus, Filius Mariae.“ :]
10. „Ave Maria gratia plena, tu stella amoena, tu virginum gemma, tu lux, tu decus angelicum.“
11. Missus venit advolavit Gabriel de sidere: et Mariae prius ille, dixit Ave gratiae.“

Tato píseň (11.) opatřena dokonce dvojím notovaným nápěvem. Však o nápěvích promluvíme níže při charvátských písních. Z textů jejich pak seznáváme, žeť jako na západě evropském velkým nadšením plnily se i mysli Charvátů z uvažování láskyplných tajemství Božích o vtělení Syna Božího, o vyvolené Matce Boží a o blahu, jež vyřinulo z nich světu. Žárem v pravdě jižním oslavují a vítají charvátští skladatelé vši tuto slasť, jíž oplývala i jejich srdce. Z toho, jakož i z milé, něžné prostoty a přece i nemalé krásy obsahu těchto písní soudím, že vznik jejich sluší hledati v středověku. To tím více, ježto Charváté již tehdy byli velikými ctiteli nejsvětější Rodičky Boží. Za-

[1]) L. c. I. 106. Wakernagel I., 245.

Digitized by Google

ložilit a nadali někteří zbožní kanovníci při katedrále záhřebské již roku 1269. zvláštní sbor dvanácti praebendářů kněží za tím zvláštním účelem, aby denně konali hodinky a mše sv. na čest nejblahosl. Rodičky Boží.[1]) Z toho zajisté usouditi lze nám, že tito velehorliví a nadšení kanovníci také zpěvy k tomu potřebné upravili a některé jistě i sami k tomu konci složili. Jistě však víme jen tolik, že blahosl. biskup Augustin Kazotić, jenž na počátku XIV. století (od r. 1303.—1322.) řídil církev záhřebskou, složil některé zpěvy. Poznáváme to ze starého „Cantuale processionum ex *veteri* Zagrabiensis basilicae d. Stefani regis consuetudine institutum" etc. Vienna 1751. V této officielní knize vidíme na dedikačním obraze blah. Aug. Kažotiće v oblacích nad stally kůrními, an ukazuje klečícímu duchovenstvu v knize: „Cantate Domino canticum novum." V dedikaci samé dí pak autor toho „cantualu" jménem katedrály záhřebské o něm: „*Te magistrum, te auctorem eorum (sc. cantuum) habere glorior.*" Byl‘ jest tento biskup zákona dominikanského mnohé reformy bohoslužebné provedl,[2]) a dle řečeného zápisu dedikačního původcem byl i zpěvů reformovaných. Bohužel udati nám nelze, které zpěvy toliko upravil, které sám nově složil.

Po těchto latinských písních následují:

c) *Zpěvy a písně charvátské* (adventní).

Jako v latinské části kladou se i v této nejprve mešní zpěvy, z předešlých latinských více nebo méně volně přeložené. Proto Kyrie a Agnus Dei jsou i zde interpolována; Gloria, Credo a Agnus Dei metricky jsou upraveny. Credo (v metrickém dvouverší à 6 stop) má zvláštní, volnou melodii syllabickou sedmého tonu církevního prostého okolku kvintového, z něhož jen jednou vybočuje na sextu (*g -d -e*)

Po nich pak následují od str. 52. charvátské písně adventní, jež jeví se také překlady předešlých písní latinských, jež po mešních následují. Jako tyto latinské písně, tak i překlady jejich libě zvučí básnickými rozměry. Přihlédneme k nim tak, že podložíme pod charvátský text i latinský originál. První zní:[3])

[1]) Iv. Tkalčić: „Sbor prebendara prvostolne crkve zagrebačke", u Zagrebu 1884. na str. 7. Viz naši „Osvět. studii o Záhřebě" ve Slovansk. Sbor. oc. 1887. str. 465. — K tomu pak doložiti sluší důležitou okolnost, že tento ritus pak potrval až do r. 1788., jak shora již bylo řečeno.

[2]) Iv. Tkalčic l. c. 14. a j.

[3]) „Cithara" má vše *nápěvy* veskrze jedinou kosočtvercovou notou na čtyřlinových systemech v *C* klíči tohoto tvaru: ◇ vytištěny. Po řídku užívá *F* klíče. — Co textu se týče, psán jest těmito značkami:

Digitized by Google

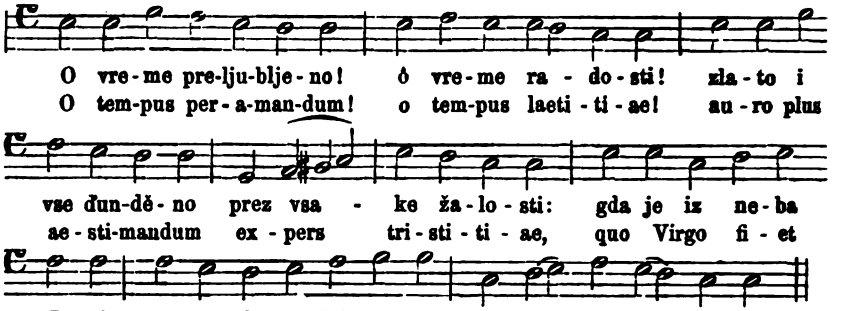

K tomuto nápěvu („na jednaku notu“) složena jest i následující píseň, k níž tu latinské není. Prvá sloha zní:

Poslan je angel z neba vu varas Nazareth:
da onde on pozdravlja lep Nazarenski cvet:
Koteri je iz serca višnéga Boga Oca
izešel od veka.

Celá píseň jest patrně parafrází na evand. sv. Lukáše o zvěstování nebeského poselství Panně Marii, jež stalo se předmětem přehojných básní a písní v středověku.

Píseň, jež následuje, má týž nápěv a básnický rozměr jako latinská „Aurora lucidiſsima“. Obsah její jest však docela volně upraven dle latinského textu. Prvá sloha s podloženým textem latinským zní takto:

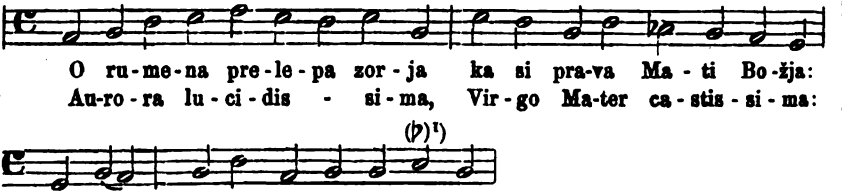

ċ značkou *cz* (ku př. czvet);
č „ *ch* (ku př. szrechni);
ď „ *gy* (ku př. megy;
s „ *sz* ku př. szveti); (také *s*: radozt);
š „ *ſſ* neb *ſz* (ku př. zeſſel; viſſina);
šč „ *ſch* (ku př. miloſchu);
ž „ *ſ* (ku př. blaſena ſena); také *z*;
i „ *y* (někdy).
Za *j* psáno *y*.

[1]) Toto ♭ udává zřejmě lat. nápěv. Lat. končí: *a hes a a.*

Digitized by Google

Rozdělení nápěvu poučuje nás, že tu máme před sebou trojverší, z nichž prvý a třetí složen pětiměrem katalektickým, druhý čtveroměrem akatalektickým. Však slabik do stop více počítáno, než měřeno. Správno-li ♭ v slově „Mati", pak by tonina nápěvu byla hypofrygická, o quartu zvýšená, ač není-li to dle finaly, že to ♭ není z předu označeno, hypoaeolická tonina. Okolek toniny není plný Melodické frázy upomínají spíše na motivy prostonárodní, v nichžto F dur tonina častokráte končí tercií *a* místo základním *f* tonem, jak uvidíme níže. Na týž nápěv složeno pak v „Cithaře" ještě devět jiných písní adventních o Panně Marii, z čehož jeví se, že rozměr této písně byl zvláště oblíben. Oslavují vesměs vznešené přednosti vyvolené Matky Páně a vroucí prosby na ni vznášejí.

Zvláště zajímava jest z nich poslední prostonárodním duchem, jímž provanut její obsah. Počíná takto:

„Ptičice gorè ztajaju
mladomu Kralju zpevaju:
ztante gore arje zorja (vstaňte vzhůru, plane [rudá] zora).

Jest to jakýsi ranní budíček jako naše stará „Hýna (ranní zář svítá, bude den" a p. nebo jako staropolské „hejnały". — Ještě pozoruhodnější jest následující píseň „Zdrava Devica", paraeneticky to rozšířený překlad stručnějšího a úsečnějšího originalu latinského. Nápěv proto zvláštní pozornosti naší hoden jest, ježto blíží se velmi jiným slovanským, staropolské „Bogorodzica" a naší „Vstaň jest této chvíle". Zní takto:

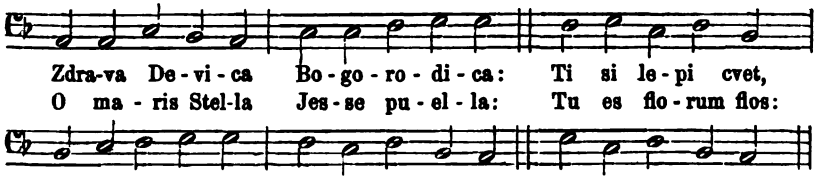

Jak jasně obráží se v prvé melodické fráze na slova „Zdrava Devica Bogorodica" jednoduchý tvar oné, jež jeví se v st.-polské písni „Bogorodzica" též na prvá dvě slova, jež má jen obrácená V častochovském rukopise z konce XV. věku čteme jej takto)[2]):

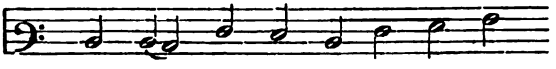

[1]) „Pieśń „Bogarodzica" wraz z nótą z rękopismu częstochowsk. z końca wieku XV.... prz. hrab. Alex. Przeszdzieckiego. Warszawa, 1866.

Digitized by Google

Dorická tonina tu i tam, základní motiv a jeho slova stejná: komuž by samo sebou nepřipadlo, žeť jeden vypůjčil se od druhého, bratr od bratra? A poněvadž máme polskou důvodně za práci sv. Vojtěcha,[1]) jest nám uznati, že charvátská píseň vzala z polské tento základní tvar své melodie, z něhož několika převraty složeny též ostatní verše. Ostatek polské „Bogorodzice" nemá již nic společného s charvátským ostatkem.

Porovnáme-li obě melodie spolu, jeví se charvátská ve svém prostém rouše pouhého quintového okolku s prostinkými frazemi beze všech neumatických okras jako chudá dívka oproti knížecí dceři polské, jež přioděna bohatým hávem neumatických ozdob v ostatku své melodie, jakž jeví se již v rukopise z počátku XV. věku (v krakovské jagell. knihovně, sign. čís. 1619).

Melodickou frázu slov „blažena žena, roža rumena" znamenáme pak v naší prastaré „Vstaň jest této chvíle", zejména ve verši:

Při této písni vytknouti jest i to, že rytmus hudebný kryje se se slovným při charvátském, však nikoliv tak při latinském textu, z čehož soudím, že v tomto případě nápěv původně k charvátskému textu byl složen. —

Následuje píseň: „Veseli se o Nazaret". Má sice nápěv latinské „O virginum castissima", však obsahu jest docela jiného. Zajímavo jest i při nápěvu této písně, že základní motiv její živě upomíná staročeskou rorátní „Gabriel archanděl svatý", jež počíná

Charvátská píseň pak zní takto:

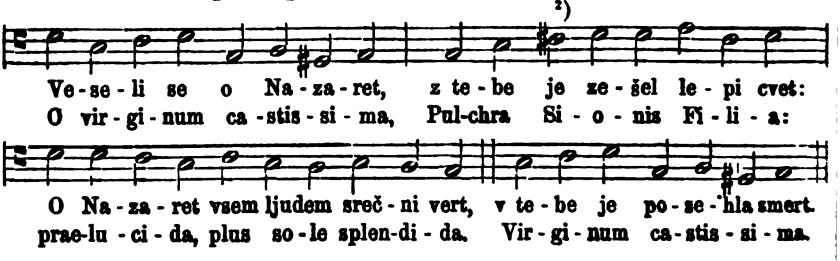

[1]) Viz naše pojedn. ve Sborníku král. čes. společnosti nauk 1885.: „Po svátná píseň polská" str. 5, 6.

[2]) Při tomto *c* kladou oba nápěvy (lat. a charv.) posůvku.

Digitized by Google

Znamenáme, že obě písně počínají a končí stejným základním motivem, byť i poněkud pozměněným. Však prostředkem se liší. Naše radostně vzletá vzhůru až k oktávě, kdežto charv. zůstává v stejné skromné poloze, vystupujíc toliko o ton výše. Pozorujme, jak pravidelný, úměrný, libý a zpěvný jest tento nápěv, k němuž pak složena ještě jedna píseň „Zdrava budi o Maria", jíž v latinském oddíle není. Prvá sloha jest:

„Zdrava budi o Maria! zdrava čedna. zdrava tiha;
o Maria presvetla zornica, rožica, fiolica."

Následující tři písně jsou též dle předešlých latinských složeny a týmiž nápěvy opatřeny, poslední dokonce též dvěma nápěvy, jako latinský originál. Zajímavý jest z nich zvláště druhý prostonárodním duchem a útvarem svým. Jeví se takto:

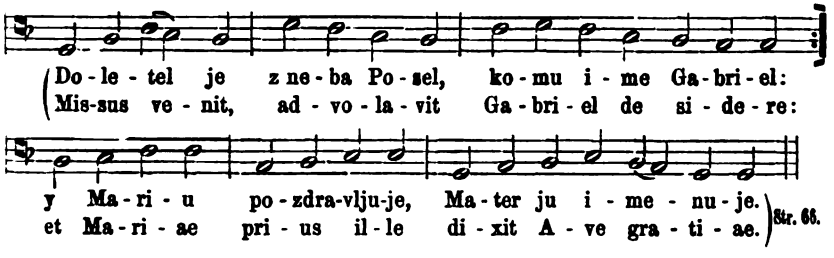

Zpíváme-li si tento nápěv, zdá se nám známými zvuky dotýkati se sluchu našeho, ba zdá se nám, jako by ze srdce, z ducha našeho vyrůstal, jako „tělo z těla našeho". A vskutku shledáváme i v našem pokladu písní nápěvy příbuzného, prostomilého rázu této písně. Vizme na důkaz z první písně „Slovenských spevů"[1]) tyto takty:

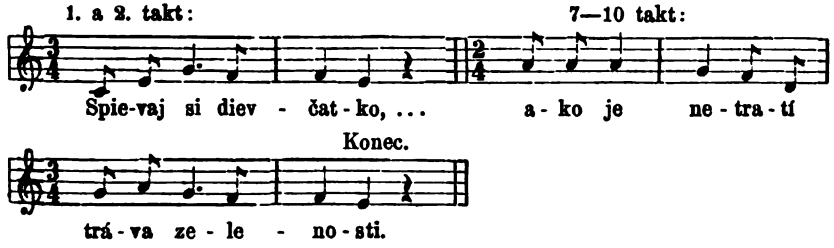

Toť jest patrně nápěv prvé poloviny charvátské „Doletel je z neba Posel", toliko že jiným rytmem upraven jest. Druhá část

[1]) Turč. s. Martin 1880, seš. 1.

Digitized by Google

pak jsou toliko „sekvence“ z ducha prvé části vytvořené sestupem motivu. I tyto sekvence poznáme níže, že jsou též rázu a původu slovanského. A naše vánoční píseň „*Již jest vyšel paprslek*“ zpívá se od polovice stejně jako zde: „y Mariu pozdravljuje“. (Sv. jan. kancion. I. č. 69.) Ostatně velikou příbuznost jeví tento nápěv s melodií prastaré písně národní „*Hranila djevojka pâva i labuda*“. (Čís. 1215. v *Kuhačově* sbírce: „*Južno-slavj. narodne popievke*“. IV. d.) — Pak ale následuje sedm charvátských písní, jež nemají žádného latinského blížence, jež proto sluší míti za původní útvory charvátské. Zajímava jest zvláště první svým obsahem i nápěvem. Jest plna něhy a ducha slovanského. Zní takto:

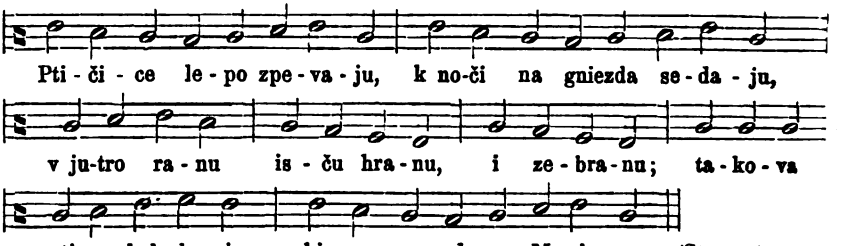

Obsah i nápěv této písně jeví na sobě patrně ráz prostonárodní poesie. Známoť, jak hojně a významně objevuje se ptactvo ve slovanských písních národních. A ejhle i v této písni počíná každý verš jedním ptákem. Druhá sloha počíná „*orlem* Gabrielem“, s nebe letícím; v třetí nese *holoubek* růžici Panně Marii do Nazaretu; ve čtvrté *sokol nese Ducha sv. s nebe*,[1]) v páté nazývá Pannu Marii čistou *labutí* a v šesté *hrdličkou*; v sedmé konečně zove se Pán Ježíš nebeským pelikánem (dle písma sv.).

Ještě patrněji svědčí o národním rázu a vzniku této písně její nápěv. Zejména motiv třetího verše („vjutro ranu . . .) znamenáme již ve staré národní písni „Crni kos“. První čtyři takty její zní vedle udání Kuhačova takto:[2])

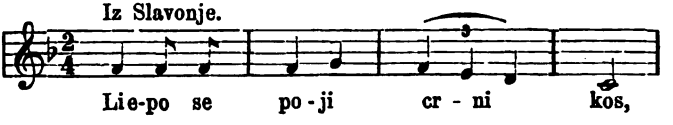

[1]) Toť zvláště jasný důkaz slovanského typu této písně, ježto dle písma sv. *holubice* jest symbolem Ducha sv. — I ve vánoční ukolébavce „O detece“ (str. 127) nazývá děva Synáčka Božího v jeslích ležícího *sokolem*, a to s citem něhyplným: „Nunaj, nunaj, mili Synek, ... ti si sokol moj. (Viz o ní níže.)

[2]) Viz jeho dílo: „*Južno-slavjenske Narodne popievke*“ III. kn. br. 983 (str. 169). Škoda, že harmonisace není vždy správná, někdy jest i všední.

Digitized by Google

Pokračování této písně jest živější, vystupujíc až na oktávu i sestupujíc opět k tonice; však duchem vždy spřízněno zůstává s naš „Ptičice". Zamilovaným ptákům přiřknul duch prostonárodní stejný základní motiv tu i tam. Vyřinuly tedy obě z jednoho pramene. Na nápěvu adventním vidíme pravidelně rozvinutý okolek hypojonické toniny, však „Crni kos", ač také objímá celou oktávu její v *f* dur tonině, končí, jak národní ty písně často, na *a* notě, t. j. na tercii. — Baeumker podává nápěv této písně také k německé písni XVII věku: „*O Mutter Gottes ausserkorn*" téměř notu za notou. (Das kathol. deutsche Kirchenlied" II. S. 124.)

I následující píseň „Poslan je angel" zdobena jest zajímavým nápěvem ducha národního, rozměru pravidelného a též hypojonické toniny. Jím zpívá se i čtvero následovních písní.

Text písně „Poslan je angel G." jest parafráze slov z evangelia sv. Lukáše 1, 26.—38. Řadu těchto písní adventních zavírá „Jager na lovu". Připomíná naivným spracováním nebeského poselství Gabrielova i germanismy „jager" a „*gnada* (*l*)[1]) dobu úpadu hymnologie na západě evropském. Tím bezděčně ukazuje na XVII. neb XVIII. století. Však na nápěvu není znáti žádné všednosti, nýbrž toliko větší okolek tvrdé toniny (od *c*—$\bar{d}$), než ve všech předešlých nápěvích. Bychom tento rozdíl poznali, klademe zde i tento nápěv. Zní takto:

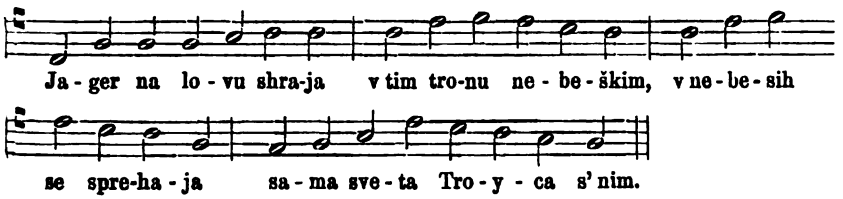

Motiv druhého a třetího verše připomíná nám bezděčně z naší staročeské „Jezu Kriste, štědrý kněze" též druhý verš:

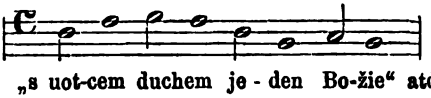

Tato píseň zavírá první z osmi dílů Cithary. Druhý díl *(vánoční)* má nadepsáno:

[1]) V předešlých písních správně vždy udává: milošć; zde však praví: „gnade si polchna ti."

[2]) Viz naše Dějiny posvátn. zpěvu staročesk. I. st. 77.

Digitized by Google

Canticorum ecclesiasticorum II. pars Nativitatis Domini.

a) Ad sacrum spectantia.

I v tomto díle jest pořádek písní stejný, jako v předešlém. Latinské mešní officium, jímž počíná, má v „introitu" text nynější třetí mše vánočního hodu Božího („Puer natus est nobis ....") Nápěvy jeho srovnávají se v podstatě s nápěvy nynějšího vydání officielního (u Pusteta v Řezně) jako v I. díle. Toliko ve vedlejších notách neb v rozdělení not v neumatických skupinách spatřují se tu odchylky, jako v jiných starých vydáních, a jakž nebylo jinak ani lze při opisování ze starých neumatických rukopisů.

Kyrie podává se tu s obecně známou interpolací „*magnae Deus potentiae*," jakž také v našich starých kancionálech při tomto officiu se udává. Gloria počíná starou, neumaticky rozšířenou intonací a rovněž tak širokým proudem melodickým pokračuje; však interpolací nemá žádných. Za „graduale" shledáváme tu známou prosu vánoční: „Grates nunc omnes reddamus." Její nápěv souhlasí celkem s tím prastarým nápěvem, jak se jeví v Schubigerově díle „die Sängerschule von St. Gallen" pod čís. 54. „ad missam in ss. Nocte"). Toliko druhá část její značněji se uchyluje. Charvátský nápěv jest jednodušší. „*Patrem*" (= Credo) jest zde dvojí. Zajímavo jest druhé, jež má v záhlaví nadepsáno: „*Item aliud Patrem 6ti ex β. acuto.*" [1]) Nápěv jeho má značný okolek toniny (od $G - \bar{c}$) a užívá častěji accidentál.

Za offertorium cituje latinské písně vánoční, jež po mešním officiu následují. Však ještě před nimi, hned po Agnus Dei klade se tu na předním místě obecně známá píseň „Dies est laetitiae", a to s dvojím textem a s dvojím nápěvem. Tato píseň jistě náleží k nejstarším v Charvátsku; neb víme, že *zpívala se o vigilii Zjevení Páně po starém zdhřebském obřadu po svěcení tříkrálové křídy. Znamenalť pak celebrant* (světitel) *chrámové dvéře touto křídou křížem* zpívaje: „Stella ista." Po modlitbě „Deus illuminator omnium" vešli pak do chrámu zpívajíce: „Narodil se je kral nebeski." Na to konali všichni oběru a při této oběře právě zpívali alumnové píseň „Dies est laetitiae." [2]).

---

[1]) Toť, myslím, má znamenati šestý ton (glas) z oktoechu řeckoslovanského ritu. (Viz: *Nilles „Kalendarium manuale utriusq. ecclesiae"*, 1881. t. II. pag. 262.

[2]) Viz: „Vigilia Epiphaniae po starom zagrebačkom obredu." Priobcio Iv. Tkalčić. (V časopise: „Katolički list" 1880. Br. 11). Známo, že toto tříkrálové svěcení řeckého tedy cyrilo-methodějského jest původu. *Protož i tento řád sdělený právem považovati jest nám za ctihodnou památku našich svatých apoštolů Cyrilla a Methoděje.* Ty latinské písně snadno mohly později přidány býti.

Digitized by Google

Poněvadž pak „Cithara" podává zpěvy ještě dle starého ritu záhřebského, není pochyby, že podává nám i staré nápěvy těchto dvou písní. Obě shodují se v textu jen prvými slovy, vše ostatní jest různé, i nápěvy. Text prvé jest týž, jakž jeví se u nás již ve XIV. století[1]) a jak odvozuje se již ze XII. století. Nápěv její jest sice podoben obecnému, však docela volně v jeho duchu složen. Svědčí opět o svěží a lahodné mysli skladatelově. — Ještě zajímavější jest nápěv druhé „Dies est laetitiae", ježto na něm znamenáme dvojí kroj, dvojí pramen, ducha prostonárodního s duchem církevním v jeden lahodný celek sloučený. Zní takto:

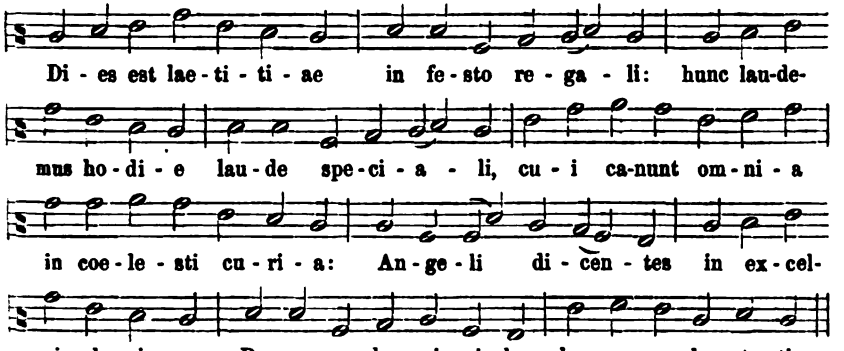

Při čtení prvé melodické frázy *c d e g e d c* ihned připadla nám na mysl národní charvátská „Sadila sam bažuljak" dle variantu *„iz Senja"*:

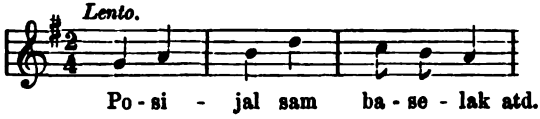

Však druhá melodická fráza (na slova *„in festo reg."*) jest vzata z obecného liturgického nápěvu této písně a sice dle variantu jak se jeví v Rozenplutově a Steyrově kancionále (IV. vyd.), nikoli v ostatních zpěvnících. Rozenplut a Steyr mají na slova „in ortu regali" melodickou frázu: *a a e f g g*, kdežto naše staré rukopisy z počátku XV. století kladou: *e f g e d d*[3]). Též Komenský klade na slova *„de ventre virginali"* (v I. písni) stejně s charvátským nápěvem $\bar{d}\ \bar{d}\ a\ h\ \bar{c}\ \bar{c}$.

[1]) Viz jej v našich „Dějinách posvátn. zpěvů stč." I. na str. 120. sl.

[2]) F. Kuhač l. c. III. kn. br. 942.

[3]) Kodex vyšňobrodský z r. 1410. č. 42. a mladší jistebnický kancionál (tento chybným přesmykem po *prvé* o ton níže).

Digitized by Google

Třetí melodická fráze („cui canunt — curia“) vzata opět z liturgického nápěvu této písně. A z těchto tří motivů složen jest celý nápěv týmž pravidelným úměrem a opakováním, jak se jeví též v obecném nápěvu liturgickém. Jako tato píseň skládá se proto i charvátská dle vzorce dvoudílných sloh o $4+6$ veršich.

b) Latinské písně.

Po této rituelní písni následuje pak od str. 86. jedenadvacet latinských písní vánočních, plných něžné krásy a vroucí lásky k Božskému Děťátku. Toť v pravdě jest předmět jemné mysli slovanské zvláště lahodící, jak shledali jsme také v hymnologii české a polské. A takového rázu a ducha jsou též nápěvy, vždy pravidelně rozměřené vedlé básnického rozměru textového. Zašli bychom příliš za cíl tohoto pojednání, kdybychom každou zvláštně rozebírali. Podáme o nich jen tolik, co na nich zdá se nám býti osobitým, význačným a tudíž i zvláštního pozoru hodným. Vyjma první

„Resonet in laudibus
cum jucundis plausibus etc.“

myslím, že všecky ostatní jsou původu jihoslovanského, jak z vnitřních známek zejména nápěvů se jeví. Za hlavní z těchto známek mám, že v nich často naskytají se tak zvané sekvence či postupy melodičné, jež napadly již Dru Wittovi při rozboru našich staročeských písní.[1])

[1]) Viz jej v jeho Fliegende Blätter f. kathol. Kirch. Musik. 1870 S. 10.: „Eine mehr als gewöhnliche Rolle spielen die sogenannten Sequenzen“ etc. Zvláště vyniká tato:

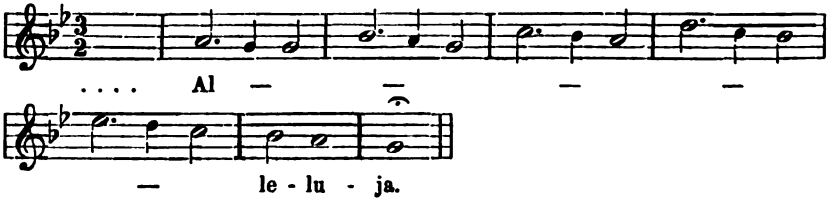

(Viz píseň kanc. svat. janského I. d. č. 234.: „Žije Kristus, náš Spasitel“ . . .) Ba i v prostonárodních písních je shledáváme. Vizme na př. tento konec písně slovácké „Pod Kriváňom“:

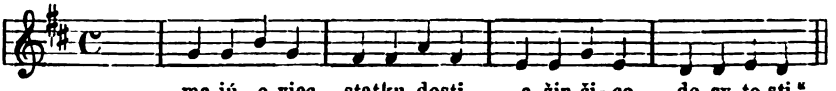

Ba píseň „Nad Tatrou sa blýská“ (Sloven. spevy, T. sv. Martin, 1880. s. 1. str. 37.) celá je složena ze sekvencí takových a dle ní charvátská čísla 325. (u Kuhače

Digitized by Google

Znamenáme je na př. v těchto písních: Píseň „Dormi Fili, dormi Mater“ končí vždy tímto refrénem či ohlasem:

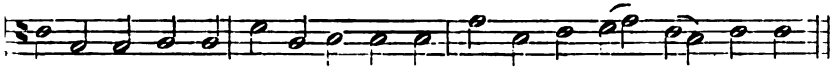

Nápěv této písně horuje něžnou radostí v nadměrné hypojonické tonině, nad níž o tercii vystupuje, jako naše staročeské písně již ze XIV. století: *„Doroto, panno čistá“*, *„Stalať se věc divná“*, „Jižť mne *viš radost ostává“* a latinská *„Surrexit Xristus hodie“* [1]) až i na kvartu nad oktávu své toniny vystupují. — Jiný příklad sekvence: Píseň „Hodie infantulus prodit orbi natus“ končí takto:

---

l. c.) Ze samých sekvencí složena také moravská píseň: „Za tó našó stodolenkó.“ („Nár. písně mor.“ od F. Bartoše 1888.)

Rovněž tak shledáváme se s nimi též v písních lužických Srbův. Vizme na př. tuto dolnolužickou:

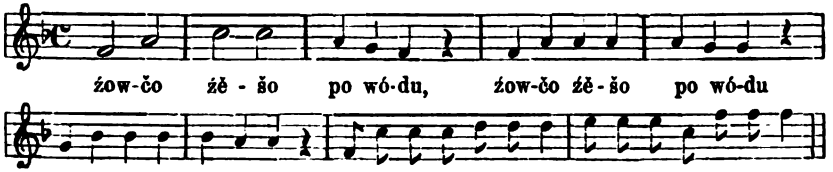

(Dolnoluž. lud. pěsnje. Napis H. Jordan. Budyšin 1875. na str. 34. Z časop Maćicy Serbskeje.)

Ze slovácких písní přešel pak tento zvláštní melodický tvar i do maďarských písní. Píseň *„Azt mondják“* má veskrz sekvencový nápěv slovácké „Nad Tatrou sa blýská“; na vlnách sekvencových nese se i druhý díl písně „A Tisza, a Duna“:

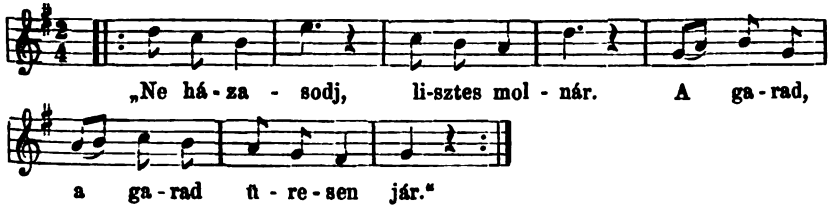

Toť nápěv slovácké písně „Čie je to dievčátko.“ (Viz Slov. sp. l. c. st. 92.) (Maďarské nápěvy tyto a jiné pod. viz ve sbírce: „A magyar nép Dalai és Dallamai“, Budapest, 1878, str. 60. a 113.) Též píseň *„Kiskutya“* (na str. 129.) složena celá dle moravské „Pověz ty mně má panenko, pověz“ ze sekvencí. — Hojnou měrou jeví se sekvence také v staré písni polské. (Viz náš důkaz o tom v časop. Dalibor z r. 1889., v dubnu).

[1]) Viz naše pojednání *„Příspěvky k nejstarší české hymnologii“* ve Zprávách Král. české Společ. nauk 1886 na str. 21.

Digitized by Google

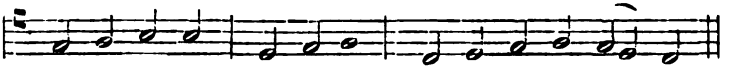

Ba píseň „Infinitae bonitatis“ jakoby zúmysla složena bezmála ze samých, více nebo méně úplných sekvencí. Zní:

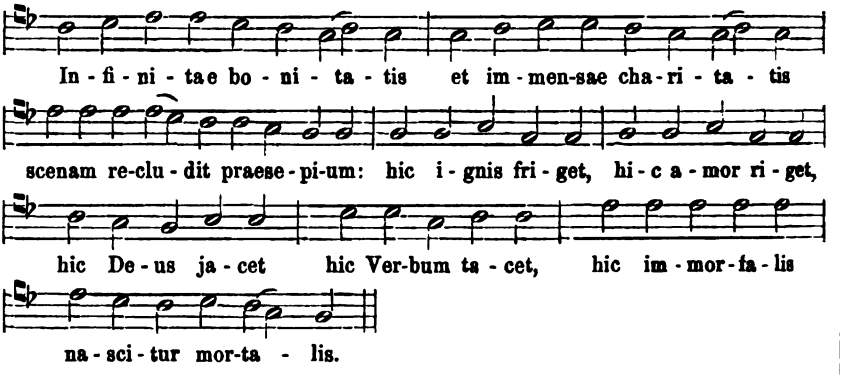

Jak živě a dokonale pojí se v této krásné a tajuplné básni slovo k nápěvu! Jak plasticky obrážejí se v těch melodických frázách, sekvencemi stupňovaných, všechna ta vznešená tajemství, jež v textu se kryjí! Tak vyřinouti mohl nápěv toliko ze srdce, víry a lásky k Synáčku Božímu plného, a zároveň z mysli, hudebně osvícené. — Na důkaz, že sekvencí v nápěvu i obmyslně užíváno a kladeno, stůjž zde píseň „Dulcis Jesu“, v níž ty sekvence vyznívají více jako hledaná hříčka zvuková:

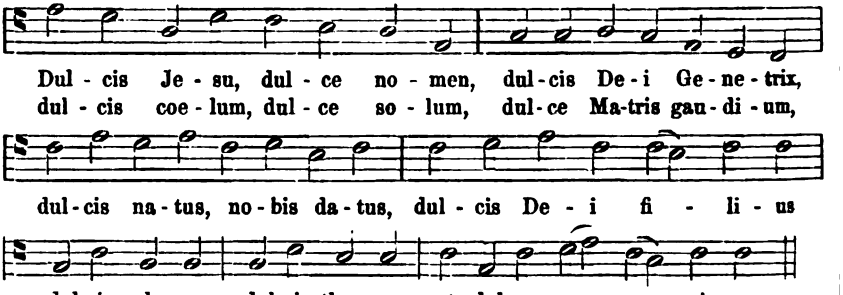

Takových pak ukázek a důkazů sekvencí hledaných i nehledaných mohli bychom i z ostatních písní shledati a podati; však myslím, že stačí tyto sdělené příklady. Poznamenat beztoho níže ještě některé při písních charvátských. — Po vysokém kothurnu básnickém kráčí, však jen prostě si prozpěvujíc píseň:

Digitized by Google

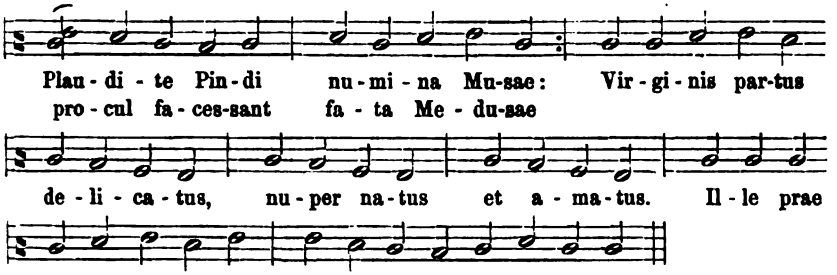

Čtouce tuto píseň bezděčně vzpomínáme sobě oné doby, kdy nově ožilý humanism středověký plným květem se rozvil a podobné plody hymnologické ústy Tomáše Mitisa z Limuzy a j. také u nás vyvodil. Na důkaz klademe ještě 2. a 5. slohu:

2.

Choridon Pastor, candide magnum
crispulum lana diligit agnum
Unus est Agnus o Pastores,
qui vult omnes, amatores:
ille prae mille unicus
est Agnus Dei Jesulus.

5.

Fidus amicus melior auro
vincit adversa, dignus est lauro.
Pyladem et Orestem nolo,
illum volo absque dolo:
ille prae mille unicus,
vincit adversa Jesulus.

Jak podivně někdy hledán byl nápěv, svědčí píseň tato (na str. 88.):

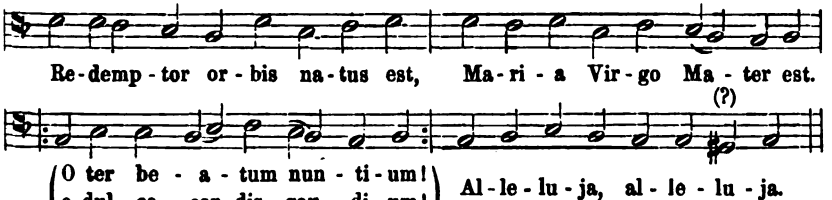

Zpívajícím tento nápěv jest nám spíše, jako bychom zpívali pláč tří Marií u hrobu Páně, nežli radostnou píseň vánoční. Jedenť z těchto „pláčů“ zní:

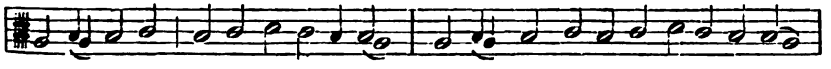

Text této písně shledáváme i v kancionále našeho Hlohovského (na str. 485.) s nápěvem celkem stejným ale delším. Z něho seznáváme, že charvátská píseň jest skratek naší písně. — Tato píseň zpí-

[1]) Viz jej u Dra Ambrosa, Gesch. d. Musik, II. 298. a j.

Digitized by Google

vala se o Vigilii *„zjevení Páně“* po svěcení křídy při druhé oběře. Viz Tkalčićovo pojedn. v „Katol. listu“ l. c. Ostatně naše vánoční píseň *„Zplesejte Boží sborové“* (sv.-jan. Kancion. I. č. 96.) zpívá se jako „Redemptor orbis.“

V jiné písni opět slyšíme naše přítulné ukolébavky vánoční, ba naše *„Ježíška přivítejme“* [1]) má do poslední noty stejný nápěv, jako charvátská *„Dum virgo vagientem“*. Vizme ji:

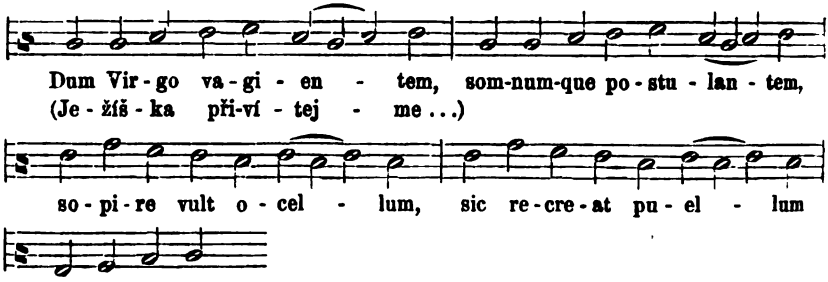

&c. (Str. 92.)

Jiný nápěv zase (písně „Cor tibi Jesu“) připomíná nám bezděčně příbuznou melodii naší dratarské „Vzhůru, vzhůru pastuškové“, neb ještě více naší prastaré národní, jak ji podnes od dětí slýcháme při koledě:

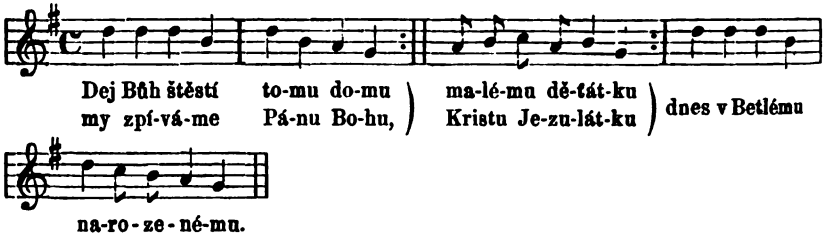

A charvátská plná něžné lásky k Božskému Děťátku zní takto:

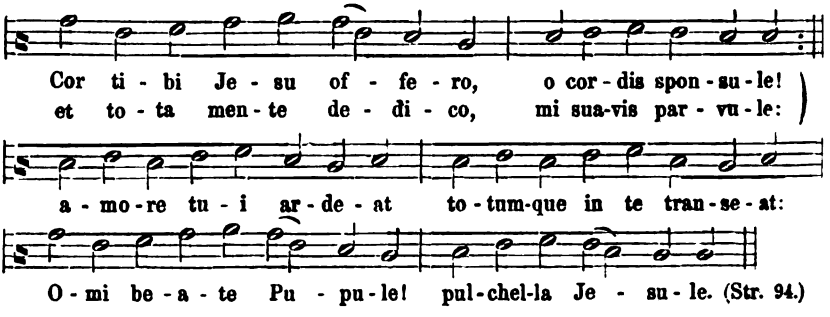

[1]) Viz ji v kancionále svatojanském II. str. 85.

Digitized by Google

Nápěv písně „*Coeli attendite*“ počíná a končí jako naše stará národní „Osiřelo dítě“, však naše píseň jednodušeji takto:

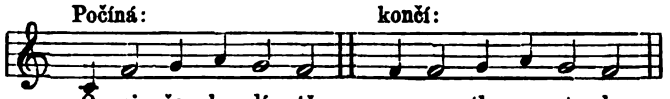

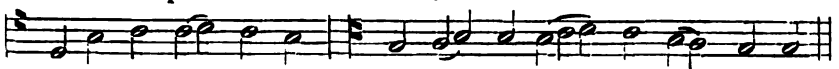

(Str. 102.)

Též naše staré písně „Pane přispěj k mé pomocí“ a „Když le osm set bylo“ (u Steyra IV. vyd. na str. 317 a 772) i slovácká „Prihlaď si hlavičku“ tak počínají. Ba i dolnolužická „Manżelstwo“ tím motivem počíná a končí:

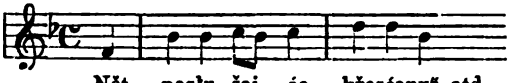

Viz „*Delnołužiske ludowe pěsnje.*“ Nápis H. Jórdan. Budyšin, 1875. str. 25. (Z časop. Maćicy sérbsk.)

Konečně nelze nám nepodati ještě krásný a přelahodný nápěv latinské písně, jejíž prvá sloha zní takto (na str. 106.)

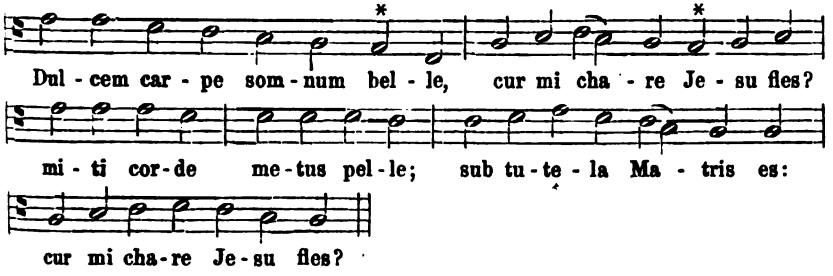

Jak mocně dojímá tato ladná ukolébavka hned s počátku sestupem oktávy hypooeolické toniny své, již pak zmiřuje a líbeznou činí tím, že pokračuje v lahodné aeolické tonině, což při hypooeolické tonině častěji se stávalo [1]). — Pozorujme na této písni též metrickou stavbu krásnou a důmyslnou. Na důkaz položme tu ještě druhou slohu, metricky spořádanou:

---

[1]) Při znamení *) udává Cithara sice posůvky ku g notě, což v hyp. oeol. tonině ovšem chybné jest; proto jsme je vynechali.

Digitized by Google

Nox quieta modo tacet,
coelo fertur alma pax;
victus hostis omnis jacet,
nulla terret belli fax;
coelo fertur alma pax.

Rýmují se vždy takto: *a b a b b.*

Veškeren ostatní obsah následujících sloh zavírá v sobě rovněž tak něžné konejšení plačícího Ježíška ujištěním, že mu ještě nehrozí ani hlas tyranův, ani hrůzy smrti, ani zráda Jidášova, aniž co jiného, a úkladu Herodova že útěkem zbude do Egypta.

Touto písní končí se latinská část II. dílu Cithary. Následují:

c) Charvátské zpěvy (od str. 107—132).

První částí těchto zpěvů jsou opět mešní zpěvy „ad sacrum spectantia", jakž opět mají nadepsáno. O této části jen něco málo. Jako adventní počínají též tyto zpěvy překlady mešních textů na jejich nápěvy. Bez „introitu" počíná hned interpolované „Kyrie, zmožni Bože vsejakosti, odvezal si zapovedi pre keršnika človeka. Eleison." (= Kyrie, magnae Deus potentiae, liberator hominis transgressoris mandati, el.) Atd.

Všecky následující části: Gloria, Credo, Sanctus, Agnus, („Agnec Boži"), přeloženy jsou metricky. Credo („Verujem vu Boga") složené rozměrem „hendecasyllabon", v středověku velmi oblíbeným, má jako adventní zvláštní nápěv hypomixolydický. Jest jednoduchý, maje po notě na slabiku, však důstojný a pravidelně složený.

Pak následují písně, nejprve překlady obou lat. „Dies est latitiae" „Den je denes veselja" s nápěvy originálu lat. — K dvěma následujícím písním udává nápěv latinské „Redemtor orbis natus est", ke třem dalším nápěv lat. písně „Hodie Infantulus". Píseň „Vu to vreme" (st. 116.) má tento zvláštní pozoruhodný nápěv, jehož v latinské části není:

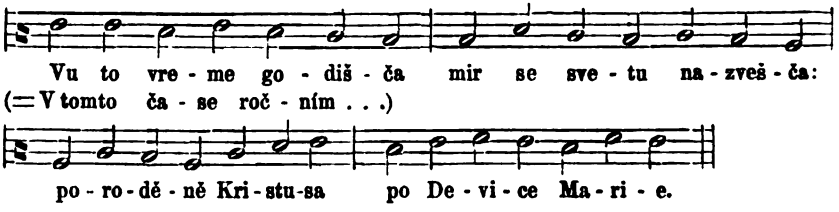

Jak divně, nezvykle rozléhá se tento nápěv v sluchu našem Tak krátký, tak prostý, a přece nás zaráží. Z okolku pouhé kvinty *a—e* nevykročuje, leč dvojí f notou, zní v uších našich jako popěvek

Digitized by Google

měkké *a* stupnice, a přece končí na *e*. I v tom znamenáme opět oznak prostonárodního zpěvu slovanského, jenž tak měkce, ba i podobnými popěvky nezřídka ozýval a ozývá se.[1]) Z toho lze nám souditi, že máme před sebou vzácný, poněvadž jistě starý prostonárodní nápěv charvátský. —

Následující písně jsou věrné, neb volné překlady předešlých latinských na stejné nápěvy, jež tu znovu též vytištěny shledáváme. Tak jest až do písně „O nebe“ na str. 125. Tato píseň složena trochajským rozměrem a každá sloha skládá se ze 7 veršů. První, třetí, pátý a šestý mají po čtyřech stopách (poslední jest katalektická), druhá, čtvrtá a sedmá po třech. Rýmují se z pravidla takto: *abab ccb*.

Prvá sloha jest:

O Nebo! tvoju diku
naj mi več kazati,
nit svetlost tvu veliku,
ô sunce davati:
sunce i nebo novo,
v Marie morem ovo,
lepše pokazati.

Docela zvláštním nápěvem vyniká píseň „O detece“ (na str. 127.), ukolébavka to, jež výronem jest prosté, však přeněžné mysli. Zní:

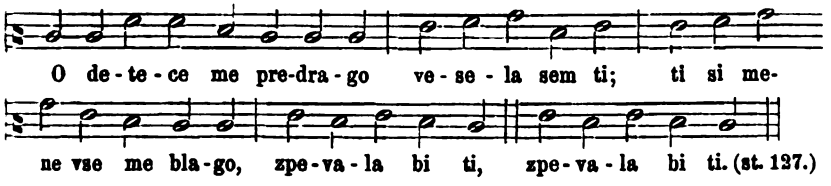

Jak vroucím výronem lásky k milému Ježíšku počíná ten nápěv! Veselím pokračuje, výron lásky zároveň zvyšuje. A v této výši víťá

[1]) Vizme na příklad tento slovácký popěvek:

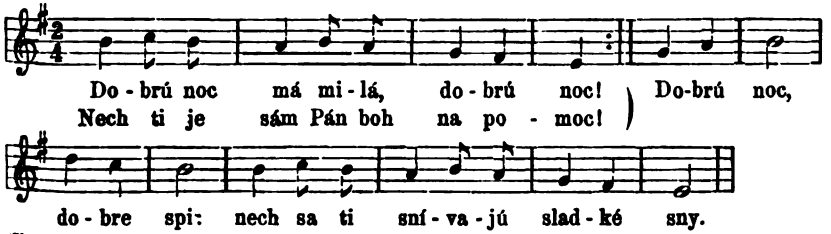

(Sloven. spevy, T. sv. Martin, 1880. s. 1. str. 5.)

Dr. Witt podávaje zprávu o kancionále svatojanském (ve svých Flieg. Bl. für kathol. Kirchenmus. 1870. str. 10.) za zvláštnost vytknul mezi jiným: 2) Die grosse Zahl der moll-Melodien, wie das bei allen Slaven ist.

Digitized by Google

„*vše blaho své*“, Ježíška, přeněžnou frázou melodickou, na níž proto zůstává, jejímž dozvukem i končí. Jak krátký, a přece jak krásný to popěvek okolku pouze dominantního! Tenť není uměle strojený, alebrž přirozeně vyplynul ze srdce, láskou k Ježíšku oplývajícího. Popěvek to patrně národní a staroslovanský, jakž nám výmluvně dosvědčuje zejména sloha pátá:

„Nunaj, nunaj mili Synek,
v zemi pokoj tvoj;
jur dohaja tichi senek,
ti si sokol moj:
ti si sokol moj.

(Viz na str. 11.) [1])

Nic nepochybuji, že nápěv té písně složen vedle nějakého popěvku lidového, jenž mi na ten čas neznám jest. Jak liší se ven koncem od nápěvu následující písně, jenž takto se jeví (na str. 128.):

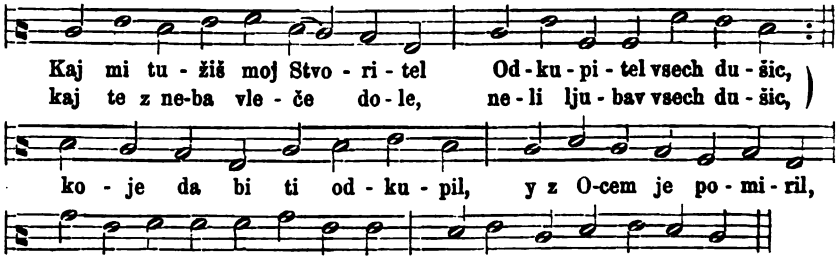

Tento nápěv jeví na sobě ráz značně pozdější, ač melodické frázy jeho jsou též vytvořeny v duchu národní písně, nikoliv bez vlivu chorálu hymnového. Ještě patrněji zračí se původ nápěvu písně následující z písně národní:

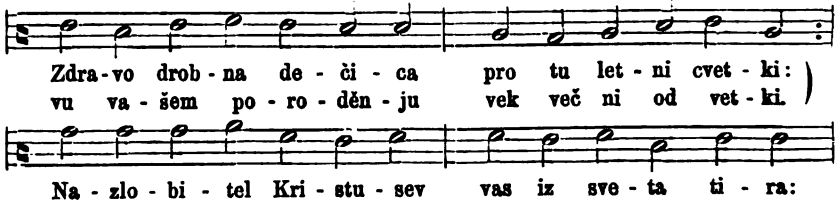

[1]) Pamatujme, že náš český pěvec ještě na počátku XV. století v jinotajné písni („Otep myrhy“) volá rovněž tak toužebně k milému (t. Spasiteli): „Zjev mi svú tvář *sokolíčku*“. (Viz naše „Příspěvky k nejstarší čes. hymnol.“ ve „Zpráv. král. čes. Společnosti Náuk 1886. str. 6.) A i v kozácké písni „Ojna hora“ volá dívka k milému: „Kozáčku můj *sokolíčku* vem mě s sebou“. (L. Kuby: Slovanstvo sš. 12. st. 22.)

Digitized by Google

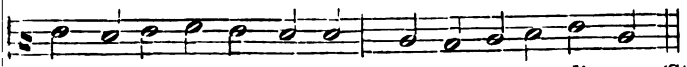

Kak ti se-ver a - li mraz, ro - ži - ce vu - di - ra. (Str. 129.)

Základní motiv tohoto lidového nápěvu jest týž, jako v písni „*Jesus Marie dragi Sin*“, jen že tato sestupuje pak do plagálné kvarty[1]) téže tvrdé toniny, kdežto „Zdravo drobna“ vystupuje v authentické kvintě nahoru až na sextu.

Dospěli jsme *k nejpamátnější vánoční písni charvátské*, jež od pradávna měla u Jihoslovanů (i Slovinců) asi ten význam, jako „narodil se Kristus Pán“ v národě českém. Jako po venkově našem od pradávna o půl noci po štědrém dni, kdy počíná slaviti se památka narození Páně, rozezvučí se kde který farní kostel přeradostným hlaholem písně „narodil se Kristus Pán“: tak i u Charvátů a Slovinců ode dávna rozezvučila se přemilá píseň „*Narodil se je kral nebeski*“, jakmile kněz oznámil z kazatelny „narození Páně“.

Čtvero nápěvů podává Cithara k této památné prostonárodní písni. Jeví se na nich patrně, že nevznikly najednou, nébrž postupem věků. Prostý a přece neobyčejný jest prvý, jenž patrně z nich jest nejstarší:

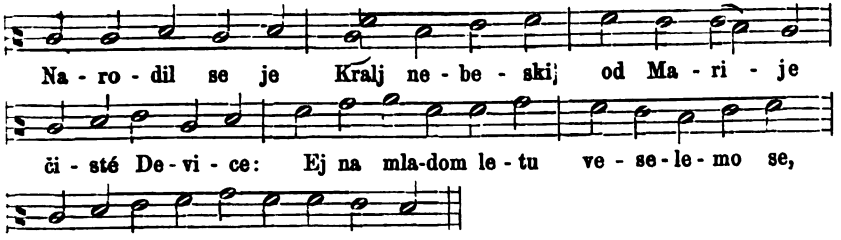

Na - ro - dil se je Kralj ne - be - ski od Ma - ri - je

či - sté De - vi - ce: Ej na mla-dom le - tu ve - se - le - mo se,

mla - do-ga Kral-ja mi mo - le - mo.

I na tomto prazvláštním nápěvu znamenáme patrný vliv dvojí, liturgický a národní. Počínát význačným motivem osmého tonu žalmového

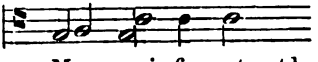

Ma - gni - fi - cat atd.

tedy slavnostně, však pokračuje samorostlým výlevem velké radosti z „mladého léta“ t. j. nového roku. A tu opět znamenáme starého

[1]) Opět sekvencí (jako latinská „Plaudite Pindi“, dle níž tento nápěv složen):

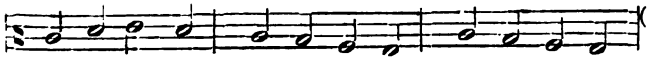

Viz latinskou na str. 121.

Digitized by Google

známého, slovanskou sekvenci tentokrát velevýznamně hned o tercii stupňovanou. Avšak ten závěr nápěvu! Počíná opět prvým motivem u rychlém postupu i očekáváme tudíž přirozeným sluchem za závěrečný ton *c*, však jaké překvapení! Nápěv končí již na *d* podobně jako v třetím závěru sedmého tonu žalmového. Však ton *c*, k němuž melodie stále se vrací, stále též upomíná sluch náš na jonickou toninu. Jest to tedy jonická tonina s tímto nepravidelným závěrem, či jest to zcela volný popěvek, jenž vůbec na toninu ani nemyslil?[1]) Stojíme před ním, jako před starým klínovým nápisem, k němuž nám schází klíč, bychom tajemství jeho odemkli. Jen tolik víme, že nápěv jest prastarý, že následující nápěv začíná stejně, však sestupuje hned do plagálné kvarty hypojonické toniny církevní a na jejím základním tonu *c* skutečně i končí. To právě nás vedlo a přimělo k soudu, že prvý nápěv končí nepravidelným závěrem, jejž mohl skladatel při žalmovém zpěvu v kostele často slyšeti.

Druhý nápěv zní takto:

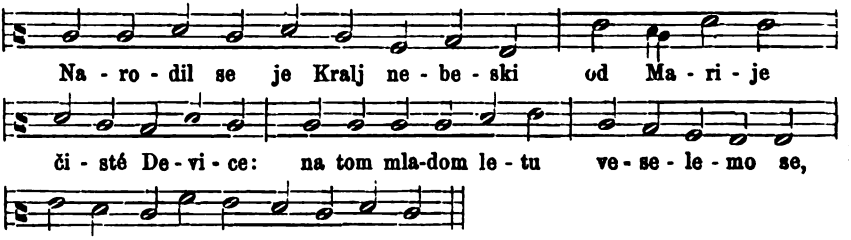

Na tomto nápěvu zcela pravidelně v hypojonické tonině vytvořeném, znamenáme již větší vývin melodie v okolku sedmi tonů; tedy jistě mladší jest, než prvý. Třetí a čtvrtý nápěv nemálo liší se od 1. a 2. Složeny jsou ve tvrdé tonině F(dur) a základní melodické motivy u obou stejné, jsou živější a vzletnější. V nich rozepíná jihoslovanský sokolí duch již úplně svá křídla k mohutnému a radostnému vzletu takto:

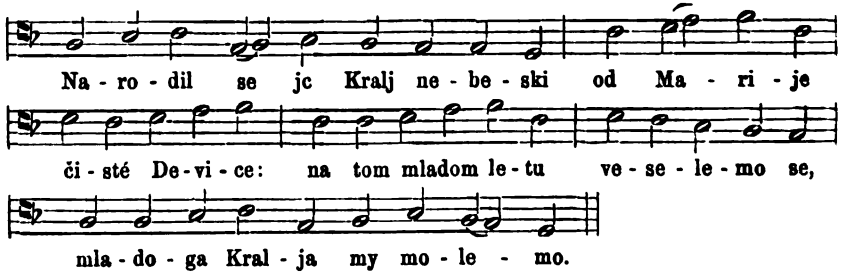

[1]) Či jest to chyba tisku? V opravách na konci cithary není.

Digitized by Google

Jak mocně proudí v tomto nápěvu ta vánoční radosť z překypujícího srdce, povznášejíc se třikrát po sobě až k plné oktavě nahoru! A tak děje se i v následujícím IV. nápěvu, jenž utkán jsa z týchže motivů, jako III., končí ještě vzletněji:

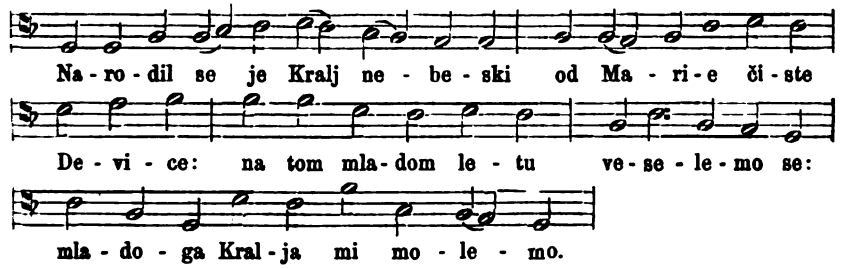

Jak vzletný, však přece i důstojný to výraz radosti! Jaký to pokrok v tomto nápěvu oproti prvému! Mnohem větší jest než onen, jejžto znamenáme na trojím vývinu naší svatovojtěšské „Hospodine pomiluj ny“ neb na svatováclavské.[1]) Dle obdoby těchto písní a jejich proměn lze nám souditi o charvátské, že od prvého nápěvu až do vzniku čtvrtého uplynulo asi značně času, tak že již i z toho na jevo vychází, že prvý nápěv jest vysokého stáří. I zdá se mi, že pochází již asi z doby vzniku zvláštního ritu záhřebského, ježto s ním byl takořka srostlý. Pravili jsme s hora již, kdy zanotila se od celého kostela. K tomu nyní ještě dodati jest nám, že i o vigilii svátku *„Zjevení Páně“*, když celebrant „po starom zagrebačkom obredu“, jak dovodí Iv. Tkalčić, napsal žehnanou křídou kříže na dvéře paláce stolného chrámu záhřebského a pomodlil se „Deus illuminator gentium“: vešel pak všechen průvod do paláce zpívaje naši „Narodil se je Kralj nebeski.“

A ještě něco svědčí o její vysoké starobylosti. Kdož by slyše „na tom *mladom letu* veselemo se“, a pak *„mladoga Kralja mi molemo“*, nevzpomněl sobě pohanského „božiče“, mladého to slunce, *„mladoga Králja“* s novým létem t. j. rokem všem Jihoslovanům podnes dobře známého dle jména! K tomu přidejme poslední slohu, docela mimořádně tam přidanou:

„Daj nam Bog zdravje ino veselje,
na tom mladom letu vsega obilja“ etc.

prastaré to přání k novému roku, též již do pohanských dob zasahající, a přisvědčíme pak zajisté, že vznikla tato píseň blízko doby

[1]) Viz jej v našich Dějinách etc.

Digitized by Google

pohanské, neb alespoň v době, kdy řečené vzpomínky pohanské žily ještě v myslích lidu. Tomu konečně nasvědčuje i celý obsah této písně i prostá její úprava básnická i slovesná. Podávajíť ostatní slohy písně prostým rčením předmět ostatních svátků vánočních až do tří králů. I pamatujme, že právě těch dvanácte dní po slunobratu zimním v pohanské době bývaly časem „rozkoší a nevázanějšího než jindy živobytí", jako u starých Římanů saturnalie. V tom čase proto v době křesťanské konávali koledu a na tři Krále ji proto „zavírali." [1])

Cant. eccles. III. pars quadragesimalis.

Tak nadepsán III. díl naší osmistrunné „Cithary". Však v tomto díle nepodává její autor žádných liturgických zpěvů mešních vyjma veršované Credo „Verujmo vsi Boga" etc. a rovněž takové „Svet, Svet, svet i prevelik" a „Agnec Boži", k nimž cituje nápěvy z předešlých dílů. Latinských textů zde není žádných, alebrž místo nich stojí psáno: „Loco Introitus et Kyrie adhibe arias". A tyto arie, t. j. písně následují hned po „Agnec Boži". Jest jich pět latinských a devět charvátských.

a) Latinské písně (str. 135).

Latinské písně jsou opět metricky důmyslně složeny a hojně rýmovány, však řídí se toliko metrickým přízvukem bez pravidelného ohledu na kvantitu, jakž i skladatelé církevních hymnů, otcové Ambrož, Hilarius a Řehoř Vel. činili. První počíná rozměrem trochajského dimetru takto:

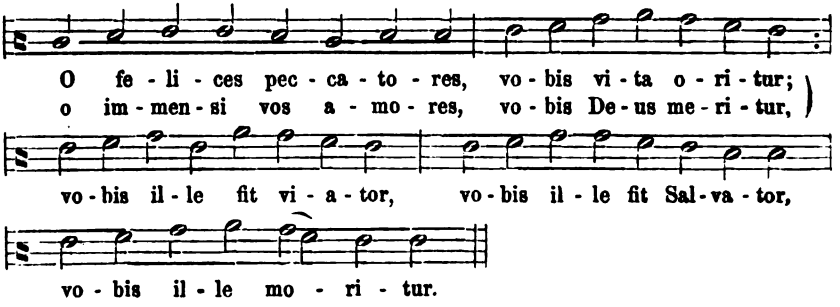

[1]) Viz *Hanuš. „bájeslovný kalendář slovanský"* na str. 34. a 48. a j.

Digitized by Google

Taktové čáry oddělují jednotlivé verše. Jako kdysi nejdůmyslnější z Otců církevních zvolal nadšeně: „O felix culpa, quae talem ac tantum meruit habere redemtorem“ počíná i náš hymnus: „O felices peccatores, vobis vita oritur“. Snadno uhodneme tedy, kde hledati skladatele básníka, Sklad melodie ukazuje zjevně k původu slovanskému, charvátskému. Znamenejme v ní toliko sekvence a nepravidelný závěr na tercii od základního tonu *C*; neb jeví se tu patrně tvrdá tonina *C*. Tvrdá tonina, však měkký, *v pravdě slovanský* nápěv, ač k bolestnému, přece i blaživému obsahu! Jeho závěrek docela souhlasí se závěrem národní písně: „Sadila sam bažuljak“. Vizme:

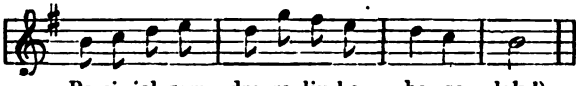

Po-si-jal sam dra-ga lju-bo ba-se-lak.[1])

Vynecháme-li melodickou frázu slov *draga ljubo*, máme tu notu za notou melodickou frázu posledního verše „vobis ille moritur“. — Celá píseň má toliko tři slohy, jež vznešeným motivem umučení Páně prostě, však dojemně pobádají hříšníka ku pokání. Druhá a třetí jsou:

2.

Ecce quam tremenda spina
sacrum caput vulnerat,
membra sacra et divina
quantus dolor occupat!
sacrae manus, sacri pedes,
fiunt tormentorum sedes,
cuncta dolor occupat.

3.

O amate peccatores,
inter spinas lilium,
commutate vestros mores,
propter Dei Filium!
Vobis ille fit viator
vobis ille fit Salvator.
vobis vita oritur.

Jak začal Boží básník, tak skončil. Jak něžný to kvítek z luhů slovanských! —

Jak hlubokého, přeněžného citu plna jest následující píseň obsahem i nápěvem! Pravá to perla mezi písněmi duchovními. Nelze nám proto jí zde nepodati:

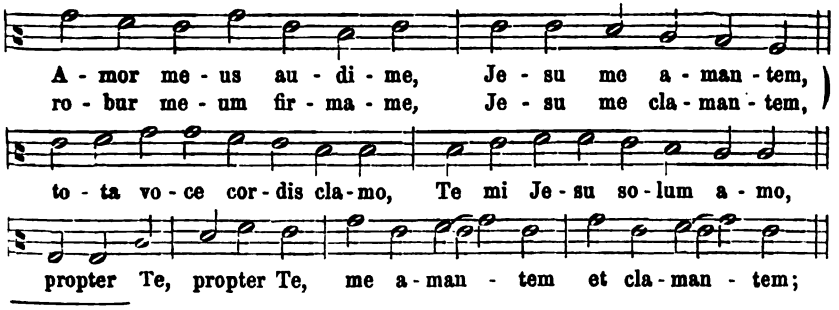

[1]) Fr. Kuhač, l. c.

Digitized by Google

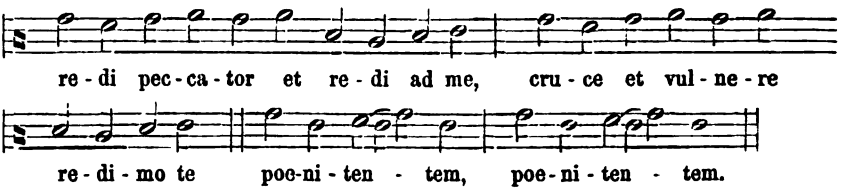

Kdož by při ní neznamenal velikou příbuznosť s ostatními charvátskými písněmi, tedy opět slovanský původ. Ostatně porovnejme tento nápěv také s nápěvem následující sekvence „Stabat mater.“ Má též toliko tři slohy, na nichž i složitá metrická úprava jest pozoruhodna.

2.

Salus mea salva me,
Jesu me peccantem;
consolantem amo Te,
amo flagellantem;
in flagella sum paratus,
quia Tu es flagellatus
propter me
propter me,
in dolentem
et gementem
respice, effica, sim penes Te,
veni mi Jesu et erige me
morientem
morientem.

3.

Mitis Jesu rogo Te,
parce Te laedenti,
parce hosti, rogo Te,
quia nescienti,
dum in cruce Tu pendebas,
hostes tuos defendebas
propter me
propter me
erigendum,
comprimendum:
veni mi Jesu et erige me,
propter Te patior, libera me
patientem
patientem.

Také v následující písni „Salve o Jesu mi“ objevuje se sekvence:

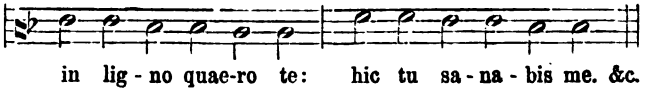

Další píseň jest na západě evropském obecně známá „Patris Sapientia, Veritas divina.“ Nápěv její poněkud jinak se jeví, nežli v našich kancionálech Hlohovsk. a Rozenpluta. Naposled se i zde klade dojemná sekvence „Stabat Mater dolorosa“, po celém latinském křesťanstvu rozšířená. Nápěv, jejž k ní podává „Cithara“ podstatou svojí souhlasí s tím, jejž má náš kancionál trnavský („Cantus catholici“) z r. 1700[1]), od něhož liší se toliko několika vedlejšími notami a finalou. Zní takto (v F klíči):

[1]) Viz jej v mých Dějinách l. c. na str. 138.

Digitized by Google

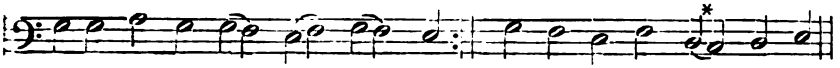

Sta-bat Ma-ter do - lo - ro - sa jux-ta cru-cem la - cri - mo - sa,) dum pen-de-bat Fi - li - us. (Repetitur).

Při znamení * vynechali jsme posůvku, jejž Cithara k c notě přidává, ježto jest zbytečná; mámeť před sebou hypofrygickou toninu a trnavský kancionál ji nemá. (Srovnejme k tomu i nápěv, jejž Meistr udává čís. 143. l. c.) Trnavský zní:

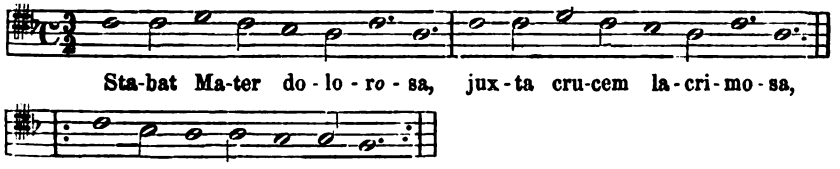

Sta-bat Ma-ter do - lo - ro - sa, jux-ta cru-cem la-cri-mo-sa,

dum pen-de-bat Pi - li - us!

Vidíme, že melodické frázy tohoto nápěvu jsou padstatou stejné, však finála jiná. Finála *e* charvátského nápěvu mění toninu na hypofrygickou toninu a ta zajisté přiměřena jest obsahu, přiměřenější než jonická. Též melodické frázy souhlasí lépe s hypofrygickou, nežli s jonickou toninou. Vidíme tedy, že charvátský autor počínal si důmyslně, skončiv na *e* notě nikoliv bez rozmyslu. Na jeho nápěvu plní se slova Habrlova o hypofrygické tonině: „Dieser modus hat einen sanften, klagenden, wehmüthigen Charakter.“ [1]) Myslil jsem z počátku dle trnavsk. kanc., že snad charvátský skladatel skončil na tercii od základního *c* tonu, jak v národních písních jihoslovanských kolikrát se vyskytuje; však řečená úvaha přiměla mne, bych zůstal při hypofrygické, obmyslně od skladatele zvolené tonině.

b) *Charvátské písně* (od str. 140.).

První tři písně charvátské zpívají se nápěvem písně „Patris Sapientia.“ Z hlubin duše volá básník v třetí z těchto písní a vyzývá vzletně vše tvorstvo, by soustrastně popatřili na „odkup křižni“, takto:

1. O nebo i zemlja
i ves dvor nebeski:
ptičice letece
i vsi slapi morski.

2. O drevje vu gore
i zverje v puščinc:
i ti človek grešni
gledi odkup križni!“

Pozoruhodný jest nápěv následující písně (na str. 144.):

[1]) Magist. choral III. Aufl. S. 40.

Digitized by Google

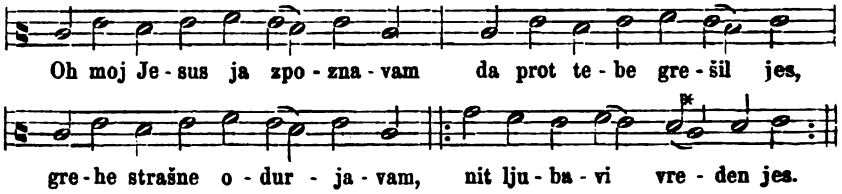

Jak prostinký to popěvek. Toliko dvě melodické frázy okolku pouze kvintového zdobí tuto skromnou fialinku, a přece jak libě voní! Právě těmi chudičkými plenkami projevuje opravdový, hluboký bol, jenž ani mnoha slov, ni mnohých tonů k projádření svému ni nehledá, ni potřebuje. Však právě tímto skladem a duchem svědčí tento nápěv o vysokém stáří této písně. Tudíž jest záhodno, bychom i celý text její zde podali:

2. Ja sem tebe križ napravil
i korunu z ternja zplel;
ja te šibjem tak zmerčvaril
i prebosti rebro smel.
(= já tě tak zbičoval
i bok proklál.)

3. Ja sem zrok bil bičuvanja,
ja preleal svetu kerv;
Ja sem delnik raspinanja,
nezahvalni zemlje červ.

4. Ja z Judasem i z Kaifašem
suprot tebe jesem bil
z Pilatusem, z Herodesem
tebe na smert odsudil.

5. Oh moj Jesus milostivni
nam grešnikom milost daj,
serdu tvu od nas odrini
ter nam tvoju diku daj.

6. Ar nit svotu veruvati,
nit več grešit hočemo,
nego tebe verno služit
i ljubit obečamo. Amen.

Jak upřímně a prostě vyznává i přiznává se jihoslovanský skladatel touto písní vinníkem všeho utrpení Páně! I ta dikce i básnická úprava, vše prosté jest a nehledané. Přidáme-li k tomu i ten patrně prostonárodní popěvek s nepravidelným závěrkem na tercii od základního *C* tonu tvrdé stupnice:[1]) uznamenáme a přisvědčíme, že „Oh moj Jesus“ jest stará píseň, jež na půdě poesie lidové vzrostla, jako vánoční „Narodil se je Kralj nebeski“. Také vánoční píseň „Kaj mi tužiš moj Stvoritel“ počíná týmž motivem, však sestupuje s ním do plagálné kvarty pod *c*, a *C* tonem skutečně končí celá píseň.

Docela jiného rázu a ducha jest nápěv následující písně „Kraljevske idu zastave“. Znamenáme na něm živě, žeť jiného jest původu. A skutečně jest to nápěv latinského originálu, sem tam pozměněný.

[1]) Tři verše počínají intervallem *c—e*, v němž *c* vždy klade se na těžkou, přízvučnou dobu.

Digitized by Google

Vizme začátek lat. originálu (pochodícího od bisk. Venantia Fortunata ze VI. stol.) dle nynějšího officielního vydání [1]) a charvátského překladu:

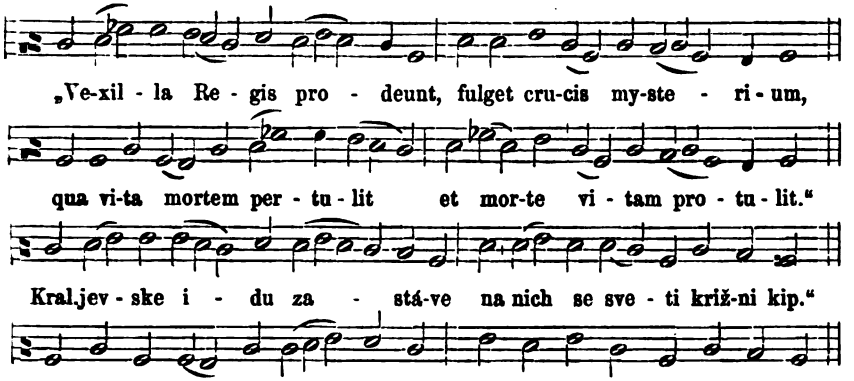

Srovnávajíce oba nápěvy znamenáme, jak si charvátský překladatel upravil složitější nápěv originálu, zjednodušiv jej. Tonina jejich je stejna. Porovnáním obou nápěvů utvrzujeme se znovu v domnění svém, že předešlé nápěvy (vyjma „Patris sapient.“) jsou původu jihoslovanského. To platí též o následující písni „Diku mi pojmo Bogovi“.

Následuje (na str. 146) píseň *„pro functione feriae sextae“* *„Jesus Kristus.“* Melodické fráse její vzaty jsou též z latinského hymnu „Crux fidelis“; však charvátský skladatel si v úpravě jejich mnohem volněji a samostatněji počínal, nežli skladatel hymnu „Kraljevské“, tak že jeví se nám v něm opět duch římského chorálu, s duchem jihoslovanským v ladný celek s ním spojený. Charvátský hymnus takto zní:

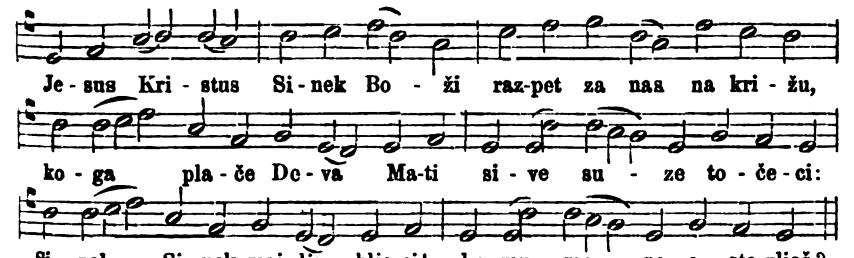

Latinský hymnus nahlédnouti lze v citovaném Officiu maj. hebd. (str. 189.) neb jinde. Pro porovnání položíme zde alespoň prvou část jeho:

[1]) Officium majoris hebdom., Pustet, Ratisbona 1881, pag. 37.

Digitized by Google

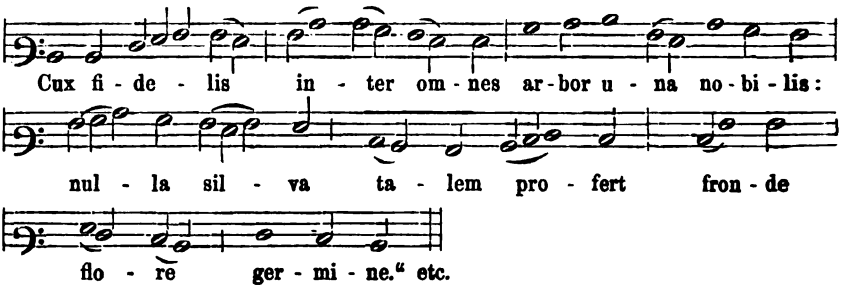

Charvátský text není nikterak překladem latinského; neb latinský opěvá vznešená tajemství sv. Kříže; však charvátský bolesti a úkory Matky Páně pod Křížem Syna Božího. Volá proto v 6. (poslední sloze):

Pogledajte vi vsi ljudi
persi, noge i ruke
prikovane, pribijene,
svetum kervjum skropljene;
je-li muka kde takova,
kak je Syna mojega? Amen. [1])

Pak podává „Cithara“ volný překlad sekvence „Stabat Mater dolorosa“ k témuž nápěvu, jako při originálu. Však překlad jest volný, místem i odchylný. Končí na př. touto těchou Matky Páně:

O ti draga Božja Mati!
naj se veče ti plakati
za Sinka predragoga.

Ar na trejti dan iz groba
hoče stati on tverdoga
na vse duš zveličenie.

Také nad touto písní nadepsáno: „Pro ejusdem diei functione“; však při jaké funkci, při kterém obřadu se zpívala, nenašel jsem v Tkalčicově pojednání „Veliki tjedan po starom zagrebačkom obredu.“

Poslední postní píseň „Cithary“ jest (na str. 148.):

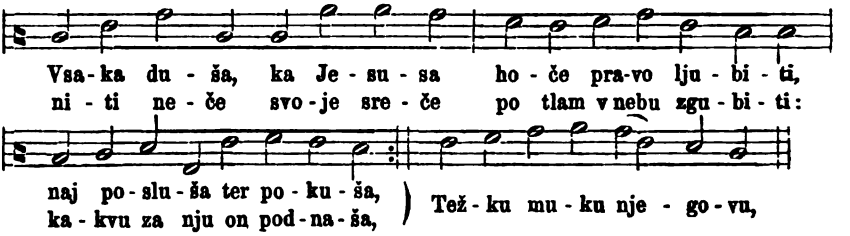

Tato píseň z postních jest nejdelší, majíc 19 sloh. I nápěv má živější ostatních, ač tato živost méně hodí se k žalnému obsahu té

[1]) Attendite & videte, si est dolor, sicut dolor meus.“ Lament. Jerem. cp. 1. (Na zelený čtvrtek).

Digitized by Google

písně, jež vypisuje celý děj umučení Páně. Však právě z té okolnosti, jakož i ze závěrečného motivu nápěvu, jenž už kolikrát se nám namanul, poznáváme opět slovanský původ i této písně na jihu. Znamenejme na nápěvu též, jak pravidelně a úměrně složen jest v hypojonické tonině. Však povšimněme sobě i složitého metrického útvaru a rýmu, jímž básník utkal a bohatě ozdobil svou píseň. Vizme 6. slohu:

Ruke vežu
i raztežu
kakoti nevernika,
na vsu muku
život tuku
njega nepomilujuč:
kruto psane
povsud rane,
ni nijedne cele strane!
nad glavu mu žetuju.

Cant. eccles. IV. pars paschalis.

Tento díl obsahuje opět nejprvé liturgické zpěvy mešní, pak latinské písně. Následuje díl charvátský, jehožto zpěvy rovněž tak rozděluje.

a) *Latinské zpěvy.* (Od str. 150—163.)

Mešní zpěvy velikonoční počínají liturgickým introitem „Resurrexi", jak podnes platí. Melodické frázy jeho souhlasí celkem s liturgickým nápěvem obecným, jak jej shledáváme v Graduale romanum; však jeví na sobě někdy také značné uchylky.

Neinterpolované Kyrie opatřeno jest nápěvem zvláštním. „Et interra" zosnováno dle obecného řádu církevního i ve zpěvné části. Po epištole pak následuje i zde známá sekvence „Victimae paschali". Pozoruhoden jest nápěv následujícího „*Patrem*". Jeho melodické frázy vstupují a sestupují mohutnými kroky intervallovými a zní proto velmi slavnostně. Na příklad:

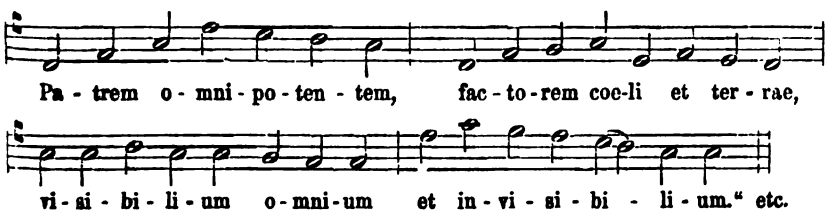

Digitized by Google

Neb vizme tuto melodickou frázu:

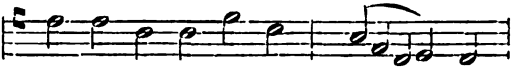

Okolek tvrdé toniny cclého „Patrem“ obsahuje tony od *c—ē*. Ostatek mešních zpěvů toliko se cituje z předešlých dílů „Cithary“.

Následují *písně latinské*. V čele stojí známá „*Surrexit Christus hodie*“, jež původu jest českého,[1]) v XIV. století. Známe k ní dva staročeské nápěvy, z rukopisu roku 1410., z nichž prvý jest dvouhlasný a duchem melodičným jest charvátské melodii druhé příbuzen či podoben. Však značně bližší a podobnější jest nápěvu, jejž k tomu hymnu podává Hlohovský, ježto charvatský skladatel upravil si nápěv jinak, zajímavo jest nám stopovati, jak si při tom počínal. Každá sloha písně má dva verše; k prvému podává Cithara dva nápěvy takto:

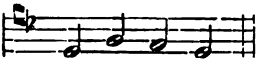

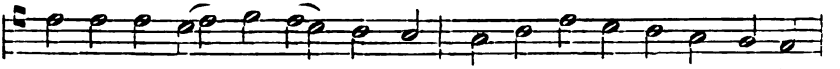

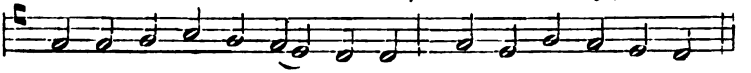

K tomuto druhému počátku porovnejme nápěv, jejž Hlohovský podává ve svém kancionálku takto:

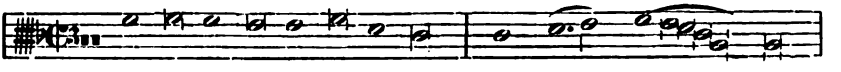

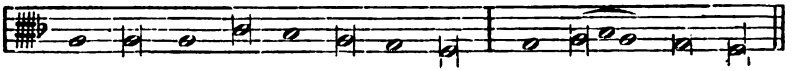

Tak ji má také Šípař ve svém „Dekachordu“ (z r. 1642.) na st. 177. a Rozenplut (na st. 224./5.) s českým překladem; jen alleluja pozměněno. I znamenáme, žeť charvátský druhý nápěv patrně

[1]) Viz „*Cantiones bohemicae*“ od G. M. Dreves, S. J. 1886. str. 165./6.

Digitized by Google

dle tohoto českého jest upraven, v celé podstatě své s ním souhlase. Prvý začátek nápěvu, jenž povznáší se vzletnou radostí hned na oktávu, přibližuje se nápěvu stčesk. rukopisu z r. 1410., kdež na listě 172. a čteme takto:

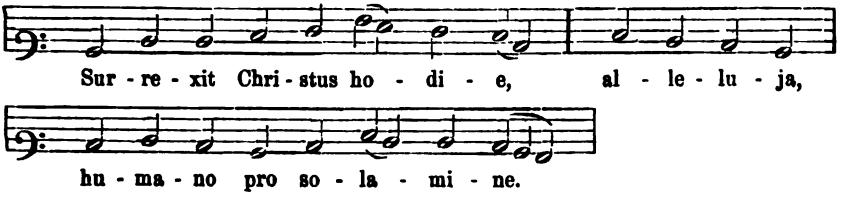

I znamenáme, že charvátský druhý nápěv jest vzletnější, což ostatně jeví se též při druhém vyšebrodském (dvojhlasném) nápěvu. Jeho „*superior nota*“, jak dí se v rukopise, zní takto:[1])

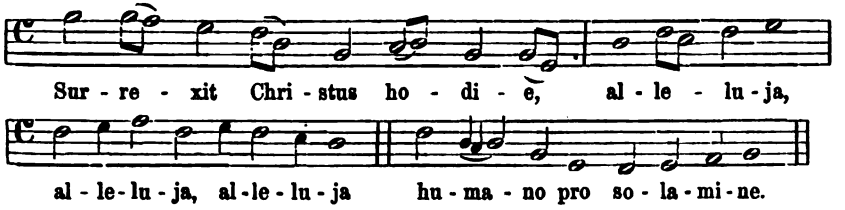

Sloh má charvatský text celkem jedenáct, jež takto jsou seřaděny:

2. Mortem qui pridie, all. etc.
   Miserrimo pro homine, all, etc.
3. Apparens primo Mariae etc.
   Poenitenti Magdalenae alle etc.
4. Petro dehinc et ceteris, all. . . .
   Apparuit Apostolis, alle . . .
5. Mulieres ad tumulum, al·
   Donaferunt aromatum, al.
6. Album cernentes, Angelum, al.
   Annuntiantem[2]) gaudium, al.
7. Mulieres o tremulae, al.
   In Gallilaeam pergite, al.
8. Discipulis hoc dicite: al.
   Quod surrexit Rex gloriae. Alle.
9. In hoc paschali gaudio, al.
   Benedicamus Domino, al.
10. Laudetur s. Trinitas, al.
    Deo dicamus gratias. Alle. al. Amen.

3. 4. a 9. z těchto charvatských sloh není ve vyšebrodském rukopise; však za to nemá charvátská cithara 7. 8. a 9. slohu českého rukopisu. Ostatní jsou stejné.

Následuje píseň „Resurgente Domino“ s jásavým nápěvem, jehož ostře vynikající rytmus živě připomíná moderní taktovku. Vizme:

---

[1]) Věrně dle rukopisného snímku; toliko noty (breves, semibreves a minimas) přepsali jsme.

[2]) Tady má Dreves (C. b. str. 165.) patrně chybně: „annuntiantes“. I text „humano pro sol.“ podložil notám jinak, než udává rukopis.

Digitized by Google

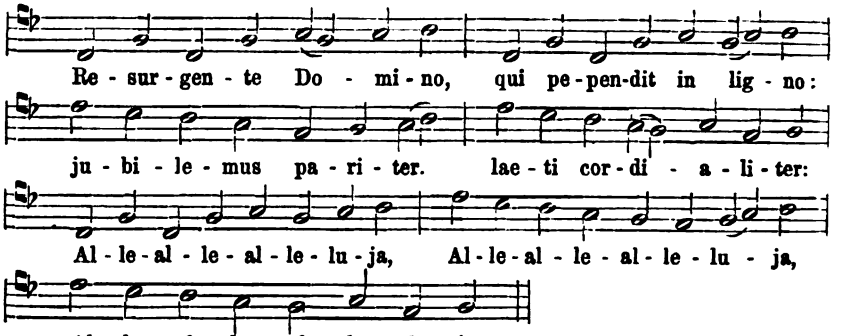

Nápěv to patrně již modernějšího ducha i původu.

Následuje píseň hypojonického nápěvu, velmi krásným pravidelným rozměrem složeného. Metrický její rozměr jest jambický dimeter. Zasluhuje toho též, bychom na světlo veřejnosti jej vynesli:

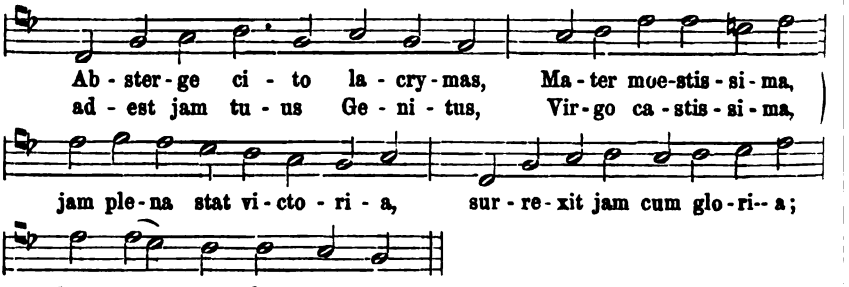

Jak vřele raduje se básník této cituplné písně s Rodičkou Boží ze vzkříšení Páně! Jak případně shodují se melodické frázy s touto čistou a vznešenou radostí! Stejným směrem a duchem béře se i známá píseň „Pone luctum Magdalena“, jež následuje, však nápěvem vzletnějším, jenž mohutnými kroky intervalovými mocného též výrazu dodává mysli, velmi vzrušené radostným soucitem s Máří Magdalskou ze vzkříšení Páně. Zazpívejme si tak tento nápěv její:

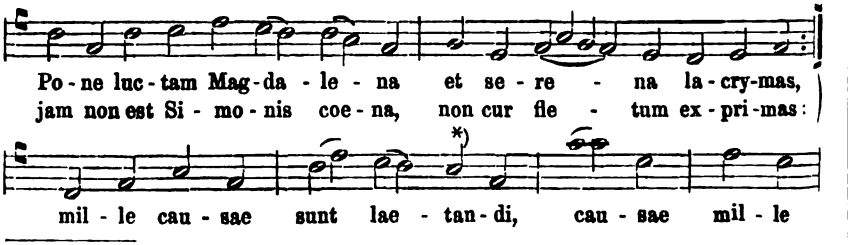

*) Při tomto *g* udává Cithara posůvku, však myslím, že zde zbytečné; *gis* na konci jest správné, poněvadž závěrové.

Digitized by Google

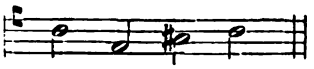

Jak krásný, umělý a vzletuplný to nápěv hypooeolický! Horujeť až v nadbytném okolku toniny, tak že sestupuje pod ni až na tercii c. Však ačkoliv slavně zní kdož by v ní přece též neznamenal ještě něco dozvuku onoho bolného hnutí ducha, jež jímalo kajicné srdce sv. Máří při „hostině Šimonově“ a jež vyznívá touto upomínkou i z obsahu písně. Z obsahu pak i poznáváme, žeť vlastně máme před sebou píseň o sv. Máří Magdalské, o níž také předkové naši skládali písně. Obsahuje celkem deset sloh o šesti trochajských verších dimetrových, jež celkem zvučně rýmují se dle vzorce: *a b a b c c.* Poslední jest:

„Praecine jam Magdalena,
vivat princeps gloriae;
nostra claudet cantilena;
vivat Rex victoriae.
vivat, regnet, dominetur,
Jesus nunquam terminetur.

Konečně pozoruhodna jest i poslední latinská píseň, jejíž nápěv ode všech předešlých značně se liší. Jest ze všech nejživější, nejjásavější a nejrozsáhlejší. Klademe ji zde proto celou:

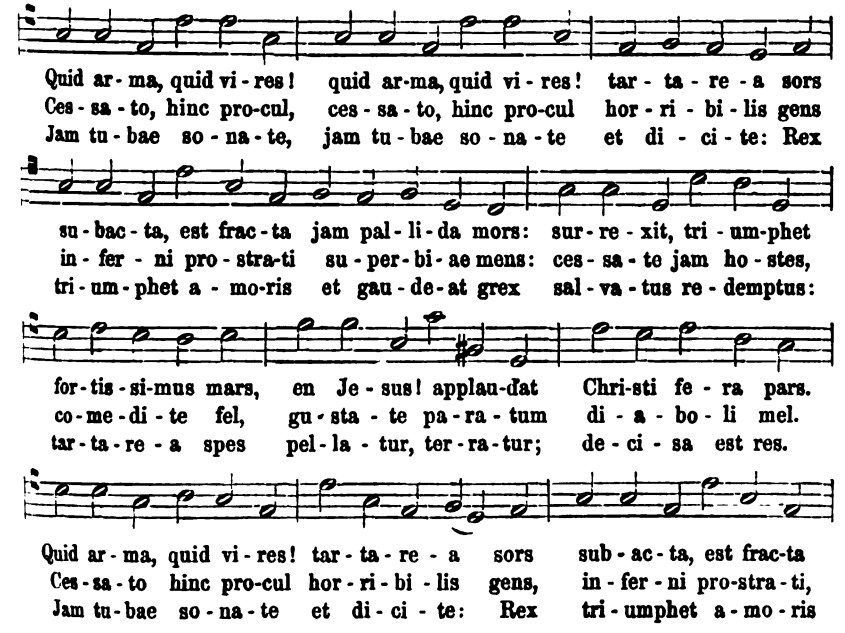

Digitized by Google

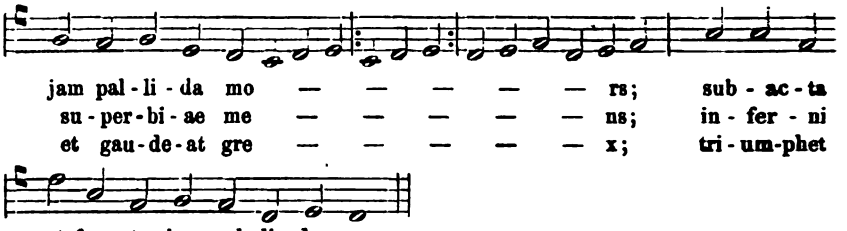

Toť nápěv již docela moderního rázu a ducha, ač nikoliv triviálného. Ku podivu shledáváme v něm přece také ještě stopu starého zpěvu chorálního, t. melismatický „jubilus“ na slovo „mors“. Tak sdružil se i v této písni samorostlý duch skladatelův s chorálem k vytvoření originálního nápěvu.

b) *Charvátské zpěvy* (od str. 163.).

Charvátských písní na oslavu vzkříšení Páně shledáváme v naší Cithaře nápadně málo, toliko čtyři. Vlastních zpěvů mešních tu také není, leč jediné Gloria („I na zemlji“), jež jako v předešlých dílech jest veršovanou písní s interpolovaným a paraeneticky rozšířeným textem originálu, jenž ovšem zvláštně přihlíží k tajemství slavnostnímu. Vece proto ku př. v 3. sloze:

„Jesus Kristus je to sunce, ko den svetli čini z tmice:
had odičen ztaje z-groba y ponavlja službu Boga“.

Ostatní mešní zpěvy toliko cituje autor z předešlých officií.

Ke třem na to následujícím písním cituje se nápěv naší písně „Surrexit Christus hodie“. První jest její překlad; druhá jest paraenesí latinské „Regina coeli laetare“, jíž tu ale není. Třetí zdá se býti originálem charvátským. Počíná:

„Veseli se den denešni, all. all.
Nebo, zvoni, vse chvaleči, all. etc.“

Čtvrtá jest překlad naší

„Christus surrexit
mala nostra texit“ [1])

s nápěvem naší staročeské písně „Buoh všemohúcí“ (ze XIV. stol.),[2]) jenž maličko uchyluje se od nápěvu latinské „Christus surrexit.“ Mo-

[1]) V starším jistebnickém kancionále asi z počátku XV. stol.
[2]) Viz ji v našich „Dějin. posvátn. zpěvu stč.“ I. str. 71./2.

Digitized by Google

tivy těch nápěvů vzaty jsou ze známé velikonoční sekvence „Victimae paschali“. Toliko závěrek Kyrie el. alleluja jest volný. Prvá sloha zní:

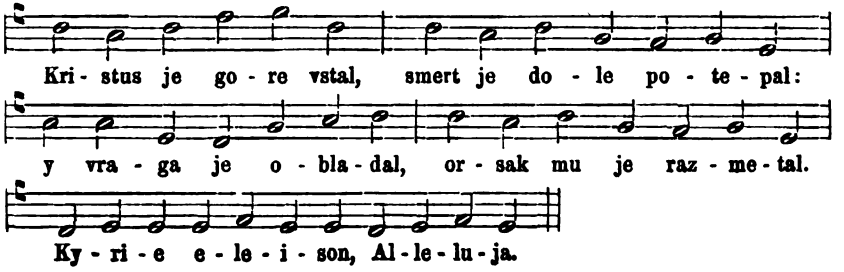

Ostatní hody Boží povelikonoční obmyšleny jsou písněmi v Cithaře velmi chudě. Svátky vstoupení Páně a nejsvět. Trojice mají toliko po jedné charvátské písni, Boží hod svatodušní jednu latinskou a dvě charvátské, v nichž není nic nového. Jediný svátek Božího Těla má jich více. „Pro festo Corporis Christi“ cituje vydavatel *a*) nejprve stálé latinské zpěvy mešní z officia vánočního; pak klade prosu „Lauda Sion“ latinsky s podloženým překladem. Po té následuje „Pange lingua“ s liturgickým nápěvem, sem tam nějakou vedlejší notou pozměněným. Pak ale spatřujeme tu ještě sedm latinských písní, jež tuším jsou charvátského původu. První počíná:

„Quo me Deus amore
ultro complecteris;“

Zpívá se jako adventní „O tempus peramandum.“ Ke všem ostatním složeny jsou zvláštní nápěvy. První z nich, velmi lahodný, připomíná bezděčně vánoční nápěvy něžné. Zní takto:

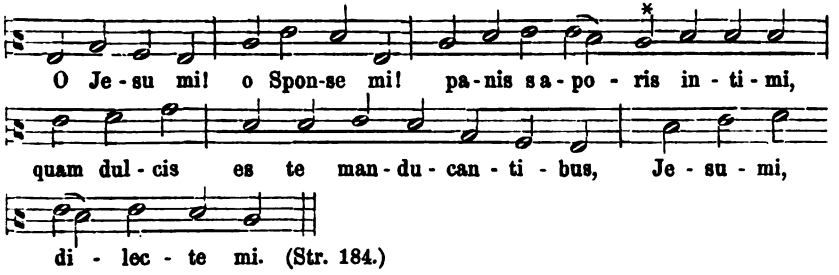

Tento nápěv zdá se býti od skladatele volně vymyšlen a i s textem původu charvátského. Posůvku, již Cithara přidává ve slově „saporis“ k c notě (*), jsme vynechali, poněvadž nepatří do diatonické melodie hypojonické toniny, v níž ta píseň zcela pravidelně

Digitized by Google

jest složena. Latinská báseň té písně vyniká význačným rytmem, lahodnou a hladkou dikcí, v níž vyjadřuje láskyplný výlev zbožné duše k nebeskému ženichu v nejsvětější Svátosti oltářní.

Neobyčejná a v nejednom ohledu zajímavá jest následující píseň „En sub pane". Širokými, vážnými kroky béře se její nápěv ku předu, pln jsa obdivu nad neobyčejným ponížením a milosrdenstvím Syna Božího v nejsvět. Svátosti k hříšnému člověku. Na nápěvu i textu jest znáti živější, pohyblivější krev jihoslovanskou, jež hluboce dojatou mysl vysoko vznáší k původci toho neslýchaného milosrdenství. Není to proto jen krátký popěvek, jako při jiných jsme poznali, alebrž dlouhý hymnus. Pro tuto zvláštnosť nelze nám ho pominouti.

Zní takto:

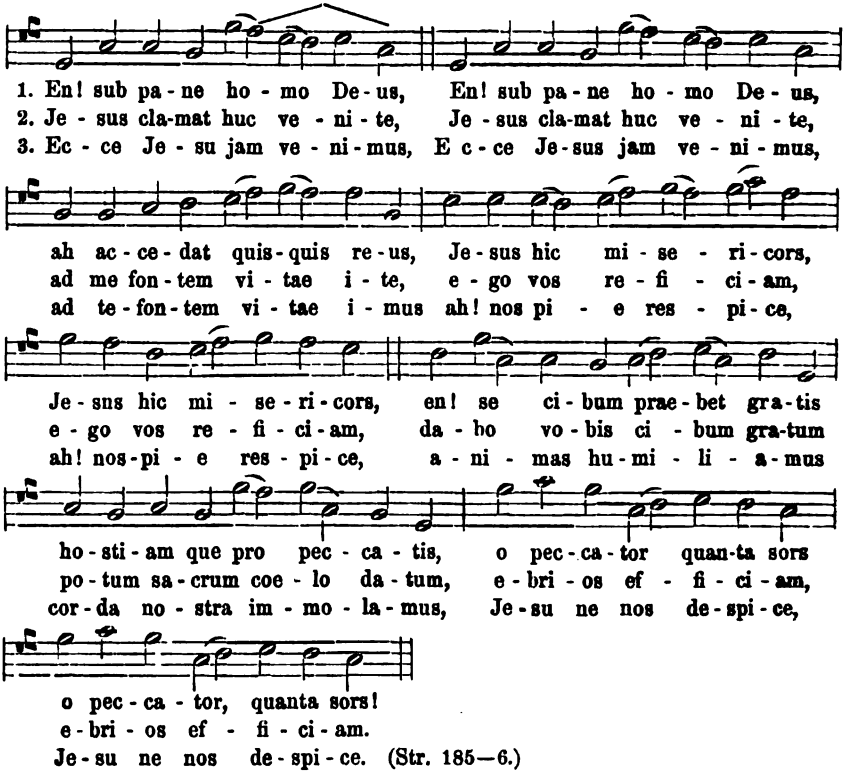

(Str. 185—6.)

Jak podivná to melodie, patrně hypojonická. Neshledáváme v ní bez mála nic onoho výrazu jasného, u víře silného ducha, jenž této a jonické tonině zvláště sluší, alebrž spíše ducha zádumčivého, mocně vzrušeného a milosrdenstvím Božím hluboce pokořeného. I jest nám, zpívajícím tuto píseň, nikoliv jako by světec Boží byl ji složil,

Digitized by Google

nébrž člověk, hříšný vědomím své velké hříšnosti při rozjímání o nesmírné lásce Boží ve Velesvátosti oltářní mocně dojatý. „O peccator quanta sors!" Jen tak vysvětlíme si neobyčejný postup melodické frásy při slovech: „*Ah accedat quisquis reus,*" v nížto skladatel obmyslně dvakrát klade zapovězený interval semidiapente, po druhé dokonce náhlým skokem. Tot svědčí o mysli, neobyčejně vzrušené. Rovněž tak i to troje *a*, nad okolek toniny vystupující. Též ostatní intervaly a frázy svědčí spíše hypodorické, než hypojonické tonině, zejmena sexty, na nichž jako na hlavním znaku proto zbudoval Dr. Witt celou mši „secundi toni". Na oce jest tedy, že náš autor, nikoli v duchu hypojonické toniny, nébrž docela volným výlevem ducha dle nálady jeho složil tuto píseň. Neznám podobného nápěvu. Mám jej za original charvátský.

Podobně se má s následující písní „Salve fons deliciarum", jejíž dlouhý nápěv živě nám připomíná některé nápěvy naše a polsko-unitskou píseň „Ożiwiający Duchu swięty." Jest proto třeba, bychom i z této dlouhé písně podali aspoň prvou slohu:

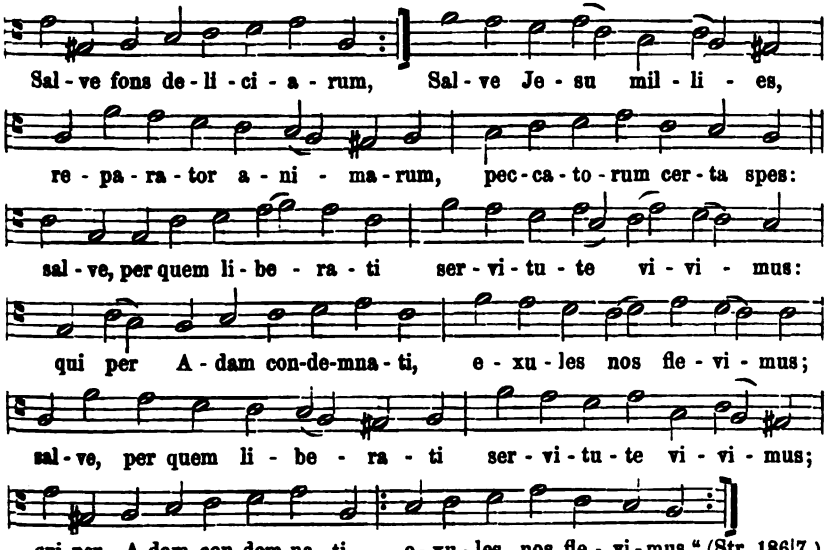

I v tomto aeolickém nápěvu znamenáme týž zádumčivý, trudnomyslný přídech jako v předešlém, zvláště malou sextou, jež často se opakuje, vyjádřený. Podobným, ač nikoliv tak širokým tokem melodickým, nébrž krátkým krokem dumá též náš Slovák ve své písni „Žal nad Slovenskem":

Digitized by Google

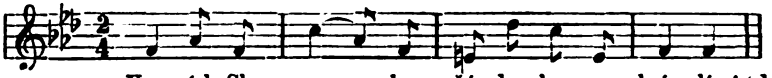

A ten mocný výlev srdce na slova „Salve Jesu millies“ se septimovým okolkem připomíná mi živě dumavou píseň „Zabitý“, v níž také čteme;

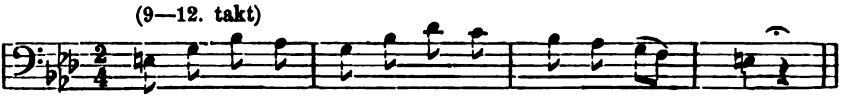

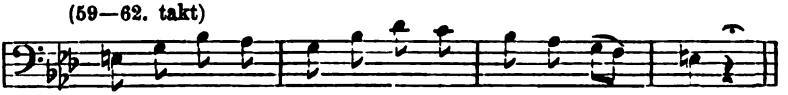

Anebo porovnejme melodickou frázu slov „salve, per quem liberati“ s tímto popěvkem polsko-unitské, jenž se v ní opakuje:

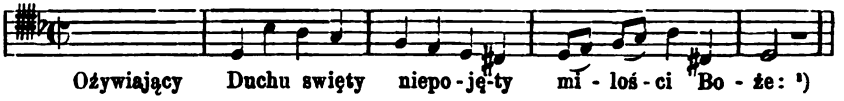

Krásná v každém ohledu jest i následující píseň „*Huc coelestes advolate*“, jež patrně jest původu charvátského. Vyniká přesnou dikcí latinskou, zvučným rytmem, nápěv originálním vzletem myšlének, širokým proudem, zpěvnou živostí a ušlechtilou vážností beze všeho přídechu všedního, ač tuším také vzata jest z lidového zpěvu. Jest příliš význačná, než abychom ji mohli nesděliti s čtenáři. Podáme aspoň prvou slohu:

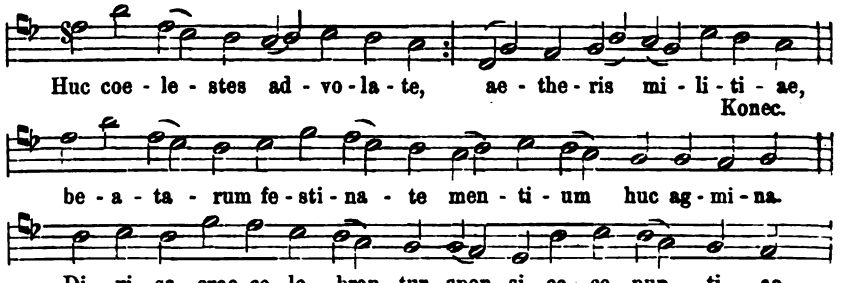

[1]) Viz ji v našem pojednání „*O posvátné písni polské*“ ve „Zprávách král. čes. Společn. n.“ r. 1885. na str. 35.

Digitized by Google

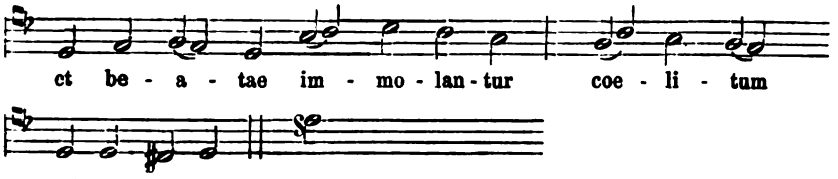

Huc &c. (bez repetice), (Str. 188.)
. . . agmina.

Škoda, že není původce tohoto vzletného a tektonicky dokonalého hymnu znám!

Jak vroucný, něžný a pokorný jest proti tomuto vzletu následující nápěv písně „Jesu, Jesu dilecte"! Jediné na jednom místě opakovaném vystupuje na oktávu na důkaz a výraz veliké lásky k Spasiteli; ale jak pokorně pak pokračuje, tytýž i na jediném tonu recituje, a dvěma neumami horuje v lásce Páně. Toť fraseologie chorální, však spojená s volným duchem (národní písně). Ježto i báseň vyniká umělou stavbou slohy a metrickým rytmem, podáme tu píseň celou. Zní takto:

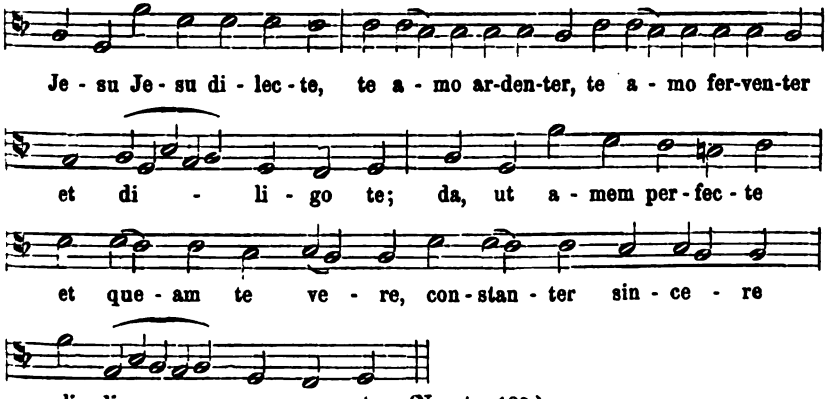

(Na str. 189.)

Hoc sub pane latentem
te Deum requiro,
et ad te suspiro
desidero te;
date esurienti,
in cibum petenti,
in potum quaerenti
da animae te.

Jesu! o nectar svave,
in cibum te volo,
praesentem hic colo
et sitio te;
tu pota sitientem
amore ardentem,
fervore langventem
tu refice me.

Digitized by Google

Hoc sub pane et vino,
sub pane et vino,
aeternum Divino,
nam coelicum est,
latet omnis dulcedo;
idcirco accedo
sum certus et credo,
quod Deus hic est.

Ergo Jesu benigne,
accende insigne
Divino me igne,
tu unica spes;
da, da Jesu roganti,
quaerenti, amanti,
spiranti, petenti
da animae te. Amen.

Poslední latinská píseň o Božím Těle jest, možno-li, rázu ještě původnějšího, samorostlého, tudíž ještě zajímavější. Proto, ač dlouhá jest, nelze nám přece ku charakteristice charvátské hymnologie nepodati aspoň prvou slohu s nápěvem:

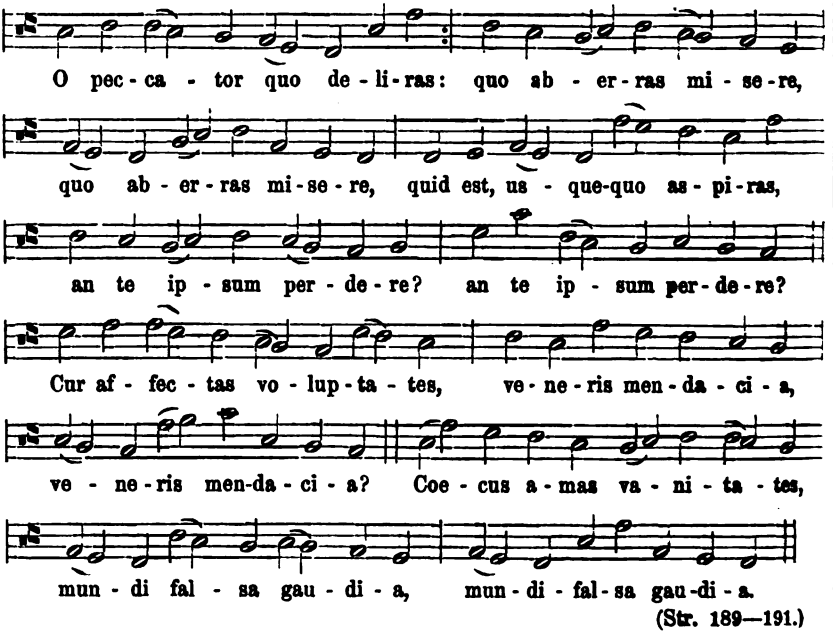

(Str. 189—191.)

Jak podivuhodné, v aeolické tonině nezvyklé frázy to melodické! Širokými intervally, jež častěji se opakují, nabývá tento nápěv živé ráznosti, již vyložíme si z obsahu. Znamenáme v něm úsilnou snahu, vyrušiti hříšníka mocně z horečky hříchu. Odtud ten náhlý výkřik: „Quo deliras?“ hned s počátku; odtud ty náhlé skoky na dominantu a oktavu, na seksty, ba dvakráte o tercii nadbytně i nad oktavu. Tak vysvětlíme si též nezvyklý ten ráz v písni o Božím Těle, jížto spíše přísluší duch radosti a vroucí, něžné lásky. Proto myslím také, že druhá sloha, v níž volá skladatel hříšníka k nápravě

Digitized by Google

hlasem a sladkostmi Páně v nejsvětější Svátosti oltářní, musí přednášeti se jasným a jemnějším hlasem.

Nápěv sám jest velmi misterně a uměle zbudován, prozrazuje tudíž hudebně vzdělaného i duchaplného skladatele.

b) *Charvátských písní* tu shledáváme toliko tré, z nichž dvě mají zvláštní nápěvy, jichžto při latinských není. Jeví na sobě také smíšený ráz choralně-národního zpěvu, zvláště v první:

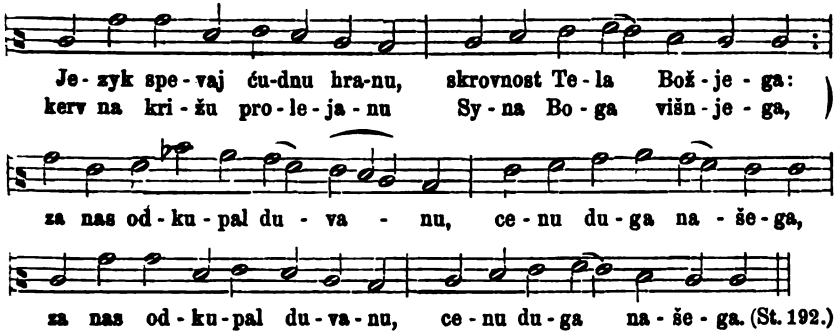

(St. 192.)

Melodická fráza slov „cenu duga našega“, již dobře známá, svědčí patrně o reminiscenci národní písně, ostatek o původu chorálním. Obsah opisuje volně latinskou „Lauda Sion“. Rovněž takový sklad nápěvu shledáváme též při následující písni „Prosim bratja, verne duše.“

„Canticorum eccles. V. pars dominicalis.“

V pátém díle podává *„Cithara octochorda“* od str. 194—258 mnoho písní obecných, opět latinských i charvátských, které ohlavuje nápisem V. pars dominicalis *„indifferentium ariarum.“* Slovem „indifferentium ariarum“ míní původce bezpochyby nápěvy, docela volně složené, jež nejsou ani přísně liturgického, ani národního, ani smíšeného původu, nébrž samostatně vytryskly z osobního ducha, z osobní nálady skladatelovy. Všecky vyznačují se tou zvláštností, že prvý verš opakují. Podává prve opět

a) *latinské zpěvy.*

Nelze podati v objemu tohoto pojednání všech hymnů latinských. Bude zajisté velmi záhodno, by bratří Charváté vydali na světlo velezajímavou sbírku svých zpěvů starých, latinských i charvátských, což opět bude vzáctným příspěvkem k staré osvětě jejich i západo-

Digitized by Google

římské vůbec, jež nebyla pouze „germanská.“ Zde jest nám obmeziti se na několik důkazů a ukázek toho, co svrchu jsme o nich pravili. Velmi plynný, lahodný a vroucný jest nápěv druhé písně mixolydické:

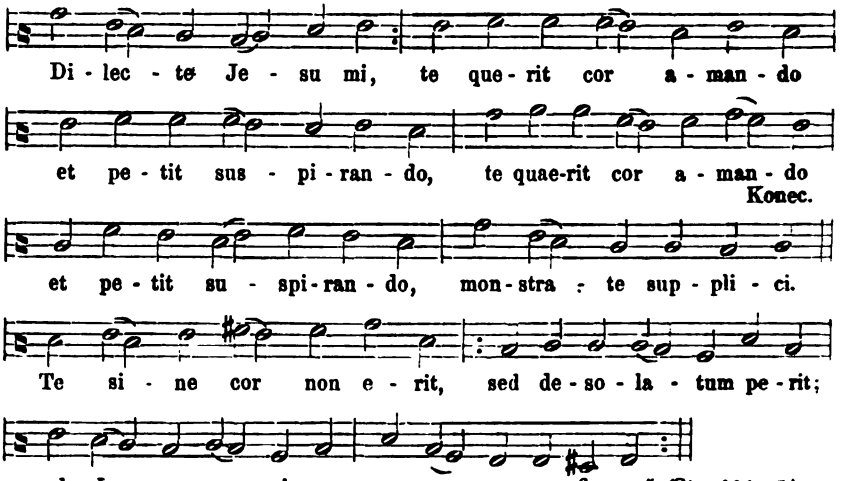

Pak opakuje se „Dilecte Jesu mi“ (bez repetice) až do konce („supplici“). —

Neméně zajímava obsahem i nápěvem jest následující píseň:

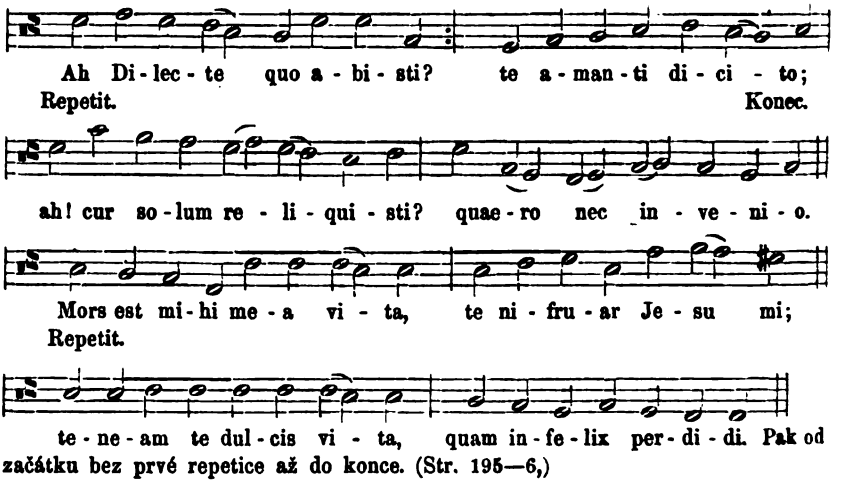

Jak případně vyjadřuje tento nápěv touhu zbožné duše po blaživém spojení s milovaným Spasitelem! Plu něžné touhy po něm se

Digitized by Google

jeví, až i touhou unývá, prodlévaje proto dvakrát na jednom tonu f. Kde touha jeví se největší, tam překročuje proto okolek měkké stupnice opět o celou tercii při povzdechu („ah! cur solum" etc.).

Obě tyto písně mají po třech slohách, z nichž podali jsme první.

O samostatném, umělém a originelním útvaru nápěvu svědčí též tato píseň (str. 198):

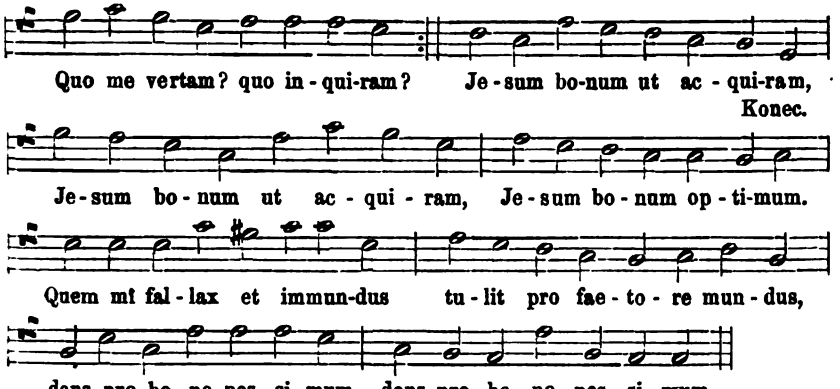

Opakuje se od začátku (bez 1. repetice) až do konce." Tento nápěv jeví patrnou nedím podobnost, alebrž duchovou příbuznost s předešlým. Na obou jest znáti novější původ, jenž neštítí se již ani septimových ani sedmidiapentových postupů (zejmena ve slovech: dans pro bono pessimum" na konci *f—h*). Poněvadž pak ani význačných intervallů aeolické toniny (*a—c*, *d—f*, *a—f*) bezmála nic se nevyskytuje (sexta *a—f* v té i oné písni toliko jednou): myslím, že skladatel nápěvu již na paměti měl *a*-mol toninu, jakž i nota *gis* ve prostřed svědčí. Však nicméně vizme, jak originelně a význačně autor vede si i v druhé písni. S roztouženou živostí volá především po Božském Spasiteli; ale rozpomenuv se, jak zrádný svět s ním naložil, pokračuje a končí nezvyklými postupy, v nichž úžas, bol a trud se jeví a závěrem „dans pro bono pessimum" dokonce i stupňuje. Toť samorostlý a důmyslný nápěv, jenž s textem dokonale se shoduje, tedy z hlubin duše vznícené vytryskl. Stejný duch obou nápěvů svědčí pak o jednom původci obou, a to ovšem duchaplném a mistrném.

Z ostatních přihlédněme již jen ještě k nápěvu známého hymnu sv. Bernarda „Jesu dulcis memoria", jemuž přidán zde nápěv docela zvláštní, jenž vymyká se již z oboru pouhého hymnu. Bohatou melodikou svojí povznáší se již na jakousi kantátu, k níž text, pelu vroucí a něžné poetičnosti plný, bezděčně i skladatele nadchnul. Že nápěv dlouhý jest, podáme na důkaz aspoň prvou část jeho (str. 200/1.):

Digitized by Google

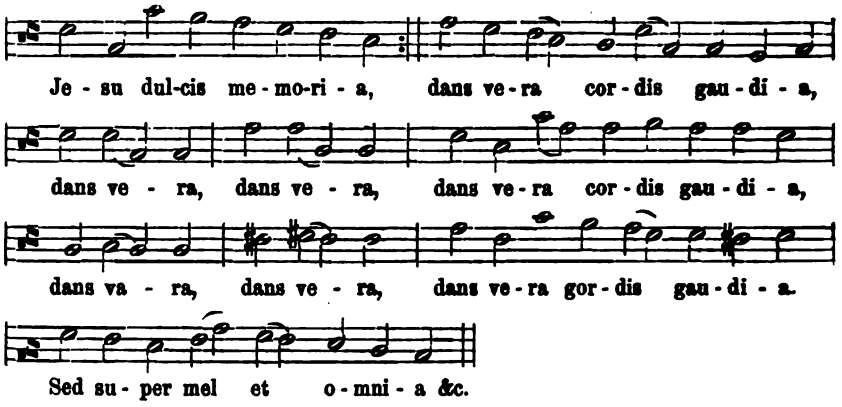

Nápěv jest pln lyrické vřelosti: opakuje a stupňuje motiv, vzestupuje od spodního *g* znenáhla až na čárkované $\bar{c}$ objemem půl druhé oktávy, vznáší se často širokými intervally hned k této horující výši (k oktávě $\bar{c}$), ba na konci slova „praesentia“ dokonce jásá středověkým jubilem:

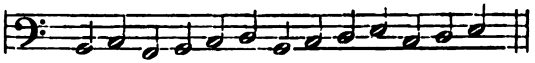

Náleží tudíž k nejzajímavějším a nejoriginálnějším.

Zavedlo by nás daleko za účel tohoto pojednání, kdybychom o všech „nedělních“ písních, jichžto zde celkem 29, chtěli pojednati. Co jsme podali, stačí, bychom zvláštní, celkem vzletný a radostný ráz jejich poznali. Všecky mají zvláštní nápěv zajímavý, tytýž také značně dlouhý, zejména píseň „Eja cor meum“. Metrickým skladem a zvučným rýmem a rytmem vyniká píseň *„Ovicula vaga“*. Píseň „Cur mundus militat sub vana gloria“ má dokonce dva nápěvy. Však zevrubný výpis a rozbor všech těch písní, zůstaviti jest nám monografii, jíž tato hymnologie zajisté zasluhuje.

b) Charvátské písně.

Tento oddíl má nadepsáno: „Croatico idiomate ad sacrum spectantia“. Podávají se v něm z prvu opět mešní zpěvy, metricky volně upravené, k nápěvům dřívějších zpěvů latinských officií mešních. Toliko o jeden zpěv tu znamenáme více. Jest to píseň k pozdvihování „na podiganie Svetoga Oltarskoga Sacramenta“. Aeolický nápěv této písně podstatně liší se od jiných charvátských tím, že nese se duchem jiným, duchem chorálu římského. Vizme a zazpívejme si jej:

Digitized by Google

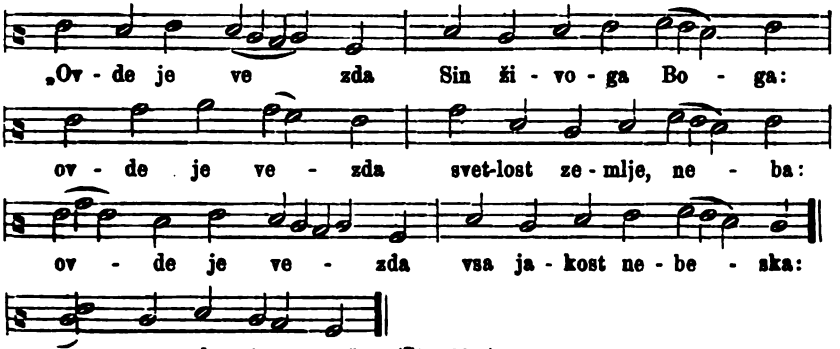

(Str. 229.)

Melodické frázy tohoto nápěvu volně utvořeny jsou z chorálného Kyrie „in missis de b. Maria V.“ Vizme z něho na důkaz tyto frázy:

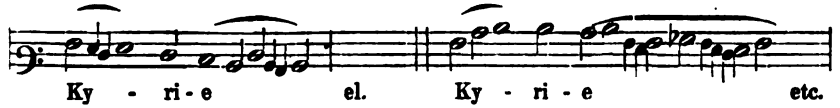

Naše píseň jest ovšem o mnoho jednodušší a aeolická, kdežto mariánské Kyrie jest dorické, však s častým *hes*. Následkem toho jeví se v tom aeolickém nápěvu melodické frázy, dorické tonině obvyklé. Text té písně upraven jest saffickým metrem.

Po mešních zpěvích následují od str. 231. *písně*, jichž také jest mnoho, některé též nemálo dlouhé. Mát ku př. prvá „o soudu Božím“ 81 sloh. Prvá jest:

„O kakva strahota ljudich sveta bude
kada sud prestrašni, Boži na nas dojde.“

Prvých osm písní nemá samostatného nápěvu, nébrž toliko citovaný. Osmá (na str. 251.) zpívá se dle písně „*Ovde je vezda*“. Jest proto také v saffickém metru složena. Prvá sloha jest:

„Otec naš dobri, tebe verujemo:
ki si na nebu skupa i na zemlje:
jeden vu Božstvu a troj vu Trojstvu:
Ves vu vsem svetu.“

Následuje píseň, jež má sice nalinkováno pro samostatný nápěv, jehož tu ale není. Za to následujících šest písní opatřeno i nápěvem. Tyto nápěvy různého jsou původu.

Nápěv druhé písně „na desatero“ volně složen dle nápěvu staré latinské „Dies est laetitiae“. Jasně na něm opět vidíme, jak upravovali si Charváté latinské nápěvy k *svým* písním. Proto ji sem také položíme. Zní:

Digitized by Google

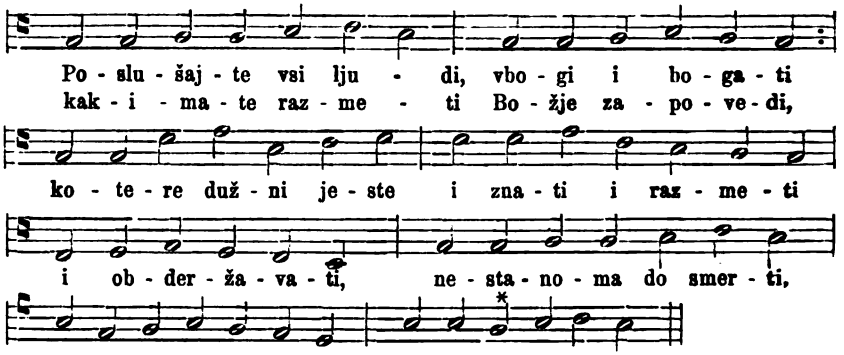

Latinské písně zde nepodáme, poněvadž od jinud jest s dostatek známa (ku př. v našich „Dějinách posv. zpěvu stč.). Při znaménku * na slovo „hočete“ klade náš kancionál posůvku k f notě, jež ale jest nepravá, ježto nápěv jest, jak originál jeho hypomixolydicky a f nota v něm význačna. Praví-li Blahoslav ve své „Muzyce“ o VIII. tonu, že „zpěvové k němu přináležející jsou velmi příjemní a utěšení“, znamenáme tuto případnou charakteristiku i v této písni.

Třetí z řečených šesti písní má za hlavní motiv naši starou národní píseň: „Osiřelo dítě“. Začíná a končí stejně jako tato; střední věta jest volně utvořena, však v témž duchu. Zní:

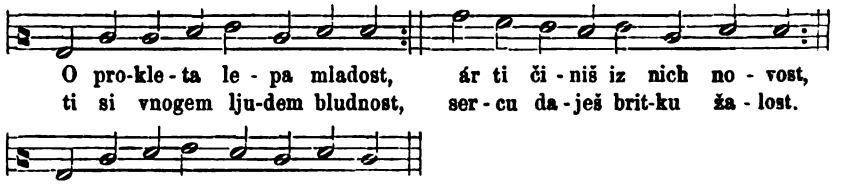

Nápěv druhé sdělán jest dle 1. motivu písně *„Ptičice lepo spevaju.“* (Viz ji na str. 114). Však nezůstává při něm, jako tato, nébrž jej vzletně stupňuje. Počíná:

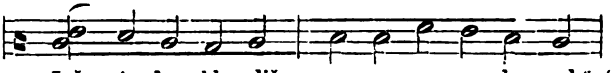

Tímto motivem též končí.

Zvláštní slovesnou úpravou liší se od ostatních písní následující „Zahman ptica leti v — zrak“ („darmo letí pták do vzduchu“). Básník pěje tu nejprve jinotajně o ptáku, od lovce osidlem spoutaném, jenž marně pokouší se vzlétati a zapěti.

Digitized by Google

„Zakaj si mu dala skerb (že jsi o něj dbala),
moraš dati žitek, kerv."

Pak dokládá, toť že obraz hříšníka „koga veže greha verst." Nápěv složen z tří motivů, jež dokonalým úměrem se střídají. Ráz a původ jeví na sobě prostonárodní; však tonina hypojonická v něm patrna; nápěv jest v ní docela pravidelně složen.

Ještě patrněji jeví se ráz prostonárodní v následující písni „Ah ostavi svet šalarni". Patrný jest již z té známky často se vyskytnuvší, že skládá se ze samých sekvencí melodických, vstupujících a sestupujících;[1]) pak i z melodické příbuznosti ku př. se slováckou písní „Čie je to dievčátko." Vizme a porovnejme:

Na str. 257.

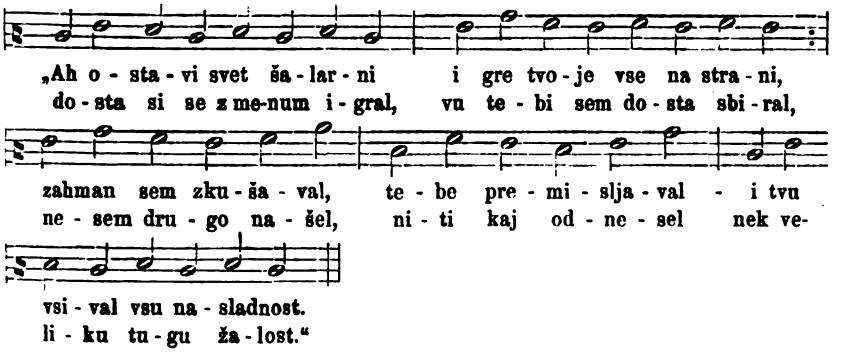

A naše slovácká zní:

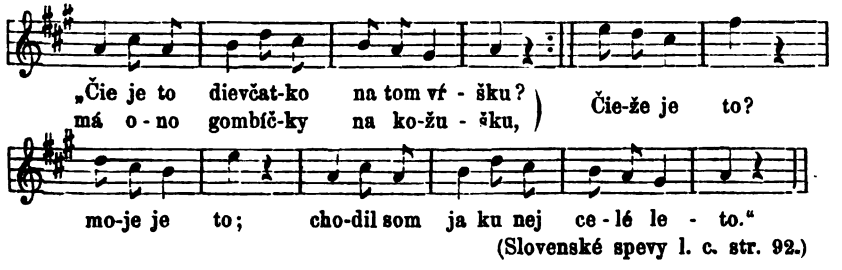

(Slovenské spevy l. c. str. 92.)

Ač rytmus této písně zakrývá poněkud základní tvar společných fráz melodických, přece snadno v obou nápěvích jej vystihneme. Druhý (*e d cis fis, d cis h e*) jest docela zjevný.

Následnou písní „S Bogom svet nestalni! s Bogom", která zpívá se dle latinského originálu svého „Fraudulente munde vale", končí se díl pátý, nedělní. Tyto písně jeho jsou sice různého obsahu, však

[1]) Viz poznámku na str. 119.

Digitized by Google

obsah všech odnáší se vždy k předmětům a činům, jimiž den Páně se světí.

Canticorum eccles. VI. pars. de beata Virgine.

Jako předešlé díly obsahuje i tento prve zpěvy latinské, pak charvátské, a obě tyto části zavírají napřed mešní zpěvy, pak volné písně.

a) Latinské zpěvy: „Ad sacrum spectantia.“

Latinské mešní officium mariánské: *Introit, Kyrie, Gloria* celkem souhlasí v nápěvech s římským officiem mešním, jak je po dnes podává „Graduale romanum“ a „Ordinarium missae“ při votivné mši mariánské „a purificatione“, jakož i „a pascha“ (Introit: *„Salve sancta parens“* a prvé „Kyrie“ mariánské). Toliko sem a tam v melismatických ozdobách v rozdělení jich na jednotlivé slabiky a v některé vedlejší notě jeví se nepodstatný rozdíl. Na př.: římský „Introit“ počíná:

Kdežto charvátský má:

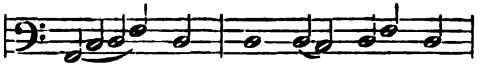

Text verše introitového jest však jiný, než v „Graduale římském“, totiž: „Post partum Virgo inviolata permansisti“ a d. Melodie obou „Sanctus“ a „Agnus“ jsou docela samostatné, zvláštní. V Gloria a v prvém „Sanctus“ čteme interpolace; v Gloria tyto: *Spiritus et Alme orphanorum Paraclyte... Primogenitus Mariae Virginis, Matris... Ad Mariae gloriam... Mariam sanctificans... Mariam gubernans. Mariam coronans.“* A v I. Sanctus čteme: (Benedictus) *„Mariae-natus“*, qui venit a d. Takové interpolování mešního textu bylo, jak známo, v středověku všeobecné v církvi.[1])

[1]) Viz: Geschichte d. Kirchl.-Musik“ v. K. Schlecht, A. 1879. str. 46—47. Cituje zde do slova i naši interpolaci z Gloria z rukop. XIV. stol.

Digitized by Google

2. *Obecné písně* a) *latinské.*

Od strany 267. počínají latinské písně mariánské, jež v nejedné příčině jsou zajímavé. Jest jich čtrnácte. Na všech jest opět znáti umělý sklad slovesný a hudebný. Shledáváme i zde písně, jichž metrický sklad ucho mile jímá a jichž originální melodie plny líbezné něhy a zpěvnosti ještě lahodněji zvoní nám v uších. Svědčí tak bezděčně opět o slovanském původě. I myslím, že nechybím, pravím-li, že původci těchto něžných kvítků, na luzích mariánské poesie vykvetlých, byli buď kanovníci, nebo praebendáři záhřebské stolní církve. Pamatujme, co řečeno bylo o tom v úvodě k tomuto kancionálu, pak že dle svědectví Balbínova podobně dělo se i u nás, avšak i jinde. Z nejstarších pak bude nejedna pocházeti od biskupa záhřebského, blahoslaveného Augustina Kazotiče. Jisto aspoň jest, že tento zbožný a horlivý biskup v prvé polovici XIV. století posvátné, bohoslužebné zpěvy pro záhřebskou katedrálu skládal, jak jsme poznali v I. díle adventním. Podáme z těch písní alespoň vždy prvou slohu. První o 20 slohách čtyřřádkových počíná:

„Maria gustum sentio
quando tui fit mentio:
opinor hoc vocabulum
amoris esse pabulum."

Citovaný nápěv svědčí, že má ta píseň slohy čtyřřádkové nikoliv o dvou verších, jakž udává kancionál, zde a při jiných písních. Tak jest i při druhé (má 13 sloh):

„Maria mater Numinis!
aurora primi luminis,
imple meum cor lumine
suoque reple nomine."

Z téže příčiny sluší také slohu následující písně rozděliti ze čtyř na osm veršů takto:

„Salve decus virginum,
o dulcis Maria!
mediatrix hominum,
o Virgo ter pia!
Flos sanctorum seminum,
absque omni naevo:
es concepta pro aevo
absque omni naevo." (Má 10 takých sloh.)

Všecky následné písně mají zvláštní nápěvy. Přeslična jest čtvrtá píseň obsahem i nápěvem. Složena safickým metrem, jehož adonisem jest přípěv: Ave Maria. Líbezný nápěv hypojonický takto zní:

Digitized by Google

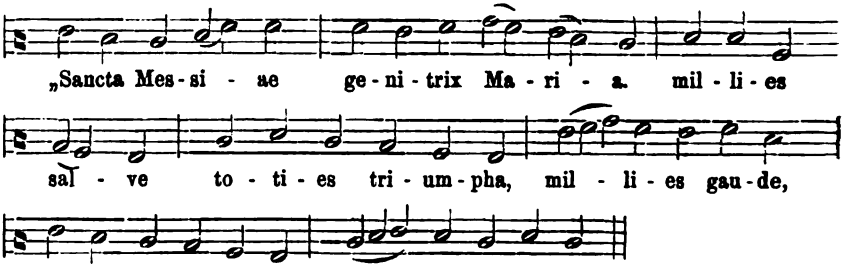

(Má 12 sloh na str. 270.)

Vzletně a vroucně pokračuje básník:

„Audiat nascens moriensque Phoebus,
audiat coeli Cherubina virtus:
Virgini Matri moduletur una: „Ave Maria.“ Atd.

Zajímavá i důležita jest následující píseň, jež původ slovanský patrně na sobě jeví. Má osm sloh osmiřádkových a jasný, z hluboka vážený nápěv, jenž takto zní:

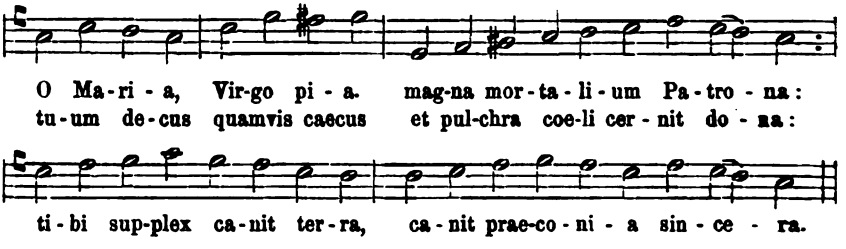

Melodický motiv druhé části jeví se také v naší české: „Na Boží narození“, však sekvence motivu prozrazuje původ slovanský. O charvátském pak původu svědčí, že básník v poslední sloze nazývá Pannu Marii *„vetus Patrona Croatarum“*.[1]) Kromě toho znamenáme z obsahu, že vyplynula ta píseň ze srdce v době pohnuté, kdy hrozilo Charvátům zlo veliké, ba nejhorší; toužíť básník v druhé sloze takto:

---

[1]) Již r. 1269 založen byl při kathedrále záhřebské sbor 12 kněží, „praebendářů“ zvaných, aby denně konali hodinky a mše sv. na čest nejblah. Rodičky Boží. (Viz naši osvět. studii o Záhřebu v Slovansk. Sborníku 1887 na str. 465. — A v časop. *„Katolički list“* (r. 1881 na str. 158. dosvědčuje popisovatel prastarého poutního místa *„Marija Bistrica“* u Záhřebu výslovně: „Tako je B. D. Marija jednako od starine utješiteljica, zaštitnica pomoćnica pojedinim bjednikom kako cielim obiteljim, *a u vrieme občenite nesreće i pogibelji svega naroda hrvatskoga.*“

„O Maria
nos in via,
et tu in patria triumphas:
nos *extrema*
torquent mala,
et tu in gloria exultas:
ne nos pupillos relinque,
sed in *periculis* defende."

Proto poroučí svůj sklíčený národ, jejž „*turba pupillorum*" zove, mocné ochraně nebeské královny, volaje k ní ve čtvrté sloze:

„Coeli princeps
et Regina
reple nos gratia Divina:
orci diras
pelle hydras
o mundi grandis heroina:
tuis sub signis pugnamus
tua virtute militamus."

Také nápěv svědčí proto o velkém vzrušení mysli skladatelovy, zvláště nadměrným okolkem toniny. Ostatně jeví na sobě původ samostatný, však vedle motivů chorálních i z reminiscencí lidové písně vzniklý.

Dvě následující písně mají nápěvy, vyrostlé z půdy chorálu římského. Nápěv prvé písně „*Maria coeli gaudium*" utvořen z chorálného nápěvu antiphony „Salve Regina", nápěv druhé „*Ave mundi spes Maria*", složen z překrásného a slavného hymnu „ad Primam": „Jam lucis orto sidere" (o slavnostech). Tento krásný aeolický nápěv zní:

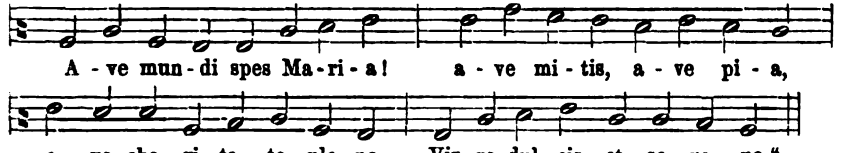

(Str. 273.)

Však ačkoli zvolil skladatel nápěv slavný, přece přizpůsobil jej svému novému, líbeznému obsahu, jak zejmena v třetím verši se zračí. Vizme na důkaz hymn „ad Primam" a porovnejme:

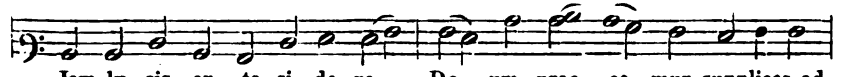

Jak krásně a z nejhlubšího nitra duše volá autor k „*Útočišti hříšníků*" v 8.—10. sloze:

Digitized by Google

8. Eja rosa sine spina
peccatorum medicina:
pro me Natum interpella,
ut me salvet a procella.

9. Hujus mundi tam immundi,
cujus fluctus furibundi,
omni parte me impingunt
et peccati zona stringunt

10. Miserere, miserere,
miseratrix nam es vere:
miserere miseratrix,
orphanorum mediatrix." —

A s dramatickou silou jako autor „Stabat mater" volá konečně:

11. Ut dum instat hora mortis,
adsis mihi Virgo fortis:
adsis mihi Virgo custos,
ut me loces inter justos. Amen.

Následující píseň jest nadšený chvalozpěv o moci a kráse Panny Marie, metaforicky vyzdobený a přeplněný mnohými obrazy po způsobu humanistů XVI. a XVII. věku. Devátá sloha ku př. zní:

Cantat carmen philomela,
carduelis plausitat,
et Maria melli mella
dulci sono lusitat.

Za nápěv cituje jednu píseň, ale přidává ještě dva jiné nápěvy notované. Oba jsou prodchnuty zvláštní něhou, jež libuje si v opakování zvláště měkkých a libých motivů, ku př. v 2. nápěvu:

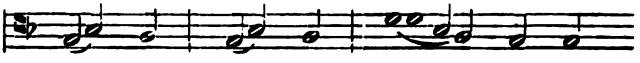

a ještě jednou se vrací tento motiv na konci písně takto:

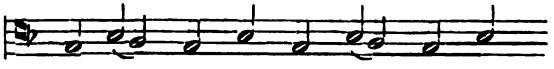

Ještě více se to děje v prvém nápěvu, jenž takto zní:

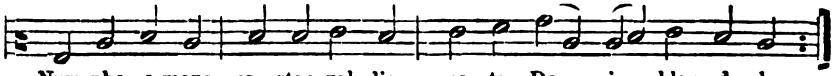

Digitized by Google

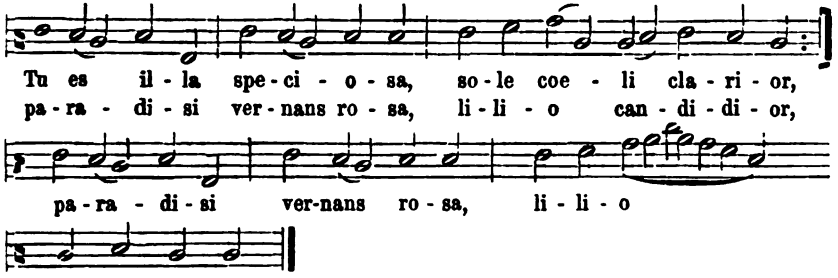

Jak důstojně a vážně počíná tento nápěv, jak něžně pokračuje a jak vzletným plesem končí. Tu již nestačila plesajícímu srdci skladatelovu plagálná tonina, alebrž jeho „jubilus“ ve slově „*lilio*“ rychle vzlétl až k oktávě authentické toniny jonické. Takto spojil náš autor něžné motivy hypojonické toniny s radostí a silou jonické.[1])

Řečeným „jubilem“ končí také druhý nápěv, ba dokonce i pozdější píseň „Salve gratiosa, Mater gloriosa“ (na str. 279.) Přidáme-li k tomu, že postřehujeme jej i v oblíbené národní písni „*Posijal sam baselak*“[2]), poznáme, že tento lyrický projev radosti byl rázu lidového, byl lidu zvláštně oblíbený.

Také následující píseň „*Ecce pia o Maria*“ opatřena dvojím nápěvem a, ku podivu, též dvojí metrickou úpravou. Druhý nápěv vztahuje dvě slohy té písně v jedno, však vynechává předposlední verš. Prvá má nápěv jonický, druhá hypojonický. Dle rýmu rozdělena zní prvá sloha:

„Ecce pia
o Maria!
ad te veni servulus;
vide ergo,
quas abstergo
lacrymas moestissimas.“

Další píseň „*Stella coeli exstirpavit*“ zpívá se „*tempore pestis*“ buď dle předešlé „noty“, nebo novým nápěvem přidaným. Tento nápěv živě nám připomíná v prvém, druhém a posledním verši naše vánoční písně: Jméno Boží veliké Emanuel[3]), „Novi partis gaudium“, „Na

[1]) In den jonischeu Melodien spricht sich Kraft, Heiterkeit des Geistes und Glaubensmuth aus.“ — Haberl, Mag. choralis, S. 45.

[2])

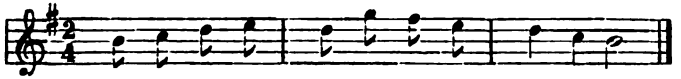

(Kuhač, l. c. III. kn. str. 942.)

[3]) Viz naše „*Dějiny posv. spěvu stč.*“ I, 124. 127. 128. a j.

Digitized by Google

Boží narození“ a j. Její základní motiv se v nich obsahuje. Zní takto:

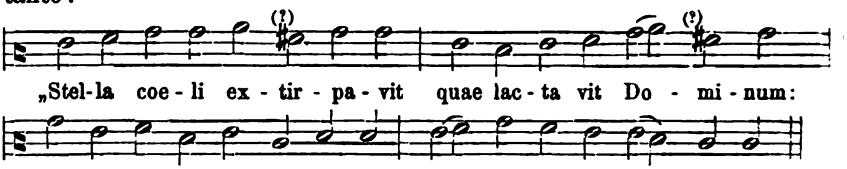

Podobně i následující píseň „Salve gratiosa, Mater gloriosa“ má nápěv složený z reminiscencí jiných, předešlých písní. (Viz píseň „Nympha amans“). — Předposlední píseň vyniká hojným rythmem a rýmem jako četné středověké písně o Panně Marii na západě křesťanském. První dvě slohy jsou:

1. O virginum gemma,
o Regium stemma
Deipara Virgo pulcherrima es.
Te coelum honorat,
te terra implorat,
O Virginum gemma pulcherrima es.

2. O stellula maris!
a cunctis amaris
tu libera semper et protege nos;
nos tuis sub alis,
ab omnibus malis,
o stellula maris tu protege nos.“

Také poslední latinská píseň vyniká lahodným zvučným rýmem a rytmem, jenž i v nápěvu se zračí. Dle něho sluší proto upraviti architektoniku sloh, v „citaře“ staženou, takto:

1. Non despero
quando tero
magnae Matris limina;
clemens est,
potens est,
supplicabit,
impetrabit,
ne me perdant crimina.

2. Non despero,
quando fero
sacrae pensum Virgini:
bona est,
prona est,
iram flectet,
me convertet
laeso rursum Numini.

6. Non despero,
hospes ero
in Mariae gremio;
illa lux,
viae dux
desolanti
decertanti
pro coelesti praemio.

Velice zajímavý jest i prostý, dorický nápěv této písně, původu patrně národního:

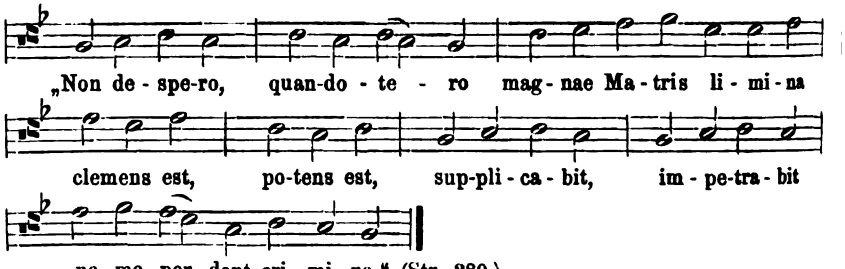

Digitized by Google

I obsah i forma této melodie svědčí jasně o slovanském národním původu jejím. Pravím „o slovanském"; neboť nápěv i formu jeho shledáváme netoliko v charvátských písních, nébrž také v slováckých a českých. Formu sekvencí melodických beztoho již dobře známe[1]). Nápěv sám vyskytuje se, málo pozměněn v starých charvátských písních: „Hranila djevojka lava i labuda", „Vino piju kotarski serdari" a „Ako sam ja roža". Základní motivy jeho shledáváme pak i ve slováckých písních: „Z brezoveho dreva voda kvapká", „Nad Tatrú sa blyská" a j.; pak moravská: „Okolo Pavlovic teče voda" a j. Vizme a porovnejme aspoň tyto tři:

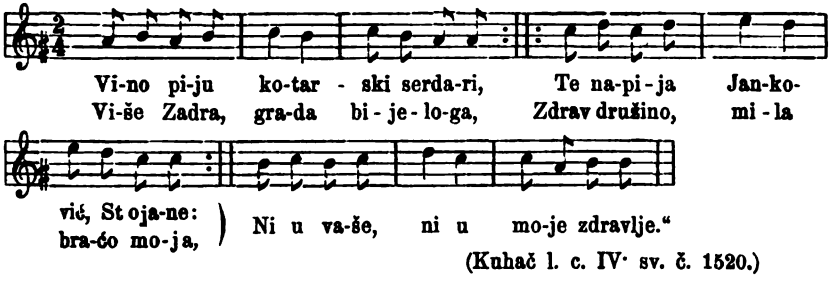

(Kuhač l. c. IV. sv. č. 1520.)

O tomto nápěvu dí Kuhač výslovně, že jest prastar, jakž i patrně na něm se jeví. Od našeho nápěvu liší se podstatně toliko prazvláštním závěrem, pro nějž prohlašuje jej Kuhač za „hypofrygický". — Druhý se zpívá takto:

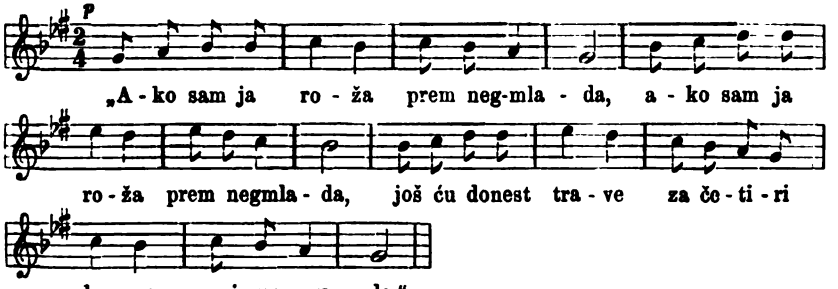

A ku podivu i *„prastarý"* (Kuhač) nápěv národní písně o caru Lazaru: „Car Lazare sjede na večeru" složen jest z téhož stupňovaného motivu, jako: „Non despero". (Viz ji u Kuhače l. c. IV. č. 1493.) Poznáváme z toho, žeť náš nápěv pochází tedy z prastarého národního pramene, u guslarů jihoslovanských velmi oblíbeného.

[1]) Na str. 119.

Digitized by Google

Z našich domácích písní téhož rázu a zajisté i věku vytkneme tuto:

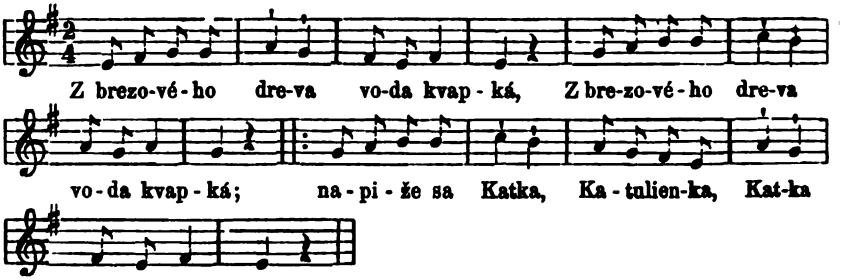

Z téhož motivu vytvořen i nápěv písně „U studienky stála, napájala páva" (l. c. č. 270), z něhož pak složen i nápěv novější písně „Nad Tatrú sa blýská".

Srovnej k tomu ještě moravskou „Na Petrovském kopci šibeničky" (Bartošových Nár. písní moravských 1888 č. 27), běloruskou „Stála Mařka u Dorotky" (ve sbírce Kubově: „Slovanstvo ve svých zpěvích" seš. 40. č. 15) a j.

Přehlédneme-li nyní, co načrtli jsme o marianských písních latinských, seznáme z toho zajisté, že i bratří Charváté přispěli k tomu nejspanilejšímu oddílu latinské hymnologie nemalou a neposlední měrou. Vidíme a víme nyní, že i Charváté mají také hojný sklad krásných písní marianských a že tento nejněžnější předmět hymnologie katolické, úcta Bohorodičky, nadchnul i zbožné muže jihoslovanské k nadšeným chvalám a zpěvům, z nichž nejedna krásou obsahu a formy rovná se i nejlepším křesťanského západu, něžností a lahodou nápěvu, avšak i silou výrazu nejedna je předčí. Malitkou měrou přispěl k tomu i charvátský oddíl:

b) *Charvátské písně.*

Charvatským jazykem složených písní marianských shledáváme ku podivu málo v „Cithaře." A i z těch pěti mají jen dvě svůj zvláštní nápěv. Uvážíme-li, co dříve jsme poznali o úctě Charvátů k nebeské Královně, nemůžeme míti za to, že by neměli a nebyli měli hojnější zásobu marianských písní, jako Češi, Poláci a Rutheni, i Slovinci, nejbližší sousedé jejich. (Viz: Jagić o mar. písních v „Stari pisci hrv." I, 7—10. a dvě mar. písně Dalmatinců z ostrova Korčula v Jagić Archiv f. slav. Philol. r. 1881 S. 267 fl. Ze starého rukopisu stol XV. přepsal je Ferd. Menčík.)

Digitized by Google

Z těch pěti, které Cithara podává, textem krásna je zvláště d. uhá, jejíž prvá sloha jest:

„Zdrav Jesus, zdrava Maria!
presladka mene imena:
v duše moje zasaděna.
O Jeſus, Jeſus Maria!“
(9 sloh; na str. 282.)

Třetí píseň podává Cithara s tímto nápěvem:

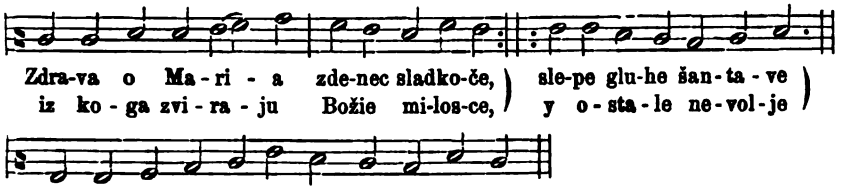

Tento hypojonický nápěv jeví na sobě duchem svým jasně ráz národního původu, ač nám toho původu na ten čas příkladem doložiti nelze. Však složen jest docela pravidelně v hypojonické tonině. O domácím původu té písně svědčí zejmena šestá sloha, v níž básník prosí:

„Zdrava o Maria zrak vedreni,
miloserdne oči tvoje oberni
na horvacki mal orsag
težek plača on birsag,
pomiluj nevoljno vu njem tve ljuctvo.“

Ze slohy té opět poznáváme, že i tato píseň složena byla v době, kdy trudné časy přikvačily na malé charvátské království.

Druhá píseň s notovaným nápěvem jest:

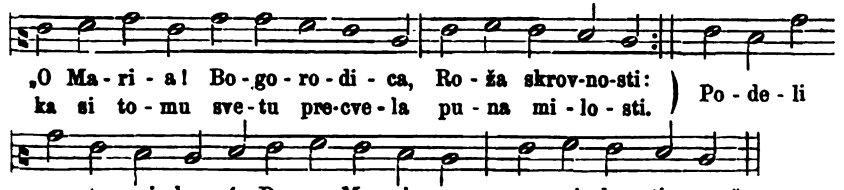

Jak jednoduchý to nápěv! A přece pro nás jak důležitý! Nepřekročuje ni authentické kvinty jonické toniny, melodická fráza jeho téměř jediná, jež málo modifikována, stále se opakuje. Toť jistě svědčí o vysokém stáří tohoto nápěvu. O něm svědčí také pramen jeho. Základní melodickou frázu jeho shledáváme totiž i v prastarých písních českých:

Digitized by Google

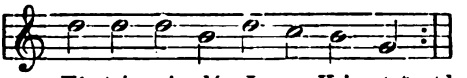

„Ví - tej mi - lý Je - su Kri - ste“ atd.

a národní:

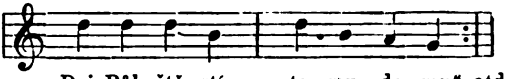

„Dej Bůh ště - stí to - mu do - mu“ atd.[1])

A bezděčně vzpomněli jsme při tom této melodické frázy i z rukopisného troparia kapit. knihovny u sv. Víta v Praze z r. 1235. V prvém „Sanctus“ čteme tuto interpolaci, v nížto zavírá se i tato melodická fráza, však hojněji ozdobena:

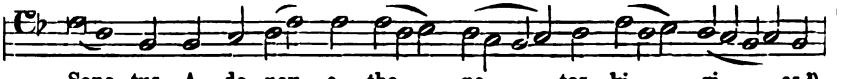

„Sanc - tus A - do - nay a - tha - na - tos ki - ri - os.[2])

O domácím původu té písně svědčí třetí sloha:

„O Maria všemu keršćanstvu
ti si obramba:
y Orsagu ti Horvačkomu
Mati ufana.
Podeli nam tvu milošcu“ a d. . . .

Přípěv „Podeli nam tvu milošcu“ opakuje se na konci každé z těch jedenácti sloh, jež píseň obsahuje. Z dalších sloh této písně znamenáme, žeť Charváté vzývali Rodičku Boží jakožto Máteř a záštitu své říše i ve všech obecných i soukromých potřebách. Volalit slovy této písně

(v 7. sloze):
„O Maria tebi težaki
poju na polju:
i na pomoč dobri junaki
zovu vu boju;
Podeli nam“ a d. . . .

a v 9. sloze:
„O Maria oslobodi nas
od huda zraka:
nagle smerti, tuče i glada,
jalna človeka.
Podeli nam“ a d. . . .

Zbývá sděliti něco důležitého o poslední písni „*Zdrava zvezda morska*“. Jest sice toliko volným překladem latinského hymnu „Ave maris stella, Dei mater alma“; však přece nabývá důležitosti tím, že záhřebský biskup Petr Petretič otiskl ji ve svém díle „Sveti evangeliomi“, jež r. 1651 vydal v Záhřebě. I dokládá k té písni (na str. 227.), že se zpívá jako stará národní píseň: „Hranila djevojka tri sive sokole“. Vzhledem k této písni pozorna mne učinil bibliotekář

[1]) Viz je v našich „Dějinách posv. stč.“ L. c. str. 67.
[2]) Dějiny p. zp. stč. st. 47.

Digitized by Google

akademické knihovny záhřebské, dp. Ivan Tkalčić, že jest to prastará, ještě z doby pohanské pochodící píseň, jež bezpochyby již vymřela, ježto jí není již ani v lidu, ani ve sbírce Kuhačově. Však přihlédneme-li k citatu, jejž udává naše Cithara za pramen nápěvu k písni „Zdrava zvezda mor.," myslím, že dodělámе se alespoň nápěvu té prastaré písně „Hranila djev. tri s. sokole". Cithara dí (str. 285.), že zpívá se „ad notas fol. 231. signatas". Na straně pak 231. cituje tři nápěvy, z nichž myslím, že prvý jest nápěv písně „Hranila djevojka," poněvadž jest nejjednodušší v melodických frázách svých, jež pohybují se toliko v kvintovém okolku mixolydické toniny. Toliko jednou vystupuje nápěv o jeden ton výše. Zní takto:

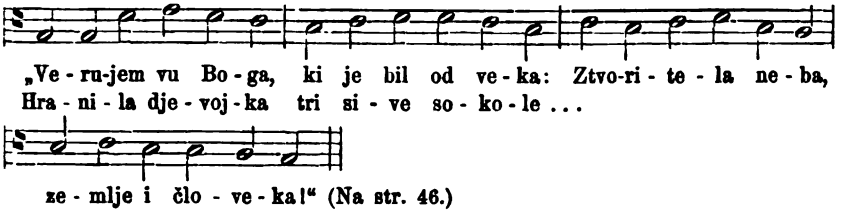

S tímto nápěvem má vnitřní podobnosť a spříznėnosť i nápěv staré národní písně „Hranila djevojka pâva i labuda", a sice variant „iz Gradiške":

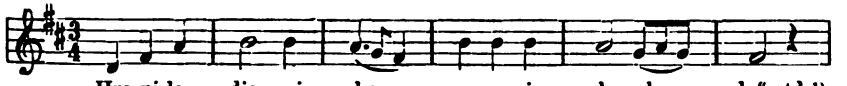

O pohanském původu písně „Hranila dj. tri s. sokole" svědčí zajisté i „*chov tří sokolů*", jímž počíná.

Canticorum eccles. VII. pars: De communi Sanctorum.

Sedmý díl obsahuje mešní zpěvy a písně o svatých a světicích Páně. Však v tomto díle shledáváme toliko latinské zpěvy mešní a písně jenom charvátské. Latinské zpěvy opatřeny jsou i melodiemi, však k písním veskrz jen citují se nápěvy dřívější. Mešní zpěvy obsahují troje Kyrie; ke každému přidáno zvláštní Gloria. Pak následují ostatní obvyklé zpěvy mešní, všecky bez interpolací. Jiné zpěvy mešní „*pro diversitate festivitatum*" (na str. 295.) toliko cituje:

První Kyrie (o apoštolích) jest až na nepatrné uchylky římské Kyrie „in dominicis per annum", jak podnes je čteme v officielním

[1]) Kuhač, l. c. IV. sv. č. 1215. na str. 14.

Digitized by Google

„Ordinarium missae". Má chybně a zbytečně ♭ předznamenáno. Druhé Kyrie „De Virginibus" podobno jest nynějšímu Kyrie římskému „in festis solemnibus", a třetí, nadepsané „Cunctipotens", jest nynější Kyrie „in festis duplicibus". Toto Kyrie bylo v středověku interpolováno: „*Cunctipotens* Genitor Deus omnis creaturae"[1]), odkudž jeho název. Však noty neumatických skupin jsou v charvátské „citaře" poněkud jinak rozděleny na jednotlivé slabiky. —

Od 300. stránky následují pak písně charvátské, především o sv. apoštolích vůbec a pak o každém zvláště po jedné. Zde shledáváme jediný nápěv notovaný, a to při prvé písni „od 12 apostolov". Jiné dva nápěvy k té písni jen cituje. Melodické frázy toho nápěvu vytvořeny jsou z třetího „Kyrie" (Cunctipotens)" tím způsobem, že roztrženy jsou neumy jeho na jednotlivé noty, z nichžto každé, neb nejvýše dvěma notám po jedné slabice textu podloženo. Tím způsobem vznikl nehybný, nezpěvný a bezduchý nápěv, na němž jest znáti, že nevytryskl ze srdce, jako ty vzletné živé nápěvy charvátského, samorostlého původu, jež posud poznali jsme, alebrž toliko řekl bych řemeslným uměním z onoho Kyrie byl vysoustruhován. Aby čtenářové mohli přesvědčiti se, vizme, jak zní:

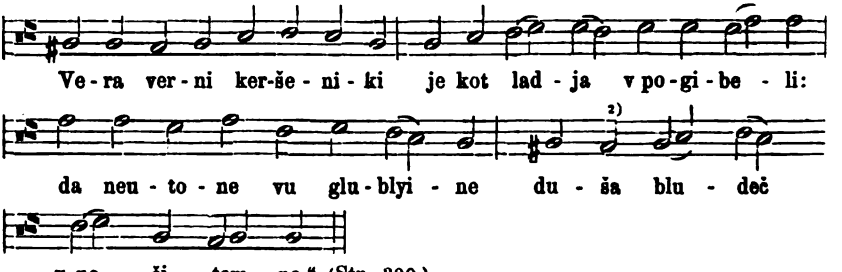

(Str. 300.)

A třetí „Kyrie" počíná takto:

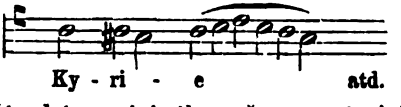

(Posůvky v římském originále ovšem není, ježto motiv jest dorický.)

---

[1]) Viz tu interpolaci ku př. v *musejn.* kancion. Táborského v Praze vydaném r. 1585 (58. G. 4.) nebo v utrakvist. kancion. v ambraské sbírce ve Vídni (N. 4.) nebo v krakovském z r. 1600 „in festis duplicibus II. clas." a j.

[2]) Posůvky při *C* notách jsou patrně zbytečné a chybné, jak viděti zjevně z originálu této kopie.

Digitized by Google

Po písních apoštolských podává „Cithara“ 16 písní o jiných svatých a světicích Božích, však všecky opět bez nápěvů, jež jen cituje. Jsou tu písně „od sv. Xaveriusa, sv. Barbare, Stephana m., Paula 1. pusč., preobern. sv. Paula ap. (dvě), Josepha čuvara Kr., Joakima, Juraja“ a o sv. Ladislavu. Pro náš účel zvláštní zmínky hodny jsou zejména dvě písně *„od s. Lauša Kralja“*, t. j. o sv. Ladislavu, jenž byl králem uherským, a r. 1090. povolán byl i na trůn charvátský. Proto praví o něm píseň v páté sloze:

„Horvat Vugrin i Dalmatin
je tebe bil kot pravi sin.“ (Str. 325.)

V deváté pak sloze svědčí též o jiné pravdě, kterou jsme již dříve poznali, že totiž Charváté nejsvět. Rodičku Boží od pradávna obzvláštní měron uctívali. I tato píseň dokládá toho v 9. sloze takto:

„Majke Božie sluga verni,
vu vsem bil si niepovoljni
cirkve ziduč, nie postujuč,
Marie imě zvišujuč.“

I král Ladislav sv. povýšil a oslavil tedy jméno Panny Marie, buduje na čest její kostely a založiv i biskupství záhřebské, kteroužto zásluhu jeho dotýká píseň ve 12. sloze. — Druhá píseň počíná takto:

„Zdrav budi Kralj, *sveti Laslov,*
orsagov našech blagoslov:
vesel nam dan tak zazvani
s tvem imenom poštuvani.“

Jest to „historická“ píseň o sv. Ladislavu, jejž velebí za to, že „svou ovdovělou sestru, t. království charvátské, obránil“, a za mnohé milosti, jež i po smrti jí prokazoval. Ve čtvrté sloze chválí jej zvláště za to, že „Uhřínu bratrem učiněn i Dalmatin, Charvát a Slovenec po hrdinném jeho trudu.“ —

Ostatní světci, o nichž podává „Cithara“ písně, jsou: Sv. „Magdalena“, sv. Anna (slovesně krásná píseň), sv. Vavřinec, sv. Štěpán, král uh., sv. Martin, sv. Kateřina a sv. Isidor „težak“.

Přejdeme k poslednímu dílu.

Cantuum eccles. VIII. pars pro defunctis.

a) Latinská část tohoto dílu „ad sacrum spectantia“ podává mešní zpěvy zádušní s takovými melodiemi, jak podnes v officielním vydání římského „Ordinarium Missae“ (v Pustetově vydání) obsahují

Digitized by Google

se. Liší se od něho pouze některými vedlejšími notami neb rozdělením, prodloužením aneb zkrácením neumatických ozdob, podobně jakož i v předešlých dílech jsme poznali. V „graduale“ podává se od polovice místo nynějšího verše „in memoria aeterna . . .“ tento: „Qui Lazarum resuscitasti de monumento foetidum, tu eis Domine dona requiem sempiternam.“ Nejvíce liší se melodie při „Sanctus“. Po „Benedictus“ přidáno a přikompováno ještě: „Ne recorderis peccata mea Domine, dum veneris judicare saeculum per ignem. Dirige Domine Deus meus in conspectu tuo viam meam. Dum veneris & c. . . . Requiem aeternam & c. . . . Dum veneris & c. . . .

Po „*Communio*“ pak přidává se tu ještě latinská píseň: „Eheu! quid homines sumus?“ Na hypojonické melodii její znáti jest opět samostatnou tvořivou sílu charvátského skladatele; lišíť se podstatně od předešlých liturgických nápěvů a jeví na sobě téhož pohyblivého a živého ducha a plynnou zpěvnosť, jak poznali jsme je na původních melodiích charvátských. Také básnický rytmus textu jeví se velmi zpěvným a živě svědčí opět o velkém pohnutí mysli skladatelovy. Celá píseň zní takto:

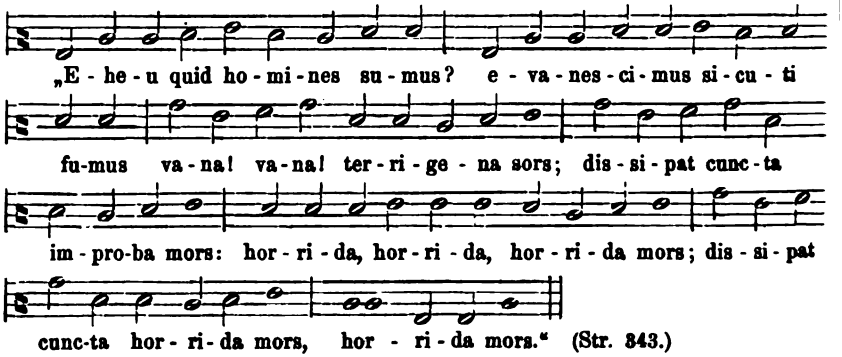

Jak duchaplně použil skladatel plagálné kvarty své toniny, by vyjádřil jí hrůzu smrti a tím skladbu význačně zakončil! Rovněž tak učinil opakuje slova „horrida“ a „horrida mors“, což jeví se také v ostatních slohách. Jak velká, živá obraznosť jeví se v tomto opětu! Tať svědčí patrně o svém původu na slovanském jihu, kdež krvelační Turci dávali ubohé „ráji“ všecky hrůzy smrti plnou měrou a často zakoušeti.

b) *Charvátské písně* následují pak toliko čtyři s dvěma nápěvy. Na prvém z nich znáti jest opět samostatnou činnosť skladatelovu, v nížto zračí se mysl, zármutkem zastřená.

Digitized by Google

Ač počíná skladatel nápěv v živé tonině mixolydické, přece ji od polovice proměňuje přidaným ♭ molle na dorickou, o quartu transponovanou. I pokračuje a končí rmutně takto:

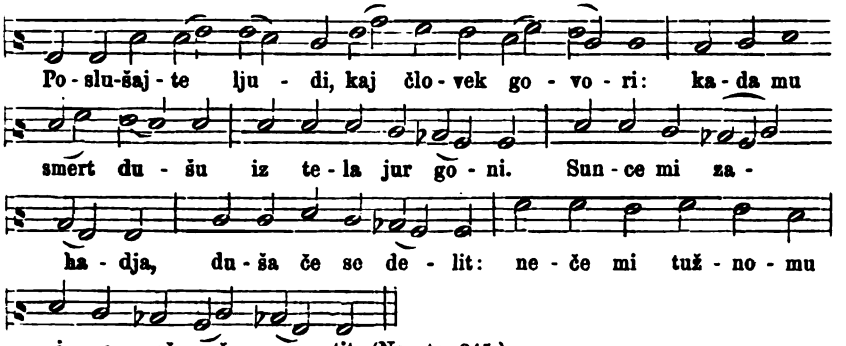

Druhý a poslední nápěv jeví na sobě opět ráz národní písně staré. Jest jednoduchý a nevybočuje z okolku pouhé authentické quinty jonické toniny. Zní takto:

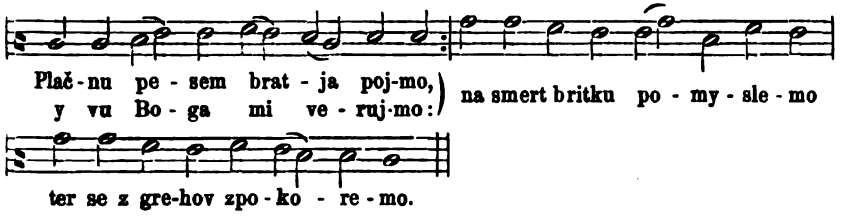

Podobně počíná bulharská píseň *„Car Murat i Mara“*,[1]) ač jednodušeji vede si a zakončuje jako prvý díl nápěvu klamným závěrem. Toninu té písně prohlašuje Kuhač za „hipodorski ili lokrijski način“. Zní:

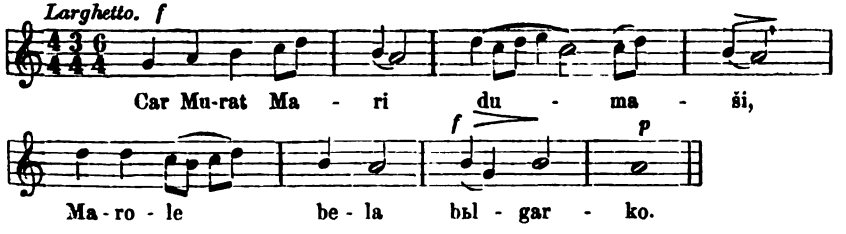

Také jedna slovenská z Nitry počíná takto:

[1]) Kuhač l. c. I. sv. čís. 223.

Digitized by Google

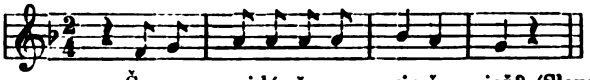

Čo mu, mi-lá, čo mu vin-šu - ješ? (Sloven. zpevy l. c. č. 243.)

Závěr.

Dospěli jsme ke konci svého rozhledu po charvátské hymnologii, pokud obsahuje se v našem pramenu „Cithara octochorda". A že pramen ten čistý a spolehlivý jest, objevilo se nám i v pojednání samém. Na čase jest, bychom shrnuli výsledky svého bádání v jeden souborný přehled.

Jako při české a polské hymnologii, shledáváme i při charvátské, že přispěla též nemalou a nevšední měrou k obecnému pokladu hymnologie katolické církve, a to jazykem svým i latinským. Poznali jsme na hymnech a písních obou jazyků nejednu a nevšední krásu obecnou, zejména v písních mariánských a o Božím Těle, jakož i zvláštní ráz charvátský, či lépe řečeno jihoslovanský. Písně toho typického rázu mile dojímají a zahřívají srdce naše lahodnou svěžestí a živostí, plynným tokem a zpěvností svých nápěvů, ač přece zachovávají také zvláštní náladu té které doby roku církevního. Skřivánčím vzletem a plesem radují se o vánocích, slavičí lahodou lkají v době postní, vznešenou radostí jásají o velikonoci, cituplnou láskou a vroucností horují na oslavu největšího tajemství lásky Boží v nejsvětější Svátosti oltářní, a všecka něha slovanská jeví se nám konečně v oslavě mocné a přemilé patronky Charvátů, Máteře Boží, jíž otevírají Charváté v jejích písních takořka celé synovské srdce své. Proto můžeme plným právem říci též o posvátné písni charvátské, co napsal P. Šafařík o národní poesii Slovanů: „Wir glauben ohne Widerspruch sagen zu können, dass natürliche Poesie unter keiner anderen europäischen Nation in solcher Fülle, Reinheit, Herzlichkeit u. Gefühlswärme sich findet.[1]) Ale však vedle toho poznali jsme také, že charvátské písni neschází ani ráznost a síla ducha tak, že znamenáme v hymnologii charvátské v pravdě celý typus jihoslovanské povahy. Znamenáme v ní vedle lahody a něhy ducha i vroucnosti srdce také znaky neobyčejné živosti, ráznosti a síly, jež vtiskly do povahy všech Jihoslovanů staleté boje proti sveřepému vrahu jejich svobody a kříže Kristova. Vizme na důkaz obzvláštně velkou píseň „Quid arma, quid vires". Tak druží se tu síla s jemností a krásou v přátelský svazek

[1]) Dr. Krek: „Einleitung in die slavische Literaturgesch." S. 825.

Digitized by Google

jako v tom překrásném dómě záhřebském, jenž krásou své gotiky a pevnosti bašt, jež jej obkličují, případným jest znakem této zvláštní povahy ducha jihoslovanského.

b) Co *pramenů* se týče, z nichž nápěvy těchto písní se zrodily, shledali jsme rovněž tak jako při českých a polských dva, totiž chorál římský a vliv národní písně. Shledali jsme také, že i melodie, z těchto dvou různých pramenů vzniklé, liší se různým duchem a tvarem. Z církevního (řehořského) chorálu, nebo vlivem chorálu vzniklé nápěvy jsou vážnější a znáti jest na nich, že vytryskly z umělé činnosti; nápěvy, vlivem a duchem lidové písně vytvořené, jsou živější, pohyblivější a plynnější. Ale však i to jsme na nich znamenali, že docela volně a proto i velkou svěžestí a živostí vyrojily se netoliko z hlavy, alebrž i ze srdce skladatelova.

Této větší živosti a pohyblivosti neznamenáme ovšem v notách nápěvů, ježto ty noty jsou všecky stejné. Proto nelze nám bohužel ničeho říci a souditi o rytmických zvláštnostech oněch nápěvů, jako bylo nám lze učiniti při polské písni. Ale však přece můžeme právě z onoho nedostatku, pak z rytmu a z ducha národní písně souditi a předpokládati, že se přednášely tyto zpěvy rytmem slovným, asi tak, jako národní písně.

Co pramenu národní písně se týče, můžeme něco málo ještě dodati ze spisu Petra Petretiče „*Svet. Evanjelioma*", jejž vydal v Hradci Štýrském r. 1651. V předmluvě tohoto výkladu svého na sv. evangelia dí, že přidal k němu též několik písní, jimiž tlumočí nauky, v evangeliích obsažené, aby, jak doložil, vypudil jimi hanlivé a nečisté popěvky.[1]) Jednu z těchto písní jsme již poznali t. „*Zdrava zvezdo morska.*[2]) Na str. 229. podává tuto píseň:

„O Ti gospa odičena
biše od neba zvišena
Ka si tvojega rodila
Stvoritela i dojila."

[1]) **Pravít:** Nazopet jesem včinil k rečem sv. evanjelioma pridati nekotere popevke duhovni, koterimi vnogi navuki duhovni vu svetech evanjeliomeh zapert tomače i na razum daju; i koterimi se od seh dob s voljum božjum, po menje, po več od leta do leta budu dole řečene pogane, lotrene i nečiste popevke vun pukale i trebile, dokle se sateru i ztrebe onemi duhovnemi popevkami, *kotereh se deca obojega spola i drugi* pobožni ljudi budu vučili i popevali je vu priličneh mestah i vremeneh, navlastito po nedelje i svetke mesto nečisteh te sramotneh popevkih." (Viz k tomu také „opomenek" na str. 211.)

[2]) Viz ji na str. 116.

Digitized by Google

Tato píseň v naší „*Cithaře osmistrunné*“ schází. Petretič k ní cituje za pramen nápěvu prastarou píseň lidovou: „*Igralo kolo široko*“. Iv. Kalčić a Fr. Kuhač sdělili mi o této písni, že jest to píseň ještě z pohanské doby pochodící, jež ale bezpochyby již vymřela, poněvadž lidu již není známa. Proto také ani ve velké sbírce Kuhačově není. Snad to byla jedna z oněch „pohanských písní nestoudných,“ jež chtěl Petretič vypleniti. Proto snad ponechal její nápěv, aby jím tím snadněji a rychleji odklidil její starý obsah. — Na str. 230 čteme tuto píseň:

„Zdrava budi Maria,
zdráva budi Mati Božja Maria.“

Ani této písně není v Cithaře. Zpívá se nápěvem staré národní písně „Posejal sem bažulek“, jak udává Petretič. K této písni udává Kuhač více nápěvů z rozličných krajin. Řečená píseň duchovní rytmicky dobře k nim přiléhá. Vizme ku př. známý nám již nápěv „*iz Senja*“ (Kuhač, l. c. čís. 942.).

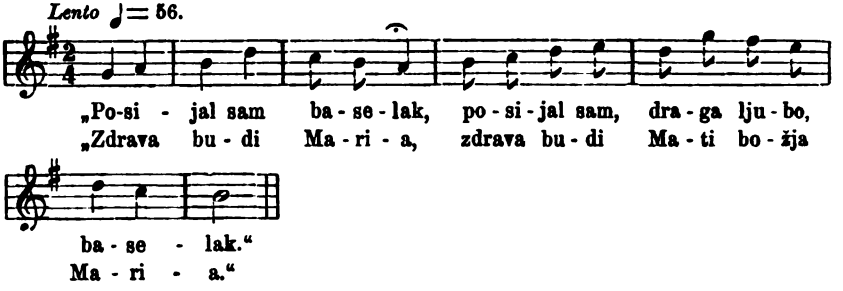

Tata píseň musila lidu býti velmi oblíbena, ježto jsme poznali, žeť více jiných nápěvů posvátných písní vedlé ní složeno bylo. Připadá mi proto jako prototyp charvátské písně národní. — Konečně podává Petretič na str. 231. ještě jednu píseň:

„Smiluj se mene o Bože
Smiluj se mene Gospone
poleg tvoje prevelike
i neizgovorne milošće.“

Jest to patrně píseň na kajiční žalm 50. Za pramen nápěvu cituje Petretič také starou národní píseň „Lepo mi poje crni kos.“ I tuto píseň jsme v pojednání tomto již poznali za pramen několik písní posvátných. Celá zní takto:

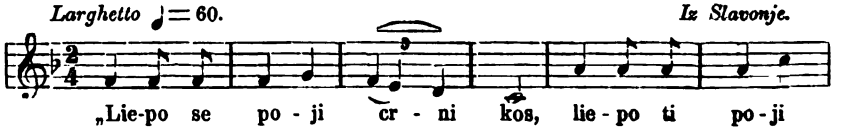

Digitized by Google

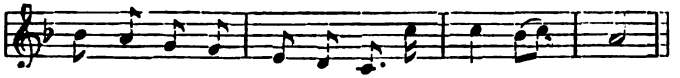

Ale jak srovnati text naší písně „Smiluj mene o Bože“ k tomuto nápěvu, nevím. Tak jak leží před námi, nehodí se k němu.

c) Však nezdá se, že naše „Cithara osmistrunná“ obsahuje jen charvátské písně. Dí sice, že se v ní obsahují *„cantus latino-croatici“*; však mám za to, že zavírají se v ní také písně slovinské. Alespoň vím jistě, že prastará vánoční „Narodil se je Kral nebeski“ ode dávna zpívala se i u Slovinců. Tomu nasvědčují také slovinské (i kajkavské) tvary a slova mnohých písní, jako *ves, vsake, vu vsem*, zahman zakaj, ba i slovinské skráceniny n e b *u* m, n e b *u* š, v nichž jeví se dokonce i dialektické odchylky slovinské = n e b *o* m, n e b *o* š, jichž také první spisovatelé slovinští *Trubar* a j. již v XVI. a XVII. stol. užívali [1]). Ostatně blízké sousedství a časté i nejužší styky, ba i nejednou stejné osudy a nátisky obou těchto jihoslovanských kmenů, jazykem sobě nejbližších, snadno mohly míti za následek také společné písně.

d) Co konečně týče se styků charvátské hymnologie s českou, poznali jsme, že jich jen po skrovnu jest, ježto i osobních styků obou národů bylo málo. Teprv nejnovější, za času korrektury tohoto pojednání shledali jsme, že česko-slovenský zpěvník *„Canthus catholici“*, v Trnavě na uherském Slovensku r. 1700. tiskem vydaný, obsahuje též několik latinských písní, z našeho charvátského zpěvníku vyňatých, a nejpopulárnější píseň Jihoslovanů *„Narodil se Kralj nebeski“* přetlumočil, však nápěv její nejstarší pozměnil takto:

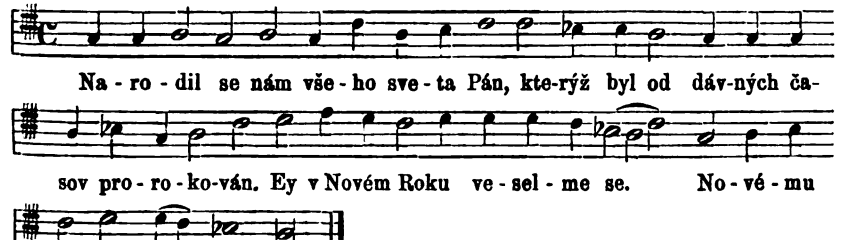

[1]) Viz obzvláště jejich kancionálky v lublaňském novém Museum (Rudolfově). Srovnej k tomu i tvary: „svetum kervjum“ v postní písni „Jez. Krist. synek Boži“ a p.

Digitized by Google

Latinské písně obsahuje tyto: 1. „Infinitae bonitatis"; 2. „Cor Tibi Jesu offero" (s jiným nápěvem); 3. „Resurgente Domino"; 4. „O Maria, Virgo pia"; 5. „O stellula Maria fulgida"; 6. „Sancta Messiae Genitrix Maria millies salve". —

Za to shledali jsme více styků slovanských, společné to znaky rázu a ducha slovanského v charvátské a české hymnologii, zejména v starých a nejstarších písních. Jinak vyvinula se charvátská hymnologie ze dvou pramenů svých jako česká zcela samostatně a vytvořila a vyvedla z nich tak mnoho sladkých toků, *do moře hymnologie katolické* tekoucích, že věru toho zasluhuje, aby synové vlastního národa jejího zevrubně ohlédali a ocenili jednotlivé skvosty její, aby mohla v obecné hymnologii církve katolické vřaděna býti na ono čestné a nikoliv poslední místo, jež jí náleží; neb ještě se tají krásy její světu katolickému i světu učenému.

Abecední seznam písní.

I.

	Strana
Ah ostavi svet šalarni	155
Ako sam ja roža	163
Car Lazare sjede	168
Car Murat Mari dumaši	171
Den je denes veselja	124
Doletel je z neba posel	113
Hranila djevojka pava	114, 166
Igralo kolo široko	174
I na zemlji	142
Jager na lovu	115
Jezik spevaj čudnu hranu	149
Jesus Kristus sinek Boži	135
Jesus Marije dragi Sin	127
Kaj mi tužiš moj Ztvoritel	126
Liepo se poji crni kos	114, 174
Narodil se je Kralj nebeski	166, 127 sl., 175
O detece me predrago	125
Oh moj Jesus ja zpoznavam	134
O kakva strahota	153
O Maria Bogorodica	165
O nebo i zemlja	133
O nebo tvoju diku	125
O prekleta lepa mladost	154
O rumena prelepa	110
Otec naš dobri	153
O ti draga Božja Mati	136
O ti Gospa odičena	173
Ovde je vezda	153
O vreme preljubljeno	110
Plačnu pesem bratja pojmo	171
Posijal sam baselak	117, 161, 174
Poslan je angel z neba	110
Poslušajte vsi ljudi	154
Ptičice lepo spevaju	114
Ptičice gorè ztajaju	111
Sadila sam bažuljak	117
S Bogom svet nestalni	155
Smilui se mene o Bože	174
Vera verni keršnike	168
Verujem vu Bogu	124, 166

Digitized by Google

Strana

Verujmo vsi Boga 119
Veseli se den denešnl 142
Veseli se o Nazaret 112
Vino piju kotarski serdari . . . 168
Vsaka duša, ka Jesusa 136
Vu to vreme 124

Zahman ptica leti v zrak 154

Strana

Zdrava budi Maria 174
Zdrava budi o Maria 113
Zdrava Devica Bogorodica . . . 111
Zdrava o Maria, zdenec sladkoče . 165
Zdrava zvezda morska . . . 166, 173
Zdrav budi kralj Lasłov 169
Zdrav Jesus, zdrava Maria . . . 165
Zdravo drobna Dečica 126

II.

Strana

Ab arce siderea 106
Absterge cito lacrymas 140
Amor meus audi me 131
Ah dilecte quod abisti 150
Alleluja, ave benedicta, Maria . . 107
Aurora lucidissima 108, 110
Aurora solis prodroma 108
Ave hierarchia 108
Ave Maria, gratia plena, tu stella 108
Ave mater Jesu Christi 108
Ave mundi spes Maria 159
A Tisza a Duna 119
Azt mondjak 119

Coeli attendite 123
Cor tibi Jesu offero 122
Crux fidelis inter omnes 136

Čie je to dievčátko 119, 155
Čo mu milá, čo mu vinšuješ . . 172

Dej Bůh štěstí tomu domu . . 122, 166
Dies est laetitiae . . . . . 116 sl.
Dilecte Jesu mi 150
Dobrú noc má milá 125
Dormi fili, dormi mater 119
Doroto panno čistá 119
Dulcem carpe somnum 123
Dum virgo vagientem 122

Ecce pia o Maria 161
Eheu quid homines sumus . . 170
En sub pane homo Deus 144

Fraudulente munde vale 155

Gabriel archanděl svatý 112
Grates nunc omnes reddamus . . 116

Strana

Huc coelestes advolate 146

Christus surrexit 142

Infinitae bonitatis 120

Jesus dulcis memoria 152
Jesu Kriste štědrý kněze 115
Jesu, Jesu dilecte 147
Ježíška přivítejme 122

Když let osm set bylo 123
Kyrie Cunctipotens 168
Kyrie de virginibus 168
Kyrie in Dominicis 167
Kyrie magne Deus (zmožni Bože) 116, 124

Maria coeli gaudium 159
Mariae gustum sentio 157
Maria mater Numinis 157
Missus venit, advolavit . . . 108, 113
Mittit ad virginem 107
Mnozí spravedliví 106

O felices peccatores 130
O Jesu mi, o Sponse mi 143
O Maria, Virgo pia 158
O maris stella, o Jesse puella 108, 111
O Mutter Christi ausserkorn . . 115
O peccator, quod deliras 148
Osiřelo dítě 123
O stellula Maria fulgida 108
O tempus peramandum . . . 108, 110
Ovicula vaga 152
O virginum castissima 112
O virginum gemma, o regium stemma 162
Ożywiający Duchu Święty . . . 146

Digitized by Google

Strana

Pane přispěj k mé pomoci 123
Patrem omnipotentem 137
Patris sapientia 132
Plaudite Pindi 121
Pone luctum Magdalena 140

Quid arma, quid vires 141
Quo me Deus amore 143
Quo me vertam, quo inquiram . 151

Redemptor orbis natus est 121
Resonet in laudibus 118
Resurgente Domino 139
Rorate coeli desuper . . . . 105 sl.

Salve decus virginum 157
Salve fons deliciarum 145
Salve gratiosa, Mater gloriosa 161 sl.
Salve s. parens 156
Sancta Messiae Genitrix 158

Strana

Spievaj si děvčatko 113
Stabat Mater dolorosa 132
Stalat se jest věc divná 119
Stella coeli exstirpavit 161
Surrexit Christus hodie . . . 119, 138

U studienky stála 164

Verbum bonum et suave 107
Vexilla regis prodeunt 135
Victimae paschali 137
Vítej milý Jezu Kriste 166
Vstalt jest této chvíle 111
Všichni věrní křestané 106
Vzhůru, vzhůru pastuškové . . . 122

Zabitý 146
Za to našó stodolenkó 119
Z brezového dreva 164
Zplesejte Boží sborové 122

Digitized by Google

7.

Možno-li, aby byl kdo jiný skladatelem dialogu de oratoribus než Quintilian?

Přednesl ve schůzi dne 28. dubna 1890 dr. Reb. Novák.

Z důvodů, jež v minulé přednášce jsem vyložil, nemožno Tacitovi dialogus de oratoribus přikládati. Povstává otázka, kdo že jest pak jeho pisatelem.

Jmenováni různí auktorové, nejdůrazněji však dva, Quintilian a Plinius Mladší. Plinia zastávali se zejmena J. J. Nast, Fr. Hesse a naposledy Kramarzik (r. 1841), tento tak ohnivě, že ospalost všem vyčítal, kdo by jiného mínění byli. Než větším právem mohli bychom my jemu tuto vlastnost přikládati. Arci hodí se mnohé v památce naší na Plinia Ml., zvláště celý úvod, c. 1 a 2; rovněž některé výrazy a obraty u něho, jmenovitě v prvních knihách listů, upomínají na dialog. Avšak přes to myšlénka Nastova jest nemožná; neboť řeč Pliniova jest daleko jiná než mluva dialogu. Některé rozdíly její vytknul již Th. Vogel v pojednání *de dialogi qui Taciti nomine fertur sermone iudicium* (v Lipsku, 1881), a již rozdíly ty aspoň mně by úplně dostačily, bych pokládal hypothesu onu za mylnou. Avšak rozdíly ty lze snadno rozhojniti. V dialogu na př. máme cum praesertim (2kráte), u Plinia jest vždy obráceným pořádkem, jako obyčejně u Cicerona, praesertim cum; Plinius libuje si v částici adversativné verum, zvláště ve spojení non solum (modo), verum etiam (tak i Cicero často, zvláště v starších spisech), v dialogu toto verum ani se nevyskytuje, tam jest obyčejně sed, vždy non solum (modo) — sed etiam. Plinius rád užívá proinde (= tedy), ut qui, quippe, dumtaxat, etenim, erga, ob, nequaquam, usquequaque, postremo, proxime (= nuper), perinde, ale výrazů těch nečteme v dialogu. U Plinia jest seu pravidlem, sive výjimkou; v dialogu jen sive, nikdy seu. V dialogu jest utique oblíbeno, u Plinia poměrně zřídka se čte. Oblíbeným výrazem Pliniovým pro 'viděti' jest dispicere a cernere, pro 'přáti si' *cupere*, pro 'představovati si' imaginari, pro 'hojný' a 'hojně' lar-

Digitized by Google

gus a large, ale slova ta v dialogu se nevyskytují, nýbrž jiná: videre, concupiscere, fingere, multus, multum. Plinius jinak má se k výrazům adipiscor, cuncti, monstro, munificentia, munificus než auktor dialogu. U Plinia jest hojně výrazů starožitných, jako abunde, adfatim, apisci, haesitabundus, intercapedo, perhibeo, qua — qua (= partim — partim), praepedio, praevertor, propterea quod, tametsi, v dialogu pozoruje se odpor k slovům takým. A tak i jiné četné různosti mohli bychom uvésti.

Zcela jinak má se věc s Quintilianem. Tento jeví ne podobnost, ale přímo stejnost mluvy a slohu s dialogem, pokud arci o stejnosti řeči dvou spisů jednoho a téhož auktora za různých dob složených mluviti se může. Z příčiny té již Justus Lipsius neváhal památku tu Quintilianu přičísti a celá řada filologů po něm, jako J. Gruter, H. Schele, J. Fr. Gronovius, Gräve, Jan. Dousa starší, Freinsheim a j., Heumann pak ve svém vydání dialogu z r. 1719 předml. str. XIX bez ostychu tvrdil 'nullum esse ovo ovum tam simile quam stilum dialogi stilo oratoriarum institutionum' a pod jménem Quintilianovým spis náš též uveřejnil. Než mínění to pozbylo stoupenců, když Spalding, dobrý jinak znatel Quintiliana, ve svém vydání jeho instituce na počátku tohoto století proti němu vystoupil. Uškodilo mínění tomu hlavně, že Heumann, podobně jako již Gronovius, identifikoval dialog se ztraceným spisem Quintilianovým de causis corruptae eloquentiae, což arci bylo chybné. Druhá rána mu zasazena, když Adolf Bohumil Lange, učitel knížecí školy ve Pforte, ukázal ku podobnosti Plin. Epp. 9, 10 s dial. c. 9. Tím platil dialog znova za majetek Tacitův. A aby mínění to proti možným námitkám chráněno bylo, shledávána místa u Tacita, jež srovnávají se s dialogem (srov. Weinkauffovu dissertaci *de Taciti dialogo* 1857. 1859 a Jansenovu *de Tacito Dialogi auctore*, Groningae 1878); Wölfflin ukázal, kterak vlastně není propasti co do mluvy mezi dialogem a Agrikolou, a vyložil, jak ponenáhlu vyvíjel se u Tacita sloh Quintilianský v Tacitovský (Philologus sv. XXV až XXVII), konečně Th. Vogel na u. m. dokazoval, kterak i liší se sloh Quintilianův v instituci od dialogu, i myslil, že svým výkladem zabránil pro všechny časy 'ne alter Heumannus nullum esse ovo ovum tam simile contendat quam stilum dialogi stilo oratoriarum institutionum.' V tom mínění zklamal se Vogel: neb přes výklad jeho odvažuji se tvrditi, že pravdu měl Heumann, prohlásil-li sloh dialogu se slohem Quintilianovým za identický, ano tato shoda mluvy jest jedním z hlavních důvodů, jež mne pobádají schváliti mínění Lipsiovo

Digitized by Google

a tvrditi, že *dialogus de oratoribus jest dílem Quintilianovým*. To pokusím se nyní dokázati.

Ze spisů Quintilianových máme zachováno nejen 12 knih institutionis oratoriae, nýbrž i 145 tak zv. menších deklamac. Deklamace ty platily do nejnovější doby za plod některého žáka jeho, ač již Aërodius ukazoval k původu jich Quintilianskému. Proto památek těch málo dbali filologové a nevšímali si jich tudy ani ve sporu, o němž jednáme. Avšak před nedlouhou dobou, r. 1881, uveřejnil z popudu university Tubingské mladý učenec Const. Ritter spis *die Quintilianischen Declamationen. Untersuchung über Art und Herkunft derselben* (ve Freiburgu v B. a v Tubingách) a tu dokázal, že deklamace ty jsou plodem Quintiliana samého. Arci namítáno potom leccos (zejmena od A. Trabandta v dissertaci *de minoribus quae sub nomine Quintiliani feruntur declamationibus*, v Greifswaldě 1883) proti vývodům Ritterovým, avšak námitkami těmi resultat Ritterův, že totiž viděti musíme v deklamacích oněch práci Quintilianovu, otřesen nikterak není. Mluva jich *rozhodně* nasvědčuje jemu a již proto marné jest odporování mínění Ritterovu; nadto lichost některých námitek Trabandtových vyvrátil letos G. Fleiter v dissertaci *de minoribus quae sub nomine Quintiliani feruntur declamationibus* (v Münsteru 1890). Pouze v tom pochybil Ritter — a to jest pro nás vedlejší věcí —, že stotožnil deklamace ony se dvěma knihami Sermonum, jež bez vědomí Quintilianova od žáků jeho dle školních zápisek před vydáním instituce uveřejněny byly. Mínění jeho zajisté příčí se již poznámka Quintilianova v inst. I. prooem. 7, dle níž tento polovici látky v knihách Sermonum obsažené žákům svým ve dvou dnech přednesl; neboť za dva dni polovici z 388 themat — a tolik obnášela původně sbírka těchto deklamac — nemohl s nimi probrati i. míní tedy zajisté spis jiný. O jiných věcech, jež mínění Ritterovu odporují, nemohu se tu šířiti.

Tyto deklamace mají v našem sporu velikou důležitost. Neb ukazují nám, jaký sloh byl Quintilianův v deklamaci samé neb řeči v užším smyslu, z jakéž skládá se na nepatrné výjimky náš dialog, kdežto institutio oratoria předvádí nám sloh Quintilianův v klidném výkladu vědeckém. Rovněž doplňují deklamace ony mluvu Quintilianovu v ohledu grammatickém a lexikalném, tak že nabýváme jimi jasnějšího obrazu o podstatě její než na základě jediné instituce, a tím máme značně ulehčen boj proti odpůrcům Quintilianského původu dialogu. Neboť leccos z toho, co tito uváděli z dialogu jakožto nequintilianské, obsaženo na štěstí v deklamacích. Posléze četná místa

Digitized by Google

deklamac formou neb i věcí upomínají na dialog, což též, jak patrno, v naší otázce není bez váhy.

Obě památky ty, i instituci i deklamace, dlouho a častokráte jsem srovnával s dialogem a čím déle jednotlivosti jich jsem zkoumal, vždy jasněji a jasněji jsem viděl, že v dialogu týž auktor k nám mluví, který v instituci a deklamacích, *i nabyl jsem konečně přesvědčení nezvratného, že jen Quintilian mohl napsati dialogus de oratoribus.*

Především shoda ve stránce lexikalné jest mezi dialogem a spisy Quintilianovými taková, jaké nemůžeme si přáti větší při různých spisech jednoho a téhož spisovatele. Zvyky a obyčeje, jež v jednotlivostech pokladu slovního pozorujeme v dialogu, shledáváme až na nepatrné výjimky v dílech Quintilianových. Oblíbená slova a úsloví v dialogu hrají velkou úlohu též v instituci neb deklamacích, výrazy, jimž vyhýbá se auktor dialogu, ze značné části scházejí v inst. a dekl. aneb jen po různu tam se vyskytují. Veškeren téměř poklad slovní dialogu obsažen jest v inst. a dekl.; co by tam z něho se nevyskytovalo, nečiní snad ani dvě procenta a neodporuje duchu řeči Quintilianovy. Též není s podivením, má-li dialog některé zvláštní své výrazy a vazby. Neb nejedná o látce úplně též, jaká jest v inst., nýbrž místy o látce odchylné, dále není psán v touž dobu jako instituce a deklamace, než o několik — asi 5 — let později než instituce, a o více let než deklamace, mluva pak auktora každého během času se pozměňuje a posléze spisovatel neužívá zajisté vždy týchž výrazů a vazeb, i když o též látce píše, než v ledačems od dřívějších spisů se odchyluje. V příčině lexikalné s důrazem vytýkám, že, které konjunkce, praeposice a adverbia, tedy slovce, jež poměrně nejčastěji se vracejí ve výkladu, čteme v dialogu, ty vesměs až na několik málo výjimek obsaženy jsou v uvedených spisech Quintilianových a to obsaženy i v témž smyslu. Zastoupeny tudy jsou zde výrazy dialogu z tohoto oboru, jichž jsme v předešlé přednášce u Tacita pohřešovali, jako itaque, praesertim, fere, nempe enim (to dvakráte), utrumne — an (čtyřikrát), propter smyslem ob, rovněž interjekce ecce; ano mnohé z těch, které oblíbeny jsou v dialogu, oblíbeny jsou i u Quintiliana, jako autem, kterému Tacitus tak nápadně se vyhýbal, dále hercule (hercle), zejmena v deklamacích, *utique*, id est (= totiž), quidem, vix, které pak zřídka vyskytují se v dialogu aneb úplně scházejí, nejsou na mnoze oblíbeny v dílech Quintilianových, tak že tam se dílem i nenacházejí. Na př. nečteme haud v dialogu, podobně schází slovo to v deklamacích, i na místě, kde bychom je čekali p. 373, 8 *non dubie* pater hic intellegi vult, a jen dvakráte máme je v inst. 1, 1, 4 haud dubie prior

Digitized by Google

ratio est a 10, 1, 85 nostrorumque haud dubie ei proximus, neboť 10, 3, 26 jest haud deerit po mém mínění interpolováno. Jen po různu nacházíme v instituci a deklamacích quippe (13krát), ut qui (cum) (12krát), etenim (18krát), seu (24krát), ve, abunde (7krát), postremo (= denique), proxime (= nuper) (3kráte), dehinc, dumtaxat, neu, insuper, nequaquam, ni, quondam, tametsi, valde, magnopere, quantopere, tantopere, vesměs slova, jež nevyskytují se v dialogu. Jak jsme viděli, neplýtvá skladatel dialogu částicí que, než mírně jí užívá; zcela týmž způsobem vede si v užívání její Quintilian. V dialogu nevyskytuje se ac před hrdelnými souhláskami, taktéž má se věc až na 10, 1, 47 v inst. a dekl.; neboť místo v inst. 5, 14, 31, jež tomu odporuje, jest interpolováno a interpolace již od Burmanna z věcného důvodu pozorována. Jak užívá auktor dial. předložek circa a citra, zrovna tak klade je Qu.; v dial. schází erga, ob, penes, jen jednou položeno iuxta; podobně jen zřídka předložek těch užívá Qu., totiž erga jen 5krát, ob v deklamacích 10krát, v instituci však již jen 8krát, iuxta 6krát, penes 5krát. Skladatel dialogu má jen cum praesertim, rovněž tak Quintilian až na dvě místa, jež snad vinou písařovou mají praesertim cum (5, 10, 103; 183, 24). V dialogu jest, nehledíme-li k jednomu místu pochybnému, deinde jen na počátku vět, podobně jest u Quintiliana slovo to z pravidla na prvním místě, a výjimkou na druhém.

I co do užívání zájmen snáší se dialog se spisy Quintilianovými podivuhodně. Vytknouti zasluhuje, že v dial. 29 quisquam položeno smyslem ullus; podobně jest inst. 10, 2, 6. V dial. hojně jest užíváno ipse, podobně u Qu. V dial. jest c. 11 ac tibi Nicostrati — vires di dedissent a c. 16 ac mihi versantur ante oculos dativ tibi a mihi nápadně v předu věty položen; než podobně inst. 9, 4, 134 ac mihi videtur tota narratio constare a decl. 231, 3 et mihi videtur ideo constituta esse lex. Takovou shodu mezi obojími památkami pozorujeme i co se týče ostatních druhů slov. Oblíbenými výrazy v dialogu jsou: accepi — accepimus (uslyšel jsem — uslyšeli jsme, víme), adfectus (subst.), adferre (= facere), adparet (jest na jevě), adsequi neb consequi (dojíti něčeho), adsistere, agnoscere, colligo (souditi, domnívati se), complecti, componere, compositio, concupisco, contemnere, contendere (= adfirmare), contentus s inf. act. perf., contingere (= obvenire), cotidianus, deesse, delectare, demonstrare, deprehendere, detrectare, disertus, eminens, eminere, excipere, exerceo, exercitatio, exercitatus, exigere (= poscere), existo, experimentum, exprimere, fas est (= licet), fateri, forensis, gradus, imbuo, incido, infini-

Digitized by Google

tus, infirmitas, inlustris, instructus, iucunditas, libet, litigare, litigator, locuples, loqui, malignitas, manifestus, materia, obtinere locum, offendere, omittere, periclitari, praestare (= commodare), profectus (= úspěch), pulcher, quaestio, recedo, requiro, studere (= bádati), studium, studiosus, tempero, transeo, vitium a zrovna slova ta jsou pravými miláčky Quintilianovými a poměrně hojně u něho se čtou. U Quintiliana jest obvyklým výrazem pro 'zbytečný' supervacuus (ne superfluus ani supervacaneus), pro 'srovnávati' comparo (ne confero), pro 'klásti' ponere (ne locare), pro 'voliti' eligere (ne deligere), pro 'urážka' offensa (ne offensio), pro 'snášeti' ferre (ne tolerare), pro 'odnímati' detrahere (ne demere), pro 'přidělovati' adsignare, pro 'očekávati' expectare (ne opperiri), pro 'rád' libenter (ne libens), pro 'věrný' fidelis (ne fidus), pro 'dřívější', 'následující' prior — sequens (ne superior — insequens), pro 'protivník' adversarius (ne adversus): ve všem tom srovnává se podivuhodně s Quintilianem dialogus. U Tacita jsme pohřešovali řadu substantiv, adjektiv, sloves, jež jsou v dialogu, u Quintiliana téměř všechna slova ta, a to i na hojných místech, nalezneme, mezi nimi tedy i ta, jež zvláště nápadně u Tacita scházela, jako adversarius, delecto, differentia, dimico, disertus, dulcis, forensis, improbus, contendo = adfirmo. K slovům adipiscor, agere (= esse), cuncti, cupio, facundus (facundia), largus, large, largior, munificentia, munificus, perhibeo (= refero), proinde (= igitur), queo, quinam, reor, sperno nechová žádnou lásku auktor dialogu; neb vyskytuje se tam adipiscor 1 (vedle 6 consequor, 5 adsequor), agere = esse 1, cuncti 1, cupio ani jednou (za to concupisco 3krát), facundus (facundia) ani jednou, largus, large ani jednou, largior 4krát, munificentia a munificus ani jednou (ale liberalitas 2krát), perhibeo ani jednou, proinde (= igitur) ani jednou, queo ani jednou, quinam ani jednou (vydavatelé chybně je vytvořují jednou z *qui non*), reor ani jednou, sperno ani jednou, za to contemno 4krát. V tolika knihách instituce a v takovém objemu deklamac jest adipiscor (adeptio) 6krát, agere (degere) = esse jednou, cuncti 11kráte, cupio 9krát, facundus (facundia) 6krát, largus a large ani jednou, largior (largitio) jen 5krát, munificus a munificentia ani jednou, ale často liberalis a liberalitas, perhibeo (= refero) ani jednou, proinde (= igitur) 4krát, queo (nequeo) jen 8krát, quinam jen jednou, reor jen 5krát, sperno jen jednou (spernendus). Dále jsou, načež Vogel str. 19 upozorňuje, termini z oboru rhetoriky tytéž v dialogu jako v instituci, na př. clausula, compositio, structura, excessus, sensus = enuntiatum, probationes, deliberationes, auditor, auditorium, commentarius, declama-

Digitized by Google

torius, scholasticae controversiae. Zvláště však důležito, že některá slova a úsloví aneb metafory dialogu, jež poměrně ne často jinde se vyskytují, spatřujeme zase ve spisech Quintilianových. Srovn.

d. 1 tam magnae quaestionis pondus; 6 gaudii pondus.	332, 9 et adfert infirmitati naturali non leve pondus, quod vidua est; 356, 15 accedit aliquid ponderis huic merito meo; 4, 2, 125 hoc plus habeat — in adfirmando ponderis; 8, 5, 8 ut rei pondus etiam persona adfirmet; 10, 1, 97 gravitate sententiarum, verborum pondere; 9, 1, 20 oratio — pondere — proeliatur.
3 tragoediam — intra me ipse formavi	137, 18 illa intra se cogitasse; 11, 3, 2 quae intra nosmet ipsos composuimus; 10, 6, 2 intra se ipse disponit.
6 quemcumque (adfectum) orator induerit	167, 7 nondum omnes exuimus adfectus
8 angustiae rerum	307, 25 intra angustias facultatum
9 ut beatissimus recitationem eius eventus prosequatur	10, 1, 109 extulit inmortalis ingenii beatissima ubertate; 10, 1, 61 beatissima rerum verborumque copia; 10, 3, 22 beatiorem spiritum parent; 179, 19 circa beati fructus: nos desidia male audimus; 186, 8.
12 haec eloquentiae primordia, haec penetralia	260, 2 non una causa vitae, non una primordia? 12, 10, 3 futurae mox artis primordia; 12 prooem. 3 ex ipsis sapientiae penetralibus; 6, 2, 25 et — ipsa huius loci aperire penetralia.
lucrosae huius et sanguinantis eloquentiae	128, 10 crudeli illa et sanguinaria (lege).
14 altiorem (= graviorem) sermonem	3, 8, 42 altior quaestio

Digitized by Google

ingenium alunt	2, 5, 18 ad alenda — ingenia
15 paenitentiam ago	322, 26 egisse pacti huius paenitentiam; 9, 3, 12 non acturo paenitentiam
16 manifestus est — in contrarium accingi	1, 12, 16 ad — sordidum lucrum accingimur
breve et in proximo est	102, 4 facilis et in promptu ratio est; 7, 1, 44 cura in proximo est; 1, 3, 4 quod in proximo est.
incipit (= necesse est, sequitur) Demosthenes — eodem anno — extitisse	26, 5 quare si apparuerit te malam causam habere, incipis rem iniquissimam postulare; 166, 5 et quotiens nullum praefinitum est tempus, incipit esse in potestate dantis; 213, 8 illo vero sublato incipit ultimum esse quod relictum est (cf. 213, 13 hac vero sublata necesse est eam durare quae sola est); 233, 9 sic, cum ita praeparaverit causam, incipit de iure suo loqui; 3, 6, 17 ergo depulsio incipit esse actoris.
18 a Calvo quidem male audisse tamquam solutum	12, 10, 13 ab ipsis inimicis male audire; 126, 11 nunc diu male audiet; 172, 10 inpune saltem male audisse; 179, 20 desidia male audimus; 183, 13 male audire — solet; 409, 24 nec erubesco — male audire; 419, 1 ne in scortis quidem reus male audio.
23 ea verborum planitas est	8, 2, 22 sermo — planus imperitis erit; 8, 2, 24 ad planiora — verba descendamus.
24 quo torrente — saeculum defendit	10, 7, 23 se inani verborum torrenti dare
25 primae Demostheni tribuuntur	10, 1, 53 ei secundas — grammaticorum consensus deferat.
26 laudis et gloriae et ingenii loco — iactant	267, 4 quod gloriae loco — dixit

Digitized by Google

26 studio feriendi plerumque *deiectus* non pugnat, sed rixatur	9, 4, 138 in epilogis plerumque deiecti et infracti; 11, 3, 69 nam et deiecto humilitas et supino adrogantia — ostenditur.
ibd. neminem sequentium laudare ausus est nisi in publicum et in commune	10, 7, 1 vix enim bonae fidei viro convenit auxilium in publicum polliceri
32 longeque (= multumque) interesse manifestum est	9, 2, 78 non procul (= multum) a ratione iocandi abhorreat.
(eloquentia) nunc circumcisa et amputata	4, 2, 42 circumcisam expositionem; 2, 16, 4 Athenis quoque — velut recisam orandi potestatem; 10, 2, 28 circumcidat, si quid redundabit.
35 constantiam — fidelius corroborari	6, 4, 14 quod fideliter firmum est; 10, 3, 2 fructus — fidelius continet; 10, 6, 2 memoriae — fidelius inhaeret.

Ale nejen v lexikalné stránce srovnává se dialog s díly Quintilianovými, nýbrž i v syntaxi. Není zjevu syntaktického až na jeden v dialogu, jímž by řeč jeho nápadně lišila se od mluvy spisů Quintilianových. Totéž užívání jednotlivých pádů jmen, totéž užívání jednotlivých tvarů slovesných, tutouž stavbu period, týž slovosled shledáváme zde jako u Quintiliana. V dialogu vyskytuje se po slovese 'žádati' acc. c. inf. pass., na př. c. 22 neque enim hoc colligi desideramus, vazbu tu máme častěji zastoupenu u Quintiliana. K prohibitivnému konjunktivu klade častěji auktor dial. non neb nec (nikdy neve neb neu), zrovna ten způsob oblíben u Quintiliana. Onen zjev syntaktický, jímž různí se dialog od spisů Quintilianových, jest habere s acc. gerundiva, jako na př. c. 19 expectandum habent oratorem místo expectandus iis est orator. Vazby té užito v dialogu pětkrát, tedy zálibu jeví auktor k ní. Naproti tomu nesetkáváme se s ní v instituci, tam jest tím smyslem necesse habeo s inf., jako 3, 8, 24 necesse habet ducere uxorem; rovněž tak jest v deklamacích, avšak tam jest též habeo s acc. gerundiva dvakráte, p. 323, 18 non retinendum agrum habebamus a p. 405, 7 nimirum mendicandum habet.

Také v užívání figur a tropů jest jednota mezi dialogem a spisy Quintilianovými, zejmena s deklamacemi shoduje se dialog v příčině figur, což též přirozeno. Jako v dialogu tak i v deklamacích oblíbena

Digitized by Google

zvláště anafora, polysyndeton, rovněž častá u Qu. otázka s argumentujícím an (an vero), s níž v dial. aspoň dvakráte se potkáváme. Metafory, obrazy a podobenství jsou z týchž oborů v obojích památkách brány, hlavně z vojenství, šermířství, lékařství a rolnictví. V dialogu jest užito jakéhos počtu odvážných obratů básnických; ty v mírném počtu i u Quintiliana můžeme pozorovati a žádným způsobem nelze dotčené výrazy v dialogu za svědectví proti Quintilianu uváděti. I v tvarosloví jest pozoruhodná shoda mezi dialogem a spisy Quintilianovými. V čem různil se tu dialog od Tacita, v tom právě srovnává se úplně neb z největší části s Quintilianem. V dialogu jsme neshledali perf. 3. os. pl. v re, 2. os. pass. sing. v re, uti místo ut (vyjma jedno veluti), e místo ex, foret místo esset, u Quintiliana vše to sporadicky se vyskytuje. V dialogu není tvarů širších u první konjugace jako laudavisti, laudavisse, než jen laudasti, laudasse; podobně jest až na výjimky zcela řídké u Quintiliana.

Je vůči takové shodě mluvy dialogu s dikcí spisů Quintilianových možno si mysliti jinak než že Quintilian jest jeho původcem? Jest si možno mysliti, že by byl kdo mohl tak napodobiti mluvu druhého, jak shoduje se mluva dialogu s mluvou děl Quintilianových? Co by byl musil vše učiniti a věděti imitator, aby byl, jestliže to možno bylo, shody té docílil? Byl by musil zevrubně Quintilianovu dikci studovati, aby seznal pravidla, jimiž tato se spravuje, byl by musil znáti důkladně jeho skladbu a sloh, byl by musil přesně znáti jeho poklad slovní, byl by musil dobře věděti, kterých slov a jakým způsobem a v jaké míře Quintilian užívá, byl by tedy musil míti specialní slovník Quintilianský, k jakému dosavadní doba ještě nedospěla. Neboť že by byl bez takového studia a takových pomůcek té shody v mluvě, jaká jest mezi dialogem a spisy Quintilianovými, dosáhl, nelze si mysliti. Bez podrobného studia toho, o jakém se starým ostatně ani ve snách nezdálo — vždyť teprve nedávná doba k němu dospěla —, byly by četné nesrovnalosti mluvy dialogu se spisy Quintilianovými povstaly, nesrovnalosti, jimiž by individualita auktorova vynikla a tím od Quintilianovy se rozlišila. My však nemůžeme tolik zjevů mluvy v dialogu postihnouti, jež by dostačily ke konstatování jiné ruky než ta jest, jež psala deklamace a instituci Quintilianovu. Mně aspoň se to nepodařilo, ač velice jsem o to usiloval, a pokud vidím, nepodařilo se to ani jiným. Nejzevrubněji odchylky mluvy dialogu od Quintiliana stanovil Th. Vogel v pojednání shora uvedeném. Slyšme, co učenec ten proti dialogu uvádí!

'Non iungit Quintilianus cum patrio casu *rudis, incertus;* cum

Digitized by Google

dativo *incumbere; parari* = praeparari, *superstes;* cum accusativo *deridere* (absolute bis usurpatur); cum ablativo *florere, insumere;* cum infinitivo *intermittere, datur, optare, manifestus, parum est, promptum est, proficit* = prodest.' Nejdříve toto odbudeme. Jak tato pozorování Vogelova, tak i ona, jež níže uvedu, nejsou správná. Vogel měl při zpytování mluvy Quintilianovy na zřeteli jen instituci, a ne též deklamace, maje je patrně za plod nequintiliansky, a tím předně údaje jeho jsou vadny. Za druhé nesrovnal dosti pozorně dialog ani s institucí a přehlédl některá důležitá místa instituce a tím ani v té části nejsou jeho tvrzení veskrze pravdivá. Tak odpadá značný počet odchylek Vogelem vytčených. Dále nelze za svědectví proti Quintilianovi bráti slova a vazby dialogu, jež v jeho spisech se nevyskytují, když analogii mají v slovech a vazbách u něho zastoupených; na př. nesvědčí nic proti němu slovo assiduitas, ač u něho se nečte, když ve spisech jeho jest ambiguitas, exiguitas, ingenuitas, perspicuitas; nesvědčí z též příčiny proti němu histrionalis, když vyskytuje se u něho rationalis, contionalis, incorporalis, negotialis, artificialis legalis, maritalis, matronalis, naturalis. Potom nesmíme uváděti proti Quintilianu slova a vazby, jež sice nenacházíme v jeho spisech, avšak čteme je u spisovatelů, jež na jisto napodoboval, jako, což vůbec známo, Cicerona, pak — a to se zdá méně povědomo býti — Livia a Seneku rhetora. Tím druhá řada námitek Vogelových v niveč se rozplývá. Konečně nesmíme velkou váhu klásti na *ἅπαξ εἰρημένα* dialogu, nevyskytují-li se v dílech Qu. Žádný spisovatel, jak již shora řečeno, neváže se, i když o též látce jedná, jen na ty výrazy, jichž v předchozím spisu užíval, než v lecčems překračuje v spise novém hranice pokladu slovního, z něhož před tím těžil. Tak i druhé spisy Quintilianovy vykazují *ἅπαξ λεγόμενα*; hezký počet takových výrazů obsažených v deklamacích nečteme na př. v instituci. S toho hlediště proberu nyní námitky Vogelovy.

Rudis s gen.: decl. 241, 27 filium rudem militiae

incertus s gen.: inst. 4, 3, 8 certus esse sententiae cupit

incumbere s dat.: 179, 17 et aratro senex incumbam; 11, 3, 132 incumbere advocato adversis subselliis sedenti contumeliosum

parari (= praeparari) *s dat.*: 261, 7 qui se testamentis parant

superstes s dat.: 254, 14 tam diu superstes testi dixero

deridere s acc.: 320, 6 nunc ille me deridet; 5, 13, 2 quod patronus — derideat

florere s abl.: není u Quint., ale častěji u Cic. a Liv., na př. pro Sex. Rosc. 6, 15 gratia atque hospitiis florens; de or. 3, 35,

Digitized by Google

141; Liv. 21, 21, 4 hae gentes non pacis solum sed etiam victoriae bonis florebant; 26, 3, 10; 29, 1, 2; 42, 11, 6.

insumere s abl.: 3, 4, 5 plurimum in consiliis ac iudiciis insumebatur operae, abl. arci s předl. 'in'. Ostatně může c. 9 quibus býti dativ, a ten nemá nic podivného v sobě; srvn. inst. dedikaci.

intermittere s inf.: není u Quint., ale jest tam mittere a omittere s inf., nad to intermittere s inf. Cic. Tusc. 1, 29, 68; div. 2, 1, 1. Ostatně intermittere s inf. v dial. jen jednou, intermittere samo u Qu. časté.

datur s inf.: 10, 7, 22 si consequi utrumque non dabitur; 11, 3, 125 in dextrum incumbere interim datur; 11, 3, 127 interim tamen recedere sensim datur; 341, 12 si vincere non detur.

optare s inf.: nenalezl jsem u Qu., ale vazba ta již u Asin. Poll. v Cic. epp. ad fam. 10, 33, 1, nad to u Qu. optare s acc. c. inf.: 122, 19 nemo non suam manum esse — optaret; 10, 1, 127 foret enim optandum pares aut saltem proximos illi viro fieri; 10, 7, 23 et impleri sinus optabimus.

manifestus s inf.: toho arci Qu. neužívá, nýbrž manifestum s acc. c. inf. Avšak praví-li v dial. 16 ipse satis manifestus est iam dudum in contrarium accingi, jest zjevna příčina, proč neřekl po svém způsobě ipsum satis manifestum est — accingi; chtěl míti vazbu symmetrickou, předcházíť et tu paulo ante dixisti; k symmetrii jej et — et zvláště vybízelo. Celé místo zní: Aprum enim solere dissentire et tu paulo ante dixisti et ipse satis manifestus est — accingi. Podobně sám vzor Qu., Cicero, užil nejednou neobvyklých sobě vazeb jen proto, aby docílil souměrnosti.

parum est s inf.: 120, 14 parum est faenerari civibus; 122, 25 parum erat sepeliri tyrannum; 152, 30 parum est dicere; 196, 25 tamquam parum esset exigere poenas; 241, 10 parum sit tibi perdere; 351, 2 parum est dicere quasi ingenua.

promptum est s inf.: 12, 11, 4 adeoque discere meliora volentibus promptum est.

proficit (= prodest) *s inf.*: není u Qu. tím smyslem s inf., ale jest tam tak bez inf.: 1, 1, 19 hoc per singulos prorogatum in summam proficit; 3, 8, 39 et si parum proficiet haec vanitas; srvn. 145, 19 non enim tibi proderit dixisse; 10, 5, 9 nostra pluribus modis tractare proderit; 167, 14 expediebat alioqui mihi vivere. Srvn. též Cic. de invent. 2, 41, 12 permultum — proficiet illud demonstrare.

Vogel namítá dále: 'Aliena sunt ab eius usu: *in confesso, consuetudine, fastidio, honore, laude esse, consulere pro, iuxta vitae finem,*

Digitized by Google

ex comparatione rei, tempus consumere circa; nunquam a Quintiliano res vel loca dicuntur *innocentia*, numquam homines (oratores) *celebres, informes, adfluentes, adstricti, elaborati, enerves, superfluentes, valentes, tumentes, re aliqua redundantes referti.* Non per metaphoram dixit *flectere, recedere a re, patrocinari, haurire, fecundus, fluere.* Non est ei *quandoque* = olim, *saluber* = sanus; *fabulae* = sermones, *cura* = liber, *notitia* = gloria'.

K tomu odpovídám:

in confesso esse: 134, 1 haec omnia in confesso sunt; 216, 26 et si hoc in confesso fuerit; 224, 4 atqui si illud in confesso est; 313, 20 illa in confesso erunt.

in consuetudine esse: 10, 2, 13 ut quorum certissima sit regula in consuetudine; srvn. též 1, 1, 12 qui pluribus in usu est; 12, 11, 15 tam multis annis quam in more est plurimorum.

in fastidio esse: obrat ten není sice u Qu., ale jsou tam podobné vazby: 98, 13 fuisse me in metu fortunae huius; 118, 8 ne creditor in damno sit; 186, 27 nisi forte hoc quoque in causa erat; 213, 4 cum in lite est; 244, 18 lacrimae sunt in culpa; 1 prooem. 13 lingua esse coepit in quaestu; 7, 4, 18 spes in futurum innocenter victuri et in aliquo usu futuri; 10, 3, 9 cuncta — in officio erunt; 11, 1, 48 quae sunt in actu et contentione.

in honore esse: není u Qu., ale jest to táž vazba, jako vazba předešlá, srvn. též 188, 14 nisi me — in honore posuisses; nad to vyskytuje se u Cic. a Liv.; srvn. p. Rosc. Am. § 77 apud eum sunt in honore et in pretio; Liv. 24, 60, 2 et erat apud regem in magno honore; 1, 39, 6 et puerum — in caritate atque in honore fuisse; 42, 6, 12 in maximo eum honore — esse; 23, 8, 9; 38, 39, 11.

in laude esse: není u Qu., ale jest to táž vazba jako předešlá; cf. též Plin. epp. 9, 41 coccum in laude est.

consulere pro: zcela tak *pro* 117, 15 praeparare debebimus animum iudicis pro persona sponsoris; 124, 20 pro eo rogante patre et abdicationem promittente; 131, 12 quare ergo scripta lex est? pro patribus qui nihil fecerunt; 60, 24 pro utraque pariter rogabimus; 296, 20 ut videantur salutare illud rei publicae responsum pro tyranno dedisse; 299, 20 etiam pro alio rogare.

iuxta finem vitae: iuxta v temporalném smyslu není u Qu., jen v lokalném: 88, 19 iuxta arcem flens deprehensus est; 162, 8 hanc iuxta nurus optima; 181, 3 parricidae manes iuxta patris latus; 367, 25 iuxta adulteros meos collocaturus; 1, 7, 12 colitur iuxta aedem Quirini; 4, 2, 13 inventum — iuxta exanime corpus inimici. Než na

Digitized by Google

pomoc přichází dial. 22 senior et iuxta finem vitae podobné místo decl. 266, 19 senex — et aetatis exactae.

ex comparatione rei: Liv. 24, 48, 2 ex comparatione tam ordinatae disciplinae animum advortit; 22, 8, 2 levem ex comparatione priorum ducere recentem equitum iacturam; cf. Qu. 12, 10, 75 evanescunt haec atque emoriuntur comparatione meliorum; 3, 5, 3 quae ex confesso sint turpia; 12, 7, 3 simultates provocare — ex fiducia bonae mentis.

tempus consumere circa: to spojení není náhodou u Qu., ale jest tam často circa = in: 373, 16 quae circa ipsam quaestionem dementiae versantur; 1, 1, 21 haesit circa formas litterarum; 1, 1, 35 quoniam circa res adhuc tenues moramur; 2, 16, 14 circa quae omnia multus hominibus labor est; 5, 10, 114 nec circa probationem res haeret, sed circa propositionem.

innocens o věci: 264, 17 ex innocenti convivio.

celebres o lidech: 3, 1, 19 secuti minus celebres, quorum memoriam non omittam; 122, 29 partem speciosissimam civitatis et celeberrimam nobis ablaturus est.

informis: nečte se u Qu., ale Liv. 21, 26 alveos informes, ovšem o věci, avšak v dial. c. 18 řečeno informes o řečnících vzhledem k nepěknému slohu jich. Nad to deformis, multiformis (12, 1, 7) u Qu. zastoupeno.

adfluentes o lidech: nenalezl jsem u Qu., ale často tím smyslem adfluere u Livia, jako 24, 49, 5 adfluentibus — undique barbaris; 29, 30, 7 adfluebantque undique ex agris — milites; 34, 3, 1 adfluente cotidie multitudine; 36, 12, 6 et aliis sua voluntate adfluentibus; 37, 16, 10 plures ab urbe adfluebant; 37, 43, 6 ex acie adfluentem turbam conspexit; 39, 31, 12 copiae adfluebant; Sen. rh. 221, 18 M.

adstricti o řečnících: 12, 10, 52 non Ciceronis modo, sed etiam eius qui est strictior multo, Demosthenis; 10, 1, 77 (Aeschines) minus strictus est; 7, 3, 16 ad certa verba se adstringendi; 260, 3 quae alienos etiam — componere et adstringere adfectibus potest. V dial. jest adstrictior řečeno o řečníku vzhledem k takovému slohu jeho; podobně Cic. de or. 1, 16, 70 poeta numeris adstrictior; srvn. Qu. inst. 8, 6, 61 apud oratores non rarus (ornatus), semper tamen adstrictior.

elaborati o řečníku: není u Qu., ale jest o řeči, a vzhledem k takové jest v dial. praveno o Korvinovi elaboratus; s tím srvn. 9, 4, 1 nescio an nulla pars operis huius sit magis elaborata.

Digitized by Google

enerves o řečnících: není u Qu., ale jest o skladbě řečí jich 9, 4, 142 asperam compositionem malim esse quam effeminatam et enervem; 12, 10, 14 praveno o řečnících aridi et exsuci et exsangues. Srvn. též Sen. rhet. p. 5, 4 emolliti enervesque — nati.

superfluentes o řečnících: není u Qu., ale jest tam 9, 4, 138 in locis ac descriptionibus fusi ac fluentes (oratores); 10, 7, 13 (sermonem) videmus superfluere; 12, 10, 16 cum hi pressi et integri, contra inflati illi et inanes haberentur, in his nihil superflueret. Avšak Cic. Brut. 91, 316 redundantes nos et superfluentes.

valentes o řečnících: není jinde o řečnících u Qu., ale zajisté náhodou; neb valens jinak jest u něho, o osobách 398, 22 valentiorem esse partem, o věci 384, 18 hoc in locis valens est; srvn. též 10, 1, 62 Stesichorus — ingenio validus; Sen. rh. 269, 16 modo horridus et valens (Albucius).

tumentes o řečnících: není u Qu., ale jest tam, což jest totéž, tumidi: 10, 2, 16 fiuntque pro grandibus tumidi; 11, 1, 50 quem tumidum ac sui iactantem — videat?; 12, 10, 12 M. Tullium — ut tumidiorem; tumens o slohu 10, 4, 1 premere vero tumentia, humilia extollere; 11, 3, 20 item fauces tumentes strangulant vocem.

re aliqua redundantes: o lidech není u Qu., ale má analogii v abundare aliqua re, jež u něho jest o osobách, redundare 12, 10, 48 dum rem contineant et copia non redundent; srvn. též 12, 10, 12 M. Tullium — ut — redundantem; ad Herenn. 4, 52 militibus urbs redundaret; ibd. 4, 55 iste — scelere et malis cogitationibus redundans; Cic. part. or. 6, 18.

referti o lidech: není u Qu., ale u Cic. Tusc. 5, 7 Xerxes refertus omnibus praemiis donisque.

flectere v přenes. smyslu: 12, 1, 45 ut res feret, flectetur oratio; 4, 2, 80 ubi animus iudicis — flectendus est; 2, 5, 11 quae utcumque deflexa sunt; 228, 27 deflecti iura ne pro defensore quidem aequum est.

recedere a v přenes. smysle: 12, 2, 6 non alia vitae secta longius a civilibus officiis — recessit; 2, 12, 6 a cura docendi — recedunt; 2, 13, 11 quod a consuetudine vulgari recesserunt; 107, 25 longeque recessisse a paternis adfectibus.

patrocinari metafor.: 389, 18 lusibus eius patrocinari etiam senex coeperit; 2, 4, 23 non homini patrocinemur sed crimini; podobně suffragari u Qu. kladeno metaforicky: 438, 12 statura suffragatur; 11, 2, 45 si memoria suffragatur; 11, 2, 48 aut non suffragabitur tempus; 11, 3, 40 cui suffragatur vox facilis; 11, 3, 121 aut cogitatio non suffragetur.

Digitized by Google

haurire metaf.: v dial. c. 28 praví se 'arriperet artes honestas... id universum hauriret.' Tu mohl vzorem býti Quintilianovi Cic. p. Mil. 4, 10, místo, jež inst. 9, 3, 83 sám cituje: nata lex quam non didicimus accepimus legimus, verum ex natura ipsa *arripuimus hausimus* expressimus. Srvn. též inst. 6 prooem. 12 auramque communem haurire amplius potui; 12, 10, 70 non ex isdem haustibus iram et misericordiam petet; 12, 2, 31 hinc mihi ille iustitiae haustus bibat.

fecundus metaf.: místo dial., jehož se výraz ten tkne, jest 'fecundissima eorum studia demonstrasti'. Táž metafora není u Qu., ale jest quintilianská, neb čteme 12, 6, 3 quare fructum studiorum viridem et adhuc dulcem promi decet; 10, 3, 2 sic profectus non a summo petitus studiorum fructus et fundit uberius et fidelius continet; 12, 11, 4 neque — minores eum — studiorum fructus prosequentur; 12, 11, 29 adde quod magnos modica quoque eloquentia parit fructus.

fluere metaf.: 11, 3, 109 unde id quoque fluit vitium; 12, 2, 4 dicendi facultatem ex intimis sapientiae fontibus fluere; 3, 4, 12 utrumque nomen ex Graeco creditur fluxisse; 52, 27 animus iste — ex meo fluxit; Curt. 8, 5, 19 cursu, quo fluxere adhuc res.

quandoque = olim: v dekl. 6krát 64, 10; 130, 12; 197, 15; 236, 6; 290, 23; 315, 21.

saluber = sanus: dial. 41 saluberrimis corporibus, ale zcela totéž spojení u Liv. 1, 31, 5 salubriora etiam credente — iuvenum corpora; 3, 8, 1 defuncta morbis corpora salubriora esse incipere; 10, 25, 10 itineribus ac mutatione locorum mobiliorem ac salubriorem esse; též Sall. Iug. 17, 6 genus hominum salubri corpore.

fabulae = sermones: 186, 3 sed integer, sine crimine, sine fabula; 184, 2 nulla fabula ante partum secuta est; 200, 31 haec quidem fabula adlata est; 205, 27 cur in fabulas eat? 286, 18 voluit effugere fabulas novercarum; 381, 9 quod fabulis suis iudicaret — haberi fidem; 12, 11, 18 datum fabulis otium.

cura = liber: není nutno v c 3. a 7. cura tak rozuměti; můžeť na obou místech znamenati 'bádání', kterýmž smyslem slovo to častěji se u Qu. vyskytuje: 1, 12, 4 cur non pluribus curis horas partiamur; 6 prooem. 16 omnis haec cura — utilitates spectat; 10, 7, 13; srvn. též 10, 6, 6 domo adferre paratam dicendi copiam et certam; 11, 2, 46 ut illa quae dicimus non domo attulisse — videamur.

notitia = gloria; v dial. všude vystačíme obyčejným významem 'známosť', jímž často u Qu. položeno slovo to.

Vogel pokračuje:

Digitized by Google

'Porro ut plurimum casus ludibrio tribuatur, vix quisquam parvi faciet, quod frustra requiruntur in tot institutionis oratoriae voluminibus haec dialogi vocabula: adfluere, aequabilis, antiquarius, arbitratu, *arcere*, assiduitas, concessu, deiungere, denegare, desumere, determinare, detrudere, *dignari*, *dum modo*, effervescere, elinguis, elucubrare, *etsi*, excudere, fugitare, histrionalis, incalescere, incitamentum, indefensus, informis, infructuosus, ingerere, innotescere, *inops*, inservire, insignire, instinctu, lineamentum, lucrosus, natales, nedum ut, nobilitare, *oblectare*, oblectamentum, *obtemperare*, *obtrectare*, odorari, perfugium, pertraho, pervulgatus, placitum, praepotens, proceres, quandoque, *quivis*, revereri, submini strare, subniti, suboles, uniformis, vernaculus.'

V skutečnosti, má se věc co do těchto slov u Quintiliana takto:

adfluere: není u Qu., pouze adfluentia (12, 10, 13), ale v dial. mohlo přejato býti z Liv., jak výše ukázáno.

aequabilis: nečte se již v dial., než aequalis, jež zcela tak častěji se vyskytá u Qu.

antiquarius: není u Qu., ale podobně tvořená slova u něho často, jako: pecuniarius, formularius, parmularius, hereditarius, poenarius, iudiciarius, temporarius, argentarius, venaliciarius.

arbitratu: není u Qu., ale jest u Cic., na př. de sen. § 3 arbitratu meo; de or. 1, 22, 101 vestro arbitratu; u Liv. 31, 50, 8; 34, 44, 2; 37, 45, 16; 38, 11, 6; 42, 36, 3; 44, 16, 4, odkud je v dial. Qu. mohl přejati.

arcere: není u Qu., ale často u Liv.

assiduitas: o tom pověděno nahoře.

concessu: není v dial. kriticky jisté, navrženo consensu a to zdá se mi pravé; srvn. 10, 1, 72 consensu tamen omnium meruit credi secundus; 10, 1, 130 consensu potius eruditorum quam puerorum amore comprobaretur; 10, 1, 53 ei secundas fere grammaticorum consensus deferat. Ostatně srvn. Cic. Brut. 21, 84 ipsorum inter ipsos concessu — tributum.

deiungere: to nečte se již v dial., nýbrž diiungere, a to jest častěji u Qu.: 2, 15, 2 artem — a virtute diiunctam; 3, 4, 10 quae a forensi ratione diiungitur.

denegare: nečte se u Qu., ale u Cic. a Liv.

desumere: nečte se u Qu., ale u Liv. 4, 55, 3 duo singuli singulos sibi consules asservandos assidua opera desumunt; 7, 20, 5 populum Romanum — sibi desumerent hostem; 38, 45, 8 quos tibi hostis desumpseras.

Digitized by Google

determinare: není u Qu., ale u Liv. 1, 18, 7 ubi — regiones — determinavit.

detrudere: není u Qu., ale u Cic., na př. de or. 1, 11, 46 oratorem — in iudicia et contiunculas tamquam in aliquod pistrinum detrudi — videbam, kteréž místo v dial. jest napodobeno, a dále u Livia.

dignari: schází u Qu., ale podobně s inf. spojeno u něho indignari, jako 1, 1, 8 et cedere — indignantur; 1, 2, 10 officio fungi — non indignantur. Srovn. též Sen. rh. 377, 7 nepotes communicare dignatus est; 418, 4 nunquam dignatus esset accedere.

dummodo: 1, 6, 8 dummodo per eandem litteram in infinito exeant.

effervescere: není u Qu., ale jest tam defervesco 12, 6, 4; za to jest effervesco u Cic. de or. 2, 21, 88 verbis effervescentibus.

elinguis: není u Qu., v dial. vzato, jak se podobá, z Livia 10, 19, 7 ex muto atque elingui facundum etiam consulem haberent; v dial. 36 čteme: sic contra mutum et elinguem videri deforme habebatur.

elucubrare: není u Qu., ale v Cic. Brut. 90, 312 (orationes) non minus diligenter elaboratas et tamquam elucubratas adferebamus.

etsi: 7, 8, 7 etsi parum cautum est; 9, 2, 100 etsi talis eius forma qualis est pro Murena; 11, 11 tradita, ⟨et⟩si in societate; 21, 15 etsi iudices consedissent et absolvissent, 84, 6 ergo ⟨et⟩si iuncta sunt; 111, 1 interim etsi utor mea potestate; 264, 27 etsi illam tristem visu, etsi illam gustu asperam.

excudere: není u Qu., ale zcela tak o práci spisovatelské u Cic. Att. 15, 27, 2 excudam aliquid Ἡρακλείδειον.

fugitare: není náhodou u Qu., ale jsou u něho jiná frequentativa, jako dormitare, declamitare, vocitare, acceptare.

histrionalis: o tom zmínka nahoře.

incalescere: 153, 9 incalescunt ignes legitimi.

incitamentum: není u Qu., ale u Cic., jako p. Arch. 10, 23 hoc maximum et periculorum incitamentum est et laborum; Curt. 9, 5. 6.

indefensus: 112, 18 non inde⟨fensi⟩ ceciderunt.

informis: o tom zmínka shora.

infructuosus: není u Qu., ale jest tam fructuosus 1, 6, 29 quia utilis multis id est fructuosus. Srvn. též Sen. rh. 309, 16 mitte istam epistulam infructuosam.

ingerere: není u Qu., ale jest týmž smyslem u Liv. 3, 68, 2 vocis verborumque quantum voletis ingerent; Sen. rh. 554, 2 ingeram

Digitized by Google

vobis Fuscinas explicationes; 3, 3; 121, 17; srvn. též Qu. inst. 11, 1, 22 invidiamque omnem in eum regereret. V dial. čteme: 'quorum nomina prius parentes liberis suis ingerunt', v decl. 205, 16 'te parentes liberis suis monstrant'.

innotescere: 434, 18 toto illi corpore innotuit.

inops: 186, 3 inops casu, sed integer; 2, 4, 4 ex inopia — venit.

inservire: není u Qu., za to servire a deservire, jako 1, 12, 1 et plurimis flexibus serviunt; 2, 5, 5 revocatis — lectione deserviant; 11, 3, 77 quoddam deserviens iis ministerium. Avšak inservire u Cic. de or. 1, 4, 13 aut plures ceteris inservire, rovněž u Liv. 2, 21, 6 cui ad eam diem — inservitum erat; 45, 37, 11 qui parum licentiae — inservitum censent.

insignire: není u Qu., avšak jest u Cic. de or. 2, 87, 358 imaginibus — insignitis a Liv. 4, 29 6 Postumius nulla tristi nota est insignitus; Sen. rh. 581, 17 et haec suasoria — insignita est.

instinctu: není u Qu., ale jest u Cic. div. 1, 6 divino instinctu; Tusc. 1, 64. Srvn. též decl. 236, 11 nec ullius deorum impulsu; inst. 1, 2, 38 celebritate audientium instinctos; 2, 11, 4 velut classico instincti — motum — accommodant; 10, 1, 81.

lineamentum: 433, 17 confusis lineamentis; 438, 14 lineamenta oris.

lucrosus: není u Qu., ale jest tam argumentosus, licentiosus, onerosus, tumultuosus, voluptuosus, libidinosus, criminosus, clamosus, gulosus, pecuniosus.

natales: 199, 21 latentium natalium credatis experimentum.

nedum ut: 12, 1, 39 nedum — ut hoc — sit ... laudandum.

nobilitare: jest kriticky sporné, já pokládám místo, kde se vyskytuje, z věcného důvodu za interpolováno.

oblectare: nevyskytuje se u Qu., ale jednou oblectatio, 440, 10 maiorem temporum partem huius oblectatione consumpsit; bezpochyby Seneca de prov. 5, 4 tu napodoben; srvn. ostatně i inst. 2, 12, 12 scribendoque talia consolemur otium nostrum.

oblectamentum: 436, 2 ad haec oblectamenta laetiores eligimus dies.

obtemperare: není u Qu., než v dial. jen jednou a u Cic. častěji.

obtrectare: není u Qu., ale obtrectator 11, 1, 23 contra inimicos atque obtrectatores. Ostatně v dialogu obtrectare jen jednou, ale detrectare, jež u Qu. oblíbeno, 3kráte.

odorari: není u Qu., ale častěji u Cic., jako de or. 2, 44, 186 ut odorer — quid sentiant.

Digitized by Google

perfugium: není u Qu., ale často u Cic.

pertraho: není u Qu., za to mírnější perduco, na př. 253, 22 ad iudicem perduxissem; 184, 10 ad eum iudicem perduxeras uxorem. Ale u Liv. pertraho tak častěji: 10, 19, 5 consules in contionem pertraxerunt; 21, 28, 9; 25, 15, 15; 29, 34, 13; 30, 12, 2; 43, 8, 3.

pervulgatus: není u Qu., ale vulgatus častěji; rovněž u něho pervidere, perdocere, perbibere, perdiscere, pernegare. U Cic. pervulgatus častěji, na př. fam. 5, 16, 2 est autem consolatio pervulgata quidem illa maxime.

placitum: není u Qu., ale u Plinia St.

praepotens: není u Qu., ale jest u něho praedulcis, praedurus, praelongus, praemollis, praepignis, praetenuis, praevelox, praecox; u Cic. praepotens však častěji, na př. de or. 1, 43, 193 quem ista praepotens et gloriosa philosophia delectat.

proceres: není u Qu., ale jest u Cic. fam. 13, 15 audiebam nostros proceres clamitantes; u Liv. 1, 23, 6 cum paucis procerum — procedunt; 1, 45, 2 laudare mire — inter proceres Latinorum; 2, 10, 8 ad proceres Etruscorum; 2, 19, 5 nec quisquam procerum; 2, 46, 7 ut decet proceres; 9, 18, 7; 10, 28, 7. Z lektury jich mohl Qu. slovo to míti.

quandoque: doloženo u Qu. nahoře.

quivis: není u Qu., ale jest často u Cic., na př. de am. § 35; § 48; § 73.

revereri: není u Qu., ale jest u Cic., jako de or. 2, 28, 122 non reverens adsentandi suspicionem: de inv. 2, 22, 66 dignitate aliqua antecedentes reveremur et colimus; také ad Herenn. 4, 17.

subministrare: v dial. čteme ingentem eloquentiae materiem subministrabant, v inst. 5, 7, 8 ea res suggeret materiam interrogationi et velut tela ad manum subministrabit.

subniti: není u Qu., ale zcela podobně položeno tam niti 24 4 cum recenti meritorum gratia niteretur; 314, 15 publica auctoritate nititur; 6 prooem. 8 una — spe ac voluptate nitebar; u Cic. jest subniti, na př. de or. 1, 58, 246 qui eius artis adrogantia — ita subnixi ambulant.

suboles: není u Qu., ale podobně básnické progenies: 435, 27 ut non cum progenie migret; 3, 7, 8 progenies quoque, ut Apollo ac Diana Latonae; srovn. též 115, 10 cuius partus et sanguis in proelio stetit. U Liv. častěji suboles, jako 40, 6, 4 fortunati patris suboles; 38, 16, 13 multitudine — magna subole aucta; 39, 24, 3.

uniformis: není u Qu., srvn. nahoře informis.

Digitized by Google

vernaculus: není u Qu., ale jest u Cic., jako Brut. 46, 172 obruebat nescio quo sapore vernaculo, i u Liv. 7, 2, 6 vernaculis artificiis.

Vogel pohřešuje v instituci *adice quod, ut puto, paene dixerim,* na druhém místě položené *quin immo.* Než adice quod jest v deklamacích 6krát (100, 24, 150, 3; 247, 15; 264, 4; 274, 1; 355, 17); ut puto v inst. 3, 6, 74 non, ut puto; decl. 10, 5 ut puto, dicit haec puella; 200, 30 sic, puto, effectum est; 213, 4 puto, cum res — est; 359, 26 filium meum, ut putas, mori volentem; paene dixerim není u Qu., ale snad náhodou; neb i prope dixerim jest u něho celkem řídké a prope a paene užívá Qu. bez rozdílu; ostatně srovn. Cic. pro Sext. Rosc. § 68 paene dicam, respersas manus. Quin immo nevyskytuje se arci na druhém místě u Qu., ale mohlo se postupem času tomuto zalíbiti na místě tom; vždyť i namque a itaque někdy na druhém místě má.

Tím nesvědčí z dosavadních námítek Vogelových hrubě nic proti Quintilianovi. Všechny věci, jež vytýká, odpovídají duchu řeči jeho, všechny jsou u něho dobře pochopitelny. Než ještě něco vede Vogel v šik proti Qu. a na tom zvláště si zakládá. Praví na str. 31: 'Rem confici paene iis locis arbitror, ubi audacter dicta occurrunt, quae proxime absint a simillimis Taciti locis, cum neque prioris neque eiusdem saeculi scriptores, qui quidem soluta oratione scripserint, similia habent. Valet hoc de singulis vocibus, veluti *cura* = liber, *histrionalis*, *orbis* = orbis terrarum, *placita,* multo autem magis de multis dictionibus: studium haurire, complecti provincias, nomen inserere famae, famam alicui circumdare, denegat alicui natura ingenium, metum et terrorem ferre, adfluens auditor, subnixus gratia, delegatur infans ancillae, in ore hominum agere, fovere studium, aliud agentes = *ἀλλότρια πράττοντες*'. Tyto věci nenasvědčují nutně Tacitovi; i ty u Quintiliana snadno byly možny a jsou pochopitelny, od Tacita pak mohly z dialogu býti přejaty. Neboť jednak u jiných auktorů před Tacitem neb za Tacita se vyskytují neb jsou analogie hojné pro ně u Quintiliana; některé lze i u Quintiliana samého doložiti.

cura = liber: o tom nahoře již pověděno.

histrionalis: o tom nahoře řečeno. To mohlo od Quintiliana býti vytvořeno a od Tacita přejato.

orbis = orbis terrarum: slova toho není v dial.; ale srvn. 235, 16.

placita: Plin. N. H. 14, 22 (28) medicorum placita.

studium haurire: Cic. p. Sest. 29, 63 dolorem et luctum h.; Liv. 39, 26, 7 haurientes libertatem; 27, 51, 1 oculis auribusque haurire tantum gaudium cupientes; Curt. 8, 6, 18 spes —, quam humanae mentes devoraverunt.

Digitized by Google

complecti provincias: nemá nic nequintilianského v sobě; complecti jest oblíbeným výrazem Qu. i má zde obyčejný svůj význam 'zahrnouti', 'v obor svůj pojati'; srvn. též Liv. 35, 46, 7 utramque complecti amicitiam; Curt. 6, 3, 4 plures provincias complexus sum.

nomen inserere famae: inserere jest oblíbeným výrazem Quintilianovým a vazba ona mohla jím dobře býti vytvořena, a ne teprve Tacitem; 6 prooem. 14 aliqua tot luctibus alia cogitatio inseri possit; 9, 4, 60 in omni corpore totoque — tractu numerus insertus est. Vzorem mu mohl býti i Livius 6, 38, 7 nihil patricium magistratum inseram concilio plebis; 27, 23, 2 minimis — rebus — religio inserit deos; 33, 47, 4 et factionibus Carthaginiensium inserere publicam auctoritatem; 40, 51, 1 privatamque publicae rei impensam inseruerat.

famam alicui circumdare: mohlo býti Quintilianem vytvořeno; srvn. decl. 36, 15 ista enim speciosa dictu et vana quadam imagine honesti circumdata non respiciunt praesentes necessitates; Liv. 21, 43, 3 maiora vincula maioresque necessitates quam captivis vestris fortuna circumdederit. Ostatně slova dial. c. 27 hanc illi famam circumdederunt upomínají formou na decl. 368, 3 hanc illi mentem dedistis.

denegat alicui natura ingenium: v tom nemohu spatřiti nic specificky Tacitovského; i tak mohl Qu. psáti; srovn. 12, 10, 43 quae sunt ab eadem nobis concessa natura; 1, 10, 16 atque eam natura ipsa videtur ad tolerandos facilius labores velut muneri nobis dedisse; 9, 3, 101 in ea, quam natura dedit, specie continenda est; 10, 3, 26 tempora ab ipsa rerum natura ad quietem — nobis data, 131, 9 cui rerum natura datura fortasse non erat lucem; 223, 20 id quidem quod ingeniis natura dedit, nulla fortunae iniuria eripi potest; 260, 10; 413, 15 lex enim, quae abdicatis paterna bona negat; 435, 28 adeo illis, quibus omnium rerum intellectus negatus est. Srvn. též Cic. de or. 2, 29, 126 ut ei nihil — a natura denegatum — videatur.

metum et terrorem ferre: to omlouvá se tím, že ferre náleží i k předchozím akkusativům praesidium, opem, salutem; ostatně srov. i Liv. 6, 3, 4 Etruscis se luctum lacrimasque ferre; 28, 44, 1 ultro metum inferre hosti; Quint. inst. 9, 2, 86 in consilium suos metus ferunt.

adfluens auditor: o tom nahoře řečeno.

subnixus gratia: též o tom nahoře již zmínka; než srov. ještě Liv. 25, 41, 1 Hannibalem subnixum victoria; 26, 13, 15 victoria insolenti subnixos; 39, 53, 8 redierat subnixus erga se iudiciis senatus; 41, 19, 7 subnixos Thracum — auxiliis.

Digitized by Google

delegatur infans ancillae: to mohl psáti Qu.; srov. 4 prooem. 2 mihi Domitianus Augustus sororis suae nepotum delegaverat curam; 6 prooem. 1 necessitate quadam officii delegati mihi; Liv. 6, 28, 7 fortunae loci delegaverant spes suas; 7, 8, 1 delegata primoribus pugna; 10, 27, 3 Samniti Gallisque delegata pugna; 28, 42, 1 adversa — fortunae delegare; 31, 17, 11 principes quibus atrocior pars facinoris delegata erat; 39, 28, 7 partem quamcumque mihi delegavit gessi.

in ore hominum agere: může též dobře býti Quintilianovo; agere = esse jest za stříbrné doby obyčejné! Srvn. též Liv. 9, 10, 3 Postumius in ore erat, eum laudibus ad caelum ferebant; 22, 16, 7 inter ceteram agrestem praedam agebat; 24, 26, 8 et puellis in orbitate degentibus; 1, 31, 6 repente — obnoxius degeret.

fovere studium: decl. 69, 13 qui studia fovistis.

aliud agentes: neznamená v dial., než zcela obyčejné 'něco jiného konající'. Srov. též 10, 7, 25 quae nullo non et tempore et loco, quando non aliud agimus, explicari potest; 10, 3, 10 recondebat, ne aliud agere mente cogerent oculi; 1, 1, 35 potest interpretationem linguae — dum aliud agitur, ediscere; 9, 2, 62 dum aliud agere videmur, aliud efficimus; 1, 11, 19 ex hac exercitatione puerili, unde nos non id agentes furtim ille decor — prosequatur; Cic. pro Sex. Rosc. § 60 animadverti — eum iocari atque alias res agere.

Význačnou vlastností mluvy dialogu jest hojné užívání slov souznačných t. j. sdružování synonym. Tím však, praví Vogel na str. 23 m. u., liší se dialog od mluvy Quintilianovy, 'cum Quintilianus parcissime ea figura utatur'; podobného mínění byli již před ním Eckstein (str. 60) a Weinkauff.

To by byla již pozoruhodnější námitka, kdyby byla pravdiva; avšak takou není. Ani v instituci není sdružování synonym nic řídkého, ano vyskytují se tam místa, kde synonyma tím způsobem zrovna nakupena jsou, na př. 9, 4, 138 an non in prooemiis plerumque submissi, nisi cum in accusatione *concitandus est* iudex *aut aliqua indignatione complendus*, in narratione *pleni atque expressi*, in argumentis *citati atque ipso etiam motu celeres* sumus? in locis ac descriptionibus *fusi ac fluentes*, in epilogis plerumque *deiecti et infracti*? aneb 12, 9, 20 non *oppressum* se *ac deprehensum* credet orator, cui *disciplina et studium et exercitatio* dederit vires etiam facilitatis: quem *armatum* semper *ac velut in procinctu stantem* non magis umquam in causis oratio quam in rebus *cotidianis ac domesticis* sermo deficiet; 6, 2, 13; 9, 4, 17; 10, 1, 19. Srovnáme-li pak deklamace, kde jest většinou řeč v užším slova smyslu jako v dialogu, a menšinou klidný

Digitized by Google

výklad theoretický jako v instituci, spatříme, že nic v té věci nezadají dialogu, ano že místy, kde deklamator s rozčilením, s živostí mluví, jej i předstihují! Srovn. 65, 8 n.: quid enim nobis tam naturale, quid ab ipsa providentia magis *datum concessumque* videri potest quam *alere* homines *ac sustinere*? quae *venire ad manum et mansuescere* queunt, non humanum modo, sed etiam voluptuosum est *alere ac pascere*. quid de homine dicam? quisquamne magis negotium publicum, non civitatis modo, sed totius rerum naturae agit quam qui animal hoc deo proximum et in contemplationem omnium, quaecumque mundo contigerunt, constitutum *prorogat producitque*? qui opes suas in publico posuit, quo locuplete *nemo pauper est, nemo eget*? aneb 245, 2 n.: nondum *privatas ac peculiares* lacrimarum reddo causas: interim quis miratur flere hominem? quis enim est dies qui *non triste aliquid et flebile* nobis minetur? si nullam aliam rationem lacrimarum haberemus, *conspectus* tamen *hominum et ratio mortalitatis* poterat elicere fletus. hae amicitiae, hae propinquitates, hi congressus, haec studia laudesque intra breve temporis momentum *occident atque labentur* aneb 292, 20: quid spectaverit ille, qui constituebat *diligenter* (ut res est) *et alte exquirendum atque eruendum*. ego mihi arbitror, iudices, pauca pro legum latore esse dicenda, ne tam *obscure* hoc *occulteque* scripsisse videatur. an non est hoc omnibus qui modo ad intellectum sermonis pervenire possunt *lucidum atque manifestum* eum — locutum de duobus? Tedy naopak, užívání synonym v dialogu jest jednou z důležitých vlastností slohových, již má tento společnu se spisy Quintilianovými, a co tu neméně pozoruhodno, mnohé z dvojic synonym v dialogu se vyskytujících objevují se nám zase v deklamacích a instituci aneb za ně spojení jim velmi podobná. Uvedu zde příklady toho.

d. 4 frequens et assidua contentio	11, 2, 28 continua et crebra meditatio; 3, 10 continuum ac perpetuum
6 libero et ingenuo	101, 8 liberi et ingenui; 351, 22 liberam et ingenuam
7 fama et laus	37, 12 laude et fama
advenae — et peregrini	8, 1, 2 peregrina et externa
8 novis et recentibus	1, 3, 9 renovati ac recentes
sordidius et abiectius	2, 12, 7 sordida et abiecta
9 certam et solidam	116, 2 firmam solidamque
nemora et lucos	10, 3, 22 nemora silvasque

Digitized by Google

10 sacras et venerabiles — 270, 25 sancti (čtu sacri, cd.: soli) ac venerabilis; 345, 14 sacram ac venerabilem

robur ac vires — 5, 12, 18 robur ac lacertos

13 sollicitudinibus et curis — 50, 8 sollicitudinum, curarum; 11, 1, 44 sollicitudo — et cura

14 eruditionis ac litterarum — 11, 1, 89 doctrinam — ac litteras

15 vetera et antiqua; 16 veterem et antiquum — 235, 14 vetus et antiqua

16 veteres et olim natos — 40, 18 vetere et iam olim constituto

30, 2 vetere ac diu iam excogitato consilio

17 arcere litoribus et pellere — 65, 22 pellere domo et prohibere penatibus

coniungere et copulare — 57, 26 coniunxistis copulastisque

18 fama gloriaque — 365, 12 famam ituramque in posterum gloriam

fortius — et audentius — 12, 25 fortius atque vehementius

19 imperitus et rudis — 386, 11 rudem et imperitam

nova et incognita — 178, 16 novum et inauditum; 286, 5; 272, 25 novum — et adhuc inexpertum

vi et potestate — 301, 11 vi et potestate; 11, 3, 2 vim ac potestatem

iure aut legibus — 212, 19 iure legibusque; 79, 27 legibus ac iure

20 nitore et cultu — 11, 1, 48 nitoris et cultus

tristem et impexam — 67, 28 impexi squalidique; 12, 10, 28 tristes et horridae

21 durus et siccus — 4, 2, 46 durum aridumque

22 senior et iuxta finem vitae — 266, 19 senex — et aetatis exactae

tarda et inerti — 9, 4, 83 tardum et segne

uno et eodem — 12, 10, 51 unum atque idem

25 simpliciter et ingenue — 12, 11, 8 candide — atque simpliciter

Digitized by Google

26 modestia ac pudore verborum	11, 1, 30 verbis — modestis ac pudicis
fracta — et deminuta	12, 11, 2 fractis aut imminutis
28 studia curasque	10, 7, 29 cura et studio
29 propria et peculiaria	322, 28 propria ac peculiaria; 245, 2 privatas ac peculiares
30 oratoris vis et facultas	12, 1, 33 vis ac facultas dicendi
32 primam et praecipuam	2, 15, 1 prima atque praecipua; 6, 5, 5 primum ac potentissimum — locum
33 confirmare et alere	1, 1, 36 firmatur atque alitur
initia et semina	2, 20, 6 initia — ac semina
37 claram et inlustrem	184, 20 claris ac nobilibus
41 laus et gloria; 26 laudis et gloriae	2, 16, 19 laudis et gloriae; 8, 3, 12 laudis et gloriae.

Shrneme-li, co jsme o námitkách Vogelových pověděli, vidíme, že podstatného něco není v nich obsaženo. Můžeme tedy směle tvrditi, že v mluvě dialogu není takových zjevů od dikce Quintilianovy odchylných, abychom konstatovati mohli za původce jejího osobnost od Quintiliana různou. Mluva dialogu tedy splývá s mluvou Quintilianovou a ježto nelze si, jak nahoře řečeno, dobře mysliti, že by byl kdo mohl z vrstevníků Quintilianových aneb i z pozdějších mluvou takovou spis napsati, *nezbývá než přisvědčiti výroku, že Quintilian jest oním původcem dialogu de oratoribus*, kteréhož jsme pro něj hledali, když objevil se nám v přednášce minulé plodem netacitovským.

K tvrzení tomu pobádají nás i následující věci. Není pravdě podobno, že by byl kdo chtěl tak věrně napodobiti mluvu druhého, jak napodobena jest mluva Quintilianova v dialogu. Každý zajisté spisovatel, i když následuje v dikci své jiného auktora, hledí v jistých věcech jejích svou individualitu k platnosti přivésti. Quintilian má vzorem Cicerona, hojně obratů a výrazů z něho přejímá, řídí se jím v četných zákonech slohových; avšak vedle toho co jest věcí, jimiž od Cicerona se liší a svou osobnost na jevo dává! Podobně napodobuje v mluvě své Plinius Ml. Quintiliana a Cicerona, a přece jak hojnými zvyky a vlastnostmi mluvy své různí se od obou těchto vzorů! Taková shoda mluvy, jaká jest mezi dialogem a spisy Quintilianovými není u dvou různých spisovatelů v celém písemnictví římském. Tako-

Digitized by Google

této nevolnické následování mluvy druhého mělo by nějaký smysl při padělku, ale toho úmyslu při auktoru dialogu nemáme důvodu si mysliti. Avšak ani při padělcích starověkých není takové shody s mluvou auktora, jemuž se co podvrhne, jako při dialogu s Quintilianovou řečí. Falsator hřeší proti mnohým zákonům mluvy svého vzoru, jako na př. pisatel padělků Sallustiovských. V kolika věcech tam ruka nesallustiovská dnešnímu zraku filologickému jest patrna! V 19 pseudoquintilianských deklamacích jest též mluva Quintilianova imitována, než i tam nesčetnými místy různí se imitator od Quintiliana. Staří právě nepitvali řeč jako dnešního dne filologie a tím ušly jim zvyky četné a zákony v dikci té neb oné památky.

Dále Quintilianovi nasvědčuje v dialogu neobyčejné množství míst upomínajících jednak formou jednak obsahem na spisy jeho. Tyto podobnosti jsou tak četné, že každým takřka řádkem pamatováni jsme na Quintiliana, i můžeme bez rozpaků tvrditi, že není většího příbuzenství co do obsahu a formy mezi Ciceronovým Brutem a knihami de oratore, než mezi dialogem a spisy Quintilianovými. Toto příbuzenství jeho uznává sám Vogel, ač má dialog za Tacitův, sám vyjímá z něho hlavu 18—23 a kommentuje ji místy Quintilianovými, by podobnost onu čtenáři znázornil co nejpádněji, ba na str. 19 neváhá tvrditi: 'illud — iure arbitror me contendere posse, vel eos locos qui in aliena materia versantur, ita scriptos esse, ut tertio fere quartove versu fieri vix possit, quin is qui satis longa Quintiliani lectione tritas aures habet similium illius locorum memineriť. Parallelní místa ta již sebrána ve značném počtu, jako od Ecksteina, P. C. Hessa (vyd. 1841), Weinkauffa, nejnověji od Eug. Grünwalda v dissertaci *Quae ratio intercedere videatur inter Quintiliani Institutionem oratoriam et Taciti Dialogum* (v Berlíně 1883), avšak jen, pokud instituce se týče. Já srovnal jsem v té příčině nejen tuto a některé nové shody z té jsem konstatoval, nýbrž prošel jsem za tím účelem i deklamace a mnohá místa jsem nalezl, která odpovídají dialogu. V následující stati podám ukázky těchto shod, místa, jež za důležitější pokládám k provedení důkazu našeho.

Formou upomínají tato místa dialogu na Quintiliana:

d. 1 nostra potissimum aetas — vix nomen ipsum oratoris retineat	10, 2, 8 nostra potissimum tempora damnamus; 2, 15, 12 (orator) nomen suum retinere non possit.

Digitized by Google

aetas deserta et laude eloquentiae orbata

129, 3 Ri. nuda vita illa et omnibus, quibuscumque antea abundaverunt, destituta; 418, 3 hanc in totum destitutam et nunc vere orbam, si eam hic quoque deseruerit.

horum autem temporum diserti causidici et advocati et patroni et quidvis potius quam oratores vocantur

428, 23: illud [iudicium vocari, quaestionem, quidlibet potius quam litem; 93, 8 quippe hos illi et vanos vocant et otiosos et in ambitum ipsum — alligatos.

hominum sermo repetendus esset quos eandem hanc quaestionem pertractantes iuvenis admodum audivi

10, 1, 86 utar enim verbis isdem, quae ex Afro Domitio iuvenis excepi

3 maturare libri — editionem festino

17, 28 festinavit tam cito in patriam reverti

5 qua semper armatus

12, 9, 21 quem armatum semper

6 omnibus prope diebus ac prope omnibus horis

70, 10 omnes paene dies, omnia tempora

in agro quamquam ⟨iuvant quae⟩ (tak já čtu) seruntur atque elaborantur, gratiora tamen quae sua sponte nascuntur

12, 10, 79 inde fructus inlaborati offerunt sese et omnia sponte proveniunt

7 apud centumviros causam aliquam feliciter orare

10, 5, 18 causa in foro esset oranda

aut ⟨apud patres⟩ reum — defendere aut apud centumviros — aut apud principem

7, 4, 18 in senatu vero et apud populum et apud principem — habet locum deprecatio

vulgus imperitum et tunicatus hic populus

6, 4, 6 imperitis et pullatae turbae relinquunt

quos saepius vulgus — digito demonstrat

6, 3, 38 digito demonstravit imaginem.

ausim contendere

7, 4, 28 ausim dicere; 9, 2, 1 nec adfirmare ausim: 12, 29 ausim dicere.

hunc Eprium, de quo modo locutus sum

3, 6, 64 et hos ipsos, de quibus modo locutus sum; 64, 25

Digitized by Google

at hercule referamus ad illam, de qua modo locutus sum, speciem

ad has ipsas opes possunt videri eloquentiae beneficio venisse

2, 11, 2 beneficio ingenii praestantes sunt habiti; 5, 10, 121 quae priores beneficio ingenii singula invenerunt; 396, 25 qui adhuc beneficio temporis lateant.

quae — in alios congerere promptum sit

69, 16 quidquid in hos confertur atque congeritur.

sine substantia facultatum

2, 20, 1 nihil haec sine rerum substantia faciunt; 7, 2, 5 nam et substantia eius sub oculos venit.

9 licet haec ipsa — aures tuae, Materne, respuant

11, 1, 61 quid aures hominum magis respuunt quam cum est filio — in matrem perorandum?

nempe si amicus eius, si propinquus, si denique ipse in aliquod negotium inciderit, ad hunc Secundum decurret!

97, 3 si quem — subita valetudo deprehenderit, oratoremne consulet? 245, 9 hae amicitiae, hae propinquitates; 375, 4 indiciis propinquorum atque amicorum; 144, 14 cum produxerit propinquos, cum amicos.

9 omnis illa laus intra unum aut alterum diem, velut in herba vel flore praecerpta, ⟨periens⟩ ad nullam certam et solidam pervenit frugem

6, 2, 3 cetera — angusta ingenii vena — generare atque ad frugem aliquam perducere queat; 1, 3, 3 illud ingeniorum velut praecox genus non temere umquam pervenit ad frugem; 116, 2 tam firmam solidamque mentem; 245, 10 laudesque intra breve temporis momentum occident atque labentur; 129, 9 florem aetatis amisit, qua prima illa gratia apud maritum futura praerepta est; 6 prooem. 9 non enim flosculos — sed iam — certos ac deformatos fructus ostenderat.

quanto tamen pulchrius — se ipsum colere

65, 28 quanto melius ac maius servasse.

Digitized by Google

10 neque hunc meum sermonem sic accipi volo tamquam — deterream

1, 5, 2 verba nunc generaliter accipi volo; 2, 3, 10 quod a quibusdam sic accipi potest, tamquam haec — diversa sit; 2, 15, 5 sed hanc Plato illius opinionem vult accipi, non suam; 4, 2, 46 quantum opus est autem non ita solum accipi volo quantum ad iudicandum sufficit

10 cum natura te in ipsam arcem eloquentiae ferat

12, 11, 28 qui iam Cicerone arcem tenente eloquentiae agere coeperunt

ubi ludicras quoque artis exercere honestum sit

3, 6, 18 qui artem ludicram exercuerit

cum — ne ad illud quidem confugere possis

165, 18 nihil est quod ad praemium confugias; 302, 31 iure depulsi ad convicia confugiunt.

pro periclitante amico potentiorum aures offendere

2, 20, 8 cum periculosa potentium offensa

11 aera et imagines quae etiam me nolente in domum meam inruperunt

3, 5, 2 adfectibus, qui — quocumque inruperunt, plurimum valeat; 333, 7 cum in domum meam inrupisset; 9, 4, 89 inrumpent etiam ad invitos; 10, 3, 33 inrumpunt enim optimi nonnumquam sensus

12 inter quos — ipsum Apollinem accepimus

96, 25 cuius auctores ante omnia accepimus deos

apud illos dis genitos

1, 10, 9 utrumque dis genitum

13 ne fortunam quidem vatum — comparare timuerim cum — oratorum vita

64, 21 ego vero huic comparare ne illos quidem timeo, qui aliquam in rep. operam posuerunt.

testes Augusti epistulae, testis ipse populus

201, 24 testis carminum antiquitas, ubi illi primi heroes canebantur; 11, 2, 50 quantum — valeat memoria, vel Themistocles testis

14 ingenium ac studium — converteret

1, 2, 16 in quo studium ingeniumque perspexerit

15 causas huius infinitae differentiae reddat

8, 6, 76 causas corruptae eloquentiae reddebamus

Digitized by Google

Mytilenas concentu scholasticorum et clamoribus quatit

4, 2, 37 nisi omnia tumultu et vociferatione concusserint

16 Demosthenem et Hyperidem profertis, quos satis constat Philippi et Alexandri temporibus floruisse

12, 10, 6 floruit autem circa Philippum et usque ad successores Alexandri pictura praecipue

quod spatium temporis si ad infirmitatem corporum nostrorum referas, fortasse longum videatur; si ad naturam saeculorum, — perquam breve et in proximo est

337, 19 numerate huius adulescentis annos, breve nimium videatur

17 quos quid antiquis temporibus potius adscribatis quam nostris non video

6, 3, 109 sed cur proprie nomen urbanitatis accipiant non video; 8, 3, 3 quae cur tantopere aspernemur nihil video; 9, 3, 47 cur tamen haec proprie nomine tali notarit, non video; 9, 4, 110 qui quid ita placuerit iis, non video

18 agere enim fortius iam et audentius volo

66, 20 rei publicae (fortius libet agere) imputo; 183, 7 aliquanto fortius agendum est; 203, 3 cogit nos agere fortius

mutari cum temporibus formas quoque et genera dicendi

1, 5, 19 cuius quidem ratio mutata cum temporibus est saepius; 2, 13, 2 sed mutantur plaque — temporibus; 309, 18 nec cum personis lex mutata est

nec quaero quis disertissimus

51, 13 nec quaero quam immerito, nec quaero quam iniuste

hoc interim probasse contentus sum

6, 2, 23 interim notasse contentus sum; 155, 15 illud interim contentus sum dicere

nec statim deterius esse quod diversum est

10, 5, 5 quidquid aliter dixerimus, necesse sit esse deterius

a Bruto autem, ut ipsius verbis utar, tamquam fractum atque elumbem

6, 3, 23 et, ut verbo Ciceronis utar, dicimus aliqua subabsurda

19 quem primum adfirmant flexisse ab illa vetere atque directa dicendi via

9, 3, 3 cum sit (oratio) a simplici rectoque loquendi genere deflexa

Digitized by Google

Cassium Severum — transtulisse se ad aliud dicendi genus — iudicio et intellectu

12, 3, 11 quorum alii se ad albam ac rubricas transtulerunt; 8, 3, 4 nec sponte iudicioque plausisse

facile perferebat prior ille populus ut imperitus et rudis — orationum spatia

8, 3, 36 ponere alia quam quae illi rudes homines primique fecerunt

20 quis nunc feret oratorem — praefantem?

6, 1, 25 quis ferret Milonem — supplicantem? 6, 3, 31 nec patronum — iocantem feret quisquam; 161, 18 non — ferrem te — quaerentem

iuvenes — non solum audire sed etiam referre domum aliquid inlustre — volunt

2, 2, 7 ipse aliquid — cotidie dicat, quae secum auditores referant

21 fatebor vobis simpliciter

56, 12 simpliciter fatentur omnia; 241, 20 illud quoque simpliciter confiterer

est enim verbis ornata et sententiis

6, 1, 52 verbis atque sententiis uti licet — ornatis

nec voluntatem ei **quo** (tak dobře rkpp.) sublimius — diceret, sed ingenium — defuisse

42, 3 legum latori non defuisse eloquendi facultatem ut — plane aperteque diceret

22 locos quoque laetiores attemptavit

12, 8, 14 (locos) attemptare singulos minime convenit

eius orationes non carent vitiis antiquitatis

6, 4, 10 altercator vitio iracundiae careat; 62, 10 fortasse vitio infirmitatis

nihil excerpere, nihil referre possis

10, 1, 72 habent — comici — quaedam quae possis decerpere

23 inlustrate saeculum nostrum pulcherrimo genere dicendi

10, 1, 122 sunt enim summa hodie quibus inlustratur forum ingenia

24 more — a philosophis — celebrato

1, 9, 6 narratiunculas a poetis celebratas

25 nominis controversiam movet

361, 4 de hoc controversiam — adversarius movet

tamquam parum proprie antiqui vocarentur

6, 2, 20 quodque nos adfectum proprie vocamus

mihi autem de vocabulo pu-

5, 10, 75 nec sum de nomi-

Digitized by Google

gna non est; sive illos antiquos sive maiores sive quo alio mavult nomine appellet, dummodo in confesso sit eminentiorem illorum temporum eloquentiam fuisse.

ne illi quidem parti sermonis eius repugno, **qua** (tak já čtu) fatetur . . .

26 unde oritur illa foeda et praepostera — exclamatio

iis — qui postea fuerunt

quamquam in magna parte librorum suorum plus bilis habeat quam sanguinis

neminem Aper nominare et velut in aciem educere sustinuit

neminem sequentium laudare ausus est — veritus credo, ne multos offenderet, si paucos excerpsisset

singulis denique singulos opponeremus

non hac sua persuasione fruitur

28 et eloquentiam et ceteras artes descivisse ab illa vetere gloria

ac non studia modo curasque, sed remissiones etiam lususque puerorum — temperabat

29 horum fabulis et erroribus

nibus anxius: vocet enim ut voluerit quisque, dum vis rerum ipsa manifesta sit appareatque hoc temporis illud esse naturae

12, 10, 45 ne illis quidem nimium repugno, qui dandum putant nonnihil — temporibus; 138, 27 verum illi quoque parti respondendum est, qua vindicandam priorem iniuriam fuisse dicit

8, 2, 18 unde illa scilicet egregia laudatio; 4, 1, 9 inde — illa veterum — simulatio; 4, 5, 4 unde illa non iniucunda schemata

10, 1, 38 et qui postea fuerunt

10, 2, 12 quo fit ut minus sanguinis ac virium declamationes habeant

241, 22 necesse fuit educere in aciem adulescentulum; 370, 5 tot milia — in aciem educere

10, 1, 45 paucos — excerpere in animo est — ne quisquam queratur omissos forte aliquos

9, 3, 81 nam et singula singulis opponuntur; 9, 2, 101 sed singula singulis opponuntur.

11, 3, 11 verum illi persuasione sua fruantur; 2, 18, 4 contemplatione sui fruuntur.

9, 4, 146 Cicero a Demosthene paullum in hac parte descivit.

68, 22 aequalis alioqui et in studiis comes et in lusibus

1, 11, 2 quae — mentem

Digitized by Google

teneri statim et rudes animi imbuuntur

praecipue in aetate prima teneram adhuc et rudem inficiunt

30 quorum — in omni genere studiorum — exercitationes ipsorum etiam continentur libris

1 pr. 11 quae philosophorum libris continentur; 1, 4, 5 in omni studiorum genere.

ita est enim, optimi viri, ita

293, 31 sic est hercule, iudices, sic; 242, 26 potui plus optare, potui.

31 haec enim est oratori subiecta ad dicendum materia

2, 21, 20 materiam rhetorices esse omnes res ad dicendum ei subiectas

ex his fontibus etiam illa profluunt, ut facilius iram iudicis vel instiget vel leniat, qui scit quid ira sit...

5, 10, 19 omnia — credibilia — ex huius modi fontibus fluunt. 93, 26 ex ipsa Socratis quo velut fonte omnis philosophia manasse creditur schola; 3, 8, 12 nam et concitanda et lenienda frequenter est ira

prout cuiusque natura postulabit

5, 12, 14 prout ratio cuiusque causae postulabit

parato omni instrumento et ad omnem usum reposito

8 prooem. 29 opus est — adquisita facultate et quasi reposita

iisque prout res poscit (snad: poscet) uti

12, 10, 69 utetur —, ut res exiget, omnibus

32 ut per omnes eloquentiae numeros isse — fateatur

2, 5, 14 per omnes quidem species rerum — ire qui possunt; 7, 1, 64 nunc eamus per singulas causarum iudicialium partes; 10, 5, 21 et per totas ire materias; 11, 1, 84 patrono — per similes adfectus eundum erit; 114, 29 volo ire per singula.

detrudunt eloquentiam velut expulsam regno suo

2, 1, 5 (rhetorice) dum opere cedit, iam paene possessione depulsa est.

33 mihi quidem — susceptum a te munus adeo peregisse nondum videris

5, 14, 27 peregisse mihi videor sacra tradentium partes

nam quibus ⟨artibus⟩ instrui veteres oratores soliti sint, dixisti

1, 3, 18 nunc quibus instituendus sit artibus qui sic forma-

Digitized by Google

bitur ut fieri possit orator — dicere ingrediar

iuvenes iam forum ingressuri

5, 10, 96 iuvenes nondum scholam egressi; 7, 2, 54 scholarum consuetudo ituris in forum potest nocere.

34 non multum aetate antecedens Calvus

10, 1, 103 non multum aetate praecedens eum Bassus Aufidius

35 suasoriae — pueris delegantur, controversiae robustioribus adsignantur, quales, per fidem, et quam incredibiliter compositae!

1, 8, 12 priora illa ad pueros magis, haec sequentia ad robustiores pertinebunt; 206, 9 per fidem, iuvenis, bona ocius opta.

36 cum mixtis omnibus et moderatore uno carentibus tantum quisque orator saperet

10, 1, 2 labor ille carens rectore fluitabit; 7, prooem. 4 sapiat oportet actor

adsignatae etiam domibus inimicitiae

7, 1, 53 inimicitias domui contraxeras

in aliquam invidiam aut crimen vocati

6, 3, 60 idque ipsum accusator in invidiam vocaret; 7, 2, 53 plures in culpam vocantur

testimonia per tabellam dare

5, 7, 2 nemo per tabulas (není-li čísti 'tabellas'?) dat testimonium; 33, 27 ubi tabellam pauperes ferunt; 77, 15 antequam tabella referretur.

37 Lentulos — multum in his studiis operae — posuisse

64, 22 qui *aliquam* in republica *operam* (tak já čtu) posuerunt

sed ut subinde admoneo, — meminerimus

37, 1 dedito, ut subinde dicitis, tyrannicida

similis eloquentiae condicio

378, 22 similis ratio et remediorum est; 4, 1, 19 similis hic quoque superioribus ratio est; 7, 2, 53 in falso quoque similis ratio

nam quo saepius steterit tamquam in acie — tanto altior et excelsior — agit (myslím: aget)

2, 2, 5 nam quo saepius monuerit, hoc rarius castigabit; 164, 15 ac tum nescio quis iste non stetit in acie; 10, 1, 29 nos vero armatos stare in acie.

Digitized by Google

38 imposuitque veluti frenos eloquentiae	66, 10 forsitan minus tenuerit cupiditatium frenos; 116, 28 vincula illa, quae — hostis inposuerat; 31, 15 malitiam veluti quadam indagine cinxerunt.
frequenter probationibus et testibus silentium indicit	408, 15 accusatori silentium indicere; 417, 16.
ut ipsi quoque qui egerunt non aliis magis orationibus censeantur.	12, 9, 9 et in ipsos fit impetus frequenter qui egerunt; 12, 9, 13 non causis modo, sed ipsis quoque qui dixerunt periculosam.
40 quantum ardorem ingeniis, quas oratoribus faces admovebant	277, 21 numen erat profecto, numen illud, quod subiceret faces, quod acrioribus stimulis agitaret; 205, 15 nunc vero propiores admovet stimulos vir fortis; 1, 2, 25 id nobis acriores ad studia dicendi faces subdidisse — contenderim
eloquentia alumna licentiae	8, 1, 3 vox huius alumnum urbis oleant; 9, 2, 81 nam et in his (scholis) educatur orator.
ut (res publica) pateretur et leges	341, 1 leges tamen similes linguamque certe eandem pateremur
41 nocens aut miser	5, 10, 84 miser aut nocens
optimi et in quantum opus est disertissimi viri	4, 2, 45 media haec tenenda sit via dicendi 'quantum opus est et quantum satis est'; 4, 4, 7 multiplicari haec in quantum libet possunt.

Přicházíme k podobnostem věcným. Z těch již v první přednášce slušná řada byla uvedena; nicméně zbývá jich ještě značný počet. Uvedu zde důležitější z nich.

d. 1 horum — temporum diserti causidici et advocati — vocantur	12, 1, 25 litium advocatum, quem denique causidicum vulgo vocant
5 studium (eloquentiae), quo non aliud in civitate nostra vel	12, 11, 29 adde quod magnos modica quoque eloquentia parit

Digitized by Google

ad utilitatem fructuosius vel ad dignitatem amplius vel ad totius imperii atque omnium gentium notitiam illustrius excogitari potest. — 8 his igitur et honoribus et ornamentis et facultatibus refertas domos eorum videmus, qui se ab ineunte adulescentia causis forensibus et oratorio studio dederunt. — (ibd.: libentius enim novis et recentibus quam remotis et oblitteratis exemplis utor).

6 sive novam et recentem curam sine aliqua trepidatione animi attulerit, ipsa sollicitudo commendat eventum et lenocinatur voluptati. sed extemporalis audaciae atque ipsius temeritatis vel praecipua iucunditas est.

9 adice quod poetis, si modo dignum aliquid elaborare et efficere velint, relinquenda conversatio amicorum et iucunditas urbis, deserenda cetera officia, utque ipsi dicunt, in nemora et lucos, id est in solitudinem secedendum est. — 12 nemora vero et luci et secretum ipsum — tantam mihi adferunt voluptatem.

10 elegorum lascivias

12 nam lucrosae huius et sanguinantis eloquentiae usus recens et malis moribus natus atque ut tu dicebas — in locum teli repertus.

fructus, ac si quis haec studia utilitate sola metiatur, paene illi perfectae par est. neque erat difficile vel veteribus vel novis exemplis palam facere, non aliunde maiores opes, honores, amicitias, laudem praesentem, gloriam futuram hominibus contigisse.

4, 5, 4 pleraque gratiora sunt, si inventa subito nec domo allata, sed inter dicendum ex re ipsa nata videantur; 10, 6, 6 vel extemporalem temeritatem malo; 11, 2, 3 extemporalis oratio; 10, 7, 13 frequenter accidit, ut successum extemporalem consequi cura non possit.

10, 3, 22 secretum — atque liberum arbitris locum et quam altissimum silentium scribentibus maxime convenire nemo dubitaverit. non tamen protinus audiendi qui credunt aptissima in hoc nemora silvasque quod illa caeli libertas locorumque amoenitas sublimem animum et beatiorem spiritum parent. mihi certe iucundus hic magis quam studiorum hortator videtur esse secessus.

10, 1, 93 Ovidius utroque (Tibullo et Propertio) lascivior

1, 12, 16 nec quia sit honesta ac rerum pulcherrima eloquentia, petitur ipsa, sed ad vilem usum et sordidum lucrum accingimur. — 12, 7, 3 accusatoriam

Digitized by Google

vitam vivere et ad deferendos reos praemio duci proximum latrocinio est. — 2, 20, 2 nam et fuisse multos et esse nonnullos existimo qui facultatem dicendi ad hominum perniciem converterint. — I prooem. 13 ut primum lingua esse coepit in quaestu institutumque eloquentiae bonis male uti, curam morum qui diserti habebantur reliquerunt: ea vero destituta infirmioribus ingeniis velut praedae fuit.

16 Ulixes ac Nestor

12, 10, 64 ex ore Nestoris — in Ulixe.

17 a divo — Augusto — accepisse congiarium

6, 3, 52 incusans Augusti congiariorum — exiguitatem

18 mutari cum temporibus formas quoque et genera dicendi; 19 cum condicione temporum et diversitate aurium formam quoque ac speciem orationis esse mutanpam.

12, 10, 2 non una omnibus forma placuit partim conditione vel temporum vel locorum .... 12, 10, 45 ne illis quidem nimium repugno, qui dandum putant non nihil etiam temporibus atque auribus.

19 apud eos iudices, qui vi et potestate, non iure aut legibus cognoscunt, nec accipiunt tempora, sed constituunt, nec expectandum habent oratorem, dum illi libeat de ipso negotio dicere, sed saepe ultro admonent atque alio transgredientem revocant et festinare se testantur.

4, 5, 10 festinat — iudex ad id quod potentissimum est, et velut obligatum patronum, si est patientior, tacitus appellat, si vel occupatus vel in aliqua potestate vel moribus incompositus, cum convicio efflagitat; 4, 1, 72.

21 Asinius — videtur mihi inter Menenios et Appios studuisse. Pacuvium certe et Accium non solum tragoediis sed etiam orationibus suis expressit

10, 1, 113 (Asinius) a nitore et iucunditate Ciceronis ita longe abest, ut videri possit saeculo prior.

22 (orator) fugitet foedam et insulsam scurrilitatem.

6, 3, 29 dicacitas enim scurrilis et scaenica huic personae (oratori) alienissima.

Digitized by Google

23 adeo maesti et inculti (imitatores Atticorum) illam ipsam quam iactant sanitatem non firmitate sed ieiunio consequuntur.

25 inter Atticos oratores primae Demostheni tribuuntur.

26 melius est oratorem vel hirta toga induere quam fucatis et meretriciis vestibus insignire. neque enim oratorius iste, immo hercule ne virilis quidem cultus est.

ibd. quodque vix auditu fas esse debeat, laudis et gloriae et ingenii loco iactant cantari saltarique commentarios.

ibd. equidem non negaverim Cassium Severum — si iis comparetur qui postea fuerunt, posse oratorem vocari, quamquam in magna parte librorum suorum plus bilis habeat quam sanguinis — sequentibus comparatus et varietate eruditionis et lepore urbanitatis et ipsarum virium robore multum eos superat.

28 coram qua neque dicere fas erat quod turpe dictu, neque facere quod inhonestum factu videretur. — 29 nec quisquam in tota domo pensi habet quid coram infante domino aut dicat aut faciat. quin etiam parentes non

12, 10, 15 hi (imitatores Atticorum) sunt enim, qui suae imbecillitati sanitatis appellationem — obtendunt.

10, 1, 76 quorum (oratorum Atticorum) longe princeps Demosthenes ac paene lex orandi fuit.

8, 3, 6 ornatus — virilis et fortis et sanctus sit nec effeminatam levitatem et fuco ementitum colorem amet; 12, 10, 47 do tempori, ne hirta toga sit, 8 prooem. 18—20; 5, 12, 18.

11, 3, 57 quodcumque ex his vitium magis tulerim quam quo nunc maxime laboratur in causis omnibus scholisque, cantandi, quod inutilius sit an foedius nescio; 11, 1, 56 in quibus non solum cantare, quod vitium pervasit, aut lascivire; 9, 4, 142 cotidie magis lascivimus, syntonorum modis saltitantes.

10, 1, 116 si ceteris virtutibus colorem et gravitatem orationis adiecisset, ponendus inter praecipuos foret. nam et ingenii plurimum est in eo et acerbitas mira et urbanitas eius summa; sed plus stomacho quam consilio dedit.

1, 2, 7 gaudemus, si quid (pueri) licentius dixerint: verba ne Alexandrinis permittenda deliciis risu et osculo excipimus. nec mirum: nos docuimus, ex nobis audiunt — pudenda dictu spectantur.

Digitized by Google

probitati neque modestiae parvulos adsuefaciunt, sed lasciviae et dicacitati, per quae paulatim impudentia inrepit et sui alienique contemptus.

28 sic Corneliam Gracchorum — praefuisse educationibus — accepimus.

1, 1, 6 Gracchorum eloquentiae multum contulisse accepimus Corneliam matrem.

29 horum (sc. nutricis et paedagogi) fabulis et erroribus teneri statim et rudes animi imbuuntur.

1, 11, 2 quae — mentem praecipue in aetate prima teneram adhuc et rudem inficiunt; 1, 9, 2 quae fabulis nutricularum proxime succedunt; 1, 1, 9 nec minus error eorum (paedagogorum) nocet moribus.

31 ad hoc efficiendum intellegebant opus esse, non ut in rhetorum scholis declamarent, nec ut fictis et nullo modo ad veritatem accedentibus controversiis linguam modo et vocem exercerent.

2, 10, 4 sint ergo et ipsae materiae quae fingentur quam simillimae veritati et declamatio, in quantum maxime potest, imitetur eas actiones, in quarum exercitationem reperta est.

ibd. (dabit) Xenophon iucunditatem

10, 1, 82 quid ego commemorem Xenophontis illam iucunditatem inadfectatam?

ibd. ideoque et iuris civilis scientiam veteres oratores comprehendebant, et grammatica musica geometria imbuebantur

cf. 1, 10, 1 nn.

32 ipsa multarum artium scientia etiam aliud agentes nos ornat atque ubi minime credas eminet et excellit.

1, 10, 7 oratio — artibus egeat, quae etiam cum se non ostendunt in dicendo nec proferunt, vim tamen occultam suggerunt et tacitae quoque sentiuntur.

34 apud maiores nostros iuvenis ille, qui foro et eloquentiae ⟨prae⟩parabatur, imbutus iam domestica disciplina, refertus honestis studiis deducebatur a patre vel a propinquis ad eum oratorem, qui principem in civitate lo-

10, 5, 19 iuvenis qui rationem inveniendi eloquendique a praeceptoribus diligenter acceperit, — oratorem sibi aliquem, quod apud maiores fieri solebat, deligat, quem sequatur, quem imitetur; iudiciis intersit quam plurimis et sit cer-

Digitized by Google

cum obtinebat. hunc sectari, hunc prosequi, huius omnibus dictionibus interesse sive in iudiciis sive in contionibus adsuescebat.

ibd. magnus ex hoc usus, multum constantiae, plurimum iudicii iuvenibus statim contingebat in media luce studentibus atque inter ipsa discrimina, ubi nemo stulte aliquid aut contrarie dicit, quo minus et iudex respuat et adversarius exprobret, ipsi denique advocati aspernentur.

35 sic fit ut tyrannicidarum praemia aut vitiatarum electiones aut pestilentiae remedia aut incesta matrum aut quidquid aliud in schola cotidie agitur, in foro vel raro vel nunquam, ingentibus verbis persequantur.

37 excelsior in ore hominum agit, quorum ea natura est, ut securi ⟨ipsi aliena pericula spectare⟩ velint.

40 quem enim oratorem Lacedaemonium, quem Cretensem accepimus? quarum civitatum severissima disciplina et severissimae leges traduntur.

ibd. sed nec tanti rei publicae Gracchorum eloquentia fuit, ut pateretur et leges, nec bene famam eloquentiae Cicero tali exitu pensavit.

41 quod si inveniretur aliqua taminis cui destinatur frequens spectator; 12, 11, 5 frequentabunt (inlustris oratoris) domum optimi iuvenes more veterum et veram dicendi viam — petent. hos ille formabit. — sic ad se Caelium deductum a patre Cicero profitetur.

12, 6, 4 est tamen proprius quidam fori profectus, alia lux, alia veri discriminis facies —. illic et iudex tacet et adversarius obstrepit et nihil temere dictum perit et si quid tibi ipse sumas, probandum est; 6, 4, 19 est in primis acuti videre, quo iudex dicto moveatur, quid respuat.

2, 10, 4 sint — materiae quae fingentur quam simillimae veritati. nam magos et pestilentiam — frustra inter sponsiones — quaeremus; 4, 2, 68; 7, 8, 4. 5. 6.

2, 12, 5 adfert et ista res opinionem, quia libentissime homines audiunt ea, quae dicere ipsi noluissent.

2, 16, 4 eoque et Lacedaemoniorum civitate expulsam (eloquentiam); 1, 10, 15 et Lycurgus, durissimarum Lacedaemoniis legum auctor; 12, 1, 40 severiores sequi placet leges.

decl. 96, 13 nonne illi Gracchi ad evertendam rem publicam his veluti armis succincti accesserunt? — nonne Ciceronem in illis in quibus totiens placuerat rostris poenae suae expositum?

95, 21 et sane si iustitia va-

Digitized by Google

civitas, in qua nemo peccaret, supervacuus esset inter innocentes orator sicut inter sanos medicus.

quid (opus est) multis apud populum contionibus, cum de re publica non imperiti et multi deliberent, sed sapientissimus et unus?

leat quid est eloquentia? quid ergo civitati conferunt (oratores)?

6, 1, 35 quod genus nostris temporibus totum paene sublatum est, cum omnia curae tutelaeque unius innixa periclitari nullo iudicii exitu possint.

Avšak nejen tato místa dialogu ukazují příbuzenství jeho s Quintilianem, než i některé jiné věci v něm se nacházející. Především důležito, co již jiní, naposledy E. Grünwald na str. 40. m. u., vytknuli, že poměrně mnoho z těch auktorů v dialogu jmenováno, jež k četbě v 10. knize instituce Quintilianem řečníku se doporučejí. Jsou to zejmena Homer, Sofokles, Euripides, Demosthenes, Aeschines, Hyperides, Lysias, Plato, Xenofon, Stoikové, z Římanů Vergil, Lukretius, P. Varro, Saleius Bassus, Lukanus, Lucilius, Horatius, Varius, Ovidius, Pakuvius, Akcius, Pomponius Sekundus, Servilius Nonianus, Aufidius Bassus, Asinius Pollio, M. Valerius Messalla, Caesar, Caelius, Kalvus, Kassius Severus, Domitius Afer, Vibius Krispus, Julius Sekundus, Brutus a především Cicero. Tohoto zvláště často auktor dialogu cituje, zná četné jeho spisy, napodobuje jej nejen co do mluvy, nýbrž i obsahu, zvl. knihy jeho de oratore a Bruta, má jej za prvého řečníka římského i klade jej po bok Demosthenovi jako Vergilia po bok Homerovi. To vše ukazuje ke Quintilianovi; tento byl vřelý ctitel Cicerona, a co hlavně pozoruhodno, cituje v instituci všechny řeči jeho, jež auktor dialogu, totiž řeči in Verrem, pro M. Tullio, A. Caecina, Quinctio, Archia, in Catilinam, pro Milone, filippiky a to cituje, nehledíme-li k řečem pro Quinctio, Archia, Tullio, řeči ony velmi často. Auktor dial. praví o Kalvových řečech in Vatinium c. 21 in omnium studiosorum manibus versantur accusationes quae in Vatinium inscribuntur, a zrovna ty řeči jeho častěji jsou v instituci citovány (6, 1, 13. 39; 6, 3, 60; 9, 2, 25; 9, 3, 56). V c. 38. zpomíná auktor dial. Asiniovy řeči pro heredibus Urbiniae; o týchž však mluví Qu. 7, 2, 4. 5; srvn. i 7, 2, 4; 7, 2, 26. Dále vytknouti náleží, že úsudky, jež v dialogu o jednotlivých spisovatelích se pronášejí, vesměs srovnávají se s těmi, jež v instituci o nich čteme, což i obhájce Tacitovského původu dialogu Vogel na str. 19 uznává. Spalding arci namítá, že auktor dialogu jinak soudí o Saleiovi Bassovi, nazývaje jej absolutissimum poetam, než Quintilian, jenž 10, 1, 90 o něm píše

Digitized by Google

vehemens et poeticum ingenium Salei Bassi fuit nec ipsum senectute maturuit. V slovech Quintilianových nevidím sporu s dialogem; neb nec — senectute maturuit neobsahuje hanu, ježto slova ta znamenají, že ingenium Bassovo ani ve stáří se nezmírnilo, než jako před tím prudké a ohnivé bylo. Upozorňuji, že dial. c. 26 zcela tak C. Gracchi impetus proti L. Crassi maturitas se staví; podobně u Tac. hist. 1, 87 proti vigor Celsi položena maturitas Galli; taktéž se má věc inst. 12, 10, 11 vires Africani, maturitatem Afri. K významu tomu slovo to, tuším, přichází tím, že s věkem pokročilým, zralým (aetas matura) dostavuje se také větší umírněnost, klidnost, rozvážnost. Tedy není žádného sporu v té věci mezi dialogem a Quintilianem. Spalding i o Kalvovi shledává jiný úsudek v dial., jiný v inst.; praví: 'diversa de Calvo statuunt Dial. c. 21. Quint. 10, 1, 115. 6, 1, 13.' Tomu není tak. Dial. c. 21 chválí se řeči jeho in Vatinium: 'at hercle in omnium studiosorum manibus versantur accusationes quae in Vatinium inscribuntur ac praecipue secunda ex his oratio; est enim verbis ornata et sententiis, auribus iudicum accommodata'; podobně s chválou cituje se odtud místo v inst. 6, 1, 13: 'nam egregie in Vatinium Calvus — inquit.' Ovšem Aper v dial. 21 před slovy uvedenými nepříznivý soud o Kalvovi vynáší (mihi — vix in una et altera oratiuncula satis facit), avšak uvážiti dlužno, že výrok ten v c. 25 slovy Messallovými na pravou míru se uvádí, s čímž srovnává se pak úsudek v inst. 10, 1, 115. Tedy i tato námitka Spaldingova jest lichá.

Významné jest v dialogu mlčení o proslulém doby stříbrné a důležitém pro mluvu tehdejší spisovateli, totiž filosofu Senekovi. O něm v naší památce, kde tolik jiných auktorů latinských se připomíná, ani zmínky. To jest pochopitelno při Quintilianu původci dialogu: ten jest jeho odpůrcem, jak vidíme z inst. 10, 1, 125, neschvaluje v mnohém jeho způsobu mluvy i má jeho vliv na vrstevníky v tom ohledu za škodný. Výmluvným svědectvím pro Quintiliana jest též přátelské smýšlení, jakéž spisovatel dialogu na jevo dává vůči Juliovi Sekundu a Domitiu Afru, onomu muži, o němž, jak jsme viděli, Tacitus nepříznivý soud vynáší. Neboť Julius Sekundus byl jeho důvěrný přítel, srvn. inst. 10, 3, 12 memini narrasse mihi Iulium Secundum illum, aequalem meum atque a me, ut notum est, familiariter amatum, Domitius Afer jaksi jeho učitel (srvn. 5, 7, 7 sufficiebant alioqui libri duo a Domitio Afro in hanc rem compositi, quem adulescentulus senem vidi, ut non lecta mihi tantum ea, sed pleraque ex ipso sint cognita). Je-li Quintilian původcem dialogu, pochopujeme též, proč zmínka se děje v něm o Juliu Afrikanu a Serviliu Nonianu, neb

Digitized by Google

v inst. 10, 1, 118 a 10, 1, 102 dí, že řeči jich slýchal, a tím jejich učněm byl. Taktéž při domnění tom jest patrno, proč o rhetoru Sacerdotu Niketovi s pohrdáním v dial. se mluví. Neboť tento zároveň s Quintilianem byl učitelem řečnictví v Římě — jej jakož i Quintiliana poslouchal na př. Plinius Ml. (srvn. epp. 6, 6, 13) — avšak jako Asiat k bujnému slohu asijskému se klonil a tím protivným směrem se bral než Quintilian (srvn. E. Walter, *de Taciti studiis rhetoricis* p. 94). Odtud snadno mohlo býti nepřátelství mezi oběma.

Povšímnutí hodna jest chvála, jež na dvou místech dial. Vespasianovi se vzdává, v c. 8 Vespasianus venerabilis senex et patientissimus veri a v c. 9 miram et eximiam Vespasiani liberalitatem. Neb císař ten to byl, jenž Quintiliana za veřejného professora výmluvnosti se stálým platem ustanovil a tak jej sobě díkem zavázal.

Rovněž jmenování šermíře Nikostrata v dialogu jest pochopitelné, je-li auktorem jeho Quintilian. Neboť o tom praví v inst. 2, 8, 14, že jej v mládí viděl jako starce: 'ille quem adulescentes senem vidimus Nicostratus.' A posléze ona důkladná sečtělost v objemné řečnické literatuře římské, ona zralost a správnost úsudku o vychování mládeže, o chybách škol rhetorských, o podstatě pravé výmluvnosti, o povaze a vadách jednotlivých řečníků, s kterýmiž vlastnostmi setkáváme se u auktora této památky, hledíme-li na ni jako na spis původní a ne na jiném se zakládající, projevují ne mladíčka nějakého, než muže, jenž již dlouhou dobu řečnictvím se zabýval, o jeho otázkách zevrubně přemýšlel, ve vychovávání mládeže mnohých zkušeností nasbíral, a právě mužem takým byl Quintilian po smrti Domitianově, v kterou dobu, jak níže řekneme, vznik dialogu klademe.

Z toho, co jsme právě vyložili, jasně vysvítá poměr dialogu k spisům Quintilianovým. Zastavme se na okamžik u poměru toho a pohlédněme při tom na Tacita! Jakým jest onen poměr? Dialog jeví se nám dílem naprosto závislým na Quintilianově instituci a deklamacích: řeč jest v něm táž jako v těchto, velečetnými místy co do formy upomíná na ně, množství myšlének a názorů, jež on hlásá, obsaženo i v oněch, zkrátka větší závislosti jednoho spisu na druhém nemůžeme si ani mysliti. Jakým duchem máme si dle toho představovati spisovatele jeho, nebyl-li jím Quintilian? Ne-li zcela nesamostatným a obmezeným, když tak nevolnicky jak co do slova, tak i co do myšlénky a věci druhého se držel? A spisovatelem tím že by byl Tacitus býval, jeden z největších duchů, jež literatura římská vůbec má? Zda jsou si obrancové dialogu jako plodu Tacitova vědomi, jakého bezpráví dopouštějí se na jmenu vznešeného toho zjevu

Digitized by Google

historiografie římské? Tacitus ani jako jinoch tak neslýchaně nesamostatný plod nemohl uveřejniti, na tož pak jako muž více než 40letý krátkou dobu před složením Agrikoly, ve kterou nejdříve by byl mohl dialog sepsati, kdyby auktorem jeho vskutku byl. Tak zajisté v předešlé přednášce nám se ukázalo a tak ze slovní shody některých míst dialogu s institucí dnes nám znova se objevuje. Doslovná shoda ta zajisté praví nám, že instituce Quintilianova byla hotova, když Tacitus dialog psal, a to mohlo býti po r. 93, kdy onano na světlo vyšla. Neboť mysliti si nelze, že by byl Quintilian mladšího Tacita doslova opisoval. Tedy v tomto poměru dialogu ke spisům Quintilianovým máme nový důkaz, že nelze pomýšleti na Tacita jakožto původce dialogu.

Výsledku, jehož tak vážnými a nevyvratnými, jak myslím, důvody jsme došli, musí podrobiti se veliká obtíž, jež by se mu v cestu stavěti se zdála, podrobiti se mu musí auktorita rukopisná i domnělé svědectví Pliniovo, jež ostatně i jinak jest pochopitelno, podříditi se mu musí zejmena nesnáz, jíž hned prooemium dialogu poskytuje. Začátek jeho zní: 'saepe ex me requiris, Iuste Fabi, cur — nostra potissimum aetas — vix nomen ipsum oratoris retineat.' Kdo jest ta osoba, jež oslovuje tu Fabia Justa a sděluje mu dále obsah rozmluvy o řečnících, kdo jest tento 'ex me'? Myslili bychom v prvním okamžiku, když osoba ta jmenována není, že jest to spisovatel sám, t. j. dle našeho vývodu Quintilian. Avšak mýlili bychom se; neboť oslovující Fabia Justa byl ještě mladíčkem (iuvenis admodum) v prosinci r. 78 po Kr. a učněm proslulých řečníků Marka Apra a Julia Sekunda, což obé odporuje osobnosti Quintilianově. Ten zajisté byl tehdy mužem nejméně 40letým, veřejným učitelem výmluvnosti, i ve stejném snad věku jako jmenovaní dva řečníci, Aper a Sekundus. Nuceni jsme tedy k domněnce sáhnouti, že komusi jinému dává Quintilian vypravovati obsah rozmluvy o řečnících. A domněnka ta není žádnou nemožností; neb proč by nebyl mohl Quintilian úvod jiné osobě než sobě v ústa vložiti? Obávati se přec nemusil, že on za osobu pokládán bude, k níž Fabius Justus s prosbou se obracel; neboť naň se nehodilo, co o jejím věku dále se vykládá. Uvážiti též dlužno, že k domněnce dotčené bychom utéci se musili, i kdybychom Tacita za původce dialogu pokládali. Neboť ani on nebyl r. 78 iuvenis admodum, nýbrž již iuvenis, neboť za toho již v r. 77 označuje se sám v Agr. c. 9. Iuvenis admodum byl roku 78 Plinius Ml. a ten byl propemodum aequalis Taciti, tedy Tacitus byl starší než on. Tacitus počal tehdy dle vší pravděpodobnosti již dráhu úřední, byl bezpochyby již quaestorem, ukončenu tedy měl dráhu svého vzdělávání i neměl ani času

Digitized by Google

tak horlivě poslouchati řečníky Marka Apra a Julia Sekunda, jak se to v c. 2 o onom mladíčku vypravuje. A kdyby ani toho nebylo, byl Tacitus, jak se nám v dějepisných památkách jeví, příliš samostatný a vážný člověk, než abychom se mohli domnívati, že by byl kterého řečníka tak dětinsky se držel, jako se to na u. m. o jinochu rozmluvě přítomném vykládá: 'venerunt — Marcus Aper et Iulius Secundus — quos ego non in iudiciis modo studiose audiebam, sed domi quoque et in publico adsectabar mira studiorum cupiditate et quodam ardore iuvenili, ut fabulas quoque eorum et disputationes et arcana semotae dictionis penitus exciperem.' Tak že by byl jednal Tacitus i jako jinoch, nemohu si představiti, na tož pak jako vir quaestorius asi v 25. neb 26. roce věku svého! Tedy i při Tacitovském původu dialogu musili bychom souditi, že ne Tacitus, než někdo jiný rozmluvu vypravuje. Proč bychom toho domnívati se nemohli, uznáme-li Quintiliana za pisatele jeho?

Tážeme-li se, proč dává Quintilian někomu jinému hovor vykládati a ne sobě, nesnadno jest bezpečně k otázce té, jak přirozeno, odpověděti, ale s velikou pravděpodobností domnívati se můžeme, že učinil tak, že chtěl napodobiti Ciceronův spis de oratore, jejž v četných jiných věcech tohoto dialogu měl rozhodně na mysli. Podoba aspoň úvodu dialogu s úvodem rozmluvy knih de oratore jest nepopíratelna. Neboť jako Cicero praví I 1, 4, že vyloží o řečnictví ne své myšlénky, než co o něm soudili muži všech nejvýmluvnější a nejslavnější v jisté rozpravě, již v mládí byl uslyšel (ac mihi repetenda est veteris cuiusdam memoriae non sane satis explicata recordatio, sed ut arbitror, apta ad id quod requiris, ut cognoscas quae viri omnium eloquentissimi clarissimique senserint de omni ratione dicendi), tak vypravovatel rozmluvy dí v dial., že vyloží, quae a praestantissimis viris et excogitata subtiliter et dicta graviter accepit iuvenis admodum; a jako výklad ten podává Cicero k prosbě bratra Quinta, tak podává se rozmluva v dialogu od oné osoby k přání Fabia Justa. Krassus a Antonius knih de oratore mají svá analoga v Juliu Sekundu a Marku Apru dialogu. Zvláště Aper nápadně podoben Antoniovi. O tomto de or. 2, 1, 4 praví se: Antonius autem probabiliorem hoc populo orationem fore censebat suam, si omnino didicisse numquam putaretur; Aper pak v dial. 2 karakterisován: Aper eruditione imbutus contemnebat potius litteras quam nesciebat, tamquam maiorem industriae et laboris gloriam habiturus, si ingenium eius nullis alienarum artium adminiculis inniti videretur. A chtěl-li úvod Ciceronův Quintilian napodobiti, nemohl učiniti se sám tím

Digitized by Google

mužem, jenž jako jinoch naslouchal kdysi oné rozmluvě o řečnících, ač-li osoby dialogu samého se účastnící měly podrženy býti. Označil za posluchače hovoru někoho jiného; kdo byl tento někdo? Možná, že nikdo ze skutečnosti, možná, že tu vše v prologu smyšleno, jako častěji tak bývá u Platona, i dle Cicerona napodobeno, ale též možná, že pod tím iuvenis admodum tají se některá skutečná osoba, o níž v pochybnosti auktor nebyl, že v literarních kruzích dle některých pokynů v spise samém daných ihned poznána bude, i když jmeno její zamlčí. Mohl by to býti Plinius Mladší; neboť co v prvních dvou hlavách vypravováno, hodí se naň takovou měrou, že nesnadno jest domněnky té se zbýti. Plinia Ml. byl důvěrným, ba velmi důvěrným přítelem Fabius Justus, jenž hned na počátku dialogu jest jmenován a jemuž památka ta tím způsobem po obyčeji tehdejším věnována; jeho zpomíná Plinius v listech svých (1, 5, 8), jemu píše listy 1, 11 a 7, 2. Plinius byl, ježto r. 62 se narodil, r. 78 iuvenis admodum, maje 16 let věku; na Plinia hodí se ono pobíhání za řečníky Markem Aprem a Juliem Sekundem, by zdokonalil se ve výmluvnosti. Plinius byl tak nesamostatným, malicherným, na povrchnostech lpícím, a abych tak děl, dětinským a v hloupostech mnohdy ohnivým a nadšeným. Plinius jako žák Quintilianův jest ctitelem Cicerona a jeho napodobitelem (srvn. epp. 4, 8, 4) i ve vnějších věcech; následuje ho v řeči, na dráze řečnické vůbec, i na dráze politické. Jaký význam pro jmeno Ciceronovo měla řeč pro Sex. Roscio, takový význam měla pro Plinia řeč pro Iulio Pastore (epp. 1, 18); jako byl Cicero augurem, tak i Plinius; jako Cicero žádal Lukceja, aby v dějepisném díle velebil jeho činy, tak Plinius žádá 7, 33 Tacita za podobnou službu atd. Což divu, kdyby byl muž ten jako Cicero se vzdělával v řečníka? Cicero vypravuje v spise de oratore, že poslouchal jako mladík hojně nejslavnější té doby řečníky L. Licinia Crassa a M. Antonia. Byla-li by naše hypothesa pravá, byl by Plinius rovněž tak pilně slyšel celeberrima tum ingenia fori, Marka Apra a Julia Sekunda. Při známé marnivosti Pliniově mohlo toto uvedení a vypodobení zde jeho těšiti jej, a možná, že i proto jemu takto v ústa výklad rozmluvy o řečnících Quintilian položil a ne jinému. Rovněž Fabiovi Justovi lichotiti mohlo, že takto přátelství jeho s Pliniem za analogon položeno bratrské shody Quinta Cicerona s Markem Ciceronem.

Ne méně na jevě jest, že tato podoba úvodu dialogu mohla zavdati příčinu k tomu, aby spis ten Quintilianovi odňat byl a přisouzen jinému. Pozdějšího některého vykladatele mohl snadno začátek této rozpravy svésti k domněnce, že ne Quintilian, na nějž, jak jsme

Digitized by Google

viděli, první dvě kapitoly se nehodí, jest auktorem jejím, než někdo jiný, na př. Tacitus, jenž spíše vyhovoval věkem udáním dialogu. A pokládal-li týž vykladatel ono místo v listech Pliniových 'inter nemora et lucos' za citat z dialogu toho, mohl utvrzen býti v domněnce, že auktora hledaného vskutku nalezl t. j. že Tacitus jest skladatelem jeho, zvláště když i některé obraty u Tacita, zejmena v Agrikole a Germanii, na dialog upomínaly, i mohl napsati na titulu dialogu Cornelii Taciti místo M. Fabii Quintiliani. Než to jsou přec jen domněnky, jimiž vyloučena není možnost, že pouhou náhodou dialog rukopisným podáním nám dochován pod jmenem Tacitovým. Mohlť tento snadno kdysi pro nepatrný objem vepsán býti k doplnění rukopisu k spisům Tacitovým a odtud později omylem za plod Tacitův pokládán býti. Příklady takové chyby při drobnějších památkách, jako básních, máme v rukopisech děl staroklassických. Ostatně záleží svědectví rukopisné v svědectví jen jednoho rukopisu, Hersfeldského, z něhož po r. 1460 všechny ostatní opsány.

Zbývá zmíniti se o době složení dialogu. V přednášce předešlé jsem již uvedl důvody, pro které nemohl Tacitus, byl-li by původcem dialogu, pomýšleti na složení jeho za vlády Domitianovy. Důvody ty platí ještě větší měrou pro Quintiliana. Ten byl zajisté ještě opatrnější a bázlivější vůči císaři tomu než Tacitus, a větším díkem mu zavázán, ano i lichotil mu, jak vidíme z inst. 4 pr. 2, 3; 10, 1, 91 nemálo, i nebyl by se odvážil uveřejniti spis, jaký jest dialog, za vlády jeho, spis, jímž snadno podrážděn býti mohl krutý a podezřívavý vládce ten. Tedy terminus, po němž mohl myslitи Quintilian na sepsání díla takého, jest smrt Domitianova, t. j. r. 96. Rovněž terminus ante quem možno bezpečně stanoviti, t. j. r. 98. Ten ukazují nám, jak již v předešlé přednášce podotčeno, místa Tacitova v Agrikole a Germanii, jež reminiscencemi jsou na dialog. Tacitus dialog četl a dobře znal i mnohé obraty jeho a některá místa v historických spisech napodobil. To není s podivením, vždyť i jiné spisy Quintilianovy napodobil. Mám sbírku míst jeho, kde nejen institutci Quintilianovu, než i deklamace jeho imituje. Zastancové Tacitovského původu dialogu proto neprávem dovolávají se dotčených podobností dialogu se spisy Tacitovými pro své mínění.

Na základě tohoto výkladu jeví se nám dialogus de oratoribus plodem Quintilianovým z doby vlády Nervovy, t. j. psaným mezi r. 96—98, tedy asi čtyři neb pět let po institutci řečnické, jež r. 92 hotova byla, vydána arci o něco později. S výsledkem tím srovnává se i řeč dialogu. Ta jakkoli jest zcela podobnou řeči v institutci se vy-

Digitized by Google

skytující, přece jeví jakýsi postup, pokrok k lepšímu, jest ušlechtilejší. Co páchlo poněkud mluvou obecnou neb starožitnou, jest tu téměř vesměs vypuštěno, rovněž souměrnosti více dbáno. Tak nikde nečteme již zde starožitné verum místo sed, nikde quippe ani ut qui ani quapropter ani tametsi; nikde queo, nequeo, reor, foret = esset, abunde, valde, summe, magnopere, tantopere, quantopere, což vše, arci jen porůznu a výjimkou, v deklamacích neb instituci se vyskytuje. Avšak je-li dialogus de oratoribus spisem Quintilianovým, není žádným způsobem totožný se spisem jeho de causis corruptae eloquentiae. Neb tento uveřejněn před institucí, ježto se tam připomíná jako již na světlo vydaný (6 praef. 3), dialog však teprve po smrti Domitianově mohl vyjíti; dále jednáno tam o jiné věci než v dialogu, jak titul sám hlásá a jak ukazují i citaty z něho u Quintiliana; srvn. o tom zevrubný výklad v dissertaci Aug. Reutera *de Quintiliani libro qui fuit de causis corruptae eloquentiae* (ve Vratislavi 1887).

Výsledek, jehož jsme došli, není bez značných konsequencí, důležitých jak pro dějezpytce, tak i pro filologa. Především obraz slavného historika bude jiný, totiž přirozený a ne znetvořený oněmi nemožnostmi, jež vyplývaly z tvrzení, že on jest skladatelem dialogu. Nebude se nám Tacitus jeviti mužem z jedné strany nesamostatným a obmezeným, z druhé originelním a vynikajícím, přestane býti hádankou psychologickou. Jeho sloh počne Agrikolou se vyvíjeti a přirozeně bude ve své dráze postupovati až k výši, na níž nalézají se poslední knihy annalů. Vypadnou ze životopisu jeho vypravování o vzdělání v řečníka, obsažená v c. 2 dialogu a nedůstojná vznešenosti jeho. Draeger přetvoří asi výklad svůj o skladbě a slohu Tacitově vypuštěním míst dialogu, lexicon Taciteum od Gerbera a Greefa též nabude jiné tvářnosti v 2. vydání vyloučením míst dialogu.

Rovněž jinak bude se pohlížeti na dialog sám. Nebude platiti již za práci nevyspělého žáka Quintilianova, sledujícího mistra svého nevolnicky a otrocky, než pokládán bude za zralý plod kmeta, jenž mnoho četl, mnohých zkušeností života nasbíral, mnoho o podstatě řečnictví, o vychování mládeže přemýšlel, pokládán bude za výkvět prosy proslulého rhetora druhé polovice prvního století, bude bohdá oblíben za aureus libellus a ne pouze za aureolus, za jaký jej Fr. A. Wolf prohlásil. Konstituování textu jeho bude musiti se díti se stálým zřetelem ke zvyku Quintilianovu; dialog bude musiti na kriticky sporných místech srovnán býti se spisy Quintilianovými, i jsem bezpečen, že odtud mnoho světla mu vzejde a že mnohá skvrna trvale odstraněna bude, jež vinou písařů hyzdí dosud tvářnost jeho. Sám

Digitized by Google

znám nemálo takových míst, jež parallelami Quintilianskými bezpečně zhojena budou. Tvrdosti v textu dialogu, jež hájeny byly se stanoviska Tacitovského původu jeho a se stanoviska mluvy Tacitovy, ač příčily se duchu mluvy v něm samém se vyskytující, budou zvláště musiti býti odstraněny.

Ale i Tacitovy spisy některé změny textové při novém stavu věcí obdrží. Konjektury totiž, jež opíraly se v Tacitově textu jen o usus dialogu, musí odtud se vykliditi a jiná čtení za ně položiti, taková, jichž vyžaduje mluva Tacitova; tedy Tacitus bude příště recensován bez zřetele k lexikalnímu pokladu a zvykům dialogu. O obou těch věcech při jiné příležitosti šířeji vyložím.

Digitized by Google

8.

Gedanken über den Ursprung des böhmisch-mährischen Adels.

Von Gymnprof. **August Sedláček.**

Vorgelegt am 2. Juni 1890.

Es ist schwer über den Ursprung unseres Adels etwas Unanfechtbares und über alle Zweifel Erhabenes zu schreiben, weil er in eine solche Zeit fällt, wo es absolut unmöglich ist den Culturstand und die Verfassung des böhmisch-mährischen Volkes hinlänglich zu erkennen. Es ist ja in späteren Zeiten schwierig, in manchen Fragen nur der Wahrheit nahe zu kommen, geschweige sie vollständig zu erfassen, und diess oft bei solchen, wo das Quellenmaterial nicht kärglich fliesst; um so schwieriger ist dies für die älteren Zeiten, wo man aus wenig Bekanntem Schlüsse auf das weit mehr Unbekannte machen will, und ist einmal eine Combination verfehlt, so gleicht das ganze Gebäude einem Kartenbau. Wenn ich mich also in noch unerforschte und unbearbeitete Gebiete wage, so geschieht es nur einzig aus der Ursache, dass ich mir während längerer Arbeiten und bei Benützung verschiedenen Materials meine eigenen Ansichten gebildet habe, welche von den bisher gangbaren abweichen, die ich jedoch Freunden vaterländischer Geschichte in der Absicht vorlege, einestheils diese Frage anzuregen, anderentheils vielleicht brauchbares Material für weitere Arbeiten zu liefern. Ausdrücklich will ich noch einmal bemerken, dass der zu schildernde Stoff meistentheils auf Combinationen und Schlüssen, wie es in der Natur der Sache beschaffen ist, beruht. Als Ausgangspunkt für diesen Stoff wurde das 12. Jahrhundert genommen, wo doch schon Einiges sicher steht und aus den damaligen, wie auch späteren Verhältnissen wird auf die ältere Zeit zurück geschlossen.

Dass zu Cosmas' Zeit (cc. 1100) ein *Unterschied der Stände* bestand, könnte auch ohne die ausdrücklichen Zeugnisse bei ihm als

Digitized by Google

wahr angenommen werden, da die von den Boleslaven aufgebaute Monarchie eine starke Organisation und Gliederung der Beamtenklassen erforderte. Eine absolute Gleichheit Aller bestand ja nie und nirgends; immer behauptete der Stärkere sein Recht, sei es nun durch physische oder geistige Kraft, nur äusserte sich das Übergewicht der Stärkeren bei verschiedenen Culturstufen des Volkes und zu verschiedenen Zeiten auch nicht gleichartig. Doch wurden bei Völkern, welche nicht verweichlicht waren, auch wenn sie schon ziemlich in der Civilisation fortgeschritten sind, leibliche Kraft und Unerschrockenheit als hervorragende Tugenden gepriesen. Der Stärkere gelangte (besonders im Kriege) zur Geltung, der Schwächere wurde sein Diener, sowohl bei Individuen als auch bei ganzen Stämmen und Völkern. Das Verhältniss des Herrschenden zum Beherrschten war nur nicht überall gleich, äusserte sich ganz anders bei gewaltigen Erobereren und anders bei Nachbarvölkern, welche sich so ziemlich die Wage hielten. Das letztere wird auch bei den Böhmen der Fall gewesen sein. Tapfer waren die Böhmen seit jeher, ja sogar einst der Schrecken der Nachbarvölker (1426—1434), und die eigenthümliche Lage des Landes half auch mit dazu, dass sie sich ihre nationale Unabhängigkeit erhielten und in Folge dessen zwischen den Germanen gleichsam eingekeilt sind. Feindliche Berührungen mit den Nachbarvölkern (Deutschen, Polen, Ungarn) gab es oft und Kriegsgefangene, deren Loos die Sklaverei war, wurden zweifelsohne auf beiden Seiten gemacht, aber eine dauernde Herrschaft eines fremden Stammes über die böhmisch-mährischen Slaven ist nirgends ausdrücklich bezeugt, wenn auch auf vorübergehende Herrschaft geschlossen werden kann. Diess sei bemerkt, um auf den *nationalen Ursprung* unseres Adels hinzuweisen. Wir brauchen nur auf die Zeit der Karolinger zurückzugehen und es wird uns aus spärlichen Notizen und dem Vergleich mit den Elbeslaven so viel klar, dass eine Staatseinheit in Böhmen zwar nicht bestand und es zu einer Einigung höchstens in der Stunde der Gefahr kam, das Land also nach altslavischer Weise regiert wurde, aber einen strengen Gegensatz zwischen einem fremden herrschenden Eroberer und einer beherrschten Masse anzunehmen, dazu fehlen alle Anhaltspunkte.

Darüber, dass ein Adel (d. i. eine abgeschlossene Klasse) zu Anfang des 12. Jahrhundertes bestand, besitzen wir ausdrückliche Zeugnisse. Mit einen allgemeinen Ausdrucke, welcher aber wenig beweist, weil er eine rhetorische Phrase ist, nennt Cosmas die Adeligen dort, wo er von der Gründung von Altbunzlau spricht, populi primates. Offenbar dachte er sich die Verhältnisse zur damaligen

Digitized by Google

Zeit (10. Jahrh.) so, wie sie zu seiner Zeit bestanden und passte die ihm überlieferte Sage den Verhältnissen seiner Zeit an. Interessanter ist eine andere Stelle bei demselben Schriftsteller über Dovora, den Retter Jaromir's. Nach der in der Familie Dovora's überlieferten Tradition und Cosmas' Auffassung wurde an den Märkten kundgegeben, dass nicht nur Dovora, sondern auch seine spätere Nachkommenschaft zu den Edlen und Freigebornen (inter nobiles et ingenuos) ewig gehören sollen. (Die älteste bekannte Adelstandserhebung in Böhmen). Est ist hier also die alte Gepflogenheit, dass die Landesfürsten unfrei Geborene in den Adelstand erhoben, ausdrücklich für das 12. Jahrh. bezeugt und zugleich ein Beleg dafür, dass die Masse des Volkes als unfrei (diess nicht mit Sklaverei zu verwechseln) angesehen wurde. Ausserdem geht meiner Meinung nach aus dieser Stelle hervor, dass Cosmas unter nobiles, später famosi) den niedern Adel (um nach unseren Begriffen zu sprechen) verstanden haben will, Dovora also nur die erste Stufe des Adels erreichte. Im Gegensatze zu diesen Freigebornen und dem Herrenstande bestand dann das Volk als regierte und in dieser Beziehung unfreie Masse, abgesehen von den eigentlich Leibeigenen, welche wahrscheinlich aus Kriegsgefangenen und auf andere Weise Unterjochten bestanden. (Vgl. Cosmas zum J. 1021).

Seit undenklichen Zeiten bestanden in Böhmen und Mähren zwei adelige Stände, der *Herrenstand* und der *Stand der Vladyken* (Zemanen), welcher später mit dem deutschen Ritterstand als gleichberechtigt angenommen und gewöhnlich auch so benannt wurde. Jener (der Herrenstand) wird nach abendländischer Auffassung barones, nach böhmischem Brauche domini, nach seinen Rechten comites oder suppani genannt, diese erscheinen in den Quellen als nobiles oder milites. Die Kluft zwischen beiden war gross; denn während der Herrenstand in älteren Zeiten als ein hervorragender und privilegierter Stand erscheint, war der niedere Adel denselben Rechten unterworfen, wie das gemeine Volk.

Ein Theil des Herrenstandes entspross vielleicht den *alten Fürstengeschlechtern*, welche vor der Gründung des böhmischen Staates einzelne Stämme beherrschten. So viel uns bekannt ist, kam es zur Einigung Böhmens theilweise durch Gewalt und Ausrottung alter Fürstengeschlechter nach der damals herrschenden Staatsraison, theilweise durch Verträge. Bořivoj z. B. heirathete die Erbin des Melniker Herzogthums und dasselbe erscheint sodann als Antheil seines Enkels Boleslav. Vlastislav's Herzogthum wurde dagegen mit Gewalt unter-

Digitized by Google

worfen und obschon uns darüber nur eine Sage vorliegt, so ist doch der Kern derselben vollkommen glaubwürdig. Wenn dann die Sage von Přemysl spricht, der aus dem entfernten Biliner Lande kommt und die Vyšehrader Fürstentochter heiratet, so ist auch der Kern dieser Sage, da an einem Přemysl nicht gezweifelt werden kann und auch der Personenname Libuša gut verbürgt ist, wahr und beweist, dass neben Antagonismus auch freundliche Beziehungen zwischen einzelnen Stämmen stattfanden. Bei den gewaltsam unterworfenen Fürstenthümern ist im Allgemeinen die Ausrottung der herrschenden Familie anzunehmen, wenn auch Ausnahmen nicht ausgeschlossen werden dürfen. Slavník's Geschlecht wurde vollständig ausgerottet, während Vlastislav's Geschlecht nach Sagen (cc. 1310) noch weiter bestand. Bei den durch Verträge besonders durch Erbschaft erworbenen Theilen waren gewiss auch Agnaten vorhanden, welche nicht ohne weiteres weggeräumt werden konnten. Bewiesen kann es nicht werden, aber möglich, ja wahrscheinlich ist es, dass ein Theil des Herrenstandes seinen Ursprung alten Fürstengeschlechtern entnahm, wie es auch in der Sage geschildert wird. So z. B. werden alle die, welche den Adler im Wappen führen, als Vlastislav's Geschlecht angesehen. (In der Bunzlauer Chronik ist zwar von zwei Adlern die Rede, aber es ist darunter der mit doppelter Tinctur gemalte Adler zu verstehen, da ein Wappen mit zwei Adlern weder in Böhmen nach in Mähren nachweislich seit 1220 nicht bestand). Bemerkenswerth ist die eigenthümliche Stellung, die der Pilsner Kreis noch unter Karl IV. einnahm. In der Majestas Carolina (rubr. XVII.) werden die officiales provinciae Plznensis als selbständiges Amt geschildert und denen des Herzogthums Breslau und Landes Budissin gleichgestellt. Diess erklärt uns, warum die oberste Behörde des Saatzer und Königgrätzer Kreises zemský úřad (Landesamt) genannt wird und dass diese zwei besonders unter den officiales consimiles zu verstehen seien. Gerade im Pilsner Kreise sass ein mächtiges und berühmtes Geschlecht, von dem noch heutzutage der Zweig der Černine blüht. Laut alten Traditionen, die um das Jahr 1540 aufgezeichnet wurden, stammten sie vom Fürstenhause der Přemysliden ab, ein Ahne derselben soll den Prachiner Kreis, ein anderer den Pilsner Kreis als Theilfürstenthum besessen haben, wieder ein anderer wurde Gemal einer Breslauer Herzogstochter u. s. w. Dieses Bewusstsein einer höheren Abstammung, als sie dem übrigen Adel zukam, zeigt sich auch im Gebrauche von Reitersiegeln. Nur wenige Geschlechter gebrauchten sie, in späteren Zeiten nur die H. v. Rosenberg und die von Strakonitz, ausserdem

Digitized by Google

(in späteren Zeiten) der jeweilige Landeshauptmann von Mähren. Ja Bavor von Strakonitz nennt seine an die Johannitercommende anstossende Wohnung domus principis (1243) und Hroznata, der Stifter von Tepl (1197) nennt sich sogar „dei gratia de primatum Boemiae clariori stemmate descendens".

Neben diesem Geburtsadel muss auch auf einen *Beamtenadel* geschlossen werden. Die oberste Stufe bildeten die *comites*, was jedoch nicht dem deutschen Grafentitel gleichzustellen ist. Die Böhmen kannten zwar das Wort Graf (hrabě), hatten aber seit jeher eine Antipathie gegen diese Benennung, räumten auch keineswegs den Schlicken und Guttensteinen, welche den Grafentitel durch die Reichskanzlei erhielten, einen Vorrang vor den übrigen Geschlechtern ein. Erst im 17. Jahrh. fand die jüngere Generation einen Gefallen an diesem Titel, weil sie befürchtete, den fremden gegenüber nur als Freiherren zu erscheinen, aber Adam v. Waldstein, ein alter katholischer Herr, schlug den Grafentitel, als er ihm angeboten wurde, aus mit dem Bedeuten, er wolle als böhmischer Herr sterben. Die comites erscheinen als Kreisbeamte ähnlich wie in dem fränkischen Reiche, aber dieser Ausdruck ist gleichbedeutend nicht nur mit praefectus, sondern auch mit castellanus, wie aus einigen Belegstellen des 12. Jahrhundertes ganz deutlich erwiesen werden kann (z. B. Blago heisst 1177 castellanus, 1182 comes, 1183 wieder castellanus von Leutmeritz. Der Saatzer Kreis wird einmal comitatus genannt, aber um 1160 heisst Jarogněv der Vorstand desselben praefectus und 1165 castellanus (Praefectus wird im Wiener Mammotrectus mit popravce wiedergegeben, während praefectura an einer anderen Stelle im Vocabularius Rozkochany mit zemský súd erklärt wird, da der praefectus die ganze Verwaltung und Sicherheitspolizei in seiner Hand hatte, ausgenommen freilich dort, wo neben ihm oder unter ihm noch andere Beamte bestanden). Man nannte ihn auch Burggraf (also comes castri), natürlich desshalb, weil er seinen Sitz in einem befestigten Orte hatte. Ausser diesen Burggrafen erscheinen nicht selten, ja sogar ziemlich oft comites, ohne dass hiebei an ein Burggrafenamt oder den Grafentitel gedacht werden kann. Manchmal erscheinen sie mit Zunamen wie z. B. 1183 Jurik, comes de Milevzche, obwohl in Mühlhausen nie ein Kreisamt bestand, gewöhnlich aber erscheinen sie nur als comites, da die Prädikate dazumal noch wenig beliebt waren. Mitunter erscheint dieser Titel als erbliche Würde; so z. B. wird 1152 comes Hroznata filius Ermanni comitis erwähnt. In Nekrologien der älteren Zeit kommen sie häufig vor und zwar in einer bedeutenden Anzahl.

Digitized by Google

Bei Cosmas erscheinen sie als die ersten Würdenträger bei Hofe und als Räthe des Herzogs (factum est de consilio comitum — dux non erat suae potestatis, sed comitum — dic ista duci et ejus comitibus); sie erscheinen auch als Befehlshaber im Heere (designat loca, ubi quisque comes tentoria figat — comites, qui in castris remanserunt) die bedeutende Anzahl dieser comites lässt darauf schliessen, dass sie nicht nur Räthe des Herzogs, sondern überhaupt Personen hervorragenden Ranges, Bannerherren und tapfere Krieger und Wächter der öffentlichen Ordnung waren. Einige von ihnen führen das Banner auf ihren ältesten Fuszsiegeln. Es ist undenkbar, dass der praefectus des Kreises sein Amt hätte allein versehen können, ohne darinn von hervorragenden Persönlichkeiten des Kreises unterstützt zu werden. Zur Vollführung alles dessen, was man poprava (oder executive Gewalt) nannte, war eine einzige Person ungenügend. Da nun in späteren Zeiten einige Herrengeschlechter die Halsgerichtsbarkeit, die dem Adel im Allgemeinen nicht zustand, besitzen, diese resp. Zugehör gewisser Herrschaften wird, so ist meiner Meinung nach der Schluss gerechtfertigt, dass unter comites jene Herren zu verstehen sind, denen die poprava und alles das, was damit zusammenhieng, entweder persönlich oder erblich verliehen wurde oder die sich dieses Recht erblich anmassten. In dieser Bedeutung nannte man den Herrn von Rosenberg der ersten popravce nach dem Könige. Dieses Ansehen genoss das Haus Rosenberg schon um die Mitte des 15. Jahrh. Denn in dieser Zeit entstammt die gefälschte Urkunde (1264, 23. Juni), mittelst deren Vok von Rosenberg und seine Nachkommen zu den ersten und obersten popravcen, Burggrafen und Richtern des ganzen Königreiches erhoben wurden. Ullrich v. Rosenberg, der Verfasser und Fälscher dieser Urkunde schildert darinn alle die Rechte, die sein Haus besass oder die sich Ullrich selbst anmasste, ohne freilich darüber Briefe zu besitzen. Als ältesten uns bekannten comes nennen wir Vok, welcher im J. 968 starb. Als mächtige Geschlechter erscheinen im 11. Jahrh. die Munici oder Nachkommen des Mun und das Geschlecht des Tëpta (Accedant de gente Muncia, accedant de gente Tepta). Das Schicksal der Vršovece, die zum höchsten Adel gehörten, ist jederman bekannt.

Es scheint, dass das Wort comes im Böhmischen mit dem Worte kmet wiedergegeben wurde. Das slavische Wort ist (nach Miklosich) unbekannten Ursprungs und wird von einigen geradewegs vom lateinischen comes abgeleitet. Bereits zu Ende des 14. Jahrh. gab es Familien, die nach ihren Vorfahren Kmeten waren.

Digitized by Google

(Siehe Brandl's Glossar. 94.) Es scheint aus einer Belegstelle bei Andreas v. Duba (§ 60) hervorzugehen, dass nicht alle Herrenfamilien Kmeten waren und so konnte beim grösseren Landrechte nur derjenige das Urtheil verkünden, welcher Kmet nach seinen Vorfahren war. Anderentheils hiessen 12 Herren, welche beim Landrechte zuvörderst sassen, Kmeten, während die übrigen nicht Kmeten waren. Es sassen nähmlich beim Landrechte mitunter 35 Herren „aliique multi (z. B. 1402, 18. Febr.) die obersten Landesbeamten nicht eingerechnet. Das entspricht dann vollkommen den comites des Cosmas, wie wir sie bei den damaligen Colloquien zu Prag antreffen; denn was damals colloquium war, das hiess später Landtag und Landrecht.

Ausser den comites erscheinen auch die *suppani* als höherer Adel, aber später als jene. Bei Cosmas kommt dieser Ausdruck nie vor, und es scheint demnach, dass er damals noch nicht bestand, auch die Sache nicht da war oder mit einem andern Namen benannt wurde. Zuerst erscheinen die Suppani in einer Urkunde vom J. 1187 als höhere weltliche Würdenträger im Gegensatze zum Clerus, der den Thron des Herzogs umgiebt. Zu den Suppanen werden nicht nur die Hofbeamten, sondern auch einige Castellane und sodann Personen, unter denen sich Ahnherren der ersten Geschlechter befinden, gezählt. Merkwürdigerweise wird nicht ein einziger von ihnen als comes bezeichnet, während dieser Ausdruck bei Cosmas häufig vorkommt. Um jedoch das Wesen der Suppane besser kennen zu lernen, muss auf die Bedeutung des *Wortes Suppa* zurückgegriffen werden.

Man hat früher diesen Namen als gleichbedeutend mit Kreis oder besser gesagt mit einem Burgbezirke (Gau) angenommen. Zuerst erscheint es als Župa im J. 1688 als Gau, Landstrich, bewohntes Stück Land (ČČM. 1888 S. 476), wurde später als Bezeichnung der vermeintlichen ursprünglichen Kreise angenommen und behauptet diesen Rang, wenn auch mit Unrecht, bis jetzt, so dass alle Forscher nach Palacký nur von Župen reden. Erst Šembera machte im J. 1875 darauf aufmerksam, dass sich der dem Worte Župa beigelegte Sinn in unverfälschten und echten Originálakten nirgends wiederfinde, so dass seit jener Zeit schon einige Forscher, welche sich mit dem Urkundenwesen näher befassten, von dieser Ansicht abgekommen sind und nur noch von sogenannten Župen sprechen, obwohl man ganz gut aus unverdächtigen Quellen beweisen kann, dass es im 12. Jahrh. eben solche Kreise gab, wie im 14. Jahrh. Palacký (Děj. Č. I. B. 334) erklärt Župa als Gesammtheit von solchem Grund und Boden,

Digitized by Google

der weder erbliches Gut noch vom Landesfürsten vergeben war und weist darauf hin, dass Župa nicht nur im Gegensatze zur Burg, sondern auch zum erblichen Gute stehe. Neuerdings hat Dr. J. Čelakovský einen interessanten Beitrag zur Erklärung des Wortes Župa aus einem alten Diplomatarium K. Georg's veröffentlicht. Dort wird die im Cod. dipl. Mor. VI 37 befindliche Stelle „nunquam alicui alteri quam Moravo in Moravia aliquod officium suppae committemus" übersetzt mit „že nikdy žádnému jinému než Moravcovi v Moravě některého úřadu komorního poručiti nemáme", wobei also Suppa in der Bedeutung gewisser Kameraleinkünfte erscheint (ČČM. 1888 S. 476). Das schon vielmals erwähnte officium suppae Cadanensis erweist sich, wenn man die diessbezüglichen Belegstellen (Reg. II 1235 und III 43.) mit der Urkunde dd. 1352, 5 Octb. (k. k. Staatsarchiv) vergleicht, als ein nicht näher zu bestimmendes Amt mit den drei Dörfern Warta, Brunnersdorf und Niclasdorf, einem bedeutenden Zins in der Stadt Kaaden und einem noch wenig bebauten Gebiete, auf dem die Burgen Pirschenstein und Egerberg standen. Immer ist mit diesem Amte die Benützung gewisser Regalien verbunden, die der Besitzer einmal kraft königlicher Schenkung und später als Lehensmann ausübt. In ähnlichem Sinne müssen auch die in Brandl's Glossarium (S. 362) erwähnten Stellen aufgefasst werden und auch dadurch darf man sich nicht beirren lassen, dass der Znaimer Castellan einmal suppanus de Znaym genannt wird; es ist nämlich der Sinn der Stelle so aufzufassen, wie z. B. bei den Stellen Suda de Plizen (Reg. I 158) Brezilaus de Pilzne (Reg. I 370) oder Withco camerarius de Prybinich (Reg. I 508) u. a. m. Im J. 1283 übernimmt Theodorich Spatzmann vom König Wenzel die bona in Bor nomine suppae. Wir fügen bei, dass darunter, so sehr es plausibel erscheint, nicht Haid bei Tachau verstanden werden kann, da sich dieses schon im J. 1262 (Reg. II 159) und so fort bis zum Aussterben im Besitze der Schwamberge befand. Ausdrücklich erscheint im Reverse Theodorichs (Reg. II. 562) die Suppa der proprietas und dem dominium entgegengestellt; der Aussteller behielt sich vor, falls er beim Landrechte beweisen könnte, dass ihm Bor erblich zugehöre, so solle ihm der Revers nicht zum Schaden gereichen und er dann das Recht haben, die bona cum suppa zurückzustellen. Trotz allen diesen Stellen ist dennoch der Begriff von Župa nicht vollständig erklärt, nur das ist klar, dass sie nicht identisch sei mit provincia und dass sie im Gegensatz zur erb- und eingenthümlichen Herrschaft im Ausüben von gewissen Regalien (Gerichtsbarkeit, Waldrodung u. ä.) bestehe.

Digitized by Google

Die *Suppanen* mögen wohl diejenigen sein, welche die Suppa genossen und sie als beneficium verwalteten. Sie werden im J. 1203 (Reg. I 216) neben den comites genannt u. 1212 (Reg. I 246) werden Abhandlungen gepflogen praesentibus suppanis et pluribus nobilibus terrae. In einer anderen Urkunde (1212, ib. 248) werden tribus suppanis tres imperii principes entgegengestellt. Als Herrenstand erscheinen sie 1219, wo von clero et suppanis terrae et universo populo die Rede ist, ebenso wie sie im J. 1237 neben und mit den nobilibus oder militibus (Vladyken) und den cunctis incolis oder vulgo erwähnt werden (Reg. I 425, 428). Heinrich v. Chuenring, obzwar österreichischer Landherr, heisst auch 1252—1265 (Reg. II 1166 und 1186) suppanus, weil er wahrscheinlich auch einen Theil Böhmens bei Weitra besass. Auch Zaviš von Falkenstein wird von dem Fürstenfelder Mönche (Böhmer), der sich einige Zeit zu Prag aufgehalten hatte, suppanus genannt (fuit in regno Bohemiae quidam suppanus dictus Zawisch, potens et dives, de magna prosapia oriundus). Auch Ottakar Hornek erwähnt einen böhmischen Adeligen unter diesem Namen. In alten Urkunden aus den J. 1217—1257 erscheinen als Suppane die Ahnen der Riesenburge, Markvartice (Waldstein), Drslavice (Černín), Schwamberge und Kunstadte, so viel man nämlich aus den Taufnamen ersehen kann. Mit dem Ende des 13. Jahrhundertes verschwindet diese Benennung und allgemein wird die Benennung dominus oder baro. Aber auch das Wort pán, worauf unser Adel so stolz war, ist schon zum J. 1281 belegt. Bemerkt sei nur noch, dass der Ausdruck suppanus in den Nachbarländern einen anderen Sinn hat als in Böhmen u. Mähren, im Allgemeinen aber immer einen Amtmann bedeutet und so ziemlich mit beneficiarius oder inbeneficiatus identisch ist.

Wie schon gesagt, erscheinen die Suppane seit dem Ende des 12 Jahrh. zuerst selten, später ziemlich oft in den einschlägigen Quellen und hören beiläufig mit Ottakar II. auf. Das ist aber zugleich die Periode, wo die Landesfürsten die Colonisation des Landes betrieben, der Grenzwald gelichtet wurde und aus Mangel an Einheimischen Fremde in's Land gezogen wurden (ČČM. 1855 S. 461). Nun erscheinen schon im 13. Jahrh. einzelne Herrenfamilien im Besitze von bedeutenden Complexen an der Landesperipherie, also gerade dort, wo nach älteren Verordnungen der Grenzwald geschont werden musste. Wir nennen z. B. die Herren v. Krummau, Rosenberg, Wittingau und Neuhaus, welche zuerst im Moldauer Kreis erscheinen und sodann ein langes Stück des südlichen Grenzwaldes in Beschlag

Digitized by Google

nehmen. Von dem Herrengeschlechte, das die Gegend von Zittau beherrscht, zweigen sich Äste ab, der eine Zweig besitzt die Gegend von Zittau bis Dauba, der andere (H. v. Lichtenburg) erwirbt bedeutenden Waldboden an der Grenze und gründet Deutschbrod. Die Herren v. Potenstein, deren Ahnen und Agnaten den Pilsner Kreis beherrschen, erscheinen sodann als Besitzer eines grossen Waldgrundes im Osten Böhmens, wo die Burg Potenstein entsteht. Es sind diess die ersten Familien des Landes, welche durch Urbarmachung des Waldbodens und Gründung von Dörfern zu einem ungewöhnlichen Reichthum gelangen und förmlich einen kleinen Hof halten. (Witego v. Neuhaus besitzt 1255 einen Marschall, Schenk, Truchsess, Landrichter, Schaffer und einige Adelige als Hofleute). An diesen Stellen finden wir später grosse Herrschaften, bei denen an ein Zusammenkaufen nicht gedacht werden kann. Da eine gewaltsame Besitzergreifung ausgeschlossen werden muss, so kann nur an eine Verleihung durch Landesfürsten gedacht werden und muss man dabei im Augenmerk behalten, dass gerade einige der sonst comites benannten Familien diese ausgedehnten Herrschaften besassen und die beste Gelegenheit hatten, derlei Schenkungen zu erwerben, da sie bei Hofe den grössten Einfluss besassen. Nur darf hiebei nicht an eine erb- und eigenthümliche Schenkung gedacht werden. Der vom Könige an einen Adeligen amtmannsweise vergebene Landstrich hiess wahrscheinlich Suppa und war Ursprung des späteren dominium (panství), so wie suppanus zum dominus (pán) wurde.

Das Verhältniss dieser Suppa zur hereditas oder proprietas war also derart, dass jene nur verliehen wurde, diese eigenthümlich zugehörte, jene zurückgenommen werden konnte, da sie nur geliehen war und jedenfalls nach dem Tode des Besitzers an den Landesherrn zurückfallen sollte, aber während der heillosen Wirthschaft unter König Wenzel gewöhnlich im erblichen Besitze verblieb, so dass man bei vielen Herrschaften zu Ende des 13. Jahrh. gar nicht wusste, ob sie erblich, oder nur geliehen seien (z. B. Bor und Tachau). Ein Beispiel, die Herrschaft Neuhaus, weil man da die Belege zur Hand haben kann, möge diess zeigen. Unstreitig war sie ursprünglich Waldboden, wie die Ortsnamen beweisen. Seit 1212 erscheint Heinrich von Neuhaus in ihrem Besitze. Seinem Enkel Ullrich entzieht König Ottakar Neuhaus und setzt ihn in das nahe Dorf Buk (d. h. giebt ihm als Abfertigung für seine angeblichen Rechte das Dorf Buk), nichtsdestoweniger erscheint er oder sein Sohn später unter Wenzel II.) wieder im Besitze dieser Herrschaft, was nur nach dem

Digitized by Google

Jahre 1278 geschehen sein kann. Zufälligerweise besitzen wir auch einen Vertrag, welcher im J. 1294 zwischen dem Könige u. Ullrich geschlossen wurde. Seit der Zeit erscheint Neuhaus als erbliche Herrschaft.

Die bekannten Stellen bei Dalimil und Neplach über die von Ottakar II. verfügten Entziehungen von Gütern nennen ausser Neuhaus noch Budweis mit Frauenberg, Tachau, Kaaden, Laun, Elbekosteletz, Veleáín, Friedland, Grafenstein, Glatz, Časlau und Poděbrad, darunter also Orte, wo auch Provinzialämter bestanden, wie z. B. Glatz und Časlau, so dass hier förmlich an Verpfändung oder Vererbung des Burggrafenamtes gedacht werden muss. Was Tachau betrifft, bekennt cc. 1297 (Reg. 583, 981, nicht 1285) König Wenzel, dass er Albrecht v. Seeberg die Excesse, die er sich noch zu Ottakar's Zeiten zu Schulden kommen liess, verziehen habe und bewilligt ihm, er möge beim nächsten Hofrechte Zeugen und Beweismittel vorbringen, ob Tachau ihm erblich zugehöre. Werde er den Erbtitel beweisen, so solle er das Geld, das ihm Ottakar für die Herrschaft gezahlt hatte, zurückstellen und dem Könige unterthan sein, sollte ihm der Beweis nicht gelingen, so solle er die Herrschaft sogleich abtreten. Genau dasselbe bekennt Albrecht in einer Gegenurkunde. Am 28. April d. J. (Reg. II 751) bekennt Albrecht, dass er zur Herrsehaft Tachau kein Recht besitze. Der Beweis war ihm offenbar nicht gelungen. In diesem Falle ist es ganz klar, dass keine Verpfändung stattfand und keinerlei Pfandbriefe ausgefolgt wurden, sondern alles mündlich geschah, so dass es nach Jahren nicht so leicht war, den Besitztitel festzustellen und gewöhnlich nur der König den Schaden hatte; deshalb ist es auch erklärlich, dass das Besitzverhältniss sehr bald vergessen wurde, so dass man in einer verhältnissmässig kurzen Zeit nicht wusste, was erblicher und was verliehener Besitz sei. Auch die durch die Entziehungen entstandene Erbitterung der Betroffenen ist nur durch dieses Verfahren erklärlich, weil sie sich selbst über die Erwerbung keine Rechenschaft legen konnten. Man könnte dieses alles noch viel ausführlicher darlegen, aber vorläufig sei genug an dem Gesagten. Nur noch das sei bemerkt, dass die grossen Herrschaften an der Grenze (wo sie nicht Klostergut waren) ausschliesslich Herrenstandspersonen gehörten, die sonstigen grossen Herrschaften aber königlich waren oder dem Clerus angehörten.

Wenn wir das *Gesagte zusammenfassen*, so kann Folgendes beiläufig über den Ursprung des Herrenstandes behauptet werden. Einzelne von alten Fürstengeschlechtern abstammende Familien behalten

Digitized by Google

einen grossen, wenn auch nicht zusammenhängenden, aber doch bedeutenden Besitz. Sie und andere Familien, welche durch körperliche Kraft und besondere Tüchtigkeit hervorragen, gelangen in den erblichen Besitz der Gerichtsbarkeit, sonstiger Regalien und grosser Güterkomplexe, welche ihnen ein bedeutendes Übergewicht über die anderen Freigeborenen sichern. Eine schnelle Abnahme oder bedeutende Verminderung des Besitzes bedingt ein Zurücksinken unter die übrigen Freigeborenen, also den Ritterstand, so lange es nicht ausdrücklich ausgesprochen und anerkannt ist, welche Familien zu den Herrengeschlechtern gehören. Der Herr ist so viel als Fürst, Graf oder Freiherr und dieser Titel bedingt gar keinen Vorzug, sondern in Böhmen ist er nur Herr, mag er sich auch anders nennen.

Über die Entstehung des *Land- oder Dorfadels* lässt sich um so weniger sagen, als sich eben dieser Process den Aufzeichnungen der Zeitgenossen viel mehr entzieht, als dies bei den Herren der Fall ist. Man hört eben öfters und mehr von den grossen, als von den kleinen Leuten. Wenn schon bei der Geschichte des Herrenstandes nur vereinzelte Belege zu benützen sind, so sind sie noch seltener bei dem niederen Adel. Die schon zu Anfang dieses Aufsatzes erwähnte Stelle bei Cosmas beweist, das ein chlap (Unterthan) durch Entschliessung des Landesherren nobilis und ingenuus werden konnte und wurde dabei gleich berührt, dass damit die erste Stufe des Adels gemeint sei, wie denn auch Davora die dignitas venatoria (Forstamt) zu Zbečno erhielt. Nun kommt das Wort nobilis meistentheils als Bezeichnung von Adeligen überhaupt vor, so z. B. bei den nobiles primi et secundi ordinis (Herren und Rittern); ausdrücklich wird der Vladyke oder minus nobilis von dem magnifice nobilis unterschieden (S. Brandl's Gloss. 425). Wenn dann einmal den suppanis, nobilibus et cunctis incolis, das anderemal den suppanis, militibus totique vulgo, geschrieben wird, so ist es unschwer in dem mittleren den späteren Ritterstand zu erkennen und erscheint da wieder eine andere Benennung der Landesadeligen milites, welche sich dann in lateinischen Quellen dauernd erhält.

Die letzte Benennung zeigte uns Dank der verdienstvollen Zusammenstellung der Belege in Brandl's Glossar. (S. 424) auch die Rechte des niederen Adels. Denselben findet man auf landesfürstlichen Burgen theilweise als Besatzung (milites, qui castra custodierunt. Font. r. B. II 229) theilweise als niedere Beamte und endlich als Beisitzer des niederen oder kleineren Rechtes. Denn nach der Gepflogenheit des Mittelalters, dass jeder von Seinesgleichen gerichtet werden solle,

Digitized by Google

wären die Landrechte und höhere Gerichte vorzugsweise Herrengerichte und nur von Herren besetzt, während der niedere Adel wohl auch diesen Gerichten unterstand, aber auch seine eigenen Gerichte hatte. Die beiden lateinischen Ausdrücke nobilis und miles bezeichnen gerade den niederen Adel in der Phase, wie er im 12. Jahrh. und später aufgefasst wurde. Aber die böhmische Benennung vladyka weist auf eine ältere Phase hin, lässt auch viel mehr Schlüsse zu, als die ihrer Wurzel nach unbekannte Benennung pán. Denn das von vlásti, vláda abgeleitete Wort weist auf das Regieren, Verwalten hin, wenn es auch von vladař (Herrscher, Regierer) verschieden ist. Wenn die Agrarverhältnisse des 14. Jahrhundertes durchforscht und genügend dargestellt wären, wozu Material in grosser Menge vorhanden ist, so könnten wir ganz sicher Rückschlüsse auf die ältere Zeit machen. Wir finden z. B. in Štahlau im J. 1379 acht adelige Güter und zwei oder drei solche Güter in einem Dorfe ist eine gewöhnliche Erscheinung. Ein grosser Theil dieses Adels lebte auf die Art von Freibauern, während sich ein kleinerer vom Glücke begünstigter Theil zu Besitzern eines oder zweier Dörfer emporschwang und wenn es gut gieng, sich auch zu einer Veste verhalf. So viel kann man freilich ersehen, dass sich auf den königlichen, geistlichen und Standesherrschaften die Hauptmasse der Unterthanen und ausnahmsweise Freigeborene als Lehensmannen und Beamte vorfinden, aber dort, wo solche nicht vorhanden sind, scheinen sich die Unterthanen und Freigebornen die Wage zu halten (wenigstens was den Besitz anbelangt). Ein zweites ersieht man noch, wenn man die Geschichte der betreffenden Dörfer studiert, dass die Freigebornen in einer viel grösseren Anzahl auftreten, als man sie in späteren Jahrhunderten vorfindet. Als sich Ullrich v. Rosenberg im J. 1452 zu einer Fehde bereitete, stellten sich unter die Krummauer Fahne 40, unter die Klingenberger 29, unter die Chaustniker sogar 71 adelige Knechte aus dem näheren und weiteren Umkreise der betreffenden Burgen. Die stattliche Reihe der Vladyken aus den 4 östlichen Kreisen, welche Georg v. Poděbrad im J. 1448 folgten, liest man im ČČM. 1827 S. 78. Noch im Titularbuche v. J. 1534 erscheint eine grosse Anzahl von ritterlichen Familien, welche im Verlaufe des 16. Jahrh. zum grossen Theile verschwinden; die noch übrig gebliebenen kommen in den J. 1621—1628 entweder an den Bettelstab oder wandern aus oder bleiben wiederum zum kleineren Theile im Lande und werden theilweise in den Herrenstand erhoben. Auf diese Weise sieht man trotz den fortwährenden Nobilitationen eine stetige Abnahme des niederen Adels, aber zugleich auch

Digitized by Google

eine bedeutende Veränderung in den Besitzverhältnissen. Während nämlich, wie schon gesagt, die Mehrzahl der Vladyken ihr Erbe nach Art von Freibauern bebaut, treffen wir schon nach den Hussitenkriegen Vladyken mit bedeutendem, meistentheils auf Kosten der Kirche erworbenen Vermögen, und im 16. Jahrh. wird die Zahl der Reicheren grösser, aber auch die Zahl der Verarmten und Besitzlosen bedeutend. Es bedingt dies zugleich eine bedeutende Schwächung der Wehrkraft Böhmens, wie man am besten aus einer Vergleichung der Ereignisse in den J. 1420 u. 1620 ersehen kann.

Wenn also der niedere Adel in älteren Zeiten als eine zahlreiche Masse auftritt, so muss der Grund seiner Entstehung ein ganz anderer sein als bei dem weniger zahlreichen Herrenstande. Gewöhnlich wird angenomn.en, dass sie Nachkommen solcher *Familienhäupter* sind, welche diese Würde erblich an sich gerissen oder sie derart behauptet haben, dass sie von Sohn auf Sohn vererbt wurde, bis endlich ein Zeitpunkt eintrat, wo eine Entfremdung der Häupter zu den Agnaten erfolgte, jene im Besitze des Familiengutes blieben und diese die Rolle von Frohnarbeitern übernahmen. Die Möglichkeit dieses Processes bei einigen Familien ist nicht ausgeschlossen, aber im Ganzen und Allgemeinen ist er nicht gut denkbar. Erstens scheint die Benennung vladyka (mit Rücksicht darauf, dass die Ausdrücke in den älteren Phasen der Sprache ganz konkret gehalten sind) mehr auf das Regieren hinzudeuten, als auf ein patriarchalisches Verhältniss, wie man es bei einer Familiengemeinschaft annehmen müsste, weshalb man auch nur eine entsprechende Benennung wie z. B. otec oder hospodář (pater familias) oder eine dem südslavischen stařešina ähnliche erwarten würde. Aber dieser Einwand wird sogleich beseitigt, wenn man die Einsetzung des Familienhauptes durch einen dritten annimmt. Auf diese Weise würde es auch erklärlich sein, warum das Landvolk der Robotpflicht (für den Herzog) unterliegt, während der Vladyka davon ausgeschlossen ist, obwohl man auch das annehmen könnte, dass er sich dessen als Vorstand selbst enthob. Das alles aber musste lange vor dem J. 1125 angefangen haben, wo schon der niedere Adel als abgeschlossener Stand auftritt. Ob nun die Vladyken die ursprünglich gewählten oder eingesetzten Ältesten sind, das kann behauptet werden, dass sie vorzüglich den Wehrstand bildeten, dem Vaterlande tüchtige Kräfte lieferten und unter dem Landvolke lebend das ehemals Familien gehörige Vermögen als ihr Eigen bebauten. Aber man muss auch dieses einschränken. Es giebt Belege dafür, dass treue Diener der Herzoge von ihnen Grund und Boden erhielten

Digitized by Google

und umgekehrt mag so mancher Vladyka Güter gehabt haben, welche nach seinem kinderlosen Absterben an den Herrscher heimfielen.

Zwei Gedanken verbanden den Herren u. Ritter mit dem Geistlichen und dem Unterthan zum gemeinsamen Schaffen. Der erste ist der, dass die Stände von Gott eingesetzt sind, damit ein jeder für das gemeine Wohl schaffe und arbeite. Deshalb betrachtet der Unterthan sein Unterthänigkeitsverhältniss als etwas nicht nur Natürliches, sondern auch durch alte Satzungen Geheiligtes, so wie auch die höheren Stände von demselben Gedanken bezüglich der auf sie übertragenen Herrschaft durchdrungen sind. Dadurch erklärt sich, dass fromme und christliche Herren das Beste ihrer Unterthanen bezwecken und für ihr materielles Wohl Sorge tragen. Der zweite Gedanke ist das allen gemeinschaftliche nationale Bewusstsein, dieselbe Sprache und die gleichen Anschauungen, so dass es überrascht die Redewendungen und Anschauungen, wie man sie in alten Briefen von Adeligen liest, in den Anschauungen des jetzigen Landvolkes zu finden.

Mit der Geschichte unseres Adels hängt zusammen eine Reihe glänzender Namen, welche in allen Zweigen menschlicher Thätigkeit Tüchtiges geleistet haben. Ich schliesse daher diese Abhandlung mit einem Appell an unseren Adel, sowohl denjenigen, der unseres Blutes ist, als auch denjenigen, der dieses Land zu seiner Heimat erwählt hat und mit ihm in Blutgemeinschaft getreten ist, er möge uns das sein, was seine Vorfahren unseren Vorfahren waren, — die Ersten und Besten.

Digitized by Google

9.

Formulář kanceláře Rožmberské.

Rukopis c. k. veřejné a universitní knihovny Pražské.

Zprávu o něm i vyňatky podává Ferd. Tadra.

Předloženo ve schůzi dne 2. června 1890.

Pode jménem a názvem „Venceslai de Crumlow Rhetoricalia“ (sign. I. E. 40) nalézá se mezi rukopisy c. k. universitní knihovny Pražské kodex, obsahující dvě pojednání o spisování listů s připojenými příklady, o němž tuto bližší zprávu podávám.

Rukopis ten v malém 4^{u}, psaný na papíře písmem dosti pěkným a zavázaný v tuhých deskách papírových, býval majetkem Rožmberským a dostal se do c. k. knihovny z bývalé Rožmberské bibliotéky, jakož znak přilepený na zadním pergamenovém listě (s nadpisem „Ex bibliotheca Jll. principis D. D. Petri Vok Ursini, domini domus a Rosenberg ultimi oc.. 1609), kterýmž knihy bibliotéky té veskrz znamenány byly, dokazuje. K tomuto původu rukopisu našeho ukazuje i listina z roku 1451, jíž použito bylo co přídeští k poslední složce papíru, a která se týká prodeje jistého ročního platu vycházejícího ze dvou vsí jakémus měšťanu Krumlovskému s obyčejnou formulí o rukojemství a ležení; mezi rukojmími jmenováni jsou . . . ek (?) z Přeštic a Zachař z Nemyšle [1]).

Jako zevnějšek tak svědčí i obsah rukopisu našeho o původu jeho. Na listě 1—20 přepsáno jest latinské pojednání „Candela seu lucerna dictaminum“; na l. 21—180 „Speculum mag. Laurencii de Aquilegia de diversis litterarum formis“ s příklady listů latinských i českých; na l. 186—223 pak „Leonardi Aretini Comoedia Poliscene“. Listiny a dopisy připojené co příklady k dotčenému „Speculum“ jsou velikou většinou buď psány od některého z pánů Rožmberských neb jinak týkají se rodu toho a statků jeho. Ku konci rukopisu pak jme-

[1]) Listiny této zachovala se asi polovice.

Digitized by Google

nován jest písař, rok i místo, kdy a kde rukopis náš psán a sice na l. 223:

„Anno quo gracia generi concessa humano
Milleno simul quadringentenoque iuncto
Sexageno nono Nonas Juliique secundo
Finis comedie Leonardi quoque dicti
Aretini nunc est per *Venceslaumque* scripte
In *Crumlow* opido Bohemicalique dicto.
Quare grates refero cunctipotentique trino
Simplicique deo regnanti per secula Cristo,
Orthodoxe fidei fratres armis roborati,
Hos puto, qui non a Romana fide recessere
At obedientes pontifici summo fuere" etc...

Byl tedy písařem rukopisu našeho Václav, toho času (roku 1469) úředník kanceláře Rožmberské v Krumlově, který v jiných současných rukopisech a zprávách jmenuje se „Václav z Krumlova", později pak „Václav z Rovného". Tohoto písaře našeho Václava z Krumlova sluší dobře rozeznávati od staršího Václava z Krumlova, kterýž taktéž býval úředníkem kanceláře Rožmberské, potom pak byl kanovníkem Pražským a od r. 1453 do r. 1460 děkanem a administratorem konsistoře Pražské († 1460). Tento starší Václav z Krumlova byl přítelem Eneáše, potomního papeže Pia II. a jen na něho mohou se vztahovati častější přátelské zmínky, které v starších listech téhož Sylvia nalézáme [1]).

O mladším Václavovi z Krumlova, písaři rukopisu našeho, nalézáme několik zpráv v rukopise c. k. universitní knihovny I. G. 34., obsahujícím některé listy a jiné spisy Eneáše Sylvia, psaném roku

[1]) V tomto smyslu opraviti jest, co praví Voigt „Briefe des Aeneas Sylvius" (Archiv f. österr. Gesch. XVI. str. 329); srovn. Epistolae Aeneae Sylvii (vydání Norimberské z r. 1496) čísla 70, 85, 90, 158. Že by tento starší Václav z Krumlova býval úředníkem či písařem vedle Eneáše, nezdá se býti odůvodněno; nejspíše seznámili se spolu ve Vídni a na Krumlově. Pobytu na obou těchto místech zpomíná vděčně Eneáš v listě svém k panu Oldřichovi z Rožmberka: „Diligimus summopere personam tuam, nec oblivioni dare possumus, quanta nos charitate in Vienna quondam complectebaris et denique semper nobis ante oculos est humanitas illa atque urbanitas, quam nobis et Procopio Rabensteino ostendisti in Crumenau etc." Romae 1457. (Epistolae č. 378). — Úředníkem v kanceláři císařské vedle Eneáše Sylvia byl jiný Václav, nejspíše týž „Venceslaus cancellarie regie scriba", jehož nalézáme v rukopise univers. knihovny 14. G. 20. a jenž totožným jest snad se známým Václavem z Bochova, častěji jmenovaným v jiných listech Eneášových.

Digitized by Google

1474 „per Venceslaum de Crumlow (jinak de Crumpnaw)“, jakož na čtyrech místech rukopisu toho poznamenáno stojí. Na pergamenovém přídeští a sice na straně zevnější jest napsáno: „Libellus Venceslai magnificorum dominorum de Rosenberk prothonotarii“. Na vnitřní straně téhož přídeští [1]) jsou pak následující poznámky:

„Hunc libellum scripsit Venceslaus de Rowne propria sua manu“;

„Author constructe domus en me legat amicis
Grates nunc habeo Vencesilae pias“.

Dále následující výpisy z desk:

„Tertio Andree LVII. Wok de Rozmberk vendidit Venceslao curiam in Liczow“.

„Tertio Andree h. XXIII. Johannes Zibrzid de Mostkow vendidit Venceslao cancellario dominorum de Rosis Richnow“.

„Tertio Andree h. XXIII. Johannes Zibrzid de Mostkow vendidit Venceslao cancellario dominorum de Rosis villam Blazky et Trsek in Gradisst“.

„Ludvicus de Zumberk vendidit Venceslao cancellario dd. de Rosis piscinas in Richnow“.

„Wok de Rozmberk vendidit Venceslao ex Rowne cancellario dd. de Rosis villam Liczow“.

„Jan Mladší z Nemyšle prodal Václavovi z Rovného tvrz Rovné a ves tudiež a mlýn s platy a robotami, kurmi oc. a pan Petr z Rozmberka zpravuje třmi vsmi Novosedlí, Spole, Chabařovice“ [2]).

„Dorotha z Nemyšle vendidit Venceslao de Rowne, dominorum de Rosis cancellario, curiam Moczerady“ [3]).

Z poznámek těchto jakož i z jiných listin nám známých [4]) vysvítá, že náš Václav z Krumlova byl člověkem stavu světského a že byl po delší dobu úředníkem kanceláře Rožmberské podřízeným; neb r. 1465 jmenuje se nejvyšším písařem čili protonotářem Rožmberským Jan Kaplicar, farář Miličinský, roku 1470 pak Mikuláš z Pelhřímova [5]).

---

[1]) Též při rukopise tomto použito co přídeští listiny Rožmberské dané na Krumlově v úterý den sv. Jiří 1465, kterouž Jan z Rožmberka se přiznává, že dlužen jest 120 kop gr. č. panoším Mikulášovi z Nedrahovic, Jindřichu z Počepic a . . (?) Co rukojmí jmenováni jsou Jan z Petrovic, purkrabí na Krumlově, Jarohněv z Usušie, hauptman Třeboňský a Witha ze Rzavého seděním na Dobronicích.

[2]) Srovnej listinu otištěnou dle originalu (17. Nov. 1487) v Urkundenbuch von Hohenfurt, vyd. M. Pangerl, str. 355.

[3]) Viz tamtéž listinu z roku 1492 na str. 362.

[4]) Viz Urkundb. von Hohenfurt (vyd. Pangerl) č. 283, 287, 292, 297 a j.

[5]) Viz Archiv Č. IV. 100, Urkundb. v. Hohenfurt str. 322, Urkundb. von Goldenkron str. 509.

Digitized by Google

Kolem roku 1475 stal se Václav z Krumlova kancléřem pánů z Rožmberka a povýšen do stavu šlechtického (panoší) přestal se psáti dle rodiště svého z „Krumlova", a přijal dle tvrze, kterou roku 1487 od Ondřeje z Nemyšle koupil, ku jménu svému přídomčí „z Rovného". Na počátku šestnáctého století ještě žil [1]); kdy zemřel, není nám známo.

Že náš Václav z Krumlova jakožto úředník kanceláře Rožmberské měl potřebu i příležitost sestaviti formulář ku potřebě své i jiných písařů kanceláře Rožmberské a že užíval při tom originalů samých, kteréž do formuláře svého vpisoval, jest přirozeno [2]). Aby formuláře toho užito býti mohlo i při spisování listin českých, vepsány jsou na mnohých místech ve formulích latinských české glossy, na listech pak 169—180 připojeny jsou přepisy listin českých.

Podávám tuto z listin latinských ty, v nichž jména místní neb osobní vepsána jsou, české pak skoro všecky. Obsah jich jest následující (v pořádku tom, jak vepsány jsou do rukopisu našeho):

A. Listiny latinské:

I. Markvart rychtář města Jičína ustanovuje prokuratorem svým v jakési rozepři Mareše, rybáře z Jičína (4. února 1392).

II. List odporučující sběratele ve prospěch znovuzřízení špitálu křížovnického v Praze ohněm zkaženého (s. a.).

III. Přímluvný list císařovny Barbory k papeži, aby Gregoria, kancléře vévody rakouského, voleného biskupa Brixenského v hodnosti této potvrdil (28. října 1437).

IV. List Oldřicha z Rožmberka k papeži v téže záležitosti (1437).

V. List Oldřicha z Rožmberka kardinálu Jordanovi de Ursinis („consanguineo suo") v téže příčině (1437).

VI. Klášter Ostrovský postupuje [Petrovi řečenému Višní z Větřní] dvě části louky pod lesem řečeným Hradiště v jistý roční plat (s. a.).

VII. Jan z Lopřetic, arcijahen Bechyňský a Mikuláš děkan Dou-

---

[1]) Viz: Klimesch, Urkunden von Poreschin (Abhandlgen der k. böhm. Ges. d. Wiss. VII. F. 3. Bd. S. 115); Urkundb. von Hohenfurt str. 377; — Klimesch. Urkunden v. Poreschin str. 23. udává, že byl živ ještě r. 1523.

[2]) Na listě 69 rukopisu našeho přepsána jest listina dd. 11. ledna 1406, jížto král Václav povoluje Janovi z Borovice, aby zboží své komukoli odkázati mohl. Listina tato otištěna jest dle originalu od Pangerla v Urkundb. v. Hohenfurt str. 240.

Digitized by Google

dlebský dosvědčují Budějovským, že po všechen čas u víře pravé setrvali (c. 1445).

VIII. Král Ladislav nařizuje výběrčímu berně, aby s duchovenstvem mírně jednal (s. a.).

IX. Stížnost nejmenovaného kláštera benediktinského ku králi na násilnictví jakéhos sousedního knížete.

X. List králův témuž knížeti (s. a.).

XI. Oldřich z Rožmberka administratorům konsistoře Pražské presentuje kněze na faru ve Stropnici (s. a.).

XII. Podobná presentace na faru v Deštné (1435, 3. února).

XIII. Jan z Rožmberka administratoru Hilariovi z Litoměřic presentuje Václava z Kaplice na faru v Blansku (1460, 18. února).

XIV. Přímluvné psaní Jana z Rožmberka k biskupu [Pasovskému] za klerika Zikmunda z Benešova (1464).

XV. Přímluvné psaní téhož gener. vikáři Pasovskému za téhož klerika (1464).

XVI. Jan z Rožmberka přijímá téhož Zikmunda klerika ke dvoru svému a udílí mu „titulum provisionis“ (1464, 20. května).

XVII. Jan z Rožmberka žádá bisk. officiala Pasovského za zaslání sv. olejů pro arcijahna Bechyňského (1466, 1. dubna).

XVIII. Jana z Rožmberka list věřicí pro Linharta, opata kláštera Zlaté Koruny, poslaného k legatovi papežskému do Norimberka (1467?).

XIX. Jana ze Švamberka, mistra Strakonického, list věřicí pro posla ku kancléři Janovi z Rabštejna (s. a.).

XX. Jana z Rožmberka list odporučující Jana apatekáře (1496, 7. listopadu).

XXI. & XXII. Formy listův odporučujících klerika, jenž vyšších svěcení dosíci chce (s. a.). —

XXIII. Jana z Lopřetic, arcijahna Bechyňského, list odporučující Werncla koláře z Krumlova, jenž putovati chce ku kapli p. Marie v diecesi Korienské ve Španělsku (c. 1444, 2. února). —

XXIV. Téhož a Mikuláše, děkana Doudlebského list odporučující poutníka, jenž putovati chce ku kapli p. Marie v Cáchách (c. 1445).

XXV. Téhož list odporučující biřice pana Oldřicha z Rožmberka, jenž putovati chce do Říma (c. 1445).

XXVI. Zdeňka ze Šternberka list odporučující Jana hraběte z Anglie, jenž byl proti husitům bojoval, na jeho zpáteční cestě do vlasti (1469, 31. pros.).

Digitized by Google

XXVII. Purkmistra a rady města Budějovic list odporučující téhož (1469, 13. prosince).

XXVIII. Kus listu Jana z Krumlova, administratora konsistoře Pražské.

B. Listiny české.

I. Výpisy právní.

II. Dlužní úpis Jana z Rožmberka na 100 zlatých uherských a 100 kop gr. č. panoší Ondřejovi Sovovi (s. a.).

III. Zápis rukojmí pana Jana z Rožmberka ve dluhu 410 zl. uherských a 176 zl. rýnsk. Václavovi synu Pavla pláteníka na Starém Městě Pražském (1462, 16. října).

IV. Eliška z Pasovař postupuje své zboží v Pasovařích se vším právem Jiříkovi z Větřní (c. 1467).

V. Ofka z Zahrádky zastavuje plat roční ve vsi Sedle Fenclovi a Janovi Blahutovi, měšťanům v Krumlově (1464, 12. března).

VI. Oldřich z Rožmberka dává svobodný gleit knězi Bedřichovi ze Strážnice a průvodu jeho od 5 do 30 koní s tolikéž osobami na Krumlov (1437, 6. května).

VII. Jindřich z Hradce dává svobodný gleit Ondráčkovi z Březovic samu třetímu do Hradce Jindřichova (1467, 20. července).

VIII. Zdeněk ze Šternberka osvědčuje, že přijal v hold ves Rauhenschlag na panství Novohradském a nařízuje, aby ves ta přede vší škodou chráněna byla (1467, 15. července).

IX. Jan z Rožmberka přijímá na čtvrt léta ve služby své Jakuba písaře a 22 pacholků pěších branných pod výminkami blíže udanými (1467, 9. srpna).

X. Děpolt z Ryzmberka zaručuje se 15 kopami za jakéhos vězně panu Janovi z Švamberka, mistru Strakonickému (1468, 15. října).

XI. Petra z Janovic list odpovědný Zdenku Kostkovi z Postupic (c. 1468).

XII. Jana ze Švamberka, mistra Strakonického, list věřicí pro písaře jeho Lazara (1468, 30. listopadu). —

XIII. Jindřicha a Jana z Rožmberka list odporučující N. Otrada, jenž pro ně do Vratislavi mest veze (1454, 10. listopadu).

XIV. List zachovací daný od purkmistra a rady města G. řezníku téhož města a manželce jeho (s. a.).

XV. Mikuláš Miličín vyznává, že dlužen jest Mikulášovi z Budákův 2 zl. uherské a kopu peněz drobných (1467).

Digitized by Google

XVI. Martin z Budákův, chtěje knězem býti, činí pořízení o jmění svém a poručníky ustanovuje Jana z Krumlova, děkana kostela Pražského, Mikuláše děkana Doudlebského a Bartoše faráře Zahájského (s. a.).

Na listě 183. rukopisu našeho přepsána jest latinsko-česká píseň žebravých scholárů začínající: „Carmen prestet deus celi, v němž by to byl rozum celý, describendi varia etc". Báseň tato otištěna od Fejfalika, Altčechische Leiche, Lieder u. Sprüche (Sitzungsber. d. Wiener Akademie sv. 39. str. 720) z rukopisu Mikulovského a od Hanuše (Malý výbor str. 98.) dle rukopisu c. k. univers. knihovny Pražské X. E. 13. Píseň nalézající se v našem formuláři Rožmberském shoduje se co do uspořádání strof i slovně — až na některé nepatrné varianty — úplně s vydáním Fejfalikovým.

Používaje vhodné příležitosti připojuji ku konci listinu, která sice nenalézá se ve formuláři Rožmberském, ale obsahem svým i osobami a místy v ní jmenovanými dobře se hodí ve spojení toto. Listina ta nalezena byla co přídeští rukopisu: „De frequentatione communionis" z roku 1420 nalézajícího se nyní v biskupské knihovně v Košicích, kterýž byl kdysi majetkem mistra Šimona z Rokycan, jakož ze zápisu na přední desce „Hic libellus est magistri Symonis de Rokyczana" vysvítá. K účelu svému co přídeští byla pergamenová listina rozříznuta; vnitřní proužek — jehož použito bylo nejspíše k upevnění prostředních složek papíru — schází, dá se však částečně doplniti. Jest to zápis bratří Jana mladšího a Prokopa z Ústí seděním na Kamenici, že matce své Anně z Mochova „na tom všem, což jí jest otec jich ve dsky vložil tu v Ústí, nechtějí překážeti" pod základem 500 kop gr. pražských. Listina dána jest (nejspíše na Kamenici) roku 1415. [1])

---

[1]) Za laskavé zaslání pečlivého přepisu listiny té díky zavázán jsem veledůstojnému pánu P. Mauru Kinterovi, archiváři kláštera Rajhradského, arcibisk. radovi a redaktoru časopisu „Studien u. Mitth. aus dem Benediktinerorden". O rukopise košické knihovny podána zpráva v dotčeném právě časopise ročn. 1890 str. 296. „Libellus de frequentatione communionls" jest známý spis mistra Vojtěcha Rankova (viz článek můj v Čas. Č. Mus. 1879 str. 537 a n.); mimo to přepsán jest v rukopise tom neznámý posud list téhož mistra Vojtěcha pannám kláštera sv. Jiří, jichž zpovědníkem byl (viz tamtéž str. 560) „Formula vite per modum epistole ad moniales s. Georgii in Castro Pragensi per mag. Adalbertum." List tento jest v zmíněném časopise „Studien etc." str. 292 otištěn.

Digitized by Google

A. Listiny latinské.

I. (1392, 4. února) fol. 62.

Noverint universi presentem literam inspecturi, quod ego Markwardus, judex in Giczin, facio, constituo et ordino meum verum legitimum procuratorem et nunccium specialem discretum virum Marssonem, piscatorem de Giczin, in causa seu in causis, quas sibi movet seu movere intendit Venceslaus dictus A. (?) coram honorabili viro domino Nicolao dicto Puchnik, officiali curie archiepiscopalis Pragensis, dans eidem procuratori meo plenam presentibus potestatem agendi, defendendi, libellum seu libellos dandi, litem contestandi, iuramentum calumnie prestandi, ponendi, posicionibus respondendi, testes producendi, excipiendi, concludendi, sentenciam ferre petendi, appellandi, appellacionem prosequendi et generaliter omnia et singula faciendi, que egomet facerem, si presens essem, eciam si mandatum exigat speciale, ratum et gratum me promittens habiturum, quicquid per dictum procuratorem meum aut substitutum vel substitutos ab eo ... relevare ab omni onere s. satisfaciendi iudicio sisti iudicatum solvi sub omnium rerum mearum ipotheca [sic]. Acta sunt hec anno Domini MCCCLXXXXII°. die quarta mensis Februarii in domo dotis ecclesie in Giczin in estuario inferiori domus eiusdem hora quasi vesperarum, praesentibus discretis viris domino Johanne predicatore theutunicali, Giranone cive et Johanne dicto Mysska cive et aliis pluribus fidedignis testibus vocatis et premissis pariter et rogatis. In cuius testimonium sigillum domini Nicolai plebani in Giczin, nec non plebani in Robuss [1]) ad peticionem meam est appensum.

II. (s. a.) fol. 62/v.

Reverendo in Christo patri d. domino B. de C. [sic] A. Dei gratia archiepiscopus de E. [sic] salutem in domino ɔc. Siquidem pater Reverend. et domine tale quondam hospitale et domus religionis in pede pontis Maioris civitatis Pragensis singulorum morbide languiditatis sauciatorum stimulis pro relevamine fundatum et dotatum per ignis voraginem collapsum nuperime cernitur, ubi clerus et ministri ecclesie turbidi et impetuosi celeberrima divinorum sub tranquillitatis solemnia pacis peragere nequeunt imbris et ventorum propter obstacula, egroti nec non algore perurgentes noctes quasi singulas deducunt insomnes. Qua de re presentibus petimus et hortamur, qua-

[1]) Robousy, dříve farní, nyní filialní kostel u Jičína.

Digitized by Google

tenus presentium exhibitores nunccios et visitatores vestre diocesis, ad quascunque diverterint se ecclesias, erga populum promovere studeatis, plebanisque promovere seriose eosdem demandetis, ut sic per elargicionem elemosine ac cetera bona, que deo inspirante pro reparacione prefate domus erogaverint, ad eterna gaudia mereantur pervenire, scientes quadraginta dierum indulgenciarum peccatis pro criminalibus cum duabus karenis additis [sic].

III. (1437, 28. řijna) fol. 63.

Imperatrix ad Apostolicum.

Sanctissimo &c. d. Eugenio, divina miseratione SS. Romane ac universalis ecclesie Summo pontifici &c.

Beatissime pater. Cum fidelis noster dilectus, honorabilis vir dominus Gregorius, prepositus in officio cancellarie Ill. principis avunculi nostri ducis Austrie &c. virtutum et morum exigentibus meritis se reddidit laudabilem, quod ab hominibus fama optima meruit commendari, nunc divino nutu in episcopum ecclesie Brixnensis [1]) per capitulum loci eiusdem parili voce et unanimi consensu nullo penitus discrepante solemniter est electus. Beatitudinis igitur Vestre sublimitatem humillimo exoramus precatu, quatenus huiusmodi electionem rite et legitime, ut prefertur, factam benigne acceptantes prefatum Gregorium tanquam ydoneum et bene meritum ad pontificalis dignitatis ecclesie Brixnensis prelibate apicem, qui, ut speramus, tam in temporalibus quam in spiritualibus poterit preesse simul et prodesse, meritorum suorum nostreque contemplacionis intuitu misericorditer promovere et in eodem confirmare dignetur S. V. prelibata.

Datum Prage in die Simonis et Jude anno XXXVII°.

Eiusdem S. Ve. humilis et devota

Barbara Romanorum, Hungarie et Bohemie regina.

IV. (ad 1437, 28. řijna) fol. 64.

Sanctissimo &c. d. Eugenio S. pontifici &c.

Promptam et debitam voluntatem &c. Beatissime pater. Honorabilem virum Georgium, prepositum Ill. principis F. ducis Austrie cancellarium, suis meritis exigentibus vita morum et honestatis laudabilium, orthodoxe fidei et bonorum operum sectatorem, Sanctitati

[1]) Georgius v. Stubey ep. Brix. 1437—1443.

Digitized by Google

Vestre duximus recommendandum, cum eo et pro eodem humillimo deprecatu supplicantes, quatenus S. V. electioni illius pie et misericorditer dignaretur intendere, curam in temporalibus et spiritualibus eidem committentes ob intuitum precum, meritorum et divine remuneracionis donum ad eandem promovere et promotum confirmare S. V. precelsa et sublimis. Datum ꝛc.

V. S. humilis et devotus filius

Ulricus de Rosis.

V. (ad 1437, 28. října) fol. 64.

Idem ad cardinalem de Ursinis [Rev. d. Jordano episcopo Sabinensi, cardinali de Ursinis, consanguineo suo gratissimo]: „quatenus in conspectu Sanctissimi patris domini apostolici ipsum (sc. Gregorium, ducis Austrie cancellarium prepositum] promovere et promotum habere ad dignitatem episcopalem Brixnensis ecclesie, ad quam legitime est electus, quem vita laudabilis, morum qualitas et sufficientia scripturarum approbant, quatenus S. S. prelibata curam in temporalibus et spiritualibus eidem iniungens dignaretur pietatis oculo intueri, ad pontificalis dignitatis apicem ecclesie suprafate prescriptum Gregorium ydoneum et benemeritum confirmare et confirmatum approbare.

VI. (s. a.) fol. 69.

Nos M. abbas, B. prior totusque conventus monasterii O[strov] ordinis s. Benedicti Pragensis diocesis tenore presencium recognoscimus universis, quod nos capitulariter simul congregati et solemni prehabita deliberacione in loco consilii et capitulari ad hoc specialiter congregati, considerantes eciam grata et fidelia servicia exhibita et in futurum exhibenda nobis et monasterio nostro per P. dictum W. de W. [1]) et suos filios et insuper advertentes, quod aliter ad utilitatem monasterii nostri adduci non possit, duas partes prati supra molendinum Peczka sub silva dicta Hradisst [2]) iuxta flumen Wltaviam, quod olim Pessek dictus Holka servitor monasterii nostri tenuit, consistentes locavimus et exposuimus sponte et libere jure emphiteotico prefato P. dicto W. de W. et heredibus suis legittimis

[1]) Nejspíše: Petrus dictus Wissnie de Wietrzni (viz téhož k r. 1378 u Pangerla, Urkundenb. v. Goldenkron str. 154).

[2]) Srovn. Urkundenbuch v. Goldenkron str. 8. pozn. 2. — Klimesch, Urkunden von Poreschin str. 87.

Digitized by Google

sub condicionibus infrascriptis, videlicet, quod dictus P. W. de W. vel sui legittimi heredes nobis et monasterio nostro predicto de fructibus duarum parcium prenominati prati perpetue annis singulis nomine census X gros. divisim dare et solvere tenebuntur, scilicet V gross. in festo s. Georgii et in festo s. Galli V gross. monete Pragensis et steuram seu bernam regalem, tunc cum in regno Bohemie extiterit generaliter proclamata, omni absque impedimento nobis pagare et tunc tam bernam quam census reponere apud eundem collectorem, qui alios census cum berna ibidem in Zathon et de bonis illis colliget, exiget et comportabit. Quod si ipse P. W. de W. vel sui heredes legittimi facere negligerent seu nollent, extunc abbas, qui pro tempore fuerit in monasterio O. vel sui officiales ad hoc deputati licite possunt de prenominatis duabus partibus prati antefati se intromittere et ad alia sua bona easdem duas partes prati tacti superius applicare. In cuius rei evidenciam et firmius robur sigilla nostra propria ex certa nostra sciencia presentibus duximus appendenda. Sub anno &c.

VII. (ca. 1445) fol. 70.

Cum secundum doctrinam apostoli bonum operari teneamur ad omnes, presertim ad domesticos fidei, maxime autem ad eos, qui nobis vicinitatis et affinitatis federe sunt coniuncti, nos ergo J[ohannes] de Loprzeticz, archidiaconus Bechinensis in ecclesia Pragensi, [1]) Nicolaus de Smirzicz canonicus Pragensis, rector parochialis ecclesie in Crumpnaw et decanus Dudlebensis, consideratis iaculis sevi hostis, quibus affines et vicinos nostros incolas civitatis Budweis tam spirituales quam seculares nititur ledere et pravis ac perversis obtrectacionum figmentis deturpans fame ipsorum purissime crimen heresis et notam infamie fallaciter assignans palium denigrare, condolemus ex animo, quod nomen bonum cunctis diviciis preferendum demollitur auferre ab illis, qui hiis periculosis temporibus in regno Bohemie per multa tempora vigentibus non declinarunt a recto tramite, sed tanquam tetragoni sine vituperio contra insultos heretice pravitatis extiterunt. Succurrendum ergo et consulendum amicis nostris fore existimantes profitemur universis et singulis cuiuscunque status, gradus ac eminentie tam spiritualis quam secularis existant, vicinos et amicos nostros incolas civitatis Budweis utriusque status fuisse et esse veros orthodoxe fidei sectatores et in limitibus dicte matris ecclesie cunctis temporibus persistentes. Rogamus quoque et obsecramus voce parili

[1]) V letech 1440—1450 (Frind, Kirchengeschichte sv. 3 str. 65.).

Digitized by Google

et consensu unanimi omnes et singulos, ne talibus nugarum figulis fidem prestent credulam, quinpocius de vicinis nostris supratactis oppositum affirment et teneant hos tanquam veros et legittimos filios ecclesie per viscera misericordie dei contractantes. In quorum testimonium et robur tenorem presencium sigillis nostris propriis duximus communiri.

Datum Crumpnaw ꝛc.

VIII. (s. a.) fol. 155.

A rege ad theolonarium, ne vexet clericos.

Ladislaus Dei gracia rex Bohemie ꝛc. fideli nostro N. theolonario in H. Quia nulla prorsus libertas ecclesie debet minorari, quia a ministris nostris nobis propositum est cum querela, qualiter exigis a clero theoloneum seriose et ut dicitur inauditam vis inducere super eos servitutem, quos dominus a iugo liberavit, tu vero illibertare conaris, idcirco districcius tibi committimus in mandatis precipientes nostre gracie sub obtentu, quatenus de cetero clerum nullatenus vexare debeas, quod si amplius quicquam attemptare presumpseris, nostram indignacionem scias te assecuturum. Datum ꝛc.

IX. (s. a.) fol. 156.

Ab abbate ad regem.

Serenissimo principi et d. domino ꝛc. Johannes divina providencia abbas monasterii b. Benedicti mon. N. Serenissime princeps et domine d. mi graciosissime. Quoniam contra tirannidem potentis principis Rudolphi non habemus resistendi facultatem, si manus vestra defendere nos desistet, idcirco Vestre Serenitati gravi exponimus cum querela, quod prefatus dux nostra bona multis spoliis devastans adhuc minas nostris hominibus imponendo, quod si secum depactacionem non fecerint exoptatam, extunc omnia bona eorum rapinis et incendiis vult penitus devastare. Quare ergo Vestram humiliter Serenitatem rogamus, quatenus nos et nostra bona regia dignemini intueri potestate, ne penitus devastarentur et ut predictam depactacionem nostri homines valeant hereditare [sic]. Datum ꝛc.

X. (s. a.) fol. 156.

Responsum ad predicta.

Ladislaus d. g. rex Polonie ꝛc. Illustri principi d. Johanni duci ꝛc. salutem et firme caritatis integritatem. Quia N. abbas mon.

Digitized by Google

N. fidelis noster devotus coram nobis gravi exposuit cum querela, quod a vobis multa sustinuit et sustinet gravamina atque dampna, quia sua bona et suos homines continue rapinis devastatis, qua propter vobis mandamus per presens districcius precipientes, quatenus visis presentibus prefato abbati amplius nocere desistatis, quod de cetero ad nostrum auditum contra vos questio non feratur.

XI. (s. a.) fol. 159.

Presentacio.

Reverendis in Christo patribus administratoribus in spiritualibus archiepiscopatus Pragensis sede vacante ɔc. Ulricus de Rosis promptum in beneplacitis famulatum. Ad ecclesiam in Stropnicz per liberam resignacionem domini Diwissii, ultimi et immediati rectoris dicte ecclesie, vacantem, in qua jus patronatus atque presentandi habere dinoscor pleno jure, honorabilem dominum Johannem plebanum in Prziedol presentibus presento, cum et pro ipso studiosius deprecans, quatenus prefatum dominum Johannem de predicta ecclesia in Stropnicz investire et ad eandem confirmare dignemini et administracionem temporalium quam spiritualium in eadem, prout ad vestrum spectat officium, sibi graciosius committentes, de obvencionibus, fructibus, pertinenciisque singulis eiusdem ecclesie faciatis nichilominus integraliter respondere. Datum ɔc.

Pozn. Si vacaret ecclesia per mortem, tunc scribendum est: ecclesiam per mortem vacantem.

XII. (1435, 3. února) fol. 159.

Alia presentacio.

Iisdem idem Ulricus de Rosenberg ... „ad ecclesiam in Desstna per mortem d. Nicolai, ultimi et immediati dicte ecclesie rectoris, vacantem, ... hon. d. Nicolaum de Desstna duxi presentibus presentandum ɔc.“ ... [ut supra]

Datum Crumpnaw quadringentesimo tricesimo quinto die tercia mensis Februarii.

XIII. (1460, 18. února) fol. 160/v.

Alia presentacio.

Reverendo in Christo patri d. Hilario de Lythomierzicz, decretorum doctori, decano ecclesie et administratori archiepiscopatus Pragensis per sedem apostolicam specialiter deputato, Johannes de

Digitized by Google

Rosenberg debitam in beneplacitis voluntatem. Vacante ecclesia parochiali s. Georgi in Blansk per liberam resignacionem d. Stephani, ultimi et immediati rectoris, cuius jus patronatus atque presentandi ad nos pleno jure spectare dinoscitur, quare paternitati vestre hon. d. Venceslaum de Caplicz, presbyterum Pragensis diocesis, duximus presentandum eundemque P. V. presentibus in dei nomine presentamus cum et pro eodem rogitantes, quatenus eundem ad dictam ecclesiam in Blansk auctoritate vestra ordinaria confirmare dignemini, curam sibi animarum et administracionem tam temporalium quam spiritualium in eadem graciosius committentes omnibus et singulis juribus, usufructibus, emolumentis in effectum respondendis.

Ex Crumpnaw XVIII. Februarii anno ꝛc. sexagesimo.

XIV. (1464). fol. 161.

Forma promocionis ad episcopum [Pataviensem].

Reverendissime in Christo pater et domine d. colendissime.. Quia discretus sincere mihi dilectus Sigismundus natus Johannis de Benessow, clericus Pragensis diocesis, presencium exhibitor, zelo devocionis accensus sacros maiores ordines petiturus vestro se conspectui representare disposuit se ex debito juris ordine examini submissurus, quare V. R. P. eciam atque eciam diligencius commendo. Eundem nempe actu in meum recepi continuum capellanum, eo quod michi illa sevissima pestis [1]) precedentibus diebus alios quatuor de medio sustulit, eidem eciam titulum provisionis mee graciosius contuli [2]) eidemque quantocius de beneficio ecclesiastico providere polliceor. Agat in hiis queso P. V. R., ut ipse sibi preces meas in conspectu P. V. effectualiter senciat profuisse.

[Johannes de Rosenberg.]

XV. (1464) fol. 161.

Promocio ad officialem Pataviensem.

Egregio venerabilique ꝛc. d. Johanni decretorum doctori nec non ecclesie Pataviensis in spiritualibus officiali ac vicario generali, amico sibi plurimum dilecto.

Egregie ꝛc. Quia discretus S. de B. diaconus presencium demonstrator... ad ordines sacros procedere altissimoque famulari cupiat,

[1]) Mor v Čechách počal r. 1463 v měsíci září a trval celý rok (v. Palacký, Děje sv. IV. 2 str. 256).

[2]) Srovn. následující dva listy.

Digitized by Google

eundem igitur ad suum tam laudabile propositum consumandum V. P. recommitto ɔc...

In eundem modum: Rev. d. Sigismundo episcopo Salonensi, Rev. domini Pataviensis iu spirit. cooperatori [suffraganeo] ɔc.

Johannes de Rosenberg.

XVI. (1464, 20. května) fol. 161/v.

Provisio in pargameno [eiusdem].

Nos Johannes de Rosenberg presentibus publice recognoscimus et profitemur, quod eo altissimo gratum impendere arbitramur obsequium, dum personis clericali caractere insigniri affectantibus presidii et humanitatis nostre amminiculum impertimur. Quare tibi fideli nostro sincere dilecto N. nato Johannis de N.[1]) clerico Pragensis diocesis, qui ut asseris maioribus eciam presbyteratus ordinibus insigniri desideras, in eisdemque accuracius altissimo famulari, ne autem tituli defectu puta beneficii competentis aut patrimonii sufficientis sive provisionis carentis iuxta sacrorum canonum instituta repulsam habere et ab eo laudabili tuo trahi videaris proposito, fidelitati ac devocioni tue virtute presencium titulum provisionis et communionis mense nostre cum VI sexag. gross. tibi errogandis annuatim graciosius assignamus, volentes ad ea tibi, donec aliquod beneficium ecclesiasticum fueris assecutus, quoad vixeris obligari. Harum sigillo nostro maiori pendenti munitarum testimonio literarum.

Datum Crumlow die XX. mensis Magii [1464[2])].

XVII. (1466, 1. dubna) fol. 162/v.

Pro sacris liquoribus amministrandis.

Venerabilis et egregie domine pater optime. Nostris exigentibus demeritis dudum pastoris orbati solacio in dies affligimur, et nisi revera tanta benignitas R^mi^ domini nostri Pataviensis mutua humanitate vicinitatis ducta quandoque succurreret ope P. V., ad extremum usque nos quandoque arceri contingeret et non mediocre animarum prochdolor immineret periculum, ymo nec dona salutarium karismatum nostre saluti accommoda facile per nostros quibus interest patres per ecclesiastica possint administrari sacramenta. Pro eo autem ut res ipsa votive et solite felicitetur, oramus, quatenus eadem P. V. pro

[1]) Sigismundus Johannis de Benessow; viz čís. 14.

[2]) Srovn. poznámku k číslu 14.

Digitized by Google

maxima nostra consolacione ad instanciam et preces vener. et egregii patris d. Nicolai decretorum doctoris, archidiaconi Bechinensis, plebani et pastoris nostri in Crumpnaw, sacros non dedignetur communicare liquores, rem in eo saluti nostre plurimum accomodam michique gratissimam factura, mutua humanitate et vobis et ecclesie remerendam.

Ex Crumpnaw prima Aprilis anno ɔc. LXVI°.

Johannes de Rosenberg.

(Venerab. et egregio d. Johanni Mychlperger decretorum doctori, officiali in spirit. ecclesie Pataviensis, amico precipuo.)

XVIII. (1467?) fol. 163.

Litera creditiva.

Reverendissimo in Christo patri et d. d. N. sacrosancte Rom. ecclesie diacono cardinali in civitatem Nurnburgensem Sedis Apostolice a latere legato specialiter deputato ɔc.

Reverendissime ɔc. Ad V. P^tis^ reverenciam duxi destinandum ven. dominum Leonardum abbatem monasterii s. Corone, presencium exhibitorem, de intencione mea super aliquibus V. P. referendis plenius informatum. Unde laudissonam Vestram Dignitatem exortor humili deposcens deprecatu, eidem in dicendis mei ex parte fidem velitis adhibere plenariam tanquam michi.

Datum.

Johannes de Rosenberg.

XIX. (s. a.) fol. 163.

Alia litera creditiva.

Reverendo patri d. Johanni de Rabstein, ss. Sedis apostolice prothonotario et referendario, incliti regni Bohemie cancellario, preposito Wissegradensi, decretorumque doctori eximio ac Wratislaviensis et Olomucensis ecclesiarum canonico, domino amico et vicino carissimo, frater Johannes de Sswamberg, ordinis milicie b. Johannis s. domus hospitalis Jerosolimitani pauperumque Jesu Christi servus, magister generalis prioratus Bohemie ɔc.

Reverende ɔc. Venit ad V. P. presenciam nobilis cliens Ulricus de Turna, obsequialis meus fidelis et dilectus, ostensor presencium, super intencione mea plenius informatus, quapropter... supplico, quatenus eidem pro hac vice in hiis, que meo retulerit nomine, fidei plenitudinem velit impartiri ɔc.

Digitized by Google

XX. (1466, 7. listopadu) fol. 163/v.

Litera conservatoria.

Johannes de Rosenberg ꝛc. universis et singulis tam spiritualibus quam secularibus cuiuscunque status, condicionis aut preeminencie hominibus presentibus requisitis animum ad beneplacita paratum. Et tenore presencium recognoscimus, quia discretus Johannes apatecarius, presencium demonstrator, circa predecessores nostros et nos cum apatecaria sua et alias in servicio suo existens erga nos et quoslibet se rite laudabiliter abs omni scrupulo honoris sui honeste conservavit, de quo non aliud nisi bonum honoris ac honestatis profitemur. Hortamur igitur omnes et singulos presentibus requisitos, quatenus sibi in suis agendis ac incumbenciis amicabilem, favorabilem promotivamque velitis exhibere voluntantem in simili vicissitudinis, ubi locus aut tempus exigerit, recompensa. In cuius evidenciam et testimonium sigillum nostrum est presentibus appensum.

Datum Crumlow anno domini MCCCCLXVI° die septima mensis Novembris.

XXI. (s. a.). fol. 164/v.

Promocio ad sacros ordines.

Honorando viro d. Sulikoni, canonico et officiali curie episcopalis Olomucensis, fautori nostro dominabili, A. de B. preces humiles ꝛc.... Exhibitorem presencium C. laudabili vita et honestate habilem... duximus presentandum pro eo ... supplicantes, quatenus eundem in gradus subdiaconatus pie et gratuite suscipere dignemini ordinandum ꝛc....

XXII. (s. a.) fol. 164/v.

Alia promocio ad idem.

Reverendissimo ꝛc. d. Venceslao patriarche Anthiocensi, perpetuo episcopatus Olomucensis commendatorio [1]) vel eius in spiritualibus vicario generali, Braxedis abbatissa et conventus monasterii Oslaviensis ꝛc.... B. clericum nostrum familiarem, presencium exhibitorem, sufficientis literature morumque honestate ꝛc. suffultum, ad s. clericorum ordines procedere volentem, V. D. duximus recom-

[1]) Venceslaus Kralík, patriarcha Antiochenus, post Conradum ecclesiae Olomucensis curam in commendam (sicut vulgo ajunt) suscepit. 1412—1416. (Richter. Augustini Olomuc. Series episcoporum Olomuc. pag. 141.).

Digitized by Google

mendandum, quatenus ... ipsum ad gradum subdiaconatus et ulterius ad alios gradus temporibus a iure statutis pie suscipere et graciosius promovere velitis ɔc....

XXIII. (c. 1445, 2. února) fol. 165/v.

Promocio peregrinancium.

Universis et singulis Christi fidelibus tam spiritualibus quam secularibus presentes literas inspecturis ego Johannes de Loprzeticz, archidiaconus Bechinensis in ecclesia Pragensi, oraciones in Christo devotas. Quia Wernczl carpentarius de Crumpnaw Pragensis diocesis, homo simplex et rectus defectuosus in sui corporis viribus ad laborandum, exhibitor presencium, zelo devocionis accensus pro faciliori venia suorum peccaminum impetranda capellam beate et gloriose virginis Marie sitam in silvis tenebrosis ad heremitas Coriensis diocesis peregre proponit visitare sitque adeo pauper et egenus, quod ad consumandam peregrinacionem huiusmodi sibi non sufficiant proprie facultates, qua propter universitatem vestram generaliter et vestrum quemlibet singulariter peto suppliciter et attentius exoro, quatenus illius intuitu, qui suo nos precioso sanguine a peccati vinculo redemit, prenominato Wernczl de bonis a deo vobis collatis pro vite ipsius sustentacione manus vestras adiutrices velitis porrigere, ut per hec et alia bona opera ... vitam promereamini sempiternam.

Datum C[rumpnaw] die II. mensis Februarii anno ɔc.... meo sigillo presentibus subpresso.

XXIV. (c. 1445). fol. 166.

Promocio peregrinancium.

Universis ɔc. [ut in praecedenti]. Nos Johannes de Loprzeticz archidiaconus Bechinensis in ecclesia Pragensi et Nicolaus de Smirzicz, canonicus predicte ecclesie Prag. ac rector parochialis ecclesie in Crumpnaw et decanus pro tunc Dudlebensis ɔc. Quia J. de C. homo literatus simplex et rectus ac pauper exhibitor presencium, zelo devocionis accensus, cupiens per lassitudinem viarum huius seculi sibi aquirere tranquillum regni celestis introitum ob remissionem suorum peccaminum capellam beate et gloriose virginis Marie Aquisgrani peregre proponit visitare et quia idem penuria propria pregravatus existit ɔc.... [ut supra].

Digitized by Google

XXV. (c. 1445). fol. 166/v.

Alia promocio peregrinancium.

Universis et singulis illustribus principibus tam ecclesiasticis quam secularibus ubilibet in terrarum regionibus constitutis, honorabilibus d. plebanis, circumspectis civitatum opidorum et villarum rectoribus et communitatibus eorundem ceterisque s. univ. ecclesie viris catholicis Johannes de Loprzeticz ɔc. Quia F. presencium ostensor per plures annos in arte lictoria desudando perduravit ad vindictam magnifici domini Ulrici de Rosis, supremi justiciarii regni Bohemie, maliciam reproborum et presertim hereticorum ipsius in bonis dominii et pravorum compescendo, jam ad se ipsum rediens penitencia ductus proposuit suis pro peccatis limina ss. Petri et Pauli ac s. Jacobi apostolorum omnipotente sibi favente deo pia in devocione visitare, vestram quare universitatem humiliter peto obnixius deprecando, quatenus dum et quando ad vestra dominia, possessiones, plebes et habitaciones contingat declinare, eundem dignemini atque velitis benigniter promovendo contra impugnantes ac infestantes protegere et tueri ɔc....

XXVI. (1469, 31. prosince). fol. 167|v.

Universis et singulis Christi fidelibus principibus ecclesiasticis et secularibus, ducibus, marchionibus, prelatis, comitibus, vicariis generalibus, baronibus, nobilibus, militibus, clientibus, magistris civium, judicibus, tributariis passuumque custodibus, civitatum et locorum communitatibus aut cuiuscunque status dignitatis prefulgeant et existant dominis et amicis carissimis, Sdenko de Sternberg, ser. regis Ungarie et Bohemie supremus Capitaneus in regno Bohemie loco Sue Reg. M^{tis} et supremus burgravius Pragensis, recognosco per presentes: Quia magnificus Dominus Johannes comes de Anglia, presencium exhibitor, una cum capellano, familia comitiva, equis et bonis michi et aliis bellantibus adversus damnatam sectam hussitanorum in Bohemia tempus per aliquod commansit, se suaque intrepide expendere non pertimescens, quare omnes et singulos, qui favore et amicicia vel fidei zelo catholice utrumque tenemini, rogo attente, quatenus prescriptum d. Johannem comitem cum capellano et familia sua pacificum iter per vestra prebeatis dominia et indamnem [sic] et ei, si necesse fuerit et dominaciones vestras ac amicicias requisierit, salvum detis conductum ac consilio simul auxilio assistatis. Sic vos

Digitized by Google

fidei catholice et s. Romane ecclesie filios obedientes non verbo solum sed facto vultis comprobare declarare et amicos ostendere.

Budweis dominica ante Circumcisionem domini anno ꝛc....

XXVII. (1469, 13. prosince) fol. 168.

Omnibus et singulis principibus ecclesiasticis et secularibus comitibus ꝛc. ad quos presentes pervenerint, magister civium jurati consules civitatis Budweis obsequiosam voluntatem cum promptitudine complacendi. Reverendissimi, Reverendi, Illustres ꝛc.... domini et amici carissimi. Quia magnificus et nobilis dominus d. Johannes Rod comes Winshorniensis de Anglia una cum familia sua, presencium exhibitor, non sinistris favoribus conductus sed pro exercitanda fidei milicia aciem mentis sue in dispendium ac ruinam hereticorum in regno Bohemie commorantium direxit et una cum magnifico et nobili domino d. Sdencone de Ssternberg, Ser. regis Ungarie et Bohemie ꝛc. capitaneo supremo omnium terrarum regni Bohemie loco Sue Reg. M^{tis} ac supremo burgravio Pragensi, nobiscum aliisque Christi fidelibus viriliter processit, sed quia gressus suos versus patriam prenominatam dirigere sathagit, ne igitur eius pariterque familie sue laudabilis fama, ut dignum arbitramur, careat testimonio cirographali, vestris dominacionibus ac amiciciis pleno commendamus affectu rogantes, predictum d. Johannem cum familia sua in hiis omnibus, que promocionem eorum concernunt itineris, intuitu premissorum recommissos suscipere, pie ac benigne tractare, pro quo ab altissimo merces copiosas a nobis vero gracias recepturi et in similibus habebitis obligatos.

Datum f. IIII. in die s. Lucie virginis anno ꝛc....

XXVIII. (s. a.) fol. 168/v.

Litera conservatoria.

Universis et singulis cuiuscunque preeminencie dignitatis status condicionis extiterint, ad quos presentes litere pervenerint, Johannes de Crumlow, decanus ecclesie et administrator archiepiscopatus Pragensis, Rev. domini Laurencii Ferrariensis episcopi, Sanctissimi domini nostri cum potestate de latere ad regnum Bohemie ꝛc. legati commissarius generalis per totum regnum Bohemie et partes regno vicinas in negocio fidei, decretorum doctor, humiles oraciones et sedulum pro votis obsequium. Quia inclitum Bohemie regnum per occupatorem obstinatum Georium de Podiebrad damnate perfidie et heresis hussitane defensorem notis infamie sic est denigratum, ut fides admodum parva ymmo quasi [dále nebylo psáno] ꝛc....

Digitized by Google

B. Listiny české.

I. Výpisy právní. fol. 169—170.

Item o všecky listy.

Že mnoho jest listuov starých i nových v této zemi, ktožby koli takové listy jmiel až do dnešnieho dne, aby byli s nimi před purkrabí pražským a purkrabie pražský aby jie slyšal a súdil, jakož od staradávna právo bylo. A ktožby kolivěk po dnešní den jmiel které listy na penieze, aby jimi upomínal nepropúštěje tří leth od roku plnění. Pakli by kto neupomínal a propustil tři letha a osmnádcte neděl od plnění roku na tom listu, aby takoví listové dále nižádné moci nejmieli. A takové upomínánie jmá býti osvědčeno purgmistru a konšelóm v tom městě, kde leženie svědčí.

Item o ležení.

Že jmá býti ležáno, ktožby upomínal k listu plnění anebo k obnovení listu, ten má ležeti sám druhý se dvěma koňoma anebo miesto sebe poslati takéž sama druhého se dvěma koňoma, dokudž rukojmie nevlehnú. Ale když rukojmie vlehnú, tehdy ten, ktož k listu upomíná, nejmá ležeti a tráveno nejmá výše býti, než sám druhý se dvěma koňoma XV gr. přes den a přes noc. A teež, ktožby leželi, nemají výše tráviti.[1])

Item o škody.

Páni nalezli, aby byly řádně okazovány a výše aby nebylo škod počítáno a bráno přes jistinu, než jakž jistina jest.

Item dobrá vuole.

S listy, kteříž jsú do tohoto času byli, aby ta okazována byla před purkrabí pražským, jakož by se jemu za podobné a hodné zdálo. Pakli by kto nalezen byl a shledán, ješto by listy neřádně dobytými upomínal, takový aby byl kázán a tresktán. Ale již po tento den, ktožby komu listy chtěl dáti, ten jmá jemu dáti na to list pod svú pečetí visutú a dvú neb tří pánuov nebo zeman usedlých podle sebe pečetmi na svědomie také visutými.

Item listové aby děláni byli podle obyčeje starého. Item aby nižádný pro neplnění peněz nehaněl neřádným ani vymyšleným haněním, než jakož na penieze slušie. A ktož by jinak učinil, aby proto kázeň trpěl. A jestli žeby kto komu plniti nechtěl, ale hledaj jeho právem zemským ale ne mocí, jakož od staradávna bylo. Item listové

[1]) Otištěno u Hanuše „Malý výbor" str. 19.

Digitized by Google

svěřovaní neb mocí vzatí, ješto by to okázáno bylo, aby ti listové byli vráceni.

Ustanovenie a zjednánie pánuov a zeman země České za ciesaře Sigmunda krále Českého.

Nalezeno a ustanoveno, jakž jest od staradávna bráno od desk od kopy groš a potom s milostí ode sta kop kopu grošů, nynie páni a zemané uložili, aby bylo ode sta kop L gr. a komuž milost učinie, ten z toho poděkůj. Item od věn teež. Item od spolkuov od každého společníka teež L gr. Item od poručenstvie od každého poručníka XL gr. ješto prve bylo po kopě. Item od zápisuov větších ode dvú anebo ode tří seth od každého bylo prve po XX gr. a již po XII gr. Item ode sta kop a níže sta kop IIII gr. Item od ohledánie desk bylo prve kopa a IIII gr. a již nynie půl kopy a písaři IIII gr. Item od výmazuov z větších desk trhových a od propuštěnie od každého výmazu XL gr.

II. (s. a). fol. 171.

List prostý na penieze do času jmenovitého bez úroka na papieře.

My Jan z Rozmberga vyznáváme tiemto listem obecně přede všemi, ktož jej uzřie aneb čtúcí slyšeti budú, že jsme dlužni dluhu pravého a spravedlivého sto zlatých uhersk. dobrých zlata rázu i váhy spravedlivých a k tomu sto kop gr. peněz dobrých v zemi České obecně berných slovutnému panoši Ondřejiovi Sovovi bydlem v Budějovicích Českých, kterýžto jest nám k naší prosbě a pilnee potřebě pojčil hotových a my jie od něho přijiali jsme úplně a docela hotové, kteréž zlaté a penieze svrchupsané zase dáti a zaplatiti jmáme, dlužni jsme a povinni mocí listu tohoto slibujíce dobrú naší vierú křesťanskú nadepsanému Ondřejiovi na hromnice najprv příštie po dání listu tohoto a v jeho moc splniti na ten čas tak dobrými zlatými uhersk. a penězy drobnými, jakož svrchu psáno jest, úplně a docela hotovými beze všie jeho škody. A ktožby tento list jměl s dobrú volí Ondřejie Sovy nadepsaného, ten teež plné právo i moc jmá k tomu ke všemu, což svrchupsáno jest. Pečeť naši vlastní k tomuto listu jsme dali a kázali přitisknúti dobrovolně. Jenž jest dán ɔc.... [sic].

III. (1462, 16. října). fol. 171/v.

Forma listu přiznávacieho k rukojemství.

My Jan Koniata z Olešnice seděním na Vlhlavech, Wytha ze Rzavého seděním na Dobronicích, Jarohněv z Usušie tu chvíli hawpt-

Digitized by Google

man na Třeboni, Václav Vlassek z Miloniovic purkrabie ty časy na Helfenburce, Cunass z Machovic seděním tudiež a Oldřich Rubík z Hlavatec seděním v Dubném, vyznáváme tiemto listem obecně všady a přede všemi, ktož jej uzřie a čísti nebo čtúce slyšeti budú, že jsme rukojmie za urozeného pána pana Jana z Rozmberka slovutnému Václavovi synu Pavlovu plátenníkovu města Starého Pražského měštěnínu a Janovi Studničkovi poručníku jeho za čtyři sta a za deset zlatých uherských a za sto za sedmdesáte a za šest zlatých rýnských, tak jakož ten list hlavní na to udělaný šíře a světlejie v sobě vykazuje, ku kterémužto hlavniemu listu své vlastnie pečeti přivěsili jsme s naším dobrým svědomím dobrovolně, k nimžto přiznali jsme sie i mocí listu tohoto bez zmatku přiznáváme. Na svědomie toho pečeti naše vlastnie k tomuto listu přitiskli jsme dobrovolně. Jenž jest dán a psán na Crumlově v sobotu den sv. Havla létha od narozenie syna Božieho tisícieho čtyřstého šedesátého druhého.

IV. (c. 1467) fol. 172.

Dobrá vuole.

Já Elška z Pasovarz vyznávám tiemto listem obecně před každým člověkem, ktož jej uzřie neb čtúce slyšeti budú, že jakož od slovutného panoši Matěje Višní z Vietrznie dobré paměti s jeho dobrú volí jměla jsem list hlavní dobrý celý na pargameně najjasnějšieho knieżete a pána pana Sigmunda z Božie milosti Římského Uherského a Českého krále ꝛc. Jeho Milosti pečetí královskú visutú stvrzený a daný na to zbožie v Pasovarziech, i dala jsem ten list hlavní a mocí listu tohoto dávám i s tú dobrú volí od nadepsaného Matěje svědčící na ten list královský s svú dobrú svobodnú a ovšem přiznanú plnú volí slovutnému panoši Jiříkovi z Vietrznie i jeho dědicóm a budúcím se vším plným právem, kteréž mně tu v tom k tomu zboží v Pasovarziech s jeho příslušenstvím přislušalo mieti, aby již to teeż právo všecko se vším příslušenstvím k tomu zboží v Pasovarziech přislušalo i přislušie mocně a svobodně i úplně svrchupsanému Jiříkovi z Vietrznie i jeho dědicóm a budúcím bez zmatku a přiekazy všelikterakého člověka. A já svrchupsaná Elška ani moji budúcí dále a viece již po ten den k těm listóm jmenovaným ani k tomu zboží v Pasovarziech s jeho příslušenstvím všelikým žádného práva viece k tomu nejmáme aniž jmieti muožem obyčejem nižádným. Na potvrzenie tomu všemu což sie svrchupíše i lepší jistotu a pevnost i zdrženie a zachovánie v budúcích časiech tee dobré vuole svú

Digitized by Google

vlastní pečeť jsem k tomuto listu přivěsila dobrovolně. A pro dálšie toho svědomie prosila jsem urozeného pána pana Jana z Rozmberka, pána svého milostivého a pana Václava z Švamberka a slovutných panoší Cunradta z Petrovic a Jiříka z Sedlce, že napřed páně milost ráčil svú pečeť přivěsiti k tomuto listu před mú pečetí a jiní své pečeti vedle mne a mee pečeti také přivěsili jsú k témuž listu na svědomie jim i jich budúciem beze škody. Jenž jest dán a psán ɔc.... [sic].

V. (1464, 12. března) fol. 173.

Dobrá vuole.

Já Offka z Zahrádky vyznávám tiemto listem obecně před každým člověkem, ktož jej uzřie aneb čtúce slyšeti budú, jakož list dobrý hlavní na pargameně od měšťan Svinských jmám pod jich pečetí směnu na kopu grošuov a dvé kůr platu ročnieho ve vsi Sedle na dvú člověkú, při kterémžto listu urozeného pána pana Jana z Rozmberka pána mého milostivého pečeť a slovutných panoší Jana Rusa z Čemin, Zachaře z Nemyšle a Jana Jagermaystra z Mezipotočie pečeti přivěšeny jsú na svědomie, jakož pak ten list šíře v sobě drží a vykazuje, i dala jsem ten list hlavní a mocí listu tohoto dávám s svú dobrú svobodnú a ovšem přiznanú volí s povolením svého muže Oldřicha z Planie a zastavila jsem jej v desieti kopách grošuov peněz dobrých střiebrných v zemi České obecně berných opatrným mužóm Fenczlayovi a Janovi Blahutovi měšťanóm v Crumlově a jich ženám i jich dětem se vším plným právem, kteréž mně v tom listu přislušalo jmieti, aby již toteež právo přislušalo a přislušie svrchupsaným Fenczlayovi a Janovi Blahutovi a jich ženám i jich dětem a toho platu aby požívali bez zmatku a přiekazy, dokavádž by jim deset kop grošuov svrchupsaných nebylo zaplaceno. A kdyžbychom jim já neb manžel muoj anebolito děti naši dali a zaplatili na kterého koliveк svatého Jiřie neb sv. Havla deset kop grošuov jistiny svrchupsané i s úrokem toho poluletie, tehdy hned mají nám ten list hlavní celý i s tú dobrú volí zasie vrátiti i platu toho s úrokem toho poluletie sstúpiti bez zmatku a odporu všelikého. Na potvrzenie toho všeho a lepší jistotu svú vlastní pečeť jsem k tomuto listu dala a kázala přivěsiti dobrovolně. A pro dalšie toho svědomie prosila jsem slovutného panoší Petra Svatomíra z Milikovic, že jest svú pečeť vedle mne a mee pečetí také přivěsil k témužto listu na svědomie jemu i jeho budúcím bez škody. Jenž jest dán a psán na

Digitized by Google

Crumlově ten pondělí po středopostí léta od narozenie syna Božieho tisícieho čtyřstého šedesátého čtvrtého.

VI. (1437, 6. května) fol. 174.

Gleyt.

My Oldřich z Rozmberka vyznáváme tiemto listem přede všemi, ktož jej uzřie nebo čtúce slyšeti budú, že jsme dali a mocí listu tohoto dáváme náš jistý bezpečný a svobodný gleyt sami před sebú, přede všemi našimi služebníky i poddanými poctivému knězi Bedřichovi z Strážnice od pěti do třidcat koní s tolikéž osobami od dánie listu tohoto za dvě neděli a ten den poslední celý až do západu slunce během svým přirozeným, tak aby k nám na Crumlov mohl bezpečně příjeti, s námi pobýti a rozmluviti o věci potřebné a ty zjednaje neb nezjednaje na svá se obydle vrátiti s těmi se všemi ktož s ním pojedú v čísle svrchupsaném bez úrazu těch osob i jich statkuov, a kteryžto gleyt knězi Bedřichovi nahoře psanému i těm všem kteříž s ním pojedú slibujem zdržeti ctně věrně a křesťansky bez přerušenie všelikterakého. A tomu na svědomie pečeť naši vlastní kázali jsme přitisknúti k tomuto listu. Jenž jest dán anno domini MCCCCXXXVII feria II. ante ascensionis Domini.

VII. (1467, 20. července) fol. 175.

Gleyt.

Jindřich z Hradce známo činím listem tiemto obecně přede všemi lidmi, že jsem dal i mocí listu tohoto dávám svuoj jistý a bezpečný gleyt sám před sebú, přede všemi našimi pomocníky i služebníky a lidmi poddanými slovutnému Ondráčkovi z Březovic samu třetiemu jezdecky dnes a zaytra celý den do západu slunce během přirozeným, tak aby mohl svobodně do Hradce Jindřichova přijieti a tu věci své jednati a zjednaje nebo nezjednaje bude se moci zase bezpečně na své obydle vrátiti bez úrazu osoby i statku. Datum: Hradec feria II. ante beatae Mariae Magdalenae annorum D. ꝛc. LXVII°. Sigillo proprio sub annexu.

VIII. (1467, 15. července) fol. 175.

List holdovní.

Zdeněk z Ssterenbergka najvyšší purkgrabie pražský a najvyšší hawptman pánuov křesťanských v slavném království Českým ꝛc. známo činíme tiemto listem všem ktož jej uzřie nebo čtúce slyšeti

Digitized by Google

budú, že jsme v hold přijiali a ubezpečili ves Rawchaslogn na Novohradským zboží proti naší vsi Lusnyczy od datum tohoto listu za plného čtvrt léta pořád zběhlého od nás i ode všech našich služebníkuov i lidí poddaných. A protož přikazujeme všem našim hawptmanóm, služebníkóm i lidem poddaným jiezdným i pěším, abyšte na svrchupsanú ves i lidi odtud žádnú mierú nesahali, ani kterým vymyšleným během škodu činili věrně právě a beze lsti. Datum Vitoraz feria IIII. in divisione apostolorum anno oc. LXVII°.

IX. (1467, 9. srpna) fol. 176.

List zaškodní.

My Jan z Rozmberka vyznáváme tiemto listem obecně přede všemi, že jsme přijiali na čtvrt léta v službu naši Jakuba písaře samého dvamezcietmého pacholkuov pěších dobrých branných a v tom počtě jsú tři pavezníci a ostatek střelci a jmáme jim a slibujem dávati na každého pavezníka dvadceti grošuov na týden a na každého střelce deset grošuov na týden a ztravu a což by koli škod řádných vzeli v službě naší a v rozkázání hawptmanóv našich, ty jim jmáme a slibujem zaplatiti poctivě vedle rozeznánie hawptmanóv a raddy našich vedle slušnosti. A jestli že bychom svrchupsaných pěších potřebovali po vyjití toho čtvrt léta, aneb že by oni u nás nechtěli déle zuostati, tehdy my jim neb oni nám jmáme měsiec napřed dáti věděti a to sobě obapolně zdrženi věrně a beze lsti. A toho na svědomie pečeť naši kázali sme přitisknúti k tomuto listu. Jenž jest psán a dán na Crumlově tu neděli před sv. Tyburcí anno oc. LXVII°.

X. (1468, 15. října), fol. 176.

List rukojmie vyrukujícieho věžně.

Já Děpolt z Ryzemberga známo činím tiemto listem svým otevřeným, že jsem vyručil a mocí listu tohoto vyrukuji od urozeného pána pana Jana z Švambergka, mistra obecného voleného převorstvie Českého a na Strakonicích aneb od úředníkuov jeho k tomu ustanovených věžně Petra Havranova syna z Kassovic pod patnádcte kop grošuov na postavenie do sv. Jiřie aneb kdy by mi dali týden napřed věděti aneb já jim, že jiej jmám postaviti na Strakonicích u veliké jistbě aneb světnici, kdež obecně sedají, v moc urozeného pána pana Jana z Švambergka aneb v moc úředníkuov jeho k tomu ustanovených s túto zvláštní výmluvú: Jestliže by vězeň svrchupsaný umřel aneb jiat byl na cestě aneb zabit, tehdy základu zaň abych nehynul, než

Digitized by Google

kdyžby z toho vězenie prost byl, tehdy jiej jmám a slibuji postaviti tak jakož svrchupsáno stojí. Pakli by živ byl a nepostavil se, tehdy jsem zaň základ propadl patnádcte kop grošuov. A ten slibuji splniti ve čtyřech nedělech od nepostavenie jeho penězy dobrými drobnými toho času obecně bernými. A to slibuji beze všie lsti věrně a právě zdržeti. Tomu na svědomie svú vlastní pečeť přitisknúti jsem kázal k tomuto listu. Datum sabbato ante f. s. Galli annorum oc. MCCCCLXVIII°.

XI. (c. 1468) fol. 177.

List odpoviedací.

Já Petr z Janovic vystřiehám se proti tobě urozený pane Zdenku Kostko z Postupic i všem tvým služebníkóm a lidem poddaným vedle urozeného pána pana Zdenka z Sternbergka, najvyššieho purkrabí pražského a najvyššieho hawptmana všech prelátuov, kniežat, pánuov i jiných obcí křesťanských v poslušenství otce svatého stojících slavné koruny České, pána mého milostivého, že tvým mínim nepřietelem býti a podle téhož pána mého milostivého s tebú v mieru i v hněvě státi. —

XII. (1468, 30. listop.) fol 178.

List na cestu.

Urozeným statečným slovutným a opatrným pánóm, rytieřóm, zemanóm, městóm i všem dobrým lidem vuobec, ktožby chtěli v dobrú oplatu pro mne učiniti, Jan z Švamberka, bratr řádu rytieřujícieho zákona svatého Jana posvátného domu špitálu Jerozolimitánského chudých božích sluha, mistr obecní po Čechách, Moravě, Slezí, Polsku, Rakúsech, Štýrsku, Korutanech oc. službu svú vzkazuji a tiemto listem oznamuji, že ukazatel listu tohoto jménem Lazar písař služebník muoj jest a o některé běhy své potřebné a počestné se jest na cestu vypravil, chtějie sobě zjednati, i prosím vás všech i každého zvláště, komuž by tento list muoj ukázán byl, aby jemu na jeho cestě nepřekáželi, ani svým dopustili překážeti, ale raděijše pro mě i túž a lepší oplatu jemu byli radni a pomocni, na čemby vás požádal. Datum Strakonic v středu na sv. Ondřeje léta oc. LXVIII°.

XIII. (1454, 10. listop.) fol. 178.

Jiný list na cestu.

Všem kniežatóm, pánuom, rytieřóm, ponošiem, městuom, měst zprávcím, městečkóm, purgmistróm, richtářóm, mýtným i jiným všem

Digitized by Google

a všelikým úředníkóm, jimž tento list ukázán bude, my Jindřich a Jan z Rozmbergka službu naši napřed, přiezeň a vše dobré vzkazujem, na vědomie dávajíce, že N. Otrad, listu tohoto ukazatel, nám nynie k potřebě dvoru našeho mest do Vratislavi veze. I prosímet všech svrchupsaných a každého zvláště, abyšte svrchujmenovanému Otradovi nepřekáželi, ani překážeti komužkoli dopúštěli, než jeij radše fedrovali a radni jemu také pro nás i pomocni byli. Toho vám všem i každému zvláště rádi zaslúžiti, také i libost takúž a přiezeň okázati chcme, kdežby toho potřebie bylo. Na svědomie toho pečeti naše jsme přidaviti kázali k tomuto listu. Dán v Praze v neděli před sv. Martinem let božích padesátého čtvrtého.

XIV. (s. a.) fol. 179.

List zachovací.

My purgmistr a radda města G. vyznáváme a známo činíme zjevně tiemto listem všem vóbec, kdož jeij uzřie nebo čtúce slyšeti budú, že poctiví a opatrní lidee přísežní a obecní mistři řemesla řezničieho města našeho, spoluměšťané naši, jimžto všeho poctivého doufáme, přišli před nás praviece pode ctí a pod svú věrú, že opatrný V. řezník z P. a poctivá žena paní A. manželka jeho zdaná, listu tohoto ukazatelee, od svých rodičóv otce a máteře v pravým stavu manželským jsú se rodili řádně a když jsú předšiem [sic] bydlem přebývali v našem městě u nás obchodem řemesla svého svrchupsaného živiec se že jsú se šlechetně poctivě a věrně obierali mezi námi a proti každému zachovali bez úrazu a poškvrnění ctí svých, jakožto na každého řádného člověka slušie nižádnú vinnu ani které haněnie jim dávajíce ani připisujíce, než vše dobré a poctivé, o němžto nám také jest dobře svědomo, tak že my o nich také jiného nepravíme než dobré a poctivé zachovánie. Protož všech vuobec a každého zvláště, jimž tento list náš okázán bude, prosíme žádostivě dle dobré přiezni a také i věčie libosti ukázánie, abyšte ráčili V. řezníku a A. jeho manželce svrchupsaným přieznivú vuoli lásku a dobrotu pro nás a pro jich zachovánie také okázati, jakož bychom my teež učinili, když by se koli vašemu kterému u nás přihodilo svým časem Tomu na svědomie oc.

XV. (1467). fol. 180.

Já Mikuláš Miličin vyznávám tiemto listem všem, ktož jej uzřie aneb čtúce slyšeti budú, že jsem vypuojčil od slovutného panoše

Digitized by Google

Mikuláše z Budakuov dva zlatta uherská a kopu peněz drobných a v tom mi jest vokázal dobrú vuoli v mú velikú potřebu a já mu to slibuji zase navrátiti v Čechách, komuž jeho dobrá vuole bude, maje tento list s jeho dobrú volí, anebo jemu samému po někom jistým poslati sem aneb kde by ty chvíle byl aneb přebýval. A toho na svědomie svú sem vlastní pečeť přitiskl k tomuto listu. Jenž jest dán anno ɔc. LXVII°.

XVI. (s. a.) fol. 180.

Ve jméno svaté a nerozdielné Trojice amen.

Já Martin z Budakóv z daru Božieho napřed pro milý Buoh a čest i chválu jeho svaté milosti rozmnoženie umienil sem úmyslem dobrým před se vzatým, dáli mi to milý Buoh, knězem býti. A chtě na svěcenie jíti znamenav časy nebezpečné pro všecky věci a příhody, neuchoval-li by mne Buoh na cestě, svých všech listuov a statku i jměnie, kteréžto jmám na listech i na penězích hotových i na klenotech mně po mé máteři přišlých a daných s jejie dobrú volí, toho všeho učinil jsem a činím mocí listu tohoto plné a mocné poručníky ctihodné a duostojné u boze otce a pány doctory v práviech, kněze Jana z Crumlova, děkana kostela Pražského a kněze Mikuláše ancipřiešta Bechynského a děkana Dudlebského a také kněze Bartoše faráře Zahajského a jim toho úplně věřím a plnú moc dávám, že tak učinie a mé rozkázánie naplnie, jakož dole psáno stojí, jako moji věrní poručníci. A také prosím pro Buoh svých všech bratří i každého člověka stavu všelikého, aby žádný jim v tom zmatků a přiekaz nečinil ižádných, ať by mé rozkázanie již tak, neuchovalli by mne Buoh, v této mieře mohli bez přiekazy naplniti a mně s tiem také věrně učiniti. Item rozkazuji, aby dáno bylo A. B. C. ɔc. [sic].

Zápis Jana a Prokopa bratří z Ústí seděním na Kamenici z r. 1415.

Já Jan z Ústie seděním na Kamenici a Prokop z Ústie sed[ěním tudie]ž na Kamenici bratří dva vlastnie, synové někdy dobré paměti páně Janovi z Ústie, vyznáváme tiemto listem obecně [přede všemi, ktož] jej čísti neb slyšeti budú, že jsme učinili úmluvu s naší matkú*) dobrovolnú takovúto, že jí nemáme překážeti na jej[í kusu (?)] i na tom

*) Anna z Mochova, manželka Jana z Ústí, jenž zemřel r. 1414. (Palacký, Děj. III. odd. 1. str. 164 a 348).

Digitized by Google

na všem což jí jest náš otec ve dcky vložil tu v Ústí, tak že ona má tu mocna býti se vším plným panst[vím .. a my] sobě tu nic nezuostavujem kromě královy berně do jejieho života, aby to tak mocně ouplně držela se vším p[anstvím a což] k tomu kusu slušie, takéž jakož jest otec náš držel i my po něm, dokud jsme jí toho nesstúpili. A to slibujeme oba [bratří Jan a] Prokop společnú rukú a nerozdielnú pode ctí a pod věrú, abychom jí na ničemž nepřekáželi a v nižádné věci nesáhali, což ..... lidí dotýká i toho všeho panstvie, což ona drží tu v Ústí. A k tomu podle nás rukojmie naši za ny a s námi pan Oldřich z [Ústie seděn]m na Hradišti bratr náš, pan Oldřich z Hradce, pan Herman z Borotína seděním na Konipasu, Petr z Želče seděním ..... (?) vie, Sudík z Boztěchova, Zdebor z Hlasiva, Vanček z Mezného, Buzek z Jesenice, purkrabie toho času na Hradišti. A to slibu[jeme pode ctí] a pod věrú a pod pěti sty kop grošóv dobrých střébrných rázu pražského základ všickni jednú rukú společnú a n[erozdielnú ta]k aby se nižádný z nás od jiných v tom dluhu nedělil ani se svým dielem děliti mohl. Paklibychom toho všeho nezdrželi [což v tomto] listu psáno, jehož bože nedaj, a matka naše mohla co podobným svědomím ukázati, tehdy matka naše má plnú moc ..... sama neb svým poslem nás i naše rukojmie z těch pěti set kop grošóv dobrých střébrných rázu pražského aby ten ..... l da (?) v jednom měsieci. Pakliby nebylo plněno, tehdy po měsieci kteříždy čtyřie z nás rukojmí upomenuti byli, mámi [vjeti do mě]sta do Budějovic do hospody ctného hospodáře, kdež by nám bylo ukázáno naší matkú nebo jejím poslem. A to slibujem [pode ctí a pod] věrú jeden druhého nečekaje ani se druh druhem vymlúvaje každý svým životem, neb miesto sebe panoší rytierského [dáti a v to] leženie postaviti každý s pacholkem a se dvěma koňoma a odtud na nižádné právo nevyjezděti ani vychoditi, donížby jí ..... ze nebylo splněno těch pět set kop grošóv dobrých střibrných rázu pražského základu, jakož jest svrchu psáno. A ten [základ uech]at máme propadnúti a splniti k její ruce kolikrát bychme jie překáželi na jejiem panství tu v Ustí neb jí več sah[ali .. ane]bo kterým jiným obyčejem neb kto z našie moci. A kdyžby ten základ byl splněn, tehda naše matka nemá býti škodna ..... vi pro vzetie základu a jie nemáme ničím utiskovati do jejieho života, ale má svobodna i se vším panstvím do své smrti [býti, jako] náš otec a my po něm, dokudž jsme jí nesstúpili. A také zdali by který z nás rukojmí v tom času umřel, tehda my živi zuostalí [máme a slib]ujem jiného tak jistého a movitého miesto nmrlého k nám přistaviti u mě-

Digitized by Google

síci od času toho ješto jest umřel a list [tento obnoviti] v táž slova, kolikrátby bylo toho třeba, pod pokutú leženie a propadenie základu, jakož jest svrchu psáno. A ktožby se z nás [svrchu psaný]ch jistcóv nebo rukojmí protivil tomuto [listu] neb kterému kusu v něm zapsanému chtěje okolky rušiti, ten by učinil [proti cti a] proti věře. A ktožby kolivěk tento list měl s dobrú volí matky našie, ten bude mieti túž moc i též právo ke všem věcem [svrchu psan]ým jako ona sama matka naše do jejieho života. A na potvrzenie ..... zali s dobrým rozmyslem a k němu naše pečeti s naší dobrú volí ....., ... o patnáctého (1415).

Digitized by Google

10.

Prager pergamentfragmente der Oswaldlegende.

Mitgetheilt von Prof. Dr. V. E. Mourek in der sitzung am 28. April 1890.

Unter den handschriftlichen fragmenten des königl. böhmischen museums in Prag, deren durchsicht mir der herr bibliothekar Ant. Vrtátko sehr zuvorkommend gestattete, befinden sich zwei bruchstücke, von denen eins sicher, das andere muthmaszlich der Oswaldlegende angehört [1]).

Das leztere, geschenkt im J. 1870. von einem studierenden der rechte, hrn Karl Naff, ist in mehr als einer hinsicht eigenthümlich und zweifelhaft. Es besteht aus einem pergamentblatte, welches auf dem einbande eines buches äuszerlich aufgeklebt war. Das buch war 9·5 cm. breit, 15·5 cm. hoch, die rückenstärke betrug 2·5 cm; vom blatte selbst war ein randstreifen von 1—1·5 cm. breite nach innen eingebogen. — Die aufgeklebte seite des blattes zeigte auch nach anwendung von reagentien nicht die geringste spur einer schrift, wol aber trägt sie noch ziemlich viel reste von leim; sie ist rauh und die schrift scheint vor dem gebrauche von dem buchbinder absichtlich vertilgt worden zu sein, weil es sonst räthselhaft bliebe, warum der schreiber die seite leer gelassen, und ob und welche stelle das blatt in einem codex und einer lage eingenommen hätte.

Die äuszere seite enthält schriftreste und zwar bildete das fragment offenbar die obere hälfte eines zweispaltig geschriebenen folioblattes. Links erscheint zunächst ein in farben auf goldgrund ausgeführt gewesenes grosses initial-A, das die ganze breite der spalte und den raum von 17 schriftzeilen einnimmt; darunter stehen dann 8 volle (davon aber eine im bug des blattes vollständig abgeriebene)

[1]) In den vorjährigen sitzungsberichten (1889) ist auf s. 131 bei dem ersten alinea durch ein unliebsames versehen meinerseits folgender passus ausgefallen, den ich hiemit nachzutragen bitte: „Herr bibliothekar Vrtátko hatte auch bereits einen theil der fragmente abgeschrieben und stellte mir seine abschrift bereitwilligst zur verfügung."

Digitized by Google

und eine durchschnittene zeile schrift; daneben in der anderen spalte 28 volle (die eine wieder ganz verwischt) und eine durchschnittene zeile. Doch gieng der schnitt von links nach rechts etwas schief hinab, so dass in der rechten spalte der wortlaut aus der oberen hälfte der buchstaben ganz sicher zu errathen ist, während links unentzifferbare reste nur von solchen buchstaben übrig sind, deren schäfte die zeile überragen.

Von der initiale kam ein beträchtlicher streifen auf den rücken des buches, das übrige auf den hinterdeckel zu stehen, d. h. auf diejenigen stellen, die der abnützung am meisten ausgesetzt sind; deshalb ist denn auch die zeichnung nur schwer, aber trotzdem doch ziemlich sicher auszunehmen. Von dem ehemaligen goldgrunde sind nur ganz geringe, aber doch sichere spuren geblieben. Das *A* ist balkenförmig aus zwei stollen zusammengezimmert, von denen der linkseitige auch noch an der schriftcolumne nach unten zu weit hinab verlängert ist, und an der stelle, wo der querbalken des *A* einsetzt, eine art fransenförmige draperie trägt. Oben ist der buchstabe durch einen die stollen nach beiden seiten ziemlich weit überragenden querbalken mit verbreiterten enden abgeschlossen. In der unteren spannöffnung der beiden stollen ist ein schaffelförmiges schiff eingezeichnet mit hohem spiegel und schnabel; lezterer hat die form eines thierkopfes (schaf, kamel?). Die planken des schiffes sind durch wagrechte parallelstriche, die endfugen derselben durch senkrechte bezeichnet. In der mitte steht der mast, der über den mittleren querbalken des *A* in den oberen raum desselben hinaufragend in einen plumpen dreizack endet. Von der spitze des mastes geht zum heck und spiegel je ein dickes seil, und nach vorne zu ist ein viereckiges vom wind geblähtes segel deutlich zu erkennen. Am spiegel des schiffes ist das steuer und der die handhabe desselben haltende, sitzende steuermann in rothem rock ebenfalls klar auszunehmen. Neben dem schnabel sitzt auf dem vorderdeck eine andere figur, deren farben jedoch sowie auch diejenigen des schiffes, mastes, segels und des wassers darunter vollkommen abgerieben sind. — An der auszenseite der stollen sind auf der basis der zeichnung noch zwei figuren angebracht, links eine knieende, die aber sehr stark verwischt ist, mit zum flehentlichen gebet aufgehobenen gerungenen händen, rechts eine stehende in faltigem rothem gewande. Ferner steht oder schwebt links über der draperie des hauptstollens eine nackte kinderfigur (die übrigens samt der draperie auch von späterer hand nachgezeichnet sein könnte) die einen vogel zu verfolgen scheint, welcher auf dem

Digitized by Google

stollen selbst steht und nach dem kinde sich umschaut. (Der engel mit dem raben?) Endlich ist über der einfügungsstelle des linken stollens im oberen querbalken ein bärtiges gesicht als ornament angebracht. Die ganze zeichnung ist ziemlich plump und roh ausgeführt, dürfte aber ursprünglich ein farbenreiches bild geboten haben, das freilich jetzt nur sehr unvollkommen zu errathen ist.

Die schrift ist in vorgezogenen 5—6 mm. abstehenden linien eingetragen, die verse stichisch, die anfangsbuchstaben derselben gleichmäszig etwas hinausgerückt in einer durch zwei senkrechte eigens hergestellten geraden reihe. Alle waren grosze anfangsbüchstaben und mit einem senkrechten strich rubriciert. In der ersten zeile links ist das initial-*A* (im worte Alles) wiederholt; in der zweiten spalte fängt der 8. vers mit einem rothen initial-*D* an, welches die höhe von zwei schriftzeilen einnimmt. Die züge sind etwas mehr als mittelgrosz, fest und schön; sie weisen auf das ende des XIII. oder den anfang des XIV. jahrh. hin. Die *i* sind fast alle mit einem schiefen haarstriche bezeichnet, das *a*-häkchen oben nicht in eine schlinge geschlossen, das z in der form einer arabischen 7, aber nicht über die zeile ragend. Der laut *u* ist (mit ausnahme von 15. wnder, 17 wndert) stets als *v* geschrieben; einigemal trägt er ein überschriebenes *e*, welches jedoch nicht den umlaut bezeichnen kann, weil es auch in den worten 26. beſlv̊zet, 27. virdrv̊zet (und dem gegenüber *nicht* in 28 genvzet) erscheint. Es dürfte übrigens (wie auch über 15. diner) von einer spaeteren hand herrühren. — Abbreviaturen liegen gar keine vor, selbst das wortschlieszende *n* und *m* ist ausgeschrieben. Ligiert sind (aber nicht durchgehends) *be* und *de*. — Jede zeile ist mit einem in der mitte der schrifthöhe stehenden punkte abgeschlossen; in der 5. zeile der zweiten spalte sind die worte: Osten / weſten / norden / ſvnden durch lange, die ganze zeilenweite schief durchschneidende haarstrichkommata getrennt, und eben solche zeichen trennen auch appositionell gestellte worte in der 10. (Sonne / mane / nacht) und 22. zeile (Der tieffe / der breite).

Die erhaltenen schriftzeilen bieten folgenden text:

I.

Aller wiſheit . . . . . (ane)vanc(h).
Sſ(t) herze (mvt vnde g)edanc(h).
Dir nſgent vnde (vn)derde(nſc ſint).
So gedenke ſv̊zer [1]) meide kint.

[1]) Das überschriebene *e* scheint von spaeterer hand zu sein.

Digitized by Google

5. Daz dv menſche mít vns (were)
Vnde ſvnde doch verbere.
. . . . . .
Vater ſv̊ze tu helfe ſchín.

II.

Daz nieman dich gemezzen mach.
10. Aller creatvre beſach.
Herre ſtet ín dínen henden.
Swaz lebet ín den vier wenden.
Oſten / weſten / norden / ſvnden.
Ob vns vnde ovch vnder
15. Lobt díner [1]) díner gotheít wnder.
Dſe hat dín goteheít geſvndert.
des allez daz element wndert.
Sonne / mane / nacht von dem tag.
An dem firmament der ſtern beſag.
20. Dín gothlich wiſheit fv̊ret [2]).
Swaz ſich daz element gerv̊ret [2]).
Dín wort an lovffe díe leitet.
Der planeten kraft arbeítet.
Wie ſíe den himel wíder vahen.
25. Der ſtern ſnel vnde ír gahen.
Dín eínes hant beſlv̊zet [2]).
Ob dich rede nv nícht virdrv̊zet [2]).
De(s g)envzet mín ſvndic mvnt.
Dit (dv) biſt ſloz vnde bvnt.
30. Der tieffe / der breite ein ſelden port.
Der ſvnd eín heil der ſele hort.
. . . . . .
Gvnne mír daz ich dich mv̊ze [2])
Vnde dínen namen bringen ze lobe.

Der dialekt des fragmentes stellt sich ganz bestimmt als *mitteldeutsch* dar. Mitteldeutsch sind nämlich ganz sicher die wortformen 3. vnderdenic, 5. were, 6. verbere [3]) 2. mvt, 8. tv [4]) 10. creature

[1]) Sic, wiederholt; über dem *i* ist von spaeter hand ein *e* übergeschrieben.
[2]) Die überschriebenen *e* scheinen alle von spaeterer hand zu sein.
[3]) Vrgl. Weinhold's Mhd. Gram. §. 93.
[4]) Whd. §. 140.

Digitized by Google

26. beſlvzet, 27. virdrvzet, 28. genvzet [1]). Auch die formen 4. ſvzer, 8. ſvze, 33. mvze, 20. ſvret, 21. gervret, die zwar mit überschriebenem, aber nicht sicher als alt feststehenden *e* erscheinen, sprechen für mitteldeutsche provenienz [2]) sowie auch das unumgelautete *v* in 31. ſvnde, 28. ſvndic [3]). Zu demselben ergebnisse führt auch das reimpaar 9, 10, mach: beſach [4]) obzwar demselben orthographisch 17, 18 tag: beſag [5]) entgegen steht, endlich auch das irrationale *i* in 27. vírdrvzet [6]).

Da nun aber nur 34 zeilen und von diesen 3 mehr oder weniger verstümmelt, 2 gänzlich verwischt vorliegen, so gestaltet sich die wichtigste frage, nämlich die über die zugehörigkeit des fragmentes, zu einer äuſzerst schwierigen. Der inhalt, eine apostrophe an der „ſvzen meide kint", und schilderung der ungemessenen macht gottes mit dem anſchlusse des flehentlichen gebetes, gott möge diese macht an dem betenden bewähren, damit er seinen „namen mvze ze lobe bringen" ist so wenig charakteristisch, dass es ungemein schwer ist auch nur eine vermuthung zu formen. Doch bietet die initialzeichnung einen anhaltspunkt. Das schiff und namentlich der rabe (?) weisen auf den Oswald hin. Dortselbst gibt es auch mehrere kritische augenblicke, wo sich die macht gottes überhaupt und namentlich die des christengottes gegenüber den heiden bewähren soll. Der vergleich mit den bekannten fassungen der Oswaldlegende bot zwar keine wörtliche übereinstimmung, doch ist die annahme, daſs hier wirklich ein rest des Oswald vorliegt, kaum verfehlt.

Das mit offenbarer vorliebe gebrauchte wort beſac, das in 34 versen zweimal vorkommt, vielleicht auch der (freilich unvollkommene) dreireim 11, 12, 13 henden, wenden, ſvnden, dann das ganze gepraege der gewandten versification und sprache weisen auf den verfasser des Passionals hin. Sicheres ist natürlich auch in dieser beziehung nichts zu sagen, da die verszahl des bruchstückes zu gering ist; aber unwahrscheinlich ist es nicht, dass der fromme mann, der neben seinem abgerundeten cyklus von legenden auch die Hester [7]) und die Sieben-

[1]) Whd. §. 132.
[2]) Whd. §. 144.
[3]) Whd. §. 75.
[4]) Whd. §. 237.
[5]) Whd. §. 226.
[6]) Whd. §. 81.
[7]) Vgl. Bartsch, Germanist. studien, I. p. 247 folg. (Karl Schröder, Hester).

Digitized by Google

schläfer [1]) in den bereich seiner arbeit gezogen, den bei den zeitgenossen aufzerordentlich beliebten alten spielmannsstoff bearbeitet hat.

II.

Sicherer ist das resultat der betrachtung des zweiten Oswaldfragmentes. Es besteht aus einem pergamentstreifen von 7·5 cm. breite, welcher aus einem 40 cm. weiten doppelblatte — das also offenbar wieder in folio- oder grofzquartformat war — und zw. von dem oberen ende desselben abgeschnitten ist. Der streifen war zum rücken eines 1·5 cm. starken buches verwendet, dessen signatur (IIIc) in sehr schwarzer tinte ersichtlich ist. Nur die eine blattweite, die am buchrücken zu unterst kam, ist übrigens besser erhalten, die andere mag schon in aufgeklebtem zustande mehr abgegriffen gewesen sein (das buch, woran es haftete, auch ein folioband, stand offenbar auf einem regale, von wo es bei der herausnahme immer bei der oberen hälfte erfasst wurde) — und wurde dann bei der wahrscheinlich auch nicht sehr vorsichtigen ablösung ganz zerfetzt, so dass von der darauf befindlichen schrift so gut wie gar nichts übrig ist. Auch die besser erhaltene hälfte (die zweite blattweite) ist auf der auszenseite des ehemaligen rückens beschmutzt und abgerieben, nebstdem ist das blatt am rechtseitigen rande zum behufe der einbiegung im einbande zerschnitten, und die schrift daher beschädigt und nicht vollständig lesbar. Besser ist es auf der ursprünglich aufgeklebten seite bestellt.

Nun gehört dieses besser erhaltene stück zufällig dem obersten blatte einer lage an und trägt am oberen rande in schöner groszer rothschrift die pagination .CXIX. und darunter 8(—9) zeilen eines zweispaltigen textes, dessen hand dem fünfzehnten jahrhunderte angehört.

Das erhaltene bietet, so weit es lesbar ist, folgendes:

.CXIX.

(Zgrle. Oswaldleg. pag. 47)

(vnd trug ın mit ır ın ır kamer
vnd hal)ſt ın vnd kuſt ın vnd
. . . . . ın lıepleıch anír pruſt
(Do) ſprach dı (jungfraw) lıeber rab

[1]) Vgl. Pfeiffer, Münch. Gel. Anz. 1851, 740.

Digitized by Google

ſag mir mer von deinem h'ren
ſand oſwalt do ſprach d'rab nempt
mir ain prief vnd ain fing'lein
(von) meinem gefider daz hat ew

(Zgrie. Oswaldleg. pag. 48):

in got vnd ſ . . . . . vnd an
dem newnten tag do waz (d' rabe vber)
daz mer geflogen do chom (als) am gro
z' (wint daz im) der prief (vnd daz) vin
gerlein in daz mer vil daz v'flant alz
pald ain fisch do waz dem raben laſt
vnd ſaz auf ain ſtain mawr do vand
er ain guten ainſidel ſiczen (der) ſprach
zu im ſag mir . . . . . .

(Zgrie. Oswaldleg. pag. 50):

chungin do ſprach der rab nempt
mir ain guldein vingerlein vnd
ain brief auf meinem gefider daz
hat (ſi) ewch geſant vnd hat ewch
pei mir enpoten ſi hab auf erden
nymat lieber den ewch vnd ſchult
den brief leſen vnd ſchult got pitn
daz daz ſchier zwiſchen ewch paide
geſchech daz dar an(ſte . . . . . .)

(Zgrie. Oswaldleg. pag. 51):

ich ſi mug (gewinnē) do het er
dez rabens do haim v'geſſen do
waz im gar lait vnd pat got
vnd vns' frawn mit grozzem
ernſt daz ſi daz dem raben kunt
teten do gepot got ainem en
gel der ſagat dem raben er ſch
olt zu ſeinem herren chomen

Es ist also eine prosaische auflösung der Oswaldlegende, und die hohe zahl der pagination und das erschlieszbare grosze format

Digitized by Google

des codex, dem das blatt angehörte, lieszen es schon a priori als wahrscheinlich vermuthen, dass das fragment den rest einer umfangreichen handschrift darstellt, welche offenbar das gesammte Heiligenleben enthielt, in dessen sommerhälfte bekanntlich der Oswald seinen platz hat. Eine vergleichung mit der von Zingerle zum abdruck gebrachten Oswaldprosa [1]) hat diese muthmaszung auch in vollem umfange bestätigt. Unser text stimmt mit derselben zwar nicht ganz wörtlich, aber doch in allem wesentlichen überein.

Der dialekt des fragmentes ist bairisch, wie schon aus der auflösung der längen (*î*, *û*, *iu*) in diphthonge (*ei*, *au*, *äu*), dann dem *ai* für *ei* und ähnlichem zu ersehen ist, das des weiteren auszuführen unnöthig wäre.

---

[1]) Vgl. J. V. Zingerle, die Oswaldlegende &cet. s. 43—66.

Digitized by Google

11.

Příspěvky k dějinám university Pražské ve čtrnáctém století.

Podává Ferd. Tadra.

(Předneseno ve schůzi dne 7. července).

Ve formulářích českých zachovalo se nám zajisté mnoho zpráv zajímavých, kterých bychom jinde marně hledali. Též k dějinám university Pražské poskytly nám formuláře věku čtrnáctého některé doplňky; poukazuji v té příčině na obě listiny obsažené ve formuláři arcibiskupa Arnošta z Pardubic [1]), z nichž první týká se prodeje obou vsí Počernic a Trčús universitě Pražské, druhá pak sbírek mezi duchovenstvem a příspěvku biskupa Litomyšlského ku zřízení university. Tuto podávám některé jiné příspěvky k dějinám university Pražské a sice opět ze dvou rukopisných formulářů c. k. veř. a universitní knihovny v Praze.

Rukopis IV. A. 5. zapsaný v katalogu pod titulem „Processus judicii" v mnohém ohledu jest zajímavý. Podal jsem z něho již ve vydání listáře Jana ze Středy, kancléře císaře Karla IV., [2]) část listů, které tu jakožto „Cancellaria officialis Sanderi Olomucensis de stylo Johannis Noviforensis episcopi Olomucensis" ku konci rukopisu připsány jsou. Rukopis ten má celkem 164 listů papírových ve 4to, psán jest rozličnými rukami ku konci 14. a na počátku 15. století a obsah jeho je následující: Z počátku a sice na l. 1—14 nejmenovaného autora „Libellus ordinis judiciarii", však necelý. Od listu 15. až do konce rukopisu psány jsou od několika písařů a způsobem různým rozličné sbírky listin, veskrze Čech a Moravy se týkajících a sice: Na l. 15—67 formulář kanceláře arcibiskupské, celkem asi 250 listin z doby arcibiskupů Arnošta z Pardubic a Jana Očka z Vla-

[1]) Cancellaria Arnesti, vyd. F. Tadra v Archiv f. öst. Gesch. sv. 61. str. 515, 543.

[2]) Cancellaria Johannis Noviforensis v Archiv f. öst. Gesch. sv. 68.

Digitized by Google

šímě v záležitostech duchovních. Bohužel jsou v této části našeho rukopisu až na malé výminky skoro veškerá jména i léta vynechána. Na l. 68—101 jest jiná sbírka listin a sice z doby arcibiskupa Jana z Jenštejna, psána od jiného písaře, kterýž měl ten chvalitebný zvyk, že vypisoval úplně skoro veškerá jména osob i míst jakož i léta měsíce a dny, ano i hodiny; jsou to skoro veskrze notářská instrumenta a mají pro historika značnou důležitost, neb to nejsou již formule, ale skutečné listiny, jichž věrohodnost — jak jsem se v častých případech přesvědčil — jest nepochybna. Na l. 102—139 jest opět jinou rukou psaná sbírka listin a jiných kratších zápisků ku potřebě, jak se zdá, veřejného i universitního notáře; jména osob a míst jakož i léta jsou jenom v některých formulích vypsána. V této části našeho rukopisu nalézá se právě několik listin a zápisků university Pražské se týkajících z let 1379—1382, které tuto podáváme. Na l. 140 až 164 konečně psána jest dotčená již „Cancellaria Sanderi".

Druhý rukopis (VIII. B. 4), taktéž papírový ve 4°, z něhož tuto dva důležité listy podáváme, jest: Jacobi de Theramo, Processus Belial contra Christum", latinský original českého Beliala, psaný r. 1401. od Bartoloměje z Ledče, veřejného písaře. (Ku konci spisu dotčeného jest totiž poznamenáno: Anno Domini milesimo quadringentesimo primo quinta feria proxima post festum s. Viti finitus est presens liber per Bartholomeum de Ledecz notarium publicum. Sit laus et gloria Christo ꝛc. .). Na zbývajících listech 102—113 rukopisu připsáno bylo též brzo na počátku 15. století několik listin co formulí k praktické potřebě snad téhož notáře Bartoloměje, mezi nimiž nejdůležitější jsou dotčené listy k dějinám university se vztahující.

Příspěvky, které z obou těchto rukopisů tuto podáváme, jsou pak následující:

Z rukopisu IV. A. 5.

I. Zápisky čísla 1—13 (fol. 102) týkající se vnitřní správy university, které — ač v nich z větší části jména jsou vynechána — jsou předce v tom ohledu zajímavé, že nám ukazují, jak v některých případech statuta universitní v praxi byla prováděna. Jsouť to:

1. „Approbatio examinis", vysvědčení o zkoušce ku gradu doktorskému jakémus Konradovi dané.

2. „Interrogatio testium", všeobecné otázky, které se svědku při výslechu položiti mají.

Digitized by Google

3. Articulus, quomodo mag. Luderus habuit quendam in cura", t. výslech svědka Heřmana ve příčině léčení jakéhos chirurga Frostlina skrze mistra Ludera de Stadis. Tento Luderus vyskytá se v Monum. univ. Prag. pouze jednou a sice při r. 1379, kdy se stal licenciatem, více o něm není zmínky; snad mělo nešťastné léčení, o němž se v našem zápisku jedná a které bylo příčinou vyšetřování, za následek, že Luderus z Prahy pryč se odebral.

Následující nyní kratší zápisky č. 4—12 mají nadpis „Magister Nicolaus Raconik, rector universitatis studii Pragensis". Po straně při jednotlivých zápiscích připsáno jest „Rector" a soudím z toho, že se všecky tyto zápisky vztahují k rektorátu dotčeného mistra Mikuláše z Rakovníka. Mezi známými posud rektory učení Pražského jméno mistra Mikuláše z Rakovníka se nevyskytá a jest nám litovati, že nenalézáme v rukopise našem přesně udáno, kdy byl rektorem. Poněvadž ale zápisky naše, pokud se datum jich určiti dá (č. 1. 3. 13) spadají do let 1379 a 1380, mám za to, že mistr Mikuláš z Rakovníka byl také v té době rektorem a sice v zimním pololetí roku buď 1379 neb 1380. V Monum. univ. Prag. na více místech nalézáme zmínky o Mikuláši z Rakovníka a sice: r. 1370, 28. Octobris processit sub mag. J. Dyrzka (pag. 143), 1375, 12. februarii licentiatus est (pag. 163), téhož roku 2. Aprilis incepit (pag. 165), 1380 byl examinatorem (pag. 196), 1383 taktéž (pag. 218). K těmto zmínkám přistupuje nyní zpráva o jeho rektorství. Roku 1384. byl proboštem koleje Karlovy, jakož viděti jest z listiny, kterou zde pod čís. V. podáváme a o níž později. Jest to nejspíše týž mistr Mikuláš z Rakovníka, jehož Hus v jednom ze svých kázání jmenuje výtečným poetou [1]). Obsah zápisů jest tento:

4. Rektor Mikuláš z Rakovníka nařizuje doktorům, mistrům, bakalářům a studentům z národa Českého, aby se pod trestem 1 groše sešli k záduším službám božím za zemřelého jakéhos člena university.

5. „Sententia interlocutoria" t. předvolání dědiců dvou studentů již zemřelých v příčině zaplacení dluhu z pozůstalosti jich.

6. Vyhlášení rektorovo, jímž nejmenovaného člena university, kterýž nařízení jeho nedbal, prohlašuje za vyloučena ze všech jednání a svobod university.

7. Nařízení rektorovo mistrům, bakalářům a rektorům burs, aby vyšetřili, zdali všichni členové burs kolektu po 1 groši složili, nedbalé aby napomenuli, toho pak, kdo by téhož dne tak neučinil, aby uvěznili.

[1]) Tomek, Děje university Pražské str. 101.

Digitized by Google

8. Napomenutí nejmenovaného, aby věřiteli svému ve třech dnech dluh zaplatil, jinak že proti němu dle obyčeje zakročeno bude.

9. Vyhlášení rektorovo, jímž nejmenovaného člena university, který plat statuty fakulty artistické ustanovený, tak zvaný „pastus exercitiorum", mistru Konrádovi nesložil, ze všech jednání universitních vylučuje.

10. Předvolání nejmenovaného, jenž několikrát před rektora volán se nedostavil, aby tak v určitý den a hodinu učinil.

11. Napomenutí dvou členů university, aby plat služebníkům jich povinný zaplatili.

12. Podobné napomenutí nejmenovaného, aby dluh, ku kterému se za předchůdce rektorova přiznal, ve třech dnech zajisté složil, jinak že proti němu dle práva zakročeno bude.

13. Vysvědčení, které dal mistr Joannes Gulich, děkan a celá fakulta artistická Janovi řečenému Scharpe de Camin o zkoušce ku gradu bakaláře ve svobodných uměních dd. 29. prosince 1379.

II. Formae provisionis alicui de beneficio per subexecutorem (fol. 119).

Dvě formule týkající se uvedení Šimona z Celje, přísežného notáře Pražské university v beneficia jemu od papeže udělená. Obě listiny jsou z roku 1381. Důležitá jest v první z nich zmínka o domě koleje Všech Svatých „in domo habitacionis honorabilium virorum d. magistrorum de collegio Omnium Sanctorum, que sita est in parochia s. Nicolai Maioris civitatis Pragensis", kteráž potvrzuje mínění Tomkovo [1]), že v originalní základní listině koleje této učiněna byla chyba písařská tím, že místo „in Maiori" psáno jest „in Minori civitate Pragensi" a že dům koleje Všech svatých byl vždy proti faře sv. Mikuláše na Starém městě Pražském. V domě tom přebýval co člen koleje známý Konrád Soltov, mistr svobodných umění a bakalář theologie, kanovník u Všech Svatých, kterýž byl „subexecutor gratiae" dotčenému notáři universitnímu Šimonovi z Celje od papeže udělené. Svědky se jmenují Matouš z Krakova, mistr svobodných umění a licenciát theologie, Jan Marienwerder, Menso de Bekenhusen a Mikuláš Gubin, mistři svobodných umění a bakaláři theologie, kanovníci u Všech Svatých, kteří co členové koleje Všech Svatých v domě tom nejspíše též bydleli.

[1]) Tomek, Děje univ. Praž. str. 50.

Digitized by Google

III. „Appellatio“ (fol. 68/v) t. j. odvolání dvou mistrů a profesorů mediciny proti výpovědi rektorově k soudu arcibiskupa co kancléře učení Pražského. Záležitost, o kterou se jednalo, byla — pokud z listiny samé (odvolání sepsané od strany jedné líčí věc zajisté též jednostranně) souditi možno — následující:] Za rektorství Jenka z Prahy, mistra svobodných umění a bakaláře theologie, vznikla rozepře mezi mistrem Luderem [1]) profesorem mediciny a mistrem Petrem de Cothebus, též profesorem mediciny z jedné a jakýmsi mistrem Brunonem ze strany druhé v příčině promoce ku gradu mistrskému Dětřicha de Ymochusen, kteroužto promocí prý dotčený mistr Bruno „minus ordinate ac non rite dicto Theodorico impendere conabatur“. Rozepře dána k rozsouzení rektorovi university mistru Jenkovi, jenž rozhodnul ve prospěch Brunona a Dětřicha „quod prefatus actus promocionis fiendus per dictum magistrum Brunonem impediri non deberet nec esset impediendus“. Oba mistři Luderus a Petr prohlásili, že rozhodnutí rektorovo, které učinil ústně a ne písemně, neuznávají a odvolali se k vikářům arcibiskupa co kancléře učení Pražského. Tito vyhověli odvolání tomu v té míře, že vykonání promoce zastavili a obě strany k jednání předvolali. Rektor naproti tomu však neuznal rozsouzení vikářů arcibiskupových a svolav radu university, ovšem prý jen několik málo členů „maiori parte consiliariorum exclusa“ — jakož se mu v této appellací vytýká — nařídil mistrům Luderovi a Petrovi, že mají od rozhodnutí vikářů arcibiskupových upustiti a dotčeného Dětřicha co mistra skutečně uznati; mimo to vyloučil rektor oba mistry z rady universitní. Proti tomuto rozsudku rektorovu podal mistr Luderus jménem svým i jménem mistra Petra odvolání k soudu arcibiskupa Pražského co kancléře university.

Bylo by zajímavo věděti, jak záležitost ta konečně rozhodnuta byla, neb nemáme z doby té více podobných příkladů o konfliktu mezi mocí kancléře a mocí rektora university Pražské.

V rukopise našem při přepisování listiny té vynechán byl písařem rok a udává se pouze, že odvolání podáno bylo v pondělí před sv. Janem Křtitelem dne 23. měsíce června. Možny jsou zde pouze dva roky, totiž rok 1376 a 1382, kdy pondělí před sv. Janem připadala na den 23. června. Poněvadž pak skoro všecky listiny této části našeho formuláře jsou z doby po roce 1378, poněvadž dále v roce 1376 jmenují se dva rektorové (Friedmann v lednu a Rutger Finken

[1]) Luderus Renneu (?), druhé jméno toto jest nejasně psáno, přec však lze souditi, že to osobnost jiná, než nahoře dotčený Luderus de Stadis.

Digitized by Google

v prosinci) a nelze tedy za to míti, že mistr Jenek také v tom roce byl rektorem, můžeme skoro určitě vysloviti, že listina naše psána r. 1382 dne 23. června. Jiný důkaz spatřujeme v listině, která v rukopise našem přepsána jest bezprostředně před odvoláním tímto a která dána jest dne 22. června 1382, tedy právě den před podáním odvolání našeho. Listinou tou ustanovuje mistr Petrus de Cothebus prokuratory čili zástupci svými mistra Ludera a Jakuba de Budwicz a nepochybujem o tom, že se to stalo za příčinou rozepře svrchu dotčené, v níž m. Luderus podal odvolání též jménem m. Petra. Není tedy pochybnosti, že v letním semestru roku 1382 byl rektorem učení Pražského mistr Jenek z Prahy, nejspíše týž Jenek, jehož Hus v dotčeném kázaní svém jmenuje „hbitým mathematikem". Je-li totožným s mistrem Janem Václavovým z Prahy (Johannes Wenceslai de Praga), kterýž se jmenuje rektorem university Pražské v prosinci r. 1383, nechceme rozhodovati, ač o tom pochybujeme; forma jména „Jenek (Jenco)" proti „Johannes" jak v našich listinách tak též v Monumenta univ. Prag se vyskytající značí zajisté určitou osobu od jiných Janů třeba zároveň z Prahy rodilých rozdílnou. O mistru *Jenkovi* známo jest, že r. 1366 uveden byl do koleje Karlovy, r. 1367 byl dle Monum. univ. mistrem. K těmto zprávám známým podáváme tuto dvě posud neznámé, že byl r. 1382 rektorem university Pražské a — jakož později z listiny pod čís. VI. tuto podané viděti budeme — že stál r. 1384 v čele mistrů z národa českého proti rektorovi Konrádovi Soltovu a mistrům německým, když jednalo se o rozmnožení práv národa českého na universitě Pražské.

Vedle mistra Jenka rektora setkáváme se v listině naší s dvěma posud neznámými profesory učení Pražského; jsouť to: Luderus Rennen (?), artis medicinae magister et professor a Petrus de Cothebus, artis medicinae et artium liberalium professor et magister. O tomto posledním nalézáme zmínku v Monum. univ. Prag. právě při roce 1382 (str. 205), kde se krátce jmenuje mistrem. Co svědkové pak uvádějí se v listině naší: Jacobus de Rudnicz (z Roudnice), procurator generalis consistorii Pragensis, Nicolaus pictor de Constantia a Johannes Radslai de Tepla, servitor rectoris universitatis Pragensis.

K odvolání tomuto přidáváme „Procuratorium" dříve dotčené na důkaz, že záležitost, o kterou se v odvolání jedná, spadá do r. 1382.

IV. „Procuratorium ad prosequendam et acceptandam graciam in rotulo graduatorum specialiter factam" (fol. 120) t. notářské potvrzení dané dne 6. listopadu 1382, že Heřman Starke de Huxaria,

Digitized by Google

mistr svobodných umění a bakalář mediciny, jmenoval své prokuratory, aby dosáhl beneficia, které mu uděleno bylo od papeže k prosbě university podané „in rotulo graduatorum studii Pragensis". Veřejný notář, který listinu tuto sepsal, jmenuje se Andreas de Hamborg, clericus Bremensis diocesis a byl zároveň „universitatis studii Pragensis juratus notarius".

Následující nyní listy (V. a VI.) vyňaty jsou z rukopisu druhého (VIII. B. 4.) a jsou pro dějiny university Pražské v r. 1384, kdy povstal boj o práva národa českého, zvláště důležity.

V. „Appellatio in causa collegiorum studii Pragensis" t. odvolání k papeži proti nařízení arcibiskupa co kancléře university Pražské ze dne 2. prosince 1384, aby do koleje Karlovy i Václavovy byli voleni jenom mistři z národa českého.

Zprávu o záležitosti této přinesl původně Balbin ve své „Bohemia docta" (vydání Ungarovo sv. I. str. 76) a sice nepochybně z téhož rukopisu bývalé knihovny Klementinské, z něhož nyní listy ty v plném znění podáváme. Zpráva ta, jak ji podává Balbin, není však úplně správna. Přepisy v rukopise našem psány jsou písmem zběžným a nesnadno čitelným a proto se přehlédnutí to lehce dá vysvětliti. Balbín totiž spojil obě listiny či odvolání k papeži, které — ač zajisté spolu souvisely — přece rozdílných záležitostí se týkají, tak jakoby se obě týkaly volení do koleje Karlovy a Václavovy. On praví: „In Ms. codice collegii S. J. Pragensis invenitur Appellatio in causa Collegiorum studii Pragensis contra edictum archiepiscopi Pragensis datum a. 1384, 2. Decembris, ut videlicet soli Bohemi (et tantum in defectu eorum alii [1]) in Collegia seu Bursas recipiantur. Item appellat ad papam contra eundem archiepiscopum... rector almae universitatis studii Pragensis. Ex quibus apparet, graves tricas inter archiepiscopum et academiam intercessisse, nam hi contestantur, se independenter ab ullo habere facultatem condendi statuta universitatis et ea interpretandi."

Nedostatečnost této zprávy pociťoval spisovatel dějin university Pražské prof. W. Tomek připojiv pod čárou poznámku (str. 111.): „Důležitou tuto listinu uvodí Balbin dle rukopisu někdejší Jesuitské koleje v Praze; pohříchu však jen příliš malý zlomek z ní podává."

Odvolání v příčině volení do kolejí podává nám následující: Vyhovuje žádosti mistrů z národa českého a uznávaje důvody od nich

[1]) Takovýto přídavek v nařízení arcibiskupově ani není.

Digitized by Google

jemu přednesené nařídil arcibiskup Jan z Jenštejna listem daným dne 2. prosince 1384 (jehož plné znění pojato jest v odvolání to) doktoru Kunešovi, kustodovi kostela Pražského, kanovníku Fridmannovi, profesoru theologie a Jakubovi řečenému Aristoteles, arcijáhnům kostela Pražského, aby buď všichni neb některý z nich osobně se odebrali k mistru Mikulášovi z Rakovníka, proboštovi a ostatním mistrům koleje Karlovy a k Martinovi, proboštovi i ostatním mistrům koleje Václavovy a přikázali jim pod trestem vyobcování, aby nápotom žádného jiného mistra do obou dotčených kolejí nevolili, leč mistry z národa českého.

Proti tomuto nařízení arcibiskupovu podáno bylo odvolání k papeži — bohužel v přepise našem jest vynecháno místo, čí jménem odvolání to bylo podáno, myslíme, že se tak stalo od mistrů z národů německých, kteří byli členy těchto kolejí — a sice následujícího obsahu: Oba králové Karel IV. zakladatel koleje Karlovy a Václav zakladatel koleje Václavovy nadali koleje tyto statky i právy a svobodami, kolej Karlova byla však potvrzena od papeže Urbana V.; od prvopočátku obou kolejí měli mistrové v nich plné právo, voliti za členy obou kolejí mistry způsobilé z kteréhokoli národa beze vší překážky i jakéhokoli obmezování. Tu však arcibiskup Pražský ku prosbě mistrů z národa českého, nedobře byv od nich zpraven a nedbaje starého práva, nevyslechnuv dříve ani mistrův, kteří odvolání toto podávají, proti všemu právu a ustanovení řádu vydal nařízení, že pod trestem vyobcování nemá býti jiný mistr do obou kolejí volen leč z národa českého. Ačkoli ne národnost ale ctnost činí člověka bohumilým a nikdo plní-li povinnosti své nemá být odstrkován, přece mistři čeští nedbajíce přísah svých a na škodu učení Pražského vymohli sobě rozkaz arcibiskupův, jehož znění se uvádí. Nařízením tímto ostatní tři národové, kteří počtem národ český více nežli desetkrát převyšují, jsouce neprávě stížení a to tím více, že nebyli ani souzeni a že trestem vyobcování se jim hrozí i obávajíce se, aby z toho ještě větší bezpráví jim nepovstalo, odvolávají se proti arcibiskupovi a mistrům z národa českého a z nařízení arcibiskupova k soudu papeže Urbana VI. a k jeho svaté stolici.

Bylo-li odvolání toto papeži skutečně podáno, není známo; stalo-li se tak, najde se snad vyřízení jeho v registrech vatikánských.

V nařízení arcibiskupově nalézáme jména osobností, které v záležitosti pro národ český tak důležité vedly zajisté přední slovo a sice: mistr Kuneš z Třebovle, doktor práv, kustos a archidiakon Boleslavský při kostele Pražském, Fridmann, profesor theologie, kanovník a archi-

Digitized by Google

diakon Bilinský, Jakub řečený Aristoteles, archidiakon nejspíše Kouřímský; dále jsou tu jmenováni oba proboštové kolejí, o něž se jednalo a sice mistr Mikuláš z Rakovníka, probošt koleje Karlovy, o němž jsme se již dříve byli zmínili, a mistr Martin, probošt koleje Václavovy (co takový již znám), dále mistři Bartoloměj Turglaw a Mikuláš Litomyšlský z koleje Karlovy a mistr Mikuláš Storch z koleje Václavovy.

VI. „Appellatio rectoris universitatis studii Pragensis", t. odvolání k papeži podané od rektora Konráda Soltova jménem university Pražské proti nařízení arcibiskupa co kancléře university, že rektor u svolávání rady universitní nemá žádných novot zaváděti.

Jak již z krátkého obsahu tohoto viděti lze, týká se odvolání toto záležitosti od první úplně rozdílné, ač nepochybujeme — jako již dříve dotčeno — že obě úzce spolu souvisely. Za rektora Konráda Soltova r. 1384, kdy snahy mistrů národa českého o zlepšení poměrů jich proti číselné převaze mistrů německých docházely podpory jak krále Václava tak arcibiskupa Pražského Jana z Jenštejna, děly se — jak z listiny této souditi můžeme — ze strany mistrů národů německých pokusy, aby u složení rady universitní (consilium universitatis) některé novoty v neprospěch mistrů z národa českého a fakulty artistické („in nacionis predicte Boemice et magistrorum facultatis arcium prejudicium et gravamen") zavedeny byly. V čem by tyto novoty pozůstávaly, není řečeno. Z listiny samé vysvítá, že v záležitosti té stáli na straně mistrů českých i někteří mistři z národů jiných, bezpochyby Poláci a jiní Slované a jelikož se praví „in prejudicium nacionis Boemice et magistrorum facultatis arcium", soudíme, že Čechové ve spojení s těmito mistry z jiných národů měli ve fakultě artistické i číselnou převahu. Nespokojeni s těmito novotami podali mistři čeští a přívrženci jich z národů jiných záležitost tuto — a sice současně se sporem o místa v koleji Karlově i Václavově — k soudu arcibiskupa co kancléře učení Pražského a ten vydal dne 4. prosince 1384 list těmže osobám, jako nařízení ze dne 2. prosince t. r. nahoře uvedené, toho smyslu, že z důvodů uvedených od mistra Jenka a jiných mistrů z národa českého i některých mistrů z jiných národů v té věci na straně mistrů českých stojících jim nařizuje, aby se osobně odebrali k rektoru university Konrádovi Soltovu a jemu jménem arcibiskupovým přikázali, aby radu universitní dle obyčeje od prvopočátku učení Pražského obvyklého svolával a žádných novot nezaváděl, „ne per alium modum aut ordinem quemcunque consilium universitatis supradicte celebrent et celebrari disponant quam iuxta

Digitized by Google

morem et consuetudinem hactenus ab inicio studii Pragensis antedicti inconcusse tentum et observatum, nullas omnino innovaciones et adinvenciones inducendo in nacionis predicte Boemice et magistrorum facultatis arcium prejudicium et gravamen".

Jako v záležitostí kolejí tak i v tomto případě nepodrobil se rektor s mistry německými výpovědi arcibiskupově, ale podal jménem svým a jménem university proti tomu odvolání k stolici papežově tohoto smyslu: Ačkoli dle právního obyčeje, který se od prvopočátku university Pražské stále v ní zachovával, universita a její rektor měli plnou moc, bez otazování se někoho jiného statuta sobě samým dělati, je vykládati a rušiti, radu universitní svolávati dle uznání svého a dle poměrů časových i dle počtu a spůsobilosti osob, přece že arcibiskup k naléhavým prosbám mistrů z národa českého a přívrženců jich, nedbaje starého práva a nepředvolav ani rektora a university k soudu svému, vydal dne 4. prosince 1384 nařízení, které doslovně v odvolání svém uvádějí. Jelikož ale není známo, že by od university něco proti národu českému bylo podnikáno, prohlašuje rektor, že nařízením arcibiskupovým jemu i universitě stalo a v budoucnosti státi by se mohlo bezpráví a že tedy proti arcibiskupovi a jeho nařízení i proti mistrům českým odvolává se k soudu papeže Urbana VI. a jeho sv. stolice.

V čele mistrů českých, kteří záležitost spornou k soudu arcibiskupovu přivedli a důvody jemu přednesenými příznivou výpověď jeho vyvolali, jmenuje se mistr Jeřek, nepochybně týž, který byl r. 1382 rektorem university a o němž jsme se již dříve byli zmínili. Vedle něho jmenuje se výslovně ještě druhý mistr český, jehož jméno však v přepise našem není úplně vypsáno; začáteční písmeno M. vede nás k tomu, že tu míněn jest mistr Martin řečený Bohemus, který r. 1384 byl proboštem koleje Václavovy, jakož dříve pověděno.

Bezprostředně po odvolání tomto psána jest v rukopise našem forma nadepsaná „Procuratorium", t. ustanovení prokurátorů čili jednatelů: poněvadž pak se zde výslovně uvádějí „magistri" a plnomocenství prokuratorům od nich dané zmiňuje se o jednání při stolici papežské a sice i proti osobám „eciamsi pontificali prefulgeant dignitate" — tedy proti arcibiskupu — soudím, že jest to jmenování prokuratorů v záležitosti kolejí Pražských a podávám krátký výtah z něho; jména osob bohužel vypsána nejsou.

Digitized by Google

Z rukopisu IV. A. 5.

I. (1—13.)

1. Approbacio examinis.

In nomine domini amen ꝛc. . . Conr[adus?] pro doctoratu [con]stitutus post examen factum reverendo in Christo patri . . . qui tunc erat inmediate(?) pro doctoratu in iure canonico examinatus et pro approbacione et licencia coram reverendissimo [archiepiscopo] et studii Pragensis cancellario per doctorem [sic] suum videlicet dominum Cunssonem, decretorum doctorem, eiusdem domini archiepiscopi vicarium in spiritualibus, presentatus, ubi venerabilis vir . . . alter vicarius vice et nomine collegii doctorum et examinatorum quadam collacione seu arenga, ut moris est, premissa testificabatur, quod supradictus . . . in examine sic strenue et honorifice se habuit, quod ab omnibus nemine discrepante promeruit publice approbari et ideo dabat sibi dictus . . . auctoritate domini archiepiscopi predicti pro tunc presente [sic] licenciam recipiendi insignia doctoratus quandocunque placeret, quibus sic peractis et dictis nominatus dominus Cunsso petebat sibi per me publicum notarium subscriptum fieri unum vel plura publica instrumenta. Acta sunt hec ꝛc. . . .

2. Interrogacio testium.

Nota, quod primo interrogari debet testis, an sit commensalis vel consanguineus vel de familia, ac citatus ad iudicium, an plus faveat uni parti quam alteri, an venit instructus facere testimonium, an concordavit cum suis testibus super testimonio offerendo. Item quomodo scit illa esse vera, utrum presens interfuit, vidit vel audivit et quibus presentibus hoc factum fuit. Item quo anno, die, mense, hora et loco, ubi et a quibus audivit, sive persone fuerint graves(?) vel leves(?), an amici vel inimici et quociens audivit et qui fuerint presentes. Item si audivit ante litem vel post et an sponte vel libere contraxerit, an invitus vel coactus, an subornacione annuli(?) etc. [sic].

3. Articulos quomodo magister Luderus habuit quendam in cura.

Hermannus testis productus iuravit et interrogatus, an constaret sibi, quod magister Luderus de Stadis[1]) curasset quendam cyro-

[1]) Admissus ad licentiam a. 1379 Idus Februarii (v: Monumenta Univ. Prag. I. pag. 184.).

Digitized by Google

logum [1]) in domo Frostlini cyrologi, respondit, quod sic. Interrogatus, quomodo vel quare curasset, respondit, quod magister Luderus stetisset in expensis cum predicto Frostlino et sic de mane et de vespere servassent urinam ipsius cyrologi, ut illam iudicaret et addidit, quando magister Luderus vidisset urinam, tunc statim cum quodam famulo ipsius cyrologi, qui adhuc vivit, intrasset cameram pacientis et quid ibi egerint seu practicaverint, ibi non interfuit. Interrogatus, quociens vidisset urinam et quociens visitasset eum, respondit, quod aliquociens sc. 4. per octo dies, sed tamen debitum numerum ignorat. Interrogatus, utrum convenissent simul, respondit, se nescire. Interrogatus, utrum aliquid promisisset magistro Ludero pro laboribus, ex quo visitavit eundem, respondit, se nescire. Interrogatus, unde tunc hec sciret, quod habuisset illum in cura, respondit, quod tunc fuisset cum Marquardo, qui una cum magistro Ludero ibidem stetisset in expensis. Interrogatus, utrum plures hoc scirent, respondit, quod plures fuissent tunc temporis in domo, quibus constaret, quorum noticiam iam non haberet, sed solum Marquardo, cui eciam bene constaret. Interrogatus, quo tempore anni, respondit, quod ante pestilenciam [2]) in quadragesima vel ante, certum tempus(?) dubitat. Interrogatus, utrum aliquid habuit pro laboribus illis, respondit, se nescire, dixit, quod statim post non multis diebus elapsis obiisset. Interrogatus, utrum hospes promiserit in domo, respondit, se nescire, dixit, quod bene audivisset, quomodo habuissent colloquia mutuo Frostlinus et magister Luderus de eadem curacione, sed ignorat recessum. Interrogatus, utrum uni parti plus faveret in hac parte de iusticia quam alteri, respondit, quod uni ita bene faveret de iusticia in hac parte sicut alteri, negans favorem, amiciciam et omnem illicitam subornacionem, sed mere propter iusticiam ista dixit prout meruisset(?) dicere veritatem. Interrogatus de quadam muliere pacientis, respondit, nihil sibi plus constare.

4. *Magister Nicolaus Raconik, rector universitatis studii Pragensis.*

Vobis doctoribus, magistris, bacalariis et studentibus de natione B[ohemica?] existentibus mandamus, quatenus hodie hora XX communi in ecclesia sancti . . . [sic] ad decantandum vigilias cuidam de-

[1]) Cirologus = chirologus, chirurgus (Du Cange).
[2]) Mor v Praze i v Čechách byl r. 1380.

Digitized by Google

functo et supra horam non [?] ad missam et ad offerendum sub unius grossi. Datum die XI. mensis Septembris nostri rectoratus sub sigillo.

[K tomu jako poznámka připsáno: Si autem magister in artibus defungatur, rector mandat omnibus magistris et bacalariis et studentibus universitatis ad exequias, si doctor, tunc doctoribus, magistris ɔc . . .]

5. *Sentencia interlocutoria* [1]).

Quia creditores Ott. et H. olim studencium universitatis nostre diligenter insistant pro debitis eis solvendis de rebus relictis per mortem Ott. et H . . . Quare significamus omnibus et singulis, quorum interest vel interesse poterit, quatenus compareant coram nobis infra octo dies a data presencium proxime sequentes satisfacturi debitoribus de rebus relictis per Ott. et H. antedictos, alias procedemus ad distinctionem(?) rerum jam dictarum debitoribus satisfaciendo quantum de iure possumus et valemus. Datum Prage XVIII. die mensis Januarii.

6.

Quia . . . ad instanciam . . . ex superhabundanti monicione publica trium dierum premissa minime satisfacere curavit, quare ipsum . . prefatum ad instanciam dicti . . . ab omnibus actibus scolasticis et commodis universitatis nostre publicis et privatis suspendimus et suspensum denunciamus publice in hiis scriptis. Datum ut prius.

7.

Vobis magistris, bacalariis et aliis quibuscunque conventoribus et rectoribus bursarum mandamus et auctoritatem nostram vobis et vestrum cuilibet in hac parte committimus, quatenus in bursis vestris diligentem inquisicionem faciatis et quemlibet conbursalem vestrum in consciencia sua interrogetis, an collectam dederit per unum grossum alias faciendam, et quemcunque reperieritis non dedisse, auctoritate predicta, ut hodie det, inquiratis, dantes signetis, non dantes vero arrestetis, eorum nomina nobis infra diem naturalem ab hora exhibicionis presencium computandum presentantes, quos et nos presentibus arrestamus. Datum ut prius.

---

[1]) Při následujících zápiscích po straně připsáno jest slovo: „Rector".

Digitized by Google

8.

Quia . . . pecuniam, quam solvere tenetur . . . in termino sibi prefixo non solvit, ipsum publice in hiis scriptis monemus, ut infra tres dies prefato . . . pecuniam suam solvat, alias contra ipsum ut est moris procedemus. Datum ɔc . . .

9.

Quia . . . iuxta tenorem statuti facultatis arcium de pastu exerciciorum [1]) magistro Conrado non satisfecit, ob quod penam suspensionis vigore dicti statuti dinoscitur incurrisse, quare ipsum . . . prefatum ad instanciam dicti magistri Conradi ab omnibus actibus scolasticis publicis et privatis suspensum denunciamus publice in hiis scriptis. Datum ɔc.

10.

Quia . . . ad instanciam . . . aliquociens citatus coram nobis comparere minime curavit, presenti edicto publico eundem ad instanciam dicti . . . peremptorie citamus, quatenus cras hora . . . compareat coram nobis . . .

11.

Quia . . . et . . . intelleximus contra morem et statuta universitatis predicte servitoribus eiusdem debitum sallarium denegare, quare ipsos presentibus monemus, quatenus infra hinc et diem . . . . eis expediant ipsis consvetum sallarium tribuendo, alias de remedio providebimus oportuno.

12.

Quia . . . et . . . certam pecunie summam, quam coram predecessore nostro in iudicio se teneri sponte sunt confessi . . . in certo termino ipsis statuto eidem . . . persolvere neglexerunt, ob quod ipsos ex superhabundanti presentibus monemus, ut infra tres dies a data presencium computandos dicto . . . ipsam pecuniam cum expensis litis dent et persolvant, aliquin contra ipsos ut iuris fuerit procedemus.

---

[1]) Viz Monumenta Univ. Prag. článek statut: „De modo extorquendi pastum exercitiorum et lectionum“ sv. I. str. 83.

Digitized by Google

13.

Universis et singulis sancte matris ecclesie catholice filiis nos magister Johannes Gulich decanus[1]) ac tota communitas magistrorum facultatis arcium in studio Pragensi actu regencium cum subscriptorum noticia salutem ɔc . . . Cum iuxta meritorum insignia laus et fama cuiuslibet sit non immerito moderanda, indignum et a racionis tramite omnino videtur extraneum, quod is, qui per vite sue curricula studiorum et virtutum fulcimentis insudaverit, eum, qui ociis torpendo sibi ipsi inutilis extiterit, non deberet in attribuendis honoribus antecedere(?). Sane cum comendabilis noster studens Johannes dictus Scharpe de Camyn in universitate studii Pragensis predicti longis temporibus doctrinarum frequenciis in artibus liberalibus diligencius institerit publice quam in scolis respondendo et morum conversacionibus graviter se pre aliis laudedignum exhibuerit, nos volentes labores ipsius premiis debitis non frustrari eundem Johannem per rigorem debiti examinis, quo reperiebatur ydoneus ad gradum baccalariatus in artibus, unanimi consensu recepimus, quem Johannem universitate nostra presente presidente sibi honorabili viro magistro Johanne Gulich decano predicto eiusdem facultatis arcium commagistro [si tamen sub alio quam decano determinaverit, scribatur in forma sic: presidente sibi honorabili viro magistro H. nostro in artibus commagistro et socio dilecto] anno domini MCCCLXXIX, XXVIII die mensis Decembris honorifice et laudabiliter consuetis nostre universitatis facultatisque solempnitatibus adhibitis est adeptus.[2]) Quare prefatum Johannem baccalarium, filium et amicum nostrum dilectum, omnibus et singulis, quibus presentes litere fuerint exhibite, recommendamus fideliter et rogamus, quatenus ipsum dignentur favoribus prosequi graciosis, nos per hoc in similibus et maioribus suis beneplacitis constringentes. Datum Prage anno d. quo supra die XXIX. mensis predicti, nostre facultatis sub sigillo presentibus appenso in testimonium premissorum.

II.

1. Forma provisionis alicui de beneficio per subexecutorem (1381, 26. Octobris).

In nomine domini Amen. Anno a nativitate eiusdem MCCCXXXI indiccione quarta die vicesima sexta mensis Octobris hora vesperorum

[1]) Uvádí se co takový od 11. října 1739 do 21. dubna 1380. (Tomek, Praha V. 221. Monumenta Univ. Prag. I. 189.)

[2]) Shoduje se úplně s udáním v Monumenta Univ. Prag. I. 190. 191.

Digitized by Google

vel quasi in domo habitacionis honorabilium virorum dominorum magistrorum de collegio Omnium sanctorum, que sita est in parochia s. Nicolai Maioris civitatis Pragensis pontificatus ss. in Chr. patris et domini nostri d. Urbani divina providencia pape sexti anno quarto, in mei notarii subscripti testiumque infrascriptorum presencia personaliter constitutus discretus vir Symon de Cilia, notarius iuratus universitatis studii Pragensis, clericus Aquilegiensis diocesis, coram honorabili viro domino Conrado Zoltow, in artibus magistro et in sacra pagina baccalario, archidiacono Goslariensi Hildensemensis et Omnium sanctorum in castro Pragensi ecclesiarum canonico, subexecutore gracie dicti Symonis de beneficio ecclesiastico cum cura vel sine cura ad collacionem provisionem presentationem seu quamvis aliam disposicionem reverendi in Chr. patris et domini domini ... patriarche Aquilegiensis pertinente, vacante vel vacaturo, in forma speciali per dictum dominum nostrum d. Urbanum papam predictum sibi facte, ab honorabili viro domino Przibislao decano Pragensi, executore principali eiusdem gracie a sede apostolica deputato, specialiter deputatus eundem magistrum Conradum Zoltow cum processibus predicti domini Przibislai executoris de et supra dicta gracia habitis monuit et requisivit ac petivit, ut sibi ecclesiam parochialem seu beneficium plebanie ecclesie s. Georgii in Gombicz nunc vacantem seu vacans per mortem domini Ulrici dicti Trophel, ultimi et immediati eiusdem ecclesie seu beneficii rectoris, cum omnibus iuribus et pertinenciis suis virtute dicte gracie conferret, assignaret ac sibi provideret atque investiret de eadem seu eodem, quam seu quod prefatus Symon dixit se debito tempore acceptasse etc. .... Qui mag. Conradus Zoltow subexecutor predictus visis literis apostolicis gracie prescripte ... dixit, se velle mandatis apostolicis obedire et eidem Symoni predictam ecclesiam parochialem seu beneficium plebanie in Gombicz ... contulit et assignavit et ipsum Symonem per byreti sui imposicionem investivit de eadem ɔc. .... De quibus omnibus et singulis prefatus Symon peciit sibi confici per me notarium publicum infrascriptum unum vel plura publicum seu publica instrumenta. Acta sunt hec anno etc. ut supra, presentibus honorabilibus viris et dominis Matheo de Cracovia in artibus magistro, licenciato in sacra theologia, Johanne Marienwerder, Mensone de Bekenhusen et Nicolao de Gubin, magistris in artibus, baccalariis in sacra theologia, canonicis Omnium sanctorum in castro Pragensi, testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis in testimonium premissorum.

Et ego Johannes quondam Nicolai Furmann de Budweins [sic]

Digitized by Google

clericus Pragensis diocesis publicus auctoritate imperiali notarius prefatarum literarum apostolicarum et processuum inde secutarum ac instrumenti acceptacionis exhibicioni et produccioni ac provisioni et investiture atque omnibus et singulis aliis suprascriptis una cum prenominatis testibus presens fui ɔc.... [sic].

2. Acceptacio beneficii curati virtute gracie (1381, 31. Maii).

In nomine domini Amen. Per hoc presens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter, quod anno ... MCCCLXXXI° indiccione quarta die ultima mensis Maii hora vesperorum vel quasi in collegio Caroli Maioris civitatis Pragensis pontificatus s. in Chr. patris et domini nostri d. Urbani div. prov. pape sexti anno quarto in mei notarii publici subscripti testiumque infrascriptorum presencia personaliter constitutus discretus vir Symon de Cilia, notarius iuratus universitatis studii Pragensis, clericus Aquilegiensis diocesis, vigore gracie specialis de beneficio ecclesiastico cum cura vel sine cura spectante communiter vel divisim ad collacionem ... religiosorum virorum abbatis et conventus monasterii in ... [atd.... podobná formule hořejší, ale beze jmen, takže další znění nemá žádné důležitosti.].

III.

Appellacio (1382, 23. Junii).

In nomine Domini Amen. Quoniam nulla juris sanxio quantumcunque perpenso digesta consilio ad evitandas aspernencium machinaciones valet sufficere, opportet igitur oppressos et in suis juribus pregravatos ad juris remedia convolare. Hinc igitur est, quod constitutus coram vobis honorabili viro magistro Jencone de Praga, magistro in artibus, baccalario in theologia, rectore universitatis studii generalis et privilegiati huius regie civitatis Pragensis, magister Luderus Rennen (? sic) [1]) artis medicine magister et professor, suo et ut procurator et procuratorio nomine honorabilis viri domini magistri Petri de Cothebus, [2]) prefate artis medicine et arcium liberalium professoris et magistri, appellando proponit et dicit, quod cum nuper inter pre-

[1]) Zde jakož i v následujícím „Procuratorium“ psáno jest toto jmeno stejně; možno čísti též „Renuen“ a dle přídavku „diocesis Caminensis“ mohlo by se souditi na místo „Revenow“ v kraji Kaminském v Pomořansku.

[2]) Jmenuje se při r. 1382 v Monum. univ. Prag. I. 205.

Digitized by Google

dictos magistros Petrum et Luderum parte ex una et quendam magistrum Brunonem parte ex altera lis et dissensio orta fuisset super promocione ad gradum magistratus cuiusdam Theodrici de Ymochusea [sic], quam promocionem dictus magister Bruno minus ordinate ac non rite dicto Theoderico impendere conabatur in preiudicium dictorum magistri Petri et Luderi ac juris Reverendissimi in Christo patris et domini nostri d. Johannis ecclesie Pragensis archiepiscopi et apostolice sedis legati, judicis ordinarii nec non supremi cancellarii huius generalis Pragensis studii, cumque super hoc tractatus habetur coram vobis, vos salva reverencia vestri non plene discusso nec examinato negocio in favorem prefatorum magistri Brunonis et Theoderici ad promocionem aspirantis pronunciastis, si pronunciacio dici debet, prout sic vel aliter in pretensa vestra pronunciacione dicitur clarius contineri, relacione habita ad eandem, quod prefatus actus promocionis fiendus per dictum magistrum Brunonem de[1]) . . . impediri non deberet, nec esset impediendus, hoc proferendo solo verbo sine scriptis, cumque prefati magistri Petrus et Luderus publice protestati fuissent, quod huic preiudiciali pronunciacioni minime consentirent, vos adiungere habuistis, quod ex quo non consentirent, quod ex tunc facerent facta sua sicut vellent. Et cum super hoc et contra huiusmodi pronunciacionem prefati magistri ad honorab. vicarios prefati domini archiepiscopi, [judicis] ordinarii et cancellarii, pro iusticia recursum habuissent et ab eis inhibicionem de non fiendo actu promocionis ac citacionem ad certum terminum obtinuissent et veniente dicto termino ac lite iam per citacionem pendente libellum super peticione (?) iusticie contra prefatos attemptare sathagentes canonice obtulissent, tandem pendente termino deliberandi super oblato libello inter partes et iurisdiccione vestra iam suspensa prefatos magistros Petrum et Luderum ad vestri presenciam evocastis et cum quibusdam valde paucis consilia habendo, maiori parte consiliariorum exclusa, dictis magistris mandare habuistis, si mandatum dici potest, quod sub pena obediencie a judicio domini archiepiscopi ordinarii et cancellarii recederent et declinare deberent, insuper adiungentes, quod prefatum Theodricum pro magistro reputare et habere deberent, cum tamen de sua rita promocione non constabat et quod sic facta pretensa promocio per statuta facultatis et in medicina licencia magistrorum vel quod esset facta prefati domini cancellarii commissione precedente ymmo verius si facta

[1]) Zde jsou psána dvě slova, jichž smysl jsem nemohl rozluštit.

Digitized by Google

est, non rite est facta, ymmo post inhibicionem et lite pendente prout supra [sic]. Et hiis domine rector non contenti, sed malum malo et gravamen gravamini et iniuriam iniurie cumulantes propria auctoritate, si non temeritas dici potest, consilio universitatis minime requisito, contra quam ipsi nunquam in aliquo excesserunt, si solum contra singulares personas iusticiam in via juris querunt nullisque eorum meritis exigentibus, eos pronunciastis per penam obediencie de consilio universitatis esse exclusos nulla eis defensione et audiencia concessis. Quapropter predicti magistri Luderus suo et procuratorio nonomine magistri Petri sepedicti ex premissis et quolibet premissorum sencientes et dicto nomine senciens se fore gravatum et gravatos timensque, se posse forcius imposterum pregravari, ex prefatis vestris mandatis zelo pocius factis favoris quam justicie nec non exclusione prefata ac aliis omnibus et singulis gravaminibus presentibus et futuris et que ex premissis quovis modo colligi seu oriri possunt et ab omnibus vestris pretensis pronunciacionibus, que sic dici non merentur, ymmo sunt verius nulle et contra partem adversam videlicet magistrum Brunonem et prefatum Theodricum in dei nomine ad memoratum Reverend. in Christo patrem et dominum nostrum d. Johannem predictum archiepiscopum, ordinarium et cancellarium et eius dignitatis sedem in hiis scriptis provocat et appellat et apostolos petit primo secundo et tercio, iterum ac iterum, instanter instancius et instantissime et cum omni debita juris instancia, apostolos per vos sibi decerni petit et dari, omnibus et singulis nichilominus juris beneficiis semper salvis.

Interposita est hec appellacio per magistrum Luderum in presencia magistri Jenconis rectoris universitatis studii Pragensis secunda feria ante Johannis Bapt. die XXIII. mensis Junii, ubi idem dominus et magister Jenco dixit, se velle super presenti appellacione respondere et mandavit domino magistro Ludero, docere de procuratorio sive mandato magistri Petri in presenti appellacione contento,[1]) quarta feria proxima hora XVIII. pulsus horologii presentibus Jacobo de Rudnicz, procuratore generali consistorii Pragensis, Nicolao pictore de Constancia, Johanne Radslai de Tepla, servitore rectoris universitatis predicti.

Procuratorium (*1382, 22. Junii*).

In nomine domini amen. Anno oc. milesimo trecentesimo octuagesimo secundo indiccione quinta die XXII. mensis Junii hora quasi

[1]) Podáváme zde toto „Procuratorium“ (dd. 1382, 22. Junii).

Digitized by Google

vesperorum, pontificatus ɔc.... Urbani... anno quinto, in Minori civitate Pragensi in domo Henrici de Onspach, notarii actorum curie archiepiscopalis Pragensis, in mei notarii publici infrascripti testiumque presencia subscriptorum constitutus personaliter honorabilis vir dominus Petrus de Cothebus Missnensis diocesis, magister in medicinis, meliori modo et forma, quibus melius et efficacius fieri potest et debet, fecit, constituit et ordinavit suos veros et legitimos procuratores, actores, factores, negociorum suorum gestores ac nunccios speciales honorabiles et circumspectos viros dominum Luderum dictum Rennen[1]) Caminensis diocesis, magistrum in medicinis, presentem et honus procuracionis in se sponte suscipientem, et Jacobum de Budwicz, generalem consistorii Pragensis procuratorem absentem tanquam presentem, ambos in solidum, ita quod non sit melior condicio occupantis sed quid unus eorum inceperit alter prosequi valeat et finire, dans et concedens eisdem suis procuratoribus plenam, liberam et omnimodam potestatem in omnibus et singulis suis causis, quas habet vel habiturus est cum quibuscunque personis ecclesiasticis aut secularibus et coram quocunque judice ordinario, delegato aut subdelegato, dato vel dando, agendi et defendendi, libellum seu libellos et alias quascunque peticiones dandi et recipiendi etc.... [obyčejná formule].

Acta sunt hec anno ɔc.... ut supra, presentibus honorabilibus et discretis viris d. Venceslao s. Egidii et s. Apollinaris Pragensium ecclesiarum canonico,[2]) Johanne de Nuermberga magistro coquine d. archiepiscopi Pragensis et Petro dicto Patron de Luticz clerico Pragensis diocesis et aliis pluribns testibus fidedignis ad premissa vocatis specialiter et rogatis.

Et ego Slavco quondam Johannis de N. [Jarohněwicz] clericus Olomucensis diocesis, publicus apostolica auctoritate notarius ɔc....

IV.

Procuratorium ad prosequendam et acceptandam graciam in rotulo graduatorum specialiter factam (1382, 6. Novembris).

In nomine Domini Amen. Anno nativitatis eiusdem MCCCLXXXII°. die sexta mensis Novembris hora quasi completorii pontificatus sanctissimi i. Chr. patris ɔc. Urbani sexti anno quinto in Maiori civi-

[1]) Viz poznámku při předcházející listině.

[2]) Václav z Jeníkova, registrator krále Václava, jakož v jiné listině téhož rukopisu o něm nalézáme zaznamenáno. Viz též Tomek, Děj. Prahy V. 160.

Digitized by Google

tate Pragensi ante domum habitacionis sive apothecam discreti viri Johannis apothecarii in mei notarii publici subscripti testiumque infrascriptorum presencia constitutus personaliter discretus vir Hermannus Starke de Huxaria, magister in artibus et baccalarius in medicinis,[1]) clericus ... diocesis, meliori modo via et forma, quibus melius potuit et debuit, fecit constituit et ordinavit suos veros et legitimos procuratores actores factores negociorum suorum gestores et nunccios speciales ɔc.... ad prosequendum pro eo et eius nomine graciam per sanctissimum i. Chr. patrem et dominum nostrum d. Urbanum papam predictum in rotulo graduatorum studii Pragensis in forma speciali de beneficio ecclesiastico cum cura vel sine cura vacante vel vacaturo spectante ad collacionem ɔc.... episcopi Osnaburgensis, prepositi decani thezaurarii et scolastici singulorumque canonicorum ecclesie Osnaburgensis communiter vel divisim sibi factam et ad insinuandum legendum et publicandum literas apostolicas et processus seu mandata executoris ab ipsa sede apostolica delegati episcopo Osnaburgensi, preposito decano thezaurario et scolastico singulisque canonicis dicte ecclesie Osnaburgensis et omnibus aliis quorum interest seu poterit interesse et ad acceptandum suo nomine beneficium huiusmodi etc.... [obyčejná formule].

Datum ut supra presentibus W... et Wasmodo de [Honbergk[2])] clerico M... diocesis, magistro in artibus ɔc.... testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis.

Et ego Andreas de Hamborg clericus Bremensis diocesis, publicus imperiali auctoritate ac universitatis studii Pragensis juratus notarius, predictorum procuratorum constitucioni et ordinacioni al iis que omnibus premissis una cum ɔc.... presens fui eaque sic fieri vidi et audivi et in hanc publicam formam redegi aliisque meis prepeditus negociis per alium fideliter scribi feci et hic manu propria subscripsi signoque meo consignavi ɔc....

Z rukopisu VIII. B. 4.

V.

Incipit appellatio in causa collegarum studii Pragensis (1384, December).

In nomine Domini Amen. Cum racio naturalis adversus pericula defendendi et juris communis provisio contra insultus violentos resi-

[1]) Stal se bakalářem r. 1376, mistrem pak r. 1379 (Monumenta univ. Prag. I. 172, 187.).

[2]) V Monum. univ. Prag. vyskytá se pouze Wasmodus de Honberg.

Digitized by Google

stendi tribuit facultatem, non mirum, si sacri canones et leges juris naturalis media disponentes secundum racionis equitatem minus iuste gravatos et oppressos beneficio providerunt appellacionis canonice, iusticiam prescripta via regia in statum debitum revocare. Idcirco coram vobis venerabilibus etc.... animo ac intencione appellandi provocandique dicunt et proponunt, quod licet sanctissimi et invictissimi principes et domini K[arolus] Romanorum Imperator felicissime recordacionis collegii Karoli, Wenceslaus Romanorum et Boemie rex collegii Wenceslai predictorum fundatores et dotatores, eadem collegia certis suis privilegiis, munimentis et bonis diversis dotarunt, munierunt et fundaverunt, quod quidem collegium Karoli Sanctissimus in Christo pater et dominus d. Urbanus papa quintus confirmavit et suis certis literis approbavit firmiterque predicti magistri ac sui predecessores ac precessores in possessione vel quasi a tempore fundacionis predictorum collegiorum magistros ydoneos de quacunque nacione elligendi ad dicta collegia sine reclamacione contradiccioneque et absque causis voluntate et consilio cuiuslibet alterius hominis vel persone pacifica et quieta, tamen Reverend. in Christo pater et dominus d. Johannes archiepiscopus Pragensis ad sinistram informacionem suggestionemque iniquam et ut presumitur preces inportunas nacionis Bohemice infrascriptorum magistrorum premissa non advertens nondum decem diebus elapsis predictis magistris nec vocatis nec citatis legitime neque convictis, quod pretensum mandatum salva reverencia mandantis contra juris disposicionem factum et iniquum predictis magistris destinavit mandavitque de facto sub certa pena excommunicacionis, quod tamen de jure facere non potuit contra fundacionem (?), ordinacionem, voluntatem predictorum fundatorum ac juris disposicionem, *ut nullum omnino alium magistrum quam de sua tantum videlicet Boemica nacione ad predicta collegia elligere deberent.* Cum tamen non Germanice (?) [1]) et Boemice nacionis sed virtutum nobilitatis viteque honestas gratum deo faciunt et ydoneum servitorem et in omni gente qui facit justiciam acceptus est deo, nec sanctuarium dei jure convenit hereditario possidere et undecunque venerint gracia divina vocati, dummodo laudabiliter sui ordinis officium exequantur, non sunt refutandi, predicta predicti magistri intueri non curarunt et quamvis bonum et utile alme universitatis studii Pragensis facere juraverunt, contra ipsorum juramenta venientes man-

[1]) Slovo toto není zřetelně psáno; *g* se znamením zkratky a *nis*; poněvadž následuje „et Boemice nationis", soudím, že jmenován musí býti ještě národ jiný a „Germanice" dá zde dobrý smysl.

Digitized by Google

datum pretensum et iniquum infrascriptum inpetrare procurarunt, cuius tenor infra sequitur et est talis:

Johannes dei gracia archiepiscopus Pragensis ɔc. Ex iustis et verisimilibus coniecturis causis coram nobis pro parte venerabilium magistrorum nacionis eiusdem allegatis vobis venerabilibus magistris Cunschoni, decretorum doctori custodi et canonico prebendato nostre ecclesie Pragensis predicte, Fridmanno [1]) professori theologie et Jacobo Aristoteli, in eadem nostra ecclesia archidiaconis, committimus per presentes, quatenus omnes aut unus vestrum, qui presentes fueritis seu fuerit, pro parte dictorum magistrorum nacionis Boemice supradicte requisitus seu requisiti personaliter accedentes venerabiles magistros Nicolaum Raconik, prepositum collegii Karoli s. theologie baccalaureum, Bartholomeum Turgclaw, Nicolaum Lutho[mysslensem?] ceterosque collegas eiusdem collegii Karoli, Martinum prepositum collegii regis Wenceslai, Nicolaum Sthorch ceterosque collegas eiusdem collegii regis Wenceslai, inhibeatis eisdem sub pena excommunicacionis, quibus et nos sub eadem pena districcius inhibemus, *ut nullum omnino alium magistrum elligant nec elligere audeant ad collegia predicta, quam magistros nacionis Boemice universitatis antedicte diocesis Pragensis.* Anno Domini MCCCLXXXIIII°. die secunda mensis Decembris. Sub nostri maioris sigilli impressione.

Cum tamen alie tres naciones non solum in duplo sed ultra quam in decuplo numero maiori nacionem Boemorum excellunt et precedunt et nemo nisi convictus legitime sua debeat possessione privari, nec pro futuris causis vel delictis sentencia excommunicacionis, que est anime medicina, debeat fulminari, quam de facto, ut premittitur, predictus archiepiscopus fulminavit, unde ex premissis et quolibet premissorum predicti magistri multipliciter iniuste et inique senciunt se gravatos, timentes ex certis coniecturis inposterum plus gravari posse ab ipso domino archiepiscopo et dictis suis inhibicione pretensa et mandatis sentencieque excommunicacionis comminacione omnibusque et singulis gravaminibus in predicto pretenso mandato

[1]) V rukopise psáno jméno toto tak, že možno čísti „Fiduanno“ neb „Siduanno“; není ale pochybnosti, že má býti „Fridmanno“. Kanovník Pražský Fridmann byl r. 1368—69 děkanem fakulty artist., mezi profesory posud známými jmenován není. Roku 1367 „sub mag. Fridmanno processit Jacobus dictus Aristoteles“. (Monum. univ. Prag. I. 135. — Tomek, Děj. univ. 89.). Byl archidiakonem Bilinským, Kuneš ze Třebovle byl archidiakonem Boleslavským a Jakub Aristoteles archidiakonem nejspíše Kouřimským (snad jest týž Jakub ze Sušice, jenž se jmenuje r. 1382 náměstkem archidiakona Kouřimského).

Digitized by Google

contentis, [que] occasione predicti mandati secuta sunt vel sequi poterint quomodolibet in futurum, nec non contra sepedictos dominum archiepiscopum et magistros de nacione Boemorum, ad quorum instanciam predicta pretensa et iniqua mandata contra juris ordinem salva reverentia promulgantis promulgata et inportata dicuntur, ad sanctissimum in Christo patrem et dominum Urbanum papam VI^{um} ac eius sanctam sedem provocant in hiis scriptis et appellant apostolosque primo instanter, secundo instancius, tercio instantissime ac uno contextu eis dare et assignare petunt ɔc. protestantes, quod ius eis sit salvum.

VI.

Sequitur appellacio Rectoris universitatis studii Pragensis (1384, December).

Coram vobis venerabilibus viris et dominis hic presentibus et asstantibus teque notario publico tamquam persona autentica et fideli Conradus Solthaw archidiaconus Golslanensis [sic], in ecclesia Lydesinensi [Hildesinensi] diocesis Suerinensis ac Omnium Sanctorum in castro Pragensi ecclesiarum canonicus, sacre theologie professor rectorque alme universitatis studii Pragensis, suo et dicte universitatis nomine appellando ac animo intencioneque appellandi et provocandi proponit atque dicit, quod licet de juris consuetudine observancia, que actenus ab inicio et fundacione studii tenta nec non inconcusse observata existit, ipsa universitas atque rector eiusdem pro tempore existens habuerunt et habent potestatem, facultatem absque consensu voluntate vel requisicione cuiusque alterius hominis seu persone condendi statutaque interpretandi atque tollendi suffocandi seu pro non statutis haberi debere declarandi, consilia faciendi, loca tempora modus [sic] celebrandi, eadem consilia ponendi inveniendi et constituendi secundum et iuxta varietatem temporum industriamque et discrecionem universitati et rectori supradictis a domino deo datam et concessam attentis qualitate et quantitate maioritate meritisque membrorum ac personarum universitatis supradicte, tamen Reverend. in Christo pater et dominus d. archiepiscopus Pragensis ɔc. ad sinistram informacionem suggestionemque iniquam et ut [ad] preces inportunas nacionis boemice infrascriptorum magistrorum premissa non advertens ipsis rectore ac universitate supradictis non vocatis citatisque legitime nec convictis de anno presenti videlicet XXXLIIII°. [sic] die quarta mensis Decembris ipsi rectori inhibuit seu inhibere procuravit

Digitized by Google

mandavitque et mandari fecit de facto, cum tamen hoc facere de iure non debuit, que mandata pretensa salva ipsius mandantis reverencia et iniqua in ipsius litera inhibicionis continentur, cuius tenor infra sequitur et est talis:

Johannes dei gracia ɔc.... Ex iustis et ex racionabilibus causis coram nobis pro parte venerab. magistrorum nacionis Boemice studii Pragensis universitatis et signanter magistrorum Jen. et M.[1]) et ceterorum magistrorum eiusdem et aliarum nacionum eis in hac parte adherencium et adherere volencium allegatis vobis venerab. magistris Cunchoni etc.[2]) et Jacobo Aristoteli ɔc. committimus per presentes, quatenus omnes, duo aut unus vestrum, qui presentes fueritis seu fuerit, pro parte supradictorum magistrorum nacionis boemice et aliorum eis assistencium requisitus seu requisiti personaliter accedentes venerabilem magistrum Conradum Zolthan [sic] ɔc. eidem sub pena eadem inhibeatis, cui et nos sub eadem pena inhibemus et mandamus, *ne per alium modum aut ordinem quemcunque consilium universitatis supradicte celebrent et celebrari disponant, quam iuxta morem et consuetudinem hactenus ab inicio studii Pragensis antedicti inconcusse tentum et observatum, nullas omnino innovaciones et adinvenciones inducendo in nacionis predicte Boemice et magistrorum facultatis arcium in prejudicium et gravamen.* Datum Prage [4. Decembris 1384].

Cum tamen non constat neque constare possit, predictum rectorem universitatis aliud [sic, aliquid] in prejudicium nacionis Boemice et magistrorum predictorum attemptasse vel attemptare velle et gravamen et cum pro futuris culpis et delictis sentencie generales sive speciales non debeant fulminari presertim excommunicacionis sentencia, que est anime medicina, ex quibus quidem pretensis mandatis contra juris ordinem, salva ipsius reverencia promulgantis, promulgatis memoratus magister Conradus suo et universitatis supradicte nomine senciens se ipsamque universitatem fore gravatam timens infuturum forcius aggravari posse, ab ipso domino archiepiscopo et dictis suis inhibicione pretensa, sentencie excommunicacionis comminacione quam omnibus et singulis mandatis in dicta pretensa inhibi-

[1]) Zde míněni jsou m. Jenko, jehož jméno ku konci této listiny úplně jest vypsáno, nejspíše týž Jenek z Prahy, jenž byl r. 1382 rektorem university a o němž jsme se již dříve zmínili; M. jest bezpochyby mistr Martinus Bohemus, té doby probošt koleje kr. Václavovy, jmenovaný v listině předcházející č. V.

[2]) Zde vynecháno jest jméno ještě jednoho mistra, bezpochyby téhož Fridmanna, kterýž ve spojení s Kunešem a Jakubem zv. Aristoteles byl vykonavatelem nařízení arcibiskupova obsaženého v listině předcházející č. V.

Digitized by Google

cione contentis nec non omnibus aliis gravaminibus, que occasione pretense inhibicionis secuta sunt vel sequi potuerint quomodolibet in futurum, nec non contra memoratum dominum archiepiscopum ac magistros Jenkonem, M. et ceteros de nacione Boemie, occasione qua pretensa iniqua mandata contra juris ordinem promulgata fore facta dicuntur et impetrata seu ad instanciam magistrorum quorumdam, ad sanctissimum in Christo patrem et dominum d. U[rbanum] papam sextum et eius sanctam sedem apostolicam Christi nomine invocato in hiis scriptis provocat et appellat ɔc....

Sequitur procuratorium generale bonum.

In nomine Domini Amen. Anno nativitatis ɔc. ut in forma, constituti personaliter honorabiles viri... [jména jsou vynechána], ubi prefati domini et magistri et quilibet ipsorum nomine persone sue et pro interesse suo ac pro se duntaxat meliori modo via jure et forma, quibus melius et efficacius fieri debet et potest, fecerunt constituerunt et ordinaverunt suos veros et legitimos procuratores actorum factores negociorum suorum gestores et nunccios suos speciales honorabiles viros M. et C. absentes tanquam presentes generaliter in omnibus et singulis ipsorum causis litibus questionibus et controversiis coram pallacii apostolici officiali, vicariis in spiritualibus, executoribus seu subexecutoribus datis vel dandis ɔc.... tam in Romana curia quam extra contra quascunque personas tam ecclesiasticas quam seculares seu eciam regulares cuiuscunque status gradus ɔc. existant eciamsi pontificali prefulgerent dignitate etc.... (obyčejná formule).

Digitized by Google

12.

Milič a dva jeho spisy z r. 1367.

Sděluje Ferd. Menčík.

Předloženo v sezení dnn 13. října 1890.

Dva kazatelé ducha přísného a mravů neúhonných působili v Praze za císaře Karla IV. Jeden byl Konrád Waldhauser, druhý Milič z Kroměříže. O životě tohoto dostalo se nám podrobnějších zpráv, zvláště v životopise, jenž podlé všeho od jeho rodáka byl sepsán. Proto přece zůstává ještě mnoho nejasného v jeho reformatorském konání. Zejména není známo určitě, kdy poprvé vystoupil jako kazatel; na každý způsob stalo se to brzy po roce 1363, jistě ještě před rokem 1366. Neboť toho roku nacházíme ho jako kazatele při církevní synodě, jež se právě odbývala. Již to a chvála současných poučují nás, že jméno jeho záhy se rozhlásilo.

Nadšen jsa pro opravu života vůbec a zvláště duchovenstva, počal Milič současně s Waldhausrem vytýkati nemravy, a zvláště obrátil se proti mnichům žebravým, kteří bez vyššího dovolení zasahovali v právo farářů. Tím ovšem je proti sobě jako Waldhauser popudil, že pavstali proti němu a i na kázaních mu odporovali, volajíce naň kdysi veřejně, že co káže, není evangelium a spisy kanonické. Obžalovali ho u dvora arcibiskupova pravíce mimo jiné, že je nazývá „svůdci a klamači lidu.“ Jenek, probošt kostela sv. Kříže ve Vratislavi a tenkráte official arcibiskupův, vyslýchal svědky, kteří proti němu vedeni byli. Byli to měšťané pražští Pertlin Kocumtir, Mikuláš Pancer, Henzlin Zeidner, Otto Possenbach, potom Sighart, mistr kuchyně markrabinky a Mikuláš, správce jejího dvora. Všichni jednohlasně svědčili, že slyšeli, jak Milič kázal, že se každý křesťan jen svému faráři má zpovídati, a nikoli mnichům, neboť ti nemají práva, aby slyšeli zpověď; kdyby se ovšem prokázali listem, že k tomu arcibiskup svolil, potom že rád jim to nebude vytýkati. Ale nikdo nedosvědčil, že by pronášel nějaké nadávky. Ve stejný způsob proti mnichu Ja-

Digitized by Google

kubovi Svachovu, jenž jménem druhých žaloval, a ve prospěch Miličův vypovídali někteří kněží, jako Martin, farář u sv. Martina ve zdi, Petr oltářník u sv. Michala a Oldřich, písař zemských daní. Bohužel více než jeden list, nalepený na rukopise dvorské knihovny č. 4607 [1]) a psaný od jmenovaného úředníka arcibiskupova, jenž kdysi byl majetníkem celého rukopisu, se nezachovalo; celý totiž jeden list, obsahující podlé všeho počátek výslechu, jest již vytržen.

Protivenství, které oba kazatelé v stejný čas snášeli od mnichů, bylo příčinou, že Milič za neschopného k úřadu kazatelskému se považuje chtěl pokání činiti a zapříti sebe samého, i zamýšlel již vstoupiti do nějaké řehole. Ale všickni známí mu jeho úmysl vymlouvali pravíce, aby do kláštera nevstupoval a kázaní se nevzdával. Přes jejich naléhání nekázal po nějaký čas, nýbrž prodléval na přemyšlování, ve kterém mu konečně připadl na mysl příchod Antikristův. Hlas vnitřní ho pobádal, aby četl evangelium Matoušovo a pozoroval zpustlost toho světa a porovnal všecko s prorockými lety, o nichž mluví Daniel.

Znovu nechtěl Milič dbáti tohoto hlasu a horlivě se modlil, aby Bůh toto pokušení od něho odvrátil. Zatím slova ona v něm ještě více se rozmáhala, že již ani knih žádných nechtěl čísti bez vyššího dovolení, a když v duši své jsa sklíčen nikde potřebného poučení nenacházel, na tom se ustanovil, že půjde k papežovi, který mohl jediný tak velikou tíhu z jeho duše sejmouti. Pravil u sebe, že půjde do Říma, otevře tam srdce své, a cokoliv mu papež rozkáže, učiní.

Šel tudíž se žákem svým poustevníkem Dětřichem do Říma, kam v měsíci dubnu r. 1367. přišel. Čekal zde celý měsíc, a po celý čas ani tu ani jinde nekázal, chtěje svědomí své očistiti, aby snad nepochybil. Modlil se, aby pokušení od něho bylo odňato, činil pokání a velmi často mši svatou sloužil. Rozjímaje mnoho o věcech, na které již v Čechách myslil, vždy lepšího názoru o nich nabýval, a ani nemohl se dočkati papeže Urbana V., který k nabádání císařovu do Říma se měl přesídliti.

Dne 27. května již se chtěl vydati na cestu do Avignonu, když tu opět nadšení náboženské naň napadlo, že více se nemohl zdržeti, a se na tom usnesl, že bude kázati o Antikristovi a vyzve národ i kněžstvo, aby se modlili za papeže a císaře. Chtěl o kázaní svém oznámiti vyhláškou, kterou mínil zavěsiti na dveřích chrámu sv. Petra. Aby však slova jeho se nemohla proměniti a snáze mezi lidem se rozší-

[1]) F. 177 jest poznámka: Jenczo, praepositus ecclesiae sanctae Crucis Wratislaviae, curiae archiepiscopalis Pragensis et Apostolicae sedis legati officialis.

Digitized by Google

řila, ustanovil, že kázaní napíše; jen tajnosti chtěl samému papeži svěřiti. Učinil tak a kázal v chrámě svatopetrském. Ale hned potom byl zatčen a vsazen do kláštera minoritského v Lateraně; při výslechu však nevyjevil nic inkvisitorovi, a jen s dovolením papežovým to chtěl učiniti. Když pak od něho přísně byl vyslýchán a mu bylo pohroženo, že bude z církve vyobcován a na muky vydán, napsal bezděky, co o Antikristovi soudil pravě, že tak držeti bude až k úsudku papežovu, jemuž jest dáno zkoumati duše a Písmo, a že v tom opravě jeho se podvolí.

Své smýšlení nad to vyložil ve zvláštním listě, jenž samému papeži Urbanovi V. svědčil. Ukázal v něm na rozličné vady, které se zahnízdily ve všech osobách řádu duchovního. „Předně to jsou knížata duchovní, kteří se stali účastníky zlodějů, více milujíce dary a jdouce za odměnami, nežli aby soudili sirotka a rozepře vdov, a pro svůj hmotný prospěch v diecésích svých duchovní život podvracejí. I radil, poněvadž nikdo z biskupů nesvolává synodu anebo málokdy, aby svolal všeobecný sněm církevní.“

Poukazoval na život zvláště kanovníků, kterým vyčítal tytéž chyby, jako činíval ve svých kázáních o životě obecného kněžstva. Obracel se proti řeholníkům a zejména proti žebravým mnichům, kteří prý se domýšlejí, jakoby celý svět na sobě nesli. I proti světskému duchovenstvu a zvláště proti správcům kostelů vystoupil a jich chyby jim vyčítal, pobádaje papeže, aby povstal proti neřádům, které se zahnízdily, a potřel je jako kamenem nic se jich neobávaje, poněvadž více jich bude s ním než s oněmi. Volal, aby papež poslal kazatele, kteří by zničili všecko pohoršení v království božím, a protože konec světa nastává, aby vybrali ze pšenice koukol, „to jest kacíře, falešné proroky, pokrytce, beghardy a bekyně.“ List svůj odeslal papeži a od něho své vysvobození očekával.

Jak dlouho u vězení trval, nevíme, podotýkáme ostatně, že stejně tak potrestán byl Jan de Rupescissa, který dvě léta před Miličem podobné myšlénky pronášel. Jest o tom poznámka v rukopise č. 3282 F. 25*a*, jenž bez odporu jest původu českého. Quidam religiosus ordinis Minorum de Rupescissa a. D. 1366. Romae carcere inclusus est, quod contra fastum et avariciam et cetera vicia cleri publice praedicavit, qui inclusus carcere multa de statu futuro cleri praedixit et conscripsit.“ Zdá se, že i nepřátelé ze stavu duchovního mnoho o to se přičinili, aby byl Milič uvězněn. Ovšem o způsobu jeho kázaní nás by měly poučiti jeho postilly; ale kázání ta, jež se dochovala až na naše časy, jsou spíše náčrty kázaní

Digitized by Google

s příhodnými citáty z Písma a sv. Otcův. Platí to zejména o sbírce nazvané „Gratie dei.“ Jinou jest sbírkou Postilla de tempore et de Sanctis, kterou Milič sám nazývá také „Abortivus,“ (pojmenovav ji takto slovy Jobovými [kap. 21, 10]: Bos eorum concepit, et non abortivit.) Napsal ji vyzván byv k tomu od studentstva pražského; byla velmi zhusta přepisována, že až do nynějška ji nacházíme ve mnohých knihovnách i mimo Čechy, zvláště pak se nalézala v knihovnách přísnějších mnišských řeholí. Sestavena byla nejspíše ještě před cestou jeho do Říma, čemuž nasvědčuje, že nikde nečiní zmínky o protivenstvích, jakých mu bylo zakusiti. K tomu pak rukopis dvor. knihovny č. 1684 nese toto vročení: Expliciunt sermones egregii praedicatoris domini Miliczii An. 1370. Mnohá kázaní, k. p. o synodě, o sv. Lidmile, o sv. Prokopu a j. přicházejí též porůznu sama o sobě.

Ačkoliv postilla Miličova byla obrácena hlavně k žákovstvu, a tudíž se přede vším týká života a poměru stavu duchovního, majíc podobu více katechetickou, přece v ní nacházíme tu a tam drobty, jež vztahují se k mravům a zvykům obyvatelstva. Zvláště bohatými na podobné poznámky jsou obě kázaní synodální, a o sv. Šimonovi a Judovi.

Uvedeme tyto výpisy, pokud jsou důležitějšími, myslíce, že vhodnou budou pomocí k dějinám vzdělanosti v Čechách.

Kázaní synodální (ruk. dvor. knih. 3660. fol. 82*b*). Zabývaje se otázkou, proč světští lidé nepřejí duchovenstvu, praví Milič: Quia non sumus filii lucis sed tenebrarum, quia non lucent nostra opera coram hominibus, ut glorificent Patrem, sed male agentes lucem odimus. Quam ergo causam allegabimus, cur nobis saeculares sint infesti? Non occurrit mihi alia causa ad praesens, licet multae possent assignari, nisi quia transgressores legis sumus nec eam in corde diligimus, nec eam ore praedicamus, nec eam opere adimplemus, et sic abutimur dignitate sacerdotii.

(Fol. 83*a*.) Sic et nunc sacerdotes sibi iniquitates congregant, nunc adulteriis, fornicationibus, incestibus carnalibus, mulierum amoribus, osculis, amplexibus, concubinarum cohabitationibus, meretricum commerciis, et ut abhominaliter loquar, peccatis molliciei vel contra neturam et, quod supra maliciam hominum est, in peccatis stantes divinis se ingerrunt.

Skoro stejně se pronáší v kázaní o sv. Mikuláši (F. 20*b*). Caveant sibi de simili, qui impudenter rapiunt dignitatem et usurpant beneficia et temeritate se ingerrunt et intradunt; quomodo insuper sacerdos hortatur populum ad castimoniam, si ipse est luxuriosus, contuberna-

Digitized by Google

rius, adulter et amator mulierum, corearum lascivarum, pulchritudinis, strictarum et nodulatarum vestium, rostreatorum calceorum, quae omnia sunt meretricantium signa?

Ve druhém kázaní synodálním dí (f. 130ᵇ): Tales sunt praelati, canonici et praedicatores, qui non stant neque laborant in ecclesia Dei, nisi sint portiones, distributiones fructus, collectiones, lucra et pingues praebendae, qui, si non saturati fuerint, murmurant et non veniunt ad canonicas horas vel ad cultum vineae sanctae... Alius enim negotiatur, alius turpe lucrum facit, alius usuram exercet, alius in fraude usuram seu censuram comparat... alius autem cum Gezi vendit Spiritus sancti gratiam vendendo sepulturam,... alii bona sua histrionibus, ut laudentur ab iis.

Neděle po sv. Trojici.

Milvi sunt ambitio et symonia religiosorum et clericorum, quia sicut milvus primo capit aves nobiles, postea se convertit ad vermes, ita isti primo capiunt pingues praebendas et dignitates, postea autem et hoc, quod vermium est, id est pauperum devorant nihil pauperibus relinquentes.

O životě kněží praví dále v prvním kázaní synodálním toto (83ᵃ): Judas in tantum peccavit, certe non quia Judas semel peccavit et Christum tradidit, postea nimis doluit et poenitentia ductus desperans se laqueo suspendit; isti autem non semel sed totiens Christum tradunt, quotiens in peccatis talibus celebrant, a quibus non absoluti sunt, praecipue qui ad auctoritatem mox transire, et non vadunt. At utinam illi inpoenitentes, qui multo tempore sibi non providentes de absolutione sic accedunt vel alias non confessi, utinam, dico, suspenderent se laqueo sicut Judas. Hoc dico non eis affectando, sed potius condolendo, nam tunc post unam celebrationem sive susceptionem corporis Christi vel post traditionem non sic profunde intrarent infernum, sicut communicantes multociens in sui dampnationem...

(83ᵇ) Ve ebrietati sacerdotum vel potius sacerdotibus frequentantibus thabernas et ebrietatem sectantibus, qui potant mane usque ad vesperam et vino aestuant et sibi resonant cytara, lyra et tympanum in conviviis eorum, et opus Domini non respiciunt: ve, ve, quia non sufficit talibus sacerdotibus ebrietati deservientibus, ut hic dampnentur vel communione corporis et sanguinis Domini priventur, sicut dicitur in canonibus Apostolorum, sed ut bibant de vino...

Pascunt canes, pascunt nisos, pascunt accipitres...

Digitized by Google

Quidam sic venantur feras in silvis, quidam autem feminas in coreis. O quanta insania clericorum et sacerdotum, nesciunt miseri, quia quot saltus faciunt in corea, tot saltant passibus ad inferna... (84ᵃ). Sic et nunc sacerdotes et clerici saltant, ut diabolum ad sui voluntatem lasciviis incitarent vel potius, ut sibi propicias faciant meretrices. Rogo, unde et hoc, quod quidam verecundantur vocari sacerdotes, quidam tonsuram non deferunt, quidam coronam sui capitis abscondunt, quidam cincinnos ex suis capillis contorquent? At utinam de ipsis funes fierent, unde suspenderentur, vel alligata collo ipsorum mola asinaria submergerentur, ne ceteri ab ipsis scandalum paterentur. Quidam nitorem habent in facie velut fucatae meretrices, quidam resplendent in veste ut filiae Babylonis compositae, circumornatae ut similitudo templi, ut sepulchra dealbata foris... Quidam incedunt nodulati, stricti, angustati in tantum, quod tunica sit strictior quam cutis sive venter eorum, breves tunicas deferentes... Ita etiam quidam ornant equos in frenis, in sellis, calcaribus et militaribus sive saecularibus armis et vestibus, quod vix notari possit, an sint milites diaboli sive Christi; quidam cingulos aureos et argenteos, sericeos deferunt, et ignorant, qualiter Judeis pro zona sive cingulo datus in captivitate funiculus. Quidam ocreas pedibus adaptant, ne aliquae rugae appareant, et sic calceos sive sotulares strictos deferunt et rostratos in oculis hominum et praecipue, ut mulieribus placeant, et nesciunt miseri, quanta strages sit facta Holoferni... illa omnia nisi ex otio, quia non student, non orant, non praedicant.

V čem studium kněží záleží, o tom nás poučuje ve druhém kázaní synodalním.

Praví (89ᵇ): Ex quibus studiis unum est, quod student calicibus epotandis, et die ac nocte in thabernis et extra bibunt et devorant sicut porci...

Breves tunicas histrionum aut minus amplas deferentes, ut a mulieribus receperunt... verecundantur vocari sacerdotes, qui si sacerdotium non haberent, essent agricultores seu tritulatores... Quidam unam missam dedicatoriam vel festum habent, postea ingurgitant se in ebritionibus.

O zvycích a pověrách tehdejších nalézáme některé zprávy velmi zajímavé. V kázaní o sv. Bartoloměji (rukopis 3661 f. 151ᵇ) toto dí: „Sicut in India Astaroth idolum vel demon videbatur sanare, sic hodie vetulae vel quicunque sortilegi vel superstitiosi benedictionibus falsis non confirmatis, vel si bonis, tamen aliquo pacto diabolico expresso vel tacito vitiatis, vel aliis modis et observantiis videntur

Digitized by Google

sanare pueros, jumenta vel homines, cum non sit ibi aliud, nisi quod diabolus propter talem infidelitatem desistit ab inflictione, quam faciebat...

Avšak mnohem více o pověrách vypravuje v kázaní o sv. Šimonovi a Judovi (str. 234ᵃ):

Praecipue in die Nativitatis Christi: Tunc enim talis intrans ecclesiam spirat, et si anhelitus ascendit in aërem sursum, tunc divinat, se victurum per illum annum; si autem anhelitus suus descendit ad terram, tunc credit se illo anno moriturum... Quidam considerant tempus nascendi et cursum siderum, sub quibus quis nascitur, et sunt genetiliaci, contra quos est Jacob electus et Esau reprobatus..., quidam in manibus signa indicant sive in membris, ut sunt cyromantici. Quidam furta occulta superstitiose requirunt..., quidam considerant, quid eis aperiendo libro occurrat, quidam per volatum et garritum avium futura pronunciant. Ad hoc pertinent etiam omnes ligaturae et remedia, quae etiam medicorum disciplina condempnat, sive in verbis sive in caracteribus, sive in quibusdam rebus suspendendis vel ligandis vel solvendis; qui credit in occursum lupi, leporis vel hominis, vel qui sperat in initia fori vel contractus... Quidam adorant Lunam et numerant in novilunio pecunias, ut augmententur; quidam observant dies aegyptiacos, et qui observant tempora, ut non incipiant opus, laborem vel viam feria secunda vel quacumque alia exceptis observantiis naturalibus, quibus utuntur rustici, quando seminare debent vel arbores plantare, vel illi, qui provident tempus minutionis, quia illud licite fit. Quidam divinationes exercent per sompnia, quidam contra febres vel dolorem dentium, capitis vel oculorum in pomo vel lauribaca, in plumbo, in hostia, in quibus scribunt: „Lutum fecit ex sputo Dominus," et incindunt cruces infra Passionem; quae ideo superstitiosa sunt, quia habetur in eis spes, quod in tali hora fiant et non in alia, et si alia hora facta, non possint habere vigorem, vel quia aliquid vanitatis aut superstitionis cura hoc exercetur, quod ad divinam reverentiam non pertinet et quod dicitur, quicunque hanc litteram apud se portaverit, hoc accidet vel non accidet sibi. Quidquid talium est, superstitiosum est.

Conjurant quidem serpentes, et illud periculosum. A benedictionibus vetularum vel aliorum superstitiosorum caveatis quorumcunque; etiam quae non servat ecclesia, quibus homines sanare vel pecora quaecunque conantur, quia ut plurimum admiscent aliqua, ut mensurare vel pecus vel spuere vel sufflare vel pollice tangere vel certo

Digitized by Google

digito et non alio; quidquid ad hoc pertinet, facere talia in vestris ecclesiis et plebibus prohibete...

Quidquid etiam homines credunt de *Perchta;* eos, ne credant, instruatis! Diabolus enim talium mentes captas ita detinet et transformat, ut credant, quod sint vel appareant eis aliqua corporaliter facta, quae solum sunt imaginaria; quidam etiam per artem notoriam scientiam nituntur acquirere...

(f. 235ᵃ). Divinatores malefici secundum legem capite plecti deberent, et cum accedunt ad domum alterius, cremari deberent et in monasterium detrudi.

Na jiném místě praví (3660 f. 85ᵃ):

Sunt et alii sacerdotes et clerici, qui sacramentis abutuntur vel suis vel mulierum conjurationibus, incantationibus, sortilegiis, sunt qui in missis suis vel nonis vel primis amore mulierum vel precum vel pecunia conducti cingunt se cingulis ad superstitiones faciendas, sunt qui scribunt contra febres vel infirmitates hominum seu animalium karakteres vel scripturas super pomo, super hostia, super lauribaca, super cedulas; aut hoc scribunt: „Jesus autem transiens" vel „lutum fecit" etc., quando evangelium legitur, quia hoc est superstitiosum, quod illi tempori creditur, vel incindunt cruces infra passionis lectionem in die Palmarum, vel ligaturas faciunt.

Na den všech Svatých svědčí (235ᵇ).

Multo melius homo rusticus vel mulier rusticana poterat symbolum vel orationem Dominicam dicere, aliqua etiam de ecclesiastico officio addiscere, quam turpia cantica diabolica et amatoria addiscere et mente retinere...

O veselostech na sv. Tři krále zmiňuje se v kázaní na ten den (ruk. 3660 f. 66ᵇ):

Qui in istis Kalendis stultis hominibus luxuriose ludentibus aliquam humilitatem impenderit, peccatis eorum participem se esse non dubitet.

Stejně zajímav jest výklad o „hromničkách" v kázaní na den Očišťování P. Marie. (f. 137ᵇ)

In principio ejusdem mensis rapta fuerat Proserpina a Plutone, quam quia mater ejus Ceres facibus accensis in Ethna tota nocte quaesisse credebatur, et ipsi (pohané) ad commemorationem ipsius in principio mensis facibus accensis orbem de nocte lustrabant. Cum sancti Patres consuetudinem ita non possent penitus destruere, constituerunt in honorem S. Mariae Virginis cereos portare accensos, et sic, quae prius fiebant ad honorem corearum, fiunt ad honorem Virginis...

Digitized by Google

Paměti hodnými jsou i některé narážky na známé tehdy plody tvorby duševní. Tak v kázaní o večeři Páně (209b) dotýká se legendy o Jidášovi: Gulosus, ut ille qui propter fructum pomorum resiliens in ortum patrem proprium dicitur occidisse."

Na legendu o sv. Theofilovi poukazuje místo v kázaní o Nanebevzetí P. Marie (rukopis dvorní knihovny 3755 f. 176a):

Quid tibi negabitur, cui non negatum est Theophili de ipsis perditorum faucibus revocare infelicem animam?

Také „fysiolog" byl Miličovi znám. Na první neděli adventní praví: Elephas, quando cadit in foveam, unde surgere non potest, et tamen venator pungit eum cum lancea; a o sv. Janu Evangelistovi: Sicut aquila limpidissimis oculorum inreverberater obtutibus solis rotam sine lumine infallibiter intuetur, et pullos suos ad solem applicans, si ebetatu visu avertunt oculos suos a lumine solis, eos mox projicit tamquam degeneres et alineos.

1. Zlomek o výslechu Miličově.

(Rukopis dv. knihovny č. 4607.)

Pertlinus dictus Kocumtir civis... Pragensis interrogatus, quid ut supra, respondit, quod audivit predicare dominum Miliczium, quod quilibet debet (apud suam) parochiam confiteri, et illi, qui potest eum absolvere; fratres enim dicunt, se habere auctoritatem audiendi confessiones, sed litteras super hoc confectas ostendere nolunt, sed postquam literas ostenderint, ipsos libenter vult promovere; sed quod eos deceptores et seductores nominaverit, dixit, se non audivisse.

Nicolaus dictus Panczer, civis Majoris civitatis Pragensis, interrogatus ut supra respondit, quod audivit predicare Miliczium, quod quilibet christianus debet confiteri apud suam parochiam, et non fratribus ex eo, quod dicunt se habere auctoritatem audiendi confessiones et non habent: et si haberent, ostenderint litteras super hoc confectas, et postquam ostenderent eas, ipsos libenter vult promovere; sed non audivit, quod eos deceptores vel seductores nominavit.

Heinczlinus Zeydner, civis Pragensis, interrogatus ut supra, quid sibi constaret, respondit: se audivisse in sermone domini Miliczii, quod quivis debet in parochia sua confiteri, quia fratres non habent auctoritatem audiendi confessiones nisi illi, qui sunt domino archiepiscopo presentati, et si ostenderent litteras de eorum auctoritate, ipsos libenter vellet promovere; etiam dixit, se non audivisse, quod eos seductores vel deceptores nominavit.

Digitized by Google

Otto dictus Pozenpach, civis Majoris civitatis Pragensis, interrogatus ut supra, quid sibi constaret, respondit, quod audivit dominum Miliczium predicare, quod quivis debet apud suam parochiam confiteri ex eo, quia fratres non habent auctoritatem nisi illi, qui sunt domino archiepiscopo presentati, sed tamen dicunt se habere litteras de eorum auctoritate, sed eas nolint ostendere, sed si ostenderent, ipsos libenter vellet promovere; sed quod eos nominaverit seductores aut deceptores, non audivit.

Sighardus, magister coquinae marchionissae, jure interrogatus quid sibi constaret de predicatione domini Miliczii, respondit, quod audivit eum predicare de mulieribus et monachis, et quod fratres non haberent auctoritatem audiendi confessiones nec etiam absolvere nisi presentati, ut credit, quod forte adjecit. Interrogatus, utrum ipsos fratres seductores et deceptores appellaverit, respondit, se non recordari. Item dixit, quod mulieres volunt esse viri, sed deferunt pennas in pileis.

Dominus Nicolaus, magister curiae marchionissae, jure interrogatus, quid sibi constaret ut supra, respondit, quod dominus Miliczius predicavit, quod ipse testis audivit, quod fratres non haberent auctoritatem audiendi confessiones neque absolvendi nec sacramenta porrigendi, sed dicunt se habere litteras super hoc et non habent. Item dixit, se non recordari, utrum eos seductores et deceptores appellaverit et nominaverit.

Testes contra fratrem Jacobum dictum Swaschonis dominus Martinus plebanus sancti Martini in muro Majoris civitatis Pragensis, Ulricus notarius gabularum terrae, Petrus altarista sancti Michahelis Majoris civitatis Pragensis, cappellanus monasterii sive prepositi monialium ad Sanctum Spiritum ibidem.

2. List Miličův papeži Urbanovi V.

(Rukopis dv. knihovny č. 4403. f. 217a—221a.)

In Christi nomine Te, sanctum Patrem et Dominum singularem, papam Urbanum, cordis gressibus confidenter accedo, quoniam sinum Tuae misericordiae expandisti, ut me et omnes orphanos filios ecclesiae tribulatos consolatione salutis medicae spirituum medicares. Egressus es enim in salutem populi tui et non pepercisti animae tuae, ut angustiae tui generis subvenires: „commovisti terram et conturbasti eam, sana contritiones ejus, quia commota est.“ Ne autem Tuam lateat Sanctitatem, quae et quantae sint contritiones terrae,

Digitized by Google

quae velud mea vulnera porto coram Te, qui solus habes salutis anthidotum, explanabo.

Ecce primum! Principes Tui, socii furum, omnes diligunt munera, secuntur retributiones, pupillo non judicant et causa viduae, videlicet ecclesiae sanctae, non ingreditur ad eos. Quamcunque enim magna parte sit ecclesia consolata, tamen scriptum est: „Adhuc manus extenta.“ Vide, cujus manus sit extenta! Quis est, qui promittit fovendo in terra sua haereticos habitare, similiter et usurarios et adulteros? Et sic invenies Vehemoth dormientem in umbra in secreto thalami, in locis humentibus, ubi umbrae protegunt umbram ejus. Quis enim volens tales corrigere, audeat inquirere, visitare seu ipsum Vehemoth excitare sub tanta umbrarum protectione, id est tyrannisantium defensione principum dormiente? Quis est, inquam, qui monasteria et domus pauperum et divitum depopulando devastat, ne dum sicut Roboam, qui propter exactionem faciendam perdidit decem tribus, sed sicut Achab, qui non solum res tollit, sed et crimen falsum imponit et ad tormenta Christianos ponit, ut res tollat colore falsitatis praetenso nesciens, quia canes ejus deberent sanguinem lingere, qui sic in humanum christianum sanguinem est crudelis? Hic est, qui dicit: „Cape praedam et homines devorare. Factus est ergo leo; didicit viduas facere et civitates in desertum adducere, et desolata est terra et plenitudo ejus a voce rugitus illius.“ Haec est Leviathan sternutatio, quae a tumore pectoris sursum ascendit, et cerebrum capitis tangens totum concutit ejus corpus, ita ut nunc in ultima ejus potestate tota malorum congregatio seviens quatiatur.

Cum autem aliis discipulis dicatur a Domino: „Laxate rethe in capturam,“ Tibi soli dicit: „Duc in altum rethe“. Etenim satis alte duxisti rethe de Avinionis voluptate in Romanam austeritatem! Ibi ergo accinctus potentia spirituali, conturba profundum maris, et sic Leviathan comprehendas! Sed ante omnia necesse est, ut mittas praedicatores, qui et fulmina sunt, contra eum et videbis, quod ad locum alium non ferentur. Ita enim totum mare saeculi occupavit, ut ubicunque fulmen ceciderit, non possit alius percuti nisi ipse. Sed quia in hoc solus esse non debes, dati sunt Tibi fratres episcopi, qui mundum a mari usque ad mare undique repleverunt.

Ideoque misit Te vetus Jacob ad eosdem fratres Tuos, ut videas, an prospera apud illos agantur. Vide eorum negligentiam et accusa eosdem coram patre crimine pessimo sicut Joseph, non quidem uno crimine, sed pluribus. Qui videlicet hereticos non exter-

Digitized by Google

minant, clericos symoniace ordinant, symoniace consecrant ecclesias, calices, ornata etc. pro pretio sive pacto, concubinarios presbyteros [1]) etiam quidam ex eis pro pecuniis stare permittunt, usurarios ita fovent, ut quidam ex eis indulserunt in suis dyoecesibus decem marcas pro una concedi usque ad restitutionem pecuniae capitalis. Sic multi sub eis contractus fiunt in fraudem usurarum et census nomine palliantur, non pascunt gregem suum nec visitant, cum tamen dominationibus et abhominationibus plena sit terra.

Ideo Tu visita illos in salutari Tuo! Synodum autem, concilium pauci rarissime, et quidam nunquam celebrant, Tu vero si ecclesiam sanctam vis facere, ut non habeat maculam neque rugam, de necessitate oportet hoc fieri, quamdiu ista pax durat. Si enim disturbatum fuerit terrenum imperium, impossibile erit, omnes in unitate ecclesiae congregare. Nec jam contra unam sectam, sed contra totam potentiam simul diaboli necesse est, ut ecclesiae subito succurratur.

Supra omnia moerens dico, quia juge sacrificium Verbi Dei ab episcopis, fratribus Tuis, est ablatum. Jam enim nullus praedicat more Apostolorum, ut stent usque ad sanguinem contra tyrannos, ymo se eis potius substernentes velud sacerdotes Pharaonis, ut terram suam haberent liberam et quietam, tanto sunt nequiores effecti, quanto sunt tyrannis familiariores Ideo impletum est illud Job: „Sub ipso erunt radii solis". Ipsi enim tamquam potentes in opere et sermone debent principes et subditos desuper sicut solis radii veritatis lumine illustrare. Cum autem per adulationem suis tyrannis se subdunt, recte tamquam radii solis contemptibiliter sic substrati sub eorum pedibus conculcantur. Et sic impletum est illud Danielis: „Prosternetur veritas in terra".

Sed quae horum causa? Certe, quia raro aliquis canonice eligitur, sed vel eligitur vel assumitur prece, pretio, carne, et ut plurimum, qui valet pro adulatione, ille eligitur a principe suo. Quomodo autem talis suo principi veritatem praedicabit, cum ad hoc sit electus, ut non aliud dicat, nisi quod placet audire? Ex hoc tanquam canes muti tacent non valentes latrare!

Tempus autem advenit, quo dicatur eis: „Foris canes et venefici et impudici et idolis servientes proni", ut non quilibet princeps sic vendat terram gratuito et det suis gratis, quam carnaliter diligit, sed regnum ecclesiae detur populo sancto, quam ad hoc spi-

[1]) prespiteros.

Digitized by Google

ritus unanimi voto fidelium eligere solet. Sed Pharao pro suis pecoribus magistros sive viros quaesivit industrios, ut nec muta quidem pecora nisi idoneis committere vellet, quanto magis Tuae Sanctitati incumbit, ut non aliis, quam idoneis et Deum timentibus, in quibus sit veritas, debes gregem Dominicum commendare, ne quisquam cuiquam talium voce Zachariae dicere posset: „O pastor, et idolum derelinquens gregem!“

Etenim multi Tecum stare videntur, quamdiu imples eos bonis temporalibus, sed si munus non viderent et retributionem et temptatio gravis ingrueret, pauci starent, qui nudis armis sed verbo divino muniti Tecum in prelio starent. Provide ergo Tibi in tempore, qui, dum ingruerit chaos horrendum, turbini nulli cedant. Unxit Te Deus Tuus oleo laetitiae prae participibus Tuis, unge et alios unctione spiritus loco Tui, sicut Helias unxit Heliseum, Azehel et Jeu, et fecit ipsos post se spiritus sancti virtute maximos zelatores, ut sicut illi, quos Elias unxerat, exterminabant tyrannos et praecipue idolorum et avariciae sacerdotes, ita isti uncti per Te zelare possent pro lege divina et exterminare ypocrisim et symoniam et illos videlicet, qui non habent signum Dei vivi, ut gratis accipiendo gratis donent, sed habent potius caracterem bestiae in fronte manifeste scelus ypocrisis et symoniae exercent in manu autem dextera, dum sinistrum opus palliant, quasi sit dextrum et rectum. Cum enim praedicaverint, missas legerint, confessiones audierint, sacramenta porrexerint, arbitrantur se obsequium praestare Deo, cum tamen minus receperint, quod si quis non dederit quippiam in os eorum, magnificant contra eum prelium.

Ecce! ager Tuus repletus est zizaniis, ecce! (h)ortus plenus urticis! Evellas malos et plantа bonos, ne dicat quis de Te et agro Tuo: „Per agrum pigri hominis transivi et ecce! totum repleverant urticae!“

Quid dicam de canonicis? Quidam plus pugnant et hastiludunt in armis, quam cantant in ecclesiis; quidam praebendas suas habent fundatas mere super usuras sive contractus factos in fraudem usurarum; quidam mutuant pecunias, et quidquid ultra sortem redditur, hoc datur pro missis comparandis. Alii lupis crudeliores rapiunt multas praebendas spoliantes multos pauperes; hii sunt, qui haereditant patrimonium Crucifixi tota die, quidquid accipiant et super vestem Domini sortem mittentes. Tales, ut plurimum, quidquid pauperum est, ultra modum beneficia rapientes, in luxuriis frequenter expendunt. Contere igitur fortitudinem illorum, ut impleatur verbum

Digitized by Google

Salomonis dicentis: „Dissipabitur capparis;“ quae herba sicut libidinem provocat, ita et istos beneficiorum pluralitas adjuvat, ut sit virtus eorum in lumbis eorum cum Vehemoth patre suo.

Veniam nunc ad eos, qui orbem portare videntur, qui inter astra judicium suum locaverunt et ambulant sicut Cherub extentus et protegens in medio lapidum ignitorum, qui sibi videntur columpnae esse coeli, super quos ecclesia limitatur, et tamen in multis videntur quasi lutum in nichilum defluxisse. Hii sunt religiosi et praecipue mendicantes in partibus alimosinae, inter quos symonia et proprietas non est peccatum; nunc substantia ordinis usura, insuper et questus est pietas aput illos, quia et ipsi concedunt ad usuram, et sanctimoniales ordinis eorum minores habent redditus personales et communes. Hoc autem supra modum destruit ecclesiam sanctam. Qui jugum Domini sive evangelium supra se receperunt et ita abutuntur eodem, ut non nisi ad sui promotionem et lucrum inflectant, quidquid eos contigerit praedicare, hii sunt, qui penetrant domos ecclesiarum et conscientiarum, et confessiones audiunt sine indulto et examine sui dyocesani, et sic usurpando sibi temerarie potestatem scindunt tunicam inconsutilem pejores crucifixoribus, qui eam integram dimiserunt; indulgentias dant, quas non habent, pro lucro mentientes populo, propter fragmen panis et pugillum ordei deserunt veritatem, imo veritatem Verbi Dei in mendacium mutaverunt. Hae stellae sunt stellae, quae in partibus suis olim dederunt lumen in custodiis suis, et dum vocatae sunt dixerunt: „Assumus,“ et luxerunt ei cum jocunditate, qui fecit eos. Nunc autem non stant fixae in firmamento coeli, sed ceciderunt de coelo a facie ferientis caudae draconis.

Virgines etiam Deo dicatae non clauduntur, sed quaedam currunt per mundum ad curias principum, ad coreas, hastiludia, quaedam in locis monasterii cum amatoribus coreas exercent et sine rubore suos ad cellas ducunt amatores seu potius prostitutores, et ubi Christus agnus virgineum thorum habuit inpollutum, ibi venit diabolus prostitutor in lectum, ubi necesse est, ut unus decidat, Deus aut diabolus, Agnus aut lupus, quia ibi agnus lupum non patitur, et pallium breve utrumque operire non potest.

Beghardi et beginae mundum repleverunt et non est, qui provideat. Hii omnes ordinum perversores et disordinum et sectarum inventores, quid sunt nisi pseudoprophetae, qui dant signa apparientis siccitatis in tantum, ut multi fideles plus credant seductionibus eorum, quam evangelio sancto. Tu autem, princeps noster, consurge

Digitized by Google

in hoc tempore tam periculoso et sta pro populo Dei, ut ab hiis seductionibus moneantur electi. Ex hiis enim crevit omnis abusio et iniquitas et ypocrisis, quae est in civitatibus universae terrae, de quibus scilicet civibus, baronibus et incolis terrarum potius tacere decrevi, quam pauca narrare. Si enim omnes iniquitates et abhominationes, quibus nunc natura et gratia est subversa, describerem, nimis Tuae aures offenderem Sanctitatis.

Rectores autem ecclesiarum, quibus isti commissi vel potius connexi (et) commixti sunt, aut concubinarii aut symoniaci, plus destruunt, quam construunt ecclesiam sanctam. Nihil enim aliud faciunt nisi aucupantur, et sicut vulpeculae Sampsonis invicem colligatae jam non Philistinorum sed Dei filiorum messem invadunt et polluunt, quam emendare deberent, incendunt non igne Spiritus sancti, sed igne luxuriae et omnimodae vanitatis. Ne ergo, princeps, mireris, quare societas venit, quare tyranni eam potentissime dominantur, sed pocius mireris, quod in tot et in tantis millibus sacerdotum non est, qui ponat se pro domo Dei dicente Domino per Ezechielem: „Quaesivi de eis virum, qui interponeret sepem et staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam, et non inveni."

Ecce, in omni parte mundi aut gwerra aut pestilentia aut fames, et jam in totum populum ira Dei desevit. Tolle thuribulum cordis et imple igne ferventissimae caritatis, et offer Te stans inter Deum et populum, ut plaga cesset. Irruit Jerusalem, et nisi tu subveneris, qui sub tanto prosperaris et militas, tota ecclesiae machina veneno abhominationis et ypocrisis corrumpetur. Quis det Te mihi nunc quasi lapidem sine manibus excisum de monte, ut conteras statuas superbiae et ydola babylonica, et quibus dicit Job: „Ordo providentiae Dei et omne hominum genus ineffabili judicio dispensatur?"

Ecce contra Dei iram Jerusalem speravit in Damasco, diruatur civitas, quae adversus illius voluntatem impiis praestat auxilium; Judas speravit in Egypciis, ut Egyptus destruatur; Egyptii confusi sunt in Ethyopibus; Ethyopes quoque vincantur ab Assyriis; Assyrii superbierunt non Dei, sed suarum virium, arbitrantes esse victoriam, et ipsi vincantur a Babyloniis; Babylonia aedificavit contra Deum caput, et ipsa a Medis Persisque superetur; Persae quoque et Medi ex parte persecuti sunt populum Dei, et aries sevissimus ad Orientem et Occidentem omnes populos ventilavit: Veniat hircus Alexander, et conterat eum pedibus suis. Et iste ultra modum erectus est; veneno pereat regnumque ejus dividatur in partes, et cum

Digitized by Google

multo tempore in se consumptum fuerit, Romano vincente populetur; Romanus ipse ferratis dentibus unguibusque Sanctorum carnes cruento ore laceravit. Excidatur lapis de monte sine manibus et potentissimum primum regnum ac ferreum, deinde fragile et infirmum in testarum modum conterat. Sic bestias terrae, sic regnorum ferocitatem consilio et potestate divina corrige, ut contra sanctos christianos non exerceant tyrannidem!

Consurge ergo, princeps noster, et sta pro populo Dei! Esto Tu lapis ille super quem, qui ceciderit, confringatur, super quem autem ipse cecideris, conteras eum. Tunc implebuntur verba Ecclesiastes, qui dicit: „Commovebuntur custodes domus," id est, episcopi et rectores ecclesiarum, quibus commissa est ecclesia sancta; tunc mutabunt viri fortissimi, principes videlicet terrae et gentium reges, ut eorum tyrannides conterantur; tunc erunt molentes et imminuto numero religiosi, videlicet donec ad vocem volucris, id est, praedicatoris, qui a noctis caecitate tempus distinguit, ecclesiae consurgent in humilitate vocis, molere incipient, qui nunc in superbia Christum praedicant, dum ejus professam vitam contempnunt. Tunc tenebrescent videntes per foramina alios, ab ipsis non videntur, et praedicantes Christum in abditis credunt se illum in penetralibus possidere et claudere ostium scripturae, quasi sint in angulo, cum sit veritas in platea, quae tunc aperietur tanto lucidius, quanto opere fuerit per Te requisita. Tunc obsurdescent omnes filiae carminis, doctores, quicunque, qui obprobrium Christi portare nolentes tacent potius, quam praedicant; tunc autem obsurdescent, quanto pocius voluerint in sua superbia manere, quam a simplicibus veritatem audire. Non enim audient vocem Domini, quia confundentur videri simplicium praedicatorum discipuli, qui sibi videbantur duces caecorum, lumen ignorantium et errantium peccatorum.

Ecce, non contra sectam et tyrannidem Tibi bellum imminet, sed contra tot proelia, quot sunt impugnationes evangelicae veritatis de quorum numero sunt quidam Minores, qui contra me in Bohemia publice in ambone stantem, quorum octo fuerant numero, clamaverant, quidquid praedicarem, (quod) non esset evangelium et epistolae. Tu autem ne timeas eos, quia plures Tecum sunt quam cum illis. Omnes enim exercitus angelorum sunt Tecum, tota triumphans ecclesia, quae succumbere nescit exceptis innumerabilibus sectis ecclesiae militantis. Qui sunt ad bella doctissimi et gladii ancipites in manibus eorum ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes per

Digitized by Google

praedicationem et jurisdictionem in populis, ad alligandos reges corum in compedibus, et nobiles eorum in manicis ferreis.

Consurge ergo, princeps noster, qui stas pro populo Dei, millia millium ministrabunt Tibi et decies millies centena millia assistent Tibi. Et ecce, Aquila nigranarum alarum assistit Tibi et proteget Te. Clama ad illam et extendet alas supra Te et pullos Tuos omnes, ne pereant. Si enim oraveris pro ea, erit Tibi in protectionem; invoca eam, et exiet edictum ab ipsa, ut sub ejus defensione et pace describatur universus orbis, quod aliter fieri non potest, nisi per concilium generale, ut sic tu parias filium Tibi masculum, ne sit effeminatus ammodo quisquam in ecclesia sancta, ut sic pastores, qui nunc custodiunt vigilias noctis super gregem suum, transeant ad Te et videant Verbum genitum, et laudent Dominum in excelsis, et non mundi sed Christi pacem praedicent, quod non est pax impiis, quia venit judex terribilis, qui Sanctorum sanguinem vindicabit.

Hoc dico sub correctione Beatitudinis Vestrae et ecclesiae sanctae, ut et ipsa ecclesia sponso suo Christo exhibeatur, non habens maculam neque rugam, Amen.

Explicit epistola Milicii ad papam.

3. Proroctví o Antikristovi.

O zpuštění světa a ohavnostech psali současně tři mužové. Jan Rochetaillate, minorita, napsal proroctví, které svého času i do jazyka českého bylo převedeno a latinsky uveřejněno jest ve „Fasciculus rerum expetendarum et fugiendarum r. 1690; spis „de magnis tribulationibus", napsaný od poustevníka Telesphora, který žil kolem roku 1368., dosud uveřejněn nebyl, což stejně říci se může o revelaci Miličově. Zjevení toto nacházíme ve třech rukopisech. Prvním (A.) jest rukopis c. k. dvorské knihovny č. 4062., kdež samostatně přichází na listech 81—84. Mimo to jest také v rukopise téže knihovny č. 3971., kde je lze čísti na listech 258—261. Podlé „Tabulae codicum" obsahuje prý rukopis tento „Husovo" pojednání „de regulis Veteris et Novi testamenti", vpravdě však jest to znamenité dílo Matěje z Janova. Ten v obšírný spis svůj přejal nejen proroctví Miličovo, ale i jeho životopis, který v německém výtahu sdělen byl od Palackého ve „Vorläufer." Chyby té dopustil se již Denis, sveden byv traktatem de abhominatione, jenž uveřejněn byl v Husových spisech I. p. 473. jako spis Husův. Znamenáme rukopis B.

Digitized by Google

Třetí rukopis jest v Českém museu (C.). Oba poslední rukopisy (B. i C.) co nejúžeji spolu souvisí, a, jak dle chyb písařských posouditi možno, jeden ze druhého byl opisován. Za základ jsme vzali rukopis 4062., který zdá se míti text lepší a rozšířenější, ač co do času jest pozdějším a velmi obtížně čitelným. Za srovnání textu pražského děkuji p. Ad. Paterovi.

Rukopis B. jest asi soudobý, a má hojně oprav i gloss po stranách. Mezi nimi však jest několik úryvků českých, které pro jich pravopisnou zvláštnosť a že pocházejí z třetí čtvrtiny XIV. století, zde sdělujeme.

F. 89ª Dat tobie hoſpodyn chleb uſky a wodu kratku, totyzzto okuſſenye tyela ſweho swatheho a krwe ſwe ſwate czaſte a kratke a vczenye, zet neotlety od tebe wyecze twoy myſtr nebo wodcze a uſſy twoge budu ſlyſſety ſlowo po tobye tye napomynagyczyeho; neb on ten pan tak chcze myety, aby po malu a po kratku a po czaſtu dawal ſwym owczyem na czeſtye chleb uſky a wodu kratku gyeſty, a tyem ſebe okuſſeti.

Helias rzekl geſt: y dokawad budete kleczety na obye ſtranye? geſtlyt hoſpodyn wazz buoh, naſleduytez gyeho, pakly geſt baal toczyzz ſwyet zaſtary a lakomy a zzracz, brzycho waſſye, ſtoytez po nyem.

F. 293ᵇ Wuole neplna a nedbawa geſt, kterazto chcze dobremu duchownyemu y nechcze, genzz mnoho ma v myſly, ale malo vczyny, mnoho dobreho poczyna, ale malo dokonawa, na poczatczye horlywye czynye, ale zdy k konczy oblewugye, zdy mnoho dobreho ſlyſſy a rad ſye vczy, ale w tom nechutnye proſpyewa anebo nyczo ſobye hrzyechi oblehczugye, malo dobreho vczynye, to ſobye wazzy a tomu ſye okogy; dale proſpyewaty newelmy chwata, ſlowo bozzye pro czaſte poſluchanye neb cztenye gemu zlacznye a ſwatoſty a gyne dary bozzye y modlydwy wede ſobye w nedbanye. Ta wuole neczela a tepla, mylugyczy tento zzywot a gyeho pokoy, ſ tyem zdy chcze obdrzzety wyeczny zzywot, anebo magycze lyboſt w tomto ſwyetye w chwale w rozkoſſy, ſ tyem ſye nadyegye nebeſke kralowſtwye obdrzzety.

f. 294ª Wuole zla geſt, genz zloſt neb nefflechetnoſt mylugye, neb kdyz nyeczo dobreho ſtworzeneho ſobye krzywye zwoly, wyducz dobrze, ze k nyemu geſt zloſt przymyezzena; aneb zla wuole geſt kazzda, kterazz geſt gyata ſwu liboſty, a protozz ſobye zwoly leczykakes dobre podle ſwe lyboſty, ale marne a kratke, a tomu ſye podda, y proty bohu neb y na buoh nedbagye a tyem boha, genz geſt gedyne dobre kazde duſſye rozumne a wyeczne, zawrha a potupye.

Digitized by Google

Wuole nepoſluſſna geſt, genz geſt ſama o ſwe a ſama po ſobye wſſyeczko czyny neb gedyne to woly, czeho ſye gy chcze a czo ſye gy liby a k temuzz po ſobye gyne rada tyehne, ale ſ gynymy ſye wolemy ſgednaty nechcze, nykdy neb rzyedko ſye dotazugye wuole buozzye neb tyech, geſto wuole bozzye ſye dotazugy neb z bozzyeho ſlowa a ſ piſma.

Dobra geſt ta wuole, genzto toho, czoz geſt dobre a ılechethne, zzada, k nyemu ſye wazy yako zelezo ka adamantynu neb yakozzto zzena k ſwemu muzzy.

Wuole poſluſna geſt, genſto poſlucha wole bozzye a zada ſye we wſſyem ſ ny ſrownaty neb ſgednaty.

Wuole plna neb czela geſt ta, kterazto wſſye, czozz vmyſly dobreho, chwata w ſkutku naplnytı, a taku wuoly dobru, poſluſnu y ſtatecznu, kdez myli Gezzys naleſne, dokona gy, ze da gy welyke dobre, gehozzto zzada neb dye: zzreſnylı kto, pod ke mnye, totyſto poſluſſnu woly.

294ᵇ Wuole neczela a tepla geſt, kdyz geſt rzecz welyka a nabozzna, duchownye kraſne mluwy a ſkutky male a lechke czyny plne rzeczy bez polepſſenye, modlenye mnoho bez pamyety, miſlenye mnoho bez vzzytka, dyelo neustawyczne ſ nedbanym, przemyſlowanye o bozye bez nabozzenſtwye, poſluſſenſſtwye bezdyeczne bez mylosty a ſ reptanym, mylowanye rzeczy a zewnytrſnym ochotenſtwym, przyezen nagyata, ſkraczzenye kratke, zpomenutye na buoh rzyedke a zapomynanye boha czaſte. Zadoſt ſtudena, ſluſſba netbawa, ſpoſoba ſweho zzywota nezrzyela a vrazena, poſtawa ſmyſlow nezkazena, miſl lechka, ſlowa newazzena, lechcze a mnohe wyeczy ſlybowaty a malo neb nechutnye naplnyty (295ᵃ). Slybom bozzym ſye neradowaty any ſye welmy bozyeho hnyewu neb ſudow gyeho ſtrachowaty, vtrpena tyeleſna a dobrowolna ſwelczyti, ale duchownych a wnytrſnych hnuty a czynow newelmy ſobye wazyti a w utrpeny bezdyecznem, a nahodu, przypadem od boha neb ot lydy w tom ſobye ſtyſkaty nebo poreptawaty a oblewowaty. A tak maſſ rozdyl wuoly zle, wuoly nepoſluſſne a wuole neczele a nehorke, maz ſ tyem powyedyeno, czo gye to wuole dobra a poſluſna a wuole czela y dokonala.“ —

Hned na první pohled jest patrno, že i list k papeži Urbanovi, i proroctví o Antikristu úzce spolu souvisejí. Oba totiž vyznívají ve volání po všeobecném sněmu církevním a odhalují zkázu mravů, jež zahnízdila se v duchovenstvu světském i řeholním, jakož i mezi lidem věřícím.

Digitized by Google

Prophecia et revelatio de Antichristo.

In nomine Christi, qui est testis fidelis, amen. Qui audit, etiam dicat amen, et non exhorreat haec verba audiens, sed consideret et probet spiritum, qui hic loquitur, an ex Deo sit.

Ego Milicius[1]) fui in spiritu et attendi illud, quod scribitur in Apocalypsi: „Vincenti dabo edere de ligno vitae, quod est in paradiso Dei mei.“ Et intellexi, quod si vincerem in me peccatum, tunc[2]) gustare deberem de pane vitae sive intellectu sacrae scripturae, et oravi frequenter, ut Deus omnipotens daret mihi spiritum Sanctum et unctione ejus me ungeret, ut nihil foetoris et erroris sentirem, sed saporem et odorem verae sapientiae degustarem, qua neminem fallerem et a nemine falli possem; et non plus saperem, nisi[3]) quid mihi necessarium esset et ecclesiae sanctae. Et mox insonuit in interiorem aurem cordis mei: Qualiter olim comederas de ligno scientiae boni et mali, volens scire et sapere ultra vires, reputans me esse castorum[4]) eloquiorum Dei maximum zelatorem.

Et licet de hoc saepius conversus ad cor poenitentiam egissem, non tamen ista perfecte cognovi, qualiter caecus essem et nudus, sicut[5]) nunc cognosco. Ideo dixit mihi spiritus in corde, ut tollerem crucem meam et [crucifigerem carnem meam][6]) et relinquerem et abnegarem me ipsum, et intrarem religionem, et nihil ammodo de me sentirem, nec praedicarem, cum non essem ad hoc idoneus. Et prohibitus sum ab omnibus mihi consulentibus, ne intrarem religionem nec fugerem praedicationem. A qua tamen praedicatione omnibus consiliariis meis reclamantibus abstinui per multum tempus. Interea incidit in mentem meam adventus Antichristi, et cogitavi, unde hoc esset, et respondit spiritus, qui loquebatur in me: „Lege evangelium Mathaei: Cum videritis abhominationem desolationis, et considera abhominationes, quae sunt in ecclesia et annos Danielis scrutare.“ Et cum noluissem hoc audire confitens[7]) esse temptationem et orans ferventissime, ut auferet hoc Deus a corde meo, incepit hoc invalescere in me. Et non fui ausus, ammodo libros inspicere, nisi de licentia confessoris. Tandem tantum anxiatus fui, quod de licentia confessoris textum bibliae[8]) et alios libros de hac materia legere cepi et annos Danielis scrutari. Et cum nemo sciret me de hiis informare ex Christianis et Judeis, dixi confessori meo: „Ecce, nemo potest de corde meo auferre istam materiam,

---

[1]) B. C. schází. [2]) A. extunc. [3]) A. quam. [4]) A. tantorum. [5]) A. schází. [6]) A. B. schází. [7]) A. confidens. [8]) A. schází.

Digitized by Google

nisi dominus papa. Ideo vado Romam, et ibi aperiam sibi cor meum, et quidquid mandaverit faciam.[a]

Et expectavi plus quas per unum mensem in Roma, nolens hic nec alias [1]) praedicare, melius putans interim poenitentia [2]) purgari, ne forte me contingeret errare. Et incepi jejunare jejunium Danielis, panem desiderabilem non manducare, [3]) et orare instanter, sacrificium Christi frequenter offerre et poenitentiam agere in cinere et cilicio, dicens: Dominus Deus meus, miror [4]) quia haec non invenio in libris manifestata, nec a doctoribus scire possum, quia voluisti haec abscondere praecipue a (prudentibus et) [5]) sapientibus (hujus mundi) [6]) et revelare ea parvulis. Et licet multi fuerant interim parvuli, tamen forte tempus revelandi non fuit. Nunc autem, si tempus est, revela alicui in ecclesia sancta praeter me, et me miserum projice ad locum poenitentiae sive sterquilinii [7]) ubicunque vis, solum aufer a corde meo temptationem. Si autem vis me ad hoc idoneum facere, potes tanto ad majorem gloriam tuam, quanto ego stultior, vilior et omnibus major peccator sum, et quia non esset tanta gloria tua coram hominibus, si hoc faceres per justos et illuminatos sicut per stultum et vilem peccatorem. Si ergo ita vis habere, respice ad me pauperculum contritum spiritu et nimis trementem sermones tuos, et licet multis datus fuero in derisum et scandalum et praecipue illis, qui tibi, etsi humanitus descenderes, non crederent, tamen pro salute mea et ecclesiae [8]) fac mecum misericordiam in hoc, quantum necesse est mihi et sanctae ecclesiae tuae, et ita confirma me, ut non possim aliud in hoc facere, nisi quod tu vis, sive fuerim confusus sive laudatus in te. [9])

Ita ergo, quod conceperam de hac materia in Bohemia, incepi tunc in Roma clarius (et clarius) [10]) intelligere. Et cum jam desperassem de adventu domini nostri papae, tunc praeparavi me, iter volens in die Ascensionis [11]) Domini Roma arripere versus Avinionem. [12]) Interim irruit in me spiritus ita, ut me continere non possem, dicens mihi in corde: „Vade, intima publice per cartam, quam affiges hostiis [13]) ecclesiae S. Petri, sicut solitus fuisti intimare in Praga, quando eras praedicaturus, quod velis praedicare, quod Antichristus venit, et exhortaberis clerum et populum, ut orent pro domino nostro papa et pro domino nostro [14]) Imperatore, ut ordinent [15]) ita ecclesiam sanctam in spiritualibus et temporalibus, ut securi fideles deserviant Creatori;

---

[1]) B. C. haec ut alia. [2]) A. vita. [3]) A. comedere. [4]) A. non mihi or. [5]) A. [6]) A. [7]) B. C. sterquilinium. [8]) B. schází. [9]) B. C. [10]) A. [11]) B. schází. [12]) A. Avinioniam. [13]) A. schází. [14]) A. schází [15]) A. ordinavit.

Digitized by Google

et dabis in scriptis sermonem illum,[1]) ne immutentur verba tua, et ut materia divulgetur, ut mali in timorem mittantur et boni Deo ferventius famulentur. Secreta vero hujus rei domino suo pontifici reservabis.“ Igitur non ita praedicavi in capitulo ecclesiae S. Petri sicut hic scribo, imo nec domino inquisitori nec alicui dixissem, nisi coactus per officium domini inquisitoris, expectans moderamen et licentiam in hoc domini nostri papae.

Cap. 2. Haec itaque sentio ex spiritu, qui in me loquebatur, quod Antichristus venit, ex annis Danielis (C.) 12°, ubi legitur, quod a tempore,[2]) quo ablatum fuerit juge sacrificium, et posita fuerit abhominatio in desolationem, dies MCCXC: Beatus, qui expectat et pervenit usque ad dies MCCCXXXV°. Juge sacrificium fuit ablatum anno passionis Christi, quia sacrificium Judeorum per mortem Christi ita ablatum fuit, quod ammodo[3]) efficaciam non habuit vel quia tunc Christus per mortem carnis[4]) ablatus fuit, qui est juge sacrificium non figuratim.

Abhominatio autem desolationis vel desolationem futuram indicans incepit eodem anno passionis Christi, quando Pilatus posuit imaginem Caesaris (sive idolum)[5]) in templo; et completa est, quando Titus et Vespasianus destruxerunt Jerusalem cum templo[6]) XLII°. anno post passionem Christi. Recipiendo ergo diem pro anno in utroque numero secundum illud diem pro anno, dedi tibi: Tunc primus numerus Danielis, videlicet annus MCCXC, incipiendo eum computare a destructione facta per Titum et Vespasianum, completus est anno a Domini nativitate MCCCLXV, videlicet ante duos annos eo tempore, quo dominus Imperator sanctitatem[7]) de Avinione versus Almaniam deduxit volens eam dispergere, ut narratur. Secundus autem numerus videlicet MCCCXXXV. numeretur ab anno passionis Christi, quo ablatum est juge sacrificium, et sic invenietur esse completus anno praesenti, a nativitate Christi anno MCCCLXVII. Annus quia MCCCXXXV et illi anni, qui fuerint a nativitate Christi usque ad ejus passionem, directe faciunt annos MCCCLXVII. Beatus ergo, qui usque ad hunc annum beatitudinis pervenit, non ut sit beatus in pace, quam dat mundus, quia illam non attulit Christus et Ezechias praedixit eam esse malam, dicens: Ecce, in pace amaritudo mea amarissima; sed beatus secundum illud evangelii: Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, et maxime propter verbum Dei, et hoc sub Antichristo, qui venit.

---

[1]) A. istum. [2]) B.: quod tempus. [3]) B. schází. [4]) A. crucis. [5]) B. schási. [6]) B. templum. [7]) B. C. societatem.

Digitized by Google

De hac beatitudine Lucas dicit: Hiis fieri incipientibus levate capita vestra, quoniam appropinquabit redemptio vestra. Et[1]) in Genesi, quando Antichristus sub figura Dan describitur, subdidit Jacob in ejus benedictione dicens: „Salutare tuum expectabo, Domine.“ Hoc est ergo, quod Christus in evangelio Mathaei dicit: „Cum videritis abhominationem desolationis“ etc. ubi tamen dicit: qui legit, intelligat. Excitat nos ad videndum abhominationem desolationis etc., ubi tamen dicit, quomodo negligentia pastorum desolata est ecclesia sicut olim negligentia Pharisaeorum[2]) desolata fuit synagoga, quia etsi ecclesia modo in pace et divitiis habundat temporalibus, despoliata tamen est divitiis spiritualibus. Et sic impletur illud evangelium: Habundabit iniquitas, videlicet ex mammona iniquitatis, et refrigescet caritas multorum. An non refriguit caritas et habundavit iniquitas? — Ex quo unus habet multas praebendas aut pro servitio, aut ex promotione, aut per symoniam, aut ex cupiditate obtentas; et multi ex hoc coguntur[3]) mendicare et furari et sacrilegia committere, pauperes utique membra Christi, quibus debitum subtrahitur. Inde venditio et emptio sacramentorum et sepulturae, inde symonia in religionibus[4]) multis, inde proprietates in eis, qui divitias abdicaverunt, inde concubinarii manifesti[5]).

Cum ergo videritis abhominationem etc. Nonne abhominationes et idola sunt haec, et destruunt Jerusalem, et desolatur per hoc templum Domini, licet ypocrisis hoc tegat, quae fere in omnibus regnat, ut aliud sint et aliud dici velint? Impletum est ergo illud evangelium: Surgent multi pseudoprophetae[6]) et Christi, qui in pecuniis dominant. A propheta enim usque ad sacerdotem et a majore usque ad minorem omnes avaritiae student, et non ascendunt ex adverso neque opponunt se murum pro domo Israel, ut starent in prelio in die Domini. Religiosi etiam indifferenter audiunt confessiones non petita licentia vel gratia dyocesani, et hoc fere in toto mundo. Ex hiis omnibus[7]) apparet, Antichristum venisse, et sicut scribitur in Genesi: „Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro.“ Dan id est Antichristus, serpens antiquus, in homine Antichristo colens umbram caecitatis momordit ungulas equorum,[8]) videlicet pseudoprophetarum, id est, affectiones eorum solidas veneno iniquitatis[9]) infecit, ita ut potius affectarent satiari

---

[1]) A. Et invenietur, quando. [2]) B. C. pastorum. [3]) B. conantur. [4]) A. regionibus. [5]) B. C. manifeste. [6]) B. C. pseudo et prophetae Christi. [7]) B. C. schází. [8]) A. eorum. [9]) A. schází.

Digitized by Google

veneno iniquitatis, quam dulcedine caritatis, ita quod Spiritus sanctus[1]) fuit ascensor eorum tamquam equorum fortiorum[2]) in praedicatione, de quo in Abakuk dicitur: Qui ascendis super equos tuos, jam cecidit retro, ipsos frigidos derelinquens, quia refriguit in ipsis caritas, ut non intenderent saluti hominum, et habundavit in eis iniquitas, quia et si tacent ut canes muti, ne munus abstrahatur, tamen praedicant, ut munus tribuatur.

O quam terribile verbum dicit Dominus per Ezechiam: „Quaesivi ex eis virum, qui se poneret sepem, et staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam, et non inveni eum!" Ecce, ablatum est juge sacrificium! Et quia idolatriae stant in loco sancto, ideo qui legit intelligat, quomodo posita est abhominatio in desolationem. Isti sunt figurative de tribu Dan. Et ideo licet judicent causas et judicia justa et injusta, et habeant benedictionem de pinguedine terrae, ita tamen in Apokalypsi non inveniuntur sub Dan descripti sive inter CXLIIII millia electorum signati, quia Dan cum tribu sua, id est Antichristus, cum suis antichristianis non est ibi. Consilium est ergo, ut agant poenitentiam, corrigant suos et suorum defectus et prima opera caritatis faciant, ut per cancellum Christi crucis crucem suam post Christum portantes libro vitae aeternaliter ascribantur sicut Manasses cum tribu sua per cancellum manuum Jacob loco Dan libro Apocalypsi figurative est ascriptus. Et quomodo reges et principes terrae, nobiles, barones, cives, mercatores, mechanici, agricolae et universi populi gravissimis peccatis multis et magnis sunt involuti? Quia gentiliter vivunt, et superbia et vanitate injuste judicant, pauperes opprimunt, inter se bella gerunt, ecclesiae non obediunt, imo eam persecuntur, usuras et mercimonia sive negotiationes injustas exercent, theolonia et pedagia[3]) magna extorquent, mentiuntur, perjurant, dolose agunt, falsis testimoniis et advocationibus justitiam et judicium subvertunt, divinationibus et sortilegiis plus quam evangelio credunt, et sic in adulteriis, fornicationibus et sodomiis avaritiae et gulae serviunt, decimas non solvunt et fidem Deo et hominibus praemissam non servant. Ideo, si eos convertere volunt, ipsi primum a peccatis et erroribus convertantur!

Cap. 3. Hiis consideratis dixi spiritui, qui in me loquebatur: Quis est Antichristus? Et respondit: Antichristi multi sunt, et qui solvit et negat Christum, Antichristus est. Et qualiter quidam confitentur, se nosse eum, factis autem negant, et qualiter alii negant

---

[1]) C. serpens factus. V B. jest oprava: Sp. s. [2]) A. fortium. [3]) B. C. pedia.

Digitized by Google

eum, cum tacent et non audent eum et ejus veritatem coram hominibus confiteri, qui veritatem et justiciam Dei detinent.

Ex hiis collige, quis sit Antichristus, de quo dixit Johannes in canonica sua: Quia veniet, et nunc jam est in mundo. An non vides ejus exercitum, societatem videlicet et alios tyrannos, et oppressores pauperum? Qui ita oppressi sunt, ut cogantur multis peccatis usurarum, malarum negotiationum, mendaciorum [1]) perjuriorum etc. victum quaerere, destructores monasteriorum et tortores ponentes [2]) et poni facientes christianos pro pecuniis ad tormenta. Hii omnes per locustas coronatas in Apocalypsi describuntur, ut intelligas ejus esse [3]) militiam, quomodo regnat cum potestate magna nullo prohibente. Et dixi, quis est ex nomine vel utrum est ille magnus, qui in fine mundi expectatur futurus [4]) aut venturus? Et respondit mihi spiritus: Non est tuum ad praesens scire perfecte, sed conjecturative.

Quod autem, interrogatus a domino inquisitore urbis Romae, dixi de illo magno Antichristo, qui in fine mundi expectatur venturus, respondi, quia tunc in me irruit spiritus Domini, ut ita dicerem, et hoc teneo et tenebo ad arbitrium domini nostri papae, cui datum est probare spiritus et scripturas, in hiis et in omnibus aliis me ipsius correctioni submisi et submitto. Illi autem, qui regunt ecclesiam, videant, qui tamen ex eis pie volunt vivere et persecutiones et odia pati pro Christo, intelligent, quando probati fuerint sicut ignis electi et dealbati, et sic Antichristus revelabitur electis et ab electis, quia secundum Danielem hoc non intelligent omnes impii.

Tu autem scias, novissima hora est, et dies instat judicii ex eo, quod discessio praedicta ab Apostolo venit, quae in Danielis oratione describitur, quae incipit: Obsecro Domine! Quam qui legit, intelligat. Quia sicut abhominatio desolationis apud Judeos facta indicat nostram spiritualem desolationem, sic recessus Christianorum [5]) a judiciis ac mandatis Dei indicat decessionem ac recessum nostrum a fide et caritate evangelica, sicut dicit Apostolus: In novissimis temporibus discedent quidam a fide videlicet informata caritate vel simpliciter a fide, attendentes spiritibus erroris et doctrinis daemoniorum in ypocrisi loquentium mendacium. Ex quibus fiunt haereses, sectae, Begharditae, [6]) beginatus, sortilegia, divinationes et aliae fraternitates, in quibus homicidae sunt, qui multos socios habeant pe-

---

[1]) C. mandatorum; v B. oprava. [2]) B. potentes. [3]) B. schází. [4]) B. schází. [5]) B. C. Judeorum. [6]) A. Beghardi.

Digitized by Google

cuniosos et fortes, sub illa spe occidunt, quia socii sui cum eis componentes pecunias eos liberent vel pecuniis vel potestate.[1]) Sunt etiam aliquae fraternitates, quae ecclesiis nocent per[2]) testamenta, et alia emolumenta, quae rectoris ecclesiarum subtrahunt, per ipsos licet aliquae sint ex devotione inventae. Quae omnino non est facile indicare.

Et si vultis recipere, discessio ab Imperio facta est.[3]) Ex quo ita distractum est, et cottidie[4]) distrahitur, quod dominus Imperator non possit ex eo panem habere, nisi haberet de Bohemia. Et quomodo in plura regna et imperia divisum est imperium Romanorum? Et num quid non est discessio ab ecclesia facta, ex quo nullus fuit adjutor ex tot filiis ecclesiae, regibus et principibus, qui a persecutione societatis, quam in tot annis passa est, ecclesiam defendisset!

Ecce, discessio venit et revelabitur Antichristus, et sic instabit dies judicii! Quare autem absconditum est tempus determinatum diei judicii et istorum, nisi quia homines impii sunt et non intelligent nec intelligere volunt? Qui non recipiunt caritatem veritatis, sed credunt mendacio, ut sic eis veniat illa dies repentina; dies ypocrisis etiam Antichristi faciet, ut non cognoscatur ipse, donec reveletur,[5]) ut praefertur etc.

Cap. 4. Postremo incepi attendere, quomodo esset de statu et salute Christianorum. Et stans in hoc stupefactus audivi spiritum in me sic loquentem in corde: „Vade, et dic summo pontifici, qui ab hoc Spiritu sancto electus est, ut reducat ecclesiam in statum salutis, ut mittat angelos sive praedicatores cum tuba praedicationis et voce magna, ut tollant praedicta scandala de regno Dei sive de ecclesia, ut quia messis, id est consumatio saeculi venit, jam eradicent zizania, id est haereticos, et pseudoprophetas, ypocritas,[6]) beghardos, et beginas et scismaticos, qui omnes per Gog et Magog significantur, detegant, quia ideo Gog et Magog dicuntur, quod idem est, quod tectum et de tecto,[7]) quia absconditi sub tecto suae ypocrisis Christum in penetralibus sive in deserto suae absconditae iniquitatis ostendunt; et sic eos praedicatores manifestent, ut eradicantes velud zizania, et triticum fidelium congregent in horreum ecclesiae sanctae, et sic plenitudo gentium intret et omnis Israel salvus fiat, et sic fiat unum ovile et unus pastor, et in tanta caritate vivant, et si non

[1]) B. potestates. [2]) B. schází. [3]) B. C. perfecta. [4]) B. C. tota die. [5]) B. schází. [6]) B. C. schází. [7]) B. schází.

Digitized by Google

omnes, tamen multi, ut sint eis omnia communia, secundum quod tunc Spiritus sanctus disponet."

„Suade igitur summo pontifici, ut faciat *concilium generale* in Roma, in quo omnes episcopi accipiant modum corrigendi suos et suorum defectus, et certas personas dent religiosas et seculares mittendas [1]) [ad praedicandum, quorum multi cum sint potentes in opere] et sermone fortes, ut ambiant lectulum Salomonis omnes tenentes gladios sermonum Dei et uniuscujusque ensis super femur suum, quo a concupiscentia carnali cingantur. Hii facient passagium generale, aliis domi praedicantibus et pugnantibus, plus mori quam occidere parati pro Christo, hii vincent bestiam vel Antichristum propter sanguinem agni et securum accessum facient [2]) ad terram promissionis aeternae. Vix enim permagnus eorum sanguis fusus pro Christo vel passionis labor, quod sustinerent, sufficit ad expianda peccata, quibus gravissime involutus est populus christianus." Si hoc factum non fuerit [3]), timeo, ne maxima ira Dei descendat et plaga insanabilis, quia si hii tacuerint, lapides clamabunt, de quibus dicit Ezechiel: „Dabo lapides pergrandes desuper irruentes et ventum procellae dissipantem, et errumpere faciam spiritum tempestatum in indignatione mea etc." Mortem enim filii Dei, qui rursus crucifigitur et ostentui habetur in toto mundo, mundus clamabit se sustinere non posse, et stabit [4]) pro eo orbis terrarum, et demum et edentibus et bibibentibus, et nubentibus et nuptui tradentibus veniet [5]) dies irae sive judicii ita repentine, et qui jam vocati ad poenitentiam poenitere contempnunt, tunc locum et tempus poenitentiae habere non possint, et qui nunc judicem venturum non praedicant, tunc severissimum sentiant in poena dampnationis aeternae.

Et hoc insuper attendo in corde, quod si dominus papa fecerit juxta consilium, quod praefertur, extunc clavis David (i. e.) Christus aperiet sibi Apocalypsim, ut eam intelligat quantum pertinet ad praesens ecclesiae tempus. Hoc offero ecclesiae sanctae quantum possum secrete. Probet hoc ecclesia, quae est locus, in quo aurum conflatur, si quid scorie hic est, ejiciatur; quod si quid est auri, suscipiatur ab illo, qui offert, et potius ab illo, qui dat spiritum bonum petentibus se. Qui scripsit in carcere et vinculis spiritu anxiatus expectans liberationem Israel sive sanctae ecclesiae, ut dicat dominus papa: fiat, et fiet. Protestatur etiam, quod non tacuit, quae habuit [6])

---

[1]) B. [ ] schází. [2]) C. faciunt. V B. oprava. [3]) A. erit. C. fuerit vel non fuerit. [4]) A. pugnabit. [5]) B. veniat. [6]) B. fiunt.

Digitized by Google

in corde, sed ecclesiae dixit et paratus est tenere in ista materia, quidquid dominus papa sive ecclesia sancta mandabit.

Coactus [1]) per sententiam excommunicationis et quia inquisitor urbis Romae me voluit ad tormenta, haec ita scripsi invitus, quia quae videntur esse temerarie secundum faciem judicanti.

---

[1]) Tento odstavec schází v B. C.

Digitized by Google

13.

O Žižkovi, jeho rodišti, a o pozdějším rodu Žižků z Trocnova podnes kvetoucím.

Sepsal JUDr. **Hugo Toman.**

(Předloženo ve schůzi dne 10. listopadu 1890.)

I.

Od mého posledního čtení, které jsem v král. České společnosti nauk o Žižkovi a jeho rodu měl (0. března 1890), přišly mně některé další zprávy o předmětu mém do rukou, které celkem potvrzují náhledy mé aneb některá nová vysvětlení podávají, že jsem se odhodlal o nich zde jako dodatkem pojednati.

Především ukazuju na listinu zachovanou v originale na pergameně, však bez pečetí, v archivu Krumlovském a vydanou tamtéž dne 1. srpna 1378, která dosud uveřejněna nebyla[1]) a která jest pro studie naše celým svým obsahem důležita. Mach nebo Matiáš z Holkova prodává dědictví své v Újezdě (Ostrolově) dvěma nedílným bratřím Bohunkovi a Jaroslavovi ze Lhotky za 54 kop gr. č. Co rukojmí přistupují Bernard ze Stěkře, Jan z Vesce a Ješek řečený Žižka z Trocnova (Jesko dictus Zizka de Trocznow), a sice spůsobem zcela podobným, jako šest let později tentýž Mach z Holkova s jistým Čeňkem z Klení zaručují se správou při prodeji Žižkova svobodného lánu v Čeřejově. Štěkře leží přes řeku poblíž Zlaté Koruny; Vesce zcela blízko u Holkova pod hradem Velešínem a Ostrolov Újezd u samého Trocnova. Byl tedy Mach z Holkova dědictvím svým do r. 1378 bezprostředným sousedem držitelů Trocnova.

Zajímava jest listina tato tím, že se v ní jmenuje Ješek Žižka z Trocnova, což budí otázku, zdali tento Ješek jest totožným s Janem Žižkou z Trocnova, který se v jiných současných listinách latinských nazývá: Johannes dictus Žižka de Trocnova a také i od času svého veřejného vystoupení v Praze r. 1419 vždycky Janem se jmenuje.

[1]) Prof. Sedláček ve svých Hradech patrně na základě listiny této uvádí Ješka Žižku z Trocnova.

Digitized by Google

Ješek a Jan jest totéž křestní jméno, a když totéž křestní jméno vyskytuje se třeba jednou v latinské, podruhé české formě s tímtéž příjmím, které bývalo, jak jsem v prvním čtení svém ukázal, pouze příjmím osobním (str. 53, třetí odstavec z dola), nemáme při rozličném téhož jména užívání žádné příčiny mysliti na osobnost jinou. O tom máme příklad hned při onom jmenovaném Machovi neb Matiášovi z Holkova, jenž i v samé právě citované listině z r. 1378 jednou jmenuje se Mach, jednou Mathias de Holkov a na jiném místě tétéž listiny také s vysvětlivkou „Mach vel Mathias de Holkow". Mimo to čteme jeho jméno:

r. 1384: Mach de Holkow,
r. 1390: Mathias de Holkow,
r. 1392: Mathias de Holkow a
r. 1413: opět Mach de Holkow.

Nyní však víme již ze zápisu v DD., že r. 1381 jakýsi Ješek z Trocnova obdržel odúmrť po Mikšovi z Trocnova.

V poslední přednášce své přidal jsem se k náhledu p. vládního rady Tomka, že tento Ješek z Trocnova jest asi otcem Jana, pro rozdíl od něho Žižkou zvaného. Nyní však, když vím, že Jan Žižka se také Ješkem Žižkou jmenoval, odpadá jeden důvod pro náhled náš dříve vyslovený a jest dost možná, že i onen výprosník Ješek z Trocnova není nikdo jiný než náš Žižka. Žižka tedy během as půl roku třikráte rozličným sousedům při jejich právních jednáních pomáhal: dne 3. dubna 1378 Plachtovi z Boršova jako svědek při zápisu o věno na Krumlově; dne 11. července Jaroslavovi z Kropné jako rukojmí jeho za dluh židovkám v Budějovicích a dne 1. srpna již opět Machovi z Holkova na Krumlově správou ručil za prodané dědictví; z čehož patrno, že žil v živých a přátelských stycích se zemany sousedními. Myslím, že toto jeho časté vystupování v této době nějak souvisí s jeho svéprávím, jehož snad právě v době této dosáhl a dědictví po otci nastoupil. Naproti tomu úplný nedostatek zpráv o něm od r. 1384, kdy lán svůj svobodný v Čeřejově prodal, po celých 24 let k tomu úsudku nutí, že v těchto létech asi již domov byl opustil.

K otázce o věku Jana Žižky v době jeho vystoupení co vojevůdce mohu také některé závažné dodatky uvésti.

Ve své předešlé přednášce (str. 46) pravil jsem, že není žádné pochyby, že ono prodloužení správy lánu Čeřejovského Žižkou r. 13[illegible] prodaného [1]) ještě na dobu tří let po smrti Žižky *jest pouhou forma*

[1]) Lán ten byl prodán za 19 kop a ne za 20, jak jsem dle starších spisův soudil, nyní ale se dle originalu na radnici Svinenské se nalézajícího přesvědčil.

Digitized by Google

právní, z které nelze na vyšší stáří Žižkovo hádati. Nyní pak dovídáme se právě z listiny Krumlovské z r. 1378, že Ješek Žižka z Trocnova ručí ještě s druhými rukojmími rovněž *na tři leta po smrti prodávajícího Macha z Holkova* správou. Mach z Holkova byl ale r. 1378 dojista ještě mužem mladým, poněvadž žil ještě pět a třicet let později, když mu r. 1413 byla dána králem odúmrť v Opalicích, a mohl ovšem žíti ještě mnohem déle.

Podobně soudil jsem z obsahu listiny Budějovické z r. 1378[1]), ve které Jan Žižka zároveň s Janem z Misletína jako rukojmí Jaroslava z Kropné zavazují se dvěma židovkám Budějovickým závazkem, jak se mně zdálo, lehkovážným, poněvadž nad míru krutým, že onomu trojlístku *mladých* synků zemanských jednalo se o zaopatření sobě peněz za každou cenu.

A vskutku, alespoň onen Jan z Mysletína jmenuje se v listině archivu Třeboňského ještě r. 1411, tedy 33 let po učiněném onom upsání oněm dvěma židovkám Budějovickým.

O vysokém stáří vojevůdce Jana Žižky nalézám také přímé svědectví současníka, které jsem dosud přehlédl a nikde jinde citované nenalezl. Eneáš Silvius, jenž sice Žižku osobně neznal, avšak v častém býval spojení s těmi, jenž Žižku dobře znali, a jmenovitě byl přítelem pana Oldřicha z Rozemberka, známého protivníka Žižkova, mluví v kapitole 46. české kroniky své o onom skvělém nabídnutí, jaké prý král Sigmund Žižkovi učinil, kdyby Čechy na jeho stranu přivésti chtěl. Za tou příčinou horlí proti Sigmundovi tímto způsobem: Magnam profecto Regiae Majestatis ignominiam et imperialis gloriae dedecus, Sigismundum ..... suplicem vidit nostra aetas homini (to jest Žižkovi) haud ex parentibus admodum nobilibus nato, *seni*, caeco, haeretico, sacrilego et in omne scelus audaci pecuniam et summos honores offere, ut suarum esse partium dignaretur.

Silvius tedy výslovně jmenuje Žižku starcem, a nejen prostě ale v kontrastu proti králi Sigmundovi, jenž však r. 1424 nebyl již také více mladík, než muž 56letý.

Myslím, že na tomto svědectví sluší nám v otázce o věku Žižkově dosti míti. —

V předešlé své přednášce ukázal jsem k tomu, že rod Trocnovských již v posledních dvou desítiletích 14. věku chudnul, že svobodný lán v Čeřejově r. 1384 Žižkou prodaný byl snad jediným dě-

[1]) Listina tato dle laskavého sdělení pana Fr. Mareše v Třeboni, jemuž vůbec za vzácnou ochotu v archivu tom mně prokázanou zvláště děkuji, nalézá se nyní v museu v Pešti.

Digitized by Google

dictvím jeho; že pak dle všeho se zdá, jakoby dobrodružná povaha jeho jej záhy byla pudila z domova (l. c. 54). V této příčině právě dovídáme se z jiné listiny archivu Třeboňského vydané dne 23. dubna 1380, že se tenkráte jistý Vilém Pucek z Trutmaně, rodu a erbu od Trocnovských rozdílného, psal patrně dle sedění svého *z Trocnova*. Později byl, a sice v létech 1386—1388 tentýž Pucek purkrabím na Nových Hradech, a více z Trocnova se nepsal, tak že musel býti okolo r. 1380 snad jen na krátko v držení Trocnova neb některého dílu jeho. Na právě zmíněné listině stojí na rubu rukou známého Václava Březana, správce archivu Třeboňského za dob pana Petra Voka z Rožmberka, psáno: „Pucek z Trocnova, potomek (i. e. nástupce) Žižků, rozuměti, že koupil od něho Trocnov, jejž Žižka držel před dvěma léty. A tak Žižka sloužil králi Václavovi." Nelze ovšem s jistotou tvrditi, zdali přípisek jeho zakládá se na úsudku z listin i nám ještě známých a snad ještě slovech Eneáše Silvia, že byl Žižka na dvoře krále Václava „a puero enutritus", aneb měl-li Březan ještě jiných pamětí před rukama.

Nemožné by nebylo, že Žižka již hned asi po roce 1384 vstoupil do služeb při dvoře krále Václava, které služby pak mohl okolo r. 1408, v kterém jej shledáváme odpovědníkem pana Jindřicha z Rožmberka opustiti. Nepřátelství s Jindřichem z Rožmberka neškodilo asi Žižkovi příliš v očích krále Václava, jenž jej mohl po r. 1409 opětně přijmouti do služeb svých.

Dle jiného originalu listu v archivu Třeboňském vydaného dne 9. července r. 1399 zakládá jistý Lícek ze Dvorce, jenž se zove „armiger Pragensis dioecesis", kaplana a oltář sv. Máří Majdaleny v Borovanech a věnuje na to 7 kop gr. č. rozličných platů ročních: sedmi sedláků ve *Dvorci*, jednoho v *Čeřejově*, jednoho a sice Ondřeje, držitele lánu v *Trocnově*, s platem ročním jedné kopy, jednoho konečně ve *Lhotě*.

Z toho plyne, že asi již za času držení Trocnova Žižkou mimo dvorec poplužní a svobodný Trocnovských tam také seděli sedláci poplatní, neb alespoň jeden právě jmenovaný, jenž se dostal někdy před rokem 1399 Lícekovi z blízkého Dvorce. Tento Lícek ze Dvorce soustředil tenkráte větší počet dědin i platů v rukou svých a patřil mezi zámožnější zemany toho kraje.

R. 1425 zapisuje Oldřich Lícek ze Dvorce — jak se zdá syn a dědic předešlého — veškerý statek svůj a při něm také „celou ves v Trocnově" jistému Janovi Brusovi ze Zahrádky v 400 kopách gr. č. jako pravé úplné dědictví. (DD. XX, 107.). Poněvadž mluví se

Digitized by Google

o celé vsi Trocnově, musel onen poplatný lán v Trocnově roku 1399 na kaplanství v Borovanech věnovaný opět dostati se v bouřlivých převratech za dob války husitské do rukou Lícků Dvoreckých. Avšak skutečné držení statků Dvoreckých také Janu Brusovi ze Zahrádky se nedostalo, ale držel je i s platy v Trocnově druhý manžel pozůstalé vdovy po Oldřichu Líckovi, Zdeněk z Chlebova, jménem svého pastorka Jana Lícka ze Dvorce, tehdáž zajisté ještě nezletilého. Ve dvou zápisích teprv z r. 1441 (24/5) a 1443 (23/8) mezi otčímem a pastorkem jeho zdělaných připomínají se ještě platy v Trocnově s kterými na konec celé zboží Dvorecké zůstalo Zdeňkovi z Chlebova a připadlo konečně asi po r. 1450 synovi jeho Oldřichovi ze Dvorce, kterémuž také Ofka ze Zahrádky, jako dědička po otci svém Janovi Brusovi ze Zahrádky, právo ze zápisů od r. 1425 jí příslušící na všecko zboží Dvorecké, při čemž se opět celá ves Trocnov připomíná, listem z r. 1453 postoupila.

Veškeré tyto zápisy nevztahují se ale na zemanský dvůr v Trocnově, neboť pod názvem „celá ves“ rozuměti dlužno celou ves poplatnou s vyloučením dvoru zemanského, jak se také brzo přesvědčíme. O osudech rodného dvoru Jana Žižky v těchto letech nemáme pražádných zpráv, a nemůžeme ani tvrditi, vyšel-li vskutku z rukou příbuzných jeho.

R. 1455 založen byl klášter Augustinův z nadání Petra z Lindy, měšťana Budějovického, v Borovanech. Když klášter tento roku 1567 byl zrušen, připadlo veškeré zboží klášterní Vilémovi z Rožmberka, patronu kláštera toho. Na toto zboží klášterní však teprv roku 1600 na základě listu císaře Rudolfa vloženo zpupné a svobodné dědictví „tak jakž toho všecko on Petr Vok z Rožmberka sám až posavad v držení a užívání jest byl“, tomuto do desk zemských.

Mezi zbožím tímto jmenuje se opět „celá ves Trocnov.“

Ves tato Trocnov (to jest platy v Trocnově) musely dle toho vejíti již v těchto dobách v držení kláštera Borovanského. Oldřich ze Dvorce totiž, o němž jsme se zmínili, že po otci svém veškeré zboží Dvorecké i se vsí Trocnovem zdědil, byl v letech 1476—1487 purkrabím Rožmberským na Velešíně, prodal r. 1508 dvůr poplužní Trutmaň Petrovi z Rožmberka (Sedláček, Hrady, III, 282), před tím také již r. 1503 ves Mohuřice klášteru sv. Kláry v Krumlově a roku 1513 platy na lidech v Újezdci a učinil konečně r. 1514, jsa zajisté bezdětek, pořízení o všem statku svém, učiniv Petra staršího a Petra mladšího z Rožmberka poručníky. Poněvadž v tomto pořízení o vsi

Digitized by Google

Trocnově žádné zmínky se nečiní, prodal neb věnoval ji tento Oldřich z Dvorce již před tím klášteru Borovanskému.

Avšak zemanský dvůr v Trocnově ani tenkráte ještě v držení kláštera Borovanského, ani Rožmberkův se nenalézal, ač jim s klášterským zbožím zajisté připadla „celá ves.“ Máme totiž z roku 1569 — tedy dvě léta po opanování zboží kláštera Borovanského panem Vilémem z Rožmberka — zajímavé, dosud neznámé psaní Jana Nydrthana, Rožmberského úřadníka na Borovanech, panu Vilémovi svědčící, které se v archivu Třeboňském zachovalo, kde mezi jiným píše: „A ještě o jeden dvůr smejšlím, jest blízko od Borovan, oč jsem již počal jednati, jestli vůle VMti bude; a zvláště VMt neráčíte u Borovan žádných lesův míti, a k tomu dvoru jsou lesové duboví, a toho se mnoho potřebuje na drva k sušení sladův, i jiného lesu dosti k jiným potřebám; a on stařec to prodával, dal dub za 4 gr. míš., ješto vetingie (sic, větví je?) ve čtvero objetí, ješto dvě i tři korytě dobře z jednoho dubu dělávali, a to na jiné panství prodával. To jsem vše zahájil a přikázal slovem VMti, aby nic neprodával, a ta koryta jsem pobral do dvorův. Gruntův dosti, také luk hojně a to v jednom položení. A již od té chvíle nesmí žádnému prodávati a jest dvořák v Trocnově na gruntě, kde se Žižka rodil; jest také na odúmrtí, ale sám již starý, nemůže nic dělati, dává zarůstati a lúky zastavuje, nebo nemá než pachole a děvče zjednanou čeleď. I když se za Kozy (t. j. Kozy z Rynarce, probošta Borovanského) ženil zase, nedal si nebožtík tomu ženění státi, že jest odúmrť, než kdyby on dvořák umřel, z toho statku ženě jeho 30 ſſ míš. dáno aby bylo a nic více. Nevím jaká vůle VMti bude; chtěl jsem, aby se to k ruce VMti osívalo, a jemu starci aby se nějaký byt v Borovanech koupil, aby tu svůj věk skončil; a něco by se mu vydávalo na vejrunky, dokud by živ byl, žeby žena, jsoucí mladá, mohla tu těch 30 ſſ míti.“

Seděl tedy ještě tenkráte na svobodném dvoře v Trocnově starý dvořák, již na odúmrť prý, nevíme však jakého rodu. Dle dopisu tohoto můžeme sobě také představiti poměry jeho, jaké asi byly již za dob mládí Žižkova v Trocnově, neboť se dotud, dokud dvůr ten byl v rukou malého zemánka, asi sotva valně změnily. Poblíž dvoru tohoto, zajisté dřevěného, stál dvorec sedláka r. 1399 Ondřeje jmenovaného, a snad ještě některá chyžka některého podsedníka. Vísku tu obklopoval starý dubový i jiný les, dosti gruntův a hojně luk v jednom položení. Rozloha celého zboží toho však předce nebyla velká, obsahovalať asi čtyry lány po 60 korcích, jak se dosud u Borovan jeden lán páčí, neboť z celého zboží Trocnovského učinili později

Digitized by Google

jeden dvůr, k němuž dnes čítá se 250 jiter pozemků. Ze zmínky oné o starém dubovém lese u Trocnova můžeme sobě také vysvětliti poněkud základ místní pověsti, že Žižka byl narozen v lese pod dubem.

Avšak ani ke konci 16. století ještě, jak se zdá, nepodařilo se Rožmberkům, jak radil řečený Nydrthan, získati dvůr Trocnovský.

Když po bitvě Bělohorské r. 1631 klášter Borovanský opět obnoven byl, vydány mu byly prý statky, které k němu dříve náležely a po Smiřických ke komoře královské konfiskovány byly. O osudech pak Trocnova tehdejších máme opět dosti pravděpodobnou zprávu v topografii Sommerově (Budw. Kr. 1841, S. 188), kterou zajisté čerpal jeho zpravodaj z archivů Švarcenberských; jmenuje v předmluvě mezi zpravodaji svými též ředitele Krumlovského Kučeru a jiné úředníky Švarcenberské z Třeboně. Zpráva tato zní: „Trocnov war damals (rozuměj za dob Žižkových) ein nach Driesendorf eingepfarrter Weiler, der ausser dem Hofe und Edelsitze der Ältern Žižka's *nur noch einen Bauernhof enthielt.* Erst im J. 1654 wurde, nachdem der Bauer während des dreissigjährigen Krieges vertrieben worden und sein verödeter Grund dem Kloster anheimgefallen war, der andere von dem Bauer Bárta Tragenář für 100 Schock meissnisch eingekauft und aus dem Ganzen der noch jetzt bestehende Meierhof gebildet."

To vše dosti dobře srovnává se s tím, co jsme na základě listin vyčerpali, také i s tím, že r. 1399 jen o jednom selském lánu v Trocnově zmínka se činí.

Teprv když r. 1785 klášter Borovanský podruhé byl zrušen, zakoupil kníže Jan Josef Prokop ze Švarcenberka statek Borovanský s dvorem Trocnovským k němu přivtěleným.

II.

Jest zajisté zajímavé, že rod rytířův Žižků z Trocnova podnes kvete, jenž dle svého podání ovšem původ svůj od Žižky vojevůdce odvozuje. Millauer ve svém pojednání o Janu Žižkovi r. 1824 vydaném, pojednávaje o rodech téhož jména, praví mezi jiným:

„Ja noch bisher giebt es Familien, welche den Namen Žižka führen, was bei einigen sogar mit dem Beinamen von Trocnow geschieht. Ein Johann Maximilian Žižka von Trotzenau besass um das Jahr 1750 das Gut Weissölhütten in Mähren: und ein Sohn oder Enkel desselben starb erst vor kurzer Zeit als k. k. Stabsoffizier. Für Abstammung vom hussitischen Feldherrn ist die Ähnlichkeit des Namens wohl kein Beweis: weil es, wie wir sehen, einst mehrere

Digitized by Google

Žižka gab, und das Prädikat von Trotznau einem ihrer Nachkommen, zwar mit Rücksicht auf den Heerführer, aber ohne Verwandtschaft mit demselben ertheilt worden sein konnte."

O rodině této, o které Millauer mluví, a sice od onoho Jana Maximiliána Žižky z Trocnova počínaje, mám úplný, veškerými listinami doložený rodokmen až na dnešní dobu.

Tento Jan Maximilian byl rozen v Praze a sloužil za císaře Karla VI. ve falcko-neuburském pluku kyrysníků co poručík a vstoupil později co hospodářský rada do služeb knížete z Liechtenštejnů v Břeclavi na Moravě a byl majitelem statku Olešnického tamtéž.

Tomuto Janu Maximilianovi bylo diplomem císaře Karla VI. ze dne 17. února 1735 uděleno povýšení do stavu rytířského svaté Římské říše s predikatem „z Trocnova". K odůvodnění toho praví se v diplomu tomto mezi jiným:

„Wann Wir nun gnädiglich angesehen, die Ehrbarkeit, Redlichkeit, Tugend, *adeliges Herkommen*, sonderliche Vernunft und Fähigkeit, vormit vor Unser Kayserlichen Majestät Unser und des Reichs lieber Getreuer Johann Max Zischka .... angerühmt worden, wassmassen seine Voreltern in Unseren Erbkönigreich Böheim bereits vor vielen 100 Jahren des Adelstandes sich zu erfreuen gehabt und alle demselben anklebende Vortheile ruhig genossen, gestalten die Böhmische Chronik solches überflüssig bewahret. Wie nun gedachte seine Voreltern nicht allein zu Unser und Unserer Vorfahrern landesfürstlichen Diensten ihr Gut und Bluth in allen Begebenheiten aufgesetzt und sein Grossvater Mathias Zischka sammt dessen Bruder in Kayserlichen Kriegsdiensten das Leben eingebüsset, sondern auch Er unter Unseren Pfaltz-Neuburgischen Cürassier-Regiment dem Dienste durch 17 Jahre geleistet .... und inmittelst denen Feldzügen sowohl in Italien als auch in dem Römischen Reich und den ganzen Bayerischen Krieg beygewohnet ..." atd.

Dále potvrzuje císař „sein bisher geführtes Wappen", jehož popis následuje: „Ein quadrirter Schild in dem hinteren unteren und vorderen oberen lazurfarbenen Felde drei silberne Lilien, als oben zwei und eine unten zu sehen, in dem vorderen unteren und hinteren oberen goldfarbenen Felde ein zum Gang vorwärts gekehrter Bär bis auf die Halbscheit .... auf der Krone des Helmes eine geharnischte Gestalt in der Rechten ein blosses Schwert mit goldenem Griff."

Diplomem pak vydaným dne 23. listopadu 1747, v kterémž se o diplomu Karla VI. zmínka činí, uděluje císařovna Marie Terezie, jako královna Česká, témuž Janovi Maxovi rytířství v království

Digitized by Google

Českém a zemích jemu přivtělených, a diplomem konečně téhož dne vydaným též příslušenství ve stavu rytířském českého království.

Onen Žižka, o kterém Millauer r. 1824 připomíná, že nedávno co stabní důstojník zemřel, jest patrně Václav Žižka z Trocnova, jenž jako c. k. hejtman r. 1814 v Terezíně zemřel a pradědem dosud žijících potomků, totiž devítiletého Františka a sedmileté Terezie Žižků z Trocnova jest.

Jiná otázka nastává, zdali rod tento, jejž diplom císaře Karla VI. z r. 1735 způsobem třeba ne výslovným, však předce patrným od hlavního vojevůdce Jana Žižky z Trocnova odvozuje, na jejich šlechtictví i znak, jehož před r. 1735 užívali, poukazuje a děda Jana Maxe jménem Matiáše Žižku připomíná, jenž prý i s bratrem svým v císařských službách vojenských zahynul: zdali, pravím, rod tento od vojevůdce Jana Žižky pochází.

Odpověď dle mého zdání nedá se ovšem odbýti jen možnou ovšem důměnkou, jakou vyslovuje Millauer, že predikat z Trocnova mohl rodu tomu být propůjčen ohledem sice na vojevůdce, avšak bez příbuzenství s ním.

Z diplomu samého nevysvítá, zdali šlechtický rod tento mimo znak také predikátu z Trocnova před r. 1735 užíval, ačkoliv sám jak se zdá to předpokládá. Dotyčné místo zní: „Über dieses ..... haben Wir mehrerwähnten Johann Max Zischka, seinen ehrlichen Leibeserben gnädiglich gegönnet und erlaubet, dass Sie fürohin gegen Uns, Unsere Nachkommen und sonst männiglich .... sich Zischka von Troznau nennen und schreiben mögen .... auf solches Prädikat und Ehrenwort hinfüro von Uns und jeder männiglich gegeben .... genennet und geschrieben werden sollen und mögen, von Recht *und Gewohnheit* unverhindert allermänniglich.“

Že Žižka vojevůdce byl ženat a že měl alespoň dceru víme, ač jen ze zmínky *nahodilé* ve starých letopisech českých, kde se připomíná, že v bitvě u Malešova padl také Jindřich z Dubé, Žižkův zeť. Není sice nemožné, avšak nepodobá se, že Žižka zanechal také mužských potomků. Že nám o tom zkoupí letopisci 15. věku ničeho nezaznamenali, tomu se diviti nesmíme, byliť synové svého věku a zaznamenávali prostě a suše vynikající události, aniž by líčení poměrů a osob dle způsobu moderního dějepisu vůbec byli znali.

Nad hrobem Žižkovým v Čáslavi visel v 16. století epitaf, šířící se o slávě jeho vojenské, jehož skladba nepopíratelně ukazuje, že vznikl právě teprv v onom století a nese podpis: Diis manibus sacrum hoc Joh. Zijskae Gregorius avunculus P. P., což Václav Řezan

Digitized by Google

ve svém exempláři Theobaldovy války Husitské, zachovaném v universitní knihovně takto překládá: Janovi Žižkovi já Řehoř ujec jeho ku památce vyzdvihnouti jsem dal.

Avunculus znamenalo by *bratra* matčina, na kterého, že by v 16. století byl býval na živu, hádati nelze. Možná, že pod názvem tím mínil se označiti nějaký snad postranní potomek Žižkův.

Epitaf ten zachoval Chytraeus ve svých: Variorum Europae itinerum deliciae, z nichž asi čerpal Theobald, který tentýž epitaf v 2. vydání díla svého uvádí.

Ačkoliv bylo po husitských válkách lidí mnoho, jenž měli jméno Žižka, bude předce asi méně známo, že v 16. a v 17. století někteří také Žižkové z *Trocnova* se psali. Tak nalézáme od r. 1591 do r. 1622 v městečku Kolinci u Klatov souseda a písaře městského jménem *Adama Žižku z Trocnova*. Zápisy o tom svědčící, které prý před několika lety v Šumavanu uveřejněny byly, dal jsem sobě vypsati a pověřiti knihovním úřadem v Plánici ze staré městské knihy Kolinecké tam dosud zachované. Kniha ta počíná: Letha 1544° stalo se jest svolení . . . ode vší obce města Kolince a to takové, že v tyto registra se smí nic jiného zapisovati, vyjma nežli smlouvy a trhy", a obsahuje zápisy od r. právě řečeného až do r. 1658.

Na listu 253 čteme zápis z 16. dubna 1591, v kterém se připomíná Adam Žižka, písař z *města Kolince*.

Na listu 323 dne 30. srpna 1621 sám o sobě píše: Ode mne Adama Žižky z Trocnova. Na listu 319 k 20. červnu 1622 opět připomíná se Adam Žižka, písař.

Na listu pak 328 k 15. listopadu 1622 opět Adam Žižka z Trocnova.

Ze zápisů těch nelze s jistotou seznati, zdali tento Adam Žižka z Trocnova se počítal býti od stavu čili nic, avšak beze všeho základu by se asi sotva byl směl v úředním jednání tak psáti; myslím, že by mu toho jeho spolusousedé sotva byli ztrpěli. Jakým právem to činil, nemůžeme rozhodnouti, ačkoliv patrně činil nároky, aby byl za potomka Žižkova uznáván.

Že bylo příjmí Žižka v 14. století jménem pouze osobním a nikoliv dědičným, ukázal jsem ve své předešlé přednášce. Že takové osobní příjmí stávala se teprvé během 15. století dědičnými dalo by se množstvím případů doložiti. Odvolávám se pouze na dva případy u rodin zemanských z nejbližšího okolí Trocnova. Tak známý nám Ondřej z Dubé příjmím Sokolík měl syna Jana, který po něm jmenoval se Jan *Sokolík* z Dubé. Podobně dělo se u rodu nám již

Digitized by Google

známého Lícků ze Dvorce. R. 1385 připomíná se při právním jednání již Lícek ze Dvorce, bezpochyby tentýž, jenž, jak již víme nadal kaplanství v Borovanech. V létech 1422 a 1425 připomíná se Oldřich řečený Lícek ze Dvorce, patrně syn a dědič předešlého. Tento zanechal vdovu Annu, která vstoupila asi r. 1432 v druhé manželství se Zděnkem z Chlebova. Synovi z prvního manželství jejího Janovi Lícovi z Dvorce postupuje r. 1441 otčím Zdeněk z Chlebova dědictví jeho ve Dvorci.

Z obyčeje toho plyne, že příjmí Žižka z Trocnova mohlo se jen přenešením na syna a dědice státi v posloupnosti dědičným. Že by postranní větev rodu toho byla přijala příjmí Žižka z Trocnova nedá se alespoň zvykem neb právem odůvodniti. Když tedy Žižkové z Trocnova, kteří se tak píší v 16. století, *právem* se tak psali — což ovšem nemůžeme dokázati — pak bychom je museli míti za přímé potomky po Janu Žižkovi vojvůdci.

Když vzhledem na nekritičnost doby, v které nový diplom r. 1735 vznikl, jemu ovšem bez podpor vědeckých nelze na ten čas víry přiznávati, když pak dále vzhledem na nedostatečné prameny rodopisu Žižkova naději pustiti musíme mimo sebe, že by kdy přímý důkaz o příbuzenství živoucí rodiny Žižků z Trocnova s Žižkou vojevůdcem přesně dal se provésti, musíme ovšem přestati na výsledcích našeho zkoumání, jež alespoň tolik dle mého zdání váhy do sebe mají, že musíme vysloviti: *věc nemožná to není.* Jediná závažnější námitka proti tomu dá se uvésti a sice ta, že živoucí rod Žižků od 17. století užívá znaku jiného než vojevůdce Žižka. Tento měl původně ve znaku raka, který na pečetích jeho při listinách z r. 1378 nalézáme; vedl však později, jak se zdá i s bratrem svým Jaroslavem, jenž také z Kalichu se píše, znaku kalicha s třemi hvězdami nad sebou stojícími po každé straně jeho. Tento novější znak jest vytištěný na pečeti listiny o příměří s Oldřichem z Rožmberka vydané dne 18. listopadu 1420, zachované dosud v originálu v archivu Třeboňském. Není tedy pochyby, že Žižka přijal kalich do znaku svého *co symbol bojovníka pro kalich;* jak vůbec vešlo v obyčej u Husitů, znak ten také na praporech, šatstvu, vozích atd. malovati a vyšívati.

Podobně vypodobněn byl Žižka v rytířské zbroji se znakem kalicha na štítu vedle stojícím na hrobě svém v Čáslavi.

Naproti tomu jest znak živoucí rodiny Žižků na čtyry pole rozdělený ovšem zcela jiného druhu a povstal patrně teprv v 17. století. Rozšiřování znaků jindy nezvyklé vešlo zvláště za Ferdinanda II. v obyčej, a i zaměňování jich v době té není věcí neobyčejnou. Tak

Digitized by Google

na příklad známý Michna z Vacínova, jenž měl ve znaku zajíce, když byl císařem Ferdinandem povýšen do stavu panského, obdařen byl bohatým znakem, z kterého původní zajíc zúplna vymizel*). Nebylo by se tedy proč diviti, že i Žižkové z Trocnova jako císařští důstojníci zaměnili sobě husitský kalich a přijali znak době a poměrům přiměřenější.

*) Dle laskavého sdělení p. dra Pinskra.

Digitized by Google

14.

O Trocnově, rodišti Žižkově.

Ve schůzce dne 24. listopadu 1890 přednesl **Josef Kalousek.**

Při příležitosti rozsáhlejších badání, jež jsem konal roku 1888 v knížecím Schwarzenberském archivě v Třeboni, přišel jsem na některé zprávy o Trocnově, kterými se poněkud osvětlují pozdější osudy nevelkého zemanského statku, na němž se narodil proslulý vojevůdce český. Ačkoli záznamy ony neobsahují nic příliš důležitého, stojí ony dle mého zdání přece za to, aby byly uveřejněny zejmena nyní jakožto doplněk k tomu, co pan dr. Toman o rodišti Žižkově přednesl.

Trocnov náležel v XVI. století, a snad již o něco dříve, k majetku kláštera Borovanského, založeného roku 1454 od Petra z Lindy. Klášter tento byl roku 1567 od pana Viléma z Rožmberka zrušen a majetek jeho ku panství Třeboňskému přivtělen. Císař Ferdinand II. roku 1631 kázal obnoviti klášter Borovanský a vrátil k němu jeho bývalý majetek. Podruhé byl zrušen ten klášter od císaře Josefa II. roku 1785, načež opět byl spojen s panstvím Třeboňským; koupilt jej od náboženského fondu kníže Jan ze Schwarzenberka roku 1788.

V urbáři panství Třeboňského, založeném roku 1589 (sign. 6. G^{β} Nr. 3. g), popisuje se také statek Borovanský. Popisy v tomto urbáři jsou summární, to jest nepopisuje se každý poddaný zvlášť, nýbrž při každé vsi udává se úhrnný počet osedlých, úhrnné summy jejich platů, a též jakou summou každá ves za účelem uložení berně byla odhadnuta. Krom toho u každé vsi se udává, byla-li na odúmrti, to jest spadal-li majetek poddaného v nebytí dědiců na vrchnost. Na statku Borovanském městečko Borovany a ves Hluboká nebyly na odúmrti, to jest měli privilegium, že lidé mohou, nemají-li přirozených dědiců, majetek svůj poslední vůlí odkazovati příbuzným. — Trocnov v tomto urbáři popisuje se jako ves, kteráž byla na odúmrti; byli v ní tehdáž 2 osedlí, jejichž jména se neuvádějí; starobylého úroku z gruntův tito dva osedlí platili dohromady o sv. Jiří 1 kopu 3 groše, a o sv. Havle též 1 kopu 3 groše, vše míšenské. Krom těch

Digitized by Google

údajů čte se tam zaznamenáno: „Berně Jeho Milosti císařské z té vsi: v šacunku jest ve 266 kopách, z kopy počítajíc po $5^1/_2$ d., učiní 3 kopy 29 grošů míšenských.“ — Dvory panské v tomto urbáři se nepopisují, nýbrž jen důchody vrchnostenské z majetku poddanského.

V jiném urbáři o málo pozdějším (sign. 6. Gβ Nr. 6. b), snad okolo roku 1600 psaném, kterýž vztahuje se ke statku Borovanskému, uvádí se v souhlase s tím „Trocnov ves celá,“ v níž jsou dva osedlí, a ti dohromady platili úroku dvakrát za rok 1 kopu 3 groše míšenské.

Z doby po obnovení kláštera Borovanského jest v archivě Třeboňském urbář již německý (sign. 6. Gβ Nr. 2. a), na jehož zadní obálce jest nápis: „Urbarium oder Zins- und Zehentbuch des zum Kloster gehörigen Marktes Borowan und der anliegenden Dörfer, aus dem Rosenbergischen Urbario treulich ausgezogen und verdeutschet.“ Letopočet schází; domnívám se, že se toho urbáře užívalo ku konci války třicetileté a později; jisto jest jen, že byl psán po obnovení kláštera, teda po roce 1631, a před rokem 1662, kdy datována jest v něm jedna poznámka vepsaná pozdější rukou než hlavní text. Podle tohoto urbáře (fol. 12) ves Trocnov byla na odúmrti (von Todtenfall), a byli v ní dva usedlí; jeden slul Janek Dvořák, měl tři čtvrtiny lánu orné půdy, ze kteréž platil po 33 groších úroku o sv. Jiří i o sv. Havle, a k berni byl odhadnut na 133 kopy; druhý usedlý jmenoval se Vávra Dvořák, měl též tři čtvrtiny lánu orné půdy, platil úroku po 30 groších o sv. Jiří i o sv. Havle, a k berni byl ceněn též na 133 kopy. Součty vypadnou z toho tytéž, jakéž udány jsou při té vísce v dřívějších urbářích. Dále v tomto urbáři Borovanském jest poznamenáno, jaký desátek oba osedlí v Trocnově dávali faráři Střízovskému (Driesendorf). Později pak připsány k tomu poznámky z let 1689, 1690, 1713, 1714 a 1732, kdy po proměně dvou sedlských usedlostí v Trocnově v panský dvůr bylo umlouváno, jakou náhradu za onen desátek, za koledu a za jiné bývalé příjmy faráře Střízovského má jemu dávati klášter Borovanský jakožto nástupce oněch dvou sedláků Trocnovských. V naší příčině stojí za otištění následující částka z toho:

Ex bona voluntate. Anno 1689 den 9. Julij ist dem wohlehrwürdigen H. Ludovico gewesten Hohenfurter P. Priori als Pfarrer in Triesendorf für das Käsgeld, Mühewaltung der Kranken und Colleda in Trozenau versprochen worden ein halb Fass Bier zu geben, und das jahrlich.

Anno 1690 den 11. August hat Ihro Wohlehrwürden H. Pater Wenceslaus Pfarrer in Triesendorf authentice producirt testimonia, dass vor Hundert Jahren die 2 vor diesem in Trozenau geweste Bauern schuldig gewesen seind, ein jeder ein Strich 2 Viertel, aber kleine Maass, sowohl Korn als Haber abzuführen; über welches obgedachtem H. Pfarrer von

Digitized by Google

nun an solches, nemlich 3 Strich Korn und 3 Strich Haber, zu geben versprochen worden. Dem Schullehrer ist man aber absolute nichts schudig. NB. Das obgesetzte halbe Fass Bier kann von meinen Successoribus ad libitum, oder das gebührende Quantum in Geld gegeben werden.

NB. Videatur inferius excerptum ex registeriis Drisendorfensibus. (To se vztahuje k záznamu, jenž stojí dále na listě 21 v tato slova):

Extractum ex antiquis registris, integre legibilibus ac integris, ecclesiae in Drisendorf:

Wes Troznow, Ondtra 1 džber 2 věrtele žita, 1 džber 2 věrtele ovsa. — Hawel 1 džber 2 věrt. žita, 1 džber 2 věrt. ovsa.

Requisitus vidi antiqua registra, et concordat. M. Daniel Ant. Hraska, curatus Daudlebensis.

(A) Possessore et incola in villa Troznow rustico decimas accepi, ut supra registra demonstrant; alteram villam (curiam?) incolens monasterium tantum etiam deponebat, et annis multis accepi id ipsum. Immutatum per aliquot annos, cum protestatione minus accipere coactus. Ita testor. Dabam in prioratu 5. Nov. 1688. F. Gaufredus.

Concordat triplicibus antiquissimis registeriis de annis 1582, 1623 et 1636. Actum Comarzitij 16. Dec. 1689. F. Michael prior.

Haec inveniuntur in registris parochiae Drisendorfensis fol. 180.

O tom, kdy a kterak víska Trocnov proměnila se v panský dvůr, z něhož klášter tu náhradu farářovi platiti měl, dovídáme se šíře z urbáře Borovanského, jenž byl od probošta Konrada potvrzen 24. června 1693 (sign. 6. Gβ Nr. 2. b). Tento urbář obsahuje v sobě zároveň dějepis a malý diplomatář kláštera Borovanského. Spisovatel jeho rád vypravoval; na listě 13 své knihy sám určuje jí ten účel, že má se v ní důkladným popisem zjistiti, co klášter Borovanský v době od roku 1663, kdy na místo administratora dosazen byl v něm řádný probošt, až do roku 1693 skutečně držel a co jak v té době zlepšil. O Trocnově vypravuje na listě 18 jak následuje:

„Hof Traczenaw. Dieser Hof liegt zwischen den königl. Stadt Budweis zum Gut Augezd, den Dorf Zaluži und Radostitz Gründen. Und gleich wie kraft der Fundation, wie auch aus der Rosenbergischen Cancellei ehedessen bei der Einführung der Geistlichkeit und Einraumung Ao 1631 der klösterlichen Gründe gegebenen Urbario, allwo jetzt vor ungefähr 12 Jahren der aufgerichte klösterliche Hof stehet, ein Dorf von zwei Bauernhöfen gewesen, welche dem Kloster, wie andere klösterliche Unterthanen, in der angesetzten Zeit gewisse Hauszinsen, Roboten und andere gebräuchige Schuldigkeiten abgeführet: als ist der eine Bauershof in dem allzulang gewährten schwedischen Krieg, indeme der Unterthan entloffen, öd worden, und weilen selbiger Unterthan nicht wieder zuruckkomben, besagter Bauernhof dem Kloster mit allem Recht und Gerechtigkeit zugefallen. Und wie nun der jetzig regierende Herr Prälat gesehen, dass der andere Bauer Barta Traczenawr auch kein Wirth, haben sie selbigen Bauernhof von ihme mit baarem Gelde per 100 Schock meissnisch

Digitized by Google

an sich und zum Kloster gebracht; worauf sie aus beiden Bauernhöfen einen klösterlichen Maierhof aufrichten, die alte und zum Theil mehrist eingegangene Gebäud abtragen, und von neuem einen bequemlichen Maierhof bauen lassen *). Bei welchem Hof sich 10 Stuck ackerbare Felder mit 100 Strichen Aussaat befinden, und betragen 2 Huben; Wiesen bei 20 Fuhr Heu, und werden hiemit benamset: die 1. von Dorf Zaluzian an bis zur Brucken nebst dem Bachl, 2. der Drabink, 3. zwischen dem untern Stadtl-Teichtl und dem Teichtl Žissko, 4. und vom Teichtel Pamphili bis zur obbesagten Brucken.

Zehent kommt dem Herrn Pfarrer auf Driesendorf aus obbesagten Maierhof Traczenaw jahrlichen dem Kloster Borowan, anstatt der cassirten 2 Bauernhöfe, abzustatten: kleine Maas Korn 3 Strich, Habern 3 Strich. Und vor seine Mühe durchs Jahr zum Kranken, Colleda und Pfingstkäs: ein halbes Fass Bier. Dem Schulmeister aber ist man absolute nichts zu geben schuldig."

Dále na listě 19 následuje zevrubný popis a vyměření hranic dvora Trocnovského; podle toho popisu dvůr Trocnovský ležel mezi cizopanskými pozemky (demnach dieser Hof zwischen fremder Herrschaft Gründen lieget), a naměřilo se při něm kolkolem hranic $55^1/_2$ provazce a 2 sáhy, při čemž měřeno na provazce lesní po 42 sáhách, sáh počítajíc za 3 pražské lokte.

Na listě 22 skladatel urbáře položil tuto poznámku o Janu Žižkovi a o místě, na kterém se narodil:

„Sonsten wird hier ganz glaubbar und wahrhaftig dieser Bericht zu künftiger Gedachtnuss eingetragen, dass als dieser Edlsitz, ehedessen der gottselige Fundator **) solchen an sich gebracht, (woraus alsdann 2 Bauer-

*) Při tomto místě jest jinou rukou po straně připsáno: „Diese zwei Bauernhöfe seiend anno 1654 in der Generalcommission allbereit vor einen Maierhof dem Kloster deputirt; und sind der eine Bauer Bartha mit seinem Weib und 2 Kindern ganz frei von aller Unterthänigkeit losgelassen worden." — Z těchto záznamů o proměnách zboží Trocnovského vznikla zpráva, kterou vytiskl Sommer v topografii kraje Budějovického str. 188, a kterou pan dr. Toman cituje zde na str. 343. Jméno sedláka Bárty Traczenawr, což jest nejspíš překlad názvu Trocnovský, jest v urbáři psáno velmi nepěkně; proto z něho u Sommera vznikl Tragenář. — V aktech revisitace, chovaných nyní v archivě zemském, jest v kraji Bechyňském při statku kláštera Borovanského roku 1679 zaznamenáno: „Ves Tro(c)nov, Rolníci: Urban Tromoweg, Tromowsky"; vedle těchto dvou osobních jmen namístě výkazu o majetku a břemenech jest poznámka: „Vrchnost má tuto dvůr svůj panský, který hned při času předešlé kommissí generalis visitationis zdvihovati začala." Jména sedláků zde udaná Tromoweg a Tromowsky nepochybně vznikla též mylným čtením jmen Trocnauer, Trocnovský.

**) Tímto fundatorem rozumí se Petr z Lindy. Skladatel urbáře dle slov zde uváděných se domníval, že Petr z Lindy tvrz Trocnovskou si koupil a klášteru pak daroval. Podle toho očekávali bychom, že Trocnov najde se jmenován v zakladací listině kláštera Borovanského, ale není tomu tak; listina krále Ladislava, daná ve Vídni 10. srpna 1455, kterouž potvrzuje se založení toho kláštera, vepsána jest do přítomného urbáře na listě 107, i jmenují se v ní vsi, lesy, louky, rybníky, mlýny a jeden dvůr ve Hluboké, co vše zakladatel klášteru daruje, ale o Trocnově není v té listině žádné zmínky. Podle toho klášter Borovanský nabyl Trocnova někdy později po roce 1455.

Digitized by Google

höf gemacht worden), einem Edelmann N. von Traczenaw gehörig gewesen; wessen Frau einstmals Sommerszeiten, da ihr hoch an der Zeit zur Geburt war, Schwammen zu suchen gangen, sei sie unversehens von einem starken Regen überfallen worden, hätte sie einen Sohn unter einer grossen Eichen, ohne einziges Menschen oder anderer Frauen Beihilf, geboren, welcher gewesen der einäugige Jan Žissko von Traczenaw. So, als selbiger erwachsen, viel Unruhe im Land gestiftet, sich wider seinen natürlichen Herrn den König aufgeworfen, eine neue Sect und Ketzerei angefangen, also dass er allenthalben viel und vornehmbe Klöster zerstöret, gestalten noch auf Dato viel rudera dessen zu sehen; nicht alleine die arme Geistlichen, soviel er deren bekomben mögen, grausamber Weise ermordete, sondern auch die gemeine Leute ermorden und umbringen lassen. — NB. Selbige Eichen ist allererst vor ungefähr 40 Jahren, so von denen Hüeterbuben zum Theil ausgebrennet gewesen, umbgefallen. Zur Gedächtnuss aber, allwo diese Eichen gestanden, anstatt des Jan Žissko Geburt und Unthaten, ist eine schöne Martersäulen auf Unkosten des jetzig regierenden H. Prälatens, zu Ehren der Geburt des heil. Johannis des Taufers erbauet worden."

Tato pověst o narození Žižkově a o poznamenání toho místa jest ovšem, ač bez některých okolností zde zmíněných, v literatuře dávno známa.

Z toho, co jsem z urbářů Borovanských uvedl, můžeme usouditi, jak asi byl veliký či malý zemanský statek Trocnovský, když se na něm Žižka narodil. Zprávy naše nesahají sice do věku XIV., ba ani do věku XV., než pocházejí jen z konce věku XVI. a ze století XVII. Nic však k tomu nepoukazuje, že by jen část statku, z něhož Žižka pocházel, byla se později dostala klášteru Borovanskému; přijímám teda, dokud opak toho se nedokáže, že to, co v Trocnově náleželo klášteru Borovanskému, jest celý bývalý statek předků Žižkových. Připustí-li se to, pak tuším z mých dokladů vysvítá s určitostí, že prvotní zemanský statek Trocnovský měl jenom dva lány rozlohy. Skladatel urbáře roku 1693 potvrzeného mohl sice o dávných před ním dobách míti chybné představy, ale v tom jemu zajisté můžeme věřiti, když vypravuje o rozloze tehdejšího poplužního dvora Trocnovského a o tom, že udělán byl z dřívějších dvou dvorů sedlských. A tento skladatel urbáře praví výslovně, že současný s ním dvůr poplužní měl sto korců orné půdy čili dva lány, a krom toho něco luk; k tomu dlužno však ještě přidati četné rybníky a nepochybně i nějaké lesíky. Z obvodu pozemků Trocnovských, změřeného před rokem 1693 na $55^1/_2$ provazce a 2 sáhy, čili 2333 české sáhy (2188 vídeňských sáhů), nemůže se plocha jich bezpečně vypočísti, ježto neznáme podobu její. Největší by ta plocha byla, kdyby obmezena byla pravidelným kruhem, a pak by obsahovala 238 vídeňských jiter

Digitized by Google

čili 137 hektarů; čtverec téhož obvodu obsahoval by jen 187 jiter čili 107 hektarů. Na místě těch čísel nespolehlivých postačí zapamatovati si, že na půdě Trocnovské byly v XVI. a XVII. století jen dva obyčejné sedlské statky, každý o jednom láně pozemků.

Na jeden z těchto dvou sedlských statků vykládám dopis, jejž roku 1569 poslal úředník na Borovanech Jan Nydrthan panu Vilémovi z Rožmberka, a jejž p. dr. Toman zde na str. 342 cituje. Že ten dvůr v Trocnově, o nějž dotčený úředník ve prospěch svého pána tehdáž smýšlel, byla usedlost poddaná sedlská, nikoli pak dvůr svobodný, na to podává dopis Nydrthanův sám hojné důkazy. Tento úředník totiž zapověděl držiteli toho dvora, aby neprodával dříví ze svého lesa; dvořák ten dle toho dopisu byl na odúmrti, to jest neměl práva, pořizovati o svém statku, tak jakož i z urbářů víme o obou usedlostech sedlských v Trocnově, že byly na odúmrti; dřívější vrchnost nejmenovaného v dopise dvořáka, probošt Borovanský, nedal jemu podruhé se oženiti než pod výminkou, že po smrti dvořákově žena nemá dědití než jen 30 kop z jeho statku; a Rožmberský úředník mínil, že by stařec měl býti ze svého dvora vyveden, v Borovanech aby mu vrchnost koupila nějakou chaloupku, ve kteréž měl život svůj skončiti, přijímaje od vrchnosti nějaké malé splátky (vejrunky) za dvůr jemu někdy náležitý. Tak se ovšem nenakládalo se svobodnými držiteli zemanských statků, ale začínalo se tehdáž tu a tam tak nakládati s nevolnými držiteli sedlských a vůbec poddanských statků. Následovně v dotčeném dopise nevidím žádného důkazu na to, že by v Trocnově kromě vsi, to jest krom dvou sedlských usedlostí, jež byly poddány klášteru Borovanskému a pak Rožmberkům, byl býval roku 1569 ještě nějaký jiný dvůr, a to svobodný. Bývalý zemanský stateček Trocnovský byl již celý v držení sedlském, seděli na něm dva sedláci, poddáni jsouce vrchnosti, až zase uprostřed XVII. století vrchnost z těch dvou sedlských usedlostí udělala svobodný dvůr poplužní k vlastnímu užívání.

Digitized by Google

15.

Mistra Jana Husi
česká kázání na posvěcenie kostela a na sv. Trojici.

Podává **Adolf Patera.**

(Předneseno dne 13. října 1890.)

V rukopise papírovém v malém 4° knihovny cisterciáckého kláštera Wilheringu v Horních Rakousích (č. 122), který obsahuje několik latinských traktátů, nalézá se též troje kázání české mistra Jana Husi.

Vazba rukopisu tohoto jest již novější. Před prvým listem přivázán jest kus pergamenové listiny německé z konce XIV. století, jejíž počátek zní: „Ich Peter der Ruezwurm von Nuſtorf“ a v níž mezi jiným uvádí se též jméno Otta, opata Višňobrodského. Na druhé straně listiny připsáno krátké latinské kázání. Obsah rukopisu jest následující:

1. L. 1ª—73ª Exposicio Cassiodori super septem psalmos poenitentiales. Za tím jest list prázdný.

2. L. 75ª—87ª Quinque psalmi de passione Christi.

3. L. 87ᵇ—100ᵇ Troje kázání Husovo a sice: a) dvě na posvěcenie kostela, b) jedno necelé na sv. Trojici. Za tím jsou dva listy prázdny.

4. L. 103ª—118ª Tractatus de arte praedicandi a počíná se takto: „Theologia est sciencia pro naturato a naturante“. — — —

Traktát tento sepsán od Čecha, jak z některých míst jeho souditi možno. Tak na př. čteme v 32ᵈ kapitole na l. 117ª takto: „Item meum conſilium eſt, quocieſcunque in capitulo feceris ſermonem, facta invocacione in lingua materna, ſtatim thema repete latine et repete(ns) diſtinctis notabilitatibus primam notabilitatem totam dicas, qua dicta tunc primo incipe Boëmice et prenumera omnes notabilitates ad Boëmicum ductas et, pretermiſſa prima notabilitate, quam poſuiſti in latino, proſequaris alias notabilitates cum ſuis membris in materno; potes autem auctoritates, probaciones, exclamaciones infra ſermonem preter-

Digitized by Google

mittere in latino, tamen ſtatim debes eas recitare in materno. Item quando alludis, hoc fac ante conclusionem, et ſemper primo fiat in latino i(ſ)ta dict(i)o, ſi fuerit in capitulo; deinde alludas in materno, tamen tunc attendas conſonanciam aliquam, niſi uelis, et tuum Boëmicum illud expedite admittat". Traktát končí se na l. 118ᵃ: „Item voce lacrimabili genua flecte(ns) corde toto a te cariſſime mendico, ut me miſerum peccatorem facias oracionum tuarum participem Amen".

5. L. 118ᵇ—123ᵇ Rubricae psalmorum.

6. L. 124ᵃ—128ᵃ Aurelii Augustini de laude psalmorum.

7. L. 128ᵇ—138ᵃ S. Bonaventurae itinerarium mentis ad Deum.

8. L. 138ᵇ—139ᵃ Cassianus de tribus vocacionibus.

9. L. 139ᵃ—139ᵇ Augustinus de eloquencia et ſapiencia.

10. L. 140ᵃ—147ᵃ Speculum peccatorum valde utile et motivum ad sui ipsius cognicionem.

11. L. 147ᵃ—151ᵃ Regula contra conscienciam erroneam.

12. L. 151ᵃ—153ᵃ Sermo de angelis; de sex, in quibus boni homines conformes sunt angelis.

13. L. 153ᵃ—159ᵇ Sermones (jichžto konec schází).

Rukopis psán písmem trojím, dosti pěkným, drobným, v prvé čtvrti XV. století (asi r. 1403—1415), a patříval nejspíše klášteru Višňobrodskému, odkud se dostal později do Wilheringu. Husova kázání nemají nijakého nápisu, pouze při třetím připsáno na hořejším okraji: „de ſancta Trinitate Sermo valde bonus et katholicus". Jak ze všeho patrno, jsou kázání wilheringská již přepis ze staršího rukopisu a patří zajisté do prvé doby Husovy kazatelské činnosti (asi do l. 1402 až 1407). V prvém kázání několikráte jsou oslovování posluchači: pueri dilecti (88ᵃ 11), pueri cari (88ᵃ 31), conſiderate pueri (88ᵃ 31) atd. Kázání tato přijal J. Hus opět do své postilly české, kterou byl „na hradě Kozím léta 1413 v den postní svatých apoštolóv Šimona a Judy skonal," avšak místy se značnými změnami. Zejmena prvé kázání na posvěcenie kostela značně předělal a na několika místech přiostřil svoji nevoli proti kněžstvu, tak na př. na l. 88ᵇ ř. 15 a 16 psáno ve wilheringském rukopise: „Jako die s. Bernardus, že ktož v domu přepustí, a zvlášť duchovní, tance neb kostečství aneb smilstvie, moraliter peccant", kdežto v postille čteme: „a zvláště v kláštěře mnišie, majíce v něm na své i na cizie hřiechy plakati, písmo svaté čísti a nabožně sě modliti, i činie z něho jeskyni lotrovú a kurevskú". Na l. 88ᵇ 23—25 psáno: „neb často ti, qui deberent aliis prohibere, hii dominico die et festivis diebus tanczugi"; čteme v postille: „neb kněžie v neděli tancují a pravie, že nenie hřiech tancovati". Avšak

Digitized by Google

co nás v kázáních wilheringských zaráží, jest, že v nich hojně užito latinských slov a vět, zejmena latinských citátů z písma svatého, což se nesrovnává s Husovou horlivostí a péčí o jazyk český a jeho čistotu. Snad někdo jiný, řídě se následujícím návodem pro kazatele, použil kázání Husových a vyzdoboval si je po svém způsobu latinou.

Pravopis kázání wilheringských dokazuje, že pochází z doby před r. 1411, v kterémžto roce sepsal Hus novou soustavu pravopisnou, jež jest již v rukopise postilly Husovy, psané r. 1414 rukou Zikmunda z Domažlic, skoro veskrz provedena. Písař wilheringských kázaní zachoval ještě zcela spřežkový způsob pravopisu, jakým psalo se v druhé polovici XIV. a na počátku XV. století. Poněvadž jsou kázání zde zcela věrně původním pravopisem otištěna, netřeba se zde tedy o něm ještě podrobněji zmiňovati. Za to skratky, kterých jest zde dosti mnoho, nejsou v otisku pro typografické obtíže nápodobeny, než již rozvedeny. Z nich zasluhuje zmínky zejmena skratek *ra* (~), jehož se zde často používá za pouhé *a*. V poznámkách podána jsou různá čtení z rukopisné postilly Husovy, [l 105ᵇ—107ᵃ, 187ᵃ—196ᵃ] která se nalézá v papírovém rukopise knihovny Musea království Českého (2. D. 18) a dopsána byla „w ſobotu przed ſwatu Kateřinu leta od narozenie bożieho Tiſicieho ćtyrſteho ćtrnadcteho ſkrze ruku Zigmundowu z Domazlicz".

Pro lepší porozumění textu, který podáváme zcela věrně, opatřen otisk wilheringských kázaní patřičnou interpunkcí, která jest v originale jen částečně provedena.

I.

(87ᵇ) U Ten czaſſ wyſſed gezís, gdieſſe przeſſ gerícho. A aí muz gmenem zacheus, A ten byeſſe knyeze zgewnych hrzyeſnykuow, a ten bohaty; a zadaſe widieti gezíſſe, kto by byl, a nemohl gieſt pro zaſtup, neb poſtawu maliczky bieſſe. A przedbyeh, wſtupil gieſt na drzewo fykowe, aby vzrziel ho, neb myel gieſt tudy gity. A kdíz przigide k myeſtu gezys, wzezrzew, vzrzel ho, a rzekl gieſt k nyemu: Zachee, chwatage ſſtup, nebt dneſſ w domu twem muſſym bidlyti. A chwatagíe ſſtupil geſt, a przygal ho radugie ſie. A kdíz ſu widiely, wſſyczkny ſu reptaly, rzkucze, ze k czlouſeku hrzyeſnemu ſel gieſt. A ſtoge zacheus, rzekl gieſt ku panu: Aí polowiczí zbozí mých, pane,

Digitized by Google

dawam chudym; A acz koho ſem w czem zklamal, wraczugy cztwero wyecze. Rzekl geſt gezís k nyemu, ze dnes ſpaſſenye tomuto domu ſtalo ſie geſt, proto ze y on ſyn geſt Abrahamow; Neb przyſſel geſt ſyn czlowieczi [1]) hledat a ſpaſſit, czoz bylo zahynulo.

SWate toto cztenye neprziſluſie mezi niedielnye cztenye, Ale cztu gie na poſwieczenie koſtelnie pro dwogi wiecz: Prwe proto, ze [2]) zmyenka o domu takem w nyem, kteremuzto domu ſtalo ſie ſpaſſenye, ze myli gezis to [3]) toho domu zawital; Ten dom bila geſt czeled zachea y ſ nim. A ze myloſtywi ſaluator [4]) poteſt tuz miloſti nawſtyewiti koſtel ſwieczeny a daty lydu myloſt, kterziz w koſtel zadoſti widienye duchownyeho ſie (88a) ſeyde, Protoz w podobenſtwi tom czteny czte ſie na den poſwiecenie koſtela. 2° legitur podobnye in die conſecracionis eccleſie ideo, neb [5]) to cztenye eſt o zgewnem hrzieſnyku zacheowi, gemuz geſt myloſtivi ſaluator peccata dimiſit. Quod audientes hoc manifeſti peccatores, gichzto [6]) bywa mnoho in dedicacione eccleſie, ti aby [7]) zadali od gezyſſe miloſti, aby ſie raczil nad nymy iako nad zacheem ſmylowati, peccata eis dimittere, a [8]) od gynych buduczich hrziechow ge vchowati iako zachea, a zívot wieczny gim daty; neb tak vzitecznye pamatowaly by koſtela poſwiecenie, gſuce ſwati. A ze k tomu magi lide pylnie tahnutý, vkazuge gim to pius ſaluator [9]), genz prziſſel geſt, ſicud ſolus dicit, [10]) aby hledal a ſpaſſil, czo geſt bilo zahynulo. A tak, pueri dilecti, in hoc ewangelio oſtendit nobis S. lucas in domino iheſv magnam miſericordiam et in Zacheo peniteciam ueram [11]), A na ginich etiam oſtendit [12]) reptanie nemudre. O panu iheſv dicit ewangelium [13]): wyſſed gezis, gdieſſe przeſ gericho. Tu wiez, zet w byblij S. lucas die: wſſed, ale na mſi cztu: wiſſed, Protoz, o homo, quod ſcires, quod utrum fecit dominus iheſus [14]): y wſſel do gericho, y wiſſel z gericho. S. lucas die: wſſel, et hoc ideo, [15]) neb geſt k poczatku hlediel; neb przed tyemto cztenim piſſe w XXVIII [16]) k.: quod iheſus appropinquat ſe k gericho, y ſanauit

[1]) človieka. [2]) ze geſt. [3]) Za *do*; weň. [4]) ſpaſitel moż. [5]) druhe czte ſie podobnie na den poſwiečenie koſtela proto, že... geſt. [6]) ſpaſſitel hřiechy odpuſtil. Aby ſlyſſece to zgewní hřieſnící, gichž. [7]) na poſwiečení koſtela. [8]) hřiechy gím odpuſtiti. [9]) miloſtivy ſpaſſitel. [10]) iakož ſam die. [11]) A tak w tomto čtení vkazuge nam s. lukas na gežiſovi veliké miloſrdenſtuſe, na zacheovi pokanie prave. [12]) Vynechán překlad. [13]) gežiſovi die cztenie. [14]) protož aby viediel, že obé geſt vczinil gežiš. [15]) Vynechán překlad. [16]) Ma státi: XVIII.

Digitized by Google

vnum cecum. Et poſt w XIX k. ſtatim dicit [1]): A wſied, gdieſſe przeſ gericho. wſſed t. do gericho, y ſel geſt ſkrze gericho. a ten wichod znamenage ten, ktoz geſt cztenye w mſal vſtavil, polozil geſt, ez [2]) gezis gdieſe prieſ gericho, to gieſt, wiſſed z gericho, minul geſt gericho et iuit [3]) k geruſalemu, iakoz po ſkonany huius ewangelii dicit S. lucas [4]), ze bieſe blizko v geruſalema. y zda my ſie, ze by lepe bilo, by bily nechaly tak, ſicud S. lucas ſcribit, dicens [5]): wſſed, gdieſie ſkrze gericho. Aniz wiem, kto gieſt polozil a rzekl, ez wiſſed gezis; puto, quod ſcriptor errare (chibiti) potuit, Sed S. lucas, iſte non errat, dicens: [6]) wſſed gezis, t. do gericho, y ſel gieſt ſkrze gericho k geruſalemu. A ai vir nomine zacheus, quod dicit [7]): A ai, w tom vkazuge ſuati lucas, ze [8]) zacheus bil geſt ſlowutny a [9]) myel pilnoſt weliku, quod videret vzrzel iheſum.[10]) Slowutny bil proto, quia erat dives, et etiam propter quod fuit publicanus,[11]) nad gynymy vſtaweny. Conſiderate, pueri, ze [12]) pro prwu ſprzíczinv ſlowutnoſti hoden gieſt chwali, ale pro druhu dignus eſt correccione [13]) y hanby. A tak dicit S. lucas: [14]) A ai mvz nomine zacheus; nominat eum ideo, quia dignus eſt [15]) toho pro zadoſt weliku, gijz geſt miel, quod videret iheſum; 2° ideo, [16]) ze brzi ſie ku pokani obratil; 3° ideo, quod uere penituit; et 4° ideo, [17]) ze w knyhach geziſouích k vieczney radoſti bil geſt ſcriptus. Et iſte erat princeps publicanorum et dives. [18]) Ai w tom ſie vkazugie hoynoſt geziſſowa miloſrdenſtvie, ze netolyko peccatorem paratus eſt ſuſcipere [19]), ale y hrzieſnyka nad hrzieſnyky; neb (88b) knyezie nad hrzieſnyky zgewnymy geſt naiwieczi peccator [20]) zgewny. A tak rozumyei homo, ze [21]) zgewny peccator eſt ille, qui non curans confusionem, peccat manifeste. [22]) A tak prazdne zeny, koſtecznici, tanecznici, ſwateczne tanecznice, vſurarii, manifeſti [23]) ſwatokupci, lakomczi, trhowczi neb kupcí gſu [25]) manifeſti peccatores. [24])

---

[1]) że geźíš přibližuge ſe k gericho, vzdravil geſt gednoho ſlepeho. A potom w XIX k. yhned die. [2]) vyſed. [3]) a ſel geſt. [4]) tohoto čtenie die ſuaty lukaš. [5]) iako s. lukáš píſe, řka. [6]) ſnad chybiti mohl píſař, ale s. lukáš ten geſt nechybil, řka. [7]) A ai mvž gmenem zacheus, že die. [8]) y že. [9]) y že geſt. [10]) aby vzřiel geźíſe. [11]) že byl geſt bohaty, y proto, že geſt byl hrieſnik zgewny. [12]) Vynechán překlad a że. [13]) hoden geſt treſktanie. [14]) die s. lukáš. [15]) gmenem zacheus gmenvge ho proto, że hoden geſt. [16]) aby vidiel geźíſe, druhe proto. [17]) Třietie proto, że ſie právie kal; A cztwrte proto. [18]) napſan. A ten bieſe knieże zgewnych hřieſnikow a bohaty. [19]) hřieſnika hotow geſt přigieti. [20]) hřieſnik. [21]) A iakož prwe pſal ſem w kazaní třietie nediele po ſvieti trogici o zewnych hřieſniciech, też tuto rozvmiei, że. [22]) hřieſník geſt ten, kteryž netbage hanby, hřieſi zgewnie. [23]) lichewnici, zgewni. [24]) Rubrikatorem nadepsáno: *ti omnes.* [25]) zgewni hřieſníci.

Digitized by Google

Pak knyeze nad tiemí geſt, ktoz vczaſtenſtwie ma ſ nymy w hrziechu a gimi wladne; tez take [1]) zena, ktera [2]) chowa zenym ginym nebo prazdních zen, giſtie ta geſt knyezna nad zgewnymi hrzieſnycemí. Tez take, pueri cari, ktoz [3]) drzi mieſto koperſke neb koſteczne, ten gieſt koſtkarz nad koſtkarzi: ne by vmyel naylepe hratí, ale proto, ze wynen geſt tiech wſſech hrziechow a zloſtí, kterez ſie dyegi przi geho koperſtwi neb y przi koſtkarſtwi. Tez hoſpodarz, kteri wiedomie przepuſti w ſwem domu ſmylnití neb w koſtky hrati. Tez diem y o tanczi, gimz w nediely bohu ſie poruhagi, Iako die S. Bernardus [4]), ze ktoz w domu przepuſti, a zwlaſt duchowny, tancze neb koſteczwie, anebo ſmylſtuie, mortaliter peccant, et ſpirituales plus quam ſeculares, quia quod ſecularibus eſt veniale, hoc nobis ſpiritualibus eſt mortale. A protoz [5]) ai zacheus nazwan geſt knyezetem nad zgewnimi hrzieſniki, proto ze geſt bil wladarzem nad mytniky, genz ſu braly myto a ſtaly zgewnie po zíſku.

A ti, giz neſlowu zgewni hrzieſnyczi, neb giz pro obiczey hrziecha nechtiegi mieti za hrziech, iakozto vkazugi ſkutkem y rzeci; neb czaſto ti, qui deberent aliis prohibere, hii dominico die et feſtiuis diebus tanczugi, prawiecz, ez tanczowati non eſt peccatum uel laborare dominico die, pro eo quod ſoli faciunt et ſic populum decipiunt, ez netoliko by gynym branyly, ale ſamy ſepe dominico, giz geſt ſam boh przikazal ſwietiti; Nebo [6]) iakoz S. Auguſtinus die: lepe bi bilo zenie przieſti neb gine dielo dielaty, nezli [7]), w ſwatek tanczowati, et ſpecialiter dominico, [8]) giz geſt ſam boh przikazal ſwietity. O byeda lidu ſ gich ſwatky, nerzku ſamim ſwieczenym, ale wſſem lidem hrzieſnym. Ba mili czlowiece, [9]) y zdalit geſt to nediely ſwietity, hrati, zrati, tanczowati, freiowati, waditi ſie, biti, mordy ſtrogity, vtrhati, lzi a newieri de proximo ſkladati, vkladi zloſtne ſtrogití? nenye, nenye, ba neboztiku, nenye to nediele ſwietity. [10]) O myli krzeſtane, zdali non ſcis; ſi non ſcis, tunc iam ſcias, ez dominico celebrare eſt ſe a peccatis [11]) zdrizeti, diela tieleſneho ponechaty a pilnoſtí ſwieczke a o panu bohu miſlity, ei ſeruire, et omnem [12]) (89ᵃ) ſnaznoſt k ſwemu ſpaſſeny libſe przilozity. A to miſericors ſaluator volens a quolibet habere, dixit in 3° pre-

[1]) a tak. [2]) Rubrikator připsal z (kterez). [3]) a zvlaſtie ſmilníli take, po niemeczku ſlowe hofarta, ale čeſky ſlove nad kurwami kurwa. Też kto. [4]) s. Bernard. [5]) a zvláſtie w klaſterie mniſie, magice w niem na ſwe y na cizie hříechy plakaty, piſmo ſvate čiſti a nabožnie ſie modliti, y cziníe z níeho geſkyni lotrowu a kurewſku. [6]) řečí, neb knieżie w nedieli tanczugí y prawíe, że nenſe hřiech tancovati. Ano. [7]) nez. [8]) a zwlaſtie w nedieli. [9]) nerku ſvieczením ale hřieſením. [10]) vaditi ſie a bíti, píti czely den a trżiti. [11]) O wſak w nedieli neb giny den ſvietiti geſt ſie od hřiechu. [12]) gemu ſlużiti a wſichnv.

Digitized by Google

cepto[1]) znamenyte takto: pomny, abi den ſwateczni ſwietil. Ai pueri, dominus deus dicit[2]): pomny, a przikazuge gyna przikazanie, neprzilozil geſt tak znamenyte toho ſlowa: pomny; Neb wiediel geſt pan boh, ze lide malo budu to przikazanie plyniti, yakoz widyme oczitie, ze any nediele ſwietie, genz prwe ſlula geſt ſobotta, ze drziena bila w ſobotu. A pan boh mudry gediny ten den zahagil aneb przikazal ten den[3]) ſwietity, tocziz[4]) od hrziecha y od diela tieleſneho przieſtati. Ale giz modernis temporibus[5]) lide gſu mnoho ſwatkuow naſtawieli, A ze naſtawywſe ſwatkow a hoduow, naywiecze w ti hody lide pak peccant. o quam melius eſſet arare, triturare, ligna ſecare, quam in taberna w uobrzeſtwi[6]) et in ebrietate, w koſtkach a w ginich hrzſieſiech yako ſwiny in luto de(lect)ari a obaleti.[7]) Protoz y die pan Boh ſkrze yſaiaſſe w III k.: feſtiuitates veſtras odiuit anima mea,[8]) ze hoduow waſſich nenawidiela geſt duſſe ma. A ſkrze Amos prophetam[9]) w V k. die: Nenawidiel ſem a zawrhl ſem ſwatky waſſe. A ſkrze Malachiaſſe proroka w II k. die: Weſpu na waſi twarz vzitek waſſich hoduow neb ſwatkow. Tu conſidera, o homo,[10]) ez tehdi pan boh na twarz naſi vzitek ſwatkuow veſpe, kdiz nas przied wſſemi lydmi w ſudny den pro neſwieczenye ſwatkuow pohanie; Neb w ten den pozname, czo w ſwatki ſwate czinyme, a nepokagemeli ſie, o bieda nam bude. Nebo w ten przehrozny den budu ſie nam poſmyewati[11]) naſi neprzietele, mryzczi diably, genz ſie ninye ſmyegí, wyducze naſie nerzadne ſwatkuow vcztyenye,[12]) Iakoz S. Ieremias prorok w ſwem placzi w I k. die: Widiely ſu gi neprzietele a poſmyewali ſu ſie ſwatkuom gegie. Y koho ſu, myli homo, widiely dyaboli, koho gyneho, pro certo enim nullum alium, gedno[13]) duſi kazdeho czlowieka, genz hrzieſſy w ſwatky, a poſmyewagi ſie gegie ſwatkom. zagiſte pro certo dico, quod ſacerdotes tyto wieczi lidem in ſermone debent prawity et ſpecialiter o[14]) poſwieceni koſtela, na nyemz ſie ſchazegi ti, genz ſwatkow neſwietie a zgewnie w nediely hrzeſſie; Iakoz geſt zacheus zgewnye hrzieſſil, acz ne tak welmye, iakoz giz lide hrzeſſie, o nyemz die cztenie, ze geſt bil knieze zgewnych hrzieſnykow, a bohaty. lakomy geſt byl w dobywany zbozie, protoz bil geſt zgewny peccator[15]); ale nebyl geſt lakomy w drzeny zbozie, neb geſt dawal polowiczi chudym. Awſſak y[16]) to by gemu (89[b]) nepomohlo k ſpaſſeny konecznie, by

[1]) A to chtie od każdeho pan boh mieti, řekl geſt w třietiem přikazaní. [2]) Ai die boh. [3]) do tehodne. [4]) to geſt ten den. [5]) Překlad vynechán. [6]) Za *obzerſtwi*. [7]) naiviece w nie hřieſie. [8]) Překlad český následuje. [9]) proroka. [10]) V postille překlad vynechán. [11]) Tu ſie nam poſmiegí. [12]) naſe ſvatky. [13]) koho ſu vidieli diably než. [14]) a toto magí knieźie lidu praviti zvlaſtie na. [15]) hřieſnik. [16]) ale.

Digitized by Google

nezadal vidiety geziſſe; Protoz dſe dale cztenſe k geho giz pochwale: A zadaſie vidiety geziſe, kto bi byl, a nemohl gieſt pro zaſtup; neb poſtawu maliczky bieſſe. zadaſſe t. pylnye z nahozenſtuie vidieti iheſum [1]) tſeleſnye, aby ohledal, kaki geſt. Tu die Tytus, ze zarodilo ſie bylo w nyem ſiemye k ſpaſſení, ze zadal geſt vidieti iheſum, [1]) gehoz by bil widyel dawno, by byl od zloſti zgewne odſtupil; neb ktoz geziſſe zadoſti dobru wydy, nemoz przebywati w zloſti. A toho geſt dowod na zacheowy, ze kdiz geſt z dobre zadoſti geziſe vzrzel, ynhed geſt zloſti oſtal. y die ewangelium [2]) dale: a nemohl geſt pro zaſtup; neb poſtawu t. w zroſtu maliczkí bíeſe. Byl geſt maly na tiele, a weliky hrzieſnik na duſſy; y nemohl geſt widieti geziſe w tu dobu ſobie vzitecznie pro zaſtup. Tu wiez a znamenay, mili homo et fidelis krzeſtane, ze [3]) mnohym przekazie zaſtup, aby geziſe newidiely: prwy turba [4]) zleho towarziſtwie, druhy [5]) zaſtup peczí tyeleſních, Trzeti turba [6]) przatelow, Cztwrti [7]) zaſtup czeledy welike, a zwlaſtie zaſtup zlich duchownich, [8]) genz czaſto branie y widieti y ſliſſeti geziſe, iakoz ſu branily knyezie a zakonnici, kdiz geſt gezís tieleſnie kazal. A branily ſu wolati k geziſoui, a laly ſu ſlepemu, ze geſt wolal na geziſe, ſicud dicit S. lucas [9]) w XVIII k.: Protoz komuz przekazie kterykoliwiek zaſtup videre [10]) nynye w myloſty duchem geziſe a potom wiecznye duchownye y tyeleſnye, ma przedbiehnvty ten zaſtup, genz mv przekazſe; neb tak geſt vczynyl zacheus, o nyemz die cztenie: A przedbieh, wſtupil geſt na drzewo [11]) neb na Stiep Sikomorum, a geſt ſlowo wzate z rzeczi rzeczke, neb rzeczky ſykos rzeczeno geſt fik; y rziekagy tomu drzewu blaznywy fyk, latinye fikus fatua. A na to drzewo wſtupil geſt zacheus, aby vzrzel gezyſe, neb [12]) miel geſt tudy gity, to viez kde geſt ſtalo to fikowe. drzewo, na niez geſt wſtupil zacheus. A tu znamenay ſpecialiter, quomodo [13]) kterak zacheus, poſtawy gſa maliczke, znamena czlowieka, genz pro hrziechy geſt maly przed bohem, a weliky w zloſty nad gyne zloſynem, ma zadaty welmye, aby wydiel geziſſe, a ma przedbiehnuti zaſtup, kteriz brany gemu, a [14]) geſt przycina, aby newidiel geziſe; Ideo protoz [15]) ma k widieny pomocz wzieti od drzewa fikoweho, genz ſlowe fik blaznywy, Kteryzto fik znamenawa [16]) krziz, na nyemz geſt criſtus vmuczen; na kte(90[a])rizto krziz wſſeliky ten, [17]) kto geſt hrzieſny a chcze geziſe

[1]) geżiſe. [2]) cztenſe. [3]) Tu viez że. [4]) prwe záſtup. [5]) druhe. [6]) zaſtup. [7]) Cztwrte. [8]) knieží mnohych zlych. [9]) yako die ſuaty lukáš. [10]) vidietí. [11]) na dřievo fikove; latinie ſtogi, że wſtupil geſt na dřiewo. [12]) Za tím rubrikator po straně připsal: *iheſus*. [13]) znamenai duchownie. [14]) neb. [15]) a. [16]) A znamena. [17]) na ten ma.

Digitized by Google

wſdieti, ma wſtupity wyeru, nadiegy, myſlenym a naſledowanym; neb gynak hrzyeſny nemoz gezyſſe wydiety nynye v myloſti, a potom w radoſty, neb geſt pro hrziech poſtawi male k widyeny. A na ten ſik blaznywy, tocziz na [1]) kriſtow krziz, i. [2]) utrpenye, genz kagiczim geſt ſladke, ale [3]) ſwieta tohoto mylownykom geſt blaznywe, yma zacheus, genz wyklada ſie chwatagiczi, neb ſprawedlyw vczynyeny, ma, rzku, wſtupowati znenahla, aby prwa ratoleſtka vtrpenye ſwateho w pokani byla ſwata pokora, 2ª zaloſt hrziecha, 3ª ſpes miſericordie dei, [4]) 4ª zadoſt widienye bozieho, 5ª proſpyewanye w myloſty bozi, 6ª czakanye przichodu gezyſſowa k ſmrti a k ſudu ſ pamyeti geho ſwate ſmrty; neb tak czlowiek geziſſe czakagie, y [5]) vzrzy ho, a pius iheſus inſpiciens ſuper eum, [6]) y powola ho, aby giz ſſtupil ſ toho vtrpenye, pray tez [7]) yakoz geſt powolal zachea, o nyemz die dale cztenye. A kdiz przigide k myeſtu gezyſſ, to geſt [8]) wzezrzew, vidit eum [9]) a rzekl gemv: zachee, chwatage ſtup t. z drzewa, nebt hodie in domo tua oportet me [10]) bidlity. Ai conſidera, dilecte fidelis christiane, [11]) ez [12]) zacheus, zgewny peccator, deſiderauit iheſum videre. Et iheſus miſericors [13]) a kagiczich mylownyk, zadal gieſt w zacheowie domu bidlity; neb die ewangelium [14]): A kdiz przigide k myeſtu gezis, t. [15]) kde geſt ſtal ſik, wzezrzew okem tieleſnym, gehoz geſt od wieczneſty wydiel poznanym bozſkym. dobre bylo zacheowi widiety iheſum miſericordem, owſem [16]) lepſie bylo mv wydienu bity od geziſe wydyenym myloſrdnym, za nyezto [17]) dauid proſſy, tak rzka: wzezrzy na mie a ſmyluy ſe nade mnu! o tom wzezrzeny ted die ewangelium: [18]) wzezrzew vzrzel ho, et dixit ad eum, [19]) yakzto giz k hodnemv ſlyſenye ſweho, a rzka: Zachee, chwatage, ſſtup. Hle, diety myle, znamenaite a rozumyeite, ez [20]) miſericors ſaluator nominat [21]) hrzieſnyka, aby on ſrozumyel a wyediel, ze ho zna; druhe, aby mu vkazal ochotnoſt, ze geho myluge, iakoz geſt rzekl Moyſyeſſowy: Nalezl [22]) ſy myloſt v mne, a ya ſem tie znal ze gmena. (90ᵇ) O miſericors Iheſu, te zacheus vult videre, et tu [23]) racziſ ho miſericorditer [24]) gmenovati, a dies, aby chwatage ſſtupil, dawage gemu prziczinu, a rzka: Quia hodie in domo t. oportet me [25]) bidlity, neb przebywati, aneb

[1]) *tocziz na* vynecháno. [2]) to viez. [3]) a. [4]) třietie nadiege miloſrdenſtuſe bożieho. [5]) *y* vynecháno. [6]) vzří a geźíš wzezřie na nieho. [7]) *pray tez* vynecháno. [8]) *to geſt* vynecháno. [9]) vzřiel ho. [10]) dnes w domu twem muſſím. [11]) Překlad latinského vynechán. [12]) Ai. [13]) hřieſník żadal geſt geźiſe vidieti. A geźiš miloſrdny. [14]) cztenie. [15]) to geſt. [16]) geźiſe a. [17]) gehoż. [18]) cztenſe. [19]) a řekl geſt k niemv. [20]) *Hle... ez* vynecháno; *ez* dvakráte psáno. [21]) gmenuge ſpaſſitel. [22]) Po straně: Exo. 33. [23]) O miloſrdny geźiſi, tie zacheus chce vidieti a ty. [24]) miloſtivie. [25]) że dnes w domu twem muſſím.

Digitized by Google

byti. O miloſtivy geziſi, y kto tie nvzy, ze dies zacheowi: dnes in domo t. oportet me eſſe[1])? giſtie nuzi tie twe welike miloſrdenſtuie a zacheowa zadoſt welika, aby w geho tieleſnem domu dnes bil, a ſſ uczedlniki ſwymi ſebe pokrmil; zachea abi vtieſſyl a hrziechi gemu odpuſtil. Dale die ewangelium[2]): A chwatage ſſtupil geſt, any[3]) odmluwage, any ſie knieżi boge, y[4]) przigal ho, raduge ſie. O peccator homo, neboztiku, tuto rozlom ſrdcze ſwe, otewrzi vſſy, ſlys a pamatuy, ez nas ſaluator, ſicud vocauit zacheum iſtum, ſic et nos cottidie vocat,[5]) abichom gemu hotowi bily, ze vult nobiscum cenare, dicens[6]) w apokalipſi w III k.: Ego ſto ad oſtium et pulſo[7]) a tluku; otewrzeli mi kto, ba wendu k niemu a[8]) budu ſ nym weczerzeti et ipſe mecum[9]). Awſſak mi, nebozatka, peccatores peiores ſumus quam[10]) zacheus, tehdy kdiz toho nebeſkeho hoſty[11]) weſſele w ſwoy dom duſie ſwe neprzigimame; neb negſme poſluſny yako zacheus: zacheus prius fuit hrzieſní, hled giz geſt[12]) ſwati. A kdiz ſu to widieli Iudeorum kniezie, omnes murmurabant, dicentes[13]), ze k clouieku hrzieſnemu ſſel geſt, a tyem reptanym hrzeſſili ſu, mileho kriſta y draheho[14]) zachea zle ſudſecze: Criſta zle ſſudili, dicentes,[15]) ze bi zle vczinil, ez ſſel in domum publicani.[16]) Take zachea zle ſſudili, adhuc habentes ſicud prius pro magno peccatore et videntes eum iam kagiczieho.[17]) O hrzieſny kagiczy, habete conſolacionem[18]) vtieſſenie, zet criſtus, nas pius ſaluator et redemptor, rad[19]) ſ kagiczimi obczuge a ſam ſie k nym zowe, Pro nyezto[20]) reptakuom in ewangelio[21]) S. lucaſſe w V k., kdiz nan reptali z toho, ze ge cum peccatoribus przebywal,[22]) rzekl geſt gym: Non egent ſani medico,[23]) Nepotrzebugi zdrawi lekarze, ale nemoczni; Nebo non ueni vocare iuſtos,[24]) ale abich volal peccatores ad penitenciam.[25]) A poniawadz kromie nyeho omnes homines ſunt[26]) hrzieſní ſwím czaſſem, neb die dauid:[27]) wſyczkny ſu vchilily, ſimul invtiles facti ſunt; a[28]) nenye, kto bi dobrze vczinil non uſque ad vnum. Ba pray[29]) nenie az y do gednoho. A tak przijſſel

---

[1]) w domu twem muſſím býti. [2]) cztenie. [3]) a přigal ho raduge ſie. Tu chvali ſuaty lukáš poſluſenſtuie zachea, że naplnil geſt gežiſovo přikazanie, neb die: A chvatage ſtupil geſt ani. [4]) a. [5]) O hřieſní, vola gežíš każdy den. [6]) że chce ſnámi večeřeti, řka. [7]) Ia ſtogim v dweři a tluku. [8]) *ba . . . a* vynecháno. [9]) a on ſe mnv. [10]) Awſak my horſi gſme nez. [11]) kdyz ho. [12]) prve hřieſny a giž. [13]) wſiczkni ſú reptali, řkuce. [14]) y kriſta y. [15]) Překlad vynechán. [16]) ſed do domu zgewneho hřieſnika. [17]) A zachea magíce geſtie za hřieſníka, an giž byl kagící. [18]) mieſte. [19]) žet kriſtus gežíš rad. [20]) An. [21]) ve cztení. [22]) že gíe ſ hřieſníky. [23]) Přeloženo v následující větě. [24]) neb nepřiſel ſem volat ſpravedlivych. [25]) hřieſné ku pokaní. [26]) wſiczkní lidé gſu. [27]) Po straně připsáno ps. 13. [28]) ſpolu nevžiteczní včinieni gſu. [29]) *non . . . pray* vynecháno.

Digitized by Google

ſtworzitel nas,[1]) aby powolal wſſech nas[2]) ku pokani,[3]) nazwaw ſye lekarzem naſym, a giſtie dobri a wierny geſt lekarz: dobry geſt, nebo[4]) kazdu nemocz moz vlecziti, tieleſnu y duchowní, take wierní geſt,[5]) ze krzywdi nyzadnemu nevczini a bez peniez leczi, o dobry a wierny lekarz.[6]) Protoz poznaw zacheus toho lekarze, gſa na duſi infirmus,[7]) Iakoz die ewangelium[8]), poſtawil ſie przed nym; Neb dale ſie píſe: (91ᵃ) Ez[9]) ſtoge zacheus, rzekl geſt ku panu: Ecce dimidium bonorum meorum, domine, do pauperibus.[10]) Ai pray polowiczi zbozich (!) mich, pane, dawam chudym, A acz ſem koho zklamal, wraczugi cztirzkrat wiecze. E zmyleli homo, tu w tom ſlowie wiez a znamenai, ze zacheus ſtal geſt przed geziſem, gemu tieleſnie ſluze a hotow gſa ku pokani. A to geſt prwi kus dobry, quando dixit ku panu, gemu ſie w hrziechu znage, tak rzka: Ai polowiczi zbozich mych dawam chudym. O fidelis krzeſtanku, kak przedobre tuto[11]) nauczenie geſt kazdemu homini,[12]) ktoz chcze dawati almuznu, aby dawal hoynie, neb tento die: polowiczi; A aby dawal dobrich wieci, ne zlich yako kain; a aby dawal z ſwich wieczi, ne z czizich, nemali poruczenſtuie, gedne acz bi bylo welike poruczenſtuie.[13]) a gyne k tomu hodne przyczini; a aby dal nuznym, yakzto zacheus o ſſobie nam na nauczenie prawi[14]): dawam chudym; A pro pana boha, ne pro ſwu chwalu, neb y w tom nam zacheus informacionem dawa, rzka[15]): Pane, k twei wuoli a k twei chwale dawam chudym. A acz ſem[16]) koho, to gieſt tolik dictum, A acz[17]) ſem czo kterakzkolywiek maliczko koho zatrihl neb zklamal, ba cztirzkrat obapol wraczugi. O myhodiek, myli zachee, myhodiek giſtie hanbyſſ dneſny den mnohe bohate, mnohe poſwieczniky; nebo o czo gich geſt, genz ſu toho navczenie przeſtupitele. Nebo timeo welicze a ſtrachugi, by dneſny den mnozi ſwich domuow przed nebozatki chudymy, nuznymy, nahymy a hladowitimi ſwich domuow nezawrzeli, a hudczom, piſtczom, kaiklerzom, tanecznykom, koſtkarzom, opylczom, ſmylnykom, czizoloznikom, morderzom, myeſecznikom y wſſem tiem nerzadnym lidem y take bohatim a przatelom, a to ne pro buoh, ale gednomu pro prziezen, druhemu pro geho tobolki neb myeſcze wypraznyenye a pro tu mamonu, pro

---

[1]) přiſel geſt. [2]) volal nás wſeczky. [3]) Přeškrtnuto v rukopise více než řádek. [4]) že. [5]) duchowní kromie konečného nekaníe, a vierny. [6]) *o dobry — lekarz* vynechano. [7]) nemoczny. [8]) czteníe. [9]) A. [10]) Překlad podán v následující větě. [11]) Za *Ai pray*... psáno v postille: Ai polovici zbožĺ mych, latinie bonorum meorum, to geſt dobrych viecí mych, tiech polovici dawam chudym; dobre tu. [12]) V postille překlad vynechán. [13]) potřiebíe. [14]) iako ted die. [15]) neb ted die: pane, mſenie tak. [16]) czo. [17]) to geſt acz.

Digitized by Google

ten penyezek, aby gey wydrzel, wylhal, kolikrat boha y ſwate proda, wieruge, prziſſahage, ez dobre, ano bude czerta horſſie, czeny za deſſet, to czo neſtogi za dwa; a tak ti neyſu zacheowe, non ſunt, neb neczinie ſicud zacheus, nezelegi zklamanie ſwich bliznich any ſobie ſwiedomie vczynye, by aſſa nerzku ſicud zacheus, by cztirzkrat obapol wratili, ale boday giftiny we ymie bozie, czo uſtupily, a z cziſteho ſwatu almuznu czynyli, ale multi wilychwiecz, wilzicz, zle ledakaks dobuducz, z toho almuznu vczynye, yakoby pana Boha w tom poſmyewali, genz nenawidi almuzny z zbozie tak zle dobiteho (91b). Ne multi, wynma dwa z tobolki wyedenſki, da piſczowí a mynyrherz chudemu, a tak wzdi, czoz lepſieho to, to czertu offierugi, a czoz neſtateczneho, to bohu, a tak, naſtoite, newiernye bohu ſluzíecz a dyablu ſnaznye zoldugicz, czizieho newraczugicz, doſluzyme ſe wyeczne propaſti. Toho boge ſie zacheus a ſ lehka rozpomynage ſie, ez[1]) boh przikazal w Exodu w XXII k.: kto furatur vnam ouem, reddat pro vna[2]) cztirzi owcze. O wy lupezniczí a chudich draczi,[3]) nemiloſtny naſylniczi, lychewnyczí,[4]) kdy ten zakon naplynite, kdy? Giſtie tuto wazim verbum zacheowo, ze nedie: wratim, ale die: wraczugi;[5]) neb wſſeliki czlowiek, czyzieho lapacz,[6]) kdiz moz wratiti, nema meſkati; nebo taki czlouiek, moha wratítí, a newrati, ale wraczenym prodlewa, ten zagiſte ſicud teſtatur S. Auguſtinus,[7]) prawie ſe nekage. A to ted ſhledaſſ, ez[8]) zacheus neprodlewal wraczenim, iako mnozi prodlewagi az do ſmrti, a na ſmrti giz zniemiegicze, mukagi vſti y rukama machtugi,[9]) chtiece rozkazati, ano gim nerozumiegi. a tak zmeſkali a nedbali, mohſſe, nechtielí, a giz chtyewſſe, ſnad geſtie y nemohu. kam poydu? o zagiſte w hlubokoſt ſye pekelnu propadnu.[10]) Ne tak zacheus, genz die: A acz czo koho zklamal ſem, wraczugi cztwero wiece; ze die: acz czo, iako pochybuge, die: acz czo, a tiem nam[11]) vkazuge, ze nemnoho[12]) geſt koho zklamal. A vkazuge, ze[13]) geſt myel zadoſt vprzyemu, wyznanie prawe a nawraczenie vprzyeme,[14]) rzka: Reddo quadruplum.[15]) A w tom vkazuge S. lucaſſ, ze,[16]) ktoz

[1]) Za *by cztirzkrat obapol*... psáno v postille: wraczugi giż ćtwero vieccíe, to geſt ćtyřkrat vieccíe, latinie quadruplum; v příkladie: cztyřie groſſi dobrí, tak když ſtogí každy z nich za geden, gſu proti tomu groſſi ćtwero vieccíe dobré. ač negſu ćtyřkrat viece; neb cztyřie groſſi přieſahagí geden gros gedne tímí viece, A pomniel geſt ſlehka tento zacheus, że. [2]) kto vkradne gednv owci, nawrat za gednv owci. [3]) O lupežníci chudych. [4]) lichewníci y ſwatokupci. [5]) A vážím, że nedíe zacheus: wratím, ale wraczugi. [6]) *czyzieho lapacz* vynecháno. [7]) acz giné přícziny gſu k nawracení hodné, neb ktož moż hodnie cizíe wratiti a newrati, die s. Auguſtin, że. [8]) *A to — — ez* vynecháno. [9]) a zniemiegíce mvkagí. [10]) *a tak zmeſkali — — propadnu* vynecháno. [11]) pochybuge, tiem. [12]) koho. [13]) A że. [14]) prave. [15]) wracugi ćtwero vieccíe, neb ćtyřkrat tolike. [16]) A że.

Digitized by Google

ſe prawie kage, tomu geſt myloſtyw pan buoh,[1]) Protoz die dale ſwate ewangelium:[2]) Rzekl geſt iheſus ad eum, Quia hodie domui huic ſalus facta,[3]) ze dnes ſpaſſenie tomuto domu ſtalo ſie geſt. Tyemi ſlowi tieſſy ſpaſſitel zachea, a vgiczuge[4]) ho hrziechow odpuſtyenym a ſpaſſenym, a potupuge ti, kterziz ſu reptali, y od ſtrany zachea, y od ſtrany ſwe: od ſtrany zachea, kdiz die ynhed: proto ze. on t. zacheus, ſyn geſt Abrahamow, toczız naſledownik[5]) k ſpaſſeni; A od ſtrany ſwe tupy reptaki, kdiz die: Neb przıſſel geſt ſyn czlouieka hledat t.[6]) ſpaſſit, czoz bylo zahynulo. yako wy repczete, ze ſem k zacheowi k zgewnemu hrzıeſnikowi wſſel, magicze ho za zleho; wyeztez to, ze on gieſt naſledowanym ſyn Abrahamow, nebo[7]) gíz (92ᵃ) netba zbozie, ſako Abraham netbal gíeſt; a protoz ſtalot ſe gemu ſpaſſenye giz w nadiegi. A na mie take nerepczete, ze ſem k nyemu przıſſel; nebot y[8]) ia proto chtiel ſem biti ſyn czlouieka a przigity na tento ſwiet, abich hledal kazanim, a ſpaſſil miloſti danim, czoz bilo zahynulo prohrzieſſenym. Ai homo, gíz[9]) mas, kterak geſt drahy redemptor nas[10]) y ſe y zachea wymluwil od reptanie, daw gim vzíteczne navczenye, aby nereptali, rzka: Dnes ſpaſſenye, t. w nadiegi, tomuto domv, t. wſſy czeledy w domu, a zwlaſtie zacheowu ſwiedomi, ſtalo ſe geſt ode mne[11]) proto, ze y on, t. zacheus, ſyn geſt Abraham[12]). Take z tiech ſlow ſtalo ſie ſpaſſenie a oſlauenie dneſſny den tomuto koſtelu, gehoz iako dnes poſwieczenie bohu ke czti a geho myley matcze pannye Marigí, genz geſt zwlaſtie dyedyczna tohoto koſtela, y tudiez drahym bozím ſwatim, proto ſtalo ſe lidu ſpaſſitedlne oſlawenye, pro geho oſwieczenye. Iakzto dnes, w nyemzto myli kriſtus ſwym ſwatim tyelem przi(e)bywa, w nyemzto geho myla matka hoſpodarzi, w nyemzto wſſiczkny bozi ſwieti ſwu pamatku odpoczywagi, nad nymzto dneſſny den gſu nebeſſa otewrziena, do nyehozto duchowe nebeſſty, t. ſancti angeli ſtupy y zaſſe wſtupugi, ſluh bozich w dobrem potwrzugi, ode zleho oſtrziehagí, dobre ſkutkí a myloſrdne, iakzto nabozne modlitby, almuzny, ſwate obyeti przed obliczey krale nebeſkeho obyetugi, kdezto take y dyabli, aczkoliwıek ſtraſlywie, awſſak y ti ſweho hledagi a ſwe mylowniki a ſluzebniki w knihy pekelne zapiſſugi omnes illos, ktoz gynak gdu ad dedícacionem do koſtela zlymy vmyſli ne pro bozi ſluzbu any pro ſlowa bozieho naſſiczenye, ale pro ſwich terzbuchow naplynyenye, zloſti a hrziechow bohu w protywnoſt rozmnozenye. A z toho giſtie dobrze ſme a podobnye dneſſ zpyewaly

[1]) geźíš. [2]) dale čtenie. [3]) geźíš k niemv. [4]) vgiſtuge. [5]) naſledowny. [6]) a. [7]) ze. [8]) nebt. [9]) Ai gíz. [10]) miloſtivy ſpaſſitel. [11]) t. ode mne iakožto od boha. [12]) Abrahamow t. naſledovaním.

Digitized by Google

a czteme in miſſa na poczatcze, rzkucz ona ſlowa, kterazto mluwieſſe Iacob, kdiz we ſnutí wydieſſe rzebrzi od nebe az do zemie, po nyemzto angelı ſtupowali a druzi wſtupowali, tu z toho ſnu proczytyw, y rzekl: O kterak hrozne gieſt toto myeſto, nenye tu gyneho, gedno duom bozi a brana nebeſſka; zagíſte, zet geſt hrozne myeſto, in quo deo optimo honor et gloria agitur, in quo ſuo precioſo corpore requieſcit, hrozne take geſt dyabolis, neb czoz gynde na lydech zifty, to w koſtele ztrati, kdiz lakanym ſwym czlowieka w hrziech prziprawy a tak czlowieka z bohem ſwady a ſſobie gey zaſwobody, homo tunc kagiczi, veniens ad eccleſiam, z bohem ſie ſmyerzi ſwatu zpowiedi, pokanym, modlitwamy (92b), a ſlowem bozim gſa naſyczen, nauczen, zprawen o miloſrdenſtwí bozim, o radoſty nebeſkey, o hrzieſſiech, quomodo eis debet reſiſtere, kterak protywiti, gich ſie warowati a ſwietu y ſwemu tyelu ſíe pro(t)yw nym w boy poſtawiti, a tak ſwitiezity a wyeczne radoſty ſie doſluzity Iakzto tento drahy zacheus, gemuzto ſíe ge ſpaſſenye ſtalo y geho domu, pro nyezto gieſt ſyn Abrahamow nazwan.[1]) Iakoz die ſwati Beda, ze zacheus ſlowe ſyn Abrahamow, nemny,[2]) by z geho rodu bil vrozen, ale ze geſt Abrahama ſylnu wieru[3]) naſledowal. A tak z te rzeczi Bedowy chtie nyekterzi, ze zacheus nebil geſt z pokolenye Abrahamowa.[4]) A tez y ſanctus[5]) Ambroz ma domnyenie, ze by zacheus bil pohan. Ale netrzeba ſie o to korcziti, neb doſti geſt nam, ze ten, genz ſelhati nemoze, die, ze zacheus geſt ſyn Abrahamow, budto ſyn naſledowny toliko, aneb przirozeny z daleka y take naſledowny; ale zwlaſtie naſledowanym, neb to ſynowſtuie wiecze wazi ſpaſſitel nez tieleſne. Protoz knyezim zydowſkym, kdi ſu chlubili ſie, ze ſu plemie Abrahamouo, rzekl geſt gym gezis:[6]) Gſteli ſynowe Abrahamowi, ſkutki abrahamovı czínte; ale ez neczíníte, protoz[7]) z uotcze dyabla gſte. Taky ſyn dyablowi giz zacheus nebil geſt, aczkoliviek drzew[8]) hrziechem ſmrtedlnym bil dyablow ſyn naſledowanym; ale giz geſt ſyn Abraham[9]) od mileho[10]) criſta| oſwieczeni, nalezeni a ſpaſſeni. Protoz die ſaluator;[11]) neb prziſſel geſt, t. w tento ſwiet wtielenym ſyn hominis,[12]) to geſt ſyn panny Maríge, hledat, t. aby hledal kazaním, a ſpaſſit ſwu miloſti a wikupenym; a tak prziſſel geſt, gſa plyn prawdy a miloſti, aby nalezl a ſpaſſil to, czo bylo zahynulo, to geſt czlouſeka, genz geſt bil zhynul w nevínnoſtí, w miloſti bozi a w radoſti, przedtupenim[13]) bozieho przikazanie, A wiez, ze rzka ſaluator:[14])

[1]) *Take z tiech ſlow — — — nazwan* vynechano v postille. [2]) ne. [3]) ale że geho vieru. [4]) a tak ani židem, neb žide byli ſu wſichni z pokoleníe Abrahamova. [5]) ſuaty. [6]) *gym gezis* vynechano. [7]) ale vy. [8]) Taky giž nebyl geſt ſyn zacheus, acz geſt prve. [9]) Abrahamow. [10]) *mileho* vynechano. [11]) ſpaſſitel. [12]) človeka [13]) Za *przeſtupenim*. [14]) ſpaſſitel.

Digitized by Google

przíſſel geſt ſyn czlouieka hledat a ſpaſſyt, czo bilo zahynulo, vkazal geſt ſwu bozſku dobrotu a pokoru, rzka: przíſſel geſt, tu ſie vkazuge geho bozſka dobrota, a kdiz die: ſyn czlouieka, tu geſt geho pokora; neb wzem na ſie czlouieczſtuie, pokorzil ſie geſt, ze ſwymy ſluhamy chtiel bity ſluhu, Iakoz ſam die w XX k. S. Mat.: Syn czlouieka non uenit,[1]) abi gemu ſluzili, ale aby ſluzil a dal ſwu duſſy na wykupenie mnohich. Pak kdiz die: hledat a ſpaſſit, czo bilo zahynulo, tu vkazuge biedu y potrzebie y vzitek nas: biedu, ze wſſeczko naſie poko(93a)lenſe bylo zahynulo hrzſechem w newínnoſty a w miloſti; a bylo by na wieky zahynulo, by ſyn czlouieka pan jheſus nebil przíſſel, by[2]) nehledal a neſpaſſil. a tak potrzebie bilo nam, ze przíſſel geſt hledat, a vzitek geſt nam, ze przyſſel geſt ſpaſſit. Racziz ny dneſny den y na wieky ſpaſſiti a ſwe pozehnanye dati, duom ſrdczi naſi(ch) ſobſe oſwietiti w nyem, w duom ſrdczi naſſich yakzto k zacheowi wgiti, z hrzieſnych kagiczie vczynyti a nebeſku radoſt daty. Amen.[3])

II.

„(S)Talo[4]) ſie geſt poſwieczenye w geruſalemie, a zyma bieſſe.“ tak piſe S. Ian w ſwem czteni w X k. Ta ſlowa wzal ſem, abich nyeczo powiediel o poſwieczení, gez lide pamatugicze, welmy ſie obzieragy a gínak rozlicznie hrzeſſie, a tak panv geziſovi ſie protywie. A to ſie podobnie znamenalo, ze kdiz ſe ſtalo poſwieczenie in iheruſalem,[5]) to víez, ze hod bil, w kterizto hod[6]) pamatowali ſu zide poſwieczenie chrama, kterizto[7]) bil Salomun vſtawil bohu, tehdi zide obkliczili ſu geziſe, a rzekli ſu gemu: Quouſque animas noſtras tollis? Ba, dokud[8]) duſi naſi drzis? gſili ty criſtus, powiez nam zgewnie! A gezis pius reſpondit, dicens[9]): Mluwym wam, a newierzite. A potom die ſwati Ian, ze wzdwihly gſu zide kamenie, aby ho vkamenovali. Ai conſiderate, pueri cari, ez tako ſtalo ſie geziſovi[10]) na poſwiecenie geruſalemſkem, genz geſt, iako die S. Ian, chodil w chramie, w przichrami Salomunowie, to geſt w tom myeſtie, kde geſt ſtaw al na modlytwie Salomvn.

Ai zide na den pamatny poſwieczenie w chramu oſſopili ſu ſie na geziſe, a chtieli ſu ho kamenovati, a chtieli ſu ho popadnuti

---

[1]) nepřiſel geſt. [2]) člouieka byl nepřiſel. [3]) Za *Racziz ny — — — daty* psáno v postille: on miloſtiwy ſpaſſitel pozehnany na vieky Amen. [4]) V postille předchází nápis: *Cztenie druhe na poſvieczenie koſtelnie S. Jan w X. kapitole.* *S* není v rukopise rubrikatorem vepsáno. [5]) w geruzalemie. [6]) w ktery. [7]) gież. [8]) Dokud. [9]) geźíš gim odpoviediel, řka. [10]) Ai ted ſie ſtalo ſ geźíſem.

Digitized by Google

Iakoz piſe S. Ian; ale wiſſel geſt z gich ruku. Y czo[1]) geſt geziſe kamenowati chtieti, gedne prawdu chtieti poraziti? ale gezis, ta[2]) prawda nebeſka[3]), przed protywniki ſie ſkrywa, neb w necziſtich ſrdcziech neprzebywa; ne ponyawadz die S. pauel k zidom w VI k., ze ti, kterzi ſu wieru przigely a ſlowo bozie ſliſſely, a pak[4]) w hrziechi ſu ſie nawratily, ze ti a taczi druhe ſobie krzizugi ſyna bozieho a w poſmiech magi: Owſem pak ti, (93[b]) kterziz prawdu znagicze, y protivie ſye prawdíe,[5]) a chtiegí gi poraziti, pro certo qui ſunt tales, illi volunt cum Iudeis iheſum lapidare[6]); a tiech bywa mnoho na poſwieczeni koſtelnyem, genz ſeyducze ſie czaſto w hromadu, zwlaſt kniezie mnozi nerzadny,[7]) genz ſeyducze ſie w hromadu, y tupye a kaczſerzugy ti, genz gym prawie prawdu, iako ſu kniezie geziſe tupily a na poſwieczenye geruſalemſkeho chramu vkamenowati chtiely, kdiz gim gieſt prawil prawdu, pro poznanye prawe, czo lide magi za poſwieczenye. Wyez, o czlowiece, ze[8]) poſwieczeníe koſtela pamatugi proto, ze kniez biſkup pozehnal ho, aby w nyem dala ſie czeſt a chwala panu bohu, ſlowo bozie aby w nyem kazano bylo, lide aby gie ſlyſſely, mſie aby ſluzily, a modlecze ſie, aby hrziechow odpuſtienye nalezly, a za hodne wieczi w niem pana boha proſſily. o tom pſano geſt w trzetich kralowſch knyhach w VIII k., kterak Salomun kral z przikazanie bozieho, vſtawyw prwny chram neb koſtel, poſwietil ho ſam, a dal geſt wſiemu lidu pozehnanye, modlyw ſie prwe welmy kraſnye, a vczynyl geſt ten den hod ſlawny, a weſken lid ſ nym. A toho poſwieczenye chramu bila pamatka in iheruſalem,[9]) a zyma bieſſe. Ale wiez, ze chram, giez geſt Salomun vſtawil, trzikrat geſt poſwieczen: Nayprwe od Salomuna, iako giz geſt rzeczeno, druhe od zorobabel, Trzetíe od Iudy Machabeiſkeho. pak od trzi muzow geſt chram ten poſkwrnyen: prwe od krale Geroboam, genz gieſt bil vczynyl dwie teletie zlate, gedno w dan, a druhe w betel, a to vczynil geſt pro lakomſtwie; a znamenawa anariciam[10]) kniezſke, gimz geſt krzieſtianſtuie welmie poſkwrnyeno. Druhe poſkrwnyen[11]) bil chram od Nabuzardam, kniezete Babilonſkeho krale, kterizto nabuzardam bil geſt wladarzem nad kucharzi babilonſkeho krale, a ten ſpalil gieſt chram in iheruſalem[12]); a znamiena ti, kterziz obzernie zywí gſu. Trzetie od Antiocha krale, genz gieſt bil welmie pyſny, a vczinyl geſt modlu w chramie, a ſpalil geſt

[1]) Czo. [2]) a tak. [3]) *nebeſka* vynecháno. [4]) *pak* vynecháno. [5]) gí. [6]) ſ židy chtíe geźíe kamenovati. [7]) koſtelníem a zwláſtie knieži. [8]) viez, že. [9]) w geruzalémie iakož ſuaty Ian die: Stalo ſie poſviecenie w geruzalémie. [10]) znamena lakomſtvíe. [11]) Za *poſkwornyen*. [12]) w geruzalémie.

Digitized by Google

knyhi zakona bozieho, a zmordowal gieſt omnes,[1]) kterziz gſu nechtieli modliti ſie modle; A ten znamena (94ᵃ) pyſne, genz w czierkwi ſwate magi gie lyde iako za modly, any pak z pychy ſwe hubie ty, kterziz nechtie[2]) modlam tiem modlity.

Ai care homo, iam habes,[3]) ze chram, giez Salomun geſt vdyelal, trzikrat geſt poſwieczen a trzikrat poſkwrnyen. A zdalit neſkwrnye nynie chramow neb koſtelow bozich na den poſwieczenie pyſni a lakomi, genz w nych y pychagi y lakomſtuie wedu, a czinie z nich geſkyny lotrowu? iakoz geſt kniezim rzekl ſpaſſitel w IX k. S. lukaſſe, rozſypaw gim penieze a ſtoly przewracziew, y rzekl[4]): pſano geſt[5]), ez dom moy dom modlitebny geſt, a wi ſte gey vczinily geſkyny lotrowu! Ai ted ſam ſaluator oſtendit,[6]) ze koſtel geſt dom modlitebny, to gieſt k modleny vſtaweni a poſwieczeni; Protoz lide nemagi nicz gineho cziniti w koſtele, nez czoz geſt z wuole bozie a k geho chwale. Ai giz mas, czo ſlowe poſwieczenie koſtela: ze pozehnanie koſtela, aby w nyem ſie bohu chwala dala. Druhe poſwieczenie ſlowe hod, w kteremzto[7]) pamatugi lide poſwiecenie koſtela. A wiez opiet, ze gina wiecz geſt poſwieczenie a gina poſwieczenye: neb poſwieczenye geſt ſwietla vkazanie; ale poſwieczenie, iakoz ſem rzekl, geſt koſtela pozehnanye, neb hod, w kteri matugi[8]) to pozehnanye, iakoz obecznie pamatugi lide. a o tom poſwieczeni die S. Ian: Stalo ſie geſt poſwieczenie w geruſalemie, to geſt hod pamatny poſwieczenye w chramu, kterez gſu bily vczinily Machabeiſty, kdiz gſu chram po pohanech wycziſtily a geho poſwietili. A wiez, ze ta trzi ſwiecenie chramv Salomunowa znamenagi trzi ſwieczenie chramu kriſtowa, genz geſt zwlaſtie zbor, ſbor[9]) k ſpaſſeny wywolenich; Neb die S. Auguſtinus[10]): Chram bozi ſpolu wſiczkny gſme. A ſwati pawel die: newiete, ze chram bozi gſte wy? Ten chram oſwietil geſt Salomvn kriſtus ſam, nayprwe na krzizy, rozpaw ſwogi rucze; druhe oſwieti poſkwrnyeny pokanym ſwatim w mnohich; A trzetie poſwieti w den z mrtwich wſtanye, kdiz giz wſſeho chramv toho y kazdeho kamene geho w ſwatoſti potwrdy, aby giz nemohl bity poſkwrnyen ani chram any kamen. A w tu dobu wiez, o myli czlowiecze, ez bude[11]) plne ſpaſſenie tomu chramu neb domu, (94ᵇ) tak ze kriſtus vkaze w ten den, ze ſpaſſenie ſe ſtalo tomu domu, genz gieſt zbor wſſech k ſpaſſeni wywolenich. A ze we czteni die S. lucas, genz cztu

---

[1]) wſeczky. [2]) nechtie ſie. [3]) a také y kníhy palé, kteréž ſu proti gich zloſti. Ai giž máš. [4]) *y rzekl* vynecháno. [5]) Po straně připsano: Io. 5, Iſa. 26. [6]) ſpaſſitel vkažuge. [7]) wenž neb w ktery. [8]) Za *pamatugi*. [9]) *ſbor* zbytečno. [10]) Augⁱⁿ a po straně: Augustinus de ciuitate libro decimo. [11]) w tu dobu bude.

Digitized by Google

na poſwieczenie, gieſt zmienka o domv, kdiz criſtus die zacheowi: hodie in domo tua oportet me eſſe. Et ſciatis, pueri, ez domus ſpiritualis eſt deo accepcior, nezli omnes domus et eccleſie lapidei et lignei tocius mundi. Ideo o tom domv volo aliquid breuiter ponere [1]); neb bez pochybenie, ktoz dom dobri duchowny myeti bude, k tomv miloſtiwi kriſtus przide. y gſta dwa domy duchownye, iakoz kriſtus poklada w II [2]) k. S. Mat. a w VI S. lukaſe: domus ſpiritualis primus eſt domus uirtutum [3]) w kriſtowi zalozenich; 2ª domus eſt domus [4]) neſtaly, na ſtworzenich zalozeni. O tu domu ſic loquitur ſaluator w VII k. [5]) S. lukaſe: Kazdi, ktoz gde ke mnye et audit verba mea et facit ea, oſtendam vobis, cui ſimilis eſt: Similis eſt homini edificanti domum, [6]) genz kopal geſt hluboko et poſuit eſt [7]) zalozeni na kameni; a kdiz ſie ſtala powoden, vderzil geſt potok ſuper domum iſtam, [8]) a nemohl gim hnvti, neb geſt bil zalozen na pewnem kamení. Ai o homo, hoc habes de domo ſpirituali [9]) pewnem. Dale die kriſtus: Ale qui audit et non facit, ſimilis eſt homini, edificanti domum ſuam [10]) na zemi bez zalozenie; na kterizto [11]) vderzil geſt potok a ynhed geſt padl, a ſtal ſie pad weliki domv toho. Ai toto mas de 2ª [12]) domo. K prwemu domu, abi bil dokonan, ſluſie nayprwe zpoſſob czieſti, to viez, aby homo iret ad iheſum [13]) naſledowanym cznoſtnym; druhe, aby ſliſal rzecz uel verbum chriſti; et 3°, [14]) aby ge naplynyl ſkutkem, neb nizadny nebude ſpaſſen, gedne acz zachowa ti trzi wieczi, neb kto bude ſpaſſen, nebudeli kriſta naſledowati w cznoſti? Poniawadz nullus ſaluabitur [15]) gedne cznoſtny, a cznoſtny nemoz bity nizadny, gedne acz naſledowati bude kriſta, praweho wodczi. A tak mas prwi kus, ze naiprwe ma homo ire ad iheſum. [16]) A ze quilibet homo fidelis eſt verbum domini iheſu, [17]) Et quod non poteſt ſaluari aliquis ſine fide, Ideo non poteſt nullus ſaluari, [18]) gedne acz kazdi homo [19]) niekterak aſpon w rozumv bude mieti, a tak gie vchem wnitrznym ſliſſeti; neb hluſſi od narozenie, buduli ſpa-

[1]) dnes w domu twem muſſím býti a dom duchowní geſt bohu wzacznieſi, než wſiczkní domowe y koſtele kamenní y dřievení wſeho ſvieta. Protoz o tom domu chci nieco krátcie położiti. [2]) Za *VII.* [3]) dom duchowní prwy geſt dom cztnoſtí. [4]) druhy dom geſt dom. [5]) takto mluwí ſpaſſitel w VI k. [6]) a ſlyſí řeči mé a cziní ge, vkaži vam, komu geſt podoben: Podoben geſt človieku dielagíciemu dom. [7]) a położil geſt. [8]) na dom ten. [9]) Ai to máš o domu duchowniem. [10]) Ale ktož ſlyſí a necziní, podoben geſt člouieku, genž ſtavil geſt dom ſvoi. [11]) který. [12]) Ai to máš o druhem. [13]) aby člouiek ſel k geźíſovi. [14]) neb ſlovo kriſtovo a třietie. [15]) niżadny nebude ſpaſſen. [16]) má gíti k geźíſovi. [17]) A że każdy czlouiek viery geſt ſlovo geźíſovo. [18]) A ze nemoż niżadny ſpaſſen býti bez víery, protoż nemóż niżadny ſpaſſen byti. [19]) czlouiek.

Digitized by Google

ſſeni, tehdy tak ſliſſe ſlowo bozie. a to geſt druhy kus vtilis ad ſalutem [1]). A trzeti ieſt, quod oportet quilibet [2]), genz ſpaſſen bude, ma [3]) ſtatecznie naplyniti to, czoz weli gemv verbum dei. [4]) Ai dilecte (95ᵃ) chriſtiane, conſidera, [5]) ez [6]) ti trzi wieci mieny kriſtus, rzka: Kazdy, ktoz gde ke mnie [7]) cznoſtmy, ai [8]) to prwe; dale die: a ktoz [9]) ſliſſi rzecy me, ai to druhe; a czini ge, to trzetie. A tak maly kto biti ſpaſſen, muſſy w kriſta wierziti, geho ſlowo wnítrz audire, [10]) a ge ſkutkem az do ſmrti plniti; Protoz muſi pewníe dom cznoſti w kriſtowi, genz geſt kamen pewny, zaloziti. Protoz y [11]) die kriſtus w VII k. S. Mat.: kazdi, qui audit [12]) ſlowa ma et facit ea, ſimilis eſt homini ſapienti, edificanti domum ſuam [13]) na kamen. Ten kamen geſt kriſtus, iakoz die S. pawel, ¦in quo debet [14]) zalozen biti domus ſpiritualis [15]); neb ginak bi ten dom proti pokuſſeni nemohl koneczníe oſtaty: iako domus [16]) tieleſny, nemage zalozenie pewneho, neoſtal by przed wietrem a przed powodny. A ze kazdí, genz ſpaſſen bude, ma míety dom ten duchowny, genz geſt zbor cznoſti, kterizto dom kriſtus mili [17]) naziwa gei wiezi w XIIII k. S. lu. A ze ten dom ¦ma alte [18]) díelan bity, prawie az do nebe, protoz muſſy bity welmie pewny, a tak ma na welmie pewnem kamení zalozen bity. A ze zalozeníe gíneho nemoz zadny [19]) poloziti k toho domu vſtaweni, gedne zalozeníe, genz gieſt kriſtus gezus, Protoz ktoz chcze ſpiritualem domum edificare, ten [20]) muſſi rozumem ſwym hluboko kopati; neb pan [21]) buoh ſwu hlubokoſti geſt hlubſi nezli ktera propaſt, A poníawadz on w ſſobíe zawiera kazdu hlubokoſt, ſyrokoſt, dluhoſt y wíſokoſt. A tak pokopa rozvmem homo et ſhleda, [22]) ze kriſtus eſt deus [23]) neſmyerny, a ze boh [24]) geſt nailepſie dobre; Protoz na tom drahem kameni, na mylem kriſtowi, ma homo [25]) zaloziti vieru, nadiegi a laſku, aby wiera bila iako poczatek duchownieho domv, bez niezto nelze ſie libyti bohu, Iakoz S. Pauel k zidom w XI k. dowody; a tak fides, quando erit ſic fundata, bude recte [26]), iako prwa na kameni podlaha. A ze cztwerohranati dom pewníe ſtogi, Protoz muſſi bity nadíege, z niez cztirzi ſtyeny magi ſtati a magi biti wíſſoko wz(d)wízeny. Tuto wyzte, díeti, a znamenayte, ez [27]) prwa ſtiena domv duchownieho wiernich

---

[1]) potřiebny k ſpaſſení. [2]) geſt, że muſſí każdy. [3]) *ma* vynecháno. [4]) ſlovo bożie. [5]) Překlad toho vynechán. [6]) Ai. [7]) kemnie to viez. [8]) *ai* vynecháno. [9]) to prve a. [10]) ſlyſeti. [11]) *y* vynecháno. [12]) ktož ſlyſí. [13]) a činí ge, podoben bude mvzi mudrému, genž ſtavil geſt dom ſwoi. [14]) na niemž má. [15]) dom duchowní. [16]) dom. [17]) *mili, gei* vynecháno. [18]) vyſoko. [19]) nižadny. [20]) duchowní dom vſtaviti. [21]) *pan* vynecháno. [22]) človiek. [23]) kriſtus geſt boh. [24]) *boh* vynecháno. [25]) protož má na niem. [26]) a tak víera bude. [27]) *Tuto wyzte — — ez* vynecháno.

Digitized by Google

krzieſtianow ma bity od wzchod ſluncze, to geſt nadiege wywolenie k ſpaſſeni, tak ze magi wierny vſſaty, ze gſu wywoleny k ſpaſſeny. Druha ſtiena od zapadu ſluncze geſt nadiege wieczneho naſſiczenye, genz ſlowe poſlednye weczerze; a ta ſtyena ma zwlaſtie (95ᵇ) wzdwizena biti, kdiz homo [1]) tahne k ſmrti. Trzetie ſtyena geſt od puolnoczi, ta ſtyena geſt [2]) nadiege zbawenie wieczneho zatraczenye. Cztwrta ſtiena na poledne, geſt nadyegie poziwanie wieczne w kriſtowi radoſti. Ai tyt gſu cztirzy ſtieny domus ſpiritualis fidelium chriſtianorum [3]), aby dovſaly, ze gſu wywoleny; 2⁰ [4]) ze budu na wieki naſiceny; 3⁰ [5]) ze budu wieczneho zatracenie zbaweny; A cztwrte, ze v wieczne radoſti budu konecznie poſazeni. A kdiz tak wierny vſſagi neb nadiegí magi, tehdi gſu hodny k ſpaſſeny, vſtawywſe w nadiegy ti [6]) cztirzy ſtieny welmie wiſſoke. Pak pueri cari [7]), cznoſt ducha ſwateho, genz nykdi newypada, ta uirtus eſt laſka, genz pray iako [8]) ſtrzecha przikriwa a ſkonawa ten dom duchowny v wiernich krzieſtianech. Ai ſic domus ſpiritualis fidelium chriſtianorum [9]) na kriſtu, pewnem kameni, geſt vſtawen, ze wen wierzie, w nieho vſagi a geho nade wſeczki gyne wieci mylugi, k niemu gdu, ſlowo geho ſlyſſye a w ſkutku plnye. a taky kazdi [10]) podoben geſt muzi ſapienti [11]), to gieſt k geziſovi, genz die: kazdi, ktoz gde ke mnye, a ſlyſſy ſlowa ma a czini ge, ſimilis eſt homini ſapienti, edificanti domum, qui fodit in hluboko et poſuit fundamentum [12]) na kameni; a kdiz ſe ſtala powoden, vderzil geſt potok ſuper domum iſtam et non potuit [13]) gym hnvti, neb geſt bil zalozen na pewnem kameni. Neb ponyawadz dom ten vſtawen geſt na kriſtowy, genz gieſt kamen, gimz nemoz nyzadny hnvti, ten [14]) nepadne, kterezkoliwiek pokuſſenie bude ſie nan borzity; neb acz potok protywenſtui neb tieleſne krzie(h)koſty vderzi na ſtieny domu toho, ba zagiſte prawy, budeli gedno ſtrzecha, tocziz druzebna laſka [15]), ti ſtyeny ſpolu dryzeti, ba nehnet ſie ten dom, nehne, procz, o [16]) neb ſtogí na kameni, gimz nemoz nizadna wiecz hnvti. A k tomu kriſtus w VII k. S. Mat., iakoz ſem polozil, tak die: Stupil geſt deſcz, a przifli gſu powodnie, a dymali gſu wyetrowe, a oborzily ſu ſie na ten dom, a nepadl geſt

---

[1]) človiek. [2]) *ta — — geſt* vynechánо. [3]) domu duchowníeho viernych krieſtianow. [4]) druhé. [5]) Třietie. [6]) tehdy gſu hogni w nadiegi vſtaviwſe na vſetie. [7]) Překlad vynechán. [8]) ta láſka, genž iako. [9]) Ai tak dom duchowní wiernych krieſtianow. [10]) a każdy z nich. [11]) k mvži mudrému. [12]) podoben geſt mvzi mudrému, dielagícíemu dom, genž kopal geſt hluboko a położil geſt założenie. [13]) na ten dom a nemohl. [14]) *ten* vynechánо. [15]) toho, když gedne ſtřiecha t.j laſka. [16]) ſpolu drží nehne ſie ten dom.

Digitized by Google

neb geſt bil założen na pewnem kameni. Neb kazdi, ktoz gde kriſtowi a ſliſſi geho zakon, vcze ſie gemu, a czini plnye ſkutkem, czoz wely, ten geſt iako mudri domvſtaw, ſtawie omnes[1]) ſkutki ſwe in chriſto[2]) tak ze pro nyeho a k geho woli cziny. A tak przidely deſtcz pomſti bozie, neb pokuſſenie bozieho, nebo[3]) powodnie, toczill[4]) protywenſtuie lidſka, (96[a]) neb tieleſna hnvtie, nebo y[5]) wietrowe, tocziz[6]) pychy, zaviſty, lakomſtuie a hnyewu, acz ta powietrzie przigdu, mage laſku, dom ſpogen, nehnet ſie, ale[7]) wzdy pewnie ſtane, nebo cznoſti dobre tit[8]) przemohu hrziechy, ſtogiecze na zalozenym[9]) pewnem. Neb die homo, ſicud dixit[10]) S. Iob w II k.: Przigeli[11]) ſme dobre wieczi z ruku bozi, procz bichom y zleho[12]) neſtrypieli? Ai giz[13]) mas vkazano, quid ſpiritualis domus[14]) dobry, ze geſt ſbor cznoſti, na kriſtowi vſtaweny, z wieri, z nadiege a z laſki. A ktozkolywiek geſt krzeſtyanem, a ten dom tak geſt vſtawil, iſte eſt verus chriſtianus[15]), gemuz dicit chriſtus ſicud zacheo[16]): Quod hodie oportet me in domo tua[17]) byti. A aby lepe ten dom poznal, wiez, ze wiera geſt rozumem drzenye prawdi bozie, giez homo non vidit[18]); a tak dobrze wierziti geſt k prawdie rozumem prziſtupiti, giez homo non vidit[18]); iakoz wierzi, ze ſyn bozi ſie wtielyl, narodil z panny cziſte, dyewki[19]), tripiel geſt, a tak dale; a wierzí ze trogicze ſwata geſt otecz, ſyn, ſwati duch, trzi oſſoby, ale geden boh. Pak nadiegie geſt czakanie wieczne radoſty, z zaſluzenye a z miloſti bozie, genz pochazie, A tak ten homo habet veram ſpem,[20]) ktoz, gſa dobrze ziw, czaka z miloſti bozieho blahoſlawenſtuie. Pak laſka eſt donum dei, gimz homo eſt deo acceptus.[21]) Protoz nyzadny toho domv duchownieho na kriſtowi geſt nevſtawił vieru, nadiegi a laſku, qui eſt in peccato mortali,[22]) acz mny, bi wierzil, by nadiegi miel a laſku. A proti tyem geſt ono ſlowo S. pawla k tytowi w I k.: Confitentur ſe noſſe deum, factis autem negant.[23]) Wiznawagi, pray, by znalí boha, a ſkutki zapieragi. Protoz taczi nemagi wieri ziwe miloſti bozi, Iakoz die S. Iacub w II k., ze wyera bez ſkutkow mrtwa geſt, to wiez neproſpyeſna k ſpaſſeny; Neb die potom ſwati Iakub, ze diablowe take[24]) wierzie a trzaſu ſie. protoz hrzieſniczi ſmrtedlny prwe zalozenie ſu

---

[1]) wſeczky. [2]) na kriſtovi. [3]) a. [4]) to geſt. [5]) a. [6]) *nebo, tocziz* vynecháno. [7]) hniewu, dom. [8]) neb cztnoſti. [9]) Za *zalozeny*. [10]) czlouiek iako řekl geſt. [11]) Přigelili. [12]) zlých. [13]) *gis* vynecháno. [14]) czo geſt duchowní dom. [15]) ten geſt pravy krieſtian. [16]) gemvž díe kriſtus iako zacheovi. [17]) dnes muſſím w tvem domu. [18]) člouiek nevidí. [19]) z panny. [20]) ten má prawu nadiegi. [21]) geſt dar boží, gímž člouiek geſt bohu wzacen. [22]) ktož geſt w hřieſe ſmrtedlnem. [23]) Přeloženo v následujících větách. [24]) tak.

Digitized by Google

porufili, a flowu, iako dawid die: newierny fynowe; a lepe by bilo gim wieri neprzigimati, nez przigmuce y[1]) bity newiernu panu bohu. Tez geft y o nadiegi; neb ponyawadz gfuce zle ziwi, y[1]) gfu fwemu panu bohu newierny, zgewno geft, ze ti a taczi[2]) cznoftnie nevffagi, ale brz neprawie vffagi; neb gfucze fwemu panu bohu newierny, y czakagi od nyeho bez zafluzenie wieczne odplati, (96b) a tak nevftawili fu prawie fwe nadiege in chriſto; omnino tunc lafki ze nemagi mortales peccatores, manifeftum eft,[3]) ponyawadz deum non diligunt; neb dicit S. Johannes[4]) w epiſtole: Kdiz die, ze myluge boha a przikazani geho neoftrzieha, lharz geft. A tak mnozi klamagi fie, mnyegice, by dom duchowny in chriſto[5]) vftavili fide, fpe et caritate,[6]) ano gim dyabel fmrtedlnym hrziechem wfeczko ftawenie giz oborzil. Dale wiez, ze quilibet, qui habet domum fpiritualem z wieri, fpe et caritate[7]) vftaweny in chriſto,[8]) tak ze k nyemu tahne fide, fpe et caritate, ten homo[9]) ma ten dom krafen vczinitſ, proftra na podlahu wiery pokoru, a oftra cztirzy ftyeny[10]) cztirzmy cznoftmy: Tak aby fprawedlnoft bila na ftyenye od wzchod fluncze, Statecznoft na ftyenie od polnoczi, S(k)rownoft od poledne, A opatrnoft od zapadu fluncze. z toho mas, ze kazdi, ktoz geft vftawil in chriſto[11]) dom, ten geft humilis,[12]) fprawedliwi, ftateczni, fkrowny a opatrny; neb nelze geft nyzadnemu, ktoz ma veram fidem, fpem et caritatem,[13]) bity pyfnym, nefprawedliwym, neftatecznym, nefkrownym a neopatrnym; neb kazdi, qui habet caritatem, eft mundus a quolibet peccato mortali.[14]) A ten non eft fuperbus, fed humilis,[15]) zalozíw fanctam humilitatem in dilecto iheſu,[16]) genz die w XI k. S. Mat.: Difcite a me,[17]) zet ya tichy fem a pokorny frdczem. Hled, drahy faluator, pokorzie fwatey weli nam od febe gi fie vczity[18]) a od pokori k ginym cznoftem przigiti, neb Iakoz kazdeho hrziecha poczatek geft pycha, tak ze pychu dyabolus[19]) nayprwe geft fhrzieſil; a czlouiek nemoz mortaliter peccare,[20]) by prwe bohem nepohrzel, nechtie geho przikazanie drzeti: Tak budely kto cznoftny, tehdy muffy od pokory poczieti, neb wffech cznofti zalozenye geft pokora. Protoz fyn bozi w pokorzie czifte panny wtielil fe geft; neb iakoz kriftus nemohl geft pyfny bity, tak nemoz nizadny

[1]) *y* vynecháno. [2]) *ti a taczi* vynecháno. [3]) w kriſtovi; Pak owſem laſky, zgewno geſt, że nemagí ſmrtedlní hřieſníci. [4]) boha nemilugí; neb die s. Ian. [5]) na kriſtovi. [6]) vieru, nadiegí a laſku. [7]) że każdy, ktoż ma dom duchowní z viery, nadiege a z láſky. [8]) na kriſtovi. [9]) vieru, nadiegí y laſku ten. [10]) ſtieny nadiege. [11]) na kriſtovi. [12]) pokorny. [13]) prawu vieru, nadiegi a láſku. [14]) ktoz ma láſku, geſt czíſt od każdého ſmrtedlneho hřiecha. [15]) neníe pyſny, ale pokorny. [16]) założiw pokoru na kriſtovi. [17]) vczte ſie ote mne. [18]) ſrdcem pokořie ſie velí od ſebe navcziti. [19]) diabel. [20]) ſmrtedlnie ſhřieſiti.

Digitized by Google

pokornieiſſy bity nez geſt on; protoz na geho pokorze ma bity naſe pokora zalozena, iakozto na nainizſi podlazie. Aniz, mili homo, tebu [1]) hibai; tehdy by bil [2]) kriſtus vezpod iako podlaha, kterak by pak byl naywiſſy? neb wies, ze on die: ktoz ſie nizi, bude powyſſen, a ze on ſie gelikozto czlowiek naiwyecze ponizil, protoz boh geho naywiece powiſil. A tak geſt y naynizſſy y naiwyſſi: Naynizſi pokoru a [3]) naiwiſſy doſtogenſtwym, neb geſt naidoſtoinyeiſſi. Protoz die S. Pawel filipenſkym w II k.: pokorzil ſe, (97[a]) byw poſluſſen az do ſmrti, a toz ſmrti krzize; Protoz y boh powiſyl geſt ho, a dal geſt gemv gmeno, genz geſt nad kazde gmeno, aby wey gmeno geziſſe kazde koleno klekalo nebeſkich, zemſkich y pekelnich, a kazdy yazik aby wyznawal, ze pan gezyſſ criſtus w uoſlawie geſt boha otcze. Ai flyſiz, o homo, quomodo ſe humiliauit obediencia patri, [4]), ze ſluziw nam a boleſty y pohanyenie przygem, [5]) vmrzel geſt k wuoli otcze za ny, za hrzieſne, a to ne lehku ſmrti, ale vkrutnv na ſwatem krzizi. A ze tak nad gyne ſie ponizil, protoz ſuper omnes illum deus pater exaltauit et dedit illi nomen, [6]) to geſt byt, tak ze geſt gezis, to geſt ſaluator, [7]) Iakoz angel wylozil geſt Iozefowy, rzka w I k. S. Mat.: Iozefe, ſynu dawydow, nerod ſie bati wzieti Marye manzelki ſwe; neb czoz w ny ſe vrodilo, od ducha ſwateho geſt; et pariet filium, [8]) a nazowes nomen eius iheſus [9]); nebt on lid ſwoy ſpaſſy od hrziechow gich. Ai ted powiediel geſt angel, procz ſlowe gezis: ze proto, ze lid ſwoi ſpaſſi a peccatis eorum; [10]) a tak geziſ geſt toliko rzeczeno iako ſpaſſitel, aniz geſt gmeno gyne, gimz by mohl kto ſpaſſen bity, nez gezis. Protoz S. petr, iako piſe S. lu. w IIII k. ſkutkow apoſtolſkich, rzekl gieſt przed Biſkupi a przed kniezimi, kdiz ſu tazaly Apoſtolow, rzkucze: Czi moczi a czim gmenem to czinite? to, ze [11]) kazi a nemoczne vzdrawugi — rzekl geſt k nym Petr: ze we gmeno neb gmenem pana naſſeho iheſu kriſta] [12]) nazaretſkeho, gehoz gſte wy vkrzizowali. A potom die: Aniz geſt gmeno gine pod nebem dano lidem, gimz muſſyme ſpaſſeny bity. Ai to gmeno dal geſt boh otecz gemu, to geſt ten byt, abi bil gezys, t. ſaluator omnipotens, et hoc eſt nomen [13]) nad kazde gmeno, aby in nomine geziſſowo [14]) kazde koleno klekalo, tocziz, [15]) aby ſie prze(d) tyem nebeſkym gmenem kazda mocz (ſie) nizila, nebeſkich an-

[1]) Aniż tebu. [2]) dieſli, tehdy by. [3]) to geſt naipokornieiſi a. [4]) Ai flyſiš, kterak ſie geſt pokořil poſluſenſtvím. [5]) přigew. [6]) nade wſeczky ho otecz povyſi a dal geſt gemu gmeno. [7]) ſpaſſitel. [8]) porodit ſyna. [9]) gmeno geho geżiš. [10]) od hřiechow gich. [11]) to czinie, to viez. [12]) gezu kriſta. [13]) to geſt ſpaſſitel wſemohúcí, a to geſt gmeno. [14]) ve gmeno neb pro to gmeno geżiš, to geſt pro ſpaſſitele wſemohucieho. [15]) to geſt.

Digitized by Google

gelow, zemſkich lidi y pekelnych dyablow. Ai mas powiſſenie ted welike! a dale: a kazdi yazik aby wyznawal, iakoz muſſie w ſudny den wyznati, ze pan iheſus kriſtus [1]) v oſlawie geſt dei patris, [2]) t. ze geſt tak ſlawny w bozſtui iako otecz, a gelikozto czlouiek przieſahl geſt ſlawnoſti wſeczka ſtworzenye. A tak kriſtus vprziemo geſt dyablu protywen, neb kriſtus geſt naypokornieiſſy a nayſlawnyeiſſy, a dyabel geſt naypyſnyeiſſy a naybiednieiſſy. Protoz, chczeſli ſe, homo, [3]) bohu libyti (97[b]), nebut [4]) pyſny; neb tak dom twoi pewnſe ſtane, gimz nebude moczi hnvti pycha, hnyew, zawiſt a ſmylſtnie. z toho mas, ze iakoz od gednoho korzene zpryznieneho, to viez a dyabolo ſuperbo, [5]) gſu wſiczkny potomny hrzieſi. Tez take ſ [6]) od kriſta ſakozto od prweho korzene gſu wſſeczki cznoſti, a tak y ſpaſſenie kazdeho czlovieka, genz bude ſpaſſen. A aby lep dom duchowny znal, wiez, ze pokora geſt cznoſt, giz kto miluge zrziezenie w ſwem ſtawu ſtati. z toho mas, ze ten non eſt [7]) pyſny, ktoz rad a rzadem wedle bozie wole chcze zde y w nebeſſiech biti ſwietieyſſi; neb ma kazdi bity bozich przikazany pilen, aby byl, czoz moz, ſwietſeiſi, aczkolywiek [8]) nema ſie pokladati nad ktereho ſwateho, dokud zde zyw gieſt, by nad nyeho bil ſwietyeyſi; neb ma wzdi zde na ſwadbie kriſtowie ſediety in ultimo loco, tocziz ſpem habere, [9]) ze geſt aſpon naymenſi z wywolenich k ſpaſſeny. Ale [10]) wiez, ze ſprawedlnoſt geſt cznoſt, gizto kto da kazdemu, czo na koho ſluſſie. A tak homo eſt [11]) ſprawedlſwy, kdiz bohu da naywieczi chwalu, poczeſtnoſt a milowanye, a ſwemu bliznyemv toho prziege, czoz by ſſobie hodnye prziel w takeſz przyhodie. Dale wiez, ze opatrnoſt geſt cznoſt, giz kto zprawuge wſſeczki ſwe cziny, aby nicz proti bohu nevczſnyl; pak ſtatecznoſt geſt cznoſt, giz kto ſtogy po chwale a po prawdie bozi, a hotow geſt myle trypiety az do ſmrti, nez bi vſtupil bozie prawdi. Pak ſkrownoſt eſt uirtus, [12]) giz kto poziwa gedenie a pytie, iakoz prawy rozvm wely. Ai homo, [13]) tak ti cznoſti poznage, takto kratcze vſtawiz dom duchowni na kriſtowi. Primitus habeas fidem credens geho, credens gemu et credens in eum. [14]) Sic intelligas, o homo, quod debes credere geho, hoc eſt credere, quod ipſe eſt deus; 2° debes credere ei ſic, ez quid ipſe dicit, quod hoc verum; 3° debes credere in eum, [15]) nade wſſechny

---

[1]) gezus kriſtus. [2]) boha otcie. [3]) Překlad vynechán. [4]) Za *nebud.* [5]) od diabla pyſneho [6]) Tak. [7]) nenſe. [8]) acz. [9]) na poſledniem mieſtie, to geſt w nadiegi mieti. [10]) dale. [11]) ćlouiek geſt. [12]) geſt cztnoſt. [13]) Překlad vynechán. [14]) naiprwe miei vieru, vieřie geho, gemu a w nieho. [15]) vieře řku geho, to geſt vieřie, że on boh geſt, druhe vieřie gemu, tak że cez on die, że prawda geſt, a vieře w nieho, to geſt.

Digitized by Google

gine wieczi miluge ho. a tak mili krzieſtíane, tak wierze a taku wíeru quando habes,[1]) tehdy ynhed y nadiegi mas, ze pro taku[2]) wieru ſpaſſen budes, a mage ſpem, quod es filius dei[3]) wywoleni; A ynhed przikrigeſſ laſku, diligens dominum deum ex toto corde tuo et ex tota anima ſua et ex tota mente[4]) ſwe., Et ſic faciens, ſtatim eris humilis imitando chriſtum.[5]) Ale ze homo hoc non poteſt ſacere[6]) bez ſprawedlnoſti, Protoz dada bohu naywieczie mylo(98ª)wanie a chwalu, a ſwemv bliznyemu, czoz na nyeho ſluſſye, mas ſprawedliwoſt;[7]) a ze by nemohl tak czinyti bez opatrnoſty, gyzto[8]) wſſeczky czyny zprawugeſſ, protoz mas opatrnoſt; A ze nebyl by prawie opatrny, kdiz[9]) by ſtatecznye netripyel pro prawdu, a pro prawdu kdiz by[10]) nebil hotow trpiety az do ſmrty, protoz ynhed muſſye k tomv ſtatecznoſt bity; A ze neby(l)li by[11]) ſtateczny, a dal[12]) ſie obzerſtwi, opylſtwi neb ſmilſtwi poraziti, protoz ynhed po ſtatecznoſti mas ſkrownoſt. A tak mage ty cznoſty, z miloſti bozie mas dom duchowny na kriſtowy vſtaweny, genz ſwu drahotu przeſſaha kamenne y drzewyene domy in hoc mundo.[13]) A ze toho domu nemoz nyzadny myeti, gedne z miloſti bozie nayprwe, protoz iakoz nyzadny zde w ſwietie homo bez (z)gevenſe[14]) newie, geſtli w miloſti bozi bez hrziechu ſmrtedlneho, Tak nevie bez (z)gewenſe, vſtawilly[15]) gieſt dom ten duchowny na panv geziſſowi, genz geſt y prwnie zalozenſe toho domv y dwerze y teſſarz neb ſtawicz, bez nſehoz, iakoz ſam die, nemozemí nícz vcziniti. A wiez, homo, ze[16]) dom bez oken nenye ſwietly, protoz w tom domu geſt pyet oken: prwe okno eſt[17]) rzadne wydyenie, vcho prawe poſluſſenſtvíe, noſa mezi hrziechem ſmrdutym a mezi cznoſti rozdielenſe, vſt bozſke dobroti chut, dotknvtie czinow dobrich zgewne czinienye. A take wiez, krzieſtiane, ze[18]) dom prazdny, w nyemz by nyzadny nebidlil, bil by puſti, a tak y nevziteczny, protoz[19]) dobreho domv neſluſſie puſta nechaty, aníz moz puſt bity, kdiz bude[20]) tak zpoſſoben. Protoz czlowieku zacheowi, genz ſie wiklada ſprawedliwy vczynyen, die kriſtus: dnes muſſym w twem domv bity. A ze kriſtus nemoz ſam bity w tom domu, protoz die w XIIII k. S. Jana: ktoz mie miluge, rzecz mv zachowa, a pater meus,[21]) a otecz moy milovati ho bude a k niemv, to viez k tomv czlowieku, przi-

[1]) miluge ho. Když tu víeru máš. [2]) tu. [3]) nadiegi, že gſi ſyn boží. [4]) miluge pana boha ze wſeho ſrdce ſveho a ze wſie duſſe ſwe a ze wſie myſli. [5]) A tak czinie, yhned budeš pokorny, náſledugekriſta. [6]) a že toho nemož cziniti. [7]) ſpravedlnoſt. [8]) giž. [9]) kdy. [10]) a. [11]) by nebyl. [12]) dally by. [13]) w tomto ſvietie. [14]) človiek bez zgevenſe. [15]) bez wzgevenſe vſtavilly. [16]) A ze. [17]) oka. [18]) A že. [19]) a tak. [20]) geſt. [21]) Překlad následuje.

Digitized by Google

deme, to wiez ſa ſ otczem, a przebitek v nieho faciemus. [1]) A ze Otecz boh a Syn nemozeta bity bez ducha ſwateho, protoz y duch ſwati w tom domv przebywa, yakzto [2]) S. pawel die wiernym: Templum dei eſtis vos, et ſpiritus ſanctus habitat in vobis.[3]) A ze duch ſwati geſt welmi ſtyedry a miloſtywi a vtieſſitel naywieczy, (98[b]) Protoz wiez, mili krzieſtianie, ez ten drahy vtieſſitel, duch ſwati,[4]) bez daruow velikich neprzebywa w domv; ale kdiz zawyta, ynhed ſedm darow da: da [5]) Bazen, da dobrotiwoſt, da vmſenſe, da Statecznoſt, da Radu, rozum a Mudroſt. Bazen da proto, aby czlowiek bal ſie boha, a aby ſie odchilyl ode zleho; dobrotiwoſt da proto, aby odpuſtyl prowinienie k ſobie, ſwemu proximo. [6]) Vmienie da proto, aby wiediel, z czeho ma mſtity ſudem ſprawedlnoſti, [7]) a czo odpuſtiti z miloſrdenſtwie. Statecznoſt da proto, aby ſylnie czinyl, czoz zna dobreho, a aby neodpadal od nieho pro hrozu neb pro ſtrach. Radv dawa proto, aby ſtatecznoſt neprzekwapila, ale aby prwe rady oſtrziehala [8]) a vkazala; to wſſe ſtatecznoſt ma czinity. Rozvm dawa proto, aby vkazal, czo geſt lepſie, a kterak zle hominem grauat [9]) a dobre twrdi. Mudroſt proto dawa duch ſwati, aby wazne a przinye przi ſkrownoſti drizela rozvm. A tak czlowiek vſtawie dom duchowny ſwatei trogici, geſt tak ſedmy dary ducha ſwateho obdarowan, ze primitus [10]) bazní geſt pokorny, dobrotiwoſti [11]) geſt miloſrdny, 3° [12]) vmyenym geſt wtipny, 4° [13]) ſtatecznoſti geſt ſwobodny, 5° [14]) radu wyſtrazny, 6° [15]) rozumem geſt opatrny, 7° [16]) mudrosty geſt przyſny, wazny a k bohu pozdwizeny. A pro ty tak welike dary kteryz dom tak bude vſtaweny, ten dom pro certo a peccato mortali bude cziſti [17]): Nebo prwi dar, bazen, odpuzie pſchu; druhy dar, dobrotiwoſt, ten odhanie zawiſt; [18]) 3[m] donum, [19]) vmienye, odpuzie hnyew, genz czlowieka czyny yako tryhleho bazna [20]); Pak 4[m] donum, Statecznoſt, ten [21]) odpuzye lenoſt; 5[m] donum, [22]) rada, odpuzie lakomſtuie; 6[m] donum, intellectus, [23]) odpuzie lakotu, 7[m] donum, ſapiencia, [24]) odpuzie ſmilſtwſe. A ze darowe ti netoliko ab homine VII[m] mortalia peccata [25]) pudye, ſed blazenym neb blahoſlawenym [26]) ho

---

[1]) vczinſme. [2]) protož. [3]) Chram boží gſte vy a duch ſvaty přebywa w vás. [4]) protož on. [5]) da to viez. [6]) aby odpuſtil bliźniemv. [7]) z ſpravedlnoſti. [8]) rada oſtřiehla. [9]) czlouieka obtiezuge. [10]) naiprwe. [11]) druhe dobrotivoſtí. [12]) Třietie [13]) Cztwrte. [14]) Pate. [15]) Po straně s odkazem k *wyſtrazny* připsáno: cautus. Seſte. [16]) Sedme. [17]) A pro ty dary geſt dom ten velmie od hřiecha ſmrtedlného čiſty. [18]) Po straně rubrikator připsal: hic pauſa. [19]) Třieti dar. [20]) Za *blazna.* [21]) Statecznoſt cztwrty dar. [22]) Paty dar. [23]) Śeſty dar rozum. [24]) Sedmy dar mudroſt. [25]) od ćlouieka ſedm ſmrtedlných hříechow. [26]) ale blažením ho.

Digitized by Google

czynye, Protoz [1]) bazen cziny pokorne, o nichz die ſaluator [2]) w V k. S. Mat.: Blazení neb blahoſlaweni duchem chudi, toczyſſ nenadutí [3]), nepyſny, nepozdwizeni, ne ſami ſobie wzaczny, neb gich geſt kralowſtie nebeſke. Druhi dar, tocziz [4]) dobrotiwoſt, czini [5]) tyche, aby ſie nemſtily, nehnyewali a popudity nedaly, gimz die kriſtus: Beati mites,[6]) tyſy, neb oni wlaſtí budv zemy. 3[m] donum facit[7]) lkagiczie; neb ktoz geſt poznal, (99[a]) ze od dyabla bil geſt hrziechem przemozen, a znamena, czo geſt bil ſkrze to [8]) dobreho ztratyl, ten lka neb placze; Protoz tiem lkagiczicm die kriſtus: Beati, qui [9]) lkagi, nebo budu vtieſſeny, neb obdarowany. [10]) 4[m] donum, [11]) ſtatecznoſt, cziny lidy laczne a zieznywe ſancte [12]) ſprawedlnoſti; nebo ſtateczni weliku zadoſti ſtogie, aby bozie prawda nebyla vtlaczena, a tak czynyecz, bohu ſie ſlibily a nebeſke radoſti doſly. [13]) Tyem dicit ſaluator: Beati, qui eſuriunt [14]) a zyeznie ſprawedlnoſti, quia ſaturabuntur. [15]) 5[m] donum, [16]) Rada, przilufie milofrdnym; neb welika rada geſt, ze czlowiek ſam ſobie porady, aby miloſtiwie odpuſtil bliznyemv z ſweho ſrdcze, chczeli, aby gemv bilo odpuſtieno, a vczinye dobrze blizniemv, y da gemv we gmíe pana boha, [17]) aby tez [18]) bilo gemv dano od boha hrziechow odpuſtienie a k tomv wieczne ſpaſſenie. A proto [19]) miloſrdnym die ſaluator: Beati miſericordes, [20]) neb oni miſericordiam [21]) dogdu. Seſty pak dar, rozvm, przilufſie cziſtym ſrdcziem, nebo czlowiek [22]) rozvmem czyſtym ſpatrze to, czo geſt oko tieleſne newidielo, gimz die ſaluator: Beati [23]) cziſti ſrdczem, quia ipſi deum [24]) vidieti budu. Sedmy dar, Mudroſt, przilufſie pokoynym, w nichzto ten dar [25]) mudroſt wſeczki vieczi geſt zrzedyla, a nizadna hnvtie w nych negſv proty rozumv; neb giz gich duch vplnye poddan geſt bohu, a gich tielo duchu gich, o nichz die kriſtus: Beati pacifici, quia filii dei vocabuntur. [26]) Ai wſſeliki mili homo, fidelis chriſtiane, giz [27]) mas, ze ſedm darow duch ſwati ma ſ ſebu w domv duchownyem, tocziz in corde hominis, [28]) gimizto odpuzie ſedm hrziechow ſmrtedlnich a vwodi ſedm blahoſlawenſtwi; A proto ſlowu zwlaſtie darowe ducha ſwateho. Ai [29]) o ten dom tak zpoſſobny ma ſtati kazdi clo-

[1]) *Protoz* vynecháno. [2]) ſpaſſitel. [3]) nenadvtí. [4]) *toczis* vynecháno. [5]) Po straně rubrikator připsal: lydy. [6]) Přeloženo. [7]) Třetí dar činí. [8]) a co geſt. [9]) Blažení, kteříž. [10]) obradováni. [11]) Ctwrty dar. [12]) Překlad vynechán. [13]) a tak aby doſli vieczné radoſti. [14]) Tiem díe ſpaſſitel: Blahoſlaveni, kteříž laczniegí. [15]) neb budu naſyczeni. [16]) Paty dar. [17]) da gemu. [18]) také. [19]) gemu dano, protož. [20]) ſpaſſitel: Blahoſlavení miloſrdní. [21]) miloſrdenſtuſe. [22]) neb. [23]) ſpaſſitel: Blahoſlavení. [24]) neb oni boha. [25]) *ten dar* vynecháno. [26]) Blahoſlaveni pokogní, neb ſynove boží budu nazváni. [27]) Ai. [28]) *toczis* ... vynecháno. [29]) acz wſe dobré, geż dawa boh, geſt dar ducha ſwateho. Ai.

Digitized by Google

uiek ſwymi wſemy ſylamí, rozvmem, woly y pamieti, aby przebywal w domv onom na wieky, o nyemz die dauid prorok[1]): Beati ti, qui habitant in domo tua, domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Te chwali. [2])

III.

(99[b]) De sancta Trinitate Sermo valde bonus et katholicus.[3])

(W)[4]) Ten czas Bieſe Czlowiek z zakonnykow, Nykodemus gmenem, knieze zydowſke. Ten przíſel geſt k gezyſſowi w noczí a rzekl geſt gemv: Míſtrze, wyeme, ze od boha przyſſel ſy miſtr, Neb nyzadny nemoz tiech dywow cziniti, kterez tí czinis, gedne acz by bil boh ſ nym. Odpowíedye gezís a wecze gemv: Wyeru wieru prawy tobie, gedne acz kto vrody ſie druhe, nemoz widiety kralowſtuíe bozíeho. Dye k nyemv Nikodem: kterak moz czlowiek narodity ſie, gſa ſtary? zdali moz w brzícho materze ſwe opyet wgity a naroditi ſie? Odpowiedíe gezís: Víeru víeru prawi tobíe, gedne acz kto vrozen[5]) z wodi a z ducha ſwateho, nemoz wgity w kralowſtvie bozie. Czoz vrozeno geſt z tiela, tielo geſt; A czo vrozeno geſt z duchu, duch geſt. Nedyw ſe, ze rzekl ſem tobye: muſyte ſie narodity druhe; Duch, kdez chcze, dycha, a hlas geho ſlyſis, a newíes, odkud by przíſſel, neb kam by ſſel. Tak geſt kazdi, genz narozen geſt z ducha. Odpowiedye Nykodem a wecze gemv: kterak moz to biti?[6]) Odpowiedie gezis a wecze gemv: Ty gſi Myſtr w ſtrahely a tiech wieczi nevmyeſſ! Wieru wieru prawy tobíe, ze my, czo wyeme, mluwyme, a czoz ſme widiely, ſwiedczyme,

---

[1]) Po straně připsal písař: pſalmus 83. [2]) Blahoſlavení ti, kteříž přebywagí w domu twem, pane, na vieky viekow chwaliti budú tie. Te chvaly w tom domu racz wſem ſvym vyvolenym wſemohucí ſpaſſitel dopomocí, iakoż geſt dopomohl tohoto ſproſtného vykladu na wſeczka cztenie nedielnie dokonati, aby milowníci boží w nedieli mieli czím duſe ſwe pokrmiti, rozumv powzdvihnuti a tak myſlecz, čtucz y mluviecz, bohu ſie libiti ſkrze zaſlużenie pana naſeho gezu krifta; gehož léta tiſícieho cztyřſteho a třinádcztého w den poſtný ſvatých apoſtolow Šimona a Judy na hradie, genż ſlove kozí, toto vyložení ſwatých cztení geſt ſkonano. Amen [3]) *Na den ſvate trogice. Svaty Ian vo III kal.* [4]) Inicialka není připsána od rubrikatora. [5]) vrozen bude. [6]) mohú ty vieci býti.

Digitized by Google

a ſwiedeczſtwie naſſeho neberzete. Ponyawadz zemſke wieczí rzekl ſem wam, a newierzite, kterak, diemly wam nebeſke vieczi, wierziti budete? A nyzadny newſtupuge w nebe, gedne ten, genz ſtupuge ſ nebe[1]), ſyn czlowieka, genz geſt w neby. A ſako Moyzíes powyſil geſt hada na puſty, Tak powiſſen bity muſſy ſyn czlowieka, aby kazdi, ktoz wierzi w nyeho, nezahynul, ale miel zywot wieczny.

(100ᵃ) Slawi dnes czierkew ſwata den Trogicze ſwate; a ze Nikodem tyemto ſwatim cztenym bil geſt wiciſtyen z newiery a vweden v wieru ſwate Trogicze. Ideo hoc ewangelium hodie in miſſa legitur. Et aliqui legunt illud ewangelium[2]): kdiz przigde vtieſſitel, quod lectum eſt tu dominico poſt aſcenſionem domini[3]), a moz hodnye czteno bity, proto ze geſt w nyem zmyenka o otczi y o ſynu y o duchu ſwatem, kterez trzi oſſoby gſu trogice ſwata, giz dnes chwalu zwlaſtie mame wzdati. Ale ze y weliczi, mnozi rozumny, ſnad czaſto y vczeny a zwlaſt[4]) ſproſtny bludie v wierze o ſwatey Trogiczi, Protoz breuiter et leuiter propter ſimplices de ſancta trinitate aliquid dicam[5]). Wiezíz ti, quiuis[6]) ſproſtny, ze ſancta trinitas[7]), w niz wierzime, nenye zena any panna any nediele, iakzto mnozi hlupi a blaznywi[8]) mnye, Ale wiez, myli homo, ez ti[8]) trzi oſſoby wieczne gſu, otecz, ſyn, ſwati duch, geden boh, genz geſt ſwrchowane dobre, nad niez nemoz lepſie dobre[10]) wymyſleno[11]) bity. A tak ti, neboztiku ſproſtny, otiezeli tebe kdy kto, a rzka[12]): czo geſt trogicze ſwata, w niz wierzís, reſponde et dic: pater, filius et ſpiritus ſanctus[13]). Otiezeli kto tebe, quid eſt pater, reſponde: deus eternus, genz habet filium eternum.[14]) Otiezeli kto tebe, quod eſt filius, reſponde et dic: boh od otcze toho vrozeny. Otiezely kto tebe, czo geſt ſpiritus ſanctus, reſponde et dic[15]): Boh, genz od otcze boha y od ſyna boha pochazie,[16]) a rczi y wieruy, z praweho ſrdcze wierze[17]), ze ti trzi oſſobi gſu ne trzie bohowe, ale gedyny prawi boh. A opiet, ze ti trzi oſſoby gſu rownye moczne y mudre y dobre tak, ze kazda ta oſſoba geſt boh

[1]) ſſtupil geſt. [2]) protož to cztenie dnes ſie na mſi czte a niekteří cztú ono cztenie. [3]) kteréž čteno geſt tu nedieli po božiem wſtupení. [4]) A že y velicí y. [5]) krátcie a lehcie pro ſproſtné o ſwaté trogici nieco poviem. [6]) viežiž. [7]) ſwatá trogice. [8]) iako blazní. [9]) Ale geſt. [10]) *dobre* vynechánо. [11]) pomyſleno. [12]) A tak otiežili ſproſtny tebe. [13]) rci: boh otecz y ſyn y duch ſvaty. [14]) otiežili, co geſt otecz, rci: boh vieczny, genz ma ſyna vieczného. [15]) otiežili, czo geſt ſyn, rczi: boh od otcie boha vrozeny; otiežili, czo duch ſwaty, rci: [16]) pochodí. [17]) a rci y vieř.

Digitized by Google

neſmyernye moczny, neſmyernye mudrí a neſmyernye dobry. Awſſak otecz zwlaſtie ſlowe moczny, a to prawy pro lydy ſproſtne a hlupe,[1]) aby ſie nedomnſewali, bi pro ſtaroſt nebil tak moczny iako ſyn. Syn take proto[2]) ſlowe mudry, aby ſie wy, nebozatka hlupa[3]), nedomnyewali, aby ſyn[4]) nebil tak mvdry iako otecz. A duch ſwati ſlowe dobrowolny neb dobrotywi, aby ſie nedomniewali, by bil ne tak dobrotywi, iako otecz a ſyn. A ze homo eſt ſimilis[5]) duſi ſwu k tey ſwate trogiczi, od niez geſt ſtworzen, tak podoben, ze iakoz ſwata trogicze geſt boh, genz geſt duch, tez take[6]) czlouſek duſſi ſwu geſt duch. A iakoz otecz geſt gyna wiecz nez ſyn a duch, y ſyn gina nez duch, tak ze otecz nenye ſyn any duch ſwati, ta oſſoba, a ſyn nenie take duch ſwati, ta oſſoba, awſſak gſu ti oſſoby geden boh: tez take[7]) w duſi czlowieka. gyna wiecz geſt rozvm, nez pamiet a nez wole, a gyna pamyet nez wole, tak ze rozvm nenie pamyet any wole, a pamiet nenye wole, awſſak ti trzi moczi duſe gſu in homine vna anima[8]) (100[b]). Protoz homo, credens in ſanctam trinitatem, a qua eſt creatus, k nyzto[9]) geſt ſwu duſi podoben, mage mocz od otcze boha, ma ſie ſnaznie peccato defendere[10]), a mocznie w cznoſtech proſpyewati; 2° habens ſapienciam a filio dei[11]), ma tu mudroſt pilnie k bozi chwale obratity. 3° habens bonam voluntatem a ſpiritu ſancto, debet eam ſemper in bono tenere[12]), A tak in bona voluntate finaliter[13]) ſetrwati, neb kdiz tak ſtane homo[14]), nelze gemv bude zahynutí, Ponyawadz zachova ſancte trinitatis ymaginem[15]) y podobenſtuie; a kdíz iako bezmoczny, nemvdry a neſetrwawi padne in peccatum mortale[16]), tehdi potraczie podobenſtuie ſancte trinitatis y[17]) pohanie y otcze y ſyna y ſwateho ducha, a tak wſie ſwate trogicze. A wiez, ze ſmrtedlnym hrziechem ztrati podobenſtuie trogice ſwate, ale obrazu nícz, giez ſerzedi hrziechem; ſako kdiby obraz kteri, podobny k niekteremv czlowieku vczinieny, zſerzedil, tak, ze bi obrazem oſtal, ale nemiel podobenſtuie k onomv czlowieku: tak nieczo podobne geſt w tomto prohrzieſſeny[18]), ze homo, habens[19]) mvdroſt, rozvm, pamiet a voly, y zſerzedi to wſſe hrziechem ſmrtedlnym, ze non eſt ita ſimilis ad ſanctam trinitatem, ſicud fuiſſet, ſi non habuiſ-

---

[1]) moczny pro lidi ſproſtne. [2]) A ſyn. [3]) aby ſie. [4]) by. [5]) člouiek geſt podobny. [6]) tak. [7]) *take* vynecháno. [8]) w czlovieku gedna duſe. [9]) člouſek vietie w ſvatu trogici, od niež geſt ſtvoren a k ní. [10]) hřiechu braniti. [11]) druhe mage mvdroſt od ſyna bożieho. [12]) Třetie mage drobru vóli od ducha ſwatého, má gí wždy w dobrém držieti. [13]) a tak w dobre vóli konecznie. [14]) czlouiek. [15]) ſwaté trogice obraz. [16]) w hřiech ſmrtedlny. [17]) ſvaté trogice. [18]) pohřieſení. [19]) czlouiek mage.

Digitized by Google

ſet in anima peccatum mortale[1]). A kdiz ſe homo[2]) tak zſerzedi a zprzny, tehdy nelze[3]) geſt gemv zaſe ku podobenſtwi przigiti, gedno moczi, mvdroſti a voli ſancte trinitatis, Et, poſtea[4]) trogici tak[5]) ſtworzenv, genz geſt fides, ſpes et caritas[6]); a take te trogicze opienemoz homo habere, niſi a deo, ſicud fidem[7]), k kazde prawdie bozi, giezto oko tieleſne nevidi, a piſmo veli dufi hominis credere[8]); nadiege k obdrzeni miloſti a oſlawnoſti; A laſſka z ſrdcze czeleho k plnemv boha milowany. A[9]) kdiz tak bude ſimplex homo[10]) o ſwatei trogiczi wierziti, a czoz gineho ma bity wſerzeno, ze to totum credit, vplnye a fideliter, aczkoliwiek de ſua ſimplicitate toho neſcit[11]) roztikaty neb wymlvwity, giſtie prawi, ez[12]) doſti ma, kdiz przikazanie naplnie, iako geſt v wierze navczen[13]).

---

[1]) neníe tak podoben k trogici ſvaté, iako by byl, by nemiel hřiechu na dufi ſmrtedlneho. [2]) czloviek. [3]) než. [4]) ſvate trogice. A potom. [5]) *tak* vynecháno. [6]) viera, nadiege a laſka. [7]) člouiek mieti než od boha, viera. [8]) dufi vieřiti. [9]) Ai. [10]) ſproſtny člouiek. [11]) ze to wſechno vieří, acz nevmíe. [12]) *giſtie prawi, ez* vynecháno. [13]) navczen nikodem, o niemž die cztenie: Bieſe czlouiek z zakonnikow Nikodem gmenem, knieże židowſke atd. atd. (Kázaní toto nedopsáno a sice více než dvě třetiny chybí.)

Digitized by Google

16.

Listy ze ztracených archivů panských, kteréž se v Paprockého Diadochu připomínají, na pravý čas a pravé udání svedené.

Seřadil **A. Sedláček.**

Předloženo 15. prosince 1890.

Snůška I.

Za časův Paprockého bylo v Čechách drahně archivův panských, z nichž jen malá část se do naší doby dochovala. Velká jich část byla zkažena v bouřlivých letech 1620—1628, když mnohé rodiny utíkaly za hranice berouce s sebou nejen klenoty a peníze, nýbrž i listy a paměti své. Když přišli komisaři císařští (1622) na Zvíkov, našli ve sklepě před věží 3 almary prázdné, v nichž rejstra složena bývala; ve věži byly 2 almary a truhla veliká prázdné a na zemi listův poselacích hromada veliká. V té hromadě přebírali se komisaři a našli tu přípisy majestátův a podpisy každého ze všech stavův. (Arch. Orlický.) Patrně věci ty přehledány, nejdůležitější věci vybrány (pokud již nepřeneseny na Třeboň), a ostatek v nepořádku zůstaven. Jiným dokladem jsou osudy archivu Vartemberského, který zavezl Jan Jiří z Vartemberka do ciziny, a kterýž se divným spůsobem do Berlína dostal. Zbytky jeho jsou nyní v našem museum; jen dva listy (krále Václava d. 1370, 5. Jul. a Jana z Vartemberka d. 1391, 25. Jul.) zůstaly v Berlíně, ostatek se ztratil na dobro. Nejeden archiv zanikl, když slavní jeho majitelé v chudobu upadli. Archiv Hazemburský, Roupovský a j. zanikly na dobro a nezbylo z nich leč jen jediného listu.[1])

I musíme chváliti Paprockého, že nám z tohoto zmařeného a zmrhaného bohatství aspoň nějakou část zůstavil. Avšak výpisy ty nejsou takové, aby se hodily k vědeckým pracím, jak jim nyní rozu-

[1]) List ten na směnu Budyně a Žebráka jest v archivu kapituly Pražské.

Digitized by Google

mimo. Paprocký byl totiž milovníkem starých pamětí a nikoliv badatelem. Pilností svou rovná se Vácslavovi Břežanovi, ale tento stojí vysoko nad ním, jakožto znalec starých pamětí a kritik toho času nikým nepřekonaný. Paprockému vadilo totiž nejvíce, že neuměl starých pamětí čísti; opisoval si jména špatně, nedoveda se jich domysliti; při opisování let a dní vedl si nestejně, tak že opsal druhdy celé datum, druhdy jen rok a ten snad i chybně a nezřetelně. Bezpochyby pak i do díla svého z výpiskův svých špatně opisoval a mnohé chyby při tištění svého díla přehlédl. Takovým spůsobem ku př. stalo se, že klade do 14. věku list, kterýž měl položen býti do věku 15. Nezřídka se má čísti 1499, kdež má Paprocký vytištěno 1409. Ale ty a takové chyby nepocházejí z nedostatečného opravování mezi tiskem, nýbrž zaviněny většinou již při opisování. Tak ku př. mluví na str. 197 stavu rytířského o Janovi Vančurovi z Rehnic, který prý koupil r. 1409 Krnsko, ale týž trh udál se opravdu r. 1476; a přece dí o téže osobě, že prodala ves Hrdlořezy panu Michalcovi, jehož rod r. 1468 vymřel.

Takových chyb nachází se drahně u Paprockého a jsou dokladem, že se mu ani obyčejné kritiky nedostávalo. Psáti pak zprávy ty a takové, jak se u Paprockého nacházejí, bylo by tolik, jako bludy a nepravdu rozsévati. Nicméně jest nesnadno tomu, kdo některé zprávy potřebuje, přesvědčiti se, zdali jest ve všech kusích dobrá a správna, poněvadž se k tomu potřebuje buď hojnosť veliká starých pamětí aneb velmi mnoho času. I vidělo se mi takovou práci vykonati šmahem a najednou, chybná čtení opraviti,[1]) pravá léta doložiti a regesta opravená podlé rodův, jak původně při sobě byla, seřaditi. Krátkými poznámkami doloženy jsou nejdůležitější opravy.

I. Staré paměti pánův Zajícův z Hazemburka.

Slavní a bohatýrští páni Zajíci měníce v prvních dobách statky své, kupujíce vesnice a dvory a vynikajíce v druhé polovici 15. věku velikým bohatstvím, schránili mnoho listův na svém hradě Budyňském. První a původní čásť jich pocházela ze statkův v Podbrdsku ležících a kláštera sv. Dobrotivé, velice pak sbírka ta rozhojněna úmluvami rodinnými, trhy, obdarováními, majestáty a j. za dlouhé doby, kdež vládli Zajíci na Hazemburce a Budyni. Když potom v 2. polovici 15. věku Kosť, Trosky, Skálu, Hostinný, Hradiště, Vřešťov

[1]) Opravená chybná čtení jsou vyznačena proloženým písmem.

Digitized by Google

koupili, dali všechny paměti na týchž statcích se nacházející do Budyně přenésti. Tím se vysvětluje, proč se mezi pamětmi Hazemburskými i takové nacházejí, které se týkají rodův v Boleslavště a Hradečtě osedlých.

Jak bedliví byli páni Zajícové v uschovávání svých pamětí, o tom svědčí zápisy jich, vytištěné v Emlerových Zbytcích desk, kteréžto zápisy si dali po shoření desk v obnovené dsky zemské vložiti. Žádný rod staročeský, ani páni z Rožemberka, nezachoval tolik výpisův starých z desk před koncem 15. věku, jako páni Zajíci.

---

1) 1263, 13 Maj. Johannes Pragensis episcopus confirmat donationes Ulrici de Waldek subpincernae regis factas monasterio in Ostrow scilicet Ostrow, Kwan, Wsseradicz. Actum 1263 III Idus Maji praesente Henrico Jatuesiae episcopo. Testes: Ulricus filius Budislai de Rozmital (Rosenthal?) Burkardus de Winterberg, Bohuslaus de Komarow, Vitus de Corona, Onsso de Chlustina, Palsa (?) de Bucovina, Zipota de Carzes miles, Alexius canonicus Olomucensis et Budislaus canonicus Pragensis, Zawisse de Horzowicz, Sifridus de (Sswamberk?), Jaroslaus de Ohrazenicz et Ulricus de loco eodem, Zbraslaw de Pusnik, Bozdzey de Zwikow, Przibislaus de Ratay, Bozdzey de Messna, Romek de Tassow, Ulricus de Rynice. D. in Waldek. (O st. pan. 68.)

Doložené tuto osady jsou většinou na Podbrdsku, jako Komárov, Koruna (pustá ves), Chlustina, Kařez, Hořovice, Ohrazenice, Poučník, Stašov. Jméno Sswamberk dozajista jest chybné a pravou jest jen koncovka jeho -berk, ale jestli tu stálo Ssprimberk nebo nějaké jiné jméno, nelze již najíti.

2) 1305, 10. Novmb. Margaretha relicta quondam Mathiae de Obřistvie, Petrus et Volkmarus filii ejusdem dicti de Obřistvie discretis viris Svatoslao et Krzinkoni dictis de Helstiboř XXIII lanceos et molendinum in Březan vendunt sub certis modis et conditionibus. D. Pragae anno 1305. IV Idus Novembris in praesentia Nicolai de Tismic, Zdeslai de ibidem, Přibyslai de Bystřičan (?), Nicolai de Kšel (?), Laurentii et Ostrvae de Helstiboř. (O st. ryt. 221.)

Jméno Volkmar, Olkmar se v druhé polovici 14. věku a později u vladyk Obřístevských nevyskytuje. Synové Volkmarovi Matěj, Volkmar a Smil žili okolo r. 1338—1340. (Emler, Urbáře str. 15). Zdeslav z Tismic žil r. 1318. (Téhož Tab. vet. n. 176, 207, 233), s Mikulášem připomíná se již r. 1295. (Reg. II. 725.) Jméno Krzinka (Křinek) zdá se nám býti dobrým, jak svědčí název osad Křinec a Skřinice. Na místě Mikuláše ze Kšel čte se u Paprockého Nicolaus de Lisel, což nemůže obstáti. Možná, že jest i čtení de Bystřičan chybné a že má státi de Poříečan.

Digitized by Google

3) 1321. — Jan Český a Polský král dovoluje Oldřichovi z Žebráka, aby mohl ves Čisovice právem purkrechtním vysaditi. D. v Praze l. 1321. (O st. pan. 76.)

4) 1326. — Král Jan dává Zbyňkovi Zajíci úřad truksaský dědičně a jistý plat z krámův Staroměstských. L. 1326. (O st. pan. 75.)

5) 1329. — Zbyněk Zajíc (z Žebráka) ves Tlustice právem purkrechtním vysazuje. (O st. pan. 74.)

6) *(1355?)* — Carolus Rom. et Boh. rex Zbinkoni Lepori de Hazmburk magistro camerae regiae confert poprawzionatus officium in Luthomirzicensi provincia. D. Pragae a. 1345 (sic). (O st. pan. 73—74. otiskl též Ludewig Rel. MS. VI. 62—63).

7) 1358 (m. Mart.) Carolus imperator Zbinkoni de Hazmburk camerae magistro 1300 ss. gr. tollendas de teloneo civitatis Pontensis assignat. D. Karlstein 1358. (O st. pan. 74. Schlesinger Brüxer Stadtbuch 36. Ludewig VI. 64.)

8) *c. 1360—1370.* Luchardis dicta Luchna relicta quondam dom. Rubini de Rysmburk cum natis suis Alssone et Benessio de Rysmburk venditionem dom. Rubini monasterio in Jaromirz factam confirmat. Praesentes: Joannes de Nachod et Duba, Hynko de Wissemburk et de Duba. S. d. (O st. pan. 359.)

Luchna neb Lichna připomíná se v pamětech v l. 1360—1370 (Lib. conf.) také svědci žili tehdá. (Viz vývod v V. díle Hradův na str. 11.)

9) *1362.* — Papež Innocent VI. Viléma syna Zbynka Zajíce z Hažmburka, kteréhož otec jeho z přinucení a proti jeho vůli dal na podjáhenství posvětiti, ze všech slibův propouští. D. anno 1500 (sic) pontificatus. D. Innocentii sexti anno decimo. (O st. pan. 93.)

10) 1362. — Pešík z Březovice erbu třmene prodává klášteru v Jaroměři les podlé vsi Kyje v Království, řečený Kejský. D. l. 1362. (O st. pan. 358.)

List tentò vysvětluje se jiným listem v knize Jaroměřské řeč. Liber memorab. diversi colori p. 21. d. 1436, 21. Sept. a Arch. č. I. 533.

11) 1366. — Rytíř Tas s dvěma syny svými Benešem a Rubinem z Rysmburka prodává proboštu i konventu p. M. v Jaroměři dědictví své v Řikově. D. 1366. (O st. pan. 358.)

Tas týž, který byl (1362—1374) na Teplici, synové jeho pak seděli na Hořiškách. (L. conf.)

12) 1368, 16. Mart. Carolus oc mandat juratis civitatis Pontensis, ut Zbinkoni vel filio suo Wilhelmo Leporibus de Hazmburk teloneum persolvant. D. Pragae 16. Martii regn. a. 22. imp. 13. (O st. pan. 74, Ludewig VI. 65.)

Digitized by Google

13) *c. 1368.* — Rubin syn Tasa rytíře prodává klášteru Jaroměřskému dědictví své v Doubravici a to téhož roku po smrti otce svého Tasa z Rysmburka B. d. (O st. pan. 358.)

O době prodeje svědčí rejstřík v knize Talmberské f. 323 ze starých desk zemských.

14) 1380, 3. Novb. Kunat z Solan poručník dětí Pešíkových z Třebívlic dvůr v Třebívlicích dskami zemskými odevzdává Vilémovi Zajíci z Hažmburka Jarkovi Kaplíři z Sulevic a Rydkéři z Skalky. D. r. 1380 v sobotu po Všech svatých. (O st. ryt. 97. Porov. Rel. tab. I. 488.)

15) 1383, 9. Sept. Venceslaus rex Wilhelmo de Hazmburk supremo r. B. dapifero dat immunitatem, ne in jus vocetur nisi a barone regni. D. Pragae. (O st. pan. 77—78. Ludewig, VI. 65.)

16) 1405, 5. Jan. Venceslaus, rex Johannem de Nova domo justitiarum seu popravczonem districtus Prachinensis constituit. D. Mendici. (O st. pan. 44.)

List tento jest také v originale v arch. korunním, avšak tu se čte districtus Prachinensis, kdežto Paprocký chybně opsal a z domýslu opravoval Bechinensis. Ludewig (VI. 62.) otiskl ji z Paprockého.

17) 1405, 18—23 Maj. Zbyněk arcibiskup, Mikuláš a Jaroslav bratří z Hazemburka dávají kuchmistrství a právo na masné krámy v Praze Oldřichovi bratru svému. D. na Roudnici r. 1405 po neděli Cantate. (O st. pan. 78.)

18) 1406. — Aleš z Vřešťova syn n. Alšíkův z Rysmburka kvituje poručníka svého Jetřicha z Janovic z peněz za prodané dědictví v Třebešově. D. l. 1406. (Paproc. o st. pan. 358—359.)

19) 1409. — Vlastibor jinak Vlašek z Kladna a z Toužetína a Markvart z Kralovic tvrz Toužetín kladou ve dsky Oldřichovi z Hažmburka za 1000 kop gr. Spravují s nimi Jetřich z Hluban a Jan Široký z Bysně. (O st. ryt. 281. — Porov. Rel. tab. II. 112.)

20) 1410, 15. Jun. Fr. Venceslaus de Zbirow prior et conventus in Insula S. Benignae de consensu Zbinconis de Hazenburk archiepiscopi, Ulrici, et Wilhelmi et Nicolai fratrum ejus curiam et agriculturam in villa Obczow Petro dicto Ressek et Jacobo fratri ejus jure emphyteutico vendunt. Sigilla Ulrici de Hazmburk, Przedotae de Skoroczin et civitatis Przibramen sis. D. a. 1410 in die S. Viti. (O st. pan. 78—79.)

O Přechovi z Skorotína porovnej Hist. Sbor. r. 1883 str. 215.

21) 1416, 27. Mart. Synodus Constantiensis Wilhelmum, Jaroslaum, Nicolaum fratres de Hazmburk monet, ut ecclesiam contra haereticos

Digitized by Google

defendant. D. Constantiae VI. Kal. Aprilis. (O st. pan. 80—82. Lupewig VI. 69.)

22) *c. 1420—1434.* Mikuláš Zajíc z Hažmburka poroučí statek svůj manželce své Elišce z Koldic a Janovi z Kolovrat sedením na Kornhauze. Svědčí Jan starší z Michalovic, Jindřich Berka z Dubé a z Housky, Jan Smiřický, Hynek z Valdeka sed. na Dolankách, Oldřich z Valdeka na Hostinicích, Jan z Račiněvsi, Smil z Kostelce. (O st. pan. 83.)

Jan z Kolovrat žil v l. 1408—1437, Oldřich z Valdeka připomíná se r. 1414 v privileji Budyňakém, kteréž dáno jest týmž Mikulášem a kromě toho r. 1428 s Smilem. (Arch. gub. A III. 136. Srov. i č. 24.)

23) 1425. — Mikuláš Zajíc z Hažmburka prodává hrad Kamýk Vilémovi ze Lstiboře. Pečeti přivěsili Oldřich Zajíc z Valdeka, Bohuše z Peruce, Bohuslav z Čachovic, Beneš z Vrbna, Jindřich z Duban, Jan Psík z Neprobylic, Václav z Kvítkova. (O st. pan. 83 a o st. ryt. 221.) —

Podobná smlouva d. 1431, 23. Decmb. zapsána jest v DD. 64 str. 397, v níž se někteří svědci u Paprockého doložení opakují. Vilém slove r. 1431 Vilém z Konic seděním na Kamýku a nazývá r. 1468 Petra ze Lstiboře bratrem svým tetěným (DD. 61 str. 557), i jest možná věc, že heslo Vilémovo, totiž „ze Lstiboře" od Paprockého z domyslu přidáno.

24) 1434. — Jaroslav Zajíc z Hažmburka a na Slavětíně zapisuje věno manželce své Markétě s dovolením Mikuláše z Hažmburka sed. na Budyni. Pečeti přitiskli Jan z Kolovrat sed. na Kornhauze, Oldřich z Valdeka sed. na Hostinicích, Albrecht z Běškovic, Bohuše z Peruce a Smil z Kostelce. D. 1434.

25) 1434. — Mikuláš paní Markétě věno tak nařízené oddává. Svědčí Jan z Kolovrat sed. na Kornhauze, Jan Smiřický sed. na Roudnici, Oldřich z Valdeka, Albrecht z Běškovic, Jan z Sulevic. T. r. (O st. pan. 83.)

26) 1434. — Matěj z Křenov, písař desk zemských, prodává panu Zbyňkovi (Zajíci z Hazemburka) plat na Pístech a Roudníku, který měl od Mikuláše, bratra jeho. Pečetí: Meinhart z Hradce, Aleš ze Šternberka seděním na Hrádku, Aleš z Dubé sed. na Jenšteině, Prokop Berník z Malešic a Ctibor z Zhudovic. (O st. ryt. 231.)

Že Paprocký napsal Prokop Berbek z Kunvaldu, to patří k nesčíslným jeho pokleskům, takovým totiž, že z domyslu svého jména přidával. Berník pak jiného znaku užíval než Berbekové z Kunvaldu. (List r. 1444, 20. April. v arch. kapit. Praž.) Ctibor z Zhudovic (u Paprockého z Chodovic) jest doložen v Arch. č. III. 504, 526.)

27) 1436, 18. Jul. Kateřina z Tepence, vdova po Hynkovi z Valdšteina a Rukšteina věno své na Tuchoměřicích v Čechách dává Zden-

Digitized by Google

kovi z Valdšteina, synu svému a Vaňkovi z Valdšteina, synu Jindřichovu a vnuku svému. D. na Sadku v středu před sv. Maří Majdalénou l. p. 1436. (O st. pan. 229.)

28) 1436 (23. Octb.). Císař Zikmund zapisuje Parcifalovi z Prostiboře vsi kláštera Doksanského Černoc a Kmetiněves. D. v Praze. (O st. ryt. 242. — Viz arch. č. II. 193.)

29) 1439, 11. Juli. Petr Zmrzlík z Svejšína, Petr Kapoun z Smiřic, Otík z Bysně seděním v Ledcích, Prokop Jidášek z Jenče a Škubele z Jimlína slibují za pana Zbyňka z Hažmburka a za sumu 6000 kop, kterouž vyručil pana Petra z Šternberka a to tak, že Petr se má postaviti do sv. Havla, kdyby znáti dali, dvě neděle před tím, buď na . . . . . neb na Rochlici hradě v kuchyni v moc knížat Frydrycha a Viléma bratří, vévod Saských a Jindřicha z Šlejnic a Frydrycha z Maltic jich rad, a jestli by se Petr nepostavil a Zbyněk o to napomínán byl, slibují rukojmě Zbynka v tom základu zastoupiti a jej z toho rukojemství vyvaditi. D. l. p. 1439 v sobotu před sv. Markétou. (O st. ryt. 258.)

Není pochyby, že souvisí tento list s bitvou u Želenic (Palacký III. c. 297), jakož se i v seznamu archivu Drážďanského (č. 9132) velmi mnoho poddaných Petrových zajatých připomíná. (Porovnej i Mittheil. d. V. f. G. d. D. XX. 1.) Méně zřetelné jest vyměření, kde se Petr stavěti měl, poněvadž Paprocký místo to nedbale vypsal. Mikeš z Tichonic slibuje r. 1442 stavěti se „gen Meissen uff das slos in dy kuchenne oder uff slos Rochlicz in die kuchenne" a tak neb podobně to také v tomto listu bylo.

30) 1439. — Petr z Svojšína a na Karlšperce při panu Václavovi z Michalovic na Strakonicích umlouvá Olfarta z Javora a Abraháma z Hrádku. D. l. 1439. (O st. ryt. 276.)

Olfarta z Šanova nelze naprosto čísti, o čemž srovnej arch. č. III. 507.

31) *1442, c. 22. Jan.* Mikeš z Tichonic (první jistec) a Jan z Soutic, mincmistr na Horách Kutnách a hauptman na Mělníce, Vilém z Talmberka, Jan Široký z Mirovic, Rudolt z Žišova, Zbyněk z Soběšína a Ctibor z Říčan rukojmě zapisují se Zbyňkovi Zajíci (z Hažmburka) v 2000 kopách, v nichž Zbyněk jeho Mikše od Frydrycha knížete Saského vyručil. S. d. (O st. pan. 290—291.)

Stalo se r. 1442, neb t. r. dne 25. ledna vyručen jest Mikeš z vězení skrze Jana z Smiřic a ostatní rukojmě v 2000 kopách. A r. 1442 dne 22. ledna slibuje Mikeš, že se postaví na den sv. Antonína buď v Míšni neb v Rochlici. (Arch. Drážďan.)

32) 1448, 12. Maj. Vilém z Šumburka, první jistec, Děpolt z Ryžmberka, Jan z Liblic sed. na Jenšteině, Jindřich Míčan z Sulislavic sed. v Chlumčanech, Zikmund Štos (?) sed. v Krásném

Digitized by Google

dvoře rukojmě zapisují dluh Zbyňkovi Zajíci z Hažmburka. St. 1448 neděli den sv. Ducha. (O st. pan. 113.)

33) 1448. — Jan z Pařezu prodává právo své, bratří a sester svých po otci svém Ctiborovi z Pařezu a v Běchařích za 22 kop paní . . . . . z Běchar maceše své. Svědčí Mikuláš z Hažmburka, Beneš z Valdšteina, Jakub Semín z Semína, Petr z Nemyčevsi a Mikeš Kotlovec z Měnína. Stalo se r. 1448. (O st. ryt. 285.)

Petr z Nemyčevsi připomíná se v l. 1444—1457. O Kotlovci viz Arch. č. II. 60—61.

34) 1452. — Zbyněk Zajíc z Hažmburka strýcům svým Mikuláši z Hažmburka a z Kosti, Janovi a Oldřichovi synům jeho daruje hrad Hažmburk s městečkem řečeným Podhradím a 4000 (? neb 40.000?) kop groš. Pražských. Dálo se při přítomnosti Borše z Oseka seděním na Brozanech, Beneše z Vartmberka a z Zákupí, Vilíma z Ilburga (?), Viléma z Konic a z Kamýka, Václava Kaplíře z Sulevic, Jindřicha z Duban. (O st. pan. 92, o st. ryt. 222.)

35) *1455,* 10. Octb. Plichta z Žirotína prodává Oldřichovi Zajíci z Hažmburka půl tvrze Zirotína s polovicí všeho zboží přináležejícího, jak byl toho dostal po bratru svém Jaroslavovi. Pečetí s ním Jindřich z Michalovic, nejv. komorník, Jindřich z Stráže, Lev z Rožmitála, Oldřich Medek z Valdeka a Hlaváč z Donína a z Grynberka. D. 1445 v pátek před sv. Kalixtem. (O st. pan. 331 atd.)

Jindřich z Michalovic byl nejv. komorníkem v l. 1455—1468, nemůže tedy smlouva tato padati do r. 1445, nýbrž musí se čísti 1455.

36) 1458. — . . . . . Štěpanovec z Vrtby sed. na Přibramě první jistec, Burjan z Gutšteina na Nečtinách, Vilém mladší z Ryžmberka a z Rábí, Jindřich z Kolovrat sed. na Buštěvsi, Jetřich z Janovic a z Chlumce, Jan mladší z Vartmberka a z Děčína, Jan z Kolovrat a z Bezdružic, Henrich z Sobětic sed. v Týně nad Vltavou, Sezima z Vrtby a z Hořovic, Jan Trpístský z Gutšteina, Jan z Vrtby a z Prostiboře, Jan Calta z Kamenné Hory a z Rabšteina, Mikuláš z Lobkovic a z Hasišteina, Jan Bechyně z Lažan, Jan Baštský z Lerojid na Bašti, Pešík z Komárova a Zdeslav z Buřenic sed. v Královém dvoře rukojmě zapisují dluh 1500 k. gr. č. Zbyňkovi, Janovi a Oldřichovi Zajícům z Hažmburka. D. 1458. (O st. pan. 84.)

37) 1459, 29. April. Pius papa Joanni de Rozmberk, Zdenkoni de Sternberk, Henrico de Michlsperk, Zbynkoni de Hazmburk et caeteris baronibus regni Bohemiae de rege Georgio et partibus Silesiae. D. Senis 1459, III. Kalendas Maji. (O st. pan. 29, odtud ji otiskl Ludewig, Rel. MSS. VI. 61.)

Digitized by Google

38. 1459. — Hanuš z Naptic přijímá od Zbyňka z Hažmburka nejv. sudího úřad a hrad Osecký. Svědčí Oldřich z Duban sed. tudíž, Smil z Potlejštiny a Vaněk Čelechovec z Kralovic. B. d. (O st. pan. 84.)

Král Jiří dal právo své na Oseku a Duchcově r. 1459 dne 23. května Zbyňkovi Zajíci (Arch. c. k. dvorský a DD. V. str. 37), ale poněvadž král zase týž hrad r. 1460 dne 15. ledna zapisuje, nemůže revers Hanušův do jiného roku padnouti, než do r. 1459. (Ruk. Vídeňský.)

39) 1458—1463. — Jan z Valdšteina prodává plat, který měl od Kateřiny z Tepence, Zbyňkovi Zajíci z Hažmburka nejv. sudímu za 100 kop. (O st. pan. 86. Srov. DD. 16. f. 392.)

40) 1458—1463. — Jan z Valdšteina syn n. Zdeňkův prodává témuž Zbyňkovi plat na Tuchoměřicích, který připadl na krále po n. Jindřichovi z Valdšteina a potomně Janovi byl darován, za 100 ss. gr. D l. 1415 (sic). (O st. pan. 86.)

41) 1458—1463. Prokop z Rabšteina, kancléř kr. Č., dává témuž dobrou volí majestát n. krále Albrechtův na plat z masných krámův Staroměstských. Svědčí bratr jeho Jan z Rabšteina, protonotář stolice apoštolské a probošt Vyšehradský, Ješek z Bozkovic, Aleš Berka z Dubé a Beneš Vaitminár. B. d. (O st. pan. 86.)

42) 1460. — Alexander z Prostiboře sed. na Vinařicích kvituje kněze Děpolta z Ryžmberka probošta a konvent Doksanský z 250 kop zaplacených za Černoc a Kmetiněves vesnice, kteréž n. Parcifal bratr Alexandrův synu svému n. Habartovi a tento Alexandrovi a Vilémovi z Krásného dvora společně odkázal. Svědčí Zdeněk ze Šternberka, nejv. purkrabě Praž., Matouš z Záhoří, Jan z Řešic, purkrabě na Roudnici, Mikuláš z Běškovic sed. na Mnetěši a Zdeněk z Žebnic. (?) (O st. ryt. 242.)

43) 1460. — Jiřík probošt a klášter Chotěšovský přiznávají se k sumě, kterouž král Jiří Zbyňkovi Zajíci z Hažmburka na klášteře jich zapsal. (O st. pan. 86.)

44) *c. 1460.* — Markéta z Kolovrat, pozůstalá vdova po p. Vilémovi z Šumburka, kvituje Tule komorníka p. Zbyňka Zajíce z Hažmburka, jemuž byla peníze a klénoty v ochranu poručila. Doložen jest panoše Vilém Panvice z Újezda. Pečetí Baltazar z Losu. B. d. (O st. ryt. 278.)

Vilém z Šumburka žil ještě r. 1449 (DD. 61 p. 366), ale byl r. 1454 mrtev. (Arch. č. I. 191.) Zbyněk zemřel r. 1463. Padá tedy list tento do l. 1454—1463.

45) 1461, 4. Decb. Smlouvy svatební mezi Janem, knížetem Opavským a pánem Hlubčickým na místě Anny sestry své a Janem

Digitized by Google

Zajícem z Hažmburka. D. 1461 v pátek den sv. Barbory. (O st. pan. 87.)

46) 1462, 15. Octb. Zbyněk Zajíc, nejv. sudí, Jan Zajíc, sudí dvorský, Oldřich, bratr Janův vše strýci z Hažmburka přiznávají se na všecka zboží svá společně (t. j. vstupují v spolek). D. l. 1462 v pátek před sv. Havlem. (O st. pan. 86.)

47) 1462. — Beneš, probošt Litoměřický, kanovník kostela Pražského, Olomouckého a Boleslavského i všecka kapitola kostela sv. Štěpána v Litoměřicích postupují Zbynkovi toliko do jeho smrti vsi Slatiny pod hradem Hažmburkem. (O st. pan. 86.)

48) 1463, 16. Maj. Fridericus imperator Zbinkoni de Hazmburk donat certas reliquias. D. in Nova civitate. (O st. pan. 92.)

49) *c. 1460—1470.* — Petr z Kopidlna na Třevaci, Jan z Harasova a na Domousticích, Habart z Ssramic, (?) purkrabě na Troskách, Jindřich Zumr z Herstošic a v Obrubech a Jan Těšňovský. (O st. ryt. 239.)

Petr z Kopidlna připomíná se v l. 1448—1470. Jan „z Domoustic" připomíná se r. 1454 a pečetil erbem Harasovským. (Arch. gub.) Název Ssramic nelze odnikud vysvětliti; tak, jak je, obstáti nemůže.

50) *1463,* 29. Jun. Král Jiří Zbynkovi Zajíci z Hažmburka o jeho nemoci a pohřbu v kaple na hradě Pražském. D. v Praze den sv. Petra a Pavla l. 1464 (sic) král. l. 6. (O st. pan. 91.)

51) *1463.* — (Kněžna Anna z Častolovic, paní Eufemie a panna Regina z Lichtemburka prodávají tvrz a město Hostinný s příslušenstvím) Oldřichovi Zajíci z Hazemburka a z Kosti. Svědčí Jan z Jenšteina a z Skály, Jan z Mochova, hejtman na Veliši, Petr z Kopidlna a na Třevaci, Markvart z Labouně a z Brady, Zdeněk z Kopidlna a z Staré. (O st. ryt. 239.)

Srovnej DD. 61 str. 490 a vklad tudíž téhož zboží r. 1467. V starých knihách Jičínských uvádí se Jan Kapřík bez udání hesla jako purkrabě na Veliši 1417—1472, než ten se tu bezpochyby nemíní, nýbrž Jan z Mochova, který umřel asi r. 1466. (DD. 16 f. 203), ovšem se pak za to míti musí, že byli tehdá na Veliši i hejtman i purkrabě, jako se i zejména r. 1477 vedlé sebe připomínají.

52) 1469. — Smlouva mezi pány Zajíci z Hažmburka a přátely Mikuláše z Landšteina, nejvyšš. písaře desk zemských a maršálka dvoru královského. (O st. pan. 53.)

53) 1469, 30. April. Rudolphus sedis apostolicae legatus Johanni et Ulrico germanis de Hazmburk, dominis in Kost et Budin scribens, obligationes factas haereticis pro Venceslao de Biberstein invalidas esse declarat. D. Vratislaviae. (O st. pan. 89—90.)

Digitized by Google

54) 1474. — Tas z Peruce prodává Žerotín Janovi Zajíci z Hažmburka. Svědčí Albrecht z Kolovrat na Novém hradě, Jindřich z Sulevic a z Skalky, Albrecht Kekule z Stradonic a Oldřich z Duban. (O st. pan. 88.)

55) 1478. — Anna kněžna Hlubčická manželu svému Janovi Zajíci z Hažmburka dává všechen svůj nápad po otci a matce. Pečeti přitiskli: Mikuláš Berka z Dubé na Kláštěře Hradišti, Sezima z Ústí na Úštku, Zbyněk z Kolovrat na Kornhauze, Oldřich z Duban a Jan z Kamenice, hejtman na Hažmburce. D. 1478. (O st. pan. 58, 87—88.)

56) 1478, 2. febr. Matyáš král Uherský Janovi strany spravedlnosti jeho k Hlubčicům. D. na Budíně in festo purificat. b. M. v. (O st. pan. 88.)

57) —. — Žaloba Janova na Jana Bělíka z Kornic strany Hlubčic. (O st. pan. 88.)

58) 1483. — Kateřina z Dubé — —. Pečetí Petr z Valdšteina (?) seděním v Ličanech (?). (O st. pan. 23.)

Té doby nebylo žádného Petra z rodu Valdšteinského, i jméno takové bylo u Valdšteinů neoblíbené. I nelze osobu tu naprosto vyložiti, poněvadž jest celý tento výtah kusý.

59) 1484. — Jindřich z Hostivice a z Semčic kvituje pana Jana Zajíce z Hažmburka ze sta kop gr. míš. Pečetí Zikmund Valkoun z Adlaru a na Ujkovicích, Habart z Chřanic (??), purkrabě na Kosti a Oldřich z Pařízku. D. l. 1484. (O st. pan. 355, srov. č. 49.)

Zikmund Valkoun připomíná se od r. 1418 (ČČM 1827, III, 83) až do r. 1472 (DD. 16. f. 203—205); r. 1483, 6. Jun. jest o něm zmínka v dobré vůli, že býval rukojmí a seděl na Ujkovicích (Bibl. Praž.). Jindřich Semčický žil ještě r. 1496 (Arch. Třeboň.).

60) 1485. — Jan z Kopidlna a na Třevaci, Heřman Bořička z Břišťan a v Obrubcích, Prokop z Pařízku, Beneš z Bavoryně, hejtman na Kosti, Aleš z Hostivice a v Semčicích pečeti přitiskli. (O st. ryt. 239.)

Aleš z Semčic připomíná se r. 1487, jsa stáří 40 let (DD. 33 str. 350) a Heřman seděl na Obrubcích již r. 1484. (Arch. Boleslav.)

61) 1485. — Opatové řádu Cisterského Jana a Oldřicha bratří z Hažmburka v bratrství přijímají. (O st. pan. 89.)

62) 1486. — . . . . . jistci, Jan z Třebelic a na Solcích, Aleš z Šanova na Hostinném, Mikuláš mladší z Hořic a na Pecce, purkrabě kraje Hradeckého, Jindřich Šof z Helfenburka a na Vald-

Digitized by Google

šteině, Václav Čéč z Nemyčevsi, Petr z Horčic (?), Jan Zilvár z Pilnikova a na Břečtýně. D. l. p. 1486. (O st. ryt. 276.)

O Třebelských srovnej list v Arch. č. VIII, 505. Mikuláš byl purkrabí kraje Hradeckého v l. 1479–1494.

63) *1487? 1497?* Jan z Šelmberka, nejvyšší kancléř, Jan z Kopidlna, Zdeněk z Rožmitála na Blatné, první jistci, Jan z Kopidlna na Třevaci, Aleš z Hostivice a v Semčicích, Beneš z Bavoryně, purkrabě na Kosti a Oldřich z Semína rukojmě (zapisují dluh) Heršovi z Železna a na Třemešné, a Šimkovi z Bořic. D. 1427 (sic). (O st. ryt. 239.)

Jan byl kancléřem v l. 1480—1503. Hereš z Železna žil ještě r. 1529 (DD. 24, str. 122) a r. 1504 připomíná se s Šimonem z Bořic v listu archivu Třeboňského; r. 1492 byl před ním Kuneš pánem na Třemešné. (Tamže.)

64) *1486—1490.* — Smlouvy přátelské Jana z Švamberka a na Strakonicích, mistra převorství. Dotčení jsou Beneš z Kolovrat a na Libšteině, Jetřich Bezdružický z Kolovrat na Krašově, Slavata z Chlumu a z Košmberka, Zdeněk Kostka z Postupic a na Novém hradě, Beneš z Veitmile, purkrabě na Karlšteině a mincmistr na Horách Kutnách, Jan z Roupova, nejvyšší písař desk zemských a hofmistr dvoru královského, Albrecht z Leskovce, podkomoří kr. Č. Albrecht Ojíř z Očedělic a na Lobkovicích. D. l. 1420 (sic). (O st. pan. 219.)

Jan z Švamberka byl mistrem v l. 1472—1516, Beneš purkrabí Karlštejnským 1460—1496 a mincmistrem 1471—1496, Jan nejv. písařem 1485—1490, Albrecht podkomoří v l. 1486—1505, padá tudíž list tento do let 1486—1493 a tu hledí-li se k tomu, jak asi rok chybně psaný povstati mohl, buď do r. 1486 aneb 1490.

65) 1493. — Hynek Zajíc z Hažmburka kvituje ze 3000 kop Jana z Janovic a na Opočně, purkrabí Pražského, Půtu z Ryžmberka a na Švihově, nejv. sudí, Jana z Šelmberka, kancléře, Jana ze Švamberka, převora Strakonického, Jindřicha z Plavna, Jetřicha z Kolovrat a na Bezdružicích, Zdenka Kostku z Postupic, Viléma Zuba z Landšteina na Chlumci, Jana Slavatu z Košmberka na Chlumu, Jana z Lanšteina na Tuchorazi, Kryštofa z Košíně a na Cerhenicích, jakož byli za něho rukojměmi. Svědčí Jindřich Amcha z Borovnice a na Svojšicích, Vilém z Šebířova, Přibík z Býšova a z Psar, Jan Kráva z Jedlčan, Jan a Prokop Zajímačové bratří z Kunštátu a z Jevišovic. D. l. 1493. (O st. pan. 53, 236. Srov. i str. 183.)

Pán z Kolovrat tuto připomenutý může býti také Jiřík, neb i Jetřich i Jiří toho času žili. Paprocký uvádí v tom listu Beneše, o němž nám není nic známo. Vilém Šebířovský, Přibík a Kráva připomínají se nad to všichni r. 1494 v jednom listě. (Museum Brněnské.) Hynek Zajíc jest bezpochyby potomek schudlé větve, která bývala na Tuchoměřicích.

Digitized by Google

66) 1493, 26. April. Benedictus episcopus Caminensis ecclesiae S. Georgii in castro Budinio ad instantiam Johannis de Hazmburk et de Kost ante plures annos solemniter consecratae indulgentias confert. D. Budinii. (O st. pan. 90).

67) 1493. — Anežka, vdova po Zdeňkovi z Šternberka, majíc od otce svého Jana Zajíce a bratří svých Mikuláše a Jana zámek Trosky do života svého v držení, zapisuje jim 2500 kop gr. č. Pečetí: Václav Bezdružický z Kolovrat a na Košatkách, Pavel z Hrádku na Valečově, Jindřich Šuof z Helfenburka a na Valdšteině, Hanuš z Samšiny, Heřman Bořička z Bříšťan na Obrubcích, Šťastný z Sluh a v Cidlině. D. 1493. (O st. pan. 98.)

68) 1495. — . . . . . Jan Bořek z Poličan a na Mlíkosrbích, Heřman Bořička z Bříšťan a v Obrubcích, Šťastný z Sluh a v Cidlině, (N. z Kopidlna) na Třevači, Aleš z Hostivice a v Semčicích, Oldřich z Semína, Petr z Malobratřic. D. l. 1495. (O st. pan. 356.)

Zdali se tu míní Petr z Kopidlna (Arch. č. IV. 443) aneb Jan odtudž (viz č. 60) nelze rozluštiti, ač se to spíše podobá o Janovi, neb Petr prý r. 1494 (podlé pam. knihy školní Nadslavské) zemřel.

69) 1495. — Smlouva. Přítomni Bavor Prostibořský z Podmokl, Dobeš z Sulevic a na Košťálově, Prokop z Hořešovic a na Kystře, Erhart z Hertmberka a na Pobradci, Mikuláš z Solopisk na Příšťanech, Amcha z Panova, Zdislav z Kamenice a v Úděšicích, Václav Nydroch z Beblic (?). (O st. ryt. 242.)

70) 1496, 10. Octb. Mikuláš a Jan Zajícové a Zdeněk z Rožmitála na Blatné, sudí dvoru královského (?) legatovi papežskému o vyzdvižení kláštera sv. Dobrotivé. D. na Budyni. (O st. pan. 83—84.)

71) c. *1495*, *1496*. Smlouva mezi Mikulášem Zajícem z Hažmburka a z Kosti a Žofií z Vrabí na místě Viléma Zuba z Landšteina, manžela jejího, kterýž byl pohnán od pana Licka pro rybník Lhotský. Svědčí Zdeněk z Rožmitála a z Blatné, Jiřík z Kolovrat na Bezdružicích, Václav z Kolovrat a z Bezdružic. B. d. (O st. pan. 53.)

Mikuláš Zajíc zemřel r. 1496. Jiřík a Václav z Kolovrat připomínají se od r. 1486 často.

72) c. 1498. — N. Zajíc z Hazmburka, Mikuláš Vančura z Řehnic, Beneš z Bavoryně. D. okolo l. 1498. (O st. ryt. 197.)

Paprocký uvádí tu Zbynka, což není možné, a bylo by zase jen možné, kdyby se list položil před r. 1463, ale tu není jistoty, žil-li tehdá Beneš z Bavoryně (viz č. 60.)

73) c. 1523. — Karel kníže Minstrberské Janovi Zajíci z Hažmburka na Budyni. D. na Frankšteině v květnou neděli. (O st. pan. 93—94.)

Digitized by Google

74) 1537. — Smlouva mezi Vilémem a Jiříkem bratřími z Vartmberka učiněna na Kamenici skrze Jana Sezemu z Ústí dědičného kraječe kr. Č. L. 1537. (O st. pan. 58.)

Vilém Březenský z Vartemberka připomíná se poprve r. 1518 (Archiv Smečanský), r. 1532 prodal Svadov a přichází též v tituláři r. 1534 vydaném.

II. Z pamětí pánův z Vartemberka.

Když r. 1621 nešťastný Jan Jiří z Vartemberka za hranice uprchl, vzal s sebou nejdůležitější listy rodinné, jež se pak i s pozůstalost jeho dostaly do Berlína. Zde z nich zůstaly toliko dva listy, totiž

a) 1370, 5 Jul. Král Václav potvrzuje pánům z Vartemberka hrad Děčín D. v Praze (Doslova tak, jako list císaře Karla t. r. a dne daný a v našem museu uložený).

b) 1391, 25 Jul. Jan z Vartemberka vypovídá mezi Janem farářem a měšťany Děčínskými ve při o starodávnou mši raní.

Ostatní listy, mezi nimiž se několik majestátů na úřad číšnický nachází, dostaly se do našeho musea. Některé z nich Paprocký znal jako ku př. listy dd. 1337, 17 Maj. a r. 1432, 5 Jan. (Arch. č. VI 486), ale většinou zajímavé této sbírky, jak ji máme dnes, neužil; za to se nachází u něho drahně výtahův, které jsou bezpochyby již dávno ztraceny.

Že byl archiv pánův z Vartemberka znamenitý a obsahoval drahně převzácných pamětí lze shledati také ze starého seznamu listův, o něž pohnáni r. 1580 Karel a Jindřich ml. z Vartemberka, aby je položili na soudě zemském. Karel měl u sebe drahně majestátův na úřad číšnický a panství Děčínské (totiž nynější listy musejní) a list krále Václava IV na Bydžov. Jindřich měl jiné listy totiž erbauunky rodinné od l. 1200—1500, majestáty 1200—1306 a rozdíl dskami Jana z Vartemberka od jiných téhož rodu r. 1276 učiněný (DZm. 4.). Z těchto snad pocházejí listy, jichž výpisky se zachovaly u Paprockého.

---

1) 1325 — Johannes Bohemiae et Poloniae rex donat oppidum Bydzow Benessio de Wartmberk. Testes Henricus de Wilnow, Georgius Jrsutus comites, Henricus et Hinco de Lipa Bohemiae et Moraviae capitanei, Hinco Berka de Dubé purgravius Prag. Petrus de Rozmberk camerarius, Voko de Krawarz, Tymo de Choldicz oc (O st. pan. 255.)

K tomuto listu srovnej Emlerova Reg. III., díl obzvláště listy d. 1319, 29 Decb. a 1327, 6 Apr.

Digitized by Google

2) 1346 — Johannes rex concedit Vanconi, Benessio et Jessconi fratribus de Wartmberk jus venationis in bonis ad castrum Chongestein (O st. pan. 263).

Hradem Chongestein míní se Královský Kámen v Sasích u Perna.

3) 1348 — Císař Karel potvrzuje Markvartovi ze Zvířetic a synům jeho Haškovi a Zdenkovi nějaký list (O st. pan. 264).

Že se tu míní Markvart ze Zvířetic, kterýž se tak psal a nikoliv z Vartmberka, viděti jest z listu 1365, 2 Aug. (v arch. Svatomář.) v němž jest zmínka o něm a o synech jeho Havlovi a Zdislavovi.

4) *1353* (?) 6 Novmb. Beneš z Vartemberka uděluje služebníku svému Mikuláši soud rychtářský v Hlinsku D. l. 1503 (sic) šestého dne listopadu. (O st. pan. 277).

Srovnej k tomu Hrady a zámky I 79.

5) 1373—1380. — Johannes episcopus Olomucensis petente Marquardo de Waitmberk ecclesiae monasterii in Turnow certas indulgentias confert D. Francfordi f II post dom. Palmarum anno ut supra(sic — O st. pan. 267).

Biskupové Olomoučtí toho jména byli Jan IX. (1364—1380) a Jan X. Soběslávek (1387), avšak Markvart se poprve s bratrem svým Petrem r. 1371 dne 21. února připomíná (Lib. conf.) a byli tehdá tuším nedílni. Od r. 1373 objevuje se Markvart sám jako patron na Kosti (Lib. conf.) a zemřel r. 1392. (Veleal. Kalend.)

6) 1392 (22 Jul.) Jan z Michalovic obdaruje město Benešov (právy města Mladé Boleslavě). Svědčí Petr z Vartmberka, Zdeslav z Záhoří a Mikuláš Okakar hejtman na Šarfinšteině (D. v pondělí na den sv. Maří Majdalény) — (O st. pan. 266).

Obsah tohoto listu jest také obsažen ve spise „Pastor Schlegel's Chronik von Bensen" 1887 na str. 24. Niclas neb Nicz Hokacker připomíná se často v starých knihách městských Kamenických.

7) 1400 — Hersso de Zwierzetiz prior generalis domus S. Joh. Hierosol. Petrus frater prior totusque conventus domus in Suetla dotýkají se pana Chvala D. 1400 (O st. pan. 268).

8) 1407, 14 Decb. Čeněk z Vatmberka řeč. z Veselé obdařuje město Bydžov u přítomnosti svědkův. (O st. pan. 269)

List tento zachoval se v opise novějším, který jest na radnici Bydžovské, original zůstal snad za pány z Vartemberka, neb jiný list Čeňkův d. 1409, 21. Sept. týkající se obce Bydžovské a rychtáře tudíž, nachází se v archivu musejním, kamž přišel bezpochyby z Berlína.

9) 1425, 15. Jan. Mikuláš Špintloch z Prahy prodává 20 kop (25?) úroka za 250 kop Vacslavovi ze Zvířetic a Haškovi (?) z Valdšteina. Svědčí Čeněk z Veselé, Jindřich z Vartmberka, Jan z Jenšteina, Mikuláš z Valdšteina, Dobran z Skochovic, Petr z Bukovky D. 1425, v pondělí před sv. Fabianem a Šebestianem (O st. pan. 272).

Digitized by Google

Václav Zvířetický zemřel r. 1425, dne 13. listopadu (Rkps. Budišínský). Druhý, který jest s ním (u Paprockého Aleš) jest bezpochyby Hašek, ale není to na jisto postaveno. Dobran z Skochovic, jehož jméno křestné jest vzácné, byl s Václavem na sněmu Čáslavském r. 1421 (Arch. č. III. 227). R. 1432 byl již mrtev (DD 20 str. 174).

10) 1427. — Beneš řečený z Děvína a z Vartmberka (první jistec) Jan z Ralska jinak z Vartmberka sed. na Jablonech, Hynek z Valdšteina seděním na Kolšteině, Bohuše z Kovan na Frycšteině, Hynek z Valdšteina na Vranově, Vilém mladší z Vartmberka na Zákupí (rukojmě zapisují) dluh 1500 kop Jindřichovi z Vartmberka řečenému z Valdšteina D. l. 1427. (O st. pan. 271)

Vranovský pán slove sice obyčejně Heník, ale jest i to možná, že v listě stálo Hynek, což jest vlastně jedno jméno (Jindřich).

11) 1429 — Jan a Markvart bratří z Vartmberka vzdávají zámek Děvín strýci svému Benešovi z Vartmberka sed. na Jablonném. Svědčí Jan z Michalovic sed. na Bezděži, Jindřich Berka z Dubé a na Housce Vilém z Vartmberka a na Zákupí, Jan z Jenšteina a na Skále, Beneš z Vartmberka bratr Janův a Markvartův. D. 1429 — — (O st. pan. 271—272).

K tomu porovnej list v Arch. č. VI. 486.

12) 1433, 14 Mart. Jan z Ralska jistec a Beneš z Vartmberka a na Jablonném bratr jeho rukojmě zaň zapisují dluh Hynkovi z Valdšteina na Šarfenšteině. Pečetí Aleš z Dubé na Jenšteině, Hynek z Dubé na Honšteině, Jiřík z Dubé na Vissenburce, Markvart z Vartmberka na Děvíně, Beneš z Lomnice seděním tudiž, Hynek z Hazmburka. D. l. 1433 v sobotu po sv. Řehoři (O st. pan. 272).

Jiříka z Dubé na Honšteině tehdá nebylo, ovšem ale tu seděl r. 1429 a 1434 Hynek, jsa r. 1429 patronem v Krásné Lípě (Lib. conf.). R. 1434 učinil smlouvu s biskupem Míšenským (Drážď. arch.). Hynka Hazemburského tehdá nebylo jiného, než Hynka ze schudlé větve Pihelské (1436, v arch. kapit.).

13) 1437 — Jan z Donína žádá Zikmunda z Vartemberka a z Děčína, jenž mél v držení hrad jeho dědičný Grafštein, aby ho postoupil strýci jeho Hlaváčovi z Donína. D. l. 1436· (O st. pan. 273. Viz spis Aufzeichnungen über die Familie Dohna, Berlin 1876 str. 36).

14) 1438 (in Jul.?) Heník z Valdšteina a na Vranově smlouvu činí s Zikmundem z Vartmberka a z Děčína o jich předešlé nechuti D. 1438 — — (O st. pan. 273).

Podobná smlouva mezi Heníkem a pomocníky jeho a Zbyňkem Zajícem z Hazemburka (1438, 4. Jul.) čte se v Arch. č- VII. 636.

15) 1438 — Jindřich z Vartmberka (a z Valdšteina) prodává polovici města Turnova panu Heníkovi z Valdšteina a na Vranově D. l. 1438 (O st. pan. 273)

Digitized by Google

Rok souhlasí s jinými pamětmi, neb r. 1439 držel Heník město Turnov s pány z Bergova (Arch. Turnov.).

16) c. 1440 — — Beneš z Vartmberka právo své na zámek Děvín dává Kateřině dceři své. Pečetí Bohuněk z Klinšteina a na Vinařicích, Jan Smil z Brodec, Smil z Klinšteina sed. v Semčicích, panoše Jesek z Chlumu sed. v Dobrovicevsi a Jiřík z Mnichova a v Tajné B. d. (O st. pan. 272).

Bohuněk z Klinšteina připomíná se r. 1432 sed. na Kostelci, ale na Vinařicích poprvé r. 1440 (Arch. č. III. 525). Naposled jsme ho našli k r. 1457 (Rel. tab. II. 287) a r. 1460 byl již mrtev (DD 16 f. 402). Že Jan Smil z Klinšteina jest chybné čtení, dosvědčují Rel. tab. II. 220 a arch. č. III. 327. O nějakém pánu z Klinšteina seděním v Semčicích nebylo posud nic známo, ale objevili jsme Smila tohoto k r. 1446 v nejstarší knize Čelakovské; ovšem žili tehdá Aleš a Hynek synové Bohunkovi a Jan Kokořínský, bratr jich strýčený. Jiřík z Mnichova jinak z Stranného (DD 22. str. 139) připomíná se r. 1437 a 1439 jako Jiřík ze Stranného (DD 15. f. 74) r. 1444 nazývá se tak, jako psán nahoře. (Arch. mus.)

17) 1453, 28 April. Eliška z Veselé a z Vartmberka potvrzuje výsady Bydžovských (O st. pan. 274, opis jest v Bydžově).

18) 1456 — Anna z Bozkovic manželka n. Alšova z Šternberka svědčí o majestátu, který dal král Ladislav n. Alšovi a Zdeňkovi ze Šternberka D. 1456 (O st. pan. 186).

Dotýče se majestátu d. 1453, 6. Novb. ve DD XVI. 286, k čemuž srovnati Rel. tab. II. 242.

19) 1461 — — Dom. Joanni de Wartmberk et Dieczin nec non dominae Catharinae de Kunstat conthorali ipsius confrater Mathias SS. Theol. professor etc. D. a. 1461 (O st. pan. 274).

20) 1465 (?) — Jindřich z Michalovic a Heřman z Zvířetic nápadníci po n. Elišce z Veselé a Havlovi (ze Zvířetic), synu jejím potvrzují listy a výsady Bydžovských. Svědčí ..... Zajíc z Hažmburka a z Kosti, Aleš z Ryžmburka a z Vřešťova, Arnošt z Černčic, Jan z Mochova, Hynek z Veselé, Purkart z Kopidlna a z Kněžic. Zdeněk z Loučeně a na Staré, Markvart z Labouně a z Brady, Jan z Labouně a z Zachrašťan, Petr z Labouně a z Skochovic, Jan z Labouně a z Nepolis, Jan Kotlovec z Měnína (O st. pan. 274).

Havel a Eliška žili sice ještě r. 1464, kdež koupili dům v Bydžově (Stará Kniha Bydžovská) ale hledíli se k tomu, že byl Jan z Mochova již r. 1466 mrtev (DD 16. f. 203) nutno položiti list tento do r. 1465, ač nežil-li potom ještě nějaký Jan z Mochova, o němž se odjinud neví. Že Havel byl již r. 1465 také mrtev srov. Arch. č. III. 574. „Hynek z Veselé a z Vartemberka" jest výmysl Paprockého, aneb abychom lépe pověděli, přidáno od něho z domyslu; nejen že z toho rodu již nikdo nežil, ale bylo by neslýchané, aby položen byl mezi svědky stavu vladyckého. Petr z Labonně a z Kochovic připomíná se r. 1468 mezi odpovědníky. (Arch. Třeboň.)

Digitized by Google

21) 1468, 23 Julii. Jindřich z Michalovic odkazuje zboží (Velišské?) králi Jiřikovi a synům jeho. D. v Praze v sobotu před sv. Jakubem (O st. pan. 274). —

Není sice udáno, které zboží Jindřich odkazoval, ale hledí-li se k č. 20 a 22, nemůže to býti jiné nežli Velišské. O Jindřichovi srovnej ostatně Dějiny Palackého IV. b. 464, 477.

22) 1470—1471. Král Jiří daruje Heřmanovi ze Zvířetic a z Vartmberka polovici Starého a Nového Bydžova, kterouž si byl s n. Jindřichem z Michalovic za hrad Veliš vyměnil. D. v Praze leta ut supra (sic) království leta 12. (O st. pan. 275).

23) 1473, 16 Octb. Heřman z Vatmberka a ze Zvířetic potvrzuje spravedlnosti Bydžovských. Svědčí Jan Tovačovský z Cimburka na Mladém Boleslavi hejtman kraje Boleslavského, Mikuláš Berka z Dubé na Mnichovém Hradišti, Kryštof z Vatmberka na Děčíně, Jaroš z Sovojovic a z Nového Stranova, Mikuláš Frycek z Daliměřic na Volenovicích, Jan Lapáček z Sukorad na Březně, Václav z Tuboz purkrabě na Mladém Boleslavi D. 1473 v sob. den sv. Havla (O st. pan. 274, opis v Bydžově).

24) 1483 . . . . . Mertl (?) z Eicinku piše list k paní Kateřině z Kunštatu na Děčíně mateři své milé. D. 1483. (O st. pan. 347.)

25) 1485 m. Aug.—Decb. Král Vladislav potvrzuje listy a výsady města Bydžova. D. na hradě Pražském léta král. 14. (O st. pan. 272.)

Tohoto listu opis se nezachoval.

26) 1493, 23. Jul. Petr a Hašek, bratří z Vartmberka a ze Zvířetic obdarují Bydžovské u přítomnosti patero svědkův. D. 1483 (sic — O st. pan. 272, též opis v Bydžově.)

27) 1496. — Petr (Zvířetický) z Vartmberka a jeho přátelé mezi nimiž Bernart z Valdsteina a na Hradišti — — — — — — (O st. pan. 231.)

28) 1497 — — Vladislav král Janovi z Vartmberka proboštu kostela sv. Štěpána v Litoměřicích povoluje, aby mohl zboží od téhož proboštství zastavené vypláceti. D. 1497.

Týž témuž dává milost na držení a zpravování statkův proboštských. D. anno ut supra. (O st. pan. 277—278.)

29) 1497 (?) — Vladislav král Zikmundovi z Vartmberka nejv. šenku kr. Č. a lantfojtovi Horní Lužice dává jisté důchody. D . . . . . Ad relationem dom. Joannis de Sselnberk cancellarii regni Bohemiae anno 1447. (Sic — O st. pan. 273.)

Digitized by Google

Jan z Šelmberka byl kancléřem v r. 1480—1503, pročež by padl list ten buď do r. 1487 neb 1497. My jsme se pro tento rozhodli, hledíce k č. 32.

30) 1505, 17. Mart. (?) Vladislav král žádá na Zikmundovi z Vartmberka na Děčíně nejv. šenku kr. Č., aby své dvě dcery dal ke dvoru královné Anny. D. Budae 1445 (sic) feria II. post dom. Palmarum. (O st. pan. 275—276.)

List připadá do let 1502—1506, což se obmezuje v léta 1503—1506 tím, že se v listu připomíná kancléř Albert z Kolovrat; tedy snad list ten do r. 1505 náleží.

31) 1509. 30. Maj. Zikmund z Vartmberka dává svědomí na to, že jsou přijati Krištof a Šebestian z Veitmile, synové pana Beneše, do stavu panského. D. 1509 v středu o suchých dnech letničných. (O st. pan. 343.)

32) 1510, 1. Octb. Vladislav král témuž nejv. šenku a fojtu v Šestiměstech strany úřadu jeho a syna. D. Trnaviae f. III. die Remigii anno 1519 (sic) regnorum Hung. 21. Boëm. 40. (O st. pan. 277.)

33) 1511. — Zikmund z Vartemberku a z Děčína nejv. šenk kr. Č. a fojt Šestiměst Děčín zámek a město se vším panstvím dskami zemskými odevzdává Mikuláši Trčkovi z Lípy na Lichtenburce a Kamenici za 8000 kop gr. č. Výpis z desk dán za Jaroslava z Šelmberka a z Kosti na Přerově nejv. komorníka kr. č. a Václava Robmhápa z Suché místopísaře. (O st. pan. 276, 369.)

Odevzdání se stalo r. 1511, jak i svědčí č. 34. a výpis toho dán bezpochyby r. 1522, čímž se vysvětlují rozličná udání Paprockého na str. 276 (1511) a 369 (1522).

34) 1511 — Mikuláš Trčka dává mlýn moučný a prkenný dolní Michalovi Thielovi (?) pod plat roční. (O st. pan. 369.)

Gillowi mohlo by se vykládati jako Jilkovi, ale tu lze očekávati jméno německé. Nejlépe se sem hodí Dieler neb Thiele, kteréž jméno posud v Děčíně obvyklé jest. (Viz Fr. Focke, Aus dem ält. Gesch. Gebiete Deutsch-Böhmens I. 195. Pam. arch. VII. 241.)

35) 1512 — Petr Berka z Dubé na Lipém první jistec, Šebestian z Vaitmile na Chomutově a . . . . . rukojmě zapisují dluh 1000 kop Zikmundovi z Vartmberka. (O st. pan. 343 a 344.)

36) 1523—1525. Ladislaus rex Johanni de Wartmberk et in Dub supr. burgravio Prag. (O st. pan. 279.)

37) 1532 (?) — Jan z Vartmberka na Zvířeticích nejv. purkrabě Kryštofovi a Prokopovi bratřím z Vartmberka strýcům svým, že chce mezi nimi a Václavem bratrem svým prostředkovati strany toho frejmarku S. d. (O st. pan. 279).

Digitized by Google

Týče se snad změny té, která se stala o Lipý a Byčkovice r. 1532. (DZ. 42. J. 12.)

38) 1537 — Albrecht z Gutšteina jistec, Petr z Roupova na Bělé, Jan Holický z Šternberka a na Léštně, Adam Lev z Rožmitála na Blatné, Adam z Šternberka na Konopišti, Jeronym Šlik z Pasounu a z Lokte zapisují dluh Kryštofovi z Vartmberka na Byčkovicích a Litýši nejv. šenku kr. Č. D. léta 1327 (sic — O st. pan. 337).

R. 1537 dobře se shoduje s ostatními pamětmi, poněvadž byl v ty časy Petr z Roupova pánem na Bělé (zejména r. 1540 atd.) a před tím (1532) nabyl Kryštof Byčkovic a Litýše.

III. Z pamětí pánův Roupovských.

Páni z Roupova měli na hradě svém Roupově několik pamětí, rodu jich a panství Roupovského se týkajících. K nim přibylo později něco zápisův na zboží duchovní, které však zase osobám duchovním, jimž výplata náležela, navráceny byly. Konečně nabyli Roupovští něco zápisův ze severních Čech pocházejících, když i tu statky drželi. Jakým spůsobem paměti ty na zmar přišly, není známo; možná dosti, že se po r. 1620 za hranice dostaly.

---

1) *1328—1335*, 25. Septb. Jan král Český a Polský a hrabě Lucemburský Otovi z Roupova maršalkovi svému dává svobody na ves jeho Čachrov. D. l. 1348 (sic.) VII. Kalend. Octob. (O st. pan. 336.) —

Ota z Roupova připomíná se již r. 1320 (Reg. III. 268) a žil ještě r. 1336 (Reg. IV. 139).

2) 1346. — Petrus de Rozmberk summus r. B. camerarius villam in Radowesicz, de qua Dietochius de Zizelicz fratribus ordinis S. Augustini decimam de incolis ejusdem villae dedit et donavit ..... (sic. O st. pan. 21).

Co obsaženo bylo v listu tomto, z kusého poznamenání Paprockého nelze vyrozuměti. Že nemůže býti řeči o nějakém kostele v Radovesicích, vychází odtud, že tu kostela a fary nebylo. Dětoch z Žiželic daroval r. 1326 kostel v Žiželicích bratřím u sv. Kříže v Praze (cyriakům) a bezpochyby jim také tehdá desátky z Radovesic odevzdal. Tento list jako i č. 3, 4, 5 a 6 pocházel z archivu téhož řádu, který se v moc pánův z Roupova spůsobem neznámým dostal.

3) 1347. — Petr z Rožmberka nejv. komorník obdarování činí kostelu v Žiželicích za duši Dětochovu. (O st. pan. 21.)

4) 1385, 15. Maj. Vlricus de Rozmberk et Henricus natus ejus ecclesie in Zizelicz et plebano ejus Chudoba dicto ob salutem do-

Digitized by Google

minae Elizabethae de Rossi (?) censum in villa Lhota donant. Cum sigillo Johannis de Rozmberk. D. 1385 f. II. ante f. Penthecostes. (O st. pan. 26.)

5) 1395, 11. Novb. Mikeš z Potštejna a z Žampachu zapisuje plat do kláštera Orlíkovského. D. l. 1395 den sv. Martina. (O st. pan. 345.)

List tento, jehož original měli páni Roupovští, z téhož originálu opsán je do kněh základních kostela Pražského (lib. erect. IV f. 104) a vytištěn od Zimmermanna (Aufgeh. Kirchen) a Borového.

6) 1403, 4. Octb. Alsso de Duba residens in Dražicz, Henricus de Duba resid. in Egerberg de consilio Skoncae conthoralis Alssonis donant monasterio S. Mariae in Nowa Benatka sito vineas in montibus versus Obodrž villam. Praesentes Stiborius de Libissie alias de Jenczenstein, Jesko dictus Chmelík de Újezd et Hanco pro tunc burgravii in Drazicz. D. 1403 in die S. Francisci. (O st. pan. 153.)

Ctibor z Libiše připomíná se také roku 1407 (Bienenberg, Alterth. III. 91. Že měl Jenštein již r. 1404, srovnej Rel. tab. II. 8.

7) 1425. — Johannes de Duba canonicus eccl. Prag. et vicarius in spiritualibus archiepiscopatus Pragensis daruje kněžím na Strahově hlavy svatých Petra a Pavla. (O st. pan. 155—156.)

8) *c. 1440.* — Bohuněk z Klinšteina sed. v Kostelci, Albrecht Běškovec z Běškovic a Smil z Obřiství, jistci dluhu dole psaného, Hynek z Valdšteina sed. na Skalách, Beneš z Kolovrat sed. na Ročově, Jindřich Berka z Dubé, Hynek Škoda z Valdeka, Záviše z Klinšteina, panoše Jan z Liblic na Liblicích, Jan Semečka z Semčic, Pešík z Chrástu sed. v Struhách, Jan řečený Voděrad z Sekyřic sed. v Zdechovicích a Mikuláš ze Všetat rukojmě zapisují dluh 800 s. g. č. Anežce z Donína manželce Rudolfa z Retce. (O st. pan. 330—331.)

Bohuněk držel Kostelec r. 1432 a současně se s ním Albrecht Beškovec a Záviše z Klinšteina připomínají (Arch. Třeb.). Bohuněk se psal seděním na Kostelci asi jen do r. 1450, neb odtud psal se na Vinařicích (Arch. č. I. 525, a. t. d. III, 507), neb r. 1446 seděl již na Kostelci Vilém z Šumburka. (DD. 19 str. 93.) Ale i po r. 1433 musí se náš list klásti, poněvadž se tehdá Beneš z Kolovrat seděním na Pnětlucích psával (Arch. č. III. 505). Albert Běškovec nachází se naposled r. 1444 (Arch. Třeboň.). O. Rudolfovi z Rece r. 1422 hejtmanu Brněnském viz Rel. tab. II 179.

9) 1472. — Vilém a Bohuslav bratří Trautenbergéři sed. ve Třech dvořích prodávají úrok v Otěšicích panu Břeňkovi z Ronšperka a na Hlohově. Svědčí Bušek ze Žeberka na Plané, Albrecht z Kolovrat na Bezdružicích, panoše (Zikmund) Kfelíř

Digitized by Google

z Zakšova, Bohuše z Částkova, Kašpar Fros z Poršengrynu na Pořejově, Jan Šonštetár na Starém Sedlišti a Ozvald Pecingár z Vydžína. D. 1472. (O st. pan. 336.)

Břeněk byl pánem na Hlohově roku 1464 (DD. 16, f. 234) a až do r. 1473 (Arch. kapitulní); od r. 1482 seděl tu Jan z Doupova (Arch. Mnichov.) Albrecht z Kolovrat počal se psáti teprv r. 1474 z Nového hradu. Rok u Paprockého tedy s ostatními pamětmi dobře souhlasí.

10) *c. 1474.* — Břeněk z Ronšperka a na Hlohové dává list svědčící na plat v Otěšicích (viz. č. 9) Janovi z Roupova hofmistru dvoru král. Svědčí Linhart z Gutšteina na Klenovém, Sezima z Vrtby na Prostiboři, panoše Václav Kníže z Sulevic na Řehlovicích, Václav z Sulevic na Solanech L. 1401. (sic. — O st. pan. 338.)

O Břeňkovi mluveno nahoře (č. 9). Linhart z Gutsteina seděl na Klenovém ještě r. 1474 podle listu archivu Smečanského, ale r. 1478 drželi Klenový opět Klenovští z Janovic (Arch. Mnichov.) Zdali tehdá nějaký Václav Kníže žil, není známo, v současných pamětech vyskytují se do r. 1470 Jan a pak Pavel Kníže (Arch. č. IV. 77, 444, VI. 85, rel. tab. II. 362).

11) 1486 — Jitka z Prostiboře a z Otěšic dává list, v němž jest jistec Jan z Roupova hofmistr dvoru král. a rukojmě Freimut z Tropčic a Václav Talafous z Černhosku (?) za sumu 30 kop gr. č. Markétě sestře své. Svědčí Vilém z Chříňova na Skočcích, Jan z Horsic na Horsicích, Jan Muchek z Bukova a na Borovech. L. 1486. (O. st. pan. 338.)

Jan z Roupova byl hofmistrem 1472—1493. Bernart Talafous psával se l. 1468—1471 z Tirsstaynu, zdali i u Václava máme takové heslo předpokládati, nelze tak snadno rozluštiti.

12) 1497, 26. Maj. Ambrož z Lemberka provincial zákona sv. Františka v Čechách, na Moravě a v Slezsku, Václava, Hynka a Jana bratří z Roupova přijímá do bratrstva svého řádu. D. ex loco S. Mariae inter Novam Plsnam (sic.) a. 1497, 26. Maj. (O st. pan 348—349.)

Očekávalo by se tu také jméno čtvrtého bratra Purkarta, jenž se r. 1491 (arch. kapitul.) jmenuje hned po Václavovi, ale možná že byl již tehdá mrtev.

IV. Z paměti pánův Švihovských.

O mnohých pamětech zachovaných v rodě pánův Švihovských, kteréž chovány byly na hradě Rábí, již promluveno ve Zprávách o zasedání král. české společnosti nauk r. 1887 dne 8. března. Zde budiž jen ještě doloženo, že Vilém Švihovský a Vilém mladší Rábský kdysi po r. 1447 dali 19 listův svých schovati Oldřichovi z Rožemberka, aby vydány byly teprv po smrti jednoho z obou. Když tedy Vilém starší zemřel, vydány jsou l. 1463 Vilémovi mladšímu skrze Jana

Digitized by Google

z Rožemberka. Mezi nimi byl nejstarší z r. 1385 a nejmladší z r. 1447, nejvíce jich bylo z let 1420—1440, jak seznam jich v archivu Třeboňském ukazuje.

---

1) 1420, *22. Aug.* Sigismundus rex Johanni et Wilhelmo fratribus de Ryzmberk Přestice, Soběkury, Nezamyslice et Bor obligat. (O st. pan. 113, srov. arch. gub. C. I 534 a rkps. Strahovský CXI. str. 539.)

List tento jako i jiné zápisy dané Švihovským na zboží duchovní zachoval se v opisech a v arch. gub. C. I 534 a v rukopise Strahovském CXI. na str. 539 a t. d.

2) 1431, 20. Jun. Sigismundus rex Joanni et Wilhelmo fratribus de Rysenberk et de Sswihow villas Litice et Wstiss in pignore tenendas confirmat D. (Nuremberg f. IV. ante Johannis Bap.) a 1437 (sic. — O st. pan. 112—113).

Opis v arch. gub. a v rkpse. Strahovském na str. 541.

3) 1447. — Jan z Ryžmberka zápis krále Zikmunda na ves na Vstiš dává Vilémovi bratru svému. Svědčí Václav z Michalovic sed. na Strakonicích, Jan z Vilhartic seděním na Vzdúni, Dobeš Letovský z Vilhartic, Půta z Paběnic na Nalžově, Kolman z Říčan sed. v Linci (?) Bohuslav z Lukavice seděním v Kadově. (O st. pan. 113.)

Jest v seznamu listův r. 1463 učiněném také uvedeno k r. 1447.

4) c. 1447, (20. April ?). Vilém z Ryžmberka a z Švihova všechen statek svůj dává a zapisuje Vilémovi mladšímu z Ryžmberka a z Rábí strýci svému. Svědčí Jan z Ryžmberka a z Skály bratr jeho, Tobiáš Letovský z Vilhartic, Půta z Paběnic a z Nalžov, Bohuše z Skočec, Vilém z Přichovic, Půta z Obytec, Zikmund z Dašic. D. l. 1407 (sic) ten čtvrtek před hodem sv. Jiří mučedlníka božího. (O st. pan. 112.)

Švihovští asi chtěli, aby nejstarší v rodě jich větší statky držel, proto Vilém zapisuje část statku svého strýci svému, který byl po obou bratřích nejstarší. Zapsání stalo se před r. 1450; neb tehdá zmiňuje se Vilém starší, že mu Vilém mladší položil rok „o můj statek dědičný i zápisný jemu mnou svěřený" (Březan ve vývodu Švihovských). Mnozí z svědkův tuto jmenovaných přicházejí také v jiném zápise z r. 1448. Arch. č. VII. 645), proto jest možná, že i náš zápis z téhož roku pochází.

5) 1451 (?). — Vilém z Ryžemberka (a ze Švihova), Škonka z Zirotína manželka jeho, Vilém mladší z Ryžemberka a z Rábí, — — (Jan) Výrek z Ryžemberka. D. l. 1461. (sic. — O st. pan. 113.)

První manželka Vilémova Markéta ze Šternberka připomíná se r. 1418 (Dsky Olomoucké). Škonka jest tedy druhou manželkou. Vilém starší žil ještě

Digitized by Google

r. 1456, kdež se připomíná s Janem Výrkem, ale jest pochybná věc, jestli oba r. 1461, neb od r. 1464 připomínají se již Výrkovi synové. Tudíž lépe jest list ten k r. 1451 než 1461 položiti.

6) 1465, *28. Novb.* Král Jiří Vilémovi mladšímu z Ryžemberka a z Rábí na Přešticích a Vstiši připisuje. (O st. pan. 113, arch. gub. C. I 534 a rkps. Strahov. CXI. str. 565.)

7) 1472. — Jan z Kochovic (?) prodává plat v . . . . . panu Vilémovi mladšímu z Ryžmberka a na Rábí nejv. komorníku kr. Č. Svědčí Mikuláš z Lantšteina nejv. písař desk zemských, Odolan z Skalice, Hanuš ze Stupic, Léva z Maštova, Oldřich z Drasovic. St. se l. 1472. (O st. ryt. 300.)

Rok 1472 zdá se býti dobrým. Hanuš z Stupic připomíná se několikráte do r. 1457, ale žil snad déle. O Lévovi viz Arch. č. III, 577 a Rel. tab. II, 391, 408.

8) *1476, 5. Sept.* Vladislav král Janovi z Ryžmberka maršálku dvoru král., mateři a sestře jeho potvrzuje Bor. křížovničí, který držel n. Břeněk otec jeho. (O st. pan. 111, arch. gub. B. IV. 433.)

9) 1494 (*5. Maj* (?). Král Vladislav zapisuje Půtovi z Ryžemberka a synům jeho, Přeštice, Žerovice, Vstiš, Soběkury a Borské zboží. (O st. pan. 115, arch. gub. I. C 534 a rkps. Strahov. CXI, 575.)

Digitized by Google

17.

Krumauer Papiercodex altdeutscher geistlicher Texte.

Mitgetheilt von prof. dr. V. E. Mourek in der sitzung am 15. Dezember 1890.

Aufmerksam gemacht vom hrn. musealbeamten A. Patera, dass sich in der bibliothek des minoritenklosters in Krumau ein altdeutscher codex vom schlusse des XIV. jahrh. befindet, in welchem poëtische und prosaische texte enthalten sind, reiste ich in den verflossenen ferien mitte september eigens nach dem süden Böhmens, um den codex in eigenen augenschein zu nehmen. Ich fand im minoritenkloster die zuvorkommendste aufnahme und die erlaubnis, sämmtliche daselbst befindlichen handschriften durchzumustern. Den von hrn. Patera bezeichneten codex machte ich ohne mühe ausfindig und erfülle hier die angenehmste pflicht, indem ich dem herrn P. Quardian meinen herzlichsten dank sage für die bereitwilligkeit, mit welcher er mir gestattete, den codex behufs gründlichen studiums leihweise nach Prag mitzunehmen. Zu ebenso herzlichem danke bin ich meinem ehemaligen schüler und nunmehrigen freunde, dem herren caplan senior P. Joh. Jusko verpflichtet, der mir während des ganzen krumauer aufenthaltes mit ausgesuchter freundlichkeit an die hand gieng.

Der in frage stehende codex ist ein starker octavband von 22 cm höhe und 15 cm breite, in alten, festen, mit ursprünglich weiszem leder überzogenen holzdeckeln. Er besasz früher haspen zum schlieszen, die aber jetzt weggerissen sind. In dem einbande befanden sich ursprünglich 15 lagen von je 12 und eine von 6 blättern starken, gerippten schreibpapiers mit einer art zinnengekröntem canellierten säulenkopfe als wasserzeichen. Von der ersten lage sind das erste und zweite, und das mit denselben zusammenhängende 11. und 12. blatt herausgerissen; von der zweiten lage fehlt das erste blatt; die dritte lage ist vollständig, aber das letzte blatt derselben ist lose und ich fand es im codex weit auf eine ungehörige stelle verlegt; die vierte lage ist vollständig, nur das erste blatt derselben

Digitized by Google

lose; die lagen V—XIV sind unversehrt; die XV. zwar vollständig, aber das letzte blatt lose und nur oberflächlich, offenbar von einer sehr späten und ungeschickten hand mit dem vorletzten blatte derselben und mit dem ersten der nachfolgenden lage mittelst eines groben zwirnfadens zusammengeheftet, damit es nicht herausfalle. Von der letzten (XVI.) nur aus sechs blättern bestehenden lage ist das letzte mit ausnahme eines rubrum in der ersten zeile unbeschrieben und auf den deckel aufgeklebt. Das papier ist übrigens hart und spröde, weshalb auch ziemlich viele blätter am unteren rande tiefe, den rippen folgende risse haben.

Unter den die einzelnen lagen zusammenheftenden sehr starken zwirn hat der buchbinder pergamentstreifen unterlegt, die von einer urkunde herrühren dürften. Sie sind alle weisz, bis auf den streifen der lage XIV, welcher auf der innenseite die worte enthält: (rechts) Olomucz fabbto ꝑximo poſt aſcenſionis d^{mi} lXXXIIjj^{o}; (links) Ad man^{tm} d^{mi} marchionis Nicol. prothonotarius. (Gemeint ist, wie aus einem später angebrachten dtm. im buche ersichtlich ist, das jahr 1384).

Die lagen haben keine custoden, aber sie sind immer am fusze des ersten blattes so numeriert, dass die darauf stehende zahl sich auf die vorangehende lage bezieht. Da das schlussblatt der ersten und das anfangsblatt der zweiten lage herausgerissen sind, so beginnt jetzt die zählung erst bei der dritten lage, welche die eigentlich auf das schlussblatt der zweiten lage gehörige zahl II trägt; ebenso steht dann auf dem ersten blatte der IV. lage die zahl III, auf dem ersten blatte der V. lage die zahl IV u. s. w.

Geschrieben ist der codex durchgängig von einer hand, welche nur die durch eine längere und öfters unterbrochene arbeit bedingten verschiedenheiten der züge aufweist. Die schrift ist nicht besonders zierlich, aber fest und leicht lesbar. Sie steht in vorgezogenen, etwa 6 mm von einander abstehenden linien; die columnen enthalten 26 bis 28 zeilen und sind alle von einem rahmen eingefasst, der durch die erste und letzte wagrechte, über die ganze blattweite reichende linie, und durch zwei ebenfalls über die ganze blattlänge gehende senkrechte gebildet ist und einen unbeschriebenen rand freilässt, der oben und zu beiden seiten etwa 2 cm, unten 3—4 cm breit ist. Die zeilen sind meist ganz ausgefüllt, rechts ist oft die den rahmen abgränzende senkrechte überschritten.

Gröszere textabschnitte sind mit rothen überschriften und rothen initialen bezeichnet, welche meist die höhe von zwei zeilen einnehmen; nur das besonders häufig vorkommende *J* reicht immer

Digitized by Google

über drei zeilen. Die mikrographen sind sämmtlich unter den initialen klar zu sehen. Sonst sind noch in den gereimten stücken des inhalts alle anfangsbuchstaben der verse, und auch in der prosa in jeder zeile zwei bis drei buchstaben, die aber nicht immer majuskeln sind, mit einem senkrechten striche rubriciert.

Was das äuszere der schrift anbelangt, ist etwa noch folgendes zu bemerken: Der i-laut hat zwei zeichen; meist ein mit einem punkte, selten mit einem schiefgeschwungenen langen haarstriche bezeichnetes *i í*; (noch seltener ist das i ohne punkt und ohne strich; regelmäszig so in der verbalform *ſt*). Weniger häufig steht für den laut ein *y*, das aber immer auch mit einem punkte versehen ist. Für *u* erscheint im anlaute regelmäszig *v*, im inlaute steht es beinahe nur im worte ſvn, sonst immer *u*, welches auch nach *w* ausgeschrieben ist. Von umlauten tritt nur *e* (für ä und ae) regelmäszig auf, ö ist immer unbezeichnet, ü nur selten durch ein flüchtiges e angedeutet. *F* und *v* wechseln in der in handschriften des XIV. jahrh. üblichen weise, ebenso *z* und r; statt *k*, welches regelmäszig vorrherrscht so weit es nicht zu *ch* verschoben ist, steht im anlaute vor *l* und *r* oft c; für z erscheint im anlaut fast regelmäszig, im inlaut und auslaut oft cz. Doppeltes zz ist meist durch ſſ bezeichnet. Für den s-laut steht im an- und inlaute immer ſ, im auslaut meist s, aber irrtümlich auch oft ȝ (waȝ st. was v. wesen; deȝ, goteȝ u. ähnl.) wie auch umgekehrt wieder *s* für das richtige ȝ erscheint (flôs, genôs).

Sch tritt meist in dieser form auf, nur vor *r* steht regelmäszig noch ſc (beſcreibet).

Bei t geht am wortende sehr oft der den schaft durchschneidende querstrich in eine kommaförmige, unter scharfem winkel abspringende verlängerung über, die beim ersten blick ganz den eindruck eines unterscheidungszeichens macht, ohne es jedoch zu sein. Dafür finden sich manchmal die verse und in den prosaischen stücken einzelne sätze durch punkte abgetrennt, die in halber schrifthöhe angebracht sind.

Ligiert erscheinen be, bo, de, do, he, ho, pe, po, ve, vo, we, wo, und die ligaturen he, ho nehmen sich ziemlich auffallend aus.

Abbreviaturen sind ziemlich häufig, jedenfalls häufiger, als es sonst in deutschen handschriften der fall ist; aber dabei ist keine consequent durchgeführt, sondern wechselt mit voll ausgeschriebenen formen. Am häufigsten ist der wagrechte strich über der zeile für

Digitized by Google

ein *n* oder *m* des inlautes und auslautes, aber er ist selten gerade, meist bogen- oder gar hakenförmig verstümmelt.

Beinahe ebenso oft ist die silbe *er* durch das bekannte s-förmige zeichen vertreten, welches bei niedrigen consonanten *über* denselben, bei hohen rechts *an* denselben angebracht ist. Im worte ſp̄ch ſp̄chen ist die silbe *ra* immer, sonst nur sporadisch durch eine zweifach gewellte linie über dem vorangehenden consonanten angedeutet. Ebenso vereinzelt erscheint ein über oder an dem consonanten gezeichneter apostroph für die silbe *ri* (ſp'cht, pat'arche). Ein mit einfachem freiem striche unterstrichenes p steht für *par* (ſcheinp[ar]lich), das bekannte hakenförmig unterstrichene ꝓ für *pro*; die silbe *ro* ist ersetzt durch ein über dem vorangehenden consonanten stehendes *o* (g°ſſe), die silbe *ru* durch ein ebenso angebrachtes *v* (p'fet, c'ce). Auch die endsilbe *et* ist durch ein z-förmiges doppelhäkchen gekürzt (haiſſ̧). Die casus des namens *Jesus* sind wie in lateinischen handschriften gekürzt ihm̄, ihū, ihc̄, ebenso steht xp̄c für Christus. Auch andere eigennamen (Johannes, Jerusalem u. ähnl.) sind wie in gleichzeitigen lateinischen manuscripten in abbreviaturen geschrieben, und viele beispiele stark gekürzter lateinischer texte liegen vor in den überschriften der perikopen, welche, wie sogleich des näheren auseinandergesetzt werden soll, den bedetendsten theil der handschrift ausmachen.

Der inhalt des codex ist sehr manigfaltig, aber durchgehends geistlicher natur.

Den anfang machen 580 verse von Bruder Philipps Marienleben, (v. 9400—10045), welche 12 seiten füllen; darauf folgen auf dritthalb seiten 122 verse unter der überschrift: *Hie heben ſich di funfczē zaichē an dem iūgiſte(n) tag.* Daran schliesst sich eine seite einer prosaischen apostrophe des heilands an den menschen, übersetzt aus Augustinus, mit dem titel: *Nu hore hie wie got ret zu allen criſten mēſchē,* und an diese *Von vnſers h'rē leichnam ein rede ſchone,* von welcher jedoch nur etwas mehr als eine halbe seite übrig ist. Der rest stand auf den oben erwähnten herausgerissenen blättern der ersten lage, und vielleicht auszer demselben noch etwas mehr. Wahrscheinlich begannen aber daselbst schon die perikopen der evangelien an sonn- und feiertagen des ganzen jahres, welche dann in der II—VII. lage fortgesetzt, 122 seiten des codex füllen. Der anfang derselben ist leider in der lücke der handschrift verloren. Erhalten ist der grösste theil des evangeliums beim hochamte des weihnachtstages (Joh. I. 5—14; es fehlen also nur die 4 ersten verse), dann

Digitized by Google

folgt das evangelium am Stephanstage und so fort die perikopen alle bis zum letzten adventsonntage, woraus zu ersehen ist, dass die evangelien für die weihnachtszeit (zur christmesse und zur tagmesse) an erster stelle standen. Eingeleitet ist jede perikope durch ein rubrum, in welchem der betreffende tag, und der evangelist angegeben sind, welchem das stück entnommen ist (z. B. *Daz ēwngeliū ist an sant steffans tag Daz screibet Matheus ēwngelista. — Daz ēwngeliū ist an sant Johns tag vnd screibet Johannes. — Daz ēwngeliū an d' kindlein tag vnd beschreibet Jahannes.* Auch mit bloszer nennung des namens: *Daz ēwngelium ist dez andern sūtages. Johannes*). Nebstdem sind immer die anfangsworte des entsprechenden lateinischen textes mit einer rothen initiale (meist J) vorangestellt. (*In illo tpē dicebat ihē turbis iudeorum* u. ähnl.) Am ende der evangelien (bl. II. b der VII. lage) steht die übliche schlussformel: *Expliciunt ewangelia p c'culum anni & cet* und es folgt unmittelbar die anfangsformel *Incipiunt Epistole per c'culū anni & cet,* beides in rothschrift und dann in derselben äuszeren ausstattung wie die evangelien, die perikopen der episteln vom bl. II. b der VII. bis bl. III. a der XII. lage, im ganzen auf 121 seiten. Am ende der episteln steht ein wichtiges rubrum mit dem namen des schreibers und dem bestimmten datum der handschrift: *Explicīt ewangelia et Epistole* p *c'culū anni de tēpore et de sanctis per manus Mathei dcī. Gluk vnd ein guet iar. Sub anno dni M. CCC°lXXX°VIII° Post diemstī Franciscī Confessoris.* In der jahreszahl sind an letzter stelle die drei einser wie absichtlich verwischt (mit einem leisen anschein von rasur) so dass man vielleicht auch 1385 lesen könnte, was jedoch natürlich keinen erheblichen unterschied macht.

Auf die perikopen folgen dann verschiedene geistlich didaktische stücke in ungebundener rede. Zunächst unter dem etwas weitschweifigen titel: *Hie schol man wissen was di bedeutūg si in der Ordenūg d' heiligē cristenhait Di ein igleicher cristē mēsch mit recht wissen schol*, eine nicht minder weitschweifige auseinandersetzung, dass es des menschen pflicht ist, belehrung über geistliche dinge zu suchen, denn — so heiszt es im contexte ausdrücklich — *bestiale est, hominem nolle scire, Daz sp'cht Es ist fichleich daz d' mēsch chain sorge hab vm di lernūg*, woran sich dann die erörterung zweier fragen schlieszt: warum gott den menschen und nicht den teufel erlösen wollte? und warum er die erlösung durch seinen eigenen tod bewerkstelligte? Dies nimmt 3 seiten ein; unter einem neuen rubrum *Nu waz ist di erst haup sūt vnd w' tet si dez erstē*, werden als haupt-

Digitized by Google

sünden *der neit* und die *ſýmoīa* erörtert (auf weiteren anderthalb seiten). Darauf folgen (im ganzen 73 seiten) belehrungen unter folgenden immer rothgeschriebenen titeln: *Von den ſuben tagzeiten hebt ſich hie an; Von der meſſe bedeutung; Von der Caſel bedeutūg an zu legen*; *Von dem hant van; Von der meſſe bedeutūg. Der Introitus; Von dem kyrieleiſon die bedeutūg*; *d' engel ſank*; *Von der Collecten*; *Von der Epiſtel*; *Von dem Gradual di bedeutūg*; *Von dem alleluia*; *Von dem Ēwngelio; Von der wandelūge; Von d' ſtillē meſſe bedeutūg; D' engel ſank*; *Au' von d' ſtille*; *Von dem p̄r n̄r; Auer von der ſtille; Von dem agn' dei bedeutūg*; *Von der leſten Collecten*; *Von dem bn̄dicam' Oder ite miſſa eſt*; *Wie ſich di meſſe erhaben hat, ſchol man gern wiſſē*; *Von dem nucz der meſſe zu horn*; *We in di vnbirdicleichē ſten pei der meſſe*; *Von dem opfer waz nuczes daran iſt der ſel*; *Von dem wid' reder dez opfers*; *Von dē Creſem*; *Von dez Creſems weichūg; Di bedeutūg von dem antlaztage*; *Von d' vinſter mettē bedeutūg*; *Von dez alters enteckūg*; *Warū man dez tages nicht enſinget*; *Von dem oſter abent di bedeutūg*; *Von der oſter kerezē bedeutūg; Von d' tauffe weihūge*; *Von zwain all'a*; *Von d' vrſtend ihū xp̄i*; *Waz geſchehen iſt zaichen*; *Von d' ſchepfūg aller d' welt*; *Von dez ſvntages feýer*; *Von dem zehent dez priſter den man gebē ſchol*; *Von d' weichūg dez waſſers*; *Wie di lethania fūden wart von d' criſtēhait*; *Von hochczeit d' heiligē tage*; *Von dem nucz dez heiligē leichnams vnſ's h'ren*; *Von dem erſten nucz*; *Der ander nucz von gotes leichnam*; *Von dem dritten nucz gotez leichnā*; *Von dem firdē nucze*; *Von dem fumftē nucze gotez leichnā*; *Von dem ſextē nucz gotez leicham*; *D' ſibent nucz von gotez leichnā*; *Von dem achten nucz gotez leichnam*; *Von dem neūten nucz gotez leichnam*; *Von dem zehentē nucz gotez leichnā*; *Von dem ainleftē nucz gotez leichnā*; *Der. XII. nucz gotez leichnā*; *Von d' geiſtlichē armuet dez auſſern vnd dez ȳn'nrē mēſchen*; *Von d' armut dez geiſtes*; *Von dem bekēnē d' werk dez heiligē geiſtes in d' ſele*; *ob got dem mēnſchē gegēburtig iſt od' nicht in ſeym gepet od' in ſein' tugētlich' vbūg d' lieb*; *Wie d' mēſch erchēnet ob er alle ſeine werk wirket nach gotez willen od' nicht*; *Dar an erkēt d' mēſch ob er ſei gotez kint od' nicht*; *Hie erkēnet d' mēſch ob er ſein tugēt alle hab volpracht auf irn hochſtē adel*; *Von dem bekēnē vnd anſchawūg dez obriſtē guetez daz got ſelber iſt.* — Auf diese prosaischen stücke, die wie aus den titeln ersichtlich ist, eine art liturgik und geistliche hodegetik des christen enthalten, folgt ein marienlied von 55 versen: *Daz iſt die ſequētie von vnſer vrawē. Mittit ad v'*, und dann wieder 3 seiten didaktischer

Digitized by Google

prosa *Von den neū koren d' Engel* und *Von den and'n neū koren dez himelreiches.* Daran reihen sich auf 8 seiten 423 verse unter der überschrift *Hie hebet ſich an d' rot Got helf vns auz all' not* und das letzte stück des codex ist wieder eine prosaische auslegung des paternoster und der verschiedenen arten, wie man es beten soll. Der titel ist sehr umständlich: *Hie hebt ſich an daz pat' nr mit d' auz legūg d' ſiben teile nach dem als auch ſibenlay gepetez in dem pat' nr iſt als vnſer h're ſein jūgern lerte do ſi in dez paten zu ainer zeit wie ſi peten ſcholtē.* — Es folgen dann noch drei rubra: *Von den di daz pat' nr ſprechē an v'nūft*; *Von den and'n di daz pat' nr ſprechē*; *Von den drittē di daz pr nr ſprechē*; aber die abhandlung ist nicht vollendet, das letzte rubrum steht auf dem letzten blatte, das dem deckel des codex aufgeklebt ist, in der obersten zeile; die übrigen zeilen sind wohl noch liniert, aber leer.

Auf die prosaischen bestandtheile der handschrift, namentlich auf die perikopen der evangelien und episteln, die mir sehr wichtig zu sein scheinen, so wie auf den dialekt des schreibers, der in denselben augenscheinlich reiner und besser hervortritt, behalte ich mir vor in einem zweiten artikel zurückzukommen. Hier mögen noch einige worte über die poëtischen stücke des codex folgen.

Das erste ist, wie bereits erwähnt, der schluss von Bruder Philipps Marienleben (In Rückerts ausgabe vom v. 9400 bis 10045). Herausgerissen sind aus dem codex am anfange nur zwei blätter; dass ihrer nicht mehr fehlen, sieht man klar aus dem knapp passenden einbande. Auf zwei blättern konnten jedoch die vorangehenden 9399 verse nicht zusammengedrängt sein, und es entsteht somit die frage, wie es zu erklären ist, dass der schreiber nur das endstück des zu seiner zeit so beliebten gedichtes abgeschrieben hat. Eine einfache berechnung der auf eine seite entfallenden verse führt auf die spur. Das erhaltene stück, das Rückerts 645 zeilen entspricht, steht auf 12 seiten, auf eine seite kommen daher circa 50 verse, auf die herausgerissenen zwei blätter also rund 200 zeilen. Somit muss der schreiber um den 9200. vers herum angefangen haben. Nun beginnt aber in Rückerts ausgabe mit dem v. 9195 der letzte wichtige abschnitt der lebensgeschichte der hl. jungfrau mit den worten

9195. Dô diu zît nu komen wolde,
daz Jêsus sîne muoter solde
in das himelrîche enphân ...

und die absicht des schreibers ist klar: es handelte sich ihm nur um

Digitized by Google

die himmelfahrt Mariae,[1]) ein thema, das schon vor Bruder Philipp ein unbekannter mitteldeutscher dichter,[2]) dann zum zweiten male Konrad von Heimesfurt selbständig bearbeitet hat.[3]) Nur diesen theil von Br. Philipps Marienleben schrieb er ab, und zwar nicht besonders sorgfältig. Wohl hat er einigemale gegen den von Rückert ermittelten text einige zeilen mehr, aber dafür hat er namentlich gegen den schluss des gedichtes so viel übergangen, dass Rückerts 645 zeilen bei ihm nur durch 580 verse repräsentiert sind. Manches dürfte absichtliche kürzung des gerade in dieser partie sehr weitschweifigen urtextes sein und vieles mag auf rechnung seiner vorlage fallen, die wahrscheinlich nicht zu den besten gehörte. Dass aber der schreiber auch selbst den vorwurf des mangels an sorgfalt verdient, ersieht man daraus, dass er einigemal aus zwei oder mehr zeilen des originals eine zusammengeflickt hat.

In argen zwiespalt mit dem urtexte brachte ihn sein dialekt, der entschieden bairisch ist. Er schreibt durchgängig *ai* für altes *ei*, *au* für *ou*, löst die alten längen *î*, *û*, *iu* in *ei*, *au*, *eu* auf,[4]) setzt im anlaut überall *p* für *b*, oft *ch* für *k*, öfters auch *b* statt w (g*b*orffen, g*b*unnen, g*b*e*f*en, al*b*eg)[5]), gebraucht *fchol*, *fchuln*, für *sol*, *suln*,[6]) *fuben* für *fiben*,[7]) *lemtig* st. *lebendic*; reimt *chômen: nâmen* (203, 204), *môn*: *getân*[8]), 301, 2. man: fchan. — Aber obzwar er vollständig im banne seiner mundart stand und unentwegt alles änderte, was sich halbwegs ändern liesz, so ist es ihm doch nicht gelungen, alle spuren des dialektes aus dem urtexte, der bekanntlich mitteldeutsch war, zu verwischen. Mitteldeutsch sind wenigstens die formen mit contrahiertem altem *ie*[9]): gink: fink, die durchweg geblieben sind, dann *dinten*, *dinfte*, *fichen*, *fichtum*, *spigel*, *zir*, *gecziret*, *zihen*, *virden*, *firczig*, *lichter*; ferner die formen mit contrahiertem altem uo (welches unser schreiber sonst meist als *ue* wiedergibt, aber doch der vorlage auch contractionen entnimmt): 17 *verfluchten*, oft *fur*, *furten*, *furt* (2mal schreibt er *fürt*)!) *fuzzer*, *fuſſem*, *fuzzen* (aber 2mal *fuezzē*, *fuezze*!) *plum*, *mut* (aber oft *mueter*!) *dem-*

[1]) Als „Himmelfahrt Mariae" hat das stück auch schon hr. Patera erkannt. [2]) Herausgegeben von Weigand in Haupts Ztft. V. 515—564. [3]) Herausgegeben von Pfeiffer in Haupts Ztft. VIII. 126—200. [4]) Cf. Weinhold Mhd. Gram. §. 105 bis 108, 123, 125, 129. [5]) Whd. §. 159, 164, 178, 227. [6]) Whd. §. 411, B. Gr. §. 327. [7]) Whd. §. 336. B. Gr. §. 258. [8]) Whd. §. 88. [9]) *i* statt *ie* allein hätte freilich wenig beweisende kraft, da es auch in unzweifelhaft bairischen und alemannischen hsftn häufig vorkommt (Cf. Whd. §. 131, B. G. § 52, A. G. § 40) aber mit den anderen erscheinungen zusammen fällt es entschieden ins gewicht.

Digitized by Google

ticleich.[1]) Mitteldeutsch ist auch das e statt ae in *benem: chem, tete: stete.*[2]) Etwas weniger beweisende kraft hat der irrationale laut in *zergink,*[3]) und die formen *enkegen, Josep*[4]). — Auch der reim chomen, frumen[5]) (dh. kumen: frumen) ist am besten aus der mitteldeutschen vorlage zu erklären, obzwar participia dieser verbalklasse auch bairisch *u* haben.

Nebenbei bemerke ich, dass ich den text der altböhmischen himmelfahrt Mariae sowohl mit Br. Phillips wortlaute als auch mit den beiden anderen bearbeitungen desselben themas verglichen und nichts gefunden habe, was nothwendig auf einen zusammenhang mit den deutschen bearbeitungen hinweisen würde. Es scheint vielmehr, dass der böhmische text direct nach den lateinischen quellen bearbeitet ist, welche auch den deutschen gedichten zu grunde liegen. Ich behalte mir vor, diese frage an einer anderen stelle erschöpfend zu erörtern.

Trotz der im ganzen geringen sorgfalt, die der schreiber auf seinen text verwendet hat, bietet derselbe namentlich gegen das ende doch so interessante abweichungen von den älteren formen des gedichtes, dass sie zur kenntnis weiterer kreise gebracht zu werden verdienen, weshalb ich denn auch die bedeutenderen (in wortgetreuem abdruck) folgen lasse.

Riegers lesarten sind den abweichungen unseres textes in klammern vorangestellt.

9400. (woldens handeln gar unwerde:) daz wolten ſi vnern (: erden). — 9402, 3. (riefen: liefen:) rueften: strauften. — 9411. (daz lôn von ſiner übel er nam:) daz laid im vbel cham. — 9413. (toerschen:) torn. — 9415. (di hin zuo gelaufen sint:) di verfluchten iuden kint. — 9425. (einem man:) einem iuden. — 9426. (dô man dich slâhen wolt ze tôt:) do man wolt dir tuen den tot. — Nach 9433. eingeschoben: di mag dir helfen san, Ob du ſi piteſt an. — 9443. (durch dinen magtuom:) durch deiner genaden. — 9454., 9455. übergangen. — 9462. (die gelouben wolden daȝ:) di glaubten wol alleȝ daȝ. — Statt des reimpaares.

9470., 71. geſunt sî wurden und bereit,
von der palme heilikeit:

hat unser codex:

---

[1]) Whd. § 132. [2]) Whd. § 93. [3]) Whd. § 84. A. G. 118. [4]) Whd. § 229. [5]) Whd. § 63. 349. B. G. 266.

Digitized by Google

die ſtūmē vnd die taubē
Woltē ſi an criſt gelauben
Die wurdē do gehailet
Vnd pliben vnu'mailet
Von marien heilikait
Vnd gebūnē alle ſelikait.

9475. und 76. sind in eine zeile zusammegestoppelt. — 9479. (Die die bevilde wolden schouwen:) Di do alle wolden ſchawen. — 9485 (was noch niuwe vnde reine:) was vil raine. — Nach 9491. eingeschoben: Vnde clagē iem'lich, Daȝ dem nicht was gelich. — 9498. (daȝ ſtoup noch erde mocht darin:) daȝ di erd nicht mocht darin. — 9499. (rîſen:) chomen. — 9505. (ûf vuorte:) gen himel furt. — 9515. (die reinen sêle:) Dar in di ſele. — 9516. (lîp:) leichnam. — 9530. (an ſîme gebete:) an ſein' andacht. — 9559. (hiete und:) heten in. — 9566. (ſî brâchen ûf:) ſi ſtunden auf.

9565. (Und anders niht ſî vunden dâ
Dan himelbrôt, heiȝt Mannâ:)
Vnd anders ſi nicht funden
Den himelprot zu den ſtunden.

9579. (durch ir êre:) Durch Mariam. — 9591. (dâ vant ſî aller engel kôr:) Do vant ſi alle engel vor.

Statt der v. 9602—9607. hat unser codex nur zwei reimpaare:

Es iſt maria die rain di werde
Chunigin himels vnd d' erde
Si ſchol vnſ' vrawe ſein
Si iſt goteȝ muet' di raſn.

Statt 9616—9619. heiszt es in unserer version:

Di ir dintē vnde pflagē do
Di warn aller freudē vro
Singē frolich begūden
Daȝ peſte daȝ ſi chūden.

Statt 9623—9629.:

Wen ſi iſt alleȝ wandels vrei
Maria di waȝ tugētlich
Vil ſchon vnd gar wūnicleich
Du piſt der puſch vnu'prant
An dir moýſes wart erkant.

V. 9632. ist ausgelassen; zwischen 9636. und 9637. eine zeile eingeflickt. — 9635. (enphiengen:) erten. — 9639. (Var ûf ze dînem briutegumen:) du piſt alleȝ himel ruem. — Nach 9643. sind 6 zeilen

Digitized by Google

übergangen. — 9650. (die port biſtu beſlozzen staete:) du piſt di pforte die beſloſſen ſtēt. — 9651. (von der der heilige prophête:) Als do ſp'cht d' ꝓphet. — 9668. (an dînem reinen lîbe wart mit einander zuo verspart:) In dem leip enpfangē wart. Mit ein and' gar v'ſpart. — 9675. (urkünde gît die ſchrift vns des:) Di ſcrift ſaget vns daz. — 9682. (var ûf:) Czeuch auz. — Nach 9683. sind zwei zeilen ausgelassen. Nach 9689. zwei zeilen eingeflickt:

in den funftē kor alſo
Di engel wurdē alle vro

9695. (vuor:) fur enpor (so eingeschoben, weil für den schreiber das ursprüngliche vuor: kôr keinen reim mehr gab; sonst liesz er aber fur: kôr öfters stehen.). — Nach 9699. sind vier zeilen übergangen.

St. der v. 9708, 9. liest der codex:

Der kalte prū daraus flos
Des al di welt genos
Wan du vraw kint ane man
Gep'et haſt rein vnd ſchan.

Nach v. 9711. sind zwei zeilen ausgelassen; v. 9718. und 19 in eine zeile zusammengezogen; 9725. (wilkomen, vrowe, der engel krône:) der engel vrav groz vnde clain. (Verdorben um des reimes willen; Rück. [maget schône: krône, hier maget rain: clain). — Gleich darnach 6 zeilen übergangen. — 9735. (wazzers vluot:) ſint fluet. — 9744. und 9746. übergangen. — 9748, 49. (du biſt gegeben uns ze lône, du var ûf zuo dem thrône:) Nu var hin zu deinē kint Mit allen freuden di do ſint. — 9758 ff. Acht zeilen ganz abweichend und offenbar verderbt:

Von der plum entſprūgē iſt
Dein lieber ſvn ieſus criſt
Auf d' pluemē iſt geſeſſen d' heilig geiſt
Der do iſt ein ware vollaiſt
Vnd er nicht hat v'geſſen dein
Du piſt alain gotez ſchein
Dir hat er gegeben
Vraw ein ſeligez leben.

Nach 9760. zwei zeilen übergangen. — 9773. (mit ſüezer ſtimme ſpil:) mit ſuſſem ſaittē ſpil. — Gleich die folgenden 4 zeilen wieder ausgelassen, zwei weitere zu einer verstümmelt; dann wieder sechs verse übergangen. — 9788. (du bist diu bluom, diu vruht iſt Christ, der von dir geboren iſt:) Du piſt di pluem vnd auch di frucht, Di

Digitized by Google

do begert des himels zucht. — Nach v. 9805. abermals 6 zeilen übergangen. — Für die verse 9814—9833. hat unsere handschrift einen ganz abweichenden wortlaut:

Vnd loben dich mit gancz' craft
Du pist wordē sighaft
Du hast nu uber wūden.
Vnd hāst di ewig freude fundē
Deiner w'den keuschait
Vnd dein' werden dem'tikait
Dastu mit got allaine
Wonest maget raine
Di parmūg d' leut du tete
Vnd wast parmh'zig stete
du pist di vraw in himelreich
Von dir so freut sich sicherleich
Allez daz in himel lebt
Nach deinē ez allez strept
Du pist di ware zueu'sicht
An dir so ist chain prechē nicht
Wer deiner hilfe begert
Der wirt ir albeg gewert.

Mit dem v. 9834. fängt die übereinstimmung wieder an, ohne jedoch lange anzuhalten. — Für 9840, 41. (sich vreuten daz ir kuneginne was komen und ir loeserinne:) lesen wir 4 flickzeilen:

Vnd freutē sich daz ir kunigī
Czu himel chom zu in
Vnd ir erloserī
Dez himels kaiserin

Nach 9845. sind vier zeilen ausgelassen. Für 9852—9861. lesen wir wieder abweichend und verderbt:

Daz si di maget rain
Furtē zu der himel gemain
Daz si enpfing dez himels kron
Vnd daz si wont in gotes tron
Die engel vor freudē sprūgen
Vnd dar zue frolich sūgen
Der engel sant Michel
Vnd der engel Gabriel
Dar zu di engel alle
Lobten mariā mit schalle.

Digitized by Google

9867. übergangen; zwischen 9869. und 9870. eine zeile eingeschoben: Daz iſt daz raine gotez vaz. — Für 9880—9885. hat unser codex nur 4 (abweichende) zeilen:

Do maria zu himel kom
Do er ſi ſach vil ſchon
Er ſp̄ch wis vrawe wille chomē mir
Nach dir waz alle meī gir

Ebenso abweichend ist der text für die verse 9888—9895.:

Daz aller welt ſūt hat v'trieben
Daz ſi geſūt iſt pliben
Daz lamp erkant ich
Und wartet ſein wan ich
Erkant in vil zart
In ſein' muet' leip v'ſpart
Die weil ich in mein' mût' lage
Daz waz ein freudēriche tage
Daz lamp zu dem iordan ging
Vnd von mir di tauf enpfing.

Nach 9903 sind vier zeilen ausgelassen. — 9920, 21. (hete gehabt mit ir ſone, und ſi geheizen was ſîn kone:) Het (ſi) gehabt vil ſchon, Wen ſi gehaiſſen waz ſein kon. — Nach 9925. sind zwei zeilen übergangen und der nachfolgende text abweichend (bis z. v. 9946., 6 zeilen für 18).

Er ſprach, wis vrav willechomē mir
Du piſt meineꝛ h'zē gir
Daz ich dich vrawe ſehen ſchol
Dez pin ich aller freudē vol
Vnd iſt mir ewicleichē wol
Daz ich dich vraw anſehen ſchol.
Bei deinem kint ieſu.

(9946) Die vorletzte zeile ist offenbar (unter dem einflusze der viertletzten) nur verschrieben für: Daz ich mit dir pleiben ſchol. — 9958. (vuorten ûf ze gotes thrône:) Furten hin zu himel schon. — Darnach sechs zeilen übergangen. — 9960. (und manger ſlahte vreuden ſpil:) Von manigē ſaittē ſpil. — 9963. (zuo Marien hôchgezît:) Mit groſſen freudē wol geclait. — Darauf sind wieder 8 zeilen übergangen und die v. 9972, 3.:

al dâ der vater und der sun
der heilig geiſt die drî persôn —

ersetzt durch folgende:

Digitized by Google

Vat' vnd ſon vnd heilig' geiſt
Die gancze ware vollaiſt. —
9981. (vriundîn mîn von Lybano:) Du ſcholt in himel ſiczē hoch.
9986. (diu Gabriêl, der engel, dir,
reiniu magt, brâht von mir:)
Di gabriel von mir pracht
Do du dich heſt bedacht.

Von 9995. an weicht der text unserer handschrift wieder bedeutend von der ſonſtigen überlieferung ab:

Auf einē ſtûl ſaczt er ſei
Vnd ein kron der maget frei
Saczt er auf ir haupte do.
Nu won mit allen ſelden ſo
5. Er ſp̄ch muet' hie ſecz ich dich
Allez laid daſtu durch mich
Erlitē haſt auf erden
Des ſcholtu vrav ergeczet w'den
Imm' ewicleichē
10. Mit freudē ſeldenreichē
Ern freud vnd tugēt ſchan
Di du mich haſt geleget an
Vnd d' lieb di du mir erczaiget haſt
Der ganczē lieb dir nie gepraſt

Dann stimmen zwei verse (10.004 und 5) und es folgt eine bedeutende lücke, in welcher der ursprung von Mariens blumenkrone dargelegt ist. Nur zwei verse davon 10.014 und 15 liegen doch vor, und mit 10.022 setzt die übereinstimmung wieder ein, die mit geringen abweichungen im wortlaute bis zum v. 10.047 fortläuft. Nach dieser zeile folgt eine lücke von 4 versen. — V. 10.052 ist zerlegt in zwei zeilen:

(reiniu Marjâ, des dank ich dir:)
Maria, du reine mait,
Dez dank ich dir.

Nach 10.052. sind wieder zwei zeilen übergangen. — 10.063. (aller mîner vreuden krône:)
Aller mein' wūne kron.
10.064., 65. (und du ſolt in dem himel mîn,
vrouwe în und künegîn:)
Vnd du ſcholt mit vns ewig ſein
In himelreich ein kunigein.

Digitized by Google

Die in Rückerts ausgabe dann noch folgende apostrophe *des dichters* an die hl. jungfrau (v. 10.066—10.133) hat unser schreiber nicht aufgenommen.

Das zweite gedicht unserer sammlung sind *Die fünfzehn zeichen des jüngsten tages.* Auch diese waren im mittelalter ein sehr beliebtes thema, und es sind einige bearbeitungen desselben bekannt. In Haupts ztft. I. 117. ist eine version aus einem Münchener codex (v. j. 1347) abgedruckt. Im II. bande derselben zeitschrift theilt H. F. Massmann den anfang einer anderen version im zusammenhange einer Biblischen geschichte mit, die in einem Nürnberger papiercodex v. j. 1465 enthalten ist. Ausführlich hat dann im j. 1858. diese biblische geschichte Karl Bartsch (als XXXVII. b. der Bibl. der ges. deut. Nationalliteratur) unter dem titel Die Erlösung herausgegeben, in welcher die fünfzehn zeichen in v. 6164—6245 enthalten sind. Zwei ältere bearbeitungen (aus dem XII. jahrhund.) stehen in Hofmanns Fundgruben für gesch. deutsch. spr. und liter. u. zw. I. 196—199 in einem gedichte Vom Leben und Leiden Jesu, vom Antichrist und vom jüngsten Tage, aus einer Oberlausitzer handschrift; II. 127.—129. aus dem zusammenhange eines Entechrist aus einer Linzer (ehemals kloster Gleinker) handschrift. Die drei zuletzt genannten scheinen auf ein mittelalterliches lateinisches gedicht zurückzugehen, welches E. Sommer in Haupts ztft. III. 523. ff. (aus Brun's von Schönebeck umschreibung und erklärung des hohenliedes, hs der rehdigerischen bibl. zu Breslau) zum abdruck gebracht hat, während die erste nach Sommers vermutung nur eine freie erweiterung der in den Fundgruben abgedruckten ersten version sein dürfte.

Beinahe alle versionen (auch die unsere) berufen sich auf den hl. Hieronymus als den ersten „finder" der XV. zeichen. Aber in den schriften dieses heiligen steht von den zeichen gar nichts und die tradition, die wie Sommer nachweist, schon im XII. jahrh. vorhanden war,[1]) ist entweder irrig, oder sie bezieht sich auf ein verlornes werk des hl. schriftstellers. Sommer nennt übrigens noch einen anderen gewährsmann, nämlich Petrus Lombardus und beruft sich auf die schriften des Thomas Aquinas[2]) und Richard of Middletown.[3]) Er meint, dass namentlich die beiden versionen der Fund-

[1]) Sommer beruft sich auf die Hist. evangelica des Petrus Comestor (der im j. 1178 starb). [2]) Thomas Aquinas in IVtum librum sententiarum magistri Petri Lombardi, dist. 48. quaest 1. art. 4. [3]) Richard of Middletown, Comment. zum IV. buche Petr. Lom., dist. 48. art. 1. quaest. 3.

Digitized by Google

gruben dieser quelle genauer entsprechen. Wie immer sich die sache verhalten mag, keine der erwähnten versionen stimmt in der angabe und anordnung der fünfzehn zeichen mit der anderen völlig überein, und so ist es nicht zu verwundern, dass auch unser text wieder bedeutende abweichungen aufweist.

Der schreiber scheint das gedicht in seiner vorlage gleich an das vorangehende Marienleben angeknüpft vorgefunden zu haben. Denn dass er es ebenfalls aus einem mitteldeutschen original abgeschrieben hat, beweisen die formen 54 *firden*, 110 *firczehenten*, 105 *muſſen*, 79 *zuſtort*, wohl auch 6 *moge*,[1]) 35 *chumt* und der reim 5, 6 freunden: chunden der wohl ursprünglich vrunden: kunden gelautet hat.

Der text knüpft ebenfalls unmittelbar an die schlussworte des Marienlebens an. Diese lauten:

Vnd du ſcholt mit vns ewig ſein
Im himelreich ein kunigein,

und die XV. zeichen heben an:

Nu hilf vns můter unde mait
Di welt iſt uber al verzait

und es folgt eine einleitung von 37 versen, deren kurzer sinn darauf hinausgeht, dass die welt reif ist für die rache, die gott vorausverkündet hat. Erst dann folgen in 85 versen die XV. zeichen, „di vant sant Jeronimus vnd beſcreibet ſi alſus“: Am ersten tage werde sich das meer über alle gebirge 15 ellen hoch erheben; am zweiten tage werde man die sonne nicht mehr sehen, offenbar weil das meer noch höher steigt (im lat. gedichte 40 ellen hoch, aber in unserem codex ist die darstellung nicht besonders klar). Erst „wenn daz mer ſizet nider,“ was am dritten tage geschieht, „so sieht man die ſunne luzel wider.“ — Am 4. tage werden sich die fische und „merwunder“ sammeln und gegen den himmel so laut rufen, dass die menschen nicht begreifen werden, was es zu bedeuten habe. Am 5. tage verschwinden die fische und die welt fängt überall an zu brennen; am 6. tage werden sich bäume und gräser mit blutigem thau bedecken; am 7. tage fallen die berge ein, so dass die unebenheiten der erde ausgeglichen werden. Unverständlich ist nun, dass am 8. tage wieder „alle perg zustort“ werden. Am 9. tage werden alle steine gegen einander anstoszen und zerbrechen; am zehnten kommt ein erdbeben von nie dagewesener schrecklichkeit; am eilften „hebt sich aller toten

[1]) Bairisch ist es wenigstens selten. Whd. Mhd. G. § 409.

Digitized by Google

leut gepaine"; am zwölften werden alle lebendigen sterben, und „wen daz allez ist getân" dh. wohl am dreizehnten tage (aber die darstellung ist wieder verworren) werden auf ein gegebenes groszes zeichen alle wieder erstehen und „sam si unsinnig sein" herumlaufen und „sô hebt sich ein wainen", dass alle engel zusammenkommen. Am 14. tage verschwindet sonne und mond vom himmel und die sterne fallen herunter; und am 15. wird man das ganze erdreich bis auf den grund brennen sehen (nachdem es schon am fünften tage angefangen?) — Das gedicht schlieszt treuherzig:

Sich menſch, daz ſei dir geſait,
Vnd huet dich vor der ſunden poſhait,
Vnd peſſer hie dein leben,
Daz dir der himel wert gegeben.

Die ganze darstellung ist viel zu knapp und nichts weniger als klar. Am nächsten kommt sie noch dem lateinischen gedichte und der version, die in die Erlösung aufgenommen ist. Aus beiden lässt sich der anfang des weltbrandes am fünften tage begreifen; es heiszt nämlich dort:

6194. Daz vierde zeichen ſus geſchiht
Daz man alle *wazzer* ſiht
in flammen unde in fûre stên.

Und im lateinischen gedichte [H. ztft. III. s. 524.) v. 4.:

Quarta lux horribile signum exhibebit
Mare cum fluminibus omnibus ardebit.

Die doppelte vernichtung der berge am 7. und 8. tage beruht offenbar nur auf einem lesefehler, sei es unseres schreibers oder schon eines von seiner vorgängern. Statt *perge* ist nämlich am 8. tage *purge* oder *pürge* zu leſen. Hofm. Fundgr. I. 198. heiszt es im v. 31.:

An dem zehenden tage ...
Sô zervallent di *burge*.

Im latein. gedichte (H. ztft. III. 524.) v. 6.:

Sexta die menia cuncta diruentur
Domus turres opida simul distruentur.

In der Erlösung hat dies zeichen einen anderen wortlaut:

6203. alle mûren ſâ zuhant
und al gezimer fallen sol.

Der text des gedichtes folgt hier vollständig in getreuem abdruck:

Digitized by Google

VI. b. *Hie heben ſich di funfczē zaichē an dem iūgiſte tag—.* [1])

Nu hilf vns mût' vnde mait
Di welt iſt uber al v'czait.
Ir gelub ıſt wardē krank
Wer prīget mir den anegank
Daz ıch meinē freūdē
Moge daz gechūdē.
Vm dez mēſchē iam'kait
Wir mueſſē aller ſlachte lait
VII. a. Leiden von hſñe mer ||
Di welt di [2]) ſchaft nicht er
Da von ſo leid ich hie vnd dort
Wirt awe vnd awe vō mir gehort
Di clage di wirt manigfalt
Vber den vnrechtē gewalt
Daz gericht iſt gar v'ſwūden
Nu ſecht an gotez wūdē
Di ſint auf geprochē
Waz got hat geſprochē
Daz ſchult ir m'ken algeleich
Er ſp̄ch vnd wirt ich rechē mich
An meinē wider ſachē
Si w'den alle ertrachtē
Di mir laid habē getan
Vber ſi muez di rach ergan
Mein geſchos daz wil ich ſenken
Vnd wil ſi alle ertrēkē
Daz ſi von pluete w'den rot
Ich wil mich rechē als war' got
Ich wil dez nicht v'geſſen
Mein ſw't daz ſchol ſi eſſen
Daz ez w'de fleiſches sat
Wer ıſt er der do beſtat.
Wen got ſo zornicleichē
Alſo gewalticleichē
Chumt alſo zu gerichte
Mit fraiſleichē angeſichte

[1]) Rubrum. [2]) Über der zeile nachgetragen.

Digitized by Google

Nu m'ket wol die rede meī
Ez ſchullē fumfczen czaichē ſein
Vor dem iūgiſtē tage
Da von ich euch ſage.
Di vant ſant I'onim'
Vnd beſcreibet ſi alſus
An dem erſtē tag ſich erhebet
Daz mer ſo krefticleichē ſtrebet
Vber als gepirg ſo hoch
Fūfczen ellen zoch
An dem and'n tag geſchicht
Daz man d' ſūne nich enſicht
Wen daz mer ſiczet nid'
So ſiecht man di ſūne luczel wid'
Alſo an dem drittē tage
Chumt ez wid' als ich ſage
Sam ez an dem erſten waz
An dem firden tag m'ke daz
So begīnē. alle geleich
Di m'e fiſche ſāmē ſich
Vnd auch alle mer wūd'
Begīnē alle beſūd'

VII. b. Rueffen auf || gen himelrich
[1]) . . . . . .
Waz daz rueffen bedeute
Daz wiſſen nicht alle leute
Wen nůr got alaine
Daz m'ket al gemaine
An dem fūftē tag geſchicht
Daz man ir chainez ſieht
Secht ſo prīnet alczuhāt
Als weit di welt iſt bechant
An dem ſextē tage
Begīnet graz vnd paūme t̃gē
Plutig tropfen ub' al
Do wirt iam' ane zal

[1]) Die eine zeile scheint der schreiber beim umwenden des blattes vergessen zu haben.

Digitized by Google

Wen d' taw v'k'et ſich
Daz er dem pluet wirt geleich
An dem ſibendē tage
Vallen di perg her abe
Daz di erde wirt geleich
Am achtē tagſ‾ ıch' leich
Werdē alle perg zu ſtort
Am neūtag wirt gehort
Daz di ſtain geleich
Wider ein and' ſta[1])ſſen ſich
Ein groſſē[1]) prechen wirt aldo
An dem zehentē tage ſo
Wirt ein groz erpidūg[2])
Daz die leut alt noch iūg
So fraifleich prechē nie geſach
Vnd auf erden nie geſchach
Ein erpidūg ſo fraifleich
An dem ainleftē tag hebet ſich
Aller totē leut gepaine
Daz ſāmet ſich gemaine
Dar nach am zwelftē tage
Daz nymāt dem and'n dage
Allen mēſchē ſt'ben dan.
Wen daz allez iſt getan
Dar nach ſo mueſſē ſi erſten
Si begīnē lauffē und ſten
Sam ſi vnſinnig ſein
Nymāt ſp'cht wo iſt gewin
Ir chain' ret dem and'n zue
Mein rede m'ke nu
An dem dreiczehēdē tage ſan
Wirt ein groz czaichē getan
So muſſē erbecket w'den
Der himel vnd di erden
So hebt ſich ein wainē
Di engel chomē gemaine
VIII. a. Nu m'ket || recht waz ich euch ſage

[1]) Sic. [2]) Sic statt erdpibung.

Digitized by Google

An dem fírczehētē tage
Wirt der himel ane
Der ſvn vnd auch dez mone
Di begīnen fallen
Auch die ſtern alle
An dem fūfczehentē tag geſchicht
Daz man daz ertrich allez ſicht
Prīnē vncz an den grūt
Daz tuet I' oni' vns chūt
Sich meſch daz ſei dir geſait
Vnd huet dich vor der ſūden poſhait
Vnd peſſer hie dein leben
Daz dir der himel wert gegeben:

Sehr interessant ist das dritte poëtische stück unserer handschrift *Di ſequentie von vnſer vrawen.* Es ist eine freie übersetzung eines lateinischen gedichtes, dessen urheber niemand geringerer ist als *Peter Abaelard* (1079—1142). Abgedruckt findet es sich in Ph. Wackernagels werke „Das deutsche kirchenlied von den ältesten zeiten bis zu anfang des XVII. jahrh. I. 116 sub nro. 182. Auch die deutsche übersetzung steht bei Wackernagel II. 438. Sie stammt nach handschriftlichen zeugnissen ebenso wie die übertragungen vieler anderer lateinischer sequenzen von dem sogenannten Mönche von Salzburg, dessen taufname nach zwei handschriften, die stücke von ihm enthalten (Münch. cod. germ. 628 fol., vom j. 1468 und Wien. hofbibl. cod. 4696, 4°, erste hälfte des XV. jahrh.) Johannes, nach einer dritten inhaltreicheren (Münch. cod. germ. 715, 4°, erste hälfte des XV. jahrh.) Hermann war. Nach dieser letzteren war Hermann „ein wol gelerter herr, ein münich Benedictinerordens zu Salzburg“[1]) und verfasste seine geistlichen und auch einige weltliche gedichte in gemeinschaft mit einem „lay priester“ Martin auf begehren des erzbischofs Pilgrim († 1396). Auf grund dieser angabe versetzt man die dichterische thätigkeit des Mönchs von Salzburg gewöhnlich an den schluss des XIV. jhdts. Auszer den genannten drei handschriften beweisen noch vier weitere, zwei in München und zwei in Wien, wie sehr seine arbeit anklang fand.[2])

[1]) Koberstein-Bartsch Gesch. d. Deutsch. Nationalliteratur I[6] 372.

[2]) Einzeln finden sich sequenzen des Mönches von Salzburg auch sonst in mittelalterlichen handschriften. So berichtet *J. V. Zingerle* German. XXIII. 30, 31. über eine im stiftsarchive von Udine durch prof. A. Wolf gefundene handschrift, in welcher 3 lieder des Mönches von Salzburg, darunter auch unsere sequenz,

Digitized by Google

In diesen zwei wiener handschriften wird der Mönch von Salzburg ausdrücklich als der übersetzer der sequenz „Mittit ad virginem" genannt und da eine von ihnen (cod. 2856, fol. in älterer bezeichnung auch codex Lunaelacensis 119. genannt) ende des XIV. und anfang des XV. jahrh. geschrieben ist, d. h. vielleicht noch bei lebzeiten des mönchs oder doch kurz nach seinem ableben, so ist an der richtigkeit der angabe nicht leicht zu zweifeln. Trotzdem kann ich nicht verhehlen, dass mein glaube an seine urheberschaft durch die vorliegende überlieferung der sequenz bedeutend erschüttert ist. Unser codex ist mindestens ebenso alt, als der genannte Wiener; die sequenz ist zwar *nach* dem oben erwähnten genauen datum (1388) eingetragen, aber die gleichförmigkeit der handschrift beweist, dasz es nicht viel später, höchstens vielleicht ein oder zwei jahre später geschehen sein kann. Der text müsste also dem authentischen sehr nahe stehen, und doch haben die reime: liebhabêr: hêr (1, 2), fûrt: gepurt (v. 5, 10), zue: du (v. 31, 33) und namentlich die form des persönlichen fürwortes her[1]) (für er, v. 51) (abgesehen von dinen [st. dienen] v. 13, enpfink v. 43, muter v. 23, vordros v. 16, die man endlich auf rechnung der nachlässigkeit des schreibers setzen *könnte*) ein sehr entschiedenes dialektisches gepraege, das keineswegs nach Salzburg, sondern viel weiter nördlich nach Mitteldeutschland hinweist. Ähnliche zweifel äuszert übrigens auch schon K. Bartsch in seinem berichte über die Engelsberger handschriften (Germ. XVIII. s. 56). In einem vom j. 1372 datierten codex hat er nämlich daselbst auch drei dem Mönch von Salzburg zugeschriebene lieder gefunden, und sagt darüber wörtlich folgendes: „Wichtig ist die datierung der hs. für die lebenszeit des Mönchs von Salzburg. Man setzt ihn an den schluss des XIV. Jahrhunderts; *ist die übersetzung* des Ave Maria und die gleich folgenden des Ut queant laxis und Pange lingua *von ihm*, dann werden wir ihn bis 1360 hin aufrücken dürfen."

Auch Ampferer führt unsere sequenz unter denjenigen liedern an, „bezüglich" deren es ihm gerade „zweifelhaft erscheint, ob ein jedes aus der feder des Mönches geflossen"[2]).

---

vorliegen. Prof. A. Wolf setzt die handschrift in die letzten jahrzehente des XIV. jahrh., was Zingerle (wahrscheinlich ohne grund) mit einem fragezeichen versieht. Über eine weitere (Engelsberger) handschrift siehe weiter im texte.

[1]) Whd, Mhd. G. § 476. [2]) Jos. Ampferer, Der Mönch von Salzburg. (Salzburger Gymnasialprogramm 1864). S. 19.

Digitized by Google

Auch die in der anmerkung 2) s. 430 erwähnte handschrift weist auf ein älteres datum hin, und so ist wenigstens so viel sicher, dass der Mönch wirklich höher hinaufzurücken ist.

Sonst bietet unser text einige lesarten, die Wackernagels wortlaut bedeutend verbessern, und ich lasse daher statt der rein nur handschriftlichen überlieferung den versuch eines ergänzten, wenn auch sonst orthographisch möglichst unveränderten textes abdrucken.

Daz ist di sequētie von vnser vrawē.
Mittit ad v'.[1])

I. Des menschen liebhaber
sant zu der maide her
auz seiner engel schar
nur[2]) den erzengel dar,
der starke potschaft fürt.[3])
*D*urch uns ein starker pot
ist (*dar*) gesant von got,
darum daz (*er*) betwanc
mit craft naturen ganc
an der iunc frawen gepürt.

II. *N*aturen vber want
der ern kunic geporn;
im dinen alle lant,
er hat den alten zorn
dem menschen abgeleit.
*D*er hoffart *in*[4]) vordroz;
twinget sein maisterschaft
*D*i hohen vnd ir genoz
twing(e)t er mit aigner craft;
des sei im lob gesait[5]).

III. Von im verstoret wart
der furste snoder *acht*.[6])
der hat sein muter zart
tailhaft mit im gemacht

[1]) Rubrum. [2]) Cod. irrig gelesen *mit*. [3]) Cod. „fürt" und davor irrtümlich auch *warb*, weil die phrase regelmäszig hiesz „botschaft werben". Die übrigen hsn. lesen auch irrig „warb" [4]) Cod. *d*^{i}, offenbar noch in nachfühlung des *d*^{i} am anfang der zeile. [5]) Cod. irrtümlich „gesaget". [6]) Wackernagel emendiert acht statt des überlieferten art, liest aber im vorangehenden verse *verstozen*.

Digitized by Google

der [1]) g(e)walt dez vater ſein.
Zeuch hín, pot, gotes knecht
Vnd entſleuz dise gab,
Offenbar newe recht,
leg di alt Ê hínab
mit craft der potschaft dein.

IV. Trit nahen der iūcfraun zue
vnd ſprich *a*ue zu ir,
ſprich vol genaden du,
vnd ſprich got *sei* [2]) mit dir,
Vnd ſprich nicht furchte dich.
Aldo di iuncfrau guet
Enpfink (*den*) gotes hort.
do von ir cheuſcher můt
b(e)laib ganz an allen ort
Und nie verczukte ſich.

V. *D*i mait gelaubig *was* [3])
Vnd hort(*e*) di potſchaft;
Si enpfink vnd genas
ein(e)s ſun(e)s von gotes craft,
der wunderer genant.
Der rat des menſchen tot
mit recht verterbet hat;
Der ſtarke vater got
gelaubhaftig pei ſtat,
di christen [4]) ſein pekant.

VI. Her muez gerůchen vns [5])
ablos der ſunden geben;
Durch de*n* *tod* [6]) ſein(es ſvns)
geb uns daz ewig leben
dort in d^{r} engel lant.
Amen.

---

[1]) Cod. irrtümlich *mit*, offenbar beeinfluszt durch den vorangehenden vers. [2]) Cod. *der herre*. [3]) Cod. irrtümlich *wart*. [4]) Cod. irrtümlich xp̄o. [5]) Cod. irrtümlich *vnd* (lesefehler). [6]) Cod. irrtümlich dez todez, beeinfluszt durch den folgenden genitiv.

Digitized by Google

Das letzte poëtische stück, *Der rôt*, wie es der schreiber nennt, ist eine ebenfalls in mehreren handschriften des mittelalters vorhandene schilderung eines „dinges" der töchter Gottes, (barmherzigkeit, wahrheit, gerechtigkeit, friede) vor des vaters throne, ob der sündhafte mensch der strafe und vernichtung anheimfallen oder erlöst werden solle. Wahrheit und gerechtigkeit verurtheilen ihn; barmherzigkeit und friede wollen ihn begnadigt wissen. Den streit schlichtet Gottes sohn, die weisheit, der die strafe für die menschen selbst erleiden will. Seine menschwerdung, sein lehramt, sein erlösungstod und endlich seine himmelfahrt werden dann in groszen zügen geschildert.

Eine version desselben gedichtes hat K. Bartsch in der einleitung zu seiner oben erwähnten *Erlösung* s. IX—XX. nach Pfeiffers abschrift aus dem Heidelberger codex 341 veröffentlicht. Verarbeitet ist dann derselbe stoff eben in der *Erlösung*, im *Anegenge* (*Hahn*, Gedichte des XII. und XIII. jhdts 28, 3 seq.) und in niederrheinischer sprache im gedichte *De Mynnen rede*, welches Rich. *Heinzel* in der ztschrft. f. d. alterth. XVII. s. 12—39 herausgegeben hat [1]). Heinzel hat im anhange dazu (s. 43 ff) auf grund von daten, die er mit wirklich bienenhaftem fleisze zusammengetragen hat, auch die entwicklung des mythus von den vier töchtern Gottes in den mittelalterlichen literaturen dargelegt und dargethan, dass er auf psalm 84, v. 11. 12. zurückgeht, wo es heiszt: Misericordia et veritas obviaverunt sibi; iustitia et pax osculatae sunt. — Veritas de terra orta est et iustitia de coelo prospexit.

Unser text stimmt mit der Heidelberger version (H) ziemlich genau überein, zeigt aber zugleich, dass der schreiber entweder eine knappere fassung des gedichtes vor sich hatte, oder dass er absichtlich übergieng, was er übergehen zu können vermeinte, und sein wortlaut ist daher bündiger und im groszen und ganzen besser als der Heidelberger. Nur an wenigen stellen (wie nach dem v. 26, dann nach 131) ist eine lücke fühlbar, aber selbst da war der schreiber darauf bedacht, wenigstens die reimfolge zu erhalten. Gelegentlich hat er auch einige zeilen eingeflickt (wie v. 193, 4; 204, 5; 362 ff., 440.)

In bezug auf den dialekt, in welchem das gedicht ursprünglich verfasst war, bemerkt schon Bartsch a. a. o. s. XX., dass die sprach-

[1]) Weiter verwandt ist das gedicht *Von gotes zuokunft* des H. von Neuenstadt (nach Alanus ab Insulis, der auch in böhmischer bearbeitung vorliegt; herausgeg. von A. Patera, Svatovítský rukopis. Prag 1886).

Digitized by Google

und reimformen auf Thüringen hinweisen, dass aber der Heidelberger codex von einem oberdeutschen schreiber herrührt, der die eigenheiten des originals „meist zu entfernen“ gesucht hat. Unser ebenfalls oberdeutsche schreiber hat auch diesem stücke wieder den stempel seiner eigenen mundart so entschieden aufgedrückt, dass von den eigenheiten des originals nur sehr wenige geblieben sind. Aber alle spuren zu verwischen ist ihm denn doch nicht gelungen; so reimt er: 11, 12 oren: horen; 21, 22; 394, 5 daz: was; 33, 4 kêre: swêre; 95, 6 mê: abgeſtê (st. abgeſtên); 154, 5; 186, 7; 298, 9 ſvn: tuen; 355, 6 nu: tuen; 359, 60 nu: tue; 156, 7 genumen: chumen; 176, 7 ende: verwenden; 268, 9 abakûk: genûc; 335, 6 niht: lieht; 347, 8 gink: fink; 396, 7 nâ(ch): Synâ; 410, 11 ger: schepfêr.

Der text des gedichtes folgt hier vollständig. Rechts sind die verszahlen nach *H* beigeschlossen.

Hie hebet ſich an d' rot
Got helf vns auz all' not [1])

Sich hueb vor gotez trone
Ein geſprech• ſchone
Vm den mēſchē daz geschach
Do vnſ' h're ſach
Wie rechte g°ſſe iam'kait, 5
D' mēſch in d' welde lait,
Do er waz gefallē nider
Wie in got prechte wid'
Di red ıſt zu horē wūd'lich
Vnd m'ket do pei ſich'lıch [2]) 10
Vnd tuet [3]) auf di o(r)en
Ob ir ſı wellet horen
Wie gotez ſvn daz ane chā
Daz er di mēſchait an ſich nam [4]) 14
Es war ein kunig lobeleich 19
dem nymāt weſen macht geleich 20

[1]) Rubrum in einer zeile, wie im nachfolgenden immer zwei verse auf einer zeile stehen. [2]) H. liest: die rede die ist wêrlich zu hôren harte wonlich. [3]) H. brechet. [4]) Gegen H. 4 verse übergangen.

Digitized by Google

Der het tocht' vire
Ich wil ſi nen̄en ſchire
Auch het der kunig raine
Einē ſvn allaine
Nu hort vnd m'ket daz
Welich mā [1]) d' erſtē tocht' waz
Si hiez di parmh'zikait,
Di and' hiez di warhait,
Reichait [2]) di dritte hiez
Wen ſi von rechte nicht enliez
Als ich es in dē puche ſāt
Di ſvn di weiſhait iſt genāt [3])
Diſe wort p'fet recht,
Der kunig d' het einē knecht
Den het er geſchaffē
Di red iſt den affen
Ein tail gar zu ſw'e
Merket wo hin ſi kere
Der knecht d' hiez adam
Der wid' got den apfel nam [4])
D' mueſt auz dē p'adis farn
Do nach manigē iarn
Sach di parmh'zikait,
Dē mēſchē leidē groſſe lait,
In dem ellende
Do want ſi ir hende
Vnd liez erparmē ſich
Den mēſchen vnfordroſſenlich [5])
Si gie für gotez t°ne ſtan
Ir red hueb ſi alſo an
Du himelisch' vat' mein
Ich pin di erſte tocht' dein
Vnd haizz di parmh'zikait,
D' nam iſt mir an gelait
Daz ich muez parmh'zig ſein
Ich pit dich h're vat' meī

[1]) Sic statt nā. [2]) Verschrieben statt Rechtheit. [3]) Drei zeilen in eine verstümmelt H. liest: Die vierde Vride was genant. Der ſvn durch die bescheidenheit was geheizen Wisheit. [4]) Gegen H. 6 zeilen übergangen. [5]) H. liest: Si stünt üf vnverdrozzenlich.

Digitized by Google

Daſtu dich welſt erparmē 65
Vber den mēſchē armen [1])
Di tocht' di do vride hiez 73
Di des chain weis nicht enlies [2])
Si gie geczogēcleiche [3]) 77
Vnd pat got fleiſſicleichen
Eya h're vat' meī
Ich pin auch di tocht' dein 80
Vnd pin fride genāt
Heut ſoltu ſein gemant
Daſtu dē mēſchē frid welſt gebē
Daz er mug geleben [4])
Der himliſche vat' do 87
Antworte ſeinē tocht'n ſo
Ewer pet iſt loblich
Vnd iſt mir wol behegleich 90
Doch mag ichs nicht getuē
Do komē ew' ſweſt' zue
Di worhait vnd gerechtikait,
Do gie di parmh'zikait,
Do ſi ir paide ſweſt' vant, 95
Czu d' warhait ſp̄ch ſi zuhant,
Mit vil tugētlichē ſitē
Wir ſchullē fůr den mēſchē pitē
Der hat groz iam' vnde lait
Der antwort di worhait, 100
Sweſt' dez mag nicht geſeī
Behaltē wil ich den nam̄ meī
Ich pin genāt die worhait,
Dem mēſchē dem waz vor geſait
Daz er gehorſā ſolde weſē 105
Er mecht anders nicht geneſē
Di gehorſā er zup̄rach
Da von er not vnd vngemach
An ende ȳm' leidē muez
Dez enwirt ym nȳm' puez 110
Piſtu parmh'zig vil

[1]) Gegen H. 6 zeilen übergangen. [2]) Zwei zeilen übergangen. [3]) c eingeschaltet, wahrscheinlich unter dem einflusze des folgenden „fleiſſicleichen". [4]) Zwei zeilen übergangen.

Digitized by Google

Mein worhait ich doch haltē wil
Des mēſchē wirt nicht rat
Wan er miſtan hat,
Dar zue ſp̄ch di gerechtikait,
Ja ſweſt' dein worhait,
Scholtu habē ȳm' me
Vnd ich dir nȳm' abgeſte.[1])
Mein vat' ſol noch rechte tuē
Da wil ich ȳm' ſprechē zue
Der mēſch hat v'borcht ſich
Dez muez er enkeltē ewicleich
Di parmh'zikait ſp̄cht[2]) echt
Genad iſt pe̊ſſ' dene recht
Sweſt' du macht ſweigē wol
Mein vat' ſich von rechte ſchol
Erparme ub' di mēſchait,
Hat dez teufels falſchait,
Den mēſchē pracht zu ſūden.
Do wid' ſchol man grūden
Daz gotez guet g^{o}ſſ' iſt
Wen dez teufels arger liſt,
Do wid' ſp̄ch di gerechtikait
Ja muez dez mēſchē iam'kait[3])
Imm' an ende wern
Ey wie torſt er begern
Daz er wurd got geleich
Ich wen auch daz ertrich
Daz chain w'ırcz[4]) hat
Imm' mug di miſſetat,
Gebiſſen[5]) vnd gebēdē
Sich ſweſt' nu wint dein hende
Vnd erparm' dich wi du wilt
D' mēſch nȳm' m' v'gilt,
Di ſchult do er iſt chomē in

[1]) Zehn zeilen übergangen. [2]) Sic, das t veranlasst durch das nachfolgende *echt*. [3]) H. liest: Die Rehtikeit dâ wider sprach,
jâ mûz des menschen ungemach.
[4]) H. liest: des nie kein wîs enhât; der schreiber hat es wol nicht verstanden, er scheint „wurcz" beabsichtigt zu haben, weil ihm aber vom u nur ı aus der feder floss, schrieb er o darüber. [5]) H. gebezzern.

Digitized by Google

Sweſt' deī ſtreit vnd d' meī
Muez noch vil lange wern
Ich wais wol du wilt nicht en pern
Mein vat' tue dē willē dein
So pin ich auch di tocht' ſein
Vnd wil da ȳm' ſprechē zue
Daz er nicht wen rechte tue
Got von himelrich ſp̄ch do zue[1])
Ich han gehort wol nu
Tocht' daz vnd' ew
Iſt vnt' groſſe miſſelūge
Ez mag chain ebenūge
Czwiſchē euch w'den nu
Do[2]) chome ein eben'e zue
Der ſich chūne wol v'ſten
Man ‖ ſchol nach meinē ſvn gen
D' di weiſhait iſt genant,
Di parmh'zikait zuhant
Wart d' red vil vro
Nach irm prued' ging ſi do
Vil vnfordroſſenleich
Daz tet ſi fleizzicleich.[3])
Mit vil guetē witzē
Ob den engeln ſitzen
Vnd hat mit beſchaidēhait,
Di ſelbē ſach aus gelait,
Wie vnd von welhen ſchuldē
D' mēſch kēm[4]) zu hulden
Do daz di parmh'zikait erſach
Mit vil ſuezz' red ſi ſp̄ch
Eya prûd' gotez ſvn
Durch meinē willē ſcholtuz tuen
Ein geſprech han ich genumē
Da ſcholtu mir zu hilfe chumē.
Daz d' mēſch werd erloſt,
Dez ich han von dir vil guetē troſt,

[1]) Die zeile ist aus zwei versen verstümmelt: H. Got von himelriche sprach dar zuo tugentliche. [2]) Von hier aus sind die verse nicht mehr je zwei auf der zeile, sondern fortlaufend geschrieben. [3]) Verschrieben statt: Den ſach si herlich. [4]) Undeutlich, ob ē oder ō gemeint ist.

Digitized by Google

Wie gotez ſvn dar zue ſprach.[1])

Gotes ſvn d' guete
Mit tugentlichē muete
Stūd auf vnde chom zuhant
Do er ſein'[2]) vat' vant,
Sitzē an dem rate
Czu im ſp̄ch er drate
Vat' ez iſt vnpilleich
Daz meī ſweſt'n beſw'rē[3]) ſich
Schol ich ſi v'ainē nu
Do wil ich drate ſprechē zue.
Der mēſch wart durch mich
Erſchaffen daz iſt muglich
Daz er durch mich werd erloſt,
Er ſchol auch an mir vindē troſt,
Do wid' ſp̄ch di gerechtikait,
D' mēſch d' ſchol ewige lait,
Imm' han an ende
Wildu daz erbendē
Prueder mueſtu v'iehen
Czu welher weis daz mog geſchehen
Gotez ſvn ſp̄ch auer do
Sweſt' du ſolt nicht redē ſo
Ende ſchol haben dez mēſchē lait,
Dez hat di parmh'zikait
Lang vnd vil gepetē
Nu wil ich von dem himel tretē
Vnd wil daz durch den mēſchē tuen
Wie ich doch pin gotez ſvn.
So wil ich mēſch werden ||
Vnd wil auf d' erden
Jamers leidē alſo vil.
[4]) vncz ich v'gilt daz zil

[1]) Rubrum. [2]) Sic, die abbreviatur durch einflusz des folgenden „vat'" verschrieben. [3]) Sic, verschrieben. H. liest: *sweien* [4]) Durch versehen kein grosser anfangsbuchstabe und nicht rubriciert. Gegen H. sind im folgenden zwei zeilen mit dem rührenden reime eingeflickt; es soll heiszen:

Jamers leiden also vil,
Daz ich mit miner unschult wil
Des menschen schult vertriben
Vnd wil in wider schriben etc.

Digitized by Google

Daz ich mit mein' vnſchult,
Gar dez mēſchē ſchult,
Wil vil gar v'treibē.
Vnd wil in wid' ſchreibē
Czu dem ewigē leben
Ich wil auch v'eben
Den mēſchē vnd den vat' meī
Daz er muez den zarn seī
Vorgeſſē ȳmerm'e
Vnd muez zu ſein' ere
Durch mich den mēſchē enpfan.
Vnd in nicht v'derbē lan
Der leit laid' nid'
Daz er chom wid' [1])
Vnd iſt in groſſē twange
Der in het gefangē
Der iſt ubel vnde ark
Vnd iſt im wordē gar zu ſtark
Ez chom ein ſt'ker den er ſei
Od' der mēſch wirt nȳm' vrei

Do ſ̄prach der ſvn [2])

Himlisch' vat' meī
Ich wil do hin d' pot ſein
Von dir hab ich gewaltes vil
Den mēſchē ich erloſen wil
Von dez teufels pandē
Mit meines ſelbes handē
Sein mag and's nicht w'den rat
Ich wil für ſein miſſetat,
Vnd für ſeinē ub'muet,
V'gieſſen meī ſelbes pluet,
E den ſein iam'chait, [3])

[1]) Gegen H. wieder zwei zeilen eingeschoben, aber vielleicht ist die vorliegende version richtiger, nur müſſen v. 204 und 205 umgestellt werden. [2]) Rubrum auf zwei zeilenenden vertheilt. [3]) Hier ist die lesart besser, als in H., wo zwei verse ausgelassen sind.

enden wil ich die jâmerkeit
zum tode wil ich sin bereit
und fur den menſchen sterben u. s. w.

Digitized by Google

Wurde gar zu prait,
Ich wil in den tot fuer in gen
Vnd ſtetlich fur in ſten
Vnd wil auch fur in ſterbē 253
E ich in lazz v'derbē
Ditz ſchol di peſſerūge ſein 255
Gen dem liebē vat' meī
Wen ich an d' mēſchait
Erſtirb vnd nicht an der gothait
So wil ich am drittē tage
Erſten an alle dage [1]) 260
Vnd wil chomē gewalticleich
Wid' in meins vat' reich
Dnd wıl den mēſchē mit mir dar
Pringen daz er ane far
Mit mir ſchol weſen ȳm're 265
Czu ſo getaner ere
Do von tag zu tage ſich
Mit freudē me't (ſich) ewicleich
Do gotez ſvn daz geſprach [2])
Do gotez ſvn daz geſp̄ch
Ein ebenūge do geſchach 270
Secht wie di parmh'zikait,
Pegeget d' worhait,
Auf ein ſtete freūtschaft,
Di do chaſn gemainſchaft,
heten mit ein and' E 275
Ir ſtreit waz gelaſſen me
Frid vnd gerechtikait,
Chuſtē ſich do di mēſchait,
Wolde gotez ſvn enpfan
Dem mēſchē frid wart getā 280
Do got mit fein' weiſhait,

[1]) H. liest vom v. 256 (229) an wieder weniger gut:
Swenne ich den vater mın
gesterbe an der menſcheit,
so wil ich an der gotheit
erstên an dem dritten tage
und wil ân aller slahte klage
kumen geweldiclîche.

[2]) Rubrum, in der nachfolgenden zeile mit schwarzer tinte wiederholt.

Digitized by Google

Dıſen rat het auz gelait
Den kunig Dauit er ſach
Wid' ſich ſelb' er do ſprach
Ich han an diſen ſtūden
Kunig dauitē fūdē
Eínen man dem h'czē meī
Daz wart an ỳm vil wol ſcheín
Wan ỳm gotez rat zuhāt
Wart offenlich do bekant,
Dauit d' kunig wart dez vro
Czuhant begūt er ſprechē ſo [1])
Gotez rat d' beſte
Ewicleiche ȳm'me
D' ꝑphet abakuk
Vnd d' and'n ꝑphete genuk
Di gotes geiſt erleuchtet do
Di wurdē der rede vro
Daz got auf d' erden
Wolde mēſch werdē
Got von himelreiche
S p̄ch do tugētliche [2])
Czu dem ꝑphete ſo zuhāt
Sínt meī rat ıſt euch bechant,
So ſchult ir troſt allen ſagē
Daz ſi nicht ſchullē v'czagē
Ir ſchult zu in ſprechē ſo
Gehabt euch wol vnd ſeit vil vro
Di do dem'tige ſeit
Got wil chomē an d' zeit,
Vnd wıl euch w'leiche
Erloſen al geleiche
Di ꝑphetē alczuhāt
Begūden chūden in di lant,
Mit vil groſſē ern
Di zuekūft vnſ's h'ren
Dauit begūde ſprechen do
Ich pin wordē harte vro

[1]) H. schiebt hier die lateinische zeile ein: Consilium domini manet in e(ternum). [2]) H. tougenlîche.

Digitized by Google

Von d' groſſen wirdikait,
Wan mir iſt nu geſait,
Wir ſchullen werliche
Chomē || in gotez reiche
Iſaȳas d' ſp̄ch ſchon[1])
Ein maȳt ſchol ein kint enphan
Vnd gepern einē ſvn
Der vns ſol alle ledig tuen
Der ꝑphet egeus
[2]) begūde ſprechen alſus
Got wil komē alſan
Daz ſchult ir wiſſen ane wan
Er wil erleuchtē an d' zeit,
Waz in dem forburge leit,[2])
Di ꝑphetē alle
Mit gemainē schalle.
Begūdē ſchone lernē[4])
Di zuekūft vnſ's h'rē
Do di zeit volendet wart,
Chain weil wart nicht geſpart,
Gabriel dez himels pot,
Wart alczuhant von got
Czu d' rainē mait geſant,
Di maria iſt genant,
Er gruſt ſi vnd ſp̄ch zu ir
Maria got iſt mit dir
Du ſcholt an alle ſw'rē
Einē ſvn geperē
Der do iſt ein hailant,
Ihē ſo wirt er genāt,
Daz groſſe wūd' do geſchach
Von dem wort daz er ſp̄ch
Secht di mait vnbandelbar
Enpfieng. ihm̄ daz iſt war

[1]) H. besser: sân. [2]) Kein grosser anfangsbuchstabe; der schreiber sah offenbar diesen mit dem vorangehenden für einen einzigen vers an.

[3]) H.: swaz dâ nû verborgen lît
vnde wil den lûten gar
335 sich erwîsen offenbar.

[4]) H. besser: lêren.

Digitized by Google

Dar nach do ſein zeit waz
Di iūcfrau dez ſvns genas
Der war' got vnd mēſch iſt
Vnd haiſſ̄ h're vat' ihc̄ criſt,
Di ſcrift ſaget vns alſus 360
Daz gotes ſvn ihc̄
Allhie an ſein' mēſchait 362
Hette chūm' vnde lait,
Idoch ſein gothait mochte ſich
Vorpergē mit nicht[1]) 368
Den plintē gab er daz liecht,
Daz waſſ' macht er zu wein 370
Daz waz daz erſte zaichē ſein
Di krūpen macht er geūde[2])
Di totē macht er ſteūde[2])
Di ſichen macht er geſūt
Er tet auf d' ſtūmē mūt[3]) 375
Den teufel liez er v'ſuchē ſich
Daz iſt vns allen wūd'lich
An allen ſeinē wūd' 380
So m'ket doch beſūd'
E den er zu d' mart' gink
Di groſſen lieb er ane || ſink
Do er mit ſeine iūgern az
Er nam prot, vnd ſegent daz. 385
Vnd ſp̄ch vil lieplich

[1]) Durch gleiche reime verwirrt hat der schreiber hier den text verstümmelt: H. liest: Alhie an siner menſcheit,
grôzen kumer und arbeit
sam er eigen wêre.
Swie vil er grôzer swêre
hâte an siner menſcheit,
idoch sine gotheit
mohte sich verbergen nicht.

Da fehlt jedoch im ersten satze ein verbum finitum. Bartsch glaubt, es fehle *leit*. Vielleicht ist doch die kürzere fassung unseres textes vorzuziehn.

[2]) Ganz deutlich ein ū geschrieben; natürlich durch missverständnis des schreibers. H. liest übrigens st. dieses verses besser: „den blinden gesênde".

[3]) In H. folgen zwei verse mehr:
der touben ôren er ûf brach.
wunders vil von im geschach.

Digitized by Google

Eſſet alle ſant geleich
Secht daz ıſt d' leichnā meī
Dez ſchult ır gewis ſein
Daz ſchult ır ȳmer vnd nu 390
In mein' mart' gedechtn' tuen
Ich wil gen dem vat' meī
Ein opfer gen dem mēſchē ſein[1]) 393
Sprechet alle criſten nu 402
Waz ſcholt got vns nu[2]) tuē
An den nymāt mag gelebē
Er hat ſich ſelb' vns gegebē 405
Do er dicz het getan
Dez ſelbē nachtez er ſich ſan
Liez von den iuden fahen
Vnd an ein creucz hahē[3]) 409
Di mart' di waz iem'lich 412
Er macht wol ſprechen vat' ſich
Ich ſent fur di augē dein
Daz vnſchuldig— pluet meī 415
Daz ſchol ein hant feſt weſen
Do man ȳmer ſchol an leſen
Daz dez mēſchen miſſetat,
Di mart' meī gepueſſet[4]) hat,
Nu ſchawet al geleiche. 420
Wie recht willecleiche
Got sich an daz c'ce pot,
Fur vnſer ſchult leit er den tot
Sein leichnā wart auch pe̊ben
Dez wir guet vrchūde habē 425
Vor war ich euch daz allen ſag
Er erſtūd am drittē tag

---

[1]) H. schaltet hier 8 zeilen über das mèssopfer ein. Unser kürzere text ist vorzuziehn, denn der folgende gedanke schlieszt sich besser ohne die zwischenreflexion an das vorangehende an.

[2]) H. besser: mê.

[3]) H. schaltet zwei überflüssige zeilen ein:
fumf wunden er dar an enphienc
dô er an dem crûce hienc.

[4]) H. liest falsch „gebezzert".

Digitized by Google

Der helle furſte er ub'want
Mit ſeinez ſelbes hant,
Erloſt er di ſeinē
Von d' helle peinē
Do er daz het getan
Er wolt wūd'z mer began
Dez tagez pebeiſt er ſich ſibenſtūt [1])
Fumf ſtūt Gar wūderlich
(Daz wiſſet ſich'lich)
Sint pebeiſt er ſich me
Vor [2]) und wen daz geſche
Wiſſenleich wiſſet daz
Daz do criſt erſtandē waz
Vber firzig tag dar nach
Ein perk haiſſet ſỳna
Czu iūgiſt er dar auf erſchain
Seinē iūgern alle gemain ||
Vnd red mit in liepleiche
Von ſeinez vat' reiche
In d'ſelbē rede do
Erhueb er ſein hende ſo
Vnd fůr mit gotlich' craft
Czu himliſch' herſchaft
Secht do chom ein wolken dar
Vnd nam in von irn augē gar [3])
Si ſtūde gaumēliche
Vnd kapftē gen himelreiche
Wan alle irs h'czen ger
Lag an irme ſchepfer
Di weil daz ſi kapftē dar

[1]) Roth durchstrichen und durch puncte getilgt. Durch den schreibfehler irregeführt hat dann der abschreiber auch den anfang des nächsten verses erst bei „Gar" bezeichnet und die nachfolgende zeile überzählig eingeschoben.

[2]) H. besser: *Wie;* und es folgen zwei zeilen mehr:
daz habe wir gehôret vil
einez ich nû sagen wil
vlîzeclîchen merket daz.

[3]) H. hat zwei überflüssige zeilen mehr:
„Alsô daz si sîn niht mê sân
doch mohten sie daz niht gelân."

Digitized by Google

Do wurdē ſi gewar ‖
Daz pei(r)in[1]) ſtūden zwen man
Mit weiſſen claidern angetan
Di ſp̄chen zu in do
Wez ſtet ir vnd kapfet so.
Auf gen himelriche.
Wiſſet ſicherleiche
Jeſus d' euch iſt benomē
Der wirt auch herwider chomē
Recht inſo getan' weiſe
Als er von euch iſt gefarn leiſe.[2])

[1]) Daz *r* roth, aber nicht sicher.
[2]) H. schlieszt ein gebet von 14 zeilen an.

Digitized by Google

18.

O tvoření tvarů participii praesentis activi v dialektech československých.

Dne 15. pros. 1890 přednesl Vavř. Jos. Dušek.

Participium praesentis.

Toto tvoří se od kmene přítomného pův. příponou *-nt* (mn.) *-ntja* (f.) (srvn. lat. amant-s, ř. *διδοντ-ξ* f. *διδοντ-ja*); ve stb. bylo by v m. a n. *vedo-nt — vedąt — *vedą, ale místo tohoto tvaru je *vedy*, ve III., IV. (*chvali-nt — *chvalęt —) *chvalę* a u jotovaných kmenů rovněž *biję*, ač by tu mělo býti vlastně *bija (bijo-nt); v rodě ženském z *vedo-ntja je vedąšti, bijąšti ale chvalęšti. Těmto tvarům odpovídají ve staré češt. veda, bija, chvála — vedúci, bijúci, chválaci — z toho veda, bije, chvále — vedúc, bijúc, chvaliec a konečně vedouc, bijíc, chválíc. Je tudíž part. praes. zakončeno v m. a stř. r. *-a, -e*, v ž. r. na *-ouc, -íc*.

Avšak na tom neostalo. Když totiž jazyk český značnou měrou během hrůz válečných a jiných zmatků zároveň s národem poklesl (XVII. a XVIII. stol.), ztratil se cit pro toto part., které vyžaduje značné vyspělosti a sběhlosti jazykové i na řečníku i na spisovateli, a tvary mateny, až jeden tvar obyčejně fem. nahrazoval ostatní. Teprvé když jarý duch prvých buditelů počal jazyk očišťovati od zvyklostí neřádných, přihlednuto i k tomuto part. a ustanoveno, aby tvar masc. ostal jako v staré češt. (veda, bije), pro žen. a stř. r. aby byl tvar společný (vedouc, bijíc) a tak zůstává ve spisovném jazyce podnes. Tím učiněna jest náprava v jazyce spisovném, avšak v řeči lidové zjednati cosi podobného bylo a jest nemožno. Tu zůstalo úplné pomíšení tvarů a což nad to jest, lid nezná více vazby přechodníkové, ba na mnoze zaniklo toto part. úplně v obecné řeči (v církevní a knižné i lid ho užívá) a oživuje jen v part. adjektivu. Nejednou shledáváme, že kleslo i povědomí, že to tvar vlastně slovesný, a nastává užití adverbielní na př.: spí *v* leže, *v* stoje; zpívá *v* chvále Boha (ale *o* chvále *boží*) a j.

Digitized by Google

Častěji vyskytá se pak v dialektech východních nežli v západních, poněvadž nářečí východní po stránce syntaktické jsou zachovalejší. Ale i tu v jednom okrsku oblíben tvar masc., v jiném fem., v jiném tvar plur. Málo kde užívá se dvou tvarů v jednom místě, nikde pak nečiní se rozdílu rodového. Toho možno hledati příčinu — pro vých. dialekty — i ve staré češtině. Tu byl tvar masc. a neutr. roveň a tvar fem. a plur. (vedúc po odsutí *e*) také roveň; to zavdávalo příležitost k matení, které dospělo tam, kde je dnes shledáváme.

Vedle však těchto změn vyskytují se v nářečí i proměny tvaroslovné a ty chci, pokud bylo mi možno sebrati pro ně doklady, tuto probrati; prvé i v nich beztoho nalezne dosti osvětlení. Postup volen dle koncovek.

a

přichází u sloves tř. I., II. a V., nachází-li se před ním tvrdá souhláska a není-li vytlačeno příponou jinou, pak u bezpříznakých *sem* a *dám* na př.: *sa* Bartoch 252 (Dol. Beč.); pobuda nebudem, světa nepřebudem Us.; *buda* (-aci) v Příb., Metylov., Morávce a j. a to jenom ve významu kondicion *buda tebu* (kdybych ...) uhlédnu (dívka) synečka *jda* do kostela. Sušil Pís. mor. 210 (Zážová); synečeк přída pod okénko pláče. Slavie Dětský věk 129 (Val. Klob.); *ida* za mnú volało mňa dto. 119; nesa Bartoš Mat. mor. 1878, 19 (Zlinsko); ránila sem, nemohla sem, *vezma* šátek plakala sem. Sušil Pís. mor. 182 (Přerov); ale sem učena *přilehna* k Dunaju dto. 147 (Hodon.); zastav ho Aničko *vyběhna* u dveri dto. 399. (Klimkovice); v oča *zdřa* (zře) = vůči hledě Bart. Dial. I. 122 (laš.); *klada*, *sedna*, *lehna* (I., II. tř.) v Bernaticích, Jičíně a Hustopeči. dto. 90; v Kelecku 93.

Někdy i u sloves IV. tř. nacházíme tuto koncovku na př.: polejú mna slze ej *choda* (jdoucí) po chodnyčku Bart. Písně II. 345 (N. Lhotky), avšak jen zdanlivě; skutečně je to tvar *choďa*, v němž místo *ď* vyslovuje se *d* jako v této obci i jindy (srvn. chod*nyčku*).

e

povstalo přehláskou *'a* (ja), *ą* u nás na záp. objevuje se velmi zřídka na př. v *chodě*, v *leže*; *chtě*, *nechtě* Kulda Poh. 54 (Rožnov) atd., ve vých. nářečích pak tu přehláska nepronikla a, kde z jiných tvarů souditi by se na ni dalo, byla zrušena, takže místo *-e* nacházíme *-ja*, *-'a*.

ja

vyskytá se u sloves, jichž kmen praesentní je jotován na př.: namlovíl sem si Němkyňo *mysleja*, že neco má. Bartoš Písně II. 396 (Líšeň); (lidé) *nechtěja* to říct vinijó. Šembera Dial. 111 (Kroměříž); zapłačeš *pohlidaja* (dívka) za mnu. Bartoš Písně II. 192 (Kopřivu);

Digitized by Google

(že ste vy mna) *vychovaja* (matka) dobrym ludom dali. dto. 230 (N. Lhotky); viła sem ta (věnec) *elikaja*. dto. 249 (Lanžot); čekała sem *čekaja* miłého. dto. 447 (Bílovice); synek bluka *blukaja*, děvčata *hledaja*. Sušil Pís. mor. 183 (Příbor); ona smutně zaplakala *pohledaja* k horám. dto. 288 (Vlčnov); zaplakalo děvčatko *čekaja* pachole. dto. 433 (Kunov.). Ve Zlinsku mají V2 *-aja* není-li ve kmenu *s*, *z*, *r* na př.: *dřímaja* ale *maža*, *češa*, *oŕa*. Bart. Dial. I. 26; je-li však ve kmenu dlouhá samohl. je i tu *aja: kúsaja*, *kázaja* dto.; *stavjaja*, *píščaja*. Bartoš Mat. mor. 1878, 19 (Zlin.); *pracuja* dto. 16 (Zlinsko); Dial. I. 26; *zpívaja* Bart. Dial. I. 90 (Jičín).

Neprávem tvořeno tak i *daja* ve Zlinsku (Bartoš Mat. mor. 1878, 19) a v Dolnobečevsku (Bartoch. Listy fil. 251) a j.

-'a

vyskytá se u sloves tř III., IV. a V2. na př.: cos mi přisahala *drža* ruku moju. Sušil Pís. mor. 476; *hleďa, hoŕa* (bez rodu a čísla) Bartoš Mat. mor. 1878, 19 (Zlinsko); týž Dial. I. 77 (valašské) *samochťa, nechťa* (jinak vždy *chca:* chca mu to udělat nechál svéj práce), *leža* dto.; zapomněl *mysla* na děvinku. Sušil Pís. mor. 537 (Kunov.); *seďa*. Kotschmích Doudl. 7.; učuje ma milý *seďa* při večeři. Sušil Pís. mor. 231 (Rohat.) Bart. Dial. I. 90 (Hodslav.); pase pase *neboja* se. dto. 305 (Jičín); ja (ona) se mu ozývám na Slavkovském (poli) *stoja*. dto. 211 (Příbor); *choďa*. Kotschmích Doudl. 7; Bart. Dial. I. 77 (Klobúk); starám se starám *strča* hlavu za trám. Sušil Písně mor. 682 (Újezd); děvečka husy pase pěkně *nastroja* se. dto. 101 (Želetice); *chyťa* (ona) tu palicu kam honí, tam honí. Bartoš Písn. II. 386 (Velká); — *češa, řeža*. Bartoš Mat. mor. 1878, 19 (Zlinsko); Dial. I. 77 (Vyzov.); chodí Martin po dědině *puača*. Sušil Pís. mor. 238 (Kužel.); *živ'a, lov'a, sp'a, syp'a, najm'a, krm'a*. Bart. Dial. I. 26.

Podobně vznikly novotvary v I. a II. tř., k jichž vzniku dán byl podnět buď analogií na př. *pľaču, -eš — teču, -eš*, tedy i *pľača — teča*, nebo prostě uniformací tvarovou, která zvláště tu není neobvyklá, kde povědomí významu tvarového mizí. Předem patří sem *veďa* (spis. věda) *jeza* jeďa na př.: *veďa*. Bartoš Mat. mor. 1878, 19 (Zlinsko); *jeza*, dto; Bartocha Listy fil. 252 (Dol. Beč.); *buďa* dto.; *iďa* dto.; Dial. I. 15, 26, 80; slzy mě poleju *iďa* na travěnku.[1]) Sušil Písně mor. 490 (Buchlov.); *přaďa* Bartoš l. c.; vzala mně ju voda *teča* dolinečkú. Bartoš Písně II. 470 (Bílovice); tancuje (ona) *podepŕa* boka dto. 305 (Líšeň); *vezŕa, sepŕa*. Bartoš Mat. mor. 1878, 19

[1]) Tu i chybně užito vazby přechodníkové.

Digitized by Google

(Zlinsko); *sedňa, lehňa* dto. Dial. I. 14, 26; přátelé se k němu sejdú *pohledňa* naň zas odejdú. Sušil Písně mor. 16 (Buchlov.); ona si zaplakala *sedňa* na vodičku. Bartoš Pís. II. 335 (Karlovice); zakukala zezulenka *sedňa* na jalovec, dto. 387 (Velká) atd.

-ia

přichází jen ve slovenských nářečích; dvojhláska tato je vždy dlouhá, avšak zvláště po retnicích bývá od sběratelů často psáno *ia* m. *ja* nebo *'a* (na př. pravija m. pravja nebo prav'a), takže nutno je v takovém případě považovati za krátké.[1]) Na př. *živia, lovia.* Bartoš Mat. mor. 1878, 19 (Zlinsko); už som sa odrekol *vidia* že nič nevykonám. B. Němc. Poh. slov. VIII. 292.

-ouc, -ouce;

vzniklo z *-úc, -úce*; prvé nachází se v nářečích záp., druhé v nářečích vých. — *-ouce, -úce* je tvar plur., který časem ztratil koncovku *-e (-ouc, -úc)*, a splynul s tvarem rodu žen. sing. Příklad: křeček čerstvý *jsouce, nepomeškajíce* (Erben Nár. pís. 348[2]); lidi podobni súce dětem činí. Šembera Dial. 94 (Domažl.); hajtman *jsuce* ve své zbroji volal. Kollár Zpěv. II. 441; tak činijú ludé podobni *súc* detem. Šembera Dial. 114 (Rusav.); polovic som zedol *idúc* na chodníčku. Kollár Zpěv. I. 135; ak *príduc* domov vezmeš si za ženu. Dobšínský Pov. III, 66.

-íc, -íce;

na př. *kryjíc, prosíc* je přehlasovaný tvar a to v prvém případě z *kryjúc*, tedy za *-úc*, v druhém z *prošác, prosiec* zúženo *prosíc*, tedy za *-ác*. Přehláska objevuje se v řeči spisovné a v západních nářečích, na východě je vzácná. Že však byla v tvarech těchto přehláska i na východě, dá se s velkou pravděpodobností tvrditi proto, poněvadž při rušení jejím nastal zmatek a tak ze tvaru na př. *ležíc* povstalo *ležác* i *ležúc*, prvé správné druhé chybné (ovšem i analogie má tu svůj vliv).

V některých krajích ruší se délka a tak je *-ic, -ice* nebo *-uc, -uce* nebo *-ac, -ace.*

a) *-íc, -íce*:

andělé korunu *držíc* zpívají. Erben Nár. pís. 518; *nescejíc* to reknút viní. Šembera Dial. 127 (Fraštak.); vrana *sedíc* též na stromě zpívá sobě. Slavie Kol. ván. 116 (Fryčov.); ryčel jak lev *hubíce* lidi. Kollár Zpěv. II. 455; ráno *vstávajíce* obuj nohavice. Bartoš Pís. II.

[1]) Bližšího vysvětlení podám ve článku o kvantitě hlásek.

[2]) Píseň tato je umělá, jak svědčí velmi hojně užívaný přechodník.

Digitized by Google

490 (N. Lhotky); panna zlekla se nápis *čítajíce*. Kollár Zpěv. II. 352 a j.

b) *-úc, -úce*

právem objevuje se tam, kde bylo v strb. ąšti, na př.: kráčal nic *neznajúc*. Dobšinský Pov. III., 65; ditky nad hrobem *plačuce* (kladuce). Sušil Pís. mor. 775 (Opava); (v. d.);

neprávem objevuje se ve tř. III. a IV. na př. zdálo se Ranoši na loži *ležucej*. Sušil Pís. mor. 186; *nechtúc* to říct činí. Šembera Dial. 114 (Rusav.); potem sem cě vidzěl v kostele *klečuce*. Sušil Pís. mor. 374 (Hrozenk.); němoh sem se modlic na těbe *patřuce*. dto. 374 (Hrozenk.); promenu snaším *tajúce*[1]) mé milosti. Kollár Zpěv. II. 251 a j.

c) *úc*

právem objevuje se tam, kde bylo v strb. -ęšti na př.: *nechťac* to ale povedať dělaju. Šembera Dial. 134 (D. Orava); 138 (Hont); ako si prisahal *držiác* rúčku moju. Kollár Zpěv. II. 25; hrnčiar *vidiac* peniaze. Dobšinský Pov. II. 60; chodiac, *blúdiac* furaru som ztratil. Spevy 225;

neprávem objevuje se jinde na př.: *vezaci, vediaci* a j. (v. d.).

Zvláštního povšimnutí zasluhuje přípona žensk. r. *-ci* (strb. -šti). Tato zachovala se ve vých. nářečích, ale je velmi nesnadno stanoviti, ve kterých případech je to stará přípona (ci) a ve kterých je to určitý tvar participia praes. act. Jen tam, kde kvantita samohlásek je podobna jazyku spisovnému, lze považovati koncovku *-úci*, *-úci* n. *-aci*, *-uci* za původní; kde však délka samohlásek zanikla, tu zaniká i ono kriterium. Na Slovensku vede nás zase jiné pravidlo. Tu velmi zřídka vyskytují se dvě délky za sebou, je-li tudíž před *-ci* slabika krátká lze považovati je za starou příponu ž. r., je-li před ním dlouhá nelze stanoviti ničeho, neboť i v určitém tvaru (na př. naříkající) bylo by koncové *-i* krátké (na př. nariekajúci).

Příklady věc jasněji osvětlí: gazdina otvori oblok *nevediaci*[2]), že je to zmok. Kollár Zpěv. I 9; že na zad *idúci* ohlásiš sa u mňa. Dobšinský Pov. II., 17.; *chcejaci* Bart. Dial. I. 80; *vezaci* (bez rodu a čísla). Bartoš Mat. mor. 1880, 16 (Valašsko); *seďaci, stojaci, ležaci* Bart. Dial. 122 (lašs.); přísahala psota *držaci* se plota. Sušil Pís. mor. 675; oj mamičko *nechcjuci* (zabil sem ji). dto. 85 (Opava); dala som mu rúčku *stojaci* na prahu. Kollár Zpěv I. 218; budu sobě břinkať *chodťaci* za pannama. Archiv (Zášová); ve Valašsku vůbec *-aci*

[1]) Píseň umělá. [2]) ia = ja, není tu délky.

Digitized by Google

na př. *kupujaci* Bartoš Mat. mor. 1880, 16; u Kopaničářů *-aci*, *-úci* na př. *rječňujúci* dto. Osvěta 1884, 59; *počnúci* (Karl.), *nechtúc* Dial. I. 77 (Rusava); — nebyl do stříbrného zámku *súci*. B. Němcová Sebr. sp. VIII. 56; *súci* (schopen) Zlin. Bart. Dial. I. 26; *horúcí* 34; azda ťa čuje má najmilejšá v okénku *šijúcí*. Slavie Pís. slov. 217; modlil se *klečjaci*. Bartoš Osvěta l. c.; *-'aci*: *jeďaci*, *vadňaci*, *hořaci*, *pustaci*, *sěčaci*, *melaci*, *choďaci*, *zavolajaci*, *střílajací*, *ščepujaci* Bart. Dial. I. 77 (Vyzov), 90 (Hodslavice); -aci: 77, 83 (Valašsko) = *přindaci*, *běžaci*, *budaci* dto. 93 (Hranicko); (on) *sediaci* na draku (letí). Kollár Zpěv I. 10; my jedeme *klaňajúci* se. Slavie Kol. ván. 40 (Telč); (chodí) po chýži *plačúci* mater' *hledajuci*. Kollár Zpěv. I. 251; *nariekajúci* poberalo se dievča. Dobšinský Pov. II. 41 *vtúci* (chtíc) Bart. Dial. I. 122 (lašs.); a j.

Konečně připomenouti je tvary cizí, jazyku našemu nevlastní, přejaté ve vých. nářečích z polštiny. Výkladu k nim zvláštního netřeba a proto prostě uvedu, pokud jsem našel doklady: *chčonc*, *chcejunc*, *vidunci*, *hněvajunc*, *džvigajunce* na př.: *nechčonc* se k tomu přiznoč dželajon. Šembera Dial. 144 (Skalité); *nechcejunc* to řeknuč. dto. 121 (Bavorov); *vidunci* jó rozdilne stave Č. Č. Musea 1842, 404 (Slez.); pravily *hněvajunc* se Šembera Dial. 120 (Bavor.); kopce do něba se *džvigajunce* dto.

Digitized by Google

OBSAH.

INHALT.

Seznam přednášek roku 1890 konaných . . . . . str. IV.

Verzeichniss der im Jahre 1890 abgehaltenen Vorträge . . . . S. V

Pag

Bílek, T. V. Důchody a statky jesuitských kollejí a sídel na Moravě a v Slezsku zřízených, a l. 1773 zrušených. (Čís. 5) 61

Dušek, V. J. O tvoření tvarů praesentis ind. & imp. v dialektech československých. (Čís. 3) 22

— O tvoření tvarů participii praes. act. v dialektech československých. (Č. 18) 449

Kalousek, Dr. J. O Trocnově, rodišti Žižkově. (Čís. 14) 348

Konrád, K. Hymnologie starochorvatská. (Čís. 6) 101

Menčík, F. Milič a dva jeho spisy z r. 1367. (Čís. 12) 308

Mourek, Dr. V. E. Prager althochdeutsche Glossen. (Nro. 2) 16

— Prager Pergamenhandschrift der Oswaldlegende. (Nro. 10) 275

— Krumauer Papiercodex altdeutscher geistlicher Texte. (Nro. 17) 411

Novák, Dr. R. Může-li Tacitus pokládán býti za původce dialogu de oratoribus? (Čís. 1) 3

— Možno-li, aby byl kdo jiný skladatelem dialogu de oratoribus než Quintilian? (Čís. 7) 179

Patera, A. Mistra Jana Husi česká kázaní na posvěcenie kostela a na sv. Trojici. (Čís. 15) 355

Sedláček, A. Gedanken über den Ursprung des böhmich-mährischen Adels. (Nro. 8) 229

— Listy ze ztracených archivů panských, kteréž se v Paprockého Diadochu připomínají, na pravý čas a pravé udání svedené. (Čís. 16) 386

Tadra, F. Formulář kanceláře Rožmberské. (Čís. 9) 244

— Příspěvky k dějinám university Pražské ve XIV. století. (Čís. 11) . . 283

Toman, Dr. H. O rodu a příbuzenstvu Jana Žižky z Trocnova. (Čís. 4) . . . 44

— O Žižkovi, jeho rodišti, a o pozdějším rodu Žižků z Trocnova podnes kvetoucím. (Čís. 13) 337

Oprava.

Věta na konci strany 342 a na začátku strany 343 má zníti takto:

Rozloha celého zboží však přece nebyla velká, obsahovalat asi *dva* lány po 60 *jitrech*, jak se dosud u Borovan jeden lán páčí, neboť z celého zboží Trocnovského učinili později jeden dvůr, k němuž dnes čítá se 250 *korců* pozemků.

Digitized by Google

Digitized by Google

Bartholomaeus v. St. Aegidius, Chronik v. Prag im Reformations-Zeitalter. Chronica de seditione et tumultu Pragensi 1524—31. Herausgegeben von Dr. C. Hoefler. 1859. 8° . . . . . 1.—

Čelakovský J., O domácích a cizích registrech, zvl. o r. české a jiných rak. dvorských kanceláří. 1890. 4° . . . . . 2.—

Dvorský & Emler, Reliquiae tabularum terrae citationum vetustiss. 1867. 4° 2.—

Emler, vide: Regesta, pars II—IV.

— Ein Bernaregister des Pilsner Kreises. 1876. 4° . . . . . —.60

— Die Kanzlei der böhm. Könige Přemysl Ottokars II. und Wenzels II. und die aus derselben hervorgegangenen Formelbücher. 1878. 4° . . . 1.20

— Decem registra censuum bohem. compilata aetate bellum Husiticum praecedente. Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými. 1881. 8° . . . . . 3.—

— Zlomek urbáře kláštera Hradištského. 1884. 4° . . . . . —.30

Erben, vide: Regesta, pars I.

Gebauer, Staročeské sklonění zájmenné. 1885. 4° . . . . . —.60

— Staročeské sklonění substantivního kmene -o 1886. 4° . . . . . —.60

— Staročeské sklonění substantiv kmene -a. 1888. 4° . . . . . —.60

— Staročeské sklonění složené. 1889. 4° . . . . . —.30

Gindely, Friedrich V. v. d. Pfalz, seit 1622 bis zu seinem Tode. 1885. 4° . —.54

— Die Entwickelung des böhmischen Adels und der Inkolatsverhältnisse seit dem XVI. Jahrh. 1886. 4° . . . . . —.60

— Die Processirung der Haeretiker in Böhmen unter Kaiser Karl VI, Prag, 1887. 4° . . . . . —.48

— Waldsteins Vertrag mit dem Kaiser bei der Übernahme des zweiten Generalats. 1889. 4° . . . . . —.60

Goll, Der Convent von Segeberg (1621), 1875. 4° . . . . . —.60

— Der Vertrag von Alt-Ranstädt. Österreich u. Schweden 1706—7. 4° . 1.80

Hanuš, Quellenkunde u. Bibliographie d. böhm. Literaturgeschichte. 1868. 8° 1.60

Hattala, Počátečné skupeniny souhlásek československých. 1870. 4° 1.50

Helfert, Die Jubiläumsliteratur der Wiener Katastrophe von 1683 und die Kaplířfrage. 1884. 4° . . . . . —.45

Höfler, Monumenta Hispanica. I. Correspondenz Adrian's von Utrecht mit Kaiser Karl V. 1520. 1881. 4° 1.20

— II. Spanische Regesten. (1515—20). 1882. 4° 1.80

Jarník, Příspěvky ku poznání nářečí Albanských. 1883. 4° . . . . . —.80

Jireček H., Vzdělání a osazení pomezního hvozdu Českého. 1884. 4° . . . —.45

Jireček J., Hymnologia bohemica. Dějiny církevního básnictví českého až do XVIII. století. 1878. 4° 2.40

— Jan Hodějovský z Hodějova, jeho rod i působení a latinští básníci tovaryšstva jeho. I. polovice. 1884. 4° . . . . . —.90

— O zvláštnostech češtiny ve starých rukopisech moravských. Příspěvek k dějinám jazyka českého. 1887. 4° 1.10

Jireček K., Die Handelsstrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien während des Mittelalters. 1879. 4° 1.50

Kalousek, Geschichte der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften, 1784 bis 1884 sammt einer krit. Übersicht d. philos.-histor.-philolog. Publicationen. 1884—1885. 8° . . . . . 2.—

— Dějiny král. české společnosti nauk 1784—1884. S přehlednou úvahou o pracech vědeckých třídy filos.-filolog.-histor. 1885. 8° 1.60

— Listiny a zápisy Bělské o věcech městských i sedlských z let 1345 až 1708. 1889. 4° 2.10

Klimesch, Urkunden u. Regesten zur Geschichte des Gutes Poreschin im 14. und 15. Jahrh. 1889. 4° 2.10

Löwe, Der Kampf zwischen Realismus und Nominalismus im Mittelalter. 1876. 4° 1.20

Digitized by Google

D 299

Löwe, John Bramhall, Bischof von Derry, und sein Verhältniss zu Thomas Hobbes. 1887. . . . . —.[illegible]
— Die speculative Idee der Freiheit, ihre Widersacher, ihre praktische Verwerthung. 1890. 8° . . . . . 2.—
Ludwig, Über das Verhältniss des myth. Elementes zu der histor. Grundlage des Mahabharata. 1884. 4° . . . . . —.24
— Über die Kritik des Rigveda-Textes. 1889 . . . . . —.[illegible]
— Über Methode bei Interpretation des Rigveda 1890. 4° 1.50
Mareš, Popravčí kniha pánův z Rožmberka. 1878. 4° . . . . . 1.[illegible]
Menčík, Konrad Waldhauser, mnich řádu sv. Augustina. 1881. 4° . . . . —.60
— Několik statutů a nařízení arcibiskupů Pražských (1355—77). 1882. . . —.80
Mourek, Tandariuš a Floribella, skládání staročeské s německým Pleierovým srovnal. 1887. . . . . 1.40
— Syntaxis gotských předložek 1890. 8° 1.50
Novák, O domě Homerském 1890. 4° 1.50
Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae.
— Pars I. (600—1253). Curante Erben . . . . . [illegible]
— „ II. (1253—1310) „ Emler (vol. 1—9 à 2.50) 22.50
— „ III. (1312—1332) „ „ (vol. 1—6 à 2.50) . . . . . 15.—
— „ IV. (1333—1346) „ „ (vol. 1—5 à 2.50) 12.50
Rezek, Paměti o bouři Pražské r. 1524. 1881. 4° . . . . . [illegible]
— Nové příspěvky k volbě české r. 1526 a k počátkům Ferdinandovy vlády v zemích korunních . . . . . —.[illegible]
— Zápisky Viléma Slavaty z let 1601—1603. 1887. 4° . . . . . —.[illegible]
Rybička, Královéhradecké rodiny erbovní. 1873. 4° . . . . . —.[illegible]
— O českém zvonařství . . . . . 1.[illegible]
Sedláček, Rozvržení sbírek a berní r. 1615. 1869. 4° . . . . . [illegible]
Spisy pocténé jubilejní cenou král. české společnosti náuk.
Viz: Mourek, Syntaxis.
Tadra, Nově nalezené rukopisy formulářů XIII. a XIV. století. 1887. 4° . . —.[illegible]
Tomek, Základy starého místopisu Pražského. I—V. a rejstřík. 1866—75. (sešity dostati lze též jednotlivě) . . . . . [illegible]
Truhlář, Registrum bonorum Rosenbergicorum a. 1379 compilatum. Urbář zboží Rožmberského z roku 1379. 1880. 4° . . . . . [illegible]
— Manuale Korandae. Manualník M. Václ. Korandy. 1888. 8° 2.10
Wegner, Generalregister zu den Schriften der königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften 1784—1884. Obecný rejstřík ke spisům král. české společnosti náuk 1784—1884. 8° 2.50
— Die königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften. Verzeichniss der Mitglieder vom J. 1784—1884. 8° . . . . . —.30
— Král. česká společnost náuk. Seznam členů z r. 1784—1884. 8° . . . —.30

Veškeré články Věstníka z roku 1890 lze taktéž dostati ve zvláštních otiscích.

Sämmtliche Artikel der Sitzungsberichte aus dem Jahre 1890 sind auch in Separatabdrücken zu haben.

Nákladem královské české společnosti náuk. — Tiskem dra. Edv. Grégra.

Digitized by Google

LSoc 1220

Sitzungsberichte

der königl. böhmischen

GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN.

PHILOS.-HISTOR.-PHILOLOG. CLASSE.

1891.

VĚSTNÍK

královské

ČESKÉ SPOLEČNOSTI NÁUK.

TŘÍDA FILOSOFICKO-HISTORICKO-JAZYKOZPYTNÁ.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

VĚSTNÍK

KRÁLOVSKÉ

ČESKÉ SPOLEČNOSTI NÁUK.

TŘÍDA

FILOSOFICKO-HISTORICKO-FILOLOGICKÁ.

ROČNÍK 1891.

V PRAZE 1891.

NÁKLADEM KRÁLOVSKÉ ČESKÉ SPOLEČNOSTI NÁUK.

V KOMMISSI U FR. ŘIVNÁČE.

Digitized by Google

SITZUNGSBERICHTE

DER KÖNIGL. BÖHMISCHEN

GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN.

CLASSE FÜR

PHILOSOPHIE, GESCHICHTE UND PHILOLOGIE.

JAHRGANG 1891.

PRAG 1891.

VERLAG DER KÖNIGL. BÖHM. GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN

IN COMMISSION BEI FR. ŘIVNÁČ.

Digitized by Google

HARVARD COLLEGE LIBRARY
DEXTER FUND
Jan 31, 1935

Seznam přednášek

konaných ve schůzkách třídy filosoficko-historicko-jazykozpytné

roku 1891.

Dne 12. ledna.

F. Menčík: Příspěvek k literatuře překladové. (Tištěno zde str. 3.)

Dr. J. Kalousek: Nové dílo Arnošta Denisa o historii české. (Úvaha tištěna v Osvětě 1891 str. 131.)

Dne 26. ledna.

Dr. J. Čelakovský: O Pichmannových pamětech Pelhřimovských z r. 1691.

Dr. J. Teige: Některá různočtení legend o českých svatých z rukopisů kr. dvorní a státní knihovny mnichovské. (Zde str. 51.)

Dne 6. února.

Dr. K. r. Höfler: O panovnických rodech levobočků na sklonku středověku. (Zde str. 15. a v Rozpravách VII. řady 4. sv.)

A. Ludwig: O vzniku grammatických forem v samskrtu a o časovém pořadu v samostatnění řečí indoevropských. (Viz: Rozpravy, VII. řady 4. sv., č. 3.)

Dne 23. února.

V. Nedoma: Staroboleslavský kodex z doby husitské. (Zde str. 25.)

F. X. Prusík: Český překlad Rohového Sayfryda. (Zde str. 57.)

Digitized by Google

Verzeichniss der Vorträge,

welche in den Sitzungen der Classe für Philosophie, Geschichte und Philologie

im Jahre 1891 abgehalten wurden.

Den 12. Januar.

F. Menčík: Ein Beitrag zur böhm. Übersetzungs-Literatur. (Gedruckt hier S. 3.)

Dr. J. Kalousek: Ein neues Werk von Ernst Denis über die Geschichte Böhmens. (Osvěta 1891 S. 131.)

Den 26. Januar.

Dr. J. Čelakovský: Über Pichmanns Denkwürdigkeiten von Pilgram v. J. 1691.

Dr. J. Teige: Einige Varianten der böhmischen Heiligen-Legenden aus Handschriften der k. Hof- und Staatsbibliothek in München. (Hier S. 51.)

Den 9. Februar.

Dr. K. v. Höfler: Über die Bastarddynastien des ausgehenden Mittelalters. (Hier S. 15, und Abhandlungen VII. Folge 4. Bd.)

A. Ludwig: Über die Genesis der grammatischen Formen des Samskrt und die zeitliche Reihenfolge in der Selbständigwerdung der indoeuropäischen Sprachen. (Siehe: Abhandlungen, VII. Folge, 4. Bd., No. 3.)

Den 23. Februar.

W. Nedoma: Ein Altbunzlauer Codex aus der Husitenzeit. (Hier S. 25.)

F. X. Prusík: Die böhmische Übersetzung des Gehörnten Siegfried. (Hier S. 57.)

Digitized by Google

Dne 9. března.

Dr. J. V. Novák: O sporu jednoty bratrské s panem Vojtěchem z Pernštejna v Prostějově v létech 1557 a 1558. (Viz: Časopis Musea 1891.)

Dne 6. dubna.

V. Dušek: Tvaroslovné výklady o participiu praeteriti activi II. v dialektech československých.

Dne 20. dubna.

Dr. V. V. Tomek: O farním duchovenstvě Pražském v 15. věku. (Dějepis města Prahy).

A. Podlaha: Hammerschmidova Historia Pragensis. (Zde str. 104.)

Dne 25. května.

Dr. V. V. Tomek: O kollegiatních kostelích Pražských v 15. století. (Dějepis města Prahy).

Dne 8. června.

F. Menčík: Pořádek bratrstva zlatnického v Praze a jeho stanovy z roku 1324. (Zde str. 257.)

A. Rybička: Kněží Chrudimští v XV—XVII. století. (Zde str. 288.)

Dne 22. června.

Dr. H. Toman: O počátcích válčení Žižkova, zvláště o hradbách vozových. (Osvěta 1891 str. 779, 1021.)

Dne 12. října.

Fr. Mareš: Příspěvky k dějinám poměrů knížete Jana Oldřicha z Eggenberka k císaři Ferdinandovi a k Waldšteinovi.

A. Sedláček: Druhá snůška listů ze ztracených archivů panských, které se připomínají v Diadochu Paprockého.

Dne 9. listopadu.

A. Rybička: O rodině Karolidesů z Karlsperka.

Dr. J. Kalousek: O dvou rýmovaných skládáních o věcech sedlských z let 1538 a 1763. (Časopis Musea 1891).

Digitized by Google

Den 9. März.

Dr. J. W. Novák: Über den Streit der Brüder-Unität mit dem Herrn Adalbert von Pernstein in Prossnitz in den Jahren 1557 und 1558. (Siehe in der Museumszeitschrift 1891.)

Den 6. April.

Lorenz Dušek: Formenlehre des Participium praeteriti activi II. in den böhmisch-slovenischen Dialecten.

Den 20. April.

Dr. W. W. Tomek: Über die Prager Pfarrgeistlichkeit im 15. Jahrhunderte. (Aus der Geschichte d. Stadt Prag.)

A. Podlaha: Historia Pragensis von Hammerschmid. (Hier S. 104.)

Den 25. Mai.

Dr. W. W. Tomek: Über die Prager Collegiatkirchen im 15. Jahrhunderte. (Aus dessen Geschichte der Stadt Prag.)

Den 8. Juni.

F. Menčík: Die Goldschmiede-Bruderschaft in Prag und ihre Statuten aus dem J. 1324. (Hier S. 257.)

A. Rybička: Die Geistlichkeit von Chrudim im XV—XVII. Jahrhunderte. (Hier S. 288.)

Den 22. Juni.

Dr. H. Toman: Über die Anfänge der Kriegführung Žižka's, besonders über die Wagenburg. (Osvěta 1891 S. 779, 1021.)

Den 12. Oktober.

Fr. Mareš: Beiträge zur Geschichte der Beziehungen des Fürsten Johann Ulrich von Eggenberg zu Kaiser Ferdinand und zu Waldstein.

A. Sedláček: Zweite Sammlung von Actenstücken aus verloren gegangenen Adelsarchiven, welche im Diadochus von Paprocký erwähnt werden.

Den 9. November.

A. Rybička: Über die Familie der Karolides von Karlsperg.

Dr. J. Kalousek: Zwei gereimte Aufsätze über Bauernangelegenheiten aus den Jahren 1538 und 1763. (Böhmische Museums-Zeitschrift 1891.)

Digitized by Google

Dne 23. listopadu.

Dr. P. Mitzschke: O breviáři z 15. století s českými glossami.
T. Tadra: Kniha protokolů auditorů papežských z konce 14. století.
Dr. J. Zubatý: K etymologii některých slov latinských.

Dne 7. prosince.

Dr. V. E. Mourek: O staroněmeckých perikopách Krumlovských.
Dr. Č. Zíbrt: O psaném kancionale ze začátku 18. století. (V časopise Český Lid).

Dne 21. prosince.

Dv. rada ryt. Höfler: Spis básníka Šimona Lemnia na obranu proti násilnému s ním nakládání akademie Wittenberské r. 1538.

Digitized by Google

Den 23. November.

Dr. P. Mitzschke: Über ein Brevier des 15. Jahrhunderts mit böhmischen Glossen.

F. Tadra: Protocoll-Buch päpstlicher Auditoren vom Ende des 14. Jahrhundertes.

Dr. J. Zubatý: Zur Etymologie einiger lateinischer Wörter.

Den 7. December.

Dr. V. E. Mourek: Über altdeutsche Perikopen von Krumau.

Dr. V. Zíbrt: Über ein geschriebenes Cantionale aus dem Anfange des 18. Jahrhundertes. (In der Zeitschrift Český Lid.)

Den 21. December.

Hofrath v. Höfler: Über die Schutzschrift des Dichters Simon Lemnius gegen das gewaltsame Vorgehen der Wittenberger Akademie wider ihn (1538).

Digitized by Google

Digitized by Google

PŘEDNÁŠKY

V SEZENÍCH TŘÍDY

FILOSOFICKO-HISTORICKO-FILOLOGICKÉ.

VORTRÄGE

IN DEN

SITZUNGEN DER CLASSE

FÜR

PHILOSOPHIE, GESCHICHTE UND PHILOLOGIE.

Digitized by Google

Nákladem Král. České Společnosti Náuk. — Tiskem dra. Ed. Grégra v Praze 1891.

Digitized by Google

Č. 1.

Příspěvek k literatuře překladové.

Píše **F. Menčík.** Předloženo 12. ledna 1891.

Kterak humanismus k osvěžení duševního života všech národův evropských přispěl, známo jest. Z Italie, kde první kořeny zapustil, šířil se na západ, sever a východ, národům nové potravy přinášeje ke všem odvětvím tvorby duševní, zejména pak dramatické. Nejprvé v Apenninách podle vzorů Terencových a Plautových skládány byly hry divadelní, a odtud nový směr šířil se i za Alpy do Německa, kde již koncem století XV. bedlivě si všímali starých mistrů řeckých v roucho latinské přioděných.

V novém hnutí tomto měly podílu i Čechy, kde snahou mužů, v Italii duchem novým odkojených, myšlénky nové vštěpovány byly do půdy domácí. Stávalo se to všemi směry, ani na dramatickou literaturu zapomínáno nebylo. Výsledkem tohoto byly hry Terencovy a Plautovy, které na akademii Pražské byly v polovici století XVI. pořádány a jež nalézaly u obecenstva i latinsky neznajícího mnohého souhlasu. Tehdy ovšem již humanismus u nás až k samostatné tvorbě se vyšinul, a básníci čeští podle oblíbených vzorů i hry divadelní skládati počali. Avšak dávno již před tím stal se pokus, třebas jen ostýchavý, v roucho české přiodíti dvě hry dramatické. Nechceme mu přikládati váhy veliké, jest nám pouze důkazem, že již na počátku století XVI. u nás, byť jen ve školách, známy byly tyto hry, o kterých ovšem nijak dokázati nemůžeme, že by se byly provozovaly. Něčím neobyčejným by hra divadelní ovšem nebyla, vždyť v nejbližším sousedství, v Němcích, nejen často se prováděly, ale již i původní hry se představovaly.

V c. k. dvorní knihovně ve Vídni jest vydání *spisů Terencových* z roku 1499. (sign. 23, E. 10.), a v něm nalézáme meziřádkový překlad český. Jest ovšem přeloženo jen několik veršů neznámým nám majetníkem knihy té, nicméně i malý, snad školský pokus stojí za to, aby se o něm stala zmínka (a).

Digitized by Google

Váhy spíše nabývá pokusem druhým, jenž nám znám jest z rukopisu téže knihovny č. 10214ⁿ. Obsahuje pak *hru Reuchlinovu zvanou Henno*, která vydána byla nejprvé roku 1497. v Scaenica progymnasmata, a dne 31. ledna t. r. v Heildelberku v domě biskupa Wurmuského Jana z Dalberga s pochvalou byla provedena. Náš úryvek (b) jest zbytek přepisu, učiněného na základě některého z četných vydání, jež se staly na začátku století šestnáctého; soudíc podle chyb shoduje se s vydáním lipským z r. 1514 (Johann Reuchlins Komoedien 1888. str. 158). Jest ve verši 74. tatáž chyba: *curam* místo curem; 104. *magister admones* místo admonet; 124. *quod evoluta* místo quid? evoluta; 135. *veniam meam* místo: veni meam. Překlad sám učiněn byl tuším brzy po roce tom, jak nasvědčuje tomu písmo, mající ráz své doby, a opět dosvědčuje, že k nám záhy dostaly se látky jinde na jevišti oblíbené.

Hra Reuchlinova vůbec obsahuje děj velmi oblíbený a i později zhusta přepracovaný. Sedlák Henno sebrav potají peníze, jež žena jeho Elsa uschovala, posílá svého sluhu Droma do města k soukeníkovi Danistovi, aby mu za službu nabídl dceru Abru a přinesl na úvěr sukno na šaty. Sluha uslyšev rozkaz zamýšlí peníze si nechati a sukno, které by od kupce dostal, prodati. Když manželka postřehla, že jí jsou peníze ukradeny, volá sousedku Gretu, a ta jí radí, aby hledala pomoci u astrologa. Ten jí skutečně zloděje vypisuje. Dromo ošálil i pána i Danistu. Zatím co oba se hádají, přichází Elsa, a dovídá se o tom, že Danista chce přijmouti Abru za službu, k čemuž Elsa nerada svoluje, znajíc, že Dromo miluje její dceru. Potom jde Henno s Dromem do města, kde šalba vychází na jevo. Před soudem na radu zástupce svého odpovídá Dromo ustavičně slovem blé, takže po veselém výstupu Henno upouští od žaloby, protože sluha zdá se býti blbým. A jako napálil Dromo pána, tak připravil stejným způsobem i svého advokáta o odměnu. Elsa litovala ubohého Droma a oželela již peníze, jen aby se zase zdráv vrátil; proto svoluje muž k jeho sňatku s dcerou, vyzná-li, co provedl. A ten se hájí, že ošálil Henna, protože on vzal ženě peníze, kupce, protože jest lichvář, a advokáta, že jest klamač. Za odměnu dostal Abru za manželku.

Tresť hry jest přejata z francouzského „Patelina", za jejíhož původce se považuje Petr Blanchet, narozený roku 1459 v Poitiersu. Hloupý sedlák a přelstěný lékař nebo advokát byly v pozdější době oblíbeným podkladem při hrách prostonárodních a fraškách, jak o tom svědčí mnohá intermedia, „při kterých se člověk musí smáti, i kdyby na poly umrlý byl."

Digitized by Google

b)

tak každý den nastává
Tantum diurnis incubatque vesperi 47
vstání dajchati
jam vix queam prae pigritudine hiscere.
Jakúkoli máme práci oba dva
Henricus. Quodcunque sit laboris utrique, attamen
žádný *mnoho nemáme*
nil nostrum utrique, (quod sciam), reliqui est super,
ustavičné prací, *kterouž snáším*
quin ego annuo labore quem graviter fero,
z toho ze všeho zisku mám
vix suparum post omnia in lucro est.
roztrhaný chodím, splacenu mám sukni
Semilacer incedo resartis vestibus,
to až posavád s sebú s těžkostí myslíc
id usque adhuc mecum moleste cogitans,
já choditi mám
quod ad oppidum mihi migrandum quotidie est
k utěšeným
ad honestos et voluptuarios viros,
quibus affero caseum, nuces, lac, olusculum,
a tak jiného z mého ovoce
poma et pira et genus id meorum fructuum,
umínil sem zajisté
Statui quidem Danistam, amicum filiae
nostrae, prece oppugnare; scis quem nomino?
Elsa. *slavný*
Scio, qui in oppido tenax mercator est
v domu svém míti za děvku
nostramque vult domi suae ancillarier.
toho sem umínil
Hen. Recte tu, eum statui precari, ut crederet
aneb hrubší vlny
palmas decem vel viliores lanei
abych sobě z níe udělal hazaku
panni, manuleata quo mihi paenula
pakli bych od něho vyprositi
fieret, vel amplius ex eo emungere

Digitized by Google

mohl a vo tom slovem sem jemu navrhl
possem, idque verbo nuper ei insinuaveram,
že
dicens, peculium haud mihi ullum extare nunc.
domysliti sem se dosti mohl, že nadarmo nebude
Conjicere sat valui nec invitum fore.
musí poslán býti
Quare hic Dromo legandus est in oppidum,
do dne
ferat mihi a Danista eum pannum in diem
určeného na úvěrek, až bych statku a peněz viece měl
credendum, ubi aeris atque opum plus suppetat.
k tvému lepšímu

Ela. Tu loquitor illi in re tua quidquid voles,
já jdu pryč, abych vopatřila zatím, aby zavřen byl dobytek
ego exeo, ut curam interea, ut stabulent boves.

Henno. Heus, tu Dromo! **Dromo**: Quid est? **Henno**: Veni, haud
[clam te est meus
k tobě jest mysl milující tebe a upřímější
in te animus ille amans tui et fidelior,
nežli k jiným služebníkům jest. protož
quam caeteris erga suos famulos sit; hinc
tvé věrnosti z věci jedné žádal veliké
tuam fidem in re quadam ego repeto ardua
tajněji, kteréž sem nikdy prve nežádal
occultus, quam alias nihil petiverim.
buď jist, tomuto povíš zachovám tohoto

Dromo. Sis certus; isti dixeris lapidi et luto.
cožkoli nesluší prondšeti, dobře s tím mlčeti budu
Quidquid tacendum est, optime tacebitur.
vždycky se chudou býti praví

Henno. Mea uxor, ut nosti, se pauperem facit
a žádného mně peníze nedá
semper, nec ullum obulum dat, ingluviem ut mihi
nebo strávník jej já rád
satiet meam; nam alumnus illi ego libens
sum, at illa contra mihi nequaquam. Eo fui
chytřejší při vyhledávání, kdybych peníze
cautior in inquirendo, si peculium,

Digitized by Google

kteréž skoupostí svou shromáždila někdy jest
quod parcitate sua lucrata aliquando sit,
na některém místě shromážděné skryté
aliquo loci pessumdatum aut absconditum
bez její přítomnosti vydlabati
valerem ea absenti excavare furaciter.
chlívě
Quid pluribus? Reperi in eo ipso saepto, item
a v těch jeslech zadních ovčinci
et in ipso eodem ovium ultimo praesepio
octo aureos a femina reconditos,
kterýžto chci donesl
quos te velim Danistae ut afferas cito,
sukna kraječi
huic pannicidae, nosti? in oppido, viro
příznivému
mihi meisque valde amico. **Dromo.** Novi ego,
nam et ille me novit vicissim, deinde quid?
chci
Henno. Pro his mihi ut pannum bonum mittat, velim,
aby pěknější sukně býti mohla
quo lautius redimiculum fieri queat,
škaredý
ne semper et pannosus et tam sordidus
nechoditi mezi tovaryše a na hody
incedere ad sodalitatem et symbolum
musel, dybych měl na pivo anebo do lázně jíti
cogar bibendi aut balneandi tempore.
aby dobře zjednal tobě
Dromo. Fiat. **Henno**: Cave, utiliter geras, tibi quae impero.
hleď nedati
Dromo. Fiat. **Henno**: Pecuniam nemini alteri cave.
napomíná mne, což bych sám
Dromo. Fiat. Magister admones, quod ipsemet
nelenivě udělal sobě abych
non negligenter eram sequuturus, mihi ut
schoval
retinerem et aurum, nec darem cuiquam alteri;
vzíti
sed pannum ab illo pannicida emungere

Digitized by Google

na úvěrek *hostinskému*
ex credito et vendere peregrino viro
za peníze je také, kteréž bych já ukradl
data pecunia, simul quam ego fureri
úmysl jest.
sententia mea est. Sic volo, sic proposui. (Dromo it ad Dannistam pro panno.)

Elsa. Graeta.

(Elsa villana primo secum mariti prodigitatem, tum egestatem commemorat; tandem condolet ob furatum sibi aurum.)
Naříká muž na chudobu
Elsa. Queritur maritus penuriam, totum aes bibit,
mrhá *útratně*
dilapidat argentum suum tam prodige,
rovně jako by byly plívy *jinak*
quod si leves essent aristae. Ego secus,
nam quandocunque datur, subduco nummulum,
podlé možnosti mé
commuto argentum clam in aurum haud segniter,
což nahromáždím a to potom schovám
Quod cumulo et inde condo sub praesepio,
to jest mně za hru potěšení
Hic ludus, haec mea est voluptas maxima. 117
(Následuje ještě několik veršů jen latinských.)

a)
C. Sulpicii Apollinaris periocha.

Omyliv sestru domněnu nevěstky
Sororem falso creditam meretriculae
rodem z Andy *poškvrňoval*
genere Andriae Glycerium, vitiat Pamphilus,
a když těhotná byla učiněna, slíbil jí na svou víru, že ona man-
gravidaque facta dat fidem, uxorem sibi
želkú bude. Simo byl jemu zasnúbil
fore hanc: namque aliam pater ei desponderat
je *a jakž jest seznal, že zahořel,*
gnatam Chremetis: atque ut amorem comperit,
počel se dělati svadbu chtěje zvěděti,
simulat futuras nuptias, cupiens suus

Digitized by Google

jaký by měl úmysl jeho syn zvěděti
quod haberet animi filius cognoscere.
Maje radu od Dava neodpíral
Davi suasu non repugnat Pamphilus.
Chremes narozené dětátko
Sed ex Glycerio natum ut vidit puerulum
odpíral svadbě zetě odstrčil
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat.
W tom hnedky poznavši dceru nenadále
Mox filiam Glycerium insperato agnitam
dal jednu Pam. a druhú i. Pamphilam za manželku
hanc Pamphilo, aliam dat Charino conjugem.

Prologus.

Terentius jest nejprvý mysl k skládání Comedie přiložil
Poeta, cum primum animum ad scribendum adpulit,
nadál se že tu práci toliko míti bude
id sibi negoti credidit solum dari,
lidu aby se ty které jest knihy
populo ut placerent, quas fecisset fabulas.
ale rozum že se mu mnohem jinak trefilo
Verum aliter evenire multo intelligit:
při spisování předmluvy práce své sle užívá
nam in prologis scribundis operam abutitur,
kterýž neoznamuje krátce věci odpovídá
non qui argumentum narret, sed qui malivoli
Homerum poety zastaralého
veteris poetae maledictis respondeat.
Nyní medle pozorujte co oni haněji
Nunc, quam rem vitio dent, quaeso animum adtendite.
složil jest ty dvě komedie
Menander fecit Andriam et Perinthiam:
Kdo by některé z nich dobře svědom byl, v obou svědom jest
Qui utramvis recte norit, ambas noverit;
tak sú podobné k sobě v rozumu ale však
non ita sunt dissimili argumento, sed tamen
nepodobné jsú k sobě v řeči a v slovích
dissimili oratione sunt factae ac stilo.

Digitized by Google

Co se jest trefiti mohlo do latinské komedie z řecké
Quae convenere in Andriam ex Perinthia,
comedie zná se poeta, že jest přeložil a že jest toho užíval místo
fatetur transtulisse atque usum pro suis. *svýho*
Ten tito hyzdí skutek a vo to se
Id isti vituperant factum atque in eo disputant
že nesluší vohyzditi povèsti.
contaminari non decere fabulas.
Jistě činí rozumně, aby ne
Faciunt, nae intelligendo, ut nihil intelligant?
kteříž poněvadž toho viní
Qui cum hunc accusant, Naevium, Plautum, Ennium,
viní kteréž tento za původ
accusant, quos hic noster auctores habet,
jichžto následovati chce nedbanlivostí
quorum aemulari exoptat negligentiam
raději nežli těchto nepatrné pilnosti
potius, quam istorum obscuram diligentiam.
Protož napomínám, aby se upokojil potom a ať přestaní
Dehinc ut quiescant porro, moneo, et desinant
zle mluviti zlých skutků aby nepoznali svých
maledicere, malefacta ne noscant sua.
Vy mi přejte přistupte dobrú myslí a skutkuo pozorujte
Favete, adeste aequo animo, et rem cognoscite,
poznali porozuměli a jistú naději měli míti
ut pernoscatis, ecquid spei sit reliquum:
Potom o těch kteréž složí znova komedie vel kratochvíle
posthac quas faciet de integro comoedias,
hodny-li jsú, abyšte se jim podívali či abyšte je zavrhli.
spectandae an exigendae sint vobis prius.

Simo. Sosia.

Simo. *Tohoto toto domů odneste; jděte*
Vos istaec intro auferte: abite. Sosia,
poď sem maličko s tebú chci rozmluviti
adesdum: paucis te volo.
Pověděno jest
Sosia. Dictum puta;

Digitized by Google

totiž, aby tyto věci dobře byly opatřeny.
nempe ut curentur recte haec.
A jiná jest věc
Simo. Immo aliud.
Co jest?
Sosia. Quid est,
ježto by tobě mé umění prospěti mohlo nad to více
quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?
Tuto potřebí není umění *k kterému se strojím*
Simo. Nihil istaec opus est arte ad hanc rem, quam paro,
ale toho, které sem shledal, vždycky v tobě složené
sed his, quas semper in te intellexi sitas,
víry a mlčedlivosti
fide et taciturnitate.
co mi ráčíš.
Sosia. Expecto, quid velis.
Když sem tebe *jakž si vždycky*
Ego postquam te emi a parvulo, ut semper tibi
spravedlivú a milostivú službu měl
apud me justa et clemens fuerit servitus,
z služebníka aby byl osvobozený muoj
scis; feci ex servo ut esses libertus mihi,
protože si sloužil dobrovolně svobodně
propterea quod serviebas liberaliter.
Kterú sem měl od tebe největší mzdu pustil sem tobě.
Quod habui summum pretium, persolvi tibi.
Neměním toho. *Rád sem*
Sosia. In memoria habeo. **Simo.** Haud muto factum. **Sosia.** Gaudeo,
tomu jestliže sem tobě co učinil aneb ježto se tobě líbí
si tibi quid feci aut facio, quod placeat, Simo,
a co jest tobě vděk bylo
et id gratum fuisse adversum te, habeo gratiam.
Ale mně toto těžko jest nebo tato připomínání
Sed hoc mihi molestum est: nam istaec commemoratio
jako vomlúvání vozvání jest zapomenutého dobrodiní
quasi exprobratio est inmemoris benefici.
Nýbrž ty jedním *co* *že mě potřebuješ.*
Quin tu uno verbo dic, quid est, quod me velis.
Toto nejprve v té předpovídám
Simo. Ita faciam. Hoc primum in hac re praedico tibi,

Digitized by Google

o které se domníváš to není vopravdová (pravda) svadba.
quas credis esse has, non sunt verae nuptiae.

Sosia. Cur simulas igitur?

Všecku od

Simo. Rem omnem a principio audies:
a tím spůsobem i syna mého život oumysl muoj
Eo pacto et gnati vitam et consilium meum
A jak se máš při té zachovati
cognosces, et quid facere in hac re te velim.
On jak vyrostl z dětinství
Nam is postquam excessit ex ephebis, Sosia, et
aby svobodněji živ byl, měl jest moc nebo prve
liberius vivendi fuit potestas (nam antea
kterak věděti úmysl
qui scire posses, aut ingenium noscere,
dokavadž věk, strach, zbraňují rozpustilosti
dum aetas, metus, magister prohibebant. Sosia. Ita est.)
jakož mnozí činívají mládenci,

Simo. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
že mysl všecknu k některé věci přikládají
ut animum ad aliquod studium adjungant, aut equos
chovati k štvaní k učení
alere, aut canes ad venandum, aut ad philosophos:
těch věcí nic on přílišně kromě jiných věcí
horum ille nihil egregie praeter caetera
nehleděl avšak střídmě všech věcí rád se tomu byl.
studebat, et tamen omnia haec mediocriter.
Ne bez příčiny, nebo domnívám se, že
Gaudebam. **Sosia.** Non injuria; nam id arbitror
jest to velmi užitečné přísloví v světě: ať nic není příliš
adprime in vita esse utile, ut nequid nimis.
Takový jest život byl, že nad ně všecky snášel a trpěl

Simo. Sic vita erat; facile omnes perferre ac pati,
s kterými jest obcoval a spolu se s nimi srovnával
cum quibus erat cumque una eis sese dedere:
jich povoloval vůli odporný nebyl žádnými
eorum obsequi studiis; adversus nemini.
nikda se nevyvyšujíc nad ně tak že jest on snadně
numquam preponens se illis, ita ut facillime

Digitized by Google

našel a přátely
sine invidia laudem invenias et amicos pares.
svuoj život začal nebo toho času
Sosia. Sapienter vitam instituit; namque hoc tempore
povolnost přátely, nepřátelství
obsequium amicos, veritas odium parit.
V tom jedna přede třmi léty
Sime. Interea mulier quaedam abhinc triennium
z Andrie přišla do tohoto kraje
ex Andro commigravit huic viciniae,
chudoby a přátel opuštění
inopia et cognatorum negligentia
súc přinucena krásná velmi a věku mladého
coacta, egregia forma atque aetate integra.
Ej, bojím se, aby něco nepřinesla zlýho.
Sosia. Ei, vereor, ne quid Andria adportet mali.
Nejprve ona jest poctivě život střídmě a pracně
Sime. Primum haec pudice vitam, parce ac duriter
chovala se předúc a tkajíc živnosti hledala jest
agebat, lana ac tela victum quaeritans:
když frejíř přišel, plat jí přiříkajíc
sed postquam amans accessit, pretium pollicens,
i druhý tak jakož jest
unus et item alter: ita ut ingenium est omnium
náchylné k chlípnosti
hominum a labore proclive ad lubidinem:
přivolala k slibu potom živa býti nepoctivě počala
accepit conditionem, dein questum occepit.
kteří tehdy ji milovali nějak jakož se trefuje uvedli tam
Qui tum illam amabant, forte, ita ut fit, filium
sebou aby spolu jedl s nimi
perduxere illuc, secum ut una esset, meum.
Já hned myslil sem u sebe jistě zahořel jest
Egomet continuo mecum: certe captus est:
dosti má šetřil sem ráno jejich služebníkuov
habet: Observabam mane illorum servulos
přicházejících odcházejících tázal sem se, hej,
venientis aut abeuntis: rogitabam, heus, puer,
jest Chrysidu v Andrii
dic sodes, quis heri Chrysidem habuit? nam Andriae

Digitized by Google

ona to jměla *že Phedrus a Cliniáš*
illi id erat nomen. Sosia. Teneo. Sime. Phaedrum, aut Cliniam
pověděli *neboli tehdáž*
dicebant, aut Niceratum; nam hi tres tum simul
Ha dělal *platil*
amabant. Eho, quid Pamphilus? quid? symbolum
s jiným večeřel rád sem tomu byl. Též druhýho dne
dedit, coenavit: Gaudebam. Item alio die
tázal sem se neshledal sem, aby se Pamphila
quaerebam: comperiebam nihil ad Pamphilum
co dotýkalo Jistě domníval sem se, že jest dosti
quicquam attinere, enim vero spectatum satis
dobrý a záveliký příkad zdrželivosť.
putabam et magnum exemplum continentiae.

Digitized by Google

Nr. 2.

Über die Bastarddynastien des ausgehenden Mittelalters.

Vortrag des ordentl. Mitgliedes Hofrath Ritter von Höfler, gehalten in der Sitzung am 9. Februar 1891.

Hochgeehrte Versammlung!

Ich habe mich in den letzten Jahren neben anderen Dingen auch mit der Erörterung zweier Fragen beschäftigt, die nicht blos in das Gebiet der *Geschichte*, sondern wesentlich auch in das der *Physiologie* und *Psychologie* eingreifen, ganz besonders aber das Wesen und die Charakteristik der Dynastien betreffen.

Die eine stellte sich die Aufgabe, bei besonders hervorragenden Dynastien, die auf das Wohl und Wehe der Völker, auf die Gestaltung der Zeiten einen massgebenden Einfluss gewannen, nicht blos zufällige Erscheinungen, die aber mit einer gewissen Regelmässigkeit wiederkehren, genau zu untersuchen, ob sich nicht gewisse *Gesetze des Lebens* feststellen lassen, sondern auch geradezu auf dem Wege der Vergleichung ihre specifische Eigenthümlichkeit darzuthun und dadurch Einsicht in den Umfang, ihre gegenseitige Dauer und Wirksamkeit zu erlangen. So ist es zum Beispiele sehr interessant, dass die *deutschen* Kaiser auf dem Höhepunkte deutscher Macht, *nicht*, wie die Könige *Frankreichs* Einer Dynastie angehören, somit auch von einer gleichartigen Durchführung derselben politischen Grundsätze, wodurch Frankreich erstarkte, von Haus aus *sowenig* die *Rede* ist, als dass sich durch eine vom X. bis zum XIX. Jahrhunderte fortregierende Dynastie, wie das in Frankreich der Fall war, trotz der grossen Verschiedenheit der französischen Volksstämme — in Deutschland eine *Gesammtmonarchie* bilden *konnte* und bildete. Es ist von grossem Interesse, dass die 3 deutschen *Kaiser*-Dynastien der älteren Zeit, *Sachsen*, *Franken*, *Schwaben* ein durchschnittliches Alter von hundert und einigen Jahren erreichten. Aber die sächsische reicht — Heinrich I. als König nicht mit eingerechnet — nur bis in die dritte Generation und stirbt aus, da weder Otto III. noch Heinrich II. Söhne hatten. Die fränkische geht von Konrad II. auf Heinrich III., IV., V. vom

Digitized by Google

Vater auf den Sohn über. Sie ist von Anfang bis zum Ende Kaiserdynastie, da, wenn der Thron wechselt, das Kaiserthum bleibt, wenn auch bei Heinrich IV. nicht in altherkömmlicher Weise. Die fränkische Dynastie erlischt 1125, da Kaiser Heinrich V. keinen Sohn hat, wie 101 Jahre früher die sächsische mit Kaiser Heinrich II. Die schwäbische Dynastie der Staufer beginnt, wie die sächsische mit einem Könige (Konrad III.), der sowenig als seiner Zeit Heinrich I. der Sachse Kaiser wird. Auch folgt Konrad III. sein Sohn nicht nach, da Friedrich Barbarossa, der Begründer des staufischen Kaiserthums, einem anderen Zweige angehört. Dem ersten Friedrich folgen dann zwei Söhne, Kaiser Heinrich VI. und König Philipp (von Schwaben) nach, der ermordet wird. Das Leben des zweiten Friedrichs, Enkel des ersten, ist eine ununterbrochene Kette von Einsetzungen und Absetzungen. Er wird unmündig durch seinen Oheim Philipp entsetzt; als König und Kaiser entsetzt er den eigenen Sohn und setzt an die Stelle des älteren den jüngeren, wird endlich selbst abgesetzt, kann sich in Deutschland so wenig halten, als sein Sohn Konrad IV. Beide sterben in Italien, Friedrich II. als letzter staufischer Kaiser, dem überhaupt bis zum Luxemburger Heinrich 1312, kein Kaiser nachfolgt; Konrad IV. als der letzte staufische König des deutschen Reiches (1254).

Es genügt diese Thatsachen hervorzuheben und damit die geordnete Nachfolge der capetingischen Könige Frankreichs zu vergleichen, um die Frage zu beantworten, wie Frankreich eine wohlgeschlossene Monarchie und damit der *vollendete Gegensatz* zum *deutschen Reiche* werden konnte und werden musste. Hingegen treffen wir wieder bei der erwähnten Königsdynastie Frankreichs so merkwürdig wiederkehrende Erscheinungen, dass man sie als streng eingehaltene *Gesetze* des *dynastischen Lebens* in Frankreich bezeichnen könnte. Hierauf aber gedenke ich hier noch nicht einzugehen.

Eine *andere* Frage, deren Erörterung ich mich gleichfalls zuwandte und deren vorläufige Besprechung ich mir für *diesen* Vortrag, die ausführliche Behandlung jedoch für den Aktenband der Gesellschaft der Wissenschaften vorbehalten habe, betrifft das merkwürdige Auftauchen von *Bastarddynastien* gegen Ende des Mittelalters und die grossen politischen und moralischen Folgen, die diese eigenthümliche Erneuerung veralteter und ziemlich verrotteter Dynastien in Betreff des Gesammtlebens der Völker und Staaten mit sich führten. Ich muss hiebei bis zu den Tagen Kaiser Karls IV. hinaufsteigen, mit dessen Regierung ja ohnehin eine allgemeine Wendung der europäischen Angelegenheiten sich bemerkbar macht.

Digitized by Google

Die angedeuteten Dynastien gehören nicht deutschen Ländern an, wohl aber romanischen; Staaten, die in früherer Zeit deutschen Fürstengeschlechtern ihren Bestand verdankten.

Ich kann hier als bekannt voraussetzen, dass das *einheitliche Spanien* erst durch die habsburgische Dynastie entstand, als die allgemeine Erbberechtigung der spanischen Länder durch das Aussterben der früheren Dynastien in der Person Karls V. sich vereinigte, gleichwie sein Bruder Ferdinand im Osten der Erbe der Přemysliden, der Luxemburger, der Anjou's, der Jagellonen und des eigenen österreichischen Stammes wurde. Die Einheit Spaniens lag noch Ende des XV. Jahrhundertes ausserhalb des Ideenkreises der Zeit, solange es Könige von Castilien-Leon gab, die nicht auch Könige von Aragon (Valencia, Balearen, Sicilien) waren, wenn auch eine grössere Concentration als früher sich langsam, der Zukunft voreilend, bemerkbar machte. Nicht einmal nach den Pyrenäen hin war Spanien abgeschlossen, da der obere Ebro die Grenze Castiliens und des Königreiches Navarra bildete. Dieses aber, das den Sattel auf die Pyrenäen legte, gehörte theils durch seine französische Dynastie (der Grafen von Evreux), theils durch den Umstand, dass es schon im Anfange des XIV. Jahrhundertes von einem französischen Könige — Ludwig X. gestr. 1316 — erworben worden war, eher dem französischen als dem spanischen Staatensysteme an. Das Königreich Aragon — eigentlich die Königreiche Aragon und Valencia mit der Grafschaft Barcelona — hatte früh durch seine Inselwelt eine Richtung nach Italien genommen und gerade im Anfange des XV. Jahrhundertes kam die Herrschaft Aragon's an den König des aragonischen Nebenzweiges von Sicilien. Man konnte mit Recht sagen, Aragon gravitire mehr nach Italien, nach dem Osten, als nach Spanien, das durch das Königreich Castilien repräsentirt war. Die Mündungen der Flüsse Mittelspaniens bildeten vorzugsweise das Gebiet der vereinigten Königreiche Portugal und Algarve. Endlich der schönste, fruchtbarste, wasserreichste Theil Spaniens mit dem Thale des Genil gehörte zu dem Maurenreiche von Granada, das die Küstenstädte an der Enge des mittelländischen Meeres besass; freilich, konnte man schon damals sagen „auf Ruf und Widerruf." Findet sich daher der Ausdruck Spanien als Gesammtname im XIV. und XV. Jahrhunderte selten vor, wohl aber der Plural: las Españas, so hat das bei einer fünffacher Theilung der iberischen Halbinsel seinen guten Grund. Das Hauptland war und blieb Castilien-Leon, das im Königreiche Portugal nur einen ehemaligen, im maurischen Königreiche von Granada einen zukünftigen Bestandtheil erblickte,

Digitized by Google

wenn die Zukunft sich besser anliess als die Gegenwart. Ich rede jetzt von der zweiten Hälfte des XIV. Jahrhundertes. Damals war es, am 23. März 1369, dass Don Pedro König von Castilien, Don Alfonso's XI. zweitgeborener Sohn, nachdem er den bezeichnenden Beinamen des *Grausamen* durch Brudermord und ähnliche Unthaten verdient hatte, plötzlich den gebührenden Lohn für dieselben erhielt. Er wurde am bezeichneten Tage hinterlistig von seinem Halbbruder, dem *Bastarden*, Don Enrique, Grafen von Trastamara, überfallen und, nachdem Beide einige Zeit auf dem Boden mit einander gerungen, von dem Bordo, Bastarden, wie der König den Grafen genannt, als er seiner ansichtig geworden, auf dem Zeltboden, wo sie aufeinander lagen, erstochen. Der *Mörder*, der Bastard, wurde König von Castilien und der Begründer eines *zweifachen* Königshauses, das wir vorerst nur in dem Hauptzweige skizziren. Don Enrique als König von Castilien, der Zweite dieses Namens, wurde der Gründer des castilianischen Königshauses, das im Mannsstamm mit D. Enrique IV. 1474 ausstarb. Zwischen diesem, dem letzten seines Stammes und dem Bordo, dem im J. 1379 — also ein Jahr nach dem Tode K. Karls IV. verstorbenen D. Enrique II. — bewegte sich die Erbfolge in directer Linie von dem Vater zu dem Sohne, erst zu Don Juan I., der 1382 an einem Sturze vom Pferde starb; dann zu dessen Sohne D. Enrique III, der bei dem Tode seines Vaters erst sechs Jahre zählte, kränklich war und blieb und schon 1406 starb; zu dessen Sohne D. Juan II., der bei dem Tode seines Vaters erst ein Jahr alt war, sich 35 Jahre lang durch seinen Günstling D. Alväro de Luna regieren liess, und als er ihn dann stürzte und enthaupten liess, ihm am 21. Juli 1454 in das Grab nachfolgte. Es schien, er könne ohne D. Alvaro nicht leben. Zwei Male verheiratet, hatte Don Juan II. von der ersten Gemalin, Marie von Aragon, den Infanten und Thronfolger D. Enrique IV., der selbst von D. Juana von Portugal eine Tochter, die durch ihr tragisches Schicksal berühmte D. Juana — mit dem Beinamen Beltraneja erhielt. Die zweite Gemalin D. Juan's II. von Castilien war D. Isabella von Portugal, Tochter des portugiesischen Infanten Dom João (gest. 1442) und Mutter der berühmten D. Isasabella la catolica. Man konnte sich keine grössere Ungleichheit der Charaktere denken als bei der thatkräftigen Princessin Isabella und ihrem rath- und thatenlosen Bruder; dem männlichen Charakter der einen, der gräulichen Indolenz des letzten Königs aus dem Bastardstamme.

Ich muss aber bereits hier erwähnen, dass wenige Jahre nach-

Digitized by Google

dem der Bordo, Don Eurique II. sein Leben als König beschlossen und durch eine bedeutende Anzahl ehelicher und unehelicher Kinder seine Wirksamkeit auch nach dieser Seite in hervorragender Weise bethätigt hatte, — er starb am 29. Mai 1379, — im Königreiche *Portugal* — Algarve, der *Bastard* Königs Dom Pedro von der Teresa Laurenz, Dom Joao (Johann) Grossmeister von Avis, nach dem Tode des rechtmässigen Thronerben, König Ferdinands (22. October 1383) zum Könige erhoben und der Gründer der sogenannten unächten Burgundischen Linie der Könige von Portugal wurde. Früher Cistercienser vermälte er sich als König mit der englischen Princessin Philippe von Lancaster (Tochter des Herzogs Johann von Gaunt) und wurde dadurch der Begründer eines Königsstammes, der 1580 mit dem Könige Dom Enrique ausstarb. Da er aber auch von seiner Geliebten Agnes Pirez einen Sohn hatte, wurde dieser Begründer des Hauses der Herzoge von Braganza. Die beiden Bastardhäuser von Castilien und Portugal näherten sich einander bald in heftiger Feindschaft, bald in verwandtschaftlicher Beziehung. Sie waren beständig auf einander angewiesen. Weniger bekannt aber ist, dass der fünfte und gleichnamige *Sohn* des Königs D. Joao I., die *Enkelin* des letzteren, Isabella von Braganza heirathete. Die *Tochter* dieser Ehe (des Infanten Dom Joao I. gest. 1442 und der Infantin Isabella gest. 1445), die jüngere Isabella ward Gemalin des Königes D. Juan II. von Castilien (gest. 1454), verfiel aber, ein sprechender Beweis, wie die Natur selbst die Verletzung ihrer Gesetze rächt, dem Wahnsinne, und endigte in diesem, nach langer Haft am 15. August 1496 im Schlosse von Arevalo. Diese unglückliche Königin war die *Mutter* der hochberühmten Königin D. *Isabel* la catolica, Gemalin K. Ferdinands von Aragon (el catolico), und Stammmutter eines Geschlechtes, dessen frühen Untergang sie zum Theile selbst erlebte.

Ihre Mutter, die Portugiesin, einer Ehe entsprossen, bei welcher der Oheim seine Nichte geheirathet hatte, brachte den Keim des Wahnsinnes in die castilianische Königsfamilie. Man bemerkt ihn nicht bei der grossen Königin, ihrer Tochter, wohl aber schon in der Excentricität der jüngeren Isabella*), die in erster Ehe den Kronprinzen von Portugal Don Alfonso heirathete, der am 11. Juli 1491 durch jähen Sturz vom Pferde sein Leben verlor, und dann in zweiter Ehe den König D. Manuel von Portugal. Ganz entschieden aber tritt der Wahnsinu bei ihrer Schwester, der jüngeren Tochter der

*) Älteste Tochter der grossen Königin und ihres Gemahles, welchen Beiden es an Verstand nicht gebrach.

Digitized by Google

Königin Isabella von Castilien, der nachherigen *Königin D. Juana* (la loca), der Mutter K. Karls V. hervor, die nach langem Wahnsinne 1555 in Tordesillas starb. Von ihr sprang er auf ihren Urenkel Don Carlos über, den ein grosser deutscher Dichter mit Gedanken ausstattete, an denen es dem Sohne K. Philips II. von Anfang an gebrach!

Da die eigenthümlichen Verwicklungen, welche durch das beinahe gleichzeitige Aufkommen zweier Bastarddynastien in den Königreichen Castilien und Portugal entstanden, in der unseren Aktenbänden einzuverleibenden Abhandlung eingehend erörtert werden, kann ich mich hier nur auf das nothwendigste beschränken.

Von den 4 Königen aus dem Hause des Bastarden D. Enrique's II. war nicht ein Einziger ein Mann von Bedeutung.

Bei Weitem der Tüchtigste war sein Enkel D. Fernando, der jüngere Bruder don Enrique's III. und bei dessen frühem Tode 1406 Regent für den unmündigen Don Juan II., dann bei dem Aussterben des aragonesisch-sicilianischen Königshauses auf den Thron dieses vielfach zusammengesetzten Königreiches berufen. D. Fernando trug die *castilianische Bastardlinie* hinüber nach *Aragon*, das durch ihn ein castilianisches Königshaus erlangte, welches aber schon mit seinem Enkel K. Ferdinand el catolico 1516 erlosch, gerade hundert Jahre nach dem Tode des Begründers. Nur in Kürze erwähne ich die Eigenthümlichkeit dieser neuen Dynastie. Don Fernando, der mit vielen Ehren geschmückt, nur 4 Jahre die Krone der aragonesischen Reiche trug, hatte zwei Söhne, die einander in der Regierung Aragons nachfolgten. Mit dem jüngeren Sohne des letzten von diesen stirbt der castilianische Bastardzweig aus. Dem älteren Sohne D. Fernando's, dem berühmten Eroberer des Königreiches Neapel-Sicilien D. Alfonso V., der seine Regierung von 1416—1458 mit den italienischen Sreitiigkeiten füllte, sich selbst aber Aragon fast ganz entzog, folgte in dem erwähnten Reiche sein jüngerer Bruder D. Juan II., bisher König von Navarra (durch seine Gemalin Therese von Navarra aus dem Hause Evreux) nach. Der Erwerbung von Navarra folgt nach dem Tode der Königin (1441) der Streit zwischen Vater und Sohn, dem Prinzen D. Carlos de Viana, dann dessen früher Tod, und als D. Juan selbst 82, Jahre alt, gänzlich verarmt starb 1479, ward Don Fernando el catolico, der Sohn zweiter Ehe, und bereits König von Sicilien, wohl König von Aragon, aber *nicht* von Navarra, wo die weibliche Erbfolge galt. Es trennte sich dieses von Aragon, wie bereits 1458 sich nach dem Tode K. Alfons V.,

Digitized by Google

des Eroberers, das Königreich Neapel — das continentale Sicilien — von Aragon getrennt hatte, da es K. Alfons, obwohl mit aragonesischem Blute und aragonesischen Gelde erworben, seinem *Bastardsohne* D. Fernando als ein von Aragon ganz unabhängiges Reich übergab. Dadurch entstand somit im Süden von Italien ein neues *Bastard-Königthum,* dessen Dasein ein beständiger Vorwurf für den Gründer blieb und ein Zankapfel der verschiedensten Mächte wurde, bis es durch eine Reihe der schnödesten Gewaltthaten und der grössten Treulosigkeiten *früher* endete, als die *Dynastie*, die theils in Frankreich, theils in Spanien ihr Ende fand. Die Geschichte dieser Bastarddynastie zerfällt in zwei ungleiche Hälften, von welchen die erste durch die 36jährige Regierung des Gründers (1458—1494), die zweite nur zehnjährige durch die der Könige Alfons, Ferdinandino II. und Friedrich gebildet wird. Der Bastardgründer des Königshauses — el Valenciano — starb nach einer Regierung voll innerer Kämpfe im Gefühle, dass sich sein Thron nicht erhalten lasse (1494). Der zweite nicht blos wie sein Vater verhasst, sondern auch verachtet, enteilte wie ein Flüchtling beim Heranzuge K. Karls VIII. von Frankreich, nach Sicilien, die Regierung seinem Sohne D. Fernandino hinterlassend, der die *Tochter* seines *Grossvaters* (D. Juana) zur Frau genommen. Er verschwand wie sein Vater und als nun sein Oheim Don Federigo König wurde, war bereits von K. Ludwig XII. von Frankreich und von Don Federigo's Oheim K. Ferdinand von Aragon das Netz bereitet, in welchem sein Thron verschwinden sollte. Ein Gewebe der äussersten königlichen Treulosigkeit beraubte ihn und seine Familie des Thrones und als er sich nach Tours mit dem weiblichen Theile seiner Familie zurückgezogen, eine Feuersbrunst seiner Habe. Er starb 1504. Fünf und fünfzig Jahre später sein Sohn Don Fernando, Herzog von Calabrien, lange Staatsgefangener in der valencianischen Landesfeste Xativa, endlich Vicekönig von Valencia und Gemal der Mad[e] Germaine de Foix — in erster Ehe Gemalin K. Ferdinands von Aragon, in zweiter des Markgrafen Johanns von Brandenburg, und Vicekönigin von Valencia. Die Navarresin hatte wesentlichen Antheil an dem Tode ihrer beiden ersten Gatten. Der dritte scheint kurz nach ihr 1559 gestorben zu sein.

Es war der Königin Isabella von Castilien, der Schwester K. Heinrichs IV., gelungen, die Tochter des letzteren von der Nachfolge ihres Vaters auszuschliessen, worauf dieselbe, D. Juana — la señora excelente — in Portugal eine Zuflucht fand und von dort aus das traurige Geschick beobachten konnte, das sich über das Haus

Digitized by Google

ihrer königlichen Tante entlud, die ihren einzigen D. Juan, ihre älteste und Lieblingstochter verlor, ihren Schwiegersohn Arthur Prinzen von Wales, Gemal der jüngsten Tochter D. Catalina, die systematische Misshandlung der letzteren durch ihren Schwiegervater König Heinrich VII. (Tudor), und den Ausbruch des Wahnsinnes bei ihrer zweiten Tochter D. Juana, die ihren Gemal den Erzherzog Philip Herzog von Burgund ebenso unglücklich machte als er sie. Dann starb die Königin Isabella in demselben Jahre, in welchem der vertriebene König von Neapel Don Federigo in Tours sein kummervolles Leben beschloss; ihren Thron nicht sowohl als die Regierung Castiliens ihrem Gemale Don Fernando hinterlassend, der nun Alles aufbot, die eigenen Enkel von der Nachfolge in Castilien-Aragon auszuschliessen und eine neue Dynastie zu begründen. In diesem Versuche verlor er zuerst ein Söhnlein, das ihm seine zweite Gemalin, Germaine Gräfin von Foix geboren; dann durch einen Trank, den diese ihm bereitet, seine Mannskraft zu erhöhen, erst die Gesundheit, dann das Leben 1516. Jetzt erst, als die castilianische *Bastarddynastie* in ihren *beiden* Zweigen erloschen, erlangten alle spanischen Länder, zu welchen K. Ferdinand in rastloser Thätigkeit auch die Königreiche Neapel und Navarra hinzugefügt, einen gemeinsamen Herrscher, eine gemeinsame Dynastie, bildete sich die *spanische Monarchie* unter dem Enkel K. Maximilians und König Ferdinands, dem Sohne des 1506 verstorbenen ersten habsburgischen Königs von Castilien, Philipp des Schönen, unter Karl I., nachher Kaiser Karl V., als einheitliche Macht und zugleich als Weltmacht aus.

Wir kehren zur portugiesischen Bastarddynastie zurück.

Die Geschichte der Glanzperiode der Portugiesen, ihrer Entdeckungen und Eroberungen in Afrika, ihrer gewaltigen Kämpfe in Ostindien, ihrer Colonisation Brasiliens ist in die Geschichte der portugiesischen *Bastarddynastie* eingerahmt. Kann man bei den 3 ersten Bastarddynastien nur wenige Fürsten von wahrhafter Bedeutung erwähnen — der bedeutendste bleibt immer Ferdinand der Katholische, bedeutend durch ausserordentliche Thätigkeit und eine Rücksichtslosigkeit in Betreff der Mittel, die er verwendet seine Ziele zu erreichen, nicht minder bedeutend auch durch die in dieser Weise erlangten Erfolge — so gehört die Dynastie, welche der ehemalige Cistercienser Mönch begründet, zu den *intelligentesten* der modernen Geschichte. Sie ist aber nicht minder merkwürdig durch ihre Geschicke. Sie zerfällt in die Periode der Primo- und die der Secundogeniturlinie, die sich nicht blos nach einer Seite hin abheben (1383

Digitized by Google

bis 1495. 1495—1580). Was Dom João I. in Betreff der ganzen Dynastie war, ist Dom Manoel, Emanuel der Grosse 1495—1521 für die Secundogeniturlinie. Beide treten als Väter einer grossen Anzahl von Fürstenkindern aus der Geschichte. Don João hat 7 eheliche und 3 uneheliche Nachkommen; Don Manoel von 3 Frauen nur allein 9 Söhne. Beide verlieren früh ihre Erstgeborenen; D. Manoel selbst unter höchst tragischen Verhältnissen. Der zweitegeborene K. Johanns I. (gest. 1438) König Dom Duarte regiert nur fünf Jahre, so dass schon in der dritten Generation eine Minderjährigkeit mit dem sich daranheftenden Bürgerkriege der Söhne K. Johanns anreiht. Die Regierung des vierten Königs der Dynastie, Dom Affonso verläuft vorzugsweise in den castilianischen Kämpfen zu Gunsten der Tochter K. Heinrichs IV., D. Juana, welche von ihrer Tante der Königin Isabella und deren Gemal aus Castilien vertrieben, 1530 als Verbannte und Entthronte in Portugal endet, nachdem sie lange genug gelebt, den Einbruch der Katastrophe in dem Hause ihrer grossen und unversöhnlichen Gegnerin noch anzusehen. Der ältere Sohn K. Alfons V. starb vor dem Vater. Johann II., welcher 1481 seinem Vater auf dem Throne nachfolgt, verlor durch plötzlichen Tod seinen Sohn, den Thronfolger D. Alfonso 13. Juli 1491 und bemühte sich nun fruchtlos seinem Bastarde Georg Herzog von Coimbra den Thron zu verschaffen, der rechtlich seinem Schwager, Emanuel, Brudersohn K. Alfonsos V., gehörte. Dom João II., welcher selbst nicht gescheut hatte, den Herzog von Viseu, Emanuels älteren Bruder eigenhändig niederzustossen, beendigt am 25. Oktober 1495 die Primogeniturlinie und nun eröffnet Dom Manoel die glänzendste Äre der portugiesischen Geschichte. Er heirathet die Witwe des Prinzen Don Affonso, die ältere Tochter der sogenannten reyes catolicos, K. Ferdinand von Aragon und der Königin Isabella, die gerade damals ihren *einzigen* Sohn D. Juan verloren. Die jüngere Isabella, Gemalin D. Manoels, wird dadurch Erbin von Castilien und Aragon, stirbt aber 1498, als sie den Prinzen D. Miguel gebar, und dieser, welcher bestimmt schien, die Kronen von Castilien und Aragon mit denen von Portugal-Algarve zu vereinen, stirbt bereits am 20. Juli 1500, wodurch sich die *erhoffte Vereinigung sämmtlicher Staaten der iberischen Halbinsel von selbst löst.* Dem Könige Emanuel folgt der Erstgeborene aus zweiter Ehe (mit D. Maria, dritter Tochter der reyes catolicos) nach und dieser, K. Johann III., erst Bräutigam seiner Stiefmutter, der älteren Schwester Kaiser Karls V., vermält sich nun mit der jüngsten Schwester der dritten Gemalin seines Vaters, D. Ca-

Digitized by Google

talina, deren älteste Schwester D. Leonor nach dem Tode ihrer Tante Maria 1518, Gemalin K. Manoels geworden war, im Todesjahre ihres Bruders K. Karls V., als Witwe K. Franz I. von Frankreich stirbt (1558).

Mit K. Johann III. 1521—1557 tritt die fast beispiellose Katastrophe des portugiesischen Königshauses ein. Nicht blos dass in rastloser Folge die Söhne und Töchter der Königin D. Catalina, der treuen Gefährtin ihrer wahnsinnigen Mutter D. Juana im Schlosse von Tordesillas (bis 1525), eines nach dem anderen kaum geboren wegsterben; derjenige, welchem allein ein längeres Leben beschieden ist, der eventuelle Thronfolger Don João, bereits Gemal einer Tochter K. Karls V., der Infantin D. Juana (ihre Mutter war eine Tochter König Manoels und somit eine Schwester des Königs D. Joao III.) stirbt beinahe plötzlich 2. Jan. 1554 siebenzehn Jahre alt. Seine jugendliche Witwe kommt nach seinem Tode mit einem Prinzen, Dom Sebastian, 20. Jänner 1554, nieder. Die Succession geht somit von dem Grossvater D. Joao III. auf den unmündigen Enkel über, der, als die Königin D. Catalina am 11. Juni 1557 ihren Gemal am Schlagflusse verloren, unter der Vormundschaft seiner Grossmutter, nunmehr Regentin von Portugal, heranwächst und als diese unter bangen Vorahnungen einer schlimmen Katastrophe ihr mühevolles Dasein am 12. Febr. 1578 geendet, im *Hochsommer* desselben Jahres den verwegenen Kriegszug nach Marokko unternahm, wo er am 4. August desselben Jahres in der ersten und einzigen Schlacht sein Leben verlor. Dann folgte der sechste Sohn K. Manoels, der Cardinal und Grossinquisitor Dom Enrique, geb. 31. Januar 1512, bereits seit 1562 Regent, seinem Grossneffen in der Regierung nach. Er starb aber an seinem 68. Geburtstage 1580, nachdem er den Tod seines Vaters, K. Manoels, seines Bruders K. Jaoo III., seines Grossneffen K. Sebastians und dessen Grossmutter erlebt. Jetzt wurde das Königreich Portugal-Algarbe mit dem Königreiche Spanien unter dem Neffen der Königin Catalina, dem Sohne der portugiesischen Princessin Isabella (Tochter Dom Manoels und der Infantin Maria von Castilien) und Kaiser Karls V., unter K. Philipp II. vereinigt. Es waren seit der Grossmeister von Avis zum Könige von Portugal ausgerufen wurde, 195 Jahre vergangen. — Die gänzliche Ausserachtlassung der Gesetze der Natur bei der Eingehung der Ehen so naher Verwandten hatte zum Verfalle und Untergang dieser Dynastie in ganz auffallendem Grade beigetragen.

Digitized by Google

Čís. 3.

Boleslavský kodex z doby husitské.

Sděluje **Václav Nedoma.** Předloženo dne 23. února 1891.

Když jsem v letě r. 1886 náhodou byl se podívat na neznamenitou kapitulní knihovnu ve Staré Boleslavi, padl zrak můj na starožitný svazek ve čtverci, na jehož hřbetě v příhrádce četl jsem tento nápis: „Quaedam Hussii epistolae". Vzav knihu do ruky, shledal jsem na desce přilepený lístek se starým nápisem: „Augustinus super Genesin;" a na hřbetě nahoře stálo opět: „Augustinus super Genesin." Slova „Hussii epistolae" jsou více dole rukou pozdější připsána, ale ke vzbuzení zvědavosti postačila. Když jsem viděl, že ta kniha jest manuskript s písmem z 15. století, zmohla se zvědavost teprv dokonale. Laskavostí veledůstojného pana kanovníka, P. Kacerovského, jenž úřad knihovníka zastává, bylo mi možno, obsah kodexu určitěji zkoumati, kterézto zkoumání se opravdu vyplatilo; neboť mimo známé traktaty, řeči synodalní, spisy polemické a psaní z prvních let hnutí husitského, nalezl jsem *několik ještě netištěných psaní Jana Husa* a jiné nové dokumenty.

Tento kodex jest svazek ve čtverci o 192 popsaných papírových listech; asi deset až dvanáct popsaných listů jest opatrně vyříznuto; na několika místech zůstalo mezi jednotlivými kusy několik prázdných stran. Tvary písma jsou rozličné, nejvíce dle oddělení co do obsahu aneb též dle jednotlivých kusů knihy, a může se souditi, že pocházejí od 4 nebo 5 osob; jsou z části velmi pečlivé a zřetelné, z části spěšné a sotva čitelné, mají však, co doby se týče, společný ráz. Titulní list a začátek obsahu schází; i na jiném místě schází titulní list jednoho oddělení, totiž známého Husova traktátu De ecclesia, jakož se později ukázalo. Listy, jež scházejí, jsou úmyslně odstraněny, neboť na celé knize zřejmo, že jen málo se jí užívalo. Na dolejším kraji prvního listu jest podpis P. Čapka, bývalého kanovníka Staroboleslavského.

Obsah kodexu jest až na jediný český kus veskrze latinský. Když jsem pátral, co z toho již asi uveřejněno jest — větší část na-

Digitized by Google

lezl jsem brzo v známém spise r. 1558 v Norimberce vydaném pod názvem Opera Hussi, a ve spise Palackého Documenta M. Joannis Hus (1869) — hledal jsem tento český dokument ve vydaných od K. J. Erbena Sebraných spisech Husových, kdež jsem nenalezl sice obsah jeho, ale v seznamu pramenů na konec k dílu tomuto přidaném nalezl jsem zmínku o něm, kterážto zmínka k tomu úsudku vedla, že tento kodex ve Staroboleslavské kapitulní knihovně *již od Dobrovského zkoumán byl.* Dobrovský vypravuje skutečně o své návštěvě Staroboleslavské knihovny v časopise Böhmische Literatur, jejž r. 1779 vydávati začal.

V I. svazku str. 135 tohoto časopisu praví Dobrovský o Boleslavském kodexu toto: „Eine Handschrift in 8° aus dem XV. Jahrhundert. Sie enthält verschiedene kleinere Schriften und Briefe des Johannes Hus, deren einige noch nicht herausgekommen sind. Diese Handschrift führt am Rücken den Titel: Augustinus scribens, weil Hussens Traktätchen: De creare mit den Worten: Augustinus super genesin ad literam anfängt. Der ganze Inhalt ist" — a pak následuje udání obsahu, jež ale při určitějším zkoumání částečně neúplným býti se vidí. Na konec cituje Dobrovský dvě krátké poznámky, jež se na přivázaném listě pergamenovém nalézají a z nichž jedna Pražské pronásledování Židů z r. 1389, druhá pak církevní jubilaeum z r. 1392 registruje. Dobrovský věnoval patrně svou pozornost především českému dokumentu v té sbírce, a prohlédl jen spěšně latinský obsah její, čímž asi se stalo, že psaní, jež nemají nadpisu prostorně odděleného, ušla jeho pozornosti.

Obsah kodexu jest: 1. známý traktát mistra Husa o šesti bludech. Rukopis začíná bez úvodu kapitolou: de creare, jehož první slova té knize k falešnému titulu (Augustinus scribens) pomohla, kterýmžto názvem již před dávnými lety opatřena a také v katalogu označena jest, jako by to bylo nějaké dílo svatého Augustina.

2. Velká rozprava Husova o církvi, De ecclesia, hlavní to reformatorovo dílo, jež jen v jazyku latinském známo jest; titulní list a jeden list z podání obsahu jest vyříznut.

3. Jeronymi epistolarum epistola prima ad Evandrum presbyterum; psaní svatého Jeronyma, jež na list prázdným nechaný napsáno býti se zdá rukou pozdější.

4. a 5. Consilium doctorum contra magistros artium universitatis, a Consilium magistrorum artium universitatis contra doctores, jsou známé spisy s kontroversami odpůrců a přívrženců Husových na universitě za theologických sporů, jež již Cochlaeus má, a jež také od

Digitized by Google

Palackého v Documentech s použitím rukopisů dvorní knihovny Vídeňské, universitní knihovny Pražské, a pro druhý spis také archivu Třeboňského uveřejněny jsou. Poslednější dokument má na konci datum s touto poznámkou: Anno Domini MCCCCXIII in die Dorotheae virginis, qua occisus est nequiter nobilis Puota Juvenis in lecto suo Pragae. Tato poznámka týče se nepochybně vraždy mladého pana Půty z mocného rodu pánů z Riesenberka a ze Skály, jež stala se z příčin neznámých v domě Staroměstského souseda Jana Bechyně. Tím se datum této vraždy, jež tenkrát velikou sensaci způsobila, potvrzuje v ten způsob, jak je Tomek ve svém Dějepise města Prahy III. 544 naproti různícím se zprávám jiným (Staří letopisové a Höfler) udává.

Jako kus šestý následuje pod nápisem: Contra Joannem Anglicum Stokes, Husova též odjinud známá polemika proti anglickému licentiatovi Stokes-ovi (1411), jenž v družině vyslanectva krále Jindřicha k uherskému králi Sigmundovi, když skrz Prahu se ubírali, svým chováním a svými řečmi mezi přívrženci Husovými pohoršení způsobil, ale vyzvání Husova k veřejné disputací neuposlechl. Dobrovský ve svém udání obsahu uvedl jen jeden díl, jednu kapitolu polemického spisu proti Stokesovi mylně jako samostatnou rozpravu pod titulem: De occulto judicio dei.

Čísla 7. a 8. jsou zase známé repliky Husovy a jeho přívrženců proti doktorům theologické fakulty. Mají název: Contra falsa dicta et consilia doctorum, qui abierunt retrorsum; pak: Contra falsa consilia doctorum Hus summarie collegit. Palacký uveřejnil oba tyto kusy ve svých Documentech podle rukopisu Vídeňské dvorní a Pražské universitní knihovny.

Jako kus devátý následuje pod titulem: Sermo magistri Jacobelli ad clerum, řeč Jakoubka ze Stříbra o thematě: Haec omnia tibi dabo, si cades adversus me, kterýmižto slovy zlý duch spasitele pokoušel, a náš reformator světské snahy duchovenstva káral.

Následující dvě čísla (11. a 12.) jsou zase důležité, avšak z rozličných pramenů dávno známé doklady k dějinám Husovým, totiž psaní jeho ku papeži a jiné psaní ku kollegiu kardinálů (září 1411), ve kterýchžto psaních Hus svou pravověrnost vyznává a dokazovati se snaží, avšak do Říma sám přijíti se zdráhá, poněvadž by prý na cestě životem svým jist nebyl, ježto prý číhají na něho v království i mimo ně, zvláště Němci. Psaní k papeži má nápis: Magister Joannes Hus petit dominum apostolicum pro absolucione; psaní kardinálům začíná hned na počátku stránky listovní beze všeho titulu, čímž se

Digitized by Google

vysvětluje, že je Dobrovský asi za pokračování prvního psaní považoval a ve svém udání obsahu nejmenoval.

Dvanáctý kus jest zajímavé a charakteristické odvolání mistra Jana Husa z rozsudku papežova ku Kristu jakožto nejvyšší hlavě církve. Když r. 1412 vyrčena na našeho reformatora klatba, čímž se pod trestem téhož způsobu zakazuje obcovati se stíženým kletbou a pokrmy a nápoje mu podávati, hledal u víře silný Hus v odvolání k bohu útočiště proti přísnému rozsudku církve. Tuto Appellatio Magistri Joannis Hus a papa ad supremum judicem uveřejnil Palacký ve svých Documentech str. 464 dle rukopisu Vídeňského a Třeboňského; zde máme však — jakož i v jiných v těchto řádcích jmenovaných a také jinak známých dokumentech — nový pramen před sebou, jenž v tomto případě nejen odchylný způsob čtení, nýbrž i zcela *nový odstavec* obsahuje. Toto odvolání podáno jest v našem kodexu latinsky i česky, a to jest v něm právě ten jediný český spis. Zmíněný tuto a v textu od Palackého uveřejněném nepodaný odstavec připojen jest ke slovům „ut estimo exigente," jimiž třetí odstavec téhož dokumentu u Palackého se končí, a podává jako argument obrany pořízené či nařízené roku 1411 od krále Václava smíření mezi Husem a zemřelým brzo potom arcibiskupem Zbyňkem, podle něhož arcibiskup ve zvláštním psaní do Říma oznámiti měl, že v Čechách a na Moravě není kacířství. Tento odstavec stejného obsahu nalézáme tu i v latinském i v českém textu.

Tomuto českému textu budiž věnováno několik zvláštních poznámek. Je to, jakož již řečeno, jediný spis v českém jazyku, jejž kodex obsahuje, a sice nikoliv hned za latinským textem, nýbrž teprve na konci. Pátrání, zdali již tento dokument uveřejněn byl, přivedlo mne právě na stopu, že již Dobrovský zkoumal kodex Boleslavský. Erben připomíná ve své rozpravě o nynějších pramenech spisů Husových, kterouž k Sebraným spisům Husovým připojil, že Dobrovský nalezl v Staré Boleslavi rukopis z roku 1515, jenž obsahuje odvolání z rozsudku papežova k soudci nejvyššímu, a odkazuje na Dobr. Lit. I. 135. Tento pramen, totiž Dobrovského Böhm. Liter. na r. 1779, nemluví však nikde o roce 1515, nýbrž praví, že rukopis „z XV. století" pochází. Ve svém dějepise řeči a literatury české, ve vydání z r. 1792 jakož i v onom z r. 1818, zmiňuje se Dobrovský také o nalezení tohoto českého spisu ve Staré Boleslavi, a nepodávaje na tomto místě o stáří rukopisu žádného úsudku, odkazuje na svou literaturu (svazek I. 135). Odkud pochází tedy u Erbena určité udání roku 1515 pro stáří rukopisu? Nuže, Erben vyňal nepochybně z Jung-

Digitized by Google

manna (III, 135 *b*), aniž se podíval do Dobrovského. Odkud má však Jungmann rok 1515, když odkazuje na Dobrovského, jenž o tomto roce nic neví? Hanuš sice ve svých „Dodávcích" vzal na potaz pramen pravý, totiž Dobrovského českou literaturu z roku 1779, neboť ji cituje určitěji, ale o stáří rukopisu mlčí, aniž Jungmanna 1515 opakuje. Toto datum Jungmannovo pochází nepochybně z chyby písmové neb tiskové, neboť pro udání určitého roku není v rukopise žádné opory; Dobrovský, jenž sám jediný jej měl v ruce, klade jej do 15. století, a nynější znalci řadí jej do první třetiny 15. století.

Po odvolání ku Kristu následuje (13.) známé, často jmenované psaní university Oxfordské k universitě Pražské (5. října 1406), kteréž přineseno bylo do Prahy jakožto vysvědčení o pravověrnosti Wicleffově a zde nemálo působilo pro šíření učení reformatora anglického; sám Hus předčítal je veřejně v jednom svém kázaní. Toto psaní prohlášeno jest od Angličanů na konciliu za podvržené — Höflerovi vidí se podezřívati samého mistra Husa jakožto falsatora; avšak není podnes dosti zřejmo, zdali to psaní skutečně nepravé jest, a ještě před několika lety zastal se pravosti jeho vynikající v církevní historii spisovatel, prof. Lechler v Lipsku. V našem kodexu jest připsaná poznámka, že posláno to psaní od university Oxfordské universitě Pražské, červeným inkoustem přeškrtnuta.

Nejbližší dva dokumenty, 14. a 15., jsou psaní, jež psal M. Richardus Oxoniensis ad M. Joannem Hus, a odpověď tohoto (Rescriptum a M. Hus ad Richardum). První z těchto psaní jest již ve sbírce Opera Hussi, druhé od Palackého a Höflera podle rukopisu Pražské universitní knihovny uveřejněno; v této knihovně nalezl jsem také český překlad tohoto listu. V našem kodexu obsažené psaní Husovo k mistru Richardovi jeví však četné odchylky od tohoto textu, a sice, jakož tvrditi sobě troufám, také lepší spůsoby čtení. Toto vzájemné dopisování Husa a Angličana Richarda Fitze či „Wychowycze" (v této druhé spůsobě stojí to jméno v našem rukopise pod psaním Richardovým) považuje a pojednává se všady v dotyčné literatuře jako důležitý dokumentární důkaz tehdejšího vzájemného styku mezi českou a anglickou stranou oprav; seznáme tuto ještě dále posud neuveřejněné psaní Husovi z Anglicka v téže době (1410) zaslané, kteréž toto stýkání zajímavým spůsobem potvrzuje.

Pod titulem *Magister Hus quibusdam magistris scribit hanc literam*, následuje (16.) psaní, které již Opera Hussi obsahují, které také Palacký (Doc. str. 33) jakožto psaní mistrům Martinovi a Mikuláši ze Stříbra poslané označuje. V našem rukopise jest však delší

Digitized by Google

a zdá se býti spojeno ještě s jiným psaním. Viz rozšířený jeho text zde níže pod číslem **VIII.**

Potom následuje (17.) psaní (pominuté od Dobrovského), uveřejněné od Höflera a od Palackého, jež psal Hus Vídeňskému mistru Sybartovi (Sywartovi) na obranu mistra Jeronyma proti jeho útokům.

Nyní přicházíme k malé řadě (18.—24.) neuveřejněných posud dokumentů, mezi nimiž jsou především 4 resp. 5 psaní od Husa. Než však o těchto určitěji promluvíme, uvádíme ještě spisy a traktáty, jež další obsah a zakončení sbírky tvoří. Pod titulem: Magister Jakubko ad bellum, dum expugnabant Skalam, shledáváme (jakožto číslo 25.) řeč Jakoubka ze Stříbra. U čísla 26. jest titul vyškrábán a sedm listů jest vyříznuto; Dobrovský soudí podle začátku („Ex lege divina et fide sacrae scripturae"), že to asi byla papežská bulla.

Také nejbližší kus (27.) jest bez nápisu; je to donatio Constantini. Pak následuje v jazyku českém (28.) zmíněné již odvolání Husovo k soudci nebeskému. O tomto spise jest ještě podotknouti, že nepochybně v českém znění posud uveřejněn nebyl. Jungmann, Hanuš, Erben o uveřejnění jeho nic nevěděli, a také další hledání v českých publikacích až po dobu novější nevedlo na stopu nějakého otištění této appellace.

Dobrovský podotýká ve svém seznamu při tomto kuse: „Ich besitze eine genaue Abschrift; kann ich Jemandem dienen?" Ve vydání svého dějepisu české literatury a řeči z roku 1792 připomíná, že tato appellace sice tištěna jest latinsky, nikoli však česky; ve vydání tohoto díla z roku 1818 nezmiňuje se Dobrovský, zdali uveřejnění již se stalo neb nestalo, nýbrž přestává na poznámce, že tento spis ve Staré Boleslavi nalezl. Mohlo by se tedy souditi, že Dobrovský tou kopií, kterou si před r. 1779 opatřil, v době od 1792 až 1818 opravdu „někomu posloužiti" chtěl, že ji někomu ku použití neb uveřejnění dal a při vydání svých dějin literatury z r. 1818 o nějakém uveřejnění orientován nebyl. V pozůstalých papírech Dobrovského v Museum tato kopie *není*.

Potom následuje (29.) Tractatus contra occultum adversarium, který již Opera Hussi obsahují, a jako poslední (30.) kus rozprava De Antichristo positio. Dobrovský k ní připomíná, že jest ji rozeznávati od traktátku de Antichristo; poněvadž ale již Opera Hussi několik spisů o antichristu obsahují (Liber de Antichristo; liber de regno etc. Antichristi; de revelatione Christi et Antichristi), a také jiní (na př. Jakoubek) rozpravy o antichristu napsali, bylo by potřeba

Digitized by Google

do těch všech nahlédnouti, což pisatel těchto řádků za ten čas, co rukopis při ruce měl, učiniti nemohl.

Z téže příčiny nemohlo se prozatím zjistiti, zdali mistra Jakoubka spis *ad bellum, dum expugnabant Skalam*, identický aneb ve spojení jest s téhož od Palackého (Děj. nár. č. IV. 1. 388) a Jirečka (Rukověť I. 308) uvedeným spisem o dovolenosti války. V tisku tyto obě zmíněné shora řeči Jakoubkovy ovšem nevyšly; zdali mezi jeho rukopisně zachovanými různými rozpravami by se nalezly, nelze v tu chvíli zjistiti. Tyto uschovány jsou větším dílem ve Vídeňské dvorní a v Pražské kapitulní knihovně. Jestliže Jakoubkova latinská rozprava o dovolenosti války z roku 1419 (Jireček) pochází, tedy není totožná se shora jmenovanou, neboť tato pochází bez pochyby z roku 1413, jakož z udání doby: dum expugnabant Skalam, souditi se musí. To udání týče se jistě obléhání hradu Skály u Přestic, jež v boji krále Václava a Pražanů proti odbojné panské jednotě Riesenberků a Švamberků roku 1413 po několik měsíců trvalo, a při němž dle domnění Tomkova Žižka své první oko ztratil. Je to zřejmo také z té okolnosti, že všechny v našem kodexu obsažené spisy nejdou dále než k roku 1414, a nesahají zpět za druhé pětiletí toho století, takže na obléhání hradu Skály, jež 1399 se dělo, dobře mysliti se nemůže, ačkoliv tenkráte Jakoubek jako mladý mistr již v Praze byl. Ještě budiž zmíněno, že Jakoubek hned na začátku své řeči slovy trpkými na špatnost světa žaluje (cogor dicere, quod totus mundus his periculosis temporibus positus est in maligno etc); v dalším postupu praví, že bojovati jest především proti antichristu a jeho všemu vojsku, nikoliv pro časné a pomíjející, nýbrž pro všeobecné a věčné statky, a nikoliv fysickými, nýbrž duchovními zbraněmi; napřed bojovati jest uvnitř proti zlým myšlénkám, proti vraždě, porušení svazku manželského, zlodějstvu. Jestliže „marniví rytíři tohoto století" udatně bojují, jakž teprv činiti jest bojovníkům Kristovým! Řečník na konec vřelými slovy projevuje přání, aby mu, než umře, dostalo se viděti církev Kristovu podle evangelia a podle prvotního zařízení opravenu. O obsahu od Palackého a Jirečka uvedeného (netištěného) traktátu Jakoubkova, v jakých mezích v něm se dovoluje válka, mi ovšem nic není známo, mimo nápis sám; ale již z nápisu souditi by se mohlo, že v našem kodexu — nehledě ku příčině zevnější, rozdílnému totiž udání doby — snad jiný spis Jakoubkův před sebou máme.

Za *neznámé*, t. j. **posud neuveřejněné** a v dotyčné historické literatuře nevyužitkované ani neudané mohl jsem z Boleslavského kodexu zjistiti sedm dokumentů. Jsou to veskrze psaní, jež mají tyto

Digitized by Google

nápisy: 1. Mag. Joannes Hus ad quendam Baronem; 2. Mag. Joannes Hus cuidam praedicatori; 3. Mag. Joannes Hus regi Poloniae; 4. Mag. Joannes Hus cuidam Baroni; 5. Quidam miles de Anglia ad Mag. Joannem Hus; 6. Mag. Joannes plebanus de Chwoynow archiepiscopo Sbinconi. Po tomto následuje ještě jakožto sedmý kus (od Dobrovského nedopatřené) psaní bez nápisu a bez podpisu, jež nepochybně také od Husa pochází.

První psaní Husovo (I.) *Ad quendam Baronem* zaujímá asi čtvrtkovou stránku. Počíná slovy: Salus et gratia a domino Jesu Christo nobilis domine; a končí se ... qui evangelium tuum nituntur operibus suffocare; dominus sit vobiscum; amen. Hus brání se v něm proti obvinění z kacířství, kteréžto obvinění, jakož jistotně slyšel, proti němu u dotčeného pána mnozí povznesli.

Datum tohoto psaní určiti jest zrovna tak nesnadno, jako určiti osobu, jíž psáno jest. Obsah jeho celkem dotýká se prvních zakročení, jež na počátku sporu stala se od církevních úřadů proti Husovi, neboť mluví se tu jen o žalobě od arcibiskupa papeži podané a o snažení, aby kázání v kaplích zastaveno bylo, nikoli však, že v tom zákaz papežský již se stal. Tento zákaz vydán v bulle ze dne 8. prosince 1409, arcibiskup uveřejnil jej teprv 9. března 1410.

Usilování o to, aby Husovi kázání přes zákaz pořád konané se stalo nemožným, objevuje se již v roce 1409, a nabývá určité tvárnosti v žalobě proti Husovi od arcibiskupa zvláštním poselstvím ke dvoru papežskému podané. Poselstvo bylo hned posláno, jakmile se arcibiskup Zbyněk pro papeže Alexandra V. prohlásil, což stalo se 4. září r. 1409. Mohlo by se tedy souditi, že to psaní padá do posledních měsíců roku 1409 anebo na počátek roku 1410. Proti mínění, že psaní toto snad po ohlášení papežské bully napsáno býti mohlo, staví se ta okolnost, že by se byl Hus ohradil nejen proti rozkazu arcibiskupovu, nýbrž i proti rozkazu papežovu, jako to později učinil. Toto psaní psáno jest nějakému velmi mocnému protektoru Husa jakožto kazatele v kapli Betlemské.

Následující psaní (II.) *Magister Joannes Hus cuidam praedicatori.* Datum také nemá, náleží však již do nejbližší doby v celém sporu. To psaní zaujímá prostor jedné stránky, a mluví se v něm o processu proti Husovi při dvoře papežském, pokud kardinál Colonna ten spor svěřený sobě měl. Obsah jeho byl by nepochybně důležitější, než obsah psaní prvního, jest však bohužel jen částečně zřejmým, neboť skoro polovice jest vyškrabána na místech různých, po částech nestejných. Schází jeden celý passus, pak scházejí celé anebo poloviční

Digitized by Google

řádky, ano jen jednotlivá slova. Jen začátek, jenž všeobecné poznámky obsahuje, ušel úmyslnému zničení. Hus vyslovuje tu někomu, jejž nazývá honorabilis dominus a pater reverendissimus, své potěšení, že dostal od něho psaní, poněvadž z toho psaní zvěděl, že aspoň malým krokem bude moci bojovati pro učení Kristovo, jako otcové; utrpení svatých otců pro Pána hodným shledán ovšem nebude, „avšak mohu — tak píše — jako psíček hledati stopy, jak ušli oni úkladům ďáblovým; vy, otče, kráčíte napřed jako lev, já budu následovati dle možnosti jako psíček, jako syn za otcem, abychom ušli špatnosti toho století.“ — Potom jest část psaní, 6—7 řádků, docela vyškrabána. Jen slova: Valete in domino, zůstala na této prostoře; avšak po těchto slovech na rozloučenou následují teprv — zdá se, že postscripta bývala za každé doby důležitějšími než psaní — věcná sdělení, jež však hrozně jsou zkomolena. Vyškrabání jest tak důkladně vykonáno, že asi sotva podařilo by se rekonstruovati písmo pomocí chemie.

Patrně psáno jest toto psaní na konci roku 1410 aneb v prvních týdnech roku 1411. V srpnu 1410 neschválila *) theologická fakulta Bononická přes všechno úsilí arcibiskupa Zbyňka spálení spisů Wicleffových v Praze, o čemž sobě vymohl přítel Husův, mistr Jan z Jesenice, od tehdejšího děkana této fakulty vysvědčení — toť nepochybně jedna z těch věcí, jichž dopravení do Prahy tak rozhněvalo, jakož psaní řečené podotýká. Toto vysvědčení vydáno 25. listopadu 1410, a v únoru 1411 vynesl kardinál Colonna klatbu na Husa. Do mezidobí toho musí náležeti to psaní; ve příčině osoby, jíž psáno jest, není čeho se dopídit. Mistr Marcus, jenž v něm jmenován jest, jest asi často jmenovaný přítel a obrance Husův, Marek z Hradce Králové, s nímž najednou téhož dne zkoušku mistrovskou byl složil. „Dominus Nicolaus“ je snad Mikuláš Augustinův z Prahy, jenž svůj vliv u krále Václava pro převahu českou na universitě rozhodně platným učinil. (Tomek Děj. Pr. II. 483, III. 465, 471.)

Nejvíce zajímavosti má psaní (III.), nadepsané: *Magister Hus regi Poloniae*, psané králi Vladislavovi Jagellonci. Začíná se slovy:

*) U příležitosti tohoto spálení knih budiž mi dovoleno toto připomenouti: Známý posměšný popěvek: „Zbyněk biskup abeceda, knihy spálil nic nevěda,“ uvádí Cochlaeus slovy „Suinick kraschy spalil;“ Höfler měl svou znalost této posměšné básně patrně jen z Cochlaea, přece však ho korrigoval a nepíše „kraschy“, nýbrž „krasy“ na místo „knihy“, k čemuž ihned přidává nový drastický překlad, a sice: „der Saumagen hat das Schöne verbrannt.“ (Geschichtschr. der Huss. Bew. III., 32.) Suinik a Zbyněk jest prý česká hra slovní, dodává k tomu na vysvětlenou.

Digitized by Google

Salus et gratia, pax et victoria a deo patre..... a jest nepochybně psáno následkem vítězství krále Vladislava nad řádem rytířů německých u Tannenberka (1410). Hus hned za pozdravem vyslovuje vřelými slovy radost svou ze zprávy o vítězství. „Poněvadž Oneš z Hůrky (de Huorka) V. M. posel" — tak píše — „jistou zprávu o vítězství a chvalitebné svornosti nazpět přinesl, způsobil srdci mému velkou radost, již ani pero popsati, ani hlas můj jak se patří vysloviti nemůže." Dále však se hned králi důtklivě na srdce klade, že ne snad jeho moc, nýbrž moc nejvyššího pána pokoje, našeho pána Ježíše Krista, hrdé nepřátele porazila a skromné povýšila. Po dalším výkladu tohoto výroku z evangelia, jenž vůbec ve větší části toho psaní vyznívá, připomíná Hus povídání o dvou mečích, jež prý Deutschmeister Konrad von Juningen králi před bojem poslal jako na posměch, že vojsko jeho nedostatečně jest vyzbrojeno.*) Nepřátelům prý všechny jejich zbraně a poklady nebyly nic platny, poněvadž byli nadutí a především v Krista důvěry své nekladli. Nechť prý to král ve své moudrosti dobře uváží a skromným zůstává. Příčina, proč reformator vítězného krále tak důrazně varoval přepychu a napomínal ke skromnosti, byla, nehledě ku pohnutkám evangelickým, asi ta, že učiniti jej chtěl vnímavějším pro následující radu ve příčině jeho politiky. Kladl mu totiž na srdce mír s králem uherským Sigmundem — tendite ad pacem cum illustrissimo principe rege Sigismundo, — a napomíná jej, aby ani arrogantia Sigmundova z mezí skromnosti jej nevyrušila — vestra tunc majestas temperamentum semper humilitatis teneat —, aby nebyla opět křesťanská krev prolévána a nepovstalo velké pro duše nebezpečenství. On sám že chce s celým národem u pána Boha za svornost prositi. Na konec vyslovuje Hus „z celého srdce" touhu, že *by krále rád na vlastní oči viděl* — vestram personam oculis videre corporalibus, — a doufá, že mu Ježíš Kristus vyplní toto přání ve prospěch úřadu jeho kazatelského i ve prospěch králův. Potom končí psaní, jež zaujímá dvě strany, těmito slovy: Dominus omnipotens dignetur vestrae majestati assistere per salvatorem nostrum, mediatorem dei et hominum, dominum Jesum Christum.

Toto psaní jest patrně velice zajímavé z nejedné příčiny. Nová

*) Velmistr německých rytířů prý řekl o polském, sice z rozmanitých živlů sehnaném vojsku, že má více lžic než zbraní. Poslání dvou mečů před bitvou se líčí se strany německé jako pouhý zvyk rytířský, přijato bylo však od Poláků jako posměch, a král Vladislav prý odpověděl obratně poznámkou, že sice žádných zbraní potřebí nemá, že však meče přijímá jako dobré znamení, neboť prý jen poražení zbraně posílávají.

Digitized by Google

jest zjištěna tuto pravda, že Hus úmysl měl, za příčinou své reformatorské činnosti s králem Vladislavem osobně mluviti a tedy ovšem do Polska cestovati. Není možno přikročiti tu k obšírné úvaze o tomto historickém dokumentu; budiž jen podotknuto, jak s jediným posud známým psaním českého reformatora polskému králi souhlasí a jak oba tyto dokumenty navzájem se doplňují. Druhé, o dvě leta pozdější psaní (1412), jež od Palackého (Doc. 30) dle jednoho Vídeňského rukopisu uveřejněno jest, začíná Hus ujišťováním, jak jej to velice těšilo, když slyšel, že se smířil král Vladislav s králem Sigmundem, a že on se modlí s lidem, aby život obou králů i jich národů bral se cestou spravedlnosti. Ze zaslaných potom oběma králům reformatorských napomenutí od Husa, jenž mezitím na dráze své ovšem dále dospěl, zřejmo jest, proč již přede dvěma lety, po bitvě u Tannenberka, oběma knížatům svornost doporučoval a proč ji s celým národem od Boha vyprositi chtěl.

Pozoru hodna je ta okolnost, jak Hus již roku 1410 daleko za hranice Čech znám byl a jak si ho všímali. Zdali Oneš z Hůrky zpředu v tomto psaní jmenovaný, jenž tu nazývá se „Vestrae Majestatis nuntius victoriae," zvláštním do Prahy poslaným poslem královým byl, či zdali ze slov, že určitou zprávu „nazpět přinesl" (retulit), souditi by se mělo, že byl mezi českými bojovníky z Polska se vracejícími a že zprávu o vítězství vraceje se do vlasti přinesl, bylo by sice zajímavo věděti, ale nesnadno určiti. Význam jednotlivých slov nesmí ovšem v latině Husově bráti se na přísnou váhu, a považíme-li, že Vladislav zprávu o svém vítězství poslal nejen všem evropským dvorům, nýbrž i jiným, na př. též českému pánovi Jindřichu z Rožmberka, po zvláštních poslích s obšírnou relací o svém vítězství,*) tedy můžeme také za to míti, že poslal do Prahy posla, aby Husovi a jeho tenkrát již mocné straně přinesl radostnou zprávu o vítězství u Tannenberka, jež skutečně bylo vítězství slovanské a z té příčiny pro českou stranu národní také důležito bylo, nehledě ani k tomu, že znamenitý počet mužů ve válce zkušených z Čech a Moravy, uposlechnuvších vyzvání krále Polského, k velkému vítězství u Tannenberka značně přispěli. Posel o vítězství, Oneš z Hůrky, byl snad z oněch válečníků, ačkoliv jméno jeho mezi vyjmenovanými u Dlugoše Čechy se neuvádí. Jméno Hurka, Huorka objevuje se v té době

*) Psaní Jindřichovi Rožmberskému poslané již Balbin cituje, a Pubička (5. Band, 2. Theil, Anhang pag. XXXIV) otiskl je doslovně podle německé kroniky Rožmberské.

Digitized by Google

v Čechách i v Polsku (Górka); Oneše (Ondřeje) z Hůrky nenalezl jsem však nikde.

Následující psaní (IV.) má nápis: *Mag. Joannes Hus cuidam baroni*, a psáno jest nepochybně českému pánu Janovi z Wartemberka, jakož zřejmo ze jména Chudoba, jež v kontextu se vyskytuje a jež onomu pánovi vůbec dávali. Psaní toto začíná se za obvyklým pozdravem slovy: Cum magna cordis percepi tristitia, quod aliqui famant homines, qualiter vestra nobilitas sit conversa in rapturam, tedy výčitkou, že tento vznešený pán — což tenkráte ovšem neobyčejnou událostí nebylo — chopil se řemesla loupežnického a zajímal lidi i statky. Že prý neví, zdali to pravda jest; kéž to není pravda! Říkají prý mu nyní do očí: „Hleď, tvůj oddaný syn Chudoba, jehož jsi vynášel do nebes, jehož žel a lítost jsi veřejně ohlašovati se odhodlal .... želí již toho, že dříve již loupiti nemohl, protož najal ještě lid bojovný, aby k loupežení více odvahy měl. Taková řeč raní srdce moje, avšak nedojímala by mne, kdybych věděl, že nemá podstaty, neboť o mně povídá se ještě něco horšího, ale mně jest útěchou mé čisté svědomí ....“ Pročež napomíná urozeného pána — hortor humiliter pro Dei clementia — aby myslil na Boha a na čest, a zanechal loupežení. Promluviv takto panu Chudobovi důtklivě do svědomí, přimlouvá se za propuštění jakéhos Viléma, od něho v Boleslavi zajatého.

Jméno Chudoba označuje jakožto adressáta toho listu pana Jana z Wartemberka na Ralsku, „Joannes de Wartenberg, dominus castri Ralsko, cognomine Chudoba.“ Co se týče doby, do které toto psaní spadá, těžko jest určitější pronésti úsudek. Jan z Wartemberka byl tehdy patrně ještě Husovým stoupencem; jak dlouho jím zůstal, není známo; když spor již mocně zplanul, shledáváme jej v první řadě katolické strany šlechtické. Jakási od Palackého uveřejněná posměšná píseň proti Husitům praví, že „ille strenuus Chudoba,“ jenž od Wicleffistů „ductus erat ad improba,“ brzo se obrátil, z čehož ale mnoho se nedozvídáme. Jelikož se mnozí z dřívějších přátel a stoupenců reformatorových z kněžstva a ze šlechty od něho odvraceti počali, když vyneseny na něj nejpřísnější rozsudky moci církevní a když on proti této zjevně se opřel, můžeme za to míti, že psaní řečené klásti jest před rok 1412.

Dále následuje psaní (V.) s nápisem: *Quidam miles de Anglia ad Mag. Joannem Hus.* Toto psaní má objem větší dvou stran, a končí tímto datum: Datum in nostro castello de Culing anno MCCCCX per Joannem Oldcastel dominum de Cobham. To jméno je tak psáno, že

Digitized by Google

je čísti mohl Dobrovský „Oldesissel"; není však pochybno, že tu máme psaní, jehož původcem byl John Oldcastle, lord Cobham, hlava anglických Wicleffistů (Lollardů). Toto psaní poskytuje vedle korrespondence Husa s anglickým knězem Fitzem, o níž tuto již zmínka se stala, nový a osobou, od níž pochází, velmi zajímavý doklad pro styky mezi českými a anglickými Wicleffisty, jakož i pro pověst, jakou měl Hus již tenkráte daleko za hranicemi své vlasti. Obsahem toho psaní v podstatě jsou pobádání a vyzývání k vytrvalosti, a ujišťování, že přátelé v Anglicku vytrvati chtějí až do smrti. Obě tyto hlavy vytrvaly skutečně až do konce, neboť oni oba zahynuli na hranici.

Důležito bylo by zvěděti, zdali Hus a Oldcastle více psaní sobě psali; ze psaní právě jmenovaného nelze o tom ničeho vystihnouti, avšak tolik lze s jistotou souditi, že mistr psal lordovi dříve nebo později, neboť téhož roku pospíšil si Hus s obšírnou a laskavou odpovědí mistru Richardovi z Oxfordu — jenž se jakožto infimus sacerdotum podepsal —, a tož tedy tím méně asi váhal vznešenému lordovi hned odpovědíti, jestli mu již dříve nepsal. O tom nenašel jsem v dotyčné literatuře nikde zprávy. V poznámkách Miliusových k Seyfriedovu spisu: Vita Joh. Hussi, jest ovšem za odkazu na Lewisa (Leben Wicleffs) zpráva, že Hus obrátil se ku Cobhamovi s písemní žádostí za opisy děl Wicleffových a že jich na útraty lordovy hojně dostal; neshledávám však nikde zmínky o této pro šíření Wicleffismu v Čechách nikoliv nedůležité zprávě, a zmíněný anglický pramen — patrně The history of the life and sufferings of the rev. John Wicliffe, by John Lewis. V Londýně 1720 a 1820 — nebyl mi po ruce, nenalézáť se ani v Pražské musejní, ani v universitní knihovně. Stálo by za to, zvěděti, jak a pro kterou dobu starý Lewis tuto zprávu podává. Jeho kniha pokládá se až podnes (Lechler) za pramen spolehlivý. Také praví se jinde, že Cobham veliké sumy na opisování děl Wicleffových vydal a že ta díla mezi lid rozdával.*)

*) Höfler praví ve svém spise Geschichtschreiber díl I. str. XVI, že v Pražské universitní knihovně jedno psaní Oldcastlovo Husovi nalezl a ve jmenované tuto knize uveřejní. Zmiňuje se v textu o pobádání, jež přicházelo Husovi z Anglicka, zvláště od „známého Oldecastla", a k tomu dodává v poznámce: Der Brief Oldecastles nebst dem eines nicht näher bekannten englischen Geistlichen, Ricuswiche, an Hus, befindet sich in einem Codex der Prager Universitätsbibliothek. Siehe Bd. 3. Dle těchto slov měla by se v 3. svazku obě ta psaní aneb aspoň určitější zpráva o nich nalézti. V nedostatečném indexu Oldecastle ani jmenován není, a v textu jsem jej sice nalezl, avšak nikoliv s jeho psaním, nýbrž při výkladech o Kostnickém koncilu, při kteréžto příležitosti Höfler hned jej spaluje, ještě před Husem, kdežto smutný ten osud zastihl jej teprve za dvě léta potom.

Digitized by Google

Zvláštní důležitost pro charakteristiku církevních poměrů v Čechách za arcibiskupa Zbyňka má v našem kodexu psaní nejbližší (VI.), totiž psaní Chvojnovského faráře řečenému praelatovi *(Magister Joannes plebanus de Chwoynow archiepiscopo Sbinconi)*. Není tuším příkladu, že by byl kdy jaký farář svému arcibiskupovi tak psal. Celý tento spis jest písmem svatým sice protkaná a také dosti devotní, avšak přece nad míru ostrá a prudkými výčitkami vypravená filippika proti duchovnímu arcipastýři.

Arcibiskup má — tak praví — kněze, kteří slovo Boží s prospěchem hlásají a se obětují, v jich věrné činnosti podporovati. To však prý bohužel se neděje, zvláště od té doby, co „paternitas vestra" na stolec biskupský zasedla. Svých povinností nedbalí kněží, Jidáši ischariotští a falešní apoštolové nejsou pro svou bezbožnost trestáni. Jestliže však kněz věrný slovem a skutkem se vyznamená, hned prohlašován jest za kacíře a wicleffistu, jest pronásledován, ano bez milosrdenství zavřen. „Ne, ne, otče nejctihodnější, tak to býti nemůže! Považ, že jsi dosazen na místo Krista, pastýře nejlepšího, abys příkladu jeho se držel a své poddané moudře řídil, abychom i my podřízení pastýři toho příkladu následovali." Kristus prý při svém na nebe vstoupení řekl apoštolům: „Jděte do celého světa a kažte evangelium všem tvorům;" jestliže prý arcibiskup toho příkladu následuje

---

Co se kněze „Ricuswiche" dotýče, není rovněž možno najíti ho ani ve III. svazku ani kde jinde v tomto spise; arcit však nalézáme ve II. svazku str. 210 známé psaní anglického kněze Richarda z Oxfordu (Richardus Oxoniensis), jež tu má podpis: Richardus Vitze, infimus sacerdotum (Höfler ovšem píše „infirmus" sacerdotum). Dle přidané signatury XI. E. 3. mohlo býti nahlédnuto v dotyčný kodex v universitní knihovně, a nalézá se tam ovšem uveřejněné psaní kněze Richarda, žádné však není tam psaní Oldecastlovo, kdežto přece dle shora zmíněné poznámky Höflerovy obě psaní v *jednom* kodexu býti mají, neboť Höflerův „Ricuswiche" není právě nikdo jiný než Richardus Vitze; abbreviatura „Ricus" znamená „Richardus". Proč ale publikuje Höfler jen — ostatně v Opera Hussi již dávno uveřejněné — psaní „blíže neznámého" kněze Richarda, nikoli však i psaní „známého" Oldecastla, kdežto psaní tohoto již pro osobnost pisatele znamenitějším býti musí a opravdu novým by bylo? Poněvadž psaní Richardovo v kodexu od Höflera citovaném (XI. E. 3) podepsáno jest zcela zřetelně napsaným jménem „Richardus Vitze," takže by nikomu možno nebylo udělati z něho „Ricuswiche", a poněvadž psaní Oldecastlovo v tomto kodexu *není*, tedy není pochybnosti, že Höfler před vydáním prvního svazku svého díla Geschichtschreiber (1856) jiný kodex universitní knihovny v ruce měl, kdež na místo „Richardus" stálo „Ricus" a kdež také psaní Oldecastlovo bylo. Höfler ovšem připomíná při psaní Richardovu (Sv. II. 212) ještě jiný kodex, v němž by toto psaní a snad i psaní Oldecastlovo hledati se mělo. Ale jaký to klam; tento druhý kodex (XI. B. 1) jest — sbírka zpěvů kostelních i s notami.

Digitized by Google

a ty, kdož tak činí, v činnosti jejich chrání, pak prý bude považován za pravého nástupce Kristova; jestliže by však slovo evangelické nejen sám nehlásal, nýbrž i těm, kdož tak zdárně činí, v tom překážel, tedy nebyl by považován za pravého nástupce Kristova, nýbrž za předchůdce antichrista, ano za antichrista samého...

Ku konci oznamuje arcibiskupovi, že mezi jeho ovečkami a arcibiskupskými poddanými — vesnice Chvojnov náležela k Červené Řečici, panství arcibiskupskému — „ďábelský zvyk povstal, že oni totiž obývají noční schůze a často až přes půlnoc zlé neplechy páší. Naposled jest napsáno: Haec magister Joannes plebanus in Chwoynow, paternitatis vestrae fidelis orator. Datum přidáno není. Poznámka ve psaní, že arcibiskup olupuje království České o jeho reliquie a poklady, ukazuje, že toto psaní nemůže se klásti před rok 1409, kdy arcibiskup kostelní poklad ze hrohu sv. Václava proti vůli králově z Prahy do Roudnice odvezl a velké násilí způsobil; poněvadž arcibiskup roku 1411 zemřel, tedy musí toto psaní mezi obojí událost kladeno býti, pochází však podle všeho z roku 1409, kdy tato věc jakož i volnost kázání veřejnost poutala.

Pozoruhodným jest souhlas tohoto psaní s oním, jež Hus v červenci 1408 psal arcibiskupovi ve věci, týkající se kazatele Abrahama (Palacký Doc. str. 3). Při čtení obou psaní jest nápadným týž chod myšlének, ano i souhlasnost obratů a frází, a sice v té míře, že nelze jinak než za to míti, že mistr Jan ve Chvojnově dobře znal toto psaní mistra Jana v Praze, a když arcibiskupovi psal, že jeho argumentaci na mysli měl. Mimovolně přichází tu dále na mysl poznámka Štěpána z Dolan, kterýž ve své velké polemice proti husitismu resp. wicleffismu na „scripta per chartulas“ naříká, jimiž bludné učení daleko se šíří.

Stesky Chvojnovského faráře na noční orgie jeho svěřenců jest první pro onu dobu zpráva o této neřesti v Čechách, na niž již před tím v západní Evropě naříkáno. Jsou to nepochybně začátky adamitismu, jehož založení tedy sotva na vrub klásti lze Petru Kanišovi aneb Martinu Loquisovi, neboť oba tito podivní sektáři kněžští vystupují v popředí teprve za deset let po tom.

Touto zprávou Chvojnovského faráře nabývá oprávněnosti mínění, že zlořád adamitský z husitství nepovstal, že však spíše za tehdejší anarchie ze dřívější noční temnoty na světlo denní se vynořil. Celá řada zpráv nasvědčuje tomu, že kořeny tohoto odporného výrůstku bujícího sektářství nelze hledati v Čechách, nýbrž že o sto, ano půl druhého sta let dříve do Čech zaneseny jsou. A také po domnělém

Digitized by Google

zničení adamitů od Žižky, až na jediného muže, jenž prý učinil ono sdělení o adamitské víře, jež u Vavřince z Březové podáno jest, trvala tato sekta dále, ačkoliv dle tehdejších okolností — že jim totiž hrozila hranice — s potřebnou změnou oděvu, aspoň na veřejnosti.

Že tu byla tato sekta ku konci 15. století, o tom jsou positivní zprávy, jichž se i Palacký dotýká. Sekta adamitů, totiž sekta, jež odbýváním bacchanalií při svých náboženských výkonech se charakterisuje, byla tu před dobou husitskou a také po této době; husitskému hnutí nemůže se tedy slušně přičítati její založení, nýbrž jen její vyniknutí z kaliště té doby na povrch, jež stalo se následkem zvrhlosti všech veřejných řádů. Podání Vavřince z Březové, jenž počátek adamitismu táboritskému sektářství na vrub klade, nelze vůči strannictví tohoto kronikáře mnoho věřiti, nehledě ani k tomu, že nežil v Táboře, nýbrž v Praze, že tedy byl vzdálen od dějiště těchto událostí, a že za tehdejší bouřlivé doby jednotlivé zjevy jen se registrovaly, aniž se vznik a podstata jejich zkoumala. Svědectví Chvojnovského faráře jest positivní a zcela závažné; on neregistroval zdálí pověsti nejisté, nýbrž podával docela zblízka o svých ovečkách zprávy svému duchovnímu pastýři, a dovolával se jeho pomoci, když ve zpovědnici a na kazatelně své ovečky od jich „nevýslovných ohavností, jimiž mnoho panen, vdaných žen a vdov do záhuby uvrženo jest," odvrátiti nemohl.

Jsou však i určité kronikářské zprávy o rozšíření takovéto sekty od jihu, z Rakous, jež pocházejí ze druhé polovice 14. století, a v nich přichází nejen podstata adamitství, nýbrž i jméno. A jak tento zlořád tehdy v Rakousích rozšířen byl, dokazuje ta okolnost, že mu i zvláštní kronika věnována jest, již podává Pez (Script. rerum Austriae) pod titulem „Brevis narratio de nefanda haeresi adamitica." Nemůže však tuto býti úkolem naším, abychom o této věci dále jednali; konstatovati však zahraniční provenienci adamitismu, to není zbytečným, považíme-li, že i v papežských bullách (Martina V.) všechno husitství s adamitstvím se ztotožňovalo.

Poslední, jednu stranu zabírající psaní **(VII.)** nemá ani nápisu ani podpisu ani datum, a obsahuje více méně povšechné rady a napomenutí nějakému knězi pro jeho úřední působení. Na konci vyslovuje se přání, aby dostalo se mu milosti Kristovy, aby působení jeho svaté církvi Páně na prospěch bylo, a „Vale in Christo Jesu et saluta amicos perpetuae veritatis. Hoc dictum magistri J. h. d. h." Tu asi můžeme odvážiti se té konjektury, že tato začáteční písmena za slovem magistri jméno Joannes Hus de Husinec znamenají. Méně snadno jest však vysloviti domnění o datum a o adressatovi, jenž na začátku slovy

Digitized by Google

honorabilis domine immo pater reverende osloven jest. Mezi uveřejněnými posud psaními mistra Jana toto „dictum“ se nenachází.

Nejdůležitější o vzniku husitství jednající písemní památky jsou, jakož známo, od Palackého r. 1868 uveřejněny, mezi nimi pak zvláště všechna do oné doby známá psaní Husova. Potom v této příčině nepřišlo nic nového na veřejnost. Psaní mistra Jana v Boleslavském kodexu, z části velice pozoru hodná, spadají veskrze do doby před r. 1414, z níž posud 32 psaní známo jest.

Znění nových dokumentů, o kterých zde jednáno, jest následující:

I.

Magister Johannes Hus ad quendam baronem (fol. 158 a).

Salus et gratia a domino Jhesu Christo. Nobilis domine! A quam pluribus percepi veridice, quod multi timore domini Dei postposito, me coram Vestra Nobilitate hereticant, dum tamen unus eorum audet se partem opponere, sed neque archiepiscopus, qui cum sibi adherentibus solum quodam astuto subterfugio et falsa accusatione coram papa detulerunt, ymmo, ut estimo, Vestram Nobilitatem contra me concitaverunt. Sed numquid ista pavebo, ut veritatem taceo ewangelii? Certe non, cum ipsi sint ewangelio Jhesu Christi contrarii, ipsum volentes constringere, ne predicaretur libere, ut piissimus Dominus demandavit. Vere gentilium et phariseorum nunc prelati induerunt animum, in capellis et in aliis locis, competentibus ewangelio, predicationem prohibentes! Estne in lege Christi posita ista regula, ut nullibi quam in parrochiis et claustris ewangelium predicetur? Vere, forte vult istam deglutire regulam „Ite in universum mundum et predicate ewangelium omni creature;“ et illam similiter vult suffocare vocem „At illi predicaverunt ubique Domino cooperante,“ et sic de aliis regulis a Christo domino tam verbo tam opere promulgatis. Numquid ergo debeo obedire archiepiscopo in mandato suo, mandato Dei contrario? Absit! „Magis enim oportet Deo obedire, quam hominibus“ dixerunt apostoli, dum pontifices prohibeant. Numquid ergo maior sum Christo et suis apostolis, ut non pro ewangelio patiar? Absit! Ait enim Salvator noster: „Non est servus maior domino neque discipulus magistro suo.“ Si enim patrem familias vocaverunt Belzebub, quanto magis domestici eius, si me persecuti sunt, et vos persequentur! O Christe, quam amara est persecutio volentibus te imitare Dominum.

Digitized by Google

Ergo da auxilium, ut sequantur te humiliter spirituales prelati et seculares domini, qui ewangelium tuum nituntur operibus suffocare. Dominus sit vobiscum. Amen.

II.

Magister Johannes Hus cuidam predicatori (fol. 158 v).

Salus et gratia a domino Jhesu Christo. Honorabilis domine, ymmo pater reverende! Valde gavisus sum de Vestre Paternitatis littera magisque in comparationibus accepi fortitudinem, ut pro lege Jhesu Christi saltim secundum aliquod vestigium precedentium patrum militarem. Nec enim, proch dolor, dignus passionum reperior, quas sancti patres pro Domino sustulerunt, ac tamen sicut [1]) catulus debeo scrutari antiquorum vestigia, quibus venationem dyaboli evaserunt. Vos ut leo, pater, precedite, ego ut catulus, si quovis modo valuero, imitabor patrem filius, ut nequitias seculi pariter evadamus prestante duce domino Jhesu Christo ..... Valete in Domino Jhesu Christo.

De causa mea lis facta est in curia inter cardinales. Et cardinalis de Columna, iudex meus, valde irascitur, quod instrumenta portata sunt ad Boemiam, de hoc quod ..... per conclusionem magistrorum, qui tunc erant [2]) in Bononia, unde habui scriptum tam ad me quam ad dominum Nicolaum ..... quod bonum esset, ut concordaret rex factum, vel quod in toto committerem causam ipsi de Columpna cardinali, quia magister Marcus fecit proposicionem coram papa, ut alteri cardiuali committeret causam .....

III.

Magister Johannes Hus regi Polonie (fol. 259 a).

Salus et gratia, pax et victoria a Deo patre et domino Jhesu Christo. Illustrissime princeps et rex magnifice! Dum Oness de Huorka [3]), Vestre Maiestatis nunccius victorie et laudabilis concordie, certa nova retulit, magnam cordi meo intulit letitiam, quam nec calamus describere nec vox mea valet exprimere, ut deceret. [4]) Scio tamen, rex christianissime, quod non Vestre Magnificentie potentia, sed summi regis pacifici Jhesu Christi domini hostes, superbos vestri honoris inimicos et emulos, humiliavit, potentissime de sede superbie deposuit et exaltavit humiles, ut utrique ipsius regis pacifici pre oculis habentes

---

[1]) „sic“ in cod. [2]) „eram“ in cod. [3]) de Huovka in cod. [4]) diceret in cod.

Digitized by Google

potentiam timerent et ipsius auxilium in suis necessitatibus invocarent scirentque, quod non est victoria nisi ab illo, quem nullus hominum potest vincere et qui humilibus solet dare victoriam et pro humilitate finaliter exaltare; docuit namque docens sepius: „Omnis qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur.“ Impletum est utrumque. Ubi ergo sunt inimicorum duo gladii? Re vera illis sunt prostrati, quibus terrere conabantur humilem! Ecce, duos direxerunt benivolencie et superbie, et multa milia perdiderunt depressi inportune! Ubi sunt gladii, equi falerati, loricati, armati, in quibus confidebant? Ubi innumerabiles flori(ni) sive thezauri? Certe omnia defecerunt! Non crediderunt superbi, quod paupertates, quorum ingrederetur humilis, decepti sunt, qui fiduciam in Jhesu domino principialiter non habuerunt! Quapropter, princeps illustrissime, hec in vestre sapientie revolventes animo, tenete humilitatem, quia ipsa exaltat. Regem sequimini, regem pacificum Jhesum Christum dominum, tendite ad pacem cum illustrissimo principe rege Sygismundo, et si ipse aliqua voluerit ex tali ar[r]ogantia, quod prestante Domino non faciet, Vestra tamen Maiestas temperamentum semper humilitatis teneat, ne effundatur sanguis christianorum iterum et proveniat grande periculum animarum. Ego autem, servus Christi inutilis, cum toto populo non desinam gratiam omnipotentis Domini super concordia huius modi, ut ipsam dignaretur piissimus Dominus concedere, humiliter invocare. Opto etiam, rex magnifice, cordintime vestram personam oculis videre corporalibus, quod spero, Jhesus Christus dominus dignabitur michi concedere, si sciverit ad profectum Vestre Maiestatis aut mee predicationis quomodolibet provenire. Dominus omnipotens dignetur Vestre Maiestati assistere per salvatorem nostrum, mediatorem Dei et hominum dominum Jhesum Christum. Amen.

IV.

Magister Johannes [1]) *Hus cuidam baroni (fol. 160 a).*

Salus et gratia a domino Jhesu Christo. Nobilis domine! Cum magna cordis percepi tristitia, quod aliqui famant homines, qualiter Vestra Nobilitas in rapturam sit conversa, nunc ar[r]estando bona hominum, nunc capiendo clientes, bona eorum auferendo. Si ita est in te, nescio, et utinam non esset! nam heu, sepius michi proiecerunt in faciem dicentes:

[1]) Johannis in cod.

Digitized by Google

„Ecce tuus devotus filius Chudoba, quem voluisti ultra celos extollere, cuius penitentiam ausus es publice proclamare, iam bene penitet; quod prius non potuit rapere, rapit; ad hoc recepit militiam, ut iam esset ad rapiendum audacior." Et ecce, iste sermo mea transfodit precordia! Sed revera, non ille sermo offenderet, dum scirem, quod ita non esset. De me enim graviora dicuntur. Sed pura letificat conscientia, dum, quod inimici asserunt, refutat, sciens fore indubitanter fore falsum. Quapropter, nobilis domine et in Christo dilecte, hortor humiliter pro Dei clementia, misericordiam et iustitiam, que peccatoribus precipit penitentibus et punit incessabiliter delinquentes, habete perpetue glorie et pene memoriam, pensate honorem vestrum et state fixe in priori bono proposito et nolite rapture intendere, quia dicit Dominus: „Ve qui predaris, nonne et tu predaberis!" Contemnenda est hec communicatio, quam Vestra recompensabit Nobilitas et tenebit Jhesu Christo domino, quod promisit. Quidam amici Wilhelmi, quem Vestra in Boleslavia [?] captivavit Nobilitas, petierunt etiam, quod pie intercederem pro Vilhelmo. Unde rogo propter salutem anime plus vestre quam propter Wilhelmum, si absque culpa eum detinuit Vestra Gratia, quod eum dimittat liberum cum rebus omnibus, sicud eum captivat. Scimus enim ex scriptura, quod plus sibi nocet, alii iniuste quidquam auferens, quam illi, cui abstulit. Hec scripsi cupiens Vestram Nobilitatem in honore et gratia Jhesu Christi domini [2]) nunc et in futuro totaliter permanere, quod ipse prestare dignetur, qui voluit pro nobis peccatoribus spoliari.

V.

Quidam miles de Anglia ad magistrum Johannem Hus (fol. 160 v).

Viarum Domini cognitionem ipsarumque cordialem dilectionem et salutem. Gratias ago Domino meo, qui, ut audivi, per quosdam veritatis amatores cor vestrum animavit ad zelandum et certandum pro justitia legis Dei. Utinam secundum sapientis sententiam sit usque ad mortem, nam ut ait Salvator: „Qui perseveraverit in finem, hic salvus erit." Eya, frater karissime, multum de te congaudeo, et ultra quam scribere sufficio, condelectatur in te anima mea. Pro quo? quod pompa antichristianorum non te terret, sed quod cum fiducia verbum Dei et eius veraces promulgatores promoves juxta posse. Jam enim, ut luculenter tenere possumus, lex Domini immaculata fuerat nimis per antichristianos presbiteros suffocata et ab ipsis, quibus Christus commisserat gladium ob defensionem sue legis, nimis vecorditer par-

Digitized by Google

vipensa, ad quod nimis parum attendunt reges et domini temporales, et ideo, ut dicit Ysodorus, reddeunt (?) Domino rationem, a quo acceperunt ecclesiam potestative contuendam. O quam timere possumus nos miseri, qui vires nostras et affectus totiens in peccatis carnalibus et causis judicialibus expendimus, sed in causa Domini nos in quoquam exponere inhumaniter resilimus! Recordemur idcirco Mathathie, Fines, Jude Machabei et aliorum zelum Domini habentium, qui in scriptis divinis meruerunt adeo commendari, ut ipsorum zelus et opera relinquantur posteris in exempla! Simus ipsorum imitatores mercedem cum ipsis finaliter recepturi! Quid igitur non moveret propter vanum nomen huius mundi, quod transit velut umbra, vel lucrum temporalium caducorum tam audacter nos ponere, sed in causa Christi post tot accepta beneficia propter statuam fictam terrificam nimis stolide formidare? Certe, si quid antichristus, timor, superbia et temporalium affluentia nos nimium excecarunt. Pensemus ergo, tu et ego et ceteri nobis consimiles, quod non solum sufficit corde credere ad iustitiam, nisi etiam corde confiteamur Dominum Jhesum Christum. Nam meritum et penam ipsemet in ewangelio nobis profert, meritum, ubi dicit: „Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram patre meo," et econtrario penam, ubi dicit: „Qui me negaverit vel erubuerit coram hominibus, hunc ego negabo et erubescam in conspectu patris mei et sanctorum angelorum." Diligamus ideo dominum Jhesum Christum, ipsum corde et opere humiliter confitendo, et quoscunque impedientes cursum liberum sue legis nullatenus defendamus, quia quicunque inpedeverit verbum Dei, ne libere ecclesie sue proficiat, tunc sit indubie antichristus, cum Christus, autor salutis, propter promulgationem sue legis penas crudelissimas subiit atque mortem; nec etiam communicatione (?) hominum ficte a bonis operibus nos terreant, quia per Yzaiam prophetam dicit Dominus: „Quis tu, ut timeas ab homine mortali et a filio hominis, qui quasi fenum ita arescet, et oblitus est Domini tui?" et ut testatur Crisostomus: „Procerto proditor veritatis est non solum ille, qui transgrediendo veritatem, palam pro veritate loquitur mendacium, sed etiam ille, qui non libere pronunciat veritatem, quam libere pronunciare, aut non libere defendit veritatem, quam libere defendere convenit. Nam sicut sacerdos est debitor, ut veritatem, quam audivit a Deo, libere predicet, et nullo modo neque propter timorem neque propter amorem hoc omittere, cum valde sit grave veritatem non libere pronuncciare, sic laicus debitor est, ut veritatem, quam audivit a sacerdotibus probatam in scripturis, defendat fideliter, quod si non fecerit, prodidit veritatem."

Digitized by Google

Ecce, karissime, hec et hiis similia me movent, moveant et te et tuos consimiles, ut simul omnes stemus viriliter cum veritate, et si finaliter perstiterimus, e remuneratione condigna nos non defraudabit Dominus veritatis. Et quia, si Deus dignabitur nos adiuvare, ut speramus, nos non intendimus recedere ab hac veritate usque ad mortem, ideo sigillum armorum nostrorum, quod nunquam apponimus ad litteram, que deberet in posterum cassari, decrevi hanc litteram eodem sigillare. Datum in nostro castello de Culing in die Nativitatis sancte Marie anno Domini M°CCCC°X° per Johannem Oldcastel dictum de Cobham.

VI.

Magister Johannes, plebanus de Chwoynow, archiepiscopo Sbinconi (fol. 161 v.).

Humili subiectione cum debita [1]) obedientia antelatis. Reverendissime pater! Latorem presentium [2]) per cautionem fideiussoriam erreptum [sic], Paternitati Vestre restituo supplicans, quatinus Paternitas Vestra eundem vultu gratioso dignaretur respicere et a laboribus alterioribus et expensis inutilibus misericorditer supportare, ut ipse in messe Christi pacificus existens eo ferventius valeat laborare, et Paternitatis Vestre gratia magis studeat Cunctipotentem exorare. Tales enim, qui in ecclesia Dei subditis diocesis Paternitatis Vestre verbum Dei fructuose seminant, locum Paternitatis Vestre supplentes, si quis ausu temerario vellet quomodo infestare, Paternitas Vestra tanquam fideles coadiutores deberet usque ad mortem, se exponendo pro eisdem, defensare. Sed heu proch dolor! a tempore, quo Paternitas Vestra sedem episcopalem suscepit, impii oves Paternitati Vestre subditas multipliciter inficientes vivunt sublevati, „et non est virga Dei super illos“ Job XXI°. Non est enim vir in terra, qui ad hec nephanda prospiciat et iniuriam Dei in talibus Scarioth sacerdotibus, ymmo, ut sic dicam, pseudoapostolis vindicet, [3]) quia tales dictos insulsos sacerdotes vicarii et ministri Paternitatis Vestre pretereunt inpunitos. Si autem quis fidelis sacerdos in aliqua parte Paternitatis Vestre diocesis verbo et exemplo proficiens parnerit, mox Wikleffista et hereticus appellatur, citatur et diversis laboribus, fatigis et expensis angariatur, ac proch pudor! inmisericorditer et inhumane vinculis mancipatur. Non sic, Pater reverendissime, non sic, sed prospice, quia in locum Christi, optimi pastoris, pastor successisti, ut exemplo ipsius se suosque

[1]) „debito“ in codice. [2]) „per presentem“ in cod. [3]) „vindicet“ in cod.

Digitized by Google

subditos sapienter regendo dirigas, quia exemplum dedit nobis, ut et nos posteri pastores similiter faciamus. Attende enim, Pater, qualiter hic pastor optimus ewangelium suum secundum ultimum posse, quia usque ad mortem crucis, dilatavit et per triennium verbo et opere predicando pastoribus similiter faciendum exemplavit, suisque apostolis, ab eis in celum ascendens, sic in futuro agendum pro memoriali reliquit dicens: „Ite in orbem universum et predicate ewangelium omni creature.“ Si igitur instar dicti pastoris verbum caritatis pro posse dilataveris [1]) et illi fideliter inhabitantes in caritate dilexeris [2]) eosdem contra infestantes protegendo, extunc verus successor Christi et sic Christus mutatione eris censendus; sin autem ex opposito Paternitas Vestra verbum ewangelii nec per se predicando seminaverit, sed per se vel per suos ministros fructuose predicantes quovis modo impugnaverit, non successor Christi, sed antecessor antichristi et sic antichristus mutatione eris nuncupandus, et ex consequentia hiis fedis [3]) pastoribus, qui officium pastorale suscipientes, se et non suas oves pascunt, et quasi canes muti non valentes latrare, pastum divini verbi ab ovibus suis subtrahunt, assimilaberis. De quibus fedis pastoribus Dominus per Ezechielem prophetam III° et XXXIIII° capitulis loquitur, ubi pollicetur Dominus ovem per negligentiam talis fedi pastoris perditam in futuro iudicio de manu eius requiri, pastum ampliorem ovium sibi subtrahendo. Hanc igitur penam talis pastoris et alias plures in sacris codicibus contentas, Pater reverendissime, honeste ad cor et conscientiam recurrendo diligenter considera. Ad quanta, heu! modo pericula, dampna et infamias devenesti, sic quod a communi plebe inpudice nunc regni Boemiae infamator, nunc sanctarum reliquiarum dilapidator, nunc thezauri regni Boemiae spoliator, nunc frugum mercator. Paternitas Vestra appellatur! Et nondum horum finis. Et si non hec, saltem infamiam seu malam famam, que te decedente in omnibus Paternitatis Vestre consanguineis posteris in futura tempora relinquetur, expavesce, aut si non hec, tunc saltem acerbitas futuri iudicii, in quo pro ovibus Paternitati Vestre commissis conaberis reddere rationem, te terreat. Nolique, o pater, sperare in incerto divitiarum, non in principibus et in filiis hominum, in quibus non est salus, non in potestate Paternitati Tue a Domino collative tradita, ut scilicet hac pro lege utaris, quemadmodum illi fecerunt, de quibus Sapientie II° scribitur: „Qui fortissime pro lege iustitiae usi, nec veterane nec vidue, nec canos multi temporis verentes, pepercerunt.“

[1]) „dilataverit“ in cod. [2]) „dilexuerit“ in cod. [3]) „fides“ in cod.

Digitized by Google

Sed, o Pater, spera in Domino et fac bonitatem, quia maledictus est, qui confidit in homine, beatus autem vere, qui confidit in Domino." Jeremie XVI°. Nec te, o Pater, extollat longaevitas potentatus. Omnis enim potentatus brevis est, „et quoniam breves dies hominis" Job XIII°, et quoniam, ut dicit Psalmista, „Mille enim anni ante oculus Domini sunt tamquam dies externa, que preteriit." Perpendeque, reverende Pater, qualiter Dominus noster ad statum istum excel[l]entem non ex operibus tuis, sed secundum gratiam, que est in Christo, te vocavit — II^a ad Timotheum I°. Propter quod, reverende Pater, noli erubescere testimonium Jhesu Christi, sed sis fortis eius ewangelii coadiutor, utereque sano et maturo consilio rectilogorum veritatem katholicam amantium, qui non secundum cor et beneplacitum tuum neque propter marsubii sui repletionem, quod tibi placitum est, consulant, sed quorum tu caniciem et vitam bonam prospiciens verearis, quique secundum doctrinam scripture sacre et non secundum leges humanitus inventas et flatiles te in agendis dirigant et informent, quatinus, si quid iam male inceptum preteriit, saltem bono fine terminetur, ne novissima peiora prioribus efficiantur, utque sic bene ab eisdem pro veritate consultus vitam eternam, que est in Christo Jhesu, unacum grege Paternitati Vestre commisso consequaris.

Ceterum, reverende Pater, quomodo in parochia mea et hominibus, Paternitatis Vestre censualibus, conswetudo dyabolica est exorta, quia parochiani mei conventicula nocturnalia, scilicet coreas nocturnales, quod sepius ad medium noctis et amplius [durat], in gravem suam et Paternitatis [Vestre] dampnationem multarumque virginum, coniugatarum [1]) et viduarum destructionem continuant, et multa peccata enormia, que absurdum esset enarrare, ibidem tempore noctis comituntur, consilia in confessionibus et in predicationibus publicis, ut a talibus desistant, minime advertendo. Quapropter super hiis auxilium Paternitatis Vestre imploro, quatinus Paternitas Vestra secundum potentiam a Domino concessam in subditis Paternitatis Vestre hoc nephas horrendum sedare dignaretur, ut dominus Deus, bonorum retributor, in cuius blasphemiam hec predicta inpudice continuant, Vestre Paternitati, si hec mitigaverit, premium prestet sempiternum, quod nobis concedere dignetur omnipotens Deus. Hec magister Johannes, plebanus in Chwoynow, Vestre Paternitatis fidelis orator.

---

[1]) commercatorum in cod.

Digitized by Google

VII.

(Hus některému knězi udílí povšechných rad. Fol. 163.)

Salus a domino Jhesu Christo. Amice karissime! Ultra meum consilium nescio, an sanum officium magnis periculis involutum actenus suscepisti. Ergo volve et revolve illud publicanis per Christi baptistam verbum propositum: „nichil aliud, quam quod constitutum est vobis, faciatis," et addicias illud Christi ewangelicum: „quid prodest homini, si universum mundum lucretur, anime vero sue detrimentum patiatur?" Quo pacto, quod iustum est, facito, habe iustissimum iudicem pre oculis, ut nec iustum scienter vexes nec iniquum palpo [1]) excutas inanis amicicie, quod frenum iniquitati et insollentie consuewit laxare. Vide, ne personam accipias; ut diviti sic pauperi officii tui prebe ministerium, nec mortem affectes eciam hominis impii propter questum. Didicisti etenim dogma Kathonis: „In mortem alterius spem tu tibi ponere noli." Noli vixis (rixis?) gaudere, ut solent iniqui iudices. De morbo medicus, de morte gaudet sacerdos et de vixis iniens iudex. Non sic tu, sed seda lites, compesce insolentes, meretricia destrue et presertim clericorum, non te favor a iusto correctionis tramite deiciat vel timor; melius enim tibi foret non acceptare [2]) officium, quam illud suscipere et non irrumpere (?) per illud iniquitatem. Ergo fortis animi esto, ut et iniquitatem destruas et iustitiam elleves; si enim medio tutissimus ibis, nec si ibi nisi queras et pulses, queras a Christo de peccatis veniam, et pulses, ut prestet in auxilium gratiam, que perveniat, mediet et perficiat tuum ministerium ad utilitatem ecclesie sancte Dei. Vale in Christo Jhesu et saluta amicos perpetue veritatis. Hoc dictum magistri J. H. d. H.

VIII.

Magister Hus quibusdam magistris scribit hanc literam. Fol. 157. (Dodavek k listu tištěnému v Palackého Documentech str. 33, 34.)

Dat exemplum in sancto Athanasio: Et si omnibus esset periculum, tunc deberent sortem mittere, quis esset in futurum pro ecclesia utilior, quod ille fugam daret facta sorte. Quamquam dives esset in sapientia et scientia Dei habundaretque in gratia provectissimus ille theologorum Paulus apostolus, nichilominus tamen hortatus est suos conversos discipulos, ut orarent in spiritu omni tempore pro

[1]) „palpe" in cod. [2]) „attemptare" in cod.

Digitized by Google

eo, „quod daretur sibi sermo in apertione [1]) oris cum fiducia, notum facere mysterium ewangelii," et loqui, prout oportet, ut habetur ad Ephesios 6°, ad Thessalonicenses 3°, ad Colossenses 4°. Quanto magis insane mentis, indigens Dei adiutorio et propter mea demerita non sufficiens pro auxilio opportuno pulsare divinam Maiestatem, opus habeo orationibus vestris propter sensus parvitatem! Obsecro vos igitur in Domino: fundite pro me preces ad Dominum in spiritu et veritate, ut detur michi sermo Dei vivax in apertione [1]) oris ad loquendum, ut oportet, sicut beato Paulo datum erat ceteris orantibus; non tamen dico, hortando vos, ut detur michi spiritus ad tantam mensuram, sicut apostolo, cum ad hoc non sim ydoneus, sed si possibile est, saltem ne minime fragmentorum reliquie de mensa dominorum meorum cadentes michi tamquam catullo denegentur, primum in me ut fames verbi divini depellatur, denique etiam ut ceteri michi similes reficiantur. Quod ut fiducialius imploretur, ad dominatricem mundi recurramus ipsique reverentur cum angelo tremente a longe et salutante dicamus illud archangelicum: Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum, benedicta[sis].

[1]) operatione in cod.

Digitized by Google

Čís. 4.

Různočtění legend českých svatých z rukopisů kr. dvorní a státní knihovny mnichovské.

Sdělil dr. Jos. Teige. Předloženo 26. ledna 1891.

I. Různočtění legendy o sv. Václavu: Crescente fide.

(Vydání ve Fortes rerum Bohemicarum I. str. 183—190).

K vydání uvedenému užit byl (dle předmluvy str. XVII) text podaný Dudíkem v Iter Romanum str. 319—326 z pergamenového rukopisu věku XII, někdy švédské královně Kristině náležejícího, nyní v bibliotéce Vatikánské chovaného, a z rukopisu z Pražské kapitulní knihovny. K tomu podáváme v následujícím různočtění ze čtyř rukopisů král. dvorní a státní knihovny mnichovské, a to z cod. lat. nr. 2.552; 4.605; 12.642 a 18.547.

Rukopis první jest psán na 182 pergamenových listech v letech 1126—1146. Bližší popis viz v N. A. XIII, 577. Na str. 40ᵃ—50ᵃ obsahuje Passio Sancti Adalberti episcopi (ve Fontes str. 266) a na str. 125ᵃ—128ᵃ naši legendu (I.).

Rukopis druhý v 4° na pergamenu psaný vázán jest ve dřevěné desky. Na první desce čte se: Vita Sancti Martini, Ambrosii, Nicolai et plurium confessorum; na štítě: Vitae quorumdam sanctorum. V obsahu uvádí se: Vita Sancti Willibrodi episcopi, Omelia de eodem, de vita s. Bede presbyteri, Martini episcopi, Wentzeslai martyris, Seueri episcopi, Nicolai episcopi, Hieronymi presbyteri, Willibaldi episcopi, Gangolfi martyris, Medardi episcopi. Na pravé straně konečně připsáno: Iste liber est monasterii nostri Benedictenpearen. Pochází z X—XI věku, a má 221 listů in fol. — Legenda naše počíná se tu na str. 133ᵇ: Incipit passio Sancti Wencezlaui martyris Christi, a jde až po str. 140ᵃ: Explicit passio sct. Wencezlaui martyris. (II).

Rukopis třetí pochází z XIV. věku a psán jest ve 2° na 246 listech. Na str. 199ᵃ poznamenáno: Iste liber est monasterii sancti Pancracii in Ranshoffen. Legenda naše čte se na str. 238ᵃ—241ᵃ. (III).

Digitized by Google

Rukopis poslední (jiné dva rukopisy, v nichž se legenda o sv. Václavu nalézá, byly v létě 1890 do Würzburku půjčeny *) obsahuje život sv. Martina, Brikcia, Gotharda, Magna, Severa, Basilia a naši legendu o sv. Václavu, která se počíná str. 153^{b}: Incipit vita S. Wenczlaui martyris a končí se str. 160^{b}. Rukopis obsahuje též několik tironských not. Rukopis psán nejspíše v XIII. věku.

Různočtění těchto rukopisů u srovnání s vydáním ve Fontes jsou tato:

Str. 183 ve Fontes díl I. řádka 3. Zpitigneus (I. III. IV.)

ř. 12. Wirizlaum I, III. IV. Wratizlaum ve II. vyškrabáno a opraveno na Bolezlaum;

15. martyris Christi I, II, IV, in honore sancti Georgii martyris Christi III (zajisté lépe než ve Fontes).

16. Venzeslaus I, Wenezlaus III, Wencezlaus IV.

20. que vocatur Budcea I.

21. venerabili presbytero Uceno I Učeno II, a quodam venerabili presbytero nomine Učeno III, Uččno IV, Wm̃z'laus IV.

24. pater eius Wirazlaus I, nomine Warazlaus II, Wirizlaus III, W'razlaus IV.

Str. 184 ř. 34. cum predicta farina I—IV.

46. in superius palatium I, in superiorem domum palatii II, circulo uoluto c. superius palatium III, superiorem palatium, při čemž však em škrtnuto a nadepsána skratka pro us ' IV.

Str. 185. ř. 2. què ex genere gentilium pessimorum erat, ipsaque incredula et inimica dei I, que ex genere erat II, IV, mater eius que ex genere . . . jako I, III.

4. qui princeps I, III, quoniam, qui princeps debet esse perversus (toto poslední slovo opraveno v subversus) II, quia qui princeps. IV.

5. est ut monachus I, IV, perversus est clericus et ut monachus III.

7. nemá nomine Ludmilla I, suam, ut eam interficerent beatissimam matronam II, jako II matronam, qui et fecerunt IV.

Str. 186. ř. 1. in preliis victor I, II, ut preliis III.

4. cum militibus eloquium I, III (opraveno z původního contra IV), blandum habebat cum contrariis et cum militibus eloquium II

*) Rukopis čís. 13.039 z XIV věku fol. 163^{b} obsahuje kratičkou Translatio Sancti Wenceslai, která však neobsahuje nic více, než má ku př. Gumpold neb t. zv. Křištan.

Digitized by Google

5. nemá autem I, inmites inmitius redarguens mitigabat. Tunc autem frater eius . . . Bolezlaus III, za causa ještě dodává: toto animo uitabat. Nato vynecháno až do řádky 18. Tunc etc. IV.

6. text převrácen až ku ř. 18. od slov vel in tabernis až nutriebat I. Podobný jest i ve II. skok na řádku 18: Tunc autem frater — perderent. Erat namque sine querela verus dei famulus až nutriebat, vel in tabernis.

21. perderet. Nyní následuje hned Erat namque atd. ř. 12. I, podobně i III ale se slovem perderent, erat namque . . . ; beatum virum perderet IV, nemá predictum (virum) III.

45. illum místo illud I, II.

Str. 187. ř. 3. ex hoc certus erat, uenit ultimum ad proficiscendum I, ex hoc certus erat. Et cum tempus venit II, et sic hoc certus erat . . . tempus uenit III, de hoc certus erat . . . venit IV.

18. heri ualde bene . . . nobis, habe I, valde bene III, IV.

32. vypsáno quarta K. Octobris I, III Kal. II, III, Cuius corpus rapientes posuerunt in monumento (nemá tedy Eiusque examine) I, posuerunt quidam pii homines II.

41. Illi quoque qui ipsum occiderunt forsitan II. Illi quoque forsitan cursu rapido IV.

Str. 188. ř. 22. III. Nonas Marci II, III, IV.

40. unicuique torques confracta I, torques effractus II, confractus III, IV.

Str. 189. ř. 26. quousque visum

II. Passio Sanctae Ludmilae.

(Vydání ve Fontes rerum bohemicarum I, 191—198).

Vydání uvedené pořízeno výhradně dle rukopisu pražské c. k. univ. knihovny. Král. dvorní a státní knihovna mnichovská chová pod č. 21.547 kodex, v kterém nachází se naše Passio v úryvku. Kodex ten jest ve velkém foliu v dřevěných deskách potažených bílou kůží tlačenou. Na druhé straně svrchní desky nachází se přilepený malý proužek pergamenu s vybledlým nápisem: Passionale a Festo S. Jacobi. Na hřbetě se čte: Jacobi Januensis Passionarii Sanctorum Pass II. Item de modo praedicandi.

Kodex psán jest na pergamenu koncem XIV. věku. Na listu 1^a—2^d napsán jest podrobný obsah, na str. 2^b a sl. tractatus de modo predicandi. Na to následují na str. 9^b historické zápisky Čech se týkající, s namnoze chybným vročením, jinou rukou psané než ostatní

Digitized by Google

kodex: Ista est cronica a primo rege Wenceslao qui fuit coronatus in terra bohemie .. a to od r. 1283—1378. Od str. 11[b] počíná se vlastní passional, a v něm str. 197[a] Incipit legenda Sancti Wenceslai „Oriente jam sole", str. 207 legenda o Podivínovi, 207[b] o sv. Ludmile (zlomek).

Úryvek ten počíná se až kap. 6 ve vydání Fontes na str. 193 řádkou 51. shora. Z četných různočtění zaznamenávám tuto následující:

Str. 193 ř. 55. za castigans následuje et in servitutem redigeret, exhibens.

Str. 194 ř. 1. a spe vynecháno
„ „ „ 22. tamquam similiter et ipsa jam
„ „ „ 31. in omnibus famosissima, quoniam timebat dominum ualde.

Str. 194 ř. 36. za curam má salutis.
„ „ „ 39. místo fide prima má prima spe, spe alta.
Str. 195 ř. 9. místo eneruari má inmorari.
„ „ „ 13. Gomone
„ „ „ 23. obstruens místo obruens
„ „ „ 24. místo subritu má spiritu
„ „ „ 27. in Thetin
„ „ „ 30. místo signum má significationem
„ „ „ 40. ad deductionem místo deuotionem

Výňatek pak celý končí slovy: et in sanguine = ř. 4. shora na str. 196.

V legendě o Podivenovi čte se, že pohřben byl: Foris positus est. Nunc autem corpus translatum requiescit in capella sancti Nicolai confesoris sub maiori campanili.

III. Brunonův Život sv. Vojtěcha.

(Vydání ve Fontes rerum bohemicarum I, 266—304.)

Upozorněn zprávou Holder-Eggera v N. A. XIII, 577 srovnal jsem tento nově objevený text Života sv. Vojtěcha arcibiskupem Brunonem sepsaný s uvedeným tiskem. Nachází se pak tato nová Vita v pergamenovém rukopise ve 2° psaném mezi lety 1126—1146 pod signaturou 2552 a to na str. 40[a]—50[a].

Obsahem jeví se býti tento Život příbuzným textu vydanému Pertzem v Mon. Germ. hist. SS. VI, 596—612 z rukopisu Admontského

Digitized by Google

z XII století, který ve Fontes pod číslem 4. se cituje*). Zde uvedeme jen změny a odchylky od tohoto textu a to význačnější:

Str. 266 ř. 15. Slauuiorum.

„ 267 „ 23 má za slovem desesperat: Tunc quidam, qni cunabulis pueri familiarius adhesit arduum desperans iter parandis litteris se comitem subtraxit, semel et secundo concita fuga etc.

Str. 268 ku textu v pozn. 21 pod čárou uvedenému: in peccato cognosce . . pontifex vinctus, bis dum ignorancia peccat, puer vinctus, homo mortuus.

Str. 268 ř. 12. locutum.

„ 270 „ 25. Wllico.

„ „ „ 33. místo obese clusse má obcluse.

„ 271 „ 28. Oddo místo Hodo.

„ „ „ 30. Alia hora congregatus est optimus populus et exercitus.

Str. 273 ř. 30. K textu 4. v poznámce 14. una hora místo Ut nota.

Str. 276 ř. 34. sapiens inique deo.

„ 277 „ 4. nemá hominem, má ale odchylné od textu 4. stimularet.

Str. 277 ř. 31. od slova Huic in paruo corpore . . až do ř. 39. victoriam tulit vynecháno.

Str. 278 ř. 31. od slova ut dicunt . . do řádky 35. montem festinus descendit excl. vynecháno.

Str. 279 ř. 6. securus místo fortiter jako text 3.

„ 281 „ 31. noluit místo nolunt.

„ 283 „ 10. amici mei (místo animae meae). Cum conuenerunt.

„ 285 „ 27. místo in capellam suam tractum má: ipsa capella sua tractatum.

Str. 285 ř. 33. místo ductus má tactus.

„ 286 „ 7. deflectui místo defectui.

„ „ „ 20. místo quo má quod.

„ 287 „ 8. resultat místo exsultat.

„ „ „ 39. sopori místo soporem.

„ 288 „ 4. nemá se uidere.

---

*) Krátkou mladší Translatio sancti Adalberti vydal nyní Waitz v M. G. H. SS. XV, 2, p. 708; k ní snad vztahuje se poznámka ve Fragmentum praebendarum u Dobnera, Monumenta hist. Bohemiae VI, p. 342. Pochází z kod. saec. XV; jiný Život téhož světce tamtéž vydán Perlbachem (p. 1177—1184) z Krakovského kodexu XIV. věku.

Digitized by Google

Str. 288 ř. 15. signum místo insignem.
„ „ „ 24. in seruicio imperatoris in adjutorium profectus.
„ „ „ 25. Bodezlao.
„ „ „ 34. christiano místo pagano.
„ 289 „ 5. Vencezlaui. Interea hec quis.
„ 290 „ 6. spectantum místo speculantium.
„ „ „ 8. dum quo jam diximus.
„ 291 „ 14. honorum místo horum.
„ „ „ 26. K textu 4. v pozn. 26: qui duce erat (místo qua duce erat) . . sed interminabatur . . ipsum dicentem serius martyris agresci uolo.
Str. 292 ř. 14. Gnezdn.
„ „ „ 19. oblaturus in uia hostia et ipse mox futurus (nad tím nadepsáno inter uiua) baptisat.
Str. 292 ř. 25. Pruzzorum.
„ 293 „ 9. Ros dei ros mellis cum episcopo in ore fuerat.
„ „ „ 12. oris dei et summa salutis clausa consistunt Adquem . .
Str. 293 ř. 35. foris místo foras.
„ 294 „ 13. inmitis místo inmanis.
„ „ „ 30. positus, dimisit.
„ 295 „ 18. nemá uiso consilio.
„ „ „ 25. Hoc tum hoc ingenio bono dolo.
„ 296 „ 9. text od slova unum ex eis . . ř. 10. uenit vynechán.
„ 297 „ 7. schoduje se s textem 1. vynecháním maior.
„ „ „ 31. alii místo alieno.
„ 298 „ 1. rebumbentes in fortitudine cibi positum.
„ „ „ 7. místo vexata má fessa.
„ 299 „ 3. miraculis místo maculis.
„ „ „ 25. Ku textu 4. v pozn. 18. licet tibi respondere; a ku textu 4. v pozn. 19. místo curruscantia currunt má disrupisti (sic).
Str. 302 ř. 17. Ku textu 4. v pozn. 14. ignitis místo igneus.
„ „ „ 20. zelum místo scelus
„ „ „ 24. soluente místo uoluente.
„ 303 „ 27. uno die
„ „ „ 33. Loquimini (chybně má loquimine) certe; následující orate — celi v řádce hned příští nemá.
Str. 303 ř. 35. nemá bonum.
„ 304 „ 3. nemá quo (fuere).

Digitized by Google

5.

Kronika o Rohovém Sayfrydovi.

K vydání upravil Franc. X. Prusík.

(Předloženo dne 28. února 1891.)

Úvod.

Staroněmecké písně hrdinské o Siegfriedovi už záhy v Čechách docházely značné obliby a překládány jsou na jazyk český; toho důkazem jest nám zbytek Růžové zahrady ze XIV. století uveřejněný v Musejníku 1881. Jiná pověst o reku tom vyprávěla, kterak Sayfryd, namazav se tukem z rohů dračích, zrohovatěl, čím se stal neporanitelen kromě mezi plecema, kam nemohl rukou dosáhnouti. Pověst ta rýmovaná vytištěna jest kolem r. 1530 v Norimberce s názvem „Hürnen Seyfrid"; otištěnu ji nalezneš v díle: Der Helden Buch in der Ursprache. Herausgegeben von Friedrich Heinrich von der Hagen und Alois Primisser. II. Theil. Berlin 1825.

Dle Norimberského vydání pak pověst tu vzdělal po česku v rýmech Tobiáš Mouřenín Litomyšlský, jak to sám vyznává v XXVIII, 106, a vydal v Praze u Mikuláše Pštrosa léta 1615. Vzácná památka ta, jíž ni Jungmannova Historie literatury české ni Jirečkova Rukověť nezná, uchovala se *v jediném* nám známém výtisku Dra Čeňka Rýznera v Roztokách, jenž nám ho velmi ochotně zapůjčil.

Báseň česká vytištěna jest v 16° a má s titulním listem $4^1/_2$ vrstvy až po sign. EIV^a či 71 stránek; titul i každá kapitola, mimo prvou úvodní, opatřeny jsou nevkusnou rytinou děje v nich líčeného, což označujeme slovem *Fig.* na tom místě textu, kde obraz jest.

Překlad sám přidržuje se celkem *věrně originálu* německého rozděleného na 179 zpěvův či sloh o 4 verších, před nimiž položen jest předzpěv, jehož překladatel pouze prvé 2 verše reprodukoval na titule, ostatních vynechav. Zní pak předzpěv takto:

Hierinn findt jr ein schönes Lied
Von dem Hürnen Seyfrid

Digitized by Google

Vnd ist in des Hiltebrandes thon
Deszgleychen jch nie gehört han
Vnd wenn jr das leszt recht vnd eben
So werdt jr mir gewunnen geben.

Ostatek si překladatel vedl *dosti volně, myšlenky mnohdy* — zvláště pro rým — *rozpřádaje a rozhojňuje*; uvedeme toho některé doklady: Da so vil Trachen lagen Lindtwürm Krötten vnd Attern (8. sloha): kdežto našel množství žižal co mraí, hadů, štírů, žab, divných draků, saní IV, 9—10. — Das er die Lõwen fieng Vnd sie dann zů gespötte Hoch an die baumen hieng (33): lvy chytal do rukou, co by je svázal, některé z kratochvíle bez opravy v lesích po stromích věšel *co kolčavy* X, 14—16. — Floch in die staynen wand (69): utek do skáli zahradiv se plotem XIV, 58. — Vnd klang auch also helle Als ein Glock in Thurnes tach (73): tak svučně zněl, co by na zvony zvonil neb *střílel z děl* XIV, 95—6. — Das du her seyst verflücht Ich wil dir wol vergelten Das du mich hast gesucht Vnd hetst du das vermiden Es wer dir villeycht als gůt Nun můst du lernen hangen Vmb deynen vbermůt (75): O zlořečený! spíše musíš býti oběšený; odplatímť vrchovatou, máš poznati, třebalit bylo mne tuto hledati. By ty byl poseděl a zůstal doma, nebál by se, by byla ruka chromá; ale musím tvou svývolnosť ztrestati, že tě tvá máteř musí litovati XIV, 105—112. — Er schriet jm von dem leybe Seyn gůt stählein gewandt (80): srv. XIV, 147—9. — Hieb jm acht wunden tieff Dem vngefügen manne Laut rüfft er zur maget (95): XVII, 46—48. — Er sprach, heb dich deyn strasse Du můst von anhin gan (100): XVII, 86—90. — So durch schön der Junckfrawen Der Trach menschlichen het Wenn die fünff jar hin kemen Das er sie nemen thet Und sie also möcht haben Weyl er ein Trache wer So wurd sie jm zů theyle Das sunst gschech nymmer mer (126): XX, 25—32. — Seyfrid der schlůg mit grymmen Den wurm wol auff das horn Er mocht nicht lenger bleyben Und schlahen den wurm vorn Er schlůg jn auff die seyten Wol auff ein hürnen dach Yedoch so můst er leyden Vom wurme vngemach. Er schlůg so weych das horen Mit seynem schwerdt so gůt Und auch die hitz vom Trachen Als wer gemacht ein glůt Mit eynem füder kolen Die alle wern ein brandt Erst ward das horn weychen Das es ab von jm randt (146—7): XXIII, 25—40. — wurtz (152): prustvorec XXVI. — Got můsz erbarm Sol ich dich todt heym füren (151); XXVI, 6—7. — Do sprach zum held Seyfride Eugel das edel Zwerg Kuperan der falsch Ryse (153): XXVI, 21—4. — Neyn sprach der held Seyfride Ir solt hie beleyben

Digitized by Google

(159): XXVII, 1—3. — Ja auch deyn schönes weybe Leyt auch des krieges todt (163): XXVII, 38—40. — Nun het er zwen gedancken Den ein auff Kuperan Den andern auff den wurme Welcher den schatz het gelan Er meynt jn het gesamlet Der wurm nach menschen witz Wenn er würd zü eym menschen Thet er den schatz besitz (165): XXVII, 49—56. — Er tregt an jm all tage Die wappen und die ring (174): XXVIII, 59—60. — Konec XXVIII, 105—108 jest přídavkem překladatelovým.

Nadpisy, jež označují stručně děj jednotlivých kapitol, překladatel věrně podává, toliko že je obyčejně vhodněji položil právě před děj, jejž udávají, kdežto v německém originále nezřídka bývají až uprostřed děje samého kladeny.

Místy se však v překladě nalézají též některé neshody s originálem, jako na př. Darumb (o poklad Nyblingův či Mháčkův) sich von den *Hewnen* Hüb jämmerlicher mordt (14, 4): pro nějž nejednou hrozná bitva byla, mnohá *slepička* kohouta stratila VII, 29—30. Zde překladatel četl patrně Hennen místo Hewnen (Hunové). — V 30. sloze německého originálu vzývá Krymilda: O reyne mayd Maria Du hymel Kayserein! a: Vil tugentreyche Junckfraw, kdežto v českém překladě: O věčný Pane Bože dobrotivý! a: Pane IX, 67. 73. — Der Rysz verband die wunden Vnd wapnet balde sich Jnn ein vil güte *Brinne* Die was gar köstenlich Von eytel klarem golde *Gehert* mit Trachen blüt On Kaysers Ornit *Brinne* So ward nie *Brinn* so güt (70); překladatel maje Brinne (brnění) omylem za Brunne (Brunnen studnice), rozhojnil celé místo, by je uspůsobil svému pojmu, takto: Obr pak brzý svou ránu uvázal a tim se čerstvější býti ukázal, *nebo se umyl v jedné čisté vodě, že mu ta rána nebyla ke škodě. Ta voda z jedné krásné kašny tekla, jíž ryzí zlato dodávalo světla*, jsouci *zakalena* krví drakovou; nevím, by kdo viděl *kašnu* takovou kromě císaře Otnysa *studnice*, kterouž mnozí chválívali velice. Tak ten obr zas se strojil do zbroje, vzal teprv na se brnění oboje XIV, 63—74. Rovněž XIV, 166 *studnici* za brnění (Brinne 82, 4). — Ich wil dirs (t. j. gewinnen dise maydt) *vnder brechen* Du weyst nicht meynen müt (77, 3): spíše na tě *podkopám* tuto skálu, nevíš ještě, jakou mám v *síle* chválu XIV, 125—6. — Da ligt des *staynes wende* Wo mag die *thüre* seyn (86, 2): Teď se ta *Kamenná skála* začíná... kde jest *ke dveřím skulina* XV, 23—4. Rovněž: des *staynes* thür (137, 2): dvéře k té *Kamenité skále* XXI, 60. — Und setzt in (Seyfriden) auff den *plan* (91, 2; srv. 113, 1): a posadil ho *na pařez* v tom čase XVII, 14. — Das kam jm von *bilschaffte* Ein weyb jn da verflücht (125, 4): To jedna *frejířka* při něm dovedla, jsouc žena

Digitized by Google

nevděná, že ho proklela XX, 23—4. — *Fürsten* (171, 2): *krabat* XXVIII, 36. — V hlavě XXVII, 9 neurčuje překladatel umění Vokáčkova, ač v originále se udává Astronomey (160, 1).

Hlavní cená básně spočívá *v jazyce*, jenž jeví nemalou pečlivost překladatelovu, což tím věcšího zasluhuje uznání, čím více příležitosti se mu nabízelo dáti se originálem svésti k nesprávnosti. Ovšem se naskytují i některé vady, hlavně v *hláskosloví* a *tvarosloví*, než jen takové, jaké byly v jeho době vůbec obvykly, jako: přechodníky chtíc, myslíc, činíc, sedíc, bráníc, chtíce, letíce a j. místo chtě, mysle atd; ustavše m. ustav, moha (IX, 25) m. mohouc; — příčestí perf. act. bez *l*: utek, moh, zdvih; odnešena m. odnesena; inf. mít (XXVII, 14), hodovat (XXVII, 56), hledět (XXVIII, 38); *vulgární* tvary: oboum (XXVI, 22); ničemný pachole, toť není nový (neutr.), pokažd, ctnýho, v skále kamenity, v Ottovým lese; srdýčko, zdýlí, vynýsti, svývolnost; *ej* m. *ý*: potejká se, nestejskej, smejkal a p., ba i *ej* m. *í*: cejtí. — Tvar *umíš* (XV, 16), není-li chybou tisku místo umíš (IV. tř. = uměs), odvoditi jest od umíchati dle V, 2. tř. (=uměš). Nom. pl. *hostí* (XV, 6) vznikl zúžením z hostie, srv. mužie, zloděje s obecným nom. pl. muží, zlodějí; *nákovadly* (II.) jest heterokliticky i heterogenický tvar m. nákovadla.

Skladba však a *fraseologie* jsou téměř veskrze *duchu českému věrny*. Zbytečno by bylo vyčítati vše krásné vazby jako: přestati čeho, věřím Pánu bohu (= důvěřuji v . . .), učinili jste zlé nade mnou, Vokáčkovi se obrátíme, horám se obrátil, odolati proti komu, děkovati z dobré vůle a hodů, z dobré noviny koláč dáti, službou se zakazovati, pod hrdlem slíbiti, jak moha, ani pil, že má mysl stálu a pod.; s vazbou, „*mně* rány bolí" srv. hlava *mu* bolí Erb. pís. 104ª, 29, 4. jenom *mně* srdce mé bolí id. 493ª, 29, 4: nemít vazba ta nesprávna, nébrž dat. má zde platnost possessivnou; srv. o něm M. Hattalovu Mluvnicu jazyka slovenského. V Pešti a B. Bystrici 1864 a 1865. §. 350. a Mikl. gr. IV, 586.

K dovození svého výroku výše položeného můžeme se obmeziti na uvedení některých zvláštních *číslovi* nebo *pořekadel*, jichž překladatel z němčiny nebral, jako: Nebude dlouho trvati v té jíše I, 21. Mnohá slepička kohouta stratila VII, 30. Že k němu jede jako na robotu XII, 2 (jagen 42). Na černém koni co sazí chomáček XII, 4 (seyn Ross schwartz als ein kol 42). Odplatímť vrchovatou XIV, 107. Hráti hněvníka XIV, 149. Žeť jsem přidal na kabát i na kůži XVII, 48. Měděnkovi smrť na pás zavěšena XVII, 50. S hlavou letěl dolů, až pískal XXIV, 3. Žalostí umřel co horáček XXVI, 52. Zahyne v jedné

Digitized by Google

válce co kuřátko XXVII, 40. Že by mu v tom snad nepodali vodu XXVIII, 58. Dodnes na Hákana volá bída XXVIII, 95.

Nesprávno však jest: na Mědníka (m. — kovu) zlost XVII, 16 bratr nevěsty (m. — stin) XXVIII, 53. dobyl skálu (m. — by) XIX 17. XXVII, 58. Neprovedena jest náležitě vazba v XX, 33—40; srv. též XXIV, 1—2.

V příčině *lexikografické a kmenotvorné* poskytuje Sayfryd tyto zajímavé věci: řemeslo (II, 2) = řemeslník (srv. naše Příspěvky k nauce o tvoření kmenův str. 23); kde, kdežto (III, 3. XVII, 97) = kam; milíř *fem.* (VI, 2); obměkati (VI, 7) weychen, mollior, k čemuž inchoat. jest měknouti, jako: sedati, sekati, běhati — sednouti atd.; slídati (XI, 11) = slíditi, srv. AlxV. 1129: tento rozkázaníe jmieše, že mu slédati voj bieše; bývati (XII, 49) = bydliti: ein Trach wont da 49, 3; co (IV, 9, X, 16 a j.) = jako (srovnávací); chalama (XIV, 121) der vngehewre (77, 1); hněvníka hráti s kým (XIV, 149); těž, i, f. (XXVI, 1) = těžkost (ib. 16); broditi (v krvi: XXI, 57); zadní (XXVII, 10) = špatný; zadu míti (XXVIII, 55) = opovržen býti (seind geschmecht 174, 1); povodní kůň (XXVII, 62) seyn Rosse Das er vor jm her treyb (166, 4); teď (XV, 23) = zde, tu (da 86, 2); dodnes (XVIII, 26); *vem* (XVII, 33); koliveč (XXI, 4) = kolivěk; vstěkati se (XXIII, 25).

Konečně nelze pominouti mlčením, že v českém Seyfrydovi nalézáme jeden závažný doklad *pro pravost RKého:* jeť to *bystrý* = ostrý. Jak známo, tvrdí A. V. Šembera na str. 21. spísku svého nadepsaného „Kdo psal Královdvorský rukopis r. 1817", že si padělatelé RKého „unicum" *bystrý* ve smyslu *ostrý* sami utvořili v Zab. 85. Jar. 137. 251. Liché a neodůvodněné tvrzení to se však vyvrací v Rohovém Sayfrydu místem XIV, 77: meč . . . *bystrý* co břitva, takové *ostrosti:* Das was nach seyner schneyden (71, 3). Zde nade vši pochybu jest *bystrý* = ostrý.

V deminutivech si překladatel libuje, na př. XII, 88—9 a j.; zvláště pak uvésti slušť: divička (XI, 16) m. dívička (z děvička), jež spočívá na dívice (děvice; z dívička, divička vzniklo pak divčka Pls. Plz.), srv. divčička (IX, 37. XXVI, 16), děvečka (XII, 91); milíčce (XIV, 62) m. miličce; milácí (XVII, 126) = milúcí, snad dle miláčku. Zvláštní jest tvar feminina: smutnou *neboráci* (XVIII, 24) = armes weib (111, 2), jež asi analogií dělník: dělnice vzniklo od slova neborák. Nesprávno jest též: jinochském (I, 13).

V Sayfrydovi nalézáme některé *archaismy*: žádúcí (XVII, 90), bojevati (XXII, 31), se tíži (XXVI, 18), koni vyhrali (XXVIII, 46).

Digitized by Google

Místy užil překladatel některých *německých* slov, kde je mohl nahraditi lépe tvořenými neb aspoň češtěji přetvořenými; na př. fortel, drejliňk (XXIII, 32), vetovati (IX, 58: das steet gleych auf der wag), štát (XXVIII, 59) = die wappen (174). O výraze: do Rejno řeky (XXVIII, 9) nevíme, zda tu překladatel chtěl utvořiti složenin u jako v němčině (Reyn-fluss) či zda proklouzla zde chyba tisku Rejno místo Rejna neb Rejnu (srv. XXVIII. nadpis).

Vlastní jmena si překladatel kromě Gibich přetvořuje a někdy i zdařile překládá, jako: Krymilda (Krimhilt), Jetřich z Perna (Dieterich von Perne), Helebrant (Hiltebrant), Rejn, Vurmus (Worms), Zikonie (Siglinge), Otnys (Otnit), Hákan (Hagen), Girnák (Gernot), Mháček = Nybling; Vokáček = Eugleyn, Eugel; Mědník = Kuperan.

Metrum českého překladu neshoduje se s německým originálem, v němž jsou verše o 13—14 slabikách s přerývkou uprostřed, kdežto v českém zpracování máme verš veskrze o 11 slabikách. Rým jest sdružený, rýmujíť se vždy 2 verše, toliko v XII, 59—61 jsou 3 verše rýmovány.

Text vydáváme věrně dle originálu i se všemi pravopisnými zvláštnostmi a chybami jeho, jako: raddy, čtvrt, stratiti, slézsti, nětco; pochvála, poněvádž, jindé, skrotné, mílo, mílý, třpítěli; podělame, kovaři, celadky, mistě, zbyti (XIX, 1 m. zbytí), s vičerá, vykořenin, Mouřenin; do skáli, síli, na poli (XXIV, 2, srv. XIV, 35), šli (noviny), pršeli (jiskry); *důsledně* psané: miním (než: umínil I, 15), ohlidal, uhlidati, prohlidati, slišeti. Toliko tam, kde byla na jisto *chyba tisku*, jsme ji opravili a pod čarou to poznamenali. — Mimo to jsme oddělili *předložky* od zájmen (zřídka s jinými jmeny byly spojeny), *by* od slova předešlého s ním v tisku spojovaného i jiná slova dohromady tištěná, jako: nademnou, odemne, zemne, semnou, kemně, předemnou, zato, stim, přitom, vevšem, sevším, bezevší, nadevšecky; naúsvitě, pokusích; kdožby, nechtěliby, nežbych, tudížbychom; obadva a j.

Co *do grafických* znaků v píšeme místo g—j, w—v, v—u, au—ou, y (po *c*, *s*, *š*, z) — i, ey—ej (weyti—vejti), ss—š, cz—č, rz—ř (II, 2. XII, 88; jinde jest v originále ř); ij, j (IV, 10, zvláště XXVII a XXVIII) — í, zě (I, 13 a j.) — že, zia (VIII, 18 a j.) — ža, dia (XIII, 13 a j.) — ďa, tia (IX, 9 a j.) — ťa, nia (XXVI, 26) — ňa. Veliká písmena substantiv, jež se v originále zhusta naskytují, píšeme vesměs malá. B v I, 1 jest initiálka.

Interpunkci jsme všude provedli, v originále jest velmi pořídku, ba i chybna; obyčejně na konci prvého z veršův se rýmujících polo-

Digitized by Google

ženo jest /, na konci druhého: Rovněž uvozovky jsme přičinili k lepšímu porozumění.

Verše a kapitoly v originále číslovány nejsou, těm jsme čísla připojili sami.

Listy výtisku jsou tu tam při dolejším kraji porouchány; cokoliv jsme na takových místech *doplnili*, dali jsme do takových závorek ⟨—⟩.

Summovní A I[a]
Kronyka velmi pěkná, o silném Rohovém Sayffrydovi, v rytmy uvedená a s figůrami ozdobená.
Nyní v nově vytištěná.
(Fig.)
V Praze u Mikuláše Pštrosa.
Létha M.DC.XV.

I.

Byl [1]) jeden král bohatý, možný velmi, A II[a]
Měv pod svou správou Nydrlanskou zemi:
Zigmundus bylo vlastní jméno jeho,
Kterýž za času panování svého
Velikou pochválu sobě spůsobil,
S královnou též jednoho syna zplodil:
A tomu Sayffryd na křtu jméno dali.
Pilně ho hned od mladosti chovali;
Když pak odrostl a byl v zmužilosti,
Maje silu užíval své volnosti:
Pročež se rodičové naň hněvali
A nejednou jeho z toho trestali,
Že jsa on již právě v jinochském věku,
Nechtěl se poddat žádnému člověku,
Ale umínil po světě běhati,
Otce opustit, pryč uvandrovati.
Raddy královské hned k tomu radili,
Aby ho rodičové propustili,
Poněvádž se jemu tak dobře vidí,
Nechť (prý) skusí, co jest jindé u lidí:

[1]) B jest iniciálkou.

Digitized by Google

Nebude dlouho trvati v té jíše,
Nebo v cizí zemi skrotné tim spíše;
Paklič co jiného do sebe cejtí,
Může z něho udatný j⟨inoch bejti⟩.
V tom on se rozžehnal se všemi cele, A II^{r}
Vydav se na cestu vesele, směle.

II.

Kterak Sayffryd přišel k jednomu kovaři a vyraziv nákovadly do země i železo mu přerazil, k tomu mistra i tovaryše upral. (Fig.)

Když přišel do vsi k jednomu kovaři,
Řekl: „Zdař Bůh, řemeslo! jakť se daří?
Potřebuješ-li čeladky, dej dílo,
Podělame spolu, až bude mílo:
Jať umím vejborně perlikem práti,
Že by se mohl sám čert tomu smáti".
I vzav jej hned mu železo přerazil
N⟨ákovadly s⟩ špalkem do země vrazil.
Protož s hněvem kovař ho z toho trestal, A III^{a}
Chtíc, aby takového díla přestal;
Ale on nechtěl zhola v notu jíti,
Počal mistra i tovaryše bíti.
Tu kovař myslil ho odbyt v rychlosti,
Maje s nim nejednou té nouze dosti.

III.

Tuto kovář posílá pryč Sayffryda, miníc, aby se zas nevrátil. (Fig.)

Nedaleko odtud byl veliký les,
Tam pod lipou ležel hrozný drak co pes,
Kdežto poslal jej kovař hned v te míře,
Aby tu pilně pohledal uhlíře;
Ten za tou lipou blizko uhlí palí.
Uhasíc milíř na hro⟨madě, chválí,⟩
Že mu připověděl všeho nechati, A III^{r}
Aby měl dvě neděle čim dělati.
Tudy miníl kovař, že se ho zbaví
A ten hrozný drak hnedky ho udáví.

Digitized by Google

IV.

Tuto Sayffryd přišel k jedné lipě, pod niž veliký drak ležel a když se naň obořil, on ho přemohl a zabil. (Fig.)

Sayffryd počal k té lipě pospíchati,
Tu se s tim drakem musil potejkati;
Však maje tak své síly s něho dosti,
Přemohl a zabil ho v zůřivosti.
⟨Bili⟩ se ⟨spo⟩lu, až od nich šla záře.
⟨I pomysliv⟩ hned na svého kovaře,
Že ho poslal k uhlíři uhlí ptáti, A IV[a]
Jal se do pustého oudolí bráti,
Kdežto našel množství žižal co maní,
Hadů, štírů, žab, divných draků, saní;
I vidouc je, počal sobě mysliti,
Co by s nimi dále měl již činiti.

V.

Tuto Sayffryd zaházel stromovím jiné draky a hady. (Fig.)

V tom oudolí počal dříví trhati
I s kořeny na hromadu metati.
Tim ty draky a hady zahazoval,
Až se z nich žádný ven nevyskytoval;
Jak koliv mnozí dost velicí byli,
Všickni tu spolu zůstati musili.

VI. A IV[b]

Tuto Sayffryd přinesl oheň od uhlíře, aby ty draky a hady spálil. (Fig.)

Hned Sayffryd běžel v tom lese k uhlíři,
Kdež uhlí pálil v veliké milíři.
Vzav oheň to dříví rychle roznítil,
Aby těm drakům a hadům posvítil,
Chtíce je všecky až na prach spáliti,
A tak před nimi pokoje užiti.
Tu rohové těch draků obměkali,
Až z sebe jako potuček vydali.
Tomu se Sayffryd divě stranou bočil,
Nic meně v tom potůčku prst omočil,

Digitized by Google

⟨kte⟩rýž když vystydl, hned zrohovatěl,
⟨t⟩akovou tvrdosti co zkůrovatěl.

VII. A V°

Tuto se Sayffryd maže, až všecken byl jako roh, kromě mezi plecema. (Fig.)

Tim tukem počal se Sayffryd mazati,
Po všem těle, kde mohl, dotýkati,
Tak až na něm kůže zrohovatěla,
Krom mezi plecema chytit nechtěla;
Na kterémžto místě on jsa raněný,
Byl potom svého života zbavený,
Jakž se teď níže bude o tom psáti;
Kdo více čítal, můž za pravé dáti.
Když přijel ke dvoru Gibicha krále,
Skrz svou udatnost přišel k velké chvále,
Neb sobě královskou dceru vyslouži⟨l⟩,
Po níž od dávného času vždy toužil;
Jemuž ji král Gibich za manželku dal, A V°
Ale on s ní jen osm let přebýval.
Však než se právě za něho dostala,
Divná věc s neštěstím oba potkala.
Mezi tím poslište*) o třpaslikovi
velice bohatém, jmeném Mháčkovi,
Kterýž shromaždil poklad znamenitý,
Chovajíce jej v skále kamenity:
Tim převyšoval císaře i krále;
A ten Sayffryd nalezl nenadále
Od toho Mháčka třpaslika zamčený,
Pilně, jakž náleželo, opatřený.
Když pak ten Mháček umřel na té pouští,
Tří synů po sobě nechal v tom houští;
Ti ten poklad velice milovali,
Ve dne i v noci jeho ostřihali,
Pro nějž nejednou hrozná bitva byla,
Mnohá slepička kohouta stratila.
V těžkých bojích padli čistí rekové,
Od sta let nebylo valky takové,

*) Original: pošlište.

Digitized by Google

Jakž mnozí lidé o tom rozprávěli,
Že žádného z té bitvy neviděli
Krom Jetřicha z města Perna slavného
A mistra Helebranta upraného.

VIII. A VI[a]

Tuto drak hrozný přiletěl a vzal krásnou pannu Krymildu z vokna. (Fig.)

Při řece Rejnu jedno[1]) město leží
Vurmus řečené, pod nim voda běží;
V němžto dvůr držel král Gibich dotčený,
Maje tři syny s královnou zplozený
A jednu dceru krásné spanilosti;
Pro ní mnozí rekové z ctné milosti
Udatnosti své vždy dokazovali
I hrdel svých v ničemž nelitovali.
Kteráž jednoho času v okně stála,
O polednách na slunci se česala;
K níž přiletěl hrozný drak, na ní sáhl
A z toho okna rychle ji vytahl.
Po všem hradě veliké světlo bylo, A VI[b]
Jako by se od ohně zapálilo.
Tu ta přišera do povětří s ní letěla
A divně pod oblaky se vznášela.
O tom když otec a matka zvěděli,
Žalostivě na svou dceru hleděli,
Až se ten drak hrozný s očí jim stratil,
Na poušť do hustých hor s pannou obrátil.
Tak přinesl ji na vysoké skalí,
Které více než na čtvrt míle vzdálí
Od sebe při každé straně stínilo,
Na niž slunce přes celý den svítilo.
Drak ten strašlivý velmi toho času
Miloval tu pannu pro jeji krásu;
Od něhož ona opatření měla
Jídlem i pitím, co jen sama chtěla.
Choval ji na té skále[2]) tak zacelo
Dlouho, až na čtvrtý rok přicházelo

[1]) Original: jednu. [2]) Orig. skál.

Digitized by Google

Neb sotva ve dvanácti letech byla,
Když se tomu draku též zalíbila.
I myslila, jak by sobě pomohla,
Však žádného z lidí vidět nemohla;
Pročež ustavičně vždycky plakala,
Na své neštěstí těžce naříkala.

IX. A VII*

Tuto drak položil se hlavou panně na klín, hned jakž ji na skálu přinesl, a odpočívá. (Fig.)

Drak přiletěv počal odpočívati,
Panně hlavou se na klín pokládati;
Síla a zlost jeho veliká byla,
Tim se někdy na chvílku ukrotila,
Však když počal chrápat, tuze dejchati,
Musila se pod nim skála hejbati.
Na velkou noc ten drak se proměňoval,
spůsob může na sobě ukazoval;
K němuž panna šlechetná promluvila:
„Ach, což jsem já nešťastná provinila,
Že jste to zlé nade mnou učinili, A VII*
Otce mého i máteř zarmoutili?
Vím, jakou [1]) oni pro mne žalost mají,
Div že sobě hrdla neodnímají.
Milý pane, již tomu drahná chvíle,
Jak jsem opustila rodiče mílé
I své bratry, přátely nejmílejší;
Ach, kdož mi to dá v tento čas nynější,
Abych je mohla ještě uhlidati,
Před smrtí s nimi se as rozžehnati?
Ach, žádám, propusťte mne odsud zase
a přiveďte domů v určitém čase,
Já vám pod hrdlem chci tuto slibiti,
Zas na tuto skálu brzy přijíti.
S velikým poděkováním, jak moha:
Učiňtéž to, prosím vás již pro Boha;
Na potom chci vás ve všem poslouchati,
Do mé smrti svámi vždy přebývati.“

[1]) Orig. jako.

Digitized by Google

On odpověděl ji zůřivým hlasem:
„Musíš tu nyní zůstati, kde já jsem,
Otce svého ni matky neuhlídáš,
Na věky se s nimi více neshledáš,
Aniž tě který člověk má viděti
Aneb tvé naříkání uslyšeti;
<A> jestli toho[1]) brzy nepřestaneš,
Spolu se mnou se do pekla dostaneš.
Však nyní neboj se, divčičko milá, A VIII[a]
Aby ode mne víc trápena byla,
Nemohuť já tobě hrdla odníti
Ani života tvého ukrátiti.
Od dneška když bude po letech pěti,
Máš ze mne pěkného může viděti,
A téhdáš tě za ženu pojmu sobě.
Protož, milá panno, nestejskej sobě,
Již musíš těch pět let pořád čekati,
Potom se mnou jinde se uhlídati,
S tělem i s duší do pekla se bráti,
Jináčeť se nebude moci státi;
Tuť se doptá i král, otec tvůj, jistě,
Kdes byla a kde jsi, na kterém místě.
Coť pravím, to pravda jest, věř mi cele,
Měj mne pak za jakého chceš přítele,
Nebo v pekle velmi dlouhý den bývá,
Spiše zde v světě celý rok mijívá;
Tam ty musíš soudného dne čekáti,
A dokud nepřijde, dotud trvati.
Chce-li se Bůh nad tebou smilovati,
O to nemůžeš s žádným vetovati.“
Panna uslýšavši tuto řeč jeho,
Hned se velmi ulekla toho zlého
A počala se nábožně modliti:
„Ach Pane Kriste, rač mne vyprostiti,
Neb jsi ty veliký a mocný dosti A VIII[b]
Na nebi i na zemi svou milostí;
Všecky věci ráčíš sám zpravovati,
Slovem můžeš peklo vybojovati.

[1]) Orig. tdho.

Digitized by Google

O věčný Pane Bože dobrotivý,
Uslyšiž nyní dúch můj žádostivý,
Na tvou milost já chci již spolihati,
Ty račiž mi sám odsud pomáhati.
Podlé hojného zaslíbení tvého
V písmě svatém dosti obsaženého:
Toběť se důvěřím, Pane, samému,
Ochránci a vykupiteli mému.
Byť mojí bratří o mně zde věděli,
S této skály by mi pomoc hleděli
I hrdel svých pro mne by odvážili,
Jen aby mne domů zas provodili;
Nad to pan otec můj i paní máti
Nechtěli by ničehož litovati."
S tim dala se v pláč, těžké naříkání,
Z očí svých hojných slzy vylévaní.

X.

Tuto král posýlá posly své po všech krajinách, aby Krymilda, dcera jeho, hledána byla.

Král, otec té panny velmi litoval,
Tomu veliké dary dát sliboval,
(Fig.)
Kdož by mu o ní mohl oznámiti, B I*
Posly též nemeškal hned vypraviti,
Aby ji na všecky strany hledali.
Však níkdež lidé o ní nevědali,
Až skrz jednoho reka nalezena
Jsouc, byla s té skály vysvobozena,
Jemuž těch času nebylo rovného,
Tak v zmužilé udatnosti silného:
A to byl Sayffryd, Rohový řečený,
Syn jednoho krále velmi vznešený.
Ten takové síly, kdy chtěl, dokázal,
Lvy chytal do rukou, co by je svázal,
Některé z kratochvíle bez opravy
V lesích po stromech věšel co kolčavy.

Digitized by Google

XI.

Tuto Sayffryd vyjel na štvaní do[1] *lesa.* (Fig.) B I[b]

Dotčený Sayffryd jsa v zmužilém věku,
Což náleží rytířskému člověku,
Pustil se ráno do jednoho lesa
Na lov se psy, jestřába s sebou nesa.
Chtěje sobě kratochvíl spůsobiti
A v své mysli se nětco občerstviti,
Neb tu všeliké zvěři bylo dosti,
I počal štváti podlé své líbosti.
V tom uběhlo mu jedno vyžle jeho
Ouprkem do oudolí velikého,
Tam počalo[2]) vejti, všudy[3]) slidati.
<K>teréhož Sayffryd nemeškal hledati,
Jezdíc sem i tam po divných pustinách, B II[a]
Jednák po vrších a zase v dolinách.
Do těch hor drak ten zanesl byl v stranu
Tu krásnou divičku, Krymildu pannu,
Kdež Sayffryd za vyžletem pospíchaje
Čtyři dni bloudil sem i tam běhaje,
Nedbaje na jídlo ani na pití,
Žádného pokoje nemohl míti.
Potom se na jednu stráni obrátil,
Čím dále, vždy cesty i stezky tratil.
Však nechtěl změniti umyslu svého,
Až přišel do oudolí hlubokého;
To takovou tmou naplněno bylo,
Že se mu teprv srdce zarmoutilo.
I řekl: „Ach, milý Bože, rač dáti,
Abych se mohl někoho doptati,
Kde jsem se tuto já nešťastný vydal:
Nikdá jsem větší tesknosti nemíval.“
Nevěděl pak v takovém zarmoucení,
Že se tu dostal panně k spomožení.
Těch času Sayffryd udatně se choval
A proti drakům v té poušti bojoval;
K němuž se i třpaslíci připojili,
V pěti tisících k bitvě mu sloužili,

[1]) Orig. de. [2]) Orig. počala. [3]) Orig. všudí.

Digitized by Google

Všecko své zboží jemu v moc poddali
A jako za pána jeho přijali,
Neb on zabil sáni silnou, velikou, B II'
Která jim činila zhoubu všelikou,
Tak přišel až k skále draka hrozného,
Nikdá neviděv vrchu takového.
Tu zastavil se i s koněm jsa v mdlobě,
Aby odpočinul na chvílku sobě;
Trhaje byliny, mnohé koření,
Jedl a odtud bral zas posilnění.
Vždy se divil té tak vysoké skále
A přemejšlel, co má činiti dále;
Až jsa pohnut z své silné udatnosti,
Odložil na stranu choulostivosti,
Řka: „Což mám, milý Bože, počínati,
Rač mi sám vnuknouti a pomáhati;
Jestli mne satanáš v tento blud pojal,
Dejž, bych proti němu šťastně bojoval.“
Hned Sayffryda hustá tma obklíčila
A z novu velikou hrůzou stížila;
On boje se, aby vyžlat neztratil,
Na ramena je vzal a pěkně krotil.
Myslíc, že nebude-li předně Boha,
V té tmě příjdou naň pokušení mnohá,
Zvláště nevěda, kam má utíkati,
Počal v tom lese zas koně hledati,
Chtíc zpátkem někam po paměti jeti,
Zda by mohl někde světlo viděti.

XII. B III'

Tuto přišel třpaslík Vokáček k Sayffrydovi[1]) v lese a ukazuje mu dračí skálu. (Fig.)

V tom Sayffryd zahlídl skrz tu mrakotu,
Že k němu jede jako na robotu
Jeden slavný třpaslík, jménem Vokáček,
Na černém koni co sazí chomáček,
Maje pěkný oděv z sukna drahého,
Od perel a zlata krumlovaného,

[1]) Orig. Sauffrydovi.

Digitized by Google

Hazuka soboly podšitá byla,
Všecka čeleď jeho slavně chodila.
Ten měl též veliké bohatství v skále,
Tim převyšoval mnohé jiné krále;
Všemi věcmi byl dobře zásobený,
Cti, slavou dosti krásně ozdobený,
Korunu na hlavě drahého díla, B III[b]
Jenž se na vše strany jasně svítila;
Podobná brzy se nenacházela[1]),
Aby snad takovou ozdobu měla
Od množství perel, drahého kamení,
Že o ní zde nikdá slejcháno není.
Kterýž uhlídav Sayffryda šel k němu
A poctivé pozdravení dal jemu
Řka: „Vítám tě sám, šlechetný rytíři,
Prosím, pověz, co se tebe otíží:
Jaká jest příčina příchodu tvého
K nám do tohoto oudolí tmavého?“
Odpověděl Sayffryd: „Tvé počestnosti
Děkujiť, mužičku malý, s milostí.
Jestliť mám od tebe lásku poznati,
Nechtěj přede mnou ničehož skrejvati,
Takéť nemohu ničehož věřiti,
Neumíš-li mi toho oznámiti:
Kdo jest otec můj? kterak mu říkají?
A kdo matka má? jak se oba mají?“
Nebo již pominula mnohá léta,
Jak Sayffryd projížděl končiny světa:
Tak o svých rodičích dávno nevěděl.
Když z mládí své vůle užívat hleděl,
Oni ho na dalekou poušť poslali
A jednomu mistru cvičiti dali;
Tu on jakž přišel k zmužilému věku, B IV[a]
Měl tak sílu co čtyřmecítma reků.
I dí mu třpaslík: „Pane, máš to znáti:
Zikonie byla tvá vlastní máti,
Rodu ctného, slavného urození;
Otec tvůj jest král Zigmund bez snížení.

[1]) Orig. nenecházela.

Digitized by Google

Z nich jsi ty pošel, o tom já vím jistě;
Než prosím, nebývej na tomto místě,
Ale nemeškej odsud se hned bráti,
Jestliže chceš svůj život zachovati,
Neb hrozný drak bývá na této skále
A často sem přichází nenadále;
Zví-li o[1]) tobě, budeš ho hned míti,
Není možné, aby mu měl ujíti.
Také na té skále jest panna krásná,
Kteráž vždy má s nim pokušení časná,
O níž já mohu v pravdě povědíti,
Ten drak ji musíl nenadále vzíti;
Z křesťanských rodičů pošlo to dítě,
Stratila se jim ráno na usvítě,
Jest dcera královského urození,
A jinák nepříjde k vysvobození,
Leč skrze samé božské spomožení.
Otec její jest Gibich král řečený,
Má kraj při řece Rejnu obsažený,
Ona slove Krymilda dcera jeho, B IV
Užívá také titule slavného."
Odpověděl Sayffryd: „Tuť já dobře znám,
Jak ona ke mně, tak já k ní lásku mám,
Od té chvíle, jakž jsem z umyslu ctného
Sloužil tam při dvoře otce jejího."
C V tom hned Sayffryd porozuměv té řeči
Sáhl rukou udatně k svému meči
A přistoupil k té dračí skále blíže,
Třikráte přísahu činíc nejtíže,
Že nijakž odtud neminí odjíti,
Než chce tu panenku vysvoboditi.
I dí třpaslík Vokáček: „O ctný muži!
Darmo se jistě tvá[2]) mysl v tom tuží,
Že tuto přisahu třikráte činíš
A té panně odsud pomoci míníš.
Přej mi, nechť já nejsem příčina zlého,
Půjdu z tohoto oudolí tmavého;
Neb by ty půl světa podmanil sobě
I třebas poslušně sloužili tobě

[1]) Orig. ho. [2]) Orig. dvá.

Digitized by Google

Křesťané, pohané a koho znáte
Všech jazyků dva a sedmdesáte,
Však proto musíš té panny necháti,
Těžkoť ji na té skále dobývati.“
Řekl Sayffryd: „Nedbám, milý mužíčku,
Nebude-li tvé rady neboštičku,
Aby mi upřímně v tom pomocen byl, B V^a
Kterak bych tu děvečku sobě dobyl,
Osvěčuje to samým Bohem z nebe,
Žeť hlavu i s korunou setnu s tebe.“
Dí třpaslík: „Jestliť já tuto smrt časnou
Podstoupiť musím pro tu pannu krásnou,
Potom to, coť pravím, v pravdě tak shledáš,
Jináče nebude, ač se i hněváš;
Kromě Boha, jenž všecky věcí může,
Věř mi, žádný ji v světě nespomuže.“

XIII.

¶ *Tuto vzal Rohový Sayffryd třpaslíka za vrch a uhodil nim o skálu.* (Fig.)

¶ Sliše to Sayffryd velmi se rozhněval [1]) B V^b
Hned udatnosti své nic nelitoval:
Ujav třpaslíka zůřivě za hlavu
Mrštil nim, až se zatřáslo, o skálu,
Tak že mu i drahá koruna jeho
Roztřiskala se na zem padši s něho.
Třpaslík pak zkřík[l]: „Sayffryde, pane můj,
Prosím velice, ukrotiž se hněv tvůj;
Chciť všecko, jak jest v pravdě, povědíti
A k předsevzeti tvému poraditi,
Dovedu tě také v to místo tejné,
Ukáži průchodiště jednostejně.“
I dí Sayffryd: „A coť pak ďábel bránil,
Aby mi toho prvé neoznámil?“
Řekl on: „Zde bydli jeden velký pán,
Jest rodu obrův a Měďníkem nazván.
Ten má tuto poušť vždycky pod svou mocí,
Jemuž slouží tisíc obrův dnem nocí;

[1]) Orig. hrozhnéval; první *h* červenou tečkou k vynechání označeno.

Digitized by Google

On klíč od této skály opatruje,
Kde jej chová, žádný nevyprubuje."
„Pověz, kde pak jest," dí mu Sayffryd zase,
„A ukaž mi ho rychle v tomto čase,
Za to chci tě při hrdle zachovati,
Potom té panné také pomáhati."
Odpověděl třpaslík uctivě k němu:
„Musíš se jistě dobře bránit jemu
A s nim dlouho se o tu pannu bíti, B VI'
Čehož by žádný nechtěl podstoupiti."
„Rád jsem já," řekl Sayffryd, „svolím k tomu,
Když vím, kde se strojit a proti komu."
Nemeškal třpaslík vésti jeho dále,
Tu pod tim vrchem ukázal mu k skále[1]),
Kde ten obr silný měl své bydlení,
K němuž se Sayffryd strojil bez prodlení.
Jakž přišel k té jeskyni, hlasem volal
Na obra, aby šel ven, proč se schoval?

XIV.

Tuto se Sayffryd potejká a bije s obrem Mědníkem, aby mu klíč dal. (Fig.)

Rychle obr hrozný vyšel z jeskyně, B VI'
Jenž byl veliké postavy nesmírně,
Nesa v rukou tlustý sochor z voceli,
Neb ho užíval k bitvě místo střely.
Promluvil zůřivě k Sayffrydovi hned:
„Ničemný pachole! kdo tě sem přived?
Cí jsi a odkud? poněvadž tě neznám,
Tudížť v tomto lese konec udělám,
Aby věděl, žes zde již hrdlo stratil,
Proč jsi se k mé jeskyni sem obrátil."
„Nebojím se," ctný Sayffryd odpověděl,
„Bůh se proto narodil, aby věděl,
Že nám chce zde z ouzkosti pomáhati;
On rač mne posilniti, milost dáti,
Ať bych mohl tu panenku odníti,
A jí z té těžké vazby výprostiti,

[1]) Orig. Stále.

Digitized by Google

Pro níž my sobě velice stejskáme,
Na tě, nešlechetníče, naříkáme,
Nebo té ctné panence ubližuješ,
Bezpráví činíš a bídně sužuješ;
Kteráž velikou těžkost snáší jistě,
Jsouc na té skále v obmezeném místě,
Tamť kvílí více než na čtyři léta,
Že jest odnešena z onoho světa."
Z toho se hanebný obr rozlítil,
⟨Očim⟩a svými jako oheň svítil,
Na Sayffryda se zůřivě obrátil, B VII[a]
Chtic, aby mu hned života ukrátil,
Tim sochorem silně na něj naměřil,
Až ho půl uskočilo, tak udeřil,
A letěl nad les jak vysoko zhůru:
Tim obr dokázal svou velkou způru,
Bijíc na Sayffryda silně a prudce,
Že někdy sotva sochor zdržel v ruce,
Nejprv když jej tak na poly přerazil,
Ostatek ho na sáh do země vrazil.
V tom se rychle k Sayffrydovi přitočil,
Ale on mu na pět sáhů uskočil
A zase bystře k němu se obrátil,
Vida, že by obr svůj sochor stratil,
Tu teprv počal na něj silně bíti.
Tehdáž chtěl obr sochor z země vzíti,
Ale Sayffryd ranil ho velmi škodně,
Že krev potůčkem[1]) z něho tekla hojně:
Tak veliké rány žádný zde z lidí
Nikda neviděl aniž podnes vidí.
Vstyčil se znovu ten obr v své zlosti
A hned na Sayffryda běžel v rychlosti,
S tim ocelovým sochorem se točil
Řka: „Potvoro[2]) špatná! cos mi uskočil?
Ale věz, že zde svůj život stratit máš,
A to této chvíle ode mne shledáš."
Dí Sayffryd: „Selžeš, věřím Pánu Bohu, B VII[b]
Buduť se brániti, pokud jen mohu."

[1]) Orig. porůčkem. [2]) Orig. potvoru.

Digitized by Google

Za tim ten šeredný obr ucejtil,
Že jest raněn; za tu ránu se chytil,
Povrhší sochor na zem s velkým hřmotem,
Utek do skáli, zahradiv se plotem.
Tu sobě Sayffryd počal tak mysliti,
Že by ho tam moh dobře umořiti,
Však o tu pannu staral se nejvíce,
Jak by ji z té vazby pomoh, milíčce.
Obr pak brzy svou ránu uvázal
A tim se čerstvější býti ukázal,
Nebo se umyl v jedné čisté vodě,
Že mu ta rána nebyla ke škodě.
Ta voda z jedné krásné kašny tekla,
Jíž ryzý zlato dodávalo světla.
Jsouci zakalena krví drakovou:
Nevím, by kdo viděl kašnu takovou
Kromě císaře Otnysa studnice,
Kterouž mnozí chválívali velice.
Tak ten obr zas se strojil do zbroje,
Vzal teprv na se brnění oboje,
Připásal meč veliký k svému boku,
Kterýž mu byl k ruce i k jeho kroku,
Bystrý co břitva, takové ostrosti,
Stál za království k jeho statečnosti.
Když jej vytáh, jsa hotov k potejkání, B VIII*
Každého hned přived na utíkání.
I vstavil k tomu na hlavu v té době
Z kalené oceli hemelin[1]) sobě;
Ten sktvěl se jako slunce z blesku svého,
Až po všem moři šla záře od něho.
Také vzal do své ruky misto holi
Pavízu jako vrata u stodoly:
Veliká a půl lokte ztlouští byla,
Že ho téměř všudy všeho zakryla.
Tu vyskočila obrová příšera
Z té jeskyně, a již bylo s vičerá;
Ukázal se opět velice hrozný,
Nesa v ruce jiný sochor železný,

[1]) Ein helm.

Digitized by Google

Jenž byl ostrý na všecky čtyry strany,
Maje jako kosa zbroušené hrany;
A jakž se ho dotekl, tak svučně zněl,
Co by na zvony zvonil neb střílel z děl.
I promluvil ten hrozný obr zase:
„Pověz mi, potvoro špatná, v tom čase,
By tě měl hned sám ďábel odsud vzíti,
Coť jsem učinil, co chceš na mně míti,
Že mi teď v mém domě pokoje nedáš,
Všelijak mého zahynutí hledáš?“
Dí Sayffryd: „Klamáš, protoť jsem nepřišel,
Než žádal jsem, aby jen ke mně vyšel.“
Odpověděl obr: „O zlořečený! B VIII[b]
Spíše musíš býti zde oběšený;
Odplatímť vrchovatou, máš poznati,
Třebaliť bylo mne tuto hledati.
By ty byl poseděl a zůstal doma,
Nebál by se, byť byla ruka chromá;
Ale musím tvou svévolnost ztrestati,
Že tě tvá máteř musí litovati.“
„Nedáť toho Bůh,“ řekl Sayffryd jemu,
„Hoditť se, lotrase, to k tvému zlému.
Neprotoť jsem přišel, abych zde visel,
Než že jsem o té panně dávno slyšel;
Protož pomoziž mi ji dobývati
Z té hory, ať mohu poděkovati,
Jinak musíš svůj život nastaviti,
Neb tě jistě chci z světa provoditi.“
Promluvil šeredný chalama [1]) zůřivě
A řka: „Věz o tom hned nemilostivě,
Žeť já tobě nechci nic pomahati,
Té panny z této pouště dobývati,
Spíše na [2]) tě podkopám tuto skálu,
Nevíš ještě jakou mám v síle chválu;
Chciť to skrze tu pannu způsobiti,
Že nebudeš víc na žádnou mysliti.
Totť již předpovídám v tuto hodinu,
Budouť o tobě rozprávět novinu.“

[1]) Orig. Chalame. [2]) Orig. ne.

Digitized by Google

Dí Sayffryd: „O jistě toť není nový, C I'
Však jsem hned ráno byl k tobě hotový.“
V tom zas ti oba rekové zmužilí
Proti sobě se oddali v tu chvíli
A tak tuze na sebe dotírali,
Velmi silně se spolu potýkali,
Že od zbraně jejich jiskry pršely
I hemelinové ohněm třpítěly.
A ač pavíza, jenž obra přikryla,
Nemírně veliká a tlustá byla,
Však když Sayffryd udatně na obra pral,
On i s ní často nazpátek ustoupal.
Toho se Sayffryd nikdá nic nelekal,
Až mu pavízu na kusy rozsekal,
K tomu než se obr s mečem zatočil,
On mu jej rychle svou zbraní podskočil
A roztal na něm tu ocelovou zbroj,
Že se toho ulekl hrozný Gofroj,
Neb s ním Sayffryd počal hráti hněvníka,
Až krev všudy tekla z obra Mědníka
Šestnácti ranami dost velikými,
Silně od Sayffryda udělanými.
I počal Mědník volat v své těžkosti,
Hlasitě žádaje vždy již milosti:
„O ctný, šlechetný a udatný pane!
Nechť mi se aspoň tvé lásky dostane.
Bojuješ [1]) zajisté vší sílou těla, C I'
Jakáť by zmužilost odolat [2]) měla?
Hodens poctivosti, chvály veliké
Jsa rekem srdce i mysli veliké;
Ač máš mladý věk proti mé starosti,
Malou postavu proti velikosti,
Však jsi hrdina, nelituješ sebe,
A já vidím, že nepřemohu tebe.
Prosím, živ mne! jižť se se vším poddávám,
Zlatou studnici, meč i statek dávám;
Také cožkoli zůstává v mé moci,
Toť má vždycky sloužit ve dne i v noci.“

[1]) Orig. Bojuje se. [2]) Orig. odalat.

Digitized by Google

Odpověděl Sayffryd jemu v tichosti:
„To já chci učinit Bohu k líbosti;
Než musíš mi hned přísahou slíbiti,
Že pomůžeš mi k té panně přijíti.“

XV.

Tuto přisahá obr Mědník Sayffrydovi, že mu chce pomoci panny z té skály dobývati.

I dí Mědník beze vší pochybnosti:
„Přisahám teďky, pane, tvé milosti,
Že se to ode mne má brzy státi,
Chci s tebou té panenky dobývati.“
Tu sobě oba slíbili v rychlosti
Jako cizí a se neznalí hostí.
(Fig.) C II[a]
Sayffryd, ctný pán, cožkoli jest sliboval,
V tom se upřímně a věrně zachoval,
Ale nevěrný obr jinak to ved,
Neb Sayffrydovi zrušil svou přípověď,
Čehož naposledy musil zažiti,
Když sám zabit, chtíc Sayffryda zabiti.
Dále promluvil silný Mědník více:
Ach, což mně mé [1]) rány bolí velice!
Prosím pro Bůh, můj milý tovaryši,
Pomoz a raď mi, nětco jen umíši.“
Tu hned Sayffryd sám od oděvu svého
Utrhl kus podolka hedbávného
A uvázal ty rány obru zlému:
Tim byl by zle posloužil zdraví svému.
Vedce obr: „Nu, tovaryši milý, C II[b]
Poďme již dále spolu v tuto chvíli:
Teď se ta kamenná skála začíná,
I hleďmež kde jest ke dveřím skulina,
Tuť musíš sobě pilně znamenati,
Ctný rytíři, pomohuť sám hledati;
Vím, žeť se nám ta práce neprodlouží,
Čím jeden druhému brzy posloužíš.“

[1]) Orig. má.

Digitized by Google

I obrátili se tim houštím dolů,
Jdouce mimo jednu vodní hráz spolu;
A než dobře obr dokonal tu řeč,
Hnedky zase z pošvy vytáhl svůj meč,
Tak jej dobyty za Sayffrydem nesá.
Když ctný rytíř právě vcházel do lesa,
Tu Mědník pospíšil za nim v rychlosti
A obořil se naň v nenadálosti.

XVI.

Tuto se obr Mědník zpronevěřil Sayffrydovi a udeřil naň po zadu, až na zemi padl.

V tom dal Sayffrydovi velikou ránu,
Až se sám od ní pomotal na stranu.
Sayffryd pod svým štítem ležel na zemi,
Jsa od toho obra obražen velmi,
Což on mu zrádně udělal pozadu,
Ješto mu neměl věřit jako hadu.
(Fig.) C III'
Tu již mrtvý ležel, duše v něm lekla,
Z nosu i z ust červená krev mu tekla.
A když tak Sayffryd pod svým štítem ležel,
Třpaslík Vokáček hnedky k němu běžel
I vhodil na něj z mračna sukni mhavou,
Že Sayffryd ležel co pod párou tmavou:
Tim spůsobem schován byl od třpaslíka,
Kteréhož zlý obr měl za diblíka.

XVII.

Tuto třpaslík přikryl Sayffryda mhavou sukní, tak že ho obr Mědník viděti nemohl.

Mědník počal se velice hněvati,
Když nemohl Sayffryda uhlidati,
(Fig.) C III'
I běhal všudy za dřívím hledaje,
Hrozně zlořečil na Sayffryda laje:
„Čert-li tě (prý) schoval či jeho máti?
Najdu-li tě, chciť lép sochorem dáti.

Digitized by Google

Pakli tě bohové někam schovali,
Aby skrz tebe zázrak udělali?
Nedávnos přede mnou stál, potom ležel,
Již jsem tě stratil, nevím, kam jsi běžel."
To sliše třpaslík, smál se řeči jeho
Řka: „Milý Mědníku, neumíš všeho."
I pozdvíhl Sayffryda z země zase
A posadil ho na pařez v tom čase.
Ten ctný jinoch pomalu zas okřával,
Na Mědníka zlost myslit nepřestával;
Sedíc dobrou chvíli sám k sobě přišel, C IV[a]
Nebo v té mdlobě téměř nic neslišel.
V tom když se rek Sayffryd upamatoval,
Kde jest a kdo ho v té těžkosti choval,
Pohleděv vůkol sebe spatřil jistě
Při sobě být třpaslíka na tom místě.
Řekl: Zaplatiž Pán Bůh tuto hřičku,
Můj milý malé postavy mužičku!
Nemohuť jinak o tobě mluviti,
Než žes mne hleděl dobře ochrániti."
Odpověděl třpaslík Vokáček jemu:
„Můžeš mi děkovat i rodu mému,
Neb kdybych nepřispěl na pomoc tobě,
Nevím, co by byl sám počínal sobě.
Protož poslechni, dej sobě raditi:
Nechtěj se o tu pannu víc vaditi,
Ujdi v té sukni odsud, vem ji na se,
Prv než ten obr na tě přijde zase."
I dí hrdina Sayffryd: „Milý Pane,
Toho se ode mne Bohdá nestane;
Bych měl tisíc hrdel, chtěl bych stratiti,
Pro ní se věrně všeho odvážiti,
Nelitujic sebe až do ustání,
Milát jest mi nad všechny panny, paní:
Protož chci ještě více pokusiti,
Jak se s obrem a se mnou bude díti."
V tom odvrhl sukni od sebe prudce C IV[b]
A vzav meč svůj statečně v obě ruce,
Udělal osm ran velkých obrovi
Řka: „Již se naše vojna zas obnoví.

Digitized by Google

Kterakť se to líbí, nezdárný muži,
Žeť jsem přidal na kabát i na kůži?
Ach milá panenko, buď potěšena,
Mědníkovi smrt na pás zavěšena.“
Proti tomu obr řekl: „Docela
Bíješ na mne sílou hned všeho těla;
Vidím, ač jsi sám, však mysli veselé,
Stojíš proti mně udatně a směle.
Aby mne pak zabil na tomto místě,
Není žádný na světě, věř mi jistě,
Kdož by k té ctné panně mohl přijíti
Aneb tu skálu krom mne otevříti.“
Protož Sayffryd sliše tuto řeč jeho,
Nechtíc změniti v tom umyslu svého
Ani od té panny tak upustiti,
By neměla lásky jeho skusiti,
I musil dobré slovo obru dáti,
Ač pak na sobě nedal toho znáti,
Vedce: „Jdiž, máš tuto cestu před sebou,
Takéť já daleko [1]) půjdu za tebou,
A ukaž mi k té panně bez prodlení,
Po kteréž já mám veliké toužení;
Jinák, byť měl všecken svět pominouti, C V
Musíš hned od mých rukou zahynouti.“
Vida zlostný Mědník, že zbytí není
A Sayffryd svého oumyslu nezmění,
Nerád, však musil k tomu přivoliti,
Mladému rytíři po vůli býti.
Tak šli jeden za druhým podál dolů,
Až přišli k Dračí skále oba spolu.
Tu ten nevážný obr s hurtem prudce
Vzal ode dveří veliký klíč v ruce
A otevřel tu skálu velmi silně,
Kteráž se zavírala dosti pilně,
Neb dvéře její [2]) hluboko se kryly,
Osm sáhu dole pod zemí byly.
Sayffryd pak otevřenou skálu maje,
Přiskočil ke dveřím obrem strkaje,

[1]) Orig. daleka. [2]) Orig. jejich.

Digitized by Google

I pochytiv klíč, zmocnil se jeho sám
Řka: „Přezlostný! tvou nevěru prvé znám;
Nebudeš tím klíčem více vládnouti,
Nedbám, by měl hořem na zem padnouti.
Jdiž napřed a ukazuj dobře cestu,
Ať uhlídám mou žádoucí nevěstu.“
Jdouce spolu, oba velmi ustali,
Prv než se na vrch té skály dostali.
Tu rytíř Sayffryd všudy se ohlidal,
V tom tu pannu nenadále uhlidal,
Kterážto hned, jakž mládence spatřila, C V[b]
Plačíc příchodu jeho se divila,
Myslíc: „Kde se tato mladost vydala?
Však jsem ho doma u otce vídala.“
I dala jemu pěkné pozdravení:
„Vítám vás, Sayffryde, mé utěšení!
Pravte [1]), jak se můj otec [2]) má i máti,
Chciť vám z dobré noviny koláč dáti.
I tři synové jejich, bratří mojí,
Jsou-li živi v dobrém zdraví, pokoji?
A ještě-li kdy na mne spomínají
V městě Vurmusu, kdež své sidlo mají?“
Odpověděl Sayffryd: „Mé potěšení,
Neplačiž více! majiť zarmoucení
Veliké pro tebe, panenko milá.
Však nyní aby tim již jista byla,
Žeť chci Bohdá odsud pomoci tobě,
Buď dobré mysli a nestejskej sobě.
A než bych jináče měl učiniti,
Raději chci tu při tobě umříti.“
Dí panna k ctnému Sayffrydovi zase:
„Odplatiž vám to Pán Bůh v tomto čase:
Ale bojím se, že nesvítězíte,
Proti síle draka neostojíte,
Neb jest ďábel tak hrozného vzezření,
Že ho vymalovati možné není.
Příjde-li k tomu, že jej uhlidáte, C VI[a]
Sami hned řeči mé za pravé dáte.“

[1]) Orig. Pravce. [2]) Orig. Otce.

Digitized by Google

Sayffryd vece: „Nemůž tak hrozný býti,
Abych se s nim neměl o tebe bíti;
Měl-li jsem prvé dosti velkou práci,
Ještět i větší podstoupím, milácí!
An s timto zlým mužem jsem se potejkal,
Nejednou já nim a on mnou zas smejkal;
Takét toho draka chci uhlidati,
S nim o tebe do smrti bojovati.“
Panna řekla: „Bůh račižt pomahati.
Poněvadž tu práci chceš vykonati
A pro mne hrdla se opovážiti,
Nevím, čímť se toho mám odplatiti.
Však věz, jestlit mi Bůh odsud pomůže,
Neminím jiného vzíti za muže:
Na to vám, ctný rytíři, ruku dávám.“
Odpověděl Sayffryd: „Na tom přestávám.“
Tu obr Mědník zůřivě vystoupil
A k Sayffrydovi zas směle přistoupil
Řka: „Co já vím, věziž ty také jistě,
Že jest znamenitý meć v tomto místě,
Jsa tejně skrytý od dávního času;
Snad mnohý rytíř slejchal o tom hlasu,
Kterak jest proto ten kord založený,
Že nim má býti drak již přemožený.“
To pověděv zlý obr o tom meči, — C VI
Ač pravda byla, však pod lstivou řečí —
Uchytil jej a vyzdvihl nahoru,
Když Sayffryd neměl na sebe pozoru.

XVIII.

Tuto byl by obr hned Sayffryda z té skály dolů srazil. (Fig.)

Silný obr k Sayffrydovi přiměřil
A tak silnou ranou na něj udeřil,
Že se sotva rytíř dosti na mále
Jednou nohou zadržel na té skále.
I rozlítiv se, zas na obra směle
Udeřil a hnal jej vůkol vesele
Až se pod nimi třásla ta Dračí skála.
Tu panna u velikém strachu stála,

Digitized by Google

Žalostivě oči k zemi sklonila, C VII[a]
S pláčem nad hlavou rukama lomila
Řkouc: „Ach Bože, račiž se smilovati
A sám spravedlivému pomáhati.
Máš-liž pak pro mne, o Sayffryde milý,
Svůj život zde stratiti v tu chvíli,
Musilať bych já těžkou žalost míti,
Srdce své na věky bídně rmoutiti
Aneb nad sebou smutná tak zoufati,
Že by mne mohl každý litovati,
Když bych s této skály dolů skočila
A tak svou mladost, krásu v šanc sadila.
Protož, ó Sayffryde, milý rytíři,
Nevydávejž se tak těžkému kříži;
Rozpomeň se na svou velikou práci
A pomni na mne smutnou neboráci.“
Dí Sayffryd: „Nestarej se, panno milá,
Však mne ruka Boží do dnes chránila;
Nestarej se, ještěť já věřím Bohu,
Žeť mi pomůž, pokud se hejbat mohu.“
V tom se opět znovu silně potkali
A oba na sebe vždy dotírali.
Na to krásná panna pilně patřila,
Až se Sayffrydové sile divila,
Nebo on obra ranami mnohými
Do oupadu přemohl krvavými.
Tu krev z něho tak velice chlipěla, C VII[b]
Že téměř sám necejtil svého těla.

XIX.

¶ *Tuto Rohový Sayffryd shodil obra s Dračí skály dolů.* (Fig.)

¶ Vida obr, že již nebude zbytí,
Počal Sayffryda za milost prositi,
Na obě dvě kolena před nim klekl,
Smutnými slovy takto k němu řekl:
„Šlechetný rytíři nad všecky muže,
Žádám, což nejvejš prošeno být může:
Odpusť, že jsem třikrát nad tebou zradil,
Živ mne, budeš mít, kdoť by v nouzi radil.“

Digitized by Google

Odpověděl Sayffryd: „Poznal jsem tvou lest,
Toto tvé slibování daremní jest.
Na svou čest pravím: V hrdlo bych se styděl, C VIII'
Abych tě živil, když jsem pannu viděl,
Kteráž tak dlouho trvala v zármutku.“
V tom uchytil toho obra za ruku
A rychle hodil nim dolů s té skály,
Až se všecky oudy v nim potřískaly.
Když tak Sayffryd dobyl tu [1]) vrchní skálu,
Vzdávaje Pánu Bohu čest a chválu
Šel hned upřímo ku panně s radostí,
Aby ji potěšil v její žalosti,
A řka: „Nade všecky krásná dívčičko,
Neplač, nestejskej sobě tvé srdýčko,
Ale budiž, má panenko, vesela,
Ját své práce nelituji docela.
Co jsem trpěl, již nepomním na to,
Když jsi zdráva, nedbám na stříbro, zlato;
Pomohuť odsud, věř mi toho jistě,
Bych měl hned zůstati na tomto místě.“
Dí ona: „Bůh rač vám to zaplatiti!
Však nemohu té věci zatajiti:
V pravdě bojím se, že za tuto radost
Teprv nám nastávati bude žalost.“
Odpověděl šlechetný Sayffryd zase:
„Mám-liž velikou práci vzíti na se,
A nic snad platného nespůsobiti,
Musi⟨l⟩ bych do smrti tu lítost míti;
Vím, že jsem dosti veliký boj vedl, C VIII'
V něm i do čtvrtého dne nic nejedl
Ani pil, bráně se až do ustání,
Nemnoho maje s tim odpočívání.“
Sliše ta slova Vokáček třpaslíček,
Lekl se velmi nebohý mužiček
I ta panna takového stejskání
Od Sayffryda, pro mdlobu naříkání.
Třpaslík vece: „Ó pane náš, Sayffryde!
Ját přinesu vám zvěřinu v lampridě

[1]) Orig. to.

Digitized by Google

Sem na tuto skálu ku poctivosti
Jakožto našemu vzáctnému hosti;
Dám vám za dvě neděle jísti, píti,
Budete všeho dobrého dost míti.“
V tom hned z té skály dal jídlo nositi
Přikázav jiným třpaslíkům sloužiti,
Kteříž tu volně pohotově byli,
Sayffryda jako pána svého ctili.
Panna také jeho pilně šetřila,
Přemile na něj vzhlédajíc patřila:
Prvé pak než spolu jísti počali,
Veliký hluk a divný hřmot slišali,
Jako by ta vysoká hora měla
I s gruntem propadnouti se docela;
Čehož se ta panna lekla velice,
Neb bouře byla jako metelice,
Řkouc: „Ach můj panáčku, mé potěšení, D I[a]
Jižť právě nastává vaše skončení.
Bychom se oba bránili jak chtěli,
A třebas všeho světa silu měli,
Nic by nám, ctný rytíři, nestačilo,
Než pojednou by s námi veta bylo.“
Odpověděl statečný Sayffryd směle:
„Nemyslímť já jistě tak zatemněle;
Zdaliž zlému pojednou život dáme,
Který sobě od Boha daný máme?“
Tu panna jsouci v strachu a v ouzkosti,
Potila se tvář její od horkosti.
Rytíř ji těšil, by se nermoutila
Ani na své mysli tim kormoutila,
Že on, pokud jest s ní, chce ji zastati.
A vzav rouchu, počal ji utírati.
Třpaslíci také toho se ulekli,
Majíce sloužit k stolu, pryč utekli.

XX.

Tuto sedí Sayffryd s pannou na skále chtíce spolu jísti; v tom přiletěl drak a přivedl jiných šedesáte mladých s sebou.

Když těch dvé milých pěkně sedlo k stolů
A o tom draku rozmlouvalo spolu,
(Fig.) D I[b]

Digitized by Google

Jaká je snad potká nešťastná chvíle,
Tu letěl drak více než na tří míle,
Kteréhož po ohni dobře poznali,
Neb veliké jiskry z něho lítaly,
Sám také ohněm plápolal velice,
Dobře na tři kopí zdýlí letíce.
Byl zajisté tak v ďábelském spůsobu
Proklatý, maje prv lidskou osobu,
Protož vždycky při něm ďáblové byli,
Jako ohniví draci mu svítili,
Jsouce dáni, aby jemu sloužili,
Do jistého času neublížili
Duši, rozumu ani vůli [1]) jeho,
Pěkně šetřili jako pána svého.
Mohl užívati své rozumnosti D II[a]
Podlé všeliké lidské navyklosti,
Tak až by zouplna pět let minulo,
Potom by se s nim jinak proměnilo;
Neb se měl zas v člověka obrátiti
A krásným mládencem učiněn býti.
To jedna frejířka při něm dovedla,
Jsouc žena nevážná, že ho proklela,
Aby potom skrz pěknou pannu zase,
Jsa drakem, přijal [2]) lidské tělo na se,
Když by uložený termin pominul,
Po těch letech k ní se přivinul,
Sobě ji řádně za manželku pojal;
Za tim by se v dračím spůsobu choval,
A pakli by se jemu nedostala,
Ta ohava aby na něm zůstala.
Chtíce tedy Sayffryd tu pannu vzíti,
Ji odtud pomoci vysvoboditi,
Kterouž ten drak dosti dlouhý čas choval,
Z Vurmusu ji odnes, tu přistěhoval,
Aby s ní mohl přebývati dále,
I letěl s hněvem zůřivě k té skále,
Vida, že by někdo chtěl pannu vzíti,
Minil je oba dva na prach spáliti.

---

[1]) Orig. vůle. [2]) Orig. přidal.

Digitized by Google

Tu panna u veliké starosti byla
A vždy Sayffrydovi k tomu radila,
Prvé nežli by draka dočekali, D II[b]
Aby se oba dva rychle schovali
Do jedné jeskyně za chvíli malou,
Jenž jest v tejnosti pod tou Dračí skálou,
Jinák že by on z své velké vsteklosti
Sházel je do největší hlubokosti;
Za tim on můž se v hněvu ukrotiti
A svou horkost pálčivou uskrovniti.
V tom drak ten všecken ohněm plápolaje,
Po ďábelsku divným hlasem volaje,
Přiletěl na skálu až se zatřásla,
Jehož se ta krásná panna užásla,
Nebo prvé nikdá, co tu s nim byla,
ta hora se pod nim tak nepohnula.

XXI.

Tuto se Rohový Sayffryd na té skále bije s drakem. (Fig.)

Hned Sayffryd počal se k bitvě strojiti, D III
Vida, že drak nechce se spokojiti,
I vzal v ruce toho draka ostrý meč,
Znaje, že nim muž sekat več koliveč.
A ten mu obr zjevil v tejném místě,
Miníc nim Sayffryda sholiti čistě:
Jakož když se rytíř pro něj hnul v stranu,
Obr nim strčil, udělav naň ránu,
Tak že jednou nohou dosti na mále
Sotva se Sayffryd zdržel na té skále.
Tu vyskočil ctný rytíř z té jeskyně,
Přikázav panně nechodit mezi ně,
Tim mečem udatně na draka sekal
Pravíc, že naschvále na něho čekal.
Drak počal se brániti tlápou suchou,
Až vytrh pavízu rytíři z rukou;
Rytíř nemaje se čím zamítati,
Musíl od horka potom ustávati.
Skála se velmi prudce rozpálila,
Co železo z ohnivé peci byla;

Digitized by Google

Tu horkost ten drak čim více rozmáhal,
K tomu také ďábel jemu pomáhal,
Nebo se i ten na Sayffryda vstěkal,
Ohnivý plamen tuze na něj metal.
Silně se na té skále potejkali,
Jak mohl jeden druhého dotejkali,
Až hluk slišán byl všudy na vše strany; D III'
Pročež i třpaslíci báli se rány,
Každý na sobě veliký strach nesa
Utekli všickni do jednoho lesa
A pravili, jestli ta hora padne,
Že rod jich pojednou zhyne, uvadne.
V tom pak vrchu dva Mháčkovi synové
Byli z předního rodu třpaslíkové;
Ti jsouce vlastní bratří Vokáčkovi,
Hlidali, co zůstalo po Mháčkovi,
Otci jejich, od drahého pokladu.
Domnívajíc se, že by přišli k pádu,
Dali ten poklad hned odtud vynýsti
I jiné mnohé královské [1]) kořisti
A schovali je do jedné jeskyně,
Opatřivše to ve zdi velmi pilně
Pod tou Dračí skálou, majíc v tejnosti;
Který potom Sayffryd dostal v tichosti,
Jakž tuto dále o tom uslyšíme,
Když se Vokáčkovi zas obrátíme.
Neb on nevěděl o tom utíkání
Ni toho pokladu jinam schování,
Pro nějž by se byl těžce moh schovati
Aneb jej před tim drakem zachovati.
Tudy všickni u velikém strachu byli,
Bojíc se, když by Sayffryda stratili,
Že by jsouce oni třpaslíci malí D IV'
Proti tomu draku neodolali;
Neb kdyby skrze ně tu pannu stratil,
K nim by se s jinými draky obrátil,
Kteříž by tak v jejich krvi brodili
A všecky i rod jejich vyhubili:

[1]) Orig. Královské.

Digitized by Google

Drak zajisté věděl ty cesty dále,
Též i dvéře k té kamenité skále.
Kdyžkoliv chtěl se trochu vychladiti,
Musíl se tam v oužlabí položiti,
A pakli panna o poledni spala,
Nikdá se před nim v skále neschovala,
Nebo ji hlidal aneb s ní pohrával [1]);
Času zimního, když ji stravu dával,
Na padesát sahů v skále ji choval,
Sám před ní ležel, co by ho ukoval,
To proto, aby k ní zima nemohla,
Jeho horkost též nětco ji pomohla.
Již se zas k řeči naší navrátíme
A o Sayffrydovi dále povíme.

XXII.

Tuto utekl Sayffryd před horkosti drakovou dolů do jedné jeskyně, chtíc se vychladiti a odpočinouti, i nalezl nenadále poklad, kterýž byl Mhádka, krále třpaslíkův.

(Fig.) D IV[b]

Když se ta skála svrchu rozpálila,
Sayffrydovi ostáti těžkost byla;
Nemoha déle té horkosti snésti,
Musil dolů již do jeskyně slézsti.
Neb drak veliký oheň na něj pouštěl,
Modrý a červený plamen vypouštěl:
Protož musil se ctný rytíř schovati
A za chvílku sobě odpočívati.
Tak Sayffryd i s pannou dolů utekli,
Aby od horkosti oba nezdechli,
Až se ta skála trochu vychladila
A drakova horkost nětco minula.
V tom rytíř postoupil na stranu dále
I nalezl tu poklad nenadále.
Domnívaje se, že jej drak tu schoval, D V[a]
Myslil, aby víc práce nelitoval.
Když o tom pokladu rozjímal sobě,
Panna k němu promluvila v té době:

[1]) Orig. pohrábal.

Digitized by Google

„Můj panáčku Sayffryde, ctný rytíři!
Teprvť se nám veliká žalost blíží.
Víte-li že přiletěl s šedesáti?
Tiť nás dokonce svým jedem zachvátí!
Jestliže s nim na skále zůstávají,
Daleko větší sílu než vy mají.“
Odpověděl ji Sayffryd s ochotností:
„Slejchal jsem to vždycky od své mladosti,
Že kdož v Pána Boha doufání mívá,
Nikdá od něho opuštěn nebývá.
Mámeliť oba dva zde zahynouti,
Bůh račiž se na nás rozpomenouti:
Ještěť pro tebe budu bojevati,
Nejmilejší má, nechtěj se starati.

XXIII.

Tuto Sayffryd vyběhl zase na skálu a bije se s drakem, jiní pak všickni odtud uletěli.

Opět udatný Sayffryd v zmužilosti,
Pln jsa hněvu, veliké horlivosti,
Pochytiv meč i vystoupil nahoru
A hned pobízel k bitvě tu potvoru.
(Fig.) D V
Vidouc jiné příšery blejskat jeho
Tim mečem jako [1]) reka statečného,
Obrátili se jako houfem včely
Zase tou cestou, odkud přiletěli.
Kromě starý drak sám hájil vždy sebe:
„Nu (prý) Sayffryde, nedlouho již bude tebe!“
Tu zas velkým plamenem z hrdla házel,
Jenž mu červený a modrý vycházel;
Kdyžkoliv Sayffryd proti němu běžel,
Porazil jej nim, až na zemi ležel,
Tak že o nižádném slejcháno není,
Aby měl kdy takové pokušení.
Mnohdykrát drak ten jako ďábel kročil
A tak divně svůj ocas kličkou stočil,

[1]) Orig. pako.

Digitized by Google

Že se ho rytíř nejednou lekl, D VI[a]
Kdyžto jej drak tim ocasem zapletl,
Chtíce ho s té skály dolů shoditi,
By té panny nemoh vysvoboditi.
Ale Sayffryd hledíc fortele vždycky,
Pokaždy mu uskočil z jeho kličky.
Drak se nejvíce proto na něj vstěkal,
Když Sayffryd tuze v jeho rohy sekal.
Silně z předu i z zadu jej roubaje,
Někdy pro horkost k zemi se shejbaje,
Pral na jeho kůži šupinovatou,
Velmi tvrdou, houževnou, žilovatou;
Nicméně drak se jemu bránil dosti,
Jsa co drejliňk takové velikosti.
Sluší pak pochválit toho hrdiny,
Že tak sekal mečem na něm šupiny,
Až se již právě dobral celé kůže.
Tu drak poznával udatného muže,
Neb co z něho odťal, všecko hořelo,
Jako uhlí řeřavé ohněm vřelo.
Naposledy podraziv draku nohy,
Osekal mu křídla, uši i rohy.

XXIV.

Tuto Sayffryd rozsekav draka, hází ho po kusích dolu.

(Fig.) D VI[b]

Nemoha se drak obránit nikoli,
Což Sayffryd vida, přetal jej na poli.
Díl ten s hlavou letěl dolů, až pískal,
K tomu na drobné kousky se roztřískal;
Rytíř ostatek dělíc za nim házel,
Ještě plámen s jiskrami jej provázel.
Tak Sayffryd, ač toho draka přemohl,
Sám nebohý mdlobou nikam nemohl.
Panna smutně hledíc všudy šetřila,
Zda by Sayffryda živého spatřila.

Digitized by Google

XXV.

Tuto Sayffryd od veliké horkosti a ustání v mdlobu padl.

Padl rytíř ustavše, sotva hleděl,
A kde by byl, sám o sobě nevěděl,
(Fig.) D VII[b]
Nebo na něj přišla veliká mdloba,
Ač byl dosti silná, mocná osoba.
Však po takovém těžkém potejkání
Nic neslišel ani panny stejskání;
Ztratilo pěknou barvu jeho líce,
Usta zčernala co uhlí velice.
I ležel tu Sayffryd za dobrou chvíli,
Až zas pomalu nabýval své síli;
Potom vstav vzhůru, všudy se ohlidal,
Zda by kde svou nejmilejší uhlidal.

XXVI.

Tuto panna jsouci velmi zarmoucena v nemoc upadla pro Sayffryda. V tom přišel třpaslík Vokáček a dal ji v usta prustvorec, že zase okřála.

(Fig.) D VII[b]

Spatřiv rytíř pannu v hoři a těži,
An jako mrtvá žalostivě leží,
Počal velice pro ní naříkati
Řka: „Ach Bože, kýž tu mám s ní zůstati!
Bídnějšího kromě mne v světě není,
Litujž mne nebe, země i stvoření:
Nevím, jak bych smutný mrtvé posloužil.“
I zdvíh ji a na svou ruku položil,
V tom přiběhl třpaslík Vokáček k němu:
„Nestarej se, Sayffryde,“ řekl jemu,
„Ját mám prustvorec, výborné koření,
Když ji dám, přijde zase k uzdravení.“
A jakž panna koření v usta vzala,
Hned prohlidla, z té těžkosti povstala,
<P>řišedši k sobě, takto promluvila: D VIII[a]
„Ach, kde jsem já smutná divčička byla?
Povězteż mi, můj šlechetný rytíři!
Neb kde jste vy byli, vás se též tíži.“

Digitized by Google

S tim na něj vzhlédajíc těžce vzdychala,
Chopivši se hrdla, jej objímala,
Mezi tim šlechetný třpaslík Vokáček
Přinesl jim oboum sladký koláček
A počal o tom obru rozprávěti
Řka: „Ten Mědník, když jsme my byli děti,
Podmanil sobě tuto naší horu,
Odňav tisíc třpaslíkův nám na vzdoru;
Ti mu musili jistý plat dávati,
K tomu ještě před nim se schovávati.
Ale že jste vy již nás vykoupili,
Takového těžkého jha zprostili,
Chceme vám všickni v poddanosti býti
A rádi do naší smrti sloužiti,
Já také chci vás domu provoditi,
S tou pannou na cesté obveseliti,
Ukáži vám cestu aneb silnici
Do města Vurmusu k Rejnu běžící.“
Při tom jich žádal, by ho navštivili
A jeho obydlí v skále spatřili.
To když jsou mu k žádosti učinili,
Od něho jídlem, pitím ctěni byli,
Dal všeho dobrého hojnost nositi, D VIII[b]
Nač by jen srdce mohlo pomysliti:
Tu se nesli rozliční pokrmové,
Že dávno nebyly hody takové.
Sayffryd maje pro milou potěšení,
Vzal od krále Vokáčka odpuštění
I od jeho dvou bratří z toho rodu,
Děkujic jim z dobré vůle a hodů.
Oni pak Sayffrydovi oznámili,
Kterak se těžce svým zdravím chránili
A že otec jejich, neboštik Mháček
Pro ně žalostí umřel co horáček:
„Protož (prý), kdyby vás byl obr zabil,
Snadno by i nás přemohl a svábil,
Neb jsme vám k Mědníkovi ukázali,
Abyšte od něho klíče žádali,
Kterýž ten obr vždycky měl v své moci,
Tudy žádný Panně nemoh pomoci;

Digitized by Google

Vy pak jste ho brannou rukou dobyli
I tu pannu odtud vysvobodili.
Za to my vám velice děkujeme,
Do smrti službou se zakazujeme;
Na dokázaní chcem vás provoditi
A v tisíci pčšky se vypraviti.
Již se nestarejte v čas nynější,
Jeďte vesele s vaší nejmilejší.

XXVII. E I'

Tuto Sayffryd zase domů chtěl je)*ti* [1]) *a posadil pannu na kůň za sebe. Třpaslíci pak chtěli ho provoditi, ale on jim* [2]) *kázal tu zůstati, toliko nechal při sobě krále jejich Vokáčka, kterýž mu cestu ukazuje.* (Fig.)

Odpověděl Sayffryd: „Nechci já tomu,
Jděte vy všickni spolu zase domů,
Měl bych já u nás s vámi div veliký."
S tim odehnal od sebe ty třpaslíky,
Krom krále Vokáčka nechal při sobě,
Aby mu cestu ukázal. V té době,
Když pannu na kůň za sebou posadil,
Jedouce spolu s třpaslíkem se radil
Řka: „Uděl mi toho tvého umění,
Kteréž dobře znáš, vím že zádní [3]) není;
Spatřil jsem to ráno na Dračí skále,
Žes [4]) vyčítal hvězdy veliké, malé.
Proto(ž [5]) . . . . .) E I'
Jaké budu mít štěstí s touto paní?
A dlouho-li spolu živi budeme?
Já li prv či oba dva zahyneme?"
Dí třpaslík Vokáček: „Když chceš věděti,
Mohu vám i paní to pověděti
Víděl jsem příčinu na hvězdách v kolu,
Budete živi jen osm let spolu,
Potom Sayffryde přijdete o zdraví,
Neb vás mordýřsky o hrdlo připraví.

---

[1]) vnd will mit jr heym reyten. [2]) Orig. gi.
[3]) Orig. žadnj. [4]) Orig. Zes. [5]) vnd *jr ansegyen*, Wie es mir sol ergan.

Digitized by Google

A to se vám stáne beze vší viny,
Neujdete té nešťastné hodiny.
Však pro lásku a věrné milování
Mstíti bude té smrti vaše paní,
Takže nežli dosti malý čas mine,
Ne jeden ctný rytíř pro vás zahyne,
A zřídka který na světě zůstane,
Dokud ta válka sama nepřestane;
Také není na světě toho pána,
By mu taková žena byla dána."
Proti tomu ozval se Sayffryd zase:
„Poněvadž zahynu v tak krátkém čase
A toho bude též dobře pomštěno,
Nedbám, aby mi bylo oznámeno,
Kdo mne zabije, pro kterou přičinu."
Dí Vokáček: „Též, ač v jednu hodinu,
I tvá krásná manželka, nebožátko,
Zahyne v jedné válce co kuřátko."
To sliše Sayffryd odpověděl k tomu:
„Nu, milý třpaslíku, navrať se domů."
S tim sobě žalostivé ruce dali
A tak se spolu v ten čas rozžehnali.
Třpaslík ⟨Vo⟩káček horám se obrátil; E II[a]
⟨Sayffr⟩yd také mislil, by se navratil
⟨A tam nez⟩anechal toho pokladu,
. . . . . ejm kdy bral o něj jakou radu.
V⟨ědělť⟩ o něm toto domnění dvoje:
Jedno, že jest z Mědníkova pokoje,
Druhé, že snad jej drak shromáždil sobě,
Aby potom sloužil jeho osobě,
Když by se zase v člověka obrátil
A k prvnějšímu spůsobu navrátil,
Tu že bude své vychování míti,
S pannou nač hodovat, jísti a píti.
I řekl: „Když jsem s tak velikou těžkostí,
Hle, dobyl tu skálu svou udatností,
Což pak v ní ode mne jest nalezeno,
To s právem mohu děditi za věno."
A tak jel pro ten poklad by ho požil,
Kterýž vzavše, na povodní kůň vložil

Digitized by Google

I bral se s pannou domů pospíchaje,
Na cestě s ní divné rozprávky maje.

XXVIII.

Tuto Sayffryd vysypal ten poklad, který v Dračí skále nalezl, do řeky Rejnu.

A když Sayffryd přijel k řece Rejnu již,
Padla mu na mysl smrti jeho tíž
Řka: „Co se s tim zbožím mám obírati,
Poněvadž musím tak brzo skonati?
Pro mne též zahynou všickni rekové,
I kdež pak budou naši dědicové?
Nemám-liť já ho neb moji užiti,
Mohuť jej ale do vody vhoditi.“
(Fig.) E II[b]
Tu vzav jej, vysypal do Rejno řeky:
„Nechť ho (prý) žádný neužive na věky.“
Ale nevěděl, aby dědicové
Toho pokladu byli ti králové,
Kteříž jej schovali po třpaslíkovi,
Otci svém starém a sešlém, Mháčkovi.
Ctný Vokáček třpaslík také, syn jeho,
Nic o tom nevěděl, jen šetřil svého,
Než domníval se, že poklad v celosti
Zůstal na místě bez porušenosti.
V tom k králi Gibichovi šli noviny,
Aby dal dobrý koláč té hodiny,
Že jeho krásná dcera domů jede,
Kterouž udatný rek na koni vede.
Ta že jest od draka vysvobozená
A budoucího neštěstí zproštěna.
Král Gibich povolal rytířstva, panův,
Jak obecního lidu i měšťanův,
Aby s nim všickni potěšení měli E III[a]
A proti Sayffrydovi hned vyjeli.
Tu jeho všickni slavně přivítali,
Štěstí, prospěchu, zdraví vinšovali,
Po všem Království i v okolní zemi
Ta pověst roznesla se mezi všemi,

Digitized by Google

Králové, knížata byli pozváni
Do Vurmusu k slavnému hodování.
A když se veselí držeti mělo,
Patnácte hrabat na svadbu přijelo,
Panstva, rytířstva — těch bez počtu bylo,
Pěkně ozdobených, až hledět mílo.
Tu všechněm veliká radost nastala,
Víc než dvě neděle svadba trvala:
Rytířstvo kratochvíle provodili,
V kolbách a honbách i ostrým honili,
Šestnácte turnajů pořád drželi,
V nichžto všickni jednu svobodu měli,
Veliké dary na placu metali,
Co koni aneb rytíři vyhrali,
Tu se i Sayffryd sám udatně choval
A silou téměř jiné převyšoval,
Jestliže kdo nesl zlato na sobě,
On toho neumenšil své osobě,
Zmužilostí svou obdržel tu chválu,
Že má proti každému mysl stálu.
K tomu Gynter, bratr nevěsty, řekl:
„Sám-li jest ďábel v něm čili se vstekl,
Aby všickni pro něho zadu měli
A jen ho šetřili, na něj hleděli?
Však jsou i jiní tak dobrého rodu,
Že by mu v tom snad nepodali vodu;
Nosí on štát pyšně, zlaté prsteny, E III[b]
Jako by neměl za své zdraví ceny:
Tim jiné reky v zemi potupuje,
Tak i našemu stavu ubližuje.“
Ozval se zůřivý Hákan, syn druhý:
„Bude-li můj švagr v své zpouře tuhý,
Chtíc zemi i lidi zde zpravovati,
Může dobře při Rejnu své shledati;
Nechť proto hledí, aby nepřehlidl,
Snad bych první byl a jeho pobídl,
A pakli bych nemoh přístupu míti,
Chtěl bych se tejně nad nim toho mstíti.“
Dí k tomu Girnák: „Já pravím statečně:
Sayffryd, švagr náš, nebude živ věčně;

Digitized by Google

Bych měl z sebe nejlepší žilu dáti,
Nemá to štěstí jemu dlouho státi,
A byť náš otec Gibich byl té mysli,
Tudíž bychom snad tomu v cestu vyšli.
Nevím, co by k posledku bylo z toho,
Když Sayffryd smejšlí tak o sobě mnoho."
Tudy ti tří mladí králové z zlosti
Vzali sobě Sayffryda v nelibosti.
Ač o tom za některý čas mlčeli,
Dokud k tomu přihodnosti neměli,
Potom vidouce, že se Sayffryd chladí
A u jedné studýnky myje, kradí
Probodl jej zlostný Hákan neboje se,
Z návodu jiných tam v Ottovým lese,
A to pravě mezi plecema jeho,
Kdež na něm nebylo nic rohového,
Ale jen samé tělo, prostá kůže:
Tak z světa sprovodili toho muže,
Kterýž ..... , E IV[a]
Když se sehnul a tvář sobě umýval.
⟨Za t⟩o pak žádné pochvaly nemají,
Neb se jim ctní rytíři posmívají,
⟨a d⟩odnes na Hákana volá bída,
Že nám probodl [1]) silného Sayffryda.
Více [2]) chce o těchto bratřích čísti [3])
Aneb na Sayffrydově svadbě jísti
Ten obrať se tam, najdeš toho dosti,
Jen přijme-li tě za vděčného hosti;
Povíť i, co se těch osm let dálo
A jak štěstí s paní Krymildou hralo.
Nechaje dlouhého soudu, hádaní,
Přestaň na tomto kratičkém skládaní.
Nevěda, jest-li Sayffryd vykořenin,
Přeložil jej pro kratochvíl mouřenin;
⟨P⟩akliť jest zabit, zazvoňte mu v zvonec,
Ať má i tato práce o něm konec.

---

[1]) Orig. prohodl. [2]) V orig, jest vynecháno *kdo*, jehož vyžaduje i smysl i počet slabik. [3]) Po *č* nejasné písmě, snad *o* či *v* za *i*.

Digitized by Google

OBSAH[1]).

		Stránka.
	Úvod	57
I.	*(Vstup)*	63
II.	Kterak Sayffryd přišel k jednomu kováři a vyraziv nákovadly do země i železo mu přerazil, k tomu mistra i tovaryše upral	64
III.	Tuto kovář posýla pryč Sayffryda, miníc, aby se zas nevrátil	64
IV.	Tuto Sayffryd přišel k jedné lipě, pod niž veliký drak ležel, a když se naň obořil, on ho přemohl a zabil	65
V.	Tuto Sayffryd zaházel stromovím jiné draky a hady	65
VI.	Tuto Sayffryd přinesl oheň od uhlíře, aby ty draky a hady spálil	65
VII.	Tuto se Sayffryd maže, až všecken byl jako roh, kromě mezi plecema	66
VIII.	Tuto drak hrozný přiletěl a vzal krásnou pannu Krymildu z vokna	67
IX.	Tuto drak položil se hlavou panně na klín, hned jakž ji na skálu přinesl, a odpočívá	68
X.	Tuto král posýlá posly své po všech krajinách, aby Krymilda, dcera jeho, hledána byla	70
XI.	Tuto Sayffryd vyjel na štvaní do lesa	71
XII.	Tuto přišel třpaslík Vokáček k Sayffrydovi v lese a ukazuje mu Dračí skálu	72
XIII.	Tuto vzal Rohový Sayffryd třpaslíka za vrch a uhodil nim o skálu	75
XIV.	Tuto se Sayffryd potejká a bije s obrem Mědníkem, aby mu klíč dal	76
XV.	Tuto přisahá obr Mědník Sayffrydovi, že mu chce pomoci panny z té skály dobývati	81
XVI.	Tuto se obr Mědník zpronevěřil Sayffrydovi a udeřil naň po zadu, až na zemi padl	82
XVII.	Tuto třpaslík přikryl Sayffryda mhavou sukní, tak že ho obr Mědník viděti nemohl	82
XVIII.	Tuto byl by obr hned Sayffryda z té skály dolů srazil	86
XIX.	Tuto Rohový Sayffryd shodil obra s Dračí skály dolů	87
XX.	Tuto sedí Sayffryd s pannou na skále chtíce spolu jísti; v tom přiletěl drak a přivedl jiných šedesáte mladých s sebou	89
XXI.	Tuto se Rohový Sayffryd na té skále bije s drakem	91
XXII.	Tuto utekl Sayffryd před horkostí drakovou dolů do jedné jeskyne, chtíc se vychladiti a odpočinouti i nalezl nenadále poklad, kterýž byl Mháčka, krale třpaslíkův	93

[1]) Obsahu není v původním výtisku.

Digitized by Google

XXIII. Tuto Sayffryd vyběhl zase na skálu a bije se s drakem, jiní pak všickni odtud uletěli 94
XXIV. Tuto Sayffryd rozsekav draka, hází ho po kusích dolu 95
XXV. Tuto Sayffryd od veliké horkosti a ustání v mdlobu padl 96
XXVI. Tuto panna jsouci velmi zarmoucena v nemoc upadla pro Sayffryda. V tom přišel třpaslík Vokáček a dal ji v usta prustvorec, že zase okřála 96
XXVII. ⟨Tuto Sayffryd zase domů chtěl je⟩ti a posadil pannu na kůň za sebe. Třpaslíci pak chtěli ho provoditi, ale on jim kázal tu zůstati, toliko nechal při sobě krále jejich Vokáčka, kterýž mu cestu ukazuje 98
XXVIII. Tuto Sayffryd vysypal ten poklad, který v Dračí skále nalezl, do řeky Rejnu 100

Digitized by Google

Čís. 6.

Hammerschmidova Historia Pragensis.

Podává **Antonín Podlaha.** Předloženo 20. dubna 1891.

Nejplodnějším dějepiscem českým na sklonku století XVII. a v prvé polovici století minulého byl bez odporu Jan Florian Hammerschmid [1]). Kromě pěti knih českých a šesti latinských tiskem vydaných obsahuje literární jeho pozůstalost značné množství děl rukopisných. Seznam jejich, pokud v knihovně kapituly Vyšehradské se chovají, podal Vojtěch Ruffer v Časopise musejním 1834. Důležitým rukopisným dílem Hammerschmidovým honosí se též latinská knihovna Pražského semináře. Dílo toto zasluhuje tím většího povšimnutí, čím méně až dosud o něm bylo známo. V Naučném slovníku (III. str. 626) lze čísti slova: „Gloria Pragensis čili popis Pražských měst, kostelů, klášterů a jiných památností nebyla ještě tištěna a chová se dle Pelzla v arcibiskupském semináři v Praze.“ Avšak spisu „Gloria Pragensis“ v knihovně té není, za to však jest tam jiný obšírný spis nadepsaný *Historia Pragensis.*

Úplný titul tohoto díla jest: **Historia Pragensis in duas partes divisa.** *Prima pars continet acta a Boëmiae ducibus et regibus usque ad tempora augustissimi imperatoris, Boëmiae et Hungariae regis Ferdinandi III. Secunda pars continet acta a regimine Ferdinandi III usque ad auspicatissimum reginen gloriosissimi imperatoris, Boëmiae et Hungariae regis Caroli VI. Conscripta et luci publicae exposita a Joanne Floriano* **Hammerschmidt,** *ss. Theologiae Doctore, protonotario apostolico, comite palatino, auratae militiae equite, regiae exemptae et nullius dioecesis ecclesiae ss. Petri et Pauli Wissehradensis et antiquissimi capituli ss. Cosmae et Damiani Vetero-Boleslaviensis canonico, p. t. regiae urbis Vetero-Pragensis B. V. M. in coelos assumptae in Teyn curato.*

---

[1]) Různé jsou způsoby psaní jeho jména; způsobem svrchu užitým sám se psal v díle svém, o němž bude řeč, ač na titulu jest jméno jeho psáno: Hammerschmidt. — Životopisných zpráv o Hammerschmidovi lze se dočísti v Jirečkově Rukověti I. 223.

Digitized by Google

Celé dílo sestává ze tří foliantů (signatura knihovní A i 16—18) z nichž první má 1181, druhý 1168 a třetí 384 stran. Téměř vše jest psáno vlastní rukou spisovatelovou písmem zřetelným, toliko ve svazku třetím některé části jsou psány rukou cizí; jsou to jednak některé delší popisy sněmů zemských a církevních slavností, které dle zpráv tištěných Hammerschmid od někoho do svého díla si přepsati dal, jednak i zprávy drobné nepochybně z původního koncepta Hammerschmidova přepsané. Takovéto písařské pomoci cizí užil však Hammerschmid jen velmi zřídka, a ještě jako vetchý kmet nejraději vše sám si psal, ač písmo posledních stránek prozrazuje, že umdlelá a třesoucí se jeho ruka nevládla již perem s bývalou jistotou.

Historia Pragensis psána jest způsobem v tehdejších dobách běžným: události bez ohledu na vnitřní jejich souvislost chronologicky jsou k sobě řaděny, rovněž tak, jakož činili Balbín, Pešina, Beckovský a j. Mýlil by se, kdo by k titulu díla přihlédaje, hledal v něm toliko dějiny Pražské. Pojalť Hammerschmid do díla svého netoliko události mimo Prahu v Čechách se sběhší, nýbrž i — zvláště při dějinách stol. XVI, XVII a XVIII — obšírné zprávy o příbězích týkajících se zemí rakouských i jiných zemí evropských, tak že při jednotlivých rocích té doby shrnuje události, jež vypisuje, v oddíly s nadpisy: „Res exterae. — Res gestae in imperio. — Res Austriacae. — Res Hungaricae. — Res Romanae. — Acta in Italia a p.“, k nimž pak připojuje stať s nadpisy: „Res Bohemicae, Res Pragenses.“ Při mnohých létech zapomíná Hammerschmid pro obšírné líčení událostí mimopražských a mimočeských na účel svého díla, a odbývá stať „res Pragenses“ zaznamenáním jedné toliko události, na př. kdy odbýván byl v Praze sněm toho roku. Odtud veliká nesouměrnost celého díla.

Veliká sečtělost Hammerschmidova jako ve všech jeho ostatních spisech, jeví se i v tomto díle. Pramenů, jichž užil a které také svědomitě cituje, jest značná řada; jsou to zejména: „Acta bohemica, Anonymus Pragensis, M. S. anonymi Regino-Hradecensis ad a. 1468, Apologia, Bartholomaeus de Drahonicz in M. S. historiae suorum temporum, Benessius, Balbinus (Epitome rerum Bohemicarum, Miscellanea, Historia Boleslaviensis, Historia S. Montis), Brzezan hist. Rosenb.[1]), Brachel, Georgii Bilek calendarium[2]), Beckovský[3]) Chron.

[1]) Tudíž i Hammerschmid podobně jako Beckovský užil spisů Březanových.

[2]) „Haec omnia P. Balbinus in historia Boleslaviensi ex *calendario* decani Boleslaviensis Georgii Bilek, qui tum (1640) Pragae ab hoste clausus, ex vicino omnia spectabat, exscripsit.“ Pan prof. Rezek i o Beckovském praví, že užil

Digitized by Google

Boëm., Bileiovius, Crugerius, Cochlaeus, Cuthenus, Codex Cuttenbergensis M. S. (M. S. Kuttnense), Czerwinka, Dubravius, Chron. magnum Belgicum apud Marq. Freher, Goldast, Hagek, Chanowsky: Vestigium piae Bohemiae, Lupacius, Laurea Austriae, Kapihorsky: Historia Sedlicensis, Pessina Phosphorus, M. S. historia Pilsensis, M. S. Neo-Pragae, M. S. Pragense, Pulkava, Paprocky, Slavata, Surius, Spondanus, Aeneas Sylvius, Schikfusius: Hist. Silesiae, Theatrum europaeum; kromě toho odkazuje stále na své vlastní spisy slovy: „vide meam historiam de monasterio s. Mariae Magdalenae Micro Pragae, meam hist. de monasterio et ecclesia s. Spiritus, s. Jacobi, monast. Carloviensi, meam historiam Univers. Prag., de monasteriis Pragensibus atd.“

Latina, kterou toto dílo psáno jest, není ovšem klasická, celkem však velmi plynná a obratná. Místy, zvláště ve foliantu třetím, patrno jest, že nebyla k dílu přiložena ruka opravná, odtud časté výšiny z vazby a věty neukončené. V kontext latinský vsunuty jsou v I. díle na dvou místech české průpovědi: na str. 392 „Čemu nemůžeš vyhnouti, máš, byť nerad, přehlédnouti“ a na str. 420:

„Havran čížka nevysedí,
neb dítě otcem hledí;
jak staří ptáci zpívají,
tak mladí v hnízdě pipají.“

Foliant první sahá až do r. 1637. Dějiny až po XVI. století jsou velmi stručně podány (na 364 stránkách), hlavním pramenem tu byl ovšem Hájek. Místy odbočuje Hammerschmid od vypravování svého a přerušuje pořad chronologický vsouváním příběhů pozdějších. Tak při r. 919., kde dle Hájka vypravuje o krvavém boji mezi křesťany a pohany v Čechách na náměstí Staroměstském, zmiňuje se o výroku P. Alberta Chanovského o náměstí tom, jakož i vypráví o soše Marianské r. 1653. od Ferdinanda III. tamtéž postavené. Při zprávě o stavbě kamenného mostu podává obšírný jeho popis jakož i soch na něm se nacházejících (str. 115—122) a věže mostecké (str. 123 násl.). Rokem 1526. počínajíc možno porovnávati vypravování Hammerschmidovo s druhým dílem Poselkyně Beckovského, jemuž velmi se podobá. Hammerschmid jest celkem stručnější, místy však co do zpráv drobnějších bohatší. Poněvadž oba užívali týchž pramenů ke svým spisům, lze v Hammerschmidově spise shledati toliko málo

„spisu *nějakého* Jiřího Bílka“ (Beck. III. str. XXIX), neví však, jakého (tamtéž str. 274 pozn. 2.); dle Hammerschmida II, 31. byl tedy název toho spisu „Calendarium.“ [3]) Hammerschmid píše několikráte „Peckowsky.“

Digitized by Google

doplňků k Beckovského Poselkyni. Obšírný popis slavnosti při vjezdu Ferdinanda I. jakožto císaře německého do Prahy r. 1558. konané, jehož počátek v Beckovském chybí (I. 241), nalézá se v Hammerschmidově rukopise celý; oba ho pojali do děl svých ze současného spisu „Descriptio pompae in honorem Ferdinandi I.“ Zpráva o obležení Plzně r. 1618., která v Beckovském (II. 118) následkem vytržení několika listů jest neúplná, zachovala se v rukopise Hammerschmidově celá. Oba čerpali tu zase z téhož pramene, totiž z rukopisného díla Tannerova „Historia Pilsensis.“ O vpádu Saském 1631. zmiňuje se Hammerschmid nad míru stručně; obšírněji učinil tak ve svém Prodromu.

Ve druhém foliantu, který zahrnuje dobu od r. 1637 do r. 1711, zabírají mnoho místa příběhy válečné, jmenovitě válka třicetiletá a války Turecké. Obležení Prahy 1648, které Beckovský, odkázav na spis Zatočilův, stručně odbývá, líčí Hammerschmid dle téhož pramene den po dni velmi obšírně na 34 listech, a připojil rytinu od Baltazara van Westerhouta znázorňující obležení Nového Města Pražského, kterou nepochybně ze Zatočilova Leto- a dennopisu r. 1703 znovu vydaného vyňal. Rovněž i obléhání Vídně od Turků velmi obšírně vypisuje.

Beckovského Poselkyně sahá toliko do roku *1690*; Hammerschmidovo vypravování však až do r. *1733*. Z toho jde, že poslední část Hammerschmidova díla, zvláště foliant třetí poutá náš největší interess, jednak proto, že lze ji považovati za jakési pokračování Beckovského Poselkyně, jednak také proto, že zprávy, jež podává, pocházejí z doby, ve které sám žil. Poněvadž pak není naděje, že by „Historia Pragensis“ kdy tiskem vydána byla, *vypsali jsme s ní rokem 1691 počínajíce zprávy Čech a Prahy se týkající*, které níže podáváme. Zprávy ty, jak soudný čtenář shledá, obsahují leccos zajímavého, zejména nalezne v nich některé příspěvky životopisné a zprávy k dějinám posvátných míst Pražských se vztahující; mnohé věci jsou sice nedůležité, avšak jinak přece dosti zajímavé.

Hammerschmid ovšem zamýšlel vydati dílo své tiskem, avšak smrť překazila jeho záměr, zastihnuvši jej takořka ve chvíli, kdy s prací svou z hruba byl hotov. V předmluvě ku svému dílu „*Prodromus Gloriae Pragenae*“ dí: Benevole Lector! intendo typis edere *Sacram Tri- Urbem Pragensem*, eamque quoad Metropolitanam, Collegiatas Ecclesias, Monasteria, Parochialia Templa, Fundationes, Erectiones, Privilegia, Donationes, Collegia, Seminaria, Xenodochia etc. describere, ac **Historiam Pragensem** a tempore Libussae, usque ad

Digitized by Google

Jan Florian Hammerschmid.[1])

[1]) Podobiznu Hammerschmidovu uveřejnili Pelcl a Voigt ve společném svém díle: Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler, v II. díle str. 93, vyšlém v Praze 1775, též po latinsku: Effigies virorum eruditorum &c II. pg. 105; ryta byla tehdáž do mědi beze vší pochyby podle malovaného obrazu v životní velikosti, jenž chová se v posledním působišti Hammerschmidově, ve faře Panny Marie před Týnem na Starém Městě Pražském. Zinkografická reprodukce podobizny z díla Pelclova a Voigtova uveřejněna byla v Zlaté Praze roku 1891 str. 263; nakladatel pan Jan Otto ochotně zapůjčil zinkografickou desku, aby obraz zasloužilého spisovatele i zde mohl býti vytištěn. *Red.*

Digitized by Google

hodierna tempora contexere. Antequam id praestem, necesse esse duxi hunc Prodromum Gloriae Pragenae prius praemittere, ac compendiose Tri-Urbem Pragensem ..... describere, & hunc Prodromum ante *Historiam meam Pragensem* praemittere. Interim hunc, benignis & gratiosis oculis perlege, & perfectum opus Historiae meae a me exspecta." Na konci pak „Prodromu" svého praví: „ .... si quid in illis erravi, vel aliqua omisi, rogo submisse, ut admonear, errores in *sequenti mea Historia Pragena* lubens emendabo." Z toho jest patrno, že dílo, s nímž se obíráme, mělo býti takořka dovršením prací Hammerchmidových.

Na konec podotýkáme ještě, že Hammerschmid v době, kdy předmluvu k svému „Prodromu" psal (r. 1723), nebyl jak se zdá, ještě rozhodnut, jaký název svému budoucímu spisu dá, neboť ačkoliv rukopis nese nápis „Historia Pragensis", přece jest možno, — jak již tomu sám titul přípravného díla „Prodromus *Gloriae Pragenae*" nasvědčuje, — že mu chtěl dáti název „*Gloria Pragensis*". Ve Franckově chvalořečné básni, která v čelo „Prodromu" jest položena, čteme na konci:

Quod si *Prodromus* ista tam diserte
Iam Tuae Praga, Gloriae susurrat,
Quid non *Gloria* buccinabit ipsa?
Ipsa quando suum Deo favente,
Et Viresque, diesque prorogante,
tandem *Gloria* Prodromum sequetur.

K tomu připojena jest dole poznámka: „Opus aliud Authoris, *Gloria Urbis Pragensis* intitulatum, quod in duobus grandibus Tomis in lucem pariter publicam emergere festinat." Z toho jde, že „*Gloria Pragensis*" jest původně zamýšlený název našeho díla „*Historia Pragensis.*"

Anno 1691.

A. 1691. Status Regni Boëmiae in comitiis appromiserunt contra Turcam et Gallum conscribere et colligere tria millia militum et 750. Pro quanto militari undecies centena et 70 millia. Turcicam extraordinariam bernam bis centena millia florenorum. Anticipando quindecim millia, 912 fl. a. 1697 iterum solvendos.

Anno 1692.

Anno 1692. ad informationem regis Angliae, electoris Saxoniae generalis campi mareschallus dominus *Joannes Adamus de Schöning* ex

Digitized by Google

Thermis Teplicensibus cum 200 armatis acceptus est de nocte et in Moraviam in castellum *Spielberg* deductus. Incusatus, quod in praejudicium Sacrae Caesareae Maiestatis et confoederatorum voluerit copias Saxonias ad Rhenum revocare, caesaris avocatoria violare, et praesumpserit Dresdnae cum legato regis Galliae Bidal, et ipsius fratre barone d'Asfeld, qui proxime praesidio Bonnae praefuit, varia negotia tractare, et correspondentias habere. Item, quod male de Sacra Caesarea Maiestate saepius locutus sit, et rebellionem in Bohemia excitare sub specie curae Thermarum Teplicensium voluerit. Certum est, quod iam ab obsidione Budensi aulae caesareae praenominatus Schöning suspectus fuerit, aulam caesaream inculpando, se condigne non fuisse remuneratum, unde nec donum a S. C. M. oblatum acceptavit, nec valedictionis audientiam consuetam petiit, sed disgustatus Viennâ discessit. Quod factum apprehendit dux Saxoniae et conquestus est desuper in Ratisbonensibus comitiis. Domus autem Saxonica semper domui Austriacae affecta, ad fundamentales caesareas demonstrationes tandem acquievit et Schöning ad sollicitationes suarum prolium Viennae existentium ex arresto liber dimissus est a. 1694.

Eodem anno 1692. 2. Novembris Pragae e vivis decessit reverendissimus, perillustris ac amplissimus D. D. Wenceslaus Andreas *Macarius*, ss. Theologiae Doctor, canonicus et metropolitanae ecclesiae praelatus, reverendissimi consistorii Pragensis assessor.

A. 1692. status regni Boëmiae in *comitiis* appromiserunt contra Turcam et Gallum in Sabaudiam hostiliter irruentem tria militum millia et 916 conscribere. Pro quanto militari undecies centena et septuaginta millia fl., in Turcicam extraordinariam bernam ex propriis dominorum marsupiis bis centena et viginti millia flor. contribuere.

Anno 1693.

A. 1693. *status regni Boëmiae* appromiserunt dare milites, quantum militare, bernam Turcicam extraordinariam, uti anno praecedenti 1692.

A. 1693. mense septembris, cuiusdam Hebraei Pragensis *Lazari Abelis* filiolus, *Simon Abeles* dictus, venit ad collegium Clementinum P. P. S. J. et in fide catholica instrui et postea baptisari petiit. Patres volentes petitioni eius satisfacere, ipsum pro meliori securitate concrediderunt cuidam neo-converso Hebraeo Francisco Kawka. Domesticis omnibus ad ecclesiam discedentibus, solus domi mansit Simon Abeles, qui a parente vi extractus, domum in civitatem Judaicam deductus, propter fidem christianam ab eo amplectendam occiditur et sepelitur. A. 1694 proditus parens incarceratur, sed in carcere se ipsum laqueo suspendit. Filiolus exhumatur et in ecclesia Teynensi veluti martyr solennissimâ pompâ sepelitur [1]).

Anno 1694.

A. 1694. 3. Junii pie in Domino obiit celsissimus archiepiscopus Pragensis Joannes Fridericus comes *de Waldstein*, ordinis crucigerorum

[1]) Srov. *Prodromus* str. 30.

Digitized by Google

cum rubea stella generalis, et sepultus est Pragae in ecclesia metropolitana divi Viti.

Eodem anno 1694. 13. Septembris ex mandato caesaris Leopoldi I. renovatus est *senatus Vetero-Pragensis* per excellentissimos dominos regios locumtenentes commissarios, D. Adolphum Wratislaum S. R. I. comitem de Sternberg, aurei velleris equitem, supremum regni burggravium, D. Joannem Franciscum comitem de Wrbna, supremum regni praefectum, D. Joannem Fridericum comitem de Trautmansdorff, supremum regni camerarium, D. Wenceslaum Norbertum Octavianum comitem de Chinsky et Tettau, supremum regni judicem, D. Wenceslaum Adalbertum comitem de Sternberg, appellat. praesidem. Promulgati et installati sunt: D. Georgius Ludovicus Kuczera de Osterberg, caesar. judex., D. Joannes Fridericus Sachs, primas (obiit 13. Julii 1698), D. Wenceslaus Mauricius Salomon de Friedberg, D. Ferdinandus Jacobus de Lichtenberg (obiit 17. Augusti 1698), D. Joannes Christophorus Maukh de Königshan (obiit 14. Julii 1695), D. Joannes Ernestus de Wollfsberg (obiit 13. Maji 1695), D. Wenceslaus Ignatius Fidler (obiit 8. Januarii 1699), D. Carolus Leopoldus Agricola de Limburg (obiit 1698 17. Februarii), D. Maximilianus Czeczeliczky de Rosenwald, anno 1698. 7. Novembris in primatem et supremum vigiliarum praefectum installatus, D. Joannes Paulus Dyrix, de Burg et Rottenburg (obiit 1697), D. Thomas Wokaun de Wokaunstein, D. Bohuslaus Worzikowsky de Kundraticz, D. Wenceslaus Felix Wissnobersky de Zlatotok, D. Joannes Christophorus Pinner, D. Joannes Fridericus Neumann de Neuberg, D. Ferdinandus Czermak, D. Joannes Casparus Brandt, D. Thomas Würth de Wehrenfels (obiit 3. Martii 1695), D. Joannes Franciscus Hiersselius (obiit 1695. 14. Martii). Cancellarius: D. Carolus Franciscus Graniczer. Syndici: D. Paulus Antonius Kratochwile, D. Wenceslaus Rudolphus Wissin de Clarenburg. Domini seniores communitatis: D. Felix Had de Prosecze, D. Martinus Weczker, D. Fabianus Blowsky, D. Joannes Wolffgangus Ebelin, D. Daniel Pawlaczky de Fahnwerth, D. Antonius de Bossy, D. Gabriel Marius, D. Joannes Christianus Paraubek, D. Adamus Worzikowsky de Kundraticz, D. Wenceslaus Josephus Sefftschik, D. Georgius Adalbertus Straka, D. Daniel Krumlowsky.

Status regni Boëmiae iterum hoc anno 1694. consenserunt pro quanto militari contribuere undecim centena septuaginta millia floren., item tria millia militum 917, pro berna extraordinaria Turcica quater centena et quadraginta millia florenorum, farinae sexaginta quinque millia ducentos 77 et medium centenarios. Item status regni ex emutuatis a S. C. M. duobus millionibus interesse proveniens, scilicet triginta duo millia 638 fl. 2 ß in se susceperunt. Item pro capitali berna ter centena quinquaginta millia fl. Item intra duas hebdomadas ad complendos duos milliones quater centena 56 millia 944 fl. ad bernas regias mittere.

Anno 1695.

Anno 1695. obiit D. comes Carolus Maximilianus *Lazansky de Bukowe*, supremus feudorum judex et regius locumtenens.

5. Novembris cum summa solemnitate introductus est Pragam celsis-

Digitized by Google

simus princeps archiepiscopus Pragensis Joannes Josephus comes de *Breuner*, et sequenti die in ecclesia metropolitana inthronizatus.

Anno 1695. *status regni Boëmiae* in comitiis appromiserunt pro quanto militari contribuere undecies centena septuaginta millia fl., tria millia militum et 916, cum ad Petri Waradinum multi occubuerint. Item pro extraordinaria berna Turcica ter centena quinquaginta millia fl. Pro berna capitali 350.000 fl., dominus medietatem et subditus medietatem.

Anno 1696.

Anno 1696. Pragae e vivis decessit clarissimus D. Joannes *Schambogen*, J. U. Doctor universitatis et professor per plurimos annos, consistorii Pragensis assessor.

Eodem anno 1696. 10. Martii e vivis decessit illustrissimus Dominus D. Mathias Godefridus L. B. de *Wunschwicz*, dominus in Ronsperg, Wasseran et Pleystein, S. C. R. M. consiliarius aulico-feudalis et cameratici judicii assessor, ac districtus Plsnensis in regno Bohemiae capitaneus regius, nec non resolutus consiliarius aulico-imperialis, in arce sua *Ronspergensi* in Plsnensi districtu, aetatis suae anno 63., sepultusque est Ronspergae in parochiali ecclesia B. V. Mariae in coelos assumptae. Hic illustrissimus Dominus baro anno 1683. statuam ex aere fusam S. Joannis Nepomuceni eo in loco, ex quo ante tria saecula, nempe anno 1383. hic sanctus dejectus fuit, erexit. Sub statua in aere haec incisa est inscriptio: Divo Joanni Nepomuceno anno MCCCLXXXIII deiecto erexit Mathias L. B. de Wunschwitz anno MDCLXXXIII.

Eodem anno 1696. *status regni Boëmiae* in comitiis appromiserunt pro quanto militari contribuere undecies centena et 70 millia fl. Item conscribere tria millia militum et 916. Item Domini ex proprio marsupio contribuere ter centena viginti sex millia 390 fl., pro berna capitali 350000 fl., pro quanto camerali 50000 fl.

Anno 1698.

Anno 1698. 5. Februarii Oblagowiczii in Bohemia in districtu Bechinensi e vivis decessit illustrissimus D. D. Josephus Ernestus L. B. *de Tallmberg*, S. C. R. M. actualis camerarius, aetatis suae anno 29., sepultus est in sui dominii pago Horslikovii in ecclesia ss. apostolorum Petri et Pauli ad altare B. V. M. Reliquit unicam filiam herulam Margaritham Eleonoram a sua coniuge iam anno 1695. 16. Julii defuncta, relictam.

Eodem anno 1698. 22. Julii per crebras pluvias multae piscinae in Boëmia ruptae sunt et per *exundationem* aquarum ingentia causata sunt damna, *Rakonae* in decem locis ad 100 orgias disrupti sunt civitatis muri, 6 domus diruit, per forum et plateas aqua decurrit, ad cellaria penetravit, vix homines vitam salvare poterant.

Eodem anno 1698. *status regni Boëmiae* in comitiis appromiserunt pro quanto ordinario et extraordinario contribuere duos milliones bis centena 84 millia 721 fl. et quinquies centena millia fl. ex proprio dominorum marsupio, militum tria millia 916 conscribere, et cum imperator milites

Digitized by Google

a principibus imperii emerit, status regni pro quolibet milite contribuit 30 imperiales.

Anno 1699.

Anno 1699. 3. Februarii ex mandato augustissimi imperatoris Leopoldi I. *renovatus est senatus Vetero-Pragensis* per excellentissimos regios locumtenentes et commissarios, D. Adolphum Wratislaum S. R. I. comitem de Sternberg, equitem aurei velleris, supremum regni burggravium, D. Joannem Franciscum comitem de Wrbna, supremum regni praefectum, D. Wenceslaum Norbertum Octavianum Chynsky de Chynitz et Tettau, supremum regni camerarium, D. Antonium comitem de Nosticz, supremum regni scribam et alios. Promulgati sunt in senatores sequentes: D. Georgius Ludovicus Kuczera de Osterberg in caesareum judicem (obiit 30. Septembris 1699), D. Maximilianus Czeczeliczky de Rosenwald in primatem (obiit 25. Octobris 1699), D. Wenceslaus Mauricius Salomon de Friedberg (obiit 1702. 4. Martii), D. Thomas Antoninus Wokaun de Wokaunstein (obiit 1705. 28. Julii), D. Bohuslaus Joannes Worzikowsky de Kundraticz, D. Wenceslaus Felix Wissnobersky z zlatého otoku, D. Joannes Christophorus Pinner (obiit 1700. 12. Junii), D. Joannes Fridericus Neumann de Neuberg, D. Ferdinandus Czermak (obiit 1705. 14. Martii), D. Joannes Brandt, D. Joannes Baptista Allio de Löwenthal, D. Michaël Wenceslaus Blaha, D. Joannes Paulus Petsch, D. Dominicus Martinelli, D. Wenceslaus Felix Reisman de Rizenberg, D. Ignatius Zatoczil de Löwenburg (obiit 1703. 21. Martii), D. Franciscus Antonius Casa Nova, D. Joannes Hermannus Praudek. DD. syndici: D. Paulus Antoninus Kratochwile, D. Wenceslaus Rudolphus Wissin de Clarenburg. DD. seniores communitatis: D. Felix Had de Prosecze, D. Martinus Weczker, D. Fabianus Blowsky (obiit 1699. 23. Maji), D. Joannes Wolffgangus Ebelin, D. Daniel Pawlaczky, D. Antonius de Bossy (obiit 3. Novembris 1699), D. Gabriel Marius (obiit 1699. 23. Maji), D. Joannes Christianus Paraubek, D. Adamus Worzikowsky de Kundraticz, D. Wenceslaus Scheffczik, D. Daniel Krumlowsky, D. Ferdinandus Klott de Grün et Ssturmthal.

Anno 1700.

Anno 1700. Pragae erat magna et inconsueta caritia omnium rerum.

Anno 1700. *status regni Boëmiae* summam 1827778 in se susceperunt, pro quanto camerali 50000 contribuerunt, imperatori anticipando dederunt 45695 fl.

Anno 1701.

Anno 1701 per Pragam vagabatur quidam homo *juvenis vorax*, qui devorabat et deglutiebat cattos cum pelle et pilis, lapides, linum oc et dicebat, se id non facere ex curiositate, sed ex necessitate et non naturalis appetitus fame. Causam huius adscripsit suis parentibus, et narrabat:

Digitized by Google

suum parentem fuisse pastorem, qui lupo quodam tempore semidilaceratam ovem extorsit et domum tulit. Uxor eius praegnans videns hanc dilaceratam ovem, inordinatum appetitum carnem hunc comedendi concepit et reneunte licet marito comedit, quae fructum prolis suae hoc innaturali et insatiabili famis appetitu infecit. Quem ego ipse, qui hoc scribo, dum Pragae in seminario archiepiscopali rectorem alumnorum egissem, vidi lapides in copia uti saccarum, sicuti et stupam devorantem et cum summo appetitu deglucientem, et supra mediam pinetam ebibentem et lapides in ventriculo pugno concutientem.

Eodem anno 1701. *status regni Boëmie* in comitiis concluserunt pro quanto militari 1827778 fl. contribuere, ita ut ex illa summa solvantur omnia onera militaria, et in specie elector palatinus creditor certae summae, et sustententur milites in regno existentes. Et si forte aliquae expensae in transitu militum causarentur, reservetur a statibus ultimum quartale, et inde solvantur. Item loco bernae substantialis seu Vermögen Steuer status regni dederunt sexies centena millia florenorum. Possessionati subditi ex proprio marsupio quater centena millia fl., residua bis centena millia fl. capitalistae. Item cum S. C. M. per continua per annos 15 debita supra 20 milliones contraxit, ad ea exsolvenda secundum repartitionem regnum Boëmiae obtulit exsolvere sex milliones, ita tamen, ut illa sexies centena quinquaginta millia fl., quae fideles status regni iam a. 1691. anticiparunt et adhuc soluta non sunt, item iam dudum a caesarea camera emutuati duo milliones et ex illis pro rata portionis a regno Boëmiae annue solvenda interesse, scilicet 32 millia 638 fl. 53 kr. 2 ₰ ad illos praenominatos sex milliones contrahantur et praenominatae duae summae per XV annos defalcentur. Item pro libera S. C. M. dispositione seu pro quanto camerali ex subditorum marsupiis 50000 fl. Item: his dificillimis temporibus regni officialibus et inservientibus status regni illorum stipendium auxit et per III annos duo millia trecentas viginti octo sexag. addiderunt. Item a. 1701. 14. Januarii illustrissimus D. D. comes Hermannus Czernin S. C. M. anticipata quater centena millia fl. curavit in tabulis regni ingrossari.

Anno 1702.

A. 1702. 9. Septembris penes *Pontum* in ecclesia *Zahradcensi*[1]) ad moniales s. Mariae Magdalenae spectante, exortum est incendium penes maius altare, exustum est maius altare, dissoluta candelabra, mappae combustae, sola statua B. V. M. cum Jesulo mansit intacta.

Eodem anno 1702 *status regni Boëmiae in comitiis* pro quanto militari appromiserunt contribuere septies decies centena tredecim millia, quingentos quadraginta unum fl. 40 kr., pro camerali quanto, cum S. C. M. statibus liberam et extraordinariam bernam cerevisialem, consensam pro fundo solutionis pro exsolvendis praenominatis VI millionibus, per 15 annos cesserit, status regni consenserunt pro termino s. Galli contribuere 150 millia fl. Imperator tabacae appolto erigens, annue illam conduxit pro

[1]) Zahražany (Saras) u Mostu.

Digitized by Google

20 millibus, ex quibus statibus regni assignavit 7 millia 536 fl. 46 kr., reliquum restans ad regiam quaesturam mittatur. Appellationum consiliariis stipendium status auxerunt, sine tamen consequentia, per tres annos, annue 8 millia ducentos septuaginta quinque fl. Status regni de caesareo acceperunt 100 millia cupparum salis per 9 fl., solique domini illum divendant. Regi Romanorum Josepho I. in bellum contra Gallum proficiscenti status Boëmiae consenserunt contribuere 100 millia fl.

Eodem anno 1702. 1. Julii augustus rex Romanorum *Josephus* I. cum augusta sua coniuge circa horam 8. vespertinam advenit Pragam, recto equorum cursu tendens ed ecclesiam metropolitanam, ubi ante eandem ecclesiam primum a regiis locumtenentibus perorante idiomate germanico (praeter morem hactenus observatum, quem antecessores observantes, reges boëmice alloquebantur) salutatus fuit: tum paulum procedens usque ad portam ecclesiae sacello s. Sigismundi adsitam, ibidem sub porticu circa tapetem in terra explicatum invenit archiepiscopum Joannem Josephum de Breüner infulatum cum pedo et pluviali indutum, cum praelatis metropolitanis et etiam regularibus, ut Ossecensi, Plassensi, Strahoviensi, Carloviensi, a S. Nicolao, Emautino, a S. Joanne sub Ruppe, praeposito Doxanensi, omnibus pariter infulatis et pluviatis et ordine tapetem humi protensum circumstantibus. Huius tapetis extremum cum Suae Maiestates ingressae fuissent, tum D. archiepiscopus infulatus ad regem et reginam peroravit, gaudium universae Boëmiae ex hac augusta praesentia conceptum exponens, victoriam de hostibus Gallis, contra quos S. M. Regia in imperium se conferebat, reginae vero foecunditatem prolis masculae apprecans, suas et totius cleri preces in suffragium offerebat, praelatis omnibus interim infulatis remanentibus. Rex postquam comiter respondendo pro votis piis gratias reddidisset, praecedente archiepiscopo cum praelatis et clero sub baldachino una cum regina (quod baldachinum portaverunt 4 seniores parochi Pragenses, et regem ac reginam mox, ubi dictum tapetem ingressi fuissent, sub idem baldachinum exceperunt) templum s. Viti ingressus et ad majus altare ad genuflexorium rubro serico tectum deducitur, ibi aliquo temporis spatio, quamdiu Te Deum laudamus decantabatur, oravit, et eodem ordine usque ad portam inferiorem, qua regium oratorium in choro situm ascenditur, deductus fuit. Sequenti die circa horam 2dam pomeridianam D. archiepiscopus coram Suis Maiestatibus solenne habuit sacrum exposito santissimo in eadem basilica divi Viti. Post oblationem et pontificis thurificationem pariter cum thuribulo ascendit et Suas Maiestates thurificavit. Quod etiam cum caeremonia pacis ab eodem factum fuit. Post sacrum Suae Maiestates in Bubenecz, arce pulcherrima illustrissimi ac excellentissimi D. Wenceslai comitis de Sternberg, Troia dicta, prandio se refecerunt. 6. Julii Suae Maiestates interfuerunt sacrificio missae in Sacello s. Wenceslai, quo finito ad mandatum choralistae ecclesiae metropolitanae induti choraliter decantarunt boëmico nostro idiomate canticum: Swaty Wacslawe. Et Sua R. M. etiam idem canticum boëmice concinuit, et in hunc finem illud sibi describi ante sacrum petiit. Absoluto sacro utraeque Maiestates metropolitanae ecclesiae sacras reliquias in eodem sacello s. Wenceslai osculis devotis sunt veneratae, exhibente illas ad osculum Domino archiepiscopo, assistentibus omnibus capitularibus dominis canonicis. Quo finito

Digitized by Google

visitarunt sepulchrum s. Joannis Nepomuceni, s. Viti, s. Sigismundi et s. Adalberti, et facto circuitu circa s. Wenceslai, reversae sunt ad oratorium, ante cuius graduum portam omnes domini canonici capitulares admissi fuerunt ad osculum manus augusti Romanorum regis. Eadem die hora 6ta pomeridiana Suae Maiestates Praga per postam excesserunt, in imperium suum iter persecuturae.

9. Novembris advenerunt Pragam feliciter Suae Maiestates Augustae Josephus I. rex Romanorum et regina reduces ab expeditione ex imperio, occupata armis victricibus Landavia. Ingressus Pragam erat de nocte, et ideo solennior, quia lucebant innumerae faces. Inde progressus est Viennam.

Anno 1703.

22. Septembris *Carolus III.*, *rex Hispaniarum* hora VII. vespertina feliciter Pragam advenit, et a regiis locumtenentibus ac archiepiscopo cleroque simili modo, quo ante annum rex Romanorum Josephus, salutatus et in ecclesiam metropolitanam divi Viti introductus est. Quam primum ad archiepiscopum, capitulares, canonicos et praelatos ac regulares abbates ante fores ecclesiae expectantes venit, datus ipsi ad osculandum crucifixus (in quo inclusa erat pars crucifixi Domini et clavus), quem reverenter suscepit, et in genua procidens, valde exemplariter deosculatus est, et intrans in ecclesiam divi Viti per solemniter decantatum totum hymnum Ambrosianum devote rosarium oravit. Quod pietissimum exemplum sequenti die in sacrificio missae (quod archiepiscopus pro itinerantibus decantavit) coram cuncto populo saepius manus suas ad Deum elevando, cum solatio et aedificatione omnium Boëmorum secutus est. 24. Septembris hora septimana matutina (non ad venationem), sed Vetero Boleslaviam ad peragendam suam ad miraculosam B. V. Mariae devotionem perrexit. 25. Septembris feria II. idem rex Hispaniarum Carolus III. hora X. matutina audivit in capella s. Wenceslai missam, quam legit reverendissimus D. Daniel Mayer, praepositus metropolitanus. Idem dominus praepositus ante altare flectens clara et intelligibili voce oravit littanias Lauretanas, et rex respondebat: Ora pro nobis. Finitis orationibus ostensae sunt regi reliquiae sanctorum, quarum quamlibet sibi a domino praeposito porrectam genuflexus reverenter osculatus est. Deinde visitavat corpora sanctorum patronorum Bohemiae. Eadem die adhuc ante prandium regium capitulares dd. canonici Pragenses habuerunt specialem audientiam apud eandem R. M., in qua nomine totius capituli ad regem peroravit praenominatus d. praepositus metropolitanus, eique praecatus est angelos viae comites, s. Wenceslaum comitantes, ut ipsum ad monarchiam Hispaniae feliciter deducant, et ad obtinendum hunc finem preces totius capituli obtulit, ac totum capitulum regiis favoribus ac gratiis recommendavit. Rex gratiose respondit in omni affabilitate: se iam dudum informatum esse, hoc metropolitanum capitulum Pragense fidelitatem erga Deum, Romanam ecclesiam suosque reges semper incorrupte servasse, velleque huius capituli honorem apud Caesaream Maiestatem depraedicare, et hoc capitulum semper in sua constanti gratia conservare. Deinde submisse oblati sunt ipsi a capitulo libelli, scilicet *Phosphorus Pessinae* seu Gloria metropolitanae ecclesiae,

Digitized by Google

et Vita et officium s. Joannis Nepomuceni. Ultimo tandem admissi sunt capitulares domini canonici ad osculum manus regiae, ab audientiaque discesserunt. Appositis cibis ad mensam regiam, praenominatus d. praepositus metropolitanus benedixit cibos brevi oratione in aula caesarea usitata et consueta: „Quod appositum est, et quod apponetur, per Verbum Dei sanctificetur." Absoluta mensa: „Agimus tibi gratias omnipotens Deus pro omnibus beneficiis tuis, qui vivis et regnas in saecula saeculorum". Respondit rex: Amen. Addidit praelatus: „a subitanea et improvisa morte". Respondit rex: „Libera nos Domine Jesu Christe!" 26. Septembris rex Hispaniarum audivit duas missas, unam in ecclesia Omnium Sanctorum, et alteram in ecclesia s. Georgii, veniens ex regia per pergulam usque ad capellam s. Ludmillae, ubi ei sacrificium missae est lectum. 27. Septembris rex Hispaniarum audivit hora octava matutina sacrum in domestica capella, et pro itinere mane se disponebat, quod tamen est dilatum. 28. Septembris in festo et solemnitate s. Wenceslai, rex Hispaniarum manens Pragae, comparuit in ecclesia metropolitana divi Viti et iterum devote sacrificium missae audivit, sicuti et sequenti die, et utraque die finito Sacro ducebatur cum venerabili sacramento processio ad capellam s. Wenceslai, et rex statim post sacerdotem sacratissimum deportantem devotissime gradiens sequebatur. In festo s. Michaëlis archangeli, audito sacro et prandio sumpto, uno quadrante ad horam quartam, valedicens Pragae, per portam Strahoviensem perrexit Slanam, inde Launam, Chomutovium et sic ulterius. Fuit hunc rex Hispaniarum Carolus III. annorum aetatis XIX.

Eodem anno 1703. 8. Januarii celsissimus princeps archiepiscopus Pragensis in suo *consistorio* sequentem fecit renovationem. Reverendissimum D. Danielem *Mayer*, praepositum capituli metropolitani, fecit officialem, et in spiritualibus suum generalem vicarium, vivente quidem priore officiali reverendissimo D. Wenceslao *Bilek*, decano metropolitano, sed ob nimiam senectam huius officii incapace. Illustrissimus ac reverendissimus D. Joannes comes *Wratislaw de Mitrowicz* nuper electus et installatus canonicus ecclesiae metropolitanae Pragensis, factus est assessor consistorialis. Reverendissimus D. Henricus *Bartl*, sacerdos ecclesiasticus, hucusque eiusdem consistorii assessor, factus est vice-cancelarius archiepiscopalis, vivente quidem etiam adhuc reverendissimo D. cancellario Joanne Liepure, sed ob senectutem huiusmodi fulcro indigente. Mandatum, ut novus praenominatus cancellarius in rebus expediendis omnia prius communicet et conferat cum cancellario sene et viro in rebus agendis peritissimo et de cancellaria meritissimo.

Eodem anno 1703. 18. Aprilis horis consuetis matutinis electus est canonice A. R. D. Godefridus *Herbst*, parochus *Bystrensis*, in metropolitanum canonicum.

Die 21. Aprilis reverendissimus D. Joannes Henricus *Bartl* nuper in vice-cancellarium Domini archiepiscopi Pragensis evectus, Regino-Hradeczium discessit, decorandus dignitate officialis et vicarii generalis in spiritualibus Domini episcopi ibidem.

Eeodem anno 1703. status regni Boëmiae *regi Hispaniarum* pro itinere in Hispaniam donarunt 60000 fl.

Digitized by Google

Eodem anno 1703. 29. Novembris circa horam XI. noctis infelix casus accidit in *convictu s. Bartholomaei* apostoli, exortum est incendium (nescitur quo casu) in cubiculo Patris regentis Guilielmi *Dworsky*, ss. Theologiae doctoris, archiepiscopalis consistorii assessoris, celsissimi principis archiepiscopi Pragensis confessarii. Quod videntes aliqui ex domesticis, ad ianuam cubiculi illius pulsarunt, nemine autem respondente, ianuam vi aperuerunt et praenominatum Patrem regentem exanimem in terra iacentem et horride adustum repererunt. Multi de ipsius morte propter ipsius profundam in theologicis doctrinam indoluerunt, et dixerunt, quod hoc tempore nemo ipsi par fuerit in theologica scientia in regno Boëmiae [1]).

Eodem anno 1703. Pragae celebrata sunt *regni* comitia, in quibus haec sunt conclusa:

I pro quanto militari pro duplici gerendo bello, tam in imperio, quam in Italia, duos milliones fl.

II pro continuatione fortificationis urbis Pragensis et Egrensis 3000 fl.

III Cum S. C. M. statibus regni bernam cerevisialem per 15 annos, incipiendo ab anno 1702. cesserit, status pro quanto camerali, sive libera imperatoris dispositione, appromiserunt contribuere 100 millia 275 fl.

IV. Regni necessarias expensas et regiae camerae servientes cum appromissa trium annorum melioratione, scilicet 2 millium 628 ℔ status solvere appromiserunt, ita tamen, ut illis adminicula ex tabaca et panno statibus relinquantur.

V. pro manutenendo iure regni hispaniorum status appromiserunt conscribere 4896 milites bene vestitos et armatos, S. C. M. appromisit statibus defalcationem 28 fl. pro quolibet viro ex tertio quartali quanti militaris.

VI Cum in Italia multi caesarei milites perierint, S. C. M. a regno Boëmiae petiit recrutas 2134 virorum in natura, sive anticipatam quam citissime paratam pecuniam pro quolibet viro 30 fl., quae pecunia a statibus regni ex tertio quartali hoc anno ex quanto militari defalcari poterit.

VII. Praenominatos 6 milliones fl. Caesarea aulica camera una cum interesse in se suscepit, tacz ergo cerevialis per 15 annos statibus a S. C. M. statibus Boëmiae concessus, cassatur. Imperatori ex uno vase cerevisiae 1 fl. solvatur.

VIII pro itinere in Hispanias Caroli III. regis status regni obtulerunt 60000 fl.

Anno 1704.

Anno 1704. 13. Januarii Pragam advenerunt novalia, ducem Bavariae etiam *Passavium* deditione occupasse. Quae occupatio Austriacis et Boëmis magnum incussit terrorem. Unde augustissimus imperator Leopoldus I in duplici periculo, uno a Bavaro, altero ab Hungaris constitutus, eodem mense Januario duplices litteras scripsit celsissimo archiepiscopo Pragensi Joanni Josepho comiti de Breüner. In primis petiit a praelatis et opu-

[1]) Srovn. *Prodromus* str. 100.

Digitized by Google

lentioribus ecclesiasticis regni Boëmiae titulo doni gratuiti *quintam partem redituum*, collectamque hanc sine mora extradant commissariis desuper deputatis. In secundis petiit omnem ecclesiarum (exceptis calicibus, ciboriis et monstrantiis) *argenteam et auream supellectilem*, ut haec extradatur pro cudendis pecuniis ad domum monetariam. Mandato caesareo obsequens praenominatus Dominus archiepiscopus circa argentariam has sequentes litteras scripsit ad capitulum metropolitanum Pragense:

Reverendissimi, perillustres, praenobiles ac eximii Domini confratres amantissimi.

Fecit sua Caesarea Regiaque Maiestas in adiuncto copiali rescripto novam instantiam, ut ecclesiarum argentum quantocijus extraderetur in usus publicos immediate impendendum, et etiam Viennae, quemadmodum certa relatione habemus, severissimum decretum contra nonnullos religiosos in extraditione moram comittentes emanavit, qui religiosi viso hoc decreto suum argentum iam actu in praefatos usus publicos consignarunt, eosque passim sequuntur alii, argentariam suam vel in natura dando, vel parata pecunia redimendo. Quapropter cum ulterior non detur dilatio, Fraternitates Vestrae argentum ecclesiae Nostrae metropolitanae (exceptis tamen vasis consecratis, patenis et monstrantiis, nec non reliquiariis sanctorum, pariterque argentaria pro magno altari a Nobis procurata) ponderari facient, Nobis consignationem talis argenti in proximo submissuri. Et sicuti unius cuiusque arbitrio relictum est, an argentum in natura extradere, vel illud redimere velit, ita hoc prae altero amplectendum esse censemus, a Fraternitatibus Vestris una informari cupientes, quantum in hunc finem in defectu aliorum mediorum, interim ex cassa Divi Joannis Nepomuceni levari possit, donec eadem cassa ex annuo interesse, quod Sua Maiestas solvere appromisit, succesive redintegrari valeat; qui manemus

Pragae, in residentia nostra archiepiscopali 1704. die 2. Junii.

Fraternitatum Vestrarum semper addictissimus
Joannes Josephus.

Super his literis die 16. Junii habitum fuit capitulum, et visum maiori parti procedendum secundum consilium Domini archiepiscopi. D. canonicus Paulus Axlar suasit, abstinendum omnino a cassa s. Joannis Nepomucensi, intuitu tam sancti finis, quo pii praenominati sancti clientes eam pecuniam offerunt, et rogandam potius Suam Celsitudinem, ut eam summam pro ecclesia det ex cassa salis: cum ecclesia metropolitana minimum participaverit ex contractu salis. Sed maiora vota praevaluerunt. 19. Junii duo ex reverendissimis dominis canonicis exemerunt ex iam nominata cassa s. Joannis Nepomuceni collectum nummum spatio anni praeteriti, eumque in manus cassarii domini scholastici et simul supremi quaestoris consignarunt, qui additis 1500 fl., quos ex eadem cassa apud se habuit, eos ad redimendum ecclesiae argentum ad commissarium caesareum deposuit.

Eodem anno 1704. ad finem bacchanalium *neo-conscriptos milites* (recroutas) Pragam adducentes ex omnibus regni Boëmiae dominiis et commissariis caesareis extradentes, repertus est quidam ex his militibus, qui in quadam popina ad musicam choreas duxerunt, ad partem secedens, thoracem modice aperiens et sudorem in pectore abstergens, esse foeminam,

Digitized by Google

quae in dominio Milovicensi monasterii Strahoviensis nomen militiae dedit et vehementer indoluit, se esse proditam, quae generositatem in se demonstravit, libere ad militiam ivit. De qua dictum est, licet annorum 23. aetatis fuerit, tamen nunquam aliquid inhonestum egisse, sed semper caste vixisse. Qui casus magnum cacchinum Pragae excitavit, Boëmos hodiedum habere amazones foeminas.

Eodem anno 1704. 15. Novembris, qui fuit dies Sabbathinus (post obitum 20. Augusti reverendissimi D. Wenceslai *Bilek de Bilenberg*, metropolitani decani) in decanum metropolitanum electus est a capitulo reverendissimus D. Adamus Ignatius *Mladota de Solopisk.*[1])

Anno 1704. Pragae celebrata sunt in castro Pragensi comitia, in quibus hae sunt conclusa:

I pro quanto militari duo milliones fl.

II Recrutae 6500. Equi 1306. Equi pro dimachis 653. Occupata iam a Bavaro Passavia, pro custodiendis regni confiniis ex quinquaginta possessionatis unum venatorem et ex centum possesionatis unum equitem armatum. Pro illis et illorum officialibus alendis et requisitis comparandis status regni consenserunt ex dominorum marsupiis contribuere septem millia quingentos viginti unum florenum 24 kr. Pro gregariis omni mense sex millia 340 florenos, et illos usque ad beneplacitum S. M. amore patriae alere et sustentare.

III pro fortificatione urbis Pragensis et Egrensis 30000 fl.

IV pro camerali et libera S. C. M. dispositione centum millia florenorum.

V pro augmento salarii consiliariorum regiarum appellationum octo millia ducentos septuaginta quinque floren.

VI pro reparatione metropolitanae ecclesiae Pragensis 6000 fl.

VII pro novo resoluto cancellario illustrissimo DD. Wenceslao Norberto Octaviano comite Chinczky de Wchinicz et Tettau oc 6000 fl.

VIII Ad publicas necessitates thesauri ecclesiarum, aurum et argentum dabuntur et ex iis moneta pro militibus cudetur, tale aurum et argentum una cum interesse finito bello intra 6 annos à 5 per cento ab imperatore ecclesiis restituetur. Quae assecuratio ingrossata est in his comitiis.

IX Illustrissimus D. D. Hermannus Jacobus Czernin comes de Chudenicz oc pro praesentibus publicis necessitatibus S. C. M. concessit duodecies centena millia fl., quod debitum ingrossatum est in his comitiis.

Anno 1705.

Anno 1705. 3. Augusti, sub augustissimo imperatore Josepho I. *renovatur magistratus Vetero-Urbis* Pragensis per excellentissimos et illustrissimos D. D. caesareos et regios commissarios: D. Hermannum Jacobum Czernin S. R. I. comitem de Chudenicz, supremum regni Boëmiae burggravium, D. Franciscum Carolum comitem Przehorzowsky de Kwasegowicz, supremum regni iudicem, D. Joannem Josephum, S. R. I. comitem de Wrtby, appellationum praesidem, D. Leopoldum Antoninum S. R. I. co-

[1]) Jir. Ruk. II. 41.

Digitized by Google

mitem de Trautmansdorff, D. Sigismundum Valentinum, S. R. I. comitem de Harasowa, vice-praesidem camerae, D. Franciscum Ignatium Wratislaw S. R. I. comitem de Mitrowicz, D. Carolum S. R. I. comitem de Bredau, D. Petrum Nicolaum Straka de Nedabilicz, supremum regni scribam, D. Joannem Wenceslaum Obiteczky de Obicz, subcamerarium, D. Wenceslaum Ernestum Marquard, Regino-Hradecensem burggravium; in praesentia D. Rudolphi Josephi comitis de Lissau, Vetero-Urbis capitanei, D. Francisci Ferdinandi comitis Berthold de Ungerschitz, Neo-Urbis Pragensis capitanei, D. Ludovici Ignatii Bechinie de Lazan, Micro-Pragensis capitanei, et cancellariae Bohemicae secretarii D. Francisci Leopoldi Liebmann.

D. Ferdinandus Kloët de Grün et Ssturmthal, caesareus judex (obiit 18. Januarii 1714), D. Bohuslaus Joannes Worzikowsky de Kundratic, primator, D. Thomas Antonius Wokaun de Wokaunstein (obiit 28. Julii 1706), D. Wenceslaus Felix Wissnobersky, D. Joannes Fridericus Neumann de Neuberg, D. Joannes Casparus Brandt, D. Joannes Baptista Allio de Lewenthal, D. Michaël Wenceslaus Blaha, D. Joannes Paulus Petsch, D. Dominicus Martinelli (obiit 12. Januarii 1710), D. Wenceslaus Felix Reisman de Risenberg, D. Franciscus Antonius Casa Nova, D. Joannes Hermannus Praudek, D. Vitus Bernardus Tassely (obiit 21. Februarii 1714), D. Marcus Bernardus Joanelli, D. Bernardus Bulla, D. Joannes Augustinus Klausal, D. Joannes Franciscus Mascoti, D. Casparus Zacharias Wussin. Cancellarius: D. Carolus Franciscus Graniczer. Syndici: D. Paulus Antoninus Kratochwile, D. Wenceslaus Rudolphus Wissin de Clarenburg, D. Franciscus Reisman de Risenberg. DD. seniores communitatis: Felix Wenceslaus Had de Prosecze, Joannes Christianus Paraubek, Joannes Wolffgangus Ebelin, Martinus Weczker, Daniel Pawlawczky de Fahnenwerth (obiit 1709. 1. Augusti), Franciscus Weczker, Joannes Casparus Kupecz, Ignatius Paulus Hotowecz, Wenceslaus Hoffmann, Daniel Krumlowsky, Carolus Franciscus Felix, Joannes Raphael Besold. DD. decemviri: Joannes Theobaldus Matthei de Granwald, Paulus Ignatius Payer, Franciscus Trentini, Joannes Georgius Blumaur, Andreas Eberle, Joannes Carolus Jenke, Antonius Peytter, Augustinus Hermann (resignavit), Thomas Michalowicz, Raphaël Blaha.

Eodem anno 1705. 1. Januarii infulatus est reverendissimus D. *Martinus Zedlicz*, abbas Emautinus in ecclesia Emautina a suffraganeo Pragensi, abbate Strahoviensi Vito Seipl, assistentibus praelatis Carloviensi Joanne Wenceslao Luniak et Aulae Regensi Wolfgango.

21. Januarii hora quinta matutina pie in Domino obiit reverendissimus et clarissimus D. Joannes Franciscus *Liepure*, J. U. Doctor, Regino-Hradecensis canonicus, celsissimi principis archiepiscopi Pragensis cancellarius, consistorii Pragensis assessor, sepultus 22. Januarii de nocte ad crucigeros cum rubea cruce ad pontem in crypta.

Eodem anno 1705. 11. Februarii in canonicum ad Omnes Sanctos in castro Pragensi installatus est admodum reverendus ac venerabilis D. *Wenceslaus Wlach*, tunc decanus Alto-Mautensis, deinde brevi factus parochus Micro-Pragae ad s. Wenceslaum.

Eodem anno 1705. 2. Maji in canonicum metropolitanum Pragensem electus est curatus ad *S. Martinum* A. R. ac venerabilis D. Joannes

Digitized by Google

Wenceslaus *Hotowecz* de Husenicz et Löwenhausen, canonicus Wissehradensis. Qui dum haec scribo, iam est decanus ecclesiae metropolitanae Pragensis.

Eodem anno 1705. 15. Maji pie in Domino obiit Viennae augustissimus imperator *Leopoldus I.*, cui deinde parentatum est Pragae in ecclesia metropolitana.

Eodem anno 1705. 15. Maji erectum est novum maius altare Vetero-Pragae in *seminario* archi-episcopali, antea in honorem s. Adalberti a celsissimo archiepiscopo Joanne Josepho comite de Breüner consecratum.

Eodem anno 1705. 25. Octobris installatus est reverendissimus D. Joannes Chrysostomus *Heroldt* in decanum Vetero-Boleslaviensem, assessor consistorialis, a reverendissimo D. Officiali Pragensi Daniele Mayer praesentibus canonicis Vetero-Boleslav.

Eodem anno 1705. 16. Novembris suffraganeus Pragensis, abbas Strahoviensis D. Vitus Seipl consecravit 4 altaria Vetero-Pragae apud moniales ord. s. Dominici ad *s. Annam.*

Eodem anno 1705. 16. Decembris noctu spoliarunt fures Neo-Pragae virginum *Ursulinarum ecclesiam*, rapiente calices et ciboria aliamque supellectilem, damnum aestimatur ad 3000 fl.

Eodem anno 1705. 25. Junii finita sunt Pragae *regni comitia*, in quibus status appromiserunt contribuere pro quanto militari duos milliones et ad resistendum hostibus dare mille trecentos et sex equites, sex millia quingentos viginti octo pedites. Pro fortificatione urbis Pragensis et Egrensis 30000 fl. Pro libera S. C. M. dispositione et quanto camerali centum millia fl.

Anno 1706.

Anno 1706. 16. Decembris finita et conclusa sunt Pragae *regni comitia*, in quibus status regni consenserunt contribuere pro quanto militari ordinario duos milliones, pro quanto extraordinario tredecim centena triginta tria millia trecentos et triginta tres fl. Pedites milites 6528, equites 1306. Pro fortificatione urbis Pragensis et Egrensis 30000 fl. Pro libera S. C. M. dispositione centum millia fl. Pro augmento salarii consiliariis appellationum: octo millia ducentos septuaginta quinque fl. Aliis regni officiantibus duo millia trecentos viginti octo fl. rhenens. Pro nova constituta deputatione 50000 fl. Regni cancellario illustrissimo D. Joanni Wenceslao comiti Wratislaw de Mitrowicz oc pro meliori ipsius Viennae subsistentia sex millia fl. rhenens. — Cum S. C. M. a Hermanno Jacobo Czernin comite de Chudenicz mutuo acceperit 50000 fl. et talem summam una cum interesse a dato 1. Novembris 1706. intra spatium V annorum ex ordinariis et extraordinariis contributionibus solvere appromiserit, ut talis obligatio in moderna comitia ingrossetur, demandavit.

Anno 1707.

Anno 1707. 6. Martii installatus est in praepositum Vetero-Bolcslaviensem reverendissimus et illustrissimus D. Joannes Adamus comes

Digitized by Google

Wratislaw, canonicus metropolitanus Pragensis, a reverendissimo D. Daniele Mayer, praeposito metropolitano, praesentibus canonicis Vetero-Boleslaviensibus.

Eodem anno 1707. a prima Dominica Quadragesimae usque ad 3. Dominicam Quadragesimae fuit Pragae *jubilaeum.*

5. Maji arsit *Vetero-Pragae* in supremi burggravii braxatorio.

6. Maji obiit in Thermis Carolinis reverendissimus D. generalis crucigerorum cum rubea stella Joannes Franciscus *Franchimont,* Pragam devectus et 28. Maji in ecclesia crucigerorum sepultus.

21. Julii pie in Domino obiit venerabilis D. Joannes Adamus *Poucolil,* Vetero-Pragae curatus Teynensis, 22. Julii vespere in ecclesia Teynesi in sacello B. V. M. penes sacristiam sepultus.

27. Junii pie in Domino obiit D. Andreas *Kossina,*[1]) curatus Neo-Pragae ad s. *Henricum,* canonicus Wissehradensis et Vetero-Boleslaviensis, 30. Junii in ecclesia s. Henrici sepultus.

21. Julii exusta est tota regia civitas *Sutticensis.*

24. Augusti electus est in canonicum metropolitanum vener. D. Joannes *Steyer,* decanus Tustensis, nunc dum haec scribo, eiusdem capituli metropolitani archidiaconus.

18. Octobris obiit venerabilis D. Georgius Guilielmus *Gedliczka,* Litomisslensis decanus, quondam per plures annos seminarii archi-episcopalis dignissimus Pragae alumnorum rector.

Eodem anno 1707. 8. Augusti Pragae conclusa sunt *regni comitia,* in quibus status regni concluserunt et consenserunt dare pro quanto militari ordinario duos milliones, pro quanto militari extraordinario decies terties centena triginta tria millia trecentos triginta tres fl. rhenens. Pro fortificatione urbis Pragensis et Egrensis 30000 fl., pro quanto camerali centum millia fl., pro augmento salarii cancellariae Boëmicae inservientibus duo millia trecentos viginti octo ℔ Misn., apud deputationem officiantibus 50000 fl.

Anno 1708.

Anno 1708. 25. Januarii illustrissimus et excellentissimus D. Wenceslaus comes *de Sternberg,* regius locumtenens, Pragae in Domino obiit, devectus Horazdovicium, ibi apud RR. PP. ordinis minorum s. Francisci sepultus.

Eodem anno 1708. 3. Maji post horam secundam pomeridianam ingens *Vetero-Pragae* exortum est *incendium* in longa creta. Quod fuse descripsi in Prodromo Gloriae Pragensis § de incediis ad A. 1708.

27. Junii Pragae obiit illustrissimus et excellentissimus D. Ernestus comes *de Waldstein,* regius locumtenens, 30. Junii humatus est apud PP. Dominicanos Micro-Pragae ad S. Mariam Magdalenam.

15. Julii ante vesperum advenit archiducissa Austriae *Maria Anna,* regina Portugalliae, 16. sumpsit prandium apud virgines carmelitanas Micro-Pragae, 17. eiusdem interfuit comoediae apud PP. S. J. Vetero-

[1]) Jir. Ruk. I. 399.

Digitized by Google

Pragae, 18. eiusdem post prandium discessit circa horam 4. Slanam et sic ulterius in Portugalliam.

17. Octobris mortuus est reverendissimus Duus Adamus *Mladota*, decanus ecclesiae metropolitanae, ibidem 19. Octobris humatus.

Eodem anno 1708. Pragae in castro Pragensi celebrata *comitia regni*, in quibus haec sunt conclusa: I. pro quanto militari ordinario duos milliones fl., pro extraordinario decies terties centena triginta tria millia trecentos triginta tres fl. II. Conscriptio neo-militum 6528. Equitum equi 1306, dimachorum equi 653. III. Donativum pro desponsatione Caroli VI cum Elisabetha Christina Lyneburgico-Wolffenbitliana 50000 fl. IV. pro quanto camerali centum millia fl. V. pro fortificatione urbis Pragensis et Egrensis 3000 fl. VI. pro augmento salarii consiliariis appellationum regiarum 8275 fl., sicuti et pro meliori subsistentia regni Boëmiae supremi cancellarii DD. Joannis Wenceslai comitis Wratislaw de Mitrowicz annue 6000 fl. VII. Archiducissae Austriae Mariae Annae, sponsae regis Portugalliae, donativum pro itinere 50000 fl. VIII. Tres altiores regni status possunt Pragam extraneam cerevisiam pro suo et suorum domesticorum usu sine datione in porta unius floreni invehere.

Eodem anno 1708. in festo s. Mariae Magdalenae per totum regnum Boëmiae vehemens exortus est *turbo*, qui omne frumentum excussit, imo hinc inde dissipavit.

Anno 1709.

Hoc anno 1709. 20. Januarii in regnum Boëmiae introductae sunt universales *accisae*.

Hoc anno 1709. status Boëmiae in comitiis consenserunt in bellum contra Gallum contribuere ter trigesies centies triginta tria millia tres fl., id est tres milliones ter centena triginta tria millia trecentos triginta tres fl., ut ex hoc militari quanto ordinario et extraordinario omnia onera militaria solvantur. Item ex instituto caesareo baneo accepta quadraginta octo millia nongenti quinquaginta octo fl. rhens. et 20 kr. per continuos 15 annos solvantur, 6528 milites pedites, equites 1306, dimachae 653 conscribantur. Pro fortificatione urbis Pragensis et Egrensis status consenserunt contribuere 30000 fl. Pro camerali quanto centum millia fl. rhenens. Computus expensarum pro transitu militum factarum, sicuti et excessuum quartaliter deponantur et etappae incolis recompensentur. Pro augmento salarii officialium penes cameram Boëmicam iterum hoc anno 1709. status regni consenserunt dare: duo millia trecentos viginti octo ſſ. Pro meliori cancellarii Bohemici sustentatione comiti Wratislaw de Mitrowicz hoc anno 1709. iterum dare appromiserunt 6000 fl. Ex carnibus bernam accisarum imperator permisit statibus per 15 continuos annos, obligaruntque se annue dare ad generalem accissarum cassam centum quadraginta millia fl. Si dominorum braxatoria, ovilia oc exurerentur, domini ab accisis eximuntur.

Digitized by Google

Anno 1710.

Anno 1710. 30. Maji finita et conclusa sunt in arce Pragensi *regni comitia*, in quibus status regni consenserunt pro quanto militari ordinario et extraordinario contribuere 333333 fl. una cum accisis tanquam fundo suppletorio. Ita tamen, ut ex illa summa omnia militaria onera solvantur, 6528 milites pedites conscribantur, cataphractorum equi mille trecenti et sex et dimachorum 653 coëmantur, milites in regno existentes sustententur, etappae recompensentur.

S. C. R. M. in belli necessitates sibi emutuavit: quinquies centena millia fl. Rhenens intra 10 annos, et quidem incipiendo anno 1712 sub consueto interesse, 6 per cento, principi Joanni Adamo Andreae de Lichtenstein solvenda. Cui pro hypotheca speciali oppignoravit tria cameratica bona in Boëmia: Zbirow, Tocznik et Aulam Regiam. Et quia haec bona non sufficiunt ad solvenda interesse et capitale, S. M. gratiose indulsit, ut creditor princeps Lichtensteinius ad perfectam suam assecurationem tamquam pro fundo specifico illas contributiones, quas in regno Boëmiae et marchionatu Moraviae sitis bonis, sive ex proprio aut dominicali, sive a subditis in futurum solvere deberent, sibi retinere possit. Ac S. M. demandavit, ut haec emutuatio et hypothecatio in haec comitia ingrossetur.

Ad omnes praenominatas regni contributiones pro rata concurrere debent: districtus Egrensis ad partem ducentesimam, comitatus Glacensis ad 30., Judaei ad 45. praeter ordinaria ipsis annue assignata 12000 fl. Rhen.

Pro fortificatione urbis Pragensis et Egrensis consenserunt hoc anno contribuere 30000 fl., pro quanto camerali centum millia fl., pro augmento cancellariae duo millia trecentas viginti octo ℔ Misn.

Eodem a. 25. Aprilis obiit venerabilis D. *Joannes Henricus Pabienský*, parochus Teynensis Vetero-Pragae. Cui in Teyn successit D. Joannes Florianus *Hammerschmid* 30. Aprilis, rector seminarii archiepiscopalis, ss. Theologiae doctor, Wissehradensis et Vetèro-Boleslaviensis canonicus.

Anno 1710. 26. Augusti *renovatus est senatus Vetero-Pragensis* sub imperatore et rege Bohemiae Josepho, per illustrissimos regios commissarios, illustrissimum ac excellentissimum D. Antoninum Joannem, S. R. I. comitem de Nosticz, supremum regni praefectum, illustrissimum et excellentissimum D. Maximilianum Norbertum Krakowsky S. R. I. comitem de Kolowrat, supremum regni camerarium, illustrissimum et excellentissimum D. Joannem Josephum S. R. I. comitem de Wrtby, appellat. praesidem, illustrissimos et excellentissimos dominos, D. Joannem Sigismundum comitem de Götz, D. Carolum comitem de Bredau, D. Franciscum Josephum comitem de Waldstein, in praesentia D. Rudolphi Josephi comitis de Lisau, capitanei Veteris Urbis Pragensis, D. Francisci Berthold de Ungerschitz, capitanei Neo-Urbis Pragensis, D. Ludovici Ignatii Bechinie de Lazan, capitanei Micro-Pragensis.

D. Ferdinandus Kloët de Grün et Sturmthal, caesareus judex (obiit deinde 1714. 18. Januarii), D. Bohuslaus Joannes Worzikowsky de Kundraticz, primas, D. Wenceslaus Felix Wissnobersky de Zlato Tok, D. Joannes Fridericus Neumann de Neuburg, D. Joannes Casparus Brandt,

Digitized by Google

D. Joannes Baptista Allio de Löwenthal, D. Michael Wenceslaus Blaha, D. Joannes Paulus Petsch, D. Wenceslaus Felix Reisman de Ryzenburg, D. Franciscus Antonius Casanova, D. Joannes Hermanus Praudek, D. Vitus Bernardus Tassely (obiit 1714. 21. Februarii), D. Marcus Bernardus Johannelli, D. Bernardus Bulla, D. Joannes Augustinus Klausal, D. Franciscus Joannes Mascotti, D. Casparus Zacharias Wussin, D. Franciscus Wenceslaus Schmidt, D. Joannes Wenceslaus Dyrix de Bruk et Rotenburg. Cancellarius: D. Carolus Franciscus Graniczer. Syndici: D. Paulus Antoninus Kratochwile, D. Wenceslaus Rudolphus Wyssin de Klarenburg, D. Franciscus Reissman de Risenberg. Domini seniores communitatis: D. Felix Wenceslaus Had de Prosecze (obiit 1712. 10. Nov.), D. Franciscus Weczker de Neudenstein, D. Joannes Georgius Höfflingk (resignavit), D. Joannes Casparus Kupecz de Bilenberg, D. Wenceslaus Hoffmann, D. Daniel Godefridus Krumlovsky, D. Carolus Francisus Felix, D. Joannes Raphaël Besold, D. Duchoslaus Matthias Budin, D. Franciscus Antoninus Schueknecht, D. Joannes Fridericus Piseczky de Granichfeld, D. Franciscus Antoninus Kuntz, D. Georgius Franciscus Dworsky, Buchalterus. Decemviri: D. Joannes Theobaldus Matthaei de Granwald, D. Paulus Ignatius Payer, D. Joannes Georgius Plumaur, D. Andreas Eberle, D. Joannes Carolus Jencke, D. Thomas Michalowicz, D. Joannes Georgius Schreiner, D. Antoninus Kawka, D. Jacobus Merckel, D. Baltasar Maismüller.

Anno 1711.

Celebrata sunt a. 1711. in castro Pragensi *comitia* regni in praesentia regiorum DD. Commissariorum illustrissimi et excellentissimi DD. Francisci Caroli *Przehorzowsky* S. R. I. Comitis de Kwasegowicz, Domini in Konopisst et Bennicz, S. C. M. intimi Consiliarii et illustrissimi etc. excellentissimi DD. Francisci Josephi S. R. I. Comitis de *Waldstein*, Domini in Munichsgratz, Hradisst, Hirsberg, Bezdiez, Biela etc. S. C. M. intimi consiliarii, regii locumtenentis, et perillustris Domini Joannis Huberti de *Hartigk*, Domini in Citow, Daniowes et Kamenicz, S. C. M. consiliarii, et districtus Regino-Hradecensis Burggravii (Titul:) D. Petri Nicolai *Straka* de Nedabelicz, supremi regni scribae, D. Francisci *Sezyma Mitrowsky* de Nemyssl, regni vicescribae, et aliorum regni statuum.

I Conclusum est dare pro quanto Militari ordinario et extraordinario 3333333 fl. contractis accisis, ita tamen, ut ex hac summa omnia onera militaria, milites in regno existentes, in transitu militum, et illorum excessus solvantur.

II Conclusum est dare 6528 Regni milites pedites, pro equitibus mille trecentos equos, pro dimachis seu dragonenses 653 equos. Et horum militum medietas extradatur a 1. Januarii a. 1711. usque ad finem eiusdem mensis Januarii. Altera medietas statim ab initio Februarii usque ad finem Martii. Pariter praenominati equi. Appromisitque Imperator pro his bonificationem, uti anno praeterito.

III Pro fortificatione urbis *Pragensis* et *Egrensis* 30000 fl. consenserunt contribuere.

Digitized by Google

IV Militibus in regno existentibus *servitia in natura* praestare appromiserunt, ita tamen, ut nihil ab illis extorqueatur.

V Concesserunt pro *quanto camerali* dare centum millia, ita tamen, ut ante ex gratiosa caesarea resolutione quinque millia omni mense ex cassa accisarum solvebantur et restantia ex fundo suppletorio complebatur, et ex berna tabacali supplebantur, etiam hoc anno fiat.

VI Expensas regni necessarias, augmenta regiorum locumtenentium, appellationum consiliariorum iterum hoc anno solvere appromiserunt.

VII Cum anno praeterito a. 1710 clerus archidioecesanus Caesareae Majestati mutuum prompte dederit, demendatum est, ut interesse ex cassa militari solvatur.

VIII Cum Sacrae Caesareae Majestati Domini Comites *Czernini* pro modernis gravibus belli necessitatibus accomodaverint decies centena millia florenorum, Sacra Caesarea Majestas obligavit se, velle per annos decem quolibet anno solvere centum millia, ut illi etiam in hunc finem omnes militares ordinarias et extraordinarias contributiones, anticipationes, concessiones, bernas etc. ex Czernianis bonis et dominiis retinere possint. Et si uno alterove anno tale annuum quantum horum decem millium ex his fundis solvi non posset, tunc hic defectus ex accisarum cassa anno suppleatur, pro interesse ex hoc capitali pro hypotheca speciali dantur eis omnia telonia caesarea et regia in Boëmia et redditus in Ungeld.

IX Pro itinere Caroli VI. ex Hispaniis in Germaniam obtulerunt sex centena millia fl. adjutis accisis.

X Quaestores supremi regni denominati sunt: Ex statu ecclesiastico: D. Godefridus Herbst, Canonicus Pragensis, ex statu baronali: D. Georgius Bernardus Comes Wratislaw de Mitrowicz, dominus in Lochowicz, S. C. M. Camerarius, ex statu equestri: Post mortem D. Wenceslai Radolphi Mladota de Solopisk successit D. Carolus Albertus Straka, iudicii cameratici et aulici consiliarius et capitaneus arcis Pragensis. Ex statu civico, secundum alternam successionem.

X Ut quilibet contribuens sciat, quid secundum contribuentium possessionatorum in ordinario, quam extraordinario pro a. 1711. in militari anno contribuere debeat, pro notitia haec generalis repartitio est facta et tabella impressa:

Pro Novembri 1710	1 f. 50 kr.	$^1/_{12}$ ℔
„ Decembri „	1 f. 50 kr.	$^1/_{12}$ ℔
In Januario 1711	1 f. 50 kr.	$^1/_{12}$ ℔
Februario	1 f. 53 kr.	
Martio	1 f. 53 kr.	
Aprili	1 f. 53 kr.	
Maio	1 f. 53 kr.	
Junio	1 f. 53 kr.	aliquot ℔
Julio	1 f. 53 kr.	
Augusto	1 f. 53 kr.	
Septembri	1 f. 53 kr.	
Octobri	1 f. 53 kr.	

Digitized by Google

In extraordinario domini, attentis accisis, pro quolibet possessionato ex proprio marsupio contribuere debent:

cum termino ultima Martii . 4 f. 27 k. $5\frac{11}{16}$ ß.
et ultima Julii . . . . . 4 f. 28 „ $5\frac{11}{16}$ ß.

Summa, quantum hoc anno militari 1711. in fundo suppletorio, tam dominus ex proprio marsupio, quam subditus contribuere debeat:

Dominus . . . . . 8 f. 55 k. $5\frac{3}{8}$ ß.
Subditus . . . . . 13 f. 35 k. $4\frac{3}{32}$ ß.

Eodem anno 1711. templum *s. Castuli* Vetero Pragae tegulis tegitur, cum ante tantum scandulis fuerit tectum.

Eodem anno 1711. facultates theologica et philosophica lapideam divo *Francisco Xaverio* statuam ponunt in ponte Pragensi.

Eodem anno 1711. vetus ecclesia *s. Clementis* RR. PP. S. J. Vetero Pragae diruitur et nova inchoatur. Anno 1712. 10. Julii solemni ritu primus lapis fundamentalis pro ecclesia s. Clementis ponitur a reverendissimo et illustrissimo DD. Daniele Josepho Mayer de Mayern, Tiberiadis episcopo et suffraganeo, praeposito et officiali Pragensi. Et a. 1715. in Septembri ab eodem solemni ritu consecratur.

Anno 1712.

Anno 1712. in castro Pragensi a statibus regni Boëmiae **comitia** celebrata sunt praesentibus DD. commissariis caesareis (Tituli): Illustrissimi et excellentissimi DD. Maximiliani Norberti Krakowsky S. R. I. Comitis de Kolowrat, Domini in Tegnitz, Janowicz, Dessenicz et Bessenicz, S. C. Regiaeque Maiestatis intimi consilarii, camerarii, regii locumtenentis et supremi regni Boëmiae camerarii, illustrissimi DD. Sigismundi S. R. I. Comitis de Bor etc. S. C. M. intimi consilarii et camerarii, in praesentia supremi regni scribae perillustris Domini Petri Nicolai Straka de Nedabilicz, vice regni scribae perillustris Domini Joannis Josephi Löw de Erlsfeld etc.

I Ex gremio statuum Regni denominati sunt rectificationis domini commissarii: Ex statu ecclesiastico (Titul:) D. Daniel Josephus Mayer, episcopus Tiberiadensis, metropolitanae ecclesiae praepositus, archiepiscopalis vicarius generalis et officialis, D. Godefridus Herbst, metropolitanae ecclesiae Pragensis scholasticus et supremus regni Boëmiae quaestor, D. Martinus Constantinus Peynlich, ordinis militaris crucigerorum cum rubea stella per Boëmiam, Moraviam, Silesiam et Poloniam generalis magister. Ex statu baronali: (Titul.) D. Joannes Josephus Comes de Wrtby, dominus in Zebau, Guttenstein, Sswamberg, Nusl, supremus regni burggravius, D. Hieronymus comes Colloredo, L. B. de Walse, dominus in Opoczna, Tloskow, Drachow, Stacz, Welina etc, D. Franciscus Josephus comes de Waldstein, dominus in Hradisst, Hirssberg, Bezdez, Biela, Turnov ɔc, ex statu equestri D. Wenceslaus Ernestus Marquart de Hradek ɔc, D. Wenceslaus Christophorus Hlozek de Zampach, D. Maximilianus Alsterle de Aztfeld, appellationum consiliarius. Ex statu civili: D. Bohuslaus Worzikowsky de Kundraticz Vetero-Prag. primas, D. Joannes Franciscus Crusius, Neo-Prag. senator.

II Pro ordinario et extraordinario militari quanto uti anno praeterito 3.333333 f. attractis accisis.

Digitized by Google

III Pedites milites 6528, equites 1306. Drahoneros seu dimachos cum equis 653 in natura dandos in Cataloniam mittendos.

IV Pro fortificatione urbis Pragensis et Egrensis 30000 f.

V Servitia in natura militibus in regno existentibus praestanda.

VI Etappae et in transitum militum expensae a sacra Caesarea Maiestate honorificabuntur.

VII Pro quanto camerali centum millia florenorum.

VIII Status regni necessarias regni expensas, regni officiantes, appellationum consiliarios hoc anno solvere in se susceperunt.

IX Moratorium regiae camerae iterum ad unum annum (exceptis fundationibus, viduis, pupillis) prorogatur.

X Regiae viae a privatorum teloniorum possessoribus reparentur.

XI Clero archidioecesano appromittitur interesse ex mutuo anno 1710 dato.

XII Pro meliori subsistentia Domini (Titulus:) Joannis Wenceslai S. R. I. comitis Wratislaw de Mitrowicz, supremi cancellarii, sine ulteriori consequentia et aliqua perpetuitate annue 6000 f.

XIII Supremi regni quaestores denominati sunt: ex statu ecclesiastico: D. Godofridus Herbst, metropolitanae ecclesiae Pragensis canonicus et scholasticus, ex statu baronali: D. Georgius Bernardus S. R. I. comes de Mitrowicz in Lochowicz, S. C. M. consiliarius. Ex statu equestri: D. Carolus Albertus Straka de Nedabilitz, arcis Pragensis capitaneus, ex statu civili secundum alternativam successionem.

XIV Generalis repartitio pro anno 1712. super omnes superius specificatas contributiones, quantum dominus et subditus possessionatus quolibet mense et pro termino solvere teneatur.

Tabella.

Attentis accisis et post defalcationem bonificationis in recrutas et equos, districtus Egrensis, comitatus Glacensis et Judaeorum contingentis, quilibet possessionatus menstrue contribuere tenetur:

pro	Novembri a. 1711 . . .	1 f.	48 kr.	$4\frac{5}{16}$ ₰
	Decembri „ . . .	1 f.	48 kr.	$4\frac{5}{16}$ ₰
In	Januario a. 1712 . . .	1 f.	48 kr.	$4\frac{5}{16}$ ₰
„	Februario „ „ . . .	1 f.	57 kr.	$4\frac{3}{16}$ ₰
„	Martio „ „ . . .	1 f.	57 kr.	$4\frac{3}{16}$ ₰

Ceteris mensibus usque ad Octobrem menstrue per 1 f. 57 kr. $4\frac{3}{16}$ ₰. Extraordinariam bernam domini attentis accisis adhuc ex proprio marsupio pro quolibet possessionato dare tenentur:

pro termino ultima Martii	4 f.	43 kr.	$3\frac{7}{32}$ ₰
et ultima Junii	4 f.	43 kr.	$3\frac{7}{32}$ ₰

Summa, quantum hoc militari anno 1712 in fundo suppletorio dominus ex proprio marsupio dare tenetur:

dominus	9 f.	9 kr.	$1\frac{1}{16}$ ₰
subditus	14 f.	8 kr.	2 ₰.

Digitized by Google

Anno 1713.

A. 1713. Viennae obiit Reverendissimus illustrissimus et excellentissimus DD. Joannes Wenceslaus comes *Wratislaw de Mitrowitz*, supremus regni cancellarius, ordinis militaris Melitensium eques, per Bohemiam, Poloniam, Moraviam, Silesiam, Austriam, Ilyriam, Carniolam, Tyrolim ɔc supremus magister. Pragam devectus, Vetero-Pragae ad s. Jacobum sub mausoleo in ecclesia sepultus.

Eodem anno 1713 et 1714 dire grassabatur *pestis* . . . Pragae in media aestate anni 1713, et duravit usque ad ultimam Martii anni 1714, et e vivis sustulit ad viginti millia hominum. De qua peste vide meum Prodromum Gloriae Pragenae a fol. 676 usque ad fol. 696. Futurae in Boëmia pestis erant praeambula pecora, quae ante pestem in regno Boëmiae a. 1713 crepuerunt dominorum 778358, subditorum 1216377.

Anno 1713 celebrata sunt in castro Pragensi a statibus regni Boëmiae *comitia*. Caesarei commissarii erant (Titul.) D. Hieronymus comes de Colloredo, dominus in Opoczna, regius locumtenens ɔc, item (titul.) Dominus Franciscus Josephus comes de Waldstein, dominus in Hradisst, Hyrsberg, Turnovia ɔc regius locumtenens ɔc, item (tit.) D. Joannes Hubertus de Hartig ɔc. In praesentia supremi regni scribae D. Petri Nicolai Straka de Nedabilicz, vicescribae: D. Joannis Josephi Löw de Ersfeld.

I. Quamvis status regni demonstraverint regni paupertatem, pecorum et hominum per pestem paucitatem, tamen considerantes publicam necessitatem, consenserunt pro quanto militari ordinario et extraordinario ad tres milliones floren. de licentia Suae Caesareae Majestatis a se mutuo accipiendos et intra decem annos cum interesse persolvendos.

II. Pro continuando bello 6528 milites, equos pro cataphractis 1306, pro dimachis seu dragoneis 653. Domini interim pro his pecuniam anticipent salvo regressu ad subditos.

III. Pro fortificatione Pragensi et Egrensi 3000 f.

IV. Servitia in natura militibus in regno existentibus praestentur, ab illis nihil vi extorqueatur.

V. Caesar etappas et expensas in transitu militum factas appromittit bonificare.

VI. Pro quanto camerali centum millia florenorum, servata sibi berna ex tabaco.

VII. Pro subsidio itinerario ex Hispaniis Augustae Imperatricis Elisabethae Christinae 75000 fl. Et pro dono gratuito sex millia ducatorum in specie.

VIII. Supremo regni cancellario (qui successit mortuo Joanni Wenceslao comiti Wratislaw) Dno Leopoldo Josepho Schlik, comiti de Passauno, 6000 fl. sine consequentia successorum illius.

IX. Supremi regni quaestores constituti sunt: ex statu ecclesiastico: D. Godefridus Herbst, canonicus metropolit., ex statu baronali: D. Georgius Bernardus comes Wratislaw, ex statu equestri D. Carolus Albertus

Digitized by Google

Straka de Nedabilicz, arcis Pragenae capitaneus. Ex statu civico secundum alternam successionem.

X. Anno 1713 quilibet possessionatus omni mense ad bernas contribuere debet 1 f. 2 kr. $\frac{1}{27}$ ₰.

In extraordinario domini ex proprio marsupio, pro quolibet subdito possessionato pro termino

ultima Martii . . . . . 6 f. 4 kr. $1\frac{1}{18}$ ₰
et ultima Julii . . . . 6 f. 4 kr. $1\frac{1}{18}$ ₰.

Summa, quantum pro anno militari 1713 in fundo suppletorio Dominus ex proprio marsupio solvere tenetur, scilicet

12 f. 8 kr. $2\frac{1}{6}$ ₰
subditus . . . 14 f. 43 kr. $1\frac{1}{3}$ ₰

Anno 1714.

De *accisis*. Anno 1645 incoeperunt accisae pro regno Boëmiae et tantum durarunt ad annum 1648, et iterum praecedens modus contribuendi introductus est, cum imperator Ferdinandus ex accisis annue tantum acceperit 7500 f.

Multo peius et damnosius accis in regno Boëmiae incoepit anno 1709 20. Jan. et duravit usque ad annum 1714. Videns autem et cognoscens imperator Carolus VI., per accisas regnum Boëmiae esse ruinatum, accisas cassavit et praecedentem modum contribuendi induxit, ut legere poteris in comitiis a. 1714 celebratis Pragae.

Comitia regni Boëmiae propter Pragae grassantem pestem anno 1713 et 1714 *Plsnae* celebrata sunt, et Pragae a. 1714. 17. Novembris finita et conclusa. Commissarii caesarei erant: illustrissimus et excellentissimus DD. Franciscus Carolus Przichowsky S. R. I. comes de Kwasegowicz, dominus in Konopisst et Petrowicz, S. C. M. intimus consiliarius, camerarius, regius locumtenens, supremus regni judex, illustrissimus et excellentissimus DD. Leopoldus Antonius, S. R. I. comes de Trautmansdorf, L. B. de Gleychenberg, Negau, Burgau et Tatzenbach, Dominus in Wobrisst[1]), S. C. M. consiliarius, camerarius, regius locumtenens, et perillustris dominus Joannes Hubertus de Hartig, dominus in Citow, Danowes, Kamenicz ɔc S. C. M. consiliarius, regius locumtenens et districtus Reginae-Hradecensis burggravius.

I. Quamvis status regni propter crebra bella, grassantem per regnum pestem, pecorum mortalitatem, crebros militares transitus, paupertatem suam demonstraverint, tamen volentes necessitati publicae succurrere, consenserunt pro quanto militari ordinario et extraordinario contribuere tres milliones ter centena triginta tria millia florenorum.

II. Recroutarum 6528, unam medietatem in natura, et alteram in pecunia. Equitum equos in natura 1306, dimachorum 653 contra bonificationem tam virorum quam equorum. Propter Pragae grassantem pestem recroutae in natura mittantur ad tres civitates, scilicet: Zateczium, Boëmo-

[1]) Obříství.

Digitized by Google

Budvicium et Neo-Boleslaviam. Conscribi possunt: Helvetae et Prussi desertores.

Notandum, quod Sua Sacra Caesarea Maiestas a. 1714 23. Julii per gratiosas litteras accisas cassaverit, et illarum cassationem status in toto regno Boëmiae 15. Augusti publicarint. Status regni imperatori pro hac paterna gratia submisse gratias egerunt.

III. Pro quanto camerali centum millia.

IV. Necessarias regni expensas, inservientium et appellationum consiliariorum solutiones, status regni solvere appromiserunt.

V. Viarum regiarum reparatio sub poena deperdendorum teloniorum demandatur.

VI. Ab imperatore statibus regni bonificatio appromittitur.

VII. De venationibus et ferarum furibus imperator constituit certum judicium delegatum sub directione illustrissimi Domini Leopoldi comitis de Trautmansdorff, regii locumtenentis, et publicas patentes litteras idiomate boëmico et germanico edidit, quarum exemplaria in haec comitia inseri demandavit.

1. Si bis vel saepius in furto ferarum deprehensus fuerit, secundum circumstantias et rigidum appellationis tribunalis examen ad cautelam aliorum supplicio afficiatur.

2. Si de ferarum furto suspectus cum armis deprehensus fuerit, ad dominium, officiales vel pagorum judices examinandus deferatur, sicuti et ferarum deportatores, maxime jam aliunde suspectus, ad dominium, ad quod jus venandi spectat, vel ad capitaneum districtus.

3. Venatores, si talem ferarum occisorem in territorio deprehenderint, aliorum venatorum vel hominum auxilium implorent; id etiam fiat, si ad aliud territorium profugerit. Si quis talem ferarum occisorem vel receptorem (etiam si ante ipse similium complex fuerit, sed jam de suo praeterito facto poenituerit) prodiderit, ex venationum mulcta pecuniaria accipiet 30 f., nomenque delatoris sine maxima necessitate non prodetur.

4. Ferarum occisor non statim occidatur, sed tantum vulneretur in pedibus vel aliis membris. Si autem occisus fuerit, venator occidens, cum omnibus circumstantiis, an id ex necessitate et suae vitae periculo fecerit, examinetur, et juramentum desuper deponat. Ad praecavendas similes poenas tales patentes litterae in omnibus curiarum domibus, cancellariis, dominorum residentiis promulgentur et ad valvas suspendantur et omni quadrante anni per judices vel alios in conventu rusticorum perlegantur. Datae Viennae anno 1714 31. Augusti.

VIII. Ad clementissimum Sacrae Caesareae Majestatis rescriptum pro meliore districtuum aequalitate, status regnum Boëmiae in XII districtus (demptis urbibus Pragensibus) diviserunt, videlicet: in districtum Regino-Hradecensem, Boleslaviensem, Plsnensem, Prachensem, Bechinensem, Czaslaviensem, Chrudimensem et Litomericensem, qui in suo praecedenti et antiquo statu permanent. E contra districtus Cubitensis et Egrensis una cum dominio Falkenoviensi ad districtum Zateczensem pertineant. Slanensis districtus ad Rakonicensem districtum est translatus, et districtus civitas denominata est Rakona. Districtus Wltaviensis coniunctus est cum Podbrdensi et unus districtus factus est, et districtus civitas denominata est

Digitized by Google

Berauna. Districtus Kaurzimensis manet in suo praecedenti statu. Et quia aliqui pagi ad dominium Brundusiense spectantes nimis procul distant a districtu Kaurzimensi, ideo ad districtum Boleslaviensem uti ante hac spectantes maneant. Dominium et civitas Melnikum, sicuti et Ssopka in districtu Litomericensi sita, ad Boleslaviensem districtum sunt translata.

IX. Cassatis accisis novus modus collectandi et exequendi introducitur, particulares filiales cassae et quaestores in certis civitatibus constituuntur, qui Pragam collectas contributiones devehere annue obligantur, et ad illos dominicales potestates. Morosi ad 400 f. debitores a gregario milite (solutis ipsi quotidie 12 kr.), incipiendo ab illo, qui plus debet, ad solvendum adstringantur sub poena 8 f. pro cento. De impotentia morosorum contribuentium capitanei districtus regiam locumtentiam informabunt. Anno 1714 quilibet possessionatus subditus menstrue contribuere debet 1 f. 54 kr. $2\frac{5}{6}$ ß. Domini ex proprio marsupio pro quolibet possessionato subdito contribuere tenentur:

pro termino ultima Aprilis . . . . 4 f. 32 kr. $1\frac{2}{6}$ ß
et medio Augusti . . . . . 10 f. 14 kr. $2\frac{9}{3\frac{1}{1}}$ ß
pro uno possessionato . . . . . 12 f. 47 kr. $4\frac{4\frac{5}{4}\frac{3}{2}}{8}$ ß.

Anno 1715.

Jubilaeum Pragae. A. 1715 Romanus Pontifex Clemens XI audiens Turcas maximis tam maritimis quam terrestribus copiis christianorum fines formidabili sua potentia irrumpere decrevisse, ad avertendam iram Dei totam christianitatem ad preces, jejunia, eleemosynas et poenitentias, confessionesque peccatorum est adhortatus, et jubilaeum universale est elargitus. Quapropter Archi-Episcopus Pragensis (Tituli) Ferdinandus Pragae ad consequendas indulgentias praefixis conditionibus duas continuas hebdomadas a Dominica 21. post Pentecosten, quae erat dies 3. Novembris, usque ad Dominicam 23. post Pentecosten, quae erat 17. Novembris, assignavit ecclesias visitandas: metropolitanam, Teynensem et s. Henrici. Processionem solemnem instituit ex ecclesia s. Henrici ad ecclesiam metropolitanam ipsâ primâ Dominica ex supra assignatis, die 3. Novembris ducendam. In Archidioecesi foris a Dominica 23. post Pentecosten, quae erat 17. Novembris, usque ad Dominicam Adventus 1. Decembris.

Renovatio senatus Vetero-Pragensis. Ad clementissimum Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis mandatum anno 1715 20. Maii a regiis locumtenentibus in curia Vetero-Pragensi renovatus est senatus seu magistratus Vetero-Pragensis, et denominati confirmatique sunt viri *consulares* sequentes: D. Fridericus Neumann de Neuberg, S. C. M. consiliarius, caesareus judex, D. Bohuslaus Joannes Worzikowsky de Kundraticz, primator, S. C. M. consiliarius, supra compagnias civicas supremus vigiliarum praefectus, D. Wenceslaus Felix Wissnobersky, supra unam civicam compagniam capitaneus, officii pontis inspector, D. Joannes Casparus Brandt, unius compagniae civicae capitaneus, officii pontis inspector, D. Joannes Baptista Allio de Löwenthal, D. Michaël Wenceslaus Blaha, unius civicae compagniae capitaneus et officii piscium director, D. Joannes Paulus Petschs,

Digitized by Google

colonellus supra unam civicam compagniam et comunitatis computuum director, D. Wenceslaus Felix Reismann de Ryzenburg, supra unam civicam compagniam capitaneus et officii salis director, D. Franciscus Antonius Cassanowa, D. Joannes Hermannus Praudek, D. Marcus Johanelli, D. Bernardus Bulla, D. Joannes Augustinus Klausal, D. Franciscus Joannes Mascotti, D. Casparus Zacharias Wussin, D. Franciscus Wenceslaus Eusebius Schmid, D. Joannes Wenceslaus Dyryx de Rottenberk, D. Norbertus Therer, D. Joannes Bauernfeind, D. Carolus Franciscus Graniczer de Grantzensteyn, cancellarius, juratus regni procurator, D. Paulus Antonius M. Kratochwile, syndicus, notarius publicus juratus et regni procurator, D. Wenceslaus Rudolphus Wyssyn de Klarenburg, syndicus, D. Franciscus Reysmann de Ryzenburg, syndicus. — Domini *seniores communitatis*: D. Franciscus Wecker JUD., regiorum feudorum germanicorum referendarius, universitatis Carolo Ferdinandeae superintendens, D. Joannes Casparus Kupecz de Bilenberg, regiarum appellationum secretarius boëmicus et consiliarius [1]), D. Franciscus Antonius Paraubek, D. Wenceslaus Hoffmann, D. Wenceslaus de Rzasne, D. Joannes Franciscus Krepin, D. Daniel Godefridus Krumlowsky, D. Carolus Franciscus Felix, D. Franciscus Antonius Schuknecht, D. Joannes Franciscus Piseczky, D. Franciscus Antonius Benedictus Kuntz, D. Michaël Franczky, D. Georgius Antonius Peltz, Buchalterus. — Domini *decem judices*: D. Paulus Payer, director et locumtenens civicarum compagniarum, D. Joannes Janke, leutenantius, D. Thomas Michalowicz, D. Joannes Schreiner, D. Jacobus Merkel, D. Nicolaus Ssaffranek, D. Joannes Bartelo, supra unam compagniam civicam leutenantius, D. Martinus Baumann, D. Antonius Fleisser, D. Wenceslaus Matheides. — D. Joannes Wenceslaus Weywoda et D. Coelestinus Lausan, huius officii scribae. [2])

Comitia anno 1715. Anno 1715 7. Martii celebrata sunt in arce Pragensi regni comitia et eodem anno 1715 10. Octob. conclusa, in praesentia regiorum dominorum commissariorum, scilicet: illustrissimi Domini Dni Francisci Josephi S. R. I. comitis de Waldstein, haereditarii domini in Klaster, Hradisst, Hradek, Zasadecz, Hyrssberg, Bezdez, Biela, Kurzi Wod. etc., S. C. M. intimi consiliarii, camerarii, regii locumtenentis, supremi regni feudorum judicis, illustrissimi Domini Domini Adolphi Bernardi S. R. I. comitis de Martinicz, domus Smeczneae gubernatoris, domini in Smeczna, Slana, Planicz et Prunersdorff ɔc et perillustris domini Wenceslai Ernesti Markwart de Hradek in Wernsdorff et Lauchow, S. C. M. consiliarii, regii locumtenentis, judicis regni et subcamerarii. Praeter status regni congregatos praesentes etiam erant perillustres domini: saepe nominatus dominus Petrus Nicolaus Straka de Nedabilicz ɔc S. C. M. consiliarius, regni judex, regius locumtenens et supremi regni Boëmiae scriba,

---

[1]) Viz o něm Jir. Ruk. I. 433.

[2]) Hammerschmid měl při této příležitosti řeč, kterou vydal tiskem s názvem „V Praze blaze, kdo má peníze. Uroz. a statečným p. vladykám, J. M. C. purkmistru a raddě kr. m. Praž. při obnovení l. p. 1715 20 máje sl. magistrátu obětováno.“ V Praze u Jiřího Labauna ve 4. listů 14. (Jung. Hist. l. I. 274.)

Digitized by Google

D. Joannes Josephus Löw de Erlsfeld, judicii cameratici et feudorum consiliarius, regni vicescriba.

I. Negotium parochiarum in rectificatione modi contribuendi examinabitur.

II. Sacra Caesarea Regiaque Majestas a regno Boëmiae pro anno 1715 pro quanto militari postulavit duos milliones fl. Qua de causa anno 1714 25. Julii scripsit illustrissimo Domino Joanni Josepho de Wrtby, suo actuali intimo consiliario, camerario, regio locumtenenti, supremo regni Boëmiae burggravio, velle cum statibus regni Boëmiae circa aliquod certum per aliquot annos contribuendum quantum conferre, petiitque, ut status ex gremio suo certas bene peritas et authorisatas personas, sed tantam ex quolibet statu unam personam, Viennam cum plenipotentia et instructione mittant. Fideles status ad demonstrandam suam submissam devotionem ex gremio suo non tantum denominarunt, sed etiam cum data plenipotentia et instructione Viennam miserunt suos deputatos, scilicet reverendissimum et illustrissimum D. Danielem Josephum Mayer, Episcopum Tyberiadensem, S. C. M. consiliarium, primum praelatum, semper fidelis capituli metropolitani Pragensis praepositum, protonotarium apostolicum et in spiritualibus vicarium generalem et officialem, illustrissimum Dominum Joannem Ernestum comitem de Schaffgotsch, L. B. de Kynast et Greiffenstein, in Kuntschitz, Sadova et Alba Trzemeschna, S. C. M. intimum consiliarium, camerarium et appellationum praesidem, perillustrem dominum Wenceslaum Hlozek de Zampach, S. C. M. consiliarium, vicecamerarium apud regias tabulas, et praenobilem ac consultissimum dominum Bohuslaum Joannem Worzikowsky de Kundraticz S. C. M. consiliarium, Veteris Urbis Pragensis primatem[1]). Qui Viennam venientes accesserunt ministeriales a Sacra Majestate deputatos, scil.: illustrissimum Dominum Leopoldum Donatum principem de Trautson, comitem de Falkenstein, S. C. M. consiliarium intimum, camerarium, auri velleris equitem, D. comitem de Stahrenberg Guntherum Thomam, dominum in Esselberg, Leychtenhag et Pottendorff, auri velleris equitem, aulicae camerae praesidem et campi mareschallum oc et D. Leopoldum Josephum Schlik, comitem de Passauno et Weiskirchen, supremum cancellarium, qui illis intentionem Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis proposuerunt, scil. Sacram Majestatem a statibus regni Boëmiae per 10 continuos annos, incipiendo a 1. die mensis Novemb. a. militari 1714, pro quanto militari annue postulare: duos milliones et sexies centena millia f. rhen. Verum praenominati regni Boëmiae deputati submisse demonstrarunt, in quo misero statu nunc constitutum sit regnum Boëmiae per longa tempora durantia bella, continuas contributiones, excessivas extraordinarias et camerales pensiones, nunc permittente Deo propter pestem in regno grassantem, pecudum mortalitatem, annonae defectum, aquarum exundationes et alios infortunatos casus, ita, ut impossibile sit petitam summam colligere et contribuere. In signum tamen suae subjectae devotionis offerebant:

1. Undecies centena et septuaginta quinque millia fl., vel ad summum decies quinquies centena millia fl.

---

[1]) Srovn. *Prodromus* pag. 648.

Digitized by Google

2. Decies sexies centena millia fl.
3. Decies septies centena millia.
4. Decies octies centena millia.

Sed cum Sacra Majestas in data praenominatis deputatis audientia a postulatis annue duobus millionibus recedere noluerit et se declaraverit, status regni Boëmiae per suos deputatos tandem consenserunt per continuos X annos annue contribuere duos milliones, his tamen conditionibus:

1. ut his duobus millionibus (excepto aliquo militari assultu) Sacra Majestas annue contentetur, nullo alio postulato militari subsidio praesentaneo, nullisque accisis nec in corpore nec in specie regnum oneret. Quae etiam Sacra Majestas appromisit.

2. Si intra hoc spatium X annorum regnum Boëmiae in suo statu non maneret, sed per repentinam hostium irruptionem et per quamlibet vim majorem devastaretur vel regnicolae potiori ex parte peste emorerentur vel fames accideret, ut ipsis regnicolis aliquid ex duobus millionibus annuis defalcaretur. Consensit Sacra C. Regiaque Majestas.

3. Si Turca vel alius hostis intra spatium horum annorum consurgeret et periculum aliquod regno immineret, posse Sacram Majestatem recrutas et rimonta equos a statibus regni petere et a suo recessu recedere.

4. Ut militares expensae liquidatae in militari repartitione inserantur et mox in primo anni quartali recompensentur et defalcentur.

5. Ut debitus ordo in illis annue consensis duobus millionibus observetur, omnes bonificationes a nostra denominata Auß Schuß Commissione computentur et liquidentur, ac omni mense expensae recompensentur. Assensit S. C. M.

6. Si ad mensilem hunc computum camerales vel commissarii non comparuerint, tunc potestas sit Auß Schuß commissioni ad bonam suam conscientiam talem computum et liquidationem non tantum respectu in quartiriis existentium militum et defalcationem, advocato ad hoc supremo commissario militari, facere, sed etiam omnes etappas excessusque militares bonificare. Assensit S^{a}. Caes. Regiaq. Majestas.

7. Sacra Caesarea Regiaq Majestas appromisit statibus regni Boëmiae, quod ultra illos annue consensos duos milliones nullo modo velit illos onerare et quotannis tempestive militarem repartitionem intimare et mittere.

8. Item Sacra Majestas appromisit ad justificatas regni praetensiones et subsidias secundum justam repartitionem annue pro rata tam in capitali quam interesse solvere, scil. subsidia a. 1689. in puro capitali sine interesse 111905 fl.; a. 1691. 588755 fl. 8 kr. et in restantibus interesse 5 per centum 578267 fl. 50 kr., anno 1695. 1696. 1697. in capitali 391232 fl. 28 kr. et interesse 6 pro cento 429213 f. 10 kr., in una summa 2099373 fl. 39 kr. Unde fideles regni Boëmiae status ex illis consensis duobus millionibus pro anno 1715 in capitali percipient centum novem millia centum octuaginta novem fl. 15 kr. $3\frac{3}{5}$ ₰, in interesse: centum triginta duo millia trecentos et triginta septem fl. 1 kr. $\frac{1}{2}$ ₰. Anno 1716 in capitali: centum novem millia centum octuaginta novem fl. 15 kr. $3\frac{3}{5}$ ₰, in interesse centum viginti septem millia quadraginta quinque fl.

Digitized by Google

50 kr. $3\frac{1}{2}$ ₰. Anno 1717 in capitali centum novem millia centum octuaginta novem fl. 15 kr. $3\frac{3}{4}$ ₰, interesse centum viginti unum mille septingentos quinquaginta quatuor fl. 40 kr. $2\frac{1}{2}$ ₰. Anno 1718 in capitali centum novem millia centum octuaginta novem fl. 15 kr. $3\frac{3}{5}$ ₰, interesse: centum sexaginta millia quadringentos sexaginta tres fl. 30 kr. $3\frac{1}{2}$ ₰.

Anno 1719 in capitali 109189 f. 15 kr. $3\frac{2}{5}$ ₰ in interesse 111172 f. 15 kr. $3\frac{3}{5}$ ₰
„ 1720 „ „ 109189 f. 15 kr. $3\frac{3}{5}$ ₰ „ „ 105881 f. 9 kr. $5\frac{1}{2}$ ₰
„ 1721 „ „ 109189 f. 15 kr. $3\frac{3}{5}$ ₰ „ „ 100589 f. 59 kr. $5\frac{1}{2}$ ₰
„ 1722 „ „ 109189 f. 15 kr. $3\frac{3}{5}$ ₰ „ „ 95298 f. 49 kr. $4\frac{1}{2}$ ₰
„ 1723 „ „ 109189 f. 15 kr. $3\frac{3}{5}$ ₰ „ „ 90007 f. 38 kr. $1\frac{1}{2}$ ₰
„ 1724 „ „ 109189 f. 15 kr. $3\frac{3}{5}$ ₰ „ „ 84716 f. 29 kr. $2\frac{1}{2}$ ₰

Nec minus pro anno 1704 partim in natura data, partim parata pecunia redempta argentaria ecclesiarum per 24891 f. 22 kr. Item anno 1706 pro libere praestito mutuo opulentiorum regni per 674000 fl. Item anno 1710 pro mutuo a clero archidioecesano dato per 63602 f. Efferens inde interesse 45500 fl. pro rata hoc anno bonificabuntur. Reliquorum trium capitalium passus una cum currentibus interesse a 1. Novembris huius militaris anni successive solventur ita:

anno 1716 in capitali 202550 f. 33 kr. $4\frac{1}{6}$ ₰ et in interesse 42472 f. 47 kr.
„ 1717 „ „ 138948 f. 33 kr. $4\frac{1}{6}$ ₰ „ „ 31315 f. 16 kr.
„ 1718 „ „ 138948 f. 33 kr. $4\frac{1}{6}$ ₰ „ „ 23019 f. 51 kr.
„ 1719 „ „ 138948 f. 33 kr. $4\frac{1}{6}$ ₰ „ „ 14724 f. 25 kr.
„ 1720 „ „ 138948 f. 33 kr. $4\frac{1}{6}$ ₰ „ „ 6428 f. 58 kr.
„ 1721 „ „ 4148 f. 33 kr. $4\frac{1}{6}$ ₰ „ „ 155 f. 34 kr.

defalcentur. Sive illa annua solutio in repartitione sit inserta sive non, in manibus statuum retiteatur et restituatur.

9. Praenominati deputati nomine statuum regni Boëmiae conquesti sunt apud Sacram Majestatem circa introductam anno 1706 taxam cerevisialem 1 fl. ex quolibet vase, quae ad muratas civitates devehitur. Item circa magnos abusus in teloniis, bernis ex pellibus et tabaca et appretiatum caesareum salem. Qui omnes passus tendebant ad militare quantum praestandum. Sacra Caesarea Majestas in his omnibus appromisit remedium.

10. Inter caesaream cameram aulicam et praesentes regni Boëmiae praenominatos deputatos revisi sunt ab anno 1680 usque ad annum 1711 regni computus, et post quatuor annorum revisionem repertum est, quod tam ex revisis rationibus, quam etiam ex administrata anno 1702 berna cerevisiali regnum Boëmiae nomine restantium recompensare 200000 fl. Quod quantum secundum clementissimam Sacrae Caesareae Majestatis resolutionem in restantibus pro anno 1691. 95. 96. et 97. interesse ex mutuo datis defalcari debet, sicuti etiam jam actu defalcatio facta est. Hac tamen conditione, si in supradicto resto 314122 fl. regnum Boëmiae post factos inter regnum et comitatum Glacensem computus minus quam expositi 200000 fl. reperirentur, regno Boëmiae a comitatu Glacensi fiat recompensatio, si autem regnum Boëmiae plus restarit quam 200000 fl., aerario caesareo solvatur. Unde etiam conclusum sit firmiter, quod a praenominatis annis, scilicet ab anno 1680 usque ad annum 1711 ab utraque parte inclusive sub quocunque nomine vel rubrica nec ab aerario caesareo

Digitized by Google

regnum, nec aerarium caesareum a regno (praeter praedictas ex mutuo praetensiones et ad liquidum probatas, ac interesse) in minimo praetendere possit. Praeterea notandum est, quod praenominatorum regni Boëmie deputatorum justa reperta et agnita sit petitio, ut regnicolis, qui ultra 1 fl. a. 1702 pro vase cerevisiae dederunt, restituantur 18 kr. Consensit Sacra Majestas, vice versa autem resolvit, ut qui a. 1703 et sequentibus minus dederunt, quam in rationibus suis supremi regni quaestores pro anno 1703 posuerunt, aerario caesareo restituant.

11. Sacra Caesarea Regiaque Majestas cum omnibus suis haeredibus et successoribus status regni Boëmiae assecuravit, quod haec conclusa in omnibus clausulis inviolabiliter velit servare, in nullam malam consequentiam per X annos hunc voluntarium consensum trahere, nullis aliis ultra recessuale quantum contributionibus, quibuscunque nominibus appellentur, regnum praeter praenominatos duos milliones aggravare, et quod erit recompensare. Qui recessus etiam ad huius anni comitia est insertus. Datum Viennae 12. Aprilis anno 1715.

III. Status regni consenserunt 1632 recroutas conscribere, equitum equos 327, dimacharum 163 coëmere, et utrumque ad finem Maji sistere et extradere, sperantes, quod ipsis, uti ante annum, fiet bonificatio, id est respectu recroutarum per 41 fl., respectu equi equitis cataphracti 77 fl. 30 kr., dimachorum per 62 fl. 30 kr.

IV. Item consenserunt pro fortificatione urbis Pragensis et Egrensis contribuere 30000 fl.

V. Item militibus in regno existentibus servitia in natura praestare.

VI. Sacra Caesarea Regiaque Majestas propter aulicas, politicas et civiles magnas expensas pro camerali quanto postulavit: centum et quinquaginta millia fl. rhen. Status considerantes, quod Caesarea Aulica Camera praeclara emolumenta cameralia ex carnibus, cerevisia, vino, sale et his similibus ex regno Boëmiae percipiat et e contra impossibilitas regni ex omnibus partibus pateat, primum pro quanto camerali 50000 fl., deinde 75000 fl. pro hoc anno offerebant. Cum autem Sacra Majestas hoc exiguo oblato contentari noluerit et centum millia praetenderit, status in signum suae subjectae devotionis consenserunt contribuere centum millia fl.

VII. Expensas regni necessarias, regni servientes, augmentum salarii appellationum cum adminiculis in cursu extraordinario solvere status consenserunt.

VIII. Moratorium camerae Boëmicae iterum prorogatur exceptis piis causis et miserabilibus personis. Et cum status occasionaliter submisse rogaverint Sacram Majestatem, ut dignaretur gratiose consentire, ut ex supradicto quanto camerali 100000 fl. hospitalares, apud metropolitanam ecclesiam inservientes, arcis Pragensis capitaneus et respective urbium capitanei, rei tormentariae Pragensis praefectus, arcis Pragensis custodes etc. solvantur, Sacra Majestas status assecuravit, quod adhuc semel velit Suae Caesareae et Regiae camerae aulicae demandare, ut id praestetur et observetur.

IX. Circa generalem regni limitum visitationem, viarum regiarum reparationem, conclusa in praecedentibus comitiis observentur.

X. Similiter divisio regni in duodecim districtus.

Digitized by Google

XI. Item novus modus collectandi et exequendi atque consignatio illorum praenominatorum districtuum, seu filialium quaestorum, et contributionum libri observentur.

XII. Conclusa a. 1714 circa venationem ad amussim observentur.

XIII. Sacra Caesarea Regiaque Majestas supremo regni Bočmiae burggravio Joanni Josepho comiti de Wrtby de dato Viennae 26. Julii 1715 scripsit et statibus intimari mandavit, Sacram Majestatem resolvisse, ball et saltus bernam, a Sacra Majestate Josepho I. gloriosae memoriae in regno Boëmiae a. 1712 introductam et per regnum per patentes literas publicatam, ulterius continuare. In quem finem et levissimum modum hanc bernam introducendi demandavit, ut status regni Bočmiae cum illustrissimo Domino Joanne Carolo comite de Kuffstein, S. C. M. in inferiori Austria regiminis consiliario, domino in Petersbrunn, haereditario argentariae camerario infra et supra Enum, conveniant, et inter ipsum et regnum maturum contractum faciant. Status talem ball, saltus et musicae materiam sibi propositam considerantes, responderunt, jam aliunde depauperato regno sufficientem habere ansam talem bernam denegandi. Cum autem illa ad particularem Sacrae Majestatis cassam cadat et ad clementissimam liberam dispositionem spectat, tunc ad demonstrandam suam submissam devotionem in hanc ball seu saltus bernam cum praenominato comite de Kuffstein tractando consenserunt annue contribuere 40000 fl. et per continuos quatuor annos continuare. Hac tamen conditione, si Sua Sacra Majestas intra hos quatuor annos ab hac praenominata berna alias provincias exemerit, etiam regnum Boëmiae a tali berna liberet et eximat, quae conventio in huius anni comitia est inserta.

XIV. Comitatus Glacensis ad militare ordinarium et extraordinarium sicuti et ad fortificationes ad partem 30., districtus Egrensis in ordinario partem 100., in extraordinario 200., Judaei 45. praeter extraordinaria ipsis assignata 12000 fl. concurrere pro rata tenentur.

XV. Quoniam a statibus ex illorum gremio sub directorio illustrissimi Domini Joannis Josephi comitis de Wrtby in Nusl, S. C. M. actualis intimi consiliarii, camerarii, regii locumtenentis, supremi regni Boëmiae burggravii, constituta est insignis commissio, Außſchuß Commissio dicta, et pro hac nominatae sunt sequentes personae: ex statu ecclesiastico: reverend. et ill. D. Daniel Josephus Mayer, episcopus Tyberiadensis, primus praelatus metropolitanae ecclesiae in arce Pragensi ad s. Vitum, semperque fidelis capituli praepositus, protonotarius apostolicus, in spiritualibus vicarius generalis et officialis, Sacrae Caes. Regiaeque Majestatis consiliarius. Item (tit.) D. Godofridus Antonius Herbst, metropolitanae ecclesiae decanus. Ex statu baronali: illustrissimus D. Maximilianus Norbertus Krakowsky comes de Kolowrat in Teynicz, Janowicz, Dessinicz et Bessinicz, S. C. M. intimus consiliarius, camerarius, regius locumtenens, et supremus regni camerarius. Item illustrissimus D. Joannes Ernestus comes Schaffgotsch, L. B. de Kynast et Greiffenstein, dominus in Kuntschitz, Sadowa et Alba Trzemeschna, S. C. M. intimus consiliarius, camerarius et appellationum praeses. Ex statu equestri: perillustris D. Wenceslaus Ernestus Markwart de Hradek in Wernsdorff et Lauchow, S. C. M. consiliarius, regius locumtenens, regni judex et subcamerarius, et perillustris D. Wenceslaus

Digitized by Google

Christophorus Hlozek de Zampach, judicii cameratici et aulici consiliarius, ricecamerarius ad tabulas regni. Ex statu civili: D. Bohuslaus Joannes Worzikowsky de Kundraticz, S. C. M. consiliarius, Veteris Urbis Pragensis primator, et D. Joannes Casparus Brandt, Veteris Urbis Pragensis senator. Quibus in corpore administratio regni oeconomiae mox ad initium 1715. militaris anni non tantum est concredita, sed etiam illi sunt installati, et haec Außſchuß Commission in comitiis ratificata.

XVI. Ut quilibet regnicola et contribuens scire possit, quantum hoc militari anno contribuere debeat, haec praestationum tabella est impressa.

Tabella.

Quantum a. 1715 pro quanto militari 2000000 fl. Domini interim pro subditis, et cum tempore iterum ab ipsis repetere, id est: 470000 fl. in se suscipere, sicut et pro quanto camerali, fortificatione, domestico, supremo cancellario, regni Ratisbonae legato etc., apellationum augmento, quanto itinerario Augustae Imperatricis a. 1713 mutuo accepto, pro 327 equitum equis, dimachorum 163, pro quolibet subdito possessionato domini pro anticipatis 470000 fl. in infra nominatis duobus terminis contribuere et solvere tenentur. Post defalcationem annexorum membrorum, scil. comitatus Glacensis, districtus Egrensis et Regni Judaeorum, contribuere obligatur:

subditus

Pro	Novembri	1714	. . . .	2 f.	48 kr.	$4\frac{2}{3}\frac{5}{2}$ ℔
„	Decembri	„	. . . .	2 f.	48 kr.	$4\frac{2}{3}\frac{5}{2}$ ℔
„	Januario	1715	. . . .	2 f.	48 kr.	$4\frac{2}{3}\frac{5}{2}$ ℔
„	Februario	„	. . . .	2 f.	48 kr.	$2\frac{1}{2}\frac{1}{5}$ ℔
„	Martio	„	. . . .	2 f.	48 kr.	$2\frac{1}{2}\frac{1}{5}$ ℔
„	Aprili	„	. . . .	2 f.	48 kr.	$2\frac{1}{2}\frac{1}{5}$ ℔
„	Majo	„	. . . .	2 f.	32 kr.	$1\frac{2}{7}\frac{1}{0}$ ℔
„	Junio	„	. . . .	2 f.	32 kr.	$1\frac{2}{7}\frac{1}{0}$ ℔
„	Julio	„	. . . .	2 f.	32 kr.	$1\frac{2}{7}\frac{1}{0}$ ℔
„	Augusto	„	. . . .	2 f.	15 kr.	$\frac{6}{1}\frac{}{7}$ ℔
„	Septembri	„	. . . .	2 f.	15 kr.	$\frac{6}{1}\frac{}{7}$ ℔
„	Octobri	„	. . . .	2 f.	15 kr.	$\frac{6}{1}\frac{}{7}$ ℔
Pro	equis a die intimati		. . . .	45 kr.		$3\frac{2}{1}\frac{8}{0}\frac{1}{0}\frac{}{8}$ ℔

Pro anticipato acceptis 470000 fl. domini pro quolibet subdito possessionato contribuere tenentur pro termino

ultima Junii	. . . . .	4 f.	14 kr.	$4\frac{2}{8}$ ℔
et ultima Augusti	. . . .	4 f.	14 kr.	$4\frac{3}{8}$ ℔
Summa: Subditi annue	.	31 f.	59 kr.	$\frac{3}{8}\frac{5}{5}\frac{2}{6}\frac{7}{5}\frac{}{0}$ ℔
Domini	. . . .	8 f.	29 kr.	$2\frac{3}{4}$ ℔.

Epilogus comitiorum est ordinarius, ne haec conclusa sint regni privilegiis praejudiciosa etc.

Digitized by Google

Anno 1716.

Ad initium anni 1716 non tantum Viennae et per totam Austriam, non tantum Pragae et per totam Bohemiam ... sed etiam Romae et per totam Italiam *preces publicae* ab omnibus peragebantur pro felici partu Augustae Imperatricis Elisabethae Christinae et impetranda iam diu desiderata prole mascula. (Vypsav H. narození a pokřtění arciknížete, popisuje oslavení této události v Praze takto:) Infinitus forem, si omnes applausus genethlicos tantum in Boëmia factos describere vellem. Cum Pragae a 3. Maii ad 6. inclusive festivis ignibus per universam Triurbem diffusis collucerent omnia, etiam collegium S. J. ad s. Clementem Vetero-Pragae erexit pegma in propylaeo basilicae Salvatoris quaternis superstructionibus sublime, ipsumque templi pinnaculum superans, illustravit symbolicis inscriptionibus turres quaternas, exornavit lusibus allegoricis collegii Clementini fenestras Moldavam respicientes et oculo spectatorum pervias; afforis clangentibus festive tubis chorisque alternis, laeta consonante instrumentali harmonia. Ejusdem R. R. PP. S. J. omnia collegia per Boëmiam, Moraviam et Silesiam in ardentissimorum votorum suorum testem applausus genethlicos exhibuerunt, quos in iusto libro: „Augustales Cunae" intitulato typis ediderunt, qui inter meos libros reperitur. Et offerendo Societas Jesu neonato archiduculo hunc librum, hisce versibus supplicat:

Parvule rex: Magnus dum Caesar legeris ista,
Matris tunc minimae quaeso memento meae.
Ex me si quaeris, quaenam illa? pedisequa Jesu
Est socia: hanc serva! serva futura tua est.

Pragae non tantum inter cives erat tripudium, et domorum omnium illuminationes, sed et Judaei in sua civitate magnos applausus fecerunt et typis ediderunt.

Sed haec cythara laetitiae brevi conversa est in luctum tristitiae et doloris, quando crudelis Libitina neonatum archiduculum ... 4. Nov. e vivis abstulit.

Pragae *comitia* a. 1716. Anno 1715. 20. Novembris celebrata sunt in arce Pragensi comitia regni et anno 1716. 15. Aprilis conclusa in praesentia regiorum dominorum commissariorum, scil. illustrissimi domini Domini Antonii Joannis S. R. I. comitis de Nosticz, haereditarii domini in Falckenau, Heynrichskrin, Kraslicz, Thocz, Lipnicz et Zdarz, S. C. M. actualis intimi consiliarii, camerarii, regii locumtenentis, supremi regni praefecti, urbis Egrensis burggravii, illustrissimi Domini Domini Leopoldi Antonini S. R. I. comitis de Trautmansdorff et Weinsberg, L. B. de Gleychenberg, Negau, Burgau, a Tatzenbach, Domini in Wobrzisst, S. C. M. intimi consiliarii, camerarii et regii locumtenentis, et perillustris Domini Joannis Huberti de Hartig, Domini in Citow, Danowes, Kamenicz et superiori Berzkowicz, S. C. M. consiliarii, regii locumtenentis et districtus Regino-Hradecensis burggravii. Praeter status regni congregatos praesens erat saepe nominatus perillustris dominus Petrus Nicolaus Straka

Digitized by Google

de Nedabilicz, in superiori Malobratrzicz, Podhorzan, Lhota et Hostaczow, S. C. Regiaeque Catholicae Majestatis consiliarius, regni judex, regius locumtenens et supremus regni Boëmiae scriba.

I. Negotium collaturarum et parochiarum, uti conclusum est in comitiis a. 1713 et 1714, in revisione possessionatorum etiam examinabitur, et in bonum ordinem ad honorem Dei et fidei catholicae incrementum reducetur.

II. Quamvis status regni per suos anno praecedenti Viennae existentes deputatos consenserint per X continuos annos annue contribuere duos milliones, et pro tali complendo quanto per modum anticipationis domini ex proprio suo marsupio etiam dare: quater centena et septuaginta millia fl. Rh, quia autem periculum a Turcis imminere agnoscebant, ultra praenominatos duos milliones adhuc sub titulo extraordinarii ex proprio dominorum marsupio sexies centena millia fl. Rh. submisse pro omni re militari et pro quanto ordinario et extraordinario offerebant. Verum Sacra Majestas horum comitiorum commissariis a. 1716. 7. Februarii rescripsit et statibus intimari curavit, Sacram Majestatem illos duos milliones pro ordinario et illa sexies centena millia pro extraordinario gratiose suscipere velle; quia autem adhuc pro extraordinario requiruntur: sexaginta sex millia sexcenti sexaginta sex floreni, sperare, quod status quoad residuum pro bono regni consentient. Status considerantes, imminere a capitali christianitatis hoste periculum, in postulata adhuc sexaginta sex millia sexcentos sexaginta sex fl. consenserunt, et duos milliones pro ordinario et sexies centena sexaginta sex millia sexcentos sexaginta sex florenos pro extraordinario cum conjunctis membris, scil.: comitatu Glacensi, districtu Egrensi et Judaeis, contribuere appromiserunt, scil.: ordinarium quartaliter subditi, extraordinarium domini sub termino ultima Martii et ultima Augusti.

III Propter periculum hostis Turcae ad requisitionem Sacrae Caesareae Majestatis status regni Boëmiae consenserunt recruntas conscribere et dare scil. 6528 viros; duas tertias in natura et unam partem in pecunia. Equitum equos coëmere: mille trecentos et sex; dimacharum sexcentos quinquaginta tres. Sacra Majestas e contra statibus bonificationem facere, pro quolibet equo equitum seu cathephractorum militum cum equo item omnibus necessariis parato 97 fl. 45 kr., pro quolibet dimacharum militum equo item omnibus necessariis proviso 82 fl. 45 kr. Pro quolibet pedite armato 37 fl. Inhibetur autem, ne ullus praesumat conscribere famulum alicuius Domini in liberia illius existentem sine licentia ipsius Domini.

IV. Sacra Caesarea Regiaque Majestas pro fortificatione Urbis Micropragensis et Egrensis postulavit hactenus dari consueta 30000 fl. Status deputati offerebant 20000 fl. sperantes, quod a Caesarea aulica camera in hanc horam restantes 9100 fl. ad praenominatam urbis Pragensis fortificationem superaddentur. Cum autem Sacra Majestas praenominata oblata 20000 fl. acceptare noluerit et status de solutione a Sua caesarea aulica camera illorum 9100 fi. assecuraverit, consenserunt contribuere 30000 fl.

V. Servitia consueta militibus in regno existentibus praestentur.

VI. Sacra Majestas propter magnas aulicas, politicas et civiles ex-

Digitized by Google

pensas pro quanto camerali primum petiit 200000 fl. Status primo offerebant 50000 fl., secundo 100000 fl. contribuere consenserunt ita tamen, ut statibus berna ex tabaca relinquatur et necessaria pro armamento Pragensi procurentur.

VII. Status omnes regni expensas, attentis consuetis regno relictis adminiculis in cursu veteri ordinario, et augmentum salarii appellationum in se susceperunt et solvere appromiserunt.

VIII. Moratorium regni camerae Boëmicae iterum prorogatur exceptis piis causis et miserabilibus creditoribus. Et cum status occasionaliter submisse Sacram Caesaream Majestatem petierint, ut casu, quo viduae, pupilli, piae causae, hospitalares pauperes, sicuti et ad metropolitanam ecclesiam Pragensem Divi Viti inservientes, item arcis Pragensis capitaneus, arcis custodes etc. a regia camera non solverentur, ut dignaretur gratiose consentire, ut praenominatae personae secundum comitiorum conclusa a. 1714 ex consenso quanto camerali 100000 fl. solvantur, Sacra Majestas status regni assecuravit, velle adhuc semel Suae aulicae camerae demandare, ut juxta hujus petiti habeatur reflexio.

IX. Circa generalem limitum regni visitationem, viarum regiarum reparationem secundum conclusa serventur, et apud telonia quotidiani excessus corrigantur.

X. Quod concernit novum modum collectandi et exequendi, et consignationes districtuum et filialium quaestorum illorumque contributionum libellos, modus hic in futurum semper observetur.

XI. Sacra Caesarea Regiaque Majestas horum comitiorum commissariis de Vienna a. 1716 7. Januarii scripsit et statibus regni Boëmiae intimari curavit, Sacram Majestatem solicitam fuisse, ut secundum praecedentis anni militaris conventionem statibus illorum quanta debita intra spatium decem annorum solvere posset. Et certe in conventis terminis praetensiones regni solvisset, si Turcicum bellum non intervenisset, per quod aerarium caesareum evacuabitur ita, ut impossibile sit conventos terminos servare. Unde commissariis praenominatis demandat, ut status regni Boëmiae disponant, ut quoad solutionem terminorum secundum tabellam a caesareo aulico bancalgubernio Pragam missam incipiendo ab a. 1716. per 14 annos repartitam, habeant patientiam, quibus tam capitalia, quam interesse certe solventur. Status tabellam a caesareo aulico banco missam legentes et considerantes, deprehenderunt inaequalem capitalium divisionem. Nam in conventis annis in defalcationem antiqui mutui tantum ter centena tria millia sexcenti octuaginta septem floreni, et ultimo, quod respectu sexti, quinti, et uno anno solvi debebat, toto hoc tempore tantum: bis centena quinquaginta quinque millia nongenti triginta tria fl. Rh. ponuntur et specificantur, et ita regno pro conventis annis respectu antiquorum mutuorum: sexies centena suptuaginta novem millia quindecim floreni, et respectu ultimi mutui, quinquies centena sex millia quingenti sexaginta fl. Rh., et sic in una summa: unus millio centum octuaginta quinque millia quingenti septuaginta quinque fl. Rh. emanent non soluta. Quod statibus regni Boëmiae summo cordolio accidit (praesertim scientes, quod aliae omnes haereditariae provinciae in suis antiquis mutuis sint solutae). Considerantes autem aerarium caesareum esse exhaustum, et a Turcis periculum imminere, in

Digitized by Google

prorogationem terminorum infra specificatorum (uti ex tabella inferius ponenda patebit) consenserunt.

Ut autem sciatur, quales praetensiones regni Boëmiae quoad solutiones habeat, hisce illas appono:

I Anno 1689 status regni Boëmiae Sacrae Majestati mutuo dederunt sine interesse: centum millia septingentos et quatuordecim fl. Rh. 30 kr.

II A. 1691 quinquies centena viginti novem millia, octingentos septuaginta novem fl. 37 kr.

III A. 1695. 96. et 1697 tercentena quinquaginta duo millia centum et novem fl. Rh. 12 kr.

Ex debitis inde interesse secundum factam conventionem: septies centena viginti sex millia septingentos triginta duo fl. 56 kr.

IV A. 1704 pro data ecclesiarum argentaria: viginti quatuor millia, octingentos nonaginta unum fl. 22 kr.

V A potentioribus et ditioribus regnicolis mutuo dati: sexies centena septuaginta quatuor millia fl.

VI A clero archidioecesano anticipato dati: sexaginta tria millia sexcenti et duo fl.

In omni praeter illa, quae anno 1715 soluta sunt, adhuc duo milliones quatuor centena septuaginta unum mille nongenti viginti novem fl. 37 kr. restant solvendi. Item sunt solvendi regno A. 1716 tam in capitali quam interesse bis centena nonaginta novem millia ducenti quatuor fl. 17 kr. $3\frac{1}{2}$ ₰.

Anno 1717. Bis centena nonaginta duo millia quadringenti triginta quatuor fl. 14 kr. $5\frac{1}{2}$ ₰.

Anno 1718. Bis centena octuaginta quinque millia, sexcenti sexaginta quatuor fl. 12 kr.

Anno 1719. Bis centena septuaginta octo millia, octingenti quatuor fl. 9 kr. 2 ₰.

Anno 1720. Bis centena septuaginta duo millia, centum viginti quatuor fl. 6 kr. $5\frac{1}{2}$ ₰.

A. 1721. Bis centena sexaginta quinque millia trecenti quinquaginta quatuor fl. 4 kr.

A. 1722. Bis centena quinquaginta quatuor millia quadringenti octuaginta septem millia 19 kr. $\frac{1}{2}$ ₰.

A. 1723. Bis centena quadraginta septem millia nongenti viginti quatuor fl. 42 kr. $1\frac{1}{2}$ ₰.

A. 1724. Bis centena quadraginta unum mille trecenti sexaginta duo fl. 5 kr. 2 ₰.

A. 1725. Centum quinquaginta quatuor millia quinquaginta unus fl. 22 kr. $\frac{1}{2}$ ₰.

A. 1726. Centum quadraginta septem millia quadringenti octuaginta octo fl. 45 kr. $\frac{1}{2}$ ₰.

A. 1727. Centum quadraginta millia nongenti viginti sex fl. 8 kr. $\frac{1}{2}$ ₰.

A. 1728. Centum triginta quatuor millia trecenti sexaginta tres fl. 31 kr. $\frac{1}{2}$ ₰.

A. 1729. Centum viginti septem millia octingenti fl. 54 kr. $2\frac{1}{2}$ ₰.

Status regni Bohemiae autem ad demonstrandam suam erga Caesa-

Digitized by Google

ream Majestatem fidelitatem et devotionem ultra conventum tempus et prolongationem per respective 5, 8, 9 et 13 annos, item concesserunt sexies centena sexaginta novem millia centum quinquaginta tres fl. 35 kr., et casu, quo praeter spem bellum gereret contra Turcas, appromiserunt adhuc diutius exspectare et patientiam cum solutione habere. Interim autem Caesaream Majestatem submisse rogarunt, ut non tantum dignaretur infra positam contra-tabellam gratiose approbare, sed etiam clementer considerare, quod ultra consensos duos milliones domini ex suis propriis marsupiis novum mutuum hoc militari a. 1716. scil.: sexies centena sexaginta sex millia sexcentos sexaginta sex fl. dederint, et regnum nullis aliis extraordinariis contributionibus, quocunque praetextu onerare et aggravare, juri retentionis et reliquis passibus futuro tempore in minimo nihil praejudicare, nec constitutos pro solutione terminos ulterius prorogare, sed unum authenticum instrumentum conficere, illudque ut in haec comitia ingrossetur, gratiose indulgere, bonificationemque dominis, qui ex suis propriis marsupiis mutuo dederunt: sexies centena sexaginta sex millia sexcentos sexaginta sex fl. facere per retentionem. In qua puncta omnia gratiose Sacra Caesarea Majestas consensit, contra-tabellam mox ponendam ratificavit, jus retentionis et instrumenti ingrossationem concessit, nullis aliis oneribus regnum aggravare appromisit.

Specificatio seu repartitio, quando et quantum regnum Boëmiae in suis praetensionibus de anno 1716 secundum conventionem primo intra 14 annos tam in capitali quam interesse quovis anno defalcare possit.

Jus retentionis effert a regno Boëmiae concessorum capitalium.

	Supra id, quod subditi solverunt a. 1715 adhuc remanent:
Anno 1689 sine interesse	100714 fl. 30 kr. — ₰
„ 1691	529879 fl. 37 kr. — ₰
Currens interesse 5 pro cento a medio anno usque ad medium annum	— fl. — kr. — ₰
De annis 1695. 96. et 1697	352109 fl. 12 kr. — ₰
Currens interesse 6 pro cento a medio anno usque ad medium annum	— fl. — kr. — ₰
Restantia interesse juxta conventionem . . .	726932 fl. 56 kr. — ₰
Ecclesiarum argentaria de a. 1704.	24891 fl. 22 kr. — ₰
Currens interesse 5 p. centum	— fl. — kr. — ₰
Potentiores et ditiores	674000 fl. — kr. — ₰
Interesse 6 pro cento de medio anno usque ad medium annum	— fl. — kr. — ₰
Ecclesiasticorum mutuum	63602 fl. — kr. — ₰
Interesse 6 pro cento a medio anno usque ad mediam annum	— fl. — kr. — ₰
Summa . . .	2471929 f. 37 kr. — ₰

Supra tam in capitali intra 14 annos juxta repartitionem, et interesse pro rata a medio anno usque ad medium annum computando, veniunt solvendi.

Digitized by Google

Anno 1716.

A. 1689 ex supra specificatis 100714 f. 30 kr. .	7193 fl. 53 kr.	3½ ₰
„ 1691 Ex 529879 fl. 37 kr.	37848 fl. 32 kr.	3 ₰
Ex interesse 5 pro cento	26020 fl. 52 kr.	1½ ₰
De annis 1695. 99 et 1697 352109 fl. 12 kr.	25150 fl. 39 kr.	— ₰
Currens interesse 6 p. centum de medio anno ad medium annum	20749 fl. 17 kr.	— ₰
Ex restanti interesse 726732 fl. 56 kr. . . .	80748 fl. 6 kr.	— ₰
Ex ecclesiarum argentaria 24891 fl. 22 kr. . .	4148 fl. 33 kr.	4 ₰
Ex currenti interesse 5 pro cento	1192 fl. 42 kr.	3½ ₰
Potentiores 674000 fl.	48142 fl. 51 kr.	2 ₰
Ex interesse 6 pro cento	39717 fl. 51 kr.	2½ ₰
Ex ecclesiastico mutuo 63602 fl.	4543 fl. — kr.	— ₰
Interesse sex pro cento	3747 fl. 58 kr.	½ ₰
Summa pro anno 1716 solvenda .	299204 fl. 17 kr.	3½ ₰.

Anno 1717.

Ex a. 1689 sine interesse 100714 fl. 30 kr. .	7193 fl. 53 kr.	3½ ₰
Ex a. 1691 529879 fl. 37 kr.	37848 fl. 32 kr.	3 ₰
Ex interesse 5 pro cento	24128 fl. 26 kr.	3½ ₰
De annis 1695. 96. et 97 352109 fl. 12 kr. .	25150 fl. 39 kr.	— ₰
Ex currenti interesse	19240 fl. 15 kr.	— ₰
Ex restanti interesse 726732 fl. 56 kr. . . .	80748 fl. 6 kr.	— ₰
Ex ecclesiarum argentaria 24891 fl. 22 kr. . .	4148 fl. 33 kr.	4 ₰
Ex currenti interesse	985 fl. 16 kr.	5½ ₰
„ potentioribus 674000 fl.	48142 fl. 51 kr.	2 ₰
Ex interesse per sex	36829 fl. 17 kr.	½ ₰
Ex ecclesiasticorum mutuo 63602 fl.	4543 fl. — kr.	— ₰
Ex interesse sex pro cento	3475 fl. 23 kr.	½ ₰
Summa pro anno 1717 solvenda . .	292434 fl. 14 kr.	5½ ₰.

Anno 1718.

Ex a. 1689 sine interesse	7193 fl. 53 kr.	3½ ₰
Ex a. 1691	37848 fl. 32 kr.	3 ₰
Ex currentibus interesse 5 per cento	22236 fl. — kr.	5½ ₰
De a. 1695. 96. et 97.	25150 fl. 39 kr.	— ₰
Ex currentibus interesse 6 p. cento	17731 fl. 13 kr.	— ₰
Ex restantibus interesse	80748 fl. 6 kr.	— ₰
Ex ecclesiarum argentaria a. 1704	4148 fl. 33 kr.	4 ₰
Ex currenti interesse 5 p. cento	777 fl. 51 kr.	1½ ₰
Potitibus	48142 fl. 51 kr.	2 ₰
Ex interesse 6 p. cento	33942 fl. 42 kr.	4½ ₰
Ex ecclesiasticorum mutuo	4543 fl. — kr.	— ₰
Ex interesse 6 p. cento	3202 fl. 48 kr.	— ₰
Summa a. 1718 solvenda . .	285664 fl. 12 kr.	— ₰.

Digitized by Google

Anno 1719.

Ex a. 1689 sine interesse	7193 fl.	53 kr.	3½ ₰
Ex a. 1691	37848 fl.	32 kr.	3 ₰
Ex currentibus interesse 5 pro cento	20343 fl.	35 kr.	1½ ₰
A. 1695. 96. et 97	25150 fl.	39 kr.	— ₰
Ex currentibus interesse 6 p. cento	16222 fl.	11 kr.	— ₰
Ex restantibus interesse	80748 fl.	6 kr.	— ₰
Ex ecclesiarum argentaria a. 1704	4148 fl.	33 kr.	4 ₰
Ex currentibus interesse 5 p. cento	570 fl.	25 kr.	3½ ₰
Divitibus	48142 fl.	51 kr.	2 ₰
Ex interesse 6 p. cento	31052 fl.	8 kr.	2½ ₰
Ex ecclesiasticorum mutuo	4543 fl.	— kr.	— ₰
Ex interesse 6 p. cento	2930 fl.	13 kr.	— ₰
Summa a. 1719 solvenda	278894 fl.	9 kr.	2 ₰

Anno 1720.

De a. 1689 sine interesse	7193 fl.	53 kr.	3½ ₰
De a. 1691	37848 fl.	32 kr.	3 ₰
Ex currentibus interesse 5 per cento	18451 fl.	9 kr.	3½ ₰
A. 1695. 96. et 1697	25150 fl.	39 kr.	— ₰
Ex currentibus interesse 6 p. cento	14713 fl.	9 kr.	— ₰
Ex restantibus interesse	80748 fl.	6 kr.	— ₰
Ex ecclesiarum argentaria	4148 fl.	33 kr.	4 ₰
Ex currentibus interesse 5 p. cento	362 fl.	59 kr.	5½ ₰
Ditioribus	48142 fl.	51 kr.	2 ₰
Interesse 6 p. cento	28163 fl.	31 kr.	1½ ₰
Ex ecclesiasticorum mutuo	4543 fl.	— kr.	— ₰
Ex interesse 6 p. cento	2657 fl.	38 kr.	1½ ₰
Summa a 1720 solvenda	272124 fl.	6 kr.	5½ ₰

Anno 1721.

De a. 1689 sine interesse	7193 fl.	53 kr.	3½ ₰
De a. 1691	37848 fl.	32 kr.	3 ₰
Ex currentibus interesse 5 pro cento	16558 fl.	43 kr.	5½ ₰
A. 1695. 96. et 1697	25150 fl.	39 kr.	— ₰
Ex currentibus interesse	13204 fl.	7 kr.	— ₰
Ex restantibus interesse	80748 fl.	6 kr.	— ₰
Ex ecclesiarum argentaria	4148 fl.	33 kr.	4 ₰
Ex currentibus interesse 5 p. cento	155 fl.	34 kr.	1½ ₰
Ditioribus	48142 fl.	51 kr.	2 ₰
Interesse 6 p. cento	25274 fl.	59 kr.	4½ ₰
Ex ecclesiasticorum mutuo	4543 fl.	— kr.	— ₰
Ex interesse 6 p. cento	2385 fl.	3 kr.	— ₰
Summa	265354 fl.	4 kr.	— ₰

Digitized by Google

Anno 1722.

De a. 1689 sine interesse	7193 fl.	53 kr.	3½ ₰
De a. 1691	37848 fl.	32 kr.	3 ₰
Ex currentibus interesse 5 p. cento	14666 fl.	18 kr.	1½ ₰
A. 1695. 96. et 1697	25150 fl.	39 kr.	— ₰
Ex currentibus interesse	11695 fl.	5 kr.	— ₰
Ex restantibus interesse 6 p. cento	80748 fl.	6 kr.	— ₰
Ditioribus	48142 fl.	51 kr.	2 ₰
Interesse 6 p. cento	22386 fl.	25 kr.	2½ ₰
Ex ecclesiasticorum mutuo	4543 fl.	— kr.	— ₰
Ex interesse 6 p. cento	2112 fl.	28 kr.	— ₰
Summa . .	254487 fl.	19 kr.	½ ₰.

Anno 1723.

De a. 1689 sine interesse	7193 fl.	53 kr.	3½ ₰
De a. 1691	37848 fl.	32 kr.	3 ₰
Ex currentibus interesse 5 p. cento	12773 fl.	52 kr.	3½ ₰
A. 1695. 96. et 1697	25150 fl.	39 kr.	— ₰
Ex currentibus interesse 6 p. cento	10186 fl.	3 kr.	— ₰
Ex restantibus interesse	80748 fl.	6 kr.	-- ₰
Ditioribus	48142 fl.	51 kr.	2 ₰
Interesse 6 p. cento	22386 fl.	51 kr.	1½ ₰
Ex ecclesiasticorum mutuo	4543 fl.	— kr.	— ₰
Ex interesse 6 p. cento	2112 fl.	53 kr.	— ₰
Summa pro a. 1723 solvenda . .	247924 fl.	42 kr.	1½ ₰.

Anno 1724.

Anno 1689 sine interesse	7193 fl.	53 kr.	3½ ₰
A. 1691	37848 fl.	32 kr.	3 ₰
Currentes interesse 5 p. cento	10881 fl.	2 kr.	5½ ₰
De a. 1695. 96. et 1697	25150 fl.	39 kr.	— ₰
Interesse currentes 6 p. cento	8677 fl.	1 kr.	— ₰
Restantes interesse	80748 fl.	6 kr.	— ₰
Ditioribus	48142 fl.	51 kr.	2 ₰
Interesse 6 p. cento	16609 fl.	16 kr.	4½ ₰
Ecclesiasticorum mutuum	4543 fl.	— kr.	— ₰
Interesse 6 p. cento	1567 fl.	18 kr.	½ ₰
Summa . .	241362 fl.	5 kr.	2 ₰.

Anno 1725.

Anno 1689 sine interesse	7193 fl.	53 kr.	3½ ₰
A. 1691	37848 fl.	32 kr.	3 ₰
Currentes interesse 5 p. cento	8989 fl.	1 kr.	½ ₰

Digitized by Google

De a. 1695. 96. et 1697	25150	fl. 39	kr. —	₰
Currentes interesse 6 p. cento	7167	fl. 59	kr. —	₰
Ditioribus	48142	fl. 51	kr. 2	₰
Interesse 6 p. cento	13720	fl. 42	kr. 2½	₰
Ecclesiasticorum mutuum	4543	fl. —	kr. —	₰
Interesse 6 p. cento	1294	fl. 43	kr. —	₰
Summa	154051	fl. 22	kr. 1½	₰.

Anno 1726.

A. 1689 sine interesse	7193	fl. 53	kr. 3½	₰
A. 1691	37848	fl. 32	kr. 3	₰
Currentes interesse 5 p. cento	7096	fl. 35	kr. 3½	₰
De a. 1695. 96. et 1697	25150	fl. 39	kr. —	₰
Currentes interesse 6 p. cento	5658	fl. 57	kr. —	₰
Ditioribus	48142	fl. 51	kr. 2	₰
Interesse 6 pro cento	10832	fl. 8	kr. ½	₰
Ecclesiasticum mutuum	4543	fl. —	kr. —	₰
Interesse 6 pro cento	1022	fl. 8	kr. —	₰
Summa	147488	fl. 45	kr. ½	₰.

Anno 1727.

A. 1689. sine interesse	7193	fl. 53	kr. 3½	₰
A. 1691	37848	fl. 32	kr. 3	₰
Currens interesse 5 p. cento	5204	fl. 9	kr. 5½	₰
De a. 1695. 96. et 1697	25150	fl. 39	kr. —	₰
Interesse currens 6 p. cento	4149	fl. 55	kr. —	₰
Ditioribus	48142	fl. 51	kr. 2	₰
Interesse 6 pro cento	7943	fl. 33	kr. 4½	₰
Ecclesiasticum mutuum	4543	fl. —	kr. —	₰
Interesse 6 pro cento	749	fl. 33	kr. —	₰
Summa	140926	fl. 8	kr. ½	₰.

Anno 1728.

Anno 1689. sine interesse	7193	fl. 53	kr. 3½	₰
De a. 1691	37848	fl. 32	kr. 3	₰
Currens interesse 5 p. cento	3311	fl. 44	kr. 1½	₰
De a. 1695. 96. et 1697	25150	fl. 39	kr. —	₰
Currens interesse 6 pro cento	2640	fl. 53	kr. —	₰
Ditioribus	48142	fl. 51	kr. 2	₰
Interesse 6 pro cento	5054	fl. 59	kr. 2½	₰
Ecclesiasticum mutuum	4543	fl. —	kr. —	₰
Interesse 6 pro cento	476	fl. 58	kr. —	₰
Summa	134363	fl. 31	kr. ½	₰.

Digitized by Google

Anno 1729.

De anno 1689 sine interesse	7193	fl. 53	kr. 3½	₰
De a. 1691.	37848	fl. 32	kr. 3	₰
Currens interesse 5 pro cento	1419	fl. 18	kr. 5½	₰
De a. 1695. 96 et 1697	25150	fl. 39	kr. —	₰
Currens interesse 6 p. cento	1131	fl. 51	kr. —	₰
Ditioribus	48142	fl. 51	kr. 2	₰
Interesse 6 p. cento	2166	fl. 25	kr. 1½	₰
Ecclesiasticum mutuum	4543	fl. —	kr. —	₰
Interesse 6 pro cento	204	fl. 23	kr. —	₰
Summa . .	127800	fl. 54	kr. 2½	₰.

XII. Ad instantiam Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis status regni Boëmiae Caesareae aulicae camerae libere iterum propter bellum Turcicum et necessarium apparatum bellicum ad 15 annos cesserunt bernam extraordinariam ex cerevisia, submisse petentes, ut quaestoram hujus officii excessus in collectando inhibeatur; Sacra Majestas hanc cessionem grate suscepit et petito statuum annuit.

XIII. Sacra Majestas per regios suos horum comitiorum commissarios statibus regni intimari curavit: Illustrissimam Dominam Mariam Margaretham comitissam de Waldstein, natam comitissam Czerninianam de Chudenicz, tutricem sui adhuc minorennis fratris Francisci Josephi Czernin ex pupillari substantia pro modernis belli turcici necessitatibus caesareo aerario accomodasse 500000 fl., i. e. quinquies centena millia fl. Rh. sub annuo interesse 6 pro cento, ac in parata pecunia praenominata 500000 fl. Rh. ad universalem cassam bancalnarem extradidise, cui oppignoravit omnia regni telonia, illisque tam diu utatur et fruatur, donec illi unus millio fl. Rh. a. 1711 concessus, et nunc illa concessa 500000 fl. tam in capitali quam interesse non fuerint persoluta. Obligabitur tam ex caesariis teloniis et Ungeld annue caesareo aerario pro libera Sacrae Caesareae Majestatis dispositione dare 70000 fl., ceterum suo pupillo applicare. Pariter Sacra Majestas per suos regios horum comitiorum commissarios statibus regni intimari curavit, illustrissimam Dominam Antoniam viduam comitissam Czerninianam de Chudenicz, natam comitissam de Kynburg, tutricem sui minorennis filioli Francisci Antonii Czernin comitis de Chudenicz, ex pupillari substantia aeque pro modernis belli turcici necessitatibus accomodasse sub interesse 6 pro cento 150000 fl., cui pro reali hypotheca cessit omnes regni Boëmiae ordinarias et extraordinarias contributiones, ex quibus a regiis bernis intra tres annos solvetur, incipiendo a 1. die Novembris a. 1716 in sexta parte semper ad festum s. Georgii et s. Galli, cum 25000 fl. una cum interesse. Quod mutuum etiam Sacra Majestas in comitia ingrossari demandavit.

XIV. Comitatus Glacensis ad partem 30. secundum contingens suum militare ordinarium et extraordinarium quantum, item ad fortificationis pecuniam, districtus Egrensis quoad ordinarium quantum ad partem centesimam, ad extraordinarium ad partem ducentesimam, Judaei ad partem 45. ultra extraordinaria illis assignata 12000 fl. concurrere tenentur.

Digitized by Google

XV. Penes Ausschuß Commissionem sub directorio illustrissimi Domini Joannis Josephi comitis de Wrtby in Nusl et Konopisst, S. C. M. actualis intimi consiliarii, camerarii, regii locumtenentis, supremi regni Boëmiae burggravii, iterum sunt denominatae et confirmatae sequentes personae: Ex statu ecclesiastico: reverendissimus et illustrissimus Dominus Daniel Josephus Mayer, episcopus Tyberiadensis, primus praelatus, metropolitani semper fidelis capituli Pragensis praepositus, proto-notarius apostolicus et in spiritualibus vicarius generalis et officialis, S. C. M. consiliarius, et (tit.) Dominus Godefridus Antonius Herbst, ejusdem fidelis capituli metropolitani decanus. Ex statu equestri: illustrissimus D. Maximilianus Norbertus Krakowsky, comes de Kolowrat, in Teynicz, Janowicz, Dessenicz et Bessenicz, S. C. M. intimus consiliarius, regius locumtenens et supremus regni Boëmiae camerarius, et illustrissimus D. Joannes Ernestus comes Schaffgotsch, Dominus in Kynasto et Greiffenstein, in Kuntschicz, Sadowa et Alba Trzemeschna, S. C. M. intimus consiliarius, camerarius praecedens, praeses appellationum et modernus supremus regni Boëmiae judex. Ex statu equestri: perillustris D. Wenceslaus Ernestus Markwart de Hradek in Wernsdorff et Lauchow, S. C. M. consiliarius, regius locumtenens, regni judex et subcamerarius, et perillustris D. Wenceslaus Christophorus Hlozek de Zampach, judicii cameratici et aulici consiliarius, regiarum tabularum vice-camerarius. Ex statu civico: D. Bohuslaus Joannes Worzikowsky de Kundraticz, S. C. M. consiliarius et Veteris Urbis Pragensis primas, et dominus Joannes Casparus Brandt, Veteris Urbis Pragensis senator.

XVI. Ut quilibet contribuens scire possit, quantum pro militari anno contribuere debeat, pro notitia praesens tabella praestationum vigore comitiorum hic apponitur.

Tabella.

Quantum a. 1716 pro quanto militari ordinario consenso 2000000 fl., pro militari extraordinario consenso quanto 666666 fl., sicut et pro quanto camerali, fortificatione, domestico, supremo cancellario, appellationum consiliariis, pro recroutis, equis, quilibet subditus possessionatus, et pro supra nominatis 666666 fl. domini in duobus infra specificatis terminis contribuere et solvere debeant.

Post defalcationem supradictorum membrorum, scil. Egrensiensi, Glacensiensi et Judaeorum, quilibet subditus solvere tenetur:

Pro	Novembri	1715	. .	2	fl.	12	kr.	$2\frac{4}{5}$ ₰
„	Decembri	„	. .	2	„	12	„	$2\frac{4}{5}$ „
„	Januario	1716	. .	2	„	12	„	$2\frac{4}{5}$ „
„	Februario	„	. .	2	„	56	„	$3\frac{1}{3}\frac{3}{0}$ „
„	Martio	„	. .	2	„	56	„	$3\frac{1}{3}\frac{3}{0}$ „
„	Aprili	„	. .	2	„	56	„	$3\frac{1}{3}\frac{3}{0}$ „
„	Majo	„	. .	2	„	56	„	$3\frac{1}{3}\frac{3}{0}$ „
„	Junio	„	. .	2	„	56	„	$3\frac{1}{3}\frac{3}{0}$ „
„	Julio	„	. .	2	„	56	„	$3\frac{1}{3}\frac{3}{0}$ „
„	Augusto	„	. .	2	„	56	„	$3\frac{1}{3}\frac{3}{0}$ „
„	Septembri	„	. .	2	„	56	„	$3\frac{1}{3}\frac{3}{0}$ „
„	Octobri	„	. .	2	„	56	„	$3\frac{1}{3}\frac{3}{0}$ „

Digitized by Google

pro tertia parte 2176 recrutarum regni in pecunia subditus
pro primo termino ultima Novemb. a. 1715 1f. 10 kr. $4\frac{1}{8}$ ₰,
mino prima Januarii a. 1716 1 f. 10 kr. $4\frac{1}{8}$ ₰, pro equitum
ractorum equis 1 f. 3 kr. $4\frac{81}{100}$ ₰, dimacharum 1 f. 37 kr.

rimo termino ultima Decembris a. 1715 1 f. 30 kr. $4\frac{253}{300}$ ₰,
o termino ultima Januarii a. 1716 1 f. 30 kr. $4\frac{253}{300}$ ₰.
ni pro quolibet subdito possessionato pro
ino ultima Martii . . . . . 5 fl. 18 kr. $2\frac{1}{18}$ ₰,
secundo termino ultima Augusti . . 5 fl. 53 kr. $1\frac{8}{18}$ ₰.
ogus comitiorum est ordinarius, ne haec conclusa sint privilegiis
judiciosa etc.

Anno 1717.

itia a. 1717. Anno 1716. 9. Novembris celebrata sunt in arce
comitia regni et a. 1717. 23. Julii conclusa in praesentia re-
Dominorum commissariorum, scilicet: illustrissimi Domini Domini
Ernesti Schaffgotsch, S. R. I. comitis de Kynasto et Greiffenstein,
in Kuntschicz, Sadowa, Alba Trzemessna, Zwikow, Trnawa, So-
Trzesomycz, Dohalicz, S. C. M. intimi consiliarii, camerarii, regii
nentis et supremi regni judicis, et illustrissimi Domini D. Georgii
li Wratislaw, S. R. I. comitis de Mitrowicz, Domini in Lochowicz,
icz et Zelenkowicz, S. C. M. intimi consiliarii, regii locumtenentis,
illustris saepenominati Petri Nicolai Straka de Nedabilicz in Pod-
, Hostaczow et Wruticz, S. C. M. consiliarii, regni iudicis, regii
enentis et supremi regni scribae. Inter alios regni status praesens
erillustris D. Maximilianus Franciscus Alsterle de Astfeld, S. C. M.
arius et regni vice-scriba.

I. Negotium parochiarum examinandum relinquitur commissariis in
catione subditorum existentibus.

II. Sacra Caesarea Regiaque Majestas pro continuando feliciter
a Turcas bello, a. 1717 praeter consensos pro quanto militari ordi-
duos milliones, adhuc pro quanto extraordinario a statibus postu-
: unum millionem et sexies centena triginta millia trecentos triginta
florenos 20 kr. Et sic pro utroque: tres milliones sexies centena
nta tria millia trecentos triginta tres fl. 20 kr. Status regni, licet his
cillimis temporibus impotentiam agnoverint, ad contestandam tamen
m erga Sacram Caesaream Regiamque Majestatem subjectam devotionem,
omni re militari et pro ordinario et pro extraordinario simul quanto
36666 fl. et anticipatum mutuum 717334 offerebant, et ut Sacra Ma-
tas propter notoriam regni impotentiam illam oblatam summam paterne
scipere dignaretur, submisse rogabant et petebant:

1. Ut ex hoc anticipato mutuo pro rata temporis et capitalis inci-
endo a. 1718. et subsequentibus annis interesse per retentionem ex
nsenso militari ordine compensentur.

2. Cum tale mutuum necessario per viam crediti status accipere co-
entur, ut facilius tale creditum obtinere et iterum talem anticipationem

Digitized by Google

solvere queant, assecuratio fiat in militari ordinario illorum duorum millionum, et in hujus anni comitia ingrossetur.

3. Praenominatae anticipationis repartitio fiat inter dominicalem potestatem, et adminicula aliqua regni ab ipsis colligenda relinquantur.

4. Non tantum in regno Boëmiae existentes possessionati et non possessionati capitalistae, qui protectione regni gaudent, sed etiam omnes illi, qui extra regnum manent et capitalia in regno habent, cum ipsi sint veri compossessores fundorum suorum debitorum, et nihil pro bono publico contribuant, pariter in hac anticipationis berna comprehendantur.

5. Status ab omnibus aliis contributionibus, quocunque titulo et nomine vocentur, hoc praesente anno 1717 sicuti et futuris annis eximantur.

6. Regno ex hoc fundo militari omnes sumptus in ultima peste et contagione impensi et interim ex cassa provinciali soluti, secundum clementissimum promissum iterum recompensentur, sicuti et illa quota, quam infecta loca contribuere debeant, ex caesareo aerario persolvatur, et inde etiam omnia onera militaria et respective bonificationes secundum praecedentium comitiorum conclusa, hoc anno praestentur. E contra militaris fundus tempestive solvatur, casu quo tamen ille non servaretur, unus regnicola pro alio, minus dominus pro subdito cavere et solvere teneatur.

Percipientes autem status ex litteris Suae Caesareae Majestatis ad praenominatos horum comitiorum regios commissarios Viennâ 4. Martii anno 1717 scriptis, periculo Suo turcico bello Sacram Majestatem quantum militare pro extraordinario consensa 666666 fl. nullo modo suscipere posse, sed pro inevitabilibus belli expensis (exceptis pro militari ordinario consensis duobus millionibus) sed pro quanto extraordinario 700000 fl. et pro anticipatione 900000 fl. petere, tandem status regni submisse consenserunt.

E contra Sacra Majestas statibus appromisit, velle hoc anticipatum mutuum 900000 fl. ex hoc consenso quanto militari ordinario intra sex annos una cum interesse pro rata summae et temporis jure retentionis non tantum recompensare, sed etiam ad obtinendum hoc quantum per viam crediti adlaborare et hanc anticipationem et illius solutionem ex illis duobus millionibus pro militari ordinario consensis assecurare et in praesentis anni comitia ingrossationem indulgere. Pariter etiam Sacra Majestas consensit, ut status haec sub specie bernae ex substantiis adminicula in sublevamen possessionatorum, et pro hac anticipatione inter dominicalem potestatem repartita accipere, et capitalistas, qui domos in civitate et praedia civium habent, ad contribuendam etiam hanc anticipationem adstringere possint. Similiter Sacra Majestas appromisit, nullis aliis novis contributionibus hoc anno regnum aggravare, et expensas in peste nupera ex cassa provinciali solutas et cum documentis liquidatas secundum possibilitatem iterum bonificare et recompensare. Hinc fideles status regni eo libentius in praenominata postulata Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis consenserunt, et ultimam guttam sanguinis profundere obtulerunt, ac mox supremis regni quaestoribus demandarunt, illud consensum quantum militare ordinarium, scilicet: duos milliones inter subditos in quatuor quartalia pro rata, et quantum extraordinarium, scilicet 700000 fl., inter dominicalem potestatem secundum consuetam contribuentium possessionatorum

Digitized by Google

repartitionem facere, et secundum clementissimam Sacrae Majestatis resolutionem ad extraordinariam anticipationem capitalistas, qui nulla terrestria bona possident, et tamen in civitatibus domos et civica praedia habent, attrahere et comprehendere. Status pro anticipando mutuo accipiendo scilicet 900000 fl. a Sacra Majestate consensum in forma diplomatis petietur, ut istud capitale etiam extra regnum sibi emutuare possint, quem etiam gratiose obtinuerunt. Quod mutuum per modum crediti obtentum. Status appromiserunt hanc anticipationem 900000 fl. intra duos terminos Sacrae Majestati dare, scilicet unam medietatem ultima die mensis Junii, et alteram medietatem ultima die mensis Augusti. Si autem possibile fuerit hoc quantum sibi citius emutuare, parati sunt illud citius extradere.

III. Sacra Caesarea Regiaque Majestas in absentia illustrissimi Domini Joannis Josephi comitis de Wrtby, Domini in Konopisst et Nusle, actualis intimi consiliarii, camerarii, regii locumtenentis et supremi regni burggravii, illustrissimo Domino Maximiliano Norberto Krakowsky, comiti de Kolowrat, in Teynicz et Janowicz, intimo suo consiliario, camerario et supremo regni Boëmiae camerario, tanquam horum comitiorum directori, de dato Vienna die 25. Septembris anno praeterito 1716 per litteras gratiose intimavit, pro bono publico pacem in Occidenti conclusivisse, et quod constanti pace omnia sua regna in longos annos fruentur, sperasse. Qua de causa, dum Turca rempublicam Venetam sibi confoederatam hostiliter invasit, utramque partem consiliare et pacificare adlaborasse, cum limitaneis turcicis commendantibus optimam vicinitatem et amicitiam servasse, commercia inter utramque partem sine obstaculo publice admisisse, et licet Turca devictis Venetis intenderit hostiliter regnum Hungariae invadere, et contra totam christianitatem bellum gerere, Sacra Majestas necessitata fuerit militem congregare, illum ad confinia ponere et Turcarum feritati resistere, sua haereditaria regna ab hoste barbaro defendere, nihilominus tamen intendebat Turcam ad constantem pacem servandam pertrahere, sed in cassum. Ad resistendum ergo Turcis Sacra Majestas secundum omnes circumstantias necessitabatur Turcis proelium et conflictum inire. Pro quo ineundo necesse erit ex suis haereditariis regnis militem congregatum habere, et ex Boëmia ac Austria 20000 recroutarum peditum et 6000 rimonta equorum postulare, neque minus suscipere posse. Eapropter regnum Boëmiae recroutarum suum contingens, et quidem medietatem a. 1717. ad initium mensis Januarii in natura virorum bene armatorum, et alteram die 1. mensis Martii in locis sibi assignatis sistat. Quod autem rimonta equorum quantum concernit, Sacra Caesarea Regiaque Majestas non est contraria, ut pro illis pecuniam regnum solvat, et tales ab ipsis regiminibus emantur, non minus tamen, quam quilibet dimacharum et cataphractorum militum equus 60 vel 50 imperialibus suscipietur et medietas ad initium mensis Decembris a. 1716. et altera medietas 15. die mensis Januarii a. 1717. in pecunia solvatur, qui vero equos in natura vellet dare, ultima die mensis Februarii sistantur. Pro quolibet equo militum cathapractorum 45 vel 35 imperiales, pro pedite milite 25 fl. una cum consueta data flineta et mensili anticipatione, ex caesareo aerario compensabuntur. — Hoc clementissimum caesareum postulatum per praenominatum supremum regni camerarium propositum status audientes, responderunt,

Digitized by Google

optandum foret, ut in parte occidentali conclusa jam pace, regnum depauperatum aliqua quiete frui posset, et similibus postulatis amplius non aggravaretur; nihilominus tamen, quia ex parte orientali periculum a Turcis imminet, ad complenda caesarea regimina se obligarunt sistere suum regno Boëmiae obveniens contingens, scilicet 6528 viros pedites, cum annexis suis membris, districtu Egrensi, comitatu Glacensi et Judaeis, et quidem unam medietatem in natura bene armatos, alteram in pecunia, pro quolibet viro, una cum anticipatione unius mensis, et alterius sustentatione 61 fl. contra recompensationem 37 fl. Quod rimonta equos ex Boëmia concernit, status subjecte consenserunt, loco cataphractorum militum equorum 1306 et dimacharum 653 pecuniam dare, ut a regiminibus emantur, scilicet pro quolibet cataphractorum equo 87 fl. 45 kr. contra recompensationem 52 fl. 30 kr. Submisseque petierunt, ut pecunia solutionis pro termino ultima die mensis Decembris praeteriti anni et moderni 1717. ultima die mensis Januarii suscipiatur, locus pro susceptione militum assignetur, et officiales militares pro susceptione illorum tempestive Pragae compareant, et hos novos conscriptos milites, sicuti et ex districtibus successive advenientes, cum assensu caesareo supremo militari commissario suscipiant. Et casu, quo militares officiales tempestive Pragae non comparerent, interim novi recroutae regimini Sygkinskiano ad custodiam tradantur, omnes privatae militum conscriptiones, praesertim famulorum in liberia dominorum, sicuti et suscipientium officialium omnes extorsiones inhibeantur, et difficultates exortae ad decidendum soli regio gubernio tam de praesenti, quam in futurum relinquantur. Verum Caesarea Regiaque Majestas huic comitiorum concluso assentiri noluit, sed comitiorum directori Maximiliano Norberto Krakowsky comiti de Kolowrat rescripsit, cum numerus recroutarum in natura valde sit necessarius, ut in natura qualificata et bene vestiti et armati sistantur, pro uno mense illis pro sustentatione anticipate solvatur, pro quolibet cathapractorum equo pretium ad minimum sit 90 fl., pro dimacharum equo 75 fl. contra bonificationem ex quanto militari ordinario. Et hi equi ex anticipata pro tribus mensibus pecunia sustententur. Tandem S. M. ultimo consensit, ut empti equi in suis quartiriis ad summum tribus vel quatuor septimanis in natura sustententur, et deinde suis regiminibus extradantur. Quam brevi tempore sustentationem status regni benevole in se susceperunt.

IV. Pro fortificatione Urbis Pragensis et Egrensis 3000 fl. contribuere appromiserunt, submisse petentes, ut etiam assignati 9100 fl. pro fortificationibus praenominatis extradantur ex regio deputato officio.

V. Servitia consueta militibus in regno existentibus praestanda, status regni in se sine refusione ex caesareo aerario susceperunt.

VI. S. C. R. M. pro quanto camerali postulavit 150000 fl., status primo 50000 fl. offerebant, et cum S. M. minus acceptare noluerit, quam centum millia, status tandem submisse consenserunt.

VII. Expensas regni servientibus et augmenta salarii appellationum consiliariis, attentis consuetis adminiculis in cursu veteri ordinario, solvere status regni in se susceperunt.

VIII. Moratorium camerae regiae Boëmicae iterum pro hoc a. 1717 prorogatur, exceptis piis causis et pauperibus creditoribus. Et apud eccle-

Digitized by Google

siam metropolitanam Pragensem inservientes, capitaneus arcensis et respective civitatum capitanei, custodes arcis, casu quo a regia camera Boëmica non solverentur, in locum ulterioris morae, ex praenominato quanto camerali juxta conclusa in comitiis 1714 solvantur.

IX. De generali regni limitum visitatione et regiarum viarum reparatione maneant firma secundum conclusa in praecedentibus comitiis.

X. Item circa divisionem districtuum.

XI. Item novus modus collectandi et exequendi, et consignatio districtuum vel filialium quaestorum, et contributionum libellorum, inviolabiliter observetur, et proportionata taxa teloniorum et Ungeld assignetur.

XII. Comitatus Glacensis ad partem 30. pro militari ordinario et extraordinario, item pro fortificationis quanto, districtus Egrensis in ordinario ad partem 100., in extraordinario ad 200., Judaei ad partem 45. praeter extraordinaria ipsis assignata 12000 fl. concurrere tenentur, in casu morae actualiter exequendi.

XIII. Apud Ausschus Commissionem iidem sunt confirmati, qui erant anno praeterito, praeter reverendissimum D. Marianum Hermann Ord. Praemonstr. Praelatum, Strahoviensem abbatem, visitatorem perpetuum, et ejusdem ordinis per Boëmiam, Austriam, Moraviam et Silesiam vicarium generalem, qui hoc anno accessit. Item illustrissimum D. Franciscum Josephum comitem de Waldstein, haereditarium dominum in Hradisst, Hirssberg &c, regium locumtenentem et supremum regni judicem, et D. Joannem Franciscum Crusium, Neo-Urbis primatem.

XIV. Ut quilibet incola et contribuens sciat, quid ille secundum possessionem contribuere pro anno militari 1717 debeat, pro cujusque notitia haec tabella est impressa et in comitia hujus anni ingrossata.

Tabella.

Quantum a. 1717 pro quanto militari ordinario consensorum 200000 fl. et pro militari extraordinario consensorum 70000 fl., item pro quanto camerali, fortificatione et domestico (in quo comprehenditur supremus regni B. cancellarius, Ratisbonae legatus, pro illorum subsistentia, sicut et Pragensis appellatio) item in parata pecunia cataphractorum militum equi 1306 et 653 dimacharum, quilibet possessionatus, sicut etiam dominicalis potestas juxta quemlibet possessionatum pro supra nominatis 700000 fl. in assignatis duobus terminis contribuere debeat?

Post defalcationem concurrentium membrorum, scilicet: Egrensium, Glacensium et Judaeorum, recrutarum et equorum bonificationem, quilibet subditus possessionatus mensiliter, seu menstrue contribuere debet:

Pro	Novembri	1716	. . . .	2 fl.	26 kr.	$3\frac{6}{8}$ ₰
„	Decembri	„	. . . .	2 fl.	26 kr.	$3\frac{6}{8}$ ₰
„	Januario	1717	. . . .	2 fl.	26 kr.	$3\frac{6}{8}$ ₰
„	Februario	„	. . . .	2 fl.	40 kr.	$\frac{5}{7}\frac{3}{8}$ ₰
„	Martio	„	. . . .	2 fl.	40 kr.	$\frac{5}{7}\frac{3}{8}$ ₰
„	Aprili	„	. . . .	2 fl.	40 kr.	$\frac{5}{7}\frac{3}{8}$ ₰
„	Majo	„	. . . .	2 fl.	40 kr.	$\frac{5}{7}\frac{3}{8}$ ₰
„	Junio	„	. . . .	2 fl.	40 kr.	$\frac{5}{7}\frac{3}{8}$ ₰

Digitized by Google

Pro Julio 1717 . . . . 2 fl. 40 kr. $\frac{52}{78}$ ℔
„ Augusto „ . . . . 2 fl. 40 kr. $\frac{52}{78}$ ℔
„ Septembri „ . . . . 2 fl. 40 kr. $\frac{52}{78}$ ℔
„ Octobri „ . . . . 2 fl. 40 kr. $\frac{52}{78}$ ℔

Item pro rimonta cataphractorum equo 1 fl. 11 kr. $3\frac{5}{57}$ ℔, dimacharum equo . . 1 fl. 30 kr. $5\frac{1}{25}$ ℔.

Pro primo termino ultima Decembris 1716 . . . . 1 fl. 42 kr. $2\frac{54}{75}$ ℔
pro secundo termino ultima Januarii 1717 . . . . 1 fl. 42 kr. $2\frac{54}{75}$ ℔

Dominicalis potestas seu dominus pro quolibet possessionato, pro primo termino ultima Aprilis a. 1717 . . . . . 5 fl. 37 kr. $3\frac{37}{64}$ ℔,
pro secundo termino ultima Julii . . . . . 6 fl. 11 kr. $2\frac{60}{64}$ ℔.

Summa subditorum . . . 34 fl. 45 kr. $3\frac{43}{71}\frac{23}{50}$ ℔
Summa dominorum . . . 11 fl. 48 kr. $5\frac{23}{32}$ ℔.

Anno 1718.

Comitia regni 1718. A. 1718 celebrata sunt in castro Pragensi regni comitia a statibus regni B. Caesarei commissarii constituti fuerant in illis: illustrissimus et excell. D. D. Maximilianus Norbertus Krakowsky, S. R. I. comes de Kolowrat, dominus in Teynicz, Petrowicz et Bessin, S. C. M. intimus consiliarius, regius locumtenens, regni B. supremus camerarius &c, ill. et excell. D. D. Franciscus Carolus S. R. I. comes de Pötting, dominus in Swietla, Tupadl, S. C. M. intimus consiliarius, regius locumtenes, supremus reg. B. monetae praefectus, item perill. eques D. Wenceslaus Ernestus Marquart de Hradek, dominus in Wernsdorf, S. C. M. consiliarius, regius locumtenens, R. B. subcamerarius.

Supremus regni scriba tunc erat (tit.) D. Nicolaus Straka de Nedabilicz, dominus in Superiori Malobratrzicz, Podhorzan, S. C. M. consiliarius, regius locumtenens. Vice- regni scriba: D. Maximilianus Franciscus Alsterl de Astfeld, S. C. M. consiliarius.

I. Parochiarum novarum aedificatio ad finitam rectificationem suspenditur.

II. Pro quanto militari ordinario duos milliones, pro extraordinario unum millionem et bis centena millia, una cum districtu Egrensi, comitatu Glacensi et Hebraeis.

III. Recrutarum 6528 in natura, pro mille trecentis et sex equis cataphractorum et sexcentis quinquaginta tribus equis dimacharum (cum in regno difficilis sint acquisitionis) paratâ pecuniâ solvere status se obligarunt.:

IV. Pro fortificatione urbis Pragensis et Egrensis triginta millia florenorum.

V. Servitia militibus consueto more praestabuntur.

VI. Pro quanto camerali centum millia florenorum.

VII. Status omnes regni expensas, attentis consuetis adminiculis, in cursu veteri ordinario, et augmentum salarii appellationum in se susceperunt et solvere appromiserunt.

VIII. Moratorium camerale iterum ad unum annum prolongatur ex-

Digitized by Google

ceptis piis causis, viduis, pupillis, ecclesia metropolitana, capitaneis urbium et arcis custodibus ꝛc, qui ex caesarea aulica camera punctualiter solventur.

IX. Quod limites regni, divisionem districtuum et novum modum collectandi, exequendi, et libellos quaestorum concernit, maneat in statu eodem secundum conclusa in aliis comitiis.

X. Ne S. C. M. novis postulatis regnum aggravet, status regni consenserunt, ut ab hoc a. 1718 per annos solum 15 unus centenarius salis 30 kr. cariori pretio per totum regnum solvatur.

XI. Comitatus Glacensis partem 30. ad militare ordinarium et extraordinarium, sicuti et fortificationem urbis Pragensis et Egrensis, districtus vero Egrensis ad ordinarium partem centesimam, ad extraordinarium ducentesimam contribuere tenebuntur. Judaei ad partem quadragintesimam, in casu morae actualem exspectent executionem.

XII. Ex statibus e gremio suo apud Ausſchuß Comissionem, sub directorio supremi regni burggravii DD. Joannis Josephi comitis de Wrtby, domini in Konopisst et Nusl, constituti sunt: Ex statu ecclesiastico: rev.^{i} D^{i}: D. Joannes Ludovicus Steyer, S. M. E. praelatus et archidiaconus, D. Marianus Hermann, abbas Strahoviensis et Milovicensis, vicarius generalis; ex statu baronali: illustrissimi D^{i}: D. Franciscus Josephus comes de Waldstein, dominus in Klasster, Hradisst, Hirsberg, Turnow ꝛc et D. Carolus Joachimus comes de Breda, d. in Tachlowicz, Likowicz, Rubro-Augezd ꝛc; ex statu equestri, perill. equites: D. Ludovicus Ignatius Bechinie de Lazan, in Longa Vila, Bysticz et Welhartic, S. C. M. consiliarius, Micro Pragensis capitaneus, et D. Maximilianus Franciscus Alsterl de Astfeld, vice regni scriba; ex statu civili: D. Joannes Franciscus Crusius, primas Neo-Pragensis, D. Fidelis Weybl, senator Neo-Pragensis.

Tabella, quantum pro a. 1718 ex omnibus in his comitiis conclusis possessionatus contribuere debeat. Quolibet mense 2 fl. 35 kr. $3\frac{50}{69}$ ₰. Pro recroutis in parata pecunia pro primo termino 1 Dec. 1 fl. 1 kr. $5\frac{2}{13}$ ₰. Item pro equis cataphractorum et dragaunorum in parata pecunia: pro primo termino ultimi Decembris 1717 1 fl. 33 kr. $\frac{1}{2}\frac{2}{5}\frac{5}{9}$ ₰, pro secundo termino ultimi Januarii 1718 1 fl. 33 kr. $\frac{1}{2}\frac{2}{5}\frac{5}{9}$ ₰. Domini pro 1. termino ultimi Aprilis 1718 10 fl. 10 kr. $2\frac{37}{44}$ ₰, pro 2. termino ultimi Julii 10 fl. 10 kr. $\frac{1}{2}\frac{5}{2}$ ₰. Summa subditi 36 fl. 41 kr. $\frac{55}{56}$ ₰, domini 20 fl. 20 kr. $5\frac{1}{2}\frac{5}{2}$ ₰.

Anno 1719.

Anno 1719. Illustrissimus DD. Joannes Leopoldus dominus de S. Juliano S. I. R. comes de *Walsee* ꝛc, S. C. M. consiliarius obiit Viennae 30. Jan. aetatis suae 36 annorum. Sepultus 2. Februarii Micro-Pragae apud RR. PP. Carmelitas discalceatos.

Eodem a. 1719 archiepiscopus Pragensis ex certis causis per totam archidioecesim in quadragesima (exceptis diebus Mercurii, Veneris et Sabbati) concessit *esum carnium* cum moderatione quantitatis.

Eodem a. 1719 17. Jan. Obiit venerabilis D. Mathias Wenceslaus

Digitized by Google

Gelinek, protonotarius apostolicus, ss. Thliae baccalaureus formatus, Neo-Pragae parochus ad Stum Henricum. Cui successit 18. Jan. venerabilis D. Josephus Benedictus *Schönpflug*, ss. Thliae baccalaureus formatus, pro parochia praesentatus et 30. Januarii a rdissimo consistorio Pragensi confirmatus, 9. Julii installatus. 18. Januarii praenominato Domino Schönpflug ad S. Adalbertum Majorem pro parocho successit venerabilis D. Michaël *Cajo*, ante parochus Sebranicensis et 27. Januarii confirmatus.

Anno eodem 1719 19. Februarii Chotovinii in districtu Bechinensi copulatus est in arcensi capella s. Francisci Xaverii D. Joannes Gerardus *Petrswaldsky* L. B., dominus in Petrswald, Buchlow, Dowatssow etc., cum vidua Maria Anna comitissa de Götz, nata baronissa de Nostitz.

Eodem anno 1719 3. Martii in majori judicio provinciali pro consiliario seu judice installatus est D. Franciscus Josephus comes *Czernin*, S. R. I. comes de Chudenitz.

Eodem anno 1719 9. Martii in abbatem Sedlecensem canonice electus D. Otto *Zahradetzky*.

Eodem a. 1719. 11. Martii obiit perillustris D. Franciscus Josephus Güntherus de *Sterneg*, appellationum consiliarius.

Eodem a. 1719 10. Martii obiit D. Paulus *Kratochvile*, cancellarius Vetero-Pragensis aetatis suae 64 annorum, sepultus ad s. Aegydium.

Eodem a. 1719 22. Martii D. baro Cajetanus de *Hartik* aetatis suae 30 annorum, penes portam Brusensem infortunium habuit cum equo, ex quo casu altera die mors secuta est.

Eodem a. 1719 3. Aprilis D. Wenceslaus *Kosschin*. Ordinis S. Benedicti, abbas S. Procopii ad Sazavam, antea in temporalibus suspensus, iterum per Sam Caesaream Majestatem per capitaneum districtus temporalibus restituitur, in spiritualibus ad aliud tempus differtur.

Eodem a. 1719 4. Aprilis obiit Ernesta principissa de *Eggenberg* aetatis suae 70 annorum.

Eodem a. 1719 mense Aprili non procul Praga ad pagum *Slichov* quidam miles ex militia domum redux salutatus a suo sene parente, et inter amplexus repente prae laetitia mortuus est parens.

Eodem a. 1719. 11. Aprilis obiit venerabilis Pater Bonaventura *Wacano*, quardianus ad B. Virginem ad Nives Neo-Pragae, Plsnae oriundus, anno aetatis suae 44.

Eodem a. 1719. 15. Aprilis in praesentia archiepiscopi Pragensis, deputatorum dominorum canonicorum, dominorum fidei promotorum, duorum medicorum, quatuor chirurgorum et aliorum mechanicorum apertum est *sepulchrum s. Joannis Nepomuceni*.

Eodem a. 1719. 20. Aprilis obiit D. Antonius Josephus comes *de Clary* et Altringen in variolis Porzizii 70 milliaribus Pragâ in districtu Pilsnensi.

Eodem a. 1719. 8. Maji in canonicos Wissehradenses electi sunt Domini: Christophorus *Hubacius* Vetero-Pragae curatus ad s. Martinum, Michaël *Czerny*, decanus Colinensis, Daniel Thadeus *Slavik*, decanus Pilgramiensis, et *Lamermajer* Joannes Franciscus, et in festo ss. Petri et Pauli instalati.

Eodem a. 1719. 10. Maji obiit rdissimus ac perillustris dominus

Digitized by Google

Mathias Adalbertus *Macht de Löwenmacht*, ecclae Wissehradensis decanus, cui in decanatu successit canonice electus 10. Augusti venerabilis dominus Joannes Wenceslaus *Dietrich*, ante parochus ad Stum Stephanum Majorem, instalatus Wissehradii 19. Novembris. Cui ad Stum Stephanum pro parocho successit venerabilis dnus Antonius *Gürth*, decanus Sedlczanensis.

Quarta Maji hora 11. ante prandium obiit D. Joannes Fridericus *Lacz*, syndicus Vetero-Pragensis, sepultus in Teyn.

12. Maji obiit D. Christophorus *Hekler*, Domini comitis Francisci de Thun agens, repentina morte correptus.

Eodem monse Majo ex Hungaria per Boëmiam rediit *miles Saxonicus* pulchro ordine, sine ulla querela incolarum Boëmiae.

15. Maji Neo-Pragae RR. PP. Trinitarii ante suum templum SS. *Trinitatis* inter musicorum choros erexerunt *statuam s. Joannis Nepomuceni*.

30. Maji obiit perillustris DD. Adauctus *Deym* L. B. aetatis suae 57 annorum et 2. Junii ad s. Bartholomaeum Neo-Pragae sepultus.

27. Maji obiit perillustris D. Jacobus Fridericus *Karvinsky* de Karwin aetatis suae anno 17. et dein 28. ad S^{um} Wenceslaum Micro-Pragae sepultus.

Eodem a. 1719 1. Junii obiit Domina Eleonora de *Morenfeld* aetatis suae 86., sepulta ad s. Henricum Neo-Pragae.

2. Junii solennis *processio* ex Teynensi ecclesia pro impetranda pluvia ad ecclesiam Wissehradensem, quam etiam 3. Junii ex eadem intentione ex ecclesia s. Henrici ad ecclesiam Wissehradensem.

4. Junii Micro-Pragae ad s. Mariam Magdalenam matrimonium contraxit junior Baro Dominus de *Helmozan* cum herula Polixena comitissa de *Nostitz*.

9. Junii D. Godefrido L. B. de *Wunschwitz* natus est filiolus, alteraque die baptizatus Neo-Pragae ad s. Stephanum, cui nomina data sunt: Joannes Procopius Wilhelmus Felicianus Norbertus.

16. Junii in universitate Carolo-Ferd. Pragensi in *medicinae doctores promoti* sunt: D. Joannes Jacobus Gelhausen et. D. Joannes Antonius Pecher Egrâ oriundus.

19. Junii in capella arcis *Horzovicensis* matrimonio junctus est D. Joannes Josephus Narcissus *Krakowsky* comes de Kolowrat, supremi camerarii regni Boëmiae senior filius, cum illustrissima herula Francisca comitissa de *Martinitz*, filia olim mareschalli et quondam legati Romani.

20. Junii obiit D. Franciscus Ferdinandus S. R. I. comes de *Metternich* aetatis suae anno 66.

24. Junii in *Zderasensi* ecclesia copulatus est perillustris D. Joannes Joachimus *Haugwitz* de Biscupitz cum herula Francisca *Malowetziana* de Malowitz, propria filia perillustris Domini Joannis Christophori Malowetz de Malowitz, Domini in Kamen et dominae Franciscae Woratziczkianae L. B. de Pabienic.

Eodem a. 1719. 2. Julii Vetero Pragae ad S. Annae monasterium ingressa est Ordinis s. Dominici et cum solemnitate praecipua nobilitatis habitum induit herula Maria Theresia Eleonora Elisabetha *Bechiniana de Lazan* et nomen religionis accepit: Maria Waldburgis Dorothea Sy-

Digitized by Google

billa Innocentia a bajulatione crucis Christi. Orationem germanicam fecit ven. Pater Laurentius Prückner, Ordinis s. Dominici, ss. Thliae magister.

Eodem a. 1719. 12. Julii in seminario Archiepiscopali in praesentia archiepiscopi Pragensi, supremi regni burggrafii et aliorum regni procerum et auditorum solemniter defenderunt universam phliam duo juniores Domini Comites Wenceslaus et Franciscus de *Schaffkotz* de Kynasto et Greiffenstein.

21. Julii obiit Dominus Adamus *Ernesti*, S. C. M. regiarum civitatum hoffrichterus.

Item 21. Julii in arce Chlumecensi in districtu Reginae-Hradecensi Dominus Henricus S. R. I. comes de *Gilleys*, Sae C. R. M. actualis camerarius et inferioris Austriae consiliarius, cum herula Eleonora S. R. I. comitissa *Kinskiana* de Khinitz et Tettau per episcopum Reginae-Hradecensem matrimonio conjuncti sunt.

Eodem anno in Julio quaedam puellula 6 annorum deglutivit ferreum clavum. Sumpta imagine B. V. Dolorosae a S. Jacobo Vetero-Pragae sine nocumento sanitatis ex ore die 17. Julii evomuit, clavus in *templo S. Jacobi* penes altare B. Virginis Mariae pro memoria suspensus conspicitur.

Eodem anno 1719. 6. Augusti in *Sacro Monte* ad B. Virginem miraculosam primitias sus celebravit illustrissimus D. Joannes Rudolphus S. R. I. comes de *Spork*.

5ta Julii Dominus Carolus Ferdinandus L. B. *Dubsky* de Wittinow [1]), dominus in Pitcz [2]) oc obiit.

14. Augusti obiit Domina Anna Catharina baronissa *Hartikiana* Micro-Pragae in domo sua.

Eodem anno in Augusto uno milliari a *Beneschoviô* per tres dies et noctes sylvae arserunt.

Eodem anno in Augusto *Czelakovicium* ad Albim est exustum.

Eodem anno in Augusto in matrimonium duxit archiducissam Austriae *Mariam Josepham* filius ducis Saxoniae.

27. Augusti mane Pragam advenit *Fridericus Augustus*, Saxoniae princeps, sponsus. Ad noctem advenit archiducissa Austriae sponsa *Maria Josepha* cum tota sua aula, quam salutarunt ternis explosionibus tormentorum 40. Sequenti die contulit se ad metropolitanam ecclesiam, in qua pontificale sacrum celebravit illustrissimus dominus Daniel Josephus Mayer de Mayern, praepositus metropolitanus et episcopus Tiberiadis, visitavit sepulchrum s. Joannis Nepomuceni et capellam s. Wenceslai.

29. Augusti *Vetero-Boleslaviam* discessit ad B. Virginem sacrum audiens, ad venationum cervorum se contulit illa archiducissa.

10. Septemb. matrimonium iniit D. Josephus *Deym* L. B. de Strzitez cum herula Anna Francisca comitissa de *Klenowa*, domini Wilhelmi Francisci comitis de Klenowa et dominae Susannae Franciscae natae Hartmanianae L. Baronissae de Clarenstein filia.

19. Septemb. obiit Vetero-Pragae adm. rdus. Pater Josephus *Böhm* Societatis Jesu, regens seminarii, in templo Salvatoris sepultus.

---

[1]) z Vitěnovsi (von Wittenau.) [2]) Pičín.

Digitized by Google

13. Septemb. *Bochdanecii* per fulmen incussum exustae sunt domus 36, et quaedam senex femina ex terrore repentina morte obiit.

27. Septemb. D. Leopoldus S. R. I. comes de *Waldstein* uti regius capitaneus Vetero-Urbis Pragensis in curia coram communitate praesentatus.

Vir quidam fortis in Richta antiqua Vetero-Pragae. Eodem anno 1719. mense Octobri Pragam advenit quidam homo, qui se Samsonem appellabat, is cum licentia amplissimi magistratus Antiquo-Urbensis varia exhibuit suae inauditae fortitudinis specimina, dum saepius in concursu maximo populi in antiqua curia 1. incudem v. lapidem trium aut quatuor centenariorum id est 480 librarum gravem suis appensum capillis ex terra sublevavit, 2. extensus super duabus disjunctis sedibus, in quarum una caput positum et in alteram pedes protensos habuit, in se passus fuit quinque vel sex robustissimos et solidissimos viros calcare et eos stantes in corpore sustentavit, 3. in pectore suo humi jacens solidam quamcumque partem ferri aut canthum, id e. bohemice Sſyn z Kola [1]), germanice Rotſchienn [2]), permisit a fabris in frusta discutere, 4. funem solidissimum, quod equi duo non valebant, in duas partes disrupit, 5. tormentum bellicum una manu in aëra sublevatum tam diu gestavit, donec vitrum vini ebibisset, 6. lapidem trium aut quatuor centenariorum gravem in nudo pectore a fabris passus fuit discuti, 7. duos equos, quos fortissimos invenire fuit, in trahendo excelluit, 8. ceram hispanicam igne solutam super linquam misit et in illa sigillum exprimi curavit. Praeter quae alia multa vere admiranda produxit; ipsius uxor itidem in diversis productis curiosis agitationibus talem se exhibuit, ut ossibus carens corpus habere videretur.

Eodem anno 1719. 6. Octobris obiit Neo-Pragae in optima aetate D. Franciscus Helfridus *Woratziczky* S. R. I. comes et L. B. de Pabienitz, S. C. M. camerarius et consiliarius.

11. Octobris D. Joannes Josephus, filius Domini Joannis Rudolphi Wolframii *Brantlitzky* L. B. de Stekrze [3]) S. C. M. consiliarii, annorum aetatis suae 11. obiit et Neo-Pragae apud RR. PP. Augustinianos ad s. Wenceslaum sepultus.

Anno 1719 omnes tribus mechanicorum invitati sunt ad ecclesiam *Teynensem* ad festum omnium Sanctorum, ut Deo gratias agant ob liberatas Veteris- et Neo-Pragensis Urbis a Suecis anno 1648 obsessiones, penes quam devotionem magistratus Vetero-Pragensis sacram eucharistiam sumpsit.

Eodem anno 1719. in festo OO. Sanctorum in capella regia in castro Pragensi OO. Sanctorum instalatus est in praepositum infulatum illustrissimus Dominus Dnus Josephus S. R. I. comes *Wratislaw de Mitrowitz.*

Eodem anno 1719. 29. Octobris obiit Rdissimus Dnus Antonius *Tichy*, *Treboniae* [4]) canonicorum regularium s. Augustini praepositus, cui successit A. R. D. Adalbertus *Prechtl* a. 1720 in Januario electus.

Eodem anno 1719. 2. Novemb. Pragae obiit Domina Clara Bernardina vidua S. R. I. comitissa de *Sternberg*, nata de Malcano, aetatis suae anno 76to. Corpus ejus devectum est Horazdovicium pro sepultura.

---

[1]) šín s kolą (= obruč) viz Kottův Slov. [2]) tak (!) místo Radschiene. [3]) Brandlinský ze Štěkře. [4]) v Třeboni.

Digitized by Google

Eadem die obiit venerabilis Dnus Martinus *Lestyanstky*, crucier cum rubea stella ad pedem pontis Pragensis, hujus ordinis sacri senior et ante duos annos sacerdos jubilatus.

7. Decembris anno 1719 *Neo-Pragae* in foro equino penes hospitium sartorum periculosum exortum est *incendium* et per magnam industriam hominum defendentium solum tectum est conflagratum.

20. Decembris obiit D. Daniel Felix *Walter*, dominiorum excellentissimi domini comitis de Lobkowicz inspector.

Eodem anno 1719 ad finem mensis Decembris aductus est equus Vetero-Pragae ad *antiquam Richtam*, qui mirabiles artes produxit, saltabat per 6, etiam 8 circulos ad unum passum distantes, stabat et inserviebat in duobus pedibus sicuti canis, discernebat chartifolia, et, quanti valeant, pedibus indicabat, sicuti etiam monetam discernebat, quantum valeat, et alias mirabiles artes producebat. Instructor huius equi asserebat, ipsum occulte instruxisse annis quinque.

Anno 1719 *comitia regni* celebrata sunt in castro Pragensi. Commissarii caesarei erant: illustrissimi DD. comites: D. Wenceslaus Kokorzowecz, S. C. M. consiliarius, regius locumtenens, appellationum regiarum praeses. Et illustrissimus D. Stephanus Kynsky, comes de Chinicz et Tettau, S. C. M. consiliarius, regius locumtenens, dominus in Choczen, Rattay, Choczemicz et Richenburg. Perillustris eques D. Ludovicus Ignatius Bechinie de Lazan, d. in Longa Lhota, Bysticz et Welharticz, S. C. M. consiliarius, regius locumtenens. Supremus regni, et vice-scriba iidem, qui a. 1718.

Articuli conclusi. I. Finita rectificatione erectio novarum parochiarum (ubi necessaria visa fuerint) determinabitur.

II. pro quanto militari ordinario duos milliones, pro extraordinario 866666 fl., id est octies centena sexaginta sex millia sexcentos sexaginta sex floren.

III. Recroutarum sex millia quingentos viginti octo. Equos catafractorum mille trecentos et sex. Equos desultoriorum sexcentos quinquaginta tres, contra bonificationem.

IV. Pro quanto fortificationis viginti millia floren.

V. Servitia militibus sine refusione ex caesareo aerario, ab incolis regni praestabuntur.

VI. Propter solemnem turcicam Viennam missam legationem, pro quanto camerali, centum millia floren.

VII. Status regni omnes expensas regni in cursu veteri ordinario solvere appromiserunt.

VIII. Moratorium camerae (exceptis piis causis, viduis et pupillis) prolongatur.

IX. Circa divisionem limitum, viarum publicarum reparationem, modum collectandi et exequendi, observentur, uti in aliis comitiis est demandatum. Similiter fiat liquidatio etapparum, transitus et excessus militum.

X. Adhuc ad 4 annos, incipiendo ab a. 1719, 40 millia floren. pro quanto musicali, seu pro propria caesarea dispositione.

Digitized by Google

XI. Pro continuando in Italia emergente bello a. 1719 Caesareae Majestati concesserunt pecunias, scilicet D. comes Franciscus Josephus de Waldstein centum millia floren., D. Adolphus Bernardus comes Martinicz 50 millia floren., D. Antonius comes de Lossy[1]) 50 millia floren., D. Franciscus Josephus comes de Czernin ter centena millia floren., 6 per 100. Illaeque concessiones tabulis regni sunt insertae.

XII. Donativum quinquaginta millium pro nuptiis archiducissae Austriae Mariae Josephae, quae nupsit principi Saxoniae.

XIII. De contribuendo contingenti comitatus Glacensis, districtus Egrensis et Hebraeorum dictum est supra in comitiis ad annum 1718, qui stylus idem hoc anno 1719 observetur.

XIV. Ex gremio statuum, sub directorio supremi regni burggravii illustrissimi DD. Joannis Josephi comitis de Wrtby, domini in Nussl et Konopisst ad Ausschuß-Commissionem electi sunt: Ex statu ecclesiastico: reverendissimi Domini D. Daniel Josephus de Mayern, suffraganeus, officialis et praepositus Prag. D. Joannes Ludovicus Steyer, metropolitanae ecclesiae Pragensis praelatus et archidiaconus. Ex statu baronali: Illustrissimi domini comites: D. Joannes Ernestus Schafgotsch, L. B. de Kynast et Greiffenstein, dominus in Kuntschitz, Sadowa et Weistrzemeschna, S. C. M. intimus consiliarius, camerarius, locumtenens et supremus regni Boëmiae judex, D. Carolus Joachimus comes de Breda, dominus in Tachlowicz, Likowicz, Rubro-Augezd, Dobray, Kaczow et Peczka, S. C. M. intimus consiliarius, camerarius, regius locumtenens, majoris judicii assessor. Ex statu equestri: perillustres equites: D. Ludovicus Ignatius Bechinie de Lazan, dominus in Longa Lhota, Bisticz et Welhartícz, S. C. M. consiliarius, regius locumtenens, majoris judicii assessor et burggravius districtus Regino-Hradecensis. Dominus Joannes Franciscus de Goltz, dominus in Moschau et Willemicz, S. C. M. consiliarius, majoris judicii assessor, viceburggravius Pragensis. Ex statu civico: D. Georgius Ridel, primator Micro-Pragensis. D. Fidelis Weybl, senator Neo-Pragensis.

XV. Quantum pro hoc anno 1719 pro quanto militari ordinario 2000000 fl., pro militari extraordinario 866666 fl., archiducissae Austriae donativo nuptiali 50000 fl., camerali, fortificatione, augmento salarii supremo cancellario, recroutis, equis oc tam subditus quam dominus contribuere, et quando contribuere debeat? sequens tabella ostendit.

Subditus. Pro Novembri a. 1718 3 fl. 11 kr. $5\frac{35}{96}$ ℔
Pro Decembri . . . . 3 fl. 11 kr. $5\frac{35}{96}$ ℔.

Anno 1719. in Januario, Februario et quolibet mense usque inclusive ad Octobrem 2 fl. 52 kr. $5\frac{47}{75}$ ℔ idque pro recroutis.

Similiter in parata pecunia pro coëmptis alibi recroutis, pro quolibet capite seu persona

pro termino ultima Januarii . . . 3 fl. $\frac{7}{32}$ ℔
pro termino ultima Februarii . . 3 fl. 31 kr. $4\frac{31}{32}$ ℔.

Similiter pro additione equorum pro catafractis per 58 kr. $4\frac{29}{42}$ ℔, equorum pro desultoriis per 24 kr. $2\frac{11}{12}$ ℔ pro termino ultima Decembris

[1]) Losy z Losimthalu.

Digitized by Google

1718 1 fl. 23 kr. $1\frac{1}{2}\frac{4}{3}\frac{9}{1}$ ℔. In simili pro secundo termino ultima Januarii 1 fl. 23 kr. $1\frac{1}{2}\frac{4}{3}\frac{9}{1}$ ℔.

Dominium pro quolibet possessionato contribuere debet pro termino ultima Junii 1719 6 fl. 43 kr. $1\frac{3}{4}\frac{8}{1}$ ℔, pro termino ultima Augusti 8 fl. 15 kr. $4\frac{2}{6}\frac{1}{3}$ ℔.

Summa. Subditus 45 fl. 15 kr. $3\frac{8}{9}\frac{3}{0}$ ℔
Dominus 14 fl. 59 kr. $1\frac{0}{2}\frac{8}{5}\frac{2}{3}$ ℔.

Anno 1720.

Anno Domini 1720 3. Januarii circa horam 10. matutinam *Unhosstii* post Hagek magna exorta est tempestas, et tempore sacrificii missae, quam loci curatus cruciger cum rubea stella celebravit, fulmen in turrim ecclesiae percussit et incendit, celebrans votum emisit, velle se cum parochianis processionem in Hagek ad B. V. M. peragere, si Deus civitatem ab ulteriori incendio liberaverit, et ecce statim ignis imminutus est, et tectum turris non ad domum parochialem penes stantem, nec ullam domum civicam, sed coemeterium feliciter decidit.

Post obitum viduae imperatricis *Eleonorae Magdalenae* 19. Januarii per totam Triurbem in omnibus ecclesiis campanis pulsabant et exequias celebrarunt, omnes laetitiae, musicae, comediae, bal inhibitae fuerunt.

Eeodem anno 1720. 16. Januarii illustrissimum dominum Wratislaam S. R. I. comitem de *Clary* ex bono suo *Ssnegdowicz*[1]) cum affine suo juniore domino comite de Kokorzowa post mediam noctem Pragam pergentem medio milliari a praenominato bono in quadam sylvula quidam inferius nominandi latrones bombardas explodentes in curru sedentem duobus glandibus vulnerantes occiderunt, et ne agnoscantur, accurrentes servo ardentem faculam extinxerunt, currum spoliarunt, pecuniam et quidquid pretiosum erat, rapuerunt et aufugerunt. Junior dominus comes de Kokorzowa (quem Deus specialiter custodivit, quod non fuerit ictu bombardorum tactus) accepto mortuo corpore, rediit Ssnegdovicium magno cum cordis dolore ad viduam comitissam, juvenem comitam et herulam.

Sed hi latrones et eorum complices intercepti, ad carceres Vetero-Pragenses positi, eodem anno 1720. 11. Septembris in concursu multorum millium hominum et militum in praesidio urbis Pragensis existentium ad locum supplicii educti et variis suppliciis affecti. Mathias Klimpl mox penes curiam Vetero-Pragensem ignitis forcipibus ustus, cum Christophoro Gürth est Christophoro Ticze in pelle bovina ad locum supplicii tracti, rotâ fracti, supra rotam positi, in aërem suspensi. Wenceslaus Petrass, Ssnegdovicensis braxator, etiam rotâ est fractus et in rota in aërem suspensus. Matthias Hike, Ssnegdovicensis hortulanus, secundum prius latam sententiam debebat vivus rotâ frangi, in loco supplicii gratia fuit illi annuntiata, ut pro suo delicto capite plectatur et in loco supplicii sepeliatur. Georgius Beke secundum priorem latam sententiam debebat vivus rotâ frangi, gratiam obtinuit et debebat sex annis in publico labore laborare. Elias Bendl, olim clavianus servus seu lokag, et Joannes Georgius Albert secundum priorem

[1]) Snědovice, Schnedowicz.

Digitized by Google

latam sententiam debebant decapitari et illorum corpora supra rotam poni, per quinque annos ad publicum laborem sunt aggratiati. Christophorus Datterman, Ssnegdoviensis judex, secundum priorem sententiam debebat decapitari et in loco supplicii sepeliri, propter ipsius senectutem aggratiatus est ad laborem leviorem publicum per duos annos peragendum. Matthias Nosowsky secundum priorem sententiam debebat trinis vicibus in prophana columna cum denudato et extracto ense stare, virgis efflagellari et ex regno, haereditariis terris Suae C. M. proscribi, aggratiatus est, ut ad locum supplicii ad conspicienda reorum supplicia educatur et deinde in labore publico duobus annis laboret. Wenceslaus Datterman secundum priorem sententiam debuit semel in prophana columna stare, ex urbe efflagellari, ex regno proscribi, aggratiatus est pro labore publico unius anni. Wenceslaus Romiss in carceribus Vetero-Pragensibus mortuus est, corpus ejus evectum et 19. Septembris in loco supplicii sepultum. Christophorus Romiss, cum eo tempore graviter decubuerit et cum aliis exequutus non fuerit, die 13. Novembris huius anni mortis sententiam accepit, deinde desuper 20. Novembris exequutus fuit, videlicet, educto ex carcere ante curiam unum lorum ex dorso defractum fuit, deinde extra portam evectus ibidem ignitis forcipibus compressus et adustus et in loco supplicii a parte superiori (in quo aggratiatus est, vi enim sententiae primae a parte inferiori frangi rotâ debebat) rota fractus est, rotae implicitus, in aërem elevatus est.

Eodem anno 1720. 28. Januarii ex dispensatione consistoriali copulatus est a parocho Teynensi Floriano Joanne Hammerschmid in domo Hartikiana, in foro Antiquo-Urbensi sita, perillustris dominus Ignatius Humbertus *Bechinie de Lazan*, dominus in Longa Lhota et Bistitz, appellationum consiliarius in castro Pragensi, cum herula Maria Anna nata *Hartikiana*, natu maxima filia illustrissimi domini Joannis Huberti L. B. de Hartik, domini in Citow et Daniowes, Kamenitz, Wczelnitz oc S. M. C. consiliarii, et dominae Mariae Josephae Hartikianae natae de Scheydler.

Eodem anno 1720. 7. Februarii herula *Maria Josepha* filia unica illustrissimi domini Wenceslai Caretto S. R. I. comitis de *Millesimo*, domini in Wilimow et Leskowiz et dominae Mariae Elisabethae comitissae de Millesimo natae de Custos, ordinem Dominicanorum ad s. Annam Vetero-Pragae suscipit.

Eodem anno 4ta Februarii vener. D. Antonius *Gürth*, parochus *ad s. Stephanum* Neo-Pragae in canonicum Vetero-Boleslaviae ss. Cosmae et Damiani instalatus est.

Eodem mense Februarii Carolus Nicolaus *Worzikowsky* de Kundratitz, Juris utriusq doctor, Regni B. advocatus, in secretarium aulicae camerae Boëmicae resolutus est et Viennam discessit.

Eodem anno 1720. 22. Februarii perillustris D. Joannes Franciscus de *Goltz*, dominus in Moschow et Wilemitz, S. C. M. consiliarius regii majoris judicii regni assessor, tamquam regius locumtenens et districtus Reginae-Hradecensis burggraffius in regia cancellaria more solito est instalatus.

Item 22. Februarii ad noctem obiit domina Maria Elisabetha S. R. I. vidua comitissa de *Waldstein*, nata comitissa de Kchanowiana, aetatis suae anno 67.

Digitized by Google

Eodem anno 1720. 24. Februarii post horam 2am pomeridianam *Vetero-Pragae* non procul a Teynensi ecclesia in domo ad *rubram rotam* dicto periculosum ortum est *incendium*, quia propter angustas plateolas difficilis erat accessus, tamen per diligentiam adjuvantium solum tectum domus erat exustum.

28. Februarii obiit domina *Maria* comitissa de *Sternberg* nata comitissa de Waldstein in Drahenitz in districtu Prachensi.

Eodem anno 6. Martii obiit illustrissimus D. Ferdinandus Ernestus S. R. I. comes de *Herberstein* Pragae.

Item 6. Martii obiit domina Eleonora Carolina principissa *Lobkowitzkiana* nata comitissa Popeliana de Lobkowitz, conthoralis principis Raudnicensis Philippi, Raudnicio, advecta Pragam et in crypta Lobkowitziana sepulta.

Eodem anno 15. Martii perillustris D. Wenceslaus Christophorus *Hlozek de Zampach*, S. C. M. consiliarius oc in regium locumtenentem et supremum regni scribam instalatus est.

Eodem anno 19. Martii in festo s. Josephi in metropolitana ecclesia pro canonico metropolitano cum consuetis caeremoniis instalatus est illustrissimus D. Rudolphus S. R. I. comes de *Spork*.

Eodem anno 20. Martii obiit domina Eleonora vidua comitissa de *Putler* [1]) et Kloneburg, nata de Custos, ad RR. PP. Hibernos sepulta.

Eodem anno 5. Aprilis D. Petrus Nicolaus *Straka de Nedabilitz*, dnus in Podhorzan, Malobratrzicz et Hosdaczow, S. C. M. consiliarius, quondam regius locumtenens et supremus regni scriba, qui propter gravem aetatem officio suo solemni non pridem resignavit, obiit aetatis suae anno 98°. Sepultus ad s. Jacobum Vetero-Pragae.

Eodem anno 7. Aprilis *corpus s. Lucidi* Martyris ab excellentissimo comite de Martinitz Româ allatum, a monialibas ad S. Georgium in castro Pragensi exornatum et ecclesiae metropolitanae *s. Viti* donatum, solenni pompa delatum est.

Eodem a. 1720., cum jam ab aliquot annis fuerit defectus panis et aliorum victualium, ordinavit Archi-Episcopus Pragensis preces, ut omnes parochi et religiosi in suis ecclesiis in missae sacrificiis accipiant *collectam contra famem*.

Item in *diebus rogationum* copiosior populus in processionibus conveniat, ad loca magis dissita, quam factum est antea, in processione pergat, in omnibus ecclesiis parochialibus et regularibus feria IV. rogationum sacratissimum eucharistiae sacramentum exponatur, mechanici, inquilini et omnes homines pro avertenda ira Dei ante illud devote orent, totâ die in pane et aqua jejunent auditâ in aliis ecclesiis missâ, omnes parochi, religiosi, confraternitates, studiosi, juvenes et infantes in ecclesia *Teynensi* conveniant, inde processionaliter ad ecclesiam metropolitanam pergant, ibi auxilium ss. patronorum Boëmiae pro avertenda fame petant et in eadem ecclesia ante crucifixum clara voce orent.

Quoniam omnes haereditarias terras S. C. M. concernit, ut domum Austriacam Deus cum aliqua *prole masculina* benedicat, in eum finem

[1]) Butler.

Digitized by Google

archiepiscopus Pragensis ordinavit, ut a die Ascensionis Dni per 9 septimanas in honorem B. V. Mariae, quae 9 mensibus in utero virgineo Christum gestavit, diebus Dominicis et festivis post decantatam missam et expositionem Sacratissimi litaniae de nomine Jesu et aliae preces decantentur et insuper benedictio cum Sacratissimo detur, et quolibet die sabbatino in omnibus ecclesiis una missa, in metropolitana autem plures missae ad sepulchrum s. Joannis Nepomuceni legantur.

Eodem anno 6. Aprilis obiit perillustris D. Franciscus *Sezima Mitrowsky* de Nemyssle, dominus in Getrzichow, Vrchotitz ɔc, S. C. M. consiliarius et vicejudex Boëmiae, aetatis suae anno 52. Sepultus Vetero-Pragae in ecclesia s. Jacobi, cui in hoc officio successit perillustris Dnus Franciscus Carolus *Pecelius de Adlersheim*, S. C. M. consiliarius.

7. Aprilis obiit Pragae perillustris D. Joannes Josephus *Karwinsky de Karwin*, dnus in Horzelitz, capitaneus districtus Raconicensis.

Eodem anno 1720. mense Aprili, dum nodus turris ecclesiae *s. Adalberti Neo-Pragae in Gircharz* deponeretur, in hoc nodo in pergamena anno 1671 haec verba inscripta erant inventa: DIVo ADaLberto gratItVDInIs ergo Chara posVIt posterItas, et omnia nomina dominorum senatorum Neopragensium, communitatis seniorum, decemvirorum, ecclesiae aedituorum ɔc; post nomina illorum hoc chronographicum: VIVe Deo sanCte ADaLberte, et tVos protegenDo foVe. Quae omnia venerabilis dominus Mathias Benedictus *Bolelucky* de Hradisst, curatus a sancto Adalberto anno tertio Mathaei, archiepiscopi Pragensis, in membrana conscripsit, et pro aeterna memoria ad globum turris, quando turris nova est aedificata, imposuit, ut autem memoria in futura tempora permaneat, et novam chartam cum inscriptione omnium novorum dominorum senatorum apposuit cum hoc adjecto chronographico: sIt DIVo ADALberto VLterIor gratItVDo a Chara posterItate. [1])

Eodem anno 1720. 25. 26. 27. Aprilis in metropolitana ecclesia Pragensi solennes *exequiae* celebratae sunt pro defuncta vidua imperatrice *Eleonora Magdalena* in praesentia regiorum locumtenentium, regni B. officiorum, magistratuum et plurimorum hominum; ab hora nona usque ad 10. in omnibus ecclesiis campanas pulsarunt. In medio ecclesiae erat altum erectum castrum doloris plurimis candelis cereis illuminatum, pulchris symbolis depictum, quadrifarie divisum: Januarius in porta aerea depictus, quia augustissima imperatrix 6ta Januarii 1655 erat nata, a. 1677 7ma Januarii defuncto imperatori Leopoldo desponsata, anno 1690 19. Januarii in imperatricem Romanam coronata, et eodem die 19. Januarii 1720 demortua. Tota ejus vita in ingeniosis picturis et symbolis in tres partes erat divisa, scil. in orientem, meridiem et occidentem. Oriens denotabat ipsius nativitatem 6. Januarii a. 1655, plane illo anno, quando Leopoldus I. in regem Hungariae fuit coronatus. Et ad hanc felicem orientem stellam quidam chronostice subscripsit:

AVgVstas Defert noVa regVM seLLa Coronas,
VatICInans soLIVM, nobILe sIDVs erat.

---

[1]) Srovn. *Beckovský* III, 479.

Digitized by Google

In suis annis meridianis propter excellentes virtutes suas Leopoldo I. imperatori fuit desponsata, cui Claudianus accinit:

Talem nulla refert antiquis pagina libris,
Nec Latiae cecinere tuba, nec Graja vetustas.
Conjuge digna probo, nam tantum coetibus extat
Foemineis, quantum supereminet ille maritos.

Ex hac fecunda matre caesarea prodierunt duo Romani imperatores, duo Hungariae et Bohemiae reges, unus rex Hispaniae, una regina Portugalliae, archiduces et archiducissae novem, ita ut de ipsa iterum dicat Claudianus:

O genItrIX feCVnDa DeIs, bIs Caesare granDIs,
IMperII CaVsas non sInIs absqVe DVCe.

Post mortem sui mariti Leopoldi I. et etiam filii sui caesaris Josephi I. regimen omnium haereditariarum terrarum suscepit, male contentos Ungaros ad oboedientiam perduxit:

TVrbatae HVngarIae CVstos fIDIssIMa paCIs,
EffraenIs parIbVs sVbIre, CeCIDere trIVMphIs.

Et ita haec, quae per totum vitae suae cursum omnibus virtutibus quasi sol fulsit, 19. Januarii noctu anno 1720 ad occidentem feliciter vitam suam terminavit:

SI neqVIt InCessV aD zonaM soL aLtIVs Ire,
VMbrIs fInaLIs Vespera CLaVDIt Iter.

Notatu dignum est, quod hi duo gloriosi conjuges Leopoldus I. imperator et imperatrix Eleonora Magdalena in aequalibus annis, scil. quilibet 65. aetatis suae mortui sint:

Tanta ambos coelo maturos intulit aetas.
Eleonora tuus cum Caesare convenit annus,
Et moriente pio conjuge, morte cadis.
Sic nempe in terris, qui vos sociavit amantes,
Vos uno in coelo tempore jungit amor.
SIC IgItVr tarDa VIres MInVente seneCta
OCCIDIt, atqVe noVo sIDere DIgna fVIt.

Eodem anno 1720. 25. Aprilis illustrissimus D. Franciscus Josephus S. R. I. Comes *Czernin de Chudenitz* S. C. M. actualis camerarius, regni B. haereditarius pincerna oc in regium locumtenentem est instalatus.

Eadem die obiit D. Maria Francisca L. Baronissa de *Wunschwitz*, nata haerula de Ssuman, aetatis suae anno 25to.

Eodem anno 30. Aprilis in ecclesia Vetero-Pragae RR. PP. Societatis Jesu in *templo Salvatoris* celebratae sunt exequiae pro augustissima vidua, imperatrice et regina Hungariae et Boëmiae, *Eleonora Magdalena Theresia*, ubi erectum erat castrum doloris pluribus ardentibus candelis illuminatum. E regione devictae mortis supra conspiciebatur genius, interrogans: „ubi est mors victoria tua?“ Ex utraque parte legebantur hae inscriptiones: ex parte dextera: „Obiit die Veneris, quo Salvator noster mortem moriendo destruxit,“ ex sinistra parte: „Parentatum est tempore, quo Salvator noster vitam resurgendo reparavit.“ In tumba haec legebatur in-

Digitized by Google

scriptio: „HIC MortaLe nIhIL, neqVe trIste est, qVoD tegIt Vrna.“ Volans angelus, demonstrans hanc mortalem tumbam, cum hac inscriptione: „eX hoC sarCophago sVrgVnt De Morte trophaea.“ In superiori theatro hae erant inscriptiones:

Strata Dat aVgVstos CaeLIs LIbItIna trIVMphos,
Est DebeLLata VICtrIX patIentIa MortIs.
RegIa Dos, terrIs MIserIs sVCCVrere VotIs.
Cor abrIpIt Iste De MILLIbVs VnVs.

In parte anteriori erat legendus versus Ovidii Epis. 6.:

. . . praeCIpVo VICtorIa DIgna trIVMpho.

Eodem anno 1720. 2. Maji in *arce Carlsteinensi* exequiae celebratae sunt pro eadem vidua imperatrice Eleonora Magdalena cum erecto castulo doloris pluribus luminibus illuminato et variis inscriptionibus depicto. Superne conspiciebatur volans fama dominae suae mortem Carlsteiniensibus incolis annuncians hisce verbis: „ELeonora MagDaLena TheresIa, neptIs, VXor, parens Caesarea pIe obIIt.“ Inferius stabant genioli cum his inscriptionibus: ex parte dextera: „SVa per annos tres et trIgInta DoMIna IVsta persoLVens parentat CarlsteIna“, ex parte sinistra: „Cenotaphium Augustae erigimus, ubi verum stare oporterit mausoleum. Si condendis sanctorum reliquiis et regni cimelis condita Carlsteina: Carlsteinae condi Eleonora debuisset.“ Reliquus totus conceptus hujus theatri in hoc consistebat, quod gloriosae memoriae defuncta imperatrix specialem relationem ad tres imperatores Carolos habuerit, scil.: ad Carolum I. vel Magnum, ex cujus sanguine genita est, ad Carolum IV., a quo fundata est arx Carlsteiniensis, et partem dotis illa in ipsa habuit, ad Carolum VI., quem genuit. Et ulterius prophetizatur, quod nascetur Carolus VII., quem hoc anno in coelo a Deo impetrabit, cum hac subscriptione:

Una tribus Carolis.

Stirps mea *primo*, dos *quarto*, gloria *sexto*
Debet; cum vixi, ter Carolina fui.
Septime, sed postquam precibus debeberis nostris,
Dicar, eroque dehinc iam Carolina quater.

Eodem anno 1720. 3. Maji per *incendium Lyssae* inusta sunt domus 43.

Eodem anno 8. Maji pro avertenda fame peractum est *jejunium* in pane et aqua ab archiepiscopo Pragensi constitutum, et *solennis processio* ex Teynensi ecclesia ducta ad ecclesiam metropolitanam, qua solenniorem nemo hominum viventium recordatur. Primo: processerunt vinitores et tota juventus scholaris, deinde omnes confraternitates Marianae et infinitus numerus civium et mechanicorum, omnes religiosi ordines, regii locumtenentes, tribunalistae, magistratus, civici officiales, sequebantur parochi Pragenses, canonici, post hos ipse archiepiscopus Pragensis. Solennitas huius processionis ex hoc patet, quia incepit media 8va matutina, et archiepiscopus demum media 12ma in ecclesiam metropolitanam intravit, quem sequebantur utriusque sexus homines. Tandem finem fecerunt pauperes homines.

Digitized by Google

Eodem anno 1720., cum ad *tabulas regni* partim per promotionem, partim per obitum aliqua loca fuerint vacua, S. C. M. ad complendum locum illorum in Majo dominos resolvit: in locum vice-camerarii regni Boëmiae perillustrem D. Franciscum *Pecelium de Adlersheim*, S. C. M. consiliarium, regii judicii camerarium, aulici fori assessorem et vice-judicem regni B. In vice-judicem regni perill. D. Wenceslaum Antonium de *Goltz*, dnum in Czernolitz, Rubro-Hradek, Hammer &c, S. C.M. consiliarium. In vice-scribam regni perill. D. Wenceslaum Joannem *Kriglstein de Sternfeldt*. In minorem scribam regiarum tabularum D. Joannem Franciscum *de Turba*, appellationum consiliarium.

Eodem anno 1720. 16. Maji *festum s. Joannis Nepomuceni* Martyris a cultoribus ejusdem Pragae celebratur, praesertim ab illustrissimo Dno Godefrido Daniele L. B. de *Wunschwitz*. Statua s. Joannis Nepomuceni in ponte a defuncto ipsius parente Mathia L. B. de Wunschwitz cum multis candelis accensis et picturis per totam octavam ornabatur. In primis superius in globo terrae stans Fama sanctitatem, virtutes et miracula s. Joannis toti mundo notificat cum hac inscriptione: „Patronum decanto meum, me quatuor orbis auscultate plagae." Supra a quatuor mundi partibus venti hunc sermonem de fama sancti Joannis audientes, inter omnes gentes promulgarunt, ubi genius Europae coronam ex albis liliis ostentans, hanc habuit subscriptionem: „Laetatur Virgine Virgo." Ex altera parte genius Asiae doctorale biretum inter ramos olivates ostendens, hanc habuit inscriptionem: „A doctore jubar fidei petit." Tertius genius Africae per palmam et lauream coronam martyrium denotat; ita ait: „Athletam Christi decet." Quartus genius Americae infulam et clepsidram transeuntibus ostentat cum hac inscriptione: „Metitur praesulis horas", volens per hoc intimare, quod in 4ta mundi plaga, id est in novo mundo, homines sctum Joannem Nepomucenum in lingua Peruana per horas orationibusque compositis honorent. In medio aureis literis scriptum est hoc chronographicum: „Bonae faMae tVteLarI et VInDICI LaVs perennIs." Ante effigiem s. Joannis Nepomuceni stans Romana catholica ecclesia, vocem totius populi confirmare appromittit hisce verbis: „Mox respondebit nostris de collibus echo, Albanique patres, atque alta moenia Romae." Ex altera parte illustrissimi domini L. B. Wunschwitz domesticus genius (qui propter obitum non pridem defunctae conjugis Wunschwitzianae peplum, luctus signum, fert) respondet: A(mor) M(eus) E(st) N(epomucenus).

Eodem anno 1720. 16. Maji illustrissimus Dominus S. R. I. comes de *Sporck* [1]), dominus in Herzmans Miest [2]) cum illustrissima herula Maria Anna comitissa de Wiesnik [3]) in domestica capella ilustrissimae sponsae Dnae suae matris copulatus est ab illustrissimo et reverendissimo Dno. Rudolpho comite de Sporck, metropolitanae ecclesiae canonico infulato, proprio fratre sponsi.

Eodem anno 16. Maji obiit Micro-Pragae in domo Dni comitis de Schitz illustrissima Domina Ursula Johanna Francisca vidua comitissa de *Klenau*, nata Hartmaniana de Clarstein, aetatis suae anno 57mo, filia D. Christophori *Hartmann* L. B. de Clarstein, dni in Brodetz et Benatek, et

[1]) Josef Sporck. [2]) Heřmanův Městec. [3]) Věžník.

Digitized by Google

dnae Susannae natae comitissae de Kuffstein, quondam conjux defuncti D. Wilhelmi Francisci comitis de Klenau, dni in Janowitz et Zinkow, capitanei districtus Plsnensis.

31. Maji obiit Dnus Carolus *Puchmann* Phliae et Medicinae doctor.

Eodem anno 1720. 14. Junii Neo-Pragae obiit Rdissimus Dnus abbas Emautinus Dnus Martinus *Zedlicz*, ordinis s. Benedicti, qui in vivis renovavit et ornavit suam *ecclesiam Emautinam*, prout hodie conspicitur.

Eodem anno in mense Junio *grando et imber* praesertim circa fluvium *Sázavam* multa damna causavit in agris, segetibus, pratis et sylvis; et homines sperantes post aliquot annorum frumenti penuriam, iterum in paupertatem devenerunt.

Eodem anno 23. Junii *fulmen* incussit Neo-Pragae ad domum *Korzeniczek* dictam in platea S. Stephani, et domum hanc in cineres redegit.

Eodem anno 25. Junii obiit illustrissima Eleonora herula S. R. I. comitissa de *Kolowrat*, sepulta in Libovic.

26. Junii obiit *Brzeznicii* perillustris domina Sophia vidua *Chlumczaniana de Przestawlk* et Chlumczan, nata de Augezd, sepulta in crypta DD. de Augezd Brzeznicii apud RR. Patres Societatis Jesu.

27. Junii in universitate Pragensi in doctores medicinae promoti suut: d. Franciscus Xaverius Leopoldus *Gramputa*, patria Iglaviensis, et d. Joannes Ignatius *Majer*, patria Pragensis.

Anni 1720. mensis Julius nobilitati erat fatalis, nam hoc mense obierunt, scilicet: illustrissimus D. Joannes Franciscus comes de *Thun*, S. C. M. actualis camerarius, item ill. D. Josephus de *Fours*, comes de Mont et Adienwilla, aetatis suae a. 17., sepultus Vetero-Pragae apud RR. PP. Paulanos. Item: ill. D. Carolus Jos. comes de *Lissau* aetatis suae a. 19., sepultus Vetero-Pragae apud RR. PP. Paulanos. Item: ill. D. Wenceslaus *Sswihowsky* L. B. de Ryzenberg et Sswihow, ultimus de sua familia sexus virilis, aetatis suae a. 22., sepultus Vetero-Pragae ad s. Aegidium. Item: illustrissima herula Anna Benedicta comitissa de *Bredau* aetatis suae a. 23., sepulta ad s. Michaëlem. Item: illustrissima herula Maria Magdalena comitissa de *Thun*, aetatis suae a. 32, sepulta Micro-Pragae ad s. Wenceslaum. Item: illustrissimus D. Felix comes de *Wrssowicz* S. C. M. intimus consiliarius et camerarius, aetatis suae a. 66., sepultus Neo-Pragae ad RR. PP. Hybernos. Item: illustrissimus D. Romedius comes de *Wěznik*, aetatis suae a. 20. in Novis Villis penes Sedliczium. Item: illustrissimus D. Wenceslaus S. R. I. comes de *Martinicz* obiit in juvenili adhuc aetate, sepultus in ecclesia metropolitana in capella Martinicziana. Item: ultima ex familia sua, illustrissima Domina Leopoldina Margaretha L. B. de *Klebersberg*, nata de Pallisan, aetatis suae a. 52., sepulta ad PP. Hybernos. Item: illustrissimus D. Ernestus Josephus S. R. I. comes de *Künburg*, aetatis suae 32. Sepultus Neo-Pragae ad s. Josephum ad RR. PP. capucinos. Item: illustrissima Domina Barbara Agnes, vidua L. B. *Woraczickziana*, nata Obiteckiana de Obitecz. Item: illustrissima D. Maria Susanna vidua *Pachtiana* L. B. de Ragowa, nata comitissa Czabeliczkiana de Sauticz. Sepulta in crypta dominorum de Pachta apud RR. PP. Paulanos. Item: illustrissimus D. Joannes Josephus Silesiticus comes de *Sobek*, L. B. de Ratybor, aetatis suae a. 19. Sepultus Neo-Pragae ad B. V. ad

Digitized by Google

Nives. Item: illustrissimus D. Joannes Antonius S. R. I. comes de *Herberstein* L. B. de Neuberg et Guttenhoch, consiliarius appellationum, aetatis suae a. 30. Item: illustrissimus D. Franciscus *Kokorzowetz* S. R. I. comes de Kokorzowa, S. C. M. consiliarius et camerarius, Vetero Pragae, aetatis suae a. 40., Luticii sepultus. Item: D. Maria Elisabetha vidua comitissa de *Clary* aetatis 32.

Eodem anno 1720. in Julio in curiis Pragensibus promulgatum est decretum a regiis locumtenentibus emanatum, quo jubentur omnes *homines pigri, vagi, ex militia dimissi, mendici* &c, ut intra dies octo Praga, ex regno Boëmiae intra quatuor hebdomadas excedant sub poena ad opus publicum condemnandi. Mendicos quilibet dominus suos subditos alat, Pragenses mendici in lazaretho sustententur ex eleemosynis a viris a magistratibus constituendis colligendis.

Eodem anno 1720. 21. Julii in festo B. V. M. de Carmelo in *Albo Monte* celebratum est jubilaeum 100 annorum ibi a. 1620. victoriae de haereticis obtentae in capella B. V. M. non pridem ibi aedificata, erant plenariae indulgentiae per totam octavam. Pontificale sacrum habuit inter tormentorum explosiones Rdissimus et illustrissimus D. Daniel Josephus Mayer, suffraganeus Pragensis in magno hominum et nobilitatis concursu.

Eodem anno 1720. in Julio D. Franciscus Antonius *Pachta* L. B. de Ragowa a S. C. M. resolutus est in actualem aulicae camerae consiliarium cum sessione et voto.

Eodem anno 1720. 23. Julii in universitate Pragensi in JUDoctores promoti sunt d. Henricus Petrus *Proychausen*, a S. C. M. resolutus juris professor ordinarius, et d. Nicolaus Ignatius *Königsmann*, juris professor extraordinarius.

Eodem a. 1720. 2. Augusti obiit in castro Pragensi ad s. Georgium Rdissima virgo Francisca Helena *Peyeron*, principissa ad s. Georgium per annos 29. Ei successit v. virgo Rosina *Schindleriana* 16. Augusti electa.

4. Augusti Neo-Pragae ad s. Michaëlem copulatus est perillustris D. Carolus Josephus *Zyczy de Znoricz*, apellationum consiliarius, cum herula Eva Margaritha de Sattlern.

Item perillustris D. Franciscus Antonius *Rensperg* de Rensperg copulatus est Neo-Pragae ad s. Henricum cum herula Maria Josepha Kapauniana L. B. de Swoykowa.

Item Micro-Pragae obiit D. Joannes Wilhelmus *Grüner*, consistorii archi-episcopalis emeritus secretarius et senator Hradzinensis, aetatis suae a. 61.

Eodem anno 1720. augustissima imperatrix regnans *Elisabetha* Pragam misit omnia *apparamenta* ad missam necessaria pro altari s. *Joannis Nepomuceni* propriis manibus elaborata, in quibus prima vice missam celebravit celsissimus archiepiscopus Pragensis, Deumque rogavit pro prole mascula.

Eodem a. 1720. 22. Augusti obiit D. Joannes Franciscus *Krepin*, apud regiam cancellariam expeditor, in ecclesia Teynensi sepultus.

Eodem a. 1720. 24. Augusti obiit D. Franciscus Joannes S. R. I. comes de *Walmerod*, sepultus Micro-Pragae ad RR. PP. carmelitas discalceatos.

Digitized by Google

27. Augusti obiit D. Franciscus Gabriel *Crusius* medicinae doctor et in universitate Pragensi professor ordinarius.

Eodem anno 1720. 3. Septembris in universitate Pragensi in medicinae doctores promoti sunt duo, scil.: d. Georgius Fridericus *Medicus* et Franciscus Ferdinandus *Kirchmayer* de Reichwicz patria Pragensis.

5. Septembris obiit perillustris D. Maria Sophia Kriglsteiniana de Sternfeld, nata de Bornstadt, aetatis suae a. 55. Sepulta in ecclesia Teynensi.

9. Septembris obiit D. comes Franciscus Ferdinandus *Berchtold* L. B. de Ungerschicz, S. C. M. camerarius, Neo-Pragensis regius capitaneus, aetatis suae a. 63. Sepultus Neo-Pragae ad B. V. ad Nives.

Eodem a. 1720. 18. Octobris obiit in *Kossumbergensi* residentia actualis ibidem superior A. R. Pater Joannes *Kotz* S. J. in bona aetate, ordinis equestris antiqui dominorum Kotziorum de Dobrz.

21. Octobris Pragae obiit illustrissimus D. Ernestus Comes de *Thun* adhuc celebs, aetatis suae a. 30., in habitu P. P. Trinitariorum Micro-Pragae sepultus est ad s. Wenceslaum.

21. Octobris venerabilis Pater *Nicolaus* Ordinis P. P. capucinorum olim concionator, annorum 66. celebrans in ecclesia Hradczanensi sacrum, post consecrationem hostiae, volens reverentiam facere, cecidit, et derepente exspiravit, ita ut alius sacerdos coactus fuerit sacrum perficere.

Eodem anno 1720. 22. Octobris obiit illustrissima D. Ursula Barbara vidua comitissa *Berchtoldiana*, nata comitissa de Wrtby, aetatis suae a. 61. Sepulta apud PP. Franciscanos ad B. V. ad Nives penes maritum suum D. Franciscum Ferdinandum comitem Berchtold 9. Septembris mortuum et ibi sepultum.

Eodem a. 1720. 28. Octobris obiit D. Tobias Franciscus *Tressel*, regiarum tabularum in regno Boëmiae depositor et taxator, urbis Hradczanensis primas.

Eodem 1720. 15. Octobris in festo s. Theresiae archiepiscopus Pragensis cum consuetis ceremoniis, penes sonitum tubarum et tympanorum, praesentibus dominis canonicis metropolitanis et plurimis aliis hominibus posuit *lapidem fundamentalem* pro nova ecclesia venerabilium virginum e societate s. Ursulae in *Hradczano* in honorem s. *Joannis Nepomuceni* aedificanda, plane in illo loco, ubi a. 1701. a S. Joanne Nepomuceno in brachio arido virgo Theresia Krepsiana sanata est. De quo miraculo vide meam historiam de s. Joanne Nepomuceno.

Eodem a. 1720. 30. Octobris obiit Neo-Pragae D. Susanna vidua *Bederyana*, olim comitissa de Schelleriana, nata de Goltz, fundatrix collegii seu contubernii dicti *Angelici* seu Engliſch Stifft pro nobili sexu foemineo,[1]) 31. Octobris sepulta in templo s. Ignatii PP. S. J.

Eodem a. 1720. 1. Novembris obiit D. Joannes Georgius *Ridel*, primas Micro-Pragensis.

Eodem a. 1720. 21. Novembris obiit D. Joannes *Rings*, medicinae doctor, professor regius publicus et extraordinarius, sepultus Vetero-Pragae ad s. Martinum.

---

[1]) Viz Ekert Posv. m. I. 43.

Digitized by Google

Eodem a. 1720. 24. Novembris Vetero-Pragae in ecclesia Teynensi jam secunda vice in rectorem magnificum universitatis cum consueta solemnitate installatus est A. R. Pater Jacobus *Stessl*, S. J. SS. Theol. Doctor, rector collegii ad s. Clementem.

Eodem a. 1720. 30. Novembris *senatum Hradczinensem renovavit* D. Wenceslaus Ernestus Marquart de Hradek, dominus in Wernsdorff et Lauchow, S. C. M. consiliarius, regius locumtenens, regni subcamerarius ɔc. In illa factus est primas D. Andreas Ignatius Smrkowsky, regiae appellationis registrator. Senatores: D. Christianus Luna. D. Franciscus Tressl, apud bernas regni ingrossator, D. Franciscus Michačlis, D. Joannes Georgius Mayer.

Eodem a. 1720. 16. Decembris obiit D. Christophorus Mauritius *Wittauer*, judicii burggravialis assessor, qui Vetero-Pragae in foro domum *Krenariam* dictam pulchre renovavit sepultus Micro-Pragae ad s. Thomam.

Eodem a. 1720. 16. Decembris promulgatum est in curiis Pragensibus decretum, quo intimatum est, quod *gallici imperiales* anno 1718. cusi tantum valeant 1 fl. 42 kr.; in una parte horum imperialium est effigies Galliae regis Ludovici XV, circa ipsum inscriptio: Ludov: XV, D. G. Franc: et Navar. Rex, in altera parte insigne Galliae et Navarrae cum inscriptione: Sit Nomen Domini Benedictum 1718.

Eodem a. 1720. 25. Decembris, id est in festo Natalis Domini, obiit aetatis suae anno 53. D. Maria Carolina *Marquartiana* de Hradek, nata Odkolkiana, herula de Augezd, conthoralis Domini Wenceslai Ernesti Marquart de Hradek, subcamerarii et regii locumtenentis, sepulta Micro-Pragae apud RR. PP. Dominicanos ad s. Mariam Magdalenam.

Eodem a. 22. Decembris in civitate *Ledeczensi* exustae sunt domus supra 60, ita ut tantum quaedam domus, arx, parochialis ecclesia et decanatus in alto saxo stans, manserunt salvae.

Anno 1720. *comitia regni* celebrata sunt in castro Pragensi. Caesarei commissarii erant: illustrissimi Domini comites: D. Joannes Ernestus *Schaffgotsch*, S. R. I. comes de Kynast et Greiffenstein, d. in Kunczic, Sadowa, Alba-Trzemessna, Dohalicz, S. C. M. consiliarius, camerarius, regius locumtenens et supremus regni judex. D. Carolus Joachimus S. R. I. comes de Breda, d. in Tachlowicz, Likowicz, Rubro-Augezd, Dobray, Kacow, Czestin, Peczka, S. C. M. intimus consiliarius, regius locumtenens. In praesentia perillustris D. Petri Nicolai Straka de Nedabilic ɔc. regii locumtenentis. Supremus regni scriba tunc erat: perillustris eques, D. Wenceslaus Hlozek de Zampach, S. C. M. consiliarius, regius locumtenens. Vice-regni scriba D. Wenceslaus Joannes Krigelstein, S. C. M. consiliarius.

Hi articuli erant conclusi:

I. Deputati rectificationis commissarii diligenter indagent, quibus mediis in filialibus dissitis novae parochiae erigi possint?

II. Pro quanto militari ordinario duos milliones fl., pro extraordinario sexies centena sexaginta sex millia sexcentos sexaginta sex fl. 40 kr.

Digitized by Google

III. Recroutarum sex millia quingentos viginti octo. Medietatem in natura, medietatem in pecunia. Mille trecentos et sex equos catafractorum, sexcentos quinquaginta tres desultoriorum, contra bonificationem.

IV. Pro quanto fortificationis viginti millia fl.

V. Servitia militibus consueto more praestentur.

VI. Pro quanto camerali centum millia fl.

VII. Status regni solutionem regno inservientium in cursu veteri et ordinario in se susceperunt.

VIII. Moratorium camerale prorogatur, exceptis viduis, pupillis, ecclesiae metropolitanae necessariis, quibus a caesarea aulica camera assignantur decem millia fl.

IX. Circa limites regni, viarum reparationes, novum modum collectandi et exequendi observabunt, uti conclusum est in praecedentibus comitiis.

X. Liquidatio etapparum et in transitum militum et illorum excessuum ab a. 1712 usque ad a. 1716 inclusive inter spatium quadrantis anni fiat.

XI. Sicuti S. C. M. decrevit, ut ad coronam regni Boëmiae non tantum jus habeant primogeniti masculi ex domo Austriaca, sed etiam ex sexu foemineo, tamquam sanctionem pragmaticam et legem fundamentalem regni in perpetuum valituram, et misit accessionis et submissionis instrumentum, status regni plene ad hoc consenserunt, illam sanctionem ad ultimam profusionem sanguinis guttam defendere appromiserunt ingrossaruntque.

XII. Ad quantum militare ordinarium, extraordinarium, fortificationem, comitatus Glacensis ad 30. partem, districtus Egrensis ad partem centesimam in ordinario, Judaei ad 45. partem (praeter ipsis assignata duodecim millia fl.) concurrant, in casu morae executionem expectaturi et accepturi.

XIII. Ex gremio statuum ad commissionem Außſchus sub directorio ill. supremi Regni burggravii S. R. I. comitis de Wrtby Joannis Josephi ꝛc electi sunt: Ex statu ecclesiastico reverendissimi Domini: D. Daniel de Mayern, suffraganeus, praepositus Pragensis, officialis et vicarius generalis, S. C. M. consiliarius, D. Marianus Hermann, abbas Strahoviensis, vicar. general. Ex statu baronali: illustrissimi Domini: D. Joannes Ernestus comes de Schaffgotsch, de Kynasto et Greiffenstein, d. in Kunczicz. Alba Trzemessna, Dohalicz, S. C. M. intimus consiliarius, supremus regni judex. Et D. Josephus Franciscus comes de Wrbna et Freydenthal, d. in castro Fulnek, Brozdorff ꝛc S. C. M. intimus consiliarius, regius locumtenens, supremus feudorum judex. Ex statu equestri perillustres equites, Domini: D. Wenceslaus Ernestus Marqwart de Hradek, S. C. M. consiliarius, regius locumtenens, regni subcamerarius. D. Joannes Franciscus de Goltz, in Massow et Wilemicz, S. C. M. consiliarius, districtus Regino-Hradecensis burggravius. Ex statu civili: D. Joannes Georgius Ridel, primas Micro-Pragensis, D. Carolus Ferdinandus Arnolt, senator Micro-Prag.

XIV. Quantum pro hoc anno 1720 quilibet possessionatus contribuere debeat? ex sequenti tabella patet.

Digitized by Google

Pro Novembri 1719 . . . . . 3 fl. 10 kr. $\frac{50}{191}$ ℔
Pro Decembri 1719 . . . . . 3 fl. 10 kr. $\frac{50}{191}$ ℔.

Pro anno 1720. a Januario usque ad Octobrem quolibet mense 2 fl. 58 kr. $5\frac{12}{25}$ ℔.

Pro recrutis medietatem in parata pecunia:

sub termino media Martii . . . . 1 fl. 38 kr. $1\frac{5}{7}$ ℔
et termino media Aprilis . . . . 1 fl. 38 kr. $1\frac{5}{7}$ ℔.

Item in parata pecunia pro solvendis equis catafractorum et desaltoriorum: pro primo termino ultima Decembris a. 1719 . 1 fl. 33 kr. $2\frac{113}{185}$ ℔, pro secundo termino ultima Februarii a. 1720 . 1 fl. 33 kr. $2\frac{113}{185}$ ℔.

Dominium in extraordinario pro primo termino ultima Junii 1720 3 fl. 22 kr. $2\frac{11}{111}$ ℔, pro secundo term. ultima Sept. . 7 fl. 52 kr. $\frac{7}{6}$ ℔.

Anno 1721.

Anno 1721. 11. Februarii illustrissimus ac reverendissimus D. Ernestus comes de *Schrattenbach*, Ordinis S. Benedicti apud s. Paulum in Carinthia praesessus, infulatus abbas in Dombo, eminentissimi cardinalis, Olomucensis episcopi frater, a S. C. R. M. ob ejus praeclara merita in *abbatem Emautinum* electus, in eadem ecclesia Emautina in praesentia regiorum regni locumtenentium praenominata die in abbatem Emautinum solennissime installatur.

Eodem anno, eodem mense Februario S. C. R. M. post mortem comitis de *Königsek*, episcopi Litomericensis, in *episcopum Litomericensem* gratiose denominavit illustrissimum et reverendissimum D. Joannem Adamum Wratislav comitem de *Mitrowicz*, episcopum Regino-Hradecensem, praepositum Wissehradensem et ecclesiae metropolitanae Pragensis praelatum emeritum, et illustrissimum et reverendissimum D. Wencelaum Franciscum Carolum *Kossin*, L. B. de Kossin, Olomucensem canonicum, in *episcopum Regino-Hradecensem*.

Eodem a. 27. Februarii obiit illustrissimus D. Ferdinandus Leopoldus *Dubsky*, L. B. de Strzehomyslicz, Ordinis sancti Joannis Hierosolymitani eques, per Boëmiam, Moraviam, Silesiam, Austriam, Carinthiam, Tyrolim et Poloniam grandis prior et eiusdem sacri ordinis nuntius generalis, dominus in Strakonicz, Warwazow et Superiori Libich, regius locumtenens in regno Boëmiae aetatis suae 74. Sepultus est 1. Martii in ecclesia B. V. M. sub catena, ad eundem equestrem ordinem spectante. Cui successit S. R. I. comes de *Herberstein* Carolus Leopoldus.

Eodem anno, 4. Martii Domina Anna Catharina *Kenykowa*, domus comitis de Kolowrat materfamilias, vehementibus calculi doloribus afflicta, confugit ad opem *s. Liborii*, Episcopi et Confessoris, specialis contra calculum patroni, et mox opem ipsius experta est, nam voto facto, velle se ad ecclesiam Carlshoviensem peregrinari, et ad altare s. Liborii sacrum curare celebrari, protinus tres calculi ex ipsa exierunt, unus nucleo pruni major, sed crassior, et duo paulo minores, sine ulla medicinae sumptione. Unde sequenti die Sabathi votum suum exsolvit, et in Carlshoff hos tres lapides deposuit.

Digitized by Google

15. Martii *Joannes Nepomucenus* pro *beato* est promulgatus.

Eodem anno 25 Martii *obiit* illustrissimus et excellentissimus D. Maximilianus Norbertus *Krakowsky*, S. R. I. comes de Kollowrat, dominus in Teynicz, Janowicz, Dessenicz, Bessenicz ꝛc, supremus regni Boëmiae camerarius, annorum 62 aetatis suae, 28. Martii sepultus est in Hradschin apud RR. PP. Capucinos.

Eodem anno 19. Martii *obiit* summus pontifex Romanus *Clemens XI.* Die 29. Aprilis celsissimus princeps archiepiscopus Pragensis demandavit, ut pro illius anima Pragae tam in metropolitana ecclesia s. Viti, quam in aliis parochialibus et regularibus ecclesiis pulsetur campanis omnibus, diebus Veneris, Sabbathi et Dominica, et ubique exequiae solennes celebrentur diebus sequentibus: Lunae, Martis et Mercurii.

Eodem anno 5. Aprilis *exusta* est magnifica arx *Novodomensis.*

17. Aprilis ad arcem *Nachodiensem* octies *fulmen* incussit, pulchrum tectum turris deiecit et multa damna ibi causavit.

Eodem anno 12. Maji ego Joannes Florianus *Hammerschmid*, curatus Teynensis, Wissehradensis et Vetero-Boleslaviensis canonicus, ex gratiosa mihi a reverendissimo consistorio Pragensi data licentia, benedixi quatuor nova *vexilla* civica in capella curiae Vetero-Pragensis.

Eodem anno 15. Maji augustissima *imperatrix Elisabetha* Pragam inter festivas tormentorum explosiones et procerum regni salutationes et totius populi Pragensis laetitias advenit, reliquias metropolitanae ecclesiae devote visitans, inde intra aliquot dies ad Thermas Carolinas discessit. Pro cuius incolumitate et felici cura acidularum per Majum et Junium in omnibus Pragensibus ecclesiis parochialibus et claustralibus habitae sunt preces in unaquaque ecclesia per triduum cum expositione sacratissimi sacramenti et benedictione. Pariter omnes concionatores post conciones cum populo congregato pro eadem augustissima orarunt ter Pater et Ave Maria. 27. Junii augustissima imperatrix ex Thermis Carolinis Pragam rediit et 5. Julii Praga Viennam discessit.

Eodem anno 28. Junii iterum ex indulto papali e terra levatum est *corpus s. Joannis Nepomuceni*, et exornatum in tumba vitris crystallinis perlucida locatum, in solennissima *processione* totius cleri Pragensis, canonicorum, parochorum, religiosorum, magnatum, tribuum et populorum deportatum est ex ecclesia metropolitana per forum Hradschinense die s. Procopii confessoris et patroni Boëmie, i. e. 4. Julii, inter sonitum omnium campanarum Pragensium. Linguam incorruptam deportavit in monstrantia aurea et cristallina archi-episcopus Pragensis. Finita solennissima processione (quam etiam ex arce spectavit augustissima cum sua aula) sacrum corpus supra locum praecedentis ipsius sepulchri sub pulcherrimo baldachino est locatum, solenniter Te Deum laudamus et sacrum primum de illo sancto sub terna explosione omnium tormentorum decantatum. Templum intus circa circum damascenis rubris tapetibus fuit exornatum, extra variis et ingeniosis picturis, emblematibus et symbolis ad virtutes s. Joannis Nepomuceni applicatis ad stuporem omnium spectantium depictum. De nocte supra variae erant in honorem huius sancti *illuminationes*, primo in residentia archiepiscopali, et durante hac illuminatione fluxit rubrum vinum et cerevisia, secundo e regione ante domum Schwartzen-

Digitized by Google

bergicam stabat porta triumphalis ex parte utraque faculis ardentibus illuminata, tertio: domus Lauretana PP. Caietanorum in nova via inter sonitus tympanarum et tubarum, quinto: in magna domo Waldsteiniana. Totus denique populus Pragensis consolatus et gavisus fuit de viso corpore s. Joannis Nepomuceni.

Eodem anno 15. Julii ex *Teynensi* ecclesia (in qua olim erat s. Joannes Nepomucenus concionator) in honorem huius sancti solennissima *processio* in comitatu omnium religiosorum, magistratus officialium et omnium tribuum deducta est ad ecclesiam metropolitanam, ubi ego Joannes Florianus Hammerschmid, curatus Teynensis, in capella s. Wenceslai sacrum celebravi.

20. Julii aeque solennissima *processio* ex ecclesia *s. Henrici* ad ecclesiam metropolitanam ducta est in comitatu omnium religiosorum, magistratus et civium Neo-Pragensium.

22. Julii dominus archidiaconus *Plznensis* cum suo clero, medio magistratu et mille et quadringentis hominibus venit cum *processione* inter sonitum tympanorum et tubarum ad ecclesiam metropolitanam. Magistratus huic sancto obtulit magnas duas candelas cum insignibus civitatis depictas.

23. Julii iterum solennissima *processio* Pragae ex templo *Salvatoris* S. J. ducta est ad ecclesiam metropolitanam omnium confraternitatum, omnium scholarum, philosophorum, theologorum, juristarum &c.

29. Julii iterum ex regia civitate *Rokyczanensi* Pragam ad s. Joannem Nepomucenum solennis *processio* deducta est.

3. Augusti RR. PP. capucini Hradczinenses idem praestiterunt.

18. Augusti ex regia civitate *Zateczensi* deducta est solennis *processio* Pragam ad S. Joannem Nepomucenum.

29. Augusti in *ecclesia metropolitana* pontificale sacrum habuit illustrissimus D. Daniel Mayer, praepositus metropolitanus et episcopus Tiberiadensis, assistentibus 20 altaristis, octo acolithis, diacono et subdiacono. Sub sacro omnes musici triurbis convenerunt et solennem musicam in diversis instrumentis in honorem s. Joannis Nepomuceni fecerunt, in novem choris tympana pulsarunt et tubis inflarunt. Sacrum erat compositum ab authore Neapolitano Domino Maracini. Post epistolam D. Andreas Prösl instrumentalem concertum produxit, et ad offertorium caesareus castratus D. Tomini sola voce cum instrumentis cecinit, cetera omnia in magna et solenni pompa et solennitate peracta sunt. In fine in novem choris diu tympana et tubae audiebantur magno strepitu.

Eodem anno 15. Septembris ex regia civitate *Launensi* solennis *processio* venit Pragam ad s. Joannem Nepomucenum, cui magistratus eiusdem civitatis obtulit duas magnas candelas cum insigni civitatis pictas, et argenteam lampadem.

Die 8. Octobris ex regia civitate *Pontensi* solennis *processio* venit Pragam ad s. Joannem Nepomucenum.

Eodem anno Romanus pontifex Innocentius XIII. toti christianitati indulsit *jubilaeum*. Archiepiscopus Pragensis ad illud obtinendum Pragae constituit duas hebdomadas, id est a die 9. Novembris usque ad 23. ejusdem mensis, et pro visitandis ecclesiis assignavit metropolitanam, Teynensem et s. Henrici.

Digitized by Google

16. Novembris ad obtinendum jubilaeum solennissima processio deducta est ex ecclesia s. *Henrici* ad metropolitanam.

Eodem anno 27. Decembris obiit reverendissimus d. Martinus Constantinus *Beinlich*, sacri ordinis crucigerum sub rubea stella per Boëmiam, Moraviam, Silesiam et Poloniam supremus et generalis magister, S. C. R. M. consiliarius, regni Boëmiae praelatus, aetatis suae 67., generalatus sui 14. et medio anno. Sepultus est 29. Decembris in ecclesia apud eosdem crucigeros penes pontem Vetero-Pragae. Eidem succesit reverendissimus D. Franciscus *Böhm*.

Anno 1721 *comitia regni* celebrata sunt a statibus regni in castro Pragensi. Caesarei commissarii erant praesentes: illustrissimi domini comites: D. Joannes Josephus S. R. I. comes de Waldstein, d. in Dux, Superiori Leitersdorff, Krziwoklat seu Pirglicz, Krussowicz, Nysburg et Petrowicz, S. C. M. intimus consiliarius, camerarius, regius locumtenens, supremus regni mareschallus haereditarius. Illustrissimus D. Franciscus Josephus S. R. I. comes Czernin de Chudenicz, d. in Novadomo, Chudenicz, Petrburg, Gyshybl, Neydek, Kosmonos, Kost, Schmidberg oc S. C. M. consiliarius, camerarius, locumtenens regius, supremus feudorum judex, haereditarius regni poculator. Perillustris Dominus et eques, D. Wenceslaus Hlozek de Zampach, supremus regni scriba, regius locumtenens, S. C. M. consiliarius. Vice-regni scriba tunc temporis erat: perillustris D. Wenceslaus Joannes Kriglstein de Sternfeld, S. C. M. consiliarius.

Articuli conclusi. I. Erectio novarum parochiarum patronis a dd. commissariis rectificationis persuadeatur.

II. Pro quanto militari ordinario duo milliones fl., pro extraordinario ex marsupio dominorum quinquies centena et quinquaginta millia fl.

III. Regni recroutarum 3264 in natura, pro 870 equis cataphractorum, 435 equis desultariorum in parata pecunia.

IV. Pro fortificatione urbis Pragensis et Egrensis triginta millia floren.

V. Servitia militibus in regno existentibus more consueto praestabuntur.

VI. Pro quanto camerali centum millia fl.

VII. Regni officiales a statibus regni in cursu veteri et ordinario solventur.

VIII. Moratorium camerale pro hoc anno 1721 (exceptis pauperibus, pupillis, ecclesiis, quibus ex caesarea aulica camera solventur 10 millia fl.) prorogatur.

IX. Circa limites regni, reparationes regiarum viarum, novum modum collectandi et exequendi servabunt status regni, uti conclusum est in praecedentibus comitiis.

X. Liquidatio etapparum, expensae in transitu militum, et excessus militares ab a. 1712 usque ad a. 1716 inclusive deponentur et desuper quietantia petetur.

XI. Comitatus Glacensis pro quanto militari ordinario et extraordinario, fortificationis quanto in partem trigesimam, districtus Egrensis in quanto ordinario partem centesimam, in extraordinario ducentesimam con-

Digitized by Google

tribuent. Judaei (praeter extraordinariam solutionem 12 millium fl.) ad partem 45. adstringantur.

XII. Ex gremio statuum sub directorio illustrissimi D. Joannis Josephi S. R. I. comitis de Wrtby, domini in Konopisst et Nusl, S. C. M. intimi consiliarii, camerarii, primarii regii locumtenentis, supremi regni burgravii, electi sunt commissarii penes Außchuß Commissionem: Ex statu ecclesiastico: Rdissimus D. Daniel Josephus de Mayern etc., D. Marianus Hermann etc. Ex statu baronali: ill. D.: D. Joannes Ernestus comes de Schaffgotsch etc. D. Josephus Franciscus comes de Wrbna etc. Ex statu equestri: perillustres equites: D. Wenc. Ernestus Marquart de Hradek etc., D. Jo. Franc. de Golcz ꝛc. Ex statu civico: D. Joannes Bohuslaus Worzikowsky de Kundraticz, primator Vetero-Pragensis. D. Carolus Ferd. Arnolt, senator Micro-Pragensis.

XIII. Anno 1721 pro omni praenominato quanto militari ordinario, extraordinario, fortificatione, equis, cameratico, quilibet subditus possessionatus pro anno militari 1720 contribuere debet

pro Novembri 1720	. . . . .	2 fl.	46 kr.	$2\frac{19}{24}$ ß
Decembri 1720	. . . . .	2 fl.	46 kr.	$2\frac{19}{24}$ ß
Anno 1721. in Januario	. . . .	2 fl.	46 kr.	$2\frac{19}{24}$ ß
„ „ „ Februario	. . . .	2 fl.	49 kr.	$4\frac{3}{32}$ ß
„ „ „ Martio	. . . . .	2 fl.	49 kr.	$4\frac{3}{32}$ ß

In Aprili 2 fl. 47 kr. $\frac{71}{84}$ ß. Tantum in Maio, Junio, Julio, Augusto, Septembri et Octobri.

Paratae pecuniae pro coëmendis praenominatis equis cataphractorum et desultariorum, subditus pro primo termino ultima Martii 1721. 1 fl. 13 kr. $2\frac{1}{4}$ ß, pro secundo termino ultima Aprilis 1721. 30 kr. $5\frac{7}{8}$ ß.

In extraordinario dominus pro primo termino media Junii 1721. 3 fl. 46 kr. $3\frac{1}{3}$ ß, pro secundo termino 5 fl. 27 kr. $1\frac{3}{16}$ ß.

Summa subditus annue	. . . .	35 fl. 15 kr.	$2\frac{19}{24}$ ß
dominus „	. . . .	9 fl. 13 kr.	$4\frac{5}{16}$ ß.

Anno 1722.

Anno 1722. 22. Januarii *obiit* reverendissimus, perillustris ac amplissimus D. Joannes Wenceslaus *Hotowecz* de Hussenicz et Löwenhaus, metropolitanae ecclesiae Pragensis decanus, Wissehradensis canonicus, aetatis suae anno 51., sepultus 24. Januari in ecclesia metropolitana.

Eodem anno 1722. 24. Februarii *obiit* illustrissimus et excellentissimus D. Franciscus Josephus S. R. I. comes de *Waldstein*, D. in Klasster, Hradisst, Biela ꝛc aetatis suae anno 42. Die 26. in ecclesiae metropolitanae sacello Waldsteinico sepultus.

Eodem anno 2. Martii *electus* est in generalem magistrum crucigerorum cum rubea stella Franciscus Matthaeus *Böhm* aetatis suae anno 44., prior eiusdem sacri ordinis ad pedem pontis Pragensis.

Eodem anno 9. Aprilis posita sunt *fundamenta* pro novo frontispicio ecclesiae *s. Galli* Vetero-Pragae RR. PP. carmelitanorum.

Digitized by Google

Eodem anno 20. Aprilis *electus* est in decanum metropolitanum reverendissimus D. Joannes Ludovicus *Steyer*. Idem eodem anno die 5. Junii obiit.

Eodem anno 6. Maji *Giczinio* solennis *processio* deducta est Pragam ad s. Joannem Nepomucenum. Civitas eidem sancto obtulit duas magnas cereas candelas cum insigni civitatis depictas, unam illarum tulit quidam juvenis, alteram quaedam virgo, et obtulit quoque eadem civitas huic sancto statuam argenteam s. Joannis Nepomuceni, sub qua erat sculptum insigne civitatis Giczinensis.

Eodem anno neo-*capella s.. Joannis Nepomuceni* penes ecclesiam s. *Georgii* in castro Pragensi a reverendissimo domino Joanne Ludovico *Steyer*, canonico metropolitano aedificata, die 10. Maji benedicta est ab illustrissimo et reverendissimo domino Joanne Rudolpho S. R. I. comite de Spork, J. U. Doctore, metropolitanae ecclesiae Pragensis canonico.

Eodem anno 20. Maji Pragenses *mercatores* in honorem s. *Joannis Nepomuceni* vespertino tempore supra Moldaviam sub ponte pulcherrimam *musicam* in variis instrumentis in illuminatis navibus fieri curarunt, ignes festivos accenderunt, parva tormenta exploserunt, et haec pulchra musica duravit usque ad horam noctis undecimam.

Eadem die 20. Maji Pragam venit reverendissimus D. de *Hornek*, canonicus Francofurtensis, qui a quodam magnate pulchrum anathema s. Joanni Nepomuceno attulit.

Eodem anno 1722. per mensem Majum ex multis civitatibus et districtibus multae cum pulchris pegmatibus et anathematibus *processiones* Pragam ad s. Joannem N. venerunt. Inter alias ex haereditariis bonis celsissimi principis archiepiscopi Pragensis advenit, quae argenteum cor et supra illud aeque argenteos et inauratos lapides per modum stellarum, cum duabus magnis cereis candelis obtulit.

Eodem anno 1722. 28. exusta est tota civitas regia *Wodnianensis* cum ecclesia, turri, campanis, decanatu, schola, curia, braxatorio, et nec unica domus in tota civitate remansit, quae non fuisset in cineres redacta et conflagrata.

Eodem anno die 15. Junii, in quam diem incidit festum s. Viti, martyris et patroni Boëmiae, Pragam venit ad s. Joannem N. solennissima *processio* ex regia montana civitate *Cuttenbergensi* cum omnibus vexillis tribuum, cum argentifossoribus, officialibus, magistratu et copioso hominum numero cum tympanis et tubis, obtulerunt anathema pulchrum s. Joanni N., et aeternam fundationem civitas fecit ad sepulchrum s. Joannis, ut a dextris et sinistris flectentes ibi duo argentifossores lampades ardentes in manibus suis teneant.

Eodem anno 26. Julii obiit virgo Rosina nata *Schindleriana de Hirschfeld*, principissa ad *s. Georgium* in castro Pragensi ordinis s. Benedicti, cui in dignitate eiusdem monasterii successit virgo Isidora Constantia *Raudniczka de Breznicz*, et eodem anno 26. Augusti in principissam est electa et 21. Novembris coronata.

Eodem anno 1722. 4. Septembris reverendissimus D. Carolus *Rzeczicky* electus est in decanum metropolitanum Pragensem [1]).

[1]) *Berghauer, Prot. poen.* 1736 I. 157.

Digitized by Google

5. Septembris in canonicum metropol. electus est D. Georgius Joannes *Libertin*, decanus Rakonicensis [1]).

Eodem anno 8. Septembris in festo B. V. Mariae Nascentis in templo *s. Henrici* Neo-Pragae noctu fures septem altaria exspoliarunt et omnia, quae in ipsis erant, rapuerunt.

Eodem anno 1722 *turris ecclesiae s. Michaëlis* archangeli Neo-Pragae, a s. Wenceslao ab annis septingentis nonaginta quatuor aedificata et nunc casui proxima, est renovata et triginta tribus ulnis in altum reaedificata. Hinc 14. Septembris in exaltatione s. Crucis, absoluto solenni sacro, inter sonitum tubarum et tympanorum nova crux ad hanc novam turrim a solis pueris est attracta, sub cruce ad nodum variae et diversae sacrae reliquiae cum sequenti chronographico pro futura notitia et memoria impositae: Deo et beata MarIa In CaeLIs et terrIs regIna aVXILIante, DIVo MICHaëLe angeLo opVs eXorante, InnoCentIo XIII. sVpreMo pontIfICe seDente, CaroLo seXto DIVIna gratIa nobIs et aLIIs IMperante, FerDInanDo Dº KhVnbVrg arChIepIsCopo patre patrIae VIVente, Ioanne Iosepho De CoMItIbVs a VrtbI VICes regIs gerente, Ioanne WenCesLao CoMIte a CzernIn, CapItaneo CIVItatIs, hanC Laetanter protegente, senatV neo-VrbIs Pragenae pro Deo sanCtorVmqVe gLorIa Laborante, AntonIo VILLICO presbItero eXstante et aDMInIstrante, FranCIsCo DWorzak aeDItVo DVrante atqVe Ioanne KreCzMer seCVnDarIo eXstante, tVrrIs haeC, qVae annIs ab hinC septIngentIs nonagInta qVatVor LapsIs LargItate sanCtI WenCesLaI MartIrIs eX Voto eXstrVCta, seD pro nVnC CasVI proXIMa, trIgInta trIbVs VLnIs In aLtVM reaeDIfICata erat. Esto ergo tVrrIs fortItVDInIs a faCIe InIMICI terrItorIanIs.

Eodem a. 1722. 31. Octobris in *metropolitana ecclesia* Pragensi ad altaria *s. Joannis N.* duo pulcherrima argentea *antipendia* artificiose Augustae fusa, a celsissimo Adamo Francisco principe de Schwartzenberg donata, sunt appensa, unum ad caput, alterum ad pedes s. Joannis N.

Eodem a. 7. Decembris de nocte ex incuria domesticorum *exusta* sunt *Neo-Pragae* sex molendina in naviculis aedificata et aliquot millia modiorum frumenti.

Per annum 1722. in *ecclesia metropolitana* Pragensi lecta sunt missae sacrificia 550618. In *Teynensi* ecclesia Vetero-Pragae ad solum altare crucifixi mille ducenta sexaginta quatuor, apud alia altaria tria millia octingenta septuaginta duo.

Anno 1722 *comitia regni* celebrata sunt a statibus regni in castro Pragensi. Commissarii caesarei erant praesentes: illustrissimi domini comites: D. Josephus Franciscus S. R. I. comes de Wrbna et Brunthal, dominus in castro Fulnek, Brosdorff, Staudinka et Waltersdorff, S. C. M. intimus consiliarius, camerarius, regius locumtenens, supremus regni judex. Illustrissimus D. Norbertus Vincentius Libsteinsky, S. R. I. comes de Kolowrat, dominus in Kulm, S. C. M. camerarius, regius locumtenens. Perillustris eques D. Wenceslaus Ernestus Marquart de Hradek, dominus

[1]) Jir. Ruk. I. 452 a II. 386.

Digitized by Google

in Wernsdorff et Lauchowa, S. C. M. consiliarius, regius locumtenens, regni subcamerarius. Regni supremus scriba erat perillustris D. Wenceslaus Hlozek de Zampach, qui supra a. 1720. Viceregni scriba, qui 1720., D. de Krigelstein ꝛc.

Articuli conclusi. I. Erectio novarum parochiarum uti in aliis comitiis.

II. pro quanto militari ordinario et extraordinario duos milliones fl.; domini ex proprio sacculo quatuor centena millia fl.

III. pro fortificatione urbis Pragensis et Egrensis viginti millia fl.

IV. Servitia militibus consueto more praestabuntur.

V. pro quanto camerali centum millia fl.

VI. Officiales regni a statibus in cursu veteri et ordinario solventur.

VII. Moratorium camerale (exceptis piis causis, viduis et pupillis) hoc anno 1722 prorogatur.

VIII. In limitibus regni, reparationibus viarum publicarum, liquidatione etapparum, expensis in transitu militum modus secundum conclusa praecedentium comitiorum servetur.

IX. Pro anno 1722. S. C. M^{ti}. jam dudum, id est 1689. 1691. 1695. et 1697. concessam et emutuatam pecuniam creditores adhuc exspectabunt, immo illustrissimus D. Franciscus Josephus comes Czernin, regius locumtenens de novo hoc a. 1722. S. C. M^{ti}. concessit ter centena millia fl., 6 f. pro cento interesse, illique in hypothecam telonia regni cessit et in comitia huius anni ingrossari demandavit.

X. Comitatus Glacensis ad quantum militare ordinarium et extraordinarium, fortificationis quantum, trigesimam partem, districtus Egrensis ad quantum ordinarium partem centesimam, ad extraordinarium ducentesimam, Hebraei 45. partem (praeter ipsis assignata 12 millia fl.) contribuent.

XI. Ex gremio statuum ad Ausschuß Commissionem denominati sunt: Ex statu ecclesiastico: (plen. tit.) reverendissimus D. Daniel Josephus de Mayern, praepositus metropolitanus, episcopus Tiberiadiensis, vicarius generalis archiepiscopi Pragensis; (tit.) Marianus Hermann, abbas Strahoviensis, per Bočniam, Austriam, Moraviam et Silesiam vicarius generalis. Ex statu baronali: illustrissimi Domini comites: D. Joannes Ernestus comes Schaffgotsch, saepius iam supra nominatus, D. Josephus Franciscus comes de Wrbna et Brunthal, dominus in castro Fulnek, supremus regni judex. Ex statu equestri: perillustres equites: Dominus Wenceslaus Ernestus Markwart de Hradek, dominus in Wernsdorff et Lauchowa, S. C. M. consiliarius; perillustris eques D. Joannes Franciscus de Golcz in Massow et Wilemicz, S. C. M. consiliarius, regius locumtenens, districtus Regino-Hradecensis burggravius. Ex statu civico: D. Joannes Bohuslaus Worzikowsky de Kundraticz, Vetero-Pragensis primator; D. Michaël Wenceslaus Blaha, senator Vetero-Prag..

XII. Pro hoc anno 1722. militari quilibet subditus possessionatus contribuere tenetur:

pro Novembri 1721	3 fl.	6 kr.	$3\frac{6\frac{2}{4}}{6}$	₰
Decembri 1721	3 fl.	6 kr.	$3\frac{6\frac{2}{4}}{6}$	₰
Januario 1722	3 fl.	6 kr.	$3\frac{6\frac{2}{4}}{6}$	₰
Februario „	3 fl.	10 kr.	$\frac{7}{5\frac{1}{4}}$	₰

Digitized by Google

Martio 1722 . . . . . 3 fl. 10 kr. $\frac{7}{54}$ ℔
Aprili „ . . . . . 3 fl. 10 kr. $\frac{2}{54}$ ℔

Maio, Junio, Julio, Augusto, Septembri et Octobri quolibet mense . . 3 fl. 8 kr. $2\frac{5}{26}$ ℔.

Dominus in extraordinario pro primo termino ultima Junii 1722 3 fl. 20 kr. $3\frac{3}{10}$ ℔, pro secundo termino ultima Augusti 3 fl. 20 kr. $3\frac{3}{10}$ ℔.

Summa: subditus annue 37 fl. 40 kr. $12\frac{6}{40}\frac{6}{32}\frac{7}{52}$ ℔
dominus „ 6 fl. 41 kr. $\frac{3}{5}$ ℔.

Anno 1723.

Anno 1723. 17. Januarii obiit perill. D. Ignatius Antonius *Pecelius de Adlersheim*, S. C. M. leutenantius, in domo perill. sui d. fratris, viceregni camerarii, cuius corpus 18. Jan. ad noctem sepultum est Vetero-Pragae apud RR. PP. Paulanos in crypta familiae Pecelianae.

Eodem a. 1723. 28. Jan. ill. D. comes de *Breda* Joannes Gothardus in appellationum consiliarium consuetis ante resolutis casibus est installatus.

Anno 1723 in Februario obiit reverendissimus D. Joannes Chrysostomus *Heroldt*, reverendissimi consistorii Pragensis assessor, Wissehradensis canonicus, Vetero-Boleslaviensis capituli decanus. Cui in dignitate decanali successit reverendissimus D. Joannes *Frick*, ss. Theol. Doctor, celsissimi principis archiepiscopi Pragensis cancellarius.

Anno 1723. 27. Februarii electus est in canonicum ecclesiae metropolitanae Pragensis D. Joannes Matthias *Holan*, canonicus Litomericensis.

Eodem anno 1723. 6. Martii A. R. ac eximius Pater Joannes Christophorus *Woraczicky de Pabienicz*, ex illustrissima familia 1675 2. Martii natus, deinde societatem Jesu ingressus, factus philosophiae et theologiae professor, Neo-Pragae ad s. Ignatium actualis collegii rector, ibidem aetatis suae anno 48. obiit et ad s. Ignatium sepultus est.

Eodem anno 1723. 6. Martii *Neo-Pragae* in lata platea *exustae* sunt tres domus, scilicet: domini Richter apud nigrum Aethiopem, d. Diviss, et tertia adusta, et vicinae domus per decussionem scandularum magna damna passae sunt.

Eodem a. 1723. 8. Martii obiit D. Franciscus Alexius *Klott* de Grün et Sturmthal, regii officii sub-camerariatus per 24 annos scriba.

Eodem a. 1723. 20. Martii A. R. P. Franciscus *Retz* S. J., collegii Clementini rector, in rectorem magnificum universitatis Pragensis in ecclesia Teynensi est installatus.

Eodem a. 1723. 16. Martii *Tustae* in suburbio Teynensi dicto per incuriam cuiusdam inquilinae, quae cineres non plane extinctos sub tectum deportavit, ex quibus ignis in adjacentem stuppam pervenit, magnum exortus est *incendium*, quo exustae sunt 14 villae, 12 horrea cum frumentis, duo polentaria, ovile ad 5 cives spectans una cum ovibus, duae casae, civicum polentarium cum trecentis et quinquaginta modiis frumenti et horreum cum semitertia sexagena mandelionum siliginis. Et quia tunc erat vehemens ventus, aegre ab igne conservata est civitas.

Eodem a. 1723. 28. Martii obiit Litomisslii ill. D. comitissa Maria

Digitized by Google

Eleonora, coniux ill. D. D. Francisci Wenceslai, S. R. I. comitis de *Trautmansdorff*, domini in Litomissl oc, nata comitissa de Kaunicz.

Eodem a. 1723. 30. Martii obiit perill. D. Ignatius de *Sspittlersberg*, aetatis suae a. 29. adhuc caelebs. In Teyn sepultus.

Eodem a. 1723. 4. Aprilis desponsatus est pro futuro matrimonio princeps de *Fürstenberg* Josephus Wilhelmus Eberhardus cum illustrissima herula Maria Anna comitissa de *Waldstein*, illustrissimi et excell. DD. Joannis Josephi S. R. I. comitis de Waldstein S. C. M. intimi consiliarii, regii locumtenentis, haereditarii regni Bohemiae praecisoris, supremi regni mareschalli, et comitissae Eleonorae de Waldstein filia, in praesentia multorum ex praecipua nobilitate. 6. Maji in arce Duxoviensi copulatus.

Eodem a. 1723. 6. Aprilis obiit ill. D. Joannes Julius *Liebsteinsky*, S. R. I. comes de *Kolowrat*, sub regimine Sabaudiae principis Eugenii supra unam compagniam capitaneus, cuius corpus Praga devectum est in Libovicz et ibi in crypta familiae Kolowratianae tumulatum.

Eodem a. 1723. 9. Aprilis obiit Neo-Pragae perill. vidua D. *Wanczuriana* de Rzechnicz,[1]) domina in Bielow, nata Bzenskyana de Prorub. Reliquit post se filium perill. D. Antonium Wanczura de Rzechnicz, dominum in Rzechnicz, duas respective herulas filias, scilicet perill. D. Annam coniugatam Kropaczianam et herulam Wanczurianam de Rzechnicz.

Eodem a. 1723. 6. Aprilis Vetero-Pragae supra turres ecclesiae s. *Norberti*, olim s. Benedicti dictae, ordinis Praemonstratensium, appositus est nodus cum cruce, anno 1708. 3. Maii exustas, sub sonitu tubarum et tympanorum, et ultimo in una harum turrium decantatum est solemne Regina Coeli.

Eodem a. 1723. 10. Aprilis obiit Viennae ill. et excell. DD. Leopoldus Jos. *Schlik* S. R. I. comes de Pausano, eques aurei velleris, supremus regni cancellarius. Cuius corpus Pragam 16. Aprilis devectum et 17. Aprilis in ecclesia metropolitana Pragensi solemniter tumulatum, et pro illo novum mausoleum in eadem ecclesia erectum.

In quod cancellariatus officium successit ei illustrissimus et excell. DD. Franciscus Ferdinandus *Chynsky* S. R. I. comes de Chinicz et Tettau, dominus in Chlumecz oc.

Eodem a. 1723. 21. Aprilis obiit consultissimus D. Bohuslaus Joannes *Worzikowsky* de Kundraticz, ab a. 1699. primator antiquae urbis Pragensis, in ecclesia Teynensi sepultus.

Eodem a. 1723. 27. Aprilis obiit Pragae in sua domo perill. eques, D. Joannes Marquardus *Golcz* de Dobrss, dominus in Wohranicz, Wolenicz et Tazowicz, aetatis suae anno 30. Corpus illius devectum est in Wolenicz in districtum Prachensem et ibi in ecclesia parochiali s. Petri inter suos antecessores tumulatum. Reliquit post se viduam perill. D. Josepham natam Bechinianam de Lazan et cum illa unicum filium D. Joannem Josephum Adalbertum Martinum Golcz de Dobrsse.

Eodem a. 1723 eadem die 27. Aprilis obiit in Tman[2]) in districtu Beraunensi perill. eques D. Wilhelmus Jaroslaus *Greiffenfels* de Pilsenburg,

[1]) z Řehnic. [2]) Tmaň.

Digitized by Google

dominus in Tman, aetatis suae anno 78. et 29. Aprilis ibidem in ecclesia s. Georgii in crypta suae familiae sepultus.

Eodem a. 1723. 3. Maji in capella Oetingiana venerabilium PP. Cajetanorum a celsissimo principe et archiepiscopo Pragensi comite de Khenburg matrimonio juncti sunt illustrissimus D. Joannes Gothardus comes de *Breda*, regiarum appellationum in castro Pragensi consiliarius, cum illustrissima herula Maria Anna comitissa de *Khyenburgiana*.

Eodem a. 1723. 10. Maji *renovati sunt magistratus* triurbis Pragensis. In Veteri Urbe omnes senatores in suis officiis manserunt, praeterquam resignante Domino Joanne Hermanno Praudek suo officio, novi senatores successerunt, scilicet: D. Joannes Carolus Praudek, D. Joannes Sebastianus Klobicz et D. Matthias Taller. Sed hi tres praenominati novi senatores intra paucos annos mortui sunt. D. Globicz obiit 1726. 14. Februarii, ad s. Castulum sepultus. D. Praudek obiit 1727. 14. Maji, ad s. Gallum sepultus. D. Taller obiit 1728. 30. Dec., in Teyn sepultus. Neo-Pragae resignante suo officio consulari D. Ferdinando Schönpflug de Gemsenberg novi senatores successerunt, scilicet D. Joannes Antonius Kozak, D. Carolus Hubacius, D. Franciscus Schönpflug de Gemsenberg, D. Franciscus Coelestinus Cajo.

Eodem a. 1723. 15. Maji obiit illustrissimus D. Franciscus Damianus S. R. I. comes de *Sternberg*, dominus in Zasmuk, Czastolowicz, reliquit post se viduam illustrissimam D. Annam Josepham comitissam Sternbergianam natam Trautmansdorffianam, filium unum D. Franciscum Philippum, duas herulas: Mariam Annam et Franciscam.

Eodem a. 1723. 18. Maji feria III. Pentecostes post prandium in *metropolitana ecclesia* Pragensi in praesentia cels. principis archiepiscopi Pragensis, regni procerum, praelatorum, canonicorum oc orationem de s. Joanne N. latinam habuit D. Joannes Maximilianus *Peyther*, patritius Pragensis, philosophiae et medicinae doctor.

Sequenti dominica, 23. Maji pomeridiano tempore in eadem ecclesia metropolitana Pragensi orationem de incorrupta lingua s. Joannis N. habuit D. Wenceslaus Adalbertus *Felix*, patritius Pragensis, Philosophiae Magister, J. U. Candidatus.

Eodem a. 1723. 8. Junii obiit A. R. Pater Jacobus *Stesl* S. J. collegii Clementini actualis rector, aetatis suae anno 65., in diversis collegiis per annos 13 rector, per annos tres rector magnificus, trinis vicibus provincialis.

Eodem a. 1723. in Junio constitutae magnae *lucernae* 230, ut in arce, Micro-Pragae, per pontem, Jesuiticam plateam, forum Veteris-Urbis, plateam Celtnerianam oc de nocte accendantur.

Eodem a. 1723. 19. Junii obiit ill. D. Hertwigius Nicolaus comes de *Breda*, dominus in Lamberg, Superiori Owenecz, S. C. M. consiliarius, aetatis suae anno 64. Corpus ejus Praga devectum est in Lamberg ad districtum Neo-Boleslaviensem. Reliquit post se viduam illustrissimam D. Catharinam Adelheidem natam Novo-Hradeczkianam comitissam de Kolowrat, et ex illa natos tres filios comites et unam herulam. I. filius vocatur: Joannes Wenceslaus, II. Joannes Antonius Balthasar, III. Carolus Josephus Dominicus. Herula: Anna Elisabetha.

Digitized by Google

Eodem a. 1723. 30. Junii augustissimus imperator *Carolus VI.* cum imperatrice coniuge sua Elisabetha et tota aula feliciter advenit Pragam inter magnos hominum applausus, aggratulationes et tormentorum explosiones. In quem solennem Pragam adventum quidam hoc confecit chronographicum: gaVDe, Laetare, eXVLta et LILIa sterne BoëMIa, eCCe DoMInVs, reX et pater patrIae VenIt, CaroLVs, gratIae DILVVIVM. Dum 5. Julii S. C. R. C. M. hortum suum caesareum post pulverulentum pontem intrasset et in eo deambulasset, alveare apum ab annis octo sterile examen apum eduxit. Quod in bonum omen interpretatur. Unde quidam Pragensis poëta allusit hoc carmine:

Hortum intrat Carolus, properant examina, mirum!
Octo iacens annis, laeta susurrat apis,
Caesaris insolito strepitu festinat ad aurem,
Quaeris? sic regem sedula quaerit apis.

Eodem a. 1723. 5. Septembris (in quam incidit Dominica 16. post Pentecosten) augustissimus imperator *Carolus VI.* in ecclesia metropolitana Pragensi solemnissime a cels. principe archiep. Pragensi Ferdinando comite de Künenburg in regem Boëmiae, et 8. Septembris, in quam incidit festum B. V. M. Nascentis, augustissima imperatrix *Elisabetha Christina* ab eodem praenominato archiep. Prag. in eccl. metrop. in reginam Bohemiae inter multas tormentorum explosiones et populorum laetitias solemnissime *coronatur*. Peracta utraque coronatione omnes quatuor status regni Boëmiae munus obtulerunt, imperatori decem millia ducatorum hoc anno cusorum et 16 millia fl., et imperatrici V millia ducatorum.

Eodem a. 1723. 20. Octobris novus globus appositus est ad turriculam ecclesiae exemptae *Wissehradensis* ab illustrissimo et reverendissimo D. Joanne Adamo S. R. I. comite Wratislaw de Mitrowicz et reverendissimo D. Joanne Wenceslao Dietrich de Lilienthal, eiusdem ecclesiae decano et regni praelato, recenterre novatae et noviter pulchre restauratae, anno „qVo VenIt feLIX et Laeta CoronanDa MaIestas.“ Mira res est! Tegularius supra nodum altissime sedens tria vitra vini superius ebibit et quodlibet vitrum deorsum proiecit. Primum in sanitatem pontificis, quod confractum est in minutissimas partes. Secundum in sanitatem imperatoris Caroli VI., quod inferius stet illaesum, et hoc vitrum illaesum pro memoria sibi reservavit praenominatus d. decanus.

Eodem a. 1723. 29. Octobris *Brixiae* seu *Ponti* in Zateczensi districtu per infortunatum incendium exustae sunt 56 domus una cum noviter aedificata ecclesia RR. PP. minoritarum conventualium.

Eodem a. 1723. 6. Novembris obiit illustrissimus et excell. DD. Franciscus Carolus S. R. I. comes *Przehorzowsky de Kwasegowicz*, S. C. M. intimus consiliarius et camerarius, aetatis suae anno 79. ad RR. PP. carmelitas discalceatos Micro-Pragae in illorum vestitu sepultus.

Eodem a. 1723. 7. Decembris Pragae in domo Waldsteiniana obiit ill. D. Veronica Johanna vidua comitissa *Wratislawiana* nata Rzicziniana aetatis suae a. 74., mater illustrissimi et reverendissimi DD. Joannis Adami comitis Wratislaw de Mitrowicz, moderni episcopi Litomericensis. Ad RR. PP. Caietanos sepulta.

Digitized by Google

Eodem a. 1723. 24. Decembris Taborii obiit junior comes *Przehorzowsky* Franciscus Josephus in catharro et Taborii apud RR. PP. Augustinianos discalceatos sepultus, fuit aetatis suae anno 30., proprius filius praenominati D. comitis Francisci Caroli Przehorzowsky hoc anno 1723 6. Novembris Pragae mortui.

Eodem a. 1723. 18. Decembris obiit A. R. ac vener. P. Henricus *Sammer* Ord. Cist., Sedlicensis professus, praepositus Brunensis.

Per annum 1723 in *metropolitana ecclesia* Pragensi sacrorum lecta sunt octoginta duo millia quadringenta duo. Communicantium erant ter centena centum octoginta quatuor millia. In ecclesia *Teynensi* Vetero-Pragae ad solum crucifixum lecta sunt sacra unum mille quadringenta triginta duo, ad reliqua altaria quinque millia nongenta et viginti.

Anno 1723 *comitia regni* a statibus in castro Pragensi celebrata sunt. Caesarei commissarii praesentes interfuerunt: illustrissimi domini comites: D. Antonius Joannes S. R. I. comes de Nosticz et Rinek, dominus in Falkenau, Heynrichau,[1]) Tczokau,[2]) Krasslicz, Litmicz ɔc S. C. M. intimus consiliarius, camerarius, locumtenens, supremus regni praefectus, burggravius Egrensis ɔc. Illustrissimus D. Carolus Joachimus S. R. I. comes de Breda, dominus in Tachlowicz, Litowicz, Rubro-Augezd, Dobra, Koczow, Czestyn ɔc S. C. M. intimus consiliarius, camerarius, regius locumtenens ɔc. Perillustris eques D. Joannes Franciscus de Golcz, D. in Massow et Wilemicz, S. C. M. consiliarius, regius locumtenens, districtus Regino-Hradeczensis burggravius ɔc.

Supremus regni scriba tunc temporis erat perill. eques D. Wenceslaus Hlozek de Zampach; regni vice-scriba: perill. D. Wenceslaus Joannes Krygelstein de Sternfeld, S. C. M. consiliarius.

Articuli conclusi. I. Cum patroni aliqui aliqua beneficia parochialia jam erexerint, ad plura erigenda, praesertim in dissitis filialibus excitantur et adhortantur;

II. pro quanto militari ordinario duos milliones fl., pro extraordinario ex propriorum dominorum sacculo tercenta viginti quinque millia fl.;

III. pro fortificatione urbis Pragensis et Egrensis viginti millia fl.;

IV. pro quanto camerali centum millia fl.

V. Servitia militibus consueta praestabuntur.

VI. Regni officiales a statibus regni solventur.

VII. Moratorium camerale (exceptis piis causis, viduis, pupillis) hoc anno prorogatur.

VIII. Viae publicae a dominis, qui privata habent telonia, sub poena sequestrationis illorum reparentur.

IX. Archiducissae Austriae Martae Amaliae, sponsae ducis Bavariae Caroli Alberti, pro nuptiali donativo status regni Boëmiae obtulerunt 50 millia fl.

X. Adhuc ad annos sex incipiendo ab anno 1723 ex musica status collectam annuam dare appromiserunt quadraginta millia florenorum.

---

[1]) Heinrichsgrün. [2]) Tschochau (Řehlovice).

Digitized by Google

XI. Illustrissimus D. Carolus Joachimus S. R. I. comes de Breda S. C. M. concessit bis centena millia fl. et hanc concessionem curavit in haec regni comitia ingrossari, ipsique in hypothecam cessit telonia caesarea.

XII. Status regni ex data a. 1717 anticipatione 145000 fl., comes Czernin ex 75000 fl., vidua comitissa Waldsteiniana ex 25000 fl., comes de Martinicz ex 10000 fl., comitissa de Lazenthal tutoris nomine ex 12500 fl., d. fratres comites de Sspork ex 5000 fl., in summa 272500 fl. adhuc hoc anno 1723. in suis praetensionibus S. C. M. exspectabunt.

XIII. Status regni ex proprio dominorum sacculo libere pro subsidio itinerario Pragam ad coronationem imperatrici pergenti obtulerunt centum millia florenorum.

XIV. Comitatus Glacensis ad quantum militare ordinarium, extraordinarium, fortificationem, partem 30., districtus Egrensis ad quantum ordinarium partem centesimam, ad quantum extraordinarium partem ducentesimam, Judaei partem 45. (praeter Judaeis assignata duodecim millia florenorum) sub poena executionis contribuent.

XV. Ex gremio statuum electi sunt commissarii ad Außſchuß Commissionem sub directorio illustrissimi D. Joannis Josephi comitis de Wrtby, D. in Konopisst oc ex statu ecclesiastico: Rdissimus D. Zdenko Chrzepiczky de Modlisskowicz, metrop. ecclesiae Pragensis canonicus. Rdissimus D. Marianus Hermann, abbas Strahoviensis oc. Ex statu baronali: illustrissimus D. Josephus Franciscus comes de Wrbna et Brunthal oc. Ill. D. Wenceslaus Kokorzowecz comes de Kokorzowa, S. C. M. intimus consiliarius, camerarius, regius locumtenens, regiarum appellationum praeses. Ex statu equestri: perill. eques D. Wenceslaus Ernestus Marqvart de Hradek oc, perill. eques D. Joannes Wenceslaus Wrazda de Kunwald, D. in Kralowicz, capitaneus Micro-Pragensis. Ex statu civili: D. Conradus Preytenberger, primas Neo-Pragensis, D. Michaël Wenceslaus Blaha, senator Vetero-Pragensis.

XVI. Pro anno 1723. quilibet subditus possessionatus omni mense contribuere tenebitur: pro Novembri, Decembri 1722. et Januario 1723. 3 fl. 7 kr. $3\frac{1}{32}$ ℔, pro Februario, Martio, Aprili 3 fl. 15 kr. $2\frac{43}{48}$ ℔, pro Maio, Junio, Julio, Augusto, Septembri et Octobri quolibet mense 3 fl. 12 kr. $\frac{77}{96}$ ℔.

A. 1723. dominus pro primo termino ultima Junii 2 fl. 58 kr. $\frac{1}{8}$ ℔, pro secundo termino ultima Augusti 2 fl. 58 kr. $\frac{1}{8}$ ℔.

Summa: subditus annue 38 fl. 22 kr. $5\frac{17}{32}$ ℔.
dominus „ 5 fl. 56 kr. $\frac{1}{4}$ ℔.

Anno 1724.

Anno 1724. 16. Januarii obiit D. Wenceslaus Rudolphus *Wyssyn de Klarenburg,* cancellarius Antiquae Urbis Pragensis, aetatis suae anno 63. in vestem jesuiticam indutus, sepultus est Vetero-Pragae apud RR. PP. Societatis Jesu. Cui in officio successit D. Franciscus Wenceslaus *Reismann de Risenberg* ante hac syndicus, et in cancellarium Veteris Urbis Pragensis 27. Januarii installatus.

Digitized by Google

Eodem anno 28. Januarii augustissima imperatrix Elisabetha donavit ecclesiae monasterii *Sedlicensis* sex magna candelabra argentea Augustae artificiose facta.

Eodem a. 7. Martii obiit reverendissimus D. Raymund *Wilfert*, abbas et praelatus regni, monasterii *Teplensis* sacri ordinis Praemonstratensis. Successit 27. Maji in abbatem Teplensem electus D. Raymundus *Seimonowsky*.

Eodem a. 7. Martii Romae obiit Romanus pontifex *Innocentius XIII.* ante dictus Michaël Angelus Conti, aetatis suae a. 69. Pro quo per totam Pragam 1. 2. et 3. Aprilis omnibus campanis fuit compulsatum, 4. 5. et 6. Aprilis in omnibus ecclesiis pro eius anima exequiae celebratae, die 8. eiusdem mensis Aprilis votivum sacrum decantatum.

Eodem anno 31. Martii obiit et 1. Aprilis sepultus est reverendissimus D. Gregorius Samuel *Oczenassek*, ordinis canonicorum regularium abbas Carslhoffiensis. Cui successit D. Alexius *Hamak*, a S. C. M. in Novembri pro abbate electus.

Eodem a. 24. Aprilis in alteram renovatam turrim ecclesiae s. *Galli* RR. PP. Carmelitarum magnus globus cum bene inaurata hispanica cruce inter sonitum tubarum et tympanorum in praesentia copiosorum hominum est attractus. In perpetuam memoriam in hunc globum imposita sunt sequentia chronographica: „AVspICe Deo trIVno, beata VIrgIne Maria et beato GaLLo nobIs propItIIs, post obItVM InnoCentII DeI In orbe et Vrbe VICarII, praefatI noMINIs XIII., ChrIstI seDe Inter nos VaCante, In paCe IMperante CaroLo VI. InVICto Caesare et ELIsabetha ChrIstIna ConIVge, sVb FerDInanDo De KhVnbVrg VrbIs Pragenae arChIepIsCopo, A. R. P. AnastasIo a s. GeorgIo In ALeManIa, HVngarIa Dc prIore pro-VInCIaLI VeneranDo, A. R. P. Sebaldo a S. Christophoro, sacri ordinis F. F. B. V. M. de Monte Carmelo lectore jubilato, et ecclesiae huius ad sanctum Gallum p. t. parocho, eiusdem conventus priore, qVeM, qVI haeC LegItIs posterI, LaVDate, pro eoqVe orate, Ista tVrrIs renoVata et noVo teCto DeCorata eMInVIt 24. Aprilis."

Cum magnae *campanae* parochialis ecclesiae *s. Petri* in Porrica ante multos annos per ignem magnam passae sint jacturam, transfusae, a. 1724. 27. Aprilis ab ill. et rev. D. Daniele de Mayern, episcopo Tiberiadensi et metrop. ecclesiae Pragensis praeposito, benedictae, 28. Aprilis in sonitu tympanorum et tubarum ad turrim sunt attractae. Harum minor, Joannes Baptista nominata, fusa anno praecedenti, id est anno 1723., ponderat undecim centenarios sine uno quadrante. Et in illa chronistica est inscriptio: „qVanDo sVo CapItI porreXIt Praga CoronaM, Donata hoC anno VoX mIhI saCraVIt." Maior autem, Paulus dicta, hoc anno 1724. fusa, ponderat viginti et unum centenarium, aliquotque supra libras, et in ipsa exaratum legitur: „VoCe Mea InVIto aD pIa tVrbas, toLLIte gressVs, FVLMIna DIsCVtIo, fVnVs Inane fLeo."

Eodem a. 15. Junii, in quam incidit festum Corporis Christi, mane in platea Czeltneriana *Vetero-Pragae* in domo ad *aureum leonem* exortum est *incendium*, exustum est tectum et conflagrarunt mille et ducenti modii avenae, trecenti modii siliginis, et ignis in cubiculis, fenestris et mobilibus aliquot millibus damna causavit.

Digitized by Google

27. Junii Vetero-Pragae RR. PP. Dominicani ad s. *Aegidium* solemnitatem celebrarunt et gratias Deo egerunt, quod ex ipsorum sacro ordine in pontificem electus sit Benedictus XIII. Concionem panegiricam boëmicam habuit ordinarius concionator A. R. P. Dominicus Hartmann eiusdem Ord. Praed. in illa verba Genes. 12. „Magnificabo nomen tuum, et eris benedictus." Pontificale sacrum habuit rev. D. Anselmus Wlach, abbas S. Nicolai Vetero-Pragae cum subsequente cantu Te Deum laudamus. Post absolutas vesperas ad copiosos auditores orationem latinam habuit A. R. P. Caietanus Burger eiusdem Ord. Praed., qua absoluta distributa fuit effigies pontificis Benedicti XIII. cum ipsius vita.

Eodem a. 1724. 29. Junii, die ss. Apostolorum Petri et Pauli eandem pompam solemnitatis celebrarunt propter electionem Benedicti XIII. ad sedem pontificalem Ordinis Praed., RR. PP. Dominicani Micro-Pragae ad s. *Mariam Magdalenam*.

Eodem a. 1724. neoelectus pontifex Benedictus XIII. omnibus Christi fidelibus catholicis christianis concessit ex infinito thesauro meritorum Christi universale *jubilaeum*. Hoc jubilaeum Pragae incoepit 24. Julii et duravit per duas hebdomadas, usque ad 6. Augusti, Dominicam nonam post Pentecosten. Ecclesiae assignatae fuerunt: metropolitana, Teynensis et s. Henrici parochiales pro visitationibus et orationibus cum iniuncta confessione, communione, trium dierum, scilicet die Mercurii, Veneris et Sabbathi jejunio, et eleemosynae elargitione. 25. Julii, in quam incidit festum s. Jacobi apostoli, ex templo s. Henrici ad templum metropolitanum solennissima processio fuit ducta, qui huic interfuerunt, unica haec processio tantum valuit, quantum si omnes praenominatas tres ecclesias visitassent.

Eodem anno 1724. 30. Augusti mane hora tertia *Vetero-Pragae* penes Quinque Ecclesias magnum exortum est incendium, et flante magno vento, brevi tempore magnae novem domus sunt exustae.

Eodem a. 1724. Mense Septembri demandatum est a Sacra Caesarea Regiaque Catholica Maiestati, ut in Pragensibus urbibus parochi pergant *ad infirmos* cum sacratissimo eucharistiae sacramento in processione sub baldachino, cantu, ministris, facibus, tintinabulis, praevio facto cum campanula pulsu, sicuti jam pridem observatum fuit in ecclesia metropolitana.

Eodem a. 1724. 31. Octobris obiit illustrissimus D. Bertholdus Wilhelmus S. R. I. comes de *Waldstein*, D. in Bielohradek, Vetero-Buch et Syrowatecz, S. C. R. C. M. camerarius, aetatis suae 87.

Per annum 1724. in *ecclesia metropolitana* Pragensi octoginta millia et unum mille trecenta octoginta duo lecta sunt missae sacrificia. Communicantes erant supra bis centena et quadraginta quinque millia. In *Teynensi* basilica hoc a. 1724. lecta sunt sacra sex millia septingenta quadraginta octo.

Anno 1724. *comitia regni* a statibus celebrata sunt in castro Pragensi. Commissarii caesarei erant praesentes: illustrissimi d. comites, D. Josephus Franciscus S. R. I. comes de Wrbna et Brunthal, Dominus in Fulnek, Brosdorff, Peyslowicz &c., S. C. M. intimus consiliarius, camerarius, regius locumtenens, supremus regni judex. Illustrissimus D. Stephanus Wilhelmus Kynsky S. R. I. comes de Chynic et Tettau, Dominus in Rattay, Choczna, Resperssicz, Rychenburg, Rosicz et Aurzeticz, S. C. M. intimus

Digitized by Google

consiliarius, camerarius, regius locumtenens ꝛc. Et perill. eques D. Wenceslaus Ernestus Marqvart de Hradek, D. in Wernsdorff et Lauchowa, S. C. M. consiliarius, regius locumtenens, regni Boëmiae subcamerarius. Supremus regni scriba tunc erat perill. eques D. Wenceslaus Christophorus Hlozek de Zampach, S. C. M. consiliarius, regius locumtenens. Regni vice-scriba Wenceslaus Joannes Krygelstein de Sternfeld, S. C. M. consiliarius.

Articuli conclusi. I. Circa erigendas novas parochias, uti supra in comitiis 1723.

II. Pro quanto militari ordinario duos milliones fl., pro extraordinario ex proprio dominorum sacculo bis centena septuaginta quinque millia florenorum.

III. Pro fortificatione urbis Pragensis et Egrensis viginti millia fl.

IV. Servitia militibus consueto more praestabuntur.

V. Pro quanto camerali centum millia fl.

VI. Regni officiales a statibus regni solventur.

VII. Moratorium camerale (exceptis piis causis, viduis, pupillis ꝛc) hoc anno prorogatur.

VIII. De reparationibus viarum publicarum, etappis, militum excessionibus, dictum est in praecedentibus comitiis.

IX. Pro coronatione ambarum Maiestatum status regni Boëmiae obtulerunt imperatori decem millia ducatorum in specie, imperatrici quinque millia ducatorum in specie.

X. Anticipationum a statibus regni et particularium sacrae Majestati praestitarum pro hoc a. 1724. solutio differtur.

XI. Et concessiones pecuniarum pro coronatione neccessariarum, scilicet a comitibus Czerninianis, Gallassianis, Thunianis et Sternbergicis, 6. pro cento, in comitia regni ingrossantur, et illis creditoribus telonia caesarea in hypothecam concedantur.

XII. Ex gremio statuum sub directorio illustrissimi D. Joannis Josephi comitis de Wrtby, supremi regni Boëmiae burggravii, ad Hušťdné commissionem electae sunt sequentes personae: Ex statu ecclesiastico: Rdissimus D. Zdenko Krzepiczky de Modlisskowicz, canonicus ecclesiae metropolitanae Pragensis. Rdissimus D. Franciscus Böhm, crucigerorum cum rubea stella per Boëmiam, Moraviam et Silesiam generalis magister, regni Boëmiae praelatus. Ex statu baronali: illustrissimi d. comites: D. Wenceslaus comes de Kokorzowa, S. C. M. consiliarius, camerarius, regius locumtenens, regiarum appellationum praeses. Illustrissimus D. Stephanus Wilhelmus Kynsky S. R. I. comes de Chynicz et Tettau, D. in Rattay, Choczna, Chocenicz, Rychenburg, Rosycz, Aurzeticz, S. C. M. intimus consiliarius, camerarius, supremus equitum, regius locumtenens. Ex statu equestri: perill. eques D. Joannes Ignatius de Widersperg, D. in Kellendorff[1]) et Strunkow, S. C. M. consiliarius ꝛc, arcis Pragensis capitaneus. Perillustris eques D. Joannes Wenceslaus Wrazda do Kunwald, D. in Kralowicz ꝛc, regius capitaneus Micro-Pragensis. Ex statu civico: D. Conradus Praytenberger, Neo-Pragensis primas, D. Josephus Sedeler, Neo-Prag. senator.

XIII. Pro anno militari 1724. quilibet subditus possessionatus men-

[1]) Jiřičné u Sušice, Köhlendorf.

Digitized by Google

siliter contribuere tenetur: pro Novembri, Decembri 1723. et pro Januario 1724. quolibet mense 3 fl. 8 kr. $1\frac{2}{3}\frac{1}{2}$ ℔, Februario, Martio, Aprili, Maio, Junio, Julio, Augusto, Septembri et Octobri, quolibet mense 3 fl. 7 kr. $1\frac{1}{4}\frac{1}{0}$ ℔. Domini ad extraordinarium ex proprio sacculo pro termino ultima Junii 1724. 3 fl. 4 kr. $2\frac{1}{8}\frac{1}{0}$ ℔, pro termino ultima Augusti 3 fl. 4 kr. $2\frac{1}{8}\frac{2}{0}$ ℔. Summa: subditus annue 37 fl. 29 kr. $2\frac{1}{1}\frac{9}{6}\frac{9}{0}$ ℔, dominus 6 fl. 8 kr. $4\frac{1}{4}\frac{2}{0}$ ℔.

Anno 1725.

Anno 1725. 28. Januarii reverendissimus D. Alexius Josephus *Hamak* in abbatem Carlshoffiensem infulatus et installatus est ab illustrissimo et reverendissimo D. Daniele Josepho de Meyern, suffraganeo et praeposito Pragensi. Assistentes erant reverendissimi domini: D. Marianus Herman abbas Strahoviensis et D. Ernestus comes de Schrattenbach abbas Emautinus.

Eodem a. 1725. 26. Januarii conflagrata et exusta est tota civitas *Cubitensis* cum templo, turri et domo decanali; solus crucifixus in gradibus domus decanalis stans in medio flammarum mansit incorruptus et immunis. Nunc in ecclesia Cubitensi visitur et colitur.

Eodem a. 1725. 28. Februarii obiit excellentissimus D. Joannes Franciscus *Löw* S. R. I. et caesarearum provinciarum haereditariarum eques de *Erlsfeld*, Dominus in Logowicz et Modleticz, Medicinae Doctor, S. C. R. M. consiliarius et corporalis medicus, aetatis suae a. 78. Sepultus est 3. Martii Micro-Pragae apud RR. PP. Carmelitas discalceatos.

Eodem a. 1725. mense Januarii ex sacra congregatione rituum venit Roma decretum et facultas, ut non tantum *S. Joannes Nepomucenus* pro beato colatur, sed de novo eius incorrupta lingua bene custodita et sub sigillis clausa in praesentia regiorum locumtenentium, supremorum regni officialium, consistorialium oc visitetur. Et ecce! Dum clausa in praesentia omnium exponitur, ab omnibus lingua rubicundissima et vivacissima, quasi eadem die incisio a medicis facta fuisset, cum venulis ad stuporem conspicitur et decenter iterum ad praecedens repositorium reconditur et obsigillatur [1]).

Eodem a. 1725. 11. Aprilis obiit dominus Conradus *Breytenberger*, primator Neo-Pragensis, 14. Aprilis in ecclesia s. Henrici sepelitur.

Eodem a. 1725. 16. Maji obiit reverendissimus D. Hieronymus *Hlina* ordinis Praemonstratensis, abbas Siloënsis, postquam laudabilissime suum monasterium rexisset annis 22. et sex mensibus. Successit in abbatem venerabilis P. Daniel *Schindler* 23. Augusti.

Eodem a. 1725. 19. Junii reverendissimus et celsissimus princeps archiepiscopus Pragensis de Kyenburg constituit reverendissimum D. Joannem *Frick*, s. s. Theol. Doctorem, protonotarium apostolicum, archiepiscopalis consistorii directorem et cancellarium, Vetero-Boleslaviensis capituli ad ss. Cosmam et Damianum decanum, qui Romam *acta processus canonizationis* deferret. Pragâ Romam discessit 23. Junii.

Eodem a. 1725. 17. Junii circa horam noctis decimam erat *Pragae* horribilis *tempestas* et grando, et ferme omnes fenestrae in templis et

[1]) *Berghauer*, Prot. poenit. 1741, II. p. 261 násl.

Digitized by Google

domibus excussit, in vicinis vineis et campis damna multorum millium causavit.

Eodem a. 1725. 22. Julii Vetero-Pragae in ecclesia Teynensi primitias suas solemniter celebravit R. P. Wenceslaus *Blowsky*[1]), magister Philosophiae et baccalaureus Theologiae, et propter feliciter inter S. C. C. Majestatem et Hispaniarum regem conclusam pacem Te Deum laudamus cecinit.

Eodem a. 1725. 10. Augusti in Sacro Monte obiit excellentissimus D. Sebastianus *Fuchs*, Medicinae Doctor, pro illo tempore facultatis medicae spectabilis decanus, cuius corpus Pragam advectum, sepultum est Micro-Pragae in ecclesia divi Thomae apostoli. Ante suam mortem petiit, ut in illis vestibus, in quibus reliquias s. Joannis N. visitavit, sepeliatur, quae ipsi etiam sunt transmissae.

Eodem a. 1725. 14. Augusti obiit illustrissimus et excellentissimus D. Franciscus Maximilianus *Hartmann* S. R. I. comes de *Clarstein*, ab a. 1700 vicepraeses appellationum, sepultus Vetero-Pragae in ecclesia RR. PP. Paulanorum.

Eodem a. 1725. 29. Augusti in rectorem universitatis Pragensis installatus est eximius P. Joannes *Nonnert* S. J., rector Clementinus.

Eodem a. 1725. 10. Septembris serenissima archiducissa Austriae *Maria Elisabetha*, Belgii gubernatrix, Viennâ venit Pragam inter ternas tormentorum explosiones et salutationes, et visitando Pragae plures ecclesias, Pragâ Bruxellas inter tormentorum explosiones discessit. Quando praenominata archiducissa ex venatione Brundusiô Pragam redivit, quidam poëta sic carmine lusit:

Euge! redux sylvis Brundusis austra Diana,
Belga gubernatrix Elisabetha dea:
Caesaris auspiciis venatio digna peracta:
Huius Bruxellis iam vice sceptra geres,
Avibus ergo bonis eo cursum dirige coeptum,
Saecli miraculum, docta Maria, tui.

Eodem anno 1725. 14. Octobris obiit D. Casparus Joannes *Kupecz de Bilenberg*,[2]) regiarum appellationum secretarius, consiliarius et Vetero-Pragensis civis, sepultus in ecclesia Teynensi.

Eodem a. 1725. 17. Novembris obiit Pragae illustrissimus D. Ferdinandus Leonardus *Liebsteinsky* S. R. I. comes *de Kolowrat*.

Eodem a. 1725. 23. Novembris D. Josephus *Sedeler*, hactenus Neo-Pragae vice-primator, in primatorem actualem Neo-Pragae a S. C. M. denominatus, est ab illustrissimo D. S. R. I. comite Czernin Joanne Wenzeslao, capitaneo Neo-Pragensi, in curia Neo-Pragensi installatus.

Eodem a. 1725. 20. Novembris obiit D. Jacobus Wenceslaus *Engelthaler*, Neo-Pragensium senator senissimus, sepultus ad s. Stephanum Majorem.

Eodem a. 1725. 23. Novembris plane illa die, qua erat vehemens

---

[1]) Jest nepochybně totožný s Blovským Václavem Ignácem v Jir. Ruk. I. 86.
[2]) Jir. Ruk. I, 433; Čas. čes. mus. 1863, 401.

Digitized by Google

ventus, in *Chrast* exustae sunt 40 domus, templum et media pars domus decanalis.

Eadem die in *Choczen* exustae sunt domus 35, templum et domus parochialis.

Eodem a. 1725. 26. Decembris obiit venerabilis D. Joannes *Beczkowsky*, cruciger cum rubea cruce, praestans historicus.

Anno 1725. *comitia regni* a statibus celebrata sunt in castro Pragensi, praesentibus caesareis dd. commissariis: illustrissimo D. D. Joanne Ernesto Schaffgotsch, S. R. I. comite de Kynasto et Greiffenstein, domino in Kuntssicz, Sadowa, Alba Tzemissna, Dohalicz, S. C. M. intimo consiliario, camerario, regio locumtenente, supremo regni Boëmiae camerario, illustrissimo DD. Carolo Joachimo S. R. I. comite de Breda, d. in Tachlowicz, Litkowicz, Rubro-Augezd, Dobra, Kaczow, Czestin, Petzka, S. C. M. intimo consiliario, camerario, regio locumtenente ꝛc, perillustri equite D. Wenceslao Hlozek de Zampach, S. C. M. consiliario, regio locumtenente, supremo regni scriba.

Articuli conclusi. I. Circa erigendas novas parochias, ut patroni a statibus regni excitentur.

II. pro quanto militari ordinario duos milliones fl., extra, a dominiis ex proprio sacculo, bis centena quinquaginta millia fl.

III. pro quanto fortificationis viginti millia fl.

IV. Servitia militibus consueto more praestabuntur.

V. pro quanto camerali centum millia fl.

VI. Officiales regni a statibus regni consueto veteri cursu solventur.

VII. Moratorium camerale pro hoc a. 1725. (exceptis piis causis, viduis et pupillis) prolongatur.

VIII. De reparationibus viarum publicarum, liquidatione etapparum ꝛc actum est in aliis comitiis.

IX. Retinetur pro hoc anno 1725. solutio pecuniarum a statibus regni et particularibus personis anticipate datarum.

X. Supremo regni cancellario DD. Francisco Ferdinando comiti *Kynsky de Chynic* annue pro adiuto solventur sex millia fl.

XI. Novus modus exequendi praescribitur, et loco militaris executionis 80 viri meriti pro executoribus restantiarum in regno Boëmiae constituuntur, quibus viginti millia fl., unicuique annue 250 fl., ex negligentibus restantibus ex centum florenis quotidie per 3 kr. solvendis, assignantur, illisque certae regulae, quomodo se gerere debeant, praescribuntur. Anni 1725. per mensem Januarium, Februarium, Martium, Aprilem restantes contributionum ex 100 fl. solvent quotidie tali executori 2 kr., per menses Maium, Junium, Julium, Augustum, Septembrem, Octobrem ex 100 fl. 1 kr.

XII. Archiducissae Austriae Mariae Elisabethae, gubernatrici Belgii, sorori imperatoris, donum itinerarium quinquaginta millia fl.

XIII. Comitatus Glacensis ad omnes praestationes partem 30., districtus Egrensis pro ordinario partem 100., pro extraordinario partem 200., Judaei 45. partem (exceptis 12 millibus fl.) contribuere sub poena executionis tenentur.

XIV. Ex gremio statuum sub directorio supremi regni burggravii illustrissimi DD. Joannis Josephi comitis de Wrtby ad Ausschuß commis-

Digitized by Google

sionem denominati sunt sequentes: Ex statu ecclesiastico: rdissimus Dominus Zdenko Krzepiczky de Modlisskowicz, canonicus metopolit. Pragens.; rdissimus D. Franciscus Böhm, crucigerorum cum rubra stella per Boëmiam, Moraviam, Silesiam et Poloniam generalis magister, regni praelatus. Ex statu baronali: illustrissimus D. Wenceslaus Kokorzowecz comes de Kokorzowa, S. C. M. intimus consiliarius, camerarius, regius locumtenens, regiarum appellationum praeses; illustrissimus D. Stephanus Wilhelmus Kynsky comes de Chynicz et Tettau, d. in Rattay Choczna, Chocemicz, Ressperzicz, Rychenburg, Rosicz et Aurzeticz, S. C. M. intimus consiliarius, camerarius, supremus equitum, regius locumtenens. Ex statu equestri: perillustris eques D. Joannes Ignatius de Widerssperger, in Rollendorff et Strunkowa, S. C. M. consiliarius, regius, capitaneus in castro Pragensi; perillustris eques D. Joannes Wenceslaus Wrazda de Kunwald ꝛc, regius capitaneus Micro-Pragensis. Ex statu civico: D. Josephus Sedeler, viceprimas Neo-Pragensis, D. Carolus Ferdinandus Arnolt, primas Micro-Pragens.

XV. Pro hoc a. 1725. quilibet possessionatus rusticus contribuere tenetur: pro Novembri, Decembri 1724 et Januario 1725. quolibet mense 3 fl. 5 kr. $5\frac{5}{8}$ ₰, pro Februario, Martio, Aprili quolibet mense 3 fl. 9 kr. $2\frac{3}{4}\frac{7}{8}$ ₰, pro Maio, Junio, Julio, Augusto, Septembri et Octobri quolibet mense 3 fl. 7 kr. $4\frac{3}{4}\frac{3}{0}$ ₰. In extraordinario cum adjectis pro itinerario 25000 fl. domini ex proprio sacculo: pro termino ultima Junii 1725. 2 fl. 20 kr. $\frac{1}{1}\frac{1}{3}$ ₰, ultima Augusti 2 fl. 20 kr. $\frac{1}{1}\frac{1}{3}$ ₰. Summa: subditus annue 37 fl. 32 kr. $4\frac{5}{8}\frac{1}{0}$ ₰, dominium 4 fl. 40 kr. $\frac{2}{1}\frac{2}{3}$ ₰.

Anno 1726.

Anno 1726. 7. Januarii consultissimus D. Joannes Casparus *Brant*, primator Vetero-Pragensis, in cancellaria locumtentiae iuramentum fidelitatis deposuit.

Eodem anno 1726. 24. Januarii obiit reverendissimus D. Joannes Petrus *Dekert*, metropolitanae ecclesiae Pragensis canonicus et praelatus scholasticus.

Eodem a. 1726. 25. Januarii obiit reverendissimus et perillustris P. Joannes Maria *Hlozek de Zampach* Ordinis Theatinorum, emeritus assessor consistorii Pragensis. In cuius locum successit reverendissimus D. Matthias *Hagek*, archiepiscopalis seminarii rector.

Eodem a. 1726. 1. Februarii obiit perillustris D. Joannes Ignatius *Widersberger de Widerberg*, dominus in Kellendorff et Strunkow, S. C. M. consiliarius, arcis Pragensis capitaneus. Ei successit in officio perillustris D. Joannes Wanczura de Rzehnicz.

Eodem a. 1726. 2. Februarii obiit Viennae illustris. et excell. DD. Hieronymus comes de *Colloredo*, d. in Opoczna ꝛc.

Eodem a. 1726. 1. Martii *Litomisslii* exustum est braxatorium cum omnibus ad illud necessariis, cum habitatione capitanei et aliorum officialium oeconomicorum.

Anno eodem 1726. 7. Martii obiit Viennae illustrissimus et reverendissimus DD. Carolus Leopoldus S. R. I. comes *de Herberstein*, grand-

Digitized by Google

prior Melitensium. Sepultus est Micro-Pragae in ecclesia Melitensium. Successit D. comes de *Ditrichstein*.

Eodem anno 1726. 25. Aprilis obiit reverendissimus D. Benedictus *Litwerig* Ordinis Cister., abbas Ossecensis, visitator et vicarius generalis. Ei in abbatia Ossecensi successit reverendissimus D. Hieronymus *Besneker*.

Eodem anno 1726. 28. Aprilis obiit Pragae illustrissimus et excellentissimus D. Sigismundus Valentinus *Hrzan* S. R. I. comes *de Harras*, praeses camerae regiae. Sepultus in metropolitana ecclesia Pragensi.

Eodem a. 1726. 1. Maji solennissima *processio* ad obtinendum jubilaeum universale deducta est a reverendissimo et illustrissimo D. Daniele Mayer suffraganeo et praeposito Pragensi ex ecclesia s. Henrici per ecclesiam Teynensem et Micro-Pragae per ecclesiam divi Thomae ad ecclesiam metropolitanam Pragensem.

Eadem die Pragam solemnis processio ex Austria ad s. Joannem Nep. advenit.

Eodem anno 1726. 6. Maji *Radnicii* in districtu Plsnensi exusta est media arx illustrissimi D. comitis de Kuperwald et 22 domus in oppido, in cineres redacti sunt quinque millia modiorum frumenti.

Eodem anno 1726. 7. Maji *Gerlicii* in Lusatia exustae sunt 170 domus.

Eodem anno 1726. 2. Julii oppidum *Zizelicz*[1]) in districtu Regino-Hradeczensi totum est exustum.

26. Junii *Cuttenbergae* exustae sunt 14 domus optimae.

Eodem a. 1726. 3. Augusti obiit Pragae in seminario archiepiscopali illustrissimus et reverendissimus D. Bernardus Wilhelmus L. B. de *Rziczan*, Litomericensis capituli regius canonicus, sepultus in ecclesia s. Adalberti eiusdem seminarii archiepiscopalis.

Eodem a. 1726. tam calida erat aestas, quod multi circa Pragam vindemiam mense Septembri habuerint.

Eodem a. 1726. 25. Septembris in districtu Plsnensi in *Bor* seu *Hayd* exustae sunt 81 domus una cum parochiali ecclesia et domo parochiali.

Eodem a. 1726. 9. Decembris de nocte Neo-Pragae obiit consultissimus D. Franciscus Antonius *Zameczky*, senator Neo-Pragensis.

Eodem a. 1726. 24. Decembris obiit in Hradczanensi monasterio s. Annae venerabilis virgo et mater e societate s. Ursulae Anna Eleonora a sanctissima Trinitate, nata *Berkicena* comitissa *de Duba et Lippa*, ultima ex illustrissima familia Berkiana, sepulta in nova ecclesia s. Joannis Nepomuceni huius monasterii.

Anno 1726 *comitia regni* a statibus regni celebrata sunt in castro Pragensi. Caesarei commissarii a S. C. M. denominati sunt: illustrissimus D. Franciscus Josephus S. R. I. comes Czernin de et in Chudenicz, regens domus Novodomensis, dominus in Petrsburg, Gieshübl, Neudek, Cosmonos, Kost, Rabenstein, Lissa et Schmidberg, S. C. M. Consiliarius, camerarius,

[1]) Žiželice.

Digitized by Google

regius locumtenens, supremus feudorum judex, supremus regni pincerna haereditarius. Illustrissimus D. Franciscus Carolus S. R. I. comes de Pötting, d. in Tuppadl, haereditarius burggravius Linczii, regius locumtenens ꝛc. Perillustris D. Joannes Franciscus de Golcz, d. in Maschau et Willomicz, S. C. M. consiliarius, locumtenens regius, districtus Regino-Hradecensis burggravius. Supremus regni scriba tunc erat saepe nominatus perillustris D. Wenceslaus Christophorus Hlozek de Zampach ꝛc. Vice-regni scriba D. Wenceslaus Joannes Krygelstein de Sternfeld.

Articuli conclusi. I. Excitatorium erigendarum novarum parochiarum repetitur.

II. Pro militari ordinario duo milliones fl.; extra, ex proprio dominorum sacculo, bis centena vigintiquinque millia fl.,

III. A morosis contribuentibus ex 100 fl. quolibet die executori detur 1 kr.

IV. Pro quanto fortificationis 20 millia fl.

V. Pro quanto camerali 100 millia fl.

VI. De servitiis militibus dandis, officialibus regni exsolvendis, etapparum liquidationibus, viis publicis reparandis, moratorio camerali, omnia observentur, ut conclusum est in praecedentibus comitiis.

VII. Ex gremio statuum ad Außſchuß commissionem sub directorio illustrissimi DD. Joannis Josephi comitis de Wrtby, supremi regni Boëmiae burggravii, determinatae sunt sequentes personae: Ex statu ecclesiastico: Rdissimus D. Carolus Dominicus Recziczky, decanus ecclesiae metropolitanae Pragensis, Rdissimus D. Franciscus Böhm, generalis magister crucigerorum cum rubea stella, praelatus regni Boëmiae. Ex statu dominorum: illustrissimus DD. Joannes Ernestus comes Schaffgotsch, supremus regni camerarius, iam supra saepius nominatus. Illustrissimus DD. Stephanus Wilhelmus Kynsky, comes de Chynicz et Tettau, dominus in Rattay, Choczen ꝛc saepius supra nominatus. Ex statu equestri: perill. eques D. Wenceslaus Ernestus Marquart de Hradek, regni sub-camerarius, iam supra saepius nominatus. Perillustris eques D. Ignatius Humbertus de Lazan, D. in Longa Lhota et Bisticz, ad tabulas regni assessor ꝛc. Ex statu civico: D. Carolus Ferdinandus Arnoldt de Dobroslawa, primas Micro-Pragensis, D. Joannes Georgius Landschevicz, senator Micro-Pragens.

VIII Anno 1725. quilibet subditus possessionatus omni mense contribuere debet 3 fl. 13 kr. $2\frac{3}{6}\frac{1}{4}$ ℔. Dominus pro extra, pro termino ultima Junii 1 fl. 58 kr. $\frac{9}{6}\frac{}{4}$ ℔, ultima Augusti 1 fl. 58 kr. $\frac{9}{6}\frac{}{4}$ ℔. Summa: Subditus annue 38 fl. 41 kr. $3\frac{9}{3}\frac{}{2}$ ℔, dominus 3 fl. 56 kr. $\frac{9}{3}\frac{}{2}$ ℔.

Anno 1727.

Anno 1727. 14. Januarii obiit Pragae in hydrope illustrissimus et excellentissimus DD. Norbertus Vincentius *Liebsteinsky* S. R. I. comes *de Kolowrat,* regius locumtenens, aetatis suae 36 annorum, sepultus Richnovii in ecclesia ss. Trinitatis RR. PP. piarum scholarum.

Eodem a. 1727. 3. Januarii in arce Pragena regiae cancellariae consuetum iuramentum fidelitatis deposuit et 9. eiusdem mensis in consuetis

Digitized by Google

regni comitiis sessionem accepit reverendissimus D. Hieronymus *Besneker*, neoelectus abbas Ossecensis Sacri Ordinis Cisterciensis.

Eodem a. 1727. 12. Januarii installatus est ab illustrissimo et reverendissimo D. Daniele Josepho de Mayern, suffraganeo et officiale Pragense, A. R. D. Joannes Alexander *Malecz*,[1]) ordinis crucigerorum cum rubea stella, in parochum Porziczensem Neo-Pragae in ecclesia s. Petri.

Eodem a. 1727. certus quidam Judaeus, nomine *Josel*, qui a. 1694. crudele infanticidium Simonis Abeles, catechumeni fidem catholicam anhelantis, a proprio suo parente commissum, revelavit, et iam tunc temporis vocationem internam ad fidem catholicam sensit, quam ad annos 33, usque ad annum 78. aetatis suae distulit et conservatus fuit. Anno autem 1727. 12. Januarii cum licentia reverendissimi consistorii archiepiscopalis Pragensis Vetero-Pragae in ecclesia Salvatoris Societatis Jesu baptizatus est et nominatus est: Josephus Philippus Antonius. Patrini illius erant: illustrissimus et excellentissimus DD. Josephus Franciscus S. R. I. comes de Wrbná oc regius locumtenens et supremus regni judex, et illustrissima DD. Philippina vidua comitissa Thuniana, nata comitissa de Harrach, et illustrissima D. comitissa de Hrzan, nata comitissa Harrachiana.

Eodem a. 1727. 6. Martii *Kostelcii ad Albim* exortum est incendium, quo conflagravit ecclesia parochialis, curia et 36 domus.

Eodem a. 1727. 30. Aprilis obiit praenobilis D. Franciscus Wenceslaus *Reysmann de Rysenberg*, civis et cancellarius Vetero-Pragensis, 2. Maji in ecclesia s. Martini Vetero-Pragae sepultus.

Eodem a. 1727. 11. Maji Praemonstratentes Strahovienses solemnissime celebrarunt annum centesimum *translationis s. Norberti*, aderant eiusdem sacri Ordinis domini praelati ex Boëmia, Moravia, Silesia et Austria.

Eodem a. 1727. 13. Maji obiit illustrissimus et excellentissimus DD. Wenceslaus S. R. I. comes *Wratislaw de Mitrowicz*, Dominus in Ginecz, Zalsi, Dyrnn[2]), S. C. M. camerarius, nec non supremus haereditarius culinae praefectus, annorum aetatis suae 90.

Eodem a. 1727. 24. Maji obiit praenobilis et consultissimus D. Joannes Carolus *Praudek*, civis et senator Vetero-Pragensis, aetatis suae anno 33., die 26. Maji apud RR. PP. Carmelitas ad s. Gallum sepultus.

Eodem a. 1727. 1. Junii illustrissimus D. Ernestus Antonius L. B. de *Kostheim*, adhuc in coelibatu, annorum quinquaginta quinque suae aetatis Pragae in phtysi obiit, sepultus est Neo-Pragae in parochiali ecclesia s. Henrici.

Eodem a. 1727. 9. Junii illustrissimus D. Joannes Carolus *Chotek* S. R. I. comes de Chotek oc in Carolina universitate publicam disputationem *de transactionibus* pro consequenda in utroque jure laurea habuit et suas theses S. C. R. M. Carolo VI. dedicavit.

Eodem a. 1727. 15. Junii prima et nova *processio Corporis Christi* Micro-Pragae cum summa solemnitate ducta et celebrata est ex parochiali ecclesia s. Wenceslai, et imposterum eadem die omni anno inde ducetur.

---

[1]) Jir. Ruk. II. 60. [2]) Jince, Zalší, Dírné.

Digitized by Google

Eodem anno 1727. 29. Junii venerabiles virgines Ordinis s. Dominici ex ecclesia Teynensi solemnem *processionem* ad suam ecclesiam *s. Laurentii* a. 927. aedificatam deduxerunt, et canonisatae praeterito anno sanctae Agnetis de Monte Policiano solemnitatem per octiduum cum indulgentiis plenariis celebrarunt.

Eodem anno 1727. non tantum Pragae, sed per totum regnum Boëmiae *nocturni fures, spoliatores et latrones* homines, imo et animarum curatos in pagis, oppidis et civitatibus in domibus propriis de nocte spoliabant, funibus colligabant, vulnerabant, urebant, pecunias ab illis variis tormentis extorquebant, imo et multos mactabant, ita ut ex metu per noctes incolae certos vigiles in pagis et oppidis constituere sint necessitati. Multi tales nocturni fures et latrones Pragam sunt adducti et pro suis delictis ad publicos labores condemnati, in furca suspensi, decapitati, rota fracti, corpora illorum ad rotas posita. Quod perpendens quidam ingeniosus hocce tempore poëta, hoc in tales fures nocturnos confecit chronographicum: Vt IVgVLent hoMInes sVrgVnt De noCte Latrones.

Eodem a. 1727. 3. Julii venerabiles Patres Carmelitae Vetero-Pragae ad *s. Gallum* ad frontispicium suae renovatae ecclesiae lapideas ulnarum quatuor longas *statuas,* scilicet s. Angeli et s. Mariae Magdalenae de Pazzi Ordinis Carmelitarum, die 5. Julii iterum duas, id est s. Eliae, fundatoris Ordinis, et s. Josephi, 9. Julii iterum duas, id est s. Elisei, propagatoris ordinis Carmelitani, et s. Joannis Nepomuceni, 10. Julii iterum duas, id est: s. Alberti et s. Angelae ordinis Carmelit. attractas collocarunt.

Eodem a. 1727. 8. Julii obiit in *Thermis Teplicensibus* D. Carolus Franciscus *Rosenmüller,* civis Vetero-Pragensis, typographus, qui primus bohemica novalia in lucem publicam edidit, cui quidam bonus amicus hoc boëmicum epitaphium inscripsit:

Zdet Karel Rosenmüller den saudny oczekáwá,
nad nímž mnoho wlastencůw želeti nepřestáwá,
powěst pak gmeno jeho potomkům připomíná,
řkauc: Ten byl druhý Danyel z Weleslawína.[1])

Eodem a. 1727. 10. Julii illustrissimus DD. Leopoldus S. I. R. comes de *Waldstein,* capitaneus Vetero-Pragensis, in senatores Vetero-Pragenses in curia Vetero-Pragensi installavit praenobilem D. Antonium Carolum *Schönpflug* de Gamsenberg et D. Thomam *Hlawa.* D. Schönpflug iterum brevi senatoriae dignitati resignavit.

Eodem a. 1727. 20. Julii quidam nocturnus *fur* spoliavit imaginem Beatae Virginis Mariae in templo *Aulae Regensi*[2]) sacri ordinis cisterciensis, quod furtum aestimatur ad semitertium mille.

Eodem a. 1727. 27 Julii RR. PP. carmelitae discalceati Micro-Pragae ad s. *Mariam de Victoria* recenter sui canonizati sancti Joannis de Cruce solemnitatem per octiduum cum indulgentiis plenariis celebrarunt, et ecclesiam suam intrinsecus et extrinsecus splendidissime exornarunt. Infra octiduum huius solemnitatis, id est 3. Augusti, sermonem panegyricum de hoc sancto Joanne a Cruce in ecclesia s. Mariae de Victoria

[1]) Srovn. Jir. Ruk. II. 198. [2]) Zbraslav.

Digitized by Google

dixit A. R. P. *Caietanus Burger*, ordinis Praedicatorum, sacrae Theol. magister et studii generalis ad s. Aegidium Vetero-Pragae regens, cui titulum impressum dedit: „Primogenitus Christi excelsus prae regibus terrae s. Joannes a Cruce, sacri ordinis B. Virginis Mariae de Monte Carmelo PP. discalceatorum primus cum seraphica virgine diva Theresia fundator, in adoptivam suarum virtutum, gratiarum et passionum similitudinem a Christo reformatus, nuper a sanctissimo Domino nostro papa Benedicto XIII. sanctorum fastis solemniter adscriptus.“ Cuius orationis exemplar hic adiicio. [1])

Eodem a. 1727. 10. Augusti in festo s. Laurentii Martyris RR. PP. *Franciscani* in ecclesia sua Neo-Pragae ad B. *Virginem ad Nives*, anno praeterito duorum suorum sanctorum a Benedicto Papa XIII. canonizatorum solemnitatem per octiduum cum indulgentiis plenariis celebrarunt, scilicet s. Jacobi de Marchia et s. Francisci Solani. Quomodo ecclesia fuerit exornata, patet ex impresso exemplari sub titulo: „Nobile par fratrum, s. Jacobus de Marchia et s. Franciscus Solanus, primi ordinis divi Francisci Seraphici, regularis observantiae discalceatorum, veri filii, viri apostolici, quos sanctissimus dominus noster D. Benedictus Papa XIII. anno MDCCXXVI mense Decemb. 10. et 27. die solenni apotheosi fastis sanctorum inseruit. subinde in ordine Seraphico Franciscano cum plenariis indulgentiis per octiduum semel lucrandis celebrari concessit, cuius canonizationis solennia agens inclyta Bohemiae provincia ordinis minorum s. Francisci reformatorum an. MDCCXXVII inchoando a die 10. Aug. et per octo consequentes dies magnâ populi frequentiâ celebravit, nec non prius in laconismo propositâ utriusque sancti vitâ, virtutibus et miraculis, fatae provinciae principalis conventus Pragensis, in et extra ecclesiam B. M. Nivensis sequentibus encomiis honoravit pro anno, quo dicta solennia Pragae recolebantur, expressis. Vetero Pragae, typis Caroli Joannis Hraba, inclytorum regni Bohemiae statuum typogr.“ [2])

Eodem a. 1727. 17. Augusti RR. PP. *servi Mariae* solemnitatem recenter sui sancti Peregrini Latiosi canonizati celebrarunt et solemnem processionem ex ecclesia Salvatoris RR. PP. S. J. ad suam ecclesiam deduxerunt. Cuius solemnitatis hic exemplar impressum adiicio. [3])

Eodem a. 1727. 17. Augusti venerabilis vir Joannes Florianus *Hammerschmid*, canonicus Wissehradensis et Vetero-Boleslaviensis p. t. parochus Teynensis, sacerdos jubilatus, secundas suas primitias solemnis-

---

[1]) Přivázán výtisk tohoto kázání tištěný u Jana Václava Helma (11 listů in 4°), s pěknou rytinou Birckartovou. [2]) 9 listů in fol.

[3]) Název jeho zní: Wunderthätige zweymal gecrönte Gedult desz Heiligen Peregrini Latiosi, Ordens der Diener Unser Lieben Frauen Beichtigers. So in verwichenen Jahr 1726. den 27. Tag Christ-Monaths, am Fest desz Heiligen Joannis Evang. von Ihro Glückseeligst-Regierenden Päbstl. Heiligkeit Benedicto XIII. durch glorwürdige Heiligsprechung in die Zahl der Heiligen erhoben, nun aber den 17. August-Monaths dieses jetzt-lauffenden Jahrs 1727 in offentlicher Procession, welche von der berühmten Kirchen S. Salvatoris desz Academischen Collegii Soc. Jesu in das löbl. Gottes-Hausz S. Michaëlis in der Königl. Alt-Stadt Prag Hoch-feyerlich geführet worden, auff Anmüthigen Schau- und Trag-Bühnen zu trostreicher Andacht und Nachfolgung vorgestellet. Gedruckt zu Prag, bey Johann Carl Hraba, Lantschafts-Buchdruckern, 1727. (8 listů in 4°).

Digitized by Google

sime in sua ecclesia parochiali Teynensi celebravit. Assistentem egit d. decanus metropolitanus D. Rzecziczky. D. primicianti poëtice applausit D. Michaël Adamus Franck.[1])

Eodem anno 1727. 24. Augusti in festo s. Bartholomaei Ap. solemnitatem celebrarunt in sua ecclesia *Salvatoris* Vetero-Pragae PP. S. J. duorum suorum sanctorum *Aloysii Gonzaga* et *Stanislai Kostka* per octiduum cum indulgentiis plenariis, nuper a papa Benedicto XIII. canonizatorum. Solemnissimam processionem Micro-Praga ex ecclesia s. Nicolai ad suam ecclesiam Vetero-Pragam Salvatoris deduxerunt. Cuius solemnis processionis exemplar impressum hic adiicio, cui titulus est: „Novi in coelis gemini unius foecundae matris partu editi, nexuque fraterno foederati ɔc." Quam splendide fuerit ecclesia Salvatoris S. J. exornata, patet ex adiecto exemplari impresso, cui titulus: „Theatrum honoris et gloriae divis Aloysio Gonzaga et Stanislao Kostka ɔc." [2])

Eodem anno 1727. 26. Augusti universitas Pragensis solemnissimam processionem ex ecclesia Teynensi deduxit in ecclesiam Salvatoris S. J., cuius solemnitatis hic exemplar impressum adjicio, cui est titulus: „Consummata virtutum universitas, scientia sanctorum Aloysii et Stanislai ɔc." Adveniente hac solemni processione ad ecclesiam Salvatoris, doctam orationem ex ambona ad auditores suos dixit A. R. ac eximius Pater Joannes Filler S. J. Theologiae moralis professor.

Eodem anno 1727. 25. Augusti in Sacro Monte (copulante et assistente illustrissimo ac reverendissimo D. D. Joanne Adamo S. R. I. comite Wratislaw de Mitrowicz, episcopo Litomericensi) matrimonium contraxit et iniit illustrissimus D. D. Leopoldus Josephus S. R. I. comes de *Königl* L. B. de Ehrenberg et Warth ɔc cum illustrissima herula Aloysia comitissa Lazanskiana. Idem praenominatus D. comes de Königl obiit Pragae 17. Novembris eodem anno.

Eodem a. 1727. 14. Septembris obiit consultissimus D. Joannes Thomas *Jacobi*, J. U. Doctor, senator Neo-Pragensis et actualis consul, sepultus est in ecclesia s. Henrici Neo-Pragae.

Eodem a. 1727. in Octobri RR. PP. carmelitae ad *s. Gallum* celebrarunt per octiduum jubilaeum, quod ante centum annos introducti sint ad ecclesiam s. Galli.

Eodem a. 1727. 17. Octobris obiit Micro-Pragae illustrissimus ac venerabilis P. Don Joannes Wenceslaus comes *Wratislaw de Mitrowicz*,

---

[1]) K tomu připojeno tištěné dvojlistí foliové s nápisem: „Jubilum jubilaeum Pragae in Laeta Curia, dum ibidem die XVI. Kal. Septemb. An. ∞IↃCCXXVII. sacerdotii sui quinquagesimo reverendissimus, praenobilis, atque eximius dominus Joannes Florianus Hammerschmid, ss. Theologiae Doctor, Proto-notarius apostolicus, comes palatinus, aureae militiae eques, regiae, exemptae et nullius dioeceseos ss. apostolor. Petri et Pauli Wissehradensis, atque vetustissimae ss. Martyr. Cosmae et Damiani Vetero-Boleslaviensis ecclesiae senior canonicus, nec non ad B. V. M. in praefata Laeta Curia, vulgo in Teyn, primarius curatus primitiarum suarum memoriam ritu solenni recoleret, extemporali musa decantatum a devotissimo honori ejusdem poeta, Michaele Adamo Franck de Franckenstein. Vetero-Pragae, typis Caroli Joannis Hraba, inclytor. regn. Boh. Stat. Typogr." Jest to příležitostná báseň latinská, počínající veršem „Laeta hodie, siquando alias, quid Curia rides?" Na stránce poslední jest kabalistický nápis.

[2]) 5 listů foliových.

Digitized by Google

ordinis clericorum regularium s. Caietani, actualis Pragae ad Caietanos praepositus.

Eodem mense Octobris literae Pragam scriptae pervenerunt, quod 13. Octobris *Paczowii* exustae sint 84 domus, tria horrea, ecclesia parochialis cum turri, dissolutae campanae, residentia RR. PP. Carmelitarum discalceatorum, illorum ecclesia, domus dominicalis. Damnum ad multa millia aestimatur.

Eodem anno 1727. 21. Octobris perillustris eques D. Wenceslaus *Henigar de Seberg*, dominus in Przichowicz et Horzicz, cum perillustri herula Maria Elisabetha *Dobrzenskiana de Dobrzenicz* in eccclesia Carlshoviensi canonicorum regularium s. Augustini, ritu catholico matrimonialiter copulatus est.

Eodem anno 1727 celsissimus princeps et eminentissimus cardinalis, episcopus Olomucensis DD. Wolffgangus comes de Schrattenbach, protector Germaniae ɔc, a Sua Sanctitate obtinuit breve apostolicum, quo *Olomucensis capituli* decano, praeposito, archidiacono et scholastico jus et usum *infulae* concessit. In aeternum huius memoriam cusa est moneta argentea duos imperiales ponderans cum hac chronographica inscriptione: WoLffgangI De sChrattenbaCh epIsCopI aC CarDinaLIs, proteCtorIs, faVor erga sVos qVatVor CatheDraLIs eCCLesIae praeLatos saCrIs InfVLIs DeCoraVIt.

Per annum 1727. in ecclesia *metropolitana* Pragensi lecta sunt sacra quinquaginta unum mille 392. Communicantium erant duo milliones quinque centeni quinquaginta sex millia et quindecim. In *Teynensi* ecclesia lecta sunt sacra 6404.

Anno 1727 *comitia regni* a statibus celebrata sunt in arce Pragensi in praesentia caesareorum DD. commissariorum: illustrissimi DD. Wenceslai Francisci S. R. I. comitis de Kokorzowa, S. C. M. consiliarii, camerarii, regii locumtenentis, regiarum appellationum praesidis, illustrissimi DD. Norberti Vincentii Libsteinsky S. R. I. comitis de Kolowrat S. C. M. consiliarii, regii locumtenentis, et perillustris equitis D. Wenceslai Christophori Hlozek de Zampach, S. C. M. consiliarii, supremi scribae regni ɔc. Et quia illustrissimus D. comes Norbertus de Kollowrat, unus ex caesareis DD. commissariis obiit, haec comitia in praesentia duorum praenominatorum DD. caesareorum commissariorum terminata sunt a. 1727. 10. Novembris. Hoc anno 1727. vice-sriba regni erat perillustris eques D. Ignatius Humbertus Bechine de Lazan, S. C. M. consiliarius cameratici, feudorum et minoris judicii assessor.

Articuli conclusi. I. De erigendis novis parochiis.

II. Pro quanto militari ordinario duos milliones fl., extra ex proprio dominorum sacculo bis centena millia fl.

III. Pro fortificatione urbis Pragensis et Egrensis viginti millia fl.

IV. Servitia militibus more consueto praestabuntur.

V. Pro quanto camerali centum millia fl.

VI. Officiales regni a statibus solventur.

Digitized by Google

VII. Moratorium camerale (exceptis piis causis, viduis, pupillis) iterum hoc anno 1727. prorogatur.

VIII. Viae publicae reparentur, liquidatio etapparum et expensarum in transitum militum fiat.

IX. Ad exsolvendum et conservandum ante aliquot annos a S. C. M. commerciorum collegium erectum, status regni Boëmiae S. C. M. suasserunt, ut pro qualibet urna extranei vini ad regnum invecta (praeter ordinarium telonium) aliqua tolerabilis datio et solutio, et ex regno avectio filorum et telae non dealbatae, ex qualibet sexagena fiat.

X. Status regni Boëmiae de licentia Sacrae C. M. sibi emutuarum sex centena millia fl., illaque imperatori Caroli VI. ad 8 annos una cum interesse 6 pro cento concesserunt et anticipationem hanc in comitia ingrossarunt.

XI, S. C. M. iam exsolvit ex suo caesareo aerario factas ab 1701. anticipationes, scilicet: D. Hermano Jacobo comiti Czernin a. 1701. concessam anticipationem quatuor centena millia fl., a. 1704 a praenominato d. comite Czernin unum millionem bis centena millia fl. factam anticipationem, a. 1706 iterum 50 millia fl., 1711 ab haeredibus comitis Hermanni Jacobi comitis Czernin unum millionem fl., 1716. a Domina tutrice Maria Margaretha comitissa Waldsteiniana, nata comitissa Czerniana, tutorio nomine sui D. Francisci Josephi fratris, anticipationem quinque centena millia fl.; 1718 D. comes Czernin Franciscus Josephus anticipavit tres centena millia fl.; haec jam sunt exsoluta, atque obligatio ad caesaream aulicam Buchalteriam ad cassandum missa; 1722. idem D. comes Czernin anticipavit ter centena millia fl., quae exsoluta sunt, et obligatio ad caesaream aulicam Buchalteriam deposita. Item d. Carolo Joachimo comite de Breda concessa bis centena millia fl. sunt soluta. 1723. a D. Antonia vidua comitissa Czerniniana anticipata bis centena millia fl. sunt soluta. Item D. comitissa Gallassiana, tutrix filii sui comitis Philippi Gallass, pro coronatione concessit quinquaginta millia fl.: sunt jam soluta. Item, ad eandem coronationem concessit vidua comitissa Philippina de Thun, tanquam tutrix minorennis filii sui D. comitis de Thun Joannis Josephi quinquaginta millia fl.: sunt jam soluta. Ultimo concessit D. Leopoldus comes de Sternberg, tanquam tutor Sternbergicorum pupillorum, septuaginta millia fl.: sunt iam exsoluta. Horum exsolutiones demandavit S. C. M. in comitia huius anni ingrossari.

XII. Comitatus Glacensis, districtus Egrensis et Judaei pro rata iam consueta partem suam contribuent.

XIII. Ex gremio statuum ad Außſchuß commissionem sub directorio illustrissimi DD. Joannis Josephi comitis de Wrtby, supremi regni burggravii saepius supra nominati, constitutae sunt sequentes personae: Ex statu ecclesiastico: Rdissimus D. Daniel Josephus de Mayern (tit.) rdissimus D. Carolus Dominicus Rzeczicky (tit.). Ex statu dominorum: ill. DD. comites D. Joannes Ernestus comes Schaffgotsch, D. Franciscus Carolus comes de Pötting. Ex statu equestri: perill. equites D. Wenceslaus Ernestus Markwart de Hradek, D. Ignatius Humbertus Bechinie de Lazan. Ex statu civico: D. Joannes Casparus Brandt, S. C. M. consiliarius, primas

Digitized by Google

Vetero-Pragensis, D. Joannes Georgius Lanthsscricz, senator Micro-Pragensis.

XIV. Anno 1727 subditus possessionatus contribuere debet: pro Novembri, Decembri 1726 et Januario 1727 quovis mense 2 fl. 46 kr. $3\frac{5}{6}\frac{5}{4}$ ß, pro Februario, Martio, Aprili, Maio, Junio et Julio, quolibet mense 3 fl. 12 kr. $\frac{4}{6}\frac{2}{4}$ ß, pro Augusto, Septembri et Octobri, quolibet horum mensium 3 fl. 37 kr. $5\frac{1}{6}\frac{3}{4}$ ß. Domini pro extraordinario, pro termino ultima Junii 1 fl. 43 kr. $1\frac{3}{6}\frac{1}{4}$ ß, ultima Augusti 1 fl. 43 kr. $1\frac{3}{6}\frac{1}{4}$ ß. Summa: subditus annue 38 fl. 25 kr. $5\frac{3}{6}\frac{1}{4}$ ß, dominus 3 fl. 26 kr. $2\frac{3}{3}\frac{1}{2}$ ß.

Anno 1728.

Anno 1728. 16. Martii obiit venerabilis D. Antonius *Villicus*, Neo-Pragae ad *s. Adalbertum* parochus.

Eodem a. 1728. 8. Aprilis exustae sunt *Boëmo Budvicii* domus 15, monasterium, campanilae, et dissolutae campanae.

Eodem a. 1728. 19. Aprilis obiit D. Joannes Wenceslaus *Neürauter*, Vetero Pragae *ad Lacum* curatus.

Eodem a. 1728. 19. Maii in *Brzezan*, duobus a Praga milliaribus (nunc ad archiepiscopum Pragensem spectat), exortum est incendium, absumpsit braxatorium, granium et horreum cum omni frumento, damnum ad viginti millia aestimatur.

Eodem a. 1728. 12. Junii ex Teynensi ecclesia deducta est *processio* ad Wissehradensem ecclesiam ad B. V. M. pro impetranda pluvia summe necessaria, quam eo pridie praecessit processio a s. Henrico.

Eodem a. 1728. 29. Junii *Czerhovicii* (ad caesareum et cameraticum dominium spectans) ante prandium apud quendam civem exortum est incendium, per quod 19 domus, parochia et ecclesia in cineres sunt redactae.

Eodem anno 1728. 15. Augusti, in quam incidit festum Assumptionis B. V. M., Pragae in ecclesia ad *s. Jacobum* secundas suas primitias celebravit A. R. ac Venerabilis P. Leopoldus *Lachmann*, Ordinis S. Francisci fratrum minorum conventualium definitor perpetuus et multorum monasteriorum quardianus emeritus, cui adstitit P. magister Marianus *Frankenberger*, eiusdem sacri ordinis provincialis.

Eodem a. 1728. 12. Septembris obiit illustrissimus DD. Antonius *Carretto* S. R. I. comes *de Millesimo*.

Eodem a. 1728. 19. Septembris, in quam incidit dies Dominicus, RR. PP. conventuales Pragae ad *s. Jacobum* per octiduum habuerunt solemnitatem cum indulgentiis plenariis beatae *Margarethae Kortonae*, tertii ordinis s. Francisci, anno elapso a papa Benedicto XIII. in fastos sanctorum adscriptae.

Eodem a. 1728. 29. Septembris fratres Franciscani ad ecclesiam *B. V. M. ad Nives* solemnitatem triduanam cum indulgentiis plenariis celebrarunt beatificationis beati *Joannis de Brado* martyris, qui a. 1631. 24. Maii in Africa martyrio est affectus aetatis suae a. 66. Hic a. 1728. 24. Maii Romae a Pontifice in catalogum beatorum est inscriptus, qua die martyrium subiit.

Digitized by Google

Eodem a. 1728. 16. Septembris obiit perillustris D. Carolus Ferdinandus *Dobrzensky de Dobrzenicz* dominus in Nedelisst, Schwienfedl et Dobrzenicz, S. C. R. M. consiliarius.

Eodem a. 1728. 19. Septembris obiit D. Josephus Leopoldus *de Oppersdorff*, Aycha et Fridstein, S. C. R. M. capitaneus. Sepultus est Neo-Pragae ad s. Petrum in Porzicz.

Eodem a. 1728. 21. Septembris obiit D. Joannes Franciscus *Bodson de Lamormaini*, canonicus residentialis Wissehradensis.

Dodem a. 1728. 31. Septembris obiit illustrissimus D. Casimirus Ferdinandus *Kupperwald*, D. in Radnicz, Przebiedicz, Brzezina ɔc, s. Wenceslai eques.

Eodem a. 1728. 15. Octobris obiit illustrissimus Carolus Josephus S. C. I. comes de *Trautmansdorff*, dominus Wobrzistwy, aetatis suae a. 35., ad s. Jacobum apud PP. conventuales sepultus.

Eodem anno 1728. 25. Octobris obiit perillustris D. Joannes Fridericus *Haberg de Hennersdorff*, Neo-Pragae ad s. Wenceslaum sepultus.

Eodem a. 1728. 31. Decembris *Vetero-Pragae* in platea *czeltneriana* mane circa horam octavam exortum est incendium in domo D. comitis Kynsky, sed tempestive succurrentibus hominibus solum incineratum est tectum et duo superiora cubicula.

Anno 1728. *comitia regni* a statibus regni Boëmiae in castro Pragensi celebrata sunt. Caesarei DD. commissarii praesentes erant: illustrissimus DD. Joannes Josephus S. R. I. comes de Waldstein, dominus in Dux, Oberleutensdorff, Nischburg, Petrowicz, Senecz, Moltern, Pürglicz, Krunschowicz ɔc, arcis Lahna in regno Boëmiae, in marchionatu Moraviae dominii Trebicz, S. C. M. intimus consiliarius, camerarius, regius locumtenens, supremus regni mareschallus, regni Boëmiae regii commerciorum collegii praeses. Illustrissimus DD. Josephus S. R. I. comes de Sereni, d. in Blatna, Skworeticz et Stirzin, s. Jacobi de la Spada ordinis eques, S. C. M. consiliarius, regius locumtenens, authorisati judicii delegati venatici assessor. Et perillustris eques D. Wenceslaus Ernestus Marquart de Hradek, d. in Wernsdorff et Lauchowa, S. C. M. consiliarius, regius locumtenens, majoris regni judicii assessor, regni subcamerarius, regii commerciorum collegii assessor ɔc. Erant etiam perillustres equites praesentes perill. D. Wenceslaus Christophorus Hlozek de Zampach, S. C. M. consiliarius, regius locumtenens, maioris judicii regii assessor, supremus regni scriba. Perillustris eques, D. Ignatius Humbertus Bechinie de Lazan, in Longa Lhota et Bisticz, S. C. M. cameratici, feudorum et minoris regni judicii assessor, vice-scriba regni.

Articuli conclusi. I. Fiat erectio novarum parochiarum, ubi necesse fuerit.

II. Pro quanto militari ordinario duos milliones fl., extraordinario, ex dominorum proprio sacculo, quinque centena millia fl.

III. Pro quanto fortificationis 20 millia fl.

IV. Servitia militibus more consveto praestabuntur.

V. Pro quanto camerali centum millia fl.

Digitized by Google

VI. Officiales regni in cursu veteri ordinario solventur.

VII. Moratorium camerale hoc a. 1728 (exceptis piis causis, viduis, pauperibus, puppillis, quibus ex camera Bohemica assignantur consveta 10 millia fl.) prolongatur.

VIII. fiant reparationes viarum publicarum, liquidationes etapparum, specificationes in transitu militum expensarum, et excessuum.

IX. Pro a. 1728. ex capitali et interesse 162470 fl. 40 kr. 2 ₰ de annis praeteritis factis anticipationibus solutionem retineant sibi creditores ex quanto militari ordinario.

X. S. C. M. approbavit proiectum Viennam missum, a statibus regni factum 1727 n. IX., ut ex illis duobus fundis regium commerciorum collegium solvatur.

XI. Quantum comitatus Glacensis, districtus Egrensis et Judaei pro sua rata hoc anno solvere debeant, iam saepius conclusum est in praecedentibus comitiis.

XII. Ex gremio statuum ad Außſchuß commissionem determinatae sunt sequentes personae: Ex statu ecclesiastico: iidem rdissimi dd., qui ante annum erant. Ex statu dominorum iidem, qui erant ante annum. Ex statu equestri iidem, qui erant ante annum. Ex statu civico: D. Joannes Casparus Brandt, primas Vetero-Pragensis. D. Michaël de Blaha, senator Vetero-Pragensis.

XIII. A. 1728 quilibet subditus possessionatus omni mense contribuere tenetur: pro Novembri, Decembri 1727, Januario, Februario, Martio et Aprili quolibet mense 3 fl. 7 kr. $4\frac{1}{2}\frac{3}{4}$ ₰; Maio, Junio, Julio, Augusto, Septembri et Octobri quolibet mense 3 fl. 9 kr. $\frac{3}{4}$ ₰. Summa subditus annue 37 fl. 43 kr. $5\frac{3}{6}\frac{5}{4}$ ₰. Extra dominus pro termino ultima Junii 4 fl. 12 kr. $1\frac{1}{2}$ ₰, ultima Augusti 4 fl. 12 kr. $1\frac{1}{2}$ ₰. Annue 8 fl. 24 kr. 3 ₰.

Anno 1729.

Anno 1729. 1. Januarii obiit D. Alexius Josephus *Hamak*, abbas Carloviensis aetatis suae a. 63. Successit ei in abbatia D. Thomas *Princke*. Infulatur 1730. 16. Julii.

Eodem a. 1729. 11. Januarii illustrissimus D. Wenceslaus S. R. I. comes *Czernin*, antea Neo-Pragensis urbis capitaneus, in Veteris Urbis Pragensis capitaneum est installatus et loco ipsius in capitaneum Neo-Pragensem promotus illustrissimus D. Joannes Wenceslaus de *Lasaga Paradis* comes, S. C. R. M. consiliarius, camerarius ꝛc.

Eodem a. 1729, 12. Januarii obiit in Hradczano ad s. Annam secunda venerabilis mater, virgo e societate s. Ursulae *Anna Josepha ab ascensione Domini*, nata et ultima de familia *Monsheim*. 14. Januarii ibidem in ecclesia sepulta. In huius locum coram DD. commissariis archiepiscopalibus electa est huius domus tertia mater, virgo Anna Constantia a corde Mariae nata de *Witmann*, olim praefecta, die 22. Januarii.

Hoc anno 1729 erat *hyems rigidissima*, et rigore suo et diuturnitate superavit hyemem anni 1709., nam omnes cives, imo et multa monasteria defectum lignorum patiebantur, et nulla in Podskal propter diuturni-

Digitized by Google

tatem hyemis reperiebantur. Lupi hoc anno multos homines discepserunt et devorarunt.

Eodem a. 1729. 16. Februarii D. Wenceslaus *Blovsky*[1]), patricius Pragensis, decanus Dubensis, canonicus Litomericensis in universitate Pragensi in doctorem ss. Theologiae est promotus.

Eodem a. 1729. 21. Februarii ven. D. Joannes Josephus *Budin*, patritius Pragensis, parochus Vetero-Pragae ad *s. Martinum* in universitate Pragensi in doctorem ss. Theol. est promotus.

Eodem anno 1729. 3. Januarii, Romanus Pontifex Benedictus XIII. Romae in templo Jesu illustrissimum D. Joannem Rudolphum S. R. I. comitem de *Spork*, canonicum Pragensem, in episcopum Adriatensem personaliter consecravit.

Eodem a. 1729. 25. Martii obiit repentina morte Pragae in monasterio RR. PP. barnabitarum in Hradczano ill. D. Leopoldus Wilhelmus *Krakowsky* S. R. I. comes de Kolowrat, S. C. M. camerarius, aetati suae a. 53. provisus prius omnibus sacramentis. Res mira est, quod ille plane sit mortuus in illo cubiculo, in quo ipsius defunctus parens quondam natus est. Haec enim domus, ubi nunc habitant RR. PP. Barnabitae, olim spectabat ad comitem de Kolowrat. Sepultus est in ecclesia RR. PP. Barnabitarum.

Eodem Anno 1729. 19. Martii, in festo s. Josephi Pontifex Benedictus XIII. Romae s. Joannem *Nepomucenum* in ecclesia Lateranensi in sanctum canonizavit. Caeremonias ibi peractas leges in mea *Historia de s. Joanne Nepomuceno.*[2])

Eodem a. 1729. 5. Aprilis obiit D. Wenceslaus *Bechině L. B. de Lazan*, d. in Rosochaticz, capitaneus districtus Czaslaviensis.

Eodem a. 1729. 21. Aprilis Pragae obiit D. Constantinus Ferdinandus *Hyserle* L. B. *de Chodow* aetatis suae a. 71., sepultus Neo-Pragae apud RR. PP. franciscanos ad Nives in capella portiunculae.

Eodem a. 1729. 28. Aprilis Viennae obiit ill. D. Norbertus Franciscus S. R. I. comes *de Wrbna* et Freudenthal, d. in Horzowicz et Komarzow S. C. M. intimus consiliarius et camerarius.

Eodem anno 1729. 8. Maii, die Dominica, in ecclesia *Teyensi* secundas suas nuptias celebravit D. Wenc. *Pokorny* aetatis suae anno 82., multorum dominiorum sollicitator, cum uxore sua Anna Margaretha, aetatis suae anno 81.

Eodem a. 1729. 17. Maji obiit illustrissimus et reverendissimus D. Ernestus S. R. I. comes de *Schrattenbach*, Neo-Pragae abbas Emautinus aetatis suae a. 74., in Emaus sepultus. Ei in abbatia successit D. Maximilianus *Bach*.

20. Junii *Colinii* per incendium exustae sunt 11 domus.

Corpus s. Justini Martyris a celsissima principissa Anna Maria Francisca, magna ducissa Hetruriae, nata ducissa Saxoniae, Româ impetratum

---

[1]) Jir. Ruk. I. 86.

[2]) Připojeno tištěné dvoulistí: Wypsanj těch welkých Ceremonyi, které na den swatého Jozeffa, dewatenáctého dne teď minulého Měsýce Března při Swato-Rzečenj Swatého Jana Nepomuckého w Rzjmě wykonané byly. W Praze, v Karla Frantisska Rosenmüllera (Srovn. Jung. Hist. l. V. 1339).

Digitized by Google

et acceptum, celeberrimo monasterio *Chotieschoviensi* Sacri Ordinis Praemonstrat. donatum et ibi a sacris virginibus pulcherrime et splendidissime exornatum, a. 1729. 20. Junii ex parochiali ecclesia Chotieschoviensi ad monasterii ecclesiam s. Wenceslai summa cum solemnitate transfertur [1]).

Eadem serenissima Anna Maria Francisca magna ducissa Hetruriae, corpus s. Oenestini M. Româ acceptum donavit collegio *Clattoviensi* S. J., quod illi anno eodem 1729. 22. Julii ex suburbii Clatoviensis ecclesia s. Jacobi ad suam ecclesiam in civitate sitam solemni pompâ in processione transtulerunt. Quali? patebit ex hac apposita impressa synopsi [2]).

Eodem a. 1729. 10. Julii RR. P. P. *capucini Hradczanenses* celebrarunt solennitatem beati sui patris Fidelis a Sigmaringa Martyris, Romae a pontifice beatificati, et haec solennitas duravit per triduum; prima die 10. Julii, in qua incidit dies Dominicus, mane circa horam nonam deducta est solennis processio ex ecclesia metropolitana ad RR. PP. Capucinos cum pulchris figuris nitide exornatis, adfuerent huic processioni varii religiosorum ordines, totum capitulum Pragense, tribus mechanicorum cum suis vexillis, infinita hominum multitudo. Ante templum visebatur porta triumphalis erecta. Vita hujus beati martyris impressa distribuebatur. Eadem solennitas celebrabatur ad sanctum *Josephum* 26. Julii.

Eodem anno 1729. 19. Julii quaedam senex virgo, nomine Catharina Wickartiana, dives et in aere potens, sola manens in domo sua *Vetero-Pragae ad duas columnas*, a nocturnis furibus est occisa et omnibus spoliata. Duae foeminae reae a. 1730. 11. Octobris supplicio affectae. De quibus infra ad a. 1730.

Eodem anno 1729. 15. Julii obiit d. Maria Constantia vidua comitissa *Bubniana de Liticz* nata de Borin, 16. Julii apud RR. PP. Franciscanos ad Nives sepulta.

Eodem anno 1729. 27. Julii *Neo-Pragae* in platea lanionum domus cuiusdam lanionis est exusta, vicinae domus per decussionem tectorum magnum damnum patiebantur.

Eodem anno 1729. 16. Augusti Viennae obiit Domina Maria Theresia comitissa *Kynskiana*, nata comitissa de *Fünfkirchen*, conthoralis illustrissimi et excellentissimi Dni Francisci Ferdinandi comitis Kynsky, supremi regni cancellarii.

Eodem a. 1729. 5. Septembris post meridiem inter sonitum tubarum et tympanorum attracti sunt nodi ad *turrim curiae Vetero-Pragensis*.

Eodem anno 1729. 24. Septembris obiit adm. rdus Dominus Georgius Antonius *Ludwig*, crucier cum rubea stella ad pontem professus, sacerdos jubilatus.

---

[1]) Hamerschmid podává obšírný popis této slavnosti, který vynecháváme.

[2]) Připojený výtisk (2 listy in fol.) nese titul: Siegreicher Einzug, zur Ehre deß H. Blutzeugens Christi Oenestini, so ernstens in Rom auß dem Kirchhoff Priscillae erhoben, hernach Ihro Königlichen Hochheit, Frauen Frauen Annae Mariae Franciscae, Groß-Hertzogin von Florentz, gebohrener Hertzogin von Westphalien und Angrien verehret, alsdann von Jener dem Wohl-Ehrwürdigen Patri Francisco Starzimsky, deß Collegii der Gesellschaft Jesu in Glattau vorgestellten Rectori geschencket: letztens aber der Kirchen oben genannter Gesellschaft Jesu zu Glattau zugeeygnet worden, hochfeyerlich angestellet im Jahr Christi Annô 1729. Den 22. Junii.

Digitized by Google

Eodem a. 1729. 29. Septemb. in festo s. Michaëlis archangeli mane circa horam secundam *Plsnae* apud quendam pistorem, non procul a monasterio virginum S. P. Dominici habitantem, exortum est incendium, inde per vehementem ventum deventum est ad Novam portam et per ordinem civicae domus incineratae sunt 43. Dominicanorum duo templa, turris, campanae dissolutae, monasterium cum villa, stabulis, horreo, hospitale civican, extra portam trans aquam villae 3 et horrea 7.

Eodem a. 1729. Pragae celebrata est per octiduum, id est a die 9. Octobris usque ad 16. eiusdem mensis summa *solemnitas*, Pragae adhuc nunquam visa, *canonizationis s. Joannis Nepomuceni* Romae hoc anno in festo s. Josephi factae cum indulgentiis plenariis. Ad quantum stuporem et auguste ecclesia metropolitana Pragensis interius et exterius fuerit exornata, patebit ex adiecta typis edita synopsi, cuius titulus est: *Agnus Dei e cera Virgine*[1]). 8. Octobris die Sabbathi ante hanc solemnitatem ab hora media septima usque ad horam octavam vespertinam erat compulsus omnium campanarum totius Triurbis Pragensis. Die Dominica, id est 9. Octobris, in ecclesia *Strahoviensi* decantata est solemnis et pontificalis missa ante mediam octavam matutinam a Rdissimo Domino Joanne Matthia *Hollan,* canonico metropolitano, ad quam eadem horâ cum processionibus ad Strahow comparuerunt omnes parochi Triurbis Pragensis cum magistratibus et suo populo, non minus ac omnes religiosi ordines, qui alias in processionibus publicis comparere solent, et omnes Domini (Titulus) canonici Pragenses. Ante autem hos omnes in arce Pragensi mox mane comparuerunt praesidiarii milites a regimine domini campi mareschalli *Sykinskyano* cum suis armis, vexillis et campi musica, et civici milites Pragenses cum suis armis et vexillis, divisique sunt in diversas areas, scilicet: arcis, Hradczanensis et Strahoviensis. Finita in Strahoviensi ecclesia pontificali missa, in processione ad ecclesiam Metropolitanam praecesserunt religiosi ordines, hos sequebantur magistratus urbium Pragensium, item academici magistratus cum suis facultatibus, curati Pragenses, abbates regulares, domini canonici Pragenses, episcopi, sequebatur archiepiscopus Pragensis, S. R. I. princeps et comes *de Künburg*, propter senilem aetatem deportatus in sella, gestans in manibus suis, cum maxima solatio multorum millium hominum ad hanc solemnissimam processionem confluentium, incorruptam linguam sancti Joannis Nepomuceni. Sequebantur: regii locumtenentes, magna nobilitas utriusque sexus, infinita hominum, etiam exterorum ad hanc devotionem advenientium copia. Adveniente hâc solemnissimâ processione ad ecclesiam Metropolitanam, pro concione idiomate germanico in ecclesia ad populum dixit reverendissimus Dominus abbas Strahoviensis, regni praelatus, ordinis visitator et vicarius generalis *Marianus Antonius Hermann*. Extra ecclesiam lingua bohemica: reverendissimus Dominus *Zdenko Chrzepiczky de Modlisskowicz*, canonicus metropolitanus, quorum conciones typis editas, hic adiicio.[2])

Post conciones reverendissimus et illustrissimus D. *Daniel Josephus de Mayern*, episcopus Tyberiadensis, ecclesiae metropolitanae praepositus.

[1]) Chybí; úplný titul viz u *Berghauera* o. c. II, pag. 444 a 445.
[2]) *Nejsou* přiložena.

Digitized by Google

pontificale sacrum inter tympanorum et tubarum sonitum et trinam ex tormentis et aliis minoribus militum armis explosionem celebravit in majori ara ecclesiae, in qua exposita stabat incorrupta lingua s. Joannis Nepomuceni. Corpus autem eiusdem sancti sub pretiosissimo baldachino stabat supra eius praecedens tumulum in cristallina et pellucida tumba. Sacro huic in suo throno pontificaliter indutus adstitit celsissimus archiepiscopus Pragensis comes de *Künburg*. Post prandium in eadem ecclesia metropolitana orationem latinam habuit reverendissimus D. *Josephus Wenceslaus Lankyss*, huius ecclesiae metropolitanae canonicus praelatus scholasticus. Quam impressam hic adiicio.[1]) Finita oratione reverendissimus et illustrissimus dominus suffraganeus Pragensis et praepositus *Daniel Josephus de Mayern* vesperas et alias consvetas ceremonias peregit. In hac solemnissima processione deportatum est magnum et pulchrum vexillum s. Joannis Nepomuceni, quod Romae in canonizatione eiusdem sancti portatum est, et statua eiusdem in habitu canonicali, in pulchro holosericeo postamento obducto, aureis firmeis exornato a clero deportata. Ad noctem erat tota Triurbs festivis ignibus illuminata, uti patet ex synopsi illuminitae turris ecclesiae Teynensis et turris pontis Pragensis hic adiecta et apposita, typis edita.[1]) In Strahov erant ignes emissales succensi. Ante residentiam Archiepiscopalem audiebatur pulchra musica, et vinum, sicuti et ante residentiam supremi regni burggravii, pro plebe hominum fluxit.

Secunda die, die Lunae, id est 10. Octobris mane *universitas Carolo-Ferdinandea Pragensis* ex ecclesia *Teynensi* cum adiunctis confraternitatibus ex ecclesia *Salvatoris* S. J. et quatuor facultatibus universitatis et quatuor pulcherrimis figuris et tribus comicis curribus in solemni processione perrerit ad ecclesiam Metropolitanam, ubi orationem latinam habuit praenobilis ac clarissimus Dominus *Nicolaus Ignatius Königsmann*, JUDoctor, praedictae universitatis institutionum professor. Eadem die advenerunt forenses et solemnes processiones multorum millium hominum ad Metropolitanam ecclesiam cum oblatis pulchris donariis s. Joanni Nepomuceno; deduxerunt scilicet: D. archidiaconus *Plsnensis*, D. decanus *Misensis*, D. decanus *Nepomucensis*, Domini decani: *Rokiczanensis*, *Zebracensis*, *Beraunensis* et *Rakonicensis* cum populo sibi concredito, et qui praeterea ex districtu illo et vicinia illa iis se associare voluerunt. Sacrum pontificale illâ die ad majorem aram in ecclesia Metropolitana habuit illustrissimus Dominus *Joannes Adamus Wratislaw* S. R. I. comes de *Mitrowicz*, episcopus Litomericensis. Concionem boëmicam et germanicam duo ex DD. canonicis metropolitanis. Eadem die ad vesperam RR. PP. S. J. ad *S. Clementem* pulchram musicam produxerunt et ignes festivos accenderunt. Qualis illorum fuerit porta triumphalis, patet ex adiecta et typis edita synopsi.[1])

Die Martis, i. e. 11. Octobris mane *collegium archiepiscopalis studii*: alumni, Praemonstratenses, Cistercienses, Benedictini studiosi, associatis PP. Hybernis, Franciscanis, Capucinis, Servitis, Paulanis, a s. Jacobo Minoritis, Franciscanis, Cyriacis oc solemnem processionem deduxerunt ad ecclesiam metropolitanam. Matutinam missam cantatam circa

[1]) Chybí rovněž.

Digitized by Google

horam septimam habuit ad sepulchrum s. Joannis Nepomuceni Dominus (Titulus) archidiaconus *Pilsnensis*, ss. Theologiae Doctor *Joannes Wenceslaus Mesleczky*[1]), canonicus Wissehradensis, concionem boemicam et germanicam duo DD. canonici metropolitani. Sacrum pontificale ad maiorem aram illustrissimus D. *Wenceslaus Franciscus Carolus Kossin*, episcopus Regino-Hradecensis. Post prandium habuit orationem latinam A. R. Pater *Thadaeus Sweiger*, Ordinis Praem., in collegio archiepiscopali canonum professor. — Eadem die 11. Octobris mane advenit solemnissima processio: *Kuttenbergensis*, *Czaslaviensis*, *Boëmo-Brodensis*, *Neo-Colinensis*, *Curimensis* et vicini curati cum suo populo multorum millium, cum vexillis tribuum, opificum, argentifossorum, et triginta choris tubarum et tympanorum. Vespere circa horam quintam in *Moldava* inter sonitum tubarum et tympanorum decantabantur lytaniae, et explosiones mortariorum et emissiones ignium festivorum audiebantur.

Die Mercurii, id est 12. Octobris mane ducta est solemnis processio Vetero-Pragâ a s. *Aegidio* RR. PP. Sacri Ordinis Praedicatorum Vetero- et Micro-Pragae cum congregatione sacratissimi rosarii. His se adiunxerunt RR. PP. Ordinis Minorum conventualium ad s. Jacobum, RR. PP. Paulani, RR. PP. Trinitarii. Concionem boëmicam et germanicam habuerunt DD. canonici metropolitani. Pontificalem missam ad maiorem aram reverendissimus D. *Carolus Dominicus Rzeczicky*, decanus metropolitanus. Post prandium orationem latinam A. R. Pater *Caietanus Burger*, Ordinis Praedicatorum, Vetero-Pragae ad Aegidium prior. Quam typis datam, hic adiicio.[2]) Eadem die advenit solemnissima multorum millium hominum processio: *Boëmo-Budvicensis*, *Crumloviensis*, *Novodomensis*, *Wesseliensis*, *Sobieslaviensis*, *Taboriensis*, et vicini beneficiati cum suo populo et communitatibus cum vexillis tribuum opificum, inter viginti choros tubarum et tympanorum. Eadem die etiam advenit solemnis processio ex districtu *Prachensi*: *Pisecensis*, *Sutticensis*, *Wolinensis*, *Wodnianensis*, *Blatnensis*, et circumiacentes parochi cum suo populo.

Die Jovis, id est 13. Octobris mane RR. PP. *Augustiniani ad s. Thomam* Micro-Pragae cum confraternitate ss. Corporis Christi, et s. Sebastiani. Cui se adiunxit confraternitas s. Barbarae ex ecclesia *s. Nicolai* domus professae S. J. et RR. PP. Capucini Hradschanenses. Sacrum pontificale ad maiorem aram in ecclesia metropolitana habuit reverendissimus D. *Joannes Mauritius Wenceslaus Martini*, praelatus et archidiaconus metropolitanus Pragensis. Concionem Boëmicam et Germanicam Domini canonici metropolitani. Post prandium orationem latinam D. *Josephus Sigismundus Zenker*, JUlicentiatus. Quam typis editam, hic adiicio.[3]) Eadem die etiam advenit solemnissima processio cum 265 vexillis, triginta choris tubarum et tympanorum: *Neo-Boleslaviensis*, *Boëmo-Dubensis*, *Turnoviensis*, *Hradisstiensis*, vulgo *Münchengraczensis*, et circumiacentes parochi cum suis parochianis.

Die Veneris, id est 14. Octobris mane solemnis processio RR. PP. *Carmelitarum a s. Gallo*, cui se adiunxerunt RR. PP. Capucini ad s. *Josephum* Neo-Pragae, RR. PP. Hyberni, RR. PP. Ord. Reform. ad s.

[1]) *Mezlecký z Palmolevu* viz. Jir Ruk. II. 24. [2]) Přiložena však není.

Digitized by Google

Mariam ad Nives, RR. PP. Ord. Eremit. s. Augustini Discalceati ad s. Wenceslaum Neo-Pragae, RR. PP. Ord. Servorum B. V. M. Vetero- et Neo-Pragae una cum confraternitatibus suis. Sacrum pontificale ad maiorem aram metropolitanae ecclesiae habuit reverendissimus D. *Josephus Wenceslaus Lankyss*, huius ecclesiae praelatus scholasticus. Concionem boëmicam et germanicam Dni canonici metropolitani. Post meridiem orationem latinam habuit D. *Joannes Nepomucenus Dworzak de Bor*, JU-Candidatus. Eadem die advenit solemnis processio cum plurimis vexillis et undecim choris tubarum et tympanorum: *Chrudimensis*, *Alto-Mautensis*, *Podiebradensis*, *Pardubicensis* et *Nimburgensis*, et alii circumiacentes Parochi cum suis parochianis. Vespere ante ecclesiam s. *Galli* et *Salvatoris* S. J. inter suavem musicam illuminatio.

Die Sabbathi, id est 15. Octobris mane Congregatio italica ex templo *Salvatoris* S. J. Orationem italicam habuit A. R. Pater *Constantinus Caldonazzi* S. J., congregationis italicae praeses et concionator italicus, quam typis editam hic adiicio.[1]) Pontificale sacrum ad maiorem aram habuit reverendissimus et perillustris D. *Zdenko Georgius Chrzepiczky de Modlisskowicz*, S. M. E. canonicus. Eadem die 15. Octobris solemnis processio forinsecus advenit, scilicet: *Zatecensis*, *Caadenensis*, *Pontensis*, *Launensis*, *Postelbergensis*, et circumiacentes parochi cum suis parochianis. Vespere ab hora media septima usque ad mediam octavam erat compulsus omnium campanarum totius Triurbis.

Die Dominica, id est 16. Octobris omnes parochi Pragenses cum magistratibus et omni suo populo, nec non omnes religiosi ordines, ut prima die ad metropolitanam ecclesiam processionaliter iverunt, corpus s. Joannis Nepomuceni in accursu multorum millium hominum deportatum est per forum Hradschanense successive a Dominis canonicis metropolitanis, ordinum DD. abbatibus, canonicis Litomericensibus, universitatis doctoribus, parochis Pragensibus ɔc. Sacrum pontificale habuit in ecclesia metropolitana ad summam aram reverendissimus et illustrissimus D. *Daniel Josephus de Mayern*, suffraganeus et praepositus Pragensis, inter trinas tormentorum et militum praesidiarum et civium Pragensium explosiones. Eadem die advenit solemnis processio: *Raudnicensis*, *Slanensis*, *Welvariensis*, *Budinensis*, *Smecznensis*, *Mělnicensis*, *Litomericensis*, et alii curati circumiacentes cum suo populo. Eadem die orationem latinam habuit A. R. ac Eximius Pater *Bernardus Rossdorff* S. J., SS. Theologiae Doctor, et eiusdem facultatis in universitate Pragensi professor. Quam typis editam hic adjicio.[1]) Concionem boëmicam et germanicam habuerunt Domini canonici metropolitani. Ad vesperum decantato ab archiepiscopo Prag. solemni hymno Ambrosiano, inter compulsus omnium campanarum totius Triurbis Pragensis, datâ benedictione finita est hac maxima solemnitas, quâ Praga nunquam maiorem et solemniorem vidit, in ecclesia metropolitana. In metropolitana ecclesia Pragensi per octavam huius solemnitatis lecta sunt sacra supra triginta duo millia. Communicantium erant supra bis centum millia et octoginta sex millia[2]).

---

[1]) Přiložena však *není*. [2]) Srovn. Dr. Klementa *Borového* Sv. Jan Nepomucký, v Praze 1878, str. 128—135.

Digitized by Google

19. Octobris ante prandium Domini *musici Pragenses* in ecclesia metropolitana in honorem sancti Joannis Nepomuceni, quorum erant supra ducenti, in duodecim choris tubarum et tympanorum pulchram musicam produxerunt, penes quam pontificale sacrum cecinit reverendissimus suffraganeus Pragensis, praepositus metropolitanus

Finita in ecclesia metropolitana per octiduum solemnitate, 17. Octobris RR. PP. *crucigeri cum rubeo corde*, vulgo *Cyriaci*, in ecclesia sua *ad sanctam Crucem* intrinsece et extrinsece pulchre exornata (portae triumphalis synopsim hic adiicio)[1]) similiter ad primum sepulchrum s. Joannis Nepomuceni in capella huius ecclesiae sepulti. Solemnitatem inchoarunt, et per octiduum omni die cum concione, cantato sacro et vesperis continuarunt. Prima die huius solemnitatis, id est 17. Octobris, pontificale sacrum habuit illustrissimus et reverendissimus D. Joannes Rudolphus S. R. I. comes de *Spork*, episcopus Adriatensis, canonicus metropolitanus. Concionem germanicam A. R. D. *Stanislaus Josephus Alexius Ehrenberger*, cruciger sacri sepulchri in *Zderas* ss. Petri et Pauli Neo-Pragae in spiritualibus administrator. 20. Octobris orationem latinam habuit A. R. P. *Benedictus Josephus Petrlik*[2]), cruciger cum rubeo corde ad s. Crucem Pragae professus. 24. Octobris in ecclesia ad *s. Crucem* apud RR. PP. Cyriacos pontificale sacrum habuit reverendissimus D. *Joannes Wenceslaus Dytrich de Lilienthal*, ss. Petri et Pauli apostolorum in Wissehrad decanus, regni Boëmiae praelatus, post prandium vesperas, lytanias et benedictionem cum sacratissimo cum explosione mortariorum. Per octiduum huius solemnitatis ad s. *Crucem* lecta sunt sacra 622, communicantium ibidem ad primum sepulchrum s. Joannis Nepomuceni supra quinque millia.

19. Octobris RR. PP. S. J. ad s. *Clementem* in theatro scholarum unam partem operae, et alteram partem 20. Octobris inter musicorum choros in honorem s. Joannis Nepomuceni produxerunt.

17. Octobris venerabiles virgines *Ursulinae* in *Hradschin* etiam solemnitatem s. Joannis Nepomuceni per octiduum incoeperunt in sua ecclesia, ibi in honorem eiusdem sancti erecta, et 24. Octobris cum decantato hymno Ambrosiano finierunt.

Qualiter in *Ponte Pragensi* statua aere fusa s. Joannis Nepomuceni fuerit ab illustrissimo D. Godefrido Daniele L. B. de *Wunschwicz* per hanc octavam solemnitatis exornata, patet ex synopsi typis edita, hic adiecta.[1])

Nepomucii in patria s. Joannis Nepomuceni ecclesiam ex domo paterna dudum conversam ill. et excellentissimus D. *Bernardus* S. R. I. comes de *Martinicz*, Dominus in Nepomuk, Smeczna, Planicz &c, S. C. M. intimus consiliarius, regni Boëmiae locumtenens, a die 23. Octobris usque ad 30. Octobris curavit intus pulchris imaginibus, miracula huius sancti repraesentantibus, exornari, extrinsecus portam triumphalem magnificam erigi. In qua ecclesia per totam huius solemnitatis octavam erant indulgentiae a Romano pontifice impetratae. Ad hanc octavam *Nepomucum* ad hanc ecclesiam s. Joannis Nepomuceni, nativitatis eius locum con-

[1]) *Chybí.* [2]) Správně: *Pretlík*, vz. Jir. Ruk. II. 141.

Digitized by Google

venerunt processiones 42 ex diversis locis. Sacra lecta et cantata erant 128. Communicantium eucharistiam triginta tria millia et quingenti.

Celsissimus princeps archiepiscopus Pragensis, comes de Künburg, gratiose ordinavit, ut in tota archidioecesi Pragensi in omnibus civitatum, oppidorum, pagorum ecclesiis parochialibus haec solemnitas canonizationis s. Joannis Nepomuceni per triduum celebretur, et illo triduo sacramentaliter confessis et sacram eucharistiam sumentibus indulgentias a Romano pontifice impetravit. Infinitus essem, si omnes solemnitates civitatum, oppidorum, pagorum enumerare vellem. Solum pauculas aliquas communico, ut ex ungue leonem cognoscas.

Eodem anno 1729. a die 13. Novembris usque ad 15. eiusdem mensis *Novaedomi* celebrarunt per triduum solemnitatem canonizationis s. Joannis Nepomuceni. Prima die mane solemnissimam processionem ex hospitalensi ecclesia s. Joannis Baptistae ad ecclesiam parochialem Assumptionis in Coelos B. V. M. deduxit loci D. praepositus infulatus Wenceslaus *Grotz*[1]), canonicus Wissehradensis, cui se associarunt omnes tribus opificum cum suis vexillis, confraternitates et congregationes, scilicet: boëmica, germanica, latina, et rusticorum s. Isidori, RR. PP. Franciscani monasterii s. Catharinae, RR. PP. S. J., varii vicini DD. decani, parochi, excelentissimi Domini comitis *Czernin de Chudenicz* oeconomici officiales, civicus magistratus, et infinitus prope domesticus et extraneus populus cum accensis candelis. In hac processione deportabantur quatuor pulchra pegmata a RR. PP. S. J. erecta, in quibus depicta erant opera et miracula s. Joannis Nepomuceni. Veniente hac solemni processione ad ecclesiam parochialem, pontificale sacrum celebravit praenominatus loci D. praepositus infulatus Novodomensis, concionem] boëmicam habuit R. P. Carolus *Benno*, germanicam R. P. Ignatius *Kürmreith*, ambo S. J. Sequentibus duabus diebus Novamdomum cum populo suo copioso advenerunt varii vicini Domini parochi processionaliter, et concessas a pontifice Romano indulgentias obtinuerunt. Ultima die iterum erat cantatum sacrum et boëmica concio, post prandium concio germanica, quam sequebantur vesperae et per ecclesiam deducta processio, et ultimo decantatum Te deum laudamus. In suburbio ad fluvium *Neser* ad statuam s. Joannis per triduum decantatae lytaniae cum illuminatione et explosione tormentorum.

Eodem anno 1729. 20. Novembris *Horzowicii* in districtu *Berauensi* celebrarunt per triduum solemnitatem canonizationis s. Joannis Nepomuceni. Prima die, dominica, id est 20. Novembris, solemnis processio ex templo sss. Trinitatis RR. PP. Franciscanorum deducta est ad decanalem ecclesiam s. Aegidii, et statua s. Joannis Nepomuceni pulchre ornata a iuvenibus adolescentibus deportata, cui processioni aderant omnes tribus opificum cum suis vexillis, congregatio Dolorosae B. V. M. cum umbella, fratribus et sororibus ad quatuor millia cum accensis candelis. In praefata ecclesia decanali posita fuit magna pulchre exornata imago s. Joannis Nepomuceni. Concionem habuit venerabilis loci decanus, D. Ignatius *Cardian*[2]), ss. Theologiae Baccalaureus, et cantum sacrum cecinit.

---

[1]) Viz *Čas. čes. mus. 1891,* str. 307.
[2]) Viz *Jir. Ruk.* I., 337 a II., 386; *Čas čes. mus. 1891.* str. 104.

Digitized by Google

Post meridiem iterum ducta est solemnis processio ad arcis capellam B. V. M. Praesentatae, ibi decantatae lytaniae, et reduce processione ad ecclesiam decanalem, data est populo benedictio cum venerabili Sacramento. Secunda die, id est 21. Novembris, in festo Praesentationis B. V. M., fuit matura in ecclesia decanali, qua finita ducta est iterum solemnis processio ad capellam arcis, ubi concionem habuit venerabilis loci decanus, cantatam missam venerabilis P. praesidens Franciscanorum. Reduce ad ecclesiam decanalem processione, data est populo benedictio cum venerabili Sacramento. Post meridiem in praefata ecclesia decantatae lytaniae de s. Joanne Nepomuceno, et data benedictio. Tertiâ et ultimâ die praenominatus D. decanus Horzovicensis iterum concionem et cantatam missam, lytanias de eodem sancto, Te Deum laudamus inter explosiones mortariorum peregit. Communicantium erant ad duo millia.

Eodem anno 1729. per triduum 20. 21. 22. Novembris *Trebonae* in ecclesia s. Aegidii canonicorum regularium s. Augustini solemnitas canonizationis s. Joannis Nepomuceni simili modo peracta est. Per omnes praenominatas tres dies, mane horâ octava apud altare s. Joannis Nepoceni fuit cantatum sacrum, deinde concio, quam sequebatur solemnis decantata missa cum benedictione Sacratissimi. Post meridiem circa horam tertiam vesperae, circa sextam lytaniae decantatae solennes, post quas sequebatur benedictio cum Sacratissimo. Prima die solemne sacrum decantavit (Titul.) D. Christianus *Preitfelder*, emeritus praepositus Borowensis canonicorum regularium s. Augustini. Secundâ die (Titul.) D. Adalbertus *Preckl*, praelatus Trebonensis. Tertiâ die: venerabilis D. Norbertus *Meyha*, eiusdem canoniae Trebonensis decanus. Prima die matutinam cantatam missam ad aram s. Joannis Nepomuceni habuit A. R. D. Josephus *Eleffant*, parochus Weseliensis. Secundâ die: A. R. D. Carolus *Götz*, parochus Strazensis. Tertiâ: A. R. D. Wilhelmus *Kriegelstein*, canonicus regularis Trebonensis. Primas vesperas, die Sabbathi, habuit venerabilis loci praenominatus D. Decanus. Secundas: A. R. D. Simon *Jandera*, parochus Drachovicensis. Quibus finitis sequebatur solemnis processio ad statuam s. Joannis Nepomuceni extra portam Swinensem erectam. Quam comitabantur vicini domini parochi: A. R. D. Joachimus *Sstiasny*, curatus Ledenicensis, A. R. D. Simon Antonius *Mentzl*, parochus Lomnicensis, cum suo capellano R. P. Joanne *Kohaut*, omnes tribus opificum cum vexillis, et infinita hominum multitudo. Omnes quatuor conciones habuerunt canoniae Trebonensis domini canonici regulares. Primus in thema: „Suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui secundum cor meum et animam meam faciet“ (1. Regum 2. v. 35.). Secundus in verba: „Loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum, et non confundebar“ (Psal. 118. v. 46.). Tertius in verba: „Dedit mihi Dominus linguam mercedem meam“ (Eccles. 51. v. 30.). Ultimâ die post vesperas erat concio in thema „Nimis honorati sunt amici tui Deus“ (Psal. 138. v. 17.). Ad finem huius solemnitatis decantatus est solemniter hymnus Ambrosianus: Te Deum laudamus oc, et data populo benedictio cum Sacratissimo. Per quatuor vespertinas vices non tantum ecclesia s. Aegidii canonicorum regularium erat a multis centenis cereis candelis et lampadibus illuminatum, sed etiam a civibus Treboniensibus ignes festivi accensi. Item cives ibidem in armis comparuerunt, et sub primo decantato

Digitized by Google

solemni sacro et hymno Ambrosiano ter arma exploserunt, sicut etiam in moeniis explosa sunt tormenta celsissimi principis de *Swartzenberg*. Et quamvis iam in vicinis parochiis et parochialibus ecclesiis potissimum solemnitas s. Joannis Nepomuceni fuerit peracta, tamen in ecclesia s. Aegidii canonicorum regularium Trebonae supra quatuor millia et quingenti his tribus diebus confessionem peregerunt et sacram eucharistiam sumpserunt.

Eodem anno 1729. *Pilchramienses* (qui 12. Novembris solemnem processionem Pragam ad sepulchrum s. Joannis Nepomuceni comitante reverendissimo D. praelato Doxanensi Josepho *Mika*, Sacri Ordinis Praemonstr., assistentibus vicinis animarum cum suis parochianis curatis, adduxerunt et divo Joanni Nepomuceno pulchrum calicem argenteum inauratum una cum patena obtulerunt) per triduum in sua regia semperque fideli civitate solemnitatem canonizationis s. Joannis Nepomuceni solemniter celebrarunt. Per triduum ad maiorem aram per modum portae triumphalis ab imo usque ad fornicem erectam, miraculis a s. Joanne patratis depictam, plurimis candelis et lampadibus illuminatam, decantabatur inter choros musicorum optimorum solemnis missa. Primam concionem habuit loci venerabilis D. decanus, secundam et tertiam domini capellani. Processionem per forum inter sonitum tubarum, tympanorum et campanarum duxit venerabilis Pater prior Siloënsis Ordinis Praemonstr. assistentibus capellanis, domino decano, vicinis dominis parochis, comitantibus omnibus dominis senatoribus, dominis loci officialibus, civibus, opificum cum suis vexillis tribubus, et prope infinitis concurrentibus hominibus. De nocte civium domus erant festivis ignibus illuminatae. Aliquot millia erant communicantium sacram Eucharistiam. Quidam cliens s. Joannis Nepomuceni trecentis pauperibus distribuit per 3 cruciferos, unum sextarium boni et antiqui vini, unum libunculum siliginei panis. Finita processione et decantatis lyttaniis, decantatum est solemne: Te Deum laudamus, et data benedictio populo cum Sacratissimo, et ita finita est haec solemnis solemnitas a dominis Pilchramiensibus celebrata, et ab omnibus praesentibus, et ipsâ typis ditatâ legentibus, dilaudata.

Eodem anno 1729. 20. 21. et 22. Novembris in districtu Plsnensi *Klenczenses* solemnitatem canonizationis s. Joannis Nepomuceni solemniter per triduum celebrarunt, vicini curati ad ecclesiam parochialem s. Martini cum parochianis suis convenerunt. Processionaliter cum tribuum opificum vexillis, sodalibus congregationis sacri scapularis, choro musicorum ad statuam s. Joannis Nepomuceni in foro stantem, pulchre exornatam, non pridem a D. Francisco Adolpho *Pochmayer* erectam, processerunt. Finitâ solemni processione in parochiali ecclesia aulicus capellanus ad Sanctum Nepomucenum R. P. Joannes *Tossansky* boëmicam concionem, R. P. Adalbertus *Fiker*, administrator Wassersuppensis et cooperator Klenczensis, qui ultra sylvam Bohemiae cum germanico populo ex Palatinatu processionaliter advenit, germanicam habuit, parochus loci Joannes Valerianus *Hedl*, ss. Theologiae baccalaureus formatus, ad maiorem aram venustissime exornatam inter choros musicorum sacrum solemne cantavit, et absolutis lytaniis benedictionem populo cum Sacratissimo dedit. Item factum alterâ et tertiâ die. Communicantium erant supra mille.

Eodem anno 1729. 27. 28. 29. Novembris per triduum solemnitatem

Digitized by Google

canonizationis s. Joannis Nepomuceni solemniter celebrarunt *Pisecenses*, ad quam vicini domini parochi cum suis parochianis comparuerunt, et per tres dies solemni processioni interfuerunt.

Eodem anno 1729. 4. 5. et 6. Decembris *Moldavo-Tynenses* eandem solemnitatem festive per triduum cum concionibus solemnibus, missis, vesperis, lyttaniis et benedictionibus, ex mortariis explosionibus, et residentiae archiepiscopalis de nocte illuminationibus celebrarunt.

Idem praestiterant *Budvicenses*, *Rakonicenses*, *Weselienses*, *Sobieslavienses*, et aliae per totam archidioecesim Pragensem civitates regiae, civitates dominicales, oppida, pagi, quarum solemnitates peractas si vellem describere, iustum librum conficerem.

Regnum Bohemiae tam foris per districtus, quam Pragae, comites, barones, nobiles oc pro canonizatione s. Joannis Nepomuceni contribuerunt 106610 fl. 46 kr. $\frac{1}{4}$ ₰. Ex hac pecunia assignata sunt quatuor millia florenorum pro novo Romae in ecclesia Lateranensi, ubi canonizatus est s. Joannes Nepomucenus, in honorem illius errigendo altari. Item duo millia imperialium assignata sunt pro 6 candelabris argenteis et crucifixo argenteo pro illo altari procurandis.

Eodem anno 1729 finitis Pragae solemnitatibus canonizationis s. Joannis Nepomuceni (de quibus dictum est supra) de gratioso mandato augustissimi imperatoris Caroli VI per regios locumtenentes *renovati sunt Triurbis magistratus Pragenses* 18. Octobris, id est die s. Lucae apostoli et evangelistae. Nomina DD. senatorum Vetero-Pragensium: D. Joannes Augustinus Klausal, S. C. Regiaeque Catholicae Maiestatis judex caesareus, D. Joannes Casparus Brandt, S. C. et Regiae Catholicae Maiestatis consiliarius, primator, D. Michaël Wenceslaus Blaha, D. Wenceslaus Felix Reysmann de Rysenberg, D. Marcus Joanelli, D. Franciscus Joannes Mascotti, D. Casparus Zacharias Wussin, D. Franciscus Wenceslaus Eusebius Schmid, D. Joannes Wenceslaus Dyrix de Bruk et Rottenburg, D. Joannes Baurenfeind, D. Norbertus Therer, D. Joannes Wenceslaus Weywoda, D. Andreas Joannes Wirl, D. Thomas Felix Worzikowsky de Kundratitz, D. Joannes Norbertus Zeliwsky, D. Thomas Hlawa, D. Wenceslaus Adalbertus Dacziczky, D. Wenceslaus Josephus Wyssin de Klarenburg, cancellarius Vetero-Pragensis, D. Norbertus Joannes Plattner, syndicus et juratus regni procurator et notarius publicus, D. Adalbertus Matthias Bernard, syndicus, D. Joannes Ignatius Marusius, syndicus. DD. seniores communitatis: D. Franciscus Paraubek, appellat. consiliarius, D. Franciscus Graniczer de Gräntzenstein, D. Joannes Ernestus Thomae, D. Wenceslaus de Rzasnic, D. Joannes Hermannus Praudek, D. Franciscus Schuknecht, D. Georgius Antonius Peltz.

Eodem a. 1729. 7. Novembris in regiarum appellationum consiliarium installatus est ill. D. Joannes Michaël *Teyhorzowsky L. B. de Emsidl*[1], dominus in Wlkowicz, Borzeticz et Neustowicz[2] per praesidem appellationum ill. et excell. D. Wenceslaum Franciscum Kokorzowecz S. R. I. comitem de Kokorzowa.

---

[1]) Tejfovský z Einsidle. [2]) Vlčkovice, Božetice, Neustupov.

Digitized by Google

Eodem a. 1729. 19. Novembris in cancellaria Boëmica in castro Pragensi in *praefectum vinearum* seu *montium vitiferorum* installatus est praenobilis D. Carolus *Petsch*, patritius Pragensis.

Eodem anno 1729. 5. Decembris obiit praenobilis, generosus ac clarissimus D. Dominicus Isidorus de *Hoch*, JUD., regiarum appellationum consiliarius oc, sepultus Vetero-Pragae ad s. Nicolaum.

Eodem anno 1729. 6. Decembris obiit praenobilis generosus ac clarissimus D. Franciscus *Wecker de Neüdenstein*, JUDoctor, regiarum appellationum in castro Pragensi consiliarius, regionum feudorum germanicus referendarius, almae universitatis Carolo-Ferdinandeae Pragensis superintendens. Sepultus Neo-Pragae ad s. Stephanum Maiorem.

Eodem a. 1729. 5. Decembris obiit Dislingae in Bavaria ill. et excell. D. D. Maximilianus S. R. I. comes *de Künburg*, d. in Jung-Wozicz, Milizin, Kamberg, Ssebirzow, Witanowicz et Lomna, S. C. R. M. int. consiliarius.

Eodem anno 1729. 15. Decembris in universitate Pragensi supremâ in utroque jure laurea condecorati et in doctores J. U. creati sunt D. Franciscus Leopoldus *Hennet*[1]), Bohemus Czaslaviensis, AA. LL. et philosophiae magister, a sua S. C. R. M. in hoc inclyto Bohemiae regno clementissime resolutus regiarum appellationum consiliarius, D. Josephus Wencelaus *Felix*, Bohemus Pragensis, reverendissimi archiepiscopalis consistorii Pragensis et in praefato Bohemiae Regno procurator, nec non regii fisci adiunctus juratus, D. Joannes Antonius Franciscus *Petsch*, patritius Pragensis, J. U. licentiatus, reverendissimi archiepiscopalis consistorii Pragensis advocatus juratus.

Eodem a. 1729. 7. Decembris in Domino obiit Olomucii ill. ac. rev. DD. Guilielmus Albertus *Liebsteinsky* S. R. I. comes a *Kolowrat*, d. in Biskupitz, cathedralis ecclesiae Olomucensis primus canonicus et decanus.

Eodem a. 1729. 21. Decembris in nova ecclesia *s. Thomae* Ap. Micro-Pragae apud RR. PP. Augustinianos non pridem renovata et ad splendorem exornata, in festo s. apostoli Thomae prima vice incoeperunt legi sacrificia missae, et pontificale sacrum sub explosione mortariorum decantavit ill. ac rev. DD. Rudolphus S. R. I. comes de Spork, canonicus metropolitanae ecclesiae Pragensis, episcopus Adriatensis. Pridie, id est 20. Decembris pulchra ferrea inaurata crux quatuor et mediae ulnae in altitudine, in latitudine semiquartae ulnae supra tectum ecclesiae posita.

Per annum 1729. ad hospitale *ss. Simonis et Judae* fratrum misericordiae suscepti sunt infirmi 927, ex quibus mortui sunt 83, reliqui 844 pristinae sanitati restituti sunt. Inter hos infirmos erant 36 lutherani, ex quibus 4 fidem catholicam Romanam susceperunt.

Per annum 1729 Pragae in ecclesia *Teynensi* lecta sunt sacrificia missae octo millia nongenta sexaginta sex. Ad solum altare Crucifixi lectae sunt missae quatuor millia quingentae octoginta duae. In summa: tredecim millia quingenta quinquaquinta octo. Ad *s. Henricum* Neo-Pragae supra duo millia sacrorum lecta sunt. Per hunc annum 1729. etiam ad s. Henricum erant ultra quinque millia communicantium.

---

[1]) Sl. N. III. 727. Jir. Ruk. I. 236.

Digitized by Google

Anno 1729 *comitia regni* a statibus regni Boëmiae celebrata sunt in castro Pragensi. Caesarei d. commissarii presentes erant: ill. DD. Josephus Franciscus S. R. I. comes de Wrbna et Brunthal, d. civitatis et castri Fulnek, Waltersdorff, Dittersdorff, Krnska et Rzehnicz, S. C. M. intimus consiliarius, camerarius, regius locumtenens, supremus regni judex. Ill. DD. Franciscus Carolus S. R. I. comes de Pötting, d. in Tupadl et Dobrowitova, S. C. M. intimus consiliarius, camerarius, regius locumtenens, authorisati judicii delegati venatici assessor. Perill. eques D. Joannes Franciscus de Goltz, d. in Massow et Willomicz, S. C. M. consiliarius, regius locumtenens, districtus Regino-Hradecensis burggravius. Perillustres d. supremus regni scriba et vice-scriba sunt iidem, qui a. preterito 1728.

Articuli conclusi. I. Erectio novarum parochiarum urgetur.

II. pro quanto militari ordinario duo milliones fl., extraordinario, ex proprio dominorum sacculo, quatuor centena viginti quinque millia fl.

III. pro quanto fortificationis 20 millia fl.

IV. Servitia militibus consveta praestabuntur.

V. pro quanto camerali centum millia fl.

VI. Officiales regni in cursu veteri et ordinario solventur.

VII. Moratorium camerale (exceptis piis causis, viduis, pupillis, quibus 10 millia fl. ex regia camera assignantur) pro hoc a. 1729. prolongatur.

VIII fiant viarum publicarum reparationes, etapparum liquidationes, expensarum in transitu militum et excessuum specificationes.

IX. Anticipata capitalia una cum interesse 156336 fl. 38 kr. possunt creditores hoc anno 1729. ex quanto militari ordinario sibi satisfacere.

X. Iterum ab hoc anno 1729. 1. Januarii ad sex annos pro musica annue contribuentur 40 millia fl.

XI. Quantum pro rata sua comitatus Glacensis, districtus Egrensis et Judaei annue contribuere teneantur, iam saepius conclusum est in praecedentibus comitiis.

XII. Ex gremio statuum ad Ausschuß commissionem sub directorio illustrissimi D. Joannis Josephi comitis de Wrtby, d. in Konopisst, Benessow, Benicz, Mratss, Nusl, S. C. M. intimi consiliarii, camerarii, primarii regii locumtenentis, supremi regni burggravii, aurei velleris equitis, constitutae sunt personae sequentes: Ex statu ecclesiatico Rdissimus D. Daniel de Mayern, praepositus metropolit. ecclesiae Prag. et rdissimus D. Carolus Dominicus Rrzeczicky, decanus ecclesiae metropolitanae. Ex statu dominorum illustrissimus D. Joannes Ernestus comes Schaffgotsch de Kynasto et Greiffenstein, d. in Kunczic, Sadova, Alba Trzemissna, Dohalicz, S. C. M. intimus consiliarius, camerarius, regius locumtenens, supremus regni cancellarius. Illustrissimus D. Franciscus Josephus comes Czernin de Chudenicz, d. haereditarius Novae-Domi, Chudenicz, Petersburg, Rabenstein, Gyshibl, Neydek, Schönhoff, Mltssow, Liborzicz, Kbel, Winorz, Lisa, Kosmonos, Kost, Welchova et Straz in regno Boëmiae, Ssmidbergae in Silesia, S. C. M. consiliarius, camerarius, regius locumtenens, supremus regni pincerna haereditarius ꝛc. Ex statu equestri: perill. eques D. Wenceslaus Ernestus Markwart de Hradek, D. in Wernsdorff et Lauchova, S. C. M. consiliarius, regius locumtenens, regni vice-camerarius. Perillustris eques D. Joannes

Digitized by Google

Josephus Engse de Ottern in Czekanicz. Ex statu civico: D. Michaël de Blaha, senator Vetero-Pragensis, D. Josephus Sedeler, primas Neo-Pragensis.

XIII. Anno 1729. quilibet subditus possessionatus contribuere tenetur pro Novembri, Decembri 1728, Januario, Februario, Martio 1729 quolibet mense 3 fl. 9 kr. $5\frac{4}{64}$ ₰, pro Aprili 3 fl. 9 kr. $4\frac{4}{64}$ ₰, pro Maio, Junio, Julio 3 fl. 9 kr. $3\frac{4}{64}$ ₰, pro Augusto, Septembri, Octobri quolibet mense 3 fl. 10 kr. $3\frac{5}{12}$ ₰. Dominus ex proprio sacculo pro termino ultima Junii 3 fl. 36 kr. $5\frac{1}{2\frac{1}{3}}$ ₰, ultima Augusti 3 fl. 36 kr. $5\frac{1}{2\frac{1}{3}}$ ₰. Summa: subditus 37 fl. 59 kr. $4\frac{15}{64}$ ₰, dominus 7 fl. 13 kr. $4\frac{11}{16}$ ₰.

Anno 1730.

Anno 1730. 21. Februarii obiit pontifex *Benedictus XIII.* Cui in tota Triurbe Pragensi campanis omnibus pulsatum est per tres dies unâ horâ, id est 24. 25. et 26. Martii. Item in omnibus ecclesiis per totam Triurbem Pragensem cantata sunt per 3 dies solemnia requiem, scilicet 27. 28. 29. Martii.

Eodem a. 1730. 3. Martii obiit D. Franciscus Eusebius S. R. I. comes *de Bubna* et Liticz aetatis suae a. 72., sequenti die in ecclesia Teynensi sepultus.

Eodem a. 1730. 8. Martii A. R. D. Josephus Antonius *Horziczky*, parochus in *Sezemicz* in caesareo dominio Pardubicensi, patriâ Neo-Boleslaviensis, quondam in Aula Regia alumnus archiepiscopalis, in universitate Pragensi in doctorem ss. Theologiae est promotus. Item 22. Martii Franciscus *Ludeger* Pragensis, in dominio caesareo Brandusiensi ad Albim *Predmierzicensis* curatus.

Eodem a. 1730. 24. Martii obiit A. R. et vener. D. Joannes Antonius *Nepauer*, protonotarius apostolicus, sacerdos jubilatus et *Kosteleczensium* ad Nigras Sylvas decanus.

Eodem a. 1730. 19. Aprilis Vetero-Pragae obiit perill. eques D. Joannes *Fridericus de Manhart*, cuius corpus sepultum est in ecclesia Teynensi.

20. aprilis Neo-Pragae apud RR. PP. Augustianos ad *s. Catharinam* in coemetorio sepultus est vir quidam appellatus Georgius Casymir, habens aetatis suae annos centum et dies decem.

Eodem a. 1730. 5. Maji RR. PP. carmelitae Vetero-Pragae ad *s. Gallum* prima vice in hoc monasterio suum provinciale capitulum celebrarunt et consuetis ceremoniis in provincialem A. R. P. *Columbanum a s. Spiridione* SS. Theologiae lectorem jubilantum, iam tertio elegerunt.

Eodem a. 1730. 10. Maji Neo-Pragae in hospitali *s. Agnetis* obiit huius hospitalis administrator A. R. D. Josephus L. B. *de Rziczan*, sacri ordinis militaris crucigerorum cum rubea cruce Vetero-Pragae ad s. Franciscum ad pedem pontis professus. Sepultus 12. Maji more ordinis apud crucigeros.

Eodem anno 1730. confoederatio trecentorum s. Joannis Nepomuceni tam saecularium quam sacerdotum Neo-Pragae in *capella s. Joannis Nep.* vulgo in *Skalka* e regione monasterii Emautini solemnitatem octiduanam (et primis quidem tribus diebus cum indulgentiis plenariis) a die 14. Maji

Digitized by Google

usque ad diem 21. Maji celebravit. Prima die, id est Dominica Rogate, 14. Maji solemnissima processio ex parochiali ecclesia s. Henrici deducta est ad praenominatam s. Joannis Nepomuceni capellam in Skalka a reverendissimo ac amplissimo D. Dno Carolo Dominico *Rzeczitzky*, ecclesiae metropolitanae Pragensis capitulari decano, hoc ordine: I. omnes tribus opificum urbis Neo-Pragensium cum suis vexillis, uti consuetum est in processione Corporis Christi, praecesserunt. II. Studiosa juventus sequebatur. III. Unus in equo sedens vexillum s. Joannis gestans, penes ipsum duo tubicines in equis sedentes, tubas inflantes. IV. Confraternitas s. Joannis Nepomuceni. V. Sex pueri comice induti, varia signa virtutum s. Joannis Nepomuceni portantes. VI. Statua s. Joannis Nepomuceni inter lilia et rosas posita, habitu sacerdotali et stolâ ornata, gestabatur. VII. Maior congregatio latina. VIII. Chorus tubicinum cum tympanis. IX. Alii sex juvenes comice induti, alia signa virtutum s. Joannis Nepomuceni portantes. X. Alia statua s. Joannis Nepomuceni in clerica status ecclesiastici gestabatur et portabatur. XI. Iverunt ordines religiosi, scilicet RR. PP. Trinitarii, Capucini, Carmelitae, Servitae, Augustiani, Discalceati, Paulani, Minoritae, Dominicani. XII. Alumni archiepiscopales linteati. XIII. Octoginta tres sacerdotes in albis et casulis. XIV. Tertia statua s. Joannis Nepomuceni in canonicali habitu in globo mundi stans, sub quo globo mundi iacebant quatuor animalia, quatuor mundi partes denotantia. XV. Chorus tubicinum cum tympanis. XVI. Parochialis ecclesiae s. Henrici maius vexillum. XVII. Chorus musicorum canentium. XVIII. Domini curati Neo-Pragenses in pluvialibus. XIX. Assistentes pontificantis. XX. Reverendissimus Dominus pontificans, D. Carolus Dominicus *Rzeczitzky*, decanus metropolitanus. XXI. Nobilitas et magistratus Neo-Pragensis in capite. XXII. Reliqui s. Joannis Nepomuceni pii cultores utriusque sexus sequebantur. — Adveniens hac solemnissima processio ad praenominatam capellam s. Joannis Nepomuceni, concionem boëmicam peregit (Titulus) D. Josephus Benedictus *Schönflug*, Neo-Pragae ad s. Henricum curatus canonicus Vetero-Boleslaviensis [1]). Pontificale sacrum habuit reverendissimus ac illustrissimus D. D. Daniel Josephus *de Mayern*, episcopus Tyberiadensis, praepositus metropolitanus, archiepiscopi Pragensis suffraganeus, in spiritualibus vicarius generalis et officialis. Post prandium (Titul.) D. Joannes Wenceslaus *Mezlecky*, ss. Theologiae Doctor, canonicus Wissehradensis, archidiaconus Pilsnensis, orationem latinam. Vesperas (Tit.) D. Matthias *Hagek*, archiepiscopalis consistorii Pragensis assessor, seminarii archiepiscopalis rector, Wissehradensis canonicus. Alterâ die, id est die Lunae, ante prandium boëmicam concionem habuit (Tit.) D. Christophus *Hubatius*, Vetero-Pragae ad Lacum, seu Cunas Marianas curatus, Wissehradensis canonicus. Pontificale sacrum cantavit reverendissimus ac amplissimus D. D. Carolus Dominicus *Rzeczicky*, decanus metropolitanus. Vesperas: D. Joannes Wenceslaus *Mezlecky*, archidiaconus Plsnensis praenominatus. Concionem Germanicam R. P. Joannes *Krasl*, vicarista metropolitanae ecclesiae. Tertia die, feria III., id est 16. Maji, ipso festo s. Joannis Nepomuceni, ante prandium concionem boëmicam habuit (Tit.) D. Joannes *Ritter* [2]), revere-

[1]) Vydal kázání své tiskem; srov. Jung, H. l.[2] V, 954.
[2]) Vydal toto kázání tiskem, srov. Jung. Hist. l.[2] V. 960.

Digitized by Google

dissimi consistorii Pragensis assessor oc. Pontificale sacrum cecinit: Reverendissimus ac amplissimus D. D. Franciscus *Böhm*, sacri et militaris ordinis crucigerum cum rubea stella magnus magister. Post prandium vesperas habuit (Tit.) D. Josephus Benedictus *Schönflug*, Neo-Pragae ad s. Henricum curatus, supra nominatus. Teutonico sermone ad populum dixit: A. R. P. Thaddaeus *Sweiger*, Ord. Praemonstrat. in Strahow professus, in Aula Regia Vetero-Pragae sacrorum canonum professor. Eâdem die ad noctem in theatro portae triumphalis ante praenominatam capellam s. Joannis Nepomuceni fuit pulchra illuminatio, repraesentans somnum Josephi (Genes. cap. 37.): solem et lunam, undecimque stellas, stellam Josephinam adorantes. Ante portam triumphalem stabant quindecim ulnarum longae et altae erectae pyramides, in quibus multae lampades accensae ardebant, in quarum una conspiciebatur depicta nativitas s. Joannis Nepomuceni inter coelestes ignes, cum inscriptione: „Ortus lucis ante auroram", in altera s. Joannis Nep. deiectio ex ponte in Moldavam inter coelestes ignes circati, cum inscriptione: „Meridies in occasu". Ulterius a porta triumphali erat accensus artificialis ignis festivus, qui variis modis per totam horam cum admiratione omnium spectantium duravit. Quarta die, feria IV., id est 17. Maji, ante pradium vel meridiem concionem boëmicam habuit A. R. D. Joannes Alexander *Malecz* [1]), Ordinis crucigerorum cum rubea cruce, curatus ad s. Petrum Neo-Pragae in Porzicz, quam sequebatur pontificale sacrum, a reverendissimo ac amplissimo DD. Mariano Hermann, abbate Strahoviensi, decantatum. Vesperas habuit (Tit.) D. Antonius *Girth*, Neo-Pragae ad s. Stephanum curatus, Vetero-Boleslaviensis canonicus. Concionem boëmicam: A. R. ac venerabilis P. Matthias *Partis*, Ordinis Cisterciens., in Aula Regia Vetero-Pragae theologiae professor. Quintâ die, feria V., id est 18. Maji, pontificale sacrum habuit reverendissimus D. Anselmus *Wlach*, Ordinis s. Benedicti ad s. Nicolaum Vetero-Pragae abbas. Concionem (Tit.) D. Antonius *Cajo*, Micro-Pragae ad s. Wenceslaum curatus, Vetero-Boleslaviensis canonicus. Post prandium orationem latinam dixit: clarissimus D. Franciscus Wilhelmus *Sontag*, J. U. D., Regni Boëmiae advocatus. Vesperas habuit A. R. ac Venerabilis P. Matthias *Partis*, Ord. Cisterciens., in Aula Regia Vetero-Pragae professor theologiae. Sextâ die, id est 19. Maji, ante prandium concionem boëmicam habuit (Tit.) A. R. Venerabilis ac Eximius D. Joannes Josephus *Budin*, Vetero-Pragae ad s. Martinum curatus, ss. Theologiae doctor. Pontificale sacrum: rdisimus ac ampliss. D. Joannes Wenceslaus *Dytrich de Lilienthal*, decanus et praelatus Wissehradensis. Post prandium vesperas habuit praenominatus A. R. ac Ex. D. Joannes Josephus *Budin*, curatus ad s. Martinum. Teutonico sermone ad populum dixit A. R. D. Patritius *Auspiczer*, canonicus regularis s. Augustini in Carlshoff professus. Die Sabbathi, id est 20. Maji, sacrum cantatum habuit (Tit.) D. Matthias *Hagek*, rector seminarii archiepiscopalis, canonicus Wissehradensis et Vetero-Boleslaviensis, assessor reverendissimi consistorii Pragensis. Ante meridiem pro boëmica concione dixit A. R. ac venerabilis D. Leopoldus Benedictus *Czerwenka* [2]), quondam decanus Mělnicensis. Post prandium concionem boëmicam habuit A. R.

[1]) Vyšlo tiskem, viz Jung. Hist. l.[2] V. 959. [2]) Jir. Ruk. I. 146.

Digitized by Google

ac Venerabilis P. *Norbertus a s. Ludmilla*[1]), Carmelita, supprior ad s. Gallum Vetero-Pragae, et dominicalis concionator. Vesperas et lyttanias decantavit A. R. ac Venerabilis Pater Vicarius, Augustinianus discalceatus Neo-Pragae ad s. Wenceslaum. Die Dominica, id est 21. Maji. in octava hulus solemnitatis, concionem boëmicam ante meridiem habuit A. R. ac venerabilis D. Matthias *Linek*[2]), Neo-Pragae ad s. Adalbertum curatus. Pontificale sacrum: rdssimus ac ampliss. D. Joannes Mauritius *Martini*, ss. Theol. Doctor, canonicus et archidiaconus metropolitanus. Post prandium orationem latinam: A. R. D. Andreas *Maier*, praeses alumnorum archiepiscopalium. Et ultimum Te Deum laudamus et vesperas (Tit.) Daniel Thaddaeus *Slawik*, Wissehradensis canonicus residentialis. — Amplissimus magisrtatus Neo-Pragensis ad demonstrandam suam erga s. Joannem Nep. devotioenm penes suam curiam Neo-Pregensem usque ad amplissimam *Latae* et alterius *Aquaticae* dictae *plateae* viam, ad *forum Bovinum*, per totam viam erexit arcum coelestem, cuius fastigium insidebat, aliquando idem incessurus in ultimo judicii die, judex coelestis, ad divinam prorsus gloriam stipatus nubibus, et extra nubes prorsus excurrentibus undique radiis crucem ferebat. S. Joannem Nep. ad dexteram suis suppedaneis subvectum nubibus Christus vocabat ad sanctorum gloriam, verbis huc apte usurpatis: „Veni benedicte Patris mei, posside paratum tibi regnum a constitutione mundi" (Matth. 25.). Qualis hic fuerit arcus coelestis, quales circa illum picturae et inscriptiones, quia omnia typis sunt edita, pro maiori eius intelligentia, hic unum impressum appono exemplar[3]). Qualiter praenominata Capella s. Joannis Nep. in Skalka intus et extra fuerit exornata, qualesque portae triumphales? Appositum typis editum exemplar edocebit[3]). Per hanc octavam huius praenominatae capellae ex ambona dictas conciones, tam boëmicas, quam germanicas et orationes latinas, typis editas, reperies inter meos libros in speciali compactura.

Ad festivitatem s. Joannis Nepomuceni, tam ad ecclesiam metropolitanam Pragensem, quam praedictam capellam in Skalka, et ad s. Crucem, per totam octavam s. Joannis Nepomuceni infinita hominum multitudo tam domesticorum, quam externorum peregrinorum confluxit.

Die 21. Maji solemnissima *processio* ex Teynensi ecclesia ducta est ad ecclesiam metropolitanam ad sepulchrum s. Joannis Nepomuceni, 22. Maji ad eandem metropolitanam eccl. Neo-Pragâ a s. Henrico, 23. Maji Micro-Pragâ a s. Wenceslao. Infinitus forem, si omnes alias processiones et devotiones in festo s. Joannis Nep.. id est 16. Maji, per totum Boëmiae regnum peractas, recensere vellem.

Extra regnum Boëmiae in *Moravia*, in monasterio *Zarensi*[4]) Ordin. Cisterc. maxime in *Monticulo Virido* summâ pompâ per octiduum celebrabatur festivitas s. Joannis Nepomuceni 16. Maji ex omnibus ecclesiis parochialibus vicinis et filialibus solemnissimam processionem ex praenominati monasterii ecclesia ad Monticulum Viridem, gestans sub pretioso baldachino Sacramentum, duxit rdissimus loci D. abbas Wenceslaus *Weymluva*. Ad hanc solemnitatem ad 18 millia hominum confluxerunt. In hac processione

---

[1]) Jir. Ruk. II. 389. [2]) Jung. Hist. l.[2] V. 964. [3]) Chybí. [4]) *Žďár*, viz K. *Eichler*: Poutní místa na Moravě I, str. 415—419.

Digitized by Google

gestabatur statua argentea, in statura magni viri, s. Joannis Nepomuceni. Ante hanc ecclesiam erat magna porta triumphalis. Sacrum pontificale cecinit ill. et rdissimus D. D. S. R. I. comes *de Ek*, canonicus Olomucensis, inter explosiones armorum. Boëmice ad populum dixit (Titul.) Dominus Carolus Wenceslaus *Czerny*[1]), decanus Czaslaviensis, Wissehrad. canonicus, germanice: quidam Dominicanus Iglaviâ. De nocte totus conventus inter musicam fuit illuminatus. 18. Maji festi ignes, in terra et aqua accensi.

Eodem a. 1730. die dominica infra ascensionem Domini, id est 21. Maji a Rdissimo ac ill. D. Daniele Josepho de Mayern, episcopo Tyberiadensi ɔc. infulatus est in monasterio *Emautino* D. Maximilianus *Bach*, Ord. S. Benedicti abbas Emautinus.

Eodem anno 1730. 26. Maji rupto apostemate ex sessione consistoriali pergens Micro-Pragae apud chyrurgum e regione domus Ublianae penes Novam viam ad arcem obiit D. *Matthias Hagek*[2]), seminarii archiepiscopalis rector, reverendissimi consistorii Pragensis assessor, Wissehradensis et Vetero-Boleslaviensis canonicus. Sequenti die, id est 27. Maji solemni pompa funerali in crypta ecclesiae Aulae Regensis sepultus. Cui in rectoratu successit A. R. ac eximius d. Franciscus Antonius *Ludeger*, ss. Theol. Doctor.

Eodem a. 1730. 24. Maji in universitate Pragensi in doctorem ss. Theol. promotus est A. R. ac praenobilis D. Maximilianus Franciscus *Ledvinka de Adlersfels*, patritius Pragensis, *Wobrzistvii* curatus.

Eodem a. 1730. 16. Junii orationem latinam de s. Joanne in ecclesia *Teynensi* coram senatu academico universitatis Pragensis habuit D. Josephus Antonius Carolus de *Martinsberg*, patritius Pragensis, juris auditor.

Eodem a. 1730. 25. Junii, id est quarta Dominica post Pentecosten sacro-sancta exempta et nullius dioecesis *ecclesia Wissehradensis*, a Bohemiae primo rege Wratislao a. 1068 fundata, multis privilegiis exornata, a. 1420. die 2. Augusti ab Hussitis ruinata, a reverendissimo, perillustri ac amplissimo DD. Joanne Wenceslao Ditrich de Lilienthal, decano Wissehradensi et regni Boëmiae praelato, iterum restaurata et renovata, ab illustrissimo ac reverendissimo D. D. Joanne Adamo Wratislaw, episcopo Litomericensi, praeposito Wissehradensi, consecratur. Et sicuti rex Bohemiae Wratislaus olim ecclesiam Wissehradensem fundavit et 12 cophinos lapidum ad ponenda fundamenta ecclesiae in suis humeris deportavit, ita a. 1730. 25. Junii illustrissimus et reverendissimus DD. Wratislaus duodecim columnas ecclesiae Wissehradensis cruce signatas sacro oleo linivit et hanc ecclesiam consecravit.

Eodem a. 1730. 1. Julii obiit Micro-Pragae illustrissimus D. D. Damianus Joannes S. R. I. Liber Baro *de Sikyngen*, Dominus in Elissowicz et Brnka ɔc., S. C. M. actualis et intimus consiliarius et camerarius, consilii aulici militaris consiliarius, generalis campi mareschallus, commendans generalis regni Boëmiae, aetatis suae annorum 65. Sepultus est Micro-Pragae in ecclesia Melitensium sub Catena more militari. Reliquit post se viduam illustrissimam D. Amaliam L. B. de Sickingen natam S. R. I.

[1]) Jir. Ruk. I. 146. [2]) Jir. Ruk. I. 212.; *Prodromus* pag. 142.

Digitized by Google

comitissam de Althan, et unicum filium haeredem, supra duos annos natum, D. Josephum Philippum de Sikingen.

Eodem a. 1730. 2. Julii in castro Pragensi in regia collegiata ecclesia *ad Omnes Sanctos* in canonicos in hac regia capella a S. C. M. denominatos installavit illustrissimus DD. Joannes Josephus S. R. I. comes Wratislaw de Mitrowicz, S. C. R. M. praelatus domesticus, regiae capellae ad Omnes Sanctos praepositus, Olomucensis canonicus, scilicet: D. Matthiam Linek, Neo-Pragae ad s. Adalbertum curatum. D. Joannem Czech, Vetero-Pragae ad s. Spiritum curatum, D. Josephum Gallass, decanum Welwariensem et archiepiscopalis vicariatus foranei per partem districtus Rakonicensis administratorem, perillustrem D. Joannem Janowsky de Janowicz, perill. D. Maximilianum de Astfeld, beatissimae Virginis de Batta in Hungaria abbatem infulatum.

Eodem a. 1730. 5. Julii Neo-Pragae in sua domo obiit perill. eques D. Joannes Laurentius *Běssin de Běssin,* annorum aetatis suae 67.

Eodem a. 1730. 15. Julii in *rectorem* magnificum universitatis Pragensis in ecclesia Teynensi installatur A. R. ac eximius P. Julius *Zwyker,* Clementinus rector et provinciae consultor.

Eodem a. 1730. 16. Julii obiit perillustris D. Anna Maximiliana *Morlowa,* nata Chanowskiana de Longa Villa, domina in Wertissowicz, aetatis suae a. 46.

Eodem a. 1730. 28. Julii obiit illustrissimus D. D. Fridericus Leopoldus *Kotulinsky* L. B. de Kotulin et Krzižkowicz, D. in Studenez, Vetero-Pragae in domo sua aetatis suae a. 75., ipsius corpus 30. Julii ad noctem tumulatum est in ecclesia s. Galli RR. PP. carmelitarum Vetero-Pragae.

Eodem anno 1730. 8. Augusti obiit reverendissimus D. Joannes Antonius *Langhoff*, S. M. E. Pragensis canonicus, idiomate Teutonico celebris verbi Dei praedicator. In crypta canonicorum in ecclesia metropolitana sepultus.

Eodem anno 1730. 23. Augusti obiit A. R. ac Eximius Pater Joannes *Absolon*, S. J. ss. Theologiae Doctor, universitatis Pragensis theologicae facultatis decanus, et collegiis Clementini generalis studiorum praefectus.

Eodem anno 1730. 22. Augusti circa horam 8. matutinam *Sagani* in *Silesia* exortum est ex quodam braxatorio magnum incendium, per quod tota civitas (exceptis 20 domibus et arce) una cum monasterio canonicorum regularium et collegio S. J. conflagravit.

Eodem a. 1730. 27. Augusti Pragae in ecclesia metropolitana divi Viti a reverendissimo et celsissimo principe D. D. Ferdinando archiepiscopo Pragensi consecratus est in archiepiscopum Pharsaliensem serenissimus princeps D. D. *Mauritius Adolphus dux Saxoniae,* Juliae, Cliviae, Montium, Angariae et Westphaliae, landgravius Thuringiae, marchio Misnae, etiam Superioris et inferioris Lusatiae comes, princeps Hennebergensis, comes marchiae Ravensbergi et Barbii, Dominus in Ravenstein, Ordinis Polonici Albae Aquilae eques, serenissimi Poloniarum regis actualis et intimus consiliarius et minister status, praepositus Vetero-Oetingae, decanus

Digitized by Google

illustris ecclesiae ad s. Gereonem, metropolitanae electoralis ecclesiae Coloniensis et cathedralis Leodiensis canonicus.

Eodem a. 1730. 25. Augusti obiit illustrissima D. Constantia L. B., illustrissimi D. Joannis Wilhelm *Przichowsky* L. B. de Prichowicz coniux, nata de Engelflus, aetatis suae 51 et 6 mensium. Sepulta 27. Augusti Vetero-Pragae apud RR. PP. S. J. in crypta Engelflusiana.

Eodem a. 1730. 27. Augusti de nocte *Vetero-Pragae* prope *ponticulum* exortum est in quadam domo incendium, sed diligentia defendentium tantum tectum huius domus (sine nocumento aliorum civium) combustum est.

Eodem a. 1730. 31. Augusti Neo-Pragae *in Skalka* ex munificentia benefactorum positus est lapis fundamentalis e regione Emmaus pro nova *ecclesia s. Joannis Nepomuceni* solenni ceremonia in praesentia et confluxu plurimorum hominum et assistentia parochorum Pragensium a reverendissimo et ill. D. D. Daniele Josepho de Mayern, episcopo Tyberiadensi, praeposito metropolitano vicario generali ɔc. Ad finem huius solemnitatis ad maiorem honorem s. Joannis Nepomuceni distributus est nummus, in cuius ex una parte visebatur effigies huius sancti, ex parte altera legebantur haec verba: „Honori sancti Joannis Nepomuceni, sededente Clemente XII., imperante Carolo VI., praesentibus regni proceribus ac Daniele episcopo, pia benefactorum ope LapIs angVLarIs VLtIMa aVgVstI neo-Pragae In skaLka aDaptVs est.“

Eodem anno 1730. 4. Septembris in universitate Pragensi more consueto creati sunt duo licentiati juris doctores, scilicet D. Joannes *Müller de Müllersdorff*, patriâ *Launensis*, et D. Joannes Wenceslaus *Dworzak de Boor*, patriâ Pragensis.

Eodem a. 1730. 2. Octobris *Vetero-Boleslaviae* canonice in canonicos Vetero-Boleslavienses electi sunt A. R. D. Franciscus Antonius Ludeger, ss. Theol. Doctor, rector collegii archiepiscopalis, et A. R. D. Wenceslaus Drsska, ss. Theol. bacalaureus, curatus Prossicensis. Installati 1731. in festo Ascensionis Domini Jesu Christi, id est 3. Maii.

Eodem a. 1730. 11. Octobris duae sexus foeminei personae, scilicet Anna Maria et Ludmilla, quae anno praecedenti, nimirum 1729. 19. Julii Vetero-Pragae in domo ad duas columnas dicta senem virginem Catharinam Wickartianam locupletem nocturno tempore occiderunt et multum de pecunia abstulerunt, ultimo supplicio sunt affectae, tali modo: una ex carceribus Vetero-Pragensibus, altera ex Neo-Pragensibus ante praedictam domum, ubi homicidium perpetrarunt, sunt advectae, quarum unicuique carnifex sinistrum brachium ignitis forcipibus adussit. Inde in curru ad supplicii locum extra portam patibularem in curru evectae, praenominatis ambabus dextera manus absecta, ambae decapitulatae, capita illarum in aërem una cum manibus absectis in cuspidibus seu palis suspensa, corpora illarum sub patibulo sepulta.

Eodem anno 1730. 29. Octobris obiit consultissimus D. Joannes Augustinus *Klausal*, caesareus judex Vetero-Pragensis, sepultus in ecclesia Teynensi.

Eodem a. 1730. 4. Novembris A. R. D. Antonius Michaël *Caio*, ss. Theol. baccalaureus, protonotarius apostolicus, Micro-Pragensis ad s.

Digitized by Google

Wenceslaum curatus, Vetero-Boleslaviensis canonicus, electus est in canonicum metropolitanum, 8. Decembris in festo Conceptionis B. V. M. in ecclesia metropolitana, et ad s. Apollinarem uti decanus 8. Februarii anno 1731. installatus.

Eodem a. 1730. *jubilaeum* a Romano pontifice Clemente XII., 12. Julii electo, toti christianitati concessum, celebratum est Pragae per duas hebdomadas, id est a Dominica 23. usque ad 25. post Pentecost., scilicet a 5. Novembris usque ad 19. eiusdem mensis. Assignatae fuerant tres ecclesiae visitandae Pragenses, nempe Metropolitana, Teynensis Vetero-Pragae, s. Henrici Neo-Pragae. Processio ad metropolitanam ecclesiam a s. Henrico ducenda constituta fuerat 23. Dominica post Pent., id est 5. Novembris, sed quia illo die vehementer pluebat, dilata est ad festum s. Martini, id est ad diem 11. Novembris.

Eodem anno 1730. 24. Novembris supremâ theologici doctoratus laureâ condecoratus est in universitate Pragensi A. R. D. Joannes Andreas *Kneisel*, Bohemus Teisingensis, proto-notarius apostolicus, Schümensium curatus.

Eodem anno 1730. 30. Novembris in festo s. Andreae ap. Romae in generalem totius Societatis Jesu electus est A. R. ac eximius P. Franciscus *Retz*, Bohemus Micro-Pragensis. Qui ante Romae tamquam substitutus assistentiae Germanicae aliquot annos consumpsit. Inde redux in Boëmiam, anno 1718. 4. Dec. electus est in provincialem Bohemicae provinciae. Supra anno 1722. 22. Januarii factus rector collegii Clementini Vetero-Pragae. Eodem anno 1722. 13. Dec. rector magnificus Carolo-Ferdinandeae Universitatis Pragensis. Et obtentâ caesarea confirmatione, anno 1723. 20. Martii installatus. Anno 1723. 18. Julii iterum in provincialem Bohemicae provinciae electus. Anno 1725. mense Junii Romam vocatus, et assistens Germaniae factus, post mortem P. generalis S. J. Michaëlis Angeli Tamburini vicarius generalis factus, tandem ultimo anno 1730. in festo s. Andreae apostoli 30. Novembris in decima sexta generali congregatione, votis omnium (unô exceptô) est in generalem totius Societatis Jesu, aetatis suae anno 57. electus. Vere promotio adhuc in Societate non est audita! Nam *primus* fuit in Societate Jesu natione *Bohemus*, patriâ *Pragensis Generalis*. Quando idem anno 1725. primus ex gente Bohema electus est in generalem assistentem, quidam patriota Pragensis hoc chronographicum confecit: „ReVerenDVs Pater FranCISCVs fIt germanIae assIstens.“ Idem patriota Reverendo Patri Francisco Retz e Societate Jesu, hactenus praeposito in regno Bohemiae provinciali, anno 1725. renuntiato Germaniae assistenti, dum Romam sese itineri cingeret, confecit propempticon:

Romula Te patriae rapit Urbs, Francisce Tri-Urbi,
Inque alto rerum culmine stare jubet.
Incrementa novi potius Tibi grater honoris?
Nataline querar Te remeare solo?
Imo stat alterna plausum miscere querelâ,
Moxque placet neutrum: rursus utrumque placet.
Perge bonis avibus! modo mens bona dicere cogit,
Mox eadem cogit dicere: *Siste gradum!*

Digitized by Google

Fluctuo. Sed pietas pietate repressa facessat,
Utilior nobis dissitus esse potes.
Delicium Patriae maius, Francisce, manendo,
Si procul abscedas, gloria maius eris.
Clementina domus Te fausto sidere nuper,
Te Carolina suum viderat Aula caput.
Czechicae mox tota iterum Loiolias orae
Auspicis regimen tradidit omne tuo.
Denique trans Alpes memorem revocaris ad Urbem,
Quae (parere, ut dicam) Te quia novit, amat.
Res ubi germanas vestri moderabere coetus,
Atque a communi Patrè secundus eris.
Macte animis! per tot virtus Te culmina raptet,
Invitumque suo more fatiget honor.
Sed Tu iam totum superasti pene laborem,
Unus adhuc superest unicus, ecce gradus.

Quando autem Pragensibus collegiis Româ nuntiatum est, P. Franciscum *Retz*, Micro-Pragae natum, olim collegii Clementini rectorem, universitatis Carolinae rectorem magnificum, Bohemiae provincialem, anno 1730. 30. Novembris fuisse in generalem totius ordinis S. J. electum omnium fuit maximum et inexplicabile gaudium. Hinc quidam poëta patriota cecinit:

Grande decus Pragae est, quod natum in *Limine*[1]) iungant
Consocii Jesu limini apostolico.
Janus, non limen, posthac Praga vocetur,
Per quam Franciscus dignior ingreditur.
Hoc faustum foedus cum Praga Roma ligavit,
Ut queat hunc Roma, et dicere Praga Patrem.

Eodem a. 1730. 1. Decembris obiit Niemčziczii perill. ac generosus D. Joannes Felix eques *Chanowsky de Longa Villa*, d. in Niemczicz, Kraselow, Bukowan, Somolotel et Rzetz, adhuc in coelibatu aetatis suae a. 37.

Eodem a. 1730. 4. Decembris canonice electi sunt quatuor in canonicos Wissehradenses: D. Franciscus *Schertzer*, decanus *Alto-Mautensis* vicarius foraneus, ss. Theol. Doctor, D. Joannes *Budin*, Vetero-Pragae ad s. *Martinum* curatus, ss. Theol. Doctor, perill. et ven. D. Ferdinandus *Chrzepiczky* eques de *Modlisskowicz*, decanus *Budinensis*, ac ven. D. Joachimus Wenceslaus *Unger*, decanus *Pilgramiensis*.

Eodem anno 1730. 13. Dec. obiit consultissimus D. Franciscus Wenceslaus Eusebius *Schmid*, senator Vetero-Pragensis, sepultus ad s. Martinum.

Anno 1730. celebrata sunt *comitia regni* in castro Pragensi a statibus regni Boëmiae in praesentia illustrissimorum dd. S. C. M. commissariorum, scilicet: illustrissimi et reverendissimi D. D. Kundakeri Poppo S. R. I. comitis de *Ditrichstein*, L. B. de Hollenberg, Finkenstein, Thalberg et Landskron, d. in Strakonicz, Warwazow, Oberlibich et Brzenow,

[1]) Praga a limine nuncupata. (Pozn. Ham.)

Digitized by Google

haereditarii supremi venationum praefecti in Styria, supremi pincernae in Carinthia, equitum Melitensium per Bohemiam, Moraviam, Silesiam, Austriam, Carinthiam, Tyrolim et Poloniam grandis prioris et baillo commendatoris, commendantis Micro-Oelsbrun et superioris Kralowicz, S. C. R. Cath. M. actualis consiliarii, camerarii, regii locumtenentis. Item illustrissimi D. D. Joannis Philippi S. R. I. comitis de Clary et Aldringk, d. in Lenessicz, Lettowa, Parda et Kostenplat in Bohemia, Petersburg in Tyroli et Neuburg ad Rhenum, S. C. R. C. M. consiliarii, regii locumtenentis. Item perillustris et generosi equitis D. Wenceslai Christophori Hložek de Zampach, S. C. R. M. consiliarii, regii locumtenentis, supremi regni scribae.

In his comitiis a statibus regni Boëmiae conclusa sunt sequentia puncta: I. in longe dissitis locis novae parochiae erigantur.

II. Pro quanto militari ordinario duo milliones et pro extraordinario, ex marsupiis dominorum propriis, quater centena et viginti quinque millia fl. contribuantur.

III. Pro fortificatione urbis Pragensis et Egrensis viginti millia fl.

IV. Servitia militaria (sine refusione caesarei aerarii) praestare status regni in se susceperunt.

V. Pro quanto camerali centum millia fl.

VI. Expensas regni, in ministros et regni officiales, appellationis consiliarios in cursu veteri et ordinario status regni Bohemiae in se susceperunt.

VII. Caesar pro creditoribus pauperibus, viduis et pupillis exsolvendis assignavit hoc anno dare et solvere decem millia fl.

VIII. Districtus Egrensis pro ordinario partem centesimam, pro extraordinario ducentesimam, comitatus Glacensis trigesimam partem, Judaei 12 millia fl. contribuere tenebuntur.

IX. Subditus quisque possessionatus hoc anno omni mense solvere et contribuere tenetur 3 fl. 10 kr. $\frac{5}{64}$ ₰, annue quilibet 37 fl. 56 kr. $2\frac{48}{64}$ ₰. Domini pro quolibet subdito possessionato ex proprio marsupio pro termino ultima Junii 3 fl. 36 kr. 1 ₰, item ultima Augusti 3 fl. 36 kr. 1 ₰. Summa 7 fl. 12 kr. 2 ₰.

X. Sub directione illustrissimi et excellentissimi D. D. Joannis Josephi S. R. I. comitis de Wrtby, domini in Konopisst, Benessow, Mracz et Nusl ɔc, S. C. R. M. actualis intimi consiliarii, camerarii, primarii locumtenentis, supremi regni burggravii, haereditarii thesaurarii regni, equitis aurati, ex gremio statuum pro commissione Ausſchuß dicta deputatae sunt hoc anno sequentes personae: ex statu ecclesiastico: Rdissimus ac perill. D. Zdenko Chrzepicky de Modlisskowicz, canonicus Metropolitanus, Reverendissimus D. Marianus Hermann, sacri ordinis Praemonstrat. praelatus, regii monasterii in monte Sion et Milovicensis abbas, visitator perpetuus, huius sacri ordinis per Bohemiam, Austriam, Moraviam et Silesiam vicarius generalis. Ex statu dominorum: illustrissimus D. Franciscus Josephus S. R. I. comes Czernin de Chudenicz, dominus in Chudenicz, Schwihow, Srbicz, Choczomissl ɔc, regius locumtenens, judicii delegati venatici praeses ɔc. Illustrissimus D. Franciscus Carolus S. R. I. comes de Pötting, dominus in Tupadlo ɔc, S. C. M. consiliarius, camerarius, regius locumtenens, burggravius Lincii et Tyrolis. Ex statu equestri: perill. D. Maxi-

Digitized by Google

milianus Josephus Bechině de Lazan, S. C. M. consiliarius oc, perill. D. Joannes Josephus Engse de Ottern, dominus in Czekanicz. Ex statu civico: D. Josephus Sedeler, primator Neo-Pragensis. D. Wenceslaus Zahorzansky de Wolik, senator Neo-Pragensis.

Anno 1731.

Anno 1731. 2. Januarii reverendissimus D. Joannes *Frick*, ss. Theol. Doctor, protonotarius apostolicus, reverendissimi consistorii Pragensis assessor, celsissimi principis archiepiscopi Pragensis cancellarius, antiquissimi capituli *Vetero-Boleslaviensis* decanus ad ss. Cosmam et Damianum, a moderno regnante pontifice Clemente XII. breve accepit, in quo ipsi et omnibus successoribus Vetero-Boleslaviensibus decanis capitularibus usum infulae, pedi omniumque pontificalium concessit. Quâ dignitate insignitus primâ vice sub infula pontificale sacrum celebravit apud venerabiles virgines Ursulinas in ecclesia s. Joannis Nepomuceni in Hradczin Pragae, cni advovit favens calamus „VIVat perennetqVe Ioannes FrICk, prIMVs Inter DeCanos tIarâ ornatVs.

Eodem a. 1731. 7. Januarii mane Pragae in *Podskal* exortum est incendium apud quendam civem Jonak dictum, sed diligentia accurentium hominum extinctum est, ipsiusque sola domus combusta est, et si ligna copiosa in Podskal iacentia ignem concepissent, maximum damnum causatum fuisset.

Eodem anno 1731. 7. Januarii D. Martinus *Sepaczek*, civis Neo-Pragensis et aedilis, annorum aetatis suae 72 cum coniuge sua Domina Anna Sspaczkiana, annorum aetatis suae 78, postquam 52 annis in matrimonio pacifice vixissent, in ecclesia s. Benedicti seu Norberti Vetero-Pragae ab A. R. D. Andrea Cheno Ordinis Praemonstratensis p. t. seminarii s. Norberti rectore, Strahoviensis monasterii professo, secundâ vice in matrimonio confirmati sunt, et secundas iubilatas nuptias celebrarunt, plane illâ die, quâ filius illorum, D. Martinus *Sepaczek*, aedilis, cum virgine Johanna *Fibinkiana*, parochiani curati Teynensis, matrimonium contraxit, et de licentia reverendissimi consistorii Pragensis copulatus est ab A. R. D. Andrea Cheno, rectore seminarii s. Norberti in praenominata ecclesia.

Eodem anno 1731. 10. Januarii obiit consultissimus D. Norbertus *Therer*, senator Vetero-Pragensis in domo sua penes antiquam Richtam, apud *auream stellam*, sepultus est ad s. Gallum.

Eodem anno 1731. 14. Januarii Dominus Tobias *Chmelina*, hortulanus, cum coniuge sua Ludmilla *Chmeliana* secundâ vice in matrimonio confirmati sunt ab A. R. D. Joanne Alexandro *Malecz*, Ordinis Crucigerorum cum rubea cruce, parocho s. apostoli Petri Neo-Pragae in Porzicz, in ecclesia s. Petri, postquam supra 50 annos in matrimonio pacifice vixissent, uterque sponsorum erat aetatis annorum 75.

Eodem anno 1731. 27. Januarii A. R. ac venerabilis D. Wenceslaus Michaël Josephus *Eberth*, patriâ Schlackenwaldensis, ss. Theologiae baccalaureus, archiepiscopalis vicarius foraneus, electus est in canonicum metropolitanae ecclesiae Pragensis, 21. Februarii in Doctorem ss. Theologiae in universitate Carolo-Ferdinandea Pragensi promotus, 24. Februarii in

Digitized by Google

festo s. Mathiae, in ecclesie metropolitana Pragensi quâ canonicus installatus.

Eodem a. 1731. 10. Februarii obiit reverendissimus D. Franciscus Alexius *Fuchs*, sacri canonici ordinis sepulchri Jerosolymitani Neo-Pragae ad ss. Petrum et Paulum in *Zderas* praepositus, aetatis suae a. 55.

Eodem a. 1731. 16. Februarii obiit praenobilis ac consultissimus D. Wenceslaus Josephus *Wischin de Klarenburg*, regiae urbis Vetero-Pragensis cancellarius, sepultus est 18. Februarii Vetero-Pragae ad s. Castulum. Cui in officio cancellariatus successit praenobilis ac clarissimus D. Josephus Wenceslaus *Felix*, JUDoctor, regii officii fiscaliatus adjunctus et regni Bohemiae procurator, 20. Februarii in curia Vetero-Pragensi installatus.

Eodem a. 1731. 26. Martii obiit *Chrastii* reverendissimus et illustrissimus D. D. Wenceslaus Carolus *Kossinsky L. B. de Kossin*, episcopus Reginae-Hradecensis, cathedralis ecclesiae Olomucensis, nec non collegiatae ad Sanctam Crucem Wratislaviae canonicus. Successit ei in episcopatu Reginae-Hradecensi serenissimus princeps DD. *Mauritius Adolphus dux Saxoniae* ɔc.

Eodem a. 1731. 22. Aprilis *Micro-Pragae* in sua domo penes *tres pennas* obiit illustrissimus et excellentissimus DD. Joannes Josephus S. R. I. comes *de Waldstein*, haereditarius dominus in Dux ɔc. 25 Aprilis sepultus Pragae in sacello Waldsteiniano ecclesiae metropolitanae.

Eodem anno 1731. in Aprili iterum (uti praecedentibus quinque annis) data est ab universo clero ex proventibus parochiarum quinquenalis collecta papalis, id est ab anno 1731. usque ad 1735. a pontifice Romano ordinata in subsidium ad restauranda et munienda propugnacula Regni Hungariae, Wellehradum et Temeswarum contra Turcam.

Eodem a. 1731. 4. Maji crucigeri cum rubea stella extradiderunt deputatis regiis commissariis agros suos hospitulares post portam *Porzicensem* pro 40 millibus fl. venditos pro aedificando novo hospitali quatuor millium *invalidorum militum*. Deputati commissarii archiepiscopales, uti administratoris fundationis Stroczianae, erant reverendissimi domini: praepositus ecclesiae metropolitanae Daniel Josephus Mayer de Mayern, et decanus metropolitanus D. Carolus Dominicus Rzeczicky, et secundum a caesare missam delineationem signa pro futuro hospitali posuerunt.

Eodem a. 1731. 8. Maji *Tynhorssoviae* fulmen incussit in turrim et cimbalum decussit.

Eodem a. 1731. 10. Maji *Vetero-Boleslaviae* per exortum ibi incendium exusta est RR. PP. S. J. residentia, caesarea popina, capellania, aliquot horrea et aliquot parvae casae; salva et incolumis sola ecclesia B. V. M. mansit in medio flammae stans.

Eodem a. 1731. 15. Maji mane circa horam XI. *Neo-Pragae* non procul a templo Ursulinarum virginum in domo illustrissimi D. comitis Wratislaw de Mitrowicz exortum est incendium et magnum damnum caucavit, sed diligentiâ defendentium extinctum est, quod aliae domus ignem non conceperint.

Eodem anno 1731. 15. Maji Vetero-Pragae in collegio Clementino obiit A. R. religiosus ac eximius Pater Joachimus *Stechau* e Societate

Digitized by Google

Jesu, ss. Theologiae Doctor, inclytae facultatis theologicae decanus et generalis studiorum praefectus emeritus.

Eodem anno 1731. 19. Maii obiit A. R. ac Venerabilis D. Joannes Christianus *Zagiczek*, sacri militaris ordinis crucigerorum cum rubea stella ad s. Franciscum Vetero-Pragae ad pedem pontis sub-priori, ecclesiae s. Valentini, nec non bonorum inclyti conventus Pragensis administrator.

Eodem a. 1731. 9. Julii *Plsnae* incussit fulmen in suburbio Pragensi et combussit duo horrea, scilicet: dominae Hartmanianae et hospitalis.

Eodem anno 1731. 26. Julii exortum est post mediam noctem periculosum incendium Neo-Pragae in monasterio RR. PP. *Hybernorum*, sed diligentiâ accurentium hominum defendentium combusta sunt tantum duo cubicula et penes bibliothecam s. v. loca secreta et tectum.

Eodem anno 1731. 28. Julii visitando Italiam, Galliam, Hispaniam, Imperium, Bavariam oc *generalis capucinorum* P. Hartmannus, Brixiae in Tyroli natus, aetatis suae 74 annorum Pragam advenit. Diversit primo in Hradczin apud RR. PP. capucinos, cui obviam misit rhedam 6 equis junctam gravi iam morbo aegrotans celsissimus princeps archiepiscopus Pragensis Ferdinandus comes de Künburg extra portam Pragensem usque ad hospitium seu popinam *Sub-Babba*[1]) dictam. Idem P. minister generalis praenominatus 4. Augusti in rheda archiepiscopali ex monasterio Hradczanensi per Vetero-Pragam Neo-Pragam ad monasterium s. Josephi in comitativa plurimorum hominum perrexit, ubi mansit usque ad 8. Augusti. Benedictionem papalem dedit quotidie. Inde discessit *Colinium*, *Iglaviam* et *Brunam* ad capitulum. Habuit secum 7 sacerdotes, 3 fratres diversarum nationum. Duos mulos, in uno ipse perrexit, in altero res suas deportavit.

Eodem anno 1731. 30. Julii in Doctorem Juris Utriusque in universitate Pragensi promotus est praenobilis, generosus, clarissimus ac consultissimus D. Josephus Sigismundus *Zencker*, patritius Pragensis, reverendissimi archiepiscopalis Pragensis et venerabilis episcopalis Reginae-Hradecensis consistorii advocatus, regii judicis regiae urbis Vetero-Pragensis p. t. substitutus, Regiae superioris urbis Hradschinensis syndicus et ad inferiores instantias hectenus practicus juratus, a Sacra Caesarea Regiaque Maiestate in hoc inclyto Bohemiae Regno clementissime resolutus regiarum appellationum consiliarius.

Item eadem die in Doctorem Juris Utriusque in eadem universitate Pragensi promotus est praenobilis generosus, clarissimus ac consultissimus D. Franciscus Joannes *Heyntz*, Moravus, patritius Brunensis.

Eodem anno 1731. 7. Augusti ad noctem media nona pie mortuus est Pragae in sua archiepiscopali residentia reverendissimus ac celsissimus princeps episcopus Pragensis DD. *Ferdinandus e comitibus de Künburg*, legatus natus, S. C. R. M. intimus actualis consiliarius, dominus in Neo-Wozicz, Milczin, Schönberg, Milschicz, Schiebirzow, Wittanowicz oc inclyti regni primas, aetatis suae 71. Cui die 8., 9. et 10. Augusti omnibus Triurbis Pragensis campanis pulsatum est. 10. Augusti ad noctem sepultus est in ecclesia metropolitana Pragensi in eadem casula, in qua olim pri-

[1]) Podbaba.

Digitized by Google

mitias suas celebravit. Pro cuius anima 16., 17. et 18. Augusti, id est triduo in ecclesia metropolitana praecedente, ab hora 9. usque ad 10. omnibus Triurbis campanorum pulsu exequiae decantatae sunt. In omnibus aliis Triurbis ecclesiis 20. Augusti eaedem exequiae peractae sunt. In Aula Regia seu Seminario archiepiscopali pro eodem archiepiscopo defuncto solemnes exequiae una cum oratione 30. Augusti habitae sunt. De requiem sacrum cantavit reverendissimus D. Joannes Mauritius Wenceslaus *Martini*, ss. Theologiae Doctor, metropolitanae ecclesiae Pragensis praelatus archidiaconus. De B. V. M. votivum reverendissimus D. Joannes *Frick*, ss. Theologiae Doctor, protonotarius apostolicus, Vetero-Boleslaviensis capituli infulatus decanus, reverendissimi consistorii Pragensis director et cancellarius. Orationem funebrem habuit Joannes *Ploczer*, patriâ Plsnensis, alumnus archiepiscopalis, p. t. ss. theologiae auditor.

Eodem a. 1731. 23. Augusti obiit *Sedleczii* reverendissimus D. *Otto Zahradeczky* abbas Sedleczensis, aetatis suae a. 57., suae abbatiae 12. anno 6. mensium. Successit ei in abbatia Joannes *Reichknecht* eiusdem monasterii cisterciensis procurator, patriâ Pragensis. Infullatur Sedlecii a. 1732. 16. Maii.

Eodem anno 1731. 6. Septembris Pragae in universitate Pragensi in doctores medicinae promoti sunt: D. Joannes Benedictus *Kopeczky*, Boҷemus Bydžoviensis, et D. Antonius Ignatius Wecker, Moravus Iglaviensis.

Eodem a. 1731. 18. Septembris hora prima post mediam noctem *Woticzii* exortum est incendium, ex quo negligentia et incuria trituratorum, qui pro seminatione triturarunt, combustae sunt supra 60 domus civicae, ecclesia, domus parochialis, domus dominicalis cum horreis et frumentis

Eodem anno 1731. 14. Octobris consecravit ecclesiam s. Catharinae in *Elissow*[1]) in dominio ill. D. Joannis Norberti comitis de Pötting illustrissimus et reverendissimus D. D. Rudolphus S. R. I. comes de Spork, canonicus metropolitanae ecclesiae Pragensis, episcopus Adratensis, sanctissimi pontificis praelatus domesticus et throni pontificis assistens.

Eodem a. 1731. 15. Octobris de nocte ante portam *Augezdensem* in vinea convictus s. Bartholomaei ex incuria cuiusdam foeminae exortum est incendium, conflagravit domus vineae, torcular, granarium, capella, damnum ad multa millia aestimabatur.

Eodem a. 1721. 3. Novembris Neo-Pragae obiit illustrissimus DD. Joannes Wilhelmus *Przichowsky L. B. de Przichowicz*, sepultus est Neo-Pragae ad s. Michaëlem.

Eodem anno 1731. 7. Augusti mortuo celsissimo principe archiepiscopo Pragensi Ferdinandeo e comitibus de Künburg, 4. Novembris in festo s. Caroli Boromaei augustissimus imperator Carolus VI. in novum archiepiscopum Pragensem gratiose denominavit reverendissimum et illustrissimum D. D. *Danielem Josephum de Mayern*, ss. Theologiae Doctorem episcopum Tyberiadensem, C. R. C. M. consiliarium, primum praelatum regni, ss. metropolitanae ecclesiae Pragensis ad s. Vitum, semperque fidelis capituli praepositum, sede vacante archiepiscopali Pragensi suffraganeum, in spiritualibus vicarium generalem et officialem, sacerdotem jubilatum. Ex qua denominatione cunctus archidioecesanus clerus et omnis *czechicae*

[1]) Nalžovy.

Digitized by Google

nationis populus laetabantur, votaque promebat chronographice concepta, quorum omnium immemor, ea solum hic notari feci, quae sua significatione multiplici lectorem exhilararent: „Bona noVa! a rege CaroLo seXto DanIeL, praeposItVs PragensIs, prIMas regnI sIgnatVs est. HVnC DeVs DIV ConserVet et sanCtI CaeLItes feLICIter gVbernare faCIant. — PLaVDat regnVm In eIVs eLeCtIone et fVtVra InthronIsatIone. — AXe rVpto DeIeCIt gLorIaM aLterIVs InVItVs.“

Eodem a. 1731. 6. Novembris obiit *Rozdialowiczii* illustrissimus D. D. Wenceslaus Josephus S. R. I. comes a Waldstein, dominus in Rozdialowicz, S. C. R. M. camerarius.

Eodem a. 1731. 13. Novembris obiit in castro Pragensi *Isidora Raudniczka*, ordinis s. Benedicti principissa s. Georgii, in seculo Constantia dicta, aetatis suae a. 65. Fuit in religione annis 32. Priorissa annis 9. Notandum, quod plane die, quâ religionem 13. Novembris intravit, eâdem die 13. Novembris in principissam coronata fuerit, et eâdem quoque die 13. Novembris obierit. Funus peregit reverendissimus et amplissimus D. D. Daniel Josephus Mayer de Mayern ɔc, praepositus metropolitanae ecclesiae, iam denominatus archiepiscopus Pragensis, cum omnibus canonicis metropolitanis infulatis. Concionem funebrem idiomate bohemico habuit reverendissimus D. Antonius Michaël Caio, canonicus ecclesiae metropolitanae.

Eodem anno 1731. 21. Decembris in abbatissam seu principissam parthenonis s. Georgii in castro Pragensi electa est 22 votis venerabilis virgo Aloysia nata *de Witmann*, multis annis ante hac priorissa huius monasterii.

Eodem a. 1731. 17. Novembris in Teynensi ecclesia in rectorem magnificum installatus est excellentissimus D. Leonardus Ferdinandus *Maysner*, philosophiae et medicinae doctor, universitatis Pragensis praxeos professor.

Eodem a. 1731. de nocte ad 17. Novembris exortus est vehementissimus *ventus* a multis annis non visus nec auditus, Pragae ex ecclesiae Teynensis turri turriculam deiecit, fenestras confregit, officinas in foro evertit, tam Pragae quam per totum regnum in arboribus et sylvis ingentia damna causavit.

Eodem a. 1731. 21. Decembris Micro-Pragae in domo sua obiit perillustris ac clarissimus D. Wenceslaus Joannes *Kriegelstein* eques de *Sternfeld*, JUDoctor, S. C. M. consiliarius judicii cameratici et aulico-feudalis, nec non provincialis minoris in inclyto Boëmiae regno assessor et ad regias tabulas in eodem regno vice-judex.

Eodem anno 1731. 26. Decembris Vetero-Pragae in domo sua ad s. Wenceslaum in Celtneriana platea obiit praenobilis, generosus ac clarissimus D. Martinus Ignatius *Schmid*, JUDoctor, S. C. R. C. M. regiarum appellationum in castro Pragensi consiliarius, 29. Decembris in ecclesia Teynensi sepultutus.

Anno 1732.

Anno 1732. 29. Aprilis apoplexia tactus obiit Pragae reverendissimus D. Georgius Joannes *Libertinus* [1]), ss. theologiae baccalaureus, canonicus

[1]) Jir. Ruk. I. 452. a II. 388.

Digitized by Google

metropolitanae ecclesiae Pragensis, 1. Maji ad noctem in crypta canonicorum in ecclesia metropolitana sepultus.

Eodem a. 1732. 30. Aprilis, quae erat dies Mercurii, tres malefici homines supplicio affecti sunt, qui elapso anno 1731. 9. Decembris dominum suum perillustrem ac generosum D. Ignatium Josephum *Zahradka*, equitem de Eylenfels, dominum in Pawlow, in villa sua de nocte crudeliter occiderunt, scilicet Mathiae Drozd et Joanni Maress ante curiam Neo-Pragensem pars pellis vel corei de corpore detracta est, deinde post novam portam in dextero ubere igniti forcipe usti. Paulus autem Maress, in Pawlow faber, Joannis Maress parens, qui hocce tempore homicidii in excubiis stabat, ad supplicium in pelle bovina per equos tractus, omnes tres vivi rota fracti sunt, et illorum corpora ad rotam aëri exposita. Ceteri huius homicidii complices pro gratia ad S. C. M. recurrerunt.

Eodem a. 1732. 16. Maji in festo s. Joannis Nepomuceni post prandium circa horam primam *Micro-Pragae* exortum est *incendium* e regiae domus saxonicae ad dexteram pontis, in quo exustae sunt tres domus civicae.

Eodem a. 1732. 21. Maji post meridiem fulmen *Neo-Pragae* ad neoaedificatam ecclesiam in *Zderas* incussit et magnum damnum in aedificio ecclesiae et altaribus causavit.

Eodem a. 1732. 21. Maji Neo-Pragâ a s. *Henrico*, 23. Maji ex *Teynensi* ecclesia solemnes processiones ductae sunt ad sepulchrum s. Joannis Nepomuceni.

Eodem a. 1732. 25. Maji post horam 9. post meridiem non procul ab ecclesia s. Castuli *Vetero-Pragae* exortum est periculosum incendium in domo *ad caeruleam ocream* dicta, sed quia homines adhuc non erant dormientes, diligentiâ accurentium et extinguentium sola haec domus est combusta.

Eodem a. 1732. 26. Maji quidam murarius *Neo-Pragae* mundans et purgans a pulveribus ecclesiam RR. PP. *Trinitariorum* circa horam quartam pomeridianam, rupto fune in cistula seu sella, deorsum cecidit et lethaliter vulneratus ex ecclesia deportatus mox exspiravit et mortuus est.

Eodem a. 1732. 30. Maji *Vienna* per *Novam Domum*, *Taborium* et *Pisselium* augustissimus imperator *Carolus VI.* cum augustissima imperatrice Elisabetha Christina et aula caesarea circa mediam octavam pomeridianam, strato per insulam maiorem et Moldaviam ponte, venit sine explosione tormentorum ad castrum Pragense, cui per insulam transeunti haec chronographica impressa submisse obtulit D. primas Vetero-Pragensis: „Votiva demisissima in gloriosissimo adventu augustissimi Romanorum imperatoris Caroli Sexti patris patriae felicissimi anno 1732. die 30. Maji. AVe Caesar aVgVstIssIMe, VnICa spes patrIae, foVeat te potentIs Del gratIa. ConIVXqVe regIa, InfInIte aMabILIs, soLetVr nos haereDe. Ita VoVet Ioannes CasparVs PranD, Caesareâ benIgnâ gratIâ prIMas Vetero-VrbIs PragensIs."

Eodem a. 1732. 1. Junii imperator Carolus VI. cum coniunge sua Elisabetha Christina in divinis fuit in ecclesia metropolitana, coram quibus pontificale sacrum celebravit Pragensis denominatus archiepiscopus D. Daniel Josephus Mayer de Mayern.

Eodem a. 1732. 2. Junii imperatrix Elisabetha Christina Praga dis-

Digitized by Google

cessit ad Thermas Carolinas et 4. Junii ante prandium eo advenit, post prandium eo etiam advenerunt ipsius Domini parentes principes Wolffbitliani. 5. Junii imperatrix incoepit curâ uti in Thermis Carolinis.

6. Junii imperator Carolus ex castro Pragensi mane *Brundusium* discessit et se cum iaculatione cervorum distraxit, et ad noctem Pragam redivit.

7. Junii Micro-Pragae in profunda via dicta obiit Stephanus Walter, *vir senex* 123 annorum, et in coemeterio ecclesiae metropolitane Pragensi sepultus.

8. Junii imperator Carolus interfuit divinis in castro Pragensi in ecclesia *Omnium Sanctorum*, coram quo pontificale sacram celebravit in festo ss. Trinitatis ill. D. Joannes Josephus comes Wratislaw de Mitrowicz, praepositus ad OO. SS. et canonicus Olomucensis.

9. Junii imperator Carolus devotionem suam peregit in capella *s. Wenceslai* ecclesiae metropolitanae, coram quo pontificale sacrum celebravit reverendissimus D. Carolus Dominicus Rzecziczky, decanus metropolitanae ecclesiae Pragensis.

10. Junii imperator Carolus post meridiem discessit Praga Brundusium ad venationem cervorum, ubi volens iaculari cervum, illubenter et infeliciter tetigit et lethaliter vulneravit serenissimum principem D. D. Adamum Franciscum principem de Schwartzenberg et Hohenlandsberg, ducem Crumloviensem, marchionem in Kleggau, comitem in Sultz, dominum in Gimhorn &c., qui die XI. Junii omnibus sacramentis provisus in Domino media quarta matutina hora in arce Brundusiensi obiit. Ex quo infelici casu ita terrefactus est imperator, quod mox eadem die circa horam 6. vespertinam Brundusio Pragam ad arcem Pragensem rediverit et sequenti die mane venam sibi incidi curaverit. Corpus defuncti principis Viennam devectum sepultum est in crypta suorum antecessorum principum de Schwartzenberg. Hic Adamus Franciscus princeps de Schwartzenberg natus est anno 1680. 25. Septembris. Reliquit unicum filium haeredem Josephum Adamum Joannem Nepomucenum anno 1722. 15. Decembris natum, filiam Mariam Annam anno 1706. 25. Decembris natam, anno 1721. 18. Martii Ludovico Wilhelmo principi Badensi nuptam. Coniugem Eleonoram Mariam Magdalenam, principis de Lobkowicz Augusti Leopoldi filiam, anno 1682. 20. Januarii natam, matrimonio a. 1701. 6. Decembris iunctam.

Eodem anno 1732. 11. Junii imperator Carolus devotionem suam in metropolitana ecclesia ad sepulchrum s. Joannis Nepomuceni peregit, et pontificale sacrum ad idem sepulchrum celebravit denominatus archiepiscopus Pragensis Daniel Josephus Mayer de Mayern.

Eodem a. 1732. 12. Junii in festo Corporis Christi imperator Carolus interfuit divinis in ecclesia *metropolitana Pragensi*, et pedester, devote ac exemplariter comitatus est in Radczano et castro Pragensi processionem theophoriae. Post prandium per *Smecznam* et *Petersburg* Pragâ discessit ad Thermas Carolinas.

Eodem anno 1732, 11. Junii *Kolinii* in districtu Kolinensi, dum quidam famulus ad robotam circa horam octavam matutinam perexisset, et quandam domum cum equis transivisset, quidam aquam ex fenestra effudit, equi terrefacti famulum ad terram deturbarunt, longo itinere per terram

Digitized by Google

raptarunt, qui deinde eadem die 11. Junii horâ quartâ pomeridianâ mortuus est.

Eodem anno 1732. 11. Junii in districtu Regino-Hradecensi circa oppidum *Gemnicz* erat ingens tempestas, grando trium quadrantum ulnae decidens omnes segetes circa praenominatum oppidum Gemnicz et vicinos quinque pagos concussit, omnes fenestras concussit, fuit ingens imber et ventus, tantaque aquarum inundatio, quod nullus homo ad alium ire et pergere potuerit, parentes infantes suos in cubiculis, ne submergerentur, elevare sursum debuerint, cetera Deo commendantes. Tempestas haec, pluvia et grando, qua maiorem nemo recordatur, ingentia damna in pratis, hortis, agris, segetibus et pecoribus causavit.

Eodem anno 1732. 22. Junii Dominica 3. post Pentecosten *Sacro-Montanae* Virginis Mariae statua thaumaturga et ante annos 100 miraculis clara coronata est aurea corona Româ a Vaticanae ecclesiae illustrissimo et reverendissimo capitulo Vaticano missa, ab ill. et rev. D. D. Joanne Rudolpho S. R. I. comite de Spork, Dei et apostolica sedis gratiâ Episcopo Adriatensi, SS. D. N. praelato domestico, Suae Sanctitatis throno assistente, JUDr., Sacrae metropolitanae ecclesiae Pragensis ad s. Vitum canonico, ad hanc coronationem specialiter denominato, annuente reverendissimo ac celsissimo D. D. Daniele Josepho, archiepiscopo Pragensi, S. R. I. principis ɔc, assistentibus reverendissimis duobus d. canonicis ecclesiae metropolitanae Pragensis, videlicet D. Joanne Mathia Hollan, et D. Antonio Michaële Caio. Solemnitas haec peracta est in concursu multorum millium hominum, et duravit per totum octiduum cum indulgentiis plenariis a Romano pontifice Clemente XII. concessis. Tempore huius per octiduum solemnitatis millia hominum sacramentalem confessionem in hoc Sacro Monte peregerunt, Sacram eucharistiam sumpserunt et sacramentum confirmationis a praenominato illustrissimo et reverendissimo D. episcopo Adriatensi, S. R. I. comite Joanne Rudolpho de Spork susceperunt. Per totum octiduum tam in Sacro Monte, quam in civitate Przibramensi de nocte festivi ignes arserant. Tota haec solemnitas typis est edita sermone et linguâ latinâ, bohemicâ et germanicâ cum imagine aeri incisa, et coronatae B. V. M. Sacro-Montanae in Regno Bohemiae omnium prima.

Eodem a. 1732. Julii RR. PP. carthusiani *Waldenses* penes *Gicinium* fundatae suae Carthusiae annum jubilaeum centum annorum summa cum solemnitate celebrarunt et solemne Te Deum laudamus decantarunt.

Eodem anno 1732. 6. Julii, id est V. Dominica post Pentecosten, *Plsnae* secundas suas nuptias celebravit post peractos 50 matrimonii annos, praenobilis ac consultissimus D. Franciscus Mathias *Mestl*, civis, et regiae, catholicae semperque fidelis urbis Plsnensis primator, cum coniuge sua D. Maria Magdalena. Confirmavit hoc secundum illorum matrimonium in archidiaconali ecclesia Plsnensi s. Bartholomaei reverendissimus D. D. Dominicus Peterka, sacri et canonici ordinis Praemonstratensis Chotieschowiae praepositus, regni Bohemiae praelatus.

Eodem a. 1732. 19. Julii imperator *Carolus VI.* cum imperatrice Elisabetha ex Thermis Carolinis redivit Pragam ad noctem.

28. Juli discessit Pragâ *Chlumeczium* et *Zwikowecium*, ibi venationes cervorum se distraxit.

Digitized by Google

Eodem a. 1732. 1. Augusti post prandium erat magna tempestas circa *Czaslaviam*, et D. Joannem Cirani, civem et senatorem Czaslaviensem, qui propter pluviam imminentem post unum mandelionem demessi frumenti se abscondit, fulmine tactum occidit, illius parocam accendit, pixidem in sacco et 17 kr. laesit, alteros 17 kr. dissolvit.

Eodem a. 1732. 1. Augusti. ante prandium hora XI. Pragam in posta advenit *Fridericus Wilhelmus rex Prussiae* et elector Brandeburgus, divertitque aliquot diebus et noctibus in domo comitis Nosticz Antonii Joannis, regii locumtenentis et supremi regni praefecti, Micro-Pragae penes monasterium s. Mariae Magdalenae RR. PP. Dominicanorum.

Eodem a. 1732. 3. Augusti in metropolitana ecclesia Pragensi in praesentia augustissimi imperatoris, imperatricis, regis Prussiae, reverendissimorum dd. canonicorum, multorum regni praelatorum et abbatum accepit *pallium* archiepiscopale ab episcopo Reginae-Hradecensi duce Saxoniae, archiepiscopus Pragensis Daniel de Mayern. Absolutis divinis decantatum est solemne Te Deum laudamus.

5. Augusti praenominatus *rex Prussiae* Praga discessit cum explosione tormentorum.

7. Augusti augustissimus imperator cum imperatrice Praga discessit *Horzowicsium* et in vicinia illa venationibus cervorum se distraxit usque ad 14. Augusti, qua die Pragam redivit.

15. Augusti in festo B. V. M. in coelos assumptae imperator, imperatrix cum sua aula post prandium post 6. horam fuit in ecclesia *Teynensi*, in cuius praesentia musici caesarei decantaverunt vesperas, quas habuit episcopus Reginae-Hradecensis dux Saxoniae, quibus finitis processum est ad forum Urbis Antiquae ad columnam B. V. M. immaculate conceptae, ibi decantatae lytaniae B. V. M., quibus finitis orationes consuetas dixit praenominatus episcopus. Inde imperator cum aula sua ad arcem Pragenam redivit.

20. Augusti mane hora 6. Praga per Micro-, Veterem, et Neo-Pragam discessit, *Woticzii* prandium sumpsit, *Taborii* pernoctavit.

21. Augusti *Weselii* pransus est, *Budvicii* pernoctavit.

22. *Gapplicii* in prandio, *Freystadii* per noctem.

23. ad prandium *Linczium* advenit, tormentis ante Danubium salutatus.

Eodem a. 1732. 6. Septembris die Sabbathi celsissimus archiepiscopus Pragensis D. D. Daniel Josephus de *Mayern* cum summa pompa introductus est Pragam ad residentiam archiepiscopalem a praelatis regni, regiis locumtenentibus ɔc cum 50 rhedis comitatus. 7. Septembris summa solemnitate in ecclesia metropolitana Pragensi in praesentia 26 infulatorum et infinitae multitudinis hominum inthronisatur.

Eodem a. 1732. 14. Septembris consecravit in Radschin capellam s. apostoli *Matthei*, ab illustrissimo ac excell. D. D. Francisco Josepho S. R. I. comite Czernin de Chudenicz noviter aedificatam, celsissimus et reverendissimus princeps Saxoniae, episcopus Regino-Hradecensis.

Eodem a. 1732. 24. Octobris in pellibus bovinis ad supplicium tracti, rotâ ambo cruribus fracti duo *homicidii Zahradkiani* complices, scilicet: Wenceslaus vigil, aetatis 30 annorum et Martinus sutor aetatis 22 annorum, patria Pawlovicenses, qui etiam rei erant perpetrati homicidii

Digitized by Google

sui Domini perillustris D. Joannis Ignatii Josephi Zahradka Sowinsky de Eulenfels. Praecedentes tres homicidae rotâ fracti sunt hoc anno 1732. 30. Aprilis.

Eodem a. 1732. 11. Novembris in canonicum ecclesiae Pragensis metropolitanae installatus est rev. D. Joannes Wenceslaus *Meslensky* [1]), antea archidiaconus Plsnensis.

Eodem anno 1732. 20. Novembris electus est in praepositum metropolitanae ecclesiae reverendissimus D. Carolus Dominicus *Rzeczicky*, antea metropolitanae ecclesiae Pragensis decanus.

Eodem a. 1732. eadem die 20. Novembris Pragae obiit venerabilis P. Eugenius *Worel*, unius anni rector collegii s. *Bernardi*, ante professor juris canonici emeritus multorum annorum in collegio archiepiscopali Pragensi.

Eodem anno 1732 per menses Octobrem, Novembrem et Decembrem non solum Pragae sed etiam per totum regnum Bohemiae gravis *catarrhus*, ita ut in toto regno nulla domus nec monasterium ab illo fuerit immunis, multique viri praeclari ab illo moriebantur.

Anno 1733.

Anno Domini 1733. 25. Januarii post horam IX noctis *Neo-Pragae* exortum est incendium, in quo conflagrata est posterior pars domus *Mislikianae*, frumentum, supellex et domini domus bibliotheca et duae domus contiguae.

Eodem a. 1733. die XI. festo Cathedrae s. Petri electus est in decanum ecclesiae metropolitanae Pragensis rev. et. perill. D. Zdenco Georgius *Chrzepicky de Modlisskowicz* [2]), protonotarius apostolicus, senior canonicus ecclesiae metropolitanae oc.

Eodem a. 1733. 14. Februarii in *rectorem magnificum* universitatis Pragensis in Teynensi ecclesia Vetero-Pragae installatus est A. R. ac eximius P. Joannes *Seidl* S. J. ss. Theologiae doctor, collegii Clementini actualis rector.

Eodem a. 1733. 21. Februarii Pragae obiit junior comes *Czernin de Chudenicz* Wenceslaus Joannes Nepomucensis Franciscus de Paula, senior natu circa annos X. filius illustrissimi et excellentissimi D. D. Francisci Josephi S. R. I. comitis Czernin de Chudenicz oc. 23. Februarii de nocte sepultus in crypta Czerniana in capella s. Sigismundi ecclesiae metropol. Pragensis.

Eodem a. 1733. eadem die 21. Februarii ad noctem obiit Pragae illustrissima DD. Francisca Leopoldina comitissa nata de Sebergk, annorum aetatis 30, coniux illustr. D. D. Joannis Norberti S. R. I. comitis de *Pötting*, haereditarii burgravii Linczii in Tyroli, domini in Superiori Falkenstein oc, sepulta Neo-Pragae sub Wissehrad apud venerabiles virgines Elisabethas.

Eodem a. 1733. 6. Martii Neo-Pragae obiit A. R. ac Eximius P. Franciscus *Christen* e S. J., quondam universitatis Pragensis Theologiae

[1]) Správně *Meslecký*. [2]) Jir. Ruk. I. 296: Protom. poen. I. 157.

Digitized by Google

professor et doctor, universitatis Olomucensis cancellarius, collegii Giczinensis, et nunc Neo-Pragae ad S. Ignatium rector actualis.

Eodem a. 1733. 6. Martii obiit Viennae illustrissimus et excellentissimus D. D. Franciscus Josephus S. R. I. comes *Czernin* de et in Chudenicz, dominiorum Neuhaus et Chudenicz gubernator, haereditarius dominus in Chudenicz, Schwihau &c., cuius corpus Vienna devectum est Pragam et 13. Martii in sepulchro suorum majorum in capella s. Sigismundi metropolitanae ecclesiae sepultum.

Eodem a. 1733. 5. Aprilis obiit illustrissima domina Maria Susanna S. R. I. comitissa *Pötingiana* nata comitissa Žerotiniana. Sepulta est Neo-Pragae apud RR. PP. Hybernos in crypta Sternbergica.

Eodem a. 1733. die Veneris, 10. Aprilis, circa horam tertiam pomeridianam pie Pragae in Domino obiit reverendissimus ac celsissimus princeps D. D. *Daniel Josephus de Mayern*, archiep. Pragensis, S. R. I. princeps de Mayern, legatus natus, S. C. R. C. M. actualis intimus consiliarius, inclyti regni Bohemiae primas, nec non universitatis Carolo-Ferdinandeae Pragensis amplissimus perpetuusque cancellarius et primus sacrae confoederationis s. Joannis Nep. praeses. Cuius corpus die Dominica ad vesperam, id est 12. Aprilis sepultum est in ecclesia metropolitana in crypta archiepiscoporum Pragensium. Diebus 20. 22. 23. Aprilis in metropolitana pro ipsius anima celebrata sunt solemnia exequia et erectum castrum doloris; in aliis Pragensibus parochialibus ecclesiis celebratae sunt solemnes exequiae 28. Aprilis.

Eodem a. 1733. 19. Aprilis *Neo-Pragae* e regione templi capucinorum, penes domum, ubi celebrantur Bal, mature ad noctem exortum est incendium, exustae sunt duae domus.

Eodem anno 1733. 1. Maji, de nocte circa horam 10. et 11. exustum est *Opocznae* monasterium PP. capucinorum. Quomodo ignis exiverit, nemo scit.

Eodem a. 1733. 27. Aprilis *Chlumecii* in districtu Regino-Hradecensi exusta est ecclesia, multa horrea et 41 domus.

Eodem a. 1733. 4. Maji ante vespertinum tempus *Neo-Pragae* in platea s. Stephani exusta est una domus.

Eodem a. 1733. 29. Maji ill. et rev. D. D. Joannes Adamus comes *Wratislaw de Mitrowicz*, episcopus Litomericiensis, denominatus archiepiscopus Pragensis, in Austria Medlingae tactus est apoplexia. 2. Junii mortuus est.

Eodem a. 1733. 3. Julii mane circa horam matutinam 7. exortum est *Neo-Pragae* incendium in *Poržicz* in domo Pariskiana dicta, tota domus conflagravit et vicinae domus per decussionem scandularum magnum damnum sunt passae et cum de die incendium sit exortum, per industriam defendentium sopitum est, quod ulterius non pervenerit.

Eodem a. 1733. 12. Julii *fulmen* incussit ad turrim *s. Stephani* Neo-Pragae.

Eodem anno 1733. 24. Julii in canonicum ecclesiae metropolitanae electus est D. Andreas *Kneisl*, curatus Zettlicensis, 24. Augusti in canonicum installatus.

Digitized by Google

Eodem anno 1733. 6. Septembris Adalbertus *Prechtel*, Treboniae canonicorum regularium s. Augustini praepositus, in abbatem infulatus est per illustrissimum et rev. D. D. Joannem Rudolphum comitem de Spork &c. *Trebonae* in ecclesia s. Aegidii, qui primus post defunctum abbatem Trebonensem Andream, qui obiit a. 1565. 30. Decembris, infulam iterum recuperavit et obtinuit.

Eodem anno 1733. 14. Septembris, obiit *Teplicii* reverendissimus ac amplissimus Dominus Josephus *Mika* [1]), sacri candidissimi et exempti ordinis Praemonstratensis regii parthenonis *Doxanae* praepositus infulatus, regni Bohemiae praelatus, S. C. R. M. consiliarius. Deinde ad monasterium suum Doxanam devectus, ibi sepultus.

Tímto zápiskem končí se Hammerschmidovo dílo „Historia Pragensis“: chvějící se rukou zaznamenává tu kmet 81letý úmrtí církevního hodnostáře; za nedlouho po tom zapisoval sobě mnohý pilný kronikář úmrtní den znamenitého dějepisce — Jana Floriana Hammerschmida.

REJSTŘÍK.

Abeles Lazar 111, Simon 111, 201.
Absolon Joan. 228.
de *Adlersheim* v. Pecelius.
s. *Aegydius* v. sv. Jiljí kostel.
s. *Agnes de Monte Policiano* 202.
Agricola de Limbury Car. Leop. 112.
Albert Joan. Georg. 165.
Allio de Löwenthal Joan. Bapt. 114, 122, 127, 134.
s. *Aloysius* 204.
Alsterle de Astfeld Max. Franc. 129, 153, 158, 159.
de *Althan* com. Amalia 228.
Alto-Mauta v. Mýto Vys.
Alžbětinky na N. m. 242.
Andělský ústav (Englisch-Stifft) 175.
s. *Anežky* špitál 223.
Anna Maria Francisca 210.
sv. *Anny* klášter Dominikánek 123, 161, 167; kl. na Hradč. 199.
sv. *Apollináře* kostel 230.
Arnolt de Dobroslaw Car. Ferd. 177, 182, 200.
de *Asfeld* baro 111.
de *Augezd* 173, 176.
Augustiniáni 163, 214, 221, 223.
Aula Regia v. Zbraslav.
Auřetice 193, 194, 198.
Auspiczer Patricius 225.
Axlar Paulus 120.
de *Atzfeld* Max. 228; vz. Alsterle.
Bach Max. 210, 227.
Barnabité na Hradčanech 210.
Bartelo Joan. 135.
Bartl Henricus 118.
sv. *Bartoloměje* kostel na N. M. 161, konvikt 119, 236.
Bauernfeind Joannes 135, 220.
Baumann Mart. 135.
Beckovský Jan 197.
Bederyana Susanna 175.
Bechyňský kraj 133, 160.
Bechyně z Lažan (Bechinie de Lazan) Lud. Ign. 122, 126, 159, 164; Maria Ther. Eleonora Elis. 161; Ignatius Humbertus 167, 200, 205, 206, 208; Josepha 187; Wencesl. 210; Max. Jos. 233.
Beinlich Mart. Con. 181.
Beke Georg 165.
Belgie 196.
Benátky české 172.
Benátky vlašské 155.
Bendl Elias 165.

[1]) Jir. Ruk. II. 28.

Digitized by Google

Benedikt XIII. pap. 193, 203, 204, 207, 210, 223.
Benešov 162, 222, 232.
Benice 127, 222.
Benno Car. 217.
Berka de Duba et Lippa, com., Anna Eleon. 199.
Bernard Adalb. Math. 220.
s. *Bernarda* kolej 242.
Beroun 134, 213, 217.
Berthold de Ungerschitz, com., Franc. Ferd. 122, 126, 175; Ursula Barbara 175.
Bečkovice 142.
Besneker Hier. 199, 201.
Besold Joan. Raphael 122, 127.
Besenice (Bessenicz, Bessin) 129, 140, 152, 158, 179.
z *Běšín (de Běssin)* Joan. Laur. 228.
Bezděžice 153.
Bezděz (Bezdiez, Bezdez) 127, 129, 135.
Bidal 111.
Bělá (*Biela*) 127, 129, 135, 182.
Bělohrad (Bělohrádek) 193.
Bílov (*Bielow*) 187.
Bílá Hora 174.
Bilek Vencesl. 118.
Bilek de Bilenberg, Wencesl. 121.
de *Bilenberg* v. Bilek a Kupecz.
de *Biskupitz* v. Haugwitz.
Bisticz v. Bysticz.
Blaha Raphael 122; Mich. Wencesl. 114, 122, 127, 134, 185, 191, 209, 220, 223.
Blatná 208, 214.
Blowsky Fabianus 112, 114; Wenceslaus 196, 210.
Blumaur Joan. Georg. 122.
Bodson de Lamormaini Joan. Fr. 208.
Bohdaneč 163.
Böhm Jos. 163; Franc. Math. 181, 182, 194, 198, 200, 225.
Bolelucky de Hradisst, Math. Ben. 169.
Boleslav Mladá 133, 214, 223.
Boleslav Stará 117, 123, 126, 162, 167, 186, 195, 229, 233, 234.
Boleslavský kraj 133, 134.
Bor (Hayd) 199.
de *Bor* comes, Sigismund 129.
de *Bornstadt* Maria oSphia 175.
Borovany 218.
Bořetice 220.
de *Bossy* Ant. 112, 114.
Brandlinský ze Štěkře Joan. Jos. 163; Joan Rud. Wolfr. 163.
Brandt Joan. Casp. 112, 114, 122, 126, 134, 141, 152, 198, 206, 209, 220, 238.
Brandýs 134, 196, 239.
de *Bredau* com. Carolus Joach. 122, 126, 159, 165, 176, 190, 191, 197, 206; Anna Benedicta 173; Joan Goth. 186, 188; Hertw. Nic. 188; Catharina Adelh. 188; Joan. Wenc. 188; Joan. Ant. Batt. 188; Car. Jos. Dom. 188; Anna Elisab. 188.
de *Breüner* comes, Joan. Jos., archiep. Prag. 113, 116, 119, 128.
Breytenberger v. Preytenberger.
Brnka 227.
Brno 225.
Brod Český 214.
Brodec 172.
Brozdorff 177, 184, 193.
Bruska (brána) v Praze 160.
Brundusium v. Brandýs.
Brunthal 184, 185, 193.
Brusel 196.
Březina 208.
Březnice 173.
Březany 207.
Brzenow 231.
Bubeneč 116.
de *Bubna et Liticz* Maria Const. 211; Franc. Eus. 223.
Budějovice 133, 207, 214, 220, 241.
Budin Duchoslaus Mathias 127; Joan. Jos. 210, 225, 231.
Budyň 215, 231.
Buchlov 160.
Bukovany 231.
de *Bukowe* v. Lazansky.
Bulla Bernardus 122, 127, 135.
de *Burg* v. Dyrix.
Burgau 132, 142.
Burger Caiet. 193, 203, 214.
de *Butler* Eleonora 168.
Bydžov 236.
Bysticz 159, 164, 165, 167, 200, 208.
Bystrá 118.
Bzensky de Prorub 187.
Cajo Ant. Michael 160, 225, 229, 237, 240; Franc. Coel. 188.
Caldonazzi Const. 215.
Cardian Ign. 217.
Caretto de Millesimo Wenc. 167; Ant. 207; Maria Josepha 167.
Carlstein v. Karlův Týn.
Carolus v. Karel.
Casa Nova (*Casanova*) Frant. Ant. 114, 122, 127, 135.
s. *Castuli* ecclesia v. sv. Haštala kostel.
Casymir Georg 228.
Catalonia 130.
Celetná ulice 192, 208, 237.
Cerhovice 207.
Cirani Joan. 241.
Citov 127, 132, 142, 167.
de *Ctarenburg* v. Wissin.
de *Clarenstein* v. Hartman.

Digitized by Google

de *Clary* com., Wratislaus 166; Maria Elis 174; Joan Phil. 232.
s. *Clementis* eccl. v. sv. Klementa kostel.
Colloredo de Walse comes, Hieronymus 129, 131, 198.
Columbanus a s. Spiridione 228.
Comitia v. sněm.
Convictus v. sv. Bartoloměje konv.
Crusius Joan. Franc. 129, 157, 159; Franc. Gabriel 175.
Cubitensis districtus v. Loketský kraj, C. civitas v. Loket.
de *Custos* Maria Elis. 167; Eleonora 168.
Czabeliczky de Sautics, Maria Susana 173.
Czeczelicky de Rosenwald Maxm. 112, 114.
Čáslav 133, 210, 214, 221, 227, 241.
Čelakovice 162.
Cyriaci v. Křižovníci s červ. srdcem.
Czech Joan. 228.
Čekanice 223, 233.
Czermak Ferd. 112, 114.
Czernin com. 128, 194; Herm. Jac. 115, 121, 123, 206; Franc. Jos. 151, 160, 165, 170, 181, 185, 199, 206, 217, 222, 232, 241, 242, 243; Franc. Ant. 151; Joan. Wenc. 184, 196, 209; Marie Marg. 151, 206; Antonia 151, 206; Wenc. Joan. N. Franc. 242.
Černolice 172.
Czerny Michael 160; Car. Wenc. 227.
Čestín 176, 190, 197.
Czerwenka Leop. Ben. 225.
Daczizky Wenc. Adalb. 220.
Daňovec (*Danioves*) 127, 132, 142, 167.
Datterman Christoph. 167; Wencesl. 167.
Dekert Joan. Petr. 198.
Delenice (*Dessenicz*) 129, 140, 152, 179.
Deym L. B., Adauctus 161; Joseph. 162.
Dietrich Joan. Wencesl. 161, 189.
Dírné 201.
de *Ditrichstein* com. 199, Gnndaker Poppo 231.
Dittersdorff 222.
Diviss 186.
Dlouhá Lhota v. Lhota.
Dobray 165, 176, 190, 197.
de *Dobroslaw* v. Arnolt.
Dobrowitow 222.
Dobrzensky de Dobrzenicz Mar. El. 205, 208.
Dohalice 155, 176, 177, 197, 222.
Doksany (*Doxana*) 116, 219, 244.
Domažlice 124, 186.
Dombo 178.
Dominikánky 123, 161, 167, 202.
Dominikáni 124, 176, 193, 214.
Dowatsow 160.
Drahenice 168.
Drachow 129, 218.
Drozd Math. 238.
Draka Wenc. 229.
Dub Český 210, 214.
Dubský de Wittinov (*z Vitčnovsi*) Car. Ferd. 162; Ferd. Leop. 178.
sv. *Ducha* kostel 228.
Duchcov (*Dux*) 181, 187, 208.
Dworsky Georg. Franc. 127; Guil. 119.
Dworzak Franc. 184.
Dworzak de Bor Joan. Nepom. 215; Joan. Wenc. 229.
Dyrix de Burg et Rottenburg Joan. Paulus 112; Joan. Wencesl. 127, 135, 220.
Dytrich de Lilienthal Joan. Wenc. 216 225, 227.
Ebelin Joan. Wolfg. 112, 114, 122.
Eberle Andr. 122, 127.
Eberth Wenc. Mich. Jos. 233.
Eger v. Cheb.
de *Eggenberg* Ernesta 160.
Egrensis districtus v, Chebský kraj.
Ehrenberger Stan. Jos. Alex 216.
z *Einsidle* v. Teyfovský.
de *Ek* com. 227.
Eleffant Jos. 218.
Eleonora Magdalena imp. 166, 169, 170.
Elisabetha Christiana 125, 131, 142, 174, 179, 184, 192, 238, 240.
Elišov v. Nalšovy.
Elišovice 227.
Emauzy v Praze 116, 122, 173, 178, 195, 210, 227.
de *Engelflus* Const. 229.
Engelthaler Jac. Wenc. 196.
Engse de Ottern Joan. 223, 233.
Ernesti Adamus 162.
de *Ersfeld* v. Löw.
Esselberg 136.
de *Eylenfels* v. Zahradka.
de *Fahnwerth* v. Pawlaczky.
Falknov (*Falckenau*) 133, 142, 190.
de *Falkenstein* comes, 136.
Felix Carolus Franciscus 122, 127, 135; Jos. Wenc. 221, 234; Wenc. Adal. 188.
Ferdinand v. Khünenburg.
Ferdinand cís. 132.
Fibinkiana Johanna 233.
s. *Fidelis a Sigmaringa* 211.
Fidler Wencesl. Ign. 112.
Fiker Adalb. 219.
Filler Joan. 204,
Finkenstein 231.
Fleisser Ant. 135.
de *Fours* com., de Mont et Adienwilla Jos. 173.

Digitized by Google

Franck de Franckenstein Mich. Ad. 204.
Franczky Mich. 135.
Franchimont Joan. Franc. 124.
Frankenberger Marianus 207.
Frankfurt 183.
sv. *František Solanský* 203.
sv. *Františka* Xav. socha na mostě 129.
Františkáni na N. m. P. 203, 207, 210, 211.
Freystadt 241.
Frick Joan. 186, 195, 233, 236.
Fridrich August Saský 162.
Fridrich Vilém Pruský 241.
Fridstein 208.
de *Friedberg* v. Salomon.
Fuchs Sebast. 196; Franc. Alex. 234.
Fulnek 177, 184, 185, 193, 222.
de *Fünfkirchen* com. 211.
de *Fürstenberg* princ. Jos. Wilh. Eberh. 187.
Galass Jos. 228.
de *Galass* com. 194, 206; Phil. 206.
de *Gamsenberg* v. Schönpflug.
Gedliczka Georg Guilielmus 124.
Gelhausen Jo. Jac. 161.
Gelinek Mat. Wenc. 160.
Gerlicium v. Zhořelec.
Getrzichov v. Jetřichov.
Giesshübel 181, 199, 222.
de *Gilleys* comes, Henricius 162.
Girth Ant. 225.
Glacensis comitatus v. Kladsko.
Gleychenberg 132, 142.
de *Goltz* Joan. Franc. 165, 167, 177, 182, 185, 190, 200, 222; Wenc. Ant. 172; Susana 175; Joan. Mnrg. 187; Joan. Jos. Adalbert Mart. 187.
Götz Carol. 218.
de *Götz* com. Joan. Sig. 126; Maria Anna 160.
Gramputa Franc. Xav. Leop. 173.
Graniczer de Gräntzenstein Car. Franc. 112, 122, 127, 135, 220.
de *Granichfeld* v. Piseczky.
de *Granwald* Ioan. Theob. Matth. 122, 127.
de *Gräntzenstein* v. Graniczer.
Greiffenfels de Pilsenburg Wilh. Jac. 187.
Greiffenstein v. Schaffgotsch.
Grotz Wenc. 217.
de *Grün* v. Klott.
Grüner Joan. Wilhel. 174.
Guttenhoch 174.
Guttenstein 129.
Gürth Ant. 161, 167; Christoph 166.
Haberg de Hennersdorf Joan. Frid. 208.
Had de Prosecze Felix 112, 114, 122, 127.
Hájek u Prahy 166.
Hájek Mat. 198, 224, 225, 227.
Hamak Alexius Jos. 192, 195, 209.
Hammerschmid 115, 126, 167, 179, 180, 203.
de *Haras* v. Hrzan.
de *Harrach* com., Phillipina 201.
de *Hartigk* Joan. Hub. 127, 131, 132, 142, 167; Cajetanus 160; Anna Cath. 162; Marie Anna 167.
Hartlíkov v. Horslikov.
Hartmann, gen. kapucinů 235.
Hartmann Dominicus 193.
Hartman de Clarenstein Sus. Franc. 162; Joh. Franc. 172; Christoph 172; Franc. Max. 196.
sv. *Haštala* kostel 129, 188, 234, 238.
Haugwitz de Biskupitz Jo. Joach. 161.
sv. *Havla* kostel 182, 188, 192, 201, 202, 204, 214, 215, 223, 226, 228, 233.
Hayd v. Bor.
Hedl Joan. Valer. 219.
Hekler Christoph 161.
de *Helmozan* baro 161.
Heinrichsgrün 142, 190.
Henigar de Seberg Wenc. 205; Francisca Leop. 242.
Hennet Franc. Leop. 221.
s. *Henrici* eccl. v. sv. Jindřicha kostel.
de *Herberstein* Ferd. Ern. 168; Joan. Ant. 174; Car. Leop. 178, 198.
Herbst Godefridus 118, 128, 129, 130, 131, 140, 152.
Hermann Aug. 122; Marianus 157, 159, 177, 182, 185, 191, 194, 212, 225, 232.
Heroldt Joan. Chrysost. 123, 186.
Heyntz Franc. Joan. 235.
Hibernové 168, 173, 214, 235, 243.
Hierselius Joan. Franc. 112.
Hike Mathias 166.
Hirssberg 127, 129, 131, 135, 157, 159.
Hlawa Thom. 202, 220.
Hlina Hier. 195.
Hlozek de Zampach Wencesl. Christoph. 129, 186, 141, 152, 168, 176, 181, 185, 190, 194, 197, 200, 205, 208, 232; Joannes Maria 198.
Höffling de Höffling Joan. Georg. 127.
Hoffmann Wenceslaus 122, 135.
Hoch Dominicus Isid. 221.
Holan (*Hollan*) Joan. Math. 186, 212, 240.
Hollenberg 231.
sv. *Hora* 162, 196, 204, 240.
Horaždovice 124, 164.
Hořelice 169.
Hořice 205.
de *Hornek* 183.
Hořovice 161, 210, 217, 241.
Horslikow 113; správně *Hartlíkov*.
Horziczky Jos. Ant. 223.
Hostačov (*Hosdaczow*) 143, 153, 168.

Digitized by Google

Hotowecz Ign. Paulus 122.
Hotowecz de Husenicz et Löwenhausen Joan. Wencesl. 123, 182.
Hraba Joan. Car. 203, 204.
Hradčany 175, 176, 179, 209, 211, 216, 239.
Hradec Jindřichův 179, 181, 199, 214, 217, 222, 238, 243.
Hradec Králové 118, 122, 127, 132, 133, 162, 165, 167, 177, 178, 185, 190, 199, 200, 214, 234.
de *Hradek* v. Marquard.
Hrádek 135.
Hrádek Červený 172.
Hradiště (Mnichovo) 127, 129, 131, 135, 157, 159, 182, 214.
Hrzan de Harras com. Sig. Val. 122, 199; comitissa 201.
Hubacius Christoph. 160, 224; Car. 188.
de *Husenicz* v. Hotowecz.
u *hvězdy zlaté* dům 233.
Hyserle de Chodow Const. Ferd. 210.
Chanovsky de Longa Villa 228; Joan. Felix 231.
Cheb 119, 121, 123, 124, 125, 130, 131, 139, 142, 156, 159, 161, 181, 185, 190, 194, 205, 209, 232.
Chebsko (Egrensis districtus) 130, 133, 140, 141, 151, 156, 157, 158, 159, 165, 177, 181, 185, 197, 206, 222.
Cheno Andr. 233.
Chlumczansky de Przestawlk Sofia 173.
Chlumec 162, 187, 240, 243.
Chmelina Tob. 233.
Choceň 164, 193, 194, 197, 198, 200.
Chocemice 164, 194, 198.
Chocemyšl 232.
Chomutov 118.
de *Chotek* com., Joan. Car. 201.
Chotěšov 211.
Chotoviny 160.
Chrast 197, 234.
Chrzepiczky (*Krzepiczky*) *de Modlisskowicz* Zdenko 191, 194, 198, 212, 215, 232, 242; Ferd. 231.
Christen Fr. 242.
Chrudim 133, 215.
Chudenicz v. Czernin.
Chynsky (*Wchynsky, Kinsky*) *de Chynicz et Tettau* Wenc. Norb. Oktavian. 112, 114, 121; Eleonora 162; Stephanus Wilh. 164, 193, 194, 198, 200; Franc. Ferd. 187, 197, 211; Maria Therez. 211.
sv. *Ignác* kostel a kolej 175, 186, 243.
Innocentius XIII. pap. 180, 184, 192.
Invalidovna 234.
Jacobi Joan. Thom. 204.
s. *Jacobus de Marchia* 203.
sv. *Jakuba* kostel 131, 162, 168, 169, 207, 208, 214.
bl. *Jan z Brady* 207.
sv. *Jan Nep.* 113, 117, 120, 160, 161, 162, 169, 172, 174, 178, 179, 180, 183, 188; 195, 196, 199, 210, 212, 216, 217, 218, 219, 220, 224, 226, 227, 238; kostel na Hradčanech 175, 199, 233; kaple u kost. sv. Jiří 183; kaple na Skalce 223; kostel na Skalce 229.
sv. *Jan pod Skalou* (sub Rupe) 116.
sv. *Jan z Kříže* 202.
Jandera Simon 218.
Janke Joan. 135.
Janovice 129, 140, 152, 155, 173, 179.
Janowsky de Janowicz Joan. 228.
Jedlička v. Gedliczka.
Jemnice 240.
Jenke (*Jencke*) Joan. Car. 122, 127.
Jesuité 111, 124, 129, 142, 163, 170, 173, 176, 186, 188, 191, 196, 204, 211, 213, 216, 217, 228, 230, 234, 242.
Jetřichov 169.
Jičín 183, 240, 243.
Jihlava 173, 227, 235, 236.
sv. *Jiljí* kostel 160, 173, 193, 214.
Jince 201.
sv. *Jindřicha* kostel 124, 134, 159, 161, 174, 180, 181, 184, 193, 195, 199, 201, 204, 207, 221, 226, 230, 238.
sv. *Jiří* kostel a klášter 118, 168, 174, 183, 237.
Jiřičné (Köhlendorf) 194, 198.
Joanelli Marc. Bern. 122, 127, 135, 220.
s. *Joannes* v. sv. Jan.
Jonák 233.
Josef I. 116, 121, 126, 140.
sv. *Josefa* kostel 173, 211, 214, 235.
Josel 201.
Jubilaeum 124, 134, 180, 193, 199, 230.
s. *Justin Muč.* 210.
Kácov 165, 176, 197.
Kadaň 215.
Kajetáni 180, 188, 189, 198, 205.
Kamberg 221.
Kámen 161.
Kamenice 127, 132, 142, 167.
Kapaun de Swoykowa, Maria 174.
Kapucíni 173, 175, 179, 180, 211, 214, 235, 243.
Karel I. 171. *Karel IV.* 171. *Karel VI.* 125, 128, 132, 171, 184, 189, 201, 206, 236, 238, 239, 240, 241.
Karel Albert bavorský 190.
Karel III. španělský 117, 119.
Karlov 116, 122, 178, 192, 195, 205, 209, 225.
Karlovy Vary 124, 179, 239, 240.
Karlův Týn 171.
Karmelitáni v Menš. městě Praš. 159, 174, 189, 195, 202; na St. m. 189, 192, 201, 202, 204, 214, 223, 226.

Digitized by Google

Karmelitky v Menš. m. 124.
Kartousy u Jičína 240.
Karwinsky de Karwin Jac. Frid. 161; Joan. Jos. 169.
s. *Kateřiny* kostel 223.
de *Kaunicz* com. Maria Eleon. 187.
Kawka Antonius 127.
Kawka Franciscus 111.
Kbel 222.
Kellendorf v. Jiřičné.
Kenykowa Anna Cath. 178.
Khüenburk Ferdinand 134, 159, 161, 171, 175, 184, 188, 189, 195, 212, 217, 235; Ernestus Jos. 173; Maximilianus 221; Maria Anna 188; Antonia 151.
Kinsky v. Chynsky.
Kirchmayer de Reichwicz Franc. Ferd. 175.
Kladsko 130, 138, 140, 141, 151, 156, 157, 158, 159, 165, 177, 181, 185, 191, 197, 206, 209, 222, 232.
Klášter 135, 159, 182.
Klatovy 211.
Klausal Joan. Aug. 122, 127, 135, 220, 229.
de *Klebersberg* Leop. Margaretha 173.
Klement XI. papež 134, 179; *K. XII.* 230, 233.
sv. *Klementa* kostel 129, 213.
Klementská kollej 111, 142, 188, 196, 216, 228, 230, 234.
Klenč 219.
de *Klenowa* com., Anna Franc. 162; Wilh. Franc. 162, 173; Joan. Franc. 172.
Klimpl Mathias 116.
Klobicz Joan. Seb. 188.
Klošt v. Klott.
de *Kloneburg* v. Butter.
Klott (*Klošt*) *de Grün Sturmthal* Ferd. 114, 122, 126; Franc. Alex. 186.
Kneisl Joan. Andr. 230, 243.
Kohaut Joan. 218.
Kokorzowecz com., Wencesl. Franc. 164, 166, 174, 191, 194, 198, 205, 220.
Kolín 160, 210, 214, 235, 239.
de *Kolowrat* v. Krakovsky & Libsteinsky.
Komárov 210.
Königl de Ehrenberg et Warth com. Leop. Jos. 204.
Königsek 178.
de *Königshan* v. Maukh.
Königsmann Nic. Ign. 174, 213.
Konopišť 127, 132, 152, 155, 159, 165, 182, 191, 222, 232.
Kopeczky Joan. Ben. 236.
Korzeniczek, dům v ulici Svatoštěp. 173.
Kosmonosy 181, 199, 222.
Koschin Wencesl. 160.
de *Kossin* Wenc. Franc. Car. 214, 234.
Kossina Andr. 124.
Kotumberg 175.
Kost 181, 199. 222.
Kostelec n. Č. les. 223.
de *Kostheim* Ern. Ant. 201.
Kostelec nad L. 201.
Kostomlaty 232.
Kotulinsky de Kotulin et Krzižkowicz Frid. Leop. 228.
Kotz de Dobrz Joan. 175.
Kouřim 134, 214.
Kozak Joan. Ant. 188.
Krakowsky de Kolowrat com., Max. Norbert 126, 129, 140, 152, 155, 156, 158, 178; Joan. Jos. Narc. 161; Leop. Wilh. 210; Eleonora 173.
Kralovice 191, 194.
Kraselov 231.
Krasl Joan. 224.
Kraslice 142, 190.
Kratochwile Paulus Ant. 112, 114, 122, 127, 135, 160.
Krecsmer Joan. 184.
Krepin Joan. Franc. 135, 174.
Kreps Theresia 175.
Krigelstein Wilh. 218.
Krigelstein de Sternfeldt Wenc. Joan. 172, 176, 181, 185, 190, 194, 200, 237; Maria Sophia 175.
Křivoklát 181, 208.
sv. *Kříže* kostel 216.
Křižovníci s červ. hvězd. 111, 122, 124, 129, 164, 181, 182, 194, 198, 200, 201, 211, 223, 234, 235.
Křižovníci s červ. srdcem (Cyriakové) 216.
Krnsko 222.
Krumlov 214.
Krumlowsky Daniel Godefridus 112, 114, 122, 127, 135.
Krušovice 181.
Krzepicky v. Chrzepiczky.
Kuczera de Osterberg 112, 114.
de *Kuffstein* comes, Joan. Car. 140; Susana 173.
Kulm 184.
de *Kundratics* v. Worzikowsky.
Kunčice (*Kuntschitz*) 136, 140, 152, 153, 165, 176, 177, 197, 222.
Kuntz Franc. Ant. 127, 135.
de *Kuperwald* com. Casimirus Ferd. 199, 208.
Kupetz de Bilenberg Joan. Casparus 122, 127, 135, 196.
Kuří Vody 135.
Kürmreith Ign. 217.
Kutná Hora 183, 199, 214.
Kyenburg v. Khüenburk.
de *Kynast* v. Schaffgotsch.
Kynsky v. Chynsky.
Kysibel v. Giesshübel.

Digitized by Google

Lacz Joan. Frid. 161.
Lachmann Leop. 207.
Lamermajer Joan. Franc. 160.
Lamberg 188.
de *Lamormaini* v. Bodson.
Landavia 117.
Landškroun 231.
Landschewicz Joan. Georg. 200, 207.
Langhoff Joan. Ant. 228.
Lankyss Jos. W. 213, 215.
de *Lasaga Paradis* com. Joan. Wenc. 209.
Lauchov 135, 140, 152, 176, 185, 194, 222.
Lausan Coel. 135.
de *Lazan* v. Bechinie.
Lazansky de Bukowe com. Car. Maxim. 112, Aloysia 204.
Ledeč 176.
Ledenice 218.
Ledvinka de Adlerfels Max. Franc. 227.
Lenešice 232.
Leopold I. 112, 119, 123.
Leskovice 167.
Lestyansky Mart. 164.
Letová 232.
Lewenthal v. Löwenthal.
Leychtenhag 136.
Lhota 143, 200.
Libertin Georg. Joan. 184, 237.
Libchava (*Libich*) 178, 231.
s. *Liborius* 178.
Libořice 222.
Libovice 173, 187.
Libsteinsky de Kolowrat Norb. Vinc. 184, 200, 205; Ferd. Leonard 196, Guil. Alb. 221; Joan. Julius 187.
Liebmann Franc. Leop. 122.
Liepure Joannes 118, 122.
de *Lichtenberg* Ferd. Jac. 112.
de *Lichtenstein* princeps, Joan. Adam. Andr. 126.
Likowicz v. Litkovice.
de *Lilienthal* v. Dytrich.
de *Limburg* v. Agricola.
Linec 241.
Linek Math. 226, 228.
Lipnice 142.
de *Lissau* (*Lisau*) comes, Rud. Jos. 122, 126; Car. Jos. 173.
Litkovice 159, 165, 176, 197.
Litmice 190.
Litoměřice 133, 178, 186, 189, 199, 204, 210, 213, 215, 227.
Litomyšl 124, 186, 198.
Litowice 190.
Litwerig Ben. 199.
Lhota Dlouhá 159, 164, 165, 167.
de *Lobkowicz* com. 164; Aug. Leop. 239; Eleonora Maria Magdalena 239; Eleonora Carolina 168; Philippus 168.
Lojovice 195.
Lochovice 128, 153.
Loket 195; *Loketský* kraj 133.
Lomna 221.
Lomnice 218.
Longa Villa v. Lhota Dlouhá.
Lossy z Losimthalu Ant. 165.
Loumy 118, 180, 215, 229.
na *Louži* kostel 207.
Löw de Erlefeld Joan. Jos. 129, 131, 136, Joan. Franc. 195.
de *Löwenburg* v. Zatoczil.
de *Löwenhausen* v. Hotowecz.
de *Löwenthal* v. Allio.
s. *Lucidus* 168.
Ludeger Franc. 223, 227, 229.
sv. *Ludmily* kaple u sv. Jiří 118.
Ludwig Georg. Ant. 211.
Luna Christianus 176.
Luniak Joan. Wencesl. 122.
Luticium v. Žlutice.
Lysá 171, 199, 222.
Macarius Wenc. Andr. 111.
Macht de Löwenmacht Math. Adalb. 161.
Maier Andreas 226.
Maismüller Baltasar 127.
Majer Joan. Ign. 173.
Malecz Joan. Alex. 201, 225, 233.
Malobratřice 143, 158, 168.
Malowetz de Malowitz Francisca 161; Joan. Christoph 161.
Maltáni 131, 178, 199, 227.
de *Manhart* Joan. Frid. 223.
Maracini 180.
Mareš Joan. 238; Paulus 238.
Marie Anna, král. Portug. 124, 125.
Marie Elisab. 196, 197.
Marie Josefa arcik. rak. 162, 165.
Marie Magd. kostel v Menš. m. 124, 161, 176, 193, 241.
P. *Marie Sněžné* kostel na N. m. Praž. 160, 174, 175, 203, 207, 210, 211.
P. *Marie Vítězné* kostel v Menš. m. P. 202.
Marius Gabriel 112, 114.
bl. *Marketa Kortonská* 207.
Marquard (*Marquart*) de Hradek Wencesl. Ernestus 122, 129, 135, 140, 152, 158, 176, 177, 182, 184, 185, 191, 194, 200, 206, 208, 222; Maria Carolina 176.
Marta Amalie, arcikn. 190.
sv. *Martina* kostel 122, 160, 175, 201, 210, 225, 231.
Martini Joan. Maur. 226.
Martinelli Dominicus 114, 122.
Martini Joan. Maur. Wenc. 214, 236.
de *Martinicz* com., Adolph Bernhard 135, 165, 168, 216; Francisca 161; Wencesl. 173.

Digitized by Google

de *Martinsberg* Jos. Ant. Car. 227.
Marusius Joan. Ign. 220.
Mascoti Joan. Franc. 122, 127, 135, 220.
Mašov (*Massow*) 177, 185, 190, 222.
Matheides Wenc. 135.
s. *Matouše* kaple na Hradč. 241.
Maukh de Königshan Joan. Christoph 112.
Mauritius Adolphus dux Saxoniae 228, 234, 241.
Mayer Joan. Georg. 176.
Mayer de Mayern Daniel Jos. 117, 118, 123, 124, 129, 136, 140, 152, 162, 165, 174, 177, 180, 182, 185, 192, 195, 199, 201, 206, 212, 213, 215, 222, 224, 227, 229, 234, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 243.
Maysner Leon. Ferd. 237.
Medicus Georg. Frid. 175.
Medling v Rakousích 243.
Melitensium ordo v. Maltánský řád.
Mělník 215, 225.
Mentzl Sim. Ant. 218.
Merckel Jacobus 127, 135.
Mestl Franc. Math. 240.
Metropolitní chrám v. sv. Víta kostel.
Metternich comes, Franc. Ferd. 161.
Meyha Norb. 218.
Mezlecký z Palmolevu Jan V. 214, 224, 242.
sv. *Michaela* kostel na N. m. 173, 174, 184, 236, na St. m. 203.
Michaelis Franc. 176.
Michalowicz Thomas 122, 127, 135.
Mika Jos. 219, 244.
sv. *Mikuláše* kostel na St. m. 116, 193, 221; v Menš. m. 204, 214.
Milčice 235.
Milčín 221, 235.
de *Millesimo* v. Coretto.
Milévsko (*Milowicium*) 121, 159.
Milosrdní bratři 221.
Minorité 189, 214.
de *Mitrowicz* v. Wratislaw.
Mitrowsky v. Sezyma.
Mladota de Solopisk Adam Ign. 121, 125; Wencesl. Rud. 128.
Mlčkov (*Mltssow*) 222.
Modletice 195.
Moltern 208.
Monsheim 209.
Mons Sacer v. sv. Hora.
de *Morenfeld* Eleonora 161.
Moric v. Mauritius.
Morlowa Anna Max. 228.
Mošov (*Moschau*) 165, 167, 200.
Most 180, 189, 215.
Mráč 222, 232.
Müller de Müllersdorf Joan. 229.
Munichsgratz v. Hradiště Mnichovo.
u *Myslíků* dům na N. m. 242.
Mýto Vysoké 122, 215, 231.
Náchod 179.
Nalžovy 236.
de *Nedabilicz* v. Straka.
Nedělliště 208.
Negau 132, 142.
Němčice 231.
de *Nemyssl* v. Sezyma.
Neo Boleslawia v. Boleslav Nová.
Nepauer Joan. Ant. 223.
Nepomuk 213, 216.
Neuberg 174.
de *Neuberg* v. Neumann.
Neudek 181, 199, 222.
de *Neudenstein* v. Weczker.
Neumann de Neuberg Joan. Frid. 112, 114, 122, 126, 134.
Neürauter Joan. W. 207.
Neustupov 220.
s. *Nicolaus* v. sv. Mikuláš.
Nižburk (*Nyssburg*) 181, 208.
Nonnert Joan. 196.
sv. *Norbert* 201; sv. N. kostel na St. m. 187.
Norbertus a s. Ludmilla 226.
Nosowsky Matth. 167.
de *Nostics* com., Ant. Joan. 114, 126, 142, 190, 241; baronissa Maria Anna 160; Polixena 161.
Nova domus v. Hradec Jindř.
Nová Ves 173.
Nusle 129, 152, 155, 159, 165, 182, 222, 232.
Nymburk 215.
Oberleutensdorf 181, 208.
Obiteczky de Obicz Joannes Wenc. 122; Barbara Agnes 173.
Oblajovice 113.
Obříství 132, 208, 227.
Oczenassek Greg. Sam. 192.
Odkolek Maria Car. 176.
s. *Oenestinus* 211.
Oetingská kaple 188.
Olomouc 178, 205, 221.
Ondřej, opat Třeboňský 244.
Opočno 129, 131, 198, 243.
de *Oppersdorff* Jos. Leop. 208.
Osecký klášter 116, 199, 201.
de *Osterberg* v. Kuczera.
Ovenec 188.
Pabiensky Joan. Henr. 126.
Pacov 205.
Pachta de Ragowa com., Maria Susanna 173; Franc. Ant. 174.
de *Pallisan* Leop. Margaretha 173.
Paradis v. Lasaga.
Paraubek Joan. Christ. 112, 114, 122; Franc. Ant. 135, 220.
Pardubice 215, 223.
Pariskiana domus 243.

Digitized by Google

Partis Matthias 225.
de *Pasauno* v. Schlik.
Pasov 119, 121.
Paulâni 178, 186, 196.
Pawlaczky de Fahnwerth Daniel 112, 114, 122.
Pavlov 238, 241.
Payer Paulus Ign. 122, 127, 135.
Pecelius de Adlersheim Franc. Car. 169, 172; Ign. Ant. 186.
Pecka 165, 176, 197.
Pecher Jo. Ant. 161.
Pelhřimov 160, 219, 231.
Peltz Georg. Ant. 135, 220.
s. *Peregrinus* Latiosus 203.
Pessina 117.
Peterka Dom. 240.
sv. *Petra* kostel na Poříčí 192, 201, 208, 225, 233.
sv. *Petra a Pavla* kostel na Zderaze 216.
Petrasz Wenc. 166.
Petri-Waradinum 113.
Petrovice 132, 158, 181, 208.
Petersbrunn 140.
Petrsburg 181, 199, 222, 239.
Petrswaldsky baro, Joan., Ger. 160.
Petsch Joan. Paulus 114, 122, 127, 134; Car. 221; Ant. Franc. 221.
Peyeron Franc. Helena 174.
Peynlich Mart. Constantinus 129.
Peyslowicz 193.
Peyther Joan. Max. 188.
Feytter Ant. 122.
Pičín (Pitcz) 162.
de *Pilsenburg* v. Greiffenfels.
Pinner Joan. Christophorus 112, 114.
Pisecsky de Granichfeld Joan. Frid. 127, 135.
Písek 214, 220.
Plánice 135, 216.
Plasy 116.
Plattner Norb. Joan. 220.
Pleystein 113.
Plotzer Joan. 236.
Plumaur Joan. Georg. 127.
Plzeň 132, 133, 160, 173, 180, 199, 212, 213, 214, 235, 240, 242.
Podbaba (*Sub-Babba*) 235.
Podbrdsko 113.
Poděbrady 215.
Podhořany 143, 153, 158, 168.
Podskalí 209, 233
Pochmayer Fr. Ad. 219.
Pokorný Wenc. 210.
Poříčí v Praze 201, 234, 243.
Poříčí v Plzensku 160.
Postoloprty 215.
Pottendorff 136.
de *Pötting* com., Franc. Car. 158, 200, 206, 222, 232; Joan. Norb. 236, 242; Maria Susanna 243.
Powolil Joan. Adamus 124.
Praemonstrati 187, 195, 201, 244.
Praha *) 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 123, 124, 125, 130, 131, 134, 139, 156, 158, 179, 194, 195, 196, 198, 202, 205.
Práha, Menší město 159, 198, 199, 238.
Praha, Nové město 157, 159, 164, 184, 196, 198, 199, 204, 209.
Praha, Staré město 112, 114, 121, 124, 126, 134, 163, 168, 193, 198, 202, 208, 211, 220.
Prách ensko 133, 168, 214.
Prand v. Brandt.
Praudek Joan. Herm. 114, 122, 127, 135, 188, 220; Joan. Car. 188, 201.
Prechtl Adalb. 163, 210, 218, 244.
Preitfelder Christ. 218.
Prellik Ben. Jos. 216.
Preytenberger Conr. 191, 194, 195.
Příbram 240.
Princke Thom. 209.
sv. *Prokopa* klášter nad Sáz. 160.
de *Prosecze* v. Had.
Prostk 229.
Prös And. 180.
Proychausen H$_{o}$nr. 174.
Pruckner Laur. 162.
Prunerdorff 135.
Přebědice 208.
Předměřice 223.
Przehorzowsky de Kwasegowicz comes, Franc. Carolus 121, 127, 132, 189, 190; Franc. Jos. 190.
de *Przestawlk* v. Chlumczansky.
Přichovice 205.
Przichowsky de Przichowicz Joan. Wilh. 229, 236.
Puchmann Car. 173.
Pyšely 238.
Rabenstein 199, 222.
Radnice 199, 208.
de *Ragowa* v. Pachta.
Rakovník 113, 133, 169, 184, 213, 220.
Rataje 164, 193, 194, 198, 200.
Ratisbona v. Řezno.
Ratybor v. Sobek.
Raudnicska de Bresnicz 183, 237.
Reginae Hradec v. Hradec Králové.
Reichknecht Joan. 236.
de *Reichwicz* v. Kirchmayer.
Reisman de Rizenberg Wenc. Felix 114, 122, 127, 135, 220; Franc. Wenc. 122, 127, 135, 191, 201.
Renperg Franc. Ant. 174.

*) Jména kostelů a obyvatelů Pražských zařaděna jsou za heslo zvláštními.

Digitized by Google

Respersicz 193, 198.
Retz Franc. 186, 230.
Řezno (*Ratisbona*) 111, 141, 157.
Ridel Joan. Georg. 165, 175, 177.
Richenburg 164, 193, 194, 198.
Richter 186.
Řím 168, 195, 210, 220, 230.
Rings Joan. 175.
Ritter Joan. 224.
de *Rizenberg* v. Reisman.
Rokycany 180, 213.
Romiss Wencesl. 167; Christoph 167.
Ronsperg 113.
Rosenmüller Car. Franc. 202.
de *Rosenwald* v. Czeczelicky.
Rosice 193, 194, 198.
Rosochatec 210.
Rossdorff Bern. 216.
de *Rottenburg* v. Dyrix.
Roudnice 168, 215.
Rožďalovice 237.
Rubro-Angezd v. Újezd Červený.
Rychenburg v. Richenburg.
Rychnov 200.
Rychta st. 163, 164, 233.
de *Rzasne* Wencesl. 135, 220.
Rzeczicky Car. Dominicus 183, 200, 204, 206, 214, 222, 224, 234, 239, 242.
Řehlovice (Tschochau) 190.
de *Rzehnicz* 187.
Řehnice 222.
de *Rziczan* baro, Bern. Wilh. 199; Jos. 223.
Sadová 136, 140, 152, 158, 165, 176, 197, 222.
Sachs Joan. Frid. 112.
Salomon de Friedberg Wenc. Maur. 112, 114.
sv. *Salvatora* kostel 142, 163, 170, 180, 201, 203, 204, 213, 215.
Sammer Henr. 190.
Saras v. Zahražany.
Saské vojsko 161.
Sasko 162.
Saský dům 238.
de *Sattlern* Eva Marg. 174.
Sázava 173.
Sázavský klášter v. sv. Prokopa klášter.
Sebaldus a s. Christoph. 192.
de *Seberg* v. Henigar.
Sedeler Jos. 194, 196, 223, 233.
Sedlčany 161.
Sedlec 160, 173, 190, 192, 236.
Seidl Joan. 242.
Seipl Vitus 122, 123.
Semindř arcib. 115, 123, 124, 199, 225, 227, 236.
Senecz 208.
de *Sereni* com. Jos. 208.
Servité na St. m P. 203.
Sezemice 223.
Sezyma Mitrowsky de Nemyssl Franc. 127, 169.
Schaffgotsch com. de Kynast et Greiffenstein Joan. Ern. 136, 140, 152, 153, 165, 176, 177, 182, 185, 197, 200, 206, 222; Wenc. 162; Franc. 162.
Schambogen Joan. 113.
Scheffczik (*Sefftschik*) Wenc. Jos. 112, 114.
de *Scheller* Susanna 175.
Schertzer Franc. 231.
Scheydler 167.
Schindler Rosina 174, 183; Daniel 195.
Schlackenwald 233.
de *Schitz* com. 172.
Schlik de Passauno Leop. Jos. 131, 136, 187.
Schmid Joan. Eus. 220; Franc. W. Eus. 231; Mart. Ign. 237.
Schmidberg 181, 199, 222.
Schmidt Franc. Wencesl. 127, 135.
Schönberg 235.
Schönhoff 222.
de *Schöning* Joan. Adamus 110.
Schönpflug Jos. Bened. 160, 224, 225; Ferd. 188; Franc. 188; Ant. Car. 202.
de *Schrattenbach* com., Ern. 178, 195; Wolffg. 205, 210.
Schreiner Joan Georgius 127, 135.
Schuknecht Franc. Ant. 127, 135, 220.
Schüm 230.
Schwarcenberský dům v Praze 180.
de *Schwartzenberg* princeps, Adam. Franc. 184, 219, 239; Jos. Adam. Joan. N. 239; Maria Anna 239; Eleonora 239.
Schweinfeld 208.
sv. *Sigmunda* kaple u sv. Víta 116, 242; hrob 117.
Sikyngen v. Sygkingen.
Skalka 223, 229.
Skvořetice 208.
Slané 118, 125, 133, 135, 215.
Slavík Dan. Thad. 160, 226.
Slichov v. Zlichov.
u dvou *sloupů* dům na St. m. 211, 229.
Smečno 135, 215, 216, 239.
Smolotely (*Somolotel*) 231.
Smrkovsky Andr. Ign. 176.
Snědovice 166.
Sněm český r. 1691. 110; *1692.* 111; *1693.* 111; *1694.* 112; *1695.* 113; *1696.* 113; *1698.* 113—114; *1700.* 114; *1701.* 115; *1702.* 115—116; *1703.* 119; *1704.* 121; *1705.* 123; *1706.* 123; *1707.* 124; *1708.* 125; *1709.* 125; *1710.* 126; *1711.* 127 128; *1712.* 129—130; *1713.* 131 až 132; *1714.* 132—134; *1715.* 135—141; *1716.* 142—153; *1717.* 153—158; *1718.* 158—159; *1719.* 164—166; *1720.* 176—177; *1721.* 181—182; *1722.* 184

Digitized by Google

až 185; *1723.* 190—191; *1724.* 193—195; *1725.* 197—198; *1726.* 199—200; *1727.* 205—207; *1728.* 208—209; *1729.* 222—223; *1730.* 231—233.
de *Sobek de Ratybor* Joan. Jos. 173.
Soběslav 214, 220.
Soběšice 153.
de *Solopisk* v. Mladota.
Somolotel v. Smolotely.
Sontag Franc. Wilh. 225.
Sovinsky v. Zahrádka.
Spielberg 111.
Spork com. Joan. Rudolph. 162, 168, 172. 183, 210, 216, 221, 236, 240, 244; Joseph. 172.
Srbice 232.
Staffranek Nic. 135.
Steimonovsky Raym. 192.
Stenegdowicz v. Sněděvice.
Stepaczek Mart. 233.
de *Stepittlersberg* Ign. 187.
Stetiasny Joan. 218.
de *Sturmthal* v. Klott.
de *Suman* Maria Franc. 170.
Swamberg 129.
Swihowsky Wenc. 173.
Stacz 129.
de *Stahrenberg* comes, Günth. Thom. 136.
s. *Stanislaus Kostka* 204.
Stařinský Frant. 211.
Staudinka 184.
Stechau Joach., 234.
de *Sternberg* com. 194; Adolphus Wratislaus 112, 114; Wenc. Adalb. 112; Wenceslaus 116, 124; Clara Bernardina 164; Maria 168; Franc. Damianus 188; Anna Jos. 188; Franc. Philipp. 188; Maria Anna 188; Francisca 188: Leop. 206.
de *Sterneg* Franc. Jos. Gontherus 160.
de *Sternfeldt* v. Kriglstein.
Stessel Jac. 176, 188.
Steyer Joan. Ludov. 124, 159, 165, 183.
Stirzin v. Stiřín.
Strahov 116; 118, 121, 122, 157, 177, 185, 195, 201, 212, 225.
Straka Georg Adalb. 112.
Straka de Nedabilicz Petrus Nic. 122, 127, 129, 131, 132, 135, 143, 153, 158, 168, 176; Carolus Albertus 128, 130.
Strakonice 178, 231.
Stráž 218, 222.
Strunkov 194, 198.
Střehomyslice 178.
Stříbro 213.
Studenec 228.
Sušice (Sutticium) 124, 214.
Svatá Hora v. Hora.
Sweiger Thadaeus, 214, 225.
Světlá 158.
de *Swoykowa* v. Kapaun.
de *Sygkingen* Damianus Joan. 227; Amalia 227; Jos Philip. 228.
Sygkinského pluk 156, 212.
Syrovatec 193.
Šebířov 221, 235.
s. *Šimona a Judy* kostel 221.
sv. *Štěpána* kostel, 161, 167, 173, 196, 243.
Štiřín 208.
Švihov 232, 243.
Tábor 190, 214, 238, 241.
Tachlovice 159, 165, 176, 190, 197.
Taller Matth. 188.
Tamburini Mich. Aug. 230.
Tassely Vitus Bernh. 122, 127.
de *Tallmberg* baro., Jos. Ern. 113. Margaritha Eleonora 113.
Tatzenbach 132, 142.
Tažovice (Tasowicz) 187.
Teising 230.
Teplský klášter 192.
Teplice 111, 202, 244.
de *Tettau* v. Chynsky.
Teynensis ecclesia v. Týnský kostel.
Teynicz 129, 140, 152, 155, 158, 178.
Teyřovský z Kinsidle Joan. Mich. 220.
Thalberg 231.
Theatini v. Kajetáni.
Therer Norbertus 135, 220, 233.
Thocz 142.
Thomae Joan. Ern. 220.
de *Thun* com. 194; Franc. 161, 173 Maria Magd. 173; Philippina 201, 206 Ernestus 175; Joan. Jos. 206.
Ticze Christ. 166.
Tichy Ant. 163.
Tloskov 129.
Tmaň 187.
Točník 126.
sv. *Tomáše* kostel 176, 196, 199, 214, 221.
Tomini 180.
Tossansky Joan. 219.
de *Trautmansdorff* com., Joan. Frid. 112; Leop. Ant. 122, 132, 133, 142; Franc. Wenc. 187; Car. Jos. 206; Maria Eleon. 187; Anna Jos. 188.
de *Trautson* princeps, Leop. Dom. 136.
Třeboň 163, 210 218, 244.
Trentini Franc. 122.
Tressel Tob. Franc. 175; Franc. 176.
Trinitáři na N. městě 161, 175, 238.
Trnava 153.
Troja u Prahy 116.
sv. *Trojice* kostel 161, 238.
Třebíč 208.
Třemešná Bílá 136, 140, 152, 153, 165, 176, 177, 196, 222.
Třesomice 153.

Digitized by Google

Tschochau v. Řehlovice.
Tupadly 158, 200, 222, 232.
de *Turba* Joan. Franc. 172.
Turci 110, 111, 134, 146, 151, 153, 155, 164.
Turnov 129, 131, 159, 214.
Tusta v. Domažlice.
Týn Horšův 234.
Týn nad Vltavou 220.
Týnský kostel 111, 124, 126, 134, 161, 163, 167, 168, 171, 174, 176, 179, 180, 184, 187, 188, 190, 193, 196, 202, 203, 204, 205, 207, 210, 213, 221, 223, 226, 227, 228, 229, 230, 237, 238, 241.
Ubliana domus 227.
Uhry 155, 161.
Újezdská brána v Praze 236.
Újezd Červený 159, 165, 176, 190, 197.
Unger Joach. Wenc. 231.
de *Ungerschitz* v. Berthold.
Unhošt 166.
Universita 161, 173, 174, 175, 176, 186, 196, 201, 204, 210, 213, 223, 227, 228, 229, 230, 233, 235, 236, 237, 242.
Ursulinae v. Voršilky.
Wacano Bonaventura 160.
sv. *Václav*. Píseň „Swaty Waczlawe" 116; V. kaple u sv. Víta 116, 117, 118, 162, 180, 239; kostel v Menš. městě 122, 161, 173, 175, 201, 225, 226, 230; kostel na N. m. 163, 208, 226.
de *Waldstein* comes, Joan. Frid. 111; Bertholdus Wilhelmus 193; Ernestus 124; Jos. 181, 187; Jos. 208, 234; Franc. Jos. 126, 127, 129, 131, 157, 159, 165, 182; Leopoldus 163, 202; Wenc. Jos. 237; Maria Elisabetha 167; Maria 168; Maria Anna 187.
de *Waldstein* comitissa, Maria Marg. 151.
Waldsteinský dům 180, 189.
s. *Valentina* kostel 235.
de *Walmerod* com. Franc. Joan. 174.
de *Walsce* Hieron. 129; Joan Leop. 159.
Walter Daniel Felix 164; Steph. 239.
Waltersdorff 184, 222.
Wanczura de Rzechnicz Ant. 187; Joan. 198; Anna 187.
Varvažov 178, 231.
Wasserau 113.
sv. *Vavřince* kostel 202.
Wecker Ant. Ign. 236.
Weczker Mart. 112, 114, 122.
Weczker de Neudenstein Franc. 122, 127, 135, 221.
de *Wehrenfels* v. Würth.
Weinsberg 142.
Weiskirchen 136.
Velhartice 159, 164, 165.
Velchová 222.
Welina 129.
Velvary 215, 228.
Veneta respublica v. Benátky.
Wernsdorff 135, 140, 152, 158, 176, 185, 194, 222.
Vertišovice 228.
Veselí 214, 218, 220, 241.
Vetero-Boleslavia v. Boleslav St.
Vetero-Buch 193.
Weybl Fidelis 159, 165.
Weymluwa Wenc. 226.
Weyvoda Joan. Wenc. 135, 220.
Wezelnitz 167.
Věžník com. Maria Anna 172; Romedius 173.
Wchynsky v. Chynsky.
Wickartiana Cath. 211, 229.
Vídeň 117, 123, 131, 133, 136, 154, 155, 159, 164, 167, 179, 187, 196, 198, 210, 211, 238, 243.
Widersperg Joan. Ign. 194, 198.
Vilemice 165, 167, 177, 185, 190, 200, 222.
Wilfert Raym. 192.
Vilímov 167.
Villicus Ant. 184, 207.
Vinoř 222.
Wirl Andr. Joan. 220.
Wissehrad v. Vyšehrad.
Wissin de Clarenburg Wenc. Felix 112, 114, 122, 126, 134; Wenc. Jos. 220, 234.
Wissnobersky de Zlatotok Wenc. Felix 112, 114, 122, 126, 134.
sv. *Víta (metropolitní)* kostel 112, 116, 117, 121, 123, 134, 139, 157, 158, 168, 173, 177, 179, 184, 187, 188, 190, 193, 199, 205, 226, 234, 239, 241, 242; kanovníci 111, 116, 117, 118, 122, 123, 125, 160, 168, 194, 198, 200, 210, 215, 216, 228, 230, 233, 238, 242, 243.
Vitanovice 221, 235.
de *Witmann* Anna 209; Aloysia 237.
Wittauer Christoph. Maur. 176.
Wlach Wenc. 122; Anselm 193, 225.
Vlčkovice 220.
Vltavský kraj 133.
Wobrissl v. Obříství.
Vodňany 183, 214.
Wohranice 187.
sv. *Vojtěcha* hrob 117; kostel na N. m. 160, 169, 207, 226, 228; kostel na St. m. 199.
Wokaun de Wokaunstein Thomas Ant. 112, 114, 122.
Volenice 187.
Wolffgang 122.
de *Wolffsberg* Joan. Ernestus 112.

Digitized by Google

Volyně 214.
Woratzicky de Pabienic Francisca 161; Franc. Helfr. 163; Barbara Agnes 173; Joan. Christoph. 186.
Worel Eug. 242.
Vorhilky 123, 175, 199, 209, 216, 233, 234.
Worzikowsky de Kundratics Bohuslaus Joan. 112, 114, 122, 126, 129, 134, 136, 141, 152, 182, 185, 187; Thomas Felix 220; Adamus 112, 114; Car. Nic. 167.
Votice 236, 241.
Vožice Ml. 221, 235.
Wratislaw de Mitrowicz com. 234; Joan. Adamus 118, 124, 178, 189, 204, 213, 227, 243; Franc. Ign. 122; Joan. Wenc. 123, 125, 130, 131, 204; Georgius Bernardus 128, 130, 131, 153; Joan. Josephus 163, 228, 239; Veronica Joh. 189; Wenc. 201.
Wrazda de Kunwald Joan. Wenc. 191, 194, 198.
de *Wrbna* comes, Joan. Franc. 112 114; Jos. Franc. 177, 182, 184, 185, 191, 193, 201, 222; Norb. Franc. 210.
Vrchotice 169.
de *Wrsowicz* com., Felix 173.
de *Wrtby* com., Joan. Jos. 121, 126, 129, 136, 140, 152, 155, 159, 165, 177, 182, 184, 191, 194, 197, 200, 206, 222, 232; Ursula Barb. 175.
Vrutice 183.
Všech svatých kostel 118, 122, 163, 228, 239.
de *Wunschwicz* bar. Matth. Godefr. 113, 161; Joan. Proc. 161; Maria Franc. 170; Godefr. Daniel 172, 216.
Wussin Casp. Zachar. 122, 127, 135, 220.
Würth de Wehrenfels Thomas 112.
Wyssin v. Wissin.
Vyšehrad 123, 126, 160, 161, 182, 186, 189, 207, 208, 214, 216, 217, 227, 231.
Zagiczek Joan. Christ. 235.
Zaháň (Sagan) ve Slez. 228.
Zahorzansky de Wolik Wenc. 233.
Zahradcensis ecclesia v. Zahražany.
Zahradetzky Otto 160, 236.
Zahradka Sovinský *de Eylenfels* Ign. Jos. 238, 241, 242.
Zahražany (Zahras, Saara) u Mostu 115.
Zalší 201.
Zamecsky Franc. Ant. 199.
de *Zampach* v. Hlozek.
Zásadec 135.
Zásmuky 188.
Zatecsium v. Žatec.
Zatoczil de Löwenburg Ign. 114.
Zbirov 126.
Zbraslav (Aula Regia) 122, 126, 202.
Zdarz 142.
Zderaz 161, 216, 233, 238.
Zebau 129.
Zedlicz Martinus 122, 173.
Zelenkovice 153.
Zelivsky Joan. Norb. 220.
Zenker Jos. Sigm. 214, 235.
Zettlicium 243.
Zhořelec 199.
Zinkov 173.
de *Zlatotok* v. Wissnobersky.
Zlichov u Prahy 160.
Zolkov 153, 240.
Zwyker Julius.
Zyczy de Znoricz Car. Jos. 174.
Žatec 132, 180, 215.
Žatecký kraj 133.
Žďár na Mor. 226.
Žebrák 213.
Žerotín com., Susanna 243.
Židé 111, 126, 130, 140, 141, 142, 151, 156, 157, 158, 159, 165, 177, 181, 185, 191, 197, 201, 206, 209, 222.
Žiželice 199.
Žlutice 174.

Digitized by Google

Čís. 7.

Pořádek bratrstva zlatnického v Praze a jeho stanovy z r. 1324.

Sděluje **Ferd. Menčík.** Předloženo 8. června 1891.

V Památkách archaeologických sv. 14. na str. 556. bylo stěžováno, že dějiny řemesla zlatnického v Praze snad na vždy zůstanou kusými proto zvláště, že před několika desíti léty starší listiny tohoto řemesla se ztratily a někam zapadly. Malou jen útěchou může býti, že ani druhá řemesla v Čechách nemohou se honositi dějinami, které by sahaly až do dob pradávných, a že počátek všech zastřen jest polotajemným šerem. Vždyť není kromě počátků malých nijakých spisů, které by řemeslnou činnost v Čechách jen poněkud osvítily, a všecky cechovní listiny čekají na svého vydavatele. Z řemesel pražských, jež mohou se vykázati privilegiemi starými, jest pouze řemeslo krejčovské, které se vykazuje stvrzovacím listem z roku 1318. Hned za ním řadí se řemeslo zlatnické, jehož zachovaný *„pořádek bratrstva“* pochází z léta 1324.

Zlatníci, pracujíce ve hmotě drahé, která byvši znečistěna značně mohla obecenstvo poškoditi, byli všude podrobeni dohledu úřadů veřejných, a v Čechách tuším ode dávna podléhala práce jejich pod dozor mincmistrův. Hlavní péčí bylo, aby kov, z něhož výrobky své dělali, zůstal neporušen, a proto také stříbro i zlato zkoušeno bylo od zřízenců mincmistrem ustanovených. Právo to však již někdy za krále Přemysla Otakara II. za určitý plat do královské mince odváděný svěřeno bylo zlatníkům pražským, kteří ve slévárně (hutta) obecní staré zlato a stříbro slévali, a o výtěžek z toho jdoucí se dělili. Avšak již za Václava II. přeneseno bylo právo, stříbro zkoušeti, na čtyři zlatníky pražské; právo to měli míti až do vůle královské a přejíti mohlo i na jejich syny. Druhým zlatníkům sléváním stříbra se zanášeti dovoleno nebylo. Podobá se však, že monopolem tím zlatníci mnohých škod trpěli a že na slévače ty sobě u krále stěžovali. Bylo proto v době nám blíže neznámé králem Václavem II. právo

Digitized by Google

toto opět oněm rodinám odňato a odevzdáno zase zlatníkům, aby ze sebe vyvolili čtyři mistry, kteří potom stříbro v domě obecním zkoušeli. Tak nacházíme podruhé, že zlatníci, jak již předpokládá V. Tomek [1]), měli mezi sebou jakousi společnost a o zájmy řemesla svého se starali. To vše týkalo se pouze stříbra, zkoušení zlata zůstaveno bylo snad i na dále pod dohledem mincmistrovým.

V dobách těch v krajinách západních řemeslníci zakládali cechy a řemeslnická bratrstva, a povstávaly spolky zlatnické, které zvláštními stanovami upravovaly poměry své na ochranu proti rozmáhající se soutěži. Takové společenstvo trvalo v Brunšvíku od r. 1231., v Kolíně nad Rýnem od roku 1231., ve Vratislavi od r. 1286 [2])., a v Erfurtě založeno bylo někdy kolem roku 1300. Ve XIV. století tvořila se i ve městech jiných; v Děvíně (Magdeburg) r. 1330., ve Štrassburku r. 1362 [3])., a ve Vídni byla zlatnická privilegia potvrzena r. 1364 [4]).

V Praze za souhlasu správy obecní a vlivem snad řemeslníků, kteří z porýnských krajin a zvláště z Nizozemska do Čech přicházeli, spojili se zlatníci o svatodušních svátcích r. 1324. v *bratrstvo zlatnické*. Zdá se, že v něm soustředili se ne pouze zlatníci, jako na př. ve Štrassburku, ale že pojímal v sebe z počátku i malíře a štítaře, kteří ovšem již r. 1348. založili vlastní své bratrstvo, k němuž náleželi také zlatotepci, ačkoliv zlatotepectví bylo řemeslo, které se zlatnictvím nejblíže souviselo. Tak tomu bylo i ve Vratislavi a v Augšpurce, kde zlatotepci počítáni byli k malířům. Ještě za krále Jana zmíněná tři řemesla byla spojena, a měla společnou vlastní korouhev, na ní na jedné straně zlatý kalich, z druhé pak strany byl štít bílý se třemi štíty černými [5]).

Stanovy, jimiž zlatníci poprvé u veřejnost vystupují, jsou obsahu všeobecného, a obsahují nejnutnější ustanovení, která potom podle nabytých zkušeností byla doplňována novými. Podobnými jednoduchými stanovami řídila se tou dobou i jiná řemesla. I podobá se tomu, že pořádek zlatnický později docela přejali malíři, neboť některé odstavce jejich stanov se zlatnickými skoro doslova se shodují. Co dosud mezi zlatníky bylo zvykem a obyčejem, stalo se závazným pro všecky zlatníky v Praze, a bezpochyby že jimi řídili se i jinde v českých mě-

[1]) Dějepis m. Prahy I. 334.

[2]) A. Schultz: Zur Geschichte der Breslauer Goldschmied-Innung v: Zeitschrift des Vereines für Geschichte und Alterthum Schlesiens. sv. 5 (1863) 341.

[3]) Hans Meyer: Die Strassburger Goldschmiedezunft. 1881. 157.

[4]) Chmel: Oesterreichischer Geschichtsforscher I. 492.

[5]) Jar. Schaller: Beschreibung von Prag. III. 4.

Digitized by Google

stech, pokud tu ve větším počtu přicházeli. Míníme zvláště zlatníky v Králové Hradci, v Kolíně a Ústí nad Labem, kde ke konci století XIV. s jednotlivými zlatníky se setkáváme.

Bratrstvo zlatnické založeno bylo „ke cti a chvále Boží a matky Páně a všech svatých, i všem věrným křesťanským duším k utěšení a zlatníkům k věčnému spasení [1])." Jsouc vlastně sdružením soukromým ač tuším pod dozorem městské rady povstalým, jak tomu bylo i jinde, pěstovalo ducha náboženského a řemeslnického spolu s tím účelem, aby chudí a nemocní členové byli podporováni. Bylo-li ovšem závazným pro všechny zlatníky v Praze řemeslo provozující, nemůžeme dokázati, neboť z odstavce jednoho jde na jevo, že nemusil ke bratrstvu zlatník náležeti, a přece zde směl živnost svou provozovati; jistě však každý, kdo k němu se přidal, na ochranu a pomoc soudruhů se mohl bezpečiti.

Že bratrstvo hlavně k účelům církevním bylo zřízeno, lze na první pohled poznati již z prvních odstavců. A tu nejvíce pozornosti věnováno tomu, aby každému členu bratrstva vystrojen byl křesťanský pohřeb. Byl totiž jimi každý mistr a mistrová zavázán, aby šel na pohřeb zemřelému spoludruhu, ať již byl bohat nebo chud, sluha nebo tovaryš, a zároveň se súčastnil mše zádušní a oběry, která se v kostele při té příležitosti pořádala, neboť jinak zaplatil pokuty záležející v půl libře vosku. Křesťanskou poslední službu povinen byl prokázati každý, kdo k nesení mrtvého těla byl požádán; obyčejně k tomu určováni byli členové losem. I starší bratrstva měli býti při pohřbu přítomni, dokud mrtvola do hrobu položena nebyla. Kdo opomenul tak učiniti, zaplatil také pokutu napřed již uvedenou. Člen bratrstva směl činiti nároky na křesťanský pohřeb, ale ovšem se činil rozdíl mezi mistrem a tovaryšem. Mistrům, jejich manželkám a dětem, které čítaly přes dvanácte let, vystrojen pohřeb slavný, a k němu byl zapůjčen slavnostní příkrov spolkový a veliké svíce; mimo to od bratrstva věnovány k zádušní mši tři libry vosku. Také děti pod dvanácti léty pochovány způsobem okázalejším, za to však jejich rodiče byli povinni dáti bratrstvu deset liber vosku. V roce asi 1368. bylo ustanovení toto tak změněno, že dorostlým povoleno na mši šest liber, dětem přes šest let starým toliko půl libry vosku. Menší příkrov a menší svíce půjčovány ku pohřbu domácí čeledi mistra zlatnického, k němuž zároveň patřilo půl libry vosku na mši; stejně byly pohřbeny i ne-

[1]) Tak zní stanovy malířů. Viz: Das Buch der Prager Malerzeche. Herausgegeben von A. Patera und Ferd. Tadra. V Praze. 1878.

Digitized by Google

manželské děti. Z toho ovšem vyjmuta byla *nedělní čeleď* či *svátečaí pacholíci* [1]), pod kterýmžto jménem se vyrozumívali nádenníci, jakož i almužníci a almužnice. Upotřebil-li někdo bezprávně při pohřbu lidí takových příkrovu menšího, složil pokuty pět liber vosku.

I lidem mimo bratrstvo zlatnické se nalézajícím mohl příkrov a svíce býti zapůjčeny, ale složiti musili zálohu (fant) a půl kopy grošů [2]) do pokladnice bratrské za příkrov lepší a věrdunk za příkrov menší, za kteréžto peníze se opatřoval vosk ku potřebám bratrstva. Bez svolení mistrů zlatníků však ani správa bratrstva neměla práva, aby na pohřeb cizích lidí vydala příkrov a svíce. Komu věci se svolením byly půjčeny, zaručoval se, že ničeho na příkrovu nepoškodí ani neztratí, jinak mohli mistři škodu odhadovati podlé svého rozumu a vůle; kdo pak zlomil větší svíci, pokutován librou vosku, za menší svíci za náhradu dáváno $^1/_2$ libry. Vůbec se svíčky pokud možná nejvíce šetřily, a užíváno jich, až dohořely zúplna; ovšem chtěl-li někdo svým nákladem pořídíti nové, dříve než staré byly spotřebovány, mohl tak učiniti.

Bratrstvo malířů pražských založeno bylo ku poctě sv. Lukáše, a na jeho svátek slouženy byly v bratrstvu slavné služby boží. Ve stanovách bratrstva zlatnického se však ničeho nedočítáme o patronovi řemesla, kterým byl sv. Eligius (nar. 588., zem. 659.), a tím méně tam stojí něco o kapli neb oltáři. Ve Vratislavi měli zlatníci již kolem roku 1401. vlastní kapli ve chrámě sv. Maří Magdaleny. V pozdější době (v XV. století) byla i v Praze kaple sv. Eligia, která stála na Starém Městě v místech nynějšího Klementina sahajíc do ulice Platnýřské asi tu, kde jest dnes zimní refektář seminářský [3]), a nazývána vůbec kaplí zlatnickou. Byla opodál ulice zvané zlatnickou (platea aurifabrorum); k ní patřil i sousední dům, z něhož čistý výnos připadal k užitkům kaple. Kdy byla založena, o tom se něco určitého neudává; v základních listinách nadání církevních z let 1358—1404. o ní se zmínka neděje, a podobá se, že založení připadá do doby

[1]) Rössler: Das Altprager Stadtrecht, str. 202 pod jménem: Sonntagsknecht.

[2]) Z hřivny stříbra razilo se kolem r. 1303. 64 *grošů pražských* neboli *velkých penízů* (gross pfenning); na 1 groš se počítalo 12 *malých penízů* či *haléřů* (denárů). Věrdunk obnášel 15 grošů; 1 groš se vyrovnal v ceně dvacetníku konvenční měny.

[3]) Ekert: Posvátná místa kr. hl. města Prahy. I. 356. II. 386. Situační plán v Jar. Schallerově: Beschreibuug III. 40. Kaple r. 1592. darována byla od pana Jiřího z Lobkovic jesuitům a potom zbořena. Jar. Schaller: Topographie des K. Böhmen (Kouřímský kraj) sv. 10. 186.

Digitized by Google

pozdější. Mohlo by však býti, že zařízena byla působením císaře Karla IV., jenž roku 1378. řemeslu zlatnickému zvláštní přízeň svou osvědčil. Vypravuje se totiž, že dne 25. června t. r. povolal k sobě zlatníky, odevzdal jim kostel zároveň s domem a daroval jim infuli sv. Eligia, která mu byla od francouzského krále Karla VI. odevzdána, jakož i jiné památnosti [1]). Při tom vyniká zvláště ta okolnost, že právě král Karel VI. kolem roku 1350. vydal stanovy pro cech zlatníků pařížských a roku 1367. pro zlatníky v Puy-en-Velay [2]), tak že na snadě jest domněnka, že i v Čechách v tom případě pokračováno podlé vzoru cizího. Byl pak sv. Eligius již od dávných časů ctěn ve Francii, odkudž pocházel, a i v Belgii jako ochrance zlatníků a kovářův.

V čele bratrstva stál *mistr bratrský* (brudermeister) a *tři starší* či *přísežné osoby*. Počet starších ovšem v různých bratrstvech byl rozdílný; pražské bratrstvo krejčích čítalo jich taktéž tři, malíři roku 1348. čtyři, a tentýž počet mělo bratrstvo zlatnické ve Štrassburku. Jakým řádem představenstvo toto bylo vybíráno, nyní více nevíme, soudíme-li však podlé obnoveného privilegia krejčovského v Praze, ustanovováno bylo od městské rady hned po obnovení úřadu městského. I čas, jak dlouho úřad jejich trval, blíže se neudává, ale domníváme se, že byli voleni pouze na rok, jak tomu bylo u zlatníků v Bukovci a Lüneburku; také u pražských krejčích byla stanovena doba jednoho roku. V Paříži zase platilo, kdo vybyl ten čas v úřadě, že nemohl býti nucen, aby v následujících třech letech přijal opět úřad mistra přísežného; dobrovolně to učiniti mohl. O místě, kde se volilo, také se nic jasného neudává, a ani v jiných stanovách něco určitého nebylo nařízeno. Tu a tam představenstvo volily cechy a bratrstva v kapli svého patrona; tak vykonávali volbu v Bazileji koželuzi od roku 1364. vždy v kapli sv. Osvalda. Volba se děla nejspíše při hlavním shromáždění bratrstva, které připadalo ve výroční den založení, což ovšem v jednotlivých městech bylo rozdílné. V Praze tuším se k tomu účeli scházeli mistři o letnicích, a potom slavena byla zádušní mše či vigilie za všecky zemřelé spolubratry.

Starší bratrstva počtem čtyři, slíbivše že nad stanovami bdíti budou, dohlíželi na pořádek v bratrstvu a opatrovali pokladnici spole-

---

[1]) Památnosti uloženy jsou v Českém museu a bývají dne 1. prosince, kdy připadá svátek sv. Eligia, vystavovány v kostele sv. Salvatora. Životopis sv. Eligia dosti obšírný uveřejněn v Kuldově: Církevní rok I. 22.

[2]) Die ältesten Statuten der Goldschmiede und Juveliere obsažen v: Zeitschrift für Museologie und Antiquitätenkunde 1879. str. 54.

Digitized by Google

ćenskou, k níž každý jeden klíč měl [1]). V čele jich stál *mistr bratrský*, jímž byl asi ten, který od městského úřadu na prvním místě byl dosazen. Pravidelné schůze odbývaly se čtyřikráte do roka, vždy první neděli po suchých dnech. V nich přečteny byly nejprvé bratrské stanovy a povinností každého mistra bylo, aby se v čas do schůze dostavil, jinak zaplatil pokutu obnášející jeden haléř. Přitom odevzdávaly se poplatky do bratrstva, a kdo je sám nepřinesl, zaplatil půl libry vosku. Jen ten do schůze přijíti nemusil, koho zdržovala nějaká zákonitá překážka, ať nemoc, ať vězení ať vojenská povinnost, nebo kdo nebyl náhodou ve městě anebo pro nepřátelský rozbroj ani na ulici ani do kostela odvážiti se nesměl; takový mistr mohl plat svůj poslati bez trestu.

Také se v pořádku bratrském nepraví, kde se schůze odbývaly, zdali vždy na místě určitém a v hospodě, což obyčejem bylo; kde a kdy bude schůze, dal ohlašovati mistr bratrský po spolkovém poslíčku (bot slul také ve Štrassburku [2]), a ten dostával za každou pochůzku odměny půl groše, později groš. Někde povinnost tuto vykonával vždy nejmladší mistr. Sluha nosil i svíce do kostela ke bratrským mšem, opatroval spolkový inventář, při schůzích objednával jídlo a pití a vůbec dohlížel, aby v místnosti spolkové pořádek nikým nebyl porušen [3]). Kromě schůzí řádných ustanovoval mistr bratrský také schůze mimořádné, v nichž rokovalo se o věcech nahodilých jako ku př. o tom, má-li se někomu zapůjčiti příkrov a pod., což mistr bratrský o své ujmě učiniti nemohl. Aby některým mistrem schůze byla svolána a odbývána, dovoleno nebylo pod trestem 1 věrdunku.

Ve schůzích byly projednávány všecky záležitosti bratrstva a i jednotlivých údů se týkající. Ve sporech mezi jednotlivci byli přísežní *soudem rozhodčím*. Stěžoval-li si totiž některý mistr na druhého, byl povinen nejprvé to oznámiti mistrovi bratrskému a třem starším a zároveň z nich jednoho požádal, aby jeho důvěrníkem byl a zaň ve schůzi mluvil; taktéž i protivník jeho si zvolil jednoho důvěrníka, a jimi celá sporná věc byla rozřešena. Kdo tak neučinil, zaplatil 4 groše jako pokutu. Vůbec v takových záležitostech to byl vždy mistr bratrský, jenž svou řečí spor vyřizoval (bereden) a jeden mistr druhého ani řečí dotknouti se nesměl. A pronášel-li se kdo neslušně jakýmikoli slovy a nařknul-li druhého, že pravdu nemluví nebo docela

[1]) Meyer: l. c. 161.
[2]) Meyer: l. c. 161.
[3]) l. c. 111.

Digitized by Google

že lže, byl též čtyrmi groši pokutován; neboť podobná slova i jinde považována byla za největší urážku, jaké se mistr proti mistrovi mohl dopustiti [1]).

Z porad bratrských něco vynášeti, o čem bylo rokováno, platilo za nepřístojné, a kdo byl některým mistrem usvědčen, že všecky tajnosti nezachoval, zaplatil 1 vědrunk. To ovšem netýkalo se nařízení, o nichž ve schůzi se usnesli, a proto kolem roku 1368. bylo dodáno, že proti řádu není, když kdo z nich o ustanoveních bratrstva jiným něco oznámil nebo sdělil.

Mistr bratrský byl zavázán, když se mu ohlásilo, že mezi mistry spor povstal, aby ihned vší práce nechal a svolal všecky tři přísežné ke schůzi, v níž o věci bylo jednáno; který z nich se nedostavil, zaplatil dva groše do pokladny.

Do bratrstva přijímáni byli mistři vždy jen ve hlavních schůzích, což se zachovávalo též v jiných městech. Zprvu asi mohl býti přijat každý za velmi lehkými podmínkami; ve Štrassburku zaplatil dvě hřivny peněz do pokladnice, a o jiném řeči nebylo. Ustanovení tato znenáhla novými byla zostřována, aby mistrovství bylo stíženo a tím konkurrenci vyvarováno. Proto také stanovy pražské o přijmutí za mistra pojednávají na třech místech od sebe oddělených.

Ve Vismarech a v Hamburku platilo, že ten, kdo se tu chtěl jako mistr usaditi, musil dříve alespoň jeden rok pracovati ve městě jako tovaryš a vykázati se jměním šesti hřiven. Něco podobného v Praze prvotně určeno nebylo, ale již záhy v doplňcích bylo připojeno, že jest uchazeč povinen, aby tři léta v Praze pracoval; zda nepřetržitě a tu dobu před usazením, anebo zda mu byl počítán vůbec čas, který zde jako tovaryš strávil, říci neumíme. Ve Vídni ustanoveny toliko dva roky buď nepřetržitě prožité v práci anebo i s přestávkami, protože tím hlavně docíliti se chtělo, aby mistr ve věcech svých se vyznal. Z jiného místa, kde se praví, že uchazeč o mistrovství vykazoval se vysvědčením (dienstbrief) z toho města, v němž posledně pracoval a jímž se vysvědčovalo, že se tam počestně zachoval, na jevo vychází, že počítával se každému čas pobytu, třebas i cestováním nebo prací v cizině byl přerušen. Že pak stanovena byla doba tří let, opět jest důkazem snahy, aby každý nový mistr s poměry pražskými dobře byl obeznámen.

K požadavku tomuto bylo připojeno také několik jiných podmínek. V Praze musil nastávající mistr dokázati, že byl zplozen

[1]) Fr. Crull: Das Amt der Goldschmiede zu Wismar. 1887. str. 61.

Digitized by Google

v řádném manželství. Ustanovení toho v některých městech, jako ve Vismarech [1]) a v Basileji ani nebylo zprvu, a teprve ke konci XIV. a hlavně XV. dodávána poznámka ta při některých řemeslech. Ovšem nemanželský původ byl mistrovi v Basileji překážkou, že nemohl se státi starším neboli přísežným [2]). Dále se v Praze žádalo, aby měl svou řádnou manželku, což bylo platným i jinde; ve Vídni opět se zaručoval mistr, nebyl-li dosud ženat, že se ožení a vlastní domácnost sobě zařídí, aby to každému bylo zárukou a dílo se mu mohlo svěřiti.

Kromě toho byla i podmínka v Praze ta, aby uchazeč získal právo měšťanské. Toto vyžadovalo se i na cechu krejčovském v obnoveném privilegiu z r. 1318.[3]), a bylo něco později uvedeno také při platnéřích a štítařích [4]) (1328). Krejčí platili za purkrecht 30 grošů, zaručovali se ve čtrnácti kopách grošů pražských jakož i že budou tři léta všecko dobré i zlé s městem snášeti. V německých městech, kde žili Němci a Slované vedle sebe, vyžadovaly cechy od německých mistrů založené, aby noví mistři byli národnosti německé, což ovšem bylo jen následek toho, že se obávaly soutěže s mistry slovanské národnosti, která zde dosud byla silnější, a později požadavek ten platil, třebas Slované již byli vyhubeni.

I o mistrovském kuse, provedeném obyčejně pod dohledem v domě mistra hlavního, bylo v některých statutech podotknuto, ale v pražských nestává ničeho. Obsaženo ostatně bylo již v tom, že uchazeč dobu jakousi v Praze zaměstnán býti musil, z čehož vyplývalo, že řemeslu tak dalece rozumí, aby se jím mohl poctivě živiti. Podmínku tu měli zlatníci ve Vismarech, a pojmuta byla i do stanov zlatníků ve Vídni. Ona pak dosvědčuje, že zlatníci vyznati se musili i v rytectví i ve znalosti drahých kamenů. Obyčejně záležel mistrovský kus ve třech pracích. Ve Vismarech povinen byl udělati nejprvé zlatý prsten; podle stanov mladších byl to prsten se dvěma dračími hlavami. Za druhé vyrobiti musil náprsní sponku s andělem, které se užívalo buď k sepnutí svrchního šatu anebo po boku k zavěšení růžence. Třetí prací bylo, udělati sponku s vyloženou prací a zlatem i stříbrem ozdobenou. Ve Vratislavi roku 1451 mistrovský kus sestával z následujících prací: kalichu, dále prstenu s vyrytým erbem a helmovou ozdobou, a posléz zasaditi měl diamant nebo safír do zlata. Ve Vídni zase udělal kalich, pečetní prsten a diamant zasadil.

Příbuzenstvu mistrovu se dosažení mistrovství ulehčilo, neboť již podlé práva městského spadalo právo mistrovské dědičně na děti.

---

[1]) l. c. 5. [2]) Meyer 168. [3]) Tomek: I. 332. [4]) Tomek I. 334.

Digitized by Google

Bylo tomu tak i u pražských krejčích i u zlatníků ve Štrassburku [1]). Také v Praze syn zlatníkův, třebas se i řemeslu otcovu nevyučil, mohl trvati v bratrstvu, měl-li k tomu vůle a chuti. Kdo oženil se s vdovou po mistrovi nebo s dcerou zlatníkovou, byl prost povinnosti, aby zde tři roky jako tovaryš pracoval, ale musil žádati během jednoho roku, aby do cechu byl přijat, což mu nikdy odepřeno býti nemělo. Zaplativ pak dvě libry vosku požíval takových práv, jako kterýkoli jiný mistr. Ostatně byli osvobozeni také od jiných obtížností, jen že ovšem o právo měšťanské postarati se museli, jako výslovně bylo v cechu krejčovském žádáno.

Mimo to souviselo přijmutí do cechu ještě s některými formálnostmi a s poplatkem. Zdali formalie i v Praze byly v obyčeji, říci nemůžeme, ale dle analogie cechů jiných dá se předpokládati, že tomu tak bylo. Ve Vismarech poprosil uchazeč toho mistra, u kterého posledně byl v práci, aby jeho žádost o mistrovství v bratrstvu podporoval a druhé dva mistry mu naklonil, by se zaň zaručili. Záruku tuto dával, aby zákazníci poškozeni nebyli, kdyby se snad hned v prvním čase něčeho k jich škodě dočinil. Potom ve čtvrtek před Nanebevstoupením Páně předstoupil před správu cechu, přednesl svou žádost a pak ji ještě jednou opakoval před městským úřadem. Bezpochyby že jako u krejčích v Praze byl i u zlatníků obyčej, že slíbil nebo přísahal před mistry přísežnými, že sobě v řemesle poctivě bude počínati. Dále byl povinen mistrům dáti čtyři groše, které podle zvyku i jinde panujícího společně se propily na oslavu nového mistra. Toto v pozdější době bylo vypuštěno. Do pokladny bratrské ještě v roce zaplatil jednu kopu grošů na potřeby společné. Ve Štrassburku byl ustanoven poplatek dvou liber denárů a ve Vídni pouze jeden věrdunk stříbra ke cti sv. Eligia. U cechu krejčovského v Praze dáváno bylo půl kopy grošů podaje či závdavku. Pravidelný příspěvek do bratrstva platil každý mistr o suchých dnech a ten obnášel 1 věrdunk a 1 groš, a kdo jej nezaplatil, pozbyl práva bratrského. Asi kolem roku 1410. snížen byl plat bratrský na 4 groše, které se odevzdávaly každý čtvrt roku. Vyjel-li některý mistr za svým povoláním do ciziny třebas na delší dobu, nepozbyl práva svého, musil ovšem při návratu zaplatiti svou povinnou částku za celou tu dobu.

Z peněz těchto do společné pokladnice ukládaných podporováni byli (tak tomu bylo ve Vídni) mistři chudí a nemocní, kteří více

[1]) Meyer: 167.

Digitized by Google

pracovati nemohli, a placeny z nich i výlohy za církevní obřady a potřebné svítivo v kostele.

Také o tovaryších či pomocnících byly vytknuty v pořádku některé podrobnosti. Mistr do dílny ke práci zlatnické mohl přijmouti každého tovaryše, a za něho odváděl do pokladny po jednom věrdunku. Avšak některá ustanovení byla taková, že jimi zabráněno bylo nepoctivé konkurrenci, a proto též i počet tovaryšů byl mnohdy obmezován. Vůbec zvláštním úkazem bylo, že smělo se v té době pracovati toliko na zakázku, a nikoli do zásoby do krámu; to platilo také v Praze o krejčích, kteří k prodeji jen něco málo věcí směli míti na skladě, a každý byl trestán, kdo ustanovení nedodržel. Bylo to proto, aby jeden druhého nepředělával a prací na úkor jiných nebyl zanešen. Přestoupil-li toto nařízení tovaryš, že bez vědomí mistrova věci na prodej pracoval, podléhal trestu, a dokud nezaplatil, nesměl od žádného mistra do práce býti přijat. Dle stanov Vismarských nesměl mistr mistrovi tovaryše přebírati, a tovaryšovi, který svůj čas u mistra nevybyl, se vyhrožovalo, že po čtvrt roku ve městě pracovati nesmí. Stalo-li se pak, že tovaryš přešel k mistrovi jinému, aniž byl u prvního mistra práci dokončil, platil i tovaryš i onen mistr po jednom věrdunku pokuty. Ve Štrassburku vysazena byla pokuta pěti kop denárů, a tovaryš vrátiti se musel k předešlému mistrovi. Pod trestem 1 věrdunku bylo zapovězeno mistrům, aby podrželi tovaryše, který se nepoctivě choval nebo peníze vypůjčoval a nečestnými věcmi se zanášel. Také ani mistr nesměl mu peněz půjčovati a více na něm žádati, než bylo právem; postavil-li se mu pak tovaryš na odpor a nechtěl-li podlé jeho vůle jednati, dáno mu za právo a mistr ztratil i své peníze. Toto ustanovení bylo někdy kolem roku 1368 zrušeno.

Aby se předešlo všeliké šizbě se strany mistrů a tovaryšů, kdyby snad pálením a sléváním zlato a stříbro v horší měnili, nesměl tovaryš stříbro ani zlato bez vědomí mistra bratrského páliti; k tomu vždy do dílny poslán sluha, aby měl dohlídku, jinak zaplaceno 15 grošů pokuty. Ani zbytky mincí kupovati se nesměly, aby vždy bylo známo, odkud pocházejí.

O učenících stanovy pražské nic blíže nepřipomínají, a také jinde, ku př. ve Vismarech [1]), nejstarší stanovy o nich ničeho nemají. Zde teprve ve mladším pořádku se žádalo, aby mistr neměl více než dva učeníky a jednoho tovaryše, protože práce řemeslné bylo po skrovnu. Ve Štrassburce [2]) ovšem mohl míti dva tovaryše a dva učeníky, avšak

[1]) Crull. 12. [2]) Meyer 167.

Digitized by Google

druhého učeníka vzíti nesměl, dokud starší nebyl již poněkud s řemeslem obeznámen. S povšechným stavem věcí souviselo, že za učeníka mohl přijat býti jen učeník z manželstva pošlý, poněvadž jinak později mu přístup k mistrovství docela byl zamezen. V Hamburku a Lüneburku mimo to platilo, aby nebyl poddanstvím zavázaný, aby byl německé národnosti a dobré pověsti. Podobná obmezení byla i u zlatníků v Paříži. Zde mistr bral do učení jediného, ale za to ze svého příbuzenstva jich mohl míti, kolik sám chtěl [1]). Při tom určeno také i stáří jejich; měl každý býti nejméně deset let starý a tak dospělý, aby krom výživy ročně 100 sous vydělal. Jak dlouho se učili řemeslu, známo není; v Ulmu roku 1398. platila doba tří let [2]). Při uvedení do cechu platili někde učeníci 2 libry vosku a něco na pivo. V Praze ke konci století XIV. bylo u řemesla platnéřského ustanoveno, že učeníci mistrům 3 kopy gr. zaplatili, do cechu 15 grošů, a v učení byli tři roky [3]). Jako o sběhlém tovaryšovi platilo i o učeníkovi, že ho jiný mistr nesměl do učení vzíti.

Doba pracovní byla od pondělí do soboty dopoledne; v neděli, ve svátek a v sobotu odpoledne se nepracovalo. Bylo tomu tak ve Štrassburku. V Paříži noční práce docela byla zakázána a dovolena jen tehdy, když byla nějaká rychlá objednávka pro královský dvůr. I zvláštní ustanovení měli o klidu svátečním. Krámy sice v neděli a ve svátek mohly býti otevřeny, ale co v ty dny zlatník vydělal, odváděl do pokladny spolkové, a z těch peněz byli v neděli velikonoční chudí městští vyčastováni.

O zlatnických dílnách z pražských stanov se ničeho nedovídáme. Ve Vídni se vyžadovalo, aby zlatník veřejně pracoval v ulici, kudy se chodí a nikoli v místě pokoutním ani v místnosti zavřené nebo mezi židy, jinak jim mohli dohližitelé věci pobrati, rozlámati a odevzdati mincmistrovi. V Praze provozovali řemeslo ve Starém Městě v místech přiléhajících k ulici Karlově, kteryžto prostor nazýván byl ulicí zlatnickou (platea aurifabrorum).

Jako řemesla jiná stáli i zlatníci pod veřejnou dohlídkou. Již ve stanovách bratrstva se udává, aby nikdo stříbrné věci, které jsou zlaceny, nebarvil, a byl-li z toho usvědčen, měli tři starší právo dílo mu pobrati a přelámati; hmotu sice obdržel, ale zaplatil jeden věrdunk pokuty. Z toho jest patrno, že v Praze přísežní byli také ustanovenými dohližeči. Ve Vídni, ve Vratislavi a ve Štrassburku [4]) opět

[1]) Meyer. 168. [2]) Tomek I. 334. [3]) Meyer. I. 162.
[4]) Schaller, Beschreibung III. 367.

Digitized by Google

nalézáme *dva počestné* muže (erber man), kteří ustanoveni byli ke prozkoumání věcí ze zlata, nalézáme je také i u pražských soukeníků, krejčích a rybářů. Koho ve Štrassburku postihli, zaplatil 1 libru denárů; v Bukovci přestupníci oznamováni byli radě městské.

Zlata na mnohých místech (ku př. ve Vídni) užíváno bylo 20karatového; v Paříži bylo nařízeno, aby zlato bylo lepším než jinde, a váha pařížská nesměla býti slabší než 1 karat. V Praze se užilo roku 1325. ke zlatým penězům zlata 18—18½ karatového; ke zlatým Florentinským, jimž říkáno dukáty, obnášelo zlato 23 kar. 8—11 gr. Při stříbře neměla míti hřivna více příměsku než 1 lot a jen na práci pasířskou smělo se užiti stříbra horšího nejvíce se dvěma loty přísady; tu pak v Paříži se žádalo, aby se vyrovnalo anglickým šterlinkům. Proto také nesměl nikdo dělati zlato červenějším, ani nepravé kameny zasazovati, ani železo, měď a mosaz pozlacovati; aby však věděl kupec, jaké dílo jest, měl je dáti úřadu vysvědčiti. Zda každý zlatník již tenkrát práci svou znamením vlastním opatřoval, nevíme, někde opatřována znamením městským; v Praze práce k ohledání předložena byla přísežním mistrům. Ve Vismarech [1]) hlavně bylo toho dbáno, aby zlatníci nikomu pečetidel nezhotovovali, ježto snadno jimi podvody se děly, protože jich užíváno mnohdy místo podpisů; kdo učinil tak bez vědomí úřadu, zaplatil svou hlavou, ve Štrassburku však pozbyl jen mistrovství a nad to z města byl vyobcován [2]). V Paříži byl oznámen policejnímu mistrovi a také vypovězen z města, i kdo se úskoků nepoctivých v díle dopouštěl. Královské pečetě zdá se, že v Praze zhotovoval jen ustanovený zlatník; za krále Jana byl jím jakýs Gotfried, jemuž dal král nějaký plat v Unhošti.

Aby kupci byli chráněni před zlatníky nesvědomitými, byla v Praze za jednotlivé práce zlatnické ustanovena i mzda, aby se nalézala ve shodě s hmotou spracovanou. Směli požadovati:

Za misku, uvnitř vykutou a vyzlacenou, 1 kopu grošů; za přiletovanou po 1 těžké hřivně, tolikéž za pozlacené pásy a za kalich, jenž vnitř i vně byl zlacen. Zlacené nádoby byly dražší, a každá hřivna stála 3 kopy grošů.

Stříbrné pasy platily se od hřivny po 40 groších a za vystupující nástavky po 50 gr; za stříbrný kalich, jehož hoření část vnitřní byla pozlacena, 40 grošů; za lžíce stříbrné s pozlaceným držadlem za hřivnu 1½ groše, a za obyčejné pouze 25 grošů; za misky stříbrné s pozlaceným okrajem a půdou za hřivnu po 50 groších, a bez pozlacení

[1]) Crull 19. [2]) Meyer 170.

Digitized by Google

25 grošů; za pozlacené návěsky (Anhängsel) za lot po 5 gr; za prsten ze špatného zlata od lotu 3 gr., od dvojitého po 8 gr; za prsten s vyrytou částí horní po 6 gr., za prsten s kaménkem po 3 gr; za stříbrné pečetítko s vyrytým erbem byla též cena určitá; za totéž pečetítko mosazné 4 groše a olověné 2 groše. Ještě několik věcí se uvádí, ale při nich cena jest vymazána.

Zlatníci užívali za material buď starého kovu nebo nově dobytého. Prostředníky pak jejich při koupi a prodeji zlata byli tak nazvaní *litkupníci* (subemptores), jichž úlohou vlastně bylo, aby cizí kupce seznamovali s poměry na trhu panujícími. Ve Štrassburku tvořili zvláštní cech [1]). Za sprostředkování koupě zlata a stříbra obdrželi vždy procentuální odměnu z každé hřivny. Tím se předešlo tomu, že zlatníci nebyli nuceni kupovati zlato a stříbro od lidí podezřelých, a když jim co bylo podezřelé, oznamovali to ve Vismarech mistři svým starším, kteří to opět vznesli na rychtáře, aby věc vypátral [2]). Litkupcům obchod se zlatými věcmi byl zakázán. V Praze ustanovováni byli od městského úřadu, ale na jak dlouhou dobu, není nám známo; proto přece z listin patrno, že doba byla dosti krátká. Přitom postavili za sebe rukojmě v summě 100 kop grošů, buď osobu jednu, nebo osob více, z nichž každý ručil vždy za nějakou část.

Od živnosti zlatnické tou dobou odděleni byli *slévači* zlata a stříbra (aurifusores). Právo to svěřeno bylo roku 1314. Jindřichu Rauberovi, který sám nebo svými lidmi mohl slévati zlato, které mu ke slití přinesli buď měšťané nebo i kupci cizí; dala se nejspíše tak hodnota hmoty nejlépe ustanoviti. Zlato však prodávati nesměl. Ostatně mohl si každý zákazník u něho rozpustiti zlato, ale v jeho přítomnosti. Za práci tu vybíral ustanovenou taxu, která obnášela z hřivny zlata rozpuštěného 6 halířů; z hřivny zlata přepáleného 3 groše, ze zlata roztaveného a vyčištěného 3 halíře, ze zlata přepalovaného pomocí salmiaku, soli kamenné, vápna a j. v tuhém ohni 1 groš, a mimo to zůstala mu škvára (tampf); poslední způsob tento slul cementování (ciminare). Ostatně mohl vždy sobě ponechati zrnka zlata, která zůstala vězeti v *testě*, totiž v nádobě k tomu cíli zhotovené. Také se u něho zlato vážilo, a za zvážení pěti hřiven vybíral 1 halíř; bylo-li zlata něco přes 20 hřiven, tedy 2 halíře; také v tavírně jeho se i zlato přepalovalo, a nikde jinde.

Rauber byl oprávněn i zlato znamenati, a mimo něho i jiná osoba, od úřadu určená. Za známku se při zlatě užívalo *hlavy lví,*

[1]) Meyer 172. [2]) Crull 19.

Digitized by Google

při stříbře poloviční hlava lví byla „cejchem.“ Podlé toho říditi se musili litkupníci, a kdo jednal proti nařízení tomuto, zaplatil poprvé pokutu 30 grošů, po druhé 10 talentů nebo hřiven, a po třetí byl-li postižen, na rok z města vypovězen byl.

I pro stříbro byla zvláštní tavírna či prengád v Praze, a řídil ji buď Rauber sám, nebo jeho společník. Přepalovalo se jen čisté stříbro; kdyby nebylo čisté až do $^1/_5$ nebo $^1/_6$ lotu, mohl býti potrestán pokutou 30 grošů, po druhé 10 hřivnami a po třetí odejmutím práva; stalo-li se to proti jeho vůli, byl trestu všelikého prost [1]).

Jak dlouho Rauber ze svého privilegia se těšil, nevíme, ani kdo po něm právo to obdržel. R. 1383. setkáváme se v Praze s nějakým Vilémem, slévačem zlata a zlatníkem. Zvláštního druhu výsada byla, již dne 24. června 1343. král Jan udělil „prennéřům“ stříbra v Kutné Hoře, kteří tvořili společnost zařízenou na moderních základech socialistických [2]).

O postupu v úřadech bratrstva zlatnického není nám nic povědomo. Jen asi kolem roku 1400. víme, že byl Ortlin [3]) mistrem bratrským, a přísežními: Vincentius (1407—1413.), Jakub z Hajnu (1404) a Nikel Mathes (1400—1404.). Pokud u Tomka přicházejí, uvedeme následující zlatníky:

1316 [4]). Rudlinus, 1316 - 1344.
Nicolaus aurifaber.
Meinlin de Rokeczan.
1333. Budek, aurifaber.
1337. Leutlin, aurifaber.
1352. Laurentius, aurifaber.
Jacobus, aurifaber 1356. 1381 až 1382.
Treusel Ulricus, aurifaber 1353 až 1356.
Wolflinus, aurifaber 1353. 1356. až 1360.
Ula (Ulricus), goltmacher 1361.
Petrus Pesold, aurifaber 1361. 1402—1427.
Conradus (Kunz), aurifaber 1364. 1430—1433.
Johan, Ješek, Hensl, aurifaber 1364—1395.
Mathias, Matouš, aurifaber 1364.
Zdislaus, aurifaber 1364.
Treusel Enderlin, aurifaber 1364. až 1365.
Thomas, aurifaber 1365.
Stefanus, aurifaber 1364—1366.
Gregor Beham, aurifaber 1377 až 1380.
Hanuš, aurifaber 1373.
Jacob de Patavia, aurifaber 1378.
Fridlinus, aurifaber 1379.

[1]) Rössler I. 5. Emler, Regesta III. 94. [2]) Emler, Regesta IV. 513.
[3]) Tomek. Základy starého místopisu Pražského jej neuvádí, ač není-li to jedna osoba s Otlinem, velikým zlatníkem. (1403—1414).
[4]) Emler, Regesta III. 141.

Digitized by Google

Wacek Johlin, aurifaber 1378 až 1379.
Dominicus, aurifaber 1383—1386. 1400—1406.
Wilhelm, aurifaber, aurifusor 1383 až 1388.
Nicolaus, aurifaber 1387—1391.
Johannes, silberprunner 1398.
Nicolaus Mathes, aurifaber 1400 až 1404.
Conrad Smelzer, aurifaber 1400 až 1408.
Petrus, Pesold, Petřík, aurifaber 1401—2. 1424—1427.
Johannes de Stein, aurifaber 1401 až 1410.
Nicolaus de Dam, aurifaber 1401.
Georgius Niger, Jurglin, aurifaber 1402.
Wenceslaus, aurifaber 1402.
Otlinus, aurifab. 1402—1424.
Henricus de Egra, aurifaber 1403 až 1409.
Christophus, aurifaber 1403 až 1405.
Hanuš de Misnia, 1403—1408.
Otto magnus, aurifaber 140 3 až 1414. 1429.
Nanek, goldner 1404.
Jacob de Hein, aurifaber 1404.
Thomas Janua, aurifaber 1405.
Wenceslaus Roh, aurifaber 1405 až 1409.
Meinhardus, aurifaber 1405.
Thomas de Solario, aurifaber 1405.
Jacob de Styria, aurifaber 1407 až 1409.
Vincentius, aurifaber 1407– 1413.
Hanuš de Kotbus, aurifaber 1408.
Johann Behem, aurifaber 1408 až 1419.
Polanus Paulus, aurifaber 1408.
Nicolaus de Budišín, aurifaber 1409—1414.
Nicolaus de Tachovia, aurifaber 1409.
Andreas, aurifaber 1410.
Nicolaus de Hlubšic 1410—1412.
Georgius, Jorglin, aurifaber 1411 až 1436.
Pfeilsnitzer, Georgius, aurifaber 1411—1419.
Meinhardus, aurifaber 1412 až 1413.
Gisperger Kunz, aurifaber 1414 až 1418.
Preus Johann, aurifaber 1415 až 1429.
Elisabeth, silberprennerin 1416.
Ruprecht, aurifaber 1418—1428.
Jacob de Sacz, aurifaber 1418.
Simon, aurifaber 1424—1433.
Nicolaus de Plzna, aurifaber 1425 až 1433.
Michael, aurifaber 1428.
Clara, nata Ottlini, aurifabri 1429.
Nicolaus Roll, aurifaber 1430.
Pilz Kunz, aurifaber 1431.
Kotbus Michael, aurifaber 1431
Kotbus Newenmeistr 1431.
Mathias, aurifaber 1461—1463.
Martinus, aurifaber 1504—1506.

Rukopis, z něhož stanovy bratrstva zlatníků pražských uveřejňujeme, nachází se v c. k. dvorní knihovně pod číslem 15.016. Obsahuje celkem dvanáct pergamenových listů, širokých 16 cm. a dlouhých

Digitized by Google

21·4 cm., které obejmuty jsou pevnými dřevěnými a dvěma mosaznými sponkami opatřenými deskami, potaženými červenou kožÍ. Pochází ze století XIV. a psán jest písmem velikým as 1 cm. vždy o dvou sloupcích na listě. Komu zprvu náležel, nedá se zjistiti, avšak soudíc podlé poznámek, byl asi majetkem některého bratrského člena, ne-li dokonce samého bratrstva, jehož byl snad prvním zákoníkem. Na vnitřní desce zadní nalézají se následující poznámky, které se vztahují na některé změny obsahu:

Anno domini MCCCLXVIII. . . (Andreas). ; ostatní jest nečitelno.

Von der IIII grosen, das ge ab.

Von dem eekinde vnd vom eelichen weibe.

Saczunge, dy man yn der czeche machet, dy sal man nicht vorbiten czu sagen.[1])

Das eyn man nicht syn gelt vorlise, wen sich der knecht, den er her . . gelegen hot, wyderr seczen wil.[2])

Nos Venczesslaus . . . Nos Vencz . . . Sulco.

Ver do nimmt ein maister oder ein maisterin doz pesser tuch dem sul man geben VI phunt vachses; vnd den kinden ober VI iar ein halb phunt vachs.[3])

Písmem ze XVI. století psáno: Laus deo 15. M. ✠ L. 35.; mezi M. a L. nalézá se monogramm, sestávající z písmene *X*, v němž nahoře připojeno *A*, patrně asi znamení zlatnické, jakým tento maetník rukopisu znamenal své zboží. K tomu neznámý nám tento zlatník připojil: Dvě neděle před vánoci, gdy sem odevřel krám svůj. P.(án) B.(ůh) M(á) Naděje.

Na posledním listě (12^b) jest ještě tento záznam z XV. století.

Item. Aurifaber de fraternitate debent dare de jure in omnibus quatuor temporibus quatuor gr. Vnder dem Ortleindem brůdermaister ist getadiget vnd geret warden von Peterman vnd Hansen Nyderlant, seinem Swager, daz offenbar beczeugt Vincencius der geswarn ainer vnd Jacob von Hain, auch der geswarn ainer, vnd Nykel Matheus, auch der geswarn ainer, vnd auch mit der ganczen zech gar vnd gancz schon bericht ist, vnd chain ansprach furbaz hinczun nicht enhat noch enhaben schol.

Stanovy podáváme v původním pravopise německém, pouze s touto změnou, že slova k sobě patřící jsme pojali a veliká písmena ve středu

[1]) Doplňuje ustanovení: *Kdo něco z cechu vynáší.* [2]) Patří k statutu: *O půjčování.* [3]) Náleží ke stati: *O lepším příkrovu.*

Digitized by Google

slov malými zaměnili. Ve příčině jazyka německého odkazujeme na pražské stanovy malířského cechu, kde o zvláštnostech pravopisu a řeči bylo pojednáno. (Pangerl. Die Prager Malerzeche).

(1^b.) *Do man czalt von cristes gepurt Tausend dreihundert iar, Dornach in dem vier vnd czwainzigisten iare czu den phingsten, Habe wir goltsmide czu prage gemåniklich mit gutem willen vnd mit vordachtem mut ein bruderschaft gemachet Unserm herren got czu einem lobe vnd vnser liben frawen vnd allen gotes heiligen vnd allen gelaubigen selen czu einem trost vnd vns allen czu einer selikait. Amen.*

Won der chotemper.

*D*az erste gesecze ist. Welcher maister seinen phenning nicht selber pringet an dem nechsten suntag noch der chotemper *noch essen*,[1]) der schol ein halbes phunt wachses geben czu pus;

*E*z sei den vor ehaftiger[2]) not, oder daz er in der stat nicht ensei, oder daz er sich sei, oder daz er vor veintschaft czu chirchen noch czu strazze nicht en thůrgen, der mack in wol senden.

Von dem puch.

*W*elch maister daz vorsaumet, daz man das puch gelesen hat (2^a), der sol einen halben grosen geben czu buz.

Won der vigill.

*W*ir wellen, wen ein maister oder ein maisterin stirbt in der czech, do sal beisein in der vigill ein maister oder ein maisterin bei der buz eines halben phunt wachs.

Von dem opfer.

*A*uch welch maister oder sein fraw czu opher nicht enget, ob man ym saget, der schol geben ein halbes phunt wachses czu buz.

Aber eines.

*A*uch wen ein leich in der czech ist, si sey reich oder arm, si sei clein oder groz, knecht oder diren, zo schol der maister oder di fraw selber czu opfer gen; wer dez nicht entut, der sol geben ein halbes phunt wachses zu buz.

Von den brifen.

*A*uch welle wir, wem man der prifil einessende, daz er kain widerred schol haben; er schol di leich tragen bei der vorgenanten buz.

Von dem brudermaister.

*W*en ein leich in der czeche wirt, der brudermaister vnd die

[1]) Připsáno červeně na straně. [2]) Stojí erhaftiger, avšak první *r* jest z části vymazáno. Ehehaftige not: impedimenta legitima.

Digitized by Google

drei scullen do bleiben, vncz daz di (2ᵇ) leich wirt bestatet; Welcher dez nicht entut, der sol eine halbes phunt wachses geben zu buz.

Von den tuchern.

*W*ene man der tuch eines herfürnemen schol, so sullen dy drei daz tuch selber herfürgeben vnd di kerczen; Welcher seinen slůssel darsendet, der sol einen grosen geben czu buz, Es sei den bei einem andern maister, der dez slůssel nicht hat.

Von dem einslissen.

*V*nd ist, daz si dezselben tages daz tuch nicht einslisen, so sol iegleicher einen grosen geben zu buz.

Von dem pessern tuch.

*M*an schol daz pesser tuch vnd dy grossen kerczen nymant leichen den maistern oder meisterin oder maisters kinder vber czwelf iar; Vnd bit iemant dorvber einem kinde vnder czwelf iaren, der schol czehen phunt wachses geben czu buz. Vnd auch, weme man daz pesser tuch vnd dy grossern kerczen leihet, dem sol man aus der czeche III.[1]) phunt wachses geben.

(3ᵃ). *Von dem minneren tuch.*

*D*az minner tuch vnd di minnern kerczen di sol man nyemandem leichen, den aines mannes tegleich gesinde; Vnd ist ez nicht sein tegleich gesinde an allen dingen oder sein almozsner oder sein almozsnerin, niemt ez iemant dorvber zu vnrecht, der sol V. phunt wachses geben zu buz. Vnd auch weme man daz minner tuch vnd di minneren kercz leihet, dem sol man geben ein halbes phunt wachses aus der czech.

Eines maisters pankhart sol man dinen alz dem gesind.[2])

Von dem tuchleihen.

*W*em man der tuch aines leihet vnd di kerczen, wirt daran keinerlay voruarlost von kercenfewer ader von andern sachen, oder von vorstelen; der sol ez ausrichten noch der maister genaden.

Von den kerczen.

*W*er der grozsen kercen aine prichet, der sol ein phunt wachses geben zu buz; prichet er aber der kleinen kercen eine, der sol geben ein halbes phunt wachses czu buz.

(3ᵇ). *Von dem kerczen machen.*

*D*i kercen[3]) sol nymanden machen, ee si gebrennen auf daz gemerke, weder di grosen noch di kleinen. Aber wil si yemant darvber

[1]) Vepsáno na místě rasury. [2]) Po straně. [3]) c psáno skoro jako t.

Digitized by Google

machen mit seinen phenningen in derselben swere alzs sie vor gewesen sint, der mag ez wol tun.

Von dem tuchleihen an der maister wort.

Vnd ist, daz der brudermaister vnd di drei der tůcher aines vnd di kercen iemanden leichen an der maister wort, di schullen geben di buz, di dorauf geseczet ist.

Von dem reden in der czech.

Welcher maister in der czeche wider ainen andern maister icht hat czu reden, der sol daz dem prudermaister vnd den dreien fürlegen. Aus den viren sol er ainen nemen, der sein wort vor den maistern spreche; der ander sol auch dazselbe tun, vnd wer dezselben nicht entut, der schol wier groz phenn(ing) geben.

Von vmbeschaiden worten.

Welcher maister ein vmbeschaiden (4ᵃ) wort redet: ez ist gelogen, oder: ir liget, oder: ir habt ez getan, oder: du hast ez getan, oder: er habet ez gesprochen, oder: du hast ez gesprochen, welcher hand wreuelwort ez sei, der sol wier grose geben zu buz.

Von dem czeihen.

Vnd ist, daz einer den andern icht czeihen wil, der schol ez den brudermaister lazsen bereden; welcher ez selber redet, der soll wier groz[1]) phenn(ing) geben czu buz.

Von dem Wurchen.

Welcher maister in der czeche ainen vrenden let in seiner smitten wurchen, er sei den sein geselle oder sein knecht, oder das daz werch sei dez maisters, der sol einen wierdunck grosser geben czu buz.

Von einem wrenden goltsmid.

Vnd ist, daz ein wrender goltsmit kůmt vnd bitet einen maister in der czeche, daz er ym helfe berayten ein werch, vnd ym dez lonet, er mag ez wol tun.

Vnd wer ainem in seiner smitten (4ᵇ) czu wurchen gibet, wer der sei, er mag ez wol machen.

Von dem knecht.

Ist, daz ein maister seinen knecht vailes werch wurchen let mit wissen, der sol ainen vierdunck grosser geben zu buz.

Ist, daz ein knecht vailes werch wurchet an seines maisters wissen, der sol ainen vierdunck grosser geben czu buz; gybet der knecht nicht dy buz, in sol kein maister furbas behalten.

Digitized by Google

Von dem wůrleihen.[1])

Auch ist, daz ein maister seinen knecht icht wůrleihet oder gibet mer, den her von rechtez sol, secz sich der knecht wider den maister vnd wil nicht iren willen tun, derselbe maister sol dazselbe gelt vorloren haben.

Von den eleichen kinden.

Ist, daz ein maister in der czeche eleich kinder hat, di haben alz gut recht alz ir vater. Stirbet der vater, di kinder sullen nicht phening geben, diweil si dienent. Gehelt di fraw offen smit, di sol iren phennig senden; hat (5ᵃ) si nicht offner smit vnd vorkaufet goltsmitwerch, si sol in aber senden. Ist aber, daz si dez nicht enhat, so sol si nicht geben. Nimpt si aber einen andern man, der di czeche nicht enhat, so hat si di czeche vorlorn; ader di ersten kinder, di vorlisen der czeche nicht.

Ist, daz di fraw begert, zo wil man si bestaten aus der czeche.[2])

Ab ein master veret aus dem land.

Vert ein maister aus dem lande, von welchen sachen daz sei, kumpt er her wider, der sol geben, waz er vorsaumet hat. Stirbet her, sein kinde haben ir recht dorvmb nicht vorloren.

Vnd ist, daz ein maister einen sun hat, wůrcht er nicht goltsmitwerch, wil er di czeche haben, er mag si wol haben.

Vnd ist, daz ein maister ein tochter hat, gibpt her si einem andern, den ainem goltsmid, bit er di czeche in der iaresfrist, man sol imps nicht vorsagen; der sol geben czwei phunt wachz (5ᵇ) vnd sol daz recht haben (alz)[3]) ein ander maister.

Wer di czeche geuinnen wil.

Ez wellen auch gemainleich di bruder, weme man die czeche gibet, [der sol von ersten den maistern vier groz schenken],[2]) vnd in di czech sol er ein [schok groser][4]) geben in einem iar, alle chotemper einen wierdunck vnd ainen grossen in di czech. Gibt er aber czu der andern chotemper einen wierdunck nicht, so ist der erste vorlorn; gibt er aber zu der dritten nicht, so sind ymmer di ersten vorlorn.

---

[1]) Později přeškrtán byl celý tento odstavec, a napsáno po straně ruko z r. 1368: Das ge ap.

[2]) Nahoře na okraji písmem o něco pozdějším (asi ke konci XIV. stol jest připsáno: Item. Toto geſt rozom. Ktoz myſtrowu anebo czeru myſtrovu peyn ten ma ten fortel, zye do czechu neda nycz, a take tyech trzy let zbawen flur geſt, nez gyne wſyeczky wyeczy, czoz w prawye a w rzadu mame, to podſtupyty m

[3]) Na okraji malým písmem psáno. [4]) Bylo později kancellováno.

Digitized by Google

Von dem czu hauf gebiten.

Wir wellen auch, wen der brudermaister vnd di drei czu einander gebiten den maistern, welcher nicht kumpt, der gibt einen grossen czu buz.

Wen ain maister dem andern zu wůrchen gibt.

Wir wellen auch, wen ain maister in der czech einem andern icht czu wurchen gibt, demselben sol kein maister czu wůrchen (6ᵃ) geben, er hab den dem ersten sein werch berait; gibt ym yemant dorvber zu wurchen vnd nimpt ez gener, ee daz er daz erst berait, so gibt iederman einen wierdunck grosser zu buz.

Wer sich wil zu maister seczen.

Wir wellen gemaylich, daz sich keiner nicht sol hie zu maister seczen, er pring den ein vrkund vnd einen prif, daz er sich anderzwo wol enthalden hab, vnd daz er ein eekint sei, vnd auch daz er ein elich wip hab; der mag sich wol seczen vnd der sol auch purgerrecht gewinnen.

Von dem krig.

Vnd wollen auch, daz wenne ein werr vnder den maistern sey, vnd daz man kumet noch dem brudermaister vnd tut ym daz kunt, so sol der brudermaister zu hant alle dinck vnder wegen lasen, vnd sol aufsten vnd soll den krig vorrichten.

Vnd wellen, daz wen der brudermaister noch den dreien sent, daz si kumen; (6ᵇ) wer dez nicht tut, der gibt czwen groz zu buz.

Von dem poten.

Vnd wen der pot den maistern czu einander gebeut, zo sol man ym einen [halben][1]) grosen geben alz oft er daz tut.

Wer die czech offenbart.

Wir wellen auch, wer der sei, der do furpringet oder saget, waz man in der czech machet oder redet, wer er sei, wirt er sein vberwunden (mit ainem maister),[2]) der sol einen wierdung grosser geben czu b(uz).

Von den knechten.

Wir wellen, daz man keinen knecht nimmer halden sol, der sich vnerlich heldet, mit nicht vorrechen oder mit hintragen oder mit andern vneren sachen, bei der buz aines vierdungz.

(E)z[3]) wellen auch gemeiniklig di maister, daz man kein

[1]) Později škrtnuto. [2]) Připsáno na straně malým písmem současným.

[3]) Nadpisů červených v ostatních odstavcích není, a i počáteční písmena rubrikator vynechal, ač je měl naznačeny.

Digitized by Google

samnung andersswo hab, den wo der brudermaister hin gebeut bei der buz eines fierdungz.

Wir wellen, daz wem man der tucher eines leihet ausserhalb der czech, derselbe schol (7a) geben ein phant oder phennigen zu hant von dem pessern tuch ein halb schok grosser vm wachz, von dem minneren tuch einen wierdunck vm wachz in di cech.

(W)ir wellen auch, daz chain maister chainen dienenten chnecht silber oder golt prengen noch gizzen in seiner smit lasse an sein diner vnd mit des prûdermaisters wizzen czu pûz XV. gross.

(W)ir wellen, daz ein ychleicher maister oder maisterin des nâchsten montages nach der chotemer czû oppher ge, wo man den selen dient bei der buz 1 gross.

(7b) *Daz sint di gebot von dem lon.*

Von einer schal, di innen getriben ist vnd vorgult, ein schok grosser.

Von aufgelôtten w(erch).[1])

Vnd von aufgelotten von der mark az swer.

Von gul. gurteln.

Vnd von vorgulten gurteln von der mark az swer.

Von kelch.

Von einem kelch, der vorgult ist aussen vnd innen, az swer.

Von gefezze.

Waz vorgultes werchez ist von gefezze, ein mark vm drey schok.

Von weissen gurteln.

Von weissen gurteln von der mark XL gross. vnd von hohem werk L groz.

Von dem weissen kelch.

Von ainem weissen kelch, an dem der knauf vorgult ist, XL gros.

Von leffeln.

Von leffeln, di hinden vorgult, von der mark ein $^1/_2$ schok.

Von leffeln.

Von leffeln, di nicht vorgult sint, von der mark XXV groz.

Von weissen schaln.

Von wissen schal, do daz eeck vnd der poden vorgult ist, ader von creuslein, (8a) von der mark L groz.

---

[1]) Stojí toliko w.

Digitized by Google

Aber von einer weissen schal, do nicht anvorgult ist, von der mark XXV groz.

Vor ermel geslossen, alz swer.

Von vorgulten peiwerfen, von dem lot V groz.

Von einem guldeinen ring, der do slecht ist, III groz.

Von einem guldeinen ring, do czwen in einander geslossen sint, VIII groz.

Von einem ruckachten ring, der do graben ist, VI groz.

Von einem slechten ringerlein mit eynem steinlein, III gr.

Von einem silberin ingsigel (mit) [1]) schilt vnd helm, ... [2]) groz.

Von einem messeyn, IIII [3]) groz.

Von einem bleyeyn, II groz.

Von schussel vnd von pecken, von der marck ... [4]) groz.

Von dem ferben.

Wir wellen auch, daz man kein silwerin dinck, daz vorgult sei, nicht ferben schul; tut ez kainer darvber [vnd wirt er sein oberwunden, der] [5]) brudermaister vnd (8b) di drei sullen daz werk nemen vnd sullen ez prechen, vnd sullen ym daz wider geben, vnd derselb sol einen wierdunck geben zu buz.

Vnd hainer werch sol besten bei einem lot, vnd gurtelwerch bei $1^1/_2$ lot.

Vnd auch als wir in vnser zacung gehalden haben baz uf dise czeit, also: welcher wolde meister werden, derselbe sold vor drey gancze iar dinen in diser stat czu prage. Darnach aber, welcher in czukunftigen czeiten eins meisters tochter oder eine meisterinne nemen wolde, derselbe sol der vorgenanten beswerung vnd dreyer iar czu dinen ledig vnd frey seyn [6]).

---

[1]) V rukopise nestojí. [2]) Vyškrabáno. [3]) Jest vyškrabáno ale dosti znatelno. [4]) Není znáti. [5]) Vyškrabáno ale dosti znatelno.

[6]) Mnohé z odstavců těchto přejaty jsou do privilegia potvrzeného dne 17. září roku 1562 císařem Ferdinandem I., o kterých něco více na jiném místě sdělíme.

Digitized by Google

Čís. 8.

Výslech Valdenských r. 1340.

Sděluje Ferd. Menčík. Předloženo 8. června 1891.

Náboženské hnutí, způsobené sektami rozličnými ve XII. století, jest tak zajímavé, že vždy se k němu historičtí badatelé vrací, a to tím spíše, čím více se tu nalézá mezer, které doplniti jest dlužno. Zvláště v Čechách nabývá otázka ta důležitosti, ježto podle všeho může se rozřešiti záhada, zdali učení pozdějších českých bratří souvisí s učením starších Valdenských. Preger v pojednání svém „Ueber das Verhältniss der Taboriten zu den Waldesiern", vyslovil se v ten smysl, že učení Táborské vyplynulo ze sekty Valdenských, čemuž částečně odporuje J. Goll [2]), podotýkaje, že na rozvoj učení táborského působilo více prvků, a ještě více na učení bratrské. H. Haupt ve článku „Waldenserthum und Inquisition" [3]) ke konečnému úsudku ještě nedospěl, pojednávaje dosud jen o náboženském hnutí ve XIV. století.

Kacířské učení objevuje se v Čechách již za Přemysla Otakara II., ale ze sporých zpráv nejde na jevo, zda-li kacíři tehdy v Čechách pronásledovaní byli Valdenskými. Jen z toho, že v sousedních Horních a Dolních Rakousích sekta tato se objevila, možno se domýšleti, že již asi tehdy do pohraničných krajin českých, osazených kolonisty cizími, zaneseno bylo toto učení, a že tu žili po různu ektáři potajmu a dosti se šířili, aniž by se jim od koho překáželo. Toho mínění byl také i Palacký.

V Rakousích již na počátku XIV. století užilo se prostředků násilných, a oni také v Kremži inkvisitorovi násilím odpověděli. Též v Praze r. 1315 bylo proti nim násilně postupováno, že 14 jich bylo

---

[1]) Abhandlungen der k. Baierischen Akademie der Wissenschaften. Historische Classe sv. XVIII. (1889).

[2]) Nové spisy o Valdenských. Athenaeum 1887/88. 99.

[3]) Deutsche Zeitschrift für Geschichtswissenschaft. Herausgegeben von L. Quidde 1889.

Digitized by Google

upáleno, což roznítilo odpor biskupa Jana z Dražic, který posléz až obviněn byl, že jim nadržuje, a pohnán do Avignonu, aby se zodpovídal. Roku 1318 vydáno bylo několik bull papežských, kterými se králi, biskupům a některým z pánův ukládalo, aby kacíře stíhali, a za inkvisitory ustanoveni dominikán Kolda z Koldic a minorita Hartman z Plzně. V nich připisováno jim učení takové, jež celkem shoduje se s učením Valdenských. Zavrhovali totiž přísahu, svátost pokání udělována osobami světskými, a některé jiné, jež spíše na pověsti se zakládaly. Vytýkáno jim, že mají zvláštního arcibiskupa a sedm biskupů, z nichž každý má pod sebou 300 věřících. Zprávy povšechně vypravují toliko o odporu, jaký kacíři kladli, aniž by uváděly jméno sektářů těch. Tak vypravuje Flaccius Illiricus[1]), že má zprávu o jedné kacířské inkvisici v Čechách a v Polsku, která odbývala se za krále Jana roku 1330; Preger zprávu tuto vztahuje k roku 1318, protože inkvisice ustanovena byla pro obě země. Podlé Flaccia byli tito čeští kacíři ve spojení s vlašskými, posílajíce do Italie sbírky peněžní a i své budoucí učitele, aby se tu vzdělali. Vůbec pak podobá se, že inkvisice trvala nepřetržitě několik let, a že ob čas noví inkvisitoři byli ustanovováni. R. 1335 ustanoveni inkvisitoři pro diecési pražskou a olomouckou; pro onu byl Havel z Nových Hradů, pro tuto Petr z Načeradce, a král, duchovenstvo i panstvo vyzváno, aby je podporovalo. Hlavní zřetel obrácen ke krajinám českým, zvláště při hranicích rakouských, a jmenovitě ke krajině jindřichohradecké, nedávno kolonisované. Zde také rozvinuli hlavní svou činnost, o níž ovšem jsou zprávy velmi neúplné. Inquisitorovi byl hlavně nápomocen pan Oldřich z Hradce, a nalézáme ho tu ještě r. 1338. Obyvatelstvo německé však kladlo odpor, jejž inkvisitor nemohl zlomiti, a proto r. 1339 odebral se Havel do Avignonu, aby podal o konání svém zprávu a přiměl papeže k prostředkům ještě přísnějším. Sotva však odešel, ihned obyvatelstvo, které na oko se podrobilo, navrátilo se ke staré víře a k předešlým svým učitelům. Proto vydal papež dne 6. března 1340 novou bullu, jíž téměř hlásalo se křižácké tažení proti nim, a panu Oldřichovi poskytnuty odpustky všeobecné, kdyby v zápasu proti odbojným poddaným snad zahynul. Současně skoro zuřil podobný boj proti kacířům v Klosterneuburku (1336) a v okolí Enže a Steyru (1338). Dosud víme pouze o tom,

[1]) Catalogus testium veritatis. Argentinae. 1562 str. 430: Habeo inquisitionem in Boemia et Polonia contra Valdenses sub rege Joanne circa 1330. D. annum factam et in alia inquisitione invenis etc.

Digitized by Google

že obyvatelstvo venkovské mstilo se za trýznění, ale o průběhu známo nebylo ničeho.

Náhodou našli jsme v jednom rukopise kláštera Kotvického (Codex Tironianus 82) na desce přilepený pergamenový list, na kterém vypsán jest protokol o výslechu kacířů, konaném za papeže Benedikta XII. (1334—1342). Zlomek tím jest důležitější, že posavad ani o učení, jménu a organisaci kacířů zdejších ničeho známo není. Podle dvou udání, které ve spise přicházejí (feria proxima tertia post Galli a feria sexta post festum st. Lucae) konalo se vyšetřování buď roku 1335 nebo 1340. K roku 1335 přihlížeti nemůžeme, protože papež Benedikt XII. teprvé r. 1335 ustanovil inkvisitory nahoře jmenované. Jsme tudíž náhledu toho, že výslech dlužno položiti do r. 1340, kdy právě papež na srdce vložil panu Oldřichovi, aby kacířstvo vyplenil. S tím pak se srovnává, že inkvisitor toho roku se navrátil a znovu práci svou s větším úsilím započal.

Že pak kacíři kolem Jindřichova Hradce usedlí byli Valdenští, jde na jevo z následujícího. Inkvisitor Havel u přítomnosti faráře Mikuláše ze vsi Perchtoldovy vyzýval Kateřinu, manželku Henzlína postřihače, aby přísahala na sv. evangelium, že bude poslouchati svatou římskou církev a papeže Benedikta XII. a že mu pravdu poví. Ona odvětila, že jest pravou křesťankou; a když třikráte na ni naléhal, aby přísahala, neodpověděla mu, a že bude přísahati, poručí-li jí to. On však trval, aby ze svobodné vůle přísahala, což ona neučinila a pohrdlivě domů odešla. Dále se dotazoval lidí, zda-li se zpovídali laikům, zda byli přítomni, když světští lidé kázali, a přichází tu i jméno Leonista, které dáváno bylo Valdenským. Mimo to z dopisu papežova z r. 1340 vysvítá, že měli tajné schůze se svými učiteli, které nazývali apoštoly; zde pak nazývali je pány (domini). Co pod slovem tím se vyrozumívá, seznáváme z artikulů valdenských, uveřejněných r. 1890 Döllingrem.[1]) Tam na straně 331 se praví: Primo dicunt haeresiarchas, quos apud se fratres nominant et in confessione *dominos*, esse veros discipulorum Christi successores. O jménu apostoli, jaké podlé Raynalda sobě dávali, není tu ani zmínky, a zdá se, že spočívá to na zprávě mylné; dle toho nemůžeme při nich mysliti na sektu Apostoliků, jak již Preger byl vyložil.[2])

Učiteli zdejšího obyvatelstva (domini) byli nějaký Albert a Gotfrid, který toho času uvězněn byl na hradě Landštejně, a přicházeli

[1]) Dokumente vornehmlich zur Geschichte der Valdesier und Katharer. V Mnichově 1890. [2]) l. c. 2.

Digitized by Google

sem třikráte do roka, a vždy několik neděl v kruhu jejich se zdržovali, po domech odbývajíce své schůzky; naposledy před tím tu byli v zimě roku 1339, kdy inkvisitor se zdržoval v Avignoně. Sídlem hlavním jejich učení byl Veliký Bednarec[1]) (Bernharz) u Jindřichova Hradce; mimo to měli „školu" také v Jarošově, kde ve dvoře otce Henzlína postřihače měli chýši nějakou, ve které u víře byli cvičeni. Mnozí obyvatelé z Bednarce byli také uvězněni, takže manželky jejich strachujíce se o ně přišly k Marketě, dceři učitelově, která je upokojila, že se jim nic nestane. Ze jmen pak vyslýchaných patrno, že to byli najmě obyvatelé němečtí, s čímž shodují se slova bully, v níž mluví se o přistěhovalých a Němcích; ovšem že také záhy i české obyvatelstvo přidávalo se k nim, jako ku p. synové Fridricha z Leštiny. V Bednarci byly schůze u nějakého Valtinia, kterého navštěvoval „pán" za noci, a sem přicházela také manželka Bernharda z Bernhardšlagu se svou dcerou a synem Petrem, a ze vsi všickni kromě rychtáře, lazebníka Krestlina a pastuchy; u něho měl pán i zvláštní světnici. I u Bernhardové se scházeli v zimě, a tu vždy posílávala děti spat řkouc, že sem přijdou cizí lidé.

Dotazováno na obyvatelstvu, zda-li také docházejí učitelé k osobám na smrtelném loži se nalézajícím, a tu přišlo na jevo, že Albert zavolán byl k nějaké ženě, s kterou o samotě trval a poslední útěchu jí dal.

Výslechy tu máme jenom tři. Předně vyslýchán nějaký Rudlin, který docházel ke schůzím v Bednarci a někdy i učitele Gotfrida na svém voze vezl, avšak při druhém výslechu všecko popřel. Pak vypovídal farář Mikuláš, avšak jen na základě toho, čeho se dověděl. Třetím byla výpověď Michala, polesného pana Oldřicha z Hradce; poněvadž jeho výpověď ke konci listu jest odříznuta, nemůžeme říci, zda-li obsah druhé strany mu připsati smíme.

Vyšetřování dělo se v míře rozsáhlé a vztahovalo se i na osoby, které jakkoli přišly do styku s osobami podezřelými. Zdá se tudíž, že takových byl dosti veliký počet, neboť papež nařídil r. 1341, aby kacíři přivedeni byli do Prahy a zde dostatečné vězení pro ně bylo připraveno, a panu Oldřichovi i markraběti Karlovi vloženo na srdce, aby opatření to vykonali. Dále o výsledku není známo ničeho; až do roku 1346 se v obracení pokračovalo. Zdali inkvisitor Havel dovedl

[1]) Tato ves již dávno česká slove v českých panských záznamech ze 17. století *Bednařec*, nyní tamnější lid ji jmenuje *Bednarec*. V Palackého Popise 294 píše se omylem *Pernarce*, kteréhož jména dříve nikdy se neužívalo.

Dr. J. Kalousek.

Digitized by Google

valdenské učení zde z kořen vyvrátiti, jest jiná otázka, spíše zdá se, že přes všecko úsilí učení toto v krajinách jižních byť jen potajmu se udrželo až do konce toho století, kdy znova inkvisice práci započíti musila.

Text.[1])

(I[a]) responderit amicus suus, respondit, quod nihil sciat de hoc.

Item interrogatus, cum adhuc scolas frequentaret, quare non dixerit tum, respondit, quod semper dixerit.

Item interrogatus, si duxisset Gotfridum de Bernharcz, respondit, quod non.

Item, si sororem suam duxerit de Bernharcz, respondit, quod non.

Item, si Gotfrido vel alicui alteri laico confessus fuit, respondit, quod non.

Item, si audiverit praedicationes laicorum in Bernharcz, respondit, quod non.

Item si duxerit de Bernharcz aliquas mulieres post captivitatem rusticorum, respondit, quod non.

Item, si currus sibi fuerit perversus in Borawicz, cum malos haereticos duceret, respondit, quod de hoc nihil sciret. Juramento conclusit, haec omnia esse vera quae dixit.

Item in dominica Populus Syon requisitus de omnibus suprascriptis Rudlinus praedictus, respondit non aliud, nisi quod prius; respondit, et se nihil scire de secta aut quidquam de praemissis. Item dixit, quod nullum habeat inimicum nec credat aliquos contra eum conspirasse.

Feria tertia proxima post Galli depono juratus, quod ego Nicolaus plebanus de villa Perchtoldi, ex relatu unius, quod Henczlinus, rasor pannorum, eidem conquestus est, quod uxor sua non sit ejusdem fidei scilicet christianae, et quod ipsa uxor sibi retulerit, quod in Jerissaw juxta cloacam in curia, in qua pater ejus morabatur, fuisset quadam gaza, in qua de fide instruantur.

Item, quod cum Rudlinus iret Znoymam et quaedam duceret in curru suo, et Pitrolfus sartor iret juxta currum, interrogatus Rudli-

---

[1]) Vzdávám díky povinné vysoce důstojnému p. prelátovi Kotvickému, že ochotně dovolil důležitý tento fragment z rukopisu odlepiti, též p. P. Karlomanu šlechtici Schillingovi, bibliotekáři tamtéž, za přímluvu, jakož i kustodovi dvorské knihovny p. dr. Alf. Göldlinovi z Tiefenavy, že fragment odlepil, aniž jej poškodil.

Digitized by Google

nus a Wolflino Hekcel, unde duceret haereticum, respondit, quod non esset haereticus sed unus de Praga.

Interrogatus ab eodem, quare Pitrolphus iret cum curru, respondit, quod esset amicus suus et conduceret eum.

Item, quod quidam civis retulit mihi, quod quidam de Bernharcz in strata vectores Henzlinus, filius Leonissae, venientes (et) Pragam euntes de civitate, dixerunt se invitatos, quos insecutus idem transiens per duas curias ipsos non invenerit, qui ad hospitium revertentes dixerunt ad filios Friderici de Lesthnicz, qui eodem die ex novo Pragam venerant: fuistis ibi? qui responderunt, quod sic: Fuimus ibi et iterum illuc volumus venire.

Item idem mihi retulit, quod Margareta, scolaris filia, mulieres ad eam venientes de villa Bernharcz lamentantes et conquerentes de incusatione haeresis, quae eas consolata] dicebat, eis nullum periculum imminere.

Item sequenti feria sexta post festum Sancti Lucae Katharina, uxor Hanczlini, rasoris pannorum, citata pro haeresi, comparuit coram domino inquisitore die praedicta, ad quam dominus inquisitor: Katharina, tu debes jurare ad sancta Dei evangelia, quod vis obedire sanctae Romanae ecclesiae et domino Benedicto papae XII., et mihi dices ad interrogata veritatem. Respondit: Omnia, quae debeo facere, quod sum vera christiana, faciam. Sed de juramento ter interrogata, si vellet jurare, nihil respondit, ultimo tamen dixit: Si jubetis me jurare, jurabo. Et dominus inquisitor dixit: Ego non jubeo te, sed si vis obedire et jurare, hoc est in tua voluntate. Ipsa vero quasi contemptibiliter recessit. Dominus Nicolaus fuit praesens et Henzlinus, maritus ejus.

Mychael, forestarius domini Ulrici de Nova Domo, deposuit, quod a venatore domini ejus audivit, qui venator dicit, se audivisse a quadam ancilla illorum de Bernharcz, raro vadere ad missam diebus dominicis. (Ostatek uříznut.)

(I^b) in celario, sed fuit in horreo dicens: Nimis est obrusus aer in celario. Et hoc dixit se audivisse ab Unczlino, famulo ipsius Polczlini.

Item dixit, sed aput Bernhardi uxorem et dominum celarium, et faber Goczlinus habet secundum, in quibus conveniunt aliquando nocte et aliquando in die, et dicunt pueris: Vadatis dormitum, quia homines extranei intrabunt.

Item interrogatus, si isto anno fuissent aput eos dicti *domini*, respondit, quod non, sed aput Andream patruum suum et aput Rew-

Digitized by Google

lerium, et post (hiemem) fuerunt in ebdomada praecedenti, sed venissent ad eos, si non timuissent captivitatem, quod capiebantur homines propter inquisitionem.

Interrogatus, quotiens venirent dicti *domini*, quod ter in anno, et aliquando manent tribus vel quatuor septimanis, et aliquando minus. Item dixit, quod in domo Andreae dictus *dominus* dedit cuilibet puero unum denarium, videlicet Albertus, et quod eodem die, quando pater suus Conradus detentus fuit, fuerunt in domo Reuleri.

Item requisitus, si dictus *dominus* fuisset in domo Henrici Sercerii, respondit, quod sic; et hoc audivit Amareta, filia Andreae, et vidit.

Item deposuit, quod praeterito anno fuerunt in yeme circa Goczlinum fabrum, et vidit eos, videlicet Gotfridum et Albertum, et faciebat eis Herlinus, filius Zachume, unum currum, pro quo denarii recipiuntur.

Interrogatus, si unquam fuisset in morte alicujus personae, respondit, quod una mulier Wylwyrk in domo patris sui Conradi praedicti infirma existens misit pro dicto *domino* filium suum Henczlinum Angneser, cujus uxor est Agnes, ut ad eam veniret, qui cum venisset ad eam, expulsi fuerint omnes ab ea, et ipse solus cum ea remansit et sic ei consolamentum contulit; et hoc fuit in es(tate).[1])

Item interrogatus de Katherina, ancilla dicti Conradi, quam diu fuisset aput eos, respondit, quod a festo Purificationis, et quod fuisset prius in Sleglins aput dominum Sleglerum et quod inde ad eos venisset.

Item dicit, quod mater Katheris ancillae, Marzcza, dixerit, quod domini (sepe fuerunt) in Sleglyns, et etiam vidit eam in domo patris ad cameram ad dominum pervenire.

Item dixit, quod Conradus Neupaur de Bernharczslak transiens villam Bernharcz dixit, se laborare pro *domino*, qui detentus est in Lantsteyn; et dixit hoc in campo patris sui.

Item dixit, quod dictus *dominus* eorum fuit aput quandam vicinam eorum, uxorem dicti regis Herroch, cujus filii sunt Henczlinus Wolrat, Conradus Cleusner, et morantur in Bernharcz, et Bernhardus morans in Bernharczslag; istos vidit in domo patris sui confiteri.

Item dixit, quod dictus *dominus* ibat ad visitandum Waltinium, et hoc in nocte.

---

[1]) Nečitelno.

Digitized by Google

Item dixit, quod populus villae de Bernharcz conveniebat ad Waltinium, quod dixit se vidisse et etiam audivisse, et praecipue vidit Bernhardissam cum filia et filio suo Petro et aliis duobus viris intrantes.

Item dixit, quod ad omnes in tota villa iret dominus ille eorum excepto judice, balneatore Crestlino et pastore.

Item dixit, quod apud Waltinium inter domum et stabulum est unus transitus occultus, in quo transitu est una arkere [1]) camera, in qua dictus dominus (commorari) consuevit.

Item dixit, quod apud Leonissam maxime manet, quando est ibi in villa.

Item dixit, quod ille, qui ieme praedicaverat aput eos, vocabatur Got(fridus.)

---

[1]) Slovo toto není čitelné.

Digitized by Google

Čís. 9.

Kněží Chrudimští z XV—XVII. století.

Pomůcky k domácí historii církevní,

kteréž sebral Ant. Rybička. Předloženo 8. června 1891.

Až po tu chvíli postrádáme *pragmatickou domácí histori kevní,* t. j. takovou, kteráby se zakládala na bedlivém sko a sepsána byla pérem mužů osvícených a nestranných, vždy a toliko k věci samé a nikoliv pouze k osobám a stranám prohl cích. Panujeť u nás v příčině té až dosaváde opravdová ch ježto kromě několika biografií o sobě vydaných a pojednání kat. duch., Čas. Musej., v Památkách arch. a j. obsažených, tytyž nemalého povšimnutí hodných, nemáme žádného v jazy ském sepsaného díla, z něhož bychom mohli nabýti důkladné mosti příběhů církve domácí, a to jak katolické tak i evan a bratrské. Byloť také na chudobu tuto již nejedenkráte avšak tužby tyto neměly až podnes platného účinku.

Příčinou všeho toho zdá se nám předkem býti to, že až dosaváde před rukama dostatečných materiálií k dílu tak tému a přitom i nemálo choulostivému. Pročež bychom měli co možná nejbedlivěji sbírati pomůcky a to i sebe skrovnější tomu a podávati je o sobě i v Časopisech domácích u veřejn

Vše to sobě k mysli přivádějíce neváhali jsme sami t širší i menší pomůcky sbírati a je v Čas. Č. Musea, Čas. kat. Památkách arch. a jinde s obecenstvem domácím sdělovati.

Jakož jsme pak po čas svého trvání v m. Chrudimi prohledli všechny tamní starší knihy městské, matriky a knihy děkanské: vyrozuměli jsme, že knihy a zápisy tyto v sobě nejednu povšimnutí hodnou pomůcku k účelu výše nutému. I neopomenuli jsme alespoň zanímavější, výše dot se týkající dáta z kněh a register chrudimských vypsati tuto — ať tak díme — první sbírku toho u veřejnost podá

Digitized by Google

pomínajíce toliko, že zde podáváme jenom dáta taková, která až po tu chvíli nebyla jinde uveřejněna, aneb jimiž zprávy jinde již u veřejnost podané se opravují nebo doplňují.

I.

Kněží Chrudimští Vlašskými biskupi vysvěcení.

Jakož známo byly jak jednota panská tak i universita pražská a všickni její přívrženci od koncilia kostnického i od zvoleného potom nového papeže Martina V. r. 1415 dáni v kletbu. Účinek toho byl ten, že jim odtud nebyli kněží svěceni, poněvadž biskupové katoličtí toho všem odepřeli, kdož se rozdávání svátosti oltářní pod obojí zříci nechtěli. Nouze o kněží z toho vzešlé byla však strana pod obojí zbavena, když v dubnu r. 1421 sám tehdejší arcibiskup pražský Konrad přistoupil k 4 artikulům pražským a nedbaje na kletbu papežskou všechny funkce úřadu arcibiskupského až do své smrti († 24. pros. 1431) vykonával.

Taktéž po vyhlášení a potvrzení kompaktat r. 1436 odbýval biřmování, svěcení kněžstva pod jednou i pod obojí a jiné skutky úřadu biskupského *Filibert, biskup Konstantský,* který se ta leta co legat koncilia basilejského v Praze zdržoval. Když však biskup Filibert r. 1439 19. červ. v Praze zemřel, přiš a strana pod obojí v nemalou nesnázi, ježto tu nebylo, kdoby jí světil kněží, tak že po drahně let žákové strany pod obojí nuceni bývali dobývati sobě svěcení na kněžství rozličným způsobem, takřka pokoutně. Obyčejně obraceli se do Vlach k chudším biskupům v tamních městech, opatřeni jsouce rekomendací konsistoře pod obojí a administratora. Buďto snad neznámost věcí buďto jiné prostředky dopomohly jim k tomu, že rekomendací taková měla účinek jakoby pocházela od administrátora biskupství katolického.

Dvakráte ovšem pomohla sobě strana pod obojí jiným způsobem z nesnáze nadepsané. — R. 1482 dal se totiž některými mistry a pány českými pohnouti biskup *Augustin Lucian Sankturienský z Mirandoly* k tomu, že se odebral do Čech a rozdával tam svátost oltářní pod obojí a světil kněží kališnické, zastávaje jaksi úřad biskupa světícího. Zemřel však r. 1493 [1]).

[1]) M. Daniel z Veleslavína ve svém kalendáři hist. f. 598 (dle M. Petra Codicilla?) píše, že Pražané r. 1497 3. pros. zvolili Václava Holuba (Columbusa), opata Slovanského, za administratora a tu že biskup Augustín vloživ Pražanům pečeť arcibiskupskou, od správy konsistoře odstoupil.“ Zpráva tato zdá se býti patrným anachronismem, ježto známo jest, že biskup Augustín již r. 1493 byl zemřel.

Digitized by Google

Asi 10 let po jeho smrti zaujal totéž postavení *Filip de Novavilla*, tit. biskup Sidonský a vikář kostela v Modeně. Přišed r. 1504 do Čech sídlel nejprvé v Praze, později na Hórách Kutnách a odbýval všechny ty funkce biskupské jako předchůdce jeho; zemřel však již r. 1507. I vzešlyť straně pod obojí předešlé starosti o potřebný počet kněží pod obojí a žákové strany té nuceni byli opět putovati do ciziny, jmenovitě do Vlach a zjednávati sobě tam posvěcení na kněžství. Jako z jiných měst, tak i z Chrudimi vysíláni jsou času toho tamní žáci za příčinou vysvěcení na kněžství do Vlach, kteří navrátivše se pak do vlasti své okazovali vysvědčení o tom — „*formaci, litterae formatae*“ — radě městské a četli na to první svou mši v rodném místě svém, i pracovali obyčejně nějaký čas v správě duchovní při tamním faráři.

I podáváme zde seznam kněží těchto, z nejstarší městské knihy chrudimské (Lib. contr. I. de anno 1439) sestavený.

„R. 1458 předstoupil kněz *Prokop* (někdy žák školy naší) a ukázal svou formaci i četl první mši svou.“ D. 15.

„R. 1459 f. 4. p. Kiliani předstoupili kněz *Duchek*, syn Šimona koláře, spolusouseda našeho, a kněz *Petr*, Blažejův syn z Koweška (sic) a kněz *Petr* z Odvaře (sic) a okázali formací od biskupa Mamerklína z Coniaku na potvrzení kněžství a první své mše zde sloužili i pracovali podle správce našeho duchovního, faráře *K. Tobiáše*.“ E. 3. a 9.

„R. 1469. Fer. 6. ante Viti Sacerdos *Mathias de Hořepník* pro tempore vicarius, Procopio pro tempore plebano chrudimensi, literas formatas coroborari fecit.“ H. 6.

„R. 1795 k. *Bohuslav ze Žlutic* dal potvrditi své formací na kněžství, biskupem Augustinem Luciánem vydané, a to v *Chrudimi* 1492 6. máje na acolitství, *v Praze* 1493 2. března na diakonát a *v Žatci* 1493 6. dubna na presbiterát svědčící.“ O. 1.

Z dátum formací těchto vyrozuměti jest, že biskup *Augustin Lucián* ještě nedlouho před svou smrtí jezdil po Čechách a světil v městech rozličných žáky pod obojí na kněžství.

Taktéž — dle archivu kutnohorského — navštívil nástupce Luciánův biskup *Filip de Novavilla* ihned po svém příjezdu do Čech r. 1504 a násl. rozličná města česká, jmenovitě Hradec Kr., Chrudim, Čáslav a j. a světil tamtéž žáky utrakvistické na kněžství i vykonával jiné funkce biskupské.

Když po smrti biskupa Filipa po celou první polovici století XVI. v Čechách nebylo, kdoby světil kněží pod obojí, posílali páni

Digitized by Google

chrudimští čas od času na útraty obecní některé tamní žáky na studie teologické za hranice, a to předkem do Vlach. Když pak tito po skončených studiích a svěceních domu se navrátili, žádali páni chrud. při konsistoři dolejší, aby neomysté tito dáni byli za kaplany a pomocníky farářům chrudimským nebo jiným. To jmenovitě platí o kněžích *Jeronymovi*[1]) (1540), *Dionysovi*, *Jakubovi Vavřinusovi* (1544), bakaláři *Viktorinovi Hankonis* (1557) a j. v.

II.

Duchovní správcové chrudimští v století XV—XVII.

V děkanské knize pamětní, v letech 40tých děkanem J. L. Zieglerem zřízené, čteme také jakýs takýs seznam bývalých chrudimských správců duchovních, jejž přítomným sepsaním doplňujeme i opravujeme.

Biskupství litomyšlskému, založenému r. 1350, podřízeny jsou mimo jiné předkem oba dekanáty Chrudimský a Mýtský a jmenovitě v m. Chrudimi tamní horní chrám P. Nanebevzetí P. Marie a farní chrám sv. Kříže na dolním podměstí, jakož i tamní klášter dominikánský. Dolní fara však zanikla v běžích válečných v druhé polovice století XV. a jest přenešena ke kostelu sv. Kateřiny na témže podměstí[2]). Takto byli v Chrudimi — alespoň v století XV. a XVI. — obyčejně vždy dva faráři (plebani), *horní a dolní*, z nichž onen býval také děkanem celého kraje chrudimského[3]).

---

[1]) Při obnovování děkanského chrámu P. chrud. v letech šedesátých, objeven byl v presbyteriu na straně evangelijní pod nátěrem vápenným nápis: SACE.RDOS HIERONIMVS D.LAVS.... INRI.LETA 551...“ z čehož vychází, že dotčený kněz Jeroným r. 1551 byl kaplanem při řečeném chrámě děkanském.

[2]) První zmínka o faře svatokateřinské v knihách chrud. přichází r. 1461 (Lib. Contr. I. E 12), kdež čteme, „že vyměřeno, aby dával Mikuláš — soused chrud. — z nájmu dědin kněžských u sv. Kateřiny (mimo jiné platy) ročně korec semence na lampu k sv. Kateřině.“ Dle knih těch poručila r. 1464 paní Jána, dcera † Řehoře z Krusinovu dvoru, k záduší kostela sv. Kateřiny 200 kop gr. m.; r. 1467 odkázala vdova Kačka k témuž záduší prut dědiny v končinách slatinanských, a r. 1470 odkázala Marketa Sezemská 20 kop gr. k záduší *kostela horního i dolního na víno*. — Jak se podobá, byl tehdejší kostelík sv. Kateřiny asi již sešlý a nedostatečný a tudíž přikročeno okolo r. 1515—1516 k nové stavbě jeho, jakož k tomu ukazují hojné odkazy peněžité sousedů chrudimských „k stavení kostela sv. Kateřiny“ — v knihách tamních přicházející. Nová stavba ta ukončena jest r. 1536 a potrvala v původní své způsobě až do r. 1850, kdežto malebný krov chrámový zničen jest velkým požárem, kterým tehdáž velká část předměstí sv. Kateřinského a sv. Janského popelem lehla.

[3]) Patronat chrudimského horního chrámu P. „Na nebe vzetí P. Marie“ přísluěel prvotně klášteru Břevňovskému, jemuž právo to r. 1379 biskupem lito-

Digitized by Google

Jakož známo, byl r. 1436 27. ún. od stavů pod obojí v Praze shromážděných zvolen M. Jan Rokycana za arcibiskupa a dáni mu za suffragány Martin Lupáč, Oujezdecký, farář chrudimský a Václav Chocenský, farář Vysokomýtský. Kdo ihned po odstoupení Martina Lupáče spravoval po něm faru chrudimskou není nám známo, a vyhledali jsme toliko, že r. 1444 při spisování klenotů děk. chrámu chrudimského připomíná se také kniha bohoslužebná (Briton), darovaná knězem *Vavřincem* (Laurentio presb.), nevíme však byl-li on snad tehdáž správcem děkanským tamtéž čili nic?

R. 1461 byl k. *Petr* farářem na hoře, a k. *Jakub* jeho pomocníkem (adjutor)[1]; zároveň byl tehdáž k. *Martin* farářem u sv. Kateřiny (L. C. I. E. 18.). — R. 1463 o vigilii Nar. P. Marie odkázal Tomáš, soused chrudimský, knězi *Janovi*, faráři dolnímu 2 kopy gr. (L. C. f. 12.). R. 1469 ohledány a sečteny jsou klenoty děkanského chrámu P. u přítomnosti děkana k. *Petra* (Petro plebano) a k. *Václava*, faráře Hrachovotýnecského, a mimo jiné věci bohoslužebné nalezeny jsou také Specialník a Epištoly, knězem *Štěpánem* někdy darované. Téhož roku daroval k. *Prokop*, farář dolejší k záduší sv. Kateřiny dvoje knihy a knězi *Ondřejovi* biblí a knihy nějaké. (L. C. G. 1.)

R. 1482 byl správcem duchovním v Chrudimi k. *Tobiáš de Slana*, který t. r. byl přítomen v Hradci Kr., když biskup Augustin Lucián tam světil kněží, a r. 1495 připomíná se mezi faráři chrudimskými k. *Bohuslav ze Žlutic*, který r. 1577 byl však již mrtev[2]).

R. 1509 čteme (lib. Test. A. 14.) kšaft k. *Prokopa*, faráře hořejšího, — času svého uhlavního to nepřítele bratří českých — kterým odkázal své peníze hotové k. *Viktorinovi*, faráři dolnímu,

---

myšlským Albr. z Sternberka a r. 1395 králem Václavem bylo potvrzeno a obnoveno. Byli-li však na faru tu kdy dosazováni kněží kláštera toho, jakož i to, kdy asi klášter břevňovský patronát ten pozbyl, toho — dle došlé nás zprávy — z archivu břevňovského nelze se dozvěděti, a má se toliko za to, dle rukopisu opata Benona: *Consignatio bonorum monasterii Břewnoviensis, in quorum possessione fuit usque ad annum 1406*, že odpadlo beneficium to od kláštera Břevňovského za kardinála Harracha (1623—1667).

[1]) Při výše již dotčeném obnovování chrámu P. děkanského vykopán byl na venku před starou školou u oratorií pískový náhrobník, 2′ 6″ široký a 4′ 2″ vysoký, na kterémž uprostřed v štítu vytesán byl kalich a nad ním tento nápis: „LETA BOZI MDXIII KNIEZ JAKUB RODIC CHRU.“ — kterýžto kámen pak jest zazděn z venku na východní straně zakrystie děkanské.

[2]) V Lib. Mem. z r. 1628 A. 39 připomíná se r. 1501 jako farář horní k. *Václav Humpolecký*, za jehož správy byl prý slit jeden zvon k chrámu tamnímu. Avšak v souvěkých zápisech jsme jméno jeho mezi duchovními správci chrud. nenalezli.

Digitized by Google

knězi *Michalovi* a dvěma *Václavům*, vše domácím, pak knězi *Řehořovi* z Bojanova, *Václavovi* z Nasavrk a *Janovi* z Kamenice (?), jakož i své veškeré knihy a to vše jim všem v rovný díl; babě Martě, která ho hleděla, odkázal 10 kop gr.; Janu Zvoníkovi, služebníku svému 10 kop gr.; šaty choděcí kněžím domácím; k faře šaty ložní a nádobí cínové (10 mís velkých, talířů 12, konvice 3), ke kostelu pak kalich, řepici a koflík.

Nadepsaný k. *Viktorin* připomíná se ještě r. 1511 jako farář dolní (L. Orfan. 11.), r. 1514 však již jako farář hořejší a děkan chrud., a to až do r. 1530 (L. Test. C 21.) [1].

V aktách konsistorních děje se k r. 1532 zmínka o k. *Petru*, děkanu chrudimském, který byl vzat v trestání pro potupné psaní, jež o úřadu tamním učinil. — R. 1535 byl farářem u sv. Kateřiny — kterýžto chrám času toho byl dostavován — k. *Jiřík*, syn *Matěje Tlouka*, souseda chrudimského; *týž* měl r. 1541 kaplana k. *Jana z Ledče*, jenž t. r. učinil kšaft svůj.

R. 1549 byl děkanem chrudimským k. *Jan Lahvička*, před tím děkan Nymburský. Týž byl zlopověstný svým nechvalitebným, pohoršlivým ježto vysoce nemravným životem, pročež ssazen jest s hodnosti své, jakož vše to šířeji vylíčil p. K. Adámek ve svém spisu „Chrudimsko" st. 37, k čemuž tuto ukazujeme. Na místě J. Lahvičky jest jmenován děkanem chrudimským k. *Jan Nožička Hradecký*, před tím opat kláštera Slovanského na Novém M. Pražském a bratr Blažeje Nožičky z Votina, souseda Pražského. — K. Jan Nožička byl tuhý kališník a úhlavní nepřítel Luteránů a Pikarditů (českých bratří), kteří prý proto i ukládali životu jeho; pročež nucena se viděl hodnosti opatské se vzdáti a v děkanství chrud. se uvázati. (Pam. arch. I. str. 1933.) Avšak i tu nepůsobil dlouho, nýbrž zemřel brzo po svém přesídlení (1555 ?) a pochován jest v děkanském chrámu P. chrudimském [2].

R. 1560 a násl. byl děkanem chrud. k. *Jan Janovský*, před tím farář litomyšlský, přichází jako svědek v knihách městských při

---

[1]) Kněz Viktorin byl r. 1530 přeložen na děkanství Vysokomýtské. Vrátil se však později zase do Chrudimi, kdež nedlouho na to zemřel 17. června r. 1538.

[2]) Při připomenutém již obnovení chrámu děkanského v minulých letech šedesátých objeven jest v presbyteriu červený náhrobník mramorový u prostřed s podobiznou kněze, oběma rukama kalich držícího a s pokrajním nápisem.-... *S. pany Markyty vmrzel ctihodny knies Jan diekan Chrudimsky a niekdy dobré paměti Opat klaſſtera ſlowanſky, a tuto pochova gt. proſte za g. d. p. b.*" (jeho duši pána boha).

Digitized by Google

sňatcích manželských a jiných jednáních. Byltě také sám ženatý a zůstavil dceru *Annu*, která r. 1563 f. 5. po obr. sv. Pavla provdala se za Jana Krupaře. — Po k. Janu Janovském jmenuje se r. 1562 místoděkanem chrud. k. *Jan Škvrňovský*, o jehož působení však nenalezli jsme širších zpráv [1]).

R. 1565 připomíná se jako děkan chrudimský k. *Tobiáš Borotinský*, který zemřev v Chrudimi 23. list. 1567 měl za nástupce v hodnosti děkanské k. *Jiřího Modestina Táborského*, který spravovav úřad svůj po několik let velmi bedlivě, zemřel tamtéž dne 10. května 1573. Oba právě jmenovaní kněží byli pro svou učenost a rozšafnost u svých osadníků nemálo váženi, jakož i požívali přízně tamních i okolních mužů učených, jakož tomu vyrozuměti z latinských epitafií, kteráž jim ku poctivosti složil a vydal známý tehdejší básník lat. a soused chrud. M. Martin Faber Rakovnický [2]).

V poslední čtvrti století XVI. byl po delší čas děkanem chrud k. *Martin Stefanides Nožislavský*, jenž byl několikráte ženat a držel mnoho zboží šosovního při městě Chrudimi (domy v čtvrti domapilovské, v čtvrti klášterské, na Novém Městě, v čtvrti rybářské, pak louku a role pod Hůrkou a j. v.). R. 1594 provdal své dcery z prvního manželství a to: *Magdalenu* za Jana Boukala, souseda chrudimského, a druhou *Kateřinu* za Jana Makrotyma Horského, faráře Rosického; sám pak jsa vdovcem oženil se po druhé s *Dorotou*, vdovou po Šimonovi Bučkovi, sousedu chrudimském, s níž dostal dům a pivovár Bučkovský (na rohu ulice Martiniho, kdež jest knihtiskárna zetě L. Pospíšila). Kněz Martin Stefanides byl u obyvatelů chrud. nemálo oblíben, „kteří prý dlouho na něho vzpomínali jako na dobrého pastýře," (jak to vysvědčuje kněz Jiří Hanuš Landškronský ve svých kázáních r. 1602), ačkoliv se podobá, že k. Martin Stefanides býval často přílis horké krve, mívaje hádky s kolegy školními [3]) a rozepře o nářky poctivosti s některými sousedy chrudimskými.

---

[1]) Jakož v chrud. knize „*Liber donat. nuptialium*" v druhé polovici XVI a první čtvrti XVII. století často přicházejí smlúvy svatební kněží chrudimských i okolních, napsal na začátku knihy té jakýsi humorista (? Norbert Lehner, syndicus chrud. na začátku panování Marie Terezie) tyto verše:

„Kdyby se teď kněží ženit směli,
Cožby hezky ženy měli:
Chtělaby každá kněze míti,
Aby mohla kněžnou býti."

[2]) Viz Sborník kr. učené společ. české z r. 1886.

[3]) Tehdejší učitelská omladina chrudimská, jenž bývala stravována na děkanství stěžovala ovšem sobě nejedenkráte na děkana Martina i na paní děkanku

Digitized by Google

Děkan Martin Stefanides zemřel r. 1598, načež se pozůstalá vdova jeho, paní Dorota, po třetí provdala za Mikuláše Holuba Polického a to ve středu po B. Těle 1599. (Lib. Don. Nupt. E. 14) [1]).

Po Martinovi Nožislavském připomíná se jako děkan chrud. k. *Matěj Levinský*, před tím (r. 1595 děkan Poličský); pobyl však v Chrudimi jenom krátký čas, ježto r. 1603 byl již děkanem tamtéž k. *Jan Trenčanský*, Slovák. Týž byl tolikéž ženatý a měl z prvního manželství dceru *Voršilu*. R. 1604 čtvrtek po 3 Králích učinil vzdání statku s druhou manželkou svou *Dorotou*, dcerou † Jiříka Vacháčka, souseda Čáslavského. (L. Don. Nupt. G. 17.) a téhož roku koupil dům v Čáslavi v ulici Brodské od tamního souseda M. Škody, kteréhož času byl děkanem v Čáslavi k. Jan Skarga, tolikéž Slovák. (A. Sedláčka: Čáslav str. 162).

Po Janu Trenčanském byl děkanem Chrudimským, ovšem jenom po krátký čas, k. *Mistr Martin Černovický*. Týž byl r. 1600 děkanem v Slaném a učinil t. r. narovnání v Hradci Kr. v příčině domu nějakého. (Fr. Švendy 2 žel. Obr. IV. 38). Manželka jeho paní *Anna* porodila mu syna Daniele a dceru Magdalenu, jimžto zůstavil veliké své jmění na hotovosti i na klenotech. Dle rozdílu r. 1607 úterý po rozeslání sv. Apoštolů při radě chrud. učiněného, obnášela totiž pozůstalost kněze M. Černovického 1500 kop gr. na hotovosti, a to 1000 kop gr. za pány Mladoboleslavskými a 500 kop gr. za obcí Chrudimskou zasezelých a na hojných klenotech od zlata a stříbra i drahých kamenů, jimiž poděleni jsou výše jmenovaný syn a dcera jeho. Při rozdílu tom byl přítomen také Jan Proculus, primas Bydžovský a jak se podobá blízký příbuzný dědiců těchto [2]).

Téhož času (r. 1606) ovšem ne na dlouho byl děkanem chrud. tuším dolním k. *Václav Agricola*. Týž byl r. 1590 kaplanem p. Buriána Špetle na Morašicích, r. 1598 a násl. arciděkanem v Hradci Kr.,

---

(jmenovitě že jich tato veřejně pomlouvá a po zahradách roznáší). Avšak podobá se, že chování mladých učitelů těchto nebývalo vždy příliš vzorné; neboť potloukajíce se v noci po krčmách předměstských a tropíce veliké hluky po ulicích, obtěžovali takto obyvatelstvo tamní, pročež také rychtář městský často nucena se viděl k výtržníkům těmto *důtklivě* přikročovati. (Viz naše sepsání o škole chrudimské v Č. Č. Musea r. 1849).

[1]) K. Martin Stefanides zůstavil po sobě kromě výše připomenutých dvou dcer tolikéž syna: *Jiřího Stefanidesa Chrudimského*, který studovav na akademii pražské, nabyl tam hodnosti bakalářské, byl napotom správcem duchovním v rozličných místech a jmenovitě byl od r. 1617—1623 posledním evangelickým děkanem ve Vys. Mýtě. (A. V. Šembery a Dra Herm. Jirečka V. Mýto).

[2]) Liber Orfanor. P. 7.

Digitized by Google

r. 1604 děkanem pardubským a r. 1606 děkanem v Chrudimi. Sousedem chrud. byl k. Václav Agricola však již od r. 1588, koupiv sobě tam dům na Kateřinském předměstí za 500 kop gr. od Jak. Stehlíka a později ještě některé grunty obecní. R. 1607 v neděli po sv. Maří učinil v domě farním na Kateř. předměstí kšaft, kterýmž veškeré zboží své v rovný díl dal své manželce *Kristině* a dětem: Jonášovi, Václavovi, Zuzance (provdané r. 1600 za Martina Zelenku Chrudimského) a Juditě [1]). Zemřev nedlouho na to pohřben jest v chrámu P. sv. Kateřiny, kdež jsme náhrobník jeho ještě v letech 40tých ohledali.

V m. dubnu 1607 přišel z Nového Kolína do Chrudimi za faráře dolního k. *Blažej Borovský z Borovna*, muž to učený, avšak nepokojný, který mimo jiné r. 1609 svolal do Chrudimi okolní kněžstvo evangelické k jednání o žalobě na konsistoř dolní, že při obsazování far kněžím bratrským hoví. O čemž však šířeji psáno v J. Jirečka Rukověti I. st. 89 a násl., k čemuž tuto ukazujeme.

Od r. 1611 až do r. 1615 byl farářem horním a děkanem kraje chrud. k. *Jan Gelasín Morašický*, farář to před tím Třebušický, byv od administratora dolní konsistoře Eliáše Šuda z Semanínu k žádosti pánů Chrudimských ve středu den očišt. P. Marie r. 1611 na hodnost tu potvrzen, a obdržev z téže konsistoře r. 1612 k své pomoci za kaplana k. Jakuba. K. Jan Gelasín byl tak, jako předešlí faráři chrudimští, ženat a to s *Dorotou*, dcerou k. Jana Achillesa Berounského [2]), jakož i byl zároveň sousedem chrudimským, koupiv tam r. 1613 f. 5. s. Antonii dům od k. Jana Lipenského, po k. Havlovi Hradeckém zůstalý. Když r. 1615 kněz Jan Gelasín smrtí sešel učiněn r. 1616 v radě městské s vdovou jeho Dorotou účet, která ještě r. 1623 držela dům v Chrudimi „u krchova." Syn její Daniel žil tehdáž v Litoměřicích, a dcera Ludmila, provdaná r. 1616 po smrti otcově za Jiřího Boleslavského, souseda Chrudimského, zůstávala tolikéž v Chrudimi.

Po smrti k. Jana Gelasína uvázal se r. 1615 ve správu děkan-

[1]) Libri Contr. a Testam. k letům přivedeným.

[2]) K. Jan Achilles Berounský byl v druhé polovici století XVI. nějaký čas kaplanem v Chrudimi, na to pak farářem v Rosicích a Chroustovicích na patronátě p. Diviše Slavaty. Odtud byl povolán na faru v Pacově, kdež r. 1593 ve čtvrtek po Devítníku stala se smluva svatební, mocí které k. *Jan Gelasín Morašický*, tehdáž farář Miličinský, pojal za manželku *Dorotu*, dceru k. Jana Achillesa, faráře Pacovského, při kteréžto smluvě byli svědky: k. Jiří Chyliades, děkan Pelhřimovský a k. Vít Netolický, farář Batělovský, kterážto smlouva později vložena jest i do knih chrudimských (Don. Nupt. f. 28. r.)

Digitized by Google

ství Chrudimského k. *Jiří Oekonomus Roudnický* [1]). Týž byl ženat, maje za manželku *Eližbětu*, dceru k. Jiřího Všerubského, faráře v Trojovicích. R. 1615 den sv. Bartoloměje zasnoubil dceru svou Teodoru Janovi Tichému, synu † Pavla Postříhače Chrudimského; koupil sobě r. 1617 v Chrudimi dům na Novém Městě za 400 kop gr. a později ještě r. 1622 zahradu a některé grunty šosovní. K. Jiří Oekonomus byl přehorlivý evangelík a přívrženec Bedřicha Falckého, za jehož zvolení na království České i na kázáních svých se přimlouval a korunovací krále Bedřicha a manželky jeho Eližběty r. 1619 velice oslavoval. Takováto jeho přílišná příchylnost králi Fridrichovi byla pak příčinou, že po bitvě bělohorské dříve nežli jiní kněží evangeličtí (fer. 2 p. Rogate 1622) z m. Chrudimi i z vlasti české jest vypovězen, pročež také r. 1623 fer. 2 Simonis skrze spis — zdržuje se tehdáž již za hranicemi — přiznal se, že prodal dvůr svůj na Novém Městě v Chr. Barboře Šebestiánové za 600 kop gr., a zahradu zeti svému Janovi Tichému. (Cont. 7. K 32.) — Manželka Jiřího Oekonoma Eližběta zůstala však ještě nějaký čas v Chrudimi, koupivši tam r. 1623 od Anežky Duškové dvůr. (Cont. 7. K 34.) O dalších příbězích k. Jiřího Oekonoma, posledního to evangelického děkana Chrudimského, a rodiny jeho nemáme však již zpráv žádných.

Po k. Jiřím Oekonomu byl prvním katolickým děkanem v Chrudimi k. *Jiří Bílek Kouřimský*, bratr Václava Bílka, toho času J. M. C. rychtáře tamtéž. Týž byl však r. 1626 přeložen na arciděkanství na Horách Kutnách na místě k. Matyáše Appianiho, odtamtud do Chrudimi přesazeného.

K. Matyáš Appiani z Milosa byl r. 1623 skrze mincmistra V. z Vřesovic jmenován arciděkanem u sv. Jakuba na Horách Kutnách. Byltě však chování na nejvýše nechvalitebného, trvaje neustále na rozepřích s mincmistrem výše jmenovaným i s radou městskou, a dávaje svým surovým, lakotným i nemravným konáním obecné pohoršení. Pročež přinucen jest vzdáti se hodnosti své a po dalším vyjednávání mezi duchovní a světskou vrchností přesazen jest r. 1626 na děkanství chrudimské. Avšak i v Chrudimi nechoval se slušněji nežli na Horách Kutnách; provozoval násilí proti cechům a radě městské, odejímaje jim jich pořádky a privileje, požaduje od osadníků za výkony církevní nesmírné platy a chovaje se i jinak nemravně

[1]) V Jirečkově Rukověti II. st. 58 nedopatřením se píše, že k. Jiří Oekonomus přišel do Chrudimi již začátkem m. ledna r. 1605, kteréhož času však byl tam děkanem ještě Jan Táborský.

Digitized by Google

a pohoršlivě, tak že k stížnostem tu i tam proti němu vznášeným nucen jest r. 1628 i z děkanské hodnosti v Chrudimi po učiněném s ním účtění a po navrácení odňatých listin a privilejí poděkovati se a města toho prázden býti [1]).

Na místě k. Mat. Appianiho jmenován jest v lednu r. 1629 děkanem Chrudimským k. *Jiří František Čichovský* (Čichovetius), Slezan z Landsperka rodilý a mnich řádu benediktinského. Týž byl sice po vpádu Saského vojska a navrácení se emigrantů do Čech r. 1631 nucen Chrudim opustiti, avšak vrátil se tam ihned po vyklizení vojska toho z Čech a započal velmi rázně správu duchovní v Chrudimi a okolí tamnim. Založil matriky a archiv děkanský, vyčistil a opravil chrám horní, opatřil nádoby a věci bohoslužebné, použiv k tomu z části „všech kalichů bludařských", v rádním sklepě chovaných [2]) a prováděl pomocí komisařů reformačních a císařské soldatesky pluku Pregnarovského co nejrázněji protireformací katolickou, tak že po vystěhování se třetiny obyvatelstva Chrudimského, mohl se chlubiti, „že nemá již kacířův v své kolatuře". Byltě také vikářem celého kraje chrud. a jmenovitě arcibiskupským komisařem v po věstném jednání (r. 1636 a násl.) v příčině sboru bratrského a hrobky Žerotinské v Brandýse n. O. [3]) a pokusil se i v spisovatelství českém, přeloživ na jazyk český spis Jana Polanka, „*Farář*, t. j. *správa a spůsob při umírajících*" r. 1639 v Litomyšli vytištěný, při čemž mu ovšem nemálo raden a pomocen byl kaplan jeho P. Placentius [4]).

K. Řehoř Fr. Čichovský zemřel r. 1640, načež presentováni jsou na děkanství Chrudimské napořád již jenom *katoličtí kněží světští* a to J. M. královou českou, jakožto paní a držitelkou věnných měst českých, k nimžto vedle Hradce Kr., Mýta V., Poličky a Mělníka, již od času císaře Karla IV. příslušelo vždy také „starožitné krajské a landfridní město Chrudim."

---

[1]) Památky arch. VI. 268. Č. Č. Musea 1848 I. a Archiv Chrud. děkanství

[2]) Z věcí těch zachovala se až po dnes při chrámu děkanském velká monstranci, Davidem Klementem, zlatníkem kutnohorským, velmi řemeslně zhotovená.

[3]) O hnusné, drahně let trvalé rozepři této psal zevrubně *Fr. Dvorský* v Č. Č. Musea 1878 st. 413, k čemuž tuto ukazujeme.

[4]) J. Jungmanna Historie liter. Č. V. č. 1108. a Jirečkova Rukověť I. 150 a II. 382.

Digitized by Google

OBSAH.

Seznam přednášek, konaných ve schůzkách třídy filosoficko-historicko-jazykozpytné r. 1891 str. IV.

INHALT.

Verzeichniss der Vorträge, welche in den Sitzungen der Classe für Philosophie, Geschichte u. Philologie im J. 1891 abgehalten wurden . . . . . S. V.

Pag.

Höfler, C. R. v., Über die Bastarddynastien des ausgehenden Mittelalters . . 15

Menčík, F., Příspěvek k literatuře překladové 3

— Pořádek bratrstva zlatnického v Praze a jeho stanovy z r. 1324 . . . 257

— Výslech Valdenských r. 1340 280

Nedoma, V., Boleslavský Codex z doby husitské 25

Podlaha, A., Hammerschmidova Historia Pragensis 104

Prusík, F. X., Kronika o Rohovém Sayfrydovi 57

Rybička, A., Kněží Chrudimští z XV—XVII. století. Pomůcky k domácí historii církevní 288

Teige, Dr. J., Různočtení legend o českých svatých z rukopisů kr. dvorní a státní knihovny mnichovské 51

Digitized by Google

Digitized by Google

Spisy

třídy filosoficko-historicko-jazykozpytné

král.

České Společnosti Náuk,

které jsou na skladě:

Publicationen

der

philosophisch-historisch-philolog. Classe

der königl.

böhm. Gesellschaft d. Wissenschaften,

welche vorräthig sind.

Abhandlungen. Rozpravy. (Pojednání.)

V. Folge:	7.	Band	(1852)	6.—	VI. Folge:	5. Band	(1872)	6.—
—	8.	„	(1854)	7.—	—	6. „	(1873)	9.—
—	9.	„	(1857)	6.—	—	7. „	(1874)	9.—
—	10.	„	(1859)	6.—	—	8. „	(1876)	12.—
—	11.	„	(1861)	6.—	—	9. „	(1878)	15.—
—	12.	„	(1863)	7.—	—	10. „	(1881)	15.—
—	13.	„	(1865)	5.—	—	11. „	(1882)	15.—
VI. —	4.	„	(1871)	7.50	—	12. „	(1885)	15·—

VII.	Folge: Philos.-histor.-philolog. Classe.	1. Band	(1887)	4.50
	Řada: Třída filos.-histor.-jazykozpytná	2. „	(1889)	4.50
	— „ „ „ „	3. „	(1890)	8.—
	— „ „ „ „	4. „	(1891)	—.—

Sitzungsberichte. Věstník. (Zprávy o zasedání.)

Jahrg.	1859	—.34	
„	1860, 1861 à	—.50	
„	1862, 1863 à	—.60	
„	1864, 1865 à	—.69	
„	1866	1.—	
„	1867	1.25	
„	1868	1.14	
„	1869	—.57	
„	1870	1.—	
Jahrg.	1871	1.10	
„	1872	1.50	
„	1873	2.50	
„	1874	2.—	
„	1875, 1876 à	2.50	
„	1877—1882 à	3.—	
„	1883	5.30	
„	1884	4.50	

Jahrg. Ročník	1885	philos.-histor.- philolog. Classe	1.—
	1886	třída filos.-histor.-jazykozpytná	1.20
„	1887	„ „ „ „	1.50
„	1888	„ „ „ „	2.10
„	1889	„ „ „ „	2.60
„	1890	„ „ „ „	3.—
„	1891	„ „ „ „	—.—

Jahresberichte. Výroční zprávy.

Vom Jahre Roku	1876—1882, 1884, 1886—1888 à	—.60
	1885 (Bericht über d. Jubelfeier) — Zpráva o jub. slavnosti	—.80
Für das Jahr Za rok	1888	—.42
	1889	—.36
	1890 (deutsch, mit einem Vortrag über J. Marcus)	—.50
	1890 (česká bez přednášky o J. Markovi)	—.30

Digitized by Google

Spisy o sobě vydané a zvláštní otisky.

Besondere Werke u. Sonderabdrücke.

Bartholomaeus v. St. Aegidius, Chronik v. Prag im Reformations-Zeitalter. Chronica de seditione et tumultu Pragensi 1524—31. Herausgegeben von Dr. C. Hoefler. 1859. 8° . . . . . 1.—

Bílek, Důchody a statky jesuitských kollejí a sídel na Moravě a v Slezsku zřízených, a l. 1773 zrušených. 1890. 8° . . . . . —.40

Čelakovský J., O domácích a cizích registrech, zvl. o r. české a jiných rak. dvorských kanceláří. 1890. 4° . . . . . 2.—

Dušek, O tvoření tvarů praesentis ind. & imp. v dialektech československých. 1890. 8° . . . . . —.20

— O tvoření tvarů participii praes. act. v dialektech československých. 1890. 8° . . . . . —.10

Dvorský & Emler, Reliquiae tabularum terrae citationum vetustiss. 1867. 4° 2.—

Emler, vide: Regesta, pars II—IV.

— Ein Bernaregister des Pilsner Kreises. 1876. 4° . . . . . —.60

— Die Kanzlei der böhm. Könige Přemysl Ottokars II. und Wenzels II. und die aus derselben hervorgegangenen Formelbücher. 1878. 4° . . . 1.20

— Decem registra censuum bohem. compilata aetate bellum Husiticum praecedente. Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými. 1881. 8° . . . . . 3.—

— Zlomek urbáře kláštera Hradištského. 1884. 4° . . . . . —.30

Erben, vide: Regesta, pars I.

Gebauer, Staročeské sklonění zájmenné. 1885. 4° . . . . . —.60

— Staročeské sklonění substantivního kmene -o 1886. 4° . . . . . —.60

— Staročeské sklonění substantiv kmene -a. 1888. 4° . . . . . —.60

— Staročeské sklonění složené. 1889. 4° . . . . . —.30

— Staročeské sklonění jmen kmene -i. 1890. 4° . . . . . 1.—

Gindely, Friedrich V. v. d. Pfalz, seit 1622 bis zu seinem Tode. 1885. 4° . —.54

— Die Entwickelung des böhmischen Adels und der Inkolatsverhältnisse seit dem XVI. Jahrh. 1886. 4° . . . . . —.60

— Die Processirung der Haeretiker in Böhmen unter Kaiser Karl VI., Prag, 1887. 4° . . . . . —.48

— Waldsteins Vertrag mit dem Kaiser bei der Übernahme des zweiten Generalats. 1889. 4° . . . . . —.60

Goll, Der Convent von Segeberg (1621), 1875. 4° . . . . . —.60

— Der Vertrag von Alt-Ranstädt. Österreich u. Schweden 1706—7. 4° . 1.80

Hanuš, Quellenkunde u. Bibliographie d. böhm. Literaturgeschichte. 1868. 8° 1.60

Hattala, Počátečné skupeniny souhlásek československých. 1870. 4° 1.50

Helfert, Die Jubiläumsliteratur der Wiener Katastrophe von 1683 und die Kaplířfrage. 1884. 4° . . . . . —.45

Höfler, Monumenta Hispanica. I. Correspondenz Adrian's von Utrecht mit Kaiser Karl V. 1520. 1881. 4° 1.20

— II. Spanische Regesten. (1515—20). 1882. 4° 1.80

— Die Ära der Bastarden am Schlusse des Mittelalters. 1891. 4° . . . 1.20

— Über die Bastarden des ausgehenden Mittelalters. 1891. 8° . . . . . —.20

Jarník, Příspěvky ku poznání nářečí Albanských. 1883. 4° . . . . . —.80

Jireček H., Vzdělání a osazení pomezního hvozdu Českého. 1884. 4° . . . —.45

Jireček J., Hymnologia bohemica. Dějiny církevního básnictví českého až do XVIII. století. 1878. 4° 2.40

— Jan Hodějovský z Hodějova, jeho rod i působení a latinští básníci tovaryšstva jeho. I. polovice. 1884. 4° . . . . . —.90

Digitized by Google

Jireček J., O zvláštnostech čestiny ve starých rukopisech moravských. Příspěvek k dějinám jazyka českého. 1887. 4° 1.10
Jireček K., Die Handelsstrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien während des Mittelalters. 1879. 4° 1.50
Kalousek, Geschichte der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften, 1784 bis 1884 sammt einer krit. Übersicht d. philos.-histor.-philolog. Publicationen. 1884—1885. 8° . . . . . 2.—
— Dějiny král. české společnosti nauk 1784—1884. S přehlednou úvahou o pracech vědeckých třídy filos.-filolog.-histor. 1885. 8° 1.60
— Listiny a zápisy Bělské o věcech městských i sedlských z let 1345 až 1708. 1889. 4° 2.10
— O Trocnově, rodišti Žižkově. 1890. 8° . . . . . —·10
Klimesch, Urkunden u. Regesten zur Geschichte des Gutes Poreschin im 14. und 15. Jahrh. 1889. 4° 2.10
Konrád, Hymnologie starochorvatská. 1890. 8° . . . . . —·80
Löwe, Der Kampf zwischen Realismus und Nominalismus im Mittelalter. 1876. 4° 1.20
— John Bramhall, Bischof von Derry, und sein Verhältniss zu Thomas Hobbes. 1887. . . . . —.20
— Die speculative Idee der Freiheit, ihre Widersacher, ihre praktische Verwerthung. 1890. 8° . . . . . 2.—
Ludwig, Über das Verhältniss des myth. Elementes zu der histor. Grundlage des Mahabharata. 1884. 4° . . . . . —.24
— Über die Kritik des Rigveda-Textes. 1889 . . . . . —.90
— Über Methode bei Interpretation des Rigveda 1890. 4° 1.50
— Die Genesis der grammatischen Formen des Samskrt und die zeitliche Reihenfolge in der Selbständigwerdung der indoeuropäischen Sprachen. 1891. 4° . . . . . 2·40
Mareš, Popravčí kniha pánův z Rožmberka. 1878. 4° 1.20
Menčík, Konrád Waldhauser, mnich řádu sv. Augustina. 1881. 4° . . . . —.60
— Několik statutů a nařízení arcibiskupů Pražských (1355—77). 1882. . . —.80
— Milič a dva jeho spisy z r. 1367. 1890. 8° . . . . . —·30
— Příspěvek k literatuře překladové. 1891. 8° . . . . . —·20
— *a*) Pořádek bratrstva zlatnického v Praze a jeho stanovy z r. 1324. *b*) Výslech Valdenských r. 1340. 1891. 8° . . . . . —·30
Mourek, Tandariuš a Floribella, skládání staročeské s německým Pleierovým srovnal. 1887. . . . . 1.30
— Syntaxis gotských předložek 1890. 8° 1.50
— Prager althochdeutsche Glossen. 1890. 8° . . . . . —·10
— Prager Pergamenhandschrift der Oswaldlegende. 1890. 8° . . . . . —·10
— Krumauer Papiercodex altdeutscher geistlicher Texte. 1890. 8° . . . —·40
Nedoma, Boleslavský kodex z doby husitské. 1891. 8° . . . . . —·30
Novák, O domě Homerském 1890. 4° 1.50
— Může-li Tacitus pokládán býti za původce dialogu de oratoribus? 1890. 8° —·20
— Možno-li, aby byl kdo jiný skladatelem dialogu de oratoribus než Quintilian? 1890. 8° . . . . . —·40
Patera, Mistra Jana Husi česká kázaní na posvěcenie kostela a na sv. Trojici. 1890. 8° . . . . . —·30
Podlaha, Hammerschmidova Historia Pragensis. 1891. 8° . . . . . 1·20
Prusík, Kronika o Rohovém Sayfrydovi. 1891. 8° . . . . . —·40
Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae.
— Pars I. (600—1253). Curante Erben . . . . . 9.—
— „ II. (1253—1310) „ Emler (vol. 1—9 à 2.50) 22.50
— „ III. (1312—1332) „ „ (vol. 1—6 à 2.50) . . . . . 15.—
— „ IV. (1333—1346) „ „ (vol. 1—5 à 2.50) 12.50
Rezek, Paměti o bouři Pražské r. 1524. 1881. 4° . . . . . —.60
— Nové příspěvky k volbě české r. 1526 a k počátkům Ferdinandovy vlády v zemích korunních . . . . . —.90
— Zápisky Viléma Slavaty z let 1601—1603. 1887. 4° . . . . . —.90
Rybička, Královéhradecké rodiny erbovní. 1873. 4° . . . . . —.54

Digitized by Google

Rybička, O českém zvonařství 1.10
— Kněží Chrudimští z XV—XVII. století. Pomůcky k domácí historii církevní. 1891. 8° . . . . . —.12
Sedláček, Rozvržení sbírek a berní r. 1615. 1869. 4° . . . . . 1.—
— Gedanken über den Ursprung des böhmischen Adels. 1890. 8° . . . —.20
— Listy ze ztracených archivů panských, kteréž se v Paprockého Diadochu připomínají, na pravý čas a pravé udání svedené. 1890. 8° . . —.30
Spisy poctěné jubilejní cenou král. české společnosti náuk.
Viz: Mourek, Syntaxis.
Tadra, Nově nalezené rukopisy formulářů XIII. a XIV. století. 1887. 4° . . —.
— Formulář kanceláře Rožmberské. 1890. 8° . . . . . —.
— Příspěvky k dějinám university Pražské ve XIV. století. 1890. 8° . . —.
Teige, Různočtení legend českých svatých z rukopisů kr. dvorní a státní knihovny mnichovské. 1891. 8° . . . . . —.
Toman, O rodu a příbuzenstvu Jana Žižky z Trocnova. 1890. 8° . . . . . —.
— O Žižkovi jeho rodišti, a o pozdějším rodu Žižků z Trocnova podnes kvetoucím. 1890. 8° . . . . . —.
Tomek, Základy starého místopisu Pražského. I—V. a rejstřík. 1866—75. (sešity dostati lze též jednotlivě) . . . . . 6.—
Truhlář, Registrum bonorum Rosenbergicorum a. 1379 compilatum. Urbář zboží Rožmberského z roku 1379. 1880. 4° . . . . . 1.
— Manuale Korandae. Manuálník M. Václ. Korandy. 1888. 8° . . . . . 2.
Wegner, Generalregister zu den Schriften der königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften 1784—1884. Obecný rejstřík ke spisům král. české společnosti náuk 1784—1884. 8° . . . . . 1.
— Die königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften. Verzeichniss der Mitglieder vom J. 1784—1884. 8° . . . . . —.
— Král. česká společnost náuk. Seznam členů z r. 1784—1884. 8° . . —.

Veškeré články Věstníka rokem 1890 počínajíc lze také dostati ve zvláštních otiscích.

Sämmtliche Artikel der Sitzungsberichte vom Jahre 1890 angefangen sind auch in Separatabdrücken zu haben.

Nákladem královské české společnosti nauk. — Tiskem dra. Edv. Grégra v Praze 1891.

Digitized by Google

Digitized by Google

I. 299

TISKEM DRA. ED. GRÉGRA V PRAZE 1891.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google